

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

ELSŐ KÖTET

TARTALOM

- 1 A levél
- 2 A futár
- 3 Találkozás
- 4 Apa és fia
- 5 Amelyben Cropoliról, Cropole-ról és egy ismeretlen nagy festőről lesz szó
- 6 Az ismeretlen férfi
- 7 Parry
- 8 Milyen volt XIV. Lajos őfelsége huszonkét éves korában?
- 9 Amelyben A Medicikhez címzett fogadó ismeretlen vendégéről lehull az inkognitó leple
- 10 Mazarin számtani tudománya
- 11 Mazarin politikája
- 12 A király és a hadnagy
- 13 Marie de Mancini
- 14 Amelyben a király és a hadnagy is bizonyosságát adja jó emlékezőtehetségének
- 15 A száműzött
- 16 Remember
- 17 Amelyben Aramist keresik, de csak Bazinra bukkannak
- 18 Amelyben D'Artagnan felkeresi Porthost, de csak Mousquetont találja
- 19 Mit csinált D'Artagnan Párizsban?
- 20 Milyen kereskedelmi társaság alakult a Lombardok utcájabeli Arany Mozsár cég kebelében, hogy D'Artagnan ötletét üzletileg kihasználja?
- 21 Amelyben D'Artagnan a Planchet és Társa cég érdekében útra készülődik
- 22 D'Artagnan a Planchet és Társa cég számára utazik
- 23 Amelyben a szerzőnek akarata ellenére kissé történelemmel kell foglalkoznia
- 24 A kincs
- 25 A mocsár
- 26 A szív és az ész
- 27 Másnap
- 28 A csempészáru
- 29 Amelyben D'Artagnan félni kezd, hogy Planchet és a maga pénzét holt vállalkozásba fektette
- 30 Amelyben a Planchet és Társa cég részvényei megint parin állnak
- 31 Monk szint vall
- 32 Hogyan kerül össze újra Athos és D'Artagnan a Szarvasagancshoz címzett fogadóban
- 33 Az audiencia
- 34 Milyen zavart okoz a gazdagság
- 35 A csatornán
- 36 Hogyan tudott D'Artagnan fenyőfa ládából kéjlakot elővarázsolni, mint valami tündér
- 37 Hogyan rendezte D'Artagnan a Planchet és Társa cég passzíváját, mielőtt megállapította volna aktíváját

- 38 Amelyből kitűnik, hogy a francia fűszeres híres volt már a XVII. században
- 39 Mazarin kártyajátéka
- 40 Állami ügy
- 41 Athos elbeszélése
- 42 Amelyben Mazarin úr tékozló lesz
- 43 Guénaud
- 44 Colbert
- 45 Egy derék ember gyónása
- 46 Az adományozás
- 47 Milyen tanácsot adott Ausztriai Anna XIV. Lajosnak, és milyen más tanácsot adott a királynak Fouquet úr
- 48 Agónia
- 49 Colbert első szereplése
- 50 XIV. Lajos királyságának első napja
- 51 Szerelem
- 52 D'Artagnan leckéje
- 53 A király
- 54 Fouquet úr házai
- 55 Fouquet abbé
- 56 La Fontaine úr bora
- 57 A saint-mandéi üvegfolysó
- 58 Epikurosz hívei

1

A levél

Az 1660-ik év májusának közepe táján, reggel kilenckor, amikor a nap már melegen sütött, felszárítva a harmatot Blois város ősi kastélyának legyezőpálmáiról, egy kis lovascsapat - három úr és három apród - tért meg a városba a hídon át; a rakparti járókelőkre azonban semmi más hatást nem tett, mint hogy először is a kezük lendült a fővegükért, hogy illőn köszönjenek, másodszer pedig a nyelvük mozdult meg, hogy a legékesebb francia nyelven kifejezze gondolatukat:

- Lám, Monsieur¹ hazatér a vadászatról. Egyéb nem történt.

A lovak nekivágtak a meredek kaptatónak, amely a folyóparttól visz a kastélyba, közben pedig néhány boltoslegény közelebb lépett a sorban utolsó lóhoz, amelynek nyeregkapájához különféle madarak voltak csőrüknél fogva odakötözve.

Láttukra a kíváncsiskodók, igazi falusi szókimondással, kifejezték megvető véleményüket a rendkívül sovány vadászszakmányról, és miután egymás közt aprólékosan megvitatták, hogy szárnyasokra vadászni nem érdemes, mindenki visszatért a maga foglalatosságához. Csupán egy pirospozsgás, kövér, jókedvű legény kérdezte meg, miért van az, hogy Monsieur, aki busás jövedelméből olyan mulatságot csaphatna, amelyet csak akar, beéri ezzel a szánalmas szórakozással.

- Hát nem tudod - felelték neki -, hogy Monsieur-nek az a legfőbb mulatsága, ha unatkozik?

A fickó vállat vont, s ez a mozdulat a napnál világosabban fejezte ki véleményét:

„Már akkor én inkább vagyok Puffants Jancsi, mint herceg.”

És mindenki hozzálátott a napi munkájához.

Monsieur pedig csak folytatta útját, olyan bús és egyben fenséges ábrázattal, hogy bizonyára megcsodálták volna a bábécsok, ha egyáltalán lettek volna ott bábécskodók. Csakhogy Blois polgárai nem bocsátották meg Monsieur-nek, hogy épp az ő vidám városukat választotta ki rá, hogy kedve szerint unatkozzék, és valahányszor megpillantották a fenséges unalmú urat, ásítózva menekültek tőle, vagy visszakapták fejüket az ablakból, hogy át ne ragadjon rájuk a herceg hosszúkás, sápadt arcának, magába merülő szemének és bágyadt tartásának álomba ringató hatása. Ilyenformán a derék herceg mindig biztos lehetett felőle, hogy néptelen utcákra talál, valahányszor kedve támad kilovagolni.

Bizony, Blois lakói ezzel vétkes tiszteletlenséget követtek el, mert Monsieur volt a király után, de talán még a király előtt is, az ország legnagyobb nemesura. Mivelhogy Isten, aki az uralmon lévő XIV. Lajost abban a szerencsében részesítette, hogy XIII. Lajosnak fia, Monsieur-t azzal tisztelte meg, hogy IV. Henrik fia lehetett. Így hát nem csekély oka volt, vagy legalábbis lehetett volna Blois-nak a büszkeségre, amiért orléans-i Gaston herceg azzal tüntette ki, hogy udvarát itt rendezte be, a hajdani rendi gyűlés kastélyában.

Csakhogy ennek a hercegnek a sorsa úgy hozta, hogy bármerre járt is, sehol sem kísérte különösebb érdeklődés vagy bámulat. Talán éppen ez kölcsönözte arcának a kényelmes unottság kifejezését. Monsieur nagyon el volt foglalva egész életében. Az ember nem vágathatja le úgy egy tucat legjobb barátjának a fejét, hogy az némi veszélyeséget ne okozzon. De amióta Mazarin került hatalomra, nem vágták le senkinek a fejét, Monsieur-nek tehát nem akadt foglalatossága, és ez visszahatott kedélyére.

1 A király testvéröccsének, vagy valamelyik legközelebbi rokonának címe.

A szegény herceg így meglehetősen siváran tengette életét. Reggel vadászatott egy kicsit a Beuvron partján vagy Cheverny erdeiben, azután átkelt a Loire folyón, Chambord-ban megebédelt, jó étvággal vagy anélkül, és Blois városa nem hallott többé fenséges uráról, egészen a következő vadászkirándulásig.

Így unatkozott a herceg *extra muros*;² ami belső, házi unalmát illeti, erről fogalmat alkothat magának az olvasó, ha velünk együtt elkíséri útján a lovas csoportot, amely most fölfelé kanyarodik a régi királyi várkastély hatalmas kapubejárójához.

Monsieur könnyed járású kis fakón ült, amely flandriai piros bársonyból való széles nyereggel, félcipő alakú kengyelvassal volt felszerelve. Monsieur karmazsinvörös bársonyból készült zekéje és hasonló színárnyalatú köpenyege összhangban volt a ló szerszámozásával, csak ez a pirosság tüntette ki a herceget két társa közül; egyikük ibolyaszín, másikuk zöld ruhát viselt. A bal oldali, az ibolyaszín ruhás, a lovászmester volt, a jobb oldali pedig, zöld ruhában, az udvari fővadászmester.

Az egyik apród két vadászsólymot vitt tartórúdon, a másik pedig vadászkürtöt, amelybe nagy kényelmesen belefűjt, mikor húsz lépésnyire voltak a kastélytól. E körül a nemtörődöm herceg körül mindenki előkelő nemtörődömséggel végezte a dolgát.

Nyolc ór, aki eddig a négyszögű udvaron sütkérezett, a kürtszó hallatán megragadta alabárdját, és Monsieur ünnepélyesen bevonult a kastélyba.

Amint alakja a kapubejárat mély boltíve alatt eltűnt, szétszéledt az a három vagy négy naplopó is, aki a labdajátzó térről a kastélyig kísérte a lovas csoportot, mutogatva egymásnak a nyeregre aggatott madarakat, most pedig megjegyzéseket fűzve a látottakhoz; ahogy eltávolodtak, kihalt lett az utca, a kastély előtti tér és az udvar.

Monsieur szó nélkül leszállt nyergéből, és lakosztályába ment, ahol komornyikja segítségével átöltözött; minthogy pedig Madame³ még nem adta ki rendelkezéseit a villásreggelire vonatkozólag, Monsieur leheveredett a kerevetre, és oly édesdeden elaludt, mintha esti tizenegy óra lett volna.

A nyolc ór tudta, hogy a mai napra szolgálata véget ért, és leheveredett a napfényben a kőpadokra; a lovászokat lovaikkal együtt elnyelték az istállók, és csak néhány csacska madár riogatta egymást éles csipogással a violabokrok sűrűjében; különben pedig az egész kastély mintha maga is ugyanúgy álomba merült volna, mint a herceg.

Az édes csöndön egyszerre csak éles, ideges nevetés hasított át, egyik-másik álomszuszék alabárdos fél szemmel fel is pislantott rá.

A nevetés a kastély egyik napfényben ragyogó ablaka felől hangzott, amelyet a nap nagy szögben fogott be sugarába, ahogyan ilyenkor délelőtt szoktak az udvarokra kirajzolódni a kémények körvonalai.

A cizellált vaskorlátú kis erkély, amely az ablak előtt ugrott ki, tele volt virágcserepével: az egyikben porcsinrózsa virított, a másikban kankalinvirág, azonkívül volt ottan egy koranyíló rózsató is, amelynek pompás zöld levelei között pirosuló bimbók tarkállottak, viruló rózsákat ígérve.

Abban a szobában, amelyet ez az erkélyablak megvilágított, négyszögű asztal állt, nagy haarlemi virágokkal hímes, ódon szőnyegterítővel borítva; az asztal közepén hosszú nyakú

2 A falakon kívül. (latinul)

3 Monsieur felesége - akárcsak a királyné, a király húga és a lánya - a Madame (asszonyom) címet viseli.

kőagyag vázában nőszirom és gyöngyvirág volt vízben. Az asztal két végén, egymással szemben, két fiatal leány ült.

A két leányka viselkedése különös volt; azt hihette az ember, zárdai növendékek, akik megszöktek a kolostorból. Egyikük könyökével az asztalra támaszkodott, és tollal a kezében betűket rótt szép hollandi papírvre, a másik lányka pedig térdelt a széken, úgyhogy fejével és törzsével áthajolhatott a szék támláján, egészen az asztal fölé, és így nézte, társnője hogyan ír. Ezért volt a nagy kiabálás, kacarászás, hangos kacagás, amely fel-felriasztotta a pálmaágakon gubbasztó madarakat és az udvaron bóbiskoló alabárdosokat.

Ha már a leírásoknál tartunk, reméljük, hogy olvasóink megbocsátják, ha itt vázoljuk a két leány arcélét is, ami remélhetőleg az utolsó két leírás lesz ebben a fejezetben.

Az, aki a széken térdelt, vagyis a hangos és nevető kedvű szép lány, mintegy tizenkilenc-húsz éves lehetett, a bőre barna, a haja barna, ragyogó szem lobogott erélyes rajzú szemöldöke alatt, vérvörös korallszín ajkai közül pedig kivillantak fehér gyöngyfogai.

Minden mozdulata mintha mimusjátékból lépett volna ki; mintha egész lénye csupa ugrándozás volna.

A másik lányka, aki írt, zajos és nyugtalan társnőjére vetette világoskék, nyílt tekintetű szemét, amely olyan tiszta volt, mint odafenn a kék mennybolt. Hamvasszőke, finoman göndör haja selymes fonatokban keretezte gyöngyházfényű orcáját; a papíron biztosan járt finom, de sovány keze, amely elárulta nagy fiatalságát. Barátnője minden kacagására szinte bosszúsan vonogatta festői vonalú, lágy fehér vállát, amelyből azonban hiányzott az erőteljes gömbölydedség, úgyhogy karja és keze is meglehetősen vézna volt.

- Montalais! Montalais! - mondta végre halk, behízelt és dallamos hangján. - Túl hangosan nevet, úgy nevet, mint valami férfi; nemcsak hogy magára vonja ezzel az alabárdos urak figyelmét, de nem hallja Madame jelzőharangját, ha majd hívja.

A leányka, akit Montalais-nak szólítottak, csak tovább kacarászott és ugrabugrált a komoly intés után is, és így szólt:

- Louise, drágám, nem beszél őszintén. Jól tudja, hogy az alabárdos urak, amint hívja őket, most horkolnak a legjobban, és akkor se ébrednének fel, ha ágyút sütnének el a fülük mellett, tudja, hogy Madame harangja elhallatszik a blois-i hídig is, következésképpen én is meg fogom hallani, ha Madame szolgálattételre hív. Voltaképp az bántja, hogy én nevetek, amikor kegyed ír, és attól fél, hogy édesanyja, Saint-Rémyné asszony⁴ betoppanhat ide, mint ahogy néhányszor megteszi, ha nagyon kacagunk. Félt, hogy rajtakap bennünket és meglátja ezt az óriási papírvet, amelyre egy negyedóra óta nem tudott egyebet írni, mint ezt a két szót: *Raoul úr!*... Hát igaza van, drága Louise, mert ez után a két szó után, hogy „Raoul úr!”, annyi áruló, lángoló szót lehet még írni, hogy drága édesanyja, Saint-Rémyné asszony érthetően dühös lánggra lobbanhat tőle. Na, így van, vagy nem?

És Montalais ezután még kihívóbban kacagott és zajongott.

A szőke lány most már nagyon haragudott, és széttépte a papírvet, amelyre szép betűkkel csakugyan ez volt írva: „Raoul úr!”. Remegő ujjai közt összegyúrta a papirozt és kidobta az ablakon.

- Ohó! - mondta Montalais kisasszony. - Hát így megharagszunk, kis báránycám, kis Jézuscám, szelíd kis galambom?... Ugyan, ne féljen, Louise! Anyja asszony úgyse jön fel, és

4 A későbbi La Vallière hercegnő (1644-1710) édesanyja (La Baume Le Blanc udvarbíró özvegye) csak 1655-ben lett Saint-Rémy márki felesége.

ha jön is, jó a fülem, tudja. Különbösen is: miért ne írhatna egy régi ismerősének, akit tizenkét év óta ismer, különösen, ha így kezdi levelét: „Raoul úr”?

- Hát jól van, nem írok neki - felelte Louise.

- Ó, most aztán alaposan megbüntette Montalais-t! - nevetett gúnyosan a szép barna leány. - Ugyan, ugyan! Gyorsan elő egy újabb ívvel, és fejezzük be ezt a levelezést. Hopp! De épp megszólalt Madame harangja! Ó, mit bánom én, üsse kő! Madame majd vár, vagy meglesz ma reggel az első udvarhölgye nélkül!

Csakugyan szólt egy harang. Azt jelentette, hogy Madame befejezte toalettjét, és várja Monsieur-t, az pedig átvezeti őt a szalonból az ebédlőbe.

Ez után a szertartásos mozdulatokkal elvégzett formáság után a hercegi házaspár megvillásreggelizett, aztán nem látták egymást ebédig, amely pontosan két órára volt kitűzve.

A harang szavára a szolgálati helyiségek során, az udvar bal oldalán, megnyílt egy ajtó, s azon át kivonult két udvarmester és utánuk nyolc kukta, akik hatalmas hordozható tálalót cipeltek, rajta az étkek, mind ezüstburával letakarva.

Az udvarmesterek közül az egyik, szemmel láthatólag a rangidős, pálcájával hangtalanul megérintette az egyik őrt, aki a padon hortyogott; jóságában odáig elment, hogy az alvástól mámoros legénynek kezébe nyomta alabárdját, amely mellette a falhoz volt támasztva; amire a legény, anélkül, hogy bármit is kérdezett volna, elkísérte az ebédlőig Monsieur *pecsenyéjét*, amely előtt egy apród és két udvarmester lépkedett.

Mindenütt, amerre a *pecsenye* elhaladt, az örök fegyverben álltak.

Montalais kisasszony és barátnője az ablakból figyelte ennek a szertartásnak minden részletét, pedig hozzá lehettek szokva. De csak azért érdeklődtek annyira, hogy annál biztosabbak legyenek benne: senki se fogja őket zavarni. Amikor tehát a kukták, örök, apródok és udvarmesterek elvonultak, visszaültek asztalukhoz, és a nap, amely az ablak keretében egy percre megvilágította a két bájos leányarcot, most már csak a piros porcsinrózsára, kankalinra és a rózsatőre sütött.

- Eh! - mondta Montalais, amikor visszaült helyére. - Madame majd csak megvillásreggelizik nélkülem is.

- Ó, Montalais, meg fogják büntetni - szólt a másik lányka, miközben szép csöndesen elfoglalta régi helyét.

- Megbüntetnek? Ó, hogyne! Vagyis: büntetésül eltiltanak majd a sétától; hiszen épp ez az, amire vágyom, hogy ezzel büntessenek! Kikocsizni azon a nagy csészán, az ablaknál gubbasztva; balra fordulni és jobbra kanyarodni oly utakon, amelyeken csupa kerékvágás van, és ahol két óra alatt mindössze egy mérföldet teszünk meg; majd visszabaktatunk egyenesen a kastély ama szárnya mellett, ahol Medici Mária ablaka van, és ahol Madame sohase mulasztja el, hogy így ne szóljon: „Hinné-e az ember, hogy Mária királyné ezen az ablakon át menekült el?... Negyvenhét lábnyi magasságból! És nemcsak a királyné, hanem két herceg fia és három hercegnő leánya is!”⁵ Ha ez mulatság, Louise, akkor csak büntessenek meg engem minden nap, különösen, ha az a büntetésem, hogy itt kell maradnom, és oly érdekes levelek fogalmazásában veszek részt, mint amilyet most is írunk.

- Montalais! Montalais! Az embernek kötelességei is vannak.

5 Medici Mária a férje, IV. Henrik halála után mint régens kormányozta az országot. Fia, XIII. Lajos azonban ellene fordult, megölette Concinit, anyja bizalmi emberét, és serege szabályszerűen megütközött a királyné és fia, Gaston orléans-i herceg seregével. (Lásd A három testőr 6. fejezetét.)

- Könnyen beszél kötelességekről, szívem, hiszen meghagyják a szabadságát ebben az udvarban. Maga az egyetlen, aki élvezi ennek a kastélynak az előnyeit, anélkül, hogy ismerné terheit. Hiszen sokkal inkább udvarhölgye Madame-nak, mint én, mivel a mostohaapja iránt való érzelmeit Madame áthárítja kegyedre is; úgy jöhet-mehet ebben a komor házban, mint azok a madarak ott a toronyban - csak levegőt szippantanak, csipkedik csőrükkel a virágokat, magokat szemelgetnek, és a világon semmi dolguk, gondjuk. Kegyed beszél nekem kötelességekről! Hát mondja csak, kis lustám, van-e más kötelessége is, mint hogy levelet írjon annak a szép Raoulnak? De úgy látom, most éppen nem ír neki, úgyhogy azt kell hinnem, szintén elhanyagolja kissé a kötelességét.

Louise arca elkomolyodott, állát kezére támasztotta, és ártatlan hangon szólt:

- Szememre veti, hogy milyen jó dolgom van? Van hozzá szíve? Maga előtt nagy jövő van; az udvarhoz tartozik; a király, ha majd megházasodik, udvarába fogja hívni Monsieur-t; fényes udvari ünnepegekben lesz része, és látni fogja a királyt, azt mondják, szép, bájos fiatalember.

- Mi több, látni fogom Raoult is, aki Condé herceg⁶ mellett szolgál - tette hozzá gúnyosan Montalais.

- Szegény Raoul! - sóhajtotta Louise.

- Akkor hát írjon neki, drága szívem, itt az ideje. Kezdjük el újra azt a nagyszerű „Raoul úr!”-at, amely annak az ívnek a tetején pompázott, amit az imént széttépett.

Montalais odanyújtotta a tollat, és biztató mosollyal kísérté társnője keze vonását, amellyel gyorsan leírta az említett megszólítást.

- No és most? - kérdezte a fiatalabbik leány.

- Most hát írja le mindazt, amit gondol, Louise - felelte Montalais.

- Biztos benne, hogy gondolok valamire?

- Gondol valakire, ami ugyanaz, sőt, még rosszabb.

- Azt hiszi, Montalais?

- Louise, Louise, a szeme oly mély, mint a tenger, amelyet a múlt évben Boulogne-ban láttam. Nem, tévedek: a tenger állhatatlan. A maga szeme oly mély, mint odafenn a fejünk fölött a kék ég azúrja.

- Hát, ha olyan tisztán olvas a szememben, mondja meg nekem, Montalais, mit gondolok magamban?

- Először is, nem azt gondolja, hogy „Raoul úr!”, hanem azt, hogy „Én kedves Raoulom!”

- Ó!

- Ne piruljon el ilyen hamar! *Én kedves Raoulom!*, kezdjük így, arra kér engem, hogy írjak magának Párizsba, ahová hivatása köti Condé herceg szolgálatában. Bizonyára unatkozik, ha abban leli szórakozását, hogy egy vidéki leányra emlékezik...

Louise fölugrott.

- Nem, Montalais - szólt mosolyogva -, mindebből én egy árva szót se gondolok. Ha tudni akarja, hogy mit gondolok, ám lássa.

Azzal fogta gyorsan a tollat és határozott vonásokkal a következőket írta:

6 A „Nagy Condé” herceg (1621-1686) kora egyik legnagyobb hadvezére; családja oldalágon rokon a Bourbon családdal, s ezért hosszú ideig a leghatalmasabb főúr volt.

Nagyon szerencsétlen lettem volna, ha kérése, hogy megemlékező sorokat kíván tőlem, lanyhábban hangzott volna. Itt körülöttem minden a mi első éveinkre emlékezett, amelyek oly gyorsan tovaszálltak, oly halkán elsuhantak, hogy soha más évek be nem tölthetik a szívben varázslatos bűbájukat.

Montalais, aki nézte, mint száguld Louise tolla, és aki visszajáról is el tudta olvasni azt, amit barátnője leírt, tapssal szakította félbe.

- Bravó, ez aztán az őszinteség - mondta -, ez aztán a szív, ez aztán a stílus! Mutassa meg azoknak a párizsiaknak, drágám, hogy Blois a szép francia nyelv városa.

- Raoul tudja - felelte Louise -, hogy számomra Blois volt a paradicsom.

- Épp ezt akartam mondani, és úgy beszél, mint egy angyal.

- Most befejezem a levelet, Montalais.

És a leánya csakugyan folytatta a levélírást.

Azt írja, Raoul úr, hogy gondol reám. Ezt köszönöm; de nem csodálkozom rajta, hiszen jól tudom, hányszor dobogott a szívünk egymás mellett.

- Hohó, kis báránycám! - mondta Montalais. - Vigyázz magadra, nagyon hullatod a gyapjad, könnyen elárulhatod magad, pedig odakinn farkasok ólálkodnak.

Louise felelni akart, de a kapualj felől lódobogás zaja hallatszott.

- Mit jelent ez? - kérdezte Montalais, és az ablakhoz futott. - Szavamra, egy szép lovag!

- Ó, ez Raoul! - kiáltott fel Louise, aki szintén az ablakhoz szaladt, mint barátnője, és nyomban el is sápadt, aztán dobogó szívvel vetette magát befejezetlenül maradt levelére.

- Ez aztán az ügyes szerelmes, becsületszavamra! - kiáltott fel Montalais. - Ez is tudja, mikor jön kapóra!

- Jöjjön beljebb az ablaktól! Jöjjön beljebb! Könyörgök! - rebegte Louise.

- Eh! Hiszen Raoul nem ismer engem. Hadd lássam, mi járatban van errefelé?

2 A futár

Montalais kisasszonynak igaza volt: az ifjú lovag nagyon csinos volt.

Huszonnégy-huszonöt éves, magas termetű, karcsú fiatalember volt, és délcegen viselte annak a kornak szemrevaló egyenruháját. Nagy, tölcseárszájú csizmája olyan lábat takart, melynek kecsességét Montalais kisasszony is vállalta volna, ha férfiruhában jár. Az udvar közepén megállította ideges, finom jobb kezével a lovát, másikkal levette hosszú tollas kalapját, mely félig eltakarta komoly és mégis gyermekien ártatlan arcát.

A lódobogás zajára a testőrök hirtelen felébredtek, és nyomban talpra ugrottak.

Az ifjú magához intette az egyik testőrt, és feléje hajolva tisztán és érthetően azt mondta, úgyhogy az ablakban leelkedő két lány is meghallhatta:

- Hírt hoztam ő királyi fenségének!

- Ó! Ó! - kiáltott fel a testőr. - Tiszt úr - jelentette hangosan -, egy futár van itt.

De a derék testőr jól tudta, hogy hívására nem fog semmiféle tiszt előjönni, minthogy az egyetlen tiszt a kastély másik végében lakott egy kis lakásban, amely a kertre nyílt. A testőr tehát sietett hozzátenni:

- Uram, a tiszt úr őrzáraton van, és távollétében Saint-Rémy udvarmestert kell értesítenem.

- Saint-Rémy urat? - szólt a lovag, és elpirult.

- Ismeri?

- Hogyne ismerném... Értesítsék őt, kérem, hogy megérkezésemet mennél hamarabb jelenthesse őfenségének.

- Úgy látszik, sürgős a dolog - mondta a testőr mintegy magamagának, de abban reménykedett, hogy az ifjú majd csak felel megjegyzésére.

A futár némán igent intett.

- Akkor magam keresem meg az udvarmestert.

A fiatalember ezalatt leszállt a lóról, és míg a katonák kíváncsian vizsgálgatták a szép ló mozgását, mely a hírnököt hozta, az a testőr, aki az imént távozott, már vissza is tért:

- Bocsánat, uram, a nevét!

- Bragelonne vicomte vagyok, és Condé herceg őfenségének megbízásából jövök.

A katona mélyen meghajolt, és mintha a rocroi-i és lensi⁷ győző nevéből szárnya nőtt volna, egykettőre felröpült a lépcsőn, és a herceg előszobái felé sietett.

Bragelonne-nak annyi ideje se volt, hogy kikösse a lépcsőfeljáró vasrácsához a lovát, már meg is jelent lélekszakadva Saint-Rémy úr; egyik kezével hatalmas pocakját támogatta, másikkal a levegőt hasította, mintha evezett volna.

- Nini, vicomte úr, hát ön Blois-ban van! - kiáltott fel. - Bámulatos! Isten hozta, Raoul úr, Isten hozta!

- Alázatos szolgája, Saint-Rémy úr.

7 Rocroi-nál Condé herceg 1643-ban megsemmisítő vereséget mért a spanyol gyalogságra; Lensnél 1648-ban aratott elsöprő győzelmet.

- Hogy fog örüdni madame de La Vall... akarom mondani: Saint-Rémyné mily boldog lesz, ha láthatja! De jöjjön hát! Őfensége épp reggelizik. Okvetlenül meg kell zavarnunk? Nagyon fontos a mondanivalója?

- Fontos is, nem is, Saint-Rémy úr. Annyi bizonyos, hogy egy percnyi késedelem esetleg nagy kellemetlenséget okozhat őfenségének.

- Ha így van, akkor erőszakkal is bejutunk, vicomte úr. Jöjjön velem. Monsieur ma különben is nagyon jókedvű, ön pedig híreket hozott, ugye?

- Nagyon fontos híreket, Saint-Rémy úr.

- Remélem, csupa jó hírt?

- Eltalálta.

- Akkor jöjjön, jöjjön hamar! - kiáltott a derék ember, aki útközben megigazította ruháját.

Raoul levett kalappal követte Saint-Rémyt, és kissé elfogódottan nézett körül, amikor a hatalmas termeken áthaladva sarkantyúja oly ünnepies zajt csapott a sima padlón.

Abban a pillanatban, mikor Bragelonne-t elnyelte a palota, az udvarra nyíló ablakban ismét megjelent a két leány, és élénk suttogásuk elárulta izgatottságukat. Csakhamar valami elhatározásra jutottak, mert az egyik eltűnt az ablakból: a barna hajú leány távozott el. A másik, a szőke, ott maradt az erkélyen, elbújt a virágok mögött, és figyelmesen lesett ki az ágak közül a lépcső felé, amerre Bragelonne vicomte eltűnt.

Ezalatt az ifjú, akit oly nagy érdeklődés kísért, tovább folytatta útját az udvarmester nyomában. Siető lépések zaja, bor és pecsenye illata, kristályüveg és porcelán edény csörömpölése figyelmeztették rá, hogy céljához ért.

Az apródok, az inasok és a tisztok, akik az ebédlőterem előtti helyiségben, a szolgálattelvők szobájában tanyáztak, a közmondásos Blois-vidéki udvariassággal fogadták a vendéget. Néhányan ismerték is Raoult, és csaknem valamennyien tudták, hogy Párizsból jön. Megérkezése egy pillanatra szinte megzavarta a szolgálhadat.

Így például az egyik apród, aki éppen bort töltött a herceg poharába, meghallván a sarkantyúpengést, hátrafordult, mint valami kíváncsi gyermek, hanem azért a bort csak tovább öntötte, ha nem is a pohárba, de melléje, az abroszra.

Madame, akit nem terhelt annyi gond, mint dicsőséges férjét, észrevette az apród szeleburdiságát.

- Ejnye, no!

- Ejnye, no! - ismételte Monsieur. - Mi történik itt?

Saint-Rémy, aki bedugta fejét az ajtón, fölhasználta a kedvező alkalmat.

- Miért zavarnak most? - kérdezte Gaston herceg, és közben tányérjára emelt egy gyönyörű szelet Loire folyami lazacot, amelynél kövérebbet aligha fogtak Paimboeuf és Saint-Nazaire közt.

- Futár jött Párizsból, fenséges uram. De azt hiszem, ráérünk reggeli után is!

- Párizsból? - kiáltott Monsieur, és letette villáját. - És ki küldte a futárt?

- Condé herceg úr küldte - sietett a válasszal az udvarmester.

- Futár jött Condé hercegtől! - mondta Gaston nyugtalanul; nyugtalanlansága átragadt a többiekre is, és felfokozta az általános kíváncsiságot.

Monsieur talán azt hitte, hogy az összeesküvéseknek az a szép ideje jött vissza, amikor minden nyíló ajtó izgalmat hozott, amikor minden levél állami titkot rejtegethetett, amikor minden hírvivő valami sötét és bonyolult cselszöveget szolgált. De lehet az is, hogy Condé herceg fényes neve nőtt meg kísértetiesen nagyra a blois-i kastély boltívei alatt.

Monsieur félretolta a tányérját.

- Várjon a futár? - kérdezte Saint-Rémy.

Gaston a hercegné egy pillantására nekibátorodott.

- Nem - felelte -, ellenkezőleg, bocsássa be azonnal. Igaz is, ki a hírnök?

- Egy környékbeli nemesifjú, Bragelonne vicomte úr.

- Bragelonne? Nagyon helyes!... Vezesse be, Saint-Rémy, vezesse be!

Amikor a herceg szokott komolyságával e szavakat kiejtette, oly pillantást vetett embereire, hogy kíséretének minden tagja, apródok, tisztok, nemesurak letették asztalkendőjüket, késüket, serlegüket, és sietve, rendetlenül visszavonultak a másik szobába.

Ez a kis csapat kettévált két sorba, amikor Raoul de Bragelonne, akit Saint-Rémy vezetett, belépett az ebédlőterembe.

Rövid egyedülléte alatt a herceg igyekezett diplomataarcot ölteni. Nem fordult hátra, hanem megvárta, hogy az udvarmester eléje vezesse a futárt.

Raoul megállt az asztal alsó végénél, úgyhogy a herceg és a hercegné közé került. Ott mélyen meghajolt a herceg felé, majd a hercegasszony előtt bókolt mélyen, aztán fölegyenesedett, és várta, hogy Gaston megszólítsa.

A herceg megvárta, míg az ajtókat a leggondosabban bezárják; nem fordult meg, hogy személyesen ellenőrizze, mert ezt nem tartotta méltónak magához, de feszülten figyelt a zár csikorgására, hiszen így legalább látszólag titokban maradhatott, amiről tárgyal.

Mikor az ajtó bezáródott, a herceg Bragelonne-hoz fordult:

- Azt hallom, Párizsból érkezik, uram? - kérdezte.

- Ebben a percben érkeztem, fenség.

- Hogy van a király?

- Öfelsége kitűnő egészségnek örvend.

- És a sógornóm?

- A felséges királyné asszony⁸ sokat szenved a tüdejével. Hanem egy hónap óta kissé jobban van.

- Mintha azt mondták volna, hogy magát Condé herceg úr küldte hozzám. Bizonyára tévedtek.

- Nem, fenség; Condé herceg úr levelet bízott rám, hogy adjam át királyi fenségednek. Méltóztassék, itt a levél, és most megvárom fenséged válaszát.

Raoult kissé zavarba hozta ez a hideg és tartózkodó fogadtatás. A hangja észrevétlenül csaknem suttogóvá vált.

A herceg nem vette észre, hogy ennek a titokzatos változásnak ő volt az okozója, és ismét aggódó félelem fogta el.

8 Ausztriai Anna.

Gyors pillantást vetett Condé herceg levelére, óvatosan bontotta fel, mint valami gyanús csomagot, és hogy arcáról senki se olvashassa le a levél tartalmát, elfordult.

Madame szintén aggódva követte fenséges hitvestársa minden mozdulatát.

Raoul kifürkészhetetlen arccal állt ott - kissé le volt forrázva a fogadtatástól -, és a nyitott ablakon át kitekintett a kertbe, a kert szobraira.

- Ejha! - kiáltott fel hirtelen a herceg, és arcát boldog mosoly derítette fel. - Ez aztán a kedves meglepetés és az elbűvölő levél! Olvassa csak el, asszonyom, Condé herceg levelét!

Az asztal azonban sokkal szélesebb volt, semhogy a herceg karja átnyúlhatott volna hitveséhez. Raoul tehát odaugrott, és kedves mozdulattal közvetítette a levelet. Ez jólesett a hercegasszonynak, és kitüntető módon köszönte meg Raoulnak.

- Bizonyára ismeri a levél tartalmát? - kérdezte Gaston az ifjútól.

- Ismerem, fenség. A herceg úr az üzenetet előbb szóval adta át nekem, de aztán meggondolta a dolgot, és megírta ezt a levelet.

- Szép írás - mondta a hercegné -, de én nem tudok olvasni.

- Lesz szíves a levelet felolvasni a hercegnének, Bragelonne úr? - mondta a herceg.

- Ó, legyen szíves, olvassa fel, uram - tette hozzá a hercegné.

Raoul fennhangon kezdte olvasni a levelet, amelynek tartalma ismét lekötötte a herceg egész figyelmét.

A levél így hangzott:

Monseigneur!⁹

A király az ország határára utazik. Fenséged bizonyára hallotta már, hogy őfelsége házassága hamarosan bekövetkezik. A király erre az útjára engem, mint főszállás-csináló-mesterét visz magával, és mivel tudom, mily boldoggá teszi Őfelségét, ha Blois-ban tölthet egy napot, azért merek Királyi Fenségedhez fordulni kéresemmel: engedje meg, hogy szállásul kijelölhessem kastélyát. Ha ez a váratlan kérés bárhogyan is zavarba ejtené Fenségedet, könyörgök, üzenje ezt meg futárommal, Bragelonne vicomte-tal, aki udvaromhoz tartozó nemes. Utam iránya tehát Fenséged elhatározásán múlik, mert esetleg ahelyett, hogy Blois-ba mennénk, Vendôme, vagy Romorantin felé is vehetnők utunkat. Merem remélni, hogy Királyi Fenséged jóindulatúan fogja kérésemet fogadni, mint határtalan hűségem kifejezését, amellyel mindig igyekszem kedvében járni.

- Ennél kellemesebb hír nem jöhetett volna - jegyezte meg Madame, aki a felolvasás alatt többször is pillantást váltott a férjével. - Itt lesz a király! - kiáltotta kissé hangosabban, mintsem kellett volna, ha azt akarja, hogy a hír titokban maradjon.

- Uram - vette át Monsieur a szót -, köszöntse nevemben Condé herceget, és fejezze ki hálámat, hogy ilyen nagy örömet szerzett nekünk.

Raoul meghajolt.

- Melyik napon érkezik őfelsége? - folytatta Gaston a kérdezősködést.

- A király minden valószínűség szerint még ma este ideérkezik, fenség.

- De hát hogyan tudták előre, hogy mit fogok felelni? Hátha elutasító választ adtam volna?

⁹ Királyi hercegeknek és magas egyházi méltóságoknak kijáró megszólítás, nagyjából a „főméltóságod” megfelelője.

- Nekem feladatom volt, hogy ebben az esetben lóhalálában vágtsak vissza Beaugencyba, ahol futár vár rám, aki éppen olyan gyorsasággal vágatott volna Condé herceg úrhoz fenséged esetleges tagadó válaszával.

- Őfelsége tehát Orléans-ban van?

- Közelebb, fenséges uram: ebben a pillanatban őfelségének már Meung-ben kell lennie.

- Udvari kísérettel jön?

- Igen, fenség.

- Igaz is! Elfelejtettem, hogy a bíboros felől is kérdezősködjem.

- Őeminenciája pompás egészségnek örvend, fenséges uram.

- Az unokahúgai is elkísérik őt, ugye?

- Nem, fenség. Őeminenciája úgy rendelkezett, hogy a Mancini kisasszonyok¹⁰ Brouage-ba utazzanak. Ők tehát a Loire bal partján jönnek, az udvar pedig a folyó jobb partján közeledik.

- Hogyan? Hát Marie de Mancini is elhagyja az udvart? - kérdezte a herceg, akinek tartózkodása kissé engedett merevségéből.

- Legfőként Marie de Mancini hagyja el az udvart, Monseigneur - válaszolta Raoul diszkrétén.

A herceg sápadt arcán futó mosoly villant át, régi cselszövő szenvedélyének alig észrevehető maradványa.

- Köszönöm, Bragelonne úr. Egy üzenetemet talán nem szívesen adná át a herceg úrnak, tudniillik azt, hogy nagyon megkedveltem a futárát... de majd ezt magam fogom megmondani neki.

Raoul mély hajlással köszönte meg a hercegnek megtisztelő szavait.

Monsieur intett a hercegasszonynak, aki a jobb kéz felől eső jelzőharangra ütött.

Nyomban belépett Saint-Rémy, és utána az egész hercegi udvar, úgyszólván megtelt velük az ebédlő.

- Uraim - mondta a herceg -, a király őfelsége azzal tisztel meg, hogy egy napot Blois-ban tölt. Remélem, unokaöcsémnek, a királynak, nem kell megbánnia a kegyet, amelyet házam iránt gyakorol.

- Éljen a király! - kiáltottak lelkesen a szolgálatban levő tisztek, Saint-Rémy úrral az élükön.

Gaston komoran, szomorúan lehajtotta a fejét: egész életén át hallania, vagyis inkább szenvednie kellett ezt a kiáltást: „Éljen a király!” Ez harsogott mindig a fülébe. Most már régen nem hallotta, füle megpihent tőle, és most egyszerre egy ifjú, erőteljesebb, ragyogóbb királyság képe merült fel előtte, mint valami újabb, valami még fájdalmasabb kihívás.

A hercegné, aki megértette férje félnék és borús szívének fájdalmát, felállt, mire a herceg gépiesen utánozta, a többiek pedig, mint a méhraj, körülfogták Raoult, hogy kikérdezzék.

Madame látta ezt a nyüzsgést, és magához intette Saint-Rémy urat.

- Most nincs időnk a fecsegésre, sok a dolgunk - mondta a bosszankodó háziasszony hangján.

¹⁰ Mazarin öt unokahúga: Laure, Vendôme hercegné; Olympe, Szavojai Jenő herceg anyja; Hortense, La Meilleraye hercegné; Marie-Anne, Bouillon hercegnő, és Marie, akit XIV. Lajos szenvedélyesen szeretett.

Saint-Rémy igyekezett eloszlatni az ifjú köré csoportosuló tisztek raját, úgyhogy Raoul kijuthatott végre az előszobából.

- Remélem, méltóképpen gondoskodnak erről az ifjú nemesről - jegyezte meg a hercegné, és Saint-Rémyhez fordult.

A derék ember nyomban Raoul után futott.

- Madame kívánsága, hogy felüdüléséről gondoskodjunk, uram - mondta neki. - Van is a kastélyban lakás az ön számára.

- Köszönöm, Saint-Rémy úr - felelte Bragelonne -, de jól tudja, mennyire drága kötelességem, hogy apámuramnál tisztelkedjem.

- Igaz, igaz, Raoul úr, és kérem, adja át a gróf úrnak alázatos tiszteletemet.

Raoul lerázta magáról az öreg nemest, és folytatta útját.

Amikor, lovát kantárjánál vezetve, végigment a kapubolton, egy sötét fasorból halk hang szólította:

- Raoul úr!

A fiatalember meglepetten fordult hátra, és egy barna hajú leányt pillantott meg, aki egyik ujját ajkára tette, kezét pedig köszöntésre nyújtotta.

Raoul nem ismerte a leányt.

3 Találkozás

Raoul egy lépést tett a leány felé, aki némán hívta őt.

- De mi lesz a lovammal, kisasszonyom? - kérdezte.

- Nagyon egyszerű a dolog! Menjen ki az első udvarba, ott van egy fészker, kösse be a lovát, és siessen ide vissza.

- Engedelmeskedem, kisasszonyom.

Alig néhány perc alatt Raoul elvégezte, amivel megbízták, aztán egyenesen a kiskapuhoz ment vissza, ahol a titokzatos fiatal hölgy a sötétben várt reá egy csigalépcsőnél.

- Van-e bátorsága, hogy kövessen engem, kóbor lovagom? - kérdezte a leány nevetve, mikor látta, hogy Raoul egy pillanatig habozik.

Az ifjú csak azzal válaszolt, hogy megindult mögötte a sötét csigalépcsőn. Így mentek fel három emeletre, elől a leány, a nyomában Raoul; és keze, ahogy a korlátot kereste, olykor női ruha selymes tapintását érezte, amely a lépcső két fala közt elsuhogott. Valahányszor Raoul eltévesztette a lépést, a hölgy, aki vezette, szigorú *pszt!*-tel csendre intette, aztán puha és illatos kezét nyújtotta segítségül.

- Így aztán föl lehetne menni akár a kastély tornya tetejéig, és még csak el se fáradna tőle az ember - szólt Raoul.

- Ez csak azt bizonyítja, uram - felelte a hölgy -, hogy ön nagyon ideges, nagyon fáradt és nagyon nyugtalan. De nyugodjék meg: már itt is vagyunk.

A leány kinyitott egy ajtót, és minden átmenet nélkül nyomban világosság ömlött el a lépcsőn: Raoul ott állt és a lépcső karfájába kapaszkodott.

A leány csak ment, Raoul utána. A leány belépett az ajtón, az ifjú lovag pedig követte.

Alighogy bent volt a kelepcebén, Raoul nagy sikoltást hallott, amire megfordult, és megpillantott kétlépésnyire maga előtt egy szép, fiatal, kék szemű, szőke, fehér vállú leányt, aki felismerte és nevéen szólította őt.

Az ifjú megpillantotta a leányt, és annyi szerelmet, annyi boldogságot olvasott ki szép szeméből, hogy térdre hullott előtte a szoba közepén, a kedves nevet suttozva:

- Louise!

- Hej, Montalais! Montalais! - sóhajtott a szőke leány. - Nagy bünt követett el, hogy így rászédett engem.

- Én, rászédtem?

- Hogyne, hiszen azt mondta, hogy odalenn megtudakolja, mi újság, ahelyett pedig felhozta ide a vicomte urat.

- Kénytelen voltam vele, különben hogyan kapta volna meg a levelet, amit írt neki?

Ezzel a levélre mutatott, amely még ott hevert az asztalon. Raoul indult volna érte, de Louise fűgében, bár a jól ismert tétova mozdulattal nyúlt feléje, hogy megakadályozza.

A fiatal lovag keze tehát találkozott a leány remegő, puha kezével; megfogta és olyan tisztelettel emelte ajkához, hogy inkább csak rálehelt, semmint megcsókolta.

Eközben Montalais kisasszony elvette az asztról a levelet, gondosan összehajtogatta - amúgy nőiesen, háromrét -, aztán keblébe csúsztatta.

- Ne féljen Louise, innen nem veheti ki a vicomte úr a levelet, mint ahogy a megboldogult XIII. Lajos király sem vehette ki Hautefort kisasszony vállfűzőjéből a szerelmes levélkéket.¹¹

Raoul elpirult, mikor látta, hogy a két fiatal leány összemosolyog, és észre sem vette, hogy Louise a kezét ott felejtette az ő kezében.

- Hát, ugye, Louise, megbocsátja, hogy felhoztam a vicomte urat, ön pedig, uram, nem haragszik rám, hogy idevezettem? Így most tehát, hogy szent a béke, beszéljünk, mint régi jóbarátokhoz illik. Louise, mutasson be, kérem, Bragelonne úrnak.

- Vicomte úr - mondta Louise komolykodó bájjal és kedvesen mosolyogva -, van szerencsém bemutatni Aure de Montalais kisasszonyt, a hercegné ő királyi fenségének ifjú udvarhölgyét, aki egyben a legjobb barátnőm.

Raoul szertartásosan meghajolt.

- Hát engem, Louise, nem mutatna be a kisasszonynak?

- Ó, hiszen Montalais már ismeri önt! Tudomása van mindenről!

Ez a naiv elszólás mosolyra készítette Montalais kisasszonyt, Raoul viszont boldogan felsóhajtott, mert Louise kijelentését így magyarázta: tudomása van „*a mi nagy szerelmünkről*”.

- Az udvariasságnak tehát eleget tettünk, vicomte úr - mondta Montalais. - Foglaljon helyet ebben a karosszékekben, és mesélje el gyorsan, miféle újságot hozott olyan lóhalálában.

- Már nem titok többé, kisasszonyom. A király, Poitiers-be utaztában, egy napot itt tölt Bloisban, hogy meglátogassa ő királyi fenségét.

- A király ide jön! - kiáltotta Montalais, és tapsolt örömeiben. - Látni fogjuk az udvart! Érted, Louise? Az igazi párizsi udvart! Ah! Istenem! De mikor, vicomte úr?

- Talán még ma este, kisasszonyom; de holnap egész bizonyosan.

Montalais bosszús mozdulatot tett.

- Ejnye, nincs elég idő a készülődésre! Még csak egy ruhát se készíthetünk el addig! Pedig olyan ódivatú toalettjeink vannak, mintha Lengyelországban élnénk! Olyanok leszünk, mint a IV. Henrik-korabeli képeken a hölgyek!... Hej, uram, de kellemetlen újságot hozott.

- Hölgyeim, kegyedék bármiféle öltözetben szépek lesznek!

- Ugyan!... Szépek leszünk, mert a természet túrhető külsővel ruházott fel bennünket, de nevetségesen fogunk hatni, mert nem tartunk lépést a divattal... Sajnos, nevetségesek leszünk! Nevetséges leszek, ugye?

- Ki előtt? - kérdezte naivul Louise.

- Ki előtt? Furcsa kérdés, kedvesem!... És épp tőlem kérdezi! Nevetségesek leszünk az egész világ előtt, az udvari emberek, a lovagok, őfelsége a király előtt!

- Bocsásson meg, drága barátnőm, de hiszen a világ mindennap ebben a ruhában lát bennünket, és már hozzászokott...

¹¹ XIII. Lajos a maga módján, vagyis inkább plátóinak nevezhető szerelemmel szerette Marie de Hautefort-t (1616-1691), aki 1628-ban Medici Mária udvarhölgye volt, s később Schomberg marsall felesége lett.

- Igaz; de most más világ lesz itt, és nevetségesek leszünk, még mint blois-i lányok is, mert mellettünk majd ott pompáznak a párizsi hölgyek a legújabb divat szerint, és akkor annál inkább szembetűnik majd, hogy mi blois-i divat szerint öltözködünk! Kétségbeejtő!

- Vigasztalódjék, kisasszonyom.

- Ej, bánom is én, búsuljon az, akinek nem fogok tetszeni! - jegyezte meg Montalais kisasszony bölcsen.

- Ilyen ember nehezen fog akadni - vágott vissza Raoul, aki kitartott udvarias, bókoló módszere mellett.

- Köszönöm, vicomte úr. Tehát a király csakugyan eljön Blois-ba? - Egész udvarával együtt.

- A Mancini kisasszonyok is itt lesznek?

- Nem lesznek itt.

- De hiszen azt mondják, hogy a király nem tud ellenni Marie kisasszony nélkül?

- Kisasszonyom, a királynak most az egyszer mégis el kell lennie nélküle. Így akarja a bíboros, és Brouage-ba száműzte unokahúgait.

- Milyen képmutató az a Mazarin!

- Csitt! - szólt közbe Louise, ajkára téve mutatóujját.

- Ugyan! Hiszen nem hallja meg senki! Azt mondtam, hogy az öreg Mazarino Mazarin képmutató, hiszen ég a vágytól, hogy unokahúgát megtegye Franciaország királynéjának.

- Dehogy, kisasszonyom, épp ellenkezőleg, a bíboros Mária Terézia infánsnőt akarja férjhez adni a király öfelségéhez.

Montalais kisasszony jól a szemébe nézett Raoulnak, és így szólt:

- Hát maguk párizsi létükre elhiszik ezt a mesét? - kérdezte. - Akkor bizony mi, blois-iak, előbbre vagyunk!

- Kisasszonyom, majd ha a király átlépi Poitiers határát, és Spanyolországba utazik, ha a házassági szerződésben Don Luis de Haro és Mazarin őminenciája már megállapodtak, akkor talán elhiszi majd, hogy ez nem gyerekjáték.

- Jó, jó, de a király mégiscsak király, azt hiszem?

- Ez igaz, kisasszonyom, de viszont a bíboros mégiscsak a bíboros!

- A király tehát nem ember? Vagy nem szereti Marie de Mancinit?

- Imádja!

- Hát akkor el is fogja venni feleségül. Háborúnk lesz Spanyolországgal, Mazarin elkölt rá néhány milliót, nemesuraink majd hősi diadalt aratnak a büszke kasztíliai nemeseken, és sokan térnek majd vissza babérral, akiket mi mirtusszal koszorúzunk meg. Lám, így képzelem én a politikát.

- Montalais, ez bohóság - jegyezte meg Louise -, magát vonzzák a szertelenségek, mint ahogy a fény vonzza a pillangót.

- Kegyed pedig, Louise, olyan okos, hogy sohase lesz szerelmes!

- Ó! - felelte szemrehányó hangon Louise. - Értse meg hát a dolgot, Montalais. Az anyakirályné azt akarja, hogy fia az infánsnőt vegye feleségül. Azt kívánná, hogy a király ne

engedelmeskedjék anyjának? Szabad-e a királynak rossz példával előljárni? Ha szüleink megtiltják, hogy szeressünk, akkor félre a szerelemmel!

Louise nagyot sóhajtott. Raoul pedig lesütötte szemét. Montalais kisasszony elnevette magát.

- Csakhogy nekem nincsenek szüleim - mondta.

- Bizonyára tud róla, hogy jól érzi-e magát La Fère gróf úr? - kérdezte Louise a sóhajtás után, amely feltűnően elnyúlt, és sok fájdalmat árult el.

- Nem, kisasszonyom - felelte Raoul -, még nem tisztelkedtem apámnál. Éppen akkor indultam hozzá, mikor Montalais kisasszony megállított. Remélem, hogy a gróf egészséges. Nem hallott semmi rossz hírt felőle, ugye?

- Nem, hála Istennek, semmit sem, Raoul úr!

Most rövid csend támadt, amely alatt két lélek ugyanazt gondolta, teljesen megértette egymást, anélkül, hogy egy pillantást is váltott volna.

- Ó, Istenem - kiáltott hirtelen Montalais -, valaki jön a lépcsőn!...

- Ugyan ki lehet az? - ugrott fel ijedten Louise.

- Hölgyeim, most terhükre vagyok, ugye, azzal, hogy ide betolakodtam? - hebegte Raoul, és igen kellemetlenül érezte magát.

- Nehéz léptek - jegyezte meg Louise.

- Ó, alighanem csak Malicorne úr - mondotta Montalais -, akkor pedig nincs miért megijednünk.

Louise és Raoul kérdően nézett össze: ki lehet az a Malicorne úr?

- Sose izguljanak - folytatta Montalais -, Malicorne nem féltékeny.

- De kisasszony... - szólt Raoul.

- Értem, értem... Hát Malicorne éppen olyan titoktartó, mint én magam.

- Istenem! - kiáltott Louise, miután fülét az ajtóra illesztve hallgatózott -, ezek az édesanyám lépései!

- Saint-Rémyné asszony! Hová rejtőzzem? - rángatta Raoul a Montalais kisasszony szoknyáját esdekelve, holott maga Montalais is elvesztette a fejét egy pillanatra.

- Úgy van - mondta Montalais -, én is felismerem magas sarkú cipője kopogását! Bizony, édesanyánk az!... Hát, vicomte úr, nagy kár, hogy az ablakunk ötven lábnyi magasan van az udvar fölött, és alatta kövezett udvar van.

Raoul kétségbeesetten pillantott az erkélyre, de Louise megragadta a karját és nem engedte ki.

- Ejnye, hát elment az eszem? - szólt Montalais. - Hiszen itt a nagy ruhásszekrény! Mintha az Isten is erre a célra teremtette volna!

Ideje volt, hogy az ifjút elbűjtassák, mert Saint-Rémyné a szokottnál gyorsabban jött fel a lépcsőn. Épp abban a pillanatban ért az ajtó elé, amikor Montalais, mint a vígjátéki színpadon szokás, bezárta a szekrény ajtaját, és nekidőlt a szekrényajtónak.

- Ejha! - kiáltott fel Saint-Rémyné -, hát maga itt van, Louise?

- Itt vagyok, édesanyám - felelte a fiatal leány olyan sápadtan, mintha Isten tudja, mily bűnt követett volna el.

- Jól van, helyes.

- Foglaljon helyet, asszonyom - mondta Montalais kisasszony, és karosszékkal kínálta Saint-Rémynét, de úgy helyezte el az idős hölgyet, hogy a szekrénynek háttal üljön.

- Köszönöm, Aure kisasszony. Jöjjön, leányom, menjünk gyorsan.

- Hova kell mennem, anyám?

- Haza. Hiszen elő kell készíteni a toalettjét!

- Tessék? - szólt közbe Montalais kisasszony, és igyekezett meglepett arcot ölteni, mert félt, hogy Louise valami oktalanságot talál mondani.

- Hát nem tudják a nagy újságot? - kérdezte Saint-Rémyné.

- Micsoda újságot, asszonyom? Mit tudhatna meg két leány ebben a galambdúcban?

- Ej, hát nem beszéltek senkivel?

- Asszonyom, talányokban beszél, és lassú tűzön éget bennünket! - kiáltott Montalais kisasszony, megrémülve, mert Louise egyre sápadtabb lett, már azt se tudva, melyik szentnek az oltalmába ajánlja magát.

Végre Louise egy pillantásából, amelyet még a kőfal is megértett volna, megértette, hogy mi bántja annyira barátnőjét. Louise tekintete azt jelezte, hogy Raoul szerencsétlenül otffelejtett kalapja az asztalon díszeleg.

Montalais a kalap elé ugrott, bal kezével ügyesen elkapta, a háta mögött átvette a jobb kezébe és eldugta, de közben szakadatlanul beszélt.

- Hát - mondta Saint-Rémyné -, futár érkezett, és bejelentette, hogy a király ma udvarával együtt idejön. Mármost igyekezzenek, hogy szépek legyenek, kisasszonykám!

- Gyorsan, gyorsan menjen haza édesanyjával, Louise, aztán én is előszedem és rendbe hozom az ünnepi ruhámat!

Louise felállt, anyja kézen fogta és magával vonszolta a lépcső felé.

- Gyerünk, gyerünk - sürgette egyre.

A lépcső aljánál Saint-Rémyné így szólt a leányához:

- Miért megy fel mindig Montalais-hoz, amikor pedig megtiltottam?

- Anyám! hiszen Aure a barátnőm! És épp akkor toppantam be hozzá.

- Nem rejtett el valakit?

- De anyám!...

- Ha mondom, hogy egy férfikalapot láttam az asztalon: annak a haszontalan szélhajtónak a kalapját!

- Anyám! - kiáltott Louise.

- Annak a mihaszna Malicorne-nak a kalapját láttam! Hogy egy udvarhölgy megengedjen magának ilyesmit!... Hallatlan!...

Hangjuk lassan elhalt a csigalépcső mélyében.

Montalais kisasszony egyetlen szavukat se vesztette el, mert a visszhangos lépcsőház mint valami tölcserén át hozta fel hozzá a hangokat. Vállat vont, és látva, hogy Raoul, aki közben előbújt rejtekhelyéből, szintén mindent hallott, fennhangon megjegyezte:

- Szegény Montalais! A barátság áldozata!... Szegény Malicorne!... A szerelem áldozata!

Nem folytatta tovább, amikor meglátta Raoul szomorú és egyben víg arcát. Raoul röstellte, hogy egyszerre annyi titkot tud meg.

- Kisasszonyom, hogyan hálálhatom meg ennyi jóságát?

- Majd egyszer elszámolunk - felelte Montalais. - Most azonban egyelőre szedje a lábát, vicomte úr, mert Saint-Rémyné nem éppen elnéző asszony, és ha kissé eljár a szája, könnyen kaphatunk kellemetlen látogatót! Isten vele!...

- De ami Louise-t illeti... Honnan fogom tudni...

- Ugyan menjen már! XI. Lajos nagyon okosan cselekedett, amikor feltalálta a postát.

- Ó, jaj! - szólt Raoul.

- Meg aztán nem vagyok-e itt én, aki felérek az ország legjobb postájával? Gyorsan, gyorsan, üljön lóra! Siessen, nem akarom, hogy ha Saint-Rémyné visszajön, avégből, hogy kissé megmossa a fejemet, magát is itt találja!

- Megmondaná apámuramnak, ugye? - mormogta Raoul.

- Az pedig alaposan összeszidná! Ó, vicomte, látszik, hogy az udvarhoz tartozik: éppen olyan félénk, mint a király. Az ördögbe is! Mi blois-iak nem kérjük mindenhez a papa beleegyezését! Kérdezze csak meg Malicorne-tól.

És ezek után a szavak után az örökké jókedvű leány vállánál fogva kituszkolta az ifjút az ajtón. A vicomte lesietett a lépcsőn, kisurrant a kapun, felpattant lovára, és úgy elvágatott, mintha legalábbis Monsieur nyolc testőre volna a sarkában.

Raoul végigvágatott azon a jól ismert és kedves emlékű úton, amely Blois-ból La Fère gróf házához vitt.

Az olvasó elengedi, hogy újra leírjuk a házat. Hiszen jártunk már ott együtt régebbi időben;¹² ismeri jól. Csak amióta utoljára ott jártunk, a falak szürkébbek lettek, és a téglák valamivel sötétebbek: vörösréz-árnyalatúak; a fák megnőttek jó magasra, és az, amelyik zsenge ágait valaha alig nyújtogatta ki a sövény fölé, most sűrű, dús lombú fa lett, amely nedvdús, hatalmas ágainak virágpompájával vagy gyümölcstől roskadozón vetett mély árnyékot.

Raoul már messziről meglátta a ház csúcsos fedelét, két kis tornyát, a galambdúcot a szilfák közt, és a galambokat, amelyek szüntelenül a téglakúp körül röpködtek, amelyhez sohase lettek hűtlenek, mintha édes emlékek volnának, amelyek egy derűs lélek körül keringenek.

Ahogy közeledett, hallotta, amint a kerek kút csigái nyikorognak a vízzel teli vödörök súlya alatt; és mintha hallotta volna a kútba visszahulló víz méla csobbanását, ezt a szomorú, gyászos, ünnepies hangot, amely megragadja az álmodozó gyermeket és költőt; az angolok *splash*-nek, az arabs költők *gaszgasó*-nak nevezik, és azok a franciák, akik költő módjára akarnak írni, csak körülírással tudják kifejezni: *A vízbe ömlő víz zaja*.

Raoul már több mint egy esztendeje nem látogatta meg édesapját. Azóta mindig Condé herceg mellett tartózkodott.

A Fronde harcai után, amelyeknek első korszakát már egyszer megkíséreltük leírni, Louis de Condé herceg nyilvánosan, ünnepiesen és őszintén kibékült az udvarral. Az egész idő alatt, amíg tartott a szakítás, a harag a herceg és a király között, Condé, aki már régen megkedvelte Bragelonne vicomte-ot, hiába ajánlotta fel neki mindazokat az előnyöket, melyek elszédíthetnek egy ifjú embert. La Fère gróf, aki mindig híven kitartott lojális és royális elvei mellett, és aki egy szép napon a Saint-Denis-templom kriptájában kifejtette ezeket az elveit fia előtt, a vicomte nevében rendre visszautasította a kedvező ajánlatokat. Mi több: Raoul ahe-lyett, hogy követte volna Condé herceget a pártütésbe, Turenne szolgálatába állott és a király igazáért küzdött. Mikor pedig Turenne is elpártolt a királytól, Raoul otthagya Turenne-t, mint ahogy annak idején Condét is elhagyta.¹³ Ennek az állhatatos viselkedésnek az volt a következménye, hogy mivel Turenne és Condé kölcsönösen csak a király zászlaja alatt győzhettek egymás ellen, Raoul, bármilyen fiatal volt is, tíz nagy diadallal büszkélkedhetett, és egyetlenegy oly vereségben sem vett részt, amely akár bátorságán, akár lelkiismeretén csorbát ejtett volna.

Raoul tehát apja kívánságának megfelelően csökönyösen és állhatatosan kitartott XIV. Lajos király ügyének szolgálatában, mások mindenféle köpenyeforgatása ellenére is, amely abban a korban ragályos és mondhatni, elkerülhetetlen volt.

Condé herceg, mikor a király visszafogadta kegyébe, élt mindennemű jogával, de kivált az amnesztiáéval, és sok mindent kért vissza, amit meg is kapott, többek között Raoul is. La Fère gróf, rendíthetetlen jóhiszeműségében, azonnal el is küldte fiát Condé hercegrez.

¹² Lásd a Hűz év múlva című regény 15-16. fejezetét.

¹³ A „Nagy Condé” herceget Mazarinnal való összezőrdülése miatt 1650-ben letartóztatják; ezt követően átpártolt a frondőrök, majd a Franciaországgal ellenséges spanyolok táborába, és csak 1659-ben, a pireneusi béke után áll ismét királyja mellé. Turenne (1611-1675) - kora egyik legnagyobb hadvezére; nagymértékben hozzájárult a harmincéves háborút befejező vesztfáliai békéhez; 1649-51-ben csatlakozott a Fronde-hoz.

Apa és fiú utolsó elválása óta tehát egy esztendő telt el. Egymástól való távollétük fájdalmát, ha nem is gyógyította, de legalább enyhítette néhány levél. Azt is láttuk, hogy Raoul a fiúi szereteten kívül még egy másik forró érzést is elvitt magával Blois-ból.

De legyünk igazságosak: a véletlen és Montalais kisasszony, e két kísértő démon közrejátszása nélkül Raoul küldetése befejeztével azonnal lóra pattan, hogy apjához vágtsasson, útközben hátra-hátra néz, de azért lovával meg nem áll, még ha Louise hívta volna is tárt karokkal.

Útjának első felét tehát múltjának, kedvesének szentelte, akit oly hamar el kellett hagynia, útja másik felét pedig a jó barátoknak, aki felé útban volt, és akihez repülni szeretett volna.

Mivel a kert ajtaját nyitva találta, belovagolt az árnyas fasorba, ügyet sem vetve arra a dühösen integető, haragosan hadonászó öregemberre, aki ibolyaszínű gyapjúingben és fején nagy, kopott bársonysipkával kertészkedett.

Az öreg kertész éppen törperózsafákat és margitvirágbokrokat nyesegetett, és felháborodva állapította meg, hogy valaki végiglovagol a fasor finom, gereblyézett homokján.

Még egy erélyes „hm!” felkiáltást is megkockáztatott, amire a lovas megfordult. Ám az öregember, alighogy meglátta Raoul arcát, felugrott és futásnak indult a ház irányában, hangosan dörögve magában, ami nála hallatlan, bolondos öröm kifejezése lehetett. Raoul az istállókhöz érve átadta lovát egy lovászfűnnek, aztán olyan mohón szaladt végig a tornácon, hogy láttára az apjának bizonyára repesett volna a szíve.

Végigsietett az előszobán, az ebédlőn és a fogadószobán, de sehol senkit sem látott. Végre La Fère gróf ajtajához ért, türelmetlenül kopogott, szinte be sem várta a komoly és egyszersmind meleg hangú „tessék”-et, hanem belépett.

A gróf egy irományokkal és könyvekkel megrakott asztal előtt ült: változatlanul a hajdani előkelő és szép nemesúr volt, de az idő mind szépségét, mind előkelőségét valami ünnepies és finom patinával vonta be. Deresedő hosszú haja alatt fehér és sima homloka, fiatalos szempillája alól átható és meleg nézésű szempár villant elő, szép metszésű tiszta száját pedig, amelyet mintha sohase torzított volna halálos szenvedély, finom és alig deresedő bajusz keretezte; termete sudár és hajlékony, de kifogástalanul szép keze lesoványodott; ilyen volt most a híres nemes lovag, akiről Athos néven oly sok és forró dicsérrel emlékeztek meg hírneves ajkak. Athos most épp azzal foglalatzkodott, hogy a kezében levő füzetben saját kéziratát javítgatta.

Raoul rátette kezét apja vállára, és olyan melegen, olyan hirtelen borult a nyakába, hogy a grófnak sem ereje, sem ideje nem maradt apai indulatait leküzdeni:

- Raoul! Hát maga az? Hogy került ide?

- Ó, apámuram! Én vagyok! - felelte az ifjú. - Milyen boldogság, hogy viszontláthatom!

- Még nem felelt a kérdésemre, vicomte. Talán szabadságot kapott, hogy itt van Blois-ban, vagy talán valami baj történt Párizsban?

- Istennek hála, nincs semmi baj, uram! - felelte Raoul, aki lassankint lecsillapodott. - Csupa jó hírt mondhatok. A király megházasodik, mint ahogy utolsó levelemben volt szerencsém megírni, és most Spanyolországba indul. Ófelsége Blois-n utazik keresztül.

- Hogy meglátogassa Monsieur-t?

- Úgy van, gróf úr. Minthogy Condé herceg nem akart váratlanul beállítani, vagy mert különösen le akarta kötelezni a herceget, engem előreküldött, hogy gondoskodjam az udvar elhelyezéséről.

- És beszélt Monsieur-vel? - kérdezte élénken a gróf.

- Volt szerencsém beszélni vele.

- A kastélyban?

- Ott, uram - felelte Raoul, és lesütötte szemét, mert megérezte, hogy apja kérdése nemcsak egyszerű kíváncsiszkodás.

- Igazán, vicomte?... Hát ehhez gratulálok!

Raoul meghajolt.

- De talán még másvalakivel is találkozott Blois-ban?

- Madame öfenségével, uram.

- Nagyon helyes. De én nem Madame-ról beszélek.

Raoul a haja tövéig elpirult, és nem válaszolt.

- Talán nem értette meg a kérdésemet, vicomte úr? - állhatatoskodott a gróf, de hangja nem lett élesebb, csak a tekintete lett szigorúbb.

- Tökéletesen megértem, gróf úr - felelte Raoul -, és ha nem felelek azonnal, az nem azt jelenti, mintha hazugságon törném a fejemet; erről bizonyos lehet, uram.

- Tudom, hogy sohasem hazudik. Éppen ezért csodálkozom, hogy ennyi időre van szüksége ahhoz, hogy kérdésekre határozott igennel vagy nemmel feleljen.

- Addig nem felelhetek, amíg jól meg nem értettem a kérdését, uram, és ha nem tévedek, rossz értelemben fogja fel szavaimat. Azt hiszem, gróf úr, nincs ínyére, hogy találkoztam...

- La Vallière kisasszonnyal, ugye?

- Úgy van; tudom, hogy őrá akar beszélni, uram - jegyezte meg Raoul kimondhatatlan gyöngédséggel.

- És én azt kérdezem, találkozott-e a kisasszonnyal?

- Uram, amikor beléptem a kastélyba, sejtelmem se volt róla, hogy La Vallière kisasszony is ott tartózkodik. Csak amikor küldetésemet befejeztem és távozófélben voltam, akkor jutottam hozzá véletlenül, hogy találkozzam vele. Volt szerencsém tiszteletemet tenni nála.

- Mi a neve annak a véletlennek, amely összehozta La Vallière kisasszonnyal?

- Montalais kisasszony, gróf úr.

- Ki az a Montalais kisasszony?

- Egy fiatal hölgy, akit eddig nem ismertem, akit sohasem láttam. Madame udvarhölgye.

- Vicomte úr, nem folytatom tovább a kérdezősködést; azt is sajnálom, hogy mostanáig tettem. Lelkére kötöttem, hogy kerülje La Vallière kisasszonyt, és csakis az én engedélyemmel találkozzon vele. Tudom, hogy igazat mondott, és a saját jószántából egy lépést se tett, hogy hozzá eljusson. A véletlen játszott ki engem; nem magát okolom érte. Beérem tehát azzal, hogy megismételjem, amit erre a hölgyre vonatkozólag már mondtam önnek. Isten a tanúm, hogy semmi kifogásolnivalót nem találok La Vallière kisasszonyban, csak hogy terveimmel nem fér össze, hogy gyakran eljárjon hozzá. Még egyszer kérem tehát, kedves Raoul, szívlelje meg szavaimat.

Raoul tiszta és nyílt tekintete mintha megzavarodott volna apja szavaira.

- Most pedig, barátom - folytatta a gróf, szelíden mosolyogva és rendes hangján -, beszéljünk másról. Talán visszatér most szolgálatába?

- Nem, uram, ma egész nap nincs más dolgom, mint hogy a gróf úrral maradjak. Condé herceg úr nem bízott meg egyébbel, mint ezzel a kötelességgel, ami azonban nagyon megfelelt kívánságomnak.

- A király egészséges?

- Pompásan érzi magát.

- És Condé hercegúr is?

- Mint mindig, uram.

A gróf elfelejtette, hogy Mazarinről is kérdezősködjék; már ez régi szokása volt.

- Nos hát, Raoul, minthogy ma csak az enyém, az egész napot együtt fogjuk tölteni. Csókoljon meg, fiam... még... még... még... Érezze magát otthon, vicomte... No de itt van a mi öreg Grimaud-nk! Jöjjön csak, Grimaud, magát is meg akarja ölelni a vicomte úr!

A hűséges öregembernek se kellett ezt kétszer mondani: tárt karokkal rohant az ifjúhoz. Raoul eléje futott.

- Most pedig talán lemennék a kertbe, Raoul? Megmutatom az új lakást, amelyet magának építettem arra az esetre, ha hazajön szabadságra. És mialatt megnézi majd a növényeket, amiket az idén ültettem, és két új hátszobát, mondja el, mi újság párizsi barátainknál.

A gróf becsukta kéziratot, karon fogta az ifjút, és mindketten lementek a kertbe.

Grimaud bánatosan nézett Raoul után, akinek feje csaknem beleütődött az ajtó szemöldökfájába, és míg végigsimította szép fehér haját, ez a mély jelentőségű szó csúszott ki a száján:

- Megnőtt!

Amelyben Cropoliról, Cropole-ról és egy ismeretlen nagy festőről lesz szó

Mialatt La Fère gróf Raoullal együtt megtekinti az új épületeket és az újonnan vásárolt lovakat, engedjék meg olvasóink, hogy visszavezessük őket Blois-ba, hogy végignézzék a városban oly szokatlan sürgés-forgást.

Különösen a fogadóknak volt érezhető annak az új hírnek a hatása, amelyet Raoul hozott.

Mert ha a király és az udvar Blois-ba jön, akkor a városban száz lovag, tíz hintó, kétszáz ló és ugyanannyi szolga lesz, ahány úr. Hol fognak ennyien elhelyezkedni, és hol fognak lakni azok a környékbeli urak, akik két-három óra múlva megérkeznek, mihelyt széles körben elterjed a nagy hír, oly széles gyűrűket vonva maga után, mint a vízbe dobott kő?

Láttuk, hogy Blois reggel még oly csendes és nyugodt volt, mint szélcsendben a tó tükre, ám a király közeledtének hírére egy csapásra nyüzsgögni és mozgolódni kezdett az egész város.

A kastély valamennyi inasa, a tisztek felügyelete mellett, a városba ment élelmiszerért, és tíz lovas futár vágatott Chambord-ba vadért, a beuvroni halastóhoz halért és a chevernyi üvegházba virágért meg gyümölcsért.

Előhozták a bútorraktárból az értékes kárpitokat, szőnyegeket, az aranyozott, nagy láncú, pompás csillárokat; egész sereg szegény ember sepegte az udvarokat és mosta a kastély kődíszzeit, mialatt az asszonyok átkutatták a Loire-on túl a virágos réteket útszéli és mezei virágokért. És mivel senki sem akart a fényűző tisztaság tekintetében lemaradni a többi mögött, az egész városban mindenfelé tisztogattak, sepregettek, mosogattak, ünneplőbe öltöztek.

A felsőváros útszéli nyílt csatornái, amelyeket a sok öblögetővíz megdagasztott, a város alsó részén folyamokká nőttek meg, és az utcák kövezete - el kell ismerni - megszabadult a sártól, tisztán ragyogott a napsugárban, mint a gyémántkő.

Végül készülődtek a zenészek, a fiókok kiürültek; a boltokban összevásárolták az összes gyertyákat, szalagokat és kardbojtokat; a háziasszonyok nagy készleteket halmoztak fel kenyérből, húsból és fűszerekből. Már egy nagy csomó polgár, akinek a háztartása úgy fel volt szerelve, mintha ostromállapotra készülne, több tennivalót nem találván, felöltötte ünnepi köntösét, és kiment a város kapujához, hogy első legyen, aki megpillantja a király kíséretét. Tudták ugyan, hogy a király csak éjjel érkezik, sőt talán csak reggel. De hát a várakozás nem az örültség egy neme-e, és az örültség nem a remény egyik túlzása-e?

Az alsóvárosban, a hercegi kastélytól alig száz lépésnyire, a labdajátszóter és a kastély közt, egy kis utcában, amelyet akkor Ó utcának hívtak, és amely csakugyan nagyon régi lehetett, állott egy tiszteleltre méltó, csúcsos tetejű, tömzsi és széles régi épület, amelynek első emeletéről három ablak nézett az utcára, a második emeletről kettő, a harmadikról pedig csupán egy kerek kis padlásablak.

Ennek a háromszögnek az oldalai fölé nemrégiben elég nagy, téglalap formájú kiugrót építettek, mely alaposan kinyúlt az utca fölé, ahogy ez szokásos volt ebben az időben. Az utca ezzel keskenyebb lett ugyan egy negyedrésszel, viszont felével tágasabbá vált a ház, és ez csak elég kárpótlás?

A hagyomány szerint a csúcsos tetejű házban III. Henrik korában egy államtanácsos lakott, akihez Katalin királyné elment, egyesek szerint látogatóba, mások szerint azért, hogy megfojtsa. Akárhogy történt is, a derék hölgynek ugyancsak körültekintőnek kellett lennie, mielőtt lábát ebbe a házba betette.

Amikor az államtanácsos meghalt - egyre megy, hogy fojtogatástól vagy végkimerüléstől -, a házat eladták, aztán lakatlan volt sokáig, sőt egészen elszigetelten állott az utca többi háza között. Csak XIII. Lajos uralkodásának fele idején költözött a házba egy Cropoli nevű olasz szakács, aki D'Ancre marsalltól szökött meg. Cropoli kisebbfajta vendégfogadót létesített a házban, és olyan finom makarónit készített, hogy messze földről jöttek hozzá makarónit enni.

A ház híressége onnan eredt, hogy Medici Mária királyné, aki akkor tudvalevőleg a blois-i kastély foglya volt, Cropolihoz küldött egyszer makaróniért.

Ez pontosan azon a napon történt, amikor azon a híres-nevezetes ablakon át megszökött. A tál makaróni ott maradt az asztalán, alighogy a királyasszony megízlelte.

Mint hogy a háromszög alakú házhoz az államtanácsos megfojtása és a híres makaróni kettős dicsősége fűződött, a szegény Cropolinak az az ötlete támadt, hogy fogadójának valami szép, hangzatos nevet ad. De olasz származása nem volt valami jó ajánlólevél ebben a korban, és kicsinyke vagyona, amelyet gondosan elrejtett, nem is engedte őt nagyon az érdeklődés fényébe kerülni.

1643-ban, XIII. Lajos halála után, amikor Cropoli közeledni érezte halála óráját, magához hívatta a fiát, a legszebb reményekre jogosító kuktát, és könnyes szemmel kötötte a lelkére, hogy tartsa titokban a makaróni készítésének módját, franciásítsa el nevét, francia leányt vegyen feleségül, és majd ha kissé elvonulnak a felhők a politika egeről - merthogy ez a párizsi előkelő körökben és az országgyűlésen napjainkban dívó virágos kifejezés már akkor is járta -, a szomszéd kovácmesterrel csináltasson szép cégtáblát, amelyre egy híres festővel, akit Cropoli pontosan megnevezett, festesse rá Medici Katalin és Medici Mária arcképét és ezeket a szavakat: A Medicikhez.

A kitűnő Cropoli mesternek eme szavak után már csak annyi ereje maradt, hogy megmutathatta ifjú utódjának, hogy a kandalló melyik kőlapja alatt rejtegeti ezer darab tízfrankos aranyát, aztán kilehelte lelkét.

Ifjabb Cropoli, aki erős lelkű ember volt, apja halálát lemondással viselte el, vagyonát pedig némi szerénységgel fogadta el. Azzal kezdte, hogy a neve végén ékeskedő i-t egészen halkan ejtette ki, és így - minthogy ehhez mindenki szívesen hozzájárult - hamarosan mindenki csak „Cropole”-nak nevezte a fogadóst. Ez pedig tősgyökeres francia név.

Azután Cropole megházasodott, minthogy éppen keze ügyébe akadt egy kis francia leány, akibe szerelmes volt; a leány családjától tekintélyes hozományt is kapott, amikor megmutatta a kandalló kőlapja alá rejtett vagyonát.

Apja első két kívánságát teljesítvén, Cropole felkereste azt a festőt, akivel a cégtáblát kellett megfestetnie.

Csakhamar rá is akadt.

A festő egy olasz öregember volt, vetélytársa - de szerencsétlen vetélytársa - a Raffaellóknak és Carracciknak.¹⁴ Azt állította, hogy a „velencei iskola” egyik mestere; bizonyára azért, mert nagyon szerette a színeket. Festményei, amelyekből sohasem adott el egyetlenegyét sem, már száz lépésről feltűntek, és a polgárokat annyira megbotránkoztatták, hogy a festő végül is teljesen megrendelés nélkül maradt.

Pedig mindig dicsekedett, hogy valaha D'Ancre marsall feleségének fürdőszobáját díszítette festményekkel, de - sajnos - a fürdőszoba leégett, amikor a tábornagyot utolérte a gyászos vég.

¹⁴ Bolognai festőcsalád a XVI-XVII. században: Lodovico Carracci (1555-1619), a rézmetsző Agostino (1557-1602) és Annibale (1560-1609), az ún. bolognai iskola alapítói.

Cropoli, mint olasz ember, elnéző volt az öreg Pittrino gyengéivel szemben. Pittrino volt a festő neve. Lehet, hogy Cropoli látta a fürdőszoba híres festményeit. Annyi bizonyos, hogy oly sokra becsülte a híres Pittrinót, hogy nemcsak barátságába fogadta, hanem házába is vette.

Pittrino hálás volt a makaróniért, és tőle telhetőleg elterjesztette az olasz nemzeti étel hírnevét, és a fogadó alapítójának idejében fáradhatatlan dicséréteivel nagy szolgálatot tett a Cropoli cégnek.

Megöregedvén pedig az apa után a fiúnak is hű embere lett, és nemsokára afféle házi felvigyázó lett abban a házban, ahol feddhetetlen becsületessége, közmondásos erényessége és még ezer más jó tulajdonsága, amelyet itt felsorolnunk felesleges, örökös helyet biztosítottak neki a Cropole-ék házi tűzhelye mellett, sőt a cselédek felügyelője is lett. Azonfelül ő ízlelte meg mindig a makarónit, hogy az az ősi hagyományokhoz híven készüljön, egy szem borssal több, vagy egy morzsika parmezánsajttal kevesebb ne legyen benne. Öröme leírhatatlan volt, amikor Cropole-től meghallotta a titkot, hogy milyen feladat vár rá: meg kell festenie a híres cégtáblát.

Pittrino nagy buzgalommal kezdett kutatni egy régi dobozban, ahol megtalálta kissé egérrágtatott festőecsetjeit, amiket azonban még használni lehetett, olajfestékeit, amelyek meglehetősen beszáradtak, lenmagolaját palackban, és egy palettát, amelynek tulajdonosa valaha Bronzino¹⁵ volt, „a festészet istene”, ahogy Pittrino, az ultramontán művész, örökifjú lelkesedésében olasz honfitársát nevezte.

Pittrino roppant elégtételt érzett, hogy megbízták a festéssel, és szinte egy fejjel megnőtt.

Mint annak idején Raffaello, modort változtatott ő is: Albani¹⁶ stílusában, nem mint királynékat, hanem mint két istennőt ábrázolta a két hírneves hölgyet. Olyan kecsesen festettek a cégtáblán, annyi őszinteséggel tárták fel az ámuló nézők előtt a hús rózsaszínét és lilomát, olyan anakreóni szabadsággal vették fel a szirének testtartását, hogy amikor a városi főtanácsos először megpillantotta a képet Cropole fogadójának termében, rögtön kijelentette, hogy a két hölgy sokkal szebb és sokkal izgatottabban bájos, semhogy egy fogadó cégéréül szolgáljon és kitegyék a vendégek pillantásainak.

- Monsieur ő királyi fensége - mondta Pittrinónak -, aki gyakran jön városunkba, nem óhajtja édesanyját a nyilvánosság előtt olyan lenge öltözetben látni, és kegyelmed még a kastély pincebörtönében végezheti, mert a dicső herceg nem valami lágyszívű. Át kell festenie a két szirént, vagy semmisítse meg a felírást, mert különben meg fogom tiltani a cégtábla használatát. A parancsnak engedelmeskedni kell tehát, ez érdeke kegyelmednek is, Cropole mester, de kegyelmednek is, Pittrino uram.

Mit felelhettek volna erre? Meg kellett köszönni a főtanácsos jóindulatát. Cropole így is tett.

Pittrino azonban komor maradt, és szívében csalódottságot érzett.

Tudta jól, mi következik.

A hatósági személy még jóformán ki sem tette a lábát a házból, amikor Cropole, miután karját összefonta, megszólalt:

- No hát, mester, mit csináljunk? - kérdezte.

- Megsemmisítjük a felírást - felelte Pittrino szomorúan. - Pompás elefántcsont-szénfekete festésem van, ezzel egy pillanat alatt eltüntetem a régi felírást és a „Medicik” helyébe azt írjuk, hogy „Nimfák”, vagy „Szirének”, ahogy jobban tetszik.

¹⁵ Olasz arcképfestő és költő (1503-1563).

¹⁶ Bolognai olasz festő (1578-1660), a Carraccik tanítványa, a „Gráciák festőjének” is nevezték.

- Dehogyan - jelentette ki Cropole -, hiszen akkor nem teljesülne apám kívánsága. Apám sokat adott a...

- A két Medici hölgyre - mondta Pittrino.

- A felírást - jegyezte meg Cropole.

- Hogy neki a Medicik voltak fontosak, mutatja az is, hogy kikötötte: az arcképek hasonlítanak, ahogy tényleg hasonlítanak is - szólt Pittrino.

- De ha nem hasonlítanak - felelte Cropole -, ki az ördög ismerne rájuk, ha nincs alattuk a felirat? Most már a blois-iak se nagyon emlékeznek a két híres nőre, és egyikük se ismerne rá Medici Katalinra és Máriára, ha nem volna aláírva: A Medicikhez.

- De hát csak nem teszem tönkre a munkámat! - tört ki az öreg festő kétségbeesve, mert érezte, hogy Cropole-nak igaza van. - Nem akarom elveszíteni munkám gyümölcsét.

- Én meg nem akarom, hogy kegyelmedet elfogják, engem pedig valami föld alatti börtönbe hurcoljanak.

- Töröljük a felírást - könyörgött Pittrino.

- Nem - felelte Cropole határozottan. - Van azonban egy nagyszerű ötletem... A kegyelmed festményét is megmentjük, és az én feliratomat is... Ugyebár, *medici* olaszul orvost jelent?

- Úgy van: többes számban.

- Mester, rendeljen tehát a kovácsnál egy másik cégtáblát, arra fessen rá hat orvost... és írja alá: A Medicikhez... pompás szójáték lesz belőle.

- Hat orvost! De hiszen ez képtelenség! Mi lesz a kompozícióval?! - kiáltott Pittrino.

- Az már a maga dolga, de ennek így kell lennie, mert így akarom, és így is lesz. Jaj, odaég a makarónim!

Ez döntő érv volt; Pittrino engedelmeskedett és megfestette a hat orvost, s hozzá a feliratot; a városi főtanácsos tapsolt örömeiben, és megadta az engedélyt.

A cégtáblának óriási sikere volt az egész városban. Ami azt bizonyítja, hogy a művészetnek sohase volt becsülete a nyárspolgárok előtt, mint a festő mondta.

Cropole, hogy némileg kárpótolja a festőt, az előbbi cégtábla nimfás képét a saját hálószobájában akasztotta fel; Cropole-né pedig mindig elpirult, valahányszor este, vetkőzés közben, tekintete a képre esett...

A csúcsos tetejű ház így kapott cégtáblát; így történt, hogy A Medicikhez címzett szálló, amikor meggazdagodott, azzal a négyzöggel gyarapodott, amit fentebb leírtunk, és így történt, hogy volt Blois-ban egy A Medicikhez címzett fogadó, amelynek gazdája Cropole mester, udvari festője pedig Pittrino volt.

Az ismeretlen férfi

A Cropole mester szállója, amely így cégére révén vált híressé, lassanként biztos virágzásnak indult.

A fogadósnek ugyan nem volt kilátása valami irtózatossá nagy vagyoni, de azt remélhette, hogy az ezer aranyat, amit apjától örökölt, megduplázhathatja, majd ha eladja házát és telkét, újabb ezret szerezhet hozzá, aztán végre boldogan, gondtalanul élheti világát.

Cropole igen nyereségvágyó ember volt, és XIV. Lajos király érkezésének hírére majd megbolondult örömeiben.

Ő maga, a felesége, Pittrino és két kukta rögtön könyörtelen pusztítást vitt véghez a galambdúc meg a baromfiudvar lakói között, úgyhogy egész nap oly éktelen rikácsolás volt A Medicikhez címzett fogadó udvarán, olyan sírás és jajgatás, mint hajdanán Rómában.

Cropole-nak egyelőre csak egy vendége volt a fogadójában.

Ez a vendég alig harmincesztendő, szép, magas, rideg, vagy inkább szomorú arcú férfi volt; szomorúságát minden mozdulata és tekintete elárulta.

Gagátdíszes fekete bársonyruháján egyszerű fehér gallért viselt, mint a legszigorúbb puritánok: ez kiemelte ifjú nyaka sápadt és gyöngéd színét; büszke, ideges ajkát alig-alig árnyékolta finom szőke bajusza.

Akivel beszélt, annak a szemé közé nézett, igaz, nem valami nyájasan, de annál nyíltabban. Kék szemének fénye ilyenkor oly elviselhetetlen lett, hogy sokan lesütötték a szemüket, mint ahogy vívás közben a gyöngébb penge elveszti biztonságát.

Abban a korban, amikor az emberek, akiket Isten egyformának teremtett, előítéletekkel két kasztra osztották fel az emberiséget, nemesemberekre és polgárokra, mint ahogy csakugyan két fajra oszlik, fehérre és feketére, abban a korban tehát ezt az imént leírt férfiút okvetlenül a legelőkelőbb nemesek fajtájához kell sorolnunk. Ehhez elég, ha ránézünk karcsú, finom, hosszúkás kezére, amelynek minden erecskéje és izma áttetsző lesz a legkisebb mozdulatára is, s ujjperceibe vér tolul a legcsekélyebb görcsös markolásra.

Ez a nemesúr egyedül érkezett Cropole-hoz. Habozás és gondolkozás nélkül a legelegánsabb lakosztályt bérelte ki, amelyet Cropole nagy pénzsóvárságában némelyek szerint galádul, mások szerint dicséretes módon kijelölt; az utóbbiaknak el kellett ismerniök, hogy a fogadós-nak jó arcismerete volt, és első látásra tudta, kivel van dolga.

A háromszögű vén ház egész homlokzatát ez a lakosztály töltötte be: nagy, kétaablakos fogadószoza az első emeleten, mellette egy másik szoba, és fölötte egy harmadik.

Hanem amióta a nemesúr megérkezett, alig nyúlt hozzá valami ennivalóhoz, amelyet a szobájában felszolgáltak neki. Kurtán bejelentette a fogadós-nak, hogy egy Parry nevű utas fog ideérkezni, és meghagyta, hogy vezessék majd fel hozzá.

Ezután azonban az idegen olyan mély hallgatásba burkolózott, hogy Cropole, aki szerette a bőbeszédű embereket, szinte sértőnek érezte.

Végül pedig: történetünk kezdetének napján ez a nemesúr jókor reggel kelt fel, és kiült fogadószozájának ablakába, olyanformán, hogy az ablakpárkányra ült, és az erkély korlátjára támaszkodott, szomorúan és állhatatosan nézegetve az utcára, jobb és bal felé, mintha a bejelentett utas megérkezését várná.

Ilyen módon végignézte Monsieur-t és kis kíséretét, amint a vadászatról hazatért, majd ismét élvezte a teljes csöndet, és tovább várakozott.

Egyszerre csak nagy jövés-menés támadt: indultak a mezőre a parasztok, futárok lótottak-futottak, mosták a köveket, nyüzsögtek az udvari szállítók, a boltossegédek riadoztak és fecsegték, fodrászok loholtak, és apródok futkostak összevissza; ez a nyüzsgés és sürgés-forgás meglepte a nemesurat, de arca semmit sem veszített nyugodt méltóságából, mint ahogy az oroszlán és a sas szeme is nyugodt, fölényes marad a vadászok vagy kíváncsiak zivajával és sürgölődésével szemben.

A baromfiudvar áldozatainak visítása, Cropole-né asszonyág szapora lépteinek kopogása a keskeny és csikorgó falépcsőn, és az izgatottan ugráló Pittrino mester - aki még korán reggel holland nyugalommal szívta pipáját a kapuban - a meglepetés és rendkívüli izgalom erejével hatott a vendégre.

Felállt, hogy megtudakolja a nagy felfordulás okát, de abban a pillanatban már nyílt is szobája ajtaja. Az ismeretlen férfi bizonyára azt hitte, hogy a várva várt utas érkezett meg.

És az ajtóhoz sietett három gyors lépéssel.

De az arc helyett, amit várt, Cropole mestert pillantotta meg, akinek a háta mögött Cropole-né elég kedves, de kíváncsiságtól közönséges arca bukkant fel a lépcsőház félhomályában. Az asszonyág csak azért jött, hogy egy pillantást vessen a szép nemesúrra, aztán eltávozott.

Cropole mosolyogva, sapkájával kezében, kétrét görnyedve lépett be a szobába.

Az ismeretlen férfi némán, egyetlen mozdulattal kérdezte meg tőle, mit akar.

- Uram - szólt Cropole -, azaz bocsánat, meg kell kérdezniem, hogyan... hogyan kell szólítanom: uraságod? gróf úr? vagy márk úr?...

- Szólítson csak „uram”-nak, és gyorsan mondja el, mit akar - felelte az ismeretlen, azzal a gőgös fölénnyel, amely nem tűr meg semmiféle vitát vagy bizalmaskodást.

- Csak azt akarom megtudakolni, uram, hogyan méltóztatott eltölteni az éjszakát, és hogy tovább is ebben a lakosztályban szándékozik-e maradni?

- Itt maradok.

- Ugyanis olyan dolog jött közbe, uram, amelyre egyáltalán nem számítottunk.

- Micsoda?

- Ófelsége XIV. Lajos király a mai napon érkezik városunkba, és itt tölt egy napot, vagy talán kettőt is.

Az ismeretlen arcán meglepődés látszott:

- Franciaország királya Blois-ba jön?

- Már úton is van, uram.

- Egy okkal több rá, hogy itt maradjak - felelte az ismeretlen úr.

- Helyes, uram. De vajon az egész lakosztályra szüksége van uraságodnak?

- Nem értem. Miért lagnám ma kisebb lakásban, mint tegnap?

- Azért, uram, mert, bocsássa meg nagyságod, hogy megmondom, mert tegnap, amikor ki tetszett választani a lakást, nem kellett megállapítanom semmiféle bért, mivel uraságod azt hihette volna, hogy az némi bizalmatlanság jele részemről... Ma ellenben...

Az idegen elpirult. Szegénynek tartják talán, és megsértik? - villant át agyán.

- Ma ellenben? - szólt kurtán. - Ma félti a pénzét?

- Uram, én tisztességes ember vagyok, hála Istennek. És bár egyszerű fogadónak látszom, nemesi vér folyik ereimben: apám D'Ancre marsall tisztje és szolgája volt. Isten nyugosztalja szegényt!...

- Ezt egyáltalán nem vonom kétségbe, de tudni akarom, mégpedig azonnal, mire célozgat kérdéseivel!

- Istenem, ön sokkal okosabb, semhogy meg ne értené a dolgot: városunk kicsiny, az udvar egészen ellepi majd, minden ház roskadozni fog a rengeteg beszállásolt embertől, a lakásoknak tehát hihetetlen értékük lesz.

Az ismeretlen újra elpirult.

- Szabja meg a föltételeit, uram - mondta.

- Nagyon nehéz lesz ez, uram, mert én csak kis polgári hasznot akarok, és nem szeretnék sem udvariatlan, sem kapzsi lenni... a lakosztály viszont igen nagy ám, és uraságod egyedül van...

- Az az én dolgom.

- Ó, hogyan, hogyan. Nem is mondok fel uraságodnak...

Az idegennek fejébe tódult a vér. Olyan tekintetet vetett a szegény Cropole-ra, D'Ancre marsall tisztjének leszármazottjára, hogy a fogadós menten a kandalló nevezetes kőlapja alá süllyed, ha véletlenül nem pénzkérdés forog szóban.

- Azt akarja, hogy elmenjek innen? Akkor mondja meg világosan, ki vele!

- Jaj, uram, nem jól értett engem. Nagyon kényes dolog ez; de vagy rosszul fejezem ki magam, vagy talán, minthogy uraságod idegen, mint a kiejtéséből megítélhetem...

Az idegen csakugyan az angolokra jellemző kiejtéssel beszélt; bármilyen jól beszél is franciául egy angol, van valami idegenszerűség abban, ahogy a francia szavakat mondja.

- Ismétlem, minthogy uraságod külföldi, talán nem érti meg egészen a kifejezéseimet. Azt akarom mondani, hogy a három szoba közül kettőről vagy egyről lemondhatna, akkor leszállítanám a bérét, és viszont saját lelkiismeretemet is megnyugtathán. Mert igazán bántó dolog volna, ha örülten fölemelném a szobák árát, amikor józan, becsületes bért is kérhetek értük...

- Mennyivel tartozom tegnap óta?

- Egy Lajos-arannyal, uram, ebben az étkezés és a ló gondozása is benne van.

- És a mai napra?

- Hiszen ez a bökkenő! A mai nap a király érkezésének napja! Ha itt száll meg az udvar, az egész napot fel lehet számítani. Ebből az következik, hogy három szoba, két arannyal számítva, hat aranyba kerül. Két arany úgyszólván semmi, uram, de hat arany, az már sok!

Az idegen, aki az imént elvörösödött, most hirtelen elsápadt.

Elszánt mozdulattal elővett zsebéből egy címerrel ékesített erszényt, és gondosan elrejtette tenyerében. Az erszény rendkívül sovány, lapos, lottyadt volt, ami nem kerülte el Cropole figyelmét.

Az ismeretlen úr kiürítette tenyerébe az erszényt. Három dupla Lajos-arany volt benne, vagyis éppen az a hat arany, amennyit a fogadós kért. Csakhogy a már esedékes egy arannyal együtt összesen hét aranyat követelt Cropole mester.

- Fennmarad még egy arany, ugye, fogadós uram?

- Úgy van, uram, de...

Az idegen úr most nadrágja zsebében kezdett kotorászni, s innen egy kis tárca, egy aranykulcs és némi ezüstpénz került napvilágra.

Ebből a pénzből még összeállította a hiányzó egy aranyat.

- Köszönöm, uram - szólt Cropole. - Most még csak azt szeretném tudni, vajon holnap is itt méltóztatik-e maradni ebben a lakosztályban? Ha maradni méltóztatik, akkor fenntartom uraságodnak, de ha nem, akkor odaigérem öfelsége embereinek, akik biztosan eljönnek majd ide.

- Igaza van - felelte az ismeretlen úr hosszas gondolkodás után. - De minthogy, mint láthatta, nincs több pénzem, és minthogy mégis meg akarom tartani ezt a lakosztályt, el kell adnia, vagy meg kell tartania lakbér fejében ezt a gyémántot.

Cropole olyan hosszasan nézegette a gyémántot, hogy az ismeretlen újra megszólalt:

- Jobb szeretném, ha eladná, uram, mert megér háromszáz pisztolt.¹⁷ Valamelyik zsidó - van-e zsidó Blois-ban? - megad érte kétszázat, de legalábbis százötvenet; mindenesetre fogadja el, akármennyit kap is érte, ha kitelik belőle a lakbér. Elmehet!

- Ó, uram - kiáltotta Cropole megszegyenülve attól, hogy az idegen hirtelen letorkolta, amikor oly előkelően és önzetlenül átadta a gyémántot, és annyi türelmet tanúsított az ő kellemetlenkedésével és gyanúsításaival szemben -, ó, uram, remélem, hogy Blois-ban nem olyan tolvajok az emberek, mint gondolja, és ha a gyémánt csakugyan annyit ér...

Az ismeretlen úr égszínkép szeme villámot szórt Cropole-ra.

- Nem értek az ékszerhez, uram - folytatta halkán a fogadós.

- Annál inkább értenek hozzá az ékszerészek, kérdezze meg őket. Most pedig, azt hiszem, befejeztük számadásainkat, ugye, fogadós uram?

- Hogyne, uram, bár legmélyebb sajnálatomra, attól tartok, hogy megsértettem uraságodat.

- Szó sincs róla - jelentette ki az idegen úr fenséges méltósággal.

- Vagy mintha meg akartam volna zsarolni egy előkelő vendégemet... Mindenesetre vegye tekintetbe, uram, kényszerhelyzetemet.

- Fejezzük már be, és kérem, hagyjon magamra!

Cropole mélyen meghajolt, és eltávozott, olyan zavart arccal, amely derék szívet és őszinte megbánást árult el.

Az ismeretlen úr maga zárta be utána az ajtót, és amikor egyedül maradt, erszénye fenekéről elővett egy kicsiny selyemzacskót, amelyben eddig egyetlen kincsét, a gyémántot tartogatta. Kikutatta üres zsebeit is, tárcája irományai között is keresgélt, és meggyőződött róla, hogy semmije, de éppenséggel semmije se maradt.

Ekkor fenséges nyugalommal, és kétségbeesetten is, az égre emelte szemét, remegő kezével megtörölte nemes homlokán a gyöngyöző néhány csöpp verítéket, majd ugyancsak isteni fenséggel letekintett maga elé a földre.

A vihar elvonult a feje fölött; talán ezért imádkozott is szíve mélyén.

Visszament az ablakhoz, megint leült a helyére az erkélyen, és ott ült mozdulatlanul, némán, mint egy halott, míg csak alkonyodni nem kezdett, és az első fáklyák meg nem jelentek az utcán, hogy megadják a jelt az ablakok kivilágítására.

17 Tízfrankos arany.

7
Parry

Mialatt az ismeretlen úr érdeklődéssel nézte a kivilágítást és figyelte a sokféle zajt, Cropole bement hozzá két szolgálival, akik teríteni kezdtek.

Az idegen ügyet se vetett rájuk.

Cropole ekkor odament vendégéhez, és mélységes tisztelettel a fülébe súgta:

- Uram, a gyémántot megbecsültetem.

- Igazán? - mondta az ismeretlen. - Hát mit ér?

- Hát, uram, az orléans-i herceg ötvöse kétszáznyolcvan pisztolt ígért érte.

- Odaadta neki?

- Oda én, uram, de mindenesetre azzal a feltétellel, hogy ha uraságod mégis meg akarja tartani a gyémántot, újabb pénzforráshoz jutván, akkor visszavesszük...

- Szó sincs róla. Hiszen megmondtam, hogy adja el.

- Hát én ezt is tettem körülbelül, mert bár nem véglegesen adtam el, fölvettem érte a pénzt.

- Vonja le belőle a magáét - szólt az idegen.

- Levonom, uram, ha mindenáron követeli.

Szomorú mosoly futott át az idegen ajkán.

- Tegye ide a pénzt, erre a szekrénykére - mondta az ismeretlen, és a mellette lévő bútordarabra mutatva, elfordult.

Cropole meglehetősen nagy zacskót tett le, amelynek tartalmából már levonta a lakbért.

- Most pedig - mondta a fogadós - legyen szíves, uram, és ne utasítsa vissza a vacsorát... Az ebédet úgyse fogadta el... Ez nagyon lealázó A Medicikhez címzett szállóra nézve. Tessék nézni, uram, már tálalva is van, és merem mondani, nagyon étvágygerjesztőnek látszik ez a vacsora.

Az idegen egy pohár bort kért, letört egy darabka kenyeret, és a vacsora kedvéért sem hagyta ott az ablakot.

Nemsokára harsonák és trombiták hangja hallatszott; a távolból kiáltozás, zavaros zúgás, zümmögő moraj közeledett az alsóváros felől, és az első zaj, amelyet az idegen csakhamar meghallott, a közeledő lovak lépései voltak.

- A király! A király! - kiáltotta a tömeg.

- A király! - ismételte Cropole, otthagya vendégét, hogy kielégíthesse kíváncsiságát.

A lépcsőn Cropole összeütközött feleségével, Pittrinóval és egy csomó szolgálival megkuktával.

A királyi kíséret lassan közeledett, s ezer meg ezer fáklya fénye világította meg, részint az utcákon, részint az ablakokból.

Egy csapat testőr és zárt sorokban vonuló nemesúr után Mazarin bíboros gyaloghintaja következett. Négy ló volt elébe fogva, mintha kocsi volna.

Mögötte a bíboros apródjai és emberei haladtak.

Utánuk az anyakirályné hintója következett; két ajtajában az udvarhölgyek álltak, és kétfelől nemesurak kísérték lóháton.

Most feltűnt a király, egy hosszú sörényű gyönyörű angol paripán. Az ifjú uralkodó köszöntötte az ablakokból lelkesen éljenző tömeget, s apródjai fáklyájának fel-fellobbanó fénye rávillant nemes, bájos arcára.

A király mellett, de két lépéssel hátrább, Condé herceg, Dangeau úr¹⁸ és vagy húsz más udvari ember haladt, őket pedig nyomon követték szolgálk poggyászaikkal.

Ez a felvonulás valóságos katonai rendben történt.

Csak néhány, többnyire öregebb udvari ember viselt útiruhát, a többiek csaknem valamennyien katonai ruhában voltak. Sokan nyakvértet és bivalybőr mellényt viseltek, mint IV. Henrik és XIII. Lajos idejében.

Mikor a király elhaladt, az ismeretlen, aki mélyen kihajolt A Medicikhez címzett fogadó erkélyéről, hogy jobban lásson, de arcát karjára fektette, hogy gondosan elrejtse, úgy érezte, hogy szívét hirtelen kimondhatatlan keserűség és féltékenység fogja el.

A trombiták zaja elkábította, a nép éljenzése megsüketítette; józan eszt egy pillanatra mintegy elragadta ez a tovahömpölygő fényözön, láрма és csillogás.

- Ő bezzeg király! - mormogta olyan gyötrődő kétségbeeséssel, hogy bizonyára eljutott az Úr zsámolyához.

Mialatt az idegen így elmerült komor álmodozásába, a menet, a láрма, a fényözön elhaladt, és az utca kanyarulatánál, az idegen lába alatt már nem is hallatszott más zaj, mint néhány szórványos, rekedt kiáltás:

- Éljen a király!

Azonkívül ott maradt a hat gyertya, amely a király tiszteletére égett, és amelyet A Medicikhez címzett fogadó lakói állítottak ki, nevezetesen: két gyertyát Cropole, egyet Pittrino és egyet-egyét minden kukta.

Cropole folyton ezt hajtogatta:

- Milyen derék fiatalember a király, és hogy hasonlít néhai nagyhirű apjára!

- Szépségben - szólt Pittrino.

- És milyen büszke a tekintete! - tette hozzá Cropole-né, aki előzőleg már a szomszédokkal és szomszédnékkel megtárgyalta a dolgot.

Mialatt Cropole személyes megfigyeléseivel toldotta meg ezeket az észrevételeket, nem vett észre egy gyalogszerrel közeledő öregembert, aki kis írlandi lovát a kantárjánál fogva vezette, és mindenképpen igyekezett áttörni A Medicikhez címzett szálló előtt álló tömegen.

De ebben a pillanatban megszólalt az ablakban az idegen úr.

- Legyen szíves szabaddá tenni a bejáratot, fogadós uram, hogy be lehessen jönni a kapun.

Cropole visszafordult, és csak akkor pillantotta meg az öregembert, akinek aztán utat csinált.

Az ablak becsukódott.

Pittrino megmutatta az utat a jövevénynek, az pedig egy szót sem szólt, csak ment előre.

18 Szellemes udvaronc, ügyes versfaragó XIV. Lajos környezetében (1638-1720); 1668-tól a Francia Akadémia tagja; 1664-1680 között vezetett érdekes naplója történelmi forrásértékű mű.

Az ismeretlen már a lépcsőn várta, tárt karokkal fogadta az öregembert, és szobájában székkal kínálta, de az öreg tiltakozott:

- Ó, milord, azt már nem! Hogy én leüljek milord jelenlétében? Soha, soha!

- Parry - kiáltotta a nemes -, kérve kérem, üljön le... Hiszen Angliából jön!... messzi útról! Bizony, nem való a maga korában, hogy ekkora utat kellett megtennie értem! Legalább pihenjen meg kissé...

- Mindenekelőtt választ kell adnom nagyméltóságodnak.

- Parry... könyörgök... ne mondj semmit... Mert ha jó hírt hoznál, nem így kezdted volna mondókádat. Kertelsz, tehát rossz hírt hoztál.

- Milord - felelte az öreg -, nem kell mindjárt kétségbeesnie. Remélem, nincs még minden elveszve. Erős akaratra, kitartásra, és főleg belenyugvásra van szükség.

- Parry - felelte a fiatalember -, ezer kelepccén és ezer veszélyen keresztül egyedül jöttem ide: hiszel-e az akaratomban? Tíz esztendőn át terveztem ezt az utazást, és nem mondtam le róla mások tanácsa és ezer akadály ellenére sem; hiszel-e a kitartásomban? Ma este eladtam apám utolsó gyémántját, mert már nem volt miből fizetnem a szállásomat, és a fogadós el akart kergetni...

Parry méltatlankodva csóválta fejét, amire a fiatalember meleg kézszorítással és barátságos mosolygással felelt.

- Még van kétszázhetvennégy tallérom, és gazdagnak érzem magam. Nem esem kétségbe, Parry. Hiszel-e tehát abban, hogy megnyugodtam?

Az aggastyán az ég felé tárta két reszkető karját.

- Nézd, ne titkolj el előttem semmit - mondta az idegen. - Mi történt?

- Rövid leszek, milord. De az Isten szerelmére, ne remegjen úgy!

- A türelmetlenségtől remegek, Parry. Hát mondd már, mit válaszolt a tábornok?

- A tábornok először is nem akart fogadni.

- Alighanem kémnek tartott.

- Úgy van, milord, de aztán írtam neki egy levelet.

- És aztán?

- A levelet megkapta, elolvasta.

- Az a levél bizonyára az én helyzetemet és kívánságomat fejezte ki?

- Úgy van, milord - felelte Parry szomorú mosolygással. - Hűségesen ecsetelte milord gondolatait.

- Hát aztán, Parry?

- Azután a tábornok visszaküldte a levelet egy szárnysegéddel, és megüzente, hogy ha még másnap is az ő parancsnokságának területén leszek, akkor elfogat.

- Elfogat! - mormogta az ifjú. - Téged, leghívebb szolgámat!

- Úgy van, milord.

- Te a *Parry* nevet írtad alá a leveledben?

- Természetesen, milord. A szárnysegéd pedig ismert engem még a Saint James-palotából - tette hozzá az öregember nagyot sóhajtva -, a Whitehallból.

Az ifjú komoran álmodozva lehajtotta a fejét.

- No lám, ezt tette az emberei előtt! - mondta, s iparkodott más magyarázatot találni. - És suba alatt mit tett? Szemtől szemben hogyan viselkedett veled? Felelj!

- Sajnos, milord, elküldött hozzám négy lovagot, akik azt a lovat hozták magukkal, amelyen az imént megérkeztem. A lovagok elvezettek a kis Tenby kikötőjébe, inkább bedobtak, mint beszállítottak egy halászhajóba, amely akkor indult el Bretagne-ba, és most itt vagyok.

- Ó - sóhajtott az ifjú, aki ideges kezével görcsösen markolta keblét, ahonnan már-már feltört a zokogás. - Ennyi az egész mondanivalód, Parry?

- Ennyi az egész, milord.

Parrynak e rövid válaszát hosszú csend követte; nem hallatszott egyéb, csak a padló recsenése az ifjú ideges lépései alatt.

Az öregember szerette volna a beszédet más irányba terelni.

- Milord - kérdezte -, miféle nagy felvonulás volt itt érkezésem előtt? Miféle emberek kiáltották: „Éljen a király!”? Miféle királyról van szó, és miért van itt ez a nagy kivilágítás?

- Ejha, Parry, még ezt se tudod? - szólt gúnyosan a fiatalember. - Franciaország királya meglátogatja az ő derék Blois városát. A harsonák mind neki szólnak, őt ünnepli a sok aranyos lepel, és minden nemesúr érte rántja ki a kardját. Előtte halad az édesanyja aranyos-ezüstös hintóban! Boldog anya! Minisztere milliót millióra halmoz, és gazdag menyasszonyt szerzett a fiának. A nép tehát ujjong, szereti királyát, és egyre azt kiáltozza: „Éljen a király! Éljen a király!”

- Jó, jó, milord - jegyezte meg Parry, akit a beszédnek ez a fordulata még jobban nyugtalanított, mint az előbbi beszélgetés.

- Jól tudod, hogy miközben ez történik XIV. Lajos király tiszteletére, az én anyámnak, az én húgomnak nincs egy árva fillérje, nincs betevő falatja; tudod te is, hogy két hét múlva, mikor majd egész Európa megtudja, amit most elmondtál nekem, milyen nyomorult bitang ember lesz belőlem!... Parry... Volt-e már rá eset, hogy ilyen rangú férfi, mint én...

- Milord, az Isten szerelmére!

- Igazad van, Parry, gyávaság volna... És ha én nem cselekszem magamért semmit, mit tegyen értem Isten? Nem, nem, van két erős karom, Parry, van kardom is...

Egyik kezével a másik karjára csapott, és a falról levette kardját.

- Mit akar tenni, milord?

- Azt, Parry, amit mindenki más megtett az én családomban: anyám könyöradományokból él, a húgom koldul az anyám számára, valahol az öcsém is kéregetnek számukra, ami pedig engem illet, a legidősebb fiút, magam is hasonlóképpen fogok cselekedni: elmegyek alamizsnáért könyörögni!

E szavak után, amelyeket ideges és rettenetes nevetéssel szakított meg, felkötötte kardját, föltette kalapját, vállára vetette fekete köpenyét, amit egész útja alatt viselt, és megszorította az aggodalmasan figyelő öregember kezét:

- Kedves jó Parrym, fűtess be, egyél, igyál, aludj, légy boldog. Legyünk vidámak, egyetlen hűséges barátom: gazdagok vagyunk, mint a királyok!

Öklével rácsapott a pénzeszacskóra, amely nagy zuhanással a földre esett, föl kacagott azzal a gyászos nevetéssel, amely annyira megrémítette Parryt, és mialatt az egész ház kiabált, énekelt és készült a vendégek fogadására és elszállásolására, akiket inasaik bejelentettek, az ismeretlen ifjú a nagytermen keresztül lesurrant az utcára, s az öregember, aki az ablakból nézett utána, egy perc múlva elvesztette szem elől.

Milyen volt XIV. Lajos őfelsége huszonkét éves korában?

Láthattuk az iménti leírásból, amelyben iparkodtunk méltóképpen ecsetelni, hogy XIV. Lajos király bevonulása Blois városába mily fényvel és hűhóval ment végbe; az ifjú felség meglegegedtnek is látszott fogadtatásával.

Amint a király odaért a rendi gyűlés kastélyának kapujához, megpillantotta Gaston orléans-i herceget testőrei és nemesei kíséretében. A herceg eléggé fenséges kifejezésű arca az ünnepi alkalommal még ragyogóbb és méltóságosabb volt.

Madame pedig legpompásabb ruhájában várta az erkélyen unokaöccse megérkezését. A más-kor oly elhagyatott és komor, ódon kastély ablakai most fényárban úsztak és szép hölgyekkel ékeskedtek.

Az ifjú király dobpergés, harsonaszó és üdvivalgás közepette lépte át annak a háznak a küszöbét, amelyben III. Henrik hetvenkét évvel ezelőtt a gyilkosság és árulás eszközához folyamodott, hogy megtarthassa fején és családjá számára a koronát, amely már-már lecsúszott homlokáról, hogy más család fejére szálljon.

Az emberek előbb kellőképpen megbámulták a gyönyörű ifjú királyt, de azután minden szem Franciaország másik királya felé fordult, aki azonban egész más módon volt királya az országnak, és oly öreg, sápadt és görnyedt volt, és Mazarin bíborosnak hívták.

XIV. Lajos királyt elhalmozta a természet mindazzal a tulajdonsággal, amelyek a tökéletes nemesurat jellemzik; ragyogó szeme szelíden, tiszta azúrkéken fénylett; de még a legügyesebb arcismerő és lélekben olvasó se tudta volna kielemezni tekintetéből, ha alattvaló egyáltalán állhatta volna a király tekintetét, mondom, a legügyesebb arcismerő se tudta volna felfedni, hogy mi rejtőzik szelíd lelke mélyén. Mert a király szeme hasonlított a végtelen kék levegőéghez vagy a Földközi-tenger ugyancsak fenséges, de rémítőbb kékjéhez, szép nyári napokon, amit a hajó hasít át, ehhez a hatalmas tükörhöz, amely hol az ég csillagait, hol villámát veri vissza.

A király alacsony termetű volt, alig öt láb két hüvelyk magas; de ifjúsága ellensúlyozta ezt a testi hibáját, amelyért különben is kárpótoltak hallatlanul előkelő mozdulatai és tornászástól ügyes, gyakorlott testének rugalmassága.

Bizony király volt már minden ízében, pedig nem kis dolog királynak lenni ebben a hagyományt és tekintélyt tisztelő korban; ám Lajost ritkán és eléggé szegényes pompában mutatták meg a népnek, azonkívül mindig együtt látták édesanyjával, aki magas termetű nő volt, és Mazarinnal, aki szintén délceg férfiú volt, ezért aztán némelyek nem tartották eléggé királyinak Lajost, és így szóltak: „A király nem olyan nagy, mint a bíboros.”

De akármit is mondtak a király külsejéről - különösen Párizsban -, annyi bizonyos, hogy az ifjú királyt Blois népe úgy fogadta, mint valami fiatal istent, nagynénje és nagybátyja, Monsieur és Madame, a kastély népe pedig majdnem úgy, mint egy királyt.

És mégis, meg kell mondanunk, amikor észrevette, hogy a fogadóteremben egészen egyforma karosszékek várnak rá, a királyra, anyjára, a bíborosra, nagynénjére és nagybátyjára s a félkörben való elhelyezéssel hiába is iparkodtak leplezni a hibát: XIV. Lajos elpirult haragjában, és körülnézett, hogy leolvassa a jelenlevők arcáról, vajon készakarva történt-e ez a megalázása. De minthogy sem a bíboros mozdulatlan arcán, sem anyjáén, sem a többi jelenlevőén nem vett észre semmi gyanúsat, megnyugodott, és helyet foglalt, gondosan ügyelve rá, hogy ő üljön le elsőnek.

A nemesurakat és -hölgyeket bemutatták őfelségeiknek és a bíborosnak.

A királynak feltűnt, hogy sem ő, sem anyja nem nagyon ismeri a bemutatott személyek nevét, a bíboros viszont csodálatos memóriával és figyelmességgel mindenkitől kérdezett valamit birtokáról, valamelyik őséről vagy gyermekeiről, akiket olykor meg is nevezett. Ezzel valósággal elbűvölte a derék vidéki kismemeseket, és megerősítette őket hitükben, hogy csak ez az igazi király, aki mindenkit ismer, mint ahogy a napnak sem lehet vetélytársa, minthogy csupán ő világítja be és melegíti az egész földet.

A király már régóta tanulmányozta a jelenlevők arcát, anélkül, hogy bárki sejtette volna, és most folytatta a tanulmányozást: figyelmesen megnézte az arcukat, hogy valamit kiolvashasson vonásaikból, amelyeket eleinte mindennapian közönségesnek, kifejezéstelennek tartott.

Nemsokára könnyű vacsorát szolgáltak fel. A király, bár nem merete szóvá tenni házigazda nagybátyja előtt, már nagyon várta, hogy ehessen valamit. És ezúttal méltóképpen látták el, ha nem is rangjának, de étvágyának megfelelően.

A bíboros épp csak hogy megízlelte az aranycsészében párolgó levest. A teljhatalmú miniszter, aki az anyakirályné kezéből kivette a kormányzást, a király kezéből az uralkodást, a természettől nem tudott magának jó gyomrot kicsikarni.

Ausztriai Anna, aki már akkor gyomorrákban szenvedett, amely hat vagy hét évvel utóbb megölte, alig evett többet, mint a bíboros.

Ami Monsieur-t illeti, a herceg még most sem tudott magához térni a nagy esemény miatt, amely felzavarta vidéki életét, és egyáltalában hozzá sem nyúlt semmihez.

Csak Madame tartott őfelségével, mint igazi lotharingiai nő; és XIV. Lajos, aki nélküle kénytelen lett volna egyedül enni, nagy hálát érzett iránta, de udvarmestere, Saint-Rémy úr iránt is, aki valósággal remekelt.

Az étkezés befejezésével, Mazarinnak egy intésére a király felállt, és nagynénje felkérésére körbejárta a meghívottak sorait.

A hölgyek ekkor megfigyelték - mivel a hölgyek rendszerint jó megfigyelők, Blois-ban éppúgy, mint Párizsban -, hogy XIV. Lajos szívesen és merészen nézi a nőket, amiből arra következtettek, hogy valamikor nagy értője lesz a női bájoknak. A férfiak viszont azt figyelték meg a királyon, hogy büszke és kevély; ha valaki sokáig vagy merően nézte, arra olyan tekintetet vetett, hogy kénytelen volt lesütni pilláját: ez már a jövőbeli uralkodóra vallott.

XIV. Lajos alig végzett még a cercle egyharmad részével, amikor fülét megütötte egy név, amelyet a bíboros említett, Monsieur-vel beszélgetve.

Mazarin egy női nevet emlegetett.

Alighogy XIV. Lajos meghallotta ezt a nevet, többé se látott, se hallott, nem törődött a rá várakozó vendégek körével, csak azzal hogy minél előbb végére érjen.

Monsieur, mint jó szimatú udvari ember, a bíborosnál unokahúgai felől érdeklődött. Ugyanis öt-hat évvel előbb Mazarinnak három unokahúga érkezett meg Olaszországból, mégpedig: Hortense, Olympe és Marie de Mancini.

Monsieur tehát élénken érdeklődött a bíboros unokahúgainak egészsége felől. Sajnálataát fejezte ki, hogy nem láthatja őket vendégül ugyanakkor, amikor nagybátyjukat; bizonyára megnőttek és megszépültek azóta, amióta Monsieur először látta őket.

A királynak mindenekelőtt az tűnt fel, hogy a két beszélgető ember hangja közt mily ellentét van. Monsieur hangja nyugodt és természetes volt, mialatt beszélt, de Mazariné másfél hanggal magasabbra ugrott, és természetes hangjánál sokkal élesebben válaszolt.

Az ember azt hihette volna, azt akarja, hogy hangját felfogja a terem másik végében egy bizonyos fül, amely meglehetősen eltávolodott.

- Fenség - szólt a bíboros -, a Mancini kisasszonyok neveltetése még nincs befejezve, vannak még teljesítendő feladataik, el kell sajátítaniuk a társadalmi helyzetüknek megfelelő viselkedést. Egy ifjú és tündöklő udvar nem jó talaj erre, mert nagyon is sok szórakozást nyújt.

Lajos „az ifjú és tündöklő udvar” hallatán szomorúan elmosolyodott. Igaz, az udvartartása fiatal volt, de a bíboros fősvénysége gondoskodott róla, hogy ne legyen túlságosan tündöklő.

- De remélem, eminenciádnak nincs szándékában, hogy kolostorba küldje őket, vagy egyszerű polgárasszonyokat neveljen belőlük.

- Szó sincs róla - felelte a bíboros, ezúttal kissé túlozva olaszos hangsúlyát, amitől lágy, behízelt hangja éles és szaggatott lett -, szó sincs róla. Éppen hogy férjhez akarom adni őket, lehetőségeimhez képest mennél jobban.

- Kérőkben nem lesz hiány, bíboros uram - vágta rá Monsieur olyan kedélyes hangon, mint ahogy egyik kereskedő szokott a másikkal gratulálni.

- Remélem is, fenség - szólt Mazarin -, mert a jó Isten kedvességgel, eszességgel és szépséggel ruházta fel őket.

Ezalatt XIV. Lajos - mint említettük - a hercegasszony oldalán folytatta a bemutatkozások fogadását.

- Arnoux kisasszony - mondta éppen Madame, és bemutatott egy huszonkét éves, tagbaszakadt szőke lányt, aki olyan volt, mint valami ünneplő ruhában levő parasztlány -, a zene-tanárnőm leánya.

A király elmosolyodott. Madame egyetlen tiszta hangot se tudott lejátszani se spinéten, se violán.

- Aure de Montalais kisasszony - folytatta a bemutatást Madame -, igen előkelő leány és kitűnő udvarhölgyem.

Ezúttal nem a király mosolygott, hanem a fiatal lány, akit bemutatottak, mert életében most hallott először ilyen elismerő szót a hercegasszonytól, aki máskor mindig csak gáncsolni szokta.

És régi ismerősünk, Montalais kisasszony, mélyen bókkolt öfelsege előtt, ami nemcsak illendőségből történt, hanem azért is, hogy elrejtse nevető szája mosolyát a király előtt, aki a mosolygást okvetlenül félremagyarázná.

Ebben a pillanatban történt, hogy az a név ütötte meg a király fülét, amelynek hallatára megremegett.

- És a harmadikat hogy hívják? - kérdezte Monsieur.

- Marie-nak, fenség - felelte a bíboros.

Ennek a névnek kétségkívül volt valami bűvös ereje, mert, mint már mondtuk, a király megremegett, és a hercegnét a terem közepe felé vonta, mintha valami bizalmas kérdeznivalója volna, a valóságban azonban közelebb akart kerülni a bíboroshoz:

- Asszonynéném - mondta Lajos halkán, mosolyogva -, a földrajztanárom nem mondta, hogy Blois városa ilyen végtelenül messze esik Párizstól.

- Hogy érti ezt felséged? - kérdezte Madame.

- Úgy látom, sok év kell hozzá, hogy a divat áthidalja ezt a távolságot. Tessék csak megnézni ezeket a kisasszonyokat!

- Ismerem őket. Mi van velük?

- Vannak közöttük nagyon csinosak.

- Halkabban, felség, mert ha meghallják, megbolondulnak a boldogságtól!

- Várjon, várjon, asszonynéném - szolt a király mosolyogva -, mert mondatom második fele enyhíteni fogja az első részét. Tehát, asszonynéném, némelyik ifjú hölgy öregnek látszik, mások pedig egyenesen csúfak az ódivatú ruhák következtében.

- De felség, hiszen Blois csak öt napi távolságra van Párizstól.

- Ejnye - mondta a király -, akkor hát minden napra két évi késedelem esik.

- Igazán? Gondolja? Én bizony nem vettem még eddig észre az idevaló divatban semmi elmaradottságot.

- Nézze, asszonynéném - folytatta XIV. Lajos, aki egyre közeledett Mazarinhoz, mintha a kellő távolságot keresné, ahonnan a hölgyeket szemlélje -, látja a sok ócska cicoma és tarkabarka hajék között ott azt az egyszerű fehér ruhát? Nem ismerem az ifjú hölgyet, de föltehetően anyám egyik udvarhölgye. Nézze, milyen egyszerű a megjelenése, és milyen bájos minden mozdulata. Végre egy igazi nő, a többi mind csak felöltöztetett bábu!

- Kedves öcsém - válaszolt Madame -, hadd mondjam a szemébe, hogy ezúttal cserbenhagyta a jóstehetsége, mert az a hölgy, akit annyira dicsér, nem párizsi, hanem blois-i.

- Ugyan, ne tréfáljon, asszonynéném! - kételkedett a király.

- Jöjjön csak közelebb, Louise - mondta Madame.

A leányka, akit mi már ismerünk, félénken, pirulva közeledett, és csaknem meggörnyedt az ifjú király tekintete alatt.

- Louise-Françoise de La Baume Le Blanc kisasszony, La Vallière márkiné leánya - mondta szertartásosan a hercegasszony a királynak.

A fiatal leány, bár a király jelenléte megfélemlítette, mégis olyan bájosan hajolt meg, hogy láttára a király néhány szót elveszített a bíboros és Monsieur beszélgetéséből.

- Mostohalánya Saint-Rémy úrnak, az udvarmesteremnek - folytatta Madame -, annak a Saint-Rémynek, aki felügyelt a pompás szarvasgombás párolt hús készítésénél, ami úgy ízlett felségednek.

Ez a bemutatás aztán lerontott mindenféle báj, szépség és ifjúság keltette illúziót. A király elmosolyodott. Akár tréfából mondta e szavakat Madame, akár együgyűségében, annyi bizonyos, hogy könyörtelenül megölte mindazt, amit Lajos az imént bájosnak és poétikusnak talált a fiatal leányban.

La Vallière kisasszony a hercegasszony szemében, és most már a királyéban is, csak egy olyan ember mostohalánya volt, akinek kiváló tehetsége van a szarvasgombás pulykapecsenye elkészítéséhez.

De már a királyok így vannak alkotva. Az istenek is ilyenek voltak az Olümposzon. Diana és Venus bizonyára sok rosszat mondtak a szépséges Alkménéről¹⁹ és a szegény Iórol,²⁰ a nektár és az ambrózia közt földi nők szépségéről beszélgetve Jupiter asztalánál.

Louise szerencsére olyan mélyen hajolt meg, hogy nem hallhatta Madame szavait, és nem láthatta a király mosolygását. Mert annyi bizonyos, hogy ha a szegény galambszívű gyermek - akinek valamennyi ifjú hölgy közül egyedül volt olyan jó ízlése, hogy fehér ruhába öltözött - meghallja Madame kegyetlen szavait, vagy meglátja a király hideg, önző mosolyát, menten szörnyethalt volna.

És még Montalais kisasszony, az örökké jókedvű leány se merte volna életre kelteni pajtását, mert a nevetségesség mindent megöl, még a szépséget is!

De szerencsére, mint mondtuk, Louise füle zúgott, és tekintete fátyolos volt az izgalomtól, nem látott, nem hallott, a király pedig, akinek figyelmét lekötötte a bíboros és Monsieur beszélgetése, iparkodott minél közelebb kerülni hozzájuk.

Épp akkor ért oda, amikor Mazarin így szólt:

- Marie most testvéreivel együtt útban van Brouage felé. Parancsom szerint a Loire túlsó partján haladnak, ugyanolyan irányban, mint ahogy mi jöttünk, és ha nem tévedek, parancsom szerint holnap érkeznek Blois-val egy vonalba.

Ezeket a szavakat pontosan azon a kiszámított, kimért, magabiztos hangon, szándékkal és hangsúllyal mondta, amelyek signor Giulio Mazarinót a világ első komédiásává tették.

Szavai következképp egyenesen XIV. Lajos szívét érték, és a bíboros, amikor a király lépéseinek neszére visszafordult, tanítványának, a királynak arcán beszédes pirosságot látott, ami mindent elárult Mazarin előtt. De hát mi volt ennek a titoknak a kitalálása oly embernek, aki a fortélyos eszével húsz év óta orránál fogva vezette az egész európai diplomáciát?²¹

Ahogy szavait meghallotta, az ifjú királyt mintha mérgezett nyíllal szíven lőtték volna. Nem találta helyét, tétova, fénytelen, révedező tekintettel nézett körül a társaságon. Szeme örökösen az anyakirályné tekintetét kereste, aki vidáman csevegett sógorasszonyával, de különben Mazarin pillantása is maradásra intette, ezért az anyakirályné úgy tett, mintha nem értené meg fia könyörgő tekintetét.

Ettől a pillanattól fogva mindenféle zene, virág, fény, szépség utálatos és elviselhetetlen lett XIV. Lajos szemében. Egyre-másra az ajkát harapdálta, izgett-mozgott, mint a jól nevelt gyermek, aki nem mer ásitani, de minden módon jelzi, hogy unja magát, és mivel nem akart újból könyörögni anyjának és miniszterének, csak nézett elkeseredve az ajtó felé, amely a szabadságot jelentette számára.

Az ajtó keretében, háttal az ajtófélfának támaszkodva, magas alak állott, s a király szeme rajta akadt meg: büszke, barna arcán, sasorrán, kemény nézésű, de csillogó szemén, hosszú, szürkés haján, fekete bajuszán, egyszóval a vérbeli, daliás katonán, akinek nyakvértje tükörként fénylett, minden fénysugarat összegyűjtött és visszavert. A tiszt piros tollat viselt szürke kalapja mellett, annak jeléül, hogy nem a maga multságára van jelen, hanem

19 Amfitrüón felesége. Zeusz szemet vetett rá, elcsábította, viszonyukból született Héraklész.

20 Zeusz szerelme; a féltékeny Héra tehénne változtatta, s a sokszemű Argosz őrizetére bízta.

21 Mazarin (1602-1661) XIII. Lajos idején, 1639-ben lett főminiszter; rendkívül ügyes, nagyvonalú külpolitikája eredményezte 1648-ban a harmincéves háborút lezáró, Franciaországra igen előnyös vesztfáliai békét, 1659-ben pedig Spanyolországgal a pireneusi békét; biztosította XIV. Lajosnak - házasságkötése révén - a spanyol trón öröklését; közben pedig (1648-51-ben) leküzdötte a belpolitikában a Fronde-felkelést, megszilárdította az abszolút monarchiát.

szolgálatban van. Ha a saját kedve szerint cselekedhetett volna, ha udvaronc, nem pedig katona, kalapját a kezében tartja.

De szolgálatban volt, rendes feladatát végezte; ezt az is bizonyította, hogy összefon karral, feltűnő közömbösséggel és hallatlan szenvtelenséggel figyelte az ünnepség gyönyörűségeit és unalmát. Úgy látszott, hogy filozófus létére, mert minden öreg katona filozófus, ezerszer jobban megérti az unalmat, mint a gyönyörűséget; az unalmat elviselte, tehát le tudott mondani a gyönyörűségről is.

Hátával tehát nekitámaszkodott, mint mondtuk, a faragott, domborműves ajtófélfának, és egyszer csak pillantása véletlenül találkozott a király szomorú és fáradt tekintetével.

Úgy látszott, nem először történik, hogy a tiszt szeme találkozik XIV. Lajos pillantásával, és hogy kitalálja, mi rejlik a király pillantása mélyén, mert ahogy figyelte a király arcát, és arcából olvasott szívében, kiolvasta mindazt az unalmat, amely a királyt gyötörte, tétova vágyát, hogy menni szeretne, és úgy érezte, hogy szolgálatot kell tennie királyának, ha nem kéri is rá; szolgálatot kell tennie mintegy a király akarata ellenére; végül is nagy merészen, és oly hangon, mintha lovasságot vezetne a csatába, elkiáltotta magát harsány, messzire hangzó hangon:

- A királyi díszőrség!

E szavak hallatára, amelyek mennydörgésként harsogtak túl a zenét, az éneket, a séták és a beszélgetések moráját, a bíboros és a királyné meglepetten pillantottak őfelségére.

XIV. Lajos felállt karosszékéből, és elindult az ajtó felé, sápadtan, de elszántan, erőt merítve abból, hogy ráeszmélt: a testőrtiszt megsejtette titkos gondolatát, és ez indította a parancs kiadására.

- Távozik, fiam? - kérdezte a királyné; Mazarin csak tekintetével kérdezte a királyt, s tekintete szelídnek látszott volna, ha nem lett volna olyan átható.

- Távozom, asszonyom - felelte a király -, kissé fáradt vagyok, és különben is írni kívánok még ma este.

A miniszter ajka körül mosoly játszadozott, és egyetlen fejbőlintással mintegy engedélyt adott a királynak a távozásra.

Monsieur és Madame sietve adták ki parancsaikat a jelentkező tiszteknek.

A király mindenfelé köszönt, végigment a termen egészen az ajtóig.

Az ajtóban húsz testőr állt sorfalat őfelségének.

A sorfal végén ott állt a testőrtiszt, kivont karddal, mozdulatlan arccal.

A király elhaladt a testőrök közt, és mindenki lábujjhegyre állt, hogy még egyszer láthassa XIV. Lajost.

Tíz testőr utat nyitott a tömegben, amely az előcsarnokokat és lépcsőket ellepte.

A többi tíz testőr a királyt és Monsieur-t fogta körül, aki mindenáron el akarta kísélni őfelségét.

A szolgálatos katonák követték őket.

A kis csapat elkísérte a királyt a kijelölt lakosztályáig. Ez pedig ugyanaz a lakosztály volt, amelyben annak idején, a rendi gyűlés alatt²² III. Henrik lakott.

22 1576-ban és 1588-ban; utóbbi arról nevezetes, hogy III. Henrik ekkor gyilkoltatta meg Guise herceget, a Katolikus Liga vezérét, akitől trónját féltette.

Monsieur parancsokat osztogatott. A testőrök, tisztjük vezetésével, beléptek egy kis átjáró folyosóra, amely a kastély két szárnyát kötötte össze egymással.

Az átjáró tulajdonképpen egy kis négyszögű, és még nappal is sötét előszoba volt.

Monsieur megállította XIV. Lajost:

- Most azon a helyen megy keresztül felséged - mondta -, ahol annak idején Guise herceg az első tördőfést kapta.

A király, aki teljesen járatlan volt a történelemben, tudott ugyan az esetről, de a helyét és a részleteit nem ismerte.

- Ó! - mondta, összeborzadt és megállt.

Megállt mindenki, előtte és mögötte egyaránt.

- Guise herceg - folytatta Gaston - körülbelül ott állott, ahol most én vagyok, és abban az irányban ment, mint most felséged. Loignes úr ott lehetett, ahol most felséged testőrhadnagya áll. Sainte-Maline úr és őfelsége rendes kísérői mögötte és körülötte álltak. Itt érte a döfés.

A király testőrhadnagya felé fordult, és észrevette, hogy annak merész és harcias arca elborul.

- Igen, hátulról - mormogta a hadnagy megvető kézlegyintéssel.

És már indult volna, mintha rosszul érezné magát ezen a helyen, ahol otthonos az árulás.

A királyt azonban láthatólag fütötte a tudásvágy, és érdeklődve nézett körül a gyászos emlékü helyiségben.

Gaston megértette unokaöccse kívánságát.

- Nézze, felség - mondta Gaston, miközben Saint-Rémy kezéből kivett egy lobogó fáklyát -, itt esett össze Guise. Itt állt az az ág, amelynek függönyét letépte, mikor belekapaszkodott.

- Miért van itt ez a mélyedésféle a padlón? - kérdezte Lajos.

- Mert ott folyt végig a vére - felelte Monsieur. - A vér mélyen behatolt a tölgyfa padlóba, és csak úgy tudták eltüntetni onnan, hogy kifaragtak belőle egy darabot; de minden fáradozás ellenére, még most is látszik valami kis vöröses folt a padlón - jegyezte meg a herceg, és a helyet megvilágította fáklyájával.

XIV. Lajos fölemelte fejét. Talán arra a vérfoltra gondolt, amelyet egyszer a Louvre-ban mutattak neki: ez is olyan volt, mint a blois-i, nem lehetett eltüntetni, és ezt a foltot az ő királyi apja ejtette Concini vérével.²³

- Menjünk! - szólt a király.

A csapat nyomban útnak eredt, mert - nyilván a felindulástól - oly parancsoló lett a király hangja, amilyenhez környezete nem volt hozzászokva. Megérkezvén a király lakosztályához, amelyhez nemcsak az a kis folyosó vitt, amelyen az imént végigmentünk, hanem egy nagy lépcső is, amely az udvarba vezetett le, Gaston ismét megszólalt:

- Fogadja felséged szívesen ezt a lakosztályt, bármilyen méltatlan is rá, hogy felséged hajlékúal szolgáljon.

- Kedves bátyám - felelte az ifjú király -, hálás köszönetet mondok a szíves vendéglátásért.

Gaston köszöntötte unokaöccsét, az megölelte őt, és Monsieur eltávozott.

23 Concino Concini, D'Ancre marsall, Medici Mária bizalmasa; XIII. Lajos 1617-ben letartóztatja, s mivel ellenállást tanúsít, megöleti.

A királyt kísérő húsz testőr közül tíz visszakísérte a fogadóteremig, amely a király eltávozása ellenére sem ürült ki.

A többi testőrt őrnek állította fel a tisztt, de ötpercenként maga is végigkutatott minden szobát a maga éles és átható tekintetével; az ilyen tekintetet nem annyira a megszokás teszi, inkább a lángelme sajátja.

Majd amikor már mindenki a helyén volt, a tiszt főhadiszállásul az előszobát választotta, ahol talált is egy nagy karosszékot, egy lámpát, bort, vizet és száraz kenyeret.

A lámpát meggyújtotta, kiivott egy fél pohár bort, ajka sokatmondó mosolyra nyílt; beleült a nagy karosszékba, és aludni készült.

Amelyben A Medicikhez címzett fogadó ismeretlen vendégéről lehangol az inkognitó leple

A testőrtiszt, aki épp elaludt vagy elaludni készült, gondtalannak látszott ugyan, de azért nagy felelősség volt a vállán.

Mint a királyi testőrök hadnagya, ő volt a parancsnoka az egész csapatnak, amely Párizsból jött; a század százhusz testőrből állt, a már említett husz emberen kívül száz testőr az anyakirályné és főként a bíboros őrizetére volt kirendelve.

Giulio Mazarini takarékoság okából nem a saját testőreit vitte magával, hanem a király katonáival vette körül magát, mégpedig elég bőkezűen, mert ötven testőrt vett maga mellé; és ezt bizonyára illetlenségnek minősítette volna minden idegen, aki nem ismerte ennek az udvarnak a szokásait.

Ha nem is illetlennek, mindenesetre különösnek találta volna ez az idegen azt is, hogy a kastélynak a bíboros úr számára fenntartott része fényesen ki volt világítva, ragyogott és mozgalmas életet mutatott. Testőrök álltak őrt minden ajtó előtt, senkit a világon nem engedtek be, legföljebb a futárokat, akik a bíborost még utazásai alkalmával is elkísérték, leveleket vittek vagy hoztak.

Husz testőr állt az anyakirályné szolgálatára; harminc testőr pihent, hogy másnap felválthassa társait.

A király lakosztálya ezzel szemben sötét, csendes és elhagyatott volt. Amint az ajtókat becsukták, nyoma sem látszott többé királyi pompának. A szolgálattelvők lassankint visszavonultak. Monsieur ugyan megkérdezte, hogy a király nem óhajtja-e igénybe venni az ő szolgálait, de a testőrök hadnagya, aki már megszokta ezt a kérdést, tudta, mi a válasz; aztán minden elcsöndesedett, mindenki elaludt a királyi lakosztályban, mint valami nyárszolgár házában.

Pedig a fiatal király lakosztályába áthallatszott a fényes ünnepség zenéje, és jól lehetett látni a díszterem pazar világítású ablakait.

Tíz perccel azután, hogy visszavonult lakosztályába, XIV. Lajos felismerhette a nagy jövőmenésről, hogy a bíboros is nyugovóra tér, ami sokkal nagyobb parádéval - nemesurak és -hölgyek kíséretével - történt, mint az ő visszavonulása.

Hogy ezt a mozgalmas képet lássa, csak ki kellett tekintenie ablakán, amelynek fatáblái nem voltak becsukva.

Őeminenciája áthaladt az udvaron, Monsieur kíséretében, aki maga vitte Mazarin előtt a lobogó fáklyát. Utána az anyakirályné haladt, akit Madame vezetett a karján családi bizalmassággal; a hölgyek két meghitt barátnő módjára halkán suttoztak egymással.

A két pár mögött az előkelő hölgyek, tiszték és apródok hosszú sora következett, a fáklyák megvilágították az egész udvart, mintha tűzvész volna, végül a hangok és lépések zaja lassankint elhalt az emeleteken.

Nem gondolt már senki sem a királyra, aki ablakában könyökölt, és szomorúan nézte végig e fényes felvonulást, kivárva, míg elhalkult a nagy zaj; senki sem gondolt XIV. Lajosra, legföljebb az ismeretlen férfi, aki fekete köpenyébe burkolózva osont ki A Medicikhez címzett fogadóból.

Az idegen a szállóból egyenesen a kastély felé ment, és ott kóborolt szomorú arccal az ódon kastély körül a báméskodók tömegében, amikor észrevette, hogy a nagy kaput és bejáratot nem

őrzi senki, mert Monsieur katonái a király testőreivel együtt kortyolgatják, vagy inkább védelik suttyomban a jó beaugencyi bort; hát gyorsan átvágott a tömegben, végigment az udvaron, majd egyenesen a bíboros lakosztályába vivő lépcsőnek tartott.

Hogy éppen arra ment, annak az lehetett az oka, hogy arrafelé irányította a nagy fáklyafény, az apródok és szolgálattevő tisztek sürgés-forgása.

Csak akkor állt meg, amikor az őrt álló testőr ráfogta muskétáját.

- Hová, barátom? - kérdezte az őrszem.

- A királyhoz - felelte nyugodtan és büszkén az idegen.

A katona odahívta őminenciája egyik tisztjét, az pedig foghegyről, ahogyan az irodai alkalmazott szokta útbaigazítani a minisztériumi kérelmezőt, odaszólt:

- A szemközti lépcsőn - és többé rá sem hederítve, folytatta az abbahagyott beszélgetést.

Az ismeretlen szó nélkül megindult a másik lépcső felé.

Ott azután már nem volt se fáklya, se fény, se lárma.

A sötétben árnyékként imbolygott egy őrszem.

A nagy csendben csak úgy visszhangzott a kövezeten minden lépésnél a sarkantyúpengés.

Az őrszem, aki egy szobor merevségével kitartóan csak állt a király ajtajában, a húsz testőr közé tartozott.

- Ki vagy? - kérdezte a testőr.

- Jóbarát - felelte az idegen.

- Mit akar?

- A királlyal akarok beszélni.

- Hohó! Ez bizony lehetetlen, jó uram!

- Miért?

- Mert a király már lefeküdt.

- Már lefeküdt?

- Le.

- Mindegy; okvetlenül beszélnem kell vele.

- Márpedig, ha mondom, most lehetetlen.

- De...

- Félre innen!

- Ez a parancsa?

- Mi köze hozzá? Félre innen!

Az őrszem ezúttal már sokatmondó kézmozdulattal kísérte szavait, az ismeretlen azonban nem mozdult helyéről, mintha csak gyökeret vert volna a lába.

- Testőr uram, kegyelmed nemesember? - kérdezte.

- Az volnék, vagy mi a szösz.

- Hát magam is nemes vagyok, nemesembereknek pedig kötelességük, hogy előzékenyek legyenek egymás iránt.

Az őrszem lebecsátotta fegyverét, mert az idegen méltóságteljes szavai levették lábáról.

- Beszéljen, uram - mondta -, és ha olyasvalamit kér, amit módomban áll...

- Köszönöm. Van önöknek tisztjük is, ugye?

- A hadnagyunk, uram.

- Akkor a hadnagy úrral szeretnék beszélni.

- Az már más. Mehet uram.

Az ismeretlen előkelő mozdulattal köszönt az őrszemnek, és felment az emeletre, az őrszemek pedig sorban továbbadták a jelentést:

- Hadnagy úr, látogató érkezett!

Ez a visszhangszerű zaj verte fel a tisztet első édes álmából.

A hadnagy felhúzta csizmáját, megdörzsölte a szemét, begombolta a kabátját, és az idegen elé ment három lépéssel.

- Mivel lehetnék szolgálatára, uram? - kérdezte.

- Ön a szolgálattelvő tiszt, a testőrök hadnagya?

- Szolgálatára, uram.

- Hadnagy úr, feltétlenül beszélnem kell a királlyal.

A hadnagy figyelmesen megnézte a jövevényt, és egyetlen pillantással átlátta, hogy a közönséges külső előkelő urat rejt.

- Uram - felelte a hadnagy -, nem hinném, hogy örült, akkor pedig tudnia kell, hogy a királyhoz nem lehet bemenni, ha őfelsége előbb bele nem egyezik a látogatásába.

- Bele fog egyezni, hadnagy úr.

- Engedje meg, uram, hogy kételkedjem benne. A király negyedórával ezelőtt vonult vissza, és e pillanatban bizonyára vetkezik. Különbösen is parancsba adta, hogy nem fogad senkit.

- Ha a király megtudja, ki vagyok - folytatta az ismeretlen -, visszavonja parancsát.

A tiszt erre még jobban meglepődött, és még tiszteletteljesebb lett.

- És ha bejelenteném, uram, szabad tudnom, legalább, kit jelentsek be?

- Jelentse be II. Károly őfelségét, Angolország, Skócia és Írország királyát!

A tiszt felkiáltott meglepetésében, hátrált, belesápadva a hihetetlen izgalomba, amelyet a legedzettebb férfi sem tudott volna elfojtani.

- Ó, felség, parancsára. Igazán fel kellett volna ismernem felségedet!

- Látta talán az arcképet?

- Nem, felség.

- Vagy talán látott valaha az udvarnál, mielőtt elűztek Franciaországból?

- Nem felség, nem ezért.

- Akkor hát honnan ismert volna meg, ha sem arcképet nem látta, sem engem személyesen nem ismert?

- Felség, láttam édesatyját, az angol király őfelségét, a legrettenetesebb pillanatban.

- Azon a napon?...

- Azon a napon, felség.

A herceg homlokán komor felhő suhant keresztül, amelyet keze simításával űzött el.

- Van még valami akadályja annak, hogy bejelentsen a királynál? - kérdezte.

- Bocsásson meg, felség - felelte a tiszta -, de igazán nem találhattam ki, hogy király rejtőzik a rendkívül egyszerű külső mögött. Pedig, mint volt szerencsém az imént elmondani, láttam I. Károly király őfelségét... De bocsánat, szaladok és bejelentem felségedet.

Elsietett, de nyomban visszatért.

- Felséged nyilván azt kívánja, hogy titokban maradjon ez a találkozás.

- Nem követelem, de ha lehetséges, szeretném...

- Lehetséges, felség, mivel nem szükséges bejelentenem a szolgálattevő főkamarsnál, de akkor okvetlenül meg kell kérnem, adja ide a kardját.

- Igaza van, megfeledeztem róla, hogy fegyveresen senki se léphet be Franciaország királyának szobájába.

- Felséged kivétel, ha ragaszkodik hozzá, de akkor át kell hárítanom a felelősséget, és értesítenem kell a főkamarsát.

- Itt a kardom, uram, de most már, ugye, lesz szíves bejelenteni őfelségének?

- Nyomban, felség.

És a hadnagy máris futott és bekopogott az ajtón, amelyet a belső inas rögtön kinyitott.

- Őfelsége az angol király! - jelentette a tiszta.

- Őfelsége az angol király - ismételte a belső inas.

E szavakra egy nemes kitárta a szoba szárnyas ajtaját, és láthatóvá lett XIV. Lajos, kalap és kard nélkül, nyitott zubbonyban, és rendkívül meglepetten.

- Fivérem, ön Blois-ban? - kiáltott fel XIV. Lajos, és egy mozdulattal elbocsátotta a nemest és az inast, akik átvonultak egy szomszédos szobába.

- Felség - felelte II. Károly -, épp Párizsba készültem, abban a reményben, hogy ott találom felségedet, amikor hírért vettem, hogy hamarosan ide jön, ebbe a városba. Így tehát meghosszabbítottam itt-tartózkodásomat, mert igen fontos mondanivalóm van felséged számára.

- Megfelel ez a szoba, fivérem?

- Tökéletesen, felség; azt hiszem, itt senki sem hallhatja, amit beszélünk.

- A szolgálattevő kamarást és a belső inasomat kiküldtem; a szomszéd szobában vannak. Amott a fal mögött egy üres szoba nyílik az előszobára, az előszobában pedig csak egy szál tisztet látott, ugye?

- Igen.

- Beszéljen hát, fivérem, hallgatom.

- Felség, azzal kezdem, hogy kérve kérem, szánja meg szerencsétlen családjunkat.

Franciaország királya elpirult, és karosszékét közelebb húzta az angol királyéhoz.

- Felség - mondta II. Károly -, fölösleges megkérdeznem, hogy ismeri-e siralmas történetem apró részleteit?

XIV. Lajos még jobban elpirult, és megfogta az angol király kezét:

- Fivérem - felelte -, szégyellem megmondani, de a bíboros igen ritkán beszél politikáról jelenlétemben. Sőt: azelőtt felolvastattam magamnak történelmi munkákat Laporte-tal, a belső inasommal, de a bíboros ezeket a felolvasásokat is megtiltotta, és elvitte mellőlem Laporte-ot is, így tehát arra kérem, fivérem, hogy mondjon el mindent, mintha semmiről se tudnék.

- Jól van, felség, hisz ha a lelegején kezdek mindent, még jobban megindítom vele a szívét.

- Mondja csak, fivérem, mondjon el mindent.

- Azt tudja, felséged, hogy 1650-ben, Cromwell írországi hadjárata alatt, meghívtak engem Edingburgh-be, és Stone-ban megkoronáztak. Egy évvel később az egyik bitorolt tartományban megsebzett Cromwell újra ránk támadt. De nekem úgysis célom volt, hogy megütközsem vele, leghőbb kívánságom pedig, hogy kijussak Skóciából.

- Pedig - szólt közbe az ifjú király - Skócia csaknem szülőföldje önnek, fivérem.

- Úgy van, felség. De a skótok igen kegyetlen honfitársaknak bizonyultak! Arra kényszerítettek, felség, hogy megtagadjam őseim vallását! Felakasztották legodaadóbb hívemet, Montrose lordot, minthogy nem volt tagja a skót presbiteriánusok szövetségének. A szegény mártír, amikor megkérdezték, mi az utolsó kívánsága, azt kérte, hogy annyi darabra vágják szét a testét, ahány város van Skóciában: legyen tanújele minden városban az ő királyhűségének, s nem léphettem be skót városba, sem el nem hagyhattam, hogy ne találkoztam volna testének egy-egy foszlányával, amely test értem küzdött, harcolt, lélegzett.

Merészen keresztülvágtam Cromwell seregén, és bevonultam Anglia földjére. A Lord-protector²⁴ üldözőbe vett, és különös versenyfutás kezdődött köztünk a koronáért. Ha én érkezhettem volna előbb Londonba, a versenyfutás díját kétségtelenül elnyerem, de nem így történt, mert Cromwell Worcesterben utolért.

Anglia szellemét már nem mi képviseltük, hanem Cromwell. 1651. szeptember 3-án, felség, annak a dunbari csatának az évfordulóján, amely oly végzetes volt a skótokra nézve, legyőztek engem Cromwell hadai. Kétezer ember esett el körülöttem, de nem hátráltam egy lépést sem. Végre mégiscsak menekülnöm kellett.

Ettől kezdve az életem valóságos regény. Olyan elkeseredetten üldöztek, hogy kénytelen voltam levágnom a hajamat és favágónak öltözni. Egy álló napig rejtőzködtem egy hatalmas tölgyfa ágai között, és ezt a fát mind a mai napig „királyi tölgynek” nevezik. A Stafford-grófságban, ahonnan úgy menekültem, hogy magam elé ültetve a nyeregbe, magammal vittem házigazdám lányát, olyan kalandokat éltem át, hogy regék szólnak róla, és igazán balladába valók. Egyszer még meg is írom emlékirataimat, felség, fivéreimnek, a királyoknak okulására.

Megírnám például, hogy amikor Norton úrhoz érkeztem, hogyan találkoztam ott egy udvari káplánnal, és egy öreg szolgálival, aki zokogva mondta ki a nevemet, és aki kis híján éppúgy vesztemet okozta, mintha elárult volna. Elmondanám végül, milyen rettenetes félelmet álltam ki; bizony, felség, gyötrő félelmet, amikor Windham ezredesnél egy kovács megvizsgálta lovainkat, és kijelentette, hogy északon patkolták őket.

- Különös! - mormogta XIV. Lajos, - Minderről nem tudtam. Csak annyit tudtam, hogy Brighelmstedben hajóra szállt és Normandiában kötött ki.

24 Cromwell titulusa, amit halála után fia, Richard örökölt.

- Ó, Istenem - felelte Károly -, ha megengeded, hogy a királyok semmit se tudjanak egymás történetéről, hogyan segíthessenek egymáson?

- De mondja csak, fivérem - folytatta XIV. Lajos -, ha ilyen ridegen fogadták Angliában, akkor mit remél még ettől a szerencsétlen országtól és lázadó néptől?

- Ó, felség, a worcesteri csata óta sok minden megváltozott Angliában! Cromwell meghalt, de előbb aláírta Franciaországgal a békeszerződést, amelyben nevét a felségedé fölé írta. Cromwell 1658. szeptember 3-án halt meg, azon a napon, amely évfordulója volt a worcesteri és dunbari ütközeteknek.

- Örökébe lépett a fia.

- Vannak emberek, felség, akiknek van családjuk, de nincsen örökösük. Olivér Cromwell örökségét Richard Cromwell nem bírta el. Richard nem volt se köztársasági, se royalista; Richard eltűrte, hogy testőrei egyék meg az ebédjét, és hogy tábornokai kormányozzanak, Richard 1659. április 22-én lemondott a protektorságról. Idestova több mint egy esztendeje ennek, felség.

Azóta Anglia valóságos játékbarlang, s a kockajátékban mindenki tétje apám koronája. A két legelkeseredettebb játékos Lambert és Monk. Higgyc el, felség, szeretnék belépni a játszamába, ahol királyi palástom forog kockán. Felség, egymillióra volna szükségem hogy megvesztegessen és szövetségesemmé tegyem a játékosok egyikét, vagy esetleg elég volna, ha felséged kétszáz nemesurat állítana rendelkezésemre, hogy kikergessem segítségükkel a gazembereket a Whitehallból, mint ahogy Jézus kikergette a kufárokat a templomból.

- Így hát - szólt XIV. Lajos - azt kéri tőlem...

- A segítségét kérem; vagyis azt, amivel nemcsak a királyok tartoznak egymásnak, hanem a jó keresztények is. A segítségét kérem, felség, akár pénz, akár hadsereg alakjában; egy hónap múlva - akár Lambertet állítom szembe Monkkal, akár fordítva visszaszerezhetem atyai örökségemet, anélkül, hogy ez népemnek egyetlen guinea-jébe vagy egy csöppnyi véérébe került volna, mert alattvalóim most mámorosak a forradalomtól, protektorságtól, köztársaságtól, és nincs más vágyuk, mint hogy nagy dülöngélve belezuhanjanak a királyság karjába és elringatózzanak benne. A segítségét kérem, felség, és többel fogok önnek tartozni, mint édesatyámnak. Szegény apám oly keservesen meglakolt királyi házunk összeomlásáért. Láthatja, felség, mennyire szerencsétlen és kétségbeesett vagyok hogy még apámat is vádolom.

Vérhullám szökött II. Károly sápadt arcába, egy percig két keze közé fogta fejét, mintha elbódította volna a vér, amely mintegy fellázadt apja emlékének meggyalázása ellen.

XIV. Lajos éppoly szerencsétlennek érezte magát, mint a bátyja, nem tudott mit felelni, csak izgett-mozgott karosszékében.

Végre ismét II. Károly szólalt meg; a tíz év korkülönbség tette, hogy jobban tudott uralkodni érzelmein.

- Felség - kérdezte -, mit felel nekem? Úgy várom szavait, mint a vádlott az ítéletet. Meg kell halnom?

- Fivérem - felelte a francia király -, egymilliót kér tőlem, aki ennek az összegnek még a negyedrészeivel sem rendelkeztem soha! Nincs énnekem semmi pénzem! Annyira vagyok Franciaország királya, mint amennyire fivérem Anglia uralkodója. Csak egy név vagyok, egy jel, liliummal hímzett bársonyruhába bújtatva, semmi más. Egyetlen előnyöm felségeddel szemben, hogy valóságos trónon ülök. Nincsen nekem sem pénzem, sem hatalmam.

- Igazán? - kiáltott fel II. Károly.

- Fivérem - folytatta Lajos, halkabba fogva hangját -, olyan nélkülözéseket szenvedtem el, amilyeneket nemeseim közül talán a legszegényebb sem ismer. Ha szegény Laporte itt volna, elmondhatná, hogy azelőtt rongyos ágyneműn aludtam, amelybe beleakadt a lábam.²⁵ Elmondhatná, hogy később, mikor hintót kértem, patkány rágta ócska batárt bocsátottak rendelkezésemre. Elmondhatná, hogy amikor a vacsorámat kértem, elmentek a bíboros konyhájába megkérdezni, van-e valami ennivaló a király számára. És nézze, ma is, amikor huszonkét esztendő vagyok, és elértem a királyi nagykorúságomat, ma, amikor már magamnak kellene őriznem az állami kincstár kulcsát, amikor magamnak kellene a politika élén állnom, amikor nekem kellene határoznom a béke és a háború kérdésében: nézzen körül, milyen csend, micsoda semmittevés, milyen sivár elhagyatottság vesz engem körül, míg odaát fényárban úszik a palota, és Mazarin körül sürgölődnek, neki udvarolnak az emberek. Lássá, fivérem, ott van Franciaország igazi királya!

- A bíboros?

- A bíboros, úgy bizony!

- Akkor halálra vagyok ítélve, felség.

XIV. Lajos nem felelt.

- Úgy van, halálra vagyok ítélve, mert nem fogok soha segítséget kérni attól az embertől, aki éhezett és télvíz idején fűtetlen lakásban hagyta édesanyámat és nővéremet, és bele is pusztult volna IV. Henrik király leánya és unokája, ha Retz úr és a parlament meg nem könyörülnek rajtuk, és tüzelőfát, kenyeret nem küldenek nekik.²⁶

- Belepusztult volna - mormogta XIV. Lajos.

- Bizony, felség - folytatta Anglia királya -, a szegény II. Károly, aki IV. Henrik unokája, mint felséged is, éhen fog halni, ahogy hajszál híján éhen halt a nővére és az anyja, mivel nincs se parlamentje, se Retz bíborosa.

Lajos összeráncolta szemöldökét, idegesen rángatta kezelője csipkékét.

Az ifjú francia király dermedt mozdulatlansága és látszólagos érzéketlensége, amely szemmel láthatóan rendkívüli izgatottságát palástolta, annyira meghatotta Károlyt, hogy megragadta XIV. Lajos kezét.

- Köszönöm, fivérem - mondta -, felséged megszánt engem, és ennél többet mai helyzetében nem is kívánhatok.

- Felség - vetette fel hirtelen a fejét XIV. Lajos -, azt mondta, hogy egymillióra, vagy pedig kétszáz nemesre van szüksége, ugye?

- Egemillió elég lenne, felség.

- Az nem sok.

- Ha csak egy embert kell vele megvesztegetni, akkor sok is. Kevesebb pénzt is fizettek már meggyőződésekért; nekem csupa megvesztegethető emberrel lesz dolgom.

- Kétszáz nemes, gondolja csak el, ez mindössze csak egy század...

- Felség, él a mi családukban egy monda, amely szerint négy ember, négy francia nemes, mind apám híve, csaknem megmentette atyámat, akit halálra ítéltek az országgyűlés, egy hadsereg őrzött és egy egész nemzet vett körül.

²⁵ Laporte valóban említi ezt emlékirataiban (l. a Húsz év múlva 19. fejezetét).

²⁶ Az emigráns angol királyi család valóban igen szűkös körülmények között élt Párizsban (lásd a Húsz év múlva 38. és későbbi fejezeteit).

- Ha tehát sikerül szereznem egymilliót vagy kétszáz nemesből álló csapatot, akkor megelégedését vívom ki, és szívébe zár, mint jó testvérét?
- Megmentőmnek fogom tartani, felség, és ha újra elfoglalom atyám trónját, Anglia, amíg én uralkodom, éppoly jó testvére lesz Franciaországnak, amilyen jó testvérem nekem felséged.
- Akkor, fivérem - szólt XIV. Lajos, és felállt -, megteszem én, amitől felséged viszolyog. És amit semmi kincsért nem vállaltam volna a magam érdekében, megteszem az ön kedvéért. Felkeresem Franciaország királyát, a másikat, a gazdagot, a hatalmasat, és könyörögni fogok neki, hogy bocsásson rendelkezésemre egymilliót vagy kétszáz nemeset. A többit majd meglátjuk!
- Ó - kiáltott Károly -, fenséged nemes szívű jóbarátom! Istenáldotta nemes lélek! Megment engem, fivérem, és ha szüksége lesz rá, kívánja bátran az életemet!
- Csendesen, fivérem, csendesen - mondta halkán Lajos. - Vigyázzon, hogy meg ne hallják! Még nem értünk célhoz! Pénzt kérni Mazarintól! Nehezebb vállalkozás, mintha olyan erdőn akarnánk átmenni, amelynek mindegyik fájában egy-egy ördög rejtőzik. Nehezebb dolog ez, mint világhódító útra indulni!
- De ha felséged kéri...
- Már mondtam, hogy még sohasem kértem - felelte Lajos olyan büszkén, hogy Anglia királya belesápadt. És amikor Károly sértődötten olyan mozdulatot tett, mintha el akarna menni, XIV. Lajos e szavakkal tartóztatta:
 - Bocsásson meg, fivérem: nekem nincs szenvedő anyám és testvérhúgom. Trónom kemény és dísztelen ugyan, de szilárdan ülök rajta. Bocsásson meg, fivérem, ne vegye lelkére, amit mondtam; önző voltam, de jóváteszem egy áldozattal. Most azonnal átmegegyek s bíborshoz. Várjon reám, kérem. Visszajövök.

Mazarin számtani tudománya

A király sietve elindult a kastélynak ama szárnya felé, hol Mazarin lakott, nem is vitt magával mást, csak belső inasát; közben pedig a testőrtiszt, aki most nagyot lélegzett, mint aki sokáig kényszerült visszafojtani lélegzetét, halkán kilépett a szomszédos kis kamrából, amelyről már szoltunk, és amelyet a király üresnek hitt. A kamra valaha a szobához tartozott, most se választotta el tőle más, mint egy vékony közfal. Ilyenformán a kamra tulajdonképpen csak látszat szerint volt elkülönítve; a kíváncsi fül a legsuttogóbb szavakat is meghallhatta a szomszédságban.

Nem volt tehát kétséges, hogy a testőrhadnagy minden szót hallott, amely a király szobájában elhangzott.

Az ifjú király utolsó szavait megértvén, még idejében helyén termett, hogy tisztelegessen előtte, és tekintetével követhesse, míg csak a folyosó kanyarulatánál szem elől nem vesztette.

Amikor a királyt nem látta többé, a tiszt a maga sajátos módján megcsóválta fejét, és olyan kiejtéssel, amely, bár negyven esztendő óta távol élt szülőföldjétől, nem vesztette el gascogne-i zamatját, megjegyezte:

- Szomorú szolgálat! Szomorú gazda!

E szavak után a tiszt visszaült karosszékebe, kinyújtotta lábát és lehunyta szemét, mint aki alszik vagy gondolkodik.

Mialatt a tiszt így beszélt magában és elhelyezkedett a karosszékekben, és mialatt a király a régi kastély folyosóin át Mazarinhoz igyekezett, egészen más jelenet játszódott le a bíborosnál.

Mazarin lefeküdt, mert kínoztta a köszvény, de minthogy olyan ember volt, aki még a betegségét is ki tudja használni, virrasztása alatt is keményen dolgozott; inasával, Bernouinnal kis úti íróasztalkát hozatott magának, hogy kényelmesen írhasson az ágyában fekvve.

A köszvény azonban nem olyan ellenfél, amelyet könnyen le lehet győzni, és a bíborosnak minden mozdulatára egyre élesebb, fájdalmas kínja támadt.

- Brienne nincs itt?²⁷ - kérdezte Bernouintól.

- Nincs itt - válaszolta az inas -, eminenciád engedelmével Brienne úr aludni ment. De ha eminenciád parancsolja, azonnal fölkeltem.

- Nem, fölösleges. No, nézzük csak... Átkozott számok! És a bíboros visszaesett töprengésébe, közben az ujjain számolgatva.

- Ó, a számok! No, ha eminenciád most számolgat, akkor biztosítom, hogy holnap fejfájással ébred! - szolt Bernouin. - És hozzá meg Guénaud úr sincs itt!

- Igazad van, Bernouin. Akkor tehát te fogod, barátom, helyettesíteni Brienne-t. Tulajdonképpen magammal kellett volna hoznom Colbert urat. Ez a fiatalember kitűnő számoló, Bernouin! Nem akármilyen munkaerő ám!

- Én nem tudom - felelte a bíboros belső komornyikja -, de ki nem állhatom az arcát annak a kitűnő fiatalembernek.

- Jó, jó, Bernouin! Ezt senki se kérdezte tőled. Ül le oda, fogd a tollat és írd.

27 Loménie de Brienne (1595-1666) - Mazarin külügyi államtitkára; fia (1636-1698) vele együtt töltötte be ezt a tisztet 1651 és 1663 között.

- Itt vagyok. Mit írnak?

- Oda, látod, ahol két sor van bejegyezve.

- Megvan.

- Írd: hétszázhatvanezer frank.

- Megvan.

- Lyonra...

A bíboros mintha elgondolkodott volna.

- Lyonra - ismételte Bernouin.

- Hárommillió-kilencszázezer frank.

- Megvan, monsignore.

- Bordeaux-ra hétmillió.

- Hét - ismételte Bernouin.

- Úgy van - mondta keserűen a bíboros -, hét! Remélem, tudod, Bernouin, hogy ez mind kifizetni való összeg.

- Akár kiadni, akár kapni valók, monsignore, engem ugyan hidegen hagy, hiszen úgyszemint én is a milliók.

- A király milliói ezek, a király pénzét számolom... Hol hagytuk el?... Örökösen közbeszól!

- Hétmillió Bordeaux-ra.

- Igen, igen, emlékszem már! Madridra négy millió. Látod Bernouin, azért magyarázom neked, hogy kié ez a pénz, mert az ostoba világ azt hiszi, hogy nekem millióim vannak; visszautasítom ezt az ostobaságot. Egy miniszternek különben sincs soha semmije a maga személyére nézve. No, folytassuk. Általános jövedelmek: hétmillió. Ingatlanokból kilencmillió. Leírtad, Bernouin?

- Le, monsignore.

- A kincstárban hatszázezer frank; különféle értékpapírokban: kétmillió. Ó, elfelejtettem: a különböző kastélyok bútorzata...

- Odaírjam, hogy a korona kastélyai?

- Nem, nem, felesleges; magától értetődik. Leírtad, Bernouin?

- Le, monsignore.

- A számokat egymás alá írtad?

- Egymás alá.

- Add össze őket, Bernouin.

- Harminckilencmillió-kétszázhatvanezer frank, monsignore.

- Ejnye - jegyezte meg a bíboros bosszúsan -, még csak negyvenmillió sincs!

Bernouin újra összeadta az egészet:

- Monsignore, a negyvenmillióhoz hiányzik még hétszáznegyvenezer frank.

Mazarin elkérte a számadást, és gondosan átvizsgálta.

- Nem baj - szólt Bernouin -, harminckilencmillió-kétszázhatvanezer frank is szép pénz!

- Ó, Bernouin, szeretném, ha volna ennyije a királynak!

- De hiszen eminenciád azt mondta, hogy ez a pénz öfelségéé.

- Kétségtelenül, csak hogy készpénzben felhasználhatóan kellene. Ez a harminckilenc millió, sőt jóval több is, le van kötve!

Bernouin sokatmondóan mosolygott, mint aki csak annyit hisz el, amennyit akar, közben elkészítette a bíboros éjszakai italát, megigazította a párnáját.

- Ejnye - mondta Mazarin, mikor komornyikja kiment -, még csak negyvenmillió sincs! Márpedig nekem mindenáron el kell érnem a negyvenöt milliót, amelyet magam elé tűztem. De ki tudja, lesz-e rá időm? Öregszem, elmegyek, nem fog sikerülni! De azért nem tudom, nem talállok-e spanyol barátaink zsebében két- vagy hárommilliót? Hiszen ők fedezték föl Perut, és az ördögbe is! Valami csak maradt a zsebükben!

Amíg így fennhangon gondolkozott és elmélyedt számításaiba, amely foglalatosságára minden más gondját feledtette, köszvényéről is megfeledkezett; hirtelen azonban berontott Bernouin, a képéből kikelve.

- Nos? - kérdezte a bíboros. - Mi baj?

- A király! Monsignore, itt a király!

- Micsoda? A király? - szólt Mazarin, és gyorsan eltüntette számvetését. - A király itt, és ebben az órában! Azt hittem, hogy már réges-régen alszik! Mi történt?

XIV. Lajos hallhatta az utóbbi szavakat, és megláthatta a bíboros rémült mozdulatát, mert már bent is volt a szobában.

- Nincsen semmi baj, bíboros úr, vagy legalábbis semmi olyasmi nem történt, ami miatt meg kellene ijednie. Csak egyszerűen igen fontos és sürgős beszélőnivalóm van eminenciáddal.

Mazarinnak hirtelen eszébe jutott, hogy a királyt mennyire érdekelték a Mancini kisasszonyról elejtett szavai, és azt hitte, hogy ebben a dologban akar vele beszélni. Megnyugodott tehát, és igyekezett a legkedvesebb arcot mutatni, aminek az ifjú király szerfölött megörült, és leült.

- Sire - mondta Mazarin -, igaz, hogy állva kellene meghallgatnom felséged szavait, de betegségem arra kényszerít...

- Félre az etikettel, bíboros úr - felelte a király melegen. - A tanítványa vagyok, nem pedig a királya, tudja, ugye? Kivált most, amikor kérni jöttem, mint alázatos kérelmező, aki szeretné, ha szívesen fogadnák.

Mazarin látta, hogy a király elpirul, most már bizonyosra vette előbbi feltevését, vagyis azt hitte, hogy a királyt szerelmi bánata hozta hozzá. Ezúttal azonban tévedett a ravasz politikus: nem a szemérmes ifjú szerelem pírja, hanem a térdre kényszerített királyi büszkeség borította lángba arcát.

Mazarin mint valami szerető nagybácsi, igyekezett megkönnyíteni a vallomást.

- Beszéljen, felség - mondta. - És ha felséged egy pillanatra csakugyan hajlandó elfelejteni, hogy csak alattvalója vagyok, és mesterének, tanítójának nevez, én viszont felséged lába elé teszem szívem egész szeretetét.

- Köszönöm, bíboros úr - felelte a király. - Amit én kérek, az eminenciádnak vajmi keveset jelent.

- Kár, felség, kár - jegyezte meg Mazarin. - Jobban szerettem volna, ha felséged valami nagyon fontos dolgot, sőt áldozatot kérne tőlem... De bármiről is van szó, kész vagyok rá, hogy segítségére legyek felségednek.

- Hát arról van szó - mondta szívdobogva a király, s már csak Mazarin szíve dobogása lehetett nyugtalanabb -, csak az imént járt nálam fivérem, Anglia királya.

Mazarin fölugrott ágyából, mintha a leydeni palackkal vagy Volta-oszloppal érintették volna, és az arcán a meglepetéstől, vagyis inkább a csalódástól egyszeriben úgy fellángolt a harag, hogy XIV. Lajos, bár nem volt nagy diplomata, rögtön kitalálta: minisztere egészen más természetű ügyben reménykedett.

- II. Károly! - kiáltott fel Mazarin rekedten, és ajkát megvetően biggyesztette. - Felséged fogadta II. Károly látogatását!

- II. Károly királyét - jegyezte meg XIV. Lajos, gyöngéden megadva IV. Henrik unokájának a királyi címet, amelyet Mazarin elfelejtett az angol király neve után tenni.

- Úgy van, bíboros úr, ez a szegény király lelkem mélyéig megindított, mikor elmondta, mennyire üldözi a balsors. A végsőkig el van keseredve, bíboros uram, és fájna érte a szívem, hiszen én is ismerem a balszerencsét, az én trónom is megingott a zavarok idején, nekem is menekülnöm kellett fővárosunkból, fájna, ha nem támogathatnám menekülő, trónjavesztett fivéremet!

- Eh! - mondta megvetően a bíboros. - Miért nem tart ő is maga mellett, mint felséged, egy Jules Mazarint! Akkor bizonyára fején maradt volna a koronája!

- Jól tudom, mivel tartozunk mi eminenciádnak - folytatta büszkén a király -, és higgye el, bíboros úr, sohase felejttem el, amit értünk tett. Éppen azért, mert testvérem, az angol király mellett nem áll olyan hatalmas lángész, mint amely engem megmentett, éppen ezért szeretném számára megszerezni ugyanennek a lángésznek a segítségét, és ezért kérem eminenciádat, terjessze ki áldásos kezét Károly feje fölé, mert meggyőződésem, bíboros úr, hogy amint keze csak érinti is az angol király fejét, máris visszahelyezheti fejére a koronát, amely apja vérpadának lába mellé zuhant.

- Felség - felelte Mazarin -, köszönöm a felőlem való jó véleményét, de nekünk nincsen semmi tennivalónk ebben az ügyben; ezek az angolok örültek, akik tagadják az Istent, és lefejezik királyukat. Veszedelmes emberek, felség, és tisztátalan dolog még csak hozzájuk is érni, amióta királyuk vérént ontották. Ezt a politikát sohasem szerettem, és most is visszautasítom.

- Azzal is segíthet rajtunk, ha más politikát kényszerít az angolokra.

- Hogyan?

- II. Károly restaurációjával például.

- Istenem! - kiáltott fel Mazarin. - Hát a szegény király még bízik abban a dőre ábrándban, hogy fejére visszakérül a korona?

- Hogyne - felelte Lajos, megrémülve a nehézségektől, melyeket a miniszter biztos tekintete fölismert. - Nem is kér hozzá egyebet, csak egymilliót.

- Ennyi az egész? Csak egymilliócska kellene neki? - kérdezte gúnyosan a bíboros. - Csak egymilliócskát adjon, fivérem! Micsoda koldusfamília!

- Bíboros úr - szólt XIV. Lajos, és fölkapta a fejét -, ez a koldusfamília az én családom egyik ága!

- Elég gazdag felséged, hogy másoknak milliókat ajándékozzon? Vannak felségednek milliói?
- Ó - felelte XIV. Lajos rendkívüli fájdalommal, amelyet azonban vasakarattal igyekezett leplezni, hogy ki ne üljön az arcára -, tudom, bíboros úr, hogy szegény vagyok, de Franciaország koronája mindenesetre megér egymilliót, pedig én jó ügy érdekében szívesen elzálogosítanám a koronát is. Majd csak akad, aki kölcsönad rá egymilliót.
- Azt mondja tehát felséged, hogy egymillióra volna szüksége? - kérdezte Mazarin.
- Ezt mondtam, uram.
- Felséged nagyon téved, mert sokkal többre van szüksége... Bernouin!... Majd meglátja mindjárt, felség, mekkora összegre van szüksége... Bernouin!
- Ó, bíboros uram, csak nem akar egy lakáj előtt tárgyalni velem anyagi ügyeimről?
- Bernouin! - kiáltott újra a bíboros, aki ügyet se vetett a megalázott ifjú király tiltakozására. - Gyere már ide, és mondd meg, mekkora összegről beszéltem az imént, barátom?
- Bíboros uram, bíboros uram, hát nem hallotta, hogy mit mondtam? - kérdezte Lajos, és belesápadt a felháborodásba.
- Ne haragudjék, felség, föl akartam tární felséged előtt vagyoni helyzetét. Erről egész Franciaország tud, hiszen jelentéseket adok ki róla. Mit kellett parancsomra csinálnod az előbb, Bernouin?
- Eminenciád megparancsolta, hogy adjak össze egy számoszlopot.
- És összeadtad?
- Össze.
- Hogy megállapíthassuk azt az összeget, amelyre őfelségének szüksége van? Ugye, azt mondtam? Légy őszinte, fiam.
- Úgy van, így mondta eminenciád.
- No és mekkora összeget kívántam én?
- Azt hiszem, negyvenöt milliót.
- És mekkora összeget eredményezett számításunk, amikor minden rendelkezésünkre álló forrást kimerítettünk?
- Harminckilencmillió-kétszázhatvanezer frankot.
- Jól van, Bernouin, csak ezt akartam tudni. Most hagyj magunkra - mondta a bíboros, és ráfüggesztette szemét az ifjú királyra, akinek döbbenetében elállt a szava.
- De... de... - dadogta a király.
- Hát felséged még mindig kételkedik? - szólt a bíboros. - Tessék, itt a bizonyítéka annak, amit mondtam.
- Ezzel Mazarin elővette feje alól a számokkal teleírt árkus papírt, és átnyújtotta a királynak, aki mély keserűségében elfordította fejét.
- Felséged csak egymilliót óhajt, de mi ez az egymillió ahhoz a negyvenhat millióhoz képest, amelyre felségednek ebben a pillanatban szüksége volna. Nincs a világon oly zsidó, aki ekkora összeget kölcsönadna, akár Franciaország koronájára is.
- A király, csipkés kezelője alatt görcsösen ökölbe szorítva kezét, hátralökte karosszékét.
- Jó - mondta -, akkor hát fivérem, az angol király, éhen fog halni.

- Felség - felelte ugyanolyan hangon Mazarin -, vésszen eszébe egy közmondást, amely a legegészségesebb politikát fejezi ki: „Örülj, hogy szegény vagy, ha szomszédod is szegény.”

A király töprengésbe merülve, kíváncsi pillantást vetett a papirosra, aminek csücske kikandikált a párna alól.

- Tehát - kérdezte - lehetetlen, hogy kérésemre pénzt szerezzen nekem, bíboros úr?

- Teljesen lehetetlen, felség.

- Ne feledje, hogy Károly később ellenségemmé lesz, ha segítségem nélkül kerül vissza a trónra.

- Ha felséged csak ettől tart, akkor nyugodtan aludhat - felelte gúnyosan a bíboros.

- Jól van, nem ragaszkodom tovább kérésemhez - mondta XIV. Lajos.

- Sikerült legalább meggyőzőnöm felségedet? - kérdezte Mazarin, és kezét a királyéra tette.

- Tökéletesen.

- Bármilyen másat kérjen, felség, és boldogan fogom teljesíteni, minthogy ezt a kérését kénytelen voltam megtagadni.

- Bármilyen másat, uram?

- Természetesen! Vagy nem vagyok-e testestül-lelkestül felséged szolgálatára? Hé! Bernouin! Fáklyákat, kíséretet őfelsége számára! Őfelsége visszatér lakosztályába!

- Még nem, uram, és minthogy eminenciád jóakarattal áll rendelkezésemre, ki akarom használni ezt a jóakarátát...

- A saját személyére nézve, felség? - kérdezte a bíboros, abban a reményben, hogy most végre csakugyan az unokahúgáról lesz szó.

- Nem, uram, nem az én személyemre nézve - felelte Lajos -, hanem változatlanul fivérem, Károly számára.

A bíboros arca ismét elkomorult. Halkan mormogott valamit magában, de a király nem értette meg szavait.

11 Mazarin politikája

A habozás helyett, amellyel az ifjú király egy negyedórával előbb a bíboroshoz közeledett, most szeméből olyan akaraterőt lehetett kiolvasni, amely ellen lehet küzdeni, amely talán meg is fog törni a tulajdon tehetetlenségén, de akkor is magában hordja majd veresége emlékét, mint valami fájó sebet szíve mélyén.

- Ezúttal könnyebb dologról van szó, mint egymillió megszerzéséről, bíboros úr.
- Gondolja felséged? - kérdezte Mazarin, s azzal az átható, ravasz tekintettel nézett a királyra, amely a lélek mélyére hat.
- Azt hiszem legalább, és amint eminenciád megtudja, mit akarok kérni...
- De hátha máris tudom, felség?
- Tehát tudná, mit akarok még mondani?
- Felség, hallgassa meg, mit mondott Károly király saját szavaival.
- Ó, csak nem!...
- Méltóztassék figyelni. „És ha az a fukar, az a gaz talján...” így mondta Károly király, ugye?
- De bíboros úr!...
- Jó, ha nem is ezekkel a szavakkal, de szavainak értelme csak ez volt. Istenem, én reá igazán nem haragszom emiatt, felség. Mindenki a saját szenvedélyei szemüvegén át látja a világot. Azt mondta tehát Károly király: „Ha az a fukar, az a gaz talján vonakodik rendelkezésünkre bocsátani a milliót, amit kértünk tőle, és ha így pénz híján kénytelenek vagyunk lemondani a diplomácia eszközeiről, nos, akkor hát kérünk tőle ötszáz nemes...”

A király megremegett, mert a bíboros csak a nemesek számában tévedett.

- Ugye, felség, erről van szó? - kérdezte a miniszter diadalmasan. - És Károly király még a következő szép szavakat is mondta: „Vannak barátaim a csatorna túlsó partján, s csak arra várnak, hogy legyen egy vezérük és egy lobogójuk, legyen, aki viszi elöttük a zászlót. Ha. Ha meglátnak, és meglátják Franciaország zászlaját, hozzám fognak csatlakozni, mert felismerik, hogy felséged áll mögöttem. A francia egyenruhának csaknem az a hatása lesz, mint annak a milliónak, amelyet Mazarin úr megtagad majd tőlünk. (Mert előre tudta, hogy én megtagadom az egymilliót.) Az ötszáz francia nemesemmel győzni fogok, és ezért felségedet illeti majd a hála és elismerés.” Körülbelül ezeket mondotta Károly király, ugye, felség? És ragyogó szóképekkel, pompázó hasonlatokkal fűszerezte szavait, mert nagyon fecsegő családból származik! Az apja még a vérpadon is szónokolt.

A szégyen verítéke kiütött Lajos homlokán. Úgy érezte, hogy méltóságán alul való dolog végighallgatni, hogy ily módon sértegensék fivérét, de akkor még nem tudta, hogy kell akarni, kivált attól az embertől, aki előtt az egész világ, még az anyja is meghajol.

Végre erőt vett magán:

- Nem ötszáz nemesről van szó, bíboros úr - mondotta -, csak kétszázról.
- Amint látja felséged, megint csak kitaláltam, mit akar az angol király.
- Sohasem tagadtam, uram, hogy önnek mélyreható a tekintete, és éppen ezért bíztam benne, hogy nem fogja visszautasítani ezt a szerény és oly könnyen teljesíthető kérést, amellyel Károly király, vagy még inkább a magam nevében fordulok eminenciádhoz.

- Felség - felelte Mazarin -, harminc esztendeje élek benne a politikában. Eleinte Richelieu bíborossal együtt működtem, később egészen egyedül. Be kell vallanom, hogy a politikám nem mindig volt a legbecsületesebb, de viszont sohasem volt ügyetlen. Károly király ajánlata azonban se nem becsületes, se nem kedvező.

- Nem becsületes? De, uram!...

- Felséged szerződést kötött Cromwell-lel.

- Ez igaz; és ebben a szerződésben Cromwell az én aláírásom fölé írta a nevét.

- Miért írta felséged a nevét olyan mélyen lent a papiroson? Cromwell jó helyet talált, tehát oda írta a nevét; már ő ilyen ember volt. Tény tehát, hogy felséged szerződést kötött Cromwell-lel, vagyis Angliával, mert mikor a szerződés létrejött, akkor Cromwell személye azonos volt Angolországgal.

- Cromwell már meghalt.

- Azt hiszi felséged?

- Természetesen, minthogy a fia, Richard, lett az utódja, s ő ugyanakkor le is mondott a lordprotektorságról.

- Hát éppen erről van szó! Richard apja halálával, Anglia pedig a Richard lemondásával örökölte Cromwell hagyatékát. A szerződés is benne volt az örökségben, akár Richard örzi, akár Anglia. A szerződés tehát ma is érvényben van, jobban, mint valaha. Miért játszaná ki a szerződést, felség? Mi változott? II. Károly azt akarja ma, amit tíz esztendővel ezelőtt nem tartottunk helyesnek, és bele is vettünk a szerződésbe. Felséged Anglia szövetségese, nem pedig II. Károlyé. Kétségtelenül nem becsületes dolog ez családjuk nézőpontjából, mert olyan emberrel kötöttünk szerződést, aki felséged királyi atyjának sógorát lefejeztette, és olyan parlamenttel, amelyet Angliában Csonka Parlamentnek²⁸ neveznek. Ebből a nézőpontból tehát, mondom, nem nagyon becsületes ügy ez, a politika szempontjából viszont ügyes fordulat, mert hála ennek a szerződésnek, megmentettem felségedet, aki akkor még kiskorú volt, egy egész csomó külső háborútól, amelyet a Fronde... emlékszik a Fronde-ra, felség?... - a király leszegte a fejét -, amelyet a Fronde végzetes útra terelhetett volna. Én tehát ezzel bizonyítom felségednek, hogy szövetségeseink háta mögött most irányt változtatni ügyetlenség volna, s egyszersmind becstelenség. Háborúba sodródnánk a magunk hibájából, háborút indítanának ellenünk, amitől pedig óvakodni látszunk, s mégis mi idézzük elő, mert háborút idézünk fel, ha odaadunk ötszáz, kétszáz, ötven vagy akár csak tíz embert, mivel mindenképpen odaadtuk őket. Egyetlen francia már az egész francia nemzetet jelenti; egyetlen uniformis az egész hadsereget. Gondolja el például felséged, hogy hadat üzenne Hollandiának, ami előbb-utóbb úgyis be fog következni, vagy hadat üzenne Spanyolországnak, ami bekövetkezik, ha felséged tervezett házassága nem jön létre.

Mazarin mélyen a király szemébe nézett. - Márpedig ezer ok forog fenn, hogy ez a házasság ne jöhessen létre. Mármost mit szólna felséged ahhoz, ha Anglia a Hollandiai Egyesült Tartományoknak vagy a spanyol infánsnak egy ezredet vagy századot, vagy akár csak angol nemesekből álló kis csapatot küldene segítségül? Úgy vélné, hogy tisztességgel belefér a szövetségi szerződés keretébe?

Lajos csak hallgatta, hogy Mazarin, aki annyi politikai csalafintaság szerzője, hogy furfangjait elnevezték mazarinádának, még becsületről és jóhíszeműségről mer szónokolni.

²⁸ 1648 decemberében az angol forradalmi hadsereg tisztje, Pride ezredes, az ún. „Hosszú Parlament” 143 presbiteriánus tagját királypárti magatartásuk miatt eltávolította a parlamentből; a megmaradt independens képviselők alkották a „Csonka Parlamentet”; ezt azután Cromwell 1653-ban feloszlatta (lásd a Hús év múlva 66. fejezetét).

- De elvégre - szólt a király - nem tilthatom meg néhány francia nemesnek, hogy átmenjenek Angliába, ha kedvük tartja!

- Kötelessége volna visszarendelni őket, felség, vagy legalábbis tiltakoznia kellene, hogy alattvalói ellenséges szándékkal tartózkodjanak egy szövetséges ország területén.

- De bíboros úr, végül is lehetetlen, hogy ön, a lángész, ne találjon valami mentő eszközt barátom számára, oly mentő eszközt, amely nem kompromittál minket!

- Csakhogy én éppen ezt nem akarom, szeretett uralkodóm - jelentette ki Mazarin. - Anglia annyira kedvem szerint cselekszik majd, hogy jobban már nem is lehet, úgy fogom innen irányítani Anglia politikáját, hogy jobban már nem tehetném. A mai Anglia, ahogy kormányozzák, Európa számára örökös tűzfészek. Hollandia pártolja II. Károlyt: hadd pártolja; majd összevesznek és megütköznek. Anglia és Hollandia a legfőbb tengeri hatalmak, csak hadd tegyék tönkre egymás hajóhadát; mi majd aztán az ő hajóik roncsaiból felépítjük a magunkét, azt is csak akkor, ha lesz pénzünk hajószögekre.

- Ó, mindez mily szegényes, siralmas kicsinyeskedés, bíboros úr!

- De mennyire igaz minden szavam, felség, ismerje el! Mi több: elképzelhető, hogy lehetne olyan pillanat, amikor meg kell szegnie szavát, és kijátssza a szerződést: előfordul elég gyakran, hogy az ember megszegi adott szavát, és kijátssza egy szerződést, de csak olyankor, ha fontosabb érdeke kívánja így, vagy ha a szerződés már terhére van; nos, ha felséged jóváhagyná, amit Károly király kér és Franciaország, azaz a francia zászló, ami ugyanazt jelenti, átkelne a tengerszoroson, és megütköznék Angliával: Franciaország okvetlenül vereséget szenvedne.

- De hát miért?

- Azért, mert az olyan rátermett hadvezér, mint II. Károly őfelsége, és hozzá Worcester, olyan biztosíték nekünk, hogy a hátam borsózik tőle.

- De ezúttal nem Cromwell-lel állna ám szemben, bíboros úr!

- Az igaz, hanem Monkkal,²⁹ aki megint másképpen veszedelmes. Az a derék sörkereskedő, Cromwell, akiről beszéltünk, „szeszélyes” volt; voltak pillanatai, amikor lelkesedésében, áradozásában úgy megrepedt, mint valami túltöltött söröshordó; ilyenkor a réseken át mindig kiszivárgott gondolatainak néhány cseppje, úgyhogy végül is megismertük egész elgondolását: a mintából söre minőségét. Ilyen módon több mint tíz alkalommal bepillantottunk Cromwell lelkébe, holott úgy hittük, hogy - Horatius szavaival élve - lelkét háromszoros páncél övezi... De Monk... Ó, felség, Isten óvja felségedet attól, hogy Monk legyen valaha politikai ellenfele! Monk az oka, hogy egy év alatt ennyire megöszültem! Sajnos, Monk nem „szeszélyes” ember, hanem politikus. Nem reped meg, mint a hordó, hanem rendkívüli módon bezárkózik. Tíz álló esztendő óta egyetlen célra irányítja szemét, de még senki se tudta kitalálni, mi a célja. Éjjel-nappal egyre csak töri a fejét, és bizonyos, hogy ha majd lassan, magányosan érlelődő terve napvilágra jut, sikerre is viheti, ahogyan mindig siker koronázza a váratlan akciót.

Ilyen ember ez a Monk, felség, pedig talán a nevét sem hallotta soha felséged, amíg II. Károly nem beszélt róla, mit ér ez az ember: mélység és szívósság lakozik benne, amelyen megfeneklik az ész és a lelkesedés. Felség, amíg ifjú voltam, bennem is lobogott a lelkesedés, és eszem ma is van elég. Dicsekedhetem vele, hiszen épp ezt vetik a szememre. És ezzel a két tulajdonsággal elég sokra vittem, hiszen egyszerű piscinai halász fiából Franciaország főminisztere lettem, és ebbéli minőségemben, felséged is elismeri, tettem néhány igen jó és nagy szolgálatot felséged trónjának. Nos, én mondom, felség, ha annak idején Beaufort, Retz,

29 A forradalmi hadsereg vezére (1608-1670).

vagy Condé herceg³⁰ helyett Monk áll utamba, elvesztünk volna. Ha csak egyetlen könnyelmű lépést tesz felséged, ennek az angol katonapolitikusnak a karmai közé kerül. Monk sisakja, felség, a páncélszekrény, ahonnan még senki se tudott egy gondolatot se kilopni. Hozzá képest, vagy inkább öelötte, felség, fejet hajtok, mivel csupán bársonysüveg fedí a fejem.

- Hát eminenciád szerint tulajdonképpen mit akar ez a Monk?

- Hiszen ha tudnám, felség, akkor nem óvnám úgy tőle, mert erősebb volnék nála. De rajta ugyan nem igazodik el az ember. Nem merem kitalálni, mit akar. „Kitalálni”, felség, sejtí, mit akarok ezzel a szóval mondani? Mert ha azt hinném, hogy kitaláltam Monk gondolatát, akkor ragaszkodnám ehhez az ötletemhez, és akaratom ellenére folyton ebben az irányban cselekednék. Amióta ez a Monk van hatalmon Angliában, azóta olyan vagyok, mint azok az átkozottak Dante poklában, akiknek a Sátán kicsavarta a nyakát, úgyhogy előre mennek és hátra tekintenek: én is Madrid felé megyek, és közben le nem veszem a szemem Londonról. Aki emberfia ennek a sátánfajzatnak a gondolatát találgatja, az csak melléfoghat; és aki téved, annak vesztett ügye van! Isten óvjon, hogy azt firtassam, mit akar Monk; én csak arra szorítokozom, hogy kikémleltem, mit tesz Monk, és ennek alapján azt hiszem - de csak hiszem, értí felséged, mit jelent ez a szó? -, hogy Monk egyszerűen szeretne Cromwell örökébe lépni. II. Károly már számtalan ajánlatot tett neki, vagy tíz embert küldött hozzá, s Monk beérte annyival, hogy elkergette a tíz közvetítőt, de egyebet nem mondott nekik, mint ezt: „Menjen innen, mert különben felköttem!” Ez az ember úgy tud hallgatni mint a sír. Ebben a pillanatban Monk behódolt a Csonka Parlamentnek, de ebben a behódolásban például nem hiszek: Monk nem akarja, hogy megöljék. Ha meggyilkolják, nem folytathatja munkáját, pedig be akarja végezni. Éppen ezért, azt hiszem, de felséged ne higgye el, amit én hiszek; csak megszokásból mondom, hogy hiszem; ezért azt hiszem, hogy Monk csak addig fogja kímélni a parlamentet, míg össze nem töri. Felségedtől harcosokat kérnek, de ez annyi volna, mint Monk ellen harcolni. Isten óvjon meg bennünket, hogy Monk ellen harcoljunk, felség, mert Monk megverne minket, és ha Monktól vereséget szenvednénk, életem végéig gyötörne az önvád! Azt mondanám magamban, hogy Monk tíz év óta előre látta ezt a győzelmet! Az Isten szerelmére, a felséged iránti barátságára kérem, sőt a tulajdon érdekében is kérem II. Károlyt, maradjon veszteg. Felséged juttat majd neki egy kis jövedelmet, rendelkezésére bocsátja egyik kastélyát. Azazhogy... csak most jut eszembe az az átkozott szerződés, amelyről az imént beszéltünk. Felséged még csak egy kastélyt se bocsáthat II. Károly rendelkezésére.

- Ugyan miért nem?

- Mert az említett szerződés szerint felséged kötelezte magát, hogy nem fogadja be Károly királyt, sőt nem tűri meg Franciaországban sem. Hiszen éppen ezért küldtük el innen, és most mégis visszatért. Felség, remélem, értésére adja fivérének, hogy nem maradhat nálunk, mert lehetetlenség, mert kompromittál bennünket, vagy pedig én magam...

- Elég, uram! - felelte XIV. Lajos, és fölállt. - Ahhoz joga van, hogy visszautasítsa a millióra vonatkozó kérésemet: maga gazdálkodik a millióival; ahhoz is joga van, hogy megtagadja tőlem a kétszáz nemest, mert főminiszter lévén, egész Franciaország előtt felelős a háborúért és békéért. De ha meg akarja akadályozni, hogy vendégszeretettel fogadjam IV. Henrik unokáját, édes unokatestvéremet, gyermekkori játszótársamat, akkor téved: itt megszűnik a hatalma, mert itt kezdődik az én akaratom.

- Felség - mondta Mazarin, aki örült, hogy ilyen olcsón szabadul, hiszen épp azért vitatkozott olyan hévvel, hogy ide jusson -, én mindig meghajlok királyom akarata előtt. Nem bánom, ha

30 A Fronde-felkelés vezéregyéniségei, Mazarin ellenfelei (Condé csak 1615-ben csatlakozott hozzájuk.)

királyom a kastélyában vagy bármelyik palotájában vendégül látja Anglia királyát, azt se bánom, ha Mazarin tud róla, csak az a fontos, hogy a főminiszter meg ne tudja.

- Jó éjszakát, uram, kétségbeesetten távozom - szólt XIV. Lajos.

- De legalább meggyőzve, felség, és ez a fő - válaszolta a bíboros.

A király nem felelt, elgondolkozott, és valóban meg volt győzve, de nem arról, amit Mazarin mondott, hanem épp az ellenkezőjéről; ezt azonban gondosan titkolta előtte, elhatározta ugyanis, hogy komolyan tanulmányozni fogja a franciaországi és európai ügyeket, minthogy sok minden homályosnak és érthetetlennek látszott előtte.

Amikor Lajos visszatért szobájába, Anglia királyát ott találta ugyanazon a széken ülve, amelyen távozásakor hagyta.

Belépésére az angol király felállt, de az első pillanatban leolvasta unokafivére arcáról a kudarcot, amely komor betűkkel volt homlokára írva.

Most, hogy megkönnyítse Lajos helyzetét, maga Károly vette föl először a beszéd fonalát.

- Bármilyen is az eredmény, sohasem fogom elfelejteni felségednek hozzám való jóságát és szíves barátságát.

- Sajnos - felelte tompa hangon XIV. Lajos -, a jóakarát még nem elég, fivérem.

II. Károly rendkívül elsápadt, és jéghideg kezével végigsimította homlokát; néhány pillanatig rosszul élt ellen küzdött, amely miatt kissé tántorgott.

- Értem - mondta végül -, nincs többé semmi remény!

Lajos megragadta az angol király kezét:

- Várjon, fivérem - mondta -, ne siesse el a dolgot, még minden megváltozhat. Minden szélsőséges elhatározás csak romlásba visz. Kérve kérem, toldja meg még egy esztendővel szenvedése éveinek számát. A mai pillanat nem alkalmasabb és nem sürgetőbb bármely más időpontnál, hogy elhatározást kívánjon. Jöjjön velem, fivérem, rendelkezésére bocsátom egyik kastélyomat, amelyik a legjobban megfelel, együtt tartjuk majd szemmel az eseményeket, és együtt készítünk elő mindent! Rajta, fivérem, ne csüggedjen!

II. Károly kivonta kezét a király kezéből, és hátralépett, hogy a legszertartásosabb bókkal üdvözlje:

- Szívem egész melegével mondok köszönetet, felség - felelte -, de minthogy könyörgéssel nem tudtam eredményt elérni a föld legnagyobb királyánál, most Istenhez imádkozom, hogy tegyen velem csodát.

És válasza sem várva, emelt fővel távozott, keze remegett, nemes arca fájdalomtól vonaglott, és tekintetében olyan komor mélység sötétlett, mint aki csalódott embertársaiban, és most a rejtélyes égi hatalmakhoz fordul segítségért.

Mikor a testőrtiszt, aki előtt elhaladt, megpillantotta a király sápadt arcát, csaknem térdet hajtva hajolt meg előtte.

Aztán fogott egy fáklyát, előhívott két testőrt, és lekísérte az elhagyott lépcsőn a szegény szerencsétlen királyt, bal kezében tartva kalapját, amelynek tolla a lépcső fokait separta.

Amint a kapuhoz értek, a tiszt megkérdezte a királytól, hogy hova szándékozik menni, mert elkísérteti egy testőrrel.

- Uram - felelte halkan II. Károly - ön, aki ismerte az apámat, talán imádkozott is érte? Ha így volna, kérem, ne felejtse ki ezentúl az én nevemet se az imádságából. Most már egyedül megyek, és kérem, ne kísérvén, ne is kísértessen tovább.

A tiszt meghajolt, és a testőröket visszaküldte a kastély belsejébe.

De maga egy darabig ott állt a kapuboltozat alatt, és nézte, mint távozik és tűnik el II. Károly az utca kanyarulatában.

„Ha Athos itt volna, róla is joggal elmondhatná, amit egykor Károly apja bukásánál mondott: »Dicsőség az elbukott felségnek.«”

Majd a lépcsőn fölfelé menet így morfondírozott tovább:

„Ó, Istenem, be csúf egy szolgálat ez! - mondta, és minden lépcsőfokra egy mondata esett. - Micsoda szánalmas gazdám van! Elviselhetetlen az ilyen élet, és itt az ideje, hogy valami elhatározásra jussak. Nincs ebben a világban többé nemeslelkűség, erély. Lám csak, a tanítómesternek végérvényesen sikerült puhányt faragni a tanítványából. Az ántiját! Nem nézem én ezt tovább!”

- Ej! - fordult a többiekhez, amikor az előszobába ért -, mit néztek úgy rajtam? Oltsátok el a fáklyákat, és térjete vissza őrhelyeitekre! Hm, hát rám vigyáztok? Engem őriztek, derék bajtársaim? Ó, ne féljete. Nem vagyok én Guise herceg, és engem nem fognak orvul meggyilkolni a kis folyosóban! Különben - tette hozzá halkán - ehhez nagy elszántság kellene, és az elszántság megszűnt Richelieu halála óta. Ó, az aztán nagy ember volt! Szent elhatározásom: holnap levetem ezt a mundért.

De csakhamar megváltoztatta véleményét:

- De nem, még most nem! Nagyszerű feladat vár reám, és ezt el akarom végezni! De esküszöm, hogy ez lesz az utolsó! Az ántiját!

Még be sem fejezte gondolatait, mikor a király szobájából szólította egy hang:

- Hadnagy úr - mondta a hang.

- Itt vagyok - felelt a tiszt.

- A király hívja.

„Jól van - gondolta a hadnagy -, talán éppen abban az ügyben hívat, amire gondoltam.” És bement a királyhoz.

A király és a hadnagy

Mihelyt a hadnagy belépett a király szobájába, XIV. Lajos elbocsátotta belső inasát és a szolgálattelvőt.

- Ki lesz holnap szolgálatban, uram? - kérdezte azután.

A hadnagy katonásan meghajtotta fejét, és szólt:

- Én, felség.

- Hogyan, megint?

- Mindig én, felség.

- Hogy lehet ez, hadnagy úr?

- Felség, utazás közben a testőrök adják az őrséget felséged, az anyakirályné őfelsége, sőt még a bíboros úr mellett is, ő pedig lefoglalja a maga számára a királyi testőrség javát, vagy legalábbis a legnagyobb részét.

- Hát azok, akik felváltás miatt vannak itt?

- Csak harminckét emberünk pihen a százhusz tényleges szolgálatban lévő testőrrel szemben, tehát nincs felváltás, felség. A Louvre-ban másként van, és ha a Louvre-ban volnék, felváltana engem a brigadérosom; de úton nem lehet tudni, mi történik, és szeretem magam ellátni a szolgálatot.

- Így hát mindennap szolgálatban van?

- Mindennap és minden éjjel, felség.

- Hadnagy úr, ezt nem tűrhetem; azt akarom, hogy pihenje ki magát.

- Parancsára, felség, de viszont én nem akarom ezt.

- Tessék? - csodálkozott a király, aki nem értette meg mindjárt ezt a feleletet.

- Azt mondom, felség, hogy nem kívánom semminemű mulasztás kockázatát vállalni. Mert az ördög nem alszik, és tudja, kivel van dolga, éppen azért azt a percet választaná, amikor én nem vagyok itt. Legfontosabb a szolgálatom és a tiszta lelkiismeretem.

- De ilyen módon agyondolgozza magát, uram.

- Ó, felség, már harmincöt esztendő óta élek így és egész Franciaország és Navarra legegészségesebb embere vagyok. Nagyon kérem felségedet, ne tessék aggódni miattam. Ez annál különösebben hat rám, mert nem vagyok hozzászokva.

A király egy hirtelen kérdéssel elvágta a beszélgetést.

- Tehát holnap reggel is itt lesz? - kérdezte.

- Éppúgy, mint ma, felség.

A király néhányszor körülsétált a szobában, lerítt az arcáról, valami fúrja az oldalát, de valami különös félelem nem engedi megszólalni.

A hadnagy mozdulatlanul állt a helyén, kezében tartva a kalapját, és kezét csípőjén pihentetve, figyelte a királyt, amint fel és alá sétál. A hadnagy dörmögött magában, és egyet-egyed sorintott bajuszán:

„Nincs ebben a fiatalemberben egy garas ára akaraterő, szavamra! Fogadni mernék, hogy nem mer beszélni.”

A király tovább folytatta sétáját, és néha egy-egy pillantást vetett a hadnagy felé.

„Szakasztott az apja - dörmögte magában a hadnagy. - Gőgös, fukar és gyáva. A fene az ilyen gazdába!”

XIV. Lajos hirtelen megállt.

- Hadnagy!

- Parancsoljon, felség.

- Mondja csak, miért kiáltotta ma este odalent a teremben: „Őfelsége díszőrsége, királyi testőrök!”

- Mert felséged parancsolta.

- Én?

- Felséged.

- Ugyan, hisz én egy árva szót sem szóltam!

- Felség, parancsot éppoly érthetően lehet kiadni egy jellel, egy mozdulattal, egy szemvillanással, mint szóban. Aki csak a fülével figyel, az nem elég jól szolgál, felség.

- Akkor igencsak jó szeme lehet, hadnagy úr.

- Miért, felség?

- Mert azt is meglátja, ami nincs.

- Csakugyan jó a szemem, felség, noha sokat és régóta szolgálja gazdáját, és bizony, valahányszor alkalom nyílik rá, nem is mulasztja el, hogy meglássa azt, amit meg kell látnia. Ma este is észrevette, hogy felséged belepirul, ahogy visszafojtja ásítását, hogy felséged sokatmondó könnyörgő tekintetet vetett előbb őeminenciájára, majd az anyakirálynő őfelségére, végül pedig a kijárati ajtóra. És nemcsak azt látta meg, amit most elmondtam, hanem még a ki nem mondott szót is leolvasta felséged ajkairól: „Vajon ki szabadít ki innen?”

- Hadnagy úr!

- Vagy legalábbis ezt olvastam le: „Hozzám, testőreim!” Én tehát nem haboztam, felség. Az a tekintet, az a mondat nekem szólt. El is kiáltottam rögtön: „Őfelsége testőrei.” És annyira igazam volt, felség, hogy nemcsak nem hazudtolt meg felséged, hanem egyenesen helyeselte is cselekedetemet, mert csakugyan rögtön kerekét oldott.

A király elfordult, mert elmosolyodott, de néhány másodperc múlva visszafordult, és szemügyre vette a tiszt rendkívül eszes, merész és elszánt arcát.

- Jól van - mondta rövid hallgatás után, mialatt hasztalanul igyekezett elérni, hogy a hadnagy lesüsse előtte a szemét.

A tiszt pedig, látva, hogy a király nem mond semmi egyebet, sarkon fordult, és három lépést tett az ajtó felé, miközben ezt mormogta a fogai között:

„Nem beszél, az ántiját, nem mer beszélni!”

- Köszönöm, hadnagy úr - szólt a király.

„Hát igazán - mormogta magában a hadnagy -, még csak az kellett volna, hogy megszapulja a fejemet, mert okosabb voltam, mint más.”

A hadnagy katonás sarkantyúpengetéssel ért el az ajtóhoz.

Amint azonban a küszöbre ért, megérezte, hogy a király szeretné tartóztatni. Visszafordult.

- Mindent elmondott felséged? - kérdezte olyan hangon, amelyet bajos volna jellemezni, s anélkül, hogy bizalmaskodó lett volna, annyi nyíltságot és hű ragaszkodást árult el, hogy a király rögtön így felelt:

- Csakugyan nem. Jöjjön csak vissza, kérem.

„Nohát, mégis! - mormogta magában a hadnagy. - Csak kiböki végre!”

- Figyeljen ide, hadnagy úr!

- Figyelek minden szavára, felség.

- Holnap reggel négy órakor üljön lóra, és nyergeltessen fel egy lovat az én részemre is.

- A felséged istállójából?

- Nem, az egyik testőr lovát.

- Rendben van, felség. Ennyi az egész?

- El fog engem kíséreni.

- Egyedül?

- Egyedül.

- Idejőjjen felségedért, vagy várjam meg?

- Várjon meg.

- Hol várakozzam, felség?

- A park kiskapujánál.

A hadnagy meghajolt. Megértette, hogy most már mindent elmondott a király, amit el akart mondani.

A király kezének egy szeretetreméltó mozdulatával csakugyan el is bocsátotta a hadnagyot.

A tiszt kiment a szobából, és nyugodtan visszaült a karosszékebe, ahol korántsem aludt el, mint ahogy gondolhatnánk, hanem nézte, mint halad az óramutató előre az éjszakában, és sokkal mélyebben gondolkozott, mint valaha.

Töprengésének eredménye már sokkal kevésbé volt szomorú, mint az előbb:

„Legalább elkezdte - gondolta a tiszt. - Űzi, hajtja a szerelem. A király csak báb a házában, de majd más lesz, ha megemberesedik. No, majd meglátjuk holnap reggel... Ni csak! - kiáltott, és hirtelen felugrott -, micsoda falrengető ötlet! Az ántiját! Hátha ez az ötlet hozza meg a szerencsém?”

E felkiáltás után a tiszt, mindkét kezét zsebre dugva, fel és alá kezdett járkálni a hatalmas előszobában, amely lakosztályául szolgált.

A gyertya fénye meg-meglebbent a hűs szellő fuvallatára, amely az ajtó hasadékein és az ablak résein át hatolt keresztül a helyiségen. A gyertya vöröslő, egyenetlen, hol felvillanó, hol elhomályosuló fénye imbolygott, s a falra vetítette a hadnagy fel-alá mozgó, felnagyított

árnyékát, amely, mint valami Callot-figura,³¹ sziluettként rajzolódott ki, nyársként tartott kardjával és tollforgós nemezkalapjával.

„Bizonyos - mormogta -, hogy vagy nagyot tévedek, vagy ez a Mazarin ravasz tört vet a szerelmeseknek. Mazarin ma este rendkívül agyafúrta adta meg a lehetőséget a királynak egy légyottra, olyan ügyesen és annyira a kezére játszva, hogy maga Dangeau se csinálhatta volna különben. Hallottam és értem a szavait: - „Holnap reggel - mondta a selyma - éppen Blois magasságában lesznek, a túlsó parton.” Az árgyélusát! Világos beszéd! Kivált a szerelmes számára! Ezért habozott tehát annyira a király, ezért volt izgatott, ezért parancsolta meg nekem, hogy: „Testőrhadnagy úr, holnap reggel négy órakor lóra! Legyen a blois-i hídnál!” Nekem, a szerény alattvalónak, tehát most államtitok van a kezemben. És miért van a kezemben? Mert jó szemem van, mint az imént megjegyezte a király öfelsege. Azt mondják, hogy a király bolondul szereti azt a kis olasz babát! Azt beszélik, térden állva könyörgött az anyjának, hogy feleségül vehesse! És hogy az anyakirályné még a római udvarnál is tudakozódott, hogy vajon az ő beleegyezése nélkül ez a házasság érvényes lenne-e! Istenem, ha még egyszer huszonöt éves lehetnék! Ha mellettem volnának mindazok, akik már nincsenek körülöttem! Ha nem vetnék meg olyan nagyon mindenkit, összeveszíténém Mazarint az anyakirálynéval, Franciaországot Spanyolországgal, és olyan asszonyt tennék királynévá, amilyent én akarnék... De hejh...”

És a hadnagy megvetően csettintett az ujjával:

„Ez a nyavalyás olasz, ez a kófic, ez a talján tolvaj, aki megtagadott egymilliót Anglia királyától, talán csak adna ezer aranyat azért a hírért, amit most megsúghatnék neki. Ó, a rézangyalát! Már kezdek gyerekes lenni! Egészen elhülyülök. Könnyebb a halottból lehetetet kipréselni, mint ebből a Mazarinból pénzt.”

És a tiszt harsány nevetésre fakadt.

„De most már aludjunk - mondta -, mégpedig azonnal. Kissé fáradt az agyam, holnap mindent tisztábban lát majd.”

És a saját bölcs tanácsát megfogadva, beburkolózott köpenyébe, fittyet hányva királyi szomszédjára.

Öt perc múlva ökölbe szorult kézzel, nyitott szájjal aludt, és száján nem az „államtitok” kívánczolt ki, hanem egyszerűen csak hangos horkolás, amelyet az előszoba méltóságteljes boltívei hangosan vertek vissza.

31 Francia grafikus és rézmetsző (1592-1635), merész újító; műveiben körképet ad a hugenotta háborúkról, a harmincéves háborúról, La Rochelle ostromáról; reális, gyakran groteszk szellemű művészete nagy hatással volt az utókorra is.

13
Marie de Mancini

Még alig világították meg a nap első sugarai a park terebélyes fáit és a kastély magas szélkakasait, amikor a fiatal király, aki már több mint két órája ébren volt, és a szerelemtől nem tudott tovább aludni, maga nyitotta ki az ablaktáblát, hogy kíváncsi pillantást vessen az alvó kastély udvarára.

Látta, hogy eljött az indulás ideje: az udvar nagy órája már egynegyed ötöt mutatott.

Nem költötte föl inasát, aki tőle valamivel távolabb mélyen aludt, hanem egyedül öltözködött föl. De az inas fölébredt, és ijedten futott urához, mert azt hitte, hogy elmulasztotta kötelességét. Lajos azonban visszaküldte szobájába, és megparancsolta neki, hogy mindenről mélyen hallgasson.

Aztán lement a kis lépcsőn, kisurrant egy mellékkapun, és a park kerítése mellett megpillantott lóháton egy férfit, aki egy másik lovat tartott kantárszáron.

A lovag fölismerhetetlen volt nagy köpenyében és kalapjában.

Ami a lovat illeti, mintha csak egy jómódú polgár hátraslova volna, a leggyakorlottabb szem sem látott volna rajta semmi feltűnőt.

Lajos megfogta a ló kantárját, a tiszt odanyújtotta lába alá a kengyelt, és halkán megkérdezte, hogy mit parancsol őfelsége.

- Kövessen! - felelte XIV. Lajos.

A hadnagy ügetésre fogta lovát ura mögött, és így indultak el a blois-i híd felé.

Mikor átjutottak a Loire túlsó partjára, megszólalt a király:

- Hadnagy úr, legyen szíves, vágtsasson előre, amíg meg nem pillant egy hintót, akkor jöjjön vissza, én addig itt várok.

- Lenne kegyes felséged némely ismertetőjelet megadni arról a hintóról, amelyet meg kell keresnem?

- A hintóban két hölgy ül, és valószínűleg velük vannak kísérő hölgyeik is.

- Felső, semmiképpen sem szeretnék tévedni. Más jel nincs, amiről ráismernék a hintóra?

- Minden valószínűség szerint rajta lesz a bíboros címere.

- Értem, felség - felelte a tiszt, és most már nyugodt volt felőle, hogy felismeri a hintót.

Megsarkantyúzta lovát, és elvágatott abba az irányba, amelyet a király mondott. Alig ért ötszáz lépésnyire, megpillantott négy öszvért, majd egy domb mögött feltűnt egy hintó.

E hintót egy másik hintó követte.

A tiszt szempillantás alatt megbizonyosodott róla, hogy ezek azok a fogatok, amelyeket fel kell derítenie.

Nyomban megfordította lovát, és visszalovagolt a királyhoz.

- Felső, ihol a két hintó. Az elsőben csakugyan két hölgy ül két komornával, a másodikban az inasok, az élelmiszerek és a ruhák vannak elhelyezve.

- Helyes - felelte a király izgatott hangon. - Most kérem, menjen vissza és mondja meg a hölgyeknek, hogy az udvarból való lovag szeretné tiszteletét tenni előttük.

A tiszt visszavágtatott a hintóhoz.

- A rézangyalát! - mondta útközben. - Ez aztán az új és megtisztelő megbízás! Panaszkodtam, hogy semmi se vagyok, és most meghitt bizalmasa lettem a királynak. Testőr létemre! Hát nem ok ez arra, hogy az embert szétvesse a büszkeség?

Odalovagolt a hintóhoz, és udvariasan, elmésen átadta az üzenetet.

A hintóban csakugyan két hölgy ült; egyikük rendkívül szép, bár kissé soványka. A másikkal nem bánt olyan pazarul a természet, de azért élénk, bájos teremtés volt, és könnyedén ráncolt homlokáról lerítt az erős akarat. Csillogó, beszédes, fekete szeme többet mondott, mint ennek a kornak minden divatos szerelmi frázisa.

Ehhez a hölgyhöz fordult D'Artagnan minden habozás nélkül, holott, mint mondtuk, a másik talán szebb volt.

- Hölgyeim - szólt a tiszt -, én a királyi testőrök hadnagya vagyok, és tudukra adom, hogy itt az úton egy lovag várakozik, aki szeretné hódolatát kifejezni a hölgyek előtt.

Ezekre a szavakra, amelyeknek hatását D'Artagnan kíváncsian leste, a fekete szemű hölgy felsikoltott örömeiben, kihajolt a hintó ablakán, és amikor megpillantotta a közeledő lovagot, kitérte feléje mindkét karját:

- Ó, kedves, drága felség!

És szemébe nyomban könny szökött.

A kocsis megállította a lovakat, a komornák zavartan emelkedtek fel a hintó üléséről, a másik hölgy pedig mélyen bókkolt a király előtt, olyan gúnyos mosollyal fejezve be, amelyet csak a féltékenység csalhat a nő ajkára.

- Marie! Drága Marie-m! - kiáltotta a király, és két kezébe fogta a fekete szemű hölgy kezét.

Aztán maga nyitotta ki a hintó nehéz ajtaját, és olyan hevesen vont ki a fiatal hölgyet a kocsiból, hogy szinte karjaiba repült, mielőtt még lába a földet érte volna.

D'Artagnan a hintó másik oldalán állt, észrevétlenül, és mindent látott és hallott.

A király karját nyújtotta Mancini kisasszonynak, aztán intett a kocsisoknak és lakájoknak, hogy folytassák útjukat.

Már hat óra felé járt az idő. Az út üde volt és kellemes, a magas fák lombjai még az aranyos hajnali ködben úsztak, és remegő ágaikon mint megannyi gyémántcsepp csillogott a hajnali harmat; a sövények mentén burjánzott a fű, a fecskék, amelyek néhány napja jöttek meg, kecses szárnyalással, széles ívben repültek a folyó fölött. A közeli ligetből virágillatot hozott a szél az útra, s felborzolta a víz tükrét; a reggel minden szépsége, a növények illata, a föld egész fölfelé áhítózása: mindez elhódította a két szerelmezt, akik kéz a kézben, egymásnak dőlve és egymás szemébe elmerülve, szótlanul mentek egymás mellett, mert annyi volt a mondanivalójuk, s oly közös a vágyuk, hogy azt sem tudták, mivel kezdjék.

A testőrhadnagy látta, hogy a magára hagyott ló ide-oda kóborol és megrémíti Mancini kisasszonyt. Felhasználta az alkalmat, hogy közeledhessék a szerelmes párhoz, és megfogta a ló kantárát, és maga is gyalogosan, míg a két ló kantárát tartotta, a két szerelmes egyetlen szavát, egyetlen mozdulatát se szalasztotta el.

Mancini kisasszony kezdte a beszélgetést.

- Hát mégsem hagyott el egészen, drága felséges uram.

- Nem - felelte a király -, hiszen látja, Marie.

- Pedig annyi mindent fecsegték összevissza: azt mondták, hogy mihelyt elválunk, felséged nem fog többé rám gondolni!

- Drága Marie-m, csak most jön rá, hogy olyan emberekkel vagyunk körülvéve, akiknek érdekük, hogy becsapjanak bennünket?

- De felség, hát mit jelent ez az utazás, ez a spanyol szövetség? Megházasítják felségedet!

Lajos lehajtotta fejét.

Ebben a pillanatban D'Artagnan a nap fényében megpillantotta Marie de Mancini szemét, amely úgy villant meg, mint a hüvelyéből kivillanó tőr.

- És felséged semmit sem tett szerelmünk érdekében? - kérdezte a fiatal lány egy percnyi hallgatás után.

- Ó, Marie, hogyan gondolhat ilyet! Térdre borultam anyám előtt! Kértem, könyörögtem. Elmondtam, hogy maga minden boldogságom; fenyegetőztem...

- És? - kérdezte élénken Marie.

- Hát erre a királyné levelet írt Rómába, ahonnan azt a választ kapta, hogy a kettőnk között való házasság érvénytelen volna, és a Szentatya megsemmisítené. Végül láttam, hogy minden hiábavaló, és legalább azt kértem, hogy halasszák el kissé az infánsnővel való házasságomat.

- De azért felséged mégis útban van az infánsnő felé!

- Mit csináljak? Minden kérésemre, minden könyörgésemre, minden könnyemre mindig az állam érdekét hozták fel ellenem érvül.

Most Marie hajtotta le búsan a fejét.

- Akkor hát mindörökre istenhozzádot kell mondanom felségednek - szólt. - Tudja-e felséged, hogy engem száműznek, eltemetnek, tudja-e, hogy még ennél is rosszabbat cselekszenek velem: férjhez adnak!

Lajos elsápadt, és szívére tette kezét.

- Ha csak az én életemről lett volna szó, engem is addig környékeztek volna, míg végre engedtem volna, csak hogy én azt hittem, felséged életéről van szó, és ellenálltam felséged érdekében.

- Ó, tudom én, drága kincsem, szerelmem - felelte a király, talán inkább udvarolva, mint szerelmesen.

- A bíboros bizonyára engedett volna - mondta Marie -, ha felséged hozzá fordul, és makacsul kitart akarata mellett. Hiszen akkor a bíboros unokaöccsének nevezhetné Franciaország királyát! Érti ezt, felség? Ezért mindenre hajlandó lett volna, még háborúra is. A bíboros ezzel biztosította volna a saját korlátlan uralmát, mert nemcsak ő nevelte fel a királyt, hanem neki adta unokahúgát is feleségül! A bíboros harcolt volna az egész világ akarata ellen, és leküzdött volna minden akadályt. Ó, felséges uram, felelek róla, hogy így lett volna! Nő vagyok, és tisztán látok mindabban, ami a szerelemre vonatkozik.

Ezek a szavak különös hatással voltak a királyra. Mintha szerelmét inkább lehűtötték, mint fokozták volna. Meglassította lépéseit, és gyorsan ráfelelte:

- Hát mit tegyek, kisasszonyom? Hiába volt minden.

- Kivéve az akaratát, ugye, felség?

- Istenem - felelte a király elpirulva -, hát lehet nekem akaratom?!

- Ó! - kiáltott fel fájdalmasan Mancini kisasszony, akit sértett ez a szó.

- A királynak csak egy akarata lehet: az, amelyet a politika és az állam érdeke diktál - szolt Lajos.

- Ó, azért beszél így, mert már nem szeret! - kiáltott fel Marie. - Ha szeretne felséged, bizonyára volna akarata!

Ezt mondva, Marie szerelmesére pillantott, akinek az arca sápadtabb és kétségbeesettebb volt, mint azé a száműzötté, aki örökre elhagyja szülőföldjét.

- Csak vádoljon - mondta a király -, de legalább azt ne mondja, hogy nem szeretem!

Hosszú csend követte e szavakat, amelyeket az ifjú király őszinte és igaz érzéssel ejtett ki.

- Nem tudom elgondolni, felség - folytatta Marie, egy utolsó erőfeszítést téve -, hogy ne láthassam felségedet holnap, holnapután, soha többé. Nem tudom elhinni, hogy egy öreg ember ajka fogja érinteni ezt a kezét, amelyet most felséged tart a kezében. Nem, igazán nem tudok erre gondolni, mert a szívem megszakad fájdalmában.

És Marie de Mancini zokogásban tört ki.

A király is mélyen meg volt hatva, elővette zsebkendőjét, és ajkához emelte, hogy elfojtsa zokogását, amely kitörni készült.

- Nézze - mondta a leány -, a kocsik megálltak, a nővérem vár reám, mennem kell, itt az utolsó perc. Amit most határoz, felség, eldönti egész életünket! Ó, felség, csak nem akarja igazán, hogy elveszítsem? Csak nem akarja, Lajos, hogy az, akinek felséged azt mondta: „Szeretem!”, más férfié legyen, mint uráé, királyáé, szerelméé? Ne csüggedjen, Lajos! Egy szót mondjon csak! Egyetlenegy szót! Csak ennyit mondjon: „Akarom!”, és egész életem mindörökre hozzá van láncolva felségedéhez!

A király nem felelt.

Marie pedig vadul és megvetően végignézett rajta, mint Dido királyné Aeneason az elíziumi mezőkön.

- Akkor hát Isten veled, és Isten hozzád, szerelmem, Isten hozzád élet, Isten hozzád, boldogság!

Egy lépést tett, távozni készült, de a király nem bocsátotta el, megragadta kezét, ajkához szorította, és kétségbeesése legyőzve a lelke mélyén fogant elhatározást, forró könnyet hullatott a fiatal lány kezére, amire Marie úgy megremegett, mintha a könny csakugyan égette volna a bőrét.

Pillantása ráesett a király könnyes szemére, sápadt homlokára, fájdalomtól vonagló ajkára, és sajátságos, leírhatatlan hangon vetette oda:

- Ó, felséged király létére sírva fakad, én pedig elmegyek!

A királynak minden felelete abból állott, hogy arcát zsebkendőjébe rejtette.

A testőrtiszt úgy felhördült, hogy a két ló ijedten hőkölt vissza.

Mancini kisasszony méltatlankodó szívvel távozott, gyorsan felszállt kocsijába, és odakiáltott a kocsisnak:

- Hajts gyorsan, gyorsan!

A kocsis engedelmeskedett, a lovak közé csapott ostorával, és a nehéz hintó nekiiramodott csikorgó rugózatán, Franciaország királya pedig egyedül, lesújtva, megsemmisülve állt, és nem mert se előre, se hátra tekinteni.

Amelyben a király és a hadnagy is bizonyosságát adja jó emlékezőtehetségének

A király, mint a világ valamennyi szerelmese tette volna, sokáig és figyelmesen nézte, mint tűnik el szerelmesének hintója a szemhatáron, százszor is megfordult utána, és csak mikor végre sikerült kissé lecsillapítania szíve és agya izgalmát, akkor jutott eszébe, hogy nincs egyedül.

A hadnagy rendületlenül fogta a két ló kantárját, és egyre reménykedett, hogy a király mégiscsak meggondolja magát.

„Még mindig lóra ülhet és utolérheti a hintót - gondolta. - Ami késik, még nem múlik.”

De a testőrhadnagy képzelete nagyon is gazdag és csillogó volt, és messze túlszárnyalta a királyét, aki óvakodott attól, hogy ilyen könnyelmű lépésre szánja magát.

XIV. Lajos egész egyszerűen csak odament a tiszthez, és szomorú hangon ennyit mondott:

- No hát akkor... Végeztünk... Lóra fel!...

A tiszt átvette a király lassú, szomorú mozdulatait, maga is lassan, szomorúan ült fel lovára. A király elvágatott, D'Artagnan a nyomában.

A hídnál Lajos még egyszer visszafordult. A tiszt türelmes volt, mint egy istenség, aki az örökkévalóságot érzi maga mögött is, maga előtt is, és újra feltámadt benne a remény, hogy a királyból mégis kipattan az erély szikrája. De hasztalan remény: semmi sem történt. Lajos rátért a kastély felé vivő útra, és mire hetet ütött az óra, otthon volt.

Amint a király végre hazaért, és a testőrhadnagy, aki mindig mindent észrevett, meglátta azt is, hogy a bíboros ablakában a szőnyegfüggöny egy csücske fölemelkedik, nagyot sóhajtott, mint az az ember, aki erősen, szoroson volt összevissza kötözve, és hirtelen feloldják kötelékeit. Halkan, magában mormolt:

„Ezúttal, barátom, remélem, hogy a dolog be van fejezve!”

A király hívatta szolgálattelvő nemesét.

- Két óra előtt senkit se fogadok - mondta. - Megértette?

- Felség - felelte a nemes -, pedig valaki kihallgatást kér.

- Ugyan ki?

- Testőreinek hadnagya, felség.

- Az, aki elkísért?

- Az, felség.

- Hát csak hadd jöjjön be.

A hadnagy belépett.

A király egy intésére a szolgálattelvő nemes és a belső inas eltávozott.

Lajos a szemével követte őket, míg be nem tették az ajtót, amelyre ráborult a kárpit.

- Jelenléte, hadnagy úr, eszembe juttat valamit, amit elfelejtettem figyelmébe ajánlani: a feltétlen hallgatást.

- Ó, felség, fölösleges engem ilyesmire figyelmeztetni! Látszik, hogy felséged nem ismer engem.

- Ez igaz; tudom, hogy nem szokott fecsegni, de minthogy nem adtam semmiféle utasítást...

A tiszt meghajolt.

- Más parancsa nincs számomra, felség?

- Nincs, uram; elmehet.

- Megengedné felséged, hogy előbb még szólhassak néhány szót?

- Hát mi mondanivalója van? Hadd hallom!

- Felség, a dolog, amiről szólni akarok, felségedre nézve jelentéktelen, de engem rendkívül közletről érint. Bocsássa meg tehát felséged, ha ilyesmivel untatom. Ha nem hajtana rá a szükség, a kényszer, nem is tenném meg, hanem egyszerűen eltűnnék némán és szerényen, amilyen egész életemben voltam.

- Hogyhogy eltűnne? Nem értem.

- Felség, csak annyit szeretnék mondani, hogy elbocsátásomat kérem felségedtől.

A király meglepett mozdulatot tett, de a tiszt moccanás nélkül állt ott, mint valami szobor.

- Elbocsátását, hadnagy úr? És mennyi időre, ha szabad kérdezmem.

- Végleg, felség.

- Micsoda? Hát ki akar lépni a szolgálatomból? - kérdezte Lajos, és arcán most már egyenesen meghökkenés tükrözött.

- Sajnálattal jelentem, felség.

- De hát ez lehetetlen!

- Mégis meg kell lennie, felség: megöregedtem; harmincnégy vagy harmincöt esztendeje viselem ezt a vértet, nyomja már a vállam. Érzem, hogy át kell adnom helyemet a fiataloknak. Nem vagyok én ebbe a mostani világba való! Fél lábbal a múltban gyökerezem: minden idegen nekem, minden meghökkent, és minden érthetetlen. Egyszóval, felség, van szerencsém elbocsátásomat kérni.

- Hadnagy úr - felelte a király, és szemét le nem vette a tisztről, aki olyan délceg tartással állt előtte, hogy bármelyik fiatalember megirigyelhette volna -, hiszen erősebb és életteljesebb, mint én!

- Ó - felelte álszerénységgel mosolyogva a tiszt -, felséged csak azért mondja ezt, mert még jó a szemem, jó a lábam, elég jól megülöm a lovat, és bajuszom még fekete. De, felség, mindez csak hiábavalóság, illúzió, látszat, füst! Fiatalnak látszom, igaz, de azért alapjában mégis öreg vagyok, és bizonyosra veszem, hogy fél éven belül görnyedt hátú, köszvényes, erőtlen aggyastán lesz belőlem... Azért tehát, felség...

- Uram - vágott szavába a király -, emlékezzék csak vissza, mit mondott tegnap, a szent helyen, ahol most áll: kijelentette, hogy maga Franciaország legegészségesebb embere, hogy hírből sem ismeri a fáradtságot, és a legnagyobb könnyedséggel végzi éjjel-nappali szolgálatát. Mondta ezt, vagy nem? Emlékezzék csak vissza.

A hadnagy sóhajtott.

- Felség - felelte -, az öregség szeret kérkedni, és meg kell bocsátania az öregeknek, hogyha maguk dicsérik erejüket, más úgysem teszi. Lehet, hogy dicsekedtem tegnap, felség, de az igazság mégis az, hogy fáradt vagyok, és szeretnék nyugalomba vonulni.

- Uram - mondta a király, fenséges és előkelő mozdulattal közeledve a tiszthez -, ki akar lépni szolgálatomból, igaz, de elhallgatja előttem elhatározásának igazi okát.

- Higgye meg, felséged, hogy...

- Csak azt hiszem el, amit látok. Látok magam előtt egy erélyes, erős, izmos, eszes férfit, Franciaország egyik legjobb katonáját, aki azt akarja elhitetni velem, hogy neki nyugalomra van szüksége.

- Ó, felség - mondta a hadnagy keserűen -, mennyi dicsérettel halmoz el engem! Felséged igazán zavarba hoz. Erős, erőteljes, eszes, bátor vagyok, a francia hadsereg legjobb katonája! De felséged túlozza érdemeimet, úgyhogy bármily jó véleménnyel legyek is magamról, nem ismerek magamra. Ha oly hiú volnék, hogy csak felét is elhinném felséged szavainak, értékes, nélkülözhetetlen embernek kellene magamat tartanom, azt kellene gondolnom, hogy olyan tiszt, aki ennyi kiválóságot egyesít magában, valóságos felbecsülhetetlen kincs. Pedig engem, felséges uram, egész életemben, kivéve a mai napot, mindig meglehetősen értékemen alul becsültek meg, legalábbis azt hiszem. Újra mondom tehát, hogy felséged túloz.

A király összeráncolta szemöldökét, mert a testőr szavai mélyén keserű gúnyt érzett.

- Beszéljünk őszintén - szólt a király. - Talán ez a szolgálat, énmellettem, nem tetszik? De most aztán semmi kertelés, nyíltan és egyenesen feleljen, így akarom.

A tiszt, aki eddig kissé zavartan forgatta kezében a kalapját, erre a szóra felkapta a fejét.

- Ó, felséges uram - mondotta -, most már bátrabban szólhatok. Nyílt kérdésre magam is nyílt szóval válaszolok. Igazat mondani mindig jó dolog, először azért, mert jólesik az embernek, ha könnyíthet a szívéen, másodsor azért, mert nagyon ritka madár az igaz szó. Én tehát meg fogom mondani a teljes igazat az én királyomnak, de alázatosan esedezem, bocsássa meg egy öreg katona őszinteségét.

Lajos nyugtalanul tekintett tisztjére, és nyugtalanságát mozdulatával is elárulta:

- Hát jó, beszéljen - szólt -, most már kíváncsi vagyok, miféle igazságot akar nekem mondani.

A testőr kalapját egy asztalra vetette, és eszes, harcias arca egyszerre valami különös, nagyszerű és ünnepies kifejezést öltött fel.

- Felség - mondta -, azért hagyom el a király szolgálatát, mert elégedetlen vagyok. Manapság a szolgálta már odaállhat tisztelettel az ura elé, mint ahogy én teszem, visszaadhatja megbízását, munkaeszközeit és a pénzt, aminek kezelésével megbízták, aztán így szólhat: „Uram, bevégeztem a munkámat, kérem, fizessen ki és váljunk el.”

- Hadnagy úr! - kiáltott a király, és arca bíborra pirult haragjában.

- Felség - mondta a tiszt, és térdet hajtott egy pillanatra -, soha szolgálta nem volt tisztelettudóbb nálam, de hát felséged őszinteséget parancsolt. Most aztán, hogy belekezdtem az igazmondásba, még akkor is el kell mindent mondanom, ha felséged hallgatást parancsolna.

A tiszt arca olyan elszántságot áruolt el, hogy XIV. Lajosnak egyetlen szóval sem kellett őt biztatnia, hogy folytassa beszédét: a király csak kíváncsian és csodálattal figyelte.

- Felsőges uram, mint már említettem, idestova harmincöt esztendeje, hogy a francia uralkodóházat szolgálom. Kevesen használták szolgálatom során annyit a kardjukat, mint én, felség, és kardom derekasan szolgált, mondhatom. Még gyermek voltam, nem tudtam semmit az életről, nem ismertem egyebet, csak a bátorságot, amikor felséged királyi édesatyja megsejtette bennem a férfit. Férfi voltam, felség, amikor Richelieu bíboros, aki jószemű ember volt, megsejtette bennem az ellenséget. Felsőges, a hangya és az oroszlán harcának ez a története elolvasható az első szótól az utolsóig felséged családjának titkos levéltárában. Ha valaha kedve lesz hozzá, olvassa el felséged, megéri a fáradságot, ezt én mondom. Elolvashatja majd, hogy az oroszlán, amikor már elfáradt, kimerült, végül is lihegve kegyelmet kért, de el kell ismerni, egyszersmind meg is kegyelmezett a hangyának. Hanem azok mégis szép idők voltak, felség, tele apróbb-nagyobb csatákkal, ütközetekkel! Tasso vagy Ariosto tollára méltó kor volt! A csodával határos cselekedeteket, amelyeket ma nem is igen hinnének el, mindennapos semmiségeknek tartottak. Öt álló esztendőn át mindennap hős voltam, vagy legalábbis ezt mondták rólam igen érdemes személyek. És öt évig hősnek lenni nem csekély dolog, felség. Pedig el kell hinnem, mert olyanok állították ki rólam az elismerő bizonyítványt, akik értettek hozzá: Richelieu, Beaufort, Retz, aki maga is kiváló katona volt, főleg az utcai harcokban, azután XIII. Lajos király, sőt a királyné is, felséged édesanyja, aki azt mondta nekem egyszer: „Köszönöm!” Már nem tudom, miféle szolgálatot voltam szerencsés tehetni neki. Bocsásson meg felséged, hogy ilyen merészen beszélek, de mindaz, amit most elmondtam, ma már a történelemé.

A király az ajkát harapdálta, és hevesen egy karosszékbe vetette magát.

- Kellemetlen lehetek felségednek - mondta a hadnagy. - Bizony, felség, ilyen az igazság! Kegyetlen társ, vastüskéivel megszúrja, megsérti azt, akihez hozzáér, néha azt is, aki az igazat megmondja.

- Nem, nem - felelte a király -, én felszólítottam, hogy nyíltan szóljon, beszéljen tehát.

- A király és a bíboros szolgálatát a régens szolgálata követte, felség; részt vettem a Fronde harcaiban is, de már nem olyan keményen, mint az első harcokban. Az emberek valahogy törpébbek lettek. Azért én vezettem felséged testőreit nem egy veszélyes alkalommal, amilyenek napirenden voltak századunk történetében. Jó sorom volt akkor, az ördögbe is! Mazarin kegyeltje lettem: hadnagy úr ide! hadnagy úr oda! hadnagy úr jobbra! hadnagy úr balra! Nem volt olyan verekedés Franciaországban, amelyből alázatos szolgája derekasan ki ne vette volna részét. Mazarin úr aztán csakhamar nem érte be Franciaországgal, hanem egy szép napon kiküldött engem Angliába, Cromwellhoz. No, az sem volt valami gyöngéd lelkű úriember, nekem elhiheti felséged!³² Volt szerencsém megismerkedni vele, és megismerkedtem a karmaival is. E küldetésem alkalmával sok mindent ígértek nekem. De minthogy egészen mást tettem, mint amivel megbíztak, busásan megfizettek érte, mert végül kineveztek testőrkapitánynak, ami az udvarnál a legirigyeltebb állás, hiszen aki ezt viseli, felette áll még a francia marsalloknak is; és ez így is van rendjén, mert aki azt mondja: „testőrkapitány”, ezzel azt is mondja: „katonák gyöngye, vitézek királya”!

- Kapitánynak nevezték ki? - kérdezte a király. - Téved, talán hadnagyot akart mondani?

- Dehogy, felség, sohasem szoktam én tévedni. E tekintetben felséged bízhatik bennem: Mazarin úr kezembe adta a kapitányi kinevezésemet.

- Nos, és aztán?

- Csakhogy Mazarin úr nem szeret adni, ezt felséged jobban tudja, mint bárki, sőt néha azt is visszaveszi, amit adott. Mikor létrejött a béke, és nem volt többé szüksége rám, visszavonta az

32 Lásd: Húsz év múlva, 55. és további fejezetek.

én kapitányi kinevezésemet is. Bizonyos, hogy nem voltam méltó utóda a kiváló emlékü Tréville úrnak, de elvégre megígérték és megadták nekem a kapitányi rangot, tehát nem lett volna szabad elvenni tőlem.

- Hát ezért elégedetlen, hadnagy úr? No, majd én megvizsgálom ezt az ügyet. Szeretem az igazságot, és helyeslem, hogy katonásan követeli, ami jár magának.

- Ó, felséged félreért engem! Én most már semmit sem követelek.

- Ez már túlzott érzékenység; mondom, hogy kezembe veszem az ügyét, és később...

- Ó, felség nem szeretem ezt a szót: „Később!”. Harminc esztendő óta ebből a szóból élek, amelyben annyi jószág van, és amelyet annyi híres ember szájából hallottam, míg végre most felséged biztat vele. Később! Húsz sebet is kaptam, elértem ötvennegyedik évemet, és még soha egyetlen Lajos-arany se került tőle a zsebembe, egyetlen pártfogóm se akadt életemben, nekem, aki annyi embert vettem védelmembe! Én tehát, felséges uram, jelszót változtattam, és ha nekem azt mondják: *később*, én erre azt szoktam felelni: *azonnal!* Most már csak nyugalomra vágyom, felség. Bízvást megadhatják nekem, hiszen senkinek se fog egyetlen fillérjébe kerülni.

- Nem vártam ezt a hangot, uram, főleg olyan embertől, aki mindig az udvarnál élt. Megfelelnek róla, hogy a királlyal beszél, nemesemberrel, aki legalább olyan jó családból való, mint maga, gondolom, és ha én mondom: *később*, arra mérget vehet.

- Nem is kételkedem benne, felség. De most már elérkeztem kegyetlen igazmondásom végéhez: felség, ha ezen az asztalon itt volna a francia marsallbot, a connétable kardja, vagy Lengyelország koronája, én, esküszöm, nem azt mondanám *később*, hanem: *azonnal!* Ó, bocsásson meg felséged, de én felséged ősenek, IV. Henriknek vagyok földije, nem beszélek sűrűn, de mikor rákezdem, akkor mindent megmondok.

- Az ország jövője nem nagyon izgatja, amint látom - szólt Lajos fensőbbsséggel.

- Feledés, ahova csak nézek, mindenütt feledés! - kiáltott fel méltósággal a hadnagy. - A gazda elfelejtette szolgáját, s a szolga, íme, kénytelen elfelejteni gazdáját. Szerencsétlen időben élek, felség! Látom, hogy a fiatalság félénk és csüggedő, látom, hogy bátortalan és tehetetlen, mikor pedig gazdagnak és hatalmasnak kellene lennie! Tegnap este például kinyitom ezt az ajtót, Franciaország királyának ajtaját, az előtt az angol király előtt, akinek az apját én, a szegény féreg, csaknem megmentettem, de ellenünk volt Isten, és választottját, Cromwellt segítette. Szóval, kinyitottam az ajtót, az egyik fivér palotájának az ajtaját a másik fivér előtt, és mit látok, felség? Azt látom, s a szívem facsarodik belé, hogy a király főminisztere elkergeti a számkivetett angol királyt, és ugyanakkor mélyen megalázza saját urát és királyát azzal, hogy a hozzá menekült királytársát nyomorra kárhoztatja; végül pedig látom királyomat, egy ifjú, szép és derék vitézt, akinek szívében bátorság él, szemében tűz ragyog, és mégis remeg egy pap előtt, aki kacagva nézi őt hálófülkéje függönye mögül, ahol az ágyában felemészti Franciaország minden aranyát, hogy aztán titokzatos ládába zárja. Megértem a tekintetét, felség. Túl merész vagyok, valósággal örült! De lám, felség, én már öreg ember vagyok, és felségednek, királyomnak mondom szemébe mindezt, amit, ha más mondana, torkára forrasztanám a szót. Felséged megparancsolta, hogy öntsem ki a szívemet, és én most felséged lába elé öntöttem azt a keserűséget, ami szívemben harminc esztendeje felgyűlt, mint ahogy kész volnék utolsó csepp véretem is ontani, ha felséged így parancsolná!

A király szótlánul törülgette halántékát, amelyről patakokban folyt a hideg veríték.

Az a percnyi csönd, amely ezután következett, évszázadok kínját jelentette annak is, aki beszélt, annak is, aki hallgatta.

- Hadnagy úr - mondta végre a király -, maga kiejtette az imént a „felejteni” szót. Én nem is hallottam egyebet, csak ezt a szót, és éppen ezért erre fogok felelni. Mások lehetek feledékenyek, de én nem vagyok, íme a bizonyíték: emlékszem a zendülés egy napjára, amikor a nép veszett dühvel és zúgva, mint a viharzó tenger, előzönlötte a Palais-Royalt, amikor színleltem ágyamban az alvást, és egyetlen ember állt elrejtőzve a függöny mögött az ágyam fejénél, kivont karddal, örködve életemen, és készen rá, hogy kockára tegye saját életét az enyéért, mint ahogy már más húsz alkalommal kockáztatta életét családom többi tagjáért. Vajon azt a nemest, akinek akkor megkérdeztem a nevét, nem D’Artagnannak hívták-e, uram?³³

- Felségednek jó az emlékezőtehetsége -, felelte hidegen a tisztt.

- No lám - folytatta a király -, ha ilyen gyermekkori emlékeim vannak, elgondolhatja, milyen emlékeim vannak érettebb koromból.

- Felségedet Isten kiváló képességekkel ajándékozta meg - mondta a tisztt még mindig hűvösen.

- Ugyan, D’Artagnan úr, hát magának nem volna annyi türelme, mint nekem? - kérdezte Lajos lázas izgalommal. - Nem teheti azt, amit én teszek? Feleljen!

- És mit tesz felséged?

- Várok.

- Felséged megteheti, mert fiatal, de énnekem már nincs időm a várakozásra: ajtómon az öregség kopogtat, aztán követi a halál. Felséged csak most kezdi az életet, a szíve tele van reménnyel, s a jövő szerencse ígéréssel; de én már a szemhatár másik végén állok, és olyan messzire vagyunk egymástól, hogy nekem már nem volna időm bevárni, míg felséged elér hozzám.

XIV. Lajos járkálni kezdett, és egyre törülgette homlokáról az izzadságcseppeket, ami különben bizonyára kétségbe ejtette volna az orvosokat, ha véletlenül ilyen állapotban látják a királyt.

- Rendben van hát - szólalt meg végül XIV. Lajos ridegen. - Nyugalomba akar vonulni? Jól van. Benyújtja tehát lemondását a testőrhadnagyi rangról?

- Ezennel alázatosan felséged lába elé teszem lemondásomat.

- Így is elfogadom, és majd elrendelem, hogy utalják ki a nyugdíját.

- Örök hálával tartozom érte felségednek.

- Hadnagy úr - folytatta a király, és rendkívüli erőfeszítéssel igyekezett magán uralkodni -, azt hiszem, jó gazdát veszít el.

- Én pedig bizonyos vagyok benne, felség.

- Fog-e még ilyen urat találni?

- Ó, felség, tudom én, hogy felségednek nincs párja az egész világon, épp ezért többé a föld egyik királyánál se vállalok szolgálatot, ezentúl a magam gazdája leszek.

- Igazán?

- Esküszöm, felség.

- Szaván fogom, uram.

33 Lásd: Húsz év múlva 51-54. fejezetei.

D'Artagnan meghajolt.

- De most már tudja, hogy jó az emlékezőtehetségem, ugye - folytatta a király.

- Tudom, felség, pedig szeretném, ha a mai beszélgetésünket elfelejtené, mert nagyon sok nyomorúságot kényszerültem feltárni felséged előtt. Felséged annyira fölötte áll a nyomorultaknak és kicsiknek, hogy remélem...

- Felségem úgy fog cselekedni, uram, ahogy a nap tesz, amely meglát mindenkit, kicsit és nagyot, gazdagot és nyomorultat egyaránt, egyiknek fényt ad, másiknak meleget, és valamennyit élte. Isten vele, D'Artagnan úr. Isten vele! Ettől a perctől fogva szabad.

És a király, elfojtva a feltörni akaró zokogást, amely már ott vibrált a hangjában, sietve átment a szomszéd szobába.

D'Artagnan pedig vette az asztalról kalapját, és eltávozott.

15
A száműzött

D'Artagnan még le sem ért a lépcsőn, amikor a király magához hívta szolgáltevé nemesét.

- Van egy megbízásom a számára - mondta.

- Parancsára, felség.

- Várjon egy kicsit.

És a fiatal király leült és megírta a következő levelet; miközben nagyokat sóhajtott, de azért valami diadalmas érzés is csillogott szemében:

Bíboros úr!

Jó tanácsainak és főleg állhatatosságának köszönhetem, hogy le tudtam győzni egy olyan gyengeséget, mely királyhoz csakugyan méltatlan lett volna. Eminenciád sokkal ügyesebb kézzel irányította sorsomat, semhogy a hála meg ne állítana, ha művét meg akarnám semmisíteni. Megértettem, hogy hibáztam, amikor le akartam térni arról az ösvényről, amelyet Eminenciád jelölt ki számomra. Bizonyos, hogy szerencsétlenség lett volna Franciaországra nézve, szerencsétlenség családomra nézve, ha köztem és főminiszterem közt nézeteltérés támad.

Pedig ez okvetlenül kitört volna, ha unokahúgát feleségül veszem. Ezt tökéletesen megértem, és többé semmi akadályt nem gördíték az elé, hogy sorsom beteljesüljön. Kész vagyok tehát nőül venni Mária Terézia infánsnőt. Ettől a pillanattól fogva bármikor megkezdheti az erre vonatkozó tárgyalásokat.

Híve Lajos

A király újra átolvasta, majd maga pecsételte le a levelet.

- Ezt a levelet vigye a bíboros úrhoz! - mondta.

A nemes eltávozott. A bíboros lakosztályának ajtajában a nyugtalanul várakozó Bernouinnal találkozott.

- Mi újság? - kérdezte a főminiszter inasa.

- Levelet hoztam őminenciájának.

- Levél! Á, vártuk már ezt a levelet a ma reggeli kis kirándulás után.

- Igazán? Tehát tudták, hogy őfelsége...

- Mint főminiszternek kötelességünk, hogy mindent tudjunk. És őfelsége bizonyára kér, könyörög?

- Azt nem tudom, de mialatt írt, nagyon sokat sóhajtozott.

- Persze, persze, tudjuk már, hogy ez mit jelent. Az ember vagy boldogságában, vagy bánatában sóhajt, uram.

- Csakhogy a király nem látszott ám valami nagyon boldognak, amikor a kis kirándulásról visszatért.

- Bizonyára rosszul figyelte meg. Különben sem láthatta őfelségét, amikor visszatért, minthogy csak a testőrhadnagya kísérte. Bezzeg láttam én: nálam volt őeminenciája messze-látója, és én is belekukkantottam a csőbe, amikor a bíboros úr már megunt. Sírtak bizony mind a ketten, ebben bizonyos vagyok.

- Ugyan! Vajon boldogságukban sírtak?

- Nem, hanem szerelmükben. És szerelmes fogadkozások hangzottak el, a király pedig alig várja, hogy teljesíthesse őket. Ez a levél, amit hozott, úgy látszik, kezdete a fogadkozások teljesítésének.

- És vajon őeminenciája hogyan gondolkodik erről a szerelemről, amely egyébként olyan nyílt titok, hogy a madarak is csiripelik?

Bernouin megragadta Lajos küldöttének karját, és mialatt fölmentek a lépcsőn, halkán így szólt:

- Négyszemközt mondom, őeminenciája azt hiszi, hogy a dolog sikerülni fog. Nagyon jól tudom, hogy háborúnk lesz Spanyolországgal, de hát annyi baj legyen, a háború kedvére lesz nemeseinknek. A bíboros úr egyébként királyi hozományt ad unokahúgának. Lesz pénz, lesz ünnep, és lesz verekedés, mindenki örülhet majd.

- Hát ami engem illet - felelte a nemes a fejét csóválva -, én azt hiszem, hogy ez a levél sokkal könnyebb, semhogy annyi mindenféle fontos dolog férne bele.

- Barátom - felelte Bernouin -, én biztos vagyok a dolgomban: D'Artagnan úr mindent elmondott nekem.

- Jó! És mit mondott? Halljuk!

- Tudakozódtam nála a bíboros nevében, de természetesen nem árultam el céljainkat, mert D'Artagnan úr ravasz vizsla.

„Kedves Bernouin úr - felelte nekem D'Artagnan -, a király örülten szerelmes Mancini kisasszonyba. Mindössze ennyit mondhatok. - És - kérdeztem tőle - annyira szerelmes-e, hogy képes semmibe venni őeminenciája akaratát? - Ó, ne is kérdezze, én azt hiszem, a király mindenre képes. Kemény a kobakja, és amit akar, abból nem enged. Ha a fejébe vette, hogy feleségül veszi Mancini kisasszonyt, akkor feleségül is veszi.”

- Ezt mondva, sarkon fordult, lement az istállóba, kiválasztott egy lovat, maga nyergelte föl, hátára pattant, és úgy nekiugratott, mintha az ördög kergette volna.

- Szóval azt hiszi?...

- Azt hiszem, hogy a testőrhadnagy többet tudott a dologról, mint amennyit elárult.

- Más szóval, véleménye szerint D'Artagnan úr...

- Minden valószínűség szerint a száműzött hölgyek után iramodott, hogy megtegye a szükséges lépéseket a király szerelme érdekében.

Mialatt a két bizalmi ember így beszélgetett, elérkeztek őeminenciája dolgozószobájának ajtajához. Mazarin nem szenvedett többé köszvényben, aggodalmasan járkált fel-alá szobájában, hallgatózott az ajtókon és figyelt az ablakon át.

Bernouin belépett, nyomában a nemes, akinek a király parancsa szerint a levelet őeminenciája saját kezébe kellett adnia. Mazarin átvette a levelet, de mielőtt kinyitotta volna, a helyzethez illő mosolyt rendezett ajka köré, amely kényelmes módszere volt, hogy elrejtse mindenféle felindulását. Így történt, hogy a levél olvasásának hatása semmiféle nyomot nem hagyott arcán.

- Hát, uram - mondta, miután elolvasta és újra elolvasta a levelet -, nagyszerű. Mondja meg a királynak, köszönöm, hogy engedelmeskedik az anyakirályné öfelsége óhajának, magam pedig mindent megteszek, hogy akaratának érvényt szerezzek.

A nemes távozott. Alighogy becsukódott az ajtó, a bíboros, aki Bernouin előtt nem komédiázott, a lehető legkomorabb hangon utasította:

- Hívja be Brienne-t.

A titkár öt perc múlva belépett.

- Uram - mondta neki Mazarin -, nagy szolgálatot akarok tenni a monarchiának, a legnagyobbat, amit valaha tettem. Ezt a levelet, mely tanúságot tesz arról, amit mondtam, elviszi az anyakirályné öfelségének, és ha majd visszakapta, tegye be a B-dobozba, amely tele van oly okmányokkal és iratokkal, amik az én szolgálatomra vonatkoznak.

Brienne távozott, és minthogy az érdekes levél nem volt lepecsételve, útközben elolvasta. Mondanunk sem kell, hogy Bernouin, aki mindenkiel jóban volt, közeledett a titkárhoz, hogy vállán keresztül ő is elolvashassa. A hír aztán oly gyorsan elterjedt a kastélyban, hogy Mazarin már-már attól félt, hamarabb jut el az anyakirályné fülébe, mint ahogy Brienne átadja XIV. Lajos levelét. Egy perc múlva ki volt adva a rendelet az udvar elutazására, és Condé hercegúr, miután üdvözölte öfelségét a felkelésnél, útitervében Poitiers városát jelölte meg, mint ahol öfelségeik legközelebb megpihenni szándékoznak.

Így oldódott meg néhány pillanat alatt az a bonyodalom, amely titokban Európa egész diplomáciáját foglalkoztatta.

Az egész ügynek pedig világos és határozott eredményeképp egy szegény testőrhadnagy elvesztette állását és javadalmát. Igaz, kárpótlásul viszont visszanyerte szabadságát.

Nemsokára megtudjuk, hogy D'Artagnan úr hogyan használta föl a szabadságát. Egyelőre, ha az olvasó megengedi, visszatérünk A Medicikhez címzett szállóba, amelynek egyik ablaka épp abban a pillanatban nyílt ki, amikor a királyi kastélyban kiadták a rendelkezést a király elutazásának előkészületeire.

Az ablak, amely kinyílt, Károly király szobájának egyik ablaka volt. A szerencsétlen fejedelem egész éjjel töprengett, az asztalra könyökölve, s fejét két kezébe támasztva, az öreg és beteges Parry pedig testben-lélekben kimerülve aludt az egyik sarokban. Különös végzet nehezedett erre a hű szolgára, aki azt látta, hogy újrakezdődik ugyanazoknak a szerencsétlenségeknek a sorozata a második nemzedék életében, amelyek az első nemzedéket sújtották! II. Károly végiggondolta az újabb vereséget, amikor megértette, milyen nagyon magára hagyatott, mennyire eltűnt előle a reménység utolsó sugara is, valami szédülés fogta el, és hátrahanyatlott a hatalmas karosszékekben, amelynek előbb a szélén ült.

Isten ekkor végre megkönyörült a szerencsétlen királyon, álmot küldött szemére, álmot, a halál ártatlan testvérét. Károly csak fél hét órakor ébredt fel, amikor a nap már teljes fényvel sütött be szobájába, és Parry, aki meg se moccant, hogy föl ne keltse gazdáját, mély fájdalommal nézte a fiatalember szemét, amely vörös volt a virrasztástól, és arcát, amely sápadt volt a szenvedéstől és nélkülözéstől.

Végre a Loire felé dübörgő nehéz parasztszekerek zörgése felköltötte Károlyt. Felállt, körülnézett, mint aki nem tudja, mi történt vele, észrevette Parryt, megszorította a kezét, és utasította, hogy fizesse ki Cropole mester számláját. Cropole mester, bár Parryval kellett elintéznie a számlát, meg kell hagyni, becsületes ember módjára viselkedett, csupán a szokásos megjegyzést tette, hogy ugyanis két vendége nem nála étkezett, ami kettős kellemetlenséggel jár: először megszégyeníti a fogadó konyháját, másodsor arra kényszeríti a

fogadóst, hogy kifizettesse olyan étkezés árát is, amelyet ugyan nem fogyasztottak el, de neki mégis veszteséget jelent. Parry nem talált ezen semmi kifogásolnivalót, és kifizette.

- Remélem - mondta Károly király -, hogy lovaim nem úgy jártak, mint én. Nem látom a lovak abrakját felsorolva a számlán, márpedig nagy szerencsétlenség volna olyan vendégek számára, akikre még hosszú út vár, ha kiéhezett lovakon kellene útnak indulniok.

De Cropole, amikor kételkedni kezdtek benne, méltóságos arccal felelte, hogy A Medicikhez címzett szálló jászola éppoly vendégszerető, mint ebédlőterme.

A király tehát lóra ült, öreg szolgája szintúgy, és mind a ketten elindultak Párizs felé; alig találkoztak valakivel az úton, sem a város utcáin, sem a külvárosban.

Károly királyt annál is kegyetlenebbül sújtotta a csapás, mert újabb számkivetést jelentett. A szerencsétlen emberek megkapaszkodnak a remény legkisebb szalmaszálában is, akárcsak a szerencsések a legfőbb boldogságban, és amikor el kell hagyniok azt a helyet, ahol az utolsó szalmaszál kecségtette őket, olyan halálos fájdalmat éreznek, mint a száműzött, amikor felszáll a hajóra, amely viszi a számkivetés felé. S a szív, amelyet annyiszor megsebeztek, nyilvánvalóan érzékeny minden legkisebb tűszúrásra, ezért azt a pillanatot, amikor baj nem éri, szerencsének érzi, holott csupán fájó sebének sajtója csitult kissé; végül pedig Isten a legnagyobb szerencsétlenségbe is belevetette a reményt, mint azt az enyhítő csöppet, amelyet a gonosz gazdag ember kért a pokolban a szegény Lázártól.

II. Károly reménye egy percre több volt múltó örömnél. Akkor támadt benne, amikor fivére, XIV. Lajos oly szívesen fogadta. Reményét akkor élő valóságnak érezte, és bízott megvalósulásában, ámde Mazarin elutasító válasza egy csapásra visszazökkentette a hetedik mennyországba a zord valóságba. Gúnyt űzött belőle XIV. Lajos ígérete, amit oly hamar visszavont. Nevetséges volt, akár a koronája, akár uralkodói jogara, akár a barátai, mint mindaz, ami körülvette gyermekkorai királyi pompájában, és cserbenhagyta fiatal kora számkivetésében. Csupa nevetség! II. Károly szemében minden nevetséges volt, csak az a hideg és fekete nyugalom nem, amelyet a halál ígér.

Ezek a gondolatok marcangolták a szerencsétlen királyt, amikor lova hátán, eleresztve a kantárszárat, poroszkált a meleg és édes májusi napfényben; sötét embergyűlöletében még ezt a napfényt is bántónak és sértőnek érezte a száműzött.

16 Remember³⁴

A Blois felé vivő országúton, alig félóra járásra a várostól, egy vágató lovas találkozott szembe a két utassal, és bármennyire sietett is, ellovagolva mellettük, megemelte kalapját. A király alig fordított figyelmet a fiatal lovasra, egy huszonnégy-huszonöt év körüli ifjú emberre, aki lova hátán minduntalan visszafordult, és barátságosan integetett egy férfinak, aki ott állt egy szép fehér és piros, vagyis kőből és téglából épült palatetős ház vasrácsa előtt, annak az útnak a bal oldalán, amelyen Károly király lovagolt.

Az az ember, aki a vasrács mellett állt, magas és sovány, fehér hajú öregember volt. A fiatalember barátságos integetésére gyöngéd és búcsúzó integetéssel felelt, mintha az ifjúnak apja volna. A fiatalember végül is eltűnt a gyönyörű fák szegélyezte út kanyarulatában, az öreg pedig éppen be akart menni a házba, amikor a két utas a ház vaskerítése elé ért, magára vonva figyelmét.

A király, amint mondtuk, búsan, lehorgasztott fejjel, karját bágyadtan leengedve ült lován, és paripája kénye-kedvére bízta magát; Parry pedig levette kalapját, hogy annál jobban élvezhesse a langyos napsütést, és figyelmesen tekingetett az úton jobbra-balra. Pillantása hirtelen találkozott a rácsnál álldogáló öregember tekintetével; megpillantva a két lovas, az aggastyán felkiáltott meglepetésében, és egy lépést tett feléjük.

Pillantása Parryról nyomban a királyra esett, és ott megpihent egy pillanatra. Bármi röpké volt is a vizsgálódás, eredménye azonnal megmutatkozott a magas öregember arcvonásain, mert alighogy felismerte a fiatalabbik utast - és azt kell mondanunk, hogy felismerte, mással nem magyarázható, ami ezután történt -, mert alighogy felismerte a fiatalabbik utast, mindenekelőtt tiszteletteljes meglepetéssel csapta össze két kezét, aztán megemelte kalapját, és olyan mélyen meghajolt, hogy közben szinte letérdelt.

Bármennyire elmerült is gondolataiba a király, ez a mély meghajlás rögtön fölkelte figyelmét. Megállította lovát, és Parryhoz fordult:

- Istenem! Parry, ki ez az ember, aki így üdvözöl minket? Netán ismer engem?

Parry egészen izgatottan, egészen sápadtan ügetett a kerítéshez.

- Ó! Felsőg - mondta, és hirtelen megállt, öt vagy hat lépésnyire az öregembertől, aki még mindig térdelt -, felsőg, nem is tudom, hová legyek meglepetésemben, mert úgy rémlik, hogy felismerem ezt a derék embert. Úgy van, ez csak ő lehet. Megengedi felsőged, hogy megszólítsam?

- Hogyne.

- Csak nem maga az, Grimaud úr? - kérdezte Parry.

- Én bizony - felelte a magas öregember felegyenesedve, de azért megőrizte tiszteletteljes tartását.

- Felsőges uram - szólt akkor Parry -, nem tévedtem, ez az ember La Fère gróf szolgája. La Fère gróf pedig, ha felsőged emlékszik még rá, az a derék nemesember, akiről annyit beszéltem felsőgednek, hogy nem feledkezett el róla; emlékének ott kellett maradnia nemcsak agyában, hanem szívében is.

34 Emlékezz! (I. Károly utolsó szava a vérpadon; lásd a Hús év múlva 70. fejezetét.)

- Aki ott állt édesapám mellett végső perceiben? - kérdezte Károly, és szemmel láthatólag megremegett az emlékre.

- Ő az, felség.

- Ó, jaj! - mondta Károly.

Azután Grimaud-hoz fordult, akinek élénk és értelmes szeme mintha a gondolatát fürkészte volna.

- Barátom - kérdezte Károly -, ura, La Fère gróf tán itt lakik a közelben?

- Itt - felelte Grimaud, és ujjával hátrabökött a fehér és piros ház vasrácsa felé.

- Idehaza van-e éppen La Fère gróf?

- Hátul, a gesztenyefák alatt.

- Parry - mondta a király -, nem akarom elmulasztani ezt a szívemnek oly becses alkalmat, hogy köszönetet mondjak a nemesúrnak, akinek királyi házuk annyi hálával tartozik odaadásáért és nemeslelkűségéért. Kérem, barátom, tartsa a lovamat.

És a király odadobta a gyeplőt Grimaud kezébe, aztán indult egyedül Athoshoz, mintha egyenrangú emberhez menne látogatóba. Grimaud rövid, de pontos magyarázata jól vezette; hátrament a gesztenyefák felé, bal keze felől hagyta a házat, és egyenesen a gesztenyefasor felé irányította lépéseit. A gesztenyefákra könnyen rátalált; a többi fa fölé magasodó hatalmas fák zöld lombja tele volt virággal.

A fasorban, amelynek útját napfényes és árnyékos négyszögek tarkították, aszerint, hogy a lombsátor sűrűbb vagy gyéresebb levélzetet borított-e fölébe, a fiatal király észrevett egy nemesembert, aki hátán összekulcsolt kezekkel sétált, és szemmel láthatólag csöndes szemlélődésbe merült. II. Károly alighanem többször elmondatta magának, milyen is volt az a nemes, mert most habozás nélkül feléje sietett. A király lépéseinek zajára La Fère gróf felkapta fejét, és amikor megpillantotta az előkelő, nemes fellépésű ismeretlent, aki feléje igyekezett, megemelte kalapját, és várakozott. Néhány lépésnyire tőle II. Károly állt meg kalappal a kezében. Aztán, mintegy La Fère gróf néma kérdésére, így felelt:

- Gróf úr, azért jöttem, hogy kötelességemet teljesítsem. Már régóta tartozom mélységes hálám kifejezésével. II. Károly vagyok, Stuart Károly fia; apám Anglia királya volt, és a vérpadon fejezte be életét.

A nagy név hallatára borzongás futott át Athos erein; de látva, hogy a fiatal király fedetlen fővel áll előtte, és kezét nyújtja feléje, két nagy könnycsepp zavarta meg világos szemének égszínkéjét.

Tiszteletteljesen meghajolt; hanem a király megszorította a kezét.

- Láthatja, milyen szerencsétlen vagyok, gróf úr: a véletlennek kellett közbeszólnia, hogy idetaláljak. Sajnos, ahelyett, hogy körülöttem volnának mindazok, akiket szeretek és becsülök, arra vagyok kárhóztatva, hogy csak lelkemben tisztelhessem őket, és csupán emlékezetem őrizheti nevüket; és ha a szolgája meg nem ismeri az én szolgámat, bizony elmegyek háza előtt, mint valami idegené előtt.

- Hát bizony igaz - szólt Athos, így felelve a király mondatának első felére, és mélyen meghajolva a második fele után -, már az igaz, hogy felséged igen rossz napokat látott.

- És sajnos, a legrosszabbak talán még csak ezután következnek - felelte Károly.

- Felség, reméljük a legjobbat!

- Ó, gróf úr - szólt Károly a fejét rázva -, tegnap estig reméltem, és mint jó keresztény reméltem, esküszöm rá.

Athos kérdő tekintettel nézett a királyra.

- Ó, a történetet nem nehéz elmesélni: száműztek, kifosztottak, megvetettek, mégis elhatároztam, hogy bármily nehezemre esik is, még egyszer és utoljára szerencsét próbálok. Nincs-e odafönn megírva, hogy családunkra minden szerencse és minden szerencsétlenség örökösen Franciaországból árad? Tudja, hogy ez nem üres beszéd, gróf úr, hiszen ott volt ama franciák között, akik kitartottak szerencsétlen apám mellett a csata napjaiban, és később halála napján a vérpadon.

- Felség - szólt Athos szerényen -, nem egyedül voltam ott, társaimmal együtt mindent megtettünk, ami ilyen körülmények közt kötelessége a nemesembernek. Ennyi az egész. De felséged megtisztel azzal, hogy elbeszéli történetét...

- Igaz! Tehát volt egy pártfogóm... Bocsásson meg, hogy habozom elmondani, de egy Stuart számára, és megértheti, hiszen oly megértő lélek, gróf úr, nehéz kimondani a szót: „pártfogóm”, szóval volt egy pártfogóm: az unokafivérem, a hollandiai *stathouder*,³⁵ csakhogy Franciaország közbelépése, vagy legalábbis jóváhagyása nélkül a stathouder nem kezdeményezhet semmit. Én tehát eljöttem Franciaország királyához, hogy jóváhagyását megnyerjem, de a király elutasított.

- A király elutasította felségedet?!

- Ó, nem a király: igazságot kell szolgáltatnom fivéremnek, Lajosnak: Mazarin úr utasított el.

Athos az ajkába harapott.

- Most talán azt gondolja magában, gróf úr, hogy Mazarintól nem is várhattam egyebet - mondta a király, észrevéve ezt.

- Csakugyan így gondoltam, felség - szólt tiszteletteljesen a gróf. - Tudom, milyen hosszú a keze a taljának.

- Én tehát elhatároztam, hogy végére járok a dolognak, és megtudom, mi lesz végképp a sorsom. Azt mondtam Lajos fivéremnek, hogy nem akarom bajba hozni se Franciaországot, se Hollandiát, és ezért magam próbálok meg a szerencsét, mint ahogy már tettem, csak adjon segítségemre kétszáz nemesembert, vagy adjon kölcsön egymilliót.

- És a felelet, felség?

- Hát, uram, ebben a pillanatban valami egészen különös dolgot érzek: a kétségbeesett ember elégtételét. Egyes lelkek, és úgy látom, az én lelkem is ilyen, valami szomorú elégtételt kapnak abban a bizonyosságban, hogy minden elveszett, és ütött a végső bukás órája.

- Ó, remélem, felség - szólt Athos -, hogy még nem jutott el ehhez a szélsőséges gondolathoz.

- Ha így beszél, gróf úr, ha újra akarja éltetni szívemben a reményt, akkor bizonyára nem fogta fel a horderejét annak, amit az imént mondtam. Gróf úr, én elmentem Blois-ba, hogy Lajos fivéremtől alamizsnaként egymilliót kérjek, abban a reményben, hogy ezzel helyreállíthatom trónomat, és Lajos fivérem elutasított. Amint látja, mindennek vége.

- Megengedi felséged, hogy ellentmondjak?

- Lehetséges, gróf, hogy valami nehézfejú embernek tart, aki nem látja át a helyzetét?

35 Németalföldi helytartó a XVII-XVIII. században.

- Felső, többször tapasztaltam már, hogy a legreménytelenebb helyzetekben villámként csap le a szerencsés fordulat.

- Köszönöm, gróf. Jólesik olyan szívre találni, mint a magáé, akik annyira bíznak Istenben és a királyság eszméjében, hogy sohase esnek kétségbe a királyok szerencsétlenségén, bármily mélységes legyen is. Szavai, gróf úr, sajnos, olyanok, mint azok az orvosságok, amelyeket biztosaknak neveznek, és amelyek csak a gyógyítható sebeket gyógyítják, de tehetetlenek a halállal szemben. Köszönöm, hogy oly állhatatosan akar vigasztalni, gróf úr. Köszönöm, hogy oly jó volt apámhoz, de ami engem illet, tudom, mihez tartsam magam. Semmi sem menthet meg többé. És lássa, barátom, annyira erős bennem ez a meggyőződés, hogy nekivágtam számkivetésem útjának az én jó öreg Parrymmal együtt. Visszatérek Hollandiába, a felajánlott remetei magányba, ott élem le kínzó fájdalmaim napjait. Ott, higgye meg, gróf, nemsokára mindennek vége lesz, ott gyorsan jön majd értem a halál, hiszen oly sokszor hívja őt ez a test, amelyet marcangol a lélek, az égbe vágyó lélek.

- De hiszen felségednek anyja, nővére, fivérei vannak, felséged a család feje, tehát hosszú életért kell imádkoznia Istenhez, nem pedig gyors halálért. Felsőged száműzve van, menekül, de azért megvannak a maga jogai, felségednek harcot, ezer veszélyt kell áhítania, nem pedig az örök nyugalmat.

- Gróf - mondta II. Károly kimondhatatlanul szomorú mosollyal -, hallott-e valaha is olyasmiről, hogy egy trónjavesztett király visszaszerezte volna királyságát egy olyan öreg szolga segítségével, mint Parry, és háromszáz tallérral a zsebében.

- Ilyesmiről nem hallottam, felség, de arról már többször is, hogy egy király, akit trónjától megfosztottak, visszaszerezte királyságát erős akarattal, kitartással, barátai segítségével és egymillió frankkal, amelyet ügyesen forgatott.

- Tehát mégse értett meg? Hiszen ezt a milliót kértem kölcsön Lajos fivéremtől, és ő elutasított.

- Felső - szólt Athos -, kegyeskedne-e még néhány percnyi figyelmet szálni arra, amit mondandó vagyok?

II. Károly merőn Athosra szögezte szemét.

- Szívesen, uram.

- Akkor megmutatom az utat felségednek - szólt a gróf, és indult a háza felé.

A királyt dolgozószobájába vezette és leültette.

- Felsőged az imént azt mondta, hogy Anglia mai helyzetében egymillióval vissza tudná szerezni trónját.

- Vagy legalábbis megkísérelném, és ha nem sikerül, királyhoz méltón halnék meg.

- Akkor, felség, legyen kegyes ígéretéhez képest figyelmesen meghallgatni, amit még mondani szeretnék.

Károly beleegyezőleg bólintott. Athos egyenesen az ajtóhoz ment, megnézte, nem hallgatózik-e valaki a közelben, kulcsra zárta az ajtót, és visszajött a királyhoz.

- Felső - szólt -, kegyeskedett emlékezni rá, hogy ott voltam a nemes lelkű és nagyon szerencsétlen I. Károly király mellett, amikor hóhérai a Saint-James palotából a Whitehallba vezették.

- Hogyne emlékezném, és mindig emlékezni is fogok rá!

- Felsőges uram, szomorú történet ez a király fia számára, és bizonyára sokszor elmondatta magának, nekem mégis most el kell mondanom az egészet újra, s egyetlen részletét sem mellőzhetem el.

- Beszéljen, kérem.

- Midőn felséged királyi atyja fellépett a vérpadra, pontosabban: szobájából az ablaka előtt felállított vérpadra lépett, minden elő volt készítve megmentéséhez: a hóhér eltüntetve, szobája padlójába lyuk vágva, jómagam pedig éppen a gyászos építmény alatt tartózkodtam, amikor deszkái megreccsentek lépteim alatt.

- Parry elbeszélte nekem ezeket a szörnyű részleteket.

- Csakhogy van valami, amit ő sem mondhatott el felségednek, mert csak Isten, felséges atyja és én voltunk tanúi, s még legjobb barátainknak sem tettem róla említést: „Távolodj el tőlem - mondta a királyi vértanú az álarcos hóhérnak -, csak egy pillanatra tart, és tudom, hogy a tied vagyok, de csak akkor sújts le rám, amikor intek! Nyugodtan akarom elvégezni imádságomat.”

- Bocsásson meg, kérem - vetette közbe II. Károly holtsápadtan -, de mivel a szomorú eseménynek annyi sok részletét ismeri, oly részleteket is, amelyekről senki sem tud, amint az imént említette, nem tudná-e megmondani nekem annak az ördögi bakónak, annak a gyáva gazembernek a nevét, aki álarc mögé rejtette arcát, hogy büntetlenül meggyilkolhassa királyát?

Athos könnyedén elsápadt.

- A nevét? - szólt. - Tudom a nevét, de nem mondhatom meg.

- És mi lett belőle?... Mert Angliában senki se tudja további sorsát.

- Meghalt.

- De remélem, nem ágyban halt meg, nem nyugodt és szelíd halállal, nem a becsületes emberek halálával halt meg.

- Erőszakos halállal halt meg egy rettenetes éjszakán, az emberek haragja és Isten vihara közepette. Teste, amelyet tör döfött át, az óceán mélyére süllyedt. Isten bocsásson meg gyilkosának!

- Jó, menjünk tovább - szólt II. Károly, látva, hogy a gróf nem kíván ennél többet mondani.

- Anglia királya, miután úgy szólt a hóhérhoz, ahogyan említettem, még hozzátette: „Tehát csak akkor sújts le rám, bakó, érted-e, amikor karomat feléd nyújtom, és azt mondom: *Remember!*”

- Csakugyan - felelte Károly tompa hangon -, tudom, hogy ez volt szerencsétlen atyám utolsó szava. De miért mondta ezt, és kinek?

- Annak a francia nemesnek, aki a vérpad alatt volt elrejtőzve.

- Tehát önnek, gróf úr?

- Nekem, felség, és most is a fülemben cseng még minden egyes szava, amely a vérpad fekete lepellel borított deszkáin át jutott el hozzám: „La Fère gróf - mondta a király -, itt van-e?” - „Igen, felség” - feleltem. Ekkor a király előrehajolt.

II. Károly maga is, izalmában remegve, fájdalomtól marcangolva hajolt Athos felé, hogy szívébe fogadja a gróf szavait. Feje szinte érintette Athosét.

- A király tehát - folytatta a gróf - lehajolt. „La Fère gróf - szólt -, nem menthetél meg. Így volt megírva. És még ha szentségtörést követnék is el, ezt mondanám neked! Igen, szóltam az

emberekhez, szólottam Istenhez, hozzád beszélek utolsónak. Olyan ügyért küzdve, amelyet szentnek hittem, elvesztettem atyáim trónusát, és elherdáltam gyermekeim örökségét.”

II. Károly kezével eltakarta arcát, és égő könny csurran ki fehér, sovány ujjai közül.

- „Egymillió aranyam maradt - folytatta a király -, a newcastle-i vár pincéjében ástam el, a város elhagyásának pillanatában.”

Károly oly szomorú fájdalommal kapta fel a fejét ezekre a szavakra, hogy mindenkit könnyekre fakasztott volna, aki ismeri ennek a szerencsétlen királynak a sorsát.

- Egymillió! - mormogta. - Ó, gróf!

- „E pénz létezéséről csak neked van tudomásod. Akkor folyamodj hozzá, mikor úgy ítéled, itt az ideje legidősebb fiam hasznára fordítanod. Most pedig, La Fère gróf, mondj búcsút nekem!

- Isten veled, Isten veled, felség!” - kiáltottam.

II. Károly fölemelkedett, és izzó homlokát az ablak üvegéhez támasztotta.

- És akkor történt - folytatta Athos -, hogy a király kimondta a szót: *remember*, és nekem mondta. Amint látja felséged, valóban emlékezem.

Károly nem tudta felindulását palástolni, és Athos látta, hogy válla görcsösen megremeg. Hallotta szívet tépő zokogását. Elhallgatott, mert őt magát is fojtogatni kezdték e keserű emlékek, amelyeknek áradatát a fiatal királyra zúdította.

II. Károly rettenetes erőfeszítéssel úrrá lett érzelmein, elment az ablaktól, visszafojtotta zokogását, és visszaült Athos mellé.

- Felség - mondta a gróf -, mind a mai napig azt hittem, nem ütött még az órája, hogy felhasználjam ezt a végső pénzforrást, de minthogy állandóan szemmel tartom Angliát, tudtam, hogy nincs már messze az idő. A napokban akartam tudakozódni felőle, hogy hol tartózkodik felséged, és fel akartam keresni. De felséged most maga jött el hozzám: ez Isten ujjá, felség.

- Gróf úr - felelte Károly, az izgalomtól még fojtott hangon -, úgy jelent meg előttem, mint Isten angyala, mint megmentőm, akit apám küldött sírjából. De higgye meg, tíz esztendő óta polgárháborúk dúlnak hazámban, felfordulás az emberek között, és feltúrva a föld. Hazám földjében föltehetően éppannyira nincsenek már ott az én aranyaim, mint alattvalóim szívében az irántam való szeretet.

- Felség, a millió rejtkehelyét csak én ismerem, és rajtam kívül senki más nem fedezhette fel, ebben biztos vagyok. Egyébként teljesen lerombolták-e a newcastle-i kastélyt? Vajon kő kövön nem maradt-e belőle, lebontottak-e mindent az utolsó tégláig?

- Nem, a kastély ma is áll, de pillanatnyilag Monk tábornok székel benne. Tehát az egyetlen hely, ahonnan segítséget remélhetnék, ellenségeim kezében van.

- Monk tábornok nem fedezhette fel a szóban forgó kincset, felség.

- Ez igaz, de vajon odamenjek-e és kiszolgáltassam-e magam Monknak, azért, hogy visszaszerezem a kincset? Amint láthatja, gróf, itt mégiscsak a végzet az úr, mert mindig földhöz sújt, valahányszor remény támad a szívemben. Mit is kezdhettek egyedül, egyetlen szolgálammal, Parryval, kit már Monk egyszer el is űzött? Nem, nem, gróf, meg kell hajolnunk a végső csapás előtt.

- Amit felséged nem tehet meg, amire Parry nem vállalkozhatik, vajon nem tudnám-e én magam keresztülvinni?

- Ön, gróf? Hát elmenne Newcastle-ba?

- Ha felséged beleegyezik, odautazom - felelte Athos, és meghajolt.

- Hiszen olyan boldog itthon!

- Sohase vagyok boldog, felség, amíg van valami teljesítetlen feladatom, márpedig szent kötelességem, hogy örököljem felséged vagyona fölött, és magasztos célra fordítsam pénzét. Ha tehát felséged megengedi, együtt utazunk.

- Ó, uram - mondta a király, és megfélekedezvén minden királyi etiketről, Athos nyakába borult -, itt a bizonyosság, hogy van Isten az égben, és hogy ez az Isten néha követeket küld az olyan szerencsétlen emberekhez, akiket földre sújtott a kétségbeesés.

Athos meghatottan, mély tisztelettel köszönte meg az ifjú király szavait, és az ablakhoz lépett.

- Grimaud - kiáltotta -, a lovaimat!

- Hogyan? Máris? - kérdezte a király. - Ó, gróf úr, igazán csodálatos ember!

- Felség - felelte Athos -, semmi fontosabbat és sürgősebbet nem ismerek, mint felséged szolgálatát. Különben is - fűzte hozzá mosolyogva - régi szokás ez nálam, hiszen szolgáltam már felséged királyné nagynénjét³⁶ és felséged királyi apját. Miért éppen most tennék le róla, amikor felségedről van szó?

- Micsoda igaz ember! - sóhajtott a király, majd egy pillanatig elgondolkodott, és így folytatta:

- Nem, nem, mégse tehetem ki ily sok nélkülözésnek. Nincs semmim, amivel megjutalmazhatnám odaadó szolgálatát.

- Ugyan - nevetett Athos -, felséged gúnyolódik, hiszen van egymilliója. Ha én csak felényi vagyonnal rendelkezném, már kiállítottam volna egy ezredet. De hála Istennek, van még néhány tekeres aranyom és egypár családi gyémántom. Remélem, felséged kegyesen megosztja ezt a pénzt alázatos szolgájával.

- Igaz jóbarátjával. Elfogadom, gróf, de azzal a feltétellel, hogy ez a jóbarátom később majd szintén osztozkodik velem.

- Felség - mondta Athos, aki kinyitott egy ládikót, és aranyat és ékszert vett ki belőle -, nézze csak, milyen gazdagok vagyunk. Szerencsére négyen leszünk az útonállóknak ellen.

Az öröm pirosra festette II. Károly halvány arcát. Látta, hogy Athos lovait az oszlopos csarnok elé vezeti Grimaud, aki már útra készen jelent meg.

- Blaisois, ezt a levelet vidd el Bragelonne vicomte-nak. Akárki kérdi, mondd, hogy Párizsba mentem. Rád bízom a házat, Blaisois.

Blaisois meghajolt, megölelte Grimaud-t, és bezárta mögöttük a rácsos kaput.

36 Célzás az Ausztriai Annának tett szolgálatra, lásd A három testőr-t.

Amelyben Aramist keresik, de csak Bazinra bukkannak

Athos Blaisois szeme láttára lovagolt Párizs felé, és távozása óta alig telt el két óra, amikor egy lovag jelent meg tarka szőrű paripán. Megállt a vasrács előtt, és hangos „Hahó!” kiáltással hívta a lovászokat, akik még csoportba verődve a kertészekkel együtt állták körül Blaisois-t. Blaisois volt a cselédség pletykáinak hordozója. A „Hahó”-ra, amelyet Blaisois mester nyilván ismert, visszafordította fejét és felkiáltott.

- D'Artagnan úr!... Hé, ti, gyorsan nyissátok a kaput.

Egy egész raj, valami nyolc szolga futott a vaskapuhoz, amely oly gyorsan kinyílt, mintha pehely lett volna. És valamennyien hajlongtak D'Artagnan előtt, mert tudták, gazdájuknak milyen szívesen látott vendége. Ha az ember tisztában akar lenni a gazdával, nézze meg az inasok szemét.

- Végre - szólt nyájas mosollyal D'Artagnan, s felállt a kengyelben, hogy a földre pattanjon -, hol van kedves barátom, a gróf?

- Hej, uram, nincs szerencséje - szól Blaisois -, és még szerencsétlenebbnek fogja magát érezni a gróf úr, ha megtudja, hogy uraságod itt járt. A gróf úrnak két órával ezelőtt hirtelen útra kellett kelnie.

D'Artagnan egy csöppet sem búsult ezen.

- Jól van - szólt -, látom, hogy változatlanul gyönyörű franciasággal beszélsz. Majd nyelvtant és szép beszédet fogok tanulni tőled, amíg gazdád hazajön.

- Az biz lehetetlen, uram - felelte Blaisois, - mert akkor nagyon soká kellene ám várnia.

- Hát ma már nem jön vissza?

- Nem jön vissza se holnap, se holnapután. A gróf úr hosszabb útra ment.

- Hosszabb útra! - szólt D'Artagnan. - Ugyan mit nem mondasz!

- A tiszta igazat mondom. A gróf úr méltóztatott rám bízni a házat, és a maga tekintélyes és szelíd modorában hozzátette... és csakis nekem mondta: „Ha kérdik, hol vagyok, mondd, hogy Párizsba utaztam.”

- No csakhogy! - kiáltott fel D'Artagnan. - Hát Párizsba ment? Csak ezt akartam tudni. Mindjárt ezzel kellett volna kezdened, fickó... tehát két órával jár előttem?

- Úgy van, uram.

- Nemsokára utolérhetem. Egyedül ment?

- Nem, uram.

- Hát ki van veled?

- Egy nemesember, akit nem ismerek, egy aggastyán és Grimaud.

- Hát ezekkel nem haladhat olyan gyorsan, mint én... Tehát utánuk megyek...

- Meghallgatna-e uraságod egy pillanatra? - szólt Blaisois, könnyedén nekitámaszkodva a ló oldalának.

- Meghallgatlak, ha nem szavalsz hosszan, vagy ha röviden beszélsz.

- Hát, uram, ez a Párizs szerintem bizony ámítás csupán.

- Ejha! - szólt D'Artagnan komolyan. - Ámítás?
- Uram, a gróf úr nem Párizsba utazott, a nyakamat teszem rá.
- És miért gondolod, hogy nem Párizsba ment?
- Megmondom, miért: Grimaud mindig tudja, hova megy a gazdánk, és megígérte nekem, hogy a legelső alkalommal, ha Párizsba megy, egy kis pénzt visz magával, amit a feleségemnek küldök.
- Ó, hát neked feleséged van?
- Csak volt; erről a vidékről való, de a gróf úr azt mondta, túlságosan sokat fecseg, hát én elküldtem Párizsba. Ez bizony néha rosszul esik, de van bizony úgy is, hogy jól jön.
- Megértem, de folytasd, miért nem hiszed el, hogy a gróf Párizsba ment?
- Azért, mert akkor Grimaud nem tartotta volna meg a szavát, szőszegést követett volna el, ami lehetetlenség.
- Ami lehetetlenség - szólt D'Artagnan szórakozottan, mert meg volt győződve, hogy Blaisois igazat mond.
- Hát köszönöm neked a felvilágosítást, derék Blaisois.

Blaisois köszönetképp meghajolt.

- Nézd csak - szólt D'Artagnan -, engem nem a kíváncsiság hajt... Hanem mindenáron beszélnem kell a gazdáddal... Nem árulhatnád el egy szóval?... hiszen olyan szépen beszélsz... elég, ha egy szótagot mondasz, és én már kitalálom, hogy mi dolga van a gazdádnek.
- Szavamra, semmit se tudok, uram... Fogalmam sincs róla, hova ment a gazdám... A hallgatódzás nem kenyerem, és különben is ebben a házban meg van tiltva.
- Hát, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, nekem ez ugyan rosszul kezdődik. De nem baj, azt csak tudod talán, hogy mikor fog hazatérni a gróf?
- Éppoly kevésbé, mint azt, hogy hova ment.
- Ugyan, Blaisois, gondolkodj egy kicsit!
- Uram, csak nem kételkedik őszinteségemben? Az bizony nagyon fájna nekem.
- Az ördög vigye el a finom, cifra nyelvedet! - dörögte D'Artagnan. - Többet érne egy paraszt, abból csak úgy dőlne a szó... Isten veled!
- Alázatos tiszteletem!

„Ebadta fickója - zsémbelt D'Artagnan. - Elviselhetetlen egy alak!”

D'Artagnan még egyszer jól megnézte a házat, megfordította lovát, és útnak eredt, mint aki egyáltalán nem dühös és nincs zavarban.

Amikor a fal végéhez ért és senki sem láthatta többé, eltűnődött:

- Nézzük csak! - és nagyot lélegzett. - Lehetséges, hogy Athos otthon volt? Nem. Az a sok széltozó, aki ott lopta a napot az udvaron, serényebbnek mutatkozott volna, ha rajtok pihen a gazda szeme. Athos elutazott volna?... Megfoghatatlan! A kutyafáját, de fene titokzatos... És különben sem ő az, aki nekem kell. Nekem most egy ravasz és türelmes emberre van szükségem. Az én emberem, tudomásom szerint, Melunben él, egy paplakban. Negyvenöt mérföldnyire innen! Az annyi mint ötödfél napi út! Hát csak rajta, úgyis szép az idő, és én szabad vagyok. Nyeljük a mérföldeket.

És Párizs irányába továbbügetett. A negyedik nap, ahogy kívánta, Melunbe érkezett.

D'Artagnannak az volt a szokása, hogy soha senkitől se kérdezte az utat, sem egyéb felvilágosítást nem kért. Megbízott éber ösztönében, amely sohasem tévedett, harmincéves tapasztalatában, és abban a tudományában, hogy olvasni tudott nemcsak az emberek, hanem a házak homlokáról is.

Melunben csakhamar megtalálta a paplakot egy piros téglás és fehér házat, vadszőlővel be-futtatva, amely felkapaszkodott a ház csatornáján, a házfedél ormán pedig kőből faragott kereszt ékeskedett. A ház földszinti terméből olyan zaj, vagy inkább zszibongás hallatszott, mint mikor madárfiókák csipognak, ha a fészekből kikeltek. Az egyik gyermekhang tisztán hallhatóan az ábécé betűit mondogatta. Egy másik, vastag és mégis dallamos hang, csendre intette a fecsegő gyerekeket, és kijavította az olvasó nebuló hibáit.

D'Artagnan megismerte ezt a hangot, és minthogy a földszinti terem ablaka nyitva volt, lova hátáról lehajolt a szőlőfürtök alá és bekiáltott:

- Bazin, kedves Bazinom, adjon isten jó napot!

Egy köpcös, kövér, lapos arcú, szürke hajú ember, akinek rövidre nyírt haja koszorúként övezte borotvált pilisét, amelyet ócska fekete bársonysipka takart, hirtelen fölemelkedett helyéről, amikor meghallotta D'Artagnant. Nem is *fölemelkedett*, helyesen azt kellene mondanunk: felpattant. Bazin valóban felpattant, magával rántva kis székét, amit a gyerekek felszedtek, nagyobb zszivajgás közepette, mint amekkorát a görögök csaphattak abban a csatában, amelyben vissza akarták szerezni a trójaiaktól Patroklosz holttestét. Bazin nemcsak hogy felpattant, hanem ráadásul kiejtette kezéből az ábécéskönyvet és a pálcáját is.

- Csak nem D'Artagnan úr?!

- De bizony én. Hol van Aramis, azaz d'Herblay lovag... azazhogy megint csak tévedek... hol van a fővikárius úr?

- Ó, uram - szólt Bazin méltósággal -, hát monsignore az egyházmegyéjében van.

- Tessék? - meredt rá D'Artagnan.

Bazin megismételte, amit mondott.

- Mi az ördög! Hát Aramisnak már egyházmegyéje is van?

- Van, uram... miért ne lenne?

- Talán már püspök is?

- De hát hol él uraságod - szólt Bazin elég tiszteletlenül -, hogy még ezt sem tudja?

- Kedves Bazin mester, mi szegény pogányok, kardos ördögök, mi jól tudjuk, hogy ki lett ezredes, ki lett táborszernagy, ki lett Franciaország marsallja; de hogy valaki püspök, érsek vagy pápa lett-e... vigyen el az ördög, ha előbb megtudjuk, mintsem az egész világot körülfutotta a hír.

- Pszt! pszt! - szólt Bazin, szemrehányóan tekintve D'Artagnanra -, ne rontsa el a gyerekeket, akikbe én nemes erkölcsi elveket nevelek.

A gyerekek csakugyan körülrajongták D'Artagnant, megcsodálták lovát, hatalmas kardját, sarkantyúját és harcias külsejét. Különösen erős hangja tetszett nekik, annyira, hogy amikor káromkodott, az egész osztály felkiáltott: „Vigyen el az ördög!” Volt is nagy kacagás, vihogás, lárma, amin pompásan mulatott a testőr, de amitől az öreg tanítómester elvesztette a fejét.

- Ej! - szólt -, hallgattok el azonnal, taknyosok!... Lám, csak meg kellett érkeznie, D'Artagnan úr, és oda minden erkölcsi tanításom... Amint beteszi a lábát, felforgatja a rendet, mint mindig! Valóságos bábeli hangzavar!... Ó, jó Istenem, megőrültek!

És a kitűnő Bazin nyakleveseket osztogatott jobbra-balra, ami csak növelte a gyerekek kiáltozását.

- Legalább ezúttal nem csábíthat el innen senkit - morogta.

- Azt hiszed? - kérdezte D'Artagnan olyan mosolygással, amelynek láttára Bazinnak a háta borsódzott.

- Hol van a gazdád egyházmegyéje?

- Monsignor René most vannes-i püspök.

- Ki nevezte ki?

- A szomszédunk, a főintendáns úr.

- Micsoda? Fouquet?³⁷

- Úgy van.

- Aramis tehát jóban van vele?

- Öméltósága minden vasárnap a főintendáns úrnál prédikál, Vaux-ban, utána pedig együtt mennek vadászni.

- Ne mondd!

- Öméltósága gyakran együtt írja az erkölcsi prédikációkat... izé... a szentbeszédeket a főintendáns úrral.

- Ejha, csak nem beszél versben a püspök úr?

- Uram, az Isten szerelmére kérem, ne tréfálkozzék a szent dolgokon.

- Mondd csak, Bazin, Aramis tehát Vannes-ban van?

- Vannes-ban, Bretagne-ban.

- Ravasz fickó vagy te, Bazin, nem mondasz igazat.

- De hiszen láthatja, hogy a paplak minden szobája üres.

- Csakugyan - szólt D'Artagnan, amint jobban megnézte a házat, amely néptelennek látszott.

- De hát monsignore bizonyára megírta, hogy kinevezték püspökké.

- Mikor nevezték ki?

- Egy hónapja.

- Ó, ami késik, nem múlik. Aramisnak eddig még nem lehetett rám szüksége, de mondd csak, Bazin, miért nem mentél te is a pap gazdáddal?

- Nem tehettem, mert nagy az elfoglaltságom.

- Az ábécé tanítása?

- És a gyóntatás.

37 Fouquet, Nicolas (1615-1680) - mint főkinestárnok, óriási vagyona tett szert, ebből építtette a pompás vaux-i kastélyt és támogatott tehetséges írókat (Molière-t, La Fontaine-t stb.). Sikkasztásai, visszaélései később lelepleződtek, s életét várfogságban fejezte be.

- Mi a csuda, gyóntatsz is? Csak nem lett belőled pap?

- Olyan, mintha pap volnék. Hiszen annyira hivatottnak érzem magam rá.

- És a papi rend?

- Hát - felelte Bazin könnyedén -, most, hogy monsignore püspök lett, engem is nemsokára felvesznek a papi rendbe, vagy legalábbis diszpenzációt kapok.

És vígan dörzsölte a kezét.

- Még a jégeső se veri el ezeket az embereket! - dörmögött magában D'Artagnan, és hozzátette: - Adj vacsorát, Bazin!

- Nagyon szívesen!

- Húslevest, csirkét, meg egy üveg bort.

- Szombat van ma, böjti nap, uram.

- Sebaj, fel vagyok mentve alóla - felelte D'Artagnan. Bazin gyanakodva nézett rá.

- Ugyan, ugyan, te képmutató, mondd csak, minek nézel engem? - szólt a testőr. - Ha te, az egyszerű szolga felmentést remélhetsz akármilyen bűnre, akkor én, a püspök gazdád barátja, ne kaphatnék tán felmentést a böjt alól? Ej, légy jó fiú, Bazin, vagy becsületesemre mondom, bepanaszolok a királynál, és tudom Istenem, hogy sohasem gyóntatsz többé! Én vagyok az erősebb, mert a püspökök kinevezése a királytól függ.

Bazin kétszínűen mosolygott.

- A mi hátunk mögött pedig ott van a főintendáns úr - felelte.

- Te, hát te kutyába se veszed a királyt?

Bazin nem felelt, de elég ékesen beszélt a mosolygása.

- A vacsorámat! - parancsolta D'Artagnan. - Már hétre jár az idő.

Bazin hátrafordult, és a legidősebb nebulónak megparancsolta, hogy szóljon a szakácsnénak a vacsora miatt. Ezalatt D'Artagnan a paplakot nézegette.

- No - mondta -, elég szerényen lakik itt a püspök úr öméltósága.

- Vaux-ban azonban gyönyörű kastélyunk van, uram - jegyezte meg Bazin.

- Amely talán szebb, mint a Louvre? - kérdezte gúnyosan D'Artagnan.

- Szebb - felelte Bazin a lehető legnagyobb hidegvérrel.

- Ejha! - mondta D'Artagnan.

D'Artagnan tovább fűzte volna még a beszélgetést és vitatta volna a Louvre elsőbbségét, de észrevette, hogy lova még mindig ott van az egyik kapu vasrácsához kötve.

- Az ördögbe is - szólt -, miért nem törödsz a lovammal? Ilyen paripa nincs a te püspök gazdád egész istállójában.

Bazin sanda pillantást vetett a lóra, és így felelt:

- A főintendáns úr négy lovat adott az istállójából, és a négy ló közül egy is legalább annyit ér, mint ebből a paripából négy.

D'Artagnannak arcába szökött a vére. Viszketett a tenyere, és Bazin fején azt a helyet kereste, ahová lecsaphatna öklével. De hirtelen haragja egyszerre elmúlt. Meggondolta magát, és csak ennyit mondott:

- Milliom ördög! Be jól tettem, hogy otthagytam a király szolgálatát. Mondd csak, derék Bazin, hány testőre van a főintendáns úrnak?

- Annyi a pénze, hogy a király valamennyi testőret megvehetné rajta - felelte Bazin, és becsukva könyvét, nagy pálcasuhogtatás közepette elbocsátotta az iskolás gyerekek hadát.

- Milliom ördög - ismételte egyre D'Artagnan.

És mivel jelentették, hogy tálalva van, a szakácsné után ment az ebédlőbe, ahol már várt rá a vacsora.

D'Artagnan asztalhoz ült, és derekasan nekilátott a csirkepecsenyének.

- Most már bánom - mondta D'Artagnan, miközben beleharapott szép fogaival a szárnyasba, amelyet szemmel láthatólag elfelejtettek meghízalni -, most már bánom, hogy nem mentem szolgálatba ehhez a nagy úrhoz. Hatalmas úr lehet, úgy látszik, az a főintendáns. Az az igazság, hogy mi az udvarban nem tudunk semmiről semmit, mert a nap sugarai miatt nem láthatjuk a nagy csillagokat, amelyek szintén napok, éppen csak kissé távolabb vannak földünkötől.

D'Artagnannak nagy gyönyörúsége telt benne, és ez volt a módszere is, hogy szóba ereszkedett az emberekkel olyan dolgokról, amelyek érdekelték, így hát próbálta meggyúrni tőle telhetőleg Bazin mestert is, de ez kárba vesztett fáradság volt: Bazin egyre csak a főkincstárnok virágos és fásasztó dicséretét zengte, vigyázott a szájára, és semmi titkot sem árult el; csupa jelentéktelen dolgot mondott, úgyhogy végül D'Artagnan, mihelyt vacsoráját befejezte, mogorván a szállása felől érdeklődött. Bazin bevezette őt egy eléggé szerény szobába, ahol egy eléggé kényelmetlen ágyat adott neki. D'Artagnan azonban nem kényeskedett. Azt mondták neki, hogy Aramis magával vitte magánlakosztálya kulcsait, és minthogy D'Artagnan rendes embernek ismerte Aramist, akinek azonban mindig volt valami titkolni-valója a lakásán, nem is csodálkozott ezen. Bár az ágy aránylag kemény volt, D'Artagnan az ággal éppúgy megbirkózott, mint a sovány csirkével, és minthogy éppoly kitűnően tudott aludni, mint amily jó étvágya volt, éppoly kevés idő kellett neki ahhoz, hogy elaludjék, mint amennyi idő alatt leszopogatta a csirkepecsenye utolsó csontját is.

Amióta D'Artagnan senki szolgálatában nem állt, föltette magában, hogy éppoly mélyen fog aludni, mint amily könnyű álma volt eddig, de hiába tette föl magában, és hiába törekedett, hogy fogadalmát vallásos pontossággal betartsa, éjfél tájban nagy lármára ébredt, amit hintók és lóháton ülő lakájok okoztak. Szobájának falát hirtelen fényes világítás öntötte el; D'Artagnan amúgy ingben kiugrott ágyából és az ablakhoz szaladt.

„Csak nem a király van itt a kíséretével - gondolta, és kidörzsölte szeméből az álmat -, mert olyan fényes és nagyszámú kíséret van a ház előtt, amely csak királyi személyt illet meg.”

- Éljen a főintendáns úr! - kiáltotta torkaszakadtából egy hang az egyik földszinti ablakból. D'Artagnan ráismert a hangra: Bazin volt az, aki egyik kezében zsebkendőt lobogtatott, a másikban meg hatalmas gyertyatartót szorongatott.

Most D'Artagnan azt látta, hogy a legszebb hintóból egy nagyon díszes emberi alak hajol ki, ugyanakkor - és ugyanabból a hintóból - nagy kacagás csendült, amit bizonyára Bazin fura megjelenése váltott ki, és a jókedv végigcsapott a tovarobogó kocsisoron.

„Észre kellett volna vennem, hogy nem a király jött meg - gondolta magában D'Artagnan. - Ha a király lett volna, nem nevetnek ilyen jóízűen.” - Hé, Bazin! - kiáltotta át szomszédjának, aki mélyen kihajolt az ablakból, hogy minél tovább követhesse szemével a hintót. - Hallod-e, mi volt ez?

- Fouquet úr ment erre - mondta Bazin oktatóan.

- És ez a sok ember?

- Ez Fouquet úr udvara volt.

- Húha! - mondta D'Artagnan. - Mit szólna ehhez Mazarin, ha hallaná?

És visszafeküdt ágyába, miközben azon tűnődött, miért van az, hogy Aramist mindig az ország leghatalmasabb embere támogatja.

- Több szerencséje van-e neki, vagy én vagyok ostobább, mint ő?... Eh!

D'Artagnan, amióta bölcs ember lett, minden gondolatát és minden mondatát ezzel az „Eh!” szóval fejezte be. Azelőtt azt mondta: „Az ártíját!”, ami úgy hangzott, mint sarkantyúpengés, de most megöregedett, és nagy bölcsen ezt mondta: „Eh!”, és ezzel a szócskával fékezte meg minden szenvedélyét.

Amelyben D'Artagnan felkeresi Porthost, de csak Mousquetont találja

Amikor D'Artagnan alaposan meggyőződött róla, hogy D'Herblay fővikárius úr csakugyan nincs otthon, és hogy barátját nem találja meg se Melunben, sem környékén, sajnálkozás nélkül elbúcsúzott Bazintól, sanda pillantást vetett a nagyszerű vaux-i kastélyra,³⁸ amely akkor kezdett abban a fényében ragyogni, ami később bukását okozta, és ajkát összeszorítva, mint aki bizalmatlan és gyanakvó, megsarkantyúzta tarka lovát, miközben így szól magában:

„Sebaj, sebaj, mégiscsak Pierrefonds-ban találom meg a nekem való embert és a szükséges pénzszekrényt. Pedig csak pénzre volna szükségem, minthogy az eszmém kitűnő.”

Meg fogjuk kímélni az olvasót D'Artagnan utazásának prózai részleteitől; elég az hozzá, hogy a harmadik nap reggelén érte el Pierrefonds határát. Oda Nanteuil-le-Haudouinon és Crécyn keresztül érkezett. Már messziről észrevette Orléans-i Lajos kastélyát, amelyet mint afféle királyi domíniumot egy vén portás őrzött, és húsz láb vastag falaival, száz láb magas tornyaival a csodálatos középkori várkastélyok közé tartozott.

D'Artagnan végiglovagolt a fal mentén, szemével méregette a tornyok magasságát, aztán alászállt a völgybe. Már messziről felismerte Porthos kastélyát, mely egy hatalmas tó partján és egy pompás erdő szélén magasodott. Egy ízben már leírtuk olvasónk előtt, most csak emlékeztetjük rá. A szép fák után, a májusi napfény arányában csillogó zöld dombok után, a tollbokrétaszerűen égnek egyenesedő szálerdők sora után, amelyek egészen Compiègne-ig nyúlnak, az első dolog, amit D'Artagnan megpillantott, egy nagy gördülő láda volt, amelyet két lakáj tolt, másik kettő pedig húzott. A ládában valami hatalmas zöld- és aranyszínű dolog volt, amelyet végigvittek és -toltak a park mosolygó, verőfényes fasorán. Azt a dolgot, amit D'Artagnan látott, messziről nem lehetett felismerni, közelebről aranyzinóros zöld posztóval bevont hordónak látszott, még közelebről embernek, vagy inkább kínai bálványinak, s teste alsó része egészen betöltötte a ládát, közvetlen közelből pedig kitűnt, hogy nem más, mint Mousqueton: a haja fehér, és arca piros, mint valami paprikajancsinak.

- Hú, fékomadta! - kiáltott fel D'Artagnan. - Hiszen ez a kedves Mousqueton úr!

- Hej! - kiáltott fel a kövér ember -, hej, micsoda szerencse! Mily öröm! Hiszen D'Artagnan úr van itt... Álljatok meg, gazemberek!

Utóbbi szavai a lakájoknak szóltak, akik részben tolták, részben vonták őt. A láda megállt, és a négy lakáj katonás pontossággal egyszerre vette le zsinóros kalpagját, és egyszerre sorakozott a láda mögé.

- Ó, drága D'Artagnan úr - szólt Mousqueton -, mi kár, hogy nem ölelhetem meg térdét! De amint látja, tehetetlen ember lettem.

- Az ördögbe! Kedves Mousqueton, ez a korral jár.

- Nem, uram, nem a kor teszi, hanem a sok betegeskedés, a gondok.

- Gondjai vannak, Mousqueton? - kérdezte D'Artagnan, körüljárva a ládát. - Megbolondult, kedves barátom? Hiszen, hála Istennek, olyan erős, mint egy három évszázados tölgyfa.

- De a lábam, uram, a lábam! - nyögte az öreg szolgál.

- Mi van a lábával?

38 Vaux-le-Vicomte kastélyát Fouquet számára építette Le Vau (1612-1670), a Louvre tervezője, belső díszítését nem kisebb festők végezték, mint Le Brun (1619-1690) és Mignard (1612-1695), parkját pedig Le Nôtre (1613-1700), a versailles-i park alkotója tervezte meg.

- A lábam nem akar többé szolgálni.

- Az a hálátlan láb! Pedig, amint látom, jól táplálja, Mousqueton.

- Ó, jaj, e tekintetben a lábam semmit se vehet a szememre - sóhajtott Mousqueton - A testemért mindig megtettem azt, amit tehettem; nem vagyok önző.

És Mousqueton újra felsóhajtott.

„Vajon Mousqueton is báróságra pályázik, hogy ekkorákat sóhajt?” - kérdezte magában D'Artagnan.

- Istenem, a gazdám - szólt Mousqueton, mintegy fájdalmas álmodozásából ocsúdva. - Istenem, ömértósága milyen boldog lesz, ha megtudja, hogy eszébe jutott barátjának.

- A jó Porthos! - kiáltott föl D'Artagnan -, égek a vágytól, hogy megölelhessem.

- Ó - felelte Mousqueton elérékenyülve -, ezt meg fogom neki írni, egész bizonyosan, uram.

- Hogyhogy? - kiáltott fel D'Artagnan. - Megírod neki?

- Azonnal, még ma.

- Hát nincs idehaza?

- Nincs, uram.

- De nincs innen messzire? Vagy messzire ment?

- Ej, mit tudom én, uram, mit tudom én? - szólt Mousqueton.

- Hej, az ántiját! - kiáltott föl a testőr, és türelmetlenül dobbantott a lábával -, a balszerencse kísér! Porthos sincs itthon, pedig annyira szeret otthon ülni.

- Uram, nincs is a báró úrnál otthonülőbb ember... De...

- Hát mi van vele?

- Ha valakit egy jóbarátja hív, hát...

- Jóbarátja?

- Kétségtelenül: a kitűnő D'Herblay úr...

- Szóval Aramis hívatta sürgősen Porthost?

- Megmondom, hogyan történt a dolog, D'Artagnan úr. D'Herblay úr levelet írt a báró úrnak.

- Igazán?

- Mégpedig oly sürgős levelet, uram, hogy a báró úr nyomban itthagytott csapot, papot!

- Mondd el nekem ezt a dolgot, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, de mindenekelőtt küldd kissé hátrább ezeket az urakat.

Mousqueton felkiáltott: „Vonuljatok hátrább, gazfickók!”, és tüdejéből olyan hatalmasat fűjt, hogy lélegzete szavak nélkül is elfűjta volna a négy lakájt. D'Artagnan leült a gyaloghintó rúdjára, és jól kinyitotta a fülét.

- Úgy történt tehát - szólt Mousqueton -, hogy a báró úr levelet kapott D'Herblay fővikárius úrtól, nyolc vagy kilenc nappal ezelőtt, éppen a... mezei gyönyörűségek napján volt. Úgy van, ennélfogva szerdán.

- Hogy érted ezt? - kérdezte D'Artagnan. - Miféle mezei gyönyörűségek napja?

- Hát, uram, annyi mindenféle gyönyörűségünk van ezen a pompás vidéken, hogy egészen zavarban voltunk, és kénytelenek voltunk az élvezetekbe bizonyos rendszert belevinni.
- Ebből ráismerek Porthos rendszeretét! Nekem ilyesmi eszembe se jutott volna. Igaz, hogy örömök dolgában nem is vagyok elkényeztetve.
- Mi bezzeg el voltunk.
- És hogyan szabályoztátok a gyönyörűségeket, hadd hallom? - kérdezte D'Artagnan.
- Ez egy kissé hosszadalmas história, uram.
- Nem baj, van időnk, meg aztán oly szépen beszél, kedves Mousqueton, hogy valóságos gyönyörűség meghallgatnom.
- Már az igaz - hagyta rá Mousqueton elégtétellel, mert úgy érezte, hogy igazságot szolgáltattak neki -, már az igaz, hogy nagy haladást tettem a báró úr társaságában.
- Halljuk a gyönyörűségek osztályozását, Mousqueton, türelmetlenül várom. Tudni szeretném, hogy alkalmas napon jöttem-e ide?
- Ó, D'Artagnan úr - szólt mélabúsan Mousqueton -, amióta a báró úr elutazott, minden gyönyörűségünk oda!
- Hát akkor, kedves Mousqueton, legalább a régi gyönyörök emlékeit idézze fel.
- Melyik nappal kezdjem?
- Ej, az ördögbe! Kezdje a vasárnappal, lévén ez az Úr napja.
- A vasárnappal?
- Igen.
- Vasárnap a vallásos gyönyörűségek napja; a báró úr misére megy, beveszi a szent ostyát, meghallgatja a rendes papja prédikációját és tanításait. Ez nem valami mulatságos dolog, de Párizsból várunk egy karmelita szerzetest, aki fel fogja váltani a báró úr házi papját, és aki nagyon szépen beszél, mint mondják. Legalább felébreszt majd bennünket, mert a mostani házipap beszéde alatt mindig elalszunk. Vasárnap tehát a vallásos gyönyörűségek napja. Hétfő: a világi gyönyöröké.
- Ejha - szólt D'Artagnan -, hogy érted ezt, Mousqueton? Mik azok a világi gyönyörűségek?
- Hétfőn, uram, mindig társaságba megyünk, vagy fogadunk látogatókat, vagy látogatóba megyünk; lantot pengetünk, táncolunk, rímeket faragunk, végül a bókók tömjénező hódolatát mutatjuk be a hölgyeknek.
- A pokolba! Ezek aztán a gavallérok, amilyen nincs több a földön! - szólt a testőr, nagynehezen visszafogva nevetőizmait, mert a kacagás valósággal csiklandozta.
- Kedd a tudományos gyönyörök napja - folytatta Mousqueton.
- Ez aztán remek! - szólt D'Artagnan. - Mik azok a tudományos gyönyörök? Mesélj csak erről egy kicsit, kedves Mousqueton.
- A báró úr vásárolt egy földgömböt, majd megmutatom. Akkora, hogy elfoglalja a nagy torony egész belsejét, úgyhogy gazdám karzatot csináltatott a földgömb fölé. Vékony fonalakra és cinkdrótokra oda van erősítve a nap és a hold. Forog az egész, gyönyörű látvány! A báró úr meg szokta nekem mutatni a tengereket és messzi világrészeket. De megfogadtuk, hogy többé nem megyünk el messzire. Nagyon érdekes a földgömb!
- Nagyon érdekes, úgy van! - szólt D'Artagnan. - És szerda minnek a napja?

- Szerda, mint már mondtam, lovag úr, a mezei gyönyörűségek napja. Ilyenkor meg szoktuk nézni a báró úr birkáit és kecskéit. A pásztorok pásztorsíp és duda hangja mellett táncolnak, amint meg van írva egy könyvben, amely ott van a báró úr könyvtárában, és amelynek címe: *Pásztorjátékok*. A könyv szerzője már vagy egy hónappal ezelőtt meghalt.

- Nem Racan³⁹ volt a neve? - kérdezte D'Artagnan.

- Úgy van, Racan. De ez még nem minden. Horgászunk néha a kis csatornában, azután pedig megebédelünk, virágkoszorúval a fejünkön. Ebből áll a szerdai nap.

- Teringettét! - mondta D'Artagnan. - Nem rossz nap a szerda. Hát a csütörtök? Mi marad a szegény csütörtöknek?

- Nem szegény a csütörtök sem - felelte Mousqueton mosolyogva. - Csütörtök az olimpiai gyönyörűségek napja. Hej, micsoda pompás nap. Elhozatjuk a báró úr valamennyi fiatal jobbágját, akik aztán diszkoszt vetnek, birkóznak, versenyt futnak. A báró úr úgy dobja a diszkoszt, mint senki más. És ha ökölpárbajt vív, jaj annak, aki szembekerül vele.

- Miért jaj annak?

- Hát bizony, a báró úrnak, sajnos, le kellett mondani a birkózás gyönyörűségeiről. Beverte az emberek fejét, összezúzta állkapcsukat, betörte mellüket. Nagyon érdekes testgyakorlás, de senki se akart kiállni ellene.

- Így tehát az ökle...

- Ó, uram, az ökle erősebb, mint valaha. Ami a báró úrnak a lábát illeti, hát az kissé meggyöngült, ezt ő maga is bevallja. De minden ereje karjába szorult, úgyhogy...

- Úgyhogy öklével ma is leüt egy ökröt, mint valaha.

- Még ennél is többet tud, falakat dönt le. Legutóbb egyik majorosánál vacsorázott, hiszen tudja, milyen népszerű és kedvelt ember a báró úr. Vacsora után tréfából öklével ráütött a falra: a fal összeomlik, a háztető lecsúszik, három férfi és egy öregasszony maradt alatta.

- Szent Isten! És a gazdának nem történt semmi baja, Mousqueton?

- Nem, ő csak egy kis horzsolást szenvedett a fején. A sebét valami vízzel borogattuk, amit az apácák adtak. De az öklének nem történt semmi baja.

- Semmi baja?

- Semmi, uram.

- Pokoliak lehetnek ezek az olimpiai gyönyörűségek! De nem kerülnek-e nagyon sokba? Elvégre is özvegyek és árvák maradnak utána.

- Az özvegyek és árvák tartásdíjat kapnak. A báró úr jövedelmének egytized része le van kötve erre a célra.

- Térjünk át a pénteki napra - szólt D'Artagnan.

- Péntek a nemes és harcias gyönyörűségek napja. Vadászunk, vívunk, sólymokat idomítunk, lovakat törünk be. Végül a szombat a szellemi gyönyörűségek napja: szellemünket műveljük, nézegetjük a báró úr festményeit és szobrait, néha még írogatunk is, és tervrajzokat készítünk, végül pedig elsütjük a báró úr ágyúit.

- Tervrajzokat készítenek, ágyúkat sütnek el?...

- Úgy bizony.

39 Francia költő (1589-1670), elégiákat és - olasz hatásra - pásztordrámákat írt.

- Barátom - mondta D'Artagnan -, Du Vallon báró csakugyan a legfinomabb szellemű és legszeretetremlétebb ember, akit csak ismerek. De azt hiszem, van valami gyönyörűség, amit ti kifelejtettetek.

- Ugyan melyiket, uram? - kérdezte Mousqueton aggódalmasan.

- Megfeledeztek a testi gyönyörűségről!

Mousqueton elpirult.

- Hogy tetszik ezt érteni, uram? - kérdezte lesütött szemmel.

- A jó konyhát, a jó bort és a kedélyes poharazgatásokat értem rajta.

- Ó, hát ezeket a gyönyörűségeket nem is számítjuk, hiszen napirenden vannak.

- Derék jó Mousquetonom - szólt D'Artagnan -, annyira lekötött nagyszerű előadásod, hogy a legfontosabb dologról megfeledkeztem. Azt szeretném tudni, hogy mit írt D'Herblay fővikárius úr a gazdádnak.

- Igaz, bizony, a gyönyörűségek lekötötték figyelmünket. Akkor hát elmondom az egész dolgot, úgy, ahogy volt.

- Hadd halljam, kedves Mousqueton.

- Szerdán...

- Vagyis a falusi gyönyörűségek napján?

- Úgy van. Szerdán tehát levél érkezett. A báró úr az én kezemből vette át. Megismertem a címzésről, hogy ki írta.

- No és?

- A gazdám elolvasta a levelet, és felkiáltott: - Gyorsan a lovaimat és a fegyvereimet!

- Szent Isten! - kiáltott fel D'Artagnan. - Csak nem valami párbaj már megint.

- Dehogysis, a levélben csak ez a néhány szó volt:

Kedves Porthos, ha *ekvinokcium* előtt ide akar éni, azonnal keljen útra.
Várom magára!

- Az áldóját! - mondta D'Artagnan elgondolkozva. - Úgy látszik, sürgős volt az ügy.

- Meghiszem azt. Így tehát - folytatta Mousqueton - a báró úr még aznap útnak is indult a titkárával együtt, hogy idejében megérkezessen.

- És meg is érkezett idejében?

- Remélem. A báró úr, aki kissé indulatos ember, hiszen tetszik tudni, egyre csak azt hajtogatta: „Mi a csuda lehet az az *ekvinokcium*? Mindegy! Ugyancsak össze kell szednie annak az *ekvinokcium*nak minden ügyességét, ha előbb akar odaérni, mint én!”

- És azt hiszed, Porthos hamarabb ért oda? - kérdezte D'Artagnan.

- Biztos vagyok benne. Akármilyen gazdag is az az *ekvinokcium*, különb lova mégse lehet, mint a báró úrnak!

D'Artagnan elfojtotta nagy nevetetnékjét, mert Aramis levelének rövidege gondolkodóba ejtette. Követte Mousquetont, vagyis inkább Mousqueton kordélyát a kastélyig, ott aztán dúsan terített asztal fogadta, s királyi lakomában részesült, de semmi újat sem tudott meg Mousquetontól: a hú szolgálja kedvére kisírta magát, de mondani nem mondott semmit.

Éjszakára kitűnő ágyat kapott, de ott is folytonosan Aramis levelének értelmén tűnődött, és azt hányta-vetette magában, hogy mi köze lehet a napéjgyenlőségnek Porthos ügyeihez. De semmit sem értett a dologból, legfeljebb annyit, hogy valószínűleg a püspök úrnak valami kis szerelmi ügyéről van szó, ami miatt a nappalt egyenlővé kell tenni az éjjellel, és így útra kelt Pierrefonds-ból is, mint ahogy útra vált Melunból, és mint ahogy otthagyta La Fère gróf kastélyát is. Ezúttal azonban olyan bánatosan távozott, hogy bátran mondhatjuk D'Artagnan legkomorabb hangulatának. Lehajtott fejjel, merőn előreszegezte tekintetét, lába búsan verdeste a ló oldalát, és ebben a bizonytalan álmodozásban, amely néha a legfenségesebb ékesszólássá tud emelkedni, így szólt magában:

„Nincsenek többé barátaim, nincs jövőm, semmim sincs! Erőim széthullottak, mint régi barátságunk vesszőnyalábjai. Csak az öregség vár rám, hidegen, könyörtelenül. Gyászos fátylával beburkolja mindazt, ami megfényesítette, balzsamossá tette ifjúságomat, aztán vállára veszi ezt az édes terhet, és bedobja a halál feneketlen örvényébe.”

Hideg borzongás fojtogatta a derék és bátor gascogne-i szívét, amely pedig oly bátor és erős volt az élet bajaival szemben, néhány percig feketének látta még a feje fölött lebegő felhőket is, síkosnak és fagyosnak érezte a talajt, mintha temetőben járna.

„Hová menjek?... - töprengett magában. - Mit tegyek?... Egyedül... se családom, se jó barátom...” - Eh! - kiáltott fel hirtelen, és jól megsarkantyúzta lovát. A lova egyáltalán nem volt bánatos, hiszen jóllakott pierrefonds-i zabbal, és örömeiben két mérföldet futott egy vágásban.

„Gyerünk Párizsba” - döntött D'Artagnan. És másnap megérkezett Párizsba.

Tíz napjába került ez a kis utazás.

Mit csinált D'Artagnan Párizsban?

A hadnagy a Lombardok utcájában, az Arany Mozsárhoz címzett bolthelyiség előtt szállt le lováról. Egy fehér kötényes, jóképű ember, aki deresedő bajuszát simogatta nagy mancsával, felkiáltott örömeiben, mikor megpillantotta D'Artagnan tarka lovát.

- Lovag úr! - kiáltotta. - Hát megjött?

- Jó napot, Planchet! - szólt D'Artagnan, és meggörnyedt, hogy beléphessen a boltba.

- Gyorsan, gyorsan, hé, valaki! - kiáltotta Planchet. - Vegye át valaki D'Artagnan úr lovát, valaki hozza rendbe a szobáját, és valaki gondoskodjék a vacsorájáról.

- Köszönöm, Planchet! Jó napot, fiúk! - köszönt D'Artagnan az elősiető boltoslegények felé.

- Megengedi, ugye, hogy még elküldjem ezt a kávé, ezt a cukorszirupot és ezt a szőlőt? A főintendáns úr hivatala rendelte? - kérdezte Planchet.

- Csak küldd el, küldd el nyugodtan.

- Egy pillanat az egész, aztán megvacsorázunk.

- Intézkedj, hogy négyszemközt vacsorázhassunk - szólt D'Artagnan -, beszél-nivalóm van veled.

Planchet sokatmondó pillantást vetett hajdani gazdájára.

- Ó, sose nyugtalankodj, csupa kellemes hírt hozok - jegyezte meg D'Artagnan.

- Akkor jó! Akkor jó!...

Planchet fellélegzett, D'Artagnan pedig egyszerűen letelepedett egy bálára, és szemügyre vette a helyiséget. A bolt jól fel volt szerelve. Gyömbér, fahéj és törött bors illatát lehetett érezni, az utóbbi D'Artagnant tüszentésre ingerelte.

A boltoslegények szíve dagadt a büszkeségtől, hogy oly hírneves katona, igazi testőrtiszt van a boltban, aki gyakran érintkezik a királlyal, és szinte lázban égtek, oly lelkesen jöttek-mentek, a vevőket viszont csak úgy kutyafuttában szolgálták ki, amit némelyikük rossz néven is vett.

Planchet beszédte a pénzt, és míg számolt, udvariasan oda-odaszólt régi gazdájához. Planchet a vevőivel kurtán és felsőbbbbséges bizalmassággal beszélt, mint afféle gazdag kereskedő, aki szolgálatára áll az egész világnak, de maga nem vár senkitől semmit. D'Artagnan gyönyörűséggel figyelte ezt az árnyalatot, s hogy miért, azt később még megmagyarázzuk. Lassankint leszállt az éj, és végre Planchet elvezette D'Artagnant egy első emeleti szobába, ahol bálák és ládák közt pompásan terített asztal várta a két lakomázót.

D'Artagnan felhasználta a kis szünetet, hogy alaposan szemügyre vegye Planchet arcát, amelyet egy éve nem látott. Bár az eszes Planchet megpocakosodott, arca nem fújódott fel. Ragyogó tekintete még mindig könnyen futkosott ide-oda mély szemüregében, és a háj, mely az emberi arc minden kiugró és jellemző részét egybedagasztja, nem borította még el kiugró pofacsontját, a ravaszság és kapzsiság jelét, sem hegyes állát, vagyis a furfang és kitartás jelét, Planchet éppolyan méltósággal trónolt ebédlőjében, mint a boltjában. Egykori gazdájának egyszerű, de valódi párizsi vacsorát adott, a pék kemencéjében sült pecsenyét, hozzá főzelék-körítést, aztán salátát, és végül csemegét, amely az ő boltjából származott. D'Artagnannak jólesett, hogy a fűszeres a bálák mögül előkeresett egy palack kitűnő anjoui bort, ami világeletemben legkedvesebb bora volt D'Artagnannak.

- Régen, uram - mondta Planchet kedélyes jósággal -, én ittam a gazdám borát, most pedig boldog vagyok, hogy felajánlhatom a magamét.

- És hála Istennek, még sokáig fogom inni a borát, Planchet barátom, mert én mostantól fogva szabad vagyok!

- Szabad? Szabadságon van, uram?

- Korlátlan szabadságon!

- Csak nem hagyta ott a testőri szolgálatát? - kérdezte Planchet elképedve.

- De bizony, és most pihenek.

- És a király mit szól ehhez?! - kiáltott Planchet, el nem tudván képzelni, hogy a király nélkülözheti D'Artagnan szolgálatát.

- Öfelsége majd mással próbál szerencsét... De minthogy pompás volt a vacsora, és mint látom, jókedvedben is vagy, ez arra ösztönöz, hogy bizalmas dolgokat mondjak neked. Nyisd hát jól ki a füled.

- Nyitom.

Ezzel Planchet inkább nyájas, mint kaján mosollyal felbontott egy palack fehér bort.

- Hadd őrizzem meg a józan eszemet!

- Hej, több kell ahhoz, hogy a fejét elveszítse, uram!...

- Csakhogy most nagyobb szükségem van a józanságra, mint bármikor, mert most a magam számára kell a fejem! De lássuk először is az anyagiakat... Hogy áll a pénzünk?

- Pompásan, uram. Azt a húszezer frankot, amit adott, az üzletembe fektettem, ahol kilenc százalék hasznot hajt, ebből hetet megadok, úgyhogy még nyerek is rajta.

- És változatlanul elégedett vagy?

- A legnagyobb mértékben. Talán megint tetszett pénzt hozni?

- Különbet hoztam!... De van-e szükséged pénzre?

- Ó, dehogy! Hiszen mindenki rám akarja bízni a pénzét! Most kiterjesztem az üzletemet.

- Ez már régi terved.

- Bankszerű üzletbe akarok bocsátkozni... Megveszem megszorult társaim áruit, és pénzt kölcsönzök azoknak, akik nem tudnak fizetni.

- Uzsoramentes kölcsönt?

- Ó, uram, a múlt héten két párbajom volt az „uzsora” kifejezés miatt, amelyet az imént használt.

- Hogyan?

- Mindjárt meg fogja érteni: egy kölcsönről volt szó... A kölcsönvevő biztosítékképpen félig finomított cukrot adott át nekem, azzal a feltétellel, hogy ha egy bizonyos határidőig nem fizeti vissza a kölcsönt, a cukrot eladhatom. Én tehát kölcsönadtam ezer frankot. Az adós a kölcsönt nem fizette vissza, amire én a cukrot eladtam ezerháromszáz frankért. Az adósom megtudta ezt, és visszakövetelte tőlem a száz tallért.⁴⁰ Én természetesen visszautasítottam a követelését... azzal, hogy a cukrot csak kilencszáz frankért adtam el. Ő erre a szemembe vágja, hogy uzsoráskodom, én pedig felkérem, hogy ismételje meg ezt a kifejezését kint a

40 Egy tallér három frankot ért.

városfal mögött is. Minthogy az adósom valaha testőr volt, eljött a találkozóra. A dolog azzal végződött, hogy a bal combját keresztülszúrtam a lovag úr kardjával.

- Az áldóját! Szép kis bankár vagy, mondhatom! - jegyezte meg D'Artagnan.

- Tizenhárom százalékon felül párbajozom - szólt Planchet. - Már én ilyen vagyok.

- Ne követelj többet tizenkét százaléknál, a többit pedig számítsd föl mint jutalékot és alkuszdíjat.

- Igaza van, uram. No és a lovag úr ügye?

- Planchet, az hosszú és bonyodalmas ügy.

- Azért csak tessék elmondani.

D'Artagnan zavartan pödörte a bajuszát, mint aki zavarban van, hogy elárulta magát, és nem bízik abban, akivel bizalmas volt.

- Valami befektetésről van szó? - kérdezte Planchet.

- Úgy van.

- Nagy haszonról?

- Meglehetősen csinos haszonról: négyszáz százalék, Planchet.

Planchet akkorát csapott öklével az asztalra, hogy a rajta levő üvegek mind beleremegtek, mintha megijedtek volna.

- Hogy az istenbe lehetséges ez?

- Azt hiszem, még nagyobb haszon is lehet rajta, de én jobban szeretek kevesebbet mondani - szólt hidegen D'Artagnan.

- A teremburáját! - kiáltott Planchet, közelebb húzódva D'Artagnanhoz. - De hiszen ez pompás dolog volna... Sok pénzt kell belefektetni?

- Mindegyikünknek húsz-húszezer frankot.

- Ez az egész vagyona! És mennyi időre?

- Egy hónapra.

- És mennyit fog jövedelmezni?

- Ötvenezer frankot fejenként.

- Óriási összeg!... De ugyancsak meg kell majd verekedni egy ilyen tétért, gondolom!

- Hát, azt hiszem, csakugyan alaposan meg kell majd verekednünk - felelte D'Artagnan a legnagyobb hidegvérrel. - Hanem ezúttal ketten vagyunk, Planchet, és a verekedést én magamra vállalom.

- Ezt nem engedhetem meg, uram!

- Te, sajnos, nem vehetsz részt a dologban, Planchet, mert akkor ott kellene hagynod a boltodat.

- Hát nem Párizsban bonyolítjuk le?

- Nem.

- Talán külföldön?

- Angliában.

- Anglia csakugyan a spekuláció hazája... - szölt Planchet. - Jól ismerem azt az országot...⁴¹
Milyen természetű ügyről van szó, ha nem vagyok kíváncsi nagyon.

- Restaurációról, Planchet.

- Épületek restaurációja?

- Úgy van, épületé, Planchet; restaurálják a Whitehallt.

- Hatalmas vállalkozás... És azt tetszik hinni, egy hónap elég?

- Ezt magamra vállalom.

- Különben is a lovag úr dolga, és ha egyszer a kezébe veszi...

- Igen, az én dolgom... Eléggé értek is hozzá... hanem azért szeretném veled is megtanácskozni.

- Nagy megtiszteltetés rám nézve... csak hát nemigen értek az építészethez.

- Planchet, nincs igazad, nagyszerű építész vagy te, ebben az ügyben éppen olyan kiváló, mint jómagam.

- Köszönöm...

- Bevallom, hogy előbb barátaimnak próbáltam felajánlani, de egyiküket sem találtam otthon... Elég baj ez nekem, mert nem ismerek náluk ügyesebb és merészebb embereket.

- Ezek szerint tehát ellenfeleink is lesznek, akik vállalkozásunkat meg akarják hiúsítani?

- Úgy van, Planchet.

- Égek a kíváncsiságtól, hogy megtudjam a részleteket!

- Elmondok mindent, Planchet, csak zárd be jól az ajtókat.

- Máris.

És Planchet háromszor megfordította a kulcsot a zárban.

- Helyes, most pedig ülj ide mellém.

Planchet engedelmeskedett.

- Nyisd ki az ablakot, hogy a járókelők és a robogó kocsik zajában az se hallhasson minket, aki véletlenül a közelben van.

Planchet kinyitotta az ablakot, ahogy parancsolták, és a beözönlő zaj: utcai kiabálás, kocsi-dübörgés, ugatás, sok száz ember lépésének zaja még magát D'Artagnant is majd megsüketítette. Felhörpintett egy pohár fehér bort, és így kezdte előadását:

- Planchet, nagyszerű ötletem van.

- Ó, erről már ráismerek a lovag úrra - felelte a fűszeres, izgalmaiban remegve.

⁴¹ Planchet A három testőr idején, pontosan: 1628-ban, tehát harminckét évvel ezelőtt járt Angliában, hírt vitt a Winter lord és Buckingham herceg életét fenyegető veszedelemről.

Milyen kereskedelmi társaság alakult a Lombardok utcájabeli Arany Mozsár cég kebelében, hogy D'Artagnan ötletét üzletileg kihasználja?

D'Artagnan egy percnyi szünetet tartott, s ezalatt nemcsak egy ötletét gondolta végig, hanem mintha valamennyi ötletét összeszedte volna.

- Kedves Planchet, alkalmasint hallottál már I. Károly angol király öfelségéről? - kérdezte.
- Sajnos, hallottam róla, hiszen annak idején azért utazott el Franciaországból, hogy az ő segítségére menjen. E segítség ellenére mégis elbukott I. Károly angol király, és bukásában csaknem magával rántotta a lovag urat is.
- Úgy van. Látom, hogy nagyon jó az emlékezőtehetséged, Planchet.
- Az ördögbe! Az volna a csodálatos, ha elveszítettem volna az emlékezőtehetségemet, bármily gyenge különben. Aki egyszer hallotta a különben szófukar Grimaud-t elbeszélni, hogyan hullott le I. Károly király feje, hogyan utaztak az urak fél éjszakán át egy aláaknázott hajón, hogyan merült fel a tengerből a derék Mordaunt aranynyelű törrel a mellében, az nem egyhamar felejtí el azt a dolgot.
- Pedig vannak, akik megfeledkeznek róla, Planchet.
- Olyanok, akik nem voltak szemtanúi, és nem hallották Grimaud elbeszélését.
- Nohát, szerencsére te emlékszel rá, akkor nem kell téged egyébre emlékeztetnem, mint arra, hogy I. Károly királynak volt egy fia is.
- Két fia is volt, bizony, bár nem akarom szavait megcáfolni - szólt Planchet. - Egyszer Párizsban láttam is I. Károly második fiát, a yorki herceget, amikor éppen a Palais-Royalba ment; nekem azt mondták, hogy a herceg I. Károly kisebbik fia.⁴² Az idősebbik fiát azonban csak nevééről ismerem, de látni nem láttam.
- Éppen erre kell rátérnünk, Planchet. Ez az idősebbik fiú, akit valaha walesi hercegnek hívtak, és akinek neve most: II. Károly, Anglia királya.
- Király, ország nélkül - felelte Planchet.
- Úgy van, Planchet, és hozzáteheted még, hogy szerencsétlen király, mert sokkal szerencsétlenebb, mint a népből való bármely szegény ember, aki Párizs legnyomorultabb negyedében tengődik.

Planchet olyasfajta részvevő mozdulatot tett, amelyet az ember idegenekkel szemben használ, akikkel úgysem tudja magát megértetni. Különben is ebben a politikai érzelmi ügyben nem látott egy szemernyi üzleti ötletet sem, márpedig Planchet szemében az üzlet volt a fontos. D'Artagnan, aki mindig belelátott a dolgokba és az emberekbe, megértette Planchet-t.

- Most jön a dolog veleje - mondta. - Az az ifjú walesi herceg, aki király királyság nélkül, mint ahogy jól mondtad, Planchet, rendkívül érdekel engem. Láttam segítségért könyörögni annál a haszontalan Mazarinnál, segítségért könyörögni XIV. Lajos királynál, aki még gyermek, és úgy tetszett, pedig van valami emberismeretem, hogy a bukott király okos tekintetében, megjelenésének egész előkelőségében, amelyet nyomorában is megőrzött, van valami királyi és valami férfias.

⁴² A későbbi II. Jakab (1633-1701); a walesi herceg valóban elsőszülött fia (1630-1685) volt I. Károlynak.

Planchet szótlanul bólogatott, bár mindez, az ő szemében legalább, eddig még nem világította meg D'Artagnan ötletét. D'Artagnan folytatta:

- Én tehát így okoskodtam... Figyelj rám, Planchet, mert most jön a csattanó.

- Figyelek.

- Király nem terem minden bokorban, s a népek nem válogathatnak bennük kedvük szerint. Márpedig ez a királyság nélkül való király az én nézetem szerint olyan mag, amelyik bármely időszakban ki fog virágozni, csak akadjon egy ügyes, tapintatos, és erélyes kéz, amely megfelelően, ügyesen elülteti, jól megválogatva számára a talajt, az éghajlatot és az időjárást.

Planchet csak bólogatott, ami azt mutatta, hogy még mindig egy szót sem ért az egészből.

- „Szegény kis királymag!” - gondoltam, és egészen elérékenyedtem, Planchet, ami aztán azt juttatta eszembe, hátha valami ostobaságot követek el, és épp ezért akartam tanácsodat kérni, barátom.

Planchet elpirult örömeiben és büszkeségében.

- Szegény kis királymagvacska! Felszedlek és elültetlek jó talajba!

- Szent Isten! - fakadt ki Planchet, és olyan pillantással nézett egykori gazdájára, mintha D'Artagnan józan eszében kételkednék.

- No, mi az? - kérdezte D'Artagnan. - Mi bánt?

- Semmi, uram.

- Azt mondtad: „Szent Isten!”

- Ezt mondtam volna?

- Ezt bizony. Talán megértetted már, mit akarok?

- Bevallom, D'Artagnan úr, félek...

- Hogy megértetted, mit akarok? Hogy vissza akarom helyezni a trónjára II. Károlyt? Erre gondoltál?

Planchet felugrott, mintha puskából lőtték volna ki.

- Ahá! Hát ezt nevezte az imént restaurációnak?

- Úgy van, Planchet, vagy nem így nevezik ezt a dolgot?

- Dehogynem, persze. De jól meggondolta?

- Miért?

- Tudja-e, mi van odaát?

- Hol?

- Angliában.

- Hát ugyan mi van Angliában, Planchet?

- Először is, bocsánatot kérek, amiért belebeszélek olyasmibe, ami nem tartozik az üzletemhez. De minthogy üzletet ajánlott... mert, ugyebár, üzleti vállalkozást ajánl?

- Kitűnő üzletet, Planchet.

- Minthogy tehát üzletet ajánlott nekem, jogom van hozzá, hogy beleszóljak.

- Csak szólj bele, bátran, Planchet! Az eszmecseréből születik meg a világosság.

- Tehát minthogy engedelmet adott rá, meg kell mondanom, hogy odaát parlament is van.

- Hát aztán?

- És hadsereg is van.

- Helyes. Van még valami?

- És ott van a nemzet is.

- Ennyi az egész?

- A nemzet, amely maga követelte a megboldogult Károly király bukását és halálát, azét, aki apja volt II. Károlynak. És a nemzet nem akarhatja, hogy meghazudtolják.

- Planchet, barátom - szolt D'Artagnan -, úgy okoskodol, mint valami tök. A nemzet... a nemzet már belefáradt azoknak a furcsa nevű zsolozsmázó uraknak az uralmába. Ha már énekről van szó, kedves Planchet, én úgy tapasztaltam, hogy a nemzetek jobban szeretik a tréfás kis dalokat, mint az egyházi éneket. Emlékezz csak vissza a Fronde-ra. Mennyit daloltak akkor! Ó, azok voltak a szép idők.

- No, nem túlságosan! Kicsi híja, hogy fel nem kötöttek.

- De azért mégse kötöttek fel, ugye?

- Nem.

- És egész vagyonodnak a Fronde dalai közt vetted meg az alapját?

- Ez igaz.

- Nincs hát semmi mondanivalód?

- Dehogy nincs! Megint csak visszatérek a hadseregre és a parlamentre.

- Már mondtam, hogy húszezer fontot kérek Planchet úrtól, és ehhez magam is hozzáadok még húszezeret. Ezzel a negyvenezer fonttal egy egész hadsereget állítok.

Planchet összekulcsolta a kezét. Láta, hogy D'Artagnan komolyan beszél, és joggal hitte, hogy régi gazdája elvesztette az eszét.

- Egy egész hadsereget?... Csakugyan, uram? - kérdezte legnyájasabb mosolyával Planchet, nehogy magára haragítsa az őrültet, s aztán kitörjön rajta a dühroham. - Nagy hadsereget?

- Negyven főből állót - felelte D'Artagnan.

- Negyvenen negyvenezer ellen! Kevés egy kissé! Igaz, hogy D'Artagnan úr egymagában fölé ezerrel, ezt tudom jól, de ugyan hol talál még harminckilenc embert, aki ugyanannyit ér? Vagy ha már meg is találta, honnan vesz annyi pénzt, hogy őket megfizesse?

- Nem rossz okoskodás, Planchet!... Az ördögbe! Még majd az udvarhoz kerülsz!

- Nem, én igazán azt mondom, amit gondolok, és épp ezért kereken kimondom: félő, hogy az első nyílt ütközetben, amit negyven embere élén vezet...

- Ezért nem is vállalkozom ütközetre, kedves Planchet barátom - nevetett a gascogne-i. - Igen szép példákat ismerünk az ókorból olyan bölcsen vezetett visszavonulásokra és előremenetekre, amiknek lényege nem az ütközet, hanem éppen az ellenség megkerülése. De hiszen neked tudnod kell erről, Planchet, hiszen te vezetted a párizsiakat azon a napon, amikor meg kellett volna ütköznötök a testőrökkel, és olyan ügyesen csináltad a dolgot, hogy el se mozdultál a Royal térről.

Planchet elnevette magát.

- Igaz - mondta -, hogy ha az a negyven ember állandóan rejtekutakon jár, és nem ügyetlenkedik, van némi reménye, hogy nem verik meg. De elvégre is valami cél, amit el akar érni, mégis lebeg a szeme előtt, nem?
- Kétségkívül. Elmondom tehát, milyen módszer segítségével képzelem a lehető leggyorsabban visszahelyezni a trónra II. Károlyt.
- Helyes! - kiáltott Planchet, fokozva figyelmét. - Halljuk a módszert. De előbb meg kell jegyeznem, hogy valamiről megfélemedztünk.
- Miről?
- Nem kell számolnunk a nemzettel, amely jobban szeret pajkos dalokat énekelni, mint szent énekeket; sem a hadsereggel, amellyel nem ütközünk meg; hanem még mindig megmarad a parlament, az pedig nemigen szokott énekelni.
- De harcolni se szokott. Ugyan, ugyan, Planchet, nem szégyelled magad, hogy okos ember létedre komolyan félsz attól a néhány nagyhangútól, akiket „csonkának” és „nyirbálnak” neveznek. A parlamenttől csöppet se félek!
- Hát ha a lovag urat nem nyugtalanítja, akkor ne is beszéljünk róla.
- Helyes. Térjünk a lényegre. Emlékszel-e Cromwellre, Planchet?
- Sokat hallottam róla.
- Rettenetes kemény harcos.
- Hát még milyen rettenetes nagyevő!
- Hogyhogy?
- Hát egyetlen falással lenyelte Angliát.
- És mondd csak, Planchet, mi történt volna, ha egy nappal később valaki viszont felfalja Cromwellt...
- No de kérem, a matematika egyik alapelve, hogy a tartalmazó nagyobb, mint a tartalom.
- Nagyon helyes!... Éppen ez a mi ügyünk!
- Csakhogy Cromwell meghalt, és őt már a sírja tartalmazza.
- Kedves Planchet barátom, örömmel látom, hogy nemcsak matematikatudós lettél, hanem filozófus is.
- Uram, a boltomban mindig elolvasom a nyomtatott papírokat, amelyeket csomagolásra használok, és sokat tanulok belőlük.
- Remek! Akkor tehát tudod, minthogy a matematika és a filozófia mellett bizonyára egy kis történelmet is tanulsz, hogy a nagy Cromwell után egy egészen kicsi Cromwell következett.
- Tudom, Richardnak hívták, és úgy tett, mint D'Artagnan úr: beadta lemondását.
- Nagyon jól tudod! A nagy Cromwell után, aki meghalt és a kicsi után, aki lemondott, egy harmadik következett. Ezt Monknak hívják. Rendkívül ügyes tábornok, sohasem harcol, roppant ügyes diplomata, mert sohasem beszél, és mielőtt jó reggelt kívánna valakinek, tizenkét óra hosszat töpreng, és végül is jó estét kíván neki, és valóságos csoda, hogy ez mindig helyes is.
- Hát ez csakugyan nagyszerű - felelte Planchet. - De ismerek én egy másik politikust is, aki rendkívül hasonlít Cromwellre.

- Nem Mazarint gondolod?

- De bizony őt!

- Igazad van, Planchet; csak hogy Mazarin nem pályázik Franciaország trónjára, és ez nagy különbség. Hát ez a Monk, aki már kiszedte tányérjára a jól megpirított Angliát, és éppen a száját nyitja, hogy bekapja, és aki II. Károly embereinek, sőt magának II. Károlynak is azt mondta: *Nescio vos...*

- Nem tudok én angolul - jegyezte meg Planchet.

- Nem baj, tudok én - felelte D'Artagnan. - *Nescio vos* annyit jelent: „Nem ismerlek benneteket.” Amint ez a Monk, Angolországban ez a hatalmas embere lenyelte a falatot...

- Akkor? - kérdezte Planchet.

- Akkor, barátom, odamegyek a negyven emberemmel, egyszerűen elfogom ökelmét, becsomagolom, és elhozom Franciaországba, ahol káprázó szemem előtt két lehetőség tárul fel.

- Az enyém előtt is! - kiáltott Planchet lelkesülten. - Ketrecebe zárjuk, és pénzért mutogatjuk.

- Hát, Planchet, ez egy harmadik lehetőség, nem is gondoltam rá, te fedezted föl.

- De jónak találja?

- Már hogyan találnám jónak? De azt hiszem, az én terveim jobbak.

- Halljuk hát a terveit.

- Először is: váltságdíjat tűzök ki.

- Mekkora?

- Ezer ördög és pokol! Egy ilyen fickó csak megér százezer tallért!

- Hogyan érne meg!

- Hát látod, először is: kikötők érte százezer tallér váltságdíjat.

- Vagy pedig?...

- Vagy pedig, ami még többet ér, kiszolgáltatom Monkot II. Károly királynak, aki ezek után maga restaurálhatja magát, és ha már ott ül a trónon, megfizeti nekem a százezer tallért. Ez tehát az én ötletem. Mit szólsz hozzá, Planchet?

- Nagyszerű ötlet, uram! - kiáltott Planchet reszketve izalmában. - De hogyan jutott erre az eszmére?

- Hirtelen támadt bennem egy reggel a Loire partján, mikor XIV. Lajos, szeretett királyunk, könnyét hullatta Mancini kisasszony szép kezére.

- Uram, mondhatom, az eszméje pompás. De...

- Mi az? „De” is van?

- Már megbocsásson, de tudja, az egész eset hasonlít kissé annak a szép medvének a bőréhez, amit el akartak adni, mielőtt még a medvét elejtették volna. A Monk elfogása nem lesz ám olyan könnyű dolog. Verekedni kell majd.

- Minden bizonnyal, de hiszen azért állítok egy egész hadsereget.

- Ahá, ahá, értem már. Tehát rajtaütés! Akkor pedig diadalmaskodik is, uram, mert az efféle összecsapásokban felülmúlhatatlan.

- Hát szerencsém szokott lenni - felelte büszke szerénységgel D'Artagnan. - Hiszen, ha eszmém kivitelénél velem volna a kedves, jó Athos, a derék Porthos és a ravasz Aramis, gyerekjáték volna az egész. De, sajnos, barátaimat mintha a föld nyelte volna el. Sehol találom őket. Így hát magam indulok útnak. De mondd, jónak találod-e ilyenformán ezt a vállalkozást, és előnyösnek a pénzbefektetést?

- Nagyon jónak! Túlságosan jónak!

- Hogyhogy?

- Azért, mert a szép dolgok sohasem idejében történnek.

- Ez aztán szent igaz, Planchet, bizonyítja az is, hogy én vállalkozom rá. A te számodra egészen kitűnő polgári haszon lesz a dologból, az én számomra pedig érdekes kis eset. Az emberek azt fogják mondani: „Íme, ilyen volt D'Artagnan úr öregségében.” Emlegetni fognak a társasági történetekben, talán még a történelemben is. Én nagyon vágyódom a dicsőségre!

- Uram - kiáltott fel Planchet -, ha arra gondolok, hogy ez az óriási terv itt érett meg nálam, a nyerscukrom, aszalt szilvám és fahéjam közt, az üzletemet valóságos palotának látom.

- Vigyázz, Planchet, vigyázz. Hacsak neszét veszik is a dolognak, a Bastille vár mindkettőnkre. Tehát légy óvatos, barátom, mert mi most ketten összeesküvést szövünk, és Monk úr Mazarin úr szövetségese; jó lesz résen lenni.

- Ha valakit az a megtiszteltetés ér, hogy D'Artagnan úrhoz tartozhatik, akkor nem ismer félelmet, és ha az embernek ráadásul az a szerencséje, hogy önnel üzleti összeköttetésbe kerülhet, az ember tud hallgatni.

- Nagyon helyes! A hallgatás még inkább a te érdeked, mint az enyém, hiszen én egy hét múlva Angliában leszek.

- Utazzon el, uram, utazzon el! Mennél hamarább, annál jobb!

- Tehát lesz pénz?

- Holnap lesz pénz is, holnap megkapja tőlem a pénzt. Aranyban akarja, vagy ezüstben?

- Aranyban, úgy kényelmesebb. De hogyan rendezzük a kettőnk dolgát? Szeretném tudni.

- Ó, Istenem, hát ez a legegyszerűbb dolog a világon: nyugtát ad nekem az összegről, és kész.

- Nem, nem - tiltakozott élénken D'Artagnan -, rendnek kell lenni.

- Magam is így gondolom... De hát D'Artagnan úrral szemben...

- És ha meghalok odaát, ha megöl egy puskagolyó, vagy belehalok a sörivásba?

- Higgye meg, uram, hogy halála annyira megrendítene, hogy a pénzzel nem is törődnék.

- Köszönöm, Planchet, de azért, mint két ügyvéd, annak rendje és módja szerint szerződést kötünk, olyasfélét, amit társasági szerződésnek is lehetne nevezni.

- Ahogy kívánja, uram.

Planchet tollat, tintát és papirost hozott.

D'Artagnan fogta a tollat, belemártotta a tintába és írni kezdett.

Szerződés, mely egyrésztől D'Artagnan volt királyi testőrhadnagy (lakik a Tiquetonne utcában a *Gödölyéhez* címzett fogadóban), másrésztől Planchet fűszeres (lakik a Lombardok utcájában, az *Arany Mozsár* fűszerüzlet címén) között, az alanti pontokban jött létre:

Szerződő felek megegyeznek a következőkben:

D'Artagnan úr eszméjének keresztülvitelére 40 000 frank tőkével betéti társaság alakul.

Planchet úr, aki ismeri és minden tekintetben helyesli D'Artagnan úr eszméjét, húszezer frankot fizet D'Artagnan úr kezéhez.

Planchet úr nem követeli sem a tőkét, sem pedig az érte járó kamatokat mindaddig, amíg D'Artagnan úr vissza nem tér angliai útjáról.

D'Artagnan úr viszont kötelezi magát, hogy húszezer frankkal maga is hozzájárul a húszezer frankhoz, amit Planchet úr letett.

D'Artagnan úr a fent nevezett negyvenezer franknyi összeget a legjobb belátása szerint, de mindenképp az alább megnevezett ügy érdekében használja fel.

Azon a napon, amikor D'Artagnan bármily módon visszahelyeztette II. Károly király öfelségét Anglia trónjára, Planchet úrnak a kezéhez lefizet...

- Százötvenezer frankot - szólt naivul Planchet, látva, hogy D'Artagnan habozik.
- Az ördögbe! - felelte D'Artagnan. - Nem lehet felesben osztozkodni, nem lenne igazságos.
- De hiszen a pénzt egyenlő összegben fizetjük be, D'Artagnan úr - jegyezte meg Planchet félénken.
- Igaz, de hallgasd meg a záradékot, kedves Planchet, és ha nem találsz minden pontját méltányosnak, akkor legfeljebb töröljük.

És D'Artagnan így folytatta az írást:

Mínthogy azonban D'Artagnan úr a társuláshoz húszezer frank tőkéjén kívül idejét, ötletét, tevékenységét és saját bőrét is adja, vagyis csupa olyan dolgot, amit rendkívül sokra becsül, kivált a legutóbbit, D'Artagnan úr a háromezerezer frankból kétszázszázötvenet megtart magának, vagyis az összeg kétharmad részét.

- Rendben van - jegyezte meg Planchet.
- Igazságos így? - kérdezte D'Artagnan.
- Tökéletesen, uram.
- És be fogod érni egyszázszázötvenet frankkal?
- A kirilájomát! Meghiszem azt, hogy beérem. Egyszázszázötvenet frankot kapok húszezezerért!
- És ne felejtse el, hogy egy hónap alatt!
- Egy hónap alatt?
- Ennyit kérek tőled.
- Uram - mondta nagylelkűen Planchet -, hatheti határidőt adok.
- Köszönöm - felelt udvariasan a testőrtiszt.

Ezek után a szerződő felek újra átolvasták a szerződést.

- Tökéletes! Maga a megboldogult Coquenard, Du Vallon báróné első férje se csinálhatta volna meg jobban.
- Azt hiszed? No, akkor írjuk alá.

Mind a ketten aláírták a nevüket.

- Így aztán - szólt D'Artagnan - nem fogok tartozni senkinek.

- De én mindig adósa leszek a lovag úrnak - felelte Planchet.

- Nem, mert bármilyen szeretettel ragaszkodom is a bőrömhöz, meglehet, hogy Angliában hagyom, és te akkor mindenedet elveszíted. Az áldóját, majdnem elfelejtettem ideírni a legfontosabb záradékot. Már írom is:

Abban az esetben, ha D'Artagnan úr áldozatul esnék vállalkozásának, az elszámolás megtartottnak tekintendő, és Planchet úr ezennel nyugtatványt ad D'Artagnan úr elköltözött lelkének a húszezer frankról, amelyet a fentnevezett társaság pénztárába befizetett.

Erre a záradékra Planchet kissé összeráncolta szemöldökét. De meglátva egykori gazdája csillogó szemét, izmos kezét, hatalmas és hajlékony termetét, megint visszatért a bátorsága, és ingadozás, habozás nélkül aláírta a záradékot is. D'Artagnan hasonlóképpen cselekedett. Így jött létre az első ismert társulási szerződés. A formával és ötlettel azóta nyilván sokan visszaéltek.

- Most pedig - szólt Planchet, még egyszer teletöltötte a testőr poharát - tessék aludni menni, kedves jó uram.

- Nem a - felelte D'Artagnan -, mert a dolog legnehezebbje még hátravan, és ezen fogok majd tűnődni.

- Eh! - szólt Planchet. - Én annyira bízom D'Artagnan úrban, hogy nem adnám oda jövődő százezer frankomat mai kilencvenezerért!

- Az ördög vigyen el engem! - mondta D'Artagnan. - Azt hiszem, igazad van!

Ezzel D'Artagnan fogta az egyik gyertyatartót, felment a szobájába és lefeküdt.

Amelyben D'Artagnan a Planchet és Társa cég érdekében útra készülődik

D'Artagnan úgyszólván egész éjszaka gondolkodott, úgyhogy másnap reggelre el is készült tervével.

„Úgy lesz majd! - mondotta, amint felült az ágyban, és könyökét térdére, arcát tenyerébe támasztotta. - Úgy lesz majd! Kiválasztok negyven elszánt és erős embert, olyan emberek közül, akik valami rossz fát tettek a tűzre, de akik fegyelemhez vannak szokva. Ígérek mindegyiknek ötszáz frankot egy hónapra, arra az esetre, ha visszatérnek. Ha nem térnek vissza, nem kapnak semmit, illetve a nekik járó zsold felét megkapják hozzátartozóik. Ami az ételmezt és a szállást illeti, ez az angolok gondja, akiknek sok marhájuk van a legelőn, szalonájuk az éléstárakban, baromfijuk a baromfiudvaron és búzájuk a magtárakban. Felajánlom szolgálomat ezzel a csapattal Monk tábornoknak. Szívesen el fogja fogadni. Megnyerem bizalmát, és amilyen hamar csak lehet, visszaélek vele.”

Itt azonban megakadt D'Artagnan, abbahagyta a tűnődést, a fejét csóválva, azután így folytatta:

„Nem, ilyesmit el sem merek mondani Athosnak: következésképp nem túlságosan tisztességes módszer. Erőszakhoz kell folyamodnom; bizonyos, hogy ezt kell tennem, de anélkül, hogy bármilyen tekintetben is kockáztatnám becsületemet. Negyven emberrel mint szabadcsapat fogok kóborolni. Igen, de ha szembekerülök nem negyvenezer angollal, ahogy Planchet mondja, hanem egyszerűen csak négyszázzal? Akkor megvernek, tekintve, hogy negyven harcosom közül legalább tíz hígvelejtű lesz, tízen ostobaságból tüstént agyon hagyják ütni magukat. Nem; alighanem lehetetlen negyven megbízható embert találni; ennyi nincs. Be kell érnem harminccal. Ha csak harminc emberem van, jogom van elkerülni a fegyveres összeütközést, embereim kis száma miatt, s ha mindazonáltal megütközünk, sokkal jobban biztosítja számomra az áttekintést harminc ember, mint negyven. Azonkívül megtakarítok ötezer frankot, vagyis tőkémnek egynyolcad részét, és ez már megéri a fáradságot.

Helyes, tehát harminc emberem lesz. Három csoportra osztom őket; szétszéledünk a vidéken, azzal a szigorú utasítással, hogy egy megbeszélt időpontban ismét gyülekezzünk: tíz-tíz embert számláló csapatokban nem keltünk gyanút, és észrevétlenül jutunk át mindenütt. Igen, igen, harminc, ez igen kitűnő szám. Háromszor tíz, három, ez isteni szám. És egy harminc emberből álló század, ha együtt van, mégsem megvetendő dolog.

Ó, én szerencsétlen! - folytatta töprengését D'Artagnan. - Harminc lóra is szükségem van, de ez kész tönkremenés. Hol az ördögbe volt az eszem, hogy megfeledeztem a lovakról. Pedig arról álmodni sem lehet, hogy ilyen vállalkozást lovak nélkül lehessen megvalósítani. Jól van, nem bánom, hozzájuk meg ezt az áldozatot, de a lovakat ott helyben szerezzük be - hiszen nem rosszak a lovak arrafelé.

De, a mennykő csapjon belé, elfelejtettem, hogy három csapathoz természetesen három parancsnok is kell, és itt a bökkenő: a három parancsnok közül egy már van, én volnék az; igen, de a másik kettő magában annyiba fog kerülni, amennyibe az egész csapat kerül. Nem, tiszta sor, hogy csak egy hadnagyra van szükségem. Ez esetben azután húsz emberre korlátozom a csapatot. Jól tudom, hogy húsz ember kevés; minthogy pedig már harminc embernél elhatároztam, hogy nem keresem az összecsapást, ezt húsz emberrel annál inkább megtehetem. A húszas kerek szám, s a lovak száma is csökken tízzel, amit szintén tekintetbe kell venni... és azonkívül egy jó hadnaggyal...

- Teringette! Milyen szép dolog is a türelem és az előrelátás! Nem negyven emberrel akartam-e hajóra szállni, és most megelégszem hússzal, akiktől ugyanazt az eredményt várom. Egyszerre tízezer ezüsttallért takarítok meg, és nagyobb biztonságra teszek szert; ez már valami. Most még csak arról van szó, hogy megtaláljam azt a hadnagyot, találjuk meg hát, és azután... Nem könnyű dolog; derék, bátor emberre van szükségem, önmagam másodpéldányára. Igen ám, de ez a hadnagy tudni fogja titkomat, és mert a titok egymilliót megér, s mert én az emberemnek csak ezer frankot, legfeljebb ezeröttszázat fizetek, az emberem a titkot el fogja adni Monknak. Az áldóját! Hát akkor nem kell hadnagy. Különben is: ennek az embernek, ha olyan néma lesz is, mint Püthagoras⁴³ valamelyik tanítványa, lesz egy kedvenc katonája a csapatban, azt megteszi altisztnak; a katona végére jár majd a titoknak, még ha a hadnagy becsületes is, és nem akarja eladni. Akkor az altiszt, aki kevésbé becsületes és kevésbé becsvágyó, az egészszet odaadja ötvenezer frankért. Tyű! Nem lehet! Határozottan nem lehet hadnagyot alkalmaznom. De akkor nem oszthatom csapatom kétfelé, és nem léphetek akcióba egyszerre két helyen... De miért is kellene két helyen működnünk, holott csak egy embert kell elfognunk? Miért gyengítsem csapatomat azzal, hogy jobb felét az egyik helyre, a bal felét a másikra állítom?

Egyetlen csapat lesz, az ántiját! Egyetlen, de annak D'Artagnan a parancsnoka. Tyúha, nagyon jó! Csakhogy húsz ember, ha egy csapatban cirkál, mindenki előtt gyanús; nem szabad, hogy húsz lovast lássanak együtt portyázni, különben kiküldenek ellenük egy egész századot, amely megkérdezi a jelszót, és látván, hogy zavarba hoz vele, lepuffantja D'Artagnan urat egész csapatával egyetlenben, akár a nyulakat a hajtóvadászaton.

Az emberek számát tízre korlátozom tehát; ily módon egyszerűen és egyöntetűen lehet cselekedni, kénytelen leszek óvatos lenni, ami már fél sikert jelent olyan vállalkozásnál, amilyenbe én fogok: az emberek nagy száma talán még belehajszolt volna valamilyen ostobaságba. És tíz lovat venni vagy szerezni, az már gyerekjáték. Hej, de pompás eszme, és mennyivel nyugodtabban kering a vér máris az ereimben. Nem lesz gyanú, nem kell majd jelszó, nem lesz veszély. Tíz ember az béres vagy háziszolga. Tíz embert, akik áruval megrakott lovakat vezetnek, mindenütt megtűrnék, mindenütt szívesen fogadnak. A tíz ember a Planchet és Társa cég számára utazik, melynek üzlete Franciaországban van. Ez ellen mit sem lehet szólni. A tíz ember munkásruhát fog viselni, jó vadászkeszük lesz, jó puskájuk a nyeregkapájukon, jó pisztolyuk a tarsolyban. Sohasem zavarja őket semmi, mert nincs rossz szándékuk. Lehet, hogy tulajdonképpen csempészek, de baj az? A csempészt nem kötik fel, mint azt, aki többnejűségben találtatik. Legrosszabb esetben is csak az történhetik, hogy elkobozzák árunkat. Hát ki bánja, ha elkobozzák az árunkat?! Valóban kitűnő terv. Csak tíz embert toborzok, tízet, akik olyan elszántak, mintha negyvenen volnának, akik annyiba fognak kerülni, mint négy, akiknek biztonság okáért egy árva szót sem szólok tervemről, hanem egyszerűen csak azt mondom nekik: - Fiúk, merész vállalkozásra indulunk! Így aztán ördög legyen a talpán, aki túljár az eszünkön! Tizenötezer frank megtakarítás! A húszhoz képest óriási összeg!!”

D'Artagnant megnyugtatta elmés számítása, elhatározása megszilárdult, és eltökélte, hogy semmit sem változtat rajta. A névsoron, amelyet felülmúlhatatlan emlékezőtehetsége őrzött, tíz kiváló ember volt felírva, valamennyien az olyan kalandorok fajtájához tartoztak, akikkel mostohán bánt a sors, vagy akiket az igazságszolgáltatás zaklatott. Mikor mindezt végig-gondolta, D'Artagnan felkelt, és tüstént elindult emberei keresésére, de előbb meghagyta Planchet-nak, hogy ne várja ebédrel, de talán még vacsorával sem. Másfél nap alatt bejárta Párizsban a lebujszókat, learatta a termést, és anélkül, hogy a kalandorokat egymással összeengedte volna, csinos kis gyűjteményt állított össze ijesztő külsejű emberekből, akik

43 Görög matematikus és filozófus (i. e. kb. 580-500); a hagyomány szerint aszketikus életmódot követelt tanítványaitól.

silányabban beszéltek franciául, mint ahogy az angol nyelvet törték, amelyet majd használniuk kell.

Jórészt gárdisták voltak, olyan emberek, akiknek érdemeit D'Artagnan különböző alkalmakkor tanulta meg becsülni; dőzsölés, szerencsétlen kardszúrások, váratlan kártyaveszteségek vagy Mazarin úr gazdasági reformjai kényszerítették őket, hogy a homályban és a magányosságban, a zaklatott lelkek e két nagy vigasztalójánál keressenek menedéket.

Az átélt szenvedések nyoma ott látszott az arcukon és a ruházatukon. Néhánynak az arcán sebhelyek látszottak, valamennyinek rongyos volt a ruházata. D'Artagnan a kenyeres pajtások legégetőbb nyomorát a társaság tallérainak kiosztásával enyhítette; ügyelt rá, hogy az emberek ezeket a tallérokat külsejük csinosítására fordítsák, és újoncait Franciaország északi részébe, a Berghes és Saint-Omer közti vidékre vezényelte. Hat nap volt a kötelező határidő, és D'Artagnan elég jól ismerte embereinek jóakarátát, vidámságát és becsületességét ahhoz, hogy biztosan tudja: egyetlenegy sem fog közülük hiányozni névsorolvasáskor.

Midőn D'Artagnan kiadta parancsait, megmondta, hol gyülekezzenek, elbúcsúzott Planchet-től, aki nyomban hadserege felől tudakozódott. D'Artagnan nem tartotta célszerűnek beleavatni Planchet-t, hogy csökkentette embereinek számát, mert attól félt, hogy e vallomása után társának bizalma csökkenni fog. Planchet módfelett megörült, hallván, hogy befejeződött a hadsereg toborzása, és hogy afféle felesben országló király lett belőle, aki pénztártrónusáról felbérel egy hadtestet a hitszegő Albion, minden igaz francia hazafi ősrégi ellensége ellen.

Planchet tehát szép kettős Lajos-aranyakban kifizetett D'Artagnannak a saját része fejében húszezer frankot, és további húszezer frankot ugyancsak szép kettős Lajos-aranyakban D'Artagnan része fejében. D'Artagnan egy-egy zsákba tette a két pénzösszeget, és kezében méregette a zsákok súlyát.

- Hát bizony nagyon súlyos ez a pénz, kedves Planchet barátom - mondotta -; tudod-e, hogy több mint harminc font?

- Eh, a ló úgy elviszi, mint a pelyhet.

D'Artagnan a fejét rázta.

- Ne mondj ilyet, Planchet: az a ló, amelyiket a lovasán és az iszákon kívül még harminc font terhel, már nem olyan könnyen úszik át a folyón, nem lehet vele olyan könnyen valamilyen falon vagy árkon átugratni, és ha a ló nem állja meg a helyét, a lovas se boldogul. Persze, te ezt nem tudod, mert teljes életedben a gyalogságnál szolgáltál.

- De akkor mit lehet tenni, uram? - kérdezte Planchet, aki nagy zavarba jött.

- Ide hallgass: akkor fizetem a zsoldosaimat, amikor hazánkba visszatérünk. Tartsd magadnál az én részemet, az egyik húszezer frankot; forgathatod, míg távol leszünk.

- És az én részemmel mi lesz?

- Magammal viszem.

- Uram, bizalma igen megtisztelő, de mi történik, ha nem tér vissza?

- Ez lehetséges, ámbár nem nagyon valószínű! De azért az esetre, ha nem térnék vissza, Planchet, adj tollat, hogy megcsinálhassam a végrendeletemet.

D'Artagnan tollat vett kezébe, és egy közönséges papírlapra ezt írta:

Én, D'Artagnan, húszezer frankkal rendelkezem, amely összeget garasonként takarítottam meg azalatt a harminchárom év alatt, amíg Ófelségének, Franciaország királyának szolgálatában álltam. Belőle ötezret Athosra, ötezret Porthosra, ötezret

Aramisra hagyományozok, azzal, hogy ezt az összeget az én nevemben és a saját nevükben kis barátomnak, Raoul-nak, Bragelonne vicomte-nak adományozzák. Az utolsó ötezret Planchet-nak hagyományozom, hogy ne sajnálja a többi tizenötezret barátaimnak kifizetni.

Aminek hitelül jelen sorokat aláírtam.

D'Artagnan

Planchet-n látszott, hogy nagyon kíváncsi, mit írt D'Artagnan.

- Itt van, olvasd - mondta Planchet-nak a testőr. Az utolsó soroknál könnyek szöktek Planchet szemébe.

- Azt hiszi, hogy anélkül nem adtam volna oda a pénzt? Akkor inkább nem kell nekem az ötezer frankja!

D'Artagnan mosolyogva így válaszolt:

- Fogadd el, Planchet, fogadd el! Ily módon csak tizenötezret veszítesz hús helyett, és nem jössz kísértésbe, hogy nem akarván semmit sem veszíteni, megbecstelenítsd urad aláírását.

Milyen jól ismerte az emberek és szatócsok természetét a szeretetre méltó D'Artagnan úr!

Azok, akik bolondnak tartották Don Quijótét, mert másodmagával, szolgája, Sancho társaságában elindult, hogy egy országot hódítson meg, és azok, akik bolondnak mondták Sanchót, mert urát elkísérte az országhódító hadjáratra, bizonyára nem vélekedtek volna másképp D'Artagnanról és Planchet-ról sem.

Az előbbi azonban a legéleselmjűbb emberek egyike volt a francia udvar legéleselmjűbb emberei közt, a második pedig méltán örvendett annak a hírnévnek, hogy a legfurfangosabb az összes Lombardok utcájabeli, tehát az összes párizsi, vagyis az összes franciaországi szatócsok és kalmárok közt.

Ha azonban e két embert csak abból a szempontból nézzük, amelyet más emberekkel szemben alkalmazunk és ha az eszközöket, amelyekkel ismét trónjára akartak emelni egy királyt, a mindennapi eszközökkel hasonlíthatók össze, akkor - egy olyan országban, hol tyúkeszű emberek élnek - az ugyancsak tyúkeszű ember megbotránkoznék a testőrtiszt határtalan vakmerősége és szövetséges társának ostobasága miatt.

Szerencsére D'Artagnan nem volt az az ember, aki ügyet vetett volna rá, hogy mások milyen ostobaságokat művelnek, vagy hogy miket beszélnek róla. Jelszavául ezt választotta: *Cselekedj okosan, aztán hadd beszéljenek, amit akarnak*. Planchet jelszava ez volt: *Hadd tegyen mindenki, amit akar, ne szólj semmit*. Ennek a következménye az lett, ami már az összes nagy szellemeknél lenni szokott: a két ember *intra pectus*⁴⁴ azzal kecségtette magát, hogy igaza van mindazokkal szemben, akik nem adnak neki igazat.

D'Artagnan azzal kezdte, hogy páratlanul szép időben kelt útra; nem borította felhő az eget, nem bontotta felhő a kedélyét, vidám volt és erős, nyugodt és határozott, elszántsága megacélozta, s minthogy ilyenformán jó nagy adagot vitt magával abból a bűvös fluidumból, amelyet a lelki izgalom vált ki az idegekből, olyan erővel és hatalommal ruházta fel az emberi gépezetet, amelyről a jövő századok minden valószínűség szerint sokkal nagyobb matematikai pontossággal tudnak majd számot adni, mint mi ezt napjainkban tehetjük. Mint hajdanában, D'Artagnan megint csak, immár negyedszer, azt a kalandokban dús utat választotta, amelyen egykor Boulogne-ban jutott el. Útközben úgyszólván felismerhette az út kövén lépéseinek nyomát, és öklének nyomát a csapszékek ajtain; s örökön éber és tevékeny

44 Szíve mélyén, (latinul)

emlékezete felidézte előtte fiatalságát, amely most, ha szívére és acélos izmaira gondolt, mintha visszatért volna.

Milyen gazdagon megáldotta a természet ezt az embert! Minden szenvedély, minden hiba, minden gyengeség megvolt benne, és az ellentmondás szelleme, amely gondolkodását uralta, mindezeket a gyarlóságokat megfelelő jó tulajdonságokká változtatta át. D'Artagnan képzelete folyton csapongott, ennél fogva megijedt az árnyéktól is, és mert szégyellte maga előtt, hogy fél, hát nekiment az árnyéknak, és határtalanul vakmerő lett, ha csakugyan veszélyben forgott. Csupa mozgékony volt az egész ember, és ezért minden a világon örömet szerzett neki. Működött kedvelte a mások társaságát, de sohasem unatkozott a saját társaságában sem, és ha valaki megfigyeli, mikor egyedül van, jó néhányszor tapasztalhatta volna, hogy nevet a mulatságos történeteken, amelyeket magamagának beszél el, vagy a kacagtató helyzeteken, amelyeket képzelete varázsolt eléje, éppen öt perccel hamarabb, mint ahogy az unalom elfoghatta volna.

D'Artagnan ezúttal nem volt olyan vidám, mint amilyen akkor lett volna, ha kilátása van rá, hogy Calais-ban néhány jóbarátjával találkozik a tíz ágrólszakadt fickó helyett, akiknek ott adott találkát; de azért napjában legfeljebb egyszer vett erőt rajta a szomorúság, és vagy ötször látogatta meg ez a komor istenség, míg végre megpillantotta Boulogne-ban a tengert.

Itt azonban D'Artagnan úgy érezte, közeledik a cselekvés ideje, s minden más érzése örökre eltűnt. Csak az önbizalma maradt meg. Boulogne-ból a tengerpart mentén haladt Calais-ig.

Calais volt az általános gyülekezőhely, és minden egyes újoncnak A Nagy Királyhoz címzett fogadót jelölte meg, mint olyat, ahol az ellátás nem drága, ahol a tengerészek szoktak mulatozni, ahol a katonafélék, no természetesen a börzekések, napi harminc sou-ért kaphattak szállást, ételt, italt, tehát a földi élet minden szépségét.

D'Artagnan elhatározta, hogy a gondtalan mulatozásuk közben fogja a legényeit meglepni, erről akarja megítélni, hogy mint jó bajtársakra számíthat-e rájuk.

Este fél ötkor megérkezett Calais-ba.

D'Artagnan a Planchet és Társa cég számára utazik

A Nagy Királyhoz címzett fogadó egy kis utcácskában volt, amely párhuzamosan haladt a kikötővel; mint a létrafokok, kis utcák szeltek át a létra párhuzamos rúdjaik: a kikötő és az utca hosszú egyenesét. Ezekon a mellékutcákon át észrevétlenül lehetett a kikötőből a fogadó utcájába jutni, és az utcából a kikötőbe.

D'Artagnan a kikötő felől érkezett, betért az egyik kis utcába, és észrevétlenül eljutott A Nagy Királyhoz címzett vendéglőig.

A pillanat jól volt megválasztva, és A Szabad Molnárhoz címzett meung-i fogadóban való első kalandjára emlékeztette D'Artagnant. Néhány tengerész kockajáték közben összeveszett, és nagy dühvel fenyegette egymást. A kocsmáros, a kocsmárosné és a két pincér félelemmel eltelve nézte a felbőszült játékosok csoportját, akik közt bármely pillanatban kitörhetett a kés- és baltaharc.

A játék azonban folyt tovább.

Egy kőpadon két ember ült, mintegy örködve az ajtó előtt, a vendégszoba háttérében négy asztal mellett nyolc másik személy ült. A padon ülő két férfi és az asztaloknál ülők nem vettek részt sem a játékban, sem a civakodásban. D'Artagnan a tíz zsoldosát ismerte fel e részvétlen nézőkben.

A civakodás mind hevesebbé vált. Minden indulatnak, mint a tengernek, megvan a dagálya és az apálya. Az egyik tengerész, akit a düh már majd szétvetett, feldöntötte az asztalt a rajta levő pénzzel együtt. Az asztal felborult, a pénz szétgurult. Az egész fogadóból nyomban összefutott a szolganép, belemarkoltak az ezüsttallérokba, és továbbálltak, a tengerészek pedig egymásnak estek.

Csak a padon ülő két ember és a belső szobában tartózkodó nyolc tett úgy, mintha szavát adta volna egymásnak, hogy teljesen érzéketlen marad az ordítózás, a düh és pénzcörgés közepett, pedig úgy látszott, nem is ismerik egymást. Ketten közülük beérték azzal, hogy a küzdőket, akik egészen az ő asztalukig jutottak, lábukkal el-eltasították.

Ketten pedig, semhogy részt vegyenek az általános zűrzavarban, inkább zsebre tett kézzel kimentek; másik kettő felállt az asztalra, amelyik mellett ült, ahogy az olyan emberek szokták tenni, akiket hirtelen meglep az árvíz, nehogy a vízbe füljanak.

- Ejha - örvendezett magában D'Artagnan, akinek egyetlen itt említett mozzanat sem került el a figyelmét -, ez aztán a szép gyűjtemény: körültekintőek, nyugodtak, hozzá vannak szokva a ramazurihoz, nem izgatja őket a verekedés. Teringettét! Szerencsés kezem volt.

Hirtelen a szoba egyik zuga vont a magára a figyelmét.

A két embert, aki a verekedőket lábbal visszataszította, szidalmazni kezdték a tengerészek, akik közben kibékültek.

Egyikük, a dühtől félig és a sörtől teljesen mámorosan kérdőre vont a két nyugodt ember közül a kisebbiket, hogy miért érintette lábával a jó Istennek olyan teremtményét, aki nem kutya. És mialatt a kérdést feltette, nagyobb nyomaték kedvéért az öklével D'Artagnan újoncának orra előtt hadonászott.

Az elsápadt, de nem lehetett megítélni, hogy félelmében vagy haragjában sápad-e el; ezt látva, a matróz úgy vélte, hogy fél, és kezét felemelte azzal a nagyon is nyilvánvaló szándékkal, hogy az idegen fejére sújtsa. A fenyegetett ember azonban, bár egyáltalán nem lehetett észrevenni, hogy megmozdult volna, olyan hatalmas ütést mért a tengerész gyomrára, hogy a matróz szörnyű kiáltozással a szoba végéig gurult. A legyőzött matróz bajtársait ismét egyesítette a testületi szellem, s egyetlen szempillantás alatt valamennyien rárontottak a győzőre.

Ez utóbbi ugyanolyan hidegvérrel, mint amelynek már egyszer tanújelét adta, s anélkül, hogy meggondolatlanul fegyveréhez nyúlt volna, egy ónfedeles söröskancsót ragadott kezébe, és támadói közül kettőt vagy hármat leütött vele; midőn azután már-már legyőzte a túlerő, a szobában tartózkodó másik hét hallgatag ember, aki addig meg se moccant, megértve, hogy az ő ügyük forog kockán, bajtársa segítségére sietett.

Ugyanakkor az ajtónál ülő két közönyös férfi olyan homlokráncolással fordult hátra, ami világosan elárulta azt a szándékukat, hogy hátba támadják az ellenséget, ha abba nem hagyja a harcot.

A kocsmáros, a pincérek és a két éjjeliőr, aki arra járt, és kíváncsiságból túlságosan előremérészkedett a szobába, szintén belesodródott a verekedésbe, és alaposan megkapta a magáét.

A párizsiak úgy mérték a csapásokat, mint a küklopszok, olyan összhangban, és olyan taktikával, hogy öröm volt nézni. Végül is a túlerő miatt kénytelenek voltak visszavonulni, és elsáncolták magukat a nagy asztal mögött, amit négyen együttes erővel felemeltek, másik kettő pedig felfegyverezte magát egy-egy bakkkal, s mintha hatalmas tagló volna, lesújtott vele a matrózok fejére, úgyhogy a szörnyű ostromágyú egy csapásra nyolc ellenfelüket terítette le.

A padlót sebesültek borították, a szobát por és kiáltozás töltötte be, midőn D'Artagnan, megelégedve a próbával, karddal a kezében előlépett, és ahány felfelé ágaskodó fejet csak látott, arra mind lesújtott kardjának gombjával, harsány hangon hahóзва, úgyhogy tüstént véget is vetett a verekedésnek. A terem közepe felől rémülten iparkodott a nép a sarkok felé, és D'Artagnan nemsokára egyedül állt ott, s a helyzet ura volt.

- Hát ez meg micsoda - kérdezte azután a gyülekezetet olyan ünnepélyes hangon, amilyennel Neptunus mondhatta ki *quos egó-ját*.⁴⁵

Nyomban, és hamarabb e szavaknál, hogy a vergiliusi hasonlatot folytassuk, amint D'Artagnan urukra és parancsolójukra emberei külön-külön ráismertek, lecsillapodott haragvásuk, csakúgy, mint deszkacsapkodásuk és taglócsapásaik.

A tengerészek pedig, látván a kivont kardot, a marcona arcot és a gyors kezet, amely ellenségeik segítségére érkezett, ennek a férfinak a személyében, aki szemmel láthatóan megszokta a parancsolást, összeszedték sebesültjeiket és korsóikat.

A párizsiak a verítéket törölgették a homlokukról, és meghajoltak uruk előtt.

A Nagy Király tulajdonosa pedig elárasztotta D'Artagnant szerencsekívánataival és bókjaival.

D'Artagnan úgy fogadta a hódolatot, mint aki tudja, hogy nem méltatlanul dicsérik, és kijelentette, hogy míg elkészül a vacsora, elmegy a tengerpartra sétálni.

Zsoldosai, ki-ki megértve a hívó szót, fogták kalapjukat, leporolták kabátjukat, és követték őt.

D'Artagnan sétálgatott, figyelmesen megnézett mindent, de közben a világért sem állt volna meg egy pillanatra se; a fővenypart felé fordult, és a tíz ember követte, bár meghökkentek,

45 Majd adok én! - Vergilius Aeneis-ében szól így a haragvó Neptunus, a tenger istene, az engedetlen szelekhez.

amikor észrevették, hogy többen is egyfelé mennek, s nyugtalankodtak, mivel jobbra-balra és hátuk mögött társak tünedeztek fel, akikre nem számítottak, és végül is kölcsönösen dühös pillantásokkal méregették egymást.

Csak a fővenypart legmélyebb és a tengerbe leginkább benyúló részén fordult meg D'Artagnan, és midőn észrevette, hogy emberei távol maradnak egymástól, mosolyogva, barátságosan intett nekik, és így szólt:

- Nono, uraim! Csak fel ne faljuk egymást! Magukat az Isten is arra teremtette, hogy egymás mellett éljenek és minden tekintetben egyetértsenek, nem pedig arra, hogy egymásnak essenek.

Erre aztán vége szakadt a bizonytalankodásnak; a férfiak fellélegeztek, mintha koporsóból húzták volna ki őket, és máris barátságosabban mustrálták egymást. A szemlét bevégezve, valamennyien vezérükre néztek, aki már régóta jól értett ahhoz a nagy művészethez, hogy az ilyenfajta emberek nyelvén beszéljen, és rögtönözve, gascogne-i szokás szerint minden szót erősen hangsúlyozva, a következő kis beszédet tartotta nekik:

- Uraim, mindannyian tudják, hogy ki vagyok. Besoroztam magukat csapatomba, mert derék embernek ismertem valamennyiüket, és egyesíteni akartam erejüket egy dicsőséges vállalkozásra. Gondolják azt, hogy a királynak dolgoznak, ha velem dolgoznak együtt. De megmondom előre, ha csak a legcsekélyebb mértékben is elárulják, hogy ezt gondolják, kénytelen leszek szétzúzni a koponyájukat, úgy, ahogy éppen kedvem tartja. Jól tudják, uraim, hogy az államtitkok olyanok, mint a gyorsan ölő mérge: amíg a mérge jól el van zárva, addig nem árt, de mihelyt kikerül a szelencéből: öl. Most pedig lépjenek közelebb, és megtudják mindazt, amit ebből a titokból elmondhatok.

Kíváncsiságtól hajtva mind közelebb léptek D'Artagnanhoz.

- Csak közelebb - folytatta D'Artagnan -, hogy még a fejünk felett kóválygó madár, a fővenyparton meglapuló nyúl, a vízben fickándoó hal se hallhassa meg, amit beszélünk. Arról van szó, hogy megtudjuk és tudtára adjuk a pénzügyek legfőbb örének, mennyi kárt okoz az angol csempészet a francia kereskedőknek. Mindenhova befészkelem magam, és mindent kitudok. Mi szegény picardiai halászok vagyunk, a vihar vetett a partra. Magától értetődik, hogy halat fogunk árulni, éppúgy, mint az igazi halászok. De lehet, hogy mégis megsejtik, kik vagyunk, és veszély vár ránk, tehát szükséges, hogy felkészüljünk a védelemre. Ezért választottam magukat, mint okos és bátor embereket. Jól fogunk élni, és nem fenyeget nagy veszély, mert hatalmas pártfogó áll a hátunk mögött, akinek segítsége megóv a bajtól. Csak egyetlen zavaró dolog van; de remélem, ha röviden megmagyarázom, talán ki tudnak húzni a csávából. Az a baj, hogy ostoba halászokból álló legénységet kell majd magammal vinnem, akik rettenetesen terhünkre válhatnak és akadályozhatnak minket, ha viszont véletlenül volnának maguk között olyanok, akik láttak már tengert...

- Ó, azon ne múljon! - szólalt meg D'Artagnan egyik embere -, én három évig a tuniszi tengeri kalózkodás fogságában voltam, és úgy tudok hajót kormányozni, mint egy tengernagy.

- Lám, lám - mondotta D'Artagnan -, milyen csodálatos dolgokat nem tesz a véletlen!

Leírhatatlan, hogy D'Artagnan milyen jól adta a hiszékenyt, míg e szavakat kimondta, hiszen pontosan tudta, hogy a tengeri kalózkodásnak ez az áldozata egykor maga is kalóz volt, és éppen ezért fogadta szolgálatába. D'Artagnan azonban mindig csak annyit mondott, amennyire szüksége volt, hogy kétségben hagyja az embereket. Beérte a magyarázattal, és a maga számára hasznosította az eredményt, de nem látszott az előzményekkel törődni.

- Nekem pedig - mondta egy másik -, nekem meg véletlenül van egy nagybátyám, aki La Rochelle-ben irányítja a kikötő munkálatait. Már gyermekkoromban játszadoztam a hajókon,

és ami az evező és a vitorla kezelését illeti, felveszem a versenyt bármelyik óceánjáró tengerésszel.

Ez se hazudott kevésbé, mint a másik: hat évig evezett őfelsége gályáin, La Ciotat-ban.

Ketten őszintébbek voltak: nyugodtan bevallották, hogy mint katonák, büntetésből szolgáltak egy hajón, bele sem pirultak. Ilyképp D'Artagnan hat katona és négy matróz parancsnoka volt; ami szárazföldi és tengeri haderőt jelent, és Planchet keble dagadt volna a büszkeségtől, ha ismeretes előtte ez a körülmény.

Most már csak az általános rendelkezések voltak hátra, és D'Artagnan ezeket is pontosan kiadta. Szigorúan meghagyta embereinek, hogy készüljenek fel a Hágába való elutazásra, egy részük a tengerpart mentén haladjon Breskensig, másik részük az Antwerpenbe vezető országúton.

Kiszámította, hogy mindennap mekkora utat tehetnek meg, és megparancsolta, hogy tizennégy nap múlva legyenek Hága főterén.

D'Artagnan azt ajánlotta embereinek, hogy saját belátásuk szerint, és aszerint, hogy kinek ki rokonszenves, kettesével álljanak össze. A maga számára két testőrt választott ki a kevésbé akasztófavirág-ábrázatúak közül; már régebről ismerte őket, és tudta, hogy más hibájuk nincs, mint az, hogy kártyások és részegesek. Ezek az emberek még nem veszítették el minden érzéküket a tisztaság iránt, és tiszta öltözékben ismét melegebben kezdett volna bennük dobogni a szív. A többieket D'Artagnan előreküldte, hogy emezekre ne irigykedjenek, két kiválasztott emberét pedig maga mellett tartotta, saját felesleges ruháiba öltöztette őket, és útnak indult velük.

E kettőnek akiket látszólag teljes bizalmával tisztelt meg, hamis vallomást tett, azzal a céllal, hogy a vállalkozás sikerét biztosítsa. Bevallotta nekik, hogy nem annak megtudásáról van szó, mennyit árt az angol csempészet a francia kereskedelemnek, hanem ellenkezőleg: azt kell megtudni, milyen mértékben veszélyezteti a francia csempészet az angol kereskedőket. Úgy látszott, az emberek mindent elhittek neki, s valóban úgy is volt. D'Artagnan azonban azt is tudta, hogy az első dáridó alkalmával, amint leisszák magukat, egyikük holtbiztosan kifecsegi az egész banda előtt a nagy titkot. Úgy érezte, hogy jól folytatja a játszmát.

Tizennégy nappal az itt leírt calais-i események után az egész banda összegyűlt Hágában.

D'Artagnan megállapíthatta, hogy emberei csodálatos éleselméjűséggel többé-kevésbé mind átváltoztak viharvert tengerészekké.

Szállásukat a Nieuwkerk-Straat egyik csapszékében jelölte ki, a maga számára pedig a nagy csatorna mellett bérelt lakást.

Itt tudta meg, hogy az angol király visszatért szövetségeséhez, Nassaui II. Vilmoshoz, Németalföld helytartójához. Azt is megtudta, hogy XIV. Lajos elutasító magatartása következtében kissé elhidegült iránta az eddig nyújtott menedék, és II. Károly ezért visszavonult Scheveningenbe, Hágától egy óra járásnyira, egy fővenyparti kis házba.

Itt a szerencsétlen száműzött, mint mondták, azzal vigasztalódott, hogy a családjából származó királyokra jellemző búskomorsággal bámult a végtelen északi tengerre, amely Angliától elválasztotta, ahogyan egykor Stuart Máriát is elválasztotta Franciaországtól. Itt, a scheveningeni erdő szép fái mögött, a finom homokkal borított talajon, amelyen a dűnák hangavirágai sárgállottak, úgy senyvedett II. Károly, mint a parti növényzet, de boldogtalanabb volt nála, mert ő szellemi életet élt, és váltakozva reménykedett és esett kétségbe.

D'Artagnan egyszer ellovagolt egészen Scheveningenig, hogy megbizonyosodjék afelől, amit a királyról beszéltek. Valóban látta II. Károlyt elgondolkodva kilépni egy kis kapun, amely az

erdőre nyílt, és sétára indulni naplementekor a tengerparton; nem vonta magára még a halászok figyelmét sem, akik az esti órákban visszatértek, és a parti halászok ősrégi szokása szerint a part homokjára vontatták bárkáikat.

D'Artagnan megismerte a királyt. Látta, hogy a végtelen víztükörré szegezi komor tekintetét, és sápadt arcvonásaira rávetődik a szemhatár fekete szegélyén lemenő nap piros fénye. Azután II. Károly ugyanolyan magányosan, ugyanolyan lassan, és szomorúan, és elszórakozva a lépései alatt lazán omló homok csikorgásán, visszatért elhagyatott házába.

D'Artagnan még ugyanazon az estén ezer frankért kibérelt egy halászbárkát, amely megért négyezret. Az ezer frankot készpénzben kifizette, a többi háromezret pedig a polgármesternél helyezte letétbe. Azután, anélkül, hogy valaki látta volna, sötét éjszaka behajózta a szárazföldi hadseregét alkotó hat embert, és három órakor reggel, midőn beállt a dagály, kifutott a nyílt tengerre, s tüntetőleg együtt dolgozott négy emberével, rábízva magát gályarabjának hajóstudományára, mintha a kikötő legkiválóbb kormányosa lett volna.

Amelyben a szerzőnek akarata ellenére kissé történelemmel kell foglalkoznia

Mialatt a királyok és az emberek így foglalkoztak Angliával, amely teljesen egyedül kormányozta saját magát, és dicséretére meg kell mondanunk, hogy ilyen rosszul sohasem kormányozták, egy férfi, akire Isten letekintett és rámutatott, egy férfi, kit a sors kijelölt, hogy ragyogó betűkkel írja be nevét a történelem könyvébe, az egész világ szeme láttára folytatta rejtélyes és vakmerő művét. Haladt előre, és senki sem tudta, hova tart, ámbár nemcsak Anglia, hanem Franciaország és egész Európa szeme előtt járt biztos léptekkel, emelt fővel. El fogjuk mondani mindazt, amit erről az emberről tudtak.

Monk a *Rump Parliament* - vagy ha így jobban tetszik: *Csonka Parlament* szabadsága mellett foglalt állást; így hívták azt a parlamentet, amelyet Lambert tábornok, utánozva Cromwellt, akinek tisztje volt, azzal akart engedelmességre kényszeríteni, hogy annyira körülzáratta, hogy a zárlat tartama alatt senki sem hagyhatta el, és csak egy ember, Peter Wentworth tudott bejutni.

Lambert és Monk, ebben a két névben lehet mindent összefoglalni: az első a katonai önkényuralmat, a második pedig a tiszta köztársasági eszmét képviselte. Ez a két férfiú volt két jellemző képviselője annak a forradalomnak, amelyben I. Károly előbb koronáját, azután életét veszítette el.

Lambert éppenséggel nem titkolta szándékait, teljesen katonai kormányt akart alapítani, és magát megtenni e kormány fejévé.

Monk, a szigorúan republikánus, némelyek szerint fenn akarta tartani a *Rump Parliament*-et, a köztársaságnak ezt a látható, ámbátor korcs intézményét. Mások azt állítják, hogy Monk ügyes törtető volt, s a parlamentből, amit támogatni látszott, egyszerűen szilárd lépcsőt akart készíteni a maga számára, s azon át a trónra lépni, amelyet Cromwell üressé tett, de maga sohasem mert elfoglalni.

Ilyképp Lambert, amikor a parlamentet üldözte, és Monk, aki a parlament pártjára állott, nyíltan kijelentették, hogy egymásnak ellenségei.

Ezért Monk is, Lambert is kezdettől fogva arra törekedett, hogy hadsereget gyűjtsön a maga számára; Monk Skóciában a presbiteriánusok és királypártiak, tehát az elégedetlenek hazájában; Lambert Londonban, ahol ezúttal is, mint mindig, a legerősebb volt az ellenzék a szeme láttára működő hatalommal szemben.

Monk Skóciában helyreállította a békét, hadsereget toborzott, és menedékhelyül választotta az országot: egyik a másikra vigyázott; Monk jól tudta, hogy az a nap, amelyre az Úr a nagy változást rendelte, még nem következett el; ezért úgy látszott, hogy kardját ki sem húzza többé hüvelyéből. Legyőzhetetlen volt a zord, hegyes Skótországból, korlátlan hatalmú tábornok, királya tizenegyezer kipróbált hűségű emberből álló hadseregének, amelyet nemegyszer vezetett győzelemre; ugyanolyan jól, sőt talán jobban volt értesülve a londoni eseményekről, mint Lambert, akinek a Cityben volt a székhelye; ilyen volt Monk helyzete, midőn Londontól száz mérföld távolságban a parlament hívének nyilvánította magát. Lambert, mint mondtuk, éppen ellenkezőleg: a fővárosban lakott. Itt volt összes hadműveleteinek központja, és itt gyűjtötte maga köré minden jóbarátját és az egész köznépet, amely mindig hajlamos kegyeibe fogadni a fennálló hatalom ellenségeit.

Londonban tudta meg tehát Lambert, hogy Monk Skócia határaitól támogatja a parlamentet. Úgy gondolkodott, hogy nincs veszteni való ideje, s a Tweed nincs olyan messzire a Temzétől, hogy egy hadsereg egykettőre el ne juthatna az egyik folyótól a másikig, különösen, ha jól

vezénylik. Azt is tudta, hogy amint ez a hadsereg behatol Angliába, fokozatosan mindent magával sodró lavina lesz belőle, a szerencsekerék jelképe, de a becsvágyó ember számára csak az első lépcsőfok, és egyre magasabbra nő, míg végül célhoz nem vezet. Összegyűjtötte tehát emberanyagára és katonák számára nézve egyaránt félelmetes hadseregét, és Monk elé sietett, aki, mint a sziklazátonyok között hajózó tengerész, naponként csak egész kis utakat tett meg csapatával, és közben folyton szimatolt, minden neszre figyelt, a London felől fúvó szellőt is kifürkészte.

A két hadsereg Newcastle vonalában pillantotta meg egymást; Lambert, aki elsőnek érkezett, magában a városban ütötte fel táborát.

Monk körültekintően, mint mindig, ott táborozott le, ahol éppen megállt, és főhadiszállását a Tweed partján lévő Coldstreamban ütötte fel.

Lambert megpillantása örömet keltett Monk hadseregében, Lambert hadseregében ellenben zavar keletkezett, midőn meglátták Monkot. Úgy tetszett, mintha a rettenthetetlen verekedők, akik olyan nagy lármát csaptak London utcáin, a senkivel sem találkozás reményében keltek volna útra, és most, midőn látják, hogy hadsereg áll velük szemben, és ez a hadsereg nemcsak posztóból készült zászlót, hanem egy ügy s egy elv zászlaját is kitűzi előttük, úgy tetszett, ismételjük, mintha ezek a rettenthetetlen verekedők tudatára ébredtek volna, hogy ők kevésbé jó köztársaságiak, mint Monk katonái, hiszen azok a parlamentet támogatják, Lambert pedig semmit sem támogat, még saját magát sem.

Ha Monk töprengett volna, vagy töprengett valamin, nagyon szomorú gondolatai támadhattak, mert a történelem elmondja, márpedig ez a szemérmes hölgy tudvalevőleg sohasem hazudik, a történelem tehát azt mondja, hogy Monknak Coldstreamba való megérkezése napján, hiába kerestek, az egész városban nem leltek egyetlen birkát sem.

Ha Monk angol hadsereg élén áll, attól kellett volna tartania, hogy egész hadserege megszökik. A skótok azonban nem olyanok, mint az angolok, akiknek feltétlenül szükségük van vértől csöpögő húsrá; a skót szegény és józan nép, és beéri egy kevés árpával, amelyet két kő között szétmorzsol, kútvízzel elkever, azután izzó homokkövön megsüt.

Kiosztották a kását, s azontúl a skót nem törődött többé vele, hogy van-e Coldstreamban hús, vagy nincs.

Monk nemigen szokott árpapénnyel élni, de éhes volt, és vezérkara, ugyanúgy, mint ő, korgó gyomorral szimatolt jobbra-balra, hogy megtudja, mit készítenek vacsorára.

Monk tájékozódott: előőrse elhagyott városra és üres éléskamrákra lelt; a mészárosokra és pékekre nem lehetett Coldstreamban számítani. A fővezér asztalára tehát egy falat kenyér sem került.

Midőn ezek a jelentések, amelyek közül az egyik nyugtalanítóbb volt, mint a másik, megérkeztek, Monk, minthogy az ijedtséget és levertséget látta tükröződni az arcokon, kijelentette, hogy nem éhes; egyébként másnap majd úgyis ehetnek, hiszen Lambert nyilvánvalóan meg akar ütközni, és ha Newcastle-ban legyőzik, át kell majd adnia egész élelmiszerkészletét, ha pedig Lambert győz, akkor Monk katonái örökre megszabadulnak az éhségtől.

Ez a vigasztalás csak az emberek kis részére hatott, amivel azonban Monk keveset törődött, mert Monkban a tökéletes szelídség látszata mögött egy kényúr lakozott.

Mindenkinek elégedettnek kellett tehát lennie, vagy legalább úgy tennie. Monk ugyanolyan éhes volt, mint emberei, de a hiányzó ürücomb iránt a legnagyobb közömbösséget színelve, a kíséretéhez tartozó egyik őrmester dohányából levágott egy fél hüvelyknyi darabot, és ezt

kezdte rágni, bagózás közben azt erősítgetve tisztjeinek, hogy az éhség agyrém, és különben sem éheznek az ember, amíg van valami rágnivalója.

Ez a tréfa megnyugtatót néhány embert azok közül, akiket nem győzött meg az iménti következtetés, amit Monk Lambert közellétéből vont le; az elégedetlenek száma tehát megapadt; az őrség felvonult, az őrzékek elindultak, és a vezér sátrában folytatta bőséges lakomáját.

Monk tábora és az ellenségé között egy régi apátság emelkedett, ma már romjai is alig vannak meg, abban az időben azonban teljes épségben megvolt, és Newcastle-apátságnak hívták. Hatalmas területen épült, mely el volt vágva a síkságtól is, a folyótól is: mocsár borította, amit rejtett források és az esővíz tápláltak. A magas fűvel, náddal és sással benőtt tócsákba azonban itt-ott benyúlt egy-egy sávnyi szilárd talaj, ezeken a részeken volt egykor a veteményeskert, a park, a virágoskert és az apátsághoz tartozó gazdasági épületek; olyan volt az apátság, mint egy hatalmas tengeri pók, amelynek kerek testéből lábak ágaznak szét.

A veteményeskert, az apátság leghosszabb lábainak egyike, egészen Monk táboráig terjedt. Sajnos, mint mondtuk, június első napjait írták, és a különben is elhagyott veteményeskert kevés eledellel szolgált.

Monk őrizte ezt a helyet, mint olyat, amely legalkalmasabb a támadásra. Mert hiszen az apátságon túl az ellenséges hadvezér őrtüzei látszóttak. Ám az ellenséges őrtüzek és az apátság közt ott folyt a Tweed, amelynek csillogó fodraira hatalmas tölgyfák vetettek árnyékot.

Monk kitűnően ismerte ezt a hadállást, mert Newcastle és környéke nemegyszer szolgált már főhadiszállásul. Tudta, hogy ellenfele nappal felderítőket küldhet a romok közé, és belebocsátkozhatik kisebb csatározásokba, de éjszaka őrizkedni fog tőle. Biztonságban volt tehát.

Így azután katonái is láthatták, hogy az után, amit kérkedve vacsorájának mondott, tehát az imént említett rágógyakorlat után, sátrában egy szalmaszéken ülve, félig a lámpa, félig az égen éppen felkelő hold fényétől megvilágítva, alszik, mint ahogy Napóleon aludt később az austerlitz-i csata előestéjén.

Amiből kitűnik, hogy körülbelül esti fél tíz óra volt.

Hirtelen egy csapat katona szakította félbe a fővezérnek ezt a talán látszólagos szenderegését; örömkialtással siettek oda, és a sátor cölöpjeit rugdosták, hogy felkeltsék Monkot.

Nem is kellett volna olyan hatalmas zajt ütniük. A fővezér felvetette szemét.

- Mi van, fiaim, mi történt? - kérdezte a fővezér.

- Tábornok úr - felelte több hang egyszerre -, meg fog vacsorázni, tábornok úr!

- Már vacsoráztam - felelte Monk nyugodtan -, és amint látjátok, éppen emésztettem. De lépjetek be, és mondjátok meg, miért jöttetek?

- Tábornok úr, jó hírt hozunk!

- Eh! Csak nem Lambert üzeni tán, hogy holnap megütközünk?

- Nem, hanem egy bárkát zsákmányoltunk, amely halat hozott a newcastle-i tábornak.

- Nem jól tettétek, barátaim. Ezek a londoni urak kényesek, nagyon fontos nekik az első fogás; még majd rossz kedvükben lesznek, és könnyörtelenül elbánnak velünk az éjjel és holnap. Az illendőség azt parancsolná, hogy visszaküldjük Lambert úrnak a halait és a halászeit, hacsak nem...

A fővezér egy pillanatig gondolkodott.

- Ugyan mondjátok meg már - folytatta -, kik azok a halászok?

- Picardiai tengerészek, Franciaország vagy Németalföld partjain halásztak, és a vihar a mi partjainkra vetette őket.

- Tud-e néhány közülük a mi nyelvünkön?

- A vezetőjük angolul szólt hozzánk néhány szót.

A fővezér gyanút fogott, midőn mindezt meghallotta.

- Helyes, látni akarom azokat az embereket; vezessétek őket ide.

Egy tiszt nyomban elment értük.

- Hányan vannak? - folytatta Monk. - És miféle bárkájuk van?

- Tízen vagy tizenketten lehetnek, tábornok úr, a bárkájuk parti halászhajó, ahogy ők nevezik, és a formájáról ítélve úgy gondoljuk, hogy Hollandiában építhették.

- És azt mondjátok, hogy halat vittek Lambert táborába?

- Úgy van, tábornok úr, sőt úgy látszik, nagyon jó fogásuk volt.

- Jó, majd meglátjuk - mondta Monk.

Ebben a pillanatban csakugyan megjött a tiszt, magával hozva a halászok vezetőjét, egy körülbelül ötven-ötvenöt éves, jó megjelenésű férfit. Középtermetű volt, durva gyapjúposztóból készült kabátot viselt, sapkáját a szemére húzta; az övében tört hordott, és a hajósok sajátos, imbolygó módján járt; a hajó mozgása miatt ugyanis sohasem tudják, hogy lábuk szilárd talajt ér-e, és ezért minden egyes lépésnél olyan biztos támpontot keresnek, mintha cölöpöt kellene odaállítaniok.

Monk hosszan, vizsgálódó és átható tekintettel nézte a halászt, aki félig bambán, félig gúnyosan mosolygott, ahogy a francia paraszt tud mosolyogni.

- Beszélsz angolul? - kérdezte Monk kifogástalan francia nyelven.

- Ó, nagyon rosszul, milord - felelte a halász.

Ez a felelet inkább a Loire-on túli emberek élénk, szaggatott kiejtésével hangzott el, mint azzal a kissé vontatott kiejtéssel, amellyel Franciaország északi vidékein beszélnek.

- De azért mégiscsak tudsz - mondta Monk, hogy újra tanulmányozhassa az ember kiejtését.

- Hát mi, tengerpartiak - felelte a halász - mindenféle nyelven beszélünk.

- Tehát halász vagy?

- Ma az vagyok, milord, és pedig kitűnő halász. Fogtam egy legalább harminc fontos tengeri süllőt és több mint ötven pérhalat; kis tőkehalaim is vannak, sütvé kitűnő az ízük.

- Úgy látom, többet halásztál te a gascogne-i öbölben, mint a La Manche csatornában - mondotta mosolyogva Monk.

- Csakugyan délvidéki ember vagyok... de azért nem lehet jó halász az ember?

- Persze, és meg is veszem a halfogásodat, mondd csak meg őszintén, kinek szántad?

- Milord, nem titkolom, hogy a partközelen haladtam, és Newcastle-ba akartam eljutni, midőn egy lovasoztag, amely ellenkező irányban lovagolt a part mentén, jeleket adott, hogy jöjjenek vissza bárkámmal nagyságod táboráig, mert ha nem, lőni fognak ránk. Minthogy nem voltam háborúra felkészülve, engedelmeskednem kellett - tette hozzá mosolyogva a halász.

- És miért épp Lamberthoz akartál eljutni, és nem hozzám?
- Milord, őszinte legyek-e? Megengedett dolog ez ilyen nagy úrral szemben?
- Hogyne, sőt szükség esetén meg is parancsolom az őszinteséget.
- Nos, milord, azért akartam Lambert úrhoz eljutni, mert ezek a városi urak jól fizetnek, a skótok meg puritánok, presbiteriánusok, konvertáriusok, mindegy, minek nevezik magukat, keveset esznek és semmit sem fizetnek.

Monk vállat vont, de önkéntelenül is elmosolyodott.

- És miért halásztál a mi partjainkon, holott délvidéki ember vagy?
- Mert olyan ostoba voltam, hogy picardiai lányt vettem feleségül.
- Csakhogy Picardia nem angolszász.
- Milord, az ember kifut a hajón a tengerre, de a többi az Istentől függ, és a széltől, amely oda veti a hajót, ahova akarja.
- Tehát nem volt szándékod az angol partokon kikötni?
- Nem bizony.

- És milyen utat tettél meg?

- Ostendéből tértünk vissza, ahol makrahalakat láttunk, midőn a heves déli szél eltérített utunktól; láttuk, hogy hiábavaló dolog volna felvennünk ellene a küzdelmet, tehát szél irányába fordultunk. Ha nem akartuk, hogy a jó fogás kárba vesszen, a legközelebbi angol kikötőben kellett volna eladnunk, ez a legközelebbi kikötő pedig Newcastle; jó alkalomnak látszott, mert azt mondták, hogy özönével van az ember a táborban, özönével van az ember a városban; a tábor és a város tele van dúsgazdag és nagyon éhes urakkal, ezt is hallottuk, és így Newcastle felé tartottunk.

- Hát a társaid hol vannak?

- Ők a hajó fedélzetén maradtak, teljesen tanulatlan matrózok.

- Te ellenben...? - kérdezte Monk.

- Ó, én sokat utaztam apámmal - felelte nevetve a halász -, és minden európai nyelven tudom, hogyan mondják, hogy egy sou, egy tallér, egy pisztol, egy Lajos-arany és egy kettős Lajos-arany; hallgat is rám a legénység, mintha valami orákulum volnék, és úgy engedelmeskedik nekem, mint egy tengernagynak.

- Tehát azért választottad Lambert urat, mert ő a legjobb vevő?

- Bizony azért. Mondja meg őszintén, milord, hogy tévedtem-e?

- Azt majd meglátod később.

- Mindenesetre, milord, ha hiba történt, azért én vagyok a felelős, és kérem, ne nehezteljen társaimra.

„No nézd csak, milyen jóeszű egy fickó!” - gondolta Monk.

Aztán néhány pillanat múlva, mialatt jobban szemügyre vette a halászt, ezt kérdezte:

- Azt mondod, Ostendéből jössz.

- Úgy van, milord, egyenesen onnan.

- Akkor bizonyosan hallottál a legújabb fejleményekről, hisz semmi kétség, tárgyalják ezt Franciaországban csakúgy, mint Hollandiában. Mit csinál az, akit Angolország királyának hívnak?

- Ó, milord - mondotta a halász harsány hangon és bőbeszédű őszinteséggel -, lám, ez szerencsés kérdés, mert keresve sem találhatott volna megfelelőbb embert, akitől ezt kérdezze, mivel kitűnően meg tudok rá felelni. Gondolja csak el, milord: Ostendében, ahol kirakodtam, hogy eladjam azt a pár makrahalat, amit fogtunk, láttam a fővenyparton az exkirályt sétálgatni; a lovait várta, amelyek majd elviszik Hágába. Magas, sápadt arcú ember, fekete hajú és kemény ábrázatú. Úgy fest, mintha gyengélkednék, azt hiszem, hogy nem nagyon használ neki Hollandia levegője.

Monk nagy figyelemmel hallgatta a halász gyors beszédű, kiszínezett és részletes előadását, amelyet ez egy számára idegen nyelven hadart el; szerencsére Monk, mint mondtuk, folyékonyan beszélt franciául. A halász pedig hol francia, hol angol szót használt, hol pedig olyat, amely egyik nyelvhez sem látszott tartozni és gascogne-i eredetű volt. Szerencsére a szeme beszélt helyette, és pedig olyan ékesszólóan, hogy egy-egy szava még csak elkerülhette az ember figyelmét, de az arcjátéka nem.

Úgy látszott, hogy a tábornok mindinkább meg van elégedve a vizsgáldás eredményével.

- Arról is hallanod kellett, hogy ez az exkirály, ahogy te nevezed, milyen szándékkal indult Hágába.

- Ó, hogyne - felelte a halász -, hallottam róla.

- Nos, mi a szándéka?

- Hát, egyre csak ugyanaz. Vagy nem az-e a rögeszméje, hogy visszatér Angliába?

- Igaz - mondta Monk elgondolkozva.

- Eltekintve attól, hogy a *stathouder*... - tette hozzá a halász - ... milord tudja már, II. Vilmos...

- Nos?

- Teljes hatalmával támogatni fogja.

- Ejnye, ezt is beszélük?

- Nem, de azt hiszem.

- Úgy látszik, jól értesz a politikához - mondotta Monk.

- Ó, milord, mi, tengerészek, akik a vizet és a levegőt szoktuk tanulmányozni, vagyis a legmozgékonyabb két dolgot a világon, ritkán tévedünk.

- Hallod-e - mondotta Monk, másra terelve a szót -, azt mondják, jóllakunk abból, amit hoztál.

- Meg fogok tenni minden tőlem telhetőt, milord.

- Mit kérsz a halfogásodért?

- Nem vagyok olyan ostoba, hogy megszabjam az árát, milord.

- És miért nem?

- Mert a halam milordé.

- Milyen jogon?

- Az erősebb jogán.

- De az a szándékom, hogy megfizetem neked.

- Ez igazán milord nagylelkűségére vall.
 - Mégpedig a teljes árát.
 - Nem sokat kérek.
 - Mennyi az?
 - Csak azt kérem, hogy elmehessek.
 - Hova? Lambert tábornokhoz?
 - Én? - kiáltott fel a halász. - Minek mennék Newcastle-ba, hiszen nincs már halam.
 - Mindenesetre figyelj arra, amit mondok.
 - Figyelek.
 - Tanácsot adok...
 - Hogyan! Milord fizetni akar, és ráadásul jó tanácsot is ad! Milord végtelenül jóságos!
- Monk keményebben nézett a halászra, mint valaha, úgy látszott, még mindig gyanakszik rá.
- Úgy van, fizetek is neked, és tanácsot is adok, mert ez a két dolog összefügg egymással. Ha visszamégy Lambert tábornokhoz...
- A halász olyanféle mozdulatot tett a fejével és a vállával, mint aki azt gondolja:
- „Ha ennyire ragaszkodik hozzá, hagyjuk rá.”
- ... ne vedd utadat a mocsár felé - folytatta Monk -; pénz lesz nálad, és a mocsárban skót katonák rejtőznek, akiket én helyeztem el ott. Éppenséggel nem simulékony természetű emberek, és rosszul értik azt a nyelvet, amelyen te beszélsz, ámbár előttem olybá tűnik, mintha három nyelvből volna összetéve, könnyen elvehetnék tőled ismét, amit én adtam neked, és ha visszatérsz hazádba, bizonyosan azt mondanád; „Monk tábornoknak két keze van, az egyik skót, a másik angol, és a skót kezével visszaveszi azt, amit az angol kezével adott.”
 - Tábornok úr, legyen nyugodt, oda fogok menni, ahova parancsolja - mondotta a halász, aki korántsem volt annyira megijedve, mint ezt arcjátékával feltüntetni igyekezett. - Ha tábornok úr azt akarja, hogy ne menjek el, akkor magam is itt kívánok maradni.
 - Elhiszem - válaszolta Monk, és alig észrevehetően elmosolyodott -, de nem tarthatlak itt a sátramban.
 - Nem vagyok én olyan elbizakodott, hogy ezt kívánjam, csak azt kérem, hogy nagyságod jelöljön ki helyet a számomra. Miattunk sose fájjon nagyságod feje, egy éjszaka az nekünk semmi.
 - Akkor visszavezettetlek bárkádhoz.
 - Ahogy nagyságodnak tetszik. De végtelenül hálás volnék nagyságodnak, ha egy áccsal vezettetne vissza.
 - Minek?
 - Mert a hadseregéhez tartozó urak, amikor visszairányították a bárkám, kötélen vontatták a lovakkal, s közben a parti sziklákon kissé megrongálódott, úgyhogy legalább két láb magasan áll benne a víz.
 - Eggyel több ok arra, hogy magad vigyázz a bárkádra.

- Milord, mindent parancsa szerint fogok cselekedni - mondotta a halász. - Ott fogom kirakni kosaramat, ahol akarja, utána, ha úgy tetszik, kifizethet; és elküldhet, ha kedve tartja. Láthatja, velem könnyen boldogul.

- Látom, derék ember vagy - felelte Monk, s kutató tekintetére a halásznak szempillája sem rebbent - Hahó, Digby!

Egy segédtsízt nyomban ott termett.

- Ezt a derék legényt és társait a markotányosok sátraihoz vezeti, oda a mocsár mellé; ilyképp egy ugrásra lesznek bárkájuktól, és nem kell az éjszaka a vízen aludniuk. Mi újság, Spithaed?

Spithaed az az altiszt volt, akitől Monk a vacsoráját képező dohányt kérte. Hívás nélkül lépett a fővezér sátrába, s így felelt Monk kérdésére:

- Tábornok úr, egy francia lovas érkezett az előőrshöz, és beszélni akar nagyságoddal.

Ezt természetesen angolul mondta.

Ámbár ezen a nyelven társalogtak, a halász mégis megremegett kissé, de Monk, aki őrmesterére figyelt, szerencsére nem vette észre.

- És ki az a lovas? - kérdezte Monk.

- Tábornok úr - felelte Spithaed -, a nevét ugyan megmondotta nekem, de ezekre a fránya francia nevekre oly nehezen áll rá a skót száj, hogy nem tudtam megjegyezni. Egyébként a lovas, mint az örök mondják, ugyanaz, aki tegnap jelentkezett a pihenőn, és akit nagyságod nem akart fogadni.

- Igaz, mert épp akkor tanácsot tartottam tisztjeimmel.

- Hogyan intézkedik milord a nemes ügyében?

- Vezessék elém.

- Tegyük-e valami óvatossági intézkedést?

- Mit?

- Bekössük-e például a szemét?

- Minek? Nem láthat mást, mint amit akarok is láttatni, vagyis hogy a tizenegyezer derék ember vesz körül engem, akiknek az a kívánságuk, hogy meghalhassanak a parlament, Skótország és Anglia becsületéért.

- És ez az ember, milord? - kérdezte Spithaed, és rámutatott a halászra, aki a beszélgetés alatt mozdulatlanul állott, mint az olyan ember, aki lát ugyan, de semmit sem ért meg.

- Csakugyan - felelte Monk.

Monk most a halász felé fordult, és így folytatta:

- Vizontlátásra, jó ember, kijelöltem szállásodat. Digby, vezesse oda. Nyugodt lehetsz, nemsokára megviszik a pénzedet.

- Köszönöm, milord - mondotta a halász, majd meghajolt és eltávozott Digbyvel.

Száz lépésnyire a sáttól találkozott társaival, akik összedugták a fejüket, s olyan hévvel susmogtak, hogy nem volt nehéz kitalálni: izgatottak. A halász azonban intett nekik, mire lecsillapodtak.

- Hahó, emberek - kiáltotta a halászmester -, gyertek ide! Monk tábornok olyan nagylelkű, hogy megfizeti a halainkat, és vendégszeretően szállást ad éjszakára.

A halászok vezetőjük köré gyülekeztek, és Digby vezetése mellett a kis csoport elindult a számára kijelölt helyre.

Útközben a halászok elhaladtak az őrség mellett, amelynek egyik embere Monk tábornokhoz kísérte a francia nemest.

A nemes lóháton ült, és nagy fehér köpenybe volt burkolva, miért is a halászmester nem vehette jobban szemügyre, akármennyire kíváncsi volt is. A lovas azonban, aki nem tudta, hogy honfitársa közelében halad el, ügyet sem vetett a kis csapatra.

A segédtsízt a halászokat egy meglehetősen tiszta sátorban szállásolta el, ahonnan kilakoltatott egy ír markotányosnőt, aki azután ott tölthette hat gyermekével az éjszakát, ahol éppen helyet talált. E sátor előtt nagy tűz égett, és rávetette bíborpiros fényét a mocsár víztócsáira, amelyen friss esti szellő szántott barázdákat. Megtörtént az elszállásolás, a segédtsízt jó éjszakát kívánt a tengerészeknek, és távozása közben megjegyezte, hogy a sátor küszöbéről látni a Tweed vizén ringó bárka árbocait, ami azt bizonyítja, hogy bárkájuk még nem süllyedt el. Úgy látszott, hogy ez a látvány végtelenül megörvendezteti a halászgazdát.

24 A kincs

A francia nemes, akiről Spithaed tett jelentést Monknak, és aki köpenyegébe beburkolva ment el a tábornok sátrából, alig öt perccel őelőtte távozott halász mellett, ez a francia nemes úgy haladt el különféle őrszemek közt, hogy még csak körül sem pillantott, nehogy kíváncsinak lássék. A parancs szerint bevezették a tábornok sátrába. Az elősátorban magára hagyták, és ott várakozott Monkra, aki nemsokára meg is jelent, mihelyt meghallgatta emberei jelentését és kifürkészte a sátor vászon válaszfalán át annak az arcát, aki beszélni óhajtott vele.

Azok, akik a francia nemest kísérték, valószínűleg jelentést tettek a francia nemes tapintatos viselkedéséről, mert az idegen első benyomása a lehető legkedvezőbb volt a fogadtatásról, melyben a tábornok részesítette, illet egyáltalán nem várva oly nehéz időkben, és olyan hírű ember részéről, mint Monk, mikor az idegen ott állt vele szemben, szokása szerint mégis rávetette átható, kutató tekintetét, de a francia nemes minden zavar és szorongás nélkül viselte el. Néhány másodperc múlva a tábornok kezének és fejének egy mozdulatával jelezte, hogy hallgatja az idegent.

- Milord - mondta a francia nemes kitűnő angolsággal -, találkoztát kértem lordságottól, igen fontos ügyben.

- Uram - felelte Monk franciául - oly tisztán beszéli nyelvünket, mintha nem a kontinens fia volna. Bocsánatot kérek, mert kérdésem kétségkívül tolakodó, de vajon a francia nyelvet is ilyen tiszta kiejtéssel beszéli-e?

- Nincs abban semmi csodálnivaló, milord, hogy jól beszélek angolul. Fialat koromba Angliában éltem, és azóta is kétszer jártam angol földön.

Az idegen e szavakat franciául mondta, s oly tiszta kiejtéssel, amely nemcsak azt árulta el, hogy ő maga francia, hanem azt is, hogy Tours vidékén született.

- És Angolország melyik részén lakott, uram?

- Fialat koromban Londonban laktam, milord, aztán 1635 táján kéjutazást tettem Skótországba, végül 1648-ban egy ideig Newcastle-ban laktam, mégpedig abban a kolostorban, amelynek kertjében most hadserege táboroz.

- Bocsásson meg, uram, de megérti a kérdéseimet, ugyebár?

- Azon csodálkoznám, milord, ha nem teszi fel őket.

- Most pedig, uram, mivel lehetek szolgálatára, és mit kíván tőlem?

- Mindjárt megmondom, milord, de mindenekelőtt tudnom kell, hogy csak mi ketten vagyunk-e ebben a szobában.

- Csak mi ketten, uram, kivéve az őrszemet, aki vigyáz ránk.

Ezekkel a szavakkal Monk fölemelte a sátor függönyét, és megmutatta a francia nemesnek az őrszemet, aki legfeljebb tíz lépésnyire volt onnan, és az első hívásra egy másodperc alatt fegyveresen ott teremhetett.

- Ebben az esetben, milord - mondta a francia nemes oly nyugalommal, mintha hosszú idő óta barátság fűzné a tábornokhoz -, nagyon is kész vagyok mindent elmondani, mert nagyságodat becsületos embernek ismerem. Különben is közlésem bizonyítani fogja, mily nagyra becsülöm.

Monkot meglepte ez a beszéd, mert mintegy egyenlőséget teremtett a francia nemes és a tábornok közt. Fűrésző szemét ráemelte az idegenre, és némi gúnnyal, amit csupán hanghordozása árult el, minthogy közben egyetlen arcizma sem moccan meg, így szólt:

- Köszönöm, uram; de mindenekelőtt: szabad tudnom, kicsoda maga?

- Nevemet már megmondtam altisztjének.

- Bocsásson meg, altiszttem skót, és nehezen tudja az idegen neveket megjegyezni.

- A nevem La Fère gróf - szólt Athos, és meghajolt.

- La Fère gróf? - szólt Monk, emlékezetében kutatva. - Bocsánat, de azt hiszem, nevét most hallom először. Van valami állása a francia udvarnál?

- Nincs semmiféle állásom. Egyszerűen csak nemesember vagyok.

- Van valami rangja?

- Első Károly király a Térdszalagrend lovagjává ütött, és Ausztriai Anna királyné kitüntetett a Szentlélekrend szalagjával. Ez a rangom.

- Térdszalagrend! Szentlélekrend! Ennek a két rendnek lovagja?

- Igen.

- S milyen alkalommal kapta kitüntetéseit?

- Szolgálatot tettem öfelségeiknek.

Monk csodálkozva nézett erre a férfiúra, aki oly egyszerűnek és mégis oly nagynak tűnt fel előtte; és mintha egyszersmind lemondott volna róla, hogy behatoljon ennek az egyszerűségnek és nagyságnak a titkába, amely felől az idegen úgy sem volt hajlandó egyebet elárulni, mint amennyit mondott, elárult, így folytatta:

- Bizonyára gróf úr jelentkezett tegnap előőrseinknél.

- Akik elutasítottak.

- Sok tiszt nem enged be táborába idegen embert, különösen csata előestéjén, de én, uram, ebben a tekintetben különbözöm társaimtól, és szeretek mindenről értesülni. Minden híradást szívesen veszek, minden veszedelem Istentől ered, és én azzal az eréllyel mérlegelem, amellyel Isten felruházott. Tegnap is csak azért nem bocsátották be hozzám, uram, mert éppen haditanácsot tartottam. Ma szabad vagyok. Beszéljen.

- Annál is jobban tette, milord, hogy fogadott, mert nekem semmi közöm ahhoz a csatához, amelyet Lambert tábornokkal fog megvívni, és semmi közöm táborához, aminek bizonyosságául útközben félrefordítottam fejemet, hogy ne lássam katonáit, és lehunytam szememet, hogy ne számoljam meg sátrainak számát. Nem, milord, én a magam ügyében jöttem ide.

- Beszéljen tehát, uram - felelte Monk.

- Az imént - folytatta Athos - volt szerencsém elmondani lordságodnak, hogy sokáig laktam Newcastle-ban. Ez abban az időben volt, amikor I. Károly királyt a skótok kiszolgáltatták Cromwellnek.

- Tudom - szólt hidegen Monk.

- Ebben az időben igen nagy pénzösszeg volt nálam aranyban, és a csata előestéjén, mintha csak előre éreztem volna, mi lesz másnap, elrejtettem a newcastle-i kolostor nagypincéjében, abban a toronyban, amelynek csúcsát innen is láthatja tábornok úr az ezüstös holdfényben.

Kincsem tehát ott van elásva, és én azért jöttem ide, milord, hogy engedélyét kérjem a kincset kiáshatni, mielőtt a harc idáig terjedne, és valami akna vagy más hadiszerszám lerombolná az épületet, feltúrná a földet, és szétszórná aranyaimat, feltárva őket a katonák előtt, akik széthordanák.

Monknak jó emberismerete volt; a francia nemes arcán csupa erélyt, csupa okosságot, csupa körültekintő óvatosságot látott, az idegen vallomását tehát csak nemes lelkű bizalma jelének tekinthette, és ezért mélyen meg volt hatva.

- Uram - szólt Monk -, jól tette, hogy bízott bennem, de vajon az összeg megéri-e a fáradságot, amelyet vállalni akar érte? Hiszi-e egyáltalán, hogy kincse még ugyanazon a helyen van, ahová rejtette?

- Ott van, uram, ne legyen semmi kétsége felőle.

- Ezzel azonban csak az utóbbi kérdésemre felelt, de nem a másokra... Azt kérdeztem, olyan nagy-e az az összeg, hogy érdemes vállalni érte ekkora kockázatot.

- Csakugyan igen nagy összeg, milord, mert egymilliót rejtettem el két hordócskában.

- Egemillió! - kiáltott fel Monk, és ezúttal Athos volt az, aki hosszasan és merőn rászegezte szemét a tábornokra.

Monk észrevette ezt, és bizalmatlansága visszatért.

„Ejnye - gondolta-, ez az ember kelepcét állít nekem...”

- Egyszóval - szólt hangosan a francia nemeshez -, ki szeretné ásatni azt a kincset?

- Ha megengedi, milord.

- Még ma?

- Még ma este, mégpedig abból az okból, amelyet már kifejtettem.

- Csakhogy - vetette ellen Monk - Lambert tábornok éppoly közel van ehhez az apátságához, mint jómagam. Miért nem fordult tehát hozzá?

- Azért nem, milord, mert fontos ügyekben leghelyesebb, ha az ember az ösztönére bízza magát. Márpedig Lambert tábornok iránt nem érzek oly bizalmat, mint milord iránt.

- Jól van, uram. Rajta leszek, hogy megtalálja a pénzt, ha ugyan még azon a helyen van, mert végre az is lehetséges, hogy már nincs ott. 1648 óta tizenkét év múlt el, és sok mindenféle történt.

Monk folyton ezen a ponton lovagolt, mert kíváncsi volt, hogy megragadja-e a francia nemes a kibúvót, amely ily módon nyílt. De Athosnak szempillája se rebbent.

- Biztosítom, milord - mondta határozottan -, hogy meggyőződésem szerint a helyén van a két hordócska, onnan sem el nem mozdította őket senki, sem gazdát nem cseréltek.

Athos felelete eloszlatta Monk egyik gyanúját, de a helyére egy másik fészkelte be magát.

A francia nemes bizonyára politikai ügynök, és azért küldték hozzá, hogy valami bűnre csábítsa őt, a parlament protektorát; a kincs meséje csak csalétek; minden valószínűség szerint arra szánták, hogy általa fölkeltsék a tábornok kapzsiságát, talán nincs is semmiféle kincs. Monk tehát mindenáron hazugságon és cselvetésen akarta rajtakapni a francia nemest, és még azt a kelepcét is, amelyet ellenségei állítottak neki, hírneve öregbítésére felhasználni. Amint tisztán látta, mit kell tennie, így szólt:

- Gróf úr, minden bizonnal megtisztel velem, hogy ma este velem vacsorázik?

- Örömmel, milord - felelte Athos, és meghajolt -, mert ez oly megtiszteltetés, amelyre méltónak érzem magam, mivel magam mély rokonszenvet érzek lordságod iránt.

- Nagyon kedves, hogy elfogadja meghívásomat, de tartozom azzal az őszinteséggel, hogy nagyon kevés a szakácsom, és nem is valami nagyon ügyesek, azonkívül rekvirálóm ma este üres kézzel tértek vissza, úgyhogy ha nem akad egy francia halász, aki idetévedt táboromba, Monk tábornok ma vacsora nélkül feküdt volna le. A halász állítása szerint a halak teljesen frissek.

- Milord, a fontos az, hogy néhány perccel tovább lehetek társaságában.

A kölcsönös udvariaskodások után, amelyek alatt Monk gyanakvása szemernyit sem csökkent, a vacsorát, vagy amit annak neveztek, közönséges fenyőfa asztalon feltálalták, Monk helyet kínálta La Fère grófot, és vele szemben maga is leült. A vacsora egyetlen fogásból állt, főtt halból, és sokkal inkább szolgált az éhség csillapítására, semmint ingyenc gyönyörűségekre.

Vacsora közben, vagyis mialatt ette a halat, és hozzá rossz angol sört ivott, Monk elbeszélte a francia nemessel a Fronde legutóbbi eseményeit. Condé kibékülését a királlyal, XIV. Lajos küszöbönálló házasságát Mária Terézia spanyol infánsnővel; óvatosan elkerült azonban, akárcsak Athos, mindennemű célzást azokra a politikai szálakra, amelyek ebben az időben összefűzték, helyesebben szétválasztották egymástól Angliát, Franciaországot és Hollandiát.

A társalgás során Monk meggyőződött arról, amit egyébként már az első szóra észrevett, hogy rendkívül előkelő emberrel van dolga, olyannal, aki semmiképp nem lehet orgyilkos, de még azt sem tételezheti fel róla, hogy kém. Valami ravaszság és elszántság azonban okvetlenül volt Athosban, úgyhogy Monk bátran tarthatta összeesküvőnek.

Fölállván az asztaltól, a tábornok ezt kérdezte:

- Hát csakugyan hisz a kincseben?

- Hiszek, milord.

- Komolyan?

- A lehető legkomolyabban.

- És azt hiszi, rátalál arra a helyre, ahol a kincset elásták?

- Az első megtekintésre.

- No jó! Akkor pedig merő kíváncsiságból elkísérem. Már csak azért is jó lesz, ha elkísérem, mert nélkülem vagy valamelyik tisztem nélkül csak nagy ügyel-bajjal tudna végigmenni a táboron.

- Tábornok úr, igazán sajnálom, hogy fárad miattam, és nem fogadnám el a szívességét, ha csakugyan nem volna szükségem kíséretére. Minthogy azonban belátom, hogy társasága nemcsak megtisztelő, hanem szükséges is, elfogadom.

- Kíván kíséretet vinni? - kérdezte Monk Athostól.

- Úgy vélem, fölösleges, hacsak milord nem látja szükségesnek. Két ember és egy ló áthozza majd a két kis hordót azon az evezős hajón, amelyen jöttem.

- De talán csákányozni is kell, felásni a földet, kődarabokat kiemelni! Csak nem akarja mindezt maga csinálni?

- Nem kell ott semmit sem ásni, tábornok. A kincs a kolostor kriptájában van elhelyezve. Egy kőlap alatt, amelybe nagy vasgyűrű van erősítve, négy kis lépcsőfokos lejáró nyílik. Ott a két

hordó, hosszában egymás mellé állítva, és koporsó alakban gipsszel borítva. Egyébként egy feliratról is felismerhető a kőlap, és mivel ilyen kényes és bizalmas ügyben nem kívánok nagyságod előtt titkolózni, elmondom a felírás szövegét:

Hic jacet venerabilis Petrus Guillelmus Scott, Canon. Honorab. Conventus Novi Castellii. Obiit quarta et decima die Febr, ann. Dom. MCCVIII Requiescat in pace!⁴⁶

Monk minden szóra figyelt. Meglepte a francia viselkedése: vagy csodálatosan alakoskodik, és fölényesen játssza szerepét, vagy meghökkentően jóhiszemű, és becsületes őszinteséggel adja elő kérését olyan helyzetben, ahol egymillióért egy tördőfést kockáztat, oly hadsereg kellős közepén, amely a kincs ellopását rekvirálásnak is tekinthette volna.

- Nagyon helyes - szólt Monk -, elkísérem, s mivel a kaland oly nagyon érdekel, magam fogom vinni a fáklyát.

Ezt mondva, felkötött egy rövid kardot, övébe pisztolyt helyezett, ezzel a mozdulatával, ahogyan köpenyét kissé fölemelte, elárulva, hogy testén sűrű szövésű, finom páncélinget visel, védelmül az orgyilkosok ellen.

Ezután egy skót tört fogott bal kezébe, majd Athoshoz fordult:

- Készen van, uram? Mert én készen vagyok.

Athos épp az ellenkezőjét csinálta annak, amit Monk: leoldotta törét és az asztalra helyezte, levette kardszóját, és a kardot a tör mellé tette, aztán természetes mozdulattal kikapcsolta ujjasa csatjait, mintha zsebkendőt keresne, és megmutatta finom batisztinge alatt mezítelen keblét, hol sem támadó, sem védekező fegyvert nem rejtegetett.

„Nahát, igazán furcsa egy ember - gondolta Monk, lerakta minden fegyverét. De hátha ott a kincs rejtekhelyén állított nekem kelepécet?”

- Tábornok úr - szólt Athos, mintha csak kitalálta volna Monk gondolatát -, azt akarja, hogy csak mi ketten menjünk oda, nagyon helyes. Csakhogy egy nagy hadvezér nem teheti ki magát vakmerően a veszedelemnek: éjszaka van, a mocsár, amelyen át kell mennünk, veszélyes utat jelent, tehát vigyen magával kíséretet.

- Igaza van - szólt Monk.

És hívó hangon szólt:

- Digby!

Monk hadsegéde nyomban ott termett.

- Ötven ember karddal és puskával fölszerelve - utasította Monk.

És Athosra tekintett.

- Ez nagyon kevés - felelte Athos -, ha veszélyes a hely, de nagyon sok, ha nem forog fenn semmi veszedelem.

- Egyedül fogok menni - szólt Monk. - Digby, nincs szükségem senkire... Induljunk, uram.

46 Itt nyugszik a nagytiszteletű Peter William Scott, Newcastle klostromának nagy méltóságú kano-noka. Elhunyt az Úr 1208. esztendejében, februárius hó tizennegyedik napján. Nyugodjék békében! (latin)

A mocsár

A táborból a Tweed folyó felé mentében, Athos és Monk áthaladt azon a területen, amelyen át Digby vezette a halászokat, a Tweed folyó felől a táborba jövet. A hely látványa, az ember előidézte változások látványa, a legmélyebb hatással volt Athos fogékony, élénk képzelőtehetségére. Athos csak ezt az ember nem lakta tájat nézte, Monk pedig csak Athost figyelte, Athost, aki szemét hol az égre emelte, hol a földre szegezte, fürkészt, gondolkodott, sóhajtozott.

Digby, akit a tábornok legutóbbi parancsa és különösen az a hang, amellyel a parancsot kiadta, nagyon meglepett, Digby vagy húsz lépésnyire követte az éjjeli vándorokat; de a tábornok hátrafordult, mintha szemrehányást tenne, hogy nem teljesítik pontosan parancsát, a hadsegéd tehát megértette, hogy túlságosan kíváncsi volt, és visszatért sátrába.

Azt hitte, a tábornok ellenőrizni akarja táborát, de inkognitó, ahogy minden tapasztalt hadvezér megteszi ezt, döntő csata küszöbén. Athos jelenlétét úgy értelmezte, ahogy alantas tiszték szokták értelmezni azt a titokzatosságot, amely a fővezért körülveszi: Athos valószínűleg kém, és felvilágosításaira szüksége van a tábornoknak.

Monk és La Fère gróf vagy tíz percig gyalogolt a sátrak és őrszemek közt, amelyek a főhadiszállás körül sűrűbbek, ezután Monk rátért egy kis útra, amely három ágra szakadt. A bal oldali elágazás a folyóhoz vitt, a középső a newcastle-i apátságához, a mocsár felé, a jobb oldali elágazás pedig Monk táborának legelső vonalait vágta át, vagyis táborának azt a részét, amely a legközelebb volt Lambert hadseregéhez. A folyón túl előretolt őrállomás volt, ez Monk hadseregéhez tartozott, és az ellenséget figyelte; százötven skót katonából állt. Ezek a katonák úszva keltek át a Tweed túlsópartjára, és hatalmas zajt csaptak, de minthogy híd nem volt ezen a helyen, és Lambert katonái nem ugrottak oly készségesen a vízbe, mint Monk katonái, a tábornok nem nyugtalankodott.

Az innenső parton volt, ötszáz lépésnyire a régi apátságtól, a halászok tanyája, apró sátrak körében, ahol valóságos emberboly nyüzsgött, minthogy a közeli klanokból való katonák feleségükkel és gyermekeikkel laktak bennük.

Ez a tarkabarka kép a hold fényében megragadó látványt nyújtott; a homályban minden részlet megnemesedett, és a holdvilág, amely a maga hízelgő módján mindig a dolgok fényes oldalát ragyogja be, udvariasan minden rozsdás puskát csillogónak, minden condrát tiszta, kimosott fehér vászonnak tüntetett fel.

Monk Athossal ide érkezett, és együtt vágta át a komor tájon, amelyet kettős fény világított meg: a hold ezüstös sugárözöne és az őrtüzek pislogó fénye; a három út találkozásánál azonban ez utóbbi elmaradt; Monk pedig megállt és társához fordult:

- Uram - szólt -, megismeri-e a helyes utat?
- Ha nem tévedek, a középső út visz egyenesen az apátsághoz.
- Úgy van, de világításra lesz szükségünk majd a föld alatt.

Monk visszafordult.

- Ejha! Digby, úgy látszik, nyomon követett bennünket! Annál jobb, legalább kerít valami világítóeszközt.
- Csakugyan, tábornok úr, amott egy ember már jó ideje követ bennünket.

- Digby! - kiáltott Monk - Digby! Jöjjön ide, kérem.

Ám az árnyalak, ahelyett, hogy engedelmeskedett volna, visszahőkölt, s nem előre jött, hanem hátrább, majd meghajolva eltűnt bal felé, és útját a halászok tanyája felé vette.

- Úgy látszik, nem Digby volt - szólt Monk.

Mind a ketten követték szemükkel az árnyéket, amely eltűnt; de mivel nem volt valami feltűnő dolog, hogy este tizenegy órakor valaki kódorog a táborban, mert hiszen tizenkétezer ember pihent ezen a helyen, Athos és Monk nem is nyugtalankodtak a sötét alak miatt.

- Minthogy azonban okvetlenül szükségünk van lámpásra vagy fáklyára, mert különben egy lépést se fogunk látni előre, egyelőre keressünk valami lámpát - szólt Monk.

- Tábornok úr, a legelső utunkba eső katona világíthat nekünk.

- Nem - szólt Monk, mert érdekelte, hogy La Fère gróf és a francia halászok nem játszanak-e össze -, nem, jobb szeretném, ha az egyik francia halász kísérne el, azok közül, akik ma este idejöttek a táborba, hogy halaikat eladják. A halászok holnap elmennek, és így a titok inkább megmarad titoknak, ellenkező esetben viszont, ha a skót hadseregben híre megy, hogy a newcastle-i apátságban kincseket lehet találni, az én highlanderjeim⁴⁷ még azt hiszik, hogy legalábbis egy-egy millió van minden kőköcka alatt, és az apátság épületéből kő kövön nem marad.

- Legyen úgy, ahogy akarja, tábornok úr - felelte Athos természetes hangon, amelyből kitűnt, hogy mindegy neki, akár katona, akár halász világít, egyik sem kedvesebb neki a másiknál.

Monk a felé az út felé közeledett, amely mögött a Digbynek hitt sötét alak eltűnt, és itt találkozott egy őrjáráttal; a sátrak ellenőrzése után éppen a főhadiszállás felé indult. Az őrjárat megállította Monkot és társát, a tábornok megadta a jelszót, és folytatta útját.

Egy katona, aki plédbe volt burkolózva, fölébredt a zajra, kibújt plédje alól, körülnézett, hogy mi történt.

- Kérdezze meg tőle - szólt Monk Athoshoz -, hol vannak a halászok. Ha én kérdezem, akkor megismer.

Athos odalépett a katonához, s az megmutatta neki a halászok sátrát. Monk és Athos nyomban el is indult arrafelé.

A tábornok úgy látta, hogy abban a pillanatban, amikor a sátor felé közeledett, egy sötét alak, hasonló az előbbihez, belopózott a sátorba, de amint közelebb ért, be kellett látnia, hogy valószínűleg tévedett, mert a sátorban az emberek egymás hegyén-hátán aludtak, és nem lehetett egyebet látni, mint lábak és karok szövevényét.

Athos, nehogy bárki azt hihesse, hogy talán összejátszik valamelyik francia honfitársával, kívül maradt a sátron.

- Hahó! - szólt Monk franciául. - Ébredjenek!

Két vagy három alvó fölemelkedett helyéről.

- Szükségem van valamelyikükre, hogy világítson - folytatta Monk.

Az egész emberboly megmozdult, néhányan felültek, mások felálltak. Legelőször a halászok vezére kelt fel.

- Nagyságod számíthat ránk - mondta, s hangjára Athos megremegett. - Hova kell mennünk?

- Majd meglátja. Egy lámpást! Gyerünk, egykettő!

47 Skót hegyi lakosaim. (angolul)

- Máris, tábornok úr. Parancsolja, hogy én kísérjem el?

- Te vagy más, az mindegy, csak legyen valaki, aki világít.

„Különös - gondolta Athos -, milyen furcsa ennek a halásznak a hangja!”

- Tüzet adjatok, emberek! - kiáltotta a halász. - Csak gyorsan, gyorsan.

Azután egész halkán egyik társához fordult, aki legközelebb volt hozzá:

- Világíts te, Menneville - szólt -, és készülj fel minden eshetőségre.

Az egyik halász tüzkővel tüzet csiholt, meggyújtott egy darab taplót és ennek a segítségével egy lámpást.

Azonnal világosság öntötte el a sátor belsejét.

- Indulhatunk? - kérdezte Monk Athostól, aki elfordult, hogy a világosság ne érje arcát.

- Igen, tábornok úr - felelte Athos.

- Aha, a francia nemes - mondta halkán a halászgazda a többieknek. - Az ördögbe is, egész jó ötlet volt, hogy téged küldjelek, Menneville, még csak az kéne, hogy rám ismerjen. Világíts, világíts!

Ez a párbeszéd a sátor mélyén folyt le, és olyan halkán, hogy Monk egy hangot se hallhatott meg belőle. Különben is Athossal beszélgetett.

Menneville eközben készülődött az útra, vagyis inkább várta a vezére rendelkezését.

- Na, megvagyunk? - kérdezte Monk.

- Itt vagyok, tábornok úr - mondta a halász.

Azzal Monk és Athos nyomában kilépett a sátorból.

„Lehetetlenség - gondolta magában Athos. - Micsoda képtelenség ilyesmikről képzelődni!”

- Menj előre - szólt Monk a halászhoz - a középső úton, és szedd a lábad.

Még húsz lépésnyire se értek, amikor ugyanaz az árnyékalak, aki az imént mintha belopózott volna a sátorba, most kibújt a sátorból, egészen az út kőkerítéséig lopózott, és ennek a védelme alatt kíváncsian figyelte, hogy hova megy a tábornok.

A tábornok és két társa eltűnt a sötétségben. Newcastle felé mentek, amelynek kövei messziről fehérlettek, mintha távoli sírkövek lennének.

A kolostor kapujában néhány másodpercig megpihentek, aztán bementek az épület belsejébe. A kolostor kapuja be volt zúzva, és fejszecsapások nyomát mutatta. Négy emberből álló őrség egész nyugodtan aludt egy mélyedésben, mert biztosra vették, hogy erről az oldalról nem fogja őket semmiféle támadás érni.

- Nem zavarják majd ezek az emberek? - kérdezte Monk Athostól.

- Épp ellenkezőleg, segítségemre lesznek, ha a tábornok úr megengedi, elgurítani a hordókat.

- Igaza van.

Az őrjárat tagjai, bár mélyen aludtak, rögtön felébredtek, amint a két látogató lépései fölhangzottak a kapu aljában, amelyet fölvert a gyom és túske. Monk megadta a jelszót, és beljebb ment a kolostor belsejébe, előtte a halász a lámpással, Monk utolsónak maradt, és Athos minden mozdulatát figyelte, kezében tartva rövid törét, készen, hogy a legelső gyanús mozdulatra beledöfje Athosba. De Athos határozott és biztos léptekkel ment a termeken és az udvarokon át.

Egyetlen ajtó, egyetlen ablak nem maradt meg ezen az épületen. Valamennyi ajtót eltüzelték, némelyiket ott helyben, megszenesedett fájukon látszott a csipkézése a tűznek, amely magától hunyt ki, nem tudván megemészteni itt-ott a vasszögekkel rögzített kemény tölgyfa eresztékeket. Az épület valamennyi ablaka be volt zúzva, a törött ablakok nyílásán át sietve menekültek a sötétség madarai, megriadva a fénytől. Óriási denevérek kezdtek néma keringésbe a két alkalmatlan látogató körül, s a magas kőfalon a lámpás fényében meg-megreszketett az árnyékuk. Ez a látvány a bölcs okoskodót megnyugtatta, Monk arra következtetett belőle, hogy nem lakhatik ember a kolostorban, minthogy a félénk állatok még ott tanyáznak és közeleddükre elmenekültek.

Átgázoltak a romokon, leszaggattak egy csomó repkényindát, amely úgy nőtt ott, mintha védeni akarná a magányt, s így érkezett meg Athos a kriptába, amely a kolostor nagyterme alatt volt, de bejárata a kápolnából nyílt. Itt megállt.

- Megérkeztünk, tábornok úr - mondta.

- Ez az a kőkocka?

- Ez.

- Csakugyan itt a gyűrű is, csakhogy ez a gyűrű laposan van beleillesztve a kőbe.

- Szükségünk volna emelőrúdra.

- Azt könnyen keríthetünk.

Körülnézván, Athos és Monk észrevett egy kis három hüvelyk átmérőjű kőrisfát; a fal egyik sarkában nőtt fel az egyik ablakig, amelyet ágai egészen eltakartak.

- Van késed? - kérdezte Monk a halásztól.

- Van, uram.

- Vágd le ezt a fát.

A halász megtette, amit kívántak tőle, igaz, a kése kicsorbult belé. A kis kőrisfából emelőrúdat, csináltak aztán a három ember behatolt a föld alatti helyiségbe.

- Állj oda - szólt Monk a halászhoz, és a pince egyik sarkára mutatott. - Puskaport emelünk ki a földből, és a te lámpásod veszélyes lehet.

Az ember réműlettel hátrált, és engedelmesen megmaradt azon a helyen, amelyet kijelöltek számára. Monk és Athos pedig egy oszlop mögé került, ennek lábánál kis nyíláson át a holdnak egy sugara hatolt keresztül, s sugarát éppen az a kő verte vissza, amelyet La Fère gróf keresett.

- Helyben vagyunk - szólt Athos, és megmutatta a tábornoknak a latin felírást.

- Úgy van - felelte Monk.

Aztán, mintha alkalmat akart volna adni Athosnak a visszavonulásra, így szólt:

- Nem veszi észre, hogy járt már valaki ebben a pincében, és több szobor össze van zúzva?

- Milord, bizonyára hallott róla, hogy vallásos skótjai szeretik a holtak szobraira bízni azokat az értékes tárgyakat, amelyeket egész életükön át viseltek. A katonák tehát, akik itt jártak, valószínűleg azt gondolták, hogy a sírszobrok lába alatt rejtett kincseket találnak, s ezért törték össze a szobrokat és talapzatukat. De annak a tiszteletre méltó kanonoknak a sírját, amellyel nekünk van dolgunk, semmiféle szobor nem ékesíti. Sírja egyszerű, és éppen ez védte meg puritánjai ellen, hiszen babonásan félnek tőle, hogy sírokat megszenesítsenek; lám, a sírnak egyetlen darabkáját se bántották.

- Igaz - felelte Monk.

Athos felkapta az emelőrudat.

- Segítsek? - kérdezte Monk.

- Köszönöm, milord, nem akarom, hogy lordságod olyasmiben vegyen részt, amiért nem vállalhatná a felelősséget, ha tisztában volna valamennyi várható következményével.

Monk fölkapta a fejét.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte.

- Azt akarom mondani... De az az ember...

- Várjon csak - szólt Monk -, értem már, mitől fél, és próbát, teszket.

Monk a halász felé fordult, akinek alakját a lámpás megvilágította.

- *Come here, friend*⁴⁸ - mondta neki parancsoló hangon.

A halász meg se moccant.

- Rendben van - szólt Monk -, nem tud angolul. Beszéljen tehát velem angolul, kérem.

- Milord - felelte Athos -, gyakran láttam embereket, akik szükség esetén annyira tudtak uralkodni magukon, hogy egyáltalán nem feleltek számukra jó ismert nyelven föltett kérdésekre. A halász talán sokkal többet tud, mint sejtenők. Legyen szíves, küldje el őt, milord, nagyon kérem.

„Most már világos - gondolta magában Monk -, azt akarja, hogy négyszemközt maradjunk a pincében. De nem baj, járjunk a dolog végére, ember ember ellen, végre is csak ketten vagyunk...”

- Hé, barátom - szólt Monk a halászhoz hangos szóval -, menj föl azon a lépcsőn, amelyen lejöttünk, és vigyázz odafönn, hogy senki meg ne zavarhasson bennünket.

A halász engedelmességre készült.

- Hagyd itt a lámpásodat - mondta neki Monk -, fénye elárulna, és valami puska ijedtében még beléd durrantana.

A halász láthatólag megszívlelte a tábornok tanácsát, letette a lámpást a földre, és eltűnt a lépcsőfeljárt boltíve alatt.

Monk fogta a lámpást és odavitte az oszlop lábához.

- Mondja csak - szólt Athoshoz -, bizonyos, hogy pénz van elrejtve ebben a sírban?

- Bizonyos, milord, öt perc múlva saját szemével győződhetik meg róla.

És Athos az emelővel hatalmas ütést mért a gipszrétegre; nyomban hasadék támadt rajta, s Athos ebbe a repedésbe nyomta be a rúd végét; nemsokára egész gipszdarabok mozdultak meg, felemelkedve, mint valami kerek kőlapok. Ekkor La Fère gróf megragadta a köveket, és oly hatalmas erővel ráncigálta ki őket, amilyent fel sem lehetett volna tenni finom kezéről.

- Milord - szólt Athos -, itt van az az építmény, amit említettem nagyságodnak.

- Igaz, de még mindig nem látom a hordókat - szólt Monk.

- Ha töröm volna - szólt Athos, és körülnézett -, azonnal megláthatná a hordókat, uram. Sajnos, én a magamét ott felejtettem lordságod sátrában.

48 Gyere ide, barátom. (angolul)

- Szívesen fölajánlanám az enyémet - szólt Monk -, de a pengéje, azt hiszem sokkal törékenyebb, semhogy arra a munkára használhatná, amire szánja.

Athos körülnézett, hogy alkalmas tárgyat keressen.

Monk nem vesztette el szeme elől Athos kezének egyetlen mozdulatát, szemének egyetlen villanását sem.

- Miért nem kéri el a halásztól a kését? - kérdezte Monk. - A halásznak volt kése.

- Igaz, csakugyan - szólt Athos -, hiszen azzal vágta ki ezt a fát. És indult a lépcső felé.

- Barátom - mondta a halásznak -, dobja le a kését, kérem, szükségem van rá.

A kés nagy zajjal legurult a lépcsőn.

- Vegye csak föl - mondta Monk -, megbízható szerszám, amint láttam, erős kéz jó hasznát veheti.

Athos Monk szavait láthatólag egyszerű, természetes értelmükben fogta fel. Azt sem vette észre, vagy legalábbis nem látszott észrevenni, hogy Monk, mikor ő visszatért hozzá, hátrább húzódott, és bal kezét pisztolyának agyán tartotta, jobb kezével pedig törét markolta. Athos tehát munkához látott, háttal Monk felé, életét mintegy védtelenül kiszolgáltatva neki. A halász késével néhányszor oly ügyesen és pontosan csapott le a gipszrétegre, hogy két részre választotta, és Monk megpillanthatta a két hordót, egymás mellé helyezve; súlyuk mozdulatlanul tartotta őket gipszágyukban.

- Milord - szólt Athos -, amint látja, előérzetem nem csalt.

- Úgy van, uram - felelte Monk -, és minden okom megvan rá, hogy boldognak tartsam, nem igaz?

- Kétségkívül; ennek a pénznek elvesztése roppant érzékeny csapás lett volna, de biztos voltam benne, hogy Isten, aki megvédi az igaz ügyet, nem fogja megengedni, hogy ellopják azt az aranyat, amellyel igaz ügyet akarnak diadalra vinni.

- Nohát, becsületszavamra, éppoly titokzatosan beszél, ahogyan cselekszik - szólt Monk. - Az imént alig értettem meg, amikor azt mondta, nem akarja rám hárítani a felelősséget azért, amit e helyt tettünk.

- Okom volt ezt mondani, milord.

- Most pedig valamiféle igaz ügyről beszél. Hát mit ért igaz ügyön? Mi e percben Angliában öt- vagy hatféle ügyet védünk, és mindenki a maga ügyét tartja nemcsak jónak, hanem a legeslegjobbnek. Milyen ügyre gondolt, gróf úr? Beszéljen bátran, őszintén, tudni szeretném, hogy ebben a pontban, amelyre oly nagy súlyt vet, egyformán gondolkodunk-e?

Athos merőn Monkra szegezte szemét, olyasféle átható tekintettel, amely mintha arra szólítaná fel, hogy egyetlen gondolatát se rejtse előle, aztán levette kalapját, és ünnepélyes hangon hozzáfogott mondókájához, a tábornok pedig hallgatta, kezét arcán tartva, majd hosszú és izmos ujjáival szakállában és bajuszában babrálva, s révedező és bús szeme elmerült a kripta sötétségébe.

- Milord angol nemes, becsületes férfiú, és francia nemessel beszél, akinek helyén van a szíve. Az aranyról, amely ebben a két hordóban van, azt mondtam, hogy az én tulajdonom, pedig ez nem igaz, ez életem első hazugsága, bár kétségkívül a pillanat kényszerített rá: ez az arany annak a II. Károly királynak a tulajdona, akit számkivetettek hazájából, elűztek palotájából, aki kétszeresen árva, mert nemcsak apját veszítette el, hanem trónját is, és még attól a szomorú boldogságtól is eltiltották, hogy térden állva megcsókolhassa azt a követ, amelyre a gyilkosok ezeket az örök bosszúért kiáltó egyszerű szavakat írták: „Itt nyugszik I. Károly király.”

Monk kissé elsápadt, észrevehetetlen borzongás futott át rajta, s szürke bajusza felborzolódott.

- Én - folytatta Athos -, én, La Fère gróf, a szegény, elhagyott király egyetlen és utolsó híve, felajánlottam neki, hogy felkeresem azt az embert, akitől Anglia királyságának sorsa függ. El is jöttem, és megálltam ennek az embernek a tekintete előtt, pőrére vetköztem előtte, kiszolgáltattam magamat, ezt mondván neki:

- Milord, itt van az utolsó mentsvára annak a királynak, akit Isten lordságod urává tett, és akit születése lordságod királyává avatott. Lordságodtól, csakis lordságodtól függ élete és jövője. Hajlandó-e felhasználni ezt a pénzt arra, hogy kárpótolja Angliát mindazokért a szenvedésekért, amelyeket az anarchia egész ideje alatt szenvedett, vagyis hajlandó-e segíteni II. Károlyt, vagy ha nem is segíteni, legalább eltérni, hogy II. Károly maga cselekedjék? Milord az úr, a király, teljes hatalmú úr és király, mert a véletlen olykor belekontárkodik az Isten és az Idő művébe. Négyszemközt vagyunk, milord. Ha most elrettentí, hogy osztoznia kell az eredményben, ha nyomasztja a velem való bűnrészessége, hát van fegyvere, milord, és előttünk nyitott sír van. Ha ellenben magával ragadja ügyének lelkesítő ereje, ha valóban az, akinek mutatkozik, ha a keze abban, amit tesz, eszének engedelmeskedik, esze pedig szívének, akkor itt van keze ügyében az eszköz, amelynek segítségével örökre megsemmisítheti ellenségének, Stuart Károlynak az ügyét; akkor is ölje meg azt az embert, aki itt áll a színe előtt, mert ha ez az ember visszatér ahhoz, aki küldte, akkor bizony magával is viszi neki azt a pénzt, amelyet apja, I. Károly hagyott reá, ölje meg ezt az embert, s tartsa meg milord az aranyat, hasznára lehet a polgárháború folytatásában. Sajnos, milord, ilyen ennek a szerencsétlen királynak a végzete! Vagy meg kell vesztegetnie, vagy meg kell ölnie azt, aki útjába kerül. Mert mindenki ellene fordul, mindenki elutasítja magától, mindenki ellenségesen fogadja, pedig Károly magán viseli hivatása isteni bélyegét, és hogy meg ne hazudtolja vérét, el kell foglalnia trónját, vagy meg kell hálnia hazája szent földjén!

Milord hallotta, amit mondtam. Ha bárki mással beszélgetnék, nem azzal a nagy férfiúval, akivel szemben állok, ezt mondtam volna: „Milord szegény ember, a király felajánlja lordságodnak ezt a milliót, mint egy óriási szolgálat megfelelő jutalmának zálogát; fogadja el, és szolgálja II. Károlyt, ahogy én szolgáltam I. Károlyt, és bizonyosra veszem, hogy Isten, aki hall és lát bennünket, az egyedüli lény, aki belelát emberi tekintettől elzárt szívébe, boldog halál után örök élettél ajándékozza meg érte!” Monk tábornoknak azonban, akinek nagyságával, úgy érzem, tisztában vagyok, a következőket mondom:

Milord, a népek és királyok történetében milordra gyönyörű szerep, hallatlan és halhatatlan, soha el nem enyésző dicsőség vár, ami egymagában, minden más érdeket félrelökve, csak hazája javát és az igazságot tartva szem előtt, királya támaszává lesz. Sokan voltak már győztes hadvezérek és dicső bitorlók. Milord azonban, ha így cselekszik, beéri annyival, hogy a legerényesebb, legderekbabb, legbecsületesebb ember legyen; koronát tart a kezében, és nem

a saját fejére teszi, hanem annak a fejére, aki számára készült. Ó, milord, ha így cselekedne, az utókorra a legirigyeltebb nevet hagyná, ami csak ember fiát büszkévé tehet!

Athos elhallgatott. Egész idő alatt, míg a fennkölt nemes beszélt, Monk sem helyeslésének, sem ellenkezésének semmi jelét nem árulta el; a személyes szónoklatra még a szemében is alig villant fel a megértést jelző lobbanás. La Fère gróf szomorúan nézte, s komor arca láttán csüggedés dermedtette meg szívét. Végül Monk mégiscsak magához tért, és megtörte a csendet:

- Uram - mondta halkán és nagyon komolyan -, a saját szavaival fogok válaszolni. Bárki másnak azzal felelnék, hogy elkergetném vagy börtönbe vettetném, talán még rosszabb sorsot is szánnék neki. Mert elvégre is, meg akar engem vesztegetni, és egyúttal kényszerít is. De olyan ember, akitől nem lehet megtagadni a figyelmet és a törődést, mert méltó rá: gróf úr bátor és nemes, ezt én mondom, és tudom, mit beszélek. Az imént arról a vagyonról szólt, amelyet a megboldogult király a fiára hagyott: nem azoknak a francia uraknak egyike-e gróf úr, akiről azt hallottam, hogy Károlyt meg akarták szöktetni a Whitehallból?

- De igen, milord, én rejtőztem a vérpad alatt a király kivégzésekor. Én, aki nem tudtam őt megmenteni, homlokomon éreztem a vértanú király vérének, és hozzám intézte I. Károly az utolsó szavát. Énnekem kiáltotta oda: *Remember!* És amikor azt mondta: *Emlékezzél!* - erre a pénzre gondolt, amely most itt van milord lába előtt.

- Sokat hallottam önről, uram - felelte Monk -, de nagyon örülök, hogy már előbb és ösztönösen, nem pedig emlékeim hatása alatt tartottam nagyra. Sok mindent meg fogok tehát magyarázni, olyan dolgokat is, miket még soha senkinek el nem árultam, és ebből láthatja majd, mennyivel többre értékelem, mint azokat, akiket eddig hozzám küldtek.

Athos meghajolt. Mohón leste Monk minden szavát, mert ritka szavai oly becsesek voltak, mint sivatagban a harmat.

- Az imént II. Károly királyról beszélt - kezdte Monk -, de mondja meg, kérem, mi közöm nekem ehhez az árnyékkirályhoz? Háborúban és politikában öregedtem meg, és ez a két dolog manapság oly szorosan összefügg egymással, hogy minden katonának a maga egyéni joga vagy törekvése szerint kell harcolnia személyes érdekétől vezetve, nem pedig vakon engedelmességgel tisztjeinek, mint rendes háborúban. Énnekem talán nincs semmi kívánságom, de sok mindentől félek. Ettől a háborútól függ Anglia szabadsága, és meglehet, minden angol emberé is. Miért nyújtsam én, aki kivívtam szabadságomat, két kezemet egy idegen ember béklyójába? Mert Károly nekem idegen. Nagy ütközeteket vívott velünk, de elvesztette őket, tehát rossz hadvezér. Semmiféle diplomáciai alkudozásban nem ért el sikert, tehát rossz diplomata. Nyomorúságát végighurcolta Európa minden udvarán, tehát gyenge és kislelkű ember. Semmi nagyságot, semmi nemes vonást, semmi előre mutató tettet nem mutatott még fel ez a Károly, aki a föld legnagyobb birodalmát akarja kormányozni. Én tehát Károlyt csak rossz oldalairól ismerem, és akkor azt kívánja, hogy józan ésszel önként vessem magam ennek az embernek a rabságába, aki katonai képesség, politika és emberi méltóság tekintetében nem ér fel hozzám? Nem, uram. Mihelyt valami nagy és nemes cselekedetet tudok meg Károlyról, talán elismerem ahhoz a trónhoz való jogát, amelyről apját elűztük, mert nem voltak meg benne azok az erények, amelyek eddig fiából is hiányoznak. Egyelőre azonban csak a magam jogait ismerem el: a forradalom tábornokká tett, és ha akarom, a kardom segítségével lordprotektor is lehetek. Jöjjön ide Károly, mutassa meg, mit tud, a lángész számára nyitva a küzdőtér; főként pedig ne feledje, hogy oly fajból származik, amelytől többet kívánnak, mint mástól. Ne beszéljünk tehát többé a dologról. Ajánlatát nem utasítom vissza, és nem fogadom el; tartózkodom, várok.

Athos tudta, hogy Monk nagyon is jól értesült II. Károly minden lépéséről, és nem erőltette a vitát. Ez úgysem volt se helyén, se idejében való.

- Milord - felelte -, nincs tehát egyéb hátra, mint hogy kifejezzem köszönetemet.

- Ugyan miért? Azért, mert helyesen ítélte meg engem, és mert én úgy cselekedtem, ahogyan előre látta? No, ezért igazán nem érdemes! Ez az arany, amelyet elvisz Károly királynak, afféle próbatétel lesz: ha majd látom, hogy mihez kezd vele, bizonyára megváltozik a véleményem is.

- És nem fél, milord, hogy rossz hírbe keveredhet, ha ekkora összeget kiszolgált az ellensége kezébe?

- Az ellenségem kezébe? Ugyan, ugyan, uram, nekem nincsenek ellenségeim. Én a parlament szolgálatában állok, amely azt parancsolja, hogy harcoljak Lambert tábornok és II. Károly király ellen, tehát a parlament ellenségeivel, de nem az én ellenségeimmel. Én tehát harcolok. Ha ellenben a parlament azt parancsolná, hogy lobogóztassam fel London kapuját, gyűjtssem katonáimat a folyó partjára, hogy méltón fogadhassák II. Károly királyt...

- Szót fogadna? - kiáltott Athos örömmel.

- Bocsásson meg - szólt Monk mosolyogva -, ősz fejemmel most csaknem... csaknem... De ugyan hol is járt az eszem? Csaknem valami fiatalos ostobaságot mondtam!

- Tehát nem fogadna szót? - kérdezte Athos.

- Ezt se mondom, uram. Mindenekelőtt hazám üdve lebeg előttem. Isten, aki erőt adott nekem, kétségkívül azt akarta, hogy ezt az erőt mindenki javára fordítsam, és azzal is felruházott, hogy meg tudjam különböztetni a jót a rossztól. Ha a parlament rendelne el ilyen dolgot, gondolkodnám rajta...

Athos elkomorodott.

- Tehát, amint látom, lordságod egyáltalán nem óhajtja fölkarolni II. Károly király ügyét.

- Egyre csak gróf úr kérdez engem, most már rajtam a sor, ha megengedi.

- Parancsoljon velem, és bár Isten adná, hogy lordságod is olyan őszintén válaszoljon nekem, mint ahogyan én fogok felelni.

- Amikor majd átadja királyának ezt a milliót, milyen tanácsot fog neki adni?

Athos büszke és határozott tekintetet vetett Monkra.

- Milord - szólt -, ezzel a millióval, amellyel talán mások üzletet kötnének, én azt a tanácsot adnám a királynak, hogy állítson fel két ezredet, és vonuljon be Skótországba, amelyet lordságod a közelmúltban pacifikált. Aztán adja meg népének azokat a szabadságjogokat, amelyeket a forradalom megígért, de csak félig-meddig adott meg. Azt is tanácsolnám neki, hogy személyesen álljon kis hadserege élére, amely, higgye meg, egyre hatalmasabb lesz, és kezében a zászlóval és hüvelyébe dugott karddal menjen a halálba, így kiáltva: „Angolok, családomban ez már a harmadik király, akit megöltök! Vigyázzatok, Isten igazságos!”

Monk lehajtotta fejét, és egy pillanatig elgondolkozott.

- És ha Károlynak sikerülne a dolog - kérdezte tovább -, ami valószínűtlen, de nem lehetetlen, mert minden lehetséges ezen a világon, mit tanácsolna neki?

- Azt, hogy sose feledje: Isten akaratából elveszítette koronáját, de lám, az emberek jóakaratából most visszanyerte.

Gúnyos mosoly futott át Monk ajkán.

- Sajnos, uram - szólt -, a királyok nem képesek az okos tanácsot követni.
- De milord, II. Károly nem király - felelte Athos mosolyogva, de egészen másként mosolygott, mint Monk.
- Végezzünk röviden, gróf úr... Ez az ön kívánsága is, ugye?

Athos meghajolt.

- Én most parancsot adok - szólt Monk -, hogy ezt a két hordót oda vigyék, ahová gróf úr kívánja. Hol lakik?
- Egy kis faluban, a folyó torkolatánál, milord.
- Ó, ismerem ezt a falut; öt-hat házból áll, ugye?
- Ez az. Én az első házban lakom, két hálókötőmester lakik velem együtt a házban. Az ő bárkájukon jöttem át ide.
- De hát a hajója, uram, hol van?
- A hajóm a tengerparttól egy negyed mérföldnyire horgonyoz a tengerben, ott vár rám.
- És nem szándékszik azonnal elutazni?
- Milord, szeretném még egyszer megpróbálni, hogy lordságodat meggyőzzem.

- Nem fog sikerülni - felelte Monk. - De Newcastle-ból úgy kell elutaznia, hogy semmi nyomot ne hagyjon hátra, amelyből a legkisebb gyanú is háramolhat önre vagy rám. Tisztjeim azt hiszik, hogy Lambert holnap támad. Én viszont garantálom, hogy egyetlen hadmozdulatot sem tesz; szerintem ez képtelenség volna. Lambert hadseregét nem egységes nézetek vezetik, és ilyen különböző elemekből álló hadsereggel nem lehet boldogulni. Én arra neveltem katonáimat, hogy nálam magasabb tekintélynek hódoljanak, és ezért van az, hogy akik mögöttem, körülöttem, alattam állnak, igyekeznek valamit elérni. Ezért van az, hogy ha én meghalnék, ami könnyen megtörténhetik, hadseregem nem veszítené el azonnal harci kedvét. Ezért van az, hogy ha távol vagyok hadseregemtől, amihez néha kedvem támad, táboromban nyoma sincs a nyugtalanságnak vagy rendtelenségnek. Én vagyok az angolok mágnese, természetesen vonzóereje. A kis elszórt vasreszelékeket, amelyeket ellenem fognak küldeni, valamennyit magamhoz vonzom. Lambert ebben a pillanatban tizennyolcezer katonaszökevény vezére, erről azonban egyáltalán nem beszéltem tisztjeimnek, amit bizonyára megért. Semmi se hasznosabb egy hadseregre nézve, mintha érzi, hogy ütközet előtt áll: mindenki résen van, mindenki éberrel figyel. Azért mondom ezt el, hogy tudja: teljes biztonságban lehet itt. Ne siessen vissza tehát a tengerre: mához egy hétre új fordulat lesz; vagy ütközet, vagy megegyezés. Minthogy gróf úr engem becsületes embernek tartott, és rám bízta titkát, és ezért a bizalmáért köszönettel tartozom, vagy fel fogom keresni, vagy pedig magamhoz kéretem. Ne utazzék tehát, míg velem nem beszélt, megismétlem kérésemet.

- Úgy lesz, szavamat adom rá, tábornok úr! - kiáltott föl Athos, akit oly nagy öröm fogott el, hogy óvatossága ellenére is akaratlanul örömszikkra csillant meg szemében.

Monk észrevette ezt a villanást, és nyomban lehűtötte egy néma mosollyal; tárgyaló partnereinél is így szokta hirtelen elvágni az utat, mikor azt hitték, már-már sikerült előbbre jutniok gondolataiban.

- Milord tehát nyolc napi haladékat ad nekem? - szólt Athos.
- Nyolc napot, úgy van, uram.
- S ez alatt a nyolc nap alatt mit fogok csinálni?

- Ha csata lesz, igyekezzék magát távol tartani. Tudom, hogy a franciákat nagyon érdekli az efféle szórakozás, és nyilván szeretné látni, hogyan harcolunk, viszont akkor leterítheti valami eltévedt golyó. Skótjaink rosszul céloznak, és én nem akarom, hogy egy ilyen nagyszerű francia nemes sebesülten térjen vissza hazájába. Abba a helyzetbe se akarok kerülni, hogy nekem kelljen elküldenem királyának az ön által itt hagyott egymilliót, mert akkor azt mondanák, s némi joggal, hogy pénzt adok a trónkövetelőnek, avégből, hogy a parlament ellen harcolhasson. Menjen tehát, uram, és minden úgy legyen kettőnk között, amiként megállapodtunk.

- Hej, milord - szólt Athos -, mily öröm volna számomra, ha én láthatnék be elsőnek abba a nemes szívbe, amely e köpönyeg alatt dobog!

- Tehát határozottan azt hiszi, hogy titkaim vannak? - szólt Monk, anélkül, hogy megváltoztatta volna arca vidám kifejezését. - Ugyan már, micsoda titkot rejthet egy katonakobak? De később jár az idő, lámpásunk is kialudt. Hívjuk emberünket. Hahó! - kiáltott Monk franciául, és a lépcső felé közeledve kiabálta: - Hahó, halász!

A halász, aki didergett a hideg éjszakában, rekedt hangon kérdezte, hogy mit akarnak tőle?

- Menj az őrállomásra - mondta neki Monk -, s Monk tábornok nevében utasítsd az altisztet, hogy rögtön jöjjön ide.

Könnyen teljesíthető megbízás volt ez, mert az altisztet kíváncsivá tette a tábornok megjelenése az elhagyott kolostorban, és egyre közelebb jött, úgyhogy már csak néhány lépésnyire volt a halásztól.

A tábornok parancsát tehát közvetlenül hallotta, és már futott is teljesíteni.

- Keríts elő egy lovat és két embert! - parancsolta neki Monk.

- Egy lovat és két embert? - ismételte az altiszt.

- Úgy van - felelte Monk -, tudsz-e málhás lovat keríteni, vagy olyat, amelyiknek teherhordó kosara van?

- Hogyne, száz lépésnyire innen a skótok táborában majd csak találok.

- Helyes.

- Mit csináljak a lóval, tábornok úr?

- Nézz oda.

Az altiszt lement a három vagy négy lépcsőfokon, amely Monktól elválasztotta, és megjelent a pinceboltozat alatt.

- Látod ott azt a nemesurat? - kérdezte tőle Monk.

- Látom, tábornok úr.

- És látod azt a két hordót?

- Jól látom.

- Az egyik hordóban puska van, a másikban golyó; ezt a két hordót szeretném elvitetni egy kis faluba, ide a folyó partjára, holnap megszállom kétszáz muskétással. Tudnod kell, hogy ez titkos megbízás, mert olyan hadművelet, amelytől a csata kimenetele függ.

- Ó, ó, értem, tábornok úr - mormogta az altiszt.

- Jól van! Erősítsd tehát ezt a két hordót a lóra, és végy magadhoz két embert, aztán vigyétek ennek a lovag úrnak a házába. A lovag úr barátom. De vigyázz, senki se tudja meg a dolgot.

- A mocsáron mennék keresztül, ha tudnám az utat - mondta az altiszt.

- Ismerek ott egy utat - szólt Athos. - Nem széles, de biztos, mert cölöpökre van építve, és ha óvatosak vagyunk, azon az úton elérjük célunkat.

- Tedd azt, amit a lovag úr parancsol - szólt Monk az altisztnek.

- Ó, ó! milyen nehezek ezek a hordók - mondta az altiszt, megpróbálva fölemelni az egyik hordót.

- Mindegyik hordó négyszáz font súlyú, ha csakugyan az van bennük, aminek bennök lennie kell. Ugye, uram?

- Körülbelül ennyi a súlyuk - felelte Athos.

Az altiszt elindult, hogy lovat és embereket keressen. Négyszemközt maradván Athossal, Monk igyekezett csak közömbös dolgokról beszélgetni, s közben szórakozottan vizsgálta a pincét. Aztán, meghallván a ló lépéseit, így szólt:

- Most pedig magára hagyom az embereivel, uram, és visszatérek a táborba. Nyugodt lehet, biztonságban van.

- Tehát viszontlátom még, milord? - kérdezte Athos.

- Ahogy mondtam, uram, és nagy örömömre fog szolgálni.

Monk kezét nyújtott Athosnak.

- Ó, milord, ha akarná! - mormogta Athos.

- Pszt! Megegyeztünk, hogy erről többé nem beszélünk!

Ezzel elköszönt Athostól, felment a lépcsőn, amelynek közepe táján találkozott lefelé haladó embereivel. Alig tett húsz lépést az apátságtól, mikor kis, távoli, elnyújtott füttyszót hallott. Monk fülelni kezdett, de mivel semmit sem látott, tovább folytatta útját. Ekkor hirtelen eszébe jutott a halász, és kereste is a szemével, de a halász eltűnt. Pedig ha nagyobb figyelemmel nézett volna körül, bizonyára meglátja azt a kétrét görnyedt embert, aki mint a kígyó, siklott végig a kőcölöpök mentén, majd eltűnt a ködben, szinte a mocsár színét súrolva; és ha megpróbál e ködön áthatolni tekintetével, olyan látvány tárult volna szeme elé, ami nagyon érdekelte volna: a halászbárka árboca volt ez; a bárka ugyanis megváltoztatta helyét, és sokkal közelebb jött a folyó partjához.

De Monk semmit sem látott, és azt hitte, nincs mitől tartania; rátért a táborba vivő elhagyatott útra. Ekkor döbönt csak rá, hogy milyen különös módon eltűnt a halász, és szörnyű gyanú ébredt benne. Az egyetlen őrcsapatot, amely védelmet nyújthatott volna, Athos rendelkezésére bocsátotta. Még vagy egy mérföldnyi útja volt hátra a táborig.

A köd oly sűrű lett, hogy tíz lépésnyire se lehetett a tárgyakat kivenni.

Monk ekkor olyan zajt hallott, mintha evezőcsapások szántanák a mocsarat jobb keze felől.

- Ki van ott? - kiáltotta.

De senki sem felelt. Ekkor felhúzta pisztolya ravaszát, kardját kirántotta, és meggyorsította lépéseit, de nem hívott senkit segítségül, mert úgy érezte, nincs rá égető szüksége, és méltatlan lenne hozzá.

27
Másnap

Reggel hét óra volt: a nap első sugarai beragyogták a kis tavakat, amelyekben a nap, mint valami izzó golyó tükröződött vissza. Athos fölébredt, kinyitotta hálószobájának a folyóra nyíló ablakát, és körülbelül tizenöt lépésnyi távolságban megpillantotta az altisztet és az embereket, akik előző este elkísérték, és akik, miután a hordókat lerakták, visszatértek a táborba a jobb oldali úton.

Miért jöttek vissza ezek az emberek, mikor pedig visszamentek a táborba? Ez a kérdés merült fel hirtelen Athos előtt.

Az altiszt nyújtogatta a nyakát, mintha lesné azt a percet, amikor a nemesúr megjelenik az ablakban, hogy megszólíthassa. Athos meglepetve, hogy viszontlátja azokat, akik az előző este eltávoztak tőle, meg is mondta nekik, mennyire meglepi őt visszatérésük.

- Nincs ebben, uram, semmi meglepő - szólta az altiszt -, mert tegnap a tábornok megparancsolta, hogy vigyázzak uraságod biztonságára, s a parancsnak engedelmességekem kell.

- A tábornok úr a táborban van? - kérdezte Athos.

- Minden bizonnyal, uram, minthogy tegnap, mikor elbúcsúztak egymástól, visszatért a táborba.

- Kérem, várjon meg engem itt, elmegyek a tábornokhoz, hogy jelentést tegyek neki arról, milyen hűségesen teljesíti a kötelességét, és hogy visszavegyem a kardomat, amelyet tegnap a tábornok asztalán felejtettem.

- Hát ez nagyszerű - mondta az altiszt -, mert éppen erre akartuk kérni.

Athos az altiszt arcán mintha valami gyanús kedélyességet vett volna észre, de azt gondolta magában, hogy a klastromi kaland bizonyára fölkelte ennek az embernek a kíváncsiságát, és így nem csodálatos, hogy arcán visszatükröződik az az érzés, amely belül izgatja.

Athos tehát gondosan bezárta lakása ajtajait, és a kulcsokat Grimaud-ra bízta, akinek lakásául az a fészker szolgált, ahonnan a kamra nyílt, amelyben a hordók voltak elrejtve. Az altiszt La Fère gróftól egészen a táborig kísért. Ott új őrség várt rájuk, és felváltotta a négy embert, akik eddig kísérték Athost.

Az új őrség parancsnoka Digby hadsegéd volt, aki az egész úton oly ijesztő pillantásokat vetett Athosra, hogy La Fère gróf egyre azon töprengett, vajon miért örködnek felette most olyan szigorúan és éberrel, holott előző nap meghagyták teljes szabadságát.

Mindazonáltal folytatta útját a főhadiszállás felé, és nem közölte senkivel megfigyeléseit, amelyeket a körülötte lévő emberekről, tárgyakról tett. Monk sátrában, ahol előző nap járt, most három magas rangú tisztet talált, az egyik Monk helyettese volt, és mellette két ezredes. Athos megismerte kardját; változatlanul ott volt a tábornok asztalán, azon a helyen, ahol előző este hagyta.

Athost a tiszték közül eddig még egyik se látta, ennél fogva nem ismerte. Monk helyettese, amikor megpillantotta Athost, azt kérdezte, hogy bizonyosan ugyanaz a francia nemes-e, akivel a tábornok tegnap kiment a sátorból.

- Ő az, milord - felelte az altiszt -, saját szeméjében.

- De hiszen - szólt Athos felsőbbbséggel - nem is tagadom, hogy az vagyok. És engedjék meg, uraim, hogy most én kérdezzem, mire valók ezek a kérdések, kivált pedig miért teszi fel ezeket a kérdéseket ezen a hangon?

- Uram - felelte Monk helyettese -, azért tesszük fel kérdéseinket, mert jogunk van hozzá, és ami a hangnemet illeti, hát ebben a helyzetben ez a megfelelő hangnem.

- Uraim - szólt Athos -, maguk nem tudják, ki vagyok, de meg kell mondanom, hogy ebben a táborban nem ismerek el Monk tábornokon kívül magammal egyenrangú embert. Hol a tábornok úr? Kérem, vezessenek eléje, és ha ő fog engem kikérdezni, akkor felelek. Mégpedig úgy, hogy remélem, meg lesz válaszómmal elégedve. Tehát újra kérdezem, uraim, hol a tábornok?

- Ejh, a fűzfán fűtyörésző rézangyalát! Magának jobban kell tudnia, mint nekünk, hogy hol a tábornok úr! - szólt Monk helyettese.

- Nekem?

- Magának bizony.

- Uram - felelte Athos -, nem értem, mit mond.

- Mindjárt meg fogja érteni, és kérem, kissé lejjebb a hanggal! Mit mondott magának tegnap a tábornok?

Athos megvetően mosolygott.

- Ne tessék mosolyogni! - kiáltott föl az egyik ezredes ingerülten -, hanem tessék a kérdésre felelni.

- Én pedig kijelentem, hogy egyáltalán nem fogok semmiféle kérdésre felelni, amíg nincs itt a tábornok.

- De hiszen - szólt ugyanaz az ezredes, aki az imént beszélt - lehetetlenséget kíván tőlünk, mint jól tudja.

- Már másodszor kapom ezt a különös választ arra a kívánságomra, hogy a tábornok úrral szeretnék beszélni - mondta Athos. - A tábornok úr tehát nincs itt?

Athos kérdése oly jóhiszeműnek látszott, és arcán oly naiv meglepetés tükröződött, hogy a három tiszt egymásra nézett. Monk helyettese vette át a szót, a másik kettő hallgatólagos beleegyezésével.

- Mondja, uram - kérdezte -, a tábornok tegnap az apátságban búcsúzott el magától, ugye?

- Ott, uram.

- Maga onnan hova ment?

- Erre a kérdésre nem nekem kell felelni, hanem azoknak, akik engem elkísértek. Tehát a maguk katonáinak. Kérdezze meg őket.

- De ha nekünk úgy tetszik, hogy magát kérdezzük?

- Akkor nekem úgy fog tetszeni, uram, hogy azt feleljem: én itt senkitől se függök, én itt csak a tábornokot ismerem, és csak a tábornok kérdéseire vagyok hajlandó felelni.

- Rendben van, uram, de minthogy itt mi vagyunk az urak, haditanácscsá fogunk alakulni, akkor pedig felelnie kell, mert bírái előtt fog állni.

Athos arcáról csak meghökkenés és megvetés tükröződött, nem pedig félelem, mint ahogy a tiszték a fenyegetéstől várták.

- Skót vagy angol bírák ítélkeznek fölöttem, aki a francia király alattvalója vagyok? Fölöttem, aki a brit becsület védelme alá vagyok helyezve? Tisztára megbolondultak az urak! - szólt Athos vállvonogatva.

A tisztek egymásra tekintettek.

- Azt állítja tehát - mondták Athosnak -, hogy nem tudja, hol a tábornok?

- Erre a kérdésükre már feleltem.

- Igaz, de hihetetlen dolgot válaszolt.

- Bármily hihetetlen, mégis igaz. A hozzám hasonló rangú emberek nem szoktak hazudni. Én nemesember vagyok, mint már mondtam, és amikor kard van az oldalamon, higgyék meg, senki se mondhat nekem olyan dolgokat, amelyeket nem akarok meghallgatni; de kardomat túlságig vitt figyelmességéből tegnap ott hagytam azon az asztalon, most is ott van még, nincs a kezem ügyében fegyver; ha bíráim akarnak lenni, ítélkezzenek felettem, ha hóhéraim akarnak lenni, öljenek meg.

- De kérem, uram!... - szólt Monk helyettese valamivel udvariasabb hangon, mert meglepte őt Athos nagyszerű fellépése és hidegvére.

- Nézzék, én azért jöttem Monk tábornokhoz, hogy vele bizalmasan megbeszéljek rendkívül fontos dolgokat. A tábornok nem mindennapi fogadtatásban részesített. Erről meggyőződhetnek katonáik jelentéséből. Ha tehát a tábornok engem oly kitűnően fogadott, bizonyára tudta, milyen jogcímem van a tiszteletre. Csak nem képzelik, hogy elárulom itt a titkaimat, vagy éppenséggel a tábornok úr titkait!

- De végül is mi volt azokban a hordókban?

- Megkérdezték ezt a katonáiktól? Mit feleltek?

- Azt mondták, hogy puszkapor és ólomgolyók vannak bennük.

- Ki világosította fel őket erről? Ezt is meg kellett, hogy mondják.

- A tábornok; csak hogy minket nem lehet ám félrevezetni.

- Vigyázzon, uram, most már nem engem hazudtol meg, hanem a saját vezérét!

A tisztek újra összenéztek. Athos folytatta:

- Katonáik előtt mondta nekem a tábornok, hogy várjak nyolc napig, és nyolc nap múlva megadja nekem azt a választ, amelyet várok tőle. Megszöktem talán? Nem; várom a tábornokot.

- Azt mondta a tábornok úr, hogy nyolc napig várjon? - kiáltott föl Monk helyettese.

- Annyira a lelkemre kötötte ezt, hogy bár nekem van egy kis vitorlásom, amely itt horgonyoz a folyó torkolatánál, és tegnap nekem módomban lett volna hajóra szállnom és elutaznom, mégis maradtam, de csakis azért, mert a tábornok úr így kívánta. Őlordsága arra kért, hogy ne utazzam el, amíg nála egy utolsó kihallgatásra nem jelentkezem, amelynek idejét maga a tábornok úgy állapította meg, hogy egy hét múlva lesz. Mondom tehát, hogy várom a tábornokot.

Monk helyettese a másik két tiszt felé fordult, és halk hangon így szólt:

- Ha ez a nemesúr igazat mond, még van reményünk - szólt. - A tábornok úrnak talán titkos tárgyalásai voltak, és még nekünk se akart szólni róluk. Ilyenformán egy heti távollétére kell elkészülnünk.

Ezután Athos felé fordult:

- Uram - mondta neki -, kijelentése rendkívüli fontosságú. Hajlandó volna eskü alatt megismételni?

- Uram - felelte Athos -, én olyan világban éltem mindig, ahol a szavamat a legszentebb eskünek tekintették.

- Ezúttal azonban sokkal súlyosabb a helyzet, mint amilyenben maga valaha is lehetett. Egy egész hadsereg sorsáról van szó. Gondolja meg: a tábornokunk eltűnt, és most keressük. Hogyan magyarázzuk meg az eltűnését? Természetes módon tűnt-e el? Vagy valami bűnténynek lett-e áldozata? Minden eszközzel folytatnunk kell-e a nyomozást? Vagy várjunk türelemmel?... Ebben a pillanatban minden attól függ, hogy maga mit fog mondani.

- Ha így kérdeznak, akkor felelni is fogok -, szólta Athos. - Igen, felkerestem Monk tábornokot, hogy vele bizalmasan tárgyaljak, és válaszáért kérek egy bizonyos ügyben. A tábornok nem adhatott választ, valószínűleg azért, mert ütközetre készült, de megkért, maradjak még nyolc napig abban a házban, amelyben eddig laktam, és megígérte, hogy egy hét múlva viszontláthatom. Mindez igaz, esküszöm az élő Istenre, aki teljhatalmú ura az én életemnek is, a magukénak is.

Athos oly ünnepélyesen, oly fennköltén mondta ezeket a szavakat, hogy csaknem meggyőzte velük a három tisztet. Az egyik ezredes azonban tett még egy kísérletet:

- Elhisszük, amit mond - szólta -, de egész előadásában van valami különös, érthetetlen rejtély. A tábornok sokkal előrelátóbb ember, semhogy hadseregét egy csata küszöbén elhagyja, úgy hogy egyikünket se értesítsen távozásáról. Ami engem illet, megvallom, azt hiszem, valami egészen különös esemény okozhatta a tábornok eltűnését. Tegnap idegen halászok jöttek a táborba, hogy eladják halaikat. A skótok mellett helyezték el őket, vagyis azon az úton, amelyen a tábornok úr az apátság felé elindult ezzel az úrral; visszafelé is arra kellett jönnie. Az egyik halász kísérte el lámpással. És ma reggel a halászok a bárkájukkal együtt nyomtalanul eltűntek, elvitte őket a dagály.

- Én ebben semmi különösöt nem látok - szólta Monk helyettese -, elvégre nem voltak hadifoglyok.

- Nem; de ismétlem, az egyik halász világított a tábornok és ez előtt az úr előtt, amikor az apátság pincéjébe mentek, és Digby állítja, hogy a tábornok úrnak nagyon gyanúsak voltak ezek az emberek. Mármost ki győz meg minket, hogy ezek a halászok nem játszottak-e össze ezzel az úrral, és hogy cselük sikerülvén, az úr, aki igen bátor férfi, nemcsak azért maradt-e itt, hogy jelenlétével megnyugtasson bennünket, és megakadályozza, hogy kutatásainkat a helyes irányba tereljük.

Ez a beszéd nagy hatással volt a másik két tisztre.

- Uram - szólta Athos -, engedje kijelentem, hogy okoskodása rám vonatkozólag látszatra igen körmönfont, valójában azonban könnyen megdönthető. Azt mondja, hogy azért maradtam, hogy elhárítsam gyanújukat. Éppen ellenkezőleg; a gyanú éppúgy hárulhat rám, mint magukra, és én azt mondom: lehetetlen, uraim, hogy a tábornok egy csata küszöbén elmegy, úgy, hogy senkinek se szól róla. Csakugyan történhetett valami különös dolog, és ahelyett, hogy tétlenül várakoznának, mindent meg kell tenniük, hogy felkutassák Monk tábornokot. Én a foglyuk vagyok, akár becsületszóra, akár másként. Becsületbeli ügyem annak tisztázása, hogy mi történt Monk tábornokkal. Annyira, hogy ha azt mondanák nekem: menjek el, azt felelném; nem, itt maradok. És ha a véleményemet kérik, ezt felelem: igen, a tábornok valami összeesküvés áldozata, mert ha el akart volna menni táborából, azt nekem megmondta volna. Keressék, kutassanak utána, uraim, kutassák át a földet, kutassák át a tengert, mert a tábornok nem utazott el, vagy legalábbis nem a maga jószántából.

Monk helyettese intett társainak.

- Nem, uram - szólt Athoshoz -, most maga az, aki túloz. A tábornokkal nem történhettek sajnálatos események, hanem éppen ellenkezőleg, az eseményeket kétségtelenül maga a tábornok irányította. Monk gyakran meg szokta tenni azt, amit most tett. Nem helyénvaló tehát a riadalom; valószínűleg csak igen rövid ideig marad el, ezért óvakodjunk nagy zajt csapni távolléte körül, merő kishitűségből, amit a tábornok bűnünkül róhatna fel, mert könnyen demoralizálhatjuk a hadsereget. Távozásával a tábornok csak azt bizonyítja, mennyire bízunk bennünk, legyünk tehát méltók bizalmára. Ennélfogva a legmélyebb csönd áthatolhatatlan fátyla fődje az egész ügyet. Ezt az urat őrizetben tartjuk, nem a bünténnyel kapcsolatos bizalmatlanság okán, hanem hogy a tábornok távollétének titka bizonyosan köztünk maradjon. Ezért a titokról csak nekünk szabad tudnunk, további rendelkezésig ez az úr a főhadiszálláson fog lakni.

- Uraim - felelte Athos -, elfelejtik, hogy a tábornok ma éjszaka őrizetemre bízott egy letéti tárgyat. Adjanak mellém akkora őrséget, amelyet csak akarnak, verjenek láncra, ha úgy tetszik, de hagyjanak meg abban a házban, akár mint börtönben. A tábornok, erre nemesi becsületszavamat adom, visszatérve, igen rossz néven veszi majd, ha ebben a pontban nem követik rendelkezését.

A tiszték egy percig tanakodtak, majd Monk helyettese így szólt:

- Jól van, uram, térjen vissza házába.

Ezután ötven főből álló őrséget rendeltek Athos mellé, aki bezárkózott házába, az őrség pedig egy percig se tévesztette szem elől.

A titok titok maradt, de az órák, a napok múltak, és Monk tábornok nem tért vissza főhadiszállására, és hírt se kapott róla senki.

A csempészáru

Két nappal az itt elbeszélte események után, amikor a táborban még egyre várták Monk tábornokot, egy kis hollandi bárka, amelynek legénysége tíz emberből állt, horgonyt vetett a scheveningeni parton, a part szegélyétől mintegy ágyúlövésnyi távolságban. Sötét éjszaka volt, fekete árnyék borult a tengerre, és éppen tengerdagály ideje volt: rendkívül alkalmas idő utasok és áruk partraszállítására.

Scheveningen kikötője hatalmas félholdat alkot, vize nem mély, kivált pedig nem biztonságos, ezért ebben a kikötőben csak flamand vitorlások, vagy azok a kis hollandiai bárkák kötnek ki, amelyeket a tengerparti homokon hengereken görgetnek előre a halászok, mint ahogy a régi hajósok is tették Vergilius szerint. Ha tengerdagály van, és az ár nő és a szárazföld felé hömpölyög, nem ajánlatos a hajóval a part közelében kikötni, mert ha erős a szél, a hajó orra homokzátonyra fut, és ezen a parton a homok szivacsos: könnyen befogad, nehezen ad vissza. Valószínűleg ebből az okból történt, hogy amint a bárka lehorgonyzott, nyolc matróza azonnal csónakba szállt, és valami hosszúkas, nagy kosárhoz vagy bálához hasonló tárgyat körülfogva, a szárazföldre iparkodott.

A part elhagyatott volt, az a néhány halász, aki a dűnákön lakik, aludt. Az egyetlen ő, aki a partot őrizte (a partot alig-alig őrizték, minthogy nagy hajóval lehetetlen volt itt kikötni), nem követhette a halászok példáját, nem mehetett haza lefeküdni, de abban mégis utánozta őket, hogy faköpnyegében éppoly mélyen aludt, mint a halászok az ágyaikban. A tengerparton tehát az egyetlen zaj az éjszakai szél volt, amint a dűnák avarfüvei között zörgött. De azok az emberek, akik a part felé közeledtek, nagyon bizalmatlan természetűek lehettek, mert a valóságos csend és a látszólagos elhagyatottság sem nyugtatta meg őket. Ezért csónakjuk alig látható pont az óceán tükrén, zaj nélkül siklott; evezni alig mertek féltükben, hogy valaki meghallja, és igyekeztek mielőbb partot érni.

Alighogy partot értek, egyetlen ember ugrott ki a törékeny csónakból, rövid parancsot adva, olyan hangon, amely elárulta, hogy parancsoláshoz van szokva. A parancs következtében rögtön néhány puskacsó csillant meg a tenger gyöngye világosságában, amelyet az ég vetett rá, és a már említett hosszúkas csomagot, amelyben alkalmasint valami csempészáru lehetett, végtelen óvatossággal partra szállították. Az az ember, aki először ugrott ki a partra, nyomban futni kezdett toronyirányban Scheveningen felé, mégpedig a scheveningeni erdő legközelebb eső csücske felé. Ott az erdőben megkereste azt a házat, amelyet egyszer már megpillantottunk a fák közt, és amelyről azt mondtuk, hogy ideiglenes és nagyon szerény lakóhelye annak, akit udvariasságból Anglia királyának neveztek.

Körös-körül az egész világ aludt, csak egy nagy kutya - abból a fajtából, amit scheveningeni halászok kis kocsiba fognak, hogy a halat Hágába szállítsák - kezdett rettenetes ugatásba, meghallván az idegen lépéseit a ház ablakai alatt. De a kutya ébersége nem rémítette meg a jövevényt, hanem épp ellenkezőleg: nagy örömet okozott neki, mert az ő hangja aligha tudta volna fölkelteni a ház lakóit, a nagyhangú segítőtárs pedig úgyszólván feleslegessé tette a kiáltozást. Az idegen tehát megvárta, míg a hangos és folytonos ugatásnak valószínű eredménye mutatkozik, és csak akkor kockáztatta meg a hívást. Erre aztán a szelindek oly dühödten ugatásba fogott, hogy nemsokára a ház belsejéből kezdte egy hang csillapítani. Amikor a kutya megnyugodott, a házból gyöngye, törékeny, udvarias hang szól ki:

- Mit kíván?

- II. Károly király őfelségét keresem - felelte az idegen.

- Mit óhajt tőle?
 - Beszélni akarok vele.
 - Kicsoda maga?
 - Az áldóját! Ne kérdezzen annyit, nem szeretek így az ajtón át beszélgetni.
 - Csak a nevét mondja meg!
 - A nevemet se szeretem kiejteni a szabad ég alatt, különben legyen nyugodt, nem eszem meg a kutyáját, és kérem Istent, hogy a kutya is ilyen tartózkodó legyen irányomban.
 - Híreket hoz talán, uram? - szólt a türelmesen kérdező hang, amely öregembert árult el.
 - Szavamat adom, hogy híreket hozok, de olyat ám, amelyet nem is vártak. Nyissa ki hát végre az ajtót, legyen szíves!
 - Uram - folytatta belülről az öregember -, szavára és lelkiismeretére mondja, hogy hírei miatt érdemes felkelteni a királyt?
 - Az Isten szerelmére, kedves uram, nyissa ki az ajtót. Nem bánja meg a fáradságot! Aranyat ér a hír, amit hozok, becsületszavamra mondom.
 - De addig mégse nyithatok kaput, míg a nevét meg nem mondja.
 - Feltétlenül szükséges?
 - Ez a gazdám határozott parancsa.
 - Jó, megmondom a nevem, de figyelmeztetem, a nevemből nem fog megtudni semmit.
 - Mindegy. Mondja már meg a nevét.
 - Hát én... D'Artagnan lovag vagyok.
- Az öreg felkiáltott.
- Ó, Istenem, D'Artagnan úr! - szólt az öregember belülről. - Milyen öröm! Azért tetszett hát olyan ismerősnek a hangja.
 - Micsoda? - mondta D'Artagnan. - Itt ismerik a hangomat! Ez aztán hízelgő rám nézve.
 - Hát már hogyan ismernék - felelte az öreg, és félretolta a reteszt. - Íme a bizonyíték.
- És ezekkel a szavakkal beengedte D'Artagnant, aki a kezében levő lámpa fényénél felismerte a makacs kérdezősködőt.
- Pokol és tüzes vasvilla! Hiszen ez Parry! Mindjárt sejthettem volna.
 - Parry vagyok, kedves D'Artagnan úr! Milyen öröm, hogy viszontláthatom!
 - Jól mondta: nagy öröm! - felelte D'Artagnan, és kezet szorított az öreg szolgálóval. - No, most értesíteni fogja a királyt, ugye?
 - De őfelsége alszik, kedves uram.
 - Az ördögbe! Hát keltse föl! Higgye meg, őfelsége nem fog megharagudni a zavarásért, én mondom.
 - A gróf úr küldte, ugye?
 - Melyik gróf?
 - La Fère gróf.

- Athos? Nem. Dehogy! Magam küldtem ide magamat. Hát siessen, Parry, mindenáron beszélnem kell a királlyal.

Parry nem ellenkezett tovább. Jó ideje ismerte D'Artagnant, és tudta, hogy noha gascogne-i ember, sohasem ígért többet, mint amennyit meg is tarthat. Parry végigment az udvaron és egy kis kerten, lecsillapította a dühös ebet, amely mindenáron meg akarta ízlelni a testőr nadrágját, és végül bekopogtatott egy kis pavilon földszinti ablakának fatábláján.

Az udvarbeli nagy kutya ugatására a pavilonból egy kis kutya vékonyabb hangja felelt.

„Szegény király! - gondolta magában D'Artagnan. - Ezek az ő testőrei. Igaz, hogy mind-
amellet jól őrzik.”

- Ki az? Mit akar? - kérdezte belülről a király.

- Felség, D'Artagnan lovag van itt, híreket hozott.

Nyomban mozgás támadt odabent a szobában, nyílt az ajtó, és nagy világosság öntötte el a folyosót és a kertet.

A király lámpa világánál dolgozott. Íróasztalán szétszórva iratok, s egy megkezdett levél fogalmazványa, amelyen a törlés mutatta, hogy a királynak nagy fejtörést okozhatott a megírása.

- Lépjen be, lovag úr - mondta hátrafordulva.

És ekkor megpillantotta... a halászt.

- Mit beszél, Parry? Hol van itt D'Artagnan lovag? - kérdezte Károly király.

- Itt áll felséged előtt - felelte D'Artagnan.

- Ilyen öltözetben?

- Úgy van, felség. Jól nézzen meg, felséges uram. Nem ismer rám? Hiszen látott engem Bloisban, XIV. Lajos király előszobájában!

- Csakugyan, uram, láttam, arra is emlékszem, hogy magamban nagyon megdicsértem.

D'Artagnan meghajolt:

- Kötelességem volt úgy viselkedni felségeddel szemben, amint tettem, mihelyt megtudtam, hogy felségeddel van dolgom.

- Híreket hozott?

- Híreket, felség.

- Bizonyára Franciaország királyától?

- Hát bizony nem tőle, felség - felelte D'Artagnan. - Hiszen láthatta felséged, hogy Franciaország királya csak saját magával törődik.

Károly király égre emelte szemét.

- Nem, felség - folytatta D'Artagnan. - Csak a magam személyes jellegű híreit hozom. Hanem azért merem remélni, hogy felséged kegyesen meghallgatja híreimet.

- Beszéljen, kérem.

- Ha nem tévedek, felséged Blois-ban többször említette, hogy angliai ügyei milyen rosszul állnak.

Károly király elpirult.

- Uram - felelte -, erről én csak a francia király előtt beszéltem...

- Ó, felséged félreért - mondta hidegen a testőr. - Tudok én beszélni a királyok nyelvén, amikor bajban vannak, sőt megvallom, csakis akkor állnak szóba velem, ha bajban vannak; amint jobbra fordul a sorsuk, rám se néznek többé. Felséged irányában én tehát nemcsak a legnagyobb tisztelettel, hanem a legteljesebb odaadással viseltetem, és higgye meg, felség, hogy amit mondok, nem üres szó. Hallván, ahogy felséged a sors ellen kikel, úgy láttam, hogy felséged nemes, nagylelkű ember, aki emelt fővel viseli el a szerencsétlenségét.

- Igazán azt se tudom - felelte Károly meghökkenve -, hogy mit becsüljek magában jobban, a szabadszájúságát-e, vagy a tiszteletét.

- Felséged nemsokára választhat a kettő közül - szólt D'Artagnan. - Felséged tehát panaszkodott fivérének, XIV. Lajosnak, hogy milyen nehézségbe ütközik Angliába való visszatérése, mert nincsen sem embere, sem pénze.

Károly türelmetlen mozdulattal felelt:

- És a legfőbb akadály, ami az útjában áll - folytatta D'Artagnan -, egy tábornok, a parlamenti hadsereg vezére, aki egy második Cromwell szerepét játssza odaát. Nem ezt mondta felséged?

- Ezt mondtam, de ismétlem, ezeket a szavakat csakis a királynak négyszemközt mondtam.

- Mindjárt meg fogja látni felséged, milyen szerencse, hogy a király testőrhadnagya is meghallotta a szavait. Az az ember, aki felségednek annyira útjában állt, Monk tábornok, azt hiszem. Jól értettem a nevét, felség?

- Jól, uram, de megint kérdem, mire valók ezek a kérdések?

- Ó, jól tudom, felséges uram, hogy az udvari etikett nem engedi meg, hogy a királyhoz kérdéseket intézzünk. Remélem, felséged meg fogja bocsátani nekem, hogy vétettem az etikett ellen. Felséged hozzátette, hogy ha mégis szemtől szemben állhatna azzal az akadállyal, ha tárgyalhatna vele, ha farkasszemet nézhetne vele, akkor diadalmaskodni tudna vele szemben, akár erőszakkal, akár a meggyőzés fegyverével is, és elhárulna ez az egyetlen komoly, egyetlen legyőzhetetlen, egyetlen igazi akadály, amely útját állja.

- Mindez igaz, uram. Sorsom, jövőm, bukásom vagy dicsőségem ezen az egy emberen múlik. De mire akar kilyukadni?

- Arra, felség, hogy ha Monk tábornok annyira útjában áll, mint mondja, célszerű volna megszabadulni tőle, vagy pedig szövetségesévé tenni.

- Csakhogy az a király, akinek se hadserege, se pénze nincs, mint jól tudja, hiszen kihallgatta fivérémmel való beszélgetésünket, nem tehet semmit olyan emberrel szemben, mint Monk.

- Tudom, felség, hogy ez volt a véleménye, de szerencsére, az enyém más volt.

- Mit akar ezzel mondani?

- Hogy én hadsereg nélkül, és ama bizonyos millió nélkül megtettem, amiről felséged azt hitte, hogy egy hadsereg és egymillió szükségos hozzá.

- Nem értem! Mit mond? Mit csinált?

- Mit csináltam? Hát, felséges uram, elmentem Angliába, hogy elfogjam azt az embert, aki annyira útjában van felségednek.

- Angliába?

- Oda, felség.

- Elment, hogy elfogja Monkot Angliában?

- Talán rosszul tettem?
- Csakugyan, uram, elment az esze!
- A világért sem, felség.
- Elfogta Monkot?
- Elfogtam, felség.
- Hol?
- A saját táborában.

A király türelmetlenségében megremegett, vállat vont.

- És miután elfogtam őt a newcastle-i úton - folytatta egyszerűen D'Artagnan -, elhoztam őt felségednek.

- Elhozta! - kiáltott fel a király, szinte felháborodva, mert azt hitte, D'Artagnan tréfát űz vele.

- Elhoztam, felség - szólt D'Artagnan a maga egyszerű módján. - Monk itt van a közelben egy nagy ládában, amelybe lyukak vannak fúrva, hogy levegőt kapjon.

- Jóságos Isten!

- Ó, legyen nyugodt, felség, nagyon vigyáztunk rá. Épségben és egészségben, megfelelő állapotban érkezett meg. Parancsol felséged beszélni vele? Egyáltalán óhajtja-e látni, vagy pedig egyszerűen dobjuk a tengerbe?

- Ó, Istenem - mondogatta Károly. - Ó, én Istenem! Uram, igaz az, amit mond? Nem bánt meg engem valami méltatlan tréfával? Elkövette volna ezt a hallatlanul vakmerő és zseniális tettet! Lehetetlen!

- Megengedi felséged, hogy kinyissam az ablakot? - kérdezte D'Artagnan, és ablakot nyitott.

A királynak még annyi időt se engedett, hogy beleegyezését adhassa hozzá, D'Artagnan éleset és hosszút füttyentett, és ezt háromszor megismételte az éjszaka csendjében.

- Amott hozzák Monkot felséged színe elé - mondotta.

Amelyben D'Artagnan félni kezd, hogy Planchet és a maga pénzét holt vállalkozásba fektette

A király nem tudott magához térni csodálkozásából, és hol a testőr mosolygó arcára, hol az éjszakába nyíló sötétlő ablakra nézett. Mielőtt azonban megállapodhattak volna gondolatai, D'Artagnan nyolc embere - kettő a bárka őrzésére maradt hátra - abba a házba, amelyben Parry fogadta D'Artagnant, bevitte ezt a hosszúkás tárgyat, amely ebben a pillanatban Angolország sorsát rejtette magában.

D'Artagnan, mielőtt elutazott Calais-ból, ott egy koporsószerű ládát készíttetett, amely elég széles és elég mély volt ahhoz, hogy egy ember kényelmesen elférjen benne. A láda feneké és oldalai ki voltak párnázva, úgyhogy elég puha ágy volt, s aki ebbe a kalitkába volt zárva, nem szenvedett a hajó ingásától és lökésétől. Egy kis vasrács, mint valami sisak rostély, volt a koporsóban fekvő ember arcának magasságában felszerelve. Úgy szerkesztették meg, hogy a legcsekélyebb kiáltásra egy hirtelen nyomás elfojtsa a kiáltó hangját, vagy szükség esetén mindörökre elnémíthatta a kiabálót.

D'Artagnan olyan jól ismerte embereit és foglyát, hogy az egész úton két dologtól félt: hogy a tábornok inkább választja majd a halált, mint ezt a különös rabságot, és kiáltásával kikényszeríti, hogy megfojtsák; vagy pedig öreit viszi kísértésbe ígéreteivel, és az örök őt, D'Artagnant dugják majd bele a ládába Monk helyére.

D'Artagnan ezért két nap és két éjszaka egyedül örködött a tábornok ládája mellett; borral és ételekkel kínálta, amit Monk visszautasított, s igyekezett megnyugtani a tábornokot, hogy különös fogsága végén nem vár rá rossz sors. Két pisztolya az asztalon és kivont kardja megnyugtatta D'Artagnant afelől, hogy kívülről sem fognak rátörni.

Scheveningenbe megérkezvén, végre teljesen megnyugodott. Emberei rendkívül féltek az ország uraival való találkozástól. Egyébként D'Artagnan bevonta a dologba azt, aki hadnagyi ranggal szolgálta őt, és aki, midőn először találkozottunk vele, Menneville névre hallgatott. Ez igen okos ember volt, és többet mert kockáztatni, mint a többi, mert öntudatosabb volt náluk. Hitte, hogy szép jövője lesz D'Artagnan szolgálatában, és ennek következtében inkább tűrte volna, hogy miszlikbe aprítsák, semhogy a vezére parancsát megszegje. D'Artagnan, midőn kiszállt a bárkából, Menneville-re bízta a ládát és a tábornok lélegzését. Neki hagyta meg azt is, hogy amint három füttyjelzést hall, a hét emberrel hozza el a ládát. És a hadnagy, amint láttuk, engedelmeskedett.

Midőn a láda a király házába jutott, D'Artagnan barátságos mosollyal elküldte embereit, így szólva hozzájuk:

- Uraim, nagy szolgálatot tettek II. Károly király őfelségének, aki hat hét letelte előtt Angolország királya lesz. Meg fogom kettőztetni járandóságukat; térjenek vissza, és várakozzanak rám a hajón.

Amire valamennyien eltávoztak, olyan örömkialtásokkal, hogy még a kutya is megriadt tőle.

D'Artagnan a király előszobájába hozatta a ládát. A legnagyobb gonddal bezárta ennek a szobának az ajtajait, kinyitotta a ládát, és így szólt a tábornokhoz:

- Tábornok uram, ezerszer is bocsánatát kell kérnem; magatartásom nem volt olyan férfiúhoz méltó, mint lordságod, jól tudom; de szükséges volt, hogy engem halázmesternek tartson. Azonkívül Anglia olyan ország, amelyből kissé kényelmetlenül esik a szállítás. Remélem

tehát, hogy tábornok úr mindezt tekintetbe fogja venni. Itt azonban, tábornok úr - folytatta D'Artagnan -, szabadon felkelhet és járhat.

Midőn befejezte szavait, elvágta a kötelékeket, amelyekkel a tábornok keze és lába meg volt kötözve. A tábornok felkelt és leült, arcvonásain látszott, hogy felkészült a halálra.

D'Artagnan pedig kinyitotta Károly király szobájának ajtaját, és így szólt:

- Felség, itt van ellensége, Monk úr. Megfogadtam, hogy ezzel a tettel fogom szolgálni felségedet. Megtörtént, most rendelkezék felséged. Monk úr - tette hozzá D'Artagnan, és foglya felé fordult -, őfelsége II. Károly király, Nagy-Britannia uralkodója előtt áll.

Monk hideg, nyugodt pillantásával nézett a fiatal királyra, és így szólt:

- Nem ismerek Nagy-Britannián uralkodó királyt, sőt olyan embert sem ismerek itt, aki méltó volna rá, hogy nemesembernek mondja magát; mert II. Károly király nevében a megbízottja, akit becsületes embernek tartottam, gyalázatosan törbe csalt. Én pedig beleestem a kelepcébe, úgy kell nekem! Most pedig ne feledjék, amit mondok, egyrészt a felbujtónak - fordult a királyhoz -, másrészt a tett végrehajtójának - mondotta D'Artagnannak: - kezükbe kerítették testemet, és megölhetik rajta, tegyék meg, mert sem a lelkem, sem az akaratom felett nem lesz hatalmuk soha. És ezután ne kívánják, hogy csak egy szót is szóljak, mert ettől a pillanattól fogva még kiáltásra sem nyitom ki számat. Megmondtam.

Az utolsó szavakat a legmegátalkodottabb puritán vad, legyőzhetetlen elszántságával mondta. D'Artagnan az olyan ember tekintetével nézett foglyára, aki minden szónak az értékét ismeri, és a szavak értékét arról a hangsúlyról ítéli meg, amellyel kimondják őket.

- Igaz - mondta D'Artagnan halkán a királynak -, a tábornok elszánt ember; két nap óta egy falat kenyeret sem akart lenyelni, és egy korty bort sem akart meginni. Minthogy azonban e pillanattól felséged határoz a tábornok sorsáról, mosom kezeimet, mint Pilátus mondta.

Monk csak állt és várakozott, sápadtan, megadva magát sorsának, merev szemmel, keresztbe font karral.

D'Artagnan feléje fordult, és így szólt:

- Meg kell értenie, hogy egyébként nagyon szép beszéde senkit sem elégíthet ki, még saját magát sem. Őfelsége beszélni akart lordsággal, aki megtagadta ezt a találkozást. Miért erőszakolna magára szigorúságot, ami szerintem felesleges és képtelenség, most, amikor szemtől szemben áll a királlyal, és akaratától független erő következtében kerül ide? Az ördögbe is, szóljon hát, ha csak annyit mond is, hogy „nem”!

Monk nem nyitotta ki a száját. Monk nem vette le róluk tekintetét; Monk a bajuszát pödörte, gondterhelt arckifejezéssel, amiből arra lehetett következtetni, hogy a dolgok rossz fordulatot vesznek.

Ezalatt II. Károly mély töprengésbe merült. Első ízben állott szemben Monkkal, azzal a férfival, akivel mindenáron találkozni szeretett volna, és sajátos éleslátásával, amellyel Isten a sast és a királyokat ruházta fel, kifürkészte, mi lakik Monk szívének legmélyebb rejtekében.

Megértette Monk elszántságát, hogy kész inkább meghalni, de nem beszél, és ebben nem is volt semmi rendkívüli, tekintettel az iszonyú sérelemre, amely ezt a tekintélyes férfiút érte. II. Károly tüstént olyan elhatározásra jutott, amelynek révén közönséges ember az életét, egy tábornok a szerencséjét, egy király az országát teszi kockára.

- Uram - szólt Monkhoz -, bizonyos kérdésekben teljesen igaza van. Tehát nem arra szólítom fel, hogy feleljen, hanem, hogy meghallgasson.

Rövid szünet támadt, a király ránézett Monkra, de a tábornok érzéketlen maradt.

- Fájdalmas szemrehányást tett nekem az imént - folytatta a király. - Azt mondotta, hogy kiküldöttem törbe csalta Newcastle-ban, amit, mellesleg megjegyezve, valószínűleg nem ért meg D'Artagnan úr, akinek őszinte hálával tartozom nagylelkű és hősies szolgálataért.

D'Artagnan tiszteletteljesen meghajolt, Monknak egy arcizma sem rándult.

- Mert D'Artagnan úr - jól jegyezze meg, Monk úr, ezt nem azért mondom, hogy mentessem magam -, mert D'Artagnan úr - folytatta a király - a maga jószántából ment Angliába, érdek nélkül, parancs nélkül, semmi sem kecsegtette, úgy járt el, mint valódi nemesember, hogy szolgálatot tegyen egy szerencsétlen királynak, és hogy tetteiben gazdag élete nevezetes cselekedeteit megtoldja még egy szép tettel.

D'Artagnan egy kissé elpirult, és köhintett, hogy felindultságát leplezze. Monk nem mozdult.

- Nem hiszi el, amit mondok, Monk úr? - mondta a király.

- Megértem: az önfeláldozó odaadásnak ilyen példái annyira ritkák, hogy az ember kétségbe vonja valódiságukat.

- Ennek az úrnak igazán nem volna igaza, ha nem hinne felségednek - kiáltott fel D'Artagnan -, mert amit felséged mondott, szintiszta igazság, annyira a szintiszta igazság, hogy a tábornok idehozatalával, úgy látszik, olyasmit tettem, ami senkinek sem tetszik. Ha így volna, valóban kétségbe kellene esnem miatta.

- D'Artagnan úr - szólt a király, és kézen fogta a testőrt -, higgye el, ugyanúgy lekötelezett, mintha győzelemre segítette volna ügyemet, mert megismertetett egy jó baráttal, aki iránt mindig hálás leszek, akit mindig kedvelni fogok.

És a király szívélyesen megszorította D'Artagnan kezét.

- És - folytatta Monk felé bólintva -, és egy ellenséggel, akit ezentúl értéke szerint fogok becsülni.

A puritán szeme villámokat szórt, de csak egy pillanatra, azután arca ismét felvette komor, érzéketlen kifejezését.

- D'Artagnan úr - folytatta II. Károly -, hallja tehát, hogy mi történt: La Fère gróf, akit úgy hiszem, ismer, elment Newcastle-ba...

- Athos! - kiáltott fel D'Artagnan.

- Igen, úgy tudom, hogy a testőrök gárdájában úgy hívták. De La Fère Newcastle-ba ment, és éppen a velem vagy párthíveimmal való tárgyalásra akarta rábírní a tábornok urat, midőn D'Artagnan úr, amint látom, erőszakosan, félbeszakította tárgyalásait.

- Teringette! - mondta D'Artagnan. - Kétségkívül Athos lehetett, aki ugyanazon az estén érkezett a táborba, amelyen én voltam ott halászaimmel.

Monk alig észrevehetően ráncba vonta homlokát, amiből D'Artagnan megértette, hogy fején találta a szöveget.

- Igen, igen - mormogta D'Artagnan -, rémlett, mintha felismerném az alakját, rémlett, mintha a hangját hallanám. Ó, én átkozott! Kérem, felség, bocsásson meg; és én még azt hittem, jól kormányozom a bárkát.

- Semmi baj nem történt - felelte a király -, hacsak nem a tábornok vádja, hogy törbe akartam őt csalni, mert az nem igaz. Nem, tábornok úr, nem ilyen fegyverekkel szándékoztam élni, amint nemsokára maga is látni fogja. Addig pedig higgyen nekem, mert nemesi becsület-szavamat adtam, higgyen nekem, uram, higgyen nekem. És most D'Artagnan úrhoz volna egy szavam.

- Térden állva hallgatom, felség.

- Ugye, hú emberem?

- Felséged láthatta. Nagyon is!

- Helyes. A magafajta férfitől elég egy szó is. Kivált, amikor szavát cselekedetek is kísérik. Tábornok úr, kérem, kövessen engem. Jöjjön velünk, D'Artagnan úr.

D'Artagnan kissé csodálkozva tüstént engedelmeskedett. II. Károly kiment a házból, Monk követte, D'Artagnan pedig Monkot követte. Károly azon az úton haladt, amelyen D'Artagnan jött el hozzá, és nemsokára a friss tengeri szellő érte a három éjjeli vándor arcát, és ötven lépésnyire egy kis ajtón túl, amelyet Károly kinyitott, a fővenyparton voltak, előttük a tenger, a dagály után elpihenve, mint a fáradt szörnyeteg.

Károly elgondolkodva, lehorgasztott fővel és két kezét köpenye alá rejtve haladt előre, Monk követte, pusztá kézzel és nyugtalanul, D'Artagnan pedig kardjának markolatán tartotta kezét.

- Hol van a hajó, amely az urakat ide hozta? - kérdezte Károly a testőrt.

- Amott, felség, hét emberem van, és egy hadnagyom, abban a kis bárkában várnak rám, amelyet tűz fénye világít meg.

- Ahá, a bárkát partra vontatták, látom; de bizonyára nem ezen a bárkán jöttek Newcastle-ból ideig!

- Nem, felség, a saját költségemen béreltem egy felukkát, a fővenyparttól egy ágyúlövésnyire horgonyoz. Ebben tettük meg az utat.

- Uram - mondta a király Monkknak -, ön szabad.

Akármilyen erős akaratú volt Monk, önkéntelenül is felkiáltott csodálkozásában. A király rábólintott, és így folytatta:

- Felkeltünk egy falubeli halászt, az még ma éjszaka útra kel a tengeren bárkájával, és oda viszi tábornok urat, ahova megparancsolja, hogy elvigye. D'Artagnan úr el fogja kíséreni méltóságodat. D'Artagnan urat Monk úr becsületességének védelme alá helyezem.

Monk önkéntelenül is csodálkozva mormogott valamit, D'Artagnan pedig felsóhajtott. A király, mintha mindebből mit sem vett volna észre, megkopogtatta a fenyőfa kerítést, amely a fővenyparton lakó egyik halász kunyhóját vette körül, és bekiáltott:

- Halló, Keyser, kelj fel!

- Ki az? - kérdezte a halász.

- Én, Károly király.

- Vagy úgy, milord - mondotta Keyser, aki teljesen felöltözve kelt fel a vitorláról, amelyen úgy feküdt, mintha valamilyen függőágy lett volna -, mivel szolgálhatok?

- Keyser gazda - felelte Károly -, készülj fel nyomban az útra. Ez az úr kibérli a bárkádat, és jól meg fogja fizetni. Szolgálj ki jól.

És a király néhány lépést hátr lépett, hogy Monk szabadon beszélhessen a halással.

- Angolországba akarok menni - mondotta Monk, aki épp annyit tudott hollandusul, amennyire szüksége volt, hogy megértesse magát.

- Azonnal - felelte a hajósgazda -, azonnal, ha úgy tetszik.

- Soká fog tartani? - kérdezte Monk.

- Még félóráig sem, milord. Legidősebb fiam e pillanatban feszíti ki a hajón a vitorlákat, mert hajnalban három órákor halászni akartunk.

- Nos, megegyeztek? - kérdezte Károly, s odalépett.

- A díjazástól eltekintve, igen, felség - felelte a hajós.

- Az az én dolgom - mondotta Károly -, ez az úr a barátom.

Monk megremegett e szavakra, és Károlyra nézett.

- Rendben van, milord - felelte Keyser.

E pillanatban túlkölés hallatszott a part felől, Keyser fia fújta az ökörszarvat.

- Most pedig, uraim, induljanak - mondta a király.

- Felség - mondta D'Artagnan -, kegyeskedjék még néhány percet adni. Embereket tobozotam, s ha nélkülük megyek el, tudtukra kell ezt adnom.

- Füttyüljön nekik - felelte Károly mosolyogva.

Miközben a hajós a fiának válaszolt, D'Artagnan csakugyan füttyült, és Menneville vezetésével négy ember futott oda D'Artagnanhoz.

- Itt van mindenesetre egy jó foglaló - mondotta D'Artagnan, és átadott egy erszényt nekik, amelyben kétezeröt száz frank volt aranyban. Várjanak rám Calais-ban, tudják már, hol.

E szavak után D'Artagnan mély sóhajtással Menneville markába nyomta az erszényt.

- Hogyan! Elhagy minket? - kérdezték az emberek.

- Rövid időre; vagy talán hosszúra, ki tudja? - felelte D'Artagnan. - De ezzel a kétezeröt száz frankkal és a kétezeröt százzal, amelyet már megkaptak, kifizettem, ami alku szerint járt. Búcsúzzunk hát el egymástól, fiúk.

- Hát a hajó?

- Ne törődjenek vele.

- Ingóságaink a felukka fedélzetén vannak.

- Elhozzák őket, azután tüstént útra kelnek.

- Igenis, parancsnok úr.

D'Artagnan visszament Monkhhoz, és így szólt:

- Uram, várom a parancsait, mert együtt indulunk útra, ha nem nagyon kellemetlen a társaságom.

- Ellenkezőleg - felelte Monk.

- Rajta, uraim, szálljunk hajóra! - kiáltotta Keyser fia.

Károly nemesen és méltóságteljesen köszöntötte a tábormokot, és így szólt hozzá:

- Ugye, megbocsátja nekem a kellemetlenségeket és az erőszakot, amit el kellett szenvednie, ha meggyőződik róla, hogy nem voltam oka.

Monk mélyen meghajolt, de nem felelt. A király D'Artagnanhoz külön szándékosan nem szólt egy szót sem, de hangosan ezt mondta:

- Köszönöm ismét, lovag, köszönöm szolgálatait; meg fogja értük jutalmazni a mennyországban az Úr, aki remélem, csak az én számomra tartogatja a megpróbáltatásokat és a fájdalmakat.

Monk követte Keysert és fiát, és velük együtt hajóra szállt.

D'Artagnan követte őket, ezt mormogva magában:

- Ó, szegény Planchet barátom, félek, hogy számításunk nem vált be.

Amelyben a Planchet és Társa cég részvényei megint parin állnak

Az átkelés tartama alatt Monk csak a legszükségesebb esetben beszélt D'Artagnannal. Ha a francia késett a szegényes ebédétől, amely sózott halból, kétszersültből és borókapálinkából állt, Monk így szólt oda neki:

- Asztalhoz, uram!

Ez volt minden. Küldetésének eredményére vonatkozólag D'Artagnan nem jó jelnek tekintette ezt, mert Monk éppen a nagy események alkalmával volt nagyon szűkszavú. Sok szabad ideje volt tehát, s ezalatt egyre azon törte a fejét, hogyan találkozhatott Athos II. Károllyal, hogyan sütötték ki együtt az elutazás tervét, és végül, hogyan került Athos Monk táborába; a szegény testőr hadnagy valahányszor arra gondolt, hogy kétségkívül Athos lehetett az a lovas, aki Monkot az elrablás nevezetes estjén elkísérte, kitépett egy-egy szálat a bajuszából.

Végre, két éjszakai és két napi utazás után Keyser gazda kikötött azon a helyen, ahol Monk, az átkelés egyedüli parancsnoka meghagyta neki. Éppen annak a kis folyónak a torkolatánál, amelynek közelében Athos ütötte fel szállását.

Alkonyodott; a napkorong alsó része, mint valami vörösen izzó acélpajzs merült le a tenger kék láthatára alá. A felukka továbbvitorlázott felfelé a folyón, amely ezen a részen meglehetősen széles volt; de Monk türelmetlenségében megparancsolta, hogy kössenek ki, és Keyser csónakja elvitte a tábornokot D'Artagnannal együtt a folyó mocsaras, náddal benőtt partjára.

D'Artagnan beletörődött az engedelmességbe, s úgy követte Monkot, ahogy a láncra vert medve gazdáját; helyzete azonban rendkívül megalázó volt, és ezért egész halkán dörmögött magában, mondván, hogy keserves dolog a királyokat szolgálni, és hogy közülük a legjobb sem ér semmit.

Monk nagy lépésekkel haladt előre. Mintha még nem lett volna biztos benne, hogy visszatért Angolország földjére, pedig távolról már egész tisztán lehetett látni a halászhajók és a tengerészek szegényes kunyhóit a kis kikötő partján. D'Artagnan hirtelen felkiáltott.

- Az Isten úgy segítsen, hogy egy ház ég ottan.

Monk felnézett. Valóban lángba borult egy ház. Egy fészker tetejéről csapott át a tűz a mellé épült házra. A friss esti szellő még csak szította a tüzet.

A két utas gyorsabbra fogta lépéseit, hatalmas kiáltozást hallott, és közelebb érve látták, hogy katonák hadonásznak fegyvereikkel fenyegetően a felgyújtott ház körül. Valószínűleg ezzel a félelmetes dologgal voltak annyira elfoglalva, hogy elfelejtették jelezni a felukkát.

Monk megállt, és most először fejezte ki szavakban gondolatait.

- Ejnye - mondotta -, ezek már talán nem is az én katonáim, hanem a Lambertéi.

Szavai fájdalmat, aggodalmat és szemrehányást fejeztek ki egyszerre, amit D'Artagnan nagyon is megértett. Hiszen a tábornok távolléte alatt Lambert valóban megütközhetett, győzött, szétszórta a parlamenti csapatokat, és seregével elfoglalta Monk legszilárdabb támaszától megfosztott seregének helyét. E kétségre, amely Monkban keletkezett, és amely Monk szavaira D'Artagnant is elfogta, D'Artagnan így okoskodott:

„Két dolog történhetik: vagy igaza van Monknak, és csak lambertisták vannak a vidéken, vagyis olyan ellenség, amely jól fog fogadni, mert nekem köszönheti a győzelmét, vagy nem

változott semmi sem, és Monk örömeiben, hogy táborát ugyanazon a helyen találja, nem él majd túlságosan szigorú megtorlással.”

Mialatt így gondolkodott, továbbhaladtak, és csakhamar odaérkeztek a tengerészek egy kis csoportjához, akik fájdalommal nézték, hogyan gyűjtják fel házukat, de megrémítették őket a katonák fenyegetései, és mukkanni sem mertek.

Monk odafordult az egyik halászhoz:

- Mi történik itt?

- Uram - felelte az az ember, aki Monkban a vastag köpönyeg alatt nem ismerte fel a tisztet -, ebben a házban egy idegen lakott, és ez az idegen gyanút keltett a katonákban. Azzal az ürüggyel, hogy a táborba kísérik, be akartak hozzá hatolni; de ő nem ijedt meg tőlük, ha sokan voltak is, halállal fenyegette azt, aki át meri lépni szobájának küszöbét, és minthogy egyik mégis meg merte tenni, a francia egyetlen pisztolylovással leterítette.

- Úgy, hát francia? - mondotta D'Artagnan, kezét dörzsölve. - Jó!

- Hogyhogy jó? - kérdezte a halász.

- Nem ezt akartam mondani... megbicsaklott a nyelvem.

- Azután, uram, a többiek feldühödtek, mint az oroszok; több mint száz puska lövést adtak le a házra, de a francia biztos helyen volt a fal mögött, és aki az ajtón akart behatolni, azt a francia úr szolgája fogadta puskatűzzel, és remekül céloz ám! Aki meg az ablakhoz közeledett, arra az úr pisztolyának csöve meredt. Gondolják csak el, már hét embert leterítettek.

- Ó, derék honfitársam - kiáltott fel D'Artagnan -, várj csak, várj, odamegyek hozzád, és egykettőre elbánunk az egész csőcselékkel!

- Egy pillanatig várjon még, uram - mondta Monk.

- Soká?

- Nem, csak amíg megkérdezek valamit.

Azután a halászhoz fordult, és olyan megindultsággal, amelyet nagy önuralma ellenére sem tudott elrejtetni, ezt kérdezte:

- Barátom, kinek a katonái ezek?

- Ki másé lehetnének, mint a dühödt Monké?

- Hát még nem volt ütközet?

- Hogyisne! Minek? Lambert hadserege úgy olvad, mint áprilisban a hó. Mindenki átpártolt Monkhoz, a tiszték és a legénység is. Még egy hét, és Lambertnak ötven embere sem lesz.

A halász szavait a házra irányzott újabb sortűz és egy újabb pisztolylovás szakította félbe, amely a sortűzre felelt, és a támadók közül a legvállalkozóbb kedvűt terítette le. A katonák tomboltak dühükben.

A tűz mindinkább terjedt, és füst és láng csapott ki a ház oromzatán. D'Artagnan nem tudta tovább türtöztetni magát.

- Az ántiját! - mondotta Monknak, sanda tekintetet vetve rá. - Tábornok létére túri, hogy katonái felgyűjtsák a házakat és meggyilkolják az embereket? Nyugodt lélekkel elnézi, és kezét melengeti a tűznél. Hát férfi maga?

- Türelem, uram, türelem - szólt Monk mosolyogva.

- Türelem! Türelem! Míg azt a derék nemesembert meg nem pörkölik, ugye?

Azzal D'Artagnan futásnak eredt.

- Maradjon, uram - mondta parancsoló hangon Monk.

És közelebb ment a házhoz. Abban a pillanatban érkezett egy tiszt is, ezt kiáltva az ostromlott embereknek:

- Ég a ház, egy óra múlva benn égsz! Még van időd, mondd meg, mit tudsz Monk tábornokról, és nem lesz bántódásod. Felelj, vagy Szent Patrikra mondom!...

Az ostromlott nem felelt, kétségkívül pisztolyát töltötte meg újra.

- Segítségért küldtünk - folytatta a tiszt -, negyed óra múlva száz ember fogja körülvenni a házat.

- Csak akkor adok feleletet, ha mindenki eltávozik innen - mondotta a francia -, szabadon akarom elhagyni a házat, és egyedül elmenni a táborba, vagy nem bánom, öljenek meg itt helyben!

- Ezer mennykő - kiáltotta D'Artagnan -, de hisz ez Athos hangja! Tyű, csöcselék!

És D'Artagnan kardjának pengéje megvillant, amint kihúzta hüvelyéből.

Monk visszatartotta D'Artagnant, maga lépett előre, és harsány hangon ezt kiáltotta:

- Hé, mit csináltok itt? Digby, mi ez a tűz? Minek kiáltoztok?

- A tábornok! - kiáltotta Digby, és elejtette kardját.

- A tábornok! - ismételték a katonák.

- No és? Mi van ebben csodálatos? - kérdezte nyugodt hangon Monk.

Azután midőn elhallgattak, így folytatta:

- Mondjátok, ki gyújtotta fel a házat?

A katonák lehorgasztották fejüket.

- Hogyan? Kérdezek, és nem felelnek!? - mondotta Monk. - Hogyan? Rosszallok valamit, és azt nem teszik jóvá? A tűz, azt hiszem, még mindig ég!

Húsz katona szaladt nyomban, vödöröt, kancsót, hordót kerítettek, és ugyanolyan buzgalommal oltották a tüzet, amilyennel egy perccel azelőtt meggyújtották. D'Artagnan azonban mindenkit megelőzve létrát támasztott a ház falához, és így kiáltott:

- Athos! Én vagyok az, D'Artagnan; meg ne öljön, kedves barátom!

És néhány pillanat múlva karjaiba zárta a grófot.

Grimaud, akinek arcvonásai most is nyugodtak voltak, ezalatt lebontotta a földszinti torlaszokat, kinyitotta az ajtót, és a küszöbön hidegvérrel összefonta karját. D'Artagnan hangjára azonban csodálkozó kiáltásban tört ki.

Midőn a tűz el volt oltva, a katonák, Digbyvel az élen, szégyenkezve jelentkeztek.

- Tábornok úr - mondotta Digby -, bocsásson meg nekünk. Amit cselekedtünk, azt nagyságod iránt való szeretetből tettük, mert azt hittük, hogy elveszett.

- Megbolondultak az urak? Elveszett! Hát elveszhet egy olyan ember, mint én? Talán nincs megengedve nekem, hogy eltávozzam, ha tetszik, külön értesítés nélkül? Azt hiszik talán, hogy a londoni Cityből való nyárspolgár vagyok? Szabad-e egy tiszteletre méltó nemest, barátomat, vendégemet, körülfogni és halállal fenyegetni, mert gyanúsítják? Mit jelent ez a

szó: gyanúsítani? Lelkem üdvösségére mondom, hogy akiket ez a derék ember meg nem ölt, azokat agyonlövetem én!

- Tábornok úr - mondta panaszosan Digby -, huszonnyolcan voltunk, és nyolc közülünk itt fekszik.

- Felhatalmazom La Fère grófot, hogy a többi húszat is elküldje a nyolc után - mondotta Monk.

És kezet adott Athosnak.

- Vonuljanak be a táborba - folytatta Monk. - Digby úr, magának egy hónapi fogság jár.

- Tábornok úr...

- Ez majd megtanítja rá, hogy ezentúl csak parancsom szerint cselekedjék.

- A hadnagy úr parancsára tettem, tábornok úr.

- A hadnagy úr nem adhat ilyen parancsot, és maga helyett ő fog a zárkába menni, ha csakugyan ő parancsolta, hogy égessék meg ezt a nemesurat.

- A hadnagy úr nem ezt parancsolta, hanem azt, hogy vezessük a táborba, de a gróf úr nem akart követni minket.

- Nem akartam, hogy betörjenek a házamba és kifosszák - mondotta Athos, sokatmondó pillantást vetve Monkra.

- Jól tette, gróf úr. Azt mondtam, vonuljatok vissza a táborba. A katonák lehorgasztott fővel távoztak.

- Most, hogy magunk vagyunk - így szólt Monk Athoshoz -, kérem, mondja meg, miért maradt olyan állhatatosan ezen a helyen, hiszen volt egy felukkája.

- Tábornok urat vártam - felelte Athos. - Nem azt mondotta-e, tábornok úr, hogy nyolc nap letelte után találkozunk?

D'Artagnan beszédes tekintetére Monk megértette, hogy ez a két derék, bátor és becsületes ember nem együtt határozta el az elrablását. De ezt már úgylátta.

- Uram - mondta D'Artagnannak -, maga igazat mondott. Engedje meg, hogy egy pillanatig beszéljek La Fère gróffal.

D'Artagnan élt a lehetőséggel, és sietett Grimaud-t üdvözölni.

Monk arra kérte Athost, hogy vezesse a szobába, amelyben lakott. Ez a szoba még tele volt füsttel és összetolt tárgyakkal. Több mint ötven golyó hatolt át az ablakon és fúródott a falakba. Volt a szobában asztal, tintatartó és minden egyéb, ami az íráshoz szükséges. Monk tollat vett a kezébe, és egyetlen sort írt, aláírta, összehajtotta a papirost, gyűrűjének pecsétnyomójával lezárta a levelet, átadta Athosnak, és így szólt:

- Kérem, adja át ezt a levelet II. Károly királynak, és utazzék el tüstént, ha semmi sem tartóztatja itt.

- És a hordók? - kérdezte Athos.

- A halászok, akik engem idehoztak, majd segítenek a hajóra vinni. Ha lehet, egy órán belül induljon.

- Úgy lesz, tábornok úr.

- D'Artagnan úr! - kiáltott ki Monk az ablakon.

D'Artagnan gyorsan felsietett a lépcsőn.

- Ölelje meg barátját, és búcsúzzék el tőle, mert visszatér Hollandiába...

- Hollandiába! - mondotta D'Artagnan. - És én?

- Jogában áll követni őt; de arra kérem, hogy maradjon - mondotta Monk. - Megtagadná tőlem?

- Ó, nem, tábornok úr, állok szolgálatára.

D'Artagnan megölelte Athost, és csak annyi ideje maradt, hogy istenhozzádot mondjon neki. Monk mindkettőjüket figyelte. Azután ő maga ügyelt fel az elutazás előkészületére, a hordóknak a hajó fedélzetére való szállítására és Athos hajóra-szállására. Amint ez megtörtént, karon fogta D'Artagnant, aki egészen elképedt és meghatódott. Monk karján haladva, egész halkán ezt mormogta:

- Ejnye, ejnye, úgy látszik, emelkedik a Planchet és Társa cég részvényeinek árfolyama.

Monk színt vall

D'Artagnan, ámbár azt remélte, hogy a dolgok jobb fordulatot vesznek majd, nem értette elég jól az események összefüggését. Athos angolországi utazása, a király kapcsolata Athossal és saját tervének La Fère gróf terveivel való sajátságos összebonyolódása: ezek voltak azok a dolgok, amelyeken D'Artagnan komolyan eltűnődött. Leghelyesebb, ha hagyja, hogy az események sodorják. Egy ostobaságot már elkövetett, és ámbár sikerült tervét megvalósítania, a jutalomból, amellyel a siker kecsegtetett, nem nyert el semmit sem. Minthogy minden elveszett, már nem kockáztat semmit.

D'Artagnan követte Monkot a táborba. A tábornok visszatérése csodálatos hatást keltett, mert már elveszettnek hitték, Monk azonban szigorú arcával és fagyos magatartásával mintha örömük okát tudakolná túlbuzgó tisztjeitől és ujjongó katonáitól. A hadnagyhoz, aki eléje sietett és elmondta, milyen aggodalmat keltett a távozása, így szólt:

- Miért? Köteles vagyok én mindenről számot adni maguknak?

- De tábornok úr, a juhok remegnek, ha a pásztor nincs ott.

- Remegnek! - felelte Monk nyugodt, öblös hangján. - Ejha, micsoda szó!... A mindenségit! Hát ha a juhaimnak nincs foguk és karmuk, inkább lemondok róla, hogy a pásztoruk legyenek! Szóval reszkettek az urak?

- A tábornok úr életéért.

- Törődjék csak a maga dolgával, mert ha nem áldott is meg az Isten olyan ésszel, mint Oliver Cromwellt, azért van magamhoz való eszem, s meg vagyok vele elégedve, bárminő kevés is.

A tiszt nem felelt semmit, és mivel Monk ilyen módon parancsolta meg embereinek a hallgatást, mindannyian meg voltak győződve, hogy a tábornok valami nagy horderejű tettet hajtott végre, vagy próbára tette őket. Pedig akkor igencsak kevéssé ismerték ezt a kitartó, megfontolt ember. Ha Monk olyan hívő lélek, mint szövetségesei, a puritánok, akkor igen ájtatosan mondhatott hálát annak a szentnek, aki D'Artagnan ládájából kiszabadította.

Mialatt ezek történtek, a mi testőrünk magában egyre így fohászzkodott:

„Istenem, add, hogy Monk ne legyen olyan hiú, mint én, mert ha engem zár valaki ládába, és tesz rácsot a szájam elé, és visz át a tengeren, mint valami borjút, akkor, szavamra, sosem tudnám elfelejteni, milyen szánalmasan festettem a ládában, és csúnyán megharagudnék arra, aki bezárt; annyira félnék, hogy az a gonosz ember egy gúnyos mosollyal, egy fura mozdulattal céloz rá, hogy festettem a ládában, hogy ezer ördög és pokol!... tört ütnék a szívébe, fizetségül a rácsért, vagy valódi koporsóba szegeztetném, a hamis koporsó emlékére, amelyben két álló napig senyvedtem.”

D'Artagnan ezt őszintén gondolta, mert nagyon érzékeny lélek volt a mi gascogne-ink. Szerencsére Monk másképp gondolkodott. Egy szóval sem említette aggodó legyőzője előtt a történeteket, inkább nagyon is közel engedte tevékenységéhez, magával vitte a szemlékre, úgyhogy csakhamar elérte, amit kétségkívül hön áhított: D'Artagnan ismét a régi tisztelettel gondolt rá. D'Artagnan úgy viselkedett, mintha a hízelgők céhmestere volna: csodálta Monk egész taktikáját és táborának elrendezését, szellemesen tréfálkozott Lambert tábornok sáncain; Lambertnek - mondta D'Artagnan - kár volt húszezer ember számára tábor építtetnie, megtette volna egy hektárnyi terület is a káplár és az ötven testőr számára, akik hívek maradtak hozzá.

Megérkezése után Monk nyomban elfogadta Lambert előző napon tett ajánlatát a személyes megbeszélésre, amit Monk tisztjei azzal az ürüggyel, hogy a tábornok beteg, visszautasítottak. A megbeszélés nem tartott hosszú ideig, és nem is volt érdekes. Lambert színvallást követelt vetélytársától. Monk kijelentette, hogy neki az a véleménye, ami a többségnek. Lambert azt kérdezte, nem volna-e üdvösebb a viszálynak szövetkezéssel véget vetni, ahelyett, hogy ütközettel fejeznék be. Monk egy hét gondolkodási időt kért. Lambert nem tagadhatta meg tőle, pedig valamikor azt mondta, hogy el fogja nyelni Monk hadseregét. Minthogy a találkozó, aminek eredményét Lambert hívei türelmetlenül várták, semmi sem dőlt el, sem meg egyezés, sem ütközet, a lázadó hadsereg, mint ezt D'Artagnan előre látta, inkább volt hajlandó a rossz ügy helyett a jót, és Lambert tábornok hivalkodó, üres tervei helyett a parlamentet választani, még ha *csonka* is.

Azonkívül eszükbe jutottak a jó londoni lakomák, ahol folyt a sör, a bor, s mindent a londoni polgár fizetett barátainak, a katonáknak; iszonyodtak a fekete háborús kenyértől, a Tweed zavaros vizétől, amely ivóvíznek nagyon sós volt, levesnek pedig nagyon üres, és az emberek ezt mondogatták egymásnak: - Nem volna-e jobb dolgunk a túlsó oldalon? Nem Monk számára sül-e a pecsenye Londonban?

Ettől kezdve Lambert hadseregében csak szökésről lehetett hallani. A katonákat magával ragadta az elvek ereje; akár a fegyelem, ez is nélkülözhetetlen összekötő kapocs minden testületben, amely valamely céllal alakult. Monk támogatta a parlamentet, Lambert támadta. Monknak semmivel se volt több kedve a parlamentet támogatni, mint Lambertnak, de már a zászlajára írta, úgyhogy az ellenpárt a „fölkelés” jelszavát volt kénytelen ráírni, ami puritán fülnek rosszul hangzik. Úgy jöttek tehát Lamberttől Monkhoz, mint a bűnösök, akik Báltól megtérnek Istenhez.

Monk így számított: napi ezer szökevényt véve alapul, Lambert húsz nap alatt elveszti hadseregét; csakhogy, ha valami összeomlik, súly és sebesség egymással kölcsönhatásban úgy növekszik, hogy az első napon száz, a másodikon ötszáz, a harmadikon ezer ember szökött meg. Ezerről pedig gyorsan kétezerre emelkedett a szökések száma, azután négyezerre, és egy hét múlva Lambert, érezve, hogy lehetetlen volna megütköznie, ha rákerülne a sor, bölcs elhatározással egy éjszaka elhagyta táborát, visszatért Londonba, és igyekezett Monkot megelőzni, a katonai párt roncsaiból újjászervezve a hatalmat.

Monk szabadon és teljes biztonságban mint győző menetelt hadseregével London felé, hadseregét ütközben az összes ingadozó pártokkal gyarapítva. Barnetnél, vagyis négy mérföldnyire a fővárostól ütötte fel táborát; a parlament védőjét látta benne, és nagy becsben tartotta, a nép pedig várta, mert a magatartását akarta látni, hogy véleményt formálhasson róla. D'Artagnan nem volt képes Monk taktikáját megítélni; figyelte és csodálta. Monk nem vonulhatott be egyenesen Londonba, mert a polgárháborúval találta volna magát szemben. Egy ideig húzta az időt.

Egyszer csak, amikor senki sem számított rá, Monk elkergette a katonai pártot Londonból, s a parlament rendeletére a Cityben, a polgárok között ütötte fel szállását; azután, abban a pillanatban, midőn a polgárok felszólaltak Monk ellen, abban a pillanatban, midőn saját katonái is panaszkodtak rá, Monk, aki a szavazatok többsége tekintetében biztos volt, kijelentette a Csonka Parlamentnek, hogy fel kell oszlania, és át kell adnia helyét egy olyan kormánynak, amelyet komolyan lehet venni. Midőn ezt a nyilatkozatot kiadta, Monkot ötvenezer kard támogatta, s még ugyanazon az estén örvendező hurrázással ötszázezren csatlakoztak hozzájuk a jó londoniak közül.

Végül, midőn a nép az örömmámor és a nyílt utcákon elköltött dőzsölő lakomák után körülnézett, hogy kit választhatna urává, megtudták, hogy Hágából hajó indult el, amely II. Károlyt és vagyonát hozza.

- Uraim - mondta tisztjeinek Monk -, indulok a törvényes király elé. Aki szeret, az követ!
D'Artagnan örömtől sugárzó arccal hallgatta e szavakat, amiket óriási üdvözlés fogadott.

- Teringette! - mondotta Monknak -, ez aztán a merész vágás!

- Ugye, elkísér? - kérdezte Monk.

- Természetesen, tábornok úr! De kérem, mondja már meg, mit írt abban a levélben, amit Athossal, vagyis La Fère gróffal... emlékszik, ugye... a megérkezésünk napján...?

- Maga előtt nincs titkom - felelte Monk -; ezt írtam: - „Sire, hat hét múlva Doverben várom felségedet.”

- Hej! - kiáltotta D'Artagnan -, már nem is azt mondom: merész vágás, hanem azt, hogy ezt jól csinálta. Micsoda ügyes csíny!

- Pedig maga aztán ért hozzá! - felelte Monk.

Ez volt az egyetlen célzás a tábornok németalföldi utazására.

Hogyan kerül össze újra Athos és D'Artagnan a Szarvasagancshoz címzett fogadóban

Anglia királya nagy pompával vonult be Doverbe, majd Londonba. Magához hívatta fivéreit, magával vitte anyját és nővérét. Anglia oly hosszú ideig volt kiszolgáltatva magának, vagyis a zsarnokságnak, a középszerűségnek és az ostobaságnak, hogy II. Károly visszatérte, akit az angolok csak úgy ismertek, hogy a lefejezett ember fia, a három ország számára valóságos ünnep lett. A visszatérését kísérő sok jó kívánság és üdvölgés oly nagy hatást tett a fiatal királyra, hogy odahajolt öccséhez, Jakab yorki herceghez, és ezt súgta neki:

- Valóban, Jack, azt hiszem, a mi hibánk, hogy olyan sokáig voltunk távol, mert ebben az országban nagyon szeretnek minket.

A menet pompás volt. A gyönyörű idő kedvezett az ünnepségnek. Károlynak visszatért a jókedve, megfiatalodott, rá sem lehetett ismerni; a szívek úgy mosolyogtak rá, mint a napsugár.

Az udvaroncokból és bálványozókból álló lármás tömegben, amely mintha nem is emlékezett volna rá, hogy az új király atyját a Whitehallból a vérpadra hurcolta, egy testőrhadnagyi egyenruhát viselő férfi, kinek keskeny, beszédes ajkán mosoly játszadozott, elnézte hol a népet, amely üdvözlő szavakat ordított, hol a királyt, aki játszotta a meghatottat, és különösen a nőket köszöntötte, akiknek virágcsokrai odahullottak lovának lábához.

- Milyen szép mesterség a királyé! - mondotta ez az ember, és annyira elmerült gondolataiba, hogy megállt az út közepén, és engedte maga előtt elvonulni a menetet. - Ezt az uralkodót valóban arany és gyémánt ékesíti, mint egykor Salamont, tarka virágok borítják az útját, mint a tavaszi mezőt; két kézzel meríthet a kincstárból, ahol néhány szekerre való aranyrudat halmoztak fel számára nemrég még hűtelen, de ma már hűséges alattvalói. Virágcsokrokat szórnak eléje, hogy szinte elborítják, és ha két hónappal ezelőtt jelenik meg, ugyanannyi ágyúgolyóval és puskagolyóval fogadták volna, mint amennyi virágot hintenek ma eléje. Tiszta sor, hogy mégiscsak sokat ér nagy úrnak születni, akármit is mond a köznép, ezt állítva, nem bánja, hogy szegénynek született.

A menet még egyre vonult, és a királlyal együtt a palota irányában távolodott az éljenzés is; a testőrt azonban csak lökdösték ide-oda.

- Az áldóját - folytatta töprengését -, de sokan lépnek a lábamra és néznek kevésbé vagy éppenséggel semmibe, mivel ők angolok, én pedig francia vagyok. Ha megkérdeznék őket az ember: Ki az a D'Artagnan?, azt felelnék: *Nescio vos!* De mondjuk csak azt: ihol megy a király, ihol megy Monk úr, máris tele torokkal: „Éljen a király! Éljen Monk!” amíg csak győzik szusszal. Pedig - folytatta oly átható, büszke tekintetével követve a vonuló tömeget -, pedig gondoljátok csak meg, jó emberek, hogy mit tett Károly király, mit tett Monk úr, és hogy mit tett a szegény ismeretlen, akit D'Artagnannak hívnak! Igaz, hogy nem tudjátok, mert hiszen nem is ismeritek, s ezért nem is gondolkozhattok rajta. Eh, de úgyse számít! II. Károly akkor is nagy király, noha tizenkét évet töltött számkivetésben, és Monk úr nagy hadvezér, pedig ládában utazott Hollandiába. És mivel nyilvánvaló, hogy az egyik nagy király, a másik nagy hadvezér, tehát: *Hurrah for the King Charles II.! Hurrah for the captain Monk!*⁴⁹

A testőr hangja egy pillanatra túlharsogta a báméskodó sokaság zaját, és hogy minél jobban játssza a hű alattvalót, még a kalapját is meglengette. Lármás és örvendező lojalizmusa közepett (így hívták 1660-ban, amit ma royalizmusnak hívnak) valaki karon fogta.

49 Éljen II. Károly király! Éljen Monk tábornok! (angolul)

- Athos! - kiáltotta D'Artagnan. - Hogy kerül ide? - És a két barát megölelte egymást. - Hogy kerül ide? És ha már itt van, hogy nem tartózkodik az udvaroncok közt, kedves gróf? - folytatta a testőr. - Hogyan? Athos, a nap hőse, nem lovagol a restaurált felség balján, mint ahogy Monk úr a jobbján lovagol? Valóban nem értem a jellemét, sem a királyét, aki olyan nagy hálával tartozik magának!

- Örökké gúnyolódik, kedves D'Artagnan barátom - mondta Athos. - Hát sosem hagyja el ezt a rút szokást?

- De hát miért nem vesz részt a menetben?

- Azért nem veszek részt, mert nem akartam.

- És miért nem akarta?

- Mert nem vagyok sem követ, sem kiküldött, sem Franciaország királyának képviselője, és mert nincs ínyemre, hogy olyan király oldalán lássanak, akit Isten nem az én uramnak rendelt.

- Teringette! De bezzeg láthatták az apja oldalán.

- Az más, az apja a halálba ment.

- Pedig, amit őerte tett...

- Azért tettem, mert meg kellett tennem. Tudja, hogy nem szeretek kérkedni. II. Károlynak már nincs szüksége rám, hagyjon tehát békében és a homályban, mást nem kérek tőle.

D'Artagnan sóhajtott.

- Mi baj? - faggatta Athos. - Azt hinné az ember, barátom, hogy elszomorítja a király szerencsés visszatérése Londonba, pedig tett őfelségéért legalábbis annyit, mint én.

- Ugye? - mondotta D'Artagnan, a maga gascogne-i módján nevetve -, ugye, sokat tettem én is őfelségéért, noha senki sem tud róla.

- Ó, igen, és a király jól tudja, kedves barátom.

- Tudja? - felelte a testőr elkeseredett hangon - Szavamra, nem is sejtettem, most meg éppenséggel igyekszem elfelejteni.

- De a király, kedves barátom, nem fogja elfelejteni, arról kezeskedem.

- Azért mondja, Athos, hogy kissé vigasztaljon.

- Mi miatt?

- Teringette! Mert olyan sok pénzt adtam ki. Tönkretettem magam, barátom, tönkretettem magam, hogy újra trónra emeljék ezt a fiatal királyt, aki az imént lejtett el előttem szürke lován.

- A király nem tudja, hogy tönkretette magát, barátom, de tudja, hogy sokkal tartozik magának.

- Mít használ az nekem? Meg kell adni, Athos, hogy maga nemeslelkűen cselekedett. Csakhogy éppen én, aki miatt látszólag kis híján meghíusult a számítása, éppen én segítettem valójában győzelemre. Hallgassa meg következtetéseimet: rábeszéléssel, szelidséggel talán nem tudta volna megnyerni Monk tábornokot, én ellenben olyan nyersen bántam a drágalátos tábornokkal, hogy a hercegnek alkalma nyílt nemeslelkűnek mutatkozni; és ezt a nemeslelkűséget az én szerencsés ügyetlenségem sugallta neki. Viszonzásul Károly visszakapja trónját, mégpedig Monkától.

- Mindez kétségbevonhatatlan igazság, kedves barátom.

- Akármilyen kétségbevonhatatlan igazság, azért nem kevésbé bizonyos, hogy rövidesen hazatérek, mint Monk tábornok kedvelt embere, mert a tábornok egész nap *my dear captain*-nek nevez, pedig nem vagyok sem kedves, sem kapitány, és mint a király kedvelt embere távozom, pedig a király már a nevemet is elfelejtette; nem kevésbé bizonyos, mondom, hogy midőn visszatérek szép hazámba, átkozni fognak katonáim, akiket nagy zsoldddal kecsegtettem, átkozni fog a derék Planchet, akitől kölcsönkértem vagyónának egy részét.

- Hogyan? Mi az ördögöt keres az egészben Planchet?

- Hát bizony, drága barátom, erről az oly kecses, oly mosolygó és oly bálványozott királyról Monk úr azt hiszi, hogy ő hívta vissza, maga szentül hiszi, hogy a maga támogatásával történt, a nép azt hiszi, hogy ő helyezte vissza, a király azt hiszi, a tulajdon tárgyalásai eredményeképp nyerte vissza trónját, pedig egyik sem igaz: II. Károlyt, Anglia, Skótország és Írország királyát egy franciaországi szatócs juttatta vissza trónjára, lakik a Lombardok utcájában, a neve: Planchet. Ilyen a dicsőség! Hiúság! - mondja az Írás. Hiúságok hiúsága.

Athos önkéntelenül is kacagásban tört ki barátjának különös beszédjére.

- Kedves D'Artagnan - mondotta, és szeretettel szorította meg barátja kezét -, tán csak nem lett magából filozófus? Nem tölti el meglepéssel, hogy megmentette az életemet, a legjobbkor érkezve Monkkal együtt, amikor a parlament átkozott hívei elevenen akartak megégetni?

- Nono, valamelyest azért megérdemelte volna, hogy elégessék, kedves gróf!

- Miért, mert megmentettem Károly király millióját?

- Milyen milliót?

- Igaz, hiszen erről nem tudott, kedves barátom; de azért nem szabad haragudnia rám, nem az én titkom volt. A *remember* szó, amelyet Károly király a vérpadon mondott...

- És ami azt jelenti: emlékezz!

- Nagyon helyes. Ez a szó azt jelentette: „emlékezz rá, hogy egymillió van elrejtve a newcastle-i boltozatok alatt, és ez a millió a fiamé”.

- Ó, most már értem. De amit ugyancsak értek, s ami a borzasztó az egészben, őfelsége II. Károly király, valahányszor rám gondol, ezt fogja mondani: „Ő az, akinek hibájából csaknem elvesztettem koronámat. Szerencsére nagy és nemes lelkű voltam, megmentett a lélekjelenlétem.” Ezt fogja mondani rólam és saját magáról ez a fiatal úr, aki napon kopottas kabátban jött a blois-i kastélyba, és kezében tartva kalapját, kérdezte tőlem, ki tudom-e eszközölni, hogy Franciaország királya fogadja.

- D'Artagnan, D'Artagnan - mondta Athos, és a testőr vállára tette kezét -, most nem igazságos.

- Jogom van hozzá.

- Nincs, mert nem ismeri a jövőt.

D'Artagnan barátja szemébe nézett és felnevetett.

- Valóban, kedves Athos - mondotta -, olyan magasztos szavakat használ, amelyeket csak magától és Mazarin bíborostól hallottam.

Athos bosszankodó mozdulatot tett.

- Bocsásson meg - folytatta nevetve D'Artagnan -, bocsássa meg, ha megbántottam. A jövő! Tyű, milyen szépek az ígérető szavak, milyen hangzatosan hagyják el a száját, ha jobbat nem

tud mondani. A teremtésit! Annyian ígérgettek már, mikor akadok végre valakire, aki ad is valamit? De hagyjuk ezt! Mit csinál itt, kedves Athos, talán a király kincstárnoka lett?

- Hogy értsem ezt?

- Hát, ha a királynak van egymilliója, akkor kincstárnok is kell neki. A francia királynak nincs egy árva sou-ja sem, mégis van pénzügyminisztere, Fouquet úr. Igaz viszont, hogy Fouquet úr szép számú milliócskák ura.

- Ó, mi már régen kiadtuk a milliókat - válaszolt nevetve Athos.

- Értem; lett belőle selyem, bársony és mindenféle fajtájú és színű tollak. A hercegeknek és hercegnőknek szükségük volt szabókra és fehérnemű-varrónőkre. Ejnye, Athos, emlékszik rá, mennyit adtunk ki felszerelésünkre, midőn a la-rochelle-i csatába indultunk, és hogy lovon vonulhassunk be? Két- vagy háromezer frankot, szavamra, de persze egy király testesebb, és egymillióért kell szövetet vásárolnia. Mondja, Athos, ha nem is kincstáros, ugye, azért kedvelik az udvarnál?

- Nemesi szavamra: nem tudom - felelte Athos egyszerűen.

- Ugyan! Nem tudja?

- Azóta sem találkoztam a királlyal, mióta Doverban elváltunk.

- A kutyafáját! Akkor magáról is megfélekedezett. Micsoda nagyszerű dolog!

- Ófelségének olyan sok dolga volt!

- Ó - kiáltotta D'Artagnan, azzal a kacagtató arcfintorgással, amelyben utolérhetetlen volt -, becsületszavamra mondom, kezdek ismét beleszeretni monsignor Giulio Mazarinba. Hogyan, kedves Athos, azóta nem találkozott a királlyal?

- Nem.

- És nem dühöng miatta?

- Én? Miért? Tán azt képzeli, kedves D'Artagnan, hogy nem önzetlenül cselekedtem? Nem is ismerem ezt a fiatalembert. Védelmeztem apját, aki egy számomra szent elvet képviselt, és a fiához is ez elv iránt való vonzalomból csatlakoztam. Az apa derék lovag volt, nemes halandó, emlékezhetik rá.

- Igaz, derék, kiváló ember, szomorú élete, de szép halála volt.

- No hát, kedves D'Artagnan barátom, értse meg: ennek a királynak, ennek a nagylelkű embernek, ennek a lelki barátomnak, ha szabad így neveznem, megesküdtem halálának órájában, hogy hűen megőrzöm az elásott kincs titkát, s közlöm fiával, és támogatom őt, ha itt az ideje; a fiatalember felkeresett; beszélt nekem a szerencsétlenségéről; nem tudta, hogy más is lehetek számára, mint apja emlékének élő őrzője; én csak teljesítettem II. Károlyllyal szemben, amit I. Károlynak ígértem. Mit törődöm vele, hogy hálás-e, vagy hálátlan! Magamnak tettem szolgálatot, és nem neki, midőn e felelősségtől megszabadultam.

- Mindig az volt a véleményem, hogy az önzetlenség a legszebb dolog a világon - sóhajtott fel D'Artagnan.

- Hogyan, kedves barátom, nem ugyanabban a helyzetben van-e, mint én? Ha jól értem szavait, meghatotta a fiatalember szerencsétlensége; ez szép magától, szebb, mint tőlem, mert nekem kötelességet kellett teljesítenem, maga pedig nem tartozott semmivel a vértanú fiának. Maga nem tartozott neki azért a drága vércsöppért, amely a vérpadon az én homlokomra fröccsent. Magát egyedül a szíve vitte rá, hogy cselekedjék, a szíve, amely a kétkedés és maró gúnny látszata alatt nemes és jó; felhasználta a szolgája vagyónát, és talán a magáét is, úgy

sejtem, maga fősvény jótevő, és nem tudja senki, milyen áldozatot hozott. Nem számít! Vissza akarja adni Planchet-nak a pénzét? Megértem, barátom, mert nem illő dolog, hogy nemesember alacsonyabb rangútól pénzt kölcsönözzön, és kamatostul vissza ne fizesse. No hát, legfeljebb eladom La Fère-t, vagy ha nem, hát egyik kisebb birtokomat. Kifizeti Planchet-t, és higgye el, marad elég búza magtáiraiban kettőnknek és Raoulnak. Ilyen módon, barátom, csak saját magának lesz lekötelezettje, és ha jól ismerem, nem csekély elégtétel lesz ezt mondhatnia magának: „Trónra emeltem egy királyt.” - Igazam van?

- Athos, Athos - mormogta D'Artagnan elmélázva -, mondtam már egyszer, hogy aznap, amikor maga prédikál, elmegyek a templomba; és amely napon maga mondja nekem, hogy van pokol, rettegni fogok a tüzes nyárstól és vasvillától. Maga jobb ember nálam, talán mindenki másnál jobb, én pedig egyetlen érdememnek azt tudom, hogy nem vagyok irigy. Ettől eltekintve, az istenit neki, ahogy az angol mondja, nincs olyan hiba, amelyikben ne leledzenék.

- Senkit sem ismerek, aki D'Artagnannal felérne - felelte Athos. - De nicsak, megérkeztünk a házhoz, amelyben lakom. Bejön hozzám, barátom?

- Mit látnak szemeim? Hiszen ez a *Szarvasagancshoz* címzett fogadó⁵⁰ - kiáltott fel D'Artagnan.

- Az igazat megvallva, barátom, részben azért is választottam. Szeretem a régi ismerősöket, szívesen üldögélek azon a helyen, ahová halálos fáradtan lerogytam a végsőkéig kétségbeesve azon a január 31-én, mikor este tért vissza.

- Felfedezvén az álsruhába öltözött hóhér lakását? Bizony, iszonyú nap volt.

- Jöjjön hát - szakította félbe Athos.

Beléptek a hajdani nagyterembe. Az egész fogadó nagyon megváltozott, de különösen ez a terem; a testőrök egykori szállásadója, aki mint vendéglős, meglehetősen nagy vagyont szerzett, bezárta az ivót, és a nagyteremből, amelyről itt szó van, gyarmatáruraktárt csinált. A ház többi szobáit bebútorozva kiadta átutazó idegeneknek.

D'Artagnan leírhatatlan megindulást érzett, felismerve berendezéséről az első emeleti szobát: a faburkolatot, a kárpitokat, sőt azt a térképet is, amelyet Porthos oly nagy előszeretettel tanulmányozott üres óráiban.

- Tizenegy esztendeje ennek! Az áldóját! Mintha egy egész évszázad telt volna el azóta!

- Vagy pedig csak egyetlen nap! - mondotta Athos. - Látja, barátom, milyen örömmel tölt el a tudat, hogy itt van velem, hogy megszoríthatom a kezét, hogy a sutba dobhatom a kardot és a tört, és hogy félelem nélkül megihatam ezt az üveg jézezi bort. Ó, ezt az örömet csak akkor tudnám igazán kifejezni, ha itt volna két barátunk az asztal másik két oldalán, és ha Raoul, szeretett Raoulom, azzal a ragyogó, szelíd tekintetű nagy szemével nézne minket az ajtóból.

- Bizony, bizony - mondta D'Artagnan nagyon meghatottan - így van. Különösen gondolatmenete első részével értek egyet: édes dolog mosolyogni ott, ahol méltán borzongtunk, ha eszünkbe jutott, hogy bármely pillanatban megjelenhet a küszöbön Mordaunt.

Ebben a pillanatban kinyílt az ajtó, és akármilyen bátor volt is D'Artagnan, ijedten össze-rezzent.

Athos megértette, és mosolyogva így szólt:

- A fogadós; levelet hoz nekem.

50 A Húsz év múlva 66. fejezetében Bedford's Tavern néven szerepel.

- Csakugyan, milord - mondta a derék polgár -, levelet hozok nagyságodnak.
- Köszönöm - mondta Athos, és átvette levelét, de meg se nézte. - Mondja, kedves fogadós uram, megismeri ezt az urat?

Az aggastyán felemelte fejét, és szemügyre vette D'Artagnant.

- Nem.

- Azok közé a barátaim közé tartozik, akiről beszéltem; tizenegy évvel ezelőtt ő is itt lakott velem.

- Hej, be sok idegen lakott itt azóta!

- Csakhogy mi 1649. január 31-én laktunk itt - tette hozzá Athos, aki ezzel a magyarázattal a fogadós lassan működő emlékezetét akarta felfrissíteni.

- Lehetséges - válaszolta mosolyogva a vendéglős -, de az már nagyon régen volt.

Meghajolt és kiment.

- Köszönöm - mondta D'Artagnan -, véghez vihet az ember nagy tetteket, megvalósíthat forradalmakat, megkísérelheti, hogy éles karddal kőbe vagy ércbe vesse a nevét, van valami, ami ellenállóbb, keményebb, feledékenyebb az ércnél vagy a kőnél: ennek az üzletében meggazdagodott első szállásadónak a vén koponyája; még hogy nem ismer rám! Pedig én bizony felismertem volna.

Athos mosolyogva bontotta fel a levelet.

- No nézd csak - mondta -, levél Parrytól.

- Ohó - kiáltotta D'Artagnan -, olvassa, barátom, kétségkívül új hírt közöl.

Athos a fejét csóválta, és ezt olvasta:

Gróf úr,

a király nagyon sajnálta, hogy ma, bevonulása alkalmával, nem láthatta az oldalán; öfelsege megbízott, hogy hozzam ezt tudomására, és juttassam őt az eszébe. Öfelsege ma este kilenc és tizenegy óra közt várja nagyságodat a Saint-James palotában.

Mély tisztelettel vagyok gróf úr alázatos és engedelmes szolgája

Parry

- Láthatja, kedves D'Artagnan, nem szabad kételkednünk a királyok szívében.

- Igaza van, ne is kételkedjen benne - vágta rá D'Artagnan.

- Ó, kedves, drága barátom - mondotta Athos, akinek figyelmét nem kerülte el D'Artagnan titkolt elkeseredése -, bocsásson meg. Csak nem bántottam meg, akaratlanul is, legjobb barátomat?

- Bolondság, Athos, és hogy ezt bebizonyítsam, el fogom kísérni a palotába, jobban mondván a kapuig, jó kis séta lesz.

- És bejön velem, barátom, majd én megmondom öfelsegének.

- Ugyan, dehogy! - kiáltotta D'Artagnan a valódi és legtisztább önérzet hangján -, ha van rosszabb dolog a koldulásnál, az az, amikor másvalaki koldul az érdekünkben. Induljunk, barátom, pompás séta lesz; útközben megmutatom Monk úr házát, ott adott nekem szállást.

Szavamra mondom, szép ház! Tudja, Angliában tábornoknak lenni többet jövedelmez, mintha Franciaországban marsall az ember.

Athos ellenkezés nélkül elindult velem, de D'Artagnan színlelt vidámsága elszomorította.

Az egész város örömmámorban úszott; a két barát minduntalan föllelkesült emberekbe ütközött, akik megrészegetve azt követelték tőlük, hogy kiáltsák velük: „Éljen a jó Károly király!” D'Artagnan válaszul morgott valamit, Athos pedig mosolygott. Így érkeztek Monk házához, amely mellett csakugyan el kellett haladniuk, ha a Saint-James palotához igyekeztek.

Athos és D'Artagnan keveset beszélt útközben, éppen azért, mert túlságosan is sok mondani-valójuk lett volna, ha beszélnek. Athos azt gondolta, hogy a beszélgetéssel olyan látszatot kelthetne, mintha örömét nyilvánítaná, öröme pedig bánthatná D'Artagnant. D'Artagnan viszont attól félt, hogy nem tudná titkolni elkeseredését, és csak terhére volna Athosnak. Különös hallgatási versenyre kelt egymással az elégedetlenség és rosszkedv. D'Artagnan engedett előbb annak a bizsergésnek, amelyet rendszerint a nyelve hegyén érzett.

- Athos - mondotta -, emlékszik-e D'Aubigné⁵¹ *Emlékiratai*-ból arra a fejezetre, amelyben a hű szolga, aki gascogne-i, mint én, szegény, mint én, és majd nem azt mondtam: derék ember volt, mint én, IV. Henrik zsugoriságáról mesél? Jól emlékszem rá, apám mindig azt mondta nekem, hogy D'Aubigné hazudik. Pedig gondolja csak végig, hogy a nagy IV. Henrik leszármazottai mennyire nem esnek messze a fájuktól!

- Ugyan, D'Artagnan, hogy a francia királyok zsugoriak? Bolondság, kedves barátom.

- Ó, maga sohasem ismeri el a mások hibáit, mert hiszen oly tökéletes ember, IV. Henrik azonban valóban zsugori volt; sokat tudnánk erről mesélni, igaz? Gaston⁵² túlzásba vitte ezt a hibát, és meggyűlöltette magát mindenkiel, aki csak körülötte élt. Szegény Henriette asszony⁵³ jól tette, hogy fősvény volt, hisz ő, aki nem mindennap evett, nem minden télen melegedett, és példát adott ezzel fiának, II. Károlynak, a nagy IV. Henrik unokájának, aki fősvény, mint az anyja és mint a nagyapja. Talán bizony nem jól mondtam el a fősvények családját?

- D'Artagnan barátom! - mondta Athos. - Nagyon szigorúan ítélkezik arról a sasnemzetségről, amely a Bourbon nevet viseli.

- A legszebb példáról meg is feledkeztem... A béarni másik unokájáról, XIV. Lajosról, exgazdámról. Remélem, ez csak fősvény, hiszen nem akart egymilliót kölcsönadni öccsének, Károlynak? Ó, látom, bosszankodik. Szerencsére megérkeztünk házamhoz, jobban mondván Monk barátom házához.

- Kedves D'Artagnan, szavai nem bosszantanak, hanem elszomorítanak; rettenetes dolog, ha egy ilyen kitűnő ember, mint maga, nem nyeri el érdemeinek jutalmát; azt hiszem, kedves barátom, hogy neve éppen olyan ragyogó, mint a hadviselés és a diplomácia legszebb nevei. Mondja meg őszintén, vajon a Luynes-ek, a Bellegarde-ok, a Bassompierre-ek megérdemlik-e annyira a szerencsét és a tiszteletet, mint mi? Igaza van, százszor is igaza van, barátom.

51 D'Aubigné, Agrippa (1552-1630) - francia író, IV. Henrik harcostársa, éles hangú szatirikus költemények, egy szatirikus regény és egy egyetemes történelem szerzője. Egyébként az ő unokája a Hűz év múlva 23. fejezetében szereplő Françoise d'Aubigné, a későbbi Madame de Maintenon, XIV. Lajos titkos felesége.

52 XIII. Lajos fivére, a regény elején szereplő orléans-i herceg (1608-1660).

53 IV. Henrik és Medici Mária leánya (1609-1669) I. Károly angol király özvegye (sorsára nézve lásd a Hűz év múlva 38. és későbbi fejezeteit).

D'Artagnan sóhajtott, és előresietett Monk házának előcsarnokába; a tábornok a City közepén lakott.

- Engedelmet kérek - mondta -, itthon hagyom az erszényemet, mert ha a tolongásban az ügyes londoni zsebtolvajok, akik még Párizsban is hírhedtek, ellopják megmaradt kevés talléromat, még Franciaországba se tudok visszautazni. Amilyen elégedetten távoztam Franciaországból, olyan örömtől mámorosan térek majd vissza oda, mert régi ellenszenvem Angliával szemben újra feltámadt, s még újabbal is bővült.

Athos nem felelt.

- Legyen hát egy pillanatig türelemmel, kedves barátom, máris itt vagyok - mondotta D'Artagnan. - Jól tudom, hogy siet átvenni jutalmát, de higgye el, én nem kevésbé igyekszem, hogy gyönyörködhessen örömeiben, ha távolról is... Várjon meg.

És D'Artagnan belépett az előcsarnokba, midőn egy ember, félig katona, félig szolga, aki Monknál a kapus és az őr teendőit látta el, megállította testőrünket, és angolul így szólt hozzá:

- Bocsánat, milord D'Artagnan!

- No, mi az? - kérdezte a testőr. - Talán a tábornok is elbocsát? Még csak az hiányzik, hogy kiverjen a házából!

D'Artagnan franciául mondta ezt, miért is szavai a legcsekélyebb hatást sem tették arra, akihez intézte őket, mert ez az ember csak a legkeményebb skót szavakkal vegyített angol nyelven beszélt. Athosnak azonban sajgott a szíve, mert barátjának mintha kezdene csakugyan igaza lenni.

Az angol egy levelet adott át D'Artagnannak, és így szólt:

- *From the general.*⁵⁴

- Ahá, itt az elbocsátólevelem - okoskodott a gascogne-i. - Elolvassam, Athos?

- Azt hiszem, téved, vagy kettőnkön kívül nem ismerek több becsületes embert - felelte Athos.

D'Artagnan a vállát vonogatta, és felbontotta a levelet, az angol pedig közömbösen odatartotta a lámpát, hogy jobban olvashasson.

- Mi az? Mi történt? - kérdezte Athos, midőn észrevette, hogy D'Artagnan arckifejezése hirtelen megváltozik.

- Itt van, olvassa - mondotta a testőr.

Athos elvette a levelet, és ezt olvasta:

D'Artagnan úr, a király roppant sajnálja, hogy nem jött el az ő kíséretével a Szent Pál-székesegyházba. Őfelsége azt mondja, hiányzott neki, mint ahogy nekem is hiányzott, kedves kapitány uram. Csak egyféleképpen lehet a dolgot jóvátenni. Őfelsége kilenc órakor vár rám a Saint-James palotában; kérem, ugyanakkor legyen ott ön is. A legkegyesebb uralkodó ezt az időpontot tűzte ki, ekkor kívánja fogadni.

A levelet Monk írta.

54 A tábornoctól. (angolul)

Az audiencia

- No, mit szól hozzá? - kiáltott fel Athos szelíd szemrehányással, amikor elolvasta a levelet, amelyet D'Artagnannak írt Monk.

- Hát - szólt D'Artagnan, kipirulva gyönyörűségében, és kissé szégyenében is, hogy oly elhirtelenkedve vádolta meg a királyt és Monkot -, az egész csak udvariasság... semmire se kötelez... szóval egyszerű udvariassági gesztus.

- Fájt hálátlannak tartanom az ifjú királyt - szólt Athos.

- Tény, hogy jelene még nagyon közel van a múltjához - szólt D'Artagnan -, de elvégre idáig mindenben igazam van.

- Elismerem, kedves barátom. No, végre látom szemében a régi derűt. El se hiszi, milyen boldog vagyok.

- Amint látja - szólt D'Artagnan -, II. Károly Monkot kilenc órakor fogadja; engem majd tízkor fogad. Nagy audiencia lesz, olyan, amit mi a Louvre-ban úgy nevezünk, hogy „a királyi szenteltvíz kiosztása”. Álljunk, barátom, mi is a csurgó alá.

Athos nem felelt semmit, és mind a ketten gyors léptekkel iparkodtak a Saint-James palota felé, amelynek környékét még mindig ellepte a tömeg, mert látni akarta az ablakokban az udvari emberek árnyékát és a király alakját. Az óra nyolcat ütött, amikor a két jóbarát helyet foglalt az udvaroncokkal és kérvényezőkkel zsúfolt folyosón. Mindenkinek feltűnt a két egyszerű, de külföldi szabású ruhát viselő férfi, a két nemes, jellemet és tartalmat sugárzó fej. Athos és D'Artagnan pedig néhány pillantással végigmérte az egybegyűlteket, majd folytatta beszélgetését.

Egyszerre csak a folyosó végén nagy zaj támadt: Monk tábornok lépett be, több mint száz tiszt kíséretében, akik mind lesték a mosolyát, hiszen előző nap még Anglia ura volt, és feltételezték, hogy a Stuart-család hatalmának restaurálójára szép jövő vár.

- Uraim - szólt Monk, és a tisztek felé fordult -, ezentúl, kérem, vegyék tekintetbe, hogy én már semmi sem vagyok. Nemrég még én voltam a köztársaság legfőbb hadseregének vezére; ez a hadsereg most a királyé, akinek kezébe épp most óhajtom letenni, parancsa szerint, fővezéri hatalmammat.

Nagy meglepetés tükröződött mindenki arcán, és a hízelgők és kérvényezők gyűrűje, amely egy percig Monk körül szorongott, lassanként kitágult, míg csak tagjai el nem széledtek a hullámzó tömegben. Monk éppúgy várakozott az előszobában, mint bárki. D'Artagnan nem tudta megállni, hogy ne figyelmeztesse rá La Fère grófot, aki komoran összevonta szemöldökét. Hirtelen kinyílt Károly király dolgozószobájának ajtaja, és az ajtóban megjelent az ifjú király, előtte az udvartartás két tisztje.

- Jó estét, uraim - szólt Károly király. - Monk tábornok itt van?

- Itt vagyok, felség - felelte az öreg tábornok.

Károly eléje sietett, és őszinte, meleg barátsággal megragadta a kezét.

- Tábornok úr - szólt fennhangon a király -, most írtam alá a kinevezését: mától fogva Albemarle hercege; azt akarom, hogy önhöz fogható hatalmas és vagyonos ember ne legyen ebben a királyságban, amelyben a nemes Montrose kivételével senki sem volt önhöz

foghatóan becsületes, bátor és tehetséges. Uraim, a herceg mától fogva szárazföldi és tengeri hadseregünk fővezére: ebben a minőségében tisztelegjenek előtte.

Mindenki sietett üdvözölni a tábornokot, aki a sok hódolatot a maga szokásos szenttelen módján fogadta, D'Artagnan pedig közben így szólt Athoshoz:

- Ha meggondolom, hogy az egész hercegség, a szárazföldi és tengeri angol hadsereg fővezérsége, ez az egész nagyság belefért egy hat láb hosszú és három láb széles ládába!

- Barátom - felelte Athos -, sokkal hatalmasabb nagyságok beleférnek sokkal kisebb ládába, és örökre ott maradnak!...

Monk hirtelen észrevette a két francia nemest, aki a tömegtől félrevonult, s várta, hogy az emberhullám visszahúzódjon. Utat tört magának, és a két francia felé sietett, úgyhogy éppen akkor ért oda, amikor ők ketten bölcselkedő megjegyzéseiket kicserélték.

- Rólam beszéltek - mondta nekik mosolyogva.

- Milord - felelte Athos -, Istenről is beszélgettünk.

Monk egy percig elmosolyodott, és aztán vidáman folytatta:

- Uraim, beszéljünk valami keveset a királyról is, hiszen kihallgatásra mennek őfelsége elé, úgy tudom.

- Kilenc órakor - felelte Athos.

- Tíz órakor - mondta D'Artagnan.

- Menjünk be egyenesen ide a kis szobába - szólt Monk, és előre akarta őket bocsátani, de ezt egyikük sem fogadta el.

Ez alatt a teljesen francia vita alatt a király visszatért a folyosó közepére.

- Ó, az én franciáim! - kiáltott fel azon a gondtalan, vidám hangon, amelyet annyi bánata és viszontagsága közepett sem veszített el. - A franciák az én vigasztalóim!

Athos és D'Artagnan meghajoltak.

- Herceg, vezesse ezeket az urakat a dolgozószobámba. Rendelkezésükre állok, uraim - tette hozzá francia nyelven.

És nyomban elbocsátotta egész udvarát, hogy visszatérjen azokhoz az emberekhez, akiket az ő franciáinak nevezett.

- D'Artagnan úr - mondta, mikor belépett dolgozószobájába -, nagy örömmel látom viszont.

- Felség, leírhatatlan az örömöm, hogy felségedet a Saint-James palotában üdvözölhetem.

- Igazán nagy szolgálatot akart nekem tenni, uram, hálával tartozom érte. Ha nem kellene attól tartanom, hogy a fővezér úr jogkörét megsértem, felajánlanék valami magához méltó állást személyünk körül.

- Felség - szólt D'Artagnan -, azzal az ígérettel léptem ki a francia király szolgálatából, hogy többé semmiféle királyt nem fogok szolgálni.

- Nohát - felelte Károly -, ez bizony mélységesen bánt. Szerettem volna sok mindent tenni magáért: megnyerte tetszésemet.

- Felség!...

- Vajon nem bírhatnám rá, hogy megszegje a szavát? - szólt Károly mosolyogva. - Herceg, segítsen. Mi volna, ha felajánlanák, vagyis ha én felajánlanám, hogy testőrségem főparancsnoka legyem?

D'Artagnan még mélyebben hajolt meg, mint első ízben.

- Felsőged nagylelkű ajánlatát a legnagyobb sajnálattal vissza kellene utasítanom - szólt. - Nemesembernek nincs egyebe, csak az adott szava, és én, mint már felsőgednek említettem, szavamat adtam a francia királynak.

- Akkor hát ne is beszéljünk róla többet - mondta a király, és Athos felé fordult, faképnél hagyva a fájdalmas csalódástól lesújtott D'Artagnant.

„Lám, nem megmondtam előre! - dörmögte magában a testőr. - Szavak! Az udvar szenteltvize! A királyoknak csodálatos tehetségük van hozzá, hogy olyasmit ajánljanak fel, amit nem fogadhatunk el, így aztán minden kockázat nélkül lehetnek nagylelkűek! Ostoba voltam!... Címeres ökör vagyok, hogy egy percig is reméltem!”

Eközben Károly kezét nyújtotta Athosnak.

- Gróf úr - szólt hozzá -, valósággal második atyám volt. Nekem tett szolgálatát nem lehet megfizetni. Mégis szeretném megjutalmazni. Apám kinevezte a térdszalagrend lovagjává. Ez olyan rendjel, amelyet nem minden európai király viselhet. A régens királyné kinevezte a Szentlélek-rend lovagjává, ami nem kevésbé magas kitüntetés. Én ezekhez a kitüntetésekhez hozzáfűzöm azt az Aranygyapjúrendjelet, amelyet a francia király küldött nekem; ő házassága alkalmából két ilyen rendjelet kapott apósától, a spanyol királytól. Én viszont egy szívességet kérek öntől.

- Felsőged - szólt Athos zavartan. - Felsőged az Aranygyapjúrenddel tüntet ki engem, amikor hazámban csak a francia király viselheti ezt a kitüntetést!

- Azt akarom, hogy a hazájában és mindenütt a világon egyenlő legyen azokkal, akiket a fejedelmek kegyeikkel tüntetnek ki - szólt Károly, és lekasztotta nyakáról a láncot -, és meg vagyok győződve, gróf úr, hogy atyám a sírja mélyén most is mosolyogva helyesel.

„Milyen különös - töprengett D'Artagnan, míg barátja térden állva fogadta a király által adományozott magas kitüntetést -, milyen hihetetlen, hogy a bőség szarujából mindig azokra hull az áldás, akik körülöttem vannak, és soha egyetlen csöppje sem jut énrám! A hajamat téphetném miatta, szavamra, hacsak szemernyit is irigy volnék!”

Athos felállt, és Károly gyöngéden megölelte.

- Tábornok úr - szólt most a király Monkhhoz; elakadt, majd mosolyogva folytatta. - Bocsánat, herceg. Látja, elvétem, mert rövid még nekem a herceg szó... Mindig valami hosszabb titulust keresek... Szeretném, ha olyan közel állna trónomhoz, hogy fivéremnek szólíthatnám, mint XIV. Lajost... Megvan! Kinevezem Írország és Skócia alkirályává, drága herceg, és akkor kis híján a fivérem lesz. Így aztán nem fogom többé elvéteni.

A herceg megragadta a király kezét, de lelkesedés és öröm nélkül, mint ahogy minden dolgát csinálta. Pedig szíve mélyén megindította ez a nagy kegy. Károly ügyesen adagolta a nagylelkűséget, időt hagyott a hercegnek, hogy kívánjon valamit... ámbár annyit nem is kívánhatott volna, mint amennyit kapott.

„Láncos teringette! - gondolta D'Artagnan -, megint nagy bőségben hull az égből az áldás. Hát ne bolonduljon bele az ember?”

És olyan megtört, olyan mulatságosan szánalmas arckifejezéssel fordult el, hogy a király önkéntelenül elmosolyodott.

Monk távozni készült.

- Hogyan, már elmegy, hűséges hívem? - kérdezte a király.
- Felséged engedelmével... Megvallom, elfáradtam. Megviseltek a mai nap izgalmait, pihennem kell.
- Remélem, D'Artagnant is magával viszi?
- Miért, felség? - kérdezte Monk.
- De hiszen tudja, miért - szólt a király.

Monk meglepetéssel nézett rá.

- Bocsásson meg, felség - mondta -, de nem értem, mit akar mondani.
- Lehet, de ha el is felejtette, D'Artagnan úr biztosan emlékezik rá.

A testőr arcán is meglepetés tükröződött.

- Ej hát, herceg - szólt a király -, nem lakik együtt D'Artagnan úrral?
- Volt szerencsém szállást följánlani D'Artagnan úrnak, felség.
- Ez az ajánlat öntől eredt, és csakis öntől?
- Csakis tőlem, felség.
- Hát ez nem is lehetett másként... A fogoly mindig legyőzője házában lakik.

Monk elpirult.

- Igaz, bizony - szólt -, én D'Artagnan úr foglya vagyok.
- Kétségkívül, Monk, minthogy még nem fizette ki a váltságdíjat; de legyen nyugodt: én fogom kiváltani D'Artagnan úrtól, és én fizetem meg a váltságdíját.

D'Artagnan szeme ismét a régi vidámsággal csillant fel: a gascogne-i kezdte megérteni a dolgokat. Károly odalépett hozzá.

- A tábornok - szólt a király - nem gazdag ember, és nem tudná megfizetni, amennyit kér. Én kétségtelenül gazdagabb vagyok; csakhogy ő most már herceg, s ha nem is király, de majdnem király, ennél fogva akkora összeg jár érte, amit talán ki sem tudnék fizetni. Nézze, D'Artagnan úr, legyen kíméletes, mennyivel tartozom?

D'Artagnan nagy gyönyörűséggel észlelte ezt a fordulatot, de azért uralkodni tudott magán, és így szólt:

- Felség, nem kell megijednie. Amikor szerencsém volt őlordságát elfogni, Monk úr még csak tábornok volt, tehát nekem csak egy tábornok váltságdíja jár érte. De ha a tábornok lesz szíves nekem adni a kardját, akkor a váltságdíjat megfizetettnek tekintem, mert az egész világon csak a tábornok kardja ér annyit, mint ő maga.
- *Oddsfish!*⁵⁵, mint apám szokta mondani - kiáltott fel II. Károly -, ez aztán lovagias ember ajánlata! Ugyebár, hercegem?
- Szavamra, így van, felség.

És kihúzta a kardját.

- Uram - szólt D'Artagnanhoz -, itt van, amit kívánt. Vannak kardok sokkal jobb pengével, de bármily szerény kard is az enyém, még sohasem adtam át senkinek.

D'Artagnan büszkén vette át a kardot, amely királyt csinált.

- Hohó! - kiáltott fel II. Károly. - Micsoda? Ez a kard, amely visszaadta trónomat, kikerüljön az országból, és ne kerüljön majd egyszer az angol korona kincsei közé? Nem, szavamra mondom, ez lehetetlen! D'Artagnan kapitány úr, én kétszázézer fontot adok a kardért; ha kevés, mondja meg.

- Nagyon kevés, felség - szólt D'Artagnan utánozhatatlan komolysággal. - Először is, nem akarom eladni, de felséged óhaja parancs. Alávetem magam; de a tisztelet, amellyel a nevezetes harcosnak, aki hallja szavaimat, tartozom, arra készítem, hogy győzelmem árát egyharmadával többre becsüljem, mint amennyit felséged mondott. Én tehát háromszázézer fontot kérek a kardért, vagy pedig ingyen odaadom felségednek.

S a kardot a hegyénél fogva átnyújtotta a királynak.

II. Károly harsány nevetésben tört ki:

- Lovagias ember és vidám cimbora. *Oddsfish*, ugye, hercegem? Nincs igazam, gróf úr? Tetszik nekem ez az ember, és nagyon szeretem. Tessék, D'Artagnan lovag, fogja.

És a király az íróasztalához ment, felvett egy tollat, és kiállított egy háromszázézer fontról szóló utalványt, a kincstárnokához címezve.

D'Artagnan átvette az utalványt, és ünnepélyesen így szólt Monkhhoz:

- Még így is nagyon keveset kértem, tudom. De higgye meg, herceg úr, inkább meghalok, semhogy a kapzsiság vádjá érhessem.

A király újra felnevetett, oly jóízűen, mint országának legboldogabb cockneyja.⁵⁶

- Mielőtt elutaznék, lovag, látogasson meg újra - mondta D'Artagnannak. - Szükségem van egy kis tartalék jókedvre, ha a franciáim elutaznak.

- Ó, felség, a jókedvvel nem úgy lesz, mint a herceg kardjával, azt ingyen adom felségednek - szólt D'Artagnan, aki úgy érezte, mintha nem is a földön járna.

- Gróf úr is - szólt Károly, és Athoshoz fordult -, keressen fel engem újra, nagyon fontos üzenetet akarok önre bízni. Adja a kezét, hercegem.

Monk megszorította a király kezét.

- Isten velük, uraim - szólt Károly, odanyújtva két kezét a két francia lovagnak, s ők lehajoltak kézsókra.

- No hát - szólt Athos D'Artagnanhoz, amikor már kinn voltak -, meg van elégedve?

- Pszt - mondta D'Artagnan az örömtől felindulva -, majd ha visszajöttem a kincstárostól... még a fejemre szakadhat a „csurgó”.

56 Született londoni. (angolul)

Milyen zavart okoz a gazdagság

D'Artagnan nem vesztegette idejét, és az első megfelelő alkalommal meglátogatta őfelsége főkincstárnokát. Ekkor aztán legnagyobb meglepetésére egy darabka csúf kézírással teleírt papirosért bámulatosan nagy számú, újonnan vert aranytallért kapott, II. Károly legkegyelmesebb őfelsége domborművű arcképével.

D'Artagnan nagyon tudott magán uralkodni, de ezúttal nem palástolhatta örömét, és ezt az olvasó is megérti talán, ha tekintetbe veszi, mit jelent egy embernek, hogy annyi aranyat és aranypénzt tekergetni tesznek eléje, szemét gyönyörködtető elrendezésben, amennyi pénzt még életében sosem látott.

A kincstárnok zsákokba rakta az aranytekerceket, minden zsákot lezárt Anglia címerével ellátott pecséttel; ilyen kegyet a kincstárnokok nem akárkivel gyakorolnak.

Ezután a kincstárnok hidegen, de azzal az udvariassággal, amely az angol király barátjának jár ki, így szólt D'Artagnanhoz:

- Legyen szíves elvinni a pénzét, uram.

„A pénzét!” Ez a szó D'Artagnan lelkében ezer különböző húrt pendített meg, amit eddig még sosem érzett.

A pénzeszsákokat rárakatta egy kis kocsi, és mélyen elgondolkodva hazatért. Akinek háromezer fontja van, annak nem lehet sima a homloka: százezer fontonként egy ránc nem is olyan sok.

D'Artagnan bezárkózott szobájába, nem vacsorált, ajtaját mindenki előtt bezárta, meggyújtotta lámpáját, töltött pisztolyát kirakta az asztalra, és egész éjjel virrasztott, azon töprengve, miként lehetne megakadályozni, hogy ezek a szép aranytallérok, amelyek a király kincstárából az ő saját kincstárába vándoroltak, ne vándoroljanak tovább valamely tolvaj zsebébe. A legalkalmasabb módnak azt találta a gascogne-i, hogy kincsét sürgősen oly erős lakat alá zárja, amellyel semmiféle ököl nem tud megbirkózni, és amely oly bonyolult, hogy közönséges kulccsal ne lehessen felnyitni.

D'Artagnannak eszébe jutott, hogy az angolok mesterei a mechanizmusoknak és a megőrzőiparnak. Elhatározta tehát, hogy másnap fölkeres egy mülakatost, és vesz tőle egy pénzszekrényt.

Nem kellett messzire mennie. Will Jobson mester, aki a Piccadillyn lakott, meghallgatta kívánságait, megértette szörnyű baját, és megígérte, hogy olyan biztonsági zárat készít, amely meg fogja szabadítani mindenféle félelemtől a jövőre nézve.

- Egy egészen új mechanizmust adok. Ha valaki komoly kísérletet tesz a zár feltörésére, kinyílik egy láthatatlan lemez, mögüle szintén láthatatlan kis ágyú kiló egy kis tallérnyi súlyú vörösréz golyót, amely leteríti az ügyetlen betörőt, mégpedig meglehetősen nagy zajjal. Mit szól hozzá?

- Roppant szellemes dolog - kiáltott fel D'Artagnan -, a kis vörösréz golyó nagyon tetszik nekem. És mik a feltételei, uram?

- Két hét kell a pénzszekrény elkészítéséhez, és tizenötezer fontot kapok a leszállításkor - felelte a lakatművész.

D'Artagnan a homlokát ráncolta. Két hét elég hosszú idő, hogy London ügyes csirkefogói D'Artagnan számára teljesen nélkülözhetővé tegyék a pénzszekrényt. Sokallta a tizenötezer fontot is, hiszen ha maga vigyáz éberén a kincsére, az semmibe se kerül.

- Gondolkodni fogok a dolgon - szólt. - Köszönöm, uram.

És futólépésben rohant haza. Kincséhez még senki sem nyúlt.

Ugyanaznap meglátogatta őt Athos, és olyan gondterheltnek látta barátját, hogy megkérdezte tőle:

- Mi az? Hiszen most gazdag! Mégse vidám? Pedig annyira szeretett volna gazdag lenni!

- Barátom, az öröm, amihez az ember nincs hozzászokva, jobban feszélyez a szomorúságnál, amihez hozzá van szokva. Szeretném tanácsát kérni. Annál bátrabban kérhetem ezt, mert hiszen magának mindig volt pénze. Mit csinál az ember a pénzével?

- Embere válogatja.

- Maga mit csinált a pénzével, hogy nem lett sem fukar, sem tékozló? Mert a fukarság szikkadtá teszi a szívet, a pazarlásba pedig belefullad... ugyebár?

- Fabricius⁵⁷ sem mondhatta volna bölcsebbül. De hogy őszinte legyek, engem a pénzem sohasem feszélyezett.

- Értékpapírba fekteti.

- Nem én. Tudja, hogy elég szép házam van, és ez a ház teszi vagyonom legnagyobb részét.

- Tudom.

- Maga is lehet tehát olyan gazdag, mint én, vagy ha akarja, sokkal gazdagabb is, ugyanilyen módon.

- De hová teszi a jövedelmét? Elzárja?

- Nem.

- Mi a véleménye a falba épített rejtekről?

- Sohase próbáltam.

- Akkor bizonyára van valami meghitt embere, valami megbízható üzletember, aki becsületes kamatot fizet érte.

- Szó sincs róla.

- Istenem, mit csinál hát?

- Elköltöm, amim van, és csak annyim van, amennyit költök, kedves D'Artagnan!

- Ahá! De hiszen maga szinte hercegi módon él, Athos, és tizenöt-tizenhatezer franknyi jövedelmét egykettőre elkölti. És sok reprezentációs kiadása is van...

- De nem hiszem, hogy kisebb úr volna nálam, barátom, és a pénzéből éppen csak futja.

- Háromszázezer font! Ennek kétharmada fölösleges!

- Bocsásson meg, de nekem úgy rémlik... vagyis úgy emlékszem mintha azt mondta volna, hogy valami társa is van...

- Tyű, a teremfáját! Igaz! - kiáltott fel D'Artagnan, egészen belepirult -, csakugyan, Planchet! Szavamra, tökéletesen megfeleltem Planchet-ról... És százezer talléromat már fel-

57 Önzetlenségéről, feddhetetlen erkölcséről híres római konzul (i. e. 282-ben).

váltottam... Milyen kár! Szép kerek szám volt, jól hangzott... Igaza van, Athos, egyáltalán nem is vagyok gazdag. Micsoda emlékezőtehetsége van!

- Hála Istennek, elég jó.

- A derék Planchet-nak egészen jól beütött a spekulációja - mormogta D'Artagnan. - De hiába, az ígéretet meg kell tartani!

- Mennyit ad neki?

- Ó - felelte D'Artagnan -, derék fiú ez a Planchet, mindig jól megegyeztünk egymással; engem sok baj ért, kiadásom is volt bőven, mindezt bele kell venni a számadásba.

- Kedvesem, maga felől ugyan nyugodt vagyok -, jelentette ki nyugodtan Athos -, és cseppet sem aggódom a derék Planchet miatt. Az ő érdekeit maga jobban megvédi, mint ő maga; de most, hogy már nincs itt Angliában semmi dolga, jobb lesz, ha rám hallgat és útnak indulunk hazafelé. Menjen még el öfelségéhez, és fejezze ki köszönetét, vegye át rendelkezéseit, és hat nap múlva viszontlátjuk a Notre-Dame tornyait.

- Barátom, csakugyan égek már a vágytól, hogy hazautazhassak, és azonnal megyek is tisztelkedni a királyhoz.

- Én pedig - szólt Athos - elbúcsúzom néhány idevaló ismerősömtől, azután rendelkezésére állok.

- Kölcsonadná nekem Grimaud-t?

- Nagyon szívesen... Mit akar végeztetni vele?

- Valami igen egyszerű és cseppet se fárasztó munkát; megkérem, hogy e ládák mellett vigyázzon az asztalon levő pisztolyaimra.

- Nagyon helyes - felelte Athos rendíthetetlen nyugalommal.

- Grimaud nem fog elmozdulni innen, ugye?

- Annyira se, mint a pisztolyok.

- Én pedig megyek öfelségéhez. A viszontlátásra!

D'Artagnan nemsokára megérkezett a Saint-James palotába, de II. Károly éppen levelet írt, és így a testőrnek egy jó óra hosszát kellett várakoznia.

D'Artagnan fel és alá sétált a folyosón, az ajtótól az ablakig és vissza, s egyszer csak úgy rémlett neki, mintha az Athoséhoz hasonló kabátú embert látott volna az előcsarnokon keresztülhaladni. De abban a pillanatban, mikor meg akart bizonyosodni felőle, beszólította öfelségéhez az ajtónálló.

II. Károly a kezét dörzsölte, mikor D'Artagnan kifejezte háláját.

- Lovag - mondta a király -, nincs semmi oka a hálálkodásra. Negyedrészt se fizettem meg annak, amennyit az a história ér, hogy ládába zárta a derék tábornokot... akarom mondani, a kitűnő Albemarle herceget.

És a király harsány nevetésben tört ki.

D'Artagnan úgy érezte, hogy nem illik a király nevetését félbeszakítania, és szerényen hallgatott.

- De mondja csak - folytatta Károly -, igazán megbocsátott önnek az én kedves Monkom?

- Megbocsátott-e? Remélem, felség!

- Ej, hiszen meglehetősen kegyetlenül megtréfálta...*Oddsfish!* Mint valami heringet, hordóba zárni az angol forradalom vezérét! A maga helyében, lovag, bizalmatlan volnék Monkkal szemben.

- De felség...

- Tudom, hogy Monk barátjának nevezi... de sokkal ravaszabb a szeme, semhogy ne lenne jó az emlékezőtehetsége, és sokkal magasabb a szemöldöke, semhogy gőgös ne volna. Hiszen tudja, *grande supercilium*.⁵⁸

„Okvetlenül megtanulok latinul” - gondolta magában D’Artagnan.

- Nézze - folytatta a király -, elő akarom készíteni a teljes kibékülésüket. Olyan módon fogom ezt közvetíteni, hogy...

D’Artagnan a bajuszát harapdálta.

- Megengedi felséged, hogy őszinte legyek?

- Csak bátran, lovag, beszéljen.

- Hát, kérem, felséged, engem roppant megijeszt... Hiszen ha felséged közvetíti a dolgot, mint szeretné, akkor én elveszett ember vagyok, akkor a herceg engem meggyilkoltat.

A király ismét harsány nevetésben tört ki, és nevetése a testőr aggodalmát rémületté fokozta.

- Felség, kegyelem, ígérje meg, hogy reám bízva ennek az ügynek az eligazítását. És aztán, ha nincs többé szüksége szolgálataimra...

- Nincs, lovag. El akar utazni? - kérdezte Károly egyre nyugtalanítóbb derűltséggel.

- Ha felségednek nincs több kívánsága...

Károly ismét úgy-ahogy visszanyerte komolyságát.

- Valamire meg akartam kérni. Látogassa meg a húgomat, lady Henriette-et. Ismeri magát a húgom?

- Nem ismer, felség. De... a magamfajta vén katona nem valami kellemes látvány egy jókedvű fiatal hercegnő számára.

- Azt akarom, mondom, hogy a húgom megismerkedjék magával. Azt akarom, hogy szükség esetén számíthasson magára.

- Felség, mindazok, akik kedvesek felségednek, szentek lesznek az én szememben.

- Rendben van... Parry!... Gyere csak ide, öreg Parrym.

Nyílt az oldalajtó, belépett Parry, és arca felragyogott, amikor megpillantotta D’Artagnant.

- Mit csinál Rochester? - kérdezte Parrytól a király.

- Lenn van a hölgyekkel a csatornán - felelte Parry.

- És Buckingham?

- Ő is.

- Ez éppen kapóra jön. Vezesd el a lovagot Villiers-hez,⁵⁹ vagyis Buckingham hercegéhez... és kérd meg, Parry, a herceget, mutassa be D’Artagnan urat lady Henriette-nek.

58 Nagy szemöldök - a latin irodalomban az engesztelhetetlen gőg jelképe.

59 A három testőr híres Buckingham hercegének fia (1628-1687); kora közismert botrányhőse; 1674-ben kegyvesztett lett.

Parry meghajolt, és rámosolygott D'Artagnanra.

- Lovag - folytatta a király -, ez volt a búcsúkihallgatása. Elutazhat, amikor kedve tartja.

- Köszönöm, felség!

- De aztán ügyesen kössön békét Monkkal!

- Ó, felség...

- Azt tudja-e, hogy egyik hajóm a rendelkezésére áll?

- Felsőged elhalmoz kegyével, de nem venném a lelkemre, hogy felséged tisztjei miattam fáradjanak.

A király vállon veregette D'Artagnant.

- Nem maga miatt fáradnak, lovag, hanem egy követ miatt, akit Franciaországba küldök, és akinek, azt hiszem, szívesen lesz útitársa, mert hiszen elég jól ismerik egymást.

D'Artagnan csodálkozva nézett a királyra.

- Egy bizonyos La Fère grófról van szó... arról, akit maga Athosnak nevez - tette hozzá a király, és most, a kihallgatás befejezésével is nagyot nevetett, éppen úgy, mint a párbeszédük kezdetén. - Isten önnel, lovag! Szeressen úgy, ahogy én szeretem magát!

És intett Parrynak, ilyen módon kérdezte meg, nem várja-e valaki a szomszédos szobában, aztán a király eltűnt a mellékszobában, otthagya a különös kihallgatástól egészen bódult lovagot.

Az öreg Parry jó barát módjára karon fogta D'Artagnant, és elvezette a kertek felé.

A csatornán

A csatorna mély, zöld vizén - melynek márványszegélyű partját az idő már teliszórta fekete foltokkal és mohával, méltóságteljesen siklott az Anglia címerével és zászlajával ékesített hosszúkás, lapos bárka, rajta díszmennyezet, s az egész alkotmány hatalmas damasztelymekkel borítva, amelyek rojtjai a vízen úsztak. Nyolc evezős csendes, könnyed evezéssel hajtotta a bárkát, amely a hattyú lassú méltóságával úszott a csatornán, az igazi hattyúk pedig, mivel birtokukban háborgatták őket a bárka vontá barázdák, messziről figyelték a fényt és zajt... Zajt is, mert a bárkán egy gitáros és lantos, két énekes és több udvaronc volt, mind arannyal és drágakövekkel borított öltözékben, s versengve kellemkedtek, hogy kivívják lady Stuart tetszését: IV. Henrik unokája, I. Károly leánya, II. Károly nővére a bárka mennyezete alatt a díszhelyet foglalta el.

Mi már ismerjük az ifjú hercegnőt, láttuk édesanyjával együtt a Louvre-ban, amikor nem volt tüzelőjük, se kenyérük, hanem a koadjutor és a parlament kegyelméből éltek. A hercegnő tehát, mint fivérei is, nélkülözött fiatalságában; de hirtelen elmúlt a hosszú és rettenetes álom, és most ott ült a trón lépcsőjén, udvaroncok és hízelgők vették körül. Mint Stuart Mária, amikor kiszabadult a börtönből, a hercegnő is nagyokat szippantott a levegőből, az életből, a szabadságból, mi több, a hatalomból és a gazdagságból is.

Lady Henriette felnövekedvén, ritka szépség lett, s az angol restauráció, mely akkor ment végbe, híressé tette. Nyomorában elvesztette gögjét, de a gazdagságban ismét megtalálta. Sugárzott az örömtől és a jóléttől, hasonlóan azokhoz az üvegházi virágokhoz, amelyeket künn felejtenek egy éjjel, s megcsípi őket az első őszi dér, lehajtják fejüket, de másnap, amikor átmelegíti őket az a levegő, amelyben születtek, sokkal ragyogóbban és szebben egyenesednek fel újra.

Lord Villiers Buckingham, kinek atyja oly nevezetes szerepet játszott történetünk elején,⁶⁰ a csinos lovag, mélabús a nőekkel, kedélyes a férfakkal. Wilmot of Rochester viszont mind a két nemmel szemben jókedvű és tréfálkozó volt. Ők ketten álltak ebben a pillanatban lady Henriette előtt, és versenyeztek, hogy melyikük tudja jobban megnevetetni a hercegnőt.

Maga a szép és fiatal hercegnő arannyal hímzett bársonyvánkosra dőlt, lecsüggő kezét a vízbe mártogatta, és közönyösen hallgatta a zenét, de mintha nem is hallaná, és hallotta a két lovag szavait, de mintha máshol jártak volna gondolatai.

Lady Henriette ugyanis, ez a vonzó, bájos nő, aki egyesítette magában Franciaország és Anglia minden bűbáját, még sohasem szeretett, s ezért kegyetlenül kacér volt. A mosoly, a fiatal leányoknak ez az ártatlan bája sem derítette fel soha az arcát, és ha néha felemelte szemét, hogy egyik vagy másik gavallérjára szögezzé, szokásos merész udvarlásuk egy csapásra visszahőkölt és félénk lett tőle.

A bárka csak úszott, a zenészek nekivadultak, és az udvaroncok maguk is kezdtek kifulladásra. A vízi sétát egyébként nagyon egyhangúnak érezhette a hercegnő, mert egyszer csak türelmetlenül megrázta a fejét, és így szólt.

- No, uraim, ebből elég ennyi, menjünk vissza!

- Ó, hercegnő - szólt Buckingham -, nagyon szerencsétlenek vagyunk, mert nem tudtuk kellemessé tenni fenségednek ezt a sétahajózást.

60 Lásd: A három testőr 12. és további fejezetek.

- Anyám vár rám - felelte lady Henriette -, egyébként őszintén megvallom, uraim, hogy unatkozom.

És miközben kegyetlen szavait kimondta, a hercegnő egy-egy pillantásával igyekezett megvigasztalni a szokatlan őszinteségtől megdöbben két fiatalembert. Pillantásának megvolt a hatása, a két férfi arca felderült. Ám a következő pillanatban a kacér hercegnő, nyilván azt gondolva, hogy máris messzire ment ily közönséges halandókkal szemben, hátat fordított két szépbeszédű gavallérjának és elmerült álmodozásába, amihez a két fiatalembernek szemmel láthatólag semmi köze nem volt.

Buckingham haragjában ajkába harapott, mert csakugyan szerelmes volt lady Henriette-be, és ilyképpen mindent a szívére vett. Rochester is ajkába harapott, de minthogy eszével mindig tudott uralkodni szívéen, ezúttal is voltaképp gúnyos nevetését fojtotta el. A hercegnő szeme a gyepes és virágos lankán merengett el, nem törődve a két fiatalemberrel, s messziről észrevette Parryt és D'Artagnant.

- Ki jön ott? - kérdezte.

A két fiatalember villámgyorsan abba az irányba fordult.

- Parry - felelte Buckingham. - Senki, csak Parry.

- Bocsánat - szólt Rochester -, de úgy látom, nem egyedül jön!

- Bizony - szólt a hercegnő unottan -, aztán meg mit jelent, hogy „Senki, csak Parry”?

- Azért mondtam, hercegnőm - szólt Buckingham megbántva -, mert a hű Parry, a bolyongó Parry, az örökös Parry, azt hiszem, nem nagyon fontos személyiség.

- Téved, herceg: Parry, a bolyongó Parry, mint maga nevezi, mindig családom szolgálatában bolyongott, ez az öregember mindig kedves jelenség számomra.

Lady Henriette a szépasszonyok, de kivált a kacér nők receptjét követte: a szeszélyről áttért az ellenkezésre. Az udvarló eltúrta a szeszélyt, az udvaronc pedig kénytelen volt meghajolni a hercegnő ellentmondó kedve előtt. Buckingham meghajolt, de nem felelt semmit.

- Már az igaz, hercegnő - szólt Rochester szintén meghajolva -, hogy Parry a komornyikok gyöngye; csak hogy Parry, hercegnőm, már nem fiatalember, és mi fiatalemberek, csak akkor nevetünk, ha vidám dolgokat látunk. Hát vidám látvány egy aggastyán?

- Elég, milord - szólt szárazon lady Henriette -, ez a társalgási téma sért.

Aztán mintha saját magának mondaná, így szólt:

- Igazán hallatlan, hogy fivérem barátai milyen kevés tekintettel vannak a király hű szolgálóira!

- Ó, Madame - kiáltott fel Buckingham -, oly törrel döfi át szívemet, amit saját kezével kovácsolt.

- Mit jelent ez a francia madrigálból vett fordulat, herceg úr? Én nem értem.

- Azt jelenti, Madame, hogy fenséged, aki oly jó, oly bájos, oly gyöngéd, maga is nevetett, akarom mondani mosolygott Parry együgyű fecsegésén, amit most aztán oly nagyra becsl.

- Kérem, milord - szólt lady Henriette -, ha ennyire megfeledkeztem magamról, rosszul tette, hogy emlékeztetett rá.

És a hercegnő türelmetlen mozdulatot tett.

- A derék Parry, úgy látszik, beszélni akar velem. Rochester úr, kérem, legyen szíves, intézkedjék, hogy a bárka kikössön.

Rochester sietett megismételni a hercegnő parancsát. Egy perc múlva a bárka a parthoz simult.

- Szálljunk ki, uraim - mondta lady Henriette, miközben elfogadta Rochester karját, bár Buckingham közelebb volt hozzá, és szintén karját nyújtotta neki. Rochester pedig alig tudta palástolni büszkeségét, tört dőfve vele a szerencsétlen Buckingham szívébe, hogy ő vezetheti át a hercegnőt a kis hídon, amelyet a bárka legénysége tett a királyi csónak és a part közé.

- Hová megy fenséged? - kérdezte Rochester.

- Láthatja, milord, a derék Parry elé, aki mindenütt ott van, ahogy Buckingham lord megjegyezte: Parry engem keres szemével, amely az értünk ontott könnyektől gyengült meg.

- Ó, Istenem - felelte Rochester. - Milyen szomorú ma fenséged! Azt hiszem, csakugyan nevetséges bolondnak látszunk.

- A saját nevében beszéljen, milord - vetette közbe Buckingham lenézően. - Engem annyira nem kedvel öfensége, hogy egyáltalán észre sem vesz.

Sem Rochester, sem a hercegnő nem felelt. Lady Henriette gyorsabb járásra készítette lovagját. Buckingham elmaradt hátul, s hogy egyedül volt, szabad folyást engedve dühének, zsebkendőjét harapdálta, s a harmadik harapásra ronggyá is tépte.

- Parry, jó Parrym - szólította meg halkán az öreget a hercegnő -, gyere ide, látom, hogy engem keresel.

- Ó, hercegnőm - mondta Rochester, jólelkűen a hátul kullogó társa segítségére sietve -, ha Parry nem látja is meg fenségedet, az a férfi, aki nyomában van, elég jó vezető még egy vak ember mellé is; mert hiszen szinte lángol a szeme. Valóságos kettős lámpájú világítótorony ez az ember.

- Mindenesetre szép és harcias arcot világít meg - jegyezte meg a hercegnő, aki minden alkalmat felhasznált a kíméletlen támadásra.

Rochester meghajolt.

- Azokra az életerős katonafejekre emlékeztet, amelyeneket csak Franciaországban lehet látni - folytatta a hercegnő ama szép nők makacosságával, akik tudják, hogy büntetlenül kacérkodhatnak.

Rochester és Buckingham összenézett, mintha azt kérdeznék egymástól: „Ugyan mi lelta a hercegnőt?”

- Buckingham úr, nézze meg, kérem, mit akar Parry -, mondta lady Henriette. - Menjen.

A fiatalember kegynek tekintette ezt a küldetést, újra bátorságra kapott, és Parry elé sietett, aki D'Artagnannal a nyomában, lassan lépkedett az előkelő társaság felé. D'Artagnan is lassan és előkelően lépdelt, mint egy egyharmad milliós D'Artagnanhoz illik, vagyis nem kérkedőn, de nem is félénken. Buckingham nagy buzgalommal igyekezett kedvében járni a hercegnőnek, aki leült egy márványpadra, mintha kifárasztotta volna az a gyalog tett pár lépés. Amikor Buckingham már csak néhány lépésnyire volt Parrytól, az öreg egyszerre ráismert.

- Ó, milord - mondta elfulladva -, lenne oly szíves a király parancsát teljesíteni?

- Milyen parancsot, Parry úr - kérdezte az ifjú lord, s hangjának hidegségét csak azért mérsékelte, hogy kedvében járjon a hercegnőnek.

- Öfelsége arra kéri, milord, hogy ezt az urat mutassa be Stuart Henriette hercegnőnek.

- De ki ez az úr? - kérdezte a herceg gőgösen.

Mint tudjuk, D'Artagnan könnyen gyanút fogott; Buckingham hangja sehogy sem tetszett neki. Végignézett a hercegen, összeráncolta szemöldökét, és nagyot villant a szeme, de mégis erőt vett magán:

- D'Artagnan lovag, milord - felelte teljes nyugalommal.

- Bocsásson meg, uram, de ezzel nem lettem okosabb, mert csak a nevét tudom.

- Ami azt jelenti?

- Hogy nem ismerem.

- Én szerencsésebb vagyok, mint milord - felelte D'Artagnan -, mert nekem volt szerencsém megismerni a családját, főként pedig hírneves édesapját, Buckingham herceget.

- Az apámat? - kérdezte Buckingham. - Csakugyan, úgy rémlik, mintha... Azt mondta, D'Artagnan lovag?

D'Artagnan meghajolt:

- Saját személyében - szólt.

- Bocsásson meg: nem ama francia lovagok közül való, akiknek valami közös titkuk volt apámmal?

- Úgy van, herceg, az egyik francia én vagyok.

- Akkor, uram, bocsásson meg, de meg kell mondanom: különösnek tartom, hogy apám életében sohasem emlegette.

- Nem bizony, mert atyjaura csak halála pillanatában hallhatott rólam; én figyelmeztettem őt, Ausztriai Anna királyné inasa útján, az életét fenyegető veszedelemre. Sajnos, a figyelmeztetés későn érkezett.

- Mindegy, uram - szólt Buckingham -, most már értem, hogy mivel jó szolgálatot akart tenni apámnak, eljött, hogy a fia pártfogását kérje.

- Először is, milord - felelte D'Artagnan egykedvűen -, senki pártfogását nem kérem. II. Károly király öfelsége, akinek volt szerencsém némi szolgálatot tenni (mondhatom az életem ilyesfajta foglalatosságban telt el), II. Károly tehát, aki megtisztelt jóakarásával, azt kívánta, hogy mutassanak be testvérhúgának, lady Henriette-nek, mert hátha még valaha az életben szolgálatára lehetek a hercegnőnek is. Minthogy pedig a király úgy értesült, hogy lordságod most a hercegnő öfelsége mellett tartózkodik, Parry közvetítésével önhöz utasított. Ennyi az egész. Nem kérek öntől semmit, és ha nem akar bemutatni a hercegnőnek, sajnálattal eltekintek tőle, és bátorkodom magam bemutatkozni.

- Remélem azonban - folytatta Buckingham, aki mindenáron azt akarta, hogy övé legyen az utolsó szó -, nem hátrál meg a magyarázat elől, ha már szóba hozta?

- Nem szoktam soha meghátrálni - felelte D'Artagnan.

- Akkor tudnia kell néhány bizalmas részletet apámról, minthogy titkos kapcsolatban volt vele.

- Ez a kapcsolat már rég a múlté, hiszen milord még a világon sem volt akkor, és azért a néhány szerencsétlen gyémántrezgőért, amelyeket atyjaura adott át nekem, és én vittem át Franciaországba, igazán nem érdemes a régi emlékeket megbolygatni.

- Ó, uram - szólt Buckingham melegen, közelebb lépve D'Artagnanhoz, és megragadva kezét.

- Tehát uraságod az! Mennyit kerestettük, és mennyire elvárhatja hálánkat!

- Várni, uram, úgy van; várni; ebben telt el az egész életem...

Ezalatt a hercegnő belefáradva a várakozásba, maga indult az idegen felé.

- Legalább a hercegnőnek való bemutatására ne várjon hiába, uram - mondta Buckingham herceg, megfordult, és mélyen meghajolt lady Henriette előtt.

- Hercegnő, bátyja, a király őfelsége kívánságára bemutatom fenségednek D'Artagnan lovagot.

- Hogy fenségednek szükség esetén biztos támasza és megbízható barátja legyen - tette hozzá Parry.

D'Artagnan meghajolt.

- Van még valami mondanivalója, Parry? - kérdezte lady Henriette, és D'Artagnanra mosolygott, de szavait az öreg szolgálóhoz intézte.

- Van, hercegnő. A király azt kívánja, hogy fenséged áhítattal jegyezze meg a lovag nevét, mert neki köszönheti őfelsége, mint mondotta, hogy trónját visszaszerezte.

Buckingham, Henriette hercegnő és Rochester csodálkozva néztek egymásra.

- Ez újabb kis titok, amellyel valószínűleg nem fogok eldicsekedni II. Károly király őfelsége fia előtt, mint ahogy az imént a gyémántokkal dicsekedtem a herceg előtt - jegyezte meg D'Artagnan.

- Madame - szólt Buckingham -, a lovag most már másodszor említ egy eseményt, amely teljes mértékben felkelti kíváncsiságomat, épp azért bátorkodom szíves engedelmet kérni, hogy kissé négyszemközt beszélhessek a lovaggal.

- Csak tessék, milord - felelte a hercegnő -, de adja vissza mennél hamarabb a lovagot, bátyám hűséges jó barátját.

A hercegnő most ismét belekarolt Rochesterbe, Buckingham pedig D'Artagnant fogta karon.

- Ó, mondja el, lovag, a gyémántok történetét - könyörgött D'Artagnannak a herceg. - Egész Angliában senki se ismeri, még a történet hőséneke egyetlen fia sem!

- Milord, az egész esetet csak egy embernek volna joga elmondani és az nem más, mint atyjaura. Ő úgy érezte, hogy hallgatnia kell, én pedig kérem, engedje meg, hogy követhessem példáját.

D'Artagnan meghajolt, és látszott rajta, hogy semmiféle könyörgés nem térítené el szándékától.

- Ha már így van a dolog - folytatta Buckingham -, bocsássa meg a kíváncsiságomat, kérem. És ha valamikor átmegyek Franciaországba...

Buckingham egyszerre a hercegnő felé fordult, aki azonban cseppet se törődött vele, mert egészen vagy legalábbis látszólag elmerült a Rochesterrel való beszélgetésbe.

Buckingham sóhajtott.

- Szóval?

- Azt mondtam, hogy ha valaha én is átmennék Franciaországba...

- Át fog jönni, milord - felelte D'Artagnan mosolyogva -, felelek róla, hogy átjön.

- Miből gondolja?

- Ó, én sajátos módon tudok jövendölni, és ha jósolok valamit, nemigen szoktam tévedni. Tehát ha átjön Franciaországba, akkor?...

- Akkor, akkor majd uraságod, akinek értékes barátsága királyok koronáját adja vissza, bátorkodom kérni, fordítsa felém azt az érdeklődést, amelyet apám iránt tanúsított.

- Milord - felelte D'Artagnan -, higgye el, nagyon megtisztel vele, ha odaát még emlékezni fog rám. De most engedje meg...

És visszafordult Lady Henriette-hez;

- Madame - mondta -, fenséged francia királyi hercegnő, ennél fogva remélem, hogy viszontlátom majd Párizsban. Életem egyik legboldogabb napja lesz, amikor fenséged valamelyik parancsa tudtomra fogja adni, hogy nem felejtette el: felséges bátyja a figyelmébe ajánlott.

D'Artagnan mélyen meghajolt a fiatal hercegnő előtt, aki királynői mozdulattal nyújtotta csókra a kezét.

- Ó, hercegnőm - mondta halkán Buckingham -, mit kellene tennem, hogy engem is ilyen kegyben részesítsen?

- Ej, milord - felelte Lady Henriette -, kérdezze csak meg D'Artagnan lovagtól, majd ő megmondja.

Hogyan tudott D'Artagnan fenyőfa ládából kéjlakot elővarázsolni, mint valami tündér

A királynak Monk hiúságára vonatkozó szavai csak mérsékelt félelmet keltettek D'Artagnanban. A testőrhadnagy egész életében nagy művészettel válogatta meg ellenségeit, és ha engesztelhetetlen és legyőzhetetlen ellenségeket szerzett, az azért volt, mert semmi módon nem tehetett másképp. De az ember nézetei nagyon megváltoznak élete folyamán. A belső „laterna magika” emberszeme minden esztendőben módosítja a képet. Ezért van azután, hogy amit az ember az egyik esztendő végén fehérnek látott, a másik év első napján feketének látja, pedig közben csak egy éjszaka telt el.

D'Artagnan is, amikor Calais-ból elindult a tíz lókötővel, nem nagyon törődött vele, hogy Góliáttal, Nabukodonozorral vagy Holofernésszel fog-e megütközni, vagy valami újonccal fogja-e összemérni kardját, vagy csak a szállásadó nőjével kell-e perlekednie. Ahhoz a karvalyhoz hasonlított, amely éhesen megtámad egy kost. Az éhség elvakít. D'Artagnan éhsége lecsillapult, győzött, büszke volt kemény diadalára, és sokkal több volt a vesztenivalója, semhogy ne számolt volna mindenféle eshetőséggel.

Amikor tehát a kihallgatásról hazatért, egyetlen dolog foglalkoztatta, hogy hogyan nyerhetné meg Monkot, azt az embert, akivel Károly is, király léte, nagyon csínján bánt, hiszen éppen csak elfoglalta a trónt, s a védecnek szüksége lehet még a védnökre, s ha úgy fordul, nem tagadhatta volna meg Monkától azt a csekély elégtételt, hogy D'Artagnant száműzze vagy bezárja valamelyik middlesex-i toronyba, vagy pedig egy kicsit a tengerbe fojtassa Dover és Boulogne között. Király és alkirály között szót sem érdemel az efféle elégtétel, s nincs is különösebb következménye.

Még az sem kellett ehhez, hogy a király csakugyan részt vegyen Monk esetleges bosszúművében. A király egyszerű szerepe arra szorítkozhatott volna, hogy megbocsátja Írország alkirályának mindazt, amit D'Artagnan ellen vét. Albemarle hercegének lelkiismeretét teljesen megnyugtatta volna egy ilyen mosolyogva megadott *te absolvo*,⁶¹ vagy pedig egy *Charles the King*⁶² aláírás, amit nevetve biggyesztett volna egy okmány alá, és a király két-három kimondott vagy leírt szavára szegény D'Artagnan örökre ott marad összedőlt légvárának romjai alatt.

Még egy körülmény nyugtalanította az okos, előrelátó testőrt: egyedül érezte magát, s Athos barátsága sem tudta kellőképpen megnyugtatóni. Ha csak arról lett volna szó, hogy egypár ügyes kardszúrást osztogassanak, a testőrhadnagy biztosan számíthat barátjára; ámde egy királlyal való feszült viszonyban, amikor valami gonosz véletlen még Monk vagy II. Károly igazolására is siethet, D'Artagnan - jól ismerve barátját - biztos lehetett benne, hogy Athos egy pillanatig se kételkedik majd az életben maradó becsületességében, és beéri annyival, hogy könnyeivel öntözze a halott sírját, ha pedig ez a halott a barátja, pompás szuperlatívuszokban megírja sírfeliratát.

„Nem vitás - gondolta a gascogne-i, és az a gondolata azoknak a csöndes töprengéseknek eredménye volt, amelyeket mi fennhangon tettünk -, nem vitás, ki kell békülnöm Monkkal, és bizonyosságot kell szereznem, hogy már nem törődik a múlttal. Ha, Isten ments, még mindig haragszik, és csak visszafojtja érzelmei kitörését, akkor a pénzemet rábírom Athosra, magam pedig addig maradok Angliában, amíg Monk lelkébe bele nem látok. Aztán, minthogy éles a szemem és könnyű a lábam, az első ellenséges jelre kerekét oldok, elrejtőzöm Buckingham-

61 Feloldozlak. (latinul)

62 Károly, a király. (angolul)

nél, aki alapjában véve derék fickónak látszik, és vendégszeretete fejében elmondom majd a gyémántok történetét, hiszen ma már csak egy öreg királynét hozhat hírbe, annak a zsugori kakasnak, Mazarinnak a feleségét, akinek már nem árthat, hogy valaha a szép Buckingham kedvese volt. Az áldóját! Így lesz, és ez a Monk nem nő majd a fejemre. Eh, különben van egy ötletem!”

Tudjuk, hogy ötlet dolgában D’Artagnan nem szűkölködött. Monológja alatt ugyanis állig begombolkozott, ez a harci előkészület pedig, amit a rómaiak *accinctio*-nak neveztek, D’Artagnannak mindig felajzotta a képzeletét. Egészen felhevülve ért Albemarle herceg lakására. Olyan gyorsan került az alkirály elé, hogy látszott, D’Artagnant a házhoz tartozónak tekintik. Monk a dolgozószobájában volt.

- Milord - mondta D’Artagnan nyílt szívű arckifejezéssel, amit a gascogne-i oly könnyen tud ravasz arcára erőltetni -, milord, tanácsot kérek lordságodtól.

Monk, aki erkölcsileg éppúgy be volt gombolkozva, mint ellenfele külsőleg, így felelt:

- Beszéljen, kedvesem.

És arca éppoly nyílt kifejezést öltött, mint D’Artagnané.

- Milord, mindenekelőtt ígérje meg, hogy titkot fog tartani, és elnéző lesz velem szemben.

- Mindent megígérek, amit akar. Miről van szó? Beszéljen!

- Milord, azt akarom mondani, hogy nem vagyok egészen megelégedve a királlyal.

- Ne mondja! És miért nincs megelégedve, kedves hadnagyom?

- Azért, mert őfelsége néha nagyon erős tréfákat enged meg hű szolgálóival szemben, és a tréfa, milord, olyan fegyver, amely nagyon sérti a magunkfajta katonaembert.

Monk nagyon igyekezett, hogy el ne árulja gondolatait, de D’Artagnan sokkal mohóbb figyelemmel leste, semhogy észre ne vette volna arcán, hogy alig láthatóan elpirult.

- Jómagam - szólt Monk a világ legtermészetesebb hangján - egyáltalán nem vagyok ellensége a tréfának, kedves D’Artagnan úr. Katonáim elmondhatnák, hogy a táborban milyen érzéketlenül, még inkább tetszéssel hallgattam azokat a gúnydalokat, amelyek Lambert hadseregéből jutottak át az én táboromba, és ugyancsak sérthettek volna egy nálam érzékenyebb tábornok fülét.

- Ó, milord - szólt D’Artagnan -, tudom én, hogy lordságod tökéletes ember, és régen felette van az emberi gyöngékeknek, de tréfa és tréfa közt különbség van, és bizonyos tréfák engem rendkívül bosszantanak.

- És mely tréfák azok, *my dear*?⁶³

- Azok, amelyek barátaim, vagy általam tisztelt személyek ellen irányulnak.

Monk alig észrevehető mozdulatot tett, de D’Artagnan figyelmét nem kerülte el.

- És a túsúrás? - kérdezte Monk -, amely másokat ér, hogyan csiklandozhatja a maga bőrét? Kíváncsi vagyok.

- Egyetlen mondattal felelek: lordságodról volt szó.

- Rólam? - kérdezte, s közelebb lépett D’Artagnanhoz.

- Igen, és ez az, amit nem értek; de talán nem ismerem eléggé a király jellemét. Hogyan gúnyolódhatik a király valakin, aki annyi és oly nagy szolgálatot tett neki? Mi értelme van

63 Kedvesem. (angolul)

annak a multságának, hogy egymásnak ugraszt bennünket: a tábornok urat, az oroszánt, és engem, a kis legyecskét.

- Én ezt egyáltalán nem vettem észre - szólt Monk.

- Pedig így van! Elvégre is a király, ha kárpótlással tartozott nekem, megjutalmazott volna mint katonát, nem kellett volna kitalálnia azt a váltságdíj-komédiát, ami érzékenyen érinthette lordságodat.

- Ugyan - szólt Monk nevetve -, egyáltalán nem bántott, esküszöm.

- Nem is az én részemről, ezt megértem. Milord ismer engem, én úgy tudok hallgatni, hogy hozzám képest a sír fecsegő vénasszony, de... hiszen ért engem, milord?

- Nem - makacsolta meg magát Monk.

- Hátha más megtudja azt a titkot, amit én tudok?...

- Miféle titkot?

- Ej, milord, azt a szerencsétlen newcastle-i titkot.

- Ah, La Fère gróf millióját gondolja?

- Nem, milord, nem, hanem azt, ami lordságoddal történt.

- Jól sikerült csíny volt, lovag, ennyi az egész; szót sem érdemel. Maga kitűnő harcos, bátor és ravasz is egyszermind, ami azt bizonyítja, hogy egyesíti magában Fabius és Hannibál erényeit.⁶⁴ Tehát felhasználta eszközeit: az erőt és a ravaszságot, szót sem szólhatok ellene, nekem kellett volna jobban vigyáznom magamra.

- Ó, tudom, milord, és pártatlanságától nem is vártam egyebet. De ha csak arról volna szó, hogy elraboltuk, az ántiját neki! az még nem jelentene semmit. Csakhogy ott van még...

- Micsoda?

- A elrablás körülményei.

- Micsoda körülmények?

- Milord jól tudja, hogy mit akarok mondani.

- Nem én, az istenfáját!

- Hát... Tulajdonképp nagyon nehéz kimondani.

- Mit?

- Hát... azt a fránya ládát!

Monk szemmel láthatólag elpirult.

- Azt a méltatlan ládát! - folytatta D'Artagnan. - A fenyőfa ládát, hiszen tudja!

- Csakugyan megfélekeztem róla.

- És a fenyőfa ládán - folytatta D'Artagnan - a lyukakkal az orra és a szája számára. Az egész dolog, milord, rendben volna, csak ez a fránya láda, ez a láda ne volna! Határozottan rossz tréfa volt.

Monk sehogy sem találta helyét.

⁶⁴ Fabius Cunctator (i. e. 275-203) ravasz taktikával megállította a győzelmesen előretörő, félelmetes Hannibál karthágói hadvezért (i. e. 247-183).

- Pedig, hogy én ezt tettem, én, a kalandorkapitány, annak egyszerű a magyarázata, mert kissé könnyelmű cselekedetemet a helyzet súlyos volta mentheti, és mindamellettt igen körültekintő és tartózkodó vagyok.

- Ó - szólt Monk -, higgye meg, hogy nagyon jól ismerem magát, D'Artagnan úr, és igen nagyra becsülöm.

De D'Artagnan nem vesztette szem elől Monkot, és tanulmányozta, fürkészte Monk arcán mindazt, ami a tábornok lelkében lejátszódott, mialatt ő beszélt.

- De most nem rólam van szó - mondta D'Artagnan.

- Hát kiról? - kérdezte Monk kissé türelmetlenül.

- A királyról, aki nem tud féket tenni a nyelvére.

- No és ha a király beszél, mit jelent ez végül is? - kérdezte Monk hebegve.

- Milord - szólt D'Artagnan -, ne rejtse el előlem gondolatait, könyörgök, hiszen én oly őszinte szívből beszélek. Lordságodnak joga van érzékenységét tüskékkel védeni, bármily jólelkű is. Ezermillió ördög és pokol! Olyan komoly ember számára, mint milord, aki úgy játszik koronákkal és királyi jogarokkal, mint a cirkuszi bűvész az üveggolyókkal, ilyen nagy ember számára, mondom, méltatlan dolog, hogy bezárják egy ládába, mint valami érdekes természetrajzi ritkaságot. Mert értse meg, ellenségei természetesen torquszakadtából nevetnének rajta, pedig ilyen kiváló, előkelő, nagy szellemű embernek bizonyára sok az ellensége. Az emberiség fele betegre nevetné magát, elképzelve milordot abba a ládába zárva. Márpedig nem illik, hogy oly nevetség tárgya legyen az angol királyság második embere.

Monk egészen elvesztette a fejét arra a gondolatra, hogy őt a ládában képzelje el a világ.

D'Artagnan előre látta, hogy a nevetségességtől való félelem jobban megrémíti Monkot, mint a háború veszedelmei vagy maga a halál.

„Helyes - gondolta magában D'Artagnan. - Már fél! Meg vagyok mentve!”

- Ó, a királytól ne tartson - felelte Monk. - Esküszöm, hogy a királynak nem lesz kedve Monkból gúnyt üzni!

A testőr felfogta szemének villámát. Monk azonban rögtön le is csillapodott.

- A király - folytatta - sokkal nemesebb jellem, és sokkal jólelkűbb, semhogy bántani akarná azt, aki jól tett vele.

- Ó, hogyne! - kiáltotta D'Artagnan. - Egy véleményen vagyunk a király jó szívére, de a fejét illetően már nem. Jó ember, de kissé könnyelmű.

- Monkkal szemben nem lesz a király könnyelmű, legyen nyugodt.

- Milord tehát nyugodt?

- Ebben a tekintetben teljesen nyugodt vagyok.

- Ó, értem, a király tekintetében nyugodt.

- Mint már mondtam.

- De nem nyugodt... felőlem?

- Azt hiszem, már kijelentettem, hogy bízom becsületességében és titoktartásában.

- Hogyne, hogyne. De egyvalamiről nem szabad megfeledkeznie, milord...

- Miről?

- Hogy nem vagyok egyedül, mert társaim voltak, és miféle társaim!
- Tudom, ismerem őket!
- Sajnos, milord, ők is ismerik önt!
- No és?
- És ezek az emberek odaát vannak Boulogne-ban, ott várnak rám.
- És attól fél, hogy...
- Attól félek, hogy távollétemben... A teremburáját! Ha közöttük lehetnék, jótállnék a hallgatásukért!
- Hát, ugye, igazam volt, hogy a veszedelem, ha egyáltalán beszélhetünk róla, nem a királytól indul ki, hanem inkább társaitól, mint mondja... Ha egy király csúfolja ki az embert, az még hagyján, de egy csőcselékhadcsereg... *Goddam!*⁶⁵
- Értem, milord, ez bizony elviselhetetlen volna. És épp azért jöttem, hogy megkérdezzem: Nem lenne-e jó, ha mennél előbb elutaznám Franciaországba?
- Dehogynem, ha azt hiszi, hogy jelenlétével...
- Féken tarthatom a semmiháziakat? Efelől egészen nyugodt vagyok, milord!
- Csakhogy ottléte mit sem ér, ha a hír már kiszivárgott.
- Ó, nem szivároghatott ki, milord, erről felelek. Egyet mindenesetre mondhatok: el vagyok szánva...
- Mire?
- Hogy az első embernek, akinek révén kiszivárgott, a hír, vagy aki meghallotta, betöröm a fejét. Aztán visszajövök Angliába menedéket kérni, és esetleg szolgálatába lépni, milord.
- Ó, jöjjön, jöjjön!
- Szerencsétlenségemre nem ismerek itt Angliában senki mást, csak lordságodat, és lehet, hogy már nem találom itt, vagy pedig magas méltóságában nem fog rám ismerni többé.
- Figyeljen rám, D'Artagnan úr - felelte Monk -, maga igazán kedves, elmés és bátor nemesember, és nagyon nagy szerencsét érdemel. Jöjjön velem Skóciába, és esküszöm, olyan helyet biztosítok magának az alkirályságomban, hogy mindenki irigyelni fogja.
- Ó, milord, ez pillanatnyilag lehetetlen! Egyelőre szent hivatást kell teljesítenem. Vigyáznom kell dicsőségére, és meg kell akadályoznom, hogy valami gonosz tréfa elhomályosítsa ezt a dicsőséget kortársai szemében, sőt, ki tudja? az utókor szemében is.
- Az utókor szemében, D'Artagnan úr?
- Az utókor szemében! Az utókor előtt ennek a történetnek minden részlete maradjon titokban, mert elvégre is, ha a fenyőfa láda szerencsétlen históriája elterjed az emberek közt, nem azt fogják mondani, hogy Monk tábornok becsülettel és saját jószántából visszahelyezte a trónra a királyt, hanem hogy Scheveningenben megegyeztek Károly királlyal. Hiába mondanám el én, aki tudom, hogyan történt a dolog, nem hinnének nekem, és azt mondanák, hogy engem is lekenyereztek, s ezen a kenyéren élek.

Monk összeráncolta szemöldökét.

- Dicsőség, becsület, erény - mondta -, üres szavak csupán.

65 Az istenit! (angolul)

- Ködfátyol - replikázott D'Artagnan -, köd, amelyen át senki sem lát tisztán.

- Hát jó, menjen el Franciaországba, kedves uram - szólt Monk -, és hogy kellemesebbé és elérhetőbbé tegyem magának Angliát, fogadjon el tőlem egy emléket.

„Mi az ördög” - gondolta magában D'Artagnan.

- A Clyde partján - folytatta Monk - van egy kis házam, szép zöld fák között, egy *cottage*, amint itt nevezik. Ehhez a házhoz tartozik mintegy száz hold föld. Fogadja ezt el tőlem.

- Ó, milord...

- A kutyamindenit! Legalább lesz otthona és egyben meglesz a menedékhelye is, amit az imént említett.

- Örök lekötöztetjé leszek, milord. Igazán szégyellem magam!

- Semmi oka sincs rá - folytatta Monk finom mosollyal -, még így is én vagyok a lekötöztetjé.

És megszorítva a testőr kezét, hozzátette.

- Mindjárt meg is csináltatom az ajándékozó okiratot - azzal eltávozott.

D'Artagnan utánanézett, s elgondolkodva, meghatottan állt a helyén.

„Végre is - mondta magában -, mégiscsak derék ember ez a Monk. Csak az a szomorú az egészben, hogy nem az irántam való szeretet, hanem a félelem hajtja. Nohát, én azt akarom, hogy idővel mégis megszeressen!”

Majd rövid töprengés után megvetően legyintett:

„Eh, ugyan minek? Hiszen angol!” S indult kifelé, kissé kábultan a Monkkal való párbajától.

„Eszerint - gondolkozott tovább, - földbirtokos lettem. De hogy az ördögbe osszam meg majd a *cottage*-t Planchet-val? Neki adjam a földet, s magamnak tartsam meg a házat? Vagy talán a ház legyen az övé, az enyém pedig... Ugyan! Hiszen Monk nem túrná, hogy az ő volt házat egy fűszeressel osszam meg! Sokkal büszkébb ennél! Aztán minek is említeném Planchet előtt? Elvégre nem a társas cégünk pénzével szereztem ezt az ingatlant, csak az eszemnek köszönhetem, tehát az enyém, senki másé. No, gyerünk Athoshoz.”

És D'Artagnan elindult La Fère gróf lakása felé.

Hogyan rendezte D'Artagnan a Planchet és Társa cég passzíváját, mielőtt megállapította volna aktíváját

„Határozottan szerencse-sorozatban vagyok - mondta magában D'Artagnan. - Az a szerencse-csillag, amely egyszer minden ember életében felragyog, amely felragyogott Jób és Irosz, a legszerencsétlenebb zsidó és a legszerencsétlenebb görög előtt is, végre az én számomra is feljött. Nem fogok bolondságokat elkövetni, meg fogom ragadni az alkalmat; elég későn jött, benőtt már a fejem lágya.”

Aznap este jókedvűen megvacsorázott Athos barátjával, nem szólt a várható birtok-adományozásról, de nem tudta megállni, hogy vacsora közben barátjától ne kérdezősködjék a termésről, a vetőmagvagról és a veteményezésről. Athos szívesen felelgetett, mint mindig. Azt hitte, hogy D'Artagnan földbirtokot akar szerezni, csak a hajdani víg cimborára régi jókedvét, sziporkázó ötleteit sajnálta. D'Artagnan csakugyan a tányérra fagyott hideg zsírt is felhasználta, számokat írt rá, és összeadta őket, és elképesztően kerek összegek jöttek ki.

A hajóraszálláshoz a parancsot, illetve engedélyt este kapták meg. Mialatt az engedélyiratot kézbesítették a grófnak, egy másik küldönc D'Artagnannak nyújtott át egy köteg okiratot, ott díszlett rajtuk a sokféle pecsét, ami Angliában az ingatlan aláírásához szükségeltetik. Athos rajtakapta D'Artagnant, amint a clyde-i birtok átruházásáról szóló különféle aktákban lapozgat. A ravasz Monk - mások azt mondták volna: a nagylelkű Monk - az ajándékot átváltoztatta adásvételi szerződéssé, és mellékelte egy nyugtát tizenötezer fontról, mint a birtok árának felvételéről.

A küldönc már eltűnt, és D'Artagnan még mindig olvasott, és Athos mosolyogva nézte. D'Artagnan elkapva Athos mosolyát a válla felett, az egész pergamencsomagot visszadugta a tokjába.

- Bocsásson meg - szólt Athos.

- Ó, nincs semmi titkolnivalóm, kedves barátom - felelte a testőrhadnagy. - Szeretném...

- Nem, ne mondjon semmit, kérem; a parancs szent, az ember a saját fivérének, a saját atyjának se áruljon el semmit belőle. Így hát én is, aki jobban szeretem magát, mint egy fivért, atyát és bárki mást a világon...

- Raoult kivéve?

- Még jobban szeretném Raoult, ha már férfi lenne, és látnám kibontakozni jellemének és tetteinek minden vonásában... mint ahogy magát láttam, barátom.

- Azt mondta tehát, hogy szintén kapott egy parancsot, és nem óhajtja velem közölni.

- Úgy van, kedves D'Artagnan.

A gascogne-i sóhajtott.

- Volt idő - szólt -, amikor ezt a parancsot egyszerűen idetette volna, kinyitva az asztalra, mondván:

„D'Artagnan, olvassa fel nekünk, Porthosnak, Aramisnak és nekem ezt a firkálmányt.”

- Igaz... Ó, ez az ifjúság, a bizalmas barátság, az adakozó jókedv ideje volt, amikor a vér parancsol, ha fűti a szenvedély.

- Hát nézze, Athos, szeretnék magának valamit mondani.

- Csak mondja, barátom.

- Azt a gyönyörű időt, az adakozó jókedv idejét, amelyet a felhevült vér kormányzott, azt az egész szép ifjúságot én egyáltalán nem sírom vissza. Úgy gondolok rá, mint tanulóévekre... Mindig találkoztam valahol valami ostobával, aki eldicsekedett a feladatok, virgácsok, tintalevesek korával... Különös, én ezt az időt sohasem szerettem, és bármily tevékeny, józan fiú voltam - maga tudja, hogy az voltam-e, Athos -, bármily egyszerűnek tüntem is fel ruháimban, én azért odaadtam volna Porthos hímezett ruhájáért az én likacsos zubbonyomat, amely télen átengedte a szelet és nyáron a nap melegét. Higgye meg, barátom, én mindig bizalmatlan vagyok azzal, aki azt állítja, hogy jobban szereti a rosszat, mint a jót. És azokban a régi időkben mindig csak a rossz jutott, attól fogva, amikor minden hónapban eggyel több lyuk volt a bőrömön és a zubbonyomon, és egy aranytallérral kevesebb a sovány erszényemben; a hányattatások förtelmes éveiből semmit se sírok vissza, semmit az égvilágon, csak a barátságunkat; mert nekem szívem van, és csodaképpen ezt a szívet nem szárította ki a nyomorúság szele, amely keresztülfújta zubbonyom likain, és nem szárították ki azok a különféle gyártmányú kardok, amelyek átlýuggatták szegény testemet.

- Ne sirassa régi barátságunkat - szólt Athos -, mert csak velünk együtt fog meghalni. A barátság főként emlékekből és megszokásokból áll. Az imént egy kis gúnnyal emlékezett meg az én barátságomról, mert haboztam, hogy eláruljam-e, milyen küldetéssel megyek Franciaországba...

- Én?... Istenem, ha tudná, kedves jó barátom, hogy ezentúl a világ minden küldetése milyen közömbös előttem!

És magához szorította a zsebében levő pergamenköteget.

Athos felkelt az asztaltól, és hívta a fogadóst, hogy kifizesse számláját.

- Amióta a barátja vagyok - szólt D'Artagnan -, még sohasem fizettem egy fillért sem. A csemege után gyakran Porthos, néha Aramis, de többnyire maga vette elő az erszényt. Most, hogy gazdag vagyok, hadd próbáljam ki, nagy hősiesség kell-e a fizetéshez.

- Ám tegye - szólt Athos, és visszacsúsztatta erszényét a zsebébe.

A két jóbarát ezután útnak indult a kikötő felé, de közben D'Artagnan sűrűn pillantgatott vissza, hogy ellenőrizze drága tallérjainak szállítását. Az éjszaka sűrű ködfátyolt vont a Temze sárga vizére. Hordók és vontatócsigák zaja hallatszott, a hajó indulásának előkészületeit jelezve. Hányszor megdobogtatták a testőrök szívét, amikor a tenger veszedelme volt a legkisebb azok közt, amelyekkel szembeszállni készültek. Ezúttal egy nagy hajóra szálltak, amely Gravesendben várakozott rájuk, és II. Károly, lévén ilyen apró dolgokban mindig rendkívül figyelmes, elküldte egyik jachtját skót gárdájának tizenkét emberével, Franciaországba menesztett követének tiszteletére. Éjfélkor a jacht áttette utasait a hajó fedélzetére, és reggel nyolc órakor a hajó partra tette a követet és barátját a boulogne-i kikötőben.

Mialatt a gróf és Grimaud lovakról gondoskodott, hogy egyenesen Párizsba mehessenek, D'Artagnan abba a szállóba sietett, ahol parancsa szerint kis hadserege várt rá. D'Artagnan harcosai osztrigát, tengeri halat ettek, és illatos pálinkát ittak hozzá, amikor D'Artagnan megjelent. Nagyon vidámak voltak, de egyik sem vesztette el józanságát. Örömrivalgással fogadták tábornokukat.

- Itt vagyok - szólt D'Artagnan -, a hadjáratnak vége. Mindegyiküknek elhoztam a zsoldpótlékot, amit megígértem.

A harcosok szeme felcsillant.

- Fogadni mernék, hogy egyiküknek sincs már száz fontja sem, még a leggazdagabb erszényében sincs!

- Igaz - felelték a harcosok karban.

- Uraim - mondta D'Artagnan -, most megkapják tőlem az utolsó utasítást. A kereskedelmi szerződést megkötötték, hála a mi jó fogásunknak, amely Anglia legügyesebb pénzügyi tekintélyének urává tett minket, mert most már megvallhatom, hogy az az ember, akit el kellett rabolnunk, nem volt más, mint Monk tábornok kincstárnoka.

A kincstárnok szó nagy hatást tett a katonákra. D'Artagnan azonban észrevett Menneville tekintetében némi kételkedést.

- Ezt a kincstárnokot - folytatta D'Artagnan - semleges területre, Hollandiába vittem, aláírtam vele a szerződést, magam vittem vissza Newcastle-ba, és minthogy nem volt kifogása bánásmódunk ellen, hiszen a fenyőfa ládát óvatosan szállítottuk, és mindig csínyjén bántunk vele, jutalmat kértem tőle a maguk részére. Itt a jutalom.

D'Artagnan elég tekintélyes zsákot dobott az abroszra. A harcosok önkéntelenül is utánakaptak.

- Csak egy pillanatnyi türelmet még, báránykáim - szólt D'Artagnan. - Ingyen nem adnak semmit.

- Hohó - morogta a kórus.

- Barátaim - szólt D'Artagnan -, helyzetünk egyenesen tarthatatlan lenne, ha ostoba lények volnánk, mert nyíltan kimondom, az akasztófa vagy a Bastille fenyeget minket.

- Jajjaj! - mormogta a kórus.

- Oka könnyen érthető. Monk tábornoknak meg kellett magyaráznom kincstárnoka eltűnését. Ki kellett tehát várnom azt az alig remélhető pillanatot, míg visszahelyezik a trónra Károlyt, aki jó barátom...

A katonák elégedetten néztek vezérük szemébe, D'Artagnan pedig büszkén nézett vissza rájuk.

- Amint a király visszatért trónjára, rögtön visszaadtam Monknak kincstárnokát, kissé megkopasztva ugyan, de mégis visszaadtam. Monk tábornok pedig megbocsátott, de nem állhatta meg, hogy a következőket ne mondja, és szavait, kérem, véssék valamennyien jól be ide, a két szemük között a koponyájuk mélyébe: „Uraim, a tréfa jó volt, de én természetesen nem szeretem a tréfát. Ha valaha is egyetlen szót elárulnak abból, amit csináltak (érti, Menneville?), akár maga, akár a társai, akkor... van nekem skóciai és írországi kormányzó-ságomban hétszáznegyvenegy darab tölgyfa akasztófám, mind megvasalva, s hetenkint frissen zsírozva. Adok mindegyiküknek ajándékba egy-egy ilyen akasztófát. És jegyezze meg jól, kedves D'Artagnan úr - tette hozzá - (és maga is jegyezze ezt jól meg, kedves Menneville uram), hogy ha kiosztatom ezt a sok akasztófát, még mindig marad hétszázharminc darab egyéb apró örömeim kielégítésére. Azonkívül...”

- Ejha! - mormolta a hallgatóság -, hát még más is van?

- Egy nagy bajjal több, mert Monk így folytatta: „D'Artagnan úr, elküldöm a francia királynak azt a bizonyos kereskedelmi szerződést, azzal a kéréssel, hogy mindazokat, akik az expedícióban részt vettek, egyelőre zárassa a Bastille-ba, azután pedig küldje el őket hozzám. És a kérésemet a király bizonyára nem fogja megtagadni!”

Rémült kiáltások hangzottak fel az asztal minden részéről.

- Adtateremtette! - mondta D'Artagnan. - Csak hogy a derék Monk meglepedkezett valamiről, arról, hogy egyikük nevét se tudja. Csak én ismerem magukat, és sejtik, ugye, hogy én nem fogom magukat elárulni. Viszont maguk sem olyan ostobák, hogy saját magukat jelentenek fel, mert akkor a király, hogy megtakarítsa lakásuk és ellátásuk költségét, elküldené mindüket Skóciába, ahol hétszáznegyvenegy akasztófa áll. Ez a helyzet, uraim. Egyéb mondanivalóm nincs. Biztos vagyok benne, hogy tökéletesen megértettek engem, ugye, Menneville uram?

- Tökéletesen - felelte Menneville.

- Most pedig jöhetnek a tallérok! - szólt D'Artagnan. - Csukják be az ajtókat!

Ezzel a szóval kiürítette a zsákot az asztalra, ahonnan több csengő arany le is gurult. Mind hajolt volna lefelé.

- Csak lassan a testtel! - kiáltott D'Artagnan. - Senki se hajoljon le, és akkor rendben lesz a számadásom.

Csakugyan rendben is lett, mindegyik katonájának adott ötven-ötven csengő tallért. Kapott is annyi áldást, ahány pénzdarabot szétozott.

- Most pedig - mondta -, ha egy kissé összeszedhetnék magukat, ha derék, becsületes polgárokká lennének...

- Nehezen fog menni - mondta az egyik.

- De mi szükség van rá, kapitány úr? - kérdezte egy másik.

- Mert akkor fel-felkeresem magukat, és ki tudja, talán némi pénzecske is csurranna-cseppenne...

Intett Menneville-nek, aki az egészszet nyugodtan hallgatta végig.

- Menneville, jöjjön csak velem. Isten velük, uraim. Nem is ajánlom újra figyelmükbe a titoktartást.

Menneville nyomban követte a lovagot, a többiek köszönő hangja pedig egybevegyült a zsebüket duzzasztó arany csengésével.

- Menneville - szólt D'Artagnan, amikor az utcára értek -, maga nem ostoba ember, de rajta kell lennie, hogy az legyen; úgy látom, nem fél sem Monk akasztófáitól, sem XIV. Lajos király öfelsége Bastille-jától, engem viszont tiszteljen meg velem, hogy fél tőlem. Tehát figyeljen rám: a legelső szóra, amit elárul, kitekerem a nyakát, mint valami csirkéét. A zsebben van a szentatya abszolúciója.

- Higgyc meg, kedves D'Artagnan úr, hogy nem tudok egyáltalán semmit, és minden szavát szentírásnak tekintem.

- Tudtam, hogy eszes fiú - mondta a testőr -, már ez előtt huszonöt évvel is annak találtam. Ez az ötven aranytallér, amivel többet kap, bizonyítja, hogy rendkívül sokra becsülöm. Fogja.

- Köszönöm, D'Artagnan úr - szólt Menneville.

- Ezzel igazán beléphet a becsületes emberek sorába - mondta D'Artagnan nagyon komolyan.

- Igazán szégyenletes dolog volna, ha olyan jó fej, mint a magáé, és a neve, amit nem merne többé viselni, mindörökre eltűnne hitvány életmódjának rozsdája alatt. Legyen tehát rendes ember, Menneville, és éljen tisztességesen egy évig ebből a száz aranytallérból, szép pénz ez, kétszerese egy magas rangú tiszt zsoldjának. Egy év múlva pedig jöjjön el hozzám, és - teringettét! - majd csak csinállok valamit magából!

Menneville éppen úgy esküdözött, mint társai, hogy néma lesz, mint a sír. Pedig valaki mégis elárulta a titkot. Minthogy pedig teljesen bizonyos, hogy a fecsegő nem volt sem Menneville, sem kilenc társa, bizonyára maga D'Artagnan volt az, aki kikottyantotta, minthogy gascogne-i lévén, a szíve közel volt a szájához. Mert ha nem D'Artagnan volt, ugyan ki más lehetett volna? És hogyan lehetne különben megmagyarázni, hogy tudomásunkra jutott a fenyőfa láda története, s a legapróbb részletekig, különben hogy is mesélhettük volna el? Ezek a részletek világítják meg egyébként Anglia történelmének azt a részét, amelyről a történetírók mind a mai napig sötét tudatlanságban hagyták kortársaikat és az utókort.

Amelyből kitűnik, hogy a francia fűszeres híres volt már a XVII. században

Mihelyt rendezte számláit és lelkükre kötötte a titoktartást, D'Artagnannak csak arra volt gondja, hogy mennél hamarabb visszajusson Párizsba. Athosnak viszont arra volt szüksége, hogy mennél hamarabb hazajusson, és hogy egy kissé kipihenje magát. Az utasember, akármennyire ura testének és lelkének, az utazás fáradalmai után örül, hogy az este egy kis álmot hoz a szemére. A két jóbarát is, mialatt egymás mellett Boulogne-ból Párizsba lovagolt, elmélyedt egyéni gondolataiba, és nem beszélgetett oly érdekes dolgokról, amelyekről érdemes volna az olvasót tájékoztatni, mindegyikük a maga dolgával volt elfoglalva, a maga jövőjét alakította a saját módja szerint, arra törekedve, hogy a távolságot gyorsasággal győzze le. Athos és D'Artagnan Boulogne-ból való elutazása negyedik napjának estéjén érkezett el Párizs vámsorompóihoz.

- Hova megy, kedves barátom? - kérdezte Athos. - Én egyenesen a szállóba megyek.
- Én pedig - felelte D'Artagnan - egyenesen a cégtársamhoz.
- Planchet-hoz?
- Hát Istenem, hozzá: az Arany Mozsárba.
- Természetesen viszontlátjuk még egymást?
- Ha Párizsban marad, bizonyosan, mert én itt maradok.
- Én nem. Éppen csak megölelem Raoult, akinek találkozót adtam a szállóban, azután egyenesen La Fère-be utazom.
- Hát akkor Isten vele, kedves és nagyszerű barátom!
- Vagyis inkább a mielőbbi viszontlátásra, mert elvégre nem értem, miért ne jönnék velem együtt Blois-ba lakni? Végre szabad és gazdag ember, vásárolnék magának, ha akarja egy szép kis birtokot Cheverny vagy Bracieux vidékén. Ott egyfelől a világ legszebb erdejét találja, amely összefügg a chambord-i erdővel, másfelől ott vannak a csodálatos mocsarak. Maga szereti a vadászatot és valamelyest költő is, a mocsarakban fácánt, harist és vadrécét talál, nem is szólva a gyönyörű naplementékről és csónakkirándulásokról, amelyeknél szebbet Nimród és Apolló sem álmodhatott. Amíg a birtokát meg nem vásárolja, nálam, La Fère-ben fog lakni, elmegyünk majd a szőlőkbe solymászni, ahogy annak idején XIII. Lajos tette. Ez nagyon bölcs mulatság a magamfajta öregembernek.

D'Artagnan megfogta Athos kezét.

- Kedves gróf, én most nem mondok sem igent, sem nemet. Hadd maradjak Párizsban arra az időre, amíg valamennyi dolgomat el nem intézem és hozzá nem szoktam lassankint ahhoz a nagyon nehéz és nagyon fényes gondolathoz, amely most agyamat foglalkoztatja, és egészen elkábít. Gazdag vagyok, mint tudja, és amíg meg nem szoktam a gazdagságot, elviselhetetlen fickó leszek, erről az oldalamról jól ismerem magamat. És nem szeretnék ostobának feltűnni olyan kiváló barátom előtt, mint maga, Athos. A ruha szép, arannyal van hímezve, de számomra még új és feszélyezi mozdulataimat.

Athos mosolygott.

- Helyes - szólt. - De a ruháról jut eszembe, kedves D'Artagnan, adnék magának egy jó tanácsot.
- Örömmel veszem.

- Nem fog megharagudni érte?

- A viláért se, Athos.

- Ha a gazdagság későn, és egyik napról a másikra érkezik, és az ember nem akar megváltozni, akkor vagy fösvény legyen, vagyis ne költson sokkal többet, mint azelőtt, vagy pedig szórja a pénzt, és csináljon annyi adósságot, hogy hamarosan ismét szegény ember legyen belőle.

- Úgy hangzik ez, mint valami álokoskodás, kedves filozófus uram!

- Nem hinném, hogy az. Akar fösvény lenni?

- Dehogy, az ördögbe! Elég volt belőle a nincstelenség idején.

- Akkor hát legyen pazarló.

- Az még kevésbé leszek, a teremburáját! Iszonyodom az adósságoktól. A hitelezőket már előre úgy képzelem el, mint a tüzes ördögöket, akik parázson forgatják az elkárhozottakat, és minthogy a türelem nem a legnagyobb erényem, mindig kísértésbe jövök, hogy alaposan eltángáljam őket.

- Maga a legokosabb ember, akit valaha láttam, nem is szorul mások tanácsára. Bolond, aki azt hiszi, hogy magát taníthatja. De mintha a Saint-Honoré utcában járnánk!

- Úgy van, kedves Athos.

- Nézze csak, ott balra, azt a kis hosszú, fehér házat. Abban a fogadóban lakom. Amint láthatja, csak kétemeletes. Az első emelete szolgál lakásomul, a második emeleti lakás egy tiszté, akit szolgálata évente nyolc-kilenc hónapon át távol tart Párizstól, én tehát úgy élek itt, mintha otthon volnék, kivéve természetesen a szállói költséget.

- Ó, milyen nagyszerűen tudja elrendezni az életét, kedves Athos! Micsoda rendszeret és milyen bőkezűség! Lám, ezt a kettőt szeretném én is egyesíteni magamban. De hiába, erre születni kell, megtanulni nem lehet.

- Ne hízelegjen!... De most már Isten vele, kedves barátom. Igaz is, juttasson engem a derék Planchet eszébe; ő most is a régi, szellemes fickó, ugye?

- És jó szíve van!... Isten vele, Athos.

Ezzel elváltak. D'Artagnan egész beszélgetésük alatt egyetlen pillanatra sem vesztette szeme elől azt a málhás lovat, amelynek terhét kosarak képezték, a kosarakban pedig a széna alatt az útításkában arannyal telt pénzeszsákok lapultak. Saint-Merri tornyán esti kilencet ütött az óra, Planchet segédei épp bezárták a fűszeresboltot. D'Artagnan a Lombardok utcájának sarkán, egy eresz alatt, megállította a postakocsist, aki a teherhordó lovat vezette, előhívta Planchet egyik segédjét, és őrizetére bízta nemcsak a lovat, hanem a postakocsit is; majd pedig bement a fűszereshez, aki akkor fejezte be vacsoráját, és a félemeleten levő ebédlőben nagy aggodalommal nézte a naptárt, amin minden este kihúzta az éppen véget ért napot. Abban a pillanatban, amikor mindennapi szokása szerint Planchet a tolla hátával sóhajtva kihúzta az azt napot, D'Artagnan lába nekiütközött a küszöbnek, és ettől harsányan megpendült csizmája sarkantyúja.

- Ó, Istenem! - kiáltott fel Planchet.

A derék fűszeres nem mondhatott többet, mert a következő másodpercben megpillantotta üzlettársát. D'Artagnan komoran, megtörten lépett be. A gascogne-inak bizonyára valami jó ötlete támadt a Planchet-val való leszámolása dolgában.

„Teremtő Istenem! - gondolta magában a fűszeres, a testőrrre pillantva. - Milyen szomorú!”

A testőr leült.

- Kedves D'Artagnan úr - szólt Planchet rettenetes szívdobogással -, hát megjött? Egészséges?

- Meglehetősen, Planchet, meglehetősen - felelte D'Artagnan nagyot sóhajtva.

- Remélem, nem sebesült meg?

- Hát még mit nem!

- Ó, látom már - folytatta Planchet, egyre nyugtalanabban -, hogy nehéz volt az expedíció.

- Nehéz bizony! - felelte D'Artagnan.

Planchet hátán végigfutott a hideg.

- Szomjas vagyok - szólt a testőr, siralmas ábrázattal fölemelve a fejét.

Planchet maga futott a szekrényhez, és nagy üveg bort állított D'Artagnan elé. A testőrhadnagy hosszasan elnézte az üveget.

- Miféle bor ez? - kérdezte.

- Jaj, hát a legkedvesebb bora, uram - felelte Planchet. - Ez az a finom anjoui óbor, amelyre egyszer kicsi híján mindannyian ráfizettünk.

- Hej - felelte D'Artagnan, és mélabúsat mosolygott -, szegény Planchet barátom, ihatok-e én egyáltalán még jó bort?

- Ej, kedves régi gazdám - szólt Planchet emberfeletti erőfeszítéssel bár rendkívüli sápadtsága és remegése rettenetes aggodalmáról tanúskodott. - Tudja, katona voltam, így hát ismerem a bátorságot; tehát ha baj van, csak gyorsan ki vele, D'Artagnan úr, pénzünk elveszett, ugye?

D'Artagnan, mielőtt felelt volna, várt egy pillanatig, ami legalább egy századnak tetszett a szegény fűszeres szemében. De azért izgalmában éppen csak izgett-mozgott a széken.

- És ha így volna - szólt D'Artagnan lassan, és fejét csöndesen lecsüggesztette -, mit szólna hozzá, szegény barátom?

Planchet, aki eddig sápadt volt, most elsárgult. Mintha lenyelte volna a nyelvét, nyaka kiduzzadt, szeme elvörösödött.

- Húszezer frankom oda! - nyögte. - Húszezer frank mégiscsak szép pénz!

D'Artagnan lehajtott fejével, kinyújtott lábával, csüggedten alálógó kezével olyan volt, mint a kétségbeesés szobra. Planchet iszonyú mélyet és fájdalmasat sóhajtott.

- Ejnye no - szólt -, látom már, hogyan állunk. Legyünk férfiak! A pénznek vége, ugye? A fő, uram, hogy az életét megmentette.

- Hát bizony, hát bizony, az is valami, az élet, de én magam tönkrementem.

- Uram teremtőm! Ha így is van a dolog - szólt Planchet -, ezért nem kell kétségbeesnie. Fűszeres lesz velem együtt, beveszem társamnak az üzletbe, megosztozunk a jövedelmen, és ha nem lesz jövedelem, akkor megosztozunk a mandulán, szárított szőlőn, aszalt szilván, és együtt fogjuk majszolni az utolsó szelet hollandiai sajtot.

D'Artagnan már nem állta tovább a dolgot.

- Mordizomadta! - kiáltotta, lelke mélyéig megindultan. - Mégiscsak derék legény vagy te, Planchet, becsületszavamra! Hát mondd, igazán nem komédiáztál? Mondd, igazán nem láttad ott lenn az utcán, az eresz alatt, a lovat a pénzeszsákokkal?

- Micsoda lovat, micsoda pénzeszsákokat? - kérdezte Planchet, akinek a szíve elszorult a gondolatra, hogy D'Artagnan megbolondult.

- Ej, hát az angol pénzeszsákokat, kutyateringette! - szólt D'Artagnan sugárzó arccal, egész átszellemülten.

- Jaj, Istenem! - dadogta Planchet, és hátrált D'Artagnan szédítő tűzű tekintete elől.

- Hülye! - kiáltott rá D'Artagnan. - Hiszen te bolondnak tartasz engem! A rézangyalát! Épp ellenkezőleg, soha nem volt jobb a fejem és vígabb a szívem. Gyerünk a pénzeszsákokhoz, Planchet, a pénzeszsákokhoz!

- De micsoda pénzeszsákokhoz, Uram Teremtőm?

D'Artagnan az ablak felé cipelte Planchet-t.

- Ott, az eresz alatt - szólt hozzá. - Látod-e azt a lovat?

- Látom.

- Látod, hogy valamit visz a hátán?

- Látom, látom.

- Látod, hogy az egyik segéded beszélget a postakocsissal?

- Látom, látom, látom.

- Hiszen akkor tudod a segéded nevét is. Hívd ide!

- Abdon! Abdon! - kiabált Planchet az ablakon keresztül.

- Vezesd ide a lovat! - súgta fülébe D'Artagnan.

- Vezesd ide a lovat! - üvöltötte Planchet.

- Most pedig tíz frankot a postakocsisnak - mondta D'Artagnan olyan hangon, mintha hadműveletet vezényelne. - Két legény hozza fel az első két zsákot, a másik kettő pedig a másik két zsákot. És gyorsan, egykettő, teringettét! Mozogjatok! Mozogjatok!

Planchet úgy száguldott le a lépcsőn, mintha maga az ördög lett volna a sarkában. Egy perc múlva jöttek a segédek fölfelé a lépcsőn, roskadozva a teher alatt. D'Artagnan visszaküldte őket, gondosan bezárta az ajtót, és így szólt Planchet-hoz, aki egészen elvesztette a fejét.

- Most aztán kettőnkön a sor!

Leterített a földre egy hatalmas pokrócot, és erre kiürítette az első zsák tartalmát. Planchet ugyanezt tette a második zsákkal; aztán D'Artagnan, egész testében remegve, késsel fölívágta a harmadik zsákot. Amikor Planchet meghallotta az arany- és ezüstpénzek izgató zenéjét, amikor látta, hogy a zsákokból csak úgy bugyog elő a sok fényes tallér, ficánkolva, mint a hal; amikor érezte, hogy lábikráig gázol az egyre emelkedő rőt színű és ezüstfehér áradatban, szédülés fogta el, megfordult a tengelye körül, mint akit villám sújtott, teljes súllyal rázuhant az óriási pénzhalomra, amely leírhatatlanul csengett-pengett testének súlyától.

Planchet a nagy örömtől elvesztette eszméletét. D'Artagnan egy pohár fehér bort öntött az arcába, ettől visszaszállt beléje a lélek.

- Jaj, Istenem! Jaj, Istenem! Jaj, Istenem! - szólt Planchet, és a bajuszát, a szakállát törölgette.

Ebben az időben, akárcsak ma, a fűszeresek hosszú bajuszt hordtak, mint a lovas katonák, és olyan szakállt, mint a német zsoldosok, csak az aranyfürdő, amely már abban az időben is ritka volt, lett csaknem ismeretlenné a mi korunkban.

- A kutyafáját! - szólt D'Artagnan -, százezer font a magáé, kedves társam. Vegye ki a maga nyereségét, én is kiviszem belőle a magamét.

- Ó, mennyi pénz, D'Artagnan úr, mennyi pénz!

- Egy félórával ezelőtt még sajnáltam tőled egy kicsit ezt a kerek összeget - szólt D'Artagnan -, de most már nem bánom, mert derék fűszeres vagy, Planchet. Most pedig számoljunk el, mert azt mondják, hogy csak azok lehetnek jóbarátok, akik kellőképp elszámolnak egymással.

- Ó, de előbb mondja el, hogy csinálta ezt a dolgot - szólt Planchet. - A történet talán még sokkal szebb, mint a pénz.

- Szavamra - felelt D'Artagnan, bajuszát sodorgatva -, hát fura egy história ez, és ha valami történetíró hozzám fordulna, mint forráshoz, hát mondhatom, nem rossz forrásból merítene. Tehát ide hallgass, Planchet, elmondom neked a dolgot, ahogy történt.

- Én addig oszlopokba rakom a pénzt - szólt Planchet. - Kezdje el, drága gazdám!

- Hát... - szólt D'Artagnan, s nagy lélegzetet vett.

- Hát? - szólt Planchet, s fölkapta az első marék aranyat.

Mazarin kártyajátéka

Aznap este, amikor D'Artagnan és Athos Párizsba érkezett, a Palais-Royal egyik nagy termében, amelynek sötét bársonyfalán aranyos keretekben sok nagyszerű festmény díszelgett, az egész udvar összegyűlt Mazarin hálósobája előtt: a bíboros kártyapartira hívta meg a királyt és a királynét.

Egy kis spanyolfal választotta el a teremben felállított három játszóasztalt. Az egyik asztalnál a király és a két királyné ült. XIV. Lajos, aki szemben ült feleségével, az ifjú királynéval, igazi boldogsággal mosolygott hitvesére. Ausztriai Anna játszott a bíboros ellen, és menyé segített neki, amikor éppen nem a férjére mosolygott. Maga Mazarin lesóványodva, kimerülten feküdt ott, lapját Soissons grófné vette föl, és a bíboros érdeklődő, mohó szemmel figyelte a játékot.

A bíborost komornyikja, Bernouin, kifestette, de a pír, amely csak arccsontján tündökölt, annál feltűnőbbé tette arcának beteges sápadtságát és homlokának sárgás viaszfényét. Hanem a szeme szokatlanul élénken ragyogott, és a király, a két királyné és az udvari emberek időnként nyugtalan pillantásokat vetettek a beteg szemére.

Annyi tény, hogy Mazarin bíboros két szeme nem volt többé az a többé-kevésbé fényes két csillag, amelyből a XVII. század Franciaországa minden este és minden reggel kiolvashatta jövőjét.

A bíboros nem nyert és nem veszített, játék közben tehát nem volt se vidám, se szomorú. Ausztriai Anna nagy részvéttel viseltetvén Mazarin iránt, nem akarta meghagyni egykedvűségében; csak hogy a beteg figyelmét legfeljebb valami váratlan fordulat élénkíthette volna fel, ehhez pedig a királynénak kellett volna veszítenie vagy nyernie. Nyerni veszedelmes dolog volt, mert Mazarin közömbössége dühös, csúnya fintorra váltott volna. Veszíteni szintén veszedelmes volt, mert akkor a királynénak csalnia kellett volna, és az infánsnő, aki figyelte anyósa játékát, kétségtelenül kikiabálta volna hajlandóságát Mazarin iránt.

A csendes kártyázás alatt az udvari emberek elbeszélgettek. Mazarin, amikor éppen nem volt rosszkedvében, elnéző úr volt, nem bánta, ha ricsajoznak, csak fizessenek, és azzal se törődött, ha hangosan beszélgettek körülötte, csak legyenek hajlandók veszíteni.

Az udvar tehát beszélgetett. Az első asztalnál a király testvéröccse, Fülöp anjou herceg, szép arcát nézegette egy doboz tükrében. Kegyence, Lorraine lovag, a herceg karosszékére támaszkodott, és szíve mélyén irigykedve, Guiche grófot, a herceg másik kegyeltjét hallgatta, aki választékosan mondta el a kalandos életű II. Károly király különféle viszontagságait. Mint valami tündérmesét adta elő az angol király skótszági bolyongásának eseményeit, rémületét, mikor az ellenséges pártok a nyomára jutottak és üldözték; hogyan töltötte a fá tetején az éjszakát; napközben hogyan éhezett és harcolt. Lassankint a szerencsétlen király sorsa annyira felajzotta a hallgatóságot, hogy a kártyajáték ellanyhult még a király játszóasztalán is, és az ifjú XIV. Lajos elgondolkodva, mélázó szemmel hallgatta, bár látszólag oda se figyelt az angol király odüsszeájának részleteire, Guiche gróf színes előadásában.

Soissons grófnő félbeszakította az elbeszélőt:

- Vallja be, gróf úr - szólt -, hogy alaposan kihímezi a történetet.
- Grófné, én csak mint valami papagáj ismétlem el a különféle kalandokat, amiket az angoloktól hallottam. Szégyenszemre bevallom, szó szerint ismétlem, mintha másolat volna.
- II. Károly behalt volna, ha mindezt el kell szenvednie.

XIV. Lajos fölvetette eszes és büszke fejét.

- Grófné - szólt higgadt hangon, amelyen azonban még megérezett a gyermek féltékenysége -, a bíboros úr elmondhatná, hogy kiskorúságom idején Franciaország is mily veszedelmes kalandokon ment keresztül... És ha akkor nagyobb vagyok és kardot kell rántanom, néha bizony a vacsorámat kellett volna velem megszerezniem.

- Hála Istennek - szólt a bíboros, aki most szólalt meg először -, felséged túloz, és vacsoráját mindig szolgaszemélyzete főzte meg.

A király elvörösödött.

- Ó - kiáltott fel Fülöp herceg szelesen, miközben folytonosan nézte magát a tükörben -, emlékszem, egyszer Melunben senki se főzött vacsorát, úgyhogy a király egy darab kenyérnek a kétharmad részét ette meg, és egyharmad részét átengedte nekem.

Az egész társaság, látva, hogy Mazarin elmosolyodik, hangos nevetésre fakadt. A királyoknak hízeleg elmúlt nyomorúságuk emléke, éppúgy, mint a jobb jövőbe vetett reménység.

- Annyi bizonyos - tette hozzá sietve Ausztriai Anna -, hogy a francia királyok fején mindig szilárdan állt a korona, az angol király fejéről pedig legurult. És amikor véletlenül a szilárdan álló francia korona megbillent kissé, mert hiszen olykor trónrengés is van - mint ahogy földrengés is van néha -, amikor a francia trónt felkelés fenyegette, egy jó győzelem mindig helyreállította a nyugalmat.⁶⁶

- Újabb ékességet szerezve a koronának - tette hozzá Mazarin.

Guiche gróf elhallgatott, a király az alkalomhoz illő arckifejezést öltött, Mazarin pedig hálásan pillantott Ausztriai Annára, mintha megköszönné, hogy segítségére sietett.

- Nem fontos! - mondta Fülöp, miközben haját simítgatta. - Unokafivérem, Károly, nem szép férfi, de nagyon bátor, és úgy verekedett, mint valami levante. Ha így folytatja, még olyan csatát nyer, mint a rocroi-i.⁶⁷

- Hiszen nincs is katonája - szólt közbe Lorraine lovag.

- Ad majd neki katonát szövetségese, a hollandiai király. Én is adtam volna neki, ha én vagyok a francia király.

XIV. Lajos feltűnően elpirult.

Mazarin úgy tett, mintha rendkívül elmerült volna a kártyajátékban.

- Ebben a pillanatban - szólt ismét Guiche gróf - a szerencsétlen király sorsa talán már el isdőlt. Ha Monk becsapta, akkor elveszett. Fogság vagy halál lesz a vége annak, ami számkivetéssel, harcokkal és nélkülözésekkel kezdődött.

Mazarin összeráncolta homlokát.

- Egészen bizonyos-e - kérdezte XIV. Lajos -, hogy II. Károly öfelsége eltávozott Hágából?

- Egészen bizonyos, felség - felelte az ifjú Guiche gróf. - Apám levelet kapott, amelyben részletesen tudósítják róla. Azt is tudják, hogy a király Doverben partra szállt; halászok látták kiszállni a kikötőben, a többit azonban még köd takarja.

- Pedig szeretném tudni a többit is - szólt türelmetlenül Fülöp. - Fivérem talán többet tud?

66 Utalás Mazarin ügyes diplomáciájára, amelynek eredményeképp Franciaország megerősödött, továbbá a Fronde-felkelésen aratott győzelmére (lásd: Húsz év múlva, 46. és későbbi fejezetek).

67 1643-ban Condé Rocroi-nál szétverte a spanyol gyalogságot.

XIV. Lajos ismét elpirult. Egy órán belül immár harmadszor.

- Kérdezze meg a bíboros úrtól - felelte, de olyan hangon, hogy hallatára felfigyelt Mazarin, Ausztriai Anna és az egész társaság.

- Ez annyit jelent, fiam - szakította félbe Ausztriai Anna mosolyogva -, hogy a király nem szereti, ha állami ügyekről másutt, mint a kormánytanácsban, szó esik.

Fülöp jóindulatúan tudomásul vette, hogy megmosták a fejét, és meghajolt, előbb bátyjára, majd anyjára mosolyogva.

De Mazarin szeme szögletéből észrevette, hogy a szoba egyik sarkában kis csoport alakul, és hogy az orléans-i herceg, Guiche gróf és Lorraine lovag halkán beszélget, mivel hangosan nem lehetett volna, és sokkal többet mondhatnak a kelleténél, tehát gyanakvó, nyugtalan pillantásokat vetett feléjük, már-már felszólítva Ausztriai Annát, hogy zavarja meg a titkos tanácskozást, amikor hirtelen belépett Bernouin, és gazdájának fülébe súgta:

- Monsignore, követ érkezett az angol király öfelségétől.

Mazarin nem tudta elrejtetni izgalmát, ami nem került el a királyfigyelmét. Nehogy kíváncsiságon kapják, még inkább, nehogy fölöslegesnek lássák, XIV. Lajos felállt, a bíboroshoz lépett, és jó éjszakát kívánt, neki.

Erre az egész társaság felállt, és a székek, asztalok eltolása nagy zajt okozott.

- Csak hadd menjen el szép sorjában mindenki - mondta Mazarin halkán XIV. Lajosnak -, felséged pedig engedélyezzen nekem néhány pillanatnyi kihallgatást. Még ma este szeretnék elintézni egy ügyet, s meg kellene beszélnem felségeddel.

- A királynékkal is óhajt beszélni? - kérdezte XIV. Lajos.

- És Anjou hercegével - felelte a bíboros.

Azzal visszafordult hálófülkéjébe, amelynek lehulló függönye elrejtette ágyát. De azért a kis összeesküvő csoportot nem vesztette el szeme elől.

- Guiche gróf úr! - szólt gyöngye, remegő hangon, mialatt a függöny mögött felöltötte hálókabátját, amelyet Bernouin tartott eléje.

- Parancsol valamit eminenciád? - kérdezte a fiatalember, Mazarinhoz sietve.

- Vegye át a kártyáimat. Tudom, szerencsével szokott játszani... Nyerjen el egy kis pénzt az uraktól a számomra.

- Meglesz, monsignore.

A fiatal gróf leült ahhoz az asztalhoz, ahonnan az imént távozott a király, hogy a királynékkal beszélgessen.

És most a gróf valamint néhány gazdag ember között komoly játszma indult meg.

Ezalatt Fülöp piperéről csevegett Lorraine lovaggal, s a hálófülkéből egyszerre csak nem hallatszott ki a bíboros selyemruhájának suhogása.

Őeminenciája Bernouin nyomában átment a hálósobájával szomszédos szobába.

40
Állami ügy

Amikor Mazarin belépett dolgozószobájába, La Fère grófot találta ott, amint a bíborosra várakozván, csodálattal eltelve nézegetett egy remek Raffaello-képet, amely az aranyedényekkel megrakott pohárszék felett függött.

Őeminenciája halk és könnyed léptekkel jött, csendesen, mint az árnyék, mintha meg akarta volna lesni a gróf arckifejezését, ahogy tenni szokta, mert azt állította, hogy csak meg kell néznie annak az arcát, akit fogad, és tudja, mi lesz a tárgyalás eredménye.

Ezúttal azonban csalódott várakozásában. Athos arcáról nem tudott leolvasni semmit, pedig megszokta, hogy mindenki arcán ezt lássa tükröződni.

Athos öltözéke fekete volt, és egyszerű ezüsthímzés díszítette. A Szentlélek-rendet, a Térdszalag-rendet és az Aranygyapjas rendjelet viselte, három olyan nagy jelentőségű rendjelet, hogy csak egy király vagy egy színész viselhette őket együtt.

Mazarin sokáig kutatott kissé hiányos emlékezetében, hogy megtalálja azt a nevet, amely ehhez a fagyos archoz tartozik, de hiába.

- Tudtam, hogy Angliából küldenek majd üzenetet - mondotta végre.

Aztán leült és elküldte Bernouint, és Brienne-t is, aki már készült, hogy mint titkár, a tollat forgassa.

- Úgy van, kegyelmes uram, őfelségétől, Anglia királyától jövök.

- Angol léteire tisztán beszél franciául - mondta barátságosan Mazarin, és ujjai közt állandóan a követ Szentlélek-rendjét, Térdszalag-rendjét és Aranygyapjas rendjelét nézegette.

- Nem vagyok angol, francia vagyok, bíboros úr - felelte Athos.

- Különös dolog, hogy az angol király francia embert szemelt ki követnek, és ezt jó jelnek tekintem... Kérem, mondja meg nevét, uram.

- De La Fère gróf - felelte Athos, és nem hajolt meg olyan mélyen, mint az udvari illem és a mindenható miniszter büszkesége megkívánta volna.

Mazarin vállat vont, mint aki ezt mondja: „Nem ismerem ezt a nevet.”

Athosnak egy arcizma sem rándult.

- És azért jött, hogy tudtomra adja... - folytatta Mazarin.

- Őfelsége, Anglia királya megbízásából jöttem, hogy tudtára adjam Franciaország királyának...

Mazarin ráncba vonta a homlokát.

- ... tudtára adjam Franciaország királyának, hogy őfelsége II. Károly szerencsésen elfoglalta őseinek trónját.

A ravasz miniszter figyelmét nem kerülte el ez az árnyalat. Mazarin sokkal jobban ismerte az embereket, semhogy Athos hideg, úgyszólván gögös udvariassága mögött észre ne vett volna ellenséges érzelmet, amely nem az udvarnak nevezett melegház légkörét árasztotta.

- Gróf úr kétségkívül teljhatalmú megbízott? - kérdezte Mazarin kurtán, kötekedő hangon.

- Az vagyok, nagyméltóságú uram.

A nagyméltóságú szó nehezen jött Athos ajakára, minthogyha összeszorult volna a torka tőle.

- Akkor kérem a megbízólevelét.

Athos egy hímzett bársonyból készült táskából, amelyet mellénye alatt hordott, írást vett elő. A bíbornok kinyújtotta a kezét.

- Bocsásson meg, bíboros úr - mondotta Athos -, a levél a királynak szól.

- De uram, ha francia, tudnia kell, hogy mit jelent a főminiszter a francia király udvarában.

- Valóban volt olyan idő, amikor sokat törődtem vele, hogy milyen fontos személy a főminiszter, de néhány évvel ezelőtt elhatároztam, hogy csak a királlyal tárgyalok.

- Akkor pedig sem a király, sem a miniszter nem fogja fogadni - mondotta Mazarin, és bosszúsan felállt.

Athos ismét zsebébe tette a levelet, komoly arccal meghajolt, és az ajtó felé indult. Hidegvérúsége teljesen kihozta a sodrából Mazarint.

- Milyen különös diplomáciai eljárás! - kiáltotta. - Vagy talán abban a korszakban élünk, amikor Cromwell felfegyverzett jobbágyokat küldött követül. Csak a hegyes sisak hiányzik a fejéről és a Biblia az övéből.

- Eminenciáddal ellentétben - felelte szárazon Athos -, nekem sohasem volt alkalmam Cromwell-lel tárgyalni, és követeit csak karddal a kezükben láttam, tehát nem tudom, hogyan tárgyaltak főminiszterekkel. Ami azonban II. Károlyt, Angolország királyát illeti, tudom, hogyha őfelségének, XIV. Lajosnak ír, akkor a levél nem őeminenciája Mazarin bíborosnak szól; ebben a megkülönböztetésben nem látok diplomáciai fogást.

- Ahá! - kiáltotta Mazarin, és lesoványodott fejére csapott. - Emlékszem már.

Athos csodálkozva nézett rá.

- Igen, úgy van - mondotta a bíbornok, és szüntelenül a gróft nézte -, igen, úgy van... megösmérem, gróf úr, *diavolo*,⁶⁸ nem csodálkozom többé.

- Valóban csodálom, hogy eminenciád, akinek olyan kitűnő emlékezőtehetsége van, nem ismert meg - felelte mosolyogva Athos.

- Változatlanul csökönyös és békétlen, hogy is hívták csak? Várjon... folyónév... Potamosz... nem... egy sziget neve... Naxosz... nem, *per Jovem!*⁶⁹ Egy hegy neve... megvan... Athos! El vagyok ragadtatva, hogy viszontláthatom, és nem vagyok Rueilben, ahol átkozott társaival együtt váltságdíjat fizettetett velem... a Fronde, mindig csak a Fronde, az a nyomorult Fronde! Milyen haragtartó ember! Mondja, uram, miért tartja hosszabb ideig a haragot, mint én? Ha van valaki, aki méltán panaszkodhatik, akkor az nem maga, aki nemcsak úgy került ki ebből a dologból, hogy egy haja szála sem görbült meg, hanem ráadásul a Szentlélek-rendet is megkapta.

- Bíboros úr - felelte Athos -, engedje meg, hogy eltekintsek az ilyen jellegű elmélkedésektől. Nekem küldetést kell teljesítenem... meg fogja-e nekem könnyíteni, hogy küldetésemet elvégezhessem?

- Csodálom - folytatta Mazarin, aki örült, hogy emlékezete nem hagyta cserben, és minden szava szúrós tövis volt -, csodálom, Athos úr... hogy egy frondőr, mint maga, vállalta a követséget, ahogy a régi jó időkben mondták.

68 Az ördögbe is! (olaszul)

69 Jupiterre! (latinul)

És Mazarin felkacagott, ámbar fájdalmas köhögési roham szakította félbe szavait és tette csaknem zokogóvá beszédjét.

- Csak a francia királyhoz való küldetésre vállalkoztam, bíboros úr - felelte a gróf, de nem olyan éles hangon, mert meg volt győződve róla, hogy eléggé fölülkerekedett, s így mérsékelheti magát.

- Egyébként, frondőr uram - mondta vidáman Mazarin -, a király azt az ügyet, amellyel maga megbízta magát...

- Amellyel megbíztak engem, monsignore; én nem futkosok megbízatások után.

- Ám legyen! De a tárgyalások menetét részben okvetlenül én fogom irányítani... ne pazaroljuk tehát a drága időt... mondja meg feltételeit.

- Volt szerencsém bíboros úrnak megmondani, hogy öfelsége, II. Károly király levélben írta meg kívánságát.

- Nahát! Nevetségessé teszi magát a nyakasságával, Athos úr... látszik, hogy ott a puritánokkal érintkezett... A titkát jobban ismerem, mint maga, és talán nem is helyesen cselekedett, hogy nem volt tekintettel egy nagyon öreg és nagyon beteg emberre, aki sokat dolgozott életében, és éppolyan bátran helytállt eszméiért, mint maga... Nem akar szólni? Jó! Nem akarja elmondani a levél tartalmát? Nagyon jó. Jöjjön velem a szobába, beszéljen a királlyal, a király előtt... Még csak egy szót: kitől kapta az Aranygyapjas rendjelet? Emlékszem rá, azt mondták, hogy a Térdszalagrend tulajdonosa, de az Aranygyapjas rendjelre vonatkozólag nem tudtam semmit.

- Rövid idővel ezelőtt, bíboros úr, Spanyolország királya, öfelsége XIV. Lajos házassága alkalmából, az Aranygyapjas rendjel adományozásáról szóló okiratot küldött II. Károly királynak, kitöltetlenül hagyva a név helyét; II. Károly rám ruházta a rendjelet, és az üres helyre az én nevemet írta.

Mazarin felkelt, és Bernouin karjára támaszkodva éppen elindult hálósobájába, midőn ezt jelentették: „A Hercegúr!” Condé herceg, a királyi vérből való herceg, a rocroi-i, lensi és nördlingeni győző csakugyan belépett Mazarinhoz, és udvaroncai követték. Már üdvözölte a királyt, midőn Mazarin feléje fordult.

Athos most körülnézett és megpillantotta Raoult, amint Guiche gróf a kezét szorongatta, s mosollyal felelt a fiú tiszteletteljes üdvözlésére.

Arra is ráért, hogy megfigyelje, mennyire sugárzott a bíboros arca, mikor lerakott elé egy nagy halom kártyán nyert aranyat, amit szerencsés kézzel azóta nyert, mióta Mazarin rábízta a lapját.

Mazarin el is felejtette nyomban a követet, követséget, herceget, és csak az aranyakkal törődött.

- Hogyan - kiáltotta az aggastyán -, ez mind nyereség?

- Igen, monsignore, mintegy ötvenezer tallér - felelte Guiche gróf. - Adjam át eminenciádnak, vagy folytassam a játékot?

- Adja át, adja vissza! Bolond fiú! Ha tovább játszana, mindent elvesztene, amit nyert.

- Bíboros úr - szólt a herceg, és meghajolt.

- Jó estét, herceg - mondta a miniszter könnyedén -, nagyon szeretetreméltó, hogy meglátogatja beteg barátját.

„Barátját! - mormogta La Fère gróf elképedve a torz szókapcsolaton. - Barátját! Amikor Mazarin és Condé áll szemben egymással!”

Mazarin kitalálta a frondőr gondolatait, mert diadalmas mosollyal nézett rá, azután a királyhoz fordult, és így szólt:

- Felség, van szerencsém bemutatni felségednek La Fère grófot, az angol király öfelsége követét... Uraim, államügy - tette hozzá, és a távozásra való felszólítás jeléül kezével intett mindazoknak, akik a szobában egybegyültek, és akik most, Condé herceggel az élen, el is hagyták a szobát mindannyian, Mazarin egyetlen kézmozdulatára.

Raoul követte Condé herceget, előbb még La Fère grófra vetve egy búcsúpillantást.

Anjou Fülöp és a királynék tanakodni látszottak, hogy elmenjenek-e.

- Családi ügy - mondta gyorsan Mazarin, mire nem keltek fel helyükről. - Ez az úr levelet hoz a királynak, amiben II. Károly, akit véglegesen restauráltak, frigyet ajánl Monsieur, a király öccse, és az ő húga, IV. Henrik unokája, Henriette hercegnő között. Szíveskedjék átadni a királynak levelét, gróf úr.

Athosnak a szava is elállt egy pillanatig ámultában. Hogyan tudhatta a miniszter annak a levélnek a tartalmát, amelyet ő egy pillanatra sem adott ki a kezéből? De mindig tudott uralkodni magán, és átnyújtotta a levelet az ifjú XIV. Lajosnak, aki elvörösödött, amikor átvette. A bíbornok szobájában ünnepélyes csend uralkodott. Csak az aranyak csörgése hangzott, amelyeket Mazarin, míg a király olvasott, kiaszott kezével egy dobozba rakosgatott.

Athos elbeszélése

A bíboros csúfondáros szavai után nem sok mondanivalója maradt a követnek. A „restauráltak” szó azonban megütötte a király fülét, és a grófhoz fordult, akire már belépése óta rászögezte szemét.

- Uram - szólt a király -, legyen szíves, mondjon el nekünk néhány részletet az angliai helyzetről. Maga abból az országból jön, francia ember, és a mellén csillogó rendjelek, nemcsak kiváló tehetségű, hanem kiváló érdemű emberre is vallanak.

- A gróf úr - szólt a bíboros az anyakirályné felé fordulva - egyike felséged legrégibb szolgálóinak, a neve La Fère gróf.

Ausztriai Anna feledékeny volt, mint olyan királyné, akinek az életében viharok és szép napok sűrűn váltották egymást. Mazarinra pillantott, akinek mosolya alattomosságról beszélt, azután tekintetével Athostól kért magyarázatot.

- A gróf úr - folytatta a bíboros - Tréville egyik testőre volt, a boldogult király szolgálatában... A gróf úr tökéletesen ismeri Angliát, ahol különböző időkben több utazást tett, s egyik legérdemesebb alattvalója felségednek.

Ezek a szavak célzások voltak oly emlékekre, amelyek felidézésétől Ausztriai Anna mindig reszketett. Anglia az ő szemében Richelieu iránt való gyűlöletét és Buckingham iránt való szerelmét jelentette; Tréville testőre: ez a győzelmeknek egész hőskölteményét jelentette, amelyek annak idején megdobogtatták az ifjú királyné szívét, és emlékeztetett a veszedelmekre, amelyek már-már aláásták az ifjú királynő trónját.

Mazarin szavainak megvolt a hatásuk, mert némává és egyben figyelmessé tették a királyi személyeket, akik különböző érzésekkel idézték maguk elé azokat a titokzatos esztendőket, amelyeket a fiatalok nem éltek át, és az öregek azt hitték róluk, hogy örökre elmosódtak.

- Beszéljen, uram - szólt XIV. Lajos, elsőnek térve magához zavarából, gyanakvásából és emlékeiből.

- Beszéljen, uram - szólt Mazarin is, aki az Ausztriai Annának szóló kis csipős megjegyzésétől visszanyerte energiáját és vidámságát.

- Felsőges uram - mondta a gróf -, valamiféle csoda megváltoztatta II. Károly király egész sorsát. Amire az emberek nem voltak képesek eddig, Isten véghezvitte.

Mazarin köhögött és izgett-mozgott ágyában.

- II. Károly király - folytatta Athos -, elhagyta Hágát, de már nem mint menekült vagy mint hódító, hanem mint abszolút uralkodó ment haza, aki, miután utazást tett országán kívül, visszatér hazájába, ahol mindenki áldással fogadja.

- Csakugyan nagy csoda ez - szólt Mazarin -, mert ha igazak a hírek, II. Károly király, akit hazatértekor áldanak, annak idején puskalövések közt volt kénytelen országból távozni.

XIV. Lajos kifürkészhetetlen maradt.

Fülöp, aki fiatalabb és könnyelműbb volt nála, nem tudta elfojtani egy mosolyát, és ez oly jólesett Mazarinnak, mintha tréfájáért tapsot kapott volna.

- Csakugyan csoda történt - jegyezte meg a király. - De Isten, aki sokat tesz a királyokért, gróf úr, olykor az embereket használja fel eszközül, hogy szándéka diadalmaskodjék. II. Károly főként kinek köszönheti restaurációját?

- De hát - szakította szavát félbe a bíboros, nem törődve a király hiúságával - felséged nem tudja, hogy Monk tábornoknak köszönheti?
- Tudnom kell - felelte XIV. Lajos határozottan. - Most a követ úrnál csak Monk pálfordulásának oka felől kérdezősködtem.
- És felséged ezzel egyenesen a kérdés velejére tapintott - felelte Athos. - Mert ama csoda nélkül, amelyről volt szerencsém említést tenni, Monk úr II. Károlynak bizonyára leverhetetlen ellensége marad. De Isten úgy akarta, hogy egy embernek különös, merész és elmés ötlete támadjon, egy másik emberben pedig ugyanakkor egy odaadó és bátor ötlet foganjon meg. E két ötletnek a találkozása olyan változást okozott Monk helyzetében, hogy II. Károlynak, a jogaitól megfosztott királynak elkeseredett ellenségéből hirtelen legjobb barátjává lett.
- Éppen ezekre a részletekre vagyok kíváncsi - szólt a király. - Ki az a két ember, akiről ön beszél, gróf?
- Két francia, felséges uram.
- Ennek igazán örülök.
- És melyik az a két ötlet, amelyikről a gróf úr említést tett? - kérdezte Mazarin. - Kíváncsibb vagyok ugyanis az ötletekre, mint az emberekre.
- Ez igaz - mormogta magában XIV. Lajos.
- A második az odaadó, az okos ötlet... a kevésbé fontos, felség, abból állt, hogy kiemeljen egymillió értékű aranyat, amit I. Károly Newcastle-ban elásott volt, és ezzel a pénzzel megvásárolják Monkot.
- Ó, ó - szólt Mazarin, aki a millió hallatára egészen felvillanyozódott. - De hiszen Newcastle-t éppen ez a Monk tartotta megszállva?!
- Úgy van, bíboros úr, éppen ezért merészeltem az ötletet nemcsak odaadónak, hanem bátornak is nevezni. Hiszen az volt a kérdés, hogy ha Monk visszautasítaná az ajánlatot, hogyan lehet visszaszerezni a milliót II. Károlynak, úgy, hogy nem Monk királyhűségére, hanem becsületességére építenek. Ez cseppet se volt könnyű dolog, de sikerült, mert Monk becsületes ember, és engedte, hogy a kincset elvigyék.
- Úgy rémlik - jegyezte meg a király félénken és álmodozón -, hogy amikor Párizsban járt II. Károly, még mit sem tudott erről a millióról.
- Én viszont azt hiszem - szólt a bíboros gúnyosan -, hogy az angol király őfelsége tudott a millióról, de többre becsült kétfélmilliót, mint egyet.
- Felség - felelte Athos határozottan -, II. Károly király őfelsége olyan szegény volt, mikor Franciaországban járt, hogy még postakocsira se telt neki, annyira elvesztette minden reménységét, hogy már több ízben gondolt a halálra. A newcastle-i millióról pedig annyira nem tudott, hogy ha felségednek egy alattvalója, egy francia nemes, aki erkölcsi letéteményese volt a milliárdnak, fel nem fedti a millió titkát II. Károly előtt, az angol király most is a legnagyobb nyomorban és elfelejtve tengődne.
- Halljuk azt az elmés, különös és merész ötletet - szólt közbe Mazarin, aki éleslátóan megsejtette, hogy baj fenyegeti. - Miből áll ez az ötlet?
- Az ötlet ez volt: minthogy Monk az egyetlen akadálya a jogaitól megfosztott király visszahelyezésének, egy francia feltette magában, hogy ezt az akadályt elhárítja a király útjából.

- Hohó, de ez a francia, aki ezt elkövette, gonosztevő - szólt Mazarin -, és az ötlete korántsem oly szellemes, hogy emiatt ne lehetne őt felakasztani vagy kerékbe törni, a parlament határozatával, a Grève téren.

- Eminenciád téved - szólt szárazon Athos. - Én nem azt mondtam, hogy a szóban forgó francia ember meg akarta ölni Monkot, hanem csak mozgásképtelenné akarta tenni. Ez különben háborús dolog, és ha valaki a királyokat szolgálja a királyok ellenségei ellen, annak nem lehet bírója a parlament, hanem csak Isten. Az a francia nemes tehát a fejébe vette, hogy Monkot elfogja, és ezt a tervét keresztül is vitte.

A király egyre lelkesebben hallgatta a szép tettek elbeszélését. A király testvéröccse öklével az asztalra ütött és felkiáltott:

- Hej, be gyönyörű!

- Elrabolta Monkot? - kérdezte a király. - De hiszen Monkot egy egész tábor vette körül...

- És a francia nemes egyedül volt, felség.

- Óriási! - szólt Fülöp.

- Csakugyan óriási! - kiáltott a király.

- Hm! A két kis orosz elszabadult! - mormogta magában a bíboros.

És megvető arckifejezéssel, amelyet egyáltalán nem rejtett el, így szólt:

- Nem tudok ezekről a részletekről - szólt. - Hitelességükért felelősséget vállal, uram?

- Annál könnyebben vállalhatom a felelősséget, bíboros úr, mert láttam az eseményeket.

- Gróf úr?

- Én, monsignore.

A király akaratlanul közelebb lépett a grófhhoz. Anjou hercege pedig a gróf másik oldalára állt.

- Aztán, uram, aztán? - kiáltottak fel mind a ketten egyszerre.

- Felség, a francia nemes hatalmába kerítette Monkot, és elvitte Hágába II. Károlyhoz. A király visszaadta Monk szabadságát, és a tábornok hálából visszaadta II. Károlynak Nagy-Britannia trónját, amelyért igen sok bátor ember hiába harcolt.

Fülöp lelkesedésében tapsolni kezdett, XIV. Lajos, aki higgadtabb volt, La Fère grófhhoz fordult:

- És ezek a részletek is mind igazak? - kérdezte.

- Egytől egyig, felség.

- Az egyik francia nemes tehát ismerte a millió titkát, és nem árulta el?

- Úgy van, felség.

- És a neve ennek a nemesnek?

- A nemes felséged alázatos szolgája - felelte Athos egyszerűen.

Athos szívét megdobbantotta a csodálkozás moraja. Most legalább büszke lehetett. Maga Mazarin is égnék emelte a karját csodálkozásában.

- Uram - szólt a király -, keresni fogom a módját, hogy valamiképpen megjutalmazzam.

Athos elhárító mozdulatot tett.

- Ó, nem a becsületességéért; ez a jutalom megalázná. Azért tartozom hálával, amiért segítségére volt II. Károlynak a restaurációban.

- Ez bizonyos - jegyezte meg Mazarin.

- A jó ügy diadala örömmel tölti el az egész francia uralkodó családot - jelentette ki Ausztriai Anna.

- Még mást is kérdek - szólt a király. - Igaz az is, hogy egyetlen ember be tudott jutni Monk táborába, és el tudta rabolni a tábornokot?

- Annak az embernek tíz segítőtársa volt, akiket igen alacsony sorból válogatott össze.

- Más senkije?

- Más senkije a világon.

- És a neve?

- D'Artagnan, azelőtt felséged testőrhadnagya.

Ausztriai Anna elpirult, Mazarin elsárgult szégyenében, XIV. Lajos pedig elkomorodott, és sápadt homlokán verejtékcsepp gyöngyözött végig.

- Micsoda emberek! - mormogta.

És önkéntelenül olyan pillantást vetett miniszterére, hogy bizonyára megrémítette volna Mazarint, ha véletlenül nem rejti fejét épp akkor párnájába.

- Uram! - kiáltott fel a fiatal Anjou hercege, nőiesen finom fehér kezét a gróf vállára téve -, mondja meg annak a derék nemesnek, hogy Monsieur, a király öccse, holnap az ő egészségére üríti poharát Franciaország száz legkiválóbb nemese jelenlétében.

De beszéd közben a fiatalember észrevette, hogy nagy lelkesedésében meggyűrődött egyik kezelője, és nagy gonddal megigazította.

- Térjünk a tárgyra, felség - szólt közbe Mazarin, akit nem ragadott magával a lelkesedés, és nem volt megigazítani való kezelője.

- Úgy van, uram - felelte a király. - Adja elő a mondanivalóját, gróf úr - tette hozzá, és Athoshoz fordult.

Athos engedelmeskedett a felszólításnak, és ünnepiesen felajánlotta Stuart Henriette kezét a király öccsének.

A tanácskozás egy óra hosszat tartott, utána az ajtókat megnyitották az udvari emberek számára, akik ismét elfoglalták helyüket, mintha mi sem történt volna.

Athos csakhamar Raoul mellé került; apa és fia végre kezet szoríthatott egymással.

Amelyben Mazarin úr tékozló lesz

Mialatt Mazarin igyekezett magához térni abból a heves ijedelemből, amely érte, Athos és Raoul néhány szót váltott a szoba egyik sarkában.

- Hát Párizsban van, Raoul? - kérdezte a gróf.

- Itt vagyok, amióta Condé herceg is visszatért.

- Itt nem beszélgethetünk egymással, mert figyelnek, de nemsokára hazamegyek és ott várom, mielőtt szolgálatából szabadulhat és eljöhet hozzám.

Raoul meghajolt. Condé herceg egyenesen feléjük tartott.

A herceg világos és mély tekintete a nemes fajtájú ragadozó madarakéra emlékeztetett, arcvonásai is fokozták ezt a hasonlatosságot. Ismeretes, hogy Condé herceg sasorra élesen, hegyesen szögelt ki kissé hátrahajló, inkább alacsony, mint magas homloka alól, úgyhogy az udvar gúnyos nyelvei szerint, amelyek még a lángészt sem kímélik, inkább a sas csőrére, mint emberi orra emlékeztetett.

A herceg éles tekintete, arcának parancsoló kifejezése jobban megzavarta azt, akihez beszélt, mint a rocroi-i győző méltóságteljes és szabályos szépsége. Egyébként kissé kidülledő szemébe oly hamar szökkenő láng, hogy minden felindulása haraghoz hasonlított. Az udvarnál a Hercegurat mindenki tisztelte, de mint embertől sokan egyenesen rettegték tőle.

Louis de Condé herceg tehát elindult La Fère gróf és Raoul felé, hogy az egyiknek a köszönését fogadja, a másikat pedig megszólítsa.

Senki se tudott kecsesebben és finomabban köszönni, mint La Fère gróf. Tiszteletadásából teljesen kizárta azokat az árnyalatokat, amelyek az udvaroncok széptevését ugyanarra a közös forrásra vezetnek vissza: hogy tetszeni vágnak. Athos tisztában volt egyéni értékével, és egy herceget is úgy üdvözölt, mint embert, viselkedésében pedig volt valami rokonszenves, meghatározhatatlan vonás, amely helyrehozta magatartásának nagyúri gögöt sértő merevségét.

A herceg Raoulhoz készült szólni, de Athos megelőzte.

- Ha Bragelonne vicomte nem volna fenséged alázatos szolgáinak egyike - mondta a gróf -, arra kérném, hogy említse meg a nevemet kegyelmességed előtt... Hercegúr.

- La Fère gróf úrral van szerencsém beszélni - felelt rá nyomban Condé herceg.

- Pártfogómmal - szólt Raoul, egészen belepirulva.

- A gróf úr az ország egyik legbecsületesebb embere - folytatta a herceg -, egyike a legelőkelőbb francia nemeseknek, s annyi jót hallottam róla, hogy gyakran szerettem volna, ha legjobb barátaim sorába számíthatom.

- Ezt a megtiszteltetést igazán nem érdemeltem ki, nagyméltóságú úr - felelte Athos -, legfeljebb a fenséged iránt való tiszteletemmel és csodálatommal.

- Bragelonne úr - szólt Condé herceg - kitűnő tiszt, látszik rajta, hogy jó iskolából került ki. Hej, gróf úr, a maga idejében a vezéreknek oly kitűnő katonáik voltak...

- Ez igaz, fenség, ma viszont a katonáknak vannak kitűnő vezérek.

Bókjában nem volt semmi alacsony hízelgés, mégis megdobogtatta a szívét annak a férfiúnak, akit egész Európa hősének tekintett, és talán már bele is fásult a sok dicséretbe.

- Szomorú rám nézve - szólt a herceg -, hogy gróf úr visszavonult a szolgálatból, hiszen királyunk szükségképpen folytonosan készül egy Hollandia vagy Anglia elleni háborúra, és kitűnő alkalom kínálkoznék oly ember számára, aki úgy ismeri Nagy-Britanniát, mint Franciaországot.

- Azt hiszem, fenség, okosan tettem, hogy visszavonultam a szolgálatból - szólt Athos mosolyogva. - Franciaország és Nagy-Britannia ezentúl oly békésen fognak egymás mellett élni, mint két testvér, ha sejtelmem nem csal.

- A sejtelme?

- Figyeljen csak, hercegem, arra, ami a bíboros úr asztalánál elhangzik.

- A kártyaasztalnál?

- A kártyaasztalnál, úgy van, fenség.

Mazarin csakugyan feltámaszkodott egyik könyökére és intett a király öccsének, az pedig odalépett hozzá.

- Fenség - szólt a bíboros -, nagyon kérem, szedesse össze ezeket az aranytallérokat.

És rámutatott arra a nagy halom csillogó aranypénzre, amit Guiche gróf halmozott fel lassanként maga előtt, hallatlan szerencséivel.

- Nekem adja? - kiáltott fel Anjou hercege.

- Úgy van, ez az ötvenezer tallér fenségedé.

- Igazán nekem ajándékozza?

- Fenséged számára játszottam - felelte a bíboros, egyre gyengülő hangon, mintha az ajándékozás teljesen kimerítette volna testi és szellemi erejét.

- Istenem - mormogta Fülöp, szinte belekábulva az örömbébe -, micsoda gyönyörű nap ez a mai!

Ezzel a saját öt ujjával gereblyézte be az aranyakat, egy részével a zsebét töltötte meg, másik részét pedig, a nyereségnek több mint egyharmadát, ott hagyta az asztalon.

- Lovag - szólt oda kegyencének, Lorraine lovagnak -, gyere csak ide.

A kegyenc odasietett.

- Tedd zsebre a többit - mondta az ifjú herceg.

A különös jelenetet a jelenlevők mindannyian megható családi ünnepségnek tekintették. A bíboros atyáskodón bánt a fiatal királyi hercegekkel, hisz mindkettő az ő szárnyai alatt nőtt fel. Senki sem tulajdonította tehát gögnek vagy pimaszságnak, mint napjainkban tennék, a főminiszter bőkezűségét. Az udvari emberek irigykedtek, a király pedig elfordította a fejét.

- Még sose volt ennyi pénzem - mondta jókedvűen a fiatal herceg, mikor keresztülment a szobán, hogy kedvelt emberével együtt kimenjen hintájához. - Nem, igazán, soha!... De milyen súlya van százötvenezer franknak!

- Vajon miért adott a bíboros egyszer csak ekkora összeget? - kérdezte Condé herceg halkan La Fère gróftól.

- Úgy látszik, kedves bíborosunk nagyon beteg.

- Bizony, beteg, nagyméltóságú uram, nagyon beteg. Rossz színben van, mint láthatja fenséged.

- Az ám... Bele is fog halni!... Százötvenezer frank! Szinte hihetetlen! Ugyan, gróf, miért tehette? Meg tudja mondani?

- Fenség, legyen kissé türelemmel. Épp erre jön Anjou hercege Lorraine lovaggal, és cseppet se volnék meglepve, ha megkímélnének engem valamely indiszkréció elkövetésétől. Figyeljen csak rájuk!

A lovag csakugyan azt mondta halkán a hercegnek:

- Fenség, nem tartom természetesnek, hogy Mazarin ennyi pénzt adott... Vigyázzon, elejti a pénzét, fenség... Vajon mit akar fenségedtől a bíboros, hogy ilyen nagylelkű?

- Ugye, megmondtam - súgta Athos Condé herceg fülébe. - A feleletet is megkapja fenséged.

- De igazán, fenség! - noszogatta egyre Lorraine lovag, s a zsebét próbálta kezével mérlegelni, mennyi jutott rá másodkézből.

- Kedves lovagom, ez nászajándék.

- Hogyhogy nászajándék?

- Ej, hát megházasodom - felelte Anjou hercege, és nem vette észre, hogy ebben a pillanatban ment el La Fère gróf és Condé herceg mellett, akik mély tisztelettel köszöntötték.

A lovag olyan különös, oly gyűlölködő pillantást vetett az ifjú Anjou hercegre, hogy La Fère gróf beleremegett.

- Fenséged megházasodik? - hitetlenkedett a lovag. - Ó, ez lehetetlen! Csak nem csinál ilyen bolondot?

- Ej, hiszen nem is én házasodom, hanem megházasítanak - felelt Anjou hercege. - De gyere, verjük el a pénzünket!

Ezután beszélgetve és nevetgélve eltűnt társával együtt; amerre elhaladtak, mindenki mélyen meghajolt előtte.

Condé herceg halkán kérdezte Athostól:

- Ez az a titok?

- Nem én árultam el nagyméltóságodnak.

- II. Károly hűgát veszi feleségül?

- Azt hiszem.

A herceg elgondolkozott egy pillanatig, és megvillant a szeme.

- Ejha! - mondta lassan, mintegy magában -, hát akkor megint szegre akaszthatjuk a kardunkat... hosszú időre!

És nagyot sóhajtott.

Csak Athos találta ki, hogy ez a sóhaj mennyi elfojtott ambíciót és mennyi letört illúziót rejt magában.

A herceg nemsokára elbúcsúzott, és a király is távozott.

Athos intett Bragelonne-nak, hogy mint a jelenet elején megbeszélték, várni fog reá.

Lassankint kiürült a terem, és Mazarin egyedül maradt, szenvedései martalékaul, amelyeket most már nem igyekezett titkolni.

- Bernouin! Bernouin! - kiáltotta megtört hangon.

- Parancsol, monsignore?

- Guénaud... Hívják el Guénaud-t - szólt őeminenciája. - Úgy érzem, meghalok.

Bernouin rémülten rohant át a másik szobába, hogy kiadja rendelkezéseit, és a lovas futár, akit az orvosért küldött, a Saint-Honoré utcában találkozott a király hintájával.

43
Guénaud

A bíborosnak sürgősen szüksége volt orvosra: Guénaud nem sokáig váratott magára.

Mire megjött, Mazarin hanyatt feküdt, lába dagadt, ólomszínű volt, gyomra összesajtolódott. Mazarin súlyos köszvényrohamon esett át. Kegyetlen fájdalmakat állt ki, s oly türelmetlenül, mint aki nincs hozzászokva az ellenszegüléshez. Guénaud-t meglátva, felkiáltott.

- Végre, meg vagyok mentve!

Guénaud nagy tudós és nagyon körültekintő orvos volt, s nem volt szüksége Boileau kritikájára,⁷⁰ hogy hírneves legyen. Guénaud csak a betegséget látta, és könyörtelenül elbánt a betegséggel, még ha egy királyba bújik is bele. Nem azt mondta tehát Mazarinnak, mint ahogy a bíboros várta volna, hogy: „Itt az orvos, fuccs a betegségnek!”, hanem épp ellenkezőleg; miután nagyon komoly arccal megvizsgálta a beteget, így szólt:

- Ejnye, ejnye!

- Mi az, Guénaud?... Az arca nem sok jót árul el!

- Az arcom olyan komoly, mint eminenciád betegsége... és az igen veszedelmes betegség.

- A köszvény?... Hogyne, persze, a köszvényem.

- Komplikációk álltak elő, monsignore.

Mazarin felkönyökölt, és tekintetével, keze intésével kérdezte:

- Mit nem mond! Sokkal betegebb vagyok, mint hiszem?

- Eminenciás uram - felelte Guénaud, és leült a bíboros ágya mellé -, eminenciád sokat dolgozott életében, és sokat szenvedett.

- De azt hiszem, nem vagyok én még olyan öreg, úgy vélem... A boldogult Richelieu bíboros csak tizenhét hónappal volt fiatalabb, mint én, mikor meghalt halálos betegségében. Én még fiatal vagyok, Guénaud, gondolja csak meg: alig ötvenkét éves vagyok.

- Ó, monsignore jóval idősebb... Mennyi ideig tartott a Fronde?

- Miért kérdi, Guénaud?

- Egy orvosi számításhoz kell.

- Hát, a Fronde körülbelül tíz évig tartott.

- Helyes; a Fronde minden évét szorozza meg hárommal... az harminc év; vagyis húsz meg ötvenkét év. Monsignore tehát hetvenkét éves... ez pedig aggkor.

Ezt mondva, az orvos megtapogatta a beteg pulzusát. A bíboros érverése gonosz dolgokat jósolt, úgyhogy az orvos nyomban hozzátette:

- Számítsuk a Fronde esztendeit négy esztendővel, akkor tehát nyolcvankét évig élt.

Mazarin nagyon elsápadt, és holtra vált hangon kérdezte:

- Komolyan beszél, Guénaud?

⁷⁰ Híres költő, kritikus, a francia klasszikus irodalom elméletének megalapozója; szatíráiban, értekezéseiben, kritikáiban, a Pulpitus című vígeposzában kora sok közéleti és irodalmi jelenségét és személyiségét tűzi tollhegyre (1636-1711).

- Sajnos, komolyan, monsignore.

- Tehát ilyen kerülő úton adja tudtomra, hogy nagyon beteg vagyok?

- Szavamra, így van, nagyméltóságú uram, hisz oly nagyeszű, oly bátor férfiúnak, mint eminenciád, nem is volna szabad kitérő választ adni.

A bíboros oly nehezen vette a lélegzetet, hogy még a kérlelhetetlen orvost is szánalomra indította.

- Betegség és betegség között nagy a különbség - szólt Mazarin. - Némelyekből az ember kilábol.

- Igaz, monsignore.

- Ugye? - kiáltott fel Mazarin csaknem boldogan. - Mert végül is mire való az akaraterő és a tehetség? Mire való volna a maga zsenialitása, Guénaud? Mire való volna a tudomány és a művészet, ha a beteg, akinek rendelkezésére áll mindez, nem tudna kiszabadulni a halálos veszedelemből?

Guénaud már-már megszólalt, de Mazarin folytatta:

- Gondolja meg, hogy én vagyok leghívőbb betege, hogy vakon engedelmeskedem utasításainak, és ennél fogva...

- Tudom, tudom.

- Szóval meg fogok gyógyulni?

- Monsignore, nincs oly akaraterő, nincs oly hatalom, nincs oly lángész, nincs oly tudomány, amely legyőzhetné a betegséget, amit kétségkívül Isten küld vagy vet a földre, hogy elpusztítsa, megölje vele az embert. Ha a baj halálos, akkor öl, és ellene nincs orvosság...

- Betegségem... halálos? - kérdezte Mazarin.

- Halálos, monsignore.

A bíboros egy percre magába roskadt, mint az a szerencsétlen, akire rázuhan egy összeomló oszlop... Ám Mazarin edzett lélek volt, helyesebben erős szellem.

- Guénaud - szólt és felkönyökölt ágyában -, megengedi, hogy véleményét kérjem egy dologról? Össze akarom hívni Európa legtudósabb orvosait, hogy tanácskozzanak fölöttem... szóval élni akarok, akármilyen gyógyszer vagy kúra segítségével.

- Csak nem hiszi, monsignore - felelte Guénaud -, hogy én magam mertem volna kimondani a verdiktet olyan nagy értékű élet felett, mint eminenciádé? Összegyűjtöttem én már Franciaország és Európa legjelesebb tudósait és gyakorló orvosait... tizenketten voltak.

- És mit mondtak?

- Azt mondták, hogy eminenciád halálos betegségben szenved. A konzultáció eredményét mind a tizenkét orvos aláírta, itt van a zsebemben. Ha eminenciád meg akarja ismerni, elolvashatja benne valamennyi gyógyíthatatlan betegség nevét, amit fölfedtünk. Itt van először is...

- Nem, nem! - kiáltott föl Mazarin, s eltolta magától a papirost. - Nem, Guénaud, megadom magam, megadom magam!

Az izgalmas jelenetet mély, mély csönd követte, s közben a bíboros összeszedte testi és szellemi erejét.

- Van még más mód is - mormogta. - Itt vannak még az empirikusok, a kuruzslók. Olasz hazámban azok a betegek, akikről az orvosok lemondanak, a kuruzslóhoz folyamodnak, amely tíz esetben öl, száz esetben mégis gyógyít.

- Nem vette észre eminenciád, hogy vagy egy hónapja tízféle gyógyszert is alkalmaztam?

- Tudom... no és?

- Hát, monsignore, ötvenezer frankot áldoztam rá, hogy megvásároljam a sarlatánok titkait. Több kuruzsló nincs, és pénzem sincs több. Eminenciád nem gyógyult meg, és ha én nem vagyok itt, régóta halott volna.

„Itt a vég - mormogta magában a bíboros -, itt a vég.”

Komor pillantást vetett maga köré, földi gazdagságára.

- Mindezt itt kell hagynom! - sóhajtotta. - Halott vagyok... Guénaud, halott vagyok!

- Egyelőre még nem, monsignore - szólt az orvos.

Mazarin megragadta a kezét.

- Mennyi idő múlva? - kérdezte, és két nagy szemét merően rászegezte az orvos mozdulatlan arcára.

- Ezt nem lehet megmondani, monsignore.

- Közönséges embereknek nem lehet megmondani, de nekem... nekem, akinek minden pillanatom kincseket ér, nekem mondd meg Guénaud; mondd meg, meddig élhetek még!

- Nem, nem, eminenciás uram!

- De akarom, értsd meg. Ó, adj csak egy hónapot, és minden egyes napért százezer frankot fizetek.

- Monsignore - felelte Guénaud határozott hangon -, napjait Isten szabja meg, nem pedig én. Isten pedig még tizenöt nap haladékot ad.

A bíboros fájdalmasan felsóhajtott, visszaesett párnájára, és halkán mormogta:

- Köszönöm, Guénaud, köszönöm!

Az orvos felállt, hogy eltávozzék. A haldokló felkönyökölt:

- Tartsa titokban - mondta lángoló szemmel -, tartsa titokban!

- Monsignore, két hónap óta tudom a titkot, amint látja, jól megőriztem.

- Menjen, Guénaud, gondoskodni fogok jövőjéről... menjen és mondja meg Brienne-nek, hogy hívja az írnokomat, a neve Colbert.⁷¹ Menjen!

71 A későbbi híres pénzügyminiszter (1619-1683) Mazarin halála után pénzügyi intendáns, majd fő-intendáns lesz; megteremti az abszolút monarchia pénzügyi alapjait, növeli az állami bevételeket, aktív kereskedelmi mérlegre törekszik, fejleszti az ipart és a kereskedelmet, katonai és kereskedelmi flottát hoz létre, az ő nevéhez fűződik a francia gyarmatosítás Indiában és Kanadában.

44 Colbert

Colbert nem volt messze. Egész este az egyik folyosón tartózkodott, Bernouinnal vagy Brienne-nel beszélgetett, és az udvari emberek szokásos ügyességével fűzött megjegyzéseket a hírekhez, amelyek minden eseményt úgy kísérnek, mint a légbuborékok a víz mozgását. Kétségtelenül elérkezett az ideje, hogy néhány szóval megrajzoljuk ennek a századnak egyik legérdekesebb arcképét, olyan híven, ahogyan a korabeli arcképfestők festhették. Colbert személye dolgot ad a történetírónak és a moralistának egyaránt.

Tizenhárom évvel volt idősebb, mint XIV. Lajos, későbbi ura. Közepes termetű, inkább sovány, mint kövér, szeme mélyen ült, arca közönséges volt, hosszú és ritka fekete haja miatt, mint a korabeli életrajzolók írják, korán hozzászokott, hogy a feje búbján kis sipkát viseljen. Tekintete szigorú, sőt egyenesen kemény volt, egész viselkedése merev, ami az alacsonyabb rangúakkal szemben gögnek látszott, a felette állók előtt pedig a hozzáférhetetlen erény színét öltötte magára. Fennhéjzás mindennel szemben, olyankor is, ha egyedül volt és magát nézte a tükörben. Ilyen volt Colbert külseje.

Ami szellemi képességeit illeti, dicsérték mélységes hozzáértését a pénzügyekhez, és leleményességét, amellyel a legmeddőbb dolgokból is hasznot tudott kisajtolni.

Colbert kitalálta, hogy a hátországi tartományok katonai kormányzóit kényszeríteni kell: helyőrségük katonáit zsold nélkül élelmezzék abból, ami a sarcból rájuk jut. Colbert-nak ez a kiváló képessége készítette rá Mazarin bíborost, hogy Joubert helyébe, aki épp ekkor halt meg, Colbert-t tegye meg pénzügyi intendásnak, mivelhogy oly hallatlanul szükre tudta szabni a porciókat.

Colbert alacsony sorból származott, apja és nagyapja borkereskedő volt, aztán később apja posztót, végül selyemszövetet árult, ő maga lassankint nagy befolyásra tett szert az udvarnál.

Colbert-t apja kereskedőnek szánta, fiatal korában segéd volt egy lyoni kereskedőnél, akit azonban otthagyt, és feljött Párizsba, ahol írnoka lett a Châtelet ügyészének, bizonyos Biterne-nek. Itt tanulta meg, hogyan kell egy számlát kiállítani és nagy művészettel zavarossá tenni.

Colbert-nak nagy hasznára volt a ridegsége, hiszen a szerencse olyan szeszélyes, mint az ókori nők, akiket nem riasztott el a szerelemtől a dolgok és a férfiak semmiféle külső vagy lelki tulajdonsága. Colbert-t 1648-ban pártfogója és unokafivére: Colbert, Saint-Pouange nemesura, bejuttatta Michel Letellier államtitkárhoz,⁷² s egy nap megbízást kapott, hogy menjen el Mazarin bíboroshoz.

A bíboros ebben az időben még virágzó egészségnek örvendett, a Fronde nehéz esztendei akkor még nem számítottak háromszorosan és négyszeresen. A bíboros Sedanban tartózkodott, és felettébb kellemetlenül érintette egy udvari intrika, amelyben Ausztriai Anna úgy viselkedett, mintha cserben akarná őt hagyni.

A cselszövés szálait Letellier tartotta kezében.

Letellier kapott egy levelet Ausztriai Annától, amely rendkívül értékes volt ránézve, és nagyon kompromittáló Mazarinra, de mivel Letellier már ekkor is kettős szerepet játszott, ami mindig hasznosnak bizonyult, ha két ellenséggel akadt dolga, mindig úgy intézte, hogy hasznot húzzon mind a kettőből, vagy még jobban összevesztvén vagy kibékítvén őket, ezért

⁷² Helyesen: Le Tellier (1603-1685); a kérdéses időben hadügyi államtitkár volt, később főpecsétőr; ő szignálta a nantes-i ediktum visszavonását (1685).

Letellier el akarta küldeni Ausztriai Anna levelét Mazarinnak, hogy a bíboros tudomást szerezzen róla, és hálás legyen neki ebbéli lovagi szolgálataért.

A levelet elküldeni könnyű volt. A nehézség a levél visszaszerzésében állott. Letellier körülnézett, és meglátta azt a sovány, fekete hajú írnokot, aki összeráncolt homlokkal körmölgetett, úgy találta, hogy a legjobb zsandárnál is alkalmasabb a terv megvalósítására.

Colbert-nak tehát el kellett utaznia Sedanba, azzal a paranccsal, hogy a levelet olvastassa el Mazarinnal, aztán hozza vissza Letellier-nek.

Az írnok aggályos figyelemmel hallgatta végig az utasítást, kétszer is megismételtette lényegét, majd megkérdezte, vajon a levél visszahozása is olyan fontos-e, mint Mazarinnal való közlése, amire Letellier így felelt:

- Még fontosabb!

Colbert tehát elutazott mint valami futár, fáradtságot nem ismerve, aztán Mazarinnak átadott egy levelet, amelyben Letellier bejelenti az értékes levél elküldését, végül átadta magát a fontos levelet is.

A bíboros mélyen elpirult, amikor Ausztriai Anna levelét elolvasta, kegyesen rámosolygott Colbert-ra, és elbocsátotta.

- Mikor kapom meg a feleletet, kegyelmes uram? - kérdezte alázatosan Colbert.

- Holnap.

- Holnap reggel?

- Holnap reggel, uram.

Az írnok mélyen meghajolt és távozott.

Másnap reggel már pontosan hét órakor ott volt Mazarin előszobájában. Mazarin úr tíz óráig várakoztatta. Colbert-nak a szeme se rebbent, mikor hívták, bement a bíboroshoz.

Mazarin átadott neki egy lepecsételt csomagot. A csomag külső burkolatára ezek a szavak voltak írva: „Michel Letellier úrnak...” stb.

Colbert figyelmesen nézegette a csomagot. A bíboros kedvesen rámosolygott, és az ajtó felé tuszkolta.

- És az anyakirályné levele, monsignore? - kérdezte Colbert.

- Benne van a többi irattal együtt a csomagban - felelte Mazarin.

- Akkor jó - felelte Colbert, kalapját térde közé szorította, és hozzálátott a csomag kibontásához.

Mazarin felkiáltott:

- Mit csinál, maga szerencsétlen? - kérdezte durván.

- Kibontom a csomagot, kegyelmes uram.

- Nem bízik bennem, faragatlan fickó! Hallatlan szemtelenség!

- Ó, ne haragudjék rám, monsignore! Isten ments, hogy eminenciád szavában kételkedjem...

- Hát akkor?

- A kancelláriája pontosságában nem bízom, monsignore. Mert mit jelent egy kis levél? Rongy papírdarabot. Egy kis papírdarabot pedig nagyon könnyen kifelejtenek az akták

közül... És nézze, monsignore, ugye, hogy igazam volt? Írnokai kifelejtették a kis papírrongyot: a levél nincs a csomagban!

- Arcátlan egy ember! Semmi dolga velem! - kiáltott Mazarin dühösen. - Takarodjon innen, és várjon, míg kedvem lesz újra hívni.

Igazi olaszos választékossággal mondta ezt, kikapta a csomagot Colbert kezéből, és visszament lakosztályába. Haragja azonban nem tarthatott oly sokáig, hogy végre is egy nap le ne győzze az ész szava.

Mazarin minden reggel, kinyitván dolgozószobája ajtaját, ott látta Colbert-t, mint valami őrszemet, a szék mögött, és ez a kellemetlen figura alázatosan, de rendületlenül könyörgött az anyakirályné leveléért.

Mazarin végre is megunt, és visszaadta a levelet. De a levelet visszaadva, a lehető legdurvább módon lehordta Colbert-t, ő pedig közben csak vizsgálta, forgatta, sőt meg is szagolta a levelet, a borítékot, az írást és az aláírást, mintha az ország leghírhedtebb írás-hamisítójával volna dolga. Mazarin még durvább lett, és Colbert, meggyőződve róla, hogy az igazi levél van a kezében, rezzenetlenül, mintha süket volna, végighallgatta, és elment.

Ennek a viselkedésnek köszönhető később, hogy megkapta Joubert állását, mert Mazarin egyáltalán nem haragudott meg rá, sőt, csodálta, és mindenáron magához akart kötni egy ilyen hűséges embert.

Már ebből az egy történetből is látszik, miféle ember volt Colbert. És amint az események hullámai követték egymást, Colbert szabadon érvényesíthette tehetségének minden rugóját.

Hamarosan beférközött a bíboros kegyébe, sőt hovatovább a bíboros nélkülözhetetlen embere lett. Colbert, az írnok, tudott a bíboros minden számadásáról, anélkül, hogy Mazarin valaha is közölte volna vele. Közös titkuk szorosan egymáshoz fűzte őket, és ezért határozta el Mazarin, hogy mielőtt megjelenik a Legfelsőbb Bíró előtt, kikéri Colbert tanácsát saját vagyona dolgában, amelyet kénytelen itthagyni ezen a világon.

Guénaud látogatása után Mazarin hívatta tehát Colbert-t, leültette, és így szólt hozzá:

- Beszéljünk kissé, Colbert úr, mégpedig nagyon komoly dologról, mert beteg vagyok, és lehet, hogy meg is halok.

- Halandó az ember - felelte Colbert.

- Ezt mindig szem előtt tartottam, Colbert úr, és eszerint dolgoztam is... Azt bizonyára tudja, hogy meglehetősen vagyona tettem szert...

- Tudom, monsignore.

- Körülbelül mennyire becsüli vagyonomat, Colbert úr?

- Negyvenmillió-ötszázhatvanezerkétszáz frankra, kilenc sou és nyolc dénár - felelte Colbert.

A bíboros nagyot sóhajtott, és ámulva nézett Colbert-ra, de aztán elmosolyodott.

- Ez a vagyon, ami ismert - felelte Colbert erre a mosolygásra.

A bíboros hirtelen felült ágyában.

- Hogy érti ezt? - kérdezte.

- Úgy értem - felelte Colbert -, hogy az említett összegén kívül van eminenciádnak még tizenhárom milliója, amelyről nem tud senki.

- Tyű! - sóhajtott a bíboros. - Micsoda egy ember!

Ebben a pillanatban megjelent az ajtóban Bernouin feje.

- Mi az? Miért zavarasz? - kérdezte Mazarin.

- A theatinus atyát, eminenciád gyóntatóját ma estére méltóztatott iderendelni. Most itt van. Csak holnapután jöhetne el megint.

Mazarin Colbert-ra nézett, aki már vette is a kalapját.

- Majd visszajövök, monsignore - szólt.

Mazarin habozott.

- Nem, nem - mondta végül -, magára éppen olyan szükségem van, mint órá. Különben is, maga a másik gyóntatóm... és amit az egyiknek mondok, hallhatja a másik is. Maradjon csak itt, Colbert.

- De monsignore, szent titok a gyónás. Ha itt maradok, vajon meggyóntatja-e eminenciádat a lelkiatya?

- Emiatt sose fájjon a feje. Jöjjön csak be az ágy mellé!

- Kint is várhatok, monsignore.

- Nem, nem, jobb, ha meghallja majd egy derék ember gyónását.

Colbert meghajolt, és belépett az ágy mellé.

- Vezesse be a theatinus atyát - mondta Bernouinnak Mazarin, és leengedte ágya függönyét.

Egy derék ember gyónása

A theatinus szerzetes bátran belépett, nem nagyon csodálkozva rajta, hogy a bíboros egészségi állapota nagy nyüzsgést, jövés-menést és nyugtalanságot okoz a házban.

- Jöjjön, tisztelendő atyám - mondta Mazarin, még egy pillantást vetve az ágy melletti átjáróba. - Jöjjön és vigasztaljon meg engem.

- Ez a kötelességem, monsignore - felelte a theatinus.

- Mindenekelőtt foglaljon helyet kényelmesen, mert általános gyónással akarom kezdeni; ha nyomban megadja nekem az abszolúciót, nyugodtabbnak fogom érezni magam.

- Monsignore - felelte a szerzetes - nem annyira beteg, hogy általános gyónásra volna sürgősen szüksége... És nagyon ki is fárasztaná, vigyázzon!

- Azt hiszi tehát, hogy gyónásom hosszú ideig fog tartani?

- Hogy is hihetnék mást, mikor eminenciád igazán teljes életet élt.

- Bizony, igaza van, a gyónásom, meglehet, hosszú ideig fog tartani.

- Isten irgalma végtelen - mondta kenetes orrhangon a theatinus.

- Ejnye - szólt Mazarin -, magam is kezdek megrémülni, hogy annyi minden történhetett életemben, amit a jó Isten nem helyeselhet.

- Ugye, mondtam - szólt naivul a theatinus, miközben kivonta a lámpa fényköréből vakondokhoz hasonló vékony, hegyes fejét. - Ilyenek a bűnösök: elfelejtik tettüket, aztán megszállja őket az aggodalom, amikor már késő.

- A bűnösök? - kérdezte Mazarin. - Talán azért nevez engem gúnyosan bűnösnek, mert ősi családfát csináltattam a magam számára... holott valójában egy szegény halász fia vagyok?

- Ühm! - szólt a theatinus.

- Ez főbűn, tisztelendő atyám, mert eltűrtem, hogy őseimnek megtették a régi Róma konzuljait, I. Titus Geganius Macerinus, II. Macerinus és III. Proculus Macerinus, akiről Haolander krónikája is beszél... A Macerinus névtől csábítóan közeli az út Mazarinig. A Macerinus kicsinyítő alakú latin szó, és annyit jelent, hogy soványka. Ó, tisztelendő atyám, Mazarini ma bizvást jelentheti, felsőfokban, hogy sovány, mint Lázár! Nézze!

A bíboros megmutatta karját és lábát, amely a láztól csontig soványodott.

- Hogy eminenciád halászcsaládból származik, abban nem látok semmi rosszat... hiszen elvégre Szent Péter is halász volt; és ha eminenciád egyházfejedelem, hát ő meg az egyház első feje volt. Menjünk tovább, monsignore.

- Annál is inkább, mert a Bastille-jal fenyegettem meg az avignoni lelkészt, Bounet-t, aki ki akart adni egy *Casa Mazarini*⁷³ genealógiát, amely sokkal csodálatosabb volt...

- Semhogy valószínűnek látszott volna? - kérdezte a theatinus.

- Ó, hiszen ha ilyen értelemben bűnöztem, tisztelendő atyám, az a kevélység bűne... Újabb bűn.

73 A Mazarini-ház. (latinul)

- Ez csak afféle szertelenség volt, és az effajta hibákat senkinek se lehet nagyon felróni. Menjünk tovább.

- A kevélységnél tartottunk... Amint látja, tisztelendő úr, megpróbálom főbüneimet csoportokra osztani.

- Szeretem a helyes csoportosítást.

- Ennek örülök. Tudnia kell, hogy 1630-ban... ó, jaj, már harmincegy esztendeje!

- Huszonkilenc éves volt akkor, monsignore!

- A forrongás korszaka volt ez. Casalénál felcsaptam katonának, belerohantam a puskatúzbe, csak azért, hogy megmutassam: éppúgy meg tudom ülni a lovat, mint a tisztek. Igaz, hogy később a spanyolok és franciák közt békét létesítettem. Ezzel némileg jóvátettem bűnömet.

- Abban meg semmiféle bűnt nem látok, hogy valaki lóra ül - szólt a theatinus. - Jó ízlésről tanúskodik és ruhánk díszére válik. Mint keresztény helyeslem, hogy igyekezett megszüntetni a vérontást, és mint szerzetes, büszke vagyok arra a bátorságra, amelynek mint paptársam, tanújelét adta.

Mazarin köszönetképp alázatosan fejet hajtott.

- De - mondta - még csak ezután jön a java.

- Hogy érti ezt?

- Hej, a kevélység bűnének végtelen sok gyökere van... Amióta két hadsereg közé vettem magam, amióta megismertem a puskaapor szagát, és átlovagoltam a katonák sorai közt, kissé szánakozón néztem le a tábormokokra.

- Ó!

- És épp ez volt a baj... mert ettől az időtől fogva egyetlenegy tábormokot se találtam, aki valamennyire is megfelelt volna.

- Annyi bizonyos - mondta a theatinus -, hogy a mi tábormokaink nem voltak valami kemény legények.

- Ó - kiáltott fel Mazarin -, de ott volt Condé herceg... Hányszor meggyötörtem azt az embert!

- Nincs oka panaszra, mert elég sok diadalt aratott, és elég sok pénzt szerzett!

- Condé még hagyján. De ott van például Beaufort... akit olyan nagyon megkínóztam a vincennes-i toronyban.

- De hiszen Beaufort forradalmár volt, és az állam biztonsága megkövetelte, hogy eminenciád meghozza ezt az áldozatot... Folytassuk.

- Azt hiszem, ezzel kimerítettem a kevélység bűnét. Most egy másik bűn következik, magam nem is merem minősíteni.

- Majd én megállapítom... Beszéljen csak, monsignore.

- Igen nagy a bűnöm, tisztelendő atyám...

- Majd meglátjuk, monsignore.

- Alkalmasint hallott már bizonyos kapcsolatokról köztem és... őfelsége, az anyakirályné között... A rossznyelvek...

- A rossznyelvek mind ostobák, monsignore... Hiszen az állam és az ifjú király érdeke megkövetelte, hogy eminenciád jó egyetértésben éljen a királynéval! Menjünk tovább!

- Legyen meggyőződve, tisztelendő úr, hogy nagy követ vett le a szívről.
 - Amiket eddig mondott eminenciád, csupa lappália... Keresse a komolyabb bűnöket.
 - A becsvágyam, tisztelendő úr...
 - Nagy dolgokat hoz létre a becsvágy, monsignore.
 - Még a pápai *tiara* után való vágyódás is?...
 - A pápa a legelső keresztény ember... Miért ne vágyódott volna eminenciád erre a dicsőségre?
 - Nyomtatásban jelent meg, hogy a pápai tiara elérése végett eladtam Cambrai-t a spanyoloknak.
 - Pamfletet bizonyára írt eminenciád is, talán ezért nem is üldözte a pamfletek íróit.
 - Most tehát már igazán tiszta a lelkem, tisztelendő úr. Ezután már csak apró vétkeimre emlékszem.
 - Mondja őket.
 - A játékszenvedélyem.
 - Kissé nagyvilágias szenvedély, de végre is, eminenciád kénytelen volt velem, mert nagy, előkelő házat kellett vinnie.
 - Szerettem nyerni...
 - Nincs játékos, aki a veszteség kedvéért játszik.
 - Kissé csaltam is játék közben...
 - Előnyhöz jutott általa eminenciád. Menjünk tovább.
 - Nos, tisztelendő atyám, több bűn nem terheli a lelkiismeretemet! Adja meg az abszolúciót, és ha majd az Úr magához szólít, lelkem minden akadály nélkül fog eljutni a trónusáig...
- A theatinus nem mozdította meg se karját, se ajkát.
- Mire vár még, tisztelendő uram? - kérdezte Mazarin.
 - A gyónás végét várom.
 - Hiszen befejeztem.
 - Ó, dehogyan, eminenciád téved.
 - Tudtommal nem.
 - Gondolkodjék csak!
 - Elgondoltam már minden lehetőt.
 - Akkor majd én segítem az emlékezőtehetségét.
 - Csak tessék.
- A theatinus köhintett néhányszor.
- Monsignore nem említette a fukarságot, a másik főbűnt, sem pedig a milliókat.
 - Miféle milliókat, tisztelendő úr?
 - Eminenciád millióit.
 - Atyám, az a pénz az enyém, miért beszéljek róla?

- Már ebben, látja, különböznek a nézeteink. Eminenciád azt mondja, hogy az a pénz az öné, én pedig azt hiszem, hogy kissé a másoké.

Mazarin veritéktől gyöngyöző homlokára tette jéghideg kezét.

- Nem értem - dadogta.

- Eminenciád igen nagy vagyont szerzett a király szolgálatában...

- Hm... nagy vagyont?... Nem is olyan nagyot.

- Bármekkora is, honnan származik?

- Az államtól.

- Az állam: a király.

- De hova akar ezzel kilyukadni, tisztelendő uram? - kérdezte Mazarin, s remegés fogta el.

- Semmit sem tudhatok, amíg nem látom eminenciád vagyonának kimutatását. Számoljunk csak kissé: eminenciádé a metzi püspökség?

- Úgy van.

- A saint-clément-i, saint-arnoud-i és a saint-vincent-i apátságok, amelyek Metzhez tartoznak?

- Úgy van.

- A saint-denis-i apátság, amely igazán szép jövedelmet jelent.

- Az enyém.

- A clunyi apátság, amely rendkívül gazdag.

- Az is az enyém.

- A soissons-i Saint-Médard apátság, amely százezer frankot jövedelmez.

- Nem tagadom.

- A marseille-i Saint-Victor apátság, a Délvidék egyik legjobban jövedelmező apátsága.

- Igaz, atyám.

- Mindez legalább egymilliót jelent évenként. Sőt a bíbornoki állás és a miniszterség javadalmaival talán kétmillióra is felmegy évi jövedelme.

- Ugyan!

- Ez tíz esztendő alatt húszmillióra rúg... és ha húszmilliót ötven százalékos hozadékra kihelyez, tíz év alatt fokozatosan meghozza a másik húszmilliót.

- Theatinus létére milyen jól számol!

- Amióta eminenciád rendünket 1644-ben a Saint-Germain-des-Prés közelében lévő kolostorban helyezte el, én vezetem a rend számadásait.

- Úgy látom, az én számadásaimat is, tisztelendő atyám.

- Mindenhez érteni kell egy kissé, monsignore.

- De még mindig nem tudom, hová akar kilyukadni?

- Arra a meggyőződésre jutottam, hogy eminenciád lelkén sokkal nagyobb teher van, semhogy átmehetne vele a paradicsom kapuján.

- El fogok kárhozni?

- Ha vissza nem adja azt, ami a másé.

Mazarin szálnalmas kiáltásban tört ki:

- Visszaadjam? De hát kinek, én Istenem?

- Annak, akié a pénz: a királynak.

- De hiszen az egészet a király adta nekem!...

- Várjunk csak! Hiszen nem is a király írja alá... az utalványokat!

Mazarin most már nem sóhajtott, hanem nyöszörgött.

- Az abszolúciót... kérem... - mondta.

- Lehetetlen, monsignore... Adja vissza az egészet, adja vissza - felelte a theatinus.

- De ha már a többi bűneim alól feloldozott, miért nem adja meg az abszolúciót erre az egy bűnömre?

- Azért nem - felelte a theatinus -, mert ha én e bűne alól feloldoznám, olyan bünt követnék el, amelyet a király sohase bocsátana meg nekem, monsignore.

Ezzel a gyóntató lelkész ájtatos, alázatos arccal eltávozott a beteg mellől, és amily lépésekkel érkezett, ugyanúgy ment is el.

- Istenem! Istenem! - nyöszörgött a bíboros... - Jöjjön ide, Colbert. Nagyon beteg vagyok, barátom!

Az adományozás

Colbert előrejött a függöny mögül.

- Hallotta? - kérdezte Mazarin.

- Sajnos, hallottam, monsignore.

- Igaza van a theatinusnak? Egész vagyonom bitorolt pénz?

- A theatinus nem szakértő pénzügyi kérdésekben, monsignore - felelte Colbert hidegen. - Hanem azért meglehet, hogy a theatinus teológiai elvei szerint eminenciádnak sem volt mindenben igaza. Az ember mindig rájön a hibáira... mielőtt meghal.

- Az a legnagyobb hiba, hogy meghalunk, Colbert.

- Ez igaz, monsignore. Különbön kivel szemben elkövetett hibákat vetett a szemére a theatinus? A királlyal szemben.

Mazarin vállat vont.

- Mintha nem én mentettem volna meg az államot és a pénzügyeit!

- Ez vitathatatlanul igaz.

- Ugye, igazam van? Akkor hát törvényesen járt nekem a keresetem, akármit beszél is a gyóntatóm.

- Kétségtelen.

- És inséges családom részére megtarthatom vagyonom jórészét... sőt az egészet!

- Nem látom be, miért ne?

- Bizonyos voltam benne, hogy ha magához fordulok, okos tanácsot fog nekem adni, Colbert - mondta Mazarin egészen felvidulva.

Colbert tudálékos képet vágott.

- Monsignore - szólt közbe -, azért mindenesetre jó volna tudni, hogy az, amit a theatinus mondott, nem valami kelepce-e?

- Kelepce?... Ugyan miért? A theatinus becsületes ember.

- Azt hitte, hogy eminenciád már a sír szélén van, és ezért akar gyónni... Hiszen hallottam, hogy amikor a theatinus azt mondta eminenciádnak: „Válassza külön azt, amit a király adott, attól, amit eminenciád adott saját magának...” Emlékezzék csak vissza eminenciád, nem mondott-e a theatinus ilyesmit. Ez theatinus okoskodás.

- Lehet, hogy mondta.

- Ebben az esetben úgy látom, monsignore, hogy a theatinus kötelességévé tette eminenciádnak...

- A pénz visszafizetését? - kiáltotta Mazarin egészen felhevülten.

- Hát, nem mondom...

- Visszafizessem az egészet? Hova gondol?... Szakasztott úgy beszél, mint a gyóntatóm.

- Visszafizetni egy részét, vagyis megadni a királynak az ő részét, csak hogy ez veszéllyel is járhat. Eminenciád sokkal ügyesebb politikus, sem hogy ne tudná, hogy e pillanatban a király pénztárában nincs több százötvenezer franknál.

- Az nem az én dolgom - mondta Mazarin diadalmasan -, az Fouquet főkincstárnok dolga. Fouquet-nak adtam át az utóbbi hónapokban minden számlát ellenőrzés végett.

Fouquet neve hallatára Colbert összeszorította az ajkát.

- Őfelségének - mondta fogai közt - csak annyi pénze van, amennyit Fouquet összeszed; eminenciád pénze finom csemege volna neki.

- Elvégre nem én vagyok a király pénzügyi főintendánsa... nekem megvan a magam külön pénztára... Szívesen járulok hozzá a király megsegítéséhez: ráhagyok a királyra némi pénzt... de nem játszhatom ki a családomat...

- Ha vagyona egy részét hagyja a királyra, azzal magát szegyenbe hozná, a királyt pedig megsértené eminenciád. Az ilyen hagyaték bevallása annak, hogy kétségei támadtak vagyonának törvényes eredetét illetően.

- Colbert úr!...

- Azt hittem, eminenciád megtisztel vele, hogy tanácsomat kéri.

- Ez igaz, de maga nem ismeri a kérdés legfőbb részleteit.

- Mindent tudok, monsignore. Tíz éve minden számoszlopot átnézek, amit Franciaországban összeadnak, és ha nagy fáradsággal vertem is a fejembe, most olyan pontosan ismerem őket, hogy a takarékos Letellier kiadásaitól kezdve egészen a pazar Fouquet bőkezű titkos ajándékáig beszámolhatok az utolsó fillérig minden pénzről, amit Marseille-től Cherbourg-ig elköltenek.

- Azt szeretné tehát, hogy minden pénzemet beleszórjam a király pénztárába - kiáltott fel gúnyosan Mazarin, s a köszvény ismét több fájdalmas sóhajtásra készítette. - Elhiszem, hogy a király nem tenne nekem szemrehányást, de jól kinevetne, míg a millióimat falja, és igaza volna!

- Eminenciád nem értett meg engem. A viláért sem gondoltam úgy, hogy a király költse el eminenciád pénzét.

- De hiszen világosan megmondta, mikor azt tanácsolta, hogy adjam neki!

- Ó - felelte Colbert -, eminenciádat annyira előveszi fájdalmas betegsége, hogy teljesen szeme elől téveszti XIV. Lajos őfelsége jellemét.

- Hogy érti ezt?

- Azt hiszem, ha szabad őszintén nyilatkoznom, a király jelleme olyan, amilyennek eminenciád az előbb saját jellemét gyónta meg a theatinus előtt.

- Ha szabad?... Vagyis?

- Kevély jellem. Bocsánat, monsignore, büszkeséget akartam mondani. A királyok nem kevélyek: a kevélység emberi fogyatékoság.

- Igaza van, a király kevély. Hát aztán?

- Hát, ha nem tévedek, monsignore, eminenciád jól tenné, ha minden vagyonát odaajándékozna a királynak, mégpedig azonnal.

- De hát miért? - kérdezte Mazarin ingerülten.

- Mert a király úgysem fogadná el.
- Miért nem? Fiatalember, nincs pénze, és betegesen nagyravágó!
- Úgy van.
- És aki halálomat kívánja.
- De monsignore!
- Hogy örökölhessen utánam... igen, a halálomat kívánja, Colbert. Milyen szörnyen ostoba is vagyok! Eléje fogok vágni!
- Úgy van. Ha eminenciád megfelelő formában teszi meg ajándékozását, a király vissza fogja utasítani.
- Ugyan! Ugyan!
- Ez biztos. Egy fiatal ember, aki még életében semmit sem tett, és ég a vágytól, hogy hírnévre tegyen szert, hogy egyedül uralkodhasson, nem fogad el semmi kész dolgot: ő maga akar építeni. Ez a király nem éri be majd azzal a Palais-Royallal, amelyet Richelieu hagyott rá, sem a Mazarin palotával, amelyet eminenciád építtetett, sem a Louvre-ral, amelyben ősei laktak, sem a saint-germaini kastéllyal, ahol született. Megjósolom, hogy mindezt meg fogja vetni, mert nem ő csinálta.
- És jótáll érte, hogy ha a királynak adom a negyven milliómat...
- Ha megfelelő szavakkal adományozza, jótállok érte, hogy visszautasítja.
- Miféle szavakat ajánl?
- Megírom, ha eminenciád tollba mondja nekem.
- De micsoda előnyöm lenne belőle?
- Óriási előnye. Többet senki se vádolhatná eminenciádat átkos fősvénységgel, amit a pamfletírók hánytorgattak fel századunk legragyogóbb szellemének.
- Igazad van, Colbert, igazad van. Keresd fel nevemben a királyt, és vidd el neki végrendeletemet.
- Adománylevelét, eminenciás uram.
- De ha mégis elfogadja? Ha elfogadja?
- Akkor még mindig marad eminenciád családjának tizenhárom millió, és ez is elég csinos összeg.
- De akkor te árulónak vagy bolondnak bizonyulnál.
- Pedig egyik sem vagyok, monsignore... Úgy látom, eminenciád nagyon fél, hogy a király elfogadja a donációt... Ó, inkább attól féljen, hogy nem fogja elfogadni.
- Ha nem fogadja el, akkor neki adom a többi tizenhárom milliómat... ez az... így lesz... De már megint itt a fájdalom... Elgyengülök... Nagyon beteg vagyok... Közeledik a halálom órája.

Colbert megremegett.

A bíboros csakugyan nagyon rosszul volt: kövér cseppekben folyt róla a veríték, és ez az ijesztőn sápadt arc, amelyen verejtékcseppek futottak végig, a legedzettebb orvost is meghatotta volna. Colbert is nagyon meg lehetett indulva, mert kiment a szobából, beküldte Bernouint a haldokló mellé, és kivonult a folyosóra.

Itt fel-alá járva, arcán azzal a töprengő kifejezéssel, amely csaknem megnemesítette közönséges fejét, csapott vállát, előrehajló nyakát, míg félig nyitott ajkai közül össze nem függő gondolatok foszlányai törtek elő, Colbert arra a lépésre bátorította magát, amelyet meg akart kísérelni, és csak egy fal választotta el mesterétől, akit aközben, tőle tíz lépésnyire, megleptek a fájdalmak, kínjában rettenetesen kiáltozott, és nem gondolt többé sem földi kincsekre, sem paradicsomi gyönyörűségekre, hanem sokkal inkább a pokol minden kínjára. És mialatt a forró borogatások, a fájdalomcsillapító- és érzéstelenítőszeresek, valamint a sürgősen visszahívott Guénaud egyre fokozódó tevékenységet fejtettek ki, Colbert két keze közé fogta hatalmas fejét, mintegy visszafojtva az agyában lázasan fogamzó terveket, s azon tanakodott, hogy mi legyen az ajándékozóokmányban, amelyet Mazarinnal alá fog íratni a legelső nyugalmasabb órában, amint a szenvedések kissé csillapodnak. Úgy látszott, hogy a bíboros fájdalmas kiáltásai és a múlt nagy alakjának haldoklása körül való előkészületek serkentőleg hatottak a sűrű szemöldökű gondolkodó lángelméjére, s hódolatával már az új, átalakult társadalom felkelő napja felé fordult.

Colbert csak akkor tért vissza Mazarin mellé, mikor a bíboros visszanyerte eszméletét, akkor aztán rábeszélte, hogy a következő ajándékozóokmányt mondja tollba:

Mielőtt megjelennék Isten, az emberek legfőbb ura előtt, arra kérem a királyt, aki az én földi uram volt, hogy fogadja vissza azokat a földi javakat, melyeket jószágában nekem adományozott, és családom is boldog lesz, hogy oly felséges kezekbe jutnak. Vagyonom részletes kimutatása elkészült, s átadandó őfelsége első kérésére, vagy pedig alulírt legalázatosabb szolgájának utolsó sóhaja után adandó át.

Jules de Mazarin bíboros

A bíboros sóhajtott, és aláírta, Colbert lepecsételte a csomagot, és azonnal vitte a Louvre-ba, ahová a király épp hazatért. Ezután hazament a lakására, vígan dörzsölve a kezét, mint a munkás, aki jól használta fel napját.

**Milyen tanácsot adott Ausztriai Anna XIV. Lajosnak,
és milyen más tanácsot adott a királynak Fouquet úr**

A bíbornok közlő haláláról szóló hír gyorsan elterjedt, és ugyanolyan sok embert csodított a Louvre-ba, mint a király öccsének házasságáról szóló hír, amelyet már hivatalosan is nyilvánosságra hoztak.

Alig tért vissza lakosztályába XIV. Lajos, egyre azon mészázva, amit este látott és hallott, amidőn az ajtónálló jelentette ugyanazt a sereg udvaroncot, aki reggel megjelent a király udvarlására, s most lefekvéskor ismét tisztelkedni kíván, mely kitüntetésben uralma kezdete óta a bíbornokot részesítették, elég tapintatlanul, cseppet sem törődve azzal, hogy talán a királynak nem tetszik.

A minisztert azonban, mint mondták, súlyos köszvényroham gyötörte, és a hízélgés áradata a trón felé törekedett.

Az udvaroncok csodálatos ösztönnel előre megszimatolják az eseményeket; az udvaroncok birtokában vannak a legnagyobb tudományok: diplomaták, ha kényes bonyodalmak kivezető útjait kell megtalálni, hadvezérek, ha meg kell jósolni az ütközetek kimenetelét, orvosok, ha beteget kell gyógyítani.

XIV. Lajos, akit anyja sok mással együtt erre a sarkigazságra is megtanított, megértette, hogy öminenciája Mazarin kardinális úr nagyon beteg.

Alighogy Ausztriai Anna visszavezette lakosztályába a fiatal királynét, és levette fejről a szertartási ékszerek terhét, tüstént felkereste fiát a dolgozószobájában, ahol a király egyedül, bánatos szívvvel, mintha csak gyakorolni akarta volna akaraterjét, szabad folyást engedett lappangó, irtóztos dühének; az ilyen királyi haragvás kitörése rendszerint eseményt jelent, ám XIV. Lajosnál, hála csodálatra méltó önuralmának, üdítő viharrá változott, olyannyira, hogy leghevesebb, szinte egyetlen igazi dühkitörése, amit Saint-Simon⁷⁴ meglepetéssel említ, az a nevezetes dühroham volt, amely ötven évvel később Maine hercegének⁷⁵ elrejtőzése miatt tört ki, és botütések alakjában zúdult le egy szegény lakáj hátára, akit kétszersültlopáson értek.

A király tehát, mint láttuk, fájdalmas felindulás prédája volt, és mialatt tükörbe nézett, így szólt saját magához:

- Ó, király!... névleges, de nem valóságos király! Te árnyalak, hiú árnyalak! Te tehetetlen báb, akinek másra nincs hatalma, mint arra, hogy udvaroncait üdvözlésre készítse, mikor tudod végre felemelni bársonykarodat, mikor tudod összeszorítani selyemkezedet? Mikor nyithatod ki végre másra, mint sóhajra vagy mosolyra ajkadat, mely mozdulatlanságra van kárhozzatva, akár a márványszobroké galériádon?

Azután végigsimította kezével homlokát, odalépett az ablakhoz, hogy friss levegőt szívjon, és észrevett odalenn néhány beszélgető tisztet és más összeverődő kíváncsiak csoportjait. A tiszték az őrség tisztjei voltak, a kíváncsiak pedig a néphez tartoztak, egyszóval olyan emberek, akik számára egy király mindig érdekes látványosság, akár egy orrszarvú, egy krokodil vagy egy kígyó.

74 Saint-Simon herceg (1675-1755) híres Emlékiratai az 1691-1723-as éveket ölelik fel.

75 Maine hercege (1670-1736) XIV. Lajos és Madame de Montespan fia volt, s a király nagyon kedvelte.

XIV. Lajos a homlokára ütött a tenyerével, és így kiáltott: - „Franciaország királya!” - micsoda cím! Franciaország népe! az Isten teremtményeinek minő tömege! És akkor, lám, visszatérek a Louvre-ba, alighogy kifogták a kocsimból a lovakat, még gőzölnek, és épp csak annyi érdeklődést keltemtem, hogy vagy húsz kíváncsi megbámult... De mit is mondok! Nem, még húszan sincsenek a kíváncsiak, akik látni akarják Franciaország királyát, még tíz íjász sincs itt, hogy palotámra vigyázná: az íjászok, a nép, a testőrök mind a Palais-Royalban vannak. Istenem, miért? Nekem mint királynak nincs-e jogom hozzá, hogy ezt kérdezzem tőled?

- Azért - felelte rá egy hang a dolgozószoza függönye mögül -, mert a Palais-Royalban van az egész arany, vagyis minden hatalma annak, aki uralkodni akar.

Lajos gyorsan megfordult. A hang, amely ezeket mondta, Ausztriai Anna hangja volt. A király megremegett, elébe sietett anyjának, és így szólt:

- Remélem, felséged nem méltatta figyelemre azt az üres szavakat, amelyre az unalom, a királyok e megszokott vendége ösztönzi a legboldogabb halandót.

- Csak egy dolgot vettem észre, fiam, hogy panaszkodott.

- Én! Éppenséggel nem - mondotta XIV. Lajos -, valóban nem, királyasszony téved.

- Hát mit csinált, felség?

- Azt képzeltem, hogy pálcával a kezében mellettem áll a tanítóm, és felelek szónoklattanból.

- Fiam - felelte Ausztriai Anna fejét csóválva -, nem helyesen cselekszik, ha nem az én szavamra épít, nem helyesen cselekszik, ha nem ajándékoz meg bizalmával. El fog jönni egy nap, és talán már közel van, amikor bizonyosan eszébe fog jutni ez az alapigazság: „Az arany mindenható, és valójában csak az király, aki mindenható.”

- De nem az volt-e a szándéka, királyasszony anyám, hogy megbélyegezze korunk gazdagjait?

- Nem - felelte gyorsan Ausztriai Anna -, nem, felség, azok, akik korunkban, uralkodása alatt, gazdagok, azért gazdagok, mert felséged úgy akarta, és én nem táplállok haragot ellenük, s nem irigylem őket, kétségkívül olyan jól szolgálták felségedet, hogy önmaguk megjutalmazására nyertek tőle engedélyt. Ez volt ama szavaimnak értelme, amelyeket szememre vet.

- Isten őrizzen meg engem attól, királyasszony, hogy anyámnak valaha szemére vessek valamit.

- Azonkívül - folytatta Ausztriai Anna -, az Úr csak bizonyos időre adományozza a földi javakat; az Úr teremtette a rang és a gazdagság megemésztőit, a szenvedést, a betegséget és a halált; és senki - tette hozzá az anyakirálynő fájdalmas mosollyal, mintegy bizonyosságául, hogy ezt a szomorú igazságot magára vonatkoztatja -, senki se viszi magával a sírba a vagyonát és a földi nagyságát. Ebből következik, hogy a fiatalok élvezik az öregek érlelte bő termés gyümölcsét.

Lajos növekvő figyelemmel hallgatta ezeket az erősen hangsúlyozott szavakat, amelyeket Ausztriai Anna nyilván vigasztaló szándékkal mondott.

- Madame - mondotta XIV. Lajos, és merően anyja szemébe nézett -, az ember valóban hajlandó azt hinni, hogy valamit közölni akar velem.

- Nem én, fiam; de ma este észre kellett vennie, hogy a bíboros nagyon beteg.

Lajos az anyjára nézett: kutatta, hogy remeg-e anyjának hangja, tükröződik-e fájdalom arcvonásain. Ausztriai Anna arca kissé feldúltan látszott, de merőben személyes okokból... az elváltozást talán a rák okozta, amely már roncsolni kezdte keblét.

- Igen, királyasszony - mondta a király -, igen. Mazarin úr nagyon beteg.

- És nagy veszteség volna az országra nézve, ha őeminenciáját elszólítaná az Isten. Nem osztja véleményemet, fiam? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Úgy van, királyasszony, bizonyára nagy veszteség volna az országra nézve - felelte Lajos, és elpirult -, de azt hiszem, nem olyan nagy a veszély... azonkívül a bíboros úr még fiatal. - Alighogy kimondotta ezeket a szavakat, egy ajtónálló lebbentette fel a függönyt, és egy papírlappal a kezében megállt az ajtóban, várva, míg a király megszólítja.

- Mit hoztál? - kérdezte a király.

- Üzenet Mazarin úrtól - felelte az ajtónálló.

- Add ide.

Ezzel elvette az iratot. De abban a pillanatban, midőn fel akarta bontani, nagy zaj támadt a folyosón, az előszobákban és az udvarban.

- Vagy úgy! - mondotta XIV. Lajos, kétségkívül kitalálva a háromszoros zaj okát. - Mit is beszéltem, mikor azt mondtam, hogy csak egy király van Franciaországban? Tévedtem. Kettő van.

E pillanatban kinyílt az ajtó, és a pénzügyek minisztere, Fouquet jelent meg XIV. Lajos előtt. Fouquet volt az, aki a folyosón zajt ütött; az előszobákban az ő lakájai lármáztak; az udvar csendjét az ő lovai verték fel. Ezenkívül a pénzügyminisztert elnyújtott moraj kísérte útján, és csak akkor csendesült el, mikor Fouquet már elhaladt. Ezt a morajt szerette volna XIV. Lajos a saját lépései nyomán hallani.

- Hát, királynak éppen nem király - mondotta fiának Ausztriai Anna -, csak dúsgazdag ember.

Közben a királyné arcán az elkeseredéstől a gyűlölet kifejezése tükröződött, Lajos ellenben uralkodott magán, nyugodt maradt, és egyetlen ránc sem látszott homlokán.

Fejbólintással, fésztelenül üdvözölte tehát Fouquet-t, és közben folytatta az irat felbontását, amit az imént vett át az ajtónállótól.

Fouquet észrevette ezt, és könnyed, de egyúttal tiszteletteljes udvariassággal Ausztriai Annához fordult, hogy a királyt ne zavarja.

Lajos felbontotta az iratot, de mégsem olvasta.

Fouquet-ra figyelt, aki anyjának csodálatraméltóan jól faragott bókokat mondott kezének és karjának szépségéről.

Ausztriai Anna arcáról elsimultak a ráncok, csaknem mosolygott.

Fouquet észrevette, hogy a király, ahelyett, hogy olvasna, rá néz, és rá figyel; ezért félfordulatot tett, úgy, hogy Ausztriai Annától sem fordult el egészen, a királlyal pedig szemben állt.

- Tudja, Fouquet úr, hogy őeminenciája nagyon beteg? - mondotta a király.

- Tudom, felség, tudom - felelte Fouquet -, a bíboros valóban nagyon beteg. Vaux-i birtokomon voltam épp, midőn hírét vettem, váratlanul érkezett a hír, és mindent otthagytam.

- Ma este távozott Vaux-ból, uram?

- Igen, felség, másfél órával ezelőtt - felelte Fouquet, és gyémántokkal kirakott órájára nézett.

- Másfél órával ezelőtt! - mondotta a király, s elég erős volt, hogy uralkodjék haragján, de nem volt elég erős hozzá, hogy csodálkozását elrejtse.

- Értem, felség; kételkedik szavaimban, és igaza van, mert valóságos csoda, hogy olyan gyorsan jöttem. Angliából a minap három pár lovat küldtek számomra, s mint erősítették, igen gyors lábúakat; négy mérföldenkint voltak elhelyezve, és ma este kipróbáltam őket. Csakugyan másfél óra alatt tették meg az utat Vaux-ból a Louvre-ig, és ebből felséged is láthatja, hogy nem csaptak be.

Az anyakirályné titkos irigységgel mosolygott.

Fouquet, meg akarván előzni a rossz gondolatot, gyorsan hozzáfűzte.

- Bizony, az ilyen lovak nem is alattvalók, hanem a királyok számára termettek, Madame, mert a királyokat senki sem múlhatja felül semmiben sem.

A király felemelte fejét.

- Pedig Fouquet úr nem király, legalábbis én úgy tudom - mondotta Ausztriai Anna.

- Úgy van, Madame, s ezért a lovak csak őfelsége intésére várnak, hogy a Louvre istállóiba vonuljanak; és csupán azért engedtem meg magamnak, hogy kipróbáljam őket, mert féltem, hogy olyat ajánlhatnék fel a királynak, ami nem éppen csoda.

A király arca lángvörös lett.

- Tudja, Fouquet úr - felelte az anyakirályné -, a francia udvarnál nem szokás, hogy alattvaló feljajánljon valamit a királynak.

Lajos türelmetlen mozdulatot tett.

- Madame - válaszolta Fouquet nagyon megindultan -, azt reméltem, hogy őfelsége iránt való szeretetem, folytonos igyekezetem, hogy kedvében járjak, ellensúlyozni fogja az etiketnek ezt az alaptételét. Egyébként nem ajándék az, amit bátor voltam felajánlani, hanem adó, amelyet lerovok.

- Köszönöm, Fouquet úr - mondotta a király udvariasan -, hálás vagyok a szándékért is, mert valóban szeretem a jó lovakat; de tudja, hogy én nem vagyok gazdag, jobban tudja, mint akárki más, hiszen a pénzügyminiszterem. Tehát ha akarnám, sem tudnék megvenni egy ilyen drága fogatot.

Fouquet büszkeségtől ragyogó tekintetet vetett az anyakirálynéra, aki örvendeni látszott, mert a pénzügyminiszter fonák helyzetbe került, és így felelt.

- A fényűzés a királyok erénye, a fényűzés teszi őket Istenhez hasonlatossá; a fényűzés révén többek más embereknél. A fényűzéssel a király megtiszteli és gyarapítja alattvalóit. A királyok jótékony fényűzése következtében keletkezik a magánemberek fényűzése, a nép meggazdagodásának egyik forrása. Ha felséged elfogadta volna a hat remek lovat, Limoge, Perche, Normandia vidékeinek lótenyésztőiben fokozódott volna a becsvágy, és ebből mindenkire nézve hasznos versengés keletkezhetett volna... de a király hallgat, tehát kimondták fejem felett az ítéletet.

Ezalatt XIV. Lajos, hogy magatartása méltóságteljesebb legyen, szétnyitotta Mazarin levelét, amelybe eddig bele sem tekintett. Végre megpihent szeme a levélen, s az első sort elolvastán, kiáltásba tört ki.

- Mi történt, fiam? - kérdezte Ausztriai Anna, közelebb lépve a királyhoz.

- A bíborostól? - szólt a király, folytatva az olvasást... - Igen, bizony, hogy tőle.

- Talán rosszabbra fordult az állapota?

- Olvassa, Madame - mondta a király, és odaadta az írást anyjának, mintha azt gondolta volna, hogy Ausztriai Annának okvetlenül el kell olvasnia a levelet, olyan csodálatos dologról való meggyőződés céljából, mint amilyen az, amit a levél foglalt magában.

Ausztriai Anna is elolvasta a levelet. Mialatt olvasott, mindjobban felragyogott a szeme az örömtől, amit hiába igyekezett eltitkolni, és magára vonta Fouquet figyelmét.

- Igen, donáció, annak rendje és módja szerint - mondotta Ausztriai Anna.

- Donáció? - kérdezte Fouquet.

- Igen - felelte a király a pénzügyminiszter kérdésére -, igen, a bíboros úr halálos ágyán nekem ajándékozza egész vagyonát.

- Negyven milliót! - kiáltotta a királyné. - Ó, fiam, be szép vonása ez a bíboros jellemének, és mennyire rácsáfol majd a sok rosszindulatú híresztelésre; negyven millió, évek hosszú során át összegyűjtve, s egy csapásra királyi kincstárt gazdagítva... valóban a hú alattvaló és az igaz keresztény cselekedete.

A királyné még egyszer szemügyre vette az okiratot, azután visszaadta XIV. Lajosnak, aki megremegett, amikor az óriási összeget kimondotta.

Fouquet néhány lépést hátrált, és hallgatott.

A király neki is odaadta az írást.

A pénzügyminiszter csak egy pillantást vetett rá büszke tekintetével, azután meghajolt, és így szólt:

- Igen, felség, amint látom, adományozás.

- Válaszolnia kell, fiam - mondotta Ausztriai Anna.

- Hogyan, Madame?

- Úgy, hogy meglátogatja a bíborost.

- De hiszen csak egy órája váltam el őeminenciájától.

- Akkor írjon, felség.

- Írjak! - szólt a fiatal király kissé ellenkezve.

- Ejnye, fiam - mondotta Ausztriai Anna -, azt tartom, az a férfiú, aki ilyen ajándékot ad, joggal elvárhatja, hogy siessünk megköszönni.

Majd a pénzügyminiszterhez fordult:

- Nem osztja véleményemet, Fouquet úr?

- Az ajándék valóban megéri a fáradságot, Madame - felelte a pénzügyminiszter, s hangjának nemes csengése nem került el a király figyelmét.

- Fogadja hát el, és köszönje meg - mondotta Ausztriai Anna.

- Mit szól hozzá, Fouquet úr? - kérdezte XIV. Lajos.

- Felség, tudni akarja, mi a véleményem?

- Igen.

- Köszönje meg, felség...

- Lám! - szólt Ausztriai Anna.

- De ne fogadja el - folytatta Fouquet.

- És miért ne? - kérdezte Ausztriai Anna.

- De hiszen Madame maga adta meg rá a feleletet - mondotta Fouquet -, mondván: a királyoknak nem lehet, és nem is szabad alattvalóiktól ajándékot elfogadniok.

A király szótlanul hallgatta a két ellentmondó véleményt.

- De negyven millió - mondotta Ausztriai Anna.

- Tudom - felelte Fouquet nevetve -, negyven millió szép összeg, még egy király lelkiismeretét is kísértésbe vihetné.

- Uram - vitatkozott vele Ausztriai Anna -, ahelyett, hogy lebeszélne a királyt az ajándék elfogadásáról, inkább hívja fel figyelmét, hiszen ez hivatali kötelessége is, hogy negyven millió valóságos vagyon.

- Éppen azért, Madame, mert a negyven millió vagyonnak számít, éppen azért ezt mondom a királynak: Felső, nem királyhoz illő dolog egy alattvalótól húszszer frank értékű hat lovat elfogadni, de megbecstelenítő dolog, ha a király a vagyont egy másik alattvalójának köszönheti, aki nem nagyon válogatott az eszközökben, amelyek ennek a vagyonnak megszerzését szolgálták.

- Uram, nincs joga a királyt leckéztetni - mondotta Ausztriai Anna -; szerezzen neki inkább negyven milliót annak helyében, amit ezáltal elveszít.

- Megkaphatja a király abban a pillanatban, amikor akarja - felelte a pénzügyminiszter, és meghajolt.

- Igen, úgy, hogy a népből préseli ki - mondotta Ausztriai Anna.

- Ejnye, Madame - felelte Fouquet -, ezt a negyven milliót, amelyet az okirat értelmében ajándékoznak, nem a népből préselték-e ki? Egyébként őfelsége a véleményemet kérte, s én megmondtam; ha őfelsége közreműködésemet fogja kérni, ugyanígy minden tőlem telhetőt megteszek.

- Rajta, rajta, fiam, fogadja el az ajándékot - mondotta Ausztriai Anna. - Fölötte áll a híreszteléseknek és a magyarázatásoknak.

- Utasítsa vissza, felség - mondotta Fouquet. - Amíg egy király életben van, mindig a saját lelkiismerete a mérvadó, és tulajdon vágya a bírója, de ha meghalt, az utókor ítélőszéke mondja nagyra, vagy bélyegzi meg tetteit.

- Köszönöm, anyám - felelt rá XIV. Lajos, tiszteletteljesen meghajolva a királyné előtt -; köszönöm, Fouquet úr - mondotta udvariasan, és jelt adott a miniszternek, hogy távozhat.

- Elfogadja? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Még meggondolom - felelte a király, és közben Fouquet-ra nézett.

48 Agónia

Még aznap, amikor az adományozó okmányt elvitték a királyhoz, a bíboros átvitette magát Vincennes-ba. A király és az udvar szintén vele ment. A hatalmas fáklya utolsó fellobbanása még mindig elég fényt vetett, hogy sugárzásával elnyomjon minden más fényt. A fiatal XIV. Lajos különben, mint láttuk, hű bolygója volt, és élete utolsó percéig minisztere gravitációjának irányában mozgott. A bíboros betegsége, mint ahogy Guénaud megjósolta, rosszabbodott, többé már nem köszvényroham volt, hanem a halál rohama. Aztán volt még valami, ami az agonizáló miniszter utolsó perceit még gyötrelmesebbé tette: Mazarin nagyon nyugtalankodott a királynak küldött donációslevél miatt, amit Colbert szerint a király nem fog elfogadni, hanem visszaküldi neki. Mazarin, mint láttuk, nagyon bízott titkára jóslataiban, csakhogy hatalmas összegekről volt szó, és bármily lángeszű volt is Colbert, a bíboros időközönként azt gondolta magában, hogy a theatinus is tévedhetett, és neki éppoly kilátása van a mennybéli üdvösségre, mint arra, hogy XIV. Lajos visszaküldi a millióit.

Egyébként mennél tovább késlekedett az ajándék visszautasítása, Mazarin annál inkább belátta, hogy negyven millió megér némi kockázatot, különösen olyan kétes dolog tekintetében, mint a lélek.

Mazarin mint bíboros és mint első miniszter, kis híján ateista és teljesen materialista volt.

Valahányszor nyílt az ajtó, hirtelen odafordult, azt hívén, hogy a szerencsétlen donáció érkezik vissza, aztán, mikor csalódott reményében, sóhajtva visszafeküdt, és újra, és még jobban érezte egy percre már-már elfelejtett kínját.

Ausztriai Anna szintén elkísérte a bíborost; szíve mélyén, bár a kor már önzővé tette, sajnálta Mazarint, egyesek szerint úgy is mint asszony, mások szerint úgy is mint királyné.

Így hát arca szinte már előre gyászt öltött, és az egész udvar követte példáját.

Lajos, hogy arcán ne lássék meg, ami lelke mélyén lejátszódik, rendületlenül lakosztályában maradt, s dajkája volt az egyetlen társasága; minél inkább érezte közeledni az időt, amikor megszűnik számára minden kényszerítés, annál alázatosabbnak és türelmesebbnak mutatkozott, begombolkozva, mint minden erős ember, akinek valami célja van, hogy a döntő pillanatban annál hatásosabban léphessen fel.

Az utolsó kenetet titokban adták fel a bíborosnak, aki most is ragaszkodott színjátszó szokásaihoz, s küzdött a látszat, sőt a valóság ellen, s betegágyában fogadta az embereket, mintha csak valami múltó baja volna.

Guénaud is a legteljesebben őrizte titkát, akárhogy faggatták, akárhogy firtatták, nem felelt egyebet, legfeljebb ezt: „Őminenciája még tele van ifjúi erővel, de valamennyiünk felett Isten akarata uralkodik, és ha Isten úgy határoz, hogy a halál lesújt valakire, akkor le is sújt.”

Diszkrécióval, tartózkodással és előszeretettel hangoztatott szavait két ember kommentálta nagy érdeklődéssel: a király és a bíboros.

Mazarin a Guénaud jóslata ellenére még ámitotta magát, vagyis helyesebben: oly jól játszotta szerepét, hogy még a legravaszabb emberek is, azt állítva, hogy a bíboros hitegeti magát, csak azt bizonyították, hogy felültek színjátékának.

Lajos két nap óta nem látta a bíborost, egész figyelmével a donáció felé fordult, amely annyira foglalkoztatta Mazarint; voltaképpen határozottan tudta, hányadán áll vele Mazarin. XIII.

Lajos fia, atyja példájára, annyira nem volt király eddig,⁷⁶ hogy a legmohóbban vágyott bár az igazi királyságra, egyszersmind rettegett is tőle, mint ahogy az ember ismeretlen dologtól fél. Most tehát elhatározta, amit egyébként senkivel se közölt, hogy Mazarinnal négyszemközt fog tárgyalni. Ausztriai Anna, mivel mindig a bíboros betegágya mellett tartózkodott, szerzett elsőnek tudomást a király kívánságáról, ő közölte a haldokló Mazarinnal, aki a híre összerendezte.

Mi célja lehet XIV. Lajosnak, hogy négyszemközt akar vele tárgyalni? Vissza akarja adni az adományt, ahogy Colbert mondta? Vagy pedig köszönettel meg akarja tartani, mint ő maga gondolja? Mégis, úgy érezvén, hogy a bizonytalanság csak fokozza szenvedését, a haldokló egy percig sem habozott:

- Őfelségét szívesen látom, rendkívül szívesen látom - kiáltott fel az ágy fejénél ülő Colbertnek szemmel jelt adva, amit Colbert meg is értett tökéletesen. - Asszonyom - folytatta Mazarin -, felséged, ugyebár, kegyeskedik meggyőzni a királyt, hogy a tiszta igazságot mondom.

Ausztriai Anna felkelt; ő is szerette volna sürgősen tudni, mi lesz azzal a negyven millióval, amely titokban mindenkit foglalkoztatott.

Amikor Ausztriai Anna kiment, Mazarin nagy erőlködéssel felkönyökölt, és így szólt Colbert-hoz:

- Ó, jaj, Colbert, micsoda két rettenetes nap volt ez! Két halálosan kínos nap, és amint látod, még semmi újság amonnan.

- Türelem, monsignore - szólt Colbert.

- Megörültél, te szerencsétlen! Türelemre intesz! Ó, Colbert, hiszen te kicsúfolsz engem. Haldoklom, és te azt mondd, várjak.

- Eminenciás uram - felelte Colbert szokott hidegvérével -, lehetetlen, hogy másként történjék, mint ahogy előre megmondtam. Őfelsége azért látogatja meg, mert személyesen adja vissza az adományt.

- És te csakugyan elhiszed ezt? Hát én éppen az ellenkező véleményen vagyok, meggyőződésem, a király azért jön, hogy megköszönje a negyven milliót.

Ebben a pillanatban visszatért Ausztriai Anna; az előbb fiához menvén, Mazarin előszobájában egy új kuruzslóval találkozott.

A kuruzslónak valami pora volt, amellyel állítólag meg lehetett volna menteni a bíborost. Ausztriai Anna ebből a porból vitt be Mazarinnak mintát.

Csakhogy Mazarin nem azt a csodaszert várta. Rá se akart nézni az orvosságra, kijelentette, hogy az élet egyáltalában nem éri meg azt a fáradságot, amit fenntartására pazarolnak. De alig mondta ki ezt a bölcs aforizmát, hirtelen elárulta eleddig féltve őrzött titkát.

- Nem ez a legfontosabb mai helyzetemben, Madame - mondta. - Két nappal ezelőtt egy kis donációt küldtem a királynak, s mind a mai napig őfelsége, bizonyára gyengédségből, nem tett róla említést; de közeledik a véleménynyilvánítás perce, és kérem felségedet, mondja meg, mi a király nézete az ügyről.

Ausztriai Anna már éppen felelt, de Mazarin megállította.

76 XIII. Lajos 1610-ben, kilencéves korában került trónra, s előbb anyja, Medici Mária, majd Richelieu gyámkodása alatt uralkodott.

- Az igazat mondja meg, Madame, Isten nevében kérem, csak az igazat! Ne áltasson hiú reménységgel egy haldoklót.

Nem folytatta, mert Colbert pillantása azt mondta neki, hogy rossz úton jár.

- Tudom - szólt Ausztriai Anna, és megfogta a bíboros kezét -, tudom, hogy eminenciád milyen nagylelkű volt, és fiannak nem kis ajándékot adott, mint szerényen mondja, hanem hatalmas adományt; tudom azt is, hogy kínosan érintené eminenciádat, ha a király...

Mazarin megfeszített figyelemmel leste a királyné szavait. - Ha a király? - szólt.

- Ha a király - folytatta Ausztriai Anna - nem fogadná el jó szívvvel azt, amit oly nemes lélekkel ajánlott föl neki.

Mazarin úgy hanyatlott vissza párnájára, mint Pantaleone,⁷⁷ vagyis annak az embernek a kétségbeesésével, aki belenyugszik a hajótörésbe; de azért maradt még annyi ereje és lélekjelene, hogy Colbert-ra olyan pillantást vessen, amely felér tíz szonettel, vagyis tíz költeménnyel.

- Mert a visszautasítást - mondta a királyné - valamiképp sértésnek tekintette volna, ugye?

Mazarin csak a vánkoson görgette a fejét, de egyetlen szót sem szólt. A királyné félreértette, vagy úgy tett, mintha félreértene.

- Ezért jó tanácsommal közbenjártam a királynál - folytatta Ausztriai Anna -, és minthogy egyesek, mert kétségkívül irigylik eminenciádtól a dicsőséget, amit ezzel a tettevel szerez, mindenképp be akarják bizonyítani a királynak, hogy vissza kell utasítania eminenciád adományát, én kemény harcot vívtam eminenciád érdekében, és oly sikerrel, hogy remélem, nem fogja ilyen sérelem érni.

- Ó - mormogta Mazarin bágyadtan -, felségednek ezt a szolgálatát nem felejttem el még hátralévő néhány órányi életem egyetlen percében sem!

- Különben nem hallgathatom el - folytatta Ausztriai Anna -, hogy nem könnyen sikerült véghezvinnem.

- A pokolba is! Elhiszem!... Ó, jaj!

- Jaj Istenem, mi baja?

- Valósággal meggyulladok.

- Nagy fájdalmai vannak?

- Mint az elkárhozottak a pokolban.

Colbert szeretett volna a föld alá süllyedni.

- Akkor tehát - szólalt meg Mazarin - felséged azt hiszi, hogy a király azért jön... (itt elhallgatott néhány másodpercre)... hogy köszönetét fejezze ki?

- Azt hiszem - felelte a királyné.

Mazarin még egy gyilkos pillantással sújtotta Colbert-t.

Ebben a pillanatban az ajtónállók a király érkezését jelentették a népes előszobában. Ez a hír hatalmas zűrzavart támasztott, és Colbert, felhasználva az alkalmat, besurrant az ágyas szoba függönye mögé. Ausztriai Anna felállt, és állva várta be fiát. XIV. Lajos megjelent a küszöbön, tekintetét mereven rászégezve a haldoklóra, aki már annyi fáradságot se vett magának, hogy megmozduljon ama király érkezésére, akiről azt hitte, nincs mit várnia tőle.

⁷⁷ Az olasz komédia jellegzetes figurája: zsugori, köhögő, krákogó, tudálékos vénember.

Egy inas karosszéket gördített a bíboros ágya mellé, Lajos először anyját köszöntötte, aztán a bíborost, végül helyet foglalt. Utána leült a királyné is.

Ekkor a király hátranézett, a lakáj megértette tekintetét, és intett azoknak, akik a szobába sereglettek, hogy távozzanak, amire az ajtófüggönyök körül ólálkodó udvaroncok mind eltávoztak.

A bársonyfüggönyök leomlottak, s a szobában nyomasztó csend támadt. A király még nagyon fiatal volt és félénk, gyermekkori mestere előtt, akit most az agónia fenségében mégjobban tisztelt; nem merete tehát megkezdeni a társalgást, mert érezte, hogy minden szónak fontossága van, nemcsak a földi, hanem a túlvilági dolgokra nézve is.

A bíborost magát ebben a pillanatban egyetlen dolog foglalkoztatta: az adománylevél. Nem a szenvedés véste arcára a levertséget, nem az tette tekintetét komorrá, hanem a feszült várakozás, hogy mikor hallja meg a király szájából azt a hálálkodó szót, amely egy csapásra megöli minden reményességét.

A csendet Mazarin törte meg.

- Felsőged most itt, Vincennes-ben, telepedett le?

Lajos igenlően bólintott.

- Ez igen nagy kegy - folytatta Mazarin -, amellyel kitüntet egy haldokló embert, s halálát ezzel enyhíteni fogja.

- Remélem - felelte a király -, hogy nem egy haldoklót látogattam meg, hanem egy beteget, aki csakhamar felgyógyul.

A bíboros a fejével olyan mozdulatot tett, amely ezt jelentette: „Felsőged nagyon kegyes, de én már azt jobban tudom!”

- Ez az utolsó látogatása, felség - mondta fennhangon -, bizony, ez az utolsó.

- Ha így van, bíboros úr - szólt XIV. Lajos -, akkor most utoljára kérem tanácsát annak, aki mesterem, és akinek olyan sokkal tartozom.

Ausztriai Anna asszony volt, nem tudta visszafojtani könnyeit. Lajos maga is nagyon megindult, és Mazarin még jobban meg volt hatva, mint két vendége, csak hogy ő más okból. Újra csend támadt. A királyné megtörölte könnyes orcáját, és Lajos is erőt vett magán.

- Azt mondtam - folytatta a király -, hogy sokkal tartozom eminenciádnak.

A bíboros csaknem felfalta tekintetével XIV. Lajost, mert érezte, hogy érkezett a döntő pillanat.

- És - szólt a király - mai látogatásom fő célja, hogy megköszönjem eminenciádnak barátságát utolsó tanújelét, amit hozzám juttatott.

A bíboros orcája beesett, szája félig kinyílt, és élete legszánalmasabb sóhajtása készült kifakadni kebléből.

- Felsőged - szólt -, kifosztottam szegény családomat, tönkretettem enyéimet, de legalább nem mondhatja senki, hogy nem áldoztam fel mindenemet a királynak.

Ausztriai Anna ismét felzokogott.

- Kedves Mazarin úr - mondta a király sokkal komolyabb hangon, mint ahogyan fiatal korától várni lehetett volna -, amint látom, félreértette szavaimat.

Mazarin felkönyökölt.

- Eszem ágában sincs tönkretenni szegény családját, vagy megrövidíteni kedves embereit. Ó, erről szó sem lehet.

„Ahá! Most visszaad valami hitvány morzsát - gondolta magában Mazarin. - Legyünk rajta, hogy legalább mennél nagyobb legyen a morzsa.”

„A király elérékenyedik és nagylelkűsködik - gondolta magában a királyné. - Vigyázzunk, hogy érzelmességében ki ne dobja a pénzt az ablakon. Hiszen talán soha többé nem kínálkozik ily alkalma a meggazdagodásra.”

- Felség - mondta hangosan a bíboros -, családom igen nagy, és unokahúgaim igencsak megsínylik majd, ha nem élek többé.

- Ó - szólt közbe a királyné -, családja miatt sose nyugtalankodjék, kedves Mazarin úr: barátai a mi barátaink, unokahúgai pedig az én gyermekeim, őfelsége húgai lesznek. És ha Franciaországban valaki kedvezményhez juthat, akkor elsősorban eminenciád szerettei lesznek azok.

„Füst! Csak füst!” - gondolta magában Mazarin, mert mindenkinél jobban tudta, mennyire lehet a királyok ígéretében bízni.

XIV. Lajos a haldokló arcáról leolvasta gondolatait.

- Nyugodjék meg, kedves Mazarin úr - mondta a király, szomorú mosoly mögé rejtve a gúnyt -, a Mancini kisasszonyok eminenciádban ugyan legdrágább kincsüket veszítik el, de azért mégis ők lesznek Franciaország leggazdagabb örökösői; és minthogy nekem akarta adni hozományukat...

A bíboros lihegve figyelt.

- Én visszaadom nekik - folytatta Lajos, közben kebléből elővette és a bíboros elé tette az adományról szóló pergamentekercset, amely két nap óta annyi vihart támasztott Mazarin lelkében.

- Nem megmondtam, monsignore? - mormogta a függöny mögül egy hang, mint valami lehelet.

- Felséged visszaadja donációmat! - kiáltott fel Mazarin, s annyira megzavarta a váratlan öröm, hogy még a jószívű adakozó szerepéről is megfeledkezett.

- Felséged visszaadja a negyven milliót! - kiáltott fel Ausztriai Anna, annyira elképedve, hogy kiesett a lesújtott nő szerepéből.

- Visszaadom, bíboros úr, visszaadom, anyám - felelte XIV. Lajos, és kettétépte a pergamentekercset, amit Mazarin még nem mert átvenni. - Megsemmisítem ezt az okiratot, amely kifosztana egy egész családot. Az a vagyon, amelyet őeminenciája az én szolgálatomban gyűjtött, az övé, és nem az enyém.

- De felség! - kiáltott Ausztriai Anna. - Felséged elfelejti, hogy a pénztárában már tízezer tallérja sincs!

- Madame, első uralkodói tettemet most vittem véghez, és remélem, méltón kezdtem meg általa uralkodásomat.

- Felségednek igaza van! - kiáltott fel Mazarin. - Felséged tette igazán nagy és nemes cselekedet...

És Mazarin gondosan megvizsgálta egytől egyig a darabkákat, a takaróján szétszórt papírt, mert meg akart győződni, hogy csakugyan az eredeti donációs levelet tépte-e szét a király, nem pedig valami másolatát-e.

Pillantásával végre megtalálta azt a darabkát, amelyen saját névalírása volt, és szinte alétlan hanyatlott vissza párnájára.

Ausztriai Anna, nem tudva keserűségét elpalástolni, égnek emelte a karját és a szemét.

- Ó, felség - mondta Mazarin -, áldja meg az Isten! Egész családom áldani, szeretni fogja felségedet!... *Per Bacco!*⁷⁸ Ha valaha is elégedetlenségre ad okot a családom, csak ráncolja össze a szemöldökét, felség, és én felkelek síromból!

Ez a komédia nem érte el a királynál azt a hatást, amire Mazarin számított. Lajos esze már egészen más, fontosabb dolgokon járt, Ausztriai Anna pedig úgy dült-fült haragjában fia nagylelkűsége és a bíboros kétszínűsége miatt, hogy felemelkedett helyéről, és eltávozott a szobából, csöppet sem törődve vele, hogy ez ellentmond a gyászának.

Mazarin mindent megsejtett, s félve, hogy XIV. Lajos meggondolhatja magát, másfelé akarta terelni a király gondolatait, és elkezdett jajgatni, kiabálni, akárcsak Scapin abban a pompás bohózatban, amit a mogorva és dörmögő Boileau szemére mert vetni Molière-nek.

Mazarin jajgatása azonban lassankint lecsillapodott, és amikor Ausztriai Anna kiment a szobából, hirtelen meg is szűnt.

- Bíboros úr - szólt a király -, van-e valami mondanivalója számomra?

- Felsőges uram - felelte Mazarin -, máris maga a bölcsesség és okosság; nagylelkűségéről nem is beszélnek. Amit az imént tett, elhomályosít mindent, amit nagylelkű emberek valaha, akár az ókorban, akár az újabb időkben tettek.

A király hidegen hallgatta ezt a dicséretet.

- Tehát csak köszönetet mond, monsignore, és tapasztalatai gazdagságából, amely híresebb, mint az én bölcsességem, okosságom és nagylelkűségem együttvéve, nem nyújt semmiféle baráti útmutatást, aminek hasznát vehetném a jövőben?

Mazarin egy pillanatig elgondolkodott.

- Felsőged az imént - szólt a bíboros - nagy jót tett velem, vagyis családommal.

- Erről többé ne beszéljünk - szólt a király.

- A negyven millió fejében, amelyet felséged királyi gesztussal visszaadott, én is adok felségednek valamit.

XIV. Lajos oly mozdulatot tett, amely tisztán kifejezte, hogy mindenféle hízelgés rosszul esik neki.

- Tanácsot adok felségednek - folytatta a bíboros -, oly tanácsot, amely többet ér a negyven milliónál.

- Bíboros úr! - szólt közbe Lajos.

- Felsőg, hallgassa meg tanácsomat.

- Hallgatom.

- Jöjjön közelebb, felség, mert nagyon gyöngye a hangom. Közelebb, felség, még közelebb.

A király a haldokló ágya fölé hajolt.

- Felsőg - mondta Mazarin oly halkán, hogy hangja mintha sír mélyéről hatolt volna a király fülébe -, sohase legyen főminisztere.

78 Teringettét. (olaszul)

Lajos visszaegyenszedett, és meglepetten nézett Mazarinra. Tanácsa vallomás volt. Mazarin őszinte vallomása valóban kincset ért. A bíboros hagyatéka csak ebből a néhány szóból állott, de ez a néhány szó megért negyven milliót.

A király egy pillanatra szinte elkábult. Mazarin ellenben úgy tett, mintha valami magától értetődő dolgot mondott volna.

- Végül pedig: nincs-e családja tagjain kívül valaki - kérdezte a király -, akit figyelmembe ajánl, Mazarin úr?

Az ágy függönye mögül halk kapirgálás hallatszott. Mazarin megértette a jelzést.

- De van, felség - felelte élénken. - Felsőged figyelmébe ajánlok egy nagyon okos, becsületes és ügyes embert.

- Mondja meg a nevét, bíboros úr.

- A neve még ismeretlen felséged előtt: Colbert, az intendánsom. Próbálkozzék meg vele, felség - tette hozzá Mazarin hangsúllyal. - Minden dolog, amit megjósolt, úgy teljesedett be, ahogy előre megjövendölte. Biztos tekintete van, és sohase téved. Felsőgednek sokkal tartozom, de azt hiszem, ha odaadom Colbert-t, leróttam minden tartozásomat.

- Jól van - felelte XIV. Lajos kissé hidegen, mert Colbert nevét csakugyan nem ismerte még, és a bíboros elragadtatását csak a haldokló önkívületének tudta be.

A bíboros hátrahanyatlott párnájára.

- Most pedig Isten velem, felség... Isten velem! - mormogta Mazarin. - Fáradt vagyok, és még nehéz út áll előttem, amíg új uram elé kerülök... Isten velem, felség!

Az ifjú királynak könny szökött a szemébe. A haldokló fölé hajolt, aki félig már halott volt, aztán gyorsan kiment a szobából.

Colbert első szereplése

A haldokló és a király egyaránt aggodalmas éjszakát töltött el: a haldokló a kínjaitól való megszabadulását várta, a király azt leste, mikor derül fel szabadsága.

Lajos nem feküdt le. Egy órával azután, hogy a bíboros szobájából távozott, XIV. Lajos megtudta, hogy a haldokló, amikor kissé magához tért, szép ruhába öltöztette, megfésültette magát, kifestette az arcát, és még fogadni is akarta a nagyköveteket. Mint Augustus császár, bizonyára ő is valami színháznak tekintette a világot, és tiszta, csinos külsővel akarta eljátszani a komédia utolsó felvonását.

Ausztriai Anna nem jelent meg többé a bíboros szobájában, nem is volt ott már semmi dolga. Az illendőségi szabályok szolgálták ürügyül elmaradására. Mazarin nem is érdeklődött iránta: nagyon a szívére vette a tanácsot, amit a királyné a fiának adott.

Éjfél tájban Mazarin, még mindig kifestve, agonizálni kezdett. Addigra átnézte végrendeletét, és minthogy ez a végrendelet pontosan tartalmazta végső akaratát, ő pedig félt, hogy gyöngeségét kihasználva, rábírhadják a végrendelet valamelyes megváltoztatására, Colbertnek, aki a hálószobájához vezető folyosón oly éberem örködött, mint a leghűségesebb őrszem, kiadta a jelszót.

A király bezárkózott lakosztályába, s dajkáját óránként odaküldte Mazarinhoz, azzal a paranccsal, hogy hozza el neki a bíboros állapotáról szóló orvosi jelentést.

Értesült róla, hogy Mazarin felöltöztette, kifestette, megfésültette magát, és fogadta a nagyköveteket, majd kisvártatva megtudta, hogy mondják már a haldoklóért való könyörgést.

Éjszaka egy órakor Guénaud megpróbálkozott a végső, úgynevezett drasztikus kezeléssel, amelyet csak a végső veszedelem idején alkalmaztak. Még a letűnt bajnívó korból, amely azóta az új időknek adta át helyét, maradt fenn ez a régi szokás, amikor még azt hitték, hogy a halált valami titkos jó vágással ki lehet védeni.

Mazarin megkapta a kezelést, s körülbelül tíz percig könnyebben lélegzett. Nyomban parancsot adott, hogy terjesszék híret: a bíboros válságos állapota jóra fordult. A király homlokát erre a hírre ellepte a hideg veríték, mert már megpillantotta volt szabadsága hajnalát, és a rabszolgaság most sötétebbnek és elviselhetlenebbnek tűnt fel előtte, mint valaha. De a következő jelentés egészen megváltoztatta a dolgok arcát. Mazarin már alig lélegzett, és alig-alig tudta figyelemmel kísérni a haldoklók imáit, amelyeket a Saint-Nicolas-des-Champs plébános mondott ágya mellett. A király folytatta izgatott járkálását a szobájában, közben különféle iratokat vizsgálva, amiket egy kis kazettából vett elő, ennek pedig egyetlen kulcsa nála volt. A dajka harmadszor is elment hírekért; Mazarin úr pompás szójátékot csinált, és elrendelte, hogy újra-firnájszozzák a tulajdonát képező Tiziano-festményt, a *Florá*-t.

Végre reggel két óra felé a király nem tudott ellenállni a kimerültségnek, hiszen huszonnégy órája nem aludt. Legyőzte őt vagy egy órányi időre a fiatalság korában oly nagy hatalmú álmom. Hajnali négy óra felé dajkája lépett szobájába és felkeltette.

- Mi újság? - kérdezte a király.

- Hát, drága felség - szólt a dajka, és részvétteljes arccal összekulcsolta kezét -, a bíboros meghalt.

A király rögtön talpra ugrott, mintha acélrugó mozgatta volna.

- Meghalt! - kiáltott fel.
- Sajnos, meghalt.
- Biztos?
- Biztos.
- A hír hivatalos?
- Hivatalos.
- Közzétették?
- Még nem.
- Hát ki mondta neked, hogy a bíboros meghalt?
- Colbert úr.
- Colbert úr?
- Az hát.
- És Colbert biztosan tudja?
- Épp akkor jött ki a szobából, és előbb néhány pillanatig tükröt tartott a bíboros szája elé.
- Ahá! - szólt a király. - És aztán mit csinált Colbert úr?
- Kiment a bíboros úr szobájából.
- Hová ment?
- Utánam jött.
- Vagyis...
- Itt van kinn, felséges uram, az ajtó előtt várja a kegyes bebocsáttatást.

Lajos az ajtóhoz futott, maga nyitotta ki, és a folyosón megpillantotta az ott álló és várakozó Colbert-t. A király megremegett ennek a feketébe öltözött szobornak a láttán.

Colbert mély meghajlással üdvözölte a királyt, aztán két lépést tett feléje.

Lajos visszament a szobájába, és intett Colbert-nak, hogy kövesse.

Colbert belépett, Lajos kiküldte a dajkáját, s az távozóban betette az ajtót. Colbert szerényen álldogált az ajtó mellett.

- Milyen hírt hoz nekem, uram? - szólt Lajos, s nagyon zavarta, hogy arcára volt írva titkos gondolata, amit nem tudott eléggé elrejteni.
- A bíboros úr őeminenciája meghalt, felséges uram, és velem küldi felségednek utolsó üdvözlését.

A király egy pillanatig elgondolkodott. Figyelmesen nézte Colbert-t, nyilvánvalóan a bíboros utolsó óhaja jutott eszébe.

- Maga az a bizonyos Colbert úr? - kérdezte azután.
- Igen, felség.
- Őeminenciája hűséges szolgája, ahogy a bíboros úr mondta.
- Úgy van, felség.
- Tehát ismeri a bíboros néhány titkát?

- Valamennyit.

- Az elhunyt bíboros barátai és szolgálói kedvesek előttem, uram, és gondom lesz rá, hogy bejusson valamelyik udvari hivatalba.

Colbert meghajolt.

- Ha jól tudom, pénzügyekkel foglalkozik?

- Úgy van, felség.

- És a bíboros úr magára bízta pénzügyei intézését?

- A bíboros úr megtisztelt vele, felség.

- De személyesen a királyi családért sohase tett semmit, azt hiszem.

- Bocsánat, felség, én bátorkodtam adni a bíborosnak azt a tanácsot, amely évi háromszázezer frank megtakarítást jelent felségednek.

- Miféle megtakarítást, uram?

- Felséged bizonyára tudja, hogy a svájci testőrök ezüstcsipkét viselnek szalagjuk mindkét oldalán.

- Tudom.

- Nos, felség, én indítványoztam, hogy a szalagokra hamis ezüstműből készült csipkét tegyenek; nem venni észre, és százezer tallérből kitelik egy ezred élelmezése egy fél évre, vagy tízezer jó puska, vagy egy tíz ágyúval felszerelt háromárbovos, útra kész állapotban.

- Igaz - szólt XIV. Lajos, és most figyelmesebben megnézte az előtte álló embert -, és igazán helyénvaló takarékoság, különben is nevetséges, hogy éppen olyan csipkét viseljenek a katonák, mint a nemesurak.

- Nagyon örülök, hogy felséged igazat ad nekem - mondta Colbert.

- Más megbízást nem kapott a bíborostól? - kérdezte a király.

- Engem bízott meg a bíboros úr a főintendáns számadásainak felülvizsgálatával, felséges uram.

- Igazán? - szólt XIV. Lajos, aki már-már elküldte Colbert-t, de erre a szóra visszatartotta. - Hát magára bízta a bíboros Fouquet úr ellenőrzését? És mi az ellenőrzés eredménye?

- Hogy deficit van, felség. De ha felséged kegyes megengedni...

- Beszéljen, Colbert úr.

- Némi magyarázattal tartozom felségednek.

- Egyáltalán nem, uram. Ha ellenőrizte a számadásokat, kérem róla a kimutatást.

- Erről könnyebb dolog a világon nincs, felséges uram... a pénztár üres, pénz sehol sincs.

- Vigyázzon, uram, erősen támadja Fouquet úr sáfárkodását, pedig úgy hallottam, Fouquet ügyes ember.

Colbert elpirult, aztán elsápadt, mert érezte, hogy ettől a pillanattól fogva harcban áll azzal az emberrel, akinek a hatalma az elhunyt bíboros hatalmával vetekedett.

- Úgy van, felség, Fouquet rendkívül ügyes ember - felelte Colbert, és meghajolt.

- De ha Fouquet csakugyan ügyes ember, és még sincs pénz, akkor ki a hibás?

- Senkit se vádolok, felség, csak megállapítom a tényt.
- Helyes. Készítse el a számadását, és terjessze elém. Deficit van, azt mondja? De talán csak valami átmeneti hiány? És ha a kinnlevőséget megfizetik, visszatérül a pénz a kasszába?
- Nem, felség.
- Az idén talán nem, ami érthető. De a jövő évben?
- A jövő évi előirányzat is éppúgy el van költve, mint az ez évi.
- És az azutáni előirányzat?
- Fel van emésztve, akár a jövő évi.
- Mit nem mond, Colbert úr!
- Azt mondom, hogy felséged jövedelmei négy évre előre le vannak kötve.
- Akkor kölcsönt fogunk felvenni.
- Hármat is, felséges uram.
- Akkor hivatalokat létesítek, azután lemondatom a tisztségviselőket, a kapott pénz pedig befolyik a pénztárba.⁷⁹
- Ez lehetetlen, felség, hiszen már nyakra-főre létesültek névleges hivatalok, úgyhogy akik megkapták, élvezik a kedvezményeket. Ezért nem is mondhatja le őket felséged. Azonkívül a főintendáns úr minden egyes szerződés után egyharmad engedményt ad, úgyhogy a népet kisajtolják, de felségednek nincs belőle haszna.

A király heves mozdulatot tett.

- Magyarázza meg ezt, Colbert úr.
- Kérem felségedet, fejezze ki világosan gondolatát, és legyen szíves megmondani, mit magyarázzak meg.
- Igaza van, világosságra van szükség, ugye?
- Úgy van, felség, világosságra. Isten főként azért Isten, mert az ő szavára lőn világosság.
- Eszerint - szólt XIV. Lajos -, ha most, amikor a bíboros meghalt, és én végre király lettem, pénzre volna szükségem...?
- Felséged nem kapna.
- Hát ez mégiscsak furcsa, uram! A főkincstárnokom nem tudna pénzt szerezni?

Colbert lehajtotta hatalmas fejét.

- Hát az meg hogy lehet? - kérdezte a király. - Az állam jövedelmei annyira le vannak kötve, hogy nincs többé jövedelem?
- Úgy van, felség, annyira.

A király összeráncolta szemöldökét.

- Jó, akkor összegyűjtöm a rendelvényeket, tulajdonosaiktól engedményt csikarok ki, és olcsó áron likvidálom az egészszet.⁸⁰

⁷⁹ Franciaországban a XVI. századtól kezdve megvásárolhatóak bizonyos pénzügyi, igazságügyi stb. közhivatalok; a kincstárnak ez jelentős bevételi forrást jelentett; a szokást az 1789-es francia forradalom számolta fel.

- Lehetetlen, felséges uram, mert a rendelvények konvertálva vannak adóslevelekké, azok pedig a kényelmesebb felhasználhatóság és a tranzakciók megkönnyítése végett annyi felé vannak szabdalva, hogy az eredetük már fel sem ismerhetők.

Lajos összeráncolt szemöldökkel járt föl és alá.

- Hiszen ha ez így van, ahogy mondja, Colbert úr - jegyezte meg a király, és hirtelen megállt -, akkor tönkrementem, mielőtt még megkezdtem volna uralkodásomat?

- Ez az igazság - felelte a számok érzéketlen ellenőre.

- De valahol mégiscsak meg kellene lennie annak a pénznek?!

- Meg is van, felség, és mindenekelőtt elhoztam a lajstromot egy olyan összegekről, amit Mazarin úr nem akart belevenni a végrendeletébe, se egyéb okmányaiba, de amit rám bízott.

- Magára?

- Rám, felség, azzal a meghagyással, hogy szolgáltassam át felségednek.

- Micsoda! A végrendeletében lévő negyven milliót kívül?

- Úgy van, felség.

- Mazarin úrnak tehát egyéb vagyona is volt?

Colbert felelet helyett meghajolt.

- Ez az ember valósággal elnyelt mindent - mormogta a király. - Egyrésztől Mazarin, másrésztől Fouquet; talán több mint százmilliót csak ők ketten! Így aztán nem csodálom, hogy a kincstáram üres.

Colbert meg se moccant, csak várt.

- És az összeg, amit hoz nekem, jelentékeny? - kérdezte a király.

- Elég csinos összeg, felség.

- Mennyi?

- Tizenhárom millió frank, felség.

- Tizenhárom millió! - kiáltott Lajos lázasan, boldogan. - Tizenhárom milliót mondott, Colbert úr?

- Parancsára, felség, tizenhárom milliót mondtam.

- Amiről a világon senki sem tud?

- Amiről a világon senki sem tud.

- Ami a maga kezében van?

- Az én kezemben, felség.

- És mikor kaphatom meg?

- Két órán belül.

- De hát most hol van?

- A bíboros úr egyik városi házában a pincéjében, amely házát a végrendelet záradékában reám testálta.

80 A francia király és a régens az abszolút monarchiában - tehát 1789-ig - rendeleti úton nevezett ki köztisztviselőket, olyanokat is, akik megvették tisztségüket.

- Ismeri tehát a bíboros végrendeletét?
- Másolatom van róla, a bíboros úr aláírásával.
- Másolata?
- Úgy van, felség. Méltóztassék.

Colbert egyszerűen kivette zsebéből az írást, és átnyújtotta a királynak.

XIV. Lajos elolvasta a végrendeletnek a házra vonatkozó pontját.

- De hiszen itt csak a házról van szó, a pénzről nem tesz említést.
- Bocsánat, felség, az a lelkiismeretemben van.
- És Mazarin úgy megbízott magában?
- Miért ne, felség?
- Ő, aki mindenekfelett bizalmatlan ember volt?
- Velem szemben nem, amint láthatja felséged.

XIV. Lajos csodálkozva emelte tekintetét Colbert közönséges, de kifejező erejű arcára.

- Colbert úr, maga becsületes ember - szólt a király.
- A becsületesség nem erény, hanem kötelesség, felség - felelte Colbert hidegen.
- De vajon - kérdezte XIV. Lajos - nem a bíboros családját illeti-e ez a pénz?
- Ha a családját illetné, a bíboros úr megemlítette volna végrendeletében, akárcsak vagyona többi részét. Ha a családját illetné, akkor én a felséged javára való adományozólevél megszerkesztésekor a negyven milliót kívül ezt a tizenhárom milliót is bevettem volna.
- Micsoda! - kiáltott fel XIV. Lajos. - Maga fogalmazta a donációs levelet?
- Én, felség.
- És a bíboros mégis kedvelte? - kérdezte naivul a király.
- Megmondtam őminenciájának, hogy felséged nem fogja elfogadni az adományt - felelte Colbert ugyanazon a nyugodt hangon, amit már említettünk, és ami a leghétköznapibb alkalmakkor is egyfajta ünnepélyességet hordott magán.

Lajos végigsimított a homlokán.

- Ó - mormogta halkán -, milyen fiatal is vagyok én még ahhoz, hogy az embereken uralkodjam!

Colbert türelmesen megvárta, míg a király befejezi belső monológját.

- Hány órákor küldjem el a pénzt felségednek? - kérdezte.
- Ma éjjel tizenegykor. Azt akarom, hogy senkinek se legyen a pénzről tudomása.

Colbert nem felelt, mintha a király nem is neki szólt volna.

- Aranyrudakban vagy érmékben van az összeg?
- Érmékben, felség.
- Helyes.
- Hová küldjem?
- A Louvre-ba. Köszönöm, Colbert úr.

Colbert meghajolt és távozott.

- Tizenhárom millió! - kiáltott fel XIV. Lajos, mikor egyedül maradt. - Valóságos álom!

És két kezébe hajtotta fejét, mintha csakugyan álmodott volna.

Ám egy perc múlva felvetette fejét, hátrasimította szép haját, felállt, felrántotta az ablakot, és égő homlokát megfürösztyötte a friss levegőben, amely a fák édeskeserű leheletét és a virágok illatát hozta feléje.

A keleti szemhatáron már hajnalodott, és a nap első sugarai megaranyozták az ifjú király homlokát.

- Ez már uralkodásom hajnala - mormogta XIV. Lajos. - Égi jelt küldesz-e felém, mindenható Istenem?...

XIV. Lajos királyságának első napja

Reggel a bíboros halálának híre elterjedt a királyi palotában, és a királyi palotából kijutott a városba.

Fouquet, Lionne⁸¹ és Letellier miniszterek besiettek az ülésterembe, hogy tanácsot tartsanak.

A király nyomban magához hívatta őket.

- Uraim - szólt hozzájuk -, Mazarin bíboros úr meghalt. Eddig reá hagytam az ország kormányzását, de mostantól fogva magam kívánok kormányozni. Tanácsukat szükség esetén majd kikérem. Elmehetnek!

A miniszterek meglepetten néztek egymásra. Csak nagy nehezen tudták elfojtani mosolyukat, mert úgy látták, hogy a király, aki a kormányzás tekintetében teljes tudatlanságban nevelkedett, merő hiúságból oly terhet vállal magára, amelyhez gyöngye a válla.

Fouquet, a lépcsőn elbúcsúzva társaitól, így szólt:

- Nos, uraim, legalább ezt a gondot levették a vállamról.

És jóízűen nevetve beszállt hintójába.

A másik két miniszter, kissé nyugtalanzkodva az új fordulat miatt, együttesen tért vissza a városba.

A király egy óra felé fölkereste anyját, akivel nagyon bizalmas tanácskozást folytatott, aztán ebéd után csukott kocsiába szállt, és egyenesen a Louvre-ba hajtatott. Ott sokakat fogadott, és gyönyörűségét lelte benne, hogy az emberek arcán habozást és kíváncsiságot látott.

Estefelé megparancsolta, hogy zárják be a Louvre kapuit, kivéve a Szajna-partra nyíló kaput. Ez elé őrségül kétszáz svájci testőrt állított, akik egy szót se tudtak franciául, és megparancsolta, hogy nyissanak kaput, ha csomagokat hoznak, de mást ne engedjenek be, kifelé pedig semmit sem.

Nemsokára valaki körmével megkaparta a király dolgozószobájának ajtaját. A király maga nyitott ajtót, és megpillantotta Colbert-t, akinek legelső szava ez volt:

- A pénz felséged pincéjében van.

Lajos lement a pincébe, és személyesen vizsgálta meg az arany- és ezüstpénzekkel teli hordókat, amelyeket Colbert utasítására a király négy embere szállított le a pincébe; a kulcsot Lajos aznap reggel adta át Colbert-nak. Mikor a király szemlét tartott, Colbert-ral együtt visszatért lakosztályába. Colbert fagyos merevségét az önelégültség egyetlen sugara se melegítette fel.

- Uram - mondta Colbert-nak a király -, mit kíván jutalmul odaadó, becsületes eljárásáért?

- Egyáltalán semmit, felség.

- Semmit? Nem értem. Még a lehetőséget se, hogy szolgálatomba lépjen?

- Ha felséged nem adná is meg ezt a lehetőséget, ugyanígy szolgálnam. Az én szememben elképzelhetetlen, hogy ne legyek a király leghívebb szolgája.

- Pénzügyi intendáns lesz, Colbert úr.

81 Lionne, Hugues de (1611-1671) - rendkívül ügyes, művelt diplomata; Mazarin munkatársa, 1659-től államminiszter, 1663-tól külügyminiszter.

- De van még a főintendáns is, ugye, felség?
 - Természetesen.
 - Felség, a főintendáns a legnagyobb hatalom ebben az országban.
 - Igazán, azt hiszi? - szólt a király, és elvörösödött.
 - Egy héten belül eltapos engem, felséges uram, mert elvégre felséged rám bízta a pénzügyek ellenőrzését, ehhez azonban hatalom szükséges. Ha intendáns vagyok a főintendáns alatt, akkor egyszerűen alantasa leszek.
 - Tehát támaszt kíván... Nem bízik bennem?
 - Már voltam bátor kijelenteni felséged előtt, hogy Fouquet úr Mazarin életében ennek az országnak második embere volt, de amióta Mazarin meghalt, az ország első embere lett.
 - Uram, nem bánom, máma mindent a szemembe mondhat, de holnap, jegyezze meg, nem fogom eltérni.
 - Akkor tehát feleslegessé válok felségednek.
 - Máris az, ha fél, hogy az én szolgálatom kompromittálja.
 - Csak attól félek, hogy lehetetlenné teszik majd, hogy felségedet szolgáljam.
 - Tehát mit kíván?
 - Hogy felséged adjon mellém segítséget az intendánsi munkához.
 - A tisztség értéke kisebb lesz.
 - De biztonsága nagyobb.
 - Kiket óhajt maga mellé venni?
 - Breteuil, Marin, Hervard urakat.
 - Holnap kiadom a rendelkezést.
 - Köszönöm, felség!
 - Egyéb kívánsága nincs?
 - De volna még valami...
 - Mondja!
 - Hadd küldjek ki vizsgáló bizottságot!
 - Mire való ez a vizsgáló bizottság?
 - Hogy ítéljen az adóbérlők és adókezelők felett, akik tíz év óta hűtlenül kezelik a közpénzeket.
 - De... mire ítélje őket?
 - Hármat közülük fel kell akasztani, hogy a többinek elmenjen a kedve a jövőben a sikkasztástól.
 - Csak nem kezdem uralkodásomat kivégzésekkel, Colbert úr?
 - Azt hiszem, felség, inkább ezt, mint kínszenvedéssel végezni.
- A király nem felelt.
- Tehát beleegyezik felséged? - kérdezte Colbert.

- Meggondolom még.
- Akkor már késő lesz.
- Miért?
- Mert olyan emberekkel állunk szemben, akik, ha neszét veszik a dolognak, erősebbek lesznek nálunk.
- Szervezze meg hát azt a kivizsgáló bíróságot, uram.
- Meg fogom szervezni.
- Egyebet nem kíván?
- De, felséges uram, van még egy nagyon fontos dolog... Felsőged milyen jogokkal ruházza fel a pénzügyi intendaturát?
- Hát... én nem tudom, mi a szokásos.
- Felsőg, szükségem van rá, hogy az intendaturának fenntartott joga legyen az Angliával való levelezés elolvasására.
- Ez lehetetlen, uram, mert ezt a levelezést a tanácsülés szokta felbontani; a bíboros úr maga végezte mindig.
- Azt hittem, felséged ma reggel kijelentette, hogy nem lesz többé kabinetje.
- Úgy van, kijelentettem.
- Akkor legyen kegyes felséged ezentúl személyesen és egyedül elolvasni minden levelet, főként az Angliából érkezőket. Kivált ez utóbbihoz ragaszkodom.
- Uram, el fogja olvasni a leveleket, s nekem majd jelentést tesz róluk.
- És most, felséges uram, mi lesz az én hatásköröm a pénzügyekben?
- Mindaz, amit Fouquet úr nem csinál meg.
- Ez az, amit felségedtől kértem. Köszönöm, felséges uram, most nyugodtan távozom.

Ezzel csakugyan elment. Lajos utánanézett. Colbert alig lehetett száz lépésnyire a Louvre-tól, amikor a királyhoz futár érkezett Angliából. A király nézegette, vizsgálta a levél borítékát, aztán gyorsan felbontotta. Legelőször is II. Károly király levele tűnt a szemébe. Az angol király ezt írta fivérének, a francia királynak:

„Felsőged nagyon nyugtalan lehet Mazarin bíboros úr betegsége miatt; pedig a komolyan fenyegető veszély csak hasznára lehet felségednek. A bíboros az orvosa szerint menthetetlen. Köszönöm húgomra, lady Stuart Henriette-ra vonatkozó kedvező válaszát. Húgom egy hét múlva udvartartásával Párizsba utazik.

Jólesik nekem, hogy felséged megőrizte irányomban testvéri barátságát, és magam is szeretném még több joggal fivéremnek nevezni felségedet. Kiváltképpen jólesik bebizonyítanom, mennyire kedvében akarok jární. Felsőged titokban megerősítette Belle-Isle-en-Mert.⁸² Kár, hiszen mi sohase fogunk egymás ellen háborút viselni. Felsőgednek ez az intézkedése engem nem nyugtalanít, inkább elszomorít... Hiába dob ki milliókat! Mondja ezt meg minisztereinek, és higgye meg, hogy rendőrségem mindenről jól van informálva. Kérem szíves viszonzatszolgálatát, fivérem, alkalomadtán.

A király csöngetett, mire megjelent belső inasa.

⁸² Atlanti-óceáni sziget; a Fouquet család birtoka volt.

- Most ment el Colbert úr - szólt a király -, és nem lehet messze innen... Hívják vissza!

Az inas már teljesíteni készült a parancsot, de a király visszatartotta.

- Nem, mégse - mondta. - Átlátok én a szitán! Belle-Isle a Fouquet úr birtoka; Belle-Isle megerősítése annyi, mint Fouquet úr összeesküvése, leleplezése tönkretenné a főintendánst, a leleplezés pedig az angliai levelezés elolvasásának eredménye. Erre kellett tehát Colbert-nak az angliai levelezés. De hiába, mégsem támaszkodhatom csak erre az egy emberre; ő csupán a fej, nekem pedig szükségem van egy erős karra is.

Egyszer csak örvendezve felkiáltott.

- Volt nekem - fordult az inasához - egy testőrhadnagyom.

- D'Artagnan úr, felség.

- Nemrég hirtelen kivált a szolgálatomból.

- Úgy van, felség.

- Kerítsék elő, és holnap reggel, amikor felkelek, itt legyen!

Az inas meghajolt és távozott.

- Tizenhárom millió a pincémbe - mormogta a király. - Pénzügyeim Colbert kezében, kardom D'Artagnan markában: most már király vagyok!

51 Szerelem

Athos, megérkezése napján, a Palais-Royalban való kihallgatás után, mint láttuk, hazament a Saint-Honoré utcában levő lakására.

Ott találta Bragelonne vicomte-ot, aki már várt rá a szobájában, és közben Grimaud-val beszélgetett.

Nem volt könnyű dolog az öreg szolgálival beszélgetni; a titkát csak két ember tudta: Athos és D'Artagnan. Athosnak azért sikerült, mert Grimaud igyekezett a gazdáját beszéltetni, D'Artagnannak pedig azért, mert értette a módját, hogyan kell szólásra bírni Grimaud-t.

Raoul elbeszélte az angliai utazás történetét, és Grimaud el is mondta az egészet, részleteivel együtt, megfelelő számú kézmozdulat kíséretében, de összesen csak nyolc szóval. Mindenekelőtt kezének hullámzó mozgásával jelezte, hogy gazdájával együtt átkelt a tengeren.

- Valami kiküldetés volt? - kérdezte Raoul.

Grimaud feje bólintásával felelt:

- Igen.

- És a gróf veszélyeknek volt kitéve? - kérdezte Raoul.

Grimaud könnyedén vonogatta a vállát, mintha azt mondaná, hogy: „veszély nem volt se sok, se kevés”.

- De mégis miféle veszélyek vártak rá? - faggatta tovább Raoul.

Grimaud kézmozdulattal kardot mutatott, azután tüzet jelzett, végül rámutatott egy muskétára, amely a falon függött.

- A gróf úrnak tehát Angliában valami ellensége volt? - kiáltott fel Raoul.

- Monk - felelte Grimaud.

- Különös - folytatta Raoul -, hogy a gróf úr engem még mindig kezdő ifjúnak tekint, és nem akarja, hogy osztozzam vele kalandjai vagy veszélye dicsőségében.

Grimaud mosolygott.

Ebben a percben tért haza Athos.

A fogadós megvilágította a lépcsőt, és Grimaud, megismerve gazdája lépéseit, eléje futott, amivel elvágta a társalgás fonálát.

De Raoul, aki már elindult a kérdezgetés útján, nem tudott megállni, és amikor a gróf belépett, heves, de tiszteletteljes gyöngédséggel megragadta mind a két kezét.

- Miért van az, uram - mondta Raoul -, hogy veszélyes útra indul, és tőlem el sem búcsúzik, sem kardomat nem kéri segítségül. Pedig úgy illenék, hogy én legyek támasza, amióta erős vagyok. Hiszen férfinak nevelt! Ki akar tenni annak a kegyetlen eshetőségnek, hogy többé ne láthassam viszont?

- Ki mondta, Raoul, hogy az én utam veszélyes volt? - szólt a gróf, miközben kalpagját, kabátját átadta Grimaud-nak, aki előbb leoldotta kardját.

- Én - szólt Grimaud.

- S miért? - kérdezte szigorúan Athos.

Grimaud zavarba jött. Raoul megelőzte őt, és helyette felelt:

- Természetes, hogy Grimaud megmondta nekem az igazat. Ki szeresse, ki támogassa önt, ha nem én?

Athos nem felelt. Barátságos mozdulattal elküldte Grimaud-t, aztán leült egy karosszékbe, Raoul pedig ott maradt állva előtte.

- Tudom most már - kezdte az ifjú -, hogy az életét nemcsak fegyver, hanem tűzvész is fenyegette.

- Ne beszéljünk többet erről, vicomte - felelte szelíden Athos. - Igaz, hogy hirtelen utaztam el, de II. Károly király érdeke követelte gyors elutazásomat. Köszönöm, hogy aggódott értem, és tudom, hogy mindig számíthatok magára... Remélem, hogy nem szenvedett semmiben sem hiányt, míg távol voltam?

- Nem, uram, köszönöm.

- Meghagytam Blaisois-nak, hogy szükség esetén adjon magának száz tallért.

- Nem is láttam Blaisois-t.

- Micsoda? Hát nem is vette át a pénzt?

- A legutóbbi hadjáratban lovakat zsákmányoltam, ezek eladásából maradt még harminc tallérom, és Condé herceg úr volt oly szíves, hogy három hónappal ezelőtt nyeretett velem kétszáz tallért.

- Kártyázik? Ezt nem szeretem, Raoul!

- Sose játszom, uram, de Chantillyban egyszer a Hercegúr parancsára helyettesítettem őt a kártyajátékban... egy este, mikor futár érkezett a királytól. A Hercegúr megparancsolta, hogy a nyereséget tegyem el.

- Szokás ez Condé herceg házában, Raoul? - kérdezte Athos szemöldökét ráncolva.

- Szokás, uram. A Hercegúr minden héten valami ürüggyel ilyen előnyhöz juttatja egyik vagy másik nemesét. Ötven nemes szolgál öfenségénél: rám épp akkor került sor.

- Jól van! És jártak a herceggel Spanyolországban, ugye.

- Igen. Gyönyörű és rendkívül érdekes utat tettem.

- És egy hónapja már, hogy hazatértetek?

- Úgy van, uram.

- És azóta? Mit csinál egy hónap óta?

- Azóta?

- Azóta.

- Katonai szolgálatomat teljesítettem.

- Nem járt otthon La Fère-ben?

Raoul elpirult. Athos rászögezte tekintetét, és nyugodtan nézte.

- Nem jól teszi, ha nem hisz nekem - mondta Raoul. - Érzem, hogy elpirulok, de nem tehetek róla. A kérdése, amit volt szíves hozzám intézni, olyan jellegű, hogy izgalmat kelt bennem; pirulásomat ez a felindulás okozta, nem holmi hazugság.

- Tudom, hogy sohasem hazudik, Raoul.

- Soha, uram!

- De ezúttal nincs igaz, barátom: én mást akartam kérdezni.

- Jól tudom, mit akart kérdezni: hogy nem jártam-e Blois-ban?

- Úgy van.

- Nem jártam Blois-ban, és egyáltalán nem láttam azt a hölgyet, akire gondol.

Raoul hangja remegett, amikor ezeket a szavakat mondta. Athos, aki finomságok dolgában elismert nagy mester volt, rögtön hozzátette:

- Raoul, látom, hogy nehezebbre esik a válaszolás, hogy szenved.

- Nagyon szenvedek, uram: megtiltotta, hogy Blois-ba menjek és viszontlássam La Vallière kisasszonyt.

A fiatalember elhallgatott. A drága név, amelyet oly szívesen ejtett ki, megédesítette az ajkát, de a szívét hasogatta.

- És jól tettem, Raoul - szólt Athos. - Nem vagyok sem kegyetlen, sem igazságtalan apa; tisztelem az igaz szerelmet, de arra gondolok, hogy magára jövő... óriási jövő vár. Új korszak hajnala fényeskedik a szemhatáron. Az ifjú király, aki maga a lovagiasság szelleme, háborúba fog menni. A király hősiességéhez csak az hiányzik, hogy legyen egy zászlóalja fiatal és független hadnagyokból, akik rajongással vetik magukat a küzdelembe, és ezzel a kiáltással támadnak az ellenségre: „Éljen a király!”, nem pedig: „Isten veled, feleségem!...” Meg kell ezt értenie, Raoul. Akármilyen nyersnek látszik is gondolkodásom, nagyon kérem, higgyen nekem, és fordítsa el tekintetét ifjúságának amaz első napjairól, amikor megtanult szeretni, mert a puha gondtalanságnak ezek a napjai meggyöngítik a szívet, és képtelenné teszik olyan erős, maró szesz befogadására, amiket úgy hívnak, hogy dicsőség és balsors. Kérem, Raoul, tanácsomban ne lásson mást, mint azt a vágyamat, hogy hasznára legyek, azt az egyetlen törekvésemet, hogy megérjem boldogulását. Én azt hiszem, hogy magából még kiváló ember lehet. Menjen tehát egyedül az útján, akkor jobban, gyorsabban fog boldogulni.

- Uram, ha így rendelkezik, én engedelmeskedem - felelte Raoul.

- Rendelkezem! Hát ezt a választ adja nekem? - kiáltott Athos. - Rendelkezem!... Hiszen kiforgatja szavaimat értelmükből, minthogy szándékaimat is félreérti! Nem rendelkezték én, hanem kértem.

- Dehogyan is, uram, rendelkezett - makacskodott Raoul -, de ha csak kért volna is, a kérése még parancsolóbb lett volna, mint rendelkezése. Nem láttam azóta La Vallière kisasszonyt.

- De hiszen szenved!... szenved! - hajtogatta Athos.

Raoul nem felelt.

- Sápadtak, szomorúnak látom. Olyan nagyon erős szívében ez az érzés?

- Szünetélyes szerelem - felelte Raoul.

- Nem... csak megszokás.

- Tudja, uram, hogy sokat utaztam, hogy két esztendő távol töltöttem La Vallière kisasszonytól. Azt hiszem, két év alatt erejét veszti minden megszokás. Én azonban, amikor hazatértem, ha nem is jobban, mert ez lehetetlen, de éppen úgy szerettem La Vallière kisasszonyt, mint azelőtt. La Vallière kisasszony a legkiválóbb élettárs volna számomra; de önt földi istenemnek tekintem, uram... Az ön kedvéért minden áldozatot meghoznék.

- Rosszul tenné - felelte Athos. - Nekem nincs többé jogom magával rendelkezni. Nem kiskorú már, még a beleegyezésemre sincs szüksége. Egyébként azok után, amiket mondott, nem tagadnám meg a beleegyezésemet sem. Ha akarja, vegye feleségül La Vallière kisasszonyt.

Raoul összerezett, aztán így szólt:

- Nagyon jó hozzám, uram, és engedékenysége hálára kötelez, de nem fogadhatom el.

- Miért utasítja most vissza, Raoul?

- Mert lelke mélyén ellenzi ezt a házasságot, uram, nem ezt a nőt választotta volna számomra.

- Ez igaz.

- Én tehát nem makacskodom, várok.

- Vigyázzon, Raoul, nagyon komoly dolgot mondott.

- Tudom, uram, de megmondtam, hogy várok.

- Mire vár? Amíg én meghalok? - kérdezte Athos.

- Ó, uram! - kiáltott fel Raoul könnyektől remegő hangon. - Miért gyötör engem így, holott nem adtam okot semmi panaszra?

- Ez igaz, kedves fiam - felelte Athos, és összeszorította száját, hogy legyőzze meghatottságát, mely már-már úrrá lett rajta. - Nem akarom én elszomorítani, de nem tudom, mire akar várni... Addig vár talán, míg elfogy az irántam való szeretete?

- Ó, dehogy. Várok, míg csak meg nem változik a véleménye.

- Jól van, Raoul, próbára teszem. Meg akarok róla győződni, hogy La Vallière kisasszony is tud-e hűségesen várni.

- Remélem, hogy ő is tud várni.

- De vigyázzon, Raoul! Hátha La Vallière kisasszony nem vár? Ó, fiam, hiszen még oly fiatal, oly bizakodó és oly tapasztalatlan!... A nők pedig nagyon ingatagok ám!...

- De hiszen eddig még sohasem mondott nekem rosszat a nőkről, nem volt oka panaszkodni rájuk. Miért beszél tehát így, amikor éppen La Vallière kisasszonyról van szó?

- Igaza van - felelte Athos, és lesütötte szemét -, sohasem mondtam egy rossz szót a nőkről. Nem volt soha okom, hogy panaszkodjam rájuk; sohasem volt okom kételkedni La Vallière kisasszonyban, de minden eshetőségre gondolni kell, még a legvalószínűtlenebbre is. Hátha La Vallière kisasszony nem vár magára?

- Hogy értsem ezt, uram?

- Hátha másra veti a szemét?

- Másvalakire? - kérdezte Raoul, és elsápadt féltékenységében.

- Másvalakire - felelte Athos.

- Akkor azt az embert én megölöm - jelentette ki Raoul egyszerűen. - És megölök minden férfit, akire La Vallière kisasszony választása esik, mindaddig, amíg egyik ellenfelem meg nem öl engem, vagy amíg vissza nem nyerem La Vallière kisasszony szívét.

Athos megremegett.

- Mintha az imént - mondta komor, tompa hangon - földi istenének, zsinórmértékének nevezett volna engem, Raoul.

- Ó, csak nem tiltja meg, uram, hogy párbajozzam? - kérdezte remegve Raoul.

- És ha megtiltanám, Raoul?

- Akkor eltiltana a reménytől is, de következésképp nem tiltana el a haláltól.

Athos a vicomte-ra emelte tekintetét.

Raoul szomorú hangon, szomorú szemmel mondta legutóbbi mondatát.

- Elég ebből a szomorú tárgyból - mondta Athos. - Mindketten túlzásokra ragadtatjuk magunkat. Élje a világát, Raoul. Teljesítse katonai szolgálatát, szeresse La Vallière kisasszonyt, egyszóval éljen úgy, mint felnőtt férfi, hiszen be is lépett a férfikorba. Csak azt ne felejtse soha, hogy én nagyon-nagyon szeretem, és hogy, mint mondja, maga is szeret engem.

- Ó, gróf úr! - kiáltotta Raoul, szívére szorítva Athos kezét.

- Jól van, édes fiam! Most hagyjon magamra, pihenésre van szükségem. Igaz, most jut eszembe: D'Artagnan úr velem együtt megjött Angliából; tartozik neki egy látogatással.

- Örömmel megyek hozzá. Annyira szeretem D'Artagnan urat!

- Igaza van; D'Artagnan becsületes ember, derék lovag.

- És szereti önt - szólt Raoul.

- Erről meg vagyok győződve... Tudja a címét?

- De hiszen a Louvre-ban lakik, vagy a Palais-Royalban, ahol a király. Hát nem ő a testőrök parancsnoka?

- Nem, ez idő szerint szabadságon van, pihen... Ne keresse tehát szolgálati helyén. Egy bizonyos Planchet-nál megtudhatja a címét.

- Aki valaha inasa volt?

- Annál. Planchet most fűszerkereskedő.

- Tudom. A Lombardok utcájában.

- Azt hiszem... vagy egy másik utcában, az Arcis utcában.

- Meg fogom találni, uram, meg fogom találni.

- Adja majd át neki üdvözetemet, és hozza el őt hozzám vacsorára, még mielőtt hazautaznám La Fère-be.

- Meglesz, uram.

- Jó éjszakát, Raoul.

- Uram, új rendjelet látok a mellén, eddig sosem láttam. Fogadja szerencsekívánatomat.

- Az Aranygyapjas-rendjelet?... Igaz... Játékszer ez, fiam, már az ilyen magamfajta öreg gyermeknek se nagy mulatság... Jó éjt, Raoul!

D'Artagnan leckéje

Raoul másnap nem tudott D'Artagnannal találkozni, mint remélte. Csak Planchet-t találta otthon, nagy volt a fűszeres öröme, hogy viszontlátja a fiatalembert, Raoul pedig két-három olyan bókot mondott neki, ami harcias szellemére vonatkozott, és nem volt semmi fűszer-szaga. A rákövetkező napon azonban, Vincennes-ből visszatérőben, ötven dragonyos élén, akiket Condé herceg megbízásából vezetett Párizsba, Raoul a Baudoyer téren megpillantott egy embert, amint égnék emelt arccal egy házat nézeget, olyan pillantásokkal, mint amikor lovat szokott az ember vásárolni.

Ez a férfi polgári ruhát viselt, amely azonban katonazubbony módjára volt begombolva, fején egészen kis kalap volt, oldalán pedig hosszú kard ságrinbőrrel bevont hüvelyben; amint meghallotta a dragonyosok lovainak lépéseit, nem nézte többé a házat, hanem a dragonyosokat.

Ez az ember nem volt senki más, mint D'Artagnan; D'Artagnan gyalogosan, D'Artagnan, a hátán összekulcsolt kézzel, és mint ahogy az elébb a házat nézegette, most a dragonyosokra fordította figyelmét, és figyelmes szemét nem kerülte el egyetlen katona, egyetlen vállzsínor, egyetlen lópata sem.

Raoul a dragonyoscsapat egyik oldalán lovagolt, úgyhogy ő volt az utolsó, akit D'Artagnan észrevett.

- Ejh, ejh, fékomadta!

- Jól látnak szemeim? - kérdezte Raoul, és D'Artagnan felé lovagolt.

- Jól bizony. Adjon isten! - válaszolt az egykori testőr.

És Raoul meleg szeretettel szorította meg régi barátja kezét.

- Vigyázz, Raoul - szólt D'Artagnan -, az ötödik sor második lovának leesik a patkója, mire a Marie-hídhöz értek, már csak két szeg tartja.

- Várjon meg - szólt Raoul -, mindjárt visszajövök.

- Otthagyd a századodat?

- A zászlós majd helyettesít.

- Akarsz velem vacsorálni?

- Nagyon szívesen, D'Artagnan úr.

- Akkor végezz gyorsan, szállj le a lóról, vagy keríts nekem is egyet.

- Inkább mennék gyalogosan - s nyomban szólt a zászlós, az pedig átvette a század vezetését; Raoul aztán leszállt a lóról, lovát rábízta az egyik dragonyosra, és jókedvűen karon fogta D'Artagnant, aki mint szakértő, örömmel nézte Raoul katonás viselkedését.

- Vincennes-ből jössz? - kérdezte mindenekelőtt.

- Onnan, lovag úr.

- Mi újság a bíboros körül?

- Nagyon beteg, sőt azt is rebesgetik, hogy meghalt.

- Jó viszonyban vagy Fouquet úrral? - kérdezte D'Artagnan, megvető vállvonogatással jelezve, mennyire nem törődik Mazarin halálával.

- Fouquet úrral? - kérdezte Raoul. - Nem is ismerem.

- Kár, nagy kár - szólt D'Artagnan -, mert új király rendszerint új kreaturákkal veszi magát körül.

- Ó, a királynak nincs ellenem semmi kifogása - felelte az ifjú.

- Nem a koronás királyról beszélek - szólt D'Artagnan -, hanem a helyzet királyáról... Ahogy Mazarin meghal, Fouquet lesz a király. Nagyon jóba kell lenned Fouquet-val, ha nem akarsz egész életedre úgy megáporodni, mint ahogy én megáporodtam... Igaz, hogy, szerencsédre, neked vannak más pártfogóid is.

- Először is Condé herceg.

- Megkopott, barátom, megkopott.

- Azután La Fère gróf.

- Athos? Ó, az már más. Athos, az már valami!... Ha Angliában van valami dolgod, jobbhoz nem fordulhatsz, mint Athoshoz. Sőt, nem hiúságból mondom, nekem is van valami befolyásom az angol udvarban. Ez a II. Károly aztán a király, olyan, amilyennek egy királynak lennie kell!

- Igazán? - szólt Raoul, annak a fiatalembernek naiv kíváncsiságával, aki előtt mindig a tapasztalatot és vitézséget dicsérték.

- Mulatós kedvű, az igaz, de tud kardot is forgatni, és felismeri az értékes embereket. Menj el, barátom az angol udvarba, és hagyd itt ezeket a hitvány adóbérlőket, akik francia kézzel éppoly ügyesen lopnak, mint olasz ujjakkal. Hagyd itt ezt a nyafka kis királyt, aki visszahozza II. Ferenc uralmát. Ismered a történelmet, Raoul?

- Ismerem, lovag úr.

- Akkor tudod, ugye, hogy II. Ferencnek mindig fájt a füle.

- Nem, ezt nem tudtam.

- Hogy IV. Károlynak állandóan fejfájása volt.

- Ah, igazán?

- És hogy III. Henriknek mindig a hasa fájt.

Raoul nevetett.

- No, kedves barátom, XIV. Lajost pedig állandóan a szíve gyötri; szánalmas látvány, hogy egy király reggeltől estig csak sóhajtozzék, és ki ne fakadjon legalább egyszer napjában, amúgy istenigazában, hogy: „A mindenségit!”, vagy „Az istállóját!” vagy valami hasonlót, amitől könnyebb lesz az ember mája.

- Ezért hagyta ott a király szolgálatát, lovag úr?

- Ezért.

- De hát, kedves D'Artagnan úr, ha szegre akasztja a kardját, melléje akaszthatja a bugyellárisát is. Miből fog megélni?

- Attól ne fájjon a fejed, öcsém - felelte D'Artagnan könnyedén. - Én már nem halok éhen. Van egy kis családi vagyonom.

Raoul nagyot nézett. D'Artagnan szegénysége közmondásszámba ment. A gascogne-i nemes balszerencséje felülmúlta mindazt, amit ezen a téren Franciaországban és Navarrában

beszélnek a gascogne-iakról. Ha szegénységről, balsorsról volt szó, Raoul előtt Jóbot és D'Artagnant együtt emlegették, akárcsak Romulust és Remust, a híres ikreket.

D'Artagnan észrevette az ifjú csodálkozását.

- Nem mondta apád, hogy Angliában voltam?

- De igen, lovag úr.

- És hogy ott engem milyen szerencse ért?

- Nem, erről nem tudok.

- Egy jóbarátom, aki igen nagy úr: Írország és Skócia alkirálya, hozzájuttatott egy kis örökséghez.

- Egy kis örökséghez?

- Elég szép kis örökséghez.

- Így hát most gazdag?

- Nono!

- Fogadja őszinte szerencsekívánatomat.

- Köszönöm... Nézd csak, épp itt a házam.

- A Grève téren?⁸³

- Úgy van. Nem szereted ezt a városnegyedet?

- Dehogynem... A Szajna mindig szép látvány... De milyen szép ez a régi ház.

- Ez a Miasszonyunk Képmásához címzett régi fogadó; két napja alakítottam át lakóházzá. Ez az én házam.

- A vendéglője azonban nyitva maradt?

- Már hogy az ördögbe ne!

- És lovag úr hol lakik?

- Én? Planchet-nál.

- De azt mondta az imént: „Ez az én házam!”

- Azért mondtam, mert csakugyan az enyém... Megvettem.

- Ejha!

- Tíz százalékot hoz, kedves Raoul, kitűnő üzlet!... Én a házat harmincezer frankért vettem. Kertje is van, a Mortellerie utcára nyílik. A kocsmáért az első emelettel együtt ezer frank bért fizetnek, a padlás vagy második emelet bére ötszáz frank.

- Ne mondja!

- Szent igaz!

- Ötszáz frank egy padlásért! De hiszen ott nem is lehet lakni.

- Nem is lakja senki; csakhogy, amint látod, a padlásnak két ablaka nyílik a Grève térre.

- Látom.

83 1806 óta a Városháza tere; annak előtte itt történtek a kivégzések.

- Hát valahányszor a Grève téren keréketörés, akasztás, felnégyelés, vagy égetés van, a két ablakot ki lehet adni, néha húsz pisztoltallérért is.

- Ó! - szólt borzalommal Raoul.

- Undorító, ugye?

- Ó! - ismételte Raoul.

- Undorító, de így van... Ezek a báméskodó természetű párizsiak néha valóságos emberevők. Nem is értem, hogy emberek, keresztény emberek ezzel üzérkedhetnek.

- Igaz!

- Ami engem illet - folytatta D'Artagnan -, ha én lagnám ebben a házban, bezárnék minden ajtót, ablakot, még a kulcslyukat is! De nem lakom benne.

- Hanem ötszáz frankért kiadja a padlást?

- Annak a lelketlen kocsmárosnak, aki viszont továbbadja albérletbe... Szóval ezeröttszáz frank bért kapok a ház után.

- Ez a befektetés természetes hozadéka, öt százalék mellett.

- Így van... Hátravan még a háztelek hátsó részén lévő épület, amelyben raktárak, lakások és pincék vannak, utóbbit minden télen elönti a víz, mindez kétszáz frankot jövedelmez, aztán a kert, nagyon szép, dús növényzetű, és egészen elbűjíti a Saint-Gervais és Saint-Protais falai és homlokzata alatt, ezerháromszáz frankot kapok érte.

- Ezerháromszáz frankot! De hiszen ez királyi jövedelem!

- Ennek a históriája pedig a következő. Nagy a gyanúm, hogy a kertet a plébánia valamelyik kanonokja bérelte ki mulatozásai számára (mert ezek a kanonokok valóságos Krózusok). A bérlőm Godard úrnak nevezte magát... Ez a név vagy valódi, vagy álnév; ha igazi név, akkor egy kanonoké, ha álnév, akkor valami ismeretlen ember rejtőzik mögötte. Mi közöm hozzá? Mindig előre fizet. Az előbb, amikor találkoztam veled, éppen az az ötletem támadt, hogy ott a Baudoyer téren megveszek egy házat, amelynek hátfala a kertemre szolgál: pompás ingatlant tenne ki együtt. A dragonyosaid elvonták róla a figyelmemet. Ejnye, menjünk csak erre, a Vannerie utcán, akkor eljutunk egyenesen Planchet mesterhez.

D'Artagnan meggyorsította lépéseit, és csakugyan magával vitte Raoul Planchet-hoz, abba a szobába, amelyet a fűszeres átengedett volt gazdájának. Planchet nem volt otthon, de a vacsora fel volt tálalva. A fűszeres pontos ember volt, pontossága még katonakorából eredt.

D'Artagnan Raoul jövőjéről kezdett beszélgetni.

- Szigorú hozzád az apád? - kérdezte D'Artagnan.

- Szigorú, de igazságos, lovag úr.

- Tudom, hogy Athos igazságos, de talán kissé szűkmarkú.

- Királyian bőkezű, D'Artagnan úr.

- Sohase szégyelld magad, fiam, ha bármikor szükséged volna néhány tallérra, mindig ott van számodra az öreg testőr.

- Drága D'Artagnan úr!...

- Néha kártyázol is egy keveset, ugye?

- Soha!

- Akkor szerencsés vagy a szerelemben, mi?... Elpirultál!... Ó, te kis huncut, te fiók-Aramis! Barátom, a nők még többre kerülnek, mint a kártya. Igaz, hogyha az ember a kártyán veszít, párbajozik is, és ennyiben hátrányosabb a játék. Ez a kis nyávogó király ugyancsak súlyosan megbünteti azokat, akik kardot rántanak! Micsoda kormányzás, szegény kis Raoulom, micsoda uralom! Hej, ha meggondolom, hogy az én időmben a testőröket a párizsi házakban úgy körülvették és ostromolták, mint Hektort és Priamoszt Trója városában! A nők sírtak, benn a falak pedig kacagtak, és kinn ötszáz bugris rázta az öklét és ordította: „Halál! Halál!” Holott csak egy testőr állt szemben velük! Láncosteringette! Ezt az időt ti már nem fogjátok megérni!

- Bátyámuram, nagyon szigorúan ítéli meg Lajos királyt, pedig alig ismeri.

- Még hogy én? Hát, ide vigyázz, Raoul: megmondom előre napról napra, óráról órára, mit fog csinálni. Ha a bíboros meghal, el fogja siratni, és jól teszi, különösen, ha egyetlen igazi könnyet nem ont érte.

- Aztán?

- Azután kiutaltat magának Fouquet úrral valami járadékot, és elvonul majd Fontainebleau-ba, hogy verseket írjon valamelyik Mancini kisasszonyhoz, akinek a királyné aztán kikaparja a szemét. A királyné spanyol nő, és az anyósa Ausztriai Anna. Én ismerem ezeket a nőket a Habsburg-ház spanyol ágából!

- És aztán?

- Aztán a svájci testőrökről letépeti az ezüstsújtást, mert sokba kerül, a testőröket pedig leszállítja a lóról, mert a ló zabja, szénája napi öt garasba kerül.

- Ó, ne mondjon ilyeneket!

- De mit törődöm én vele! Nem vagyok többé testőr, ugye? Akár lóháton szolgál a testőr, akár gyalog, akár szalonnavágó kést, nyársat, kardot vagy semmit se adnak a markába, mi közöm hozzá?

- Kedves D'Artagnan úr, kérve kérem, ne mondjon rosszat a királyról... Csaknem öfelsége szolgálatában vagyok, és apám is megharagudnék rám, ha megtudná, hogy eltértem a király sértegetését, még akár bátyámuram szájából is.

- Az apád?... Az minden rothadt, veszendő ügyet felkarol. Szavamra, az apád elsőrendű lovag, valóságos Caesar, de nincs éles pillantása, mellyel a dolgok mélyébe látna.

- Ej, ej, bátyám - szólt nevetve Raoul -, most már az apámról is rosszat mond, holott azelőtt „a nagy Athos”-nak nevezte. Mára bal lábbal kelt föl, a gazdagsága meg oly keserűvé teszi, mint mást a szegénysége.

- Igazad van, mennydörgős mennykő! Én már csak olyan vén semmiházi vagyok, szerencsétlen öreg ember, fogatlan gereben, lyukas páncél, sarkatlan csizma, csorba sarkantyú! De azért tégy nekem meg valamit a kedvemért.

- Mit tegyek, D'Artagnan úr?

- Mondd ezt: „Mazarin úr csirkefogó volt.”

- Talán e pillanatban már halott is.

- Egy okkal több, hogy mondjad. Hiszen azért mondtam én, hogy csirkefogó *volt*, mert ha félnék tőle, hogy még él, azt mondtam volna: „Mazarin úr csirkefogó.” Hát ha szeretsz, mondd utánam.

- Szívesen.

- Hát rajta!

- Mazarin úr csirkefogó volt - mondta Raoul, rámosolyogva D'Artagnanra, akiből megint buzgott a jókedv, mint valaha a szép napokban.

- Egy percig még! - szólt D'Artagnan. - Kimondtad az igazságot, most vond le belőle a következtetést. Mondd utánam, Raoul, mondd utánam: „De azért sajnálom Mazarint.”

- Lovag!

- Hát nem akarod mondani? Majd én kétszer is mondom helyetted: „De azért sajnálom Mazarint.”

Nagyban nevetgéltek és vitatkoztak ennek a hitvallásnak a megfogalmazásán, amikor belépett egy boltoslegény.

- Levelet hoztam D'Artagnan úrnak.

- Köszönöm!... Nini! - kiáltott fel a testőr.

- A gróf úr írása - jegyezte meg Raoul.

- Úgy van, az ám - szólt D'Artagnan, és feltépte a levél borítékát.

Kedves barátom, a király nevében megkértek, kutassam fel magát...

- Engem? - hökkent meg D'Artagnan, és leejtette a levelet az asztal alá.

Raoul felvette, és felolvasta a folytatást:

Siessen... őfelségének sürgősen szüksége van magára, és elvárja a Louvre-ban.

- Engem? - ismételte a testőr.

- Ejha - jegyezte meg Raoul.

- Hohó! Vajon mit jelent ez? - töprengett D'Artagnan.

53
A király

Az első meglepődés csitulásával D'Artagnan még egyszer elolvasta Athos levelét.

- Különös dolog, hogy a király hívat engem - jegyezte meg.
- Miért? - kérdezte Raoul. - Nem hiszi el, hogy a király sajnálná egy olyan emberét, amilyen bátyámuram?
- Ohó! - mondotta nevetve a testőr -, furcsa dolgokat beszélsz, Raoul mester. Ha a király sajnált volna elveszíteni, nem engedett volna el. Nem, nem, ez valamilyen jobb, vagy talán rosszabb dolognak a jele, ha úgy tetszik.
- Rosszabb? Mi lehet az, lovag úr?
- Te még fiatal vagy, bízol az emberekben, csodálatos vagy... Mennyire szeretnék ott tartani, ahol te. Huszonnégy esztendősnak lenni sima homlokkal és úgy, hogy nincs másra gondom, mint nőkre, szerelemre meg szép tervekre!... Ó, Raoul, amíg nem volt részed királyok mosolyában, királynék kegyében, míg nem élted át két bíboros halálát, akik közül az egyik tigris volt, a másik róka, míg... De minek is beszélek ilyen ostobaságokat? El kell válnunk egymástól, Raoul.
- Milyen hangon mondja ezt! Milyen komoly tekintettel!
- A dolog megéri a fáradságot... Hallgass arra, amit mondok; szép megbízásom van számodra.
- Hallgatom, kedves D'Artagnan úr.
- Értesíteni fogod elutazásomról atyádat.
- Elutazik?
- El én, bizony!... Megmondod neki, hogy Angliába utaztam, a kis kéjlakomba.
- Angliába!... És a király parancsa?
- Egyre együgyűbben viselkedsz, csak nem hiszed, hogy egykönnyen elmegyek a Louvre-ba, és kiszolgáltatom magam a kis koronás farkasnak.
- Kis farkas! A király? De hát megőrült, D'Artagnan lovag?
- Ellenkezőleg, sohasem voltam olyan okos, mint most. Tehát nem tudod, hogy Igazságos Lajos méltó fia mit akar tenni velem?... Hát bizony, ez politika, az áldóját!... Látod, egész egyszerűen a Bastille-ba akar csukadni.
- Miért? - kérdezte Raoul, megijedve a hallottaktól.
- Azért, mert Blois-ban egy nap azt mondtam neki... Indulatos voltam, a király emlékszik rá.
- Mit mondott?
- Hogy alattomos, nyúlszívű, bárgyú.
- Ó, Istenem... - kiáltotta Raoul -, lehetséges, hogy ilyen szavak jöttek ki a száján?
- Lehet, hogy nem szó szerint ismétlem azt, amit mondtam, de ez volt szavaim értelme.
- A király megtehetette volna, hogy nyomban elfogatja.

- Kivel? A testőrök parancsnoka én voltam, nekem kellett volna parancsot adnia, hogy vitessem magam börtönbe, és ebbe semmi áron sem egyeztem volna bele... ellenszegültem volna saját magamnak... Azután elmentem Angliába... hült helye lett D'Artagnannak... Ma halott a bíboros, vagy legalábbis haldoklik, tudják, hogy Párizsban vagyok, és el akarnak fogni.

- A bíboros volt tehát a védelmezője?

- A bíboros ismert, tudott rólam holmi furcsa tényeket, én pedig róla tudtam némely dolgot: kölcsönösen nagyrabecsültük egymást... És amikor az ördögnek ajánlotta a lelkét, azt tanácsolhatta Ausztriai Annának, hogy biztos helyet jelöljön ki számomra lakóhelyül. Eridj tehát apádhoz, mondj el neki mindent, és Isten veled.

- Kedves D'Artagnan uram - mondotta Raoul megindultan, miután kinézett az ablakon -, már el sem menekülhet.

- Miért?

- Mert lenn várja a svájciak egyik tisztje.

- Hát aztán?

- Hát aztán: letartóztatja.

D'Artagnan homéroszi kacajban tört ki.

- Ó, jól tudom - szolt Raoul -, hogy ellenállna, hogy megküzd vele, hogy legyőzi őt; de ez lázadás, és maga is tiszt, tudja, mi a fegyelem.

- Ördögadta! Milyen pompás, milyen ésszerű mindez, amit mondasz - dörögte D'Artagnan.

- Ugye, egyetért velem?

- Hogyne. Ahelyett, hogy kimennék az utcára, ahol ez a bárgyú fickó várakozik rám, egyszerűen a hátsó kapun át távozom. Jó lovam az istállóban, lóhalálában fogok vágtatni... tehetem, minden egyes állomáson lovat váltok, mert mindegyik állomáson összerogy alattam a ló, és így tizenegy óra alatt elérkezem Boulogne-ba; az utat tudom... csak egy dolgot mondj meg atyádnak...

- Mit?

- Hogy az a dolog, amiről tud, egy ötödrész kivételével Planchet-nál van, és hogy...

- De, kedves D'Artagnan úr, vigyázzon, mert ha menekül, kétféle dolgot mondhatnak...

- Mit?

- Némelyek azt, hogy félt...

- Ki fogja azt mondani?

- Elsősorban a király.

- Nos hát, az igazat fogja mondani, mert félek.

- Azután, hogy bűnösnek érezte magát.

- Bűnösnek? Miben?

- Azokban a vétségekben, amelyekkel vádolni akarják.

- Ez is igaz... és ezért azt tanácsolod, engedjem magam a Bastille-ba csukatni?

- La Fère gróf ugyanazt tanácsolná, mint én.

- Tudom, Istenemre mondom, jól tudom! - mondotta D'Artagnan elmélázva. - Igazad van, nem menekülök el. És ha a Bastille-ba vetnek?

- Kihozzuk onnan - felelte rá Raoul nyugodt arccal.

- Teringette! - mondta D'Artagnan, és megragadta Raoul kezét. - Ezt aztán kereken megmondtd; szakasztott olyan vagy, mint Athos. No jó, megyek. Ne felejtse el, amit utoljára mondtam.

- Egy ötödrész kivételével - mondotta Raoul.

- Úgy van. Derék gyerek vagy. És fűzz hozzá még valamit.

- Tessék.

- Hogy abban az esetben, ha nem hoztok ki a Bastille-ból, és ott halok meg... ó, megesett már ilyesmi... és nyomorult rab leszek, én, aki ember voltam a talpamon... ebben az esetben három ötödrészt neked ajándékozok, a negyediket pedig apádnak.

- D'Artagnan úr!

- Az ántiját! Ha értem akartok misét mondatni, rajta, megtehetitek.

Ezekkel a szavakkal D'Artagnan levette a szegről a deréksziját, felcsatolta kardját, fogta kalapját, amelyen új toll díszlett, és kezet adott Raoulnak, aki megindultan borult keblére.

A boltba érve D'Artagnan a segédekre pillantott: büszkeséggel elegy nyugtalansággal szemlélték a jelenetet; majd belemarkolva a mazsolaszőlőbe, elindult a tiszt felé, aki filozofikus nyugalommal várakozott a boltajtóban.

- Be ismerős arc!... Maga az, Friedisch úr? - kiáltotta vidáman a testőr. - Ejnye, ejnye, hát letartóztatjuk barátainkat?

- Letartóztatni! - susmorogtak a segédek.

- Én lenni az - felelte a svájci. - Jó rekkal, D'Artagnan úr!

- Átadjam a kardom? Figyelmeztetem, hogy hosszú és nehéz. Hagyja nálam a Louvre-ig, borzasztó ostoba dolog kard nélkül járni az utcán, maga meg két karddal még ostobábban festene, mint én.

- A király erről nem peszél - felelte a svájci -, tartsa csak meg a kartját.

- Ejnye, ez nagyon kedves a királytól. Menjünk hát gyorsan.

Friedisch úr nem volt fecsegő természetű, D'Artagnannak pedig annyi minden motoszkált a fejében, hogy nem is lett volna kedve beszélgetni. A Louvre nem volt messze Planchet boltjától, tíz perc alatt oda is értek, közben azonban beesteledett.

Friedisch a főkapun akart bemenni.

- Ne erre - mondotta D'Artagnan -, csak időt veszítene vele: menjünk inkább a kis lépcsőn.

A svájci ráállt, és egyenesen a XIV. Lajos dolgozószobája előtt lévő folyosóra vezette a testőrt.

Midőn odaértek, meghajolt a fogoly előtt, és egy árva szót sem szólva, visszatért őrhelyére.

D'Artagnannak annyi ideje sem maradt, hogy eltűnjék: miért nem vették el kardját, mert az ajtó máris kinyílt, és egy lakáj ezt kiáltotta:

- D'Artagnan úr!

A testőr kihúzta magát, és feszes léptekkel bement; tekintete nyílt, homloka sima, bajusza kackiásan kipödörve.

A király az asztalnál ült és írt.

Csöppet se zavartatta magát, midőn a padlón a testőr lépései felhangzottak, még csak hátra se fordult. D'Artagnan a terem közepéig ment; látva, hogy a király a legcsekélyebb figyelmére sem méltatja, és megértve, hogy a király tüntetőleg teszi ezt, mintegy bevezetésként a készülő dorgatóriumhoz, hátat fordított az uralkodónak, és nagy érdeklődéssel a mennyezet freskóit kezdte el nézegetni.

Ezt a műveletet pedig ilyen néma monológ kísérte:

„Ahá, meg akarsz alázni, te, akit oly kicsinynek láttam, te, akit megmentettem, mintha saját gyermekem lettél volna, te, akit úgy szolgáltam, mint az Istenemet, vagyis ingyen... Megállj, megállj, majd meglátod, mi nem telik ki az olyan embertől, aki a bíborosnak, az igazi bíborosnak szemébe füttyölte a hugenotta-indulót!”

XIV. Lajos e pillanatban megfordult, és ezt kérdezte:

- Itt van, D'Artagnan úr?

D'Artagnan észrevette a mozdulatot, és szintén megfordult.

- Parancsára, felség.

- Jó; várjon, kérem, amíg ezt a számoszlopot összeadom.

D'Artagnan válasz helyett meghajolt.

„Megléhetősen udvarias, egy szavam se lehet” - gondolta magában.

Lajos indulatosan tett még egy tollvonást, azután haragosan eldobta a tollat.

„Jó, mérgeledj csak, hogy lendületet végy - gondolta a testőr -, legalább megkönnyíted a dolgomat, akkor, Blois-ban, úgysem öntöttem ki teljesen a szívemet.”

Lajos felkelt, és kezével végigsimította homlokát: azután megállt D'Artagnan előtt, és parancsoló, de egyúttal jóakarató tekintettel nézett a testőrré.

„No, mit akar tőlem? Vessen már véget a dolognak!” - gondolta magában a testőr.

- Uram - mondotta a király -, bizonyára tudja, hogy a bíbornok úr meghalt?

- Sejttem, felség.

- Tehát azt is tudja, hogy most én vagyok az úr a házban.

- Ez nem olyan dolog, amely a bíbornok halálának idejétől kezdődik, felség: az ember, ha akarja, mindig úr lehet a saját házában.

- Úgy van, de emlékszik mindarra, amit Blois-ban mondott?

„Pedzi már - gondolta D'Artagnan -, nem tévedtem. Eh, annál jobb! Ez annak a jele, hogy még elég jó a szímatom.”

- Nem válaszol? - mondotta Lajos.

- Felség, azt hiszem, emlékszem.

- Csak azt hiszi?

- Már régen volt.

- Ha maga nem is emlékszik, én bizony igen. Hallgassa csak, mit mondott nekem!

- Ó, felség, csupa fül vagyok, mert valószínűleg rám nézve nagyon érdekes dologra terelődik a szó.

Lajos még egyszer ránézett a testőrré, aki a kalapjának tollát simogatta, azután a bajuszát pödörte, és félelem nélkül várakozott.

XIV. Lajos folytatta:

- Kilépett szolgálatomból, de előbb szemembe mondta az igazságot, igaz?

- Igaz, felség.

- Vagyis elmondott mindent, amit gondolkodásom és cselekvésem módjáról igaznak tartott. Ez mindenesetre érdem. Azzal kezdte, hogy negyvenhárom éve szolgálja családomat, és fáradt.

- Ezt mondtam, felség.

- Azután bevallotta, hogy ez a fáradtság csak ürügy, és lemondásának valódi oka az elégedetlensége.

- Valóban elégedetlen voltam, de tudtommal ez az elégedetlenségem semmiben sem nyilvánult meg, és bár mint bátor ember nyíltan megmondtam felséged előtt, amit gondolok, de másvalaki előtt még a gondolata se fordult meg a fejemben.

- Ne mentegetőzzék, D'Artagnan úr, hanem hallgassa tovább, amit mondok. Midőn szememre vetette, hogy elégedetlen, válaszként ígértem valamit, ezt mondva: „Várjon!” Igaz?

- Igaz, felség, éppannyira igaz, mint az, amit én mondtam felségednek.

- Ezt felelte: „Később? Nem; azonnal: akkor igen.” Ne mentegetőzzék, mondom... Magától értetődő dolog volt... de az uralkodóját nem szánta meg, D'Artagnan úr!

- Felség... hogyan szánhatná meg a királyt egy szegény katona?

- Nagyon jól ért engem: tudja, hogy szükségem volt rá; tudja, hogy nem én voltam az úr; tudta, hogy elérkezik majd az én időm, de midőn erről beszéltem, ezt felelte nekem: „Kérem, bocsásson el, felség, azonnal.”

D'Artagnan a bajuszát rágta.

- Igaz - dünnyögte.

- Nem kereste a kedvemet, amikor bajban voltam - tette hozzá XIV. Lajos.

- Felség - mondta D'Artagnan büszkén és emelt fővel -, ha nem is kerestem kedvét felségednek, midőn szegény volt, azért nem is árultam el; véretem ontottam, ellenszolgáltatás nélkül, örködtem, mint a kutya az ajtó előtt, pedig jól tudtam, hogy nem vetnek koncot, még egy karéj kenyeret sem. Én is szegény voltam; de semmi mást nem kértem, mint elbocsátásomat, amiről felséged beszél.

- Tudom, hogy derék ember. De én fiatal voltam, és kímélettel kellett volna bánnia velem... Mit vethetett szemére a királynak? Hogy nem segítette II. Károlyt? Vagy említsünk ennél nagyobb dolgot: hogy nem vette el feleségül Mancini kisasszonyt?

A király, mialatt ezt mondta, mélyen a testőr szemébe nézett.

„Tyű! - gondolta D'Artagnan -, nemcsak hogy emlékszik, hanem mást is kitalál... ördögadta!”

- Ítélete - folytatta XIV. Lajos - a királyt is, a férfit is sújtotta... Ezt a gyengeséget azonban, D'Artagnan úr, mert hiszen gyengeségnek tekintette...

D'Artagnan nem felelt.

- Az elhalt bíborosra vonatkozólag is szememre vetette; de vajon nem ő nevelt, támogatott engem? Igaz, hogy eközben saját magát is támogatta, de azért a jótett mindig jótett marad... Hát jobban kedvelt volna, ha hálátlan és önző vagyok? Akkor jobban szolgált volna?

- Felség...

- Ne beszéljünk erről többet: maga sok mindent megbánna, én nagyon sok mindent fájlalnék.

D'Artagnant nem győzték meg a király szavai. Az ifjú király fennsőséges hangja semmivel sem vitte előre az ügyet.

- Meggondolta azóta? - kezdte újra XIV. Lajos.

- Mit, felség? - kérdezte D'Artagnan udvariasan.

- Gondolkozott mindazon, amit mondtam?

- Gondolkoztam, felség... természetesen.

- És csak az alkalomra várt, hogy visszaszívja szavait?

- Felség...

- Amint látom, habozik...

- Nem jól értem, amit felséged kegyeskedik mondani nekem.

Lajos a homlokát ráncolta.

- Bocsásson meg, felség, kérem, nagyon nehéz a felfogásom. Nehezen mennek a fejembe a dolgok, igaz, de ha egyszer benne vannak, akkor benn is maradnak.

- Úgy látszik, jó az emlékezőtehetsége.

- Majdnem ugyanolyan jó, mint felségedé.

- Akkor mondja meg gyorsan, mi a megoldás?... Az időm drága... Mit csinált, mióta elbocsátottam a szolgálatból?

- Felvitte az Isten a dolgomat, felség.

- Kemény beszéd, D'Artagnan úr!

- Felséged bizonyára rossz értelemben magyarázza. A király iránt legmélyebb tisztelettel viseltetem, és ha udvariatlan vagyok, szolgáljon mentségemül, hogy életem nagy részét haditáborokban és kaszárnyákban töltöttem el, és felséged túlságosan is magasán áll felettem ahhoz, hogy megsértse egy katona ártatlanul elejtett szava.

- Csakugyan tudom, hogy Angliában ragyogó tettet vitt véghez, és csak azt sajnálom, hogy megszegte ígéretét.

- Én? - kiáltott fel D'Artagnan.

- Bizony... Hiszen szavát adta nekem, hogy nem lép más király szolgálatába, ha engem elhagy... Mégis II. Károly király ügyét szolgált Monk úr csodálatos elrablásával.

- Bocsánat, felség, a magam ügyét szolgáltam.

- És sikerrel?

- Mint a XV. századbéli kapitányok kalandjai és vállalkozásai.

- Mit nevez sikernek? A szerencsét?

- Azt a százezer tallért, amely ma az enyém: egy hét alatt háromszor annyit szereztem, mint amennyi pénzem ötven esztendőn át együttvéve volt.

- Szép összeg!... De maga, azt hiszem, becsvágyó ember?

- Felség, kincsnek tekintetem volna a negyedrészt is, és esküszöm, nem akarom vagyonomat gyarapítani.

- Ahá, tétlenül akarja tölteni az idejét?

- Úgy van, felség.

- Szegre akasztani kardját?

- Már meg is tettem.

- Lehetetlen, D'Artagnan úr - mondotta Lajos határozottan.

- De felség...

- No?...

- Miért lehetetlen?

- Mert én nem akarom! - mondotta az ifjú fejedelem, olyan komoly és parancsoló hangon, hogy D'Artagnan meglepetésében, csodálkozásában, sőt nyugtalanságában összerezzen.

- Megengedi felséged, hogy egy szóval feleljek?

- Beszéljen.

- Lemondásom idején szegény, nincstelen testőr voltam.

- Jól van. Azután?

- Ha felséged ma, midőn iparkodásom révén biztos jólétre tettem szert, megfosztana szabadságomtól, arra kárhozzatna, hogy a legkevesebbel beérjem, holott elértem a jólétet.

- Uram, ki engedte meg, hogy a szándékomat firtassa és felelősségre vonjon? - mondotta Lajos csaknem haragos hangon. - Honnan tudja, hogy mit fogok tenni, és mi lesz a maga teendője?

- Felség - felelte nyugodtan a testőr -, amint látom, a társalgás rendje már nem az őszinteség, mint akkor, midőn Blois-ban kimagyaráztuk a dolgokat.

- Nem, azóta minden megváltozott.

- Fogadja érte felséged őszinte jókívánságaimat, de...

- De nem hisz benne?

- Nem vagyok nagy államférfi, de van szemem a látásra, és meglehetősen jól lát, én nem egészen úgy látom a helyzetet, mint felséged. Mazarin uralma véget ért, de kezdődik a pénzembereké. Van pénzüik, felségednek pedig nyilván többnyire nincsen. Ezeknek az éhes farkasoknak a karmai közt élni nehéz dolog olyan embernek, aki független akar lenni.

Ebben a pillanatban megkaparta valaki a dolgozószoba ajtaját. A király büszkén kiegyenesedett, és így szólt:

- Engedelmet, D'Artagnan úr, bizonyára Colbert úr van itt, hogy jelentést tegyen. Jöjjön be, Colbert úr.

D'Artagnan félrevonult. Colbert, aktákkal a kezében, bejött és odalépett a királyhoz.

Mondanunk sem kell, hogy a gascogne-i nem mulasztotta az alkalmat, hogy tüzetesen szemügyre vegye az új embert.

- Megindították a vizsgálatot? - kérdezte a király.

- Meg, felség - felelte Colbert.

- És mi a vizsgálóbírók véleménye?

- Hogy a vádlottak megérdemlik a vagyonek kobzást és a halálos ítéletet.

- Ejha! - szólt a király, anélkül, hogy egy arcizma megrándult volna, és jelentőségteljes tekintetet vetett D'Artagnanra. - És mi Colbert úr véleménye? - kérdezte a király.

Colbert is D'Artagnanra nézett. Feszélyezte a jelenléte, és gátolta a beszédben. XIV. Lajos megértette, és így szólt:

- Legyen nyugodt, ez itt D'Artagnan úr; nem ismeri még D'Artagnan urat?

A két férfi egymásra nézett; D'Artagnan nyílt tekintettel, villogó szemmel, Colbert pedig félig lehunyt szemmel, gyanakvó tekintettel. Colbert-nak nem tetszett a testőr nyíltszívűsége és bátorsága; a testőrnek nem tetszett a pénzember ravasz óvatossága.

- Ahá ez az úr hajtotta végre azt a szép csínyt Angliában - mondotta Colbert, és könnyed meghajtással üdvözölte D'Artagnant.

- Ahá, - mondotta a gascogne-i -, ez az úr nyirbálta le a svájciak paszományáról az ezüstöt... Dicséretre méltó takarékoság!

És mélyen meghajolt.

A pénzember azt hitte, hogy zavarba hozza majd a testőrt, pedig a gascogne-i tüstént tudta, hogyan vágjon vissza.

- D'Artagnan úr - mondotta a király, s észre sem vette ezeket az apró részleteket, amelyek közül egy sem került volna el Mazarin figyelmét -, adóbérlőkről van szó, akik megloptak engem; felköttem őket, és éppen most készülök aláírni halálos ítéletüket.

D'Artagnan megremegett.

- Ó, ó! - mondotta.

- Szólt valamit?

- Semmit, felség, nincs hozzá semmi közöm.

A király már fogta a tollat, és a papírra fektette kezét.

- Felség - szólt halkán Colbert -, megjegyzem, hogyha szükség van is elrettentő példára, ennek az ítéletnek a végrehajtása akadályokba ütközhet.

- Tessék? - kérdezte XIV. Lajos.

- Felség - felelte nyugodtan Colbert -, ne áltassuk magunkat: aki az adóbérlőkhöz nyúl, annak a főintendatúrával gyúlik meg a baja. A két szerencsétlen vétkes egy nagy hatalmú személy meghitt jóbarátja, s a kivégzés napján, még ha a Châtelet-ban zajlik is le, bizonyára nagy zavargások fognak kitörni.

Lajos elvörösödött és D'Artagnan felé fordult, aki csendesen rágcsálta bajuszát, és titokban sajnálkozva mosolygott a szegény pénzemberen, és a királyon, mert annyi ideig hallgatta.

XIV. Lajos ekkor tollat ragadott, és a két ítéletet, amelyet Colbert tett elé, olyan heves mozdulattal írta alá, hogy keze beleremegett, azután a szemébe nézett, és így szólt:

- Colbert úr, ezentúl, ha jelentést tesz, igyekezzék elgondolásaiban és szakvéleményében mellőzni ezt a kifejezést, hogy „akadályokba ütközik”, és azt a szót pedig, hogy „lehetetlen”, ki ne ejtse a száján.

Colbert meghajolt, bár nagyon megalázta, hogy a testőr jelenlétében leckéztették meg, s már indult volna, de nagyon áhítván helyreütni a vereséget, visszafordult:

- Elfelejtettem jelenteni felségednek, hogy ötmillióra rúg az elkobzott vagyon összege.

„Kedves” - gondolta magában D’Artagnan.

- Ezzel együtt mennyi lesz a kincstárban? - kérdezte a király.

- Tizennyolc millió frank - felelte Colbert, és meghajolt. „Teringette! - mormogta magában D’Artagnan -, szép kis összeg.”

- Colbert úr - fűzte hozzá a király -, kérem, menjen végig azon a folyosón, ahol Lionne úr várakozik, és mondja meg neki, hogy hozza ide, amit parancsomra fogalmazott.

- Azonnal, felség; felségednek ma már nincs szüksége rám?

- Nincs, uram, jó éjszakát.

Colbert kiment.

- Beszéljünk ismét a mi dolgunkról - mondotta XIV. Lajos, mintha mi sem történt volna. - Láthatja, hogy ami a pénzt illeti, jelentékeny változás állt be.

- Nulla: tizennyolc arányban - felelte tréfálkozva a testőr. - Hej, aznap kellett volna felségednek ilyen vagyonnal rendelkeznie, amely napon II. Károly király Blois-ba érkezett. A két állam közt nem volna akkor viszály, mert, meg kell vallanom, ez a francia-angol feszültség sincs nagyon ínyemre.

- Először is - felelte Lajos -, igazságtalan, uram, mert ha a Gondviselés megengedte volna, hogy azon a napon fivéremnek egymilliót adjak, akkor maga nem lép ki szolgálatomból, és nem vitte volna fel Isten a dolgát, mint az imént mondotta... De ezen a szerencsén kívül volt más szerencsém is, és Nagy-Britanniával való viszályunk nem fogja megdöbbsenteni.

A király szavait egy lakáj szakította félbe, bejelentve Lionne-t.

- Jöjjön be, uram - mondotta a király. - Pontosan érkezett; jó szolgának ilyenek kell lennie. Mutassa csak azt a II. Károlynak írt levelemet.

D’Artagnan a fülét hegyezte.

- Egy pillanatnyi türelmet kérek - szólt oda Lajos hanyagul a gascogne-inak -, el kell küldenem Londonba beleegyezésemet az orléans-i herceg és Stuart Henriette hercegnő házasságához.

„Úgy látszik, jól elbánik velem - mormogta D’Artagnan, mialatt a király a levelet írta és Lionne urat elbocsátotta -, de megvallom, mennél nagyobb a vereségem, annál jobb kedvem kerekedik.”

A király követte tekintetével Lionne-t, míg csak mögötte az ajtó be nem zárult, sőt három lépést is tett, mintha követni akarná miniszterét. De három lépés után megállt, néhány pillanatig hallgatott, azután visszatért a testőrhöz.

- Most pedig fejezzük be gyorsan - mondotta Lajos. - Azt mondta annak idején Blois-ban, hogy nem gazdag.

- Most az vagyok, felség.

- Jó, de ehhez semmi közöm; nem az én pénzem van a zsebemben, hanem a sajátja; nem az én számlámra írandó.

- Nem értem, mit akar felséged mondani?

- Akkor hát beszéljen, ne kelljen minden szót harapófogóval kihúzni magából. Megelégszik évi húszezer frank fizetéssel?

- De felség... - hebegte D'Artagnan tágra nyílt szemmel.

- Megelégszik négy lóval, a lótarthoz való pótlékkal, és a szükséghez és alkalomhoz mért, kívánsága szerinti pótlékkal, vagy jobban szeretne egy bizonyos meghatározott összeget, mondjuk negyvenezer frankot? Feleljen.

- Felség...

- Most természetesen csodálkozik; számítottam rá; feleljen, vagy azt fogom hinni, hogy nincs meg többé az a gyors ítélőképessége, amelyet mindig csodáltam önben...

- Húszezer frank évenként, nagyon szép összeg, felség, igaz, de...

- Semmi de. Igen vagy nem! Eléggé megfelelő fizetség?

- Ó, feltétlenül!

- Tehát megelégszik vele? Helyes! Egyébként jobb, ha az előre nem látott költségeit külön számoljuk el; ezt Colbert-ral fogja elintézni, most pedig térjünk fontosabb tárgyra.

- De, felség, megmondottam...

- Hogy pihenni akar, tudom, de én azt feleltem, hogy nem akarom... Én vagyok az úr, vagy nem?

- Úgy van, felség.

- Na végre! Valamikor csaknem a testőrök kapitányává nevezték ki, ugye?

- Úgy van, felség.

- Helyes! Itt a kinevezése. A fiókomba zárom. Aznap, amikor visszatér egy bizonyos küldetésből, amivel meg akarom bízni, maga veheti ki a fiókomból.

D'Artagnan, még lehorgasztott fővel, habozott.

- Ejnye no - mondotta Lajos -, úgy tesz, mintha nem tudná, hogy ő keresztény felsége testőreinek kapitánya rangban felette áll Franciaország marsalljának!

- Felség, tudom.

- Akkor azt lehetne hinni, hogy nem bízok szavamban.

- Ó, felség, ne higgyen rólam ilyent!

- Be akartam magának bizonyítani, hogy ha maga jó szolga, hát jó urat is veszített el: olyan úr vagyok-e valamilyest, amilyenre szüksége van?

- Kezdem hinni, felséges uram.

- Akkor, uram, lépjen ismét szolgálatomba. Amióta elment, csapata egészen szétzüllött, az emberek céltalanul barangolnak a csapszékekben, ahol rendeleteim és atyám rendeletei ellenére verekednek. A lehető leggyorsabban újjászervezi az egységet!

- Igenis, felség.

- Többé nem hagy el engem!

- Igenis!

- És velem együtt fog hadba vonulni, és az én sátram közelében fog letáborozni!

- Felség - mondotta D'Artagnan -, ha ilyen szolgálatot akar rám bízni, akkor nem érdemes húszezer frankot fizetnie, mert nem érdemlem meg.

- Azt akarom, hogy nagy házat vigyen és lakomákat adjon, azt akarom, hogy az én testőrkapitányom fontos személyiség legyen.

- Én pedig - mondotta D'Artagnan, nem tudván türtőztetni magát - nem szeretem a talált pénzt; meg akarok dolgozni érte. Felséged a naplopó tennivalóit akarja rám bízni, amit négyezer frankért megkap az első jöttmenttől.

XIV. Lajos nevetett.

- Kedves D'Artagnan, maga igazi ravasz gascogne-i, kiveszi belőlem a titkot.

- Ó, felségednek tehát titka van?

- Van bizony.

- No, akkor elfogadom a húszezer frankot, mert meg fogom őrizni a titkot, és a titoktartást napjainkban nem lehet elég jól megfizetni. El akarja mondani a titkát, felség?

- Csizmát húz, D'Artagnan úr, és lóra száll.

- Azonnal?

- Két napon belül.

- Jó, felség, mert mielőtt indulok, rendeznem kell ügyeimet, különösen, ha verekedni is kell.

- Előfordulhat.

- Állok elébe, felség. Felséged D'Artagnan pénzvágáéhoz, becsvágáéhoz, szívéhez szólt, de egyet elfelejtett.

- Mit?

- Nem szólt a hiúságomhoz; mikor leszek a király rendjelének lovagja?

- Ezzel is törődik?

- De még mennyire! Athos barátom egyenruháját rendjelek tarkítják, és ez sérti a szemem.

- Egy hónappal a kapitányi kinevezés után rendjelem lovagja lesz.

- Ahá - mondotta elmélázva a testőr -, tehát a küldetés után?

- Úgy van.

- Hová küld, felség?

- Volt már Bretagne-ban?

- Nem, felség.

- Vannak ott barátai?

- Bretagne-ban? Hitemre mondom, nincsenek.

- Annál jobb. Ért az erődítményekhez?

D'Artagnan mosolygott.

- Azt hiszem, értek, felség.

- Meg tud különböztetni egy erődítményt az egyszerű megerősített kastélyoktól, amilyeneknek építését hűbéres várurainknak megengedtük?
 - Úgy meg tudom különböztetni a várat a várkastélytól, mint a páncélt a pástétom héjától. Elég ennyi?
 - Jó, uram, tehát el fog utazni.
 - Bretagne-ba?
 - Oda.
 - Egyedül?
 - Egészen egyedül. Még szolgát sem vihet magával.
 - Szabad kérdenem felségedtől, mi okból?
 - Azért, mert jól tenné, ha maga is átválna jobb házban szolgáló jobbágy formájú emberré. Nagyon ismerik az ábrázatát Franciaországban, D'Artagnan úr.
 - Azután, felség?
 - Azután sétára indul Bretagne-ban, és nagyon gondosan szemügyre veszi ennek a vidéknek erődítményeit.
 - A partvidéken is?
 - Sőt a szigeteken is.
 - Ejha!
 - Belle-Isle-en-Meren kezdi.
 - Ami Fouquet úré? - kérdezte D'Artagnan komoly hangon, és a királyra emelte értelmes tekintetét.
 - Azt hiszem, jól tudja, uram, Belle-Isle csakugyan Fouquet úré.
 - Felséged tehát azt akarja tudni, erős hely-e Belle-Isle?
 - Igen.
 - S hogy az erődítmények régiek-e, vagy újak?
 - Úgy van.
 - Hogy Fouquet úr jobbágysai, hűbéresei történetesen nincsenek-e elég nagy számban ahhoz, hogy helyőrséget alkossanak?
 - Fején találta a szöveget, uram, ez az, ami érdekel.
 - És hogy nem építenek-e újabb erődítményeket?
 - Bejárja majd Bretagne-t, fülel mindenfelé, s abból ítél.
- D'Artagnan a bajuszát pödörte, azután szókimondóan így szólt:
- Tehát én a király kéme vagyok.
 - Nem, uram.
 - Bocsánat, felség, de hiszen pénzért kémkedem a királynak.
 - Felderítő útra indul. Vajon ha karddal a kezében, testőrei élén megy előre, hogy értesülést szerezzen valamilyen helyről, vagy az ellenség hadállásáról...

Erre a szóra D'Artagnan alig észrevehetően összerezett.

- Kémnek tartaná akkor magát? - folytatta a király.

- Nem, nem! - mondta D'Artagnan elgondolkodva. - Más dolog, ha az ember felderítő útra indul az ellenség ellen... akkor egyszerűen katona. És ha megerődítik Belle-Isle-t? - tette hozzá nyomban.

- Akkor elkészíti az erődítmény pontos tervrajzát.

- Be fognak oda engem engedni?

- Az már nem rám tartozik, az a maga dolga. Hát nem hallotta, hogy évi húszezer frank pótlékot kap, ha akarja?

- Dehogynem, felség. És ha nem építenek erődítményt?

- Akkor nyugodtan, anélkül, hogy túlságosan kifárasztaná lovát, visszatér.

- Felség, kész vagyok mindent megtenni.

- Holnap reggel azzal kezdi, hogy elmegy a főintendánshoz első negyedévi fizetéséért. Ismeri Fouquet urat?

- Csak kevéssé, felség; de engedje megjegyeznem felséged, nem nagyon sürgős, hogy megismerkedjem vele.

- Bocsásson meg, kérem, de ő meg fogja tagadni a kiutalt összeg kifizetését, és én épp erre a visszautasításra várok.

- Ejha! - mondotta D'Artagnan. - Azután, felség?

- Ha Fouquet megtagadja, akkor kérje Colbert úrtól. De mondja csak, van jó lóva?

- Kitűnő, felség.

- Mennyiért vette?

- Százötven pisztollallérért.

- Megveszem. Itt van egy utalvány kétszáz pisztollallérról.

- De, felség, szükségem van jó lóra, ha útra akarok kelni.

- És?

- És felséged elveszi tőlem.

- Dehogy, inkább odaadom magának. Minthogy pedig az enyém, és nem a magáé, biztos vagyok benne, hogy nem fogja kímélni.

- Felségednek tehát nagyon sürgős a dolog?

- Természetesen.

- Akkor minek várnék két napig?

- Két okból, amiket én tudok.

- Az már más. Az én lovamon két nappal megrövidül a nyolc napig tartó út, azonkívül a postakocsira is fel lehet ülni szükség esetén.

- Nem, nem, a postakocsi veszélyes. Induljon, D'Artagnan úr, és ne feledje, hogy engem szolgál.

- Felség, sohasem feledkeztem meg róla! Holnapután hány órákor vegyek búcsút felségedtől?

- Hol lakik?

- Ezentúl a Louvre-ban lesz a szállásom.

- Ezt nem akarom. Megtartja a városi lakását, én fogom fizetni. Elutazása időpontját éjszakára tűzöm ki, hogy senki se lássa meg, vagy ha meg is látják, ne tudják, hogy az én emberem... Tegyen lakatot a szájára, uram!

- Ezzel a szavával felséged elrontja mindazt, amit eddig mondott.

- Azt kérdeztem, hol lakik, mert nem hívhatom mindig La Fère gróf útján.

- Planchet fűszeresnél lakom, a Lombardok utcájában.

- Ne sokat járkaljon, igyekezzék elrejtőzni, és várja parancsaimat.

- De hiszen fel kell vennem a pénzt, felség.

- Ez igaz, de ha elmegy a pénzügyminiszter hivatalába, ahol olyan sok ember fordul meg, vegyüljön el a tömegben.

- Nincs utalványom, felség.

- Itt van.

A király aláírt egy utalványt.

D'Artagnan megnézte az írást, hogy rendben van-e.

- Ez pénz - mondotta -, és a pénz olvasva vagy számolva jó.

- Isten vele, D'Artagnan úr! - tette hozzá a király. - Azt hiszem, jól megértett.

- Megértettem, hogy felség Belle-Isle-be küld engem.

- Hogy megtudja?...

- Hogy megtudjam, mennyire haladtak Fouquet úr munkálatai.

- Jó; tegyük fel, hogy elfogják.

- Ezt nem tesszük fel, felség - mondotta bátran a gascogne-i.

- Tegyük fel, hogy megölik - folytatta a király.

- Nem valószínű, felség.

- Az első esetben egy szóval se árulja el magát, a második esetben pedig semmiféle papirossal el ne árulja kilétét.

D'Artagnan egykedvűen vállat vont, elbúcsúzott a királytól, és amint elment, így szólt magában:

„Tovább hull az égből az angolországi áldás, maradjunk a csurgó alatt.”

Fouquet úr háza

D'Artagnan visszatért Planchet-hoz, egészen belebódulva és belezavarodva mindabba, ami vele történt. Közben pedig egy merőben másfajta jelenet ment végbe, de mégis sok köze volt a gascogne-i és a király beszélgetéséhez, csak hogy ez a jelenet Párizson kívül történt. Mégpedig Saint-Mandé falu egyik házában, amelynek tulajdonosa Fouquet főintendáns volt.

A miniszter, első titkára kíséretében, éppen megérkezett ebbe a falusi házába; titkára hatalmas irattáskát cipelt, tele átvizsgálendő és aláírásra váró aktákkal.

Esti öt óra lehetett, s a háziak éppen estebédnél ültek; vacsorára húsz vendéget vártak, a miniszter hivatalnokait.

A főintendáns szóba se állt senkivel: leszállt hintójáról, egy ugrással a kapuban termett, átsietett a lakáson, be a dolgozószobájába. Ott kijelentette, hogy bezárkózik, mert dolgozni akar, senki se háborgassa, akármilyen dologban keresik is, kivéve, ha a király rendeletéből.

Amint kiadta a rendelkezését, Fouquet csakugyan bezárkózott szobájába, és ajtaja elé két inast állított őrnök. Ezután eltolt egy zárat, amelynek segítségével egy falrészlet kimozdult helyéből, elzárva a bejáratot, úgyhogy mindabból, ami a szobában történt, kívülről semmit se lehetett hallani. De minden valószínűség ellenére, Fouquet csakugyan azért zárkózott be, hogy elzárkózzék a külső világ elől, mert egyenesen íróasztalához ment, ott leült, kinyitotta az irattáskát, és válogatni kezdett abból a rengeteg papirostömegeből, amely a táskában volt.

Nem telt el tíz perc azóta, amióta Fouquet a szobájába lépett, és amióta megtették az említett óvintézkedéseket, amikor egyszerre csak egyenlő időközökben több apró csendülés ütötte meg fülét és hívta fel magára figyelmét. Fouquet felkapta a fejét, fülelt, hallgatózott.

A rövid csendülések tovább hallatszottak. Ekkor a miniszter némi türelmetlenséget eláruló mozdulattal felállt munkájától, és egyenesen egy tükör elé ment, amely mögött a koppintások valami láthatatlan kéztől vagy szerkezettől eredtek.

Hatalmas tükör volt ez, belefoglalva az egyik falsíkba. Három másik teljesen hasonló tükör egészítette ki a helyiség szimmetrikus elosztását. Egyik tükör se különbözött a másiktól.

Az ismétlődő apró csendülések kétségkívül jeladások voltak, mert abban a pillanatban, amikor Fouquet hallgatózva a tükör felé közeledett, újra hallatszott, és ugyanúgy.

- Ejnye! Ejnye! - mormogta meglepődve a főintendáns. - Vajon ki lehet ez? Mára nem vártam senkit.

És kétségtelenül azért, hogy a jeladásra feleljen, a főintendáns a tükörből kihúzott egy aranyozott szöveget, és háromszor megforgatta. Aztán visszament a helyére és leült:

- Most aztán várhatnak - mondta.

Újra belemerült az előtte szétterülő papíroceanba, egyébre se gondolva, mint munkájára. Fouquet hihetetlen gyorsasággal, csodálatosan éles elmével bogozta ki a leghosszabb iratokat, a legszövevényesebb írásokat, javítgatva őket, jegyzeteket készítve hozzájuk, szinte lázas sebességgel száguldó tollával, a munka valósággal égett a keze alatt; aláírások, számok, visszautalások halmozódtak egymásra, mintha tíz hivatalnok, vagyis száz ujj és tíz agy dolgozott volna, nem pedig csak tíz ujj és ennek az egyetlen embernek az agya.

A munkájában elmélyedt Fouquet csak olykor-olykor kapta fel a fejét, hogy futó pillantást vessen az órára, amely szemben volt vele.

Fouquet ugyanis kitűzött maga elé egy feladatot, és amint a feladat adva volt, egy óra alatt annyit végzett el, amihez másnak egy teljes nap kellett volna: Fouquet biztos volt benne, hogy hacsak valaki meg nem zavarja, elvégzi munkáját a maga elé tűzött időre. De lázas munkája közben a tükör mögül felcsendültek az apró ütések, ezúttal még sürgetőbben, és ennél fogva még makacsabbul. „Ejnye, úgy látszik, a hölgy türelmetlen - gondolta Fouquet -, nyugalom, nyugalom, bizonyára a grófné! De nem, hiszen a grófné három napra Rambouillet-ba ment. Akkor az elnökné lesz. Ó, az elnökné nem volna ilyen követelőző, hanem alázatosan csöngetne, aztán megvárná, hogymint hozza a kedvem. Mindebből világos, hogy nem tudom, ki lehet, de jól tudom, hogy ki nem lehet. És minthogy nem a marquise keres, a többit vigye el az ördög!”

És tovább folytatta munkáját, hiába hívta türelmetlenül a csengő. Egy negyedóra múlva mégis Fouquet-t fogta el a türelmetlenség, munkája hátralévő részét nem annyira befejezte, inkább viharként tovasodorta, aztán iratait visszadugta az irattáskába, egy pillantást vetve a tükörbe, mialatt a csengő egyre türelmetlenebbül szólt.

„Ó, ó - gondolta Fouquet -, mit jelent ez a viharos csöngetés? Mi történt? És ki az az Ariadné, aki engem ilyen türelmetlenül vár? Lássuk csak.”

Ezután ujjával megnyomott egy szöveget, amely párhuzamos volt az imént kihúzott másik szöggel. A következő pillanatban a tükör úgy fordult el, mint valami ajtószárny, láthatóvá téve egy elég mély faliszekrényt; a főintendáns eltűnt benne, mint valami hatalmas skatulyában. Majd újabb rugót nyomott meg, ez pedig nem egy deszkát, hanem egy faltömböt mozdított ki a helyéből, és a főintendáns ezen a résen át távozott, mögötte pedig az ajtó magától bezáródott.

Ezután Fouquet húsz lépcsőt ment lefelé egy csigalépcsőn, amely a föld alá vezetett, és egyszerre csak ott állt egy hosszú, kikövezett folyosón, amelyet láthatatlan rések világítottak meg. Ennek a föld alatti folyosónak a falát kőkockák, padlóját szőnyeg borította.

A föld alatti járat az alatt az utca alatt vezetett, amely Fouquet házát elválasztotta a vincennes-i parktól. A föld alatti folyosó végén csigalépcső volt, párhuzamos azzal, amelyen Fouquet lejött. Most fölment ezen a második csigalépcsőn, és egy rugó segítségével belépett egy faliszekrénybe, amely hasonló volt ahhoz, amelyen át lakásából távozott, és ebből a faliszekrényből bejutott egy fejedelmi ízléssel berendezett szobába.

A szobába érve gondosan megvizsgálta, hogy a tükör hibátlanul és áruló nyom nélkül záródott-e be, és szemléje eredményével megelégedve, egy kis aranyozott kulccsal, amit háromszor megforgatott, kinyitotta a szemközti ajtót.

Ezúttal az ajtó egy szép, pompásan bútorozott szobába nyílt, itt pedig selyempárnákon egy rendkívüli szépségű nő ült, aki a kulcs okozta zajra felpattant és Fouquet elé rohant.

- Ó! Istenem! - kiáltott fel a miniszter, és meglepetve hátrált.

- Drága Bellières marquise, kegyed itt?

- Igen - felelte halkán a marquise -, én vagyok az.

- Marquise, drága marquise - szólt Fouquet, és már-már térdre borult -, ó, Istenem, hát hogyan jött ide? És én még meg is vártam!

- Mégpedig sokáig, uram, ó, nagyon sokáig.

- Nagyon boldog vagyok marquise, hogy a várakozást oly hosszúnak érezte.

- Egy örökkévalóságnak, uram. Több mint hússzor csöngettem. Nem hallotta?

- Marquise, kegyed sápadt, kegyed remeg!

- Nem hallotta, hogy hívják?

- Hogyne, hallottam, asszonyom, de nem tudtam jönni. El se tudtam gondolni, hogy kegyed volna itt, aki oly rideg és visszautasító volt velem szemben. Ha csak sejtem, milyen boldogság vár rám, higgye el, marquise, mindent és mindenkit faképnél hagyok, hogy a lába elé borulhassak, mint ahogy most teszem.

A marquise körülnézett.

- Magunk vagyunk itt?

- Magunk, ezért felelősséget vállalok.

- Csakugyan - mondta a marquise szomorúan.

- Miért sóhajt?

- Mennyi titokzatosság, mennyi óvintézkedés veszi körül - szólt a marquise kissé keserűen -, és mennyire vigyáz, hogy szerelmeit meg ne sejtse a világ!

- Jobb szeretné, ha elhíresztelném őket?

- Azt már nem; hiába, maga tapintatos ember - mosolygott a marquise.

- Ej, ej, marquise, csak semmi szemrehányás, könyörgök.

- Van-e jogom szemrehányást tenni?

- Nem, sajnos, nincs. Csak nem értem, hogy kegyed, akit teljes egy év óta szeretek viszont-szerelem és remény nélkül...

- Téved: remény nélkül, igaz; de nem viszonzás nélkül!

- Ó, az én szememben a szerelemnek csak egyetlen bizonyítéka van, és erre a bizonyítékra még mindig várok.

- Hát most elhoztam magának, uram.

Fouquet már meg akarta ölelni, de a marquise gyorsan kibontakozott karjaiból.

- Egyre csak tévedésben akar maradni, uram, nem fogadja-e el tőlem az egyetlen dolgot, amit magának akarok adni: az odaadásomat?

- Ó, tehát mégsem szeret; mert az odaadás csak erény, a szerelem ellenben szenvedély.

- Hallgasson meg, uram, könyörgök, nem jöttem volna ide vissza, ha nincs rá nagy okom, ezt megértheti.

- Az okkal nem törődöm; a fő, hogy itt van; a fő, hogy hallom a hangját, hogy láthatom.

- Csakugyan igaza van, a fő, hogy itt lehetek, anélkül, hogy bárki látott volna, és a fő, hogy beszélhetek magával.

Fouquet térdre hullott előtte.

- Beszéljen, beszéljen, asszonyom - mondta -, hallgatom.

A marquise csak nézte a térden álló Fouquet-t, pillantásában a szerelemnek és búsongásnak valami különös kifejezése csillant meg.

- Ó! - szólalt meg végre halkán -, mennyire szeretnék az a nő lenni, akinek joga van magát minden percben láthatni, magával bármikor, minden percben beszélhetni! Mennyire szeretnék az a nő lenni, aki vigyáz magára, akinek nincs szüksége titokzatos csengőjelekre, hogy hívhassa, aki előtt a szeretett férfi nem úgy bukkan elő a homályból, mint valami tündér, akit

legfőljebb egy óra hosszáig nézhet, mert aztán eltűnik a sötétségben, még titokzatosabban, mint ahogyan érkezett. Bizony, az a nő, akiről beszéltem, igen boldog lehet.

- Marquise - szólt Fouquet mosolyogva -, csak nem a feleségemet gondolja?

- Úgy van, a feleségéről beszélek.

- Nohát az ő sorsát ne irigyelje, marquise. Mindazok közül a nők közül, akikkel kapcsolatban vagyok, Fouquet-né asszony lát engem a legritkábban, s beszél velem a legritkábban, és a lehető legritkábban lehet velem bizalmasan négyszemkőzt.

- De legalább nincs rákényszerülve, hogy kezét egy tükör díszítményére nyomva lesse a megjelenését, de legalább nem hallja válaszképpen azt a titokzatos, hátborzongató csengettyűszót, amely mit tudom én, honnan érkezik; de legalább nem tiltotta meg neki soha, örökre szóló szakítással fenyegetve, hogy ennek az érintkezésnek a titkát felfedje, mint ahogy megtiltja mindazoknak, akik előttem jártak itt, és akik még csak azután fognak idejönni.

- Drága marquise, mennyire igaztalan, és mennyire nincs igaza, ha szememre veti a titokzatoságot, amely körülvesz. Csak a titok leple alatt lehet zavartalanul szeretnünk egymást, és csak a zavartalan szerelem teheti az embert boldoggá. De térjünk vissza a mi dolgunkra, arra az odaadásra, amelyet az imént említett, vagyis inkább ringasson engem csalódásba, marquise, és hitesse el velem, hogy ez az odaadása szerelmét jelenti.

- Az imént - szólt a marquise, és szemére tette kezét, amely oly szép és finom volt, mint az antik női szobroké -, az imént beszélni készültem; gondolataim tisztán, bátran fogantak meg agyamban, most pedig megbénultam, meg vagyok zavarodva, minden ízemben reszketek, félek, hogy rossz hírt hoztam.

- Ha ennek a rossz hírnek köszönhetem, hogy itt van, marquise, akkor jó szívvel fogadom a rossz hírt is; de minthogy itt van, marquise, és bevallja, hogy nem egészen közömbös irántam, inkább hagyjuk a rossz hírt, és beszéljünk másról, csak kegyedről.

- Nem, nem, ellenkezőleg, kérdezze csak tőlem a rossz hírt, követelje tőlem, hogy azonnal megmondjam, és hogy a hír közlésében ne tartson vissza semmi érzélem. Barátom, Fouquet, óriási érdeke forog kockán.

- Megijeszt, marquise, sőt egyenesen megfélemlít, hiszen kegyed olyan komoly, olyan meggondolt, és annyira ismeri azt a világot, amelyben élünk. A hír tehát komoly.

- Ó, nagyon komoly. Hallgassa meg!

- De előbb mondja meg, hogyan jött ide.

- Majd megtudja mindjárt, de előbbre való a sürgősebb ügy.

- Hát mondja meg, marquise, mondja meg, könyörgök. Könyörüljön türelmetlenségemen.

- Tudja-e, hogy Colbert urat kinevezték a pénzügyek intendánsává?

- Micsoda? Colbert-t, a kis Colbert-t?

- Úgy van, Colbert-t, a kis Colbert-t.

- Mazarin bizalmasát, faktótumát?

- Úgy van.

- Eh, hát mi retteneteset lát abban, hogy Colbert ki van nevezve, drága marquise? Hogy a kis Colbert pénzügyi intendáns lett, ez meglepő, elismerem, de azért még nem rettenetes.

- Azt hiszi, hogy a király fontos és sürgős ok nélkül kinevezte volna ilyen fontos állásra azt, akit maga kis fajankónak nevez?

- Mindenekelőtt egyáltalán igaz-e, hogy a király kinevezte?
- Azt mondják.
- Ki mondja?
- Az egész világ.
- Az egész világ nem megfogható személy. Említsen valakit, aki jól értesült és ezt állítja.
- Vanelné.
- No, most már kezdek csakugyan megijedni - szólt Fouquet mosolyogva -, mert ha van valaki, aki jól értesült, akkor az említett hölgy az.
- Ne mondjon rosszat szegény Marguerite-ről, Fouquet úr, mert ez az asszony még mindig szereti magát.
- Ne mondja! Igazán? Hihetetlen! Azt hittem, hogy a kis Colbert, ahogy az imént nevezte, elhomályosította ezt a szerelmet, rajta hagyván valami tintapecsétet, vagy zsírfolt nyomát.
- Fouquet, Fouquet, lám milyen azokkal a nőkkel szemben, akiket elhagyott!
- Csak nem kel Vanelné védelmére, marquise?
- De igen, mert, ismétlem, Marguerite most is szereti magát, és ezt bizonyítja az is, hogy meg akarja menteni.
- A kegyed közvetítésével, marquise? Ezért megdicsérem Vanelnét. Nem küldhetett kellemesebb angyalt, aki kegyednél biztosabban megmenthetné üdvösségemet. De jól ismeri Marguerite-ot?
- Barátnőm volt a zárdában.
- És Vanelné kegyednek azt állította, hogy Colbert-t kinevezték intendánssá?
- Úgy van.
- Hát most magyarázza meg nekem, marquise: tegyük fel, hogy Colbert csakugyan intendáns lett. Egy intendáns, aki alantas tisztviselőm, aki helyettesem, hogyan árthat nekem, még ha Colbert-nak hívják is?
- Úgy látom, nem gondolkozik, uram.
- Min?
- Azon, hogy Colbert gyűlöli magát.
- Engem! - kiáltott fel Fouquet. - Ó, Istenem, marquise, milyen országból jön ön? Nem tudja, hogy engem mindenki gyűlöl, Colbert éppúgy, mint más?
- Colbert jobban gyűlöl, mint más.
- Lehet, hogy jobban, mint más.
- Nagyravágyó.
- Ki nem nagyravágyó, asszonyom?
- Igaz, de az ő nagyravágyásának nincs határa.
- Látom, mert hiszen igyekezett utódom lenni Vanelné asszonynál.
- Ami sikerült is. Vigyázzon!
- Azt akarja mondani, hogy Colbert szeretne az intendánsi állásból a főintendánsiba jutni?

- Nem volt-e már oka félni tőle?
- Hohó! - szólt Fouquet. - Colbert utódom lehetett Vanelnénál. De a királynál: ez más dolog. Franciaországot nem vásárolhatja meg olyan könnyen, mint egy adótiszt feleségét.
- Ugyan kérem, minden és mindenki megvásárolható, ha arannyal nem, akkor cselszövésessel.
- Kegyed, asszonyom, épp az ellenkezőjét tapasztalta, hiszen kegyednek milliókat ajánlottam fel.
- A milliók helyett, Fouquet, inkább mást ajánlott volna fel: egyetlen, igaz, feltétlen szerelmet. Ezt elfogadtam volna. Ebből láthatja hogy mindenkit meg lehet vásárolni, de mindenkit a maga módján.
- Nézete szerint tehát Colbert az én főintendánsi állásomra alkudozik? Ugyan, ugyan, marquise, legyen nyugodt: Colbert még nem elég gazdag hozzá, hogy megvásárolhassa.
- És ha elorozza maga elől?
- Az már más dolog. Mert mielőtt hozzám, vagyis a hadállás törzséhez férközhetne, előbb le kellene rombolnia, szét kell lövetnie az előretolt sáncokat, márpedig én ördögien jól meg vagyok erősítve, marquise.
- Külső sáncoknak bizonyosan barátait, kreaturáit nevezi, ugye?
- Úgy van.
- D'Eymeris is egyik ilyen kreatúrája?
- Úgy van.
- Lyodot szintén?
- Szintén.
- Hát Vanin?
- Ó, ami Vanint illeti, felőlem csinálhatnak vele, amit akarnak, de...
- De?...
- De a többi emberemhez ne nyúljanak!
- Hát ha azt akarja, hogy ne nyúljanak se D'Eymeris, se Lyodot úrhoz, itt az ideje, hogy védekezzék.
- Ki fenyegeti őket?
- Meghallgat-e végre?
- Mindig, marquise.
- És nem vág a szavamba?
- Beszéljen.
- Hát Marguerite ma reggel értem küldött.
- Igen?
- Hivatott.
- És mit akart?
- Így szólt hozzám: „Nem merem magam fölkeresni Fouquet urat.”

- Eh, és miért? Csak nem hiszi Marguerite, hogy én szemrehányást tennék neki? Szegény asszony, nagyon téved!
- „Keresse fel, kérem, Fouquet urat, és mondja meg neki, hogy óvakodjék Colbert úrtól.”
- Hogyan, Marguerite figyelmeztet engem, hogy óvakodjam az ő szeretőjétől?
- Mondtam már, hogy Marguerite még mindig szereti magát.
- Aztán, marquise?
- Marguerite még hozzátette: „Colbert ezelőtt félórával jelentette nekem, hogy kinevezték intendánsná.”
- Már mondtam, marquise, hogy Colbert így még inkább az én kezem alá kerül.
- De ez nem minden: Marguerite jó viszonyban van, mint tudja, D'Eymerisnével és Lyodotnéval.
- No és?
- No és Colbert úr nagyon érdeklődött Vanelnénál, hogy mekkora ezeknek az uraknak a vagyona, és hogy mennyire hívei magának.
- Ó, erről a két emberemről jótálok, csak akkor pártolhatnak el tőlem, ha megölnék őket.
- Ekkor történt, hogy Vanelnénak látogatója érkezett, és egy percre magára kellett hagynia Colbert-t. Colbert, aki örökké dolgozik, alighogy egyedül maradt, zsebéből ceruzát vett elő, és minthogy az asztalon papírt talált, erre írta feljegyzéseit.
- Feljegyzéseket D'Eymerisről és Lyodot-ról?
- Úgy van.
- Szeretném tudni, mit mondanak a jegyzetek.
- Épp ez az, amit elhoztam magának.
- Vanelné megszerezte Colbert jegyzeteit, és elküldte nekem?
- Nem, de csodás véletlen folytán maradt nála a jegyzetéről másolat.
- Hogyan történhetett ez?
- Figyeljen. Mondtam már, hogy Colbert az asztalon papírt talált.
- Nos és?
- És a zsebéből ceruzát vett elő.
- Aztán?
- És jegyzeteket írt a papirosra.
- És?...
- És a ceruza ólomból volt, vagyis kemény volt: feketén írt a felső ívre, az alatta lévő íven pedig megmaradt vonásainak színtelen lenyomata.
- És aztán?
- Colbert letépte az első ívet, de megfeledkezett a másodikról.
- Erre aztán?
- Erre aztán a második ívről le lehetett olvasni tisztán, mi volt az első ívre írva: Vanelné elolvasta, és értem küldött.

- Ahá!

- Miután Vanelné meggyőződött róla, hogy én a maga odaadó barátnője vagyok, átadta nekem a papirost, és elmondta ennek a háznak a titkát, azt a titkot, hogyan lehet ebbe a házba bejutni.

- És hol az a papiros? - kérdezte Fouquet kissé zavartan.

- Tessék, olvassa - szólt a marquise.

Fouquet a következőket olvasta:

Azoknak az adóbérlőknek a neve, akiket a vizsgáló bírósággal el kell ítéltetni:
D'Eymeris, F... barátja, Lyodot, F... barátja, Vanin, közömb.

- D'Eymeris! Lyodot! - kiáltott fel Fouquet, miközben Colbert jegyzeteit olvasta.

- F... úr barátai - mutatta ujjával a marquise.

- De mit jelentenek ezek a szavak: „A vizsgáló bírósággal el kell ítéltetni”?

- Ej hát! - szólt a marquise. - Világos, de még nem ért a végére, olvassa tovább.

Fouquet folytatta:

A két első halálra ítéendő, a harmadik állásától megfosztandó; D'Hautemont és de La Valette uraktól csupán vagyonuk kobzandó el.

- Szent Isten! - kiáltott fel Fouquet. - Lyodot-t és D'Eymerist halálra ítélik! De még ha a vizsgáló bíróság halálra ítéli is őket, a király nem fogja jóváhagyni a halálos ítéletet, a király aláírása nélkül pedig a halálos ítélet végre se hajtható.

- A király nevezte ki intendánssá Colbert urat.

- Ó! - kiáltott fel Fouquet, mintha hirtelen örvény nyílt volna meg a lába előtt. - Ez lehetetlen! Lehetetlen!! De ki volt az, aki ceruzával utánarajzolta Colbert sorainak lenyomatát?

- Én. Félttem, hogy elmosódik a lenyomat.

- Ó, mindent meg fogok tudni!

- Nem fog megtudni semmit, uram, mert túlságosan lenézi az ellenségét.

- Bocsásson meg nekem, drága marquise, bocsásson meg. Igaza van, Colbert ellenségem, elhiszem már; igaza van, Colbert félelmetes ember, belátom. De van még időm, és minthogy kegyed itt van és bizonyoságot tett odaadásáról, sőt szerelmét is elárulta... és mivel ketten vagyunk, magunkban...

- Én azért jöttem, hogy megmentsem magát, Fouquet úr, nem pedig azért, hogy magam elbukjam - mondotta a marquise, és fölemelkedett -, tehát óvakodjék...

- Marquise, igazán sokkal jobban megrémült, mint kellene, ez a rettegés nem ürügy...

- Sötét lelkű ember ez a Colbert! Vigyázzon!

Most Fouquet is felállt.

- És én? - kérdezte.

- Ó, maga nemes lélek. Vigyázzon!

- Akkor hát?

- Megtettem, amit meg kellett tennem, barátom, még azzal a kockázattal is, hogy hírnevemnek ártok vele. Isten vele!

- Nem „Isten vele”, hanem „a viszontlátásra”.

- Talán - felelte a marquise.

Csókra nyújtotta kezét Fouquet-nak, és oly határozott lépésekkel indult az ajtó felé, hogy Fouquet nem merte útját állni.

Ami Fouquet-t illeti, lehajtott fejjel és borús homlokkal megtette visszafelé is azt a föld alatti utat, amelyen fémdrótok húzódtak át, a két tükör hátlapjáról közvetítve egyik házból a másikba a két szerelmes vágyait és hívását.

Fouquet abbé

Fouquet a föld alatti folyosón át sietett lakására visszatérni és működésbe hozni a tükör rugóit. Alighogy dolgozószobájába ért, kopogtatást hallott az ajtón, és ugyanabban a pillanatban egy jól ismert hang ezt mondta:

- Nyisson ajtót nagyméltóságod, kérem, nyisson ajtót!

Fouquet gyors mozdulattal rendbe hozta mindazt, ami elárulhatta volna izalmát és iménti eltávozását; íróasztalán szétrakta az írásokat, tollat vett kezébe, és hogy időt nyerjen, kikiáltott:

- Ki az?

- Hogyan, uram, nem ismer meg? - felelte a hang.

„Dehogynem - mondta magában Fouquet -, dehogynem, igen, megismerlek, barátom.” Aztán hangosan így folytatta. - Nem Gourville?

- Az, uram.

Fouquet felkelt, egy tekintetet vetett a tükörbe, az ajtóhoz ment, félretolta a reteszt, és Gourville⁸⁴ belépett.

- Hej, nagyuram, nagyuram - mondotta -, milyen kegyetlenség!

- Micsoda?

- Már negyedórája könyörgök, hogy nyissa ki az ajtót, és még csak nem is felel.

- Egyszer s mindenkorra vegye tudomásul, nem akarom, hogy zavarjanak, ha dolgozom. És bár maga kivétel, Gourville, a többiek miatt tiszteletben kell tartania utasításomat.

- Nagyjóuram, most bizony utasítást, ajtót, zárat és falat mind felrúgtam, betörtem, felfeszítettem, leromboltam volna!

- Ejha, tehát valami ilyen nagy eseményről van szó? - kérdezte Fouquet.

- Ó, felelek érte!

- És miféle esemény az? - kérdezte Fouquet, kissé megdöbbenve bizalmas emberének izgatottságától.

- Van egy titkos vizsgáló bíróság, uram.

- Jól tudom, de összeült-e már, Gourville?

- Nemcsak hogy összeült, de ítéletet is hozott.

- Ítéletet? - felelte Fouquet elsápadva, s egész testében megremegve, mivel nem tudta ijedelmét eltitkolni. - Ítéletet? Ki ellen?

- Nagyméltóságod két barátja ellen.

- Ugye Lyodot és D'Eymeris urakról van szó?

- Úgy van, uram.

84 Szegény sorból származott, ügyes pénzügyi szakember; lakájából titkár, a Fronde idején Condé embere, majd Mazarin mellett dolgozik. Fouquet bukása után halálra ítélik, külföldre menekül; később sikeres diplomáciai szolgálataiért kegyelmet kap, s hazatér (1625-1703).

- De miféle ítéletet?

- Halálos ítéletet!

- Kimondták! Ó, téved Gourville, ez lehetetlen.

- Itt az ítélet másolata, ma kell aláírnia a királynak, ha ugyan már alá nem írta.

Fouquet kikapta Gourville kezéből a másolatot, elolvasta és visszaadta.

- A király nem fogja aláírni.

Gourville a fejét rázta.

- Nagyuram, Colbert merész tanácsadó, ne bízzék benne.

- Megint Colbert! - mondotta Fouquet. - Ej, miért kínozza két nap óta minduntalan ez a név a fületem? Túlságosan nagy fontosságot tulajdonít e jelentéktelen fickónak, Gourville. Álljon elő Colbert, majd én a szemébe nézek; emelje fel fejét, és én eltaposom; de értse meg, ehhez szükség van legalább egy göröngyre, hogy szemem célba vehesse, olyan területre, amelyen megvethetem a lábam.

- Türelem, uram, mert lebecsüli ellenfelét... Igyekezzék sürgősen megismerni; úgy vagyunk ezzel a sötét pénzemberrel, mint a hullócsillagokkal: szemünk sosem látja meg őket, míg pusztítva le nem zuhannak; amikor már érzékelnénk őket, meghalunk.

- Nahát, Gourville, ez már sok - felelte Fouquet mosolyogva -, engedje meg, barátom, hogy ne ijedjek meg oly könnyen; Colbert és meteor! Istenemre mondom, meg fogjuk figyelni ezt a meteort... Tetteket kérek, nem szavakat. Mit tett Colbert?

- Két akasztófát rendelt a párizsi hóhérnál - felelte egyszerűen Gourville.

Fouquet felemelte fejét, szeme megvillant, és így szólt:

- Biztosan tudja azt, amit állít?

- Itt a bizonyíték, uram - mondotta Gourville.

És Gourville átadta a törvényszék egyik írnokának titkos jelentését, aki bizalmas embere volt Fouquet-nak.

- Igaz! - mondotta a miniszter. - Igaz, felállítják a bitófát!... De a király még nem írta alá, Gourville, a király nem fogja aláírni.

- Nemsokára ezt is tudni fogom.

- Hogyan?

- Ha a király aláírta, akkor az akasztófákat még ma este elküldik a törvényszék udvarára, hogy holnap reggel felállítsák őket.

- De nem, nem lehet - mondotta újra Fouquet. - Téved, és megtéveszt engem is; Lyodot tegnapelőtt reggel keresett fel, és szegény D'Eymeristől három nappal ezelőtt kaptam egy szállítmány szirakúzi bort.

- Mi mást bizonyít ez - felelte Gourville -, mint azt, hogy a vizsgáló bíróság titokban ült össze, a vádlottak távollétében ítélezett, és az egész per be volt fejezve, midőn elfogták őket.

- Tehát elfogták őket?

- Persze.

- De mikor, hol és hogyan fogták el őket?

- Lyodot-t tegnap napfelkeltekor, D'Eymerist tegnapelőtt este, midőn kedvesétől hazatért. Eltűnésük miatt nem nyugtalankodott senki; de Colbert hirtelen levetette álarcát és nyilvánosságra hozta a dolgot; ebben a pillanatban kürtölik ki Párizs utcáin, és nagyméltóságon kívül senki sincs, aki ne értesült volna a történekről.

Fouquet mindinkább növekvő, fájdalmas izgalommal járt fel és alá a szobában.

- Mire határozta el magát nagyméltóságod? - kérdezte Gourville.

- Ha csakugyan így van, elmegyek a királyhoz - kiáltott fel Fouquet -, de a Louvre-ba menet útba ejtem a városházát. Majd meglátjuk, mit teszünk, ha a király aláírta az ítéletet.

Gourville vállat vont.

- Hitelenség! - kiáltott. - Te vagy a rákfenéje a nagy szellemeknek!

- Gourville!

- Úgy van - folytatta Gourville. - És elpusztítod őket, mint a métely a legerősebb emberek szervezetét, vagyis egy pillanat alatt.

- Induljunk - mondotta Fouquet -, Gourville, nyissa ki az ajtót.

- Vigyázat - felelte Gourville -, itt van Fouquet abbé.

- Ó, az öcsém! - mondotta Fouquet bosszankodva. - Eljött, tehát valamilyen rossz hírt tud, és szokása szerint nagyon örül, hogy tudtomra adhatja. Ördög bújjék belé! Ha itt az öcsém, akkor rosszul áll a szénám. Miért nem mondta előbb, Gourville, akkor könnyebben meggyőzhetett volna.

- Nagyméltóságod rágalmazza öccsét - mondotta Gourville nevetve -, az abbé, ha jön, nem rossz szándékkal jön.

- Nocsak, most meg már mentegeti - mondotta Fouquet -, egy ilyen szívtelen fickót, zavaros gondolkodású, tékozló frátert!

- Tudja, hogy nagyméltóságod gazdag.

- És tönkre akar tenni.

- Nem, csak az erszényét szeretné megkaparintani.

- Nem elég, hogy két éven át százezer tallért adtam neki havonként. Az ördögbe is, én fizetek, s tudom, mennyi pénzembe került.

Gourville halkán, sokatmondóan nevetett.

- Tudom, azt akarja mondani, hogy a király fizet - felelt rá Fouquet -, csak hogy, Gourville, ez rossz tréfa, és most nincs is helye.

- Uram, ne mérgeledjék.

- Egykettő! Küldjék el Fouquet urat, mert nincs egy fillér pénzem sem.

Gourville az ajtó felé tett egy lépést.

- Egy hónap óta felém se néz - folytatta Fouquet -, miért ne telhetne el két hónap, anélkül, hogy látna?

- Megunja néha a rossz társaságot, amelyben él, és szívesebben látja a bátyját, mint cimboráit - mondotta Gourville.

- Köszönöm az ilyen megtiszteltetést. Különös prókátor ma, Gourville... Fouquet abbé prókátora.

- Eh, minden dolognak és minden embernek van jó oldala, hasznos oldala, uram.
- Fouquet abbé cimboráinak, akiket pénzel és itat, szintén van jó oldaluk? Bizonyítsa be, Gourville.
- Jöhetnek körülmények, amikor örülni fog, uram, ha Fouquet abbé cimborái, ezek az elszánt emberek, kéznél lesznek.
- Tehát azt tanácsolod, hogy béküljek ki Fouquet abbéval? - kérdezte gúnyosan Fouquet.
- Azt tanácsolom nagyméltóságodnak, hogy ne vesszen össze száz vagy kétszáz mihasznával, akik meztelen kardjukat egymás mellett kinyújtva háromezer ember köré tudnának acélláncot vonni.

Fouquet jelentőségteljes tekintetet vetett Gourville-ra, és kiszólt az inasnak:

- Vezessék be Fouquet abbét. - Majd Gourville-hoz fordult: - Igaza van, Gourville.

Két pillanat múlva az abbé mély hajlongásokkal megjelent a küszöbön. Negyven-negyvenöt éves ember volt, félig egyházi ember, félig katona, papba oltott kalandor; kard nem volt az oldalán, de érezte az ember, hogy pisztolyok vannak nála.

Fouquet nem annyira, mint bátyja, inkább, mint miniszter üdvözölte őt:

- Mivel szolgálhatok, abbé úr?
- Hohó! Hogyan beszél velem, bátyám?
- Mint az olyan ember, aki siet, uram.

Az abbé sandán nézett Gourville-ra, majd aggódón Fouquet-ra, és így szólt:

- Ma este háromszáz pisztoltallért kell fizetnem Gregi úrnak... játékon vesztettem, becsületbeli tartozás.
- Aztán? - kérdezte nyugodtan Fouquet, mert jól tudta, hogy Fouquet abbé ilyen apró-cseprő dolgok miatt nem zavarná őt.
- Ezret a mézárósomnak, mert nem akar tovább hitelezni.

- Azonkívül?

- Ezerkétszázat a szabómnak - folytatta az abbé -, hét öltönyt vett el az embereimtől a fickó, most abban a veszélyben forgok, hogy embereimnek nem lesz libériájuk, és a kedvesem arról beszél, hogy egy adóbérlővel fogja a helyemet betölteni, ami megalázó dolog volna az egyházra nézve.

- És mi van még? - kérdezte Fouquet.
- Észreveheti, uram, hogy a magam számára nem kértem semmit - mondotta alázatosan az abbé.

- Nagy szerénységére vall, uram - felelte Fouquet -, láthatja is, hogy várok.

- És nem is kérek semmit, ó, nem... Nem minthogyha nem szenvednék hiányt semmiben...

A miniszter egy pillanatig gondolkodott, aztán így felelt:

- Ezerkétszáz pisztoltallért a szabójának! Elég sok ruhát rendelhetett!
- Sok száz embert tartok! - mondotta büszkén az abbé. - Azt hiszem, ez nagy teher.
- Minek száz ember? Egy Richelieu vagy egy Mazarin talán megteheti, hogy száz emberrel őriztesse magát! De mire kell magának száz ember? Mondja meg!

- Ezt kérde tőlem? - méltatlankodott az abbé. - Hogyan kérdezhet ilyet? Miért tartok száz embert! Még ilyet!

- Úgy van, azt kérde, mit csinál száz emberrel? Feleljen!

- Hálátlan! - folytatta az abbé, mindjobban felhevülve.

- Magyarázza meg!

- Miniszter úr, nekem csak egy lakásra van szükségem, és ha egyedül volnék, magam is kiszolgáltatnám magamat, de ha egyszer magának annyi az ellensége... Száz ember sem elég hozzá, hogy megvédelmezzem. Száz ember!... Tízezerre volna szükségem! Azért tartok csapatot, hogy nyilvános helyeken, gyűléseken egy hang se szólaljon fel bátyám ellen; csapatom nélkül, uram, annyi szitkot szórnának a fejére, úgy lecsepülnék, hogy egy hétig sem állná, érte, egy hétig sem!

- Nem is tudtam, hogy olyan nagy védelmezőm, abbé úr.

- Nem hiszi? - mondotta az abbé. - Hallja hát, hogy mi történt. Csak tegnap történt, hogy egy ember az Huchette utcában egy tyúkra alkudott.

- No és mit árt ez nekem, abbé úr?

- Figyeljen csak. A tyúk nem volt kövér. A vevő nem akart tizennyolc sou-t adni érte, és azt mondta, nem adhat tizennyolc sou-t olyan tyúkért, amelynek Fouquet leszedte a zsírját.

- Aztán?

- Erre az emberek nevetni kezdtek - folytatta az abbé -, nevetni kezdtek bátyám rovására, ördög és pokol, és máris összeverődött a csöcselék. Amelyik a tréfát csinálta, hozzátette: „Adjon olyan tyúkot, amelyet Colbert hizlalt, fizetek érte, amennyit akar.” Mindenki tapsolt körülöttük. Szörnyű botrány! Értse meg, olyan botrány, hogy fivérének el kellett rejtenie az arcát.

Fouquet elpirult.

- És elrejtette? - kérdezte.

- Nem - folytatta az abbé -, volt egy emberem a tömegben, egy újoncom, aki faluról jött, Menneville-nek hívják, és nagyon kedvelem. Keresztülvágta magát a tömegen, és így szólt a tréfálkozóhoz:

„A ménkü csapjon magába, tréfacsináló uram, ez rossz tréfa! Colbert-nak karddöfés jár!”

„Én pedig Fouquet számára tartogatok egyet!” - felelte a tréfálkozó. Egymásnak rontottak a lacikonyha előtt, a kíváncsiak serege körülállta őket, és ötszázan nézték az ablakokból.

- No és? - kérdezte Fouquet.

- Hát, uram, Menneville, a nevetők megrökönyödésére, felnyársalta a tréfacsinálót, és így szólt a lacikonyháshoz: „Itt egy pulykakakas, barátom, kövérebb, mint a maga tyúkjá.” Lám, erre fordítom, uram, a jövedelmemet - mondotta diadalmasan az abbé -, védelmezem a családunk becsületét.

Fouquet lehajtotta a fejét.

- És száz ilyen emberem van - folytatta az abbé.

- Jó - mondotta Fouquet -, adja ide a költségjegyzékét, abbé úr és legyen ma estére a vendégem.

- Lesz vacsora?

- Lesz.

- De a pénztárt már lezárták.

- Gourville majd kinyitja. Menjen csak, abbé úr, menjen csak.

Az abbé meghajolt, és még ezt kérdezte:

- Tehát jó barátok vagyunk?

- Jó barátok. Jöjjön, Gourville.

- Eltávoznak? Tehát nem vacsorázik itthon ma este?

- Legyen nyugodt, egy óra múlva itt leszek.

Azután egész halkán ezt mondta Gourville-nak:

- Az angol lovaimat fogják be, és a városháza előtt hajtsanak el.

A hintók már vitték Fouquet vendégeit Saint-Mandéba; már az egész ház az ünnepi vacsora előkészületeinek lázában égett, midőn a főintendáns fogatával Párizs utcáin vágattak végig a lovak, azután a Szajna-parton száguldtak tova, mert a hintóban levők kevés emberrel akartak találkozni, és nemsokára elértek a városházához. Háromnegyed nyolc volt. Fouquet a Long-Pont utca sarkán kiszállt, és gyalog indult Gourville-lal a Grève térre.

A térre befordulva, megpillantottak egy feketébe és ibolyaszínbe öltözött úri formájú embert, aki éppen beszállt egy bérkocsiba, és odaszólt a kocsisnak, hogy Vincennes-be hajtson. Lábánál jókora kosár, tele borospalackkal, amit a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóban vásárolt.

- Nini, hisz ez Vatel,⁸⁶ az udvarmesterem - mondotta Fouquet Gourville-nak.

- Úgy van - felelte az utóbbi.

- Mit csinált a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóban?

- Kétségkívül bort vásárolt.

- Hogyan? Csapszékben vásárolnak bort az én számomra! - szólt Fouquet. - Olyan gyatrán van ellátva a borospincém?

És odament az udvarmesteréhez, aki féltő gonddal rendezgette a kocsiban a palackokat.

- Hé, Vatel! - szólt rá Fouquet parancsoló hangon.

- Vigyázzon nagyméltóságod - szólt Gourville -, még felismerik.

- Hát aztán?... Mit törődöm én azzal?... Vatel.

A feketébe és ibolyakékbe öltözött férfiú megfordult.

Jámbor arcú és szelíd, semmitmondó tekintetű ember volt, a külsejéről ítélve a számtan tudósának tarthatta volna az ember, ha magatartása nem olyan büszke. Valami tűz csillogott a szemében, ajka körül finom mosoly játszadozott, de aki megfigyelte, hamar észrevette, hogy a mosoly nem vonatkozott semmire, és szemének tüze nem világít meg semmit.

Vatel szórakozottan mosolygott, és a gyermekek módján foglalatoskodott. Amint meghallotta a hangot, amely nevéen szólította, megfordult.

- Ó - mondta -, nagyméltóságod az!

- Én vagyok hát. Mi az ördögöt csinál maga itt, Vatel?... Bor? A Grève téren, csapszékben vásárolja a bort! Még ha a Fenyőtobozban, vagy a Zöld rácsban vásárolta volna!

- De nagyméltóságú uram - mondta nyugodtan Vatel, ellenséges tekintet vetve Gourville-ra -, miért avatkoznak az én dolgomba?... Rosszul gondoskodom a borospincéjéről?...

- Nem, igazán nem, Vatel, de...

- De? - szólt Vatel.

Gourville megérintette a főintendáns könyökét.

85 A híres francia költőt (1621-1695) - akárcsak Molière-t - valóban Fouquet támogatta.

86 A Nagy Condé udvarmestere volt; halálát Madame de Sévigné örökítette meg: 1671-ben, egy Lajos királynak adott vacsorán elkövetett hiba miatt öngyilkos lett.

- Ne mérgeledjék, Vatel; azt hittem, hogy a pincém, a maga borospincéje elég jól el van látva, és nem szorul rá a Miasszonyunk Képemásához segítségére.

- Ejnye, uram - felelte Vatel bizonyos lekicsinyléssel, áttérve a nagyméltóságúró az egyszerű uramozásra -, a pincéje mégsem bővelkedik mindenben, és vannak olyan vendégeink, akik nem isznak nehéz borokat, ha nálunk estebédelnek.

Fouquet csodálkozva nézett előbb Gourville-ra, aztán Vatelra.

- Mit beszél?

- Azt mondom, hogy a pincemesterének nem volt annyiféle bora, amennyivel mindenki ízlését ki lehetne elégíteni, és La Fontaine, Pellisson és Conrart urak⁸⁷ nem isznak bort, ha jönnek. Ezek az urak nem szeretik a finom, drága borokat, mit csináljunk!

- No és?

- No és én könnyű asztali bort vásároltam, amelyet szeretnek. Tudom, hogy hetenként egyszer eljönnek a Miasszonyunk Képemásához fogadóba, hogy ezt a bort ihassák. Ezért vásároltam itt a bort.

Fouquet-nak egy szava sem volt... Csaknem meghatódott.

Vatelnak kétségkívül még sok mondanivalója lett volna, látszott, hogy belemelegedik a beszédbe.

- Ez éppolyan, mintha nagyméltóságod azt vetné a szememre, hogy a Planche Mibray utcában veszem az almabort, amit Loret úr⁸⁸ szokott inni, ha eljön hozzánk.

- Loret almabort iszik nálam? - kiáltott fel nevetve Fouquet.

- Azt, uram, azért szeret nálunk estebédelni.

- Vatel! - mondotta Fouquet, és megszorította udvarmesterének kezét. - Maga ember a talpán! Dicsérem az eszét, Vatel, mert megértette, hogy La Fontaine, Conrart és Loret urakat annyira tisztelem, mintha hercegek, grófok vagy akár főhercegek volnának, még annál is jobban. Vatel, maga jól szolgál, megduplázom a fizetését.

Vatel meg sem köszönte, csak a vállát vonogatta, és ezt a fenséges mondást mormogta:

- Megalázó dolog, ha megköszönik az embernek, hogy megtette kötelességét.

- Igaza van - mondotta Gourville, és Fouquet figyelmét egyetlen mozdulattal más dologra terelte.

Egy alacsony kocsit mutatott neki, amit két ló húzott, és láncokkal két akasztófa volt ráerősítve. A tartógerendán ülve egy poroszló kissé mogorva ábrázattal túrta az összecsődült naplopók megjegyzéseit, akik azt találgatták, hogy ki számára készítik az akasztófát, és a városházaig kísérték a kocsit.

Fouquet megremegett.

87 Pellisson, Paul (1624-1693) - neves irodalmár, szellemes társalgó; Fouquet pártfogoltja, s a főkinestárnok bukása után öt évig ült a Bastille-ban. Később XIV. Lajos kinevezte udvari történetírójának, s tagja lett a Francia Akadémiának. Conrart, Valentin (1603-1675) - szintén irodalmár, de keveset publikált; fő érdeme az Akadémiáért végzett munkája, amelynek ő volt első örökös titkára.

88 Kora nevezetes költője, Longueville-né számára szórakoztató verses újságot szerkesztett, amely kézirat formában forgott közkezen, s hétről hétre beszámolt az érdekesebb udvari pletykákról (1595-1665).

- Látja, akasztás lesz - mondotta Gourville.
- De még nem történt meg - vágta rá Fouquet.
- Egy pillanatig se áltassa magát nagyméltóságod, ha ennyire visszaéltek barátságával és bizalmával, ha idáig jutottunk, már nem segíthetünk a dolgon.
- De az ítéleten nincs ott az én ellenjegyzésem.
- Lionne úr majd ellenjegyzi.
- Elmegyek a Louvre-ba.
- Nem fog odamenni.
- Azt akarja tanácsolni, hogy gyáva legyek! - kiáltotta Fouquet. - Hagyjam cserben barátaimat? Azt tanácsolja, hogy eldobjam fegyvereimet, míg harcolni tudok?
- Mindezt egyáltalán nem tanácsolom; de nem mondhatna le nagyméltóságod a pénzügy-miniszterségről?
- Nem.
- De ha a király mást akar kinevezni a helyébe?
- Előbb-utóbb úgyis meg fogja tenni.
- Igen, de ha lemond, nem kereshet ürügyet nagyméltóságod ellen.
- Igaz, de akkor gyáva volnék. Nem akarom, hogy barátaim meghaljanak, tehát nem is fognak meghalni.
- Ezért okvetlenül el kell mennie a Louvre-ba?
- Gourville!
- Vigyázzon!... Ha elmegy a Louvre-ba, kénytelen lesz hangos szóval védelmezni barátait, tehát hitvallást kell tennie, vagy örökre le kell mondania róluk.
- Soha!
- Bocsásson meg... a király csak két dolog közt enged majd választást, de esetleg nagyméltóságod maga is ezt javasolja.
- Ez igaz.
- Ezért kerülnie kell az összeütközést... Térjünk vissza Saint-Mandéba.
- Gourville, nem mozdulok erről a helyről, ahol ilyen gonosztettet akarnak elkövetni, ahol meg akarnak gyalázni! Mondom, nem mozdulok innen, míg módot nem találtam rá, hogy ellenségeimet legyőzzem.
- Szánakozva tekintenek nagyméltóságodra - mondta Gourville -, ha nem tudnám, hogy egyike korunk legokosabb embereinek. Százötven milliója van, állása révén ugyanolyan hatalmas, mint a király, és vagyona révén ötvenszer hatalmasabb. Colbert-nak még annyi esze sem volt, hogy Mazarin végrendeletét elfogadtassa. Ha pedig az ember az ország leggazdagabb embere, és nem sajnálja kiadni a pénzt, és mégsem teszi azt, amit akar, bizony akkor szegény ember. Én mondom, térjünk vissza Maint-Sandéba.
- Hogy tanácsot kérjünk Pellissontól?
- Nem, hanem, hogy megsámoljuk, mennyi pénze van.
- Induljunk - mondotta Fouquet, és szeme megvillant -, helyes, helyes, vissza Saint-Mandéba.

Beszállt kocsijába, Gourville is vele együtt. Útközben a Faubourg-Saint-Antoine utcán találkoztak Vatel kis kocsijával, amely kényelmesen döcögött az asztali borral.

Amint gyors paripáikon elvágattak mellette, megijesztették az udvarmester félénk lovát, és Vatel aggódva kiáltott ki a kocsi ablakán:

- Vigyázzanak! Vigyázzanak a palackjaimra!

A saint-mandéi üvegfolysó

Ötven ember várt Fouquet-ra, s ő még arra sem vesztegette az időt, hogy egy pillanattig komornyikjával beszélgesse, hanem a külső lépcsőről egyenesen a szalonba ment. Barátai együtt voltak ott, és beszélgettek. A háznagy éppen készült a vacsorát tálaltatni, Fouquet abbé pedig fivérének visszatérését leste, és igyekezett távollétében a házigazda tisztét betölteni.

Midőn a házigazda belépett, az öröm és a szeretet moraja hangzott fel: Fouquet-t, aki a megtestesült vidámság volt, és adakozó természetű, szerették barátai, a művészek, költők és pénzemberek. Homloka, amelyről kis udvara le tudta olvasni gondolatait, és aszerint igyekezett cselekedni, homloka, amelyen sohasem szántott barázdát a gond, ezen az estén sápadtabb volt, mint rendszeren, és nem egy embernek szemébe tűnt sápadtsága. Fouquet az asztalfőn foglalt helyet, és vidáman beszélgetett vacsora közben vendégeivel. Elmondta La Fontaine-nek Vatel kalandját, elmondta Pellissonnak Menneville és a sovány tyúk történetét, úgyhogy az asztalnál ülők mind hallották és viharos kacagás és gúnyolódás keletkezett, amely csak Pellisson bánatos kézmozdulatára szűnt meg.

Fouquet abbé, aki nem tudta, hogy fivére miért terelte a szót erre a tárgyra, csupa fül volt, és hasztalanul igyekezett Gourville vagy Fouquet arcáról leolvasni a magyarázatot.

Pellisson szólalt meg:

- Tehát Colbert úrról beszélnek?
- Miért ne - felelte Fouquet -, ha igaz, hogy a király megtette intendánsának.

Alig ejtette ki ezeket a nyilvánvaló szándékkal mondott szavakat, a vendégek egyszerre felzúdultak.

- Azt a fukart - mondotta az egyik.
- Azt az éhenkórászt - szólt a másik.
- Azt a képmutatót! - tette hozzá a harmadik.

Pellisson sokatmondó tekintetet vetett Fouquet-ra, aztán így szólt:

- Uraim, sértegetünk egy embert, akit egyikünk sem ismer: ez nem emberséges és nem okos dolog, és meg vagyok győződve róla, hogy a pénzügyminiszter úrnak is ez a véleménye.
- Tökéletesen - mondotta Fouquet. - Hagyjuk Colbert hizlalt tyúkjait, és törődjünk csak Vatel szarvasgombával spékelt fácánjaival.

Szavai eloszlatták azt a sötét felhőt, amely hirtelen elborította a vendégsereg kedélyét.

Gourville az asztali borral vidámította fel a költőket; az abbé pedig, mint minden értelmes ember, aki rá van utalva mások tallérjaira, olyan jól mulattatta a pénzembereket és a katonákat, hogy a vidám hangok zsvivájában teljesen elpárolgott az iménti nyugtalanság.

A második fogásnál és az utóételnél a bíboros végrendelete volt a beszélgetés tárgya; azután Fouquet megparancsolta, hogy az édességekkel megrakott tálakat és likőröspalackokat vigyék az üvegfolysóról nyíló szalonba. Ő maga az egyik hölgyet karon fogva vonult be, aki ezen az estén Fouquet kegyéből a társaság királynője lett.

Azután a zenészek vacsoráztak meg, a vendégsereg pedig fel és alá sétált az üvegfolysón és a kertben. Langyos tavaszi éjjel volt, illatárban úszott a kert.

Pellisson odalépett Fouquet-hoz, és így szólt hozzá:

- Bántja valami?

- Nagyon - mondotta a miniszter -, kérdezze meg Gourville-tól.

Pellisson megfordult és La Fontaine-be ütközött. Kénytelen volt végighallgatni egy latin verset, amit a költő Vatelről faragott.

La Fontaine egy órája ezt a verset skandálta mindenfelé, és most kedvező helyen akarta újra érvényre juttatni.

Azt hitte, hogy megfogta Pellissont, de az kisiklott kezéből. Ekkor Loret-hoz fordult, aki a vacsora és a házigazda tiszteletére négysoros verset költött.

La Fontaine hiába akarta neki elskandálni versét, mert Loret a négysoros költeményét akarta elszavalni.

Ezután Chanost gróffal vallott kudarcot, mert őt meg Fouquet fogta karon.

Fouquet abbé megérezte, hogy La Fontaine, aki szórakozott volt, mint mindig, nyomába szegődött a két beszélgető embernek, és közbelépett.

La Fontaine tüstént a karjába kapaszkodott, és elszavalta versét.

Az abbé nem tudott latinul, és ugyanolyan taktusban mozgatta fejét, amilyenben La Fontaine a daktilusok és a spondeusok hullámvázára illegette magát.

Ezalatt Fouquet az édességekkel megrakott asztalok mögött elmondta vejének, Chanost grófnak a történeteket.

- Míg mi itt beszélgetünk, a felesleges embereket el kell küldeni a tűzijátékhoz - mondotta Pellisson Gourville-nak.

- Jó - felelte Gourville, és néhány szót súgott Vatelnek.

Utóbbi azután a hölgyeket, az ifjú piperkőcöket és vén fecsegőket kivezette a kertbe, a férfiak pedig a gyertyáktól megvilágított üvegfolysón jártak fel és alá.

Gourville Fouquet-hoz lépett, és így szólt:

- Fouquet úr, mind itt vagyunk.

- Mind? - kérdezte Fouquet.

- Úgy van; számlálja meg a jelenlevőket.

Fouquet megfordult és számlált: nyolcan voltak.

Pellisson és Gourville karonfogva sétált, mintha különféle apró-cseprő ügyekről beszélgetnének. Loret és két tiszt ugyanígy tett, csak az ellenkező irányban.

Fouquet abbé egyedül sétált.

Fouquet a vejével járt fel-alá, mint akinek a beszélgetés teljesen lekötötte a figyelmét.

- Uraim - mondotta -, senki se nézzen rám járkálás közben, senki se mutassa, hogy rám figyel, sétáljanak tovább, magunk vagyunk, figyeljenek rám.

Mély csönd állt be, csak távolról hallatszott oda a mulató vendégeknek kiáltozása, akik a fák között helyezkedtek el, hogy jobban lássák a tűzijátékot.

Különös látványt nyújtottak ezek a férfiak, amint kis csoportokban járkáltak fel és alá, mintha minden csoport más tárgyról beszélgetne, pedig egyetlen ember szavára figyeltek, s az maga is úgy tett, mintha csak szomszédjával társalogna.

- Uraim - mondotta Fouquet -, kétségkívül észrevették, hogy barátaink közül kettő hiányzik ma; szerdai összejövetelünkön... Az istenért, abbé, ne álljon meg, semmi szükség rá, úgy is hall; kérem, járkáljon a legközbösebb arccal, vagy, minthogy éles a szeme, álljon a nyitott ablakhoz, és adjon jelt köhögéssel, ha valaki közeledik.

Az abbé engedelmeskedett.

- Nem vettem észre, hogy barátaink hiányoznak - mondotta Pellisson, s ebben a pillanatban éppen hátat fordított Fouquet-nak, és ellenkező irányban haladt.

- Én pedig nem látom - mondotta Loret - Lyodot urat, akitől járadékot kapom.

- Én pedig - mondotta az abbé az ablakból - nem látom kedves D'Eymeris barátomat, aki ezerszáz frankossal tartozik.

- Loret - folytatta Fouquet, komoran és görnyedten járva fel és alá -, maga nem kapja meg többé Lyodot-tól a járadékát, magának pedig, abbé, D'Eymeris nem fogja megfizetni az ezerszáz frankot, mert mindketten meghalnak.

- Meghalnak! - kiáltottak fel Fouquet barátai, és egy pillanatra félbeszakították színlelt sétájukat.

- Uralkodjanak magukon, uraim - mondotta Fouquet -, mert talán figyelnek minket. Azt mondtam: meg kell halniok!

- Meg kell halniok - kérdezte Pellisson -, azoknak a férfiaknak, akiket hat nappal ezelőtt életvidám és jövőjükben bizakodó embereknek láttam? Szent Isten! Mi az ember, ha a betegség egy csapásra végez vele?

- Nem a betegség - felelte Fouquet.

- Hát akkor van rá mód... - mondotta Loret.

- Nem lehet rajtuk segíteni. Lyodot és D'Eymeris urak életük utolsó napjának előestéjét töltik most.

- De miért halnak meg ezek az urak? - kérdezte egy tiszt.

- Kérdezzék meg attól, aki meggyilkolja őket - felelte Fouquet.

- Ki gyilkolja meg őket? Meggyilkolják őket? - kiáltották ijedten Fouquet barátai karban.

- Mi több, felakasztják őket - szólt Fouquet komor hangon, amely úgy hangzott a virágokkal, festményekkel ékes, bársonnyal és arannyal díszített üvegfolysón, mintha temetésre kondulna meg a harang.

Önkéntelenül megállt mindenki; az abbé odahagyta az ablakot; a kerti fák lombja felett felröppentek az első rakéták.

A kertből örömrivalgás hangzott, és Fouquet egy pillantást vetett az élvezetes látványra.

Az ablakhoz lépett, barátai pedig a szavát lesve, mögéje álltak.

- Uraim - mondta -, Colbert parancsára két barátomat elfogták és elítélték. Colbert ki is fogja végeztetni őket. Mit kell tehát tennem?

- Láncos teringette! - kiáltott fel az abbé. - Ki kell tapostatni Colbert beleit.

- Nagyméltóságodnak - mondotta Pellisson - beszélnie kell öfelségével.

- A király, kedves Pellisson, aláírta a halálos ítéletet.

- Akkor pedig - mondotta Chanost gróf - a kivégzésnek nem szabad megtörténnie.

- Lehetetlen, hacsak meg nem vesztegetjük a börtönőröket - felelte Gourville.
- Vagy a Conciergerie⁸⁹ igazgatóját - jegyezte meg Fouquet.
- Ma éjjel meg lehetne szöktetni a foglyokat.
- Ki vállalkozik rá?
- Én leszek a pénz vivője - mondotta Gourville.
- Én pedig a szóvivő - mondotta Pellisson.
- Szó és pénz - mondotta Fouquet -; ötszázezer frank a Conciergerie igazgatójának elég lesz, de ha kell, egymilliót is adunk.
- Egymilliót! - kiáltott az abbé. - Félannyiért megvásárolom fél Párizst.
- Tartsunk rendet - szólt közbe Pellisson -, ha tehát megnyerjük tervünk számára az igazgatót, akkor megszöktetjük a két foglyot. Amint kiszabadultak, fellázítják Colbert ellenségeit, és bebizonyítják a királynak, hogy bírósága nem csalhatatlan, mert fiatal, és könnyen túlzásba esik.
- Induljanak hát Párizsba, Pellisson, és hozzák vissza a két áldozatot - mondotta Fouquet. - A többi meglátjuk holnap. Gourville, adjon Pellissonnak ötszázezer frankot.
- Vigyázzanak, hogy bajba ne keveredjenek - mondotta az abbé. - Az ördögbe is, milyen nagy felelősség! Engedjék meg, hogy segítségükre legyek.
- Csend - súgta Fouquet -, jönnek. Ó, a tűzijáték valóban elragadóan szép!

E pillanatban a rakéták szikrái a közeli fák ágai közt hullottak le.

Pellisson és Gourville együtt lépett ki az üvegfolyosó ajtaján; Fouquet a másik öt összeesküvő társaságában lement a kertbe.

89 Szép, ódon palota a Szajna-parton, a Palais de Justice (igazságügyi palota) része; V. Károlyig királyi palotául szolgált, majd a királyi udvartartás épülete lett; élén magas méltóság, a concierge (udvarnagy) állt, a későbbiekben börtönül szolgált.

Epikurosz hívei

Fouquet minden figyelmét, legalábbis látszólag, a fényes kivilágításnak, a hegedűk és oboák epekedő zenéjének szentelte, nézte a tűzijáték csillogó sugárkévéit, amelyek vörösre festették az eget, és még jobban kiemelték a vincennes-i torony komor körvonalait a fák mögött, s mivel a főintendáns rámosolygott a hölgyekre és a költőkre, az ünnepség éppoly vidám volt, mint máskor, és Vatel, akinek nyugtalan, sőt féltékeny tekintete állandóan Fouquet pillantását leste, meg volt elégedve az est sikerével.

Amint a tűzijátéknak vége szakadt, a társaság szétszéledt a kertben, és a márványoszlopok alatt ugyanolyan könnyeden, szabadszellemeűen, mint a ház ura, aki ilyenkor megfedkezett előkelőségeről, barátian vendégszerető volt és felségesen gondtalan.

A költők egymásba karolva barangoltak a ligetekben; néhányan leheveredtek a gyepágyra, amit alaposan megbánt bársonyruhájuk és bodorított hajuk, amelybe kis száraz levelek és fűszálacskák keveredtek.

A hölgyek közül néhányan meghallgatták a művészek énekét és a költők verseit, mások inkább arra a prózára figyeltek, amelyet oly férfiak mondtak nekik kellő művészettel, akik se színészek, se költők nem voltak, de kiket ifjúságuk és a kerti magány szokatlan ékesszólásra ragadtatott, amit a hölgyek a leginkább kedveltek.

- Miért van az - szólt La Fontaine -, hogy Epikurosz mesterünk nem jött le a kertbe? Rosszul teszi, mert Epikurosz sohasem hagyta el a tanítványait.

- Uram - felelte neki Conrart -, nincs igaza, mikor csökönyösen Epikurosz hívének vallja magát, voltaképp itt semmi se emlékeztet a gargéttoszi bölcs tanítására.

- Ugyan kérem - felelte La Fontaine -, hiszen ismeretes, hogy Epikurosz egy nagy kertet vásárolt, amelyben nyugodtan élt barátaival.

- Ez igaz.

- No lássa! Fouquet úr is vett magának egy nagy kertet Saint-Mandéban, ahol mi, barátai, vele együtt nyugodtan és boldogan élünk.

- Mindez igaz, de sem a kert, sem a jó barátok nem bizonyítanak semmit. Miben hasonlít tehát Fouquet úr elmélete Epikuroszéhoz?

- Fouquet úr elmélete a következő: „A gyönyörűség teszi a boldogságot.”

- No és?

- Hát, én azt hiszem, hogy nem is érezzük magunkat nagyon szerencsétlennek, legalábbis én nem. Kitűnő vacsora volt, hozzá joigny bor, amit egyenesen az én kedves vendéglőmből hozattak; az egy óra hosszáig tartó vacsora egész ideje alatt egyetlen sületlenség se hangzott el, pedig a társaságban tíz milliomos és húsz költő volt jelen.

- Itt álljunk meg. A joigny borról beszélt, és a jó vacsoráról. Ehhez ragaszkodik?

- Ragaszkodom *antecho*, mint ahogy a Port Royalban⁹⁰ mondják.

90 1204-ben alapított női apátság; 1636 óta a janzenizmus központja, mint ilyen, erősen vitatott elveket vall, és divatba jön értelmiségi körökben, pl. Racine is tanítványa, 1709-ben XIV. Lajos feloszlatja.

- Hát akkor jusson eszébe, hogy a nagy Epikurosz csak kenyéren, főzeléken élt, és hozzá tiszta vizet ivott, és ezen tartotta tanítványait is.
- Ez nem is olyan bizonyos - felelte La Fontaine -, és lehet, kedves Conrart, hogy összetéveszti Epikurosz Püthagorasszal.
- Azt is tudnia kell, hogy Epikurosz nem volt valami nagy barátja az isteneknek és a hatóságnak.
- Ó, épp ez az - szólt La Fontaine -, amit nem tudok megbocsátani sem Epikurosznak, sem Fouquet-nak.
- Ne beszéljen így a főintendáns úrról - mondta Conrart izgatott hangon -, mert ezzel csak megerősíti a Fouquet-ról és rólunk szállongó híreket.
- Miféle híreket?
- Állítólag rossz franciák vagyunk, lagymatag királpártiak, és süketek a törvényekre.
- Visszatérek a vitánk anyagára - szólt La Fontaine. - Elmondom, mi Epikurosz erkölcsi tanítása... amit különben, hogy őszinte legyek, mítosznak tartok. Minden, ami az ókorból fennmaradt, mítosz. Jupiter, ha jobban megnézzük, az életet jelenti. Alkídész⁹¹ az erőt. Neveik is engem igazolnak: Zeusz a görög *zén* - élni - igéből származik, Alkídész az *alké*, erő szóból. Mármost Epikurosz neve annyit jelent, mint jóságos vigyázás, védelem. És mondja nekem, ki vigyáz jobban az államra, és ki védelmezi jobban az embereket, mint Fouquet úr?
- Fejtegetése etimológiai jellegű, nem pedig erkölcsi; mert azt állítom, hogy mi, Epikurosz modern hívei, rossz állampolgárok vagyunk.
- Ó - kiáltott fel La Fontaine -, megbízhatatlan állampolgárok nem azért leszünk, mert mesterünk tanítását követjük. Hallgassa csak, mi egyik legfőbb aforizmája:
- Hallgatom!
- „Kívánjatok magatoknak jó vezetőket.”
- Na és?
- No és mit mond nekünk Fouquet úr mindennap? „Mikor lesz már végre erős kormányunk?” Mondja ezt Fouquet? Feleljen őszintén, Conrart.
- Ezt mondja, igaz.
- Nohát, ugyanezt tanítja Epikurosz.
- De ebben van valami lázítás is.
- Lázítás! Ha az ember azt kívánja, hogy jó államférfiak kormányozzák?
- Feltétlenül, ha azok, akik kormányoznak, rossz államférfiak.
- Várjon csak, megfelelek én minden ellenvetésére.
- Arra is, amit az imént mondtam?
- Figyeljen csak: „Vessétek alá magatokat azoknak, akik rosszul kormányoznak...” Így van leírva szóról szóra: „Kakósz politeuúsi”... Elismeri, hogy ez szó szerint a szöveg?
- Az ördögbe! Hogyne hinném el. Tudja-e, La Fontaine, hogy maga úgy beszél görögül, mint Aiszóposz?
- Gúnyolódik, kedves Conrart?

91 Héraklész eredeti neve.

- Isten ments!

- Tehát térjünk vissza Fouquet úrra. Mit hangoztatott mindennap? A következőt, ugye: „Micsoda tudálékos ember ez a Mazarin! Micsoda számár! Micsoda pióca, és mégis engedelmeskednünk kell ennek a bohócnak!...” No, Conrart, mondta-e Fouquet, vagy nem mondta?

- Elismerem, hogy mondta, talán nagyon is sokszor.

- Éppúgy, mint Epikurosz, barátom. Fouquet mindig úgy gondolkodik, mint Epikurosz. Ismétlem, mi Epikurosz hívei vagyunk, és ez elég szórakoztató dolog.

- Igaz, de félek, hogy mellettünk egy másik szekta is fog keletkezni, mint annak idején Epiktétoszé;⁹² tudják? a hiérapoliszi bölcs a kenyeret fényűzésnek, a főzeléket tékozlásnak és a tiszta vizet részegeskedésnek nevezte; ugyanő, mikor gazdája megverte, durcásan ugyan, de különben harag nélkül ezt mondta: „Fogadjunk, hogy eltörte a lábamat?” És a fogadást meg is nyerte.

- Hatökör volt ez az Epiktétosz.

- Megengedem, de megint divatba jöhet, csak a neve fog megváltozni, erre: Colbert.

- Eh! - felelte La Fontaine. - Ez lehetetlenség. Colbert nevét sohasem fogja kietimologizálni Epiktétosz nevéből.

- Igaza van, legfeljebb a *coluber*⁹³ szót.

- Húha, legyőzött, Conrart, már szójátékban keres menedéket. Arnauld⁹⁴ azt állítja rólam, hogy nincs logikám... Több logikám van, mint Nicole-nak.⁹⁵

- Bizony - vágott vissza Conrart -, van logikája, de janzenista.

A csattanót harsány nevetés fogadta. A sétálókat lassanként odacsábította a két vitatkozó köré heves vitájuk. Szinte vallásos tisztelettel hallgatták végig a vitát, és maga Fouquet is, bár alig tudta megállni, hogy bele ne elegendjék, az önmérséklet példájával járt elől.

De a vita vége Fouquet-t is kihozta sodrából: felkacagott. Mindenki nevetett körülöttük, és a két filozófust gratulálók vették körül.

Győztesnek mégis La Fontaine-t jelentették ki, mély műveltsége és törhetetlen logikája miatt.

Conrart-nak a legyőzött ellenfél vigasztalása jutott: dicsérték becsületes szándékát és tiszta lelkiismeretét.

Ebben a percben, amikor a vidámság ily harsányan megnyilvánult, amikor a hölgyek szemére vetették a két vitatkozónak, hogy a nőket nem vonták be az epikureus boldogság rendjébe, ebben a percben érkezett meg Gourville a kert másik végéből, az izgatottan figyelő Fouquet felé közeledett, s pusztán megjelenésével kiszakította vendégei köréből.

92 Sztoikus filozófus (kb. 50-138), a phrügiai Hiérapoliszban született, mint rabszolga került Rómába, Néró szabadította fel; a túrést és önmegtartóztatást hirdette, elítélte a kizsákmányolást; szerinte a boldogság független a külső jó vagy rossz hatástól, mert a belső erény biztosítja.

93 Kígyó. (latinul)

94 Tudós és teológus (1612-1694), a janzenisták védelmezője a jezsuitákkal szemben; Lancelot-val együtt nyelvtani értekezést, Nicole-lal a Port-Royal logikájáról szóló tanulmányt írt, majd egy új geometriai kézikönyvet.

95 Nicole (1625-1695) - francia moralista, Port-Royal védelmezője, egy erkölcsstani értekezés szerzője.

A főintendáns arcán mosolygás ült, és általában gondtalanságot színlelt. De amikor nem látta senki, levetette álarcát.

- No, hol van Pellisson? - kérdezte izgatottan. - Mi van vele?

- Most tért vissza Párizsból.

- Magával hozta a foglyokat?

- Csak éppen a börtön igazgatójával beszélhetett.

- Mit, hát nem mondta meg, hogy én küldtem.

- De megmondta. Az igazgató azonban azt felelte, hogy aki Fouquet úr nevében jön, hozzon magával levelet Fouquet úrtól.

- Ó, hacsak levelet kell neki írni... - mondta Fouquet.

- Nem, nem - szólt most közbe Pellisson, aki ebben a pillanatban tűnt fel a kis liget sarkán. - Nagyméltóságod menjen oda és személyesen beszéljen vele.

- Igaza van. Visszavonulok, mintha dolgozni akarnék. A lovak maradjanak befogva, Pellisson. Gourville, maga tartsa vissza barátaimat.

- Én is adnék egy tanácsot nagyméltóságodnak - mondta Gourville.

- Beszéljen, Gourville.

- Csak az utolsó pillanatban keresse fel a börtön igazgatóját. Derék ember, de ügyetlen. Bocsásson meg, Pellisson úr, de én nem osztom a nézetében. Higgyen nekem nagyméltóságod: jobb lesz, ha még valakit küld az igazgatóhoz szóvivőként: nagy nőbarát; de ne személyesen menjen el hozzá.

- Majd megfontolom - felelte Fouquet -; hiszen rendelkezésünkre áll még az egész éjszaka.

- Ne igen pazarolja az idejét nagyméltóságod - szólt Pellisson. - Még ha kétszer annyi időnk volna is, mint amennyi van, akkor se baj, ha korán érkezünk.

- Isten vele - mondta a főintendáns. - Jöjjön velem, Pellisson. Gourville, magára bízom a vendégeimet.

Ezzel Fouquet eltávozott.

Epikurosz hívei észre sem vették, hogy mesterük eltűnt; a hegedűk egész éjjel szóltak.

-&-

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

MÁSODIK KÖTET

TARTALOM

- 59 Egy negyedórai késedelem
- 60 Haditerv
- 61 A Miasszonyunk Képemásához címzett fogadó
- 62 Éljen Colbert!
- 63 Hogyan került D'Eymeris gyémántja D'Artagnan kezébe
- 64 Milyen nevezetes különbséget talált D'Artagnan az intendáns úr és a főintendáns úr között
- 65 A szív és az ész filozófiája
- 66 Utazás
- 67 Hogyan ismerkedett meg D'Artagnan egy költővel, aki nyomdász lett, hogy verseit kinyomhassa
- 68 D'Artagnan folytatja nyomozását
- 69 Amelyben az olvasó bizonyára éppúgy fog csodálkozni, mint D'Artagnan, hogy régi ismerősre akad
- 70 Amelyben D'Artagnan kezdetben zavaros eszméi tisztulni kezdenek
- 71 Körmenet Vannes-ban
- 72 A vannes-i püspök nagysága
- 73 Amelyben Porthos kezd bosszankodni rajta, hogy D'Artagnannal jött
- 74 Amelyben D'Artagnan száguld, Porthos hortyog és Aramis tanácsot ad
- 75 Amelyben Fouquet úr cselekszik
- 76 Amelyben D'Artagnan végül mégis megkapja kapitányi kinevezését
- 77 A szerelmes ifjú és kedvese
- 78 Amelyben végre megjelenik a regény igazi hősnője
- 79 Malicorne és Manicamp
- 80 Manicamp és Malicorne
- 81 A Grammont palota udvara
- 82 Madame arcképe
- 83 Le Havre-ban
- 84 A tengeren
- 85 A sátrak
- 86 Az éjszaka
- 87 Le Havre-től Párizsig
- 88 Lorraine lovag véleménye Madame-ról
- 89 Montalais kisasszony meglepetése
- 90 Athos beleegyezése
- 91 Monsieur féltékeny Buckingham hercegre
- 92 For ever!
- 93 Amelyben XIV. Lajos király nem tartja La Vallière kisasszonyt sem elég gazdagnak, sem elég szépnek, hogy Bragelonne vicomte rangjához méltó legyen
- 94 Egész sor hiábavaló erőfeszítés
- 95 Baisemeaux de Montlezun
- 96 A király kártyajátéka

- 97 Baisemeaux de Montlezun úr kisdéd számításai
- 98 Baisemeaux úr reggelije
- 99 A Bertaudière torony második emeleti foglya
- 100 A két barátnő
- 101 Bellière-né asszony ékszerei és ezüstitárgyai
- 102 A hozomány
- 103 A senki földje
- 104 Három szerelem
- 105 Lorraine lovag féltékenysége
- 106 Monsieur féltékeny Guiche grófra
- 107 A közbenjáró
- 108 A tanácsadók

Egy negyedórai késedelem

Amint Fouquet kint volt a házból, aznap már másodsor, sokkal könnyebbnek és kevésbé zavartnak érezte magát, mint az ember hinné.

Odafordult Pellissonhoz, aki a hintó sarkában valami jó érven törte a fejét, amivel le lehetne szerelni Colbert hevesességét.

- Kedves Pellisson - mondta neki Fouquet -, kár, hogy nem nő.

- Épp ellenkezőleg, azt hiszem, hogy tiszta szerencse - felelte Pellisson -, mert végül is rendkívül csúnya vagyok.

- Pellisson! Pellisson! - szólt a főintendáns nevetve -, bizonyára azért hangoztatja oly sokszor a csúnyságát, hogy úgy lássék, mintha nem szenvedne miatta.

- Csakugyan sokat szenvedek miatta, nincs nálam szerencsétlenebb ember a világon. Szép voltam, de a himlő elcsúfított; elrabolta tőlem a hódítás legjobb eszközét; most pedig, hogy nagyméltóságod főellenőre vagyok, vagy ilyesmi, és részt veszek érdekei védelmében, ha szépasszony volnék, rendkívül fontos szolgálatot tehetnék nagyméltóságodnak.

- Miféle szolgálatot?

- Fölkeresném a börtönigazgatót, elcsábítanám, mert nagy nőbarát, aztán megszöktetném a két foglyunkat.

- Remélem, magam is meg tudom őket szöktetni, ha nem is vagyok szépasszony - felelte Fouquet.

- Elhiszem, de nagyméltóságod nagyon kompromittálná magát.

- Tyű! - kiáltott fel hirtelen Fouquet, olyan mélyről fakadó felindulással, amely mintha az ifjúság dús vérének vagy valami emlékek a fellobbanása volna. - Ó, ismerek egy nőt, aki a Conciergerie kormányzójánál eljátszhatná azt a szerepet, amelyre szükségünk van.

- Én ötven ilyen nőt ismerek, csak hogy ez ötven harsona volna, és világgá kürtölné nagyméltóságod bőkezűségét, barátai iránt való odaadását, ennél fogva előbb vagy utóbb vesztét okozná.

- Nem ilyesfajta nőkről beszélek, Pellisson, hanem egy előkelő és gyönyörű szép nőről, akiben a női nem szelleme egyesül a férfinem lelkierejével és hidegvérével; egy nőről, aki oly szép, hogy a börtön falai meghajolnak üdvözlésére, egy nőről, aki oly titoktartó, hogy senki se fogja gyanítani, kinek az érdekében járt el.

- Hiszen ez valóságos kincs - mondta Pellisson -, nagyméltóságod ugyancsak csinos ajándékot adna a Conciergerie kormányzójának. Ördögadta! Ha levágják is annak a kormányzónak a fejét, ami könnyen megeshetik vele, legalább halála előtt oly szerencsében lesz része, amilyenben férfiember még nem részesült.

- És hozzá kell tennem - mondta Fouquet -, hogy a börtönigazgatónak le se vágják a fejét, mert rendelkezésére bocsátom lovaimat, hogy elmenekülhessen, ötszázezer frankot, hogy tisztességesen megélhessen Angliában. Hozzá kell tennem, hogy az a nő, a barátnőm, nem is adna neki egyebet, mint a lovaimat és pénzemem. Keressük fel ezt a nőt, Pellisson.

A főintendáns kinyújtotta a kezét az aranyhímes selyemzsinór felé, amely a hintó belsejében volt, de Pellisson lefogta a kezét.

- Amíg nagyméltóságod ezt a nőt megtalálja, annyi időt veszít, mint amennyire Kolumbusnak volt szüksége az Újvilág felfedezéséhez. Nekünk pedig csak két óránk van, mert ha a tömlőcigazgató egyszer lefeküdt, hogyan menjünk be hozzá zaj és feltűnés nélkül? Ha pedig megvirrad, nem marad titokban az eljárásunk. Menjen, menjen nagyméltóságod saját maga, és ne keressen ma éjjel sem angyalt, sem asszonyt közvetítőnek.

- De kedves Pellisson, hisz épp itt vagyunk a kapuja előtt.

- Az angyal kapuja előtt?

- Úgy van.

- Hiszen ez De Bellière marquise palotája!

- Pszt!

- Ó, Istenem.

- Van valami kifogása ellene? - kérdezte Fouquet.

- Nincs, sajnos, és éppen ez ejt kétségbe. Egyáltalán semmit se tudok róla... Pedig szeretnék sok rosszat tudni, amivel megakadályoznám nagyméltóságodat, hogy fölmenjen hozzá.

De Fouquet már jelt adott a kocsisnak, hogy álljon meg. A hintó megállt.

- Meg akar akadályozni - szólt Fouquet. - A világon semmiféle hatalom nem tudna megállítani, értse meg, ha tiszteletemet akarom tenni Du Plessis-Bellière asszonynál. Különben ki tudja, nem lesz-e szükségünk rá. Feljön velem?

- Nem, nem.

- De nem akarom megvárakoztatni, Pellisson - felelte Fouquet őszinte udvariassággal.

- Egy okkal több, hogy itt maradjak, mert ha nagyméltóságod tudja, hogy várok rá, nem marad sokáig. Vigyázzon! Nézze, a palota udvarán hintó van, a hölgy valószínűleg vendéget fogad.

Fouquet már kihajolt a kocsi ajtaján, és készült a hágcsóra lépni.

- Egy szóra, kérem! - kiáltott fel Pellisson. - Ne menjen fel ehhez a hölgyhöz, csak ha majd visszafelé jön a Conciergerie-ből. Esedezem!

- Eh, csak öt percig maradok, Pellisson - felelte Fouquet, a palota lépcsőjére érve.

Pellisson a hintóban maradt, és összeráncolta szemöldökét.

Fouquet felment a marquise-hoz, bejelentette magát, minek következményeképpen sürgősen és nagy tisztelettel fogadták, annak a jeléül, hogy a ház úrnője mindig tisztelettel és szeretettel fogadta őt.

- Főintendáns úr! - kiáltott fel a marquise, és nagyon sápadtan ment Fouquet elé. - Micsoda megtiszteltetés! Micsoda meglepetés! - mondta. Aztán egészen halkán hozzátette: - Vigyázzon! Marguerite Vanel van nálam.

- Asszonyom - felelte Fouquet zavartan -, komoly ügyben jöttem. Csak egy szóra.

És belépett a szalonba.

Vanelné oly sápadtan, oly halálos sápadtan kelt fel a helyéről, mintha maga a Gyűlölség nemtője volna. Fouquet hiába hajolt meg előtte a legkedvesebb, legbékítőbb módon, Vanelné válaszul csak rettenetes pillantást vetett a marquise-ra és Fouquet-ra. A féltékeny nő acélhideg pillantása olyan tör, amelynek semmiféle páncél nem tud ellenállni; Marguerite Vanel pillantása is mint tördőfés fúródott Fouquet és barátnője szívébe. Vanelné mélyen meghajolt *barátnője* előtt, még mélyebben Fouquet előtt, és azzal az ürüggyel távozott, hogy számos látogatást kell tennie a városban. Se a marquise, aki zavarban volt, se Fouquet, aki roppant nyugtalan volt, nem gondolt rá, hogy visszatartsa.

Alighogy Vanelné eltávozott, Fouquet, négy szemközt maradva a marquise-zal, szó nélkül letérdelt előtte.

- Vártam már - szólt a marquise bájos mosollyal.

- Ó, nem várt - szólt Fouquet -, hiszen akkor elküldte volna ezt az asszonyt.

- Vanelné alig egynegyed órája érkezett, és sejtelmem se volt róla, hogy ma este meglátogat.

- Szeret engem kissé, marquise?

- Most nem arról van szó, uram, hanem arról a veszedelemről, amelyben forog. Hogy áll az ügye?

- Ma este meg akarom szöktetni barátaimat a Palota börtönéből.

- Hogy gondolja ezt?

- Megvesztegetem a kormányzót.

- A kormányzó jó barátom. Lehetek-e segítségére, anélkül, hogy ártanék vele?

- Ó, marquise, rendkívül nagy szolgálatot tenne nekem, de hogyan járhatna el, hogy saját magát ne kompromittálja? Pedig sem az életem, sem a hatalmam, sem a szabadságom nem ér meg annyit, hogy szép szeméből egy könnycsepp is hulljon, vagy hogy valami fájdalom felhőzze homlokát.

- Ne mondjon nekem ilyen részegítő szavakat nagyméltóságod; hibát követtem el, hogy szolgálatára akartam lenni, és nem gondoltam meg lépésem következményeit. Én igazán szeretem magát mint gyöngéd barátnője és mint jó barátnője, hálás vagyok finomságáért, de sajnós... sajnós sohasem leszek a szeretője.

- Marquise!... - kiáltott fel Fouquet kétségbeesett hangon. - Miért nem?

- Mert nagyon is sokan szeretik - felelte halkán a fiatalasszony -, túl sokan szeretik... és mert dicsőségének és vagyonának fénye sérti a szememet, amely inkább a komor fájdalom felé vonzódik. Én, aki visszautasítottam, amikor fejedelmien bőkezű akart lenni, én, aki alig vettem magára egy pillantást, amikor hatalmában, gazdagságában tündökölt, én képes lettem volna, mint valami tévedt nő, a karjába omolni, ha látom, hogy a szerencsétlenség madara kóvályog a feje fölött... Legyen újra szerencsés és gazdag, hogy szívembe és agyamba visszatérjen a tisztaság: mert szerencsétlensége bukásomat okozhatná.

- Ó, asszonyom - szólt Fouquet olyan felindulással, aminőt még sohasem érzett -, ha az emberi nyomorúság legalsó fokára süllyednék, és ajkáról azt a szót hallanám, amelyet eddig megtagadott tőlem, azon a napon, asszonyom, kegyedet tévútra vezetné nemes önzése, mert azon a napon azt hinné, hogy a legszerencsétlenebb embert vigasztalta meg, pedig ezt a szót: „szeretlek!” a legboldogabb, a legvidámabb, a legdiadalmasabb embernek mondaná, akit valaha a hátán hordott a föld!

Fouquet még mindig térdelt és csókolgatta a marquise kezét, amikor Pellisson hirtelen berontott, és haragosan felkiáltott.

- Nagyméltóságú uram! Asszonyom! Bocsásson meg nekem, marquise... nagyméltóságod már egy félórája van itt... ó, ne nézzen rám ilyen szemrehányó tekintettel... asszonyom, könyörgök, mondja meg, ki az a hölgy, aki nemrég távozott innen, amikor a miniszter úr belépett.

- Vanelné - felelte Fouquet.

- Ahá! - kiáltott fel Pellisson. - Tudtam!

- De hát miért?

- Mert halálsápadtan szállt be hintójába.

- Nem fontos! - szólt Fouquet.

- De fontos az, amit a kocsisának mondott!

- Mit mondott, szent Isten?! - kiáltott fel a marquise.

- „Hajtson Colbert-hoz!” - mondta Pellisson rekedten.

- Szent Isten! Menjen, menjen, uram! - szólt a marquise, kiteszkolva Fouquet-t a szalonból, mialatt Pellisson kézen fogva vonta magával.

- De hát gyermek vagyok én - szólt a főintendáns -, hogy rám ijeszthetnek egy árnyékkal?

- Nem, hanem óriás - felelte a marquise -, akinek a vipera készül a sarkába harapni.

Pellisson továbbráncigálta magával Fouquet-t, egészen a hintóig.

- A Palotához, lóhalálában! - kiáltott Pellisson a kocsisra.

A lovak nekiiramodtak, mint a villám. Semmiféle akadály sem állította meg vágatásukat. Csak a Szent János-árkád alatt, amikor befordultak a Grève térre, zárta el a keskeny átjárót egy hosszú lovascsapat, úgyhogy a főintendáns hintójának meg kellett állnia. Ezen az akadályon nem lehetett keresztülgázolni, meg kellett várni, míg a lovas poroszlók, mert azok voltak, elhaladtak előttük azzal a súlyos szekérrel, amit kísértek és gyorsan vittek a Baudoyer tér felé.

Fouquet és Pellisson nem fordított nagyobb figyelmet a lovascsapatra, mert csak az bosszantotta őket, hogy egy percnyi idővesztést szenvedtek. Öt perc múlva bementek a Palota börtönigazgatójához.

Ez a tiszt még az első udvarban járkált fel és alá.

Amikor Pellisson a kormányzó fülébe súgta Fouquet nevét, a kormányzó a hintóhoz sietett, és levett kalappal bókolt a pénzügyminiszter előtt.

- Mily megtisztelés, nagyméltóságú úr!

- Egy szóra kérem, kormányzó úr. Legyen szíves, üljön be mellém a hintóba.

A börtönigazgató beült a hintóba Fouquet-val szemben.

- Uram, nagy szolgálatot kérek magától - szólt Fouquet.

- Parancsoljon velem, nagyméltóságod.

- Ez a szolgálat kompromittáló uraságodra nézve, de egyszersmind örökre biztosítja pártfogásomat és barátságomat.

- Tűzbe mennék nagyméltóságodért, ha kell.

- Köszönöm. Sokkal egyszerűbb szolgálatot kérek.
 - Már meg van téve. Mit kíván?
 - Vezessen be Lyodot és D'Eymeris urak cellájába.
 - És miért, ha szabad tudnom?
 - Majd az ő jelenlétükben megmondom, uram, és ugyanakkor mindenféle eszközt a rendelkezésére bocsátok, hogy megszöktethessük őket.
 - Megszöktetni! Hát nagyméltóságod nem tudja?
 - Mit?
 - Hogy Lyodot és D'Eymeris urak nincsenek már itt.
 - Mióta?
 - Egy negyedórája.
 - És hol vannak?
 - A vincennes-i vártoronyban.
 - Miért vitték el innen őket?
 - A király parancsára.
 - Rettenetes szerencsétlenség! - kiáltott fel Fouquet, és a homlokára ütött.
- Egy szót se szólt többé a börtönigazgatóhoz, aki kiszállt a kocsiból. Fouquet ott maradt kétségbeesetten, halálos rémülettel az arcán.
- Nos? - kérdezte Pellisson aggódva.
 - Barátaink elvesztek! Colbert a vincennes-i várba vitette őket. Velük találkoztunk az imént a Szent János-árkád alatt.
- Pellissont a hír úgy érte, mint a villámcsapás, de nem felelt. Egyetlen szemrehányó szava megölte volna Fouquet-t.
- Hová hajtsunk, nagyméltóságú úr? - kérdezte a hintón álló inas.
 - Haza, Párizsba! Maga, Pellisson, menjen vissza Saint-Mandéba, és egy órán belül hozza el hozzám Fouquet abbét. Menjen!

60
Haditerv

Késő éjjel volt, midőn Fouquet abbé megérkezett fivéréhez.

Gourville elkísérte. A három férfi belesápadt az eljövendő eseményekbe, és nem annyira koruk három nagyhatalmú személyiségének látszottak, mint inkább három összeesküvőnek, akik ugyanarra az erőszakos tetre szövetkeztek.

Fouquet hosszú ideig járt fel és alá a szobában, mereven a földre nézett és kezét dörzsölte.

Végre nagy sóhajtással nekibátorodott:

- Abbé - mondotta -, ma bizonyos emberekről beszélt, akik a zsoldjában állanak.

- Úgy van, uram - felelte az abbé.

- Voltaképp kik ezek az emberek?

Az abbé habozott.

- Ki vele! Sose féljen, ez nem fenyegetés; és ne is kérkedjen, mert nem tréfálok.

- Minthogy az igazat akarja hallani, megmondom: százhusz barátom vagy cimborám van, akik úgy hozzám tartoznak, mint a lator az akasztófához.

- És számíthat rájuk?

- Mindenben.

- Saját magát nem teszi ki veszélynek?

- Személyesen nem is fogok beleavatkozni.

- Elszánt emberek a barátai?

- Felégetik akár Párizst is, ha megígérem nekik, hogy őket nem égetik meg érte.

- Én azt kívánám, abbé - mondta Fouquet, és az izzadságot törölgette arcáról -, hogy ez a százhusz ember a kellő pillanatban megtámadja azokat, akiket én megjelölök... Lehetséges ez?

- Nem először fordulna elő életükben, hogy ilyet kell tenniök.

- Jó, de meg fogják támadni ezek az emberek a fegyveres erőt is?

- Máskor is megteszik.

- Akkor hívja össze százhusz emberét, abbé.

- Jó, de hol?

- A Vincennes felé vivő úton, holnap reggel, pontosan három órára.

- Hogy megszöktessék Lyodot és D'Eymeris urakat?... Kapunk majd kardszúrásokat is.

- El lehetnek rá készülve. Talán inába száll a bátorsága?

- Nem magamat féltém, hanem bátyámat.

- Tehát emberei tudni fogják, mit tesznek?

- Sokkal okosabbak, semhogy ki ne találnák. És ha egy miniszter kelt zendülést a király ellen... sokat kockáztat.

- Mit törődik maga azzal? Elég ha fizetek... Egyébként, ha bajba kerülök, maga is bajba kerül.
 - Okosabb dolog volna tehát nyugton maradni. A királynak hadd legyen meg ez a kis elégtétele.
 - Gondolja meg, abbé, hogy Lyodot és D'Eymeris Vincennes-ben csak előfutárai az én házam és családom romlásának. Ismétlem, ha engem elfognak, magát bebörtönzik, ha engem bebörtönöznek, magát számúzik.
 - Uram, kész vagyok parancsának engedelmeskedni. Mit parancsol?
 - Amit mondtam: azt akarom, hogy a két adóbérlőt, akiket holnapra áldozatul szemeltek ki, holott olyan sok gonosztevő szaladgál büntetlenül, megmentseik ellenségeim dühétől. Intézkedjék, hogy ez megtörténjék. Lehetséges ez?
 - Lehetséges.
 - Mondja el haditervét.
 - Haditervem rendkívül egyszerű. Kivégzéseknél rendszerint tizenkét emberből áll az őrség.
 - Ezúttal száz embert fognak kirendelni.
 - Erre számítottam is. Mondjuk, hogy kétszázan lesznek.
 - Akkor kevés százhusz ember?
 - Bocsánat, de egy százezer nézőt számláló tömegben mindig akad tízezer zsebmetsző és fosztogató; csak éppen nem mernek kezdeményezni.
 - No és?
 - Holnap tehát a Grève téren, amelyet harci terepnek kiszemeltem, tízezer segítőtársa lesz százhusz emberemnek. Ha társaim elkezdik a támadást, a többi befejezi.
 - Jó, de mi lesz azután a foglyokkal a Grève téren?
 - Figyeljen: bevisszük őket valamelyik közeli házba; onnan azután már csak ostrommal lehet kihozni őket... És még egy pompás eszme: vannak olyan házak, amelyeknek két kijáratuk van, az egyik a térre nyílik, a másik a Mortellerie, a Vannerie, vagy a Tisseranderie utcára. Barátaink az egyik kapun bemennek, a másikon ki.
 - Mondjon valami határozott tervet.
 - Gondolkodom.
 - Nekem pedig - mondotta Fouquet - már eszembe is jutott valami, hallgassa csak meg.
 - Hallgatom.
- Fouquet intett Gourville-nak, aki úgy látszott, tüstént megértette gazdáját.
- Egyik barátom néha kölcsönadja nekem házának kulcsát, amit a Baudoyer utcában bérel, és aminek kertje az egyik Grève téri ház mögött terül el.
 - Ez kell nekünk - mondotta az abbé. - Melyik az a ház?
 - Egy meglehetősen látogatott fogadó, cégérére Boldogságos Miasszonyunk képmása van festve.
 - Ismerem.
 - Ennek a fogadónak az ablakai a térre nyílnak, és egyik udvarából egy kis ajtón át a barátom kertjébe lehet jutni.

- Úgy van.
 - Menjenek be a fogadóba, vigyék magukkal barátainkat, védelmezzék a kaput, amíg barátaink a kerten és a Baudoyer téren át elmenekülnek.
 - Jó ötlet. Magából, uram, olyan jó hadvezér lenne, mint amilyen Condé herceg.
 - Megértette a tervemet?
 - Tökéletesen.
 - Mennyire van szüksége, hogy banditáit borral lerészegítse és arannyal kielégítse?
 - Ó, uram, micsoda kifejezés! Ó, uram, ha ezt meghallanák! Van közöttük néhány nagyon érzékeny ember.
 - Azt akarom mondani, hogy olyan részegeknek kell lenniök, hogy az eget is bögőnek nézzék, mert holnap a király ellen fogok hadat viselni, és győzni akarok, érti?
 - Meglesz, uram... Mondja el egyéb kívánságait is.
 - A többi a maga dolga.
 - Hát akkor adja ide az erszényét.
 - Gourville, adj az abbénak százezer frankot.
 - Jó... és ne sajnáljam a pénzt, ugye?
 - Természetes, hogy ne.
 - Akkor jó!
 - Nagyméltóságú uram - mondotta Gourville -, ha ez kiderül, leütik a fejünket.
 - Eh, Gourville - mondotta Fouquet, s bíborvörös lett a haragtól -, sajnálom magát; törődjék csak saját magával. Az én fejem sokkal szilárdabban áll a helyén. Mondja, abbé, minden rendben?
 - Rendben.
 - Tehát holnap kettőkor?
 - Már délben, mert segédcapatainkat titokban kell előkészítenünk.
 - Csakugyan; ne kímélje a fogadós borát.
 - Nem fogom kímélni sem a borát, sem a házat - mondotta az abbé, és gúnyosan mosolygott. - Mondtam, hogy megvan a haditervem. Csak bízsa rám a dolgot, majd meglátja.
 - Hol fognak tartózkodni?
 - Mindenütt, és sehol.
 - És hogyan fognak értesíteni?
 - Lovas küldönc által, akinek a lova barátjának a kertjében kell hogy várakozzék. De mondja, hogy hívják azt a barátját?
- Fouquet ismét Gourville-ra nézett. Ez segítségére sietett gazdájának, és így szólt:
- Ezt több okból titokban kell tartani. A házat azonban előlről meg lehet ismerni Boldogságos Miasszonyunk képmásáról, hátulról pedig a kertről, amely az egyetlen abban a városrészben.
 - Jó, jó! Ki fogom oktatni embereimet.

- Kísérje el, Gourville, és fizesse ki neki a pénzt - mondotta Fouquet. - Egy pillanatnyi türelmet kérek... Várjon, Gourville... Milyen formát ad a szöktetésnek?

- A legtermészetesebbet... a lázadást.

- De mi lehet a lázadás oka? Hiszen a párizsi nép, ha van, amiért hajlandó hódolni a királynak, akkor éppen azért, mert felkötteti az adóbérlőket.

- Majd én elintézem - mondotta az abbé.

- Igen, de rosszul fogja elintézni, és meg fogják sejtteni a dolgot.

- Nem, nem, újra eszembe jutott valami.

- Mi az?

- Az embereim „Colbert! Éljen Colbert!” kiáltással vetik majd magukat a foglyokra, mintha szét akarnák tépni őket, mert túlságosan enyhe büntetésnek tartják a bitófát.

- No, ez valóban jó eszme - mondotta Gourville -, az ördögbe is, abbé úr, milyen találékony!

- Uram, igyekszem, hogy méltó legyek családomhoz - felelte büszkén az abbé.

- Gazember! - mormogta Fouquet.

Azután hozzátette:

- Remek ötlet, csinálják úgy, de ne ontsanak vért.

Gourville és az abbé eltávozott, élénk társalgásba merülve.

A főkincstárnok lefeküdt, és félálomban egyrészt másnapi komor tervein töprengett, másrészt a szerelemről ábrándozott.

A Miasszonyunk Képemásához címzett fogadó

Másnap két órakor ötvenezer néző gyülekezett össze a két akasztófa körül, amiket a Grève téren a Grève rakpart és a Pelletier rakpart között, egymástól nem messze, a folyót szegélyező kőfal mellett állítottak fel.

A jó Párizs városának hites kikiáltói már reggel óta járták a várost, kivált a csarnok és a külvárosok vidékét, és rekedt hangjukon fáradhatatlanul hirdették a király igazságos ítéletét, amellyel a hivatali hatalmával visszaélő két tolvajt, a nép két kiéheztetőjét sújtotta. És a nép, amelynek érdekeit olyan buzgón pártfogolták, nehogy tiszteletlen legyen a királlyal, elhagyta bódéit, mézárszékeit, műhelyeit, hogy háláját nyilvánítsa XIV. Lajos iránt, éppúgy, mintha meghívott vendégek lennének, s attól kellene tartaniok, hogy udvariatlanságot követnek el, ha nem jelennek meg annál, aki meghívta őket.

A kikiáltók hangosan és rosszul felolvasták az ítéletet, miszerint két adóbérlőn, pénzharácsolón, a királyi vagyon elpazarlóin, két zsarolón és hamisítón halálos ítéletet hajtanak végre a Grève téren, „nevüket nyakukba akasztott tábla hirdetendi”.

Ami a neveket illeti, róluk az ítélet hallgatott.

A párizsiak kíváncsisága ezért fel volt csigázva, és mint mondtuk, óriási tömeg várta lázas nyugtalansággal a kivégzésre kitűzött időpontot. Már híre terjedt, hogy a foglyokat a vincennes-i kastélyba vitték, s az ottani börtönből szállítják őket a Grève térre. A Saint-Antoine negyedét és utcát már el is özönlötték az emberek, mert Párizs lakossága e nagy napokon, a kivégzések napján két kategóriára oszlik: egy rész az elítéltek felvonulását akarja látni, ezek a félnék, gyengéd lelkek, de kíváncsiak, minthogy filozófusok; a másik rész azt akarja nézni, amint az elítéltek meghalnak, ezek azok a lelkek, akik mohón lesik az izgalmakat.

Ezen a napon D'Artagnan, megkapván a királytól az utolsó utasításokat, és elbúcsúzával barátaitól, kiknek száma e pillanatban az egyetlen Planchet-ra korlátozódott, megalkotta útitervét, mint ahogy elfoglalt emberek teszik, akiknek ki van számítva és drága minden perce.

„Az elutazás időpontja - mondotta D'Artagnan - hajnalra, tehát reggel három órára van kitűzve, ilyképp még tizenöt órám van. Számítsunk alvásra hat órát, ennyi időre feltétlenül szükségem van, egy órát étkezésre, az hét, egy órát Athos meglátogatására, az nyolc; két órát előre nem látott dolgokra. Összesen tíz óra.

Marad tehát öt órám.

Egy óra hosszat fog tartani, amíg Fouquet úrtól megkapom a pénzt, vagyis inkább, míg megtagadja tőlem; egy másik óra azzal telik el, hogy a pénzt elhozom Colbert úrtól, felelek kérdéseire, s nézem fintorgatásait; egy óra fegyvereim és ruházatom szemrevételére és csizmám megkenésére.

Marad tehát két óra. Teringettét! Milyen gazdag vagyok!”

D'Artagnan, midőn így szólt, különös örömet érzett, fiatalkori örömet, a szép és boldog elmúlt éveknek illata áradt feléje és tette mámorossá. Így folytatta:

„A két óra alatt felveszem a negyedévi bért a Miasszonyunk Képemásához címzett fogadótól. Pompás dolog lesz! Háromszázhetvenöt frank! Teringettét! Csodálatos! Ha a szegény ember, akinek csak egy frank árváskodik a zsebében, egyszerre csak egy frankot és tizenkét dénárt

találna, az igazságos és pompás dolog volna, de szegény emberrel sohasem esik meg ilyesmi. A gazdag ellenben jövedelemre tesz szert a pénze révén, s a kisujját sem mozdítja. Ez a háromezredetven frank az égből pottyant le számomra.

Elmegyek tehát a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóba, és megiszom a bérlőmmel egy pohár spanyol bort, bizonyosan megkínál vele.

De tartsunk rendet, D'Artagnan úr, tartsunk rendet.

Osszuk be tehát időnket, és határozzuk meg az időöltés módjait:

1. pont: Athos.
2. pont: Miasszonyunk Képmásához címzett fogadó.
3. pont: Fouquet úr.
4. pont: Colbert úr.
5. pont: Vacsora.
6. pont: Ruha, csizma, ló, felszerelés.
7. pont: Alvás.”

E beosztás értelmében D'Artagnan egyenesen La Fère grófhhoz ment, akinek szerényen és ártatlanul elmondotta a szerencsés események egy részét.

Athos az utóbbi napokban kissé nyugtalankodott D'Artagnannak a királynál tett látogatása miatt, de néhány szóból mindent megértett. Kitalálta, hogy XIV. Lajos fontos küldetéssel bízta meg D'Artagnant, és nem is kísérelte meg kivenni D'Artagnanból a titkot. Azt tanácsolta D'Artagnannak, hogy vigyázzon magára, és ajánlkozott barátja elkísérésére, ha ez lehetséges volna.

- De drága barátom - felelte D'Artagnan -, egyáltalán nem utazom el.

- Hogyan? Búcsút venni jön hozzám, és nem utazik el?

- Ó, persze, persze - felelte D'Artagnan kissé elpirulva -, vásárlás céljából utazom.

- Az már más, akkor megváltoztatom az ajánlást. Ahelyett, hogy „Ne hagyja magát megölni”, azt mondom: „Ne hagyja magát becsapni!”

- Barátom, értesíteni fogom, ha már kiszemeltem valamely birtokot, és akkor bizonyára lesz oly jó tanácsot adni.

- Igen, igen - mondotta Athos, aki sokkal nemeslelkűbb volt, semhogy elmosolyodott volna.

Raoul ugyanolyan tartózkodó volt, mint atyja. D'Artagnan megértette, hogy túlságosan titokzatos volna valamilyen ürüggyel elhagyni barátait, s nem megmondani nekik, merrefelé veszi útját.

- Le Mans-t választottam - mondotta Athosnak. - Jó vidék ez?

- Kitűnő vidék, barátom - felelte a gróf, s figyelmeztette D'Artagnant, hogy Le Mans ugyanabban az irányban van, mint Touraine, és ha vár két napot, együtt mehet barátjával.

De D'Artagnan, aki nagyobb zavarban volt, mint a gróf, minden újabb magyarázatával mélyebbre merült a pocsolyába, s lassanként belesüppedt.

- Holnap kora hajnalban indulok - szölt végre -, nem akarsz addig velem tartani, Raoul?

- Hogyne, lovag úr - felelte a fiatalember -, ha a gróf úrnak nincs rám szüksége.

- Nincs, Raoul. Ma kihallgatásra megyek Monsieur-höz, a király fivéréhez, ennyi az egész.

Raoul a kardját kérte Grimaud-tól, s nyomban meg is kapta.

- Akkor hát - szólt D'Artagnan, és karját kitérte Athos felé -, Isten velem, kedves barátom!

Athos hosszasan megölelte a testőrt, aki megértette a gróf diszkrét viselkedését, és fülébe súgta:

- Állami ügy!

Amire Athos csak azzal felelt, hogy sokatmondóan megszorította a testőr kezét.

Ezután elváltak egymástól. Raoul belekarolt öreg barátjába s indult vele, a Saint-Honoré utca felé vitte.

- Most Pluto istenhez vezetlek - mondotta D'Artagnan a fiatalembernek -, készülj rá, hogy egész nap tallérokat rakunk egy halomba. Hogy megváltoztam, jóságos Isten!

- Nini, mennyi ember van az utcán - szólt Raoul.

- Talán egyházi körmenet lesz máma? - kérdezte D'Artagnan az egyik járókelőtől.

- Akasztás lesz, uram - felelte az ember.

- Micsoda? Akasztás! - szólt D'Artagnan. - A Grève téren?

- Ott, uram.

- Ördögös fickója, aki épp aznap rendezi az akasztását, amikor sürgősen be kell szednem a házbéremet! - kiáltott fel D'Artagnan. - Raoul, láttál már akasztást?

- Soha, uram... Hála Isten!

- Mert még nagyon fiatal vagy... Lettél volna csak őrségen a sáncoknál, mint én, amikor egy kém... de bocsáss meg, Raoul, fecsegek, mint valami vénasszony... igazad van, nincs szörnyűbb látvány az akasztásnál... Kérem, uram, hány órákor lesz az akasztás?

- Uram - felelte a járókelő előzékenyen, mert tetszett neki, hogy két tiszt szóba áll vele -, azt hiszem, három órákor.

- Ó, hiszen még csak fél kettő van, szedjük a lábunk, lesz elég időnk, hogy fölvegyem a háromszázhetvenöt frankomat, és el mehessek, mielőtt még a delikvenst hozzák.

- A delikvenseket, uram - folytatta a polgár -, mivelhogy ketten vannak.

- Fogadja leghálásabb köszönetemet, uram - szólt D'Artagnan, aki mennél öregebb lett, annál udvariasabb volt.

Azzal D'Artagnan Raoullal együtt a Grève tér felé sietett.

Ha a testőrnek nem lett volna nagy gyakorlata benne, hogy keresztültörjön a tömegen, és nem lett volna ellenállhatatlan ökle, valamint rendkívül mozgékony válla, a két tiszt sohasem ér el céljához.

Amint elhagyták a Saint-Honoré utcát, ahol Athostól elbúcsúztak, a Szajna-part mentén folytatták útjukat.

D'Artagnan ment elől. Könyöke, ökle, válla három ék volt, s oly művészettel tudta embercsoportok közé fűrni, hogy a tömegek úgy szétnyíltak, mint a fa, amit megrepesztenek.

Öklének gyakran segítségére sietett kardjának vasmarkolata. Benyomta a túlságosan ellenálló bordákba, s mintha valami emeltyű vagy fogó volna, elválasztotta, ha kellett, akár a férjet feleségétől, a nagybátyát unokaöccsétől, a fivért fivérétől. Mindezt oly természetesen és oly bájos mosollyal cselekedte, hogy bronzból kellett lennie az olyan ember bordájának, aki nem adta meg magát, amikor a markolat működésbe lépett, vagy gyémántszívűnek kellett lennie, ha el nem bővölte a testőr ragyogó mosolya.

Raoul a barátja nyomában járt, kímélte a nőket, akik megcsodálták szépségét, félretolta a férfiakat, akik érezték erős izmait, és ketten ilyen módon hasították ketté azt a kissé tömött és kissé zavaros néphullámot, amelyen át akartak jutni.

Végre megpillantották a két akasztófát, és Raoul iszonyattal fordította el tőlük a szemét. Maga D'Artagnan úgyszólván nem is látta meg őket, mert minden figyelmét lekötötte a saját csipkés oromzatú háza, amelynek ablakai tele voltak kíváncsi fejekkel.

A Grève téren és a házak mentén egy csomó szabadságon levő testőrt vett észre, némelyikük nővel volt, mások barátaikkal, és várták az akasztás pillanatát.

D'Artagnan a legjobban azon mulatott, hogy bérlője, a vendéglő tulajdonosa, azt sem tudta, hova hallgasson hamarabb.

Három pincére se tudta kiszolgálni az ivókat. Zsúfolva volt a söntés, a termék, az udvar.

D'Artagnan felhívta Raoul figyelmét a nagy forgalomra, és hozzátette:

- A gazfickó legalább nem élhet azzal az ürüggyel, hogy nincs pénze házbért fizetni. Nézd meg ezeket az ivókat, Raoul, az ember azt hinné, jó társaságból való emberek. Ördögadta! Hiszen itt mozdulni sem lehet.

De azért D'Artagnannak sikerült elfognia a vendéglőst a köténye csücskénél fogva, és a kocsmáros ráismert:

- Hű, lovag úr - szólt a fogadós, aki már azt sem tudta, hol áll a feje -, percnyi türelméért esedezem! Van itt vagy száz bolond, és egészen felforgatják a pincémet.

- A pincéjét igen, de nem a pénzszekrényét.

- Ó, uram, az a harminchét és fél pisztollal, ami uraságodnak jár, gondosan megszámlolva fenn van a szobámban; csakhogyan abban a szobában harminc cimbora szopogatja egy portói boroshordó levét, amit ma reggel csapoltam meg nekik... Csak egy percnyi türelmet kérek, uram, csak egy percnyi türelmet.

- Jó, jó.

- Elmegyek innen - mondta Raoul halkán D'Artagnannak -, ocsmány ez a vidámság.

- Uram - felelte szigorúan D'Artagnan -, lesz szíves itt maradni. Katonaembernek hozzá kell szoknia mindenféle látványhoz. Vannak az ember szemében, mikor még fiatal, bizonyos idegrostok, ezeket meg kell edzenie, és csak akkor lesz igazán nagylelkű és jó, amikor a szeme megkeményedett, de a szíve mégis gyengéd maradt. Különben is, kedves öcsém, csak nem fogsz engem itt hagyni egyedül? Rosszul tennéd. Nézd, amott az udvar közepében egy fa, menjünk annak az árnyékába, ott tisztább lesz a levegő, mint ebben a fülledt, borgőzös szagban.

A Miasszonyunk Képmásához címzett fogadó két új vendége azon a helyen, ahol állt, hallotta a néptömeg egyre erősödő zúgását, és nem kerülte el figyelmüket a söntésben vagy ivószobában lévő embereknek egy kiáltása, egy mozdulata sem.

Ha D'Artagnan valamiféle hadjárat őrszemeként akart volna elhelyezkedni, akkor se találhatott volna ennél jobb helyet.

A fa, amely alatt Raoullal ült, sűrű lombjával elfedte őket. Tömzsi gesztenyefa volt, lehajló ágakkal, s árnyékukat egy asztalra vetették, amit rozogasága miatt az ivók nem használhattak.

Erről a helyről D'Artagnan mindent láthatott. És csakugyan megfigyelte a pincérek futkározását, az új vendégek érkezését, és azt a barátságos vagy ellenséges fogadtatást, amelyben egyes régebbi vendégek részesítettek egyes újonnan érkezőket. Megfigyeléseit azért végezte,

hogy valamivel elüsse az időt, mert a harminchét és fél pisztoltallérja nagyon soká váratott magára.

Raoul meg is jegyezte:

- Bátyámuram nem sürgeti a bérlőjét, pedig egyre több és több vendég érkezik. Nemsokára akkora lesz a tolongás, hogy innen ki se tudunk bújni.

- Igazad van - felelte a testőr. - Hahó! Hé, pincér, a teremburáját!

De hiába ordított, hiába dörömbölt a rozoga asztalon, mely ízzé-porrá zúzódott ökle alatt, senki se hajtott kiabálására.

D'Artagnan éppen maga akart a kocsmárosért menni, hogy leszámolásra kényszerítse, amikor annak az udvarnak a kapuja, amelyben Raoullal együtt tartózkodott, az udvar mögött levő kertre nyíló kapu egyszerre csak nagy csikorgással kifordult rozsdás sarkain, és a kertből kilépett, lovagi öltözetben, egy férfi, hüvelyében tartott, de nem a derekára kötött karddal, keresztülment az udvaron, anélkül, hogy becsukta volna maga után a kertkaput, és sanda pillantást vetve D'Artagnanra és társára, a kocsmá felé irányította lépteit, s közben körüljártatta szemét, mintha a falakon és a szíveken akarna átlátni.

„No nézd csak - gondolta D'Artagnan -, a lakóim közlekednek egymással... Ahá, kétségkívül ez is kíváncsi az akasztásra.”

Ugyanebben a percben megszűnt az emeleti szobában az ivók kiabálása és lármája. Hasonló körülmények között a csend éppoly meglepő, mint a túlságos zaj. D'Artagnan meg akart győződni róla, mi az oka a hirtelen csöndnek.

Először is azt vette észre, hogy a lovagi ruhájú férfi belép a kocsmá nagytermébe, és beszédet intéz az ivókhoz, azok pedig valamennyien feszült figyelemmel hallgatják. Beszédét D'Artagnan meg is hallotta volna, ha el nem nyomják a tömeg kiáltásai, rettenetes zenei kíséretet alkotva a szónoklathoz. A beszéd csakhamar véget ért, és a kocsmában levők mind eltávoztak, lassankint és csoportosan. Ilyenformán csak hatan maradtak a szobában: egyikük, a kardos ember, félrevonta a fogadóst, s lefoglalta mindenféle beszédekkel, mialatt a többiek hatalmas tüzet gyújtottak a kandallóban, ami elég furcsa látvány volt ebben a szép és meleg időben.

- Különös - mondotta D'Artagnan -, de valahonnan ismerem ezeket az alakokat.

- Nem érez füstszagot? - kérdezte Raoul.

- Inkább úgy érzem, összeesküvés szaga terjeng - felelte D'Artagnan.

Még be sem fejezte szavait, mikor négy ember a szobából kiment az udvarra, s látszólag minden rossz szándék nélkül őr álltak a kertajtónál, időnként sokatmondó pillantást vetve D'Artagnanra.

- A kutyafáját - mondta a testőr Raoulnak. - Itt valami készül. Kíváncsi vagy-e, Raoul?

- Az attól függ, lovag úr.

- No, én kíváncsi vagyok, akár egy vénasszony. Gyere csak kissé előbbre, onnan jól belátjuk a teret. Fogadni mernék, hogy érdekes látványban lesz részünk.

- De hiszen tetszik tudni, hogy nem akarok tétlen, közönyös szemlélője lenni a két szegény elítélt kivégzésének.

- Hát azt hiszed, én valami vérengző vadember vagyok? Visszajövünk majd idejekorán. No, gyere!

Beballagtak tehát a házba, és helyet foglaltak az üresen maradt ablakban. A két utolsó ivó báméskodás helyett inkább a tüzet szította.

Mikor megpillantották D'Artagnant, halkán megjegyezte az egyik:

- Nini, erősítés érkezett.

- Bizony erősítés - szólt D'Artagnan. - Tyú, de jó tűz lobog itt! Uram, mit akarnak megsütni?

A két ember harsányan felnevetett, és felelet helyett tovább szította a tüzet.

- Ugye, azért küldték magukat - kérdezte aztán az egyik -, hogy szóljanak nekünk a kellő pillanatban?

- Természetesen - felelte D'Artagnan, tudni akarva, mihez tartsa magát. - Mi másért is volnék itt, ha nem ezért?

- Álljanak hát az ablakhoz, kérem, és figyeljenek.

D'Artagnan mosolygott a bajusza alatt, intett Raoulnak, és kényelmesen elhelyezkedtek az ablaknál.

62
Éljen Colbert!

A Grève tér e pillanatban szörnyű látványosságul szolgált.

A fejek, amelyek a távolból egyforma magasaknak látszottak, oly sűrűn töltötték meg a teret és olyan hullámzó mozgást mutattak, mint az érett gabona a mezőn. Időnkint valami szokatlan zaj, valami távoli moraj ringó mozgásba hozta a fejeket, és fellángolt az ezer és ezer szem.

Néha az emberáradat mintha visszafelé folyt volna. Hajladozott a kalásztenger, az óceánénál is mozgalmassabb hullámokat görgetett a tér szélétől a tér közepe felé, és ahogy a tengerár a partot ostromolja, a tömeg úgy rohamozta meg az akasztófák körül álló poroszlók sorfalát.

Ekkor az alabárdok nyele lecsapódott a vakmerő ostromlók fejére és vállára, néha azonban az alabárd vasalt része, nem a fája végezte el ezt a munkát, és akkor a poroszlók körül nagy üres kör képződött: ez a helynyerés azonban a tér szélein levők rovására történt, mert most ezek felé áramlott a tömeghullám, visszaszorítva őket a Szajna-part párkányfaláig.

D'Artagnan az ablakából, ahonnan az egész térséget beláthatta, belső meglelégedéssel figyelte, hogy a tömegben megszorult testőrök ökölcsapásokkal és kardmarkolatuk gombjával csinálnak maguknak helyet. Még azt is észrevette, hogy a testületi szellem folytán, amely a katonák erejét megkétszerezi, a testőrök körülbelül ötven főből álló csoportba verődtek, és hogy egy tucatnyi testőr kivételével, akik még itt-ott a tömegben küszködtek, együtt volt a zárt csoport, és még a hangja is eljuthatott hozzájuk. De nemcsak a testőrök vonták magukra D'Artagnan figyelmét. Az akasztófák körül, de kivált a Szent János-árkád környékén, zajosan kavargó, fontoskodó forgatag támadt: merész, elszánt arcú alakok tűntek fel itt is, ott is a hétköznapi megjelenésű, közömbös arcú tömeg közepette, és jeleket adtak egymásnak, s kezük érintkezett. D'Artagnannak feltűnt ezekben a csoportokban, és éppen a legélénkebbekben, annak a lovagnak az arca, akit az imént kertjének átjárókapuján látott kijönni, és aki felment a fogadó első emeletére az ivókhoz izgató beszédet mondani. Ez az ember csapatokba tömörítette embereit, és parancsokat osztott szét köztük.

- LánCOS teringette! - kiáltott fel D'Artagnan. - Mégse tévedtem, ismerem ezt az embert, hiszen ez Menneville. Mi az ördögöt keres ez itt?

Fokozatosan erősödő tompa moraj vonta el figyelmét és tekintetét más irányba. A moraj oka az volt, hogy megérkeztek a halálraítéltek. Előttük a poroszlók erős lovascsapata tűnt fel az árkaD sarkán. Az egész tömeg kiáltozni kezdett. A kiáltozások óriási üvöltéssé egyesültek.

D'Artagnan észrevette, hogy Raoul elsápad, s keményen a vállára csapott.

Azok, akik a kandallóba befűtöttek, a nagy kiabálásra visszafordultak, és azt kérdezték, hogy hol tartanak a kivégzésben.

- Épp most érkeznek az elítéltek - felelte D'Artagnan.

- Rendben van - felelték a fűtők, és még jobban szították a tüzet.

D'Artagnan nyugtalanul figyelte őket, mert nyilvánvaló volt, hogy azok, akik minden látható ok nélkül ekkora tüzet raknak, csak valami rosszat forralhatnak...

A halálraítéltek most feltűntek a Grève téren. Gyalog mentek, előttük a hóhér, ötven poroszló eleven sövényt alkotott jobb és bal oldalukon. Mindketten fekete ruhában voltak, sápadtan, de elszántan mentek előre.

Nyugtalanul tekingettek az emberek feje fölé, és minden lépésnél lábujjhegyre álltak.

D'Artagnan észrevette viselkedésüket.

- A kutyafáját! - szólt. - Ezeknek ugyancsak sürgős, hogy megpillantsák az akasztófát.

Raoul kissé visszalépett az ablaktól, de nem volt ereje hozzá, hogy egészen otthagyja. A borzalomnak is van valami vonzóereje.

- Halál rájuk! Halál! - kiáltott ötvenezer hang.

- Halál rájuk! - üvöltött vagy száz őrjöngő ember, mintha a nagy tömeg a felelgető kórusuk volna.

- Kötélre velük! Kötélre! - kiáltotta a tömeg. - Éljen a király!

- Ejnye - mormogta magában D'Artagnan -, ez mégiscsak furcsa, én azt hittem, hogy Colbert úr akasztatja fel őket.

Ebben a pillanatban a tömegben nyugalanság támadt, s ezért a halálraítélteknek meg kellett állniuk.

Azok a vakmerő és elszánt arcú emberek, akiket D'Artagnan az előbb észrevett, áttörtek a tömegen, és már csaknem a poroszlók sorfaláig jutottak.

A halálraítéltek menete tovább folytatta útját.

Hirtelen kiáltások hangzottak: „Éljen Colbert!”, és ezek az emberek, akiket D'Artagnan egyébként nem vesztett szem elől, rávetették magukat a poroszlók kísérő csapatára, s az hasztalanul küzdött ellenük. Az emberek mögött pedig ott tolongott az óriási tömeg.

Ebben a percben, rettenetes zsvivaj közepette, szörnyű kavarodás támadt.

Most már nem a türelmetlen várakozás vagy az öröm kiáltozásai hasították a levegőt, hanem fájdalmas jajgatások.

És csakugyan: az alabárdok sújtottak le az emberekre, a kardok döftek, és a puskákból lövések csattantak fel.

És olyan fürgeteges kavarodás támadt, hogy D'Artagnan már semmit sem látott.

Az egész különös zürzavar hirtelen úgy fordult, mintha valami látható akarat, valami határozott szándék idézte volna elő.

A halálraítélteket kiragadták öreik keze közül, és a Miasszonyunk Képmásához cipelték.

Azok, akik a foglyokat elragadták, ezt kiáltották: „Éljen Colbert!”

A néptömeg habozott, és nem tudta, hogy a poroszlókra vesse-e magát, vagy a támadókra.

A néptömeget az tartotta vissza, hogy ugyanazok, akik „Éljen Colbert!”-t kiáltottak, egyszersmind azt is kiáltották: „Nem kell akasztófa! Le a bitóval! Tűzbe velük! Égessük el a tolvajokat! Égessük el a nép kiéheztetőit!”

Hangos ordítózásuk nagy lelkesedést keltett a tömegben.

A csőcselék azért jött, hogy végignézzen egy kivégzést, és most alkalom kínálkozott, hogy maga végezhesse el.

Ennél kellemesebb meglepetés nem érhetette a csőcseléket. Tehát nyomban a poroszlók ellen fordult, és megtámadóik pártjára kelt, amely így kisebbségből sűrű, nagy többség lett:

- Úgy van, úgy van, tűzbe a tolvajokkal! Éljen Colbert!

- A sarkantyús rézangyalát - kiáltott fel D'Artagnan -, úgy látszik, a dolog komolyra fordul.

Az egyik férfi azok közül, akik a kandalló körül tartózkodtak, szalmaszövetnekével az ablakhoz lépett.

- Ejha - mondta -, kezd meleg lenni.

Azután társához fordult:

- Megvolt a jel! - mondta.

És a szövetneket hirtelen odatartotta a szoba gerendázatához.

A Miasszonyunk Képmásához címzett fogadó nem volt valami új ház, tehát azon nyomban tüzet fogott.

Egy pillanat múlva ropogtak a deszkák, és a láng pattogva terjedt tovább. Kívülről üvöltés felelt a gyújtogatók kiáltásaira.

D'Artagnan semmit se látott, mert kinézett a térre, de egyszerre csak megérezte a fojtogató füstöt is, a perzselő lángot is.

- Hohó! - kiáltott fel, és visszafordult. - Hát itt van a tűz? Meg vannak maguk örülve, vagy megvesztek, jóemberek? - kérdezte.

A két férfi meglepetten nézett reá.

- Miért? - kérdezték D'Artagnantól. - Hiszen ez volt a megállapodás!

- Az volt a megállapodás, hogy felgyújtják a házat? - ordított D'Artagnan, kiragadta a fáklyát a gyújtogató kezéből, és az orra alá tartotta.

A másik fickó segítségére akart sietni társának, de Raoul megragadta, fölemelte a levegőbe és kidobta az ablakon, D'Artagnan pedig cimboráját lökte le a lépcsőn.

Raoul hamarabb szabadulván ellenfelétől, megragadta az égő deszkákat, és úgy füstölve kidobta őket a szobából.

D'Artagnan egy szempillantással meggyőződött róla, hogy nem fenyegeti többé tűzvész a házat, és az ablakhoz futott.

Künn csúcspontjára ért a zűrzavar. Egyszerre hangzottak ilyen kiáltások:

- Tűzbe velük! Hóhér kezére! Akasztófára! Máglyára! Éljen Colbert! Éljen a király!

Az a csoport, amely kiragadta a halálraítélteket a poroszlók kezéből, most a ház felé közeledik, szemmel láthatólag ez a cél, ide hurcolják őket.

Menneville vezeti a csoportot, és mindenkinél harsányabban kiáltja:

- Tűzre velük! Tűzre! Éljen Colbert!

D'Artagnan kezdi megérteni a helyzetet. El akarják égetni a halálraítélteket, és épp az ő háza a máglya, amit számukra készítenek.

- Állj! - kiáltja D'Artagnan, karddal a kezében, és egyik lábával feláll az ablakdeszkára. - Menneville, mit keresel itt?

- D'Artagnan úr! - kiált Menneville. - Utat, utat!

- Tűzbe velük! Tűzbe a tolvajokkal! Éljen Colbert! - kiáltozza a tömeg.

Ezek a kiáltások kétségbe ejtették D'Artagnant.

- Az ántiját! Elégetni szegény ördögöket, mikor csak akasztásra vannak ítélve! Micsoda gyalázatosság!

A kapu előtt azonban a kíváncsiak tömege, amely a falhoz szorult, oly sűrű, hogy elzárja az utat.

Menneville és emberei, akik a halálraítélteket cipelték, már csak tíz lépésnyire vannak a kaputól.

Menneville még egy utolsó erőfeszítést tesz.

- Utat! Utat! - kiáltja pisztollyal a kezében.

- Máglyára velük! Máglyára! - ordítja a tömeg. - A Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóban ég a tűz. Égessük el a tolvajokat! Égessük el mind a kettőt a Miasszonyunk Képmásához címzett fogadóban.

Ezúttal semmi kétség: D'Artagnan házáról van szó.

D'Artagnannak eszébe jut a régi harci kiáltás, melyet mindig sikerrel alkalmazott:

- Testőrök, hozzám! - ordítja hatalmas hangon, az ágyút, a tengert, a vihart is túlharsogó hangon. - Testőrök, hozzám!

És megkapaszkodva az erkély rácsában, leereszkedik a tömeg közé, amely kezdett hátrább vonulni a háztól, ahonnan embereső esik.

Raoul vele egyszerre ér földet. Mind a kettőnek kard a kezében. Aki testőr csak a Grève téren volt, mind meghallotta a harci kiáltást, mind visszafordul, és felismeri D'Artagnant.

- A kapitányunkhoz! A kapitányunkhoz! - kiáltják most a testőrök.

És a tömeg kettéválik előttük, mint a hajó orra előtt a víz. Ebben a pillanatban D'Artagnan szembekerül Menneville-lel.

- Utat! Utat! - kiáltja Menneville, látva, hogy már csak a karját kell kinyújtania, és eléri a kaput.

- Erre nincs út! - szól D'Artagnan.

- Félre! - mondta Menneville, és pisztolyát előrszegezte.

De mielőtt a pisztolya ravasza elcsattant volna, D'Artagnan a kardja markolatával félrelökte Menneville karját, és a kardja pengéje keresztülfúrta Menneville testét.

- Megmondtam, hogy maradjon veszteg! - szól D'Artagnan Menneville-hez, aki lerogyott a lába elé.

- Utat! Utat!... - kiáltották Menneville társai, akik eleinte megrémültek, de csakhamar megnyugodtak, látva, hogy csak két emberrel van dolguk.

De ez a két ember két százkarú óriás, a kardjuk villámként sújt, mint az arkangyal kardja. Kardjuk hegye szúr, markolata döf, oldala üt. Minden csapás leterít egy-egy embert.

- A királyért! - kiáltja D'Artagnan, valahányszor lesújt, vagyis valahányszor egy ember elesik.

- A királyért! - kiáltja Raoul is.

„A királyért!” kiáltás lesz a testőrök harci jelszava, ezzel a jelszóval csatlakoznak D'Artagnanhoz.

Időközben a poroszlók magukhoz térnek ijedtségükből, hátba támadják iménti támadóikat, és oly szabályosan, mint a malom, ütik-verik, csépelik, aki csak útjukba kerül.

A tömeg látja a villogó kardokat, a szétfröccsenő vércseppeket, a tömeg menekül és egymást tapossa.

Végül kegyelemkérő és kétségbeesett kiáltások hangzanak föl; a legyőzöttek búcsúkiáltásai.

A két halálraítélt megint a poroszlóké. D'Artagnan hozzájuk lép, és látva, hogy milyen sápadtak és milyen rémültek, így szól:

- Vigasztalódjanak, szegény emberek, nem fogják elszerveneni a szörnyű máglyahalált, amivel ezek a nyomorultak fenyegetőztek. A király akasztásra ítélte magukat, tehát csak akasztófára kerülnek...

A Miasszonyunk Képemásához címzett fogadóban újra csöndes minden. A tüzet víz hiányában két hordó borral oltották el. Az összeesküvők a kerten át elmenekültek. A poroszlók az akasztófák felé cipelik az elítélteket.

A kivégzés most már nem tartott sokáig. A hóhér nem nagyon törődik vele, hogy mestersége szabályait megtartsa, siet, és egy perc alatt végez a két szerencsétlennel.

Közben sokan D'Artagnanhoz sietnek, szerencsét kívánnak neki, körülhízelgik. D'Artagnan megtörli verejtéktől gyöngyöző homlokát, vértől csöpögő kardját, vállat von, és egyszer csak megpillantja Menneville-t, aki a lába előtt a végvonaglás görcseiben fetreng. És mialatt Raoul részvételjesen elfordítja tekintetét, a testőröknek az akasztófákat mutatja, amelyeken már ott függ a két szomorú gyümölcs.

- Szegény ördögök - mondja D'Artagnan. - Remélem, utolsó percükben áldották nevemet, mert sokkal szörnyűbb haláltól mentettem meg őket.

Szavai akkor jutnak Menneville füléhez, amikor utolsót sóhajt. Menneville ajka körül komor és gúnyos mosoly lebeg. Felelni akar, de ez az utolsó erőfeszítése kioltja életét. Meghal.

- Ó, mindez milyen szörnyű - mormogja Raoul -, menjünk innen, lovag úr.

- Nem sebesültél meg? - kérdezi D'Artagnan.

- Nem; köszönöm.

- Hát annyit mondhatok, vitéz legény vagy, láncos teringtét! Az apád feje és Porthos karja van benned. Hej, ha itt lett volna Porthos, ugyancsak remek vágásokat láthatott volna.

És mintha emlékezés szállta volna meg D'Artagnan szívét, így szól:

- De hát hol az ördögbe lehet az a derék Porthos?

- Jöjjön, lovagom, jöjjön - kérlelte Raoul D'Artagnant.

- Csak egy percig még, barátom. Föl akarom venni az én harminchét és fél talléromat, aztán rendelkezésemre állok. A házam jól jövedelmez - tette hozzá D'Artagnan, amikor visszament a Miasszonyunk Képemásához címzett fogadóba -, de annyit mondhatok, hogy jobb szeretném, ha más városnegyedben volna, még ha kevesebbet is jövedelmezne.

Hogyan került D'Eymeris gyémántja D'Artagnan kezébe

Mialatt ez a zajos és véres jelenet lejátszódott a Grève téren, néhányan eltorlaszolták magukat a kerti kapu mögött, kardjukat visszadugták a hüvelybe, egyik emberüket, akinek a lova felnyergelve várakozott a kertben, felsegítették a nyeregbe, és aztán, mint valami riadt madár-csapat, szétfutottak, amerre a szemük látott, egyesek a falakon másztak át, mások a kapukon keresztül menekültek riadtan.

Az az ember, aki lóra ült, és oly vadul sarkantyúzta a lovát, hogy paripája kis híján átugrott a falon, ez a lovas keresztülvágtatott a Baudoyer téren, mint a villám, végigcikázott az utcákon, eltíporva, felborítva, elgázolva mindenkit, aki útjába került, tíz perc múlva ott volt a főintendátúra kapuja előtt, s maga jobban lihegett, mint a lova.

Fouquet abbé a lódobogás zajára megjelent az udvarra nyíló ablakban, és mielőtt a lovas leszállhatott volna lováról, lekiáltott:

- Mi újság, Danicamp?
- Mindennek vége! - felelte a lovas.
- Vége! - kiáltotta az abbé. - Tehát megmenekültek?
- Nem, uram - felelte a lovas -, felakasztották őket.
- Felakasztották! - szólt az abbé, és elsápadt.

Hirtelen kinyílt egy oldalajtó, és Fouquet jelent meg a szobában, sápadtan, kétségbeesetten, és ajkán a fájdalom és harag kiáltása tört elő.

Megállt a küszöbön, és hallgatta az abbé és a lovas beszélgetését.

- Nyomorultak! - kiáltotta az abbé -, hát nem verekedtetek?
- Akár az oroszlánok.
- Inkább mint gyáva kutyák.
- De uram!
- Száz hadviselt ember, karddal a kézben, csak fölér tízezer poroszlóval, ha meglepetésszerűen lecsap rájuk. Hol az a nagyszájú, kérkedő Menneville, aki megfogadta, hogy csak holtan vagy győzedelmesen fog kikerülni a küzdelemből?
- Megtartotta a szavát. Meghalt.
- Meghalt! Ki ölte meg?
- Egy emberformájú démon. Egy óriás, akinek tíz lángoló kardja volt, egy eszeveszett, aki egy csapásra eloltotta a tüzet, lelohasztotta a felkelést és száz testőrt varázsolt elő a Grève tér kövezetéből.

Fouquet égnek emelte homlokát, amelyről csak úgy csurgott a veríték.

- Ó, szegény Lyodot és D'Eymeris! - mormolta. - Meghaltak! Meghaltak! Meghaltak! És énnekem oda a becsületesem!

Az abbé megfordult, és látva, hogy fivére halálsápadt és össze van törve, így szólt:

- Nyugodjon meg, uram, ez a sors keze! Nem szabad így siránkoznia. Ha nem sikerült, Isten úgy akarta...

- Hallgasson, abbé, hallgasson! - kiáltott Fouquet. - Érvéleése valóságos istenkáromlás. Jöjjon fel az az ember, és mondja el részletesen az egész borzalmas történetet.

- De báyám...

- Teljesítse parancsomat, uram!

Az abbé intett és egy fél perc múlva felhangzottak a lépcsón a Grève térről érkező ember lépései.

Ugyanakkor megjelent Fouquet mögött Gourville, mintha a főintendáns őrangyala volna, egyik ujját ajkára téve, mintha figyelmeztetni akarná, hogy még fájdalmas kitörései közben is figyelmezzon szavaira.

A miniszter összeszedte magát, amennyire csak olyan embertől telik, akinek a szívét a fájdalom összeszúzza.

Danicamp megjelent.

- Tegyen jelentést - szólt Gourville.

- Uram - felelte a hírnök -, parancsot kaptunk, hogy megszöktessük a foglyokat, és eközben ezt kiáltjuk: „Éljen Colbert!”

- És hogy elevenen megégessek őket, ugye, abbé? - szólt közbe Gourville.

- Úgy van, úgy van. Ezt a parancsot kapta Menneville. Menneville tudta, mi van a parancs mögött, és Menneville meghalt.

Ez a hír nemhogy elszomorította volna, inkább megnyugtatón látszott Gourville-t.

- Hogy elevenen elégecsék őket? - szólt a hírnök, mintha kétsége volna felőle, hogy ez a parancs, különben az egyetlen parancs, amelyet kapott, komoly volt.

- Hát természetesen, hogy elevenen elégecsék őket - mondta nyersen az abbé.

- Értem, uram, értem - szólt Danicamp, és a vele szemben levő két ember arcát kutatta, hogy ha megmondja az igazságot, ez rá nézve szomorú vagy kedvező lesz-e.

- Most folytassa jelentését - szólt Gourville.

- A foglyokat - mondta Danicamp - tehát a Grève tésre vezették, és a feldühödött nép azt akarta, hogy akasztás helyett elégecsék őket.

- A népnek megvannak a maga indokai - szólt az abbé -, folytassa!

- Csakhogy - szólt Danicamp - abban a pillanatban, amikor a poroszlókat már visszazorították, abban a pillanatban, amikor a tűz belekapott az egyik Grève téri házba, ami máglyául szolgált volna, egy démon, az az őrjöngő, az az óriás, akiről már beszéltem, és aki állítólag annak az említett háznak a tulajdonosa, a társaságában levő fiatalember segítségével az ablakon át kidobta azokat, akik a tüzet élesztették, segítségül hívta a tömegben elvegyült testőröket, ő maga leugrott az első emeletről a tésre, és oly eszeveszettül szurkált a kardjával, hogy végül is a poroszlók kerekedtek felül, a halálraítélteket újra elfogták, és Menneville-t megölték. Amint az elítélteket elfogták, három perc alatt ki is végezték őket.

Fouquet, bármennyire is uralkodott magán, nem tudta megállni, hogy tompa sóhajt ne hallasson.

- És hogy hívják azt az embert, a ház tulajdonosát? - kérdezte az abbé.

- Nem tudom megmondani, mert nem is láttam. Az én helyem a kertben volt kijelölve, és ott maradtam őrhelyemen; mások mondták el, mi történt. Parancsot kaptam, amint a dolognak

vége lett, hogy gyorsan hozzam hírü, hogyan ütött ki. Erre a parancsra idenyargaltam, és most itt vagyok.

- Jól van, uram, egyéb kérdésünk nincs - mondta az abbé, s mindinkább rettegett attól a pillanattól, amikor négyszemközt marad fivérével.

- Megkapta a pénzét? - kérdezte Gourville a hírnöktől.

- Előleget kaptam, uram - felelte Danicamp.

- Itt van még húsz tallér. Menjen, uram, és a jövőben is védje meg a király érdekeit, mint most is.

- Meglesz, uram - felelte Danicamp, meghajolt, és zsebébe csúsztotta a pénzt.

Ezután eltávozott.

Alighogy kinn volt az ajtón, Fouquet, aki ott állt mozdulatlanul, gyorsan egyet lépett előre, az abbé és Gourville közé.

Az abbé és Gourville egyszerre nyitotta szóra a száját.

- Semmi mentegetőzés - szólt Fouquet. - És ne vádoljanak senkit! Ha nem lettem volna hűtlen barát, nem bíztam volna senki másra Lyodot és D'Eymeris kiszabadítását. Csak én magam vagyok a bűnös, engem illet minden szemrehányás és megbánás. Hagyjon magamra, abbé.

- De nem akadályozhatja meg, hogy kikutassam azt a nyomorultat, aki Colbert szolgálatában meghiúsította a mi oly jól előkészített manőverünket. Mert nemcsak az a jó politika, ha szeretjük barátainkat, hanem szerintem az is, ha elkeseredetten üldözzük ellenségeinket.

- Politikai fegyverszünet! - szólt Fouquet. - Menjen, abbé, kérem, és addig ne is hallasson magáról, amíg új parancsot nem kap. Úgy látszik, nagy óvatosságra és hallgatásra van szükségünk. Most rettenetes példa tárult maguk elé. Uraim, csak semmi bosszú, megtiltom!

- Semmiféle parancs - dörögött az abbé - nem akadályozhatja meg, hogy bosszút álljak azon az emberen, aki így megszégyenítette családomat.

- Én pedig - kiáltott fel Fouquet ellentmondást nem tűrő, parancsoló hangon - kijelentem, hogy ha egyetlen oly gondolata is támad, amely nem teljes és tökéletes kifejezése az én akaratomnak, akkor én két órával azután, hogy gondolatát megvalósította, a Bastille-ba vettem. Tartsa magát ehhez, abbé.

Az abbé elvörösödve meghajolt.

Fouquet intett Gourville-nak, hogy menjen utána, és már indult a dolgozószobája felé, amikor az ajtónálló harsány hangon jelentette.

- D'Artagnan lovag úr!

- Ki az? - kérdezte hanyagul Fouquet Gourville-től.

- Őfelsége volt testőrhadnagya - felelte Gourville ugyanolyan hangon.

Fouquet egy percnyi gondolkodásra sem méltatta, csak ment tovább.

- Bocsánat, nagyméltóságú uram - szólalt meg újfent Gourville -, gondolkodtam, és most jut eszembe, hogy ez a derék D'Artagnan kilépett a király szolgálatából, és valószínűleg fel akarja venni valamiféle járandóságát.

- Az ördögbe! - szólt Fouquet. - Miért jön ilyen rosszkor?

- Engedje meg nagyméltóságod, hogy néhány mentegetőző szót mondjak neki, mert D'Artagnan úr ismerősöm, és olyan ember, aki mai helyzetünkben jobb, ha barátunk, mint ha ellenségünk.

- Mondjon neki, amit akar - szólt Fouquet.

- Ej hát, Istenem! Mondja neki, hogy nincs pénz, különösen a testőrök számára nincs - mondta az abbé, aki mint egyházi férfiú gyűlölte a katonai egyenruhát.

De alighogy kiejtette ezt a könnyelmű szót, a félig nyitott ajtó hirtelen kicsapódott, és D'Artagnan jelent meg a küszöbön.

- Ej, Fouquet úr - mondta -, nagyon jól tudom, hogy nincs pénz a testőrök számára. Nem is azért jöttem, hogy pénzt adjon, hanem azért, hogy elutasítson. Ez megtörtént, köszönöm. Ajánlom magamat, megyek érte Colbert úrhoz.

Könnyedén meghajolt és eltávozott.

- Gourville, fusson utána - szólt Fouquet -, és hozza vissza.

Gourville teljesítette a parancsot, és a lépcsőn utolérte D'Artagnant.

D'Artagnan, lépéseket hallván a háta mögött, visszafordult, és észrevette Gourville-t.

- Kutyateringette! Ugyancsak furcsa modoruk van a maga pénzembereinek, kedves uram - szólt D'Artagnan. - Eljövök Fouquet úrhoz, hogy fölvegyek egy összeget, amelyet őfelsége kiutalt nekem, és úgy fogadnak, mint valami koldust, aki alamizsnát kér, vagy mint valami csirkefogót, aki ezüstöt akar lopni.

- De kedves D'Artagnan úr, ugyebár, Colbert úr nevét említette? Nem azt mondta, hogy Colbert úrhoz megy?

- Természetes, hogy hozzá megyek, már csak azért is, hogy elégtételt kérjek tőle, amiért emberei fel akarták gyújtani a házamat, ezzel a kiáltással: „Éljen Colbert!”

Gourville a fülét hegyezte.

- Ejha - szólt -, csak nem a Grève téren történtekekre céloz?

- De bizony arra.

- És mi köze van magának ahhoz, ami ott történt?

- Mi közöm hozzá? Mit érdekel, vagy nem érdekel engem, hogy Colbert úr a házamból máglyát akar csinálni?

- Így tehát a maga háza... volt, amit fel akartak gyújtani?

- Az enyém, a kutya-fáját.

- A Miasszonyunk Képeméséhez címzett fogadó a magáé?

- Épp egy hete.

- És maga az a vitéz kapitány, az a nagy erejű dalia, aki szétszórta a népséget, amely el akarta égetni a halálraítélteket?

- Kedves Gourville uram, az én helyemben maga se tett volna mást: én a közrend egyik őre vagyok, és háztulajdonos. Mint kapitánynak kötelességem, hogy teljesítsem a király parancsát. Mint háztulajdonosnak érdekel, hogy ne gyújtsák föl a házam. Én tehát egyszerre a törvénynek engedelmeskedtem és a kötelességemet is teljesítettem, amikor Lyodot és D'Eymeris urakat átadtam a poroszlóknak.

- Tehát maga az, aki egy embert kidobott az ablakon?

- Én vagyok - felelte D'Artagnan szerényen.

- És uraságod ölte meg Menneville-t?

- Volt szerencsém... azaz szerencsétlenségem - szólt D'Artagnan, és olyan módon bókkolt a fejével, mint akinek szerencsét kívánnak.

- És végül uraságod volt az oka, hogy a két halálraítélt embert felakasztották?

- Ahelyett, hogy elégették volna őket! Úgy van, uram, és büszke vagyok rá! Ezeket a szerencsétlen ördögöket rettenetes kínszenvedéstől szabadítottam meg. Értse meg, kedves Gourville úr, hogy elevenen el akarták őket égetni. Ennél nagyobb borzalmat elgondolni sem tudok.

- Hát akkor most menjen, kedves D'Artagnan úr, menjen csak - mondta Gourville, meg akarva kímélni Fouquet-t annak az embernek a látványától, aki oly nagy fájdalmat okozott neki.

- Nem, ne menjen el - szólt Fouquet, aki mindent hallott az előszoba ajtajából -, ne menjen el, D'Artagnan úr, hanem épp ellenkezőleg, jöjjön vissza.

D'Artagnan kardja markolatáról épp az utolsó vérfoltot tüntette el, amely eddig elkerülte gondos figyelmét, és visszament.

És most szemben állt három emberrel, akiknek az arca különböző indulatokat fejezett ki: az abbé arca haragot árult el, Gourville-é ámulást, Fouquet-é pedig levertséget.

- Bocsásson meg, miniszter úr - szólt D'Artagnan -, de az időm drága, mert el kell mennem Colbert úrhoz, hogy fölvehessem a negyedévi járandóságomat.

- De uram - mondta Fouquet -, van itt pénz!

D'Artagnan csodálkozva nézett a főintendánsra.

- Hányveti feleletet kapott az imént, tudom, hallottam - mondta Fouquet -; pedig oly érdemes embert, mint uraságod, ismernie kellene mindenkinek.

D'Artagnan meghajolt.

- Van utalványa? - kérdezte Fouquet.

- Van, uram.

- Adja csak ide, magam fogom kifizetni, jöjjön.

Intett Gourville-nak és az abbénak, akik abban a szobában maradtak, amelyben eddig voltak, és D'Artagnant bevezette a maga dolgozószobájába.

- Mennyi jár önnek, uram?

- Mintegy ötezer frank, nagyméltóságú uram.

- A hátralékos zsoldja fejében?

- Negyedévi járandóságom fejében.

- Ötezer frank egy negyedévre! - jegyezte meg Fouquet, kutató pillantást vetve a testőrré. - Tehát évi húszezer frank nyugdíjat ad magának a király?

- Úgy van, miniszter úr, húszezer frankot. Sokallja talán?

- Én! - kiáltott Fouquet, és keserűen mosolygott. - Hiszen, ha jó emberismerő volnék, nem pedig könnyelmű, következetlen és gyarló lélek, szóval, ha jól el tudtam volna rendezni

életemet, mint egyesek, akkor nem húszezer frankot fizetnének évenként, hanem százezret, és maga nem a királyt szolgálná, hanem engem!

D'Artagnan kissé elpirult.

A dicséretben, a dicsérő ember hangjában, melegségében valami édes méreg van, amitől a legerősebb ember is megszédül olykor.

A főintendáns végezetül kihúzott egy fiókot, kivett belőle négy tekercest, és odatette D'Artagnan elé.

A gascogne-i kibontotta az egyik csomagot.

- Hiszen ez arany! - mondta.

- Legalább könnyebben elviheti - szólt Fouquet.

- De hiszen akkor nagyméltóságod húszezer frankot adott nekem.

- Annyit.

- Pedig nekem csak ötezer jár.

- Meg akarom kímélni tőle, hogy négyszer kelljen idefáradnia a főintendatúrára.

- Elhalmoz kegyével, főintendáns úr.

- Csak azt teszem, amivel tartozom, lovag úr, és remélem, nem írja az én rovásomra azt a fogadtatást, amelyben fivérem részesítette. Csípős nyelvű, szeszélyes ember.

- Uram - szólt D'Artagnan -, semmit sem veszek rossz néven, csak azt, ha mentetgeti magát.

- Nem is teszem többé, és most már csak egy szívességet kérek.

- Ó, kérem, Fouquet úr!

Fouquet körülbelül ezer pisztollal értékű gyémántgyűrűt húzott le az ujjáról.

- Ezt a követ egy gyermekkori barátomtól kaptam - mondta -, olyan embertől, akinek lovag úr igen nagy szolgálatot tett.

- Én? Szolgálatot? - csodálkozott a testőr. - Miféle szolgálatot tettem én a főintendáns úr gyermekkori barátjának?

- Még nem felejthette el, hiszen ma tette.

- Ki ez a barátja?

- D'Eymeris úr.

- Az egyik elítélt?

- Úgy van, az egyik áldozat... Tehát, uram, arra a szolgálatra való tekintettel, amit neki tett, kérem, fogadja el tőlem ezt a gyémántot. Fogadja el az én kedvemért.

- Nagyméltóságú uram...

- Fogadja el, ha kérem rá... Engem nagy gyász ért ma, előbb-utóbb talán hall majd róla; elvesztettem egy jóbarátomat. Megpróbálom, hátha szerzek magamnak egy másikat.

- De Fouquet úr...

- Isten vele, D'Artagnan úr, Isten vele! - kiáltott Fouquet túlradó szívvel. - Vagyis inkább: a viszontlátásra!

A miniszter eltávozott dolgozószobájából, és ott hagyta a testőr kezében a húszezer frankot és a gyémántgyűrűt.

„Hm, hm - töprengett magában D'Artagnan. - Hát értem én ezt? Ha jól értem, akkor ez a Fouquet gavallér ember, a kutyafáját!... Majd megmagyarázza a dolgot Colbert, megyek hozzá.” És távozott.

**Milyen nevezetes különbséget talált D'Artagnan az intendáns úr
és a főintendáns úr között**

Colbert a Petits-Champs utcában lakott, abban a házban, amely valaha Bautrué⁹⁶ volt.

A gyors lábú D'Artagnan egy fertályóra alatt megtette az utat.

Amikor az udvar legújabb kegyencéhez érkezett, annak udvara tele volt poroszlókkal és rendőrségi emberekkel, akik részben szerencsét kívánni jöttek, részben mentegették magukat, aszerint, hogy Colbert megdicséri vagy megszidja-e őket. A hízelgés ösztönszerű hajlam az ilyen embereknél, éppúgy, mint a vadállatban az éles hallás vagy szaglás képessége. Ezek az emberek vagy a vezetőjük tehát megértették, hogy tetszést arathatnak Colbert-nál, ha jelentést tesznek róla, hogy a nevét hogyan karolta föl a tömeg a zavargások alkalmával.

D'Artagnan épp abban a pillanatban jelent meg, amikor a poroszlók feje jelentést tett. D'Artagnan megállt az ajtó közelében a poroszlók mögött.

A tiszt félrevonta Colbert-t, bár az ellenállt, és ráncba vonta vastag szemöldökét.

- Ha uraságod csakugyan azt kívánta - mondta ez a rendőrtiszt -, hogy a nép végezzen a két adóbérlővel, okosan tette volna, ha erről minket értesít; mert végül is bármennyire fájlaljuk, hogy nincs megelégedve velünk, és óhajai ellen cselekedtünk, nekünk parancsunk volt, s azt kellett végrehajtanunk.

- Címeres ökor! - kiáltott Colbert dühösen, és megrázta hatalmas, fekete sörényes üstökét. - Miket fecseg itt összevissza! Mi? Hát sejtettem én, hogy zavargás lesz? Meg van maga bolondulva, vagy részeg?

- De, uram, ezt kiáltották: „Éljen Colbert!” - felelte a poroszlók feje izgatottan.

- Egy maroknyi összeesküvő kiáltotta.

- Dehogyan, uram, dehogyan, az egész néptömeg ordította.

- Ó, igazán? - szólt Colbert boldogan. - Az egész néptömeg azt ordította: „Éljen Colbert!”? Biztos abban, amit mond?...

- Csak ki kellett nyitnunk a fülünket, vagy jobban mondva, inkább bedugni, mert fülsiketítő volt a kiáltás.

- És igazán az igazi nép ordított?

- Bizony, a nép; igaz, hogy minket pedig megvert.

- Jól van - szólt Colbert, csak a maga ügyére gondolva. - Tehát azt mondja, hogy csak a néptömeg akarta megégetni az elítélteket?

- Úgy van, uram.

- Az már más... és maguk ellenálltak?

- Három emberünket megölték, uram...

- De maguk tán csak nem öltek?

- Otthagytá a kövezeten a fogát néhány lázadó, köztük egy olyan ember is, aki nem volt közönséges egyén.

⁹⁶ Bautru, Jean (1588-1665) - satirikus költő, kiváló diplomata, a Francia Akadémia tagja; előbb Gaston orléans-i herceg kancellárja, majd a királyi udvartartás tisztviselője, végül államtanácsos.

- Kicsoda?

- Egy Menneville nevű, már jó ideje szemmel tartotta a rendőrség.

- Menneville! - kiáltott fel Colbert. - Az, aki az Huchette utcában megölt egy derék embert, aki kövér tyúkot kért?

- Ő volt az, uram.

- És ez a Menneville is azt kiáltotta: „Éljen Colbert!”?

- Még nagyobb hangon, mint a többi. Úgy ordított, mintha megőrült volna.

Colbert homloka elkomorult és ráncba szaladt. A dicsőség fénye elmúlt arcáról, mint a szentjánosbogár tüze, ha rálépnek.

- Azt mondja tehát, hogy a nép kezdte az egészet? Menneville ellenségem volt, tudta jól, hogy fel akarom akasztatni. Menneville a Fouquet abbé embere volt... Az egész összeesküvés mögött Fouquet van. Hiszen mindenki tudja, hogy a halálraítéltek az ő gyerekkori barátai voltak!

„Ez igaz - töprengett magában D'Artagnan -, most már kezdek tisztán látni. Hiába! Fouquet úrról mondhatnak akármit, de bizonyos, hogy gavallér ember!”

- És - folytatta Colbert a kérdezősködést - bizonyos benne, hogy ez a Menneville meghalt?

D'Artagnan úgy látta, elérkezett a pillanat, amikor ő is beleszólhat a beszélgetésbe.

- Holtbiztos, uram - felelte, és előlépett a háttérből.

- Maga az, lovag úr? - szólt Colbert.

- Személyesen - felelte a testőr a maga megfontolt modorában.

- Úgy látom, finom kis ellensége volt ez a Menneville!

- Nem az én ellenségem volt - felelte Colbert -, hanem a királyé.

„Te hatökör - gondolta magában D'Artagnan -, mit nagyképűsködöl és képmutatóskodsz itt velem...”

- Hát - folytatta hangos szóval -, nagyon örvendek, hogy jó szolgálatot tettem a királynak. Lesz szíves tudtára adni öfelségének, intendáns úr?

- Micsoda megbízást ad nekem, uram? Mit jelentsek? Legyen szíves, részletezze szabatosan - szólt Colbert élesen, ellenséges hangon.

- Nem adok én semmiféle megbízást - felelte D'Artagnan tökéletes nyugalommal, amely sohasem hagyja el a gúnyos embereket -, azt hittem, könnyen tudtára adhatja öfelségének, hogy én voltam az, aki véletlenül jelen lévén az esetnél, végeztem Menneville-lel és rendet teremtettem.

Colbert nagy szemet meresztett, és csodálkozva nézett a rendőrfőnökre.

- Úgy van, ahogy mondja - szólt a rendőrök feje -, ez az úr mentett meg bennünket.

- Hát miért nem mondta mindjárt, hogy ilyen érdekes dolgokat akar elbeszélni? - szólt Colbert irigykedve. - Minden kiderült, és magára nézve kedvezőbben, mint bárki másra.

- Téved, intendáns úr, nem azért jöttem, hogy mindezt elbeszéljem.

- Pedig mégiscsak nagy hőstettet vitt véghez.

- Ő - felelte a testőr hanyagul -, a megszokás eltompítja az ember érzékét.

- Tehát minek köszönhetem látogatását?

- Egyszerűen azért jöttem, mert a király meghagyta, hogy keressenem fel.

- Ahá! - mondta Colbert, s megint felöltötte hivatalos arcát, látva, hogy D'Artagnan iratot vesz elő a zsebéből. - Hogy pénzt kérjen tőlem?

- Ahogy mondja, uram.

- Kérem, legyen szíves, várjon, amíg meghallgatom az őrség jelentését.

D'Artagnan elég kihívóan sarkon fordult, majd még egyet fordulva, újra szembekerült Colbert-ral, s úgy hajolt meg előtte, hogy Arlecchino⁹⁷ se különben, aztán megint perdült egyet, és rugalmas lépésekkel a kijárat felé indult.

Colbert-t meglepte D'Artagnan kihívó viselkedése, ilyesmihez nem volt hozzászokva. A kardforgató emberek rendszerint olyankor keresték fel, amikor annyira meg voltak szorulva, hogy ha várakozás közben gyökeret eresztenek a márványpadlóba, akkor sem fogy el a türelmük.

Vajon D'Artagnan egyenesen a királyhoz megy? Panaszt tesz a kellemetlen fogadtatás miatt, vagy csak egyszerűen el fogja mondani kalandját? Mindez nagyon megfontolnivaló dolog volt.

Mindenesetre, a pillanat nem volt alkalmas, hogy Colbert elküldje D'Artagnant, akár a király megbízásából, akár saját jószántából jött. A testőr igen nagy szolgálatot tett a királynak, és nem oly rég, hogy el lehetett volna felejteni.

Colbert tehát jobbnak látta, hogy szörmentén bánjon D'Artagnannal, ezért visszahívta.

- Hohó, D'Artagnan úr - kiáltotta Colbert -, csak nem fog így elmenni?

D'Artagnan visszafordult.

- Miért ne? - felelte nyugodtan. - Mikor úgy sincs több mondanivalónk egymásnak.

- Hiszen pénzt akar felvenni, minthogy utalvány van a kezében.

- Én pénzt? Eszem ágában sincs, kedves jó Colbert úr.

- De hiszen utalvány van a kezében, uram! És mint ahogy maga kardot ránt a királyért, ha szükség van rá, én fizetek, ha utalványt tesznek elém. Kérem az utalványt.

- Fölösleges, kedves Colbert úr - mondta D'Artagnan, a szíve mélyén élvezte Colbert zavarát -, ez az utalvány már ki van fizetve.

- Ki van fizetve! És ki fizette ki?

- Hát a főintendáns.

Colbert elsápadt.

- Magyarázza meg akkor - szólt elfúló hangon -, miért mutatja be nekem az utalványt, ha már ki van fizetve?

- A parancs értelmében, amelyről az imént oly szellemesen beszélt, Colbert úr. A király meghagyta, hogy vegyem fel a negyedévi járandóságomat, amit kegyeskedett kiutalni...

- Nálam? - kérdezte Colbert.

- Nem egészen. A király ezt mondta: „Menjen el Fouquet úrhoz, de ha a főintendánsnak történetesen nem volna pénze, akkor forduljon Colbert úrhoz.”

97 Az olasz vígjáték komikus bohócfigurája.

Colbert arca felderült egy pillanatra, de oly szerencsétlen arc volt ez, mint a viharos ég, hol felragyog, hol éjsötét, aszerint, hogy villám fénylik-e, vagy felhő borítja.

- És volt pénze a főintendánsnak? - kérdezte.

- Volt neki, bizony, jócskán - felelte D'Artagnan. - Legalábbis azt kell hinnem, mert ahelyett, hogy a negyedévre ötezer frankot fizetett volna ki...

- Egy negyedévre ötezer frankot! - kiáltott fel Colbert, aki mint Fouquet is, meg volt lepve, hogy egy katona ekkora fizetést kap. - De hiszen az húszezer frank egy évben!

- Épp annyi, Colbert úr. Láncoz teringette! Úgy számol, mint a megboldogult Püthagorasz. Úgy van, húszezer frank.

- Épp tízszerese egy pénzügyi intendáns fizetésének. Gratulálok hozzá - mondta epés mosollyal.

- Ó - folytatta D'Artagnan -, nagyon mentegetőzött a király, hogy csak ilyen keveset fizethet. Meg is ígérte, hogy mihelyt gazdag lesz, jóváteszi... De nagyon sietek, befejezem.

- És a főintendáns a király várakozása ellenére fizetett.

- Éppen, amint a király várakozása ellenére Colbert úr visszautasította a kifizetést.

- Nem utasítottam vissza, uram, csak arra kértem, hogy várjon kissé. És azt mondja, hogy Fouquet úr kifizette az ötezer frankját?

- Ohó, így csak uraságod cselekedett volna... Vagy még így sem... De Fouquet egészen másként járt el.

- Hogyan?

- Leszámolta elem az egész évi összeget, megjegyezve, hogy a király számára mindig van pénz a pénztárban.

- Az egész évi összeget! Fouquet úr tehát ötezer frank helyett húszezret fizetett?

- Úgy van.

- És miért?

- Hogy ne kelljen még háromszor odamennem a főintendatúra pénztárához. Így tehát a húszezer frank itt van a zsebemben, csupa csillogó, vadonatúj aranyakban. Láthatja tehát, hogy elmehetek, nincs szükségem önre, épp csak a forma kedvéért jöttem el ide.

És D'Artagnan nevetve ütött a két zsebére, fölfedve Colbert-nak harminckét ragyogó, egészséges fogát, amit egy huszonöt éves férfi is megirigyelhetett volna, és amelyek mintha ezt mondták volna: „Tálatok élénk harminckét kis Colbert-t, és szívesen felfaljuk valamennyit.”

A kigyó éppoly merész, mint az oroszlan, a karvaly ugyanolyan bátor, mint a sas, senki sem vitathatja. A leggyávábbnak tartott állatig egy sincs, amelyik ne volna bátor, ha önvédelemre kényszerül. Colbert sem ijedt meg D'Artagnan harminckét fogától; szembeszállt velük, felkiáltva:

- Uram, amit a főintendáns csinált, ahhoz nem volt joga.

- Hogy mondja? - kérdezte D'Artagnan.

- Azt mondom, hogy az utalvánnya... Legyen szíves, mutassa meg az utalványát.

- Nagyon szívesen: tessék.

Colbert olyan hevesen kapta ki a testőr kezéből a papirost, hogy D'Artagnan aggódni kezdett, és már sajnálta, hogy kiadta a kezéből.

- Nézze, uram, a királyi rendelvénnyel így szól: „D'Artagnan úrnak kifizetendő ötezer frank, általam meghatározott járandósága negyedévi részlete fejében.”

- Csakugyan ez van ideírva - jelentette ki D'Artagnan, és nyugalmat erőltetett magára.

- Ha mármost a király csak ötezer frankot utalt ki, miért fizettek ki tehát többet?

- Mert volt miből, és többet akartak nekem adni; ehhez senkinek semmi köze.

- Természetes - folytatta Colbert gőgös fesztelenséggel -, hogy maga nem ismerheti a pénztári szokásokat. De mondja csak, uram, maga mit csinál, ha tartozik valakinek ezer frankkal?

- Sohasem tartozom senkinek ezer frankkal - felelte D'Artagnan.

- De mégis - kiáltott Colbert dühösen -, ha valakinek tartozik ezer frankkal, akkor bizonyára annyit fizet neki, amennyivel tartozik.

- Ez nem bizonyít semmit, csak azt, hogy Colbert úrnak is megvannak a maga sajátos kifizetési szokásai, és Fouquet úrnak is.

- Az én szokásaim a helyesek, uram.

- Nem mondom, hogy nem.

- És maga olyan pénzt kapott, ami nem járt.

D'Artagnan szeme nagyot villant:

- Ami egyelőre még nem volt esedékes, ugye, így akarja mondani, Colbert úr, mert ha olyan összeget vettem volna fel, amely egyáltalán nem jár nekem, akkor lopást követtem volna el.

Colbert nem felelt erre a finom megkülönböztetésre.

- Uraságod tehát tizenötezer frankkal tartozik az állampénztárnak - mondta, mert elragadta féltékeny indulata.

- Legföljebb hitelezi nekem - mondta D'Artagnan finom gúnnyal.

- Szó sincs róla, uram.

- Ejnye! Hogy érti?... Talán bizony elvesz tőlem három tekeres aranyat?

- Nem, hanem uraságod visszafizeti pénztáramba.

- Én? Erre ugyan ne számítson, Colbert úr...

- A királynak szüksége van a pénzére, uram.

- Nekem pedig szükségem van a király pénzére.

- Lehet, de a pénzt vissza kell fizetnie.

- Eszem ágában sincs! Mindig úgy tudtam, hogy a jó pénztáros nem ad és nem vesz vissza semmit.

- Akkor majd meglátjuk, mit szól hozzá a király, ha megmutatom neki ezt az utalványt, mivel azt bizonyítja, hogy Fouquet úr nemcsak kifizet olyan összeget, amellyel nem tartozik, de még nyugtát sem vesz a kifizetett összegről - szólt Colbert.

- Ahá, most már értem, miért vette el tőlem azt az utalványt, Colbert úr! - kiáltott fel D'Artagnan.

Colbert nem értette, miféle fenyegetés rejlik nevének e különös hangsúlyozásában.

- Majd később belátja, hogy igazam volt - válaszolta az utalványt lobogtatva.

- Ó - felelte D'Artagnan, hirtelen mozdulattal kikapva az írást Colbert kezéből -, máris belátom, Colbert úr, nem kell nekem ehhez olyan hosszú idő!

Ezzel zsebre vágta az utalványt.

- Uram, uram - kiáltott Colbert -, micsoda erőszakoskodás!...

- Ugyan kérem, mit kell úgy háborogni egy katona modorán - felelte a testőr. - Fogadja alázatos kézsókomat, kedves Colbert úr.

Ezzel nevetve faképnél hagyta a leendő minisztert.

- Hogy fog ez engem bálványozni! - dörmögte D'Artagnan. - Kár, hogy nem maradhatok tovább vele!

A szív és az ész filozófiája

Aki már sok veszedelmet élt át, az D'Artagnan helyzetét Colbert-ral szemben csak mulatságosnak láthatta.

D'Artagnan nem is tagadta meg magától az elégtételt, hogy Colbert rovására nevéssen, a Petits-Champs utcától egészen a Lombardok utcájáig.

Pedig ez hosszú út, D'Artagnan tehát sokáig nevetett.

Akkor is nevetett, mikor már látta Planchet-t háza kapujában.

Planchet szintén nevetett, mert amióta volt gazdája az angol guineákkal megrakodva hazatért, Planchet többnyire azt tette, amit D'Artagnan csak a Petits-Champs utcától a Lombardok utcájáig.

- Megjött, kedves gazdám? - kérdezte Planchet D'Artagnantól.

- Nem, nem, barátom - felelte a testőr -, már megyek is, amilyen gyorsan csak lehet, vagyis inkább: hamar megvacsorázom, lefekszem, alszom öt órát, és virradatkor nyeregbe ülök. Kapott-e a lovam másfél porció abrakot?

- De kedves gazdám, hiszen tudja, hogy a paripája valósággal szeme fénye a házamnak, legényeim naphosszat becézgetik, megetetik vele minden cukromat, mogyorómat és piskótámat! Hogy kapott-e megfelelő abrakot? Inkább azt kérdezze, nem kapott-e annyit, hogy megpukkadjon belé.

- Jól van, Planchet, jól van. Térjünk át reám. Van-e vacsora?

- Készen van: párolgó pecsenye, fehér bor, apró rák, friss cseresznye. Idei cseresznye, kedves gazdám.

- Nagyon kedves ember vagy te, Planchet. Vacsorázzunk tehát, aztán lefekszem.

A vacsora alatt D'Artagnan észrevette, hogy Planchet több ízben végigsimítja a homlokát, mintha valami gondolata megakadt volna agya szűkében, és ki szeretné onnan kergetni. D'Artagnan meleg szeretettel nézte egykori kalandjai társát, és koccintott vele:

- Mondd csak, kedves barátom - kérdezte tőle -, mi rágja a beledet? A láncos lobogását! ki vele, ne kertelj!

- Hát... az az érzésem, megint valami útra készülődik - felelte Planchet.

- Nem mondom, hogy nem!

- Van talán valami új ötlete?

- Meglehet, Planchet!

- Lesz tehát újabb alkalom arra, hogy tőkém kockáztassam? Ötvenezer frankkal benne vagyok újabb vállalkozásában.

És ezt mondva, Planchet vígan dörzsölte a kezét.

- Csakhogy, Planchet - szólt a testőr -, nagy baj van ám!

- Micsoda?

- Az, hogy az ötlet nem az enyém... Nem vehetek be senkit.

D'Artagnan szavai nagy sóhajt csaltak Planchet ajkára. Heves tanácsadó a kapzsiság. Magával ragadja emberét, mint ahogy a Sátán megkísértette Jézus Krisztust a hegyen... megmutatja neki a világ minden gazdagságát, és aztán magára hagyja sóvárgó, telhetetlen szívvel.

Planchet megízlelte a könnyű meggazdagodást, és vágyainak többé semmi sem szabott határt. De minthogy kapzsisága ellenére is jó szíve volt, és rajongott D'Artagnanért, ellátta ezerféle szeretetteljes jó tanáccsal.

Sokért nem adta volna, ha valamicskét megtudhat a titokból, amelyet volt gazdája annyira rejtegetett előtte, de minden ravaszsága, arcjátéka, tanácsa, kelepceje hiábavaló volt. D'Artagnan nem kottyantott ki semmit.

Így telt el az est. Vacsora után a felszerelésével foglalkozott D'Artagnan, aztán az istállóba ment, megcirógatta lovát, megvizsgálta patkóit és lábát, aztán újra megolvasta pénzét, ágyba feküdt, és úgy aludt, mint húszéves korában, mert semmi nem nyugtalanította, és tiszta volt a lelkiismerete: öt perccel azután, hogy a lámpát elfújta, mélyen aludt.

Pedig foglalkoztathatta és ébren tarthatta volna számos esemény. Mindenféle gondolat kóválygott fejében, agyában egymást érték a különböző feltevések, és D'Artagnan szeretett a jövőben olvasni; ám azzal a megzavarhatatlan hidegvérrel, amely fontosabb a tett embereinek boldogulásában, mint lángelméjük, másnapra halasztotta a töprengést, attól félve, hogy pillanatnyilag nem elég friss a feje.

Fölkelt a nap. A Lombardok utcájának is kijutott a rózsaujjú hajnal gyönyörűségeiből, és D'Artagnan oly korán kelt, mint a hajnal.

Nem ébresztett fel senkit, hóna alá fogta a batyuját, lement a lépcsőn; egyetlen lépcsőfok sem nyikorgott a lába alatt, és nem zavarta meg a hangos horkolást, amely a házat a padlástól a pincéig betöltötte; majd fölnyergelte lovát, bezárta az istállót és a boltot, és elindult bretagne-i útjára.

Okosan tette, hogy előző este nem gondolt az elméjét foglalkoztató sokféle politikai és diplomáciai ügyre, mert most az üde hajnali szürkületben érezte, hogy eszméi tisztábbak és termékenyebbek.

Először is elment Fouquet háza előtt, és abba a hatalmas levélszekrénybe, amely a főintendáns házának kapuján tátongett, bedobta a szerencsés utalványt, amit előző este alig tudott visszakarintani az intendáns horgas ujjai közül.

A Fouquet címét viselő borítékban még Planchet sem gyanította az utalványt, pedig kitalálásban és megérzésben fölért Kalkhasszal⁹⁸ vagy a püthiai Apollóval.

D'Artagnan tehát az utalványt visszaküldte Fouquet-nak, úgyhogy nem kompromittálta magát, és ezentúl szemrehányást sem tehetett magának. Elvégezvén az utalvány-beszolgáltatásnak ezt a kényelmes módját, így biztatta magát:

„Most pedig szívjuk be az üde hajnali levegőt, a jó egészséget és gondtalanságot, Zéphire lovam is fújja ki magát, mert csak úgy lobog harcias kedvében, és igyekezzünk ügyesek és találékonyak lenni kisded játékainkban.

98 A trójai háborúban a görög sereg jósa volt.

Itt az ideje - folytatta elmefuttatását -, hogy haditervet készítsék Turenne módszere szerint;⁹⁹ Turenne-nek, akinek sok jó ötlete van, az a véleménye, hogy mielőtt valaki haditervet csinál, okosan teszi, ha az ellenség vezéreiről készít lehetőleg hű arcképet.

Mindenekelőtt itt van Fouquet. Ki ez a Fouquet?

Fouquet - felelte magamagának D'Artagnan - nagyon szép ember, s szeretik a nők: bőkezű ember, s szeretik a költők; szellemes ember, s a kóficok kivétel nélkül gyűlölik.

Én nem vagyok sem nő, sem költő, sem kófic, nem szeretem tehát Fouquet-t, de nem is gyűlölöm; ugyanolyan helyzetben vagyok, mint Turenne a dúnéken vívott csatában. Nem gyűlölte a spanyolokat, de alaposan megverte őket.

De nem! Ördögadta! Összehasonlításul sokkal jobban kínálkozik Turenne-nek az a helyzete, amikor szemtől szemben állt Condé herceggel Jargeau-nál, Giennél és a Saint-Antoine külvárosban. Cseppet sem gyűlölte a Herceget, de engedelmeskedett a királynak. A Hercegúr igen szeretetreméltó ember, a király azonban mégiscsak a király. Turenne nagyot sóhajtott, »unokafivérem«-nek nevezte Condét, és megette a hadseregét.

Namármost, mit akar a király? Az nem tartozik reám.

Mit akar Colbert? Ó, ez már egészen más dolog. Colbert pontosan azt akarja, amit Fouquet nem akar.

És mit akar Fouquet? Hohó, itt a bökkenő. Fouquet pontosan azt akarja, amit a király.”

Monológját befejezve, D'Artagnan jót nevetett, és nagyot suhintott a lovaglővesszővel. Már jókora utat tett meg, útközben felriasztva a sөvényen gubbasztó madarakat, és hallgatva, amint aranyai minden mozdulatára csörögnek bőrísákjában; ismerjük el, hogy valahányszor D'Artagnan hasonló helyzetbe került, nem épp az érzékenység volt a fő bűne.

- Eh - mondotta magában -, küldetésem nem nagyon veszedelmes, utazásommal is valószínűleg úgy lesz, mint azzal a darabbal, amelybe Monk vitt el Londonban, a címe, azt hiszem: *Sok hűhó semmiért.*

⁹⁹ A híres hadvezér a Fronde-tól visszatért a király pártjára, s 1652-ben legyőzte Condét a Saint-Antoine külvárosi csatában, majd 1658-ban Dunkerque-nél Condéval együtt döntő győzelmet aratott a spanyol seregen (Csata a dúnéken), és a későbbiekben is több győztes csatát vívott. Sikereit főként remek kombinatív képességének köszönhetette, s ebből a szempontból is értékesek *Emlékiratai*.

66 Utazás

Amióta történetünket írjuk, körülbelül ötvenedszer történik, hogy ez a bronzszívű és acélizmú ember odahagyja házát és barátait, egyszóval, mindent, és elindul, hogy szerencsét próbáljon és szembenézzon a halállal. Az egyik, a halál, mindig meghátrált előle, mintha félt volna tőle, a másik, a szerencse, csak egy hónapja pártolt hozzá.

Bár D'Artagnan nem volt olyan nagy filozófus, mint Epikurosz vagy mint Szókratész, mégis hatalmas szellem volt, ismerte az életet, és tudott gondolkodni. Az ember nem lehet vitéz, nem lehet a kalandok lovagja, nem lehet oly páratlanul ügyes, mint D'Artagnan, ha egyszeremind nem álmodozó is egy kissé.

D'Artagnan itt is, ott is fölszippantotta La Rochefoucauld¹⁰⁰ valamely bölcs mondását, amelyet a Port-Royal-beli urak nem átalítottak latin nyelvre átültetni, és közben Athos és Aramis társaságában fölszedett néhány bölcsességet Senecától és Cicerótól, amiket barátai fordítottak le és alkalmaztak a mindennapi életre.

A gazdagság megvetését, amit a gascogne-i életének első harmincöt évén át mint hitvallást követett, sokáig úgy tekintette, mint a vitézség kódexének első paragrafusát.

- Az első cikkely - így mondogatta.

„Az ember azért bátor, mert semmije sincs.”

„Az embernek azért nincs semmije, mert megveti a gazdagságot.”

Ezekkel az elvekkkel, amelyek, mint mondtuk, élete első harmincöt esztendejét kormányozták, nem is gazdagodott meg gyorsan, úgyhogy azon kellett töprengenie, vajon bátor-e még most is, hogy meggazdagodott.

A Grève téri eset D'Artagnan kivételével mindenki másnak kielégítő választ adhatott volna rá, de D'Artagnan eléggé vitéz volt hozzá, hogy őszintén és lelkiismeretesen megvizsgálja magát, vajon bátor volt-e akkor.

Erre így felelt:

„Azt hiszem, elég gyorsan rántottam kardot, és elég hamar szúrtam a Grève téren, tehát meg lehetek nyugtatva vitézségem felől.”

A továbbiakban azonban D'Artagnan így felelt saját magának:

„Hiába, kapitány, ez nem felelet... Vitézül harcoltam, mert felgyújtották a házamat, és százat, sőt ezret lehet tenni egy ellen, hogy ha a lázadóknak nem támadt volna ez a kellemetlen ötletük, haditervük sikerül, vagy legalábbis nem én hiúsítom meg.”

„Most aztán mit fognak ellenem elkövetni? Bretagne-ban nincs házam, amit fel lehetne gyújtani, nincs kincsem, amit el lehetne rabolni.

Csakhogy itt van ám a bőröm, D'Artagnan úr értékes bőre, amely becsesebb nekem a világ minden házánál és kincsénél; ez a bőr, amihez mindenekfelett ragaszkodom, mert olyan testet borít, amelyben meleg, dobogni és ennélfogva élni vágyó szív dobog.

Én tehát élni akarok, és valóban jobban és tökéletesebben élek, mióta gazdag vagyok. Ki az ördög találta ki, hogy a pénz megrontja az életet? Lelkemre mondom, szó sincs róla.

100 Meggyőződéses frondőr, kora és társadalma önzésétől kiábrándult gondolkodó (1613-1680); *Gondolatok* című művének maximáiban keserű pesszimizmussal bírálja osztálya hibáit.

Ellenkezőleg, úgy látom, hogy most kétszer annyi levegőt és napfényt szívok magamba, mint azelőtt. Láncos teringette! Mi volna, ha megdupláznám szerencsémet, és ha a lovaglövessző helyett, amely itt van kezemben, egyszer még a marsallbotot szorongatnám?!

Nem tudom, vajon attól a pillanattól fogva volna-e a világon számomra elég levegő és napfény.

De elvégre is, ez nemcsak merő álom, mert ki az ördög ellenkeznék, ha a király engem herceggé és marsallá nevezne ki, mint ahogy apja, XIII. Lajos kinevezte Albert de Luynes-t hercegnek és connétable-nak?¹⁰¹ Nem vagyok-e én olyan vitéz, és talán még eszebb is, mint az ostoba Vitry?¹⁰²

No lám, hiszen éppen ez az, ami akadályozza az én előmenetelemet: túlságosan eszes vagyok.

Szerencsére, ha van igazság a földön, akkor a sors még tartozik nekem sok minden jóval. Jutalom jár feltétlenül mindazért, amit Ausztriai Annáért tettem, és kárpótlás azért, amit ő nem tett meg értem.

Ez idő szerint tehát jóban vagyok egy királlyal, mégpedig olyan királlyal, aki, úgy látszik, uralkodni akar.

Isten tartsa meg őt ebben a nevezetes szándékában! Mert ha uralkodni akar, szüksége van rám, és ha szüksége van rám, meg is kell adnia, amit nekem ígért. Napfényt és levegőt. Én tehát ma is útban vagyok, akárcsak hajdanán, a semmiből a minden felé.

Csakhogy a mai semmi a hajdani minden; csak ez a kis változás van az életemben.

Most pedig nézzük, hogy állunk szív dolgában, ha már az imént szóba került.

Voltaképpen csak emlékeztetőül beszéltem róla.”

És a gascogne-i kezét keblére helyezte, mintha csakugyan a szíve helyét keresné.

„Ó, te szerencsétlen - mormolta keserűen mosolyogva -, ó, te szerencsétlen flótás! Egy percig azt remélted, hogy nincs is szíved, és most kiderült, hogy mégis van, te pórul járt udvaronc, sőt, ez a szív veszedelmes lázadó.

Ez a szív most Fouquet érdekében dobog.

De hát mi ez a Fouquet a királlyal szemben? Összeesküvő, igazi összeesküvő, aki még annyi fáradságot sem vett, hogy összeesküvését előtted palástolja. S bizony a kardom ugyancsak ellene szegült volna, ha kedvessége és szelleme nem készít kardom számára aranyhüvelyt.

Fegyveres fölkelés!... Mert elvégre Fouquet fegyveres felkelést támasztott a király ellen.

Ha tehát a király valahogy sejti, hogy Fouquet alattomban lázad, én viszont tudom, és be is tudom bizonyítani, hogy Fouquet a király alattvalóinak vérét ontotta.

Lássuk mármost: ha én mindezt tudom, és hallgatok róla, mit akar még ez a szerencsétlen szív azért, mert Fouquet úr jól bánt velem, mert tizenötezer frankot előlegezett, mert egy ezer pisztoltallér értékű gyémántot adott, mert rám mosolygott, keserűen bár, jóakarattal. Én tehát megmentettem az életét.

Most aztán remélem - folytatta a testőr -, hogy ez az ostoba szív ezentúl hallgatni fog, és egyszer s mindenkorra végzett Fouquet úrral.

Így tehát mostantól fogva a király az én napom, és minthogy szívem végzett Fouquet úrral, jaj annak, aki az én napom elé mer állni! Előre XIV. Lajos öfelségéért, előre!”

101 XIII. Lajos kegyence (1578-1621), a későbbi Chevreuse hercegné első férje.

102 XIII. Lajos testőrkapitánya (1581-1644), aki Concini megöléséért kapta a Franciaország marsallja rangot.

Ezek voltak azok a gondolatok, amelyek D'Artagnan gyors előrejutását némileg akadályozták. Amint azonban mindezt végiggondolta, gyorsabb ügetésre nógatta lovát.

De akármilyen tökéletes ló volt is Zéphire, örökké nem róhatta az utat. D'Artagnan Párizsból való elutazása után egy nappal Zéphire-t ott hagyta Chartres-ban, egy régi barátjánál, aki fogadós volt ebben a városban.

Ettől a perctől fogva a testőr postai lovakon utazott tovább. Ezzel az alkalmatossággal tette meg az utat Chartres-tól Châteaubriant-ig.

Ez a város elég messze volt a partvidéktől, úgyhogy senki sem találhatta ki, hogy D'Artagnan a tenger felé igyekszik, és elég messze volt Párizstól, úgyhogy senki sem gyaníthatta, hogy onnan érkezett, XIV. Lajos király öfelsége megbízásából, akit D'Artagnan az ő napjának nevezett, holott a királyság egén ekkor még elég szerény csillag volt, és nem lehetett sejteni, hogy valamikor a napkirály címet fogja viselni. XIV. Lajos király futárja tehát elhagyta a postaállomást, és egy kis hátsólovat vásárolt, amely oly szánalmas külsejűnek látszott, hogy lovastiszt bizony csak szégyenkezve ült volna fel a hátára.

Ha a színe nem is, de a ló szánalmas külseje eszébe juttatta D'Artagnannak azt a híres narancssárga lovat, amelynek hátán életében először vágott neki a nagyvilágnak.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor új lova nyergébe ült, többé nem D'Artagnan lovag baktatott lován, hanem afféle derék polgár, vasszürke kabátban és gesztenyeszínű hosszúnadrágban, mintegy átmenetet képezve a papi és a polgári öltözködés között. Egyházi férfiúnak kivált azért látszott, mert feje búbjára kopott, kerek bársonysapkát tett fel, fölé pedig nagy fekete kalpagot; kard nem függött az oldalán, hanem bot, amely madzagon lógott le karjáról. Köpönyege alá azonban el volt rejtve, ha váratlanul szükség volna rá, tíz hüvelyk hosszú jó töre.

A képet a Châteaubriant-ban vásárolt gebe tette teljessé. Furet-nek hívták, helyesebben D'Artagnan adta neki ezt a nevet.¹⁰³

- Ha Zéphire-ből Furet-t csináltam - mondta D'Artagnan -, akkor az én nevemet is valahogy meg kell kurtítanom. Tehát D'Artagnan helyett ezentúl egyszerűen Agnan lesz a nevem. Ez a név illik szürke ruhámhoz, kerek kalpagomhoz és kopott bársonysapkámhoz.

Agnan úr tehát nem éppen túlzott vágóban lovagolt a Furet-n, amely csendesen poroszkált, mint afféle fufangos állat, de azért vígan megtette a maga napi tizenkét mérföldjét a négy szikár lábával, amelyek állását és biztonságát D'Artagnan tapasztalt szemé a sűrű szőr alatt is felismerte.

Útközben D'Artagnan jegyzeteket készített, tanulmányozta a komor és rideg vidéket, amelyen keresztülutazott, és keresgélt valami jó ürügy után, amellyel Belle-Isle-re való utazását megmagyarázhatja, anélkül, hogy gyanút keltene.

D'Artagnan abban a mértékben, ahogy úti célja felé közeledett, kezdte észrevenni, mily fontos küldetésben jár.

Ezen a messzi vidéken, a régi Bretagne hercegségben,¹⁰⁴ amely nem volt francia ebben az időben, mint ahogy még ma sem egészen az, a nép nem ismerte Franciaország királyát.

Nemcsak nem ismerte, de nem is akarta ismerni.

103 Vadászgörény. (franciául)

104 Az önálló hercegség VIII. Károly és Anne de Bretagne házassága révén 1491-ben lett francia koronabirtok; I. Ferenc 1532-ben bekebelezte, de földrajzi helyzete folytán hosszú ideig viszonylagosan elszigetelt maradt.

A nép csak egyetlen politikai jelenséget vett észre: régi hercegei nem uralkodtak többé, de ez csupán hézag volt, semmi más. Uralkodó herceg hiányában az egyházi kegyurak voltak a vidék korlátlan urai.

A kegyurak fölött pedig Isten, akit Bretagne-ban sohasem felejtettek el.

Mindezen világi és egyházi kegyurak között is a leghatalmasabb, a leggazdagabb és főként a legnépszerűbb Fouquet volt, Belle-Isle ura.

Még a belvidéken is, még ahonnan látható a titokzatos sziget, ott is legendák és mondák keringtek csodálatosságáról.

Nem mindenki juthatott be ide: a sziget hat mérföld hosszú és hat mérföld széles hűbértartomány volt, s a nép félve tisztelte, minthogy valamikor a hatalmas Retz családé volt, ettől a névtől pedig rettegett az egész vidék.

IX. Károly a hűbértartományt márkiság rangjára emelte, és nemsokára Fouquet úr tulajdona lett.

A sziget hírneve nem volt újkeletű; múltja, vagy inkább: minősítése visszanyúlt a legrégebbi időkbe, az ókorban Kalonészosz volt a neve, ami ógörög nyelven „szép sziget”-et jelent.¹⁰⁵

Így tizennyolc századdal előbb más nyelven ugyan, de ugyanazt a nevet viselte, mint amit azóta is visel.

A főintendáns birtoka tehát magában véve is jelentős dolog volt, de a helyzete még jelentősebbé tette, mert hat mérföldnyire volt a francia partvidéktől, úgyhogy tengeri magányosságában szinte mint valami önálló ország élt, olyanformán, mint egy hatalmas tengeri hajó, amely megveti a kikötőket, és büszkén az óceán kellős közepén vet horgonyt.

D'Artagnan mindezt a legcsekélyebb meglepődés nélkül vette tudomásul. Azt is megtudta, hogy további értesüléseket leginkább La Roche-Bernard-ban szerezhet, ebben a meglehetősen nagy városban a Vilaine torkolatánál.

Onnan talán hajóra is szállhat. Ha nem, akkor át kell lábalnia a sós mocsarakon, és eljuthat Guérande-ba vagy Le Croisicba, onnan aztán adandó alkalommal Belle-Isle-re. Végül pedig Châteaubriant óta azt is kitalálhatta, hogy a Furet mindenre képes, ha Agnan úr ül a hátán, és viszont Agnan úr is mindent keresztül tud vinni a Furet hátán.

Így hát egy La Roche-Bernard-i fogadóban vadrécepecsenyét és olajos lepényt rendelt vacsorára, és hogy ezt a két bretagne-i eledelt kellőképpen meglocsolhassa, a fogadó pincéjéből almabort hozatott föl, amelyről, alighogy megmártotta benne ajkát, megállapította, hogy még az étkeknél is sokkalta bretonabb ízű.

105 Belle-Isle franciául is „szép sziget”-et jelent.

Hogyan ismerkedett meg D'Artagnan egy költővel, aki nyomdász lett, hogyan verseit kinyomhassa

D'Artagnan, mielőtt asztalhoz ült volna, szokása szerint tájékozódott; ámde a kíváncsiskodás egyik törvénye, hogy mindenki, aki másokat alaposan és eredményesen ki akar kérdezni, előbb maga is ki kell hogy állja a kérdések ostromát.

D'Artagnan tehát szokásos ügyességével körülnézett a La Roche-Bernard-i fogadóban, hogy hasznos kérdezősködőre leljen.

A fogadó első emeletén éppen megszállt két utas, akik szintén a vacsora előkészületeivel vagy inkább vacsorájukkal voltak elfoglalva.

D'Artagnan az istállóban megpillantotta a lovukat és a kocsiszínen a kocsijukat.

Egyikük az inasa kíséretében utazott, mint valami előkelő ember, és két Perche-vidéki remek, izmos kanca volt a kocsijába fogva.

A másik úticimbora jelentéktelen, vékonypénzű ember, kopott, porlepte ingben; csizmáját is inkább a kövezet koptatta el, mint a kengyelvas; Nantes-ból jött szekéren, s a lova színe szerint annyira hasonlított a Furet-hez, hogy hasonlóbbat D'Artagnan száz mérföldnyi területben se találhatott volna.

A szekéren különböző nagy csomagok voltak, ócska szövetekbe burkolva.

„Ez az utas - gondolta D'Artagnan - az én emberem. Ez kell nekem. Nyilván ő is magához valónak talál engem. Agnan úr a szürke ruhájában és kopott sapkájában joggal vacsorázhat együtt a viseltes csizmájú úrral, akinek oly vén a gebéje.”

Így szólt D'Artagnan magában, hívatta a fogadóst, és meghagyta neki, hogy a vadrécepecsenyét, az olajos lepényt és az almabort vigye a szerény külsejű úr szobájába.

Ő maga tányérral a kezében fölment a falépcsőn, és bekopogott az ajtaján.

- Tessék - mondta az idegen.

D'Artagnan nyájas arccal, tányérjával a hóna alatt, egyik kezében levett kalappal, másik kezében gyertyatartóval lépett be.

- Uram - szólt -, bocsásson meg, én is utas vagyok, senkit sem ismerek a fogadóban, és az a rossz szokásom, hogy unatkozom, ha egyedül vacsorázom; annyira, hogy az étel sem ízlik, és nem is válik bennem vérré. Az imént, amikor uraságod lejött az emeletről, hogy kinyitassa az osztrigát, nagyon megtetszett nekem az ábrázatja. Azonkívül észrevettem, hogy lova szakasztott olyan, mint az enyém, és a fogadós, valószínűleg e hasonlóságuk miatt, egymás mellé állította őket az istállóban, ahol csodálatosan megbarátkoztak egymással. Nem látom át, hogy ha lovaink annyira egyetértenek, mi miért vacsorázzunk külön-külön. Ennélfogva arra kérem, hívjon meg asztalához. A nevem Agnan, szolgálatjára uraságodnak, Agnan vagyok, méltatlan jószágigazgatója egy gazdag főúrnak, aki sótermő mocsarat kíván venni ezen a vidéken, és engem bízott meg, hogy vizsgáljam felül jövőendő birtokát. Igazán szeretném, ha én éppúgy megnyerném uraságod tetszését, mint uraságod megnyerte az enyémet mivel tisztelő híve vagyok uraságodnak.

D'Artagnan most látta először az idegent, mert előzőleg csak futólag figyelhette meg: fekete és ragyogó szeme, sárga arca volt, homlokán ötven éve terhének ráncai látszottak, arcvonásaiból kedélyesség áradt, de tekintetében ravaszság villant.

„Azt hinné az ember - gondolta D'Artagnan -, hogy a cimbora mindig csak fejének felső részét használta, vagyis szemét és agyát. Tudós ember lehet: szája, orra, álla nem mondanak semmit.”

- Uram - felelte az ember, akinek ily módon fürkészték arcát és gondolatait -, nagyon megtisztel. Nem mintha unatkoznám: van nekem - tette hozzá mosolyogva - olyan társaságom, amely mindig szórakoztat; de nem baj, nagyon szívesen látom asztalomnál.

Hanem ezt mondva, a viseltes csizmájú férfiú nyugtalan pillantást vetett az asztalra, amelyről már eltűnt az osztriga, és csak egy darabka sózott szalonna maradt rajta a vacsorából.

- Uram - jegyezte meg sietve D'Artagnan -, a fogadós mindjárt hoz nekem pompás récepecsenyét és kitűnő olajos lepényt.

D'Artagnan ugyanis a másik ember pillantásából gyorsan megértette, hogy fél: valami élősdi jött a nyakára.

D'Artagnan jól sejtette: szavaira a szerény külsejű férfi arcvonásai felderültek.

S mintha csak a végszóra várt volna, a fogadós nyomban hozta is az ételeket.

A récepecsenye és az olajos lepény kiegészítette a füstölt szalonnadarabot. D'Artagnan és asztaltársa üdvözölték egymást, leültek egymással szemben, és testvériesen megosztottak a szalonnán, valamint a többi ételen.

- Ismerje el, uram, hogy mégiscsak gyönyörű dolog a társulás - szólt D'Artagnan.

- Hogyhogy? - kérdezte az idegen teli szájjal.

- Hát mindjárt megmondom, miért - felelte D'Artagnan.

Az idegen megpihentette rágószerveit, hogy jobban figyelhessen.

- Mindenekelőtt - folytatta D'Artagnan -, egy gyertyatartó helyett két gyertyatartónk van.

- Ez igaz - felelte az idegen, meglepetve az észrevétel helyességétől.

- Aztán látom, hogy uraságod a legszívesebben az én olajos lepényemből eszik, én pedig legszívesebben az ön szalonnájából.

- Ez is igaz.

- Nemcsak jobb így a világításunk, és nemcsak kedvünk szerint ehetünk így, hanem mindenekfelett élvezhetjük a társalgás gyönyörűségét.

- Igazán szeretetre méltó, uram - mondta az idegen nyájasan.

- Ez csak természetes, uram, szeretetre méltó vagyok, mint minden ember, akinek semmi sincs a fejében. Ó, uraságoddal egészen másként áll a dolog - folytatta D'Artagnan -, a szemében olyan szellemi nagyságot látok...

- No de uram... - mondta az idegen.

- Vallja meg, kérem...

- Mit?

- Hogy tudós.

- Szavamra, uram...

- Ugye?

- Csaknem tudós vagyok.

- Nohát!

- Író vagyok.

- No lám! - kiáltott fel D'Artagnan, és összecsapta két tenyerét. - Mégse tévedtem! Ó, minő csoda!

- Uram...

- Ohó! - kiáltott fel D'Artagnan. - Tehát ezt az estét egy író, tán éppen egy híres író társaságában tölthetem?

- Ó! - felelt az idegen, és elpirult. - Nem mondhatom, hogy híres vagyok.

- Szerénykedik! - kiáltott fel D'Artagnan lelkesen. - Milyen szerény ember.

Majd afféle nyers kedélyességgel ismét hozzáfordult.

- De sorolja el legalább műveinek a címét, mert, tudja, a tulajdon nevét eddig még nem adta tudtomra, úgyhogy mindent magamnak kellett kitalálnom.

- Jupenet a nevem, uram - mondta a költő.

- Szép név! - felelte D'Artagnan. - Szavamra, szép név, és valamiképp, bocsássa meg ormót-lanságomat, de valamiképp úgy rémlik, mintha hallottam volna már valahol.

- Verseket írtam - mondta szerényen a költő.

- Hát persze! Valaki ide is adta a verseit, hogy elolvassam.

- Verses tragédiát írtam.

- Akkor alighanem láttam a színpadon.

A költő megint elpirult.

- Nem hiszem, mert verseimet még nem nyomtatták ki.

- Akkor pedig, higgye meg, a tragédiából ismerhettem meg.

- Megint csak téved, mert a Bourgogne palota színtársulatának¹⁰⁶ nem kellett a darabom - mondta a költő olyan mosollyal, amelynek titkos gögjét csak kevesen ismerik.

D'Artagnan az ajkába harapott.

- Így tehát beláthatja uraságod - folytatta a költő -, hogy tévedésben van személyem felől, és minthogy egyáltalán nem ismer engem, nem is hallhatott rólam.

- Lám, lám, egészen belezavarodtam. De azért a Jupenet név nagyon tetszik nekem, és méltó rá, hogy oly ismertté váljak, mint Corneille, Rotrou¹⁰⁷ vagy Garnier¹⁰⁸ neve. Remélem, uram, lesz szíves valamit elszavalni tragédiájából majd később, mondjuk a csemegénél. Ez lesz aztán az édes falat, az áldóját! Ó, bocsásson meg, kérem: uram és gazdám szokott így szitkozódni; ezért szaladhatott ki a számon: olykor-olykor magam is élek vele, úgy érzem, finom kifejezés. Természetesen csak távollétében szoktam használni, mert hiszen a főúr jelenlétében, ugye?... De hogy őszinte legyek, uram, ez az almabor rettenetes lőre. Nem gondolja? És azonfelül a kancsó olyan furcsa alakú, hogy nem áll meg az asztalon.

106 Ennek a hajdani hercegi palotának épen maradt szárnyában működő színtársulat a magja a későbbi Comédie-Française-nak, a francia klasszikus színjáték otthonának, amit 1680-ban alapított XIV. Lajos. (Az épületben magában 1680-1730 között a párizsi olasz színtársulat kapott helyet.)

107 Corneille kortársa, drámaíró (1609-1650); tragédiái könnyed verselésről, jó színpadi érzékről és élénk képzeletről tanúskodnak.

108 Számos verses dráma erőteljes tollú szerzője (1544-1590).

- Megtámaszthatjuk.
- Igaz, de mivel?
- Ezzel a késsel.
- De akkor mivel vágjuk a pecsenyét? Vagy nem akar hozzányúlni a vadrecéhez?
- Dehogynem.
- Hát akkor?...
- Várjon csak.

A költő kotorászni kezdett a zsebében, és kihúzott belőle egy hosszúkás, téglalap alakú, vonalnyi vastag, másfél hüvelyk hosszú ólomöntvényt.

De alighogy ez az ólomdarab napvilágot látott, a költő, mintha valami ostobaságot követett volna el, gyorsan vissza akarta rejteni zsebébe. D'Artagnan azonban észrevette, mert az ő figyelmét ugyan semmi sem kerülte el.

Kinyújtotta a kezét a kis ólomdarab felé.

- Ejnye, micsoda csinos jószág van a kezében - mondta. - Szabad látnom?
- Hogyne - felelte a költő, szemmel láthatólag megbánva előbbi szeles mozdulatát -, hogyne volna szabad! De hiába nézi - tette hozzá boldog mosollyal -, mert ha meg nem mondom, hogy micsoda, úgysem tudja kitalálni.

A költő zavarát, amellyel az ólmot, amit szelesen elővett a zsebéből, elrejtteni igyekezett, D'Artagnan önkéntelen vallomásnak tekintette.

És amint figyelmét ez a körülmény magára vonta, nyomban a körültekintő óvatosság sáncai mögé helyezkedett, ami eddig minden esetben biztosította felsőbbtségét. Egyébként bármit mondott is Jupenet úr, D'Artagnan első látásra fölismerte a tárgyat.

Nyomdából való ólombetű volt.

- Kitalálja-e, mi ez? - kérdezte a költő.
- Nem én - felelte D'Artagnan -, szavamra nem!
- Hát, uram - mondta Jupenet mester -, ez a kis darab ólom semmi más, mint nyomdai betű.
- Ne mondja!
- Mégpedig nagybetű!
- Ejnye, ejnye! - mondta Agnan úr, és úgy tett, mintha csodálkozásában tágra nyitná a szemét.
- Úgy van, uram, ez a nagy *J* betű, a nevem első betűje.
- Tehát ez egy betű?
- Betű bizony, uram.
- Nohát akkor be kell valamit vallanom.
- Mit?
- Nem merem, mert félek, hogy megint ostobaságot mondok.
- Csak mondja - felelte Jupenet pártfogói hangon.
- Hát, uram, nem értem, hogy ha ez betű, hogyan csinálnak belőle egy szót?
- Szót?

- Úgy értem, hogy lehet ezzel nyomtatni?
- Pedig nagyon egyszerű.
- Miért?
- Érdekli a dolog?
- Roppantul.
- Hát mindjárt megmagyarázom. Figyeljen.
- Kíváncsi vagyok.
- Hát nézze...
- Nézem.
- De jól nézze meg.
- Jól megnézem.

D'Artagnan úgy tett, mintha feszülten figyelne. Jupenet a zsebéből még hét vagy nyolc darab ólombetűt szedett elő, de ezek kisebbek voltak, mint az első.

- Hm, hm - szólt D'Artagnan.
 - Tessék?
 - Hiszen egy egész nyomda van a zsebében? Hallatlan, milyen érdekes!
 - Ugye?
 - Mi mindent nem tanul az ember, ha utazik!
 - Egészségére, uram! - köszöntötte Jupenet a poharát D'Artagnanra lelkesen.
 - A maga egészségére, uram, az áldóját, a maga egészségére. De várjunk csak, ne ezzel az almaborral. Fertelmes ital, és méltatlan az olyan emberhez, aki a Hüppokrénéből¹⁰⁹ iszik. Ugye, maguk költők így hívják a forrásukat?
 - Csakugyan így hívják a forrásunkat. A szó maga két görög szóból van összetéve, az egyik szó: *hüpposz*, ami annyit jelent, hogy „ló”... a másik...
 - Bocsánat - szólt közbe D'Artagnan -, de hozatok inkább olyan italt, amely ugyancsak egy francia szóból származik, de azért nem marad alatta amannak, mivel ez a szó a szőlő, és az almabor lever engem, és egyszersmind fel is fűj. Engedje meg, hogy behívjam a kocsmárost és megkérdezzem tőle, van-e még néhány palack jó beaugencyi bora vagy cérani mászlása a pincében.
- A fogadós, akit D'Artagnan előhívott, nyomban meg is jelent.
- Uram - szólt közbe a költő -, vigyázzon, már nem lesz időnk meginni a bort, mert az idő sürget... ki kell használnom a dagályt, hogy hajóra szálljak.
 - Miféle hajóra? - kérdezte D'Artagnan.
 - Hát a Belle-Isle-re induló hajóra.
 - A belle-isle-i hajóra? - szólt a testőr. - Helyes.

109 Hüppokréné (Lóforrás) - a mitológiában a múzsák bűvös forrása, amit Pegazus, a költői ihletet jelképező szárnyas ló fakasztott; aki itt megleste a múzsák táncát, az - az antik monda szerint - már mindig hallja éneküket.

- Eh, ráér még, uram - jegyezte meg a fogadós, s kihúzta a palack dugóját. - Hiszen a hajó csak egy óra múlva indul.

- De ki értesít majd róla idejekorán? - kérdezte a költő.

- A szomszédja.

- Alig ismerem.

- Ha majd hallja, hogy szedelőzködik, akkor készülődjék uraságod is.

- Hát ő is Belle-Isle-re tart?

- Úgy van.

- Az az úr, aki inasával együtt utazik? - kérdezte D'Artagnan.

- Az az úr, aki inasával együtt utazik.

- Valami nemesúr, ugye?

- Nem tudom.

- Nem tudja!

- Nem tudom, kicsoda, csak azt tudom, hogy ugyanolyan bort iszik, mint uraimék.

- A pokolba! Ez aztán megtisztelő ránk nézve! - kiáltott fel D'Artagnan, és töltött társának, miközben a kocsmáros eltávozott.

- Eszerint - vette át újra a szót a költő, visszatérve kedves eszméjére - még sohasem látta, hogyan megy a nyomtatás?

- Soha.

- Hát nézze: az ember előveszi azokat a betűket, amelyek egy szót alkotnak. Például M, A, aztán G, aztán D, A, L, É, N, A.

Gyorsan és ügyesen illesztette egymás mellé a betűket, ami nem kerülte el a testőr figyelmét.

- Magdaléna - mondta összeolvasva a betűket.

- Értem - szólt D'Artagnan -, de mi tartja össze a betűket?

És újra teletöltötte vendége poharát.

Jupenet úr fölényesen mosolygott, mint aki mindenre tud válaszolni, és a zsebéből ezúttal kis ércvonalzót vett elő, amely egymásra merőleges két részből állt, s a költő sorra rárakta a betűket, leszorítva őket a bal hüvelykujjával.

- És hogy hívják ezt a kis fémvonalzót? - kérdezte D'Artagnan. - Mert minden tárgynak van valami neve.

- Sorszedőnek hívják - magyarázta Jupenet. - Ennek a segítségével rakják össze a sorokat.

- Szóval fenntartom, amit mondtam: valóságos nyomda van a zsebében - szólt D'Artagnan olyan együgyű nevetéssel, hogy a költő teljességgel felült neki.

- Nem - felelte Jupenet -, hanem egyszerűen lusta vagyok írni, és mikor a fejemben készen van egy vers, azonnal kiszedem a nyomda számára. Két legyet ütök egy csapásra.

„Láncos lobogós teringette - gondolta magában D'Artagnan -, erre a dologra világosságot kell derítenem.”

És nyomban talált valami ürügyet, aminek testőrünk mindig bőviben volt, felállt az asztaltól, lesietett a lépcsőn, és lement a fészerbe, ahol a kis szekér vesztegelt, tőre hegyével beletúrt a vászonba, az egyik csomag borítójába, és felfedezte, hogy tele van olyan ólombetűkkel, amilyeneket a nyomdász-költő a zsebében is hordozott.

„Helyes - mondta magában a testőr. - Azt még nem tudom, hogy Fouquet úr erőddé akarja-e átalakítani Belle-Isle-t, de bizonyos, hogy a kastélya számára mindenesetre van itt elég szellemi muníció.”

Ezzel a felfedezéssel gazdagabban D'Artagnan visszatért az idegenhez.

Most már tudta, amit tudni akart. De azért leült Jupenet-vel szemben, és ott maradt egészen addig, amíg a szomszéd szobából úti készülődés zaja nem hallatszott.

A nyomdász hirtelen talpra ugrott, s parancsot adott, hogy fogják be lovát. A szekere nem-sokára készen várta a kapu előtt. A másik utas az udvaron nyeregbe szállt az inasával együtt.

D'Artagnan a kikötőig kísérté Jupenet-t, aki felvitette a hajóra a szekerét és lovát.

Ugyanezt tette a gazdag utas is a két lovával és inasával. De D'Artagnan bármennyire is igyekezett, sehogy se volt képes megtudni a gazdag úr nevét.

Hanem az arcát jól megjegyezte, hogy többé ki ne törlődjék emlékezetéből.

D'Artagnannak is kedve lett volna hajóra szállni a két utassal együtt, de kíváncsiságát legyőzte egy hatalmasabb érdek, a siker vágya. Ez vitte vissza a partra, és kényszerítette, hogy visszatérjen a fogadóba.

Sóhajtván ment be a szállóba, és nyomban lefeküdt, hogy másnap korán reggel és új ötletekkel gazdagabban ébredjen fel.

D'Artagnan folytatja nyomozását

Hajnalban D'Artagnan maga nyergelte fel a Furet-t, amelynek jó dolga volt az elmúlt éjjel, mivel maga falta fel másik két istállóbeli társa abrakjának maradékát.

A testőr igyekezett mindenfélét megtudni a fogadóstól, aki ravasz, bizalmatlan ember volt, testestül-lelkestül Fouquet híve.

Következésképp D'Artagnan, nehogy magára vonja a kocsmáros gyanúját, továbbra is kitartott a sóföld megvásárlásának meséje mellett.

Ha La Roche-Bernard-ban hajóra száll Belle-Isle felé, mindenféle megjegyzésnek tette volna ki magát, hiszen máris rebesgethettek róla egyet-mást, amit talán hírül is vittek a kastélyba.

Az is különös volt, hogy nem tudott a titokzatos utas és inasa titkának nyomára jutni, bárhogyan faggatta is a kocsmárost, aki pedig nyilvánvalóan jól ismerte őket.

A testőr tehát csak a sótermő területek felől tudakozódott, és útját a mocsarakon keresztül vette, jobb keze felől hagyván a tengert, és benyomulva abba a hatalmas és sivár síkságba, amely mintha sártenger volna, amelynek hátán itt-ott a só ezüstös taraja csillog.

A Furet, vékony kis izmos lábaival, gyönyörűen bírta a járást azon az egy láb széles úton, amely a sós mocsarak közt futott. D'Artagnan megbizonyosodván róla, hogy egy esetleges felborulás legrosszabb következménye a hideg fürdő lehet, lovára hagyatkozott, s maga inkább azt a három hegyes sziklacsúcsot szemlélte a láthatár peremén, amely mint három lándzsahegy meredezett elő a kopár síkságból.

Ami figyelmét így magára vonta és lekötötte: Piriac, Batz város és Le Croisic, három egymáshoz hasonló helység volt. Ha az utas könnyebb tájékozódás végett visszafordult a másik oldalra, a szemhatáron három tornyot pillantott meg, Guérande, Le Pouliguen, Saint-Joachim tornyait, amelyek mint valami tekejáték bábjai álltak, amik közt a Furet és D'Artagnan az ide-oda futkározó golyót képviselték.

Piriac volt az első tengeri kikötő jobb kéz felől. A testőr ebbe a helységbe ment, és a nevezetesebb sópárlók neveit emlegette mindenfelé.

Abban a percben, amikor D'Artagnan Piriac kis kikötőjét fürkészte, öt hatalmas, kővel megrakott bárka hagyta el a kikötőt.

D'Artagnan furcsának találta, hogy köveket szállítanak el olyan vidékről, ahol nincs is kő. Ki is használta az Agnan név minden előnyét, hogy a kikötőben lévő emberektől megtudja, mi az oka ennek a furcsaságnak.

Egy öreg halász azt felelte Agnan úrnak, hogy a kövek természetesen nem Piriacból, s nem is a sós mocsarakból valók.

- Hát akkor honnan jönnek? - kérdezte a testőr.

- Uram, ezek a kövek Nantes-ból és Paimboeufból jönnek.

- És hova mennek?

- Belle-Isle-re, uram.

- Igazán? - szökött D'Artagnan ugyanazon a hangon, amelyet a nyomdász-költővel szemben használt, mikor betűi iránt érdeklődött. - Belle-Isle-en tehát építkeznek?

- Hát már hogyan építkeznének, uram. Fouquet úr minden évben megjavíttatja a kastély falait.

- A kastély rom már?

- Hát öreg kastély az.

- Értem.

„Annyi tény - gondolta D'Artagnan -: mi sem természetesebb, mint hogy minden háztulajdonosnak joga van a háza kijavítására. Hiszen ha én a Miasszonyunk Képeméséhez címzett fogadón javításokat eszközölök, azért még nem lehet rám fogni, hogy erődöt építsek a házamból. Azt hiszem, hogy csakugyan hamis jelentések mentek a király őfelségéhez, és lehet, hogy nincs igaza...”

- Hát annyi szent - mondta hangosan az öreg halásznak, azzal a természetes bizalmatlansággal, amely küldetésével járt -, annyi szent, jó uram, hogy ezeket a köveket ugyancsak fura módon szállítják.

- Miért? - kérdezte a halász.

- Nantes-ból vagy Paimboeufból szállítják a Loire folyón, ugye?

- Lehajózzák.

- Hát ez kényelmes módja a szállításnak, nem mondom, de miért nem viszik Saint-Nazaire-ből Belle-Isle-re?¹¹⁰

- Azért, mert a bárkák rozogák, és nem bírják a tengert - felelte a halász.

- Ez nem ok.

- Bocsásson meg, uram, de látszik, hogy sohase hajózott - szólt a halász némi megvetéssel.

- Magyarázza meg nekem ezt a dolgot, kérem, jó uram. Én azt hiszem, ha az ember Paimboeufból jön Piriacba és onnan megy tovább Belle-Isle-re, ez olyan, mintha La Roche-Bernard-ból Nantes-ba és onnan Piriacba menne.

- Vízen ez volna a rövidebb út - felelte rendíthetetlen nyugalommal a halász.

- Hát a nagy kanyar?

A halász a fejét rázta.

- Egyik helyről a másikra a legrövidebb az egyenes út - mondta D'Artagnan.

- Elfelejtí a hullámverést, uram.

- Jó, hát számítsuk ezt is.

- És a szél is kemény legény.

- Az igaz.

- Így van, bizony. A Loire sodra leviszi a bárkákat csaknem Le Croisicig. Ha javítani kell őket, vagy felváltani a legénységet, akkor Piriacba mennek a part mentén. Piriactól egy ellenkező irányú áramlat a Dumet-szigetig viszi őket, két és fél mérföldnyire.

- Értem.

- Ott a Vilaine folyó árja egy másik sziget, Hoedic felé sodorja őket.

- Nagyon helyes.

¹¹⁰ A Loire folyó Nantes-tól Saint-Nazaire-ig tartó tölcserkollalatt ömlik az Atlanti-óceánba; Saint-Nazaire mintegy Nantes kikötője a torkolat északi partján, s Paimboeuf, csaknem szemben vele, a déli parton van; Piriac és Le Croisic ellenben északabbra fekszik, utóbbi a Loire északi torkolat-ágánál; La Roche-Bernard kikötő a Vilaine torkolatánál.

- Mármost, uram, Hoedic szigetéről egyenes út visz Belle-Isle-re. A tenger itt fent is, lent is megtörik, tükörsima, s mint valami csatorna halad át a két sziget közt; a bárkák itt úgy siklanak rajta, mint a kacsák a Loire-on. Most már érti?

- Mindegy - makacskodott Agnan úr -, mégiscsak jókora út ez.

- Jó, de Fouquet úr így akarja! - vágta rá a végső érvet a halász, és a tekintélyes nevet kiejtve, megemelte gyapjúsipkáját.

D'Artagnan olyan éles és átható tekintetet vetett a halászra, mint valami tör, de az öreg szívében nem talált mást, mint naiv bizakodást, arcvonásain pedig meglepedettséget. Azt mondta: „Fouquet úr így akarja”, de úgy hangzott: „Isten így akarja.”

D'Artagnan megint csak messzire jutott ebben a kérdésben; egyébként a követ szállító bárkák eltávoztával Piriacban csak egyetlen bárka maradt, az öreg halászé, ez pedig csak hosszabb előkészület után lett volna hajlandó kifutni a tengerre.

D'Artagnan tehát megsimogatta a Furet-t, és a ló megint csak bebizonyította kiválóságát, tovább lépkedve a sós mocsarak között, miközben orrát magasra tartotta a rideg szélben, mely ennek a vidéknek magyabokrait és hangafüveit a földre hajlítja.

D'Artagnan öt óra felé érkezett Le Croisicba.

Ha D'Artagnan költő, bizonyára elgyönyörködik az eléje táruló pompás látványban: egy mérföldnél hosszabb óriási part, dagálykor ellepi a tenger, apálykor szürkésen csillog, elhagyatva, tele döglött polippal és elpusztult tengeri moszattal, s a szétszórt fehér kavicsok úgy hatnak, mint régi temetőben az elszórt csontok.

De a katona, a politikus, a nagyravágyó ember még a tájék szépségében sem talál annyi vigaszt, hogy felnézve az égre, halvány reménysugarat vagy figyelmeztetést olvashasson ki belőle.

A tett emberei szemében a vörös ég azt jelenti, hogy szél és vihar lesz a tengeren. A fehér gyapjas felhők és az azürkék ég egyszerűen azt jósolja, hogy a tenger nyugodt, egyenletes, csendes lesz.

D'Artagnan az eget kékek látta, és a szél sós, balzsamos illatot hozott felé.

„Tengerre szállok - határozott -, mihelyt dagály lesz, még ha egy dióhéjban kell is megtennem az utat.”

Le Croisicban, mint előbb Piriacban, óriási kőrakásokat látott a tengerparton. A gigantikus falakat dagály idején, amikor a köveket elszállították Belle-Isle-re, újra meg újra lebontották, s mindez a testőr szemében csak újabb bizonyíték volt amellett, amit már Piriacban is megsejtett.

Vajon Fouquet úr egyszerűen helyreállítat egy kőfalat? Vagy talán valami erődöt épített? Ezt megtudni csak a helyszínen lehetett.

D'Artagnan elhelyezte a Furet-t az istállóban, megvacsorázott, lefeküdt, és másnap kora reggel a kikötőben, illetve a fehér hömpölyköveken sétált.

Le Croisicnak ötven láb széles kikötője van, azonkívül őrtornya, amely olyan, mint egy tál közepén magasra emelt briós.

A lapos part: a tál. Száz talicska homok, hömpölykövekkel megerősítve és kúp alakúra formálva, rajta kanyargó út: ez a kalács, és egyúttal a jelzőtorony.

Ilyen ma Le Croisic, és ilyen volt több mint nyolcvan évvel ezelőtt is. Csak a kalács volt kisebb, és valószínűleg nem voltak még meg körülötte azok a folyondárral befuttatott

léckerítések, amelyekkel a szegény és jámbor városka hatósága helyezte el korlátot a csigavonalakban kanyargó kis teraszra vezető ösvény mentén.

A hömpölyköveken három vagy négy halász a szardínia- és rákhalászatról beszélgetett.

Agnan úr vidám szemmel, mosolygó szájjal közeledett a halászok felé.

- Lesz-e ma halászat?

- Hogyne, uram - felelte az egyik halász -, csak a dagályt várjuk.

- Merre fognak halászni, barátaim?

- A parton.

- És hol van a jó part?

- Ahol sok hal akad. Például a szigetek körül.

- De a szigetek messze vannak, ugye?

- Nem túlságosan, négy mérföldnyire innen.

- Négy mérföldnyire! Hiszen ez egész utazás!

A halász a szemébe nevetett Agnan úrnak.

- Mondja csak: négy mérföldnyi messzeségben elveszítik a partot a szemük előtt, ugye? - folytatta a testőr, módfelett ostoba arcot vágva.

- No... nem mindig.

- Mégiscsak messze van... nagyon messze; különben megkértem volna magukat, vegyenek föl a hajójukra, és mutassanak meg valamit, amit még soha életemben nem láttam.

- Ugyan mit?

- Eleven tengeri halat.

- Az úr talán vidéki? - kérdezte az egyik halász.

- Párizsi vagyok.

A breton rándított egyet a vállán.

- Láta Párizsban Fouquet urat? - kérdezte a testőrtől.

- Gyakran - felelte Agnan úr.

- Gyakran? - kérdezték a halászok, és gyűrűt alkottak a párizsi ember körül. - Talán ismeri is Fouquet urat?

- Egy kicsit; a gazdámnak bizalmas jó barátja.

- Ejha! - csodálkoztak a halászok.

- És - folytatta D'Artagnan - láttam a saint-mandéi meg a vaux-i kastélyát, sőt a párizsi palotáját is.

- Szép az a palota?

- Gyönyörű.

- Nem lehet olyan szép, mint Belle-Isle - mondta az egyik halász.

- Ugyan! - felelte D'Artagnan, és lenézően nevetett, amin a halászok nagyon mérgelődtek.

- Látszik, hogy nem látta még Belle-Isle-t - mondta most a legkíváncsibb halász. - Tudja-e, hogy hat mérföld hosszú a sziget, és olyan fái vannak, amelyeket még Nantes-ban sem találni az árokparton?

- Fák a tenger közepén?! - kiáltotta D'Artagnan. - No, ezt már igazán szeretném látni.

- Könnyen megláthatja: mi a Hoëdic-szigetnél halászkodunk, jöjjön velünk. Onnan megláthatja majd, mint valami szép paradicsomkertet, Belle-Isle sötét fáit, megláthatja a kastély fehér vonalát, amely mint valami penge átszeli a szemhatárt.

- Ó, be gyönyörű lehet! - szólt D'Artagnan. - De tudják-e, hogy Fouquet úr vaux-i kastélyán száz torony van?

A breton mélységes bámulattal ingatta a fejét, de nem nagyon hitt a dologban.

- Száz torony! No, nem baj, azért Belle-Isle mégis szebb. Akarja látni Belle-Isle-t?

- Hát lehet látni? - kérdezte D'Artagnan.

- A kormányzó engedelmével.

- Csakhogy én nem ismerem ám a kormányzót!

- De ismeri Fouquet urat, és ez elég, ha a nevét megmondja.

- Ó, barátaim, nem vagyok én nemesember!

- Belle-Isle-re akárki bemehet - biztatta a halász a maga zengő, szép nyelvével -, hacsak nem akar ártani sem Belle-Isle-nek, sem nagy hírű urának.

A testőr hátán enyhe borzongás futott végig.

„Természetesen!” - gondolta magában D'Artagnan, majd folytatta:

- Ha biztosan tudnám, hogy nem lesz tengeribetegségem...

- Ezen a bárkán? - szólt a halász, és büszkén mutatott csinos kerek hasú hajójára.

- Nohát, egyenesen rábeszélnek! Hát jó, elmegyek és megnézem Belle-Isle-t - kiáltott fel Agnan úr. - De hátha nem engednek be?

- Mi okvetlenül bemegyünk.

- Maguk? És miért?

- A patvarba! Hát azért, hogy halat adjunk el a kalózhajókon.

- Micsoda?... Kalózhajókon?

- Ott hát; Fouquet úr ugyanis két kis kalózhajót építtet, hogy a hollandusokra vagy az angolokra vadásszon, mi pedig halat adunk el a kis hajók személyzetének.

„Ejnye, ejnye! - mormogta magában a testőr. - Hisz ez egyre szebb lesz! Nyomda, kőfalak és kalózhajók!... Úgy látszik, Fouquet úr nem is olyan mindennapi ellenfél, mint ahogy hittem. Érdemes egy kicsit fáradozni érte, hogy közelebről megnézhessek.”

- Fél hatkor indulunk - mondta komoly hangon a halász.

- El se megyek addig, itt maradok magukkal.

D'Artagnan csakugyan látta, hogy a halászok bárkáikat egy forgókerék segítségével levontatják a tengerig. Emelkedett a tengerár, és Agnan úr lecsusszant egészen a fedélzet szegélyéig, megjátszva a rémületet, és okot adva a nevetésre a kis hajósoknak, akik értelmes, nagy szemükkel figyelték.

Aztán lefeküdt egy négyrét hajtott vitorlára, ott várta meg, amíg az indulás előkészületei megtörténnek, és a nagy, négyszög-vitorlájú bárka két óra alatt kifutott a mély tengerre.

A halászok közben tettek-vettek, végezték mindennapi dolgaikat, s észre sem vették, hogy utasuk nem sápadt el, nem nyöszörgött, nem szenvedett tengeribetegségben; bár a hajó rettenetesen ingott, himbálózott, és a bárkát semmiféle kéz nem irányította, az újonc utas mégis megőrizte lélekjelenlétét és jó étvágyát.

A halászok halásztak és elég szerencsés fogást csináltak. Horgukon apró rákok voltak csal-étkül, s a lepényhalak és tarsonyok ráharaptak, fel-felvetődve nagyokat rántottak a zsinóron. Két zsineget már el is szakítottak testük súlyával a bajuszos angolnak és a tőkegadócok. Három tengeri angolna megrázkódtatta a hajófenéket iszapos testével és görcsös végvonaglásával.

D'Artagnan szerencsét hozott a hajósoknak. Ezt meg is mondták neki. A testőr a halászatot olyan mulatságosnak találta, hogy maga is hozzáfogott, vagyis kezébe vette a horgászbotot, s örömeiben hatalmasakat rikoltott és láncosteringgettézt, valahányszor horgászbotja jelezte, hogy hal akadt a horogra, ami ugyancsak igénybe vette izmait, és megkívánta, hogy minden erejét és ügyességét latba vesse.

Az utazás gyönyörei elfeledtették diplomáciai küldetését. Épp nagy harcot vívott egy hatalmas bajuszos angolnával, s fél kézzel meg kellett kapaszkodnia a bárka szegélyében, hogy magához vonhassa harcias ellenfelének óriási fejét, amikor a halászmester így szólt hozzá:

- Vigyázzon, hogy Belle-Isle-ről meg ne lássák. - Szavai oly hatással voltak D'Artagnanra, mint csata napján az első golyó, mely elsívít az ember füle mellett; elengedte a horgot is, az angolnát is, s hagyta visszacsúszni mindkettőt a tengerbe.

D'Artagnan félmérföldnyi messzeségben megpillantotta Belle-Isle kékellő és sziklás körvonalait, fölötte pedig Fouquet kastélyát magasodni méltóságteljes fehérségében.

A távolban erdők és zöldellő síkságok terültek el, a fűben állatok legeltek. Ez volt az első látvány, amely figyelmét magára vonta.

A nap már negyed útján felszállt az égre, aranyos sugarakat vetett a tengerre és csillogó aranyport táncoltatott a búbajos sziget körül. E vakító fény miatt csak a sík felületeket lehetett látni; az egész árnyék élesen elvágta és sötét csíkkal szelte át a mező és a falak fényárban úszó síkját.

- Ejha! - kiáltott fel D'Artagnan, amikor meglátta a fekete sziklatömböket. - Úgy látom, ennek a várnak nincs mérnökre szüksége ahhoz, hogy egy partraszállást lehetetlenné tegyen! Hol az ördögbe lehet itt kiszállni arra a földre, amelyet Isten olyan kegyesen megvédelt?

- Errefelé la! - felelte a halászmester, s a kormányrúd segítségével irányt változtatott, amire a hajó egy nagyon csinos, kerek, vadonatújonnan lőrésekkel csipkézett kis kikötő felé tartott.

- Mi az ördög az, amit magam előtt látok? - kérdezte D'Artagnan.

- Locmaria - felelte a halász.

- És odaát mi van?

- Bangos.

- És amarra messzebb?

- Saujeu... távolabb a kastély.

- Láncos teringette! Ez már valami! Nini, ott katonák vannak!

- Ezerhétszáz emberből álló katonaság van Belle-Isle-en, uram - felelte a halász. - Tudja-e, hogy a legkisebb helyőrség is huszonkét gyalogos századból áll?

- A rézangyalát! - kiáltott fel D'Artagnan, és nagyot dobantott.

- Úgy látszik, mégiscsak igaza van a királynak.

A hajó kikötött.

**Amelyben az olvasó bizonyára éppúgy fog csodálkozni, mint D'Artagnan,
hogy régi ismerősre akad**

Még a legkisebb tengeri hajó kikötése is annyi zavarral és összevisszasággal jár, hogy az embernek ideje sem marad az első szempillantással jobban megnézni azt a helyet, ahol kikötött.

A partra vetett mozgóhíd, az izgatott matrózok, a parthoz csapódó hullámok zaja, a parton várakozók kiabálása, sürgés-forgása: mindezek együttléve alkotják azt az érzést, amelynek egyetlen eredménye, hogy az ember megzavarodik.

D'Artagnan is tehát, csak miután partra szállt és néhány percig a kikötőparton állt, vette észre, hogy magában a kikötőben, és különösen a sziget belsejében igen sok munkás nyüzsög.

Az orra előtt vesztegelt az az öt bárka, amely a terméskövet szállította, és szeme láttára futott ki a piriaci kikötőből. A bárkákból a köveket a partra huszonöt vagy harminc parasztból álló lánc rakta át.

A hatalmasabb köveket szekerekre rakták, s ezek ugyanabban az irányban mentek, mint amerre a többi terméskövet szállították, vagyis valamiféle építkezés felé, amelynek természetéről és nagyságáról D'Artagnan még mindig nem tudott fogalmat alkotni.

Mindenütt olyan mozgalmasság uralkodott, amelyet Telemakhosz¹¹¹ tapasztalt, mikor kikötött Szalentoszban.

D'Artagnannak nagy kedve lett volna beljebb hatolni a sziget belsejébe, de nem tehetette, különben kíváncsisága bizalmatlanságra, gyanakvásra adott volna okot. Ezért tehát csak lépésről lépésre ment előre, és alig-alig jutva túl azon a vonalon, amelyet a halászok alkottak a parton; de mindent megfigyelt, nem szólt egy szót sem, és igyekezett kitérni mindenféle találgatás elől, amit ostoba kérdés vagy udvarias köszönés egyaránt előidézhet.

De mialatt a halászok dolgukat végezték, vagyis halaikat eladták a munkásoknak vagy a város lakóinak, D'Artagnan is lassanként tért nyert, és meggyőződve róla, hogy ügyet sem vetnek rá, végigjártatta okos, biztos tekintetét a körülötte lévő dolgokon és embereken.

Különben is, első pillantásra megállapította, hogy terepmunkálatok folynak, ilyesmiben katonáember szeme nem tévedhet.

Először is a kikötő legszélső pontján egy-egy üteget állítottak fel, úgy, hogy tüzük az öböl alkotta ellipszis nagy tengelyében találkozzék; szemmel láthatólag a parti ágyúk számára készültek, mert D'Artagnan látta, hogy a munkások épp az ágyazat építését fejezik be, és azt a fából való félkört formálják, amelyben az ágyú kereke olyan módon forog, hogy az ágyúcsövet minden irányban be lehet igazítani a mellvéd felett.

Minden ilyen üteg mellett más munkások egy másik üteg védőfalát csinálták homokkal telt sánckosarokból. Lőrések voltak rajta, és egy munkafelügyelő egyenkint szólította a munkásokat, akiknek egy része fűzfavesszőt kötözött össze, a másik része rombusz vagy négyzet alakú gyeptarabokat vágott ki, hogy majd összetartsák a lőrésen a vesszőfonadékot.

111 Odüsszeusz fia, aki Mentor vezetésével a trójai háborúban harcoló atyja keresésére indult; kalandjait Fénelon dolgozta fel regényes formában, növendéke, Bourgogne hercege (XIV. Lajos unokája, XV. Lajos apja) számára.

A földmunkálatok már meglehetősen előrehaladtak, nagyjából bevégezettnek is látszottak. Az ágyúk még nem voltak beillesztve ágyazatukba, de már készen volt az alapzat és a gerendabordázat; a jól letaposott föld szilárd alapot biztosított hozzá, és ha valóban volt tűzérőség a szigeten, két-három nap alatt teljes harci állapotba lehetett helyezni a kikötőt.

D'Artagnan tekintetét a tengerparti ütegekről a város erődművei felé fordította, és ekkor meglepetéssel vette észre, hogy Belle-Isle védelmi berendezése egészen új rendszerű, amilyenről sokszor hallott La Fère gróf házában, ahol úgy beszéltek róla, mint nagy haladásról, de alkalmazását a gyakorlatban még nem látta.

Ezek az erődművek többé nem Marollais hollandiai rendszere szerint készültek, sem Antoine de Ville lovag francia rendszere szerint, hanem Manosson Mallet, egy ügyes mérnök elképzelése alapján, aki hat vagy nyolc éve lépett ki Portugália szolgálatából, és a francia király szolgálatába állott.

Az új erődművekben az volt a legjellemzőbb, hogy nem emelkedtek ki a földből, mint a régi vársáncok, amelyek a városokat a létrákon való megostromlás ellen védték, hanem épp ellenkezőleg: föld alá voltak süllyesztve, úgyhogy ami azelőtt magas fal volt, most mély árok lett.

D'Artagnan rövid idő alatt felismerte ennek a rendszernek minden előnyét, kivált, hogy nincs kitéve az ágyútűznek.

Azonfelül, mivel az árok a tengerszint alatt volt, vízzel lehetett elárasztani föld alatti zsilipek segítségével.

Az erődmunkálatok egyébként csaknem be voltak már fejezve, és a munkások egy csoportja éppen az utolsó kövek elhelyezésével foglalatzkodott, egy férfi irányításával, aki szemmel láthatólag a munkálatok vezetője volt.

A sáncárok fölött deszkahíd kötötte össze a sáncárok belsejét a külső világgal, egyúttal megkönnyítve azoknak a munkáját, akik talicskákon tolták az építéshez szükséges anyagokat.

D'Artagnan bámész kíváncsiságot színelve megkérdezte valakitől, szabad-e átmennie a hídon, amire azt felelték, hogy ezt semmiféle parancs nem tiltja. D'Artagnan ennél fogva átment a hídon, és a munkások csoportja felé közeledett.

A csoportból kimagasodott az az ember, akire D'Artagnan már előbb is felfigyelt, és aki a főmérnök lehetett. Az építés terve egy asztalul szolgáló hatalmas köre volt kiterítve, és az említett férfitől néhány lépésnyire egy emelődaru működött.

Ez a mérnök, akinek fontos szerepe természetesen magára vonta D'Artagnan figyelmét, olyan díszes kabátot viselt, amely egyáltalán nem illett munkájához, ami inkább az építőmesterek ruháját tette volna indokolttá, mint a főnemesekét.

Egyébiránt magas termetű, széles és szögletes vállú ember volt, kalpagján bodros tollak pompáztak. Mozdulatai roppant méltóságteljesek voltak, és bár csak hátulról látszott, meg lehetett állapítani, hogy a munkásokat dorgálja hanyagságuk vagy gyöngeségük miatt.

D'Artagnan egyre jobban közeledett.

Ebben a percben a tollbokrétás ember abbahagyta a gesztikulálást, és két tenyerét a térdére támasztva, kissé előrehajolva figyelte annak a hat munkásnak az igyekezetét, akik egy hatalmas faragott követ akartak fölemelni egy faállványra, amely a kő tartójául szolgált volna, abból a célból, hogy alája csúsztathassák az emelődaru kötelét.

A hat munkás a kődarab egyik oldalán gyülekezett, és minden erejét összeszedve, izzadva és nyögve iparkodott a követ nyolc vagy tíz hüvelyk magasságra emelni, egy hetedik munkás

pedig közben az alkalmas pillanatot leste, hogy alá csúszthassa a görgetőfát. De a kezükből már kétszer is kicsúszott a kő, mielőtt még kellő magasságra emelhették volna ahhoz, hogy a hetedik munkás alá tehesse a görgetőfát.

Természetes, hogy valahányszor a kő kicsúszott a kezükből, a munkások hátraugrottak, hogy a lábukat össze ne zúzza a súlyos kődarab.

A kő pedig, valahányszor elejtették, mind mélyebbre fúródott a kövér földbe, úgyhogy a munkások fáradtságos művelete egyre nehezebb és nehezebb lett. Harmadszori nekirugaszkodásuk sem járt jobb eredménnyel, ami aztán szemmel láthatólag elcsüggesztette őket.

Midőn a hat ember a kő fölé hajolt, a tollbokrétás férfi hatalmas hangon hórukkot vezényelt, ami minduntalan felhangzik az ilyen erőfeszítő munkáknál.

Végül azonban ő is felegyenesedett.

- Hohó, mi van itt? Hát szalmabábkokkal van dolgom?... Az áldóját! Álljanak félre, majd meglátják mindjárt, hogyan kell ezt csinálni.

- Nofene! - dünnyögte D'Artagnan. - Csak nem akarja egymaga felemelni a sziklát? Ez aztán érdekes dolog volna!

A munkások, akiket a mérnök így megszégyenített, megnyúlt orral, lehajtott fejjel sorakoztak, kivéve azt az egyet, aki a görgetőfát tartotta, hogy a kellő pillanatban a kő alá helyezhesse.

A tollbokrétás közelebb lépett a kőhöz, lehajolt, kezét becsúsztatta a kő alsó része alá, megfeszítette herkulési izmait, és egy gép egyenletes, lassú mozdulatával fölemelte a szikladarabot egylábnyi magasra.

Az a munkás, aki a görgetőfát tartotta, felhasználta ezt a pillanatot, és gyorsan a kő alá csúsztatta a fahengert.

- No, itt van! - mondta az óriás, s nem engedte el a szikladarabot, hanem szépen ráhelyezte az állványra.

- Láncoz teringette! - kiáltott fel D'Artagnan - Csak egy embert ismerek, aki ilyen erőpróbára képes.

- Tessék? - szólt az óriás, és megfordult.

- Porthos! - dörmögte D'Artagnan, egészen elámulva. - Porthos itt, Belle-Isle-en!

A tollbokrétás szintén rávetette szemét az állítólagos jószágigazgatóra, és álruhájában is felismerte.

- D'Artagnan! - kiáltott fel.

És minden vér az arcába szökött.

- Pszt! - mondta D'Artagnannak.

- Pszt! - felelte ugyanúgy a testőr.

A helyzet csakugyan az volt, hogy Porthost leleplezte ugyan D'Artagnan, de viszont D'Artagnant is leleplezte Porthos.

Mindegyiknek megvolt a maga titka, és ezért az első pillanatban megijedtek.

De azért szívük sugallatára nyomban egymás nyakába borultak.

A körülöttük lévők elől nem a barátságukat, csak a nevüket akarták eltitkolni.

A nagy ölekezés után azonban a meggondolás ideje következett.

„Mi az ördögöt keres Porthos Belle-Isle-en, és miért emelget itt óriási köveket?” - kérdezte D’Artagnan.

Ám D’Artagnan ezt a kérdést csak magában tette fel.

Porthos ellenben, nem lévén oly járatos a diplomáciában, mint barátja, hangosan gondolkodott.

- Mi az ördögöt keres Belle-Isle-en? - kérdezte D’Artagnantól. - Mit keres itt?

Erre nyomban, habozás nélkül kellett felelni.

Ha most D’Artagnan tétovázik a válasszal, hiúsága olyan csorbát szenved, amit sosem tudott volna kiköszörülni.

- Teringette! Hát azért vagyok itt, Belle-Isle-en, mert maga is itt van.

- Igazán? - szólt Porthos, szemmel láthatólag meglepetve D’Artagnan választától, és igyekezve a mélyére hatolni azzal az éles következtető-képességgel, amely, mint tudják, sajátja volt.

- Bizony hogy igazán - folytatta D’Artagnan, nem akarván időt hagyni barátjának, hogy magához térhessen -, jártam Pierrefondsban, hogy meglátogassam.

- Csakugyan?

- Csakugyan.

- És nem talált otthon?

- Nem, de ott találtam Moustont.

- Mouston jól van?

- Tyhú, de még mennyire!

- De végül is Mouston nem mondhatta meg, hogy itt vagyok.

- Miért ne mondta volna meg? Adtam rá okot, hogy Mouston bizalmatlan legyen irántam?

- Dehogysis! Csakhogy Mouston nem tudja, hogy itt vagyok.

- Ó, ez legalább olyan érv, amely nem sérti az önérzetemet.

- De hogyan talált rám?

- Eh, kedves barátom, olyan előkelő úr, mint maga, nem utazhat feltűnés nélkül, és nagyon kevésre becsülném tehetségemet, ha nem tudnék a barátaim nyomára akadni.

Ez a magyarázat, bármily hízelgő volt is, nem elégítette ki Porthost.

- De hiszen nem hagyhattam nyomot magam után, minthogy álruhában jöttem ide.

- Álruhában? - kérdezte D’Artagnan.

- Álruhában.

- És milyen álruhában?

- Molnárnak öltözve.

- Hát azt gondolja, Porthos, hogy olyan előkelő úr, mint maga, sikeresen játszhatja egy közönséges molnár szerepét, és meg tudja tévesztetni az embereket?

- Esküszöm, barátom, hogy mindenkit megtévesztettem, olyan jól játszottam szerepemet.

- De mégse olyan jól, hogy én ne tudtam volna leleplezni és felfedezni.

- Ebben igaza van. De hogy jutott nyomomra, és hogyan fedezett fel?
- Figyeljen, mindjárt elmondom. Gondolja csak el, hogy Mouston...
- Ó, ez az ostoba Mouston! - szólt Porthos, és összeráncolta azt a két diadalívet, amelyet szemöldöknek viselt.
- Várja ki a végét! Nem Mouston a hibás, hiszen ő nem is tudja, hogy maga hol van.
- Ez biztos. Épp ezért igyekszem annyira, hogy megértsem.
- Ó, milyen türelmetlen!
- Ha nem értek valamit, rettenetes vagyok.
- Mindjárt megérti. Aramis írt magának Pierrefonds-ba, ugye?
- Úgy van.
- Azt írta, hogy még az ekvinokcium előtt érkezzék meg?
- Igaz.
- Nos, ennyi az egész - mondta D'Artagnan, aki azt remélte, hogy barátja beéri ennyi magyarázattal.

Porthos szemmel láthatólag nagyon megerőltette agyát.

- Ahá! - felelte. - Értem már. Minthogy Aramis azt írta, hogy az ekvinokcium előtt érkezem meg, maga megértette, hogy vele kell találkoznom. Érdeklődött tehát, hogy hol van Aramis, mert úgy okoskodott, hogy ahol Aramis van, ott lesz Porthos is. Megtudta, hogy Aramis Bretagne-ban van, azt mondta tehát magában: Porthos is Bretagne-ban van.
- Eltalálta, Porthos. Igazán nem is tudom, miért nem lett magából jós? Most megérti, ugye, hogy mikor La Roche-Bernard-ba érkeztem, s meghallottam, hogy Belle-Isle-en milyen gyönyörű erődítési munka folyik, elfogott a kíváncsiság. Felszálltam egy halászhajóra, de nem is sejtettem, hogy magát itt találom. Itt azután megláttam egy mulatságos embert, aki akkora kódarabot emelt fel, amekkorát maga Ajax se tudott volna megmozdítani. Ekkor elkiáltottam magam: „Ilyen ereje csupán Bracieux bárónak van.” Maga meghallotta kiáltásomat, megfordult, rám ismert, megöleltük egymást, és ha megengedi, kedves barátom, nem bánom, ha még egyszer egymás karjába borulunk!
- No lám, hogy megvilágosodik az egész eset! - jelentette ki Porthos, és akkora baráti szeretettel ölelte meg D'Artagnant, hogy a testőrnek öt percre elakadt a lélegzete.
- Hohó! Hiszen erősebb most, mint valaha - mondta D'Artagnan a barátja ölelő karjában -, hál' Istennek.

Porthos rámosolygott barátjára.

Az alatt az öt perc alatt, míg D'Artagnan újra lélegzethez jutott, elgondolta, hogy igen nehéz szerepet kell eljátszania.

Mivel arra kell törekednie, hogy mindig csak kérdezzen, de sohase feleljen. Mire lélegzethez jutott, már készen volt a haditerve.

Amelyben D'Artagnan kezdetben zavaros eszméi tisztulni kezdenek

D'Artagnan azonnal támadásba fogott.

- Most, minthogy mindent elmondtam magának, kedves barátom, vagyis inkább, hogy maga mindent kitalált, beszélje el, mit csinál itt ilyen porosan és sárosan?

Porthos megtörülte homlokát, és büszkén nézett körül.

- De hisz láthatja, mit csinállok!

- Hogyne, hogyne: köveket emelget.

- Ó, csak azért, hogy megmutassam ezeknek a mihasznáknak, milyen az igazi férfi! - szólt Porthos lenézően. - De megértheti, hogy...

- Persze nem azért van itt, hogy köveket emelgessen, bár ez sok olyan embernek foglalkozása, aki nem ért hozzá úgy, mint maga. Épp ezért kérdeztem az imént: „Mit csinál itt, báró?”

- A topográfiát tanulmányozom, lovag.

- A topográfiát?

- Úgy van. De maga mit keres itt ebben a polgári ruhában?

D'Artagnan rájött, hogy hibát követett el, amikor oly nyíltan elcsodálkozott, mert Porthos ezt kihasználva, a kérdésre kérdéssel felelt.

D'Artagnan, szerencséjére, számított erre a kérdésre.

- De hiszen tudja - felelte -, hogy én valóban polgárember vagyok; a ruhám tehát nem lehet meglepő, mivel megfelel társadalmi helyzetemnek.

- Ugyan már! Tudom jól, hogy testőr!

- Téved, barátom; lemondtam az állásomról.

- Ne mondja!

- Szavamra, így van!

- Otthagyta a testőri szolgálatát?

- Ott én.

- Elhagyta a királyt?

- El bizony.

Porthos égnek emelte a karját, mint aki valami hihetetlen dolgot hall.

- Még ilyet! Megáll az eszem!

- Pedig így van.

- És mi indította erre a lépésre?

- A királlyal nem voltam megelégedve. Mazarin már régóta a bögyömben volt, mint maga is tudja. Én tehát faképnél hagytam őket.

- De Mazarin már meghalt!

- Tudom én azt; csakhogy én már két hónappal az ő halála előtt beadtam lemondásomat, és el is fogadták. Akkor történt, hogy mivel szabad voltam, elmentem Pierrefonds-ba, hogy meglátogassam az én kedves Porthosomat. Értesültem pompás szórakozási naptáráról, és szerettem volna két hétig együtt szórakozni magával.

- Barátom, tudhatja, hogy házam nemcsak két hétre áll nyitva maga előtt, hanem egy évre, tíz évre vagy akár egész életére.

- Köszönöm, Porthos.

- Ugyan! És nincs szüksége véletlenül pénzre? - kérdezte Porthos, és megcsörgetett vagy ötven aranyat az erszényében. - Hiszen tudja, hogy ha kell...

- Nem, semmire sincs szükségem. Megtakarított pénzemet Planchet-nál helyeztem el, s így van egy kis járadékom.

- Megtakarított pénze van?

- Hogyne - felelte D'Artagnan. - Miért ne lehetne megtakarított pénzem nekem is, mint másoknak, Porthos?

- Ó, semmi kifogásom sincs ellene! Ellenkezőleg, mindig is gyanítottam, helyesebben Aramis élt a gyanúperrel, hogy maga félreteszi a pénzét. Ami engem illet, én nem törődöm senki anyagi ügyeivel, csak azt hiszem, hogy aki testőr, nem sok pénzt tehet félre.

- Magához képest semmi esetre sem, Porthos, mert maga milliomos. De ítélje csak meg maga: volt egyszer huszonötezer frankom.

- Igazán csinos összeg - szólt Porthos nyájasan.

- És ehhez - folytatta D'Artagnan - a múlt hónap huszonnyolcadikán hozzátettem kétszázezer frankot.

Porthos tágra nyitotta szemét, s ékesen szóló tekintete ezt kérdezte a testőrtől: „Hol az ördögbe lopta ezt a sok pénzt, barátom?”

- Kétszázezer frankot! - kiáltott fel végül.

- Úgy van, és ez az összeg, azzal a huszonötezerrel, amely már megvolt, valamint azzal a húszezerrel, amely nálam van, kereken kétszáznegyvenötezer frank.

- De hát honnan szerezte ezt a vagyont?

- Ah, ez érdekes! Majd később elbeszélem az egészet, kedves barátom, de minthogy magának még sok mondanivalója van számomra, hagyjuk az én dolgomat a végére.

- Helyes! - kiáltott fel Porthos. - Végre mindnyájan gazdagok vagyunk!... De hát mit mondjak el magának?

- Először is azt szeretném tudni, hogyan lett Aramisból...

- Vannes-i püspök?

- Úgy van - felelte D'Artagnan -, vannes-i püspök. A kedves Aramis! Tudja, hogy nagyon szépen halad előre?

- Én is azt mondom! Arról nem is szólva, hogy itt még nem is fog megállni.

- Micsoda? Gondolja, hogy nem éri be a violaszínű püspöki harisnyával, hanem a bíborosi piros kalapra pályázik?

- Pst! Már meg is van neki ígérve.

- Ugyan! És ki ígérte meg? A király?
 - Valaki, aki még a királynál is hatalmasabb.
 - Az ördögbe, Porthos! Hihetetlen dolgokat mond, barátom!
 - Miért volna hihetetlen? Hát nincs-e mindig Franciaországban olyan ember, aki hatalmasabb, mint a király?
 - XIII. Lajos korában Richelieu, a régensség alatt Mazarin bíboros, XIV. Lajos alatt pedig...
 - Ugyan! Hát nem találja ki?
 - Fouquet úr!
 - Ez az! Fején találta a szöveget!
 - Szóval Fouquet úr ígérte meg Aramisnak a bíborosi kalapot?
- Porthos tartózkodó ábrázatot öltött.
- Kedves barátom - mondta -, Isten ments, hogy beleártsam magam a mások dolgába, és főként, hogy eláruljam mások féltve őrzött titkait. Ha találkozik Aramisszal, ő majd elmondja mindazt, amit jónak lát közölni.
 - Igaza van, Porthos, maga valóságos biztonsági lakat. Térjünk hát vissza a maga dolgára.
 - Jó - mondta Porthos.
 - Ugye, azt mondta, hogy a topográfiát tanulmányozza itt?
 - Úgy van!
 - A kutyafáját! ugyancsak szép dolgokat csinál itt, kedves barátom!
 - Hogyhogy?
 - Úgy, hogy ezek az erődítések igazán bámulatosak.
 - Azt hiszi?
 - Szentül hiszem. Azt hiszem, hogy, hacsak szabályszerűen meg nem ostromolják, Belle-Isle igazán bevehetetlen.
- Porthos a kezét dörzsölte:
- Én is azt hiszem.
 - De hát ki az ördög erősítette meg így ezt az ócska várat?
- Porthos kidüllesztette a mellét.
- Még nem mondtam? - kérdezte.
 - Nem.
 - Nem is sejti?
 - Nem én. Csak annyit mondhatok, hogy ezt az átalakítást olyan ember tervezhette, aki áttanulmányozta az összes módszereket, és mint látom, a legjobbnál állapotodott meg.
 - Pszt! - intette barátját Porthos. - Szerénységem tiltja, hogy megmondjam, ki a tervező, kedves D'Artagnan.
 - Igazán? - szólt a testőr. - Csak nem maga az... aki... Hú!
 - Könyörgök, ne tovább, barátom.

- Maga az, aki kigondolta, megrajzolta és egymással összekötötte ezeket a bástyákat, belső sáncokat, bástyaközoeket, háromszögű kiugró sáncokat, és előkészíti ezt a földött utat?

- Nagyon kérem...

- Tehát maga építette ezt a félhold-erődöt a kiugróival és a beszögelléseivel?

- De barátom...

- És maga tervezett ezeknek a lőrésnek olyan hajlásszöget, hogy biztonságosan védjék azokat, akik az ágyút kezelik?

- Eh, hát istenem, én.

- Ó, Porthos! Ó, Porthos, meg kell hajolni ön előtt, csodálattal le kell borulni! De miért titkolta el mindig előttünk ezt a szép tehetségét? Remélem, barátom, most részletesen megmutatja nekem az egész művet.

- Mi sem könnyebb ennél. Itt a tervezetem.

- Mutassa.

Porthos odavezette D'Artagnant az asztalul szolgáló köhöz: az erődépítés terve volt rajta kitergetve. A terv alá Porthos rettenetes írásával, amelyről alkalomadtán már beszéltünk, ez volt írva:

„Ahelyett, hogy a négyzetet vagy a derékszögű négyszöget alkalmaznók, mint mind a mai napig szokásban volt, képzeljük el, hogy helyünket szabályos hatszög fogja körül, mert ennek a sokszögnek az az előnye, hogy több szögletet nyújt, mint a négyszög. A hatszög oldalait, a hely színén való mérések alapján megállapítva hosszukat, ketté kell osztani, és a felezőpontra a hatszög középpontja felé merőlegest húzni, amelynek hossza azonos lesz az oldalvonal egyhatod részével. A hatszög oldalainak végpontjait két átlóvonallal összekötjük, amelyek a függőlegest metszeni fogják. Ez a két egyenes alkotja a védővonalat.”

- A patvarba! - szólt D'Artagnan, megállva a magyarázatnak ennél a pontjánál. - Hisz ez teljesen tökéletes rendszer, Porthos.

- Teljesen tökéletes rendszer - felelte Porthos. - Akarja tovább olvasni a magyarázatot?

- Nem; eleget olvastam. De minthogy maga vezeti a munkálatokat, mi szüksége volt rá, hogy rendszerét írásba foglalja, kedves Porthos?

- Ó, kedvesem, a halálra is kell gondolni.

- A halálra? Miért?

- Hát mindnyájan halandók vagyunk.

- Igaz - felelte D'Artagnan. - Barátom, maga mindenre tud feleletet.

Ezzel visszahelyezte a tervet a kőlapra.

De bármily rövid ideig is volt a terv D'Artagnan kezében, a Porthos ákombákomjai alatt észrevett egy egészen finom, vékony írást, amely Marie Michonnak írt bizonyos levelekre emlékeztette, amiket valaha fiatal korában ismert meg.¹¹² Csakhogy a törlogumi dolgozott ezen az íráson, úgyhogy más, mint a mi gyakorlott szemű testőrünk észre se vette volna.

- Nagyszerű, barátom, nagyszerű! - szólt D'Artagnan.

- Most aztán tud mindent, amire kíváncsi volt, ugye? - kérdezte Porthos büszkén, mint a páva.

¹¹² A három testőr-ben Chevreuse hercegné szerepel ezen az álnéven, s Aramis irkál neki bizalmas levélkéket.

- Ó, hogyan, barátom. Csak még egyetlen szívességet kérek magától.
 - Halljuk. Itt én rendelkezem minden felett.
 - Legyen szíves, mondja meg, ki az az úr, aki ott járkal?
 - Hol?
 - A katonák mögött.
 - Inas jár mögötte?
 - Úgy van.
 - És egy fekete ruhás semmiházi van a társaságában.
 - Őt kérdezem.
 - Gétard úr.
 - Gétard úr? Ki az a Gétard úr, barátom?
 - A házi építész.
 - Kinek a házi építésze?
 - Fouquet úr házi építésze.
 - Ejha - kiáltott fel D'Artagnan -, hát maga is a Fouquet úr háza népéhez tartozik, Porthos?
 - Én? Már hogyan tartoznám oda? - kérdezte a topográfus, a füle hegyéig elpirulva.
 - Hiszen az imént úgy mondta ki, hogy a *házi* építész az az úr, mintha a pierrefonds-i kastélyról szólt volna.
- Porthos az ajkába harapott.
- Kedves barátom - szólt -, Belle-Isle, ugyebár, a Fouquet úré?
 - Természetesen.
 - Mint ahogy Pierrefonds az enyém?
 - Úgy van.
 - És maga ott volt Pierrefonds-ban?
 - Mondtam már, hogy nincs még két hónapja, hogy ott jártam.
 - Látott-e ott egy urat, aki vonalzóval a kezében szokott járkalni?
 - Nem, de bizonyára megláttam volna, ha csakugyan ott járkal.
 - Szóval, Boulingrin úr az, akiről szó van.
 - Ki az a Boulingrin úr?
 - Éppen erről van szó. Ha valaki megkérdi tőlem, hogy ki az az úr, aki vonalzóval járkal, én azt szoktam felelni, hogy ő a házi építészem. Nos, Gétard a Fouquet úr Boulingrinje. De semmi köze az erődítésekhez, az egyedül az én alkotásom, érte? Kizárólag az én alkotásom.
 - Ó, Porthos - kiáltott fel D'Artagnan, s mint akit legyőztek és megadja magát, leengedte a karját -, maga nemcsak herkulesi topográfus, hanem elsőrendű vitatkozó is!
 - Ugye, pompásan okoskodtam? - szólt Porthos.
- És akkorát fűjt, mint a bajszos angolna, amelyet D'Artagnan eleresztett.

- De mondja csak, az a léhűtő, aki Gétard úr kíséretében van, szintén Fouquet háznépéhez tartozik?

- Az? - felelte Porthos megvetően. - Valami Jupenet vagy Juponet, afféle poéta vagy mi.

- Idejött lakni?

- Azt hiszem.

- Azt gondolná az ember, Fouquet úrnak van épp elég poétája a háza körül; ott van Scudéri, Loret, Pellisson, La Fontaine. Ha őszinte akarok lenni, Porthos, ez a költő nem méltó a többihez.

- Sebaj, barátom, hiszen nem költői minőségében van itt.

- Hát hogyan?

- Nyomdász minőségében, és éppen jókor juttatja eszembe, hogy kell neki mondanom valamit.

- Tessék.

Porthos intett Jupenet-nek, aki felismerte D'Artagnant, és esze ágában se volt odamenni hozzájuk. Porthos természetesen másodszer is intett neki.

Ez a második intés olyan parancsoló volt, hogy Jupenet kénytelen-kelletlen engedelmeskedett. Elindult tehát Porthos felé.

- Mi a csuda - mondta neki Porthos -, csak tegnap érkezett, és rögtön munkába kezdett?

- Hogy érti ezt, báró úr? - kérdezte Jupenet remegve.

- A sajtója egész éjjel zörgött, uram - felelte Porthos -, és a mindenségit, a zaj nem hagyott aludni!

- Uram - kezdte Jupenet félénken.

- Most még nincsen semmi kinyomatnivalója, tehát a sajtójának sem kellene járnia. Mit nyomtatott az éjszaka?

- Egy kis vidám költeményemet, uram.

- Vidámat? Az a masina úgy nyekergett, hogy hallani is fáj! Többé elő ne forduljon, uram!

- Parancsára, báró úr.

- Megígéri?

- Meg.

- Jól van. Ez egyszer megbocsájtok, Isten vele.

A költő ugyanolyan alázatossággal távozott, mint amilyenek már jövet is tanújelét adta.

- No, most, hogy megmostuk ennek az ostobának a fejét, menjünk reggelizni - mondta Porthos.

- Jó - felelte D'Artagnan -, menjünk reggelizni.

- De figyelmeztetem, barátom, hogy csak kétórai időnk van reggelire.

- Hiszen ez untig elég, Porthos! De miért van csak két óránk?

- Mert egy órakor jön a dagály, és a dagálllyal Vannes-ba utazom. Mivel azonban holnap visszatérek, maradjon itt nálam, maga lesz az úr a házban. Jó a szakácsom és kitűnő a pincém.

- Nem, nem; jobbat mondok.
- Mit?
- Azt mondja, Vannes-ba indul?
- Oda.
- Aramist meglátogatni?
- Úgy van, barátom.
- Nos, mivel én azért jöttem sietve Párizsból, hogy meglátogassam Aramist...
- Igaz is.
- Magával tartok.
- Nahát! Remek!
- Éppen csak Aramison kellett volna kezdenem a látogatások sorát. Nahát, ember tervez, Isten végez. Most magán kezdtem és Aramison végzem.
- Így is nagyszerű!
- Mennyi idő alatt érünk Vannes-ba?
- Hát, vagy hat óra alatt. Ide Sarzeau három óra tengeren, és Sarzeau-tól Vannes háromórás szárazföldi út.
- Milyen kényelmes! Gyakran eljár Vannes-ba, ugye?
- Hogyne, minden héten. De hadd szedjem össze a tervrajzokat.

Ezzel gondosan összehajtogatta a papírost, és hatalmas zsebébe tette.

„Helyes - mondta magában D'Artagnan. - Most már tudom, hogy tulajdonképpen ki az a mérnök, aki megerősíti Belle-Isle-t.” Két órával később Porthos és D'Artagnan elindult Sarzeau-ba.

Körmenet Vannes-ban

Az út Belle-Isle-ről Sarzeau-ig elég gyorsan telt el azon a kis kalózhajón, amelyről D'Artagnan előbbi utazása alatt már hallott; ezek a gyors járású, könnyű vadászhajók egyelőre Locmaria kikötőjében rejtőzködtek, s az egyik hajó a legénysége harci állományának egynegyed részével tartotta fenn a közlekedést Belle-Isle és a szárazföld közt.

D'Artagnan ezúttal is meggyőződött róla, hogy Porthos, legyen bár mérnök és topográfus, nem hatolt be mélyen az állami titkokba.

Tökéletes tájékozatlansága, ha más emberről van szó, ügyes színlelésnek látszott volna. De D'Artagnan sokkal jobban ismerte az ő kedves Porthosa lelkének minden kis rejtett zugát, semhogy rá ne lelt volna benne bárminő titokra, ahogyan az idősebb agglegények, akik mindent pontosan és elrendezve tartogatnak, csukott szemmel is megtalálják könyvtárukban a keresett könyvet, vagy fehérneműs szekrényükben azt a ruhadarabot, amire szükségük van.

Ha tehát a ravasz D'Artagnan, aki kifürkészte, megforgatta az ő Porthosát, semmit se talált benne, akkor csakugyan nem is volt ott semmi titok.

„Jó - mondta magában D'Artagnan -, többet fogok megtudni Vannes-ban egy félóra alatt, mint amennyit Porthos megtudott két hónap alatt Belle-Isle-en. De ahhoz, hogy valamit megtudjak, szükséges, hogy Porthos ne éljen azzal az egyetlen hadicsellel, amely még rendelkezésére áll. Nem szabad megengedni, hogy értesítesse jövetelemről Aramist.”

A testőr minden gondja tehát egyelőre arra szorítkozott, hogy figyelte Porthost.

Gyorsan meg kell jegyezni, hogy Porthos nem érdemelte meg ezt a túlságos bizalmatlanságot. Porthos nem gondolt semmi rosszat. Lehet, hogy D'Artagnan az első látásra egy kis bizalmatlanságot keltett benne, de a testőrhadnagy csakhamar újra megtalálta a maga régi helyét Porthos jó és becsületes szívében, és Porthos szemét, amint néha-néha gyöngéden rávetette barátjára, nem zavarta meg semmiféle felhő.

Mikor kikötöttek, Porthos körülnézett, hogy lovai várnak-e rá, és csakugyan meg is látta őket annak az útnak a keresztjénél, amely Sarzeau körül kanyarog, és anélkül, hogy átvágná ezt a kis várost, egyenesen Vannes-ba torkollik.

Porthosra két ló várakozott: az egyik az övé, a másik a lovászáé volt.

Mert Porthosnak külön lovásza volt, amióta Mousqueton közlekedés céljára csak a maga gyaloghintóját használta.

D'Artagnan el volt készülve rá, hogy Porthos majd el akarja küldeni a lovását D'Artagnan számára való hátszlóért, és a testőr fel is tette magában, hogy ellene szegül ennek az indítványnak. De nem az történt, amire D'Artagnan készült. Porthos egyszerűen meghagyta lovászának, hogy szálljon le a lóról, és várjon gazdájára Sarzeau-ban, D'Artagnan pedig a lovasz lovát fogja használni.

Ez így is történt.

- Ejnye, milyen előrelátó ember maga, kedves Porthos - mondta D'Artagnan a barátjának, amikor a lovasz lovának nyergében ült.

- De ezeket a lovakat Aramis kedvességének köszönhetem. Nekem itt nincsenek lovaim. Aramis tehát rendelkezésemre bocsátotta istállóját.

- Jó lovak, a rézangyalát! Ahhoz képest, hogy püspök lovai! - mondta D'Artagnan. - Igaz, hogy Aramis is olyan püspök, amilyen nem akad minden bokorban.

- Aramis szent ember - felelte Porthos csaknem orrhangon, és szemét az égre emelte.

- Akkor hát nagyon megváltozott - szólt D'Artagnan -, mert mi még eléggé világfiának ismertük.

- Megszállta az isteni ihlet - szólt Porthos.

- Nagyszerű! - mondta D'Artagnan. - Annál inkább vágyom rá, hogy lássam a kedves Aramist.

Megsarkantyúzta lovát, s az fokozott gyorsasággal vitte tovább.

- A pokolba! - mondta Porthos. - Ha ilyen iramban haladunk, akkor kettő helyett egy óra alatt tesszük meg az utat.

- Mekkora utat, Porthos?

- Ötödfél mérföldet.

- Bizony, akkor jól haladnánk!

- Mehettünk volna hajón is a csatornán át, kedves barátom, de pokolraivalók azok az evezősök és vontatólovak! Az evezősök úgy haladnak, mint a teknősbéka, a vontatólovak meg, mint a csigabiga, úgyhogy ha az ember alatt jól futó lovacska van, többet ér, mint akármilyen.

- Igaza van, Porthos, különben is maga mindig kitűnő lovas volt.

- Kicsit nehéz vagyok, barátom. A minap megmérteztem.

- Mennyi a testi súlya?

- Háromszáz font! - felelte Porthos büszkén.

- Nagyszerű!

- Úgyhogy külön meg kell válogatni a nekem való lovakat, egyenes és széles szügyű lovakat, különben két óra alatt felfordulnak alattam.

- Szóval óriás lovakra van szüksége, ugye, Porthos?

- Igazán nagyon kedves, D'Artagnan - felelte a mérnök érzelmes méltósággal.

- Észre is veszem, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, hogy lova ugyancsak izzad.

- A keservit! Meleg is van ma. Ó, ó! Nézze csak, látja már ott Vannes-t?

- Hogyne, egész tisztán. Igen szép város, ahogyan innen látom.

- Gyönyörű, legalábbis Aramis szerint; nekem kissé fekete; de úgy látszik, a művészek szeretik a fekete színt. Eléggé dühít!

- Miért, Porthos?

- Mert én fehérre meszeltetem a pierrefonds-i kastélyomat, mivel megszürkítette az idő.

- Hm - szólt D'Artagnan -, a fehér csakugyan derűsebb.

- Igaz, hogy nem olyan méltóságos, legalább Aramis azt mondja. Szerencsére fekete festéket lehet kapni; majd átmázoltatom feketére a pierrefonds-i kastélyomat, és punktum. Mert ha már a szürke szép, kedves barátom, akkor a fekete valósággal pompás.

- Ördögadta! - szólt D'Artagnan. - Ez csak természetes.

- Sohasem járt még Vannes-ban, D'Artagnan?
- Soha.
- Tehát nem ismeri a várost?
- Nem.
- Hát nézze - szólt Porthos, fölegyenesedve a kengyelvasban, amely mozdulatától lova két első lába kissé megroggyant -, látja ott a napfényben annak a toronynak a csúcsát?
- Persze hogy látom.
- Az a székesegyház.
- Mi a neve?
- Szent Péter-székesegyház. Most látja ott balra azt a külvárost és benne egy másik keresztet?
- Nagyszerűen látom.
- Az a Szent Paterne, Aramis kedvenc plébániatemploma.
- Igazán?
- Bizony. Azt mondják, hogy Szent Paterne volt Vannes első püspöke. Aramis ugyan azt állítja, hogy nem. Aramis pedig olyan nagy tudós, hogy bizonyára valami paro... valami para...
- Paradoxon - szólt D'Artagnan.
- Szóval valami paradoxon lehet. Köszönöm, csak elakadt a nyelvem, hiszen oly meleg van.
- Kedves barátom - szólt D'Artagnan -, csak folytassa érdekes magyarázatát. Mi az a nagy fehér épület ott, a sok ablakával?
- Az? A jezsuiták kollégiuma. A mindenségit, szerencsés keze van! Látja ott, a kollégium mellett, azt a tornyocskás nagy házat, szép gót stílusban, mint ahogy az a barom Gétard mondja?
- Látom. Mi az?
- Hát ott lakik Aramis.
- Hogyan? Hát nem a püspökség épületében lakik?
- Nem, a püspökség épülete rom. A püspökségi épület különben is a város közepében van, és Aramis jobb szereti a külvárost. És azt hiszem, azért szereti a Szent Paterne-templomot, mert az a külvárosban van, és ott a külvárosban van még labdajátsszótér és a dominikánus kolostor is. Nézze, a kolostor ott emelkedik az ég felé szép harangtornyával.
- Látom.
- Aztán nézze meg jól, az a külváros szinte különálló város. Saját falai, tornyai, árkai vannak, meg a rakpart is ott végződik, és hajók kötnek ki rakpartján. Ha a mi kis kalózhajónk nem merülne nyolc láb mélyen a vízbe, dagadó vitorlánkkal egészen Aramis ablakai alá juthattunk volna.
- Porthos, Porthos, kedves barátom - kiáltott fel D'Artagnan -, maga valóságos tárháza a tudománynak és kimeríthetetlen kincsesára a szellemes és mély gondolatoknak. Porthos, maga már nem is meglep engem, hanem valósággal zavarba hoz.
- Célunkhoz érkezünk - szólt Porthos, szokott szerénységével másfelé terelve a társalgást.

„Ideje - gondolta D'Artagnan -, mert Aramis lova úgy elolvad Porthos alatt, mint egy jégparipa.”

A két lovas csaknem egyazon pillanatban ért a külvárosba, de alig tettek száz lépést, amikor meglepetve vették észre, hogy az utcák tele vannak hintve levelekkel és virágokkal.

Vannes ódon falairól Franciaország legrégebb és legkülönösebb szőnyegei lógtak alá.

A vaserkélyekről hosszú fehér leplek csüngtek, teletűzdelve virágokkal.

Az utcák néptelenek voltak, sejtetni lehetett, hogy az egész lakosság egy ponton gyülekezik.

Az ablakredőnyök zárva voltak, és a hűvösség a falakból kiugró fekete kárpitok sötét árnyékától védve hatolt be a házakba.

Az egyik utca kanyarulatából hirtelen énekhangok ütötték meg a két lovas fülét. Ünneplő ruhás tömeg tűnt fel a tömjénfüstön át, amely egészen az égit gomolygott föl kékesen, és rózsalevél-felhők röpdöstek egészen az első emelet magasáig.

A fejek felett kereszttek, egyházi zászlók, a vallás megszentelt jegyei emelkedtek a magasba.

A kereszttek és lobogók alatt pedig, mintegy oltalmukban, egy egész sereg fehér ruhás, búzavirág-koszorús leányka haladt.

Az utca két oldalán, a menetet lezárva, a helyőrségi katonák sora menetelt, puskacsövüket és lándzsájuk végét bokréták ékesítették.

Egyházi körmenettel találkoztak tehát.

D'Artagnan és Porthos illedelmesen, áhítattal nézett maga elé, leplezve rettenetes türelmetlenségüket, hogy előbbre jussanak, s egyszer csak egy káprázatosan nagyszerű baldachin közeledett, előtte száz jezsuita és száz dominikánus szerzetes lépkedett, mögötte pedig két főesperes, egy alamizsnamester, egy penitenciárius és tizenkét kanonok.

Mennydörgő hangon énekelt egy kántor, bizonyára úgy választották ki a legerősebb hangúak közül egész Franciaországban, mint ahogy a császári gárda tamburmajorját a császárság óriásai közül; a kántort négy másik énekes követte, akik mintha csak azért lettek volna ott, hogy neki kíséretül szolgáljanak. A kántor hangja fennen szárnyalva megrázkódtatta a levegőt, és megreszkettette a házak üvegablakait.

A baldachin alól sápadt, előkelő arc tűnt elő fekete hajával, amelybe már ezüstsálak is vegyültek, finom és tartózkodó ajkával, előreugró és szögletes állával. E méltóságteljes fejet a püspöki süveg borította, nemcsak a föntségesség, hanem az aszkétaság és az evangéliumi szelídség jellegével ruházva fel arcvonásait.

- Aramis! - kiáltott fel önkéntelenül D'Artagnan, mikor ezt a fennkölt arcot megpillantotta.

A püspök megreszkettett; úgy látszik, meghallotta azt a hangot, mint ahogy a halott meghallja a Megváltó feltámasztó szavát.

Hosszú pillájú, nagy fekete szemét habozás nélkül abba az irányba fordította, ahonnan az „Aramis!”-kiáltás hallatszott.

Egyetlen szempillantással meglátta maga előtt Porthost és D'Artagnant.

D'Artagnan éles tekintete viszont mindent meglátott, mindent észrevett. A püspök életnagyságú arcképe örök időre emlékezetébe vésődött.

Különösen egy dolog lepte meg D'Artagnant.

Aramis, mikor őt észrevette, elpirult, aztán meg szempillája alatt egyeztetni igyekezett az előkelő úr szigorú pillantásának tüzeit a jóbarát melegebb, alig észrevehető pillantásával.

Aramis magában nyilvánvalóan ezt kérdezte:

„Mit keres vajon D’Artagnan Porthos társaságában, és mi lehet a célja Vannes-ban?”

Aramis megértette, hogy mi zajlik le D’Artagnan lelkében, amikor újra rátekintett, és látta, hogy a testőr nem süti le a szemét.

Ismerte barátjának ravaszságát és éles eszét: félt, hogy D’Artagnan kitalálhatja pirulásának és meglepetésének okát. Aramisnak mindig is volt valami titkolnivalója.

Ezért, hogy mielőbb szabaduljon ettől a fürkésző pillantástól, s mindenáron elfordítsa magáról, ahogyan a csatában a tábormok is mindenáron el akarja hallgattatni a neki kellemetlen üteg tüzelését, végre is kinyújtotta szép fehér kezét, amelyen a pásztorgyűrű ametisztköve csillogott, a levegőt átszelve a kereszt jelével és áldásával, lesújtott két barátjára.

Lehet, hogy D’Artagnan csak elgondolkozott, és akarata ellenére követte el a szentségtörést: nem hajolt meg a szent áldásra, ám Porthos észrevette barátja szórakozottságát, barátságosan a hátára tette a kezét, és valósággal lenyomta a földre.

D’Artagnan leroskadt, s csak kis híja volt, hogy hasra nem vágódott.

Eközben Aramis továbbhaladt.

D’Artagnan, mint Anteus, akinek csak a földet kellett érintenie, hogy újra erőre kapjon, fölegyenesedett, és Porthos felé fordult dühösen.

De nem lehetett tévednie a derék Herkules szándéka felől: csakis vallásos érzése vezette.

Különben is, Porthos a szavakkal nem álcázza gondolatait, hanem épp ellenkezőleg, kiegészíti őket.

- Nagyon szép Aramistól - mondta -, hogy külön áldásban részesített minket. Hiába, Aramis szent ember és derék ember.

D’Artagnan nem volt erről annyira meggyőződve, mint Porthos, de nem felelt semmit.

- Látja, kedves barátom - folytatta Porthos -, Aramis megpillantott bennünket, és ahelyett, hogy az addigiak szerint folytatná a körmenetet, most egyszerre elkezd sietni. Kísérete is szemmel láthatólag gyorsítja lépéseit. Aramis azért siet, hogy mennél hamarabb láthasson és megölelhessen bennünket.

- Igaza van, Porthos - felelte D’Artagnan hangos szóval.

De magában halkán ezt mondta:

„Egy biztos, engem már látott a ravasz róka, és most lesz ideje felkészülni fogadásomra.”

De a körmenet továbbment, az út szabaddá vált, D’Artagnan és Porthos egyenesen a püspöki palotába tartott, amelyet nagy tömeg vett körül, hogy megvárja a püspök visszaérkezését.

D’Artagnan megállapította, hogy a tömeg főként polgárokból és katonákból áll.

Híveinek minéműségéből D’Artagnan ráismert Aramis ügyességére és ravaszságára.

Aramis csakugyan nem volt az az ember, aki hiábavaló, céltalan népszerűsége törekedett volna. Nem tartotta fontosnak, hogy olyanok szeressék, akikből semmi haszna nincs.

A papokat rendszerint nők, gyermekek, öregemberek szokták kísélni; Aramisnak egész más uszálya volt.

Tíz perccel azután, hogy a két jóbarát átlépte a püspök palotájának küszöbét, Aramis mint diadalmas hős tért vissza házába; a katonák fegyverrel tisztelegtek előtte, mintha feljebb-

valójuk volna, a polgárok úgy üdvözölték, mintha patrónusuk, barátjuk volna, nem pedig egyházfőjük.

Aramisban volt valami a régi Róma szenátoraiából, akiknek a háza tája mindig tele volt kliensekkel.

Palotája feljárója előtt félperces tanácskozást folytatott egy jezsuita szerzetessel, aki, hogy bizalmasabban beszélhessen püspökével, bedugta fejét a baldachin alá.

Ezután hazatért a püspök. Házának kapui lassan becsukódtak, a tömeg széteszlott, s közben még ének és imádság töltötte be a levegőt.

Nagyszerű nap volt ez. A föld illatozott és elkeveredett a tenger és a levegő illataival. A város boldogságot, örömet, erőt lehelt.

D'Artagnan úgy érezte, mintha valami láthatatlan, igen hatalmas kéz teremtette volna meg ezt az örömet, ezt a boldogságot, ezt az erőt, és mintha ez a kéz hintette volna el mindenfelé a kellemes illatokat.

„Ej, ej! - töprengett magában. - Porthos meghízott, de Aramis naggyá nőtt.”

A vannes-i püspök nagysága

Porthos és D'Artagnan azon a különbejáraton lépett be, melyet csak a ház barátai ismertek.

Mondani sem kell, hogy Porthos kalauzolta D'Artagnant. A nemes báró mindenütt úgy lépett fel, mint aki otthon van. Mégis, akár mert csakugyan meghajolt Aramis szent volta és jelleme előtt, akár mert szokása szerint mindig tisztelte azt, aki szellemi fölényben volt vele szemben, aminek következtében Porthos mintaszerű katona, kitűnő jellem volt, annyi bizonyos, hogy Porthos a vannes-i püspök öngyméltóságánál némi tartózkodással viselkedett, amit D'Artagnan megállapított abból a modorból, ahogy Porthos az inasokkal és a ház népével érintkezett.

De azért tartózkodása nem terjedt odáig, hogy ne kérdezősködött volna. Porthos kérdezősködött.

Megtudták így, hogy öngyméltósága a püspök visszavonult lakosztályába, átöltözködik, hogy megjelenhessék bizalmas környezetben, ahol nem kíván oly méltóságosnak feltűnni, mint lelki nyája előtt.

S valóban mindössze egynegyed órácskát töltött el D'Artagnan és Porthos azzal, hogy kölcsönösen bámulta egymás szeme fehérjét és hüvelykujjával észak-déli irányú forgó mozgást végzett, amikor kinyílt a terem egyik ajtaja és öngyméltósága megjelent a küszöbön, egyszerű főpapi öltözékben.

Aramis magasan hordta a fejét, mint olyan ember, aki parancsoláshoz van szokva, violaszínű talárja vissza volt hajtva a derekán, s kezét csípőjére tette.

Ezenfelül megőrizte a XIII. Lajos korának divatja szerinti finom bajuszt és hosszúkás formájú álszakállt.

Belépésekor finom illatot árasztott, ami az elegáns férfiaknál és nagyvilági hölgyeknél sohasem változik, mintha magából az illető személyből áradna természetes kipárolgása.

Ezúttal azonban az illatárba belekeveredett valami a tömjén fenségéből. Ez az illat nem kábított, hanem áthatolt az emberen, nem vágyat keltett, hanem tiszteletet parancsolt.

Aramis a szobába lépve nem habozott egy pillanatig sem, és anélkül, hogy egy szót is szólt volna, ami talán az alkalomhoz nem is illett, egyenesen az Agnan úrnak öltözött testőrhöz ment, és oly szeretettel ölelte meg, hogy még a legbizalmatlanabb ember se gyanúsíthatta hidegséggel vagy színleléssel.

D'Artagnan is hasonló hévvel viszonzta az ölelést.

Porthos a maga hatalmas mancsával szorongatta Aramis finom kezét, és D'Artagnan észrevette, hogy öngyméltósága, valószínűleg megszokásból, a bal kezét nyújtotta, tekintve, hogy Porthos már tízszer megnyomorgathatta gyűrűs jobb kezét vasmarkának szorításával. Aramis tanult a fájdalomból, s előrelátóan a bal kezét nyújtotta, hogy Porthos csak a húsát szorongathassa, és ne nyomhassa oda ujjcsontjait a kemény aranygyűrűhöz vagy a gyémántkő sarkaihoz.

A két ölelés után Aramis szemébe nézett D'Artagnannak, székkel kínálta meg, és olyanformán igyekezett leülni az árnyékban, hogy minden fény a látogatója arcára essék.

Ez az eljárás, amely a diplomatak és a nők szokása, nagyon hasonlít ahhoz, amikor párbajnál a két küzdő fél igyekszik, ügyessége vagy szokása szerint, a védelemre kedvező helyet elfoglalni.

D'Artagnan nem ült föl ennek a fogásnak, de úgy tett, mintha nem vette volna észre. Úgy érezte, hogy meg van fogva, de épp azért, mert meg volt fogva, érezte, hogy jó csapáson van, és mint öreg condottierét, nem nagyon bántotta, hogy látszólag vereséget szenved, ha egyszer állítólagos vereségéből magának győzelmet kovácsolhat.

Aramis kezdte a társalgást.

- Hej, kedves barátom, jó D'Artagnanom! - mondta. - Mily nagyszerű véletlen!

- Ezt a véletlent, kedves püspök barátom - felelte D'Artagnan -, én barátságunk nevezném. Keresem magát, ahogy mindig is megkerestem, valahányszor valami nagy vállalkozásban akartam magának szerepet juttatni, vagy ha egy kis szabadsághoz akartam juttatni.

- Igazán? - szólt Aramis, de kitörő öröm nélkül. - Engem keres?

- Úgy bizony, D'Artagnan mindenáron találkozni akart magával, kedves Aramisom - szólt Porthos -, és ennek bizonyítéka, hogy kinyomozott engem Belle-Isle-en. Hát nem szeretetre méltó?

- Ó, hogyne - szólt Aramis -, Belle-Isle-en...

„Hohó - gondolta D'Artagnan -, az én oktondi Porthosom öntudatlanul elsütötte a támadás első ágyúját.”

- Belle-Isle-en - folytatta Aramis -, ebben az elhagyatott fészekben... Ez csakugyan szeretetreméltóságára vall.

- És én adtam tudtára, hogy maga Vannes-ban van - folytatta Porthos ugyanazon a hangon.

D'Artagnan ajkán csaknem gúnyos ravaszság jelent meg.

- Hiszen tudtam én azt, csak meg akartam győződni róla - szólt a testőr.

- Miről?

- Arról, hogy tart-e még a mi régi barátságunk, és hogy ha meglátjuk egymást, szívünkben, bármennyire megkeményítette is az idő, kitör-e az örömkialtás, amellyel jóbarátunk érkezését szoktuk üdvözölni.

- Nos, és remélem, meg van elégedve? - kérdezte Aramis.

- Igen is, nem is.

- Hogy érti ezt?

- Hát, Porthos ezzel üdvözölt: „Psz!”, maga pedig...

- Én pedig?

- Maga pedig áldását adta rám.

- Ugyan, kedves barátom - szólt mosolyogva Aramis -, hát mi egyebet adhat egy magamfajta szegény püspök, ha ez a legértékesebbje?

- Szegény? Ugyan, ugyan, kedves barátom.

- Kétségkívül.

- Párizsban azt mondják, hogy a vannes-i püspökség egyike a legjobban javadalmazottaknak Franciaországban.

- Ó, a világi javakról akar beszélni? - szólt Aramis fesztelen modorban.

- Természetesen róluk akarok beszélni. Én bizony fontosnak tartom.

- Akkor hát beszéljünk róluk - szólt Aramis mosolyogva.
 - Bevallja, hogy Franciaország egyik leggazdagabb püspöke?
 - Kedves barátom, minthogy pontos kimutatást kér tőlem, megmondom, hogy a vannes-i püspökség húszezer frank évi jövedelmet hoz, sem többet, sem kevesebbet. Ebben az egyházmegyében százhatvan plébánia van.
 - Igencsak szép szám - szólt D'Artagnan, éles pillantást vetve a püspökre -, csak nem akar itt örökre eltemetkezni?
 - Bocsásson meg. Nem tudok egyetérteni ezzel az egy szóval: „eltemetkezni”.
 - De én azt hiszem, hogy ennyire messzi Párizstól, az ember egészen, vagy majdnem el van temetve.
 - Kedves barátom, én megöregedtem - mondta Aramis. - A nagyváros zaja és mozgalmassága már nem tesz jót nekem. Ötvenhét éves korában az ember nyugalomra és elmélkedésre vágyik. Mindezt megtaláltam itten. Van-e szebb és komolyabb vidék ennél a vén Armoricánál?¹¹³ Megtalálom itt mindannak az ellenkezőjét, amit azelőtt szerettem, és épp ez az, amire szükségünk van az életünk végén, ami az ellenkezője életünk kezdetének. A régi idők örömei is bebetoppannak hozzám néha-néha, anélkül, hogy ártanának üdvösségemnek. Én még ehhez a világhoz tartozom, és mégis minden lépéssel, amelyet megteszek, Isten felé közeledek.
 - Ékesszóló, bölcs, tartózkodó: tökéletes főpap lett, Aramis, és gratulálok hozzá.
 - De hát, kedves barátom - szólt Aramis mosolyogva -, csak nem azért jött, hogy nekem bókokat mondjon?... Mondja el, mi szél hozta erre? Boldog volnék, ha bármily módon szolgálatára lehetnék.
 - Hála Istennek, semmire sincs szükségem, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, gazdag és független ember vagyok.
 - Gazdag?
 - Gazdag, a magam módja szerint, természetesen nem olyan gazdag, mint maga vagy Porthos. Tizenötezer frank évi jövedelemem van.
- Aramis gyanakodva pillantott rá. Nem tudta elhinni, különösen barátja szerény megjelenését szemlélve, hogy ilyen szépen meggazdagodott.
- Ekkor D'Artagnan, látva, hogy ütött a magyarázatok órája, elmondta angliai kalandját.
- Elbeszélése közben tízszer is észrevette, hogy a püspök szeme megcsillan, és hosszú, keskeny ujjai idegesen remegnek.
- Ami Porthost illeti, már nem is csodálkozással, hanem lelkesedő rajongással vette körül D'Artagnant. Amikor D'Artagnan befejezte elbeszélését, Aramis így szólt:
- No és?
 - No és, amint látja - folytatta D'Artagnan -, Angliában barátaim és birtokaim vannak, Franciaországban pedig vagyonom. Ha úgy tetszik, rendelkezék velem. Azért jöttem, hogy ezt megmondjam.

¹¹³ A Julius Caesar által i. e. 58-50-ben meghódított (Alpokon túli) Galliának ezt a ma Bretagne-nak nevezett részét hívták így.

Bármily biztosan tekintett is maga elé D'Artagnan ebben a pillanatban, nem tudta elviselni Aramis éles tekintetét. Hát inkább Porthosra pillantott oldalvást, mint ahogy vívás közben a kard enged a nagyon hatalmas nyomásnak, és más utat keres.

- Mindenesetre - szólt a püspök -, furcsa útiruhát öltött magára, kedves barátom.

- Szörnyű viselet! Tudom. De meg fogja érteni, hogy sem lovagi, sem főúri ruhában nem akartam utazni. Fukar vagyok, amióta gazdag lettem.

- És azt mondja, hogy egyenesen Belle-Isle-re jött? - kérdezte Aramis, átmenet nélkül.

- Természetesen - felelte D'Artagnan -, tudva, hogy itt találom Porthost és magát.

- Engem! - kiáltott fel Aramis. - Engem! Hiszen egy év óta, amióta itt vagyok, egyszer sem szálltam tengerre.

- Ejha! - szólt D'Artagnan -, nem is tudtam, hogy ennyire otthonülő lett.

- Hej, kedves barátom, meg kell mondanom, hogy bizony nem vagyok már a régi. A lovat nem bírom, a tengeri utazás fáraszt, beteges szegény pap vagyok, aki mindig panaszkodik, mindig dohog, hajlik a komorságra, ami, azt hiszem, mind együtt jár az öregségbe való beletörődéssel, és már a halállal való egyezkedéssel. Ülök itt a székhelyemen, kedves D'Artagnan, egy helyben.

- Ó, hiszen ez nagyszerű, drága barátom, mert akkor valószínűleg szomszédok leszünk.

- Igazán? - kérdezte Aramis némi meglepetéssel, amit nem is igyekezett eltitkolni. - A szomszédom lesz? Maga?

- Hát, körülbelül, én Istenem!

- Hogyhogy?

- Meg akarom venni azokat az igen jövedelmező sótermő mocsarakat Piriac és Le Croisic közt. Gondolja csak meg, hogy ez a vállalkozás tizenkét százalék tiszta jövedelmet hoz, soha nem hever parlagon, sosincs rá fölösleges kiadás. Az óceán hűségesen és szabályosan minden hat órában elhozza a maga járulékát a pénztáramba. Én vagyok az első párizsi, akinek ilyen spekuláció jutott eszébe. El ne árulja senkinek ezt az aranybányát, kérem, rövidesen bővebben beszélünk majd róla. Harmincezer frankért kapok egy három mérföld kiterjedésű birtokot.

Aramis Porthosra tekintett, mintha azt kérdezné tőle, hogy mindez igaz-e, nem rejtőzik-e D'Artagnan közömbös arca mögött valami cselfogás. De aztán elszégyellte magát, hogy ettől a szegény segítőtárstól várt tanácsot, és minden erejét összehyűjtötte újabb támadásra, vagy újabb védekezésre.

- Azt hallottam - szólt Aramis -, hogy volt valami összekoccanása az udvarral, de ebből is, mint minden egyéb dologból, harci dicsőséggel került ki, kedves D'Artagnan.

- Én? - kacagott föl a testőr, de harsány nevetése sem tudta elrejteni zavarát, mert Aramis szavaiból azt vehette ki, hogy a püspök kellőképpen tájékozva van a királlyal való legújabb viszonyáról. - Én? Hát mi mindent mondtak rólam, kedves Aramis, beszélje el.

- Azt mondták nekem, szegény püspöknek, aki itt élek az Isten háta mögött a pusztaságban, hogy a király beavatta szerelmi ügyeibe.

- Szerelmi ügyeibe? Mire gondol?

- Mancini kisasszonyra.

D'Artagnan fellélegzett.

- Hát nem mondom, hogy nem - felelte.

- Eszerint a király magával vitte egy reggel, amikor a blois-i hídon túl találkozott szép szerelmesével.

- Igaz - mondta D'Artagnan. - Hát tud róla? De akkor azt is kell tudnia, hogy ugyanaznap beadtam lemondásomat.

- Őszintén?

- Hát, kedves barátom, őszintébb már nem lehettem volna.

- És akkor ment el La Fère grófhhoz?

- Úgy van.

- Aztán hozzám?

- Úgy van.

- És Porthoshoz?

- Úgy van.

- Csak azért, hogy meglátogasson bennünket?

- Nem; nem tudtam, hogy már el vannak kötelezve, és magammal akartam magukat vinni Angliába.

- Ó, értem, és akkor maga, a csodálatos ember, egymaga hajtotta végre azt, amit előbb negyedmagával akart véghezvinni. Hisz sejtettem én, hogy csak van valami része a szép angol restaurációban, amikor megtudtam, hogy részt vett II. Károly király fogadásán, és a király úgy beszélt magával, mint barátjával vagy lekötelezettjével.

- De hát hogy az ördögbe tudta meg mindezt? - kérdezte D'Artagnan, megijedve, hogy Aramis nyomozása tovább is terjed, mint amennyire ez neki kellemes volna.

- Kedves D'Artagnan - szólt a püspök -, az én barátságom hasonlít annak az éjjeliőrnek a gondosságához, aki nálunk a móló kis tornyában, a rakodópart végén tartózkodik. Ez a derék ember minden este lámpást gyújt, hogy világítson a tenger felől érkező bárkáknak. Ő maga el van rejtve őrházában, és a halászok nem látják, de ő figyelemmel kíséri a halászokat, felkutatja őket, hívja, odavonzza őket a kikötőbe vivő útra. Én ehhez az éjjeliőrhez hasonlítok. Néha-néha híreket kapok, amelyek emlékezetembe hozzák mindazokat, akiket szerettem. És olyankor követem a hajdani jóbarátok útját az élet viharos tengerén, én, a szegény éjjeliőr, akinek Isten őrházat adott hajlékul.

- És angliai utam után - kérdezte D'Artagnan -, a hírek szerint, mit csináltam?

- Ohó, barátom - szólt Aramis -, olyasmit kérdez tőlem, ami látnoki erőmön felül van. Amióta visszatért, D'Artagnan, semmi újat sem hallottam magáról, s nem látok tisztán. Bántott, hogy egyáltalán nem gondol rám. Elszomorított, hogy elfelejt engem. Nem volt igazam. Most újra látom, és ez ünnep, nagy ünnep számomra, esküszöm... Hogy van Athos? - folytatta Aramis.

- Köszönöm, nagyon jól.

- És gyámfiunk?

- Raoul?

- Ő.

- Úgy látszik, örökölte apjának, Athosnak, az ügyességét és gyámjának, Porthosnak, az erejét.

- És milyen alkalommal győződött meg erről?

- Hát, Istenem! Épp az elutazásom előtt való nap.

- Igazán?

- Igen. Kivégzés volt a Grève téren, és a kivégzés során zavargás támadt. Mi éppen benne voltunk a zavargás kellős közepében, s használnunk kellett a kardunkat. Raoul csodálatosan vágta ki magát.

- Ugyan! Hát mit csinált? - kérdezte Porthos.

- Először is kidobott egy embert az ablakon, mintha csak valami rongybaba lett volna.

- Ó, nagyszerű! - kiáltott fel Porthos.

- Aztán kardot rántott, és úgy szurkált maga körül, mint mi tettük ifjúságunk szép napjaiban.

- És milyen alkalomból tört ki a zavargás? - kérdezte Porthos.

D'Artagnan Aramis arcát figyelte, s Porthos kérdésére a legteljesebb közömbösséget látta rajta.

- Hát - mondta D'Artagnan, és Aramisra nézett -, abból az alkalomból, hogy két adóbérlővel a király visszafizettette azt, amit elraboltak; Fouquet úr két barátját felakasztották.

A püspök alig észrevehetőleg ráncolta szemöldökét, amivel elárulta, hogy mindent hallott.

- Ejnye, ejnye - szólt Porthos. - És hogyan hívták Fouquet úrnak ezt a két barátját?

- D'Eymeris és Lyodot - felelte D'Artagnan. - Ismeri a nevüket? - kérdezte Aramistól.

- Nem - szólt kicsinylőn a püspök -, a nevük szerint afféle pénzemberek lehettek.

- Úgy van.

- A csudát! Fouquet úr eltúrta, hogy barátait felakasszák? - kiáltott fel Porthos.

- Miért ne? - szólt Aramis.

- Hát, mert azt hiszem...

- A szerencsétleneket a király parancsára akasztották fel. Márpedig Fouquet úr, ha pénzügyi főintendáns is, úgy gondolom, nem ura életnek-halálnak.

- Mindegy - mormogta Porthos -, a Fouquet úr helyében én...

Aramis megérezte, hogy Porthos valami ügyetlenséget fog mondani. Elvágta gyorsan a társalgás fonalát:

- Nézze, kedves D'Artagnan - mondta -, eleget beszéltünk már másokról, beszéljünk kissé magáról is.

- De hát rólam már mindent tud, amit elmondhatnék. Épp ellenkezőleg, magáról beszéljünk, kedves Aramis.

- Mondtam már, kedves barátom, Aramisból nincs többé semmi sem bennem.

- D'Herblay abbéből sem?

- Belőle sem. Oly embert lát maga előtt, akinek Isten megfogta a kezét, és olyan helyre állította, amelyet nem remélhetett, nem is mert volna remélni.

- Isten? - kérdezte D'Artagnan.

- Isten.

- Ejnye, különös! Nekem azt mondták, hogy Fouquet úr.

- Ki mondta ezt? - szólt Aramis, s akaratának minden erejével sem tudta megakadályozni, hogy futó pirosság ne öntse el arcát.

- Bazin mondta, szavamra!

- Az ostoba!

- Nem mondom, hogy Bazin lángész, de tőle tudom, és csak az ő szavait ismétlem.

- Sohasem láttam Fouquet urat - felelte Aramis oly nyugodt és tiszta tekintettel, mint egy szűz leány, aki sohasem hazudott.

- De - felelte D'Artagnan - ha látta volna, sőt ismerné is, abban sem volna semmi rossz, mert hiszen Fouquet úr igen derék ember.

- Igazán?

- Nagy politikus.

Aramis közömbös kézmozdulattal felelt.

- Mindenható miniszter.

- Én csak a királytól és a pápától függök - felelt Aramis.

- A pokolba is! Ide hallgasson! Csak azért mondom így - szólt D'Artagnan a világ legnaivabb hangján -, mert ezen a vidéken mindenki Fouquet úrra esküszik. Az egész síkföld Fouquet úré, a sótermő mocsarak, amelyeket megvásároltam, Fouquet úréi; a sziget, amelyen Porthos topográfuskodik, Fouquet úré; a helyőrség Fouquet úré; a gályák Fouquet úréi. Bevallom hát, csöppet sem csodálkoztam volna, ha maga is, vagyis inkább egyházmegyéje, Fouquet úr kegyurasága alá tartoznék. Igaz, hogy Fouquet kiskirály, de azért oly hatalmas, mint maga a király.

- Hála Istennek, felettem nincsen semmi kegyuraság, nem tartozom senkihez, a magam ura vagyok - felelte Aramis, s az egész beszélgetés alatt nagy figyelemmel kísérte D'Artagnan minden mozdulatát, Porthos minden szemrebbenését.

De D'Artagnan kifürkészhetetlen maradt, Porthos pedig meg se moccant. Az ügyesen irányzott szúrásokat ügyes ellenfél védte ki; egyik sem ért elevent.

Mindazonáltal valamennyien érezték ennek a szópárbajnak a kimerítő voltát, úgyhogy amikor bejelentették a vacsorát, mindenki nagy örömmel fogadta.

A vacsora megváltoztatta a társalgás menetét. Különbösen is, mind a két fél megértette, hogy a másik résen áll, és egyikük sem fog többet megtudni a másiktól.

Porthos az egész dologból semmit sem értett. Meg sem moccant, mert Aramis intett neki, hogy maradjon veszteg. A vacsorát tehát egyszerűen vacsorának tekintette. És ezzel Porthos teljesen meg is volt elégedve.

A vacsora tehát csodálatosan jól telt el.

D'Artagnan ragyogó jókedvében volt.

Aramis önmagát múlta felül szeretetreméltóságában.

Porthos oly étvágyal evett, mint a néhai Pelopsz.¹¹⁴

Háborúról, pénzügyekről, művészetéről s szerelemről folyt a szó.

114 Tantalosz lüdiai király fia.

Aramis megjátszotta, hogy D'Artagnan minden óvatos politikai célzása szerfölött meglepi. A meglepetéseknek ez a hosszú sora csak növelte D'Artagnan bizalmatlanságát, mint ahogy D'Artagnan bizalmatlansága fölkeltette Aramis gyanakvását.

Végül D'Artagnan szándékosan kiejtette Colbert nevét. Ezt a nagyagyút tartogatta legvégére.

- Ki az a Colbert? - kérdezte a püspök.

„Ördög és pokol! Ez már sok a jóból - mondta magában D'Artagnan -, legyünk résen, láncos teringettel! Legyünk résen!”

És azzal elmondott Colbert-ről részletesen mindent, amivel Aramis kíváncsiságát kielégíthette.

A vacsora, vagyis inkább a beszélgetés D'Artagnan és Aramis közt, elhúzódott hajnali egy óráig.

Pontban tíz órakor Porthos elaludt a székén, és álmában úgy zenélt, mint egy orgona.

Éjfélkor fölkeltették és aludni küldték.

- Hm! - mondta -, úgy látszik, elaludtam. Pedig nagyon érdekes volt, amiről beszélgettek.

Egy órakor Aramis elvezette D'Artagnant abba a szobába, amelyet rendelkezésére bocsátott: a püspöki palota legszebb szobája volt.

Aramis két inast állított D'Artagnan szolgálatára.

- Reggel nyolc órakor - mondta a püspök, mikor búcsút vett D'Artagnantól -, ha kedvére van, Porthossal együtt sétalovaglást teszünk a városban.

- Nyolc órakor? - szólt D'Artagnan. - Olyan későn?

- Énnekem, tudja, hétórai alvásra van szükségem - felelte Aramis.

- Rendben van.

- Jó éjszakát, kedves barátom!

Aramis barátságosan megölelte a testőrt.

D'Artagnan is elköszönt.

„Rendben van! - gondolta, amikor Aramis után bezáródott az ajtó. - Reggel öt órakor talpon leszek!”

Miután ezt elhatározta magában, lefeküdt, és úgy aludt, mint a bunda.

Amelyben Porthos kezd bosszankodni rajta, hogy D'Artagnannal jött

Alighogy D'Artagnan elfújta a gyertyáját, Aramis, aki ablaka függönyein keresztül leste, mikor lobban ki a testőr szobájában a láng, lábujjhegyen végigment a folyosón és belépett Porthoshoz.

Az óriás, aki már másfél órával előbb lefeküdt, édes álmát aludta a dunna pelyhes vánkosán. Az első álom édessége ömlött el rajta, amely állapotából őt sem vészharang, de még ágyúszó sem tudta fölriasztani; feje szelíden ringott, mint a lágyan himbálózó hajó. Egy perccel később Porthos már álmodott volna.

Szobájának ajtaja halkán kinyílt Aramis finom kezének gyöngéd nyomása alatt.

A püspök az alvó óriás felé közeledett. Vastag szőnyeg tette nesztelenné lépéseit; különben is, Porthos oly módon hortyogott, hogy minden más zajt elnyomott.

A püspök Porthos vállára tette kezét.

- Ébredjünk! - mondta. - Ébredjünk, kedves Porthosom!

Aramis hangja halkán és gyöngéden hangzott, de nemcsak felszólítás, hanem parancs is volt benne. Könnyedén érintette meg Porthost, de érintése veszélyt jelzett.

Porthos mély álmában is meghallotta Aramis hangját, és érezte keze nyomását.

Összerezzen.

- Ki van itt? - kérdezte az óriások bömbölő hangján.

- Pszt! Én vagyok - szólt Aramis.

- Maga az, kedves barátom! És mi az ördögért ébreszt fel?

- Mert azonnal útnak kell indulnia!

- Útnak kell indulnom?

- Igen.

- Hova?

- Párizsba.

Porthos felugrott, majd visszahuppant az ágyba, nagy, ijedt szemmel nézve Aramisra.

- Párizsba?

- Oda.

- Az száz mérföld.

- Száznég - helyesbítette a püspök.

- Jaj, Istenem - sóhajtott Porthos, és visszafeküdt, mint az iskolás gyermekek, akiket a nevelőnő költöget, és még szeretnének egy vagy két órát tovább aludni.

- Párizs innen lóháton harminc óra - mondta határozott hangon Aramis -, tudja, hogy közben jó váltó lovakat kap.

Porthos kinyújtotta egyik lábát, és nagyot nyögött.

- Gyorsan, gyorsan, kedves barátom - nógatta a püspök némi türelmetlenséggel.

Porthos kidugta egyik lábát az ágyból.

- Föltétlenül szükséges, hogy elinduljak?

- Föltétlenül szükséges.

Porthos talpra állt, és szobortermete alatt megremegett a padló és a falak.

- Pszt! Az Isten szerelmére, kedves Porthos! - mondta Aramis. - Még felkelt valakit álmából.

- Persze - felelte Porthos mennydörgő hangon. - Megfeledkeztem róla.

És ezt mondván, leejtette a földre, övével együtt, súlyos kardját, pisztolyait és erszényét, amelyből csengve-pengve kihullottak tallérjai.

Ez a zaj felforralta Aramis véréét, Porthosból pedig falrengető kacagást csalt ki.

- Ebadta, de fura dolog! - mondta ugyanazon dörgő hangon.

- Halkabban, Porthos, halkabban, kérem!

- Igaz.

És csakugyan félhanggal lejjebb eresztette hangját.

- Azon mulatok - szólt Porthos -, hogy micsoda fura dolog, hogy az ember akkor a leglassúbb, amikor sietni akar, és akkor a leglármásabb, ha csendes akar maradni.

- Valóban így van; de cáfoljuk meg a közmondást, Porthos: siessünk és hallgassunk.

- Láthatja, hogy a legjobb akarattal vigyázok - szólt Porthos, mialatt felhúzta térdnadrágját.

- Jól van, jól.

- Úgy látszik, sürgős a dolog?

- Több, mint sürgős, létkérdés, Porthos!

- Ejha!

- D'Artagnan kikérdezte magát, ugye?

- Engem!

- Belle-Isle-en?

- A legkevésbé sem!

- Biztos benne, Porthos?

- Hogy az ördögbe ne!

- Mégis lehetetlen. Emlékezzék csak jól vissza!

- D'Artagnan azt kérdezte tőlem, mit csinállok, erre azt feleltem: „topográfia”. Szerettem volna más szót mondani, azt amit maga használt egyszer.

- *Castrametatio*-t!¹¹⁵

- Azt, azt, de nem jutott eszembe.

- Annál jobb! Mit kérdezett még D'Artagnan?

- Hogy ki az a Gétard úr.

- Hát még?

115 Tábortan. (latinul)

- És hogy ki az a Jupenet úr?

- És nem látta véletlenül az erődítési tervünket?

- Dehogynem.

- Mi az ördög?

- De legyen nyugodt, a maga írását törlógumival eltüntettem. Lehetetlen kitalálnia, hogy maga volt szíves munkámban némi útmutatással szolgálni.

- De a barátunknak nagyon jó ám a szeme!

- Mitől fél?

- Attól félek, Porthos, hogy az egész dolgot fölfedezték. Nagy szerencsétlenséget kell tehát megelőznünk. Kiadtam a parancsot embereimnek, hogy minden kaput be kell zárni. D'Artagnan tehát nem mehet ki innen napfelkelte előtt. A maga lova föl van nyergelve. Lóháton eléri az első postaállomást, reggel öt órakor már tizenöt mérföld lesz a háta mögött. Jöjjön.

Aramis ekkor Porthosra darabonkint fölsegítette ruháját, úgy, hogy a legügyesebb szobainas se csinálhatta volna különben. Porthos, félig megzavarodva, félig kábultan az álmoasságtól, túrta, hogy csináljanak vele, amit akarnak, s közben nem győzött mentegegetőzni.

Amikor elkészült, Aramis kézen fogta és kivezette, óvatosan lépve a lépcsőkön, megakadályozva, hogy beleütközzék az ajtónyílásokba, úgy forgatva őt jobbra-balra, mintha Aramis volna az óriás, és Porthos a törpe.

Aramis volt a lélek, amely felhevítette és mozgásba hozta a lomha anyagot.

Az udvarban csakugyan felnyergelt ló várakozott.

Porthos nyeregbe ült.

Ekkor Aramis maga vezette át kantárszíjon a lovat az udvaron, amit felszóratott trágyával, nyilván azért, hogy elfojtsa a lépések zaját. Ugyanakkor befogta a ló orrlíát, hogy ne nyerítessen...

Amint aztán a külső kapuhoz értek, Aramis magához vonta Porthost, aki már-már elindult, szinte anélkül, hogy tudta volna, miért, és ezt súgta a fülébe:

- Most aztán, Porthos barátom, megállás nélkül, egészen Párizsig! Lóháton étkezzék, igyék, aludjék, de ne veszítsen el egy pillanatot sem!

- Rendben van, nem állok meg.

- Ezt a levelet adja át Fouquet úrnak, ha török-szakad. Holnap délelőtt kézhez kell kapnia.

- Megkapja.

- És egy dolgot tartson mindig szem előtt, kedves barátom.

- Mit?

- Azt, hogy a hercegi és *pairi* kinevezése érdekében siet olyan nagyon.

- Hohó - szólt Porthos csillogó szemmel -, akkor huszonnégy óra alatt teszem meg az utat.

- Próbálja meg.

- Most aztán eressze neki a lovat... Indulj, gyű, Góliát!

Aramis elengedte a ló orrát. Porthos megeresztette a kantárt, megsarkantyúzta lovát, s a feldühödött állat vad vágtában nekiiramodott az útnak.

Aramis, amennyire a sötétben lehetett, szemmel kísérte Porthost, mikor aztán elvesztette szem elől, visszatért az udvarba.

D'Artagnan szobájából semmi nesz nem hallatszott.

Az inas, akit örül állítottak ajtaja elé, nem látott világosságot, nem hallott semmi zajt.

Aramis gondosan becsukta a kaput, komornyikját aludni küldte, és maga is lefeküdt.

D'Artagnannak csakugyan sejtelve sem volt semmiről, és így azt hitte, hogy nyert ügye van, amikor reggel fél öt órakor felébredt.

Szaladt is, úgy ingben, az ablakhoz. Ablaka az udvarra nyílt. A nap épp fölkel.

Az udvar elhagyott volt, még a tyúkok se szálltak le ülőrúdjukról.

Az udvaron még egy árva szolgál se mutatkozott.

Minden ajtó zárva volt.

„Helyes - dünnyögte D'Artagnan -, tökéletes a nyugalom. Én ébredtem föl elsőnek a házban. Öltözködünk föl. Legalább ezen is túlleszünk.”

És D'Artagnan felöltözködött.

De ezúttal gondosan kerülte, hogy külseje oly polgárian szürke, sőt csaknem egyházas legyen, amilyen azelőtt volt. Értette a módját: karcsúbbra fűzte magát, katonásan gombolta be kabátját, nemezkalapját ferdén fölére csapta, úgyhogy megjelenése visszanyerte harcias jellegét, aminek hiánya annyira bizalmatlanná tette Aramist.

Amint ez sikerült, élt is vele, vagy legalábbis úgy tett, mintha fesztelenül viselkedne házigazdájával szemben, és váratlanul a szobájában termett.

Aramis aludt, vagy úgy tett, mintha aludnék.

Egy nagy könyv nyitottan hevert éjszakai pulpitusán, fölötte égett még a gyertya az ezüsttartóban. D'Artagnan szemében mindez azt bizonyította, hogy a püspök ártatlanul töltötte el az éjszakát, és jó szándékkal eltelve ébred majd.

A testőr a püspökkel szemben pontosan úgy járt el, mint az imént a püspök Porthossal.

A vállára tette a kezét.

Aramis minden valószínűség szerint színlelte az alvást, mert ahelyett, hogy fölébredt volna az első érintésre, lévén könnyű az álma, tűrte, hogy D'Artagnan többször is megrázza.

- Nicsak! Maga az? - szólt kinyújtózva. - Mily kellemes meglepetés! Szavamra, álmomban elfelejtettem azt a szerencsét, hogy a vendégem. Hány óra?

- Nem tudom - mondta D'Artagnan kissé zavartan -, korán van, azt hiszem. De hát, tudja, még a katonaságnál megszoktam, hogy a nappal együtt kelek, és ennek a szokásnak ma is rabja vagyok.

- Kívánja talán, hogy mindjárt ki is lovagoljunk? - kérdezte Aramis. - Még túl korán van, azt hiszem.

- Úgy legyen, ahogy maga kívánja.

- Azt hittem, abban állapodtunk meg, hogy csak nyolc órakor ülünk nyeregbe.

- Lehet, de én annyira vágytam már magát látni, hogy így szóltam magamhoz: mennél hamarabb, annál jobb.

- És mi lesz az én hétórai alvásommal? - kérdezte Aramis. - Vigyázzon, mert nekem kell az a hét óra, és ami hiányzik belőle, azt ki kell pótolnom.

- Úgy emlékszem, azelőtt nem aludt ennyit, kedves barátom. Heves volt a vére, és sohasem lehetett ágyban találni, legalább a saját ágyában nem.

- Talán épp ez az oka, hogy most annál többet szeretek az ágyban tölteni.

- De azért vallja meg, nem azért tűzte ki nyolc órára a találkozásunkat, hogy eleget aludhasson?

- Félek, ki fog nevetni, ha megmondom az igazságot.

- Csak mondja bátran.

- Hát, tudja, reggel hat órától nyolc óráig az ájtatosságaimat szoktam végezni.

- Ájtatosságait?

- Úgy van.

- Nem hittem volna, hogy egy püspök ilyen szigorú lelkigyakorlatokat végez.

- A püspöknek, kedves barátom, sokkal többet kell adnia a látszatra, mint az egyszerű lelkésznek.

- Láncos teringettel! Végre hallok oly szót is, Aramis, amely kibékít nagyméltósággal. A látszat! Ez már testőri szó. Ez már tetszik nekem. Éljen a látszat, Aramis!

- Ne ünnepelje ezt a szavamat, D'Artagnan, inkább bocsássa meg nekem. Nagyon világi szó ez, véletlenül ejtettem ki.

- Szóval azt akarja, hogy magára hagyjam?

- Szükségem van az elmélkedésre, kedves barátom.

- Jó! Magára hagyom, de kérem, a pogány D'Artagnan kedvéért lehetőleg rövidítse meg. Szomjúhozom a szavára.

- Hát jó, D'Artagnan, megígérem, hogy másfél óra múlva...

- Másfél óráig tart az ájtatossága? Ugyan, kedves barátom, szabja szűkebbre az időt, adja már egy kicsit olcsóbban!

Aramis felnevetett.

- Mindig elragadó, mindig ifjú, mindig jókedvű! - szólt. - Úgy látszik, azért jött egyházmegyémbe, hogy összeveszítsen az isteni hatalommal.

- Hát persze!

- És jól tudja, hogy sohasem tudtam ellenállni szórakoztató társaságának. Maga miatt veszélyben forog az üdvösségem, D'Artagnan.

D'Artagnan összeszorította ajkát:

- Jó - mondta -, magamra vállalom a bűnét. Vessen gyorsan egy egyszerű keresztényi keresztet, mondjon el gyorsan egy *Pater*-t, és lovagoljunk ki.

- Pszt! - szólt Aramis. - Nem vagyunk egyedül, hallom, hogy idegenek jönnek fel hozzám.

- Hát küldje el őket.

- Lehetetlen. Még tegnap találkoztam nekik: az egyik a jezsuita kollégium igazgatója, a másik a dominikánus rendfőnök.

- Szóval a vezérkara.

- Mit csinál addig?

- Fölkeltem Porthost, és az ő társaságában megvárom, míg végez a tárgyalásaival.

Aramisnak egy arcizma sem rándult, szeme se rebtent, mozdulatai és szavai se lettek gyorsabbak.

- Hát menjen - mondta.

D'Artagnan az ajtó felé indult.

- Igaz is, tudja-e, melyik szobában lakik Porthos? - kérdezte Aramis.

- Nem, de majd megtudakolom.

- Menjen a folyosóra, és nyissa ki a bal oldali második ajtót.

- Köszönöm! A viszontlátásra!

És D'Artagnan elindult abban az irányban, amelyet Aramis megjelölt.

Tíz perc se telt belé, és visszajött.

Aramis ott ült a dominikánus rendfőnök és a jezsuita kollégium igazgatója között, pontosan abban a helyzetben, ahogyan valaha D'Artagnan rátalált a crévecoeuri kocsmában.¹¹⁶

A társaságtól nem hökkent vissza a testőr.

- Mi baj? - kérdezte nyugodtan Aramis. - Úgy látom, valamit mondani akar nekem, kedves barátom!

- Csak azt - felelte D'Artagnan és merőn Aramisra nézett -, hogy Porthos nincs a szobájában.

- Ejnye - szólt Aramis nyugodtan -, biztos benne?

- Hogy a pokolba ne! Most jövök a szobájából!

- Hát hol lehet vajon?

- Épp ezt kérdelem én is.

- Nem tudakozódott felőle?

- Dehogynem.

- És mit tudott meg?

- Hogy Porthos gyakran szokott szó nélkül eltávozni reggel, és most is valószínűleg elment.

- És maga erre mit csinált?

- Elmentem az istállóba - felelte közömbös hangon D'Artagnan.

- Miért?

- Hogy lássam, Porthos lóháton ment-e el.

- És? - kérdezte a püspök.

- Hát, egy ló hiányzik az istállóból, az ötödik számú ló, a Góliát.

116 Lásd A három testőr, 26. fejezet.

Az egész beszélgetés alatt, mint sejthetjük, a testőr némiképpen színlelt nyugalommal, Aramis ellenben roppant nyájasan viselkedett.

- Ó, már értem, mi van emögött - mondta Aramis egy pillanatnyi gondolkodás után. - Porthos alkalmasint kilovagolt, hogy valami meglepetésben részesítsen bennünket.

- Meglepetésben?

- Úgy van. Az a csatorna, amely Vannes-tól a tengerig nyúlik, gazdag makkrécében és szalonkában. Porthos nagyon szeret ezekre a madarakra vadászni. Biztosan zsákmányul ejt vagy egy tucatot, és elhozza ebédre.

- Gondolja? - kérdezte D'Artagnan.

- Biztos vagyok benne. Hát hová ment volna különben? Fogadok, hogy puskát vitt magával.

- Meglehet - szolt D'Artagnan.

- Ajánlok valamit, kedves barátom; üljön lóra és próbálja utolérni Porthost.

- Igaza van - szolt D'Artagnan -, megyek is.

- Akarja, hogy elkísértessem?

- Nem, köszönöm. Porthost könnyű felismerni. Majd tudakozódni fogok.

- Vissz magával puskát?

- Köszönöm.

- Nyergeltesse fel azt a lovat, amelyiket akarja.

- Azt a lovat szeretném, melyen Belle-Isle-ről jöttem.

- Rendben van. Tekintse olybá házamat, mintha a magáé volna.

Aramis csöngetett, és parancsot adott, hogy nyergeljék fel azt a lovat, amelyet D'Artagnan kiválaszt.

D'Artagnan követte a szolgát, aki a parancs végrehajtásával volt megbízva.

Amint az istálló ajtajához értek, a szolga előzékenyen félreállt, hogy utat engedjen D'Artagnannak.

Ebben a pillanatban tekintete találkozott gazdája pillantásával. Az értelmes kém, akit D'Artagnan mellé rendelték, egyetlen szemvillanásból megértette, mit kell csinálnia.

D'Artagnan lóra szállt. Aramis hallotta a ló dobogását a kövezeten.

Egy perc múlva a szolga visszatért.

- Mi újság? - kérdezte a püspök.

- Monsignore, az az úr a csatorna mentén halad, a tenger irányában - felelte a szolga.

- Nagyon jó! - mondta Aramis.

D'Artagnan csakugyan teljesen gyanútlanul az óceán felé lovagolt, abban a reményben, hogy a síkföldön vagy a tengerparton megpillantja majd Porthos óriási alakját.

D'Artagnan makacsul minden pocsolyában a lópaták nyomát vélte felfedezni.

Néha úgy rémlett neki, mintha puskaropogást hallana.

Három óra hosszáig tartott ez az illúziója.

Két óra hosszáig Porthos nyomát kereste.

A harmadik órában visszatért a püspök házába.

„Valószínűleg elkerültük egymást - gondolta -, és Porthos már Aramisszal együtt várja, hogy visszatérjek.”

D'Artagnan tévedett. Porthost a püspöki palotában éppúgy nem találta meg, mint az imént a csatorna mentén.

Aramis már várt rá, fenn a lépcsőn, kétségbeesett arccal.

- Nem érték utol, kedves D'Artagnanom? - kiáltotta már messziről, amikor észrevette a testőrt.

- Nem, talán valakit utánam nyargaltatott?

- Vigasztalhatatlan vagyok, kedves barátom, hogy hiába tétettem meg magával az utat, de hét óra felé megjelent nálam a Szent Paterne alamizsnása, és elmondta, hogy találkozott Du Vallonnal; elutazott. Du Vallon senkit sem akart felébreszteni itt a palotában, és ezért az alamizsnás útján üzent meg nekem, hogy felhasználta a reggeli dagályt, és átugrott Belle-Isle-re, mert fél, hogy távollétében Gétard valami rossz tréfát csinál.

- De mondja csak, a Góliát nemigen tehettem meg a négy tengeri mérföldnyi utat?

- Van az hat mérföld is - szólt Aramis.

- Annál kevésbé.

- De kedves barátom - mondta a püspök finom mosollyal -, a Góliát az istállóban van, és állítom, hogy roppant boldog, mert Porthos nincs többé a hátán.

A lovat csakugyan visszahozták a postaállomásra; Aramis, akinek figyelmét semmilyen részlet nem kerülte el, erről is gondoskodott.

D'Artagnan roppant elégedettnek látszott a magyarázattal.

Most kezdte igazán azt a színjátszó szerepet, amely gyanakvásából fakadt; gyanúja pedig mind mélyebb lett szívében.

A reggelit a jezsuita és Aramis közt költötte el; vele szemben ült a dominikánus rendfőnök, és D'Artagnan különösen a dominikánusra mosolygott, akinek széles, kövér arca tetszett neki.

A reggeli sokáig tartott és fényes volt. Kitűnő spanyol bor, pompás morbihani osztriga, a Loire torkolatából való remek halak, paimboeufi óriási garnélarák, és remek ízű fajdkakas voltak a lakoma gyöngyei.

D'Artagnan sokat evett és keveset ivott.

Aramis nem ivott semmit, illetve csak vizet ivott.

Étkezés után megszólalt D'Artagnan:

- Reggel följánlott nekem egy vadászfegyvert.

- Úgy van.

- Szeretném most kölcsönkérni.

- Vadászni akar?

- Amíg Porthos megjön, ez a legjobb, amit tehetek, azt hiszem.

- Válassza ki a fegyvertrófeumomból, amelyik tetszik.

- Elkísér?

- Sajnos, kedves barátom, szívesen mennék, de a püspököknek tiltva van a vadászat.

- Nem is tudtam! - mondta D'Artagnan.

- Különben is - folytatta Aramis - dolgom van délig.

- Szóval egyedül kell mennem? - kérdezte D'Artagnan.

- Sajnos, egyedül. De vacsorára aztán itt legyen!

- Lánchos teringette! Hát hogyan lennék itt, amikor magánál oly kitűnően be lehet lakni!

Erre D'Artagnan elbúcsúzott házigazdájától, elköszönt a vendégektől, és kiválasztott magának egy vadászfegyvert, de aztán nem vadászni ment, hanem egyenesen a kis vannes-i kikötőbe sietett.

Előbb hátranézett, hogy nem jön-e valaki a nyomában, de nem látott senkit.

Kibérelt huszonöt frankért egy kis halászhajót, és tengerre szállt fél tizenkettőkor, abban a meggyőződésben, hogy senki se követi.

Nem is követte senki, igaz. De egy jezsuita szerzetes, templomának harangtornyában, reggel óta egyebet se csinált, mint hogy pompás messzelátója segítségével figyelemmel kísérte D'Artagnan minden lépését.

Háromnegyed tizenkettőkor Aramis értesült róla, hogy D'Artagnan Belle-Isle felé hajózik.

Amint D'Artagnan hajója a sziget felé közeledett, a testőr mind figyelmesebben vizsgálta a partot. Igyekezett meglátni, akár a parton, akár az erődítések fölött, Porthos rikító színű ruháját és a könnyedén felhős égen kirajzolódó szoboralakját.

De hiába kereste szemével Porthost. Partra szállt, anélkül, hogy bármit is látott volna; az első katonától, akit megkérdezett, megtudta, hogy Du Vallon úr még mindig nem tért vissza Vannes-ból a szigetre.

D'Artagnan tehát pernyi idővesztés nélkül megparancsolta, hogy kis bárkája Sarzeau felé vegye útját.

Ismeretes, hogy a szél a nap különböző óráiban megfordul. A szél, amely eddig északnyugati irányban fújt, most délkeleti irányt vett. Tehát csaknem éppoly kedvező volt Sarzeau-ba való utazásra, mint az előbb a belle-isle-i útra. Három óra múlva D'Artagnan elérte a szárazföldet, és két óra alatt eljutott Vannes-ba.

Hogy ez alatt a gyors út alatt D'Artagnan milyen türelmetlen és dühös volt, erről csak a hajóhid tudna beszélni, amelyen három óra hosszáig topogott várakozó izgalmában.

D'Artagnan szinte egyetlen ugrással termett a rakpartról, ahol partra szállt, a püspöki palota előtt.

Arra számított, hogy gyors visszatéréssel megrémíti Aramist. Szemére akarta vetni a püspöknek kétszínű szerepét; de némi önmérsékléssel, de elég szellemesen, hogy éreztesse Aramisszal viselkedésének minden következményét, és kicsikarja belőle titkának egy részét.

Végül azt is remélte, hogy nyelvének ügyes forgatásával, ahogyan szuronyrohammal a legkönnyebb bevenni egy várfokot, kicsikarhat a titokzatos Aramisból valamiféle nyilatkozatot.

Ám a püspöki palota előcsarnokában összefutott Aramis belső inasával, aki bamba mosolygással állta el útját.

- Hol a püspök? - ordította D'Artagnan, és kezével igyekezett félretolni az inast.

Az inas megingott, aztán visszanyerte nyugalma.

- Önagyméltósága? - kérdezte.

- Ó hát! Nem ismeresz meg, hülye?
 - Dehogynem: ön D'Artagnan lovag.
 - Hát akkor engedj utat.
 - Fölösleges fáradnia.
 - Miért fölösleges?
 - Mert a püspök úr őnagyméltósága nincs itthon.
 - Mi az? Őnagyméltósága nincs itthon? Hát hol van?
 - Elutazott.
 - Elutazott?
 - El.
 - Hova?
 - Nem tudom. De talán közli a lovag úrral.
 - Micsoda? Velem? Hogyan?
 - Ebben a levélben, amit ideadott, hogy adjam a lovag úr kezébe.
- És az inas levelet húzott ki zsebéből.
- Eh, hát add ide, mafla! - szólt D'Artagnan, és kiragadta az inas kezéből a levelet. - Hát persze, persze - mondta D'Artagnan, amikor elolvasta az első sort. - Ah, értem!

És halkán olvasta, amint következik:

Kedves barátom!

Roppant sürgős ügyben el kellett utaznom egyházmegyém egyik kerületébe. Reméltem, hogy még találkozni fogunk, mielőtt elutaznám, de ezt a reményemet teljesen elvesztettem, amikor arra gondoltam, hogy ön legalább két-három napig Belle-Isle-en lesz a mi kedves Porthosunkkal együtt.

Mulassanak jól, de vigyázzon, ne mondjon ellent Porthosnak, ha asztalhoz ülnek. Ez olyan tanács, amelyet Athosnak sem adtam volna annak idején, legszebb és legjobb éveiben.

Isten vele, kedves barátom, higgye meg, hogy roppantul sajnálom, hogy nem használhattam ki jobban és hosszabb ideig pompás társaságát.

- Ezer ördög és pokol! - kiáltott fel D'Artagnan. - Kijátszottak! Ó, micsoda hatemeletes ökör vagyok! De az nevet a legjobban, aki utoljára nevet. Ó! Becsaptak engem, mint valami ostoba majmot, amelyiknek lukas mogyorót adnak!

És miután hatalmas öklével orron vágta az egyre vigyorgó inast, elrohant a püspöki palotából.

A Furet, bármily kitűnő hátasló volt is, nem felelt meg a megváltozott körülményeknek.

D'Artagnan tehát a postai állomásra sietett, ott kiválasztott egy neki való lovat, és jó sarkantyúja és könnyed keze segítségével megtanította rá, hogy nem a szarvas a teremtés leggyorsabb futója.

Amelyben D'Artagnan száguld, Porthos hortyog és Aramis tanácsot ad

Harminc-harmincöt órával az imént elbeszélte események után, midőn Fouquet úr szokása szerint elzárkózott a világ elől saint-mandéi házának már bemutatott dolgozószobájában, egy hintó, amely elé négy gőzölgő, verejtékező ló volt fogva, gyors iramban behajtott a ház udvarára.

Erre a hintóra alkalmasint már vártak, mert három-négy inas máris rohant a hintó ajtajához, hogy felnyissák. Fouquet eközben felkelt íróasztalától, és az ablakhoz futott, a hintóból pedig ügyel-bajjal kikászálódott egy férfi, aki csak nehezen tudott lelépni a hágcsó három fokán, az inasok vállára támaszkodva.

Alighogy megmondta a nevét, az egyik inas, akinek a vállára az utas nem támaszkodott, a kastély feljárója felé rohant, és eltűnt az előcsarnokban.

Ez az ember sietett értesíteni gazdáját, de nem is kellett kopognia.

Fouquet úr már ott állt a küszöbön.

- A vannes-i püspök ónagyméltósága! - jelentette a lakáj.

- Jól van - felelte Fouquet.

Aztán a lépcsőház korlátja fölé hajolt, és látta, hogy Aramis éppen elindul fölfelé.

- Kedves barátom, már itt van! - mondta. - Milyen hamar megérkezett!

- Én vagyok, uram, de teljesen összetörve, holtra fáradva, amint látja.

- Ó, szegény drága barátom! - mondta Fouquet, és karját nyújtotta; Aramis rátámaszkodott, az inasok pedig tiszteletteljesen eltávoztak.

- Eh, szóra sem érdemes! - mondta Aramis. - Minthogy idején megjöttem. A fő, hogy itt vagyok.

- Mondja el gyorsan, mi történt - szólt Fouquet, becsukva kettejük mögött a dolgozószoba ajtaját.

- Négyszemközt vagyunk? - kérdezte Aramis.

- Négyszemközt.

- Senki se hallgathat ki bennünket? Senki se hallhatja, amit beszélünk?

- Legyen nyugodt.

- Du Vallon úr megérkezett?

- Meg.

- Átadta a leveletem?

- Át. Az ügy, látom, komoly, ha okvetlenül Párizsba kellett jönnie olyankor, amikor jelenléte oly fontos volna Vannes-ban.

- Igaza van, az ügy nagyon súlyos.

- Köszönöm, nagyon köszönöm! Miről van szó? De, az Isten szerelmére, mindenekelőtt térjen magához, kedves barátom, hiszen olyan sápadt, hogy megijeszti az embert.

- Beteg vagyok csakugyan, de kérem, ne törődjék velem. Du Vallon úr nem mondott semmit, amikor átadta a leveletem?

- Nem. Nagy zajt hallottam, az ablakhoz siettem; láttam, hogy a lépcsőfeljárát előtt egy márványlovas áll; lementem hozzá. Átnyújtotta a levelet, és lova abban a pillanatban felfordult.

- És Du Vallon?

- A lóval együtt ő is elvágódott. Fölemelték és bevitték egy szobába, én elolvastam a levelét, s föl akartam menni Du Vallon úrhoz, hogy bővebb híreket halljak, de ő olyan mélyen aludt, hogy lehetetlenség volt fölkelteni. Megsajnáltam, és kiadtam a rendeletet, hogy húzzák le a csizmáját és hagyják nyugodtan.

- Helyes. Most pedig elmondom, miről van szó, nagyméltóságú uram. Találkozott D'Artagnan úrral Párizsban, ugyebár?

- Természetesen; D'Artagnan igen szellemes, és helyén van a szíve, bár a mi két kedves barátunknak, Lyodot-nak és D'Eymeris-nek halálát okozta.

- Sajnos! Tudok róla. Tours-ban találkoztam a futárral, aki Gourville levelét és Pellisson sürgönyét hozta. Jól átgondolta az egész eseményt, uram?

- Igen.

- És megértette, hogy nyílt támadás volt szuverén hatalma ellen?

- Azt hiszi?

- Bizony, azt hiszem.

- Hát megvallom, nekem is ez a szomorú gondolatom támadt.

- Az Isten szerelmére kérem, ne legyen vak. Hallgasson meg... Most visszatérek D'Artagnan dolgára.

- Hallgatom.

- Milyen körülmények között találkozott D'Artagnannal?

- Pénzért jött hozzám.

- Milyen utalvánnyal?

- A király utalványával.

- Egyenesen a királyéval?

- Ófelsége maga írta alá.

- No látja! Hát D'Artagnan eljött Belle-Isle-re; álruhában, jószágigazgatónak adva ki magát, aki ura megbízásából sótermő földeket akar venni. D'Artagnannak azonban nincs más ura, mint a király, tehát mint a király megbízottja ment Belle-Isle-re. Ott beszélt Porthossal.

- Ki az a Porthos?

- Bocsánat. Du Vallon úrral találkozott Belle-Isle-en, és most már éppoly jól tudja, mint nagyméltóságod vagy én, hogy Belle-Isle meg van erősítve.

- És azt hiszi, hogy a király küldte D'Artagnant? - kérdezte Fouquet elgondolkodva.

- Holtbiztos.

- És D'Artagnan, mint a király embere, veszedelmes lehet ránk nézve?

- A lehető legveszedelmesebb.

- Tehát mégis jól ítélt meg az első szempillantásra.
 - Mennyiben?
 - Meg akartam a magam számára nyerni.
 - Ha D'Artagnant Franciaország legvitézesebb, legravaszabb és legügyesebb emberének tartja, akkor helyesen ítélte meg.
 - Szóval meg kell őt szereznünk a magunk számára, mindenáron!
 - D'Artagnant?
 - Nem gondolja?
 - Gondolom, csak hogy D'Artagnant nem szerezheti meg.
 - Miért nem?
 - Mert elszalasztottuk az idejét. D'Artagnan meghasonlott az udvarral, és ezt az alkalmat kellett volna megragadnunk. Azóta Angliában járt, hatalmas része volt az angol restaurációban, vagyont szerzett, és végül beállt a király szolgálatába. Ha pedig beállt a király szolgálatába, ez annyit jelent, hogy jól megfizetik érte.
 - Mi majd még jobban megfizetjük, ennyi az egész.
 - Ó, uram, engedje megjegyezni: D'Artagnan szótartó ember, és ha egyszer leköti szavát, nem szegi meg.
 - Tehát milyen következtetést von le ebből? - kérdezte Fouquet nyugtalanul.
 - Hogy ez idő szerint ki kell védenünk egy szörnyű csapást.
 - És hogyan védené ki?
 - Elmondom... D'Artagnan jelentést fog tenni a királynak küldetése eredményéről.
 - Ó, akkor van elég időnk, hogy elejét vegyük.
 - Hogyan?
 - Gondolom, hatalmasan megelőzte őt, nem?
 - Körülbelül tíz órával.
 - Nahát, tíz óra csak elég?...
- Aramis sápadtan nemet intett.
- Látja azokat a felhőket az égen, a fecskéket, amelyek a levegőt szelik? D'Artagnan gyorsabb, mint a felhő, gyorsabb, mint a madár, oly gyors, mint a szél.
 - Ne mondja!
 - Én mondom, hogy D'Artagnan emberfeletti ember. Nekem kortársam, és harmincöt év óta ismerem.
 - No és?
 - Hallgassa végig, kérem a számvetésemet: előreküldtem nagyméltóságodhoz Du Vallon urat, hajnali két órakor. Du Vallon úrnak tehát nyolcórai előnye volt előttem. Mikor érkezett meg ide Du Vallon úr?
 - Körülbelül négy órával ezelőtt.

- Amint látja, én négy órát hoztam be abból, amennyivel későbben indultam el Du Vallonnál, pedig Porthos remek lovas, és útjában nyolc lovat pusztított el, a tetemükre rátaláltam útközben. Én postai lovakon tettem meg ötven mérföldet, de köszvényem van, vesekövem, mit tudom én! A fáradtság engem halálosan kimerít. Pihenőt kellett tartanom Tours-ban. Azóta hintón robogtam, félholtan, zötykölődve, a kocsi hol jobbra, hol balra, hol hátra dobott-vetett, mert vadul száguldott velem a négy ló, de végre megérkeztem, és négyórai előnyt nyertem Porthos felett. De D'Artagnan súlya nem háromszáz font, mint Porthosé, nincs köszvénye és veseköve, mint nekem, D'Artagnan nem lovas, hanem valóságos kentaur. És ennél fogva D'Artagnan, aki akkor indult Belle-Isle-re, amikor én Párizs felé, mégis két órával utánam meg fog Párizsba érkezni.

- De hátha valami baleset éri.

- Baleset őt nem érheti.

- Hátha nem kapott jó lovat?

- Akkor maga fut, és gyorsabban, mint a lovak.

- Micsoda ember ez, jóságos Isten?

- Olyan ember, akit szeretek és csodálok. Szeretem, mert jó ember, nagy és becsületes ember. Csodálom, mert szememben az emberi erő és képesség csúcspontját jelenti, de bár szeretem és csodálom, félek tőle, és óvatos vagyok vele szemben. Összefoglalva tehát mondanivalómat: két óra múlva D'Artagnan itt lesz. Igyekezzünk megelőzni őt, siessen a Louvre-ba, beszéljen a királlyal, mielőtt D'Artagnan megérkezhetnék.

- És mit mondjak a királynak?

- Semmit. Ajándékozza oda neki... Belle-Isle-t.

- Ó, D'Herblay úr! D'Herblay úr! - kiáltott föl Fouquet. - Hány tervünket hiúsítaná meg egyszerre!

- Ha egy tervvel kudarcot vallunk, mindig akadhat más terv, amelyet sikerrel keresztülvihetünk! Ne essünk soha kétségbe, és most menjen, uram, siessen!...

- De a belle-isle-i helyőrséget oly nagyszerűen kiválogattuk, és a király azonnal ki fogja cserélni.

- Ez a helyőrség, uram, amikor Belle-Isle-re jött, a királyé volt. Ma nagyméltóságodé, s így lesz ez minden helyőrséggel kétheti birtokbavétel után. Nyugodjék bele, uram. Látja-e akadályát, hogy egy év múlva saját hadserege legyen, egy vagy két ezred helyett? Nem látja-e, hogy nagyméltóságodnak ez a mostani helyőrsége párthíveket szerez La Rochelle-ben, Nantes-ban, Bordeaux-ban, Toulouse-ban és mindenütt, ahova majd küldik? Menjen a királyhoz, uram, siessen, az idő múlik, és mialatt mi vesztegetjük az időt, D'Artagnan úgy repül az országúton, mint a nyíl.

- D'Herblay úr, minden egyes szava oly mag, amely termékeny talajra hull az én elmémbe. Megyek a Louvre-ba.

- Mégpedig rögtön, ugyebár?

- Csak annyi időre van szükségem, hogy más ruhát öltsek.

- Gondolja meg, hogy D'Artagnannak nem kell Saint-Mandén átmennie, hanem egyenesen a Louvre-ba siet: már csak egyórai előnyünk maradt.

- D'Artagnannak minden rendelkezésére állhat, csak az én angol lovaim nem. Huszonöt perc múlva a Louvre-ban vagyok.

És Fouquet percnyi idővesztés nélkül intézkedett indulása felől. Aramisnak csak annyi ideje volt, hogy ezt mondja:

- Jöjjön vissza oly gyorsan, mint ahogy a Louvre-ba ment, mert türelmetlenül várom.

Öt perc múlva a főintendáns Párizs felé repült.

Aramis megmutattatta magának azt a szobát, ahol Porthos aludt.

Fouquet dolgozószobájának küszöbén Pellissonba ütközött, aki megtudva, hogy Aramis megérkezett, otthagya irodáját, és tárt karokkal sietett üdvözlésére.

Aramis azzal a méltóságteljes barátsággal fogadta Pellisson tiszteletteljes, de meleg üdvözlését, amelyhez annyira értett. De a lépcsőn hirtelen megállt.

- Mit hallok odafennről? - kérdezte.

Csakugyan valami tompa bömbölés hallatszott az emeletről, olyasmi, mint amilyen az éhes tigrisé vagy a türelmetlen oroszláné.

- Ó, semmi baj - mondta Pellisson mosolyogva.

- De mégis?...

- Du Vallon úr hortyog.

- Igazán - szólt Aramis -, csak Porthos képes ekkora zajt csapni. Megengedi, ugye, Pellisson, hogy fölmenjek és érdeklődjem, nincs-e szüksége Porthosnak valamire?

- Hát maga megengedi-e nekem, hogy elkísérjem?

- Természetesen.

Mind a ketten bementek Porthoshoz.

Porthos ott feküdt az ágyon, arca inkább lilás volt, mint piros, szeme dagadt, szája tátva. A keblének legmélyebb üregeiből fakadó bömbölés megremegtette az ablaküvegeket. Arcának feszülő és domborúan faragott izmai, homlokára tapadó verejtékes haja, állának és vállának hatalmas emelkedése láttán némi csodálat fogta el a nézőt, ekkora emberi erő már félisteni jelenség.

Porthos herkulesi lábikrája és lába megdagadt, úgyhogy bőrcsizmája megrepedt. Óriási testének minden ereje valami kőszerű merevséggé feszült. Porthos éppannyira nem moccant meg, mint a fekvő gránitóriás az agrigentói síkon.¹¹⁷

Pellisson parancsára az egyik inas felvagdalta Porthos csizmáit, mert semmiféle emberi erővel másként nem lehetett lehúzni.

Már négy lakáj esett neki hasztalan húzva, mint a matrózok a hajócsiga kötelét.

Porthost még csak felébreszteniök sem sikerült.

A csizmáját tehát csikokban szedték le róla, és csizmatlan lába visszahullott az ágyra. Szétvagdalták ruháit is, fürdőbe vitték, egy óráig ott hagyták, aztán tiszta vászonruhába öltöztették, és befektették egy melegített ágyba, s mindezt annyi fáradsággal és kinnal, hogy még egy halott is felébredt volna tőle, Porthosnak ellenben a fél szeme sem nyílt ki, és hortyogó orgonája tovább zúgott fenségesen.

¹¹⁷ A hajdani (dél-szicíliai) görög város legnagyobb, i. e. 406-ban épült, Zeusznak szentelt temploma külső falán nyolcméteres kőóriások tartották a gerendázatot; egyikük, összerakva, ma is látható a romok között.

Aramis ellenben, lévén hideg és ideges alkatú, és hallatlan lelkierejével felruházva, dacolni akart a fáradtsággal, hogy Gourville-lal és Pellissonnal dolgozhasson, de ájultan hullott le egy székre, ahonnan aztán nem tudott felkelni.

A székről fölemelték, átvitték a szomszédos szobába, ágyba fektették, s az ágyban aztán megnyugodott izzó feje.

Amelyben Fouquet úr cselekszik

Fouquet eközben a Louvre felé robogott angol lovaival.

A király épp együtt dolgozott Colbert-ral.

Egyszerre csak a király elgondolkodott. Az a két halálos ítélet, amelyet trónra lépésekor aláírt, néha visszatért emlékezetébe.

Két gyászfoltot látott nyitott szemmel, két vérfoltot, ha lehunyta szemét.

- Uram - szólt hirtelen az intendánshoz -, néha úgy tűnik föl előttem, hogy az a két ember, akit halálra ítéltetett, nem is volt olyan nagy bűnös.

- Felség, csak ki voltak szemelve az adóbérlők nyájából, amelyet meg kellett tizedelni.

- És ki szemelte ki őket?

- A szükség, felség - felelte hidegen Colbert.

- A szükség! Nagy szó! - mormogta a fiatal király.

- A szükség: istenség, felség.

- Azok ketten a főintendáns hívei voltak, ugye?

- Úgy van, felség. Fouquet úr barátai voltak, és életüket is odaadták volna érte.

- Adták is, uram - mondta a király.

- Igaz, de szerencsére hiábavaló módon, ami nem volt szándékukban.

- Mennyi pénzt harácsolnak össze ezek az emberek?

- Körülbelül tízmilliót, ebből hatmillió visszatérült vagyonuk elkobzása révén.

- És ez a pénz az én pénztáramban van? - kérdezte a király némi iszonnal.

- Ott van, felség. Fouquet urat is fenyegette a vagyoneklobzás, de ezt elkerülte.

- Mire következtet ebből, Colbert úr?

- Arra, hogy Fouquet úr, aki egy csapat lázadót megszervezett, hogy barátait megmentse az akasztófa alól, alkalomadtán egy egész hadsereget fog szervezni, ha arról lesz szó, hogy a saját büntetésétől meneküljön meg.

A király olyan pillantást vetett bizalmasára, amelynek komor tüze a vihar villámára emlékeztet, olyan pillantást, amely hirtelen belevilágít a lelkiismeret legmélyebb háttérébe.

- Csodálkozom - mondta XIV. Lajos -, hogy nem közli velem, ha ilyesmit tesz fel Fouquet úrról.

- Mit közöljek, felség?

- Mindenekelőtt mondja meg világosan és szabatosan azt, amit magában gondol, Colbert úr.

- Miről?

- Fouquet úr magatartásáról.

- Véleményem szerint, felség, Fouquet úr nemcsak megkaparintani igyekszik minden pénzt, mint Mazarin úr tette, és így elvonja felségedtől hatalmának egy részét, hanem igyekszik megnyerni a maga számára mindazokat, kik barátai a könnyű életnek és gyönyörűségeknek, amit a léhűtők költészetnek neveznek, a politikusok pedig korrupciónak. Véleményem szerint, amikor Fouquet úr zsoldjába fogadja felséged alattvalóit, királyi előjogokat bitorol, és ha így folytatja, felségedet a gyöngé és jelentéktelen uralkodók sorába fogja visszaszorítani.

- Mi a neve az ilyen viselkedésnek, Colbert úr?

- Fouquet úr viselkedésének, felség?

- Igen.

- A neve: felségsértés.

- És mi történik a felségsértőkkel?

- Letartóztatják, törvény elé állítják és megbüntetik őket.

- Biztos benne, hogy Fouquet úr tervezi magában azt a büntetést, amelyet feltesz róla?

- Többet mondom, felség, már meg is kezdte tervének végrehajtását.

- Hát akkor visszatérek arra, amit már mondtam, Colbert úr.

- Mit mondott, felség?

- Adjon nekem tanácsot.

- Bocsánat, felség, de előbb még meg kell mondanom valamit.

- Mondja!

- Fouquet úr árulásának nyilvánvaló, érzékelhető, úgyszólván kézzel megtapintható bizonyítékával szolgálhatok.

- És mi az?

- Most tudtam meg, hogy Fouquet úr megerősíteti Belle-Isle-en-Mert.

- Igazán?

- Úgy van felség.

- Biztos benne?

- Teljesen. Tudja-e felséged, hogy katonák vannak Belle-Isle-en?

- Nem tudok róla, szavamra. Hát maga?

- Én se tudok róla, felség, tehát szerettem volna ajánlani felségednek, hogy küldjön valakit Belle-Isle-be.

- De kit?

- Például engem.

- És mit csinálna maga Belle-Isle-en?

- Tájékozódna, igaz-e, hogy a régi hűbéres főurak mintájára Fouquet úr lőrészeket vágat a falba?

- S mi célja volna az ilyen erődítésnek?

- Hogy egy nap védekezhessék királya ellen.

- De ha így van a dolog, Colbert úr - mondta Lajos -, azonnal meg kell tenni, amit mondott: le kell tartóztatni Fouquet urat.

- Lehetetlenség!

- Azt hiszem, mondtam már, hogy az én szolgálatomban ez a szó el van törölve.

- Bár felséged szolgálatában vagyok, azért Fouquet úr még mindig a főintendáns.

- No és?

- Következésképp és állásánál fogva, ha nincs is mellette az egész parlament, megnyerte magának az egész hadsereget a bőkezűségével, az egész irodalmat a mecénáskodásával, az egész nemességet az ajándékaival.

- Ez tehát azt jelenti, hogy nem tehetek semmit Fouquet ellen?

- Egyáltalán semmit, legalábbis e percben nem.

- Colbert úr, tanácsai nagyon meddők.

- Ó nem, felség, mert nemcsak a veszedelmet akarom megmutatni felségednek.

- Hát beszéljen! Hogyan lehetne aláásni azt a kolosszust, akit Fouquet úrnak hívnak? Hadd hallom.

És a király keserűen felnevetett.

- Fouquet a pénz segítségével lett naggyá, győzze le tehát felséged a pénz segítségével.

- Felmentsem az állásából?

- Rossz módszer.

- Melyik a jó módszer?

- Már mondtam: tegye őt tönkre felséged.

- De hogyan?

- Alkalomban nem lesz hiány, ragadjon meg felséged minden kínálkozó alkalmat.

- Mondjon csak egyet is.

- Mindjárt itt van egy: Monsieur ő királyi fensége meg fog házasodni, és nászünnepeét nagy-szerűen kell megülni. Ez kitűnő alkalom, hogy felséged egymilliót kérjen Fouquet úrtól; aki szemhunyorítás nélkül fizet ki húszezer frankot, amikor csak ötezerrel tartozik, könnyű kézzel megragadja ezt a milliót, ha felséged kéri.

- Helyes, kérni fogom - szólta XIV. Lajos.

- Ha felséged aláírja a rendelkezést, magam megyek fölvenni a pénzt.

És Colbert a király elé tett egy papirosívet, és átnyújtotta a tollat.

Ebben a pillanatban az ajtónálló kitárta az ajtót és bejelentette a főintendánst.

Lajos elsápadt.

Colbert kiejtette kezéből a tollat, és eloldalgott a király mellől, aki fölé, mint rossz szelleme, már kiterjesztette fekete szárnyát.

A főintendáns igazi udvaronc módján lépett be, vagyis egyetlen pillantással fölmérve a helyzetet.

Ez a helyzet egyáltalán nem volt megnyugtató Fouquet-ra nézve, bármennyire tudatában is volt erejének, Colbert kis fekete szeme, amelyet a gyűlölet kitágított, és XIV. Lajos világos szeme, amely most haragtól lobogott, fenyegető veszedelemre figyelmeztette.

Az udvaroncok az udvari pletykákkal szemben olyanok, mint a vén katonák, akik a szél zúgása és a lomb susogása közepett is meghallják egy távolban menetelő hadsereg lépéseit; ha nagyon odafigyelnek, még azt is meg tudják mondani, hány ember lépései hallatszanak, hány fegyver csörög, hány ágyú kereke dübörög.

Fouquet-t az érkezését fogadó mély csend figyelmeztette, hogy nagy veszedelem fenyegeti.

A király időt engedett neki, hogy előrejöjjön a terem közepéig. Mint szemérmes serdülő ifjú, a király úgy érezte, hogy ez idő szerint nem tehet mást. Fouquet vakmerően megragadta az alkalmat.

- Felsőges uram - szólt Fouquet -, türelmetlen vártam, hogy felségeddel beszélhessek.

- És miért? - kérdezte Lajos.

- Mert jó hírt hozok felségednek.

Colbert, eltekintve Fouquet személyes nagyságától és nagy szívtől, sok tekintetben hasonlított hozzá. Éppoly éles eszű, éppoly jó emberismerő volt. Azután éppúgy megvolt az ereje, hogy összehúzza magát, ami által a képmutatók időt nyernek, hogy átgondolják a helyzetet, és erőt gyűjtve megint felpattanhassanak.

Colbert megsejtette, hogy Fouquet elébe megy a csapásnak, amelyet ő akar rámérni, szeme felcsillant.

- Miféle jó hírt? - kérdezte a király.

Fouquet letett a király asztalára egy összegöngyölgetett nagy ívet.

- Felsőges uram, kegyeskedjék egy pillantást vetni erre a munkára - mondta Fouquet.

A király lassan kitekergette a papírgöngyöleget.

- Valami tervrajz? - kérdezte.

- Úgy van, felség.

- És miféle tervrajz?

- Egy új erődé, felség.

- Ej, Fouquet úr - szólt a király -, tehát taktikával és stratégiával is foglalkozik?

- Mindennel foglalkozom, ami hasznára lehet felséged uralkodásának - felelte Fouquet.

- Szép képek! - mondta a király, és nézegette a tervrajzot.

- Felsőged kétségkívül megérti a tervrajzot - szólt Fouquet, és a papiros fölé hajolt -, ez itt az erődfalak vonala, ezek itten az egyes erődök, és emitt vannak az előretolt sáncok.

- Hát ez itt mi, uram?

- A tenger.

- Körös-körül tenger?

- Úgy van, felség.

- És micsoda erőd az, amelynek a tervrajzát most elém tette?

- Belle-Isle-en-Mer, felség - felelte Fouquet egyszerűen.

Erre a helynévre Colbert olyan heves mozdulatot tett, hogy a király visszafordult feléje, hogy mérsékletre intse.

Fouquet urat egyáltalán nem izgatta se Colbert heves mozdulata, se a király intése.

- Tehát megerősítette Belle-Isle-t, uram? - szólt Lajos.

- Megerősítettem, felség, és most itt hozom felségednek az építés költségvetését és számláit - felelte Fouquet. - Egymillió-hatszáz ezer frankot fizettem érte.

- Mivégre? - vetette ellene hidegen Lajos, akit erre a kérdésre Colbert gyűlöletteljes pillantása készített.

- Egészen egyszerű, könnyen érthető célból - felelte Fouquet. - Felséged feszült viszonyban van Nagy-Britanniával.

- Igaz, de II. Károly király restaurációja óta szövetségben vagyok vele.

- Csak egy hónap óta, felséges uram, mint felséged is megállapította. Csakhogy Belle-Isle megerősítését már hat hónappal ezelőtt megkezdték.

- Tehát most feleslegessé lett.

- Felség, az erődök sohasem feleslegesek. Én megerősítettem Belle-Isle-t. Monk és Lambert, valamint a mindenféle londoni polgárok ellen, akik katonásdit játszottak. Belle-Isle most kitűnő erőd lesz a hollandokkal szemben, akiknek vagy Anglia, vagy felséged előbb-utóbb úgymint fog üzenni.

A király megint elhallgatott, és lopva Colbert-ra pillantott.

- Belle-Isle - szólalt meg újra -, azt hiszem, az öné, Fouquet úr?

- Nem, felséges uram.

- Hát kié akkor?

- Felségedé.

Colbert erre a szóra úgy megrémült, mintha örvény nyílt volna meg a lába alatt.

Lajos megremegett bámulatában, akár Fouquet zsenialitását, akár királyhűségét illetve csodálata.

- Magyarázza meg jobban, kérem - mondta.

- Mi sem egyszerűbb, felség. Belle-Isle az én birtokom, és a saját pénzemből építettem át erődé. De minthogy semmi a világon nem akadályozhatja meg, hogy az ország egyik alattvalója királyát szerény ajándékkal lepje meg, én felajánlom felségednek birtokomat, csak a haszonélvezetét kérem. Belle-Isle fontos harcászati pont, és csak a királyé lehet, felséged ezentúl biztos őrséget tarthat Belle-Isle-en.

Colbert csaknem hanyatt vágódott a síkos parketton. Hogy el ne essék, meg kellett kapaszkodnia a faburkolat pillérében.

- Ezzel a tettel bev bizonyította, hogy igen kitűnő hadászati ismeretei vannak, uram - mondta XIV. Lajos.

- Felség, a kezdeményezés nem az én érdemem - felelte Fouquet; - sok tiszttel beszéltem, ők tanácsolták így. Magát az erődítés tervét is egy igen kitűnő nevű mérnök készítette.

- Mi a neve? - kérdezte Lajos.

- Du Vallon úr.

- Du Vallon úr? - szólt Lajos. - Nem ismerem. Mégiscsak bosszantó, Colbert úr - folytatta a király -, hogy nem ismerem azokat a tehetséges embereket, akik díszére válnak királtságomnak.

És ezekkel a szavakkal a király Colbert felé fordult.

Az intendáns villámsújtottan állt helyén, homlokáról veríték csurgott, egyetlen szó sem jött ajkára, hihetetlen kinszenvedést élt át.

- Jegyezze meg ezt a nevet - tette hozzá XIV. Lajos.

Colbert meghajolt, arca sápadtabb volt, mint kezelőjének flandriai csipkéje.

Fouquet folytatta:

- A kőművesmunkához római masztiksot használtunk, ezt az építészek az ókorból fennmaradt feljegyzések alapján állították össze.

- És az ágyúk? - kérdezte Lajos.

- Ó, ez már felséged dolga. Nekem nincs jogom, hogy ágyúkat állítsak fel a birtokomon, amíg felséged ki nem jelenti, hogy ez a birtok felségedé.

Lajos határozatlanul ingadozott a hatalmas Fouquet iránti gyűlölet, és a másik, a lesújtott ember iránti szánalom között, utóbbit mindenben Fouquet ellentétének érezte.

De királyi kötelességének tudata győzött emberi érzései felett.

Ujjával rámutatott a tervrajzra.

- Ennek a tervnek a végrehajtására bizonyosan sok pénzt adott ki? - kérdezte.

- Az összeg nagyságát már voltam bátor említeni felséged előtt.

- Mondja újra, mert elfelejtettem.

- Egymillió-hatszáz ezer frankba került.

- Egymillió-hatszáz ezer frankba! Milyen mérhetetlenül gazdag, Fouquet úr!

- Felséged a gazdag - mondta a főintendáns -, minthogy Belle-Isle felségedé.

- Úgy van, köszönöm. De bármily gazdag vagyok is, Fouquet úr...

A király nem folytatta tovább.

- Nos, felséges uram? - kérdezte a főintendáns.

- Még sincs mindig pénzem, amikor kellene.

- Felségednek?

- Nekem.

- Felségednek pénzre van szüksége?

- Például holnap is.

- Felséged lesz kegyes megmagyarázni, miért?

- A fivérem házasságra lép az angol király hűgával.

- No és... felséges uram?

- Nos, az ifjú hercegnőt olyan fogadtatásban kell részesíteni, amely méltó IV. Henrik unokájához.

- Ez csak természetes.
- Tehát szükségem van pénzre.
- Kétségkívül.
- Szükségem volna...

XIV. Lajos habozott. Az összeg, amit kérni akart, épp annyi volt, amennyit annak idején kénytelen volt megtagadni II. Károlytól.

A király Colbert felé fordult, mintha tőle várná, hogy kimondja az összeget.

- Szükségem volna holnap... - ismételte Lajos és Colbert-ra nézett.
- Egymillióra - mondta nyersen Colbert, örülve, hogy visszafizetheti Fouquet-nak a kölcsönt. Fouquet hátat fordított az intendánsnak, hogy a királyra figyeljen. Meg se fordult Colbert szavára, és várta, míg a király megismétli, helyesebben maga elé morogja:
- Egymillióra.
- Ó, felséges uram - szólt kicsinylőn Fouquet -, egymillióra! Mit csinál felséged egymillióval?
- Pedig én azt hiszem... - szólt XIV. Lajos.
- Ennyit költenek a legkisebb német herceg esküvőjére.
- Uram...

- Legalábbis kétmillióra van felségednek szüksége. Csak a lovak bele fognak kerülni ötszázezer frankba. Felséged engedelmével ma este egymillió-hatszáz ezer frankot fogok küldeni felségednek.

- Mit? - szólt a király. - Egymillió-hatszáz ezer frankot!
- Bocsánat, felség - felelte Fouquet, és vissza sem fordult Colbert felé -, tudom, hogy ehhez még négyszáz ezer frank hiányzik. De az intendáns úrnak - és itt hüvelykujjával a vállán keresztül Colbert felé bökött, aki a háta mögött sápadozott -, az intendáns úrnak a pénztárában... van kilencszáz ezer frankom.

A király hátrafordult és Colbert-ra nézett.

- De... - mondta Colbert.
- Ez az úr - folytatta Fouquet, és ekkor sem beszélt egyenesen Colbert-hoz -, ez az úr nyolc nappal ezelőtt kapott egymillió-hatszáz ezer frankot. Száz ezret kifizetett a testőröknek, hetvenötezeret a kórházaknak, huszonötezeret a svájci testőröknek, százharmincezeret fordított élelmiszerre, háromszázhatvan ezeret fegyverre, tízezeret apróbb kiadásokra. Mindezt összeadva, nem tévedek, ha kilencszáz ezer frank maradvánnyal számolok.

Fouquet most félig Colbert felé fordult, ahogyan a főnök szokott megvető módon tárgyalni alantasával.

- Legyen gondja rá, uram - mondta Colbert-nak -, hogy ez a kilencszáz ezer frank még ma este őfelsége kezében legyen aranyban.
- De - mondta a király - ez már kétmillió-ötszáz ezer frank!
- Felséges uram, az ötszáz ezer frank többlet jó lesz zsebpénznek a királyi herceg őfelsége számára. Tehát Colbert úr, ma este nyolc óra előtt ott legyen a pénz őfelségénél.

E szavak után Fouquet mélyen meghajolt a király előtt, és arccal a király felé, kihátrált, egyetlen pillantásra sem érdemesítve ellenségét, akinek félig-meddig kihúzta a méregfogát.

Colbert dühében flandriai csipkéit tépdeste, és véresre harapdálta ajkát.

Fouquet még a király dolgozószobájának kijáratához sem ért, amikor belépett az ajtónálló, elsurrant Fouquet mellett, és hangos szóval jelentette:

- Futár érkezett Bretagne-ból őfelségéhez.

„D’Herblay úrnak igaza volt - gondolta Fouquet, s kihúzta zsebóráját: - Egy óra ötvenöt perc! Épp ideje volt!”

Amelyben D'Artagnan végül mégis megkapja kapitányi kinevezését

Az olvasó előre tudja, hogy kit jelentett be az ajtónálló, mint Bretagne-ból érkező futárt.

A futárra könnyen rá lehetett ismerni.

D'Artagnan volt, poros ruhában, lángoló arccal, hajáról csöppekben hullt a veríték, a lába meg volt merevedve, úgyhogy alig bírta felemelni a lépcsőfokokra, melyeken véres sarkantyúja visszhangosan pengett.

Abban a pillanatban, amikor átlépte a küszöböt, megpillantotta a főintendánst.

Fouquet mosolyogva üdvözölte azt az embert, aki, ha egy órával hamarabb érkezik, a bukást vagy a halált jelentette volna számára.

D'Artagnan lelki jóságában és kimeríthetetlen testi erejében megőrzött annyi lélekjelenlétet, hogy most eszébe jutott, milyen kedvesen fogadta őt Fouquet, tehát üdvözölte a főintendánst, inkább jóakaratból és részvétből, mint tiszteletből.

D'Artagnan úgy érezte, hogy ajkára tolul az a szó, amelyet annyiszor hajtogattak Guise herceg előtt:

„Meneküljön!”

De ha kimondja, elárul egy ügyet; ha a király dolgozószobájában és az ajtónálló előtt mondja ki, csak a maga vesztét okozza, és nem ment meg senkit.

D'Artagnan tehát csak arra szorítkozott, hogy Fouquet-t némán üdvözölje, és belépett a királyhoz.

Ebben a percben a király két érzés közt ingadozott; meglepték Fouquet utolsó szavai, és örült D'Artagnan visszaérkezésének.

D'Artagnan nem volt ugyan udvaronc, de mégis oly biztos és gyors pillantása volt, mintha az lett volna.

Amikor belépett, leolvasta Colbert homlokáról a lesújtó megaláztatást.

D'Artagnan hallhatta még azokat a szavakat is, amelyeket a király mondott Colbert-nak;

- Ej ha, Colbert úr, tehát kilencszázezer frankkal tartozik a főintendatúrának?

Colbert nem tudta, mit feleljen, némán meghajolt.

Az egész jelenet bevésődött D'Artagnanba, szemén és fülén keresztül egyszerre.

XIV. Lajos első szava, amelyet testőréhez intézett, barátságos „jó napot” volt, mintha tüntetőleg kedves akart volna lenni az iménti rideg mondathoz képest.

Második mondatával a király elbocsátotta Colbert-t.

Colbert halálsápadtan és támolyogva ment ki a király dolgozószobájából, míg D'Artagnan vígan pödörgette a bajuszát.

- Ebben a fejetlenségben szívesen látom egyik hű emberemet - mondta a király, megcsodálva futárának ruháján a hadi piszkot és szennyet.

- Felsőleges uram - mondta D'Artagnan -, annyira sürgősnek éreztem jelentkezésemet a Louvreban, hogy bátorkodtam így megjelenni felséged előtt.

- Tehát rendkívül érdekes híreket hoz nekem, uram? - kérdezte a király mosolyogva.

- Felség, két szóval elmondhatom, amit tudok: Belle-Isle csodálatosan meg van erősítve, kettős várfala van, egy citadellája, két külön erődje, kikötőjében három kalózgálya horgonyoz, és parti ütegeiből csak az ágyú hiányzik.

- Mindezt tudom, uram - felelte a király.

- Hogyan? Felséged tudja mindezt? - szólt D'Artagnan, s meglepetésében szinte leesett az álla.

- Kezemen van Belle-Isle erősítésének terve - mondta a király.

- Felségednek megvan a vár tervrajza?...

- Itt van.

- Csakugyan, felséges uram - szólt D'Artagnan -, ez az a tervrajz, a párját Belle-Isle-en láttam. D'Artagnan homloka elkomorodott.

- Ó, értem! Felséged nem bízott meg egyedül bennem, és elküldött mást is - mondta szemrehányó hangon.

- Mindegy, uram, hogyan tudtam meg a dolgot, a fő, hogy tudom.

- Ez igaz, felség - mondta a testőr, s egyáltalán nem igyekezett elrejteni elégedetlenségét -, de engedje felséged megmondanom, nem volt érdemes annyit futkároztatnia, hússzor is kitennie csontjaimat az összezúzás veszélyének, ha itt ezzel a hírrel fogad. Felség, ha az ember nem bíz meg valakiben, vagy nem bíz benne eléggé, akkor nem alkalmazza.

És D'Artagnan katonásan dobbantott a lábával, amire csizmájáról véres por hullott le a padlóra.

A király csak nézte D'Artagnant, és magában örült első győzelmének.

- Uram - szólt Lajos egy perc múlva -, nemcsak ismerem Belle-Isle minden titkát, hanem azonfelül Belle-Isle az enyém!

- Rendben van, felség, rendben van. Egyebet nem is kérek - szólt D'Artagnan -, csak az elbocsátásomat.

- Az elbocsátását? - kérdezte a király. - Miért?

- Természetesen. Sokkal büszkébb vagyok, semhogy a király kenyerét ingyen egyem, vagy úgy, hogy nem szolgáltam meg tisztességgel. Kérem elbocsátásomat, felség!

- Hohó! - mondta a király.

- Felség, kérem az elbocsátásomat, különben önkényesen távozom.

- Nagyon haragszik?

- Van is miért, láncos teringette! Nyeregben ülök harminckét órán keresztül, éjjel-nappal loholok, robogok, gyorsaságban csodát teszek, megérkezem holtfáradtan, és erre kiderül, hogy másvalaki megelőzött. Eh, ostoba fickó vagyok! Kérem az elbocsátásomat, felség!

- D'Artagnan úr - mondta XIV. Lajos, és fehér kezét rátette a testőr kabátjának poros ujjára -, amit én az imént mondtam, egyáltalán nem változtat azon, amit ígértem. Szavamat adtam, szavamat tartom.

És a fiatal király egyenesen íróasztalához ment, kihúzta egyik fiókját, és kivett belőle egy négyrét hajtott papírosívet.

- Itt a testőrkapitányi kinevezése. Megérdemelte, D'Artagnan úr.

D'Artagnan gyorsan kibontotta az ívet, és kétszer is jól megnézte. Nem hitt a szemének.

- És ez a kapitányi kinevezés - folytatta a király - nemcsak belle-isle-i útjáért, hanem a Grève téren való bátor közbelépéséért is. Ott csakugyan hatalmas szolgálatot tett nekem.

- Ah, ah! - felelte D'Artagnan, és nagy önuralma ellenére is egészen a szeméig előntötte a pír -, hát erről is tud felséged?

- Igen, tudok róla.

A király a vesékbe látott és csalhatatlanul ítélte, ha valakinek a titkos gondolataiban kellett olvasnia.

- De valamit akar még mondani nekem - mondta a testőrnek -, és mégse mondja meg. Ej, hát legyen őszinte, uram, tudja, hiszen megmondtam egyszer s mindenkorra, hogy őszintének kell lennie velem.

- Hát, felséges uram, kimondom, ami a szívemet nyomja: jobban örülnék, ha testőrkapitányi kinevezésemet azért kaptam volna, hogy századom élén harcoltam, vagy hogy tüzerüteget vezényeltem, vagy hogy elfoglaltam egy várost, ennek szívesebben örültem volna, mint hogy felakasztattam két szerencsétlen embert.

- S igaz, amit mond?

- Miért gyanúsítana felséged színleléssel?

- Azért, mert nagyon jól ismerem, D'Artagnan úr: maga nem bánhatja meg, hogy érdekemben kardot rántott.

- Ebben téved, felséges uram, mégpedig nagyon. Igenis megbántam, hogy kardot rántottam, a következmények miatt, amelyekre tettem vezetett. Az a két szegény ember, akik az akasztófán elpusztultak, felség, nem voltak ellenségei sem felségednek, sem nekem, és még csak nem is védekeztek.

A király egy pillanatig hallgatott.

- És a társa, D'Artagnan úr, szintén megbánta tettét?

- Társam?

- A társa. Azt hiszem, nem volt egyedül.

- Egyedül? Hol?

- A Grève téren.

- Nem, felség, nem, nem voltam egyedül - mondta D'Artagnan, belepirulva a gondolatba, hogy a király azzal gyanúsíthatja: egyedül magának akarja megszerezni azt a dicsőséget is, ami Raoult illeti. - Hát, láncos teringette! Természetes, hogy nem voltam egyedül, vagy mint felséged mondja, társam is volt, mégpedig vitéz társam.

- Egy fiatalember?

- Egy fiatalember, felséges uram. De engedje meg felséged, hogy bókoljak azért, mert kívülről ismeri ezt az egész dolgot. Talán Colbert úr tett róla felségednek jelentést?

- Colbert úr csak jót mondott magáról, D'Artagnan úr, de meg is járja, ha mást mond.

- Ó, akkor boldog vagyok!

- De arról a fiataleberről is sok jót mondott.

- Jogosan - felelte a testőr.

- Szóval, úgy látszik, az a fiatalember valóságos hős - mondta XIV. Lajos, mindenáron ki akarva élezni azt az érzést, amit bosszúságnak vélt.

- Valóságos hős, úgy van, felség - mondta D'Artagnan, boldogan, hogy a király figyelmét Raoulra irányíthatja.

- Tudja a nevét?

- Hogyne.

- Tehát ismeri?

- Idestova huszonöt éve, felség.

- Hiszen az a fiatalember alig huszonöt éves! - kiáltott fel a király.

- Hát igen, felség, születése óta ismerem.

- Határozottan állítja?

- Felséges uram - mondta D'Artagnan -, felséged oly bizalmatlansággal kérdez ki engem, hogy nem ismerek rá felségedre. Colbert úr, aki felségedet ennyire beavatta a dologba, talán elfelejtette megmondani, hogy az a fiatalember legjobb barátom fia?

- Bragelonne vicomte?

- Ó bizony, felség. Bragelonne vicomte apja La Fère gróf, aki oly hatalmas segítséget nyújtott II. Károly királynak trónja visszaszerzésében. Ó, felség, Bragelonne hősök nemzetségéből származik.

- Bragelonne tehát fia annak a francia főúrnak, aki felkeresett engem, illetve Mazarint, hogy II. Károly angol király nevében felajánlja Anglia szövetségét?

- Ó az.

- És maga állítja, hogy ez a La Fère gróf vitéz ember?

- Felséges uram! La Fère olyan ember, aki többször rántott kardot felséged királyi atyjáért, mint ahány nap felséged áldott életében eddig eltelt.

Most XIV. Lajos volt az, aki ajkába harapott.

- Helyes, D'Artagnan úr, helyes!... És La Fère gróf a maga barátja?

- Idestova negyven év óta, felséges uram. Ebből láthatja felséged, hogy nem közelmúlt dolgokról beszélek.

- Örülne D'Artagnan úr, ha az ifjú Bragelonne-nal találkozhatnék?

- Boldog volnék, felség.

A király csöngetett. Egy ajtónálló jelent meg.

- Hívja ide Bragelonne urat - parancsolta a király.

- Ó, Bragelonne itt van? - kiáltott fel D'Artagnan.

- Ma itt van őrségen a Louvre-ban, Condé herceg nemesi századával.

Alighogy a király befejezte szavait, Raoul megjelent, és amikor megpillantotta D'Artagnant, olyan bájos mosoly jelent meg ajkán, amilyen csak az ifjúság sajátja.

- Rajta, rajta! - mondta bizalmas hangon D'Artagnan Raoulnak. - A király megengedi, hogy megölelj, de előbb mondj a felséges úrnak köszönetet.

Raoul oly bájosan hajolt meg, hogy Lajos király, akinek mindig tetszetek mások előnyös tulajdonságai, ha nem a király rovására nyilvánultak meg, megcsodálta szépségét, erejét és szerénységét.

- Vicomte - mondta a király, és Raoul felé fordult -, arra kértem Condé herceget, hogy engedje át magát nekem. Megkaptam a herceg válaszát. Ma reggel óta tehát az enyém. Condé herceg kitűnő feljebbvalója volt, de remélem, hogy a változás miatt nem lesz oka panaszra.

- Légy nyugodt, Raoul, a király jó ember - mondta D'Artagnan, aki megsejtette XIV. Lajos jellemét, és, természetesen kellő határok közt játszott a király hiúságával, mindig szeme előtt tartva az illendőséget, és olyankor is hízelgett, mikor látszólag gúnyolódott.

- Felséges uram - mondta ekkor Bragelonne kellemes hangon, és azzal a természetes és könnyed ékesszólásával, amelyet apjától örökölt -, felséges uram, én nem a mai naptól vagyok felségedé.

- Ó, tudom - felelte a király -, a Grève téren való szereplésére céloz. Azon a napon csakugyan engem szolgált.

- Felséges uram, nem is erre a napra célzok. Nem illenék emlékeztetnem felségedet csekély szolgálatomra, olyan kiváló ember jelenlétében, mint D'Artagnan úr. Én egy olyan eseményre céloztam, amely korszakos volt életemben, és tizenhat éves koromtól fogva felséged szolgálatába állított.

- Ejha! - mondta a király -, és milyen esemény az, hadd hallom.

- Parancsára. Amikor életemben először mentem a csatába, Condé herceg hadseregéhez csatlakozva, La Fère gróf elvitt Saint-Denis-be, ahol XIII. Lajos király földi maradványai a bazilika kriptájának mélyén várják utódját, akit Isten remélhetőleg csak évek hosszú sora múlva fog utánaküldeni. La Fère gróf megesketett engem a királyok hamvaira, hogy mindig a királyságot fogom szolgálni, amit felséged képvisel, felséged testesít meg, a királyság eszméjét fogom szolgálni gondolataimmal, szavaimmal és tetteimmel. Én megesküdtem, Isten és a halottak hallották eskümet. Tíz év óta, felség, nem volt olyan gyakran alkalmam királyhűségemről tanúságot tenni, mint ahányszor szerettem volna: én felséged katonája vagyok, semmi más, s amikor maga mellé rendel, nem az úr változott meg, akit szolgállok, hanem csak a beosztásom.

Raoul elhallgatott és meghajolt.

Rég nem szólt többé, de XIV. Lajos még egyre hallgatott.

- Láncos teringettel! - kiáltott fel D'Artagnan. - Szépen beszél a fiú, ugye, felséges uram? Hiába, jó fajta, nemesi fajta, felség!

- Úgy van - mormogta a király megindultan, de nem merve kimutatni megindultságát, nem lévén rá más oka, mint hogy egy különlegesen fennkölt jellemmel ismerkedett meg. - Úgy van, uram, igazat mondott; ahol eddig szolgált, mindenütt a királyé volt. De amikor most más beosztást kapott, olyan előléptetésre lesz kilátása, higgye meg, mint amilyenre méltó.

Raoul látta, hogy a király nem óhajt többet mondani. És azzal a tökéletes tapintattal, amely Bragelonne nagyszerű lelkét jellemezte, meghajolt és távozott.

- Van még valami mondanivalója, uram? - kérdezte a király, négyszemközt maradván D'Artagnannal.

- Igen, felség, és ezt a hírt tartogattam utolsóknak, mert szomorú és gyászba borítja az európai királyságokat.

- Mit akar velem közölni?

- Felséges uram, amikor keresztül utaztam Blois városán, egy hír, egy szomorú hír, amely a hercegi palotából érkezett, ütötte meg fületem.

- Megijeszt, D'Artagnan úr.

- Felség, a hírt egy udvari vadásztól hallottam, aki gyászfátyolt viselt a karján.

- Csak nem nagybátyám, Gaston orléans-i herceg?

- Felség, a herceg kilehelte lelkét.

- S engem nem értesítettek róla - kiáltott fel a király, mivel királyi érzékenységét bántotta, hogy a halálesetről nem kapott hírt.

- Ó, ne haragudjon érte, felség - szólt D'Artagnan. - A párizsi futárok és a világ valamennyi futárja sem jár oly gyorsan, mint felséged szolgája. A blois-i futár sem lesz itt két óra előtt, pedig ugyancsak siet, erről kezeskedem, tekintve, hogy csak Orléans-on túl tudtam utolérni.

- Gaston nagybátyám! - mormogta maga elé Lajos, és tenyerébe temette homlokát, ebbe a két szoba foglalva mindazt a sokféle ellentétes érzést, amelyet a herceg neve keltett benne.

- Hej, így van ez már ezen a világon, felség - mondta D'Artagnan filozofikusan, és mintegy felelve a király gondolatára. - A múlt elrepül.

- Igaz, uram, igaz, de megmarad nekünk, hála Istennek, a jövő, és rajta leszünk, hogy ne legyen nagyon sötét.

- Ebben a tekintetben teljesen rábízom magam felségedre - mondta a testőr, és meghajolt. - Most pedig...

- Igaz, meg is feledkeztem róla, hogy száztíz mérföldet tett meg. Menjen és vigyázzon magára, egyik legjobb katonámra, és ha majd kipihente magát jelentkezék nálam szolgálatra.

- Felséges uram, akár távol vagyok, akár jelen vagyok, mindig felséged szolgálatában állok.

D'Artagnan meghajolt és távozott.

Aztán mintha csak a szomszédos Fontainebleau-ból érkezett volna, nagyokat lépve végigsietett a Louvre udvarán, hogy fölkeresse Bragelonne-t.

A szerelmes ifjú és kedvese

A blois-i kastélyban viaszgyertyák égtek Orléans-i Gastonnak, a múlt utolsó képviselőjének holtteste körül; a város polgárai elkészítették a herceg sírfeliratát, amely egyáltalán nem volt dicshimnusz; az özvegy hercegné, már nem is emlékezve rá, hogy ifjúkorában annyira szerelmes volt ebbe az immár élettelenül kiterített férfiba, hogy miatta megszökött atyja házából, most a halottas teremtől alig húszlépésnyire a maga kis érdekeit és a gögjét csorbító apró áldozatokat latolgatta; másfajta érdekek és másfajta gögök hullámzottak a kastély minden kis zugában, ahová csak teremtett lélek bejutott.

Sem a lélekharangok kongása, sem a kántorok gyászdalai, sem a gyertyák lobogása a színes üvegeken át, sem a temetés előkészületei nem tudták lekötni annak a két személynek a figyelmét, aki a belső udvar egyik ablakánál állt; ezt az ablakot már ismerjük: egy olyan szobát világított meg, amely az úgynevezett melléklakosztályokhoz tartozott.

Egyébként derűsen sütött a nap, mert a napsugár láthatólag nem nagyon törődött a Franciaországot ért veszteséggel, fénye ráhullott az ifjú párra, előcsalta a virágok illatát, és vidámmá tette még a komor falakat is.

A két személy, akit annyira elfoglalt nem a herceg halála, hanem az a beszélgetés, amelyet a herceg halála következtében folytattak, a két személy egy ifjú hölgy és egy fiatalember volt.

A fiatalember huszonöt-huszonhat év körüli, alacsony, barna bőrű fiú volt, arca hol élénk, hol alattomos lett, alkalomadtán beszédesen villogtatta roppant nagy szemét, amelyre hosszú szempilla borult, széles mosolyra húzta nagy száját, megmutatva szép fogait, és hegyes álla, amelyet a természet rendkívüli mozgékonyssággal ruházott fel, néha szerelmesen közeledett beszélgetőtársa felé, aki, meg kell vallanunk, nem ugrott vissza mindig oly gyorsan, mint ahogy az illendőség és a jó erkölcs szigorú szabályai előírják.

A fiatal lányt már ismerjük, láttuk is ebben az ablakban, s akkor ugyancsak a nap aranyozta be; ez a leány sajtós keveréke volt a gyöngédségnek és megfontolásnak: búbajos volt, ha nevetett, és szép volt, ha elkomolyodott, de sietve meg kell jegyeznünk, hogy gyakrabban volt búbajos, mint szép.

Az ifjú pár alighanem épp csúcspontjára jutott félig gúnyos, félig komoly beszélgetésének.

- Nézze, Malicorne úr - mondta a leány -, beszéljünk talán egyszer már okosan is.

- Azt hiszi, Aure kisasszony, hogy ez olyan könnyen megy? - szólt a fiatalember. - Megtenni, amit az ember akar, ha nem teheti meg, amit lehet...

- No, most aztán szépen belezavarodott a mondókájába.

- Én?

- Maga bizony. Hagyja már abba ezt az ügyvédi okoskodást.

- Megint lehetetlent kíván. Ügyvédbojtár vagyok, Montalais kisasszony.

- Én pedig nemeskisasszony vagyok, Malicorne úr.

- Sajnos, ezt jól tudom, és kegyed elégszer a szememre lobbantja a kettőnk között lévő távolságot. Nem is mondok többé egy szót sem.

- Nem, nem lobbantom a szemére. Csak mondja el, amit akar, mondja már. Akarom!

- Jó, hát engedelmeskedem.

- No, hála Istennek!
 - Monsieur meghalt.
 - Igazán? Micsoda újság! És honnan hozta ezt a roppant érdekes hírt?
 - Orléans-ból jövök, kisasszony.
 - És ez az egyetlen hír, amit hozott?
 - Ó, dehogy... Azt is hírül adhatom, hogy Henriette angol hercegnő megérkezik, és megtartja esküvőjét a király öfelseje fivérével.
 - Ejnye, Malicorne, de kiállhatatlan ezekkel a múlt századbeli híreivel! Ha tovább is ilyen komolytalan lesz, kidobatom.
 - Ó, jaj!
 - Ki én, mert valósággal kétségbe ejt.
 - Nono, kisasszony, csak türelem!
 - Így akar érvényesülni. De jól tudom én, miért.
 - Mondja meg, és én őszintén igennel felelek, ha igaz.
 - Jól tudja, mennyire vágyom az udvarhölgyi állásra, amelyet ostoba fejjel magától kértem, maga pedig ugyancsak takarékoskodik a pártfogásával.
 - Én?
- Malicorne lesütötte szemét, összekulcsolta kezét, és alamuszi arcot öltött.
- De hát, mondja csak, mit ér egy szegény ügyészi írnok pártfogása?
 - Atyjaurának tán csak nemhiába van húszezer frank évi javadalma, Malicorne úr?
 - Ez csak vidéken jelent gazdagságot, Montalais kisasszony.
 - Az atyjaura tán csak nemhiába van beavatva a Hercegúr titkaiba?
 - Annyi előnye van belőle, hogy pénzt adhat kölcsön a hercegnek.
 - Egyszóval, maga nemhiába a legravaszabb legénye ennek a vidéknek.
 - Ne bókoljon, kisasszony.
 - Én bókolok?
 - Bókol.
 - Hogy a csudába?
 - Azért, mert én azt állítom, hogy a pártfogásom nem ér semmit, kegyed pedig azt állítja, hogy ér valamit.
 - És mi lesz végül is a megbízatásommal?
 - A megbízatásával?
 - Megkapom, vagy nem kapom meg?
 - Megkapja.
 - De mikor?
 - Amikor akarja.

- Hát akkor hol van?
- A zsebemben.
- Micsoda? A zsebében?
- Bizony!

És Malicorne ravasz mosoly kíséretében csakugyan kivett a zsebéből egy levelet, Montalais kisasszony pedig azonnal megkaparintotta, és mohón elolvasta.

Mennél tovább olvasott, arca annál inkább földerült.

- Malicorne! - kiáltott föl a kisasszony, miután elolvasta a levelet -, hát maga igazán aranyos fiú.

- Miért, kisasszony?

- Azért, mert ezért a megbízatásért fizetséget is követelhetett volna, és nem tette.

A leány hangos kacagásra fakadt, azt hívén, hogy zavarba hozta a fiatalembert. De Malicorne vitézül állta a támadást.

- Nem értem magát - szólt.

Ezúttal Montalais kisasszony jött zavarba.

- Én megvallottam érzelmeimet - folytatta Malicorne -, és maga háromszor jelentette ki nevetve, hogy nem szeret; egyszer megcsókolt, de nem nevetett, és nekem ennyi elég.

- Elég? - kérdezte a büszke és kacér Montalais kisasszony, olyan hangon, amelyből kiértett sértett büszkesége.

- Teljesen elég, kisasszony - felelte Malicorne.

- Ó!

Ez az egytagú szó oly nagy haragot árult el, mint amily nagy háálára tarthatott volna számot a fiatalember.

Az ifjú csendesen lehajtotta fejét.

- Nézze, Montalais - mondta, nem törődve vele, hogy ez a bizalmas megszólítás tetszik-e szerelmesének, vagy nem -, ne vitatkozzunk erről.

- Miért ne?

- Mert egy év óta, amióta ismerem, hússzor is kitette volna a szűrőmet, ha nem tetszeném magának.

- Csakugyan! De mily alkalommal kellett volna a szűrét kitennem?

- Amikor jó néhányszor megérdemeltem... a szemtelenségemmel.

- No, ebben aztán igaza van.

- Lám, tehát kénytelen nekem igazat adni - szólt Malicorne.

- De Malicorne úr!

- Azért nem veszünk össze; ha nem kergetett el, megvan annak az oka.

- De semmi esetre sem az, hogy szeretem! - kiáltott fel Montalais kisasszony.

- Ez igaz. Sőt ebben a pillanatban azt hiszem, valósággal gyűlöl.

- Ó, még sohasem mondott ilyen igazat.

- Helyes. Én pedig magát utálok!

- Ó, ezt felírjuk a kéménybe.

- Tessék! Maga engem nyersnek és ostobának tart, én pedig úgy látom, hogy a harag megkeményítette a hangját és elcsúfította az arcát. Ebben a pillanatban maga inkább leugrana az ablakból, semhogy megengedné, hogy megcsókoljam az ujja hegyét; én pedig inkább leugranék a toronyból, semhogy megérintsem ruhája szegélyét. De öt perc múlva maga szeretni fog engem, én pedig imádni fogom magát. Hiába, ez már így van.

- Nem hiszem.

- Én pedig esküszöm rá.

- Nyegle!

- Magában egészen mást gondol, Aure. Magának szüksége van rám, nekem pedig szükségem van magára. Ha nevetni van kedve, én megnevettetem. Ha nekem kedvem van rá, hogy szerelmes legyek, csak magára kell néznie. Én az imént hozzájuttattam az udvarhölgyi megbízáshoz, amelyre annyira vágyott. Maga pedig hamarosan olyasmit ad meg nekem, amire én vágyódom.

- Én?

- Maga! Ebben a pillanatban azonban, drága Aure, kijelentem, hogy éppenséggel nem vágyom semmire. Így tehát nyugodt lehet.

- Szörnyű ember maga, Malicorne. Úgy örültem ennek a megbízatásnak, és tessék, megkeseríti az örömeimet.

- Jó, jó; ami késik, nem múlik; ha elmegyek, annál jobban örül majd.

- Hát menjen már...

- Rendben, de előbb fogadjon el egy jó tanácsot...

- Mit?

- Legyen mindig jókedvű. Árt a szépségének, ha duzzog.

- Goromba fráter!

- Mondjunk csak egymás szemébe kemény igazságokat, amíg az igazságoknál tartunk.

- Ó, Malicorne, milyen rossz ember maga!

- Ó, Montalais, milyen hálátlan maga!

És a fiatalember felkőnyökölt az ablak párkányára.

Montalais kisasszony elővett egy könyvet és kinyitotta.

Malicorne fölállt, kabátja ujjával simítgatta puhakalapját, és elsimította fekete kabátja ráncait.

Montalais úgy tett, mintha olvasna, de a szeme sarkából figyelte.

- No tessék! - kiáltott fel a kisasszony dühösen. - Már meg tiszteletteljes ábrázatot ölt! Most majd egy hétig haragszomrádot játszik.

- Két hétig, kisasszony - szólt Malicorne, és meghajolt.

Montalais megfenyegette az öklével.

- Szörnyeteg! - mondta neki. - Ó, bárcsak férfi volnék!

- Mit tenne velem?

- Megfojtanálak!

- Ó, remek! - szólt Malicorne. - Azt hiszem, kezdek már vágyani valamire.

- És mire vágyik, démon úr? Hogy dühömben elveszítsem a lelkemet?

Malicorne tisztelettel forgatta ujjai közt a kalapját, de hirtelen a földre ejtette, megragadta a fiatal lányt két vállánál fogva, hozzásimult, és ajkára nyomta ajkát, amely sokkal forróbb volt, mint ahogy a közömbösséget fitogtató fiatalembertől várni lehetett.

Aure föl akart sikoltani, de kiáltása csókba fűlt. Izgalmában és mérgében a falnak lökte Malicorne-t.

- Rendben van - mondta filozofikus nyugalommal az ifjú -, most hat hétre ki vagyok elégítve. Isten vele, kisasszony! Fogadja legalázatosabb hódolatomat.

És három lépést tett hátrafelé.

- Hohó! Azt már nem! - kiáltott fel Montalais kisasszony, és lábával dobbantott. - Maradjon! Parancsolom!

- Parancsolja?

- Parancsolom. Nem én vagyok-e az úrnője?

- Lelkem és eszem úrnője, kétségtelenül.

- Hogy örülök magának, szavamra! A lelke üres és az esze hideg.

- Vigyázzon, Montalais, én ismerem magát - szólt Malicorne -, még bele fog szeretni alázatos szolgájába, Malicorne-ba.

- Természetesen - felelte a fiatal leány, és a fiatalember nyakába borult, de inkább gyermekes bohóságból, mint érzéki odaadással.

- Természetesen, mert hiszen végre is meg kell köszönnöm a szívességét.

- Miféle szívességemet?

- Az udvarhölgyi megbízatást. Ezen múlik az egész jövőm.

- Az enyém is.

Montalais ránézett.

- Szörnyű, hogy az ember sohasem tudja, mikor beszél maga komolyan.

- Komolyabban már nem is beszélhetnék. Én Párizsba indultam, maga Párizsba megy, mind a ketten Párizsba megyünk.

- Ilyen önző? Tehát csak azért szerezte nekem azt az állást?

- Hiába, Aure, nem tudok maga nélkül élni.

- Az igazat megvallva, én sem maga nélkül. De azért, hiába, nagyon gonosz ember maga.

- Aure, drága Aure, vigyázzon magára. Ha megint szidni kezd, tudja, hogy annak mi a hatása. Még jobban beleszeretek magába.

És ezekkel a szavakkal Malicorne másodszor is magához ölelte a leányt.

Ebben a pillanatban lépések hangzottak a lépcső felől.

A fiatal pár annyira egymáshoz simult, hogy ha valaki most belép, ölelkezve találja őket; ám Montalais olyan erővel taszította vissza Malicorne-t, hogy az ifjú háttal nekiesett az ajtónak, amely ebben a pillanatban kinyílt.

Valaki kívül felsikoltott, majd szitkozódni kezdett.

Saint-Rémyné volt az, aki sikoltott és szitkozódott, mert a szerencsétlen Malicorne, az ajtónak esve, odalapította a kinyíló ajtó és a fal közé.

- Már megint ez a naplopó! - kiáltott fel az öreg hölgy. - Mindig itt lopja a napot!

- Ó, asszonyom - szólt Malicorne tiszteletteljesen -, már nyolc hosszú nap óta be se tettem ide a lábam.

Amelyben végre megjelenik a regény igazi hősnője

Saint-Rémyné mögött La Vallière kisasszony lépett be. Hallotta Saint-Rémyné anyai haragjának kitörését, és minthogy megsejtette a harag okát, nagy remegve lépett a szobába, s megpillantotta a szerencsétlen Malicorne-t, akinek kétségbeesett viselkedése meghatotta vagy nevetésre készítette volna a legközömbösebb megfigyelőt is.

Ugyanis Malicorne gyorsan elsáncolta magát egy hatalmas szék mögött, mintha menekülne Saint-Rémyné dühének első kitörése elől. Abban nem bízott, hogy szavaival meg tudja lágyítani a haragvó hölgyet, mert Saint-Rémyné megszakítás nélkül folyton ordította, úgyhogy az ifjú csak kézmozdulatainak ékesszólására volt utalva.

Az öreg hölgy nem látott, nem hallott; Malicorne már hosszú idő óta súlyos ellenszenvet váltott ki belőle.

De a derék hölgy haragja sokkal nagyobb volt, hogysen túl ne áradt volna Malicorne-ról a büntársára.

Most Montalais kisasszonyra került a sor.

- Hát maguk ketten, kisasszony, azt hiszik, nem fogom Madame-ot értesíteni, hogy mi történik itt egyik udvarhölgye szobájában?

- Ó, anyám, ó, anyám - kiáltott fel La Vallière kisasszony -, az Isten szerelmére, kegyelmezzon meg nekik.

- Hallgasson, kisasszony, és ne járjon közben olyan emberek dolgában, akik ezt nem érdemlik meg. Már az is nagy szerencsétlenség, hogy egy tisztességes lány rossz példát lát maga előtt, de hogy elnézésével még bátorítsa is, azt már aztán nem tűröm.

- De igazán nem tudom - szólt Montalais kisasszony, aki végül fellázadt -, mi okot adtam rá, hogy így rám pirít? Hiszen nem tettem semmi rosszat, azt hiszem!

- Hát ez a nagy mihaszna, kisasszony - mondta Saint-Rémyné, és Malicorne-ra mutatott -, talán azért van itt, hogy jót tegyen? Feleljen.

- Nem tesz sem jót, sem rosszat; egyszerűen meg akart látogatni, ennyi az egész.

- Jól van, jól - mondta Saint-Rémyné -, elmondom a fenséges asszonynak, és ő majd igazságot tesz.

- Semmi esetre sem értem - firtatta Montalais -, miért ne közeledhetne felém Malicorne úr, ha tisztességes szándékkal közeledik.

- Hát lehet tisztességes szándékról szó ilyen ábrázattal? - kiáltott fel Saint-Rémyné.

- Köszönöm az ábrázatom nevében, asszonyom - mondta Malicorne.

- Jöjjön, leányom, jöjjön - folytatta Saint-Rémyné -, értesítsük Madame-ot, hogy olyankor, amikor ő a férjét siratja, amikor az egész ház gyászolja urát, a blois-i kastélyban, amely a fájdalom és a bánat tanyája lett, vannak még emberek, akik mulatoznak és virgonckodnak.

- Ó! - tiltakozott egyszerre heves kézmozdulattal a két vádlott.

- Ilyet tesz egy udvarhölgy! Egy udvarhölgy! - kiáltott fel az öreg hölgy, és égnek emelte karját.

- Hát téved, asszonyom - szólt Montalais elkeseredetten. - Én nem vagyok többé udvarhölgy: legalábbis Madame udvarhölgye nem vagyok.

- Tehát lemond az állásáról, kisasszony? Nagyon helyes! Csak tapsolhatok elhatározásához.

- Egyáltalán nem mondtam le, asszonyom, csak más szolgálatot vállalok, ennyi az egész.

- A polgári vagy a hivatalnoki osztály szolgálatát, kisasszony? - kérdezte Saint-Rémyné lekicsinyléssel.

- Vegye tudomásul, asszonyom - szólt Montalais -, hogy én nem vagyok olyan leány, aki polgári asszonyok vagy hivatalnoknők szolgálatába lép. Hanem ezt a nyomorúságos udvart, ahol maguk tengődnek, fölcserélem egy csaknem királyi udvarral.

- Haha, királyi udvarral? - szólt Saint-Rémyné kényszeredett nevetéssel. - Királyi udvarral! Mit szól ehhez, leányom?

És az öreg hölgy La Vallière kisasszonyhoz fordult, akit erőnek erejével el akart távolítani Montalais mellől, de a leány nem állt kötélnek, hanem hol az anyjára, hol Montalais-ra nézett szép, békítő szemével.

- Egyáltalán nem beszéltem királyi udvarról, asszonyom - felelte Montalais -, mert Angliai Henriette hercegnő, aki Monsieur öfenségének, a király öccsének lesz a felesége, egyáltalán nem királyné. Azt mondtam: csaknem királyi udvarba kerülök, és jól mondtam, mert Henriette hercegnő a király sógornője lesz.

Ha villám csapott volna le a blois-i kastélyba, Saint-Rémyné akkor sem vághatott volna meglepettebb arcot Montalais kijelentésére.

- Miket beszél itt Angliai Henriette hercegnő öfenségéről? - dadogta az öreg hölgy.

- Azt mondom, hogy az ő udvarhölgye leszek.

- Udvarhölgye! - kiáltott fel egyszerre Saint-Rémyné kétségbeesetten, és La Vallière kisasszony örömmel.

- Úgy van, asszonyom, udvarhölgye.

Az öreg hölgy lehajtotta fejét, mintha azt, amit hallott, nem tudná elviselni.

De nyomban főlegyenesedett, hogy a végső nyilat löje ki ellenfele ellen.

- Ohó! - mondta. - Az ember sokszor kap ilyesféle ígéretet, biztatást, az ember hiú reménységekkel kecsegteti magát, és a végén, amikor az ígéreteket be kellene váltani, és a reménységeknek meg kellene valósulniok, az ember egyszerre csak meglepetéssel látja, hogy minden szép álma füstbe ment.

- Ó, asszonyom, az én protektorom nagyon megbízható ember, és ígéreteire mérget lehet venni.

- És szabad tudnom hatalmas protektorának nevét?

- Istenem, hát hogyan! Az én protektorom ez az úr - és ezzel a szóval Montalais kisasszony Malicorne-ra mutatott, aki az egész jelenet alatt a legzavartalanabb hidegvérrel és a legmulatságosabb méltóságteljességgel viselkedett.

- Ez az úr! - kiáltott fel Saint-Rémyné kitörő vidámsággal. - Ez az úr a maga protektora! Az a hatalmas nagyr, akinek az ígéreteire mérget lehet venni, tehát Malicorne?

Malicorne meghajolt.

Montalais pedig felelet helyett kivette zsebéből a kinevezési okmányát, és megmutatta az öreg hölgynek.

- Itt a kinevezésem - szólt.

Ezzel aztán minden vita megszűnt. Amint a derék hölgy szemével átfutotta a boldogító pergamen okmányt, összekulcsolta a kezét, az irigységtől és a kétségbeeséstől ráncha húzódott az arca, és kénytelen volt leülni, hogy el ne ájuljon.

Montalais nem volt oly gonosz, hogy mértéken felül kiélvezte volna győzelmét és megalázta volna legyőzött ellenfelét, kivált mivel ellenfele barátnőjének anyja volt; élvezte tehát győzelmét, de nem élt vele vissza.

Malicorne nem volt ily nagylelkű, méltóságteljesen elhelyezkedett karosszékében, és oly otthonosan nyújtózkodott el, hogy két órával ezelőtt bottal verték volna ki érte.

- Tehát a fiatal Madame udvarhölgye lesz! - mondta Saint-Rémyné, aki még mindig kételkedett.

- Úgy van, asszonyom, mégpedig Malicorne úr pártfogásával.

- Hihetetlen! - hajtogatta az öreg hölgy. - Ugye, Louise, hihetetlen?

De Louise nem felelt. Előrehajolt, álmodozott, csaknem szomorú volt; kezét szép homlokára tette és sóhajtott.

- De hát, végre is, uram - mondta egyszerre Saint-Rémyné -, hogyan eszközölte ki ezt a kinevezést?

- Kértem, asszonyom.

- Kitől?

- Egyik barátomtól.

- És olyan barátai vannak, akik elég befolyásosak az udvarnál, hogy egy ilyen kinevezést is ki tudnak eszközölni?

- Teringette! Úgy látszik.

- És szabad tudnom a barátai nevét?

- Nem mondtam, hogy több barátom van, asszonyom, hanem azt mondtam, egy barátomtól.

- És hogy hívják ezt a barátját?

- Az ördögbe! Asszonyom, ne olyan hevesen! Ha az embernek olyan hatalmas barátja van, mint akiről beszélek, nem árulja el a nevét, nehogy elcsípjék az orra elől.

- Igaza van, uram, ha elhallgatja ennek a barátjának a nevét, mert azt hiszem, úgyis nehezen tudná megmondani.

- Mindenesetre - szólt Montalais -, ha nincs is Malicorne-nak ilyen barátja, itt van a kinevezés, és ez eldönti a kérdést.

- Most már megértem - szólt Saint-Rémyné bájos mosollyal, mint mikor a macska karmolni készül -, miért találtam itt az urat az imént...

- Eh, hát miért?

- Elhozta a kinevezését.

- Szent igaz, asszonyom, kitalálta.

- De hiszen akkor a találkozásuk ellen erkölcsi szempontból semmi kifogás nem eshet.
 - Meghiszem azt, asszonyom!
 - És nem volt igazam, úgy látszik, amikor szemrehányást tettem érte, kisasszony.
 - Igazságtalan volt, asszonyom, de én annyira hozzá vagyok szokva a szemrehányásaihoz, hogy megbocsátom őket.
 - Akkor hát távozzunk, Louise. Nincs már itt semmi dolgunk. Nem?
 - Asszonyom - mondta La Vallière kisasszony összerézzenve -, mit parancsol?
 - Úgy látszik, nem figyeltél rám, gyermekem.
 - Elgondolkodtam, asszonyom.
 - És mire gondoltál?
 - Ezerféle dologra.
 - De legalább te nem haragszol rám, Louise? - kiáltott fel Montalais, és megszorította barátnője kezét.
 - Miért haragudnám rád, kedves Aure? - felelt a fiatal leány dallamos hangján.
 - Az ördögbe is! - szólt Saint-Rémyné. - Ha Louise haragudna egy kissé, talán valami igaza is volna szegény gyermekemnek.
 - De miért haragudnék rám Louise, én Istenem?
 - Azt hiszem, Louise legalább olyan jó családból származik, mint maga.
 - Anyám! - tiltakozott Louise.
 - Százszor szebb nálam, asszonyom, ha a családja nem is jobb az enyémnél; de azért nem értem, miért haragudnék rám?
 - Hát azt hiszi, hogy olyan kellemes dolog neki eltemetve lenni itt Blois-ban, amikor maga Párizsba megy, hogy ott tündököljön?
 - De asszonyom, én egyáltalán nem akadályozom meg, hogy Louise utánam jöjjön Párizsba. Épp ellenkezőleg, roppant boldog volnék, ha ő is jönne.
 - De azt hiszem, hogy Malicorne úr, akinek olyan nagy befolyása van az udvarban...
 - Ah, asszonyom, sajnós - szólt Malicorne -, mindenki csak a maga dolgával törődik ezen a keserves földön.
 - Malicorne! - szólt tiltakozón Montalais kisasszony.
- Aztán a fiatalemberhez közelebb hajolt.
- Foglalkoztassa Saint-Rémynét, tartsa valamiképp szóval, mert mindenáron beszélnem kell Louise-zal.
- Szelíden megszorította Malicorne kezét, előre megjutalmazva őt engedelmességéért.
- Malicorne kedvetlenül közeledett Saint-Rémynéhez, Montalais pedig átölelte barátnője nyakát, és így szólt hozzá:
- Mi van veled? Beszélj! Igaz-e, hogy nem szeretsz engem többé, mert én tündökölni fogok Párizsban, mint ahogy anyád mondja.

- Ó, dehogy - felelte a fiatal lány, s alig tudta visszatartani könnyeit -, épp ellenkezőleg, nagyon boldog vagyok szerencséd miatt.

- Boldog vagy! Pedig az ember azt hinné, hogy csaknem sírva fakadsz.

- Csak akkor sírhat az ember, ha féltékeny?

- Ó, most már értelek! Én Párizsba megyek, és ez a szó, hogy: Párizs, eszedbe juttat egy lovagot.

- Aure!

- Egy lovagot, aki valaha Blois-ban lakott és most Párizsban van.

- Nem tudom, mi van velem, de csaknem megfulladok.

- Könnyíts a szíveden, sírj, ha nem tudsz rám mosolyogni.

Louise fölemelte kedves, szelíd arcát, amelyen könnyei, amint egymás után lefolytak, mint megannyi gyémánt fénylettek.

- Ugyan már, valld be - mondta Montalais.

- Mit valljak be?

- Hogy miért sírsz. Az ember nem sír ok nélkül. Barátnőd vagyok, mindent megteszek a kedvedért, amit akarsz. Malicorne sokkal befolyásosabb, mint hiszik, tudd meg! Akarsz Párizsba jönni?

- Ó, jaj! - sóhajtott Louise.

- Akarsz Párizsba jönni?

- Ó, most itt kell maradnom egyedül, ebben a régi kastélyban, pedig úgy megszoktam a te dalaidat, megszoktam, hogy megszorítsam a kezedet, és veled együtt futkossak a park útjain; ó, hogy fogok most unatkozni! Bele fogok halni!

- Akarsz Párizsba jönni?

Louise felsóhajtott.

- Miért nem felelsz?

- Hát mit feleljek?

- Akarsz, vagy nem akarsz? Erre, azt hiszem, nem nehéz felelni.

- Ó, milyen boldog vagy te, Montalais!

- Szóval azt akarod mondani, hogy szeretnél a helyemben lenni?

Louise hallgatott.

- Te kis makacs! - szólt Montalais. - Hogy lehetnek titkaid barátnőd előtt? Valld be hát, hogy szeretnél Párizsba jönni, és valld be, hogy meghalsz a vágytól, hogy viszontláthasd Raoult.

- Ezt nem vallhatom be.

- Rosszul teszed.

- Miért?

- Azért, mert... Látod ezt a kinevezést?

- Persze hogy látom.

- Hát én szerzek neked éppilyen kinevezést.

- Kinek az útján?

- Malicorne útján.

- Aure, igaz-e, amit mondasz? Lehetséges ez?

- Az ördögbe! Itt van Malicorne, és amit megtett értem, meg kell hogy tegye érted is.

Malicorne kétszer is hallotta a nevét említeni, örült, hogy véget vethet Saint-Rémynével való társalgásának, és odafordult hozzájuk.

- Mi újság, kisasszony?

- Jöjjön csak ide, Malicorne - szólt Montalais parancsoló mozdulattal.

Malicorne engedelmeskedett.

- Szükségem van egy éppen ilyen kinevezésre - szólt Montalais kisasszony.

- Tessék?

- Éppilyen kinevezésre. Világosan beszélek.

- De...

- Szükségem van rá!

- Ó, ó, szüksége van rá?

- Úgy van.

- Ugye, ez lehetetlen, Malicorne úr? - kérdezte Louise szelíden.

- Az ördögbe! Ha a kisasszony számára kell...

- Az én számomra. Úgy van, Malicorne úr, nekem kell.

- És minthogy Montalais kisasszony is kéri...

- Montalais kisasszony nem kéri, hanem követeli.

- Akkor hát rajta leszünk, hogy kívánságának eleget tegyünk, kisasszony.

- Ki fogja neveztetni?

- Megpróbáljuk.

- Ez kerülő válasz. Louise de La Vallière nyolc napon belül Henriette hercegnő udvarhölgye lesz.

- Ne olyan hevesen!

- Nyolc napon belül, különben...

- Különben?

- Visszakapja az én kinevezésemet, Malicorne úr. Én nem hagyom el Louise barátnőmet.

- Ó, drága, kedves Montalais!

- Jól van, megtarthatja kinevezését, La Vallière kisasszony is udvarhölgy lesz.

- Igazán?

- Igazán.

- Remélhetem, hogy Párizsba kerülök?

- Számíthat rá.

- Ó, Malicorne úr, mennyire hálás vagyok érte! - kiáltott fel Louise, összekulcsolva két kezét, és örömeiben ugrálva.

- Te kis képmutató! - szólt Montalais. - Többé nem fogod velem elhitetni, hogy nem vagy szerelmes Raoulba.

Louise elpirult, mint a pünkösdi rózsza, de felelet helyett anyjához futott és megölelte.

- Malicorne úr, úgy látszik, valami elvarázsolt herceg - szólt az öreg hölgy -, és varázshatalma van.

- Akar kegyed is udvarhölgy lenni? - kérdezte Malicorne Saint-Rémynétől. - Amíg módomban van, akár az egész világot kineveztetem.

És erre otthagya a szegény öreg hölgyet, akit egészen „leszerelt”, mint ahogy Tallemant des Réaux mondaná.¹¹⁸

„Hát csak rajta! - mormogta magában Malicorne, mialatt lement a lépcsőn. - Ez megint egy ezresembe fog kerülni; de hát jó arcot kell vágnom hozzá, az én Manicamp barátom semmit sem tesz ingyen.”

118 Híres francia emlékirat szerzője (1619-1692); *Historiettes* (Rövid történetek) című könyve valóságos tárháza a kora erkölceit festő jellemképeknek.

Malicorne és Manicamp

Amikor ezt a két új alakot vezetjük be ebbe a történetbe, nevüknek és érzésviláguknak titokzatos rokonsága némi figyelmet követel a történet írójától és az olvasótól is.

Elmondunk tehát néhány részletet Malicorne és Manicamp urakról.

Malicorne úr, mint tudjuk, Orléans-ba utazott, hogy megszerezze Montalais kisasszony számára az említett kinevezést, amely oly nagy feltűnést keltett a blois-i kastélyban.

Ebben az időben ugyanis épp Orléans-ban tartózkodott Manicamp úr. Furcsa ember volt ez a Manicamp: nagyon jóeszű legény, soha nem volt egy fillérje, mindig pénzsűkében volt, noha bármikor belemarkolhatott Guiche gróf¹¹⁹ erszényébe, amely ennek a korszaknak egyik legkövérebb erszénye volt.

Guiche grófnak ugyanis gyermekkori játszótársa volt Manicamp, a hűbéres szegény kisnemes. Manicamp a jó esze segítségével jövedelmet biztosított magának Grammont marsall dúsgazdag családjában.

Manicamp már gyermekora óta korát meghaladó számító szellemmel nevét adta kölcsön Guiche grófnak, és egyéb szívességekkel szolgálta a gróf bolondságait. Ha előkelő barátja, Guiche gróf gyümölcsöt lopott, amely a marsall feleségének volt szánva, vagy ha betört egy tükröt, vagy kiverte egy kutya fél szemét, Manicamp magára vállalta a bűnt, és elviselte a büntetést, amely egyáltalán nem volt szelídebb azért, mert ártatlant sújtott.

De efféle szolgálatait meg is fizették. Nem kellett közönséges ruhákat hordania, mint amilyenek megillették volna apja vagyona szerint, hanem ragyogóan, előkelően öltözködhetett, mint valami fiatal főúr, akinek ötvenezer frank évi jövedelme van.

Nem mintha romlott jellemű vagy alázatos lelkű lett volna, hanem filozófus volt, vagyis inkább közömbös, egykedvű és álmodozó, ennek következtében érzéketlen a világ rangfokozatai iránt. Egyetlen becsvágya az volt, hogy mennél több pénzt költsön el.

Ebben a tekintetben aztán Manicamp valóságos örvény volt, úgy nyelte a pénzt.

Évenként háromszor vagy négyszer kimerítette Guiche gróf erszényét. A gróf ilyenkor kiforgatta zsebeit és erszényét Manicamp előtt, és kijelentette, hogy legalább tizenöt napra van szüksége, míg atyja jóindulatából újra megtelik erszénye és zsebe; Manicamp elvesztette minden erélyét, lefeküdt, ágyban maradt, nem evett többet, és eladta a szép ruháit, azzal a megokolással, hogy hiszen úgyszincs szüksége ruhára, mert ágyban marad.

Mialatt Manicamp testi és lelki ereje így parlagon hevert, Guiche gróf erszénye megtelt, és amint megtelt, megint kezdett átcsurogni Manicamp zsebébe, aki gyorsan új ruhákat vásárolt, megint előkelően öltözködött, és folytatta előbbi életmódját.

Az a rögeszméje, hogy új ruháit negyedáron adta el, mint amennyit értek, híressé tette hősünket Orléans városában. Nagy zavarba jönnénk, ha valaki azt kérdezné, hogy Manicamp miért töltötte böjti napjait éppen Orléans-ban.

A vidéki dőzsölők, az évi hatszáz frankos parlagi ficsúrok osztozkodtak ilyenkor Manicamp gazdagságának maradványain.

¹¹⁹ Guiche gróf (1638-1673) Grammont marsall fia; még apja életében magas rangra emelték, részt vett a spanyolországi hadjáratban; később kegyvesztett lett, mivel feltűnően sokat forgolódott Angliai Henriette körül; az emigrációból visszatérve újra a harctéren szolgál. Érdekes emlékiratokat hagyott hátra.

A ragyogó szép ruhák csodálói közé tartozott Malicorne barátunk is; apja, az egyik városi szindikusz, Condé hercegnek, aki mindig meg volt szorulva, mint a Condék általában, gyakran adott kölcsön pénzt nagy kamatra.

Malicorne vezette apja pénztárát.

Ami azt jelenti ebben a könnyű erkölcsű korban, hogy ő maga is, apja példájára, kisebb kölcsönökkel segítette ki a megszorult embereket, amiből ezernyolcszáz frank évi jövedelemre tett szert, nem is szólva arról a másik hatszázról, amihez apja bőkezűsége révén jutott, úgyhogy Malicorne volt az orléans-i gavallérok gyöngye, lévén kétezernégyszáz frankja, amit elpazarolhatott, elszórhatott ezerféle bolondságra.

De Malicorne annyiban ellentéte volt Manicamp-nak, hogy rettenetes becsvágy élt benne. Becsvágyból szeretett, becsvágyból költekezett, becsvágyból tette magát tönkre.

Malicorne föltette magában, hogy érvényesülni fog, bármibe is kerül, és evégből, bármennyibe került is, szerzett magának egy barátnőt és egy barátot.

A kedvese, Montalais kisasszony, igen kegyetlen volt hozzá teljes szerelmi odaadás dolgában, de nemesi családból származott, és ez elég volt Malicorne-nak.

A barátja nem viszonzta a barátságot, de Guiche gróf kegyence volt, aki viszont Monsieur-nak, a király fivérének volt a kegyeltje, és ez elég volt Malicorne-nak.

Csakhogy ami a tehertételek rovatát illeti, Montalais kisasszonyra évente a következő összeget adta ki: szalagokra, kesztyűkre és édességekre ezer frankot.

Manicamp kölcsönöket kapott, amiket sohasem fizetett vissza, és ez kitett évenként ezerkétszáz-ezeröttszáz frankot.

Malicorne-nak tehát nem maradt semmije, azazhogy, bocsánat, tévedés, megmaradt neki apja pénztára.

Azt pedig oly módon vette igénybe, amit mély titokba burkolt, tudniillik kiutalt magának a szindikusz pénztárából fél tucat évre előre tizenötezer frank előleget, de megesküdött, természetesen magában, hogy a hiányt nyomban pótolja, mihelyt alkalom kínálkozik rá.

Az alkalom az lett volna, hogy Malicorne megkapja egy pompás stallum koncesszióját Monsieur udvarában, ha majd a király fivére megházasodik és önálló háztartást vezet. Ez az idő elkövetkezett, és kezdtek végre megszervezni Monsieur udvartartását. Királyi hercegnél legalább tizenkétezer frank évi jövedelmet jelent egy valamirevaló tisztség, ha olyan ember pártfogására és ajánlására adják, mint Guiche gróf; és ebből a tizenkétezer frankból Malicorne, aki tudja kamatoztatni pénzét, csinálhat húszezer frankot is.

Amint Malicorne ezt az állást elnyeri, elveszi feleségül Montalais kisasszonyt. Montalais kisasszony olyan családból származik, ahol a nő nemessége öröklődik, Montalais kisasszony kezével tehát nemcsak hozományt, hanem nemesi rangot is kap.

De Montalais kisasszonynak egyetlen leány létére sem volt nagy az apjától származó vagyona, és a kellő hozomány érdekében szükséges volt, hogy egy előkelő hercegnő udvarához tartozzék, aki legalább olyan bőkezű, mint amilyen fősvény az előzvegyült orléans-i hercegasszony volt.

És hogy a jövőben ne történhessék meg, hogy a férj az egyik párton van, az asszony a másikon, amiből súlyos kellemetlenségek származhattak volna, tekintetbe véve a házasulandó felek jellemét, Malicorne kieszelte, hogy házasságuk középponti színhelye Monsieur-nak, a király fivérének a háza legyen.

Montalais kisasszony Madame udvarhölgye lesz, Malicorne pedig Monsieur tisztviselője.

Ez a terv, mint látjuk, jó fejből eredt, és láttuk is, hogy derekasan végrehajtották.

Malicorne arra kérte Manicamp urat, hogy szerezzen Guiche gróf útján udvarhölgyi kinevezést.

És Guiche gróf ezt a kinevezést Monsieur-tól kérte, aki szó nélkül aláírta.

Malicorne azonban, mint tudjuk, sokkal élénkebb eszű fiatalember volt, semhogy megelégedett volna a jelennel, hanem a jövőre is gondolt, és a következő szellemes tervet eszelte ki:

Bejuttat Henriette hercegnő udvarába egy nőt, akire számíthat, egy szellemes, fiatal, szép és cselszövő természetű nőt; tőle megtudja az ifjú pár minden női titkát, ő maga, Malicorne és barátja, Manicamp, ők ketten pedig majd az ifjú házaspár titkait a férj oldaláról fogják megtudni.

Ilyen módon gyorsan nagyszerű vagyonra fognak szert tenni.

A Malicorne név nagyon közönségesen hangzott.¹²⁰ Nevének viselője sokkal eszesebb ember volt, semhogy ezt ne tudta volna, vásárolt majd tehát földbirtokot, és a ...házi vagy ...falvi Malicorne, de még a puszta Malicorne is mindjárt nemesebb csengésű lesz. Még az is megeshet, hogy sikerül a Malicorne nevet valami arisztokratikus régi névre visszavezetni.

És mért is ne származhatott volna Malicorne olyan helyről, ahol egy bika a halált hozó szarvával valami nagy szerencsétlenséget okozott, és a kiontott vérrrel egyszersmind nevet is adott annak a helynek.

Terve előtt kétségkívül számos nehézség meredezett, de mind közül a legnagyobbak éppen maga Montalais kisasszony látszott.

Mint afféle szeszélyes, változékony, ravasz, szeles, szabados modorú, magára vigyázó leány, karmokkal felfegyverzett szűz, szőlővel bemaszatolt arcú Erigoné,¹²¹ Montalais kisasszony, hófehér ujjával vagy mosolygó ajkának egyetlen leheletével, fölboríthatta az épületet, amit Malicorne egyhónapi keserves munkával épített fel.

Szerelmétől eltekintve, Malicorne boldog volt, a szerelemnek nem állhatott ellen, de nagy akaraterővel eltitkolta, abban a meggyőződésben, hogy amint a legcsekélyebb mértékben lazít nőstény Proteusának¹²² kötelékén, a démon letiporja és csúfot űz belőle.

Szerelmesét tehát megalázta és lenézően viselkedett vele. Ha a leány feléje közeledett kísértő módon, Malicorne hiába égett lángoló vággyal, úgy tudta mutatni, mintha jéghideg volna, mert meg volt győződve, hogy ha kitárná karját, Montalais elfutna előle és kicsúfolná.

A leány viszont azt hitte, hogy nem szereti Malicorne-t, pedig épp ellenkezőleg, szerette. Malicorne oly gyakran hangoztatta előtte közömbösségét, hogy időnként Montalais el is hitte, s akkor azt hitte, hogy gyűlöli Malicorne-t. Ha Montalais kacérsággal akarta őt magához édesgetni, hát Malicorne még kacérabbnak tette magát.

Hogy Montalais mégis szinte elválaszthatatlanul ragaszkodott Malicorne-hoz, annak több oka volt: Malicorne mindig új hírek egész tömegével érkezett az udvarból vagy a városból, Malicorne mindig hozott valami új divatot, új pletykát, új illatszert Blois-ba, Malicorne

120 A „bajhozó, gonosz szarv” benyomását kelti.

121 A szőlőtermesztést Attikában meghonosító Ikariosz lánya öngyilkos lett bánatában, mert apját a bortól megrészegült parasztok agyonverték; az istenek kárpótlásul a csillagképek közé helyezték, s belőle lett a monda szerint a Szűz csillagképe; emlékére szülőföldjén szüreti ünnepség honosodott meg.

122 A tenger istenének, Neptunusnak, prófétatehetséggel felruházott fia, aki - ha nem volt kedve beszélni - tetszése szerint tudott alakot változtatni.

sohasem kért légyottot, kérette magát, hogy elfogadjon olyan kegyeket, amelyekre titkon mohón vágyott.

Montalais szintén nem titkolt el semmit Malicorne előtt. Az ő révén Malicorne mindig megtudta, mi történt az özvegy Madame-nál, s elmondta Manicamp-nak ezeket a kacagtató történeteket, amiket Manicamp aztán, csupa lustaságból, mint kész tényeket mesélt el Guiche grófnak, aki továbbadta őket Monsieur-nek.

Ezzel néhány szóval elmondtuk, micsoda apró érdekek és apró cselszövések kötötték össze Blois-t Orléans-nal, és Orléans-t Párizssal, és hogyan jutott a fővárosba, ahol oly nagy felfordulás oka lett, a szegény kis La Vallière, aki bizony nem is sejtette, midőn boldogan anyja karjába vetette magát, mily különös jövő vár rá.

Ami a derék Malicorne urat illeti, az orléans-i szindikust, ő éppúgy nem látott bele a jelenbe, mint a többiek a jövőbe, s nem is sejtette, amikor mindennap három és öt óra között, estebéd után, a Szent Katalin téren sétált XIII. Lajos korában szabott frakkjában és nagy, bojtos posztócipójében, hogy az ő pénze bánja a sok kacagást, a sok lopott csókot, a sok suttogást, női szalagot, és azt a sok nagyralátó tervet, amely negyvenöt mérföldnyi hosszú láncot fűzött a blois-i kastély és a párizsi Palais-Royal között.

Manicamp és Malicorne

Malicorne tehát, mint mondtuk, elindult és fölkereste Manicamp barátját, aki ez idő szerint visszavonultságban élt Orléans városában.

Látogatása épp arra az időre esett, amikor az ifiúr igyekezett eladni utolsó megmaradt, kevésbé használt ruháját.

Két hete Guiche gróftól csikart ki száz pisztolt, amely arra kellett neki, hogy elutazhassék Madame elé, akit Le Havre-ba vártak.

Három nappal előbb Malicorne-től csikart ki ötven pisztoltallért, a Montalais kinevezéséért.

Nem várhatott többé senkitől semmit, minthogy kimerítette minden pénzforrását, úgyhogy rá volt utalva, hogy eladja szövetből és selyemből varrt, arannyal hímzett és paszomántozott szép ruháját, amely az egész udvar csodálatát vívta ki.

De hogy eladhassa utolsó frakkját is, amely megmaradt, Manicamp kénytelen volt, ahogy már egyszer bevallottuk az olvasónak, ágyban maradni.

Lakásában nem volt többé tűz, zsebében nem volt pénz, még sétára való aprópénze sem volt, nem volt egyebe ebben a pillanatban, mint az álom, hogy pótolja az étkezést, a jó társaságot és a bálokat.

Van egy közmondás: „Aki alszik, az nem éhes” - szokták mondani; de nem mondják, hogy: „Aki alszik, kártyázik”, vagy: „Aki alszik, táncol.”

Manicamp kénytelen volt tehát nyolc napra lemondani a játékról, a táncról, ennél fogva nagyon szomorú volt. Várta, hogy mikor keresi fel valamelyik uzsorás, és egyszer csak megpillantotta Malicorne-t.

Elkeseredésében felkiáltott:

- A csudát! - mondta olyan hangon, amelyet nem lehetett leírni. - Már megint maga az, kedves barátom?

- Szép! Hát így fogad engem? - szólt Malicorne.

- Hát tudja, pénzt vártam, és pénz helyett maga jön.

- De hátha pénzt hoztam?

- Ó, az már más! Akkor szívesen üdvözlöm, kedves barátom.

És kezét nyújtotta, nem annyira Malicorne keze, mint inkább erszénye felé.

Malicorne úgy tett, mintha félreértene, és a kezét nyújtotta.

- És a pénz? - kérdezte Manicamp.

- Kedves barátom, ha pénzt akar, meg kell keresnie.

- Mit kell tennem?

- Meg kell szolgálnia, az ördögbe is!

- És hogyan?

- Ó, nehéz a dolog, előre is figyelmeztetem.

- Mi a kő?!

- Először is, fel kell kelnie az ágyból és meg kell keresnie azonnal Guiche grófot.
 - Fölkeljek az ágyból? - szólt Manicamp, és kéjesen kinyújtózott ágyában. - Azt már nem!
 - Szóval eladta minden ruháját?
 - Nem, még egy öltözetem maradt, a legszebb, és várom a vevőt.
 - Hát nadrágja van-e?
 - Ha nem vak, itt láthatja a széken.
 - Akkor hát, minthogy nadrágja, kabátja megmaradt, öltözködjék föl, nyergeltessen fel egy lovat, és eredjen útnak.
 - Egyáltalán nem.
 - Miért?
 - Ördögadta! Hát nem tudja, hogy Guiche gróf Étampes-ban van?
 - Nem, azt hittem, Párizsban van. Így viszont harminc mérföld helyett csak tizenötöt kell megtennie.
 - Milyen kedves! Ha tizenöt mérföldet lovagolok ebben a ruhámban, többé nem lesz használható állapotban, és harminc pisztollár helyett kénytelen leszek tizenötért eladni.
 - Adja el annyiért, amennyiért akarja, de nekem egy második udvarhölgyi kinevezésre van szükségem.
 - Helyes! De kinek a számára? Montalais talán dupla példányban van meg?
 - Rosszmájú ember! Maga van meg dupla példányban. Két vagyont nyelt el: az enyémet és Guiche grófét.
 - Talán fordítva mondaná: Guiche grófét és a magáét?
 - Helyes, meghódolok a rangbeli elsőség előtt; de visszatérek az udvarhölgyi kinevezésre.
 - Rosszul teszi.
 - Miért?
 - Kedves barátom, Madame szolgálatában csak tizenkét udvarhölgy lesz. Én már kijártam magának egy olyan kinevezést, amelyért ezerkétszáz nő versengett, és el sem hiszi, milyen diplomáciát kellett kifejtennem érte...
 - Tudom, hogy hősiezen viselkedett, kedves barátom.
 - Ügyek elintézéséhez aztán értek! - szólt Manicamp.
 - Nekem mondja!... Ha király leszek, egyet megígérek.
 - Mit? Hogy felveszi az I. Malicorne nevet?
 - Nem, hanem kinevezem magát majd pénzügyminiszteremmé. De most nem erről van szó.
 - Sajnos!
 - Arról van szó, hogy szerezzen nekem egy második udvarhölgyi kinevezést.
 - Kedves barátom, ha akár a csillagos eget is ígérné, akkor sem mozdulnék ki az ágyból ebben a percben.
- Malicorne megcsörgette zsebében a pénzt.
- Húsz pisztollár van a zsebemben! - szólt Malicorne.

- És mihez kezd húsz pisztollal, kedves barátom?
 - Eh - szólt Malicorne kissé bosszankodva -, hát legfeljebb hozzáteszem ahhoz az ötszázhoz, amivel eddig tartozik nekem!
 - Igaza van - szólt Manicamp, és újból kinyújtotta a kezét -, elfogadom a nézőpontját. Adja ide a pénzt.
 - Az ördögbe is! Várjon egy percig! Nem elég, ha kinyújtja a kezét, mert tudnom kell, ha odaadom a húsz tallért, megkapom-e a kinevezést?
 - Biztosan.
 - Nemsokára?
 - Még máma.
 - Ó, vigyázzon, Manicamp úr! Túlságosan nehéz dologra vállalkozik, ennyit nem is kérek. Harminc mérföldet megtenni egy nap alatt igazán sok, és holtra fárasztja magát.
 - Semmi sem lehetetlen, ha szívességet akarok tenni egy barátomnak.
 - Valóságos hős!
 - Hol az a húsz tallér?
 - Itt - mondta Malicorne, és felmutatta a pénzt.
 - Rendben van.
 - De, kedves Manicamp uram, ezt a pénzt el fogja költeni az utazásra, a postai lovakra.
 - Dehogy, legyen nyugodt.
 - Bocsánatot kérek, de Étampes tizenöt mérföldnyire van innen.
 - Tizennégy mérföldnyire.
 - Jó. Tizennégy mérföld, ez annyi mint: hét postai állomás. Minden postai állomásra esik húsz sou, ez annyi mint hét frank. Hét frank a futárnak, az tizennégy. Visszautazásra szintén tizennégy, az összesen huszonnyolc frank. Ugyanannyiba kerül a hálóhely és vacsora, összesen tehát körülbelül hatvan frankjába fog kerülni a mulatság.
- Manicamp kinyújtózott ágyában, mint valami kígyó, és két nagy szemét merőn rászögezte Malicorne-ra.
- Igaza van - szólt -, holnapnál hamarabb nem tudok visszaérkezni.
- És zsebre vágta a húsz tallért.
- Hát akkor induljon.
 - Minthogy holnap előtt nem tudok visszajönni, van még időnk.
 - Időnk, mire?
 - Kártyázhatunk.
 - Mibe akar játszani?
 - Az ördögbe is! A maga húsz pisztoltallérjába.
 - Nem játszom, mert maga mindig nyer.
 - Akkor fölteszem fogadásra.
 - Hogyan?

- Húsz másik tallér ellenében.
- S mi lesz a fogadás tárgya?
- Elmondom. Azt mondtuk, ugye, hogy tizennégy mérföldnyi út van Étampes-ig?
- Úgy van.
- Tizennégy mérföld visszafelé is.
- Úgy van.
- Ennélfogva huszonnyolc mérföld.
- Tökéletesen igaz.
- Ennek a huszonnyolc mérföldnek a megtételére maga kitűz nekem tizennégy órát.
- Úgy van.
- Egy órám lesz arra, hogy megtaláljam Guiche grófot.
- Igaz.
- És egy óra kell ahhoz, hogy megírassam vele a levelet Monsieur-höz.
- Pompás.
- Ez összesen tizenhat óra.
- Maga úgy számol, mint Colbert.
- Most déli tizenkettő az idő?
- Fél egy.
- Ejnye, be szép órája van!
- Mit mondott?... - szólt Malicorne, gyorsan visszatéve zsebébe az órát.
- Igaz is, a fogadás! Fogadok húsz tallérba azzal a húsz tallérral szemben, amelyet kölcsönadott nekem, hogy Guiche gróf levele a kezében lesz...
- Mennyi idő alatt?
- Nyolc óra alatt.
- Talán szárnyas lova van?
- Az az én dolgom. Állja még a fogadást?
- A gróf levelét nyolc óra múlva megkapom?
- Úgy van.
- Aláírva?
- Úgy van.
- Kezében lesz?
- A kezében.
- Hát nem bánom, fogadjunk! - szólt Malicorne, mivel kíváncsi volt, hogy hogyan húzza ki magát a csávából ruhaáruló barátja.
- Áll a fogadás?
- Itt a kezem.

- Adjon ide tintát, tollat, papírost.

- Tessék.

- Ah!

Manicamp egy sóhajtással felkőnyökölt a bal karjára, és a legszebb írásával a következőket róttá papírosra:

Bon

egy udvarhölgyi kinevezésről, amelynek azonnali megszerzését Guiche gróf magára vállalja

Manicamp

Amint ezzel a fáradtságos munkával végzett, Manicamp egész hosszában végigfeküdt az ágyon.

- No hát mi lesz? - kérdezte Malicorne.

- Hát az lesz, hogy ha magának sürgős a Guiche gróf levele, amit a Monsieur-nek ír, akkor én megnyertem a fogadást.

- Hogyan?

- Világos, mint a nap. Maga veszi ezt a darab papírost.

- No és?

- Elindul helyettem.

- Ah!

- Jól megereszti a lova kantárszárát.

- Jó!

- Hat óra múlva Étampes-ban van, hét órán belül tehát a kezében van a gróf levele, és én megnyertem a fogadást, anélkül, hogy kimozdultam volna ágyamból, ami nekem roppantul megfelel, s gondolom, magának is.

- Manicamp, maga határozottan nagy ember.

- Erről meg vagyok győződve.

- Én tehát elindulok Étampes-ba.

- Elindul.

- Fölkeresem Guiche grófot ezzel a bonnal.

- A gróf hasonló írást ad magának Monsieur-höz.

- Ezután Párizsba utazom.

- Fölkeresi Monsieur-t a Guiche gróf bonjával.

- Monsieur aláírja.

- Abban a minutumban.

- És kezemben a kinevezés.

- Kezében a kinevezés.

- Hű!

- Hát nem vagyok én kedves, mi?
 - Elragadó!
 - Köszönöm.
 - Guiche gróf tehát egészen úgy táncol, ahogy maga füttyül, kedves Manicamp?
 - Mindenben, csak pénz dolgában nem.
 - Az ördögbe! Ez a kivétel kellemetlen, de ha mégis, ha pénz helyett valami mást kívánna tőle...
 - Mit?
 - Valami fontos dolgot.
 - Mit nevez fontosnak?
 - Hát, ha például valamelyik barátja egy szívességet kérne magától?
 - Megtagadnám.
 - Önző!
 - Vagy legalábbis megkérdezném tőle, miféle viszonzószívességet hajlandó nekem tenni.
 - Rendben van! Ez a barátja tehát most jelentkezik.
 - Maga volna az, Malicorne?
 - Én.
 - Ne mondja! Hát olyan gazdag maga?
 - Van még ötven tallérom.
 - Éppen annyi, amennyire szükségem van. Hol az az ötven tallér?
 - Itt - felelte Malicorne, és zsebére csapott.
 - Hát akkor mondja meg, barátom, mit kíván?
- Malicorne újra elővette a tintát, tollat, papirost és odanyújtotta Manicamp-nak.
- Írja, amit mondok - szólt.
 - Diktáljon.
 - „Bon egy állásról Monsieur udvarában.”
 - Hohó! - szólt Manicamp, és fölemelte a papirosról a tollat. - Hova gondol? Monsieur udvarában egy állás ötven tallérért?
 - Rosszul hallotta, kedvesem.
 - Hát mennyit mondott?
 - Én ötszázat mondtam.
 - És hol az az ötszáz?
 - Itt la.
- Manicamp szinte elnyelte szemével a pénztekerceszt, de ezúttal Malicorne igyekezett távol tartani tőle a pénzt.
- No, mit szól hozzá? Ötszáz pisztoltallér!...

- Azt mondom, hogy csekélység az egész, kedves barátom - mondta Manicamp és újra kezébe fogta a tollat -, pártolni fogom kérését. Diktáljon.

Malicorne folytatólag tollba mondta:

- „Amely állást barátom, Guiche gróf, ki fog eszközölni Monsieur-nél Malicorne barátom számára.”

- Tessék - szólt Manicamp.

- Bocsánat, elfelejtette aláírni.

- Igaz! És az ötszáz piztoltallér?

- Itt van kétszázötven.

- És a másik kétszázötven?

- Megkapja, ha én megkapom a kinevezésem.

Manicamp elhúzta a száját.

- Akkor adja vissza az ajánlólevelet.

- Minek?

- Egy szót akarok még hozzáírni.

- Egy szót?

- Csak egy szót.

- Melyik szót?

- „Sürgös”.

Malicorne visszaadta az ajánlólevelet, Manicamp pedig hozzáírta a „Sürgös” szót.

- Helyes! - szólt Malicorne, és átvette a bont.

Manicamp elkezdte számolni a tallérokat...

- Hiányzik még húsz tallér - szólt Manicamp.

- Hogyan?

- Húsz tallért nyertem magától.

- Mikor?

- Amikor fogadtunk, hogy nyolc órán belül kezében lesz Guiche gróf levele.

- Igaza van.

Malicorne átadta neki a húsz tallért.

Manicamp teleszedte két markát a pénzével, és visszahullatta ágyára vizesésként.

- Ez ma már a második kinevezés - mormogta magában Malicorne, miközben felszárította Manicamp írását -, és első pillantásra úgy látszott, hogy többbe kerül, mint az első, de...

Nem folytatta tovább, hanem fogta a tollat és ezt írta Montalais-nak:

Kisasszony, adja tudtára barátnőjének, hogy kinevezése nem fog sokáig késni; elutazom, hogy kinevezését aláírassam. Nyolcvanhat mérföldet fogok megtenni a kegyed szerelméért...

Aztán ördögi mosollyal folytatta az imént abbahagyott mondatát:

- ...Ez ma már a második kinevezés, és az első pillantásra úgy látszott, hogy többbe kerül, mint az első, de... a jutalmam, remélem, arányban lesz a kiadásommal: La Vallière kisasszony többet fog nekem hozni a konyhára, mint Montalais kisasszony, mert különben... különben nem Malicorne többé a nevem! Isten vele, Manicamp.

És eltávozott.

A Grammont palota udvara

Amikor Malicorne megérkezett Étampes-ba, ott megtudta, hogy Guiche gróf épp akkor utazott el Párizsba.

Malicorne két óra hosszat pihent, és aztán folytatta útját.

Éjjel érkezett meg Párizsba, megszállott egy kis fogadóban, ahová párizsi tartózkodásai alkalmával be szokott térni, és másnap reggel nyolc órakor jelentkezett a Grammont palotában.

Ideje volt, hogy Malicorne megérkezzék.

Guiche gróf éppen búcsúzkodni szándékozott Monsieur-tól, mert Le Havre-ba készült, ahova a francia nemesség java sietett, hogy üdvözölje Madame-ot Angliából való megérkezése alkalmából.

Malicorne kiejtette Manicamp nevét, és nyomban a grófhhoz vezették.

Guiche gróf a Grammont palota udvarában éppen a lovait vizsgálta, amelyeket az istálló-mesterek és lovászok szemlére vezettek eléje.

A gróf a Grammont palota szállítói és emberei előtt javában dicsérte vagy ócsárolta a lovakat, a lószerszámokat, melyeket bemutattak neki, amikor e fontos foglalatossága közben jelentették neki Manicamp nevét.

- Manicamp? - kiáltott fel - az ördögbe! vezessék ide azonnal.

És négy lépést tett az ajtó felé.

Malicorne besurrant ezen az ajtón, amely félig nyitva volt, és rábámult Guiche grófra, aki meglepetve vette észre az idegen arcot Manicamp arca helyett, amelyre várt.

- Bocsásson meg, gróf úr - szolt Malicorne -, de azt hiszem, tévedés történt: gróf úrnak Manicamp-t jelentették be, pedig én csak a küldöttje vagyok.

- Vagy úgy! - szolt Guiche gróf kissé hidegebben. - És mit hozott?

- Levelet, gróf úr.

Malicorne bemutatta az első bont, és figyelte a gróf arcát.

Guiche elkezdett olvasni, és aztán felkacagott.

- Már megint! - mondta. - Már megint egy udvarhölgy! Ez a bolond Manicamp, úgy látszik, Franciaország valamennyi udvarhölgyét be akarja protezsálni.

Malicorne mélyen meghajolt.

- És miért nem jön Manicamp maga? - kérdezte Guiche gróf.

- Ágyban van.

- A patvarba! Már megint nincs pénze? - Guiche gróf a vállát vonogatta. - Nem értem, mit csinál a pénzével!

Malicorne olyan mozdulatot tett, amely azt akarta jelenteni, hogy ő sem tudja, hova teszi Manicamp a pénzét.

- Miért nem veszi igénybe a barátait? - folytatta Guiche gróf.

- De én azt hiszem...

- Mit hisz?

- Hogy Manicamp-nak csak egyetlen barátja van, s ez a gróf úr.

- Eszerint Manicamp nem lesz ott Le Havre-ban?

Malicorne csak kézmozdulattal felelt.

- De hát az lehetetlen, hiszen mindenki ott lesz!

- Remélem, gróf úr, hogy Manicamp nem fogja elszalasztani ezt a kitűnő alkalmat.

- De már Párizsban kellene lennie.

- Lerövidíti az utat, hogy behozza az elvesztett időt.

- Hol van Manicamp jelenleg?

- Orléans-ban.

- Uram - szólta Guiche gróf, és fejével üdvözölte Malicorne-t -, úgy látom, jó ízlésű ember.

Malicorne ugyanis Manicamp ruháját viselte.

Most ő hajtotta meg a fejét a gróf felé.

- Nagyon megtisztel, gróf úr.

- Kihez van szerencsém?

- Nevem Malicorne, gróf úr.

- Mondja, De Malicorne úr, mit tart erről a pisztolytáskáról?

Malicorne eszes ember volt, és rögtön átértette a helyzetet. A nemesi „De”, amit a gróf a neve elé tett, egyenrangúvá tette őt a társalgásban a gróffal.

Szakértő figyelmességgel megvizsgálta a pisztolytáskát, és habozás nélkül felelt:

- Kissé nehéz, gróf úr - mondta.

- Amint látja - szólta Guiche gróf a szíjjártómesterhez -, ez az úr, akinek jó az ízlése, nehéznek tartja a maga pisztolytokját; nem ugyanezt mondtam én is az imént?

A szíjjártó mentegetőzött.

- S mit szól ehhez a lóhoz? - kérdezte Guiche gróf. - Ez is az egyik legszebb beszerzésem.

- Első látásra pompás lónak látszik, gróf úr, de fel kellene ülnöm rá, hogy megmondjam végleges véleményem.

- Hát üljön fel rá, De Malicorne úr, és menjen kétszer vagy háromszor körül a manézsban.

A palota udvara úgy volt berendezve, hogy szükség esetén lovardának is szolgálhatott.

Malicorne fesztelenül összemarkolta a kantárszárát, bal kezével megkapaszkodott a ló sörényében, lábát a kengyelvasba tette, felpattant a lóra és nyeregbe ült. Az első kört az udvarban lépésben tette meg.

A második kört ügetve.

A harmadik kört vágásban.

Majd a gróf előtt megállt, leszállt a nyeregből, és a gyeplőt egy lovászfíú kezébe dobta.

- No hát, mi a véleménye a lóról, De Malicorne úr? - kérdezte a gróf.

- Gróf úr - felelte Malicorne -, ez a ló mecklenburgi fajta. Amikor megvizsgáltam, hogy fogazata jól fekszik-e a zablára, láttam, hogy az állat hétéves. Harci mén számára ez a legmegfelelőbb kor. A ló mellső része mozgékony. A száraz fejű ló, mint mondani szokás, nem fárasztja a lovasa kezét. A ló marja kissé alacsony. A farka csapott, ami kételyt támaszt bennem az iránt, hogy a ló tiszta német fajta-e. Valószínűleg angol vér folyik benne. A ló jó járású, de vágtában a hátsó lába a mellső lábát súrolja, tehát vigyázni kell a patkolásnál. Egyébként simulékony ló, könnyű vele bánni. Kanyarodásnál és lépésváltásnál azt tapasztaltam, hogy érzékeny a vékonya.

- Remekül ítélte meg, De Malicorne úr - szólt a gróf. - Látom, szakértő!

Aztán egészen a jövevény felé fordult.

- Pompás frakkja van, uram - mondta Malicorne-nak -, nem vidéken csinálták, azt hiszem. Ilyen frakkot nem szabnak sem Tours-ban, sem Orléans-ban.

- Nem, gróf úr, ez a frakk valóban párizsi szabó műve.

- Meg is látszik rajta. De térjünk vissza közös ügyünkre... Manicamp tehát egy második udvarhölgyi kinevezést akar?

- Ez kitűnik az írásából is, gróf úr.

- De hát ki volt az első?

Malicorne érezte, hogy a füle tövéig elvörösödik.

- Bájos, szép udvarhölgy: a neve Montalais kisasszony - sietett Malicorne a felelettel.

- Ó, tehát ismeri?

- Igen, a menyasszonyom, vagy legalább majdnem az.

- Ó, az más... fogadja szerencsekívánataimat! - kiáltott fel Guiche gróf, akinek ajkán már ott lebegett valami csípős tréfa, de amint Malicorne a „menyasszony” szót kiejtette, a gróf észbe kapott, hogy hölgyekkel szemben tiszteletteljesnek kell lennie.

- És a második kinevezést kinek a számára kívánja Manicamp? - kérdezte Guiche gróf. - Ez a hölgy talán Manicamp menyasszonya?... Mert ha menyasszonya, akkor nagyon sajnálom érte. Szegény leány, micsoda gonosz csont lesz az ura!

- Nem, gróf úr, nem a menyasszonya. A második kinevezést La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony számára kéri.

- Nem ismerem - szólt Guiche.

- Nem is ismerik itt Párizsban - szólt Malicorne, s ezúttal ő mosolygott.

- Hát jó! Beszélek az érdekében Monsieur-vel. De mondja csak, nemeshölgyről van szó?

- Nagyon jó családból származik; az orléans-i herceg özvegyének udvarhölgye.

- Nagyon helyes! És most lesz szíves elkísérni engem Monsieur-höz?

- Szívesen, ha a gróf úr ebben a megtiszteltetésben részesít.

- Van kocsija?

- Nincs; lóháton jöttem.

- Ebben a frakkban?

- Nem, Orléans-ból postai lovakon jöttem, és útiruhámat cseréltem föl ezzel, hogy tiszteletemet tehessem gróf úrnál.

- Ó, igaz, hiszen mondta is, hogy Orléans-ból jött.

Összehajtogatta Manicamp levelét és zsebébe tette.

- Gróf úr - szólt félénken Malicorne -, azt hiszem, nem olvasott el mindent.

- Nem olvastam el mindent?

- Nem. Két levél volt ugyanabban a borítékban.

- Igazán? Biztos benne?

- Biztos vagyok benne.

- Lássuk csak.

És a gróf újra kibontotta a levelet.

- Ahá - szólt -, szavamra, igaza van.

És szétteregette azt a papirost, amelyet még nem olvasott el.

- Mindjárt gondoltam! - mondta a gróf. - Ez egy másik bon, egy állásról Monsieur udvarában! Ez a Manicamp telhetetlen zsák! Csak nem kereskedik ezekkel az állásokkal a gazember?

- Nem, gróf úr, ezt az állást ajándéku szánta.

- Kinek?

- Nekem, gróf úr.

- De hát miért nem mondta meg ezt mindjárt, kedves De Mauvaisecorne.

- Malicorne!

- Jaj, bocsásson meg - szólt Guiche gróf -, megzavar az átkozott latin nyelv, az a rossz szokásom, hogy a neveket visszavezetem latin eredetükre. Miért is tanítják a jó családból való fiatalembereket latinra? Mala a mi nyelvünkön mauvaise, vagyis: rossz. Tehát ugyanazt jelenti mindkét szó. Nem haragszik, ugye, De Malicorne úr?

- Nagyon meghat a kedvessége, gróf úr, viszont kötelességem, hogy valamit rögtön kijelentsek.

- Mit akar kijelenteni?

- Nem vagyok nemesember; jó a szívem, van valami kevés eszem, de a nevem egyszerűen csak Malicorne.

- Hát jó! - kiáltott fel Guiche gróf, és Malicorne gúnyos arcába nézett. - Csakugyan azt a hatást teszi rám, hogy nagyon szeretetreméltó ember. Tetszik nekem az arca, Malicorne úr. Örültem kitűnő tulajdonságai lehetnek, hogy megtetszett Manicamp-nak, aki csak saját magát szereti. Mondja meg őszintén, nem valami földre szállt szent maga?

- Miért, gróf úr?

- Az ördögbe is! Azért kérdelem, mert Manicamp egyáltalán ajándékozott magának valamit. Nem azt mondta-e, hogy meg akarja magát ajándékozni egy állással a királyi udvarban?

- Bocsánat, gróf úr, de ha ezt az állást megkapom, nem Manicamp-tól kapom meg, hanem gróf úrtól.

- És talán nem is csak úgy teljesen ingyen adta?

- Gróf úr...

- Várjon csak... van Orléans-ban egy Malicorne... Az ördögbe! Hát persze! Ez a Malicorne szokott pénzt kölcsönadni Condé hercegnek.

- Azt hiszem, apám az, gróf úr.

- Most már értem! Condé herceg az apát csapolja meg, ez a telhetetlen zsák, ez a szörnyű Manicamp pedig a fiát. Vigyázzon, uram, én jól ismerem Manicamp barátomat. Tönkre fogja magát tenni, meg fogja kopasztani egészen a csontjáig!

- Csakhogy én nem kamatra adok pénzt Manicamp-nak - szólt mosolyogva Malicorne.

- Hát nem mondtam, hogy földre szállt szent, Malicorne úr? Megkapja az állást, vagy ne legyen Guiche gróf a nevem!

- Ó, gróf úr, végtelenül hálás vagyok! - szólt Malicorne lelkesülten.

- Most pedig menjünk a herceghez, kedves Malicorne úr. Induljunk a herceghez!

És Guiche gróf elindult az ajtó felé, intve Malicorne-nak, hogy kövesse.

De abban a percben, amikor át akartak lépni a küszöbön, egy fiatalember jelent meg az ajtóban.

Mintegy huszonnégy-huszonöt éves, sápadt arcú, csillogó szemű, barna hajú és szemöldökű lovag volt.

- Jó napot! - mondta a fiatal lovag, és szinte visszatuszkolta Guiche grófot az udvarba.

- Maga az, De Wardes? És így csizmásan, sarkantyúsan, és lovaglóstorral a kezében?

- Ez a ruha illik arra az emberre, aki Le Havre-ba készül. Holnapra egy lélek sem lesz Párizsban.

A fiatal lovag szertartásosan üdvözölte Malicorne-t, aki előkelő ruhájában hercegnek látszott.

- Malicorne úr - mondta Guiche gróf barátjának.

De Wardes meghajolt.

- De Wardes úr - mutatta be őt a gróf Malicorne-nak.

Most Malicorne hajolt meg.

- Mondja csak, De Wardes - szólt Guiche gróf -, maga járatos ezekben a dolgokban: miféle állás van még betöltetlenül az udvarnál, vagyis helyesebben Monsieur udvartartásában?

- Monsieur udvartartásában? - kérdezte De Wardes, és gondolkodón az égre emelte szemét. - Várjon csak... Azt hiszem, a főlovászmesteri állás.

- Ó! - kiáltott föl Malicorne -, ilyen állásról szó sem lehet, gróf úr; a vágyam ennek negyedéig sem terjed.

De Wardes-nak sokkal élesebb és bizalmatlanabb szeme volt, mint Guiche-nek, és rögtön belelátott Malicorne egyéniségébe.

- Annyi tény - szólt De Wardes, és tetőtől talpig végigmérte Malicorne-t -, hogy a főlovászmesteri álláshoz hercegnek és pair-nek kell lenni.

- Amit én kérek - szólt Malicorne -, az csak valami nagyon szerény állás; kisember vagyok, és nem tartom magamat többre, mint ami vagyok.

- Malicorne úr, amint látja - fordult Guiche gróf De Wardes-hoz -, nagyon kedves fiú, csak egy baja van, hogy nem nemes. Én magam, hiszen tudja, nem sokba veszem az olyat, aki pusztán nemesi származású.

- Jó, csakhogy meg kell jegyeznem - felelte De Wardes -, hogy nemesi származás nélkül aligha remélheti valaki, hogy Monsieur udvarába bejusson.

- Ez igaz - szólt a gróf -, az etikett szigorú. Az ördögbe! Az ördögbe! Erre nem gondoltunk.

- Sajnos, ez nagy csapás rám nézve - mondta Malicorne, s némileg elsápadt -, nagy baj ez, gróf úr.

- De remélem, nem gyógyíthatatlan - felelte Guiche gróf.

- A patvarba! - kiáltott fel De Wardes. - Már meg is van az orvossága. Nemesembert csinálunk magából, kedves uram! Mazarini bíboros őeminenciája is így lett egyik napról a másikra nemesemberré.

- Nyugalom, nyugalom, De Wardes! - szólt a gróf. - Ne csináljunk rossz tréfákat. Nem helyes erről éppen nekünk egymás közt tréfálkoznunk; igaz, hogy a kutyabőröt vásárolni is lehet, elég baj ez, s a nemeseknek nem vetik ellene.

- Szavamra, valóságos puritán vagy, ahogy az angolok mondják.

- Bragelonne vicomte! - jelentette egy inas az udvaron, mintha egy szalonban lettek volna.

- Ó, kedves Raoul, gyere, gyere ide! Hát te is csizmában vagy! Rajtad is sarkantyú! Te is indulásra készen?

Bragelonne a fiatal emberek csoportjához közeledett, és azzal a szelíd komolysággal üdvözölte őket, amely sajátja volt. Üdvözlése különösen De Wardes-nak szólt, akit nem ismert, és akinek az arcvonásai különös hidegséggel merevedtek meg Raoul láttán.

- Barátom - mondta Raoul a grófnak -, azért jöttem, mert társaságodban szeretnék utazni. Azt hiszem, velem együtt jössz Le Havre-ba.

- Na, ez pompás! Nagyszerű utunk lesz!... Malicorne úr, De Bragelonne úr. Igaz is, bemutatnom neked De Wardes urat.

A két fiatal nemes kímérten üdvözölte egymást. Jellemük szinte szöges ellentéte volt egymásnak. De Wardes simulékony, ravasz, színtjátszó ember volt, Raoul pedig komoly, büszke, egyenes jellemű.

- Ítéld a vitánkban, Raoul, De Wardes és énköztem.

- Milyen kérdésben?

- A nemesség kérdésében.

- Ki ismerhetné jobban ezt a kérdést, mint egy Grammont?

- Nem bókot kérek tőled, barátom, hanem a véleményedet.

- Előbb tudnom kell a vita tárgyát.

- De Wardes azt állítja, hogy a nemesi címekkel visszaélnék, én pedig azt vitatom, hogy az embernek nincs szüksége címre.

- Neked adok igazat - mondta nyugodtan De Bragelonne.

- Én viszont azt állítom, vicomte úr - mondta De Wardes egyfajta makacssággal -, hogy nekem van igazam.

- Mit állított, uram?

- Én azt mondtam, hogy Franciaországban mindent elkövetnek a nemesek megalázására.

- Ki például? - kérdezte Raoul.

- Maga a király is. Olyan emberekkel veszi magát körül, akik nem tudják visszavezetni származásukat négy nemzedékre se.

- No, ez érdekes! - szólt Guiche. - Hol az ördögbe látta ezt a példát, De Wardes?

- Csak egy példát mondok.

És De Wardes végigmérte tekintetével Bragelonne-t.

- Mondd a példát.

- Tudod-e, kit neveztek ki testőrkapitánnyá? - szólt De Wardes. - Pedig ez olyan állás, amely nagyobb rangú, mint a pári méltóság, olyan állás, amely fölötte áll Franciaország marsalljainak!

Raoul elvörösödött, mert látta már, hova akar De Wardes kilyukadni.

- Nem tudom; hát kit neveztek ki? Nem régen történhetett, mert egy héttel ezelőtt az állás még üresedésben volt, annyira, hogy a király elutasította kérésével Monsieur-t, aki egy embere számára kérte.

- Hát, kedves barátom - mondta De Wardes -, a király elutasította Monsieur pártfogoltját, hogy ezt az állást odaadhassa D'Artagnan lovagnak, ennek a gascogne-i katonának, aki harminc éven át csörtette kardját a királyi előszobákban.

- Bocsásson meg, uram, ha megakasztom beszédében, de úgy érzem, nem ismeri azt, akiről beszél.

- Hogy én nem ismerem D'Artagnan urat? Ó, Istenem, van-e, ki e nevet nem ismeri?

- Azok, akik ismerik őt, uram - szólt Raoul nagyon nyugodtan és hidegen -, kénytelenek beismerni, hogy ha az új testőrkapitány nem is olyan előkelő származású, mint a király, amiről igazán nem tehet, vitézségben és becsületességben egyenlő a föld valamennyi királyával. Ez az én véleményem, uram, D'Artagnanról, akit, hála Istennek, születésem óta ismerek.

De Wardes felelni akart, de Guiche gróf közbevetette magát.

Madame arcképe

A vita kezdett élessé válni, s Guiche gróf rögtön észre is vette. Bragelonne pillantásában csakugyan volt valami ösztönszerűen ellenséges érzés.

De Wardes tekintetében pedig valami kiszámított támadás. Guiche nem tudott volna számot adni magának arról, hogy miféle érzések nyugtalanítják két barátját, de igyekezett felfogni a dőfést, amelyre, mint érezte, két barátja közül az egyik, vagy talán mind a kettő, hamar kész.

- Uraim - szólt Guiche -, el kell válnunk egymástól, mert át kell mennem Monsieur-höz. Állapítsunk meg egymás közt találkozót: te, De Wardes, gyere velem a Louvre-ba, Raoul, maradj itten helyetted a ház urának, és minthogy úgyis te vagy a tanácsadó mindenben, ami itt történik, te fogsz vigyázni az elutazásom utolsó előkészületeire.

Raoul, mint olyan ember, aki nem keresi, de nem is kerüli a lovagias ügyeket, beleegyezően intett fejével, és leült egy padra a verőfényben.

- Jól van - mondta Guiche -, maradj ott, Raoul, és vezettesd magad elé a két lovat, amelyet épp most vásároltam. Megmondod majd véleményedet, mert én csak azzal a föltétellel vettem ezeket a paripákat, hogy ha te jóváhagyod a vásárt. Igaz is, bocsáss meg, elfelejtettem kérdezősködni La Fère gróf egészsége felől.

Guiche gróf, mikor ezt a nevet kiejtette, megfigyelte De Wardes-ot, és igyekezett meglesni, milyen hatást tesz rá Raoul apjának említése.

- Köszönöm - felelte a fiatalember -, a gróf jól érzi magát.

De Wardes szemében a gyűlölet villáma villant fel egy pillanatra.

Guiche gróf, mintha nem is vette volna észre ezt a sötét pillantást, Raoulhoz ment s kezét szorította vele.

- Megállapodunk tehát benne, ugye, Bragelonne - szólt Guiche -, hogy utánunk jössz a Palais-Royal udvarára.

Azután intett De Wardes-nak, aki hol az egyik, hol a másik lábán himbálta magát, hogy menjen vele.

- Indulunk - szólt Guiche -, jöjjön, Malicorne úr.

Erre a névre megremegett Raoul.

Úgy rémlett neki, mintha már hallotta volna valahol ezt a nevet, de nem tudott rá visszaemlékezni, milyen alkalommal. Mialatt magában tűnődött, félig elgondolkodva, félig bosszankodva De Wardes-dal való vitáján, a három fiatalember a Palais-Royal felé igyekezett, ahol Monsieur lakott.

Malicorne két dolgot értett meg.

Az egyik az volt, hogy a két fiatalember négyszemközt akar valamit egymásnak mondani.

A második, hogy nem haladhat velük egy sorban.

Tehát visszamaradt.

- Megörült? - kérdezte Guiche a társától, miután már néhány lépéssel túl voltak a Grammont palotán. - Megtámadja D'Artagnant, hozzá még Raoul előtt!

- Hát aztán? - kérdezte De Wardes.

- Hogy érti ezt?

- Miért, hát talán tilos megtámadni D'Artagnan urat?

- De hát jól tudja, hogy D'Artagnanra legalább negyedrésze esik annak a sok dicső és félelmetes tettnek, ami a testőrök nevéhez fűződik.

- Jó, de nem értem, hogy ennek ellenére is miért ne gyűlölhethném D'Artagnan urat?

- Mit vétett magának?

- Ő, ellenem semmit.

- Akkor hát miért gyűlöli?

- Erre elhunyt apám árnyéka feleljen.

- Igazán nagyon meglepő az, amit mond, kedves De Wardes barátom: D'Artagnan nem tartozik azok közé, akik elintézetlenül hagynak valami ellenségeskedést. Amennyire tudom, atyjaura nem tört meg semmiféle sértést. És nincs olyan ádáz ellenségeskedés, amit el ne mosna egy jó és becsületes kardszúrás okozta vér.

- Mit tegyek, barátom, ha apám és D'Artagnan úr gyűlölte egymást? Apám engem gyerekkorom óta ebben a gyűlöletben nevelt fel, és ezt a gyűlöletet hagyta rám mintegy örökségül.

- És ez a gyűlölet csakis D'Artagnan úr ellen irányult?

- D'Artagnan úr sokkal szorosabb tömböt alkot barátaival, semhogy gyűlöletem feleslege rájuk is ne hullna. És higgye meg, úgy gyűlölöm őket, hogy, ha alkalmam lesz a többiekkel is éreztetnem, nem lesz okuk panaszsra!

Guiche gróf merően rászégezte szemét De Wardes-ra; megborzongott, látva a fiatalember sápadt mosolyát. Valami gyászos előérzet remegtette meg szívét. Arra gondolt, hogy ha elmúlt is az az idő, amikor a nemesek sűrűn verekedtek, a gyűlölet, amely a szív mélyén fészkel, ha kitörni nem tud is, azért mégis gyűlölet marad, hogy néha a mosoly is lehet olyan baljós, mint a fenyegetés, egyszóval az apák után, akik szívükkal gyűlölték egymást és karjukkal harcoltak, jönnek fiaik, akik szintén gyűlölködnek szívük mélyén, de már csak cselszövésrel és árulással harcolnak egymás ellen.

Minthogy pedig Guiche éppen Raoulról nem tudta föltenni, hogy árulásra vagy cselszövésre képes, tehát Raoult féltette.

De mialatt ezek a komor gondolatok felhősítették Guiche gróf homlokát, De Wardes teljesen visszanyerte önuralmát.

- Alapjában véve - szólt De Wardes - személy szerint Bragelonne-ra nem haragszom, hiszen nem is ismerem.

- Mindenesetre, De Wardes - felelte Guiche gróf valamelyes szigorúsággal -, egy dolgot ne felejtsem, hogy Raoul a legjobb barátom.

De Wardes meghajolt.

Beszélgésük ennél a pontnál abbamaradt, bár Guiche gróf tőle telhetőleg mindent elkövetett, hogy De Wardes szívének mélyére lásson. Csakhogy De Wardes alkalmasint elhatározta, hogy a dolgról többé egy szót sem beszél, és ezért kifürkészhetetlen maradt.

De Guiche azt remélte, hogy majd többet tud meg Raoultól.

Eközben a Palais-Royal elé értek, melyet kíváncsiak tömege vett körül.

A Palais-Royal háza népe várta Monsieur parancsait, hogy lóra üljenek és elkísérjék a fiatal hercegnőért induló követséget.

Ebben a korban, amikor a nép jóakarattal és hagyományos tisztelettel övezte a királyokat, az a fényűzés, amelyet lovakban, fegyverekben és egyenruhákban kifejtettek, kárpótolta az embereket a rengeteg kiadásért, amit adókkal kellett fedezni.

Mazarin ezt mondta: „Hadd énekeljenek gúnydalokat, a fő, hogy fizessenek.”

XIV. Lajos pedig ezt mondta: „Hadd legyen részük látványosságokban.”

A látványosság pótolta most a dalt: szabad volt gyönyörködni a látványosságokban, de nem volt többé szabad énekelni.

Guiche gróf ott hagyta De Wardes-ot és Malicorne-t a nagy lépcső alján; ő maga, mint Monsieur kegyence, akárcsak Lorraine lovag, ki ugyan nyájasan mosolygott rá, de ki nem állhatta, ő maga pedig egyenesen Monsieur-höz sietett.

A fiatal herceg a tükör előtt állt és pirosította magát. Öltözőszobája egyik sarkában a pamlag párnáin frissen bodorított hosszú szőke hajjal, amivel úgy játszott, mint az asszonyok, hevert Lorraine lovag.

A herceg a léptek zajára megfordult, és észrevette a grófot.

- Te vagy az, Guiche - szólt -, gyere ide, és tégy köztünk igazságot!

- Az igazmondás, fenséged tudja jól, a legnagyobb hibám.

- Gondold csak el, Guiche, hogy ez a rosszcsonn lovag megbántott engem.

A lovag vállat vont.

- És mivel bántotta meg? - kérdezte Guiche. - A lovag úrnak ez nem szokása.

- Azt állítja - folytatta a herceg -, hogy Henriette kisasszony külön nőnek, mint én férfinak.

- Vigyázzon, fenség - szólt Guiche gróf, és összeráncolta szemöldökét -, arra kért, hogy az igazat mondjam.

- Úgy van - szólt Monsieur csaknem remegve.

- Hát, én a szemébe mondom az igazat.

- Csak ne siess, Guiche - kiáltott fel a herceg -, van idő. Nézz meg engem figyelmesen, és emlékezz vissza Madame külsejére. Különb is, itt van az arcképe, nesze, fogd.

És e szavakkal átnyújtotta a rendkívül finom, művészi miniatúrát.

Guiche gróf kezébe vette az arcképet, és hosszasan nézegette.

- Szavamra mondom - szólt -, elragadó arc, fenség.

- De most nézz meg engem, jól nézz meg - kiáltott fel a herceg, igyekezve magára terelni a gróf figyelmét, minthogy Guiche egészen elmerült az arckép szemlélésébe.

- Igazán csodálatos! - mormogta Guiche.

- Az ember azt hinné - szólt Monsieur -, hogy még soha életedben nem láttad ezt a kisleányt.

- Láttam, fenség, igaz, de ennek már öt éve, de óriási változás megy végbe, míg a tizenkét éves leánykából tizenhét éves fiatal hölgy lesz.

- Végre is, a véleményedre vagyok kíváncsi, halljuk!

- Véleményem szerint az arckép hízelgőnek látszik, fenség.

- Ó, hát először is, valóban hízelgő az arckép - mondta a herceg diadalmasan -, de tegyük fel, hogy nem hízelgő, akkor mi a véleményed róla?

- Fenséged igazán boldog lehet, hogy ilyen bájos menyasszonya van.

- Helyes, ez a véleményed őróla, de mi a véleményed rólam?

- Az a véleményem, hogy fenséged túlságosan szép férfinak.

Lorraine lovag hangosan felkacagott.

Monsieur megértette, mennyi szigorúság van Guiche gróf véleményében.

Összeráncolta szemöldökét.

- Mondhatom, jóakarató barátaim vannak - mondta gúnyosan.

Guiche megint az arcképre nézett, de néhány percnyi szemlélés után erőt vett magán s visszaadta Monsieur-nek.

- Határozottan, inkább tízszer nézném meg fenséged arcképét - mondta -, mint még egyszer Madame-ét.

A lovag kétségkívül valami titkot érzett Guiche e szavaiban, amelyeket a herceg nem értett, mert felkiáltott:

- Hát akkor csak házasodjon meg!

Monsieur tovább pirosította az arcát, végül, mikor befejezte szépítő műveletét, megint a miniatűrre nézett, aztán újra a tükörben tetszelgett, és mosolygott.

Úgy látszik, meg volt elégedve az összehasonlítás eredményével.

- Egyébként nagyon kedves tőled, hogy eljöttél - mondta Guiche-nek. - Attól tartottam, hogy elutazol, és tőlem búcsút sem veszel.

- Fenséged sokkal jobban ismer engem, semhogy ilyen tiszteletlenséget föltehetne rólam.

- És bizonyára van valami kívánságod, mielőtt elutaznám Párizsból.

- Volna bizony! Fenséged kitalálta: csakugyan egy kérésemet szeretném előterjeszteni.

- Halljuk.

Lorraine lovag csupa szem és fül lett: úgy érezte, hogy minden kedvezmény, mely másnak jut, őt rövidíti meg.

Guiche gróf habozott, hogy kérését elmondja-e.

- Pénzről van szó? - kérdezte a herceg. - Épp jókor szólnál, mert ebben a pillanatban örült gazdag vagyok. A főintendáns ötezer pistoltallért küldött.

- Köszönöm fenséged kegyességét, de nem pénzről van szó.

- Hát miről? Halljuk.

- Egy udvarhölgy kinevezéséről.

- Jóságos Isten! Micsoda egy pártfogó vagy te, Guiche - szólt a herceg lekicsinylően -, hát már ezentúl mindig csak kis nőkről lesz szó?!

Lorraine lovag mosolygott, tudta, hogy őfensége nem szereti, ha nőket pártfogolnak nála.

- Fenség - felelte a gróf -, nem én pártfogolom közvetlenül azt a hölgyet, akinek érdekében szólok, hanem egy barátom.

- Az mindjárt más. És hogy hívják a barátod pártfogoltját?
- De La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony, jelenleg az orléans-i hercegné udvarhölgye.
- Piha! Hiszen az a nő sánta! - mondta Lorraine lovag, a vánkosokon elnyúlva.
- Sánta! - szólt a herceg. - Madame szeme előtt egy sánta nő bicegjen? Szavamra, ez lehetetlen, ez nagyon veszedelmes látvány volna nóm számára, ha majd másállapotban lesz.
- Lorraine lovag majd megpukkadt a nevetéstől.
- Lovag úr - szólt Guiche -, nem valami gavalléros dolog, amit csinál. Én kérek valamit, és maga gáncsot vet nekem.
- Jaj, bocsásson meg, gróf úr - szólt Lorraine, akit nyugtalanított az a hang, amelyet a gróf használt -, egyáltalán nem volt szándékom, hogy elgáncsoljam, és lehet, hogy összetévesztettem ezt a kisasszonyt egy másikkal.
- Határozottan összetéveszti, állítom, hogy összetéveszti.
- Hát, mondd csak, Guiche, nagyon ragaszkodol a kérésedhez? - kérdezte a herceg.
- Nagyon, fenség.
- Jól van, no, legyen meg, kérésed teljesítve van. De több kinevezést ne kérj, mert már minden hely be van töltve.
- Ejha, hiszen már dél van! - kiáltott föl a lovag. - Ütött elutazásunk órája.
- Elkerget, uram? - kérdezte Guiche.
- Ó, gróf úr, ma nagyon rosszul bánik velem - mondta érzékenyen a lovag.
- De az Istenért, gróf, az Istenért, lovag! - szólt Monsieur -, ne vitatkozzatok így! Nem látjátok, hogy ez nekem kínos?
- Aláírja fenséged a kinevezést? - kérdezte Guiche.
- Végy ki a fiókból egy kinevezést, és add ide.
- Guiche gróf egyik kezével kivette a fiókból a kinevezést, és másik kezével tintába mártott tollat nyújtott át Monsieur-nek.
- Monsieur aláírta a kinevezést.
- Nesze - mondta, és átadta neki az okmányt -, de csak egy föltétellel adom.
- Milyen föltétellel?
- Hogy kibékülsz a lovaggal.
- Szívesen - felelte Guiche.
- És a gróf olyan közömbösséggel nyújtotta kezét a lovagnak, ami fölért a megvetéssel.
- Menjen, gróf - szólt a lovag, mintha észre sem vette volna a gróf megvetését -, menjen és hozzon nekünk egy olyan hercegnőt, akinek az arcképe nem ad ennyi vitára okot.
- Bizony, menj és igyekezz... Igaz is, kiket viszel magaddal?
- Bragelonne-t és De Wardes-ot.
- Két bátor útitárs.
- Túlságosan bátrak - felelte a lovag -, legyen rajta, gróf, hogy mind a kettőt visszahozza.

„Komisz ember - gondolta Guiche gróf-, mindenütt és mindenekelőtt bajt szagol!”

Ezután meghajolt Monsieur előtt, és távozott.

Az előcsarnokba érkezve, meglobogtatta a levegőben az aláírt kinevezést.

Malicorne odarohant és örömeiben reszketve vette át.

De Guiche gróf észrevette, hogy Malicorne, miután átvette a kinevezést, még vár valamit.

- Türelem, uram, türelem - mondta Malicorne-nak -, amikor kérésemet előterjesztettem, ott volt Lorraine lovag is, és féltem, hogy ha túlságosan sokat kérek, elgáncsol. Várjon tehát rám, amíg visszatérek. A viszontlátásra!

- A viszontlátásra, gróf úr. Fogadja hálás köszönetemet - mondta Malicorne.

- És küldje hozzám Manicamp urat. De mondja csak, uram, igaz-e, hogy La Vallière kisasszony sántít?

Abban a pillanatban, amikor ezt mondta, egy ló állt meg mögötte.

Gyorsan megfordult, és Bragelonne-t pillantotta meg, aki ebben a pillanatban lovagolt be az udvarra, és elfehéredett.

A szegény szerelmes ifjú hallotta a gróf kérdését.

Malicorne ellenben nem hallotta, mert már messzi járt.

„Miért említik itt Louise nevét? - tépelődött Raoul. - Ó, Isten óvja De Wardes-ot, aki amott gúnyosan mosolyog, hogy ajkára vegye egyszer is a nevét!”

- Rajta, rajta, uraim! - kiáltott Guiche gróf. - Indulunk!

Ebben a pillanatban a herceg, végre befejezván öltözködését, megjelent az ablakban.

Kísérete üdvívalgással üdvözölte, és tíz perccel később lobogók, válszalagok, kalpagok és tollak hullámozottak tovább az úton vágató paripák felett.

Le Havre-ban

Az egész udvar, melyről az imént szoltunk, ragyogón, vidáman és különböző érzésekkel eltelve érkezett meg Le Havre-ba, négy nappal azután, hogy Párizsból elindult. Délután öt óra felé járt az idő, és még semmi hír se volt Madame-ról.

Szállás után néztek, de ettől fogva nagy összevisszaság és zavar támadt az urak közt, és nagy civakodások az inasok közt. A zenebona közepette Guiche gróf mintha Manicamp barátját pillantotta volna meg.

Manicamp csakugyan megérkezett, de minthogy Malicorne eltulajdonította a legszebb ruháját, nem talált a maga számára egyebet, mint hogy visszavásárolta egyik ezüsttel hímzett lila bársonyfrakkját.

Guiche gróf nemcsak az arcáról, hanem a ruhájáról is ráismert Manicamp-ra. Gyakran látta rajta ezt a lila frakkot, amelyet mindig csak végső esetben adott el.

Manicamp, mikor a gróf szeme elé került, épp egy fáklyák alkotta kapuív alatt állt. A fáklyák a Le Havre-ba vezető kaput csaknem felgyújtották, ahelyett, hogy megvilágították volna. Ez a kapu I. Ferenc tornya közelében volt.

A gróf, megpillantva Manicamp siralmas arcát, akaratlanul fölnevetett.

- Ó, szegény Manicamp-om, lilába öltöztél? Csak nem gyászolsz?

- Gyászolok, bizony - felelte Manicamp.

- Kit vagy mit?

- Gyászolom kék színű és aranyhímzésű frakkomat, amely elhunyt, és amely helyett csak ezt a lilát találtam. És még hozzá takarékoskodnom is kellett, hogy visszavásárolhassam.

- Ne mondd!

- Az ördögbe! Még csodálkozol ezen? Hiszen egy fillér nélkül hagytál engem.

- De itt vagy, és ez a fő.

- Rettenetes utakon jöttem.

- Hol lakol?

- Hát lakom én?

- Hol vagy megszállva?

- Meg vagyok én szállva?

Guiche gróf elnevette magát.

- Hát hol fogsz lakni?

- Ahol te.

- Akkor bizony nem tudom.

- Mi az, hogy nem tudod?

- Nem is, honnan tudjam, hogy hol fogok lakni?

- Hát nem foglaltál szállást?

- Én?
- Te, vagy Monsieur.
- Erre egyikünk se gondolt. Le Havre, azt hiszem, elég nagy város, és van benne istálló tizenkét ló számára, és egy tiszta ház valamelyik jobb városnegyedben.
- Ó, nagyon tiszta házak vannak Le Havre-ban.
- Hát akkor?
- Csak nem nekünk.
- Mi az, hogy nem nekünk? Hát kinek?
- Az ördögbe, hát az angoloknak!
- Az angoloknak?
- Igen; mindent elfoglaltak az angolok.
- Kinek a számára?
- Buckingham herceg számára...
- Tessék? - kérdezte Guiche gróf, fülét hegyezve erre a névre.
- Bizony, barátom, Buckingham hercegnek. Ókegyelme futárt küldött ide: a futár három nappal ezelőtt érkezett meg, és kibérelt minden lakható lakást, ami csak a városban akadt.
- Ejnye, ejnye, Manicamp, értsük meg egymást.
- A patvarba! Világosan beszélek, azt hiszem.
- De hát elvégre Buckingham herceg nem foglalja el egész Le Havre-t, a kutyafáját!
- Igaz, hogy nem foglalja el, mert még meg sem érkezett, de majd elfoglalja, amint megérkezik.
- Ohó!
- Látszik, hogy nem ismered az angolokat: rögeszméjük, hogy mindent megkaparintsanak.
- De hát elvégre, ha valakinek egy egész ház áll rendelkezésére, beéri azzal az eggyel, és nem foglal le kettőt.
- De hát két ember?
- Jól van, az két ház, mondjuk négy, hat, tíz ház. Le Havre-ban azonban száz ház van!
- Hát akkor mind a százat lefoglalta.
- Lehetetlen!
- Milyen makacs vagy! Ha mondom neked, Buckingham herceg lefoglalt minden házat a körül a palota körül, ahol az özvegy anyakirályné és leánya, Henriette hercegnő fog lakni.
- Nahát, ez nagyon furcsa - mondta De Wardes, és megsimogatta lova nyakát.
- Pedig hát így van a dolog, uram.
- Biztos benne, Manicamp úr?

Ezt kérdezve, hamiskásan ránézett Guiche grófra, mintha megkérdezné, hogy meg lehet-e bízni barátja szavaiban.

Eközben leszállt az éj, és a fáklyák, apródok, inasok, lovászok, lovak és hintók előzönlötték a kaput és a teret. A fáklyák visszfénye csillogott a csatorna vizében, amely a tengerdagály miatt emelkedett. Ezer különböző, kíváncsi arcú matrózt és polgárt lehetett látni a kikötői védőgát másik oldalán; ezek a kíváncsiak nem akartak a színjátékból egy pillanatot se elmulasztani.

Ez alatt a zsidongás alatt Bragelonne, mintha az egész dologra idegenül nézne, lóháton ült, valamivel Guiche gróf mögött, és nézte a fény játékát a vízen, gyönyörűséggel szívta magába a habok sós, tengeri illatát, figyelve a habok zajos hullámozását, a dűnék, a hömpölykövek és tengeri moszat fölött, amint a levegőbe fröccsentik tajtékukat, és megtöltik a teret morajukkal...

- De hát mi oka lehetett Buckinghamnek - kiáltott fel Guiche - ilyen sok lakásról gondoskodni?

- Csakugyan, mi oka lehetett rá? - kérdezte De Wardes.

- Ó, jó oka - felelte Manicamp.

- Hát te tudod az okát?

- Azt hiszem, tudom.

- Hát mondd.

- Hajolj közelebb.

- Az ördögbe! Csak súgni szabad?

- Ítéld meg magad.

- No jó.

Guiche gróf közelebb hajolt Manicamp-hoz.

- Oka: a szerelem - szólt Manicamp.

- Most már egyáltalán nem értelek.

- Mondd inkább, hogy még nem értesz.

- Magyarázd meg.

- Hát, kérlek, gróf úr, csaknem bizonyosra vehető, hogy őfensége, Monsieur, a legszerencsétlenebb férj lesz.

- Ne mondd! Talán Buckingham herceg?...

- A Buckingham név szerencsétlenséget jelent a francia királyi ház hercegeire nézve.

- Szóval a herceg?...

- Állítólag örülten szerelmes a fiatal Madame-ba, és nem tűrné el, hogy más is közeledjék a hercegnőhöz.

Guiche gróf elpirult.

- Értem, értem! És köszönöm! - szólt a gróf, megszorítva Manicamp kezét.

Aztán fölegyenesedett.

- Az Isten szerelmére kérlek - mondta Manicamp-nak -, kövess el mindent, hogy Buckingham herceg terve ne jusson a franciák fülébe, mert különben, Manicamp, újra meg fognak csillanni ennek az országnak napfényében a francia kardok, melyek nem félnek az angolokétól.

- Egyébként - mondta Manicamp - Buckingham szerelméről én nem szereztem közvetlen bizonyítékot, és lehet, hogy az egész csak mese.

- Nem - mondta Guiche -, ez lehet a tiszta igazság.

És a fiatalember, akarata ellenére, dühösen összeszorította fogait.

- De hát, elvégre, mi közöd neked hozzá? - mondta Manicamp. - Mit érdekel engem, hogy Monsieur ugyanazt a szerepet játssza-e, mint néhai királyunk? Buckingham apja az anyakirálynéért, az ifjú Buckingham a fiatal Madame-ért rajong. Mi közöm hozzá?

- Manicamp! Manicamp!

- Eh, az ördögbe is, amit én mondtam, tény, vagy legalábbis azt mondják.

- Pszt! - szólt a gróf.

- És miért „pszt”? - kérdezte De Wardes. - Ez csak dicsőségére válik a francia nemzetnek. Nincs velem egy véleményen, Bragelonne úr?

- Milyen dologban? - kérdezte komoran Bragelonne.

- Abban, hogy az angolok így hódolnak az önök királynőinek és hercegnőinek szépsége előtt.

- Bocsánat, nem tudom pontosan, miről van szó, magyarázatot kérek.

- Annyi bizonyos, hogy amíg Buckingham herceg apja meg nem érkezett Párizsba, addig XIII. Lajos király öfelsége észre sem vette, hogy felesége a francia udvar egyik legszebb hölgye. Most pedig a fiatal Buckingham herceg lesz, úgy látszik, aki hódolatával megnemesíti egy francia királyi hercegnő szépségét. A szépség próbája ezentúl az lesz, hogy melyik nő tud a tengeren túl is szerelmet kelteni.

- Uram - felelte Bragelonne -, nem szeretem, ha tréfálkoznak ebben a kérdésben. Mi, nemesemberek, a királynék és hercegnők becsületének őrei vagyunk. Ha mi kinevetjük őket, mit tegyenek a lakájok?

- Hohó, uram - szólt De Wardes, füle hegyéig elpirulva -, hogyan értelmezzem szavait?

- Értelmezze, ahogy akarja, uram - felelte hidegen Bragelonne.

- Bragelonne! Bragelonne! - mondta halkán Guiche gróf.

- De Wardes úr! - kiáltott fel Manicamp, amikor látta, hogy De Wardes lovát Raoul felé tereli.

- Uraim! Uraim! - szólt Guiche gróf -, csak nem fognak itt a nyílt utcán, a nyilvánosság előtt... De Wardes, nincs igaza!

- Nincs igazam? Miért? Feleljen!

- Nincs igaza abban, hogy mindig rosszakat mond, akárkiről vagy akármiről van szó - szólt Raoul rettenthetetlen hidegvérrel.

- Csillapodjék, Raoul - mondta egész halkán Guiche.

- És addig ne verekedjen meg, míg ki nem pihente úti fáradalmait, hiszen így semmi érdemleges dolgot nem fog tudni cselekedni.

- Uraim, menjünk! - szólt Guiche gróf. - Előre, uraim, előre!

Ezekkel a szavakkal félretolta a lovakat és apródokat, utat csinált magának a térig a tömeg közepett, magával vonva a francia urak kíséretét.

A téren nyitva állt egy nagy kapu, amelyen át egy udvarra lehetett jutni. Guiche gróf bement ebbe az udvarba. Bragelonne, De Wardes, Manicamp és három vagy négy más nemes nyomon követte.

Az udvaron afféle haditanácsot tartottak, hogyan mentsék meg a francia követek becsületét.

Bragelonne úgy vélekedett, hogy tisztelni kell az előbb érkezettek jogát. De Wardes azt ajánlotta, hogy rohanják le a várost.

Ajánlatát kissé elhamarkodottnak tartotta Manicamp.

Ő azt ajánlotta, hogy aludjanak egyet a dologra, ez a legokosabb, amit tehetnek.

Sajnos, ahhoz, hogy kövessék tanácsát, csak két dolog hiányzott: egy ház és néhány ágy.

Guiche gróf gondolkodott egy darabig, aztán hangosan szólt:

- Aki szeret, követ! - mondta.

- A személyzet is? - kérdezte egy apród, a csoporthoz közelebb lépve.

- Mindenki! - kiáltott fel a szilaj vérű ifjú ember. - Menjünk, Manicamp, vezess el minket ahhoz a házhoz, ahol Madame őfensége lakni fog.

A gróf barátai nem sejtették, mi a terve Guiche-nek, de követték, s nagy néptömeg kísérte őket, melynek örömteljes kiáltásai szerencsés jóslatként hangoztak fel arra az ismeretlen tervre nézve, amelyet ez a heves ifjú forralt.

A szél hevesen zúgott a kikötő felől, és viharosan bömbölt.

A tengeren

A következő nap sokkal nyugodtabb idővel kezdődött, bár a szél még mindig fűjt.

A nap mégis abban a bíborpiros felhőben kelt fel, amely szinte vérrel festi a fekete habok taraját.

Az őrtornyok tetejéről türelmetlenül kémlelték a tengert.

Délelőtt tizenegy óra felé hajót jeleztek. Ez a hajó kifeszített vitorlákkal közeledett, és két másik hajó követte félcsonnyi távolságban.

Úgy jöttek, mint a nyíl, amelyet erőteljes kéz röpített ki. De a tenger akkora hullámokat vetett, hogy a hajók, bármilyen gyorsan jöttek is, jobbra-balra himbálóztak.

A hajók formájáról és a lobogók színéről csakhamar rá lehetett ismerni az angol flottára. A hajóraj élén az a hajó járt, melyen a hercegnő utazott, és amelyre az admirális zászlaja volt kitűzve.

Nemsokára elterjedt a hír a városban, hogy a hercegnő közeledik. Az egész francia nemesség a kikötőbe sietett, a nép pedig ellepte a rakpartokat és gátakat.

Két órával később a kísérő hajók felzárkóztak a tengernagy hajó mellé, egyik se merte megkockáztatni a kikötő szűk bejáratán való áthaladást. Le Havre és La Héve közt vetettek horgonyt.

A manőver bevégeztével az admirálhajó Franciaországot tizenkét ágyúlövéssel üdvözölte, amit az I. Ferenc-erőd ugyancsak tizenkét ágyúlövéssel viszonzott.

Azonnal száz partraszállító bárka indult a tengerre, gazdag szövetekkel voltak kárpitozva, és az volt a rendeltetésük, hogy elvigyék a francia nemeseket a tengeren horgonyzó hajókhoz.

De látván, hogy a bárkák már a kikötőben is roppantul himbálóznak, hegymagasságú hullámok ostromolják a gátakat, félelmetes morajjal törve meg a parton; mindenki tisztában volt vele, hogy a bárkák közül egy se teszi meg a hajókig való távolságnak még negyedrészt sem, mert felborul.

Egy révhajó azonban a szél és a viharos tenger ellenére is igyekezett kijutni a kikötőből, hogy az angol tengernagy rendelkezésére álljon.

Guiche gróf kikeresett a bárkák közül egyet, amely kissé erősebb volt, mint a többi, és azzal kecsegtetett, hogy rajta el lehet jutni az angol hajókig; ekkor azonban észrevette az éppen kifutni készülő révhajót.

- Raoul - mondta a gróf -, nem gondolod, hogy mégiscsak szégyenletes, hogy eszes és erős férfi létünkre megijedünk a szél és a víz vad erejétől?

- Ugyanezt gondoltam magamban én is az imént - felelte Bragelonne.

- Hát akarod-e, hogy felszálljunk erre a hajóra és az angol hajókhoz menjünk? Te is jössz, De Wardes?

- Vigyázzanak, még a vízbe fülnek - szólt Manicamp.

- És hozzá hasztalanul - szólt De Wardes -, mert azzal a felszéllel, amely most fúj, sohasem fognak eljutni az angol hajókhoz.

- Szóval te nem jössz?

- Nem én, szavamra! Szívesen kockára tenném életemet emberekkel való küzdelemben - mondta, lapos oldalpillantást vetve Bragelonne-ra -, de hogy evezőcsapásokkal küzdjek a sós habok ellen, ahhoz egy csöpp kedvem sincs.

- Én pedig - szólt Manicamp -, ha el is jutnék az angol hajókhoz, mégis attól kellene tartanom, hogy tönkreteszem az egyetlen tiszta ruhámat, amely még van, mert a sós víz felfröccsen és piszkít.

- Tehát te se jössz? - kiáltott fel Guiche.

- Eszem ágában sincs; ha akarod, meg is ismétlem.

- De nézzétek csak - kiáltott fel Guiche gróf -, nézz csak oda, De Wardes, és te is nézz oda, Manicamp... ott a tengernagyi hajó tatjáról a királyné és a hercegnő bennünket néz.

- Egy okkal több, kedves barátom, hogy ne vegyünk a szemük láttára hideg fürdőt, ami nevetségessé tehet.

- Ez az utolsó szavad, Manicamp?

- Ez.

- Te is kimondtad az utolsó szavadat, De Wardes?

- Úgy van.

- Akkor egyedül megyek.

- Nem méggy egyedül - szólt Raoul -, én veled megyek, azt hiszem, ebben már megállapodtunk.

Raoul, aki mentes volt minden szenvedélytől, hidegvérrel mérlegelte a veszedelem nagyságát, és tisztán látta, milyen veszedelem fenyegeti, de örömmel vetette bele magát abba a vállalkozásba, amelytől De Wardes visszahőkölt.

A bárka elindult. Guiche gróf odakiáltott a révkalauznak:

- Halló! Két hely kell nekünk a bárkában.

Öt-hat tallért papirosba csavart, és a rakpartról átdobta a bárkába.

- Úgy látszik, a fiatal urak nem rettegnek a sós víztől! - szólt a bárka tulajdonosa.

- Nem félünk mi semmitől - felelte Guiche.

- Akkor szálljanak be, uraim.

A révkalauz közel ért a parthoz, Guiche gróf és Bragelonne egyforma könnyedséggel ugrott be a bárkába.

- Fiúk, most aztán rajta! - mondta Guiche gróf. - Még húsz pisztoltallér van az erszényemben, és ha rendben odaérünk a tengernagyi hajóhoz, titek mind a húsz.

Az evezősök nyomban ráhajoltak az evezőjükre, és a bárka nekirugaszkodott a hullámhegyeknek.

Az emberek mind érdeklődéssel figyelték a vakmerő vállalkozás kimenetelét; Le Havre népe a parton szorongott, s minden szem a bárkát nézte.

A törékeny jármű némely pillanatban olyan látványt nyújtott, mintha a tajtékzó tengerhullámok fölött lebegne, aztán hirtelen lesiklott a forrongó, zúgó örvény mélyébe, mintha elragadta volna az ár.

Egy órai küzdelem után a bárka mégis közel jutott a tengernagy hajóhoz, amelyről már le is bocsátottak két bárkát, hogy emennek a segítségére siessenek.

A tengernagy hajó hátulsó részén, bársonyból és hermelinből való sáto mennyezet alatt, amit hatalmas póznák tartottak, ült Henriette özvegy anyakirályné és a fiatal Madame, Norfolk gróf tengernagy társaságában, s rémülettel nézték a bárkát, amely hol az égig emelkedett, hol a pokol fenekéig süllyedt, és sötét vitorlája előtt, mint két fényes, ragyogó jelenés, a két francia nemes előkelő arca tündöklött.

A legénység a mellvédnek támaszkodva vagy a kötelekbe kapaszkodva tapsolt a két félelem nélküli francia lovag bátorságának, a révkalauz ügyességének és a matrózok erejének.

S mikor a hajó fedélzetére léptek, hatalmas hurrázás fogadta őket.

Norfolk gróf, egy huszonöt-huszonhat éves daliás fiatalember, a két francia nemes elé sietett.

Guiche gróf és Bragelonne könnyedén kapaszkodott föl a hajó kormányoldalának hágcsóján, és Norfolk gróf, hozzájuk csatlakozván, a fejedelmi hölgyek elé vezette őket.

Guiche grófot eddig a mély tisztelet érzése és elfogultsága, amelynek okáról alig tudott számot adni magának, visszatartotta attól, hogy figyelmesen nézzen az ifjú Madame szemébe.

Madame ellenben már messziről, és mindenki előtt észrevette őt, és ezt kérdezte anyjától:

- Nem Monsieur az, akit ott látunk a bárkában?

Henriette anyakirályné azonban jobban ismerte Monsieur-t, mint a lánya, s mosolyogva Henriette hercegnő hiú tévedésén, így felelt:

- Nem a herceg az, hanem kegyeltje, Guiche gróf.

Anyjának erre a feleletére a hercegnő kénytelen volt visszafojtani ösztönszerű vonzalmát, amelyet a gróf vakmerősége keltett benne.

Abban a pillanatban, amikor a hercegnő ezt a kérdést intézte anyjához, merte végre fölemelni szemét Guiche gróf Henriette-re, és az arcképpel összehasonlíthatta az eredetit.

Megpillantván Henriette sápadt arcát, élénk szemét, gyönyörű gesztenyeszínű haját, remegő ajkát és királynői mozdulatát, amely mintha egyszerre köszönetet mondott volna: oly felindulás vett rajta erőt, hogy ha nincs mellette Raoul, aki karjával támogatta, bizonyára megtántorodik.

Raoul ijedt tekintete és az anyakirályné jóakarató mozdulata térítette végre magához.

Guiche gróf néhány szóval kifejtette küldetése célját, elmondta, hogy Monsieur követe, és azután rangjuk szerint, és ahogy bemutatkoztak neki, üdvözölte a tengernagyot, valamint a különböző angol főurakat, akik a két fejedelemasszony köré csoportosultak.

Raoul is, amikor rákerült a sor, bemutatták, és kegyes fogadtatásban részesült. Mindenki tudta, mily fontos szerepet játszott La Fère gróf II. Károly király restaurációjában. Azonkívül tudták azt is, hogy La Fère gróf volt megbízva azzal a diplomáciai tárgyalással, amelynek eredményeként IV. Henrik francia király unokája házassága révén visszakerült Franciaországba.

Raoul tökéletesen beszélt angolul, és tolmácsul szolgált barátjának azokkal a fiatal angol lordokkal való beszélgetésében, akik nem tudtak franciául.

Ebben a pillanatban egy feltűnő szépségű, ragyogó ruhájú és fegyverzetű ifjú lovag jelent meg. A fejedelemasszonyok felé közeledett, akik Norfolk gróffal beszélgettek, és rosszul palástolt türelmetlenséggel így szólt:

- Hölgyeim, induljunk, partra kell szállnunk.

Erre a felhívásra a fiatal Madame felemelkedett, és már-már elfogadta kezét, amit a fiatal ember hevesen, mély érzelmekről árulkodó mozdulattal nyújtott feléje, de a tengernagy hirtelen az ifjú Madame és a fiatal, szép lord közé állt.

- Egy percnyi türelmet kérek, milord of Buckingham - mondta -; pillanatnyilag a hölgyek semmiképpen sem közelíthetik meg a partot. A tenger roppant nyugtalan, de négy óra felé valószínűleg lecsillapodik a szél, a hölgyek tehát csak délután fognak partra szállni.

- Bocsásson meg, milord - szólt Buckingham, s nem is igyekezett ingerültségét palástolni -, ön visszatartja a hölgyeket, pedig ehhez nincs joga. A hölgyek közül az egyik, sajnos, már Franciaországé, és amint látja, Franciaország követeli a hercegnőt követői útján.

És kezével rámutatott Guiche grófra és Raoulra, akiket ugyanakkor üdvözölt is.

- Azt hiszem - szólt a tengernagy -, a francia követek nem óhajtják kockára tenni a fejedelemasszonyok életét.

- Milord, a francia követek a szél ellenére is idejöttek. Legyen szabad azt hinnem, hogy nem fenyegeti nagyobb veszély a hölgyeket sem, akik nem szél ellen, hanem a szél irányában fognak partra szállni.

- A francia követ urak igen bátor emberek - szólt a tengernagy. - Milord láthatta, hogy mennyi ember volt a kikötőben, és egyik sem merészkedett utánuk. Őket azonban hajtotta a vágy, hogy mennél hamarabb hódolhassanak Madame és a felséges asszony előtt, és ezért tengerre szálltak, ámbár a mai vihar még a matrózokra nézve is veszedelmes. De ezek az urak, akiket példaképpen fogok megemlíteni tisztikarom előtt, nem szolgálhatnak példaképpül a hölgyek számára.

Madame egy oldalpillantásával észrevette, hogy Guiche gróf elpirult.

A hercegnő pillantása elkerülte Buckingham figyelmét. Ő csak Norfolkot tartotta szemmel. Nyilvánvalóan féltékeny volt az admirálisra, és égett a vágytól, hogy a fejedelmi hölgyeket mennél hamarabb elvihesse a hajó ingó talajáról, amelyen a tengernagy volt az úr.

- Egyébként - szólt Buckingham -, én magára Madame-ra apellálok.

- Én pedig, milord - felelte a tengernagy -, a saját lelkiismeretemre és felelősségemre. Én megígértem, hogy Madame-ot épen és egészségesen elviszem Franciaországba, és ígéretemet meg is tartom.

- De uram...

- Milord, engedje meg, hogy eszébe juttassam: itt én parancsolok.

- Tudatában van annak, amit mond, milord? - kérdezte kevélyen Buckingham.

- Tökéletesen; és megismétlem: itt csak én parancsolok, milord, és nekem mindenki engedelmeskedik: a tenger, a szél, a hajók és az emberek.

Nagyszerű és nemes előkelőséggel kimondott kijelentés volt. Raoul megfigyelte, milyen hatást tesz Buckinghamre. A herceg egész testében megremegett, és megkapaszkodott a sátor egyik tartórúdjaiba, hogy el ne essék. Szeme vérbe borult, és az a keze, amellyel nem fogózkodott, kardja markolatát szorongatta.

- Milord - mondta a királyné -, engedje megmondanom, hogy én mindenben osztom Norfolk gróf véleményét. Ha az idő nem volna is ködös, mint e percben, hanem tiszta és kedvező lenne, akkor is néhány órát kellene szentelnünk a tengernagynak, aki szerencsésen és nagy gonddal elhozott bennünket idáig, a francia partig, ahol el kell válnia tőlünk.

Buckingham nem felelt, hanem Madame tekintetét vizsgálta.

Madame, akit félig elrejtettek a mennyezet aranyos bársonyfüggönyei, nem hallott semmit a vitából, azzal lévén elfoglalva, hogy a Raoullal társalgó Guiche grófot nézze.

Ez újabb tördőfés volt Buckingham szívének, mert Henriette hercegnő tekintetéből mélyebb érzelmet olvasott ki, mint a kíváncsiságét.

Támolyogva vonult vissza, és csaknem beleütközött a nagyárbocba.

- Buckinghamnek nincs tengerészlába - mondta az anyakirályné franciául -, valószínűleg ezért óhajtja annyira a szárazföldet.

A fiatalember hallotta ezeket a szavakat, elsápadt, bátorságát veszítve lecsüggesztette két karját, és elment, egyetlen sóhajba foglalva régi szerelmét és új gyűlölségét.

Eközben a tengernagy, egyáltalán nem törődve, Buckingham rosszkedvével, a fejedelmi hölgyeket a hajó hátulsó részében levő szobájába vezette, ahol pompás, s az előkelő vendégekhez méltó ebédet szolgáltak fel.

A tengernagy Madame jobb oldalán foglalt helyet, a hercegnő bal oldalára pedig Guiche grófot ültette.

Ez volt az a hely, melyet rendszerint Buckingham foglalt el.

Amikor tehát Buckingham belépett az ebédlőbe, sajtó szívvel vette tudomásul, hogy az asztalnál helye sokkal hátrább van, mint ahol rendszeren ülni szokott, és ez előtt meg kell hajolnia, mert így parancsolta a mindennél hatalmasabb királyné, az etikett.

Guiche gróf ellenben sápadtabban a boldogságtól, mint amilyen halovány lett vetélytársa a haragtól, remegő szívvel ült a hercegnő mellett, akinek selyemruhája súrolta testét, minden porcikáját addig nem ismert gyönyörűséges borzongással töltve el. Az étkezés befejeztével Buckingham felpattant helyéről, hogy kezét nyújtsa Madame-nak.

Most azonban Guiche grófon volt a sor, hogy megleckéztesse a herceget.

- Milord - mondta -, legyen olyan jó és ettől a pillanattól fogva ne álljon közém és a hercegnő közé, mert ettől a perctől fogva ő királyi fensége Franciaországé, és Monsieur-nek, a király fivérének keze érinti a hercegnő kezét, amikor ő királyi fensége megtisztel vele, hogy kezét nyújtja nekem.

És ezt mondván, Guiche gróf maga nyújtotta kezét az ifjú Madame-nak, szemmel láthatólag elfogultan, de egyszersmind oly vakmerő és fennkölt mozdulattal, hogy az angolok közt a csodálat moraja tört ki. Buckingham pedig fájdalmasan felsóhajtott.

Raoul maga is szerelmes volt, Raoul mindent megértett.

Oly átható tekintetet vetett a barátjára, mint amilyenel anya vagy jó barát szokta védelmezni vagy óvni a gyermeket vagy a tévelygő jó barátot.

Két óra felé végre kisütött a nap, a szél lecsillapult, a tenger színe sima lett, mint valami kristálytükör, a köd, amely a partokat borította, szerteséjjel szakadt, mint valami fátyol, mely foszlányokban libeg tova.

És feltűnt Franciaország vidám partja sok ezer fehér házacskaival, amelyek az ég kékjéből vagy a lombok zöldjéből emelkedtek ki.

85
A sátrak

A tengernagy, mint láttuk, elhatározta, hogy többé nem veszi figyelembe Buckingham lord fenyegető pillantásait, ideges felindulásait. Ezekhez csakugyan lassan hozzá is szokhatott, amióta Angliából útra keltek. Guiche gróf viszont egyáltalán nem vette észre, mily ellenségesen viselkedik vele szemben a fiatal lord, de ösztönszerűleg semmiféle rokonszenvet nem érzett II. Károly kegyeltjével szemben. Az anyakirályné, akinek nagyobb tapasztalata volt, és hidegbben ítélte meg a dolgokat, ura lett a helyzetnek, és minthogy felismerte a veszedelmet, felkészült rá, hogy megoldja a csomót, mihelyt a kellő pillanat elérkezik. A pillanat elérkezett. A szívekbe visszaköltözött a nyugalom, kivéve Buckingham szívét, és a lord nagy türelmetlenségében halk hangon ezt mondta a fiatal Henriette hercegnőnek:

- Madame, Madame, az ég szerelmére kérem, szálljunk partra! Könyörgök! Nem látja, hogy ez az ostoba Norfolk gróf hogyan gyilkol engem azzal, hogy magát annyi figyelemmel, rajongással veszi körül?

Henriette hallotta ezeket a szavakat, mosolygott, és anélkül, hogy a herceg felé fordult volna, hangjában a szelíd szemrehányás és az epekedő türelmetlenség zenéjével, amellyel a kacér nők, amikor látszólag védekeznek, egyúttal biztatnak és bátorítanak is, halkán így szólt:

- Kedves lordom, már mondtam magának, hogy örült.

Ezek a részletek, mint már jeleztük, nem kerültek el Raoul figyelmét. Hallotta Buckingham kérését és a hercegnő feleletét. Látta, hogy Buckingham egy lépést hátrál a hercegnő felelete után, felsóhajt, és kezével végigsimít homlokán. És minthogy Raoul szemét, szívét nem fátyolozta semmi, megértett mindent, és megborzongott, látván a dolgok és a szívek állását.

A tengernagy végül, szándékolt lassúsággal, kiadta a rendeleteket, hogy a csónakok partra szálljanak.

Buckingham az admirális parancsait oly izgalommal fogadta, hogy a be nem avatott ember azt hihette volna: a fiatalember esze meg van zavarodva.

Norfolk gróf parancsára egy nagy, fellobogózott bárka ereszkedett le lassan a tengernagyi hajó mellett: húsz evezős és tizenöt utas fért el benne.

Ezt a valóban királyi bárkát bársonyszőnyegek, Anglia címerével kihímzett függönyök, virágfüzerek díszítették, mert abban az időben a politikai természetű házasságok alkalmával szívesen alkalmazták a virágnyelvet.

Alighogy a bárka leért a vízre és az evezősök evezővel a kézben, mint a fegyverrel tisztelgő katonák várták a hercegnő beszállását, Buckingham előrefutott a hágcson, hogy elfoglalja helyét a bárkában.

De a királyné megállította.

- Milord - mondta neki -, nem illik, hogy leányom és én partra szálljunk, amíg szállásunk nincs kellőképpen előkészítve. Kérem tehát, milord, siessen azonnal Le Havre-ba és gondoskodjék róla, hogy minden rendben legyen, mire megérkezünk.

Újabb tördőfés volt ez a herceg számára, amely annál rettenetesebb volt, mert váratlanul érte.

Buckingham dadogott, elpirult, és nem tudott mit felelni.

A herceg azt remélte, hogy Madame mellett maradhat az átkelés alatt, és így az utolsó pillanatot is kiélvezheti, amelyet a sors neki juttatott. De a királyné parancsa határozott volt.

A tengernagy, meghallván a királyné szavait, harsány hangon rendelkezett:

- A kis csónakot a vízre!

Parancsát azzal a különös gyorsasággal hajtották végre, amely a hadihajók gyakorlataira emlékeztet.

Buckingham el szomorodott, kétségbeesett pillantást vetett a hercegnőre, könyörgő tekintetet küldött az anyakirályné felé, és dühöset a tengernagyra.

A hercegnő úgy tett, mintha mindezt nem vette volna észre.

A királyné elfordította fejét.

A tengernagy nevetett.

Buckingham, mikor ezt a nevetést hallotta, már-már nekirontott Norfolkknak.

A királyné fölkel a helyéről.

- Induljon, uram - mondta parancsoló hangon.

A fiatal herceg még várt.

Körülnézett, és utolsó kísérletként így szólt:

- Hát önök, uraim - kérdezte, s szinte fojtogatta a szívében dúló sokféle érzelm -, Guiche gróf és Bragelonne úr, nem kísérnek el engem?

Guiche gróf meghajolt.

- Én is, Bragelonne úr is a királyné parancsára várunk - mondta -, azt tesszük, amit a királyné parancsol.

És rátekintett a fiatal hercegnőre, aki lesütötte szemét.

- Bocsásson meg, lord Buckingham - szólt a királyné -, de Guiche gróf itt Monsieur-t képviseli. Öneki most az a kötelessége, hogy Franciaország nevében tisztelkedjen, mint ahogy lordságod Anglia nevében tisztelkedett. Ő tehát nem mondhat le róla, hogy bennünket elkísérjen. Egyébként is ezt a megtisztelést annak köszönhetjük, hogy a gróf bátran nekivágott a viharos tengernek, hogy minket fölkeressen.

Buckingham kinyitotta a száját, mintha valamit mondani akarna, de vagy mert egyetlen gondolat se jutott eszébe, vagy mert nem talált szavakat a gondolata kifejezésére, egyetlen szó nem jött ajkára, és a hajóról nyomban beugrott a csónakba.

Az evezősöknek éppen csak annyi idejük volt, hogy elkapják a herceget és maguk is megkapaszkodjanak, mert Buckingham heves ugrása csaknem felfordította a csónakot.

- A herceg határozottan meg van bolondulva - mondta hangosan a tengernagy Raoulnek.

- Aggódok a herceg miatt - felelte Bragelonne.

Az egész idő alatt, míg a kis bárka a partra igyekezett, Buckingham folyton csak a tengernagy hajóra szegezte szemét, mint a fősvény, akitől elragadták pénzesládáját, vagy mint az anya, akitől elszakították leányát, hogy a verpadra vigyék. De a tengernagy hajóról semmiféle válasz nem érkezett intéseire, tüntető viselkedésére és siralmas pőzaira.

Buckinghamet ez annyira meghökkentette, hogy lerogyott egy padra, kezével a hajába túrva, mialatt a matrózok, akik ügyet se vetettek rá, továbbrepítették a csónakot a hullámokon.

Amikor a lord partra szállt, olyan kábult volt, hogy ha a kikötőben nem találkozik azzal az emberével, akit szálláscsinálónak előreküldött Le Havre-ba, azt se tudta volna megkérdezni, merre menjen.

Amint a neki szánt házba megérkezett, bezárkózott, mint Akhilleusz a sátrába.

Eközben a bárka, amely a fejedelmi hölgyeket vitte, abban a pillanatban ereszkedett le a tengernagy hajóról a vízbe, amikor Buckingham partra tette a lábát.

A királyi hölgyek bárkáját egy másik bárka követte, tele tisztekkel, udvari emberekkel és lelkes barátokkal.

Le Havre egész lakossága, hirtelenében halászhajókra, lapos bárkákra, vagy hosszú, normandiai dereglyékre szállva, a királyi bárka fogadására sietett. Eldördültek az erődök ágyúi; a tengernagy hajó és a másik két hajó viszonzta az üdvözlést, ágyúik ásító torkából tüzes felhők törtek elő, lágymüstfoszlányokban úszva tovább a habok felett, s csakhamar szétszórtak az azúrkék égen.

A hercegnő lelépkedett a rakodópart lépcsőin. Vidám zene hangjai várták a szárazföldön és kísérték minden lépését.

Mialatt Henriette hercegnő a város belseje felé haladt és kis finom lábával tiport a drága szőnyegeken és az útjára szórt virágokon, Guiche gróf és Raoul, otthagya az angolokat, átvágott a városon, és tőle telhetőleg sietett a Madame székhelyéül kijelölt hely felé.

- Siessünk - mondta Raoul a grófnak -, mert ahogy Buckingham lordot ismerem, még valami bajt kever, amint észreveszi, milyen eredményre vezetett tegnapi tanácskozásunk.

- Ó - szólt a gróf -, hiszen ott van helyettünk De Wardes, aki maga a határozottság, és Manicamp, aki maga a szelídség.

Guiche gróf mindazonáltal csak tovább sietett, és öt perc múlva megpillantották a városházát.

A gróftól először is az lepte meg, hogy nagy tömeg gyűlt egybe a téren.

- Rendben van - szólt Guiche gróf. - Úgy látszik, szállásaink felépültek.

A városháza előtti téren csakugyan nyolc rendkívül előkelő sátor emelkedett, amelyek tetején Franciaország és Anglia egyesített zászlói lobogtak.

A városházát, mint valami tarkabarka öv, vették körül a sátrak. Tíz apród és tizenkét svalizsér, akik a francia követek kíséretét alkották, állt őrt a sátrak előtt.

Az egész furcsa, érdekes látványt nyújtott, és volt benne valami tündéri káprázat is.

Ezeket a sátrakat az éjszaka folyamán állították föl. Kívül-belül a legdrágább szövetekkel voltak bevonva, amit csak Guiche gróf Le Havre-ban előtalált, és teljesen körülzárták a városházát, vagyis Henriette hercegnő lakását. A sátrakat selyemből való kötelek kötötték össze, s katonai őrség őrizte, úgyhogy ha Buckinghamnek valóban az volt a terve, hogy a maga és angoljai számára foglalja le a városháza környékét, akkor ez a terve teljesen megbukott.

A városháza lépcsőjéhez egyetlen út vezetett, amit nem zárt el a selyemkordon; ezt két pavilonhoz hasonlatos sátor őrizte, amelyek a bejáró jobb és bal oldalára nyíltak.

Az egyik sátor Guiche grófé, a másik Raoulé volt, és rendelkezésük szerint távollétük alatt is tartózkodott bennük valaki: Guiche sátrában De Wardes, Raoul sátrában pedig Manicamp.

A két sátor és a másik hat sátor körül mintegy száz tiszt, nemesember és apród csillogott selymes-aranyos ruhában, és úgy zsongva, mint méhek a kas körül, s karddal az oldalán mind kész volt rá, hogy engedelmeskedjék Guiche gróf vagy Bragelonne, a két vezérkövet intésére.

Abban a pillanatban, amikor Guiche és Bragelonne megjelentek az egyik utcának a térre torkolló végén, észrevették, hogy ugyanezen a téren vágatva keresztüllovagol egy csodálatos előkelőséggel öltözött fiatal lovag. Átvágott a kíváncsiak tömegén, és amint a rögtönzött sátrakat megpillantotta, dühösen és kétségbeesetten felkiáltott.

A lovag nem volt más, mint Buckingham. Buckingham felocsúdott kábultságából, magára öltötte tündöklő ruháját, és megérkezett, hogy a városházán várja Madame-ot és a királynét.

De a két sátor közt, a bejárónál, útját állták és megállásra kényszerítették.

Buckingham elkeseredésében ütésre emelte ostorát, de két tiszt megragadta a karját.

A két őriző közül csak az egyik volt ott, mert De Wardes a városháza belsejébe sietett, hogy ott Guiche grófnak valamilyen parancsait közölje.

Arra a lármára, amit Buckingham csapott, Manicamp, ki addig lustán hevert az egyik órsátor váncosain, megszokott hanyagságával feltápászkodott, és minthogy a láрма nem szűnt, kidugta fejét a sátor függőnyei alól.

- Mi az - kérdezte szelíden -, ki csapja ezt a rettenetes lármát?

A véletlen úgy akarta, hogy abban a percben, amikor megszólalt, csend támadt, és bár Manicamp halk és mérsékelt hangon beszélt, kérdését mindenki meghallotta.

Buckingham megfordult, maga előtt látta ezt a nagy, sovány testű és fásult arcú embert.

Manicamp, mint tudjuk, elég egyszerűen volt öltözve, és úgy látszik, nem keltett valami nagy tiszteletet az angol hercegben, mert a lord megvetően kérdezte:

- Uraságod kicsoda?

Manicamp rátámaszkodott az egyik óriási svalizsér karjára, aki úgy állt a sátor előtt, mint a cövek, és a maga nyugodt hangján válaszolt:

- Hát uraságod kicsoda?

- Én Buckingham herceg vagyok. Én kibéreltem valamennyi házat a városháza körül, ahol nekem dolgom van. Minthogy pedig kibéreltem őket, ezek a házak az enyéim, és minthogy azért béreltem ki őket, hogy szabad bejárásom legyen a városházára, nincs joguk, hogy utamat állják.

- De uram, ki állja el az útját? - kérdezte Manicamp.

- Az őreik.

- De csak azért, mert lovon akar bevonulni, uram, az öröknek pedig parancsuk van, hogy csak gyalogosokat engedjenek keresztül.

- Itt senkinek sincs joga, hogy parancsokat adjon ki, csak nekem - mondta Buckingham.

- Miért, uram? - kérdezte Manicamp a maga szelíd hangján. - Legyen kegyes és magyarázza meg nekem ezt a rejtélyes mondását.

- A magyarázat az, hogy, mint már mondtam, kibéreltem a téren levő valamennyi házat.

- Ezt nagyon jól tudjuk, minthogy nekünk már csak maga a tér maradt.

- Téved, uram, a tér is az enyém, akárcsak a házak.

- Ó, bocsásson meg, uram, de téved. Nálunk, Franciaországban azt mondják: a király kövezete, tehát a tér a királyé. Minthogy pedig mi a király követei vagyunk, a tér a mienk.

- Már kérdeztem egyszer, hogy tulajdonképpen kicsoda uraságod? - kiáltott föl Buckingham, akit kihozott sodrából Manicamp hidegvére.

- Az én nevem Manicamp - felelte a fiatalember, olyan lágyan zengő és dallamos hangon, mint az eolhárfaé.

Buckingham vállat vont.

- Röviden csak annyit mondok - szólt -, hogy amikor kibéreltem a városháza körül lévő házakat, a tér szabad volt. Ezek a barakkok elfogják a kilátásomat, vigyék el innen ezeket a barakkokat!

Tompa és fenyegető moraj támadt a hallgatóság soraiban.

Ebben a pillanatban érkezett meg Guiche gróf. Eltávolította a tömeget, amely Buckinghamtól elválasztotta. Nyomában jött Raoul az egyik oldalról, a másik oldalról pedig De Wardes érkezett meg.

- Bocsánat, milord - mondta Guiche gróf a hercegnek -, ha valami panasz van, legyen szíves, forduljon hozzám, minthogy én adtam utasítást ezeknek a sátraknak a felállítására.

- Azonkívül meg kell jegyeznem, uram - szólt közbe bájos arccal Manicamp -, hogy a „barakk” szó itt nem helyénvaló.

- Tehát mit mondott, uram? - kérdezte Guiche.

- Azt mondtam, gróf úr - felelte Buckingham haragos hangon, amelyet azonban mérsékelni igyekezett Guiche gróffal szemben, aki vele egyenrangú volt -, azt mondtam, hogy lehetetlen, hogy ezek a sátrak itt maradjanak, ahol vannak.

- És miért lehetetlen? - kérdezte Guiche.

- Mert engem zavarnak.

Guiche gróf türelmetlen mozdulatot tett, de Raoul nyugodt pillantása megfékezte.

- Mindenesetre kevésbé zavarhatják lordságodat, mint az elsőbbséggel való visszaélés, amelyet megengedett magának.

- Visszaélés!

- Kétségkívül. Ideküldi a futárát, aki az ön nevében kibérli Le Havre egész városát, nem törődve a franciákkal, akik okvetlenül megérkeznek Madame üdvözlésére. Ez nem testvéri eljárás, herceg úr, és nem való egy baráti nemzet képviselőjéhez.

- A föld mindig azé, aki először ráteszi a lábát - felelte Buckingham.

- De nem Franciaországban, uram.

- És Franciaországban miért nem?

- Mert ez az udvariasság országa.

- Mit akar ezzel mondani? - kiáltott fel Buckingham, oly ingerülten, hogy a jelenlévők, azonnali összecsapásra számítva, visszatorpantak.

- Azt - felelte Guiche elsápadva -, hogy ezeket a szállásokat a magam és barátaim számára építtettem, a francia követek menedékhelyéül, mert az ön követelőző föllépése következtében más hely nem maradt nekünk. Én és barátaim tehát ezekben a szállásokban fogunk lakni, kivéve, ha egy hatalmasabb és az önénél mindenesetre felsőbbrendű akarat el nem távolít minket innen.

- Vagyis el nem utasít, ahogy az igazságügyi palotában mondják - jegyezte meg szelíden Manicamp.

- Én tudok a maga számára, uram, olyan szállást, amely, remélem, megfelel kívánalmainak - szólt Buckingham, és kardja markolatára tette kezét.

Ebben a pillanatban, amelyben a viszály istennője lángra lobbantotta a kedélyeket, úgyhogy a kardok hegye mintegy az emberi kebleknek volt nekiszögezve, Raoul szelíden Buckingham vállára tette kezét.

- Egy szóra, milord - mondta.

- A jogomat! Mindenekelőtt a jogomat követelem! - kiáltott föl a heves vérű fiatalember.

- Éppen erről a pontról óhajtanék milorddal tárgyalni - szólt Raoul.

- Jó, de semmi hosszú beszédet, uram!

- Csak egy kérdésem van. Láthatja, hogy ennél rövidebben nem szólhatok.

- Beszéljen! Hallgatom.

- Vajon lordságod vagy az orléans-i herceg veszi feleségül IV. Henrik király unokáját?

- Tessék? - kérdezte Buckingham, s döbbenten hátrált.

- Feleljen a kérdésekre, kérem - mondta nyugodtan Raoul.

- Csúfolódní akar velem, uram? - kérdezte Buckingham.

- Ez is felelet, uram, és nekem elég. Tehát elismeri, hogy nem ön veszi feleségül Henriette angol hercegnőt.

- Azt hiszem, ezt uraságod jól tudja.

- Bocsánat, de milord viselkedését látva, a dolog nem volt olyan világos.

- De hát tulajdonképpen mit akar nekem mondani, uram?

Raoul közelebb lépett a herceghez.

- Olyan dühbe gurult - mondta Raoul, és meghalkította hangját -, amit mintha féltékenysége diktálna. Tudatában van ennek? Márpedig ez a féltékenység nem illik olyan férfhoz, aki sem a férje, sem a kedvese a szóban forgó hölgynek. Annál kevésbé való ez, ha az a hölgy királyi hercegnő. Hiszem, hogy megért engem, milord.

- Uram - kiáltott föl Buckingham -, Henriette hercegnőt sértegeti?

- Milord az, aki a hercegnőt sértegeti - felelte hidegen Bragelonne -, és vigyázzon magára! Az imént a tengernagyi hajón a végletekig visszaélt a királyné és a tengernagy türelmével. Én megfigyeltem, milord, és eleinte azt hittem, hogy örültem van dolgom. Azóta rájöttem, hogy örületének mi az oka.

- Uram!

- Várjon csak, mert még egy mondatot hozzá akarok fűzni. Remélem, én vagyok az egyetlen francia ember, aki erre rájött.

- De tudja-e, uram - szólt Buckingham, akinek vére forrt a dühtől és türelmetlenségtől -, tudja-e, hogy olyasmiket mond, amiket meg kell torolni?

- Fontolja meg a szavait, milord - mondta Raoul fensőbbiséggel. - Én nem származom olyan vérből, amelynek hevesességét meg kell torolni; ellenben milord olyan nemzetségből származik,

melynek szenvedélyei gyanúsak a jó franciák szemében. Én tehát másodszor is ismétlem, milord, vigyázzon magára!

- Mire vigyázzak, ha szabad tudnom? Talán fenyegetőzni akar?

- Én La Fère gróf fia vagyok, lord Buckingham, és én nem fenyegetek soha, hanem mindjárt ütök. Tehát értsük meg egymást, uram; az a fenyegetés, amelyet tőlem hallhat, a következő...

Buckingham ökölbe szorította a kezét, de Raoul úgy tett, mintha nem vette volna észre, és folytatta:

- Az első illetlen szónál, melyet megenged magának a királyi fenséggel szemben... Ó, legyen türelmes, milord, én az vagyok.

- Maga?

- Én bizony. Mindaddig, amíg Madame angol földön volt, hallgattam, de most, hogy francia földre lépett, és a herceg nevében fogadtuk, most az első sértésre, amit különös szenvedélyében elkövet a francia királyi házzal szemben, én csak két mód közt választhatok: vagy kijelentem mindenki füle hallatára, hogy ez idő szerint milyen örület rabja, és szégyenszemre visszaküldetem Angliába, vagy ha inkább a másik módot óhajtja, szívébe döföm a töröm az egész gyülekezet előtt. Különben ez a második mód látszik előttem a leghelyesebbnek, azt hiszem, ehhez fogok ragaszkodni.

Buckingham fehérebb lett, mint az angol csipkebodor, amelyet a nyakravalóján viselt.

- Bragelonne úr - mondta -, vajon nemesemberrel beszélek?

- Kétségkívül, csak hogy ez a nemesember egy örültevel beszél. Gyógyuljon meg, milord, és akkor az a nemesember másként fog önnel beszélni.

- De Bragelonne úr - szólt a herceg fojtott hangon, és nyakához vitte a kezét -, hát nem látja, hogy belehalok?

- Ha ez ebben a pillanatban megtörténnék, uram - mondta Raoul rendíthetetlen hidegvérrel -, azt csakugyan nagy szerencsének tartanám, mert elejét venné mindenféle szóbeszédnek lordságod és azon illusztris személyek rovására, akiket odaadása annyira kompromittál.

- Ó, igaza van, igaza van - mondta a fiatalember magánkívül -, mily jó volna meghalni! Ó, jobb volna meghalni, mint elszenvedni azt, amit én e percben szenvedek!

És kezét törére tette, amelynek markolata drágakövekkel volt díszítve, és félig kihúzta kebeléből.

Raoul lefogta a kezét.

- Vigyázzon, uram - szólt -, ha nem öli meg magát, nevetségessé válik, viszont ha megöli magát, akkor vérrel szennyezi be az angol hercegnő nászruháját.

Buckingham egy percig mozdulatlanul állt s lihegett. Ajka és orcája remegett, szeme pedig révedezett, mint az örülteké.

Majd hirtelen megszólalt:

- Bragelonne úr, nem ismerem magánál nemesebb szellemű embert; méltó fia maga a legtökéletesebb nemesembernek. Maradjanak meg sátraikban!

És két karjával átölelte Raoult.

A jelenlévők mind elcsodálkoztak a hercegnek ezen a mozdulatán, amelyet senki sem várt, mert hiszen a szemben álló felek közül az egyik imént még indulatosan remegett, a másik

pedig keményen farkasszemet nézett vele. A jelenlévők most tapsban törtek ki, ezer éljen és vivát hasította vidáman a levegőt.

Guiche átölelte Buckinghamet, vonakodva ugyan, de mégis megtette.

Ez volt a jel: az angolok és franciák, akik eddig nyugtalanul nézegettek egymásra, ott a helyszínen testvériesen összeölelkeztek.

Eközben a fejedelmi hölgyek kísérete megérkezett. A hölgyek, ha nincs Bragelonne, két hadsereget találtak volna közelharcban egymással, és vér borította volna el a nász virágait.

A menet lobogóinak láttára hirtelen visszatért a rend és nyugalom.

86
Az éjszaka

A sátrak vidékén visszatért az egyetértés. Az angolok és franciák versenyezve udvariaskodtak és hódoltak a két fejedelemnő előtt, és egymással szemben is a legelőzékenyebbek voltak.

Az angolok a franciáknak virágokat küldöttek, amelyekből nagy készletet halmoztak fel a fiatal hercegnő ünneplésére, a franciák viszont meghívták az angolokat ünnepi vacsorára, amelyet másnapra tűztek ki.

Madame-ot tehát egész útján egyhangú szerencsekívánatok kísérték. Olyan volt, mint egy királynő, s mindenfelől csak tisztelettel találkozott; valóságos bálványnak tűnt föl, annyian rajongtak érte.

Az anyakirályné a legszívesebb fogadtatásban részesítette a franciákat. Franciaország volt a szülőhazája, és Angliában sokkal szerencsétlenebb volt, semhogy el tudta volna felejteni Franciaországot. Leányát tehát már tulajdon érzelmeivel is Franciaország szeretetére tanította, ahol mind a ketten előbb menedékhelyet találtak, és ahol most szerencse és fényes jövő várt rájuk.

A hercegnő bevonulása megtörtént, a nézőközönség kezdett széjjeloszlani, csak messziről hallatszottak már a harsonák és a tömeg moraja, leszállt az éj, csillagos fátylával betakarta a tengert, a kikötőt, a várost és a táborát, melyet a nagy esemény még mindig izgalomban tartott; Guiche gróf ekkor visszatért sátrába, leült egy széles zsámolyra, s arcán olyan nagy szomorúság ült, hogy Bragelonne szemmel kísérte mindaddig, míg a gróf nagyot nem sóhajtott; ekkor hozzálépett. A gróf hátradőlt, vállával nekitámaszkodott a sátor falának, homlokát kezébe rejtette, keble zihált és térde reszketett.

- Te szenvedsz, barátom? - kérdezte tőle Raoul.

- Irgalmatlanul szenvedek.

- Testileg, ugye?

- Testileg.

- Valóban igen fárasztó volt ez a mai nap - folytatta a fiatal ember, és szemét rászögezte Guiche-re.

- Fárasztó volt, és az alvás felüdítene.

- Hagyjalak magadra?

- Nem, beszélni szeretnék veled.

- Addig nem hagylak beszélni, amíg ki nem kérdeztelek.

- Hát kérdezz.

- De légy őszinte.

- Mindig őszinte vagyok.

- Tudod-e, Buckingham miért őrjöng?

- Sejtem.

- Szereti Madame-ot, ugye?

- Ha az ember látja őt, megesküdnék erre.

- Pedig hát szó sincs róla.
 - Ó, ezúttal tévedsz, Raoul, én a keservét kiolvastam a szeméből, a keze mozdulatából, egész lényéből, ma reggel óta.
 - Te költő vagy, kedves grófom, és mindenütt költészetet látsz.
 - Mindenütt szerelmet látok, főként.
 - Ott is, ahol nincs.
 - Ahol van!
 - Guiche, úgy látszik, te nagyon biztos vagy a dolgokban.
 - Biztos vagyok benne! - kiáltott fel hevesen a gróf.
 - Mondd, kérlek, gróf - kérdezte Raoul, és tekintetét a szemébe mélyesztette -, mi tesz téged olyan éleslátóvá?
 - Hát - felelte Guiche habozva - az önérzetem.
 - Az önérzet? Nem valami jó szó, de mond valamit.
 - És mit mond?
 - Azt, kedves barátom, hogy te rendszerint nem vagy olyan szomorú, mint ma este.
 - A fáradtság teszi.
 - A fáradtság?
 - Az.
 - Hát hallgass meg, kedves barátom; együtt voltunk háborúban, volt úgy, hogy tizennyolc órát is ültünk nyeregben; három ló roskadt össze alattunk, részben a kimerültségtől, részben az éhségtől, és mi még mindig jókedvűek voltunk. Tehát nem a fáradtság tesz téged szomorúvá, gróf.
 - Akkor a bosszúság.
 - Miféle bosszúság?
 - A ma esti.
 - Lord Buckingham örültségére célozol?
 - Persze hogy arra. Nem bosszantó-e ránk, franciákra nézve, akik királyunkat képviseljük, ha azt látjuk, hogy angol úr legyeskedik a mi jövődő úrnőnk, a királyság második hölgye körül?
 - Igazad van, de én azt hiszem, hogy Buckingham lord nem veszedelmes.
 - Nem veszedelmes, de kellemetlen. Már amikor idejött, csaknem felborította a franciák és angolok közt való békét, úgyhogy ha te bele nem avatkozol a dologba a te csodálatos eszésséggel és különös határozottságoddal, akkor itt, a város kellős közepén, vér folyt volna.
 - A herceg megváltozott, amint láthattad.
 - Megváltozott, de éppen emiatt vagyok annyira elámulva. Te halkan beszélgettél vele. Mit mondtál neki? Azt hiszed, szerelmes belé... Magad mondod, hogy egy szenvedély nem múlik el egykönnyen... Tehát a herceg mégse szerelmes belé!
- Guiche gróf a legutóbbi mondatot olyan kifejezésteljesen mondta, hogy Raoul fölszegte a fejét.

Az ifjú nemes arcáról könnyen le lehetett olvasni, milyen elégedetlen.

- Amit én mondtam a hercegnek, barátom - szólt Raoul -, azt elismételhetem előtted. Figyelj rám, megismétlem: „Milord, bántóan sóvár tekintettel néz királyának nővérére, aki pedig nem lordságod jegyese, nem kedvese, mert nem lehet az; ezzel méltatlankodást vált ki belőlünk, akik egy ifjú hajadon elébe jöttünk, hogy férjéhez kísérjük.”

- Ezt mondtad neki? - kérdezte Guiche elpirulva.

- Szó szerint, de még tovább is mentem.

Guiche gróf megrezzent.

- Ezt is mondtam neki: „Milyen szemmel tekintene reánk, milord, ha a mi sorainkban akadna valaki, aki elég örült és tiszteletlen hozzá, hogy más érzéssel, s nem a legnagyobb tisztelet tiszta érzésével tekintszen arra a hercegnőre, aki urunk menyasszonya?”

Raoul szavai annyira Guiche gróf címére szóltak, hogy a gróf belesápadt, hirtelen remegés fogta el, és nem tudott egyebet felelni, mint hogy gépiesen odanyújtotta egyik kezét Raoulnak, másik kezével pedig eltakarta szemét és homlokát.

- De - folytatta Raoul, akit barátjának ez a viselkedése nem állított meg beszéde közben -, hála Istennek, a franciák, akiket könnyelműséggel, megfontolatlansággal, hűtlenséggel vádolnak, józanul és erkölcsösen tudnak ítélni magasabb rendű erkölcsi kérdésekben. „Tehát - tettem hozzá -, tudja meg, milord, hogy mi francia nemesek, amikor királyunkat szolgáljuk, szenvedélyeinket éppúgy feláldozzuk érte, mint vagyonunkat és életünket. És ha véletlenül a szenvedély démona olyan gondolatot sugalmaz nekünk, amely felgyújtaná szívünket, eloltjuk a lángot, még ha a saját vérünkkel is. Ilyenformán három becsületet tartunk tiszteletben: hazánk becsületét, hűbérurunk becsületét és a saját becsületünket. Íme, Buckingham lord, ilyenek vagyunk mi, és ilyenek kell lennie minden nemes szívű embernek.” Így beszéltem én - folytatta Raoul -, kedves barátom, Buckingham lordhoz. És a lord ellenállás nélkül meghajolt érveim előtt.

Guiche gróf, aki eddig magába roskadva hallgatta Raoul szavait, most fölegyenesedett, szeme büszkén csillogott, és a keze lázasan remegett. Megragadta Raoul kezét. Orcája, amely előbb hideg volt, mint a jég, valóságos tűzrózsává változott.

- Jól beszéltél, Raoul - mondta a gróf fojtott hangon -, igaz barátom vagy, köszönöm. De most kérlek, hagyj magamra.

- Ragaszkodol hozzá?

- Ragaszkodom, szükségem van nyugalomra. Sok mindenféle dolog megzavarta ma a fejemet és szívemet. Holnap, ha újra eljössz, nem leszek már olyan, mint most vagyok.

- Jó, hát magadra hagylak - szólt Raoul, és távozni készült.

A gróf egy lépést tett barátja felé, és szívélyesen megölelte.

De ebben a baráti ölelésben Raoul érezte, hogy Guiche gróf valami örült szenvedélyt küzd le magában.

Az éjszaka üde, csillagos, tündöklő volt, a vihar után a nap melege mindenüvé életet, örömet, biztonságot varázsolta. Az égen hosszan elnyúló, ezüst színű, azúrosan kékesfehér felhők keletkeztek, keleti széllel enyhített szép meleg napok sorozatát jövendölve. A városháza előtt levő téren a széles fénykévekkel át- meg átszelt hatalmas árnyékfoltok valami érdekes fénymozaikot hoztak létre fekete és fehér kockákból.

Nemsokára mindenki elszunnyadt a városban. Madame szobájának az ablakában, amely a térre nyílt, gyöngé világosság maradt, és a lámpásnak ez a tompított, szelíd fénye, mintha a békés leányálom képe lett volna, olyan leány álmáé, akinek az élete alig jut a világ tudomására, alig érzékelhető, és lángja is csak pislákol, ha a test aluszik.

Bragelonne annak az embernek lassú és óvatos lépéseivel indult kifelé sátrából, aki kíváncsi, látni szeretne, és ügyel rá, hogy őt ne lássa senki.

A sátor sűrű előfüggönye mögül egy szempillantásával végigmérhette az egész teret, és egy pillanat múlva látta, hogy Guiche gróf sátrának függönyei kinyílnak és megrebbenek.

A függönyök mögött Guiche gróf árnyalakja látszott: szeme villogott, és mohón rátapadt Madame ablakaira, amelyeket szelíden világított meg a hálószoba letompított fénye.

Ez a szelíd fény, amely megszínesítette a hercegnő ablaküvegeit, mint csillag tündökölt a gróf szemében. Pillantása elárulta lelkének minden sóvárgását. Raoul, akit eltakart az árnyék, megsejtette azokat a forró érzéseket, amelyek a fiatal francia követ és az angol hercegnő erkélye között a rokonszenv titokzatos és varázserejű szálait fűzték; ezeket a szálakat oly erős akarató és oly elűzhetetlen gondolatok szőtték, amelyek bizonyára a szerelmes álmok tündérkirálynőjéhez könyörögtek, hogy szállna le arra az illatos nyoszolyára, amelyet a gróf lelki szemével szinte elnyelt.

De nemcsak Guiche és Raoul virrasztott. A tér egyik házának egy ablaka nyitva volt; ebben a házban Buckingham lakott.

Azon a fényes háttéren, amelyet ennek az ablaknak a világossága alkotott, éles körvonalakkal rajzolódott ki a herceg alakja, amint hanyagul a faragott és bársonnyal díszített párkányra támaszkodott, a hercegnő erkélye felé küldve forró óhajait és szerelmének örült vízióit.

Bragelonne nem tudta megállni, hogy ne mosolyogjon.

„Ezt a szegény szívet sokan ostromolják” - gondolta magában, Madame-ra gondolva.

Aztán részvétteljes gondolata Monsieur felé fordult.

- A szegény férjet nagy veszedelem fenyegeti, hiába hatalmas herceg, és hiába védelmezheti egész hadsereggel azt, ami az övé.

Bragelonne egy ideig figyelte a két szerelmes fiatalember epekedését, hallotta Manicamp hangos, udvariatlan hortyogását - Manicamp oly büszkén horkolt, mintha lila ruhája helyett kék frakkja lett volna vele -, aztán a szellőre figyelt, amely egy távoli fülemüle dalát hozta feléje. Raoul, miután kellőképp eltelt búbánattal, ami szintén az éjszaka egyik betegsége, visszatért sátrába, és a maga sorsán töprengve arra gondolt, talán a blois-i kastély szép leánya, az ő bálványa felé is két vagy három olyan csillogó szempár tekint sóvárgón, mint Guiche-é és Buckinghamé.

- Montalais kisasszony pedig nem valami megbízható várórség - mondta Raoul halkán, és felsóhajtott.

Le Havre-től Párizsig

Másnap az ünnepségek mindazzal a pompával és vidámsággal mentek végbe, amit csak a város gazdagsága és az emberek ünneplő kedve nyújthatott.

A Le Havre-i tartózkodás utolsó óráiban előkészítették a párizsi utat.

Madame, miután elbúcsúzott az angol flottától, és utolsó üdvözlését küldte hazájának azzal, hogy az angol zászló előtt tisztelgett, hintóba ült, fényes kísérete közepett.

Guiche gróf azt remélte, hogy Buckingham herceg a tengernaggyal együtt visszatér Angliába. De Buckingham meg tudta győzni az anyakirálynét, hogy nem volna illendő, ha Madame úgyszólván magára hagyatva érkezne Párizsba.

Elhatározták tehát, hogy Buckingham elkíséri Madame-ot Párizsba, és a fiatal herceg nemesekből és tiszték közül kíséretet válogatott ki a maga számára, úgyhogy valóságos hadsereggel indult Párizs felé, útközben csak úgy szórta az aranyat és ünnepeltette magát azokban a városokban és falvakban, melyeken keresztülhaladt.

Az idő szép volt. Franciaország szép látványt nyújtott, különösen azon az úton, amelyet a kíséret megtett. A tavasz virágait és illatos szirmait hintette az ifjúság lépései elé. Egész Normandia, a buja növényzetével, kék egével, ezüst folyóival, földi paradicsomnak tűnt fel a francia király jövődöbéli sógornője előtt.

Az út ünnepléssel, mámorral telt el. Guiche és Buckingham mindenről megfélekedezett: Guiche nem gáncsolta el az angol főúr újabb kísérleteit, Buckingham pedig nem igyekezett feltámasztani a hercegnőben angol hazájának emlékeit, amelyhez boldog napjai fűződtek.

Ám a szegény herceg, legnagyobb bánatára, napról napra jobban észrevehette, hogy az ő kedves Angliájának a képe abban a mértékben tünedezik el Madame gondolataiból, amily mértékben mindjobban beléje vésődik Franciaország szeretete.

Buckingham csakugyan észrevette, hogy minden apró gondoskodása kárba vész, és hiába üli meg pompásan a nagyszerű, gyors lábú yorkshire-i lovat, a hercegnő csak véletlenül és ritkán pillantott rá.

A hercegnő téveteg, elrévedező pillantásait Buckingham hiába próbálta magára irányítani, az angol telivérből kicsalva mindazt az erőt, tüzet és ügyességet, ami csak a lovakban van. Hiába fújt táltosa tüzet az orrán át, hiába kockáztatta a herceg ezerszer is, hogy összetörje magát, fának ütközve, nagy szakadékba zuhanva, amikor sövényeken ugratott át vagy dombok lejtőin rohant le: Madame, akinek figyelmét egy pillanatra felkeltette a lovaglás dobaja, és arrafelé fordította fejét, könnyedén mosolygott, és visszatért hűséges kísérőihez, Raoulhoz és Guiche-hez, akik nyugodtan lovagoltak hintója ajtaja mellett.

Buckingham herceget ekkor a féltékenység minden kínja mardosta. Valami ismeretlen, hallatlan égő fájdalom folyt végig erein és ostromolta szívét. Aztán be akarta bizonyítani, hogy belátja örültségét, és a legalázatosabb meghunyászkodással akarja jóvátenni meggondolatlanságait, tehát megzabolázta lovát, és kényszerítette a verejtékező és tajtékozó fehér paripát, hogy a hintó mellett, az udvaroncok tömegében zabláját harapdálja.

Néha jutalmul Madame néhány szót intézett hozzá, de ezt szemrehányásnak érezte:

- Jól van, Buckingham lord - mondta a hercegnő -, látom, észre tért.

Máskor pedig Raoul szólt hozzá:

- Agyonhajszolja a lovát, Buckingham lord.

És Buckingham türelmesen meghallgatta Raoult, mert ösztönszerűen érezte, anélkül, hogy erről bizonyosságot szerzett volna, hogy Raoul fékezi meg Guiche szenvedélyét, és hogy nélküle egyikük már valami esztelenséget követett volna el, ami szakítást, botrányt, talán száműzetést is vont volna maga után.

Buckingham herceg ama nevezetes beszélgetés óta, melyet Raoullal folytatott a Le Havre-i sátor előtt, és amelyben Bragelonne érezte a herceggel, hogy magatartása nem helyénvaló, szinte akarata ellenére vonzódott Raoulhoz.

Gyakran bocsátkozott vele beszélgetésbe, és csaknem mindig azért kezdte el a beszélgetést, hogy atyjáról beszéljen Raoullal; néha közös barátjuk, D'Artagnan volt beszélgetésük tárgya, mivel Buckingham éppúgy lelkesedett D'Artagnanért, mint Raoul.

Raoul erről a tárgyról különösen De Wardes jelenlétében szeretett beszélgetni, aki az egész út alatt sértődöttséget érzett Bragelonne fölénye, és különösen Guiche-re való befolyása miatt. De Wardes a maga finom fürkésző pillantásával, amely minden gonosz embert jellemez, rögtön észrevette Guiche szomorúságát és szerelmes epekedését a hercegnő iránt.

Csakhogy ő ezt a tárgyat nem Raoul tapintatos modorában érintette, beszéd közben nem tartotta szem előtt az illendőség szabályait és a kötelesség parancsait, hanem mindig elszántan a fiatalos és önhitt kevélység húrjait ütötte meg Guiche grófban.

Így történt, hogy egy este, amikor Mantes-ban megszálltak, Guiche és De Wardes egy sorompóra támaszkodva beszélgetett, Buckingham és Raoul fel-alá sétálva társalgott, Manicamp pedig a fejedelmi hölgyeknek udvarolt, akik simulékony szelleme, barátságos modora és békülékeny jelleme miatt nagyon kedvelték, De Wardes így szólt a grófhhoz:

- Valld be, hogy nagybeteg vagy és tanítómestered nem tud meggyógyítani.

- Nem értelek - felelte a gróf.

- Pedig érthetően beszélek, hiszen valósággal megaszalódsz a szerelemtől.

- Eh, bolondság, De Wardes, bolondság!

- Elismerem, bolondság volna, ha Madame közömbös volna a te kinszenvedéseiddel szemben, de ő észreveszi keserveidet, annyira, hogy az már kompromittáló rá nézve, és attól félek, hogy mire Párizsba érkezünk, a te iskolamestered, Bragelonne úr, följelent majd mindkettőtöket.

- De Wardes! De Wardes! Már megint Bragelonne-t támadod!

- Elég a gyerekes beszédből - szólt halk hangon a gróf rossz szelleme, De Wardes -, te éppen olyan jól tudod, mint én, hogy mit akarok mondani. Te is észreveszed, hogy a hercegnő tekintete, ha veled beszél, szelídebb, barátságosabb; hangjából te is megérzed, hogy szívesen hallgatja a te hangodat. Te is érzed, hogy átérzi azokat a verseket, amelyeket neki szavalsz, és csak nem fogod tagadni, hogy minden reggel elmondja neked, hogy rosszul aludt az éjjel?

- Ez igaz, De Wardes, ez igaz; de miért mondod el nekem mindezt?

- Nem fontos-e, hogy tisztán láss?

- Nem, ha a dolgok, amiket az ember tisztán lát, megőrzítik - felelte Guiche.

És nyugtalanul fordult vissza a hercegnő felé, mintha De Wardes sugalmazásainak, amelyeket látszólag visszautasított, megerősítését keresné a hercegnő szemében.

- Ej, ej! - szólt De Wardes - látod? Már hív is, hallod? Használd ki az alkalmat, tanítómestered úgyszincs itt.

Guiche gróf nem tudott ellenállni, valami láthatatlan mágneses erő a hercegnő felé vonzotta.

De Wardes mosolyogva nézte, hogy Guiche a hercegnő felé megy.

- Téved, uram - szólt hirtelen Raoul, átvetve magát a sorompón, amely mögött egy pillanattal előbb Buckinghammel beszélgetett -, az iskolamester itt van és hallja szavait!

De Wardes meghallván Raoul hangját, amelyet megismert, anélkül, hogy megfordult volna, félig kihúzta a kardját.

- Dugja vissza a kardját - mondta Raoul -, jól tudja, hogy ezen az úton mindenféle ilyen kihívás hiábavaló. Dugja vissza a kardját, de egyszersmind fogja vissza a nyelvét is. Miért oltja be annak a szívébe, akit barátjának nevez, mindazt az epés mérget, amely a maga szívét keseríti? Énvelem meg akarja gyűlöltetni Guiche grófot, aki becsületes ember, és apámnak, barátaimnak barátja. A gróffal pedig meg akarja szerettetni az urunknak eljegyzett nőt. Igazán, uram, árulónak és hitványnak kellene tartanom, ha nem látnék tisztábban, és nem tekinteném bolondnak!

- Uram - kiáltott föl De Wardes dühösen -, mégse tévedtem, amikor tanítómesternek neveztem! A hang, amit használ, a forma, ahogyan a dolgokat mondja, inkább illenek egy önsanyargató jezsuitához, mint nemesemberhez. Kérem tehát, velem szemben ne használja ezt a formát és ezt a hangot. Én gyűlölöm D'Artagnan urat, mert galádságot követett el apámmal szemben.

- Hazudik! - szólt hidegen Raoul.

- Ó - kiáltott föl De Wardes -, hazugnak nevezett engem, uram?

- Miért ne nevezném hazugnak, hogyha az, amit állít, nem igaz?

- Meghazudtol, és nem ránt kardot?

- Föltettem magamban, hogy csak akkor fogom megölni, uram, amikor Madame-ot átadtuk hitvesének.

- Engem megölni? A maga virgácsa, tanító bácsi, nem tud ölni.

- Az nem - felelte hidegen Raoul -, de D'Artagnan kardja tud ölni, és nemcsak nálam van ez a kard, hanem maga D'Artagnan tanított meg a használatára, és ezzel a karddal fogom, uram, a kellő időben megbosszulni azt a sértést, amelyet D'Artagnannal szemben elkövetett.

- Uram! Uram - kiáltott föl De Wardes -, vigyázzon magára! Ha nyomban elégtételt nem ad nekem, minden eszközt jónak fogok találni, hogy megbosszuljam magam.

- Hohó, uram - szólt Buckingham, hirtelen a színen teremve -, fenyegetése határos a gyilkosok felfogásával, következésképp jó ízlésű nemesember nem teheti magáévá.

- Parancsol, hercegem? - szólt De Wardes, és megfordult.

- Azt mondom, hogy olyan szavakat használt, amelyek az én angol fülemnek gonoszul csengenek.

- Hát, uram, ha az, amit mond, igaz, annál jobb nekem! - kiáltotta dühödten De Wardes. - Remélem, lordságod legalább nem fog kisiklani a kezemből. Értelmezze szavaimat úgy, ahogy akarja.

- Úgy értelmezem őket, ahogy kell, uram - felelte Buckingham, abban a fensőbbeséges modorban, amely sajátsága volt, és amely még mindennapi beszélgetéseiben is kihívó jelleget kölcsönzött minden szavának. - Bragelonne úr barátom, maga sértegeti Bragelonne urat, tehát felel nekem ezért a sértésért.

De Wardes egy pillantást vetett Bragelonne-ra, aki szerepéhez híven nyugodt és hideg maradt még a herceg kijelentése után is.

- Mindenekelőtt - szólt De Wardes -, azt hiszem, hogy nem sértettem meg Bragelonne urat, minthogy Bragelonne úr, akinek kard van az oldalán, nem tekinti magát sértettnak.

- De végül is valakit sértegetett?

- Úgy van, megsértettem D'Artagnan urat - felelte De Wardes, mert észrevette, hogy D'Artagnan neve az a vörös posztó, amellyel Raoult fel lehet dühösíteni.

- Az más - szólt Buckingham.

- Ugye? - mondta De Wardes. - D'Artagnan urat védjék meg a barátai.

- Teljesen a maga nézetén vagyok, uram - felelte az angol herceg, visszanyerve hidegvérét -, ha Bragelonne urat sértette meg, nem állhatok ki érte, ő maga jelen van, de ha D'Artagnan úrról van szó...

- Akkor visszavonul, ugyebár, uram? - szólt De Wardes.

- Dehogy, épp ellenkezőleg, kardot rántok - felelte Buckingham, s kardját kihúzta hüvelyéből -, mert lehet, hogy D'Artagnan úr a maga apjaurát megsértette, de az én apámnak nagy szolgálatot tett, vagy legalábbis igyekezett tenni.

De Wardes megdöbbenésében hátrahőkölt.

- D'Artagnan úr - folytatta Buckingham - a legderekabb nemesember, akit valaha ismertem. Nagy örömmre szolgálna tehát, ha én, aki személyesen le vagyok kötelezve neki, karddal torolhatnám meg a rajta esett sérelmet.

Ugyanakkor Buckingham meghajolt Raoul felé, és vívóállásba helyezkedett.

De Wardes egy lépést tett hátra, hogy keresztezhesse a herceg kardját.

- Hohó, uraim - szólt Raoul előrelépve, és csupasz kardját a vívó felek közé helyezve -, az egész dolog nem érdemli meg, hogy a hercegnő szeme láttára verekedjenek. De Wardes úr rosszakat mond D'Artagnanról, pedig nem is ismeri D'Artagnant.

- Ó, ó! - szólt De Wardes, a fogát csikorgatta, és kardja hegyét csizmája hegyére tette -, azt állítja, hogy nem ismerem D'Artagnan urat?

- Nem ismeri - felelte hidegen Raoul -, sőt még azt sem tudja, hol van.

- Hogy én nem tudom, hol van D'Artagnan?

- Biztosan nem tudja, mert különben vele kapcsolatban nem kötne bele mindenáron idegenekbe, hanem magát D'Artagnant keresné fel ott, ahol van.

De Wardes elsápadt.

- Hát én megmondom magának, uram, hol van D'Artagnan - folytatta Raoul. - Párizsban van, s a Louvre-ban található, ha szolgálatban van, és a Lombardok utcájában lakik, ha nincs szolgálatban. D'Artagnan urat az egyik vagy másik helyen föltétlenül meg lehet találni. Ha tehát magát sérelem érte, nem becsületes ember, ha nem magát D'Artagnant keresi föl, avégből, hogy elégtételt adjon, én ellenben úgy látom, mindenkitől a világon elégtételt kér, csak tőle nem.

De Wardes megtörölte verejtékes homlokát.

- Pfuj, De Wardes úr - szólt tovább Raoul -, nem illik, hogy minduntalan kardot akar rántani, amikor királyi rendeletek vannak a párbaj ellen. Fontolja meg, a király meg fog haragudni

ránk, ha nem engedelmeskedünk rendeleteinek, különösen ilyen alkalommal, mint a mostani; a királynak teljes igaza lesz.

- Kifogások, kibúvók - mormogta De Wardes.

- Ugyan, De Wardes úr! - mondta Raoul. - Ostobaságokat beszél, kedves uram. Nagyon jól tudja, hogy Buckingham herceg bátor ember, aki már tízszer kardot rántott, és aki még vagy tizenegyszer párbajozni fog. Előkelő neve is kötelezi rá, az ördögbe is! Ami engem illet, ugye, azt is nagyon jól tudja, hogy én is kardot forgotok. Verekedtem Sens és Bléneau mellett, a dűnéken, a tűzerek előtt, száz lépésnyire a tűzvonal előtt, mialatt maga - ezt csak mellékesen jegyzem meg - száz lépésnyire volt mögöttünk. Különben is igaz, hogy sokkal több ember volt ott, semhogy bátorsága feltűnést kelthetett volna, és ezért igyekezett véka alá rejteni. Itt azonban nagyszerű színjáték, botrány kínálkozik! S maga azt akarja, hogy mindenáron beszéljenek magáról. Hát, énrám, De Wardes úr, ne számíton, hogy ebben a törekvésében támogatni fogom, hogy megszerzem magának ezt az örömet!

- Csupa okos megjegyzés - szólt Buckingham, és visszadugta kardját hüvelyébe -, bocsánatot kérek magától, Bragelonne úr, hogy pillanatnyi fölhevülésemben túllöttem a célon.

De Wardes azonban dühösen felugrott, és kardját maga elé tartva, fenyegetően Raoulra rontott, akinek csak épp annyi ideje maradt, hogy egy kvarttal kivédje a szúrását.

- Ejnye, uram - mondta nyugodtan Bragelonne -, vigyázzon jobban, még kiszúrja a fél szememet!

- Hát semmiképp sem hajlandó megverekedni!? - kiáltott föl De Wardes.

- Nem, ebben a pillanatban nem; de megígérem, hogy mihelyt Párizsba érkezünk, elviszem D'Artagnan úrhoz, akinek elmondhatja majd, mi panasza van ellene. D'Artagnan úr engedélyt fog kérni a királytól, hogy karddal a kézben megtáncoltathassa magát, a király engedélyezni fogja, és amikor majd megkapja a leckét D'Artagnantól, kedves De Wardes-om, sokkal higgadtabban tekint majd az evangéliumi parancsra, mely azt rendeli, hogy felejtjük el a bennünket ért bántalmat.

- Hej! - kiáltott fel De Wardes, akit végképp kihozott sodrából Raoul hidegvérűsége -, hiába, meglátszik, hogy félig fattyú, Bragelonne úr!

Raoul oly fehér lett, mint az ingfodra, és szeme olyan szikrákat szórt, hogy De Wardes hátrálni kezdett.

Maga Buckingham is beleszédült ebbe a pillantásba, a két ellenfél közé vetette magát, mert azt hitte, máris egymásnak esnek.

De Wardes utolsónak tartogatta ezt a sértést, görcsösen szorongatta kardja markolatát, és várta Raoul dőfését.

- Igaza van, uram - szólt Raoul, hallatlan erőfeszítéssel győzve le önmagát -, csak az apám nevét ismerem, de azt nagyon is jól tudom, hogy La Fère gróf sokkal jobb és sokkal becsületesebb ember, semhogy egy pillanatig is attól kellene tartanom, hogy folt van a születésem. Az, hogy nem tudom anyám nevét, csak szerencsétlenség nekem, de nem szégyen. Így tehát méltatlanul járt el, uram, és tapintatlanul, amikor szememre vetett olyan dolgot, amelyről nem tehetek. Mindegy; a sértés megesett, és ezúttal sértett félnek tekintem magamat! Tehát megállapodunk, hogy miután elintézte D'Artagnan úrral ügyét, velem fog kiállni.

- Ó, ó! - szólt De Wardes keserű mosollyal. - Bámulom óvatos eszességét, uram. Előbb D'Artagnan úr szúrását helyezi kilátásba, és csak ezután hajlandó kiállni velem.

- Sose nyugtalankodjék, uram - felelte Raoul sötét haraggal -, D'Artagnan úr jól forgatja a kardot, és én azt a kegyet fogom tőle kérni, hogy ugyanazt tegye magával, amit atyjaurával tett, vagyis ne küldje egészen a másvilágra, hadd legyen nekem is részem a gyönyörűségben, hogy ha majd felgyógyul, végleg a pokol fenekére küldhessem, mert maga álnok lelkű ember, De Wardes úr, és az ember nem lehet elég óvatos magával szemben.

- Legyen nyugodt, uram, majd én leszek az magával szemben.

- Uram - szólt közbe Buckingham -, engedje meg, hogy szavait lefordítsam egy jó tanácsra, amivel Bragelonne úrnak akarok szolgálni: Bragelonne úr, hordjon páncélt.

De Wardes-nak ökölbe szorult a keze.

- Ó, értem - mondta -, az urak bizonyára azt a pillanatot várják, amikor páncél lesz rajtuk, hogy megmérkőzhessenek velem.

- Nos, uram - mondta Raoul -, ha mindenáron ragaszkodik hozzá, hát végezzünk.

Egy lépést tett De Wardes felé, kardját előretartva.

- Mit csinál? - kérdezte Buckingham.

- Legyen nyugodt - felelte Raoul -, nem fog sokáig tartani.

De Wardes vívóállásba helyezkedett, a két ellenfél összemérte kardját.

De Wardes olyan heveséggel támadt Raoulra, hogy Buckingham már az első pillanatban, amikor a két kard találkozott, tisztában volt vele, hogy Raoul kíméli ellenfelét.

Buckingham visszaugrott egy lépést, és úgy figyelte a küzdelmet.

Raoul oly nyugodt volt, mintha törvívást gyakorolna, és nem kardot forgatna a kezében. Kardját, melyet ellenfele szinte egészen a markolatig lekötött, kiszabadította azzal, hogy egy lépést hátrált; kontravágásokkal kivédte De Wardes három vagy négy támadását, aztán egy alacsony kvarttal fenyegetve meg De Wardes-ot, amelyet az kivédett, teljesen lekötötte ellenfele kardját, majd kivágta kezéből húsz lépésnyire a sorompón túlra.

De Wardes ott állt kard nélkül, megzavarodva, Raoul pedig visszadugta kardját hüvelyébe, megragadta ellenfelét a gallérjánál és övénel fogva, és a kard után dobta a sorompón túlra, remegve és üvöltve dühében.

- A viszontlátásra! A viszontlátásra! - mormogta De Wardes a fogai közt, mialatt feltápáskodott a földről és fölszedte kardját.

- Ördögadta - szólt Raoul. - Már egy órája mást se hall tőlem! Ezután Buckingham herceghez fordult.

- Herceg - mondta neki -, nagyon kérem, ne szóljon senkinek erről a dologról. Szégyellem, hogy idáig ragadtattam magam, de hát nem bírtam a haraggommal. Bocsássa meg, felejtse el.

- Ó, kedves vicomte - szólt a herceg, és megszorította Raoul kemény és becsületes kezét -, épp ellenkezőleg, engedje meg, hogy megőrizzem ennek az esetnek az emlékét, és ezentúl aggódjam magáért. Ez a De Wardes veszedelmes ember, megöli magát.

- Apám - felelte Raoul - húsz évig állt sokkal veszedelmesebb ellenféllel szemben, és még most is él. Olyan vérből származom, hercegem, amelyet Isten jókedvében teremtett.

- Az apjának barátai voltak, vicomte!

- Igen - szólt sóhajtva Raoul -, olyan barátok, amelyenek nincsenek többé.

- Ó, ne mondjon ilyet, szépen kérem, abban a percben, amikor én épp felajánlom a barátságomat.

Buckingham kitérte karját Bragelonne felé, aki örömmel fogadta el a följánlott baráti szövetséget.

- Az én családban - szólt Buckingham - az ember föláldozza életét azért, akit szeret, ugye, tudja, Bragelonne úr?

- Tudom, hercegem - felelte Raoul.

Lorraine lovag véleménye Madame-ról

Az utazás biztonságát többé semmi veszély sem fenyegette.

De Wardes valami ürüggyel, amely nem keltett feltűnést, elillant, hogy hamarabb érjen Párizsba.

Magával vitte Manicamp urat, akinek egykedvű és álmodozó kedélyét mintegy a maga hangulatának ellensúlyozására használta.

Érdemes megjegyezni, hogy civódó hajlamú, nyugtalan lelkek többnyire szelíd és szerény emberekkel keresnek barátságot, mintha a veszekedők megnyugvást keresnének a maguk ellentétében, a szelídek pedig a veszekedőkben saját gyöngeségük támaszát.

Buckingham és Bragelonne, akik Guiche grófot is beavatták barátságukba, az egész úton versengve zengték Henriette hercegnő dicséretét.

Bragelonne így elérte, hogy a magasztaló hangversenyt trió fújta, nem pedig szólóénekesek, mint Guiche gróf és vetélytársa, akiknél ez már veszedelmes szokássá fajult.

Ez a harmonizálás nagyon tetszett Henriette anyakirálynénak, de már kevésbé a fiatal hercegnőnek, aki kacér lévén, mint egy kis női ördögöcske, szerette a veszélyes alkalmakat, és nem féltette a hangját. A hercegnő csakugyan ama bátor, erős és vakmerő szívű nők közé tartozott, akik gyönyörűséget találnak a szertelen játékokban, és mintegy kihívják a fegyvert maguk ellen, mert szinte vágnak sebekre.

Így hát pillantásai, mosolyai, toaletturfangjai, mint szünni nem akaró lövedékek, eső módjára záporoztak a három fiatalemberre, át is lyuggatták őket; de a hercegnő bájainak kimeríthetetlen arzenáljából a távolba is jutottak pillantások, csókdobások és ezerféle ily gyönyörűségek, amelyek szíven ütötték a kíséret nemesembereit, az út egyes állomásain a városok polgárait, tisztjeit, apródokat, népséget és katonaságot egyaránt: valóságos férfipusztító hadjárat volt ez.

Mire Madame Párizsba érkezett, útján százezer férfit bolondított magába, és kíséretében egy fél tucat bolondot és két teljes őrültet vitt magával.

Csupán Raoul látta tisztán a hercegnő boszorkányos csábító erejét, és minthogy szívét más szerelem töltötte be, s nem maradt sebezhető pontja, ahová a hercegnő belőhette volna szemének és csábításának nyilait, Raoul hidegen és bizalmatlanul érkezett meg a fővárosba.

Néha útközben az angol királynéval beszélgetett arról a mámoros varázshatásról, amelyet Madame az egész útján keltett, és a hercegnő anyja, akit annyi szerencsétlenség és csalódás tapasztalt nővé avatott, ezt mondta Raoulnak:

- Henriette arra született, hogy híres nő legyen, akár a trónon, akár a homályban születik, mert élénk képzeletű, szeszélyes és akaratos teremtés.

De Wardes és Manicamp, mint előfutárok és hírnökök, megvitték Párizsba a hercegnő érkezésének hírért, úgyhogy kísérete Nanterre-ben már lovas főurakból és hintókból álló fényes kíséretet talált, Monsieur-vel az élen, aki Lorraine lovag és egyéb kegyeltjei társaságában, a katonai udvartartás egy részének kíséretében sietett menyasszonyának üdvözlésére.

Saint-Germainnél a hercegnő és édesanyja a nehéz batárt, amelyet az út is megviselt, elegáns és gazdagon díszített fogattal cserélte föl, mely elé hat arany és fehér szerszámú ló volt befogva.

Ebben a nyitott hintóban mintha valósággal trónon ült volna az ifjú, szép hercegnő, a hímzett selyemből való, tollal rojtozott napernyő alatt, mely szelíd rózsaszínbe vonta gyöngyházfényű, sugárzó arcát.

A hintóhoz közel érve, Monsieur egészen elámult erre a ragyogásra; bámulatát oly világos kifejezésekkel nyilvánította, hogy az udvaroncok közül Lorraine lovag vállat vont, Guiche gróf és Buckingham szíve pedig elfacsarodott.

A kölcsönös udvariasságok és az üdvözlési szertartás befejezése után az egész kíséret most már lassan Párizs felé közeledett.

A bemutatkozás azonban csak futólagos volt. Buckinghamet a többi angol nemessel együtt mutatták be Monsieur-nek.

Monsieur csak felületes érdeklődést mutatott a bemutatott urak iránt.

De útközben látván, hogy Buckingham, szokása szerint, a hintó ajtaja körül legyeskedik, ezt kérdezte az ő elvághatatlan Lorraine lovagjától:

- Ki ez a lovag?

- Az imént mutatták be fenségednek - felelte Lorraine lovag -, ő a szép Buckingham herceg.

- Igaz, igaz!

- Madame lovagja - tette hozzá a kegyenc olyan mozdulattal és olyan hangon, amellyel csak irigykedő emberek tudják megszínesíteni a legegyszerűbb mondatokat.

- Micsoda? Mit beszélsz? - kérdezte a herceg lovaglás közben.

- Azt mondtam, hogy Madame lovagja.

- Madame-nak tehát lovagja van?

- Az ördögbe is! Azt hiszem, hogy fenséged éppúgy láthatja, mint én. Csak nézze, hogy nevetgélnek, bolondoznak és kacérkodnak mind a ketten.

- Mind a hárman.

- Hogyhogy mind a hárman?

- Hárman bizony, hiszen látod, Guiche is köztük van!

- Csakugyan... Én is látom... De mit jelent ez?... Csak azt, hogy Madame-nak nem egy, hanem két lovagja van.

- Mindenkit megmarsz, vipera.

- Nem marok én meg senkit... Milyen helytelenül ítél fenséged. Hiszen a francia királyság hódol menyasszonyának, és még sincs megalégedve.

Orléans hercege nagyon megijedt a lovag csípős nyelvétől, érezve, hogy egyre tovább merészkedik.

Eléje vágott tehát.

- A hercegnő csinos - mondta könnyedén, mintha valami idegen nőről lett volna szó.

- Csinos - felelte ugyanolyan hangon a lovag.

- Ezt úgy mondod, mintha nem adnál nekem igazat. Szerintem nagyon szép fekete szeme van.
- Kicsi a szeme.
- Igaz, de szépen csillog. Az alakja mutatós.
- Kissé elhízott, fenség.
- Lehet, de arcvonásai előkelőek.
- Sovány az arca.
- A fogai gyönyörűek.
- De folyton mutogatja is. Mert ehhez elég nagy a szája, hála Isten! Annyit mondhatok, hogy nem volt igazam: fenséged sokkal szebb, mint jövődöbéli neje.
- És mondd, szebb vagyok-e, mint Buckingham? Felelj.
- Ó, természetesen, és ezt Buckingham érzi is, mert amint fenséged láthatja, most fokozott hévvel udvarol Madame-nak, hogy ki ne üthesse a nyeregből.

Monsieur türelmetlen mozdulatot tett, de minthogy észrevette a lovag ajkán a diadalmas mosolyt, ügetésre fogta lovát.

- Alapjában véve miért is foglalkozzam tovább unokanővéremmel? Nem ismerem-e eléggé? Hiszen együtt nevelkedtünk. Nem láttam-e a Louvre-ban még mint gyermeket?

- Bocsásson meg, hercegem, de azóta nagyot változott a hercegnő - szólt a lovag. - Abban a korban, amelyről fenséged beszél, a hercegnő nem volt ily ragyogó jelenség és főként nem volt ily büszke, különösen azon az estén nem, amire talán még emlékszik fenséged, amikor a király nem akart vele táncolni, mert csúnyának és rosszul öltözöttnek találta.

Ezekre a szavakra az orléans-i herceg összeráncolta szemöldökét. Nem volt ugyanis kellemes rá nézve, hogy olyan hercegnőt vegyen el feleségül, akit ifjúkorában a király semmibe sem vett.

Monsieur már épp felelni akart a lovagnak, de ebben a pillanatban Guiche gróf otthagya a hölgyek hintóját, és a herceg felé közeledett.

Látta messziről a herceget és a lovagot, és szemmel láthatólag nyugtalanul figyelt, szerette volna kitalálni, mit beszél Monsieur és a kegyeltje.

A lovag talán galádságból, talán oktalanságból nem vett annyi fáradságot sem, hogy elrejtse gondolatait.

- Gróf úr - szólt Lorraine -, igazán jó az ízlése.
- Köszönöm a bókot - felelte Guiche gróf -, de minek köszönhetem?
- Az ördögbe is! Kérdezze meg öfenségétől.
- Guiche gróf - szólt Monsieur - kétségkívül tudja, hogy én őt tökéletes ízlésű gavallérnak tartom.
- Miután ezt megállapítottuk, engedje meg, gróf, hogy kérdezzem. Ugye, egy hete tartózkodik Madame mellett?
- Úgy van - felelte Guiche, és akaratlanul is elpirult.
- Hát akkor mondja meg nekünk őszintén, mi a véleménye a személyéről?
- A személyéről? - szólt Guiche meglepetve.

- Igen, a külsejéről, szelleméről, szóval egész lényéről.

Guiche-t annyira zavarba hozta ez a kérdés, hogy habozott a felelettel.

- Ejnye, ejnye, Guiche! - szólt mosolyogva a lovag. - Hát mondd meg a véleményedet, de őszintén. Monsieur tudni akarja.

- Úgy van, úgy van, légy őszinte - tette hozzá a herceg.

Guiche néhány érthetetlen szót dadogott.

- Jól tudom, hogy kissé kényes feladat - biztatta Monsieur -, de végre is tudod, hogy nekem mindent meg lehet mondani. Mi a véleményed róla?

Guiche gróf, hogy elpalástolja, amit belül érzett, az egyetlen védőeszközhöz fordult, amit a meglepett ember használhat: hazudott.

- Az én véleményem szerint Madame nem csúnya, nem szép, de inkább szép, mint csúnya.

- Ugyan, kedves gróf - kiáltott föl a lovag -, maga beszél így, aki arcképének megpillantásakor oly lelkes felkiáltásokban tört ki!

Guiche a haja tövéig elpirult. Szerencsére a lova makrancoskodott, és ez alkalmul szolgált neki, hogy elfordítsa arcát, amely vörös lett.

- Az arcképe? - mormogta, mialatt közelebb jött. - Miféle arcképe?

A lovag le nem vette róla a szemét.

- Igen, a miniatűr arcképe. Vagy nem hasonlított-e a hercegnőhöz?

- Nem tudom. Elfelejtettem már, milyen volt az az arckép, egészen kiment a fejemből.

- Pedig amikor a kezében volt, igen nagy hatást tett magára - szólt a lovag.

- Lehet.

- Legalább elmés a hercegnő? - kérdezte Monsieur.

- Azt hiszem, igen, fenség.

- És Buckingham lord elmés ember? - kérdezte a lovag.

- Nem tudom.

- Én azon a nézeten vagyok, hogy a lord szellemes férfi lehet - mondta a lovag -, mert megnevezteti Madame-ot, aki szemmel láthatólag örömet leli Buckingham úr társaságában, pedig szellemes nő nem érezheti magát jól ostoba ember társaságában.

- Akkor a lord bizonyára szellemes ember - mondta naivul Guiche, de ekkor, szerencséjére, hirtelen segítségére sietett Raoul, aki felismerte, hogy barátja veszedelmes ellenfél kereszt-kérdéseinek tüzebe került, ezért lefoglalta a lovagot, és úgy kényszerítette, hogy a társalgást más irányba terelje...

A bevonulás ragyogó és vidám volt. A király a testvéröccse ünneplésére pompás fogadtatást rendelt el. Madame és anyja a Louvre-ban szállt meg, abban a Louvre-ban, ahol számkivetésük idején oly fájdalmasan sújtotta őket a semmibevevés, a nyomor, a nélkülözés.

Abban a palotában, amely valaha oly barátságtalan volt XIV. Henrik szerencsétlen leányával szemben a csupasz falaival, megrongálódott padlójával, pókhálós mennyezetével, megrepesztett, hatalmas márványkandallóival, tűzhelyével, amit csak a parlament alamizsnája melegített fel kissé számukra, most teljesen megváltozott.

Gyönyörű kárpitok, vastag szőnyegek, csillogó padlókokcák, új festmények széles aranykeretekben, mindenütt kandeláberok, tükrök, pompázatos bútorok, mindenféle büszke tartású, lebegő tollbokkrétájú testőrök, rengeteg udvaronc és inasnépség az előszobákban és a lépcsőfeljárókon: ilyen volt most a Louvre.

Az udvarokban, amiket nemrég még gyom vert fel, mintha a hálátlan Mazarin azt akarta volna bizonyítani a párizsiaknak, hogy az elhagyatottság, a piszok, a nyomorral és a kétségbeeséssel együtt, a letiport királyi hatalom kísérői, az óriási, néma, néptelen udvarokban most lovagok pompáztak, akiknek tüzes paripái szikrákat csiholtak ki a kövezetből.

A hintóban szép és ifjú nők ültek a hercegnő bevonulására várakozva, hogy üdvözljék bevonulásakor annak a francia királyleánynak a leányát, aki özvegysége és száműzetése idején olykor néhány darabka fát sem tudott találni a tűzhelye számára, sem egy falat kenyeret az asztalára, és akit a palota legutolsó szolgálója is lenézett.

Henriette királynénak tehát, a Louvre-ba visszatérvén, sokkal fájdalmasabb és keserűbb emlékek töltötték el szívét, mint amilyen diadallal és boldogan tért vissza leánya, ki állhatatlanabb volt, s könnyen felejtett.

Az özvegy királyné jól tudta, hogy a fényes fogadtatás a boldog anyának szól, akinek fiát visszahelyezték Európa második trónjára, a rossz fogadtatás pedig mintegy büntetésül járt ki neki, IV. Henrik leányának, amiért szerencsétlenség érte.

Miután a hercegnők elfoglalták lakosztályaikat és kipihenték magukat, a férfiak, szintúgy felfrissülve az út fáradalmi után, megint felvették régi szokásaikat és elfoglaltságaikat.

Bragelonne mindenekelőtt atyját kívánta meglátogatni.

Athos visszautazott volt Blois-ba.

Azután D'Artagnannal akart találkozni.

De D'Artagnant lefoglalta a katonai udvartartás újjászervezése, s sehol sem volt található.

Bragelonne jobb híján Guiche-t kereste fel.

De a grófnak a szabóival és Manicamp-mal voltak hosszú tárgyalásai, s ezek egész napját lefoglalták.

Még rosszabbul állt a dolog Buckingham herceggel.

A lord egyik lovat a másik után, egyik gyémántot a másik után vásárolta. Ahány hímzőnő, drágakőkereskedő, szabó van Párizsban, mindet lefoglalta magának. Buckingham és Guiche közt többé-kevésbé udvarias párbaj folyt, amelynek sikerére az angol herceg egymilliót is rászánt, Grammont marsall viszont csak hatvanezer frankot adott Guiche-nek. Buckingham nevetve költötte el a millióját.

Guiche sóhajtozott, és ha De Wardes nem siet a segítségére tanácsaival, kitepte volna minden haja szálát.

- Egymillió! - ismételte a gróf mindennap. - Meg fogok bukni a herceg egymilliójával szemben. Miért nem előlegezi nekem örökrészem a marsall?

- Mert egykettőre elvernéd - szólt Raoul.

- De hát mit törődik ő velem! Ha bele kell pusztulnom, úgymint belehalok, akkor aztán nem lesz szükségem semmire.

- De hát miért kellene meghalnod? - kérdezte Raoul.

- Nem akarom, hogy elegancia dolgában lefőzzön egy angol!

- Kedves grófom - szólt közbe Manicamp -, az elegancia nem költséges, hanem nehéz dolog.
- Úgy van, de a nehéz dolgok sok pénzbe kerülnek, és nekem csak hatvanezer frankom van.
- Kutya teringette! - szólt De Wardes -, ugyancsak zavarban vagy! Költs annyit, mint Buckingham, hiszen ahhoz, hogy neked is egymilliód legyen, csak kilencszáznegyvenezer frankra van szükséged.
- Hol vegyem?
- Csinálj adósságokat.
- Már vannak adósságaim.
- Annál inkább.

De Wardes tanácsai annyira felizgatták Guiche-t, hogy örütségeket követett el, Buckingham viszont legfeljebb csak örülten tékozolt.

A herceg és a gróf esztelen pazarlásainak hírére földerült a párizsi kereskedők arca; és a Buckingham palotától a Grammont palotáig tündéralmokat álmodtak az emberek.

Ez alatt az idő alatt Madame kipihente magát, és Bragelonne levelet írt La Vallière kisasszonynak.

Már négy levél került ki a tolla alól, és egyikre sem érkezett válasz, ám egy reggel, épp amikor Monsieur és Madame esküvői szertartásának kellett végbemennie a Palais-Royal kápolnájában, Raoul, öltözködés közben, egyszerre csak hallja, hogy inasa jelenti:

- Malicorne úr.

„Mit akar tőlem ez a Malicorne?” - gondolta magában Raoul.

- Mondja meg neki, hogy várjon - szólt oda az inasának.

- Ez az úr Blois-ból jön - jegyezte meg az inas.

- Ó, akkor küldd be azonnal! - kiáltott föl Raoul élénken.

Malicorne belépett: szép volt, mint valami kifényesített csillag, és büszke kard pompázott oldalán.

Kecsesen üdvözölte, majd így szólt:

- Bragelonne úr, ezer üdvözetet hozok egy hölgytől.

Raoul elpirult.

- Egy hölgytől? - kérdezte Raoul. - Egy blois-i hölgytől?

- Úgy van, uram, Montalais kisasszonytól.

- Ah, köszönöm, uram, csak most ismertem meg - mondta Raoul. - És mit kíván tőlem Montalais kisasszony?

Malicorne a zsebéből négy levelet vett elő, s átnyújtotta őket Raoulnak.

- A leveleim! Lehetetlen! - szólt Raoul, és elsápadt. - A pecsétjük fel sincs törve!

- Uram, ezek a levelek nem találták meg a címzettet Blois-ban, tehát visszahoztam őket.

- La Vallière kisasszony elutazott Blois-ból? - kiáltott fel Raoul.

- Már egy hete.

- És hol van most?

- Párizsban kell lennie, uram.

- De honnan tudták meg, hogy ezeket a leveleket én küldtem?

- Montalais kisasszony megismerte az írását és a pecsétjét - felelte Malicorne.

Raoul elpirult és mosolygott.

- Aure kisasszony roppant kedves - szólt -, nagyon jószívű és kedves teremtés.

- Csakugyan, uram.

- Bizonyára pontosan tud tájékoztatni róla, hogy hol van La Vallière kisasszony. Legalább nem kell őt felkutatnom ebben az óriási Párizsban.

Malicorne a zsebéből másik paksamétát vett elő.

- Talán - szólt - ebben a levélben megtalálja, amit óhajt tudni.

Raoul gyorsan feltörte a pecsétet. A levélben Aure kisasszony keze írásával a következő szavak voltak:

Párizs, Palais-Royal, az egyházi esküvő napján.

- Mit jelent ez? - kérdezte Raoul Malicorne-tól. - Maga tudja, uram?

- Tudom, vicomte úr.

- Az Isten szerelmére, hát mondja meg.

- Lehetetlen megmondanom.

- Miért?

- Mert Aure kisasszony megtiltotta.

Raoul ránézett a furcsa emberre, és hallgatott.

- Legalább - szólalt meg aztán - szerencsét vagy szerencsétlenséget jelent ez rám nézve?

- Majd meglátja.

- Nagyon szigorúan veszi a titoktartást.

- Uram, egy kegyet kérek.

- Annak a szívességnek a fejében, amit nem akar megtenni?

- Úgy van.

- Hát halljuk!

- Roppant szeretném látni az esküvői szertartást, de nincs belépőjegyet, pedig mindent elkövettem, hogy szerezzek egyet. Nem tudna-e engem bevezetni?

- Dehogynem.

- Tegye meg a kedvemért, vicomte úr, kérve kérem.

- Szívesen megteszem, uram; majd velem jön.

- Uram, a leghálásabb lekötelezettje vagyok.

- Azt hittem, maga Manicamp úr barátja!

- Az vagyok, uram. De ma reggel, mialatt ő felöltözködött, ráejtettem vadonatúj ruhájára egy palack fénymázt, erre rám támadt, karddal a kezében, úgyhogy el kellett menekülnöm. Ezért nem mertem tőle belépőjegyet kérni. Az életembe került volna.

- Érthető is - szólt Raoul. - Amennyire Manicamp urat ismerem, megölni is képes azt, aki, szerencsétlenségére, oly bűnt követ el, mint amelyet maga elkövetett. De a maga dolgát eligazítom, csak bekapcsolom a köpönyegem, és máris elkísérem és bevezetem a kápolnába.

Montalais kisasszony meglepetése

Madame esküvője a Palais-Royal kápolnájában szigorúan megválogatott udvaroncok körében folyt le.

De bármily magas kitüntetést jelentett is a meghívó, Raoul, ígéretéhez híven, mégis bevezette Malicorne-t, aki roppant kíváncsi volt az érdekes látványosságra.

Amint eleget tett ígéretének, Raoul Guiche-hez lépett, akinek arca, fényes ruhájával ellentétben, a fájdalomtól annyira meggyötört volt, hogy csak Buckingham herceg arca versenyezhetett vele roppant halványságával és levertségével.

- Vigyázz magadra, gróf - szólt Raoul, barátjához lépve, és felkészülve, hogy támogatására siessen abban a percben, amikor az érsek megáldja a hitvespárt.

Valóban, Condé herceg látható kíváncsisággal szemlélte a fájdalom megtestesítőit, Buckinghamet és Guiche-t, akik úgy álltak a templomhajó két oldalán, mint két kariatida.

A gróf erőt vett magán.

Az egyházi szertartás után a király és a királyné átment a, nagyterembe, ahol bemutatták nekik Madame-ot és kíséretét.

Mindenki észrevette, hogy a király, szép sógornőjét megpillantva, egész odáig van a csodálkozástól, és szívből jövő bókokat mond neki.

Azt is megfigyelték, hogy az anyakirályné hosszú, álmodozó pillantást vetve Buckinghamre, Motteville-né asszonyhoz¹²³ hajol, és ezt mondja neki:

- Mennyire hasonlít az apjára, ugye?

Végül azt is megfigyelhették, hogy Monsieur mindenkit megfigyel, és meglehetősen elégedetlennek látszik.

A hercegek és nagykövetek fogadása után Monsieur a királytól engedélyt kért, hogy bemutathassa neki valamint Madame-nak új udvartartása hölgyeit.

- Nem tudja, vicomte - kérdezte halk hangon Condé herceg Raoultól -, hogy Monsieur udvarát eléggé jó ízlésű személy állította-e össze, és lesz-e szerencsénk néhány csinos archoz?

- Egyáltalán nem tudok róla, Hercegúr - felelte Raoul.

- Ó, csak megjátssza a tudatlant!

- Hogy érti ezt nagyméltóságod?

- Maga Guiche gróf barátja, ő pedig Monsieur barátai közé tartozik.

- Ez igaz, de a dolog engem annyira nem érdekelt, hogy egyetlen kérdést sem intéztem Guiche grófhhoz, Guiche gróf pedig, minthogy nem kérdeztem, nem is nyilatkozott előttem.

- Hát Manicamp?

- Manicamp urat csakugyan láttam Le Havre-ban és a Le Havre-párizsi úton, de ügyeltem rá, hogy tőle se kérdezzek többet, mint Guiche-től. Különben is, tudhat-e Manicamp egyáltalán valamit, hiszen csak másodrendű szerepet játszik?

123 Ausztriai Anna komornája (1621-1689), akinek emlékirataiból sok minden kiderült úrnőjéről.

- De hát, kedves vicomte, hol él? - szólt Condé. - Hiszen ilyen alkalmakkor a másodrendű személyek a legbefolyásosabbak, amit az is bizonyít, hogy az új udvartartásba csaknem mindenki úgy került bele, hogy Manicamp bemutatta Guiche grófnak, Guiche pedig Monsieur-nak.

- Hát, énnekem minderről halvány sejtelmem sem volt - felelte Raoul -, és csupa újság számomra, amit nagyméltóságod velem közölni kegyeskedett.

- Elhiszem, bármennyire hihetetlen is, de különben sem kell sokáig várnunk: itt van már a repülő század, ahogy a jó Katalin királyné szokta mondani. Jóságos ég! Mennyi szép fiatal arc!

Csakugyan, nagy csapat fiatal leány vonult be a terembe Navailles-né asszony¹²⁴ vezetésével, és a hölgyek kiválogatása dicsőségére vált Manicamp-nak, ha csakugyan akkora része volt benne, mint aminőt Condé herceg tulajdonított neki, mivel a kedves látvány mindenkit elbájolt, aki, mint Condé herceg is, a női szépség értője volt. Egy húsz-huszonegy év körüli fiatal szőke hölgy, tágra nyitva nagy kék szemét, amelyből vakító villámok villantak elő, haladt a menet élén, és legelőször őt mutatták be az udvarnak.

- Tonnay-Charente kisasszony - mondta Monsieur-nak az öreg Navailles-né.

Monsieur, Madame előtt meghajolva, megismételte:

- Bemutatom Tonnay-Charente kisasszonyt.

- Hát igen, elég kellemes hölgy - mondta Condé herceg, és Raoul felé fordult -, és csinos!

- Csakugyan csinos - szólt Raoul -, bár kissé gögösnek látszik.

- Eh! ismerjük már ezt a fajta rátartiságot! Három hónapon belül kezes bárány lesz. De nézze csak, újabb szépség következik.

- Hohó! - szólt Raoul -, ezt a szépséget én ismerem.

- Aure de Montalais kisasszony - jelentette Navailles-né asszony, Monsieur pontosan ismételte a kisasszony nevét.

- Szent Isten! - kiáltott fel Raoul, és tágra meredt szemmel nézett a bejáró felé.

- Mi baj? - kérdezte a herceg. - Talán csak nem Aure de Montalais kisasszony miatt sóhajtottá ezt a hatalmas „Szent Isten”?

- Nem, nagyméltóságú uram, nem - felelte Raoul, halálsápadtan és remegve.

- Ha tehát nem Aure de Montalais kisasszony, akkor bizonyára az a bájos szőkeség, aki most következik. Szép szeme van, szavamra! Kicsit sovány, de roppant bájos.

- La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony - jelentette be Navailles-né asszony.

Ez a név szíven ütötte Raoult, és szívéből bánatfelhő szállt a szemére.

Többé semmit nem látott, nem hallott, úgyhogy Condé herceg, akinek gúnyos megjegyzéseire Raoul néma maradt, otthagya, hogy közelebbről megnézze az ifjú hölgyeket, akiket első pillantásra már jól megnézett.

„Louise itt van! Louise mint Madame udvarhölgye!” - morfondírozott magában Raoul.

És szeme, mintha nem akarná elhinni a valóságot, Louise-ról Montalais-ra tévedt.

124 Ifjú korában Ausztriai Anna, később a fiatal királyné udvarhölgye, az ifjú hölgyek felügyelője (1625-1700); 1666-ban kegyvesztett lett, mert befalaztatta az ajtót, melyen át XIV. Lajos éjszakánként belopózott az ifjú udvarhölgyekhez.

Az bizony már levetette félénkségét, amelyet amúgy is csak a bemutatás szertartására és a tisztelgő térdhajlás idejére öltött magára.

Montalais kisasszony abból a sarokból, ahol állt, elég nyugodtan vizsgálta a jelenlevőket; és megpillantva Raoul-t, mulatott azon a mély felinduláson, amelyet La Vallière kisasszony jelenléte keltett a szegény szerelmes fiúban.

Huncut, pajkos, gúnyos tekintete, amelyet Raoul el akart kerülni, és mégis minduntalan fürkészt, valóságos kínszenvedést okozott az ifjú embernek.

Ami Louise-t illeti, lehet hogy természetes félénksége miatt, vagy egyéb okból, amelyről Raoul nem tudhatott, állandóan lesütötte szemét, és ijedten, kábultan, elfúló lélegzettel félrehúzódott, amennyire csak lehetett, nem törődve még azzal sem, hogy Montalais folyton lökdösi a könyökével.

Mindez oly titokzatos volt Raoul szemében, hogy szegény vicomte nagy jutalmat fizetett volna annak, akitől megkaphatja a nyitját.

De senki sem adhatta meg, még Malicorne sem, aki kissé nyugtalan lett annyi nemes főúr közt, és zavarba hozta Montalais kisasszony gúnyos tekintete is, ezért körívben haladva, lassankint elhelyezkedett az udvarhölgyek csoportja mögött, néhány lépésnyire Condé hercegtől, és oly közel Aure kisasszonyhoz, hogy a hangját is hallhatta, mintha ellenállhatatlan erő vonzaná, mint szerény bolygót a planétához.

Amikor Raoul magához tért, bal kéz felől ismerős hangok ütötték meg fülét.

Csakugyan De Wardes, Guiche gróf és Lorraine lovag beszélgetett egymással.

Oly halk hangon társalogtak, hogy még hangjuk zümmögését is alig lehetett hallani a hatalmas teremben.

Egy helyben állva, kiegyenesedve, egymáshoz való odahajlás nélkül egymásra se nézve beszélgetni, oly tehetséget kívánt, amelynek nagyszerűségét az újonnan érkezettek nem is tudták volna méltányolni. Bizony, nem akármilyen gyakorlat kell az ilyen szemhunyorítás, fej mozdítás nélkül való társalgáshoz, amely mintha egy szoborcsoport beszélgetése volna.

És csakugyan: amikor a király és a királyné nagy cercle-t tartottak, s látszólag mindenki szinte vallásos csöndben hallgatta a felségek szavait, szép számmal akadtak olyanok, akik ilyen néma beszélgetéseket folytattak, s ezekben nem a hízelgés volt éppen az uralkodó hang.

Raoul azonban roppant ügyesen elsajátította a néma beszélgetést, amely nem sérti az udvari etikettet, és néha az emberek ajkának mozgásából is kitalálta szavaikat.

- Ki ez a Montalais? - kérdezte De Wardes. - Ki az a La Vallière? Kik ezek a vidéki hölgyek, akik most egyszerre fölkerültek Párizsba?

- Montalais-t ismerem - mondta Lorraine lovag -, nagyon kedves leány, s jól elszórakoztatja majd az udvart. La Vallière pedig bájos leány, de sántít.

- Pfuj! - szólt De Wardes.

- Ne pfujozzon, De Wardes. A sántákról van néhány nagyon szellemes és főként erősen jellemző latin mondás.

- Uraim, uraim - szólt Guiche gróf, nyugtalanul tekingetve Raoulra -, mérsékeljék magukat kissé, kérem.

De a gróf nyugtalansága, legalábbis látszatra, fölösleges volt, Raoul megőrizte higgadt és közömbös magatartását, bár egy szó sem került el a figyelmét mindabból, amit beszélgettek.

Mintha pontosan feljegyezte volna mindazt a szemtelen és szabadszájú nyilatkozatot, amiket De Wardes és Lorraine mondtak, hogy alkalomadtán számon kérje tőlük.

De Wardes valószínűleg megsejtette Raoul gondolatát, mert így folytatta:

- Kik a kedvesei ezeknek a hölgyeknek?

- Montalais kisasszonynak? - kérdezte a lovag.

- Hát először is Montalais kisasszonynak ki a szeretője?

- Eh, az ördögbe, hát maga, én, Guiche gróf és mindenki, akinek kedve lesz hozzá.

- És a másoknak?

- La Vallière kisasszonynak?

- Annak.

- Vigyázzanak, uraim - kiáltott fel Guiche gróf, hogy elejét vegye De Wardes válaszána - , vigyázzanak, Madame ide figyel.

Raoul kezét csuklóiig bemélyesztette zekéje kivágásába, s keblét és csipkebodrát marcangolta.

De éppen a szegény nőt fenyegető mohó vágy láttán jutott Raoul komoly elhatározásra.

„Szegény Louise - tépelődött -, bizonyára tisztességes célból és tisztességes támogatás segítségével került ide; meg kell tudnom, ki a pártfogója.”

És Malicorne ügyeskedését utánozva, az udvarhölgyek csoportja felé igyekezett.

Nemsokára véget értek a bemutatások, és a király, aki nem vette le hódoló és bámuló szemét Madame-ról, a két királynéval együtt távozott az ünnepi fogadások terméből.

Lorraine lovag ismét elfoglalta a helyét Monsieur mellett, s mialatt a herceget kísérte, halkán a fülébe fröccsentette annak a méregnek néhány csöppjét, amelyet egy óra óta gyűjtögetett, és szemével új arcokat keresett, néhány még boldog szívet sejtve mögöttük.

A király, távoztában, magával vonta a teremben levők egy részét, de akik az udvaroncok közül függetlenebbek vagy nőbarátok voltak, kezdtek a hölgyek felé közeledni.

Condé herceg bókokat mondott Tonny-Charente kisasszonynak. Buckingham madame de Chalais-nak és madame de La Fayette-nak¹²⁵ udvarolt, akiket Madame máris kitüntetett és szeretett. Ami Guiche gróftól illelt, otthagya Monsieur-t, mihelyt egyedül közeledhetett Madame-hoz, és élénken elbeszélgetett nővérével, Valentinois asszonnyal, valamint Créqui és Châtillon kisasszonnyal.¹²⁶

A sok mindenféle politikai és szellemi érdekltség közepett Malicorne szeretett volna Montalais-val beszélgetni, de a kisasszony inkább Raoullal csevegett volna, már csak azért is, hogy kiélvezze Bragelonne meglepetését és kérdéseit.

Raoul egyenesen La Vallière kisasszonyhoz ment, és mély bókokkal üdvözölte.

Louise, meglátva őt, elpirult és dadogott, de Montalais a segítségére sietett.

- Hát, amint látja - mondta -, itt vagyunk, vicomte úr.

- Látom, hogy itt vannak - szólt mosolyogva Raoul -, és épp ezért kérek egy kis magyarázatot.

Malicorne legbájosabb mosolyával közeledett a csoport felé.

125 Finom tollú francia író (1634-1692), a *Clèves hercegnő* című regény, több novella és az 1688-89-es évek francia királyi udvarát bemutató emlékiratok szerzője.

126 Az itt felsorolt hölgyek mind nevezetes francia családok tagjai.

- Húzódjon kicsit félre, Malicorne úr - mondta neki Montalais -, igazán túlságosan kíváncsi.

Malicorne az ajkába harapott, és két lépést hátrált, anélkül, hogy egy szót is szólt volna.

Csak mosolya változott meg: nyílt mosolya gúnyosra fordult.

- Magyarázatot kér tőlünk, Raoul úr? - kérdezte Montalais.

- Természetesen; azt hiszem, elegendő okom van rá, hiszen La Vallière kisasszony Madame udvarhölgye lett!

- Miért ne lehetne Louise is ugyanúgy udvarhölgy, mint én? - kérdezte Montalais.

- Akkor hát fogadják szerencsekívánataimat, hölgyeim - szólt Raoul, mivel úgy vette észre, hogy a hölgyek nem akarnak neki egyenes választ adni.

- Ó, milyen kimérten kíván nekünk szerencsét, vicomte úr.

- Én?

- Bizony! Tanúm rá Louise.

- Bragelonne úr talán úgy gondolkodik, hogy ez az állás fölötte áll annak, ami társadalmi rangom szerint megillet - dadogta Louise.

- Ó, dehogya, kisasszony - felelte hevesen Raoul -, hiszen jól tudja, hogy nem így gondolkodom. Én azon se csodálkoznám, ha királynői trónra kerülne, nemhogy erre a helyre. Csak azon csodálkozom, hogy csupán máma, és véletlenül tudtam meg.

- Igaz is! - szólt Montalais szokásos szelességével. - Louise, te nem érted, nem is értheted meg Bragelonne úr viselkedését. Ő négy levelet írt neked Blois-ba, de ott akkor már csak anyád maradt. Meg kellett akadályoznom, hogy a levelek az ő kezébe kerüljenek, tehát elfogtam őket, és visszaküldtem Raoulnak; ilyenformán ő azt hitte, hogy te Blois-ban vagy, holott Párizsban voltál, főként pedig azt nem tudta, hogy magasabb méltóságra emelkedtél.

- Micsoda? Hát te nem értesítetted Raoult, mint ahogy megkértelek rá? - kiáltott fel Louise.

- Hogyisne, hogy aztán szigorú legyen hozzánk, bölcs elveket hangoztasson előttünk, és lerombolja, amit mi oly nagy fáradsággal hoztunk össze? Dehogya értesítettem!

- Tehát nagyon szigorú vagyok? - kérdezte Raoul.

- Különbén is - folytatta Montalais kisasszony -, így láttam jobbnak. Én Párizsba készültem, maga nem volt ott, Louise keserves könnyeket sírt. Magyarazza a dolgot, ahogy akarja, de én megkértem pártfogómat, aki nekem a kinevezést kijárta, hogy Louise számára is járjon ki egy udvarhölgyi állást. A kinevezés megjött. Louise elutazott, hogy megrendelje ruháit, én pedig még Blois-ban maradtam, minthogy az enyéme már készen voltak. Ekkor kaptam meg leveleit, visszaküldtem őket egy levélke kíséretében, amely meglepetést ígért magának. A meglepetés, kedves uram, itt van, azt hiszem, örül neki, egyebet ne kívánjon. Jöjjön, Malicorne úr, itt az ideje, hogy magukra hagyjuk a fiatalokat, gondolom, ezer mondanivalójuk van egymásnak. Adja a kezét; remélem, kellőképpen méltányolja ennek a nagy kitüntetésnek a horderejét, Malicorne úr?

- Bocsánat, kisasszony - szólt Raoul, megállítva a bolondos kedvű leányt, szavainak komoly hangsúlya ellentéte volt Montalais kisasszony könnyed modorának. - Bocsásson meg, de megtudhatom-e a pártfogójuk nevét? Mert megértem, hogy kegyednek, kisasszonyom, pártfogója van... - Raoul bókolva meghajolt, és folytatta: - De nem látok ugyanolyan okokat fennforogni La Vallière kisasszony pártfogolása ügyében.

- Hát, Istenem! Raoul úr - mondta naivul Louise -, az én kinevezésem ügye nagyon egyszerű. Én nem látom okát, miért ne mondjam el... Az én pártfogóm Malicorne úr.

Raoul egy pillanatig ámulva nézett maga elé, azon töprengve, nem üznek-e vele tréfát. Aztán Malicorne felé fordult kérdőleg. De Malicorne már messze járt, mert Montalais kisasszony magával ragadta.

La Vallière kisasszony egy lépést tett, hogy kövesse barátnőjét, de Raoul szelíd erőszakkal visszatartotta.

- Könyörgök, Louise - mondta -, maradjon egy szóra.

- De Raoul úr - mondta Louise és fülig pirult -, csak mi ketten maradtunk itt. Már mindenki távozott... Nyugtalanokodni fognak miattunk, keresni fognak.

- Ne féljen semmitől - szólt a fiatalember mosolyogva -, nem vagyunk mi olyan fontos személyek, hogy távollétünk bárkinek is feltűnne.

- Hát a szolgálatom, Raoul úr?

- Legyen nyugodt, kisasszony, ismerem én az udvari szokásokat. A kegyed szolgálata csak holnap kezdődik, marad tehát néhány szabad perce, amely alatt felvilágosítást adhat nekem arról, amit kérdezni szeretnék.

- Milyen komolyan beszél, Raoul úr! - mondta Louise nagyon nyugtalanul.

- A helyzet is nagyon komoly, kisasszony. Meghallgat engem?

- Hallgatom. Csakhogy, uram, ismétlem, magunk vagyunk a teremben.

- Igaza van - szólt Raoul.

És karját nyújtva a fiatal leánynak, átvezette a fogadóteremmel szomszédos folyosóra, amelynek ablakai a térre nyíltak.

Minden ember a középső ablak körül tolongott, amelynek külső erkélyéről látni lehetett az elutazás lassú előkészületeinek minden részletét.

Raoul kinyitotta az egyik oldalablakot, és ott négyszemközt beszélhetett La Vallière kisasszonnyal.

- Louise - kezdte -, jól tudja, hogy gyermekkorom óta úgy szeretem magát, mintha húgom volna, és magával közöltem bizalmasan minden fájdalmamat, minden reményemet.

- Igaz - felelte Louise egész halkán -, igaz. Raoul úr, tudom.

- Maga pedig mindig ugyanazzal a barátsággal, ugyanazzal a bizalommal viszonyozta az enyémet. Miért van az, hogy mostani találkozásunk alkalmával maga többé nem az én őszinte barátnőm? Miért nem volt hozzám bizalommal?

La Vallière nem felelt.

- Én azt hittem, hogy szeret engem - szólt Raoul, s a hangja mindjobban remegett. - Én azt hittem, hogy maga beleegyezett mindazokba a tervekbe, melyeket közösen szőttünk boldogságunkról, amikor kettesben járkáltunk Cour-Cheverny nagy fasorában és a Blois-ba vivő út nyárfái alatt. Miért nem felel, Louise?

Raoul elhallgatott.

- Mondja, Louise - kérdezte aztán, levegő után kapkodva -, talán már nem szeret?

- Ezt egyáltalán nem mondtam - felelte egész halkán Louise.

- Ó, csak mondja meg bátran, kérem rá. Életem minden reményét magára építettem, és azért választottam magát, mert olyan szelíd és egyszerű. Vigyázzon, el ne kápráztassa ez az udvar, amely mindent és mindenkit megront, s ahol egykettőre megöregszik minden fiatal lélek. Louise, zárja be fülét, hogy ne hallja, amiket itt beszélnek, hunyja be a szemét, hogy ne lássa maga előtt a rossz példákat, csukja össze ajkát, hogy ne szívhassa magába a mérgező levegőt. Feleljen nekem őszintén, kertelés nélkül: igaz-e az, amit Montalais kisasszony mondott? Louise, maga csak azért jött Párizsba, mert én nem vagyok többé Blois-ban?

La Vallière kisasszony elpirult, és arcát kezébe temette.

- Ugye, így van? - kiáltott föl Raoul szerelmesen. - Ugye, csak azért jött Párizsba? Ó, úgy szeretem, ahogy még sohasem szerettem! Köszönöm, Louise, a hűségét. De énnekem el kell magamat határoznom valamire, hogy magát minden sértéstől, minden kísértéstől megóvjam. Louise, ebben a könnyű erkölcsű és csapodáran szerelmes korban az az udvarhölgy, aki egy fiatal hercegnő udvarába kerül, védtelenül ki van téve mindenféle kísértő csábításnak. Ez az állapot semmiképp sem felelhet meg magának. Férjes asszonynak kell lennie, különben nem tisztelik.

- Férjes asszonynak?

- Úgy van.

- Ó, Istenem!

- Itt a kezem, Louise, tegye bele a maga kezét.

- De hát atyjaura?...

- Apám nem korlátoz engem.

- De...

- Megértem az aggodalmát. Ki fogom kérni apám tanácsát.

- Ó, Raoul úr, gondolja meg a dolgot, várjon.

- Várom lehetetlen. Meggondolni, Louise, meggondolni, amikor magáról van szó, sértés volna magára nézve. Adja a kezét, drága Louise. Én a magam ura vagyok. Apám beleegyezését fogja adni, bizonyosra veheti. A kezét, Louise, ne várokoztasson meg, feleljen gyorsan, csak egy szót, különben azt kell hinnem, hogy az első lépés, amelyet ebben a palotában tett, megváltoztatta örökre, megváltoztatta az udvar kegyének egyetlen sugara, a királynék egyetlen mosolya, a király egyetlen pillantása.

Raoul még ki sem ejtette a király nevét, s La Vallière oly fehér lett, mint a halotti gyolcs; bizonyára azért, mert megijedt Bragelonne rajongásától.

De aztán egyetlen mozdulattal, mely gyors volt, mint a gondolat, mindkét kezét beletette Raoul kezébe.

Majd elfutott, anélkül, hogy egy szót is szólt volna, és eltűnt, anélkül, hogy hátratekintett volna.

Kezének érintésétől Raoul egész testén borzongás futott végig.

A leány letette kezébe a maga szent esküvését, mintha a szerelem bírta volna rá a szüzien félénk leánykát az ünnepélyes fogadalomra.

Athos beleegyezése

Raoul a Palais-Royalból oly tervekkel távozott, amelyeknek végrehajtása nem tűrt halasztást.

Tehát még az udvarban lóra pattant, és nekivágott a Blois-ba vivő útnak, mialatt a Palais-Royalban végbement Monsieur és az angol hercegnő menyegzője, az udvaroncok nagy vidámsága, s Guiche gróf és Buckingham nagy fájdalma közepett.

Raoul gyorsan járt, tizennyolc óra múlva már Blois-ban volt.

Az úton előkészítette legkitűnőbb érveit.

A szerelmi láz olyan érv, amelyet nem lehet megcáfolni, és Raoul lázban égett.

Athos éppen dolgozószobájában ült, és néhány oldalt írt hozzá emlékirataihoz, midőn Raoul, akit Grimaud vezetett be, belépett hozzá.

Athos éles elméjének csak egy szempillantásra volt szüksége, hogy felismerje fia lépésének rendkívüliségét.

- Úgy látom, nagyon fontos dologban keres föl - szólt Athos, és székkal kínálta Raoul, miután megölelte.

- Nagyon fontos dologban, uram - felelte a fiatalember -, és arra kérem, hogy hallgasson meg azzal a jóakarató figyelmességével, amelyet sohasem tagadt meg tőlem.

- Beszéljen, Raoul.

- Uram, elmondom a meztelen tényt, minden bevezetés és köntörfalazás nélkül, amely méltatlan volna olyan emberhez, mint apámuram: La Vallière kisasszony Párizsban van mint Madame udvarhölgye. Alaposan megvizsgáltam szívemet; én szívem mélyéből szeretem La Vallière kisasszonyt, és nem tűrhetem, hogy olyan állást foglaljon el, amelyben jó híre és erénye veszedelemben forog. Szeretném tehát feleségül venni La Vallière kisasszonyt, uram, és arra kérem, egyezzen bele a házasságba.

Míg Raoul beszélt, Athos merev hallgatásba burkolózott.

Raoul kezdetben hidegvérűséget színlelt, de végül minden szavát átfűtötte nagy felindulása.

Athos némi szomorúságtól fátyolozott, átható tekintet vetett Bragelonne-ra.

- Tehát alaposan meggondolta a dolgot? - kérdezte tőle.

- Meggondoltam, uram.

- Azt hiszem, már megmondtam véleményemet erről a frigyről.

- Tudom, uram - szólt Raoul nagyon halkán -, de azt is mondta, hogy ha ragaszkodnám hozzá...

- És ragaszkodik?

Bragelonne alig hallhatóan igent rebegett.

- Szenvedélye valóban igen erős lehet - folytatta nyugodt hangon Athos -, mert makacsul kitart mellette, bármennyire ellenzem is ezt a házasságot.

Raoul végighúzta a homlokán remegő kezét, és letörülte a verejtéket, amely csurgott róla.

Athos ránézett, és nagy részvét szállta meg szívét.

Fölkelt.

- Az én személyes érzéseim természetesen nem jelenthetnek semmit - szót Athos -, minthogy nem énrólam van szó. Fölkeresett engem, rendelkezésére állok... Voltaképp mit óhajt tőlem?

- Ó, az elnézését, uram, mindenekelőtt az elnézését kérem -, szólta Raoul, és megfogta apja kezét.

- Raoul, félreérti, amit maga iránt érzek. Szívemben több van, mint amit elnézésnek nevez - felelte a gróf.

Raoul megcsókolta apja kezét, amelyet kezében tartott, oly szeretettel, mintha szerelmese kezét csókolta volna meg.

- Jó, jó, Raoul - szólta Athos -, mondja meg, mit írjak alá?

- Ó, semmit, uram, semmit. Csak jó volna, ha szíveskednék levelet írni a királynak, és őfelségétől, akinek én szolgája vagyok, engedélyt kérni, hogy elvehessem feleségül La Vallière kisasszonyt.

- Az ötlet nagyon jó, Raoul. Csakugyan rajtam kívül, sőt fölöttem, van még egy ura, a király! Így tehát kettős jóváhagyás alá terjeszti ügyét, és ez becsületes eljárás.

- Ó, uram!

- Én nyomban teljesítem is kérését, Raoul.

A gróf az ablakhoz ment, könnyedén kihajolt és kikiáltott:

- Grimaud!

Grimaud kidugta a fejét a jázminlugasból, amelyet éppen tisztogatott.

- A lovaimat - szólta a gróf.

- Mit jelent ez a parancs, uram?

- Két óra múlva indulunk.

- Hova?

- Párizsba.

- Párizsba! Eljön velem Párizsba? - kérdezte Raoul.

- A király, ugye, Párizsban van?

- Kétségkívül.

- Tehát akkor Párizsba kell mennünk. Nem? Vagy talán megzavarodott?

- De uram - szólta Raoul, akit csaknem megijesztett apja engedékenysége -, a viláért sem kívántam ennyi fáradságot, hiszen megteszi egy egyszerű levél is...

- Raoul, túlságosan fontos embernek tart engem. Nem illik, hogy egyszerű nemes, mint én, a királyának levelet írjon. Beszélni akarok, és beszélnem is kell őfelségével. Meg is teszem. Együtt indulunk útnak, Raoul.

- Ó, milyen jó hozzám, uram!

- Mit gondol, őfelsége jóakarátú? - kérdezte Athos.

- Irántam?

- Igen.

- Ó, hogyne, feltétlenül.

- Honnan tudja?

- Magának a királynak a szájából.

- Milyen alkalommal?

- Az alkalom az volt, hogy D'Artagnan úr öfelsége figyelmébe ajánlott engem, azt hiszem, akkor, amikor a Grève téren öfelségéért kardot rántottam. Minden önhittség nélkül hinnem kell, hogy öfelsége nagy jóakarattal gondol rám.

- Annál jobb!

- De kérve kérem, uram - folytatta Raoul -, ne legyen velem szemben olyan kimért és tartózkodó, ne éreztesen velem megbánást, amiért mindennél erősebb érzésemre hallgattam.

- Ezt már másodszor mondja nekem, Raoul, de nincs rá semmi szükség; formai beleegyezésemet kéri, ezt én megadom. El van intézve, ne beszéljünk többet róla. Jöjjön és nézze meg az új ültetvényeimet, Raoul.

A fiatalember tudta, hogy amikor a gróf határozott akaratát fejezi ki, többé ellentmondásról szó sem lehet.

Lehajtotta fejét és követte atyját a kertbe.

Athos lassankint megmutogatta fiának az oltványokat, az új hajtásokat és az újonnan ültetett fákat.

Nyugalma mindinkább zavarba hozta Raoult. Úgy érezte, hogy a szerelem, amely szívét betölti, oly nagy, hogy el se fér ezen a nagy világon. Hogyan lehetséges mégis, hogy Athos szíve így elzárkózik hatása elől?

Bragelonne tehát összeszedte minden erejét és egyszerre felkiáltott:

- Uram, lehetetlen, hogy valami különös oka ne legyen visszautasítani La Vallière kisasszonyt, ki olyan jó, szelíd, tiszta teremtés, hogy atyám rendkívüli bölcsessége, fennkölt szelleme okvetlenül fel kell ismerje értékét. Az ég szerelmére kérem, mondja meg, nincs-e atyám és az ő családjá közt valami titkos ellenségeskedés, valami örökletes gyűlölködés.

- Látja, Raoul, azt a gyönyörű gyöngyvirágágyat? - szólt Athos. - Nézze, milyen jót tesz neki az árnyék és a nedvesség, különösen az egyiptomi fügefaleveleinek árnyéka, melynek résein áttör ugyan a meleg, de nem a nap pusztító heve.

Raoul megállt, ajkába harapott, majd érezve, hogy a vér halántéka felé tolul, így bátran szólt:

- Uram, magyarázatért könyörgök. Ne felejtse el, hogy fia már férfisorba serdült.

- Akkor hát - felelte Athos, szigorúan fölvetve fejét - bizonyítsa be nekem, hogy férfi, mert azt egyáltalán nem bizonyította be, hogy engedelmes fiam. Arra kértem, várjon addig, míg egy fényes házasság lehetősége nem kínálkozik, s a nemesség legelőkelőbb soraiban találtam volna magának feleséget. Azt szerettem volna, hogyha a dicsőség és a vagyon adta kettős fényben tündököl: feljogosítja rá nemesi származása.

- Uram - kiáltott fel Raoul, akit elragadott a hév -, a minap szememre vetették, hogy nem ismerem anyámat.

Athos elsápadt; aztán komoran összevonta szemöldökét, mint valami hatalmas antik isten.

- Nagyon szeretném tudni, hogy mit felelt rá, uram? - kérdezte méltóságteljesen.

- Ó, bocsásson meg... bocsásson meg... - dadogta a fiatalember, egy csapásra lehűlve.

- Nos, mit felelt rá, uram? - kérdezte a gróf, és dobbantott a lábával.
- Uram, én karddal a kezemben álltam ott; az, aki megsértett, vívóállásba helyezkedett, és én a kardját kivágtam a közeli palánkon, aztán a kardja után dobtam őt magát is.
- És miért nem ölte meg?
- Ófelsége tiltja a párbajt, uram, és abban a pillanatban őfelsége követe voltam.
- Helyes - felelte Athos -, de eggyel több ok, hogy személyesen menjek el a királyhoz.
- Mit fog tőle kérni, uram?
- Felhatalmazást, hogy karddal torolhassam meg a rajtunk esett sértést.
- Uram, ha nem úgy jártam el, ahogy kellett volna, bocsásson meg, nagyon kérem.
- Ki tesz magának szemrehányást, Raoul?
- Szemrehányást érzek ki abból, hogy engedélyt akar kérni a királytól.
- Raoul, én arra fogom kérni őfelségét, hogy írja alá a maga házassági szerződését.
- Uram!...
- De egy feltétellel...
- Feltételre volna szüksége velem szemben? Parancsoljon, és én engedelmeskedem.
- Azzal a feltétellel - folytatta Athos -, hogy megmondja annak a nevét, aki így beszélt az édesanyjáról.
- De uram, mivégre kell tudnia a nevét? Velem szemben követték el a sértést, ennél fogva, ha a király megengedi, nekem is kell megtorolnom.
- Annak az embernek a nevét kérem!
- Nem engedhetem meg, hogy veszélynek tegye ki magát!
- Don Diegónak¹²⁷ tart netán? Annak az embernek a nevét kérem!
- Mindenáron követeli?
- Akarom.
- De Wardes vicomte.
- Vagy úgy! - mondta nyugodtan Athos. - Jól van, őt ismerem. Hanem a lovaink föl vannak szerszámozva, uram; nem két óra múlva indulunk, hanem azonnal. Lóra, uram, lóra!

127 Corneille *Cid* című tragédiájában az ősz Don Diego fiával toroltatja meg a rajta esett sérelmet.

Monsieur féltékeny Buckingham hercegre

Mialatt La Fère gróf Raoullal Párizs felé lovagolt, a Palais-Royal olyan jelenetnek volt színhelye, amelyet Molière pompás komédiának nevezett volna.

Monsieur, négy nappal esküvője után, miután gyorsan bekapta reggelijét, durcás ajakkal, összeráncolt szemöldökkel tért meg lakosztályába.

A reggeli nem volt valami vidám, Madame a saját lakosztályába kérte a reggelijét.

Monsieur tehát baráti körben reggelizett.

Csak Lorraine lovag és Manicamp vett részt a villásreggelin, amely háromnegyed óráig tartott, ami alatt senki sem szólt egy szót sem.

Manicamp, nem lévén annyira bizalmasa a fenséges úrnak, mint Lorraine lovag, hiába próbálta kiolvasni a herceg szeméből, hogy miért vág olyan dühös arcot.

Lorraine loagnak semmit sem kellett kitalálnia, minthogy minden titkot tudott; ő azzal a rendkívül pompás étvággal evett, amelyet mások bújá-baja szerzett neki, egyszersmind élvezve Monsieur bosszúságát és Manicamp zavarát. Abban lelte mulatságát, hogy szorgalmasan falatozott, ily módon kényszerítve a türelmetlen herceget, hogy asztalnál maradjon, holott már tükön ült.

Monsieur néha bánta, hogy annyira bizalmába fogadta Lorraine lovagot, mivel ennek következtében a lovag egyáltalán nem törődött többé az etikett szabályaival.

Monsieur éppen megbánásának ilyen pillanatában volt, de épp annyira félt a lovagtól, mint amennyire szerette, és megelégedett azzal, hogy magában dühöngött.

Néha égre emelte a szemét, aztán lenézett a pástétomszeletekre, melyekkel a lovag derekasan küzdött, végül, nem mervén kifakadni, olyan némajátékot produkált, hogy Arlecchino is megirigyelhette volna érte.

Végül is nem bírta tovább, és a gyümölcsnél felpattant a helyéről, dühöngve, mint már jeleztük, és magára hagyta a lovagot, hadd reggelizzék kedvére.

Manicamp, látván, hogy Monsieur felkel, felugrott helyéről, asztalkendővel a kezében.

Monsieur nem is annyira ment, mint inkább futott át az előszobába, és az ajtónállónak, akit előtalált, halk szóval valami parancsot adott.

Majd visszafordult, és hogy ne kelljen keresztülmennie az ebédlőn, végigment a saját szobáin, azzal a szándékkal, hogy fölkeresi az anyakirálynét imaszobájában, ahol rendszerint tartózkodott.

Délelőtt tíz óra lehetett.

Ausztriai Anna éppen írt, mikor Monsieur belépett.

Az anyakirályné nagyon szerette ezt a szép arcú és szelíd jellemű fiát.

Monsieur csakugyan gyöngédebb, vagy ha úgy tetszik, nőiesebb volt a királynál.

Édesanyját apró női érzelgőségekkel nyerte meg, amelyek mindig tetszenek a nőknek; s Ausztriai Anna, ki hön áhított egy leánygyermeket, ebben a fiában megtalálta csaknem mindazt a figyelmességet, hízelgést és kedveskedést, ami egy tizenkét éves gyermekre jellemző.

Ilyenformán Monsieur az anyjánál töltött idők alatt egyebet sem csinált, mint szép karját csodálta, tanácsot adott pástétomok elkészítésére és különböző illatszereceptekre, amikről Ausztriai Anna híres volt. Aztán bájos, gyermekes módon megcsókolta anyja kezét és szemét, s mindig tudott neki egy kis édességgel vagy valami divatújdonsággal szolgálni.

Ausztriai Anna szerette a királyt, vagyis inkább idősebb fiában király voltát: Lajos a szemében az Isten hatalmából való királyságot képviselte. Anyakirályné volt XIV. Lajossal szemben, de egyszerűen anya volt kisebbik fiával, Fülöppel szemben.

És Fülöp herceg tudta, hogy minden menedékhely közül az anyai kebel a legédesebb és a legbiztosabb.

Ezért már gyermekkorában is anyjához menekült, valahányszor kitört a vihar fivére és öközte. Az ütlegek után, amelyeket felségsértőn osztott ki bátyjának, az ökölrel és körömmel való közelharcok után, amelyeket a király és engedetlen alattvalója ingben vívtak meg egy ágy elfoglalása fölött kitört vitában, amikor is perdöntő bíról csak La Porte belső inast tehették meg, Fülöp győztesen, de győzelmétől megrémülve, anyjánál keresett segítséget, vagy legalábbis biztosítékot XIV. Lajos bocsánatára, amit csak nehezen és bizonyos idő múlva nyerhetett el.

Annának ezzel a békés közvetítő szerepével mindig sikerült kibékítenie két fiát, egyszersmind megtudni titkaikat is.

A király, aki egy kicsit féltékenyen nézte az anyai gondoskodást, amelyben inkább testvér-öccse részesült, Ausztriai Annával szemben alázatosabb és előzékenyebb volt, mint amennyire ez jelleméből következett volna.

Ausztriai Anna ezt a politikát különösen az ifjú királynéval szemben gyakorolta.

Csaknem zsarnoki módon uralkodott király fia házasságán, és már fölállította összes nehézütegeit, hogy ugyanolyan abszolutizmussal uralkodhassék második fia házáséletén is.

Ausztriai Anna mindig csaknem boldog volt, amikor Fülöp fia megnyúlt arccal, sápadt orcával és vörös szemmel lépett be hozzá, rögtön megértve, hogy valamely vitában a gyöngébb vagy makacsabb félnek kell segítségére sietnie.

Anna, mint mondtuk, írt, amikor Monsieur belépett az imaszobába, ezúttal nem vörös szemmel, nem sápadtan, hanem nyugtalanul, rosszkedvűen, ingerülten. Fülöp szórakozottan megcsókolta anyja karját, és leült, mielőtt még a királyné engedélyt adott volna rá.

Ausztriai Anna udvarában olyan szigorúan megtartották az etikettet, hogy az illem szabályairól való megfeleledkezés, kivált Fülöp részéről, aki a hízelkedésig alázatos modorban beszélt anyjával, nyilvánvalóan nagy lelki felindulásra vallott.

Mindenesetre súlyos oka lehetett, hogy lábbal tiporta az etikett szabályait.

- Mi bántja, Fülöp? - kérdezte Ausztriai Anna, fiához fordulva.

- Ó, asszonyom, sok mindenféle dolog - mormogta a herceg siralmas arccal.

- Csakugyan úgy néz ki, mint akinek sok a gondja-baja - mondta a királyné, és visszatette tollát a kalamárisba.

Fülöp a homlokát ráncolta, de nem felelt egy szót sem.

- De a sok gondja közt, ami lelkét betölti - szólt Ausztriai Anna -, bizonyára van egy, amelyik jobban foglalkoztatja a többinél.

- Csakugyan van egy dolog, ami jobban bánt, mint a többi.

- Mondja el.

Fülöp kinyitotta a száját, hogy minden panaszát, amely lelkét nyomta és kitörni készült, elsírja.

De hirtelen elhallgatott, és mindaz, ami a szívéen feküdt, egyetlen sóhajtásba tömörült.

- Rajta, Fülöp, legyen erős - mondta az anyakirályné. - Ha az ember valamire panaszkodik, rendszerint valakire panaszkodik, ugye?

- Ezt egyáltalán nem mondtam, asszonyom...

- Kiről akar beszélni? Csak rajta, rajta, mondja el röviden.

- De, asszonyom, az, amit én mondani akarok, nagyon kényes dolog.

- Szent Isten!

- Nagyon kényes, mert egy nőről van szó.

- Ó, hát Madame-ról akar beszélni? - kérdezte az anyakirályné mohó kíváncsisággal.

- Madame-ról?

- Szóval a feleségéről.

- Ó, értem, értem.

- Hát, fiam, ha Madame-ról akar beszélni, akkor ne röstelkedjék előttem. Én az édesanyja vagyok, és Madame nekem voltaképp idegen. De mégis, minthogy a menyem, nagy érdeklődéssel hallgatom, higgye el, már csak a maga kedvéért is.

- Mármost én kérdek valamit, asszonyom - szólt közbe Fülöp. - Mondja meg őszintén, nem vett-e észre valamit?

- Valamit, Fülöp? Szörnyű homályosan beszél... Valamit? És mi az a valami?

- Madame nagyon csinos.

- Úgy van.

- De azért nem szépség.

- Nem, de idővel nagyon szép nő lehet. Néhány év alatt is mennyire megszépült az arca! És fokról fokra szebb lesz, hiszen még csak tizenhat éves. Tizenöt éves koromban én is nagyon sovány voltam. Egyszóval, Madame már most is, úgy, ahogy van, csinos.

- Ennélfogva megakadhat rajta az emberek szeme.

- Kétségkívül, hiszen egy közönséges csinos nőre is felfigyelnek, hát még egy hercegnőre.

- A feleségem, ugye, jó nevelésben részesült?

- Henriette, az anyja, kissé hideg és nagyralátó nő, de csupa jóakarat. Lehet, hogy a fiatal hercegnő taníttatását elhanyagolták, de legalább helyes elvek szerint nevelték fel. Ez volt legalábbis a véleményem róla, amikor még Franciaországban tartózkodott. Aztán visszament Angliába, és hogy azóta mi történt, nem tudom.

- Mit akar ezzel mondani?

- Hát, Istenem, azt akarom mondani, hogy vannak könnyelmű lelkek, akiket a jó sors nagyon elkapat.

- Asszonyom, eltalálta a helyes kifejezést: azt hiszem, hogy a hercegnő csakugyan kissé könnyelmű.

- Nem kell túlozni, Fülöp: szellemes nő, és van benne egy adag kacérság is, ami természetes egy fiatal nőnél. De fiam, a kacérság magas rangú nőknél rendszerint hasznára válik az udvarnak. Egy kissé kokett hercegnő körül rendesen fényes udvar alakul ki, mosolyára mintegy kibomlanak a fényűzés, a szellem, de még a vitézség virágai is. A nemesség jobban verekszik egy olyan fejedelemért, akinek szép asszony a felesége.

- Nagyon köszönöm, asszonyom - szólt Fülöp keserűen -, igazán ijesztő képet fest elém.

- Miért? - kérdezte a királyné színlelt együgyűséggel.

- Jól tudja, asszonyom - mondta fájdalmas arccal Fülöp -, hogy mennyire nem volt kedvem a házassághoz.

- No de most maga ijeszt meg engem, édes fiam. Talán valami komoly panasza van Madame ellen?

- Komolynak talán nem mondható.

- Akkor hát ne vágjon ilyen kétségbeesett arcot. Ha így mutatkozik otthon, vigyázzon: nagyon szerencsétlen férjnek fogják tartani.

- Tény - felelte Fülöp -, hogy nem tartozom a megelégedett férjek közé, és nem bánom, ha ezt megtudják is.

- Fülöp! Fülöp!

- Szavamra, asszonyom, megmondom őszintén, én nem olyannak képzeltem az életet, mint amilyennek bizonyul.

- Magyarázatot kérek.

- A feleségem úgyszólván nem is az enyém, minduntalan eltűnik a szemem elől. Nappal látogatások, levelezés, toalettek, este pedig bálók és hangversenyek.

- Úgy látom, Fülöp, féltékeny.

- Én? Isten ments. Átengedem másoknak a féltékeny férj szerepét; de azért bosszant.

- Fülöp, csupa ártatlan dolgot vet a felesége szemére, és amíg komolyabb panaszra nincs...

- Kérem, hallgasson meg; egy nő akkor is nyugtalaníthatja az embert, ha nem vétkezik; fiatal nők néha elárulják, hogy kikkel szeretnek érintkezni, kiket látnak a legszívesebben, és ez elég ahhoz, hogy a legkevésbé féltékeny férjnek is pokoli kínokat okozzanak.

- No végre, ide lyukadtunk ki! Nem ment éppen könnyen. Szóval azokról van szó, akikkel a hercegnő legszívesebben érintkezik. Már egy órája, hogy mindenről beszélünk, és csak most érinti végre az igazi kérdést.

- Hát igen, így áll a dolog...

- Ez már komolyabb dolog. Madame tehát ilyen helytelenségeket követ el magával szemben?

- Ez a helyzet.

- Mit hallok? Felesége négy nap házaság után másvalakit tüntet ki kedvességével, másvalakit részesít előnyben? Vigyázzon, Fülöp, eltúlozza felesége hibáit. Ha az ember erőszakosan akar valamit bizonyítani, nem bizonyít semmit.

A herceg megriadt anyja komoly hangjától, felelni akart, de csak néhány érthetetlen szót dadogott.

- Látom, meggondolta magát - szólt Ausztriai Anna -, s jobb szeretem, hogy így van. Ezzel elismeri, hogy nem volt igaza.

- Nem - kiáltott fel Fülöp -, nem, nem gondoltam meg semmit, és be fogom bizonyítani, hogy igazam van. Azt mondtam, ugye, hogy a feleségem egyeseket jobban kitüntet, mint másokat? Egyesekkel szívesebben van együtt, mint másokkal? Hát, hallgasson meg, anyám!

Ausztriai Anna, akár valami komaasszony, szíves-örömezt hallgatta, hiszen a legjobb asszonynak, a legjobb anyának is, legyen bár királyné, hízik a mája, ha beleavatkozhatik az apró családi perpatvarokba.

- Asszonyom - szólt Fülöp -, kérdezek valamit.

- Mit?

- A feleségem miért tartotta meg maga körül angol udvarát? Feleljen.

És Fülöp keresztbe fonta a karját, s úgy nézett anyjára, mintha meg volna győződve, hogy a királyné erre a szemrehányó kérdésére nem tud majd feleletet adni.

- De hát ez roppant egyszerű - szólt Ausztriai Anna -: az angolok a hercegnő honfitársai, rengeteg pénzt költöttek el, miközben a hercegnőt Franciaországba kísérték, és udvariatlanság volna, sőt rossz politika, ha hirtelen szélnek eresztené az angol nemességet, amely minden hódolatra képes volt érette.

- Ó, anyám, igazán szép kis áldozat az, hogy otthagytak egy csúnya országot, és eljöttek egy gyönyörű vidékre, ahol egy tallérral többre megy az ember, mint másutt négygel. Szép kis hódolat az is, ha valaki száz mérföldet tesz meg, hogy elkísérhessen egy nőt, akibe szerelmes.

- Szerelmes, Fülöp? Gondolja meg, amit mond!

- Eh, meggondoltam!

- És ki az, aki szerelmes Madame-ba?

- A szép Buckingham herceg... Talán még az ő védelmére is tud valamit, anyám?

Ausztriai Anna elpirult, és egyszersmind mosolygott is. Buckingham herceg neve oly édes és oly szomorú emlékeket keltett benne!

- Buckingham herceg? - mormolta maga elé.

- Úgy van, egyike a kis szoknyapecéreknek, ahogy nagyapám, IV. Henrik nevezte őket.

- A Buckinghamek nagyon derék és vitéz emberek - mondta bátran Ausztriai Anna.

- Hát, szépen állunk. A tulajdon anyám veszi védelmébe velem szemben feleségem szeretőjét!

- kiáltott fel Fülöp olyan elkeseredetten, hogy gyöngeségében még könnyekre is fakadt.

- Édes fiam! Édes fiam - kiáltott fel Ausztriai Anna -, amit most mondott, nem méltó magához. A feleségének egyáltalán nincs szeretője, és ha volna, az se lehetne Buckingham herceg. A Buckinghamek, már mondtam, derék és becsületes férfiak; szent előttük a vendégszeretet.

- Ó, anyám - kiáltott fel Fülöp -, Buckingham angol ember, és nem tudok róla, hogy az angolok olyan áhítatosan tisztelnék azt, ami a francia hercegeké.

Anna másodszor is elpirult főkötője alatt, és hátat fordított fiának, azzal az ürüggyel, hogy tollát kivette a kalamárisból; voltaképp csak pirulását akarta elrejtteni fia előtt.

- Olyan szavakat talál, Fülöp, amelyek egészen zavarba hoznak; a haragja elvakítja, bennem pedig rémületet kelt. Legyen higgadtabb, gondolkodjék.

- Asszonyom, nincs szükségem gondolkodásra, mert látom, amit látok.

- És mit lát?

- Azt látom, hogy Buckingham herceg egy pillanatra se tágít feleségem szoknyája mellől. Ajándékot mer neki adni, ő pedig el meri fogadni. Tegnap a feleségem ibolyaillatú illatosító párnácskáról beszélt. Asszonyom tudja, hogy a mi francia illatszerészeink nem tudták eddig előállítani ezt az illatot, hiszen asszonyanyám is annyiszor kereste már, s hiába. Nos, Buckingham hercegnek éppilyen ibolyaszagosító párnácskája volt. A feleségemé tehát a hercegtől származik.

- Meg kell mondanom, uram, hogy óriásira felfúj mindenféle semmiséget. Mondja csak, mi van abban, ha valaki a honfitársnőjének átadja egy új illatszer receptjét? Különös ötletei, fiam, esküszöm, fájdalmasan emlékeztetnek édesatyjára, aki miatt gyakran igazságtalanul szenvedtem.

- Buckingham herceg apja kétségkívül tartózkodóbb és tisztelettudóbb volt, mint a fia - szólt meggondolatlanul Fülöp, nem is érezve, hogy tört forgat meg anyja szívében.

A királyné elsápadt, kezét görcsösen összeszorítva a keblére tette, de csakhamar visszanyerte önuralmát.

- Száz szónak is egy a vége - mondta fiának - : bizonyára valami szándéka volt, mikor hozzám jött?

- Úgy van.

- Akkor hát mondja meg, mi az.

- Azért jöttem, asszonyom, hogy a legerélyesebben tiltakozzam, és tudtára adjam, hogy semmit sem fogok eltérni Buckingham herceg részéről.

- Semmit sem fog eltérni?

- Semmit sem.

- Mit szándékszik tenni?

- Panaszra megyek a királyhoz.

- Mit gondol, mit fog felelni a király?

- Hát jó - szólt Monsieur vad elszántsággal, amely különös ellentétben volt arcának szokásos szelíd kifejezésével. - Akkor magam fogok magamnak igazságot szolgáltatni.

- Hogy gondolja ezt? - kérdezte Ausztriai Anna ijedten.

- Azt akarom, hogy Buckingham herceg azonnal távozzék Madame környezetéből. Azt akarom, hogy hagyja el Franciaországot, és akaratomat értésére fogom adni.

- Semmit sem fog értésére adni, Fülöp - felelte a királyné -, mert ha így fog eljárni, ha meg akarja sérteni a vendégbarátságot, akkor magam fogom a király szigorú fellépését kérni magával szemben.

- Fenyeged engem, anyám! - kiáltott föl Fülöp, csaknem sírva. - Fenyeged, amikor én kiöntöm a szívemet!

- Nem, nem fenyegetem, csak le akarom hűteni túlságosan forró indulatát. Csak annyit mondok, hogy ha Buckingham herceg vagy bármely más angol nemes ellen szigorúan jár el, vagy akár csak barátságtalan lépéseket tesz, nagyon szomorú viszályt idéz elő Franciaország és Anglia közt. Hogyan? Egy királyi herceg, a francia király testvéröccse, ne tudná elpalástolni sérelmét, még ha valóságos is, amikor a politikai szükség úgy kívánja?

Fülöp szólni készült.

- Különben is - folytatta a királyné -, sérelme se nem valóságos, se nem lehetséges, s egyszerűen nevetséges féltékenységére vezethető vissza.

- Asszonyom, tudom, amit tudok.

- Én pedig, bármit tud is, türelemre intem, fiam.

- Nem tudok türelmes lenni, asszonyom.

A királyné rideg, fagyos szertartásossággal emelkedett fel helyéről.

- Akkor mondja meg, amit akar - szólt.

- Semmit sem akarok, asszonyom, csak óhajításomat fejezem ki. Ha Buckingham herceg saját jószántából nem távozik, meg fogom tőle tagadni a házamba való belépés jogát.

- Ez olyan kérdés, amelyet a király elé kell terjesztenünk - mondta Ausztriai Anna nehéz szívvel, remegő hangon.

- De asszonyom - kiáltott fel Fülöp, és haragosan összeverte tenyerét -, arra kérem, hogy legyen anyám, és nem királyném, mert mint fiú fordulok anyámhoz. Buckingham herceg és énközt ez néhány perces tárgyalás kérdése.

- Épp ez a tisztázás az, amit megtiltok - mondta a királyné, tekintélye egész súlyával -, mert nem az én fiamhoz méltó eljárás.

- Jó, hát legyen! Lemondok a tisztázásról, de akaratomat tudtára adom Madame-nak.

- Ó - szólt Ausztriai Anna emlékeinek szomorúságával -, sohase zsarnokoskodjék egy nővel szemben, fiam. Asszonyán pedig sohase akarjon nagyhangú parancsokkal uralkodni. A legyőzött nő nem mindig meggyőzött nő.

- Hát mit tegyek?... Majd megkérdezem környezetemet.

- Tanácsot akar kérni kétszínű barátaitól, Lorraine lovagtól, De Wardes-től?... Engedje meg, Fülöp, hogy ezt az ügyet magam vegyem kezembe. Azt kívánja-e, hogy Buckingham herceg távozzék?

- Mennél hamarább, asszonyom.

- Hát jó! Küldje hozzám a herceget, fiam. Mosolyogjon rá, és ne áruljon el semmit sem a felesége, sem a király, sem senki előtt. Tanácsot csak tőlem fogadjon el. Sajnos, nagyon is tudom, milyen az, ha a tanácsadók borítják fel a családi békét.

- Engedelmeskedni fogok, anyám.

- Úgy lesz, ahogy akarja, Fülöp. Küldje hozzám a herceget.

- Ó, könnyen megtehetem.

- Mit gondol, hol találja?

- Az ördögbe, hát Madame ajtaja előtt; ahol is a reggeli tisztelgésre vár, bizonyosra veszem.

- Helyes - szólt Ausztriai Anna nyugodtan -, legyen szíves megmondani a hercegnek, hogy kéretem.

Fülöp megcsókolta anyja kezét, és Buckingham keresésére indult.

Milord Buckingham az anyakirálynéhoz rendeltetvén, félórával azután, hogy az orléans-i herceg távozott, kihallgatásra jelentkezett nála.

A királyné az asztalra könyökölt és két kezére támasztotta fejét, de amikor az ajtónálló a nevet jelentette, Anna királyné felállt, és mosolyogva fogadta a herceg kedves és tiszteletteljes üdvözlését.

Ausztriai Anna még mindig szép nő volt. Ismeretes, hogy dús, hamvasszőke haja, szép keze, üde piros ajka még most, előrehaladott korában is bámulatra készítette mindazokat, akik szemtől szemben látták.

Ebben a percben, amikor az emlékek megbolygatták szíve nyugalmát, éppoly szép volt, mint fiatalsága napjaiban, amikor mint ifjú és szerelemre vágyó nő megnyitotta palotáját Buckingham apja előtt, ama szerencsétlen angol herceg előtt, aki csak érte élt, és aki nevével ajkán halt meg.

Ausztriai Anna oly gyöngéd pillantást vetett Buckinghamre, hogy szinte valami anyai szeretet áradt belőle, de volt benne egyszersmind valami a szerelmes nő édes kacérságából is.

- Felsőged beszélni óhajt velem? - szólt Buckingham tiszteletteljesen.

- Igen, herceg - felelte a királyné angolul. - Foglaljon helyet.

A kegy, amelyben Ausztriai Anna részesítette, édesen hangzó anyanyelvén, amelytől el volt választva, amióta Franciaországban tartózkodott, mélyen megindította a herceget. Nyomban megsejtette, hogy a királynénak valami kárnivalója van tőle.

A királyné az első pillanatokban fájdalmas emlékeinek rabja volt, de aztán visszanyerte mosolygós arculatát.

- Uram - mondta franciául -, hogy tetszik önnek Franciaország?

- Gyönyörű ország, asszonyom - felelte a herceg.

- Járt már nálunk?

- Igen, egyszer régebben, asszonyom.

- De természetesen, mint jó angol, jobban szereti hazáját?

- Jobban szeretem hazámat, mint Franciaországot - felelte a herceg -, de ha felsőged azt kérdi, hogy hol szeretek jobban tartózkodni, Londonban-e, vagy Párizsban, azt felelem, hogy Párizsban.

Ausztriai Anna észrevette, mily meleg hangon mondja Buckingham ezeket a szavakat.

- Úgy tudom, milord, szép birtokai vannak Angliában, és egy pompás ódon palotában lakik.

- Apám palotájában - felelte Buckingham, és lesütötte a szemét.

- Minden odaköti hát, az érdekei, az emlékei - szólt a királyné, önkéntelenül idézve emlékeit, amelyekről senki sem mond le szívesen.

- Csakugyan - felelte a herceg, s egyre jobban hatása alá került ennek a mélabús bevezetésnek -, a nagyszívű emberekben a múlt vagy a jövő éppoly álmodozást kelt, mint a jelen.

- Igaz - szólt a királyné halk hangon. - És ebből az következik - tette hozzá -, hogy milord, lévén nagyszívű ember... nemsokára elhagyja Franciaországot... és visszavonul otthoni javai, otthoni ereklyéi körébe.

Buckingham fölkapta a fejét.

- Nem hiszem, asszonyom - mondta.

- Miért?

- Mert, épp ellenkezőleg, azt hiszem, hogy otthagynom Angliát, és ezentúl Franciaországban fogok lakni.

Most Ausztriai Annán volt a meglepetés sora.

- Micsoda? - szólt. - Talán nem nyerte el az új angol király kegyét?

- Épp ellenkezőleg, asszonyom, őfelsége határtalan jóakarásával tisztel meg engem.

- Csak nem apadt meg a vagyona? - kérdezte a királyné. - Hiszen óriási vagyona volt, mint mondják.

- Vagyoni helyzetem még sohasem volt oly rózsás, mint most.

- Akkor hát valami titkos ok vezérli!

- Nem, asszonyom - felelte élénken Buckingham -, elhatározásomnak nincs semmi titokzatos oka. Szeretek Franciaországban lenni, szeretem a francia udvart, ahol jó ízlés és udvariasság uralkodik: egyszerűen, szeretem, asszonyom azokat a kissé komoly élvezeteket, amelyeket Angliában nem ismernek, és amelyeket csak Franciaországban talál meg az ember.

Ausztriai Anna finoman mosolygott.

- Komoly élvezetek! - mondta. - Elgondolkodott-e már, Buckingham herceg, ezeken a komolyságokon?

A herceg hebegett.

- Nincs olyan komoly élvezet - folytatta a királyné -, amely megakadályozhatna ily előkelő embert abban...

- Asszonyom - szólt közbe a herceg -, felséged, úgy látom, nagyon is firtatja ezt a dolgot.

- Azt hiszi, hercegem?

- Ne haragudjék meg felséged, de már másodszor dicsőíti előttem Anglia előnyeit a bűbájos francia élet rovására.

Ausztriai Anna a fiatalemberhez lépett, és szép kezét rátette a herceg vállára, aki erre az érintésre összerezett:

- Uram - mondta Anna -, higgye meg, semmi sem ér fel azzal, ha az ember szülőföldjén tartózkodhatik. Velem bizony gyakran megesett, hogy visszavágytam Spanyolországba. Az idő elmúlt felettem, milord, jobban elmúlt, mint ahogy, mint nő, szeretném, s mégis be kell vallanom, hogy nem múlt el év, hogy ne vágytam volna vissza Spanyolországba.

- Egy év se múlt el anélkül, asszonyom? - szólt hidegen a fiatal herceg. - Még azokban az időkben sem, amikor a szépség királynője volt, amint egyébként most is az?

- Ó, ne bókoljon, herceg, hiszen az anyja lehetnék!

S ez utóbbi szavait valami különös meleg hangsúllyal ejtette ki, ami átjárta Buckingham szívét.

- Bizony, bizony, az anyja lehetnék, és épp ez jogosít fel rá, hogy jó tanáccsal szolgáljak.

- Azt tanácsolja, hogy térjek vissza Londonba? - kiáltott fel Buckingham.

- Azt, milord - felelte a királyné.

A herceg rémült arccal kulcsolta össze kezét, nagyon meghatva ezzel Annát, akit emlékei gyöngédségre hangoltak.

- Meg kell történnie - tette hozzá.

- Miért? - kiáltott föl a herceg. - Komolyan a szemembe mondják, hogy el kell utaznom, számkivetésbe kell mennem, menekülnöm kell?

- Számkivetésbe, így mondta? Ugyan, milord, még azt lehetne hinni, hogy Franciaország a hazája.

- Asszonyom, szerelmes emberek hazája az az ország, ahol szerelmesük lakik.

- Egy szót se többet, milord - szólt a királyné -, elfelejti, kivel beszél!

Buckingham térdre vetette magát.

- Asszonyom! asszonyom! Felsőged a szellem, a jóság, a szelídség élő forrása; felsőged nemcsak a rangjánál fogva első asszonya ennek az országnak, hanem tulajdonságai miatt is, amelyek istennővé avatják, a világ első asszonya. És én nem mondtam semmit, asszonyom. Vagy mondtam valamit, amire oly kegyetlen választ kellett kapnom? Elárultam magamat, asszonyom?

- Elárulta magát - felelte a királyné halkán.

- Nem szóltam semmit! Nem tudok semmiről!

- Elfelejti, hogy beszélt és hangosan gondolkodott egy nő előtt, és egyébként is...

- Egyébként - szólt közbe hevesen a herceg - senki sem tudja, hogy felsőged hallott engem.

- Épp ellenkezőleg, nagyon is tudják; hercegem, magában megvannak az ifjúság erényei, de hibái is.

- Valaki elárult! Valaki besúgott engem.

- Valaki?

- Azok, akik már Le Havre-ban pokoli éleslátással olvastak szívemben, mint valami nyitott könyvben.

- Nem tudom, kiről beszél.

- Például Bragelonne úrról.

- Nem ismerem ezt az urat, de a neve ismerős. Nem, Bragelonne úr egy szót sem szólt.

- Hát akkor ki? Ó, asszonyom, ha valaki merészelt volna többet kiolvasni a szívemből, mint amennyit én magam érzek...

- Mit csinálna vele, herceg?

- Vannak titkok, amelyek megölik azt, aki rájuk akad.

- Az, aki a maga titkára ráakadt, még nincs megölve, maga bolond ember! Sőt, nem is ölheti meg, mert ez az ember jogaira hivatkozhatik: ez az ember férj, ez az ember féltékeny, ez Franciaország második nemesura, ez az ember a fiam, az orléans-i herceg.

A herceg elsápadt.

- Milyen kegyetlen felséged, asszonyom! - mondta.

- Igazi Buckingham! - szólt Ausztriai Anna bánatosan. - Egyik szélsőségből a másikba esik, és az eget ostromolja, holott oly könnyen élhetne békében saját magával.

- Mi, Buckinghamek, ha harcot vívunk, asszonyom, ott halunk meg a csatatéren - felelte halkán a fiatalember, fájalmában porig sújtva.

Anna hozzásietett és megfogta a kezét.

- Villiers - szólt hozzá angolul, és oly heveséggel, amelynek senki se tudott volna ellenállni -, mit kíván tőlem? Mint anya, feláldozzam a fiamat? Mint királynő, beleegyezzem családom gyalázatába? Úgy gondolkodik, mint egy gyermek! Erről ne is ábrándozzon! Hogyan? Elkövessem azt a kettős bűnt, Villiers, csak azért, hogy megkíméljem magát a könnyektől? Halottakról szólt az imént: a halottak legalább tisztelettudók és engedelmesek voltak, a halottak fejet hajtottak, amikor számkivetették őket; szívükben magukkal vitték a kétségbeesést, mint valami gazdag kincset, mert kétségbeesésük oka a szeretett nő volt, mert a halál, csalárd módon, számukra ajándék volt, kegy volt.

Buckingham feldúlt arccal kelt fel térdelő helyzetéből, és kezét szívére tette.

- Igaza van, asszonyom - mondta -, de azok a halottak, akikről beszél, a számkivetés parancsát az imádott nő szájából hallották. Nem kergették el, hanem szépen megkérték őket, hogy távozzanak, és nem nevettek rajtuk.

- Nem; megőrizték emléküket - mondta halkán Ausztriai Anna. - De hát ki mondja, hogy magát elkergetik, hogy számkivetésbe küldik? Ki mondta, hogy el fogják felejteni hűségese odaadását? Én senki nevében nem beszélek, Villiers, én a magam nevében kérem, távozzék! Tegye meg nekem ezt a szolgálatot, ezt a kegyet. Hadd tartozzam érte hálával megint olyasvalakinek, ki ezt a nevet viseli.

- Tehát felségedért tegyem, asszonyom?

- Csakis az én kedvemért.

- És nem fog-e a hátam mögött kinevetni egy férfi?... Valamelyik herceg, aki majd így szól: „Én akartam!”

- Herceg, hallgasson meg.

És ezt mondva, az öreg királyné fejedelmi arca ünnepélyes kifejezést öltött.

- Esküszöm, hogy itt senki se rendelkezik, csak én. Esküszöm, hogy senki se fogja kinevetni, senki sem fog kérkedni az ön rovására, senki se fog véteni még a kötelessége ellen sem, amelyre milord rangja kötelez. Bizton számíthat rám, herceg, mint ahogy bizton számítok én is hercegségedre.

- Asszonyom, ez nem magyarázat. Én halálra vagyok sebezve, a kétségbeesés szélén vagyok. Vigasztalását, bármily teljes és enyhítő is, mégsem érzem elégségesnek.

- Barátom, ismerte-e az édesanyját? - kérdezte a királyné gyöngéd mosollyal.

- Ó, csak igen kevésé, asszonyom, de emlékszem, hogy a nemes hölgy csókokkal és könnyekkel borított, ha sírtam.

- Villiers, Villiers! - mormogta a királyné, és átölelte a fiatalember nyakát. - Tekintsen engem anyjának, és higgye meg, nem fogom túrni, hogy valaha is valaki megríkassa a fiamat.

- Köszönöm, asszonyom, köszönöm! - felelte a fiatalember elérzékenyülten, és a megindulástól könnyek fojtogatták. - Úgy érzem most, hogy maradt még hely a szívemben a

szerелеmnél is édesebb és nemesebb érzés számára.

Az anyakirályné hosszasan ránézett és megszorította a kezét.

- Utazzék el - mondta.

- Mikor utazzam? Rendelkezzék velem.

- Akkor, amikor önnek leginkább megfelel, milord - felelte a királyné. - El fog utazni, de utazása napját maga állapítja meg. Ahelyett, hogy már ma elindulna, ahogy kétségkívül legjobban szeretné tenni, és ahelyett, hogy holnap utaznék el, mint ahogy várják, induljon holnapután este, de ebbeli akaratát nyilvánítsa még a mai napon.

- Az akaratomat! - mormogta a fiatalember.

- Az akaratát, herceg!

- És... sohase jöhetek többé vissza Franciaországba?

Ausztriai Anna egy pillanatig elgondolkodott, és egészen elmerült ebbe a szomorú, komoly tépelődésbe.

- Jólesnék nekem - mondta végül -, ha visszajönne Párizsba azon a napon, amelyen örök nyugalomra helyeznek Saint-Denis-ben, királyi férjem porai mellé.

- Aki annyi szenvedést okozott felségednek! - jegyezte meg Buckingham.

- Aki Franciaország királya volt! - felelte a királyné.

- Asszonyom, felséged jóságos lélek, jólétben él, boldogságban úszik, ennél fogva még hosszú élet éveit várják felségedre.

- Akkor bizony csak nagy sokára térhet vissza Franciaországba - szólt a királyné, s mosolyogni igyekezett.

- Nem fogok visszatérni, bár fiatal vagyok még - felelte Buckingham szomorúan.

- Ó, hála Istennek...

- A halál, asszonyom, nem tartja számon az éveket. A halál részrehajlatlan: egyesek meghalnak, bár ifjak még, mások élnek, bár öregek.

- Herceg, kergesse el a sötét gondolatokat; hadd vidítsam fel... Jöjjön két év múlva! Látom kedves arcából, hogy azok a gondolatok, amelyek ma oly szomorúvá teszik, hat hónap se telik bele, már túlélt, elfelejtett gondolatok lesznek. Két év alatt pedig, amennyit kijelöltem, egészen holtak lesznek és feledésbe merülnek.

- Azt hiszem, asszonyom, hogy az előbb helyesebben ítélte meg engem, amikor azt mondta, hogy rajtunk Buckinghameken nincs hatalma az időnek.

- Hallgasson, ó, hallgasson! - suttogta a királyné, a herceg homlokát önkéntelenül feltörő gyöngédséggel csókolva meg. - Távozzék, távozzék, ne lágyítsa meg a szívemet, ne feledkezék meg magáról! Én királyné vagyok, maga az angol király alattvalója; Károly király várja már. Istennek ajánlom, Villiers! Isten vele, Villiers! *Farewell!*¹²⁹

- *For ever!* - felelte a fiatalember, és elrohant, miközben könnyeit visszafojtotta, lenyelte.

Ausztriai Anna homlokára szorította kezét, a tükörbe nézett, és maga elé mormogta:

- Bármit is mondanak, te szegény királyné, egy nő mindig fiatal. Szívének valamelyik rejtett zugában mindig csak húszéves!

129 Isten áldja! (angolul)

Amelyben XIV. Lajos király nem tartja La Vallière kisasszonyt sem elég gazdagnak, sem elég szépnek, hogy Bragelonne vicomte rangjához méltó legyen

Raoul és La Fère gróf annak a napnak az estéjén érkezett Párizsba, amelyen Buckingham az anyakirályné előtt megjelent.

Alighogy megérkeztek, a gróf Raoul révén királyi kihallgatást kért.

A király a nap egyik részét azzal töltötte, hogy Madame és az udvarhölgyek társaságában megtekintette a lyoni selymeket, amelyeket sógornőjének ajándékozott. Ezután estebéd következett az udvarnál, utána kártyajáték, és a király, szokása szerint este nyolc órakor távozván a játékszobából, dolgozószobájába ment, hogy Colbert-ral és Fouquet-val együtt dolgozzék.

Raoul éppen abban a pillanatban volt az előszobában, amikor a két miniszter távozott, és XIV. Lajos a félig nyitott ajtón keresztül észrevette az ifjút.

- Mit óhajt, Bragelonne úr? - kérdezte a király.

A fiatalember a király elé lépett.

- Felség - szólt -, kihallgatást kérek La Fère gróf számára, aki Blois-ból érkezett, mert hő vágya felségeddel beszélhetni.

- Még egy óráam van a játék és vacsora ideje előtt - felelte a király. - La Fère úr megjelenhet ez alatt az idő alatt?

- A gróf úr lent várja felséged parancsát.

- Akkor jöjjön föl.

Öt perccel később Athos belépett XIV. Lajos dolgozószobájába, s az uralkodó azzal a kedves jóakarattal fogadta, amelyet Lajos, korát felülmúló tapintatossággal tudván az emberekkel bánni, olyanok számára tartott fenn, akiket mindennapi kedvezményekkel nem lehet megnyerni.

- Gróf úr - szólt a király -, engedje remélnem, hogy valami kéréssel jött hozzám.

- Nem titkolom el felséged előtt - felelt a gróf -, csakugyan kérésem van.

- Halljuk! - szólt a király derűs arccal.

- Nem a magam ügyében jöttem, felség.

- Kár! De elvégre a pártfogoltja kedvéért is megteszem, amit nem enged a maga érdekében tennem.

- Felséged megnyugtat engem... Bragelonne vicomte ügyében óhajtok felségeddel beszélni.

- Gróf, ez olyan, mintha saját ügyében szólna.

- Nem egészen, felség... Azt, amit Bragelonne úr számára kérek, nem kérhetem a magam számára. A vicomte házasodni kíván.

- Ehhez még nagyon fiatal, de mindegy... Kiváló képességű ember, találok majd a számára feleséget.

- Feleséget ő már talált, felséges uram, és csak felséged beleegyezését óhajtja.

- Szóval csak arról van szó, hogy hozzájáruljak házassági szerződéséhez?

Athos felelet helyett meghajolt.

- Legalább gazdag a menyasszonya, és olyan tulajdonságai vannak, amelyek megnyerik gróf úr tetszését?

Athos egy percig habozott.

- A menyasszony nemeskisasszony - felelte Athos -, de ami gazdagságát illeti, bizony nem gazdag.

- Ezen a bajon majd igyekszünk segíteni.

- Felsőged végtelenül lekötelez, de engedje meg, hogy egy észrevételt tegyek.

- Halljuk, gróf úr.

- Felsőgednek, úgy látom, az a szándéka, hogy hozománnyal látja el a fiatal leányt?

- Természetesen.

- És a Louvre-ban való kihallgatásomnak ez volna az eredménye? Ez nagyon elszomorítana, felség.

- Ne legyen túl szerény, gróf. Hogy hívják a menyasszonyt?

- La Vallière de La Beaume Leblanc kisasszony - felelte hidegen Athos.

- Ahá - szólt a király, emlékezetében kutatva -, ismerős a neve. Egy bizonyos La Vallière márki...

- Úgy van, felség, a leány apja.

- Meghalt?

- Meghalt, felség.

- És özvegye másodszor is férjhez ment, Saint-Rémy úrhoz, az özvegy Madame udvarmesteréhez.

- Felsőged pontosan van értesülve.

- Úgy van, úgy van!... sőt azt is tudom, hogy a kisasszony az ifjú Madame udvarhölgyei közé került.

- Felsőged jobban ismeri az egész ügyet, mint jómagam.

A király újra elgondolkodott, és lopva Athos eléggé gondterhelt arcára nézett.

- Gróf úr - mondta -, az a hölgy nem túlságosan szép, azt hiszem?

- Nem tudom megítélni - felelte Athos.

- Én megfigyeltem - szólt a király -: nem tett rám különösebb hatást.

- Szelíd, szerény arcú teremtés, de nem kimondott szépség, felséges uram.

- De szép szőke haja van?

- Azt hiszem.

- És elég szép kék szeme?

- Gondolom.

- Tehát szépség dolgában hétköznapi parti. Mármost hogy állunk pénz dolgában?

- Legfeljebb tizenöt vagy húszezer frank hozománya van, felség, de hát a szerelmes emberek nem ismernek anyagi érdekeket. Jőmagam nem sokat törődöm a pénzzel.

- A fölösleggel, akarja mondani, mert az a pénz, amire szükség van, mindig égető. Tizenötezer frank hozománnyal, apanázs nélkül, egy nő sem élhet az udvarban. Hozományát tehát ki fogjuk egészíteni; Bragelonne kedvéért megteszem.

Athos köszönetképp meghajolt. A király észrevette, hogy a gróf hideg maradt.

- Mármost térjünk át a pénzről a kisasszony rangjára - szólt XIV. Lajos. - La Vallière márkilánya, ez rendben volna; de itt van a derék Saint-Rémy, aki egy kis árnyékot vet a nemesi házra... Igaz, hogy női ágon, de mégiscsak árnyékot vet, pedig, gróf úr, azt hiszem, kényes a családja címerére.

- Felsőges uram, én csak egy dologra vagyok kényes, hogy felséged iránt való hűségem és hódolatom makulátlan legyen.

A király folytatta:

- Nézze, uram, beszélgetésünk kezdete óta nagyon feltűnik nekem valami. Beleegyezésemet kéri egy házassághoz, és szemmel láthatólag nagyon elszomorítja, hogy kéri. Ó, én ritkán tévedek, bármilyen fiatal vagyok is, mert az emberek egy részénél barátságomat vetem latba, hogy megérthessem őket, az emberek másik részénél pedig bizalmatlansággal élek, amit éleslátásom fokoz. Ezért ismétlem: nem jó szívvel terjeszti elő a kérését.

- Hát, felséges uram, ez igaz!

- Akkor viszont nem értem, miért nem ellenzi ezt a házasságot!

- Nem ellenezhetem, felség. Én Bragelonne-t szívem egész melegével szeretem. Ő az örülésig szerelmes La Vallière kisasszonyba, és azt hiszi, vele megteremtheti magának a földi paradicsomot... Nem tartozom azok közé, akik szét akarják rombolni az ifjúság illúzióit. Ez a házasság nem tetszik nekem, de könyörgök felségedhez, egyezzek bele mennél hamarabb, és tegye így boldoggá Raoult.

- Ejnye, ejnye, gróf úr, hát a leány legalább szereti-e Raoult?

- Ha felséged úgy kívánja, megmondom az igazat: nem hiszek La Vallière kisasszony szerelmében: fiatal még, valóságos gyermek, az ifjúság mámorában úszik. A gyönyörűség, hogy az udvarban lehet és a tisztesség, hogy Madame udvarhölgye lehet, ellensúlyozni fogják a fejében a gyöngéd érzelmeket, amiket a szívében táplál. Szóval, ez olyan házasság lenne, amelyet felséged eleget láthat az udvarnál; de Bragelonne így akarja, legyen tehát a kedve szerint.

- Pedig gróf úr nemigen látszik olyasfajta gyenge apának, aki gyermekei rabszolgája - szólt a király.

- Felsőges uram, én keménykezű vagyok a rossz emberekkel szemben, de nem tudok fellépni a jókkal szemben. Raoul szenved, bánata van, kedélye, amely rendszerint felszabadult, derűs, most komor és felhős; nem akarom megfosztani felségedet attól, hogy továbbra is számíthasson rá.

- Megértem - felelte a király -, főként pedig megértem szívét.

- Akkor pedig - szólt a gróf - felséged megérti azt is, hogy egyetlen célom boldoggá tenni a fiatalokat, vagyis inkább ezt a fiút.

- Én pedig, akárcsak maga, szintén Bragelonne úr boldogságát akarom.

- Akkor már csak felséged jóváhagyása van hátra. Raoul bátorkodik tiszteletét tenni felséged előtt, és megkapja felséged beleegyezését.

- Téved, gróf úr - szolt a király határozottan -, mondtam már, hogy Bragelonne vicomte boldogságát akarom, tehát ebben a pillanatban ellene vagyok házasságának.

- De felség - kiáltott fel Athos -, hiszen megígérte!...

- Nem ígértem semmit, gróf úr, nem ígérhettem meg, mert ellenkezik szándékkal.

- Tökéletesen megértem, hogy felséged elhatározása milyen jóakarató és nagylelkű velem szemben, de, felséged engedelmevel, legyen szabad emlékeztetnem felségedet, hogy úgy jöttem ide mint követ, aki ezt a házasságot ki fogja eszközölni.

- A követek gyakran nem kapják meg, amit kérnek, gróf úr.

- Ó, felséges uram, ez nagy csapás Bragelonne-ra!

- Bízva rám, majd én beszélek a vicomte-tal.

- A szerelem, felséges uram, legyőzhetetlen erő.

- A szerelmet is le lehet győzni, bizonyosságot teszek róla, gróf.

- Ha az emberben királyi lélek lakik, mint felségedben.

- Ez az ügy többé ne nyugtalanítsa. Bragelonne-nal terveim vannak. Nem mondom, hogy nem fogja elvenni feleségül La Vallière kisasszonyt, de nem akarom, hogy ily fiatalon házasodjék. Nem akarom, hogy nőül vegye, míg a kisasszony vagyont nem szerzett, és míg maga Bragelonne ki nem érdemelte. Egyszóval azt akarom, gróf úr, hogy várjanak.

- Felség, legyen szabad még egyszer...

- Gróf úr, ugyebár, azt mondta, hogy kegyet kér tőlem?

- Ezt mondtam.

- Hát most én kérek valamit: ne beszéljünk többet erről. Lehet, hogy nem sok idő múlva háborút fogok viselni. Szükségem van rá, hogy szabad, független nemesek legyenek körülöttem. Nem szívesen küldenék puskák és ágyúk tüze elé nős embert, családapát. Ahhoz se lenne sok kedvem, hogy Bragelonne kedvéért különösebb ok nélkül hozományt adjak egy ismeretlen fiatal leánynak: ez rossz vért szülne a nemesség körében.

Athos meghajolt, és nem felelt semmit.

- Ez minden, amit fontosnak tartott tőlem kérni? - szolt XIV. Lajos.

- Minden, felség, és engedelmevel távozom. De értesítem-e Raoult?

- Megkímélem ettől a gondtól, ettől a kellemetlenségtől. Mondja meg a vicomte-nak, hogy holnap a reggeli tisztelegés alkalmával beszélni óhajtok vele. Ma estére pedig, gróf, meghívom a kártyajátékomhoz.

- Útiruhában vagyok, felség.

- Eljön még az a nap, remélem, amikor nem mozdul majd mellőlem. Rövid idő múlva, gróf úr, a monarchia annyira meg fog erősödni, hogy méltó vendégszeretetet nyújthat az olyan nagyérdemű férfiaknak, mint maga.

- Felséges uram, ha egy király nagy királyként él alattvalói szívében, mindegy, milyen palotában lakik, oltáron van a képe.

Ezekkel a szavakkal Athos távozott a király dolgozószobájából, és visszatért Bragelonne-hoz, aki már várt rá.

- Mi újság, uram? - kérdezte a fiatalember.

- Raoul, a király nagyon jó hozzánk, talán nem abban az értelemben, ahogy maga gondolja, de egész családnk iránt jó szívvel és nemeslelkűséggel viseltetik.

- Uram, bizonyára rossz hírt hoz - szólt a fiatalember, és elsápadt.

- A király holnap reggel közli majd magával, hogy nem rossz hírről van szó.

- Egyszóval, uram, a király nem írta alá a házassági engedélyt?

- A király maga akarja kezébe venni házasságának ügyét, Raoul. Azt akarja, hogy ez a házassági szerződés nagyszerű legyen, de most nincs rá ideje. Megértem, hogy türelmetlen, de bízzék a király jóakarátában.

Raoul döbbsen, mert ismerte a gróf őszinteségét, de ügyes diplomáciáját is, komor, tompa hallgatásba merült.

- Nem kísér haza? - kérdezte Athos.

- Bocsásson meg, uram... megyek... - dadogta.

És Athos mögött ő is lelépkedett a lépcsőn.

- Ó, ha már itt vagyok - szólt hirtelen Athos -, meg szeretném látogatni D'Artagnant.

- Vezessem-e a lakására? - kérdezte Bragelonne.

- Kérem rá.

- Akkor a másik lépcsőn kell mennünk.

Megváltoztatták útjuk irányát, de amint a nagy lépcsőházba értek, Raoul megpillantott egy lakájt, akin Guiche gróf házának libériája volt, és amint meghallotta Bragelonne hangját, feléje sietett.

- Mi újság? - kérdezte Raoul.

- Ezt a levelet hoztam, uram. A gróf úr megtudta, hogy visszatért Párizsba, és azonnal írt uraságnak. Egy órája keresem, uram.

Raoul Athoshoz lépett, hogy előtte felbontsa a levelet.

- Megengedi, uram? - kérdezte.

- Csak olvassa el.

Kedves Raoul - írta Guiche gróf -, nagyon fontos ügyben kell haladéktalanul beszélnünk. Tudom, hogy visszatért Párizsba. Jöjjön azonnal.

Alighogy Bragelonne elolvasta a levelet, a folyosó felől egy másik inas közeledett a Buckingham ház libériájában, és megismerve Raoult, tiszteletteljesen közeledett hozzá.

- Milord küldött - jelentette az inas.

- Ejha! - kiáltott fel Athos -, látom már, Raoul, hogy annyi a dolga, mint valami vezénylő tábornoknak. Magára hagyom, egyedül keresem fel D'Artagnan urat.

- Kérem, bocsásson meg - szólt Raoul.

- Nincs szüksége mentegetőzésre, Isten vele, Raoul. Holnapig megtalál engem a lakásomon. A holnap nap folyamán, ha más parancsot nem kapok, hazautazom Blois-ba.

- Uram, holnap teszem tiszteletem.

Athos távozott.

Raoul felbontotta Buckingham levelét.

Bragelonne úr - írta a herceg -, mindama franciák közül, kikkel találkoztam, maga tetszik nekem a legjobban. Szükségem lesz a barátságára. Ma levelet kaptam, kitűnő francia nyelven írva. Jómagam angol lévén, félek, hogy nem értem elég jól. A levél alá kitűnő név van írva, mindössze ennyit tudok. Legyen olyan kegyes és keressen föl engem, minthogy megtudtam, hogy Blois-ból visszaérkezett.

Készséges híve
Villiers, Buckingham hercege.

- Felkeresem uradat - szólt Raoul Guiche gróf inasához, s útnak engedte. - És egy óra múlva Buckingham hercegnél leszek - szólt, és kezével intett a másik inasnak, a herceg küldöttjének.

Egész sor hiábavaló erőfeszítés

Guiche grófot Raoul nagy beszélgetésben találta De Wardes és Manicamp urakkal.

A sorompónál való összekoccanás óta De Wardes úgy viselkedett Raoullal, mint valami idegennel.

Mintha semmi sem történt volna köztük, éppen csak úgy tettek, mintha nem ismernék egymást.

Raoul belépett, Guiche pedig eléje sietett.

Raoul, miközben megszorította barátja kezét, futó pillantást vetett a két fiatalemberre. Azt hitte, le tudja olvasni arcukról, mit forgatnak fejükben.

De Wardes arca hideg és kifürkészhetetlen volt.

Manicamp pedig mintha teljesen elmerült volna egy garnitúra szemlélésében.

Guiche gróf a szomszéd szobába vezette Raoult, és ott leültette.

- Milyen jó színben van - mondta a gróf.

- Csodálom - felelte Raoul -, mert nem vagyok valami rózsás kedvemben.

- Akárcsak én, ugye, Raoul? A szerelmünkkel sok baj van!

- Ami téged illet, ennek csak örülök, gróf, mert az volna csak a rossz újság, ami engem elszomorítana, hogy ha e tekintetben jó hírral szolgálhatnál.

- Akkor hát ne szomorkodj, mert nemcsak roppant szerencsétlen vagyok, hanem ráadásul csupa boldog embert látok magam körül.

- Ezt aztán egyáltalán nem értem - szolt Raoul -, magyarázatot kérek, barátom, magyarázatot.

- Mindjárt megérted. Hiába küzdöttem szerelmem ellen, amelynek születésénél te ott voltál, tudod, hogy elhatalmasodott rajtam, és egészen hatalmába kerített. Hiába kértem tanácsot, hiába szedtem össze minden erőmet, hiába mérlegeltem a bajt, amelybe kerültem, hiába mértem meg, s tudom, hogy mélységes örvény; nem bánom, akkor is megyek tovább előre utamon.

- Örült vagy! Egy lépést se tehetsz előre, mert már ma a romlás, és holnap a halál fenyeget.

- Lesz, ami lesz!

- De Guiche!

- Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam. Hallgass meg!

- Hát azt hiszed, hogy sikered lehet, hogy Madame egyáltalán megszeret?

- Raoul, én nem hiszek semmit, én csak remélek, mert a remény benne él az emberben, és kitart vele a sírig.

- De tegyük fel, hogy elnyered a boldogságot, amelyben reménykedsz. Az még biztosabban vesztetedet okozhatja, mintha nem éred el.

- Kérlek szépen, ne vágj többé a szavamba, Raoul. Úgyse fogsz meggyőzni, mert előre megmondom, nem is akarom, hogy meggyőzzél. Annyira előrehaladtam, hogy már nem fordulhatok vissza. Annyit szenvedtem már, hogy a halált jótéteménynek tekinteném. Nemcsak hogy annyira szerelmes vagyok, hogy szinte beleőrülök, hanem az őrjöngésig féltékeny is vagyok.

Raoul összeverte a két tenyerét, s indulata haraghoz hasonlított.

- Szépen vagyunk! - mondta.

- Szépen vagy csúnyán, nem fontos. Kérni akarok valamit tőled, barátomtól, testvéremtől. Három nap óta Madame ujjong, szinte mámorban él. Az első napon rá se mertem tekinteni, gyűlöltem, amiért nem éppoly szerencsétlen, mint én. Másnap nem tudtam levenni a szememet róla, és mintha azt vettem volna észre, hogy Madame rám veti a szemét, ha nem is részvéttel, de némi gyöngédséggel. De az ő pillantásai és az én pillantásaim közé árnyék esett; mert másvalakinek a mosolyára válaszolt mosollyal. Lová mellett örökösen oly ló fut, amely nem az enyém. Fülébe örökösen oly hízelgő hang duruzsol, amely nem az enyém. Raoul, három nap óta szinte lángol a fejem, és tüzes vér sisterereg ereimben. El kell űznöm azt az árnyat, ki kell oltanom azt a mosolyt, el kell fojtanom azt a hangot.

- Csak nem akarsz megölni Monsieur-t? - kiáltott fel Raoul.

- Eh, dehogy! Nem Monsieur-re vagyok én féltékeny, nem a férjre vagyok én féltékeny, hanem a kedvesére.

- A kedvesére?

- Hát te itt nem látsz semmit, holott Le Havre-ban oly tisztán láttál?

- Buckinghamre vagy féltékeny?

- Halálosan!

- Már megint!

- Ó, ezúttal a dolgot könnyen elintézhethetjük egymás közt. Én vagyok a kezdeményező, levelet küldtem a hercegnek.

- Hát te írtál neki? Te vagy az?

- Honnan tudod?

- Onnan tudom, hogy értesített róla. Olvasd.

Raoul átnyújtotta Guiche-nek azt a levelet, amelyet az övével egyidőben kapott Buckinghamtól. Guiche mohón olvasta végig.

- Buckingham derék ember, és főként udvarias ember - szólt.

- A herceg kétségtelenül udvarias ember. Fölösleges, hogy megkérdezzek: te is ilyen választékos kifejezéseket írtál neki?

- Meg fogom mutatni neked a levelet, ha majd a herceghez küldelek mint megbízottamat.

- De hát az csaknem lehetetlen.

- Micsoda?

- Hogy a herceghez mint a te megbízottad menjek el.

- Miért?

- A herceg tanácsot kér tőlem, éppen úgy, mint te.

- Ó, remélem, engem részesítesz előnyben? Figyelj rám, elmondom neked, hogy mit közölj ökegyelmességével... Az üzenetem nagyon egyszerű... A közeli napokban, ma, holnap vagy holnapután, amely napon neki tetszik, össze akarom mérni velem Vincennes-ben a kardomat.

- Gondold meg.

- Azt hiszem, mondtam már neked, hogy mindent megdöntöttem.

- A herceg külföldi; megbízatása sérthetlenné teszi személyét... Vincennes nagyon közel van a Bastille-hoz.

- Lépésem következményei csak engem illetnek.

- De mi okod van erre a párbajra? Mit mondjak a kihívás okául?

- Légy nyugodt, a herceg nem kérdezősködik az okát... A herceg éppúgy unhatja az én életemet, mint én az övét; feltétlenül éppúgy gyűlöl engem, mint ahogyan én őt. Tehát szépen kérek, keresd fel a herceget, és ha könyörögnöm kell neki, hogy fogadja el a kihívásomat, azt is megteszem.

- Fölösleges. A herceg értesített, hogy beszélni óhajtok velem. A herceg a király kártyapartijában vesz részt... Menjünk oda mind a ketten. Én a folyosón majd félrehívom őt. Te távolabb várakozol. Két szóval elintézzük a dolgot.

- Rendben van. Én magammal viszem támogatásul De Wardes-ot.

- Miért nem inkább Manicamp-t? De Wardes utánunk jöhet akármikor, ha itt hagyjuk is.

- Igazad van.

- De Wardes nem tud még semmit?

- Ó, semmit a világon. Ezek szerint még mindig rosszban vagy vele?

- Nem mondott el neked semmit?

- Nem.

- Nem szeretem ezt az embert, és minthogy sohasem állhattam, ebből következik, hogy ma sem vagyok rosszabb viszonyban vele, mint tegnap.

- Akkor hát induljunk.

Mind a négyen távoztak. Guiche gróf hintaja a kapu előtt várakozott, és elvitte őket a Palais-Royalba.

Útközben Raoul elgondolta, hogy mit fog tenni. Mint a két ellenfél titkának egyedüli letéteményese, remélhette, hogy kibékítheti egymással a feleket.

Tudta, hogy Buckingham hallgat szavára; ismerte befolyását Guiche-re: így hát vállalkozása nem látszott reménytelennek.

A Palais-Royal körfolyosója fényárban úszott, s az udvar legszebb, legmagasabb rangú női úgy keringtek rajta, mint csillagok az égitestek fényes világában. Raoul egy pillanatra megfedkedezett Guiche-ről, mert Louise-t nézte, aki társnői körében olyan volt, mint egy megszádlult galamb, és szemével csaknem elnyelte a király körül levő kört, a gyémánttól és aranytól csillogó kápráztató környezetet.

A férfiak valamennyien álltak, csak a király ült.

Raoul megpillantotta Buckinghamet.

A herceg tíz lépésnyire állt Monsieur-tól, franciák, angolok társaságában, akik mind a herceg előkelő modorát és ruhájának páratlan eleganciáját bámulták.

Néhány idősebb udvari ember emlékezett még a herceg apjára, és ez az emlékezés egyáltalán nem állította árnyékba a fiatal Buckinghamet.

Buckingham Fouquet-val beszélgetett, Fouquet fennhangon előadást tartott neki Belle-Isle-ről.

- Ebben a pillanatban nem szólíthatom meg - szólt Raoul.

- Akkor várj - szólt Guiche gróf -, s ragadd meg a megfelelő alkalmat, de igyekezz gyorsan végezni. Tükön állok.

- De nézd csak, itt jön a mi megmentőnk - szólt Raoul, észrevéve D'Artagnant, amint új testőrkapitányi egyenruhájában úgy vonult végig a folyosón, mint valami diadalmas hadvezér.

Raoul D'Artagnan felé sietett.

- La Fère gróf kereste, lovag - szólította meg Raoul.

- Tudom - felelte D'Artagnan -, épp most váltunk el.

- Mintha azt hallottam volna, hogy együtt töltik az éjszaka egy részét?

- Találkozót beszélünk meg.

És D'Artagnan, mialatt Raoulnak válaszolgatott, szórakozottan nézett jobbra és balra, mintha a tömegben keresne valakit, vagy a helyiségben valamit.

Szeme hirtelen merev lett, mint a sasé, amely megpillantja zsákmányát.

Raoul követte szemével D'Artagnan pillantásának irányát. Láta, hogy Guiche gróf és D'Artagnan köszöntik egymást. De nem tudta megállapítani, hogy kinek szól a testőrkapitány különös, villogó szempillantása.

- Lovag úr - szólt Raoul -, olyan szívességet kérek, amit mástól nem kérhetek.

- Milyen szívességet, kedves vicomte-om?

- Szeretném félrevonni Buckingham herceget, csak néhány szóra, de minthogy Buckingham épp Fouquet úrral beszélget, nyilvánvaló, hogy nem zavarhatom meg társalgásukat.

- Á, Fouquet úr itt van? - kérdezte D'Artagnan.

- Nem látja? Ott ni!

- Csakugyan, szavamra! És azt hiszed, nekem több jogom van itt, mint neked?

- Sokkal tekintélyesebb ember.

- Igaz is, hiszen a testőrök kapitánya vagyok. Olyan sokáig ígérték nekem ezt az állást, és csak oly rövid idő óta töltöm be, hogy minduntalan megfeledkezem méltóságomról.

- Tehát megteszi nekem, amit kértem?

- Az ördögbe! Fouquet úrral beszéljek?

- Talán valami kifogása van ellene?

- Nincs, inkább neki lehet kifogása ellenem, de hát, végül is, minthogy előbb-utóbb...

- Úgy látom, Fouquet úr épp magára néz, vagy tévedek?

- Nem, nem tévedsz, valóban engem tisztel meg tekintetével.

- A pillanat tehát kedvező.
- Azt hiszed?
- Menjen oda, kérem szépen.
- Megyek.

Guiche gróf nem vesztette szem elől Raoult, Raoul pedig intett neki, hogy minden rendben megy.

D'Artagnan egyenesen a beszélgető csoport felé közeledett, és udvariasan üdvözölte Fouquet-t, mint a többieket is.

- Jó napot, D'Artagnan úr. Belle-Isle-en-Merről beszélgetünk - mondta Fouquet olyan biztos modorban és oly sokat tudó tekintettel, amelynek elsajátításához egy fél élet kell, és amelyet némely ember a legnagyobb buzgósággal sem tud eltanulni.

- Belle-Isle-en-Merről? Igazán? - szölt D'Artagnan. - Ez a sziget Fouquet úré, ha jól tudom.

- Fouquet úr épp az imént közölte velem, hogy a szigetet a királynak ajándékozta - szölt Buckingham. - Fogadja tiszteletemet, D'Artagnan úr.

- Ismeri Belle-Isle-t, lovag? - kérdezte Fouquet a testörtől.

- Egyetlenegyszer jártam ott, uram - felelte D'Artagnan, mint szellemes és udvarias ember.

- Sokáig volt ott?

- Alig egy napig.

- És mit látott ott?

- Mindent, amit egy nap alatt látni lehet.

- Egy nap több mint elég, ha az embernek olyan jó szeme van, mint a lovag úrnak.

D'Artagnan meghajolt.

Eközben Raoul intett Buckinghamnek.

- Főintendáns úr - szölt Buckingham -, itthagynom a kapitány úrral, aki nálam jobb ismerőse a bástyáknak és várárkoknak. Egy barátom hív, hozzá csatlakozom. Megbocsát?...

Buckingham otthagya a beszélgető csoportot, és Raoul felé igyekezett, de közben megállt egy percre annál az asztalnál, ahol Madame, az anyakirályné, az ifjú királyné és a király kártyáztak.

- No, most rajta, Raoul - mondta Guiche gróf -, Jön! Csak gyorsan és határozottan!

Buckingham, miután bókot mondott Madame-nak, folytatta útját Raoul felé.

Raoul eléje sietett. Guiche gróf a helyén maradt.

Csak szemével követte a másik kettőt.

Buckingham és Raoul találkozása olyan módon történt, hogy azon az üresen maradt helyen kerültek egymással szembe, amely a kártyázók és a körfolyosó között támadt, ahol csupán néhány komoly nemesúr járkált beszélgetve.

De abban a pillanatban, amikor Buckinghamnek és Raoulnak találkozni kellett volna, egy harmadik ember vetődött közéjük.

Monsieur volt, és Buckingham felé igyekezett.

Monsieur rózsaszínűre festett és illatosított ajkán a legbájosabb mosolya lebegett:

- Ó, istenem! - szólt meleg udvariassággal -, mit hallok, kedves hercegem?

Buckingham visszafordult: nem látta közeledni Monsieur-t, csak a hangját hallotta.

Akaratlanul összerezsent. Orcája kissé elsápadt.

- Mit mondhattak fenségednek - szólt Buckingham -, ami ennyire meglepte?

- Olyasmit, ami egészen kétségbe ejt, herceg - felelte a fenséges úr -, és gyászba borítja az egész udvart.

- Ó, fenséged túlságosan jó hozzám - szólt Buckingham -, mert úgy látom, hogy az én elutazásomról beszél.

- Arról bizony.

- Sajnos, fenséges uram, Párizsban alig öt-hat napja vagyok, úgyhogy elutazásom csak nekem jelent gyászt.

Utolsó szavait Guiche gróf meghallotta ott, ahol állt, és most ő rezzent össze.

„Elutazik! - hökkent meg. - Mit jelent ez?”

Fülöp bájos mosolyával folytatta:

- Megértem, hogy Nagy-Britannia királya visszahívja, uram; jól tudjuk, hogy II. Károly őfelsége, aki ért a nemesemberek kiválogatásához, nem nélkülözheti szolgálatait. De az is érthető, hogy távozását mi igen nagy veszteségnek érezzük. A magam részéről rendkívül sajnálom.

- Fenség - szólt Buckingham -, higgye meg, hogy ha itt kell hagynom a francia udvart...

- Ez azért történik, mert visszahívják, ugyebár? De ha azt hiszi, hogy óhajomat az angol király figyelembe veszi, akkor nagyon szívesen megkérném II. Károly őfelségét, hogy hagyja itt még egy darabig körünkben.

- Elhalmoz jóságával, fenség - szólt Buckingham -, de határozott parancsom van a távozásra. Franciaországi tartózkodásom időhöz volt kötve, és annyira meghosszabbítottam, hogy uralkodóm neheztelését vonhatom magamra. Csak ma kaptam észbe, hogy már négy nappal ezelőtt el kellett volna utaznom.

- Ó! - szólt Monsieur.

- Úgy van, fenség, de - tette hozzá Buckingham oly hangosan, hogy a kártyázó asztalnál a hercegnők is meghallhatták - olyan vagyok, mint az a keleti ember, aki néhány napra egészen belebolondult egy szép álomba, és egy szép reggelen arra ébredt, hogy meggyógyult, vagyis visszanyerte az eszét. A francia udvarnak ilyen a varázsa, hasonlatos a keleti ember álmához. De végre is, fenség, az ember felébred, és elutazik. Én tehát tartózkodásomat nem hosszabbíthatom meg, ahogy fenséged kívánja.

- És mikor utazik? - kérdezte Fülöp gondterhelt arccal.

- Holnap, fenség... Hintóim már három nap óta elő vannak készítve.

Az orléans-i herceg a fejével úgy intett, mintha ezt mondaná:

„Minthogy elhatározása visszavonhatatlan, herceg, nem szólhatok többé egy szót se.”

Buckingham a királynékra vetett egy pillantást, és tekintete találkozott Ausztriai Annáéval, aki kezének egy mozdulatával köszönetét és elismerését fejezte ki.

Buckingham hasonló mozdulattal felelt, mosolyával palástolva, hogy csaknem meghasad a szíve.

Monsieur távozott, abban az irányban, amerről jött.

De ugyanabban a pillanatban az ellenkező oldalról Guiche gróf közeledett Buckinghamhez.

Raoul attól félt, hogy türelmetlen barátja maga fogja párbajra kihívni a herceget, s ezért igyekezett őt megelőzni.

- Ne félj, Raoul, most már az egész dolog felesleges - szólt Guiche, és mind a két kezét nyújtotta Buckingham herceg felé, aztán a herceget félrevonta egy oszlop mögé...

- Ó, herceg - szólt Guiche -, bocsássa meg nekem, amit írtam. Őrült voltam! Adja vissza a leveletem!

- Csakugyan nincs többé oka haragudni rám - szólt az ifjú herceg bánatos mosollyal.

- Ó, bocsásson meg nekem, hercegem!... Felajánlom barátságomat, örök barátságomat...

- Miért is haragudna rám, gróf, abban a percben, amikor itthagynom őt, s többé nem fogom látni?

Raoul meghallotta ezeket a szavakat, és megértve, hogy jelenléte fölösleges, mert a két fiatalember ezek után már csak baráti szavakat fog váltani, néhány lépést hátrált.

Ezzel azonban De Wardes közelébe jutott.

De Wardes épp Buckingham herceg elutazásáról beszélgetett Lorraine lovaggal.

- Bölcs visszavonulás! - mondotta De Wardes.

- Hogy gondolod ezt?

- Megkíméli a drága herceget egy kardcsapástól.

És mind a ketten nevetni kezdtek.

Raoul méltatlankodva fordult vissza, homlokát ráncolta, halántéka kitüzesedett, ajkát megvetőleg biggyesztette.

Lorraine lovag sarkon fordult, De Wardes ellenben helyben maradt és várakozott.

- Uram - szólt Raoul De Wardes-hoz -, maga sosem fog leszokni róla, hogy távollevőket sértegessen? Tegnap D'Artagnan urat, ma pedig Buckingham herceget.

- Uram! de uram! - szólt De Wardes -, nagyon jól tudja, hogy olykor jelenlevőket is megsértek.

De Wardes farkasszemet nézett Raoullal, válluk egymáshoz hajolt, arcuk egészen közel ért egymáshoz, mintha kölcsönösen fel akarták volna gyújtani egymást lehetőségük és haragjuk lángjával.

Látni lehetett, hogy az egyik gyűlölete tetőfokára jutott el, a másik pedig türelme legvégső határáig.

Hirtelen egy erős, de kedves és udvarias hang szólalt meg a hátuk mögött.

- Azt hiszem, a nevémet említették.

Mind a ketten megfordultak: D'Artagnan állt előttük, mosolygó szemmel és ajakkal, kezét De Wardes vállára helyezve.

Raoul egy lépést hátrált, hogy helyet adjon a testőrnek.

De Wardes egész testén remegés futott végig, elsápadt, de nem mozdult helyéről.

D'Artagnan, egyre mosolyogva, elfoglalta azt a helyet, melyet Raoul szabadon hagyott.

- Köszönöm, kedves Raoulom - mondta D'Artagnan. - De Wardes úr, beszédem van önnel. Raoul, ne menjen el. Mindenki hallhatja, amit De Wardes úrnak mondani akarok.

D'Artagnan nem mosolygott többé, pillantása hideg és éles lett, mint az acélpenge.

- Rendelkezésére állok, uram - szólt De Wardes.

- Uram - mondta D'Artagnan -, már régóta keresem az alkalmat, hogy elbeszélgessünk, de csak ma jutottam hozzá. Elismerem, hogy ez nem a megfelelő hely, de ha lesz szíves elfáradni hozzám, nem kell messzire mennie, lakásom itt van a lépcső mellett, a körfolyosóra torkollik.

- Követem, uram - felelte De Wardes.

- Egyedül van itten, uram? - kérdezte D'Artagnan.

- Dehogy, két barátom van velem, Manicamp és Guiche gróf.

- Helyes - szólt D'Artagnan -, de két ember nem elég. Talán talál még néhány urat, ugyebár?

- Természetesen - felelte a fiatalember, nem értve, hova akar D'Artagnan kilyukadni. - Ahányat csak akar.

- A barátai?

- A barátaim.

- Jó barátai?

- Kétséggkívül.

- Tehát kérem, gondoskodják megfelelő számú barátokról. Jöjjön velem, Raoul... Hozza magával Guiche grófot és Buckingham herceget is, legyen szíves.

- Ó, Istenem, mire ez a nagy cécó, uram? - szólt De Wardes, s mosolyogni próbált.

A kapitány egy kézmozdulattal türelemre intette.

- Én mindig titokzatos vagyok. Tehát várom, uram - mondta D'Artagnan.

- Állok rendelkezésére.

- Akkor a viszontlátásra!

És D'Artagnan a lakosztálya felé ment.

Szobája nem volt üres: az egyik ablakmélyedésben ülve már várt rá La Fère gróf.

- Mi újság? - kérdezte D'Artagnantól, amikor a testőr belépett.

- Hát az az újság - felelte D'Artagnan -, hogy De Wardes úr szíveskedik megtisztelni látogatásával, s vele tart néhány barátja, no meg a mi barátaink.

Csakugyan, D'Artagnan mögött már fel is tűnt De Wardes és Manicamp.

Guiche gróf és Buckingham jött a nyomukban, eléggé meglepett arccal, nem tudva, mit akarnak tőlük.

Raoul két vagy három nemessel együtt érkezett. Tekintete, mikor belépett, ide-oda járt a szoba minden sarkában... észrevette a grófot, és a közelében helyezkedett el.

D'Artagnan a tőle telhető udvariassággal fogadta vendégeit.

Arca nyugodt és előzékeny kifejezésű maradt.

Valamennyien, akik megjelentek, előkelő állású udvari tisztségviselők voltak.

D'Artagnan, miután mindegyikétől bocsánatot kért, hogy idejét elrabolja, De Wardes felé fordult, akin minden önuralma ellenére is meglepődés és nyugtalanság látszott.

- Uram - fordult hozzá D'Artagnan -, most, hogy kívül vagyunk a király palotáján, hogy fennhangon beszélgethetünk, anélkül, hogy az illendőség szabályaiba ütköznénk, meg akarom magyarázni, miért bátorkodtam ide hívni a lakásomra, és miért hívtam össze az urakat is. La Fère gróf útján, ki barátom, megtudtam, hogy uraságod mindenféle sértegető kijelentéseket tesz rólam, hogy azt állítja, halálos ellenségének tekint engem, minthogy állítólag atyjának is halálos ellensége voltam.

- Igaz, uram, ezt mondtam - felelte De Wardes, s sápadt arca könnyedén elpirult.

- Ezek szerint tehát valami bűnnel, rossz tettel, vagy gyávasággal vádol. Kérem, fejtse ki pontosabban vádját.

- Tanúk előtt, uram?

- Úgy van, tanúk előtt; és amint látja, olyan tanúkat választottam, akik jártasak a becsületbeli ügyekben.

- Nem méltányolja eléggé tapintatomat, uram. Igaz, hogy megvádoltam önt, de titokban tartottam a vád tárgyát. Nem részleteztem semmit, csak kifejeztem gyűlöletemet olyan urak előtt, akiknek szinte kötelességük volt ezt tudomására hozni. Uraságod nem vetett számot diszkréciómmal, bár érdekében állt volna, hogy hallgassak. Nem ismerek rá közismert, okos óvatosságára, D'Artagnan úr.

D'Artagnan a bajusza végét harapdálta.

- Uram - szólt -, már volt szerencsém megkérni rá, hogy részletezze ellenem való panaszait.

- Fennszóval?

- Természetesen!

- Akkor nyilatkozom.

- Nyilatkozzék, uram - szólt D'Artagnan meghajolva -, valamennyien hallgatjuk.

- Nos, uram, nem arról van szó, hogy velem szemben követett el igazságtalanságot, hanem apámmal szemben.

- Ezt már tetszett mondani.

- Igaz, de vannak dolgok, amiket az ember csak habozva érint.

- Ha csakugyan habozik, akkor kérem, győzze le habozását.

- Akkor is, ha gyalázatos tettről kell lerántanom a leplet?

- Akkor is.

A jelenet tanúi már-már nyugtalanul tekingettek egymásra, de megnyugodtak, látván, hogy D'Artagnan arca semmiféle izgalmat nem árul el.

De Wardes egyre hallgatott.

- Szóljon már, uram - mondta neki a testőr -, amint látja, nagyon megvárakoztat bennünket.

- Jól van, tehát hallgassanak meg. Apám szeretett egy nőt, egy előkelő hölgyet. Ez a nő viszonszerette apámat.

D'Artagnan és Athos szeme összevillant.

De Wardes folytatta:

- D'Artagnan úr elfogta a leveleket, amelyek légyottot jelöltek ki, álruhában elfoglalta annak a helyét, akit a légyottra vártak, és visszaélt a sötétséggel.

- Ez igaz - szólt D'Artagnan.

Halk mormogás támadt a jelenlevők közt.

- Úgy van, elkövettem ezt a gonosztettet - szólt D'Artagnan -, hozzá kellett volna tennie, uram, minthogy annyira pártatlan, hogy abban az időben, amikor ez az esemény történt, amit szememre lobbant, még huszonegy éves sem voltam egészen.

- Az mit sem von le tettének gyalázatosságából - szólt De Wardes -, nemesembernek abban a korban is elég ítélőképessége van már ahhoz, hogy ne kövessen el jellemben vágó dolgot.

Újabb mormogás hallatszott a jelenlevők közt, de ezúttal a meglepetés, vagy inkább a kételkedés moraja.

- A csalás valóban szégyenletes tett volt - mondta D'Artagnan -, és nem volt szükségem rá, hogy De Wardes szememre lobbantsa, minthogy magam is, és igen keservesen, szememre vettem magamnak. A korommal együtt okosabb lettem, és főként becsületesebb, s fiatalkori hibámért sokáig vezekeltem. De ítéljenek maguk, uraim; a dolog 1626-ban történt, oly időben, amelyről maguk, szerencsájukra, csak mások elbeszéléseiből szereztek tudomást. Ebben az időben a szerelem nem volt kényes, s a lelkiismeret nem választotta külön, mint ma, a mérget a balzsamtól. Fiatal katonák voltunk, örökké verekedtünk, kardunk egy pillanatig sem pihent hüvelyében, vagy legalábbis félig ki volt húzva, mindig két halál lehetősége közt lebegtünk; a háború eldurvított, és a bíboros hajszott. Szóval, magam rég megbántam, és még ma is bánom, De Wardes úr.

- Megértem, uram, mert ezt a cselekedetet meg kellett hogy bánja, de ez nem változtat azon, hogy vesztét okozta egy nőnek. Az a nő, akiről beszél, szégyentől borítva, a gyalázatosságtól földre sújtva, elhagyta Franciaországot, és sohase derült ki, mi lett belőle...

- Ó - szólt La Fère gróf, baljós mosollyal nyújtva ki karját De Wardes felé -, dehogy, uram! Többen ismerhetik a személyleírásból, amelyet róla adni fogok. Huszonöt éves, sovány, szőke, sápadt arcú nő volt, aki férjénél volt Angliában.

- Férjes asszony volt? - kérdezte De Wardes.

- Hát még azt se tudja, hogy férjes asszony volt? Amint látja, mi jobban vagyunk értesülve, mint maga, De Wardes úr. Tudja-e, hogy azt a nőt rendszerint miladynek nevezték, egyszerűen így, neve említése nélkül?

- Ezt tudom, uram.

- Ó, Istenem! - mormogta Buckingham.

- Hát, uram, ez a nő, aki Angliából jött, visszatért Angliába, miután három ízben összeesküvést szőtt D'Artagnan úr élete ellen. Jogosan tette, nemde? Elismerem, D'Artagnan úr vétett ellene. De nem ismerem el jogosnak, hogy ez a nő csábításival megnyert magának egy fiatalembert, aki Winter lord szolgálatában állt és Feltonnak hívták. Elsápad, milord of Buckingham? Szeme, ugye, fájdalmas haragra lobbant? A történetet tehát fejezze be ön, milord, és mondja De Wardes szemébe, milyen volt az a nő, aki kezébe adta a kést az apjaura gyilkosának.

A meglepetés kiáltása tört elő minden ajakból. A fiatal herceg végigtörülte zsebkendőjével verejtékben úszó homlokát.

Nagy hallgatás támadt a jelenlevők között.

- Amint látja, De Wardes úr - szólt D'Artagnan, akit ez a történet annál inkább felizgatott, mert Athos szavaira a saját emlékei támadtak fel -, amint látja, az én bűnöm nem oka egy lélek vesztének, mert ez a lélek jóval előbb elkárhozott, mintsem megbánással bármit jóvátehettem volna. Ez hát csak lelkiismereti kérdés. Most pedig, hogy ez ki van derítve, nincs más hátra, De Wardes úr, mint hogy nagyon alázatosan bocsánatot kérjek magától szégyenletes tettemért, mint ahogy minden bizonnyal bocsánatot kértem volna atyjaurától, ha életben találom, midőn I. Károly király halála után visszatértem Franciaországba.

- Ez már túlzás, D'Artagnan úr - kiáltottak fel néhányan hevesen.

- Nem, uraim - felelte a testőrkapitány. - Most pedig remélem, De Wardes úr, hogy kettőnk közt ez az ügy lezárult, és soha többé nem fog rosszat mondani rólam. Ez az ügy tisztázva van, ugyebár?

De Wardes meghajolt, és dadogott valamit.

- Azt is remélem - folytatta D'Artagnan, és közelebb lépett a fiatalemberhez -, hogy nem fog többé rosszakat mondani senkiről, mint ahogy ez eddig rossz szokása volt, mert olyan lelkiismeretes, olyan tökéletes ember, mint maga, aki harmincöt év elteltével szemére veti egy vén katonának ifjúkori ballépését, maga, aki tiszta lelkiismerettel kérkedik, ezzel hallgatólag kötelezi magát, hogy többé nem vét a lelkiismeret és becsület parancsai ellen. Tehát figyeljen jól arra, amit még mondandó vagyok, De Wardes úr. Vigyázzon, nehogy a fülembe jusson valami história, amelyben a maga neve szerepel!

- Uram - szólt De Wardes -, meg nem történt dolgokért fölösleges fenyegetőzni.

- Ó, még nem fejeztem be, De Wardes úr - szólt D'Artagnan -, és kénytelen lesz a többi mondanivalómat is meghallgatni.

A hallgatók köre kíváncsian összébb szorult.

- Az imént fennen beszélt egy nő becsületéről és apja becsületéről. Nekünk tetszett, hogy így beszél, mert kellemes elgondolnunk, hogy a kényes becsületesség, amely úgy látszik, nem élt a mi lelkünkben, gyermekeink lelkében él. És szép dolog, ha egy fiatalember, abban a korban, amelyben mások rendszerint a női becsület elrablóit, a női becsület tisztelője és védelmezője.

De Wardes összeszorította ajkát s az öklét, nyilvánvalóan nagyon nyugtalanul várva, hogyan végződik D'Artagnan beszéde, amelynek eleje gonoszat jósolt.

- De akkor - folytatta D'Artagnan - hogy merészelte Bragelonne vicomte-nak azt mondani, hogy sosem ismerte az édesanyját?

Raoul szeme szikrát szórt.

- Ó - kiáltott föl és előreugrott -, lovag úr, lovag úr, ez az én személyes ügyem.

De Wardes gonoszul mosolygott.

D'Artagnan a karjánál fogva visszarántotta Raoult.

- Ne vágjon a szavamba, fiatalember - mondotta neki.

Tekintetével uralta De Wardes-ot, és úgy folytatta:

- Én itt olyan kérdéstről tárgyalok, amelyet nem lehet karddal elintézni. Becsületbeli ügyekben jártas férfiak előtt szólok, akik nemegyszer rántottak kardot. Egyenesen kiválogattam őket erre acélra. Márpedig ezek az urak tudják, hogy az olyan titok, amelyért megverekszünk,

többé nem marad titok. Megismétlem tehát kérdésemet De Wardes úrhoz: mi okból sértette meg ezt a fiatalembert, megsértve egyszersmind apját és anyját?

- Tudomásom szerint - felelte De Wardes - mindenki szabadon nyilváníthatja véleményét, ha hajlandó megvédeni minden eszközzel, ami tisztességes embernek rendelkezésére áll.

- Ó, uram, nem mondaná meg, melyek azok az eszközök, amelyeknek segítségével egy tisztességes nemes megvédheti rosszhiszemű állítását?

- A kard.

- Ha ezt mondja, nemcsak a logika, hanem a vallás és a becsület szabályai ellen is vét; kockára teszi több ember életét, nem szólva a tulajdon életéről, amely, úgy látom, erősen veszélyben forog. Csakhogy minden divat elmúlik, elmúlt a párbajok ideje is, nem szólva öfelsége rendeleteiről, amelyek tiltják a párviadalt. Ezért tehát lovagias eszméivel együtt jár, hogy bocsánatot kérjen Raoul de Bragelonne vicomte úrtól. Bocsánatot fog tőle kérni, hogy vele szemben azt a könnyelmű kijelentést használta, mert az ő nemessége és tiszta származása nemcsak a szívébe van beírva, hanem életének minden cselekedetébe is. Meg fogja ezt tenni, De Wardes úr, mint ahogy én, az öreg testőrkapitány az imént megtettem magával, a tejfelesszájú gyerekemberrel szemben.

- És ha nem teszem meg? - kérdezte De Wardes.

- Hát akkor az fog történni, hogy...

- Az, amit éppen meg akar akadályozni - felelte nevetve De Wardes -, az fog történni, hogy kibékítő okoskodása eredményeként meg kell szegnie a király parancsát.

- Nem, uram - mondta nyugodtan a testőrkapitány -, téved.

- Akkor tehát mi fog történni?

- Az, hogy felkeresem a királyt, akivel elég jóban vagyok, a király, akinek már nemegyszer tettem szolgálatokat, abban az időben amikor maga még a világon sem volt, kérésemre épp az imént küldött át nekem egy kitöltetlen nyílt parancsot Baisemeaux de Montlezun úr, a Bastille kormányzója számára, én pedig a következőt fogom mondani a királynak: „Felség, valaki gyáván megsértette Bragelonne urat anyja személyében. Én ennek az embernek a nevét beírtam abba az elfogatóparancsba, amelyet felséged volt kegyes nekem adni, úgyhogy ilyenformán De Wardes úr a Bastille foglya lesz három évre.”

És D'Artagnan ezekkel a szavakkal kivette zsebéből az elfogatóparancsot, amelyet a király aláírt volt, és átnyújtotta De Wardes-nak.

Aztán, látván, hogy a fiatalember még kételkedik, és az egészet üres fenyegetésnek tartja, D'Artagnan vállat vont, és közömbösen az asztal felé indult, amelyen egy kalamáris és egy akkora hosszúságú toll volt, hogy Porthos, a topográfus, megrémült volna tőle.

De Wardes ekkor látta, hogy D'Artagnan fenyegetése nem üres szóbeszéd. A Bastille ebben az időben már elrettentő valami volt. De Wardes egy lépést tett Raoul felé, és alig hallhatóan így szólt:

- Uram, bocsánatot kérek öntől, úgy, ahogy az imént D'Artagnan úr előírta, és mert kényszerítenek rá.

- Egy pillanatra, egy pillanatra, uram! - mondta a testőrkapitány a legnagyobb nyugalommal. - Nem a helyes kifejezést használja. Én nem azt mondtam, hogy „mert kényszerítenek a bocsánatkérésre...”, hanem azt mondtam: „mert lelkiismeretem szava készíttet rá”. Ez helyesebb kifejezés, mint a másik, higgye meg. És annál helyesebb lesz, mert igazi érzését fogja kifejezni.

- Nem bánom, legyen - szólt De Wardes. - De vallják meg, uraim, hogyha az embert karddal keresztül szúrták, mint a régi időkben, az többet ért, mint az efféle zsarnokság.

- Nincs igaza, uram - felelte Buckingham -, mert a kardszúrás, amelyet kap, egyáltalán nem jelenti, hogy igaza van, vagy nincs, csak annyit jelent, hogy többé vagy kevésbé ügyes a vívásban.

- Uram! - kiáltott föl De Wardes.

- Ó, most valami gonosz dolgot akart mondani - vágott D'Artagnan a szavába - és szolgálatot teszek magának, ha elhallgattatom.

- Ez minden, amit mondani akar, uram? - kérdezte De Wardes.

- Ez minden - felelte D'Artagnan -, és ezek az urak, valamint én is, megkaptuk magától az elégtételünket.

- Higgye meg, uram - válaszolta De Wardes -, hogy kibékítő kísérletei nem valami szerencsések!

- És miért?

- Azért, mert Bragelonne úr és én, fogadni mernék, úgy fogunk elválni egymástól, hogy dühösebb ellenségei leszünk egymásnak, mint azelőtt.

- Ami engem illet, téved uram - felelte Raoul -, mert az én szívemben a keserűségnek egy paránya sem maradt meg.

Ez a csapás végképp leterítette De Wardes-ot. Úgy nézett maga körül, mint aki nem tudja, hol van.

D'Artagnan nyájasan üdvözölte a nemesurakat, akik ennél a lovagias ügynél közreműködtek, és mindannyian kézfogással búcsúztak tőle.

Egyetlenegy ember sem nyújtotta kezét De Wardes-nak.

- Ó - kiáltott fel a fiatalember, nem bírva tovább a szívét maró dühöt -, ó, hát nincs itt senki, akin kitölthetném bosszúmat!?

- Dehogynem, uram, itt vagyok én! - mondta fülébe egy hang, súlyos fenyegetéssel.

De Wardes megfordult és Buckingham herceget látta maga előtt, aki nyilván ezzel a szándékkal maradt vissza, s most De Wardes-hoz közeledett.

- Hercegúr? - kiáltott fel De Wardes.

- Én, én! Nem vagyok a francia király alattvalója, uram, nem maradok francia földön sem, minthogy elutazom Angliába. Én szintén sok kétségbeesést és dühöt halmoztam föl szívemben. Nekem is szükségem van rá, mint magának, hogy valakin bosszúmat töltsen. Nagyon helyeslem D'Artagnan úr elveit, de nem kötelességem őket magával szemben is alkalmazni. Én angol vagyok, és most én ajánlom fel magának, amit maga a többieknek hiába ajánlott föl.

- Herceg úr!

- Rajta, kedves De Wardes úr, minthogy olyan nagy haragra gerjedt, legyek én a céltáblája, amelyen kitölti dühét. Harmincnégy órán belül Calais-ban leszek. Jöjjön velem, az út rövidebbnek fog tetszeni, ha együtt megyünk. Ott fogunk kiállni egymással, karddal a kézben, azon a fövényes parton, amelyet elönt a tenger árja, és a nap hat órájában francia föld, de a következő hat órán át Isten földje.

- Helyes - felelte De Wardes -, ajánlatát elfogadom.

- Becsületszavamra - felelte a herceg -, ha megöl engem, kedves De Wardes úr, rendkívül nagy szívességet tesz velem.

- Mindent meg fogok tenni, amit tehetek, hogy szolgálatára lehessenek, hercegem - felelte De Wardes.

- Tehát megállapodunk benne, hogy velem jön?

- Rendelkezésére állok. Becsületszavamra! Idegeim megnyugtatósára kellett már egy jó kis izgalom, halálos veszedelem.

- Nos, uram, azt hiszem, bennem épp a megfelelő emberre akadt. Tiszteletem, De Wardes úr. Holnap reggel inasom útján tudatni fogom önnek elutazásom pontos idejét. Úgy fogunk együtt utazni, mint két jóbarát. Én rendszerint sietősen utazom. A viszontlátásra.

Buckingham üdvözölte De Wardes-ot, és visszatért a királyhoz.

De Wardes elkeseredve távozott a Palais-Royalból, és sebes léptekkel indult a ház felé, amelyben lakott.

Baisemeaux de Montlezun

Miután keményen megleckéztették De Wardes-ot, Athos és D'Artagnan együtt haladt lefelé a Palais-Royal udvarára vezető lépcsőn.

- Azt hiszem - mondta Athos D'Artagnannak -, Raoul nem kerülheti el a párbajt; előbb vagy utóbb meg kell vívnia De Wardes-dal. De Wardes éppolyan bátor, mint amilyen bosszúvágyó.

- Ismerem a fajtáját - felelte D'Artagnan -, volt dolgom az apjával. Mondhatom, pedig abban az időben izmos volt a karom és fenemód biztos a kezem, de mondhatom, jól megizzasztott az apja. Hej, pedig öröm volt nézni, ahogy én vagdalkoztam! Bizony, barátom, manapság nincsenek is már olyan asszók; a kezem, akár a higany: egyetlen pillanatig sem maradt mozdulatlan; maga, Athos, igazán tudja, hiszen látott vívni. A kardom nem egy darab acél volt, hanem kígyó, amely folyton változtatta alakját és hosszúságát, hogy a feje, vagyis a marása alkalmas helyet érjen; előbb hat láb távolságra voltam ellenfelemtől, azután háromlábnyira, majd egészen közel férköztem ellenfelem testéhez, majd pedig tízlábnyira hátraugrottam. Emberi erő nem tudott ennek a vad rohamnak ellenállni. Nos hát, De Wardes apja, a fajtáját jellemző bátorsággal, sok munkát adott nekem, és jól emlékszem rá, milyen fáradtak voltak az ujjaim, amikor befejeztük a küzdelmet.

- Szóval, ahogy mondtam - szólt Athos -, a fia folyton keresni fogja Raoult, és végül is össze fog vele akadni, mert Raoult könnyen fel lehet lelni, ha keresi az ember.

- Megengedem, hogy ez így van, barátom, de Raoul jól számít; mint mondotta, nem haragszik De Wardes-ra: kívárja, míg provokálják; s ez mentségére fog szolgálni. A király nem neheztelhet meg; különben is találunk majd módot, hogy a királyt lecsillapítsuk. De miért e kétségek, aggodalmak, holott nem egykönnyen szokott nyugtalankodni?

- Csakhogy most minden nyugtalanít. Raoul holnap elmegy a királyhoz, aki házasságát illetően fogja neki akarát nyilvánítani, Raoul haragra lobban, mint afféle szerelmes férfi, ha pedig egyszer rosszkedvében van, és így akad össze De Wardes-dal, akkor robban a bomba.

- Majd megakadályozzuk a robbanását, kedves barátom.

- Én nem, mert haza akarok utazni Blois-ba. Utálok az egész kendőzött udvari pompát és a sok ármánykodást. Már öreg vagyok hozzá, hogy részt vegyek a mostani kicsinyes ügyekben. Isten nagy könyvében sokkal szebb és nagyobb dolgokról olvastam, semhogy érdeklődésemet leköthetné a sok jelentéktelen mondat, amiket olyanok súgnak egymásnak, akik be akarják csapni egymást. Egyszóval, unatkozom Párizsban, mindenütt, ahol nem lehetek magával együtt, minthogy pedig nem lehetek mindig a maga társaságában, inkább visszatérek Blois-ba.

- Ó, mennyire helytelenül cselekszik, Athos! Mennyire megtagadja származását és lelkének elhivatását. A magafajtájú férfiak arra vannak teremtvé, hogy életük utolsó napjáig kifejtsék a bennük rejlő képességeket. Nézze meg régi, La Rochelle-i kardomat, ezt a spanyol pengét: harminc esztendőn át kifogástalanul szolgált. Egy téli napon leesett a Louvre márványpadlójára és eltörött. Vadászkest csináltattam belőle, és még száz esztendeig is eltart. Maga, Athos, aki olyan becsületes, nyíltszívű, hidegvérű, bátor és alapos műveltségű, éppen az az ember, akire itt van szükség, hogy tanácsot adjon a királynak és irányítsa cselekedeteit. Maradjon itt! Fouquet úr nem lesz olyan tartós, mint kardom spanyol pengéje.

- No lám! - felelte Athos mosolyogva -, az én D'Artagnan barátom előbb az egekig magasztal, megtesz afféle istenségnek, azután ledob az Olümposzról, és szétlapít a földön. Magasabb becsvágy sarkall engem, drága barátom. Miniszter legyek? Rabszolga? Ugyan! Nem vagyok-e így több? Hiszen semmi se vagyok! Emlékszem rá, néhanapján a nagy Athosnak nevezett. Nos, szeretném látni, így nevezne-e, ha miniszter volnék? Nem, nem, nem szolgáltatom ki magamat!

- Akkor ne beszéljünk többé róla, mondjon le mindenről, még testvéri szövetségünkről is.

- Nono, kedves barátom, csaknem gorombaság, amit mond!

D'Artagnan hevesen megszorította Athos kezét, és így felelt:

- Nem, nem, hagyjon itt bátran mindent. Raoul meglesz az apja nélkül, hiszen én Párizsban vagyok.

- No, akkor hát visszatérek Blois-ba. Ma este elbúcsúzunk egymástól; holnap pedig napfelkeltekor lóra szállok.

- Nem térhet vissza egyedül a szállására; miért nem hozta magával Grimaud-t?

- Barátom, Grimaud alszik; korán szokott lefeküdni. Szegény öreg hamar elfárad. Együtt jöttünk Blois-ból, és én hagytam meg neki, hogy őrizze a házat. Mert ha pihenésképpen kellene ismét megtennie lóháton azt a negyven mérföldet, amennyire Blois van ide, akkor egyetlen panaszt sem ejtene ugyan, de belehalna: csakhogy én nagyon ragaszkodom Grimaud-mhoz.

- Adok egy testőrt, aki a fáklyát fogja vinni. Hahó! Emberek! - kiáltotta D'Artagnan.

És kihajolt az aranyozott korláton.

Hét vagy nyolc testőr termett ott.

- Egy önként vállalkozó kísérje el La Fère grófot - mondta D'Artagnan.

- Köszönöm figyelmüket, uraim - mondotta Athos -, de nem kívánom fárasztani egyik nemesurat sem.

- Szívesen elkísérném az urat, ha D'Artagnan úrral nem kellene beszélnem - szólt valaki.

- Ki beszél? - kérdezte D'Artagnan, és kutatva nézett a félhomályba.

- Én vagyok az, kedves D'Artagnan úr.

- Szavamra, ez Baisemeaux úr hangja!

- Én vagyok, bizony.

- Ejnye, kedves Baisemeaux, mit csinál itt az udvarnál?

- Várom a parancsát, kedves D'Artagnan úr.

„Ó, én szerencsétlen” - gondolta magában D'Artagnan. Aztán így felelt:

- Igaz is, értesítették, hogy le kell tartóztatnia valakit, de nem értem, hogy miért jött személyesen, holott egy lovását is elküldhette volna!

- Azért jöttem, mert beszélnem kell magával.

- És nem szólt, hogy jelentsék ezt nekem?

- Várakoztam - felelte bátortalanul Baisemeaux.

- Elbúcsúzom, Isten vele, D'Artagnan - mondotta barátjának Athos.

- Nem addig, amíg Baisemeaux de Montlezun urat, a Bastille parancsnokát be nem mutattam. Baisemeaux meghajolt, Athos szintén.
 - Ismerniök kell egymást - tette hozzá D'Artagnan.
 - Homályosan emlékszem az úrra - mondotta Athos.
 - Tudja már, kedves barátom, Baisemeaux, a királynak az a testőre, akivel a bíboros idejében hármásban olyan jó kis csetepatéink voltak.
 - Ó, hogyne, hogyne - mondotta Athos, és barátságosan elbúcsúzott.
 - La Fère gróf, aki Athos nevet viselt a testőrségben - súgta D'Artagnan Baisemeaux fülébe.
 - Ó, tudom, igen derék, bátor nemes, a négy híres jóbarát közül az egyik - mondotta Baisemeaux.
 - Úgy van. Most pedig beszélgethetünk, kedves Baisemeaux.
 - Ha magának is úgy tetszik!
 - Mindenekelőtt, ami az elfogatást illeti: nincs elfogatás, el van intézve. A király meggondolta az illető letartóztatását.
 - Hej, elég baj! - mondotta sóhajtva Baisemeaux.
 - Hogyan? Elég baj? - kiáltotta kacagva D'Artagnan.
 - Persze - felelte a Bastille parancsnoka -, a foglyaim képezik jövedelmi forrásomat.
 - Igaz, igaz. Nem ebből a szempontból tekintettem a dolgot.
 - Tehát nincs elfogatási parancs?
- Baisemeaux újra sóhajtott.
- Hiába, magának szép állása van - tette hozzá -, a testőrök kapitánya.
 - Igen, meglehetősen jó állás. De nem látom be, miért volna oka rá, hogy engem irigyeljen, hiszen parancsnoka a Bastille-nak, amely Franciaország erődjei közül az első.
 - Jól tudom - mondta szomorúan Baisemeaux.
 - Teringettét! Úgy mondja ezt, mintha valami vezeklő bűnös volna! Szívesen elcserélem a jövedelmemet a magáéval, ha akarja.
 - Ne beszéljünk a jövedelemről, ha nem akarja, hogy a szívem vérezzen.
 - De hiszen úgy tekinget jobbra-balra, mintha attól félne, hogy elfogják, pedig maga őrzi azokat, akiket elfognak.
 - Úgy veszem észre, hogy látnak és hallanak minket, és jobb volna, ha félrevonulnánk beszélgetni, ha már ebben a kitüntetésben akar részesíteni.
 - Baisemeaux! Baisemeaux! Elfelejtí, hogy harmincöt éve ismerjük egymást. Ne vágjon hát olyan siralmas ábrázatot. Legyen kissé fesztelenebb. Bastille-parancsnokoknak nincs tőlem mit félniök!
 - Adná az ég!
 - Ejnye no, menjünk ki az udvarba; majd karonfogva megyünk; gyönyörűen világít a hold, és míg végigsétálunk a tölgyfákkal szegett úton, elmondhatja nekem bús történetét. Jöjjön.

D'Artagnan magával vonta a bánatos parancsnokot az udvarba, karon fogta és nyers, bizalmaskodó hangon így szólt hozzá:

- Rajta, Baisemeaux, fohászkojék neki; mit akar mondani?

- Nagyon hosszú lesz.

- Tehát inkább sóhajtozik és panaszkodik? Azt hiszem, ez még sokkal tovább fog tartani. Fogadni merek, hogy a Bastille-beli madárkái révén ötvenezer frank jövedelemre tesz szert.

- És ha úgy volna is, kedves D'Artagnan úr!

- Megdöbönt, Baisemeaux. Ha látná magát! Úgy tesz, mint aki le van sújtva, teringettét! Szeretném tükör elé vezetni; meglátná benne, hogy jó húspan van, virul, kövér és gurul, mint a sajt, hogy a szeme, mint az izzó parázs, és ha nem vonná olyan szörnyen ráncba a homlokát, ötvenévesnek sem látszana. Pedig hatvanesztendő, ugye?

- Ez mind igaz.

- Hitemre mondom, jól tudom, hogy igaz, éppúgy, mint az ötvenezer frank jövedelem.

Baisemeaux türelmetlenül dobbantott.

- Jó, jó - mondta D'Artagnan -, majd én mindjárt elkészítem a számadását; parancsnoka volt Mazarin úr testőreinek: évi tizenkétezer frank; tizenkét éven át az száznegyvennégyezer frank.

- Tizenkétezer frank? Megőrült? - kiáltotta Baisemeaux. - A vén zsugori soha nem adott többet hatezernél, és az állással járó kiadások hatezeröttszázra rúgtak. Colbert, aki a másik hatezer frankot lenyírbáltatta, volt kegyes ötven pisztollal pótlékot engedélyezni, úgyhogy kis montlezuni hűbéri birtokom nélkül, amely ezerkétszáz frankot jövedelmez, nem tudtam volna megélni.

- No de beszéljünk az ötvenezer frank jövedelemről, amelyet a Bastille hajt. Ott, remélem, megvan a lakása és az ellátása, és kap hatezer frank zsoldot.

- Mondjuk.

- Évenként bezárnak ötven embert, és minden fogoly után van ezer frank jövedelme.

- Nem tagadom.

- Ez tehát ötvenezer frank évenként, három év óta tölti be azt az állást, következőleg százötvenezer frank jövedelemre tett szert.

- Egy körülményről megfeledekzik, D'Artagnan úr.

- Melyikről?

- Hogy maga a kapitányi rangot a királytól nyerte.

- Jól tudom.

- Engem meg Tremblay és Louvières¹³⁰ urak tettek meg parancsnoknak.

- Úgy is van, és Tremblay nem az az ember, aki ingyen adta át állását.

- Ó, Louvières éppúgy nem. Röviden, Tremblaynak az ő része fejében hetvenötezer frankot adtam.

130 Louvières - a Fronde idején támadt párizsi polgári mozgalom egyik vezéralakjának, Brousselnak a fia; apja az 1648 augusztusi barikádharca nyomán lett a Bastille kormányzója, s később fia vette át posztját. Tremblay viszont még Richelieu rettegett bizalmasának, a szürke eminenciás néven ismert József atyának fivére, akit éppen a Fronde távolított el a Bastille éléről (lásd: Húsz év múlva 3. és 46-51. fejezeteit).

- Szép!... És Louvières-nek?
- Ugyanannyit.
- Azonnal?
- Nem, ez lehetetlen lett volna. A király, vagy jobban mondva, Mazarin úr nem akarta azt a látszatot kelteni, mintha megfosztaná állásától ezt a két barikád szülte derék legényt, inkább eltűrte, hogy leonini feltételeket szabjanak érte, hogy nyugalomba vonulnak.
- És milyen feltételeket szabtak?
- Borzadjon el!... Háromévi jövedelmet végkielégítésül.
- Az ördögbe is, tehát a százötvenezer frank az ő markukat ütötte?
- Úgy van.
- És azonkívül?
- Ötvenezer ezüsttallérra, vagy ezerötyszáz pisztoltallérra rúgó összeg, ha úgy tetszik, három részletben.
- Ez nagyon sok.
- De még nem minden.
- Mit nem mond!
- Ha elmulasztom teljesíteni e feltételek közül az egyiket, akkor az urak újra elfoglalhatják állásukat. Ezt aláírták a királlyal.
- Ez rettenetes, hihetetlen!
- Pedig így van.
- Sajnálom magát, szegény Baisemeaux barátom. De mi az ördögnek részesítette magát Mazarin úr ebben az állítólagos kegyben? Nem sokkal egyszerűbb lett volna, ha megtagadja?
- Ó, hogyne, de meg volt kötve a keze pártfogóm által.
- Pártfogója! Ki az?
- Hogy ki? Hát egyik barátja, D'Herblay úr.
- D'Herblay? Aramis?
- Aramis, úgy van, pompásan a kezemre járt.
- Pompásan! Ha így bánt magával!
- Értse meg hát! Ki akartam lépni a kardinális szolgálatából. D'Herblay úr beszélt az érdekemben Louvières-rel és Tremblay-val; nem akartak beleegyezni; nekem nagy kedvem volt az álláshoz, mert tudom, hogy mit jövedelmezhet; elpanaszoltam D'Herblay úrnak nagy bánatomat, és ő felajánlotta, hogy jótáll értem mindegyik kifizetésre nézve.
- Ejha! Aramis? Mit nem hallok? Aramis jótáll magáért?
- Mint igazi nemesember. És el tudta érni, hogy aláírták a szerződést; Tremblay és Louvières lemondott állásáról; minden esztendőben e két úr közül az egyiknek kifizettem huszonötezer frankot; minden esztendőben május 31-én D'Herblay úr maga jön el a Bastille-ba, és elhoz ötezer tallért, hogy szétosszam krokodiljaim közt.
- Tehát százötvenezer frankkal tartozik Aramisnak?

- Ez az, ami kétségbeejt; csak százezerrel tartozom neki.
 - Nem egészen értem.
 - Ejnye, hát csak két éven át jött el. Ma azonban május 31-e van, ő nem érkezett meg, holnap délben pedig lejár a határidő. És ha holnap nem fizetek, az urak a szerződés feltételei értelmében érvényteleníthetik az alkut; megfosztanak az állásomtól, és akkor három évig dolgoztam, s kiadtam kétszázötvenezer frankot semmiért, kedves D'Artagnan úr, éppenséggel semmiért.
 - Hát ez különös - mormogta D'Artagnan.
 - Megérti hát most, ha ráncba vonom homlokomat.
 - Ó, igen.
 - Megérti, hogy gurulok ugyan, mint a sajt, és piros vagyok ugyan, mint az érett alma, ragyog ugyan a szemem, mint az izzó parázs, és mégis attól kell félnem, hogy nem lesz egy darab sajtom vagy almám, ha enni akarok, hanem csak két szemem lesz a sírásra.
 - Ez igen szomorú.
 - Eljöttem tehát magához D'Artagnan úr, mert csak maga húzhat ki a csávából.
 - Hogyan?
 - Ismeri D'Herblay abbét?
 - Hitemre, igen.
 - Rejtélyes embernek ismeri.
 - Ó, igen.
 - Meg tudja mondani, hogy hol van a plébániája, mert kerestem Noisy-le-Secben, de már nincs ott.
 - Hát persze, hiszen püspök Vannes-ban.
 - A bretagne-i Vannes-ban?
 - Igen.
- A kis ember a haját tépte.
- Hej, akkor hogyan jussak el én holnap délig Vannes-ba? Elveszett ember vagyok. Vannes! Vannes! - kiáltozott.
 - Kétségbeesését őszintén fájjalom. Figyeljen rám, egy püspök nem mindig tartózkodik a székhelyén. D'Herblay úr talán nincsen olyan messze, mint maga gondolja.
 - Ó, mondja meg a címét!
 - Nem tudom, barátom.
 - Nincs mit tenni, elveszttem... A király lába elé fogom vetni magam.
 - De Baisemeaux úr, nagyon csodálom a dolgot; ha a Bastille ötvenezer frankot jövedelmez, miért nem szorította meg a prést annyira, hogy százezret jövedelmezzon?
 - Mert becsületes ember vagyok, drága D'Artagnan úr, és mert úgy élelmeztem a foglyaimat, mintha fejedelmek volnának.
 - Nohiszen, sokra vitte! Most aztán megfekszi a gyomrát a bőséges élelmezés, holnap délre bele is gebedhet.

- Kegyetlen ember, van szíve nevetni!
- Nem, igazán sajnálom magát... Mondja, Baisemeaux, van magának becsületszava?
- Ó, kapitány úr.
- Nos hát akkor adja rá becsületszavát, hogy egy szót sem szól senkinek arról, amit most mondok!
- Soha, soha!
- Meg akarja találni Aramist?
- Mindenáron.
- Nos, akkor keresse fel Fouquet urat.
- Milyen összefüggés...
- Milyen együgyű maga!... Hol fekszik Vannes?
- Ahá!
- Vannes a belle-isle-i püspökséghez tartozik, vagy Belle-Isle tartozik a vannes-i püspökséghez. Belle-isle Fouquet birtoka! Fouquet nevezte ki D'Herblay urat püspökké.
- Felnyitja a szememet és visszaadja az életemet!
- Annál jobb. Mondja hát meg egyszerűen Fouquet úrnak, hogy D'Herblay úrral kíván beszélni.
- Igaz, igaz! - mondotta Baisemeaux nagy elragadtatással.
- És - állította meg D'Artagnan szigorú tekintettel az indulni készülő Baisemeaux-t - a becsületszó?
- Ó, szent! - mondotta a kis ember.
- Hová megy?
- Fouquet úrhoz.
- Nem, Fouquet a király kártyajátékában vesz részt. Holnap korán reggel menjen el Fouquet úrhoz, ez minden, amit tehet.
- El fogok menni, köszönöm.
- Sok szerencsét.
- Köszönöm.

„Furcsa eset - mormogta D'Artagnan, aki Baisemeaux-tól elbúcsúzáskor lassan indult felfelé a lépcsőn. - Milyen érdeke fűződik Aramisnak ehhez, mi az ördögnek kötelezi le így Baisemeaux-t... hm! előbb vagy utóbb meg fogjuk tudni.”

A király kártyajátéka

Fouquet, mint D'Artagnan mondta, a király kártyajátékában vett részt.

Buckingham elutazása mintha balzsamot öntött volna az egy nappal azelőtt még sebzett szívekre.

Monsieur sugárzott az örömtől, és a figyelmesség ezer jelével halmozta el anyját.

Guiche gróf nem tudott elválni Buckinghamtól, és mialatt kártyáztak, az utazás esélyeiről beszélgetett vele.

Buckingham, mint erős lelkű ember, aki szilárdan eltökélt valamit, álmodozva és szeretetreméltóan hallgatta a grófot, és koronként vigasztalan arckifejezéssel gyengéd pillantásokat vetett Madame-ra.

Örömmámor közepett megoszlottak a hercegnő gondolatai; a királyra gondolt, akivel kártyáztott, Monsieur-re, aki gúnyolódott, hogy milyen sokat nyer, és Guiche grófra, akinek arcán túlradó öröm tükröződött.

Buckinghammal csak felületesen foglalkozott; a hercegnő számára ez a menekülő, ez a száműzött emlék volt csupán, nem férfi.

Ilyenek a könnyelmű lelkek: csak a jelennek élnek, és szakítanak mindazzal, ami a kényelmüket szolgáló önző számításaikat zavarhatja.

Madame szívesen vette volna a jelenlévő Buckingham figyelmességeit, mosolyát és sóhajait; de távolból mosolyogni, sóhajítani, térdelni, mire jó az?

A tengerszorosban zúgó szélvész, amely messzire veti a legnagyobb hajókat is, hova fújja a sóhajokat? Ki tudja?

Buckingham nem áltatta magát, észrevette a változást, amely halálosan megsebezte szívét.

Gyengéd, büszke s a szívbeli vonzalom iránt fogékony természet volt, s most átkozta azt a napot, amelyen gyökeret vert szívében a szenvedély.

A pillantások, amelyeket Madame-ra vetett, lassanként megfagytak gondolatainak jéghideg fuvallatára. Még nem tudta a hercegnőt megvetni, de elég erős volt hozzá, hogy szívének viharzó feljajdulásait elhallgattassa.

Ahogy Madame megérezte ezt a változást, megkettőztette igyekezetét, hogy fokozza a lényéből áradó sugárzást; kezdetben félénk, határozatlan egyénisége most ragyogó fényben tárult fel; mindenáron azt akarta, hogy mindenkinél, még a királynál is inkább feltűnjék.

Fel is tűnt. Homályba borította a királynékat rangjuk ellenére, és a királyt az udvari etikett szabályai ellenére.

A kezdetben merev és mesterkélt királynékon lassanként úrrá lettek az emberi indulatok, a királyné nevettek. Henriette anyakirálynét elvakította a családját beragyogó fény, amelyet IV. Henrik unokájának szelleme árasztott.

A király, aki, mint a fiatal emberek általában, annyira féltékenykedett, ha valaki felülmúlta, kénytelen-kelletlen letette a fegyvert az ellenállhatatlan francia szellem előtt, amelynek erejét még növelte az angol humor. Egy gyermek elragadtatásával nézte azt a sugárzó szépséget, amelyet a szellem tett láthatóvá.

Madame szeme villámokat szórt. Vidámság áradt bíborpiros ajkáról, mint az ókori görögöknél Nestor ajkáról az ékesszólás.

A királynékat és a királyt körülvevő udvart lenyűgözte ez a varázslatos szépség, és most először ébredtek rá, hogy nevezhetnek is a világ legnagyobb királya előtt, mint akik méltók rá, hogy a világ legudvariasabb és legszellemesebb embereinek nevezzék őket.

Ez estétől kezdve Madame-nak olyan sikere volt, hogy mindenkit elkábított, aki nem egy trónus magasában született, ahol bármilyen magasan van is, védve van az efféle szédület ellen.

E pillanattól kezdve XIV. Lajos kiváló személyiségnek tekintette Madame-ot.

Buckingham kacér teremtésnek tekintette, aki megérdemelné a legkegyetlenebb kízásokat.

Guiche istenségnek látta.

Az udvaroncok csillagnak, amelynek fényében minden kegyet elnyerhetnek, és hatalomra tehetnek szert.

Pedig XIV. Lajos néhány évvel ezelőtt még arra sem méltatta ezt a „csúfságot”, hogy a kezét nyújtsa neki a tánchoz.

Pedig Buckingham térden állva imádta ezt a kacér teremtést.

Pedig Guiche ezt az istenséget nőnek tekintette.

Pedig az udvaroncok nem merték ezt a csillagot érkezésekor ujjongva üdvözölni, félve, hogy rosszalhatja a király, akinek ez a csillag azelőtt nem tetszett.

Ez történt ezen a különös estén a király kártyajátéka közben.

A fiatal királyné, ámbár spanyol nő volt és Ausztriai Anna unokahúga, szerette a királyt, és nem tudta elrejteni érzelmeit.

Ausztriai Anna, lévén jó megfigyelő, mint minden nő, és hatalomravágyó, mint minden királynő, érezte Madame hatalmát, és nyomban meghajolt előtte.

Ez a fiatal királynét arra bírta, hogy elhagyja a társaságot és visszatérjen lakosztályába.

A király ügyet sem vetett távozására, bár a királyné ürügyül rosszulletet színlelt.

XIV. Lajos, ragaszkodva az etikethez, amit a királyi házban mindennemű érintkezés alapszabályának tekintett, meg sem rezzent; kezét nyújtotta Madame-nak, s öccsére rá sem nézve, lakosztályának ajtajáig kísérte a fiatal hercegnőt.

Észrevették, hogy őfelsége az ajtó küszöbén, ahol nem volt feszélyezve, és ahol azt hitte, hogy nem látják, hatalmasat sóhajtott.

A nők azonban, mert ők mindent észrevesznek, mint például Montalais kisasszony, így szóltak társnőikhez:

„A király sóhajtott... a hercegnő sóhajtott.”

Ami megfelelt az igazságnak.

Madame hangtalanul, de a király nyugalmit sokkal inkább veszélyeztető módon sóhajtott.

Madame, a két szép fekete szemét lehunyva sóhajtott, azután ismét kinyitotta szemét, és elmondhatatlanul bánatosan nézett a királyra, aki e pillanatban szemlátomást elpirult.

Ez az elpirulás, ezek a különös sóhajok és az egész királyi felindulás azt eredményezte, hogy Montalais megszegte a titoktartást, és indiszkréciója nyilván bántotta társnőjét, mert La Vallière kisasszony, aki kétségkívül nem volt olyan éles szemű, elsápadt, mikor a király elpirult, és midőn Madame szolgálatára kellett sietnie, reszketve lépett be, és még kesztyűt húzni is elfelejtett, pedig az udvari szertartás előírja.

Igaz, hogy mint vidéki lány úgy tüntethette fel a dolgot, mintha a királyi felség jelenléte ejtette volna zavarba: La Vallière kisasszony, miközben az ajtót becsukta, valóban önkéntelenül a kifelé hátráló királyra szegezte tekintetét.

XIV. Lajos visszatért a játéktérembe, mert néhány emberrel még beszélni akart; de gondolatai észrevehetően máshol kalandoztak.

A király néhányszor tévedett a számadásban, s néhány úr, aki a rossz emlékezetű, de jól számoló Mazarin ideje óta megőrizte jó szokását, ezt a maga javára használta fel.

Így például Manicamp, amilyen szórakozott ember - s nehogy az olvasó valahogy tévesen ítélje meg: Manicamp, a világ legbecsületesebb embere -, egész egyszerűen húszezer frankot markolt fel, amely az asztalon hevert és láthatólag senki sem tartott rá jogosan számot.

Így például De Wardes úr, akinek fejét az este történt események kissé megzavarták, ott hagyott hatvan kettős Lajos-aranyat, amelyet Buckinghamtól nyert el, aki szintén nem vette fel, mert akár apja, képtelen volt rá, hogy bármiféle pénzdarabbal bepiszkítsa kezét, s ott-hagyta a gyertyatartónak, mintha az eleven lett volna.

A király csak abban a pillanatban figyelt ismét jobban, midőn Colbert, aki egy idő óta leste a királyt, közeledett hozzá, és ha tiszteletteljesen is, de sürgető módon a királynak még zúgó fülébe súgta egy újabb tanácsát.

Lajos, a tanácsra felfigyelve, csakhamar körülnézett a teremben, és ezt kérdezte:

- Fouquet úr nincs már itt?

- De igen, de igen, felség - hangzott a Buckinghammel társalgó pénzügyminiszter szava.

És Fouquet a király elé sietett. A király kedvesen és gondtalanul ment eléje, és így szólt:

- Bocsásson meg, pénzügyminiszter úr, ha zavarom a társalgásban, de mindig igénybe veszem, ha szükségem van önre.

- Mindenkor készségesen ajánlom fel a királynak szolgálatomat - felelte Fouquet.

- És pénztárát is - felelte Lajos hamiskás mosollyal.

- Pénztáramat még inkább, mint minden mást - szólt hidegen a pénzügyminiszter.

- Arról van szó, uram, hogy ünnepélyt akarok rendezni Fontainebleau-ban. Tizennégy napig mindenki előtt nyitva lesz a házam. Szükségem volna...

A király Colbert-ra nézett.

Fouquet nyugodtan várakozott.

- Mennyire? - kérdezte.

- Négymillióra - és mosolygással felelt Colbert kegyetlen mosolyára.

- Négymillióra? - ismételte Fouquet, mélyen meghajolva.

De a körmét keblébe vájta, s mély barázdát szántott vele, anélkül, hogy arcának derűs kifejezése egy pillanatra is megváltozott volna.

- Igen, uram - mondotta a király.

- Mikor, felség?

- Határozza meg az időpontját... vagyis az én időpontomat... amilyen röviden csak lehet.

- Időre van szükségem.

- Időre! - kiáltotta diadalmasan Colbert.

- Időre az ezüstitallérok megszámlálásához. Egy nap csak egymillió tallért lehet kivenni a pénztárból és megmérni.

- Tehát négy nap - mondta Colbert.

- Ó! - vágta rá Fouquet, a királyhoz intézve szavait -, embereim csodát művelnek, ha őfelségét kell szolgálni. Az összeg három nap alatt elő van készítve.

Most Colbert sápadt el. A király csodálkozva nézett rá.

Fouquet távozott, se kérkedés, se letörtség nem látszott rajta, rámosolygott számos barátjára, akiknek tekintetéből igaz barátságot, a szánalomig menő részvétet olvasott ki.

Fouquet-t nem lehet erről a mosolyról megítélni. Fouquet halálos aggodalommal a szívében távozott. Kabátja alatt néhány vércsöpp festette pirosra a testére simuló finom batisztot.

A kabát a vérfoltot rejtette el, a mosoly a pénzügyminiszter dühét.

Abból, ahogy hintójához lépett, emberei megéreztek, hogy uruk nincs jókedvében. S mert megértették, olyan pontossággal teljesítették parancsait, mint egy hadihajó legénysége, ha a viharzó tengeren a haragos kapitány vezényszavát hallja.

A kocsi nem gördült, hanem repült. Fouquet-nak alig volt ideje hozzá, hogy az utazás alatt összeszedje gondolatait.

Megérkezvén, felment Aramishoz.

Aramis még nem feküdt le.

Ami Porthost illeti, ő nyugodalmasan elfogyasztott egy sült ürücombot, két fácánt és egy halom rákot; azután illatos olajokkal kenette be testét, mint az ókori harcosok, majd végignyúlt a takarón, és meleg ágyába vitette magát.

Aramis, mint mondtuk, még nem feküdt le. Kényelmes hálóköntösébe burkolózva egyik levelet a másik után írta, olyan finom, apró betűkkel, hogy egy oldalra egy negyed kötetre valót rótt.

Az ajtó hirtelen kitarult, és sápadtan, felindultan, gondterhesen megjelent a pénzügyminiszter.

Aramis felnézett:

- Jó estét, kedves házigazdánk!

Fürkésző tekintete nyomban kitalálta, hogy miért szomorú a pénzügyminiszter, miért feldúlt a kedélye.

- Szép játszma volt a királynál? - kérdezte Aramis, hogy megkezdje a beszélgetést.

Fouquet leült, és a lakájnak, aki követte, kézmozdulattal jelezte, hogy távozhat.

Majd így felelt:

- Nagyon szép!

Aramis követte tekintetével a pénzügyminisztert, aki lázas nyugtalansággal vetette magát a kerevetre.

- Mint mindig, most is veszített? - kérdezte tollal a kezében.

- Többet, mint máskor - felelte Fouquet.

- De mindenki tudja, hogy jól viseli el a veszteséget.

- Néha.

- Ó, Fouquet úr rossz játékos?

- Nincs-e különbség játék és játék közt, D'Herblay úr?

- Mennyit veszített, nagyméltóságú uram? - kérdezte Aramis némi aggodalommal.

Fouquet néhány pillanatig összeszedte erejét, hogy hangja elég nyugodt legyen, azután hidegen így felelt:

- Négymillióba kerül ez az este.

És szavait keserű nevetéssel fejezte be. Aramis nem volt ilyen nagy összegre felkészülve, kiejtette a tollat kezéből, és így kiáltott:

- Négymillió! Négymilliót játszott el? Lehetetlen!

- Colbert úr keverte a kártyát - felelte a pénzügyminiszter, ugyanolyan keserűen nevetve.

- Ahá, már értem. Újra pénzt kérnek.

- Igen, barátom.

- A király?

- Saját szájából tudtam meg. Szebb mosollyal nem lehet lesújtani valakire.

- Mi az ördög!

- Hogyan vélekedik erről?

- Szavamra, azt hiszem, hogy tönkre akarják tenni: ez egészen világos.

- Tehát változatlanul ez a véleménye?

- Igen. De nem csodálkozhatik rajta, hiszen előre láttuk, hogy így lesz.

- Lehet; de négymillióra mégsem voltam elkészülve.

- Mindenesetre igen jelentékeny összeg, de négymillióba még nem pusztul bele az ember, különösen ha ezt az embert Fouquet-nak hívják.

- Ha tudná, hogy mennyi a pénztárkészletem, kedves D'Herblay uram, akkor nem volna ilyen nyugodt.

- És megígérte?

- Mit tehettem volna?

- Az igaz.

- Azon a napon, amelyen megtagadom, Colbert talál pénzt. Hogy honnan szedi, azt nem tudom, de talál, és én el vagyok veszve!

- Kétségkívül. Mit ígért, hány nap múlva adja át a négymilliót?

- Három nap múlva... Úgy látszik, a királynak nagyon sürgősen kell.

- Három nap múlva!

- Ó, barátom, ha meggondolom, hogy az imént, midőn végigjöttünk az utcán, az emberek így szóltak: „Itt jön a gazdag Fouquet!” Bizony mondom, kedves D’Herblay úr, ebbe bele kell örülni!

- Ó, nem, uram, megálljon, megálljon! Annyit nem ér az egész ügy! - mondotta hidegvérrel Aramis, és beszéd közben port hintett a levélre, amit az imént megírt.

- Tud hát valami orvosságot a betegség ellen, amelynek nincs orvossága?

- Csak egyet... fizessen.

- De aligha van ennyi pénzem. Minden pénzforrás kimerülhetett; fizettem Belle-Isle-ért; kifizettem a járandóságokat; az adóbérlők ellen indított vizsgálat óta kevés pénz folyik be. És még ha ezúttal fizetek is, hogyan fogok legközelebb fizetni?... Mert higgye el nekem, ezzel nincs vége! Ha a királyok egyszer pénzt ízleltek, akkor olyanok, mint a tigris, amely vért ízlelt: felfalnak mindent! Egy nap bizonyára ezt kell majd mondanom: „Lehetetlen, felség!” Nos, azon a napon el vagyok veszve.

Aramis könnyedén vállat vont, és így felelt:

- Olyan rangú ember, mint nagyméltóságod, csak akkor elveszett ember, ha maga is akarja.

- Akármilyen magas rangú is az ember, nem küzdhet a királya ellen.

- Eh! Fiatal koromban Richelieu bíbornok ellen küzdöttem, aki Franciaország királya volt, és bíbornok is.

- Van-e hadseregem, csapataim, pénzem? Még Belle-Isle sem az enyém!

- Eh! A szükség a találékonyság anyja. Ha majd azt hiszi, hogy minden elveszett...

- Nos?

- Akkor találunk valamit, amire nem számítottunk, és ami mindent megment.

- És ki fogja felfedezni ezt a csodálatos valamit?

- Nagyméltóságod.

- Én? Nem vállalkozom a felfedező szerepére.

- Hát akkor én.

- Jó! De akkor haladéktalanul lásson hozzá!

- Ó, hiszen ráérünk.

- Megöl a flegmájával, D’Herblay úr - mondotta a pénzügyminiszter, és beszéd közben megtörölte zsebkeendőjével a homlokát.

- Nem emlékszik rá, mit mondtam egyszer?

- Mit mondott?

- Nem kell félnie, ha van bátorsága. Nincsen bátorsága?

- Azt hiszem, van.

- Akkor hát ne nyugtalankodjék.

- Jól van, tehát végső esetben segítségemre fog sietni, D’Herblay úr?

- Csak megadom, amivel tartozom nagyméltóságodnak.

- A pénzembereknek az a mestersége, hogy segítségére siessenek az olyan embereknek, amilyen ön, D'Herblay.
- Az előzékenység a pénzemberek mestersége, a felebaráti szeretet pedig a papok erénye. Csak még ez egyszer egyezzek bele. Még nem eléggé apasztotta ki pénztárcáját. Az utolsó pillanatban majd meglátjuk.
- Akkor nemsokára megláthatjuk.
- Lehet. De engedje meg, hogy bevalljam, magam is nagyon sajnálom, hogy olyan rosszul áll pénz dolgában.
- Miért?
- Hát, mert kérni akartam nagyméltóságotól.
- A maga részére?
- Magamnak, vagy az embereimnek, vagy az embereinknek.
- Milyen összegre van szüksége?
- Ó, ne aggódjék, kerek összegecske, az igaz, de nem roppant nagy.
- Mondja meg, mennyi?
- Ötvenezer frank.
- Semmiség!
- Igazán?
- Persze, ötvenezer frankja mindig van az embernek. Hej, miért is nem éri be ennyivel az a gazfickó, akit Colbert-nak hívnak; nem okozna akkora gondot. És mikor kell az összeg?
- Holnap reggel.
- Jó, és...
- Igaz is, azt akarná tudni, hogy milyen célra kell?
- Nem, uram, nincs szükségem magyarázatra.
- Dehogyan nincs. Ugye, holnap június elseje van?
- Nos?
- Kötelezettségünk határideje.
- Tehát kötelezettségünk van?
- Persze, holnap kell kifizetnünk az utolsó harmadot.
- Milyen harmadot?
- A Baisemeaux százötvenezer frankjából.
- Baisemeaux! Az ki?
- A Bastille parancsnoka.
- Igen, igen, igaz. Baisemeaux-nak kifizetttem velem százötvenezer frankot.
- Igenis!
- De mi célból?

- Azért az állásért, amit megvett, pontosabban megvettünk neki Louvières és Tremblay uraktól.
- Csak ködösen emlékszem rá.
- Meg tudom érteni, hiszen nagyon elfoglalt ember! De mégis azt hiszem, hogy nincs fontosabb ügye ennél.
- Akkor mondja meg nekem, hogy minek vettük meg ezt az állást?
- Hogy segítsünk Baisemeaux-n.
- Igazán?
- Előbb rajta.
- Majd azután?
- Azután magunkon.
- Hogyhogy magunkon? Tréfál?
- Vannak pillanatok, nagyméltóságú uram, amikor a Bastille parancsnoka igen hasznos ismeretség.
- Engedje meg, hogy megmondjam, nem értem magát, D'Herblay úr.
- Nagyméltóságú uram, megvannak a magunk költői, a magunk mérnöke, a magunk építésze, a magunk zeneszerzője, a magunk nyomdásza, a magunk festőművészei, meg kell lennie a magunk Bastille-parancsnokának is.
- Ó, azt hiszi?
- Nézzünk szemébe a rideg valóságnak: nagyon is ki vagyunk téve annak, hogy a Bastille-ba kell vándorolnunk... kedves Fouquet úr - tette hozzá a pap, és beszéd közben vértelen ajkai mögül kilátszottak fogai, a változatlanul hófehér fogak, amelyeket harminc esztendővel azelőtt úgy imádott Marie Michon.
- És azt hiszi, D'Herblay úr, hogy százötvenezer frank nem sok ezért? Állítom, hogy máskor hasznosabb dolgokba szokta fektetni a pénzét.
- Eljön még a nap, amikor be fogja látni tévedését.
- Kedves D'Herblay uram, azon a napon, amelyen a Bastille-ba belép az ember, nem védi többé a múltja.
- De igen, ha az aláírt kötelezvényeknek rendben eleget tett az ember; aztán, higgye meg, a derék Baisemeaux nem udvaronc lélek! Meg vagyok győződve róla, hogy meghálálja nekem ezt a pénzt, eltekintve attól, hogy nem említettem, birtokomban maradnak az okiratok.
- Milyen pokoli dolog! Uzsoráskodunk, amikor jót teszünk!
- Ezzel ne törődjön nagyméltóságod; ha ez uzsora, akkor én magam vagyok az uzsorás; éppen csak hogy mindketten hasznot húzunk belőle.
- Valamilyen cselszövés, D'Herblay?
- Nem tagadom.
- És Baisemeaux a társunk!
- Miért ne? Rosszabbakkal is szövetkezik az ember. Tehát számíthatok holnap az ötezer pisztoltallérra?

- Akarja ma este?

- Ez még jobb volna, mert reggel jókor szeretnék indulni; szegény Baisemeaux-nak, aki nem tudja, mit történt velem, ég a föld a talpa alatt.

- Egy óra múlva megkapja az összeget. Ó, D'Herblay, amit a maga százötvenezer frankjával el lehet érni, az sosem kárpótolhat engem a négymillióért - mondotta Fouquet, és felkelt.

- Miért nem, uram?

- Jó éjszakát! Mielőtt lefekszem, beszélnem kell az embereimmel.

- Jó éjszakát, uram.

- Lehetetlen dolgot kíván nekem, D'Herblay.

- Megkapom ma este az ötvenezer frankot?

- Meg.

- Nos, akkor nyugodtan aludhat, én mondom. Jó éjszakát, nagyméltóságú uram.

E szilárd hangon mondott biztatás ellenére is Fouquet a fejét csóválta és nagyot sóhajtva ment el.

Baisemeaux de Montlezun úr kisdéd számításai

Hetet ütött a Szent Pál-templom órája, midőn Aramis polgárember öltözékben, tehát zöld posztóból készült ruhában, amit csak egy vadászkéshez hasonló tőr díszített, ellovagolt a Petit-Musc mellett, és a Tournelles utcával szemben megállt a Bastille épületének kapuja előtt.

E kapunál két ór állott.

Akadékoskodás nélkül átengedték Aramist, úgy, amint jött, lóháton, kézmozdulattal jelezve, hogy menjen végig a jobbról-balról egyaránt épületek szegélyezte hosszú úton.

Ez az út a felvonóhídig, tehát a tulajdonképpeni bejáratig vezetett.

A felvonóhíd le volt engedve, s itt már működésbe lépett a helyőrség.

Az első őrház őre megállította Aramist, és meglehetősen nyers hangon megkérdezte tőle, hogy mijáratban van.

Aramis szokott udvarias módján közölte, hogy azért jött, mert Baisemeaux de Montlezun úrral kíván beszélni.

Az őr odahívott egy másik őrt, aki egy faköpenyben állt.

A második őr figyelmesen szemügyre vette Aramist.

Aramis újra elmondta, hogy mit kíván.

Az őrszem nyomban odahívott egy altisztet, ki az egyik meglehetősen tágas udvarban járt fel és alá, s meghallván, hogy miről van szó, elsietett, hogy odahívjon egy tisztet a parancsnok tisztikarából.

Az utóbbi, értesülvén Aramis kívánságáról, arra kérte őt, várjon néhány pillanatig, néhány lépést tett, azután visszajött, hogy megkérdezze Aramis nevét.

- Nem mondhatom meg, uram - felelte Aramis -, de tudja meg, hogy a parancsnok úrral igen fontos dolgokat kell közölnöm, és látásom Baisemeaux úrnak rendkívüli öröme fog szolgálni, ezért jótállok. Mi több: ha azt mondaná neki, hogy az van itt, akit június elsejére vár, bizonyosra veszem, hogy ő maga sietne elém.

A tiszt sehogy sem tudta felfogni, hogy oly hatalmas ember, mint a parancsnok úr, hogyan fáradhatna maga egy oly jelentéktelen ember kedvéért, mint amilyennek a lovas kispolgár látszott.

- Kapóra jön a dolog, uram, mert a parancsnok úr éppen ki akar kocsizni, és ott várakozik rá a fogata a parancsnokság udvarán, nem kell uraságod elé jönnie, úgyis látni fogja erre haladtában.

Aramis egy biccentéssel jelezte, hogy beleegyezik; nem akarta, hogy fontos személynek tekintsék, és nyergében előrehajolva, türelmesen és szótlánul várakozott.

Alig tíz perc múlva a kocsi elmozdult helyéről, és a kapu elé állt. A parancsnok kilépett, és beszállt a kocsiba, az pedig elindult.

A ház urával szemben azonban ugyanúgy járt el az őrség, mint bármiféle gyanús idegennel: abban a pillanatban, midőn a kapuboltozat elé ért a kocsi, kilépett a faköpenyből az őr, és a parancsnok kinyitotta a kocsi ablakát, hogy ő legyen az első, aki eleget tesz a parancsnak.

Ilyképp az őr meggyőződhetett róla, hogy senkit sem csempésznek ki jogtalanul a Bastille-ból.

A kocsi a kapuboltozat alá gördült.

De abban a pillanatban, amint kinyitották a rácsot, egy tiszt közeledett a hintóhoz, másodszer is megállította, és néhány szót szólt a parancsnoknak.

A parancsnok nyomban kinézett a kocsi ablakán, és megpillantotta a felvonóhid végénél Aramist.

Örömkialtásban tört ki, kiszállt, jobban mondva kiugrott a kocsiból, odaszaladt Aramishoz, és sűrű bocsánatkérések közepette megragadta a kezét. Kis híja volt, hogy meg nem csókolta.

- Milyen sok viszontagságon esik át az ember, míg bejut a Bastille-ba, parancsnok úr. Vajon akiket akarattuk ellenére csuknak ide, azok is olyan nehezen jutnak be, mint akik önként jönnek?

- Bocsánat, bocsánat! Ó! monsignore, mennyire örvendek, hogy nagyságodat itt üdvözölhetem!

- Pszt! Hová gondol, Baisemeaux úr? Mit gondolnak az emberek, ha ilyen gúnyában látnak egy püspököt, mint az enyém?

- Engedelmet kérek, bocsásson meg, erre nem gondoltam... Vezessétek az úr lovát az istállóba! - kiáltotta Baisemeaux.

- Az ördögbe is, azt már nem! - mondta Aramis.

- Miért?

- Mert ötezer pisztoltallér van az iszákban.

A parancsnok arca úgy felragyogott, hogy a foglyok, ha látják, még azt hitték volna, talán valami királyi herceg érkezett.

- Igen, igen, igaza van, vezessék a lovat a parancsnokság udvarára. Kedves D'Herblay úr, üljünk talán kocsiba, hogy lakásomig hajtassunk.

- Kocsin tegyem meg az utat az udvaron át? Nyomoréknak néz engem, parancsnok úr? Nem, nem, gyalog, parancsnok úr, gyalog.

Baisemeaux karját nyújtotta támaszul, de Aramis nem fogadta el. Így érkeztek a parancsnokság udvarára, Baisemeaux a kezét dörzsölve, és fél szemmel a lóra sandítva, Aramis a szürke, komor falakat nézegetve.

Meglehetősen tágas előcsarnok és fehér kőből készült meredek lépcső vezetett Baisemeaux lakásába.

A házigazda végigment az előszobán, az ebédlőn, ahol éppen reggelihez terítettek, kinyitott egy kis titkos ajtót, és vendégével bezárkózott egy tágas dolgozószobába, amelynek ablakaiból rézsút az udvarok és az istállók látszottak.

Baisemeaux a prelátust olyan alázatos udvariassággal fogadta, ahogyan csak a jólelkű vagy hálás emberek szokták.

Karosszéket tolt elébe, vánkosokat rakott a lába alá, és gördülő asztalkát állított melléje, hogy a kezét pihentethesse rajta - s mindezt maga végezte el. Maga helyezte áhítatos gondossággal az asztalkára az arannyal telt zsákokat, amelyet egyik katonája hozott utána, olyan ájtatosan, mint ahogy a pap az oltáriszentséget viszi.

A katona kiment, Baisemeaux becsukta mögötte az ajtót, elfüggönyözte az ablakot, és Aramis szeméből próbálta kiolvasni, nem kíván-e még valamit.

- Monsignore - mondotta, s állva maradt -, nagyságod tehát változatlanul a legszótartóbb ember a világon.

- Üzleti ügyekben, kedves Baisemeaux úr, a pontosság nem erény, hanem egyszerűen kötelesség.

- Igen, igen, üzleti ügyekben érthető a dolog, de nagyságod nem üzletet köt velem, hanem szívességet tesz nekem.

- Hagyja csak, Baisemeaux úr, vallja be, hogy pontosságom ellenére is nem minden aggodalom nélkül várt.

- Igen, mert attól félttem, hogy talán beteg - hebegte Baisemeaux.

- Már tegnap el akartam jönni, de nem tudtam, mert nagyon fáradt voltam - folytatta Aramis.

Baisemeaux gyorsan még egy vánkost tett vendégének dereka alá.

- De - mondta Aramis - úgy határoztam, hogy ma idejekorán felkeresem.

- Igen jóságos, monsignore.

- És úgy látszik, szerencsém volt, hogy siettem.

- Hogyan?

- Igen, mert éppen ki akart kocsizni.

Baisemeaux elpirult.

- Valóban azt akartam - mondta.

- Akkor hát, terhére vagyok?

Baisemeaux láthatólag zavarba jött.

- Tehát terhére vagyok - folytatta Aramis, a szegény parancsnokra szegezve átható tekintetét. - Ha tudom, nem jöttem volna.

- Ó, uram, hogyan hiheti, hogy bármikor is terhemre van?

- Vallja be, hogy pénzt akart szerezni.

- Nem - hebegte Baisemeaux -, esküszöm, hogy csak meg akartam...

- Elmegy-e a parancsnok úr Fouquet úrhoz? - hangzott lenn az őrnagy hangja.

Baisemeaux, mint az eszelős, futott az ablakhoz, és kétségbeesetten lekiáltott:

- Nem, nem, hát ki az ördög beszél itt Fouquet úrról? Részegek? Miért zavarnak, ha dolgom van?

- Fouquet úrhoz készült? - kérdezte Aramis, ajkát biggyesztve -; az abbéhoz vagy a pénzügyminiszterhez?

Baisemeaux szeretett volna füllenteni, de nem volt bátorsága hozzá, és így felelt:

- A pénzügyminiszterhez.

- Látja, hát pénzre volt szüksége, minthogy ahhoz akart elmenni, aki ad.

- Nem, dehogyis, monsignore.

- Egyszóval nem bízik bennem?

- Drága jó uram, csak abban voltam bizonytalan, hogy hol lakik.
 - Hiszen kapott volna pénzt Fouquet úrtól, kedves Baisemeaux úr, mert ő nem szűkmarkú ember.
 - Esküszöm, hogy sohasem mertem volna Fouquet úrtól pénzt kérni. Csak nagyságod címét akartam megkérdezni tőle.
 - A címemet, Fouquet úrtól?! - kiáltotta Aramis, és önkéntelenül is tágra nyíltak szemei.
 - Igen - mondotta Baisemeaux, s Aramis pillantása zavarba ejtette -, igen, Fouquet úrtól.
 - Ebben semmi rossz sincs, kedves Baisemeaux úr, de kérdem, miért akarta Fouquet úrtól megtudni a címemet?
 - Hogy írhaszak nagyságodnak.
 - Értem, értem - hagyta rá mosolyogva Aramis. - Nem is ezt akartam tudni, nem azt kérdeztem, minek kellett a címem, hanem hogy miért éppen Fouquet úrtól akarta megtudakolni?
 - Hát, mert hogy Belle-Isle a Fouquet úr birtoka...
 - No és?
 - Belle-Isle pedig a vannes-i püspökséghez tartozik, s minthogy nagyságod Vannes püspöke...
 - Kedves Baisemeaux úr, ha tudta, hogy Vannes püspöke vagyok, nem kellett a címemet Fouquet úrtól kérdeznie.
 - Tessék mondani - kérdezte kétségbeesetten Baisemeaux -, én most bakot lőttem? Ez esetben bocsánatáért esedezem.
 - Ugyan, hogy lőhetett volna bakot? - kérdezte nyugodtan Aramis.
- És mialatt arca újra felvidult és a parancsnokra mosolygott, Aramis azon töprengett, hogyan lehet, hogy Baisemeaux, aki nem tudja, hol lakik, mégis tudja, hogy Vannes püspöke.
- „Ki kell derítenem ezt a dolgot” - határozta el magában.
- Aztán hangosan hozzátette:
- Mondja, kedves parancsnok uram, elkészítjük-e kis számításainkat?
 - Ahogy parancsolja, monsignore... de mondja meg előbb...
 - Mit?
 - Részesít-e abban a megtiszteltetésben, hogy mint rendesen, velem reggelizik?
 - Nagyon szívesen.
 - Hál' Istennek!
- Baisemeaux hármat ütött egy kis csengőre.
- Mit jelent ez? - kérdezte Aramis.
 - Hogy reggelivendégem van, és hogy eszerint készüljenek.
 - Mi az ördög! És hármat csenget! Tudja-e, kedves parancsnok úr, hogy úgy tesz, mintha megkülönböztetett tiszteletben részesítene?
 - Ó, igen. De hiszen ez a legkevesebb, amit tehetek, hogy olyan szívesen fogadom, amennyire csak lehet.
 - Miért?

- Nincs az a fejedelem, aki megtette volna értem, amit nagyságod tett.
- Már megint kezdi!
- Nem, nem...
- Beszéljünk másról. Vagyis inkább mondja: szert tesz-e némi jövedelemre a Bastille-ban?
- Igen.
- Tehát hasznot hajtanak a foglyok?
- Nem nagyon sokat.
- Mi az ördög!
- Mazarin úr nem volt elég keménykezű.
- Persze, magának gyanakvó kormányra van szüksége, az öreg kardinálisra.
- Igen, az ő idejében jó világ volt. A szürke eminenciás öccse meggazdagodott itt.
- Higgye el - mondta Aramis, és közelebb hajolt Baisemeaux-hoz -, egy fiatal király ér annyit, mint egy öreg kardinális. Az öreg gyűlölködő, óvatos, aggodalmas, a fiatal viszont gyanakvó, indulatos, lobbanékony. Kifizette-e háromévi jövedelmét Louvières-nek és Tremblaynak?
- Ó, Istenem, igen.
- Úgyhogy nem kell többet adnia nekik, csak az ötvenezer frankot, amit elhoztam?
- Igen.
- Tehát nem takarított meg semmit?
- Ó, esküszöm nagyságodnak, hogy midőn ezeknek az uraknak ötvenezer frankot adok, mindazt odaadom, amit nyertem. Csak tegnap este mondtam ezt D'Artagnan úrnak.
- Igazán? - mondotta Aramis, s szeme egy pillanatra felcsillant, de nyomban azután úgy nézett, mint azelőtt - Szóval tegnap este találkozott D'Artagnan úrral? És hogy érzi magát az én kedves barátom?
- Igen jól.
- És mit mondott neki, Baisemeaux úr?
- Azt mondtam - felelte a parancsnok, meg sem gondolva, milyen ostobaságot mond -, azt mondtam neki, hogy túlságosan jól élelmezem foglyaimat.
- Hány foglya van? - kérdezte Aramis közömbösen.
- Hatvan.
- Ejnye, ez elég szép szám.
- Hej, azelőtt volt olyan esztendő, hogy kétszázan voltak.
- No, ha legalább hatvanan vannak, akkor nem szabad panaszkodni.
- Persze hogy nem, mert rajtam kívül minden más ember százötven pisztoltallért keresne mindegyiken.
- Százötven pisztoltallért!
- Hogyne! Számítsa ki: egy királyi családból származó hercegért napi ötven frankot kapok.
- De nincs itt királyi herceg, legalább azt hiszem - felelte Aramis, s hangja megremegett.

- Nincs, hála Istennek! Azaz sajnós, nincs.
 - Miért sajnós?
 - Mert akkor jobb volna a helyzetem.
 - Az igaz.
 - Tehát egy királyi hercegért ötven frankot kapok.
 - Igen.
 - Egy francia marsallért harminchat tallért.
 - De, ugye, e pillanatban ugyanúgy nincs francia marsallja, mint királyi hercege?
 - Sajnós, nincs; viszont a vezérkari tisztekért és a brigadérosokért huszonnégy frankot fizetnek naponként, ezekből kettő van.
 - Ne mondja!
 - Ezek után következnek a parlamenti tanácsosok, akik tizenöt frankot jövedelmeznek.
 - És hány van ilyen?
 - Négy.
 - Nem is tudtam, hogy a tanácsosok ilyen jövedelmezők.
 - Igen, de tizenöt frankról azután rohamosan tízre esik le a járulék.
 - Tízre?
 - Igen; egy egyszerű bíróért vagy papért tízet kapok. Ilyen van hét.
 - Jó üzlet!
 - Nem, hanem rossz.
 - Miért?
 - Azért, mert miért ne bánnék úgy ezekkel a szegény ördögökkel, akik elvégre mégiscsak valamik, mintha parlamenti tanácsosok volnának?
 - Valóban igaza van, mert én sem látok öt frankot érő különbséget köztük.
 - Megértheti, hogy ha egy szép halat veszek, négy vagy öt frankot fizetek érte; ha egy jó tyúkot vásárlak, az másfél frankomba kerül. A baromfiudvaron ugyan sok aprójóságot hizlalok, de vásárolnom kell a szemet, és el nem tudja képzelni, milyen rengeteg sok a patkány.
 - Hát miért nem szabadít rájuk egy fél tucat macskát?
 - Hát igen, a macskák felfalják a patkányokat, de mégsem tarthatok macskákat; képzelheti, milyen nagy kárt tettek a patkányok a magtárban. Angliából kellett borzebeket hozatnom, hogy elpusztítsák a patkányokat. A kutyáknak jó étvágyuk van; ugyanannyit esznek, mint egy ötödrangú fogoly, eltekintve attól, hogy néha széttépik házinyulaimat és tyúkjaimat.
- Odahallgatott-e Aramis, vagy sem? Senki nem tudta volna megmondani: tekintete arra vallott, hogy figyel, kezének nyugtalan mozgása pedig arra, hogy más foglalkoztatja.
- Aramis elgondolkodott.
- Mint mondtam - folytatta Baisemeaux -, egy valamirevaló tyúk másfél frankba, és egy jó hal négy vagy öt frankba kerül. A Bastille-ban napjában háromszor esznek; a foglyok mindig

esznek, minthogy nincs más dolguk; egy tízfrankos fogoly hét frankomba és tíz sou-mba kerül.

- Azt mondta, hogy a tízfrankos foglyokat ugyanúgy látja el, mint a tizenöt frankosokat.

- Igen, hogyne!

- Nagyon jó! Tehát akkor a tizenöt frankosokon hét frank kilencven sou-t keres.

- Valahogy csak ki kell egyenlíteni a dolgot - felelte Baisemeaux, észrevéve, hogy megfogták.

- Igaza van, kedves parancsnok, de nincsen-e olyan foglya, akiért tíz franknál kevesebbet fizetnek?

- De igen, a polgárember és az ügyvéd.

- Mennyire becsülik ezeket?

- Öt frankra.

- És ezek is esznek?

- Hát persze! De gondolhatja, hogy mindennap nem adhatunk nekik lepényhalat vagy hízott tyúkot, és minden étkezéskor spanyol bort; de azért háromszor hetenként jó ebédet kapnak.

- Ez emberbaráti cselekedet, kedves parancsnok uram, de így tönkreteszi magát.

- Nem. Értsen meg jól: ha az, akiért tizenöt frankot fizetnek, nem fogyasztja el a tyúkot, vagy ha egy tízfrankos hagy meg valamilyen ízes falatot, akkor azt elküldöm az ötfrankosnak, és ez lakoma szegény ördögnek. Irgalmasnak kell lenni, nemde?

- És mi marad magának az ötfrankos után?

- Harminc sou.

- Nahát, maga igazán derék, becsületes ember, Baisemeaux!

- Köszönöm!

- Nem, komolyan mondom, hogy úgy van.

- Köszönöm nagyságodnak, azt hiszem, igaza is van. Tudja, hogy kik miatt szenvedek?

- Nem.

- Nos hát, a kispolgárok, a hivatalnokok és jegyzők miatt, akiket csak három frankra becsülnék. Ezek ritkán kapnak rajnai pontyot vagy kecsagét.

- Jó! Azok, akikért öt frankot fizetnek, nem szoktak meghagyni semmit?

- Ó, ne higgye nagyságod, hogy annyira zsugori vagyok, én végtelenül boldoggá teszem a polgárembereket és a hivatalnokokat azáltal, hogy egy fogolyszárnyat, özpecsenyét, egy szelet szarvasgomba-pástétomot adok nekik, csupa olyan eledelt, amit csak álmukban láttak, mert ezeket a huszonnégy frankos urak hagyják meg; a fogoly eszik és iszik; étkezés után így kiált fel: - Éljen a király! - és áldja a Bastille-t. Két üveg pezsgővel, ami öt sou-mba kerül, minden áldott vasárnap leitatom. Ó, ezek az emberek áldanak engem, és sajnálják itthagyni a börtönt. Tudja, hogy mit vettem észre?

- Igazán nem.

- Nos hát, azt vettem észre... Tudja, hogy ez becsületére válik házammak? Nos hát, azt vettem észre, hogy egyes foglyok, akiket szabadon engedtünk, csakhamar újra bezáratták magukat. Miért tették volna ezt, ha nem azért, hogy újra az én konyhám főztjét ehessék? Ó, szó szerint úgy van.

Aramis kételkedve mosolygott.

- Mosolyog?

- Igen.

- Pedig én mondom, hogy egyesek neve két év alatt háromszor fordul elő a névjegyzékben.

- Ezt csak akkor hinném el, ha látnám.

- Ó, megmutathatom, ámbar tilos idegeneknek megmutatni a névjegyzéket.

- Elhiszem.

- De ha nagyságod ragaszkodik hozzá, hogy saját szemével lássa a jegyzéket...

- Az igazat megvallva, nagy öröömre szolgálna.

- Jó, hát legyen.

Baisemeaux odament az egyik szekrényhez, és egy nagy könyvet vett ki belőle.

Aramis mohón leste minden mozdulatát.

Baisemeaux visszajött, letette az asztalra a névjegyzéket, lapozgatott benne, majd megállt az M betűnél.

- Nézze meg például ezt.

- Mit?

- „Martinier, 1661 március: pamfletek, mazariniádák stb.” Azt hiszem, hogy ez csak ürügy: mazariniádák miatt nem csukják az embert a Bastille-ba; az atyafi saját magát jelentette fel, hogy a Bastille-ba csukják. És milyen szándékkal? Azzal, hogy három frankért ismét az én konyhámról étkezhessék.

- Három frankért! Ó, a szerencsétlen!

- Igen, uram, a költők a legutolsó osztályba tartoznak, a polgárok és hivatalnokok kosztján élnek; de mondhatom, éppen önekik szerzem a legtöbb örömet.

Aramis gépiesen forgatta a névjegyzék lapjait, és úgy folytatta az olvasást, mintha alig érdekelné az, amit olvas.

- Látja, 1661-ben nyolcvan fogoly - mondotta Baisemeaux -, 1659-ben nyolcvan.

- Ahá, Seldon! - mondotta Aramis. - Azt hiszem, ismerem ezt a nevet. Nem maga beszélt nekem egy fiatalemberről?...

- Igen, igen, egy szegény ördögről, egy diákról... Hogy is hívják ezt a két latin verssort, amelyik összetartozik?

- Disztichon.

- Igen, igen, ez az.

- Ó, a szerencsétlen! Egy disztichon miatt!

- Teringettét! De könnyen beszél! Tudja-e, hogy ezt a disztichont a jezsuitákról írta?

- Egyre megy, túlságosan szigorúnak találom a büntetést.

- Ne sajnálja: múlt esztendőben, úgy emlékszem, érdeklődött iránta.

- Persze.

- Nos hát, minthogy nagyságod érdeklődése itt mindenható, e naptól kezdve úgy bántam vele, mintha tizenöt frankos volna.

- Tehát úgy, mint ezzel - mondotta Aramis, és rámutatott az egyik névre a Martinier után következő nevek közt.

- Éppúgy.

- Olasz ez a Marchiali? - kérdezte Aramis, rábökve egy névre, amely felkeltette figyelmét.

- Pszt! - intette le Baisemeaux.

- Hogyhogy pszt? - mondotta Aramis, önkéntelenül is ökölbe szorítva fehér kezét.

- Azt hiszem, hogy beszéltem már erről a Marchialiról.

- Nem, most első ízben hallom említeni a nevét.

- Lehet, valószínűleg beszéltem róla, de nem mondtam meg a nevét.

- Valami vén bűnös? - kérdezte Aramis, és megpróbált mosolyogni.

- Nem, ellenkezőleg, még nagyon fiatal.

- Ahá, tehát igen nagy bűnt követett el?

- Megbocsáthatatlant!

- Gyilkolt?

- Eh!

- Gyújtogatott?

- Eh!

- Rágalmazott?

- Ugyan, dehogy! Ő az, aki...

Baisemeaux odahajolt Aramis füléhez, és tölcserít formált két tenyeréből.

- Ő az, aki hasonlítani merészel...

- Ahá, igen, igen - mondotta Aramis. - Csakugyan tudom; már a múlt esztendőben is említette; de olyan csekély véteknek tartottam!

- Csekélynek!

- Vagyis inkább annyira önkéntelennek...

- Uram, önkéntelenül nem tesz szert az ember ilyen hasonlatosságra.

- No hát, egyszerűen elfelejtettem a dolgot azóta. De hallgassa csak, kedves házigazdám, azt hiszem, hívnak minket - mondotta Aramis, és becsukta a névjegyzéket.

Baisemeaux fogta a jegyzéket, gyorsan betette a szekrénybe, bezárta, a kulcsot pedig zsebébe dugta.

- Méltóztatna reggelihez fáradni nagyságod - mondta -, mert bizony nem téved, reggelihez hívnak minket.

- Szívesen, kedves parancsnok.

És átmentek az ebédlőbe.

Baisemeaux úr reggelije

Aramis rendszerint nagyon mértékletes szokott lenni, de ezúttal derekasan kivette a részét Baisemeaux reggelijéből, amely egyébként igen kitűnő volt, csak a borból ivott nagyon óvatosan.

Baisemeaux pedig majd megbomlott örömeiben; az ötezer pisztoltallér látása, merthogy folyvást odasandított rá, dagasztotta szívét.

Olykor gyengéd, megilletődött tekintettel nézett vendégére.

Aramis hátratámaszkodott a széken, és néhány korty bort ivott, nagy szakértelemmel ízlelgette a burgundit.

- Csak mondjon valaki rosszat előttem a Bastille élelmezéséről - mondta hunyorgatva -, boldogok azok a foglyok, akik naponként csak egy fél üveggel is kapnak ebből a burgundiból.

- A tizenötfrankosok mind isznak belőle - felelte Baisemeaux.

- Nagyon öreg volnayi bor.

- Szegény diákunk, szegény Seldon tehát ebből a borból kap?

- Azt már nem!

- De hiszen az imént mintha azt mondta volna, hogy tizenöt frankos élelmezést kap!

- Ő? Szó sincs róla! Olyasvalaki, aki dísztikomokat ír?... Vagy hogy is hívják azt?

- Disztichonokat.

- Tizenöt frankos élelmezést kapjon! Ugyan! A szomszédja kap tizenöt frankost!

- A szomszédja?

- Igen.

- Ki az?

- A másik. A Bertaudière kettese.

- Bocsásson meg, kedves parancsnok uram, de olyan nyelven beszél, amelyet előbb meg kell tanulnom.

- Igaz, bocsánatot kérek; „Bertaudière kettese”-nek azt a foglyot hívják, aki a Bertaudière torony második emeletén lakik.

- Bertaudière-nek tehát a Bastille egyik tornyát hívják? Valóban hallottam, hogy a Bastille minden egyes tornyának megvan a maga neve. És hol van ez a torony?

- Jöjjön, nézze meg - mondotta Baisemeaux, és odalépett az ablakhoz. - Az a torony ott, balról a második.

- Igen. És ott van a tizenöt frankos rab?

- Úgy van.

- És mióta van ott?

- Körülbelül hét vagy nyolc év óta.

- Hogyan, „körülbelül”? Hát nem tudja pontosan?

- Nem az én időmben került ide, D'Herblay úr.
 - De Louvières és Tremblay, azt hiszem, meg kellett volna, hogy mondják magának.
 - Ó, uram... bocsásson meg, monsignore!
 - Oda se neki!... Hogy mondja tehát?
 - Azt mondom, hogy a Bastille titkait nem adják át az új parancsnoknak a kulcsokkal együtt.
 - Ahá, ez a fogoly titok tehát, államtitok?
 - Ó, államtitoknak nem államtitok; nem hiszem; egyszerűen csak titok, mint minden, ami a Bastille-ban történik.
 - Jó, de miért beszél szívesebben Seldonról, mint...
 - Mint a Bertaudière ketteséről?
 - Ezt kérdem.
 - Mert véleményem szerint kisebb bünt követ el az az ember, aki egy disztichont csinált, mint aki hasonlít a...
 - Jó, jó, megértem, de a börtönőrök...
 - Mi van a börtönőrökkel?
 - Beszélnek a rabokkal.
 - Beszélnek.
 - Akkor a rabok nyilván azt mondják nekik, hogy nem bűnösök.
 - Mind ezt hajtogatják, ezt a nótát fűjják unos-untalan.
 - Csakhogy itt a hasonlatosság, amelyről az imént szólt.
 - És aztán?
 - Nem tűnhetik föl a börtönőreinek?
 - Ó, kedves D'Herblay úr, az udvarhoz tartozó embernek kell annak lennie, mint nagyságod, aki ilyen árnyalatokat észrevesz.
 - Ezerszer is igaza van, kedves Baisemeaux úr. Kérek még egy kortyot ebből a volnayiból.
 - Nem egy kortyot, hanem egy pohárral.
 - Nem, nem. Maga ízig-vérig testőr marad, belőlem azonban püspök lett. Egy kortyot nekem, és egy pohárral magának.
 - Nem bánom.
- Aramis koccintott a parancsnokkal.
- És ezenkívül - mondta ragyogó tekintetét a folyékony rubintra szegezve, amelyet szeméig emelt, mintha valamennyi érzékével egyszerre akarná élvezni -, és azonkívül, amit maga hasonlóságnak nevez, az talán másnak szemébe sem tűnne.
 - Ó, dehogynem, illetve mindenkinek, aki ismeri a személyt, akihez hasonlít.
 - Kedves Baisemeaux úr, azt hiszem, csak az érzékei tévednek.
 - Nem, szavamra mondom.

- Ide hallgasson - folytatta Aramis -, sok embernél vettem észre, hogy hasonlít ahhoz, akit megnevezett, de merő tiszteletből senki sem beszélt róla.
- Természetesen, mert különféle hasonlóságok vannak; ez azonban olyan feltűnő, hogy ha látná...
- Nos?
- Maga is elismerné!
- Ha látnám - mondta Aramis hanyag egykedvűséggel -, de valószínűleg nem fogom látni.
- Miért nem?
- Mert azt hiszem, hogy ha betenném a lábamat amaz átkozott kamrák egyikébe, azt hinném, örökre el vagyok temetve.
- Dehogy, jó lakás az...
- Nem, nem.
- Hogyan, „nem, nem”?
- Nem hiszem el, amit mond.
- Bocsánatot kérek, ne mondjon rosszat a Bertaudière második emeleti szobájáról. Az ördögbe is, jó lakás az, és nagyon kényelmesen van bebútorozva, mert szőnyeg is van benne!
- Mit nem mond!
- Bizony, bizony, szerencséje volt annak a fickónak: a Bastille legjobb lakását jelölték ki számára. Ezt nevezem szerencséének!
- Ugyan - felelte Aramis hidegen -, csak nem akarja elhitetni velem, hogy a Bastille-ban szobák vannak? Ami pedig a szőnyeget illeti?... Csak a képzeletében vannak meg; szerintem pókok, patkányok tanyáznak benne, de még béka is!
- Béka! A börtöncellákban lehet, nem tagadom.
- De itt nemigen lehet bútor, szőnyegről pedig szó sincs.
- Olyan ember nagyságod, aki csak a saját szemének hisz? - kérdezte Baisemeaux, mindjobban belemelegedve.
- Nem, szavamra mondom, nem!
- Másképp nem hiszi el a hasonlóságot, nem hiszi a szőnyegeket?
- Valami kísértet, árnyalak, szerencsétlen ember lehet az!
- Szó sincs róla! Olyan jól érzi magát, mint hal a vízben.
- Szomorú és megtört ember?
- Dehogy! Sőt, pompás kedve van.
- Ugyan ne beszéljen!
- Pedig így van! Kimondtam, nem vonom vissza.
- Lehetetlen!
- Jöjjön velem.
- Hova?
- Körsétát teszünk a Bastille-ban.

- Minek?
- Hogy saját szemével győződjék meg mindenről.
- És a börtön szabályai?
- Ne törődjék velük. Az őrnagyomnak ma szabadnapja van, a hadnagy a bástyákon van szolgálatban: mi vagyunk itt az urak.
- Nem, nem, kedves parancsnok uram, a hátam borsózik már a gondolatra is, hogy hallom a reteszek csikorgását, ahogy elhúzzuk őket.
- Ugyan!
- Ott is felejtethet valamiféle harmadik vagy negyedik Bertauière-ben... brrr!...
- Csak tréfál.
- Nem, komolyan mondom.
- Elmulasztja ezt az egyetlen alkalmat! Tudja-e, hogy királyi házból származó hercegek ötvenezer frankot ígértek azért a kedvezményért, amelyben ingyen akarom részesíteni?
- Tehát bizonyára nagyon érdekes.
- A tiltott gyümölcs, monsignore! A tiltott gyümölcs, s nagyságod mint egyházi ember jól megéri.
- Nem, nem; ha valamire kíváncsi volnék, a diák volna az, aki a disztichont írta.
- Nos, hát nézzük meg azt; éppen a Bertauière hármában lakik.
- Miért mondja, hogy éppen?
- Mert ha én volnék kíváncsi, akkor a szép szőnyeggel díszített szobát és lakóját szeretném látni.
- Eh, a bútor mindennapi dolog: egy jelentéktelen arc sem érdekes.
- Olyan, akiért tizenöt frankot fizetnek, mindig érdekes.
- Ejnye, ez az, amit elfelejtettem megkérdezni: miért fizetnek ezért tizenötöt és szegény Seldonért csak hármat?
- Hát, látja, ez a megkülönböztetés igazán kitűnő dolog, és ebben nyilvánul meg a király jósága.
- A királyé! A királyé?
- Jobban mondva a kardinálisé: „Ennek a szerencsétlennek - gondolhatta magában Mazarin úr -, ennek a szerencsétlennek az a sorsa, hogy élete végéig a börtönben maradjon.”
- Miért?
- Teringettét! Mert azt tartom, hogy bűne örökös, tehát életfogytiglan kell elítélni.
- Életfogytiglan?
- Úgy van, hacsak nincs olyan szerencséje, hogy himlőhelyes lesz az arca, érti, ugye?... De még erre sincs kilátás, mert a Bastille-ban jó a levegő.
- Eszmemenete rendkívül szellemes, kedves Baisemeaux uram.
- Nemde?

- Tehát azt akarja mondani, hogy ennek a szerencsétlennek szüntelenül és vég nélkül szenvednie kell...

- Szenvednie, azt nem mondtam; akiért tizenöt frankot fizetnek, az nem szenved.

- Rabságban kell szenvednie.

- Igaz, ez balsors, de enyhítjük a szenvedését... Be fogja látni, hogy az a fickó nem azért született a világra, hogy olyan jó dolgokat egyék, mint amilyeneket eszik. Hitemre mondom! Majd meglátja: itt van ez a pástétom, érintetlenül; ezek a rákok, amelyekből alig ettünk valamit, marne-i rákok, és olyan nagyok, mintha tengeri rákok volnának. Nos hát, mindez elvándorol a Bertaudière kettesébe, és egy palack volnayi is, amelyet olyan jónak talál. Ha saját szemével látja, remélhetőleg nem fog többé kételkedni.

- Nem, kedves parancsnok uram, nem; csak hogy magának egyre a boldog tizenötfrankosán jár az esze, és megfélekedzik szegény Seldonról, az én pártfogoltamról.

- Jó! Nagyságod kedvéért legyen neki ünnepnap; sült tésztát és édességeket fog kapni, és ezt a palack portóit.

- Hiába, derék ember maga, Baisemeaux, már mondtam ezt, és most megismétlem.

- Menjünk - mondta a parancsnok, némiképp kábultan az imént ivott bortól, de Aramis áradozásától is.

- Ne felejtse el, hogy csak a maga kedvéért teszem meg - mondotta Aramis.

- Ó, ha visszajövünk, meg fogja köszönni nekem.

- Hát menjünk.

- Várjon, hogy értesíthessem a kulcsárt.

Baisemeaux kétszer csengetett, és egy ember jött be.

- Elmegyek a tornyokba - mondotta a parancsnok. - Az őrséget ne szólítsák fegyverbe, ne doboljanak, egyszóval maradjanak csendben.

- Ha itt nem hagynám a köpönyegemet - mondotta Aramis színlelt félelemmel -, valóban azt hinném, hogy engem zárnak be.

A kulcsár a parancsnok előtt haladt. Aramis jobboldalt ment; néhány katona, aki az udvarban lézengett, olyan egyenesen állt meg, mint a cövek, midőn a parancsnokot megpillantotta.

Baisemeaux néhány lépcsőn ment fel vendégével, és egy tágas, térszerű területre értek, amelyen áthaladva eljutottak a felvonóhídhöz, ahol az őrség fogadta a parancsnokot.

- Uram - mondotta a parancsnok, Aramis felé fordulva, s úgy beszélt, hogy az örök minden szavát hallották -, uram, ugyebár, jó az emlékezőtehetsége?

- Miért? - kérdezte Aramis.

- A tervrajzok és a méretek miatt, mert tudja meg, még az építőmestereknek sem engedjük meg, hogy papirossal, tollal vagy ceruzával a zsebükben látogassák meg a foglyokat.

„Helyes - gondolta Aramis -, úgy látszik, építőmester vagyok. Nem D'Artagnan úr újabb tréfája ez, aki Belle-Isle-en mérnöknek látott?”

Azután hangosan így szólt:

- Legyen nyugodt, parancsnok úr, a mi szakmánkban megteszi a szemmérték és az emlékezőtehetség.

Baisemeaux-nak egy arcizma sem rándult, az örök annak tartották Aramist, aminek látszott.

- Nos hát, menjünk először a Bertaudière-be - mondotta Baisemeaux, egyre azt akarva, hogy az örök hallják szavait.

- Menjünk - felelte Aramis.

Baisemeaux azután odafordult a kulcsárhoz, és így szólt:

- Ezalatt elviszed a kettesnek azokat a jó falatokat, ahogy mondtam.

- A hármasknak, kedves Baisemeaux úr, mindig megfelelnek a hármaskról.

- Igaz.

Felmentek.

Már az udvarról annyi zárat, lakatot, rácsot lehetett látni, amennyi egy egész város biztonságához elegendő lett volna.

Aramis nem volt sem álmodozó, sem érzékeny természetű; fiatal korában verseket faragott, de azóta elapadt a szíve, olyan volt, mint minden ötvenéves férfi, aki valaha nagyon szerette a nőket, vagy jobban mondva, akit sok nő szeretett.

Midőn azonban a kőlépcső kikoptatott fokain lépkedett felfelé, ahol olyan sok boldogtalan ember járt előtte, midőn a komor boltívek könnyektől nedves, nyomasztó légkörét érezte, abban a pillanatban kétségkívül megrendült, mert lehorgasztotta a fejét, szeme elhomályosodott, és szótlanul, némán követte Baisemeaux-t.

A Bertaudière torony második emeleti foglya

A második emeletre érvén, Aramis lélegzete, vagy a fáradtságtól, vagy az izgalomtól, elakadt. Nekitámaszkodott a falnak.

- Kezdjük itt? - kérdezte Baisemeaux. - Minthogy mindkettőjüket meglátogatjuk, azt hiszem, mindegy, hogy a második emeletről megyünk fel a harmadikra, vagy pedig a harmadik emeletről jövünk le a másodikra. Egyébként javításokat kell végezni ebben a szobában is - tette hozzá hangosan. Ez a kijelentése a börtönőrnek szólt, akihez elért a hangja.

- Nem, nem - kiáltott fel élénken Aramis -, menjünk följebb, csak följebb, parancsnok úr, kérem. A felsőbb emelet sürgősebb.

Erre továbbmentek fölfelé.

- Kérje el a kulcsokat a börtönőrtől - súgta halkán Baisemeaux fülébe Aramis.

- Szívesen.

Baisemeaux átvette a kulcsokat, és maga nyitotta ki a harmadik szoba ajtaját. A kulcsár lépett be lefelé, és letette egy asztalra azokat az élelmiszereket, amelyeket a derék börtönigazgató nyalánkságnak nevezett.

A kulcsár távozott.

A fogoly meg se moccan.

Ekkor Baisemeaux lépett be, Aramis pedig a küszöbön maradt.

Onnan a küszöbről megpillantott egy fiatalembert, egy tizenhét éves gyermekifjút, aki a szokatlan zajra fölemelte a fejét, kiugrott ágyából, amint észrevette a parancsnokot, és összekulcsolt kézzel felkiáltott:

- Anyám! Anyám!

A fiatalember hangjában annyi fájdalom volt, hogy Aramis önkéntelenül összeborzongott.

- Kedves vendégem - mondta Baisemeaux az ifjúnak, és mosolyogni próbált -, hozok egy kis szórakozást, és azonkívül extra kosztot, szórakozást szellemének felüdítésére, és extra adagot testének felüdítésére. Itt van ez az úr, aki mértéket vesz magáról, és emitt van egy kis édesség, csemegének.

- Ó, uram, drága uram! - mondotta a fiatalember. - Nem bánom, zárjon be magánzárkába egy évre, ne adjon nekem mást enni egy évig, mint kenyeret és vizet, de legalább mondja meg, hogy egy éven belül kiszabadulok-e innen, egy éven belül viszontlátom-e édesanyámat!

- De kedves barátom - felelte Baisemeaux -, hiszen maga mondta, hogy édesanyja nagyon szegény, és hogy édesanyjánál igen rossz körülmények közt lakott, itt pedig, az ördögbe is!

- Ha édesanyám szegény, ez egy okkal több, hogy visszakapja kenyérkeresőjét, uram. Szegényes körülmények közt laktam nála? Ó, uram, az ember mindig nagyszerűen lakik, ha szabadon mozoghat.

- De elvégre is, mint mondja, nem csinált egyebet, mint azt a szerencsétlen disztichont...

- És minden rossz szándék nélkül csináltam, uram, minden rossz szándék nélkül, esküszöm. Martialis költeményeit olvastam, amikor ennek a versnek az ötlete eszembe jutott. Ó, uram, büntessenek meg engem, vágják le a kezemet, amellyel azt a disztichont írtam, hiszen a másik kezemmel is dolgozhatok, de engedjék meg, hogy visszamehessek anyámhoz.

- Fiacskám - felelte Baisemeaux -, nagyon jól tudja, hogy ez nem rajtam múlik. Én nem tehetek egyebet, mint fölemelem a napi adagját, adok magának egy kis pohár portói bort, és belophatok két tányér közt egy kis édességet.

- Ó, én Istenem! ó, én Istenem! - kiáltott fel a fiatalember, hátravetve magát és a padlón fetrengve.

Aramis nem bírta tovább ezt a látványt, hátrahúzódott a lépcső pihenőjéig.

- Ó, a szerencsétlen! - mormogta egészen halkán.

- Hát bizony, szerencsétlen egy fiatalember, uram, de ez a szülei hibája.

- Csak nem?

- De, természetesen! Minek taníttatták latinra? Túlságos sok a tudományból is megárt... Lám, én nem tudok sem írni, sem olvasni, de nem is vagyok börtönben.

Aramis ránézett erre az emberre, aki azt mondta, hogy nincs börtönben, holott a Bastille tömlőctartója volt.

Ami Baisemeaux-t illeti, látván, hogy tanácsainak és portói borának kevés a hatása, egészen megzavarodva távozott.

- Kérem, az ajtót, az ajtót! - mondta a börtönőr. - Elfelejtette bezárni az ajtót.

- Igaz - szólt Baisemeaux -, fogja, itt vannak a kulcsok.

- Kegyelmet fogok kérni a szegény gyermek számára - szólt Aramis.

- De ha nem tudná kieszközölni - mondta Baisemeaux -, járja ki legalább azt, hogy tízfrankos ellátásban részesüljön, azzal legalább mind a ketten nyerni fogunk.

- Ha a másik fogoly is az anyja után sír - szólt Aramis -, inkább be sem megyek hozzá, hanem kívülről mérem fel a szobáját.

- Ó, ne féljen semmit, építész uram - mondta a börtönőr -, az a fogoly olyan szelíd, mint a bárány. Az anyját csak akkor hívná, ha beszélne, de sohasem beszél.

- Akkor hát menjünk be hozzá - szólt tompa hangon Aramis.

- Nahát - szólt a kulcsár -, az úr börtönök építésze?

- Az vagyok.

- És nem szokott hozzá ezekhez a dolgokhoz? Milyen különös!

Aramis belátta, hogy ha nem akar gyanút kelteni, össze kell szednie minden erejét, hogy uralkodjék magán.

Baisemeaux-nál voltak a kulcsok, kinyitotta tehát a börtön ajtaját.

- Maradj kinn - szólt a kulcsárhoz -, és várj meg minket lenn a lépcsőn.

A kulcsár engedelmeskedett és távozott.

Baisemeaux ment be legelőbb és kinyitotta a második ajtót is.

Ekkor láthatóvá lett abban a fénynégyszögben, amely a rácsos ablakon át beszűrődött, egy alacsony termetű, szép fiatalember, akinek rövid haja, serkedező bajusza-szakállja volt. Zsámolyon ült, és könyökével egy karosszékre támaszkodott, amelyre egész felsőtestével ráhajolt.

Kabátja, mely az ágyra volt vetve, finom fekete bársonyból készült, ő maga pedig mélyen beszívta a friss levegőt, amitől megduzzadt keble, amelyet az elképzelhető legfinomabb batiszting takart.

Amikor a parancsnok belépett, a fiatalember könnyed mozdulattal feléje fordította fejét, és megismervén Baisemeaux-t, felállt és udvariasan üdvözölte.

De amint szemét rávetette Aramisra, aki a homályban maradt, Aramis összeborzongott, elsápadt, és kezében tartott kalapja leesett a földre, mintha valamennyi izma egyszerre felmondta volna a szolgálatot.

Baisemeaux, aki már megszokta foglyát, egyáltalán nem érezte azt, amit Aramis. A fogoly asztalára tette a pástétomot és rákokat, olyan szolgálatkésztséggel, mint valami buzgó komornyik. Ezzel volt elfoglalva, és észre sem vette vendége zavarát.

De amint a tálalással elkészült, így szólította meg a fiatal foglyot:

- Jó színben van. Jól érzi magát?

- Nagyon jól, uram, köszönöm - felelte a fiatalember.

Erre a hangra csaknem elájult Aramis. Akaratlanul is egy lépést tett előre, s az ajka remegett.

Megindulása annyira feltűnő volt, hogy nem kerülhette el Baisemeaux figyelmét sem, aki pedig nagyon el volt foglalva a maga dolgával.

- Itt van egy építész; meg fogja vizsgálni a kandallóját - szólt Baisemeaux. - Nem füstöl?

- Nem, soha, uram.

- Azt mondta az imént - szólt a parancsnok, kezét dörzsölve, Aramishoz -, hogy a börtönben senki sem lehet boldog. Pedig látja, ez a fogoly meg van elégedve. Remélem, nincs oka panaszra?

- Nincs.

- Nem unatkozik? - kérdezte Aramis.

- Soha.

- Nos? Hát nem volt igazam? - szólt egészen halkán Baisemeaux.

- Az ördögbe is, parancsnok úr, meg kell adnom magam! Szabad kérdéseket intézni a fogolyhoz?

- Ahányat csak akar.

- Akkor hát legyen szíves megkérdezni tőle, tudja-e, miért van itt?

- Az építész úr általam kérdezi - szólt Baisemeaux -, tudja-e, miért tartóztatták le.

- Nem, uram, nem tudom - felelte egyszerűen a fiatalember.

- De hát ez lehetetlen - szólt Aramis szinte magánkívül -, ha nem tudja, miért tartóztatták le, akkor őriöngenie kellene.

- Az első napokban őriöngtem is.

- S most miért nem?

- Mert elgondolkodtam a dolgokon.
- Ez különös - szólt Aramis.
- Ugye, meglepő? - kérdezte Baisemeaux.
- És mit gondol magában, hogy ilyen nyugodt lett? - kérdezte Aramis. - Szabad ezt kérdeznem, uram?
- Meggondoltam, hogy mivel nem követtem el semmi bűnt, Isten nem is büntethet engemet.
- De hát mi akkor a börtön, ha nem büntetés? - kérdezte Aramis.
- Sajnos - felelte a fiatalember -, ezt nem tudom, csak annyit mondhatok, hogy mindez épp az ellenkezője annak, amit hét évvel ezelőtt mondtam.
- Ha az ember uraságot hallja, és látja lemondását, meg azt hihetné, hogy szereti a fogságot.
- Csak elviselem.
- Abban a biztos tudatban, hogy egy nap ki fog szabadulni?
- Biztosan nem tudom, uram, csak remélem, és megvallom, hogy ez a reményem napról napra kisebb.
- De végre is, miért ne lehetne egyszer szabad, ha azelőtt is az volt?
- Épp ez az oka, hogy nem bízom szabadonbocsátásomban - felelte a fiatalember -, mert minek zártak volna be, ha az volt a szándékuk, hogy később szabaddá tegyenek?
- Hány éves?
- Nem tudom.
- Mi a neve?
- Elfelejtettem, hogy milyen nevet adtak nekem.
- Kik a szülei?
- Nem ismertem őket soha.
- De hát kik nevelték fel?
- Azok sohasem neveztek fiuknak.
- Szeretett valakit azelőtt, mielőtt idejött?
- Szerettem a dajkámat és a virágaimat.
- Mást nem?
- Szerettem az inasomat is.
- Sajnálta a dajkáját és az inasát?
- Sokat sírtam, amikor meghaltak.
- Azóta haltak meg, mióta itt van, vagy hamarabb?
- Aznap haltak meg, amikor engem hazulról elhoztak.
- Mindketten ugyanabban az időben?
- Mindketten ugyanabban az időben.
- És hogyan hozták el hazulról?

- Eljött értem egy ember, beültetett egy hintóba, amit lakattal lezárt, és idehozott.

- Azt az embert, aki idehozta, megismerné?

- Álarcot viselt.

- Hát nem különös történet ez? - kérdezte nagyon halkán Baisemeaux Aramistól.

Aramis alig tudott lélegzeni.

- Nagyon különös történet - mormogta.

- De a legkülönösebb benne az - mondta Baisemeaux -, hogy a fogoly még sohasem beszélt magáról annyit, mint most nagyságodnak.

- Ez talán azért van, mert sohasem kérdezte - szólt Aramis.

- Lehet - felelte Baisemeaux -, nem vagyok kíváncsi természetű. Egyébként ez a szoba, amint látja, szép, ugye?

- Nagyon szép.

- Nézze ezt a szőnyeget...

- Pompás!

- Fogadni mernék, hogy a fiatalembernek nem volt ilyen szőnyege, mielőtt idejött.

- Elhiszem.

Aramis most a fiatalember felé fordult.

- Nem emlékszik rá, hogy valaki meglátogatta volna, egy ismeretlen férfi vagy nő? - kérdezte a fiatalembertől.

- Ó, dehogynem. Háromszor meglátogatott egy nő, aki mindannyiszor hintóból szállt ki a kapu előtt, fátyol volt rajta, és le sem vetette addig, míg négyszemközt nem voltunk.

- Emlékszik erre a nőre?

- Emlékszem.

- Miket mondott?

A fiatalember szomorúan mosolygott.

- Ugyanazt kérdezte tőlem, amit az úr, hogy boldog vagyok-e, és hogy nem unatkozom-e?

- És amikor megérkezett vagy elment?

- Megölelt, szívére szorított, megcsókolt.

- Emlékszik reá?

- Tökéletesen.

- Úgy értem, hogy emlékszik-e az arcvonásaira?

- Emlékszem.

- Ennélfogva megismerné-e, ha a véletlen maga elé hozná őt, vagy önt vinné őelé?

- Ó, hogyne ismerném meg.

A meglepedettség futó villáma villant át Aramis arcán. Ebben a pillanatban Baisemeaux meghallotta a kulcsárt, aki visszajött.

- Menjünk tovább? - kérdezte hirtelen Aramistól.

Aramis valószínűleg tudott már mindent, amit tudni akart.

- Ha tetszik, mehetünk - felelte.

A fiatalember, látva, hogy indulni készülnek, udvariasan meghajolt.

Baisemeaux csak biccentett.

Aramis, akiben az ifjú szerencsétlen sorsa tiszteletet gerjesztett, mély meghajtással üdvözölte a foglyot.

Baisemeaux és Aramis távoztak, Baisemeaux kulccsal bezárta az ajtót, amikor kinn voltak.

- Hát mondja csak - kérdezte Baisemeaux a lépcsőn -, mit szól mindehhez?

- Rájöttem a titokra, kedves parancsnok úr.

- Eh! És mi az a titok?

- A fiatalember házában gyilkosság történt.

- Ugyan, ne mondja!

- Hát nem hallotta, hogy az inasa és a dajkája ugyanaznap halt meg?

- No és?

- Megmérgezték őket.

- Tyúha!

- No, mit szól hozzá?

- Hát ez könnyen megtörténhetett... De hát, mondja, ez a fiatalember gyilkos volna?

- Ugyan ki mondta ezt? Hogyan gondolhatja, hogy szegény gyermek gyilkolni tudott?

- Hisz magam is úgy vélem!

- A gyilkosságot az ő házában követték el, és ez már elég; talán látta a gyilkosokat, s azok félnek, hogy az ifjú beszélni fog.

- Az ördögbe is, ha ezt biztosan tudnám...

- Mit csinálna?

- Megkettőztetném az őrséget.

- Ó, ennek a fiatalembernek nem olyan az arca, mintha meg akarna szökni.

- Látszik, hogy nem ismeri a foglyokat!

- Kap az ifjú könyveket?

- Soha. Szigorúan tilos könyvet kapnia.

- Szigorúan tilos?

- Mazarin saját kezű utasítása.

- Megvan ez az írás?

- Megvan, monsignore. Akarja látni, ha majd visszamegyünk a köpönyegéért?

- Nagyon szeretném látni, mert a kézírások nagyon érdekelnek.

- Ez az írás határozott vonásokkal van írva, csak egyetlen törlés van benne.

- Igazán, törlés! És mi van kitörülve?

- Egy szám.
 - Egy szám?
 - Igen. Az írásban eredetileg ez volt: „Ötvenfrankos ellátás.”
 - Ilyen ellátási kapnak a királyi hercegek, ugyebár?
 - De a bíboros alighanem látta, hogy tévedett, mert kihúzta a nullát és az ötös elé egy egyest írt. De, igaz is!
 - Micsoda?
 - Egy szót sem szólt még a hasonlatosságról.
 - Nem szólok róla, kedves Baisemeaux úr, és nagyon egyszerű okból; nem szólok róla, mivel nincs meg az a hasonlatosság.
 - Ugyan!
 - Vagy mert ha van, legfeljebb maga látja, de még ha megvolna is ez a hasonlatosság, azt hiszem, jobb, ha egyáltalán nem beszél róla.
 - Igazán?
 - XIV. Lajos király érthető módon halálosan megharagudnék magára, hogy maga hozzájárult annak a hírnek az elterjesztéséhez, hogy egyik alattvalója merészel őhöz hasonlóítani.
 - Igaz, igaz - szólt Baisemeaux rémülten -, de én csak nagyságodnak említettem, monsignore, és számítok a titoktartására.
 - Ó, efelől legyen nyugodt.
 - Okvetlenül akarja látni az írást? - kérdezte Baisemeaux, megrendülve elhatározásában.
 - Természetesen.
- Így beszélgetve meg is érkeztek; Baisemeaux a szekrényből elővett egy külön névkönyvet, hasonlót ahhoz, amilyent már mutatott Aramisnak, de ez kis zárral volt ellátva.
- A zárt nyitó kulcs ahhoz a kulcscsomóhoz tartozott, amelyet Baisemeaux állandóan magánál hordott.
- Baisemeaux a névjegyzéket tartalmazó könyvet az asztalra tette, kinyitotta az M betűnél és a „megjegyzések” rovatban a következő, kézzel írt följegyzést mutatta Aramisnak:
- KÖNYVET ADNI TILOS; fehérműből a legfinomabbat; ruhából a legelőkelőbbet; SÉTA TILTVA; BÖRTÖNŐR FELVÁLTÁSA TILOS; MINDENFÉLE ÉRINTKEZÉS ELTILTVA.
- Hangszer megengedve; minden megengedve a fogoly kényelmének érdekében; 15 frankos ellátmány. Baisemeaux úr pótlékot igényelhet, ha a 15 frank nem elegendő.
- Ejnye - szólt Baisemeaux -, most jut eszembe: pótlékot fogok igényelni.
- Aramis becsukta a könyvet.
- Ez csakugyan Mazarin úr keze írása. Megismerem az írását - szólt Aramis. - Most pedig, kedves parancsnok úr - folytatta, mintha az egész dolog iránt tovább nem érdeklődnék -, térjünk át, ha úgy akarja, a mi kis ügyeink elintézésére.
 - Helyes. Milyen határidőt tűzzek ki? Állapítsa meg ön.

- Ne állapítson meg határidőt; állítson ki egy egyszerű kötelezvényt egyszázötvenezer frankról.

- Mikor esedékes?

- Amikor én akarom. De természetesen én csak akkor akarom majd, amikor maga is akarja.

- Ó, efelől nyugodt vagyok - felelte Baisemeaux mosolyogva -, de már adtam két elismervényt.

- Ezeket, mint látja, eltépem.

És Aramis, miután megmutatta a parancsnoknak a két elismervényt, szeme előtt eltépte őket.

Baisemeaux, látva ezt a nagy bizalmat, habozás nélkül aláírta az egyszázötvenezer frankról szóló kötelezvényt, a püspök akaratától függő esedékességgel.

Aramis, aki a parancsnok válla fölött figyelte tollának mozgását, a kötelezvényt látszólag olvasatlanul zsebre vágta, ami aztán végleg megnyugtatta Baisemeaux-t.

- Most pedig - szólt Aramis - nem fog rám megharagudni, ugye, ha egyik foglyát megszöktetem.

- Hogy érti ezt?

- Természetesen úgy, hogy kijárom megkegyelmezését. Hiszen mondtam, hogy a szegény Seldon sorsa érdekel!

- Igaz is!

- No hát?

- Ez nagyságod dolga; tegye azt, amit akar. Annyit látok, hogy a keze messzire elér, és azonkívül áldozatkész is.

- Isten vele! A viszontlátásra!

És Aramis, a parancsnok áldásától kísérvé, távozott.

100
A két barátnő

Abban az órában, amelyben Baisemeaux úr megmutatta Aramisnak a Bastille foglyait, Bellière-né asszony kapuja előtt hintó állt meg; és ebben a reggeli órában a hintóból egy fiatal hölgy szállt ki, akinek arcát selyemfőkötője egészen eltakarta.

Amikor Bellière asszonynak bejelentették Vanelné látogatását, el volt merülve egy levél olvasásába, amit gyorsan elrejtett.

Bellière-né még be sem fejezte egészen a reggeli toalettjét, komornái még a szomszéd szobában tartózkodtak.

Mikor a Marguerite Vanel nevét és lépéseit meghallotta, Bellière-né a barátnője elé sietett, de szemében ezúttal mintha nem az egészség és jókedv fényét látta volna megcsillanni.

Marguerite megölelte, megszorította kezét, és nem is hagyta szóhoz jutni.

- Kedvesem - mondta -, hát egészen elfelejtesz engem? Csak az udvar örömeinek élsz?
- Még Monsieur esküvőjét sem láttam.
- Hát akkor mit csinálsz?
- Készülök Bellière-be.
- Bellière-be?
- Oda.
- Tehát vidéki lakos leszel? Örülök, hogy oda készülsz. De milyen sápadt vagy!
- Dehogy, kitűnően érzem magam.
- Annál jobb, már nyugtalanokodtam miattad. Tudod, mit hallottam rólad?
- Annyi mindenfélét beszélnek az emberek!
- Ó, de ez egész különösen hangzott.
- Mondd már, próbára teszed a türelmemet, Marguerite.
- Jól van, jól van... Csak félek, hogy meg fogsz haragudni.
- Ó, soha. Hiszen te magad csodálsz, milyen higgadt vagyok.
- Hát, kérlek, azt mondják rólad... Jaj, igazán nem merem a szemedbe mondani.
- Hát akkor ne beszéljünk róla - szólt Bellière asszony, gonosz szándékot sejtve a nagy bevezetés mögött, de égve a kíváncsiságtól.
- Hát, kedves marquise, egy idő óta úgy hírlik, hogy már nem nagyon siratod a szegény néhai Bellière urat.
- Ez rosszakarató rágalom, Marguerite. Gyászolom, és mindig gyászolni fogom férjemet; de már két év óta halott, és én csak huszonnyolc éves vagyok. Férjem miatt való gyászom nem irányíthatja minden gondolatomat, életem minden lépését. Ha az ellenkezőjét mondanám, úgyse hinnéd el, éppen te, Marguerite, aki annyira nő vagy!
- Mért ne hinném el? Hiszen neked olyan gyöngéd szíved van! - felelte gonoszul Vanelné.
- Te is gyöngéd szívú vagy, Marguerite, mégis úgy láttam, hogy téged se vág teljesen földhöz a fájdalom, ha a szíved vérzik.

Ez egyenes célzás volt Marguerite szakítására Fouquet-val. A szavakban tehát gyilok rejlett, egyenesen a fiatal nő szívének irányítva.

Marguerite pedig, mintha csak erre várt volna, hogy ő is kilőhesse a maga nyilát, felkiáltott:

- Ó, Élise, az ember azt hinné, hogy szerelmes vagy!

És farkasszemet nézett Bellière-nével, aki akarata ellenére elpirult.

- Az emberek oly szívesen rágalmazzák meg a nőket - felelte a marquise egy pillanatnyi csönd után.

- Ó, téged nem rágalmazznak, Élise.

- Hogyan? Azt mondják, hogy szerelmes vagyok, és nem rágalmazznak?

- Először is, ha igazat mondanak, akkor nem rágalmazznak, legfeljebb egy kis rosszakaratról van szó. Aztán meg - csak a szavamba vágta - nem mondják, hogy elvesztetted a fejedet a szerelem miatt. Az emberek épp ellenkezőleg úgy tüntetnek fel, mint foggal-körömmel védekező erényes, szerelmes nőt, aki bezárkózik házába, mint valami várba, egy más értelemben megközelíthetetlen várba, mint amilyenbe Danaé¹³¹ volt elzárva, bár Danaé tornya ércből volt.

- Szellemes vagy, Marguerite - szólt Bellière asszony, egész testében remegve.

- Mindig bókokat mondasz nekem, Élise... Egyszóval, az a híred, hogy megközelíthetetlen és megvesztegethetetlen vagy. Amint látod, ez nem rágalom... De min merengsz, míg hozzád beszélek?

- Hogy én...?

- Egészen piros vagy, és elnémultál.

- Azon gondolkodom - szólt a marquise, szép, ragyogó szemét némi haraggal emelve barátnőjére -, azon gondolkodom, hogy mire célsz, te, aki annyira jártas vagy a mitológiában, amikor engem Danaéhoz hasonlítasz.

- Hahaha! - nevetett Marguerite -, ezen gondolkodol?

- Bizony. Nem emlékszel-e, hogy a zárdában, midőn számtani problémákon törtük a fejünket... Hát, amit én mondom neked, szintén szellemes dolog, de most rajtam a sor... Bizonyára emlékszel, hogy a számtanban, ha bizonyos tényezők adva voltak, meg kellett keresnünk az ismeretlen tényezőt? Tehát gondolkodj csak.

- De nem tudok rájönni, mit akarsz mondani.

- Pedig nagyon egyszerű a dolog. Te, ugye, azt állítod, hogy én szerelmes vagyok?

- Így hallottam.

- Hát akkor bizonyára nem azt rebesgetik, hogy valami elvont fogalomba vagyok szerelmes. Alkalmasint szerepel a szóbeszédben egy név is.

- Természetesen, emlegetnek egy nevet is.

- Akkor pedig az is természetes, kedvesem, hogy ezt a nevet akarom kitalálni, minthogy te nem mondd meg.

- Drága, kedves marquise, látván, hogy elpirulsz, azt hittem, nem kell sokáig találgatnod.

131 Argoszi királylány; apja érctoronyba zárva óvta, de Zeusz aranyeső alakjában mégis behatolt hozzá, s Perszeuszt nemzette vele, a görög mondavilág egyik hőst.

- Meglepett, hogy Danaét emlegeted. Danaé bizonyos aranyesőt juttat az ember eszébe, ugye?
- Vagyis azt, hogy Zeusz aranyesővé változott Danaé kedvéért, és így jutott be hozzá az érctoronyba.
- Eszerint a kedvesem... már az, akit te kedvesemnek tartasz...
- Ó, bocsáss meg, én a barátnőd vagyok, és nem tartok senkit kedvesednek.
- Jó!... Akkor az ellenségeim.
- Megmondjam azt a nevet?
- Egy félórája várok rá.
- Mindjárt meg fogod hallani. Ne ijedj meg, igen hatalmas emberről van szó.
- Halljuk!

Bellière-né belevájta hosszú, előkelő körmeit a kezébe, mint az elítélt, aki felé tüzes csípővassal közelednek.

- Nagyon gazdag ember - folytatta Marguerite -, talán a leggazdagabb, akit ismerünk. Egyszóval...

Bellière-né egy pillanatra lehunyta a szemét.

- Buckingham herceg - fejezte be Marguerite, és harsányan felnevetett.

Ez az alattomos tréfa hihetetlen ravaszsággal volt kiszámítva. A név, amelyet ama név helyett ejtettek ki, amit Élise várt, a szegény asszonyra olyan hatást tett, mint afféle rosszul köszörült bárd, amilyennel Chalais¹³² és Thou¹³³ urakat roncsolták szét a vérpadon, anélkül, hogy végeztek volna velük.

Bellière-né azonban gyorsan erőt vett magán, és így felelt:

- Igazam volt, midőn szellemes asszonynak neveztelek; kellemes pillanatot szerezte nekem. Igazán pompás tréfa! Sohasem láttam Buckingham urat.
- Soha? - kérdezte Marguerite, és abbahagyta a nevetést.
- Ki sem mozdultam a házból, amióta a herceg Párizsban tartózkodik.
- Ó! - felelte Vanelné, és lábát huncutul egy levélboríték felé nyújtogatta, amely az ablak mellett hevert egy szőnyegen -, akik nem találkozhatnak, írnak egymásnak.

A marquise megremegett. Annak a levélnek a borítékja hevert a földön, amelyet barátnője megérkezésekor olvasott, s a boríték pecsétjén Fouquet címere volt.

Bellière-né odább vetette magát a kereveten, és ilyképp bő selyemszoknyájának széles redőivel eltakarta a borítékot.

- Mondd, Marguerite - szólt ezután -, mondd, azért jöttél, hogy kora reggel ilyen bolondságokkal beszéld tele a fejem?
- Nem; először is azért jöttem, hogy meglátogassalak, és azután azért, hogy régi jó szokásainkra emlékeztesselek, tudod már, midőn Vincennes-ben elmentünk sétálni, és egy tölgyfa alatt a tisztáson azokról beszélgettünk, akikbe szerelmesek voltunk, és akik minket szerettek.

132 XIII. Lajos kegyence volt (1599-1626), ki Richelieu ellen szövetkezett Gaston orléans-i herceggel, s kivégezték.

133 A Richelieu megbuktatására a spanyolokkal szövetkező Cinq-Mars társa volt, s mert nem vallott, kivégezték.

- Tehát azt ajánlod, hogy menjünk el sétálni?

- Itt van a kocsim, és három óra hosszúra ráérek.

- Nem vagyok felöltözködve, Marguerite, és... és ha akarsz, beszélgethetünk, anélkül, hogy kimennénk a vincennes-i erdőbe, van itt a kertben szép fa, sűrű galagonyabokor, százszor-széppel ékes gyep és sok-sok ibolya, az illatát idáig lehet érezni.

- Nagyon sajnálom, kedves marquise, hogy nem fogadod el indítványomat. Nagy szükségét éreztem, hogy kitérjem szívemet előtted.

- Ismétlem, Marguerite, a szívem ugyanúgy a tiéd itt a szobában is, vagy itt a közelben, a hársfa alatt a kertemben, mint az erdőben valamelyik tölgyfa alatt.

- Nem, az én szememben ez nem ugyanaz... ha Vincennes-hez közeledve a felé a hely felé közelednék, ahová néhány nap óta sóhajaim szállnak...

Bellière-né hirtelen felvetette fejét.

- Ugye, csodálsz, hogy még mindig Saint-Mandéra gondolok? - szólt Marguerite.

- Saint-Mandéra? - kiáltotta Bellière-né.

És a két nő tekintete keresztezte egymást, mint ahogy kardjaikat mérik össze az ideges ellenfelek a párviadal megkezdésekor.

- Te, aki oly büszke vagy? - szólt lenézően a marquise.

- Én, aki oly büszke vagyok! - felelte Vanelné. - Ilyennek születtem ... Nem bocsátom meg, ha elfelejtenek, nem tűröm el a hűtlenséget! Ha én hagyok el valakit, és az megsirat, akkor kísértésbe jövök, hogy ne szeressem-e újra, de ha engem hagynak el, és kigúnyolnak, akkor örültem szerelmes vagyok.

Bellière-né önkéntelenül is nyugtalan mozdulatot tett.

„Élise féltékeny” - gondolta Marguerite.

- Akkor hát - vette át a szót a marquise - örültem szerelmes vagy Buckingham úrba... azazhogy tévedek... Fouquet úrba?

Marguerite érezte a visszavágás életét, és minden vére a szívébe tódult.

- És Vincennes-be akartál kocsizni... sőt talán egyenesen Saint-Mandéba?

- Nem tudom, mit akartam, te talán tanácsot adhattál volna.

- Milyen dologban?

- Sokszor megtetted.

- Ezúttal bizonyára nem így lett volna, mert jómagam sem bocsátok meg úgy, mint te. Lehet, hogy nem oly forrón szeretek; de ha egyszer sebet ejtettek a szívemen, akkor örökre vége mindennek.

- Csakhogy Fouquet nem ütött sebet a szíveden - mondta Marguerite Vanel egy serdülő lány ártatlanságával.

- Jól megérted, amit mondani akarok. Fouquet nem sebzett meg engem soha; nem tüntetett ki soha, és nem is sértett meg, de neked van okod rá, hogy panaszkodjál reá. Barátnőm vagy, tehát nem azt tanácsolnám neked, amit szeretnél.

- Mivel gyanúsítasz?

- A sóhajok, amelyekről beszéltél, nagyon áruló jelek.

- Ó, mennyire lesújtasz! - mondotta hirtelen a fiatalasszony, minden erejét összeszedve, mint a harcos, aki végső csapást akar mérni az ellenségére. - Csakis a rossz szenvedéllyel, természetemnek gyenge oldalával számolsz. De egy szavad sincs tiszta és nemes érzelmeimről. Ha e pillanatban úgy érzem, hogy vonzódok a pénzügyminiszterhez, sőt, ha fel is keresem, ami, bevallom neked, valószínű, ez azért történik, mert Fouquet sorsa mélyen megindít, mert véleményem szerint egyike ő a legszerencsétlenebb embereknek, akihez hasonlót alig lehet találni.

- Igazán? - mondta a marquise, és szívére szorította kezét. - Tehát történt valami?

- Még nem tudod?

- Semmit sem tudok - felelte a marquise, és olyan szorongás lett úrrá rajta, amely megállítja a gondolkodást, amelytől elhal a szó, amelytől néha megszűnik az élet.

- Kedvesem, először is a király megvonta kegyét Fouquet-tól, s Colbert úrra ruházta át.

- Igen, mondják.

- Egyszerű ügy, a belle-isle-i összeesküvés felfedezésének a következménye.

- Nekem azt mondták, hogy az erősítések felfedezése, épp ellenkezőleg, Fouquet becsületét növelte.

Marguerite olyan kegyetlen kacagásra fakadt, hogy Bellière-né ebben a pillanatban örömmel döfött volna tört a szívébe.

- Kedvesem - folytatta Marguerite -, nem Fouquet úr becsületéről van már szó, hanem csak arról, hogyan lehetne őt megmenteni. Három napon belül a pénzügyminiszter teljesen tönkre van téve.

- Nono - felelte a marquise, és ő is nevetett -, ez mégiscsak kissé túlságosan gyors iram volna.

- Azt mondtam, három napon belül, de félek, hogy csalódom reményemben. A katasztrófa valószínűleg huszonnégy óra alatt bekövetkezik.

- És miért?

- Annál az egyszerű oknál fogva, hogy Fouquet-nak nincs már pénze.

- A pénzembereknek ma nincs pénzük, és másnap özönlenek hozzájuk a milliók, kedves Marguerite.

- Ez így lehetett Fouquet-nál, míg volt két gazdag és ügyes barátja, akik összeszedték számára a pénzt a pénzesládák mélyéről, ám ezek a barátai már nem élnek.

- A tallérok nem halnak meg, Marguerite, csak el vannak rejtve, megkeresik, megvásárolják és megtalálják őket.

- Te mindent fehér és rózsás színben láatsz; ennek csak örülhetsz. Kár, hogy nem vagy Fouquet Egeriája.¹³⁴ Megmutatnád neki a forrást, amelyből azokat a milliókat merítheti, melyeket tegnap kért tőle a király.

- Milliókat? - mondotta rémulten a marquise.

- Négymilliót... ez kerek szám.

- Gyalázatos! - mormogta Bellière-né, akit gyötört barátnőjének durva öröme.

- Fouquet-nak bizonyára van négymilliója - vágta rá elszántan.

134 Nimfa, ki a római mitológia szerint Aricia erdejében jó tanácsaival segítette Numa Pompiliust, Róma második királyát.

- Ha van is négymilliója, amit a király most kér, nem lesz neki, ha a király egy hónap múlva újra kér.

- Még több pénzt is fog tőle kérni a király?

- Természetesen, és ezért mondom, hogy Fouquet anyagi összeomlása elkerülhetetlen. Büszkeségből újra ad majd pénzt, és ha több pénze nem lesz, elbukik.

- Ez igaz - mondotta elborzadva a marquise. - Gonoszul kieszelt terv... De mondd csak, annyira gyűlöli Colbert Fouquet urat?

- Azt hiszem, nem szereti... Csakhogy Colbert hatalmas ember; csak nyer vele, ha közelebről megmutatkozik: hatalmas koncepciók, erős akarat, titoktartás: sokra fogja vinni!

- Ő lesz a pénzügyi főintendáns?

- Valószínű... Ezért éreztem részvétet, kedves marquise, a szerencsétlen ember iránt, aki valaha szeretett, sőt bálványozott engem, ezért, látva, hogy milyen szerencsétlen, megbocsátottam neki hűtlenségét, amit bizonyára megbánt, mint ahogy minden okom megvan ezt hinni; ezért lettem volna hajlandó vigasztalni, jó tanáccsal ellátni; megértette volna jó szándékomat, és hálás lett volna érte. Látod, édes érzés, ha szeretik az embert. A férfiak nagyon megbecsülik a szerelmet, ha nem vakítja el őket a hatalom.

Élise-t lesújtották, megbénították ezek a rettenetes, az ágyúlövés pontosságával kiszámított és irányított támadások, s nem tudta már, mit feleljen, nem tudta, mit gondoljon.

Álnok barátnője a legnegédebb hangot ütötte meg, úgy beszélt, mint egy nő, pedig párduc ösztönei rejlettek benne.

- Nos - mondotta Bellière-né, valamiképp azt remélve, hogy Marguerite abbahagyja a legyőzött ellenség gyöttrését -, nos, miért nem keresed fel Fouquet-t?

- Határozottan gondolkodóba ejtesz, marquise. De nem, nem volna illő dolog, ha én tenném meg az első lépést. Fouquet kétségkívül szeret engem, de nagyon büszke. Nem tehetem ki magam annak, hogy megalázzon. Különben, a férjemre is tekintettel kell lennem. Nem felelsz? No jó, akkor inkább Colbert-től fogok tanácsot kérni.

Vanelné felkelt, mintha el akarna búcsúzni. Élise-nek nem volt ereje felállni.

Marguerite néhány lépést tett, hogy egy ideig még gyönyörködjen vetélytársnője megalázó fájdalmában, azután hirtelen így szólt:

- Nem kísérsz el?

A marquise sápadtan, fagyosan felkelt, nem törődve a borítékkal, amely beszélgetésük kezdetén annyira nyugtalanította, és amely most első lépésére előtűnt.

Azután kinyitotta imaszobája ajtaját, és bezárkózott, hátra se nézve Marguerite Vanelre.

Vanelné még szólt, vagyis inkább hebegett néhány szót, de Bellière-né már nem hallotta.

Midőn azonban a marquise eltűnt, Marguerite nem tudott ellenállni a váagnak, hogy megbizonyosodjék róla, vajon alapos-e a gyanúja; mint egy párduc, rávetette magát a borítékra és felkapta.

- Aha - mondta fogait csikorgatva -, tehát Fouquet levelét olvasta, mikor idejöttem.

És kirohant a szobából.

Ezalatt Élise, az ajtó védősáncái mögött pihegve, érezte, hogy utolsó ereje is elhagyja; egy pillanatig sápadtan, mozdulatlanul, dermedten megállt, azután megingott, mint a szobor, amelyet a szélvihar ledönt talapzatáról, és alétan terült el a földön.

A zuhanás zaja ugyanabban a pillanatban hallatszott, midőn Marguerite kocsijának tova-
gördülő kerekei feldübörögtek a palota udvarán.

Bellière-né asszony ékszerei és ezüstitárgyai

A csapás annál fájdalmasabb volt, mert váratlanul jött: kis időbe tellett, míg Bellière-né felocsúdott; de amint magához tért, nyomban végiggondolta a várható fejleményeket.

Felidézte magában azt a gondolatsort, amelyre engesztelhetetlen ellenfele készítette, azzal sem törődve, hogy közben majd megszakad a szíve.

Colbert árulást forral, cselt sző, magatartása félelmetesen fenyegető, s mindez a közérdek leple alatt történik.

Marguerite gyűlölködő módon örvendezik Fouquet közeli bukásán, amit szüntelenül siettetni törekszik, másokat fejbujtva, ami ugyanolyan gyalázat, mint maga a bűn.

Valóra vált Descartes elmélete a horgas atomokról: a lélektelen férfi a szívtelen nővel egyesült.

A marquise inkább elszomorodott, mint felháborodott, arra gondolva, hogy a király egy olyan cselszövés részese, amely az öreg XIII. Lajos hamisságát és annak a Mazarinnak a kapzsiságát idézi, akinek még nem volt elég érkezése francia arannyal megszédni magát.

A bátor asszony azonban csakhamar visszanyerte lelkierejét, és abbahagyta a részvételtjes, de hiábavaló elmélkedést.

Nem tartozott ő azok közé, akik sírnak, amikor cselekedni kell, és hosszasan siránkoznak olyan bajon, amelyen segíteni tudnának.

Vagy tíz percig jéghideg kezébe temette homlokát, azután felemelte fejét, és biztos kézzel, tetterőre valló mozdulattal csengetett a komornának.

Eldöntötte, hogy mit fog tenni.

- Előkészítettek mindent az elutazásomhoz? - kérdezte egyik belépő komornájától.
- Készen van minden, marquise, de azt hittük, hogy csak három nap múlva fog Bellière-be indulni.
- De azért becsomagolták már minden ékszeremet és értéktárgyamat?
- Megtörtént, asszonyom, de ezeket máskor Párizsban szoktuk hagyni. Hiszen nem szokta magával vinni falura a drágaköveket.
- És azt mondja, minden össze van készítve?
- Asszonyom szobájában.
- Az ékszerek?
- A ládákbán.
- Az ezüstholmi?
- A nagy tölgyfa szekrényben.

A marquise elhallgatott, azután nyugodt hangon így folytatta:

- Hívják el az aranyművesemet.

A komornák elmentek, hogy teljesítsék a parancsot.

A marquise ezalatt belépett szobájába és nagy figyelemmel vette szemügyre ékszeresládikóit.

Sohasem szentelt ekkora figyelmet kincseinek, amelyekre más nő olyan büszke lett volna; mindig csak azért nézte meg ékszereit, hogy a foglalatuk vagy a színük szerint válogasson belőlük. Ma megcsodálta a rubinok nagyságát és a gyémántok tűzét; elkésérítette minden kis folt vagy hiba; az aranyfoglalatokat pedig gyengéknek, a köveket silányaknak találta.

Az aranyműves épp e foglalatossága közben lepte meg.

- Faucheux úr - szólt hozzá Bellière-né -, azt hiszem, magától valók az ékszereim és ezüsttárgyaim.

- Úgy van, marquise.

- Nem emlékszem már rá, mennyit tett ki a számla.

- Az újabbakra gondol, marquise, vagy azokra, amelyekkel Bellière úr ajándékozta meg. Ugyanis mindkét alkalommal én szállítottam az értéktárgyakat.

- Hát először is az újakról beszéljünk.

- Asszonyom, a vizeskorsókért, a serlegekért és a tálakért, a tokjaikkal együtt, az ezüst asztali díszekért, a fagyaltos- és gyümölcsöstálakért és ezüstmedencékért hatvanezer frankot fizetett összesen.

- Istenem, csak ennyit?

- Asszonyom, annak idején nagyon is borsosnak találta számlámat.

- Igaz, igaz, emlékszem rá; csakugyan sokba kerültek; a megmunkálás, nemde?

- Úgy van, asszonyom, a vésések, díszítések, az új formák.

- Mennyi ebből az összegből a munkadíj? Mondja meg bátran.

- Az ezüst értékének egyharmad része, marquise... De...

- Itt van még a régi evőkészlet is, amelyet férjemtől kaptam, ugye?

- Ó, asszonyom, az kevésbé megmunkált, mint az, amelyikről én beszélek. Súly szerint harmincezer frankot ér.

- Összesen hetvanezer - mormogta magában a marquise. - De, Faucheux úr, hátravannak még azok az ezüsttárgyak, amelyeket anyámtól kaptam, tudja, azok a tömör dolgok, amelyekből csak kegyeletből nem akartam megválni.

- Lám csak, asszonyom, nagyszerű segélyforrást jelenthetne olyan embereknek, akiknek nem állna úgy módjukban, mint a marquise-nak, hogy ezüsttárgyaikat megtartsák. Abban az időben sokkal jobb anyagot használtak, mint napjainkban. Csupa rúdezüstöt dolgoztak fel. Ezek a tárgyak ma már nem divatosak, de súly szerint sokat érnek...

- Csak ezt akartam tudni. Mennyit érnek súly szerint?

- Legalább ötvenezer frankot. Nem is szólva arról a két hatalmas, díszes boroskorsóról, amelyeknek mindegyike, csak a tiszta ezüstsúlyukat számítva, megér ötezer frankot: a kettő együtt tehát tízezeret.

- Százharmincezer - mormogta magában a marquise. - Biztosan tudja, hogy megérnek ennyit, Faucheux úr?

- Hogyne. Egyébként könnyen megmérhetjük.

- A tárgyak száma be van vezetve könyveimbe.

- Ó, asszonyom nagyon rendszerető.

- Most beszéljünk más dolgokról - mondotta Bellière-né, és kinyitott egy ékszerdobozt.
 - Megismerem ezeket a smaragdokat - mondotta az ékszerész -, magam készítettem a foglalatukat; a királyi udvarban ezek a legszebb smaragdok; azaz mégsem: a legszebb smaragdok Châtillon asszony birtokában vannak, ő pedig Guise hercegürektől kapta őket, de asszonyom smaragdjai nyomban utánuk következnek.
 - Mennyi érnek?
 - A foglalatukkal együtt?
 - Nem, számítsa úgy, mintha el akarnám adni őket.
 - Tudom, hogy ki venné meg - mondotta Faucheux úr.
 - Ez az, amit kérdezni akartam. Tehát megvennék?
 - Megvennék a drágaköveit, asszonyom, mert jól tudja mindenki, hogy Bellière marquise-nak vannak Párizsban a legszebb ékszerei. Asszonyom nem tartozik ama hölgyek közé, akik gyakran változtatják ékszereiket; ha vásárol valamit, akkor szépet vásárol, és azt megtartja.
 - Mennyit adnának hát e smaragdokért?
 - Százharmincezer frankot.
- A marquise egy írónnal feljegyezte magának az ékszerész által mondott számot.
- És e rubin nyakékért? - kérdezte Élise.
 - Balas-rubin?
 - Nézze meg.
 - Csodaszép, pompás kövek! Ezt az ékszerét nem is ismertem, asszonyom.
 - Becsülje meg.
 - Kétszázezer frank. A középső maga megér százezret.
 - Úgy van, úgy van, magam is így gondoltam - felelte a marquise. - Gyémántom, ó, gyémántom, az sok van: gyűrűk, láncok, fülönfüggők és füzérek, karkötőimen csatok, rezgők. Becsülje meg, Faucheux úr, becsülje meg mindet.
- Az aranyműves elővette nagyítóüvegét és mérlegét, megvizsgálta, megmérte az ékszereket, és halkán számolt magában.
- Ezek a drágakövek, egyenként negyvenezer frank járadékot jelentenek, asszonyom - mondotta az aranyműves.
 - Tehát nyolcszázezer frankra becsüli?
 - Körülbelül.
 - Magam is így gondoltam. De a foglalatokat nem számítja?
 - Természetesen, marquise. És ha én venném meg, vagy engem bíznának meg az eladással, akkor a magam haszna fejében megelégednék egyedül az aranyfoglalatok értékével; nyernék rajta huszonötezer frankot.
 - Szép nyereség!
 - Úgy van, asszonyom, nagyon szép.
 - Megelégszik-e ennyi haszonnal, azzal a feltétellel, hogy készpénzért értékesíti a köveket?

- De, asszonyom - kiáltott ijedten az aranyműves -, csak nem szándékozik eladni drágaköveit?
- Hallgasson, Fauchaux úr, ezzel ne törődjék, csak feleljen nekem. Maga becsületes ember, és harminc év óta szállítóm, ismerte apámat és anyámat, akiket már apjaura és édesanyja kiszolgáltak. Úgy beszélek magával, mint jóbaráttal; elfogadja-e a foglalatot, azzal a feltétellel, hogy nekem készpénzben fizet?
- Nyolcszázezer frankot? De hisz ez óriási összeg!
- Tudom.
- Lehetetlen megszerezni!
- Talán mégsem.
- De, marquise, gondolja meg, hogy milyen feltűnést keltene, ha híre menne, hogy eladta drágaköveit.
- Senki sem fogja megtudni... Ugyanilyen, a régiekhez teljesen hasonló hamis ékszereket fog számomra készíteni. Ne ellenkezzék: így akarom. Adja el egyenként; adja el csak a köveket.
- Ily módon könnyű dolog volna... Monsieur drágaköveket keres, foglalattól, Madame toalettjei számára. Versenyt hirdetnek. Könnyűszerrel el tudok adni Monsieur-nek hatszáz ezer frank értékű drágakövet. Biztosra veszem, hogy ezek lesznek a legszebbek.
- Mikor adhatja el őket?
- Három napon belül.
- Jól van; a többi eladja másoknak. Írjon egy adásvételi szerződést, garantált értékesítésről... fizetendő négy nap múlva.
- De marquise, könyörgök, fontolja meg... száz ezer frankot veszít, ha ennyire siet.
- Nem bánom, kétszáz ezret is veszítek, ha kell. Azt akarom, hogy ma estig minden el legyen intézve. Elfogadja az ajánlatomat?
- Elfogadom, marquise, és nem titkolom, hogy ötezer pisztoltallér nyereségre teszek szert.
- Annál jobb. Hogyan kapom meg a pénzt?
- Aranyban, vagy a lyoni bank által kiállított hitellevelekben, amelyeket Colbert úr fog kifizetni.
- Beleegyezem - mondta élénken Bellière-né -, menjen haza, és hozza el gyorsan az összeget, hitellevelekben. Megértette?
- Helyes, asszonyom, de kérem...
- Egy szót se többet, Fauchaux úr. Ó, az ezüsttárgyakról megfeledkeztem. Mennyi az értékük?
- Ötvenezer frank.
- „Az egymillió” - számolt magában a marquise.
- Fauchaux úr, elviszi magával az arany- és ezüsttárgyakat és evőkészletet is. Úgy fogom feltüntetni a dolgot, mintha újra akarnám öntetni őket, olyan minták szerint, amelyek jobban megfelelnek ízlésemnek... Olvassa be őket, és fizesse ki nekem az értéküket aranyban... azonnal.
- Meglesz, marquise.
- Ezt az aranyat egy kis ládába zárja, és elküldi az egyik segédjével, de úgy, hogy embereim ne lássák. A segéd a kocsiban várakozzék rám.

- Faucheux-né asszony, a feleségem kocsijában? - kérdezte az aranyműves.

- Ha lesz szíves, abban.

- Rendben van, marquise.

- Három emberemet vigye magával; ezek el fogják vinni önhöz az ezüstitárgyakat.

- Helyes, asszonyom.

A marquise csengetett.

- A málháskocsi álljon Faucheux úr rendelkezésére - mondotta belépő komornájának.

Az aranyműves meghajolt, és elmenőben utasítást adott, hogy a málháskocsi közvetlenül mögötte haladjon, mivel, mint tudtul adta, a marquise beolvasztatja ezüstitárgyait, hogy újakat készíttessen.

Három órával később a marquise elment Faucheux úrhoz, és átvett tőle nyolcszázezer frankot a lyoni bank által kiállított hitellevelekben, és egy kis ládába zárva kétszázötvenezer frankot aranyban, amit az egyik segéd csak nagy ügyel-bajjal tudott elcipelni Faucheux-né asszony kocsijáig.

Mert Faucheux-nénak kocsija volt. Mint számvevőszéki elnök lánya, harmincezer tallér hozományt kapott. S férje, az aranyművesek céhének atyamestere, ezt a harmincezer tallért húsz esztendő alatt busásan kamatoztatta. Az aranyműves milliomos volt, de szerény ember. Vásárolt magának egy kiszolgált batárt, amelyet 1648-ban, tíz évvel a király születése után készítettek. Ezt a hintót, vagyis inkább kerekeken járó házat, az egész városnegyed megcsodálta; allegorikus festmények és arany- meg ezüstcsillagokkal hintett felhők ékesítették.

Ebbe a kissé különös hintóba ült be a nemes hölgy, szemben a segéddel, aki beljebb húzta térdét, hogy hozzá ne érjen a marquise ruhájához.

S ugyanő szólt oda a kocsisnak, ki büszkén feszített, mivelhogy egy eleven marquise-t vitt a kocsin:

- A saint-mandéi útra!

A hozomány

Faucheux úr lovai csontos térdű és kissé vastag lábú, jóra való perche-i lovak voltak. Mint a kocsi, a lovak is a század első feléből származtak.

Tehát nem úgy futottak, mint Fouquet úr angol paripái.

Bele is tellett vagy két óra, míg megtették az utat Saint-Mandéig.

Azt lehet mondani, hogy méltóságteljesen kocogtak.

A méltóságteljes magatartás pedig kizárja a sietséget.

A marquise megállította a kocsit egy ajtó előtt, amit jól ismert, ám bár csak egyszer látta, s mint tudjuk, nem kevésbé kínos helyzetben, mint ami most újfent rábírta, hogy eljöjjön.

Kivett a zsebéből egy kulcsot, kis fehér kezével beledugta a zárba, kinyitotta az ajtót, amely zajtalanul engedett, és megparancsolta a segédnek, hogy a kis ládát hozza fel az első emeletre.

A láda azonban olyan nehéz volt, hogy a segédnek segítségül kellett hívnia a kocsist.

A ládát abban a szalonnal szomszédos fülkében, előszobában, vagy inkább budoárban tették le, ahol egyszer Fouquet urat láttuk a marquise lába előtt.

Bellière-né asszony a kocsist egy Lajos-arannyal jutalmazta, a segédet pedig egy bájos mosollyal, és mindkettőjüket elküldte.

Becsukta mögöttük az ajtót, és egyedül s biztonságban várakozott. Odabentről nem mutatkozott szolgaféle.

Mégis minden úgy volt elrendezve, mintha valami láthatatlan jó szellem gondoskodott volna mindarról, amire szüksége lehet a várva várt vendégnek, vagyis inkább vendéghölgynek.

A tűz a kályhában, gyertyák a kandeláberekben, frissítő a pohárszéken, könyvek az asztalokon, friss virág a japán vázákban.

Akár egy elvarázsolt kastélyban.

A marquise meggyújtotta a gyertyákat, beszívta a virágok illatát, és nemsokára mély álmodozásba merült.

Mélabús álmodozásába azonban bizonyos édes érzés vegyült.

Szeme előtt hevert ott a szobában egymillió, amit kiszakított vagyonából, mint ahogy az aratólány szakít ki koszorújából egy búzavirágot.

Bellière-né édes álmokat szőtt. Különösen s mindenekelőtt azon gondolkodott, mi módon adhatná át a pénzt Fouquet-nak, hogy a főintendáns meg ne tudja, honnan származik az ajándék. Végül azt találta leghelyesebbnek, ami magától értetődően legelőször jutott eszébe.

Ám bár alaposabb megfontolás után kissé nehéznek tetszett a dolog, mégsem kételkedett benne, hogy célját el fogja érni.

Csengetni akart, hogy odahívja Fouquet-t, és azután elmeneküljön, olyan boldogan, mintha nem adott, hanem talált volna egymilliót.

Csakhogy amióta belépett, amióta meglátta ezt a budoárt, amely olyan ápoltság volt, mintha egy komorna csak az imént törülgette volna le benne az utolsó porszemeket; amióta megpillantotta a szalont, amely olyan gondozott volt, hogy Bellière-nének úgy rémlett, ő üzte el a benne lakozó tündéreket, azóta egyre azon töprengett, vajon nem ismertek-e rá máris azok a tündérek, szellemek és manók, vagy talán emberi lények, akiket elkergetett.

Ebben az esetben Fouquet mindent megtudna, amit pedig nem tudna meg, azt kitalálná; Fouquet vonakodnék elfogadni az ajándékot, talán csak mint kölcsönt fogadná el, és ezáltal meghiúsulna a vállalkozás célja.

Tehát komolyan kell megtennie az első lépést, ha ügyét sikerre akarja vinni. Fel kell tárnia Fouquet előtt helyzetének súlyosságát, ha azt akarja, hogy a pénzügyminiszter elfogadja egy nő nagylelkűségét; végül ahhoz, hogy rábírja a főintendánst, szükség van ékesen szóló barátságának egész varázsára, ha pedig ez sem elég, el kell bódítania forró szerelmével, amit semmi a világon el nem téríthet hó vágyától, hogy meggyőzze őt.

Mert nem ismert-e a pénzügyminiszter finom tapintatáról és méltóságteljes magatartásáról? Lelkére venné-e, hogy kifosszon egy nőt? Nem, Fouquet küzdeni fog ez ellen, s ha van valami, ami ellenállását le tudja győzni, akkor ez annak a nőnek a hangja, akit szeret.

És most Bellière-né szívét egy másik, egy kegyetlen kétség járta át, metsző fájdalommal, dermesztően, mintha tört ütöttek volna belé.

Szereti-e Fouquet-t?

Ez a könnyelmű lélek, ez a csapodár szív meg tud-e majd állapotodni egy kis időre akár egy földreszállt angyal bálványozásában is?

Nem olyan-e Fouquet, lángelméje és becsületessége ellenére is, mint azok a fiatal hadvezérek, akik könnyeket hullatnak a csataterén, ha győzelmet arattak?

„Nos hát, ezt kell megtudnom, erről kell őt megítélnem - gondolta a marquise. - Ki tudja, hogy ez a körülrajongott szív nem közönséges szív-e, hogy kiállja-e a fémpróbát, s nem bizonyul-e közönséges, alacsony gondolkodású szellemnek... De nem, nem! - kiáltott fel - túlságosan sokat kételkedem, túlságosan sokat habozom, lássuk a bizonyítékot, a bizonyítékot!”

Ránézett a falórára.

„Hét óra... Fouquet úr már bizonyosan megérkezett. Ez nála az akták aláírásának ideje. Fel!”

És lázas türelmetlenségtől hajtva felugrott, a tükörhöz lépett, amely visszatükröztette áldozatkész, mindenre elszánt mosolyát; megnyomta a rugószerkezetet, és a csengő gombjára tette ujját. Aztán mintha előre kifárasztotta volna a rá váró küzdelem, kifulladásra térdre roskadt egy öblös karosszék előtt, és remegő két kezébe temette arcát.

Tíz perc múlva hallotta, hogy nyikorog az ajtó rugója.

Az ajtó megfordult láthatatlan sarkaiban.

Megjelent Fouquet.

Sápadt volt, és kissé meggörnyedt valami keserű gondolat súlya alatt.

Nem sietett, egyszerűen csak jött.

Valamilyen nagy gond foglalkoztathatta, hogy ő, az élvezetek embere, akinek számára az élvezet volt az élet célja, olyan lassan jelent meg erre a hívásra.

Valóban, az éjszaka gondterhes álmaitól beesett máskor oly gondtalan, nemes vonású arca, és szeme köré kékes karikák rajzolódtak.

Változatlanul szép férfi volt, nemes tartású, és ajka körül a búskomor vonás, amely nála oly szokatlan volt, újabb szépséggel ruházta fel és megfiatalította arcát.

Fekete ruhát viselt, a mellét csipkék borították, amelyeket nyugtalan keze összekuszált, és álmodozó szemmel megállt annak a szobának küszöbén, ahol oly sokszor várt rá a boldogság.

Ez a komor nyugalom, ez a mosolygó szomorúság, amely a lelkesedés és az öröm helyét foglalta el, leírhatatlan hatást tett Bellière asszonyra, aki távolról szemlélte.

Egy nő szeme leolvassa a szeretett férfi arcvonásairól egész büszkeségét, vagy minden szenvedését; azt hihetné az ember, hogy Isten a nőt, kárpótlásul gyengeségeért, olyan tehetséggel ruházta fel, amelyet más teremtményétől megtagadott.

A nők el tudják rejteni érzelmeiket a férfiak előtt, de a férfi nem tudja elrejtetni előttük a magáét.

A marquise első pillantásra kitalálta a pénzügyminiszter egész szerencsétlenségét.

Kitalálta, hogy Fouquet álmatlanul töltötte az éjszakát, és hogy nappal nagy csalódásokban lehetett része.

Bellière-né most már erős volt, mert érezte, hogy mindennél jobban szereti Fouquet-t.

Felkelt, s hozzá lépve így szólt:

- Ma reggel azt írta nekem, hogy kezd elfelejteni, és én, akit nem láthatott viszont, bizonyára nem is gondolok már magára. Azért jöttem, hogy meghazudtoljam, uram, annál is inkább, mert egy dolgot kiolvasok szeméből.

- Mit? - kérdezte csodálkozva Fouquet.

- Hogy sohasem szeretett engem annyira, mint most; s ugyanúgy maga is, ebből a lépéséből, amit tettem, kiolvashatja, hogy egyáltalán nem felejtettem el.

- Ó, marquise - felelte Fouquet, s arcán egy pillanatra az öröm sugara villant át -, maga valóságos angyal, és a férfiaknak nincs joguk kételkedni magában. Tehát meg kell alázkodniok és kegyelmet kell kérniök.

- Nos, akkor hát megkegyelmezek!

Fouquet le akart térdelni.

- Nem - mondta Bellière-né -, üljön le mellém. Hohó, most alkalmasint valami rossz gondolata támadt!

- Miből látja ezt, asszonyom?

- A mosolygásából, amely elrútította egész arcát. Mondja, mire gondol? Mondja meg nyíltan, jóbarátok közt nincs titok!

- Akkor hát, asszonyom, mondja meg nekem, miért volt olyan szigorú velem szemben három vagy négy hónapig?

- Szigorú?

- Hát nem tiltotta meg, hogy meglátogassam?

- Hej, barátom - felelte Bellière-né mély sóhajjal -, azért, mert nagy szerencsétlenséget zúdított magára, hogy meglátogatott, minthogy valaki szemmel tartja a házat, s az a szem, amely egyszer meglátta nálam, újra megláthatná; s mert azt tartom, hogy kevésbé veszélyeztetni, ha én jövök ide, mint ha maga jön hozzám; végül pedig, mert szerintem épp elég szerencsétlen ahhoz, hogy ne akarjam még növelni szerencsétlenségét...

Fouquet megremegett.

E szavak pénzügyminiszteri gondjaira emlékeztették, pedig néhány pillanattal előbb csak a szerelmes férfi reményei töltötték be szívét.

- Szerencsétlen lennék, én? - mondta, és megpróbált mosolyogni. - Asszonyom, szomorú, hogy talán még el is hiteti velem. Hát csak azért emeli rám szép szemét, hogy szánakozzék rajtam? Pedig én mást szeretnék kiolvasni tekintetéből.

- Nem én vagyok szomorú, uram: nézze csak meg magát a tükörben; bizony, maga bánatos.

- Kissé sápadt vagyok, marquise, igaz, de csak azért, mert túlságosan sokat dolgoztam: a király tegnap pénzt kért tőlem.

- Igen, négymilliót, tudom.

- Tudja? - kiáltott fel csodálkozva Fouquet. - És honnan tudja? Mert a király csak a kártyajátszmája közben, a királyné távozta után, és csak egyetlenegy ember jelenlétében...

- Láthatja, hogy tudok róla, és ez, ugyebár, elég? Folytassa tehát, barátom; mi van a pénzzel, amit a király kért?

- Meg fogja érteni, asszonyom, előbb meg kellett a pénzt szerezni, azután megszámláltam, és beíratni a könyvekbe, ami sokáig tart. Mazarin halála óta nehéz és fárasztó dolog a pénzügyminiszteri állás. Túl vagyok halmozva munkával, ezért virrasztottam az éjszaka.

- Tehát együtt van az összeg? - kérdezte nyugtalanul a marquise.

- Szép dolog volna, marquise - mondotta mosolyogva Fouquet -, ha a pénzügyminiszternek nem akadna rongyos négymilliója a pénztárában.

- Igen, elhiszem, hogy van ennyi, vagy hogy lesz.

- Hogyan, hogy lesz?

- Rövid idővel ezelőtt kértek már kettőt, igaz?

- Nekem pedig úgy tetszik, egy évszázad telt el azóta, marquise, de, kérem, ne beszéljünk többé pénzről.

- Ellenkezőleg, beszéljünk róla, barátom.

- Hogyan!?

- Tudja meg, hogy csakis ezért jöttem.

- De hogy érti ezt? - kérdezte a pénzügyminiszter, és szemében nyugtalan kíváncsiság tükröződött.

- Uram, vajon a pénzügyminisztert nem lehet elmozdítani állásából?

- Marquise!

- Láthatja, hogy felelek, és pedig nyíltan.

- Marquise, nagyon csodálkozom, úgy beszél velem, mint egy pénzestárs.

- A dolog nagyon egyszerű: el akarom magánál helyezni a pénzemet, és tudni akarom, biztos-e a helyzete.

- Valóban, asszonyom, zavarba ejt, és nem tudok eligazodni szándékaiban.

- Komolyan, kedves Fouquet úr, van némi tőkém, s nem tudom, mihez kezdjek velem. Belefáradtam a birtokvásárlásba, és szeretném egy barátomat megbízni a pénzem hasznosításával.

- De talán csak nem sürgősen?
- Ellenkezőleg, nagyon sürgősen.
- Nos hát, később még beszélünk róla.
- Nem, most, mert a pénzem itt van.

A marquise rámutatott a kis ládára, kinyitotta, hogy Fouquet lássa az aranyhalmast és a hitellevelek kötegét.

Fouquet Bellière asszonnal együtt állt fel, egy pillanatig elgondolkodott, azután hirtelen hátralépett, és arcát kél kezével eltakarva, egy székre roskadt.

- Ó, marquise, marquise! - mormogta.
 - Nos?
 - Mint vélekedhetik rólam, hogy ilyesmit ajánl fel?
 - Magáról?
 - Igen.
 - De hát maga mire gondol?
 - Ezt a pénzt nekem hozta, mert tudja, hogy pénzzavarban vagyok. Ó, ne is tagadja! Kitalálom. Nem ismerem-é a szívét?
 - Nos hát, ha ismeri a szívemet, akkor tudhatja, hogy a szívemet ajánlom fel.
 - Tehát kitaláltam! - kiáltotta Fouquet. - Ó, asszonyom, igazán nem adtam rá okot, hogy így megsértsem.
 - Hogy megsértsem! - mondotta Bellière-né elsápadva. - Különös érzékenység! Szeret engem, ezt mondta, ugye? E szerelemre hivatkozva elvárta, hogy feláldozzam hírnevem, becsületemet? És most, midőn pénzem ajánlom fel, nem akarja elfogadni!
 - Marquise, marquise, tetszése szerint megőrizhette, amit hírnevének, becsületének nevez. Hadd őrizzem meg én is a magamét! Bízva rám, hogy tönkretegyem magam, engedje, hogy a gyűlölet súlya alatt, amely körülvesz, hogy a hibák súlya alatt, amelyeket elkövettem, sőt lelkiismeret-furdalásaim súlya alatt összeroskadjak, de az égre kérem, marquise, ne zúzzon össze ezzel a kegyelemdöféssel.
 - Az imént cserbenhagyta a józan esze, Fouquet úr.
 - Lehetséges, asszonyom.
 - Most pedig, tessék: a bátorsága hagyja cserben.
- Fouquet görcsösen rászorította kezét lihegő keblére:
- Sújtson le bátran, asszonyom, nincs mit válaszolnom.
 - Felajánlottam a barátságomat, Fouquet úr.
 - Igen, asszonyom, de csak erre szorítkozott.
 - Egy barátnő cselekedete-e az, amit én teszek?
 - Hogyne.
 - És visszautasítja barátságom tanújelét?
 - Visszautasítom.

- Nézzen rám, Fouquet úr.

A marquise szeme villámokat szórt.

- A szerelmemet ajánlom fel.

- Ó, asszonyom!

- Szeretem, régóta szeretem, értse meg. A nőkben, mint a férfiakban is, megvan az álszemérem. Régóta szeretem, de nem akartam bevallani.

- Ó - nyögte Fouquet, összekulcsolva kezét.

- No hát, most megvallom. Térden állva könyörgött szerelmemért, én megtagadtam; vak voltam, akárcsak maga az imént. Szerelmemet most felajánlom.

- Igen, a szerelmét, de csak a szerelmét.

- A szerelmemet, magamat, az életemet! ... mindent, mindent.

- Ó, Istenem - kiáltott Fouquet elkápráztatva.

- Akarja a szerelmemet?

- Ó, hisz alig tudom elviselni boldogságom súlyát!

- Boldoggá teszem-e? Ó, mondja, mondja hát... ha a magáé leszek, egészen a magáé?

- Az maga az üdvösség!

- Akkor fogadjon el. De ha én feláldozok a maga kedvéért egy előítéletet, tegye maga is ugyanezt egy aggállal!

- Asszonyom, ne vigyen a kísértésbe!

- Barátom, barátom, ne utasítson vissza!

- Gondolja meg, hogy mit ajánl nekem!

- Fouquet, csak egy szót... „Nem”... és én kinyitom ezt az ajtót. - Bellière-né az utcára nyíló ajtóra mutatott. - És többé nem lát. Ha más szóval felel... „Igen!” - követem magát, ahová akarja, csukott szemmel, védtelenül, ellenkezés nélkül, lelkiismeret-furdalás nélkül.

- Élise!... Élise!... De ez a láda...

- A hozományom!

- Tönkreteszi magát! - kiáltotta Fouquet, kiborítva az aranyat és papírkötegeket - itt egymillió van együtt...

- Úgy van... a drágaköveim, amelyek semmire sem jók többé, ha nem szeret; s amelyekre többé semmi szükségem sincs, ha úgy szeret engem, mint ahogy én szeretem magát!

- Ó, ez sok, ezt nem lehet elviselni! - kiáltotta Fouquet. - Meghajtom fejemet, legyen: már csak azért is, hogy szentesítsem páratlan odaadását. Elfogadom a hozományt...

- És itt van hozzá az asszony - mondotta Élise, a férfi karjaiba vetve magát.

103
A senki földje

Ez idő alatt Buckingham és De Wardes, mint jóbarátok, a legnagyobb egyetértésben utaztak Párizsból Calais-ba.

Buckingham nagy sietséggel intézte el búcsúlátogatásait, és a legtöbb helyen csak rövid ideig tartózkodott.

Monsieur-t és Madame-ot, valamint a fiatal királynét és az anyakirálynét együttesen látogatta meg.

Ezt az elővigyázatossági rendszabályt az anyakirályné alkalmazta, megkímélve Buckinghamet a fájdalomtól, hogy négy szemközt kelljen beszélnie Monsieur-vel, és megóvta őt a veszélytől, hogy egyedül lássa viszont Madame-ot.

Buckingham megölelte Guiche-t és Raoult; az előbbit nagyrabecsüléséről, utóbbit tartós barátságáról biztosította, amely legyőzi az összes akadályokat, és amelyeket sem távolság, sem idő nem tud megrendíteni.

A társzekerek már előbb útnak indultak; Buckingham este indult hintón, egész háznépével.

De Wardes-ot nagyon sértette, hogy ez az angol úgyszólván vontatókötélen viszi magával, és nagy éleselméjűségével valamilyen módot igyekezett kieszelni, hogy kiszabaduljon e bilincsekből, de semmi sem nyújtott hozzá segédkezet, és így kénytelen volt elszenvedni a büntetést alacsony gondolkozása és álnoksága miatt.

Azok, akiknek mint szellemes embereknek kiönthette volna a szívét, kigúnyolták volna a herceg nagy fölénye miatt.

A többiek pedig, a jóakarátú, de nehézkes gondolkodásúak, a király rendeleteit emlegették volna, amelyek tiltják a párbajt.

Végül mások, s ilyenek voltak legszámosabban, akik keresztényi felebaráti szeretetből vagy nemzeti büszkeségből segítségére siettek volna, nem akarták kitenni magukat annak, hogy kegyvesztetté váljanak, és legfőljebb a minisztereket értesítették volna az utazásról, amely vérengzéssé fajulhat.

Ilyképp De Wardes mindezt alaposan megfontolta, bekötözte az iszákját, és egyetlen lakáj kíséretében a sorompóhoz lovagolt, ahová Buckinghamnek érte kellett jönnie.

A herceg úgy fogadta ellenfelét, mintha a legkedvesebb ismerőse volna, helyet adott, hogy De Wardes leülhessen, édességekkel kínálta, és betakarta cobolyprém takarójával, amely az elülső ülésen hevert.

Azután beszélgettek:

Az udvarról, de Madame-ot nem is említve;
Monsieur-ról, de házaseletéről nem szólva;
a királyról, de sógornőjét nem említve;
az anyakirálynéről, de a menyéről nem szólva;
az angol királyról, de nővérét nem említve;
a két utas szívbeli vonzalmáról, de egyetlen veszélyes nevet sem említve.

Naponként csak kis utat tettek meg, és az út roppant kellemesen telt.

Buckingham, aki gondolkozására és műveltségére nézve valódi francia volt, el is volt ragadtatva, hogy olyan jól választotta meg útitársát.

Éppen csak végigkóstolt dús lakomák, próbalovaglások az utak mellett elterülő réteken, nyúl vadászat, mert Buckingham elvitte magával az útra az agarait is: így múltatták az időt.

Buckingham kissé hasonlított a szép Szajna folyóhoz, mely kanyarulataival ezerszer öleli át szerelmesen Franciaországot, míg rászánja magát, hogy az óceánba ömöljön.

De Franciaországot elhagyva, kivált az újdonsült francia asszonyért fáj a szíve, akit ő maga kísért el Párizsba; minden gondolata újabb emlékeket, következésképp újabb sajgó fájdalmat keltett életre benne.

De Wardes nem is zavarta őt álmodozásában, ha olykor önuralma ellenére elmerült gondolataiba.

Ez a gyengédség bizonyára meghatotta volna Buckinghamet, és megváltoztatta volna De Wardes-dal szemben táplált érzelmeit, ha ennek tekintete, mialatt hallgatott, nem lett volna olyan gonosz, és mosolya olyan hamis.

Az ösztönszerű gyűlölet azonban engesztelhetetlen, semmi sem olthatja, néha egy kis hamu borítja, de a hamu alatt csak annál jobban izzik a parázs.

Mire kimerítették az utazás kínálta összes szórakozásokat, megérkeztek, mint mondtuk, Calais-ba.

Ez a hatodik nap végén történt.

A herceg emberei egy nappal előbb érkeztek, és bárkát béreltek, hogy elvigye őket a kis jachthoz, amely előttük lavírozott, vagy ha két vitorlászárnya nem bírta, a kikötő partjától két vagy három ágyúlövésnyi távolságra, keresztben horgonyt vetett.

A bárkának kellett, többszöri fordulóval, a herceg egész kíséretét és lovait a jacht fedélzetére szállítania.

A lovakat úgy hajózták be, hogy felhúzták őket kötélen a bárkáról a hajó fedélzetére, külön e célra készített és oly módon kibélelt kosarakban, hogy akár mint toporzékoltak is türelmetlenségükben és félelmükben, folyton puha párnafalba ütődtek, és még a szőrük sem borzolódott fel.

Nyolc ilyen kosár, egymás mellé állítva, alig fért el a hajó fenekében. Köztudott, hogy e rövid vízi úton az ijedt lovak nem esznek semmit, hanem csak remegnek a legjobb abrak láttára is, pedig a szárazföldön kapva kapnának rajta.

Lassanként a jacht fedélzetére szállították a herceg egész kíséretét, hintait, lovait; azután az emberei visszajöttek és jelentették, hogy minden készen van, már csak őt várják, s ha úgy tetszik, hajóra szállhat a francia úrral együtt.

Mert senki sem sejtette, hogy a francia nemesnek más elintéznivalója is lehet ölordságával, mint barátságos tárgyalás.

Buckingham azt üzentette a hajótulajdonosnak, hogy álljon készen az indulásra, de mert nagyon szép a tenger és gyönyörűnek ígérkezik a naplemente, csak éjjel szándékszik hajóra szállni, és az estét arra akarja felhasználni, hogy sétát tegyen a tengerparton.

Azonkívül, tette hozzá, minthogy igen jó társaságban van, nem nagyon sietteti a hajóraszállást.

Ezt mondva a körülötte állóknak, rámutatott az eléjük táruló pompás látványra: az égre, amelyet bíborvörös fény vont be a láthatáron, és a félkörben sorakozó báránnyelphőkre, amelyek a napkorong felől az égboltozat tetőpontja felé szálltak, olyan alakzatot öltve, mintha a csúcsukkal egymásra halmozott hegyek lettek volna.

Az egész félkör alakú látkép alját vérpiros hab színezte, s mennél magasabbra emelkedett a tekintet, annál több opálos és gyöngyházfényben csillogó szín vegyült bele. A tenger is ugyanezt a színt tükrözte, és minden egyes kéklő hullám hátán csillogó fénypont táncolt, mint a rubin fénye, ha rávilágít a lámpa.

Langyos este, sós illatok, amelyeket az álmodozó képzelet annyira kedvel, erős, zengzetesen fújó keleti szél, távolban a jacht fekete körvonalai rajzolódnak az áttört vitorlakkal az ég bíborpiros alapjára, itt-ott háromszögű vitorlák tűnedeznek fel a láthatáron, hajladozva az azúrkék levegőben, mint a sirály szárnyai, ha alábukik: a látvány valóban csodálatra méltó volt. Kíváncsiak serege követte a herceg aransujtásos embereit, s midőn megpillantották közöttük az udvarmestert és a titkárt, a hercegnek és barátjának nézték őket.

Ami Buckinghamet illeti, ő szürke atlaszból készült kabátot és lila selyemből készült zekét viselt, kalapja a szemére húzva, sem rendjel, sem hímzés nem díszítette ruháját, s éppoly kevésbé vették észre, mint De Wardes-ot, aki fekete ruhába volt öltözve, mint valami ügyvéd.

A herceg emberei azt a parancsot kapták, hogy várakozzanak a bárkával a kikötőben, és legyenek készen az indulásra, de csak akkor közeledjenek, ha a herceg vagy barátja szólítja őket.

- Akármit látnak is - tette hozzá, és olyan nyomatékkal ejtette szavait, hogy megértették.

Buckingham néhány lépést tett a fövenyparton, és így szólt:

- Uram, azt hiszem, el kell búcsúznunk egymástól. Láthatja, a dagály növekszik, és a homok, amelyen állunk, tíz perc múlva annyira át fog nedvesedni, hogy nem fogjuk érezni a talajt a lábunk alatt.

- Milord, állok rendelkezésére, de...

- De a király földjén vagyunk. Ezt akarja mondani?

- Igen.

- Nos hát, jöjjön; amott, amint láthatja, van egy víz övezte szigetszerű földdarab. A víz szintje mindinkább emelkedik, és a szigetből minden pillanatban kevesebb látszik. Ez a sziget az Istené, mert tenger veszi körül, és nincs feltüntetve a király térképein. Látja?

- Látom. De most aligha érhetjük el száraz lábbal.

- Igen, de figyelje meg, hogy meglehetősen magas, és hogy a tenger körös-körül emelkedik ugyan, de a sziget legmagasabb pontját nem éri el. Ebből következik, hogy e kis színtéren pompásan el tudunk majd helyezkedni. Mi a véleménye?

- Mindenütt jól fogom érezni magam, ahol kardom abban a kitüntetésben részesül, hogy milord kardjával találkozhatik.

- Előre hát! Nagyon bánt, hogy kénytelen vízbe mártani a lábát, De Wardes úr, de azt hiszem, ez okvetlenül szükséges, hogy így szólhasson a királyhoz: „Felség, nem felséged földjén vívtam párbajt.” Ez ugyan kissé szőrszálhasogató dolog, de maguk, mióta a Port-Royal a világon van, mind elmerülnek a szőrszálhasogatásba. Ó, azért ne panaszkodjunk, mert csak növeli szeretetre méltó szellemességüket, ami oly sajátos vonásuk. Ha úgy tetszik, siessünk, De Wardes úr, mert láthatja, hogy a tenger emelkedik, és lassan be is esteledik.

- Csak azért nem siettem, mert nem akartam kegyelmességedet megelőzni. Még szárazon jár, herceg?

- Eddig igen. Nézzen oda, az embereim félnek, hogy vízbe fülünk, és felénk tartanak csónakon. Nézze csak, hogy táncol a csónak a hullámok hátán! Remek, de én tengeribetegséget kapok tőle. Megengedi, hogy hátat fordítsak nekik?

- Meglátja, ha nekik hátat fordít, szemébe süt majd a nap, milord.

- Ó, ebben az órában nagyon gyengén süt, és nemsokára teljesen eltűnik, ne törődjék hát vele.

- Ahogy tetszik, milord, én csak tapintatosságból szóltam.

- Tudom, De Wardes úr, és méltányolom a megjegyzését. Levetjük az ujjasunkat?

- Döntsön, milord.

- Úgy kényelmesebb.

- Akkor készséggel.

- Mondja meg nyíltan, De Wardes úr, hogy kényelmetlenül érzi-e magát a nedves homokon, vagy azt gondolja-e, hogy még nagyon közel vagyunk a francia területhez? Akkor Angliában vagy a jachtonon verekszünk meg.

- Nagyon jó helyen vagyunk itt, milord, de bátorkodom megjegyezni, hogy aligha lesz annyi időnk, amennyi szükséges, mert a tenger árad...

Buckingham beleegyező mozdulatot tett, levette az ujjasát és a homokra tette.

De Wardes követte példáját.

Aki a partról nézte, kísértetiesen fehérnek látta a két alakot, ahogyan az égről leereszkedő lilásvörös háttérből kiemelkedett.

- Hitemre mondom, herceg, aligha tudnánk hátrálni - mondotta De Wardes. - Érzi, hogy süpped a lábunk a homokba?

- Én bokáig belesüppedtem, arról nem is szólva, hogy a víz is emelkedik - felelte Buckingham.

- Engem már el is ért, herceg.

De Wardes kezébe vette kardját.

A herceg ugyanúgy tett.

- De Wardes úr - mondotta ekkor Buckingham -, még egy utolsó szót, ha megengedi... Megvereszem magával, mert nem szeretem magát, mert megsebezte szívemet, gúnyolódván az érzelmen, amelyet titkoltam, de ebben a pillanatban bevallom, és boldogan halok meg érte. Gonosz ember maga, De Wardes úr, és én minden tőlem telhetőt meg akarok tenni, hogy megöljem, mert érzem, hogy ha nem hal meg ma az én kezem által, akkor a jövőben sokat fog ártani barátainknak. Ez az, amit mondani akartam, De Wardes úr.

És meghajolt.

- Én pedig ezt felelem rá, milord: nem gyűlöltem, de mert kitalálta gondolataimat, gyűlölöm, és teljes erőmmel azon leszek, hogy megöljem.

És De Wardes hajolt meg Buckingham előtt.

Ugyanabban a pillanatban a kardok összecsaptak; két villám fonódott egybe az éjszakában.

A kardok keresték egymást, megsejtették egymást, összecsaptak.

Mindkettő ügyes vívó volt. Az első összecsapások nem hoztak eredményt.

Az este gyorsan leszállt, oly sötét lett, hogy csak ösztönükre hagyatkozva támadtak és védekeztek.

De Wardes hirtelen érezte, hogy kardja megakadt, vállon szúrta Buckinghamet.

A herceg karja és kardja lehanyatlott.

- Ó! - jajdult fel.

- Megsebeztem, milord, ugyebár? - kérdezte De Wardes, és hátralépett.

- Igen, uram, de csak könnyen.

- De elmozdult helyéről.

- Ez a hideg vas hatása, de ismét a helyemen vagyok. Kezdjük újra, ha tetszik, uram.

A herceg kardja kísértetiesen csörrent meg De Wardes kardján, és a következő pillanatban felhasította a márki mellét.

- Ez is talált - mondta.

- Nem - felelte De Wardes, szilárdan egy helyben maradva.

- Bocsánat - mondotta Buckingham -, de úgy látom, hogy az inge egészen piros...

- Most pedig - kiáltotta dühösen De Wardes - jól vigyázzon!

Nagyot ugrott előre, és átszúrta Buckingham alkarját. A kard két csont között hatolt be.

Buckingham érezte, hogy jobb karja meg van bénítva, kinyújtotta bal karját, megragadta kardját, amely tehetetlen kezéből éppen ki akart esni, és keresztülszúrta De Wardes mellét, mielőtt ez visszaugorhatott volna.

De Wardes megtántorodott, térde megroggyant, és elengedve kardját, amely megakadt a herceg karjában, belezuhant a vízbe, amely most valódibb piros színt öltött, mint amikor a felhők színét sugározta vissza.

De Wardes nem halt meg, érezte a rettenetesen fenyegető veszedelmet: a tenger áradt.

A herceg is érezte a veszélyt. Hatalmas erőfeszítéssel és fájdalmas kiáltással kirántotta a karjában megakadt kardot, azután odafordult De Wardes-hoz:

- Meghalt?

- Nem - felelte De Wardes, s hangja elfűlt a vértől, amely melléből tódult fel torkába -, de nem sok híja.

- Nos, mit tegyünk? Szóljon: tud járni?

De Wardes fél térdre emelkedett.

- Lehetetlen - mondta, s visszaestében hozzátette még: - Hívja ide az embereit, vagy vízbe fúlok.

- Hahó, bárka, gyorsan ide!

A bárka hatalmas evezőcsapásokkal közeledett.

A tenger azonban gyorsabban áradt, mint a bárka közeledett.

Buckingham látta, hogy De Wardes-ot nemsokára elborítja a hullám; ép bal karjával átkarolta és felemelte.

A hullámok a derekáig értek, de nem tudták elragadni.

A herceg a szárazföld felé iparkodott. Ám alig tett tíz lépést, midőn egy második hullám, sokkal magasabb, sokkal fenyegetőbb, sokkal dühösebb, mint az első, előrenyomulva a herceg mellének ütközött, feldöntötte és elborította.

Azután tovazúdult az áradat, és egy pillanatra hullámtakaró nélkül hagyta heverni a homokon De Wardes-ot és a herceget.

De Wardes elájult.

Ekkor négy tengerész, felismerve a veszélyt, a tengerbe vetette magát, és egy pillanat alatt Buckingham mellett termett.

Nagy volt az ijedelmük, látván, hogy urukat vér borítja, amint a víz, mely átáztatta, lecsurgott térdére és lábára.

A tengerészek magukkal akarták vinni.

- Nem, nem - mondotta -, vigyétek a francia urat a szárazföldre!

- Hagyjátok meghalni. Hagyjátok meghalni a franciát! - kiáltották tompa hangon a tengerészek.

- Gyalázatos fickók! - kiáltotta a herceg, és büszke mozdulattal, amely a tengerészeket vérrel fröccsentette be, felemelkedett - Engedelmeskedjétek! De Wardes urat vigyétek a szárazföldre, mindenekelőtt De Wardes urat helyezzétek biztonságba, vagy felkötöttek, ahányan vagytok!

A bárka ezalatt odaérkezett. A titkár és az udvarmester ugyancsak beugrottak a vízbe, és De Wardes-hoz közeledtek. De Wardes nem adott többé életjelt.

- Az életetekkel feleltek ezért az emberért - mondta a herceg. - Vigyétek a partra De Wardes urat!

Karjukra emelték hát, és elvitték a homokos parton egy száraz helyre, ahová sohasem érnek el a tenger hullámai.

A parton néhány kíváncsiskodó és öt vagy hat halász állt meg bámészkodva, odacsődítette őket a különös látvány, hogy két férfi térdig vízben vív párbajt egymással.

Mikor a halászok látták, hogy néhány férfi tart feléjük, sebesültet hozva, ők is bokáig belegázoltak a vízbe.

Az angolok abban a pillanatban adták át a halászoknak a sebesültet, mikor kezdte felnyitni a szemét.

A tenger sós vize és a finom homok behatolt sebeibe, leírhatatlan fájdalmat okozva.

A herceg titkárja tömött erszényt vett elő zsebéből, és odaadva annak, aki a halászok között a legtekintélyesebbnek látszott, így szólt:

- Az én uram, Buckingham herceg adja ezt, azért, hogy De Wardes úr a lehető leggondosabb ápolásban részesüljön.

És visszatért embereivel a csónakhoz, amelyhez Buckingham nagy nehezen vánszorgott el, de csak akkor, midőn látta, hogy De Wardes-ot nem fenyegeti veszély.

Már magasan állt a tenger vize, a hímzett ruhák és selyemövek átáztak. Sok kalapot elvitt a víz.

A herceg és De Wardes ruháit a partra vetették a hullámok.

De Wardes-ot a herceg öltözékébe burkolták, mert azt hitték, hogy az övé, és karjukon vitték a városba.

104
Három szerelem

Buckingham elutazása óta Guiche azt képzelte, hogy az egész világ egyedül az övé.

Monsieur, akinek most a legcsekélyebb oka sem volt a féltékenységre, és különben is teljesen Lorraine lovag befolyása alatt állt, olyan sokat engedett meg udvarában, hogy a legkövetelőbbek sem kívánhattak volna többet.

A király pedig, mivel örömét lelte Madame társaságában, egyik mulatságot a másik után találta ki, hogy élvezetessé tegye a párizsi tartózkodást, úgyhogy egy nap sem múlt el a Palais-Royalban ünnepély nélkül, vagy fogadás nélkül Monsieur-nél.

A király előkészítette Fontainebleau-t, hogy ott fogadja az udvart, és mindenki igyekezett meghívást kapni. Madame tevékeny életmódot folytatott. A hangja és a tolla egy percig sem pihent.

Guiche-sel folytatott beszélgetései lassanként olyan érdekessé váltak, hogy kétségtelenül a kezdődő nagy szenvedély előjelének lehetett vélni őket.

Ha szövetek színéről van szó, és eközben sóvárgó pillantásokat váltanak, ha egy egész órát eltöltenek egy illatosítópárna vagy kis virág hasznának és kellemes illatának elemzésével, akkor az ilyenfajta beszélgetés közben ejtett szavakat ugyan mindenki megérti, de a mozdulatokat és a sóhajtásokat nem láthatja mindenki.

Amikor Madame már eleget beszélgetett Guiche-sel, akkor a királlyal beszélgetett, aki rendszerint mindennap meglátogatta. Játsoztak, verseket faragtak, jelmondatokat és jelképeket választottak, ez a tavasz nemcsak a természet tavasza volt, hanem ifjúsága egy egész népnek, amelynek feje az udvar volt.

A király fiatal volt és szép, s mindenkinél hevesebb hódolója a nőknek. Érzéki szerelemmel szeretett minden nőt, még feleségét, a királynét is.

Csakhogy a nagy király a legfélénkebb vagy legtartózkodóbb férfi volt az egész országban, annyira, hogy még magának sem vallotta be érzelmeit.

Ez a félénksége tartotta meg az egyszerű udvariasság határain belül, és egy nő sem dicsekedhetett vele, hogy a király jobban kedveli, mint mást.

Sejteni lehetett, hogy azon a napon, amelyen a király nyilatkozni fog, új uralom kezdődik; de a király nem nyilatkozott.

Guiche ezt a körülményt arra használta fel, hogy az egész szerelemnek élő udvar királya legyen.

Azt beszéltek, hogy nagyon jó viszonyban van Montalais kisasszonnyal, azt állították, hogy buzgó imádója Châtillon kisasszonynak, de most már az udvar egyik hölgye iránt sem volt figyelmes. Csak egyetlen nő számára volt szeme és füle.

Észrevétlenül befészkelte magát Monsieur-höz is, aki szerette, és oly sokáig marasztalta házában, ameddig csak lehetett.

Természtől fogva emberkerülő lévén, túlságosan félrevonult, mielőtt Madame megérkezett; Madame megérkezése után pedig nem vonult eléggé félre.

Ezt mindenki észrevette, de leginkább a ház rossz szelleme, Lorraine lovag, akihez Monsieur nagyon ragaszkodott, mert még gonoszkodásaiban is megőrizte jókedvét, és mert kifogyhatatlan volt az ötletekben, ha arról volt szó, hogyan üssék el az időt.

Mikor tehát Lorraine lovag látta, hogy Guiche netán elfoglalhatja az ő helyét, hatalmas eszökhöz folyamodott. Eltűnt, a legnagyobb zavarban hagyva Monsieur-t.

Eltűnésének első napján Monsieur alig kereste, mert ott volt Guiche, aki Madame-mal folytatott beszélgetései kivételével a nappal és az éjszaka óráit vígan a hercegnek szentelte.

Másnap azonban Monsieur, senki sem lévén kéznél, megkérdezte, hogy hol a lovag.

Azt felelték neki, hogy nem tudják.

Guiche a reggelt Madame társaságában csipkék és szalagok válogatásával töltötte, azután eljött, hogy vigasztalja a herceget. Ebéd után azonban még tulipánokat és ametisztet kellett megbírálni, és Guiche visszatért Madame szalonjába.

Monsieur magára maradt, s mert ez időben szokott öltözködni, úgy érezte, hogy ő a világ legszerencsétlenebb embere, és ismét megkérdezte, mit tudnak a lovagról.

- Senki sem tudja, hol lehet megtalálni a lovag urat - ezt a választ kapta.

Mint hogy Monsieur nem tudta, hová legyen unalmában, átment Madame-hoz.

Számosan voltak ott az egybegyűltek, akik a szobában szerteszét nevetgéltek és suttoztak: itt egy sereg nő vett körül egy férfit, és igyekezett nevetését elfojtani; ott Manicamp és Malicorne, Montalais és Tonnay-Charante kisasszonyok s más két nevető hölgy társaságában.

Továbbá Madame, párnákon ülve, és Guiche, éppen egy marék gyöngyöt és drágakövet szórva eléje, amelyek közül a hercegnő fehér, karcsú ujja kijelölte azokat, amelyek leginkább tetszettek neki.

Egy másik sarokban egy gitáros foglalt helyet, aki spanyol seguidillákat énekelt; Madame beleszeretett ezekbe a dalokba, mióta a fiatal királyné mélabús hangján hallotta énekelni; csak hogy amit a spanyol nő könnyekkel szemében énekelt, azt az angol nő mosolygó szájjal dúdolta, kivillantva gyöngyházzsínű fogait.

Az így benépesített szalon a világ legvidámabb látványát nyújtotta.

A belépő Monsieur megütközött, hogy ilyen sok ember mulat önélkül. Annyira irigykedett, hogy nem tudta türtöztetni magát, és mint egy gyermek, így szólt:

- Mi a csuda, itt így mulatnak, én pedig magamra hagyva unatkozom!

A hangja úgy hangzott, mint a mennydörgés, amely a madarak csicsergését félbeszakítja az ágak közt; mély csend lett.

Guiche azon nyomban talpra szökött.

Malicorne meghúzta magát Montalais szoknyája mögött.

Manicamp felkelt és felvette ünnepélyes ábrázatát.

A guitarrero az asztal alá rejtette gitárját, és ráterítette a szőnyeget, hogy eltüntesse a herceg szeme elől.

Csak Madame nem mozdult; rámosolygott férjére, és így felelt:

- Nem ebben az időben szokott öltözködni?

- És éppen ezért szemelték ki vigadozásra? - zsörtölődött a herceg.

Ez a szerencsétlen szó jeladás volt a menekülésre: az asszonyok szétrebbentek, mint egy sereg megriadt madár; a gitáros eltűnt, mint az árnyék; Malicorne, egyre Montalais oltalmában, aki szélesre húzta bő ruháját, eltűnt egy tapétaajtó mögött; Manicamp segítségére sietett Guiche-nek, aki természetesen Madame mellett maradt, és mindketten derék módon állták a támadást

a hercegnővel együtt. A gróf nagyon is boldog volt, semhogy a férjre haragudott volna, Monsieur azonban nagyon haragudott a feleségére.

Mindenáron okot keresett a civakodásra, és az érkezése előtt oly vidám, jelenlététől pedig annyira megzavart társaság gyors eltávozása jó ürügyül szolgált.

- Miért menekülnek el, mikor engem megpillantanak? - kérdezte fennhéjázó hangon.

Madame hidegen ráfelelte, hogy ha a ház ura megjelenik, a család tiszteletből kellő távolságban marad.

És mialatt ezt mondta, olyan vidám, olyan bohókás arcot vágott, hogy Guiche és Manicamp nem tudták magukat türtőztetni. Harsány nevetésben törtek ki, Madame követte példájukat, és a nevetési roham ragadós volt, Monsieur is megkapta, és le kellett ülnie, mert nevetés közben nem volt elég méltóságteljes a tartása.

Végül elhallgatott, de haragja növekedett. Dühösebbé tette, hogy rajta is erőt vett a nevetés, mikor a többieket nevetni látta.

Nagy szemeket meresztett Manicamp-ra, Guiche gróffal nem mervén a haragját éreztetni.

Midőn azonban Monsieur erre egy indulatos kézmozdulattal jelt adott, Manicamp és Guiche mégis kiment a szobából.

Madame, egyedül maradván, szomorúan markolta fel gyöngyeit, többé nem nevetett, és nem szólt egy szót sem.

- Örömmel látom, hogy itt úgy bánnak velem, mint valami idegennel, asszonyom - mondotta a herceg.

És magánkívül dühében, elhagyta a szalont.

Útközben találkozott Montalais-val, aki az előszobában őrködött.

- Szép dolog magukat meglátogatni, de csak az ajtóig - mondotta Monsieur.

- Nem értem, hogy mit méltóztatik mondani, fenség - felelte Montalais, mély bók kíséretében.

- Azt mondom, kisasszony, hogy amikor együtt nevetgélnek Madame szobájában, hivatlan vendégnek kívül tágasabb.

- Fenség, kétségkívül nem magáról gondolja és mondja ezt.

- Ellenkezőleg, kisasszony, magamról beszélek, magamra gondolok. Bizonyára nincs okom örvideni azon a fogadtatáson, amelyben itt részesítenek. Hogyan? Oly napon, amelyen Madame-nál zene és társaság van, oly napon, mikor kis ideig magam is vigadni kívánok, eltávoznak! Talán félnek tőlem, ha látnak, hogy mindenki elmenekül, midőn megpillantanak?... Tehát rossz dolgokat cselekszenek, ha nem vagyok jelen?

- De, fenség, ma ugyanazt tették, amit mindennap tesznek - felelte Montalais.

- Hogyan, mindennap így kacagnak?

- Hogyne, fenség.

- Mindennap olyan csoportok vannak itt, amelyeneket láttam?

- Ugyanazok, fenség.

- És mindennap cincognak a hegedűn?

- Fenség, ma gitár volt, de ha nincs gitár, akkor vannak hegedűk és flóták: a nők unatkoznak zene nélkül.

- Mi az ördög! És a férfiak?

- Milyen férfiak?

- Guiche úr, Manicamp úr és a többiek...

- Mind fenséged udvarához tartoznak.

- Igen, igen, igaza van, kisasszony - mondotta a herceg.

És visszatért lakosztályába; egészen elkomorodott. Belevetette magát a legmélyebb karosszékbe, s még csak a tükörbe sem nézett.

- Hol lehet a lovag? - kérdezte.

Egy szolga volt a herceg közelében.

Hallotta a kérdést.

- Senki sem tudja, fenség.

- Egyre ugyanaz a válasz... Aki legközelebb újra azt feleli: „nem tudom”, azt elkergetem.

E szóra mindenki elmenekült Monsieur szobájából, mint ahogy Madame szobájából elmenekültek.

Erre a herceg leírhatatlan dühbe gurult. Belerúgott egy komódba, s az darabokra hullva zuhant a padlóra.

Azután a legnagyobb hidegvérrel kiment a körfolyosóra, és feldöntött egymás után egy emailvázát, egy porfir füles kancsót és egy bronz kandelábert. Hatalmas csattanással estek a földre. Mindenki az ajtóhoz futott.

- Mit kíván, fenség? - kérdezte bátortalanul a testőrök kapitánya.

- Muzsikálok magamnak - felelte a herceg, fogait csikorgatva.

A testőrök kapitánya elküldött a fenséges úr orvosáért. De még az orvos előtt megérkezett Malicorne, s jelentette:

- Fenség, Lorraine lovag nyomban itt lesz.

A herceg Malicorne-ra nézett, és mosolygott.

Lorraine lovag csakugyan belépett.

Lorraine lovag féltékenysége

Orléans hercege örömeiben felkiáltott, amikor megpillantotta Lorraine lovagot.

- No végre! - szólt. - Micsoda véletlennek köszönhetjük, hogy láthatjuk? Nekem azt mondták, eltűnt.

- Eltűntem, úgy van, fenség.

- Miféle szeszély ez?

- Szeszély! Hogy lehetne nekem szeszélyem fenségeddel szemben? A tisztelet...

- Ne beszéljünk tiszteletről, hiszen mindennap vétesz ellene. Fölmentelek alóla. Miért szöktél meg?

- Mert teljesen fölösleges voltam fenséged számára.

- Magyarázd meg!

- Fenséged sokkal mulatságosabb embereket gyűjtött maga köré, mint amilyen én valaha lehetek. Nem érzek magamban elég erőt, hogy ellenük küzdjek, tehát visszavonultam.

- Ez nem közönséges óvatosság! Kik azok, akik ellen nem akarsz küzdeni? Guiche?

- Nem neveztem meg senkit.

- Nevetséges! Guiche van az utadban?

- Ezt nem mondtam, fenség. Ne faggasson, jól tudja, hogy Guiche jó barátaink közé tartozik.

- Tehát akkor kiről van szó?

- Kegyelem, fenség, maradjunk ennyiben, esedezem.

A lovag nagyon jól tudta, hogy a kíváncsiságot, akár a szomjúságot, legjobban azzal lehet felcsigázni, ha az ember adós marad az itallal, illetve a magyarázattal.

- Nem, tudni akarom, miért tűntél el? - szólt a herceg.

- Jó, hát megmondom, de ne vegye tőlem rossz néven.

- Beszélj.

- Észrevettem, hogy nem jó szemmel néznek rám.

- Kicsoda?

- Madame.

- Ezt nem értem - mondta a herceg meglepetten.

- Pedig egyszerű: Madame talán féltékeny reám ama vonzalom miatt, amelyet fenséged kegyeskedik irántam tanúsítani.

- És ezt ki is mutatja?

- Fenség, Madame sohasem szól hozzám, különösen egy idő óta.

- Mióta?

- Amióta Guiche grófot jobban kedveli, mint engem, és minden időben fogadja.

A herceg elvörösödött.

- „Minden időben?...” Mit jelent ez a kifejezés, lovag? - mondta a herceg szigorúan.
- Ugye, mondtam, fenség, hogy meg fog rám nehezteni, előre tudtam.
- Én nem neheztelek magára, de kissé élesen fejezi ki a dolgokat. Miért mondja, hogy jobban kedveli Guiche grófot, mint magát?
- Nem mondhatok többet - szólt a lovag szertartásos meghajlással.
- Épp ellenkezőleg, követelem, hogy beszéljen. Ha visszavonulásának ez volt az oka, akkor igencsak féltékeny.
- Ha az ember szeret, féltékeny, fenség. Fenséged is nem féltékeny-e Madame-ra? Ha fenséged azt látná, hogy valaki mindig Madame közelében van, és Madame nagyon kegyesen bánik vele, nem fogna-e gyanút? Az ember úgy szereti a barátait, mint a kedveseit. Fenséged néha abban a kitüntetésben részesített, hogy barátjának nevezett.
- Jó, jó, már megint egy kétértelmű kifejezés; lovag, ma nagyon szerencsétlenül társalog.
- Mit mondtam, fenség?
- Azt mondta: „kegyesen bánik vele”... Mit ért azon, hogy „kegyesen”?
- Nagyon egyszerű dolgot, fenség - felelte a lovag roppant kedélyesen. - Ha például egy férj azt látja, hogy a felesége ezt vagy azt a valakit nagyon szívesen látja maga körül, és ha ez a valaki folyton csak ott látható a felesége ágya fejénél, vagy a hintója ajtajánál, és ha e valaki számára mindig akad talpatalnyi hely a szoknyája körül; és ha a társalgási összejöveteleken túl is találkoznak; és ha a férfi tollbokrétája olyan színű, amilyen az asszony ruhájának a szalagja, és ha az asszony lakosztályában muzsikálnak, és a vacsorák az ágyas-szobájában folynak le; és amikor a férj megjelenik, feleségénél mindenki elhallgat; és ha a férj egyszerre csak azt látja, hogy legállhatatosabb, leggyöngédebb cimborája olyasvalaki, aki egy héttel előbb még alig törődött vele... akkor...
- Akkor, fejezd be!
- Akkor, fenség, az ember jobban féltékenyekedik. De hát ezek a részletek nem helyénvalók itt, mert semmi közük ahhoz, amiről mi beszélgetünk.
- A herceg felindult, és láthatólag küszködött magával.
- Még mindig nem mondta meg - szólt végül -, miért szökött meg. Az imént azt mondta, azért, mert félt, hogy zavar, és hozzátette, hogy megfigyelése szerint Madame szívesen látja ezt a Guiche-t.
- Ó, fenség, ezt nem mondtam.
- Dehogynem.
- De ha mondtam is, ártatlan dolognak láttam.
- Végre is, látott valamit?
- Fenséged zavarba hoz.
- Ne törődjön vele, beszéljen! Ha igazat mond, miért jönne zavarba?
- Mindig igazat mondok, fenség, de mindig habozok, ha arról van szó, hogy elismételjem, amit mások mondanak.
- Ahá, tehát csak elismétli... Ezek szerint mondtak valamit.
- Megvallom, hallottam róla.

- Kitől?

A lovag úgy tett, mint aki bosszankodik.

- Fenség - szólt -, úgy vallat, mintha vádlottként ülnék a vizsgálóbíró előtt... különben is azok a mendemondák, amelyek egy pillanatra megütik egy nemesember fülét, nem vernek fészket a fülében. Fenséged azt kívánja, hogy egy pletykát eseményé fűjjak fel.

- Mégis annyi tény - kiáltott föl a herceg haraggal -, hogy a pletyka miatt vonult vissza udvaromtól.

- Az igazat megvallva, arról beszéltek, hogy Guiche gróf kitartóan legyeskedik Madame körül, ennyi az egész. Afféle ártatlan mulatság ez, ismétlem, mi több: megengedett mulatság. De kérem, fenség, ne legyen igazságtalan, és ne túlozza el a dolgot. Ez fenségedet egyáltalán nem érdekelheti.

- Nem érdekelhet, amikor arról beszélnek, hogy Guiche kitartóan legyeskedik Madame körül?

- Nem, fenség, nem; s amit most elmondtam, akár Guiche szemébe is megmondhatom, mert semmi különösebbet nem látok abban, hogy Guiche udvarol Madame-nak; még a fenséges asszonynak is szemébe mondanám. De értse meg, fenség, én egy dologtól félek. Attól félek, hogy olyan színben tűnök fel, mintha a kegyekre volnék féltékeny, holott én csak fenséged barátságára féltékenyekedem. Ismerem a gyöngéjét, tudom, hogy ha szeret, akkor szeretete kizárólagos. Fenséged pedig szereti Madame-ot, őt különben nem is lehet nem szeretni. Kérem, kövesse a gondolatmenetemet: Madame fenséged barátai közül kitüntette a legszebb és legvonzóbb férfit, és a választása eredménye az lesz, hogy fenséged a többi barátját el fogja hanyagolni. Márpedig én belepusztulok fenséged megvetésébe, elég nehéz elviselnem, hogy Madame nem állhat. Ezért úgy határoztam, fenség, hogy átengedem a helyemet annak, akit így kegyelnek, s irigylem a szerencséjét, de megőrzöm iránta őszinte barátságomat és őszinte csodálatomat. Van-e fenségednek valami ellenvetése okoskodásom ellen. Úgy járok-e el, mint becsületes ember? Úgy járok-e el, mint igaz jó barát? Feleljen legalább, fenség, hiszen az imént oly keményen kikérdezett.

A herceg ült, két kezével fogta fejét, és széttúrta a frizuráját. A hosszú csendben a lovag kedvére figyelhette szónoki művészetének hatását; ám Monsieur most felállt.

- Kérlek - mondta -, légy őszinte.

- Mindig őszinte vagyok.

- Jó! Tudod, hogy valamit már észrevettünk egyszer, azzal a különös Buckingham herceggel kapcsolatban.

- Ó, fenség, ne vádolja meg Madame-ot, mert akkor én veszem a kalapom... Fenséged idáig megy? Fenséged gyanakszik?

- Nem, nem, lovag, nem gyanakszom Madame-ra; de amit látok, azt látom... és magamban eltűnődöm...

- Buckingham örült volt.

- De te felnyitottad a szemem, hogy az örültségét meglássam.

- Nem, nem! - szólt hevesen a lovag. - Nem én nyitottam fel a szemét, hanem Guiche. Ne keverjük össze a dolgokat.

És felnevetett azon az éles, sipító hangon, amely a kígyó sziszegésére emlékeztet.

- Igazad van, csakugyan... Te csak néhány szót mondtál, Guiche ellenben igen féltékenynek mutatkozott.

- Meghiszem azt - folytatta a lovag ugyanazon a hangon -, a vallás és a házi tűzhely szentségéért harcolt.
 - Tessék? - szólt a herceg rendreutasító hangon, megbotránkozva a galád tréfán.
 - Miért? Vajon Guiche gróf nem a legelőkelőbb nemesember fenséged udvarában?
 - Annyi tény - szólt a herceg nyugodtabb hangon -, hogy Buckingham heves szenvedélyét észrevették az emberek.
 - De még mennyire!
 - Most mondd meg, hogy Guiche grófé is olyan feltűnő-e?
 - Fenséged már megint túlzásba esik; olyasmit nem is rebesgetnek, hogy Guiche valami szenvedélyt táplálna.
 - Helyes, helyes!
 - Amint látja fenséged, jobb, ezerszer jobb dolog, ha enged szépen visszavonulnom, mint ha aggályaimmal fölkeltem fenséged gyanakvását, amit Madame bűnnek tekinthetne, és joggal.
 - Hát mit akarsz csinálni?
 - Valami okos dolgot.
 - Mit?
 - Egyáltalán nem törődöm többé ezzel az új epikureus társasággal, és akkor a pletykák meg fognak szűnni.
 - Erről még beszélünk, gondolkodom rajta.
 - Ó, fenségednek van bőven ideje, a veszély nem nagy; sőt egyáltalán nincs szó veszélyről vagy szenvedélyről, csupán az én félelmemről, hogy fenséged barátsága irántam el fog lanyhulni. Amint kegyeskedik engem biztosítani barátsága felől, az én fejemben többé nem motoszkál semmi.
- A herceg lehajtott fejét, mintha ezt mondaná:
- „A te fejedben nem, de annál inkább az enyémben.”
- Közben azonban eljött a vacsora ideje, s Monsieur értesítette Madame-ot. Azt a feleletet kapta, hogy Madame nem vehet részt a nagy vacsorán, hanem saját lakosztályában költi el vacsoráját.
- Nem tehetek róla - magyarázta a lovnak a herceg. - Ma délelőtt betoppantam a feleségemhez, amikor javában folyt nála a zenés multság, féltékenykedtem, és Madame most duzzog.
 - Akkor csak kettesben fogunk vacsorázni - sóhajtott a lovag. - Sajnálom, hogy Guiche nem lehet jelen.
 - Ó, Guiche nem fog sokáig neheztelni; neki jó természete van.
 - Fenség - szólt hirtelen a lovag -, nagyszerű ötletem van. Az imént beszélgetés közben elszomorítottam fenségedet és fölkeltettem gyanúját. Most úgy illik, hogy a közvetítő szerepére vállalkozzam... Fölkeresem Guiche grófot és elhozom.
 - Igazán, lovag, mégiscsak jó ember vagy!
 - Ezt úgy mondja fenséged, mintha meglepetés volna számára.
 - Az ördögbe is! Te nem vagy mindig ilyen gyöngéd!

- Igaz, de jóvá tudom tenni, ami igazságtalanságot elkövettem, ismerje el fenségéd.

- Elismerem.

- Fenségéd lesz oly kegyes, hogy néhány percig vár itt rám?

- Szívesen, menj... Addig felpróbálom a fontainebleau-i öltözékeimet.

A lovag elment, aztán óvatosan előhívta minden emberét, és különféle parancsokat adott nekik.

Emberei eltávoztak különböző irányokba. Csak a belső inasát tartotta vissza.

- Tudd meg - mondta neki -, mégpedig azonnal, hogy Guiche gróf nincs-e Madame-nál. Mondd, hogy lehetne ezt megtudni?

- Könnyen, lovag úr. Megkérdem Malicorne-tól, ő pedig megtudja Montalais kisasszonytól. De meg kell mondanom, hogy a kérdezősködés hiábavaló lesz, mert Guiche gróf valamennyi embere eltávozott, s gazdájuk valószínűleg velük együtt elment.

- Mégis, érdeklődj.

Tíz perc sem telt belé, és a lovag belső inasa visszatért. Gazdáját titokzatosan félrevonta egyik szolgálati lépcső felé, és ott bevezette egy kis szobába, amelynek ablaka a kertre nyílt.

- Mi az? - kérdezte a lovag. - Mire való ez a nagy óvatosság?

- Nézzen ki az ablakon, uram - felelte az inas.

- Mit nézzek?

- Mit lát ott, az alatt a gesztenyefa alatt?

- Ott?... Hát, Istenem, Manicamp-t látom, aki valamire vár. Mire vár?

- Rögtön kiderül, uram... Csak egy kis türelem... Most látja, mi van ott?

- Látok egy, két, három, négy zenészt hangszerekkel, és mögöttük ott van maga Guiche, a zenészeket tologatja előre... De mit keres itt Guiche?

- Arra vár, hogy kinyissák előtte az udvarhölgyek lépcsőjének kiskapuját. Ezen fog felmenni Madame-hoz, akinél vacsora közben valami új zenét fognak meghallgatni.

- Óriási, amit mondasz!

- Ugye, uram?

- És ezt Malicorne-tól tudtad meg?

- Tőle.

- Szeret téged ez a Malicorne?

- Monsieur-t szereti.

- Miért?

- Mert szeretne az udvarába kerülni.

- Teringette! Be fog kerülni! Mit fizetett neked ezért?

- A titokkal fizetett, amit ezennel eladok uramnak.

- Kapsz érte száz pisztoltallért. Nesze!

- Köszönöm, uram... Látja, most megnyílik a kiskapu, és egy nő beengedi a zenészeket...

- Montalais?

- Az Isten szerelméért, uram, ne kiáltsa ki a nevét. Montalais és Malicorne összetartoznak. Ha az egyiket megbántja, a másikkal is meggyűlik a baja.

- Helyes, nem láttam semmit.

- És én nem kaptam semmit - felelte az inas, és zsebre vágta az erszényt.

Miután a lovag meggyőződött róla, hogy Guiche gróf a házban van, visszatért Monsieur-höz, aki már fényes ruhájában pompázott, és szinte sugárzott boldogságában és szépségében.

- Azt mondják - kiáltott föl a lovag -, hogy a király jelképéül és jelszavául a napot választja. Tulajdonképpen ez az embléma fenségedet illetné meg.

- Mi van Guiche gróffal?

- Nem lehet megtalálni! Eltűnt, mint a kámfor. Úgy látszik, megvadult, hogy fenséged ma reggel megmosta a fejét. A lakásán sincs.

- Ej, ez az ember, ez a repedt fejű, még képes rá, felült a postakocsira és hazament jószágaira. Szegény fiú! Vissza fogjuk hívni. Most menjünk vacsorázni.

- Fenség, ma jó napom van, megint jó ötletem támadt.

- Micsoda?

- Fenséges uram, Madame duzzog, és joggal. Jóvá kell tennie a dolgot, vacsorázzék ma este Madame-mal együtt.

- Ó, ilyet csak gyöngé férj tesz.

- Nem, hanem jó férj. A hercegasszony unatkozik: bizonyára könnyeit hullatja tányérjába, és a szemét vörösre sírja. Meggyűlölteti magát az a férj, aki miatt vörös lesz az asszonya szeme. Ezt jól gondolja meg, fenség.

- Nem lehet, a vacsorámat már megrendeltem, mégpedig ide.

- Ej, ej, fenség, nagyon szomorúan fogunk vacsorázni. Nekem a szívem szakad meg a gondolatra, hogy Madame egyedül vacsorázik, fenséged pedig, bármily keménynek akar is látszani, egyre sóhajtozik majd. Vigyen magával Madame-hoz vacsorázni, ez lesz aztán a kellemes meglepetés! Fogadni mernék, hogy nagyszerű multságunk lesz, mert fenségednek ma délelőtt nem volt igaza.

- Lehet.

- Nem lehet, hanem tény.

- Lovag, lovag, rossz tanácsot adsz nekem!

- Fenség, jó tanácsot adok, mert máma nagyon előnyös napja van: istenien áll az az arannyal hímzett árvácskaszínű frakkja! Madame elragadtatását nemcsak bölcs lépésével fogja megnyerni, hanem még inkább férfiúi szépségével. Hallgasson rám, fenség.

- Hallgatok rád, menjünk.

A herceg a lovaggal együtt távozott és Madame lakosztálya felé indult.

A lovag eközben belső inasának a fülébe ezt súgta:

- Állíts embereket a kiskapu elé! Senki arra ki ne szökhessék! Fuss!

És a lovag a herceg mögött eljutott Madame előszobáiba.

Az ajtónállók be akarták őket jelenteni.

- Senki meg ne moccanjon - szólt a lovag mosolyogva, őfensége meg akarja lepni a herceg-asszonyt.

Monsieur féltékeny Guiche grófra

Monsieur oly hevesen lépett be a hercegnő szobájába, mint a jó szándékú emberek, akik kellemes meglepetést akarnak szerezni, vagy pedig mint akik valami titoknak akarnak nyitjára jutni, a féltékenyek szerencsétlen szerencsésével.

Madame, megmámorosodva a zene első taktusaitól, őrzöngő jókedvvel táncolt, még megkezdett vacsoráját is otthagya.

Táncosa Guiche gróf volt, ki karját a levegőbe emelte, szemét félig lehunyta, fél térdre ereszkedett, mint a spanyol táncosok, akik gyönyörűséggel, bűvölő mozdulattal tekintenek fel táncosnőjükre.

A hercegnő ugyanolyan mosollyal, és ugyanolyan csábos, kihívó mozdulatokkal forgott-perdült körülötte.

Montalais csodálta a táncot, La Vallière a szoba másik sarkában ült, és álmodozva nézte az egészet.

Lehetetlen leírni azt a hatást, amelyet Monsieur váratlan megjelenése tett ezekre a boldog, vidám emberekre. Éppoly lehetetlen leírni azt a hatást, amelyet Fülöp hercegre tett a mulatozó, boldog emberek látványa.

Guiche grófnak annyi ereje sem maradt, hogy felkeljen a földről, Madame pedig abban a helyzetben maradt, ahogy meglepték, és egy szót sem tudott dadogni.

Lorraine lovag az ajtófélfának támaszkodva mosolygott, mint aki elmerült a legnaivabb csodálatba.

A jelenlevőket leginkább a herceg sápadt arca, kezének és lábának görcsös remegése lepte meg. Mély csend követte a tánc zaját.

Lorraine lovag, a szünetet kihasználva, mély hódolattal üdvözölte Madame-ot és Guiche grófot, mintha a ház ura és úrnője előtt állna, és túlságos hódolatával zavarba akarná őket ejteni.

Most Monsieur lépett a hercegnő elé.

- Végtelenül örülök - mondta rekedt hangon -, mert azt hittem, amikor idejöttem, hogy asszonyom beteg és szomorú, holott, amint látom, egészen átadta magát új gyönyörűségeinek. Igazán mondhatom, örvendetes dolog! Az én házam a földkerekség legvidámabb háza.

A herceg most Guiche-hez fordult:

- Gróf - szólt hozzá -, nem is tudtam, hogy ilyen remek táncos.

Aztán visszafordult a feleségéhez:

- Legyen hozzám jobb, asszonyom - mondta keserűen, elleplezve haragját -, és valahányszor itt mulatság van, legyen szíves, hívjon meg... Nagyon magamra hagyatott herceg vagyok ám!

Guiche gróf visszanyerte biztos fölényét, és természetes büszkeségével, amely jól illett hozzá, ezt mondta:

- Fenséged jól tudja, hogy egész életemet fenséged szolgálatának szentelem. Ha kell, feláldozom életemet, de most csak arról van szó, hogy hegedűszóra táncoljak, tehát táncolok.

- És ebben igaza van - szólt hidegen a herceg. - Meg aztán, Madame - folytatta a hercegnő felé fordulva -, nem veszi-e észre, hogy a hölgyei elvonják tőlem barátaimat? Guiche gróf nem asszonyom szolgálatára van rendelve, hanem az enyémre. Ha nélkülem akar vacsorázni, erre a célra itt vannak udvarhölgyei. Ha én akarok egyedül vacsorázni, rendelkezésemre állanak nemesuraim; mégsem foszthat meg tőlük.

Madame átérezte a szemrehányást és a leckéztetést.

A szeme fehérjéig elpirult.

- Uram - felelte -, nem tudtam, amikor a francia udvarba jöttem, hogy az én rangombeli hercegnőket olyannak tekintik, mint a török nőket. Nem tudtam, hogy nem szabad férfiakat látnom, de minthogy ez uram akarata, alá fogom magamat vetni. Ha netalán vasrácsot akarna tétetni ablakaimra, kérem, csak bátran, ne röstellje.

Felelete mosolyra készítette Montalais-t és Guiche-t, de a herceg szívében újra fölgerjesztette a dühöt, amelynek egy része szavaival együtt már-már elpárolgott.

- Hát ez remek! - szólt fojtott hangon. - Hát így tisztelnék engem az én házamban!

- Fenséges uram! Fenséges uram! - súgta a lovag Monsieur fülébe, úgyhogy az egész világ láthatta, ő mérsékelni igyekszik a herceget.

- Jöjjön! - volt a herceg minden válasza, magával húzva a lovagot, és oly heves mozdulattal perdülve sarkon, hogy csaknem meglökte Madame-ot.

A lovag lakosztályába kísérte urát, a herceg még le sem ült, s szabad folyást engedett dühének.

A lovag égnek emelte a szemét, összekulcsolta két kezét, és nem szólt egy szót sem.

- Mi a véleményed? - kiáltott fel Monsieur.

- Miről, fenség?

- Mindarról, ami itt történik.

- Ó, fenség, ez komoly dolog.

- Gyalázatos dolog! Így nem folyhat tovább az élet!

- Hát ez kellemetlen dolog! - szólt a lovag. - Azt reméltük, hogy nyugaljunk lesz az örült Buckingham herceg távozása után.

- És most még rosszabb a helyzet!

- Ezt nem mondom, fenség.

- Te nem mondd, de én mondom, mert Buckingham még a negyedrészt sem merészelt annak, amit most láttunk.

- Mit?

- Elbújnak, hogy táncolhassanak? A feleségem rosszullétet színlel, hogy négyszemközt vacsorázhassanak!

- Ó, fenség, nincs igaza!

- Dehogyan nincs! - kiáltotta a herceg, maga gerjesztve magát mind nagyobb dühre, mint az akaratos gyermekek. - De nem tűröm tovább! Meg kell tudniok, mi megy végbe házamban.

- Fenség, a botrány...

- Az ördögbe! Kímélettel legyek, amikor engem se kímélnek? Várj rám itt, lovag, várj meg!

A herceg eltűnt a szomszéd szobában, és az ajtónállónál afelől érdeklődött, hogy az anyakirályné visszatért-e már az imaszobából.

Ausztriai Anna boldog volt: a házi béke visszatért családjá körébe; az egész nép örült az új, fiatal királynak, aki nagy dolgokra látszott hivatottnak; az állam jövedelmei emelkedtek; a külső béke is biztosítva volt, mindebből nyugodt jövőre lehetett következtetni.

Néha eszébe jutott az a szegény fiatalember, akit édesanyaként fogadott és mostohaanyaként űzött el.

Emlékezését sóhajjal fejezte be. Ekkor hirtelen megjelent nála az orléans-i herceg.

- Anyám - kiáltott fel Monsieur, hevesen összecsapva maga mögött az ajtó függönyét -, ez így nem lehet tovább!

- Miről beszél, fiam? - kérdezte az anyakirályné.

- Madame-ról.

- A feleségéről?

- A feleségemről, anyám.

- Fogadni mernék, hogy alighanem az az örült Buckingham írt neki búcsúzó levelet.

- Ugyan, anyám, hát Buckingham hercegről van szó?

- Hát kiről? Mert az a szerencsétlen fiú rosszul tette, hogy a féltékenységét annyira felcsigázta, hogy...

- Anyám, Madame már kárpótolta magát Buckingham hercegért.

- Fülöp, miket beszél! Könnyelmű szavakat ejt ki.

- Nem, anyám, nem. Madame oly remek nő, hogy megint féltékeny vagyok rá.

- És ki miatt, jóságos Isten?

- Hát nem vett észre semmit?

- Nem.

- Nem látta-é, hogy Guiche gróf folyton a feleségemnél lebzsel, folyton a sarkában van?

Az anyakirályné összeverte két tenyerét és kacagni kezdett.

- Fülöp - mondta -, a féltékenysége már nem hiba, hanem betegség.

- Hiba vagy betegség, annyi bizonyos, hogy nagyon szenvedek miatta.

- És azt hiszi, hogy meg lehet gyógyítani oly betegséget, amely csak a képzeletben van meg? Hogy lehet egyetérteni magával, fiam, mikor féltékenységének semmi alapja sincs?

- Asszonyom, újra kezdi azokat a dolgokat, amiket már egyszer elmondott.

- Maga pedig, fiam - felelte kurtán a királyné -, újra kezdi azokat a dolgokat, amiket egyszer már megtett.

A herceg kissé megbántottan hajolt meg.

- És ha tényeket fogok felsorolni, hinni fog nekem?

- Kedves fiam, minden mást elhiszek magának, de ami a féltékenységét illeti, ebben a tekintetben nem ígérhetek semmit.

- Ez annyi, mintha felséged megparancsolná, hogy hallgassak, és többé a dolgot ne említsem.

- Egyáltalán nem; a fiamról van szó, és mint anya, mindent el kell nézmem.
 - Ó, mondja meg nyíltan, amit gondol: mindent el kell néznie egy örültnek.
 - Ne túlozzon, Fülöp, és óvakodjék a feleségét olyan színben feltüntetni előttem, mintha romlott nő volna...
 - De a tények!
 - Halljuk a tényeket.
 - Ma délelőtt tíz órakor zene volt Madame lakásán.
 - Ártatlan multság...
 - Guiche gróf csakis vele beszélgetett... Igen, elfelejtettem mondani, hogy Guiche gróf egy hét óta éppannyira nem tud megválni feleségemtől, mint a saját árnyékától.
 - Kedves barátom, ha rossz szándékaik volnának, elrejtőznének a világ elől.
 - Helyes! - kiáltott föl a herceg. - Tudtam, hogy ide fog kilyukadni. De emlékezzék majd arra, amit az imént mondott. Ma délelőtt, mint mondtam, megleptem őket, és keményen megmondtam nekik a véleményemet.
 - Legyen nyugodt, ez használni fog, sőt talán kissé túl erős is. A fiatalasszony nagyon kényes portéka. Ha olyan bünt vet a szemére, amit nem követett el, esetleg felhívja a figyelmét, hogy el is követheti.
 - Jó, jó, de még nem vagyok készen. Az imént azt mondta asszonyom: „a mai lecke használni fog”, és „ha rossz szándékaik volnának, elrejtőznének a világ elől”.
 - Csakugyan ezt mondtam.
 - Nos, én később megbántam délelőtti hevességemet, és minthogy úgy tudtam, hogy Guiche gróf duzzogva bezárkózott lakásába, felkerestem Madame-ot. És tudja, mit találtam nála? Zenét, táncot és Guiche grófot; nála rejtegették.
- Ausztriai Anna a homlokát ráncolta.
- Ez oktalanság volt - jelentette ki. - És mit mondott Madame?
 - Semmit.
 - És Guiche gróf?
 - Szintén semmit... azazhogy... néhány szemtelenséget dadogott.
 - S mire következett mindebből, Fülöp?
 - Hogy az orromnál fogva vezettek, hogy Buckingham csak spanyolfal volt, és az igazi bűnös Guiche gróf.
- Anna a vállát vonogatta.
- No és most?
 - Azt akarom, hogy Guiche gróf éppen úgy elmaradjon a házamból, mint Buckingham elmaradt, és ezt kérni is fogom a királytól, hacsak...
 - Hacsak?
 - Hacsak asszonyom, aki oly szellemes és oly jó, nem vállalkozik rá.
 - Nem vállalkozom rá.

- Anyám!

- Hallgasson meg, Fülöp. Nincs kedvem minduntalan kellemetlen bókákat mondani az embereknek. Tekintélyem van a fiatalok előtt, de ha szakadatlanul érvényesítem, el is veszíthetem. Egyébként semmi sem bizonyítja, hogy Guiche gróf bűnös.

- Nekem nem tetszik.

- Ez a maga dolga.

- Jó, tudom már, mit kell tennem - felelte a herceg hevesen.

Anna nyugtalanul tekintett reá.

- És mit fog csinálni? - kérdezte a királyné.

- Belefojtom a grófot a fürdőmedencémbe, ha még egyszer ott találom a házamban.

A herceg azt remélte, hogy fenyegetésével megrémíti anyját. A királyné meg se rezgett.

- Csak tegye - mondta.

Fülöp olyan gyenge természet volt, mint egy nő, és elkezdett bögni:

- Engem mindenki megcsal, senki se szeret, még az édesanyám is az ellenségeimhez pártol!

- Az édesanyja tisztábban lát, mint maga, de nem akar tanácsot adni, minthogy úgyse fogadja meg.

- Elmegyek a királyhoz.

- Éppen kérni akartam rá. Őfelségét ide várom, ilyenkor szokott meglátogatni; előtte öntse ki szívét.

Még be sem fejezte szavait, amikor Fülöp meghallotta, hogy az előszoba ajtaja zajosan kinyílik.

Megijedt. Már tisztán hallatszottak a király lépései és cipője sarkának csikorgása a szőnyegen.

A herceg elmenekült egy kis mellékajton át, és az anyakirálynét otthagya egyedül.

Ausztriai Anna nevetni kezdett, és akkor is nevetett még, amikor XIV. Lajos belépett.

A király nagyon melegen akart érdeklődni anyja egészségi állapota felől, amely ebben az időben már ingatag volt. Azt is jelenteni akarta, hogy a fontainebleau-i utazásra minden előkészület megtörtént.

De látta, hogy anyja nevet, nyugtalansága alábbhagyott, és maga is mosolyogva kérdezgette.

Ausztriai Anna megfogta fia kezét, és huncutsággal teli hangon kérdezte tőle:

- Tudja-e, hogy büszke vagyok rá, hogy spanyol nő vagyok?

- Miért, asszonyom?

- Mert a spanyol nők többet érnek, legalábbis az angol nőknél.

- Magyarázatot kérek.

- Amióta házas, ugye, egyetlen szemrehányást se tehetett a feleségének?

- Egyetlenegyét se.

- Pedig már némi ideje van annak, hogy házas. A fivére ellenben csak két hete nős.

- No és?

- És már másodszor panaszkodik a feleségére.
- Mi? Már megint Buckingham?
- Nem, egy másik férfi.
- Kicsoda?
- Guiche gróf.
- Ejha! Madame, úgy látszik, nagyon kacér teremtés.
- Én is attól tartok.
- Szegény öcsém! - szólt a király mosolyogva.
- A kacérságra, úgy látom, talál mentséget?
- Madame-nál igen; Madame a szíve mélyén nem kacér.
- Meglehet, de Fülöp mégis el fogja veszíteni miatta a fejét.
- Mit akar Fülöp?
- Vízbe akarja fojtani Guiche-t.
- Ez kissé erőszakos cselekedet volna.
- Fiam, ne nevesse ki, mert kétségbe van esve. Adjon neki valami tanácsot.
- Guiche megmentésére szívesen.
- Ó, ha ezt a fivére hallaná, összeesküvést szőne bátyja ellen, mint ahogy a nagybátyja, Gaston herceg is összeesküdött királyi atyjuk ellen.
- Dehogy. Fülöp nagyon szeret engem, én is nagyon szeretem őt. Jó barátok maradunk. Szóval, Fülöp kérésének mi a veleje?
- Felsőged akadályozza meg, hogy Madame kacér és Guiche szeretetre méltó legyen.
- Mást nem kíván? Az öcsémnek túlzott elképzelései vannak a királyi hatalomról. A korona hatalma se tud megjavítani egy asszonyt! Hagyján, ha még férfiről volna szó.
- Hogyan tudná elintézni ezt a dolgot?
- Guiche-nek néhány szót szólok, értelmes, meg tudom győzni.
- És Madame?
- Ez már nehezebb dolog. Itt néhány szóval nem fogok boldogulni. Prédikációra kell készülnöm, szónokolni fogok neki.
- A dolog sürgős.
- Amennyire csak lehet, sürgősen fogom elintézni. Ma este vacsora után úgyis balettpróbánk lesz.
- Tánc közben fog erkölcsi prédikációt tartani?
- Tánc közben, asszonyom.
- Megígéri, hogy jó útra téríti?
- Eretnekségét vagy a meggyőzés fegyverével, vagy tűzzel fogom kiirtani.
- Nagyon helyes! De engem ne keverjen bele a játékba, mert Madame soha életében meg nem bocsátana nekem. Pedig mint anyósnak jóba kell lennem a menyemmel.

- Asszonyom, a király az egész dolognak az elintézését magára vállalja. De valami eszembe jut.

- Mi?

- Talán jobb volna, ha magam felkeresném Madame-ot?

- Ez kissé túl ünnepies.

- De az ünnepiesség jól illik az erkölcsprédikátorokhoz, és különben is félek, hogy a balettzene hegedűje érveim felét elmossa. Azonfelül meg kell akadályoznom öcsémnek esetleges erőszakos fellépését... Egy kis sietség nem árt... Madame otthon van?

- Azt hiszem.

- Kérem, mondja el röviden öcsém panaszát.

- Két szóval elmondhatom: Örökösen zene van Madame-nál... Guiche mindig nála van... Fülöp gyanakszik, hogy a háta mögött bujkálnak és összeesküsznek.

- A bizonyítékai?

- Nincs egy se.

- Helyes. Fölkeresem Madame-ot.

És a király megnézte magát a tükörben, rendben van-e díszes ruhája és az arca, amely úgy ragyogott, mint gyémántjai.

- Nem kellene Monsieur-t egy ideig távoltagezni? - kérdezte a király.

- Ó, tűz és víz nem kerüli egymást oly megátalkodottan, mint ők ketten.

- Ez megnyugtat. Anyám, csókolom a kezét... Franciaország legszebb kezét.

- Sikert kívánok, felség... Legyen a családi béke helyreállítója.

- Minthogy követet nem alkalmazok - felelte Lajos -, azt hiszem, sikerem lesz.

A király nevetve távozott, és egész úton gondosan törölte ruhájáról a port.

107
A közbenjáró

Midőn a király megjelent Madame-nál, az összes udvaroncok, akik a családi jelenet hírére széteszlottak a szobákban, komolyan nyugtalankodni kezdtek.

Nagy vihar keletkezett ezen az oldalon, és Lorraine lovag, a csoportok középpontjában, gyönyörködve boncolgatta az elemek játékát, a gyengébbeket buzdította, és gonosz szándékaihoz képest az erősebbeket úgy irányította, hogy olyan sokat ártsanak, amennyit csak lehet.

A király jelenléte, mint Ausztriai Anna már előbb észrevette, ünnepélyes jelleget adott az eseménynek.

1662-ben nem csekély jelentőségű ügy volt, ha Monsieur elégedetlen volt Madame-mal és a király lépett közbe Monsieur magánügyeiben.

Azt is észerevették, hogy a legvakmerőbbek, akik Guiche grófit körülvették, már az első pillanattól kezdve a rémületnek egy nemével távolodtak tőle; és maga a gróf is, akire átragadt az általános páni félelem, visszavonult egyedül lakásába.

A király, mint mindig, most is meghajolt, midőn belépett Madame szobájába... Az udvarhölgyek katonás rendben sorakoztak fel a folyosón, amerre a király elhaladt.

Bármennyire elfoglalta is őfelségét gondja, mégis szakértő pillantást vetett a két sorban álló bájos fiatal nőkre, akik szerényen lesütötték szemüket.

Mind elpirult, érezve, hogy a király rajtuk pihenteti tekintetét. Csak egy, akinek selymes hajfürtjei a világ legszebb arcbőrére omlottak, csak egy volt sápadt, és alig tudott megállni a lábán, ámbár társnője oldalba bökte könyökével.

Ez La Vallière volt, akit Montalais támogatott, és halkán igyekezett beléje bátorságot önteni, amivel ő olyan bőségesen el volt látva.

A király önkéntelenül is megfordult. Az összes homlokok, amelyek közben felemelkedtek, ismét lehajlottak, csak a szőke fej maradt mozdulatlan, mintha minden szellemi ereje kimerült volna.

Mikor Lajos belépett Madame-hoz, félig fekvé találta sógornőjét a szalon párnáin. Henriette felkelt, mélyen meghajolt, és néhány köszönő szót hebegett a kitüntetésért, amelyben részesült.

Azután ismét leült, mert elfogta a gyengeség, amit kétségkívül színlelt, mert arcát bájos pír festette rózsásra, és szemében, amely az imént még vörös volt a könnytől, már csak tűz villant.

Midőn a király leült, és a rá jellemző biztos megfigyeléssel észrevette a szobában a nagy rendetlenséget, és a nem kevésbé nagy zavart Madame arcán, vidám arckifejezést öltött.

- Kedves húgom - mondotta -, hogyan kívánja, a napnak melyik órájában próbáljuk el a balettot?

Madame lassan és bágyadtan csóválta szép fejét, és így felelt:

- Ó, felség, a próba miatt bocsánatot kell kérnem: éppen értesíteni akartam felségedet, hogy ma nem tudok részt venni.

- Hogyan - felelte a király némi csodálkozással -, hogyan, kedves húgom, talán nem jól érzi magát?

- Igen, felség.

- Akkor hívatni fogom az orvosait.

- Nem, az én bajommal szemben tehetetlenek az orvosok.

- Megrémít.

- Felség, azt akarom kérni, engedje meg, hogy visszatérjek Angliába.

A király felkapta a fejét.

- Angliába! Valóban azt mondja-é, asszonyom, amit mondani akar?

- Nem szívesen mondom, felség - felelte IV. Henrik unokája elszántan, és szép fekete szeme villámokat szórt. - Igen sajnálom, hogy ilyenfajta vallomásokat kell tennem felséged előtt, de nagyon boldogtalannak érzem magam felséged udvarában, és vissza akarok térni családomhoz.

- Asszonyom! Asszonyom!

A király közelebb húzódott Madame-hoz.

- Hallgasson meg, felség! - folytatta a fiatalasszony lassanként hatalmába kerítve a királyt szépségével és szeszélyes természetével. - Hozzászórtam a szenvedéshez; már zsenge ifjúságomban megaláztak, megvetettek... Ó, ne hazudtoljon meg, felség - mondotta mosolyogva.

A király elpirult.

- Azt hihettem, hogy erre teremtett az Isten, engem, egy hatalmas király leányát; atyámat talán életmódja miatt büntette meg az Isten, engem talán gőgöm miatt. Sokat szenvedtem, anyám is sokat szenvedett miattam; de megesküdtem rá, hogy ha Isten segítségével független helyzetbe kerülök, akár ha a köznéphez tartozó napszámosnő leszek is, és két kezem munkájával kell megkeresnem kenyeremet, akkor sem fogom eltérni a legcsekélyebb megaláztatást sem. Ez a nap elérkezett; megkaptam a rangom és születésem révén engem megillető vagyont; felléptem a trón lépcsőire, azáltal, hogy egy francia herceggel keltem egybe; azt hittem, hogy benne rokonra, barátira, magamhoz hasonló lélekre lelek, de azt vettem észre, hogy csak parancsolót találtam, és fellázadok, felség... Anyám ne tudjon meg semmit... felséged, akit tisztetek és... szeretek...

A király megremegett; még egy hang sem csengett ily édesen fülében.

- Felséged mindent tud, mert azért jött el ide, s talán meg fog engem érteni. Ha nem jött volna el, én kerestem volna fel. Azt akarom, hogy szabadon elvonulhassak. Felségedre, az igazi férfira, felséged tapintatosságára bízom, hogy mentséget találjon számomra, és igazoljon engem.

- Húgom, húgom! - hebegte a király, akit levert lábáról a heves támadás. - Jól megfontolta-e, milyen nehéz dolgot akar véghezvinni?

- Felség, semmit sem fontolgotok, mert érzek. Megtámadtak, én ösztönszerűen visszaverem a támadást; ennyi az egész.

- De szóljon hát, mivel bántották meg?

A hercegnő, amint látjuk, a nőkre jellemző manőverrel minden szemrehányást elhárított magától, és mást illetett még súlyosabb szemrehányással; a vádlottból vádló lett. Ez nyilvánvalóan arra vallott, hogy ludas volt, de a nők olyanok, hogy még a legügyetlenebbek is a maguk javára tudják ezt kiaknázni, hogy győzedelmeskedjenek.

A király észre se vette, hogy azért jött, mert meg akarta kérdezni: „Mivel bántotta meg a fivéremet?” S ehelyett azt mondta:

- Mivel bántották meg?

- Hogy mivel bántották meg? - felelte Madame. - Ó, nőnek kell lenni ahhoz, hogy ezt meg tudja érteni az ember, felség: megríkattak.

És ujjával, amelynek finomság és gyöngyházfényű fehérség tekintetében nem volt párja, csillogó, könnyben úszó szemére mutatott, és ismét sirva fakadt.

- Húgom, könnyögrök - mondotta a király, és még jobban előretolta a székét, hogy egyik kezét megfogja, a hercegnő pedig nem kapta el remegő és nedves kis kezét.

- Felség, mindenekelőtt megfosztottak fivérem, öcsém barátjától. Buckingham herceg kellemes, vidám vendég volt számomra, honfitárs, aki ismerte szokásaimat, mondhatnám jó pajtás, olyan sok napot töltöttünk együtt közös jóbarátainkkal a Saint-James-beli szép időkben.

- De kedves húgomasszony, Villiers szerelmes volt kegyedbe.

- Ürügy! - mondotta a hercegnő komolyan. - Mit határoz az, hogy Buckingham szerelmes volt-e belém, vagy nem. Talán veszélyes számomra egy szerelmes férfi? Felség, az még nem minden, ha egy férfi szereti az embert!

És a hercegnő olyan gyengéden, olyan finoman mosolygott, hogy a király érezte keblében szívének verését.

- De ha egyszer az öcsém féltékeny volt - szakította félbe a király.

- Megengedem... ez ok; és ezért elkergették Buckinghamet.

- Elkergették! Ó, nem!

- Elkergették, elbocsátották, elküldték, ha úgy tetszik, felség; Európa nemesembereinek egyike elhagyni kényszerült a francia király udvarát, XIV. Lajos udvarát, mint valami kirúgott bugris, egy tekintet, egy virágcsokor miatt... Ez nem méltó a világ legfényesebb udvarához... Bocsásson meg, felség, megfeledeztem róla, hogy midőn így beszélek, vétek királyi méltósága ellen.

- Hitemre mondom, húgom, nem én bocsátottam el. Buckingham rendkívül tetszett nekem.

- Nem felséged bocsátotta el? - mondta ügyesen Madame. - Ó, annál jobb!

És e szavakat, hogy *annál jobb*, úgy hangsúlyozta, mintha ezt mondta volna: *annál rosszabb*.

Néhány pillanatig tartó csend állt be, azután a hercegnő így folytatta:

- Buckingham elutazott... Most már tudom, miért és ki miatt... azt hittem, visszanyerem nyugalمامat... Éppenséggel nem... Monsieur most újabb ürügyet talál, és most...

- És most - mondotta vidáman a király - egy másik férfi lép a színre. Ez természetes; kegyed szép, asszonyom, mindig szeretni fogja valaki.

- Akkor majd visszavonulok a magányba! - mondotta a hercegnő. - Ó, ez az, amit akarnak, ezt a sorsot szánták nekem, de nem, inkább visszatérek Londonba. Ott ismernek, ott becsülnék... Lesznek barátaim, s nem kell félnem, hogy valaki a kedveseimnek meri őket nevezni... Pffuj! Micsoda alávaló gyanú nemesember szájából! Ó, Monsieur sokat veszített értékéből a szememben, amióta megismertem, amióta egy nő zsarnokának mutatta magát.

- Lárifári! Az öcsémnek más bűne nincs, mint az, hogy szereti kegyedet.

- Szeret engem! Monsieur szeret engem! Ugyan, felség...

És a hercegnő harsány hahotára fakadt.

- Monsieur soha nem fog asszonyfélét szeretni - mondotta -, Monsieur túlságosan szereti önmagát; szerencsétlenségemre, Monsieur a féltékeny emberek legrosszabb fajtájához tartozik: féltékeny, anélkül, hogy szeretne.

- De vallja be - mondotta a király, aki szemmel láthatólag felélénkült e változatos, izzó párbeszédtől -, vallja be, hogy Guiche szereti.

- Hát, felség, én nem tudok róla.

- Tudnia kell. Olyan ember, aki szeret, elárulja magát.

- Guiche úr nem árulta el magát.

- Húgom, húgom, kegyed védelmezi Guiche urat.

- Ugyan hova gondol? Ó, még csak az hiányzik az én szerencsétlenségemhez, hogy felséged gyanúsítson.

- Nem, asszonyom, nem - felelte élénken a király. - Ne aggódjék. Ó, hiszen sír. Az égre kérem, csillapodjék.

A hercegnő azonban mégis sírt, és nagy könnyek folytak le a kezére. A király megragadta egyik kezét, és lecsókolt róla egy könnyet.

A hercegnő olyan bánatosan és olyan gyengéden nézett a királyra, hogy ez lelke mélyéig meghatódott.

- Nem érez semmit Guiche iránt? - kérdezte a király sokkal nyugtalanabban, mint egy közbenjáróhoz illett volna.

- Semmit, éppenséggel semmit.

- Akkor megnyugtathatom fivéremet.

- Ó, felség, a herceget semmi sem fogja megnyugtani. Ne higgye, hogy a herceg féltékeny. Monsieur rossz tanácsokat kapott, és Monsieur nyughatatlan természetű.

- Nem csoda, ha kegyedről van szó.

Madame lesütötte a szemét és hallgatott. A király ugyanazt tette. Közben még egyre fogta a hercegnő kezét.

Ez a pillanatnyi hallgatás egy évszázadig tartott.

Madame óvatosan elhúzta a kezét. Most már biztos volt győzelmében. Uralta a csatateret.

- Monsieur panaszkodik, hogy nála és az ő társaságánál jobban szereti külön kis társaságát - mondotta bátortalanul a király.

- Felség, Monsieur azzal tölti az életét, hogy az arcát nézi egy tükörben, és rágalmakat eszel ki a nők ellen, Lorraine lovaggal együtt.

- Ó, azért kissé túloz.
- Figyelje meg, amit említettem, és belátja majd, hogy igazam van.
- Meg fogom figyelni. De addig is milyen elégtételben részesítsük öcsémet?
- Abban, hogy elutazom.
- Megint ezt a szót ismétli - kiáltott fel meggondolatlanul a király, mintha tíz perc alatt olyan változást hozott volna létre, amely által Madame összes gondolatai más irányba terelődhettek.
- Felség, itt nem lehetek többé boldog - mondotta a hercegnő.
- Guiche úr terhére van Monsieur-nek. Guiche-t is arra fogja rábírní, hogy elutazzék?
- Ha kell, miért ne? - felelte XIV. Lajos mosolyogva.
- Nos, és Guiche úr után?... akinek elvesztését egyébként sajnálni fogom, ezt előre megmondom, felség.
- Úgy, sajnálja?
- Hogyne, Guiche szeretetre méltó, baráti érzelmekkel viseltetik irányomban, szórakoztat.
- Ó, ha Monsieur ezt hallaná! - mondotta ingerülten a király. - Tudja-e, hogy nem vállalkoznám kettőjük kibékítésére, de még csak meg sem kísérelném?
- Felség, meg tudja-e akadályozni, hogy Monsieur az első jöttmentre féltékeny legyen? Ámbár jól tudom, hogy Guiche úr nem akar ki.
- Ismétlem, hogy mint jó fivér, még megutálom Guiche urat.
- Ó, felség - felelte Madame -, az égre kérem, ne ossza Monsieur rokonszenvét vagy gyűlöletét. Maradjon meg királynak, ez jobb lesz felséged számára, és az egész világ számára is.
- Kegyed imádatra méltó gúnyolódó teremtés, asszonyom, és meg tudom érteni, hogy még azok is imádják, akiket kigúnyol.
- És most ezért felséged, akit eddig védelmezőmnek tartottam, azokkal szövetkezik, akik üldöznek? - mondotta Madame.
- Én üldözője volnék? Isten őrizzen!
- Akkor teljesítse a kérésemet - folytatta a hercegnő könyörgő hangon.
- Mit kér?
- Hogy visszatérhessek Angliába.
- Ó, ebbe sohasem egyezem bele, soha! - mondotta XIV. Lajos.
- Tehát fogoly vagyok?
- Franciaországban, igen.
- Akkor hát mit tegyek?
- Megmondom, kedves húgom.
- Mint alázasos szolgálója, hallgatom felségedet.
- Ahelyett, hogy kissé következetlen módon meghitt társaságba vonulna vissza, ahelyett, hogy elzárkózása által nyugtalanítana minket, láttassa magát gyakran, ne hagyjon el minket, éljünk

családi életet. Guiche úr kétségkívül szeretetre méltó, és ha mi nem vagyunk is olyan szellemesek, mint ő...

- Ó, felséged jól tudja, hogy csak játssza a szerénységet.

- Nem, esküszöm, nem. Az ember király létére is érezheti, hogy kevesebb esélye van rá, hogy megtegyék, mint ennek vagy amannak a nemesembernek.

- Esküszöm, hogy egy szót sem hisz el abból, amit mond, felség.

A király gyengéd tekintettel nézett Madame-ra, és így felelt:

- Megígérné-e nekem valamit?

- Mit?

- Hogy többé nem fogja szalonjában idegenek társaságában elfecsérelni az időt, amellyel nekünk tartozik. Akar-e velem véd- és dacsövetséget kötni a közös ellenség ellen?

- Szövetséget? Felségeddel?

- Miért ne? Nem nagy hatalom-e kegyed?

- De felséged hűségese szövetségestárs-e?

- Majd meglátja, hercegnő!

- És mely napon fog kezdődni ez a szövetség?

- Ma.

- Megfogalmaztam a szerződést?

- Nagyon jó lesz!

- És felséged alá fogja írni?

- Láthatlanul.

- Akkor, felség, csodákat ígérek... Felséged az udvar csillaga, s ha megjelenik előttem...

- Nos?

- Mindent fénybe von.

- Ó, hercegnő, hercegnő - mondotta XIV. Lajos. - Jól tudja, hogy kegyedről sugárzik minden világosság, és ha az én jelmondatomban a nap szerepel, ez csak jelkép.

- Felséged a szövetségeseinek hízeleg; ezek szerint túl akar járni az eszén - mondta a hercegnő a királynak, és huncut kisujjával megfenyegette.

- Hogyan, azt hiszi, hogy rá akarom szedni, midőn jóindulatomról biztosítom?

- Azt.

- És miért kételkedik bennem?

- Egy dolog miatt.

- Egyetlen dolog miatt?

- Igen.

- Mi az? Nagyon boldogtalan volnék, ha egyetlen dolgot nem tudnék legyőzni.

- Ez a dolog nincs alávetve felséged hatalmának, még az Istennek sincs hatalma felette.

- És mi az?

- A múlt.

- Nem értem, asszonyom - felelte a király, holott jól értette.

A hercegnő megfogta a király kezét, és így szólt:

- Felség, én, szerencsétlenségemre, oly hosszú ideig nem tetszettem felségednek, hogy úgyszólván jogom van azon töprengeni: hogyan fogadhatott el, felség, sógornőjének.

- Nekem nem tetszett volna? Hogy nem tetszett nekem?

- Ne is tagadja.

- Bocsánat.

- Nem, jól emlékszem rá.

- Szövetségünk ma kezdődik - kiáltotta a király, egyáltalán nem színlelt hévvel. - Kegyed tehát nem emlékszik a múltira, és én sem, de emlékezem a jelenre. Szemem előtt látom, itt van, nézze.

És a hercegnőt odavezette egy tükör elé, s Henriette meglátta piruló arcát; oly szép volt, hogy egy szent is beleszeretett volna.

- Egyre megy - mormogta a hercegnő -, ez nem lesz nagyon erős szövetség.

- Megesküdjek? - kérdezte a király, megmámorosodva a beszélgetés érzéki fordulatától.

- Ó, egy jó eskü ellen nincs kifogásom - mondotta a hercegnő. - Mindenesetre a biztosíték látszatát kelti.

A király letérdelt a kőpadló egyik kockájára, és megfogta a hercegnő kezét.

A hercegnő, olyan mosollyal, amelyet festő sem tudna ábrázolni, és költő sem tudna megénekelni, odanyújtotta a királynak mind a két kezét, a király beletemette égő homlokát.

Egyikük sem tudott szólni egy szót sem.

A király érezte, hogy a hercegnő visszahúzta a kezét, és közben megsimogatta orcáját.

Nyomban felkelt és elhagyta a szobát.

Az udvaroncok észrevették, hogy milyen vörös a király arca, és ebből azt következtették, hogy heves jelenet folyt le.

Lorraine lovag azonban gyorsan így szólt:

- Ó, nem, uraim, legyenek megnyugodva. Ha őfelsége haragos, akkor sápadt az arca.

108
A tanácsadók

A király olyan izgatott lelkiállapotban hagyta el a hercegnőt, amire maga is aligha talált volna magyarázatot.

Valóban lehetetlen a rokonszenv érzelmeinek különös titkos játékát megmagyarázni, ahogyan hirtelen és ok nélkül életre kelnek, évek hosszú sorának legnagyobb csöndje és legnagyobb közönye után, két egymásnak szánt szívből.

Lajos azelőtt miért vetette meg Madame-ot, miért gyűlölte csaknem? Miért találta most ugyanazt a nőt oly szépnek, oly kívánatosnak, és miért, hogy most nemcsak foglalkozott vele, hanem még elfogult is volt irányában? Végül, Madame, akinek szeméért és szelleméért másvalaki rajongott, miért tett úgy egy hete, mintha a királyt tüntetné ki kegyével, úgyhogy abból a legbizalmasabb viszonyra lehetett következtetni?

Ne higgyük, hogy Lajos előre megalkotta tervét a hercegnő lecsillapítására; hiszen a király ledönthetetlen korlátnak tartotta azt a köteléket, amely Madame-ot az öccséhez fűzte; még csak nem is érzékelte ezt a korlátot, annyira távol állt tőle. Azonban a szenvedélyek lejtőjén, amelyre szívünk vágya és a fiatalság hajt, senki sem tudja megmondani, hogy hol fog megállni, még az sem, aki előre kiszámította a siker és a kudarc összes esélyeit.

Ami Madame-ot illeti, könnyen meg lehet magyarázni a királyhoz való vonzalmát: még fiatal volt, kacér, és szenvedélyesen vágyódott rá, hogy bámulatot keltsen.

Madame olyasfajta féktelen jellem volt, aki a színpadon izzó parázon is átlépne, csakhogy a nézők tetszésnyilvánítását hallja.

Nem szabad tehát csodálkozni, hogy a hercegnő, akit a ranglétra szerint előbb Buckingham, azután Guiche imádott, felette állván Buckinghamnek, ha mindjárt csak a nők által annyira becsült nagy érdeme révén is, hogy új ember volt, nem szabad tehát csodálkozni, mondjuk, hogy a hercegnő becsvágya oly magasra tört, és ki akarta érdemelni a király bámulatát is, aki nemcsak országának legelső embere volt, hanem egyúttal egyik legszebb és legszellemesebb férfia is.

Ami Lajosnak sógornője iránt támadt hirtelen lángolását illeti, a fiziológia mindenféle közhellyel magyarázná, a természettudomány pedig a különféle rejtelmes egyezésekkel. A hercegnőnek volt a legszebb fekete szeme, és Lajos szeme a világ legszebb kék szeme volt. A hercegnő vidám volt és beszédes, Lajos mélabús és hallgatag; ez a két ellentétes természet, amint a közös érdek és közös érdeklődés területén legelőször találkozni kényszerült, lángra lobbant egymást kiegészítő jellemük érintkezésétől. Mídon Lajos visszatért szobájába, arra a következtetésre jutott, hogy Madame az udvar leghódítóbb asszonya. Madame, amint egyedül maradt, örömmel eltelve gondolt arra, hogy igen élénk benyomást tett a királyra.

Csakhogy a hercegnő érzelme nem nyilvánulhatott, a királyé viszont szükségképpen kirobbant egy fiatal férfi lobbánékony kedélyének természetadta hevességével, kivált mivel ennek a fiatalembernek csak akarnia kellett, és akarata máris teljesült.

A király mindenekelőtt tudtára adta a hercegnek, hogy minden rendben van; a hercegnő a legnagyobb tisztelettel és a legőszintébb vonzalommal viseltetik irányában, de jelleme büszke, sőt gyanakvó, ezért ügyelni kell rá, hogy érzékenységét kíméljék. Monsieur azon a kesernyős-édes hangon válaszolt, amelyet fivérével használni szokott, hogy nem nagyon érti egy olyan nő érzékenységét, akinek magatartását gáncs érheti, és ha valakinek joga van, hogy sértve érezze magát, ez a jog vitathatatlanul őt illeti meg.

A király erre meglehetősen éles hangon felelt, ezzel is bizonyítva sógornője irányában érzett egész érdeklődését.

- Madame felette áll a gáncsnak, hála Istennek!

- A másokénak igen, megengedem - mondotta Monsieur -, de azt hiszem, nem áll felette annak, hogy én hibáztassam.

- Nos hát - mondotta a király -, öcsém, azt mondom, hogy a hercegnő nem szolgált rá, hogy hibáztassa. Igaz, hogy nagyon különös és csapongó kedélyű fiatalasszony, de egyúttal a leg-nemesebb érzelmekkel van felruházva. Az angol jellemvonásokat Franciaországban nem mindig értik meg jól, kedves fivérem, és az a szabadság, amelyet az angol szokások megengednek, néha bámulatba ejti azokat, akik nem tudják, hogy ezt a szabadságot az ártatlanság mennyire nemessé teszi.

- Hát - mondotta Monsieur egyre ingerültebben -, amint felséged felmenti a feleségemet, akit én vádolok, abban a pillanatban a feleségem többé nem bűnös, és nekem nincs több szavam.

- Kedves öcsém - felelt rá hevesen a király, mert szívében halkán megszólalt lelkiismeretének sugallata, azt mondvá, hogy Monsieur-nek kissé igaza van -, kedves öcsém, amit mondom, és kivált amit teszek, mind a boldogsága érdekében történik. Tudomásomra jutott, hogy panaszkodott, mert Madame nem viseltetik kellő bizalommal és tisztelettel öcsém iránt, és én nem akarom, hogy nyugtalansága tovább tartson. Kötelességem ugyanúgy örködni háza fölött, mint legalázatosabb alattvalóm háza fölött. A legnagyobb örömmel állapítottam tehát meg, hogy aggodalmai teljesen alaptalanok.

- És - folytatta Monsieur kérdő hangon, fivérére szegezve tekintetét -, és amit Madame-ra nézve megállapított felséged, akinek bölcsessége előtt én meghajlok, megvizsgálta-e azokra vonatkozólag is, akik okai voltak a megbotránkoztató dolognak, ami miatt panaszkodtam?

- Igaza van, öcsém, gondom lesz rá - mondta a király.

Ezek a szavak vigasztalóan hatottak, de egyúttal parancsot is tartalmaztak. A herceg megértette, és eltávozott.

Lajos pedig felkereste az anyakirálynét, érezte, hogy tökéletesebb feloldozásra van szüksége annál, amit fivéréől nyert.

Ausztriai Annának nem volt semmi oka, hogy Guiche-sel is olyan elnéző legyen, mint Buckinghammel volt. Már az első szavak után látta, hogy Lajos nem szeretne szigorú lenni, de Ausztriai Anna szigorú volt.

A derék királyné szokott cselei egyikét alkalmazta, hogy megtudja az igazságot.

Csak hogy Lajos e tekintetben már szerzett némi tapasztalatot: majd egy év óta király volt. Az egy év alatt volt ideje hozzá, hogy megtanuljon színlelni.

Mialatt Ausztriai Anna szavaira figyelt, hogy ez teljesen kifejttesse előtte eszmemenetét, mialatt csak tekintetével és kézmozdulatával helyeselt, bizonyos jelentőségteljes pillantásokból, bizonyos ügyes célzásokból arról győződött meg, hogy a szerelmi ügyekben olyan éleslátó királyné, ha nem tudja is éppen, sejti, hogy milyen gyöngéd érzelmekkel viseltetik Madame iránt.

Lajos összes pártfogói közt Ausztriai Anna lett volna a leghatalmasabb, összes ellenségei között Ausztriai Anna lett volna a legveszedelmesebb.

Lajos tehát taktikát változtatott.

Madame-ot vádolta, Monsieur-t felmentette, és meghallgatta, amit anyja Guiche-ről mondott, mint ahogy meghallgatta annak idején, amit Buckinghamról mondott.

Azután, midőn látta, hogy anyja azt hiszi, teljes győzelmet aratott felette, elbúcsúzott tőle.

Az egész udvar, tehát az összes kegyencek és bennfentesek, akik pedig számosan voltak, eljöttek este a balett próbájára.

Addig szegény Guiche azzal töltötte az időt, hogy néhány látogatót fogadott.

E látogatók között volt egy, akinek látogatását majdnem ugyanúgy várta, mint amennyire félt tőle. Lorraine lovag volt az. Délutáni három óra tájban lépett be Guiche-hez.

Roppant megnyugtatónak mutatkozott.

- Monsieur - mesélte Guiche-nek - fényes jókedvében volt, és senki sem hitte volna, hogy a legcsekélyebb felhő is mutatkozott házasságának egén. De Monsieur haragja egyébként sem szokott sokáig tartani!

Lorraine lovag már régen arra a tapasztalatra jutott az udvarnál, hogy XIII. Lajos két fia közül Monsieur az, aki atyjának habozó, ingatag jellemét örökölte; hirtelen felbuzdulásában néha jószívű, de alapjában rossz természetű, és még barátai sem számíthatnak rá.

Lorraine lovag különösen Guiche-t buzdította, azt bizonygatva neki: Madame hamarosan fölébe kerekedik férjének; következésképp az fog uralkodni Monsieur felett, akinek Madame felett sikerül uralkodnia.

Mire Guiche bizalmatlansággal eltelve, nagy lélekjelenléttel ezt felelte:

- Igen, lovag, de én Madame-ot nagyon veszélyesnek tartom.

- Milyen tekintetben?

- Abban, hogy Madame átlátta, hogy Monsieur nem valami szenvedélyes barátja a nőknek.

- Ez igaz - mondta Lorraine lovag kacagva.

- És azután...

- Nos...

- Nos, Madame nem lesz válogatós abban, hogy kit részesítsen előnyben, csak azért, hogy féltékennyé tegye, s így magához vonzza férjét.

- Mély, nagyon mély! - mondotta Lorraine.

- Igaz! - felelte Guiche.

Egyikük sem mondta ki, hogy mit gondol valóban.

Guiche abban a pillanatban, midőn így hibáztatta Madame jellemét, szíve mélyén bocsánatot kért a hercegnőtől.

Lorraine lovag, miközben csodálta Guiche éleslátását, elvakította és az örvény felé vezette őt.

Guiche most egyenesen megkérdezte, milyen hatást tett a reggeli jelenet és milyen a még komolyabb déli jelenet.

- Mondtam már, hogy mindenki nevetett rajta, elsősorban maga Monsieur - felelte Lorraine.

- De úgy hallottam, hogy a király meglátogatta Madame-ot - jegyezte meg Guiche.

- Úgy van, Madame volt az egyetlen, aki nem nevetett, és a király elment hozzá, hogy megnevetesse.

- Tehát...
- Tehát semmi sem változott a napirenden.
- És ma este megtartják a balett próbáját?
- Hogyne!
- Bizonyos benne?
- Egészen bizonyos.

Midőn a két fiatalember idáig jutott a beszélgetésben, gondterhes arccal belépett Raoul.

Lorraine lovag, aki titokban gyűlölte Raoult, mint minden nemes jellemű embert, felállt, mikor megpillantotta.

- Tehát azt tanácsolja?... - kérdezte Guiche a lovagtól.
- Azt tanácsolom, hogy aludjék nyugodtan, kedves gróf úr.
- Én pedig - mondotta Raoul - éppen ellenkező tanácsot szeretnék adni, Guiche.
- Milyet, barátom?
- Azt, hogy üljön lóra és utazzék el egyik birtokára; ott azután, ha a lovag tanácsát akarja követni, olyan soká és olyan nyugodtan alhatik, ahogy csak tetszik.
- Hogyan, elutazzék? - kiáltott fel a lovag, megjátszva, hogy csodálkozik. - És miért kellene Guiche-nek elutaznia?
- Mert, de hisz ezt a lovag úrnak tudnia kell, kivált a lovag úrnak, mert már mindenki arról a jelenetről beszél, amely állítólag Guiche és Monsieur közt lejátszódott.

Guiche elsápadt.

- Éppenséggel nem - felelte a lovag -, éppenséggel nem, nem jól értesült, Bragelonne úr.
- Ellenkezőleg, nagyon jól vagyok értesülve, uram - mondotta Raoul -, és a tanács, amelyet Guiche-nek adok, baráti tanács.

E vita közben Guiche meglepődve nézett majd az egyik, majd a másik tanácsadójára.

Érezte, hogy ebben a pillanatban további életsorsát eldöntő játék folyik.

- Ugye - mondta Lorraine, a grófhoz intézve szavait -, ugye, Guiche, a jelenet nem is volt olyan heves, mint Bragelonne vicomte, aki egyébként nem is volt ott, hiszi?
- Uram - felelte Raoul -, akár heves volt, akár nem, én nemcsak magáról a jelenetről beszélek, hanem arról, hogy milyen következményei lehetnek. Tudom, hogy Monsieur fenyegetőzött, tudom, hogy Madame sírt.
- Madame sírt? - kiáltott fel Guiche, magáról megfeledkezve, és összekulcsolta kezét.
- Lám, lám - mondotta nevetve a lovag -, íme egy körülmény, amelyről semmit sem tudtam. Úgy látszik, csakugyan jobban van értesülve, Bragelonne úr.
- Éppen azért, mert jobban vagyok értesülve, mint a lovag úr, sürgetem, hogy Guiche elutazzék.
- Nem, nem, sajnálom, hogy ellent kell mondanom, de ez az elutazás felesleges.
- Sürgős.
- Szóljon hát, miért kellene Guiche-nek elutaznia?

- Hát a király? A király?

- A király? - kiáltotta Guiche.

- Igen, hallgass rám, a király magáévá tette az ügyet.

- Ugyan! - mondta a lovag -, a király szereti Guiche-t, és különösen atyjaurát; gondolja meg, a gróf elutazása annak a bevallása volna, hogy valamilyen megrovásra méltó dolgot cselekedett.

- Hogyan?

- Ha az ember elmenekül, az annak a jele, hogy bűnös vagy fél.

- Vagy duzzog, mint akit ártatlanul vádolnak - mondta Bragelonne. - Ruházzuk fel Guiche elutazását a duzzogás jellegével, ennél mi sem könnyebb; azt fogjuk mondani, mindketten mindent megtettünk, hogy tartóztassuk, és maga legalább nem fog füllenteni. Rajta, rajta, Guiche! Maga ártatlan, és sértve kell hogy érezze magát a mai jelenet miatt. Utazzék el, Guiche, utazzék el!

- Nem, Guiche, maradjon - mondotta a lovag -, éppen azért, mert, mint Bragelonne úr mondja, ártatlan: bocsásson meg, vicomte, de az én véleményem homlokegyenest ellenkezik a magáéval.

- Szabadon nyilváníthatja, de ne felejtse el, hogy Guiche önkéntes száműzetése rövid ideig tartó száműzetés lesz. Akkor szüntetheti meg, amikor akarja, és mikor önkéntes száműzetéséből visszatér, mosolyt fog látni mindenkinek ajkán; míg ellenben a király esetleges rosszkedve olyan vihart idézhet fel, amelynek következményeit senki sem látja előre.

A lovag mosolygott.

„Istenemre mondom, éppen ez az, amit akarok” - mormogta halkán magában.

És ugyanakkor vállat vont.

Ez a mozdulat nem került el a gróf figyelmét; attól félt, hogy ha elhagyná az udvart, azt a látszatot keltené, hogy fél.

- Nem, nem - kiáltotta -, elhatároztam, maradok, Bragelonne.

- Én próféta vagyok - mondta szomorúan Raoul. - Jaj neked, Guiche, jaj neked!

- Én is próféta vagyok, de nem jósolok szerencsétlenséget... ellenkezőleg, azt mondom, gróf, hogy maradjon.

- A balett próbáját tehát megtartják? - kérdezte Guiche. - Bizonyos benne?

- Egészen bizonyos.

- Nos hát, láthatod, Raoul - mondotta Guiche erőltetett mosollyal -, láthatod, nem túlságosan komor, és nincs felkészülve belső háborúkra egy olyan udvar, amelyben ilyen kitartással táncolnak... Ezt el kell ismerned, Raoul.

Raoul a fejét csóválta, és így felelt.

- Nincs több mondanivalóm.

A lovagnak fúrta az oldalát, hogy Raoul milyen forrásokból merítette értesüléseit, amelyeknek helyességét el kellett ismernie, s megkérdezte:

- Azt mondja, hogy jól van értesülve, vicomte; de lehet-e jobban, mint én, aki a herceg bizalmas emberei közé tartozom?

- Uram - felelte Raoul -, ilyen kijelentés előtt meghajlok. Igen, elismerem, értesülései helyesek, és minthogy becsületes ember képtelen rá, hogy mást mondjon, mint amit tud, és másképp beszéljen, mint ahogy gondolkodik, ezért elhallgatok, beismerem, hogy le vagyok győzve, és átengedem magának a csatateret.

És mint az olyan ember, aki semmi mást nem kíván, csak nyugalmat, Raoul egy öblös karosszékre vetette magát, a gróf pedig embereit hívta, hogy az öltözködésben segítsenek neki.

A lovag úgy érezte, elég régen van itt, s már elment volna, de egyúttal félt, hogy ha Raoul egyedül marad Guiche-sel, rábírja őt szándékának megváltoztatására.

Ezért egy végső eszközként így szólt:

- Madame kápráztatóan szép lesz, ma próbálja fel Pomona¹³⁵ jelmezét.

- Igaz is! - kiáltott fel a gróf.

- Bizony - folytatta a lovag -, Madame már ki is adta erre vonatkozó parancsait. Tudja, Bragelonne úr, hogy a király személyesíti meg a Tavaszt?

- Csodálatos lesz - mondta Guiche -, lám, ez sokkal jobb érv a maradás mellett, mint az eddigiek. Minthogy én Vertumnust¹³⁶ személyesítem meg, és én kezdem a táncot Madame-mal, a király parancsa nélkül el sem mehetek, mert elutazásom megzavarná a balettot.

- Én pedig - mondta a lovag - egy egyszerű Pánt személyesítek meg: igaz, rossz táncos vagyok, és nincs is szép formájú lábam. Uraim, a viszontlátásra. Ne felejtse el a gyümölcsös-kosarat, amit át kell adnia Pomonának.

- Ó, legyen nyugodt, semmit sem fogok elfelejteni - mondotta Guiche elragadtatva.

- Most már aztán biztos lehetek benne, hogy nem fog elutazni - mormogta magában Lorraine lovag elmenőben.

A lovag távozása után Raoul nem igyekezett többé lebeszélni barátját, érezte, hogy kárba veszett fáradság volna.

- Gróf - csak ennyit mondott szomorú, zengzetes hangon -, gróf, rettenetes szenvedélynek engedni át magát. Ismerem a jellemét: mindent túlzásba visz; az, akit szeret, ugyanilyen természetű... Nos, tételezzük fel egy pillanatra, hogy megszereti magát...

- Ó, soha! soha! - kiáltott fel Guiche.

- Miért mondja, hogy soha?

- Mert mindkettőnk számára nagy szerencsétlenség volna.

- Akkor, kedves barátom, engedje meg: ne meggondolatlanak tartsam, hanem bolondnak.

- Miért?

- Mondja meg nyíltan, biztosan tudja, hogy semmit sem kíván attól, akit szeret?

- Ó, igen, egész biztosan.

- Akkor szeresse a távolból.

- Hogyan, távolból?

- Bizony. Hát mit határoz, hogy jelen van-é, vagy sem, amikor nem kíván tőle semmit? Szeressen egy arcképet, szeressen egy emléket.

135 A gyümölcsöskertek istennője; Vertumnus hitvese.

136 Római istenség; az évszakok forgásának irányítója, Pomona férje.

- Raoul!

- Szeressen egy árnyképet, egy illúziót, egy agyrémet; szeresse a szerelmet, és adjon valami nevet az eszményiségnek. Ó, elfordítja a fejét? Jönnek a szolgálai, többet nem szólok. Szerencsében vagy szerencsétlenségben számíton rám, Guiche.

- Persze hogy számítok magára!

- Nos hát, ez minden, amit mondani akartam. Csípje ki magát, Guiche, hogy nagyon szép legyen. Isten vele!

- Nem jön el a balett próbájára, vicomte?

- Nem, látogatást kell tennem a városban. Öleljen meg, Guiche. Isten vele!

A vendégek a királynál gyülekeztek össze.

A királynék, Madame, néhány kiválasztott udvarhölgy, számos kiválasztott udvaronc, szellemes beszélgetés közben, amelyet csak abban az időben tudtak folytatni, várta a próba kezdetét.

A meghívott hölgyek közül egyik sem vette fel az ünnepélyre készült ruháját, mint ahogy Lorraine lovag előre megmondta; de sokat beszéltek azokról a pompás és kifejező jelmezekről, amelyeket különféle festők terveztek a félistenek balettje számára. Így hívták a királyokat és királynőket, akiknek Fontainebleau lesz a Pantheonja.

Monsieur azzal a rajzzal kezében jelent meg, amely az ő személyét ábrázolta; a homlokát még kissé gondterhelten ráncolta össze; a fiatal királynét és az anyakirálynét rendkívül udvarias és barátságos módon köszöntötte. Madame-ot csaknem lovagiasan üdvözölte, és azzal sarkon perdült. Erre a mozdulatra és hidegségre többen felfigyeltek.

Guiche lángoló pillantással kárpótolta érte Madame-ot, és a hercegnő, nem tagadhatjuk, kamatostul viszonzta pillantását.

Guiche csakugyan soha nem volt ilyen szép; Madame látása valamiképp sugárzóvá tette Grammont marsall fiának arcát. A király sógornője érezte, hogy fenyegető vihar készül kitörni felette, és azt is érezte, hogy a végzetes eseményekben oly gazdag nap folyamán igazságtalanságot, sőt talán rút árulást követett el az ellen, aki annyira szereti.

Most érkezettnek látta az időt, hogy elégtételben részesítse a reggeli igazságtalanság szegény áldozatát. A hercegnő szíve szólalt meg, és Guiche mellett beszélt. A gróftól őszintén sajnálta, tehát a gróf győzedelmeskedett mindenki felett.

Szó se volt már Monsieur-ról, a királyról vagy Buckingham hercegről. Guiche lett e pillanatban az egyedüli uralkodó.

Pedig Monsieur is nagyon szép volt, de nem lehetett egy napon említeni Guiche-sel. Jól tudjuk, hiszen a nők mind állítják, hogy óriási különbség van a kedves és a férj szépsége közt.

Nos, ebben a helyzetben, azután, hogy a herceg távozott, hogy udvariasan és szeretettel köszöntötte a fiatal királynét és az anyakirálynét, hidegen és kurtán üdvözölte Madame-ot - amit valamennyi udvaronc észrevett -, a körülmények, mint mondtuk, ebben a társaságban előnyösebb fényt vetettek a kedvesre, mint a férjre.

Monsieur túlságosan is nagy úr volt ahhoz, hogy ezt a körülményt észrevegye. Nincs biztosabb mód annál, hogy valaki az alsóbbrendűséget biztosítsa a maga számára, mint az, ha meg van győződve róla, hogy felsőbbrendű ember.

A király megérkezett. Mindenki igyekezett kiolvasni a történendőket a szeméből, amely kezdte megmozgatni a világot, miként Jupiter szemöldöke.

Lajos éppenséggel nem volt olyan szomorú, mint öccse: sugárzott a vidámságtól.

Miután megnézte a rajzok nagy részét, amelyeket mindenfelől megmutogattak neki, tanácsot adott vagy bírált, és egyetlen szavával boldoggá vagy boldogtalanná tette tulajdonosaikat.

Egyszer csak szeme, ahogy oldalvást rámosolygott Madame-ra, észrevette a hercegnő és a gróf néma üzenetváltását.

A király összeszorította ajkát, és midőn újra kinyitotta, hogy néhány mindennapi mondatot ejtsen, a királynékhoz lépve, így szólt:

- Hölgyeim, most vettem hírért, hogy parancsaimhoz képest mindent előkészítettek Fontainebleau-ban.

Az egyes csoportokban a megelégedés moraja hallatszott. A király minden arcra leolvashatta a hő vágyat, hogy az illető meghívást kapjon az ünnepségre.

- Én már holnap elutazom - tette hozzá.

Mély csend a hallgatóság soraiban.

- És felszólítom a körünkben megjelent személyeket, készüljenek fel, hogy elkísérnek - folytatta a király.

Minden arcon mosoly ragyogott. Csak Monsieur arca tartotta meg rosszkedvű kifejezését.

Ekkor az urak egymás után elvonultak a király és hölgyei előtt, hogy megköszönjék a megtisztelő meghívást.

Midőn Guiche következett, a király így szólt:

- Ó, uram, nem is láttam, hogy itt van.

A gróf meghajolt... Madame elsápadt.

Guiche már-már szóra nyitotta száját, hogy köszönetet rebeget.

- Nemsokára - mondotta a király - itt a második vetés ideje. Meg vagyok győződve róla, hogy normandiai földművesei nagy örömmel látnák birtokán.

És a durva támadás után hátat fordított a szerencsétlennek.

Most Guiche sápadt el, két lépést tett a király felé, és megfélemezve róla, hogy őfelségét sohasem szabad megszólítani, ha nem ő kérdezi az illetőt, ezt hebegte:

- Talán nem jól értettem.

A király hátrapillantott, és ama hideg, merev tekintettel nézett a grófra, amely mint egy hajlíthatatlan kard, hatol a kegyvesztettek szívébe, majd lassan, minden egyes szót külön hangsúlyozva ismételte:

- Azt mondtam: a birtokán.

A gróf homlokát hideg verejték verte ki, keze kinyílt, és elejtette kalapját, amelyet remegő ujjával tartott.

Lajos anyjának tekintetét kereste, mintha meg akarta volna mutatni Ausztriai Annának, hogy ő az úr. Majd öccse tekintetét kereste, mintha meg akarta volna kérdezni tőle, hogy a bosszú megfelel-e az ízlésének.

Végül Madame-ra szegezte tekintetét.

A hercegnő mosolygott, és Noailles asszonnyal csevegett.

Nem hallott semmit, vagyis inkább úgy tett, mintha semmit sem hallott volna.

Lorraine lovag is olyan ellenségesen, mereven nézett rá, amely az emberi tekintet erejét az emelőéhez teszi hasonlatossá, midőn megemeli, kiszakítja, és messzire elhajítja az akadályt.

Guiche egyedül maradt a király szobájában; mindenki szétszéledt. A szerencsétlen fiú szeme előtt elsötétült a világ.

Hirtelen kiragadta magát a kétségbeesés karmai közül, és egyenesen hazarohant lakására, ahol Raoul sötét sejtelmek közt várakozott rá.

- Nos? - mormogta Raoul, midőn barátja hajadonfőtt, kidülledt szemmel, támolyogva hazatért.

- Igen, igaz, igazad volt, igen...

Többet Guiche nem tudott mondani, kimerülten rogyott a vánkosokra.

- És a hercegnő? - kérdezte Raoul.

- A hercegnő! - kiáltotta a szerencsétlen, és égnék emelte a haragtól görcsösen ökölbe szorult kezét. - A hercegnő!

- Mit mondott?

- Azt mondta, hogy jól áll a ruhája.

- Mit csinál?

- Nevet!

És egy irtózatossá nevetési roham rántotta görcsbe a szerencsétlen száműzött idegzetét. Nemsokára hátrahanyatlott: meg volt semmisülve.

-&-

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

HARMADIK KÖTET

TARTALOM

- 109 Fontainebleau
- 110 A fürdőzés
- 111 Pillangóvadászat
- 112 Mit fognak a pillangóvadászon
- 113 Az Évszakok balett
- 114 A fontainebleau-i park nimfái
- 115 Ami a királyi tölgyfa alatt elhangzott
- 116 A király nyugtalansága
- 117 A király titka
- 118 Éjjeli portyázások
- 119 Amelyben Madame bizonyoságot szerez róla, hogy aki hallgatózik, minden szót hall
- 120 Aramis levelezése
- 121 A rendszerető segéd
- 122 Fontainebleau hajnali két órakor
- 123 A labirintus
- 124 Hogyan lakoltatták ki Malicorne-t a Szép Pávából
- 125 Mi történt voltaképp a Szép Pávában
- 126 A tizenegyedik éves jezsuita
- 127 Az államtitok
- 128 Küldetés
- 129 Boldog, mint egy herceg
- 130 Egy najád és egy driád története
- 131 Egy najád és egy driád történetének vége
- 132 Királyi lélektan
- 133 Amit sem a najád, sem a driád nem látott előre
- 134 A jezsuiták új generálisa
- 135 A vihar
- 136 Az eső
- 137 Tobie
- 138 Madame négy esélye
- 139 A lottójáték
- 140 Malaga
- 141 Baisemeaux úr levele
- 142 Amelyben az olvasó örömmel tapasztalhatja, hogy Porthos semmit sem veszített erejéből
- 143 A patkány és a sajt
- 144 Planchet vidéki birtokán
- 145 Mit lehet látni Planchet házából
- 146 Hogyan vált el D'Artagnan segítségével Porthos, Trüchen és Planchet mint három jóbarát
- 147 Porthos bemutatása

- 148 Magyarázkodás
- 149 A hercegnő és Guiche
- 150 Montalais és Malicorne
- 151 Hogyan fogadták De Wardes-ot az udvarnál
- 152 A párviadal
- 153 A király vacsorája
- 154 Vacsora után
- 155 Hogyan hajtotta végre D'Artagnan a küldetését, amellyel a király megbízta
- 156 Vadászlesen
- 157 Az orvos
- 158 Amelyben D'Artagnan elismeri, hogy tévedett, és Manicamp-nak volt igaza
- 159 Miért jó, ha az ember íján két húr van?

109
Fontainebleau

Már négy napja mindenféle gyönyörűség színhelye volt a királyi kastély pompás parkja, valóságos földi paradicsommá varázsolva a fontainebleau-i ünnepeket.

Colbert-nak mintha száz keze nőtt volna... Reggel az éjszakai kiadásokat számolta össze, nappal a műsor összeállítása, próbák, a balettszemélyzet toborozása és kifizetések.

Colbert négymilliót gyűjtött össze és osztott be bölcs takarékosággal.

Megrémült az összegektől, amelyekbe a mitológia megelevenítése került. Minden kis erdei isten, minden erdei nimfa legalábbis napi száz frankba került; jelmezenek a költsége pedig háromszáz frankra is felment.

Ami puskaport és ként a tűzijátékokban elhasználtak, minden éjszaka százezer frankot tett ki. Azonkívül a szökőkutas medence peremének kivilágítása is fölemésztett minden estély alkalmával harmincezer frankot.

Az ünnepek nagyszerűek voltak. Colbert majd kiugrott a bőréből örömeiben.

Madame és a király minduntalan kirándult vadászatra vagy fantasztikus személyek fogadására, amely ünnepek rögtönzése már két hete folyt, s nemcsak Madame szellemét, hanem a király bőkezűségét is a legragyogóbb színben tüntette fel.

Mert Madame, az ünnepek hősnője, mindennap fogadott küldöttségeket ismeretlen tájakról, ismeretlen népek részéről. Gomba módra bújtak elő kaukázusiak a földből, garamatok, szkíták, hiperboreusok és patagónok, hogy Madame-ot üdvözljék, és e sokféle nép képviselői valamennyien egy-egy gyémántot vagy értékes bútort kaptak a királytól.

A küldöttségek ekkor többé-kevésbé groteszk versekben a királyt a naphoz, Madame-ot pedig a nap nővérehez, Phoebéhez hasonlították, de sem a királynékról, sem Monsieur-ról nem esett soha egy szó, mintha XIV. Lajos Henriette angol hercegnőt vette volna feleségül, nem pedig Mária Terézia spanyol-ausztriai királyi hercegnőt.

A boldog pár egymás kezét fogva, észrevétlenül megszorítva egymás ujját, nagy kortyokban itta a hódolat édes illatát, amelynek hatását fokozta az ifjúság, a szépség, a hatalom és a szerelem.

Fontainebleau-ban mindenki csodálkozott, hogy Madame mily hirtelen gyorsasággal szerzett hatalmat a királyon.

Lelke mélyén mindenki azt gondolta, hogy voltaképp Madame az igazi királyné.

És a király csakugyan minden gondolatával, minden szavával és minden tekintetével igazolta ezt a furcsa igazságot.

Madame szép szeméből merítette elhatározásait, ihletét, és megmámorosodott az örömtől, amikor Madame kegyesen reámosolygott.

Vajon Madame is megmámorosodott hatalmától, látva, hogy az egész világ előtte térdel? Erről ő maga sem tudott számot adni magának, csak azt tudta, hogy nincs többé semmi kívánsága, vagyis tökéletesen boldog.

Az egész megváltozott helyzetben, amely a király akaratából következett be, úgy alakult a szereposztás, hogy Monsieur a királyság második emberéből valójában a harmadik lett.

Helyzete tehát sokkal rosszabbra fordult, mint amikor Guiche gróf pengette gitárját Madame fülébe. Akkor Monsieur-nek legalább annyi elégtétele volt, hogy félelmet keltett abban az emberben, aki útjában állt.

De amióta szövetségesének, a királynak segítségével elűzte ellenségét, Monsieur-nek egészen más és nehezebb kellemetlenség szakadt a nyakába.

Madame minden éjjel a végsőkig kimerülten tért haza.

A lovaglás, a fürdőzés a Szajnában, a színjátékok, a vacsorák a szabad ég alatt, a fontainebleau-i nagy csatorna partján való bálók, hangversenyek halálosan kimerítették volna nemcsak ezt a sovány és törekeny asszonykát, hanem a kastély leghatalmasabb, legizmosabb svájci testőrét is.

Bár igaz, hogy tánc, hangverseny és séta tekintetében az asszonyok néha többet kibírnak, mint a tizenhárom kanton legmutatósabb legénye.

De bármily végtelen, is egy nő ereje, mégiscsak van határa, és nem bír el sokáig ilyen életmódot.

Ami Monsieur-t illeti, még az az elégtétele sem volt meg, hogy Madame legalább éjszakára lemondott volna királynői szerepléséről.

Éjszaka ugyanis Madame a királyi pavilonban lakozott, a fiatal királyné és az anyakirályné társaságában.

Mondani sem kell, hogy Lorraine lovag egy percre sem mozdult el Monsieur mellől, és minden sebre, amit a herceg kapott, rácsöppentette a maga kis mérgét.

Ebből az következett, hogy Monsieur, aki Guiche gróf elutazása óta eleinte hallatlanul ifjúnak és jókedvűnek érezte magát, három nappal azután, hogy az udvar áttette székhelyét Fontainebleau-ba, visszaesett búskomorságába.

És egy nap a következő történt, délután két óra felé: Monsieur későn kelt föl, s öltözködésére több gondot fordított, mint szokása volt; nem tudván semmit az aznapi időtöltésről, azt a tervet eszelte ki, hogy összegyűjti a maga udvarát, és Madame-mal együtt elmegy vacsorázni Moret-ba, ahol gyönyörű nyaralója volt.

Elindult tehát a felé az épületszárny felé, ahol a királynék laktak, s roppantul meglepődött, mert a király szolgaszemélyzetéből senkit sem talált ott.

Egyedül ment be a királynék lakosztályába.

Az egyik ajtó balra Madame lakásába, a másik ajtó jobbra a fiatal királyné lakásába vezetett.

Monsieur megtudta Madame lakosztályában egy épp ott dolgozó fehérenemű-varrónőtől, hogy tizenegy órakor az egész udvar kivonult egy kis szajnai fürdőzésre, s hogy ebből a kirándulásból nagy udvari ünnepség lett: valamennyi hintót a park kapuja elé rendelték, és az egész társaság már több mint egy órával előbb elindult.

„Nagyszerű! - gondolta Monsieur -, az eszme pompás! Úgyis roppant nagy a hőség, magam is szívesen megfürdök.”

Embereit hívta... Senki sem jelentkezett.

Madame lakásán ugyanaz volt a helyzet, onnan is mindenki eltávozott.

Lement a kocsiszínbe.

Ott egy lovásztól megtudta, hogy egyetlen árva hintó vagy kocsi sincs benn.

Ekkor megparancsolta, hogy két lovat nyergeljenek fel, egyet neki, egyet belső komornyikjának.

A lovász udvariasan azt felelte, hogy az istállóban nincs már egyetlen ló sem.

Monsieur haragjában elsápadva rohant vissza a királynék lakosztályába.

Eljutott egészen Ausztriai Anna házikápolnájába.

A házikápolnából egy félig nyitott tapétaajtón át megpillantotta ifjú sógornójét, az anyakirályné előtt térdelve, sűrű könnyhullatás között.

Őt magát senki sem látta, senki sem vette észre.

Halkan közeledett tehát az ajtónyíláshoz és hallgatózott: a fájdalom látványa fölkelte kíváncsiságát.

Az ifjú királyné nemcsak zokogott, hanem panaszkodott is.

- Úgy van, ahogy mondom - szólt. - A király elhanyagol engem, a királynak csak a szórakozásra van gondolja, s én egyáltalán nem vehetek benne részt.

- Türelem, türelem, leányom - felelte Ausztriai Anna spanyolul.

A királyné erre sóhajok és könnyek között újabb vádakkal felelt, s Monsieur különösen gyakran a *baños* szót hallotta, amit Mária Terézia a legnagyobb dühvel ejtett ki.

„Ahá, a fürdőzések - gondolta Monsieur. - Úgy látszik, a fürdőzés ellen van kifogása.”

S a mondattöredékekből, amelyeket megértett, igyekezett összeállítani az egésznek az értelmét.

Annyit világosan látott, mert ezt könnyű volt megsejtenie, hogy az ifjú királyné keservesen panaszkodik, és Ausztriai Anna, ha nem is vigasztalta meg, legalább megpróbálta vigasztalni.

Monsieur attól félt, hogy rajtakapják a hallgatózáson, ennél fogva köhécselni kezdett.

A zajra a két királyné visszafordult.

Monsieur belépett.

Az ifjú királyné a herceg láttán hirtelen talpra állt, és letörülte könnyeit.

Monsieur nagyon jól ismerte a maga világát, és tudta, hogy nem illik kérdezősködni, és tudta azt is, hogy udvariasságból hallgatnia kell, tehát a hölgyeket meghajlással üdvözölte.

Az anyakirályné kedves mosollyal fogadta.

- Mit akar, édes fiam? - kérdezte.

- Én?... Semmit... - dadogta Monsieur csak keresem...

- Kit?

- Madame-ot keresem, anyám.

- Madame fürdőzni ment.

- És a király? - kérdezte Monsieur olyan hangon, hogy a királyné összerezzent.

- A király is és az egész udvar - felelte Ausztriai Anna.

- Hát asszonyom? - kérdezte Monsieur az ifjú királynétól.

- Ó, én - felelte az ifjú királyné -, én a réme vagyok a multságok kedvelőinek.

- Úgy látszik, én is - szólt Monsieur.

Ausztriai Anna némán intett menyének, aki könnyek között távozott.

Monsieur a homlokát ráncolta.

- Bizony szomorú ház ez - mondta - mi a véleménye róla, anyám?

- Dehogy, fiam... nincs igaza... itt mindenki úszik a gyönyörűségben.

- A teremburáját! Épp ez szomorítja el azokat, akiknek ez a gyönyörhajsza kellemetlen.

- Milyen hangon mondja ezt, kedves Fülöpöm?

- Szavamra, anyám, úgy mondom, ahogy gondolom.

- Magyarázatot kérek. Mi baj van?

- Kérdezze meg talán a sógornőtől, aki az imént elsírta a keserveit.

- A keserveit?... nem értem...

- Anyám, én hallgatóztam, véletlenül ugyan, de megvallom, bizony hallgatóztam... No és nagyon jól megértettem, hogy sógornőm Madame híres fürdőzése miatt panaszkodik.

- Ugyan, örültség!...

- Nem, nem; nem mindenki örült, aki zokog. *Baños*, ezt emlegette a királyné. Ez, ugye, fürdőt jelent?

- Ha mondom, fiam - felelte Ausztriai Anna -, a sógornője gyermekesen féltékeny.

- Akkor, asszonyom - szólt a herceg -, alázatosan bevallom, hogy énnekem is ugyanaz a bajom.

- Maga, fiam? Csak nem a fürdőzésre féltékenykedik?

- Természetesen!

- Ejha!

- Hogyan? Hát a király elmegy fürdőzni a feleséggel, és nem viszi magával a királynét? Hogyan? Madame elmegy fürödni a királlyal és nekem még azt sem mondják, bikmak? És a sógornőm még örüljön is neki? És talán én is örüljek?

- De kedves Fülöpöm - felelte Ausztriai Anna -, igazán túloz; elkergette Buckingham herceget, száműzette Guiche grófot; csak nem akarja most végül a királyt kidobni Fontainebleauból?

- Ó, ezt nem kívánhatom, asszonyom - szólt keserűen Monsieur -, de azt megtehetem, hogy én magam megyek el, és el is fogok menni.

- Féltékeny a királyra! Féltékeny a saját fivérére!

- Féltékeny vagyok a fivéremre, a királyra! Úgy van, asszonyom, féltékeny vagyok! Féltékeny! Féltékeny!

- Szavamra, uram - kiáltott fel Ausztriai Anna, megjátszva a méltatlankodást és haragot -, azt kezdem hinni, hogy megörült, és esküdt ellensége lett az én nyugalmamnak, hát inkább magam megyek el innen, mivel nem tudok védekezni effajta képzelgésekkel szemben.

Ezt kimondva, elvonult, és otthagyta egyedül Monsieur-t dühös elkeseredésével.

Monsieur egy percre egészen elkábult. Aztán magához tért, és hogy visszanyerje erejét, újból lement az istállóba, megint ráakadt a lovászra, és újra kocsit, lovat kért tőle; az ismételt válaszra, hogy nincs se ló, se kocsi, az egyik istállószolga kezéből kivette az idomítóostort, és

hatalmas ostorcsapásokkal, körbe a gazdasági udvaron, kergetni kezdte a lovászt, hiába kiabált, hiába mentegetőzött szegény ördög. A herceg aztán, lélegzete fogytán, lihegve, verejtékezve, minden ízében reszkette visszatért lakására, összezúzta legszebb porcelántárgyait, aztán amúgy csizmástul, sarkantyústul lefeküdt ágyába, és kiáltozni kezdett:

- Segítség!

110
A fürdőzés

Valvins-ban az áthatolhatatlan sűrűségű, virággal ékes fűzfalombok alatt, amelyek zöld hajdíszerű fejüket lehajtva, a kék habokban fürdették lombjukat, egy hosszú és lapos bárka volt lehorgonyozva, rajta hosszú, kék függönnyel borított lépcsőzet, menedékhelyül szolgálva a fürdőző Dianáknak,¹³⁷ akikre, mikor a vízből kibújtak, húsz tollbokrétás Akteon is lesett, mohó, gyönyörre szomjas tekintettel ügetve a folyó mohás és virágillatos partján.

De Diana, még s szemérmes Diana a maga hosszú klámiszában¹³⁸ se volt oly szemérmes, oly elzárkózó, mint Madame, aki ifjú és szép volt, mint maga az istennő. Mert a vadászó istennőnek finom és áttetsző tunikája alatt is látszott kerek és fehér térde, zörgő tegeze ellenére is elárulta barna vállát; Madame-ot ellenben egy százszorosan köréje göngyölt hosszú fátyol takarta, amikor átengedte testét törölgető komornáinak, megakadályozva a legvakmerőbb és legélesebb pillantást is abban, hogy bármit lásson.

Amikor Madame fölment a lépcsőkön a bárkára, a jelenlevő költők - mert minden férfi költő lett, ha Madame-ról volt szó -, egyszóval a húsz költő hirtelen abbahagyta a vágtagást, és egyhangúlag felkiáltott, hogy bizonyára nem vízcsöppek, hanem gyöngyök hullnak le Madame testéről és vesznek bele a boldog folyóba.

A király, e költészet és hódolat középpontja, csöndet parancsolt a szóképfaragóknak, akiknek ihlete soha el nem apadt volna, és megfordította lovát, félve, hogy még a selyemfüggönyön át is megsérti a női szemérmes és a hercegnő iránt való köteles tiszteletet.

A jelenetben tehát nagy szünet állt be, és a bárkában mély csönd. A függöny mozgásából, ráncainak hullámozásából arra lehetett következtetni, hogy a függöny mögött serényen sűrögnek-forognak a hercegnő szolgálatát ellátó nők.

A király mosolyogva hallgatta nemeseinek megjegyzéseit, de látni való volt, hogy figyelmét nem a beszélgetések kötötték le.

És csakugyan, alighogy megcsendültek a függönykarikák a tartórudakon, annak jeléül, hogy Madame felöltözködött és az istennő a következő pillanatban meg fog jelenni, a király nyomban megfordult, a part felé lovagolt, és magához intette mindazokat, akiket szolgálatuk vagy gyönyörűségük Madame mellé szólított.

Az apródok rohantak, és kantárszáruknál fogva vezették a hátsalovakat; a hintók, amelyek eddig az árnyas lombok alatt tartózkodtak, a sátor felé vonultak, majd előretört az inasok, hintóhordozók, szolgálók raja, amely urainak fürdőzése alatt félrevonulva beszélgetett, megjegyzéseket tett, bírálatot mondott, érdekeit vitatta, mintegy a kor tünékeny újságjaként, amelyre ma már semmi sem emlékeztet, még a habok se, amelyek visszatükrözték a szereplő személyeket és visszhangozták szavaikat... még a habok se, e jelenetek szemtanúi, akiket Isten csakúgy az ürbe taszított, mint ahogy a dráma szereplőit az örökkévalóságba.

Az egész udvari társaság ellepte a Szajna partját, nem is szólva a parasztok tömegéről, akiket oda vonzott a vágy, hogy láthassák a királyt és a hercegnőt. Ez az egész tömeg nyolc vagy tíz percig a legnagyobb összevisszaságban, a legkellemesebb összekeveredésben nyüzsgött.

137 A római mitológiában a vadászat és az erdők szűz istennője; Akteont, aki fürdőzés közben meg-lepte, szarvassá változtatta, és tulajdon kutyáival falatta fel.

138 Köpeny, csattal összefogott lepel.

A király leszállt lováról; példáját valamennyi udvaronc követte. Lajos kezét nyújtotta Madame-nak, akinek gazdag lovaglórúhája kiemelte előkelő termetét, mely pompásan érvényesült az ezüsttel hímzett finom gyapjúruhában.

Még nedves szénfekete haja víztől csillogón simult hófehér alabástrom nyakára. Szép szemében egészség és jókedv csillogott; pihent volt, és szomjasan szívta magába a levegőt a hímzett napernyő alatt, amelyet egy apród tartott fölėje.

Alig lehet finomabb, bájosabb, költőibb látványt elképzelni, mint ahogy ez a két alak beleolvadt a napernyő rózsaszínű árnyékába: a királyt, amint szakadatlanul mosolyogva fehér fogait villogtatta és Madame-ot, akinek fekete szeme úgy ragyogott, mint két selyemfényű, csillámosan csillogó kárbunkulus.

Madame odalépett lovához, egy makulátlan fehér pompás andalúziai kancához, amely talán kissé nehézkes testű volt, de finom és okos fejű, elárulva, hogy arabs vére szerencsésen keveredett spanyol vérrel, s hosszú farka a földet söpörte; s mivel a hercegnő kényeskedve emelte lábát a kengyelvas felé, a király a karjába vette és oly módon ölelte át, hogy Madame karja, mint valami lánggyűrű vette körül a király nyakát.

Lajos ajka, amikor hátrább lépett, önkéntelenül is súrolta a hercegnő karját, amelyet nem rántottak vissza. A hercegnő ezután megköszönte királyi lovasának segítségét, amire mindenki egy pillanat alatt nyeregbe pattant.

A király és Madame félreállt az útból, hogy felvonulhassanak a hintók, lovászok, futárok.

Számos lovas, felszabadulván az etikett igája alól, megsarkantyúzta lovát, és ama hintók nyomába vágatott, amelyekben az udvarhölgyek ültek, csupa üde, fiatal nő, mint Orkádok Diana körül, és a kacagó, tereferélő, zajongó csoportok forgószél módján elrepültek.

A király és Madame lépésben lovagolt.

A felséges úr és sógornője mögött tiszteletteljes távolságban a komolyabb vagy becsvágyóbb udvaroncok lovagoltak, akik igyekeztek a király közelében maradni, visszafogva türelmetlen lovaikat, a király telivérjének és Madame kancájának lépéseire igazodva, és magukat olyasféle szellemes beszélgetéseknek szentelve, amelyek gyönyörűsége és legfőbb kelleme az, hogy szép szóval, finoman, ezer sötét foltot találnak felebarátaik jellemében.

Az elfojtott kacagások, elhallgatott félmondatok, mosolyos gúnyolódások a szegény távollevő Monsieur-t sem kímélték.

Annál inkább szánták, siratták Guiche gróf szomorú sorsát, és meg kell adni, részvétük némiképp helyénvaló is volt.

A király és Madame, miután lovaikat egy ideig visszafogták és százszor is elismételték mindent, amit szájukba adtak az udvaroncok, akikkel szóba elegyedtek, egyszerre csak vadász-ügetésre fogták lovukat, és az egész erdő árnyékos útja visszhangzott a lovascsapat patáinak dobogásától.

A halk beszélgetésre, bizalmas csevegésekre, titokzatosan váltott szavakra most egyszerre hangos vidámság kerekedett, a lovásztól a hercegekig mindenütt. Mindenki kacagott, kiáltozott. A szarkák, harkályok torokhangú kiáltásokkal menekültek a tölgyfák hullámzó boltívei alá, a kakukk abbahagyta egyhangú bús panaszát az erdő mélyén, a pintyökék és cinegék rajokban repültek tova, a csalitban pedig felhorkantak a dámvadak, őzek, szarvastehenek.

Ezt a tömeget, amely szinte maga után hurcolta az örömet, a zajt és a fényt, mintegy megelőzte a saját moraja, mielőtt a királyi kastélyba megérkezett.

A király és Madame bevonult Fontainebleau városába, s mindkettőjüket a lakosság örömrivalgása fogadta.

Madame-nak első dolga volt, hogy fölkeresse férjét. Ösztönszerűleg megérezte, hogy férjét túl hosszú időre rekesztette ki az általános vigalomból.

A király a királynékat kereste fel, mert tudta, kötelessége, hogy kárpótolja őket, különösen az egyiket, hosszú távollétéért.

De Monsieur nem fogadta Madame-ot. Madame azt a választ kapta, hogy Monsieur alszik.

A király pedig, ahelyett, hogy a mindig mosolygó Mária Teréziát üdvözölhette volna, a folyosón Ausztriai Annába botlott, aki már leste visszaérkezését, eléje sietett, és kézen fogva lakosztályába vezette.

Hogy mit beszélgettek egymással, vagyis inkább, hogy az anyakirályné mit mondott XIV. Lajosnak, azt soha senki nem tudta meg, de ki lehetett találni abból, hogy a király feldúlt arccal távozott anyjától.

Nekünk azonban az a kötelességünk, hogy magyarázzuk az eseményeket, és magyarázatainkat közöljük az olvasóval, s kötelességünknek nem felelnénk meg, ha nem tudatnánk vele, mi lett a beszélgetés eredménye.

Ennek bővebb, és mint reméljük, kielégítő kifejtését az olvasó a következő fejezetben fogja megtalálni.

111
Pillangóvadászat

Midőn a király visszatért lakosztályába, hogy néhány parancsot adjon ki és nyugodtan rendezhesse gondolatait, pipereasztalán egy kis levelet talált, amelynek írása szemmel láthatólag el volt fordítva.

Kibontotta a levelet és ezt olvasta:

Jöjjön gyorsan, ezer mondanivalóm van.

A király csak nemrég vált el Madame-tól, így az az ezer mondanivaló nem lehetett folytatása annak a háromezernek, amit már elmondtak az úton Valvins és Fontainebleau közt.

A levél sebbel-lobbal volt odavetve, és sürgető hangja is nagyon gondolkodóba ejtette a királyt.

Kissé rendbe hozta magát, és elindult Madame meglátogatására.

A hercegnő nem akart oly színben feltűnni, mintha várna a királyra, és ezért valamennyi udvarhölgyével lement a kertbe.

Mikor a király megtudta, hogy Madame a lakosztályából a kertbe indult sétára, összegyűjtötte minden nemesemberét, akiket előtalált, és meghívta őket, hogy vele együtt menjenek a parkba.

Madame pillangóra vadászott egy napraforgóval és rekettyével szegélyezett nagy gyepes térségen.

A hercegnő elnézte, mint futkároznak a pillangók után a legvállalkozóbb szellemű és legfiatalabb udvarhölgyei, s háttal a gyertyánlugasnak, türelmetlenül várta a királyt, akit ő hívott erre a légyottra.

A kerti ösvény kavicsain közeledő lépések zajára megfordult. XIV. Lajos fődetlen fővel érkezett; pálcájával leütött egy pávaszem pillangót, amelyet azután megszedült állapotban szedett föl a földről Saint-Aignan úr.

- Amint látja, asszonyom - mondta a király Madame-nak -, én is vadászok kegyednek.

És hozzálépett.

- Uraim - szólt Lajos a kíséretében levő nemesurakhoz fordulva -, fogjanak maguk is pillangót a hölgyek számára.

Ez annyit jelentett, hogy mindenki elmehet.

Ekkor egész különös látvány tárult a nézők elé: öreg és kövér udvaroncok pillangók után futkároztak, eközben elvesztették kalapjukat, és botjukkal rávágtak a mirtusbokrokra és rekettyecserjékre, mintha a spanyolokat vernék el.

A király kezét nyújtotta Madame-nak, és a pillangóvadászat megfigyelőközpontját egy padra helyezte át, amely fölé mohás tető borult, afféle lugas, ami valamelyik udvari kertész bátor-talan próbálkozása lehetett, hogy az akkori előkelően szigorú stílusú kertépítésbe belevigye a pittoreszk és fantasztikus elemet.

Ez a szélvédő lugas, amely papsajtvirággal és kúszórózsákkal volt befuttatva, egy támlátlan pad fölé borult, olyanformán, hogy aki itt ült, a gyepes térség közepéről mindent láthatott, és őket is mindenki láthatta, de nem hallgathatta ki őket senki, mert nyomban észrevették, ha valaki a közelükbe férközött.

A padon elhelyezkedett a két érdekelt fél, és a király keze intésével bátorította a pillangó-vadászokat, aztán úgy tett, mintha Madame-mal arról a pávaszem-lepkéről beszélne, amely a kalapjába volt tűzve aranytűvel.

- Ugye, azért jöttünk ide, hogy beszéljünk? - szólt a király.

- Úgy van, felség, mert szükségem volt rá, hogy négyszemközt beszéljünk, de úgy, hogy mindenki lásson bennünket.

- És nekem is így jó - felelte Lajos.

- A levelem meglepte?

- Megrémített! De amit közölnöm kell, az sokkal fontosabb.

- Ó, csak nem! Tudja-e, hogy Monsieur elzárta előlem az ajtaját?

- Elzárta? És miért?

- Nem találja ki?

- Haj, asszonyom, akkor, úgy látszik, mind a ketten ugyanabban a dologban vagyunk itt.

- Hát mi történt felségeddel?

- Tehát én kezdjem?

- Igen. Én már elmondtam mindent.

- Tehát rajtam a sor. Tudja meg, hogy amikor hazaértem, anyámat találtam ott, aki magával vitt engem a lakosztályába.

- Ó, az anyakirályné! - szólt Madame nyugtalanul. - Ez komoly dolog.

- Meghiszem azt. Anyám a következőket mondta nekem... De előbb engedje meg, valamit előre kell bocsátanom.

- Csak beszéljen, felség.

- Vajon Monsieur beszélt-e valaha kegyeddel rólam?

- Gyakran.

- Monsieur elárulta féltékenységét?

- Ó, még gyakrabban.

- Rám volt féltékeny?

- Nem, hanem...

- Tudom... Buckinghamre és Guiche grófra.

- Úgy van.

- Hát tudja meg, asszonyom, hogy Monsieur most énreám féltékenykedik.

- Ejha! - felelte gúnyos mosollyal a hercegnő.

- Pedig én azt hiszem, hogy mi egyszer sem adtunk okot...

- Soha! Legalább én nem... De hogyan tudta meg, hogy Monsieur féltékeny?

- Anyám elmondtá, hogy Monsieur őrjöngve kereste fel, és elsírta előtte ezerféle panaszát asszonyom... bocsásson meg a szóért...

- Csak mondja!

- Kacérsága miatt. Úgy látszik, Monsieur igazságtalan is tud lenni.

- Nagyon jó hozzám, felség.

- Anyám megnyugtatta, de Fülöp kijelentette, hogy őt túlságosan gyakran nyugtatják meg, és hogy ebből nem kér.

- Nem tette volna jobban, ha az egész dologgal nem törődik?

- Ugyanezt mondtam én is.

- Ismerje el, felség, hogy a világ igen gonosz. Micsoda? Hát egy fivér nem beszélgethet a húgával, nem élvezhetik egymás társaságát, anélkül, hogy megjegyzéseknek, gyanúnak ne tennék ki magukat? Mert végül is, felség, mi semmi rosszat nem cselekszünk, nem is óhajtunk semmi rosszat cselekedni.

És ránézett a királyra, olyan kevély és kihívó tekintettel, amely lánggra lobbantja a vágyat a legjózanabb férfiakban is.

- Ebben igaza van - sóhajtott fel Lajos.

- Tudja-e, felség, hogy ha ez így folytatódik, én végre is ki fogok robbanni! Kérem, ítélje meg a viselkedésünket: nem viselkedtünk-e úgy, ahogy illik?

- Ahogy illik, úgy van.

- Pedig gyakran megtehettük volna, minthogy izlésünk oly egyforma, hogy rossz útra tévedjünk. Megtettük-e? Soha... Felséged az én szememben olyan, mintha a fivérem volna, semmi több.

A király homlokát ráncolta. Henriette folytatta:

- Ha a keze véletlenül és gyakran hozzáér az én kezemhez, nem érzem azt a remegést, azt a fölindulást... amit a szerelmesek éreznek...

- Ó, elég, elég, könnyörgök! - szólt a király gyötrődve. - Kegyetlen hozzám, és meg fog ölni.

- Miért?

- Mert... világosan megmondja, hogy nem érez semmit a közelemben.

- Ó, felség... ezt nem mondtam... Az a rokonszenv...

- Ne folytassa, Henriette... kérve kérem... Ha azt hiszi, hogy én márványból vagyok, mint kegyed, nagyon téved.

- Nem értem felségedet.

- Hát így vagyunk? - sóhajtott a király, és lesütötte szemét. - Tehát találkozásaink... kéz-szorításaink... pillantásaink... Bocsásson meg, bocsásson meg... Igen, igaza van, és tudom, hogy mit akar mondani.

S arcát két kezébe rejtette.

- Vigyázzon, felség - szólt izgatottan Madame -, Saint-Aignan úr épp ide figyel.

- Igaz! - kiáltott fel Lajos dühöngve. - Soha egy pillanatra nem lehetek szabad, soha egy pillanatra sem lehetek őszinte senkivel szemben sem... Az ember azt hiszi, hogy jó barátra tett szert, és erre kiderül, hogy csak kém... hogy szerelemre akadt, erre kiderül, hogy csak... testvéries érzésre.

Madame elhallgatott, lesütötte szemét.

- Monsieur féltékeny! - mormogta olyan hangon, amelynek kedvességét, báját nem lehet leírni.

- Ó - kiáltott fel a király hirtelen -, kegyednek igaza van!

- Ebből is kitűnik, hogy felséged szabad - szólt Henriette, olyan pillantást vetve a királyra, hogy el is hamvaszthatta volna vele Lajos szívét -, felségedet senki nem gyanúsítja; nem mérgezik meg környezetének minden örömét.

- Sajnos, még nem tud mindent: a királyné féltékeny.

- Mária Terézia?

- Az örülésig féltékeny. Monsieur féltékenysége az övéből fakadt. A királyné panaszkodott, zokogott édesanyám előtt, felhánytorgatta a fürdőzéseinket, pedig nekem oly végtelenül kedvesek voltak.

- Nekem is - árulta el Madame tekintete.

- Monsieur váratlanul ott termett, hallgatózott, és megértette a *baños* szót, amit a királyné nagy keserőséggel ejtett ki; fivérem ebből mindent megértett. Magából kikelve lépett be, beleszólt a beszélgetésbe, és oly vadul faggatta anyámat, hogy kénytelen volt előle elmene-külni. Kegyednek tehát egy féltékeny férjjel van dolga, és ezentúl én is örökösen magam előtt fogom látni a féltékenység kérlelhetetlen kísértetét, amint duzzadt szemmel, lesoványodott orcával, komor szájjal jár-ke.

- Szegény király! - mormogta halkán Madame, és kezét gyöngéden odaérintette Lajos kezéhez.

A király megfogta a kezét és meg akarta szorítani, anélkül, hogy gyanút keltene a jelenlevőkben, akik nem vadásztak oly derekasan pillangóra, mint új értesülésekre, kíváncsiak lévén, micsoda titok lehet a király és Madame találkozása körül, tehát sógornője felé tartotta a haldokló pillangót: mind a ketten föléje hajoltak, mintha a pávaszem pillangó szárnyán a pávaszemeket vagy az arany hímporfoltokat akarták volna megszámolni.

Csak éppen egyikük sem szólt egy szót sem; hajuk összeért, leheletük összevegyült és kezük forrón tüzelt egymás kezében.

Öt perc telt el így.

Mit fognak a pillangóvadászaton

A két fiatal teremtés egy pillanatilag lehorgasztott fővel ült, elmerülve kezdődő szerelmük gondolatába, amely a húszesztendősek képzeletében olyan szép virágokat hajt.

Henriette oldalról nézett Lajosra. Ama szerencsés természetű nők közé tartozott, akik számot tudnak adni maguknak arról, mi történik lelkükben, és belátnak mások lelkébe is. Úgy észre- vette Lajos szíve mélyén a szerelmet, mint ahogy az ügyes bűvár észreveszi a gyöngykagylót a tenger mélyén.

Látta, hogy Lajos habozik, talán még kételyek is elfogják, és hogy ezt a tunya vagy félénk szívet buzdítani kell.

- Akkor hát? - mondotta kérdő hangon a hercegnő, megtörve a csendet.

- Mit akar mondani? - kérdezte egy pillanatnyi hallgatás után Lajos.

- Azt akarom mondani, hogy vissza kell térnem régebbi elhatározásomra.

- Melyikre?

- Amelyet felségednek előterjesztettem.

- Mikor?

- Azon a napon, midőn kimagyarázkodtunk Monsieur féltékenységét illetően.

- Mit is mondott nekem azon a napon? - kérdezte Lajos nyugtalankodva.

- Nem emlékszik már rá, felség?

- Ó, jaj, ha ismét valamilyen csapás, akkor még mindig nagyon is korán fogok emlékezni rá.

- Ó, csak rám nézve csapás, felség - felelte Henriette hercegnő -, de elkerülhetetlen csapás.

- Istenem!

- És én bele fogok törődni.

- Szóljon hát, milyen csapás az?

- El kell távoznom innen.

- Ó, ismét erre a rettenetes elhatározásra jutott?

- Felség, higgye el, nagy belső küzdelem árán jutottam erre az elhatározásra... Felség, higgye el, vissza kell térnem Angliába.

- Soha, soha, sohasem fogom megengedni, hogy elhagyja Franciaországot! - kiáltotta a király.

- És mégis - felelte Madame szelíd, bánatos eltökéltséget színlelve -, és mégis, felség, mi sem sürgősebb ennél, mi több: meg vagyok győződve róla, hogy anyja is ezt akarja.

- Akarja? - kiáltott a király. - Hohó, kedves sógornóm, különös szót ejtett ki előttem!

- De hát - mondotta mosolyogva Henriette hercegnő - nem boldog-e, hogy jó anyja akaratát teljesítheti?

- Elég, Istenemre mondom, a szívemet tépi szét!

- Én?

- Bizony! Olyan nyugalommal beszél erről az elutazásról...

- Nem arra születtem, hogy boldog legyek - felelte mélabús hangon a hercegnő -, én már kora fiatalságom óta megszoktam, hogy legkedvesebb terveimet megghiúsítják a körülmények.

- Igazat mond? Elutazása tehát kedves tervét akadályozza meg?

- Ha igennel felelnék, nem igaz-e, felség, máris türelmesebben tudnám elviselni a csapást?

- Milyen kegyetlen!

- Vigyázzon, felség, közelednek felénk.

A király körülnézett.

- Nem - mondotta.

Azután visszafordult a hercegnőhöz.

- Nézze csak, Henriette, mi volna, ha Monsieur féltékenysége ellen nem azzal az elutazással küzdene, amely megölné engem.

Henriette könnyedén vállat vont, mint aki kételkedik.

- Úgy van, amely megölné - ismételte Lajos. - Ahelyett, hogy ragaszkodik ehhez az elutazáshoz, képzelőereje, vagy jobban mondva: szíve nem sugall semmi mást?

- Istenem, mit sugallhatna a szívem?

- De mondja meg, hogyan lehet valakinek bebizonyítani, hogy nincs igaza, ha féltékeny?

- Mindenekelőtt azzal, felség, hogy az ember az illetőnek nem ad okot a féltékenységre, tehát úgy, hogy nem szeret mást.

- Ó, találóbbr feleletet vártam.

- Mit várt?

- Egyszerűen azt kellett volna felelnie, hogy a féltékenyeket azzal nyugtatja meg az ember, ha eltitkolja vonzalmát a féltékenység tárgya iránt.

- Eltitkolni egy érzést, felség, igen nehéz.

- De minden boldogságot úgy ér el az ember, hogy legyőzi a nehézségeket. Ami engem illet, esküszöm, hogyha kell, úgy hazudtolnám meg az én féltékenykedőimet, hogy színleg szakasztott úgy viselkednék magával, mint a többi nővel.

- Rossz eszköz, gyenge eszköz - felelte a fiatalasszony, és szép fejét csóválta.

- Mindent rossznak talál, drága Henriette - mondotta Lajos elégedetlenül. - Mindent megghiúsít, amit indítványozok. Találjon ki hát jobbat. Gondolkodjék... Nagyon bízom a nők találékonyságában. Eszeljen ki maga valamit.

- Jó; ezt találtam ki. Figyel rám, felség?

- Még kérdi? Az életemről vagy halálomról beszél, és azt kérdi, hogy figyelek-e?

- Nohát akkor magamból indulok ki. Ha arról volna szó, hogy én vélekedjem másképp férjemnek egy másik nővel szemben való vonzalmáról, akkor egyetlen dolog nyugtatna meg mindennél jobban.

- Mi az?

- Mindenekelőtt, ha azt látnám, hogy nem foglalkozik többé azzal a nővel.

- Nos, éppen ez az, amit az imént mondtam.

- Lehet, de ahhoz, hogy teljesen megnyugodjam, még azt is kellene látnom, hogy egy másik nővel foglalkozik.

- Ahá, értem - mondta mosolyogva Lajos. - De mondja csak, kedves Henriette...

- Mit mondjak?

- Ez az eszköz szellemes ugyan, de nem irgalmas.

- Miért?

- Mert a féltékeny embert, akinek agyában fészket vert a félelem, hogy sebet ütnek rajta, úgy gyógyítja, hogy a szívét sebzí meg. Többé nem fél, igaz, de szenved, ami szerintem még sokkal rosszabb.

- Megengedem; de legalább nem az igazi ellenséget lepi meg vagy gyanúsítja, nem árt a szerelemnek; minden erejét azon a helyen összpontosítja, ahol ez az erő nem árt senkinek és semminek. Egyszóval, felség, az én módszerem, amelyet nagy csodálkozásomra ellenez, bevallom, fájdalmat okoz a féltékeny embernek, igaz, de jót tesz a szerelmesekkel. Kérdem azonban, felség, hogy felségedet kivéve, kinek jutott eszébe valaha is a féltékenykedőt szánni? Nem mélabús teremtés-e az ilyen ember, s örökkön boldogtalan okkal, ok nélkül? Ám szüntesse meg az okot, akkor sem számolta fel bújátát. Ez a betegség a képzelődésben fészkel, és gyógyíthatatlan, mint minden képzelt betegség. Eszembe jut, felség, hogy milyen aforizmat mondott erről szegény orvosom, Dawley, egy tudós és szellemes orvos, aki, ha öcsém nélkülözhetné, most mellettem volna. „Ha két betegségben szenved - mondta nekem -, akkor válassza azt, amelyik kevésbé gyötri, és azt meghagyom; mert szavamra mondom, igen jól fel tudom használni, hogy megszüntessem vele a másik betegséget.”

- Helyes a szó, helyes a nézet, drága Henriette - mondotta mosolyogva a király.

- Ó, ügyes embereink vannak Londonban, felség.

- És ezek az ügyes emberek imádatra méltó tanítványokat nevelnek; ez a Daley, Dawley vagy hogy is hívják?

- Dawley!

- Holnaptól kezdve évjáradékot kap tőlem elméletéért; és arra kérem, Henriette, válassza ki, hogy melyik a kisebbik betegsége. Nem felel, hanem mosolyog, kitalálom: ugyebár, franciaországi tartózkodása? Ezt a betegséget meghagyom, és hogy a másikat kezdjem el orvosolni, a mind a két nemhez tartozó féltékenyek számára, akik minket üldöznek, elterelő tárgyat fogok keresni.

- Pszt! Ezúttal valóban jönnek.

És a hercegnő lehajolt, hogy egy szál meténget tépjen ki a sűrű fűből.

Csakugyan jöttek, mert a dombról hirtelen egy sereg fiatal nő tartott lefelé, akiket lovagjaik követtek; a leözönlés oka egy gyönyörű pávaszem pillangó volt, melynek felső szárnyai a bagoly tollazatához, az alsók pedig a rózsa szirmaihoz hasonlítottak.

Ez a pompás zsákmány Tonnay-Charente kisasszony lepkefogó hálójába jutott, és ő büszkén mutogatta vetélytársnőinek, akik nem tudtak ilyen jól pillangóra vadászni.

A pillangóvadászati királynője leült, mintegy húsz lépésnyire Lajos és Henriette hercegnő padjától, nekítámaszkodott egy hatalmas, repkénnyel befuttatott tölgyfának, és túvel egy hosszú nádszálla tűzte a pillangót.

Tonnay-Charente kisasszony nagyon szép volt, és ezért a férfiak cserbenhagyták érte a többi nőt, hogy a jó fogáshoz való szerencsekívánatot ürügyén körülötte csoportosuljanak.

A király és a hercegnő alattomban figyelte a jelenetet, mint ahogy a serdültebb gyermekek nézik az apró gyermekek játékát.

- Ott mulatnak - mondta a király.

- Nagyon jól mulatnak, felség, mindig azt vettem észre, hogy ott mulatnak az emberek, ahol a fiatalság és a szépség van.

- Mi a véleménye Tonny-Charente kisasszonyról, Henriette? - kérdezte a király.

- Azt mondom, hogy kissé hirtelenszőke - felelte Madame, egy csapásra rátapintva az egyetlen hibára, amit a jövődöbeli Madame de Montespan¹³⁹ csaknem tökéletes szépségén találni lehetett.

- Lehet, hogy hirtelenszőke, de azt hiszem, mégis szép.

- Ez a véleménye, felség?

- Ez.

- Akkor ez az én véleményem is.

- És hódolnak neki, mint látja.

- Ó, úgy van, csapongnak körülötte az udvarlók. Ha pillangók helyett udvarlókra vadásznánk, milyen jó fogásunk lenne a közelében!

- Mondja, Henriette, mit szólnának az illetékesek, ha a király elvegyülne az udvarlók közé és szemet vetne a kisasszonyra? Akkor is féltékenyek lennének?

- Ó, felség, Tonny-Charente kisasszony nagyon hatásos ellenszer - felelte Madame sóhajtva.

- Igaz, hogy egy féltékeny férfi kigyógyulna általa, de több volna egy féltékeny nővel.

- Henriette! Henriette! - kiáltott fel Lajos. - Örömmel tölti el szívemet! Igen, igen, igaza van, Tonny-Charente kisasszony túlságosan szép ahhoz, hogy lepel gyanánt szolgálhasson.

- Királyi lepelnek - felelte mosolyogva Henriette hercegnő - szépnek kell lennie.

- Ezt tanácsolja nekem? - kérdezte Lajos.

- Ó, hát mit mondjak, felség, ha nem azt, hogy ily tanácsot adni annyit jelentene, mint önmagam ellen szolgáltatni fegyvert a kezébe, örültséggel határos önhittség volna azt tanácsolnom, hogy egy látszólagos szerelem tárgyául olyan nőt válasszon, aki szebb, mint az, akit állítólag valóban szeret.

A király keze a hercegnő kezét, tekintete a hercegnő tekintetét kereste, azután néhány oly gyengéd, s egyúttal oly halkán kiejtett szót hebegett, hogy még a történetíró, akinek mindent meg kell hallania, sem hallotta meg.

Majd hangosan így szólt:

- Ám jó! Keresse meg nekem azt a nőt, aki féltékenykedőinket kigyógyítja. Ennek a nőnek fogom szentelni azt a figyelmet és azt az időt, amelyet teendőimtől elvonok; neki adom azt a virágot, amit magának szakítottam le, Henriette, a gyengéd érzelmeket, amelyeket maga kelt bennem; a tekintetet, amit nem merek magára vetni, aminek magát kellene felébrednie nemtörődömségéből. De jól válassza ki azt a nőt, nehogy mikor rá akarok gondolni, mikor neki nyújtja kezem a leszakított virágot, úgy érezzem, hogy maga diadalmaskodik rajtam, és a szemem, a kezem, az ajkam nyomban visszatérjen magához, még ha az egész világ kitalálja is titkomat.

139 Françoise-Athénaïs de Rochechouart de Mortemart (1640-1707). XIV. Lajos későbbi szeretője, s hét gyermekének anyja.

Mialatt ezek a szavak, mint a szerelem árja törtek elő a király szájából, a hercegnő boldogan, büszkén, mámorosan elpirult és remegett; nem talált feleletet, nagyravágyása és hódolata iránti vágya ki volt elégítve.

- Választani fogok - felelte Henriette, és felvetette szép szemét -, de nem úgy, mint kívánja, mert féltékeny vagyok a tömjénre, amit egy másik istennő oltárán éget el, felség, és azt akarom, hogy neked szentelje, de közben egyetlen paránya se vesszék kárba. Királyi engedelmével tehát azt fogom választani, akiről azt tartom hogy legkevésbé tudja majd lekötöni figyelmét, és érintetlenül fogja hagyni képemet szívében.

- Szerencsére, a környezete elég jól van összeválogatva - mondotta a király -, különben remegnék a veszély miatt, amivel fenyeget; e tekintetben megtettük az óvintézkedéseket, és maga körül csakúgy, mint énkörülöttem nehéz dolog volna ellenszenves arcot találni.

Mialatt a király így beszélt, a hercegnő felkelt, végigjártatta tekintetét az egész réten, és tüzetes, de szótlán vizsgálódás után így szólt a királyhoz:

Felség, látja-e a domb lejtőjén a labdarózsabokor mellett azt a szép nőt, aki hátramaradt, és fejét lehorgasztva, karját lecsüggesztve egyedül megy, keresgélve a virágok közt, amelyeket eltípor, mint ahogy azok teszik, akik mélyen elmerültek gondolataikba?

- La Vallière kisasszonyt? - felelte a király.

- Igen.

- Ó!

- Nem felel meg felségednek?

- Nézze csak meg szegény gyermeket, sovány, csupa csont és bőr.

- Jó, hát én talán kövér vagyok?

- La Vallière kisasszony azonban halálosan szomorú.

- Kirívó ellentétem lesz, hiszen rólam azt mondják, hogy túlságosan vidám vagyok.

- La Vallière kisasszony biceg is.

- Azt hiszi?

- Hogyne. Nézze csak, addig várt, amíg mindenki elmegy mellette, nehogy észrevegyék testi hibáját.

- Nohát akkor nem fog majd olyan gyorsan futni, mint Daphné, és nem tud majd elmenekülni Apolló elől.¹⁴⁰

- Henriette! Henriette! - mondta a király bosszankodva - éppen a legkevésbé tökéletes nőt választotta ki számomra udvarhölgyei közül.

- Csakhogy ne felejtse el, hogy az én udvarhölgyeim közül való.

- Az igaz. De mit akar ezzel mondani?

- Azt, hogy ha meg akarja látogatni szívének ezt az új bálványát, kénytelen lesz az én körömben felkeresni, és minthogy az illem tiltja, hogy istennőjével négyszemközt beszéljen, kénytelen lesz jelenlétemben társalogni velem, és velem fog beszélni, mialatt velem beszél. És végül azt akarom mondani, hogy a féltékenyek tévednek, ha azt hiszik, hogy az én kedvemért jön hozzám, mert hiszen La Vallière kisasszony kedvéért látogat meg.

140 Daphné - szép nimfa; Apolló, a fény és a művészetek görög istene, szerelmével üldözte; hogy Apolló a visszautasításért ne állhasson bosszút, Daphnét anyja babérfává változtatta.

- Aki sántít.
 - Alig venni észre.
 - Aki sohasem nyitja szóra a száját.
 - De ha kinyitja, gyönyörű fogak bukkannak elő.
 - Aki valóságos csonttani mintapéldány.
 - Felsőged kegye meg fogja hizlalni.
 - Henriette!
 - Végül nem rám bízta-e a választást?
 - Sajnos, igen.
 - Nohát, én ezt választom, ezt írom elő, vesse alá magát.
 - Ó, még egy fúriával is meg tudnék békülni, ha maga szemeli ki számomra.
 - La Vallière kisasszony szelíd, mint a bárány; ne féljen, nem fog ellentmondani, ha azt mondja neki, hogy szereti.
- A hercegnő felkacagott.
- Ó, nem fél, hogy túlságosan sokszor fogom mondani, ugyebár?
 - Felsőged hatalmazott fel.
 - Legyen úgy.
 - Tehát megegyeztünk?
 - Meg.
 - És megmarad számomra testvéri barátsága, testvéri gondolkodása, királyi figyelmessége, ugyebár?
 - Magáé marad a szívem, hiszen már úgylis csak a maga parancsszavára ver.
 - Ily módon tehát biztosítva látja a jövőt?
 - Reméljük.
 - Az anyakirályné nem fog többé ellenségének tekinteni?
 - Nem.
 - Felhagy-e Mária Terézia azzal a szokásával, hogy spanyolul beszél Monsieur előtt, aki gyűlöli az idegen nyelven való beszélgetéseket, mert mindig azt hiszi, hogy őt szapulják?
 - Hát nincs igaza? - mormogta gyengéd hangon a király.
 - Végül pedig - mondotta a hercegnő - továbbra is azzal vádolják-e a királyt, hogy házasságtörő vonzalmakat táplál, holott semmi mást nem érzünk egymással szemben, mint minden mellékgondolat nélkül való rokonszenvet.
 - Úgy van, úgy van - dadogta a király -, de mondanak majd egészen mást.
 - És mit fognak mondani? Tehát sohasem fognak minket békében hagyni?
 - Azt fogják mondani - folytatta a király -, hogy nagyon rossz ízlésem van; de mit számít az én hiúságom, ha a maga nyugalmaról van szó?

- Az én becsületemről és családom becsületéről, ezt akarja mondani, felség. Egyébként higgyen nekem, és ne tüzelje magát már előre La Vallière kisasszony ellen. Igaz, hogy sántít, de a gondolkodása elég egészséges. Azonkívül, amit a király megérint, arannyá változik.

- Hercegnőm, egyet higgyen el: hálás vagyok magának. Drágábban is megfizettethetné velem franciaországi tartózkodását.

- Felség, közelednek hozzánk.

- Akkor hát?

- Még egy utolsó szót.

- Beszéljen.

- Felséged okos és előrelátó, most azonban minden bölcsességét és előrelátását össze kell szednie.

- Ne féljen - kiáltotta mosolyogva Lajos -, már ma este elkezdem játszani szerepemet, és meglátja, hogy van-e tehetségem megjátszani az epekedő szerelme. Vacsora előtt sétára indulunk az erdőben, azután jön a vacsora, és tíz órakor a balett.

- Tudom.

- Az én szerelmem lángja azonban magasabbra fog ma felcsapni, mint a tűzijáték fénye; jobban fog világítani, mint Colbert barátunk lampionjai, olyan fényt fog árasztani, hogy elvakítja a királynék és Monsieur szemét.

- Vigyázzon magára, felség, vigyázzon!

- Eh, Istenem, hát mit tettem?

- Mindjárt visszavonom az imént mondott bókjaimat!... Felséged okos! Felséged előrelátó! Ezt mondtam?... Azonban szörnyű esztelenségekkel kezdi! Úgy lobban-e lángra egy szenvedély, mint a fáklya, egy pillanat alatt? Minden előzmény nélkül lába elé veti-e magát egy király olyan nőnek, mint La Vallière kisasszony?

- Ó, Henriette! Henriette! Henriette! Most megfogtam!... Még meg sem kezdtük a hadjáratot, és máris fosztogat!

- Nem, hanem csak észre térítem. Lassanként szítsa a tüzet, és ne egyszerre lobbantsa lángra. Jupiter mennydörög és villámát cikáztatja, mielőtt felgyújtja a palotákat. Minden dolognak megvan az előjátéka. Ha túlságosan heves, akkor senki sem fogja elhinni, hogy imádja La Vallière-t. Örülnek fogják tartani, ha ugyan ki nem találják célját. Az emberek gyakran kevésbé ostobák, mint amilyeneknek látszanak.

A királynak be kellett ismernie, hogy a hercegnő angyalian előrelátó és pokolian szellemes.

Meghajolt, és így szólt:

- Jó, meggondolom haditerveimet. A tábornokok, például unokafivérem, Condé, elsápadnak, mielőtt stratégiai térképükön útnak indítanak egy gyalogbábut, ami egy hadosztályt jelent; én egész haditervet készítek. Tudja, hogy a *Szerelmem térképe* igen sok apró körletre oszlik. Nohát, én az *Apró figyelmességek* és a *Szerelmes levelek* nevű állomásokon fogok áthaladni, mielőtt elérkezem *Látható Szerelme falvára*. Az út előre ki van jelölve, és szegény Scudéry kisasszony sosem bocsátaná meg nekem, ha megállás nélkül haladnék át ezeken az állomásokon.¹⁴¹

141 A XVII. századi kényeskedők, Scudéry kisasszony (1607-1701) és más regényírók nyomán a szerelmet allegorikusan tájnak ábrázolták, s felvázolták rajta a szerelem különböző útjait.

- Így hát jó mederbe tereltük a dolgot, felség. Akarja-e most, hogy elváljunk egymástól?

- Sajnos, így kell lennie, mert láthatja, hogy elválasztanak bennünket.

- Bizony - mondotta Henriette hercegnő. - Csakugyan, Tonnay-Charente kisasszony lepkéjét hozzák, a fővadászt megillető harsonaszó kíséretében.

- Tehát megegyeztünk: ma este séta közben az erdőbe lopódzom, és mivel La Vallière kisasszonyt nem a kegyed társaságában találom...

- Majd én odaküldöm. Ez már az én gondom.

- Nagyon jó! Társnői társaságában megszólítom, és kilövöm feléje az első nyilat.

- Legyen ügyes - mondta Madame kacagva -, a szívét találja el.

És Madame búcsút vett a királytól, és a vidám csapat elé sietett, amely szertartásosan és vadászkiáltással közeledett.

113
Az Évszakok balett

Uzsonna után, amely öt óra tájban volt, a király visszatért szobájába, ahol a szabók várakoztak rá.

Fel kellett próbálnia a híres Tavasz-jelmezt, amelyet az udvari rajzoló és díszítő oly nagy képzelőerővel és leleménnyel hoztak létre.

Ami magát a balettet illeti, mindenki tudta a táncát és megmutathatta ügyességét. A király nagy meglepetésnek szánta a balettet. Alighogy befejezte tanácskozását, lakosztályába vonult és magához hívatta két szertartásmesterét, Villeroi-t és Saint-Aignant.

Mindketten azt jelentették, hogy csak a király parancsát várják, minden készen áll, de ahhoz, hogy a király ezt a parancsot kiadhassa, szép időre és csillagos éjszakára van szükség.

A király kinyitotta az ablakot; a fák sűrű ágán átszűrődött a holdsugár, mert a hold pompázatos fényében mosolygott le az égről.

A tó zöld vizének felszínén egyetlen hullám sem látszott, még a hattyúk is úgy pihentek összecsucott szárnyukkal a vízen, mint a horgonyzó hajó; úgy látszott, mintha ők is élvezettel szívják magukba a balzsamos esti levegőt, mintha ők is elmerültek volna a mozdulatlan tó és a gyönyörű éjszaka csodálatába.

Midőn a király mindezeket látta, s megcsodálta a csodás szép tájképet, kiadta azt a parancsot, amelyre Villeroi és Saint-Aignan várt.

Ha a parancsot a királyhoz méltó módon akarták teljesíteni, múlhatatlanul még egy utolsó kérdést kellett tisztázni; Lajos a két nemeshez intézte ezt a kérdést.

A kérdés két szóból állt:

- Van pénzük?

- Felség - felelte Saint-Aignan -, már megbeszéltük Colbert úrral.

- Nagyon helyes!

- Igen, felség, és Colbert azt felelte, hogy nyomban eljön felségedhez, amint felséged kinyilvánítja szándékát, hogy folytatja az ünnepséget, amelynek programját megadta.

- Hát akkor jöjjön.

Colbert, mintha csak az ajtó előtt hallgatózott volna, hogy a megbeszélésről tájékozódjék, abban a pillanatban lépett be, midőn a király kiejtette a nevét.

- Nagyon jókor jön, Colbert úr - mondotta őfelsége. - Foglalják el őrhelyüket, uraim!

Saint-Aignan és Villeroi meghajolt és elment.

A király egy karosszékbe ült az ablak mellett, és így szólt:

- Ma este balettet táncolok, Colbert úr.

- Akkor holnap fizetem ki a számlákat, felség.

- Hogyan?

- Megígértem a kereskedőknek és az iparosoknak, hogy a balett után való napon fizetem ki a számláikat.

- Ám legyen, Colbert úr, ha megígérte, fizesse ki.
- Nagyon jó, felség, de ahhoz, hogy az ember fizessen, mint Lesdiguières¹⁴² mondotta, pénz kell.
- Hogyan? Hát nem folyósították a Fouquet úr ígérte négy milliót? Elfelejtettem ezt számon kérni.
- Felség, a megbeszélten időben megküldték a pénzt.
- No és?
- Hát, felség, a színes üveglámpák, a tűzijátékok, a zenekarok és a konyhák egy hét alatt felemésztették a négy milliót.
- Teljesen?
- Az utolsó sou-ig. Ahányszor felséged azt parancsolta, hogy világítsuk ki a nagy csatorna partjait, minden alkalommal annyi olajat égettünk el, mint amennyi víz van a medencékben.
- Jó, jó, Colbert úr. Tehát már nincs pénze?
- Ó, nekem már nincs, de Fouquet úrnak van.
- És Colbert arca baljóslatúan sugárzott fel.
- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte Lajos.
- Felség, hatmilliót már kaptunk Fouquet úrtól. Sokkal szívesebben adta, sem hogy ne tudna többet is adni, hogyha szükség van rá. Ma van rá szükség, tehát ma kell megtennie.
- A király ráncba vonta homlokát.
- Colbert úr - mondta erősen hangsúlyozva a pénzember nevét -, nem úgy értettem; nem kívánok olyan kényszert alkalmazni szolgálom ellen, amely fölösleges terheket rakna vállára, és akadályozza hivatalos kötelessége teljesítésében. Végül is Fouquet egy hét alatt hatmilliót adott, ami nem csekélység.
- Colbert elsápadt.
- Rövid idővel ezelőtt azonban felséged nem így beszélt - mondta -, például, midőn megérkeztek a Belle-Isle-re vonatkozó hírek.
- Igaza van, Colbert úr.
- De azóta semmi sem változott, épp ellenkezőleg.
- Az én lelkemben minden megváltozott, uram.
- Hogyan? Felséged nem hiszi már, hogy bűnös dolgot kíséreltek meg?
- A magam ügyeihez csak nekem van közöm, intendáns úr, és már megmondottam, hogy magam is intézem el őket.
- Akkor, úgy látom, olyan szerencsétlen vagyok, hogy kegyvesztetté lettem felséged előtt - mondotta Colbert, a dühtől és félelemtől remegve.
- Éppenséggel nem, sőt ellenkezőleg, nagyon kedves emberem.
- Ejnye, felség - felelte a miniszter ügyesen színlelt nyers modorban, amelyet akkor vett fel, ha Lajos hiúságának akart hízelegni -, mit ér, ha kedves embere valaki a királynak, de nem hajthat hasznát neki?

142 Korának nevezetes hadvezére, connétable, Franciaország marsallja (1543-1626).

- Kedvezőbb alkalommal akarom igénybe venni szolgálatait, és higgye meg, annál értéke-
sebbek lesznek.

- Tehát mi a szándéka felségednek ezúttal?...

- Pénzre van szüksége, Colbert úr?

- Hatszázezer frankra, felség.

- Magánpénztáramból fogja felvenni.

Colbert meghajolt.

- És - tette hozzá Lajos -, minthogy bajosan tudhatja ilyen kis összeggel fedezni azokat a
kiadásokat, amelyek még fel fognak merülni, hárommillióról fogok kötelezvényt kiállítani.

A király tollat vett kezébe, és nyomban aláírta a kötelezvényt. Azután átadta a papírlapot
Colbert-nak:

- Legyen nyugodt, Colbert úr, a terv, amelyet elfogadtam, királyi terv.

Szavait olyan királyi fenséggel ejtette ki, amelyet némely körülmények között már tudott
magára öltetni a fiatal uralkodó, majd elbocsájtotta Colbert-t, hogy szabóit fogadja.

Már egész Fontainebleau-ban tudták, milyen parancsot adott ki a király; már tudták, hogy
felpróbálta ruháját, és hogy a balettot aznap este fogják táncolni.

A hír villámgyorsan elterjedt, és felkeltette a tetszeni vágyó nők és a becsvágyó férfiak
érdeklődését.

Nyomban, s mintegy varázsütésre, összehívták mindazokat, akik varrótűvel tudnak bánni,
mindazokat, akik, mint Molière mondja, meg tudják különböztetni a mellényt a nadrágtól,
hogy segítségükkel támogassák az elegáns urakat, hölgyeket.

A király kilenc órakor készült el az öltözködéssel; lombdísszel és virágokkal ékesített nyitott
kocsiján jelent meg.

A királynék a tó partján épült gyönyörű színházban, pompás emelvényen helyezkedtek el.

Öt órára az ácsok elkészültek a színház tartószerkezetével; a kárpitosok kifeszítették a
kárpitokat, elrendezték az ülőhelyeket, mint valami varázssvessző intésére, ezer kéz, egymást
nem akadályozva, hanem inkább kölcsönösen támogatva, zeneszó mellett állított itt fel egy
építményt, mialatt a tűzmesterek már kivilágították a színházat és a tó partját, ezer és ezer
gyertya fényével.

Minthogy ragyogtak az égen a csillagok, és egyetlen felhő sem látszott, minthogy a hatalmas
fák között szellő sem rebrent, mintha az éjszaka alkalmazkodni akart volna az uralkodó
képzeletének művéhez, a színház háttérét nyitva hagyták. Ilyenformán a díszletek mögött a
háttérben a ragyogó csillagos ég látszott, és a visszavert fényektől izzó víztükör és a
terebélyes, lombos fák kéklő körvonala.

Midőn a király megjelent, az egész színház zsúfolva volt, s vakító látványt nyújtottak az
aranytól és drágakövektől ragyogó csoportok, amelyekben az első pillantásra egyetlen arcot
sem lehetett felismerni.

Lassanként, midőn a szem már megszokta ezt a káprázatos fényt, feltűntek a legkiválóbb
szépségek, egyenként, mint este az égen a csillagok az előtt, aki szemét becsukja és ismét
kinyitja.

A színpad kis ligetet ábrázolt; szerte hasított patájú faunok ugrándoztak benne; egy driád jelent meg, és a faunok utánairamodtak; néhány faun védelmére kelt a driádnak, és táncolva civakodtak egymással.

A Tavasznak és egész udvarának kellett hirtelen megjelennie, hogy helyreállítsa a békét és rendet.

Az elemek, a mitológia kisebbrendű hatalmasságai, jelképét hordozva nyomon követték dicsőséges urukat.

Az évszakok, a Tavasz szövetségestársai, oldalán haladva négyes csoportot alkottak és megnyitották a táncot. A zene - oboák, flóták és viola-hegedűk - a mezei örömeket festette.

Most dörgő taps közepette belépett a király.

Virágos tunikát viselt, amely nemhogy vaskossá tette volna, inkább kidomborította karcsú, szép formájú alakját. A lába, amely egyike volt a legszebben ívelt lábaknak az egész udvarban, nagyon szépen hatott a hússzínű selyemharisnyában, amely olyan átlátszó volt, hogy az ember azt hitte, magát a testet látja.

A király lábát világoslila atlaszból készült elragadó cipő rejtette, virágokat és leveleket ábrázoló szalagokkal díszítve.

Felsőteste teljes összhangot alkotott ezzel a talapzattal; szép hullámos haj, üde arc, amit a kék szemek ragyogása még szebbé tett, megperzselve a nők szívét, és mosolyra nyíló kívánatos száj: ilyen volt az évszakok fejedelme, s ezen az estén joggal lehetett a szerelem királyának nevezni.

Volt lényében valami egy istenség könnyeden méltóságteljes tartásából. Nem táncolt, hanem lebegett.

Bevonulása tehát ragyogóan sikerült. Ám hirtelen Saint-Aignan gróft pillantották meg, amint igyekezett a király és Madame közelébe jutni.

A hercegnő hosszú ruhát viselt, amelynek áttetsző szövete oly könnyű volt, mint az ügyes mecheleni nők szötte legfinomabb csipke, térde időnkint kirajzolódott a tunika ráncai alatt, kis lábán selyemcipő; sugárzó szépségben vonult fel bakhánsnőivel együtt, és már elért a táncához kijelölt helyre.

Olyan sokáig tartott a taps, hogy Saint-Aignan kényelmesen odajuthatott a lábujjhegyen álló királyhoz.

- Mi az, Saint-Aignan? - kérdezte a király.

- Istenem! Felső - felelte az udvaronc sápadtan -, megfedkezett a gyümölcstáncról.

- Dehogy... elmarad!

- Nem, felséged nem adott rá parancsot, és a zenekar nem hagyta ki ezt a számot.

- Elég bosszantó mormogta a király. - Ezt a táncot nem lehet eltáncolni, mert Guiche hiányzik. Ki kellene hagyni.

- Ó, felség, ha egy negyedóráig játszik a zene, s nincs hozzá tánc, megöli a balettot.

- De gróf, akkor...

- És, felség, nem is a zenével van a legnagyobb baj, mert szükség esetén kihagyhatná a számot a zenekar, de...

- De?

- Guiche úr itt van.

- Itt? - mondta a király, és ráncba vonta homlokát. - Itt? Biztos benne?

- A baletthoz való ruhában jelent meg.

A király érezte, hogy lángoló pír borítja el arcát.

- Alighanem téved - mondotta Lajos.

- Annyira nem tévedek, hogy felségednek csak jobbra kell néznie: a gróf várakozik sorára.

Lajos gyorsan jobbra fordult, és meglátta a teljes szépségében sugárzó Guiche gróft Vertumnus jelmezében, várva, hogy a király odanézzon, és ő megszólíthassa.

Ki tudná leírni a király meghökkenését, Monsieur ámulatát, aki páholyában nyugtalankodott, az egymáshoz hajló fejek hullámzását a teremben, s Madame döbbenetét, a suttogást, a teremben egymáshoz forduló fejek látványát, Madame különös felindultságát, amely táncosa láttán elfogta? Nálunk ügyesebb emberekre kell bízunk ezt a feladatot.

A király tátott szájjal bámult a grófra.

Guiche pedig tiszteletteljes meghajlással odalépett hozzá, és így szólt:

- Felség, legalázatosabb alattvalója eljött, hogy ezen a napon ugyanúgy teljesítse szolgálatát, mint tette az ütközetek napján. A király elveszítené a balett legszebb jelenetét, ha a „gyümölcstánc” elmaradna. Nem akartam, hogy az én révemen érje kár a király táncának szépségét, báját és ügyességét, ezért otthagytam bérlőimet, hogy uralkodóm segítségére siessek.

Minden egyes szó megfontoltan, jólesően, ékesszólóan csendült XIV. Lajos fülében. A hízelgés éppannyira tetszett neki, mint amennyire a bátorságot csodálta. Csak ennyit felelt:

- Nem mondtam, hogy térjen vissza, gróf.

- Igaz, de felséged azt sem parancsolta annak idején, hogy maradjak.

A király érezte, hogy az idő múlik. Ha ez a jelenet még soká tart, mindent megzavarhat. Ha csak egyetlen folt keletkezik is ezen a festményen, menthetetlenül elrontja.

Azonkívül a király ötletes ember volt, és Madame oly beszédes szeme újabb gondolatot sugallt neki.

Henriette tekintete ezt mondta a királynak:

- Minthogy féltékenykednek felségedre, ossza meg a gyanút; aki két vetélytársra gyanakszik, az nem gyanakszik senkire.

Ezzel az ügyes fordulattal Madame győzedelmeskedett.

A király rámosolygott Guiche-re.

Guiche egy szót sem értett a hercegnő néma beszédéből. Csak azt látta, hogy úgy tesz, mintha egyáltalán nem venné észre. Pedig Guiche a kegyelmet, amelyben részesült, a hercegnő szívének tulajdonította. A király pedig mindenkinek hálás volt érte.

Csak Monsieur nem értette az egészet.

A balett megkezdődött; gyönyörű volt.

Midőn a hegedűk hangjára táncra perdültek az előkelő táncosok, midőn az akkoriban divó naiv némajáték, amit még naivabbá tett a felséges csepűrágók meglehetősen középszerű játéka, tetőpontjára ért, a terem mennyezete csaknem leszakadt a dörgő tapsvihartól.

Guiche ragyogott, mint a nap. Csak éppen mint valami udvaroncnap, mely belenyugszik a másodrangú szerepbe.

Nem törődve a sikerrel, mert Madame előtt nem lehetett vele érdemeket szerezni, csak arra volt gondja, hogy ismét elnyerje a hercegnő kegyét.

De Madame egy pillantására sem méltatta.

Lassanként a gróf minden örömét és egész sugárzó mivoltát legyőzte a fájdalom és a nyugtalanság, úgyhogy lába elnehezült, keze lelankadt, feje kábult lett.

E pillanattól fogva csakugyan a király volt a négyes legelső táncosa.

Oldalt vetett egy tekintetet legyőzött vetélytársára.

Guiche már jóformán udvaronc sem volt, rosszul táncolt, de nem mintha hízelegni akart volna, és nemsokára abba is hagyta a táncot.

A király és Madame diadalmaskodott.

A fontainebleau-i park nimfái

A király egy pillanatig élvezte diadalát, amely, mint mondtuk, a lehető legtökéletesebb volt. Azután Madame felé indult, hogy ő is megcsodálhassa.

A fiatalok talán lángolóbban, hevesebben, nagyobb szenvedéllyel szeretnek, mint az érett korúak: de egyúttal valamennyi többi érzés ifjúságukkal és erejükkel arányosan van bennük kifejlődve, úgyhogy a hiúság csaknem egyenértékű náluk a szerelemmel, s ez utóbbi, lévén alávetve az egyensúly törvényének, sohasem jut el a tökélynek arra a fokára, amit a harminc és harmincöt év körüli férfiaknál és nőknél ér el.

Lajos tehát sokat gondolt Madame-ra, miután előbb sokat gondolt önmagára, Madame pedig nagyon sokat gondolt önmagára, s talán a legparányibb mértékben sem jutott eszébe a király.

A királyi személyek szerelmének és hiúságának áldozata azonban Guiche gróf volt.

Észre is vehette nyomban mindenki a szegény gróf izgatottságát és levertségét és ez a levertség annál is inkább észrevehető volt, mert az emberek nem szoktak hozzá a látványhoz, hogy a gróf karja lehanyatlik, feje lekókad, és szeme elveszti fényét. Általában nem szokták Guiche-t féltetni jó ízlés és elegancia dolgában.

A nagy többség ezért Guiche vereségét csupán udvaronci ügyességének tulajdonította.

De mások, mert az udvarnál is vannak éles látású emberek, mások a gróf sápadtságát és bágyadtságát is észrevették; mert sápadtságát és bágyadtságát sem színlelni, sem elrejtteni nem tudta, és ebből jogosan következtették, hogy Guiche nem komédiát játszik, és nem hízelegni akar.

E szenvedések, e sikerek, e magyarázatok belevegyültek, elvesztek a tetszésnyilvánítások zajában.

Midőn azonban a királynék meglegedésüket nyilvánították, és a nézők tanújelét adták lelkesedésüknek, midőn a király páholyába ment, hogy jelmezt cseréljen, mialatt Monsieur táncolt, szokásához híven női ruhában, Guiche ismét magához tért, s Madame-hoz közeledett, aki a színház mélyén ülve várta a második felvonást, félrevonulva, mintha előre elmélkedne táncának hatásáról.

Érthető, hogy komoly gondolataiba merülve, a hercegnő nem látta, ami körülötte történik, vagy úgy tett, mintha nem látná.

Guiche ilyenformán, Madame-hoz közeledvén, egyedül találta őt egy festett bokordíszlet mellett ülve.

Hamadriádnak¹⁴³ öltözött két udvarhölgye tiszteletteljesen visszavonult, midőn észrevették Guiche-t.

Guiche tehát a csoporton áthaladva odament Madame-hoz és meghajolt előtte.

Madame azonban, akár észrevette a köszönést, akár nem, még a fejét sem fordította arra.

A szerencsétlen ember idegein borzongás futott végig: ilyen teljes közönyre nem volt elkészülve, hiszen ő semmit sem látott, semmit sem tudott meg, ennél fogva semmit sem sejtethetett meg.

143 Nimfa, ki a néphit szerint egy-egy fába zárva él, s a fával együtt hal meg.

Amikor látta, hogy köszöntését nem fogadják, egy lépéssel közelebb lépett, s olyan hangon, amelyre hiába igyekezett nyugalmat erőszakolni, így szólt:

- Bátorkodom, Madame, legalázatosabb tiszteletemet nyilvánítani.

Ezúttal a hercegnő leereszkedően a gróf felé fordította ábrándozó tekintetű szemét:

- Ó, maga az, Guiche úr? - mondotta. - Jó napot.

És ismét elfordult.

A gróf kis híján elvesztette türelmét.

- Fenséged az imént elragadó szépen táncolt - próbálkozott mégis.

- Azt hiszi? - mondotta Madame közömbösen.

- Igen, mert szerepe pompásan megfelel az egyéniségének.

Madame most teljesen feléje fordult; hideg, merev tekintettel nézett a grófra, és így szólt:

- Hogyhogy?

- Úgy van, amint mondtam.

- Magyarázza meg.

- Fenséged egy szép, büszke és könnyed istennőt ábrázol.

- Pomonáról beszél, gróf úr?

- Arról az istennőről, akit fenséged képvisel.

Madame egy pillanatra összeszorította ajkát, azután így felelt:

- De maga is, uram, tökéletes táncos.

- Ó, Madame, én azok közé tartozom, akik nem szoktak kiválni, és akikről megfélelkeznek, ha véletlenül egyszer ki is tűntek.

E szavak után, amelyeket sóhaj kíséretében ejtett ki, szívét-lelkét rendítő sóhaj kíséretében ejtett ki, a gróf meghajolt, zihálva, szívében szorongó félelemmel, zúgó fejjel, tétován tekintő szemmel, és hátravonult a vászonra festett bokrok mögé.

Madame felelet helyett könnyedén vállat vont.

És minthogy udvarhölgyei, mint mondtuk, a beszélgetés tartama alatt tiszteletteljesen félrevonultak, Madame egy pillantásával magához szólította őket.

Tonnay-Charente és Montalais kisasszony volt a két udvarhölgy.

Madame jeladására mindketten odasiettek.

- Hallották, hölgyeim? - kérdezte a hercegnő.

- Mit, Madame?

- Amit Guiche gróf mondott.

- Nem.

- Igazán különös - mondta a hercegnő szánakozó hangon -, mennyire kimerítette a száműzetés szegény Guiche gróf szellemét.

Azután még hangosabban folytatta, mintha attól félne, hogy a szerencsétlen ember nem hallja jól.

- Előbb rosszul táncolt, azután semmitmondó, üres dolgokat fecsegett.

Majd a hercegnő felkelt, azt a dallamot dúdolva, amelyre táncolnia kell.

Guiche gróf mindent hallott. A nyíl szíve mélyéig hatolt, és megsebezte.

Ekkor nem törődve vele, hogy rosszkedvével az ünnep egész rendjét megzavarja, elmenekült; Vertumnus szép jelmezét leszaggatta magáról, útközben szerteszórva róla a fürtös szőlőágakat, szedergallyakat, mandulaleveleket és istenségének többi jelvényét.

Egy negyedóra múlva visszatért a színházba. De könnyen meg lehet érteni, hogy csak az értelem hatalmas erőfeszítése az örülettel szemben, vagy mert a szív már ilyenek van teremtve - az vezette vissza, hogy képtelen volt tovább távolmaradni attól, aki szétzúzta szívét.

Madame épp befejezte táncát.

Látta Guiche-t, de nem nézett rá, Guiche pedig elkeseredetten, dühösen hátat fordított a hercegnőnek, midőn nimfái és száz hízelgő férfi kíséretében elhaladt előtte.

Ezalatt a színház másik végén, a tó közelében egy nő ült, mereven a színház egyik ablakára szegezve szemét.

A királyi páholy ablaka volt.

Amikor Guiche elhagyta a színházat, hogy a szabad levegőre menjen, amire oly nagy szüksége, volt, elhaladt a nő mellett és köszönt neki.

A nő pedig, amikor a fiatalembert megpillantotta, felkelt, mint akit olyan gondolatai közben lepnek meg, melyeket legszívesebben maga előtt is elrejtene.

Guiche megismerte, és megállt.

- Jó estét, kisasszony - mondotta élénken.

- Jó estét, gróf.

- Nahát, La Vallière kisasszony! Milyen boldog vagyok, hogy magával találkozom!

- És engem is boldoggá tesz ez a véletlen, gróf úr - mondotta a leány, távozáshoz készülődve.

- Ó, ne, ne hagyjon el - kérlette Guiche, felé nyújtva kezét -, mert meghazudtolná az imént mondott jó szavakat. Nagyon kérem, ne menjen el, hiszen ez a legszebb este, ami csak elképzelhető. Kerüli a lármát? Szeret egyedül lenni, egyedül önmagával! Ó, megértem. Minden nő ilyen, akinek érző szíve van. A lármás mulatságok forgatagától távol sosem unatkozik az ilyen nő. Ó, kisasszony, kisasszony!

- De mi baja van, gróf úr? - kérdezte La Vallière kisasszony rémulten. - Olyan izgatottnak látszik!

- Én? Nem, dehogy.

- Akkor engedje meg, Guiche úr, hogy köszönetet mondjak; csak az alkalomra vártam, hogy megtehessem. Tudom, gróf úr közbenjárásának köszönhetem, hogy felvettek Madame udvarhölgyei közé.

- Igen, csakugyan, valóban emlékszem rá, és szerencsét kívánok magának hozzá, kisasszony. Szeret valakit?

- Én?

- Ó, bocsánatot kérek, nem is tudom, hogy mit beszélek. Ezer bocsánat! Madame-nak igaza volt; a váratlan száműzetés megzavarta az eszemet.

- A király azonban, azt hiszem, jól fogadta, gróf úr?
- Azt hiszi... hogy jól fogadott?... Talán...
- Mindenesetre jól fogadta, hiszen az ő engedélye nélkül tért vissza.
- Igaz, és azt hiszem, igaza is van, kisasszony. De nem látta itt Bragelonne vicomte-ot?

La Vallière kisasszony megremegett erre a névre.

- Miért kérdi? - kérdezte Louise.
- Ó, Istenem! talán ismét megsértettem magát? - kérdezte Guiche. - Mert akkor nagyon szerencsétlen, nagyon szánalomraméltó vagyok.
- Úgy van, nagyon szerencsétlen, nagyon szánalomraméltó, Guiche úr, mert úgy látszik, iszonyatosan szenved.
- Ó, kisasszonyom, miért nincs szerető nővérem, igaz barátnóm!
- Vannak barátai, gróf úr, és Bragelonne vicomte, akiről éppen beszélt, azt hiszem, jóbarátai közé tartozik.
- Úgy van, úgy van, Bragelonne vicomte valóban egyik jó barátom. Isten velem, kisasszony, fogadja tiszteletteljes üdvözléteimet.

És Guiche, mint az örült, elrohant a tó partja mentén. Fekete árnyéka mindjobban növekedve suhant a csillogó tiszafák és a víz felszínén ragyogó széles fénysávok között.

La Vallière egy ideig szánakozva nézett utána.

- Bizony, bizony - suttogta -, a gróf szenved, és kezdem megérteni, hogy miért.

Alig mondta ki ezeket a szavakat, amikor társnői, Montalais és Tonnay-Charente kisasszony odasiettek.

Befejezték tennivalójukat, levetették nimfajelmezüket, s örülve a szép éjszakának és a nagy sikernek, barátnőjüket keresték.

- Hogyan, már itt van? - mondták neki. - Azt hittük, mi leszünk hamarabb itt a találkozón.
- Már egy negyedórája itt vagyok - felelte La Vallière.
- Hát nem mulattatta a tánc?
- Nem.
- Sem az egész látványosság?
- Egyáltalán nem. Sokkal jobban szeretem ezt a színjátékot, ahol a sötét erdő mélyén itt-ott fény villózik, mint valami piros szem, amely hol kinyílik, hol becsukódik.
- Micsoda költő ez a La Vallière - mondotta Tonnay-Charente.
- Vagyis elviselhetetlen - jegyezte meg Montalais. - Valahányszor, ha nevetünk vagy mulathatunk valamin, Louise sírva fakad; ahányszor mi sírunk, mert nem jó a ruhánk, sérelem érte hiúságunkat, hatástalan az ékességünk, akkor La Vallière nevet.
- Hát én, ami engem illet - mondta Tonnay-Charente kisasszony -, én nem tudok ilyen lenni. Nő vagyok, és pedig olyan nő, amilyen kevés van. Aki szeret engem, az hízeleg nekem, aki hízeleg, az tetszik nekem hízelgéséért, és aki tetszik nekem...
- No, nem fejezed be? - mondotta Montalais.

- Az nagyon nehéz dolog - válaszolta Tonny-Charente kisasszony, és harsogó kacagásban tört ki -, fejezd be helyettem te, aki olyan szellemes vagy.

- Hát magának, Louise - mondta Montalais kisasszony -, tetszik-e valaki?

- Ehhez senkinek semmi köze - felelte La Vallière kisasszony, és felkelt arról a mohás padról, amelyen végigfeküdt, míg a balett tartott. - Hát, hölgyeim, elhatároztuk, hogy ma egész éjszaka felügyelet és kíséret nélkül fogunk mulatni. Hárman vagyunk, szeretjük egymást, az idő pompás; nézzék csak, nézzék a holdat, amint lassan emelkedik az égen, és ráveti ezüstös sugarait gesztenyefákra és tölgyfákra! Ó, mily szép séta lesz! Ó mily szép a szabadság, mily szépek az erdei tisztások! Milyen szép dolog, hogy örvendezhetünk egymás barátságának; fogjuk karon egymást, és menjünk a nagy fák alá. A többiek e percben épp azzal vannak elfoglalva, hogy felékesítsék magukat egy díszsétára; felnyergelik a hátszlovakat, befogják a királyné kocsiába az öszvéreket, és Madame kocsiába a négy fehér kancát. Siessünk olyan helyre, ahol senki sem vesz minket észre, ahol senki sem követ nyomon. Emlékszik-e Montalais, a chevernyi és chambord-i erdőkre és a blois-i véget nem érő nyárfasorra? Sok titkos reményünket mondtuk el ott egymásnak.

- És sok vallomásunkat.

- Bizony.

- Én - mondta Tonny-Charente kisasszony - szintén sok mindent gondolok; de vigyázzanak...

- Soha nem mond el semmit - jegyezte meg Montalais -, úgyhogy csak Athénaïs tudja egyedül, hogy Tonny-Charente kisasszony mit gondol magában.

- Csitt! - kiáltott La Vallière kisasszony -, lépéseket hallok amarról!

- Gyorsan, gyorsan a nádasba - mondotta Montalais kisasszony. - Hajoljon le, Athénaïs, hisz olyan nagy.

S Tonny-Charente kisasszony valóban lehajolt.

Csaknem ugyanabban a pillanatban két nemesembert lehetett látni, amint lehorgasztott fővel, kart karba öltve halad a tó partjával párhuzamos fasorban a finom kavicsos úton.

A nők összehúzták magukat, nehogy a férfiak észrevegyék őket. - Guiche gróf - súgta Montalais Tonny-Charente kisasszony fülébe.

- A másik Bragelonne vicomte súgta emez La Vallière kisasszonynak.

A két fiatalember élénk hangon beszélgetett, és mindinkább közeledett a leányok felé.

- Itt volt az imént - mondta a gróf -, ha csak láttam volna, azt hihetném, hogy csak jelenés volt, de beszéltem is vele.

- Tehát biztos benne?

- Igen, de talán ráijesztettem.

- Miért?

- Hát, Istenem, még örült voltam, tudja már, miért, ő talán semmit sem értett szavaimból, és megrémült.

- Ah! - mondotta Bragelonne. - Ne bánkódjon miatta, barátom. Jószívű teremtés, meg fog bocsátani; okos leány, és meg fogja érteni.

- De ha megértette, és túlságosan is jól megértette, amit mondtam, akkor...

- Akkor?

- És ha beszélni fog?

- Ó, nem ismeri Louise-t, gróf - mondotta Raoul. - Louise-ban minden erény megvan, és egyetlen hibája sincs.

És a két fiatalember elhaladt a lányok mellett, és amint eltávolodtak, lassanként elhalt a hangjuk.

- Ejnye, La Vallière - mondotta Tonnay-Charente kisasszony -, Bragelonne vicomte Louise-t mondott, magáról szólva. Hogy lehet ez?

- Együtt nevelkedtünk, és már gyermekkorunkban ismertük egymást - felelte La Vallière kisasszony.

- Azonkívül Bragelonne a vőlegényed, ezt mindenki tudja.

- Ó, nem is tudtam. Igaz ez, kisasszony?

- Jobban mondva - felelte Louise elpirulva -, jobban mondva Bragelonne úr azzal tüntetett ki, hogy megkérte a kezemet... de...

- De?

- De, úgy látszik, a király...

- Nos?

- Nem akarja e házassághoz beleegyezését adni.

- Eh, miért épp a király? Mi köze ehhez a királynak? - kiáltott fel haragosan Aure -, van joga a királynak ilyen dolgokba beleavatkozni? „A pulitika, az pulitika - mint Mazarin mondta -, de a szerelem, az szerelem!” Ha tehát szereted Bragelonne urat, és ő is szeret téged, keljetek egybe. Én a magam részéről beleegyezem.

Athénaïs nevetett.

- Ó, én komolyan beszélek - felelte Montalais -, és azt hiszem, hogy az én véleményem ebben a dologban ér annyit, mint a királyé. Ugye, Louise?

- No végre, elmentek az urak - mondotta Louise -, használjuk fel a magányt, menjünk át a tisztáson, és gyerünk be az erdőbe.

- Annál is inkább - felelte Athénaïs -, mert lámpákat visznek kifelé a kastélyból és a színházból; úgy látszik, világítanak az előkelő társaságnak.

- Fussunk - mondták mind a hárman.

És selyemruhájuknak hosszú uszályát kecsesen felfogva, áthaladtak a tó és a park legsötétebb része közt elterülő tisztáson.

Montalais könnyedén szökellt a gyepen, mint egy őzike, Athénaïs tüzesen, mint egy fiatal nőtény farkas, és egy vakmerő Akteon megláthatta volna atlaszszoknyájuk alól kivillanó szép formás bokájukat a félhomályban.

La Vallière szoknyája szemérmesebben lebegett; gyenge lába akadályozta benne, hogy lépést tartson társnőivel, hátramaradt, és utánuk szólt, hogy nem bírja, miért is társnői kénytelenek voltak várakozni rá.

E pillanatban egy férfi, ki az árokban rejtőzött a bokrok között, hirtelen fellépett az árok partjára, és tovafutott a kastély irányában.

A három nő elérte a park szélét, a sétányokat azután már mind jól ismerték.

Az árok mentén hatalmas virágzó bokrok nőttek, és sorompók védték ezen az oldalon a sétálókat a lovak és a kocsik ellen.

Távolból, a kövezett útról valóban a királyné és Madame kocsijának dübörgését lehetett hallani. Több nemesúr követte őket azzal a zajjal, amelyet Vergilius időmértékes verse olyan jól utánoz.

Messziről zenekar hangjai feleltek a zajra, és midőn a zene elhallgatott, a csalogány, ez a büszke énekes zengte a fák alatt egybegyűlt társaságnak a legbonyolultabb, legbájosabb és legokosabb dalokat.

Az énekesmadár közelében a fák sötétlő ágai közt egy dalt kedvelő bagoly szemei villogtak.

Ilyenformán az udvarnak ez az ünnepe egyúttal az erdő titokzatos lakóinak ünnepe is volt, mert biztosan hallgatózott az őz a harasztban, a fácán a faágon, a róka az odújában.

Érezhetően ott lüktetett ennek a láthatatlan éjszakai társaságnak élete, elárulta a fák és bokrok ágainak mozgása.

Ekkor az erdő nimfái hirtelen kiáltásban törtek ki, de nyomban ismét megnyugodtak és folytatták útjukat.

És elérkeztek a királyi tölgyfához, ama tölgyfa tiszteletre méltó maradványához, amely ifjúkorában hallotta II. Henriket epekedve sóhajtozni a szép Diane de Poitiers¹⁴⁴ után, később pedig IV. Henriket epekedni a szép Gabrielle d'Estrées¹⁴⁵ után.

E tölgyfa alatt a kertészek oly sok fűvet és mohát halmoztak fel, hogy még egy király sem pihentethette fáradt tagjait ennél puhább körszéken.

A fa törzse csomós kérgű, de négy ember számára elég széles támlát alkotott.

Az ágak alatt, amelyek a törzs felé lejtettek, a beszélgetés hangjai az ég felé szűrődve elvesztek.

144 Diane de Poitiers (1499-1566) - legendás hírű szépség, II. Henrik szeretője.

145 Gabrielle d'Estrées (1573-1599) - IV. Henrik híres nagy szerelme, két fiának anyja, ki mérgező italban halt meg.

Ami a királyi tölgyfa alatt elhangzott

Volt az enyhe légben, a hallgatag lombban valami csöndes biztatás, hogy a fiatal hölgyek könnyed csevegésüket komolyabbra fordítsák.

Montalais volt köztük a legpajkosabb, mégis ő hajlott legelőször a komolyságra.

Hatalmas sóhajtással kezdte.

- Mily öröm - mondta -, hogy itt vagyunk szabadon, egymás közt, és jogunk van rá, hogy őszinték legyünk, különösen magunkkal szemben.

- Úgy van - szolt Tonny-Charente kisasszony -, mert az udvar, bármily fényes is, mindig valami hazugságot rejteget a bársony redőzete vagy a gyémántok csillogása mögött.

- Én sohasem hazudok - mondta La Vallière -, ha nem mondhatom meg az igazat, inkább hallgatok.

- Nem is lesz sokáig kegyben, drágám - felelte Montalais -, itt nincs úgy, mint Blois-ban, ahol a jó öreg Madame-nak elmondhattuk minden panaszunkat és vágyunkat. Madame-nak voltak napjai, amikor visszaemlékezett rá, hogy ő is volt fiatal... Ezeken a napokon akármelyikünk beszélgetett is Madame-mal, őszinte barátnőt talált benne. Madame is elmondta Monsieur-vel való szerelmét, mi pedig elmondtuk egyéb szerelmei történetét, vagy legalábbis, hogy mit rebesgettek az emberek Monsieur gáláns kalandjairól. Szegény asszony! Az ártatlan lélek! Velünk együtt nevetett. Hol lehet most szegény?

- Hej, Montalais, te huncut kis Montalais, már meg sóhajtozol? - kiáltott fel La Vallière. - Úgy látszik, megihletnek a fák, és ma este csaknem józan vagy.

- Kisasszonyok - szolt Athénaïs -, nem való, hogy annyira visszasírnák a blois-i udvart, hogy nem elég boldogok a mienkben. Az udvar olyan hely, ahol férfiak és nők összejönnek, hogy olyan dolgokról beszélgessenek, melyeket otthon az anyák, a gyámok, kivált pedig a gyóntatóatyák szigorúan tiltanak. Az udvarban ezeket a merész dolgokat a királyok és királynék jogán mondják egymásnak. Hát nem kellemes ez?

- Ó, Athénaïs! - szolt Louise, és elpirult.

- Athénaïs ma este őszinte - szolt Montalais kisasszony -, éljünk az alkalommal.

- Úgy van, éljetek az alkalommal, mert ma este ki lehet csikarni belőlem szívem legelrejtettebb titkait is.

- Hej, ha Montespan úr itt volna! - szolt Montalais.

- Azt hiszitek, hogy szeretem Montespan urat? - szolt halkán a fiatal leány.

- Csinos ember, azt hiszem?

- Csinos, és ez nem a legkisebb előnye a szememben.

- No látod!

- Többet mondok; Montespan valamennyi férfi közül, akiket itt láttam, a legszebb és a leg...

- Hallgassatok csak! - szolt La Vallière kisasszony, összerezzenve a mohás padon.

- Valami dámvad menekül a bokrok közt.

- Én csak a férfiaktól félek - szolt Athénaïs.

- Ha nem hasonlítanak Montespan úrra, ugye?

- Hagyjátok ezt a gúnyolódást... Montespan elhalmoz apró figyelmességekkel, de ez engem nem kötelez semmire. Nincs-e itt Guiche úr is, aki Madame-nak tesz kisebb szolgálatokat?

- Szegény, szegény fiú! - szólt La Vallière.

- Miért szegény?... Madame elég szép és elég előkelő hölgy, azt hiszem.

La Vallière kisasszony szomorúan rázta a fejét.

- Ha az ember szeret - mondta -, nem az a fontos, hogy valaki szép vagy előkelő hölgy-e, hanem ha az ember szeret, kedves barátnőim, akkor a szíve és a szeme fontos annak, akit szeretünk.

Montalais harsányan felkacagott.

- Szíve, szeme! Ó, csupa szirup.

- Nemes érzelmek! - szólt Athénaïs pártfogólag, de hidegen.

- Magában nem élnek, kisasszony? - kérdezte Louise.

- Dehogynem, kisasszony, de hadd folytatom. Hogyan lehet sajnálni egy férfit, aki szolgálatokat tesz olyan hölgynek, mint Madame? Ha aránytalanság van ebben, ez csak Guiche gróf részéről foroghat fenn.

- Ó, dehogy - szólt La Vallière -, épp ellenkezőleg, Madame részéről.

- Ezt magyarázza meg.

- Megmagyarázom. Madame még csak nem is kívánja megtudni, mi a szerelem. Úgy játszik ezzel az érzéssel, mint a gyermek a tűzijátékkal, pedig egyetlen szikrája felgyújthatja az egész palotát. A tűzijáték csillog, szikrázik, neki csak ez kell. Azt akarja, hogy élete napjai arany, öröm és szerelem szálaiból legyenek szöve. Guiche gróf hiába szereti ezt a híres-neves dámát, Madame sohasem fogja őt szeretni.

Athénaïs lenézően kacagott.

- Van-e szerelem? - szólt. - Hol vannak ma már az imént említett nemes érzelmek? Egy nő erénye nem abban van-é, hogy bátran elutasít magától minden következményekkel járó bonyodalmat? Az egészséges alkatú és adakozó szívű nő nézzen csak bátran a férfiak szemébe, hagyja, hogy szeressék, akár imádják is, és legalább egyszer életében forduljon meg ilyesmi a fejében: „Ejnye, azt hiszem, ezt a férfit, ha nem az lettem volna, aki vagyok, kevésbé vettem volna meg a többinél!”

- Akkor hát - kiáltott fel La Vallière, kezét összekulcsolva - ezt várhatja magától Montespan úr?

- Hát persze! Ő vagy bárki más. Hát nem megmondtam az imént, elismerem, hogy ő különb a többinél, de ez nem minden. Drágám, csak addig vagyunk nők, míg a természet megengedi, hogy elfoglalhassuk a szépség trónusát, vagyis tizenöt éves korunktól harmincöt éves korunkig. Utóbb aztán lehet szívünk, amikor már nem lesz egyebünk, csak ez.

- Hohó! - tiltakozott halkán La Vallière.

- Nagyszerű! - kiáltott fel Montalais -, ez aztán a remek nő! Athénaïs még sokra viheti!

- Nem helyesli, amit mondtam?

- Ó, de még mennyire helyeslem! - szólt a gúnyos nyelvű lány.

- Csak tréfál, ugye, Montalais? - kérdezte Louise.

- Dehogyan. Épp ellenkezőleg, nagyon helyeslem, amit Athénaïs mondott, csakhogyan...
- Csakhogyan?
- Csakhogyan magam nem tudom valóra váltani. Hiába vannak kialakult elveim, hiába vannak szent elhatározásaim, amikhez képest a stathouder és a spanyol király tervei gyermekjátékok; amikor az elveket és terveket végre kellene hajtanom, nem vagyok rá képes.
- Meginog? - kérdezte Athénaïs meglepődve.
- Szégyenszemre.
- Szerencsétlen természete van - szólt Athénaïs. - De legalább választott már?
- Szavamra, nem! A sors mindenben ellenem van: császárokról álmodozom, és nem akad más, mint...
- Aure! Aure - kiáltott fel La Vallière -, az Isten szerelmére, ne áldozza fel a tréfa kedvéért azokat, akik annyira szeretik.
- Ó, ezzel ugyan nem sokat törődöm: akik szeretnek, boldogok, hogy nem kergetem el őket, drágám! Úgy kell nekem, ha gyöngé vagyok velük szemben, de viszont jaj nekik, ha ezért bosszút állok rajtuk. Szavamra, bosszút állok.
- Aure!
- Igaza van, Montalais - szólt Athénaïs -, és talán ugyanúgy eléri a célját. Montalais viselkedését, hölgyeim, kacérságnak hívják. A férfiak, akik sok dologban ostobák, különösen e tekintetben ostobák, mivel a kacérság fogalmával összezavarják a nő büszkeségét és változékonyságát. Én büszke vagyok, vagyis meghódíthatatlan. Keményen bánok a kérőimmel, de nem is szándékozom megtartani őket. A férfiak azt mondják, hogy kacér vagyok, mert azt képzelik önhiúságukban, hogy vágyom rájuk. Más nők, mint például Montalais, felültek a hódolóknak, és el is buktak volna, ha szerencsés ösztönnel hirtelen meg nem tudnak változni, és keservesen meg nem tudnák büntetni, kínozni azt, akinek a hódolatát az imént még elfogadták.
- Valóságos tudományos előadás! - szólt Montalais az ínycsok hangján, aki élvezte az előadást.
- Gyűlöletes, amit mond! - szólt halkán Louise.
- Ez az igazi kacérság - folytatta Tonnay-Charente kisasszony -, és ennek a kacérságnak köszönhető, hogy a szerelmes férfi, aki egy órával előbb még felfuvalkodott göggyében, egy pillanat alatt leveti egész felfújott hiúságát. Már diadalmas arccal járt körül, és most visszatörpan; már a védelmező szerepét játszotta, és most újra a földön rimánkodik előttünk. Ennek aztán az az eredménye, hogy egy féltékeny, kellemetlenkedő, unott férj helyett van egy mindig reszkető, mindig epekedő, mindig alázatos kedvesünk, egyszerűen azért, mert bennünk minden új és mindig más úrnőt talál. Hölgyeim, ebből láthatják, milyen nagy értéke van a kacérságnak. Ennek a segítségével lesz az ember királynő a nők között, ha már Isten nem ruházta fel azzal az értékes adománnyal, hogy szívét és eszét féken tudja tartani.
- Ó, be okos nő maga! - szólt Montalais -, és milyen jól érti női kötelességét!
- Egészen különös boldogságot készítek elő magamnak - szólt Athénaïs szerényen -; mint minden szerelmes, gyöngé nő, védekezem a hatalmasok elnyomása ellen.
- La Vallière kisasszony nem szól egy szót sem.
- Talán nem helyesli, amit mondunk?

- Egyszerűen nem értem meg - szólt Louise. - Úgy beszélnek, mintha nem is e földön kellene élniök.

- Hát szép kis gömböc ez a te földed! - fakadt ki Montalais.

- Olyan föld - folytatta Athénaïs -, ahol a férfi tömjénezi a nőt, hogy elbódítsa és elbuktassa, és amikor elbukott, sértegesse!

- Ki beszél bukásról? - szólt Louise.

- Ah, itt az új elmélet, drágám. Legyen szíves, jelölje meg a módot, hogy az ember ne bukjon el, ha magával sodorja a szerelem?

- Ó! - kiáltott fel a fiatal leány, az égnek emelve könnyes fényű szép szemét -, ó, ha tudnátok, mi a szív, megmagyaráznám, és meg tudnálak győzni. A szerelmes szív erősebb, mint a ti minden kacérságtok, és több, mint a ti minden büszkeségetek. Soha egy nő nincs szeretve, én azt hiszem, és Isten megért engem; soha egy férfi nem szeret egy nőt bálványként, csak ha tudja, hogy őt is szeretik. Hagyjátok meg az öregeknek a komédiát, hogy elhiszik: kacér nők imádják őket. A fiatal ember jobban eligazodik és nem hagyja magát megtéveszteni. Lehet, hogy a kacér nő iránt vágy, lángolás, gyönyör támad benne; amint látjátok, szabad és széles teret adok nektek; egyszóval a kacér nő elcsavarhatja a fejét, de sosem tudja szerelmessé tenni. Mert a szerelem, ahogy én értelmezem, szakadatlan, teljes és kizárólagos önfeláldozás, de nem egyoldalú önfeláldozás. Hanem két lélek teljes lemondása, akik egyé akarnak olvadni. Ha én valaha szeretni fogok, arra fogom kérni szerelmemet, hogy hagyjon meg szabadnak és tisztának. Megmondom neki, és ő meg is fogja érteni, hogy a szívem szakad meg azért, amit megtagadok tőle. És az a férfi, aki engem szeret, érezni fogja áldozatom fájdalmas nagyságát, és ő is fel fogja magát áldozni, mint én, tisztelni fog engem, nem akar majd elszédíteni és elbuktatni, hogy aztán sértegessen, ha elbuktam, mint ahogy ti mondtátok az imént, amikor káromoltátok a szerelmet, úgy, ahogy én szerelemnek nevezem. Látjátok, én így szeretek. Most aztán mondhatjátok, hogy szerelmem megvet majd; nem hiszem el, kivéve, ha valami egészen alantas emberrel állnék szemközt, de a szívem a biztosítéka, hogy én nem fogok e silány lelkűek közül választani. A pillantásom jutalom lesz áldozatáért vagy oly kiváló tulajdonságokat fog kelteni benne, amelyekről azelőtt soha fogalma nem volt...

- De kedves Louise - kiáltott föl Montalais -, maga vizet prédikál és bort iszik!

- Hogy érti ezt?

- Raoul de Bragelonne imádjá magát, térden állva hódol magának. A szegény fiú éppúgy áldozata erényének, mint ahogy áldozata lehetne az én kacérságomnak vagy Athénaïs büszkeségének.

- Ez egyszerűen a kacérságnak egy alfaja - szólt Athénaïs -, s La Vallière kisasszony, amint látom, ezt a kacérságot gyakorolja, anélkül, hogy sejtelve volna róla.

- Ó - tiltakozott La Vallière.

- Pedig úgy van - folytatta Athénaïs -, ezt ösztönösnek hívják: tökéletes fogékonyság, kifinomult törekvés az érzelmekre, szenvedélyes fellobbanások örökös fitogtatása, amelyek soha célt nem érnek. Ó, ez is nagyon ügyes és nagyon hatékony módszer. Ha jobban meggondolom, szívesebben választottam volna ezt a taktikát a büszkeség helyett, a férfiak legyőzésére, mert előnye, hogy néha azt a hitet kelti, mintha meggyőződésből beszélne az ember. Annyi bizonyos, hogy mostantól fogva, bár nem török pálcát magam felett, ezt felsőbbrendűnek tartom, mint Montalais egyszerű kacérságát.

S a két fiatal leány nagyot nevetett.

Csak La Vallière hallgatott, a fejét csóválva.

Aztán egy perc múlva megszólalt:

- Ha egy férfi előtt csak egy negyedrészt is mondaná annak, amit az imént mondott, vagy akár csak biztosan tudnám, hogy komolyan gondolta, szégyenletemben és fájdalomban itt rögvest szörnyethalnék.

- Hát csak haljon meg, szerelmes szívű kicsikém - felelte Tonny-Charente kisasszony -, mert ha itt nincsenek is férfiak, van két nő, két barátnője, akik magát ezennel ösztönösen, naivan kacér nőnek hiszik és nyilvánítják, vagyis a legveszedelmesebb fajtájú kacér nőnek a világon.

- Ó, hölgyeim! - szólt La Vallière elpirulva, és csaknem sírva fakadt.

Két társnője újra felkacagott.

- Hát jó, majd érdeklődni fogok Bragelonne-nál.

- Bragelonne-nál? - kérdezte Athénaïs.

- Az ám, annál a hosszú legénynél, aki oly bátor, mint Július Caesar, oly finom és szellemes, mint Fouquet, annál a szegény fiúnál, ki idestova tizenkét éve ismer téged, szeret téged, és mégis, ha hinni lehet neked, soha még az ujjad hegyét sem csókolta meg.

- Hogyan magyarázza ezt a kegyetlenséget, Louise, a szerető szívű nő? - kérdezte Athénaïs.

- A magyarázat csak egyetlen szó: az erény. Vagy talán az erényt is tagadja?

- Nocsak, Louise, ne hazudj - szólt Aure, és megfogta barátnője kezét.

- De hát mit vártok tőlem? - kiáltott fel La Vallière.

- Mondhat, amit akar, én fenntartom véleményemet. Maga ösztönösen kacér, naivan kacér nő, vagyis ahogy mondtam, és ahogy újra mondom, valamennyi kacér nő közül a legveszedelmesebb.

- Ó, nem, az Isten szerelmére, ne higgyék.

- Hát mit gondoljunk a tizenkét éve tartó szigoráról?

- Ó, tizenkét éve még csak ötéves voltam. Amit a gyermek tesz, nem róható fel a nagylánynak.

- No jó, most tizenhét éves: tizenkét év helyett tehát három év. Három év óta állandóan és a legteljesebb mértékben kegyetlen. Maga ellen vallanak némán is Blois árnyékos lombjai, a szerelmesek találkozóhelyei, ahol a csillagokat szokták megszámlálni, éjjeli séták a platánfák alatt, az ő húsz évének esengése a maga tizennégy évéhez, szemének tüze, mely magáért beszél.

- Ez mind igaz, de már ez így van!

- Ugyan már, lehetetlen!

- De hát, édes Istenem, miért volna lehetetlenség?

- Mondj nekünk elhíhető dolgokat, drágám, s akkor majd el is hisszük.

- De végül is, tételezzenek fel egy dolgot.

- Mifélét? Halljuk!

- Halljuk hamar, különben többet tételezünk fel, mint szeretné.

- Jó; tegyük fel: azt hittem, hogy szeretek, pedig nem szeretek.

- Mi az, hogy nem szeretsz?

- Hát hogyha másmilyen voltam, mint a többi nő, amikor szerelmes, akkor talán nem vagyok szerelmes, akkor az én óráim még nem érkezett el.

- Louise! Louise! - szólt Montalais -, vigyázz, most visszafordítom ellened iménti szavaidat. Raoul nincs itt, ne sújts rá távollétében. Légy irgalmas, és ha szemtől szemben állva is úgy találod, hogy nem szereted, mondd meg neki magának. Szegény fiú!

És felnevetett.

- La Vallière az imént szánakozott Guiche grófn - szólt Athénaïs -, nincs-e az egyik férfi iránti közömbösségének magyarázata a másik férfi iránt érzett részvételében?

- Csak bántsanak, hölgyeim - szólt szomorúan La Vallière -, csak bántsanak, minthogy úgyse értenek meg.

- Ó, ó! - szólt Montalais -, ó, bánat, ó, bú, ó, könnyek! Mi kacagunk, Louise, de azért nem vagyunk olyan szörnyetegek, amilyeneknek hiszel minket. Nézd csak a büszke Athénaïst, ahogy őt nevezik, nem szereti ugyan Montespan urat, de kétségbe volna esve, ha Montespan úr nem szeretné őt... Nézz meg engem, én kinevetem Malicorne-t, de azért ez a szegény Malicorne, akiből gúnyt űzők, mégis nagyon jól tudja, mikor kell a kezemet az ajkához emelnie. És azonfelül a legidősebb köztünk is csak húszéves... még nagy jövő vár ránk!

- Bolondosak vagytok, bolondosak! - szólt halkán Louise.

- Igaz - felelte Montalais kisasszony -, és te vagy az egyetlen, aki bölcs szavakat mondtál.

- Bizony!

- Ám legyen - felelte Athénaïs. - Egyszóval igazán nem szereti azt a szegény Bragelonne-t?

- Ez is lehetséges! - szólt Montalais kisasszony. - Louise még nem biztos a dolgában. De mindenesetre figyelj rám, Athénaïs: ha Bragelonne szabad lesz, akkor igaz barátnői tanácsot adok neked.

- Nos?

- Nézd meg előbb jól Bragelonne-t, mielőtt Montespan választanád.

- Ó, ami ezt illeti, kedvesem, nem Bragelonne az egyetlen, akire szívesen nézhet egy nő. Például Guiche gróf is egészen szemrevaló.

- Ma este Guiche nem nagyon tündökölt - szólt Montalais -, és jó helyről tudom, hogy Madame utálatosnak találta.

- Viszont Saint-Aignan úr annál jobban tündökölt, és biztos vagyok benne, hogy sok nő, aki a táncát látta, nem egyhamar fogja elfelejteni. Ugye, La Vallière?

- Miért intézi épp hozzám ezt a kérdést? Én nem láttam a táncát, nem is ismerem őt.

- Nem látta Saint-Aignan urat? Nem ismeri?

- Nem.

- Ejnye, ejnye, ne tegyen úgy, mintha erénye ádázabb volna a mi büszkeségünknel is; szemem csak van, ugye?

- A szemem kitűnő.

- Tehát látta ma este valamennyi táncosunkat?

- Nagyjából igen.

- Ez a nagyjából meglehetősen szemtelenül hangzik a táncosokra nézve.

- Pedig igazat mondtam.

- Akkor hát mondja csak, azok közül a lovagok közül, akiket nagyjából látott, melyik tetszett a legjobban?

- Halljuk, melyik? - szólt Montalais. - Saint-Aignan, vagy Guiche gróf, vagy...

- Egyikük sem tetszett jobban a többinél, valamennyit egyformán jónak tartom.

- Eszerint az egész fényes társaságban, az egész udvarban, amely legelső a világon, egyetlen férfi sem nyerte el a tetszését?

- Ezt nem mondtam.

- Akkor hát nyilatkozzon. Árulja el, milyen az eszményképe?

- Nem eszménykép.

- Tehát élő valóság?

- Igazán nem értem magukat, hölgyeim! - kiáltott fel sarokba szorítva La Vallière. - Maguknak is van szívük, van szemük, mint nekem, és mégis Guiche grófról, Saint-Aignanról, X-ről és Y-ről beszélnek... holott a király is jelen volt.

Louise hadarva, ideges, szenvedélyes hangon mondta ezeket a szavakat, és erre a másik két lány akkorát kiáltott, hogy La Vallière kisasszony megijedt.

- A király! - kiáltott fel egyszerre Montalais és Athénaïs.

La Vallière két kezébe temette arcát.

- A király, igenis a király! - mondta halkán. - Láttatok már valaha a királyhoz hasonló szép férfit?

- Az imént joggal mondhatta, kisasszony, hogy kitűnő a szeme, mert messzire lát, nagyon messzire. Sajnos, a király nem tartozik ama férfiak közé, akin megakadhat a mi szegény szemünk.

- Ó, igaz, igaz! - kiáltott fel La Vallière -, nem minden szem tud a napba nézni, de én belenézek, még ha bele kell is vakulnom.

Ebben a pillanatban, mintha csak a La Vallière kiejtette szavak okozták volna, levélzörgés és selymes suhogás hallatszott a szomszédos bokorból.

A leányok ijedten felugrottak. Határozottan látták, hogy a levelek mozognak, de azt már nem, hogy mi mozgatja őket.

- Jaj, farkas vagy vaddisznó! - kiáltott fel Montalais -, meneküljünk, leányok, meneküljünk!

A három fiatal leányt leírhatatlan rémület fogta el, futva menekültek az útjukba eső legelső fason át, meg nem álltak az erdő széléig.

Ott elfúlt lélegzettel egymásnak dőlve érezték egymás szíve dobogását, s igyekeztek magukhoz térni, ami azonban csak kis idő múlva sikerült. Végül fényeket látva a kastély irányában, elhatározták, hogy a fény felé mennek.

La Vallière halálosan fáradt volt.

Aure és Athénaïs támogatta.

- No, szerencsésen megmenekültünk - szólt Montalais.

- Hölgyeim! Hölgyeim! - szólt La Vallière. - Nagyon félek, hogy nem farkas vagy vaddisznó volt az, hanem annál is rosszabb. Kimondom kereken, amit gondolok: bár inkább az a veszély

fenyegetett volna, hogy valami vadállat elevenen fölfal, mintsem az, hogy valaki kihallgatott és meghallott. Ó, be őrült vagyok! Hogy is gondolhattam, hogy is mondhattam olyasmit!

Feje lehajlott mint nádszál bugájai, lába megroskadt, minden ereje elhagyta, és félig ájultan omlott barátnői karjából a fasor gyepére.

A király nyugtalansága

Hagyjuk szegény La Vallière-t félájultan barátnői közt, és térjünk vissza a királyi tölgyfa közelébe.

A három leányzó még húsz lépésnyire sem futott, amikor a zaj, amelytől annyira megremültek, tovább erősödött a lombok közt.

A bokrok közül, határozottabb körvonalat öltve, emberi alak tűnt elő, elhárította az ágakat, kilépett az erdei ösvényre, és látva, hogy nincs ott senki, harsány kacagással eltávozott.

Mondani sem kell, hogy ez az emberi alak egy fiatal és szép lovag volt; nyomban intett egy másik embernek, s az szintén előbújt a bokrok közül.

- Úgy látszik - mondta a bátortalanul közeledő másik alak -, felséged elűzte a szerelmes ifjú hölgyeket.

- Hát Istenem, elűztem őket! - felelte a király. - Most már bátran mutatkozhatol, Saint-Aignan.

- De vigyázzon, felség, még felismerik.

- De ha mondom, hogy elfutottak.

- Szerencsés véletlen volt, felség, és ha szabad tanácsot adnom felségednek: nyomukba kellene szegődnünk.

- Már messzi vannak.

- Eh, könnyű lesz őket utolérni, kivált, ha megtudják, hogy kik vannak a nyomukban.

- Hogy értsem ezt, szoknyavadász úr?

- Teringettét! Egyiküknek én tetszettem meg, másuk pedig felségedet hasonlította a naphoz.

- Egy okkal több, hogy elbújjak, Saint-Aignan. A nap sohase mutatkozik éjjel.

- Szavamra, felséged nem kíváncsi természetű. Felséged helyén én mindenáron meg akarnám tudni, ki az a két nimfa, két driád, két hamadriád, akinek olyan jó véleménye van rólunk.

- Ó, megismerem én őket akkor is, ha nem futok utánuk, erről felelek.

- De hogyan?

- Az ördögbe, hát a hangjukról! Mind az udvarhoz tartozó hölgyek, és annak, aki rólam beszélt, igen kedves hangja volt.

- Ahá, tehát felséged füle hajlik a hízelgő szóra.

- Rólad meg nem mondhatnám, hogy te is élsz vele.

- Ó, felség, bocsásson meg, tökfilkó vagyok.

- Eh, gyere velem, keressük őket ott, ahol mondtam.

- Felséged az imént megtisztelt bizalmával, és megvallotta szerelmét; talán megfélekedezett róla!

- Azt már nem! Hogyan lehetne elfelejteni oly szép szempárt, mint a La Vallière kisasszonyé?

- Ó, ennek a másiknak olyan búbajos volt a hangja.

- Melyiknek?

- Annak, aki a napot imádja.

- De Saint-Aignan úr!

- Bocsásson meg, felség.

- Egyébként nem haragszom rád, ha azt hiszed, hogy éppen úgy szeretem az édes hangokat, mint a szép szemeket... Ismerlek, veszedelmes fecsegő vagy, és holnap már ráfizethetek, hogy bizalmam volt benned.

- Miért, felség?

- Mert holnap az egész világ tudni fogja, hogy a kis La Vallière-en jár az eszem. De vigyázz, Saint-Aignan, csakis neked árultam el titkomat, és ha bárki említi előttem, tudni fogom, hogy ki árulta el.

- Ó, felséges uram, milyen heves!

- Nem vagyok heves, de értsd meg, nem akarom rossz hírbe keverni azt a szegény leányt.

- Felség, ne féljen semmitől.

- Megígéred?

- Felség, szavamat adom rá.

„Helyes - gondolta a király, magában mosolyogva -, holnap az egész világ tudni fogja, hogy ma éjjel La Vallière szoknyája után futottam.”

A király most tájékozódni próbált:

- Ejha, eltévedtünk - szólt.

- Nem olyan veszélyesen.

- Hova jut az ember ezen a kapun át?

- A Köröndre, felség.

- De hiszen a Körönd felé indultunk, mikor a női hangokat meghallottuk!

- Úgy van, felség, és hallhattuk a társalgás végét, amikor az a kitüntetés ért, hogy nevemet együtt említették felséged nevével.

- Nagyon sokszor visszatérsz erre, Saint-Aignan.

- Bocsásson meg, felség, de elbűvöl a tudat, hogy egy nő velem foglalkozik, anélkül, hogy tudtam volna, vagy egy lépést is tettem volna érte. Felséged nem érti meg ezt a jó érzést, mert rangja és kiváló személye magára vonja a figyelmet, és szerelemre ébreszti a szíveket.

- Nem úgy van, Saint-Aignan; akár hiszed, akár nem - szólt a király, bizalmasan belekarolva Saint-Aignanba, miközben arra az útra tért, amely, mint hitte, a kastély felé visz - annak a nőnek a naiv vallomása, minden érdek nélkül való vonzalma, aki talán sohasem fogja magára vonni szememet és figyelmemet... egyszóval ennek a véletlen kalandnak minden titokzatossága nagyon izgat engem, és ha nem volnék úgy elfoglalva La Vallière-rel...

- Ó, emiatt sose fájjon felséged feje, hiszen a hölgy fiatal még.

- Nem értelek.

- Azt mondják, La Vallière igen szigorú erkölcsű.

- Ingerelsz, Saint-Aignan? Most már szeretném mennél hamarabb megtalálni. Gyerünk! Gyerünk!

A király hazudott, egyáltalában nem volt neki sietős a dolog, de szerepét el kellett játszania.

Ezért sietve előrement. Saint-Aignan tiszteletteljesen követte.

A király hirtelen megállt, Saint-Aignan szintén.

- Saint-Aignan - mondta Lajos -, nem hallasz valami sóhajtást?

- Én?

- Figyelj csak!

- Csakugyan, mintha kiáltásokat is hallanék.

- Ebből az irányból - szólt a király, és jelezte kezével az irányt.

- Mintha női zokogás volna - szólt Saint-Aignan.

- Szaladjunk!

A király és kegyence egy kis átlós ösvényre térve a fűben futott.

Ahogy előbbre jutottak, a sóhajok helyett kiáltást hallottak.

- Segítség! Segítség! - kiáltotta két hang.

A két fiatalember meggyorsította futását.

Amint közelebb értek, egyre erősebben hallatszottak a kiáltások.

- Segítség! Segítség! - hallatszott újra.

A király és társa még gyorsabban futott.

Hirtelen egy árok partján, lombtalan fűzfák alatt, megpillantottak egy térdelő nőt, aki egy másik, egy ájult nőt tartott.

Néhány lépésnyire tőlük egy harmadik nő állt az út közepén, és segítségért kiáltozott.

Megpillantva a két lovagot, akiket nem ismert fel, még hangosabban kiáltozott.

A király megelőzte társát, átugrott az árkon, és a kis csoport mellett termett, abban a pillanatban, amikor a kastély felé vivő fasor másik végéről vagy egy tucatnyian siettek elő, akik ugyanazokra a kiáltásokra lettek figyelmesek, mint a király és Saint-Aignan.

- Mi történt, hölgyeim? - kérdezte Lajos.

- A király! - kiáltott fel Montalais kisasszony, és megdöbbenésében elengedte La Vallière fejét, aki így teljes hosszában elterült a gyepen.

- Igen, a király. De ez nem ok rá, hogy magára hagyja társnőjét. Ki ez a hölgy?

- La Vallière kisasszony, felség.

- La Vallière kisasszony!

- Aki az imént...

- Ah, Istenem - szólt a király -, szegény gyermek! Hamar, hamar egy sebészt.

De bármily izgatottan mondta is a király ezeket a szavakat, nem vigyázott eléggé magára, úgyhogy Saint-Aignan, akinek bizalmasan megvallotta nagy szerelmét, csodálkozott, hogy Lajos szavai, valamint mozdulatai, amelyekkel szavait kísérte, mily hidegek.

- Saint-Aignan - szólt a király -, maradjon itt La Vallière kisasszony mellett, nagyon kérem. Hívasson sebészt. Én Madame-hoz futok, és értesítem a balesetről, amely egyik udvarhölgyét érte.

És csakugyan, mialatt Saint-Aignan azzal foglalatostkodott, hogy az ájult La Vallière kisasszonyt a kastélyba vitesse, a király előresietett, boldogan, hogy alkalma nyílik Madame-mal találkozni és alkalmas ürüggyel beszélhetni vele.

Szerencsére éppen arra haladt egy hintó, Saint-Aignan intett a kocsisnak, s a hintó utasai, megtudva, mi történt, előzékenyen átengedték helyüket La Vallière kisasszonynak.

A hintó robogása szelet vert, és a beteg hamarosan magához tért.

A kastélyba jutva, maga tudott leszállni a hintóból, és bármily gyenge volt is, Athénaïs és Montalais segítségével, saját lábán a belső szobákba ment.

Társnői leültették egy szobában, a földszinti szalonok szomszédságában.

Ezek után, minthogy a baleset nem tett nagyobb hatást a sétálókra, mindenki folytatta a sétát.

Eközben a király ráakadt Madame-ra egy ötös facsoport lombjai alatt. Leült melléje, és lábával könnyedén megérintette a lábát a szék alatt.

- Vigyázzon, felség - súgta Henriette -, még észreveszik, hogy nem közömbös irántam.

- Sajnos! - felelte XIV. Lajos ugyanolyan hangon. - Nagyon félek, hogy megállapodásunk meghaladja erőnket.

Aztán fennhangon így szólt:

- Hallotta, milyen baleset történt? - kérdezte a király.

- Baleset?

- Ó, Istenem, amikor megláttam, egészen elfelejtettem, hogy egyenesen emiatt jöttem. Pedig igen fájdalmasan érint. Egyik udvarhölgye, a szegény kis La Vallière kisasszony elájult.

- Ó, szegény gyermek! - mondta nyugodtan a hercegnő. - És miért?

Majd halkán súgta:

- Felséged megfélelkezik róla, hogy el akarja hitetni, szerelmes ebbe a lánykába, és ittmarad, amikor ő eszméletlenül fekszik valahol.

- Hej, asszonyom! - sóhajtott a király. - Mennyivel jobban játssza a szerepét, mint én, és mennyi mindenre kiterjed a figyelme!

És a király felállt.

- Madame - mondta hangosan, hogy mindenki meghallhassa -, engedje meg, hogy távozzam. Nagyon aggódom, és magam akarok meggyőződni róla, hogy megfelelő ápolásban részesül-e.

És a király elment, hogy visszatérjen La Vallière kisasszony mellé, a társaság pedig váltig magyarázgatta a királynak ezt a mondását: „Nagyon aggódom.”

117
A király titka

Útközben a király Saint-Aignan gróffal találkozott.

- Nos, Saint-Aignan - kérdezte Lajos negédesen -, hogy érzi magát a beteg?

- Felség - dadogta Saint-Aignan -, szégyenszemre be kell vallanom, hogy nem tudom.

- Hogyhogy nem tudja? - kérdezte a király, úgy, mintha komolyan venné, hogy oly keveset törődnek azzal, akit figyelmével tüntetett ki.

- Felség, bocsásson meg, de talákoztam a három csevegő nő közül az egyikkel, és megvallom, vele szórakoztam.

- Igazán ráakadt? - kérdezte élénken a király.

- Arra, aki oly kedvezően szólt rólam, és minthogy az enyémet megtaláltam, éppen felségedét kerestem, midőn felségeddel talákoztam.

- Jól van, de mindenekelőtt mit csinál La Vallière kisasszony? - kérdezte a király, szerepéhez híven.

- Ó, ő aztán a szerencsés gyengélkedő - felelte Saint-Aignan -, igazán felesleges volt elájulnia, hiszen felséged már előbb is foglalkozott vele.

- És hogy hívják a maga szépét, Saint-Aignan, vagy ez titok?

- Felség, titoknak kellene lennie, nagy titoknak, de felséged tudja, hogy felséged előtt nincs titkom.

- Tehát mi a neve?

- Tonnay-Charente kisasszony.

- Szép?

- Rendkívül szép, felség, és én megismertem azt a hangot, amely olyan kedvesen említette az én nevemet. Ekkor megszólítottam és kérdezgettem, amennyire ezt a tömegben meg lehetett tenni, ő pedig mit sem sejtve elmondotta, hogy két barátnőjével a király tölgyfája alatt volt, midőn farkas vagy rabló bukkant elő, és menekülésre kényszerítette őket.

- De hogy hívják ezt a két barátnőt?

- Felség, csukasson engem a Bastille-ba - mondotta Saint-Aignan.

- Miért?

- Mert önző ember vagyok, és ostoba. Hódításom és szerencsés felfedezésem annyira meglepett, hogy ennél megálltam. Egyébként nem hittem, hogy felséged, aki annyira érdeklődik La Vallière kisasszony iránt, nagy súlyt vet arra, amit hallott; azonkívül Tonnay-Charente kisasszony sietett elbúcsúzni tőlem, hogy gyorsan visszatérhessen La Vallière kisasszonyhoz.

- Nos hát, reméljük, hogy nekem éppúgy kedvez a szerencse, mint neked. Jöjj velem, Saint-Aignan.

- Felséged, úgy veszem észre, becsvágyó, és egy hódítást sem akar elszalasztani. Ígérem, hogy lelkiismeretesen fogok kutatni, és a három grácia egyikétől meg fogjuk tudni a többi nevét, és így a titkát is.

- Ó, nekem is elég csak a hangját hallanom, hogy felismerjem. De hagyjuk ezt, vezess La Vallière kisasszonyhoz - mondotta a király.

„Ejha - gondolta Saint-Aignan -, itt valóban szenvedély kezd kibontakozni, de hogy egy ilyen jelentéktelen lányka iránt... ez igazán különös: sohasem hittem volna.”

És mialatt így gondolkodott, megmutatta a királynak a termet, amelybe La Vallière kisasszonyt vezették. Lajos belépett.

Saint-Aignan követte.

A földszinti terem egyik nagy ablakánál, amely a virágos teraszokra nyílt, szívta magába, egy karosszékben ülve, La Vallière a balzsamos éjjeli levegőt.

Keblén kigombolt ruhájának csipkedíszítései össze voltak gyűrve, és haja kibontva omlott alá vállára.

Szeme könnyben úszott, epekedő tekintete pislákoló tűzzel égett; maga csak annyira élt, mint azok a szép költői látomások, amelyek álmunkban elmosódottan vonulnak el az alvó ember szeme előtt, szétterjesztett szárnyal, szóra nyílt, de szót nem ejtő szájjal.

La Vallière gyöngyházzsínben játszó sápadtságának sajátos báját lehetetlen leírni; a lelki és testi szenvedések a nemes fájdalom megbékélt kifejezését rajzolták e szelíd arcra; karjának és testének lankadtsága inkább halotthoz, mint élőhöz tette hasonlónak, úgy látszott, hogy nem hallja sem társnőinek halk beszélgetését, sem a környékről odahallatszó távoli zajt. Magában gondolkodott, és hosszú, szép kezei olykor megvonaglottak, mintegy láthatatlan kéz szorítására. A király belépett, de ő erről sem vett tudomást, annyira elmerült álmodozásába.

A király már messziről látta az imádatra méltó alakot, ahogy a lángoló hold ezüstös fénye rávetődött.

- Istenem! - kiáltott fel önkéntelen rémülettel. - Meghalt!

- Nem, nem, felség - felelte Montalais halkán -, épp ellenkezőleg, jobban van. Ugye, Louise, jobban vagy?

La Vallière nem felelt.

- Louise - folytatta Montalais kisasszony -, a király kegyeskedik irántad érdeklődni.

- A király? - sikoltotta Louise hirtelen felegyenesedve, mintha lángfolyam öntötte volna el szívét. - A király aggódik miattam?

- Úgy van - felelte Montalais.

- A király tehát itt van? - kérdezte La Vallière, s nem mert körülnézni.

- Ez a hang! ez a hang! - súgta a király Saint-Aignan fülébe.

- Bizony - felelte Saint-Aignan -, felségednek igaza van, ez a nap szerelmese.

- Pszt! - mondotta a király.

Majd La Vallière-hez lépett:

- Rosszul érzi magát, kisasszony? Aléltan láttam meg az imént a parkban. Hogyan történt ez?

- Felség - felelte a szegény gyermek sápadtan és remegve -, valóban nem tudnám megmondani.

- Talán sokat járt, és a fáradtság viselte meg?...

- Nem, felség - vágott közbe gyorsan Montalais, barátnője helyett felelve -, a fáradtságtól nem lehet, mert az éjszaka egy részét a királyi tölgyfa alatt üldögélve töltöttük.

- A királyi tölgyfa alatt? - kérdezte Lajos megre megve. - Nem tévedtem, ő az!

És jelentőségteljes tekintetet vetett a grófra.

- Úgy van, a királyi tölgyfa alatt, Tonnay-Charente kisasszony társaságában - mondta Saint-Aignan.

- Honnan tudják? - kérdezte Montalais.

- Nagyon egyszerű úton-módon: Tonnay-Charente kisasszony maga mondta el.

- Akkor bizonyára elmondta La Vallière kisasszony ájulásának okát is.

- Valami rablót vagy farkast említett, már nem emlékszem rá pontosan.

La Vallière kisasszony merev szemmel, zihálva hallgatta, mintha az igazság egy részét előre megérezte volna figyelme fokozásával. Lajos ezt a viselkedést és izgalmat a kiállott rémület maradványának tulajdonította.

- Ne aggódjék, kisasszony - mondotta némi megindultsággal, amelyet nem tudott elrejtteni -, az a farkas, amelytől annyira megijedt, csupán egy kétlábú farkas volt.

- Egy férfi volt tehát! Egy férfi volt! - sikoltott fel Louise. - Egy férfi hallgatózott?

- Nos, hát, kisasszony, miféle nagy szerencsétlenséget lát abban, hogy kihallgatták a beszélgetésüket? Azt gondolja talán, hogy olyan dolgokat mondtak, amiket mások előtt nem lehet kimondani?

La Vallière összecsapta a kezét, azután odaszorította a homlokára, így akarván elrejtteni pirulását.

- Jaj, az Isten szerelmére, ki bújt ott el? Ki hallgatta ki beszélgetésünket? - kérdezte.

A király odalépett mellé, egyik kezét megragadta, gyengéd tisztelettel lehajolt hozzá, és így felelt:

- Én voltam az... talán bizony fél tőlem?

La Vallière szívet tépően felsikoltott, másodszor is elhagyta ereje, s fájdalmasat sóhajtva, a kétségbeeséstől dermedten hanyatlott hátra a karosszékekben.

A királynak még volt annyi ideje, hogy kezét kinyújtsa, úgyhogy félig felfogta.

Tonnay-Charente és Montalais kisasszony két lépésnyire állt a királytól, s mozdulatlanul, mintegy megkövülten emlékeztek vissza a La Vallière-rel folytatott beszélgetésre, és nem jutott eszükbe, hogy barátnőjük segítségére siessenek; akadályozta őket ebben a király jelenléte is, aki fél térdén állva, átkarolva tartotta La Vallière testét.

- Felsőged hallotta beszélgetésünket? - kérdezte Athénaïs.

De a király nem felelt, szemét La Vallière félig csukott szemére meresztette, és kezében tartotta a lány lecsüngő kezét.

- Szavamra - szólt Saint-Aignan, remélve, hogy Tonnay-Charente kisasszony is el fog ájulni, s ezért tárt karokkal előrelépett -, egy szó sem került el fülünket.

A büszke Athénaïs azonban nem olyan nő volt, aki egykönnyen eszméletét veszti: rettenetes tekintetet vetett Saint-Aignanra, és elfutott.

Montalais bátrabb volt, ő odalépett Louise-hoz és átvette őt a királytól; Lajos már éppen kezdte elveszíteni a fejét, amint az elalélt leány illatos haját érezte az arcán.

- No végre, egy érdekes kaland - mondotta Saint-Aignan -, és ha nem én leszek az első, aki elbeszéli, akkor nem lesz szerencsém.

A király dühösen, kezével hadonászva odalépett hozzá, és remegő hangon így szólt:

- Gróf, egy szót sem!

Szegény király már elfelejtette, de akkor az ellenkezőjét óhajtotta, azt tudniillik, hogy a gróf kifecsegye a titkot.

Ez a tilalma is éppoly felesleges volt tehát, mint az első.

Egy félóra múltán egész Fontainebleau tudta, hogy La Vallière kisasszony a király tölgyfája alatt Montalais és Tonnay-Charente kisasszonyokkal beszélgetett, és hogy e beszélgetés közben bevallotta: szerelmes a királyba.

Azt is tudták, hogy a király, aki tanújelét adta aggodalmának La Vallière kisasszony egészségi állapotát illetően, elsápadt és remegett, midőn felfogta karjával a szép ájult nőt. Ilyenformán az udvarban mindenkinek az volt a véleménye, hogy a korszak legnagyobb eseményéről hullott le a lepel: öfelsége La Vallière kisasszonyt szereti, ennél fogva Monsieur nyugodtan aludhatik.

Különben az anyakirályné, aki éppúgy csodálkozott a váratlan fordulaton, mint a többiek, maga sietett ezt a fiatal királynénak és Orléans-i Fülöpnek tudtára adni.

De a különböző érdekekre való tekintettel különböző módon járt el.

A menyének ezt mondta:

- No lám, mennyire nem volt igaza, midőn a királyt meggyanúsította, Mária Terézia: ma egy új kedveséről beszélnek; miért lenne ez inkább igaz, mint az, amit tegnap mondtak róla, és miért lenne inkább igaz a tegnapi pletyka, mint a mai?

Monsieur-höz pedig, elújságotván neki a király tölgyfája alatt történeteket, így szólt:

- Milyen képtelenség is a féltékenysége, kedves Fülöp! Bebizonyult, hogy a király a kis La Vallière-ért bolondul. Ne említse ezt a feleségének: a királyné nyomban megtudná.

Ennek az utolsó figyelmeztetésnek nyomban megvolt a közvetlen hatása.

A herceg vidáman és diadalmasan felkereste feleségét, s minthogy még éjfél sem volt, és az ünnepélyt hajnali két óráig akarták folytatni, karját nyújtotta a hercegnőnek, hogy sétára induljanak.

Néhány lépés után azonban első dolga volt megszegni anyja parancsát.

- Nehogy elmondjon ám a királynénak egy szót is abból, amit a királyról beszélnek - mondta titokzatosan.

- És mit beszélnek? - kérdezte Madame.

- Hogy fivérem hirtelen különös szenvedély lett úrrá.

- Ki iránt?

- A kis La Vallière iránt.

Éjszaka volt, Madame tehát kedvére mosolyoghatott.

- Igazán? - mondotta. - És mióta?

- Úgy látszik, néhány napja. Eddig hamu alatt izzott, s csak ma este csapott fel a lángja.
 - A királynak jó ízlése van - mondta Madame -, szerintem a kicsike bájos.
 - Úgy látom, gúnyolódik, kedvesem.
 - Én? És miért?
 - Ez a szenvedély mindenesetre boldoggá tesz valakit, ha mást nem, hát La Vallière-t.
 - Igazán úgy beszél, uram, mintha udvarhölgyem szívének legtitkosabb rejtekében olvasott volna - felelte a hercegnő. - Honnan veszi, hogy La Vallière hajlandó lesz viszonzni a király érzelmeit?
 - És honnan veszi, hogy nem fogja viszonzni?
 - Mert Bragelonne vicomte-ot szereti.
 - Ó, azt hiszi?
 - Sőt, a menyasszonya.
 - Csak volt.
 - Hogyan?
 - Midőn engedélyt kértek a királytól a házasságkötésre, a király megtagadta.
 - Megtagadta?
 - Bizony, méghozzá magának La Fère grófnak, akit pedig, mint tudja, a király nagyon tisztel ama szerepe miatt, amelyet asszonyom fivérének trónrajutásában játszott, és még néhány hosszú idővel ezelőtt történt esemény miatt is.
 - Nohát, a szegény szerelmesek kivárják, míg a királynak úgy tetszik, hogy megváltoztassa álláspontját; fiatalok még, ráérnek.
 - Ugyan, szívem - mondotta Fülöp, és most ő nevetett -, látom, nem tudja, ami ebben a történetben a legszebb.
 - Nem.
 - Hogy voltaképpen mi indította meg szíve mélyéig a királyt.
 - A király mélyen meg volt indulva?
 - Szíve mélyéig.
 - Mondja meg gyorsan, mi indította meg?
 - Egy szerfölött regényes kaland.
 - Tudja, hogy mennyire szeretem az ilyen kalandokat, és még várokotat! - mondotta türelmetlenül a hercegnő.
 - Nos hát, elmondom...
- Monsieur rövid szünetet tartott.
- Hallgatom - szólt Madame.
 - A király tölgyfája alatt... Tudja, hogy hol van a király tölgyfája?
 - Nem fontos, csak folytassa: a király tölgyfája alatt...
 - Nos, La Vallière kisasszony, azt híván, hogy csak két barátnőjével beszélget, bevallotta nekik, hogy szerelmes a királyba.

- Valóban? - mondotta Madame kezdődő nyugtalansággal. - Hogy szerelmes a királyba?...

- Úgy van.

- Mikor történt ez?

- Egy órával ezelőtt.

Madame megremegett.

- És senki sem tudott szerelméről?

- Senki.

- Még őfelsége, a király sem?

- Még őfelsége sem. A kis nő magába rejtette titkát, aztán egyszer csak kikíváncozott a titok, és napfényre került.

- És honnan veszi ezt a képtelenséget?

- Ahonnan mindenki.

- S honnan tudja mindenki?

- Magától La Vallière-től, aki bevallotta szerelmét társnőinek, Montalais és Tonnay-Charente kisasszonyoknak.

Madame megállt és hirtelen mozdulattal elengedte férje kezét.

- Egy órával ezelőtt tette ezt a vallomást?

- Körülbelül.

- És a királynak tudomására jutott?

- Éppen ebben rejlik a dolog regényessége: a király Saint-Aignan társaságában a királyi tölgyfa mögött állt, és végighallgatta az egész érdekes társalgást az első szótól az utolsóig.

Madame úgy érezte, tört döftek a szívébe.

- De azóta én találkoztam a királlyal, és egyetlen szóval sem említette - mondotta magáról megfélekedve a hercegnő.

- Ami természetes is - mondotta Monsieur naivan, mint afféle diadalmaskodó férj -, óvakodott erről beszélni, mindenkinek megtiltotta, hogy ön előtt említse.

- Tessék? - szólt ingerülten Madame.

- Úgy értem, hogy asszonyom előtt titokban akarták tartani.

- És miért kellene előttem titokban tartani?

- Mert a király fél, hogy mint a királyné jó barátnője, tudára fogja adni a feleségének.

Madame lehorgasztotta a fejét, halálisan meg volt sebezve.

Azután nem nyughatott, míg csak a királlyal nem találkozott.

Minthogy pedig egy király természetesen az utolsó az országban, aki megtudja, hogy mit beszélnek róla, és minthogy egy szerelmes férfi az egyetlen, aki nem tudja, hogy mit beszélnek szerelméről, a király, megpillantva Madame-ot, aki őt kereste, kissé nyugtalanul, de készséggel és barátságosan sietett a hercegnő elé!

Madame várt, hogy a király hozza szóba La Vallière-t.

De minthogy a király nem hozta szóba, megkérdezte:

- És mit csinál a kicsike?
- Melyik kicsike? - szólt a király.
- La Vallière... hiszen felséged mondta nekem, hogy elájult.
- Még mindig gyengélkedik - felelte a király közönyt színlelve.
- Ez a viselkedése, felség, ártani fog a hírnek, amit el kell terjesztenie.
- Melyik hírnek?
- Hogy hevesen érdeklődik iránta.
- Ó, remélem, majd csak elterjed a híre - felelte a király szórakozottan.

Madame még várt; tudni akarta, hogy a király említi-e a király tölgyfája alatt történt kalandot. De a király egy szót sem szólt.

Madame sem ejtett egy mukkot sem a kalandról, úgyhogy a király elbúcsúzott tőle, anélkül, hogy a legcsekélyebb vallomást is tette volna előtte.

Amint a király eltávozott, a hercegnő felkereste Saint-Aignant. Saint-Aignant könnyen meg lehetett találni; olyan volt, mint az uszályhajó, amely mindig a nagy hajó nyomában halad.

Saint-Aignan volt az az ember, akire Madame-nak mostani lelkiállapotában szüksége volt.

Saint-Aignan pedig csak hallgatót keresett, aki méltóbb rá, mint a többi, hogy elmesélje neki az eseményt a legapróbb részleteivel együtt.

Nem is kímélte meg a hercegnőt egy árnyalattól sem. Midőn befejezte, Madame így szólt:

- Vallja be, hogy ez csak szép mese.
- Nem mese, hanem igaz történet.
- Akár mese, akár igaz történet, vallja be, hogy magának is úgy mesélték, mint ahogy maga nekem meséli, de személyesen nem volt jelen.
- Madame, szavamra mondom, ott voltam.
- És azt hiszi, hogy a leány vallomása hatással volt a királyra?
- Mint ahogy Tonnay-Charente kisasszony vallomása hatással volt énrám - felelte Saint-Aignan. - Hiszen hallotta: La Vallière kisasszony a naphoz hasonlította a királyt; hízelgő bók!
- A királyt ilyen hízelgéssel nem lehet meghódítani.
- Madame, a király legalábbis annyira férfi, mint nap, s hogy mennyire az, azt láttam az imént, midőn La Vallière a karjába omlott.
- La Vallière a király karjába omlott?
- Ó, igen kedves látvány volt; képzelje csak el, La Vallière hátrahanyatlott és...
- No, mit látott, szóljon?
- Láttam, amit tíz ember ugyanakkor velem együtt látott; láttam, hogy a király, midőn La Vallière a karjába omlott, majdnem elalélt.

Madame rövid kiáltásban tört ki... csak ez árulta el tomboló haragját.

- Köszönöm - mondta görcsösen kacagva. - Maga kitűnő elbeszélő, Saint-Aignan úr.

És egyedül, dühtől fuldokolva a kastélyba sietett.

118
Éjjeli portyázások

Monsieur a lehető legderűsebb hangulatban búcsúzott el a hercegnőtől, és minthogy előző nap nagyon kifáradt, visszatért lakásába, ráhagyva a többiekre, hogy ki-ki kénye-kedve szerint töltsse el az éjszakát.

Hazatérvén, túláradó örömeiben fokozott gonddal öltötte magára éjszakárávalóját.

Mialatt szolgálai körülötte foglalatoskodtak, folyton annak a balettzenének főbb dallamait énekelte, amit a hegedűsök játszottak és amelyre a király táncolt.

Azután hívatta szabóit, hogy mutassák meg neki másnapi ruháit, és minthogy nagyon meg volt velük elégedve, néhány apró ajándékkal jutalmazta meg őket.

Mikor végül Lorraine lovag, aki észrevette, hogy Monsieur hazatért, ugyancsak hazament, Monsieur elhalmozta a lovagot barátságának sokféle tanújelével.

Lorraine lovag előbb meghajolt a herceg előtt, azután egy pillanatig úgy hallgatott, mint a tűzmester, aki alaposan körülnézve állapítja meg, hogy melyik oldalon kell a tüzelést elkezdenie; végre, mint aki határozott, így szólt:

- Észrevett-e egy különös jelenséget, fenség?

- Nem. Milyen jelenséget?

- Azt a rossz fogadtatást, amelyben a király őfelsége részesítette, látszólag, Guiche grófot.

- Látszólag?

- Természetesen látszólag, mert valójában ismét kegyébe fogadta.

- Ezt én nem vettem észre - mondta a herceg.

- Hogyan! Nem látta, hogy a király, nemhogy visszaküldte volna a számkivetésbe, ami természetes dolog lett volna, hanem szentesítette különös ellenállását: megengedve neki, hogy ismét elfoglalja helyét a balettben?

- És azt gondolja, hogy a királynak nem volt igaza?

- Nincs velem egy véleményen, herceg?

- Nem egészen, kedves lovag, és helyeslem, hogy a király haragja nem sújtott le egy szerencsétlenre, aki inkább esztelen, mint rosszakaratú.

- Hitemre mondom - felelte a lovag -, ami engem illet, bevallom, hogy a király nagylelkűsége a legnagyobb mértékben meglepett.

- És miért? - kérdezte.

- Mert féltékenyebbnek hittem volna a királyt - felelte gonoszul a lovag.

Monsieur már néhány pillanat óta érezte, hogy valami kellemetlenkedés rejlik kegyencének szavai mögött; utolsó szavai azután felrobbantották a puskaport.

- Féltékeny! - mondotta a herceg. - Féltékeny! Mit jelentsen ez a szó? Féltékeny, mire, kérem szépen, kire?

A lovag rádöbbsent, hogy szokásos kétértelmű megjegyzéseinek egyike hagyta el ajkát, igyekezett tehát kimagyarázni szavait, míg nem késő.

- Féltékeny a tekintélyére - mondotta színlelt együgyűséggel -, mi másra lehetne egy király féltékeny?

- Ó - mondotta Monsieur -, nagyon helyes.

- Fenséged talán maga kérte, hogy megkegyelmezzenek Guiche grófnak? - folytatta a lovag.

- Szavamra mondom, nem. Guiche szellemes és bátor fiú, de könnyelműen viselkedett Madame társaságában, és én nem kívánok neki rosszat, de jót sem.

A lovag már éppen Guiche rovására akart kétértelmű megjegyzést tenni, mint ahogy az imént a király ellen tette, de úgy vélte, a herceg pillanatnyilag elnéző, sőt tökéletesen közömbös, s hogy a kérdés megvilágításához kénytelen lesz a lámpát egyenesen a férj szeme elé tartani.

Az ilyen játékkal az ember néha másokat éget meg, de gyakran magát égeti meg.

„Jól van - gondolta magában a lovag -, megvárom De Wardes-ot, ő egy nap alatt többet ér el, mint én egy hónap alatt, mert azt hiszem, Isten bocsássa meg bűnömet! vagyis inkább: Isten bocsásson meg neki! hogy De Wardes még féltékenyebb, mint én. És nem is De Wardes-ra van szükségem, hanem valamilyen eseményre, ami egyelőre nem mutatkozik a láthatáron. Az, hogy Guiche visszajött, holott elkergették, mindenesetre komoly dolog; de rögtön megszűnik komoly dolog lenni, ha jól meggondoljuk, hogy abban a pillanatban tért vissza, midőn Madame már nem törődött vele. Madame igazában csak a királlyal törődik: ez világos. De eltekintve attól, hogy ez kemény dió, a királyba nem is kell belemarnom: Madame úgysem foglalkozhat a királlyal, ha, mint mondják, a király többé nem törődik Madame-mal. Mindebből az következik, hogy meg kell őriznünk nyugalunkat, és kívánni egy új vonzalom jelentkezését, ami majd eldönti az eredményt.”

Ezzel a lovag kinyújtózott a karosszékekben, amelybe Monsieur engedelmével jelenlétében leült, és minthogy több gonoszszógot már nem tudott mondani, kiderült, hogy Lorraine lovag nem is szellemes férfi.

Szerencsére, mint mondtuk, Monsieur rendíthetetlenül jókedvű volt, még másokat is fel tudott volna vidítani, egészen addig a pillanatig, míg komornyikjait s udvarmesterét is elküldte, és hálószobájába vonult vissza.

Mielőtt elment, megbízta Lorraine lovagot, hogy adja át üdvözetét Madame-nak, és mondja meg neki, hogy férje nem megy le már a parkba az éjszaka folyamán, mert a levegő hűvösebb lett, és félti a fogait.

A lovag abban a pillanatban találkozott a hercegnővel, mikor Madame visszatért lakosztályába.

Mint jó követ, eleget tett megbízatásának, és észrevette, eleinte milyen közömbösen, majd egyre növekvő zavarral fogadta a hercegnő férje üzenetét.

Úgy vélte, emögött okvetlenül rejlik valami.

Ha Madame ilyen különös arckifejezéssel éppen elindult volna hazulról, akkor titokban nyomába szegődött volna.

De Madame hazatért, nincs mit tenni. A lovag egy helyben topogott, akár egy bábész gém, a levegőben szaglászott, keresgélt a földön, kutatózott a vízben, fejét csóválta, aztán gépiesen a virágágyak felé vette útját.

Alig tett száz lépést, midőn két fiatalemberrel találkozott, akik lehorgasztott fővel karonfogva mentek, és útközben félrerúgták a lábuk elé kerülő kavicsokat, ezzel a mozdulattal kísérvé gondolataikat. Guiche és Bragelonne volt ez a két fiatalember.

Megpillantva őket, a lovag, mint mindig, ösztönszerű ellenszenvet érzett.

De azért mélyen meghajolt előttük, amit a két fiatalember még mélyebb meghajlással viszonzott.

Azután látva, hogy a park elnéptelenedik, lassanként kialszanak a lámpák, s érezve, hogy fújdogál a hajnali szél, balra fordult, és a kis udvaron át visszatért a kastélyba. A két fiatalember jobbra tartott, és folytatta útját a park felé.

Abban a pillanatban, midőn Lorraine felfelé lépdelt a titkos bejárathoz vezető kis lépcsőn, megpillantott az árkád alatt, amely a kis udvarból a nagy udvarba vezetett, egy nőt, s nyomában egy másik nőt.

A két nő meggyorsította lépteit, selyemszoknyájuk árulkodóan suhogott a már sötét éjszakában.

A két nő köpenykéjének formája, karcsú derekuk, titokzatos és büszke magatartásuk, ami különösen jellegzetessé tette őket, de kivált az elől haladót, feltűnt a lovagnak.

„Ezt a két nőt alighanem ismerem” - mondta magában, s megállt a kis lépcső legfelső fokán.

Azután, midőn a vizslaösztönével éppen követni készült a nőket, az egyik lakája, aki néhány perce a nyomába eredt, megállította.

- Uram, a futár megérkezett.

- Jó, jó! - felelte a lovag. - Ráérünk; majd holnap.

- Csakhogy sürgős leveleket hoztak, lovag úr, s talán örömmel olvasná őket.

- Úgy - mondotta a lovag -, és honnan érkeztek?

- Az egyik levél Angliából, a másik Calais-ból jött, az utóbbit gyorsfutár hozta, és nagyon fontosnak látszik.

- Calais-ból! Ejnye, ki az ördög ír nekem Calais-ból?

- Azt hiszem, az írás barátjának, De Wardes grófnak az írása.

- Ó, akkor felmegyek - mondotta Lorraine, tüstént megfélekedve róla, hogy leskelődni akart.

És valóban felment, a két ismeretlen hölgy pedig eltűnt annak az udvarnak a végén, amely szemben volt azzal, amelyiken át beléptek.

Kövessük a két nőt, és hagyjuk magára a lovagot a leveleivel.

Az ötös facsoporthoz érkezve, az első nő kissé kifulladásra megállt, óvatosan fölemelte fátyolát és ezt kérdezte:

- Még messze vagyunk a fától?

- Ó, hogyne, asszonyom, legalább ötszáz lépésnyire; de kérem, pihenjen egy kicsit, hiszen nem tud sokáig ilyen gyorsan menni.

- Igaza van.

És a hercegnő, mert ő volt az, egy fának támaszkodott.

- Szóljon, kisasszony, ne titkoljon el előttem semmit sem, mondja el a teljes igazságot - folytatta, mikor kifújta magát.

- Ó, Madame, milyen szigorú - mondotta a leány izgatottan.

- Nem, kedves Athénaïs, nyugodjék meg, egy csöppet sem haragszom magára. Ha jól meg-gondolom, nem is az én ügyem. Magát nyugtalanítja, amit egy tölgyfa alatt mondott, attól fél, hogy megsértette a királyt, és én meg akarom nyugtatni, magam győződvén meg róla, meghallhatták-e szavait.

- Ó, hallhatták, Madame, hiszen a király oly közel volt hozzánk.

- De végül is csak nem beszélt olyan hangosan, hogy néhány szó el ne került volna a hallgatózók figyelmét?

- Madame, azt hittük, hogy csak magunk vagyunk.

- Hárman voltak, ugye?

- Igen: La Vallière, Montalais és én.

- És csak maga beszélt a királyról?

- Attól félek; de ugyebár, Madame, ebben az esetben lesz majd olyan nagylelkű, hogy megbékíti irányomban a királyt?

- Ha szükség lesz rá, megteszem. De, mint mondtam, helyesebb nem elébe menni a bajnak, hanem előbb meggyőződni róla, hogy csakugyan baj történt-e. Az éjszaka sötét, és a fák alatt még nagyobb a sötétség. A király talán meg sem ismerte. Ha maga hozza szóba, azzal maga árulná be magát.

- Ó, Madame, Madame, ha La Vallière kisasszonyt megismerték, akkor engem is meg-ismertek. Egyébként Saint-Aignan nem hagyott e tekintetben kétségben.

- Tehát nagyon barátságtalan megjegyzéseket tett a királyra?

- Éppenséggel nem, Madame. Másvalaki nagyon lekötelezően nyilatkozott róla, ezért szavaim élénk ellentétben lehettek szavaival.

- Olyan esztelen ez a Montalais! - mondta Madame.

- Ó, nem Montalais volt; Montalais nem mondott semmit sem. La Vallière volt.

Madame megremegett, mintha legalábbis nem tudott volna mindent.

- Ó, nem, nem - mondta -, a király bizonyára nem hallott semmit. Egyébként mindjárt ki is próbáljuk, hiszen amiatt jöttünk ide. Hol az a tölgyfa?

E szavak után Madame ismét útnak indult.

- Tudja, hogy hol a tölgyfa? - folytatta.

- Sajnos, tudom, Madame.

- És odatalál?

- Behunyt szemmel is megtalálom.

- Pompás. Le fog ülni a padra, arra a padra, ahol együtt ült La Vallière-rel, és ugyanazon a hangon el fogja mondani ugyanazt, amit mondott. Én pedig elrejtőzöm a bokrok közt, és közlöm magával, ha oda lehet hallani, amit mond.

- Kérem, Madame.

- Ha kiderülne, hogy csakugyan olyan hangosan beszéltek, hogy a király is meghallhatta, akkor...

Athénaïs szorongva várta a megkezdett mondat befejezését.

- No, akkor - mondta Madame a gyors járástól elfúló hangon -, no, akkor védelmembe veszem...

És Madame meggyorsította lépéseit. Hirtelen megállt és így szólt:

- Eszembe jutott valami.

- Bizonyára valami jó gondolat - szólt Tonny-Charente kisasszony.

- Montalais valószínűleg ugyanolyan bajban van, mint maguk ketten.

- Nem, mert Montalais kevésbé van beleártva, minthogy kevesebbet is mondott.

- Egyre megy, egy kis füllentéssel csak segít magának, nem?

- Ó, különösen, ha megtudja, hogy Madame kegyeskedik pártomat fogni.

- Jó, azt hiszem, megtaláltam azt, amire szükségünk van, gyermekem.

- Mily szerencse!

- Azt fogják mondani: jól tudták, hogy a király ott van a fa mögött vagy a bokor mögött, már nem emlékszem rá pontosan, s azt is tudták, hogy Saint-Aignan is ott van.

- Igen, Madame.

- Mert ne áltassa magát, Athénaïs, Saint-Aignan kiaknázza a maga javára azt a néhány kedvező szót, amit róla ejtett.

- Bizony - mondotta Athénaïs -, ebből is láthatja, Madame, hogy mindent jól lehetett hallani, hiszen Saint-Aignan is hallotta.

Madame meggondolatlanul beszélt, s most bosszúsan ajkába harapott.

- Ugyan, jól tudja, hogy milyen ember Saint-Aignan! - mondotta. - A király kegyétől esztét vesztí, és összevissza fecseg, gyakran maga kitalálta történeteket. De most nem erről van szó. Hallotta-e a király, vagy nem? Ez a kérdés.

- Nohát, hallotta, Madame - mondotta kétségbeesetten Athénaïs.

- Akkor tegye azt, amit mondtam: állítsák bátran, hogy mind a hárman tudtak a király jelenlétéről; értse meg jól, hogy mind a hárman, mert ha az egyik felől kétség van, akkor a többiek dolgában is kételkedni fognak. Állítsák tehát bátran, mondom, hogy tudomásuk volt a király és Saint-Aignan jelenlétéről, és mulatni akartak a hallgatózók rovására.

- Ó, Madame, a király rovására! Sohasem mernénk ezt kimondani.

- Tréfáról van szó; pusztán tréfa, ártatlan enyelgés volt, az a nő, akinek beszédét kihallgatják a férfiak, nyugodtan tehet ilyesmit. Ez mindent megmagyaráz. Amit Montalais mondott Malicorne-ről: tréfa; amit maga mondott Saint-Aignanról: tréfa; amit La Vallière mondott...

- És amit legszívesebben visszaszívna...

- Biztosan tudja?

- Jótállok érte.

- Nohát, annál is inkább minden csak tréfa volt. Malicorne úrnak nem kell majd mérgelednie. Saint-Aignan úr zavarban lesz, őrajta fognak nevetni, s nem magán. Végül a király elnyeri büntetését, rangjához nem méltó kíváncsisága miatt. Hadd nevéssenek ez alkalommal egy kissé a királyon is, nem hiszem, hogy emiatt öfelsége panaszkodna.

- Ó, Madame valóban angyalian jó és okos.

- Az én érdekem is...

- Hogyan?

- Azt kérde, hogyan lehet az én érdekem, hogy megkíméljem udvarhölgyeimet a gúnyolódásoktól, kellemetlenségektől, rágalmtól? Tudja, ugye, gyermekem, hogy az udvar, sajnos, nem nézi el az ilyen hibákat. De most már régóta megyünk... elérkezünk-e nemsokára ahhoz a fához?

- Még ötven vagy hatvan lépés. Forduljunk balra, Madame.

- Montalais felől tehát biztos? - kérdezte Madame.

- Hogyne!

- Montalais mindent meg fog tenni, amit maga kér?

- Mindent! El lesz ragadtatva az ötlettől.

- Ami pedig La Vallière-t illeti... - próbálkozott a hercegnő.

- Ó, vele nem lesz olyan könnyű dolgunk; utál hazudni.

- De ha neki is ez az érdeke?

- Attól félek, hogy az semmit sem változtat gondolkodásán.

- Igen, igen - mondotta Madame -, erről már hallottam; afféle finomkodó, kényeskedő nő, aki folyton Istent emlegeti, s maga megbújik a fedezék mögött. De ha a kisasszony nem akar hazudni, és kiteszi magát az egész udvar gúnyjának, és mert a királyt nevetséges és illetlen vallomásával kacérul kihívta, La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony nem panaszkodhatik majd, ha visszaküldöm hazájába; hadd szentelje magát Touraine-ban, Blois vidékén, vagy nem tudom hol, tetszése szerint az érzelgésnek és a pásztori idilleknek.

A hercegnő kirohanása oly heves, csaknem durva volt, hogy Tonny-Charente kisasszony megrémült. Meg is fogadta, hogy ami őt illeti, annyit fog hazudni, amennyit csak kell.

Ilyen lelkiállapotban érkezett Madame és udvarhölgye a királyi tölgyfa közelébe.

- Megérkeztünk - mondotta Athénaïs.

- Majd megtudjuk, hogy lehetett-e a beszélgetést hallani - felelte Madame.

- Pszt! - szólt a lány, és mit sem törődve az etikett szabályaival, hirtelenül visszatartotta a hercegnőt.

Madame megállt.

- Lám csak, hogy lehet hallani - mondotta Athénaïs.

- Hogyan?

- Hallgassa csak.

Madame visszafojtotta lélegzetét, és hallotta, amint valaki lágy, szomorú hangon a következő szavakat mondja:

- Ó, azt mondom neked, vicomte, hogy örültem szeretem, halálosan szerelmes vagyok belé.

Erre a hangra Madame megremegett, és fátyola alatt felragyogott az arca az örömtől.

Most ő állította meg udvarhölgyét, és könnyed lépésekkel húsz lépésnyire visszafelé vezette, tehát odáig, ahová már nem hallatszott el a hang.

- Maradjon itt, kedves Athénaïs, hogy senki se lephessen meg minket - mondotta. - Azt hiszem, hogy magáról beszélgetnek.

- Rólam, Madame?

- Úgy van! Magáról... vagyis inkább a kalandjáról. Hallgatózni fogok. Ha ketten lennének ott, észrevennének bennünket. Keresse meg Montalais-t, és várjanak rám az erdő szélén.

Azután, minthogy Athénaïs habozott, Madame ellentmondást nem tűrő hangon rászólt:

- Induljon!

Athénaïs tehát felfogta suhogó selyemszoknyáját, és egy ösvényen, amely átszelte az erdőt, visszatért a virágágyakhoz.

Madame pedig megbújt a bokrok közt, nekitámaszkodva egy hatalmas gesztenyefának, amelynek egyik ága olyan magasságban, hogy rá lehetett ülni, el volt fűrészelve. A hercegnő félelemmel és aggodalommal eltelve így szólt magában:

„Nos hát, minthogy innen jól lehet hallani, hallgassuk ki, hogy mit mond rólam Bragelonne vicomte-nak az a másik szerelmes bolond, akit Guiche grófnak hívnak.”

Amelyben Madame bizonyóságot szerez róla, hogy aki hallgatózik, minden szót hall

Egy percnyi csönd támadt, mintha az éjszaka valamennyi titokzatos zaja elnémult volna, hogy Madame-mal együtt kihallgassa a fiatalember szerelmi vallomását:

Épp Raoul vitte a szót. Hanyagul nekitámaszkodott a nagy tölgyfa derekának, és lágy, dallamos hangján így szólt:

- Sajnos, kedves Guiche barátom, ez nagy szerencsétlenség.

- Bizony, igen nagy szerencsétlenség! - kiáltotta Guiche.

- Nem jól érti, Guiche, vagyis inkább nem fogja fel szavaim értelmét. Én azt mondom, nagy szerencsétlenség érheti, nem azért, mert szeret, hanem mert nem tudja eltitkolni szerelmét.

- Hogyan? - kérdezte Guiche.

- Nem akar észrevenni egy dolgot: hogy szerelme titkába most már nemcsak legjobb barátját avatja be, aki a világért sem árulná el, hanem beavat minden jöttmentet.

- Minden jöttmentet! - kiáltott fel Guiche. - Megőrült, Bragelonne, hogy ilyesmit mond?

- Pedig ez az igazság!

- Lehetetlen! Hogyan, mi módon követtem el ilyen súlyos indiszkréciót?

- Ezzel csak azt akarom mondani, barátom, hogy minden pillantása, minden mozdulata, minden sóhaja árulkodik. Minden túlzott szenvedély kivetkőzteti az embert saját lényéből. Az ember ilyenkor nem ura többé magának, hanem áldozata a saját örületének, amely arra készíti, hogy szívét kiöntse a fáknak, a lovaknak, a levegőnek, ha semmiféle érző és eszes lény nincs a közelében. Pedig, szegény barátom, jegyezze meg magának, ritkán fordul elő, hogy ne volna a közelben valaki, aki kivált olyasmit hall meg, amit nem idegen fülnek szántak.

Guiche gróf mélyen felsóhajtott.

- Lám - folytatta Bragelonne -, ebben a percben is nagyon elszomorít engem. Amióta visszatért ide, százszor és százféleképpen elmondta szerelme történetét, de ha egy szót sem szól, akkor is rettenetes indiszkréciót követett el pusztán azáltal, hogy visszajött. Én tehát ismételen arra a következtetésre jutok, hogy ha nem vigyáz jobban magára, egy nap mégis megtörténik a robbanás. Ki fogja akkor megmenteni? Feleljen! Ki fogja megmenteni a szeretett nőt? Mert bármily ártatlan is ebben a dologban, a maga szerelme ellenségei szemében őt vádolja.

- Ó, Istenem, sajnos igaza van! - mondta halkán Guiche.

És mély sóhajjal kísérte szavait.

- Még nem felelt kérdésemre, Guiche.

- Dehogynem.

- Hát akkor hadd hallom, mit felel.

- Azt felelem, hogy azon a bizonyos napon nem leszek inkább halott, mint amilyen most vagyok.

- Nem értem.

- Pedig így van. Megviselt a sok viszontagság. Nem vagyok már a régi gondolkodó, cselekvő lény; nem érek fel más férfival, még a legközepesebbel sem; utolsó erőm is elfogyott, utolsó akaraterőm is elbágyadt, és lemondok a további küzdelemről. Ha az ember a harctéren van, mint ahogy mi együtt voltunk ott; és ha az ember egyedül indul el csatázni, néha összeakad öt-hat martalóccal, és bár egyedül van, védekezik ellenük; aztán megint találkozik hattal, megdühödik, de állja a sarat; hanem amikor az ördög megint hat, nyolc, tíz újabb martalócot vet az útjába, az ember megsarkantyúzza a lovát, ha van még lova, vagy pedig inkább megöletti magát, hogy menekülnie ne kelljen. Hát, barátom, én erre a pontra jutottam: először magam ellen küzdöttem, azután Buckingham ellen. Most a király lépett közbe; s a királlyal nem veszem fel a harcot, még ha, s ezt sietve jegyzem meg, a király vissza is vonulna. De nem küzdök ennek az asszonynak a jelleme ellen sem. Ó, nem áltatom magam: ennek a szerelemnek a szolgálatába léptem, s el kell esnem miatta.

- Őneki nem tehetsz szemrehányást, csak magadnak - szólt Raoul.

- Miért?

- Hiszen olyannak ismered a hercegnőt, aki kissé könnyelmű, minden új dolog megragadja figyelmét, nagyon szereti, ha dicsérik, még ha vak ember, vagy gyermek részéről kap is dicséretet, és mégis olyan lánggra lobbantál iránta, amely téged magadat is felemészt. Ám gyönyörködj benne, szeresd, mert mindenki, akinek a szíve nincs másfelé lekötve, bele-szerethet az első pillantásra. De ha szereted is, tiszteld benne elsősorban férje rangját, aztán őt magát, végül a tulajdon életed biztonságát.

- Köszönöm, Raoul.

- Mit köszönsz?

- Azt, hogy vigasztalsz, látva, mennyire szenvedek, hogy akár úgy is gondolod, akár nem, csupa jót mondasz róla.

- Ó, tévedsz, Guiche - szólt Raoul -, amit magamban gondolok, nem mondom meg mindig, és ilyenkor hallgatok, de ha beszélek, nem tudok színlelni, nem tudok csalni, és aki meghallgat, elhiheti minden szavamat.

Madame eközben előrenyújtott nyakkal, fülét hegyezve és szemével a sötétséget fürkészsze, feszülten figyelt a legkisebb neszre is, amely a bokorból hallatszott.

- Ó, jobban ismerem én őt, mint te! - kiáltott fel Guiche. - Nem könnyelmű, hanem léha, nem újdonságra éhes, hanem híján van emlékezetnek és hűségnek egyaránt; nemhogy csak szívesen hallja a dicséretet, hanem kacér is, kiszámított és kegyetlen módon. Halálosan kacér, ó, jól tudom! Hidd meg nekem, Bragelonne, én a pokol minden kínját szenvedem; bátor vagyok, szenvedélyesen szeretem a veszélyt, de ez a veszedelem meghaladja erőmet és bátorságomat. De tudd meg, Raoul, olyan győzelmet készítek elő, amely ugyancsak sok könnyébe fog kerülni.

Raoul rátekintett barátjára, és amikor Guiche, akit fojtogatott a felindulás, fejét a fa törzsének támasztotta, megkérdezte tőle:

- Miféle győzelemre gondolsz?

- Mifélére?...

- Igen.

- Egy nap odamegyek hozzá és ezt mondom neki: „Fiatalkor voltam, örültem szerelmesnek; de annyira tiszteltem, hogy lábához omlottam, és homlokom a földet érintette volna, ha tekintete föl nem emel egészen a kezéig. Azt hittem, megértettem pillantását, fölegyenesedtem, és akkor, bár semmi mást nem tettem, mint hogy még jobban szerettem, ha ez egyáltalán lehetséges, akkor maga, szívtelen, hitetlen, szerelmetlen asszony, csupa szeszélyből, csak úgy jókedvében leterített! Bár királyi vérből való hercegnő, mégse méltó becsületes ember szerelmére; és én halállal büntetem magamat azért, hogy oly nagyon szerettem: belepusztulok a maga iránt való gyűlöletembe.”

- Ó! - kiáltott fel Raoul, megrémülve a Guiche hangján átsütő igazságtól. - Ó, jaj, ugye, mondtam, hogy örült vagy!

- Igen, igen - kiáltotta Guiche, folytatva gondolatmenetét -, minthogy errefelé nincs háború, elmegyek más országba, északra, elmegyek a császár szolgálatába, és valamelyik magyar vitéz vagy horvát, vagy török majd csak megkönyörül rajtam egy halálos golyóval.

Guiche még nem fejezte be szavait, vagyis inkább: amint befejezte, összerezett valami neszre, ugyanakkor Raoul talpra ugrott.

Maga Guiche annyira elmerült gondolataiba, hogy ülve maradt, és két kezébe szorította fejét.

A bokor megnyílt, és a két fiatalember előtt egy nő jelent meg sápadtan, ziláltan. Egyik kezével széthajtotta az ágakat, amelyek különben arcába csaptak volna, másik kezével visszahajtotta a vállát borító köpeny csuklyáját.

Fényes, tűzben égő szeméről, királynői járásáról, fejedelmi mozdulatairól, de leginkább a szíve dobogásáról Guiche gróf Madame-ra ismert, két kezét halántékáról a szeme elé kapta.

Raoul remegve, zavartan forgatta kalapját, ujjai közt és valami bizonytalan köszöntésfélét rebegett.

- Bragelonne úr - mondta a hercegnő -, legyen szíves, nézzen utána, hogy udvarhölgyeim nincsenek-e itt közel a fasorban vagy valamelyik ötös facsoportban. Maga pedig, gróf úr, maradjon, fáradt vagyok, nyújtsa a karját.

Ha villám sújt le a szerencsétlen fiatalember lába elé, akkor sem rémül meg annyira, mint a hercegnő hideg és szigorú szavaitól.

Lévén azonban, mint maga mondotta, bátor férfi, szíve mélyén összeszedte minden erejét, fölegyenesedett, és látva Bragelonne habozását, ránézett, s tekintetében beletörődés és mély hála tükröződött.

Nem felelt nyomban Madame-nak, hanem Bragelonne vicomte felé tett egy lépést, és kezét, amelyet a hercegnőnek kellett volna nyújtania, Raoulnak nyújtotta, sóhajtva megszorította barátja becsületes kezét, ebbe a sóhajba sűrítve a jóbarát számára szívének egész maradék melegét.

Madame pedig, a büszke nő, aki nem ismerte a várakozást, várt, várta, hogy a két férfi néma beszélgetése véget érjen.

Keze, királynői keze megállt a levegőben, és mikor Raoul eltávozott, keze neheztelés nélkül, meghatottan Guiche kezébe simult.

Magukban voltak a sötét és néma erdő mélyén, ahol nem lehetett egyebet hallani, csak Raoul lépéseit, amint sietve távozik a sötét ösvényen.

Fejük felett az erdő sűrű, illatos lombja alkotott boltozatot, amelynek nyílásain át itt-ott egy-egy csillag hunyorgott be.

Madame szelíden továbbvezette Guiche-t, vagy száz lépésnyire attól a veszedelmesen árulkodó fától, amely annyi mindenfélét hallott és engedett hallani ezen az éjszakán, egy közeli tisztásra, ahol legalább valamelyest láthattak is maguk körül.

- Azért vezettem ide - mondta a hercegnő nevetve -, mert ott a fa alatt, ahol voltunk, minden szó hallatszik.

- Minden szó hallatszik, asszonyom? - ismételte Guiche gépiesen.

- Úgy van.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt, hogy minden szavukat hallottam.

- Ó, Istenem, Istenem! Még csak ez kellett nekem! - hebegte Guiche.

És lehajtotta fejét, mint a kimerült úszó, mikor alámerül a hullámokban.

- Tehát úgy ítél meg, ahogyan mondotta?

Guiche elsápadt, elfordította fejét, és nem felelt semmit. Közel volt az elájuláshoz.

- Nagyon helyes - folytatta Madame igen szelíd hangon -, jobb szeretem az őszinteséget, amely megsebez, mint a csalóka hízelgést. Jó! Tehát maga szerint, gróf úr, én kacér és hitvány teremtes vagyok.

- Hitvány! - kiáltott fel a fiatalember. - Még hogy hitvány! Hát mondhattam-e arról, aki számomra a világon a legnagyobb kincs, hogy hitvány teremtes? Nem, asszonyom, ezt nem mondtam.

- Az a nő, aki látja, hogy egy férfi belepusztul abba a tűzbe, amit ő gyújtott lángra, és nem igyekszik ezt a lángot eloltani, hitvány nő.

- Ó, hercegnőm, mit törődik vele, hogy én mit mondtam? - szólt a gróf. - Hát mi vagyok én, jószágos Isten, kegyedhez képest, hogy egyáltalán érdekl, vajon a világon vagyok-e, vagy sem?

- Guiche úr, maga éppannyira férfi, mint amennyire én nő vagyok, és minthogy jól tudom, milyen ember, nem akarom, hogy miattam meghaljon; változtatni fogok viselkedésem és egyéniségem magával szemben. Igaz leszek, nem őszinte, mert mindig az vagyok. Nagyon kérem tehát, gróf úr, hogy ne szeressen engem többé, és felejtse el, hogy valaha is beszéltem magával, vagy egy pillantást vettem magára.

Guiche megfordult, és szenvedélyes pillantást vetett Madame-ra.

- Hát mentegeti magát? Hát kegyed fordul hozzám kéréssel?

- Én bizony. Minthogy én csináltam a bajt, nekem kell jóvátennem. Tehát, gróf úr, egyezzünk meg: maga megbocsátja léhaságomat, kacérságomat... Ne szóljon közbe... Én pedig megbocsátom magának, hogy léhának, kacérnak, sőt talán ennél is rosszabbnak nevezett. Maga lemond róla, hogy megöli magát, tovább él családjá számára, a király javára és a hölgyek örömére, aki valamennyien becsülik és dédelgetik.

Madame ez utóbbi szavakat annyi őszinteséggel, sőt gyöngédséggel mondta, hogy a fiatal-ember szíve csaknem kiszakadt kebléből.

- Asszonyom, asszonyom! - dadogta.

- Figyeljen rám - folytatta a hercegnő. - Ha majd egészen le tud mondani rólam, azért is, mert meg kell lennie, s azért is, mert én kérem rá, akkor más színben fog látni, és meggyőződésem, hogy ezt a szerelmet, vagy inkább örületet, amely szívét most eltölti, őszinte barátsággal fogja helyettesíteni, amit, esküszöm, tiszta szívvel fogok fogadni és viszonzni.

Guiche gróf homloka verejtékben úszott, szíve vérzett, lázas borzongás futott át erein, de ajkát harapdálva, lábával dobbantva, igyekezett legyűrni, elfojtani minden szenvedését.

- Asszonyom ajánlata elfogadhatatlan számomra. Ilyen alkut nem vállalhatok.

- Miért? Visszautasítja a barátságomat.

- Ne beszéljen barátságról, asszonyom! Inkább belehalok a szerelembe, mintsem tovább éljek barátságban.

- Gróf úr!

- Ó, asszonyom - kiáltott fel Guiche -, elérkeztem ahhoz a végső pillanathoz, amikor számomra nincs más megoldás, más magatartás, mint az, amellyel egy becsületes férfi tartozik az imádott nőnek. Kergessen el, átkozzon el, jelentsen fel, igaza lesz. Panaszkodtam magára, de azért panaszkodtam oly keserűen, mert szeretem: azt mondtam, hogy meg fogok halni, tehát meghalok; ha tovább élnék, elfelejtene engem; ha halott leszek, tudom biztosan, nem fog elfelejteni.

Eközben a hercegnő, aki ott állt gondolataiba merülve, és éppoly izgatott volt, mint a fiatal-ember, elfordította egy pillanatra a fejét, mint az imént Guiche is tette. Majd kis szünet után így szólt:

- Annyira szeret tehát? - kérdezte.

- Ó, a megőrülésig! Annyira, hogy belehalok, ahogy az imént mondtam is. Belehalok, akár elkerget, akár meghallgat.

- Tehát gyógyíthatatlan a baj - mondta a hercegnő derűsen -, olyan betegség, amit fájdalomcsillapítóval kell kezelni. No, adja a kezét... Ó, be jéghideg a keze!

Guiche letérdelt, s ajkát rátapasztotta Madame két forró kezére.

- Hát akkor csak szeressen - szólt a hercegnő -, ha már így kell lennie.

És szinte észrevehetetlenül megszorította a gróf kezét, fölemelte őt térdelő helyzetéből; félig, ahogy egy királynő tenné, félig, ahogy egy szerelmes nő tenné.

Guiche egész testén végigborzongott a gyönyörűség.

Madame érezte, mint fut végig a borzongás a fiatalemberen, és megértette, hogy az ifjú csakugyan szereti őt.

- A karját, gróf úr, és térjünk vissza.

- Ó, hercegnő! - mondta a gróf szédülten, elkáprázva, mintha lángfelhő ködösítené el szemét.

- Ó, asszonyom, most harmadik módot talált rá, hogy megöljön.

- Szerencsére, ez nem hat túl gyorsan, ugye? - felelte a hercegnő.

És magával vonta Guiche-t a kis berek felé.

120
Aramis levelezése

Mialatt Guiche ügyei, mint láttuk, váratlanul ilyen kedvező fordulatot vettek, bár okát maga Guiche sem tudta kitalálni, Raoul megértve Madame felszólítását, eltávozott, hogy meg ne zavarja a kimagyarázkodást, amelynek eredményét nem sejtette, és visszatért a kertben tartózkodó udvarhölgyekhez.

Eközben Lorraine lovag, miután fölment szobájába, csodálkozással olvasta a levelet, amelyben De Wardes megírta, jobban mondva megíratta komornyikjával, hogy milyen kardszúrás érte Calais-ban, és közölve a kaland minden egyes részletét, egyszersmind felszólította a lovagot, hogy adja tudtára Guiche-nek és Monsieur-nek mindazt, ami ebben a dologban számukra kellemetlen lehet.

De Wardes különösen nagy súlyt vetett rá, hogy ecsetelje, milyen szenvedélyesen szerelmes Buckingham a hercegnőbe, és levelének befejezésül hozzátette, hogy azt hiszi, a hercegnő viszonzozza ezt a szerelmet.

A lovag vállat vont, midőn az utolsó bekezdést elolvasta; De Wardes, mint ahogy látni való volt, igazán nagyon elmaradt az események mögött. De Wardes még csak Buckinghamnál tartott.

A lovag az asztalra dobta a levelet, és megvető hangon így szólt:

- Ez igazán hihetetlen! A szegény De Wardes azelőtt okos fiú volt, de e levelében nem látszik annak; ilyen gyorsan elbutul az ember falun. Az ördög vigye az együgyű fickóját, fontos dolgokról kellett volna beszámolnia, és csupa ostobaságot firkál. E helyett a jelentéktelen, semmitmondó levél helyett én Calais-ban a sétányokon valamilyen érdekes, izgató kalandot találtam volna, amely egy nőt hírbe hoz és egy férfit párbajra készítet, Monsieur-t pedig három napig mulattatta volna.

A lovag az órájára nézett.

- Most már késő. Éjjeli egy óra van; már mindenki visszatért a királyhoz, ahol nemsokára befejezik a napot. Már megint rossz nyomokon jártam, és ha csak nem segít egy szerencsés véletlen...

És ezt mondva, mintha szerencséjének csillagát akarná hívni, bosszúsan az ablakhoz lépett, amely a kertnek meglehetősen elhagyatott részére nyílt.

És íme, mintha csak egy rossz szellem segítette volna, tüstént megpillantott egy nőt, sötét színű selyemköpenybe burkolózva, aki egy férfiú társaságában tért vissza a kastélyba; ruhájáról ráismert arra a nőre, aki egy félórával azelőtt szemébe tűnt.

„Ejha - gondolta, és a kezét dörzsölte -, az Isten verjen meg, mint Buckingham barátunk mondaná, ha nem az a titok jön itt, amelynek nyitját keresem.”

És lerohant a lépcsőn, remélve, hogy elég jókor érkezik, és felismerheti a selyemköpenyes nőt és kísérőjét.

Midőn azonban a kis udvar kapujához ért, csaknem beleütközött Madame-ba, akinek sugárzó arca elbűvölő titkokat árult el a csuklya alatt, mely csak védte, de nem rejtette el.

Sajnos. Madame egyedül volt.

A lovag megsejtette, hogy ha alig öt perccel ezelőtt egy férfi társaságában látta a hercegnőt, az a férfi nem lehet messze.

Ezért alig szánt valami időt a hercegnő üdvözlésére, csak félreállt, hogy utat nyisson, majd amikor a hercegnő továsietett, mint aki fél, hogy felismerik, látta, hogy a hercegnő sokkal jobban el van foglalva saját magával, semhogy vele törődhetnék, kisetett a kertbe, körül nézett, s a környéket fürkészte, ameddig csak a szeme ellátott.

Éppen jókor érkezett: a lovagot, aki Madame-ot elkísérte, még láthatta messziről; ám a lovag gyors léptekkel iparkodott a kastély egyik szárnya felé, s ott nyilván nyomban el is tűnik.

Lorraine lovag egy percet sem veszíthetett; a férfi után vetette magát, elhatározva, hogy majd lassítani fog, ha az ismeretlen közelébe ér, de akármennyire sietett is, az ismeretlen előbb kanyarodott el a fordulóban.

Mivel azonban lassan, lehorgasztott fővel haladt, mint akit nagy bánat vagy öröm terhe nyomaszt, a lovag biztosra vehette, hogy a fordulóban utoléri, hacsak az ismeretlen valamelyik ajtón be nem lép az épületbe.

És így is lett volna, csakhogy midőn Lorraine lovag a fordulóhoz ért, két emberbe ütközött, akik épp ellenkező irányba lökték el.

A lovag már-már alaposan megleckéztette a két ügyetlent, ám a fejét felkapva, kit látott? A főintendánst!

Fouquet-t kísérte valaki, akit a lovag most látott először életében.

Ez a valaki a vannes-i püspök ónagysága volt.

Fouquet tekintélye rákényszerítette a lovagot, hogy megálljon, az etikett pedig kívánta, hogy ő kérjen bocsánatot azoktól, akiknek tőle kellett volna bocsánatot kérniük; tehát egy lépést hátrált, hogy utat nyisson, és minthogy Fouquet-t mindenki tisztelte, ha nem is mindenki szerette, minthogy maga a király is, aki inkább ellensége volt, mint barátja, úgy bánt Fouquet-val, mint számottevő emberrel, ennél fogva a lovag azt tette, amit a király is tett volna, üdvözölte Fouquet-t, s ő a lovag üdvözlését barátságosan és udvariasan viszonzta, látva, hogy a lovag véletlenül és nem szántszándékkal lökte meg.

Midőn pedig megismerte Lorraine lovagot, néhány barátságos szót szólt hozzá, s a lovag kénytelen volt válaszolni.

Akármilyen rövid ideig tartott is ez a beszélgetés, a lovag legnagyobb bosszúságára azt vette észre, hogy az ismeretlen eltűnik szeme elől.

Kénytelen volt beletörödni a dologba, és teljesen Fouquet-nak szentelte magát.

- Ó, uram - mondta -, milyen későn érkezik! Már nyugtalankodtunk távolléte miatt, és Monsieur is roppantul csodálkozott, hogy nem jött el, holott a király meghívta.

- Lehetetlen volt jönnöm, uram, és amint szabadulni tudtam, ide siettem.

- Párizs nyugodt?

- Hogyne! Párizs nagyon jól fogadta az utolsó adókiivetést.

- Ahá, értem, előbb meg akart győződni a párizsiak jóakarataról, s csak aztán vesz részt az ünnepségen.

- Mégis kissé későn érkeztem, lovag úrhoz fordulok tehát, megtudakolandó, hogy a király eltávozott-e a kastélyból, vagy itthon van-e még, s vajon beszélhetek-e vele ma este, vagy holnap reggelig kell reá várnom?

- Egy félórája elvesztettük szemünk elől a királyt - felelte Lorraine.

- Talán Madame-nál van? - kérdezte Fouquet.

- Nem hiszem, mert az imént találkoztam Madame-mal, aki a kis lépcsőn tért haza, és ha a lovag, akivel néhány perccel előbb találkoztak, nem a király volt...

A lovag itt félbeszakította mondatát, mert azt remélte, hogy meg fogja tudni a lovag nevét, akit nyomon követett.

Fouquet pedig, akár felismerte Guiche-t, akár nem, csak ennyit felelt:

- Nem, uram, nem a király volt.

A reményében csalódott lovag elköszönt, midőn azonban meghajlás közben még egyszer körülnézett, s Colbert-t pillantotta meg egy kis csoport közepén, így szólt Fouquet-hoz:

- Nézze csak, uram, van ott valaki a fák alatt, aki inkább tud felvilágosítást adni, mint én.

- Kicsoda? - kérdezte Fouquet, mivel gyenge szeme nem hatolt át a sötétben.

- Colbert úr - felelte a lovag.

- Ah, nagyon jó! Az az úr, aki a kezükben fáklyát tartó emberekkel beszél, az Colbert úr?

- Most adja ki parancsait az embereknek a holnapi kivilágításra.

- Köszönöm, uram.

És fejének mozdulatával jelezte, hogy megtudta, amit meg akart tudni.

A lovag pedig, aki éppen ellenkezőleg semmit sem tudott meg, mélyen meghajolt és elment.

Alighogy eltávozott, Fouquet ráncba vonta homlokát, és mély gondolkodásba merült.

Aramis egy pillanatig szomorúsággal, részvétellel nézett rá.

- Ej - mondta -, nagyméltóságod már ennek az embernek a pusztá nevéből is felindul. Hiszen az imént még diadalmaskodó és jókedvű volt, s most elkomorul e jelentéktelen árnyalak láttára! Mondja, uram, hisz a szerencséjében?

- Nem! - felelte szomorúan Fouquet.

- És miért nem?

- Mert ebben a pillanatban túlságosan boldog vagyok - felelte remegő hangon Fouquet. - Hej, kedves D'Herblay úr, maga olyan tudós ember, bizonyára ismeri a számoszi türannosz történetét.¹⁴⁶ Mit dobhatnék én a tengerbe, hogy elhárítsam a rám váró szerencsétlenséget? Ó, ismétlem, barátom, túlságosan boldog vagyok! Olyan boldog, hogy semmit sem kívánok azon kívül, amim van... Olyan magasra jutottam!... Ismeri a jelmondatomat: *Quo non ascendam!*¹⁴⁷ Oly magasra jutottam, hogy csak lefelé haladhatok. Tehát ennél nagyobb szerencséjében nem tudok hinni, hisz már úgymint emberfeletti.

Aramis mosolygott, Fouquet-ra szegezve kellemes, behízelt tekintetét, és így szólt:

- Ha ismerném boldogsága okát, talán félnék, hogy elveszti a sors kegyét; de, ugyebár, engem, mint igazi jóbarátját a szerencsétlenség napjaira tartogat? Tudom, hogy már ez is nagy szó és drága kincs; de valóban jogom van kérni, hogy időnként mondja el nekem azt is, ha boldogság éri, és én örömeiben ugyanúgy részt fogok venni, mintha engem ért volna.

146 Polükratész (uralk. i. e. 537-522) a tengerbe dobta gyűrűjét, hogy megengesztelje a sorsot, mert túl jónak érezte. A gyűrűt lenyelte egy hal, s a halászok elvitték Polükratésznek; s a jelképnek megfelelően később egymás után érik a sorscsapások.

147 „Hová nem fogok még feljutni!” - Fouquet közismert latin nyelvű jelmondata; címerében egy mókus ült a szöveg fölött.

- Kedves püspök uram - felelte nevetve Fouquet -, az én titkaim túlságosan is világiak ahhoz, semhogy megvallhatnám őket egy püspöknek, akármilyen világias gondolkodású is.

- Ugyan! Gyónás alakjában sem?

- Ó, nagyon elpirulnék, ha gyóntatom volna.

És Fouquet felsóhajtott.

Aramis ismét ránézett, és szótlánul mosolygott.

- Hát bizony - mondotta -, a titoktartás nagy erény.

- Csend! - mondta Fouquet. - Az az áspiskígyó megismert, és felénk közeledik.

- Colbert?

- Úgy van. Menjen el, kedves D'Herblay, nem kell, hogy ez a hitvány együtt lásson minket, mert ellenszenvet érezne ön iránt.

Aramis megszorította Fouquet kezét.

- Mi szükségem van az ő barátságára? Hiszen itt van maga.

- Jó, de talán nem mindig leszek itt - felelte szomorúan Fouquet.

- Azon a napon, ha ugyan valaha elérkezik - felelte nyugodtan Aramis -, majd mérlegeljük, hogy nélkülözhetjük-e barátságát, vagy kihívjuk-e ellenszenvét. De mondja, kedves Fouquet úr, minek tárgyal azzal a fajankóval, ahogy megtisztelően nevezte? Nem látom át, milyen hasznot hajt ez a beszélgetés; nem menne-e inkább, ha nem is a királyhoz, de legalább Madame-hoz?

- Madame-hoz? - mondotta a pénzügyminiszter szórakozottan, gondolataiba merülve. - Helyes, Madame-hoz.

- Emlékezzék, hogy megtudtuk - folytatta Aramis -, milyen nagy kegyben áll Madame két-három napja a királynál. Azt hiszem, megfelel politikájának és a mi terveinknek is, hogy állandóan őfelsége barátnőinek udvaroljon. Ez a módja annak, hogy ellensúlyozzuk Colbert folyton növekvő befolyását. Menjen tehát, amilyen gyorsan csak lehet, Madame-hoz, és nyerje meg számunkra szövetségársul.

- Bizonyosan tudja, hogy a király a hercegnőre vetett szemet?

- Ha netán más szelek fújnak, akkor ez csak ma reggel óta lehet. Hiszen tudja, hogy megvan a magam rendőrsége, tehát ebben az irányban tapogatózom, itt mindenesetre van egy eszközöm, amelynek segítségével bejutok hozzá: egypár remek, antik, gyémántokkal kirakott kámea.

- Láttam; ennél remekebb, királyibb dolog nincs a világon!

Ebben a pillanatban egy lakáj szakította félbe beszélgetésüket, futárt vezetve Fouquet elé.

- A főintendáns úrnak - mondta hangosan a futár, és átadott Fouquet-nak egy levelet.

- Őeminenciája Vannes püspökének - mondta halkán a lakáj, s Aramisnak adott át egy levelet.

Mínt hogy a lakáj kezében fáklya volt, a pénzügyminiszter és püspök közé állt, hogy egyszerre olvashassanak mind a ketten.

Fouquet megremegett az örömtől, midőn megpillantotta a borítékon a finom apró női betűket. Csak azok tudják megérteni, milyen izgatott volt Fouquet eleinte, s milyen boldog később, akik maguk is voltak szerelmesek.

Gyorsan felbontotta a levelet, amelyben a következő néhány sor volt:

Egy órával ezelőtt váltam el tőled, s egy évszázad óta nem mondtam neked:
Szeretlek!

Ennyi volt az egész levél.

Bellière-né csakugyan egy órával azelőtt búcsúzott el Fouquet-tól, miután két napot töltött vele, és nehogy nagyon eltávolodhasson tőle az a szív, amely után vágyódik, elküldte Fouquet-hoz a futárt ezzel a fontos üzenettel.

Fouquet megcsókolta a levelet, és egy marék aranyat adott jutalmul a futárnak.

Aramis is elolvasta a levelét, mint mondtuk, de nagyobb nyugalommal és figyelmesebben:

A királyt ma este váratlan dolog érte: egy nő szereti. Lajos véletlenül tudta meg, kihallgatva az ifjú hölgy beszélgetését barátnőivel. Így hát a király teljesen ennek a szerelemnek él. A nő La Vallière kisasszony, s nagyon is közpszerű szépség ahhoz, hogy a király szeszélye komoly szenvedéllyé váljék.

Tartsa rajta a szemét La Vallière kisasszonyon.

Madame-ot egy szóval sem említette a levél.

Aramis lassan összehajtogatta és a zsebébe tette.

Fouquet még mindig a maga szerelmes levelének illatát szívta magába.

- Nagyméltóságú uram - mondotta Aramis, megérintve Fouquet karját.

- Mi az? - ocsúdott fel Fouquet.

- Eszembe jutott valami. Nem ismer egy lánykát, akit La Vallière kisasszonynak hívnak?

- Igazán nem.

- Kutasson emlékezetében.

- Ahá, megvan; azt hiszem, Madame egyik udvarhölgye.

- Csakugyan ő lehet az.

- No és?

- Nos hát, ezt a kislányt kell ma este meglátogatnia.

- Ugyan, és miért?

- Sőt mi több: ennek a kislánynak kell adnia a kámeát.

- Ne mondja!

- Tudja, hogy jó tanácsadó vagyok.

- De ez a váratlan...

- Az az én dolgom. Gyorsan! Udvaroljon annak rendje és módja szerint a kis La Vallière-nek. Bellière-né asszonyt magamra vállalom: meg fogom nyugtatni, hogy ez csak afféle politikai udvarlás.

- Mit mond, barátom? - kérdezte Fouquet. - Kinek a nevét említette?

- Egy nevet mondtam, amely azt bizonyítja, főintendáns úr, hogy jó értesüléseim vannak a maga ügyeiről, következésképp ugyanolyan jól tudok mindent másokról is. Udvaroljon a kis La Vallière-nak.

- Udvarolok én annak, akinek akarja - mondotta Fouquet, szívében a mennyország boldogságával.

- No, no, szálljon vissza a földre, ó, ó, hetedik ég vándora - mondotta Aramis. - Itt jön Colbert. Ejha, ugyancsak sokakat toborzott, mialatt mi olvastunk; körülveszik, bókokkal halmozzák el, szerencsét kívánnak neki, szemmel láthatólag nagy hatalom.

Colbert valóban feléjük tartott, és ahány udvaronc csak volt a kertben, mind hozzászegődött kíséretül, és mind dicsérte az ünnepség rendezését, ami rendkívül legyezte Colbert hiúságát.

- Ha itt volna La Fontaine - mondotta mosolyogva Fouquet -, milyen jó alkalma nyílna elmondania meséjét a felfuvalkodott békáról.

Colbert ragyogó környezetben jelent meg; Fouquet hidegen és gúnyos mosollyal fogadta.

Colbert rámosolygott Fouquet-ra. Már vagy negyedórája észrevette ellenségét, és most tekeregve közeledett feléje.

Colbert mosolya ellenséges indulatot árult el.

- Hohó - mondotta Aramis halkán a pénzügyminiszternek -, a gazfickó újra néhány milliót fog kérni, hogy tűzijátékát és színes üvegeit kifizethesse.

Colbert tiszteletteljes kifejezést erőltetett magára, és elsőnek hajolt meg. Fouquet épp hogy csak megbiccentette a fejét.

- Nos, nagyméltóságú uram - kérdezte Colbert -, mint vélekedik a szeme? Meg van elégedve ízlésünkkel?

- Kítűnő az ízlése - felelte Fouquet; a legcsekélyebb gúnyt sem lehetett észrevenni szavaiban.

- Ó - mondotta csúfolódva Colbert -, nagyon elnézőnek tetszik lenni. Mi, a király emberei, szegények vagyunk, és Fontainebleau nem olyan hely, amelyet Vaux-hoz lehetne hasonlítani.

- Ez igaz - hagyta rá egykedvűen Fouquet, uralkodva e jelenet valamennyi szereplője felett.

- Lehet-e többet kívánni, uram? - folytatta Colbert. - Szerény anyagi eszközeinkhez mérten jártunk el.

Fouquet helyeslő mozdulatot tett.

- De - szólt Colbert - nagylelkűségéhez méltó dolog volna, ha a saját pompás parkjában rendeztetne ünnepséget öfelsége tiszteletére... abban a parkban, amely hatvanmilliójába került.

- Hetvenkettőbe - felelte Fouquet.

- Annál inkább. Az volna csak a pompás dolog!

- Azt hiszi, uram, hogy öfelsége leereszkednék hozzám és elfogadná meghívásomat? - kérdezte Fouquet.

- Ó, nem kételkedem benne, sőt kezeskedem érte! - kiáltotta hevesen Colbert.

- Ez nagyon szeretetreméltó dolog - szólt Fouquet. - Tehát számíthatok rá?

- Hogyne.

- Akkor fontolóra veszem - szólt Fouquet.

- Egyezzek bele - sűgta halkán Aramis.

- Fontolóra veszi tehát? - kérdezte Colbert.

- Igen - felelte Fouquet -, hogy melyik nap hívjam meg a királyt.

- Ó, már ma este lehet, uram, már ma este.

- Rendben van! - mondotta a pénzügyminiszter. - Uraim, mindannyiukat szívesen meghívnám, de tudják, hogy a király, bárhova megy is, otthon van, a maguk dolga tehát, hogy meghívassák magukat öfelségével.

A körülöttük állók ujjongani kezdtek örömükben.

Fouquet köszönt és elment.

- Nyomorult, gógös bolond! - mondotta Colbert. - Beleegyezel, holott tudod, hogy tízmilliódba fog kerülni!

- Tönkretett engem - súgta Aramisnak Fouquet.

- Megmentettem - felelte Aramis, mialatt felfelé haladtak a kastély feljárólépcsőjén, és Fouquet megkérdeztette, hogy beszélhet-e még a királlyal.

A rendszerető segéd

A király, nagy szükségét érezve, hogy egyedül legyen és megvizsgálja, mi történt a szívében, visszavonult lakosztályába, ahol Saint-Aignan Madame-mal való beszélgetése után felkereste.

Ezt a beszélgetést már elmondottuk.

A kegyenc büszke volt kettős fontosságának tudatában; érezte, hogy két óra óta bizalmasa a királynak, ezért bármennyire tiszteletteljesen viselkedett is, kissé nagy hangon tette szóvá az udvar eseményeit, bár arról a magaslatról, amelyen állott, vagy inkább, ahova a véletlen állította, csak a szerelmet és a virágkoszorúkat vette észre.

A király Madame-ba volt szerelmes, Madame a királyt szerette, Guiche Madame-ba volt szerelmes, La Vallière a királyba, Malicorne Montalais-ba, Tonny-Charente kisasszonyt, Saint-Aignant szereti; mindez nagyon is elég ahhoz, hogy egy udvaronc fejét megzavarja.

Saint-Aignan pedig mintaképe volt a letűnt idők, napjaink és a jövő udvaroncainak.

Egyébként oly jó elbeszélőnek bizonyult, és oly finom ítélőképességről tett tanúbizonyságot, hogy a király nagy figyelemmel hallgatta, különösen mikor azt mondta el, hogy Madame milyen szenvedélyes módon kérdezte ki őt La Vallière kisasszonyra vonatkozólag.

Bár a király semmit sem érzett már Henriette iránt, az a mód, ahogyan Madame értesüléseket szerzett, mégis hízelgett hiúságának és ezt nem lehetett nem észrevennie. Elégtételt érzett tehát, de semmi mást, és egy pillanatig sem izgatta, hogy Madame mit fog gondolni vagy nem gondolni kalandjáról.

Csak amikor Saint-Aignan befejezte elbeszélését, a király az esti átöltözködéshez készülve, megkérdezte:

- Ugye, Saint-Aignan, most már tudod, hogy ki La Vallière kisasszony?
- Nemcsak azt tudom, hogy ki, hanem azt is, hogy ki lesz.
- Mit akarsz ezzel mondani?
- Azt, hogy La Vallière kisasszony most az, ami minden nő vágya: olyan asszony, akit felséged szeret; azt akarom mondani, hogy az lesz, aminek felséged akarja megtenni.
- Nem ezt kérdeztem... Nem azt akarom tudni, hogy most micsoda, sem azt, hogy mi lesz belőle később... ezt csak bízd rám... hanem azt, hogy ki volt. Ismételd csak el, mit beszélnek róla.
- Azt mondják, hogy szigorúan erkölcsös leány.
- Ó - mondta a király mosolyogva -, ez csak híresztelés.
- Az udvarnál azonban ilyen dolgot oly ritkán híresztelnek, hogy el kell hinni, ha mégis megteszik.
- Lehet, hogy igazad van, barátom... És hogy jó családból származik?
- De La Vallière marquis leánya és a derék Saint-Rémy úr mostohalánya.
- Ah, tudom, a néném főudvarmesteréé... emlékszem rá, és most jut eszembe: Blois-ban láttam, mikor átutazóban ott jártam... bemutatták a királynénak. Szemrehányással kell illetnem magamat, mert abban az időben nem szenteltem oly nagy figyelmet neki, amelyet megérdemelt.

- Ó, felség, meg vagyok győződve róla, hogy helyre fogja hozni ezt a mulasztást.
 - És azt mondd, azt is híresztelik, hogy nincs kedvese?...
 - Mindenesetre azt hiszem, hogy felségednek nincs oka vetélytárstól félnie.
 - Várj csak - kiáltotta a király roppant komoly hangon.
 - Parancsol, felséged?
 - Valami eszembe jutott.
 - Igazán?
 - Ha nincs is kedvese, de van vőlegénye.
 - Vőlegénye?
 - Hát ezt nem tudod, gróf?
 - Nem.
 - Te, minden titkok tudója?
 - Bocsásson meg felséged. Ismeri ezt a vőlegényt?
 - Istenemre mondom, apja kért, hogy írjam alá a házassági szerződést, a vőlegény pedig...
- A király már kétségkívül ki akarta ejteni Bragelonne nevét, midőn hirtelen ráncba vonta homlokát és elhallgatott.
- A vőlegény pedig? - kérdezte Saint-Aignan.
 - Már nem emlékszem rá - felelte XIV. Lajos, s csak nagy nehezen tudta elrejtetni izgatottságát.
 - Talán rá tudom vezetni felségedet - mondotta Saint-Aignan gróf.
 - Nem, mert már magam sem tudom, hogy kiről akartam beszélni, valóban csak homályosan emlékszem rá, hogy az udvarhölgyek közül az egyiknek férjhez kellett volna mennie... kihez is?
 - Tonnay-Charente kisasszonyt kellett volna elvennie a szóban forgó vőlegénynek?
 - Lehetséges.
 - Akkor Montespan úr volt a vőlegény, de Tonnay-Charente kisasszony nem úgy beszélt róla, hogy elriassa a hódolókat.
 - Egyszóval - mondta a király -, semmit sem tudok, vagy úgyszólván semmit sem tudok La Vallière kisasszonyról. Saint-Aignan, megbízlak veled, hogy tudakozódj felőle.
 - Meglesz, felség... és mikor lesz szabad felségedet tájékoztatnom?
 - Mihelyt felvilágosítást tudsz adni.
 - Rövid idő alatt megszerzem, ha tudakozódnia is olyan gyorsan lehet, amilyen gyorsan szeretném viszontlátni a királyt.
 - Jól beszélés! De mondd csak, szólt valamit Madame a szegény lány ellen?
 - Semmit, felség.
 - Madame nem bosszankodott?
 - Nem tudom, mert folyton kacagott.

- Nagyon jó, de úgy rémlik, hogy zajt hallok az előszobából, alighanem futár érkezését fogják jelenteni.

- Csakugyan, felség.

- Tudakozódj, Saint-Aignan.

A gróf az ajtóhoz sietett és néhány szót váltott az ajtónállóval.

- Felség - mondta a gróf, mikor visszatért -, Fouquet úr lépett be az imént, és azt mondja, hogy a király parancsára jött ide. Megjelent, de az idő előrehaladottsága miatt nem ragaszkodik az audienciához, beéri velem, ha felséged tudomásul veszi, hogy megjelent.

- Fouquet úr!... Három órakor írtam neki, és holnap reggelre hívtam Fontainebleau-ba; ő pedig két órakor már Fontainebleau-ban van! Ez azután az igyekezet! - mondotta a király sugárzó arccal, látva, mennyire engedelmessé válik neki. - Nohát, ellenkezőleg: fogadni fogjuk Fouquet urat. Hívattam, hát hadd jöjjön be... Munkára hát, gróf, holnap várlak.

A király az ajkára tette az egyik ujját, Saint-Aignan pedig ujjongó szívvel indult, parancsot adott az ajtónállónak Fouquet bebocsátására.

Fouquet belépett a király szobájába. XIV. Lajos felállt, hogy fogadja.

- Jó estét, Fouquet úr - mondotta szeretetre méltó mosollyal. - Örülök, hogy olyan pontos, pedig a hírnököm nagyon későn érkezhetett magához.

- Este kilenc órakor, felség.

- Mostanában sokat dolgozhatott, Fouquet úr, mert azt állították, hogy három vagy négy nap óta nem hagyta el dolgozószobáját Saint-Mandéban.

- Valóban, három napra bezárkóztam, felség - mondotta Fouquet, és meghajolt.

- Tudja-e, Fouquet úr, hogy sok mondanivalóm van? - folytatta a király a legbarátságosabb arccal.

- Felséged végtelenül kegyes, és ha ennyire megtisztelt, engedje meg, hogy emlékeztessenem egy kihallgatásra, melyet megígért nekem.

- Igen, igen; valami egyházi ember akar valamit megköszönni, ugyebár?

- Úgy van, felség. Talán rosszul választottuk meg az időpontot, de a kihallgatást kérőnek, akit elhoztam magammal, drága az ideje, és Fontainebleau a püspöksége felé vezető úton fekszik...

- Kiről van szó?

- Vannes püspökéről, akit felséged ajánlatomra három hónappal ezelőtt iktatott be.

- Lehetséges - mondta a király, aki annak idején olvasatlanul írta alá a kinevezést. - És a püspök itt van?

- Itt van, felség. Vannes nagyon fontos püspökség; e lelkipásztor nyájának szüksége van Isten igéjére; kissé nyers természetű emberek, akiket folytonos oktatással kell csiszolni; D'Herblay úr páratlanul alkalmas erre a feladatra.

- D'Herblay úr! - mondotta a király, emlékezetének mélyén kutatva, mintha ez a név, ha hosszú idővel ezelőtt hallotta is, nem volna előtte teljesen ismeretlen.

- Ó - mondotta Fouquet élénken -, felséged nem ismeri leghívebb és legderekabb szolgájának nevét?

- Az igazat megvallva, nem... és D'Herblay újra el akar utazni?

- Pontosabban, olyan leveleket kapott ma, amelyeknek értelmében talán el kell majd utaznia, s így, mielőtt útnak indul ama isten háta mögötti tartományba, amelyet Bretagne-nak hívnak, szeretné felségednél tiszteletét tenni.

- És kinn várakozik?

- Úgy van, felség.

- Bocsássák be.

Fouquet intett az ajtókarpit mögött várakozó ajtónállónak.

Az ajtó kinyílt, Aramis belépett.

A király várt, amíg Aramis befejezte üdvözlő szavait, és sokáig nézte azt az arcot, amelyet senki sem felejthetett el, aki egyszer látta.

- Vannes! - mondotta a király. - Ön Vannes püspöke, uram?

- Az vagyok, felség!

- Vannes Bretagne-ban van?

Aramis meghajolt.

- A tenger mellett?

Aramis meghajolt.

- Néhány mérföldnyire Belle-Isle-től?

- Úgy van, felség, hat mérföldnyire, azt hiszem - felelte Aramis.

- Hat mérföld, az egy lépés - mondotta XIV. Lajos.

- Nekünk, szegény bretagne-iaknak nem, felség; nekünk hat mérföld nagy távolság a szárazföldön, és végtelen a tengeren. Volt szerencsém említeni felséged előtt, hogy a folyópart hat tengeri mérföld távolságra van Belle-Isle-től.

- Mondják, hogy Fouquet úrnak nagyon szép háza van ott - szólt a király.

- Igen, azt mondják - felelte Aramis, nyugodtan nézve Fouquet-ra.

- Hát csak hallomásból tudja?

- Úgy van, felség.

- Valóban, Fouquet úr, nagyon csodálom ezt a dolgot.

- Mit, felség?

- Egyházmegyéjének élén olyan férfiú áll, mint D'Herblay úr, és még nem mutatta meg neki Belle-Isle-t?

- Ó, felség - felelte a püspök, nem hagyva időt Fouquet-nak a válaszadásra -, mi szegény bretagne-i prelátusok szívesen maradunk lakóhelyünkön.

- D'Herblay úr - mondotta a király -, meg fogom büntetni Fouquet urat gondatlansága miatt.

- És hogyan, felség?

- Át fogom helyezni magát.

Fouquet ajkába harapott; Aramis mosolygott.

- Mennyit jövedelmez Vannes? - folytatta a király.

- Hatezer frankot, felség - felelte Aramis.

- Édes Istenem, ilyen keveset? De vagyona csak van, D'Herblay úr?
- Semmim sincsen, felség; de Fouquet úr ezerkétszáz frankot utal ki évenként mint saját hozzájárulását.
- Nos, D'Herblay úr, valami jobbat ígérek magának.
- Felséges uram...
- Nem fogok megfélemezni magáról.

Aramis meghajolt.

A király szinte tisztelettel üdvözölte a püspököt, ez volt különben a szokása az egyházi emberekkel és a nőkkel szemben.

Aramis megértette, hogy kihallgatása véget ért; az igazi falusi papot jellemző hétköznapi mondattal elköszönt és elment.

- Igazán figyelemreméltó személy - mondta a király, tekintetével követve a püspököt, míg el nem tűnt, s talán még akkor is utánanézett, amikor már nem látta.
- Felség - mondotta Fouquet -, ha ez a püspök magas műveltségű ember volna, akkor senki sem érdemelné meg jobban a legmagasabb egyházi kitüntetést, mint ő.
- Nem elég művelt?
- A kardot cserélte el a miseruhával, mégpedig kissé későn. Ennek ellenére is engedje meg, felséges uram, hogy illő alkalommal ismét megemlítssem D'Herblay úr nevét...
- Jó, erre kérem is. De mielőtt róla beszélne, magáról fogunk beszélni, Fouquet úr.
- Rólam, felség?
- Magáról; nem győzöm dicsérni.
- Igazán nem is tudom megmondani, felség, mily nagy örömet szerez ezzel nekem.
- Én, Fouquet úr, előítélettel viseltetem magával szemben.
- Akkor nagyon boldogtalan ember voltam, felség.
- De az előítéletem megszűnt. Nem vette észre?
- Dehogynem, felség; de megnyugvással vártam az igazság napját, és úgy látszik, ez a nap érkezett.
- Tehát tudja, hogy kegyvesztetté lett?
- Sajnos, tudom, felség.
- És azt is tudja, hogy miért?
- Nagyon jól tudom: felséged azt hitte, hogy elfecséreltem a pénzét.
- Ó, nem.
- Vagy legalábbis azt, hogy nem tudok elég jól gazdálkodni. Egyszóval felséged azt hitte, hogy azért, mert a népnek nincs pénze, a királynak sincsen.
- Úgy van, de azóta felismertem tévedésemet.

Fouquet meghajolt.

- És semmi lázongás, panasz?
- És pénz - mondta Fouquet.
- Tény, hogy az utóbbi hónapban nagyon bőkezűen látott el pénzzel.

- Még mindig van pénzem, nemcsak mindarra, amire felségednek szüksége van, hanem minden szeszélyét is teljesíteni tudom.

- Hála Istennek - mondotta a király komoly hangon -, nem fogom próbára tenni, uram. Két hónapig semmit sem akarok kérni.

- Ezt az időt arra fogom felhasználni, hogy öt- vagy hatmilliót halmozzak fel a király számára. Jó lesz alaptókének háború esetére.

- Öt- vagy hatmilliót!

- Csak a király házi ezredei számára.

- Tehát háborúra számít, Fouquet úr?

- Azt hiszem, hogy az Isten azért adta a sasnak a csórt és a karmokat, hogy királyi méltóságát megmutassa.

A király elpirult örömeiben.

- Mostanában sok pénzt adtunk ki, uram... nem fog ezért neheztelni rám?

- Felséged még húsz esztendeig fiatal lesz, és egymilliárdja van, amelyet e húsz esztendő alatt elkölthet.

- Egemilliárd sok pénz, Fouquet úr - mondta a király.

- Takarékoskodni fogok, felség... Azonkívül bennem és Colbert úrban két hasznos emberre lelt, felség. Egyik a pénze kiadására ösztönzi, ez én vagyok, feltéve, hogy ezután is igénybe veszi szolgáltatomat; a másik pedig megtakarítja a pénzt felségednek, s ez Colbert úr.

- Colbert úr? - ismételte a király csodálkozva.

- Úgy van, felség, Colbert úr kitűnően számol.

Erre a dicséretre, amellyel az ellenség maga adózott az ellenségnek, a király úgy érezte, hogy bizalom és csodálat hatja át.

Fouquet tekintetében és hangjában valóban semmi sem volt, ami szavainak csak egy betűjét is lerontotta volna; nem azért dicsérte vetélytársát, hogy ezen a jogon egy-két hibáját felróhassa.

A király belátta ezt, s ekkora nagylelkűség és szellemi erő láttára letette a fegyvert.

- Dicséri Colbert urat?

- Dicsérem, felség, mert eltekintve attól, hogy érdemes ember, azt tartom róla, hogy felséged érdekeit odaadóan védi.

- Azért hiszi ezt, mert sokszor ellenezte a maga terveit? - kérdezte a király mosolyogva.

- Úgy van, felség.

- Magyarázza ezt meg nekem.

- A dolog nagyon egyszerű, rám azért van szükség, hogy megszerezze a pénzt, Colbert pedig megakadályozza, hogy a pénz elfogyjon.

- Mi az ördög, főintendáns úr? Remélem, olyasmit is fog még mondani, ami ezt a jó véleményét ellensúlyozza?

- Közigazgatási tekintetben, felség?

- Úgy van!

- Szó sincs róla, felség.

- Igazán?

- Szavamra mondom, nem ismerek Franciaországban különb segédet Colbert úrnál.

A „segéd” szónak 1661-ben nem volt az a némileg lekicsinylő jelentése, mint ma, de ahogyan Fouquet úr, akit a király főintendáns úrnak címzett, kimondta, mégis valami csekély értékű, alantas rangú értelmezést nyert, csodálatosan a maga helyére téve Fouquet-t is és Colbert-t is.

- Nohát - mondotta XIV. Lajos -, pedig mégiscsak Colbert az, aki, bármilyen takarékos is, Fontainebleau-ban az udvari ünnepségeimet rendezte, és mondhatom, Fouquet úr, cseppet sem ügyelt rá, hogy a pénzem el ne fogyjon.

Fouquet meghajolt, de nem felelt semmit.

- Nem ez a véleménye? - kérdezte a király.

- Felség - felelte Fouquet -, azt tartom, hogy Colbert úr a rend és pontosság embere, és e tekintetben méltán megérdemli felséged dicséretét.

A „rend” és „pontosság” szó párja volt a „segéd” szónak.

A királynak az ilyen dolgok iránt hallatlanul finom érzéke volt, az a fajta érzékenység, amely felfogja a legfinomabb árnyalatokat is, mielőtt még érzékszerveire hatottak volna.

XIV. Lajos megértette, hogy Fouquet szemében a segéd túlságosan is kedvelte a rendet, vagyis a fényes fontainebleau-i ünnepségek még fényesebbek lehettek volna.

Következésképpen érezte, hogy akadhat, aki ócsárolja az ünnepséget. Olyan bosszúságot érzett, mint a vidéki, aki ruhatára legszebb ruháját választja ki, és abban megy el Párizsba, ott pedig a divat urai ügyet sem vetnek rá, vagy nagyon is megnézik.

Fouquet oly józan és egyszersmind oly ügyes szavainak ez a része még nagyobb tiszteletet keltett a királyban Fouquet emberi jelleme és pénzügyminiszteri tehetsége iránt.

Fouquet hajnali két órakor elbúcsúzott a királytól, és a király, az imént kapott burkolt leckéztetés következtében kissé zavartan és nyugtalanul ágyba feküdt, és két jó negyedórát azzal töltött, hogy felidézte emlékezetében a hímzéseket és kárpitokat, az étkezések egyes fogásait, a diadalkapuk építésmódját, a kivilágítások és a tűzijáték elrendezését, ahogy a rendszerető, pontos segéd, Colbert elképzelte.

Ennek eredményeként a király, végiggondolva mindazt, ami nyolc nap óta történt, néhány hibát talált az ünnepségek fényében.

Fouquet pedig udvariasságával, jóakarásával és nagylelkűségével sokkal jobban kikezdte Colbert-t, mint amennyire eddig Colbert-nak sikerült ravaszságával, álnokságával és állhatatos gyűlöletével kikezdenie Fouquet-t.

Fontainebleau hajnali két órakor

Mint láttuk, Saint-Aignan abban a pillanatban távozott a király szobájából, amikor a főintendáns belépett.

Saint-Aignannak sürgős megbízatása volt, s ennek megfelelően igyekezett a lehető legjobban kihasználni az időt.

Nem egykönnyen akad hasonló ember, mint akit a király barátjának mutattunk be; az udvaroncoknak ahhoz a ritka fajtájához tartozott, akik éberségükkel és határozott igyekezetükkel ettől az időtől fogva homályba borították a minden valahai és eljövendő idők udvaroncait és aki szolgálatkészségével felülmúlta Dangeau-t is.

Nem is kegyence volt Dangeau a királynak, hanem talpnyalója.

Saint-Aignan tehát tudakozódott.

Úgy gondolkodott, hogy Guiche az első, akitől felvilágosítást nyerhet.

Ennélfogva mindenütt Guiche-t kereste.

Guiche gróf, mint láttuk, a kastély szárnyépületében tűnt el, és úgy tett, mintha visszatérne lakásába, ámde nem tért haza.

Saint-Aignan tehát tovább kutatott utána.

Midőn már jócskán sürgött-forgott, nézelődött, megpillantott egy fának támaszkodva valami emberi alakhoz hasonlót.

Ez az alak olyan mozdulatlanul állt, mint egy szobor, és nagy igyekezettel bámult egy ablakra, bár az ablakot a függöny teljesen elfedte.

Mínthogy az ablak Madame ablaka volt, Saint-Aignan azt gondolta, hogy nem lehet más, mint Guiche.

Csendesen közeledett, és látta, hogy nem tévedett.

Guiche grófot a hercegnővel való beszélgetése olyan mértéktelen boldogsággal töltötte el, hogy elviseléséhez egész lelki ereje sem volt elegendő.

Saint-Aignan tudta, hogy Guiche gróf közbenjárt La Vallière udvarhölgyi kinevezése érdekében; egy udvaronc mindent tud és mindenre emlékszik. Csak azt nem tudta meg Saint-Aignan sohasem, hogy Guiche milyen címen és mily feltétellel ígérte meg pártfogását La Vallière-nek. Mínthogy azonban ritkán fordul elő, hogy aki sokat kérdez, legalább valamit meg ne tudjon, Saint-Aignan bizton remélte, hogy egyet-mást megtudhat, ha Guiche-t a legnagyobb tapintattal, egyúttal a legtüzetesebben kikérdezi.

Saint-Aignan terve a következő volt:

Ha értesülései kedvezőek, akkor leplezetlenül elmondja a királynak, hogy gyöngyöt talált, és felhatalmazást kér, hogy ezt a gyöngyöt beilleszthesse a királyi koronába.

Ha ellenben kedvezőtlen felvilágosítást kapna, ami lehetséges, meg fogja állapítani, mennyire fontos a királynak La Vallière, s jelentését úgy fogja módosítani, hogy a leányt elűzzék, amivel érdemeket szerezhet valamennyi nő szemében, akik igényt tarthatnak a király szívére, Madame-tól kezdve a királynéig.

Ha a király esetleg makacsul kitart vágya mellett, akkor eltitkolja rossz értesüléseit, tudtára adja La Vallière-nek, hogy az adatok kivétel nélkül emlékezetének egyik titkos fiókjában vannak elrejtve; ily módon nagylelkűnek mutatkozik a szerencsétlen leány előtt, szakadatlan bizonytalanságban tarthatja a félelem és a hála érzése közt, s így szert tehet majd egy olyan barátnőre az udvarnál, akinek érdeke, hogy előmozdítsa jóbarátjának szerencsését, mert ezzel egyúttal saját szerencsését is előmozdítja.

Ami azt a napot illeti, amelyen a múlt bombája fel fog robbanni, ha ugyan valaha is felrobban, erre nézve Saint-Aignan megfogadta magában, hogy megtesz minden óvintézkedést, és a király előtt megjátssza a mit sem sejtőt.

La Vallière előtt pedig ezen a napon is a nemes lelkű barát pompás szerepét fogja eljátszani.

Ilyen gondolatokat forralt magában, egy félóra alatt a nagyravágyás tüzén Saint-Aignan, aki a legjobb fiú volt a világon, ahogy La Fontaine mondaná, aztán elindult, hogy szólásra bírja Guiche-t, vagyis, hogy megzavarja őt boldogságában, amiről egyébként semmit sem tudott.

Hajnali egy óra volt, amikor Saint-Aignan megpillantotta Guiche-t, egy fához támaszkodva, mozdulatlanul, és a kivilágított ablakra meresztve szemét.

Hajnali egy óra, vagyis az éjszaka legédesebb órája, amit a festők mirtusszal és nyíló mákvirággal koszorúzva ábrázolnak; a karikás szemek, a remegő szívek, a kábult fejek órája, amelyben mélabús pillantást vetünk az elmúlt napra, és szerelmes tekintettel nézünk a következő nap elé.

Guiche számára a kimondhatatlan boldogság hajnalhasadása volt; minden kincsét odaadta volna a koldusnak, aki útját állja, ha ezzel elérheti, hogy ne zavarja álmódosításában.

Ebben a pillanatban történt, hogy Saint-Aignan rossz tanácsra hallgatva, mert az önzés mindig rossz tanácsadó, megveregette Guiche vállát, midőn éppen egy szót, vagyis inkább egy nevet mormogott magában.

- Hú, épp magát keresem - kiáltott rá otrombán.

- Engem? - mondotta megremegve Guiche.

- Bizony, és lám, itt álmodozik a holdvilágról. Talán csak nem szenved abban a betegségben, hogy költészettel foglalkozik és verseket farag, kedves gróf?

A fiatalember mosolyt erőltetett vonásaira, szíve mélyén pedig ezer meg ezer szemrehányással illette Saint-Aignant.

- Lehet - mondta. - De milyen szerencsés véletlen...

- Lám, ez azt bizonyítja, hogy rosszul értett.

- Hogyan?

- Azzal kezdtem mondókámat, hogy magát keresem.

- Engem keres?

- Úgy van, és rajtakaptam.

- Amikor mit tettem?

- Amikor Phyllist¹⁴⁸ énekelte meg.

- Igaz, nem tagadom - felelte nevetve Guiche -, csakugyan Phyllist énekeltem meg.

148 Trákiai királylány, ki szerelmi bánatában öngyilkos lett, s az istenek könnyörületből fává változtatták. Gyakori alakja pásztorkölteményeknek.

- Bizonyára felhatalmazták rá.

- Engem?

- Magát, minden szép és szellemes nő rettenthetetlen védelmezőjét.

- Mi az ördögöt jelentsen ez?

- Elismert igazságokat, jól tudom. De hát magam is szerelmes vagyok.

- Maga?

- Én.

- Nagyszerű, kedves gróf. Jöjjön, mondja el nekem - szólt Guiche, aki kissé későn kezdett el félni, hogy Saint-Aignan észrevehette a kivilágított ablakot, karon fogta hát, és el akarta vezetni.

- Ó - mondotta Saint-Aignan ellenkezve -, ne vezessen abba a sötét erdőbe, túlságosan nedves ott minden. Maradjunk csak a hold fényében, kérem.

Saint-Aignan engedett ugyan Guiche karjának, de megállott a virágágyak mellett, a kastély közelében.

- Akkor hát - szólt Guiche, belenyugodva sorsába - mondja meg, mivel lehetnék szolgálatára.

- Előzékenyebb embert nem is láttam - szólt Saint-Aignan.

Aztán kisvártatva így folytatta:

- Kedves gróf, szeretném, ha néhány felvilágosító szót mondana nekem egy hölgyről, akit pártfogásában részesített.

- És akit maga szeret?

- Nem mondom, hogy igen, és azt sem, hogy nem, kedves barátom. Meg fogja érteni, hogy az ember nem adja olyan könnyen oda zálogul a szívét, előbb megteszi a kellő óvintézkedéseket.

- Igaza van - sóhajtott rá Guiche -, a szív nagyon becses dolog.

- Különösen az enyém, mert nagyon gyöngéd szív, és úgy adom magának, amilyen.

- Ó, eléggé ismerem, gróf úr. De mit óhajt még?

- Nos hát, egyszerűen Tonny-Charente kisasszonyról van szó.

- Ejha, kedves Saint-Aignan, azt kell hinnem, megörült.

- Miért?

- Sohasem pártfogoltam Tonny-Charente kisasszonyt.

- Ugyan!

- Soha, de soha!

- Hát nem maga hozta be Madame-hoz Tonny-Charente kisasszonyt?

- Tonny-Charente kisasszony - és ezt, kedves grófom, jobban tudja, mint bárki más, olyan családból származik, hogy nemcsak bebocsátották a hercegnő udvarába, hanem egyenesen kívánták is a jelenlétét.

- Kigúnyol?

- Nem, szavamra mondom, nem tudom, mit akar mondani.

- Tehát nem volt semmi szerepe abban, hogy Tonny-Charente kisasszony az udvarhoz került?

- Nem.
- Nem is ismeri őt?
- Először azon a napon láttam, mikor bemutatták a hercegnőnek. Minthogy pedig nem ismertem és nem pártfogoltam, nem szolgálhatok a kért felvilágosítással.
- Guiche most olyan mozdulatot tett, mintha menni akarna.
- Nono! - mondotta Saint-Aignan -, még egy pillanat, gróf úr, nem szökhet meg így tőlem.
- Bocsánat, de azt hiszem, itt az ideje, hogy hazatérjek.
- De hisz nem hazafelé tartott, amikor találkoztunk, azaz fölleltem.
- Kedves gróf, mindig készségesen állok szolgálatára, ha még valamit kíván mondani.
- Ezt igazán jól teszi! Egy félórával több vagy kevesebb, már úgysem számít! Esküdjék meg, hogy nem kellett volna rossz dolgokat mondania róla, és nem ez az oka hallgatásának.
- Ó, a bájos gyermek, azt hiszem, olyan tiszta, mint a kristály.
- Milyen boldoggá tesz! De nem akarom, hogy olyan rosszul tájékozottnak tartson, mint amilyennek látszom. Bizonyos, hogy maga látta el udvarhölgyekkel a hercegnő udvarát. Pompás dalt is költöttek erről a szállításról.
- Tudja, kedves barátom, hogy mindenről költenek dalt.
- Ismeri?
- Nem, de énekelje el, hadd tanuljam meg.
- Nem tudom már megmondani, hogyan kezdődik, de a végére emlékszem.
- Jó, ez is valami.
- Guiche, tudja mindenki jól,
Az udvarhölgy-szállító.*
- A gondolat nem találó, és a rím gyenge.
- Hiába, kedves barátom, nem Racine a szerzője, sem pedig Molière, hanem La Feuillade,¹⁴⁹ és egy előkelő nemesember nem is tud rímelni, mint valami közönséges polgár.
- Igazán kár, hogy csak a végére emlékszik.
- Várjon csak, várjon, a második szakasz kezdete is eszembe jut. - Halljuk...
- Van itt hölgy, amennyi kell, Montalais s...*
- La Vallière! - vágott közbe Guiche türelmetlenül, nem tudva, hogy Saint-Aignan mire akar kilyukadni.
- Úgy van, La Vallière... Megtalálta a rímet.
- Szép kis telitalálat, mondhatom!
- Úgy van, Montalais és La Vallière, ez az a két kislány, akiket pártfogolt - mondta Saint-Aignan.
- És kacagni kezdett.
- Tonnay-Charente kisasszonyról tehát nem szól a nóta? - kérdezte Guiche.
- Nem bizony.

¹⁴⁹ Két fivér viseli ezt a nevet; egyikük madridi és velencei francia követ (1612-1692); másikuk katonatiszt, Franciaország marsallja (1625-1691).

- Akkor tehát meg van elégedve?

- Természetesen, de szól Montalais-ról - felelte Saint-Aignan, egyre kacagva.

- Ó, ő mindenütt ott van, mert nagyon mozgékony teremtés.

- Ismeri?

- Közvetve. Egy bizonyos Malicorne nevű úr pártfogolta, aki viszont Manicamp pártfogoltja. Manicamp kért meg, hogy Montalais-t helyezzem el mint udvarhölgyet Madame udvartartásába, Malicorne-t pedig Monsieur udvartartásába, valamilyen tisztre. Szorgalmaztam is a dolgot, mert mint tudja, a jókedvű Manicamp kérésének nem tudok ellenállni.

- És kedvezően intézték el?

- Montalais dolgát igen, Malicorne-ét pedig igen is, nem is; mindmáig csak megtűrik. Ez minden, amit tudni kívánt?

- Hátravan még a rím.

- Milyen rím?

- Amit maga talált meg.

- La Vallière?

- La Vallière.

Saint-Aignan ismét kacagni kezdett, ami roppant ingerelte Guiche-t.

- Nohát - mondotta Guiche - igaz, hogy én juttattam a hercegnő szolgálatába.

- Hahaha! - nevetett Saint-Aignan.

- De kedves gróf - folytatta Guiche a leghidegebb arckifejezéssel -, boldoggá tette, ha nem tréfálna, midőn ezt a nevet kiejti. La Baume Le Blanc de La Vallière kisasszony makulátlan, erkölcsös teremtés.

- Makulátlan, erkölcsös?

- Igen.

- Tehát nem tudja a legújabb hírt, gróf úr? - kérdezte Saint-Aignan.

- Nem, és szívességet tesz nekem, ha megtartja ezt a hírt magának és azoknak, akik terjesztik.

- Ugyan már, hát ilyen komolyan veszi a dolgot?

- De még mennyire! La Vallière kisasszony egyik jóbarátom szerelme.

Saint-Aignan megremegett.

- Csak nem?

- Úgy van, gróf - folytatta Guiche. - Tehát, gróf úr, aki Franciaország legudvariasabb embere, meg fogja érteni, hogy nem engedhetem barátomat nevetségessé tenni.

- Ó, nagyon jó! - mondotta Saint-Aignan.

És a körmét rágta, félig bosszúságból, félig azért, mert kíváncsiságát nem tudta kielégíteni.

Guiche udvariasan meghajolt.

- Elkerget? - mondotta Saint-Aignan, mivel fürta az oldalát a kíváncsiság, hogy megtudja Guiche barátjának a nevét.

- Nem kergetem el, drága barátom; be akarom fejezni Phyllis-hez szóló versemet.

- És ez a vers...
- Négysoros vers. Ugyebár, belátja, hogy a négysoros vers szent dolog?
- Szavamra, belátom.
- És minthogy a négy sorból, amelyből a vers áll, még három egész és egy fél sor hátravan, ennek kell szentelnem magam.
- Ez érthető. Jó éjszakát, gróf.
- Jó éjszakát.
- De mondja csak...
- Mit?
- Könnyen versel?
- Rendkívül könnyen.
- Akkor a három és fél sorral elkészül holnap reggelig?
- Remélem...
- Jó, hát a holnap reggeli viszontlátásra!
- A viszontlátásra! Jó éjszakát!

Saint-Aignan kénytelen volt az elválásba beleegyezni, és eltűnt a galagonyabokrok közt.

Guiche és Saint-Aignan beszélgetés közben meglehetősen eltávolodott a kastélytól.

Akár matematikus, poéta vagy álmodozó, mind egyképpen szórakozott; Saint-Aignan, midőn Guiche eltávozott, a kis berek szélén állt, ott ahol a gazdasági épületek kezdődnek, és ahol akácoknak és gesztenyefáknak dús klematisz és vadszőlő alatt találkozó virágfürtös ágai mögött a szolgálati házakat a parktól elválasztó fal húzódik.

Saint-Aignan, egyedül maradva, a cselédségi épületek felé vette útját; Guiche az ellenkező irányban távozott. Egyikük tehát visszaérkezett a virágágyakhoz, másikuk a falhoz jutott.

Saint-Aignan évszázados, hatalmas fák között haladt előre, és mohlepte, puha, homokos talajon lépkedett.

Azon töprengett, milyen elégtételt vegyen, bár nehéznek érezte, mert mint Tallemant des Réaux mondta volna, kijött a sodrából, nem tudhatván meg többet La Vallière-ről a szellemes taktika ellenére sem, amellyel sikerült ráterelni a beszédet.

Egyszer csak emberi hangok ütötték meg fülét. Mintha suttogtak volna, mintha panaszos női hangba felszólítások vegyülnének. Apró nevetések, sóhajok, meglepetést eláruló, de elfojtott kiáltások hangoztak, ám mindebből leginkább a nő hangja hallatszott ki.

Saint-Aignan megállt, hogy hallgatódzék, és legnagyobb csodálkozására azt vette észre, hogy a hangok a magasból hallatszanak, a fák ágai közül.

A fák alá osont, felnézett, és a fal peremén egy nőt pillantott meg egy létra tetején ülve, és szavakkal, kézmozdulatokkal élénk társalgást folytatva egy férfival, aki egy fán kuporgott, és csak a fejét lehetett látni, mert testére árnyékot vetett egy gesztenyefa lombja.

A nő a falon innen volt, a férfi pedig a falon túl.

123
A labirintus

Saint-Aignan csupán értesüléseket akart szerezni, és kalandra talált. Ez szerencsés fordulat volt. Fúrta az oldalát, hogy miért, kivált pedig: miről beszélget ez a férfi és ez a nő épp ebben az órában és szokatlan helyzetben, ezért összehúzta magát, és egészen a létra aljáig sompolygott.

Aztán igyekezett annyira kényelmesen elhelyezkedni, amennyire csak lehetett, s nekitámaszkodva egy fának, hallgatózott.

A következő párbeszédet hallotta.

A nő beszélt:

- Igazán, Manicamp úr - szólt, és hangjában a szemrehányások mögött, amiket mondott, különös kacérság bujkált -, még bajba sodor. Nem beszélgethetünk sokáig, mert még rajtakapnak.

- Az bizony valószínű - vágott közbe a férfi a legnyugodtabb, legközömbösebb hangon.

- És mit szólnak majd ehhez az emberek? Ó, ha valaki meglát itt, kijelentem, szégyenletemben menten elsüllyedek.

- Nagy bohóság volna, nem teszem fel magáról.

- Hagyján, ha volna köztünk valami; de hogy semmiért tegyem ki magam veszélynek, az valóban nagy ostobaság. Isten vele, Manicamp úr.

„Hát, a férfit már ismerem, most meglátjuk, ki a nő” - gondolta Saint-Aignan, és a létra fokain keresztül felnézett a nő lábára, s testszínű harisnyát és elegáns égszínkék atlaszcipőt látott.

- Ó, ne menjen el - könyörgött Manicamp -, nagyon kérem, kedves Montalais, ne szaladjon el, a csudába is, rendkívül fontos dolgokat akarok még mondani.

„Ahá, Montalais - gondolta magában Saint-Aignan -, itt a harmadik. Mind a három leányzónak megvan hát a maga kalandja; de mintha ennek a lánynak a kalandját Malicorne-nak hívnák, nem pedig Manicamp-nak.”

Beszélgetőtársának iménti felszólítására Montalais megállt a létrán.

A szerencsétlen Manicamp pedig egy ággal feljebb kapaszkodott a gesztenyefán, vagy azért, hogy előnyösebb helyzetbe kerüljön, vagy mert kényelmetlenül ült.

- Ejnye, hát hallgasson meg - mondotta -; remélem, tudja, hogy nincsenek rossz szándékaim.

- Hogyne... De miért írta azt a levelet a hálámra hivatkozva? Miért kért tőlem ebben az órában és ezen a helyen találkát?

- Azért hivatkoztam hálájára, eszébe juttatva, hogy az én révemén került Madame-hoz, mert hön vágytam egy találkozóra, amit kegyeskedett is megadni, és hogy célomat elérjem, a legbiztosabbnak vélt eszközt választottam. Miért ebben az órában és ezen a helyen kértem találkát? Mert úgy gondoltam, hogy ez csendes óra és ez a hely elhagyott. Mert olyasmit kell kérnem, amihez titoktartásra és magányra van szükség.

- Manicamp úr!

- Az illendőség határain belül, kedves kisasszony.

- Manicamp úr, azt hiszem, illőbb dolog volna, ha eltávoznék.

- Hallgasson meg, különben fészkeimből átugrok a magáéba, e pillanatban úgyis nagyon szúr a gesztenyefa egyik ága, és ez annyira ingerel, hogy nem állok jól magamért. Ne tegyen úgy, mint az ág, és hallgasson meg.
- Rendben van, meghallgatom, de röviden beszéljen, mert ha magát egy ág ingerli, én viszont kétágú létrán állok, amelynek fokai vágják a talpamat. Figyelmeztetem, hogy a cipőm nagyon vékony.
- Legyen olyan szíves a kezét nyújtani nekem, kisasszony.
- Minek?
- Csak adja a kezét.
- Itt a kezem, de hát mit csinál?
- Felhúrom magamhoz.
- Milyen szándékkal? Remélhetőleg nem akarja, hogy átmásszak a fára?
- Nem, de azt akarom, hogy a fal tetejére üljön; ide ni! Széles, kellemes hely, és sokért nem adnám, ha megengedné, hogy maga mellé üljek.
- Nem, jó helyen van ott, ahol van; még meglátnának.
- Azt hiszi? - kérdezte Manicamp behízelt hangon.
- Biztosan tudom.
- Jó, akkor itt maradok a gesztenyefán, bár rendkívül rossz helyem van.
- Manicamp úr, Manicamp úr, eltérünk a tárgytól.
- Ez igaz.
- Írt nekem.
- Nagyon igaz.
- De miért írt?
- Ott kell kezdenem, hogy Guiche gróf ma két órákor eltávozott hazulról.
- Aztán?
- Mivel láttam, hogy távozik, rendes szokásom szerint, követtem őt.
- Ami már abból is kitűnik, hogy itt van.
- Várjon csak... Ugye, tudja, hogy szegény Guiche teljesen elvesztette a király kegyét?
- Sajnos, tudom.
- Tehát az ostobaság teteje volt eljönnie Fontainebleau-ba azokhoz, akik Párizsban száműzték, s kivált azokhoz, akik mellől eltávolították.
- Olyan bölcsen következtet, mint a néhai Püthagorasz, Manicamp úr.
- Guiche önfejű, mint minden szerelmes férfi, s nem hallgatott intelmeimre. Kértem, könyörögtem neki, de ügyet sem vetett rám. A kutyafáját...
- Mi baja?
- Bocsásson meg, kisasszony, de ez az átkozott ág, amelyet már volt szerencsém említeni, felszakította a nadrágomat.
- Úgyis éjszaka van - felelte nevetve Montalais -, folytassuk, Manicamp úr.

- Guiche tehát nagy sebbel-lobbal ellovagolt, és én követtem, de csak lépésben. Könnyen megértheti, hogy az ember nem rohan a hebehurgya barátjával együtt a veszedelembé, hacsak nem ostoba vagy örült. Hagytam tehát Guiche-t előrelövagolni, és bölcs lassúsággal lovagoltam utána, mert bizonyosra vettem, hogy a szerencsétlen fickót nem fogják fogadni, vagy ha fogadják is, sarkon fordul az első rossz szóra; s még gyorsabban fog majd visszatérni, mint ahogy elment, mielőtt még én elhagytam volna Rist vagy Melunt, pedig az se csekélység, beláthatja, ha az ember tizenegy mérföldet megtesz, és ugyanannyit vissza.

Montalais vállat vont.

- Csak ne vessen rajtam, ahogy tetszik, kisasszony, de ha nem egy széles fal peremén ülne, hanem egy faágon lovagolna, mint én, akkor maga is igyekezne minél előbb leszállni.

- Legyen egy kis türelemmel, kedves Manicamp úr, hiszen egy pillanat alatt végzünk. Azt mondta, hogy maga mögött hagyta Rist és Melunt?

- Úgy van, magam mögött hagytam Rist és Melunt, és továbblovagoltam, roppantul csodálkozva, hogy nem látom visszafelé jönni; így érkeztem el Fontainebleau-ba, kérdezősködtem, mindenfelé kerestem Guiche-t, de a városban senki sem látta, senki sem beszélt vele: vágatva érkezett, betért a kastélyba, azután mintha a föld nyelte volna el. Este nyolc óra óta vagyok Fontainebleau-ban, még a visszhangtól is azt kérdelem, hol van Guiche. De Guiche volt, nincs. Majd belehalok az izgalomba! Könnyen megértheti, hogy nem megyek fejjel a falnak, mint esztelen barátom, s nem tértem be a kastélyba, hanem egyenesen idejöttem a cselédségi udvarba, és innen levelet küldtem magának. Most már, kisasszony, az égre kérem, oszlassa el aggodalmamat.

- Nem lesz nehéz dolog, kedves Manicamp úr, a maga Guiche barátját nagyszerűen fogadták.

- Ne mondja!

- A király valósággal örült neki.

- A király, aki száműzte?

- Madame kegyesen rámosolygott, Monsieur, úgy látszik, jobban szereti, mint valaha.

- Ejha! - mondotta Manicamp. - Most már értem, miért és hol maradt el. Rólam nem tett említést?

- Egy szót sem szólt.

- Ez nem szép tőle. E percben mit csinál?

- Minden valószínűség szerint alszik, vagy ha nem alszik, hát álmodozik.

- És mi történt az este folyamán?

- Táncoltak.

- A híres balettot táncolták? Milyen volt Guiche?

- Nagyszerű.

- Ó, az én derék barátom! De most, bocsásson meg, kisasszony, át kell mennem innen magához.

- Miért?

- Lássá be, nem követelhetem, hogy kinyissák ilyenkor a kastély kapuját, és bármily szívesen megtenném, hogy ezen az ágon aludjam, kijelentem, hogy ezt csak egyetlen állat tudja megtenni, a papagáj.

- Én pedig, Manicamp úr, nem tehetem meg, hogy a falon át segítsek be egy férfit.
- Kettőt, kisasszony - szólalt meg egy másik hang, de olyan félénken, hogy világos volt: aki megszólalt, tudatában van annak, hogy illetlenséget követ el.
- Szent Isten! - kiáltott fel Montalais, vizsgálódó tekintettel nézve le a gesztenyefa alá -, ki szólt hozzám?
- Én, kisasszony.
- De ki az az én?
- Malicorne, a kisasszonynak legalázatosabb szolgája.

És amint ezeket mondta, Malicorne felhúzózkodott a fa legalsó ágára, innen pedig a fal pereméig.

- Malicorne úr! Az Isten szerelmére! Mind a ketten megőrültek?
- Hogy van, kisasszony? - kérdezte Malicorne rendkívül udvariasan.
- Még csak ez kellett nekem! - kiáltotta Montalais kétségbeesve.
- Ó, kisasszony - súgta Malicorne -, könyörgök, ne legyen olyan szívtelen.
- Végre is, kisasszony - mondta Manicamp -, a barátai vagyunk, és nem szabad jó barátai halálát kívánnia. Ha pedig itt hagy minket éjszakára, ahol vagyunk, annyi, mintha halálra ítélné.
- Ugyan - felelte Montalais -, Malicorne úr erőteljes ember, és nem fog belehalni, ha egy éjszakát szabad ég alatt tölt.
- De kisasszony!
- El fogja nyerni méltó büntetését esztelen csínye miatt.
- Nem bánom, egyezzek meg magával Malicorne, ahogy akar; én mindenesetre átmegegyek - mondta Manicamp.

És meghajlítva a nevezetes ágat, amely miatt oly keservesen panaszkodott, kézzel-lábbal kapaszkodva végül sikerült Montalais mellé kerülnie.

Montalais vissza akarta taszítani Manicamp-t, de Manicamp nem engedte magát. E küzdelem néhány pillanatig festői látványt nyújtott, amelyet Saint-Aignan szeme bizonyára igyekezett élvezni.

Manicamp végül győzedelmeskedett, s elfoglalva a létrát, udvariasan kezét nyújtotta ellenfelének.

Ezalatt Malicorne elhelyezkedett a gesztenyefán, Manicamp helyén, magában elhatározva, hogy követi őt mostani helyére is.

Manicamp és Montalais néhány fokot ment lefelé a létrán, Manicamp kitartva terve mellett, szabadkozva és nevetve.

Most Malicorne könyörgő hangja hallatszott:

- Kisasszony, kérem, ne hagyjon itt. Rossz helyen ülök, és nem tudok majd épségben átjutni a fal másik oldalára; Manicamp-nak az sem baj, ha a ruháját összeszagatja, válogathat Guiche ruhái közül, de én még Manicamp ruháját sem vehetem majd fel, mert az is rongyos lesz.
- Azt hiszem - mondta Manicamp, csöppet sem törődve Malicorne sirámaival -, azt hiszem, hogy a legjobb, ha nyomban felkeresem Guiche-t. Később talán már nem juthatnék be hozzá.

- Az én véleményem is ez - válaszolta Montalais -, menjen hát, Manicamp úr.
- Ezer köszönet. Viszontlátásra, kisasszony - szólt Manicamp, és leugrott a földre -, senki sem lehet szeretetreméltóbb magánál.
- Isten vele, Manicamp úr; most még Malicorne úrtól akarok megszabadulni.
Malicorne felsóhajtott.
- Menjen, menjen! - folytatta Montalais kisasszony.
Manicamp néhány lépést tett, azután visszatért a létra aljáig, és ezt kérdezte:
 - Mondja, kisasszony, merre kell mennem, hogy Guiche úrhoz jussak?
 - Igaz is... nagyon egyszerű... a galagonyabokrok mentén haladjon.
 - Ó, nagyon köszönöm.
 - Akkor elér a keresztútig.
 - Helyes!
 - Ott négyfelé ágazik az út.
 - Nagyon helyes!
 - Rátér az egyik útra.
 - Melyikre?
 - Jobbra.
 - Jobbra?
 - Nem, balra.
 - Az ördögbe is!
 - Nem, nem, várjon csak...
 - Úgy látszik, nem nagyon biztos a dolgában. Kérem, erőltesse meg az emlékezetét, kisasszony.
 - A középső útra térjen...
 - Csakhogy négy út van.
 - Igaz. Én csak azt tudom, hogy a négy út közül az egyik egyenesen Madame-hoz vezet, ezt az utat ismerem.
 - De, ugyebár, Guiche úr nincs Madame-nál?
 - Hála Istennek, nincs.
 - Annak az útnak, amely Madame-hoz visz, tehát nem vehetem hasznát, inkább felcserélném azzal, amelyiken Guiche úrhoz jutok.
 - Hogyne, értem én, és azt az utat is ismerem, de innen nem tudom megmondani, melyik az.
 - Nohát, kisasszony, tegyük fel, hogy megtaláltam ezt az áldott utat...
 - Akkor elérkezik oda, ahová kell.
 - Helyes!
 - Már csak a labirintuson kell áthaladnia.

- Mást nem kell tennem? Az ördögbe is! Itt tehát van egy labirintus?

- Van ám, mégpedig meglehetősen bonyodalmas útvesztő, úgyhogy még nappal is eltéved benne az ember: vég nélküli kanyarok! Előbb háromszor jobbra kell kanyarodni, azután kétszer balra, majd az egyik fordulónál... egyszer kell befordulni, vagy kétszer, várjon csak; végül, ha kiér a labirintusból, egy útra érkezik, amelyet fügefák szegélyeznek, és ezen az úton jut el ahhoz az épületszárnyhoz, amelyben Guiche úr lakik.

- Kisasszony - mondta Manicamp -, csodálatos útbaigazítást adott, s bizonyosan eltévedek, ha eszerint akarom megtalálni az utat. Ezért egy kis szívességet kérek magától.

- Halljuk.

- Nyújtsa a karját és maga vezessen engem, mint egy második... mint egy második... Pedig jól tudtam a mitológiát, kisasszony, de ezek az izgalmas események elfeledtetik velem; jöjjön, kérem.

- És engem - kiáltotta Malicorne -, engem ilyenformán faképnél hagynak?

- Ejnye, uram, ez lehetetlen! - mondotta Montalais Manicamp-nak. - Megláthatnának magával, s ebben az időben... gondolja meg, mit szólnának hozzá az emberek!...

- Lelkiismeretének szava meg fogja nyugtatni - felelte Manicamp kenetteljes hangon.

- Lehetetlen, uram, lehetetlen.

- Akkor engedje lesegítenem Malicorne-t, aki nagyon okos fiatalember, jó szimatja van; majd ő vezet engem, s ha eltévedünk is, együtt tévedünk el és segítünk egymáson. Ha kettőnkkel találkozik valaki, akkor kevésbé keltünk gyanút, de ha egyedül látnak meg engem, szerelmes embernek vagy tolvajnak fognak nézni. Jöjjön, Malicorne, itt a létra.

- Malicorne úr - kiáltott rá Montalais -, megtiltom, hogy elmozduljon a fáról, hacsak nem akarja engesztelhetetlen haragomat magára vonni.

Malicorne már a fal töve felé nyújtotta ki lábát, s most szomorúan visszahúzta.

- Pszt! - szólt halkán Manicamp.

- Mi az? - kérdezte Montalais.

- Lépteket hallok.

- Szent Isten!

A lépések nesze nemsokára csakugyan tisztán hallatszott, az ágak szétnyíltak, és megjelent Saint-Aignan, nevetve, kinyújtott kézzel, és mindegyikük abban a helyzetben lepve meg, amelyben éppen voltak. Malicorne a fán ült és a nyakát nyújtogatta, Montalais a létrán állva támaszkodott, Manicamp pedig a földön állt és indulni készült.

- Ejnye, jó estét, Manicamp - szólt Saint-Aignan gróf -, Isten hozta, kedves barátom, hiányzott nekünk ma este, kérdezték is, hol van. Montalais kisasszony, van szerencsém üdvözölni!

Montalais elpirult.

- Ó, Istenem - rebegte, s két kezébe rejtette arcát.

- Kisasszony - mondta Saint-Aignan -, nyugodjék meg, tudom, mennyire ártatlan, és kezeskedem magáért. Manicamp, jöjjön velem. Galagonyabokrok, keresztút és labirintus oly ismerősek előttem, mint a tenyerem. Én leszek az Ariadnéja. Jó? No, ugye, megkerült a mitológiai név!

- Szavamra, csakugyan, gróf úr; köszönöm.

- De egyúttal vigyék magukkal Malicorne urat is - mondta Montalais.

- Nem, nem - válaszolta Malicorne -, Manicamp úr annyit beszélt magával, amennyit csak akart, most rajtam a sor, kisasszony, nekem is sok mondanivalóm van, mindkettőnk jövőjére vonatkozó dolgokról.

- Hallotta, kisasszony - mondta nevetve a gróf -, maradjon csak velem. Nem tudja, hogy ez az éjszaka a titkok éjszakája?

És a gróf karon fogta Manicamp-t, és gyorsan elvezette a felé az út felé, amelyet Montalais olyan jól ismert és olyan rosszul jelölt meg.

Montalais sokáig nézett utánuk, amíg el nem tűntek szeme elől.

Hogyan lakoltatták ki Malicorne-t a Szép Pávából

Mialatt Montalais tekintetével a grófot és Manicamp-t követte, Malicorne arra használta fel a lány szórakozottságát, hogy elviselhetőbb módon helyezkedjék el.

Montalais visszafordult, s nyomban szemébe tűnt, hogy Malicorne elhelyezkedése mennyire megváltozott.

Malicorne a fal peremén ült, mint valami majom, és lába a létra legfelső fokán pihent.

Vadszőlő és lonc övezte a fejét, mint egy faun fejét, a folyondár gyökérindái pedig meglehetősen jól ábrázolták a faun kecskelábát.

Ami Montalais-t illeti, mi sem hiányzott ahhoz, hogy tökéletes driádnak nézhesse az ember.

- Nohát - mondta a lány, és egy fokkal feljebb lépett a létrán - már eléggé szerencsétlenné tett, már eleget üldözött engem, maga zsarnok!

- Én - mondotta Malicorne -, én zsarnok vagyok?

- Igen, zsarnok! Folyton kínos helyzetbe hoz, Malicorne, maga valóságos bőszi szörnyeteg!

- Én?

- Mondja, mi dolga itt Fontainebleau-ban? Nem Orléans-ban van lakása?

- Mi dolgom itt? Ezt kérdi? Magát akartam látni!

- No, az valóban fontos dolog.

- A maga számára talán nem, kisasszony, de nekem bizony fontos. Ami a lakásomat illeti, jól tudja, hogy elhagytam, és a jövőben ott lakom én is, ahol maga. Minthogy pedig maga e pillanatban Fontainebleau-ban lakik, Fontainebleau-ba jöttem én is.

Montalais vállat vont.

- Tehát látni akart?

- Úgy van.

- Nohát, most látott, meg lehet elégedve és elmehet.

- Ó, nem - felelte Malicorne.

- Hogyhogy „ó, nem”?

- Nemcsak azért jöttem, hogy lássam, hanem azért is, hogy beszéljek magával.

- Jó, később és más helyen beszélhetünk.

- Később! Isten tudja, hogy később más helyen találkozunk-e? Sohasem találhatunk ennél kedvezőbb helyet.

- Ma éjszaka azonban nem tehetem, ebben a pillanatban nem tehetem.

- Miért?

- Mert ma éjszaka ezer mindenféle dolog történt.

- Akkor az én ügyemmel együtt ezeregy lesz.

- Nem, nem; Tonnay-Charente kisasszony várakozik rám, fontos dolgot akar közölni velem.

- Már régóta várja?
- Legalább egy órája.
- Akkor még néhány perccel tovább vár - mondta nyugodtan Malicorne.
- Malicorne, úgy látom, megfeledkezik magáról.
- Jobban mondva: maga feledkezik meg rólam, kisasszony, és kezd elhagyni a türelmem a szerep miatt, amit nekem szán, teringettét! Egy hete ólálkodok itt maguk körül, s még eddig nem méltóztatott észrevenni, kisasszony.
- Egy hete ólálkodik itt?
- Mint a farkasember! Hol a tűzijáték pörköl meg, tönkretéve a parókámat, hol a fűzfák alatt átnedvesedik a ruhám az estharmattól és a szökőkút permetező vizétől, kiéhezve, összetörve, folyton valami fal vagy más megmászni való akadály bukkan fel előttem. Istenemre, kisasszony, ez a helyzet nem olyan lénynek való, aki se nem mókus, se nem salamandra, se nem vidra; úgy látszik, mérhetetlen embertelenségében el akarja feledtetni velem emberi mivoltomat, ezért fellázadok. Teringettét! Ember vagyok és ember maradok, hacsak felsőbb parancsra át nem kell változnom.
- De hát mondja meg, mit kíván, mit akar, mit kér? - kérdezte megadóan Montalais.
- Végül még azt fogja mondani, nem is tudta, hogy itt vagyok Fontainebleau-ban.
- Én...
- Beszéljen nyíltan.
- Sejtettem, hogy itt van.
- És egy hét alatt nem tudott legalább naponta egyszer találkozni velem?
- Mindig mással voltam elfoglalva, Malicorne úr.
- Lárifári!
- Kérdezze meg a többi udvarhölgyet, ha nem hisz nekem.
- Sohasem kérdezősködöm olyan dolgokról, amelyeket jobban tudok, mint bárki más.
- Nyugodjék meg, Malicorne úr, minden meg fog változni.
- Meg is kell változnia.
- Akár találkozunk, akár nem, tudja, hogy mindenképpen gondolok magára - mondotta Montalais nyájas arccal.
- Ó, gondol rám?...
- Szavamra mondom.
- És semmi újság?
- Milyen tekintetben?
- Monsieur-nél elnyerendő hivatalom ügyében!
- Ó, kedves Malicorne úr, az elmúlt napokban semmiféle kérelemmel sem lehetett Monsieur-höz fordulni.
- És most?
- Most változott a helyzet; tegnap óta nem féltékeny többé.

- Ne mondja! Aztán hogyan múlt el a féltékenysége?
- Másra terelték a figyelmét.
- Mesélje el!
- Hírét terjesztették, hogy a király más nőre vetett szemet, és Monsieur tüstént megnyugodott.
- És ki terjesztette el a hírt?

Montalais letompította a hangját:

- Bizalmasan megmondom: azt hiszem, hogy a király és Madame értik egymást.
- Ahá! - mondotta Malicorne -, ez volt az egyetlen lehetőségük. Hát Guiche, a szegény epekedő szerelmes?
- Ó, neki végleg kiadták az útját.
- Írtak egymásnak?
- Istenem: nem, egy hét óta nem láttam, hogy Madame vagy Guiche tollat vett volna a kezébe.
- Milyen viszonyban van Madame-mal?
- A lehető legjobb viszonyban.
- És a királlyal?
- A király rám mosolyog, ha elhaladok mellette.
- Jó, mondja meg hát, melyik nőt szemelte ki a két szerelmes, hogy spanyolfalul szolgáljon nekik.
- La Vallière-t.
- Ó, szegény lány, de ezt meg kellene akadályozni, szívem.
- Miért?
- Mert Raoul de Bragelonne vicomte megöli a lányt is és magát is, ha gyanút fog.
- Raoul! A jó Raoul? Azt hiszi?
- A nők azt merik állítani, hogy szakértői a szerelemnek - mondotta Malicorne -, pedig a nők még azt sem tudják, amit a saját szemükből és a saját szívükből olvashatnának ki. Nohát, én mondom, Bragelonne vicomte annyira szereti La Vallière kisasszonyt, hogy menten megöli magát vagy a lányt, amint a lány úgy tesz, mintha megcsálná.
- Ott a király, majd megvédi - replikázott Montalais.
- A király! - kiáltott fel Malicorne.
- Természetesen.
- Hát akkor Raoul, mint valami vadember, megöli a királyt.
- Az Isten szerelmére! Megőrült, Malicorne?
- Nem, a legkomolyabban mondom, amit mondok, szívem. Ami pedig engem illet, én egyet tudok.
- Mit?
- Hogy kellő óvatossággal értesítem Raoult a tréfáról.

- Csitt, szerencsétlen! - szólt Montalais, egy fokkal feljebb lépve a létrán, hogy még jobban közeledjék Malicorne-hoz. - Egy szót se szóljon szegény Bragelonne-nak.

- Miért?

- Mert ez még mind semmi.

- Miért, mi történt?

- Az, hogy este... Nem hallgat ki minket senki?

- Nem.

- Ma este, a király tölgyfája alatt, La Vallière egész hangosan és ártatlanul ezt mondta: „Nem értem, hogyan szerethet valaki más férfit, ha egyszer a királyt látta.”

Malicorne ugrott egyet ültében a falon.

- Ó, Istenem - szólt -, ezt mondta a szerencsétlen lány?

- Szóról szóra.

- És így is érez?

- La Vallière mindig azt mondja, amit gondol.

- Ó, ez bosszúért kiált az égre! A nők mind kígyók!

- Nyugodjék meg, kedves Malicorne, nyugodjék meg.

- Nem! Irtuk ki inkább gyökerestől a bajt. Értesítsük Raoult... idejében.

- Ügyetlen! Épp ellenkezőleg, már elmúlt az ideje - felelte Montalais.

- Miért?

- Mert La Vallière szavai...

- Nos?

- Amelyeket a királyról mondott...

- Nos?

- Eljutottak a király fülébe.

- A király megtudta? Ki mondta meg neki?

- A király maga hallotta.

- *Ohimé!* - mint ahogy a bíbornok szokta mondani.

- A király éppen a bokorban rejtőzött a király tölgyfája közelében.

- Ebből az következik - mondotta Malicorne -, hogy ezentúl a király és Madame ügye simán megy, szinte kerekeken gördül, és közben szegény Bragelonne testén gázolnak át.

- Ahogy mondja.

- Ez borzasztó!

- Úgy van.

- Szavamra - szólt Malicorne, egy pillanatnyi csöndes elmélkedés után -, nem állunk egy hatalmas tölgyfa és egy nagy király közé, kedvesem, mert összemorzsolnának minket.

- Éppen ez az, amit mondani akartam.

- Törődjünk saját magunkkal.
- Én is ezt gondoltam.
- Nyissa hát ki a két szép szemét.
- Maga pedig a két nagy fülét.
- Nyújtsa ide az ajakát egy cuppanós csókra.
- Tessék - mondotta Montalais kisasszony, s rögtön készpénzzel fizetett.
- Akkor hát gondoljuk végig... Guiche úr szerelmes a hercegnőbe; La Vallière szerelmes a királyba; a király szereti Madame-ot és La Vallière-t; Monsieur senkit sem szeret, csak saját magát. Ilyen sok szerelmi viszony közepett még egy ostoba fickónak is felvinné az Isten a dolgát, hát még az olyan eszesekét, amilyenek mi vagyunk.
- Már megint légvárat épít.
- Nem, a valóságot tartom szem előtt... Engedje, hogy továbbra is én vezessem magát... erre, ugyebár, eddig sem fizetett rá.
- Valóban nem.
- Nos hát, a múlt biztosítja a jövő felől... Minthogy pedig itt mindenki magával törődik, tegyünk mi is úgy.
- Nagyon helyes.
- De csakis magunkkal!
- Jó!
- Véd- és dacsövetség!
- Kész vagyok megesküdni rá.
- Tartsa fel a kezét; így ni: „Mindent Malicorne-ért!”
- Mindent Malicorne-ért!
- Mindent Montalais-ért! - felelte Malicorne ugyancsak esküre emelt kézzel.
- Mit kell tennem?
- Tartsa mindig nyitva a szemét és a fülét; fegyvereket gyűjt a többiek ellen, megsemmisít minden olyan dolgot, ami fegyver lehetne ellenünk.
- Beleegyezem.
- Elhatároztuk!
- Megesküdtünk rá! És most, miután megkötöttük a szerződést, jó éjszakát.
- Hogyan, jó éjszakát?
- Jó éjszakát! Térjen vissza szállására.
- A fogadóba?
- Természetesen... Hát nem a Szép Pávában lakik?
- Montalais, Montalais, látja, mégiscsak tudta, hogy Fontainebleau-ban vagyok.
- Mit bizonyít ez? Hogy érdemén felül foglalkozom magával, hálátlan.
- Hm!

- Térjen hát vissza a Szép Pávába.
 - Nos, éppen ez az...
 - Ami?
 - Ami lehetlenné vált számomra.
 - Nem vett ki szobát?
 - Kivettem, de már nincs.
 - Nincs? Ki vette el?
 - Várjon... Midőn már jócskán lóttam-futottam maga után, s kifulladásra visszatértem a fogadóba, egy hordágyat pillantottam meg, amelyen négy paraszt vitt egy beteg szerzetest.
 - Egy beteg szerzetest?
 - Úgy van, egy ősz szakállú, vén ferences barátot. Mialatt nézem ezt a beteg szerzetest, beviszik a fogadóba. Felviszik a lépcsőn, utánuk megyek, és felérkezvén azt veszem észre, hogy egyenesen az én szobámba viszik!
 - A maga szobájába!
 - Úgy van, az én szobámba. Abban a hiszemben, hogy tévedés történt, szólok a fogadósnak, a fogadós pedig azt feleli, hogy a szobát, amelyet nyolc nap óta én béreltem, a kilencedik napra a franciskánus bérelte ki.
 - Hohó!
 - Én is éppen ezt mondtam: „Hohó!” Sőt még többet is tettem, megmérgeződtem, otthagytam a vendéglőst, s magához a szerzeteshez fordultam. Meg akartam magyarázni neki, mennyire nem illő dolgot cselekszik, de a barát, ámbár úgy látszott, hogy haldoklik, felkönyökölt, rám szegezte lángoló két szemét, és olyan hangon, amellyel kitűnően vezényelhetett volna egy támadásra induló lovas csapatot, felkiáltott: - „Dobjátok ki ezt a fickót!” Amit a fogadós és a négy hordágyvivő nyomban megtett, arra kényszerítve, hogy kissé gyorsabban menjek lefelé a lépcsőn, mint kellett volna. Így történt, szívem, hogy nincs szállásom.
 - De hát mi az a ferencendi barát? Generális talán?
 - Úgy van; azt hiszem, így szólította őt halkán az egyik hordágyvivő.
 - Így tehát...
 - Így tehát nincs szobám, nincs fogadóm, nincs fekvőhelyem, és éppúgy eltökéltem, mint az imént Manicamp barátom, hogy mégsem alszom a szabadban.
 - Mit lehet tenni? - kiáltotta Montalais.
 - Itt a bökkenő - felelte Malicorne.
 - Mi sem egyszerűbb ennél - szólalt meg egy harmadik hang.
- Montalais és Malicorne egyszerre tört ki ijedt kiáltásban.
- Saint-Aignan előbukkant.
- Kedves Malicorne úr - mondta -, a szerencsés véletlen visszavezetett, hogy kisegíthessem zavarából. Jöjjön, felajánlok az én szállásomon egy szobát, és esküszöm rá, hogy semmiféle franciskánus nem fogja elvenni magától. Ami magát illeti, drága kisasszony, megnyugodhat, La Vallière kisasszony titkát már ismerem, és Tonnay-Charente kisasszonyét is; maga pedig

volt olyan jó, hogy rám bízta a magáét, fogadja érte köszönetemet: három titkot éppúgy meg fogok őrizni, mint egyet.

Malicorne és Montalais úgy nézett egymásra, mint két gyümölcslopáson ért iskolás gyermek; minthogy azonban Malicorne végeredményben nagyon előnyösnek találta Saint-Aignan ajánlatát, intett Montalais-nak, hogy belenyugszik, a lány pedig ugyanolyan mozdulattal válaszolt.

Miközben Malicorne lefelé lépkedett a létrán, minden létrafoknál újabb módot eszelt ki, amellyel Saint-Aignanból lassanként kiveheti mindazt, amit ez a nagy titokból megtudott.

Montalais fűgén, mint valami kis őz, már elsietett, és nem tévesztette el az utat, az elágazások és a labirintus ellenére sem.

Saint-Aignan pedig csakugyan a saját lakásába vezette Malicorne-t, s elhalmozta előzékenysége ezerféle jelével, mert el volt ragadtatva, hogy két olyan embert tart kézben, akinek a révén - ha Guiche továbbra sem árulna el semmit - remekül tájékozódhatik az udvarhölgyekről.

Mi történt voltaképp a Szép Pávában

Mondjunk el előbb olvasóinknak részletesebben egyet-mást a Szép Páváról, és térjünk azután rá az ott lakó utasok leírására.

A Szép Páva, mint a legtöbb fogadó, cégérének köszönhette nevét.

Ez a cégér pávát ábrázolt, amely kiterjeszti legyezőjét.

A festő, azoknak a festőknek a példájára, akik szép fiú alakjában ábrázolták a kígyót, amely Évát elcsábította, a címer pávájának női arcot festett.

Ez a fogadó kézzelfogható gúnyt üzött a gyengébb nemből, amely, mint Legouvé¹⁵⁰ mondja, az életet szépséggel tölti be; egyébként Fontainebleau első mellékutcájában volt, amely, ha Párizs felől érkezik az ember, bal kéz felől átszeli a főutcát, Fontainebleau ütőerét, mert ez az utca alkotja úgyszólván a várost.

A mellékutcát abban az időben Lyoni utcának hívták, kétségkívül azért, mert a királyság második fővárosa, Lyon felé vezetett.

Az utca mindössze két házból állt; két nagy, sövénykerítéssel körülvett kert választotta el őket egymástól, és polgárok laktak bennük.

Első látásra azt hihette volna az ember, hogy három ház van az utcában; magyarázzuk hát meg, hogyan volt a látszat ellenére is csak kettő.

A Szép Páva homlokzata a főutca felé nézett; viszont a Lyoni utcára nyílt az épületnek udvarok által elválasztott két szárnya, s bennük nagy lakások, amelyek alkalmasak voltak rá, hogy magukba fogadják a különféle utasokat, akik gyalog, lovon vagy akár hintón érkeztek; s nemcsak szállást és étkezést biztosítottak, hanem sétautat és magányt is a leggazdagabb udvaroncoknak, ha az udvarnál kudarcot vallottak és el akartak zárkózni, míg a sértést lenyelik vagy bosszútervet forralnak.

A hátsó épületszárny ablakaiból az utasok előbb az utcát pillantották meg, ahol fű nőtt a kövezet kockái közt.

Azután a bodza- és galagonyasövények tűntek elő, mint két zöldellő és virágos kar ölelték körül az említett polgári házakat.

Végül a házak közt elterülő szabad térségek háttérben terebélyes, buján zöldellő fák sorakoztak egymás mellett, első előőrsei a nagy erdőnek, mely Fontainebleau-nál kezdődik.

Ha tehát olyan lakosztálya volt valakinek, amely szöveget alkotott a Párizsba vivő főutcával, akkor élvezhette a járókelők és ünnepek látványát és zaját, a Lyoni utca felől pedig a vidék látványát és nyugalját.

Eltekintve attól, hogy abban a pillanatban, midőn a párizsi főutca nagy kapuján kopogtattak, el lehetett menekülni a Lyoni utcára nyíló kis kapun át, és a polgárok háza mellett végigfutva, el lehetett jutni az erdő fái közé.

Malicorne, mint olvasóink emlékezhetnek rá, elsőnek említette előttünk a Szép Pávát, hogy kilakoltatása miatt panaszkodják, de annyira elfoglalták saját ügyei, hogy korántsem mondott el mindent Montalais-nak erről a különös fogadóról.

150 Neves francia írócsalád: a nagyapa (1730-1782) jogász és műkedvelő költő; fia (1764-1812) drámaíró; unokája (1807-1903) költő, regény- és drámaíró.

Megkíséreljük betölteni azt a bosszantó hézagot, amelyet Malicorne üresen hagyott.

Malicorne például elfelejtette elmondani, milyen úton-módon került a Szép Pávába.

Azonkívül a franciskánus barát kivételével, akit éppen, hogy megemlített, nem említette az utasokat, akik a fogadóban megszálltak.

Az a mód, ahogy az utasok bejutottak a fogadóba, a mód, ahogyan éltek, aztán azok a nehézségek, amelyek a kiváltságos vendégeken kívül minden más utas elé tornyosultak, ha jelszó nélkül akart belépni a fogadóba, és ha ottan akart időzni, anélkül, hogy bizonyos óvatossági követelményeknek eleget tett volna, fel kellett, hogy tűnjenek Malicorne-nak, és kezeskedünk érte, fel is tűntek neki.

De mint mondtuk, Malicorne-t lefoglalták saját ügyei, ami meggátolta benne, hogy más egyebet is megjegyezzen.

A Szép Páva valamennyi szobáját állandóan otthon ülő, nagyon csendes foglalkozású emberek lakták, megnyerő arcú emberek, akik közül Malicorne nem ismert egyet sem.

Ezek a vendégek mind azóta érkeztek a fogadóba, mióta ő maga is ott tartózkodott; belépéskor mindegyik valamilyen jelszóhoz hasonlóat mondott, ami kezdetben magára vonta Malicorne figyelmét; de midőn egyenesen tudakozódott, a fogadós azzal okolta meg óvatosságát, hogy a város tele van előkelő urakkal, és ilyenkor mindig akadhatnak ügyes gonosztevők is.

Oly tisztes háznak tehát, mint amilyen a Szép Páva, megkívánja a jó hírneve, hogy ne engedje a vendégek meglopását.

Malicorne, ha egyedül tért haza, azon elmélkedett olykor, hogy milyen a helyzete a Szép Pávában, azt kérdezte magában, miért engedték meg neki, hogy itt megszálljon, holott, mióta odaérkezett, oly sok utasnak ajtót mutattak.

Különösen azon töprengett, hogy Manicamp-t, ezt az öszerinte mindenkitől tisztelt nagyurat, aki megérkezvén, a Szép Pávában akarta lovát megabrakoltatni, miért tessékelték ki lovastul, a legvisszavonhatatlanabb *nescio vos*-szal.

Ez tehát Malicorne számára fogas kérdés volt, amelyet egyébként, minthogy a szerelem és a nagyravágyás cselszövéseivel volt elfoglalva, cseppet sem igyekezett megfejteni.

De még ha akarta volna, sem mernénk állítani, hogy sikerült volna, bár el kell ismernünk, eszes fiú volt.

Néhány szó meggyőzheti az olvasót, hogy valóságos Oidipusz kellett volna legyen, aki ezt a rejtvényt meg tudja fejteni.

Nyolc nap óta ebbe a fogadóba hét utas tért be, mind azt a napot követő napon érkeztek meg, amelyen Malicorne szemelte ki a Szép Pávát.

Ez a hét személy, aki mind számottevő kísérettel érkezett, a következő volt:

Először: a német hadsereg egy brigadéros, íródeákjával, orvosával, három lakájával és hét lovával.

Ezt a brigadérost úgy hívták, hogy báró Wostpur.

Egy spanyol bíboros és két unokaöccse, két titkára, az udvarmestere és tizenkét lova.

Ezt a kardinálist úgy hívták, hogy Monsignor Herrebia.

Egy gazdag kereskedő Brémából, meg a lakája és két lovuk.

Ezt a kereskedőt úgy hívták, hogy Bonstett.

Egy velencei szenátor a feleségével, meg a lányuk; a két utóbbi tökéletes szépség volt.

Ezt a szenátort úgy hívták, hogy Signor Marini.

Egy skót lord és klanjának hét hegylakója, valamennyien gyalog.

A lord neve MacCumnor volt.

Egy osztrák ember Bécsből, akinek sem címere, sem rangja nem volt, és kocsin érkezett; erősen papos és kissé katonás volt a magatartása.

Tanácsos úrnak szólították.

Végül egy flamand hölgy és a lakája, a komornája meg a társalkodónője. Előkelő megjelenés, fennhéjázás, hatalmas lovak.

Úgy emlegették, hogy „a flamand hölgy”.

Ezek az utasok, mint mondtuk, mind ugyanazon a napon érkeztek meg, és jövetelük mégsem okozott semmiféle kavarodást a házban; nem torlódtak össze kocsijaik az utcán, mert a futárjuk már egy nappal előbb megérkezett, és kérésükre kijelölték később érkező gazdáik lakását.

Malicorne, aki egy nappal előttük érkezett egy sovány lovon, amelyen félig üres iszák volt, a Szép Pávában úgy mutatkozott be, hogy barátja egy előkelő úrnak, aki az ünnepségeket akarja látni, és nemsokára szintén megérkezik.

A fogadós e szavakra mosolygott, mintha nagyon jól ismerné Malicorne-t vagy barátját, az előkelő urat, és így szólt:

- Válassza ki, uram, azt a lakosztályt, amelyik tetszik, minthogy elsőnek érkezett.

S mindezt azzal a fogadósokat annyira jellemző szolgálatkészséggel, amellyel azt adja vendége tudtára: „Legyen nyugodt, uram, tudjuk, kivel van dolgunk, és eszerint fogunk bánni uraságoddal.”

Ezek a szavak és a szavakat kísérő mozdulat barátságosnak tetszett, de nem volt világos Malicorne előtt. Nem akart sok pénzt kiadni, de ha kis szobát kér, észreveszik, hogy jelentéktelen ember, és elutasítják, ezért kapóra jött neki a fogadós előzékeny beszéde, s igyekezett ravaszul rászedni.

Mosolygott is, mint akivel úgy bánnak, ahogy megkövetelheti, és így válaszolt:

- Kedves fogadós úr, a legjobb és legvilágosabb szobát fogom kibérelni.

- Istállót is?

- Istállót is.

- Mely naptól kezdve?

- Azonnal, ha lehet.

- Nagyon jó.

- Csakhogy - tette hozzá gyorsan Malicorne -, csakhogy a nagy lakást nem fogom azonnal elfoglalni.

- Jó! - mondotta a fogadós beleegyező arckifejezéssel.

- Olyan okok, amelyeket később meg fog érteni, arra készítenek, hogy a saját számlámra csak ezt a kis szobát válasszam.

- Jó, jó, jó!

- Ha barátom megérkezik, a nagy lakást fogja elfoglalni, és minthogy a nagy lakás az övé lesz, természetesen azonnal kifizeti.

- Nagyon jó, nagyon jó, így is beszéltük meg - felelte a fogadós.

- Így beszélték meg?

- Szórol szóra.

- Különös! - mormogta magában Malicorne. - Tehát megértette?

- Meg.

- Csak ez kell! Minthogy pedig érti... mert érti, ugyebár?

- Tökéletesen.

- Ezért tehát szobámba fog vezetni.

A Szép Páva tulajdonosa, sapkáját kezében tartva, előrement.

Malicorne felütötte szállását a szobában, ott lakott, és nagyon csodálkozott, hogy a fogadós, valahányszor lenn vagy fenn találkoztak, olyan jelentőségteljes pillantásokkal hunyorgat rá, amilyeneket egymást jól megértő emberek szoktak váltani.

„Emögött valamilyen félreértés rejlik - hajtogatta magában Malicorne -, de amíg kiderül, hasznot akarok húzni belőle, mert ez a legjobb, amit tehetek.”

És mint a vizsla, indult el szobájából, hogy az udvarra vonatkozó hírek és érdekességek után szimatoljon, miközben, mint Montalais-nak mondta, hol megpörkölődött, hol pedig csaknem vízbe fűlt.

Megérkezése után való nap látta, hogy a hét utas sorban megérkezik és megtölti a szállót.

A sok ember, a fogatok és a ragyogó pompa láttán Malicorne a kezét dörzsölte, azt gondolva, hogy ha egy nappal később érkezik, még talán ágyat se kap, ahol kipihenhetne volna kutatása fáradságait.

Miután valamennyi utas elhelyezkedett, a fogadós belépett a szobába, és szokott udvariasságával így szólt:

- Kedves uram, tudja, ugye, hogy a nagy lakást a harmadik szárnyban uraságnak tartottam fenn?

- Persze hogy tudom.

- És valósággal odaajándékozom, olyan olcsón számítom.

- Köszönöm!

- És ha barátja megérkezik...

- Nos?

- Hacsak nem nagyon zsörtölődő természetű, meg lesz elégedve.

- Bocsánatot kérek, de ha megengedi, szeretnék néhány szót ejteni a barátomról.

- Tessék csak, itt uraságod parancsol.

- Mint tudja, úgy volt, hogy barátom meg fog érkezni.

- Most is úgy van.

- De azóta talán megváltoztatta szándékát.

- Nem.
- Biztosan tudja?
- Biztos vagyok a dolgomban.
- Mert ha kételkednék benne...
- Nos?
- Azt mondanám, nem állok jól érte, hogy jön.
- De hiszen uraságodnak azt mondta.
- Úgy van, mondta, de hiszen tudja, hogy ember tervez, Isten végez, *verba volant, scripta manent*.
- Mit jelent ez?
- A szó elrepül, az írás megmarad; minthogy pedig barátom nem írt nekem, hanem csak élőszóval mondta, hogy eljön, ezért felhatalmazom, de anélkül, hogy erre utasítást adnék... Hiába, kellemetlen dolog...
- Mire hatalmaz fel?
- Arra, hogy kiadja barátom lakását, ha jó árat kap érte.
- Én?
- Úgy van.
- Nem, uram, ilyesmit soha nem fogok tenni. Uraságodnak nem írt a barátja?
- Nem.
- De nekem írt.
- Igazán?
- Igen.
- És mit írt? Mutassa meg a levelet, hogy egyezik-e azzal, amit nekem mondott.
- A levél szövege körülbelül a következő:

A Szép Pávához címzett fogadó tulajdonosának.

Tudnia kell arról az összejegyzetéről, amelyet néhány tekintélyes ember fog házában tartani. Ahhoz a társasághoz tartozom, amely Fontainebleau-ban gyülekezik. Gondoskodjék egy szobáról barátom számára, aki előttem vagy utánam fog megérkezni.
- Ugyebár, uraságod ez a barát? - szakította félbe a levél elmondását a Szép Páva tulajdonosa. Malicorne szerényen meghajolt.
- A fogadós így folytatta:

Számomra pedig egy lakást tartsanak fenn. A nagy lakás bére engem terhel, de a kis szoba ára mérsékelt legyen, mert szegény ördög jön belé lakni.
- Ugyebár, uraságod a szegény ördög?
- Persze - felelte Malicorne.
- Megegyeztünk tehát; barátja csak a saját lakásáért fizet, uraságod pedig maga fizeti a szobáját.

„Törjének kerékbe elevenen, ha értek valamit abból, ami velem történt!” - mondotta magában Malicorne. Aztán hangosan így folytatta:

- És a névvel meg volt elégedve?

- Milyen névvel?

- Amely a levél alá van írva.

- Épp ezt a nevet akartam uraságotól megkérdezni.

- Hogyan? A levél nem volt aláírva?

- Nem - felelte a fogadós, és beszéd közben titokzatosan s kíváncsian forgatta a szemét.

- Akkor pedig - mondotta Malicorne, utánozva a titokzatos mozdulatot -, ha a levél nincs aláírva...

- Akkor?

- Akkor annak bizonyára megvan a maga oka.

- Magától értetődik.

- És én, a barátja, a bizalmas embere nem fedhetem fel kilétét.

- Helyes - mondta a fogadós -, nem is erőszakolom.

- Méltányolni tudom tapintatosságát. Ami engem illet, mint a barátom írta, az én szobámról külön kell megegyeznünk.

- Uram, ez elintézett dolog.

- Jól tudja, hogy kettőn áll a vásár, és ha az árban megalkuszunk, nem kapunk hajba azután.

- Ráérünk még.

- Számoljunk mégis. Szoba és ellátás az én számomra, valami istálló s abrak a lovamnak. Mennyi ez naponként?

- Négy frank, uram.

- Három nap letelt, tehát összesen tizenkét frank.

- Úgy van, uram, tizenkettő.

- Itt a tizenkét frankja.

- De, uram, minek fizet azonnal?

- Azért - mondotta halkabban Malicorne, újra a titkolózáshoz folyamodva, mert látta, hogy ennek jó hatása van -, mert ha hirtelen el kellene utaznom, ha kereket kellene oldanom, meg volna fizetve a tartozásom.

- Igaza van, uram.

- Akkor hát otthon vagyok.

- Otthon, uram.

- Jól van!... Isten vele.

A fogadós eltávozott.

Mikor Malicorne egyedül maradt, így fejezte be eszmemenetét:

„Csak Guiche vagy Manicamp írhatott a fogadósnak: Guiche azért, mert az udvaron kívül akar magának szobát fenntartani, mind a siker, mind a kudarc esetére; Manicamp pedig talán azért, mert Guiche megbízta vele.

Guiche vagy Manicamp így okoskodhatott: a nagy lakás arra lesz jó, hogy illő módon lehessen fogadni egy sűrűn elfátyolozott hölgyet, és az ő szempontjából jó, ha van egy második kijárat is a csaknem elhagyatott erdőbe torkolló utcára.

A szoba pedig arra kell, hogy egy ideig Manicamp lakhassék benne, aki bizalmas embere Guiche úrnak, és szemfüles ajtónálló, vagy maga Guiche úr rejtőzhet el a szobában, ha kell, és játszhatja egy személyben az úr és a titkár szerepét.

De miféle összejevetelt terveznek és fognak megtartani a fogadóban?

Kétségkívül csupa olyan ember érkezik, akit a királynak akarnak bemutatni.

És ki az a szegény ördög, akinek az én szobámat szánták?

Cselfogás, hogy jobban leplezze Guiche-t vagy Manicamp-t.

Ha tehát így van a dolog, ami valószínű, akkor nincs nagy baj: Manicamp és Malicorne között áthidalja az úrt az erszény.”

Amióta ezt a végső következtetést levonta, Malicorne az igazak álmát aludta szobájában, ügyet sem vetve az idegenekre, akik a fogadó hét lakásában laktak és járkáltak a fogadóban szerteszét.

Ha a királyi udvarban semmi sem nyugtalanította, ha belefáradt a kutatásba, kérdezősködésbe, ha megunt, hogy leveleket írjon, amelyeket sohasem sikerült átadnia a címzettnek, akkor visszatért kis szobájába, és azzal foglalkozott, hogy kikönyökölt a szegfűvel és sarkantyúvirággal díszített erkélyen, és a különös vendégeket figyelte, akiket, úgy látszott, nem érdekel sem a kivilágítás, sem az örömujjongás, sem az ünnepségek.

Így teltek a napok egészen a hetedik napig, erről a napról és éjszakáról bővebben megemlékeztünk az előbbi fejezetben.

Ezen az éjszakán Malicorne egy óra tájban az ablaknál állt, és élvezettel szívta magába a friss levegőt, midőn egyszerre aggódó, megrökönyödött arckifejezéssel Manicamp termett ott lován.

„Helyes! - gondolta Malicorne, első pillantásra felismerve barátját -, ez az én emberem, aki a lakását, vagyis az én szobámat el akarja foglalni.”

És leszólt Manicamp-nak.

Manicamp felnézett, és ő is megismerte Malicorne-t.

- Nahát, szavamra - szólt Manicamp, s az arca nyomban felragyogott. - Jó reggelt, Malicorne! Poroszkálok itt Fontainebleau-ban, és három dolgot keresek; egyiket sem tudom megtalálni: Guiche-t, szállást és istállót.

- Ami Guiche-t illeti, se jó, se rossz hírt nem tudok mondani róla, mert nem láttam, de ami a szobát és szállást illeti, az már más.

- Hadd halljam.

- Igen; mind a kettő itt van lefoglalva.

- Ki gondoskodott róla?

- Azt hittem, maga.

- Én?

- Nem maga, hogy tartsanak fenn egy lakosztályt?

- Nem én.

Ebben a pillanatban jelent meg a fogadós a küszöbön.

- A szoba kellene - hebegte Manicamp.

- Lefoglalta előre, uram?

- Nem.

- Akkor nincs.

- Ha így van a dolog, akkor lefoglaltam.

- Szobát vagy lakást?

- Ahogy vesszük.

- Levélben foglalta le? - kérdezte a fogadós.

Malicorne a fejével intett Manicamp-nak, hogy igent mondjon.

- Hát természetesen levélben - felelte Manicamp. - Nem kapta meg a levelet?

- Mikorról volt keltevezve? - kérdezte a fogadós, mivel Manicamp tévovázása miatt gyanút fogott.

Manicamp a füle tövét vakarta, és felnézett Malicorne-hoz az ablakba; de Malicorne elment az ablaktól, és lejött a lépcsőn, hogy segítsen barátjának.

Ebben a pillanatban egy utas jelent meg a kapu előtt; az utas spanyolos körgallért viselt, és úgy érkezett, hogy az egész beszélgetést hallhatta.

- Azt kérdeztem, hogy mikorról van keltevezve a levél, amelyben szobát rendelt nálam? - kérdezte újra a fogadós.

- A múlt szerdáról - felelte lágy, udvarias hangon a titokzatos idegen, beszéd közben a fogadós vállára téve a kezét.

Manicamp hátrahőkölt, és ezúttal Malicorne, aki kilépett a házból, vakargatta a füle tövét.

A fogadós üdvözölte az új utast, mint aki megismeri az igazi vendégét.

- Uram - mondotta udvariasan -, lakosztálya készen áll, és gondoskodtam istállóról is. De...

A fogadós körülnézett, aztán ezt kérdezte:

- Hát a lovai?

- Lehet, hogy megérkeznek a lovaim, lehet, hogy nem. De, ugye, ez mindegy, ha megfizetem, amit rendeltem.

A fogadós még jobban hajlongott.

- Fenntartotta azonkívül számomra a kis szobát, amelyet kértem?

- Ó, jaj - nyögött Malicorne, és szeretett volna elpárologni.

- Uram, barátja egy hete benne lakik - felelte a fogadós. És Malicorne-ra mutatott, aki szeretett volna a föld alá süllyedni.

Az utas az orráig húzta fel a köpönyegét, gyors tekintetet vetett Malicorne-ra, és ezt válaszolta:

- Ez az úr nem a barátom.
- A fogadós nagyot ugrott.
- Nem ismerem az urat - folytatta az idegen.
- Micsoda? - mondotta a fogadós, és odafordult Malicorne-hoz. - Micsoda? Hát nem ennek az úrnak a barátja?
- Ez mindegy, ugye, ha megfizetem azt, amit rendeltem? - felelte Malicorne, gúnyosan utánozva az idegent.
- Annyira nem mindegy - válaszolta a fogadós, mert kezdte észrevenni, hogy félrevezették, és Malicorne nem az, akinek nézte -, hogy arra kérem, uram, hagyja el azt a szobát, amelyet más számára rendeltek meg előre.
- De hiszen ennek az úrnak nem kell egyszerre egy szoba az első emeleten és egy lakosztály a másodikon - szólta Malicorne. - Ha ez az úr egy lakosztályt bérel ki, akkor a szobát tartom meg, ha pedig a szobát akarja, akkor átköltözöm a lakosztályba.
- Végtelenül sajnálom - mondotta az utas szelíd hangon -, de a nagy lakásra is és a kis szobára is szükségem van.
- Kinek a számára?
- A nagy lakás nekem kell.
- És a szoba?
- Nézzen oda - mondotta az utas, rámutatva valami kíséretféle menetre.

Malicorne abba az irányba nézett, amerre az idegen mutatott, és megpillantotta egy hordágyon a ferencrendi szerzetest, akinek szobájába való beszállásolását néhány közelebbi részlettel együtt Montalais-nak elmondta.

Az ismeretlen utas és a franciskánus megérkezésének következménye volt, hogy Malicorne szűrét kitétték a fogadóból, a Szép Páva tulajdonosa és a parasztok pedig, akik a hordágyat vitték, gondoskodtak róla, hogy Malicorne vissza ne térhessen.

A kilakoltatás következményei, a beszélgetés, melyet Manicamp Montalais-val folytatott, akit, ügyesebb lévén Malicorne-nál, sikerült megtalálnia, hogy megtudakolja tőle a Guiche-re vonatkozó híreket, továbbá Montalais kisasszony párbeszéde Malicorne-nal, végül a kettős beszállásolási engedély, amelyet Saint-Aignan gróf szerzett Manicamp és Malicorne számára, már mind ismeretesek olvasóink előtt.

Már csak az van hátra, hogy elmondjuk olvasóinknak, ki volt a köpönyeges utas, aki valóban kibérelte a két lakást, amit részben Malicorne foglalt el, és hogy ki volt az annyira titokzatos ferencrendi szerzetes, akinek a köpönyeges utassal együtt való megérkezése megzavarta a két barát terveit.

A tizenegyedik éves jezsuita

Hogy az olvasó türelmével ne éljünk vissza, mindenekelőtt az első kérdésre felelünk.

Az az utas, aki az orráig felhúzta köpönyegét, nem volt más, mint Aramis; miután elbúcsúzott Fouquet-tól, inasával kinyitatta bőröndjét, amelyből egy rend galléros ruhát vett ki, átöltözött, és elment a Szép Páva fogadóba, ahol már egy héttel előbb levél útján megrendelt egy szobát és egy lakosztályt, ahogy a fogadós elmondta.

Aramis, amint Malicorne és Manicamp szűrét kitették, odalépett a franciskánus baráthoz és megkérdezte tőle, hol óhajt lakni, a lakosztályban-e, vagy a szobában.

A franciskánus azt kérdezte, merre van a szoba és merre a lakosztály.

A felelet az volt, hogy a szoba az első emeleten, a lakosztály a másodikon van.

- Akkor a szobát választom - mondta a franciskánus.

Aramis nem ellenkezett, és engedelmesen a fogadóshoz fordult:

- Tessék átadni a szobát.

Majd tiszteletteljesen üdvözölte a franciskánust, és visszavonult lakosztályába.

A franciskánust nyomban felvitték a szobába.

Bizonyára mindenkinek feltűnt, hogy a püspök mily mély tisztelettel bánik az egyszerű szerzetessel, aki még hozzá egy kolduló rendhez tartozott, s aki ilyenformán kérés nélkül is olyan szobát kapott, amelyért sokan megirigyelték volna.

Mi a magyarázata továbbá Aramis váratlan megérkezésének a Szép Páva fogadóba, holott Fouquet-val együtt érkezett a kastélyba, s a kastélyban is lakhatott volna?

A franciskánus a lépcsőn való szállítását zokszó nélkül viselte el, bár látszott rajta, hogy rettenetesen szenved, mert valahányszor a hordágy nekiütközött a falnak vagy a lépcső korlátjának, szörnyű fájdalom rázta meg egész testében.

Végül, mikor szobájába ért, így szólt:

- Segítsenek, hogy beleülhessek ebbe a karosszékbe - mondta a hordágyvivőknek.

Ezek letették a hordágyat a földre, roppant óvatosan fölemelték a beteget és beültették a karosszékbe, amelyet megjelölt, és amely az ágy fejénél volt.

- Most pedig - mondta szelíd szóval és mozdulattal - hívják fel hozzám a fogadóst.

Az emberek teljesítették kérését.

A Szép Páva fogadósa öt perc múlva megjelent a szoba küszöbén.

- Barátom - mondta neki a franciskánus -, küldje el, kérem, ezeket a derék embereket, akik idehoztak. A meluni grófság jobbágyai. Az úton találtak rám, mert a hőségől elájultam, s nem kérdezték, jár-e fizetség fáradságukért, hanem a lakásukra akartak vinni. De én tudom, mennyi alkalmatlanságot okoz szegény embereknek, ha beteget fogadnak be, ezért inkább jöttem ebbe a fogadóba, ahol különben már vártak rám.

A fogadós megdöbbenve nézett a barátra.

A franciskánus a hüvelykujjával és a szokásostól elütő módon keresztet vetett a keblére.

A vendéglős szintén keresztet vetett a bal vállára.

- Csakugyan vártuk, tisztelendő atyám, de azt reméltük, hogy jobb egészségben fog megérkezni.

A parasztok ámulva látták, hogy a kevély fogadós egyszerre mily alázatos lett egy szegény ferencrendi barátal szemben. A szerzetes pedig a csuhája nagy zsebéből két-három darab aranyat vett elő és felmutatta:

- Barátaim - mondta -, van pénz nálam, amivel megfizethetek az ápolásért, amelyben részesíteni fognak. Menjetek tehát nyugodtan, és ne féljetez itthagyni. Szerzetem, amelynek érdekében utazom, nem kívánja tőlem, hogy kolduljak. Szolgáltataitokért, amelyekben engem részesítettetek, jutalom jár. Vegyétek ezt a két Lajos-aranyat és távozzatok békével.

A parasztok nem merték elfogadni a pénzt. A fogadós átvette az aranyakat a franciskánus kezéből, és a parasztok kezébe tette.

A négy hordágyvivő elment, az ámulattól tágra meresztett szemmel.

Amint az ajtó becsukódott, s míg az ajtóban tiszteletteljesen álldogált a fogadós, a barát egy pillanatra összeszedte magát.

Aztán láztól égő kezével végigsimított viaszsárga homlokán, és legörbülő ujjjaival simogatta őszülő szakállát.

Nagy szeme, amelyet a betegség és izgalom beesetté tett, a semmibe tekintett, mintha valami fájdalmas és ellenállhatatlan gondolat üldöznék.

- Milyen orvosok vannak Fontainebleau-ban? - kérdezte végül.

- Három orvos van itt, tisztelendő atyám.

- Mi a nevük?

- Először is itt van Luiniguét.

- Aztán?

- Aztán egy karmelita szerzetes, akinek Hubert a neve.

- Aztán?

- Aztán egy világi orvos, Grisart nevű.

- Ah, Grisart! - mormogta a barát. - Hívja el gyorsan Grisart urat.

A fogadós, buzgó engedelmességtől hajtva, indulni készült.

- Mondja csak, milyen papok vannak itt?

- Milyen papok?

- Úgy értem, hogy milyen rendhez tartoznak?

- Vannak itt jezsuiták, ágostonrendi barátok, ferencesek, de, tisztelendő atyám, a jezsuiták vannak ide a legközelebb. Tehát jezsuita gyóntatót fogok hívni. Helyes?

- Helyes, menjen.

A fogadós távozott.

Abból, hogy a fogadós és a vendég hogyan vetettek keresztet kölcsönösen, sejteni lehet, hogy egymásra ismertek: mind a ketten az akkor félelmetes hírű Jézus-társasághoz tartoztak.

A franciskánus, amint egyedül maradt, zsebéből papírköteget vett elő, s néhány darabját aprólékos gonddal átolvasta. De betegsége legyőzte akarátát: szeme kifordult, hideg veríték lepte el homlokát, és félájultan hátraesett, karját a karosszék két oldalán leejtve.

Öt percig feküdt így mozdulatlanul, amikor végre belépett a fogadós, s magával hozta az orvost, akinek alig hagyott időt, hogy magára kapkodhassa ruháját.

Belépésük zaja és a léghuzat, amelyet az ajtó nyílásával okoztak, magához térítették a beteget. Sebbel-lobbal összekapkodta elszórt papirosait, és hosszú, csontig lesoványodott kezével elrejtette őket karosszékének vánkosa alá. A fogadós távozott, és otthagyta a beteget és az orvost négy szemközt.

- Kérem, Grisart úr - szólt a franciskánus az orvoshoz -, jöjjön közelebb, mert nincs veszteni való időm. Tapogassa meg a pulzusomat, hallgassa meg a szívemet, vizsgáljon meg, és mondja ki az ítéletét.

- A fogadós azt mondta - szólt az orvos -, hogy közibénk tartozó taghoz van szerencsém.

- Úgy van - felelte a franciskánus. - Mondja meg nekem az igazat. Nagyon rosszul érzem magam, azt hiszem, meg fogok halni.

Az orvos megfogta a beteg kezét és megtapogatta ütőerét.

- Ó, ó! - szólt. - Veszedelmes láz.

- Mit nevez veszedelmes láznak? - kérdezte a beteg parancsoló tekintettel.

- Egy első vagy második éves jezsuitának azt felelném - szólt az orvos, és szemével vizsgálta a barát arcát -, hogy ez a láz gyógyítható.

- És nekem mit mondana? - kérdezte a franciskánus.

Az orvos habozott.

- Vegye tekintetbe öszülő hajamat és homlokomat, amelyre barázdákat szántott a gond - szólt a szerzetes -, nézze ráncaimat, amelyek csapások emlékeit vésték arcomra. Én már tizenegyedik éves jezsuita vagyok, Grisart úr.

Az orvos összeresztett.

Mert a tizenegyedik éves jezsuita fogalma azt jelentette, hogy ez az ember be van avatva a rend minden titkába, olyan ember, akinek a számára a tudománynak nincsen titka, a társadalomnak nem lehet sorompója, s nem köti többé a világi engedelmesség.

- Akkor tehát - mondta Grisart, és mélyen meghajolt - egy mesterrel van dolgom?

- Úgy van, és cselekedjék ennek megfelelően.

- Mit óhajt tudni?

- Hogy milyen állapotban vagyok?

- Jó, megmondom - szólt az orvos. - Agyhártyagyulladás van, heveny meningitisze, orvosi nyelven; és betegsége elérte csúcspontját.

- Szóval, nincs többé remény, ugye? - kérdezte a szerzetes kurtán.

- Ezt nem mondtam - felelte az orvos -, de ha tekintetbe veszem agyának lázas állapotát, szapora lélegzetét, ütőerének gyors verését, emésztően izzó lázát...

- Amely reggel óta már háromszor vert le a lábamról - tette hozzá a szerzetes.

- Állapotát tehát igen veszedelmesnek kell tartanom. De miért nem szállt meg útközben?

- Itt már vártak rám, és mindenáron meg kellett érkeznem.

- Élete kockáztatása árán is?

- Azon az áron is.

- Tehát figyelembe véve a különféle tüneteket, ki kell jelentenem, hogy állapota csaknem kétségbeejtő.

A franciskánus furcsa módon mosolygott.

- Az, amit az imént kijelentett, kielégíthet egy jezsuitát, még ha tizenegyedik éves is, de én ennél többet is igényelhetek, Grisart úr, és jogom van rá, hogy még többet követeljek. Kérem, legyen még ridegebb, még őszintébb, mintha Istennel szemben kellene nyíltan beszélnie. Különben is hívtam már gyóntatóatyát.

- Ó, pedig én még remélek - dadogta az orvos.

- Feleljen őszintén! - szólt a beteg, méltóságteljes mozdulattal mutatva aranygyűrűjét, amelynek köve eddig befelé volt fordítva, amelyet azonban most kifordított; a gyűrű kövébe a Jezsuita-társaság szignuma volt belevésve.

Grisart felkiáltott:

- A generális!

- Halkabban! - szólt a franciskánus. - Most már megérti, hogy igazat kell mondania.

- Monsignore, monsignore, hívassa a gyóntatóatyát - mondta halkán Grisart -, mert két óra múlva a láz első rohamára delíriumos állapotba fog jutni, és megkezdődik a krízis.

- Szerencsémre, még két órám van, ugye? - szólt a beteg, homlokát ráncolva.

- Annyi ideje még van, különösen, ha beveszi azt az orvosságot, amelyet küldeni fogok.

- És attól még két óráig élni fogok?

- Még két óráig.

- Beveszem azt az orvosságot, még ha méreg is, mert erre a két órára nemcsak nekem van szükségem, hanem megköveteli ezt rendünk dicsősége is.

- Ó, mily veszteség fenyeget bennünket - mondta halkán az orvos. - Milyen katasztrófa!

- Csak egy emberrel lesz kevesebb, ennyi az egész - felelte a franciskánus -, és Isten gondoskodni fog róla, hogy a szegény szerzetesnek, aki távozik a földről, méltó utódja legyen. Isten vele, Grisart úr, már azt is isteni jóakaratnak köszönhetem, hogy magával találkozhattam. Olyan orvos, aki nem tagja a mi szent kongregációnknak, kétségben hagyott volna igazi állapotom felől, és én, még néhány napi életre számítva, nem tehettem volna meg a kellő intézkedéseket. Maga tudós ember, Grisart úr, ez mindnyájunk becsületére válik. Nem szerettem volna, ha kongregációnk valamelyik tagja kontár a hivatásában. Isten vele, Grisart mester, Isten vele, és küldje gyorsan szíverősítő gyógyszerét.

- Legalább áldjon meg engem, monsignore!

- Lelkemben megáldom... lelkemben... *Animo*, Grisart mester... *viribus impossibile*.¹⁵¹

A szerzetes visszaesett karosszékébe, és ismét csaknem elájult.

151 *Animo* = lélekben. *Viribus impossibile* = testi erővel lehetetlen. (latinul)

Grisart habozott, hogy pillanatnyi segílyt nyújtson-e a betegnek, vagy pedig elszaladjon az ígért szíverősítő orvosságot készíteni. Végül is az utóbbi mellett döntött, mert kirohant a szobából és eltűnt a lépcsőházban.

127
Az államtitok

Néhány pillanattal Grisart doktor távozása után megérkezett a gyóntató.

Alighogy átlépte a küszöböt, a franciskánus rámeresztette átható tekintetét.

Azután megcsóválta sápadt fejét.

„Micsoda együgyű ember - mormolta magában -, remélem, Isten megbocsátja, hogy halálom óráján nem veszem igénybe ennek a megtestesült tehetetlenségnek a segítségét.”

A gyóntatópap viszont csodálkozva, csaknem rémülten nézett a haldoklóra. Sohasem látott még szemet, amely így lángolt, mielőtt örökre lecsukódott volna, ilyen tekintet, amely utolsó órájában ilyen rettenetes lett volna.

A franciskánus gyors, parancsoló mozdulatot tett a kezével, és így szólt:

- Üljön ide, atyám, és hallgasson meg.

A gyóntató derék jezsuita páter, egyszerű, kissé együgyű pap volt, aki a rend egész titokzatoságából csak az avatását értette meg, és most engedelmeskedett gyónni vágyó feljebbvalójának.

- Ebben a szállóban több vendég szállt meg - kezdte a franciskánus.

- De én azt hittem, hogy gyóntatni jöttem - szólt a jezsuita páter. - Gyónás az, amit mond nekem?

- Miért kérdi?

- Mert tudni akarom, titokban kell-e tartanom szavait.

- Amit mondok, gyónásomhoz tartozik, és a titok pecsétje alatt bízom gyóntatómra.

- Jól van - mondotta a pap, és a karosszékre ült, amelyből a franciskánus nagy nehezen elvánszorgott, hogy végigfeküdjék az ágyon.

A franciskánus így folytatta:

- Mint mondtam, néhány vendég szállt meg ebben a házban.

- Hallottam róla.

- Tudtommal összesen nyolcan vannak.

A jezsuita intett, hogy érti.

- Az első, akivel beszélni akarok, egy osztrák ember Bécsből, a neve Wostpur báró. Legyen olyan jó, keresse fel, s mondja meg neki, hogy megérkezett, akit várt.

A gyóntató csodálkozva nézett a franciskánusra, mert ez a gyónás nagyon különösnek tetszett neki.

- Engedelmeskedjék - mondotta a franciskánus olyan parancsoló hangon, amelynek nem lehetett ellenszegülni.

A jó jezsuita atya, akit a franciskánus szavai teljesen lenyűgöztek, felállt és távozott a szobából.

Amint a jezsuita eltávozott, a franciskánus ismét elővette az iratokat, amelyeket lázrohamában kénytelen volt félretenni.

„Wostpur báró - töprengett. - Nézzük csak: becsvágyó, ostoba, korlátolt ember.”

Ismét összehajtogatta és a párnája alá tette az iratokat.

A folyosó végén gyors léptek hallatszottak.

A gyóntatópap tért vissza, és Wostpur követte; a báró oly magasan tartotta fejét, mintha kalapjának tollával át kellene szúrnia a szoba mennyezetét.

Megpillantva a komor tekintetű franciskánust és az egyszerű szobát, rögtön azt kérdezte:

- Ki hívatott?

- Én - felelte a franciskánus.

Aztán a gyóntatópaphoz fordult:

- Jó atyám, hagyjon kis időre magunkra, és ha ez az úr elment, jöjjön vissza.

A jezsuita eltávozott, kétségkívül arra használva fel a haldokló szobájából való rövid száműzetését, hogy a fogadóstól felvilágosítást kérjen a különös gyónóról, aki úgy bánik gyóntatójával, mint ahogy komornyikjával szokott bánni az ember.

A báró az ágyhoz lépett és szólni készült, de a franciskánus egy kézmozdulattal elhallgattatta.

- Minden pillanat drága - mondta gyorsan a franciskánus barát. - Ugyebár, mint jelölt jött ide?

- Úgy van, atyám.

- Azt reméli, hogy megválasztják a rend generálisává?

- Remélem.

- Tudja, hogy milyen feltételekkel lehet elnyerni ezt a magas rangot, amely az embert a királyok urává, a pápákkal egyenlővé teszi?

- Ki ön, hogy így faggat? - kérdezte a báró.

- Én az vagyok, akit ön vár.

- A főelektor?

- A megválasztott vagyok.

- Ezek szerint...?

A franciskánus nem engedett neki annyi időt, hogy mondatát befejezze, kinyújtotta lesóványodott kezét; kezén a generálisi gyűrű ragyogott.

A báró nagy csodálkozásában hátrált, és azután mély tisztelettel meghajolt.

- Hogyan! - mondotta. - Monsignore itt, ebben a szegényes szobában, ezen a nyomorúságos ágyon? Maga szemeli ki és választja meg a leendő generálist, tehát az utódát?

- Ne törődjék vele, uram, tegyen eleget a legfontosabb feltételnek: olyan fontos titkot hozzon a rend tudomására, amely Európa egyik legnagyobb udvarát az ön közvetítésével buzgó hívünké teszi. Van-e ilyen titka, mint ahogy a rend nagytanácsához írt kérvényében ígérte?

- Monsignore!...

- Menjünk sorjában... Ön tehát báró Wostpur?

- Az vagyok, monsignore.

- Ezt a levelet ön írta?

A jezsuiták generálisa papírlapot vett elő az iratok közül és odaadta a bárónak.

A báró egy pillantást vetett az írásra és intett, hogy ő írta.

- Úgy van, monsignore, ezt a levelet én írtam.

- És meg tudja nekem mutatni a választ, amelyet a nagytanács titkárja írt?

- Itt van, méltóztassék.

A báró átadott a franciskánusnak egy levelet, amelyen csak ez a cím volt:

Nagyméltóságú Wostpur báró úrnak.

És a levélben egyetlen mondat:

Május 15-ikétől 22-ikéig Fontainebleau-ban, a Szép Pávához címzett fogadóban.

*A. M. D. G.*¹⁵²

- Helyes - mondotta a franciskánus -, itt vagyunk... tehát halljuk.

- Ötvenezer emberből álló hadseregem van, a tisztjeiket mind megnyertem magamnak. A Duna mellett táborozok; négy nap alatt letaszíthatom trónjáról a császárt, aki, mint tudja, rendünk fejlődésének ellensége, és helyébe ültethetem családjának tagjai közül azt a herceget, akit a rend ki fog jelölni.

A franciskánus végighallgatta, s szeme se rebbent.

- Ennyi az egész? - kérdezte.

- Európai forradalmat is tervezek - mondotta a báró.

- Helyes, Wostpur úr, meg fogja kapni a választ; térjen vissza lakásába és egy negyedóra múlva utazzék el Fontainebleau-ból.

A báró háttal és olyan alázatosan ment ki, mintha a császártól búcsúzna el, akit el akart árulni.

„Ez nem titok - mormogta magában a franciskánus -, ez összeesküvés... Azonkívül - tette hozzá egy pillanatnyi gondolkodás után -, azonkívül Európa sorsa ma már nem az osztrák uralkodóháztól függ.”

És piros ceruzával kihúzta Wostpur báró nevét a névjegyzékből.

„Most lássuk a kardinálist - folytatta -, spanyol részről talán fontosabb dolgot tudunk meg.”

Ekkor felnézett és megpillantotta a gyóntatópapot, aki, mint valami iskolás gyermek, várta, hova fogja a generális küldeni.

- Ahá - mondta a franciskánus, felfigyelve a pap szolgálatkészségére -, tehát beszélt a fogadóssal?

- Beszéltem, monsignore, és az orvossal is.

- Grisart doktorral?

- Igen.

- Tehát itt van?

- Várakozik az ígért itallal.

- Jó, hívatni fogom, ha szükségem lesz rá; ugyebár most megérti, hogy milyen fontos az én gyónásom?

¹⁵² *Ad majorem Dei gloriam* = Isten nagyobb dicsőségére (latinul). Közhasználatú rövidítésben a Jézus-társaság legfőbb elve.

- Igen, monsignore.

- Akkor hívja ide Herrebia spanyol kardinálist. Siessen; de azután, minthogy tudja, miről van szó, maradjon itt mellettem, mert érzem, hogy elhagy az erőm.

- Hívjam az orvost?

- Még ne, még ne... csak a spanyol kardinálist... menjen!

Öt perccel később sápadtan és nyugtalanzkodva belépett a szobába a spanyol bíboros.

- Az imént tudtam meg, monsignore - dadogta.

- Térjünk a tárgyra - mondta erőtlen hangon a franciskánus.

És egy levelet mutatott a kardinálisnak, amelyet Herrebia a nagytanácshoz intézett.

- Ez a tulajdon keze írása? - kérdezte tőle.

- Igen, de...

- És a meghívója?

A kardinális habozott, hogy feleljen-e. Bíbortalárja fellázadt a szegény franciskánus daróc-csuhája ellen.

A haldokló kinyújtotta kezét, és megmutatta a gyűrűt.

A gyűrű megtette a magáét.

- Gyorsan, gyorsan a titkot! - mondotta a franciskánus, gyóntatójára támaszkodva.

- *Coram isti?*¹⁵³ - kérdezte nyugtalanul a kardinális, és feszülten figyelt.

- Beszéljen spanyolul - felelte a franciskánus, és feszülten figyelt.

- Nagyméltóságod tudja - mondta a kardinális, kasztíliai nyelven folytatva a beszélgetést -, hogy a spanyol infánsnő azzal a feltétellel kelhetett egybe a francia királlyal, ha minden jogáról lemond, mint ahogy Lajos királynak is le kellett mondania a spanyol koronára való minden jogáról.

A franciskánus intett, hogy tudja.

- Ebből az következik - folytatta a kardinális -, hogy a két királyság között a béke és a szövetség attól függ: tiszteletben tartják-e a szerződés feltételeit.

A franciskánus ugyanúgy intett, mint az előbb.

- Ha a két fél közül az egyik hitszegővé válna, az nemcsak Spanyolországot és Franciaországot, hanem egész Európát megrendítené.

A beteg újra rábólintott.

- Ebből következik - mondta a bíboros -, hogy aki előre látná az eseményeket és biztosan meg tudná mondani azt, ami csak halvány sejtelemként él az ember lelkében, vagyis azt, hogy a jövőben milyen jó vagy rossz dolog fog történni, nagy katasztrófától óvna meg a világot, a rend pedig a maga javára fordíthatja, hogy megsejti az eseményt, melynek titka annak agyában rejtőzik, aki előkészíti.

- *Pronto! Pronto!*¹⁵⁴ - mormogta a franciskánus elsápadva és gyóntatójára támaszkodva.

A kardinális közelebb lépett a haldoklóhoz:

153 Őelőtte? (latinul)

154 Gyorsan, gyorsan, (olaszul)

- Nos hát, monsignore - szólt -, én tudom, hogy Franciaország királya elhatározta, hogy adandó alkalommal, teszem azt, ha meghal valaki, a spanyol király, vagy az infánsnő egyik fivére, Franciaország, akár fegyverrel is, érvényesíti a spanyol örökségre való jogát, és kezemen van a terv, amelyet erre az esetre XIV. Lajos készített.

- Hol a terv? - kérdezte a franciskánus.

- Tessék.

- Ki írta le?

- Én.

- Több mondanivalója nincs?

- Azt hiszem, máris nagyon sokat mondtam, monsignore - felelte a kardinális.

- Igaz, nagy szolgálatot tett a rendnek. De hogyan tudta meg a részleteket, amelyekre tervét építette?

- Franciaország királyának alantas szolgálói zsoldomban állnak, és megkapom tőlük azokat az írásokat, amelyeket megkímélt a kandalló tüze és amelyeket nagyon kellemetlen módon lehetne felhasználni.

- Kitűnő ötlet - mormogta a franciskánus, és megpróbált mosolyogni. - Kardinális úr, ön egy negyedóra múlva elutazik ebből a fogadóból; a választ majd megkapja, menjen!

A kardinális eltávozott.

- Hívja be Grisart doktort, és menjen el Mariniért, a velenceiért - mondotta a beteg.

A gyóntató engedelmeskedett, és ezalatt a franciskánus, ahelyett, hogy ugyanúgy áthúzta volna a kardinális nevét, mint a báróét, keresztet tett a kardinális neve mellé.

Azután az erőlködéstől kimerülten visszahanyatlott ágyára és Grisart nevét mormogta.

Mire ismét magához tért, már ki is itta annak az itálnak a felét, amelynek maradványa még ott volt egy pohárban, s az orvos tartotta feltámasztva, a velencei és a gyóntatópap pedig az ajtónál állt.

A velenceinek ugyanazokon a formaságokon kellett átesnie, mint a másik két jelöltnek; a két idegent látva, ugyanúgy habozott, mint az előbbieket, és midőn a franciskánus megnyugtatta, elmondta, hogy a pápa, aki fél a rend hatalmától, olyan tervet szőtt, hogy mindenünnen elűzeti a jezsuitákat, és érintkezésbe lépett az európai udvarokkal, hogy segítségüket megnyerje. Megnevezte a pápa segítőitársait és az eszközeit, és megmondta, hogy a félsziget melyik helyére akarnak száműzni Rómából két kardinálist, mindkettő tizenegyedik éves beavatott, következésképp magas rangú főember, és velük együtt a rendnek harminckét más római főemberét.

A franciskánus megköszönte a szolgálatot signor Marininak. Valóban nagy szolgálatot tett a rendnek a pápa tervének elárulásával.

Ezt követően a velencei parancsot kapott, hogy egy negyedóra múlva utazzék el. Örömtől sugárzó arccal ment el, mintha már kezén volna a gyűrű, a társaság főparancsnoki jelvénye.

Mialatt a velencei eltávozott, a franciskánus ezt mormogta ágyában:

„Ezek az emberek mind képek vagy kopók, egyik sem generális; valamennyien csak összeesküvést fedeztek fel, titkot egyik sem. A Jézus-társaság nem a rombolás, a háború, az erőszak útján akar uralkodni, hanem ama titokzatos befolyás révén, melyre erkölcsi fölényünk útján teszünk szert. Nem, nem találtam meg a méltó embert, és szerencsétlenségemre,

megvert az Isten, meg fogok halni. Ó, hát halálommal megdőljön-e a Társaság, mert nincs támasza? A halál, amelyre én várok, velem együtt véget vessen-e a rend fejlődésének is? Ha tíz esztendővel tovább élek, a rend örökké élt volna, mert a jövő sugárzó szépségében tárul elénk, ha megkezdődik az új király uralma!

A jó jezsuita atya a szavakat, amelyeket a franciskánus félig elgondolt, félig halkán kiejtett, rémülten hallgatta, mint ahogy a lázalmában félrebeszélőt hallgatja az ember, Grisart viszont, a pallérozott ember, úgy itta be őket, mintha abból az ismeretlen világból jövő kinyilatkoztatások lettek volna, ahová tekintete mélyed, de érzékeivel felfogni nem tudja.

A franciskánus hirtelen felemelkedett.

- Fejezzük be - szolt -, a halál nemsokára elragad. Ó, az imént még nyugodtan haltam volna meg... mert reméltem... most kétségbe kell esnem, hacsak azok között, akik még hátravannak... Grisart, Grisart, hadd éljek még egy órát!

Grisart a beteghez lépett, és néhány kortyot itatott vele, nem abból az italból, amely a pohárban volt, hanem egy kis üvegből, amit a zsebéből vett elő.

- Hívjátok a skótot! - mondotta a franciskánus -, hívjátok a brémai kereskedőt. Hívjátok őket! Jézusom! Meghalok! Jézusom, megfulladok!

A gyóntatópap elsietett, hogy mást is hívjon segítségül, mintha lett volna hatalom feltartóztatni a halál kezét, mely a haldoklóra nehezedett; de az ajtóban Aramisszal találkozott, aki mint Harpokratész, a hallgatás istene, ajkára tette egyik ujját, és tekintetével arra kényszerítette a gyóntatópapot, hogy a szoba mélyéig hátráljon.

Az orvos és a gyóntatópap összenézett, és néma tanácskozás után már-már eltávolították volna Aramist, ő azonban kétszer s kétféle módon keresztet vetett magára, mire a két ember dermedten megállt egy helyben.

- Főember - mormogták mindketten.

Aramis lassan előrement a szobába, ahol a haldokló vívta küzdelmét a halál első heves támadásai ellen.

A franciskánus azonban, talán mert az orvosság megtette hatását, talán mert Aramis megjelenése öntött belé új erőt, felült az ágyban, szemének pillantása égett, száját félig eltátotta, a haja nedves volt a verejtéktől.

Aramis érezte, hogy a szobában fullasztó a levegő; minden ablak be volt csukva, a kandallóban égett a tűz, a réz gyertyatartókban két sárga viaszgyertya világított, végigcsurgott rajtuk az olvadó viasz, még jobban felmelegítve a szoba levegőjét.

Aramis kinyitotta az ablakot, megértő és tiszteletteljes tekintettel nézett a haldoklóra, s így szólt:

- Kérem, monsignore, bocsássa meg, hogy hívás nélkül jöttem, de az állapota megdöbbsent, és azt gondoltam, hogy meghalhat, mielőtt beszélt volna velem.

A haldokló megremegett, és megnézte a névjegyzéket.

- Tehát ön az, akinek azelőtt Aramis volt a neve, s most D'Herblay lovagnak hívják. Vannes püspöke, ugyebár?

- Az vagyok, monsignore.

- Ismerem, találkoztunk már.

- A legutóbbi évforduló alkalmával láttuk egymást.

- Ó, igen, igaz, emlékszem rá. S most beáll a jelöltek sorába?

- Monsignore, hallottam, a rendnek arra van szüksége, hogy nagy államtitkok birtokába jusson, és tudván, hogy szerénységből előre lemondott annak a javára, aki ezt a titkot elhozza, megírtam, hogy jelölt akarok lenni, mert csak én tudok olyan titkot, amelyet fontosnak tartok.

- Beszéljen - felelte a franciskánus -, kész vagyok meghallgatni, és elbírálni, mennyire fontos a titok.

- Az olyan fontos titkot, monsignore, amelyet lesz szerencsém tudtára adnom, nem bízhatjuk szavakra. Az eszme, mely bármi úton-módon elhagyta a gondolat régióit és kinyilvánult akárhogy is, nem azé többé, kinek agyában megfogant. A szót meghallhatja valamilyen figyelő és ellenséges fül, ezért nem szabad csak úgy vaktában kimondani, mert akkor a titkot többé nem lehet titoknak nevezni.

- Hogyan akarja hát tudtomra adni a titkot? - kérdezte a franciskánus.

Aramis egy kézmozdulattal jelezte az orvosnak és a gyóntatónak, hogy húzódjanak félre, a másik kezével pedig egy kettős borítékba zárt írást adott a franciskánusnak.

- És ez az írás? - kérdezte a franciskánus. - Nem forgunk-e általa még nagyobb veszélyben, mint a szó által?

- Nem, monsignore - felelte Aramis -, mert olyan betűkkel van írva, hogy csak mi ketten tudjuk elolvasni.

A franciskánus egyre növekvő csodálkozással nézett Aramisra.

- Ugyanaz a titkosírás - folytatta Aramis -, amelyet már 1655-ben használt, és csak azóta elhunyt íródeákja, Juan Jujan tudná megfejteni, ha feltámadna.

- Tehát ismerte ezt a titkosírást?

- Tőlem kapta Juan Jujan.

És Aramis kecsesen, tiszteletteljesen meghajolt, és az ajtó felé indult, mintha ki akarna menni.

De a franciskánus kezének egy mozdulatával és kiáltó szavával visszahívta:

- Jézusom! - mondotta a franciskánus. - *Ecce homo!*¹⁵⁵

Majd az írást újraolvasva, hozzátette:

- Jöjjön gyorsan, jöjjön!

Aramis változatlanul nyugodt és tiszteletteljes arckifejezéssel közeledett a franciskánushoz.

A franciskánus kinyújtotta karját, odatartotta a gyertyához a papirost, amelyet Aramis adott neki, és elégette.

Aztán kézen fogta Aramist, magához vonta és ezt kérdezte:

- Hogyan és kitől tudott meg ilyen titkot?

- Chevreuse-né hercegasszonytól, a királyné meghitt barátnőjétől és bizalmasától.

- És Chevreuse-né asszony?

- Halott.

- És mások, tudták mások is...?

- Csak egy férfi és egy nő, akik a köznéphez tartoznak.

155 Íme, az ember! (latinul)

- Kik voltak ezek?
- Azok, akik felnevelték.
- Mi történt velük?
- Meghaltak... Ez a titok éget, mint a tűz.
- És maga életben maradt?
- Senki sem tudja, hogy ismerem a titkot.
- Mióta tudja a titkot?
- Tizenöt éve.
- És megőrizte?
- Élni akartam.
- És minden nagyravágás, minden ellenszolgáltatás nélkül adja át a rendnek?
- Becsvágyból adom át a rendnek, és viszonzást kívánok érte - mondta Aramis -; mert ha életben marad, monsignore, minthogy ismer, azzá tesz engem, amivé lehet, aminek lennem kell.
- Minthogy pedig meghalok - kiáltotta a franciskánus -, utódommá teszek... Vedd...

És levette ujjáról a gyűrűt, s Aramis ujjára húzta.

Aztán a jelenet két nézőjéhez fordult, és így szólt:

- Legyenek tanúim, és bizonyítsák, hogy én, beteg testtel, de ép lélekkel, szabadon és önként átadtam ezt a gyűrűt, a korlátlan hatalom jelvényét D'Herblay úrnak, Vannes püspökének, akit kinevezek utódommá, és aki előtt én, szegény bűnös, midőn nemsokára az Isten színe előtt kell megjelennem, elsőnek hajlok meg, hogy mindenki kövesse példámat.

A franciskánus valóban meghajolt, az orvos és a jezsuita pedig térdre esett.

Aramis, fehérebben, mint a haldokló, lassan végigjártatta tekintetét a jelenet többi szereplőin. A kielégített becsvágy a vérrel együtt apránként visszatért szívébe.

- Siessünk - mondta a franciskánus -, amit el kell itt végezni, a sürgős feladatok, felemésztik erőmet. Sohasem fogom tudni elvégezni.

- Én elvégzem - szólt Aramis.

- Helyes - mondta a franciskánus.

Azután a jezsuitához s az orvoshoz fordult.

- Hagyjanak magunkra.

Mindketten engedelmeskedtek.

- Ezzel a jellel - mondta a franciskánus - maga az a férfi, akire szükség van, hogy átalakítsa a világot; e jelben rombolni fog, e jelben építeni fog: *In hoc signo vinces!*¹⁵⁶ Csukja be az ajtót.

Aramis bereteszelte az ajtót, és visszatért a franciskánushoz.

- A pápa cselt szőtt a rend ellen - mondotta a franciskánus -, a pápának meg kell halnia.

- Meg fog halni - felelte nyugodtan Aramis.

- Hétszázezer frankkal tartozunk egy Bonstett nevű brémai kereskedőnek, aki azért jött ide, hogy aláírással garantáljam a pénzét.

¹⁵⁶ E jelben győzni fogsz, (latinul)

- Ki fogjuk fizetni - mondta Aramis.

- Hat máltai lovag, a nevük itt van feljegyezve, felfedte, egy tizenegyedik éves rendtársunk fecsegése alapján, a harmadfokú rejtélyt; ki kell kutatni, mire használták ezek az emberek a titkot, vissza kell tőlük szerezni és meg kell semmisíteni.

- Meg fog történni.

- Három veszélyes szerzetest Tibetbe kell küldeni, hogy ott meghaljanak; halálra vannak ítélve, itt a nevük.

- Végre fogom hajtani az ítéletet.

- Azután van Antwerpenben egy hölgy, Ravailac¹⁵⁷ dédunokahúga, akinek bizonyos iratok vannak a kezében, amelyek kompromittálhatnák a rendet. Ötvenegy év óta fizetünk ötvenezer frank évjáradékot a családnak. Ez a járadék nagyon terhel bennünket, mert a rend nem gazdag. Az iratokat egy összegért, amelyet egyszer s mindenkorra fizetünk ki, meg kell venni, vagy ha visszautasítja, be kell szüntetni az évjáradékát, de úgy, hogy mi ne kockáztassunk.

- Gondoskodni fogok erről is.

- Egy Limából érkező hajónak be kellett futnia a múlt héten Lisszabon kikötőjébe; a hajó rakománya látszólag csokoládé, valóságban pedig arany. Minden aranyrúd felett egy kis láda csokoládé van. Ez a hajó a rendé és tizenhétmillió frankot ér. Meg fogja tudni, megérkezett-e a hajó. Itt vannak a hajórakományról kiállított okiratok.

- Milyen kikötőbe jöjjön a hajó?

- Bayonne-ba.

- Ha a szél nem lesz kedvezőtlen, három hét alatt ott lesz. Ez minden?

A franciskánus fejbőlintással felelt, mert már nem tudott beszélni, vér tört fel torkából és kibuggyant a száján, az orrlyukain és a szemén. A szerencsétlennek még csak annyi ideje volt, hogy megszorítsa Aramis kezét, azután görcsösen megrándult, és lezuhant ágyáról a földre.

Aramis a franciskánus szívére tette a kezét; a szív megszűnt dobogni.

Midőn Aramis lehajolt, észrevette, hogy a láng nem emésztette meg egy kis foszlányát a papirosnak, amelyet a franciskánusnak átadott.

Felvette a papírfoszlányt, és utolsó parányi maradványát is elégette.

Aztán visszahívta az orvost és a gyóntatópapot:

- Már Isten előtt van az, akit meggyóntatott - szólt a paphoz -, már csak arra van szüksége, hogy imádkozzanak érte és hogy eltemessék. Tegyen meg minden előkészületet egy egyszerű temetésre, ami a szegény szerzetesnek jár. Menjen.

A jezsuita elment.

Aramis most az orvoshoz fordult, és mikor észrevette, hogy az orvos arca sápadt és félelem ül ki rá, halk hangon így szólt:

- Grisart úr, öntse ki a pohár tartalmát, és mossa ki a poharat, mert még túlságosan sok van benne abból, amit a nagytanács parancsára beléje tett.

Grisart e szavakra hirtelen elkábult, megdermedt, úgy érezte, hogy megsemmisül, csaknem hanyatt vágódott.

Aramis szánakozva vállat vont, majd fogta a poharat és a kandalló hamujába öntötte tartalmát.

157 Ravailac - IV. Henrik gyilkosa.

Aztán elment, és magával vitte a halott írásait.

128
Küldetés

Másnap, vagyis inkább ugyanaznap, mert az elmondott események csak hajnali három órakor értek véget, a király a két királynéval elment misére, Monsieur Lorraine lovaggal és néhány más bizalmasával a folyóhoz lovagolt, hogy ő is élvezze a nevezetes fürdőzést, amelyért a nők bomlottak; s midőn már csupán Madame maradt a kastélyban, aki gyengélkedés ürügyén nem ment el, látni lehetett, vagyis inkább nem lehetett látni, amint Montalais kioson a szobájából, magával vonszolva La Vallière-t, aki minden módon igyekezett elrejtőzni; együttesen átsurrantak a kerten, és jobbra-balra nézelődve, eljutottak az ötös facsoportig.

Az idő borús volt; a tikkasztó szélben meghajoltak a virágok és a bokrok; az úton felvert por kavarogva tört fel a fák lombjái.

Montalais, aki mindvégig az ügyes előőrs szolgálatát látta el, még néhány lépést tett, aztán hirtelen visszafordult, hogy meggyőződjék róla, nem jött-e utánuk, vagy nem hallgatózik-e valaki, s így szólt:

- No, hála Istennek, teljesen egyedül vagyunk. Tegnap óta mindenki kémkedik itt, és úgy körülzárnak minket, mintha pestisesek volnánk.

La Vallière lehorgasztotta fejét és nagyot sóhajtott.

- Igenis, hallatlan - folytatta Montalais -, hogy Malicorne-től kezdve Saint-Aignanig mindenkit a mi titkunk érdekel. Szólj, Louise, fontoljuk meg a dolgot kissé, hogy tudjam magam mihez tartani.

La Vallière barátnőjére vetette tiszta s a tavaszi ég mélységes azúrkékjét tükröző szemét.

- Én pedig azt kérdelem tőled - szólt -, miért hívtak minket Madame-hoz, miért aludtunk nála, s nem, mint rendszeren, a mi szobánkban; miért tértél oly későn haza, és honnan erednek azok a felügyeleti rendszabályok, amelyeket ma reggel ránk nézve életbe léptettek?

- Kedves Louise, te a kérdésemre kérdéssel válaszolsz, jobban mondva tíz kérdéssel, ami nem felelet. S minthogy ezek kevésbé fontos dolgok, ezért várhatsz. Én azt kérdelem tőled, mert ebből következik minden, hogy rejlik-e itt valamilyen titok, vagy sem.

- Nem tudom, titok rejlik-e mögötte - mondotta La. Vallière -, de annyit tudok, legalábbis a magam részéről, hogy oktalanság történt a tegnapi ostoba szavaim és még ostobább elájulásom óta; mindenki rólunk beszél.

- Említsd csak magadat - mondotta Montalais kisasszony nevetve - és Tonny-Charente kisasszonyt, kettőtöket, akik a felhőknek tettetek vallomást, amit szerencsétlenségekre mások is meghallottak.

La Vallière lehajtotta fejét.

- Valóban, lesújtasz szavaiddal.

- Én?

- Igen, ezek a tréfák megölnek.

- Hallod-e, kedves Louise, ezek nem tréfák... ellenkezőleg, mi sem lehet komolyabb. Nem azért hoztalak ki a kastélyból, nem azért mulasztottam el a misét, nem azért színleltem fejfájást, mint Madame, akinek éppúgy nem fáj a feje, mint nekem, s végül nem azért fejtettem ki tízszer annyi diplomáciai ügyességet, mint amennyit Colbert örökölt Mazarintól és alkalmaz Fouquet-val szemben, hogy bajaimat elmondjam neked, egyedül azért, hogy amikor

végre magunkban vagyunk, és senki sem hall minket, nekiállj ravaszkodni velem. Nem, nem, hidd el, hogy nemcsak kíváncsiságból kérdezlek, hanem, mert csakugyan válságosra fordultak a dolgok. Mindenki tudja, mit mondtál tegnap, sokat fecsegnek róla. Mindenki tőle telhetőleg és képzeletének virágaival díszíti fel; az éjszaka az a megtiszteltetés ért, és még ma reggel is van szerencséd hozzá, kedvesem, hogy az egész udvar veled foglalkozik, és oly gyengéd és szellemes szavakat mondatnak veled, hogy Scudéry kisasszony és fivére megpukkadnának mérgükben, ha híven elmondanának nekik mindent.

- De drága jó Montalais - felelte szegény gyermek -, hiszen te mindenkinél jobban tudod, hogy mit mondtam, minthogy jelenlétedben mondtam.

- Tudom, tudom. Istenem! Nem ez a kérdés. Egy szót sem felejtettem el abból, amit mondtál; de azt gondoltad-e valóban, amit mondtál?

Louise nyugtalan lett.

- Ismét kérdések! - mondta. - Istenem, mit nem adnék érte, ha elfelejthetném, amit mondtam... hogy lehet hát, hogy mindenki összeesküszik ellenem, hogy eszembejuttassa. Szörnyű dolog!

- Mi?

- Hogy van egy barátnőm, akinek kímélnie kellene engem, tanácsot kellene adnia, meg kellene mentenie, és ehelyett halálra gyötör, megöl.

- Lárifári! Eddig semmit sem szóltál, most pedig túl sokat mondasz. Senki sem gondol rá, hogy megöljön, még arra sem, hogy meglopjon, hogy titkodat elrabolja; csak úgy akarják megtudni, ha önként megmondod, másképp nem; mert ez nemcsak a te ügyed, hanem egyúttal a miénk is; Tonnay-Charente is, ha itt volna, éppúgy megmondaná neked, mint én; mert tegnap este beszélgetésre hívtam, és én a Manicamp-mal és Malicorne-nal való tárgyalásom után bementem hozzá, és visszaérkezvén, igaz, hogy kissé későn, megtudtam, hogy Madame elrendelte a zárlatot a fiatal udvarhölgyekre, és nála fogunk hálni, nem a szobánkban. Madame pedig azért zárta el az udvarhölgyeket, hogy ne fontolhassuk meg a dolgokat és ne beszélgessünk egymással, és Tonnay-Charente-tal ugyanilyen szándékkal zárkózott be ma reggel. Mondd meg tehát, kedves barátnőm, milyen mértékben számíthatunk rád, és mi is megmondjuk neked, hogy milyen mértékben számíthatsz ránk.

- Nem egészen értem a kérdésedet - mondotta Louise nagyon izgatottan.

- Hm! Ellenkezőleg, látom a szemedből, hogy nagyon is jól érted. De pontosabban teszem fel a kérdést, hogy a legkisebb kibúvót se találhasd: *Szereted Bragelonne urat?* Ez világos, ugye?

E kérdésre, mely úgy zuhant le, mint egy ostromló hadsereg hajítógépének első lövedéke az ostromlott városra, Louise heves mozdulatot tett és felkiáltott:

- Hogy szeretem-e Raoult! Gyermekkori barátomat, testvéremet?

- Nem, nem! Ismét kibújsz a kérdés alól, vagyis inkább ki akarsz bújni. Nem azt kérdezem, hogy szereted-e Raoult, gyermekkori barátodat, testvéreidet, hanem azt, hogy szerelemmel szereted-e Bragelonne vicomte-ot, a jegyesedet!

- Ó, Istenem! Milyen szigorúan mérlegeled a szavakat, kedvesem!

- Nincs kegyelem... Nem vagyok sem szigorúbb, sem kevésbé szigorú, mint máskor; kérdést intéztem hozzád, felelj!

- Bizonyos - felelte Louise elfúló hangon -, hogy nem mint barátnő beszélsz velem, de én mint őszinte barátnő fogok válaszolni.

- Felelj hát!

- Nos hát, féltő gonddal és nevetséges büszkeséggel őrzöm szívemben mindazt, amit egy nőnek titokban kell tartania, és erre vonatkozólag soha senki sem látott a szívem mélyére.

- Jól tudom. Mert ha olvastam volna szívedben, nem kérdeznék, egyszerűen ezt mondanám neked: „Kedves Louise, olyan szerencsés vagy, hogy ismered Bragelonne urat, aki derék, kedves fiú, és kitűnő parti egy vagyontalan lány számára. La Fère gróf körülbelül tizenötezer frank évi jövedelmet fog fiára hagyni. Tehát ennyit kapsz évenként, ha a fiú felesége leszel; ez pompás dolog. Ne tekints tehát se jobbra, se balra, hanem menj egyenesen Bragelonne úr felé, vagyis az oltár felé, amely elé vezetni fog. S azután? Azután, aszerint, hogy milyen természetű férfi, vagy független leszel, vagy rabnő, vagy jogod lesz hozzá, hogy elkövesd mindazokat a bolondságokat, amelyeket a túlságosan szabad vagy túlságosan elnyomott emberek elkövetnek.” Hát, kedves Louise, mindenekelőtt ezt mondanám neked, ha olvastam volna a szívedben.

- És én megköszönném neked - hebegte Louise -, bár úgy látszik, a tanácsod nem egészen megfelelő.

- Várj, várj.... Midőn ezt a tanácsot adnám neked, hozzáfűzném: Veszélyes dolog, Louise, egész álló napokat lecsüggesztett fejjel úgy tölteni, hogy bágyadt kézzel, tétova tekintettel mereng az ember; veszélyes dolog csak az elhagyatott sétányokat kedvelni, és sosem mosolyogni olyan szórakozások közben, melyeken fiatal lányok szíves örömet vesznek részt. Veszélyes dolog, Louise, a cipőnk hegyével, mint ahogy te teszed, a homokba betűket írni, amiket hiába is takarsz el, mert a cipőd alól újra előtűnnek, s kivált veszélyes, ha inkább L betűhöz, mint B betűhöz hasonlítanak; veszélyes dolog végül, ha az ember fejében ezernyi agyrém támad, mind a magányosság és a fejfájás gyümölcsei; ezektől a képzelgésektől beesik a lány arca, kifárad az agya, s nemegyszer előfordul ilyen esetben, hogy a világ legkellemebb teremtéséből a világ legzsémbesebb teremtése lesz, és a legszellemesebb teremtésből a legostobább.

- Köszönöm, drága Aure-om - felelte La Vallière szelíden -, rád vall, hogy így beszélsz velem, és köszönöm, hogy egyéniséged szerint szólsz hozzám.

- Hát falra hányt borsó, amit mondok? Fogadj el belőle legalább annyit, amennyit elfogadhatónak tartasz. Tudod, eszembe jut egy történet egy ábrándos vagy melankolikus leányról... Dangeau úr a minap megmagyarázta nekem, hogy a *melankólia* szót tulajdonképpen *melankhóliának* kellene írni, mivel két görög szóból van összetéve; az egyik azt jelenti, hogy fekete, a másik pedig azt, hogy epe. Én tehát arról a leányról álmodtam, aki a fekete epétől halt meg, mert azt képzelte, hogy a herceg, a király, vagy a császár... szavamra, egyre megy... imádja, pedig a herceg, a király vagy a császár... ahogy tetszik, szemmel láthatólag mást szeretett, és ami a legkülönösebb, a leány nem vette észre, amit mindenki észrevett körülötte, hogy a király csak vele leplezi a másik szerelmét. Ugye, éppúgy nevensz azon a szegény bohó teremtésen, mint én?

- Nevetek - dadogta Louise halálsápadtan -, hogyne nevetnék.

- És igazad van, mert a dolog mulatságos. A történet vagy a mese, ha úgy tetszik, tetszett nekem; ezért megjegyeztem és elmondom neked. Van róla fogalmad, kedves Louise, milyen pusztítást tenne agyadban egy ilyfajta melankhólia, *h*-val? Jómagam elhatároztam, hogy elmondom neked a dolgot, mert ha közülünk esnék meg valakivel, annak tudnia kell a következő igazságot: ma jelentéktelen semmiség, holnap gúnykacaj, holnapután a halál.

La Vallière, ha lehet, még jobban elsápadt és remegett.

- Ha egy király foglalkozik velünk - folytatta Montalais -, akkor ezt tudtukra adja, és ha mi vagyunk a kincs, amelyre vágyik, akkor meg tudja szerezni ezt a kincset. Láthatod tehát,

kedves Louise, hogy ilyen körülmények között, ilyen veszélyeknek kitett lányok mindent meg kell valljanak egymásnak, mert a nem melankolikus lelkek csak így vigyázhatnak azokra, akik melankolikussá lehetnek.

- Csitt, csitt! - kiáltott La Vallière - valaki jön.

- Csakugyan jön valaki - mondotta Montalais -, de ki jöhet? Mindenki elment a királlyal a misére, vagy Monsieur-vel fürdeni.

A fasor végén a zöldellő árkádok alatt a leányok nemsokára megpillantottak egy délceg járású, szép termetű fiatalembert, aki kardjával a hóna alatt, vállán köpönyeggel, sarkantyús csizmában feléjük közeledett, és már messziről kedves mosollyal üdvözölte őket.

- Raoul! - kiáltott fel Montalais.

- Bragelonne vicomte - mormogta Louise.

- Itt jön egy természetadta bíró, aki el tudja dönteni a vitát köztünk - mondotta Montalais.

- Ó, Montalais, Montalais, szánj meg - könyörgött La Vallière -; az imént kegyetlen voltál, ne légy most kérlelhetetlen.

E szavak, amelyeket La Vallière olyan könyörögve mondott ki, mintha imádkoznák, eltörölték Montalais kisasszony arcán, sőt talán szívében is a gúny utolsó nyomát is.

- Ó, Bragelonne vicomte, olyan szép, mint Amadis,¹⁵⁸ és állig fegyverben, csizmásan is, mint ő - szólt Raoulhoz.

- Mély hódolatom, kisasszony - felelte Raoul meghajolva.

- De miért a csizma a lábán? - folytatta Montalais, mialatt La Vallière ugyanolyan csodálkozással nézett Raoulra, mint társnője, de nem szólt egy szót sem.

- Miért? - kérdezte Raoul.

- Úgy van - szólalt meg félénken La Vallière.

- Mert elutazom - felelte Bragelonne, és Louise-ra nézett.

La Vallière úgy érezte, hogy babonás félelem vesz erőt rajta, és megtántorodott.

- Elutazik, Raoul! - sikoltotta. - És hová?

- Drága Louise-om - felelte a fiatalember azzal a nyájassággal, amely jellemző vonása volt -, Angliába utazom.

- És mit csinál Angliában?

- A király küld oda.

- A király! - kiáltott fel egyszerre La Vallière és Montalais, önkéntelenül is egy pillantást váltva egymással, a félbeszakított beszélgetés jutván mindkettőjüknek eszébe.

Raoul észrevette a pillantást, de nem tudta, mit jelent.

Természetesen a két lány őiránta tanúsított érdeklődésének tulajdonította hát.

- Őfelsége - mondta Raoul - kegyeskedett rá emlékezni, hogy II. Károly kedveli La Fère grófot. A király ma reggel, mikor misére ment és az úton megpillantott, magához intett. Oda-mentem hozzá. „Bragelonne vicomte - így szólt hozzám a király -, elmegy Fouquet úrhoz, akinek Nagy-Britannia királya számára adtam át leveleket; ezeket a leveleket el fogja vinni.” - Meghajoltam.

158 Spanyol lovagregény hőse, az állhatatos és tisztelettudó szerelmes férfi mintaképe.

„Igaz is - tette hozzá a király -, mielőtt elutazik, legyen szíves Madame-tól fivéréhez, az angol királyhoz szóló megbízatást is átvenni!”

- Istenem - rebegte Louise izgatottan, de egyszersmind elgondolkodva.

- Ily gyorsan! Az a parancsa, hogy ily gyorsan utazzék el? - kérdezte Montalais, aki szinte megdermedt a különös hírre.

- Akit tisztelünk, annak gyorsan engedelmeskedünk, ha jól akarunk engedelmeskedni - felelte Raoul. - Tíz perccel a parancs elhangzása után készen álltam az útra. Madame-ot értesítették, s ő most írja a levelet, amelyet rám akar bízni. Addig, Tonny-Charente kisasszonytól megtudva, hogy itt vannak a fák közt, idejöttem s mindkettőjüket megtaláltam.

- És mindketten meglehetősen rosszul érezzük magunkat, amint látja - szólt Montalais, hogy kiségitse a zavarból Louise-t, akinek arckifejezése szemmel láthatólag megváltozott.

- Rosszul? - kérdezte Raoul, és gyengéd kíváncsisággal szorította meg Louise de La Vallière kezét. - Ó, valóban jéghideg a keze!

- Semmiség!

- Ugyebár, Louise, ez a hidegség nem terjed a szívéig? - kérdezte a fiatalember gyengéd mosollyal.

Louise gyorsan felemelte a fejét, mintha Raoul kérdését valamilyen gyanú sugallta volna, és ez furdalná a lelkét.

- Ó, tudja - szólt Louise kissé erőltetve -, hogy szívem sohasem lesz hideg olyan jó barátom iránt, mint Bragelonne vicomte.

- Köszönöm, Louise. Ismerem szívét és lelkét, és tudom, hogy kezének érintéséből nem lehet megítélni gyengéd érzelmeit. Louise, tudja, mennyire szeretem, milyen bizalommal tettem le kezébe sorsomat, meg fog tehát bocsátani, ha úgy beszélek, mintha még mindig gyermekek volnánk.

- Beszéljen, Raoul - mondta remegve Louise -, hallgatom.

- Nem tudok magától elszakadni úgy, hogy meg ne szabaduljak egy kétségtől, amely képtelenség ugyan, belátom, mégis szívemet marcangolja.

- Tehát hosszú időre utazik? - kérdezte La Vallière fojtott hangon, s Montalais elfordította a fejét.

- Nem, valószínűleg alig két hétig leszek távol.

La Vallière odaszorította kezét a szívére, amely majd megszakadt.

- Különös - folytatta Raoul, és mélabúsan nézett a leányra -, gyakran kellett már elbúcsúznom, mikor veszedelmes csatákba indultam, s mégis vidáman, könnyű szívvel indultam, mámoros volt a lelkem, ha jövőm örömeire és reményeire gondoltam, pedig akkor a spanyolok golyózáporával és a vallonok kemény alabárdjaival szemben kellett helytállnom. Ma nem fenyeget veszély, és nyugodtan kelhetek útra, hogy a világ legkönnyebb küldetése révén szép jutalmat nyerjek, amit remélnem enged a király kegye, talán megszerzem általa kegyedet, mert milyen becsesebb jutalomban részesíthetne a király ennél? Nos hát, Louise, valóban nem tudom, hogy van ez, de az egész jövőm, az egész boldogságom szétfoszlik szemem előtt, mint a füst, mint az álom csalfa képei, és szívemnek mélyében nagy bánat, kimondhatatlan levertség lakozik, valami komor, tehetetlen, halott dolog, mintha holttetem volna. Ó, jól tudom, Louise, hogy miért! Mert sohasem szerettem annyira, mint ebben a pillanatban. Ó, Istenem! Istenem!

Megtört szívének erre az utolsó felkiáltására Louise kétségbeesetten felzokogott, és Montalais karjába vetette magát.

Montalais, jóllehet nem tartozott a legérzékenyebb szívek közé, érezte, hogy könnybe lábad a szeme, s szívét mintha vaspántok szorították volna össze.

Raoul látta jegyesének patakozó könnyeit. Tekintete nem hatolt át, nem is akart áthatolni e könnyeken. Fél térdre ereszkedett és megcsókolta a leány kezét. Egész szíve ott reszketett ebben a csókban.

- Keljen fel, keljen fel - figyelmeztette őt Montalais, maga is majdnem sírva -, Athénaïs errefelé tart.

Raoul kabátjának feltűrt ujjával letörölte térdéről a port, még egyszer rámosolygott Louise-ra, aki már nem nézett rá, megszorította Montalais kezét, és megfordult, hogy üdvözölje Tonnay-Charente kisasszonyt, mert már hallani lehetett selyemruháját suhogni a faszorompóján.

- Befejezte-e Madame a levelet? - kérdezte Raoul, amint Athénaïs elég közel ért hozzá, hogy meghallhassa szavait.

- Befejezte, vicomte, a levél elkészült, lepecsételték, a hercegnő várja.

E szavakra Raoul éppen csak hogy elkészönt Athénaístól, egy utolsó pillantást vetett Louise-ra, búcsút intett Montalais kisasszonynak, és eltávozott a kastély irányában.

Útközben azonban még egyszer hátranézett.

A faszorompótól már hiába nézett hátra, mert nem látott semmit.

A három leány nagyon különböző érzelmekkel figyelte Raoul távolodását.

- Végre - mondotta Athénaïs, először törve meg a csendet -, végre egyedül vagyunk, szabadon beszélgethetünk a tegnapi nagy eseményekről, és megbeszélhetjük, hogyan kell viselkednünk. Nos, ha szíveskednek ide figyelni, megmagyarázom a lehető legkevesebb szóval, hogy szerintem mit kíván tőlünk a kötelesség; ha pedig félmondatokból nem értenének meg, akkor azt, hogy mi Madame akarata.

És Tonnay-Charente kisasszony olyan nyomatékosan ejtette ki az utolsó szavakat, hogy barátnői többé nem kételkedtek benne, hogy hivatalos megbízással ruházták fel.

- Madame akarata - kiáltotta egyszerre Montalais és Louise.

- Ultimátum - vágta rá diplomatikusan Tonnay-Charente kisasszony.

- De, Istenem, kisasszony - mondta halkán Louise -, Madame tehát tudja?...

- Madame többet tud, mint amennyit mi mondtunk - mondotta minden szót külön hangsúlyozva Athénaïs. - Álljunk hát helyt magunkért, hölgyeim.

- Ó, úgy van - felelte Montalais. - Csupa fül vagyok. Beszélj, Athénaïs.

- Istenem, Istenem - rebegte Louise remegve -, túléltem-e ezt a borzasztó estét?

- No, nem kell úgy megijedni - mondta Athénaïs -, megtaláltuk az ellenszert.

És odaült két barátnője közé, kezébe vette mindegyiknek az egyik kezét, összefogta őket a saját kezében, és beszélni kezdett.

Éppen mikor első szavait elsuttogta, hallhatták volna egy tovavágtató ló patáinak dobogását a kastély kertjének rácsán túl, az országúton.

Boldog, mint egy herceg

Abban a percben, amikor visszatérni készült a kastélyba, Bragelonne Guiche gróffal találkozott.

Guiche pedig, mielőtt Raoullal találkozott volna, Manicamp-mal találkozott, aki viszont Malicorne-nal találkozott.

Malicorne hogyan találkozott Manicamp-mal? Ennél mi sem egyszerűbb: megvárta Manicamp-t, mikor kijött a miséről, amelyen Saint-Aignan társaságában vett részt.

Amikor egymáshoz csatlakoztak, kölcsönösen örvendeztek egymás szerencséjének, és Manicamp megragadta az alkalmat, hogy megkérdezze barátjától, nem maradt-e néhány tallér a zsebe mélyén.

Malicorne egyáltalán nem csodálkozott ezen a kérdésen, talán készült is rá, és azt felelte, hogy minden zseb, amelyből mindig csak kimernek, és bele nem töltenek semmit, olyan, mint a kút, amely vizet szolgáltat télen át, de a kertészek nyáron végre is kimerítik. Malicorne kijelentette, hogy a zsebe ugyan elég mély, és bőség idején gyönyörűséggel lehet meríteni belőle, de most, sajnos, a túlságos használat következtében meddő lett.

Erre Manicamp elgondolkodott, és így felelt:

- Ez igaz.
- Jó volna újra megtölteni - tette hozzá Malicorne.
- Ez is igaz, de hogyan?
- Ennél mi sem könnyebb, kedves Manicamp úr.
- Jó, de akkor mondja meg a módját.
- Egy hivatal Monsieur-nél, s tele a zsebem.
- És megvan a hivatala?
- Csak a címe.
- Akkor hát?
- A cím hivatal nélkül olyan, mint az erszény pénz nélkül.
- Nagyon igaz - felelte Manicamp.
- Próbáljuk tehát megkapni a hivatalt - szólt a címzetes hivatalnok.
- Igen tisztelt és kedves barátom - sóhajtott Manicamp - Jelenlegi helyzetünkben a legnehezebb dolgok közé tartozik Monsieur-től állást szerezni.
- Ó, és miért?
- Mert e pillanatban nem kérhetünk Monsieur-től semmit.
- Miért nem?
- Mert feszült viszonyban vagyunk vele.
- Hihetetlen és lehetetlen! - jelentette ki Malicorne.
- Eh! Ha Madame-nak udvarlunk - szólt Manicamp -, valljuk be: nem tetszik Monsieur-nek.

- Ha udvarlunk Madame-nak, és elég ügyesek vagyunk, akkor Monsieur imádni fog minket.
 - Hm!
 - Mert különben csakugyan ostobák volnánk! Maga nagy diplomata, Manicamp úr, próbálja gyorsan kibékíteni a királyi fenséget Guiche gróffal.
 - Mondja csak, Malicorne, mit közölt magával Saint-Aignan?
 - Velem? Semmit. Csak kikérdezett, ennyi az egész.
 - Ó, velem szemben nem volt olyan titoktartó.
 - Mit árult el?
 - Hogy a király bolondul szerelmes La Vallière-be.
 - Ezt aztán igazán tudjuk! - felelte gúnyosan Malicorne. - Hiszen már a verebek is csiripolják. De közben azért fogadja meg tanácsomat, kérem: beszéljen Guiche gróffal, és eszközölje ki tőle, hogy közeledjék kissé Monsieur-höz. Teringettét! Hiszen Guiche tartozik is ezzel öfenségének.
 - Csakhogy ehhez beszélnem kellene Guiche gróffal.
 - Azt hiszem, ennek nincs nagyobb akadály. Tegyen ugyanúgy, ahogy én tettem, hogy magával találkozhassem, várja meg Guiche grófot, aki, mint tudja, szeret sétálgatni.
 - Jól van, de hol sétál?
 - Furcsa kérdés, szavamra! Guiche szerelmes Madame-ba, ugye?
 - Azt mondják.
 - Ennélfogva Madame lakosztálya táján sétál.
 - Ejha, ördöge van, kedves Malicorne. Guiche épp itt jön.
 - Miért is tévedtem volna? Hát szoktam én tévedni? Most már csak az van hátra, hogy megértsük egymást. Pénzre van szüksége, ugyebár?
 - Ó, jaj! - sóhajtott Manicamp.
 - Nekem pedig szükségem van az állásra. Amint Malicorne megkapja az állást, Manicamp-nak lesz pénze. Ez csak egyszerű?
 - Hát legyen nyugodt, én mindent megteszek, ami tőlem telik.
 - Ám tegye.
- Guiche közeledett, Malicorne eloldalgott, Manicamp pedig elcsípte Guiche-t.
- A gróf komor és ábrándos volt.
- Mondja csak, miféle rímen töri a fejét, kedves grófom? - szólt Manicamp. - Van egy kitűnő rímem, ha a maga első sora így végződik: *az ám*.
- Guiche a fejét csóválta, majd megismerve barátját, beléje karolt.
- Kedves Manicamp - mondta -, egészen mást keresek én, nem rímet.
 - Mit keres?
 - Segíthetne megtalálnom, amit keresek - folytatta a gróf -, mert lusta, vagyis leleményes és szellemes ember.
 - Leleményességem rendelkezésére áll, gróf.

- Megmondom, miről van szó: szeretnék bejutni egy házba, ahol dolgom van.
 - Akkor annak a háznak a közelébe kell mennie - felelte Manicamp.
 - Igaz. De abban a házban egy féltékeny férj lakik.
 - Jobban vigyáz, mint a Cerberus?
 - Nem jobban, de legalábbis annyira.
 - Három torka van, mint az alvilág eme félelmetes őrének? Csak ne vonogassa a vállát, gróf. Teljesen józanon teszem föl ezt a kérdést, mert a költők azt tartják, hogy aki meg akarja vesztegetni Cerberusunkat, annak egy süteményt kell magával vinnie. Én, aki a dolgot prózai oldaláról, vagyis a valóság oldaláról látom, kijelentem: egy sütemény kevés három szájnak. Ha ennek a féltékeny férjnek három szája van, gróf, vigyen magával három süteményt.
 - Manicamp, ha ilyen tanácsokra van szükségem, akkor Bautru úrhoz fordulok.
 - Ha jobb tanácsot akar kapni, gróf úr - mondta Manicamp komikus komolysággal -, világosabban kell megfogalmaznia a képletet, mint ahogy az imént tette.
 - Hej, ha Raoul itt volna - mondta Guiche -, ő megértene.
 - Meghiszem azt, különösen, ha a következőket mondaná neki: „Nagyon szeretném közelebbről látni Madame-ot, de félek Monsieur-től, aki féltékeny.”
 - Manicamp! - kiáltott fel a gróf dühösen, megsemmisítő tekintetet vetve a gúnyolódóra.
- De a gúnyolódó meg se rezzent.
- Mi történt, kedves gróf? - kérdezte.
 - Mi? Hát nem átallja ily tiszteletlenül emlegetni a legszentebb neveket? - kiáltott fel Guiche.
 - Miféle neveket?
 - Monsieur! Madame! Az ország első emberei viselik ezt a címet.
 - De kedves grófom, igazán furcsamód téved, én egyáltalán nem említettem az ország első neveit. Én egyszerűen válaszoltam egy féltékeny férjjel kapcsolatban, akit ugyan nem neveztem meg, de akinek szükségképpen van hitvese; azt feleltem: „Ha madame-ot látni akarja, közeledjék monsieur-höz.”
 - Te gyalázatos tréfacsináló! - szólt mosolyogva a gróf. - Hát ezt mondtad?
 - Ezt én!
 - Akkor rendben van.
 - Mármost - folytatta Manicamp -, ha azt óhajtja, hogy X hercegnéről és Y hercegről legyen szó, akkor ezt a tanácsot adnám: „Közeledjünk a házhoz, bármilyen ház is, mert ez a taktika semmi esetre sem lehet hátrányos szerelme szempontjából.”
 - Hej, Manicamp, találj nekem valami ürügyet, valami jó ürügyet, hogy közeledhessek.
 - Csak ürügy kell? Teringettét! Szolgálhatok akár száz vagy ezer ürüggyel. Ha Malicorne itt volna, ő már legalábbis ötvenezer kitűnő ürügyet talált volna!
 - Ki az a Malicorne? - kérdezte Guiche gróf, és úgy pislogott, mint aki igyekszik visszaemlékezni valakire. - Mintha ismerném ezt a nevet.
 - Mintha ismerné! Meghiszem azt! Hiszen harmincezer frankkal tartozik a Malicorne édesapjának.

- Vagy úgy! Ez a derék orléans-i legény.
- Állást ígért neki Monsieur-nél, de nem a féltékeny férjnél, hanem a másiknál.
- Hát, ha annak a Malicorne-nak annyi esze van, találjon ki valamit, hogy Monsieur el legyen ragadtatva tőlem, és találjon valami ürügyet, hogy kibékülhessek velem.
- Helyes, beszélek Malicorne-nal.
- De nini, ki jön itt?
- Bragelonne vicomte.
- Raoul! Ő az, csakugyan.

És Guiche gróf gyorsan a fiatalember elé sietett.

- Te vagy az, kedves Raoulom? - szólt.
- Én. Kerestelek, hogy elbúcsúzzam tőled, kedves barátom - felelte Raoul, és kezét szorította a gróffal. - Jó napot, Manicamp úr.
- Mi az, elutazol, vicomte?
- Elutazom, királyi megbízásból.
- Hova mégy?
- Londonba. Épp Madame-hoz készülök e pillanatban. Levelet akar velem küldeni II. Károly király öfelségéhez.
- Egyedül fogod találni, mert Monsieur elment hazulról.
- Hova?
- A fürdőbe.
- Akkor, kedves barátom, téged kérlek meg, aki Monsieur nemesurai közül való vagy, hogy ments ki előtte. Megvártam volna, hogy átvegyem rendelkezéseit, de Fouquet úr, valamint öfelsége azt óhajtja, hogy nyomban induljak.

Manicamp meglökte könyökével Guiche-t.

- Megvan az ürügy - mondta.
- Melyik?
- Bragelonne úr kimentése.
- Gyöngé ürügy - szólt Guiche.
- Kitűnő ürügy, ha Monsieur nem haragszik; csapnivalón rossz, mint minden más ürügy, ha Monsieur neheztel.
- Igaza van, Manicamp. Csak ürügy kell nekem, bármilyen is. Akkor hát szerencsés utat, kedves Raoulom.

A két jóbarát megölelte egymást.

Öt perc múlva Raoult Madame elé vezette Tonnay-Charente kisasszony.

Madame még íróasztalánál ült, ahol levelét megírta. Előtte rózsaszínű viaszgyertya égett, hogy lángján megolvassa a pecsétviaszt. Nagy gondja miatt azonban - mert igen gondterhelten látszott - megfélekedett róla, hogy elfújja a gyertyát.

Bragelonne-t már várták: amint megjelent, nyomban jelentették.

Bragelonne maga volt a tökéletes elegancia: aki egyszer látta, nem felejtette el többé, és Madame nemcsak látta őt egyszer, hanem Bragelonne, mint emlékezhetünk, egyike volt azoknak a francia lovagoknak, akik először tisztelkedtek előtte, és ő kísérte a hercegnőt Le Havre-ból Párizsba.

Madame-nak tehát igen kedvesen élt emlékezetében Bragelonne.

- Nos, megjött, uram? - szólt a hercegnő. - Nemsokára szemtől szemben áll fivéremmel, aki boldog lesz, ha a fiúnak visszafizetheti egy részét annak az adósságának, amellyel még atyjaurának tartozik.

- La Fère gróf, asszonyom, igen bő jutalomban részesült a csekély szolgálatért, amit szerencséje lehetett érdekében tenni, és én magam leszek az, ki biztosíthatom őt apám, valamint a magam hódolatáról, hűségéről és hálájáról.

- Ismeri a fivéremet, vicomte úr?

- Nem, fenség. Ezúttal részesülök először a szerencséjében, hogy szemtől szemben állhatok majd őfelségével.

- Önnek nincs szüksége rá, hogy fivérem figyelmébe ajánlják. De ha kétségei vannak saját személyének értéke felől, bátran hivatkozzék reám, én nem fogom megcáfolni.

- Ó, fenséged oly kegyes!

- Nem, Bragelonne úr. Jól emlékszem, hogy együtt tettünk meg egy hosszú utat, és ezalatt észrevettem, hogy milyen okosan viselkedett mindama sok örültség közepette, amelyeket jobbján és balján a világ két legnagyobb bolondja: Guiche gróf és Buckingham elkövetett. De ne róluk beszéljünk, hanem magáról. Azért megy Angliába, hogy ott esetleg letelepedjék? Bocsássa meg kérdésemet, nem a kíváncsiság ösztökél rá, hanem az a vágyam, hogy valamiben szolgálatára lehessenek.

- Nem megyek hosszú időre Angliába, asszonyom. XIV. Lajos király őfelsége bízott meg egy küldetéssel, és csak azért megyek Londonba.

- És vissza szándékozik térni Franciaországba?

- Mihelyt küldetésemet befejeztem; föltéve, hogy II. Károly őfelsége nem ad más parancsot.

- Mindenesetre arra fogja kérni, biztos vagyok benne, hogy lehetőleg mennél tovább tartózkodjék udvarában.

- Minthogy én erre nem adhatok majd elutasító választ, már most kérem fenségedet, hogy legyen kegyes a francia király őfelségének eszébe juttatni, hogy egyik leghívebb szolgája él távol Angliában.

- Aztán jól vigyázzon, hogy ha visszahívja, nehogy parancsát hatalmával való visszaélésnek tekintse.

- Nem értem, Madame.

- A francia udvar páratlan a világon, ezt jól tudom, de azért nekünk is van néhány csinos nőnk az angol udvarban.

Raoul mosolygott.

- Ó - mondta Madame -, ez a mosoly nem valami jó előjel honfitársnőim számára. Mintha csak ezt mondaná: „Eljövök hozzátok, angol nők, de a szívem ott maradt a tengerszoroson túl.” Ugye, ezt jelenti a mosolya?

- Fenségednek megvan az a tehetsége, hogy a szívek mélyében olvas. Megérti hát, hogy ha sokáig kellene az angol udvarban élnem, fájdalmas lenne reám nézve.
 - Természetesen fölösleges megkérdezni, hogy ilyen hű lovag visszatérését kellő jutalomban részesítik-e?
 - Asszonyom, együtt nőttem föl azzal a hölgygel, akit szeretek, és azt hiszem, ő éppúgy érez irántam, mint én iránta.
 - Akkor hát utazzék el gyorsan, Bragelonne úr, és jöjjön is vissza gyorsan. Remélem, hogy visszatérésekor két boldog embert fogunk látni; mert boldogságuk előtt, ugyebár, nincs semmi akadály?
 - De bizony, nagyon is nagy akadály van.
 - Ugyan! És micsoda akadály?
 - A király akarata.
 - A király akarata!... A király ellenzi házasságát?
 - Legalábbis a házasság elhalasztása mellett döntött. La Fère gróf útján kértem a király beleegyezését, és őfelsége, ha nem tagadta is meg teljesen jóváhagyását, határozottan kijelentette, hogy engedélyére várni kell egy ideig.
 - Talán akit szeret, nem méltó magához?
 - Egy király szerelmére is méltó, Madame.
 - Úgy értem, talán rangján aluli?
 - Előkelő családból származik.
 - Fiatal-e, szép-e?
 - Tizenhét éves, és az én szememben gyönyörű!
 - Vidéki nő vagy párizsi?
 - Fontainebleau-ban él.
 - Az udvarnál?
 - Az udvarnál.
 - Ismerem?
 - Fenséged udvarához tartozik.
 - Hogy hívják? - kérdezte a hercegnő aggodalmasan. - Ha ugyan nem titok a neve - tette hozzá meggondoltabban.
 - Nem titok, asszonyom. Szerelmem tiszta, és így nem kell titkot csinálnom belőle, különösen nem kell titkolnom fenséged előtt, aki oly jó hozzám. Szerelmem neve: Louise de La Vallière.
 - Madame önkéntelenül felkiáltott, de kiáltásában több volt, mint meglepetés.
 - Szóval La Vallière kisasszony - mondta. - Az a leány, aki tegnap...
- Nem folytatta.
- Aki tegnap rosszul lett, azt hiszem - mondta mégis.
 - Ő az, fenség, de balesetéről csak ma reggel értesültem.
 - Beszélte vele, mielőtt idejött hozzám?

- Búcsút vettem tőle.

- És azt mondja - folytatta Madame, igyekezve uralkodni magán -, hogy a király... elhalasztotta házasságát ezzel a lánnyal?

- Úgy van, elhalasztotta.

- Semmivel sem okolta meg a király ezt a halasztást?

- Semmivel sem.

- Régen terjesztette elő La Fère gróf a kérését?

- Több mint egy hónapja.

- Különös - mormogta a hercegnő.

És minthogyha sötét köd ereszkedett volna a szeme elé.

- Egy hónapja? - ismételte.

- Körülbelül.

- Igaza van, vicomte - mondta a hercegnő, olyan mosollyal, amelyről Bragelonne észrevette, hogy kissé erőltetett -, nem volna helyes, ha fivérem sokáig ott marasztalná; utazzék hát gyorsan el, és én első levelemben, amelyet Angliába írok, a király nevében vissza fogom követelni.

Ezután Madame felkelt, hogy Bragelonne-nak átadja a levelet. Raoul megértette, hogy az audiencia véget ért, átvette a levelet, meghajolt a hercegnő előtt és elment.

- Egy hónapja! - mormogta a hercegnő. - Ennyire vak lettem volna? Egy hónapja szeretné La Vallière-t a király?

És minthogy Madame-nak más dolga nem volt, hozzáfogott, hogy megírja a fivérének szóló levelet, amelynek utóiratában Bragelonne-t akarta visszakövetelni.

Guiche gróf, mint láttuk, engedett Manicamp rábeszélésének, és vele ment az istállókhöz, ahol felnyergeltették lovaikat; ezután a kis fasonon át, amelyet már leírtunk olvasóink előtt, Monsieur elé lovagoltak, aki a fürdőből jövet, felfrissülve tért meg a kastélyba, arcán női fátyollal, hogy a nap heve meg ne ártson arcbőrének.

Monsieur éppen kitörően jókedvű volt, ilyenkor mindig áhítatosan csodálta a saját szépségét. Módja volt a vízben összehasonlítani, hogy kinek a teste fehérebb: az övé-e, vagy pedig az udvaroncáié? És öfensége olyan nagy gonddal ápolta magát, hogy senki, még Lorraine lovag sem állta vele a versenyt.

Monsieur ráadásul bizonyos sikerrel úszott, s a bölcs mértéktartással úzótt jótékony alámerülés a friss vízbe jót tett idegeinek, és teste-lelke a boldog kiegyensúlyozottság állapotában volt.

Megpillantva Guiche-t, aki remek fehér paripán vágatott eléje, a herceg nem tudta örömteljes kiáltását elfojtani.

- Azt hiszem, egészen jól folynak a dolgok - jegyezte meg Manicamp, öfensége arcáról jóakaratot vélvén leolvasni.

- Ó, jó reggelt, Guiche, jó reggelt, szegény Guiche! - kiáltotta a herceg.

- Üdv fenségednek! - felelte Guiche nekibátorodva Fülöp hanghordozásától. - Egészséget, örömet, boldogságot, szerencsét és minden jót kívánok fenségednek.

- Isten hozott, Guiche, lovagolj a jobb oldatomon, de fékezd a lovadat, mert lépésben akarok a hűvös lombsátor alatt visszatérni.

- Parancsára, Monsieur - felelte Guiche.

És a herceg jobbján lovagolt, a felszólításnak megfelelően.

- Szólj, kedves Guiche - mondotta a herceg -, adj hírt arról a Guiche-ről, akit egykor ismertem és aki egykor udvarolt feleségemnek.

Guiche a szeme fehérijéig elpirult, Monsieur pedig harsány kacajban tört ki, mintha a világ legszellemesebb élvét mondta volna.

Az a néhány kiváltságos, aki Monsieur-t körülvette, azt hitte, hogy követnie kell a herceg példáját, bár nem hallották a herceg szavait, az első elkezdett hangosan kacagni, és a kacagás az utolsóig terjedt tovább.

Guiche elvörösödött, de azért erőt vett magán. Manicamp ránézett.

- Kérem, fenség - felelte Guiche -, legyen irgalmas egy szerencsétlen ember iránt, ne vessen oda Lorraine lovag prédáját.

- Hogyan?

- Ha a lovag meghallja, hogy fenséged kigúnyol, akkor majd tútesz fenségeden, és kegyetlenül kicsúfól.

- A szerelmed miatt, a hercegnő miatt!

- Ó, fenség, kegyelem!

- Valld be, Guiche, hogy szemet vetettél a hercegnőre.

- Sohasem fogok ilyesmit bevallani, fenség.

- Irántam való tiszteletből? Jól van, felmentlek a tisztelet alól, valld be, mintha csak Chalais kisasszonyról vagy La Vallière kisasszonyról volna szó.

Azután félbeszakította szavait, majd harsány kacaj kíséretében így folytatta:

- Ez jó; kétélű karddal játszom. Rád sújtok, és fivéremet találom, Chalais kisasszonyt és La Vallière kisasszonyt, a te menyasszonyodat és fivérem jövőbelijét.

- Valóban, fenség - mondotta Guiche -, ma igazán csodálatra méltó hangulatban van.

- Szavamra mondom, igen jól érzem magam, és örülök, ha látlak.

- Köszönöm, fenség.

- Szóval haragudtál rám?

- Én, fenség?

- Te.

- Istenem, miért?

- Azért, mert félbeszakítottam a szarabandodat és a spanyol ugrabugrádat.

- De fenség...

- No, ne tagadd. Aznap dühös pillantásokkal távoztál a hercegnőtől; ez szerencsétlenséget hozott rád, kedves barátom, és tegnap szájalmasan táncoltad a balettot. Ne neheztelj, Guiche, megárt neked, ilyenkor olyan az ábrázatod, mint egy medvéé; ha tegnap jól megnézett téged a hercegnő, akkor egy dolgot bizonyosan tudok.

- És mi az? Fenséged megijeszt.

- A hercegnő teljesen megtagad.

És a herceg ismét felkacagott.

„Úgy látszik, a rang mit sem határoz, mert valamennyien egyformák” - gondolta magában Manicamp.

A herceg így folytatta:

- Most hát visszatértél, és van rá remény, hogy Lorraine lovag ismét szeretetre méltó lesz.

- Hogyan, fenség, milyen csoda révén hathatnék így Lorraine lovagra?

- Nagyon egyszerűen: féltékeny rád.

- Ah, valóban?

- Úgy van, ahogy mondom.

- Nagyon megtisztelő.

- Értsd meg, ha itt vagy, hízeleg nekem, ha eltávozol, akkor gyötör. Azonkívül, tudod-e, mi jutott eszembe?

- Nem tudom kitalálni, fenség.

- Nos hát, mikor száműzetésben voltál, mert száműztek, szegény Guiche...

- Istenemre, fenség, ki az oka? - kérdezte Guiche, aki a látszat kedvéért úgy tett, mintha zsörtölődne.

- Ó, én biztosan nem - felelte öfensége -, hercegi szavamra mondom, nem én kértem a királyt, hogy száműzzön téged.

- Fenséged nem, ezt jól tudom, hanem...

- Hanem Madame? Hát, ami ezt illeti, nem mondom, hogy nem. Mi az ördögöt vétettél Madame-nak?

- Valóban, fenség...

- Az asszonyok néha kissé szeszélyesek, ezt jól tudom, és az én feleségem sem ment e hibától. De ha a feleségem az oka, hogy száműztek, akkor nem haragszom rád.

- Akkor, fenség, csak félig vagyok boldogtalan - felelte Guiche.

Manicamp, aki Guiche mögött haladt, és akinek egy szó sem került el figyelmét abból, amit a herceg mondott, lova nyakára hajolt, hogy elrejtse ellenállhatatlanul feltörő nevetését.

- Egyébként száműzetésed egy tervet érlelt meg bennem.

- Kitűnő!

- Midőn a lovag, minthogy téged nem látott itt, és biztos volt benne, hogy egyedül uralkodik, rosszul bánt velem, és észrevettem, hogy a feleségem, ezzel a gonosz fickóval ellentétben, olyan szeretetreméltó és oly jó hozzám, aki elhanyagolom őt, akkor a fejembe vettem, hogy mintaférjet faragok magamból, amilyenek keresve is alig lehet párját találni, és az udvar érdekessége leszek; fejembe vettem, hogy szeretni fogom a feleségemet.

Guiche elképedve nézett a hercegre, s ezúttal nem színlelt.

- Ó! - dadogta Guiche, egész testében remegve -, ezt fenséged nem gondolta komolyan.

- Dehogynem, dehogynem. Nekem van vagyonom, fivéremtől kaptam, mikor megházasodtam; a hercegnőnek van pénze, éspedig sok, mert öccsétől és sógorától, tehát Franciaországból és Angliából kap pénzt. Nos hát, tervem szerint elhagytuk volna az udvart, visszavonultam volna a villers-cotterets-i kastélyba, amely az enyém, és egy erdő közepén van. Ugyanazon a helyen éltünk volna a szerelem örömeinek, ahol nagyapám, IV. Henrik töltötte napjait a szép Gabrielle-lel. Mit szólsz ehhez az eszméhez, Guiche?

- Azt, hogy beleremeg az ember - felelte Guiche, s csakugyan remegett.

- No látom, nem élnéd túl, ha másodszor is száműznének.

- Én, fenség?

- Nem vinnék hát el magammal, mint ahogy kezdetben terveztem.

- Hogyan, magával, fenség?

- Igen, ha véletlenül ismét eszembe jut, hogy hátat fordítsak az udvarnak.

- Ó, fenség, ezen ne múljon a dolog, követem fenségedet a világ végére is.

- Micsoda ügyetlenség! - mormogta Manicamp, Guiche felé táncoltatva lovát, mintha ki akarná vetni a nyeregből.

Azután ellovagolt mellette, mintha nem bírná tovább fékezni a lovát, és odasúgta neki:

- Ugyan fontolja meg, hogy mit beszél.

- Rendben van - mondotta Monsieur -, minthogy ilyen hű emberem vagy, elviszlek magammal.

- Követem fenségedet, ahova csak akarja - felelte örvendezve Guiche -, ahova csak akarja, akár nyomban. Felkészült az útra fenséged? - És nevetve rácsapott a lovára, s az előreszökött.

- Egy pillanatnyi türelmet kérek - mondotta Monsieur -, lovagoljunk a kastély felé.

- Miért?

- Hát, természetesen, hogy magammal vigyem a feleségemet.

- Hogyan? - kérdezte Guiche.

- Hiszen mondtam, hogy szerelmes férj leszek. Így hát magammal kell vinnem a feleségemet.

- Akkor kétségbe kell esnem, mert fenségednek nem lesz Guiche-e.

- Ugyan!

- Úgy van! Miért viszi magával Madame-ot?

- Értsd meg: azért, mert kezdem észrevenni, hogy szeretem.

Guiche kissé elsápadt, de igyekezett látszatvidámságát megőrizni, és így felelt:

- Ha fenség Madame-ot szereti, akkor teljesen betölti szívét ez a szerelem, és többé nincs szüksége barátaira.

- Nem rossz, nem rossz - mormogta Manicamp.

- Ahá, megint erőt vesz rajtad a Madame-tól való félelem - mondta a herceg.

- Értse meg, fenség, megfizettem az árát... egy asszony, aki száműzetésbe küldetett!

- Édes Istenem, milyen engesztelhetetlen vagy!

- Szeretném látni, hogy mit tenne ilyen esetben fenséged!

- Nyilván ez okból táncoltál tegnap olyan rosszul. Azzal akartál bosszút állni, hogy helytelen táncfigurákat csináltattál a hercegnővel. Ó, Guiche, ez nem nagylelkű eljárás, és meg fogom mondani Madame-nak.

- Ó, mindent megmondhat neki, amit akar, fenség. A hercegnő nem fog jobban gyűlölni, mint ahogy gyűlöl.

- Ugyan! Túlzottan neheztelsz a kétheti kényszerű vidéki tartózkodásért, amelyet rád rótt...

- Fenség, két hét az két hét, s ha az ember unatkozással tölti, akkor két hét egy örökkévalóság.

- Tehát nem bocsátasz meg a hercegnőnek?

- Soha!

- Ugyan már, Guiche, légy jó fiú, kibékítek a hercegnővel. Ha gyakran meglátogatod, be fogod látni, hogy a hercegnő cseppet sem hamis, és nagyon szellemes.

- Fenség!...

- Majd meglátod, hogy úgy tudja fogadni a vendégeket, mint egy igazi hercegnő, és úgy tud nevetni, mint egy polgárasszony, látni fogod, hogyan csinálja a hercegnő, hogy az órák úgy múlnak, mint a percek, ha akarja. Guiche, meg kell változtatnod feleségedről való véleményedet.

„Nem kétséges - gondolta magában Manicamp -, ez valóban olyan férj, akire szerencsétlenséget fog hozni a felesége neve, a néhai Kandaulesz¹⁵⁹ király pedig valóságos tigris hozzá képest.”

- Egyszóval - fűzte hozzá a herceg -, másképp fogsz gondolkodni a feleségedről, erről kezeskedem. Csak meg kell mutatnom neked az utat. Nem mindennapi nő, és nem mindenki nyeri el a szívét, aki akarja.

- Fenség!...

- Ne ellenkezz, Guiche, különben összeveszünk - mondotta a herceg.

- Ha úgy akarja, tegyen eleget a kívánságának - súgta Manicamp Guiche fülébe.

- Fenség, engedelmeskedni fogok - mondotta a gróf.

- És hogy elkezdjük - mondotta a herceg -, mivel ma este kártyázni fogunk Madame-nál, velem fogsz vacsorázni, azután odavezetlek.

- Ó, ami ezt illeti, fenség, megengedi, hogy ellentmondjak? - felelte Guiche.

- Újra? Ez lázadás!

- Madame tegnap, mindenki szeme láttára, nagyon rosszul fogadott.

- Igazán? - mondta nevetve a herceg.

- Annyira, hogy nem is felelt, midőn szóltam hozzá; jó, ha nem hiú az ember, de ami sok, az sok.

- Gróf, vacsora után átöltözködsz a szobádban, és értem jössz, várni foglak.

- Minthogy fenséged határozottan ezt parancsolja...

- Határozottan.

159 Lídiai király; neje bájait megmutatta egyik bizalmasának, s a megszegyenített nő éppen vele ölette meg férjét (i. e. 687).

„Csak nem ereszti - mondta Manicamp -; ezek azok a dolgok, amelyeket sehogy sem lehet kivenni a férjek fejéből. Ó, miért is nem hallotta Molière ezt itt, versbe szedte volna.”

A herceg és udvara ilyen módon beszélgetve, visszatért a kastély leghűsebb lakosztályaiba.

- Most jut eszembe - mondta Guiche az ajtóban -, egy üzenetet kell átadnom fenségednek.

- Hogy szól ez az üzenet?

- Bragelonne vicomte a király parancsára Londonba utazott, és azzal bízott meg, hogy tiszteletét jelentsem fenségednek.

- Jó, szerencsés utazást kívánok a vicomte-nak, nagyon szeretem. Rajta, öltözz át, Guiche, és térj vissza hozzánk. De ha nem jössz vissza...

- Akkor mi fog történni, fenség?...

- A Bastille-ba csukatlak.

- Igazán - mondotta Guiche nevetve -, fenséged teljes ellentéte Madame öfenségének. Madame száműzetésbe küld, mert nem szeret eléggé, Monsieur lecsukat, mert túlságosan szeret. Köszönöm, Monsieur! Köszönöm, Madame!

- Jó, jó - mondta a herceg -, derék fiú vagy, és tudod, hogy nem nélkülözhetlek. Gyere gyorsan vissza.

- Csakhogy most meg én szeretnék kissé tetszelegni.

- Igazán?

- Csak egy feltétellel térek vissza fenségedhez.

- Milyen feltétellel?

- Lekötelezettje vagyok barátom barátjának.

- Hogy hívják?

- Malicorne. - Csúf név.

- De becsülettel viseli.

- Lehet. Nos?

- Helyet kell szereznem Malicorne úr számára a fenséged udvartartásában.

- Helyet? Hol?

- Bármiféle állást, valami felügyelőséget például.

- Ez igazán kapóra jön... tegnap bocsátottam el a hercegi lakosztályok főfelügyelőjét.

- Jó. A hercegi lakosztályok főfelügyelője lesz Malicorne. Mi lesz a teendője?

- Semmi, vigyáznia kell, és be kell számolnia mindenről.

- Házi rendőrség?

- Úgy van.

- Ó, milyen jó hivatal ez Malicorne számára - jegyezte meg bátortalanul Manicamp.

- Ismeri azt az embert, akiről szó van, Manicamp úr? - kérdezte a herceg.

- Nagyon jól, fenség. Barátom.

- És mi a véleménye?

- Fenségednek sohasem volt olyan jó felügyelője, mint ez lesz.
- Mennyit jövedelmez ez az állás? - kérdezte a gróf a hercegtől.
- Nem tudom, de azt szokták nekem mondani, hogy ha jól töltik be, akkor nem lehet eléggé megfizetni.
- Hogy értsem ezt, hogy jól töltik be?
- Magától értetődően úgy, hogy ha az illető okos ember.
- Akkor, azt hiszem, fenséged elégedett lesz, mert Malicorne olyan okos, mint az ördög.
- Jó, akkor sok pénzembe fog kerülni - felelte nevetve a herceg. - Valósággal megajándékozol, gróf.
- Azt hiszem, fenség.
- Nos hát, akkor mondd meg Mélicorne úrnak...
- Malicorne, fenség.
- Sohasem fogom megszokni ezt a nevet.
- Nevezze fenség egyszerűen Manicamp-nak...
- Ó, Manicorne-nak is nevezhetem. Majd megszokom.
- Nevezze nyugodtan, fenség, biztosítom, hogy lakosztályi főfelügyelője nem fog bosszankodni, nagyon szerencsés természete van.
- Nos hát, akkor adja neki tudtára, hogy kinevezték... azaz várjon csak...
- Mire, fenség?
- Előbb látni akarom. Ha olyan csúnya, mint a neve, akkor visszavonom az ígéretet.
- Fenséged ismeri.
- Én?
- Úgy van, fenséged már látta őt a Palais-Royalban... sőt magam mutattam be fenségednek.
- Igaz, nagyon jól emlékszem... az ördögbe is, kellemes fiú.
- Tudtam, hogy szemébe tűnt fenségednek.
- Igen, igen. Látod, Guiche, sem én, sem a feleségem nem szeretjük a rút embereket. A feleségem csak szép udvarhölgyeket választ, én pedig a daliás termetű nemeseket kedvelem udvaromban. Így hát tudod, Guiche, ha én csinállok gyereket, jó ihlet, s ha a feleségem, szép minta alapján fognak készülni.
- Nagyon helyes felfogás, fenség - mondotta Manicamp, hangjával és szemével egyszerre helyeselve.

Ami Guiche-t illeti, ő korántsem találta olyan elragadónak ezt a felfogást, mert csak egy mozdulattal helyeselt, és még ez a mozdulat is meglehetősen tétova volt.

Manicamp sietett elmondani Malicorne-nak a jó hírt.

Guiche átöltözködni indult, és úgy tett, mintha kedve ellenére cselekedné.

A herceg pedig énekelt, nevetett, a tükörben nézegette magát, szóval olyan hangulatban volt, amely igazolni látszott azt a szólásmondást, hogy „boldog, mint egy herceg”.

Uzsonna után a kastélyban mindenki hozzálátott, hogy felvegye estélyi öltözetét.

Uzsonnázni rendszerint öt óra tájban szoktak. Mondjuk egy óra telt el uzsonnázással és kettő az öltözködéssel. Este nyolc óra tájban tehát mindenki elkészült.

Így hát a vendégek nyolc óra után kezdtek gyülekezni Madame-nál.

Mert mint mondtuk, Madame ezen az estén vendégeket fogadott.

Mindenki óvakodott Madame esti multságáról hiányozni, mert ezek a multságok olyan varázslatos fényben folytak le, amelyet a királyné, ez a jámbor és kiváló asszony nem tudott társaságára árasztani. A jólelkűségnek, sajnos, egyik hátránya, hogy kevésbé mulattató, mint a gonosz természet.

De azért sietünk megjegyezni, hogy Madame-ot nem lehetett a gonosz természetű melléknevvel felruházni.

Ebben az előkelő jellemű nőben nagyon, sok igazi nemeslelkűség lakozott, és túlságosan nemes és fennkölt gondolkodású volt, hogysen gonosz természetűnek lehetett volna nevezni.

Madame-ot az ellenállás képességével áldotta meg a természet, amely végzetes képesség, mert aki fel van vele ruházva, összetörik ott, ahol más meghajol. Ennek következménye az volt, hogy a csapások éle nem tompult úgy el rajta, mint Mária Terézia vattázott lelkületén.

Szíve minden támadás után új erőre kapott, és akár a lándzsajáték botos bábuja, hacsak olyan erős ütés nem érte, amibe belekábult, minden csapást visszaadott az oktalannak, akárki volt is, aki fel merészelt venni vele a küzdelmet.

Rosszindulatból tette ezt Madame vagy csak pajzánságból? Mi azt tartjuk, hogy a sokoldalú és hatalmas egyéniségektől egyszerre származik jó és rossz, mint a tudás fájától, amelynek mindig virágzó, mindig termékeny kettős ágán nagyon jól felismerik az ehető gyümölcsöt az éhesek, és belehalnak a mérges gyümölcs fogyasztásába a hitványak és az élősködők, ami nem is nagy baj.

Madame szilárdan eltökélte magában, hogy ő lesz a második, vagy talán az első királyné, s házat a társalgások és összejövetelek révén tette kellemessé, és azzal is, hogy nála mindenki szabadon nyilváníthatta véleményét, feltéve mindenesetre, ha beszéde szép és hasznos volt. Alig hinné az ember, hogy éppen ez okból Madame-nál talán kevesebbet beszéltek, mint máshol.

Madame gyűlölte a fecsegőket, és kegyetlen bosszút állt rajtuk.

Hagyta, hadd beszéljenek.

Az elbizakodottságot is gyűlölte, és még a királyt is megróttá e hibájáért.

Pedig Monsieur-nek ez volt a betegsége, és Madame vállalkozott az óriási feladatra, hogy kigyógyítsa belőle.

Egyébként költőket, tudósokat, szépasszonyokat, mindet úgy fogadta, mint rabszolgákat hatalmas úrnőjük. Mind e sokféle huncutság közepett is elég álmodozó volt ahhoz, hogy a

160 A driád a görög mitológiában a természeti erő megszemélyesítője, bájos ifjú női lény, az erdő fainak védője. A najádok a folyóvizek, források és állóvizek nemtői.

költők róla álmodozzanak; elég biztos volt bájaiban, hogy a legszebbek közt is ragyogjon, és elég szellemes, hogy élvezettel hallgathassák a legkevésbé mindennapi emberek is.

Érthető, hogy azok a multságok, amelyeket a hercegnő rendezett, sokakat vonzottak: özönlött hozzá a fiatalság. Ha a király fiatal, mindenki megfiatalodik.

Ezért azután az idős hölgyek, az anyakirályné vagy az előző uralom támaszai duzzogtak; erre azonban feleletül kinevették a tiszteletre méltó hölgyeket, akiket hatalmi vágyuk valaha annyira elragadott, hogy a Fronde-háborúban a csapatok vezényletét is magukra vállalták, nehogy, mint Madame mondotta, elveszítsék a hatalmukat a férfiak felett.

Pontban nyolc órakor a hercegnő, udvarhölgyei kíséretében, belépett a nagy szalonba, ahol is néhány udvaroncot talált, akik már több mint tíz perce várokoztak rá.

A mondott időben pontosan megjelenő előőrsök között a hercegnő azt kereste, akiről azt hitte, hogy elsőnek kell megérkeznie. De nem találta.

Ám csaknem ugyanabban a pillanatban, midőn a hercegnő befejezte a fürkészést, Monsieur-t jelentették.

Monsieur szemképráztató látványt nyújtott. Mazarin bíbornok minden drágaköve, mármint azok, amelyeket a bíbornok kénytelen volt hátrahagyni, az anyakirályné összes drágakövei, sőt még feleségének néhány drágaköve is a hercegen ragyogott. Sugárzott is Monsieur, mint a nap.

Lassan lépdelve és igen jól megjátszott, ünnepélyesen komoly arckifejezéssel követte őt Guiche gróf, szürke bársonyból való, ezüsttel himzett és kék szalagokkal díszített öltözékben.

Guiche ruháját azonkívül mecheleni csipkék díszítették, amelyek a maguk nemében ugyanolyan szépek voltak, mint Monsieur drágakövei.

Guiche kalapjának tolla vörös volt.

Madame többféle színt kedvelt.

Falikárpitban a vöröset, ruhában a szürkét, virágban a kéket szerette.

Ebben a ruhában Guiche olyan szép volt, hogy ezt mindenkinek észre kellett vennie. Arcán valami érdekes sápadtság látszott, szemének valami sóvárgó kifejezése volt, keze a csipkefodor alól tompa fehérséggel világított, szája körül mélabús mosoly. Valóban csak látni kellett Guiche-t, és nyomban megértette az ember, hogy a francia udvarban kevés férfi ér fel vele.

Mindennek következményeképp Monsieur, aki elbizakodottságában azt hitte, hogy őmellette még egy csillag is elhomályosodna, maga homályosult el a többiek képzeletében, amely hallgatag ítélőbíró ugyan, az igaz, de annál szigorúbb ítéleteiben.

Madame csak futólag pillantott Guiche-re, de akármilyen futólagos volt is ez a pillantás, bájos pír varázsolt a hercegnő arcára. Madame valóban olyan szépnek és elegánsnak találta Guiche-t, hogy már-már nem is sajnálta a királyi zsákmányt, amelyről érezte, hogy lassankint kisiklik kezei közül.

Szívéből önkéntelenül is arcába tódult minden vére.

A herceg most huncut ábrázatot öltött, és odalépett a hercegnőhöz. Nem vette észre elpirulását, de ha észrevette is, semmiképp sem találhatta ki valódi okát.

- Madame - mondta, és kezét csókolt feleségének -, íme egy kegyvesztett férfi, egy szerencsétlen száműzött, akit szeretnék figyelmébe ajánlani. Ne feledje, kérem, hogy egyik legjobb barátom, és hogy közelről érint, hogyan fogadja őt.

- Miféle száműzött? Miféle kegyvesztett? - kérdezte a hercegnő körülnézve, s a grófon sem pihentetve hosszabb ideig tekintetét, mint a többiekén.

Ez volt a pillanat, amikor a herceg előretolta védencét. A herceg félrehúzódott, és előreengedte Guiche-t, aki meglehetősen szomorú arccal Madame-hoz lépett és meghajolt előtte.

- Hogyan? - kérdezte Madame, mintha nagyon csodálkoznék. - Guiche úr a kegyvesztett, a száműzött?

- Úgy bizony! - felelte a herceg.

- Ejnye, hiszen csak őt látni itt - felelte Madame.

- Ej, asszonyom - mondotta a herceg -, beh igazságtalan!

- Én?

- Úgy van. Rajta, bocsásson meg gyorsan szegény fiúnak.

- Megbocsássak neki, de mit? Mit kell Guiche úrnak megbocsátanom?

- Igaz is, magyarázd csak meg, Guiche, mit bocsássanak meg neked?

- Ó, fenséged nagyon jól tudja - felelte képmutatóan a gróf.

- No, nyújtsa neki a kezét, kérem - mondotta Fülöp.

- Ha ezzel örömet szerzek...

És Madame, szemének és vállának leírhatatlanul beszédes mozdulata kíséretében, illatos, szép kezét odanyújtotta a fiatalembernek, az pedig ajkához szorította.

Lehetséges, hogy Guiche nagyon sokáig szorította ajkát a kezére, és a hercegnő nem vonta elég gyorsan vissza a kezét, mert a herceg hozzátette:

- Guiche nem haragos természetű, asszonyom, és bizonyára nem fogja megharapni.

Ezt a mondását, amely egyébként nem volt nagyon szellemes, a körülötte állók felhasználták ürügyül egy féktelen hahotára.

A helyzet mindenesetre figyelemre méltó volt, és néhány jó lélek ezt észre is vette.

Monsieur még szavainak hatásában gyönyörködött, midőn a király érkezését jelentették.

Megkíséreljük leírni, hogy milyen látványt nyújtott e pillanatban a szalon.

Középen, a virágokkal borított kandalló előtt állt Madame, ifjú udvarhölgyeivel, akik kétoldalt sorakoztak fel mellette, és e két szárny mentén az udvar pillangói csapongtak.

Más csoportok az ablakmélyedésekben helyezkedtek el, és mindegyik a maga helyéről figyelte a fő csoport beszélgetését.

E csoportok közül az egyikből, amely a kandallóhoz a legközelebb volt, lángoló pillantásokat vetett a frissiben kinevezett Malicorne, akit Guiche és Manicamp a lakosztályok főfelügyelőjévé neveztetett ki; Malicorne, aki szolgálati ruháját már két hónappal ezelőtt elkészíttette, és most aransujtasóktól ragyogva, bársonyruhájának fényét és szemének tüzeit mind Montalais-ra vetette, a Madame mellett lévő balszárny végén állott.

Madame Châtillon kisasszonnyal és Créqui kisasszonnyal, két szomszédjával beszélgetett, és néhányszor odaszólt Monsieur-nek is, aki azonban rögtön hátralépett, amint jelentették:

- A király!

La Vallière kisasszony, mint Montalais kisasszony is, Madame-tól balra állt, pontosabban: utolsó előtti volt a balszárnyon, tőle jobbra Tonny-Charente kisasszonyt állították. Úgy helyezték el tehát, mint azokat a csapatokat, amelyekről sejtik, hogy nem elég erősek, s ezért próbáltabb erők közé állítják őket.

La Vallière, akit két barátnője ilyképp kétfelől fedezett, legyezője mögé rejtette szemét, akár mert szomorú volt Raoul elutazása miatt, akár mert megrendítették a legutóbb történt események, amelyek következtében neve túlságosan ismertté kezdett válni az udvaroncok előtt; mint mondtuk tehát, La Vallière elrejtette kissé kisírt szemét, és úgy látszott, nagy figyelemmel kíséri azokat a szavakat, amelyeket Montalais kisasszony és Athénaïs felváltva sugdosott a fülébe.

Midőn a király neve elhangzott, nagy mozgolódás keletkezett az egész szalonban.

Madame, mint a ház úrnője, felkelt, hogy fogadja királyi vendégét; de mialatt felkelt, akármennyire el volt is foglalva, jobb felé vetett egy pillantást, és ez a pillantása, amelyről az elbizakodott Guiche azt hitte, neki szól, miután körbejárt, mégiscsak La Vallière-en pihent meg, s észrevehette, hogy La Vallière izgatott és elpirult.

A király belépett a csoportba, amely egyetemlegessé lett a széleiről természetesen a központ felé irányuló mozgás következtében.

Mindenki fejet hajtott a király előtt; a nők úgy hajladoztak, mint törékeny, de pompás liliomok Aquilo király előtt.

Őfelségén a királyon ez este semmi marcona vonás, mondhatnók semmi királyi nem volt, hacsak nem fiatalsága és szépsége.

Mindenki valami örömet és jó hangulatot olvasott le arcáról, és egy csapásra mind pompás szórakozást reméltek, csupán mert látták, hogy a király vigadni vágyik Madame-nál.

Ha valaki öröm és jókedv tekintetében egyáltalán fölért a királlyal, az Saint-Aignan volt, rózsaszín öltözékben, arcával és szalagjaival, de kivált rózsaszín gondolataival, pedig Saint-Aignannak ezen az estén sok-sok gondolata támadt.

A Saint-Aignan vidám lelkében keletkezett víg gondolatokat még jobban megérlelte egy körülmény: észrevette, hogy Tonny-Charente kisasszony éppúgy rózsaszínű ruhát visel, mint ő. Nem mernék azonban azt állítani, hogy a ravasz udvaronc nem tudta előre, milyen ruhában lesz a szép Athénaïs. Jól értett ahhoz a mesterséghez, hogy hogyan kell megtudni a szabótól vagy a komornától úrnője terveit.

Ugyanannyi bűvölő pillantást vetett Athénaïusra, mint amennyi sujtás volt a mellényén, tehát borzasztó sokat.

A király üdvözölte Madame-ot, majd felszólította, hogy foglaljon helyet, és nyomban kialakult körülöttük a kör.

Lajos a fürdőzés felől érdeklődött Monsieur-tól, s a hölgyeket nézegetve elmondta, hogy a költők igyekeztek megénekelni Valvins fürdő szórakozásait és udvarlásait, és egyiküknek, Loret úrnak, úgy látszik, egy vízi nimfa bizalmas vallomást tett, mert annyi sok igazság van a verseiben.

Több hölgy jónak látta, hogy erre elpiruljon.

Lajos arra használta fel ezt a pillanatot, hogy kedvére szemügyre vehesse őket, csak Montalais nem pirult el annyira, hogy félre kelljen fordítania fejét, és észrevette, hogy a király majd elnyeli szemével La Vallière kisasszonyt.

S ez a bátor udvarhölgy, akit Montalais-nak hívtak, rákényszerítette a királyt, hogy lesüsse szemét, és ilyképp megvédte Louise de La Vallière-t a szerelmes pillantások tüzétől, amelyeket Louise-nak különben ki kellett volna állnia.

Lajost Madame foglalta le a maga számára, elhalmozva őt kérdésekkel, és senki a világon nem tudott úgy kérdezni, mint a hercegnő.

Lajos pedig igyekezett a társalgást általánossá tenni, s hogy ez sikerüljön, megsokszorozta szellemességét és udvarlását.

Madame bókokat akart; elhatározta, hogy mindenáron bókokat fog kicsikarni, és Lajoshoz fordulva így szólt.

- Felséged mindent tud, ami birodalmában történik, azért előre kell, hogy tudja azokat a verseket, amelyeket Loret a nimfától hallott; elmondaná-e nekünk, felség, e verseket?

- Nem merem elmondani, asszonyom - felelte a király nyájasan. - Bizonyos, hogy egyes dolgokat személy szerint kegyed előtt nem lehet belőlük elmondani; de Saint-Aignan meglehetősen jó elbeszélő és a verseket is jól meg tudja jegyezni; ha pedig nem elég jól jegyezte meg, akkor rögtönöz, őt ajánlom, mint hétpróbás költőt.

Saint-Aignan, akit ilyen módon felléptettek, kénytelen volt, amennyire lehetett, ügyességét megmutatni. Madame szerencsétlenségére, Saint-Aignan csak a maga ügyeire gondolt, mert ahelyett, hogy elárasztotta volna bókokkal a hercegnőt, mint ahogy Madame remélte, az jutott eszébe, hogy szerencséjével kérkedjék.

Századszor is ránézett a szép Athénaïsra, aki az előző napi elméletét alkalmazta gyakorlatban, azaz nem méltatta pillantásra imádóját.

- Felség - mondta Saint-Aignan -, bizonyosan megbocsátja, hogy nem jól jegyeztem meg a verseket, amelyeket a nimfa diktált Loret-nak; de ha a király nem tudott megjegyezni semmit, mit tehettem volna én, szegény alattvaló?

Madame éppenséggel nem fogadta kegyesen az udvaronc kifogását.

- Ó, Madame - fűzte hozzá Saint-Aignan -, ma már egyáltalán nem az a kérdés, hogy mit mondanak az édesvízi nimfák. Valóban hajlandó volna az ember azt hinni, hogy semmi érdekes dolog sem történik többé a vizek birodalmában. A nagy események, Madame, a szárazföldön történnek. Hej, tele van a föld szép történetekkel...

- Jó! - felelte Madame. - Mi történik hát a földön?

- Ezt a driádoktól kell megkérdezni - felelte a gróf -, a driádok az erdőben laknak, mint Madame tudja.

- Még azt is tudom, hogy nagyon fecsegő természetűek, gróf úr.

- Ez igaz, asszonyom, de ha csupa kedves dolgot adnak tudtunkra, igazán nem szép fecsegésükért megróni őket.

- Tehát kedves dolgokat adnak tudtunkra? - kérdezte közömbös hangon a hercegnő. - Valóban fölcsigázza kíváncsiságomat, Saint-Aignan úr, és ha király volnék, nyomban felszólítanám, hogy mondja el nekünk azokat a kedves dolgokat, amelyeket a driád hölgyek beszélnek el, mert úgy látszik, a jelenlévők közül egyedül ön érti a nyelvüket.

- Ó, Madame, ami ezt illeti, szívesen teljesítem parancsát - felelte gyorsan a gróf.

- Ért a driádok nyelvén? - szólt Monsieur. - Milyen boldog ez a Saint-Aignan!

- Akárcsak franciául, felség.

- Akkor hát meséljen - mondta Madame.

A király kissé zavarba jött; semmi kétség, bizalmasa valamilyen nehéz helyzetbe fogja sodorni.

Lajos ezt abból érezte, hogy milyen nagy figyelmet keltett Saint-Aignan bevezetése, és abból a sajátságos magatartásból, ahogyan Madame fogadta. Még a legkevésbé kíváncsi természetűek is feszült figyelemmel lesték a gróf minden szavát.

Köhintettek, egymáshoz közeledtek, a szemük sarkából figyeltek egyes udvarhölgyeket, akik, hogy illő módon, vagyis inkább, hogy állhatatosan tudják e kutató, jelentőségteljes pillantásokat elviselni, a legyezőiket igazították, és olyan állásba helyezkedtek, mint aki párbajt vív, és ellenfelének fegyvere előtt kell helytállnia.

Abban az időben annyira megszokták a fortélyos társalgást és a sikamlós történeteket, hogy olyasmit hallván, amiben ma egy egész szalon botrányt, összetűzést, tragédiát szimatolna, és rémülten menekülne, a Madame szalonjában egybegyűlt társaság igyekezett kényelmesen elhelyezkedni, hogy egyetlen szót, egyetlen mozdulatot se veszítsen el a vidám történetből, amit az ő számukra szerzett Saint-Aignan, és amelynek végkifejlete, bárminő legyen is a stílus és a meseszöveg, nem fogja megzavarni senkinek a nyugalmát.

A grófot csiszolt embernek és kitűnő elbeszélőnek ismerték. Mikor hozzáfogott, mély csönd támadt, amely a grófon kívül mindenkit megdöbbenett volna.

- Madame, a király megengedi, hogy előbb is királyi fenségedhez intézzem szavaimat, minthogy fenséged önmagát tartja ebben a társaságban a legkíváncsibb természetűnek; elmondom tehát fenségednek, hogy a driád kivált a tölgyfák odvában lakik, és minthogy a driádok szép mitológiai lények, ezért nagyon szép fába költöznek, a legvastagabbakba.

E bevezetés igen átlátszóan leplezett célzás volt a király tölgyfája alatt történt nevezetes esetre, amely oly nagy szerepet játszott előző este, s hallatára oly sok szív megdobbant örömeiben vagy félelmében, hogy ha Saint-Aignan hangja nem lett volna olyan ércesen csengő, meghallatszott volna ez a szívdobogás is.

- Kell, hogy legyenek Fontainebleau-ban driádok, mert soha életemben nem láttam szebb tölgyfákat, mint amilyenek a királyi parkban nőnek - mondotta nyugodt hangon a hercegnő.

És ezt mondva, olyan tekintetet vetett Guiche-re, hogy emiatt már nem volt oka panaszra, mint az előbbi miatt, amelyben, mint említettük, a hön szerető szívet minden bizonytalanság rejlett.

- Úgy van, Fontainebleau-ról kívánok fenségednek beszélni - mondta Saint-Aignan -, mert a driád, akinek elbeszélésével foglalkozunk, őfelsége kastélyának parkjában lakik.

A fonál megvolt, a cselekmény megkezdődött: sem a hallgatóság, sem az elbeszélő nem hátrálhattak meg többé.

- Halljuk - mondta Madame -, mert ezt a történetet, amint látom, nemcsak a nemzeti irodalom bája jellemzi, hanem az egykorú krónikáé is.

- Az elején kell kezdenem - mondotta a gróf. - Tehát Fontainebleau-ban, egy csinos kunyhóban, pásztorok laktak. Az egyik pásztor Tircis, övé a legdúsabb föld, s ezt szüleitől örökölte.

- Tircis fiatal és szép, és a tulajdonságai a környék első pásztorává teszik. Bátran azt lehet mondani rá, hogy ő itt a király.

A hallgatóság most halk morajjal adott kifejezést tetszésének, ami felbátorította az elbeszélőt, s így folytatta:

- Tircis éppolyan erős, mint bátor, senki sem ügyesebb, ha vadállatokra kell vadászni, senki sem bölcsőbb a tanácsban. Ha öröklött birtokának szép lapályain lovat idomít, vagy ha az ügyességet és erőt követelő játékokban vezeti a pásztorokat, akik engedelmeskednek neki, akkor az ember Mars istennek nézhetné, akik a trákiai mezőkön hajtja dárdáját, vagy még inkább Apollónak, a fény istenének, aki lángoló nyilait lövi a földre.

Mindenki megérti, hogy a királynak ez az allegorikus arcképe nem a legrosszabb bevezetés volt, amelyet az elbeszélő választhatott. Nem is tévesztette el hatását az egybegyűlt társaságra, amely kötelességből vagy örömeiben zajos tapssal fejezte ki tetszését, és a királyra sem, akinek nagyon tetszett a dicséret, ha szép szavakba öltöztették, még akkor is, ha kissé túlzott volt.

- S nemcsak a tornajátékokban tett szert Tircis arra a nagy hírnévre, amely a pásztorok királyává tette, hölgyeim.

- A fontainebleau-i pásztorok királyává - mondotta a király, és rámosolygott Madame-ra.

- Ó! - kiáltott fel Madame -, Fontainebleau-t önkényesen választotta a költő; én ezt mondanám: az egész világ pásztorai királyává.

A király elfelejtette, hogy másról szóló történetet hallgat, és köszönetül meghajolt.

Saint-Aignan pedig hízelgő morajlás közepette így folytatta:

- A pásztorok királyának jó tulajdonságai különösen a szépnemmel szemben nyilvánultak meg. Finom gondolkodású és tiszta szívű pásztor ő, olyan kellemes módon tud bókokat mondani, hogy ellenállhatatlanul elbűvöl, olyan titokban tud szeretni, hogy irigylésre méltó azoknak a szeretetre méltó és boldog teremtéseknek a sorsa, akiket megszeretett. Soha semmi botrány, soha semmi mulasztás. Aki Tircist látta s a hangját hallotta, annak meg kell őt szeretnie; aki pedig szereti, ha Tircis viszonzza érzelmeit, megtalálta a boldogságot.

Saint-Aignan szünetet tartott, gyönyörködött benne, hogy milyen nagy örömet keltenek a bókok, és az arckép, bármily groteszken dagályos volt is, tetszett, kivált bizonyos füleknek, mert szerintük a gróf éppenséggel nem túlozta a pásztor érdemeit. Madame felszólította az elbeszélőt, hogy folytassa a mesét.

- Tircisnek - mondotta a gróf - volt egy hű barátja, vagyis inkább engedelmes szolgája, akit úgy hívtak, hogy... Amyntas.

- Ó, rajzolja most meg Amyntas arcképét! - mondta gúnyolódva a hercegnő. - Igazán kitűnő festő, Saint-Aignan úr.

- Madame!

- Ó, Saint-Aignan gróf, kérem, ne áldozza fel ezt a szegény Amyntast, sohasem bocsátanám meg magának.

- Madame, Amyntas túlságosan alárendelt személy, főként Tircishez képest, semhogy személyét ugyanilyen tisztességben részesíthetnék. Vannak barátok, akik olyanok, amilyenek az ókori rabszolgák voltak, akik uruk lábánál elevenen eltemették magukat. Amyntas helye Tircis lába előtt van, és Amyntas nem is kíván mást, s ha néha a dicsőséges hős...

- A dicsőséges pásztor, ezt akarja mondani - szólt Madame, mintha helyesbíteni akarná Saint-Aignan szavait.

- Igaza van, fenség, tévedtem - felelte az udvaronc -, azt mondom, hogy ha Tircis, a pásztor néha arra méltatja Amyntast, hogy barátjának nevezze, és kitarja előtte szívét, ez páratlan kegy, és Amyntas oly sokra becsüli, mint életének boldogságát.

- Mindez - vágott közbe Madame - csak azt mutatja be, miként engedelmeskedik vakon Amyntas Tircisnek, de nem rajzolja meg Amyntas arcképét. Ha úgy tetszik, gróf, ne hízelegjen neki, de rajzolja meg előttünk Amyntas arcképét, akarom.

Saint-Aignan mélyen meghajolt uralkodójának sógornője előtt, és hozzáfogott:

- Amyntas valamivel idősebb, mint Tircis, és nem olyan pásztor, akivel teljesen mostohán bánt a természet; sőt azt mondják, hogy születésekor jóakarattal mosolyogtak rá a múzsák, mint ahogy Hébé mosolyog az ifjúságra.¹⁶¹ Nincs benne olyan becsvágy, hogy tündököljön, csak arra törekszik, hogy szeressék, és ha ismernék, talán méltónak is találnák rá.

Ez a mondás jelentős pillantás kíséretében Tonny-Charente kisasszonynak volt ajánlva, aki rendületlenül állta a rohamot.

A célzás azonban oly szerény és ügyes volt, hogy jó hatást tett; Amyntas hangos tetszésnyilvánításokat aratott, Tircis feje adta meg rá a jelt, jóvágó bólintásával.

Saint-Aignan folytatta;

- Nos, Tircis és Amyntas egy este sétára indult az erdőben, és szerelmi bánatukról beszéltek. Ne felejtsek el, hölgyeim, hogy ez már a driád elbeszélése; mert különben hogyan is lehetett volna megtudni, hogy mit beszélt Tircis és Amyntas, a földkerekség két legtitoktartóbb pásztora? Arra a helyre mentek az erdőben, ahol a legsűrűbbek a bokrok, mert félre akartak vonulni, hogy szabadon mondhassák el egymásnak bánatukat, midőn hirtelen zaj ütötte meg fülüket.

- Ejha - szóltak itt is, ott is a hallgatók. - Ez kezd rendkívül érdekessé válni.

Madame pedig, akár egy fővezér, aki szemlét tart serege fölött, tekintetével bátorságot öntött Montalais és Tonny-Charente kisasszonyokba, akiket csaknem elhagyott az erejük.

- Dallamos hangon - mondta Saint-Aignan - pásztorlányok beszélgettek, akik szintén élvezni akarták a lombok hűvösét, és ismervén ezt a félreeső zugot, egybegyűltek ott, hogy elmondják egymásnak gondolataikat a pásztoréletről.

E szellemességnek az eredménye harsogó kacaj volt, és alig észrevehetően mosolygott maga a király is Tonny-Charente kisasszonyra.

- A driád váltig erősíti - folytatta Saint-Aignan -, hogy a pásztorok hárman voltak, és mind a három fiatal és szép volt.

- S a nevük? - kérdezte Madame.

- A nevük? - szólt Saint-Aignan, nehezen szánva rá magát, hogy megszegje a titoktartás parancsát.

- Persze! Hiszen megmondta, hogy a pásztorok neve Tircis és Amyntas volt; most nevezze meg a pásztorokat is.

- Ó, Madame, nem vagyok én költő, azt mondom el, amit a driádtól hallottam.

- Hogyan nevezte a driádja ezeket a pásztorokat? Ez aztán a rebellis emlékezet! Úgy látszik, a driád hadilábon állt Mnemoszüné istennővel.¹⁶²

- Madame, a pásztorok... Ne feledje, hogy bünt követ el, aki női nevet elárul.

- Egy nő feloldozza, gróf, azzal a feltétellel, hogy megmondja a pásztorok nevét.

¹⁶¹ Zeusz lánya, az ifjúság istennője, az istenek pohárnoka az Olümposzon.

¹⁶² Az emlékezet istennője, a múzsák anyja.

- A pásztornók hárman voltak; Phyllis, Amaryllis és Galatea.

- No végre! Nem vallották kárát, hogy várakoztatott minket - mondotta Madame -, szép név mind a három. Nos hát, rajzolja meg az arcképüket.

Saint-Aignan ismét nyugtalanul nézett körül.

- Menjünk csak sorban, kedves gróf - szólt Madame. - Ugyebár, felség, a grófnak le kell festenie a pásztornókat.

A király számított a hercegnő makacsságára, és mivel valamilyen bizonytalan nyugtalanság vett rajta erőt, úgy gondolta, nem helyes ingerelni egy ilyen veszedelmes vizsgálóbíró. Egyébként remélte is, hogy Saint-Aignan, midőn megrajzolja az arcképeket, talál rá módot, hogy beiktasson néhány finom vonást, ami majd kedves lesz azoknak a füleknek, amelyeket őfelsége szeretett volna elbűvölni. Ebben a reményben és ilyen aggodalmak között Lajos felhatalmazta Saint-Aignant, hogy megrajzolja a három pásztornó, Phyllis, Amaryllis és Galatea arcképét.

- Jó, hát kezdem - mondta Saint-Aignan, mint aki elszánta magát.

És elkezdte mondani.

Egy najád és egy driád történetének vége

Phyllis - mondta Saint-Aignan, kihívó pillantást vetve Montalais-ra, mint ahogy a vívómester néz ellenfelére, ha össze akarja vele mérni kardját. - Phyllis sem barna, sem szőke, nem nagy, és nem kicsiny, és nem hideg, de nem is rajongó; ámbár pásztornő, olyan szellemes, mintha hercegnő volna, és olyan tetszenivágyó, mint egy démon.

- A szeme kitűnő. Amit meglát, azt mind megkívánja a szíve. Olyan, mint a madár, amely folyton csicsereg, s majd a réten ugrándozik, majd pedig pillangót kergetve felrepül, azután felül a fa legmagasabb ágára, és onnan tekinget kihívóan a madarászokra, akik nem tudják megfogni, vagy hálójukba csalogatni.

Az arckép annyira hasonlított, hogy minden szem Montalais felé fordult, ő pedig érdeklődő tekintettel, magasan hordva fejét hallgatta Saint-Aignant, mintha teljesen ismeretlen személyről volna szó.

- Ez az egész, Saint-Aignan úr? - kérdezte a hercegnő.

- Ó, Madame, az arckép vázlata elkészült, és még sok mindent lehetne hozzáfűzni. Attól félek azonban, hogy próbára teszem Madame türelmét, vagy megsértem a pásztornő szerénységét, ezért rátérek barátnőjére, Amaryllisre.

- Jó - mondotta Madame -, beszéljen Amaryllisről, gróf, hallgatjuk.

- Amaryllis a három driád között a legidősebb, de így is - tette hozzá gyorsan - még alig húszéves.

Tonnay-Charente kisasszony homlokán elsimultak a redők, amelyek az elbeszélés kezdetén keletkeztek, az arcán mosoly suhant át.

- Amaryllis magas termetű, hatalmas hajkoronája van, amelyet úgy köt kontyba, mint a görög szobrokon látható; a járása méltóságteljes és mozdulatai büszkék; sokkal inkább hasonlít is egy istennőre, mint gyarló halandó nőre, és az istennők közül a leginkább hasonlít Dianára, a vadászat istennőjére, csak az a különbség, hogy a kegyetlen pásztornő, aki ellopta egykor a szegény alvó Cupido tegzét, irgalom nélkül a pásztorokra lövi ki a szerelem nyilait, ahelyett, hogy az erdő látogatóit venné célba.

- Hej, az a gonosz pásztornő - mondotta Madame - nem magát fogja-e megsebezni egy nap azokkal a nyilakkal, amelyekkel olyan irgalmatlanul lövöldöz jobbra-balra?

- Ez általában az összes pásztorok reménye - felelte Saint-Aignan.

- És különösen Amaryllisé, nemde? - mondotta Madame.

- Amyntas olyan bátortalan - felelte Saint-Aignan, és tőle telhetően szerény arcot vágott -, hogy ha reménykedik is, azt soha nem tudja meg senki, mert szívének mélyére rejti érzelmeit.

Ez a hitvallás, amelyet az elbeszélő a pásztor álarcában tett, nagy tetszést aratott.

- És Galatea? - kérdezte Madame. - Türelmetlenül várom, hogy ilyen ügyes kéz fejezze be szemünk láttára az arcképet ott, ahol Vergilius abbahagyta.

- Madame - felelte Saint-Aignan -, alázatos szolgája a nagy Vergilius Maróhoz képest csak nagyon jelentéktelen költő. Minthogy azonban felséged parancsa felbátorít, minden tőlem telhetőt meg fogok tenni.

- Halljuk - mondotta Madame.

Saint-Aignan kinyújtotta a lábát, a kezét, kinyitotta a száját, s így szólt:

- Galatea fehér, mint a tej, haja aranyszínű, mint az érett kalász, s illata betölti körülötte a leget. Aki látja, azt kérdezi, hogy nem a szép Európa-e ő, aki midőn társnőivel a virágokkal hímes réten játszadozott, szerelmet keltett Jupiterben.

- Szeme olyan kék, mint legszebb nyári napon az ég, s szelíd fényt áraszt; lángját az álmodozás szítja, a szerelem szétterjeszti, és szerelmessé teszi az embereket. Ha ráncba vonja homlokát, vagy lehorgasztja fejét, szomorúsága jeléül elsötétül a nap.

- Ha mosolyog, a természet ismét felvidul, s a pillanatnyi csend után a madarak az erdő mélyén ismét rázendítenek dalukra.

- Kivált ez a driád méltó rá - mondta Saint-Aignan befejezésül -, hogy imádja a világ, és ha valaha valakit megajándékoz szívével, boldog lesz a halandó, akit arra méltatott, hogy szűzies szerelmével istenné tegye.

Madame, a többiekkel együtt hallgatva ezt a leírást, beérte egy-egy bólintással, különösen a költői részekenél, de nem lehetett megmondani, hogy egyetértésének jelzésével az elbeszélő tehetségét vagy az arckép hasonlatosságát dicséri-e.

Mint hogy Madame nem adott nyíltan kifejezést tetszésének, más sem mert tapsolni, még Monsieur sem, mert szíve mélyén úgy érezte, hogy Saint-Aignan túlságosan részletezi a pásztorok arcképét, holott meglehetősen röviden végzett a pásztorok arcképével.

A társaság ilyképp jéghidegnek látszott.

Saint-Aignan, aki egész ékesszólását és jellemfestő képességét kimerítette, hogy Galatea arcképét finoman árnyalja és az első arcképek kedvező fogadtatása után most tapsvihart várt, még jobban megdermedt, mint a király és az egész társaság.

Egy pillanatig mindenki hallgatott, azután Madame törte meg a csendet:

- Nos, mit szól felséged e három arcképhez?

A király segíteni akart Saint-Aignannak, anélkül, hogy elárulná magát, és így felelt:

- Az a véleményem, hogy Amaryllis szép.

- Jómagam Phyllist szeretem jobban - mondta Monsieur -, derék lány, jobban mondva, derék fiú ez a nimfa.

Mindenki nevetett.

S ezúttal olyan feltűnően nézett mindenki egy irányba, hogy Montalais érezte, hogy lángoló pirosság önti el arcát.

- S miről beszélgettek tehát a pásztorok? - kérdezte Madame. Saint-Aignan azonban, hiúságában megbántva, nem tudta állni az új, pihent csapatok támadását.

- Madame - mondta -, ezek a pásztorok elmondták egymásnak hajlandóságukat.

- Rajta, rajta, Saint-Aignan gróf, magából valósággal árad a pásztori költészet - mondotta Madame szeretetre méltó mosollyal, s ettől az elbeszélő új erőre kapott.

- A szerelem veszélyes dolog, mondták a pásztorok, de a szerelem hiánya a szív halála.

- És ebből mit következtettek? - kérdezte Madame.

- Ebből azt következtették, hogy szeretni kell!

- Nagyon jó! És szabtak-e valamiféle feltételeket?

- Azt, hogy ők választhassanak - felelte Saint-Aignan. - Hozzá kell tennem, így mondta a driád, hogy a pásztorok közül az egyik, Amaryllis, azt hiszem, mindenesetre elvetette a szerelmet, de azért nem nagyon tiltakozott az ellen, hogy szívében őrzi az egyik pásztor képét.

- Amyntasét vagy Tircisét?

- Amyntasét - felelte szerényen Saint-Aignan. - Ám Galatea, a szelíd, tiszta szemű Galatea tüstént ráfelelte, hogy sem Alpheisboeust, sem Tityrust, sem pedig a környék legszebb pásztorát nem lehet Tircishez hasonlítani, Tircis homályba borítja az összes férfiakat, mint ahogy a tölgyfa mellett eltölpül a többi, mint ahogy a liliom mellett elhalványul a többi virág szépsége. És a driád olyan arcképet rajzolt Tircisről, amely valóban hízelgett a hallgatódzó Tircisnek, akármilyen nagy volt is a pásztorok között. Így tüntette ki Phyllis és Galatea Tircist és Amyntast. Így derült ki az éj sötétjében és az erdő csendjében a két szív titka.

- Ez az, Madame, amit a driád elbeszél nekem, aki mindent tud, ami a tölgyfák odvaiban és a csalitban történik; aki ismeri a madarak szerelmét, s megérti, mit dalol a madár, mit suttog a szél az ágak közt, és mit zümmögnek az arany- és smaragdszínű bogarak a vadvirágok kelyhében; a driád mindezt elmondta nekem, én csak ismétlem.

- És most befejezte, nemde, Saint-Aignan gróf? - kérdezte Madame olyan mosollyal, hogy a király beleremegett.

- Befejeztem, Madame - felelte Saint-Aignan -, és boldog vagyok, ha rövid ideig szórakoztatni tudtam vele fenségedet.

- Rövidnek tetszett az idő - felelte Madame -, mert kitűnően mondott el mindent, csak az volt a baja, kedves Saint-Aignan gróf, hogy csak egyetlen driádnál érdeklődött: így van?

- Igen, Madame, beismerem, csak egy driáddal beszéltem.

- Mindebből az következik, hogy ügyet sem vetett egy kis najádra, aki sokkal különb dolgokat tudott, mint a driád, kedves gróf.

- Egy najádra? - kérdezték néhányan, sejtve, hogy a történetnek még folytatása lesz.

- Úgy van, a tölgyfa mellett, amelyről a gróf beszél, és amelyet, azt hiszem, a király tölgyfájának neveznek, igaz-e Saint-Aignan gróf?

Saint-Aignan és a király egymásra nézett.

- Úgy van - felelte Saint-Aignan.

- Nos hát, van ottan egy kis forrás, amely nefelejcske és százszorszép-virágok között csörgedez a kavicsok felett.

- Azt hiszem, Madame-nak igaza van - szólt a király, szorongó szívvel figyelve sógornőjének minden szavát.

- Ó, kezeskedem érte - mondta a hercegnő -, és bizonyíthatja ezt a najád, aki a forrást gondozza, és megállított az úton engem, aki most önökkel beszélek.

- Ugyan! - mondotta Saint-Aignan.

- Úgy van - folytatta a hercegnő -, és pedig azért állított meg, hogy egy sereg olyan dolgot elmondjon, amelyeket Saint-Aignan elfelejtett megemlíteni.

- Ó, mesélje el, asszonyom - mondta Monsieur. - Hiszen olyan elragadó módon tud elbeszélni.

A hercegnő meghajolt hitvesének bókjára.

- Nem lesz olyan költői az elbeszélésem, mint Saint-Aignan grófé, mert nincs hozzám tehetségem, hogy kellően ki tudjam domborítani az egyes részleteket.

- Azért ugyanolyan nagy figyelemmel fogjuk hallgatni - szólt a király, aki előre sejtette, hogy valamilyen ellenséges szándék lappang sógornőjének elbeszélése mögött.

- Egyébként a szegény kis najád nevében beszélek - folytatta Madame -, aki igazán a legszebb félistennő, akivel valaha találkoztam. Csakhogy a najád annyira nevetett, midőn elmondta nekem a történetet, hogy nekem, annak az orvosi sarkigazságnak értelmében, amely szerint „a nevetés ragadós”, engedélyt kell kérnem, hogy magam is nevetsek kissé, midőn megemlékezem a najád szavairól.

A király és Saint-Aignan, észrevéve, hogy sok arcon ugyanolyan vidámság kezd tükröződni, mint amilyent Madame bejelentett, végül is egymásra nézett, tekintetükkel kérdezve egymástól, hogy nem rejlik-e emögött egy kis összeesküvés.

Madame azonban eltökélte magában, hogy megforgatja a sebben a tört, és ártatlan arckifejezéssel, összes arckifejezései közül a legveszedelmesebbel, így folytatta:

- Arrafelé haladtam tehát, és minthogy a fenyőfák alatt sok frissen kinyílt virágot láttam, nem fér kétség hozzá, hogy pásztornők, Phyllis, Amaryllis és Galatea ugyanazon az úton mentek előttem.

A király ajkába harapott; az elbeszélés mind fenyegetőbbé vált.

- Az én kis najádom patakjának partján búgta dalát, s észrevettem, hogy meg akar ismerkedni velem, mert megérintette ruhámnak a szélét, és a világért sem fogadtam volna rosszul, mert elvégre egy istennő, ha másodrangú is, még mindig többet ér, mint egy halandó hercegnő. Megszólítottam a najádot, aki kacagásban tört ki, és ezt mondotta: „Képzeld, hercegnő...” Megérti felséged, hogy ezt a najád mondta?

A király intett, hogy megértette, Madame így folytatta:

- „Képzeld, hercegnő - szólt a najád -, milyen kacagató színjáték tanúi voltunk az imént patakornak partján. Három nimfa vagy három pásztornő rendkívül mulatságos módon tett lóvá két pásztort, akik olyan kíváncsiak voltak, hogy meg akarták tudni titkaikat.” Bocsánatot kérek, de már nem emlékszem rá, hogy a najád nimfát vagy pásztornőt mondott-e. De hiszen ez egyre megy, ugye? Folytassuk hát.

E bevezetésre a király láthatólag elpirult, és Saint-Aignan, nem tudva tovább türtőztetni magát, igen nyugtalanul nézett körül.

„A két pásztor - folytatta kacagva az én kis najádom - nyomon követte a három kisasszonyt...” Nem, azt akartam mondani: a három nimfát, bocsánat, tévedtem, a három pásztornőt. Ez nem mindig okos dolog, és terhére válhatik azoknak, akiket követ az ember. A jelenlevő hölgyekre hivatkozom, akik tanúsíthatják ezt, és egyikük sem fogja megcáfolni azt, amit állítok, biztosan tudom.

A király ugyancsak tartva attól, ami még következik, kézmozdulattal helyeselt.

- „De - folytatta a najád - a pásztornők meglátták, midőn Tircis, és Amyntas az erdőbe osont, felismerték őket a facsoportok közt...” Ó, nevetnek? - szakította félbe szavait Madame. - Várjanak, várjanak, még tovább is van.

A király elsápadt, Saint-Aignan gyöngyöző homlokát törölgette.

A nők csoportjából elfojtott nevetés, titkos sugdolódzás hallatszott.

- A pásztornők - mondtam -, látva a pásztorok kíváncsiságát, leültek a király tölgyfájának tövébe, és mert sejtették, hogy az elbizakodott hallgatódzók úgy helyezkedtek el, hogy egy szó se kerülje el figyelmüket abból, amit beszélnek, a világ legártatlanabb hangján lángoló

szerelemi vallomást tettek a pásztoroknak, s szavuk, mint édes méz hatott a két hallgatózó, érzelmes pásztorra, mert ők éppoly hiúak, mint a többi férfi.

E szavakra, amelyeket az egybegyűlt társaság nem tudott nevetés nélkül hallgatni, a király szeme villámokat szórt.

Saint-Aignan ellenben lehorgasztotta fejét a mellére, s keserűen kacagva igyekezett leplezni bosszúságát.

- Szavamra mondom, ez pompás tréfa, és Madame nagyszerűen mondja el - szólt a király teljes nagyságában felemelkedve -, de valóban jól megértette-e a najádok beszédét?

- De hiszen a gróf is azt állítja, hogy jól értette a driádokét - felelte élénken a hercegnő.

- Az igaz - mondta a király -, de mint tudja, a gróf gyengéje, hogy szeretne bejutni az akadémiára, s ezért sok olyan dolgot tanult, amit asszonyom, szerencsére, nem tud, és meglehet, hogy a vízi nimfák beszéde is ama dolgok közé tartozik, amelyeket nem tanult.

- Megértheti felséged - felelte Madame -, hogy ilyen kérdésekben az ember nem bízik a saját erejében; egy nő füle nem csalhatatlan, mondja Szent Ágoston, ezért én mások véleményét is hallani akartam, és minthogy az én najádom, mint istennő, poliglott... ugyebár, Saint-Aignan gróf, jól mondom?

- Jól, Madame - felelte Saint-Aignan gróf, aki zavarba jött.

- És minthogy az én najádom, aki mint istennő, sok nyelven beszél, és kezdetben angolul szólt hozzám, attól féltem, hogy, mint felséged mondta, nem fogom jól megérteni, ezért odahívtam Tonnay-Charente, Montalais és La Vallière kisasszonyokat, és megkértem najádomat, ismételné el franciául azt a történetet, amelyet nekem angolul mondott el.

- És megtette? - kérdezte a király.

- Ó, a najád a lehető legegyszerűbb istenség... Igen, felség, megtette. Így tehát többé semmi kétség sincs. Ugyebár, hölgyeim - fordult a hercegnő hadseregének balszárnya felé -, ugyebár a najád ugyanazt mondta, amit én itt elbeszéltem, és én semmiféleképpen sem tértem el az igazságtól? Phyllis?... Bocsánat, tévedtem, Aure de Montalais kisasszony, így van?

- Ó, szó szerint így, Madame - felelte Montalais kisasszony szilárd hangon.

- Így van, Tonnay-Charente kisasszony?

- Ez a színtiszta igazság - felelte Athénaïs, nem kevésbé szilárd, de nem annyira érthető hangon.

- És La Vallière kisasszony szerint? - kérdezte Madame.

Szegény gyermek érezte, hogy a király égő pillantással néz rá; nem mert tagadni, nem mert hazudni, csak jóváhagyólag lehajtotta a fejét.

Csakhogy többé föl sem emelte fejét: jeges, a halálnál sokkal fájdalmasabb hidegség dermedtette szívét.

Ez a hármasszó tanúvallomás lesújtotta a királyt. Ami Saint-Aignant illeti, a gróf meg sem kísérelte eltitkolni kétségbeesését, és anélkül, hogy tudta volna, mit mond, ezt hebegte:

- Kitűnő tréfa! Jól játszották szerepeiket, pásztor-nő-hölgyeim.

- A kíváncsiság igazságos büntetése ez - szólt rekedt hangon a király. - Ó, Tircis és Amyntas elrettentő példája után kinek jutna eszébe, hogy kikutassa, mi történik a pásztor-nők szívében? Nekem bizonyosan nem... és önöknek, uraim?

- Nekem sem, nekem sem! - ismételte kórusban az udvaroncok serege.

Madame diadalmas örömmel látta a király bosszúságát: igen jól mulatott, azt hívén, hogy elbeszélése a végső kifejelete mindennek, az kell, hogy legyen.

Monsieur mind a két elbeszélésen nevetett, bár semmit sem értett meg belőlük, s Guiche-hez fordulva így szólt:

- Nos, gróf, hallgatsz? Talán bizony sajnálod Tircis és Amyntas urakat?

- Szívből sajnálom őket - felelte Guiche -, mert a szerelem valóban oly édes agyrém, hogy ha elveszítjük, bármilyen agyrém is, ez a veszteség rosszabb a halálnál. Ha tehát a két pástör azt hitte, hogy szeretik, ha boldogságot reméltek és a boldogság helyett nemcsak olyan úrt leltek, amely egyenlő a halállal, hanem még ki is gúnyolták szerelmüket, ami százezer halálnál is rosszabb, nos hát, azt mondom, hogy Tircisnél és Amyntasnál boldogtalanabb emberekről még nem hallottam.

- Igaza van, Guiche úr - mondta a király -, mert elvégre is a halál nagyon kegyetlen büntetés egy kis kíváncsiságért.

- Ezek szerint tehát a királynak nem tetszett najádó története? - kérdezte ártatlanul Madame.

- Ó, téved, Madame - felelte Lajos, és megfogta a hercegnő kezét. - Najádó annál is jobban tetszett nekem, mert igazat szólt, és elbeszélésének hitelét szavahihető tanúk bizonyítják.

A király, szavai kíséretében, olyan pillantással sújtotta La Vallière-t amelyet Szókratésztól kezdve Montaigne-ig senki sem tudna kielégítőn meghatározni.

Szavai és pillantása teljesen megbénították a szerencsétlen leányt; Louise Montalais vállára támaszkodott, mintha eszméletét veszítette volna.

A király észre sem vette (egyébként más sem vetett rá ügyet), majd felállt, és szokása ellenére, mert máskor késő éjjel szokta Madame szalonját elhagyni, elbúcsúzott, és visszatért lakosztályába.

Saint-Aignan követte; a gróf ugyanolyan kétségbeesetten távozott, mint amilyen vidámnak látszott érkezésekor.

Tonnay-Charente kisasszony, akinek lelkét nem dúlták fel annyira az izgalmak, mint La Vallière-ét, nem ijedt meg, és nem környékezte ájulás.

Az utolsó pillantás azonban, amelyet Saint-Aignan gróf vetett a társaságra, egész más módon volt méltóságteljes, mint a király utolsó pillantása.

132
Királyi lélektan

A király gyors léptekkel tért vissza lakosztályába.

Talán azért sietett úgy, hogy meg ne tántorodjék. Távozása mintha valamilyen titkos gyász nyomát hagyta volna maga után.

A vidámságot, amelyet érkezésekor mindenki észrevett rajta, és amelynek mindenki örült, senki sem tudta megmagyarázni, de hirtelen távozását, dúlt ábrázatát mindenki megértette, vagy legalábbis mindenki azt hitte, hogy megérti.

Madame könnyelműen viselkedett, kissé nyers tréfát engedett meg magának egy gyanakvó egyéniséggel, kivált királyi egyéniséggel szemben, túlságosan bizalmaskodó volt az a párhuzam, amelyet Lajos és egy egyszerű ember közt vont: ilyen okokkal magyarázta az egybegyűlt társaság a király hirtelen és váratlan távozását.

Madame, aki máskor élesebb látású volt, most nem tulajdonított fontosságot a dolognak. Beérte annyival, hogy visszaadjon valamit a hiúságán esett sérelemből annak a férfinak, aki olyan gyorsan megfélekezett vállalt kötelezettségéről, és mintha azt tekintette volna feladatának, hogy megvesse és lábbal tiporja a legnemesebb és legszentebb hódítását.

Ilyen körülmények közt Madame fontosnak tartotta, hogy megmutassa a királynak, mennyire más dolog magas rangú nőt szeretni, vagy olyan szerelmi kalandokat kergetni, mint egy falusi legény.

Az olyan nagy szerelmek miatt, amelyek a királyi és korlátlan hatalom körében maradtak meg, és úgyszólván külön etikettjük volt és dicsőségnek számítottak, a király nemcsak hogy nem vesztett méltóságából, hanem éppenséggel nyugalmat, biztonságot, titoktartást és általános tiszteletet élvezhetett.

Ha viszont lealacsonyodik és közönséges szerelmi viszonyt kezd, akkor legjelentéktelenebb alattvalói is megszólják, kigúnyolják, többé nem szent és sérthetetlen. Ha leszáll a kisemberek nyomorúságokkal terhes légkörébe, kiteszi magát az ott dúló viharoknak.

Egyszóval, ezt az isten-királyt egyszerű halandóvá tenni, úgyhogy szíven vagy inkább arcul ütik, mint a legutolsó alattvalót, ez annyit jelentett, hogy rettenetes csapást mérnek e büszke királyi ivadéokra; Lajost sokkal inkább lehetett lebilincselni hiúsága révén, mint szerelemmel. Madame jól számított; mint ahogy láttuk, csakugyan bosszút állt.

Nem szabad azonban azt hinni, hogy Madame olyan borzasztó szenvedélyes volt, mint a középkori hősnők, és feketén látott mindent; a hercegnő fiatal volt, bájos, szellemes és tetszenivágyó; inkább élénk képzelete, szeszélye vagy becsvágya vezette, mint a szíve; éppen vele kezdődik a gyorsan múló élvezetek hajhászásának az a korszaka, amely a XVII. század közepe és a XVIII. század harmadik negyede közé eső százhusz évet jellemzi.

Madame tehát a maguk valóságában látta a dolgokat; vagy azt hitte, hogy így látja őket; tudta, hogy felséges sógora kezdetben kinevette a szegény La Vallière-t, és aki a király szokásait ismerte, nem tarthatta valószínűnek, hogy valaha is bálványozni fog olyan nőt, akit, ha csak egy pillanatig is, kigúnyolt.

Azonkívül nem volt-e még itt a hiúság is, ez a gonoszt sugalló démon, amely olyan nagy szerepet játszik a drámai komédiában, amit úgy hívunk: „egy asszony élete”. Nem azt mondta-e a hiúság hangosan, halkán, sűgva, egyszóval mindenféle hangnemben, hogy őt, a hercegnőt, fiatal, szép, gazdag nőt, nem lehet a szegény La Vallière-hoz hasonlítani, mert bár ugyanolyan

fiatal, mint ő, megközelítőleg sem oly szép és teljesen szegény? És nem szabad csodálni, hogy Madame így gondolkodott: tudjuk, hogy éppen a legnagyobb jellemek azok, akik leginkább úgy hízelegnek maguknak, hogy másokhoz hasonlítják magukat, másokat hasonlítanak magukhoz.

Azt kérdezhetné valaki, mit akart Madame ezzel az olyan ügyesen kieszelt támadással? Miért vonult fel olyan nagy erővel, ha nem azért, hogy komolyan kiűzze a királyt ebből az új szívből, amelyben fel akarta ütni szállását. Szüksége volt Madame-nak rá, hogy oly fontos személynék tekintse La Vallière-t, ha nem félt tőle?

Nem, Madame nem azért félt La Vallière-től, mert mint valami történelemíró, tudta a múlt eseményeit, és ezért a jövőbe is látott; Madame nem volt prófétanő vagy szibilla; Madame éppoly kevésbé tudott a jövő rettenetes, végzetes könyvében olvasni, mint más, abban a könyvben, amelynek titkos lapjai a legkomolyabb eseményeket őrzik.

Nem, Madame egyszerűen meg akarta büntetni a királyt, mert vele szemben nőies módon titkolózott; kétségbevonhatatlanul be akarta neki bizonyítani, hogy ha a király ilyen támadó eszközökkel él, akkor ő, a szellemes hercegnő, talál majd képzeletének fegyvertárában olyan eszközt, amely állja a védelmet még királya ellenében is.

Azt is be akarta bizonyítani Lajosnak, hogy az ilyen harcban nincs király, vagy legalább a maga szakállára harcol a király is, éppúgy, mint a közönséges emberek, és az első összecsapásnál könnyen leeshetik a koronájuk; végül pedig, ha a király azt hiszi, hogy csak rá kell néznie udvarának nőire, és ezek tüstént imádni fogják, ez bizonyos magas rangú nőekkel szemben sértő elbizakodottság, és a kemény lecke használni fog magasan hordott kevély királyi fejének.

Ezeket gondolhatta Madame a királyról.

A történet dolgok pedig alig számítottak valamit.

Láttuk, hogy a hercegnő betanította udvarhölgyeit, és minden egyes részletében előkészítette a komédiát, amit eljátszott.

A király egészen belekábult. Mióta felszabadult Mazarin gyámsága alól, most először bántak vele mint férfival.

Ha alattvalói ilyen ellenállást fejtettek volna ki vele szemben, akkor fel kellett volna vennie velük a küzdelmet. A küzdelem pedig fokozza az ember erejét.

De nők ellen hadakozni, nők támadását kivédeni, elszenvedni, hogy túljártak az eszén a vidéki kislányok, akik egyenesen ezért jöttek Blois-ból, ez a legnagyobb gyalázat egy fiatal királyra nézve, aki el van telve az egyéni kiválósága és királyi hatalma keltette hiúsággal.

De nincs mit tenni, se szemrehányásnak, se száműzetésnek, de még csak duzzogásnak sincs helye.

Ha duzzog, elárulja, hogy éles fegyverrel sebesítették meg, a nevetségesség fegyverével.

Nőekkel szemben duzzogni! Mily megalázó dolog! Különösen, ha a nők nevetéssel tudnak bosszút állni.

Ó, ha nem nők viselnék az egészért a felelősséget, hanem egy udvaronc is belekeveredett volna a cselszövénybe, milyen örömmel ragadta volna meg XIV. Lajos az alkalmat a Bastille alkalmazására.

Ám itt megint megtorpant a királyi harag, megálljt parancsolt neki a megfontolás.

Egy egész hadsereg, börtönök és csaknem isteni hatalom birtokában ezt az egész mindenhatóságot nyomorúságos bosszúvágy szolgálatába állítani méltatlan nemcsak egy királyhoz, hanem a férfihoz is.

Egyszerűen szó nélkül le kell tehát nyelnie a gyalázatot, és ugyanolyan barátságos, szeretetre méltó arcot kell vágnia, mint azelőtt.

Úgy kell bánnia a hercegnővel, mint a barátnőjével. Barátnője? Miért ne?

Madame vagy felbujtó volt ebben a dologban, vagy csak tétlen szemlélő.

Ha ő volt a felbujtó, ez nagy vakmerőségre vall; de nem ez volt a természetszerű szerepe?

Ki kereste fel a hercegnőt a mézeshetek legédesebb pillanatában, hogy szerelemről beszéljen vele? Ki volt olyan elbizakodott, hogy kiszámította a házasságtörés, sőt a vérfertőzés esélyeit is? A királyi hatalom sáncai mögül ki szólt így a fiatalasszonyhoz: „ne féljen, szeresse Franciaország királyát, ő mindenki felett áll, és joggal felfegyverzett kezének egy intése bizvást meg fogja védeni, még saját lelkiismeret-furdalása ellen is”?

A fiatalasszony hallgatott a király szavára, engedett e csábító beszédnek, és most, midőn erkölcsi kincsét, a becsületét feláldozta, azt látta, hogy ezt az áldozatát hűtlenséggel fizetik meg, ami annál megalázóbb, mert sokkal alacsonyabb rangú nőért történt, mint aki azt hitte, hogy szeretik.

Ha tehát Madame volt a felbujtó, mert bosszút akart állni, akkor Madame-nak igaza volt.

Ha pedig csak tétlen nézője volt az eseményeknek, akkor mi oka volna a királynak arra, hogy órá haragudják?

Meg kellett volna akadályozni, meg tudta volna akadályozni néhány falusi leány pletykáját? Talán bizony rosszul értelmezett túlbuzgóságból meg kellett volna büntetnie pimaszságáért, s egyúttal elkeseríteni azt a három kislányt?

Ezek az érzések megannyi fájdalmas szúrás voltak a király gögijének, de midőn Lajos végig-gondolta sérelmeit, gondolkodásának az lett az eredménye, hogy csodálkozott, mert most, midőn a sebe már behegedt, másfajta, homályos, elviselhetetlen, ismeretlen fájdalmak kínozták.

És amit a király saját maga előtt sem mert bevallani: a szívében fészkeltek ezek a fájdalmas nyilallások.

És a történetírónak be kell vallania az olvasó előtt, mint ahogy a király is bevallotta magának: szívét kellemesen csiklandozta La Vallière naiv vallomása: hitt a tiszta szerelemben, hitte, hogy egy nő szerethet egy férfit, hitt a minden érdektől ment szerelemben, és szíve, amely fiatalabb és hiszékenyebb volt, mint képzelte volna, viszonzta annak a szívnek a dobogását, amely elárulta magát.

A szerelem nagyon bonyolult történetében alig-alig fordul elő, hogy a szerelem egyszerre oltódjék be mindkét szívbe; a szerelemben éppen úgy nincs egyidejűség, mint egyenlőség; az egyik csaknem mindig előbb szeret, mint a másik, mint ahogy az egyik mindig akkor is tovább szeret, mint a másik, ha a másik megszűnik szeretni. A szerelem villanyárama is az előbb lángra lobbanó szenvedély erejének megfelelően járja át a másik szívét. Mennél nagyobb szerelmet mutatott La Vallière kisasszony, annál nagyobb szerelem támadt a király szívében is.

És éppen ez lepte meg oly nagyon a királyt.

Mert bebizonyosodott, hogy nem az őszinte vonzalom árama terjedt át szívére, hiszen a vallomást nem a szerelem diktálta, hiszen meggyalázták vele a királyt és a férfit egyaránt, egyszóval - és főként ez a szó égette, mint a tüzes vas - a bolondját járatták vele.

Így tehát ez a kislány, akitől, ha jól megfontoljuk, mindent el lehet vitatni, a szépséget, a rangot, a műveltséget, így tehát ez a kislány, akit Madame maga is alázatossága miatt választott, nemcsak kihívta, hanem meg is vetette a királyt, vagyis azt a férfit, akinek, mint egy ázsiai szultánnak, elég volt, ha csak a szempillája rebbent, csak a kezét nyújtotta valami után, csak a zsebkendőjét ejtette le.

És egy nappal azelőtt még annyira el volt foglalva azzal a kislánnyal, hogy csak reá gondolt, csak vele álmodott; egy nappal azelőtt még az foglalkoztatta a képzeletét, hogy olyan bájjal ruházta fel a lányt, amilyennel egyáltalán nem volt megáldva; végül pedig ő, akinek oly sokféle gondja volt, aki után olyan sok nő vágyódott, egy nappal azelőtt még életének minden pillanatát, szívének minden dobbanását ennek az álomnak szentelte.

Ez valóban sok volt, vagy túlságosan kevés.

A király felháborodásában mindent elfelejtett, többek közt azt is, hogy Saint-Aignan ott van: a király felháborodása szitkozódó szavakban tört ki.

Igaz, hogy Saint-Aignan elbújt egy sarokban, és ott várta, míg elvonul a vihar.

Azt tartotta, hogy az ő bosszúsága semmi a király haragjához képest.

A saját kis hiúságával összehasonlította a megsértett király mérhetetlen gögjét, és ismerve a királyok szívét általában, a hatalmasokét pedig különösen, azon töprengett, hogy a harag súlya, amely most még a levegőben lóg, nem az ő fejére fog-e zuhanni, éppen azért, mert mások bűnösek és ő ártatlan?

A király csakugyan hirtelen megállt gyors járása közben, s haragos tekintetet vetett Saint-Aignanra:

- És te, Saint-Aignan! - kiáltott rá.

Saint-Aignan olyan mozdulatot tett, amely ezt jelentette: „Nos, felség?”

- Ugye, te éppolyan együgyű voltál, mint én?

- Felség - hebegte Saint-Aignan.

- Engedted, hogy ilyen durva módon megtréfáljanak.

- Felség - felelte Saint-Aignan, egész testében remegve -, kérem, ne haragudjék: a nők, mint jól tudja, gyarló lények, akik a rosszra vannak teremtve. Ha tehát azt kívánjuk, hogy jól tegyenek, akkor lehetetlen dolgot kívánunk tőlük.

A király, aki nagyon tisztelte saját magát és kezdett uralkodni indulatain, amelyek felett ezután élete végéig mindig uralkodott, a király érezte, hogy elveszíti mások becsülését, ha ilyen jelentéktelen dolog miatt felindul.

- Nem - vágta rá hevesen -, nem, tévedsz, Saint-Aignan, nem haragszom, csak csodálom, hogy azok a kislányok olyan ügyesen és olyan vakmerően tudtak kijátszani minket. Különösen azt csodálom, hogy noha tájékozódhattunk volna előbb, örült fejvel a szívünkre hallgattunk.

- Ó, a szív, felség, a szív olyan szerv, amelynek csak élettani működését szabad meghagyni, de nem szabad engedni, hogy érzelmek keletkezzenek benne. A magam részéről bevallom, hogy midőn felséged szíve a kislánnyal volt elfoglalva...

- Elfoglalva?... Az én szívem elfoglalva?... Az eszem talán, de ami a szívemet illeti, az...

Lajos ismét rádöbbsent, hogy újabb úrt nyit meg, midőn a régit be akarja tölteni.

- Egyébként nem illehetem szemrehányással azt a gyermeket - tette hozzá a király. - Jól tudtam, hogy a kicsike mást szeret.

- Úgy van, Bragelonne vicomte-ot. Meg is mondtam felségednek.

- Igaz. De nem te voltál az első. La Fère gróf kérte meg tőlem a kezét fia számára. Nos hát, amint a vicomte Angliából visszatér, megházasítom őket, ha egyszer szeretik egymást.

- Ebben valóban ráismerek a király nemeslelkűségére.

- Hallod-e, Saint-Aignan, hidd el, ezután nem foglalkozunk többé ilyesmivel - mondotta Lajos.

- Igen, nyeljük le a gyalázatot - felelte az udvaronc.

- Egyébként nem lesz nehéz - felelte a király, és nagyot sóhajtott.

- És hogy elkezdjem... - mondotta Saint-Aignan.

- Nos?

- Néhány jó kis epigrammát írok a három lányról. Az lesz a címe, hogy „A najád és a driád”; örömet szerzek vele Madame-nak.

- Írd meg, Saint-Aignan, írd meg - mormogta a király. - Fel fogod olvasni nekem a versedet, ez szórakoztatni fog. Ó, de azért, Saint-Aignan - tette hozzá a király elfúló hangon -, emberfeletti erő kell ennek a csínynek méltó elviseléséhez.

És midőn a király, mint akinek angyali türelme van, ilyképp fejezte be szavait, az egyik szolgálattevő inas jelentkezett az ajtónál.

Saint-Aignan tisztelettudóan félrehúzódott.

- Szabad! - mondta a király.

A szolga félig kinyitotta az ajtót.

- Mi kell? - kérdezte Lajos.

A szolga egy háromszög alakban összehajtogatott levelet mutatott.

- Őfelsége a király számára.

- Kitől?

- Nem tudom: egy szolgálattevő tiszt adta át.

A király intett, a szolga odavitte neki a levelet.

A király közelebb lépett a gyertyához, felbontotta a levelet, megnézte az aláírást, és kiáltásban tört ki.

Saint-Aignan elég tiszteletteljes volt hozzá, hogy ne nézzen oda, de enélkül is látott és hallott mindent.

Odasietett a királyhoz.

Lajos intett a szolgának, hogy elmehet.

- Ó, Istenem - mondotta a király a levél olvasása közben.

- Rosszul érzi magát felséged? - kérdezte Saint-Aignan és karját nyújtotta.

- Nem, nem, Saint-Aignan, olvasd!

És odaadta a levelet a grófnak.

Saint-Aignan rámeredt az aláírásra.

- Louise de La Vallière - mondotta. - Ejha, felség!...

- Olvasd, olvasd!

Saint-Aignan elolvasta a levelet.

Felség, bocsásson meg merészségemért, bocsássa meg különösen azt, hogy e levéllel véték az illemszabályok ellen; de azt hiszem, hogy így gyorsabban eljut Felségedhez, mint ha futárra bízta volna.

A fájdalomtól és a kimerültségtől dermedten térek vissza szobámba, Felség, és esdve kérem Felségedet, hogy engem audiencián kegyeskedjék fogadni, amikor is megmondhatom királyomnak az igazat.

Louise de La Vallière

- Nos? - kérdezte a király, mikor visszavette a levelet Saint-Aignan kezéből, aki egészen elhült attól, amit olvasott.

- Nos? - ismételte Saint-Aignan.

- Mi a véleményed erről?

- Nem tudom, mit gondoljak.

- De mégis!

- Felség, a kisleány alighanem hallotta a mennydörgést, és megijedt.

- Megijedt, mitől? - kérdezte fennköltén a király.

- Az ördögbe is, felségednek ezer oka van rá, hogy a gonosz tréfa szerzőjére vagy szerzőire haragudják, és ha egyszer felséged emlékezete bosszantó eseményt őriz, az okatlan teremtés élete végéig retteghet.

- Saint-Aignan, én nem így látom.

- A király bizonyára jobban lát, mint én.

- Nos hát, én ezekben a sorokban fájdalmat, szorultságot látok, és most, hogy a Madame-nál lejátszódott jelenet egyes apró részleteire visszaemlékszem... egyszóval...

A király nem fejezte be mondatát.

- Egyszóval - mondta Saint-Aignan -, felséged megadja az audienciát, ez világos.

- Okosabbat fogok tenni, Saint-Aignan.

- Mit fog tenni felséged?

- Vedd a köpönyegedet.

- De felség!...

- Tudod, hogy hol van Madame udvarhölgyeinek szobája?

- Hogyne.

- Tudod, hogy lehet bejutni oda?

- Ami ezt illeti, ezt nem tudom.

- De ismersz ott valakit?
- Mondhatom, felséged minden jó gondolat forrása.
- Ismersz valakit?
- Ismerek.
- Szólj, kit ismersz?
- Ismerek egy fiatalembert, aki a lehető legjobb viszonyban van az egyik kisasszonnyal.
- Udvarhölgy?
- Úgy van, udvarhölgy, felség.
- Tonnay-Charente kisasszonnyal? - kérdezte nevetve a király.
- Sajnos, nem, hanem Montalais-val.
- Hogy hívják azt a fiatalembert?
- Malicorne-nak.
- Jó... És számíthatsz rá?
- Azt hiszem, felség. Alighanem van kulcsa... És ha van, akkor, minthogy szolgálatot tettem neki... átengedi nekem.
- Nagyon jó! Menjünk!
- Készséggel állok szolgálatára, felség.

A király Saint-Aignan vállára terítette saját köpenyét, az övét pedig elkérte magának. Azután kimentek az előcsarnokba.

Amit sem a najád, sem a driád nem látott előre

Saint-Aignan megállt annak a lépcsőnek legalsó fokán, amely Madame udvarhölgyeinek első emeleti szobáihoz vezetett.

Egy arra haladó szolgának odaszólt, hogy hívja oda Malicorne-t, aki még Monsieur-nél volt.

Tíz perc múlva megjelent Malicorne, és kutató tekintettel nézett körül.

A király a lépcsőház legsötétebb részében húzódott meg.

Saint-Aignan pedig az ellenkezőjét tette: előlépett.

Malicorne, amint megtudta, hogy Saint-Aignan mit kíván, hátrahőkölt.

- Hohó - mondotta -, azt kívánja tőlem, hogy bevezessem az udvarhölgyek szobájába?

- Azt.

- Megértheti, hogy nem tehetek meg ilyesmit, ha nem tudom, mi célból kívánja.

- Kedves Malicorne, sajnálom, de nem magyarázhatom meg. Meg kell tehát bíznia bennem, mint olyan barátjában, aki nagy zavarában kisegítette, és most azt kéri, hogy szintén segítse ki a zavarból.

- De én, uram, megmondtam, hogy mit akarok; nem akartam szabad ég alatt aludni, ezt minden becsületes ember bevallhatja, a gróf úr azonban nem vall be semmit.

- Higgye el, kedves Malicorne, ha szabad volna, akkor megmagyaráznám.

- Akkor, jó uram, nem engedhetem meg, hogy belépjen Montalais kisasszonyhoz.

- Miért?

- Jobban tudja, mint bárki más, gróf úr, mert rajtakapott, midőn a fal peremén ülve udvaroltam Montalais kisasszonynak; azt pedig csak belátja, hogy túlságosan nagy szívesség volna tőlem, ha beengedném annak a nőnek a szobájába, akinek udvarolok.

- De hát ki mondta, hogy az ő kedvéért kérem a kulcsot?

- Hát kinek a kedvéért?

- Azt hiszem, a kisasszony nem egyedül lakik.

- Persze hogy nem.

- La Vallière kisasszonnyal lakik együtt.

- Úgy van, de La Vallière kisasszonnyal éppoly kevésbé lehet dolga, mint Montalais kisasszonnyal, és csak két olyan ember van, akinek odaadnám a kulcsot: Bragelonne vicomtenak, ha kérné, és a királynak, ha parancsolná.

- No hát akkor adja ide a kulcsot nekem, uram, parancsolom - mondta a király, kilépve a félhomályból és szétárva köpönyegét. - Montalais kisasszony lejön ide magához, mi pedig felmegyünk La Vallière kisasszonyhoz; valóban csak La Vallière kisasszonnyal van dolgunk.

- A király! - kiáltotta Malicorne, és egészen a király térdéig hajolt meg.

- Úgy van, a király - mondta Lajos -, aki éppolyan hálás magának azért, mert ellenállt, mint azért, hogy beadta a derekát. Keljen fel, uram, s tegye meg nekünk a kért szívességet.

- Parancsára, felség - felelte Malicorne, és a lépcsőre mutatott.

- Hívja ide Montalais kisasszonyt, és egy szóval se említse előtte látogatásomat - mondotta a király.

Malicorne engedelmissége jeléül meghajolt és felsietett.

A király azonban gyors megfontolás után követte, s olyan gyorsan, hogy félúton utolérte Malicorne-t, és vele együtt érkezett a szoba ajtaja elé.

Lajos benézett az ajtón, amelyet Malicorne félig nyitva hagyott, és megpillantotta La Vallière-t egy karosszékben, egészen feldúltan, a szoba másik sarkában pedig Montalais-t hálóköntösben, egy nagy tükör előtt fésülködve és Malicorne-nal tárgyalva.

A király türelmetlenül kinyitotta az ajtót, és belépett.

Montalais meghallva, hogy nyílik, felsikoltott, de megismerte a királyt, és elillant.

E látványra La Vallière felpattant, mintha galvánáram érte volna, majd visszahanyatlott karosszékébe.

A király lassan odalépett hozzá.

- Audienciát kért tőlem, kisasszony - mondotta hidegen -, tessék, kész vagyok meghallgatni, beszéljen.

Saint-Aignan, híven siket, vak és néma szerepéhez, az ajtósarokban leült egy zsámolyra, amit a véletlen egyenesen neki helyezett oda.

Megbújt az ajtófüggönyül szolgáló szőnyeg mögött, nekidőlt a falnak, és mindent hallott, anélkül, hogy látták volna, beletörődve a jó házőrző kutya szerepébe, amelyik gazdájára várakozik, anélkül, hogy zavarná.

La Vallière-t rémület fogta el az ingerült király láttán, másodszor is felkelt, alázatos, könyörgő helyzetben megállt, és ezt rebegte:

- Felség, bocsásson meg nekem...

- Ejnye, kisasszony, mit bocsássak meg? - kérdezte XIV. Lajos.

- Felség, nagy hibát követtem el, sőt ennél is többet, nagy bűnt.

- Maga?

- Megsértettem felségedet!

- A legkevésbé sem - felelte XIV. Lajos.

- Felség, könyörgök, ne beszéljen velem ezen az iszonyú szigorú hangon, amely a király nagyon is indokolt haragjára vall. Érzem, hogy megsértettem felségedet, de meg kell magyaráznom, felség, hogy nem jószántamból sértettem meg.

- Mindenekelőtt, kisasszony, mivel sértett volna meg? Nem vettem észre a sértést. Talán valamilyen lánytréfával, igazán ártatlan kis tréfával? Gúnyolódott egy hiszékeny fiatalemberen: az természetes dolog, a maga helyében minden más nő ugyanezt cselekedte volna.

- Ó, felség porig sújt ezekkel a szavakkal.

- Miért?

- Mert nem lett volna ártatlan a tréfa, ha én vagyok a szerzője.

- Kisasszony, ez az egész, amit mondani akart nekem, ezért kért audienciát tőlem? - kérdezte a király.

És egy lépést hátralepett.

Erre La Vallière kisasszony, akinek égő szemében kiapadtak a könnyek, egy lépést tett a király felé, és akadozó hangon így szólt:

- Felsőged mindent hallott?

- Hogy érti, hogy mindent?

- Mindent, amit a király tölgyfájánál mondtam?

- Egy szó se került el a figyelmemet, kisasszony.

- És felsőged, miután hallott engem, hihette-e csak egy pillanatig is, hogy visszaéltem hiszékenységével?

- Igen, hiszékenység, ez az; találó kifejezést használt.

- És felsőged nem is gyanította, hogy olyan szegény lány, amilyen én vagyok, kénytelen néha mások akaratának alávetni magát?

- Bocsánat, sohasem fogom megérteni, hogyan gyakorolhatott befolyást más annak az akaratára, akinek akaratát a király tölgyfája alatt olyan szabadon nyilvánulhatott meg?

- Ó, hát a fenyegetés, felsőged?

- Fenyegetés? Ki fenyegette? Ki merte fenyegetni?

- Azok, akiknek joguk van ezt megtenni, felsőged.

- Senkinek sem ismerem el azt a jogát országomban, hogy megfenyegethessen bárkit.

- Bocsásson meg, felsőged, még az udvarában is vannak olyanok, akik elég magas állásúak, hogy joguk legyen, vagy azt higgyék, hogy joguk van tönkretenni egy fiatal leányt, akinek nincs jövője, nincs vagyona, nincs semmije, csak a jó hírve.

- És hogyan akarják tönkretenni?

- Úgy, hogy szégyenteljes módon elúzik, és ezáltal tönkreteszik a jó hírnevét.

- Ó, kisasszony - mondotta a király mélységes keserőséggel -, nagyon szeretem az olyan embereket, akik bebizonyítják ártatlanságukat, anélkül, hogy másokat vádolnának.

- Felsőged!

- És bevallom, fájdalmas látnom, hogy oly könnyű védekezés, amilyen a magáé lehetne, a szemrehányások és gyanúsítások szövedékébe bonyolódik.

- Amelyeknek tehát felsőged nem ad hitelt? - kiáltott fel La Vallière.

A király, hallgatott.

- Ó, feleljen hát - ismételte La Vallière hevesen.

- Sajnálatomra, kénytelen vagyok ezt bevallani - mondta a király, és hidegen meghajolt.

A leány fájdalmas kiáltásban tört ki, és összekulcsolta kezét.

- Tehát nem hisz nekem?

A király nem felelt.

La Vallière arckifejezése megváltozott e hallgatásra.

- Tehát azt hiszi rólam, énrólam! - mondotta -, hogy én szőttem azt a nevetséges, azt az alávaló összeesküvést, hogy felsőgedből gúnyt üzzenek?

- Eh, nem nevetséges, nem is alávaló dolog - felelte a király -, nem is összeesküvés, hanem csak többé-kevésbé tréfás gúnyolódás.

- Ó, jaj - mormogta kétségbeesetten a lány -, a király nem hisz nekem, a király nem akar nekem hinni!

- Nem, nem akarok magának hinni.

- Istenem, Istenem!

- Nézze csak, ennél mi sem érthetőbb, maga így okoskodott: „A király követ engem, megles, hallgatózik; a király talán mulatni akar az én rovásomra, mulassunk hát mi az ő rovására, és minthogy a király érző szívű ember, a szívét ejtsük meg.”

La Vallière elfojtotta zokogását, két tenyerébe rejtve arcát. A király könyörtelenül folytatta; bosszút állt a szegény áldozaton mindazért, amit szenvedett:

- „Találjunk ki egy mesét, hogy szeretem, és őt választottam. A király olyan hiszékeny és önhitt, hogy hinni fog nekem, azután elmeséljük majd, milyen hiszékeny a király, és nevetni fogunk rajta.”

- Istenem - kiáltotta La Vallière -, ilyet gondolni, csak elgondolni is ilyesmit, rettenetes.

- „És ez még nem minden - folytatta a király -: ha ez a büszke fejedelem komolyan veszi a tréfát, ha olyan meggondolatlan, hogy mások előtt is nyilvánít valami örömfélét, nohát akkor alázzuk meg az egész udvar előtt; milyen pompás dolog lesz, ha egy szép napon majd elmesélhetem ezt a kedvesemnek; ez lesz egy része a hozományomnak, amelyet a férjem kap, a csúfondáros kedvű lány által kigúnyolt király története.”

- Felség! - sikoltotta La Vallière megzavarodva, őrvongva -, könyörgök, egy szót se többet. Hát nem látja, hogy megöl!

- Ó, gúnyolódás csupán - mormogta a király, bár kezdett megindulni.

La Vallière térdre borult, de oly hirtelen, hogy térde nagyot koppant a padlón.

Azután összekulcsolta kezeit, és így szólt:

- Felség, inkább a szégyen, mint az árulás.

- Mit művel? - kérdezte a király, de egyetlen mozdulatot sem tett, hogy a lányt fölemelje.

- Felség, ha feláldozom felségednek a becsületemet és az eszemet, akkor talán hisz majd jó-hiszeműségemben! Ami Madame-nál elhangzott, amit Madame beszélt el, hazugság, s amit én mondtam a nagy tölgyfa alatt...

- Nos?

- Az volt az igazság.

- Kisasszony! - kiáltott fel a király.

- Felség! - folytatta La Vallière, akit elragadtak heves érzelmei -, ha belehalok is a szégyenbe, itt, ezen a szent helyen, ahol földbe gyökerezett a térdem, akkor is az utolsó lehetem ismételném: azt mondtam, szeretem... nos hát, szeretem!...

- Szeret?

- Szeretem, felség, aznap óta, amelyen megláttam, amelyen Blois-ban, ahol sínylődtem, sugárzón és éltetőn rám esett királyi tekintete; szeretem, felség. Tudom, hogy felségsértés, ha egy szegény lány, amilyen én vagyok, szereti a királyát, és ezt meg is mondja neki. Ám büntessen meg vakmerőségemért, vessen meg arcátlanságomért, de ne mondja soha, ne

higgye soha, hogy kigúnyoltam, hogy elárultam. A királysághoz hű család ivadéka vagyok, felség, és szeretem... szeretem a királyomat!... Ó, meghalok!

És a leány hangja elhalt, lélegzete elfúlt, elhagyta ereje, s kétrét hajolva lefordult a földre, mint az a virág, amelyről Vergilius beszél, amelynek szárát elvágta az arató kaszája.

A király haragja e szavakra, erre a szenvedélyes könyörgésre megszűnt, már nem kételkedett; kitárta szívét annak a szerelemnek perzselő szellője előtt, amelyet a leány olyan szép és bátor szavakkal vallott be neki.

S midőn ezt a szenvedélyes szerelmi vallomást meghallotta, őt is elhagyta ereje, és két kezébe temette arcát.

De érezve, hogy La Vallière görcsösen kapaszkodik kezébe, midőn a szerelmes leány gyengéd érintése átjárta ereit, a király is lánggra lobbant, átkarolta La Vallière-t, fölemelte magához és szívéhez szorította.

A leány azonban elalélt, remegő feje a király vállára hanyatlott, s elhagyta az élet.

Ekkor a király megijedt, és Saint-Aignant hívta segítségül.

Saint-Aignan eddig annyira vigyázott rá, hogy meg ne szegje a titoktartás parancsát, hogy meg sem moccan a sarokban, és úgy tett, mintha egy könnyet törölne le, de a király kiáltására odasietett.

Segített a királynak leültetni egy karosszékbe a leányt: megütögette a tenyerét, meglocsolta a magyar királyné illatszerével,¹⁶³ egyre ismételve:

- Kisasszony, térjen magához, kisasszony... jól van már... a király megbocsátott... Szedje össze magát, kisasszony, ne rendítse meg a királyt... őfelsége érzékeny... őfelségének jó szíve van... Ejnye, az ördögbe is! Kisasszony, a király nagyon sápadt.

A király csakugyan szemmel láthatólag elsápadt.

La Vallière azonban nem tért életre.

- Kisasszony, kisasszony, térjen magához - folytatta Saint-Aignan -, kérem, könyörgök, itt az ideje; gondolja meg, hogy ha a király hirtelen rosszul lenne, kénytelen volnék idehívni az orvost... Ah, milyen kellemetlenség... Istenem, kisasszony, drága kisasszonyom, térjen gyorsan magához, igyekezzék, hamar, hamar!...

Nehéz lett volna nagyobb ékesszólást kifejteni, mint Saint-Aignant tette; ám La Vallière-t egy ennél sokkal nagyobb hatású személy térítette eszméletre.

A király letérdelt eléje, és tenyerébe forró csókot nyomott, ami a kézen ugyanaz, mint az arcon az ajakra adott csók. Végre La Vallière magához tért, felnyitotta bánatos szemét, és elhaló hangon ezt mormolta:

- Ó, felség, hát megbocsátott nekem?

A király nem felelt... még túlságosan megindult volt.

Saint-Aignan jónak látta, hogy újra eltűnjék... Megsejtette, mit jelent a láng, amely a király szeméből lövell.

La Vallière fölemelkedett.

- És most, felség - mondotta bátran -, minthogy igazoltam magam, legalábbis remélem, felséged szemében, engedje meg, hogy kolostorba vonuljak. Életem végéig áldani fogom ott királyomat, és halálomban is szeretni fogom Istent, aki egy nap boldogsággal ajándékozott meg.

163 Frissítő; jellemzője a rozsmaringolajból nyert kámforszerű illat.

- Nem! - felelte a király. - Nem; itt fog élni, és éppen ellenkezőleg, Istent áldva, és Lajost szeretve, aki egész életére boldoggá fogja tenni, Lajost, aki szereti magát, Lajost, aki megesküszik rá magának.

- Ó, felség, felség!...

La Vallière kételkedésére a király oly forró csókokkal válaszolt, hogy Saint-Aignan jónak látta végleg visszavonulni az ajtókárpit mögé.

A csókok azonban, melyek ellen az első pillanatban Louise-nak nem volt elég ereje védekezni, most már égették őt.

- Ó, felséges uram - esdekelt -, ne tegye, hogy meg kelljen bánnom őszinteségemet, mert ezzel csak a megvetését bizonyítaná felséged.

- Kisasszony - mondta erre a király, tiszteletteljesen hátrálva -, senkit a világon nem szeretek és tisztelek jobban, mint magát, és esküszöm Istenre, hogy senkit a világon nem fognak ezentúl jobban tisztelni az udvarnál, mint magát; kérem, bocsássa meg heveségemet, amelynek egyedüli oka, hogy féktelenül szeretem; de be fogom bizonyítani, hogy jobban is tudok szeretni, mert annyira fogom tisztelni, amennyire csak kívánja.

Azután megfogta Louise kezét, meghajolt előtte, és így folytatta:

- Kisasszony, kérem, tiszteljen meg velem, hogy jó szívvel fogadja, ha kezét csókkal illetem.

És a király ajka tiszteletteljesen és gyengéden megérintette a leány remegő kezét.

- Ezentúl - szólt Lajos, beszéd közben büszkén kiegyenesedve, és pártfogó tekintettel nézve a leányra -, ezentúl az én védelmem alatt áll. Ne mondja el senkinek, hogy megbántottam, és bocsásson meg mindazoknak, akik talán megbántották. A jövőben oly magasan áll majd felettük, hogy éppenséggel nem fog tőlük megijedni, de még szánalmat sem fog érezni irántuk.

És Lajos olyan áhítatos mozdulattal hajolt meg, mintha a templomból távoznék.

Azután odaszólította Saint-Aignant, aki alázatosan közeledett.

- Remélem, gróf - szólt hozzá -, a kisasszony lesz olyan kegyes és barátságába fogadja, viszonzva a barátságot, amellyel örökre megajándékoztam.

Saint-Aignan térdet hajtott Louise de La Vallière előtt, és így szólt:

- Mennyire örülnék, ha a kisasszony ebben a megtiszteltetésben részesítené!

- Fel fogom küldeni társnőjét - mondta a király. - Isten vele, kisasszony, vagyis inkább a viszontlátásra! Legyen olyan jó, és ne feledjen rólam is megemlékezni imádságában.

- Ó, felség - mondta La Vallière -, legyen nyugodt: felséged Istennel együtt lakozik szívében.

Ezek az utolsó szavak mámorossá tették a királyt, s magával vonta Saint-Aignant a lépcsőn.

Ezt a kifejeletet Madame nem látta előre: nem szólt róla sem a najád, sem a driád.

A jezsuiták új generálisa

Mialatt Louise de La Vallière és a király első szerelmi vallomásukban a múlt minden bánatát, a jelen minden örömét, a jövőre vonatkozó minden reményüket elmondották egymásnak, Fouquet hazatérve, jobban mondva visszatérve lakosztályába, amelyet a kastélyban kijelöltek számára, Aramisszal éppen arról tanácskozott, amiről a király pillanatnyilag megfeledkezett.

- Mondja meg - kezdte Fouquet, midőn vendége helyet foglalt egy karosszékben, és ő is leült mellette -, mondja meg, hogy áll Belle-Isle ügye, és kapott-e hírt róla?

- Főintendáns úr - felelte Aramis -, ami ezt az ügyet illeti, minden úgy halad, ahogy óhajtottuk; a költségek megtérültek, és semmi sem derült ki terveinkből.

- És a helyőrség, amelyet a király át akart oda helyezni?

- Ma reggel vettem hírét, hogy két héttel ezelőtt odaérkezett.

- És hogy fogadták?

- Nagyon jól.

- De mi lett a régi helyőrséggel?

- Sarzeau-ban partra szállt, s onnan nyomban Quimperbe vezényelték.

- És az új csapatok?

- Megnyertük őket a magunk számára.

- Biztos abban, amit állít, De Vannes úr?

- Biztos vagyok benne, és egyébként is mindjárt megtudja, hogyan történtek a dolgok.

- De mint tudja, rosszabb helyen nem állomásozhat helyőrség, mint Belle-Isle-en.

- Tudom, és eszerint cselekszem; kevés a hely, rossz a közlekedés, nincsenek nők, nem lehet kártyázni; pedig siralmas látni - tette hozzá Aramis olyan mosollyal, amely jellemző vonása volt -, mennyire szeretnek manapság szórakozni a fiatalemberek, és hogy mennyire hajlanak ahhoz, aki szórakozásaikat fedezi.

- De hát mulatnak Belle-Isle-en?

- Ha a király jóvoltából mulatnak, akkor a királyt fogják szeretni, de ha a király miatt unatkozniok kell, és Fouquet úr jóvoltából mulatozhatnak, akkor Fouquet urat fogják szeretni.

- És értesítette az intézőmet, hogy amint a katonák megérkeznek...

- Nem én; egy hétig hagytuk őket kedvükre unatkozni; nyolc nap múlva azonban elkezdtek panaszkodni, hogy a tisztek, akik előttük ott voltak, jobban mulattak. Erre azt felelték nekik, hogy az eltávozott tisztek értettek hozzá, hogyan tegyék barátjukká Fouquet urat, és Fouquet úr, aki barátjuk lett, annyira jóakarójuk volt, hogy egyáltalán nem unatkoztak az ő birtokán. Akkor aztán gondolkodóba estek. De az intéző nyomban hozzátette, hogy bár nincs parancsa rá Fouquet úrtól, mégis eléggé jól ismeri gazdáját, és tudja, hogy nagyon érdeklődik minden nemesember iránt, aki a királyt szolgálja, és bár nem ismeri az új tiszteket, hajlana megtenni a kedvükért mindazt, amit a volt tisztekért megtett.

- Nagyszerű! És remélem, az ígéreteket tények is követték? Azt óhajtom, jól tudja, hogy semmi olyat meg ne ígérjenek a nevemben, amit meg nem tartanak.

- Ezek után a tisztek rendelkezésére bocsátottak két hajót és a főintendáns úr lovait. Átadták nekik a főépület kulcsait, úgyhogy most a tisztek vadásznak, sétálnak a belle-isle-i hölgyekkel, már tudniillik azokkal, akik a környékről valók, és nem félnek a tengeribetegségtől.

- Bizonyára nagy számban vannak ilyen hölgyek Sarzeau-ban és Vannes-ban, ugye, püspök úr?

- Ó, véges-végig a partvidéken - felelte nyugodtan Aramis.

- És mi van a legénységgel?

- Mint tudja, minden viszonylagos; a legénység bort, kitűnő ellátást és magas zsoldot kap.

- Nagyon helyes. Ennélfogva?...

- Ennélfogva számíthatunk erre a helyőrségre, amely máris jobb, mint az előbbi.

- Rendben van.

- Ebből következik, hogy ha Isten segítségével a helyőrséget csak minden két hónapban újjal váltják fel, három év alatt az egész hadsereg átvonul Belle-Isle-en, úgyhogy nemcsak egy ezred, hanem egy ötvenezer főből álló hadsereg áll majd rendelkezésünkre.

- Hát igen jól tudtam én - szökött Fouquet -, hogy nincs jobb, értékesebb barátom, mint D'Herblay úr. De e sok dolog közben - tette hozzá nevetve - egészen megfélekedtünk Du Vallon barátunkról. Mi van vele? Az alatt a három nap alatt, amelyet Saint-Mandéban töltöttem, megvallom, mindenről megfélekeztem.

- No, én nem feledkeztem meg róla - felelte Aramis. - Porthos Saint-Mandéban van, minden ízében meghízott, tejbe-vajba fürösztik; séta céljára rendelkezésére bocsátottam a kis parkot, amelyet ön a saját számára tartott fenn; Porthos most ezt használja sétahelyéül. Kezd már újra járni, erőgyakorlatokat is végez, olyanformán, hogy meghajlít fiatal szilfákat, vagy pedig ledönt vén tölgyfákat, mint ahogy a Krotóni Milón tette. Minthogy pedig oroszlánok nincsenek a parkban, valószínű, hogy teljes épségben viszont fogjuk látni Du Vallont. Derék ember ez a mi Porthosunk.

- Ez igaz, de közben halálra unja majd magát.

- Szó sincs róla.

- Kérdezősködik?

- Nem találkozik senkivel.

- De végül is vár vagy remél valamit?

- Én valami reményt keltettem benne, amelyet egy nap meg is fogunk valósítani, és ebből a reményből él most.

- Mi az a reménye?

- Az, hogy be fogják mutatni a királynak.

- Ahá! És milyen minőségben fogják bemutatni?

- Mint Belle-Isle építészmérnökét, a kutyafejét!

- Komolyan?

- Szent igaz.

- Nagyon jó. De most nem volna-e szükséges, hogy visszatérjen Belle-Isle-re?

- Föltétlenül, sőt arra gondolok, hogy mennél hamarabb odaküldjem. Porthos nagyon hatásosan tud viselkedni, hibáit csak D'Artagnan, Athos és én ismerjük. Porthos sohasem szolgáltatja ki magát, méltóságteljes, azt hiszem, a tisztekre olyan hatást fog tenni, mintha a kereszties hadjáratokból való lovag volna. A helyőrség vezérkarát leitatja, de maga nem fog elázni, és mindenki csodálattal és rokonszenvvel fogja körülvenni. Ha pedig szükséges lesz valamely rendelkezés végrehajtása, Porthos maga a megtestesült parancs, és mindenkinek arra kell tartania, amerre ő akarja.

- Akkor hát küldje el.

- Ez az én szándékom is, de csak néhány nap múlva tehetem meg, mert valamit meg kell mondanom.

- Mit?

- Azt, hogy tartok D'Artagnantól. D'Artagnan nincs Fontainebleau-ban, mint észrevehette, pedig D'Artagnan soha sincs távol, és sohasem pihen ok nélkül. Most, hogy az én ügyeim el vannak intézve, megpróbálom megtudni, miben sántikál D'Artagnan.

- El vannak intézve az ügyei, azt mondja?

- Úgy van.

- Akkor nagyon boldog lehet, és ezt én is szeretném elmondani magamról.

- Remélem, nincs többé oka a nyugtalanságra?

- Hm!

- A király nagyszerűen fogadta.

- Igaz.

- És Colbert is békében hagyja?

- Többé-kevésbé.

- Akkor - szólt Aramis azzal a következetes gondolkodással, amely erejét tette -, akkor hát gondolhatunk arra, amit tegnap mondott ama kis nő ügyében?

- Miféle kis nőről beszél?

- Már elfelejtette?

- El.

- La Vallière kisasszonyról.

- Igaz is!

- Mért irtózik tőle, hogy megnyerjük ezt a kisleányt?

- Csak egy miatt viszolygok.

- Mi az?

- A szívem másfelé van elfoglalva, és semmiféle vonzalom nincs bennem ez iránt a kisleány iránt.

- Ah, ah! - mondta Aramis. - A szíve el van foglalva, így mondta?

- Így.

- Az ördögbe! Akkor vigyázzunk.

- Miért?

- Mert rettenetes volna, ha szíve le volna kötve olyankor, amikor valakinek ennyire szüksége van a fejére.

- Igaza van. És amint láthatta, első hívására ott is hagytam csapot-papot. De térjünk vissza a kis La Vallière-re. Mi szükségét látja annak, hogy foglalkozzam vele?

- Elmondom. A király állítólag lángra lobbant a kislány iránt, legalábbis úgy hiszik.

- És maga, aki mindent tud, másként tudja a dolgot?

- Annyit tudok, hogy a király hirtelen megváltozott. Tegnapelőtt még Madame-ért lánholt. Hiszen csak néhány napja annak, hogy e láng miatt Monsieur panaszkodott az anyakirálynénak, és házastársi civódások, anyai pirongatások is voltak.

- Honnan tudja ezt?

- Elég, hogy tudom.

- No és?

- No és e civódások és pirongatások miatt a király többé egy szót sem szólt öfenségéhez, és egyáltalán nem törődött vele többé.

- És aztán?

- Aztán La Vallière kisasszonnyal foglalkozott. A kisasszony Madame udvarhölgye. Tudja-e, mit neveznek a szerelemben elefántnak?

- Tudom.

- Nohát, La Vallière kisasszony elefántul szolgál Madame számára. Használja ki a helyzetet. Erre ugyan nincs szüksége, de a kisasszony sértett önérzetéből fegyvert kovácsolhat, amellyel könnyen meghódíthatja. A kicsikének kezében lesz a király és Madame titka. Mi mindent el nem érhet okos ember egy titok birtokában!

- De hogyan juthatok La Vallière közelébe?

- Ezt tőlem kérdezi? - szólt Aramis.

- Hát bizony nem sok időm lesz vele foglalkozni.

- A kicsike szegény, jelentéktelen, tehát társadalmi tekintélyt szerez neki: akár hatalmába keríti a királyt mint szeretője, akár csak mint bizalmasa férközik a közelébe, nagyméltóságod új hívet szerez magának benne.

- Nagyon helyes - szólt Fouquet -, mit csináljunk tehát a kicsikével?

- Ha egy nőre vágyott, mit tett, főintendáns úr?

- Írtam neki. Esküdöztem neki, hogy szeretem. Fölajánlottam neki azonkívül szolgálataimat, és alákanyarítottam a nevemet: Fouquet.

- És egy nő sem tudott ellenállni?

- Egyetlenegy akadt - felelte Fouquet -, de négy nappal ezelőtt ő is engedett, mint a többi.

- Volna szíves akkor írni? - mondta Aramis, tollat nyújtva át Fouquet-nak.

Fouquet kezébe fogta a tollat.

- Diktáljon - szólt Fouquet. - A fejem annyira tele van mindenfélével, hogy két sort se tudnék leírni.

- Jó, tehát diktálok - felelte Aramis. - Írja.

És a következő levelet diktálta:

Kisasszony, láttam kegyedet, és bizonyára nem fog csodálkozni rajta, hogy szépnek találtam.

De minthogy nincs magához méltó társadalmi állása, nem nagyon boldogulhat az udvarnál.

Ha él szívében némi becsvágy, akkor egy becsületes férfi szerelme fegyvertársa lehet szellemének és szépségének.

Fölajánlom a szívemet. De mivel a szerelem, bármily szerény és tartózkodó is, mindig hírbe keveri azt, akit illet, nem volna helyénvaló, ha olyan kitűnő hölgy, mint kegyed, kompromittálná magát, anélkül, hogy megnyugtatót kapna jövője felől.

Ha nem veti meg a szerelmemet, szívem be fogja bizonyítani háláját, mert örök időkre szabaddá, függetlenné teszem.

Fouquet megírta a levelet, s ránézett Aramisra.

- Írja alá - mondta Aramis.

- Feltétlenül szükséges?

- Aláírása egy levél alatt egymilliót ér, ne feledje, kedves főintendáns úr.

Fouquet aláírta a levelet.

- Most pedig kivel küldi el a levelet? - kérdezte Aramis.

- Egy kitűnő inasra bízom.

- Megbízható?

- Ő az én rendes bizalmi küldöncöm.

- Akkor rendben van.

- Egyébként ez a játszma nem lesz nehéz.

- Miért?

- Ha igaz az, hogy a kisasszony olyan készséges a király és Madame iránt, akkor a király ellátja őt annyi pénzzel, amennyit csak kíván.

- A királynak tehát van pénze? - kérdezte Aramis.

- Az ördögbe, ezt kell hinnem, mert nem kért tőlem többet.

- No, majd kér még, legyen nyugodt.

- Mi több: vártam, hogy majd szóba hozza a vaux-i ünnepséget.

- No és?

- Egyáltalán nem szólt róla.

- Ami késik, nem múlik.

- Igazán roppant szívtelennek tartja a királyt, kedves D'Herblay.

- A királyt nem.

- A király fiatal, tehát jó ember.

- Fiatal, tehát vannak gyöngéi vagy szenvedélyei, és Colbert tartja hitvány kezében a király gyöngeségét vagy szenvedélyét.
- Amint látom, fél a királytól.
- Nem tagadom.
- Akkor elveszett ember vagyok.
- Miért?
- Én csak a pénz segítségével tudtam magam tartani a királlyal szemben.
- És most?
- És most tönkrementem.
- Dehogy.
- Miért: dehogy? Talán jobban ismeri a pénzügyi helyzetemet, mint magam?
- Ez is lehetséges.
- És mi lesz, ha a király ragaszkodik ahhoz a vaux-i ünnepséghez?
- Hát megrendezi a tiszteletére.
- De honnan veszem a pénzt?
- Pénzben sosem volt hiánya.
- Ó, ha tudná, mily áron jutottam hozzá a legutóbbi pénzhez.
- A legközelebbinek nem lesz ára.
- Miért, ki ad nekem pénzt?
- Én.
- Tud nekem hatmilliót adni?
- Tudok.
- Hatmilliót?
- Tízet is, ha kell.
- Igazán, kedves D'Herblay barátom - mondta Fouquet -, bizalma jobban megdöbbsent engem, mint a király haragja.
- Eh!
- De hát kicsoda maga voltaképp?
- Azt hiszem, ismer engem.
- Tévedhetek. Most azt mondja meg, mit akar tulajdonképpen?
- Azt akarom, hogy Franciaország trónján olyan király üljön, aki Fouquet úr híve, és azt akarom, hogy Fouquet úr az én hívem legyen.
- Ó - kiáltott fel Fouquet, megszorítva Aramis kezét -, hiszen híve vagyok én magának anélkül is, de higgye meg, kedves D'Herblay barátom, hiú reményekben ringatja magát.
- Hogyhogy?
- A király sohasem lesz hívem.

- Azt hiszem, egy szóval sem mondtam, hogy a király a maga híve lesz.
 - Dehogynem, hiszen az imént mondta.
 - Én nem azt mondtam: „a király”. Én azt mondtam: „olyan király”.
 - És ez nem ugyanaz?
 - Éppen ellenkezőleg, merőben más.
 - Nem értem.
 - Mindjárt meg fogja érteni. Csak azt kell elgondolnia, hogy másvalaki is lehet a király, mint XIV. Lajos.
 - Másvalaki?
 - Másvalaki, aki mindent magának köszönhet.
 - Lehetetlen.
 - Még a trónját is.
 - Tisztára megőrült! Más ember nem ülhet Franciaország trónján, mint XIV. Lajos, egyetlen más lehetőséget nem látok!
 - Én pedig látok.
 - Hacsak Monsieur-re nem gondol - szólt Fouquet, és nyugtalanul tekintett Aramisra -, de Monsieur...
 - Nem Monsieur-re gondolok.
 - De akkor hogyan képzeled, hogy Franciaország trónján ne olyan király üljön, ki vérbeli herceg? Az ilyen királynak mily joga volna a trónra?...
 - Az az én királyom, vagy helyesebben: az a maga királya mindenféleképpen olyan lesz, amilyennek lennie kell, efelől nyugodt lehet.
 - Vigyázzon, vigyázzon, D’Herblay úr, olyan dolgokat mond, amelyektől borzongok, fázom, szédülök.
- Aramis mosolygott.
- Olcsón jutott ehhez a borzongáshoz és szédüléshez - mondta.
 - De ha mondom, hogy megrémít!
- Aramis mosolygott.
- Mosolyog? - kérdezte Fouquet.
 - És ha eljön majd annak a napja, maga is mosolyogni fog, mint én, de egyelőre magamban kell mosolyognom.
 - Magyarázatot kérek.
 - Ha majd eljön a napja, mindent meg fogok magyarázni, legyen nyugodt. Nem Szent Péter ugyan, mint ahogy én sem vagyok Jézus, de azért azt mondom nagyméltóságodnak: „Kicsiny hitű, miért kételkedel?”
 - Hát, édes Istenem, kételkedem... azért kételkedem, mert nem látok tisztán.
 - Akkor pedig vak. És nem Szent Péternek, hanem Szent Pálnak fogom tekinteni, mondván: „Eljő majd a nap, amelyen szemeid megnyílnak.”

- Ó, be szeretnék hinni benne! - szólt Fouquet.

- Nem hisz nekem! Nem hisz nekem, aki tízszer is átvezettem már az örvényen, amely, ha egyedül van, elnyelte volna. Nem hisz nekem, maga, aki főállamügyészből a pénzügyi intendánsi rangra, erről a rangról a főminiszteri méltóságra emelkedett, és aki ebből a mostani méltóságából a *majordomus*¹⁶⁴ rangjára fog jutni. De nem - mondta Aramis örökös mosolyával -, hiszen ezt nem láthatja, ennél fogva nem hihet benne.

Aramis most felállt, hogy távozzék.

- Még egy szót! - mondotta Fouquet. - Így még sohasem beszélt velem, sohasem volt velem szemben ennyire őszinte, vagy helyesebben: vakmerő.

- Fennen ugyanis csak akkor beszéljen az ember, ha szabad a hangja.

- És most szabad a hangja?

- Szabad.

- Szóval csak egy kis idő óta?

- Tegnap óta.

- Ó, vigyázzon, D'Herblay úr, biztonságérzetét a vakmerőségig fokozza.

- Az ember lehet vakmerő, ha hatalom van a kezében.

- Tehát hatalom van a kezében?

- Förlajánlottam az imént tízmilliót, és újra förlajánlom.

Most Fouquet állt föl, egészen megzavarodva.

- Ejnye, ejnye - mondta -, az imént királyok megbuktatásáról és királyok trónraemeléséről beszélt. Isten bocsássa meg, de szavaiból ezt vettem ki, hacsak nem vagyok őrült.

- Nem őrült, csakugyan ezt mondtam az imént.

- És miért mondta?

- Mert az ember beszélhet királyok megbuktatásáról és királyok kreálásáról, ha maga fölötté áll... e világ királyainak és trónjainak.

- Egyszóval mindenható? - kiáltott fel Fouquet.

- Mondtam már egyszer, s most megismétlem - szólt Aramis csillogó szemmel és remegő ajakkal.

Fouquet hátravetette magát karosszékében, és tenyerébe temette arcát.

Aramis egy pillanatig úgy nézett rá, amint az emberi végzetek angyala nézne egy egyszerű halandóra.

- Isten vele - mondta végül -, aludjék nyugodtan és küldje el levelét La Vallière-nek. Holnap, ugye, újra találkozunk?

- Helyes, holnap - szólt Fouquet, fölszegve a fejét, mint aki magához tér -, de hol találkozunk?

- A királyi sétányon, ha tetszik.

- Nagyon jó.

És elváltak egymástól.

164 A Meroving-dinasztia idején (V-VIII. század) a királyság legmagasabb rangú, olykor a királynál is hatalmasabb tisztség viselője.

135
A vihar

Másnap a nap komoran és sápadtan kelt fel. Minthogy pedig mindenki tudta, hogy a király programjában erre a napra egy kis kirándulás van kitűzve, mindenkinek az első pillantása, amikor szemét kinyitotta, az égre esett.

A fák fölött sűrű és forró pára terjengett, amely a földtől alig tudott harminc lábnyira emelkedni a nap sugarainak hatása alatt, amely csak sűrű és nehéz ködfelhő mögül világított elő.

Ezen a reggelen nem volt harmat. A gyepek szárazon maradtak, a virágok nedvességet szomjúhozottak. A madarak tartózkodóbban énekeltek, mint szokásuk volt, a mozdulatlan, szinte élettelen lombok közt. Az a különös, meghatározhatatlan, élettelen zsivaj, amit mintha a nap keltene életre, a természetnek ez a nagy lélegzése, amely szüntelenül hallik a többi zaj között, nem hallatszott; soha még ilyen csönd nem volt.

Az égnek ez a szomorúsága meglepte a királyt, amikor fölkelvén az ablakhoz ment.

De minthogy már minden parancsa ki volt adva a kirándulásra, minthogy minden előkészület megtörtént, és ami a legfontosabb: mivel Lajos nagyon számított erre a kirándulásra, amit képzelete úgy kiszínezett, és mint máris megállapíthatjuk, a szíve áhított, a király habozás nélkül úgy döntött, hogy nem törődik az időjárással, és bármilyen lesz is az idő, a kirándulás, amit elhatároztak, meglesz.

Egyébként is egyes földi országokban, amelyeket az ég kiváltságokban részesített, vannak órák, amikor úgy látszik, mintha a földi király akarata befolyásolná az isteni akaratot, Augustus császár költője, Vergilius, ezt mondta: *Nocte placet tota redeunt spectacula mane.*¹⁶⁵ XIV. Lajosnak ott volt Boileau, aki egészen más dolgokat mondott neki, és ott volt Isten, aki csaknem oly kegyes volt őhozzá, mint Jupiter volt Augustus császárhoz.

Lajos, szokása szerint, misét hallgatott, de meg kell vallani: kissé szórakozottan hallgatta, mert a Teremtőről elvonta figyelmét a teremtmény, aki az eszében járt. Egész mise alatt türelmetlenül számolta a perceket, később a másodperceket, amelyek a kirándulás megkezdésének boldogító percétől elválasztották, vagyis attól a perctől, amikor Madame sétára indul udvarhölgyeivel.

Különben mondanunk sem kell, hogy az egész kastélyban senki sem tudott az előző esti találkozásról La Vallière és a király közt. Montalais, akinek a nyelve gyorsan pergett, talán kifecsegte volna, de Montalais-t ezúttal kordában tartotta Malicorne, közös érdekük lakatjával lezárva a száját.

Ami XIV. Lajost illeti, oly boldog volt, hogy majdnem meg is bocsátotta Madame-nak előző napi kis gonoszságát. Hiszen voltaképp inkább öröme volt oka, mint panasza. Madame apró gonoszkodása nélkül nem kapta volna meg La Vallière levelét, e levél nélkül nem lett volna kihallgatás, és a kihallgatás nélkül Lajos továbbra is határozatlan maradt volna. A király szívébe most annyi boldogság költözött, hogy nem fért el benne a harag, legalábbis ebben a pillanatban nem.

Lajos tehát föltette magában, hogy sógornőjét megpillantva, nem ráncolja homlokát, hanem még több barátságot és kedvességet fog mutatni vele szemben, mint rendszeren.

De ennek egy föltétele mégis volt, az a föltétele, hogy Madame idejében elkészül és megjelenik.

165 Tetszése szerint az éjjelt nappallá varázsolja. (latinul)

Ezekon a dolgokon töprengett Lajos a mise alatt, és - meg kell vallanunk - elfeledtették vele a szent gyakorlat közben mindazt, amire pedig gondolnia kellett volna, mint a legkeresztényibb királynak és az Egyház legidősebb fiának.

De Isten oly kegyesen elnéző a fiatalok gyarlóságaival szemben! Minden, ami szerelem, még a bűnös szerelem is, oly könnyen talál kegyelemre atyai tekintete előtt, hogy Lajos, amikor a miséről távozva az égre tekintett, a ködfelhőn hasadékot vett észre, s ezen át lemosolygott rá egy darab az azúrkék szőnyegből, amit az Úr lába tapos.

A király visszatért a kastélyba, és minthogy a séta ideje csak délre volt kitűzve, és minthogy csak tíz óra volt még, XIV. Lajos serényen hozzálátott munkájához munkatársaival, Colbert és Lyonne urakkal.

Midőn azonban Lajos munka közben íróasztalától az ablakához ment, lévén, hogy ez az ablak Madame lakosztályai felé nyílt, megláthatta az udvarban Fouquet-t, aki körül csak úgy hemzsegték az udvaroncok, amióta az előző napon a király kegyével kitüntette. Fouquet nyájas és boldog arccal érkezett az udvarba, hogy tiszteletét tegye a királynál.

Megpillantva Fouquet-t, a király ösztönösen Colbert felé fordult.

Colbert mosolygott, sőt ezúttal maga volt a nyájasság, a túlradó öröm. Ez a boldogság azóta árasztotta el, amióta egyik titkára visszatért, és főnökének átnyújtott egy tárcát; ezt a tárcát Colbert, anélkül, hogy kinyitotta volna, nadrágja mély zsebébe süllyesztette.

De minthogy Colbert örömeinek mindig valami baljós vonása volt, Lajos a két mosoly közül a Fouquet úrét választotta.

Intett főintendánsának, hogy jöjjön fel, aztán Lyonne és Colbert felé fordult:

- Fejezzék be ezt a munkát - mondta -, tegyék az íróasztalomra, pihent fejjel majd átolvasom.

És távozott.

A király intésére Fouquet felsietett. Ami Aramist illeti, aki elkísérte a főintendánst, nagy komolyan elhelyezkedett a közönséges udvaroncok csoportjában, és ott annyira elveszett szeme elől, hogy a király észre sem vette.

A király és Fouquet fenn a lépcső előtt találkoztak.

- Felsőges uram - mondta Fouquet, amikor látta, milyen kegyesen készül fogadni őt a király -, néhány nap óta felséged elhalmoz kegyével. Nem egy fiatal király, hanem egy ifjú félisten uralkodik Franciaország fölött, a gyönyör, a boldogság és a szerelem istene.

A király elpirult; a bók hízelgő volt, de kissé túl egyenes.

A király átvezette Fouquet-t a háló- és a dolgozószobája közt levő kis szalonba.

- Tudja-e, miért hívtam fel? - kérdezte a király, és leült az ablakpárkányra, olyanformán, hogy semmit se veszítsen el mindabból, ami lent történik a virágágyas teraszon, ahová Madame épületszárnyának második bejárója nyílt.

- Nem tudom, felség... de valami igen kellemes dolog lehet; ezt biztosan látom felséged kegyes mosolyából.

- Ó, sejt valamit?

- Nem, felséges uram, csak nézek, és látok.

- Akkor hát téved.

- Tévedek, felség?

- Téved, mert épp ellenkezőleg, azért hívtam fel, hogy panaszt tegyek maga ellen.
 - Ellenem, felség?
 - Igen, mégpedig komoly panaszt.
 - Felséged komolyan rám ijeszt... de azért igazságosságában és jóságában teljesen megbízva várom, miről van szó.
 - Mit hallok, Fouquet úr? Nagy ünnepségre készül Vaux-ban?
- Fouquet úgy mosolygott, mint a beteg, mikor a már-már elfelejtett és újra feltámadó láz először megborzongatja.
- És engem meg sem hív? - kérdezte a király.
 - Felség - felelte Fouquet -, nem is gondoltam ilyen ünnepségre, és csak tegnap este történt, hogy egyik *barátom* (Fouquet megnyomta a szót) kegyes volt az ötletet adni.
 - De tegnap este találkoztunk, és maga nem is említette, Fouquet úr.
 - Felség, hogyan remélhettem volna, hogy felséged a magas régiókból, ahol él, leszáll annyira, hogy az én házamat megtisztelti királyi jelenlétével?
 - Bocsánat, Fouquet úr, de egy szóval sem említette ezt a vaux-i ünnepséget.
 - Azért nem szóltam róla felségednek, ismétlem, mert először is, még egyáltalán nem döntöttem az ünnepség felől, másodszer, mert félttem a visszautasítástól.
 - De miért félt tőle, hogy visszautasítom, Fouquet úr? Vigyázzon, én a végére akarok ennek járni.
 - Azért, felséges uram, mert szívem leghőbb vágya, hogy a király elfogadja meghívásomat.
 - Jól van, Fouquet úr, úgy látom, mi nagyon könnyen megértjük egymást. Maga szeretne meghívni engem az ünnepségre, én szeretnék elmenni; hívjon meg tehát, és én ott leszek.
 - Ó, hát felséged kegyeskedik elfogadni meghívásomat? - mondta halkan a főintendáns.
 - Alapjában véve, uram, azt hiszem - mondta a király mosolyogva -, hogy többet teszek, mint elfogadom a meghívását, úgy látszik, én magamat hívom meg.
 - Felséged a világ legboldogabb emberévé tesz engem! - kiáltott fel Fouquet. - De én kénytelen vagyok elismételni azt, amit felséged ősenek, IV. Henriknek mondott La Vieuville úr: *Domine, non sum dignus*.¹⁶⁶
 - Erre csak azt felelem, Fouquet úr, hogy ha maga ünnepséget rendez, akár meghív engem, akár nem, én elmegyek.
 - Ó, köszönöm, köszönöm, királyom! - mondta Fouquet és magasra emelte fejét eme kitüntetés tudatában, amely, mint belül érezte, anyagi bukását fogja okozni. - De hogyan értesült felséged az én ünnepségemről?
 - Közszájon forog, Fouquet úr. Mindenki csodával határos dolgokat beszél magáról és arról, hogy milyen házat visz. Büszkévé tenné-e, Fouquet úr, az a tudat, hogy a király irigyli?
 - A világ legboldogabb emberévé tenne, felség, mert azon a napon, amikor felséged megirigyelné tőlem Vaux-t, tudnám, mily királyhoz méltó dolgot ajánljak fel uralkodómnak.
 - Akkor hát készüljön fel az ünnepségre, Fouquet úr, tárja ki a háza kapuját.
 - Felséged pedig állapítsa meg az ünnepség napját.

¹⁶⁶ Uram, nem vagyok méltó. (latinul)

- Legyen mához egy hónapra.
- Más óhaja nincs felségednek?
- Nincs, főintendáns úr, hacsak az nem, hogy mennél többször lássam közvetlen környezetemben.
- Részesülhetek-e abban a szerencsében, hogy felséged kirándulásán részt vehetek?
- Nagyon természetes. Épp indulok, Fouquet úr, és már itt jönnek is a hölgyek, akikkel találkozóm van.

Ezekre a szavakra a király elugrott az ablakról, nemcsak fiatalos, hanem szerelmes heves-séggel is, s átvette kesztyűjét, sétapálcáját, amelyeket komornyikja nyújtott feléje.

Kívül a park kavicsos homokján hallatszott a hintók kerekeinek nyikorgása és a lovak patáinak dobogása.

A király lement. Abban a pillanatban, amikor a kastély lépcsőfeljáróján megjelent, mindenki megállt. A király egyenesen az ifjú királynéhoz sietett. Ami az anyakirálynét illeti, aki egyre jobban szenvedett súlyos betegségétől, ő nem óhajtott kirándulni.

Mária Terézia királyné egy hintóba szállt Madame-mal, megkérdezve a királytól, merrefelé óhajts kísértálni.

A király csak az imént pillantotta meg La Vallière-t, aki még halványan az előző napi eseményektől, három társnőjével együtt beszállt egy csézába, és azt felelte, hogy neki mindegy, hogy hová mennek, ő mindenütt jól érzi magát, ahol a felesége van.

A királyné tehát kiadta a parancsot a fullajtároknak, hogy Apremont felé irányítsák a kirándulást.

A fullajtárok előresiettek.

A király lóra szállt. Néhány percig a királyné és Madame hintájának ajtaja mellett lovagolt.

Az idő csaknem egészen kiderült, de azért valami poros párafátyol borította az eget, mint szennyes pókhálósövet; a nap sugárkörében csillogó parányok táncoltak: a napnak udvara volt.

Fojtó meleg ült a levegőben.

De minthogy a király nem nagyon törődött az időjárással, senki se látszott nyugtalannak, és a kirándulók, a királyné rendelkezése szerint, Apremont felé vették útjukat.

Az udvaronccsapat zajos és vidám volt. Látszott, hogy mindenki igyekszik elfelejteni és elfeledtetni az előző napi éles vitát.

Kivált Madame volt búbájos.

Ő annyit látott, hogy a király a hintó mellett lovagol, és minthogy tudta, hogy nem a királyné miatt teszi, bizvást remélhette, hogy visszanyerte királya szívét.

De alig egy negyed mérföldnyi út után a király bájos mosollyal elköszönt hölgyeitől, megfordította lovát, előreengedve a királyné hintóját, majd az első udvarhölgyek kocsijait is, és sorra mind a többit is, pedig ezek mind meg akartak állni, látva, hogy a király megállt.

De a király intett, hogy csak menjenek tovább.

Amikor La Vallière kocsija következett, a király odalovagolt.

Üdvözölte a kocsiban levő udvarhölgyeket, és a cséza mellé szegődött, ahogyan az imént Madame hintaja mellé, de a hosszú kocsisor hirtelen megállt.

Alighanem a királyné rendelkezésére, akit nyugtalanított a király elmaradása.

Emlékezhetünk, hogy a kirándulás irányítása a királynéra volt bízva.

A király megkérdezte Mária Teréziától, mi az óhaja, miért állította meg a kocsisort.

- Hogy gyalog menjünk - hangzott a válasz.

Mária Terézia bizonyára azt remélte, hogy a király, aki az udvarhölgyek csézája mellett lovagolt, gyalogszerrel csak nem fog az udvarhölgyek mellé szegődni.

A fontainebleau-i erdő közepén voltak.

A kirándulás gyönyörűnek ígérkezett, különösen szerelmes és ábrándos emberek számára.

A keresztútról, ahol megálltak, három gyönyörű, hosszú, árnyas és változatos fasor ágazott el.

Ezek a mohától zöld fasorok összeboruló falombok alatt vezettek, amelyek ágai közt bekandikált a kék ég egy lábnyi széles sávja.

A fasorok mélyén ijedt őzek bukkantak fel és tűntek el, egy pillanatra megállva az út közepén, felszegve fejüket, aztán mint a nyíl, suhantak a bokrok sűrűjébe, ahol mintha a föld nyelte volna el őket. Egy-egy bölcs nyugalomú nyúl ellenben, hátsó lábára állva és mellső lábával az orrát vakarva, olykor-olykor fürkészve körülszimatolt, hogy felderítse, hogy mind e sok nép, aki megzavarja elméjében, ebédjében vagy pásztorójában, nem hord-e vállán puskát, vagy nem jár-e nyomában kajla lábú vadászfalka.

Egyébként az egész társaság, a királyné példájára, kiszállt a kocsiból.

Mária Terézia belekarolt egyik udvarhölgyébe, oldalpillantást vetve a királyra, aki szemmel láthatólag egyáltalán nem vette észre, hogy a királyné figyel; a királyné ezután az első kínálkozó ösvényen át nekivágott az erdőnek.

Két fullajtár ment a felséges asszony előtt, hogy botjukkal félrehajlítsák a gallyakat, vagy eltávolítsák a tüskés ágakat, amelyek akadályozhatták volna a királyné útját.

Kiszállván a kocsiból, Madame észrevette Guiche grófot, aki mélyen meghajolt előtte, és felajánlotta lovagi szolgálatát.

Monsieur roppantul meg lévén elégedve két nappal azelőtti fürdőzésével, kijelentette, hogy a folyó mellett szavaz, és szabadságot adva Guiche-nek, a kastélyban maradt Lorraine lovaggal és Manicamp-nal.

A féltékenységeknek halvány árnyéka se volt már benne.

Őt tehát hiába kereste volna az ember a király kíséretében; de minthogy Monsieur nagyon egyéni kedvteléseknek hódolt, és nem nagyon vett részt az egész társaság örömeiben, távollétét senki se bánta, hanem inkább örült neki.

A királyné és Madame példájára ki-ki a maga kénye-kedve szerint igyekezett menni, rábízva magát a véletlenre.

A király, mint már mondtuk, La Vallière mellett maradt, lepattant lováról, mihelyt a cséza ajtaját kinyitották, és kezét nyújtotta a leánynak.

Montalais és Tonny-Charente nyomban odébbállt, az előbbi számításból, az utóbbi tapintatból.

Csak az a különbség volt köztük, hogy egyikük távozásával kedveskedni akart a királynak, a másik pedig kellemetlenkedni.

Az első félórában az időjárás is szerepet vállalt: az egész ködfátyoltömeget mintha valami forró szél nyugat felé fújta volna, ott összetorlódott, majd ellenkező széliránytól visszafelé hajtva, lassan, lomhán közeledett.

A vihar előszele érzett a levegőben. De mivel a király nem vette észre, senki se érezte magát feljogosítva észrevenni.

A kirándulást tehát folytatták. Néhány idegesebb ember időnként fürkészőn vizsgálta az eget.

Akik még félénkebbek voltak, úgy mentek előre, hogy ne nagyon távolodjanak el a kocsijuktól, ahol vihar esetén menedéket találhattak.

A kíséret legnagyobb része azonban, látva, hogy a király La Vallière-rel együtt bátran nekivág az erdőnek, a kíséret legnagyobb része tehát nyomon követte a királyt.

Amint ezt a király észrevette, kézen fogta La Vallière-t, és egy oldalt elágazó fasorba vezette, ahová senki se merte tovább követni.

136
Az eső

Ebben a pillanatban, és ugyanabban az irányban, amerre a király és La Vallière vette útját, éppen csak az ösvény helyett a fák alatt haladva, két férfi lépkedett, ügyet sem vetve az időjárásra.

Mind a ketten lehajtották fejüket, mint akik mély gondokba merülnek.

Nem látták ők sem Guiche-t, sem Madame-ot, sem a királyt, sem La Vallière-t.

Hirtelen áthasított a levegőn valami fénylobbanás, amit távoli, tompa morgás követett.

- Ejha! - mondta az egyik férfi, felemelve fejét. - Itt a vihar! Ne siessünk a hintónkhoz, kedves D'Herblay barátom?

Aramis az égre emelte szemét, és az időt vizsgálta.

- Nem - szólt -, nincs ok sietségre.

Aztán folytatta a beszélgetést, amelyet az előbb nyilván megszakított:

- Tehát azt állítja, hogy a levél, amelyet tegnap este írtunk, ebben az órában már eljutott a címzetthez?

- Egészen biztosan a kezében van már.

- Kivel küldte el?

- Az én rendes bizalmi küldöncömmel, mint már egyszer volt szerencsém említeni.

- Küldönce meghozta a feleletet is?

- Nem találkoztam vele azóta; a kicsike alkalmasint Madame szolgálatában volt, vagy szobájában öltözködött, és így megváratta emberemet. Közben indulnunk kellett, és el is indultunk. Ennélfogva nem tudhatom, mi történt a levéllel.

- Beszél a királlyal, mielőtt elindult volna?

- Beszéltem.

- Milyen volt?

- Kifogástalan vagy alávaló, aszerint, hogy őszintén beszélt-e, vagy kétszínűsködött.

- És az ünnepség?

- Meglesz egy hónap múlva.

- A király meghívatta magát?

- Annyira mindenáron, hogy emögött ráismertem Colbert befolyására.

- Rendben van.

- Az elmúlt éjszaka nem józanodott ki nagy álmaiból?

- Miféle álmaimból?

- Hogy anyagilag támogathat az ünnepség rendezésében.

- Nem; egész éjszaka írtam, és megtettem a szükséges intézkedéseket.

- Az ünnepség jó néhány millióba fog kerülni, figyelmeztetem rá!

- Hatmilliót adok hozzá... Adjon méltóságod is két- vagy hárommilliót minden eshetőségre.

- Csodálatos ember maga, kedves D'Herblay.

Aramis mosolygott.

- De - kérdezte Fouquet némi nyugtalansággal - ha így dobálózik a milliókkal, miért nem adta oda a zsebéből az ötvenezer frankot Baisemeaux-nak?

- Mert néhány nappal ezelőtt oly szegény voltam még, mint Jób.

- És most?

- Gazdagabb vagyok, mint a király.

- Akkor minden rendben - szólt Fouquet -, van nekem emberismeretem. És tudom, hogy nem fogja megszegni adott szavát. S mivel a titkát nem akarom kicsikarni, ne beszéljünk többé a dolgról.

Ebben a pillanatban tompa moraj hallatszott, amely hirtelen hatalmas mennydörgéssé erősödött.

- Hohó! - szólt Fouquet. - Ugye, mondtam?

- Siessünk vissza a hintókhöz - ajánlotta Aramis.

- Késő - felelte Fouquet. - Már esik is.

Csakugyan, mintha megnyílt volna az ég, hatalmas zápor kopogott az erdő zöld kupoláján.

- Legjobb lesz - szólt Fouquet - valami barlangba menekülnünk.

- De van-e itt barlang?

- Ismerek itt egyet - mondta mosolyogva Fouquet -, innen tíz lépésnyire.

Aztán vizsgálódva körülnézett s így szólt:

- Úgy van, ez az!

- Milyen szerencsés ember, hogy olyan jó az emlékezőtehetsége - szólt Aramis, szintén mosolyogva. - De nem kell-e tartani tőle, hogy a kocsisa, minthogy gazdája nem tér vissza, azt fogja hinni, hogy visszafordultunk, és nem csatlakozik-e majd az udvari hintókhöz?

- Ó - felelte Fouquet -, ettől nem kell tartani. Ha én a kocsisomat és kocsimat megállítom valahol, nem mozdul el onnan, legfeljebb királyi parancsra, s még akkor sem bizonyosan. Egyébként azt hiszem, nemcsak mi kerültünk ennyire mélyen az erdőbe. Lépéseket és hangokat hallok.

Fouquet most megfordult, és botjával elhárított egy lombos ágat, amely eltakarta előtte az utat.

A résen át Aramis is kikandikált.

- Egy nő! - szólt Aramis.

- Egy férfi - tette hozzá Fouquet.

- La Vallière kisasszony!

- A király!

- Mi a csuda? - szólt Aramis. - Lehetséges, hogy a király is ismeri a maga barlangját? Csöppet sem csodálkoznám rajta, mert a király, úgy látszik, elég szorgalmasan látogatja a fontainebleau-i nimfákat.

- Mindegy - felelte Fouquet -, akkor is húzódjunk be. Ha a király nem ismeri a barlangot, majd meglátjuk, mi fog történni. Ha pedig ismeri, a barlangnak két bejárata van, s ha a király bemegy az egyikben, a másikon át mi kimehetünk.

- Messze van még? - szólt Aramis. - Az eső már átszivárog a lombokon.

- Itt is vagyunk!

Fouquet széthajtott néhány ágat, és láthatóvá lett egy sziklába vájt üreg, amelyet a páfrány, a repkény és a makkos lomb egészen eltakart.

Fouquet mutatta az utat.

Aramis nyomon követte.

Abban a pillanatban, amikor belépett a barlangba, Aramis visszafordult.

- Hohó - mondta -, a párocska betért az erdőbe, és most épp erre tart.

- Akkor hát adjuk át a helyünket - szólt Fouquet mosolyogva, és Aramist a köpönyegénél fogva magával húzta -, bár nem hiszem, hogy a király ismeri az én barlangomat.

- Csakugyan, keresnek valamit - szólt Aramis -, de úgy látszik, csak egy sűrű fát az eső ellen, egyebet nem.

Aramis nem tévedett, a király az eget vizsgálta, és nem nézett maga körül.

Karon fogta La Vallière-t, és kezét kezében tartotta.

La Vallière meg-megcsúszott a nedves fűvön.

Lajos most figyelmesebben nézett körül, és megpillantva egy hatalmas, sűrű lombú tölgyfát, odavezette La Vallière-t.

A szegény kislány körülnézett, mint aki fél, hogy nyomon követik, de egyben vágyik is rá.

A király szorosán a fa törzse mellé állította, ahol a terebélyes, dús lombú fa töve körül oly száraz volt a föld, mintha nem is zuhogna patakokban az eső. Ő maga levett kalappal állt La Vallière előtt.

Egy perc múlva néhány csepp szivárgott át a tölgyfa gallyai közül, és rácsöppent a király homlokára, ám ő ügyet sem vetett rá.

- Jaj, felség! - mondta halkán La Vallière, megbökve a király kalapját.

De a király csak meghajolt köszönete jeléül, s a viláért se tette föl a fejére.

- Helyünket most ajánlhatjuk fel, vagy soha többé - súgta Fouquet Aramis fülébe.

- Most hallgathatjuk ki, mit mondanak egymásnak, vagy soha többé - súgta Aramis Fouquet fülébe.

Erre aztán mindketten csöndben maradtak, úgyhogy a király hangja eljuthatott hozzájuk.

- Ó, Istenem, kisasszony - mondta a király -, látom, vagyis inkább sejtem, hogy nyugtalan. Higgye meg, őszintén sajnálom, hogy elragadtam a társaságtól, és olyan helyre vezettem, ahol az esőtől kell szenvednie. Már megázott; nem fázik?

- Nem, felség.

- De látom, remeg.

- Azért, felség, mert félek, hogy balul magyarázzák távolléteimet, olyankor, amikor az egész társaság biztosan együtt van.

- Hiszen ajánlanám, hogy térjünk vissza a hintókhoz, de nézzen körül, hallgatódzék, kisasszony, és mondja, lehet-e ilyen időben ezt az utat megkísérelnünk?

Valóban: minduntalan mennydörgés rázkódtatta meg a levegőt, és az eső úgy szakadt, mintha dézsából öntenek.

- Különben is - szólt a király -, nem lehet olyan magyarázat, amely kegyedre nézve kedvezőtlen volna. Hiszen Franciaország királyával, tehát a királyság legelső gavallérjával van együtt!

- Ez igaz, felség - felelte La Vallière -, és nagy megtiszteltetés is számomra, de én nem magamért félek az emberek megjegyzéseitől.

- Hanem kiért?

- Felsőgedért.

- Értem, kisasszony? - mosolygott a király. - Ezt nem értem.

- Felsőged hát elfelejtette már, hogy mi történt tegnap este ő királyi fenségénél?

- Ó, felejtsem el ezt, kérem, vagyis inkább engedje meg, hogy visszaemlékezem, s köszönetet mondjak leveléért és...

- Felsőged - vetette közbe La Vallière -, csak úgy szakad az eső, és felséged födetlen fővel van.

- Kérem, kisasszony, ne beszéljünk másról, csak kegyedről.

- Ó, én - szólt La Vallière mosolyogva -, én csak egyszerű falusi lány vagyok, hozzászoktam, hogy a Loire rétjein és Blois kertjeiben futkározzam, akármilyen volt is az idő. Ami pedig a ruhámat illeti - tette hozzá, és egyszerű muszlinruhácskájára nézett -, felséged láthatja, hogy a ruhámért nem érdemes nagyon aggódnom.

- Csakugyan, kisasszony, már többször észrevettem, hogy úgyszólván mindent saját magának köszönhet, és semmit sem ruhájának. Egyáltalán nem kacér, és ez a szememben nagy erény.

- Felsőged, ne mondjon jobbnak, mint amilyen vagyok, és mondja egyszerűen: nem lehet kacér.

- Miért mondja ezt?

- Hát csak azért - felelte mosolyogva La Vallière kisasszony -, mert szegény vagyok.

- Tehát bevallja, hogy szereti a szép ruhákat és a szép holmit? - szólt élénken a király.

- Csak azokat a dolgokat találom szépnek, felség, amelyeket el tudok érni. Mindaz, ami meghaladja lehetőségeimet...

- Közömbös szívének?

- Hidegen hagy, mert elérhetetlen.

- Én pedig, kisasszony - felelte a király -, úgy vélem, hogy udvaromban egyáltalán nem azon a helyen áll, amely megilletné. Bizonyára nem méltatták eddig előttem családja érdemeit. Nagybátyám kegyetlenül elhanyagolta családjának vagyoni gyarapítását.

- Ó, dehogy, felség. Az orléans-i herceg öfensége mindig páratlanul jó volt nevelőapámhoz, Saint-Rémy úrhoz. Az ő érdemei igen szerények, és lehet mondani, hogy ennek megfelelő jutalmazásban is részesültünk. Nem mindenkinek jut osztályrészül olyan szerencse, hogy alkalmat találjon feltűnően szolgálhatni a királyt. Bizonyos, hogy ha alkalom adódott volna, szentül hiszem, családom éppoly nagyszívű lett volna, mint amennyire vágyott erre a szerencsére, amely azonban sohasem lett osztályrészünk.

- Akkor hát, kisasszony, királyi kötelességem, hogy a véletlen okozta mulasztásokat jóvátegyem, és szívesen vállalom, hogy kegyeddel szemben jóvátegyem a sors igazságtalanságát.

- Nem, felséges uram - tiltakozott élénken La Vallière -, nagyon kérem, hagyja csak a dolgokat úgy, ahogy vannak.

- Hogyan, kisasszony, tehát visszautasítja azt, amit érdekében tenni akarok és tennem kell?

- Amire vágytam, felség, azt elértem akkor, amikor abban a kitüntetésben részesültem, hogy Madame udvarában helyet kaptam.

- De ha a saját nevében vissza is utasít, fogadja el jóakaratomat családja érdekében.

- Felséged nagylelkűsége elkábít és megrémít, mert ha felséged nagy jószágában megteszi családomért azt, amit ígért, családomnak irigyeket, saját magának pedig ellenségeket szerez. Hagyjon meg engem, felséged, szerény helyzetemben, engedje meg, hogy minden érzelmem megmaradjon boldognak, mert mentes mindenféle érdektől.

- Ó, minő csodálatos szavak! - szólt a király.

- Ez igaz - súgta Aramis a Fouquet fülébe -, és a király nincs nagyon hozzászokva.

- De - szólt ugyanúgy Fouquet - mi lesz, ha ugyanilyen feleletet ad az én levelemre is?

- Ne ítélkezzünk előre, várjuk ki a végét - felelte Aramis.

- De meg aztán, kedves D'Herblay uram - tette hozzá a főintendáns, aki nem nagyon hitt azokban az érzésekben, amelyeket La Vallière kifejezett -, néha ravasz és bölcs számítás, ha az ember önzetlennek tűnik fel királyok előtt.

- Pontosan ugyanezt gondoltam ebben a pillanatban én is - felelte Aramis -, de figyeljünk!

A király közelebb lépett La Vallière-hez, és minthogy az eső mindinkább átszivárgott a tölgyfa lombjain, kalapját védelmezően a leány feje fölé tartotta.

Louise ráemelte szép égszínkéék szemét a királyi kalpagra, amely ernyőt alkotott felette, és nagyot sóhajtván a fejét csóválta.

- Ó, Istenem - mondta a király -, micsoda szomorú gondolat fogta el a szívét, amikor az én szívemből védőbástyát csináltam köréje?

- Felség, megmondom őszintén... Már szóba hoztam ezt, noha oly nehéz ilyesmiről szólni egy leánynak az én koromban, de felséged hallgatást parancsolt. Felséges uram, felséged nem rendelkezik saját magával, felséged nős, minden érzése, amely eltávolítaná a királyné öfelségétől és közelebb hozná hozzám, mély bánatot okozna a királynénak.

A király közbe akart szólni, de a fiatal leány könyörgő mozdulattal folytatta:

- A királyasszony érthető gyöngédséggel szereti felségedet, és féltékeny szemmel kíséri minden lépését, amely tőle eltávolítja. Minthogy az a szerencse érte, hogy ilyen férjet kapott, könnyekkel szemében kéri az eget, hogy tartsa meg szerelmét az ő számára, és féltékenyen figyelni felséged szívének legkisebb rezdülését is.

A király újra szólni akart, de La Vallière ezúttal is bátran közbevágtott:

- Nem volna-e vétkes cselekedet, ha felséged, látva a királyné oly heves és nemes érzelmét, okot adna neki féltékenységre? Ó, bocsássa meg ezt a kijelentésemet, felség. Nagyon jól tudom: lehetetlen, vagy legalábbis lehetetlennek kellene lenni, hogy a világ leghatalmasabb királynéja féltékeny legyen egy szegény leányra, mint én. De a felséges asszony mégiscsak asszony, és szíve, mint a legegyszerűbb asszonyé is, nyitva áll mindenféle gyanú számára, amelyet benne a gonosz emberek még jobban elmérgesítenek. Az égre kérem, felség, ne foglalkozzék tehát többé velem, nem érdemlem meg.

- Ó, kisasszony - kiáltott fel a király -, maga nem gondolja meg, hogy ha így beszél, becsülésem csodálattá fokozódik.

- Felsőged olyan értelmet ad szavaimnak, amely nincs meg bennük. Jobbnak lát engem, mint amilyen vagyok. Különb nőt csinál belőlem, mint amilyennek Isten teremtett. Kegyelmezzon meg nekem, felség, mert ha nem tudnám, hogy a király a leglovagiasabb ember az országában, még azt hinném, csúfolódik velem.

- Ó, bizonyosra veszem, hogy ettől maga nem fél - kiáltott fel Lajos.

- Felsőged, mégiscsak kénytelen leszek félni, ha felsőged továbbra is így beszél velem.

- Akkor én vagyok a legszerencsétlenebb fejedelem - mondta Lajos, egyáltalán nem színlelt szomorúsággal -, én vagyok a kereszténység legszerencsétlenebb királya, mert szavaimat nem hiszi el az a nő, akit a világon a legjobban szeretek, és aki összetöri szívemet, ha nem hisz szerelmemben.

- Ó, felség - szólt Louise, szelíden eltolta magától a királyt, aki mind közelebb és közelebb simult hozzá -, úgy látom, a vihar csillapodik, és az eső szűnik.

De abban a pillanatban, amikor a szegény leány kimondta ezeket a szavakat, amelyek mögé igazi érzelmét rejtette, a vihar rácáfolt szavaira: a kékes fényű villám fantasztikus fénnel világította meg az erdőt, és a rettenetes mennydörgés, mint valami ágyútűz dördült meg a két fiatal teremtés feje fölött, mintha a magas tölgyfa, amely alatt álltak, kihívta volna maga ellen a villámot.

A leány rémületében akaratlanul is felsikoltott.

A király egyik karjával szívéhez szorította, másik karját pedig védőleg tárta feje fölé, mintha a villámmal szemben akarná óvni.

Egy percnyi csend állt be, és a bájos szerelmespár, mert bájos minden, ami szerelmes és ifjú, mozdulatlanul állt ott, és Fouquet és Aramis ugyancsak moccanás nélkül nézték őket.

- Ó, felséges uram - suttogta La Vallière -, hallotta?

És a feje lehanyatlott a király vállára.

- Hallottam - szólt a király -, amint látja, a vihar még nem múlt el.

- Felsőged, ez intő jel volt.

A király mosolygott.

- Felsőged, Isten szava fenyegetett meg bennünket...

- Hát jó - felelte a király -, elfogadom ezt a mennydörgést intő jelnek, sőt fenyegetésnek is, ha öt percen belül ugyanilyen erővel és robajjal megismétlődik. De ha nem, akkor engedje meg hinnem, hogy a vihar csak olyan vihar, mint a többi, és semmi egyéb.

Közben a király felnézett és az eget vizsgálta.

De mintha az ég büntársa lett volna Lajosnak, az alatt az öt perc alatt, amely a rettenetes villámcsapás után következett, és amely alatt a megriadt szerelmesek hallgattak, semmi újabb mennydörgés nem hallatszott, és amikor újra megdördült az ég, a vihar szemmel láthatólag távolodott, mintha csak az öt perc alatt tíz mérföldet futott volna tova a szélről korbácsolva.

- Hát mondja, Louise - szólt egész halkán a király -, fog-e még az ég haragjával fenyegetni? És ha a villámot intő jelnek tekinti, fog-e még kételkedni ezentúl abban, hogy ez az intő jel legalábbis nem valami szerencsétlenség előjele?

A fiatal lány a magasba nézett. Közben az eső áttörte a lombok boltozatát, és végigcsurgott a király arcán.

- Ó, felség! Felséges uram - mondotta Louise ellenállhatatlan félelmében, amellyel egészen meghatotta a királyt -, csakugyan az én kedvemért áll előttem a király levett kalappal - szólt halkán - és teszi ki magát a viharnek? De hát ki vagyok én?

- Maga, amint látja - felelte a király -, istennő, aki megfutamítja a vihart, és visszahozza a szép időt.

Csakugyan napsugár szűrődött át az erdőn, és fényében gyémántként csillogtak az esőcsöppek, amelyek a levelekről leperegtek és a lombközökben függőleges irányban lehullottak.

- Felséges uram - mondta La Vallière, csaknem teljesen behódolva, de még egy utolsó erőfeszítéssel -, felség, még egyszer kérem, gondolja meg, mily keserűséget kell elszenvednie miattam! Ebben a pillanatban is - én Istenem, hallja? - keresik, szólítják felségedet. A királyné valószínűleg nyugtalanodik, és Madame... Ó, Madame!... - kiáltotta szinte rémülten.

Madame emlegetése a királyra is hatással volt; megremegett, és karja, amellyel eddig átölelve tartotta, lecsúszott La Vallière derekáról.

A király most kilépett az ösvényre, vizsgálódva körülnézett, és csaknem gondterhesen tért vissza La Vallière-hez.

- Madame-ot emlegette? - szólt a király.

- Madame-ot, mert Madame is féltékeny - felelte La Vallière jelentőségteljesen.

És máskor oly félénk, oly szűziesen zárkózott szemével egy pillanatra kérdőn a király szemébe nézett.

- De - szólt Lajos, erőt véve magán - Madame-nak, azt hiszem, semmi oka sincs, hogy féltékeny legyen rám, nincs semmi joga...

- Sajnos - sóhajtott La Vallière.

- Ó, kisasszony - szólt a király szinte szemrehányó hangon -, talán maga is azt hiszi, hogy egy nővérenek joga van féltékenynek lenni a fivérére?

- Felséges uram, nem lehet az én dolgom felséged titkait fürkészni.

- Ó, hát maga is azt hiszi, amit a többiek? - kiáltott fel a király.

- Azt hiszem, hogy Madame féltékeny, igen, felség - felelte határozottan La Vallière.

- Édes Istenem - szólt a király nyugtalanul -, féltékenységet talán abból vette észre, ahogy magával viselkedik? Madame valami gonosz dolgot követett el maga ellen, amiből féltékenységére következett?

- Nem, felség, egyáltalán nem, hiszen én olyan jelentéktelen valaki vagyok!

- Ó, mert ha észrevett volna valamit... - kiáltott fel szokatlan erővel Lajos.

- Felség - vágott szavába a leány -, már nem esik. Lépéseket hallok, azt hiszem.

És megfélekedve minden etikettől, megragadta a király karját.

- Hadd jöjjenek, kisasszony - felelte a király. - Ki merné rosszallani, hogy én La Vallière kisasszonnyal beszélgetek?

- Felség, az égre kérem! Az emberek mégiscsak furcsának fogják találni, hogy így átázott és feláldozta magát értem.

- Csak lovagi kötelességemet teljesítettem - felelte Lajos -, és jaj annak, aki nem így járna el, hanem bírálná királya magaviseletét!

Ebben a pillanatban csakugyan néhány siető és kíváncsi ember feje tűnt fel a fasorban, mintha az erdőt fürkésznék, és amint megpillantották a királyt és La Vallière-t, szemmel láthatólag megtalálták azokat, akiket kerestek.

Ezek a királyné és Madame küldöttei voltak, és levették fejükről a kalapot, annak jeléül, hogy megpillantották a királyt.

Ám, La Vallière legnagyobb zavarára, a király egyáltalán nem változtatta meg tiszteletteljes és gyöngéd magatartását.

Azután, hogy minden udvari ember összegyülekezett a fasorban, és valamennyien láthatták, hogy a király milyen tiszteletteljes a fiatal lány iránt, s fődetlen fővel áll előtte a viharban, karját nyújtotta a leánynak, és visszavezette őt a reá várakozókhoz, mindenkit fejbiccentéssel köszöntve, és, változatlanul levett kalappal, elkísérte Louise-t a csészájáig.

Az eső még mindig esett, mintha a távozó vihar sírna búcsúkönnyeket, s a többi udvari dámát a király iránt való tisztelet arra kötelezte, hogy ne szálljanak kocsiba a király előtt, úgyhogy köpönyeg és kalap nélkül kellett tűrniük az esőt, amely ellen a király, amennyiben csak módjában volt, kalapjával védte közülük a legszerényebbet, a legutolsó rangút.

A királyné és Madame szintén láthatta a királynak ezt a túlzott udvariasságát. Madame annyira elveszítette fejét, hogy könyökével meglökte a királynét, és így szólt hozzá:

- Nézze, de nézze csak!

A királyné lehunyta szemét, mintha hirtelen elszédült volna. Kezét arcához emelte, és visszaszállt hintójába.

Utána Madame szintén beszállt a kocsiba.

A király újra lóra ült, de most már egyik hintó mellett sem lovagolt, hanem visszatért Fontainebleau-ba, a gyeplőjét lazán lova nyakára eresztette, álmodozva és magába merülve lovagolt.

Miután a tömeg elvonult, és a távolban elveszett a lovak és hintók zaja, Aramis és Fouquet előjött a barlangból, meggyőződve róla, hogy senki se láthatja őket.

Aztán csendesen befordultak a fasorba.

Aramis tekintetével nemcsak az utat fürkészte egész hosszában maga előtt s maga mögött, hanem az erdő sűrűjébe is betekintett.

- Fouquet úr - mondta megbizonyosodva róla, hogy a vidék teljesen néptelen -, mindenáron vissza kell szereznünk azt a levelet, amelyet La Vallière kisasszonynak írt.

- Könnyen megtehetjük - felelte Fouquet -, ha a küldöncöm még nem adta át.

- Értse meg, mindenáron vissza kell szereznünk!

- Mert a király szereti ezt a leányt, ugye?

- Nagyon, és ami a legrosszabb, a leány is szenvedélyesen szereti a királyt.

- Ami azt jelenti, ugye, hogy változtatni kell taktikánkon?

- Természetesen. Nem veszhet egy percet sem. Okvetlenül találkoznia kell La Vallière kisasszonnyal, szó sincs többé róla, hogy a kedvese lehessen, most már teljességgel lehetetlen, hanem ki kell jelentenie, hogy legjobb barátja és legalázatosabb szolgája lesz.

- Így is fogok tenni - felelte Fouquet -, és ettől a szereptől nem is irtózom. Csupa szív kislánynak látszik.

- Vagy nagyon ügyesnek - szólt Aramis -, de akkor egy okkal több, hogy megnyerjük. - Aztán egy pillanatnyi csend után hozzáfűzte: - Vagy nagyon tévedek, vagy pedig ez a kislány lesz a király nagy szerelme. Szálljunk kocsiba, és lóhalálában el a fontainebleau-i kastélyba!

137
Tobie

Két órával azután, hogy a főintendáns kocsija Aramis parancsára elindult, s két utasát ama felhők gyorsaságával röpítette Fontainebleau-ba, amelyek a vihar utolsó erejével futottak az égen, La Vallière a szobájában volt, egyszerű muszlinköntösben, és épp uzsonnáját költötte el egy kis márványasztalon.

Egyszer csak nyílt az ajtó, és egy inas jelentette, hogy Fouquet úr óhajtja tiszteletét tenni.

Kétszer is meg kellett előtte ismételni Fouquet nevét, mert a szegény kisleány csak hírből ismerte a főintendánst, és nem tudta kitalálni, mi dolga lehet neki egy pénzügyminiszterrel.

De minthogy Fouquet-t a király is küldhette, s ez a királlyal való beszélgetése után nagyon is lehetségesnek látszott, Louise egy pillantást vetett a tükörbe, megigazította haja csigás fürtjeit, és aztán úgy rendelkezett, hogy a főintendánst vezessék be.

La Vallière azonban mégis érzett némi zavart. A főintendáns látogatása nem mindennapi esemény egy udvarhölgy életében. Fouquet híres volt nagylelkűségéről, udvarlásairól, finom tapintatáról, és több meghívást kapott nőktől, mint amennyi meghallgatást ő kért tőlük.

Sok házba szerencsét hozott a főintendáns megjelenése. Sok női szívnek szerelmet hozott.

Fouquet hódolatteljesen lépett be La Vallière-hez, megjelenésében azzal az előkelő bájjal, amely e század jeles férfiainak jellemző vonása. A mai emberek meg sem érthetik, még a kor arcképein sem, amelyeken a művész megörökíteni igyekezett.

La Vallière a főintendáns szertartásos üdvözlését a nevelőintézeti leányok elfogódottságával fogadta, széssel kínálva vendégét.

De Fouquet meghajolt és így szólt:

- Addig nem ülök le, kisasszony, amíg meg nem bocsát nekem.

- Én? - kérdezte Louise.

- Igen, kegyed.

- Vajon mit bocsássak meg, édes Istenem?

Fouquet a legáthatóbb pillantását vetette a fiatal leányra, de arcán nem látott egyebet a legnaivabb csodálkozásnál.

- Látom, kisasszony - mondta Fouquet -, hogy éppolyan nagylelkű, mint amilyen szellemes nő, és szeméből kiolvasom a bocsánatot, amelyért könyörögtem. De nem elég nekem, hogy az ajka bocsásson meg, hanem bocsásson meg nekem a szíve és az esze is.

- Szavamra, uram - felelte La Vallière -, egyáltalán nem értem önt.

- Ez megint olyan finom vonása, amely engem elbűvöl - felelte Fouquet -, látom, hogy el akarja kerülni, hogy okom legyen pirulnom ön előtt.

- Pirulnia! Pirulnia előttem! De az Isten szerelmére, mondja már meg, miért pirulna?

- Talán tévedek? - kérdezte Fouquet. - És abban a szerencsében részesülök, hogy eljárásommal nem bántottam meg?

Louise vállat vont.

- Uram - mondta -, határozottan rejtélyekben beszél, és én, úgy látszik, nem vagyok eléggé beavatva a dolgokba, mert egyáltalán nem értem.

- Helyes - szólt Fouquet -, nem firtatom a dolgot tovább. Csak arra kérem, mondja meg, hogy számíthatok-e teljes és tökéletes bocsánatára.

- Uram - szólt La Vallière némi türelmetlenséggel -, erre csak egy feleletet adhatok, azt hiszem, ez meg fogja nyugtatni. Ha tudnám, milyen hibát követett el velem szemben, megbocsátanék önnek. Annál inkább meg fogja érteni, hogy ha nem tudom, milyen hibát követett el...

Fouquet összeharapta az ajkát, mint ahogy Aramis tette volna.

- Akkor hát - mondta - remélhetem, hogy bármi történt is, jóban maradunk egymással, és kitüntet vele, hogy hisz hódolatteljes barátságomban.

Louise azt hitte, hogy már kezdi érteni Fouquet-t.

„Ohó - mondta magában -, nem hittem volna, hogy Fouquet úr olyan mohón kutatja a legfrissebb királyi kegy forrását.”

Aztán fennhangon folytatta:

- A barátságát ajánlja fel, uram? Ez csakugyan nagyon megtisztelő rám nézve, és kitüntet vele.

- Tudom, kisasszony - felelte Fouquet -, hogy a szolgáléval szemben az úr barátsága fényesebb és kívánatosabb, de megnyugtathatom, hogy a szolga barátsága is éppoly odaadó, éppoly hű és teljesen érdek nélkül való lesz.

La Vallière meghajolt: a főintendáns hangjából valóban a meggyőződés ereje áradt.

Louise a kezét nyújtotta.

- Hiszek önnek - mondotta.

Fouquet hevesen megragadta a fiatal leány kezét.

- Akkor - szólt - mi sem állja útját, ugyebár, annak, hogy visszaadja nekem azt a szerencsétlen levelet?

- Miféle levelet? - kérdezte La Vallière.

Fouquet, mint már előbb is, átható tekintetével fürkészte Louise szemét.

Megint csak az a naiv leányarc, tiszta tekintet tárult eléje.

- Akkor hát, kisasszony, meg kell vallanom, hogy eljárása a legfinomabb, a leggyöngédebb a világon, és nem volnék becsületes ember, ha tartanék ilyen nagylelkű hölgy haragjától.

- Őszintén szólva - felelte Louise -, mély sajnálattal kell kijelentenem, Fouquet úr, hogy semmit sem értek szavaiból.

- De kisasszony, szavára mondja, hogy nem kapott tőlem semmiféle levelet?

- Szavamra mondom, semmiféle levelet nem kaptam - felelte határozottan La Vallière.

- Rendben van, ennyi nekem elég, kisasszony. Engedje meg, hogy ismételen kifejezzem nagyrabecsülésemet és hódolatomat.

Majd meghajolt, és távozott, hogy felkeresse Aramist, aki otthon várt rá; La Vallière pedig, magára maradva, azon töprengett, vajon eszét vesztette-e a főintendáns.

- Mi újság? - kérdezte Aramis, aki már türelmetlenül várta Fouquet-t. - Hogy tetszik a király új kegyeltje?

- El vagyok ragadtatva tőle - felelte Fouquet -, ez a nő csupa szellem és csupa szív.
- Nem haragudott meg?
- Esze ágában sincs, úgy tett, mintha meg se értett volna.
- Mit nem értett meg?
- Nem értette meg, hogy írtam neki.
- Pedig meg kellett értenie, különben hogy adhatta volna vissza a levelet? Mert felteszem, hogy visszakapta tőle azt a levelet?
- Egyáltalán nem.
- Legalább meggyőződött róla, hogy a kicsike elégette?
- Kedves D'Herblay uram, már egy óra óta játszom ezt a kérdésfelelet játékot, és bármilyen mulatságos, már unom. Értse meg jól, a kicsike úgy tesz, mintha nem értené, amit mondok neki. Eltagadta, hogy levelet kapott tőlem. Minthogy pedig a leghatározottabban tagadta, hogy átvette a levelet, ennélfogva se vissza nem adhatta, se el nem égethette.
- Ejha! - szólta Aramis nyugtalanul. - Miket nem mond!
- Annyit mondok, hogy a kislány égre-földre esküdözött, hogy nem kapott tőlem semmiféle levelet.
- No, ez aztán cifra dolog. Nem követelte elég makacsul vissza?
- Olyan makacsul követeltem, hogy az a szemtelenséggel határos.
- És ő tagadott.
- Véges-végig.
- Nem árulta el magát egy pillanatra sem?
- Egy pillanatra sem.
- Akkor hát, kedvesem, otthagytá a levelünket a kezében?
- Az ördögbe is, egyebet nem tehettem.
- Tyű, ez nagy hiba!
- Hát mi a macskát csinált volna a helyemben?
- Biztos, hogy kényszeríteni nem lehet, de a dolog annál nyugtalanítóbb, mert nem hagyhatunk a kezében ilyen fegyvert magunk ellen.
- Ó, nagyon jólelkű kislány!
- Ha az volna, visszaadta volna a levelet.
- De mondom, hogy jószívű; láttam a szemét, s ebben szakértő vagyok.
- Szóval azt hiszi, hogy La Vallière jóhiszemű?
- Szentül hiszem.
- Én pedig azt hiszem, hogy mind a ketten tévedünk.
- Tévedünk? Hogyan?
- Azt hiszem, hogy La Vallière valóban nem kapta meg a levelünket, mint ahogy mondta is.
- Nem kapta meg levelünket?

- Nem.

- Azt hiszi...!

- Azt hiszem, hogy valamely okból, amelyet mi nem ismerünk, embere nem adta át a levelet.

Fouquet a hívóharangra ütött.

Erre egy inas jelent meg.

- Küldd ide Tobie-t - mondta neki Fouquet.

Egy perc múlva megjelent egy nyugtalan tekintetű, vékony ajkú, rövid karú, hajlott hátú ember.

Aramis átható tekintettel fürkészte.

- Megengedi, hogy én kérdezzem ki az inasát? - kérdezte Aramis.

- Tessék - felelte Fouquet.

Aramis már-már szólt volna, de aztán meggondolta magát.

- Nem - mondotta -, még észrevenné, hogy fontos nekünk a válasza. Kérdezze ki maga. Én majd úgy teszek, mintha írnék.

Aramis az íróasztal elé ült, háttal az inasnak, de azért minden mozdulatát és minden pillantását láthatta és vizsgálhatta egy tükörből.

- Gyere ide, Tobie - mondta Fouquet.

A lakáj határozott lépésekkel közeledett.

- Elvégezted, amit rád bíztam? - kérdezte Fouquet.

- Elvégeztem, mint rendesen, nagyuram - felelte az inas.

- Mondd el, hogyan történt?

- Belopóztam La Vallière kisasszony szobájába, ő éppen misén volt, én pedig a levelet letettem toalettszalkájára, úgy, ahogy utasítani méltóztatott.

- Helyes, más nem történt?

- Egyáltalán semmi más, nagyuram.

- Volt ott másvalaki?

- Senki.

- Jól elrejtőztél, mint ahogy meghagytam neked?

- Igen.

- És a kisasszony hazajött?

- Tíz perccel később.

- Más nem vihette el a levelet?

- Senki más, mert senki se lépett be a szobába.

- Kívülről nem, de hát belülről?

- Rejtekhelyemről az egész szobát jól láthattam.

- Ide figyelj - mondta Fouquet, és az inas szeme közé nézett -, ha ezt a levelet tévedésből másnak adtad át, valld be, mert ha kiderül, hogy tévedés történt, a fejeddel fizetsz érte.

Tobie összerezent, de nyomban összeszedte magát.

- Nagyméltóságú úr, kérem - mondta -, én a levelet letettem oda, ahová mondtam, és kérek félórai haladékot, hogy bebizonyíthassam: a levél La Vallière kisasszony kezében van, vagy pedig visszahozhassam a levelet.

Aramis kíváncsian figyelte a lakájt.

Fouquet bizalmát könnyen meg lehetett nyerni; ez az ember már húsz év óta becsületesen szolgált.

- Jól van, menj - mondta Fouquet -, de hozd el a bizonyítékát annak, amit mondtál.

Az inas távozott.

- No, mi a véleménye róla? - kérdezte Fouquet Aramistól.

- Az a véleményem, hogy bármilyen módon is, de meg kell bizonyosodnia a tényállásról. A levél vagy eljutott, vagy nem jutott el La Vallière-hez. Ha eljutott, La Vallière-nek okvetlenül vissza kell szolgáltatnia, vagy nagyméltóságod szeme láttára el kell égetnie. Ha nem kapta meg a levelet, vissza kell szereznünk, még ha egymillióba kerül is. Nem ez a maga véleménye is?

- Helyes, de azért azt hiszem, kedves püspököm, hogy eltúlozza a veszélyt.

- Milyen vak, milyen vak! - mondta halkán Aramis.

- La Vallière, akit mi elsőrangú politikusnak tartottunk, egyszerűen egy kis kacér nő, s azt reméli, hogy majd udvarlok neki, ha már egyszer elkezdtem, de most, miután meggyőződött a király szerelméről, reméli, hogy pórázon tarthat azzal a levéllel. Ez csak természetes.

Aramis a fejét rázta.

- Maga nem így vélekedik? - kérdezte Fouquet.

- Az a leány egyáltalán nem kacér - mondta Aramis.

- Engedje megjegyezmem...

- Ó, ismerem én a kacér nőket - szólt Aramis.

- De barátom, barátom!

- Azt akarja mondani, hogy régen volt az, amikor tanulmányoztam őket? Ó, a nők nem változnak.

- Igaz, de a férfiak változnak, és maga gyanakvóbb, mint azelőtt volt. - És nevetve hozzátette:
- Mondja csak, ha La Vallière hajlandó volna egyharmad részben engem és kétharmad részben a királyt szeretni, elfogadhatónak találná-e ezt a helyzetet?

Aramis türelmetlenül fölállt.

- La Vallière - szólt - sohasem szeretett mást, mint a királyt.

- De hát végre is maga mit tenne? - kérdezte Fouquet.

- Kérdezze inkább, mit tettem volna.

- Nohát, mit tett volna?

- Mindenekelőtt nem hagytam volna elmenni azt az embert.

- Tobie-t?

- Tobie-t. Tobie áruló!

- Ugyan!
 - Bizonyosra veszem! Addig el nem engedtem volna Tobie-t, amíg be nem vallja az igazat.
 - Ezen még lehet segíteni!
 - Hogyan?
 - Visszahívjuk Tobie-t, és most maga faggassa ki.
 - Helyes.
 - De megnyugtathatom, hogy felesleges, Tobie húsz év óta szolgál engem, sohasem csinált semmi bajt, pedig - tette hozzá nevetve Fouquet - könnyen összekuszálhatta volna a dolgaimat.
 - Azért csak hívja vissza. Úgy rémlik, láttam ma reggel nagy tanácskozásba merülve Colbert valamelyik emberével.
 - Hol látta?
 - Szemben az istállókkal.
 - Ugyan! Valamennyi emberem halálos ellensége ama gazfickó embereinek.
 - De ha mondom, hogy láttam ezt a pofát! Amikor az imént belépett, ismeretlennek kellett volna lennie előttem, s mégis roppant kellemetlen hatást tett rám.
 - Miért nem mondta el mindezt, mialatt Tobie itt volt?
 - Mert csak ebben a percben tudok tisztán visszaemlékezni.
 - Hallja, most aztán megrémít - szólt Fouquet, és a harangra ütött.
 - Félek, hogy kissé elkéstünk - mondta Aramis.
- Fouquet másodszor is a harangra ütött.
- Rendes szobai inasa lépett be.
- Küldd ide Tobie-t - mondta Fouquet.
- A szobai inas bezárta maga után az ajtót.
- Szabad kezet ad? - kérdezte Aramis.
 - Mindenre felhatalmazom.
 - Bármiféle eszközt alkalmazhatok, hogy megtudhassuk az igazságot?
 - Bármiféle eszközt.
 - A megfélemlítést is?
 - Megteszem főügyésznek a helyemben.
- Tíz percig vártak, de Tobie nem jött.
- Fouquet türelmét veszítve, újra a csengőre ütött.
- Tobie! - ordította.
 - De hiszen - felelte az inas - már mindenfelé keresik.
 - Nem járhat messze, mert nem adtam neki semmiféle megbízást.
 - Utána fogok nézni, nagyuram.

És az inas távozott.

Aramis ezalatt türelmetlenül, de némán járkált fel és alá a dolgozószobában.

Újabb tíz perc telt el.

Fouquet oly türelmetlenül kezdett csöngetni, hogy egy egész temető felébredt volna rá.

A szobai inas visszajött, annyira remegve, hogy lerítt róla: rossz hírt hoz.

- Kegyelmes uram téved - mondta Fouquet-nak, mielőtt gazdája kérdezhette volna. - Kegyelmes uram bizonyára megbízást adott Tobie-nak, mert Tobie az istállóba ment, kiválasztotta a legjobban futó lovat, s maga nyergelte fel.

- Nos, és?

- És elvágatott.

- Elvágatott?... - kiáltott fel Fouquet. - Gyorsan utána, fogják el!

- No, no! - mondta Aramis, és lefogta Fouquet-t. - Csillapodjék. Most már megtörtént a baj.

- Megtörtént a baj?

- Kétségkívül; előre láttam. Most ne lármázzuk fel a házat. Inkább vessünk számot a következőkkel, és próbáljunk, ha lehet, elibük vágni.

- Ha mindent számításba veszek - szólt Fouquet -, a baj nem is olyan nagy.

- Azt hiszi? - kérdezte Aramis.

- Természetesen. Csak szabad egy férfinak szerelmes levelet írnia egy nőnek.

- Egy férfinak igen, de a király egy alattvalójának nem, különösen, ha az a nő a király szerelme!

- De nézze, barátom, egy héttel ezelőtt a király még nem szerette La Vallière-t. Sőt még tegnap sem szerette, a levél pedig tegnapról van keltezve. Nem gyaníthattam, hogy ő a király szerelme, mert hiszen a király szerelme akkor még meg sem született.

- Ez igaz - felelte Aramis -, de sajnos, a levélre nem írtunk dátumot. Ettől fáj leginkább a fejem; ha a levél tegnapról volna keltezve, egyáltalán nem aggódnék magáért.

Fouquet vállat vont.

- Talán gyámság alatt vagyok - kérdezte -, és a király agyamnak és testemnek is korlátlan parancsolója?

- Igaza van - felelte Aramis -, ne túlozzuk a dolgok jelentőségét, és különben is... ha veszély fenyeget bennünket, vannak eszközeink a védekezésre.

- Ó, ha veszély fenyeget bennünket! - szólt Fouquet. - Ezt a hangyacsipést csak nem sorolja azok közé a veszélyek közé, amelyek vagyonomat és életemet fenyegetik?

- Mindenesetre gondolja meg, Fouquet úr, hogy a hangya csípése megölhet egy óriást is, ha a hangyacsipés mérges.

- Az a mindenható hatalom tehát, amelyről nemrég beszélt, már semmivé lett?

- Ha mindenható vagyok is, de nem vagyok halhatatlan.

- Azt hiszem, az első és legsürgősebb dolgunk, hogy megtaláljuk Tobie-t. Nem ez a maga véleménye is?

- Szerintem Tobie-t nem fogja többé megtalálni - felelte Aramis -, és ha kedves embere volt, nyugodjon bele az elvesztésébe.
- De hát elvégre is, mégiscsak él valahol a világon - mondta Fouquet.
- Igaza van. Engedje meg, hogy én intézkedjem - felelte Aramis.

138
Madame négy esélye

Anna anyakirályné magához kérte a fiatal királynét.

Ausztriai Anna egy idő óta beteges volt, ifjúsága, szépsége rohamosan hanyatlott, ami az olyan nők alkonyát jellemzi, akik sokat küszködtek. Testi bajához az a lelki fájdalom is járult, hogy az udvar ifjú szépei, ifjú, szellemes emberei és ifjú hatalmasságai körében már csak élő emlékek számítottak.

Az orvosa véleménye és a tükre nem ejtették annyira kétségbe, mint amennyire az udvaroncok részéről érkező kérlelhetetlen figyelmeztetések: úgy elpártoltak tőle, mint ahogy a patkányok elhagyják a hajót, ha a hajófenéke a kor rágta réseken át betódul a víz.

Elégedetlenségét az is fokozta, hogy egyre ritkábban láthatta idősebbik fiát.

A király jó fiú volt, bár fiúi szeretetét inkább tüntetőleg mutatta, mint belül érezte, s kezdetben minden reggel és minden este egy-egy órát töltött anyjánál; de mióta államügyekkel is foglalkozott, reggeli és esti látogatása egy óráról félórára apadt le, és a reggeli látogatása lassankint egészen elmaradt.

A misén látták egymást, de még az esti látogatást is helyettesítette egyszerű találkozásuk, hol a királynál, társaságban, hol Madame-nál, akihez Anna királyné szívesen eljárt, két fiára való tekintettel.

Ebből eredt aztán Madame rendkívüli befolyása az udvarban, aminek következtében az orléans-i hercegné háza lett az udvari élet középpontja.

Ausztriai Anna érezte ezt.

Betegsége miatt arra volt ítélve, hogy gyakran elmaradjon a társaságból, és kétségbeesetten gondolt rá, hogy napjai, estéi magányosságban, hasztalanul és bánatban fognak eltelni.

Rettegve emlékezett vissza elszigeteltségére, amire hajdanán Richelieu kárhajtotta, a szörnyű, elviselhetetlen estékre, pedig akkor még ott volt vigaszul a szépsége, az ifjúsága, s azokat mindig a reménység kíséri.

Ekkor megfogamzott benne a terv, hogy az udvari életet Madame-mal és fényes udvaronci uszályával együtt a maga házába vonzza, abba a komor és máris szomorú házba, ahol egy francia király özvegye, egy másik francia király anyja arra szorított, hogy egy francia király örökké siránkozó feleségét vigasztalja, amiért férje mellett özvegyi életet él.

Anna elgondolkodott.

Életében már sok cselszövést hajtott végre. A régi szép időkben mindig csupa szerencsés terv fogant meg ifjú fejében, és ott volt mellette még nála is becsvágyóbb és szerelmesebb természetű barátnője, ambícióját, szerelmét ösztökélve, aki nagyon szerette Annát, pedig ez ritka jelenség az udvarnál, ámde kicsinyes meggondolásokból ezt a barátnőt eltávolították az udvarból.

S annyi éve már nem akadt senki, aki jó tanácsokat adhatott Annának, kivéve Motteville-né asszonyt és Molenát, a spanyol dajkát, aki mint honfitársa és mint nő is mellette állt.

Az ifjú teremtések közül ki emlékeztethette volna Annát a múltra, amelynek élt és amely által élt?

Ausztriai Annának eszébe jutott Chevreuse hercegasszony, aki inkább a maga, semmint a király akaratából ment száműzetésbe, és számkivetésben halt meg, mint valami jelentéktelen vidéki nemes felesége.

Anna azon töprengett, vajon közös kis cselszövényeik idején, hasonló esetben mit tanácsolt volna neki Chevreuse-né asszony, és komoly megfontolás után úgy gondolta, hogy a ravasz, éles eszű és tapasztalt Chevreuse-né a következő tanácsot adta volna neki gúnyos hangján:

„Az udvarnak ezek az ifjú emberkéi mind szegények és pénzéhesek. Szükségük van aranyra és jövedelmekre, hogy élhessenek szenvedélyeiknek. Érdekeiknél fogva kell őket megnyerni.”

Ausztriai Anna magáévá tette ezt a tervet.

Erszénye duzzadt, rendelkezésére állt a hatalmas összeg, Mazarin gyűjtötte össze számára, és biztos helyen őrizték.

Annának voltak a legszebb drágakövei egész Franciaországban, s ezenkívül oly nagy gyöngyei, hogy a király, valahányszor látta őket, felsóhajtott, mert koronájának gyöngyei apró kölesszemek voltak hozzájuk képest.

Ausztriai Anna nem használhatta többé fegyverül sem szépségét, sem báját. Gazdagságával akart tehát hatni, és azoknak, akik hozzá jönnek, csalátekül különböző dolgokat eszelt ki. Részben szerencsejátékon akart az embereknek aranyat juttatni, részben ügyes ajándékokkal akarta őket lekenyerezni, ha adakozó kedvében volt, részben váratlan járadékokkal, amiket a királytól csikart ki; s ezt hitele fenntartása érdekében tette.

Eszközeit mindenekelőtt Madame-on próbálta ki, aki a legértékesebb zsákmány volt valamennyi közt.

Madame, bármily rendíthetetlenül is bízott saját szellemében és ifjúságában, lehunyt szemmel belement a csapdába, amely nyitva állt előtte. Egyre gazdagabb lett az ajándékok és kedvezmények révén, és csakhamar rákapott ezekre az előlegezett örökségekre.

Ausztriai Anna ugyanilyen eszközt használt Monsieur-vel, sőt magával a királlyal szemben is.

Lakosztályán sorsolást rendezett.

Azon a napon, amelyről most írunk, éjfél utáni multság készült az anyakirálynénál, és Ausztriai Anna főnyereményül két gyönyörű, remekműű gyémántos karkötőjét tűzte ki.

A karkötőket rendkívül nagyértékű antik kámeák díszítették; a gyémántok nem képviseltek valami roppant értéket, de megmunkálásuk érdekessége és ritkasága miatt olyan becsben voltak, hogy az udvarban nemcsak viselni vágyták, hanem csak megtekinteni is, és azokon a napokon, amikor Ausztriai Anna a karján viselte, kitüntetésszámba ment, ha valaki megcsodálhatta őket, kezet csókolva a királynénak.

Az udvari emberek még a legkülönbözőbb bókokat is kitalálták, elterjesztették azt az aforizmát, hogy a karkötők felbecsülhetetlen értéket jelentenek, ha szerencsétlenségükre nem volna olyan vetélytársuk, mint a királyné szép karja, amelyet öveznek.

Ezt a bókot Európa minden nyelvére lefordították, és több mint ezer latin és francia disztichon tárgyalta ezt a témát.

Az a perc, amikor Ausztriai Anna a sorsolás mellett döntött, döntő perc volt. A király már két nap óta nem látogatta meg anyját. Madame is haragot tartott a driádok és najádok nagyjelenete óta.

A király nem neheztelt többé, de egy mindennél hatalmasabb szórakozása elvonta őt az udvar gyönyörűségeitől és viharaitól.

Ausztriai Anna tehát hadicselül másnap estére, a maga lakosztályába tűzte ki a sorsolást.

E célból beszélt az ifjú királynéval, akit, mint már mondtunk, reggel magához kéretett.

- Leányom - mondta a fiatal királynénak -, jó hírt mondok. A király a leggyengédebb szavakkal emlékezett meg magáról. A király fiatal és könnyen befolyásolható, de amíg maga kitart énmellettem, nem mer majd eltávolodni magától, akihez egyébként igen gyöngéd szálak fűzik. Ma este lottójáték lesz nálam: eljön-e?

- Úgy hallom - felelte a fiatal királyné némi szemrehányással -, hogy felséged főnyereményül azt a két gyönyörű karkötőt tűzte ki, amelyeknek ritka becsességüknél fogva nem is lett volna szabad kikerülniük a királyi kincseskamrából, már csak azért sem, mert felségedéi voltak.

- Leányom - felelte Ausztriai Anna, belelátva a királyné szívébe és meg akarva vigasztalni őt azért, hogy nem neki ajándékozta a karpereceket -, szükségem van rá, hogy mindörökre magamhoz láncolhassam Madame-ot.

- Madame-ot? - szólt elvörösödve az ifjú királyné.

- Természetesen. Nem látja-e szívesebben, hogy közelében van a vetélytársnője, akit így ellenőrizhet és kezében tarthat, mint ha a király van nála, és kedvére udvarolhat neki? A lottójátékkal magamhoz akarom csábítani őt; van-e ez ellen valami kifogása?

- Ó, dehogyan - felelte Mária Terézia, és tapsolt, a spanyolokat jellemző gyermekes örömmel.

- Ezek után nem sajnálja-e, kedvesem, hogy nem magának ajándékoztam, mint ahogy eredetileg szándékomban volt?

- Ó, nem, drága anyám!...

- Tehát, kedves leányom, csinosítsa ki magát, hogy éjfél utáni multságunk ragyogóan sikerüljön: mennél vidámabb lesz, mennél bájosabb, annál inkább föléje fog kerekedni valamennyi nőnek, szépsége és rangja segítségével.

Mária Terézia fellelkesedve távozott.

Egy óra múlva Ausztriai Anna Madame-ot fogadta, és elhalmozta gyöngédségével.

- Jó hírt mondok - szólt -, a király el van ragadtatva a lottóm eszméjétől.

- Én azonban - felelte Madame - annál kevésbé vagyok elragadtatva. Hogy én azokat a szép karpereceket más nőnek a karján lássam, mint felségedén, királynéném, vagy az enyémen, ehhez a gondolathoz nem tudok hozzászokni.

- Ejnye, ejnye - szólt Ausztriai Anna, mosolya mögé rejtve hirtelen rátörő heves fájdalmát -, ne lázadozzék, ifiasszony, és ne fogja fel a dolgot mindjárt a legrosszabbik oldaláról.

- Hej, felséges asszonyom, a sors vak és szeszélyes... és felséged, mint hallottam, kétszáz sorsjegyet bocsátott ki.

- Épp annyit. De hiszen tudja, hogy csak egy ember nyerheti meg a főnyereményt.

- Tudom. De ki fogja megnyerni? Meg tudja mondani? - kérdezte Madame kétségbeesetten.

- Erről jut eszembe, hogy ma éjjel álmodtam... Ó, úgy örülök álmaimnak... Hiszen oly keveset alszom.

- Mit álmodott?... Talán fájdalmi vannak?

- Nem, nem - felelte a királyné, s bámulatra méltó hősiességgel győzte le mellének kínzó görcsét -, azt álmodtam, hogy a király nyerte meg a karkötőket.

- A király?

- Azt akarja kérdezni, hogy mihez kezdjen a király a karperecekkal?

- Csakugyan.

- Pedig mégis azt fogja mondani: szerencse volna, ha a király nyerne meg, mert ha a királyé, valakinek csak oda kell adnia.

- Például felségednek.

- Ebben az esetben én rögtön elajándékozom; mert csak nem hiszi - szólt a királyné mosolyogva -, hogy pénzzavarom miatt sorsolom ki a karperecemet? Azért intézem így, hogy odaadhassam, de ne tegyek senkit féltékennyé; s ha a véletlen nem segít ki zavaromból, hát akkor én majd helyrebillentem a véletlent... nagyon jól tudom, kinek juttatnám a karkötőket.

S szavait olyan kifejező mosollyal kísérte, hogy Madame-nak köszönetképpen meg kellett őt csókolnia.

- De - tette hozzá Ausztriai Anna - maga éppen olyan jól tudja, mint én, hogy a király, ha nyerne, nem adná vissza nekem a karpereceket.

- Hanem a királynénak adná, ugye.

- Nem, mégpedig ugyanabból az okból, amiért nem nekem adná; mivelhogy ha a királynénak akarnám adni, akkor nem volna szükségem a király útján való adományozásra.

Madame a szeme sarkából rápillantott a két karperecre, amelyek a közeli állótükör párkányán kis szekrénykékben csillogtak.

- Mily szépek! - szólt sóhajtva. - De ne feledkezzünk meg róla, hogy felséged álma csak álom.

- Nagyon csodálkoznom - felelte Ausztriai Anna -, ha álmom nem teljesülne, ez eddig nagyon ritkán történt meg velem.

- Akkor tehát a jövőbe lát?

- Már mondtam, leányom, hogy majdnem sohasem álmodom; de ezúttal az álmom annyira egybeesik szívem vágyával, és annyira egybevág elképzeléseimmel.

- Milyen elképzeléseivel?

- Például azzal, hogy maga nyeri a karpereceket.

- Tehát nem a király?

- Ó - felelte Ausztriai Anna -, nem oly nagy az út a király szívéből a maga szívéig... akit az ő legkedvesebb nővérének nevez... álmom tehát nem hazudhat. Látja, milyen remek esélyei vannak? Számolja csak az esélyeket.

- Számolom.

- Tehát először is az álom. Ha a király nyeri meg, akkor föltétlenül magának ajándékozza a két karkötőt.

- Ez tehát egy esélynek számít.

- Ha maga nyeri meg, akkor a magáé.

- Természetesen ez a második esély.

- Végül, ha Monsieur nyeri meg.

- Ó! - s Madame harsányan felkacagott -, a férjem Lorraine lovagnak ajándékozná.

Ausztriai Anna éppúgy kacagott, mint a menyé, vagyis szívből, úgyhogy kínzó fájdalma megint jelentkezett, bele is sápadt nagy vidámsága közepett.

- Mi baja van? - kérdezte Madame ijedten.

- Ó, semmi, semmi, az oldalamban a hasogatás... Nagyon erősen nevettem... tehát már a negyedik esélynél tartottunk.

- Erre egyáltalán nem tudok emlékezni.

- Bocsásson meg, de magamat sem zártam ki a nyerők közül, és ha én nyerem meg, akkor biztosan számíthat a karkötőkre.

- Ó, köszönöm, nagyon köszönöm - kiáltott fel Madame.

- Remélem, hogy ezzel maga a főnyeremény favoritja és az álom kezdi a komoly valóság képét öltetni.

- Csakugyan reménnyel és bizalommal tölt el engem, és ha így jutok a karperecekhez, százszor becsesebbek lesznek nekem.

- Viszontlátásra hát ma este.

- A viszontlátásra.

És a két fejedelemasszony elbúcsúzott egymástól.

Ausztriai Anna, miután elvált a menyétől, így szólt magában, a karkötőket vizsgálva:

- Csakugyan nagyon becsesek, mert segítségükkel ma este kibékíték egy szívet, és egyszersmind rájövök egy titok nyitjára.

Azután elhagyatott hálófülkéje felé fordult.

- Te is így játszottad volna meg ezt a játékot, szegény Chevreuse hercegnőm? - mondta az üres falaknak. - Igen, ugye?

És invokációja visszhangjaként a régi szép idők illata, ifjúságának bohó képzelőereje, minden boldogsága visszaköltözött szívébe.

139
A lottójáték

Este nyolc órakor mindenki ott volt az anyakirálynénál.

Ausztriai Anna teljes ünnepi díszben, szépségének maradványaiban tündökölt, felhasználva minden fortélyt, ami csak ügyes kézben a hiúságot szolgálhatja, s takargatva, vagy inkább takargatni igyekezve a körülötte zsiromgó s az előző fejezetben említett szerencsés kombinációk eredményeképp öt tömjénező ifjú udvaroncok hada előtt azokat a szemmel látható pusztításokat, amelyeket betegsége okozott, ami néhány évvel később halálát is okozta.

Mellette ott ült Madame, csaknem olyan kacéran, mint Ausztriai Anna, és az ifjú királyné, egyszerű természetességében; ők ketten versenyeztek kegyéért.

Az udvarhölgyek egységes hadtestet alkottak, hogy mennél nagyobb erővel, és ennél fogva mennél eredményesebben verhessék vissza a fiatal emberek gúnyos megjegyzéseit, és mint a négyzögben felállított zászlóalj, ők is kölcsönösen támogatták egymást, ügyes védekezéssel és találó visszavágásokkal.

Montalais, nagyon jártas lévén az ilyen elővéd-csatározásokban, a maga arcvonalát az ellenségre irányított pergőtűzzel védte.

Saint-Aignan, Tonnay-Charente kisasszony makacs és ennél fogva bántó ridegsége miatt elkeseredve, megpróbált hátat fordítani a hölgynek, de szépének két nagy kék szeme fénye annyira leigázta, hogy minden pillanatban visszafordult hozzá, a vereségét megpecsételő újabb megaláztatásokra, amire Tonnay-Charente kisasszony újabb csípős megjegyzésekkel válaszolt.

Saint-Aignan már azt se tudta, melyik szenthez forduljon segítségért.

La Vallière körül még nem képződött udvar, csak egy udvarnak a kezdete.

Saint-Aignan, csakis azért, hogy magára vonja Athénaïs figyelmét, olyan mély bókkal tisztelgett Louise előtt, hogy néhány elmaradt ember azt hihette: Saint-Aignan Louise-zal akarja sakkban tartani Athénaïst.

De ezek nem látták az erdőben az esős jelenetet, vagy még nem hallottak róla. Minthogy azonban a társaság legnagyobb része már értesült az erdei jelenetről, a királyi kegy nyilvánvalósága feléje vonzotta az udvar legügyesebb és legostobább embereit.

Az előbbieket azért, mert magukban Montaigne mondását idézték: „Mit tudom én?“, az utóbbiakat pedig, mert Rabelais-val ezt mondták: „Hátha?”

A legtöbb udvaronc ezeket követte, mint ahogy vadászat alkalmával csak öt vagy hat ügyes vizsla megy az üldözött vad szaga után, a farka többi része pedig csak az elől futókat követi.

Az anyakirályné, az ifjú királyné és Madame a jelenlevő hölgyek és az udvarhölgyek toalettjeit vizsgálták, megfélemlítve róla, hogy királynék, hogy annál inkább nők lehessenek.

Más szóval irgalmatlanul szétmarcangoltak minden szoknyaviselőt, mint ahogy Molière mondta volna.

Az ifjú királyné és Madame pillantása ugyanabban az időben esett La Vallière-re, akit, mint már említettük, e pillanatban nagy udvar vett körül. Madame kegyetlen volt:

- Ha a sors igazán igazságos volna - mondta az anyakirályné felé fordulva -, akkor a szegény kis La Vallière-t tüntetné ki.

- Az lehetetlen - felelte az anyakirályné mosolyogva.

- Miért?

- Csak kétszáz sorsjegy van, ilyenformán nem lehetett mindenkit felvenni a listára.

- Tehát nincs rajta a listán?

- Nincs.

- Milyen kár! Megnyerhette és eladhatta volna a karkötőket.

- Eladni? - kiáltott fel az ifjú királyné.

- Úgy van, legalább volna hozománya, és nem kellene kelengye nélkül férjhez mennie, pedig föltehetően így lesz.

- No ne mondja, igazán? Szegény kisleány! - szólt az anyakirályné. - Tehát nincs ruhája?

Ezt az olyan nő hangján mondta, aki sohasem ismerhette meg a szegénységet.

- Teringettét, nézze csak: azt hiszem, szegényke - Isten bocsássa meg! - ugyanazt a szoknyát viseli ma este, mint ma délelőtt a kiránduláson; és hogy meg nem ázott, azt a királynak köszönheti, aki megvédte az eső ellen.

Abban a pillanatban, amikor Madame ezt mondta, belépett a király.

Az ifjú királyné és Madame észre se vették volna érkezését, mert el voltak merülve az ember-szólásba. De Madame egyszerre csak azt látta, hogy La Vallière, aki a kis folyosóval szemben állt, zavarodottan néhány szót mond az udvaroncoknak, akik körülvették, s ezek nyomban eltávoztak tőle. Ez a kis mozgolódás Madame figyelmét az ajtó felé vonta. A testőrség kapitánya ebben a pillanatban jelentette a király érkezését.

A kapitány bejelentésére Louise, aki eddig mereven a körfolyosóra szegezte a tekintetét, hirtelen lesütötte a szemét.

A király belépett.

Fényűzően, de ízléssel volt öltözve. Monsieur-vel és Roquelaure herceggel¹⁶⁷ beszélgetett. Monsieur a jobbján, a herceg a bal oldalán haladt.

A király mindenekelőtt a királynék felé ment, s kedves bókkal üdvözölte őket. Megfogta anyja kezét, megcsókolta, néhány bókot mondott Madame-nak előkelő toalettjéről, és megkezdte a jelenlévők közt a cercle-t.

La Vallière-t éppen úgy üdvözölte, mint a többi, sem jobban, sem kevésbé.

Őfelsége ezután visszatért anyjához és feleségéhez.

Az udvaroncok, látva, hogy a király csak a szokásos mondatot intézi ahhoz a lányhoz, aki iránt reggel annyira lelkesedett, nyomban levonták a maguk következtetését a király hidegségéből.

Ez a következtetés az volt, hogy a királynak csak egy múltó, s már el is múlt szeszélyéről van szó.

Azt azonban mégis megfigyelték, hogy La Vallière kisasszony környezetében a többi udvaronc közt ott volt Fouquet úr is, akinek tiszteletteljes udvariassága támaszul szolgált a fiatal lánynak, amikor szemmel láthatólag különböző érzések dúltak benne.

167 Bátor katonatiszt, több ütközet hőse, híres volt csúnyságáról, de egyszersmind szellemességéről is.

Fouquet egyébként éppen készült bizalmasabban beszélgetni Louise-zal, midőn odalépett Colbert, és miután a legteljesebb udvariasság szabályai szerint főhajtással üdvözölte Fouquet-t, úgy látszott, föltett szándéka letelepedni La Vallière mellé és vele társalogni. Fouquet erre nyomban otthagyta a helyét.

Mindezt a csatározást mohó szemmel kísérte Montalais, s vele együtt Malicorne, különböző megjegyzéseket váltva egymással megfigyeléseikről.

Guiche gróf, aki egy ablakmélyedésben helyezkedett el, nem látott mást, mint Madame-ot. De minthogy Madame minduntalan La Vallière-re pillantott, Guiche szeme is, Madame tekintetének nyomában, időnkint megpihent rajta.

La Vallière ösztönszerűleg megérezte a ránehezülő pillantások súlyát, s bennük vagy az érdeklődést vagy az irigységet. Szenvedése miatt nem kárpótolta sem társainak egyetlen részvevő szava, sem a király szerelmes pillantása.

Hogy emiatt mily szenvedést állt ki a szegény gyermek, azt nem lehet leírni. A királyné közelebb hozatta az asztalkát, amelyen a sorsjegyek voltak, összesen kétszáz sorsjegy, és arra kérte Motteville-né asszonyt, olvassa fel a sorsolásra kiválasztottak névsorát.

Mondani sem kell, hogy ez a lista az etikett törvényei szerint készült: élén a király neve volt, aztán az anyakirálynéé, a királynéé, Monsieur-é, Madame-é és így tovább.

A névsor olvasása közben sok szív megremegett. Valami háromszáz ember volt meghíva az anyakirálynéhoz. Mindegyik leste, hogy neve ott ragyog-e a kiválasztottak névjegyzékén.

A király éppúgy figyelt, mint a többiek.

Amint az utolsó név is elhangzott, rádöbbsent, hogy La Vallière neve nincs rajta a listán.

Egyébként mindenki észrevette ezt a mellőzést.

A király elpirult, mintha valami kellemetlenség érte volna.

La Vallière szelíden és csöndesen állt, s nem árulta el semmiféle érzését.

A névsor olvasása alatt a király nem vette le róla szemét. A leány szívéből nagy kő esett le, magán érezte a király tekintetének sugárzó melegségét; derűs, tiszta lelkében és eszében más gondolat, mint a szerelemé, nem támadt.

Louise-t tehát megrendítő lemondásáért kárpótolta a király hosszas tekintete, éreztetve a szerelmes lánnyal, hogy méltányolja viselkedésének jelentőségét és finomságát.

A névsor olvasásának befejeztével, a mellőzött vagy kifelejtett nők arca mind elégedetlenséget árult el.

Malicorne neve is kimaradt a férfiak névsorából, és arcfintora világosan jelezte Montalaisnak, akiről szintén megfeledkeztek: „Mi is úgy elbánunk majd, ugye, a szerencsével, mint ahogy a szerencse elbánt velünk?”

„Ó, de még mennyire” - felelte Aure kisasszony megértő mosolya.

Most mindenki megkapta a száma szerint a maga sorsjegyét.

Legelőször a király kapta meg a számát, aztán az anyakirályné, Monsieur, az ifjú királyné, Madame, és így tovább.

Ausztriai Anna ekkor kinyitott egy bőrzsákot, amelyben kétszáz gyöngyházgolyó volt, s mindegyikbe bevésve egy-egy szám, egytől kétszázig; a zsákot nyitva odatartotta a legfiatalabb udvarhölgynek, hogy húzzon ki belőle egy golyót.

Ezek alatt az előkészületek alatt, amelyek lassan folytak, a társaság inkább a kapzsiság, mint a kíváncsiság várakozásával figyelt.

Saint-Aignan odafordult Tonnay-Charente kisasszonyhoz, és fülébe súgta:

- Minthogy mind a kettőnknek egy-egy száma van, kisasszony, egyesítsük a kettőnk szerencsáját. Ha én nyerek, magának adom a karkötőket, ha maga nyer, akkor enyém szép szemének egyetlen pillantása.

- Nem megyek bele - felelte Athénaïs -, ha nyer, magáé a két karperec. Mindenkinek legyen a magáé.

- Milyen kegyetlen - felelte Saint-Aignan. - De én megbüntetem magát egy négysoros verssel:

*Szép írisz, vágyaimnak
Makacsul ellenáll...*

- Csönd! - szakította félbe Athénaïs -, még elszalasztom a nyerő számot.

- Egyes szám - szólt a fiatal leány, a bőrszákból kihúzva a nyerő gyöngyházgolyót.

- A király nyert! - kiáltott fel az anyakirályné.

- A király nyert - mondta utána vidáman az ifjú királyné.

- Ó, a király! Felséged álma! - súgta Madame boldogan Ausztriai Anna fülébe.

Csak a király nem nyilvánította örömét.

Szerencsését egyszerűen megköszönte annak a kislánynak, aki a számot kihúzta, és akit a szerencse gyorsan tovatűnő istennője követéül szemelt ki.

Majd az egész társaság sóvár sóhaja közepette átvette Ausztriai Anna kezéből a szekrénykét, amelyben a karkötők voltak.

- Csakugyan oly szépek ezek a karperecek? - kérdezte.

- Tekintse meg - felelte Ausztriai Anna -, és ítéljen róla maga.

A király megnézte a karkötőket.

- Csakugyan - mondta -, milyen remek ez a kámea! Mily tökéletes!

- Mily tökéletes! - visszhangozta Madame.

Mária Terézia királyné rögtön látta, hogy a király nem neki fogja fölajánlani a két karkötőt, de minthogy szemmel láthatólag Madame-nak sem óhajtotta ajándékozni, az ifjú királyné nagyjából elégedett volt.

A király leült.

Legbizalmasabb emberei sorban odamentek hozzá, hogy közelről megcsodálják a csodás ékszereket, amelyek a király engedélyével csakhamar kézzől kézre jártak.

A férfiak nyomban meglepetten és elragadtatva kiáltottak fel, akár szakértők voltak, akár nem, és elhalmozták a királyt szerencsekívánataikkal.

Csakugyan volt is ott néznievaló mindenki számára: némelyeket a gyémántok érdekeltek, másokat a kámeák vésete.

A hölgyek szemmel láthatólag türelmetlenkedtek, amikor látták, hogy a kincset a lovagok kaparintották meg.

- De uraim, uraim - szólt a király, akinek figyelmét semmi sem kerülte el -, az ember igazán azt hinné, hogy karkötőt hordanak, mint valaha a szabin férfiak. Adjanak egy kis helyet a hölgyeknek, akik joggal állíthatják, azt hiszem, hogy az ilyesmihez jobban értenek, mint önök.

Madame azt hitte, hogy ezek a szavak a király döntését vezetik be, melyre a hercegnő oly mohón vágyott.

Boldog hitét egyébként az anyakirályné tekintetéből merítette.

Az az udvaronc, aki e pillanatban, amikor a király az általános nyüzsgés közepette az előbbi megjegyzését tette, kezében tartotta az ékszert, sietve átnyújtotta Mária Terézia királynénak, ő pedig, mert tudta szegény asszony, hogy nem neki szánták, alig nézett rá, és csaknem nyomban átnyújtotta Madame-nak.

Madame, és még inkább Monsieur, vágyakozó pillantásokat vetettek a karkötőre.

Madame továbbadta az ékszereket a szomszéd hölgyeknek, és csak egy szót mondott, de olyan erővel, amely fölért bármily hosszú körmondattal:

- Remekművek!

A hölgyek, akik Madame kezéből átvették a két karperecet, illő ideig vizsgálgatták, aztán körbeadták jobb felé.

Ez alatt az idő alatt a király nyugodtan beszélgetett Guiche gróffal és Fouquet-val.

A király inkább hallgatott, és hagyta, hogy mások beszéljenek.

Füle, mint általában azoké, akik tagadhatatlan fölényben vannak a többiekkel szemben, s hozzá is szokott bizonyos frázisokhoz, a körülötte hangzó beszélgetésekből csak az elkerülhetetlenül szükséges szavakat fogta fel, amelyeket feleletre érdemesített.

Az esze egészen máshol járt.

Szeme iránya mutatta, merre tartanak gondolatai.

Tonnay-Charente kisasszony neve volt az utolsó a sorsolási listán szereplő hölgyek közt, és mintha csak a sorsolási rangsor szerint foglalt volna helyet, a sorban utána már csak Montalais és La Vallière következett.

Amikor a karkötők ide érkeztek, a társaság szinte már nem is törődött velük.

A szerény kezek, amelyek most ujjaik közt forgatták az ékszereket, szinte megfosztották őket minden fontosságuktól.

Montalais azért mindennek ellenére megremegett örömeiben, irigységében és mohó vágyában, megpillantva a drágaköveket, és még inkább a remek ötvösmunkát.

Ha Montalais-nak választania kellett volna az anyagi érték és művészi szépség közt, habozás nélkül inkább részesítette volna előnyben a gyémántokat a kámeákkal szemben.

Alig tudott tőlük megválni, és csak nagy nehezen adta át társnőjének, La Vallière-nek. Louise csaknem közömbös pillantást vetett az ékszerekre.

- Ó, milyen pompás karkötők! Micsoda kincs! - kiáltott fel Montalais kisasszony. - Mi az, te nem is lelkesedel értük, Louise? Hát te csakugyan nem vagy nő?

- Dehogynem - felelte a fiatal leány imádnivaló bánatossággal -, de miért vágyják az ember olyasmire, ami nem lehet az övé?

A király előrehajtottá fejét, úgy hallgatta, amit Louise mondott.

Alighogy Louise hangjának csengése megütötte fülét, felragyogott az arca, nyomban fölállt és átment az udvaroncok körén, hogy helyéről eljuthasson La Vallière-hez.

- Kisasszony - mondta neki -, téved, kegyed csakugyan nő, és minden nőnek joga van a női ékszerekhez.

- Ó, tehát felséged nem hisz az én szerénységemben? - kérdezte Louise.

- Azt hiszem, kisasszony, hogy kegyedben minden erény megvan, az őszinteség és a többi is. Nagyon kérem tehát, mondja meg őszintén, mi a véleménye ezekről a karkötőkről?

- Oly gyönyörűek, felség, hogy csak a királynéknak lehetne őket felajánlani.

- Nagyon boldog vagyok, hogy ez a véleménye, kisasszony. Legyen a két karkötő a magáé, és a király kéri, hogy fogadja el őket.

La Vallière, oly mozdulattal, amely rémületéről árulkodott, gyorsan átnyújtotta a szekrénykét a királynak, de a király szelíden visszatolta Louise remegő kezébe.

Mély, megdöbbszent csend támadt a társaságban, mélyebb, mint a halál csöndje. Pedig a királynék oldalán nem is értették meg, mit mondott és mit tett a király.

Egy jószívű barátnő vállalta magára, hogy elterjeszti a hírt. Tonny-Charente kisasszony volt ez a hölgy, akinek Madame intett, hogy menjen hozzá.

- Ah, Istenem! - kiáltott fel Tonny-Charente -, milyen boldog most a kis La Vallière! A király neki adta a karpereceket.

Madame oly erősen harapott ajkába, hogy vér buggyant ki belőle.

A fiatal királyné hol La Vallière-re, hol Madame-ra nézett, és elnevette magát.

Ausztriai Anna szép fehér kezére támasztotta állát, és sokáig magába merült; gyanú fogant meg benne, amely agyát marcangolta, és fájdalmat érzett, amely a szívét marcangolta.

Guiche gróf, látva, hogy Madame elsápad, s kitalálva, mitől sápadt el, gyorsan távozott a társaságból, és eltűnt. Malicorne ekkor végre odalopózhatott Montalais-hoz, és felhasználva az általános társalgás zaját, így szólt hozzá:

- Aure, kezedben tartod szerencsénket és jövőnket.

- Tudom - felelte Aure.

És gyöngéden megcsókolta La Vallière-t, pedig a szíve mélyén legszívesebben megfojtotta volna.

140
Malaga

Ez alatt a hosszú és heves harc alatt, amely udvari nagyravágások és szerelmes indulatok közt folyt, történetünk egyik, s talán leginkább említésre méltó szereplője méltatlanul feledésben; túlságos feledésben élt, és nagyon boldogtalan volt.

D'Artagnan, mert ő volt az, és nevén kell neveznünk annak jeléül, hogy még él - mit is keresett volna ebben a fényűző és léha társaságban? Két napig Fontainebleau-ban tartózkodott a király kíséretében, egy ideig elnézte a pásztorjátékokat és heroikus-komikus némajátékokat, amelyekben a király szerepelt, de érezte, hogy mindez nem töltheti be az ő életét.

Minduntalan oly emberek állították meg, akik azt kérdezték tőle:

- Hogyan illik rám ez a ruha, D'Artagnan úr?

A lovag nyugodt, csúfondáros hangján felelte:

- Hát, szép ruha, különbet a saint-laurent-i vásáron se láttam a talján majmán.

Ennél több bók nem tellett D'Artagnantól, amikor nem volt kedve mást válaszolni; bele kellett hát nyugodnia.

És ha azt kérdezték tőle:

- D'Artagnan úr, milyen ruhát vesz fel ma este?

- Csak ezt a rajtamvalót... vetem le - felelte.

Ezen még a hölgyek is nevettek.

De miután két napot így töltött el, a testőr látta, hogy e maskarádék és vakparádék mögött semmi komoly dolog nincs, és hogy a király, legalább látszólag, tökéletesen elfelejtette Párizst, Saint-Mandét és Belle-Isle-t, hogy Colbert csak lampionokkal és tűzijátékokkal törődik; s hogy a hölgyeknek legalább egy hónapra való kacérkodni- és szerelmeskednivalójuk van.

Ennélfogva D'Artagnan családi ügyek ürügyén szabadságot kért a királytól.

Abban a percben, amikor D'Artagnan ezt a kérését előterjesztette, a király ágyban feküdt, mert holtfáradt volt a sok táncból.

- Hát itt akar hagyni, D'Artagnan úr? - kérdezte meglepetten.

XIV. Lajos sohasem tudta megérteni, hogyan lehet tőle megválni, amikor olyan nagy kitüntetés, ha valaki a közelében lehet.

- Felsőges uram, azért hagyom itt, mert nem veszi most semmi hasznomat! - felelte D'Artagnan. - Ha még tarthatnám az egyensúlyozó rudat, míg felséged táncol, hagyján.

- De kedves D'Artagnan - felelte komolyan a király -, nem használunk egyensúlyozót!

- Nahát, igazán? - felelte D'Artagnan finom, szinte észrevehetetlen gunyorosságával. - Lám, nem is tudtam!

- Hát nem látta a táncomat?

- Láttam, de azt hittem, hogy még csak ezután jön a java. Tévedtem, de ez csak egy okkal több, hogy távozzam. Felsőg, újra csak azt mondom, hogy most nincs szüksége rám, különben is, ha majd kellek, felséged tudni fogja, hol található meg.

- Nagyon helyes - szolt a király, és D'Artagnannak szabadságot adott.

Hiába keresnök tehát D'Artagnant Fontainebleau-ban, ez felesleges dolog volna; de a szíves olvasó engedelmével megkeressük őt Párizsban, a Lombardok utcájában, az Arany Mozsárhoz címzett fűszerboltban, a mi tiszteletre méltó Planchet barátunknál.

Este nyolc óra, meleg van, egyetlen ablak van nyitva, az egyik félemeleti szoba ablaka.

Fűszerek illata, amelybe kevésbé egzotikus, de annál orrfacsaróbb illat vegyül, az utca sarának szaga üti meg a testőr orrlyukait.

Óriási, lapos hátú nyugvószéken hever D'Artagnan, lába nem kinyújtva, de zsámolyon pihen, s a testőr így a képzelhető legtompább szöveget alkotja.

Rendszerint ravasz és mozgékony szeme most mereven, csaknem fátyolosan tekint maga elé, és változatlanul azt a kis darab kék eget bámulja, amelyet a házfedél kéménycsipkéi mögött lehet megpillantani. Éppen annyi kékség ez, amennyivel jelzőbetűt lehetne festeni valamelyik lencsés vagy szárazbabos zsákra, azok közül, amelyek a szoba legfőbb bútorzatát alkotják.

Amint így nyújtózik, és egészen elmerül ablakon túli világába, D'Artagnan többé nem a vitéz katona, sem a királyi palota testőrtisztje, hanem nyárspolgár, aki ebéd és vacsora, vagy vacsora és lefekvés közt csöndesen emészt, egyike azoknak a derék, de begyöpösödött agyagnak, amelyekben nincs többé hely egyetlen gondolat számára sem, mert anyaga oly vadul vigyáz az értelem kapujánál, nem engedve, hogy becsempésszenek a kobakjába bármit is, ami csak egy kicsit is gondolatnak számít.

Mondtuk már, hogy este van. A boltablakok kivilágosodtak, az emeleti ablakok bezáródtak. Csak a rendfenntartó katonákból álló éjjeli őrzőjárat egyetlen lépései ütnek zajt.

D'Artagnan továbbra sem hallott semmit, és nem nézett egyebet, csak a kék égnek ezt a csücskét.

Két lépésnyire tőle, egészen árnyékban, kukoricászsákon hasmánt fekszik Planchet, két összekulcsolt karjára támasztja állát, és nézi, hogy D'Artagnan hogyan gondolkodik, álmodozik vagy alszik nyitott szemmel.

Planchet megfigyelése már hosszú idő óta tartott.

Végre is köhécselni kezdett.

- Hm! hm!

D'Artagnan meg se moccant.

Planchet ekkor látta, hogy hatásosabb eszközhöz kell nyúlnia: érett megfontolás után a fennforgó körülmények közt a legtökéletesebb dolognak azt tartotta, hogyha legurul a zsákról a földre, és közben magamagát korholja:

- Te ostoba!

De bármily nagy zajt ütött is Planchet zuhanása, D'Artagnan, aki életében már különb zajokat hallott, egyáltalán rá se hederített.

Egyébként egy kövekkel megrakott hatalmas szekér, amely a Saint-Médéric utcába fordult be, kerekeinek dübörgő zajával el is nyomta a puffanás zaját.

Planchet mégis látni vélte, hogy D'Artagnan hallgatólagosan, és alig észrevehető mosollyal helyesli az ostoba jelzöt.

Ez merészebbé tette, és megkérdezte:

- Alszik, D'Artagnan úr?

- Nem, Planchet, *még csak nem is* alszom - felelte a testőr.
- Kétségbe vagyok esve - szólt Planchet -, hogy azt mondja, *még csak nem is*.
- Miért? Talán nincs értelme ennek a kifejezésnek, Planchet úr?
- Dehogyan nincs, D'Artagnan úr.
- Akkor hát?
- Engem elszomorít.
- Fejtsd ki előttem szomorúságod okát - szólt D'Artagnan.
- Ha azt mondja, hogy még csak nem is alszik, ez úgy hangzik, mintha azt mondaná, hogy még az álom jótéteményében sem részesül. Vagy helyesebben, mintha azt mondaná más szavakkal: „Planchet, gyilkosan unatkozom.”
- Jól tudod, Planchet, hogy sohasem unatkozom.
- Csak ma és tegnapelőtt.
- Ej!
- D'Artagnan úr, már egy hete, hogy visszajött Fontainebleau-ból; nyolc napja már, hogy nem adott ki semmiféle parancsot, és nem gyakorlatoztatta a századát. Fülének hiányzik a puskák, a dobok és az egész királyi intézmény zaja. Ezt különben én, aki katonaviselt ember vagyok, megértem.
- Megnyugtatlak, Planchet - felelte D'Artagnan -, hogy egyáltalán nem unatkozom.
- Hát akkor minek fekszik itt, mint egy hulla?
- Kedves Planchet barátom, emlékszel-e La Rochelle ostromára, amelyben részt vettem, te is részt vettél, szóval, amelyben részt vettünk? Volt ott egy arabus, aki arról volt híres, hogy nagyszerűen tudott célozni a csatakigyóval. Okos gyerek volt, pedig ugyancsak furcsa színe volt, olyan, mint a te olajbogyóidé. Hát ez az arabus, ha evett vagy dolgozott, utána lefeküdt, úgy, ahogy én most, és valami Isten tudja micsoda növény leveleit szipákolta egy nagy borostyáncsutorájú csőből, és ha valamelyik tiszt elment arra, és szemére vetette, hogy mindig alszik, nyugodtan ezt felelte: „Jobb ülni, mint állni, jobb feküdni, mint ülni, jobb meghalni, mint feküdni.”
- Ez az arabus biz igen bús ember volt, akár a színe és a jelmondata - felelte Planchet. - Nagyon jól emlékszem rá. Vad örömmel szabdalta le a protestánsok fejét.
- Úgy van, és bebalzsamozta őket, ha megérte a fáradságot.
- Igaz, és amikor a balzsamot csinálta, mindenféle füvekből és növényekből, olyan volt, mint valami kosárfonó, aki kosarakat köt.
- Úgy van, Planchet, jól emlékszel.
- Ó, nekem is van ám emlékezőtehetségem.
- Nem vonom kétségbe, de mit szólsz az arabus bölcs mondásához?
- Bölcsnek bölcs, uram, de ostoba is.
- Magyarázd meg, Planchet, magyarázd meg.
- Hát, uram, csakugyan jobb ülni, mint állni, különösen, ha az ember fáradt, bizonyos körülmények közt... (És Planchet huncut képpel mosolygott.) Jobb feküdni, mint ülni; ez is rendben van, de ami az utolsó mondást illeti, hogy jobb meghalni, mint feküdni, hát ez, kije-

lentem, ostobaság. Én határozottan az ágyra szavazok inkább, és ha nem osztja álláspontomat, vagyis inkább fekvéspontomat, akkor az a ténydolog, amit már mondtam, hogy tudniillik gyilkosan unatkozik.

- Planchet, ismered te La Fontaine-t?

- A Saint-Médéric utcai patikust?

- Nem, a tanmeseírót.

- Hogyne! *A holló és a róka*, a sajttal!

- Az, az. Hát én úgy vagyok, mint La Fontaine nyula.

- Hát nyula is van neki?

- Mindenféle állata van.

- És mit csinál a nyula?

- Álmodozik.

- Igazán?

- Planchet, én olyan vagyok, mint a La Fontaine nyula, álmodozom.

- Álmodozik? - kérdezte nyugtalanul Planchet.

- Hát igen, mert a lakásod, Planchet, elég szomorú ahhoz, hogy az embert gondolkodásra ihlesse. Remélem, ezt te is belátod.

- De, uram, kinézhet az utcára is.

- Az ördögbe! Ez aztán a multság, mi?

- De az is igaz, uram, hogy ha az udvar felé nézne az ablaka, akkor jobban unatkozna... vagyis, akarom mondani, jobban álmodozna.

- Szavamra, ezt nem tudom, Planchet.

- Ha még - szolt a fűszeres - az álmodozásból olyasmi jönne ki, mint az a nagyszerű ötlete, amely II. Károly angol király restaurációjára vezetett!

És Planchet halkán, de jelentőségteljesen vihogott.

- Hej, Planchet barátom - szolt D'Artagnan -, milyen nagyravágyó lett!

- Nincs-e még, uram, valami, király, akit restaurálni kellene, nincs-e még egy Monk, akit ládába lehetne dugni?

- Nem, kedves Planchet, minden király ott ül a maga trónján... Talán nem olyan jól, mint én ezen a heverőszéken, de ül.

És D'Artagnan felsóhajtott.

- D'Artagnan úr - szolt Planchet -, én nagyon sajnálom magát.

- Milyen jó vagy, Planchet.

- Gyanakszom is valamire, Isten bocsássa meg.

- Mire?

- D'Artagnan úr napról napra soványabb.

- Ugyan! - szolt D'Artagnan, és keblére ütött, amely úgy visszhangzott, mint valami üres páncél. - Ez lehetlenség, Planchet.

- Pedig hát, kérem - felelte Planchet túlradó érzéssel -, ha énnám lesoványodik...
 - Nos?
 - Akkor én valami nagy bajt csinállok.
 - Ugyan no!
 - Abbizony!
 - Mit fogsz csinálni? Halljuk!
 - Föl fogom keresni azt, aki bánatának okozója.
 - Hát most már bánatom is van?
 - Úgy van, bánata van.
 - Nem, Planchet, nincs nekem semmi bánatom.
 - De ha mondom, bánata van, és ezért soványkodik.
 - Én soványkodom, biztos vagy ebben?
 - Csak rá kell nézni, uram... Malaga! ha tovább így soványkodik, veszem a kardomat és elvágom annak a D'Herblay úrnak a gégejét.
 - Hohó! - kiáltotta D'Artagnan, nagyot ugorva székén. - Miket beszélsz összevissza, Planchet, és mit keres D'Herblay úr neve itt a te fűszeresboltodban?
 - Jó, jó! Haragudjék rám, ahogy akar, üssön meg, ahogy akar, de a kutyafáját! én tudom, amit tudok.
- D'Artagnan a Planchet második kirohására olyanformán helyezkedett el, hogy a fűszeres egy pillantása se kerülje el figyelmét, vagyis úgy ült, hogy két kezével két térdére támaszkodott, és nyakát a derék fűszeres felé nyújtotta.
- Most már aztán beszélj - mondta neki -, és mondd el rendre, hogyan követhetted el ezt az istenkáromlást D'Herblay úr ellen, aki valaha gazdád volt, aki jó barátom, aki egyházi férfiú, aki testőrből lett püspök. D'Herblay úr ellen te kardot tudnál rántani, Planchet?
 - Kardot rántanék én még az apám ellen is, ha azt látom, uram, hogy ilyen állapotban van.
 - D'Herblay úr nemesember!
 - Azzal én nem törődöm. Csak azt tudom, hogy rossz álmai vannak miatta. És a rossz álmoktól az ember lesoványkodik. Malaga! Nem tűröm, hogy D'Artagnan úr tőlem soványabban menjen el, mint ahogy idejött.
 - Hogy érted azt, hogy D'Herblay úr miatt rossz álmaim vannak? Magyarázd meg, de gyorsan!
 - Hát már három éjszakája a lidérc nehezedik az álmára.
 - Az én álmomra?
 - Úgy van, és mikor a lidérc a mellén ül, mindig ezt hajtogatja: „Aramis, az a gaz Aramis!”
 - Ezt mondtam? - kérdezte D'Artagnan nyugtalanul.
 - Ezt mondta, olyan igaz, mint ahogy Planchet a nevem.
 - Hát aztán? Nem ismered azt a mondást, barátom: „Az álmok hazudnak!”?

- Nem mindig, mert három nap óta, valahányszor elment hazulról és visszajött, nem mulasztotta el, hogy meg ne kérdezze tőlem: „Nem láttad-e D’Herblay urat?”, vagy ezt: „Nem jött ide számomra levél D’Herblay úrtól?”

- De hát csak természetes dolog, hogy érdeklődöm az én jó barátom iránt? - szólt D’Artagnan.

- Természetes, de nem kellene tőle lesoványkodni.

- Meg fogok hízni, Planchet, szavamat adom rá.

- Jól van, uram, elfogadom ígéretét, mert tudom, hogy ha szavát adja, az szent...

- Nem fogok többé Aramisról álmodozni.

- Nagyon helyes!

- Azt se fogom többé kérdezni, van-e levelem D’Herblaytól.

- Még helyesebb.

- Csak egy dolgot magyarázz meg nekem.

- Mit, uram?

- Én éles megfigyelő vagyok...

- Tudom, uram...

- És te az imént valami furcsa káromkodást mondtál.

- Igaz.

- Amit máskor nem használsz!

- Malaga!... Ezt gondolja, uram?

- Úgy van. Malaga!

- Ezt szoktam én mondani, amióta csak fűszeres vagyok.

- Értem, a malaga az a nagy szemű aszúszőlő.

- Az, az. Ez az én legvadabb káromkodásom, mert ha egyszer azt mondom: „Malaga!”, fejjel is nekimegyek a falnak.

- De ilyen értelemben eddig nem hallottam tőled.

- Ez igaz, uram, mert én is úgy kaptam mástól.

És Planchet ehhez a mondatához úgy hunyorgott, oly hamiskásan, hogy ezzel magára vonta D’Artagnan figyelmét.

- Ej, ej - szólt D’Artagnan.

Planchet visszhangozta:

- Ej, ej!

- Lám, lám, Planchet úr!

- Az ördögbe is, uram! - szólt Planchet. - Én nem vagyok olyan, mint maga, én nem töltöm az életemet álmodozással.

- Nincs igazad.

- Unatkozással... akarom mondani. Bizony, csak nyúlfarknyi az élet, ki kell használnunk.

- Epikureista filozófus vagy, úgy látom, kedves Planchet.

- Miért ne? A kezem jó: írok tehát veled, és mérem a cukrot, a fűszert. A lábam biztos: táncolok vagy járkálok veled. A gyomrom a vasat is megemészti: falok és emészték veled. A szívem se zsugorodott nagyon össze, így tehát...

- Így tehát, Planchet?...

- Hát épp ez az!... - felelte a fűszeres, kezét dörzsölve.

D'Artagnan keresztbe vetette a lábát.

- Planchet barátom, te ugyancsak ámulatba ejted az embert.

- Miért?

- Egészen új oldaladról ismerlek meg.

Planchet-nak ez a bók oly jól esett, hogy csaknem a bőrét is ledörzsölte kezéről.

- Hej, uram, ha buta vagyok is, nem vagyok egészen hülye.

- Okos beszéd, Planchet!

- Figyeljen jól rám, uram. Én azt mondtam magamban, gyönyörűség nélkül nem élet az élet.

- Milyen igaz, amit mondasz, Planchet - vágott szavába D'Artagnan.

- Szerezzünk magunknak hát egy kis gyönyörűséget, ha nem is gyönyörűséget, mert az ritka dolog, legalábbis egy kis vigasztalást.

- És vigasztalódsz?

- Hogyne.

- Mondd hát meg, hogyan vigasztalódsz?

- Pajzzsal harcolok az unalom ellen - felelte Planchet. - Nálam be van osztva az az idő, ameddig kibírom, azután egy nappal azelőtt, amikor érzem, hogy no, most halálosan fogok unatkozni, elkezdek vigadni.

- Csak ilyen könnyű az egész?

- Ilyen könnyű.

- És erre magadtól jöttél rá?

- Magamtól.

- Történnek még csodák.

- Mit szól hozzá, D'Artagnan úr?

- Ennek a te bölcsességednek nincs párja az egész világon.

- Akkor hát kövesse példámat.

- A dolog csábít.

- Tegyen úgy, mint én.

- Szívesen megtenném, de hát az embereket nem egyforma fából faragták. Lehet, hogy ha azonmód mulatnék, mint te, istentelenül unatkoznám...

- De azért csak próbálja meg.

- Hát te hogy csinálod? Halljuk.

- Észrevehette, hogy néha elmaradok hazulról.

- Észrevettem.
- És rendszeresen?
- Szabályos időközökben.
- Ez az! Hát észrevette?
- Kedves Planchet, megértheted, hogy ha az ember mindennap találkozik valakivel, észreveszi, ha a másik elmarad, mert hiányzik neki. Vagy te nem érzed hiányomat, ha hadjáraton vagyok?
- De még mennyire! Olyan vagyok, mint a test lélek nélkül.
- Jól van, csak tovább!
- Milyen szabályos időközökben maradok el hazulról?
- Minden hónap tizenötödikén és harmincadikán.
- És meddig maradok el?
- Két napig, három napig, néha négy napig is.
- És ilyenkor mit gondolt, mit csinálok?
- Bevásároltál, inkasszáltál.
- És amikor hazatértem, milyen arccal látott?
- Vidám volt a képesfeled.
- Látja, maga mondja, hogy mindig vidám voltam. És ezt minek tulajdonította?
- Annak, hogy bizonyára jó üzleteket csináltál. Olesón vásároltál rizst, aszalt szilvát, nádcukrot, aszalt körtét, melaszt. Te mindig olyan furcsa természetű ember voltál, Planchet, engem tehát nem is lepett meg, amikor felcsaptál fűszeresnek, mert ez a legváltozatosabb és legszelídebb pálya, mert az embernek a kezén megfordul minden dolog, amit a természet terem és aminek jó illata van.
- Igaz, amit mond, uram, és mégis téved.
- Tévedek?
- Téved annyiban, hogy azt hiszi, minden tizenötödik napon bevásárlás vagy inkasszó végett maradok el hazulról. Hahahah, uram! Hogy az ördögbe hitt ilyen dolgot? Hahahah!
- És Planchet úgy kacagott, hogy D'Artagnanban megingott a saját ítélőképességében való hite.
- Megvallom, nem érek föl a te szellemedhez - mondotta.
- Ez igaz, uram.
- Igaz? Mi a csuda?
- Igaz kell hogy legyen, mert hiszen maga mondja. De azért nem veszített semmit a szememben.
- Hála Istennek!
- Hej, uram, maga lángész, ha háborúról, rajtaütésről, taktikáról, verekedésről van szó, láncoslobogós adta! Ilyenkor a király is kismiska magához képest. De ami a lélek pihenését, a test ápolását, az élet édesítését illeti, nincsenek zseniális emberek, mindegyik a saját élete hóhéra.

- Jól van, jól, Planchet - szólt D'Artagnan, s vére bizsergett a türelmetlenségtől -, hallatlanul kíváncsivá tettél.
 - Ugye, már nem unatkozik annyira, mint az imént?
 - Nem unatkoztam, de amióta te viszed a szót, jobban mulatok.
 - Kezdetnek ez is jó! Kigyógyítom a rossz álmaiból, szavamra!
 - Bár már látnám!
 - Akarja, hogy megpróbáljam?
 - Akár tüstént is.
 - Jó! Vannak-e itt lovai?
 - Hogyne: tíz, húsz, vagy akár harminc darab.
 - Ennyire nincs szükség, elég kettő.
 - Két lovam rendelkezésedre áll, Planchet.
 - Jó, akkor magammal viszem.
 - Mikor?
 - Holnap.
 - Hová?
 - Ne legyen túlságosan kíváncsi.
 - Pedig lásd be, fontos tudnom, hova viszel.
 - Szereti a falut?
 - Megjárja, Planchet.
 - Hát a várost?
 - Városa válogatja.
 - Hát én elviszem olyan helyre, amely félig város, félig falu.
 - Helyes.
 - Olyan helyre, ahol jól fog mulatni, jótállok érte!
 - Remek!
 - Olyan csoda helyre, ahonnan úgy jött vissza, hogy ott unatkozott.
 - Én?
 - Ahol halálosan unatkozott!
 - Akkor hát te Fontainebleau-ba mégy?
 - Épp oda.
 - És mi a jó Isten csodáját csinálsz te Fontainebleau-ban?
- Planchet ravasz hunyorgatással felelt.
- Valami birtokod van ott, te istentelen? - kérdezte a testőr.
 - Csak egy nyomorúságos viskóm.

- Szavadon foglak!
- Ennek csak én örülök, becsületszavamra!
- Elutazom Planchet birtokára! - kiáltott föl D'Artagnan.
- Amikor csak kedve tartja.
- Nem mondtuk-e, hogy holnap megyünk?
- Jó, akkor holnap. Holnap tizennegyedik van, tehát épp az a nap, amikor úgy érzem, hogy másnap rettenetesen unatkozni fogok. Tehát megállapodunk a holnapi napban.
- Tehát holnap.
- Kölcsönadja egyik lovát?
- A legjobbat.
- Nem, inkább a legszelídebbet. Sohase voltam kitűnő lovas, mint tudja, és a fűszerességem ideje alatt kicsit meg is rozsdásodott a lovastudományom. De meg aztán...
- Aztán?
- Aztán nem is akarok nagyon kifáradni - szólt Planchet, és hamiskásan hunyorgott.
- Miért? - kérdezte D'Artagnan.
- Mert ha nagyon összetör a lovaglás, nem tudok többé mulatni.

Azzal föltápáskodott a kukoricászsákról, és kinyújtózott, egymás után ropogatva csontjait, szinte zenei taktus szerint.

- Planchet, Planchet - kiáltott fel D'Artagnan -, kijelentem, hogy nincs nálad élvezetre sóvá-
rabb szibarita a világon. Hej, Planchet, meglátszik, barátom, hogy nem ettünk meg egymás
mellett egy hordó sót.

- Hogy érti ezt, uram?

- Úgy, hogy még mindig nem ismerlek eléggé - felelte D'Artagnan -, és szentül kezdem hinni,
hogy igaz az, amit egy pillanatig gondoltam rólad Boulogne-ban, amikor hajsza hűjén
megfojtottad Lubint, De Wardes szolgáját, szóval azt hiszem, hogy te igen leleményes egy
fickó vagy.

Planchet hetykén nevetett, jó éjszakát kívánt a testőrnek, és lement a boltja hátsó szobájába,
amelyet hálólul használt.

D'Artagnan nagy kényelmesen elhelyezkedett heverőszékén, úgy, mint az imént, homlokát
egy pillanatra ráncba vonta, és mélyen elmerült gondolataiban.

El is felejtette addigra Planchet bolondságait és ábrándjait.

„Úgy van - mondta magában, és újra felvette gondolatmenetének fonalát, amit az a kellemes
párbeszéd szakított meg, amelyben az imént részesítettük a kedves olvasót -, úgy van, az
egész dolgot össze lehet foglalni három pontban, ezekre kell világosságot derítenem:

»Először: Meg kell tudnom, mit akart Baisemeaux Aramisól.«

»Másodszor: Meg kell tudnom, miért nem ad Aramis életjelt magáról, miért nem ír nekem?«

»Harmadszor: Meg kell tudnom, hol van Porthos.«

»Ezt a három pontot a rejtélyesség homálya fedi. «

»Minthogy tehát - folytatta magában D'Artagnan - barátaink titkolóznak, folyamodjunk szerény eszünk segítségéhez. Az ember megtesz mindent, amit tud, mordizomadta! Vagy ,Malaga!', ahogy Planchet mondja.«»

141
Baisemeaux úr levele

D'Artagnan, ahogy eltervezte, másnap reggel meglátogatta Baisemeaux-t.

A Bastille-ban ez a tisztogatás napja volt: az ágyúkat kikefálták, kicsiszolták, a lépcsőket le-súrólták; a kulcsároknak szemmel láthatólag legfőbb gondja az volt, hogy maguk tisztogassák fényesre kulcsaikat.

Ami a helyőrség katonáit illeti, ők az udvarban sétálgattak, azzal a megokolással, hogy úgyis tiszták.

Baisemeaux, az erőd parancsnoka rendkívül udvariasan fogadta D'Artagnant, de úgy begombolkozott előtte, hogy D'Artagnannak semmiféle csellel sem sikerült belőle kiszedni egy betűt sem.

Mennél óvatosabb volt Baisemeaux, D'Artagnan bizalmatlansága annál inkább nőtt.

Mi több, úgy érezte, hogy a parancsnok valami újabb utasítás értelmében jár el így vele.

A Palais-Royalban Baisemeaux bezzeg nem volt olyan hideg s hozzáférhetetlen, amilyenek most a Bastille-ban mutatkoztak.

Amikor D'Artagnan firtatni kezdte, hogy micsoda roppant sürgős pénzügyek bírták rá, hogy Aramis keresésére induljon, és akkor este miért öntötte ki lelkét, Baisemeaux azzal az ürüggyel, hogy rendelkezéseket kell kiadnia a fogházban, eltávozott, és oly sokáig váratta D'Artagnant, hogy testőrünk érezte, több szót úgysem tud kicsikarni a parancsnokból, és otthagya a Bastille-t, még mielőtt Baisemeaux visszaérkezhetett volna ellenőrző körútjáról.

D'Artagnanban azonban megfogant a gyanú, és ha a gyanú egyszer fölébredt benne, értelme nem nyughatott többé.

D'Artagnan a férfiak közt azt a temperamentumot képviselte, amelyet a macska a négylábúak közt: maga volt a nyugtalanság és türelmetlenség.

A nyugtalan macska éppúgy nem leli többé helyét, mint a levegőben táncoló pihe, amely minden fuvallatra megrepeg. A macska, amely lesben áll, úgyszólván oda van szögezve megfigyelőhelyére, és sem éhség, sem szomjúság nem tudja onnan elkergetni.

D'Artagnan égett a türelmetlenségtől, de egyszer csak lerázta magáról ezt az érzést, mint valami túlságosan súlyos köpenyeget. Azt mondta magában, hogy az, amit titkolnak előtte, épp az, amit fontos volna megtudnia.

Ilyenformán okoskodásában eljutott oda, hogy Baisemeaux mindenestre értesíteni fogja Aramist, ha Aramis látta el valami utasítással. Ami meg is történt.

Baisemeaux-nak alig volt annyi ideje, hogy visszatérjen a toronyból, amikor D'Artagnan már elbújt a Petit-Musc utca sarkán, olyanformán, hogy onnan láthatott mindenkit, aki távozott a Bastille-ból.

Egy óra hosszát álldogált az Arany Csapórács előtt, a kiugró eresz alatt, ahol némi árnyék kínálkozott, amidőn a Bastille-ból egy katonai őrt látott kilépni.

Ez olyan nyom volt, amelyen elindulhatott. A Bastille-ban minden őrnök és kulcsárnak megvan a kimenőnapja, de még kimenőórái is, mert egyiknek se lehet lakása vagy felesége az erődben, ezért kimenőt kapnak, s nem keltenek feltűnést.

Ám a kaszárnyában tartózkodó katona, ha őrséget ad, huszonnégy órára be van zárva, mint jól tudjuk, D'Artagnan pedig mindenkinél jobban tudta. S ha a katona szolgálati ruhában távozott, az csak külön és sürgős parancsra történhetett.

A katona, mint mondtuk, eltávozott a Bastille-ból, és lassan, szép lassan ballagott, mint boldog halandó, akinek nem kell őrt állnia valami unalmas őrház előtt vagy még unalmasabb bástyán, hanem sétálással egybekötött szabadságot kapott, és ezt a kettős gyönyörűséget még szolgálati érdeméül tudták is be. A katona a Saint-Antoine városrész felé tartott, nagyokat szippantva a jó levegőből, a napfényből, és a nőket nézegetve.

D'Artagnan a távolból követte. Még nem tudta, mit kezdjen vele.

„Mindenekelőtt - gondolta magában - látnom kell ennek a fickónak az arcát. Akinek az arcát látjuk, arról már ítéletet alkothatunk.”

D'Artagnan meggyorsította lépéseit, hogy eléje kerülhessen a katonának, ami nem volt nehéz dolog.

Nemcsak a katona arcát látta, amely elég értelmesnek és határozottnak látszott, hanem az orrát is, amely egy kicsis túl piros volt.

„Ez a fickó szereti a pálinkát” - gondolta magában.

Abban a pillanatban, amikor az orrát meglátta, egyszersmind a katona övében megpillantott egy darab fehér papirost is.

„Hohó! levelet visz - folytatta magában D'Artagnan. - Ez a katona annyira örül, amiért Baisemeaux stafétául választotta, hogy nem adja el pénzért a levelet.”

D'Artagnan füstölgött magában, és ezalatt a katona mind beljebb haladt a Saint-Antoine külvárosba.

„Bizonyára Saint-Mandéba megy - mondta magában D'Artagnan -, és én nem fogom soha megtudni, mi van abban a levélben...”

D'Artagnan csaknem elvesztette a fejét.

„Ha egyenruhában volnék - morfondírozott -, lefogatnám a fickót, és elvenném tőle a levelet. Az első őrjárat, amellyel találkoznom, segítségemre volna. De ördög vigyen, ha ilyesfajta ügyért odaadom a nevemet... Leitassam? Gyanút fogna, és még engem inna az asztal alá... Az ántiját! Elhagyott a leleményem, végem van. Megtámadjam a szerencsétlent, arra kényszerítsem, hogy kardot rántson, és aztán megöljem a levele miatt? Hagyján, ha egy királyné leveléről volna szó, amit egy lordhoz írt, vagy egy bíboros leveléről, amely egy királynénak szól! De Istenem, micsoda siralmas cselszövés az, amit Aramis és Fouquet urak bogoznak Colbert úr ellen! Ezért ugyan nem ontok embervért, még tíz tallért is sajnálnék érte.”

Mialatt D'Artagnan így morfondírozott és dült-fült magában, egyszer csak észrevett egy kis csapat fogdmeget, egy rendőrbiztos vezetésével.

Ezek egy jóképű férfit cipeltek, aki tőle telhetőleg védekezett, ellenkezett.

A fogdmegek, mialatt hurcolták, elszaggatták a ruháját. A rúgkapálózó ember azt követelte, hogy kíméletesen bánjanak vele, mert ő nemesember és katona.

Amint megpillantotta a levélvivő katonai őrt, odakiáltott neki:

- Segítség, bajtárs!

A katona nyomban arrafelé irányította lépteit, s nagy tömeg követte nyomon.

D'Artagnannak tüstént támadt egy ötlete.

Ez volt az első ötlete, és mint látni fogjuk, nem volt rossz ötlet.

A nemesember elmondta a katonának, hogy egy házban elfogták mint tolvajt, holott csak mint szerelmes lopózott be. A katona megsajnálta, vigasztalta, és tanácsokkal látta el, olyan méltósággal, amelyre a francia katonát hiúsága és a katonai testületi szellem ihleti. D'Artagnan a nagy tömegben a katona mögé lopózott, és kicsente övéből a levelet.

Mínthogy ebben a pillanatban a tépett ruhájú nemes a katonát rángatta, a rendőrbiztos pedig a nemest cibálta, D'Artagnan minden nehézség nélkül végbevihette a levélfogást.

Aztán tíz lépéssel tovább egy ház oszlopa mögé bújt, és elolvasta a címzést: „Du Vallon úrnak, Fouquet úrnál, Saint-Mandéban.”

- Pompás! - mondta D'Artagnan.

Felbontotta, anélkül, hogy felszakította volna a borítékot, s négyrét hajtott papirost húzott elő belőle, amelyre csak ennyi volt írva:

Kedves Du Vallon úr! Legyen szíves, adja tudtára D'Herblay úrnak, hogy *ő* itt járt a Bastille-ban, és faggatott engem.

Készséges híve
De Baisemeaux

- Nohát, ez remek! - kiáltott fel D'Artagnan. - Világos, mint a nap, Porthos benne van!

Most már tudta, amit tudni akart.

„Az ántiját! - gondolta a testőr -, itt van ez a szegény katona, akit az az alattomos veszett Baisemeaux ugyancsak meg fog táncoltatni az én csalafintaságom miatt. Ha levél nélkül tér vissza... Isten tudja, mi történik vele. És most már nincs is szükségem többé a levélre. Ha az ember lenyelte a tojást, mi szüksége a héjára?”

D'Artagnan látta, hogy a rendőrbiztos és a fogdmegek meggyőzték a katonát, és továbbcipelik foglyukat.

Ezt még mindig körülvette a tömeg, és ő folytatta panaszait.

D'Artagnan közéjük ment, a földre hullatta a levelet, anélkül, hogy bárki észrevette volna, aztán gyorsan elsietett. A katona folytatta útját Saint-Mandé felé, s közben a nemes járt az eszében, aki pártfogását kérte.

Hirtelen eszébe jutott egy kicsit a levél is, kereste az övében, és nem találta sehol. Ijedten felkiáltott, ami nagy mulatságot szerzett D'Artagnannak.

A szegény katona rémült arccal tekingetett maga köré, és végre a háta mögött húsz lépésnyire megpillantotta a levelet. Le is csapott rá, mint sólyom a zsákmányára.

A levél borítéka kissé poros lett és meggyűrődött ugyan, de fő, hogy meglelt.

D'Artagnan látta, hogy a levél sérült pecsétje nagyon foglalkoztatja a katonát. De azért ebbe is belenyugodott szegény feje, és visszadugta övébe a levelet.

„Csak menj - gondolta D'Artagnan. - Most már van időm. Megelőzhetsz... Úgy látszik, Aramis nincs Párizsban, mínthogy Baisemeaux Porthosnak ír. A kedves, jó Porthos! Mily öröm lesz viszontlátni és elbeszélgetni vele” - mondta magában a gascogne-i.

Lépéseit hozzáigazította a katona lépéseihez, és úgy látta, hogy egy negyedórával a katona után ő is meg fog érkezni Saint-Mandéba Fouquet úrhoz.

**Amelyben az olvasó örömmel tapasztalhatja,
hogyan Porthos semmit sem vesztett erejéből**

D'Artagnan, szokása szerint, kiszámította, hogy minden óra hatvan percet és minden perc hatvan másodpercet ér.

Ennek a percig, sőt másodpercig pontos számításnak köszönhető, hogy a főintendáns kapuja elé abban a pillanatban ért, amikor a levélvivő már üres övvel távozott onnan.

D'Artagnan a kapuhoz lépett, a sujtásos, aranyhímes ruhájú kapus félig kinyitotta előtte.

D'Artagnan szívesen elhallgatta volna nevét, de így nem juthatott be. Megnevezte tehát magát.

Azt hitte, hogy ezzel az engedménnyel elhárít minden akadályt az útajából, de a kapus habozott. Amikor azonban megismételte, hogy a királyi testőrség kapitánya, a kapus nem nyitott ugyan utat, hanem azért mégsem zárta el egészen a bejáratot.

D'Artagnan ebből megértette, hogy a kapus kegyetlenül szigorú utasítást kapott.

Elhatározta tehát, hogy füllenteni fog, ami különben nem került nagy fáradságába, ha látta, hogy az állam érdekéről, vagy egyszerűen az ő saját személyes érdekéről van szó.

Hozzátette tehát eddigi kijelentéséhez, hogy az a katona, aki az imént levelet hozott Du Vallon úrnak, az ő futára volt, s érkezését jelentette.

Most már mi sem állta útját D'Artagnannak, és D'Artagnan be is lépett.

Egy inas el akarta kísérni, de a testőrkapitány kijelentette, hogy ez felesleges fáradság, mert ő úgyszólván tudja, merre van Du Vallon úr.

Annak, aki ilyen tájékozott, nem volt mit felelni.

D'Artagnant tehát útjára engedték.

A lépcsőfeljáratot, a termeket, a kerteket a testőrkapitány figyelmesen végigszemlélte. Vagy negyedóra hosszat mászkált ebben a több mint királyi palotában, ahol annyi csodálatos volt, ahány bútordarab, és annyi inas, ahány oszlop és ajtó.

„Szavamra - dörmögte D'Artagnan -, ennek a palotának ugyanúgy nincs határa, mint a földnek. Vajon Porthos fogta magát és visszatért Pierrefonds-ba, anélkül, hogy ki kellett volna mozdulnia Fouquet úr házából?”

Végre a kastélynak egy távoli részébe jutott, amelyet kőfal kerített el, arra pedig vastag kúszónövények futottak fel, tele akkora virágokkal, mintha érett gyümölcsök volnának.

A kőkerítésen, egymástól szabályos távolságban, szobrok álltak, félénk vagy titokzatos testtartással, Vesta papnőinek bőrácú peplumában. A szent tűzhely éber őrei a márványfátyol alól vizsgálódó pillantásokat vetettek a palota felé.

Itt Hermész szobra állt, ujját a titok jeléül ajkára illesztve, más helyütt szétterjesztett szárnyú Írisz, amott álomittas Éj magasodott ki a kertből és a fák mögül elővillanó házak környezetéből. A szobrok fehére kirajzolódott a magas ciprusok égbe nyúló fekete csúcsának sötét hátterén.

A ciprusok köré évszázados kúszórózsák fonódtak virágos indáikkal, minden ágra rátekerőzve, az alsóbb ágakra és szobrokra pedig illatos szirmesöt hullatva.

Ezt a varázslatos környezetet a testőr az emberi szellem legfelsőbb megnyilvánulásának érezte. Költői hangulata támadt. A gondolat, hogy Porthos ilyen földi paradicsomban lakik, egészen más, emelkedettebb színben tüntette fel előtte Porthost, hiszen még a legfölényesebb szellemű emberek sem mentesek a környezet hatásától.

D'Artagnan megtalálta a kaput, felfedezett rajta valami rugót, s működésbe hozta. A kapu kinyílt.

D'Artagnan belépett, megint becsukta az ajtót, és bejutott egy kör alakú épületbe, amelyben nem hallatszott más zaj, mint a vízesés lármája és a madarak éneke.

A pavilon kapujában egy inassal találkozott.

- Ugye, itt lakik Du Vallon báró? - kérdezte tőle habozás nélkül.

- Itt, uram - felelte az inas.

- Jelentse neki, hogy D'Artagnan lovag, őfelsége testőreinek kapitánya várakozik reá.

D'Artagnant egy szobába vezették.

Nem kellett sokáig várakoznia, ismert lépések remegtették meg a szomszédos terem padlóját, kinyílt, vagy inkább kirobbant egy ajtó, és Porthos, némi zavarral, amely azonban jól illett hozzá, barátja karjába vetette magát.

- Maga itt? - kiáltott fel Porthos.

- Hát maga? - vágott vissza D'Artagnan. - Maga kis alamuszi!

- Igen, itt vagyok - felelte Porthos zavart mosollyal -, Fouquet úr házában, ami kissé meglepi, ugye?

- Egyáltalán nem. Miért ne tartozhatnék Fouquet úr barátai közé? Hiszen Fouquet úrnak igen sok barátja van, különösen a nagy szellemek világában.

Porthos szerény volt, s nem vette magára a bókot.

- Azonfelül Belle-Isle-en is látott engem - szólt Porthos, nem kis zavarral.

- Egy okkal több, hogy Fouquet úr barátai közé soroljam.

- Annyi tény, hogy ismerem Fouquet-t - szólt Porthos, még mindig zavarral.

- Hej, barátom, súlyos bűne van velem szemben - mondta D'Artagnan.

- Ugyan mi?

- Még kérdi? Olyan csodálatos művet alkot, mint Belle-Isle megerősítése, és engem nem értesít róla!

Porthos elpirult.

- Mi több - folytatta D'Artagnan -, találkozik velem ott, tudja, hogy a király embere vagyok, és nem jön rá, hogy a király féltékenyen kíváncsi rá, ki az a nagyérdemű ember, aki ilyen munkára képes, amiről dicshimnuszokat zengenek neki, s engem küld ki, hogy megtudjam, ki ez az ember?

- Micsoda? Hát magát a király küldte, hogy megtudja...

- Az ördögbe! Ne beszéljünk többet erről a dologról.

- A pattogatott rézkakasát, de igenis beszéljünk róla - kiáltotta Porthos. - A király tehát tudta, hogy Belle-Isle-t megerősítik?

- Hát a király nem tud mindent?
- De nem tudta, ki végzi az erődépítést?
- Nem tudta, de abból, amit az építésről beszéltek neki, sejtette, hogy az erőd építője csak híres katona lehet.
- Az ördögbe! Ha ezt tudtam volna...
- Nem szökött volna meg Vannes-ből, ugye?
- Nem bizony. De maga mit szolt, amikor többé nem talált meg?
- Gondolkodni kezdtem, kedves barátom.
- Ahá, tehát gondolkodott, és hova lyukadt ki vele?
- Kitaláltam a teljes igazságot.
- Kitalálta?
- Ki.
- És mit talált ki? Mondja csak - szolt Porthos, kényelmesen elhelyezkedve egy karosszékben, s szfinxszerűen titokzatos arcot öltve.
- Először is, kitaláltam, hogy maga erősíti Belle-Isle-t.
- No, ezt könnyen kitalálhatta, hiszen látott munka közben.
- Várjon csak... még valamit kitaláltam, azt, hogy Fouquet parancsára erősíti meg Belle-Isle-t.
- Ez igaz.
- De ez még nem minden. Ha én egyszer kezdek valamire rájönni, nem állok meg félúton.
- A drága D'Artagnan!
- Kitaláltam azt is, hogy Fouquet úr a legmélyebb titokban akarta tartani Belle-Isle megerősítését.
- Azt hiszem, csakugyan ezt akarta - felelte Porthos.
- De tudja-e, miért akarta titokban tartani?
- Ördögadta! Hát azért, hogy ki ne tudódjék - szolt Porthos.
- Először is ezért. De óhajának valami gáláns háttere volt...
- Csakugyan - felelte Porthos. - Hallottam, hogy Fouquet úr nagyon gáláns férfi.
- Gáláns ajándékkal akarta meglepni a királyt.
- Ó, ó!
- Csodálkozik?
- Hogyne.
- Nem tudta ezt?
- Nem én.
- De én tudtam.
- Ez boszorkányság!
- Egyáltalán nem boszorkányság.

- Hát hogyan tudta meg?
 - Roppant egyszerűen. Hallottam, amikor maga Fouquet úr mondta meg a királynak.
 - Mit mondott neki?
 - Hogy Belle-Isle-t a király kedvéért erősítette meg, és ajándéku adja neki.
 - És maga hallotta, mikor Fouquet ezt mondta a királynak?
 - A saját fülemmel. Még azt is hozzátette: „Belle-Isle-t egy mérnök barátom erősítette meg, aki kiváló tehetségű ember és akit felséged engedelmével be is fogok mutatni felségednek.” - „Hogy hívják?” - kérdezte a király. „Du Vallon báró” - felelte Fouquet. - „Nagyon helyes - felelte a király -, be fogja mutatni nekem.”
 - Ezt mondta a király?
 - D'Artagnan szavamra mondom!
 - Ó, ó! - szólt Porthos. - De hát akkor miért nem mutattak be a királynak?
 - Hát nem tájékoztatták róla?
 - Dehogynem, de még ma is várom, hogy bemutassanak.
 - Legyen nyugodt, ennek a napja is el fog jönni.
 - Hm, hm! - dörmögött Porthos.
- D'Artagnan úgy tett, mintha nem hallotta volna, és más tárgyra tért.
- De micsoda elhagyott helyen lakik maga, kedves barátom? - szólt.
 - Mindig szerettem a magányosságot. Mélabús természetű vagyok - sóhajtott Porthos.
 - Ejnye, ez érdekes - szólt D'Artagnan. - Eddig nem vettem észre.
 - Csak azóta vagyok ilyen, amióta tanulmányokat folytatok - felelte Porthos gondterhelt arccal.
 - De a szellemi munka, remélem, nem ártott meg testi egészségének?
 - Egyáltalán nem.
 - Változatlanul jó erőben van?
 - Kiváló erőben, barátom, kiváló erőben.
 - De azt hallottam, hogy megérkezése első napjaiban...
 - Meg se tudtam moccanni? Ugye, ezt hallotta?
 - Hogyan és miért nem tudott megmoccanni sem? - kérdezte D'Artagnan mosolyogva.
- Porthos észrevette, hogy elszólta magát, és igyekezett jóvátenni.
- Belle-Isle-ről igen rossz lovakon jöttem ide - felelte -, és ez nagyon kifárasztott.
 - Nem is csodálkozom rajta - szólt D'Artagnan -, hiszen a maga nyomában jöttem én is, és valami hét vagy nyolc elhullott lovat találtam az úton.
 - Hát nehéz vagyok - szólt Porthos.
 - Szóval tönkretette a lovaglást?
 - Elolvadt a hájam, és ebbe a hájolvadásba belebetegedtem.

- Ó, szegény Porthos barátom!... És Aramis hogyan viselkedett magával ebben az egész dologban?
- Nagyon derekasan... Fouquet úr orvosával gyógyíttatott. De gondolja csak el: nyolc nap múlva egyszerre csak nem kaptam levegőt.
- Az hogy lehet?
- Nagyon kicsi volt a szobám, és túlságosan sok levegőt nyeltem el.
- Igazán?
- Legalább nekem ezt mondták... És másik lakásba vittek át.
- És most szabadabban lélegzik?
- Szabadabban, de nem mozgok eleget, nincs semmi dolgom. Az orvos azt állította, hogy nem szabad mozognom, én pedig rosszabbul lettem, mint valaha. Ebből aztán igen kellemetlen baleset lett.
- Micsoda baleset?
- Hát, kedves barátom, képzelje, fellázadtam az ostoba orvosi rendelkezés ellen, és elhatároztam, hogy kimegyek a lakásból, akár tetszik neki, akár nem. Parancsot adtam tehát az inasnak, aki szolgálatomra volt rendelve, hogy hozza el a ruhámat.
- Hát meztelenül kellett járnia, szegény Porthos barátom?
- Dehogy. Pompás háziköntösöm volt. Az inas teljesítette parancsomat, és én magamra öltöttem ruhámat, amely időközben igen bő lett számomra. A lábam viszont - furcsa dolog! - nagyon megdagadt.
- Értem!
- Úgyhogy a csizmám nagyon szűk lett.
- Mert megdagadt a lába?
- Úgy van, eltalálta.
- A rézangyalát! Ez az a baleset, amit említett?
- Ez. Nem gondolkodtam el a dolgon, mint maga. Hanem ezt mondtam magamban: „Mint-hogy már tízszer be tudtam bújni a csizmámba, miért ne tudnék belebújni tizenegyszer is?”
- Ezúttal, ha megengedi, kedves Porthos, nem okoskodott helyesen.
- Szóval a dolog úgy esett, hogy szemben velem egy közfal volt, én megpróbáltam felhúzni a jobb csizmámat; cibáltam a kezemmel, tapostam, borzasztóan erőlködtem, de egyszerre csak a csizmám két füle a kezemben maradt, a lábam pedig kiugrott, mint valami ostromgép.
- Ostromgép! Hiába, nagy tudós maga a várépítés tudományában, kedves Porthos!
- A lábam tehát kiugrott, mint egy ostromgép, és egyenesen neki a falnak, az meg beomlott. Kedves barátom, azt hittem, Sámson vagyok, s megdöntöttem egy templomot. El se hiszi, mennyi festmény, porcelán tárgy, virágváza, szőnyeg, függönytartórúd hullott a nyakamba.
- Ne mondja!
- Arról nem is szólok, hogy a fal túlsó oldalán porcelánnal megrakott vitrin volt.
- Amit feldöntött?
- Átrúgtam a szoba egyik sarkából a másikba.

Porthos nevetni kezdett.

- Hát csakugyan hihetetlen, amit mond!

És D'Artagnan is nevetni kezdett, mint Porthos.

Amire Porthos még erősebben kacagott, mint D'Artagnan.

- Eltörtem - mondta Porthos, nevetéstől meg-megcsukló hangon, egyre növekvő derűvel - több mint háromezer frank értékű porcelánt, hahaha!...

- Bravó! - szólt D'Artagnan.

- Összezártam több mint négyezer frank értékű tükrot... hahaha!

- Óriási!

- Egy csillár egyenesen a fejemre esett, és ezer darabra tört, hahaha!

- A fejére? - kérdezte D'Artagnan, és nevében az oldalát fogta.

- A fejem tetejére!

- És nem tört be a feje?

- Nem, hiszen mondtam, hogy a csillár szilánkokra tört, mivel üvegből volt.

- Üvegből?

- Velencei kristályüvegből. Ritka értékű műtárgy volt. Páratlan a maga nemében. Kétszáz font súlya volt.

- És ez a fejére esett?

- A... fejemre!... Képzелjen el afféle aranyozott kristálygömböt, alul csupa berakás, felül illatos olajok égnek benne, és csövéből láng lövell, ha meg van gyújtva.

- De nem égett, amikor a fejére esett?

- Szerencsére, mert különben felgyújtott volna.

- Szóval a csillár csak földhöz lapította?

- Dehogy!

- Hogyhogy dehogy?

- A csillár a fejem búbjára esett. Úgy látszik, a koponyánk tetején rendkívül erős kéreg van.

- Ezt kitől hallotta?

- Az orvostól. Szerinte a koponya afféle kupola, amely elbírná még a párizsi Notre-Dame-ot is.

- Ejha!

- Úgy látszik, a koponya már így van alkotva.

- Egyes számban beszéljen, kedves barátom. Csak a maga koponyája van így alkotva, a másoké nem.

- Lehet - felelte Porthos egykedvűen. - Annyi bizonyos, hogy amikor a csillár rázuhant arra a kupolára, amely a fejünket borítja, olyan dördülés hallatszott, mint mikor ágyút sütnék el. A kristálycsillár eltört, én elestem, és elborított...

- A vér, szegény Porthosom?

- Dehogya a vér, hanem az illatár, amelynek olyan a szaga, mint a krémnek. Kitűnő illat volt, de túl erős, egészen elbódultam tőle. Érzett már ilyen illatot, ugye, D'Artagnan?
- Hogyne, amikor gyöngyvirágot szagoltam. Szóval, szegény barátom, a csillár zuhanása felborította, és az illat elkábította.
- De a legfurcsább a dologban... és az orvos becsületszavára jelentette ki, hogy ehhez hasonlót még nem látott...
- Púp támadt-e a fején?
- Öt púp támadt.
- Miért éppen öt?
- A csillár alsó végén öt roppant hegyes, aranyozott dísz volt.
- Ajajj!
- Ez az öt hegyes dísz befűrödött a hajamba, amely rendszerint nagyon sűrű, amint látja...
- Ez volt a szerencséje.
- Befűrödött és benyomódott a bőrömbé. És lám, ez a furcsa dolog; ilyesmi is csak velem esik meg. A hegyes díszek nem ütöttek lyukat a koponyámba, hanem daganatokat okoztak. Az orvos sohasem tudta ezt a dolgot nekem egész világosan megmagyarázni.
- Hát én majd megmagyarázom.
- Lekötelez vele - szólt Porthos hunyorítva, ami nála a lehető legnagyobb figyelem jele volt.
- Amióta a magas tudományokat műveli, kedves Porthos, és nehéz számításokat végez, feje ennek hasznát látja; úgyhogy a feje most nagyon tele van tudománnyal.
- Gondolja?
- Biztos vagyok benne. Ebből azonban az következik, hogy agyának csontbőgréje, amely ennyire tele van, nem enged be kívülről semmiféle idegen dolgot, hanem felhasználja azokat a nyílásokat, amelyek kínálkoznak, hogy ezeken keresztül eltávoztassa a felesleget.
- Ahá - szólt Porthos, ezt a magyarázatot világosabbnak érezve, mint az orvosét.
- Az az öt búb, amit a csillár öt hegyes dísz okozott, alighanem öt tudományos daganat, amelyek külső erőszakos behatolástól keletkeztek.
- Csakugyan - szólt Porthos -, és ezt bizonyítja az is, hogy a daganatok kívül jobban fájtak, mint belül. Meg kell még azt is vallanom, hogy amikor öklömmel fejembe nyomtam kalapot, azzal a könnyed erélyességgel, amely minket, kardhordó embereket jellemez, igen éles fájdalmakat éreztem, ha ökölcsapásom nem volt elég pontosan kiszámítva.
- Ezt, Porthos, elhiszem.
- Aztán, kedves barátom - folytatta az óriás -, Fouquet úr, látva, hogy háza nem elég szilárd, elhatározta, hogy más lakást juttat nekem. Ennélfogva ide tettek.
- Ez Fouquet úr fenntartott parkja, ugye?
- Úgy van.
- Légyottjainak színhelye? Amelynek oly nagy híre van a főintendáns úr titokzatos históriáiban?

- Nem tudom; nekem nem volt itt sem légyottom, sem titokzatos históriám. Viszont megengedik nekem, hogy itt gyakoroljam izmaimat, és én élek is az engedéllyel: fákat tépek ki gyökerestül.

- Miért teszi ezt?

- Hogy jó erőben tartsam a kezemet, és madárfészket szedjek: így kényelmesebb, mint ha felmásznék a fára.

- Valóságos pásztori életet él, akárcsak Tircis, kedves Porthosom.

- Igen, nagyon szeretem a kis tojásokat, sokkalta jobban, mint a nagyokat. El se hiszi, milyen kitűnő omlett készül négy-ötszáz zöldiketojásból vagy pintytojásból, seregély-, feketerigó- vagy fenyőrigótojásból.

- De ötszáz tojás, az rémületes szám!

- Belefér egy salátástálba - felelte Porthos.

D'Artagnan percekig úgy bámulta Porthost, mintha életében először látná.

Porthos pedig hízott barátja tekintetétől.

Így maradtak néhány percig: D'Artagnan bámult, és Porthos hízott.

D'Artagnan nyilvánvalóan törte a fejét, hogy milyen új fordulatot adjon társalgásuknak.

- Jól szórakozik itt, ugyebár, Porthos? - szólt végül, kétségkívül rátalálva arra, amin a fejét törte.

- Nem mindig.

- Ezt megértem. De mit csinál majd, ha nagyon unatkozik?

- Ó, nem maradok itt sokáig. Aramis csak azt várja, hogy az utolsó daganatom is elműljék, mert be akar mutatni a királynak, aki, mint hallom, nem szenvedheti a dudoros fejű embereket.

- Aramis még mindig Párizsban van?

- Nem.

- Hát hol van?

- Fontainebleau-ban.

- Egyedül?

- Fouquet úr társaságában.

- Nagyon helyes. De tudja-e, mit mondok magának?

- Nos?

- Azt hiszem, Aramis megfelelkezik magáról.

- Azt hiszi?

- Hiszen Fontainebleau-ban víg élet folyik, táncolnak, ünnepelnek, Mazarin pincéinek borait isszák. Tudja-e, hogy minden este balettet rendeznek?

- Mi a mennydörgős mennykő?

- Annyit mondok tehát, hogy a maga kedves Aramisa szépen megfelelkezik magáról.

- Lehetséges, én magam is gondoltam rá néhányszor.

- Csak meg ne csalja magát a kis alamuszi!
 - Ugyan!
 - Nagy ravaszdi ez az Aramis!
 - Igaz, de hogy engem megcsaljon...
 - Hallgasson meg! Először is elzárja a világ elől.
 - Elzár a világ elől! Hát el vagyok én zárva a világtól?
 - El bizony!
 - Szeretném, ha ezt be is bizonyítaná.
 - Mi sem könnyebb. Eljár hazulról?
 - Soha.
 - Kilovagol?
 - Soha.
 - Barátait ideengedik magához?
 - Soha.
 - Nohát, ha ki nem megy a házból, ha ki nem lovagol, ha barátait sohasem látja, ezt úgy hívják mifelénk, hogy el van zárva a világtól.
 - És miért zárna el a világtól Aramis? - kérdezte Porthos.
 - Nézze, Porthos, legyen hozzám őszinte.
 - Őszinte vagyok, mint a nap.
 - Aramis készítette, ugye, Belle-Isle megerősítésének tervét?
- Porthos elpirult.
- Igen, de egyebet nem csinált.
 - Szóról szóra igaz, és véleményem szerint az, amit csinált, nem is olyan nagy dolog.
 - Ez az én véleményem is.
 - Nagyon örülök, hogy egy véleményen vagyunk.
 - Aramis még csak el sem jött Belle-Isle-re - mondta Porthos.
 - No lám!
 - Én mentem el hozzá Vannes-ba, amint láthatta.
 - Láttam is. De ez épp a bökkenő, kedves Porthos. Aramis, aki csak a terveket csinálta, úgy akar szerepelni, mint az erősítés mérnöke. Magát pedig, aki kövenként építette a várfalat, a citadellát és a bástyákat, háttérbe szorítaná az egyszerű építésvezető rangjára.
 - Építésvezető, vagyis pallér?
 - Pallér, úgy van.
 - Habarcskeverő?
 - Úgy van.
 - Kétkezi munkás?

- Ez az!
- Ej, ej, a kedves Aramis, azt hiszi, hogy még mindig huszonöt éves!
- Nemcsak azt hiszi, hanem magát ráadásul ötvenévesnek tartja.
- Szerettem volna látni, amint megfogja a munka boldogabbik végét.
- Én is.
- Ez a köszvényes, roskatag fickó!
- Úgy van.
- Akinek hozzá még veseköve is van.
- Akinek elöl három foga hiányzik.
- Négy.
- És nézze meg az én fogaimat!

Porthos szétnyitotta vastag ajkát, és két remek fogsorát mutatta, amely, ha nem is volt oly fehér, mint a hó, de ép, szép és kemény volt, mint az elefántcsont.

- El sem hiszi, Porthos, hogy a király mennyire ad a fogakra - szólt D'Artagnan. - Fogainak látása után döntöttem: be fogom mutatni a királynak.
- Maga?
- Én. Miért ne? Vagy azt hiszi, engem nem látnak oly szívesen az udvarnál, mint Aramist?
- Dehogyan hiszem.
- Vagy azt hiszi, meg akarom kaparintani Belle-Isle erődjeit?
- Ugyan, dehogyan!
- Engem tehát tisztára a maga érdeke készített erre a lépésre.
- Nem is kételkedem benne.
- Én a király bizalmas barátja vagyok, és ezt azzal is bizonyíthatom, hogy ha valami kellemetlen dolgot kell megmondani a királynak, mindig én vállalkozom rá.
- De, kedves barátom, ha maga mutat be engem a királynak...
- Nos?
- Akkor Aramis megharagszik.
- Rám?
- Nem, hanem énrám.
- Eh, akár én mutatom be, akár ő, egyre megy; a fő, hogy bemutassák.
- Ruhát kellene csináltatnom erre a célra.
- Ez a ruha, amit visel, pompás!
- Ó, ennél sokkal szebb ruhát csináltattam.
- Vigyázzon, a király szereti az egyszerűséget.
- Akkor egyszerűen fogok öltözködni. De mit szól majd Fouquet úr, ha megtudja, hogy elmentem?

- Szavát adta, hogy itt marad?
 - Nem egészen. Szavamat adtam, hogy nem megyek el innen, anélkül, hogy ne értesíteném őt.
 - Erre még visszatérünk. Van itt valami dolga?
 - Nekem? Legalábbis fontosabb dolgom nincs.
 - Aramis nem akarja közvetítőül felhasználni komoly dologban?
 - Szavamra, nem.
 - Amit erről mondok, a maga érdekét szolgálja. Gondolom például, hogy Aramisnak üzeneteket, leveleket kell továbbítania.
 - Leveleket csakugyan továbbítok neki.
 - Hova?
 - Fontainebleau-ba.
 - És van most magánál ilyen levél?
 - De...
 - Engedje csak, hogy kérdezzem. Van magánál ilyen levél?
 - Épp most kaptam egyet.
 - Érdekes?
 - Azt hiszem.
 - Hát nem olvassa el őket?
 - Nem vagyok kíváncsi természet.
- És Porthos kihúzta zsebéből azt a levelet, amelyet a katona hozott és Porthos nem olvasott, de bezzeg elolvasta D'Artagnan.
- Tudja-e, mit kell ezzel a levéllel csinálni? - kérdezte D'Artagnan.
 - Hogyne tudnám! Továbbküldöm, mint mindig.
 - Nem, nem.
 - Csak nem fogom itt tartani?
 - Nem is. De nem mondták-e, hogy ez a levél fontos?
 - Azt mondták, nagyon fontos.
 - Akkor hát vigye el maga személyesen Fontainebleau-ba.
 - Aramisnak?
 - Aramisnak.
 - Rendben van.
 - És minthogy a király is épp ott van...
 - Fel fogja használni az alkalmat?
 - Fel fogom használni az alkalmat, és be fogom mutatni a királynak.
 - Hej, a szarka máját! D'Artagnan, maga az egyetlen ember, aki ki tud találni valamit, ha ki kell találni valamit.

- Tehát ahelyett, hogy elküldenők barátunknak ezt a többé-kevésbé bizalmas levelet, legokosabb, ha magunk visszük el neki.
- Erre nem is gondoltam, pedig milyen egyszerű!
- És ha nem akarjuk, hogy a levél késsen, azonnal indulnunk kell.
- Csakugyan - felelte Porthos -, mennél hamarább indulunk, Aramis annál hamarabb megkapja a levelet.
- Porthos, a maga logikája mindig borotvaéles, és képzelőtehetsége valósággal szárnyal.
- Gondolja? - kérdezte Porthos.
- Ezt alapos tanulmányainak köszönheti - szólt D'Artagnan. - Jöjjön tehát, menjünk.
- De mi lesz az ígéretemmel, amelyet Fouquet úrnak tettem?
- Miféle ígéretével?
- Hogy nem megyek el Saint-Mandéból előzetes értesítés nélkül.
- Ne legyen olyan gyerekes, kedves Porthos!
- Miért?
- Hisz úgyis lemegy Fontainebleau-ba. Igaz?
- Úgy van.
- És ott találja Fouquet urat?
- Igaz.
- Valószínűleg épp a királynál.
- A királynál - visszhangozta méltóságteljesen Porthos.
- És akkor a közelébe férkőzik, és így szól hozzá: „Fouquet úr, van szerencsém értesíteni, hogy eljöttem Saint-Mandéból.”
- És - szólt Porthos ugyanolyan méltóságteljesen - ha meglát engem a királynál Fontainebleau-ban, nem mondhatja majd, hogy hazudok.
- Kedves Porthos, ezt a szájamból vette ki, de hiába, maga mindenben megelőz engem. Ó, Porthos, mily szerencsés természete is van! Az idő vasfoga nem fogott magán.
- Nem nagyon.
- Akkor hát mindent elintéztünk.
- Azt hiszem, mindent.
- Nincs többé semmi aggálya?
- Azt hiszem, nincs.
- Akkor hát viszem magammal.
- Nagyon jó! Fölnyergeltetem lovaimat.
- Lovai is vannak itt?
- Öt lovam van.
- Pierrefonds-ból hozta ide?
- Fouquet úrtól kaptam őket.

- Kedves Porthos, nincs szükségünk öt lóra kettőnknek. Különben is három lovam van Párizsban, az összesen már nyolc ló, ami kissé sok volna.
 - Nem volna sok, ha itt volnának az embereim. De sajnós, nincsenek itt.
 - Sajnálja, hogy nincsenek itt?
 - Mousquetont sajnálom, Mousquetonnak nagy hiányát érzem.
 - Derék ember ez a Mousqueton! - szólt D'Artagnan. - De azt ajánlom, hagyja itt a lovait, mint ahogy Mousquetont otthagya Pierrefonds-ban.
 - Miért?
 - Mert később...
 - Mi lesz később?
 - Talán nem lesz oka megbánnia, hogy Fouquet úrtól nem kapott ajándékba semmit.
 - Nem értem - szólt Porthos.
 - Fölösleges, hogy megértse.
 - De mégis.
 - Később majd megmagyarázom, Porthos.
 - Fogadni mernék, hogy megint politikáról van szó.
 - De még milyen magas politikáról!
- Porthos a „politika” szóra lehajtotta fejét. Egy pillanatig eltűnődött, aztán szólt:
- Megvallom, D'Artagnan, én nem értek a politikához.
 - Ezt igazán tudom, az ördögbe is!
 - Senki se tud semmit. Ezt épp maga mondta, a hősök hőse.
 - Mit mondtam én magának, Porthos?
 - Hogy az embernek megvannak a maga napjai. Maga mondta, és én is tapasztaltam. Vannak napok, amikor az ember kevesebb örömet érez, mint máskor, ha kardszúrások érik.
 - Én is így gondolom.
 - Én is, bár nem nagyon hiszek a halálos kimenetelű szúrásokban.
 - De hiszen elégszer osztogatott halált?
 - De engem nem öltek meg.
 - Okoskodása helyes.
 - Én tehát nem tartok tőle, hogy kardtól vagy puskagolyótól fogok elpusztulni.
 - Szóval nem fél semmitől?... A vízbefúlástól sem?
 - Úgy úszom, mint a vidra.
 - A negyednapos hidegleléstől sem?
 - Sosem szenvedtem benne, és azt hiszem, nem is fogom megkapni soha; de egyvalamit meg kell vallanom.
- És Porthos halkabbra fogta a hangját.

- Mit? - kérdezte D'Artagnan, és közelebb hajolt.

- Megvallom - szólt Porthos -, hogy rettenetesen félek... a politikától.

- Eh, no!

- Nono, csak lassan - felelte Porthos az ő titkolódzó hangján, amely harsány volt, mint a trombitaszó. - Énnekem volt dolgom Richelieu bíborossal, és volt dolgom Mazarin bíborossal. Az egyiknek a politikája vörös volt, a másiké fekete. Nekem az egyik éppúgy nem ízlett, mint a másik. Amaz levágatta Marcillac, Thou, Cinq-Mars, Chalais, Bouteville és Montmorency urak nyakát, emez pedig felnégyeltetett egy csomó frondórt, akiknek a pártjához mi is tartoztunk, kedves D'Artagnan.

- Épp ellenkezőleg, mi nem tartoztunk hozzájuk - szólt D'Artagnan.

- Úgy van, D'Artagnan, mert ha kardot rántottam is a bíborosért, a királyért harcoltam.

- Kedves Porthos!...

- Mindjárt befejezem. Én tehát annyira irtózom a politikától, hogy ha emögött is politika van, inkább nyomban visszatérek Pierrefonds-ba.

- Igaza volna, ha politikáról volna szó. De nálam, Porthos, tudja, nem lehet szó politikáról. Maga Belle-Isle megerősítésén dolgozott. A király tudni akarta annak az ügyes mérnöknek a nevét, aki a munkálatokat végezte; maga szerény, mint minden igazán érdemes ember, és Aramis bizonyára véka alá akarja rejteni magát. De én viszem magát, bemutatom, megismertetem. A király meg fogja jutalmazni, s ennyi az én egész politikám.

- És az enyém is, láncosteringette! - szólt Porthos, és kezét nyújtotta D'Artagnannak.

De D'Artagnan jól ismerte Porthos kezét. Tudta, hogy ha egy közönséges emberi kéz egyszer belekerül Porthos öt ujjának satujába, nem ússza meg ficam nélkül. D'Artagnan tehát nem a kezét, hanem az öklét nyújtotta barátjának. A derék ember még csak észre se vette ezt. Ezek után mind a ketten eltávoztak Saint-Mandéból.

Az örök ugyan pusmogtak egy kicsit, egymás fülébe sugdostak, amit D'Artagnan megértett ugyan, de a világért se figyelmeztette volna rá Porthost.

„Porthos barátunk - állapította meg D'Artagnan magában - a szó szoros értelmében foglya volt Aramisnak. Meglátjuk, mi lesz belőle, ha kiszabadítom ezt az összeesküvőt.”

A patkány és a sajt

D'Artagnan és Porthos gyalog mentek el, mint ahogy D'Artagnan is gyalog ment Saint-Mandéba.

Midőn D'Artagnan, aki elsőnek lépett be az Arany Mozsárhoz címzett szatócsboltba, tudtára adta Planchet-nak, hogy Du Vallon úr is a kiváltságos kirándulók közé fog tartozni, midőn Porthos belépésekor kalpagjának tollával megkoppantotta az ereszt alatt lévő világítóablak fáját, Planchet-t valami fájdalmas sejtés fogta el, hogy másnapra remélt örömét valami meg fogja zavarni.

De a mi szatócsunk aranyszívű ember volt, értékes erekleve a régi jó időkből, amely az öregedő embereknek ma is, régen is mindig ifjúságuk ideje volt, a fiatalok szemében pedig apáik aggkorának az ideje.

Planchet ezt a titkos aggodalmát ugyanolyan gyorsan legyőzte, amilyen gyorsan támadt, s alázattal vegyes gyengéd szívélyességgel fogadta Porthost.

Porthos kezdetben tartózkodóan viselkedett, mert abban az időben nagy különbség volt társadalmi rang tekintetében báró és szatócs között; de aztán látva Planchet nagy jóakarátát és előzékenységét, Porthos leereszkedőbb lett.

Különösen az érintette kellemesen, hogy megengedték, vagyis inkább felajánlották neki, hogy nagy kezével belemarkoljon a ládába, amelyekben szárított és cukrozott gyümölcsök voltak, a mandulával és mogyoróval tele zsákokba, az édességekkel megrakott fiókokba.

Planchet invitálgatta ugyan, hogy fáradjon fel a félemeletre, de Porthos az egész estére, amelyet Planchet-nál kellett eltöltenie, kedvenc tartózkodóhelyéül inkább a boltot választotta, ahol ujjai mindig meglették azt, aminek a szagát az orra érezte.

A szép provence-i füge, a foresti mogyoró, a touraine-i aszalt szilva dézsmálása lett most az a mulatság, amellyel Porthos öt órán át szüntelenül szórakozott.

Fogai mint malomkövek morzsolgatták szét a mogyorót, rengeteg héj hevert a földön szerteszét és ropogott a jövő-menők talpa alatt; Porthos szaporán csipkedte le a szárított, szagos muskotályfürtökről a lilás szemeket, fél fontot bekapott pillanatok alatt.

A segédek megrökönyödve telepedtek le a bolt egyik sarkában, és csak néztek egymásra, de szólni nem mertek.

Nem ismerték Porthost, sohasem látták. Abban az időben már kiveszőfélben voltak az ilyenfajta titánok, amilyenek még Capet Hugó, Fülöp Ágost és I. Ferenc idejében viseltek páncélt. A segédek tehát azon töprenkedtek, hogy nem a mesebeli emberfarkas toppant-e be, nem fogja-e elnyelni Planchet egész boltját.

Mialatt Porthos így ropogtatott, rágott, szétmorzsolgott, lecsipkedett, felfalt mindent, közben oda-odaszólt a szatócsnak:

- Szép boltja van, Planchet barátom.

- De nemsokára nem lesz, ha ez még soká tart - dörmögte magában az első segéd, akinek Planchet már megígérte, hogy utódjává teszi.

És kétségbeesésében odalépett Porthoshoz, aki elállta az utat a bolt hátulsó részébe igyekvők előtt. A segéd azt remélte, hogy Porthos félreáll az útból és felhagy a zabálással.

- Mit kíván, barátom? - kérdezte Porthos nyájasan.

- Át szeretnék itt menni, uram, ha nem zavarom nagyon.

- Méltányos kérés, és csöppet sem zavar - felelte Porthos.

Azzal megfogta a segédet övénél fogva, fölemelte a földről, és a másik oldalon óvatosan letette.

S mindezt változatlanul nyájas mosoly kíséretében.

A segéd annyira megrémült, midőn Porthos letette, hogy lába felmondta a szolgálatot, és a hátuljára pottyant egy halom parafadugaszra.

Látva azonban, hogy az óriás milyen szelíd lelkű, újra nekibátorodott.

- Kérem, uram, vigyázzon! - jegyezte meg.

- Mire? - kérdezte Porthos.

- Tüzet éleszt a testében.

- Hogyan, kedves barátom?

- Ez mind olyan eledel, amely meleget fejleszt a testben.

- Melyik?

- A szőlő, a mogyoró, a mandula.

- Jó, de ha a mandula, a mogyoró, a szőlő meleget fejleszt...

- Ez kétségtelen...

- Akkor a méz viszont lehűti az embert - felelte Porthos.

És kinyújtotta kezét egy nyitott mézesbödön felé, amelyben benne volt a merőkanál, s felfalt egy jó fél font mézet.

- Barátom - mondta Porthos -, most vizet kérek.

- Egy vödörrel? - kérdezte ártatlan arccal a segéd.

- Nem, elég lesz egy palackkal - felelte Porthos kedélyesen.

És ajkához emelte a palackot, mint a kürtös a trombitát, s egyhuzamban kiitta.

Planchet-nak minden idegszála remegett, mert tulajdonára és önérzetére egyaránt sérelmes volt a jelenet.

De mint a régi jó világ vendégszeretetének tiszteletre méltó képviselője, úgy tett, mintha nagy érdeklődéssel beszélne D'Artagnannal, folyton ezt ismételve:

- Ó, uram, milyen megtiszteltetés, milyen boldogság!

- Hány órákor vacsorálunk? - kérdezte Porthos. - Megjött az étvágyam, Planchet.

Az első segéd a kezét tördelte.

A másik kettő elbújt a pult alá, félve, hogy az óriás „emberszagot” érez.

- Itt csak egy kis uzsonnát eszünk meg, és akkor fogunk vacsorázni, ha Planchet vidéki lakóházába megérkezünk - felelte D'Artagnan.

- Ó! Planchet vidéki lakóházába megyünk? Annál jobb - mondta Porthos.

- Báró úr végtelenül jóságos.

A *báró úr*, az, hogy ilyen magas rangú személyt tisztelhetnek a hatalmas étvágyú személyben, nagy hatást tett a segédekre.

A rang egyébként megnyugtatta őket. Mert még sohasem hallották azt, hogy egy farkasembert báró úrnak szólítottak volna.

- Viszek magammal néhány darab piskótát az útra - mondotta Porthos odavetőleg.

És amint ezt mondta, zsebébe öntötte egy ánizsos piskótával megtöltött hatalmas üvegserleg egész tartalmát.

- Meg van mentve a boltom - mondotta Planchet.

- Éppúgy, mint a sajt - felelte az első segéd.

- Milyen sajt?

- A hollandi sajt, amit a patkány kirágott, úgyhogy csak a héja maradt meg.

Planchet körülnézett szatócsboltjában, és szemügyre véve mindazt, amit Porthos foga megkímélt, túlzottan találta a hasonlatot.

Az első segéd megértette, mi megy végbe gazdája lelkében, és így szólt hozzá:

- Vigyázat a hazaérkezésnél!

- Gyümölcs is van a házban? - kérdezte Porthos, mialatt felment a félemeletre, ahol, mint épp jelentették, feltalálták az uzsonnát.

„Sajnos!” - gondolta magában a fűszeres, könyörgő tekintettel nézve D’Artagnanra, amit ő félig-meddig megértett.

Uzsonna után útra keltek.

Későre járt az idő, midőn a három lovas, aki hat óra tájban indult el Párizsból, megérkezett Fontainebleau kövezett utcáira.

Az út vidáman telt. Porthos jól érezte magát Planchet társaságában, mert a fűszeres tisztelettudóan viselkedett, és nagy szeretettel beszélt vele rétjeiről, erdeiről és nyúltenyésztő telepeiről.

Porthosnak valódi földbirtokosi kedvtelései és büszkeségei voltak.

Amikor D’Artagnan észrevette, hogy két társa elmerült a beszélgetésbe, az út szélén lovagolt tovább, a gyeplőt lazán leengedte a ló nyakára, és ugyanúgy elkülönült az egész világtól, mint Porthostól és Planchet-től.

A hold kibújt az erdő kékes lombjai közt. A lovak vígan nyihogtak és ugráltak, amikor beszívták táguló orrcimpáikkal a mező illatát.

Porthos és Planchet gazdasági kérdésekről beszélgettek.

Planchet bevallotta Porthosnak, hogy érett fejjel elhanyagolta ugyan a gazdálkodást a kereskedelem kedvéért, de gyermekkorát Picardiában töltötte, ahol térdig járt a lóherében, és a zöld levelű gyümölcsfákról szedegette a piros almát; ezért meg is fogadta, hogy ha felviszi Isten a dolgát, visszatér a természethez, és életének napjait ott végzi be, ahol kezdődtek, vagyis közel a földhöz, melybe minden ember végre is visszatér.

- Ejnye, ejnye! - mondta Porthos -, akkor tehát nemsokára visszavonul, kedves Planchet úr?

- Hogyhogy?

- Úgy látom, kezd egy kis vagyonra szert tenni.

- Úgy van - felelte Planchet -, fáradozom érte eleget.

- Mondja, mennyit szeretne összeszedni, mennyi pénzének kell lennie ahhoz, hogy visszavonuljon?

- Báró úr - válaszolta Planchet, felelet nélkül hagyva a kérdést, bármilyen érdekes volt is -, egy dolog nagyon bánt engem.

- Mi az? - kérdezte Porthos, és körülnézett, mintha meg akarná találni azt az egy dolgot, amely Planchet-t bántja, hogy megszabadítsa tőle.

- Azelőtt - mondta a fűszeres - egyszerűen Planchet-nak szólított, és egyszerűen ezt mondta volna nekem: „Mennyit szeretnél összeszedni, mennyi pénzének kell lennie ahhoz, hogy visszavonulj?”

- Persze, persze, azelőtt ezt mondtam volna - felelte a becsületes Porthos gyengéd zavarral -, de azelőtt...

- Azelőtt D'Artagnan úr inasa voltam, ugyebár, ezt akarta mondani?

- Úgy van.

- Nohát, ha már nem is vagyok az inasa, azért mégis szolgálom őt, sőt azóta már...

- No, Planchet?...

- Azóta már abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy a társa lehettem.

- Hohó! - mondta Porthos. - D'Artagnan fűszeráruval kereskedik?

- Nem, nem - vágott közbe D'Artagnan, akit ezek a szavak felráztak álmodozásából, a beszélgetésre fordítva figyelmét, olyan fürgén és zökkenőmentesen, ami minden szellemi és testi tevékenységét jellemezte. - Nem D'Artagnan ártotta magát bele a fűszerkereskedésbe, hanem Planchet adta a fejét politikára. Bizony!

- Úgy van - mondotta Planchet büszkén és meglegedetten -, együtt bonyolítottunk le egy kis ügyet, amely nekem százezer frankot, D'Artagnan úrnak pedig kétszáztezret jövedelmezett.

- Hohó! - csodálkozott Porthos;

- Báró úr - folytatta a fűszeres -, csak arra kérem, hogy nevezzen, mint azelőtt, Planchet-nak, és mindig tegezzen. Nem is hiszi, milyen nagy örömet szerezne vele.

- Ha így van, szívesen megteszem, kedves Planchet - felelte Porthos.

És minthogy Planchet a közelében volt, felemelte kezét, hogy szívélyes barátsága jeléül megveregesse vállát.

De Porthos lova épp abban a pillanatban kezdett el ficáncolni, és lovasának keze ezért Planchet lovának tomporát érte.

Az állat lába megroggyant.

D'Artagnan elkezdett nevetni és hangosan gondolkodni.

- Vigyázz, Planchet - mondotta -, mert ha Porthos nagyon szeret, akkor megcirógat, ha pedig cirógat, akkor összelapít, mert tudod, Porthos mindig nagyon erős ember volt.

- Ó - felelte Planchet -, Mousqueton sem halt bele, hogy a báró úr olyan nagyon szereti.

- Az már igaz - felelte Porthos, akkorát sóhajtva, hogy a három ló egyszerre kezdett ágaskodni -, éppen ma reggel emlegettem D'Artagnannak, mennyire sajnálom, hogy Mousqueton nincs itt. De mondd csak, Planchet...

- Köszönöm, báró úr, köszönöm.
 - Derék Planchet!... Hány hektár kiterjedésű a parkod?
 - A parkom?
 - A parkod. Aztán majd számba vesszük a rétjeidet és az erdeidet is.
 - Hol, báró úr?
 - A kastélyod körül.
 - Nincs nekem, báró úr, se kastélyom, se parkom, se erdőm.
 - Hát akkor mid van? - kérdezte Porthos. - Mit nevezel te földbirtokodnak?
 - Nincs nekem földbirtokom, báró úr. Csak szerény kis földecske - felelte Planchet kissé megalázva.
 - Ahá, értem, szerénykedel - szólt Porthos.
 - Nem, báró úr, csak az igazat mondom, mindössze két szobám van barátaim számára.
 - Hát sétálni hova mennek el a barátaid?
 - Először is a király erdejébe, amely nagyon szép erdő.
 - Csakugyan, majdnem olyan szép, mint az én berryi erdőm.
- Planchet nagy szemet meresztett, és ezt hebegte:
- Báró úrnak olyan erdeje van, mint a fontainebleau-i erdő?
 - Sőt, kettő is van, de jobb szeretem a berryit.
 - Miért? - kérdezte Planchet álmétkodva.
 - Először, mert nem tudom, hol végződik, meg aztán tele van vadorzóval.
 - És hogyan kedvelheti azért az erdőt, mert tele van vadorzóval?
 - Mert a vadorzók az én vadállományomra vadásznak, én pedig a vadorzókra, ami béke idején pótolja nálam a háborút.
- Idáig jutottak a beszélgetésben, amikor Planchet felnézett és megpillantotta Fontainebleau első házait, melyeknek körvonalai élesen rajzolódtak a szemhatárra, a kastély idomtalan tömegéből pedig hegyes tornyok emelkedtek az égnek, és palafödélük úgy csillogott a hold fényében, mint valami óriási hal pikkelyei.
- Uraim - mondotta Planchet -, van szerencsém jelenteni, hogy megérkeztünk Fontainebleau-ba.

Planchet vidéki birtokán

A lovasok felvetették a fejüket, és megállapították, hogy Planchet igazat mondott.

Tíz perc múlva a Lyoni utcában voltak, amely a Szép Pávához címzett fogadó másik oldalán húzódik.

Sűrű levelű bodzabokrokból, galagonyabokrokból és komlóból álló, sötét és áthatolhatatlan sövény mögött emelkedett egy széles cseréptetős fehér ház.

A ház ablakai közül kettő az utcára nyílt.

Egyik se volt világos.

A két ablak közt volt a kiskapu, ereszt négyyszögletes oszlopok tartották.

A kiskapuhoz egy lépcsőfok vezetett.

Planchet leszállt a lóról, mintha ezen a kapun akart volna bekopogtatni, de aztán meggondolta a dolgot, megfogta lovának gyeplőjét, és vagy harminc lépéssel továbbment.

Két társa követte.

Planchet ekkor egy rácsos szekérkapuhoz ért, harminc lépésnyire az előbbi kiskaputól, felemelve a fareteszt, a kapu egyetlen zárát, belökte a kapu egyik szárnyát.

Ő lépett be elsőnek, gyeplőszáron vezetve lovát egy kis udvarba, ahol körös-körül trágyadombok voltak felhalmozva, melyeknek kellemes illata már messziről elárulta, hogy a közelben istálló van.

- De jó szag van! - kiáltotta Porthos, mialatt leszállt lováról. - Úgy érzem magam, mintha Pierrefonds-ban volnék a tehenészetemben.

- Nekem csak egy tehenem van - vágta rá sietve és szerényen Planchet.

- Nekem meg harminc - mondta Porthos -, vagy jobban mondva, azt se tudom, hány van.

Amint a két lovas beérkezett az udvarba, Planchet becsukta utánuk a kaput.

D'Artagnan, aki szokott könnyedségével szállt le a lóról, ezalatt beszívta a jó levegőt, és vidáman, mint afféle párizsi, aki a zöldben van, egyik kezével egy marék szulákvirágot, a másikkal pedig egy vadrózsát tépett le.

Porthos a karóra felfuttatott borsót szedte le és falta fel, vagy helyesebben: legelte hüvelyestül.

Planchet pedig nyomban nekilátott, hogy felkeltsen egy öreg, törődött parasztot, aki az eresz alatt aludt, mohából vetett ágyon, és ócska kabáttal takarózott.

A paraszt, megpillantva őt, úgy szólította, hogy *gazd'uram*, Planchet legnagyobb meglepedésére.

- Kösse a lovakat a jászolhoz, és adjon nekik jó abrakot - mondotta Planchet.

- Tyű, be szép állatok - mondotta a paraszt -, annyi abrakot kapnak, hogy megpukkadnak belé.

- Csak lassan, lassan, barátom - szólt D'Artagnan -, teringettét! Ne siess annyira! Zabot és egy nyaláb szalmát, mást nem.

- Az én lovamat pedig tiszta vízzel megitatod, mert, úgy látszik, nagyon melege van - szól Porthos.

- Legyenek csak nyugodtak, uraim - mondotta Planchet -, Célestin apó valaha csendőr volt Ivryben, érti a dolgát. Jöjjenek be, uraim, a házamba jöjjenek.

És Planchet a két jóbarátot átvezette egy sűrű lugasúton, mely a veteményeskertet szelte át, és egy lucernás területet, végül egy kis lucernásba vitt, annak a végében volt a ház, amelynek homlokzatát már az utcáról láttuk.

Mennél közelebb ért az ember, a földszint két nyitott ablakán át annál jobban be lehetett látni Planchet szobájába, otthonába, *magányába*.

A szoba, amelyet az asztalon álló lámpa világított meg szelíd fényvel, olybá tűnt a kert háttérében, mint a nyugalom, a kényelem és a boldogság mosolygó képe.

Mindenütt, ahová csak rávetődött egy-egy sugár a fényből, tiszta világa tisztán verődött vissza egy-egy régi fajanszról, tisztaságtól ragyogó bútorról, a falikárpitról függő fegyverről, s a lángcsepp mindenütt egy szemnek kellemes tárgyon pihent meg.

A lámpa fénye hófehér damaszt asztalterítón ragyogott, az ablakok keretében pedig jázmin és farkasalma lombja csüngött alá.

Az asztal két személy számára volt megterítve. Egy hosszú nyakú kristálypalackban rubin-színű óbor volt, és a nagy, kék, ezüstoffedeles fajanszkorsó habzó almaborral volt színültig tele.

Az asztal mellett széles támlájú széken egy harminc év körüli asszony szundikált, piros-pozsgás arca majd kicsattant az egészségtől.

És ennek az üde teremtésnek az ölében egy macska húzta össze magát gömböccé, és dorombolt, ami macskanyelven annyit jelent: „Tökéletesen boldog vagyok.”

A két jóbarát elcsodálkozva állt meg e látványra az ablaknál.

Planchet örvendezve látta, hogy mennyire meg vannak lepődve.

- Hej, Planchet, nagy kópé vagy te - mondotta D'Artagnan -, most már tudom, hol szoktál elmaradozni.

- Hohó, ez aztán a fehér vászonceléd - szól mennydörgő hangon Porthos.

Erre a hangra a macska riadtan menekült el, a gazdasszony felrezzent álmából, és Planchet, szeretetre méltó arcot öltve, bevezette két vendégét a szobába, ahol meg volt terítve az asztal.

- Édesem - mondta Planchet a nőnek -, engedje meg, hogy bemutassam pártfogómat, D'Artagnan urat.

D'Artagnan, mint udvari ember, ugyanolyan lovagias módon fogta meg a nő kezét, mintha hercegnővel fogott volna kezét.

- Du Vallon de Bracieux de Pierrefonds báró úr - tette hozzá aztán Planchet.

Porthos úgy hajolt meg, hogy még Ausztriai Anna is meg lett volna elégedve vele, pedig ő aztán ugyancsak finnyás volt.

Aztán Planchet-n volt a sor.

Fesztelenül és cuppanósan megcsókolta az asszonyt, de előbb olyan mozdulatot tett, mintha D'Artagnan és Porthos engedélyét akarná kérni erre.

Ezt természetesen szívesen megadták neki.

D'Artagnan bókot mondott Planchet-nak:

- Hiába, olyan ember ez, aki tudja, hogyan rendezze be életét.
- Uram - felelte mosolyogva Planchet -, az élet olyan tőke, amelyet az embernek a lehető legjobban kell elhelyeznie.
- Ez busás kamatokat hoz neked - mondotta Porthos harsogó kacajjal.

Planchet ismét gazdasszonyához fordult.

- Kedves barátnőm, azt a két férfiút látja maga előtt, akik életem sorsát részben irányították. Gyakran is emlegettem őket maga előtt.
- És még két urat - mondotta a nő jellegzetes flamand kiejtéssel.
- Asszonyom hollandiai? - kérdezte D'Artagnan.

Porthos a bajuszát pödörgette, amit D'Artagnan, akinek semmi sem került el a figyelmét, észre is vett.

- Antwerpeni vagyok - felelte az asszony.
- És Gechterné asszonynak hívják - mondta Planchet.
- De ugye, Planchet nem ezen a néven szólítja? - kérdezte D'Artagnan.
- Miért kérdezi? - mondotta Planchet.
- Mert öregítené, ha így szólítja.
- Nem is, hanem Trüchennek hívom.
- Bájos név! - kiáltotta Porthos.

- Trüchen - mondta Planchet - Flandriából jött el hozzám, valamennyi erényével és kétezer forintjával. Megszökött zsarnoki férjétől, aki verte. Mint picardiai ember mindig szerettem az artois-i nőket. Artois-tól csak egy macskaugrás Flandria. Trüchen sírva jött el keresztapjához, a Lombardok utcájabeli fűszerboltom előző tulajdonosához, rám bízta a kétezer forintját, és én olyan jól forgattam, hogy most tízezret jövedelmez neki.

- Bravó, Planchet!

- Trüchen szabad, gazdag nő, van egy tehene, gazdája egy cselédnek és Célestin apónak. Trüchen szövö a vásznat ingeimhez, megköti a téli harisnyáimat, csak minden két hétben lát, és boldognak érzi magát.

- Valóban boldog vagyok - mondta alázatosan Trüchen.

Porthos a bajuszának másik félkörét pödörgette.

„Mi az ördög! - gondolta magában D'Artagnan. - Csak nem vetett rá szemet Porthos!”

Közben Trüchen, megértve, hogy miről van szó, felszította a tüzet, megterített még két személyre, és olyan remek ételekkel kedveskedett vendégeinek, hogy lakoma lett a vacsorából.

Volt friss vaj, sózott marhahús, szardella, tonhal és Planchet egész fűszeresboltja. Szárnyas, főzelék, saláta, tavi hal, folyami hal, vadpecsenye, és mindaz, amit csak erdő-mező nyújthat.

Ráadásul Planchet a pincéből tíz palackkal jött fel, amelyeket sűrű, vastag porréteg borított.

Ez a látvány megörvendeztette Porthos szívét.

- Éhes vagyok - mondta.

És szívgyilkos pillantásokkal ült le Trüchen mellé.

D'Artagnan a másik oldalán foglalt helyet.

Planchet örvendezve és szerényen velük szemben helyezkedett el.

- Ne mérgeledjenek - mondotta -, ha Trüchen vacsora közben többször itthagya az asztalt, az éjjeli nyugalomukról kell gondoskodnia.

A gazdasszony csakugyan sokat járt-kelt, hallani lehetett, hogy az első emeleten nyikorognak az ágyak, dübörögnek a kőpádimentomon a görgők.

Ezalatt a három férfi evett-ivott, kivált Porthos.

Pompás látványt nyújtottak.

A tíz palackban már hűlt helye volt a bornak, mikor Trüchen a sajtot hozta.

D'Artagnan megőrizte méltóságát.

Porthos ellenben vesztett valamennyit a magáéból.

D'Artagnan újabb felfedező utat indítványozott a pincébe, és mert Planchet nem lépkedett olyan szabályszerűen, mint egy *igazi baka*, a testőrök kapitánya ajánlkozott, hogy elkíséri.

Elindultak ketten és úgy énekeltek, hogy még a flamand ördögök is megijedtek volna tőlük.

Trüchen az asztalnál maradt Porthos mellett.

Mialatt a két borszakértő kiválogatta a borokat, olyasféle cuppanás hallatszott, mint mikor csók csattan egy arcon.

„Porthos alighanem azt hiszi, hogy La Rochelle-nél van” - gondolta magában D'Artagnan.

Palackokkal megrakodva jöttek fel.

Planchet torkaszakadtából énekelt, annyira, hogy alig látott.

D'Artagnan, aki mindig jól látott, észrevette, hogy Trüchen bal orcája pirosabb, mint a jobb.

Porthos pedig balról mosolygott Trüchenre, és mindkét kezével pödörgette a bajusza két ágát.

Trüchen visszamosolygott a daliás nemes lovagra.

A gyöngyöző anjou-i bor előbb három ördögöt csinált a három férfiből, aztán három fatuskót.

D'Artagnannak már csak annyi ereje maradt, hogy kezébe vegye a gyertyát és világítson Planchet-nak a tulajdon lépcsőjén.

Planchet Porthost húzta maga után, akit viszont Trüchen tolt vidáman felfelé.

D'Artagnan volt az, aki megtalálta a szobákat és felfedezte az ágyakat. Porthos, akit barátja, a testőr vetkőztetett le, lerogyott az ágyára.

D'Artagnan is végigfeküdt az ágyán, és így szólt:

- Az ántiját! Pedig megfogadtam, hogy többé nem nyúlok ehhez a sárga, kovakő szagú borhoz. Pfuj! Mit szólnának a testőrök, ha ilyen állapotban látnák a kapitányukat. - És összehúzva ágya függőnyeit, hozzátette: - Szerencsére nem fognak látni.

Planchet-t Trüchen fogta fel karjaiban, levetkőztette, aztán ráhúzta a függönyt, és becsukta rá az ajtókat.

- Jó dolog a falusi élet -, mondta Porthos, s akkorát nyújtózkodott, hogy kirúgta az ágy deszkafalát, ami nagy robajjal járt, de erre ügyet sem vetett senki. Így szórakoztak Planchet vidéki birtokán.

Éjjel két órakor mindenki hortyogott.

Mit lehet látni Planchet házából

Másnap a reggel mély álomban találta a három jóbarátot.

Trüchen mint gondos asszony, becsukta az ablakredőnyöket, nehogy a felkelő nap megzavarja első látogatásával a vendégek szempilláira nehezedő álmot.

Sötét éjszaka volt tehát Porthos függőyei mögött és Planchet ágyának mennyezete alatt, midőn D'Artagnan, akit az ablakon beszűrődő tolakodó napsugár a többiekénél hamarabb felkeltett, kiugrott az ágyból, mint aki rohamra indul, és első akart lenni.

Előbb Porthos szobáját vette ostrom alá, mert ez volt legközelebb az ő szobájához.

A derék Porthos úgy aludt, ahogy az ég dörög; a sötétben ugyancsak elnyújtóztatta hatalmas testét, és puffadt keze lecsüngött a szőnyegre.

D'Artagnan fölkelte Porthost, aki elég nyájasan kidörgölte szeméből az álmoságot.

Ezalatt Planchet felöltözött, és szobájuk ajtajában fogadta az előző este hatása alatt még tántorgó két jóbarátot.

Bár csak rövid idővel azelőtt kelt fel a nap, már az egész ház talpon volt. A szakácsné irgalmatlan vérengzést vitt végbe a baromfiudvarban, Célestin apó pedig cseresznyét szedett a kertben.

Porthos nagy vidáman kezet nyújtott Planchet-nak, és D'Artagnan engedélyt kért, hogy megcsókolhassa Trüchent.

Az asszony pedig nem táplálva haragot a legyőzöttek iránt, Porthoshoz lépett, aki szintén megkapta ugyanazt az engedélyt, mint D'Artagnan.

Porthos nagyot sóhajtván ölelte meg Trüchen asszonyságát.

Ekkor Planchet kézen fogta a két jóbarátot, és így szólt:

- Szeretném megmutatni a házamat; mert tegnap este úgy jöttünk be ide, mintha sötét kemencébe bújtunk volna, nem láthattunk semmit; nappal mindent más színben látunk, és hiszem, hogy meg lesznek elégedve.

- Kezdjük a kilátással - mondotta D'Artagnan -, mert engem mindenekelőtt a kilátás gyönyörködtet; mindig királyok palotáiban laktam, és a fejedelmek jól szokták tudni, honnan kell nézni a világba.

- Jómagam is - felelte Porthos - mindig nagy súlyt vettem a kilátásra. Pierrefonds-i kastélyomban négy fasort nyitattam, mindegyik más-más látványra nyílik.

- Meg fogják látni, hogy innen milyen a kilátás - szólt Planchet.

És két vendégét odavezette az egyik ablakhoz.

- Ej, hiszen ez a Lyoni utca - mondotta D'Artagnan.

- Úgy van. Két ablak nyílik erre az utcára, jelentéktelen kilátással, mindig csak ezt a zajos és népes kocsmát látja az ember; kellemetlen szomszédság. Négy ablak volt ezen az oldalon, de csak kettőt hagytam meg.

- Menjünk tovább - mondotta D'Artagnan.

Most arra a folyosóra tértek vissza, amelyik a szobákhoz vezetett, és Planchet kitérte az ablakredőnyöket.

- Hohó! - kiáltotta Porthos. - Mi az ott?

- Az erdő - felelte Planchet. - Ez a látóhatár mindig színes, sűrű; tavasszal sárgás, nyáron zöld, ősszel piroslik és télen fehér.

- Nagyon jó! De egyúttal függöny is, amelyik megakadályozza, hogy túlságosan messzire el lehessen látni.

- Úgy van - mondta Planchet -, de el lehet látni innen...

- Ó, milyen nagy mező! - kiáltotta Porthos. - Mit látok!... Keresztek, sírköveket!

- De hisz ez a temető! - kiáltott fel D'Artagnan.

- Úgy van - szökött Planchet -, higgyék el, nagyon érdekes látvány; nem múlik el nap, hogy valakit el ne temetnének itt. Fontainebleau-nak meglehetősen sok a lakosa. Néha fehér ruhás fiatal lányok kísérik zászlók alatt a halottat, majd a városi tanácsurak vagy a gazdag polgárok a kántorral és sekrestyével, néha pedig az udvartartás tisztjei.

- Ezt én nem szeretem - mondta Porthos.

- Nem valami mulatságos dolog - jegyezte meg D'Artagnan.

- Higgyék el, hogy ájtatos gondolatokat kelt az emberben - felelte Planchet.

- Ó, azt nem vonom kétségbe.

- Egy nap meg kell halnunk - folytatta Planchet -, s van egy mondás, amelyik így szól: „Üdvös gondolat a halál gondolata.”

- Nem állítom az ellenkezőjét - felelte Porthos.

- Csakhogy - vitakozott D'Artagnan - ugyanolyan üdvös, ha zöldellő fákra, virágokra, patakokra, kéklő láthatárra, végtelen rónákra gondol az ember...

- Nem búsulnék, ha ilyen kilátásom volna - felelte Planchet -, de minthogy csak erre a kis virágzó, mohában bővelkedő árnyékos temetőre láthatok, megelégszem vele, és a városi emberekre gondolok, például a Lombardok utcájának lakóira, akik mindennap hétezer kocsidübörgését és százötvenezer ember lépéseinek zaját hallgatják.

- De eleven embereket! - mondta Porthos.

- Épp azért üdít fel az, hogy egy kis ideig holtakat is láthatok - felelte Planchet bártortalanul.

- Ez az ördögös Planchet - jegyezte meg D'Artagnan - költőnek is született, nemcsak szatócsnak!

- Uram - felelte Planchet -, én azok közé a jámbor emberek közé tartozom, akiket azért gyúrt Isten, és azért lehelt beléjük életet egy időre, hogy földi vándorlásuk alatt mindent jónak találjanak.

S mert Planchet filozófiája nagyon szilárd alapokon nyugvónak tetszett, D'Artagnan leült az ablak mellé és elmerengett rajta.

- Szavamra mondom! - kiáltotta Porthos. - Éppen részünk lehet a színjátékban. Úgy rémlik, mintha énekelnének.

- Ó, ez a legszegényesebb temetés - mondta Planchet kicsinylő hangon. - Csak a pap van itt, akinek a szertartást kell végeznie, és az egyházi meg a ministránsgyerek. Láthatják ebből, uraim, hogy az elhunyt ember vagy asszony nem volt sem herceg, sem hercegnő.

- Nem, senki sem kíséri a koporsót.

- Dehogynem - felelte Porthos -, egy férfit látok.

- Úgy van, csakugyan, egy köpönyegbe burkolt férfi - szólt D'Artagnan.

- No, ugyan nem sok látnivaló van rajta - szólt Planchet.

- Engem érdekel - felelte élénken D'Artagnan, az ablakon kikönyökölve.

- Ahá, pedzi már! - mondta örvendezve Planchet. - Magam is úgy voltam vele: az első néhány napon búsultam, mert mindig keresztet kellett vetnem, és a gyászénekek úgy nyilalltak a fejembe, mintha szeget vertek volna bele, de azóta már a gyászdalok ütemére ringatózom, és soha életemben nem láttam szebb madarakat a temető madarainál.

- Engem ez nem mulattat, inkább lemegyek - mondotta Porthos.

Planchet odaugrott, és karját nyújtotta Porthosnak, hogy a kertbe kísérje.

- Mi az? Maga itt marad? - kérdezte Porthos D'Artagnantól, visszafordulva.

- Itt, barátom, majd később maguk után megyek.

- Ó, D'Artagnan úrnak igaza van - mondta Planchet. - Temetnek már?

- Még nem.

- Persze a sírásó megvárja, míg a köteleket ráigazítják a koporsóra. Nini, a temető túlsó vége felől egy nő közeledik.

- Csakugyan, kedves Planchet - szólt gyorsan D'Artagnan -, de hagyj, hagyj magamra; kezdek üdvös elmélkedésbe merülni, ne zavarj!

Planchet elment, és D'Artagnan a félig nyitott ablakredőnyök mögül nagy figyelemmel leste, mi történik a temetőben.

A két halottvivő leoldozta a tartószíjat a saroglyáról, és lecsúsztotta a sírba a koporsót.

Néhány lépésnyire tőlük a köpenyeges ember egy ciprusfának támaszkodott, úgyhogy sem a sírásók, sem az egyházi emberek nem láthatták arcát. A halott porhüvelyét öt perc alatt eltemették.

Amint betemették a sírgödröt, az egyházi személyek visszafordultak, a sírásó néhány szót szólt hozzájuk és elment utánuk.

A köpenyeges ember köszönt nekik, mikor elhaladtak előtte, és pénzt nyomott a sírásó markába.

„Teringettét! - mormogta D'Artagnan. - De hisz ez az ember ott Aramis!”

Aramis egy kis ideig egyedül maradt, legalábbis előtte nem volt már senki, de hirtelen hátranézett, mert egy nő lépései és ruhájának susogása hallatszott a közelben.

A férfi tüstént megfordult, az udvari ember udvariasságával emelt kalapot, és a hölgyet árnyékos helyre, gesztenyefák és hársfák alá vezette, amelyek egy díszes sírra vetettek árnyékot.

„Ej, mi a kő! - dünnyögte D'Artagnan -, Vannes püspöke találkát ad! Még mindig a noisy-lesec-i széptevő Aramis abbé! Úgy van - tette hozzá mosolyogva -, de jámbor találka, mert temetőben történik.”

A beszélgetés jó félóra hosszat tartott.

D'Artagnan nem láthatta a hölgy arcát, mert háttal állt neki, de a beszélgetők merev testtartásából, párhuzamos mozdulataikból, kimért magatartásukból, és abból, ahogyan védekező vagy támadó pillantásokat váltottak, jól látta, hogy nem szerelemről beszélgetnek.

A beszélgetés befejeztével a hölgy felkelt, és most ő volt az, aki Aramis előtt meghajolt.

- Hohó! - mondotta D'Artagnan. - Hiszen ez úgy végződik, mint valami szerelmi találka! A lovag előbb letérdel, azután a kisasszony megszeli, és most már ő könyörög... Ki ez a hölgy? Sokért nem adnám, ha láthatnám az arcát."

Ez azonban lehetetlen volt. Előbb Aramis ment el, aztán a hölgy, fátylába burkolózva.

D'Artagnan nem bírta tovább; a Lyoni utcára nyíló ablakhoz futott.

Aramis abban a pillanatban lépett be a fogadóba.

A hölgy ellenkező irányba vette útját. Úgy látszott, az erdő szélén álló fogat és két vezetőkló felé iparkodik.

Lehorgasztott fejjel, tűnődve lépkedett.

„Teringettét, teringettét! Meg akarom tudni, ki ez a nő” - mondta a testőr.

És nem tanakodott tovább, hanem a nyomába eredt.

Útközben azon gondolkodott, mi módon bírhatná rá a nőt, hogy fölemelje fátyolát.

„Nem fiatal már - állapította meg D'Artagnan -, és az előkelő világból való. Ördög vigyen el, ha nem ismerem valahonnan!”

Gyors futása közben kopogott a testőr csizmája és pengett sarkantyúja, aminek következtében nem várt szerencse érte.

A zaj nyugtalanította a hölgyet, azt hitte, hogy nyomon követik, ami különben megfelelt az igazságnak, és megfordult.

D'Artagnan akkorát ugrott, mintha egy csomó sörétet lóttek volna a tomporába. Aztán sarkon fordult, ezt mormogva:

- Chevreuse hercegné.

D'Artagnan nem akart hazatérni, amíg mindent meg nem tud.

Megkérte Célestin apót, kérdezze meg a sírásótól, ki volt a halott, akit reggel eltemettek.

- Egy szegény kolduló franciskánus barát, még csak egy kutyája se volt, amely szerette volna ezen a világon, és elkísérte volna örök nyugvóhelyére - felelte a sírásó.

„Ha ez igaz volna, Aramis nem jelent volna meg a temetésén - gondolta magában D'Artagnan -, mert ami az odaadó hűséget illeti, Vannes püspöke nem kutya, szímet tekintetében viszont annál inkább az.”

Hogyan vált el D'Artagnan segítségével Porthos, Trüchen és Planchet mint három jóbarát

Planchet házában derekasan jóllaktak mindenféle jóval.

Porthos összetört egy létrát és két cseresznyefát, lekopasztott két málnabokrot, de a földiepret nem tudta elérni, mert nem tudott lehajolni - mint ahogy ő mondotta - a kardszíja miatt.

Trüchen, aki már megbarátkozott Porthossal, így vélekedett:

- Nem izs a kardzój az oka, hanem a pocagja.

Porthos, magánkívül örömeiben, megcsókolta Trüchent, ez pedig egy egész marokra való földiepret szedett, és a kezéből etette őt. D'Artagnan, aki eközben odajött, megszidta Porthost lustasága miatt, és magában sajnálta Planchet-t.

Porthos jól bereggelizett, aztán ránézett Trüchenre, és így szólt:

- Szeretnék mindig itt lakni.

Trüchen mosolygott.

Planchet ugyanezt tette, de kissé erőltetett módon.

Ekkor D'Artagnan ezt mondta Porthosnak:

- Barátom, a capuai élvezeteknek¹⁶⁸ nem szabad elfeledtetniök velünk fontainebleau-i utunk valódi célját.

- Hogy bemutassanak a királynak?

- Úgy van. Járok egyet a városban, hogy megtegyem az előkészületeket. Kérem, ne menjen el innen addig.

- Ó, dehogy - mondta Porthos.

Planchet félve nézett D'Artagnanra.

- Sokáig lesz távol? - kérdezte.

- Nem, barátom, és már ma este megszabadítlak két kellemetlen vendégedtől.

- De D'Artagnan úr, hogy mondhat ilyet?

- Tudod, a szíved nagyon jó, de a házad kicsi. Van, akinek csak két hektár földje van, s mégis akár egy királyt is fogadhat; de te nem születted nagyúrnak.

- Porthos sem - mormogta Planchet.

- De nemesi rangra emelkedett, kedves barátom; százezer frank évjáradékot kap húsz esztendeje, és ötven esztendeje hűbérura két olyan karnak és egy olyan hátgerincnek, amelynek sohasem akadt párja szép Franciaországban. Porthos hozzád képest nagyon nagy úr... és elég, ha ennyit mondok, tudom, hogy értesz a szóból.

- Nem, nem; magyarázza meg...

- Nézd meg letarolt kertedet, üres kamrádat, összetört vendégágyadat, kifosztott pincédet, nézd meg... Trüchen asszonyságot.

168 Hannibál 215-ben elfoglalta az olaszországi Capua városát, s itteni téli táborozása oly élvezetes volt katonáinak, hogy szállóige lett a vádból: „Capua élvezetekben tesped.”

- Ó, Istenem! - kiáltott fel Planchet.

- Tudod, Porthos harminc falu ura, amelyekben háromszáz vidám jobbágy nője van, és Porthos nagyon csinos ember.

- Ó, Istenem! - ismételte Planchet.

- Trüchen asszony kiváló teremtés - folytatta D'Artagnan -, őrizd meg a magad számára, hallod-e!

És megveregette a fűszeres vállát.

E pillanatban a fűszeres megpillantotta messziről Porthost és Trüchent egy lugásban.

Trüchen valódi flamand bájjal ikerceseresznyét tett fülbevalóul Porthos fülére, Porthos pedig olyan szerelmesen mosolygott, mint Sámson Delilára.

Planchet megszorította D'Artagnan kezét, és odafutott a lugashoz.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy Porthos cseppet sem zavartatta magát. Kétségkívül úgy vélte, hogy semmi rosszat nem tesz.

Trüchen ugyancsak nem zavartatta magát, ami elkedvetlenítette Planchet-t; eleget foglalkozott fűszeresboltjában a szépnemmel ahhoz, hogy jó arcot tudjon vágni a kellemetlen dologhoz.

Karon fogta Porthost, és azt ajánlotta, hogy nézzenek a lovak után.

Porthos kijelentette, hogy fáradt.

Ekkor Planchet azt javasolta Du Vallon bárónak, hogy kóstolja meg a diópálinkát, amelyet ő maga készített, és párját ritkítja.

Erre ráállt a báró.

Ilyenformán Planchet egész napot foglalkoztatni tudta ellenségét. Önérzete javára feláldozta az élesztárát.

D'Artagnan két óra múlva visszajött.

- Minden rendben van - mondotta -, láttam őfelségét egy pillanatra, amikor vadászatra indult. A király ma este elvár minket.

- A király vár engem! - kiáltotta Porthos, és kiegyenesedett.

És be kell vallanunk, hogy - mivel az emberi szív érzelmei hullámzóak - e pillanattól kezdve Porthos már nem nézett azzal a megható gyöngédséggel Trüchenre, amely az antwerpeni nő szívét egy csapásra ellágyította.

Planchet tőle telhetőleg igyekezett szítani Porthos becsvágyó hangulatát. Ismét elmesélte, vagyis inkább felsorolta az előbbi király uralma alatt megesezt dicső tetteket: ütközeteket, ostromokat, ceremóniákat. Beszélt az angol fényűzésről, a három derék testőr kalandjairól, akik közt D'Artagnan volt a legkisebb rangú, később meg ő lett a vezérük.

Fellelkesítette Porthost, elmúlt fiatalságát idézve; amennyire csak tudta, dicsérte az előkelő úr férfiúi erényeit, szinte vallásos áhítatát, amellyel a barátság iránt viseltetik; ékesszólón, ügyesen beszélt. Elragadta Porthost, megremegettette Trüchent, és álmódzóvá tette D'Artagnant.

Hat órakor a testőr elrendelte, hogy nyergeljék fel a lovakat, és öltöztessék fel Porthost.

Megköszönte Planchet-nak vendégszeretetét, megemlítve, hogy talán állásba tudja juttatni az udvarnál, aminek következtében Planchet nyomban nagyot nőtt Trüchen szemében, ahol az oly jó, oly nemes lelkű, oly odaadó szegény fűszeres a két előkelő úr megjelenése óta az összehasonlítás következtében kissé veszített értékéből.

Mert a nők ilyenek: mindig azt akarják megszerezni, ami nem az övék, és ha már megszerezték, amire vágytak, megvetik.

Midőn D'Artagnan már megtette Planchet barátjának ezt a szolgálatot, halkán így szólt Porthoshoz.

- Barátom, nagyon szép gyűrű van az ujján.

- Háromszáz pisztolt ér - felelte Porthos.

- Trüchen sokkal jobban meg fogja tartani jó emlékezetében, ha neki ajándékozta ezt a gyűrűt.

Porthos habozott.

- Úgy véli, nem elég szép? - folytatta D'Artagnan. - Megértem, hogy egy olyan előkelő úr, mint Porthos, nem lakik egykori szolgájánál, anélkül, hogy vendégszeretetéért busásan meg ne fizetne. De higgye el nekem, Planchet olyan jószívű, hogy nem fogja a maga százezer frank évi jövedelméhez mérni az ajándékot.

- Nagy kedvem volna hozzá - szólt Porthos, aki e szavakra felfuvalkodott -, nagy kedvem volna hozzá, hogy Trüchen asszonynak ajándékozzam bracieux-i kis majoromat; az ám csak a csinos gyűrű... tizenkét hold...

- Ez sok, kedves Porthos, sok egyelőre... hagyja későbbre.

D'Artagnan lehúzta a gyémántgyűrűt Porthos ujjáról, odalépett Trüchenhez, és így szólt.

- Asszonyom, a báró úr nem tudja, hogyan kérje meg rá, hogy az ő kedvéért fogadja el ezt a kis gyűrűt. Du Vallon úr egyike a legnagyobb és legtapintatosabb embereknek, akit csak ismerek. Bracieux-i majorságát akarta felajánlani, de én lebeszéltem erről.

- Ó - mondta Trüchen, s majd elnyelte szemével a gyűrűt.

- Báró úr! - kiáltott meghatottan Planchet.

- Kedves barátom! - hebegte elragadtatva Porthos, mert D'Artagnan olyan jól tolmácsolta szavait.

Az egymásba olvadó felkiáltások arra vallottak, hogy az események megható fordulatot vettek, holott nagyon fura módon végződhetek volna.

De ott volt D'Artagnan, és ahol D'Artagnan parancsolt, ott mindig az ő ízlése és kívánsága szerint végződött minden.

Megölelték egymást. Trüchen, akit a báró nagylelkűsége magához térített, beletalálta magát a helyzetbe, és szégyenlősen tartotta csókra elpirult homlokát az előkelő úrnak, akivel előző este annyira megbarátkozott.

Planchet merő alázat volt.

Porthos, akin erőt vett nagylelkűsége, szerette volna Célestin apó és a szakácsné kezeibe kiüríteni zsebeit.

D'Artagnan azonban megakadályozta ebben, mondván:

- Ez az én dolgom.

És egy pisztolt ajándékozott a férfinak, és kettőt az asszonynak.

Erre olyan hálálkodásba fogtak, hogy meglágyították volna Harpagon¹⁶⁹ szívét is, s tüstént tékozlóvá lett volna.

D'Artagnan a kastélyig kísértette magát Planchet-val, és kapitányi lakásába vezette Porthost, anélkül, hogy útközben találkoztak volna azokkal, akikkel D'Artagnan nem szeretett volna találkozni.

169 Molière figurája: *A fősvény*.

Porthos bemutatása

Ugyanaznap este a király az Egyesült Tartományok követét fogadta kihallgatáson a nagy szalonban.

A kihallgatás egy negyedóraig tartott.

Ezután a király azokat fogadta, akiket újonnan mutattak be neki, és még néhány hölgyet, akik elsőnek mehettek be.

A szalon egyik sarkában, az oszlop mögött várakozott Porthos és D'Artagnan, míg rájuk kerül a sor.

- Tudja-e, mi az újság? - szólt a testőr barátjához.

- Nem.

- Nos hát, nézzen oda!

Porthos lábujjhegyre ágaskodott, és Fouquet-t látta díszruhájában, amint Aramist a király elé vezeti.

- Aramis! - szólt Porthos.

- Akit Fouquet bemutat a királynak.

- Tyúha! - szólt Porthos.

- Mert Belle-Isle-t megerősítette - folytatta D'Artagnan.

- És mi lesz velem?

- Magával? Maga, mint már volt szerencsém kijelenteni, maga a jó Porthos, a megtestesült isteni jóság, ezért arra kérik, hogy maradjon egy kicsit Saint-Mandéban.

- Tyúha! - szólt újból Porthos.

- De szerencsére itt vagyok én, és mindjárt rám kerül a sor! - szólt D'Artagnan.

Ebben a pillanatban Fouquet a királyhoz fordult:

- Felsőleges uram - szólt -, egy kegyet kérnék felségedtől. D'Herblay úr nem becsvágyó, de azért tudja, hogy hasznos lehet. Felsőgednek szüksége van egy politikai ügynökre Rómában, mégpedig egy hatalmas ügynökre; D'Herblay úr számára megszerezhetnők a bíbornoki kalapot!

A király egy mozdulatot tett.

- Nem szoktam gyakori kérésekkel terhelni felségedet! - szólt Fouquet.

- Ez nagy dolog - felelte a király, aki habozását mindig így szokta palástolni.

Ezekre a szavakra nem lehetett mit válaszolni.

Fouquet és Aramis egymásra nézett.

A király tovább beszélt:

- D'Herblay úr Franciaországban is szolgálatunkra lehet, például egy érsekségben!...

- Felség - szólt Fouquet a rá jellemző kellemes modorban -, felséged elárasztja D'Herblay urat kegyeivel: az érsekség a király kegyes akaratából kiegészítője lehet a bíbornoki kalapnak; az egyik a másikat nem zárja ki!

A király csodálkozott Fouquet lélekjelenlétén, és mosolygott.

- D'Artagnan sem válaszolhatott volna különben - szólt.

Alig ejtette ki e szavakat, mikor D'Artagnan előrelépett és megszólalt:

- Felséged szólított?

Aramis és Fouquet egy lépést tettek, hogy eltávolozzanak.

- Engedje meg, felség - szólt élénken D'Artagnan, Porthost eltakarva -, hogy bemutassam felségednek Du Vallon báró urat, Franciaország egyik legderekabb nemesemberét!

Porthos láttára Aramis elsápadt; Fouquet keze ökölbe szorult csipkés kezelője alatt.

D'Artagnan mosolyogva nézett mind a kettőre, Porthos pedig, láthatólag elfogultan, meghajtotta magát a király előtt.

- Porthos itt van! - súgta Fouquet Aramis fülébe.

- Pszt! Ez árulás! - mondta Aramis.

- Felség! - szólt D'Artagnan. - Du Vallon urat már hat évvel ezelőtt be kellett volna mutatnom felségednek, de vannak emberek, akik hasonlatosak a csillagokhoz: nem járnak barátaik kísérete nélkül; a Göncölszekér hét csillaga örökké együtt jár, azért választottam azt a pillanatot, hogy Du Vallon urat felségednek bemutassam, amikor oldalán láthatja D'Herblay urat is!

Aramis majdnem kizökkent nyugalmából. Kevélyen nézett D'Artagnanra, mintegy elfogadva a kesztyűt, amelyet a testőr feléje dobott.

- Á, az urak jó barátok? - szólt a király.

- Nagyszerű barátok, felség, és egyik a másikért kezeskedik. Kérdezze csak meg Vannes urát, hogy Belle-Isle-t miként erősítették meg!

Fouquet egy lépést hátrált.

- Belle-Isle-t ez az úr erősítette meg! - szólt Aramis hideg, kimért hangon.

És Porthosra mutatott, aki másodszor is meghajolt.

Lajos csodálkozott és gyanakodott.

- Úgy van - szólt D'Artagnan -, és most kérdezze meg felséged a báró úrtól, hogy ezeknél a munkálatoknál ki segédkezett neki.

- Aramis! - válaszolta őszintén Porthos.

És a püspökre mutatott.

„Mi az ördögöt jelent mindez, és milyen kibontakozása lesz ennek a komédiának?” - gondolta magában a püspök.

- Hogyan? - szólt a király. - A bíbornok urat... akarom mondani a püspök urat... Aramisnak hívják?

- Hadinév - szólt D'Artagnan.

- Barátaim adták - jegyezte meg Aramis.

- Csak semmi szerénység! - kiáltott D'Artagnan. - Felség, ebben a papban a legragyogóbb katonatiszt rejtőzik, a legbátrabb nemesember, a királyság legtudósabb teológusa!

Lajos felkapta fejét.

- És mérnök! - szólt a király, megcsodálva Aramis valóban férfias arckifejezését.

- Csak alkalmi mérnök, felség! - szólt Aramis.

- Társam volt a testőrségnél, felség! - mondta D'Artagnan melegen. - D'Herblay úr az az ember, aki felséged királyi atyjának minisztereit jó tanácsaival igen gyakran támogatta... egyszóval az az ember, akivel együtt Du Vallon úr, én és a felséged által is ismert La Fère gróf azt a négyest alkottuk, amelyről a megboldogult király alatt és felséged kiskorúsága idején oly sok szó esett.

- És aki Belle-Isle-t megerősítette! - mondta a király különös nyomatékkal.

Aramis előrelépett, és így szólt:

- Hogy a fiút is úgy szolgáljam, mint ahogy az apát szolgáltam!

D'Artagnan erősen ránézett Aramisra, mialatt e szavakat kiejtette. Annyi igaz tisztelet, annyi meleg odaadás, annyi kétségbevonhatatlan meggyőződés égett szavaiban, hogy D'Artagnant, az örök kételkedőt, a csalhatatlant is teljesen megejtették.

„Az ember nem beszél ilyen hangon, ha hazudik!” - gondolta magában.

Lajos meghatódott.

- Ha így van a dolog - szólt Fouquet-hoz, aki aggodalommal tele várakozott a próbatétel eredményére -, engedélyezem a bíbornoki kalapot. D'Herblay úr, szavamot adom, hogy az első alkalommal megkapja a kalapot. Köszönje meg Fouquet úrnak!

Colbert is hallotta e szavakat, és a szívét marcangolták.

Gyorsan távozott a teremből.

- Most pedig kérjen valamit, Du Vallon úr... Szeretem atyám szolgálait megjutalmazni!

- Felség! - szólt Porthos, de képtelen volt tovább beszélni.

- Felség - szólt D'Artagnan -, ezt az érdekes lovagot felséged magasztos személye teljesen elkábította, elkábította azt az embert, aki ezer ellenség tekintetét és tüzét bátran kiállotta. De én tudom, hogy mire gondol, és én, aki jobban megszoktam, hogy a napot nézzem, kimondom az ő gondolatát. Nincs semmire sem szüksége, nem óhajt semmit, csak azt a boldogságot, hogy felségedet egy negyedóráig nézhesse!

- Akkor ma este velem étkezik - szólt a király, bátorító mosollyal intve Porthos felé.

Porthos az örömtől és büszkeségtől karmazsinpiros lett.

A király kegyesen elbocsátotta, D'Artagnan megölelte, és áttuszkolta a másik terembe.

- Üljön mellém az asztalnál! - sűgta Porthos a barátja fülébe.

- Meglesz, barátom!

- Nemde, Aramis haragszik rám?

- Aramis sohasem szeretne még ennyire. Gondolja meg, hogy megszereztem neki a bíbornoki kalapot.

- Ez igaz. De mondja csak, szereti a király, ha asztalánál sokat eszik az ember?
- Ennek csak örül, mert fejedelmi étvágya van!
- Boldoggá tesz! - kiáltott fel Porthos.

148
Magyarázkodás

Aramis ügyes fordulatot tett, hogy D'Artagnannal és Porthossal találkozzék. Az utóbbit az oszlopok mögött utolérte, és miközben kezét megszorította, így szólott hozzá:

- Megszökött a fogságból?

- Ne korholja őt - szólt D'Artagnan -, én adtam neki a kulcsot szabadulásához, kedves Aramis!

- Ó, kedves barátom - felelte Aramis, és Porthosra nézett -, hát olyan türelmetlenül várta?

D'Artagnan segítségére sietett Porthosnak, aki már lihegett, és így szólott:

- Ó, maguk, egyházi emberek, nagy politikusok! Mi, katonafélék, mi egyenesen nekimegyünk a célnak! Elmondom, miként áll a dolog. Meglátogattam a derék Baisemeaux-t!

Aramis a fülét hegyezte.

- Tyű! - kiáltott fel Porthos. - Csak most jut eszembe, Aramis, hogy levelet hoztam magának Baisemeaux-tól!

És átnyújtotta a püspöknek az előttünk már ismeretes levelet.

Aramis engedélyt kért a levél elolvasására, és el is olvasta, D'Artagnant azonban egy pillanatra sem hozta zavarba ez az előre látott körülmény.

Különben Aramis oly pompásan uralkodott magán, hogy D'Artagnan jobban csodálta, mint valaha.

Miután elolvasta a levelet, Aramis teljesen nyugodt arccal zsebre tette.

- Szóval azt mondta, kedves kapitány... - kezdte Aramis.

- Azt mondtam - folytatta a testőr -, hogy Baisemeaux-t meglátogattam, szolgálati ügyben.

- Szolgálati ügyben.

- Úgy van. És természetesen beszélgettünk magáról és közös barátainkról is. Be kell vallanom, hogy Baisemeaux hidegen fogadott. Tehát búcsút vettem tőle. Mikor visszafelé jöttem, egy katona megszólított (kétségkívül megismert, bár polgári ruhában voltam): „Kapitány uram, legyen olyan jó, olvassa el nekem ezt a nevet, ezen a borítékon!” És én elolvastam: „Du Vallon úrnak, Saint Mandéban, Fouquet úrnál!” „Ohó - gondoltam magamban -, Porthos nem tért vissza Pierrefonds-ba, sem Belle-Isle-re, mint ahogy gondoltam, Porthos Saint-Mandéban van Fouquet úrnál. Fouquet nincs Saint-Mandéban, Porthos tehát egyedül van, vagy Aramisszal, nosza, látogassuk meg Porthost.” És meglátogattam Porthost!

- Nagyon jó! - felelte elábrándozva Aramis.

- Ezt nekem nem is mondta el! - szólt Porthos.

- Nem volt rá időm, barátom!

- És Porthost magával hozta Fontainebleau-ba?

- Planchet-hoz!

- Planchet Fontainebleau-ban lakik? - kérdezte Aramis.

- Úgy van, a temető mellett! - bökte ki Porthos meggondolatlanul.

- Hogyan, a temető mellett? - szólt Aramis gyanakodva.

„No jó - gondolta magában a testőr -, használjuk ki a zűrzavart, ha már zűrzavar támadt!”

- Úgy van, a temető mellett - felelte Porthos. - Planchet kiváló fickó, kitűnő befőtteket készít, de házának ablakai a temetőre nyílnak. Ez elszomorító. Éppen ma reggel is...

- Ma reggel? - kérdezte Aramis egyre nyugtalanabbul.

Aramis hátat fordított Porthosnak, és az ablakon egy induló dallamát dobolta.

- Éppen ma reggel is egy szegény keresztény temetését láttuk.

- Valóban?

- Elszomorító látvány! Én nem élnék olyan házban, ahol folytonosan halottakat lát az ember... D'Artagnan azonban, úgy látszik, épp ezt szereti!

- Igen? D'Artagnan is látta?

- Nemcsak látta, hanem majd elnyelte a szemével!

Aramis megremegett, és hátrafordult, hogy a testőrré nézzen, de az már elmélyedve beszélgetett Saint-Aignannal.

Aramis tovább folytatta Porthos vallatását; mikor aztán kellőképpen kiprészelt az óriási citromot, a héját eldobta.

Odalépett D'Artagnanhoz, és miután Saint-Aignan eltávozott, mert jelezték a királyi vacsora kezdetét, megveregette a testőr vállát és így szólt hozzá:

- Barátom!

- Kedves barátom! - felelte D'Artagnan.

- Mi nem étkezünk ma este a királlyal.

- Dehogynem, én vele étkezem.

- Beszélhetne velem tíz percig?

- Húszig! Annyi időbe telik, míg a király asztalhoz ül.

- Hol beszélgessünk?

- Itt, ezen a padon. A király elment, így le lehet ülni és a terem üres.

- Ülünk le hát!

Leültek. Aramis megfogta D'Artagnan kezét, és beszélni kezdett:

- Vallja be, barátom, felbízta Porthost, hogy egy kissé bizalmatlan legyen irányomban!

- Bevallom, de nem úgy, ahogy gondolja. Láttam, hogy Porthos halálosan unatkozik, és úgy gondoltam, ha a királynak bemutatom, olyasmit tehet érte és magáért, barátom, amit maguk sosem tennének meg!

- Mit?

- Dicshimnusz zengeni magukról!

- Nemesszívűen tette, és én köszönetet mondok érte.

- És közelebb hoztam a bíbornoki kalaphoz, mely már majdnem lecsúszott a fejéről!

- Hát elismerem! - szólt Aramis különös mosollyal. - Valóban maga az egyetlen ember, aki barátai boldogulásáért mindent elkövet.

- Tehát láthatja, csak Porthos boldogulásáért tettem, amit tettem.

- Ezt ugyan magam vállaltam, de hiába, a maga keze messzebbre ér, mint a miénk.

Most D'Artagnanon volt a sor, hogy elmosolyodjék.

- Nézze csak - szólt Aramis -, mi tartozunk egymásnak az igazsággal: még mindig szeret engem, drága D'Artagnanom?

- Most is úgy, mint régen! - felelte D'Artagnan, és ezzel a válasszal nem nagyon kompromittálta magát.

- Akkor köszönet, és most beszéljen teljes őszinteséggel: a király megbízásából jött Belle-Isle-re?

- Természetesen!

- Tehát meg akart fosztani minket attól az örömtől, hogy Belle-Isle-t teljesen megerősítve felajánljuk a királynak?

- De édes barátom, hogy ettől az örömtől megfosszam magukat, mindenekelőtt tudomással kellett volna bírnom szándékaikról!

- Tehát semmit sem tudott, midőn Belle-Isle-re jött?

- Magukról? Hogy az ördögbe képzelhettem volna, hogy Aramisból mérnök lett, ért az erődítéshez, miként Polübiosz vagy Arkhimédész.

- Ez igaz, de mégis kitalálta, hogy ott vagyok?

- Ó, hogyne!

- És hogy Porthos is ott van?

- Kedves barátom, én nem sejtettem, hogy Aramis mérnök. Azt sem tudhattam, hogy Porthosból is mérnök lett. Egy latin mondás úgy tartja: szónokká lesz az ember, de költőnek születik. Azt azonban senki sem mondta: „Az ember Porthosnak születik, és mérnökké lesz!”

- Elbűvölően szellemes, mint mindig! - szólt hűvös hangon Aramis. - De folytatom...

- Csak folytassa.

- Mikor titkunkat megtudta, futott, hogy a királlyal közölje!

- Annál inkább futottam, barátom, mert láttam, hogy maguk még jobban sietnek. Ha egy kétszázötvennyolc font súlyú ember, mint Porthos, váltott lovakon vágat; ha egy köszvényes püspök, bocsásson meg, ezt maga mondta nekem, ha egy püspök viharsebesen száguld, akkor én felteszem, hogy ez a két barát, aki nem akart engem értesíteni, következményeiben nagy horderejű dolgot rejteget előttem, és becsületesemre, én is vágatok, oly gyorsan vágatok, ahogy azt soványságom és köszvénymentes egészségem csak megengedi!

- Drága barátom, nem gondolta meg, hogy nekem és Porthosnak ezzel gyászosan végződhető szolgálatot tehet?

- Gondoltam én! Hanem maguk ketten nagyon gyászos szerepet szántak nekem Belle-Isle-en!

- Bocsásson meg!

- Maga is nekem!

- Így tehát most mindent tud? - folytatta Aramis.

- Szavamra, nem!
 - Tudja-e, hogy Fouquet urat azonnal értesítnem kellett, hogy megelőzze magát a királynál?
 - Ez egy kissé homályos.
 - Dehogyan! Fouquet úrnak vannak ellenségei, ezt el kell ismernie!
 - Ó, elismerem.
 - Különösen egy ellensége van...
 - Veszedelmes?
 - Halálos ellensége. Tehát, hogy ennek az ellenségnek a befolyását ellensúlyozza, Fouquet úrnak be kellett bizonyítania a király előtt hűségét és áldozatkészségét. Azzal lepte meg a királyt, hogy felajánlotta neki Belle-Isle-t. Ha maga előbb érkezik Párizsba, vége a meglepetésnek... Úgy látszott volna, mintha a félelem hajtaná.
 - Értem.
 - Ez a nagy titok! - szólt Aramis elégedetten, hogy sikerült a testőrt meggyőznie.
 - Csakhogy - szólt most a testőr - sokkal egyszerűbb lett volna, ha Belle-Isle-en félrevonnak, és azt mondják: „Kedves barátom, mi megerősítjük Belle-Isle-t, hogy felajánljuk a királynak... Tegye meg nekünk azt a szívességet és mondja meg, kinek a nevében jár itt? Colbert úr barátja, vagy pedig Fouquet úré?...” Én talán nem válaszoltam volna; de ha hozzáfűzi: „A barátom még?” - azt feleltem volna: „Barátja vagyok!”
- Aramis lehajtottá fejét. D'Artagnan tovább beszélt:
- Ily módon megkötik kezemet-lábamat, és én azt mondtam volna a királynak: „Felség, Fouquet úr megerősíti Belle-Isle-t, mégpedig nagyon jól; de Belle-Isle kormányzója felhatalmazott, hogy biztosítsam felségedet hűségéről!” Vagy pedig így: „Fouquet úr meg akarja felségedet látogatni, hogy beszámoljon szándékairól.” Nem játszottam volna a hülye szerepét; maguknak is meglett volna a meglepetésük, és nem kellett volna másfelé sandítanunk, ha egymás szemébe nézünk.
 - Ma viszont teljesen úgy viselkedett, mintha Colbert úr barátja volna. Tehát a barátja?
 - Szavamra, nem! - felelte a kapitány. - Colbert hitvány ember, és én gyűlölöm, éppúgy, mint Mazarint gyűlöltem, csakhogy tőle nem félek!
 - Nos tehát - szólt Aramis -, én szeretem Fouquet urat és mellette állok. Ismeri anyagi helyzetemet, nincs vagyonom... Fouquet úr, ugye... jövedelmet, püspökséget szerzett nekem; Fouquet úr lovagias eljárásával lekötöztetett, és én elég jól emlékszem a világra ahhoz, hogy a jóindulatot megbecsüljem. Fouquet úr tehát megnyerte a szívemet, és én a szolgálatába állottam!
 - Nagyszerű! Akkor nagyon jó gazdája van! - Aramis ajkába harapott.
 - Azt hiszem, a legjobb mindazok között, akikre csak gondolni lehet.
- Most szünet állt be.
- D'Artagnan óvakodott tőle, hogy ezt a csendet megtörje.
- Kétségkívül tudja Porthosról, hogy mindezekbe a dolgokba miként került bele.
 - Nem - felelte D'Artagnan. - Kíváncsi vagyok, igaz, de sohasem faggatom barátomat, ha titkát előttem rejtegetni akarja.
 - Majd én elmondom!

- Ha ez a közlés engem valamire kötelez, ne fárassza magát!

- Ó, sose aggódjon; Porthost én mindig a legjobban szerettem, mert egyszerű és jó ember; Porthos egyenes jellem. Mióta püspök vagyok, az egyszerű embereket keresem, akik az igazságot szeretik, és meggyűlöltek velem a cselszövényeket.

D'Artagnan a bajuszát pödörgette.

- Meglátogattam Porthost, és beszélgettünk - folytatta Aramis. - Porthos tétlenül tespedt. Eszembe jutottak az egykori szép napok, bár a jelent sem akarom ócsárolni. Meghívtam Porthost Vannes-ba. Mikor Fouquet úr, aki szeret engem, megtudta, hogy Porthos szeret engem, megígérte, hogy az első előléptetés alkalmával érdemrendet szerez neki. Ennyi az egész titok.

- Nem fogok vele visszaélni.

- Tudom, kedves barátom; senkiben nincs több igaz becsület, mint magában.

- Büszke is vagyok rá, Aramis.

- Most pedig...

És a püspök barátja lelke mélyéig igyekezett pillantani.

- Most pedig beszéljünk magunkról. Akar-e Fouquet úr barátai közé tartozni? Ne vágjon a szavamba, míg nem tudja, hogy mit jelent ez.

- Hallgatom.

- Akar-e Franciaország marsallja, pair vagy herceg lenni, és egymilliót érő hercegséget kapni?

- De barátom - felelte D'Artagnan -, mit kell tennem, hogy mindezt elérjem?

- Legyen Fouquet úr embere.

- Én a király embere vagyok, kedves barátom.

- De tán csak nem kizárólagosan?

- Ó! D'Artagnan csak egy emberé lehet.

- Olyan kitűnő férfinak, mint maga, bizonyára van valami becsvágya.

- Hogyne volna!

- És mi az?

- Szeretnék Franciaország marsallja lenni; de majd a király csinál belőlem marsallt, pairt és herceget; a király mindezt megadja nekem!

Aramis ragyogó szemével ránézett D'Artagnanra.

- Vagy nem a király az úr? - kérdezte D'Artagnan.

- Senki nem vitatja; de XIII. Lajos is úr volt!

- Ó, kedves barátom, Richelieu és XIII. Lajos között nem állt egy D'Artagnan! - szólt nyugodtan a testőr.

- A király körül sok a buktató - felelte Aramis.

- De a király nem botolhat meg...

- Csakhogy...

- Nézze, Aramis, látom én, hogy mindenki csak magára gondol, sosem a kis királyra; én magamat fogom támogatni, miközben őt támogatom!

- És a hálátlanság?

- Attól csak a gyengék félnek.

- De nagyon biztos a dolgában!

- Hát igen.

- És ha a királynak esetleg nem lesz szüksége magára?

- Ellenkezőleg, azt hiszem, barátom, hogy nagyobb szüksége lesz rám, mint valaha... És azután, barátom, ha egy új Condét kellene tartóztatni, ki tartóztatná le?... Ez... csak ez, egész Franciaországban...! - mondta D'Artagnan, és a kardjára ütött.

- Igaza van! - szólt Aramis elsápadva.

Ezután felállott és megszorította barátja kezét.

- Ez az utolsó hívó jel a vacsorához! - szólt a testőrök kapitánya. - Bocsásson meg...!

Aramis karon fogta a testőrt.

- Az ilyen barát, mint maga - szólt -, a királyi korona legszebb ékessége!

Azután elváltak egymástól.

„Nem megmondtam, hogy van valami a levegőben?” - gondolta D'Artagnan.

„Siessünk a robbantással; D'Artagnan megszimatolta a puskaport!” - gondolta magában Aramis.

149
A hercegnő és Guiche

Láttuk, hogy Guiche miként távozott abból a teremből, ahol XIV. Lajos olyan gálánsan felajánlotta La Vallière-nek a lottójátékon nyert pompás karkötőket.

A gróf lelkét ezer gyanú és ezer nyugtalanság emésztette, s egy ideig fel s alá sétált a palota előtt.

Aztán a teraszon tűnt fel, a facsoportokkal szemben, Madame kijövetelét lesve.

Egy jó félóra múlt el. A gróf e pillanatban nem valami vidám gondolatokkal foglalkozott.

Zsebéből kivette a levéltömbjét, és hosszas habozás után elszánta magát a következő sorok megírására:

Madame, esedezem, engedélyezzen egy rövid beszélgetést. Ez a kérésem ne nyugtalanítsa, mert mély tisztelem sugallja, amellyel vagyok stb.

Aláírta ezt a különös kérvényt, s a szerelmes levelek formájában hajtotta össze, de akkor látta, hogy a kastélyból több hölgy, azután több férfi, végül a királyné egész társasága jön kifelé.

La Vallière-t is látta, azután Montalais-t is, Malicorne-nal beszélgetve.

Mindenkit látott, egészen az utolsó vendégekig, akik még kevéssel ezelőtt az anyakirályné termeiben nyüzsögtek.

Madame még nem jött ki, pedig ezen az udvaron kellett keresztülhaladnia, hogy lakásába visszatérjen, és a terasról Guiche az udvart fürkészte.

Végre megpillantotta a hercegnőt két apród kíséretében, akik a fáklyákkal világítottak. A hercegnő sietett, és amint ajtaja elé ért, így szólott az apródokhoz:

- Apródok, tudakozódjatok Guiche gróf felől. Egy megbízásról jelentést kell tennie. Ha nincs elfoglalva, kérjétek meg, hogy jöjjön hozzám!

Guiche a homályban meglapulva némán figyelt; de mihelyt a hercegnő belépett lakosztályába, lesietett a terasz lépcsőin; egykedvű arcot öltött, s úgy irányította lépéseit, hogy rátaláljanak az apródok, akik már lakása felé siettek.

„Ó, a hercegnő kerestet?” - gondolta magában egészen ellágyulva.

És a most már fölöslegessé vált levelet összegyúrta.

- Gróf úr - szólott az egyik apród, megpillantva a gróft - , örülünk, hogy megtaláltuk!

- Mi baj van, uraim?

- Parancs a hercegnőtől!

- Parancs a hercegnőtől? - szólott Guiche csodálkozó arccal.

- Úgy van. Ő királyi fensége kéreti gróf urat; amint nekünk mondta, egy megbízás felől kell jelentést tennie.

- Rendelkezésére állok ő királyi fenségének.

- Akkor kövessen, gróf úr!

Mikor Guiche a hercegnőhöz érkezett, sápadtnak és izgatottnak látta Madame-ot.

Az ajtó előtt állott Montalais, kissé nyugtalankodva azon, ami úrnőjének lelkében háborgott.

A gróf megjelent.

- Ó, maga az, Guiche gróf? - szólt a hercegnő. - Kérem, jöjjön be. Montalais kisasszony szolgálatának vége.

Montalais még nyugtalanabban hajolt meg és kiment.

A hercegnő és Guiche gróf magára maradt. A gróf érezte fölényét: a hercegnő volt az, aki találkára hívta. De hogyan lehetne ezt az előnyt kihasználnia? Madame oly szeszélyes! Ő királyi fenségének jelleme nagyon is ingatag jellem volt.

Ezt el is árulta, mert hirtelen, mihelyt beszélni kezdett, így szólt:

- Nos, nincs semmi mondanivalója?

A gróf azt hitte, hogy a hercegnő eltalálta gondolatát, azt hitte - mert a szerelmesek már ilyenek, hiszékenyek és vakok, mint a költők és a próféták -, azt hitte, a hercegnő ismeri óhaját, hogy őt láthassa, és ennek az óhajának az okát is.

- De igen, asszonyom: én ezt a dolgot nagyon különösnek találom! - szólt a gróf.

- Ugye, azt a dolgot gondolja... a karkötőkkel? - kiáltotta izgatottan Madame.

- Úgy van, hercegnő!

- Azt hiszi, a király szerelmes? Szóljon!

Guiche hosszasan nézett rá, s a hercegnő, a szívéig hatoló tekintet súlya alatt, lesütötte szemét.

- Azt hiszem, a királynak inkább az volt a szándéka, hogy valakit megkínozzon! - szólt a gróf.

- Különben a király nem udvarolna ilyen nyilvánvalóan; nem hinném, hogy nyugodt lélekkel merne szóbeszéd tárgyának kitenni egy mindaddig támadhatatlan leányt.

- Ó, egy ilyen szemérmetlen teremtést? - kiáltotta a hercegnő.

- Biztosíthatom királyi fenségedet, hogy La Vallière kisasszonyt olyan férfi szereti, akit tisztelni kell, mert lovagias férfi! - szólt a gróf parancsoló szilárdsággal.

- Ó, talán Bragelonne-t?

- Úgy van, az én barátomat, hercegnő!

- De ha a maga barátja is, mit törődik azzal a király?

- A király tudja, hogy Bragelonne eljegyezte La Vallière kisasszonyt, és mivel Raoul becsületesen szolgált a királyt, a király nem fog jóvátehetetlen szerencsétlenséget előidézni!

Madame hangos kacajra fakadt, s a gróf szíve belesajdult.

- Ismétlem, hercegnő, nem hiszem, hogy a király szerelmes La Vallière kisasszonyba, és bizonyágomul szolgáljon az a körülmény, hogy fenségedtől akartam megkérdezni: vajon kinek a hiúságát akarhatja a király kikezdeni? Fenséged hiúságát?... Aki az egész udvart ismeri, s annál könnyebben meg fogja találni a feleletet, mivel, mint széltében-hosszában beszélnek, nagyon bizalmas lábon áll a királlyal!

Madame ajkába harapott, és jó érvek híján más irányba terelte a beszélgetést.

- Bizonyítsa be nekem - szólt, olyan pillantást vetve Guiche-re, amelyben egész lelke benne remegett -, bizonyítsa be nekem, hogy maga akart engem kérdezni, aki hívtam magát!

Guiche komoly arccal vette ki zsebéből levelét, és megmutatta.

- Vonzás - szólt a hercegnő.

- Igen, vonzás - felelte a gróf túláradó gyengédséggel -, csakhogy én megmagyaráztam fenségednek, hogyan és miért kerestem, fenséged viszont még nem mondta meg, miért hívatott?

- Igaz.

És a hercegnő habozott a felelettel.

- Ó, ezek miatt a karkötők miatt még elvesztem a fejemet - kiáltott fel hirtelen.

- Azt várta, hogy a király fenségednek fogja ajándékozni? - szólt Guiche gróf.

- Miért ne?

- De fenséged előtt, a sógornője előtt ott volt még a felesége, a királyné is!

- Hát La Vallière előtt nem ott voltam én? - kérdezte a mélyen megsértett hercegnő. - Nem ott volt-e az egész udvar?

- Hercegnő - felelte hódolattal Guiche -, mondhatom, ha valaki hallaná fenségedet, ha kisírt szemét és, Isten bocsássa meg, könnyeit látná, amelyek szempilláin remegnek, ó, hát mindenki azt mondaná, hogy királyi fenséged féltékeny!

- Féltékeny! - kiáltott fel Madame dölyfösen. - Féltékeny La Vallière-re?!

Várta, hogy fennhéjázó arckifejezése és büszke hangja előtt Guiche megtörik.

- Úgy van, hercegnő, féltékeny La Vallière-re! - ismételte bátran a gróf.

- Azt hiszem, uram - hebegte Madame -, maga merészel engem megsérteni!

- Én nem hiszem! - szólt a gróf kissé izgatottan, de elszánva, hogy a hercegnő feltörő haragját megfékezze.

- Távozzék! - kiáltotta Madame magánkívül, annyira elöntötte a düh Guiche gróf hidegvérűsége és néma alázatossága láttán.

Guiche egy lépést hátrált, lassan meghajtotta magát, újból felegyenesedett, fehérén, mint csipkekézeltő, és azután kissé remegő hangon így szólt:

- Nem volt érdemes annyira iparkodnom, hogy ennek a méltatlan kegyvesztésnek tegyem ki magam.

És minden indulat nélkül hátat fordított a hercegnőnek.

De alig tett öt lépést, Madame, mint valami tigris, utánarohant, megragadta karjánál fogva, megfordította, és a dühtől remegve felkiáltott:

- Ez a színlelt tisztelet sokkal sértőbb, mint maga a sértés!... Sértsen meg, de beszéljen legalább!

- Madame pedig - felelte a gróf, kardját kihúzva hüvelyéből - szúrja át szívemet, de ne égessen el lassú tűzön!

És tekintetéből, amelyet a hercegnőre vetett, mely tele volt szerelemmel, elszántsággal, sőt kétségbeeséssel, megértette a hercegnő, hogy ez a látszólag oly nyugodt férfi szívébe mártja kardját, ha még egy szó megjegyzést tesz.

Kikapta a gróf kezéből a kardot, s örült erővel megszorította karját, ami a gyengéd érzelem jele is lehetett, aztán így szólott:

- Gróf, legyen rám tekintettel. Láthatja, hogy szenvedek, mégsem irgalmaz!

Könnyei, az idegrohamnak ezek a végső megnyilvánulásai elfojtották hangját. Guiche, látva, hogy sír, karjába vette s odavitte karosszékébe; a hercegnő kis ideig még zokogott.

- Miért - suttogta a gróf, térdre ereszkedve -, miért nem vallja be nekem bánatát? Mondja meg nekem! Én belehalok ugyan, de előbb könnyíték fájdalmán, megvigasztalom, még segíték is.

- Ó, hát ennyire szeret? - kérdezte a hercegnő legyőzve.

- Ennyire szeretem... ennyire szeretem... hercegnőm!

Madame mindkét kezét odanyújtotta a grófnak, és olyan halkán suttogott, hogy senki sem hallhatta:

- Én csakugyan szeretek!

A gróf meghallotta.

- A királyt? - kérdezte.

Madame szelíden nemet intett, és mosolya olyan volt, mint mikor vihar után a mennyország mosolyog elő a felhők nyílásán.

- De egy előkelő születésű szívben más szenvedélyek is lakoznak! - tette hozzá. - A szerelem költészet; de ennek az előkelő szívnek az élete a gög! Gróf úr, én trónra születtem, én büszke és féltékeny vagyok rangomra. Miért engedi a király a méltatlanokat a közelébe?

- Már ismét bántja azt a szegény leányt, aki barátom felesége lesz! - jegyezte meg Guiche gróf.

- Elégé együgyű ahhoz, hogy ezt elhiggye?

- Ha nem hinném, már holnap értesülne róla Bragelonne! - szólt Guiche sápadtan. - Ha csak feltételezném, hogy szegény La Vallière megfélekedezik esküjéről, amelyet Raoulnak tett... De nem; gyalázatosság volna elárulni egy nő titkát; szentségtörés volna megzavarnom barátom nyugalma!

- Gondolja, hogy ha nem tudunk valamiről, az boldogság? - szólt a hercegnő vadul felnevetve.

- Meggyőződése! - felelte a gróf.

- Bizonyítsa be, bizonyítsa be! - kiáltotta Madame élénken.

- Ez nagyon könnyű: az egész udvar azt rebesgette, asszonyom, hogy a király szereti fenségét, és fenséged szereti a királyt.

- No és? - szólt a hercegnő pihegve.

- Tegyük most fel, hogy Raoul, az én barátom, odajön hozzám, és ezt mondja: „A király szereti a hercegnőt; a király megnyerte a hercegnő szívét!” Talán meg is öltem volna Raoul!

- De ahhoz bizonyítékok kellett volna, hogy Bragelonne úr így beszélhessen! - mondta Madame azoknak az asszonyoknak makacosságával, kik győzhetetlennek tartják magukat.

- Az igazság mégiscsak az - szólt a gróf sóhajtva -, hogy nem értesítettek, és mivel mit sem tapasztaltam, az életemet mentette meg, hogy semmit sem tudtam.

- Odáig hajtana-e az önzést és a hideg okoskodást, hogy meghagyná azt a boldogtalan fiatalembert továbbra is szerelmében La Vallière iránt?

- Addig, míg csak La Vallière kisasszony bűnössége nyilvánvalóvá nem válik.

- Hát a karkötők?

- Eh, hercegnő, mit mondhatnék én, mikor fenséged várta őket a királytól.

Az érv hathatós volt, lesújtotta Madame-ot, s ettől a pillanattól fogva nem tudott felülkerekedni.

De mivel a hercegnő nemes lélek volt, mivel lángolóan okos volt, megértette Guiche nagy tapintatát.

Tisztán olvasott lelkében: Guiche igenis gyanítja, hogy a király szereti La Vallière-t, de nem akar olyan közönséges módszerhez folyamodni, hogy vetélytársát úgy semmisítse meg egy nő lelkében, hogy bebizonyítja róla: más nőnek udvarol.

Megérezte, hogy Guiche igenis gyanúsítja La Vallière-t, de hogy időt engedjen neki jó útra térni, s egyszer s mindenkorra tönkretégye, vár, hogy jobban megfigyelhesse, hogy aztán cselekedjen.

Egyszóval annyi igazi nagyságot, annyi nemes érzelmet olvasott ki szerelmese szívéből, hogy az ő szíve is tüzet fogott a tiszta láng érintésére. Guiche, bár félt, hogy kegyvesztett lesz, lelkiismeretes és alázatos ember maradt, s így hőssé emelkedett, a hercegnőt pedig kicsinyesen féltékeny nővé fokozta le.

Madame csak annál gyöngédebben szerette, s nem állhatta meg, hogy bizonyítékát ne adja ennek.

- Csupa hiábavaló szó - szólt, és megfogta a gróf kezét. - Gyanú, nyugtalanság, bizalmatlanság, fájdalom, azt hiszem, ezt mind kimondtuk.

- Sajnos, így van, hercegnő.

- Törölje ki őket a szívéből, miként én is elűzöm a magaméból. Gróf úr, szeresse bár ez a La Vallière a királyt, vagy ne szeresse, szeresse bár a király La Vallière-t, vagy ne szeresse, e pillanattól kezdve tegyünk különbséget kétféle szerepünk között. Tágra nyílt szemmel néz rám; fogadjunk, hogy nem ért meg...

- Olyan indulatos, asszonyom, hogy egyre attól félek, még elvesztem a kegyét!

- No nézd csak, hogy remeg a kis ijedős! - kiáltotta a hercegnő elragadó vidámsággal. - Uram, nekem kettős szerepet kell játszanom. Én a király nővére vagyok, feleségének sógornője. Hát nem kell-e ezen a jogcímen törődnöm a családi bonyodalmakkal? Mi a véleménye erről?

- Lehetőleg minél kevesebbet, hercegnő!

- Igaza van, de ez mégis méltóság kérdése; azután pedig Monsieur felesége vagyok!

Guiche sóhajtott.

- Ami magát arra intse, hogy velem mindig a legnagyobb tisztelet hangján beszéljen! - tette hozzá gyengéden.

- Ó - kiáltotta a gróf, s a hercegnő lába elé omlott, s megcsókolta, mint egy bálványát.

- Valóban - suttogta a hercegnő -, azt hiszem, még egy szerepem is van. Erről megfeledeztem.

- Melyik az? Melyik?

- Asszony vagyok! - mondta még halkabban Madame. - Szeretek!

Guiche felállott. A hercegnő széttárta karjait, és a két ajak összeforrott.

A szőnyegfüggöny mögött lépések hangzottak. Montalais kopogott.

- Mi az, kisasszony? - kérdezte Madame.

- Guiche gróf urat keresik - szólt Montalais, s még volt rá ideje, hogy a négy szerep megismerésük zavarát észrevegye, mert Guiche is hősiiesen végigjátszotta a maga szerepét.

Montalais és Malicorne

Montalais-nak igaza volt; Guiche gróf, akit mindenhol kerestek, éppen az ügyek sokfélesége következtében, senkinek sem válaszolt.

Ezért aztán - mert ilyen a támadható helyzetek ereje - Madame, legalábbis az adott pillanatban, sértett büszkesége, belső haragja ellenére sem vethetett semmit Montalais szemére, aki oly vakmerően megszegte az őt eltávolító, mondhatni: fenséges parancsot.

Guiche gróf elvesztette a fejét, vagyis inkább, mondjuk ki nyíltan: Guiche már Montalais megérkezése előtt elvesztette fejét, mert alighogy meghallotta a leány hangját, anélkül, hogy a hercegnőtől búcsút vett volna, ami még egyenrangúak között is az udvariasság legelemibb szabálya, égő szívvel, zúgó fejjel elmenekült, otthagya a hercegnőt, ki egyik kezét felemelve, búcsút intett neki.

Guiche ugyanis elmondhatta, amit Cherubin száz évvel később mondott: ajkán egy örökkévalóság boldogságát vitte el.

Montalais tehát a szerelmespárt zavarban találta. Zavarban azt, aki elmenekült, zavarban azt, aki ott maradt.

A leány, miközben vizsgálódón körülnézett, halkán mormogta:

- Azt hiszem, ezúttal annyit tudtam meg, amennyit csak a legkíváncsibb asszony megtudni óhajthat!

A hercegnőt ez a fürkésző tekintet annyira zavarba hozta, hogy, mintha nem is hallotta volna Montalais megjegyzését, egy szót sem szólott a leányhoz, és szemét lesütve visszatért szobájába.

Montalais, ezt látva, felfigyelt.

Hallotta, amint a hercegnő bezárta szobáját.

E pillanattól kezdve megértette, hogy éjszakájával szabadon rendelkezik; a bezárt ajtó felé meglehetősen tiszteletlen mozdulatot tett, ami körülbelül ezt fejezte ki: „jó éjszakát, hercegnő” - és lement vissza Malicorne-hoz, akit e pillanatban roppantul lekötött, hogy szemmel tartott egy poros futárt, aki Guiche gróftól jött ki.

Montalais kisasszony belátta, hogy Malicorne jelentőségteljes dolgot művel; engedte tehát, hogy szemét meresztgesse, nyakát nyújtogassa, s amikor Malicorne ismét természetes testtartását vette fel, csak akkor érintette meg vállát, s így szólott hozzá:

- Nos, mi újság?

- Guiche gróf szereti Madame-ot - válaszolta Malicorne.

- Ez aztán az újság! Én valamivel újabbat tudok.

- És mit tud?

- Azt, hogy Madame szereti Guiche grófot.

- Egyik a másiknak következménye.

- Nem mindig, szép uram.

- Ezzel az axiómával talán reám céloz?

- A jelenlévő személyek mindig kivételek.
- Köszönöm! - szólt Malicorne. - Nos, és a másik oldalon? - kérdezősködött tovább.
- A király ma este a lottójáték után meg akarta látogatni La Vallière kisasszonyt.
- No és meglátogatta?
- Nem.
- Hogyhogy nem?
- Az ajtó zárva volt.
- És így?...
- És így a király megszégyenülten, mint valami közönséges tolvaj, aki betörőszerszámaait otthon felejtette, visszafordult.
- Helyes.
- És a harmadik oldalon? - kérdezte Montalais.
- A futárt, aki Guiche grófhhoz érkezett, Bragelonne küldte.
- Jó! - kiáltott fel Montalais tapsolva.
- Miért jó?
- Mert nekünk tennivalót jelent. Ha még most is unatkozunk, nem érdemeljük meg a szerencsét.
- Az a fontos, hogy a tennivalón osztozkodjunk, nehogy zavar támadjon - szólt Malicorne.
- Ennél mi sem egyszerűbb - válaszolta Montalais. - Három szerelmi bonyodalom, ha eléggé hevítik, ha elég jól vezetik, naponta legkevesebb három levelet jelent.
- Ó! - kiáltott fel Malicorne vállát vonogatva. - Mi jut eszébe, kedvesem! Napjában három levél csak a nyárspolgári érzelmek kifejezésére elegendő. Egy szolgálatban lévő testőr, egy zárdabeli kis leány, létra segítségével vagy pedig a falba vájt résen át váltanak naponta egy levelet. Egy ilyen levél szegény szerelmes szívük minden költészetét magába foglalja... De nálunk...? Ó! kedvesem, mily kevésbé ismeri a királyi szerelem térképét!
- Elég, fejezze be! - szólt Montalais kisasszony türelmetlenül. - Valaki jöhet.
- Fejezzem be? Hiszen csak a bevezetésnél tartok. Hátravan még három pont.
- Megöl ezzel a flamand hidegvérűségével - kiáltotta Montalais.
- Maga pedig azt éri el olaszos szeleburdiságával, hogy elvesztem a fejemet. Azt mondtam hát, hogy a mi szerelmeseink köteteket fognak egymásnak írni, de maga mire gondolt?
- Arra, hogy egyik hölgyünk sem őrzi meg majd azokat a leveleket, amelyeket kapni fog.
- Az bizonyos!
- És hogy Guiche gróf sem meri majd az övéit megőrizni!
- Valószínű.
- Helyes! Én majd megőrzöm mindet.
- Ez éppen a lehetetlenség! - szólt Malicorne.
- És miért?

- Mert nincs otthona, minthogy La Vallière-rel közös szobájuk van, és mert egy udvarhölgy szobájában nagyon is szeretnek kutatásokat tartani, mert nagyon félnek a királynétól, aki féltékeny, mint egy spanyol nő, az anyakirálynétól, aki féltékeny, mint egy spanyol nő, és a hercegnőtől, aki féltékeny, mint egy spanyol nő.
- Egyvalakiről megfeledekzik.
- Kiról?
- Monsieur-ról.
- Én csak a nőkről beszéltem. Számozzuk meg tehát. Első szám: Monsieur.
- Második szám: Guiche gróf.
- Harmadik szám: Bragelonne vicomte.
- Negyedik szám... a király!
- A király?
- Úgy van, a király, aki nemcsak féltékenyebb, hanem hatalmasabb is mindenkinél. Hej, kedvesem...!
- Nos?
- Micsoda darázsfészekbe nyúlt!
- Még mindig nem elég mélyen, ha kész velem tartani.
- Hogyne tartanék magával. De...
- De?
- Azt hiszem, okosabb volna visszafordulni, még van rá időnk.
- Ellenkezőleg, azt hiszem, a legokosabb, ha mi egy csapásra élére állunk valamennyi szerelmi intrikának.
- Ehhez maga egyedül nem elegendő.
- Magával együtt tízet számítok. Látja, ez az én elemem. Én arra vagyok teremtve, hogy az udvarnál éljek, éppúgy, ahogyan a szalamandert arra teremtette az Isten, hogy a lángok között éljen.
- Drágám, egyáltalán nem nyugtat meg engem. Én igen nagy bölcsektől azt hallottam egyszer, hogy először is nincsenek szalamanderek, de ha volnának is, teljesen megsülnének a lángok között.
- A maga tudósai jól ismerhetik a szalamander természetrajzát; tudósai nem is fogják azt mondani, amit én mondok: Aure de Montalais arra van hivatva, hogy még egy hónap eltelte előtt a francia udvar első diplomatája legyen!
- Ám legyen, de azzal a kikötéssel, hogy a második én leszek.
- Rendben van, legyen véd- és dacsövetség, kölcsönösen.
- Csak a levelektől óvakodjék!
- Amint a levelek hozzám kerülnek, nyomban átadom őket magának.
- Mit mondunk a királynak Madame-ról?
- Hogy Madame még mindig szereti a királyt.

- Mit mondunk a hercegnőnek a királyról?
- A legnagyobb igazságtalanságot követi el, ha nem bánik vele kíméletesen.
- Mit mondunk La Vallière-nek a hercegnőről?
- Amit akarunk. La Vallière a miénk.
- A miénk?
- Kétszeresen!
- Hogyan?
- Egyszer Bragelonne vicomte révén.
- Magyarázza meg szavait.
- Remélem, nem felejtette el, hogy Bragelonne vicomte sok levelet írt La Vallière-nek?
- Én semmit sem felejték el.
- Ezeket a leveleket én vettem kézhez, és én is rejtettem el őket.
- És meg is vannak?
- Meg.
- Hol? Itt?
- Ó, nem! Blois-ban, a kis kamrában, amelyet maga is ismer.
- Drága szobácska, szerelmes szobácska, előszobája annak a palotának, amelybe egy napon beköltöztetem magát. De bocsásson meg, azt mondja, hogy valamennyi levél abban a kis szobában van?
- Ott.
- Nem zárta el valami ládába?
- Mindenesetre ugyanabba a ládába, amelyben a maga leveleit őrzöm, ama néhány levéllel együtt, melyeket én írtam magának, s nem küldtem el, ha nem jött el a találkára, mert üzleti ügyei vagy szerelmi kalandjai nem engedték.
- Tyű, ez remek! - kacagott Malicorne.
- Miért ez a nagy öröm?
- Mert lehetségesnek látom, hogyne kelljen értük elmenni Blois-ba! A levelek itt vannak!
- A ládát magával hozta?
- Nagyon kedves volt szívemnek, hiszen a magáé!
- Legyen óvatos, a ládikó eredeti példányokat tartalmaz, amiknek később nagy értékük lesz.
- Ezt én jól tudom, és ezért teljes szívemből kacagok.
- No, még egy utolsó szót.
- Miért utolsó?
- Nincs szükségünk segítőtársakra?
- Nincs.
- Szolgákra, cselédekre?

- Fabatkát se érnek! Maga adja, maga veszi át a leveleket! Ó, ne legyen büszke! Mert különben Malicorne úrnak és Aure kisasszonynak, mivel ügyleteiket nem személyesen bonyolítják le, el kell készülniük rá, hogy mások intézik.

- Igaza van... No de mi történik Guiche úrnál?

- Semmi, csak az ablakot nyitja ki.

- Tűnjünk el.

Mindketten valóban eltűntek. Az összeesküvést létrehozták.

Az ablak, amely kinyílt, valóban Guiche gróf ablaka volt.

De Guiche nemcsak azért állott az ablakba, miként a beavatatlanok tudni vélték, hogy a függöny mögül a hercegnőt láthassa, hanem más gondja is volt, s nem szerelmes természetű...

Amint már említettük, Guiche-hez futár érkezett. Ezt a futárt Bragelonne küldte, ő írt Guiche grófnak.

A levelet, mely mély hatást tett rá, a gróf egymás után kétszer is elolvasta.

- Különös, különös! - mormogta. - A sors milyen hatalmas eszközökkel állítja az embereket céljai szolgálatába?!

S visszahúzódva az ablakból, hogy a világosság felé közeledjék, harmadszor is elolvasta a levelet, amelynek sorai egyaránt emésztették szemét és lelkét.

Calais

Kedves grófom!

Calais-ban találtam De Wardes urat, aki Buckingham úrral való párbajában súlyosan megsebesült.

De Wardes úr, amint tudja, bátor ember, de lobbanékony és gonosz természetű.

Beszélt velem magáról, mert, mint kijelentette, jóindulattal viseltetik maga iránt, beszélt a hercegnőről is, akit szépnak és szeretetre méltónak talál.

Szerelmét a hölgy iránt, akiről szó van, kitalálta.

Egy másik hölgyről is beszélt, akit én szeretek, és élénk részvétet tanúsított irántam, mindenféle homályos dolgokra célozgatva, ami kezdetben nagyon megremített, de amiről végül megállapítottam, hogy az ő titokzatosságot kedvelő természetének folyománya.

Tudja meg tehát, hogy De Wardes miket mondott: az udvartól állítólag híreket kapott. Nyilvánvaló, ugye, hogy csakis Lorraine lovag révén.

Változásról suttognak - így szólnak a híradások -, mely a király érzelmében állott be.

Tudja már, hogy ez kire vonatkozik.

A híradások továbbá arról is szólnak, hogy egy udvarhölgyről beszélnek, aki sok szóbeszédre ad alkalmat.

Ezek a homályos célzások elrabolták álmomat. Tegnap óta fájlalom, hogy egyes, és némi önfejtésem ellenére is gyöngye jellemem nem engedett méltó választ adnom ezekre a gyanúsításokra.

Egyszóval, De Wardes úr elutazott Párizsba; én nem késleltettem indulását magyarázkodásokkal, és be kell vallanom, kegyetlenségnek tartottam volna, hogy egy embert, akinek a sebe még jóformán be sem hegedt, kínos vallatásnak tegyek ki.

De Wardes úr tehát elindult, naponként csak rövid utakat tesz, de tanúja akar lenni - amint kijelentette - annak a ritka színjátéknak, amit az udvar rövid időn belül nyújtani fog.

Szavaihoz jókívánságokat, azután részvétnyilvánításokat fűzött. Én az egyiket éppoly kevésbé értettem meg, mint a másikat.

Gondolataim és bizalmatlanságom De Wardes iránt elkábítottak, gyanakvásomat - hiszen ezt maga jobban tudja, mint bárki más - soha leküzdeni nem tudtam vele szemben.

De mikor elutazott, a szemem kinyílt.

Lehetetlen, hogy olyan jellem, mint De Wardes, a beszélgetésünk folyamán egy kis gonoszságot ne vegyített volna szavaiba.

Lehetetlen, hogy azokban a rejtélyes szavaknak, amelyeket De Wardes úr elmondott, rejtett értelem ne volna, ami rám vagy tudja már, kire vonatkozhatott.

Kénytelen voltam azonnal továbbutazni, hogy a királynak engedelmeskedjem, eszembe sem jutott, hogy De Wardes után fussak, és magyarázatot kérjek arra nézve, amit szándékosan elhallgatott; de futárt küldök magához, és ezt a levelet, mely minden kétségemet kifejezésre juttatja. Maga az én második énem: én gondolkoztam, maga cselekedjék.

De Wardes rövid idő múlva megérkezik; tudja meg, hogy mit akart mondani, ha ugyan nem tudja már anélkül is.

Különben De Wardes azt állítja, hogy Buckingham urat, mielőtt Párizsból eltávozott, Madame elárasztotta kegyeivel; ez olyan kijelentés volt, amelyre azonnal kardot kellett volna rántanom, ha nem gondolok rá, hogy a király szolgálata minden összekoccanást kerülnöm parancsol.

Ezt a levelet, amelyet Olivainnel küldök, égesse el.

Olivain maga a megbízhatóság.

Kérem, gróf úr, juttassa személyemet La Vallière kisasszony emlékezetébe, akinek hódolattal csókolom a kezét.

Magát ölelem

Bragelonne vicomte

Utóirat: Ha valami fontos esemény történnék - az embernek mindenre gondolnia kell, kedves barátom -, küldjön értesítést gyorsfutár útján, ezzel az egy szóval: „Jöjj!” - és én harminchat órával levele vétele után Párizsban leszek!

Guiche felsóhajtott, harmadszor is összehajtotta a levelet, és zsebre tette, ahelyett, hogy elégette volna, amint Bragelonne ajánlotta.

Szükségét érezte, hogy újra és újra elolvassa.

„Mennyi nyugtalanság és egyben mennyi bizalom! - mormogta a gróf. - Ebben a levélben benne van Raoul egész lelke! Megfeledkezik La Fère grófról, és Louise iránti tiszteletéről

beszél levelében! Engem magamtól óv, és magamagáért könyörög hozzám... Hej - folytatta fenyegető arccal a gróf -, De Wardes úr, az én ügyeimbe ártja magát!... Helyes! Majd én is utánanézek a maga ügyeinek! Ami téged illet, szegény Raoulom, szíved reám bízott kincs, és légy nyugodt: én őrködöm felette!”

Miután Guiche ezt a fogadalmat megtette, Malicorne-t kérette, ha lehetséges, haladéktalanul.

Malicorne a meghívásnak azzal a buzgósággal tett eleget, amely Montalais-val való beszélgetésének eredménye volt.

Mennél jobban vallatta Malicorne-t Guiche abban a hiszemben, hogy közben végre jól őrzi a titkát, annál jobban belelátott a kérdező lelkébe Malicorne, aki mindig sötétben dolgozott.

Ebből következett, hogy egy negyedórai beszélgetés után, melynek során Guiche a La Vallière és a király közötti viszony tényállását vélte felderíteni, csupán annyit tudott meg, amennyit a saját szemével is látott; Malicorne ellenben megtudta vagy kitalálta, hogy Raoul a távolban bizalmatlankodik, és hogy Guiche fogja őrizni a Hesperidák kincsét.¹⁷⁰

Malicorne beleegyezett, hogy ő legyen a sárkány.

Guiche azt hitte, mindent megtett barátjáért, és már csak a maga ügyeivel törődött.

Másnap este jelentették De Wardes megérkezését és a királynál való első megjelenését.

A királynál való fogadtatása után a lábadozó De Wardes-nak jelentkeznie kellett Monsieur-nél.

Guiche egy órával előbb ment Monsieur-höz.

170 A görög mitológiában Atlasz három lánya; kertjükben aranyalmát termő fák álltak, százfejű sárkány őrizetére bízva.

Hogyan fogadták De Wardes-ot az udvarnál

De Wardes-ot Monsieur azzal a különös jóindulattal fogadta, amelyet a szellemi felüdülés sugall minden könnyű jellemnek minden iránt, ami az újdonság ingereivel hat.

De Wardes, mivel már egy hónapja nem beszélt vele, valóban új csemege volt számára. Hálátlanság volt mindenekelőtt a régiekkel szemben, hogy az új embert kényeztette; de a hálátlanság mindig csábító, azonkívül Monsieur némi elégtétellel is tartozott De Wardes-nak, tehát különösen kegyesen foglalkozott vele.

Lorraine lovag ugyan nagyon tartott ettől a vetélytárstól, de becsülte is, mint a saját természetéhez mindenben hasonló, s azonfelül bátor férfit, és sokkal jobban kényeztette De Wardes-ot, mint Monsieur.

Guiche, amint már említettük, jelen volt, de egy kissé háttérbe vonult és türelmetlenül várt, míg az ölelgetések be nem fejeződtek.

Mialatt De Wardes másokkal, sőt magával Monsieur-vel is beszélgetett, Guiche grófot egy pillanatra sem tévesztette szem elől; érzése azt súgta, hogy a gróf őmiatta van itt.

Amint tehát a többiekkel végzett, nyomban Guiche grófhhoz fordult.

Mindketten a legudvariasabb bókokkal köszöntötték egymást, azután De Wardes visszatért Monsieur és a többi nemes társaságába.

Miközben szerencsés hazatérésén örvendeztek, jelentették Madame megérkezését.

A hercegnő tudomást szerzett De Wardes hazaérkezéséről, utazásának minden részletéről, még Buckinghammal való párbajáról is. Csöppet sem bánta, hogy jelen lehet az első szavaknál, amelyeket az a férfi mond majd, akit úgy ismernek, mint az ő ellenségét.

Két-három udvarhölgy volt csak körülötte.

De Wardes mély hódolattal hajolt meg Madame előtt, és hogy az ellenségeskedést megkezdje, nyomban kijelentette, hajlandó barátainak Buckingham úrról hírekkel szolgálni.

Ez a kijelentés egyenes válasz volt arra a hidegségre, mellyel Madame fogadta.

A támadás heves volt. Madame érezte a vágást, de úgy tett, mintha nem venne róla tudomást. Gyors pillantást vetett Monsieur-re és Guiche grófra.

Monsieur elvörösödött, Guiche elsápadt.

Csak Madame arcán nem volt észrevehető semmiféle változás, de minthogy átérezte, milyen kellemetlen helyzetbe hozhatja azt a két férfit, kik szavait hallgatják, mosolyogva hajolt oda De Wardes-hoz.

De Wardes másról beszélt.

A hercegnő bátor volt, sőt vigyázatlan, mindenféle visszavonulás még inkább előrehajtotta. Az első aggódo érzések után belerohant a tűzbe.

- Sokat szenvedett-e sebesülése következtében, De Wardes úr? - kérdezte. - Tudomást szereztünk róla, hogy szerencsétlenség érte és megsebesült.

De Wardes izgalmban megremegett, ajkába harapott, és így válaszolt:

- Nem, majdnem semmit, asszonyom.

- De ebben a rettenetes forróságban...

- A tengeri levegő friss, azután volt egy vigaszom...

- Ó, annál jobb!... És mi volt az?

- A tudat, hogy ellenfelem többet szenvedett, mint én.

- Ó, tehát súlyosabban sebesült meg, mint maga? Nem is tudtam! - szólt Madame elfogulatlanul.

- Ó, asszonyom, téved, vagy legalábbis úgy tesz, mintha szavaimat félreértette volna. Én nem azt mondtam, hogy ellenfelem teste szenvedett többet, mint én, hanem a szíve kapott sebet.

Guiche megértette, hová céloz a szópárbaj, s megkockáztatott egy jeladást Madame-nak, a jeladással arra kérve őt, hogy adja fel a játszmát.

De Madame, Guiche-nek nem is válaszolva, még csak nem is jelezve, hogy észrevette a jelt, változatlanul mosolyogva kérdezte:

- Hogyan? Buckingham urat tehát a szíven sebezte meg? Én eddig az hittem, hogy a szíven ejtett seb gyógyíthatatlan.

- Sajnos, Madame - felelte barátságosabb hangon De Wardes -, minden nő ezt hiszi, és éppen ezáltal állnak felettünk magabiztosság tekintetében.

- Szívem, rosszul érti - szólt hozzá türelmetlenül Monsieur.

- De Wardes úr azt akarja mondani, hogy Buckingham úr szívét nem kard, hanem másvalami sebezte meg.

- Ez jó, nagyon jó! - kiáltott fel Madame. - Ó, ez bizonyára De Wardes úr tréfája, nagyon jó! Csak azt szeretném tudni, vajon Buckingham úr örvendene-e ennek a tréfának? Valóban nagy kár, hogy a herceg nincs itt, De Wardes úr!

A fiatalember szemei villámokat szórtak.

- Ó - felelte fogait összeszorítva -, ezt én is nagyon szeretném!

Guiche gróf meg sem moccan. Madame, úgy látszik, azt várta tőle, hogy segítségére siessen.

Monsieur habozott.

Lorraine lovag előrelépett s átvette a szót.

- Asszonyom - szólt -, De Wardes nagyon jól tudja, hogy Buckingham számára nem újság, ha a szíven ejtenek sebet, tehát olyat, amit mondott, már látott az ember.

„Egy szövetséges helyett két ellenség - gondolta a hercegnő -, vállalva harcoló, elkeseredett két ellenség!”

És másra terelte a szót.

A beszéd menetét megváltoztatni tudvalevőleg a hercegek joga, amit az etikett szerint mindenkinek tiszteletben kell tartania.

A beszélgetés további menete tehát mérsékelt volt; a főszereplők befejezték szerepeiket.

Madame idejekorán visszavonult, és Monsieur, aki még kérdezni akart tőle egyet-mást, kezét nyújtotta neki.

Lorraine lovag attól félt, hogy a házastársak között még jó egyetértés fejlődhetik ki, ha nyugodtan együtt hagyják őket.

Monsieur termei felé tartott tehát, hogy a visszajövetelnél elcsíphesse őt, s néhány szóval szédülje azt a jó benyomást, amit Madame gyakorolhatott a szívére.

Guiche egy lépést tett De Wardes felé, akit sokan vettek körül. Intett neki, hogy beszélni óhajt vele. De Wardes szemével és fejével jelezte, hogy megértette a gróf óhaját. Ez a jelváltás az idegenek szemében csak barátságosnak tűnt fel.

Guiche most már megfordult, és nyugodtan várakozott.

Nem kellett sokáig várakoznia. De Wardes elvált társaságától, Guiche gróf felé tartott, és újból meghajolva, lassan megindultak egymás mellett.

- Kedves De Wardes, úgy látom, szerencsésen érkezett haza - szólt a gróf.

- Amint láthatja, kitűnő utam volt.

- És változatlanul vidám kedélyű?

- Inkább, mint valaha.

- Ez nagy szerencse.

- Mit akar, gróf úr, hiszen körülöttünk a világon minden olyan tréfás, olyan groteszk!

- Igaza van.

- Ejha! Tehát osztja véleményemet?

- Osztom. És nem hozott onnan semmiféle hírt?

- Szavamra, nem! Itt várok híreket...

- Ne mondja! Pedig Calais-ban csak találkozott emberekkel... Egyik barátunkkal... mégpedig rövid idővel ezelőtt...

- Emberekkel... egyik barátunkkal...?

- Kurta az emlékezete.

- Igaz is... Bragelonne vicomte-tal.

- Úgy bizony!

- Aki valami megbízatással Károly angol királyhoz utazott?...

- Úgy van! Nos, nem mondott ő semmit, vagy maga nem mondott neki valamit?

- Be kell vallanom, nem tudom pontosan, mit mondtam neki, de hogy mit nem mondtam el, azt tudom.

De Wardes maga volt a megtestesült ravaszság. Kiérezte Guiche gróf hideg és méltóságteljes magatartásából, hogy a beszélgetés rossz fordulatot vehet. Tehát úgy határozott, hogy a beszélgetést folytatja ugyan, de résen lesz.

- Ej mi az, ha szabad kérdeznem, amit Bragelonne vicomte-nak nem mondott el? - kérdezte Guiche gróf.

- Hát ami La Vallière kisasszonyra vonatkozik.

- La Vallière-re?... Mi lehet az a különös dolog, amit maga ott tudott, Bragelonne pedig, bár itt volt, nem tudott?

- Komolyan kérdezi ezt, gróf úr?

- A legkomolyabban!

- Hogyan? Maga, aki az udvarnál él, aki Madame közelében él, aki asztaltársa a hercegnek, aki Monsieur barátja, a mi bájos hercegnőnk kegyence...?

Guiche a dühtől elvörösödve kérdezte:

- Melyik hercegnőről beszél?

- Én csak egyet ismerek, kedvesem. Madame-ról beszélek. Hát van más hercegnő is a szívében?

Guiche már-már nekirontott, de észrevette a cselfogást.

A szóváltás a két fiatalember között közel volt a kirobbanáshoz. De Wardes a vitát csak Madame körül akarta folytatni, Guiche ellenben csakis La Vallière-t illetően vállalta. E pillanattól kezdve az egész csupán cselekmények sora volt, amely addig tartott volna, míg egyik a másikat el nem találja.

Guiche újból visszanyerte hidegvérét és tovább beszélt.

- Kedves De Wardes, itt egyáltalán nem Madame-ról van szó, hanem arról, amit éppen az imént mondott.

- És mit mondtam?

- Hogy Bragelonne előtt elhallgatott valamit.

- Amit maga éppoly jól tud, mint én - felelte De Wardes.

- Becsületesemre, nem tudom.

- Ugyan már!

- Ha elmondja, akkor megtudom, máskülönben nem, esküszöm, rá!

- Hogyan? Én hatvan mérföldnyi távolságról jövök ide, gróf úr pedig ki sem mozdult innen; saját szemével láthatta azt, amit nekem csak a hír hozott el, és csak elhallgatom, amint komolyan azt állítja, hogy mit sem tud!... Ej, ej, gróf úr, egy cseppet sem szeretetre méltó.

- Ahogy gondolja! De újból ismétlem, én mit sem tudok.

- Játssza a diszkrét férfit, ez okos dolog!

- Tehát nekem éppoly kevésbé fog valamit elmondani, mint Bragelonne vicomte-nak?

- Most már a süketet is játssza!?! Szentül hiszem, hogy Madame nem tudna úgy uralkodni magán, mint gróf úr.

„Ó, te sima nyelvű kígyó! - gondolta magában Guiche. - Újból ott vagy, ahonnan elindultál...”

- Nos, jól van - folytatta De Wardes -, mivel kettőnknek nehéz dolog lesz La Vallière és Bragelonne dolgában megegyeznünk, beszélgessünk inkább saját ügyeiről.

- Nekem nincsenek saját ügyeim. Felteszem, hogy rólam semmi olyat nem mondott Bragelonne vicomte-nak, amit előttem meg ne ismételhette?

- Nem. De értse meg, gróf úr: igaz, hogy némely dolgokról keveset tudok, másokról viszont annál többet, ha például arról van szó, hogy Buckingham párizsi összeköttetéseiről adjak felvilágosítást, nagyon érdekes dolgokat tudnék elmondani, mivel a herceggel együtt tettük meg a hosszú utat. Elmondjam?

Guiche kezével végigsimította verejtékes homlokát, azután így szólott:

- Nem, ezerszer nem! Nem vagyok kíváncsi olyasmire, ami nem tartozik reám. Buckingham úr csak egyszerű ismerősöm, Raoul ellenben meghitt barátom. Nem érdekel hát, hogy mi történt Buckingham úrral, de hogy Raoullal mi történt, azt nagyon szeretném megtudni!

- Párizsban?

- Párizsban vagy Boulogne-ban! Értse meg, én itthon vagyok, s ha valami történik, itt vagyok és szembenézek vele. Raoul viszont távol van, s itt csak én képviselhetem érdekeit, így hát Raoul ügyei nálam minden más ügyet megelőznek.

- De Raoul majd visszajön.

- Küldetése után; de ezalatt, megértheti, ha kósza hírek szállonganak róla, nekem kell latratvetnem őket.

- Annál is inkább, mivel egy ideig Londonban fog maradni - jegyezte meg gúnyosan De Wardes.

- Azt hiszi? - kérdezte Guiche naivan.

- Persze! Csak nem hiszi, hogy azért küldték Londonba követnek, hogy csak ide-oda utazgasson? Nem; azért küldték őt Londonba, hogy ott maradjon.

- Gróf úr - szólt Guiche erősen megragadva De Wardes karját -, ez Bragelonne rosszindulatú meggyanúsítása, s pontosan igazolja, amit ő nekem Boulogne-ból írt.

De Wardes újból kimért lett; gúnyolódó kedve tüzelte, és esztelensége következtében engedett neki.

- Nos, mondja meg, mit írt Bragelonne?

- Hogy maga galádul megrágalmazta La Vallière kisasszonyt, és kinevette Bragelonne vicomte-ot, amiért olyan feltétlen bizalommal viseltetik a leány iránt.

- Igaz, mindezt megtettem, és közben kész voltam Bragelonne vicomte szájából végighallgatni mindazt, amit egy férfi mond egy másiknak, ha a másik felbosszantja. Így például, ha én keresném a gróf úrral való civódást, azt mondanám, hogy Madame, aki korábban Buckingham urat kegyeivel kitüntette, állítólag a szép herceget az ön kedvéért küldte el.

- Kedves De Wardes, ez engem egyáltalán nem sértene meg - szólt mosolyogva Guiche, bár erein olyan remegés futott végig, mintha tüzet fecskendeztek volna belé. - Az ördögbe is! Az ilyen kegy édes méz!

- Elismerem, de ha én mindenáron belé akarnék kötni önbe, gróf úr, mindenáron arra törekednék, hogy meghazudtoljon, egy bizonyos ligetről beszélnek, ahol találkozott a nemes hercegnővel, a kezét csókolgatta, bókokat sugdosott fülébe... és mivel gróf úr titoktartó, heves, érzékeny ember...

- Hát nem, esküszöm - szakította szavait félbe Guiche gróf, és mosolygott, bárha úgy érezte, hogy menten szörnyethal -, nem, esküszöm, hogy az engem nem bántana, nem hazudtolnám meg. Nézze, drága grófom, én már olyan vagyok, hogy mindabban, ami rám vonatkozik, jéghideg maradok. Ó, de másként áll a dolog, ha egy távollevő barátomról van szó, olyan barátomról, aki elutazása előtt megbízott érdekeinek védelmével. Ó, az ilyen barátért, látja, kedves De Wardes, tűzbe jövök!

- Értem, gróf úr, de mondhat, amit akar, e pillanatban közöttünk sem Bragelonne vicomte-ról, sem arról a jelentéktelen leányról, akit La Vallière-nek hívnak, szó nem lehet.

E pillanatban néhány ifjú udvaronc ment keresztül a termen, és meghallván a kiejtett szavakat, arra is kíváncsiak voltak, ami ezután következik.

De Wardes ezt észrevette és felemelte a hangját:

- Ó, ha La Vallière kisasszony csapodár volna, mint Madame, akinek kacérkodása, s szívesen elhiszem: ártatlan kacérkodása idézte elő, hogy előbb Buckingham urat visszaküldték Angliába, azután önt száműzték, mert végül is ez a kacérkodás megejtette, gróf úr, nem igaz?

A nemesek közeledtek, elől Saint-Aignan, utána Manicamp.

- Ej, kedvesem, hát mi tagadás - mondta nevetve Guiche -, az egész világ tudja, milyen öntelt vagyok. Komolyan vettem egy tréfát, és azt értem el vele, hogy kegyvesztett lettem. De tévedésemet beláttam, hiúságomat megaláztam, s az illetékes fél lába elé helyeztem, és elnyertem visszahívásomat, mivel nyilvánosan bocsánatot kértem, s elhatároztam, hogy kigyógyítom magam ebből a hibából. Amint látja, annyira kigyógyultam belőle, hogy most nevetek olyasmin, ami négy nappal ezelőtt még a szívemet marcangolta. De Raoult szeretik, ő nem nevet a kósza híreken, melyek boldogságát feldúlhatják; ama kósza híreken, amelyeknek gróf úr terjesztőjévé szegődött, pedig tudta, hogy én is, és mint ezek az urak itt, mint ahogy mindenki tudja, hogy ezek a hírek nem egyebek galád rágalomnál.

- Rágalom! - kiáltotta De Wardes dühösen, amiért felült Guiche gróf hidegvérének.

- Úgy van, rágalom. Itt van Bragelonne levele, azt írja, hogy rosszat mondott La Vallière kisasszonyra, és tőlem kérde, igaz-e, amit ön a leányról mondott? Nos, De Wardes, felszólítam ezeket az urakat bíraskodásra?

És a legnagyobb hidegvérrel hangosan felolvasta a levélnek azt a mondatát, amely La Vallière-re vonatkozott.

- És most - folytatta Guiche - beigazolódott, hogy meg akarta zavarni az én kedves Bragelonne barátom nyugalma, és megnyilatkozásai rosszindulatúak voltak.

De Wardes körülnézett, hogy megtudja, vajon számíthat-e támogatásra; de arra a gondolatra, hogy De Wardes, akár közvetve, akár közvetlenül megsértette a legújabb bálványt, mindenki a fejét csóválta, és De Wardes csupa olyan férfit látott maga körül, aki nem adott neki igazat.

- Uraim - szólt Guiche, ösztönösen megérezve a közhangulatot -, De Wardes úrral való beszélgetésem olyan kényes természetű, hogy senki többet nem hallhat belőle, mint amennyit önök eddig hallottak. Nagyon kérem tehát, őrködjének az ajtóknál, és tegyék lehetővé, hogy beszélgetésünket négy szemközt fejezhessük be, amint az két nemesemberhez illik, akik közül az egyik a másikat hazugságon érte.

- De, uraim, uraim! - kiáltották a jelenlévő lovagok.

- Talán azt gondolják, hogy jogtalanul védelmeztem La Vallière kisasszonyt? - kérdezte Guiche gróf. - Mert akkor alávetem magam ítéletüknek, és visszavonom a sértő szavakat De Wardes urat illetően.

- Az ördögbe! - kiáltotta Saint-Aignan. - Azt már nem! La Vallière kisasszony angyal.

- A megtestesült erény, tisztaság! - kiáltotta Manicamp.

- De Wardes úr tehát láthatja - beszélt tovább Guiche -, nem én vagyok az egyetlen, aki magára vállalja a szegény gyermek védelmét. Uraim, ismétlem, kérem, hagyjanak minket négy szemközt. Láthatják, lehetetlen nyugodtabban viselkedni, mint ahogy mi viselkedünk.

Az udvaroncok alig várták, hogy eleget tehessenek a felszólításnak. Néhányan az egyik ajtóhoz, a többiek pedig a másik ajtóhoz állottak.

A két fiatalember négy szemközt maradt.

- Jól játszott! - mondta De Wardes a grófnak.

- Ugye? - felelte Guiche.

- Hát bizony, gróf úr, én vidéken teljesen berozsdásodtam, maga viszont olyan önuralomra tett szert, hogy valósággal zavarba ejtett hidegvérével; az asszonyok társaságában mindig ragad valami az emberre. Fogadja csodálatom kifejezését.

- Elfogadom!

- És én Madame-hoz származtatom vissza.

- Ohó, kedves De Wardes, most már beszéljünk olyan hangosan, ahogy magának tetszik.

- Ez kihívás!

- Úgy van, kihívás! Ön gonosz ember hírében áll; és ha ezt megteszi, mindenki gyávának is tartja azonfelül, Monsieur pedig még ma este felakasztatja érte az ablakredőny zsinórjára. Csak koptassa a száját, De Wardes úr, csak koptassa.

- Megvert!

- Igen, de nem annyira, mint megérdemelné.

- Úgy látom, legszívesebben laposra verne.

- Még annál is többet szeretnék.

- Az ördögbe is, gróf, e pillanatban erről beszélni sem lehet; az után a játszma után, amelyet már eljátszottam, másik egyhamar nem következhetik. Boulogne-ban sok vért vesztettem, a legcsekélyebb megerőltetésre sebeim felszakadnának, és valóban nagyon könnyű dolga volna velem.

- Ez igaz - szólt Guiche. - De mégis, mikor megérkezett, szép külsejét és ép karját fitogtatta.

- Hát a karom még csak hagyján, de a lábam gyenge, s nyomorult párbajom óta nem volt kezemben vívótőr, gróf úr ellenben, a fejemet rá, naponta gyakorolja a vívást, hogy valahogy ki ne jöjjön a gyakorlatból.

- Becsületesemre mondom - szólt Guiche -, egy félév óta nem gyakoroltam a vívást.

- Nem, kedves gróf, mindent jól megfontolva, nem fogok verekedni, legalábbis önnel nem. Megvárom Bragelonne vicomte-ot, mivel azt mondja, hogy a vicomte neheztel reám.

- Ohó, azt már nem, nem várja meg a vicomte-ot - kiáltotta magánkívül Guiche. - Hisz maga mondta, hogy Bragelonne sokáig marad távol, s ezalatt a maga gonosz szelleme tovább rombolhat.

- Meglátja, lesz rá mentségem. Erre figyelmeztetem!

- Nyolcnapi haladékot adok, ezalatt teljesen felgyógyulhat.

- Ez már valami! Nyolc nap múlva majd meglátjuk, mi lesz.

- Jó, jó, értem; nyolc nap alatt el lehet tűnni az ellenfél elől. Nem, nem, egyetlenegy napot sem várok.

- Megőrült, uram! - szólt De Wardes, hátrahökölve.

- Maga pedig nyomorult fickó, ha önként nem verekszik meg velem!

- No és?

- És én megjelentem a királynak, hogy vonakodott velem megverekedni, holott megsértette La Vallière kisasszonyt.

- Ohó! - kiáltott fel De Wardes -, maga veszedelmes áskálódó, becsületére oly kényes uracskám!

- Semmi sem lehet veszedelmesebb, mint annak az áskálódása, aki mindig az ítélőbírót játssza.

- Gyógyítsa meg a lábamat, vagy csapoltassa le vérét, hogy egyenlő esélyeink legyenek.

- Nem, én valami jobbat ajánlok.

- Halljuk!

- Mind a ketten lóra ülünk és három pisztolylövést váltunk. Maga nagyszerű lövő. Láttam, amint fecskéket lőtt, vágóban és golyóval. Ne tagadja... láttam...

- Azt hiszem, igaza van, így azután lehetőségem nyílik megölnöm!

- Ezzel csak szolgálatot tesz nekem!

- Minden tőlem telhető el fogok követni!

- Így rendben van?

- Kezet rá!

- Itt a kezem! Még egy kikötésem van.

- Halljuk!

- Esküdjék meg, hogy a királynak semmit nem mond és nem is üzen másvalaki útján.

- Esküszöm.

- Megyek a lovamért.

- Én is az enyéért.

- Hová megyünk?

- Egy tisztásra; ismerek egy kitűnő helyet.

- Együtt megyünk?

- Miért ne?

Mindketten az istálló felé indultak, s midőn Madame halványan fénylő ablaka alatt mentek el, a csipkefüggönyök mögött egy árnyék jelent meg.

- Ó - szólt mosolyogva De Wardes -, ez az asszony nem is sejti, hogy őérette megyünk a halálba!

152
A párviadal

De Wardes kiválasztotta lovát, és Guiche gróf is a magáét. Azután ki-ki felnyergelte lovát pisztolytokos nyereggel. De Wardes-nak nem voltak pisztolyai, Guiche-nek két pár is volt. Kihozta lakásából, megtöltötte, és De Wardes-ra bízta, hogy válasszon.

De Wardes ugyanazt választotta, amelyet már hússzor is használt, ugyanazt, amellyel Guiche szeme láttára fecskékre lövöldözött.

- Ne csodálkozzon, hogy óvatos vagyok! - szólt De Wardes. - Maga ismeri fegyvereit. Én csak az esélyeket egyenlítem ki.

- Megjegyzése felesleges. Joga van választani - szólt Guiche gróf.

- Most pedig arra kérem, legyen szíves, segítsen fel a lóra, mert az még nálam némi nehézségekbe ütközik!

- Akkor inkább mennénk gyalog.

- Nem, ha egyszer már nyeregben ülök, helytálló magamért!

- Helyes, akkor ne beszéljünk róla többet.

És Guiche lóra segítette De Wardes-ot.

- Sietségünkben, hogy mielőbb végezhessünk egymással, egy dolgot nem vettünk figyelembe - szólt a fiatalember.

- Mit?

- Hogy éjjel van, és sötétben tapogatózva kell egymást megölnünk.

- Egyre megy, az eredmény ugyanaz lesz!

- De még egy másik körülményre is figyelemmel kell lennünk: tisztességes férfi nem párbajozik segédek nélkül.

- Ó - felelte Guiche -, maga éppúgy szeretné jól végezni a dolgát, mint én.

- Igen: de nem akarom, hogy azt mondhassák, maga megölt engem; ha én ölöm meg magát, éppúgy nem akarom, hogy bünténnyel vádoljanak.

- Hát mondtak ilyesmit Buckinghammal való párviadaláról? - szólt Guiche. - Pedig ugyanolyan feltételekkel történt, mint a mienk.

- Ó, az nappal volt, és mindketten combig a vízben álltunk, azonkívül sok bámészkodó gyűlt össze a parton, és nézett minket.

Guiche egy pillanatig gondolkozott; de megerősödött benne az a gondolat, mely már lelkében egyszer felbukkant, hogy De Wardes a beszélgetést újból a hercegnőre akarja terelni, hogy így a párviadalnak újabb fordulatot adjon, és ehhez akar tanúkat.

Tehát nem válaszolt, és mikor De Wardes tekintetével utoljára kérdezte meg, csak fejbőlintással felelt, mely azt fejezte ki, hogy úgy lesz a legjobb, ahogy már megállapodtak, és csak folytassák így tovább.

A két ellenfél tehát útnak eredt, és a kastélyból kilovagolt azon a kapun át, amelyet már ismerünk, mivel a tőszomszédságában találkoztunk Montalais-val és Malicorne-nal.

Az éjszaka, mintha a nappal forróságát le akarta volna győzni, valamennyi fellegét összegyűjtötte, és néma csendben, lomhán hömpölygette nyugatról kelet felé. A felhőgomoly, amelyen villám cikázott át, egész súlyával a földre nehezedett, és amint a szél lassan terelni kezdte, megrongyolódott, mint egy boltozatról letépett óriási függöny.

Kövér, lusta esőcseppek hullottak a földre, s guruló golyókká formálták a port.

A bokrok, amelyek belélegzették a vihart, a szomjas virágok, kidöntött fák ezer fűszeres illatot terjesztettek, s az ember agyában édes emlékek, a fiatalság, az örök élet, boldogság és szerelem álmait keltették.

- Milyen jószagú a föld - szólt De Wardes -, kacérkodik, hogy magához édesgessen.

- Sok minden jutott eszembe - szólt Guiche -, amit meg akarok beszélni magával.

- Mire vonatkozólag?

- Párviadalunkra vonatkozólag.

- Valóban itt az ideje, hogy ezzel foglalkozzunk.

- Közönséges, a szokásoknak megfelelő párviadal lesz ez?

- Milyen szokásokra gondol?

- Egy alkalmas tisztáson megállunk, odakötjük lovainkat a legelső fához, fegyver nélkül találkozunk, aztán szétválnak, s mintegy százötven lépés távolságról megindulunk egymás ellen.

- Helyes, így öltem meg szegény Follivent-t, éppen három hete, Saint-Denis-ben.

- Bocsánat, de megfelel-e egy körülményről.

- Melyikről?

- Follivent-nal való párbajánál gyalog, a kardot fogaik között, a pisztolyt pedig kezükben szorongatva mentek egymásnak.

- Ez igaz!

- Ezúttal, mivel nem tudok gyalog menni, mint maga is elismeri, lóra ülünk, úgy csapunk össze, és az első, aki löni akar, lő!

- Azt gondolom, így lesz a legjobb, de mivel éjjel van, esetleg több lövés téveszthet célt, mint nappal.

- Helyes! Mindegyikünk három lövést adhat le; két lövésre már töltve van a pisztoly, így tehát még egyszer tölthet.

- Nagyszerű! És hol lesz a párviadal?

- Van valami kívánsága?

- Nincs.

- Akkor hát látja azt a kis erdőt, amely ott előttünk elterül?

- A Rochin-erdőt?... Látom.

- Ismeri?

- Alaposan.

- Tehát tudja, hogy a közepén van egy tisztás.

- Tudom.

- Menjünk oda!

- Helyes!

- Ezt a helyet maga a természet is küzdőtérnek teremtette; van ott sokféle út: keresztút, gyalogösvény, árok, erdő, fasor; az nagyszerű hely lesz!

- Nagyon helyes! Azt hiszem, már itt is vagyunk.

- Úgy van, látja ott a közepén azt a szép teret? A csillagok küldözte gyér világ, mint Corneille mondja, e helyen egybegyűl; természetes határa az erdő, mely fáival körülfogja!

- Helyes! Legyen úgy, ahogy mondja.

- Fejezzük be a feltételek megállapítását.

- Hallgassa meg az enyéimet; ha valami ellenvetése van, szóljon.

- Halljuk!

- Aki alól kilövik a lovát, köteles gyalogosan tovább verekedni.

- Ezen vitatkozni sem lehet, mivel lovat nem tudunk váltani.

- De az ellenfelet ez nem kötelezi rá, hogy leszálljon a lóról.

- Az ellenfélnek jogában van úgy cselekedni, ahogy jónak gondolja.

- A két ellenfél, ha egyszer összekerült, egymástól nem válhat el, és így következképpen közvetlen közelből kötelesek egymásra löni!

- Elfogadom!

- Három lövés, nem több, nemde?

- Azt hiszem, ez elegendő. Itt a puskaapor és golyó az ön pisztolya számára; mérjen ki három töltésre valót, vegyen három golyót, én is ugyanezt teszem; azután a megmaradt puskaort széjjelszórjuk, és a többi golyót eldobjuk.

- És megesküszünk Krisztusra, ugye - tette hozzá De Wardes -, hogy sem több puskaapor, sem több golyó nincs nálunk.

- Rendben van, esküszöm!

És Guiche az ég felé emelte kezét.

De Wardes szintúgy.

- És most, kedves gróf - szólt De Wardes -, engedje meg, hogy megmondhassam: engem nem vezethet félre. Maga a hercegnő kedvese, vagy az lesz. Én ezt a titkot megtudtam; maga fél, hogy világgá kürtölöm, meg akar ölni, hogy elhallgattasson. Ez igen egyszerű, helyében én is ugyanazt tenném!

Guiche lehajtotta fejét.

- Csak azt mondja meg nekem - folytatta diadalmasan De Wardes -, érdemes volt-e a nyakamba varrni ezt a Bragelonne-féle kellemetlen esetet; vigyázzon, kedves barátom, ha a vadkant sarokba szorítják, feldühödik, ha a rókát végsőkig ingerlik, a jaguár nagysága költözik beléje. Ebből következik, hogy én, akit maga a végsőkig üldöz, utolsó lehetemig védekezni fogok.

- Joga van hozzá.

- Jó, de arra is vigyázzon, hogy sok rosszat fogok cselekedni; s hogy máris kezdjem: sejti, ugye, hogy nem követtem el olyan ostobaságot, hogy titkomat, vagy inkább a maga titkát, a szívembe zárjam. Egy barát, egy okos barát, akit ismer, tudja titkomat; értse meg tehát, hogy ha engem megöl, halálommal nem sokra megy, ha ellenben én ölöm meg magát... az ördögbe!... hiszen érti, minden lehetséges...

Guiche összeborzongott.

- Ha megölöm magát - folytatta De Wardes -, akkor Madame-nak két ellensége lesz, akik vállvetve fognak vesztére törni.

- Ohó, uram - kiáltotta Guiche felbőszülve -, ne számítson úgy a halálomra; e két ellenség közül az egyiket, remélem, azonnal, a másikat pedig az első adandó alkalommal meg fogom ölni!

De Wardes csak pokoli kacagással felelt erre, úgyhogy egy babonás ember megrémült volna tőle.

De Guiche nem volt fogékony az ilyesmire.

- Azt hiszem, mindent megbeszélünk, De Wardes úr - szólt a gróf -, foglalja el helyét; vagy talán szívesebben veszi, ha én teszem ezt?

- Nem - felelte De Wardes -, boldog vagyok, hogy ettől a fáradságtól megkímélhetem.

És vágára sarkallva lovát, keresztünyargalt a tisztáson, s elfoglalta helyét a keresztút ama pontján, mely átellenében volt annak a helynek, ahol Guiche megállt.

Guiche nem mozdult el helyéről.

Körülbelül száz lépés távolságra volt egymástól a két ellenfél, s a gesztenyefák sűrű árnyéka teljesen eltakarta őket egymás elől.

Egy perc telt el a legmélyebb csendességben.

A perc elmúltával mindegyik hallotta az árnyékban, ahová elrejtőztek, a kakas felhúzásának kettős kattanását.

A szokásos taktikát követve, Guiche lovát vágára fogta, abban a meggyőződésben, hogy a hullámzó mozgásban és gyorsaságban kétszeres biztonságot nyer.

Egyenes vonalban indult a felé a pont felé, ahol ellenfelét sejtette.

Úgy remélte, hogy feleúton találkozik De Wardes-dal, de tévedett.

Továbblovagolt, abban a hiszemben, hogy De Wardes mozdulatlanul várja.

De amint a tisztás kétharmad részét átlovagolta, hirtelen fény lobbant a keresztúton, és egy golyó süvöltve tépte le kalapjáról a tollat.

Szinte ugyanabban a pillanatban, mintha az első lövés fénye csak arra szolgált volna, hogy világítsa a másodikhoz, eldördült a második lövés is, és a másik golyó átfúrta Guiche lovának fejét, éppen a füle mögött.

A ló összerogyott.

Guiche gróft meghökkentette, minthogy a két lövés éppen az ellenkező irányból jött, mint ahonnan ő várta; de hidegvérű férfi lévén, esés közben is vigyázott, csakhogy nem jól számított, mert csizmája feje mégis a ló alá került.

Szerencséjére, a ló halálküzdelmében egy mozdulatot tett, és Guiche kiszabadíthatta lábát.

Felállott és megtapogatta magát: nem sebesült meg.

Abban a pillanatban, mikor lovát meginogni érezte, a két pisztolyt a táskába dugta, attól való féltében, hogy esés közben egyik, sőt mind a két pisztoly is elsülhet, s ő fegyvertelen marad.

Mikor felállt, kivette pisztolyát a tokból, s megindult arrafelé, ahol a lövés fényénél De Wardes-ot megpillantotta. Guiche nyomban számot vetett De Wardes tervével, mely igen egyszerű volt.

Ahelyett, hogy Guiche-re rontott vagy helyén maradt volna, hogy ott várja be, De Wardes mintegy tizenöt lépésnyire behúzódott az árnyékba, mely eltakarta ellenfele tekintete elől, s abban a pillanatban, mikor Guiche vágatás közben oldalával fordult feléje, helyből alátámasztott kézzel s kényelmesen célzott, mivel a ló vágatása nem akadályozta.

Láttuk, hogy az első golyó a sötétség ellenére, alig egy hüvelyknyi távolságra repült el Guiche feje fölött.

De Wardes oly biztos volt lövésében, hogy azt hitte, Guiche okvetlenül elesik. De nagyon elámult, látva, hogy épp ellenkezőleg: Guiche a nyeregben maradt.

Sietett, hogy másodszor is lőjön, keze elmozdult, és kilőtte Guiche alól a lovat.

Ez szerencsés ügyetlenség lett volna, ha Guiche grófot a ló maga alá temeti. Még mielőtt kiszabadíthatta volna magát, De Wardes harmadszor is megtöltötte volna pisztolyát, és akkor Guiche ki van neki szolgáltatva.

De nem így történt, Guiche talpra ugrott, és még három lövése maradt.

Guiche átlátta a helyzetet. Most csak az volt a fontos, hogy De Wardes-ot megelőzze gyorságban. Futnia kellett, hogy odaérhessen, még mielőtt De Wardes a pisztolyát megtölthetné.

De Wardes látta, hogy mint a fergeteg, rohan feléje a gróf. A golyója nagyon pontosan illett a csöbe, és ellenállott a töltővesszőnek. Ha rosszul tölt, elvesztheti az utolsó lövést. Ha jól tölt, időt veszít, vagyis az életét veszítheti.

Lovával oldalra ugratott.

Guiche sarkon fordult, és abban a pillanatban, mikor a ló földet ért, eldőrdült a lövés, és lesodorta De Wardes fejéről a kalapot.

De Wardes belátta, hogy most csak egy pillanatnyi ideje van; kihasználta, és megtöltötte pisztolyát.

Mikor Guiche látta, hogy ellenfele nem bukik le a lóról, eldobta a kilőtt pisztolyát, és a másodikat felemelve, megindult De Wardes felé.

De a harmadik lépésnél De Wardes tüzelt.

Dühös ordítás válaszolt a lövésre. A gróf karja görcsösen összerándult, azután lehanyatlott.

Pisztolyát elejtette.

De Wardes látta, hogy a gróf lehajlik, pisztolyát bal kezével felemeli, és még egy lépést tesz feléje.

Ez döntő pillanat volt.

- Elvesztem - mormogta De Wardes -, nem sebeztem halálra!

De abban a pillanatban, mikor Guiche pisztolyát De Wardes-ra emelte, feje lehanyatlott, térde és válla megingott, melléből mély sóhaj szakadt fel, és odazuhant De Wardes lovának lába elé.

- Mi a csuda! - mormolta De Wardes.

Rövidre fogta a kantárszárat, s megsarkantyúzta a lovát.

A ló átugrott a gróf mozdulatlan testén, és vitte gazdáját a kastély felé.

Megérkezvén, De Wardes egy negyedóraig önnönmagával tusakodott. Türelmetlenségében, mikor a küzdőteret elhagyta, elmulasztotta, hogy meggyőződjék, vajon Guiche meghalt-e.

Kétféle feltevés forrongott De Wardes agyában. Vagy megölte Guiche grófot, vagy csak megsebesítette.

Ha megölte, helyes volt-e tetemét otthagyni a farkasok martalékául? Hiábavaló kegyetlenség, mivel Guiche, ha tényleg meghalt, bizonyára nem fog többé beszélni.

Ha pedig nem ölte meg, s ő nem sietett segítségére, nagylelkűségre képtelen vadembernek fogják tartani.

Ez az utóbbi szempont győzött.

De Wardes Manicamp felől tudakozódott.

Megtudta, hogy Manicamp Guiche gróf felől kérdezősködött, és minthogy nem tudta, hol találja meg, lefeküdt.

De Wardes felköltötte, elbeszélte neki az esetet, amelyet Manicamp szó nélkül, de arcán egyre növekvő izgalom kifejezésével hallgatott végig.

Mikor De Wardes befejezte szavait, Manicamp csak egyetlen szót mondott:

- Gyerünk!

Útközben Manicamp fantáziája megélné. S mennél tovább beszélt De Wardes a kalandról, annál komorabb lett az arca.

- Tehát halottnak tartja a grófot? - kérdezte, mikor De Wardes elhallgatott.

- Sajnos!

- És csak úgy, segédek nélkül verekedtek?

- A gróf akarta így.

- Különös!

- Miért különös?

- Mert nemigen vall Guiche grófra.

- Tán csak nem kételkedik szavaimban?

- Eh, eh!

- Kételkedik talán?

- Egy kissé. De még jobban fogok kételkedni, ezt előre is kijelentem, ha a szegény fiút holtan találom.

- Manicamp úr!

- De Wardes úr!

- Úgy látom, sérteget.

- Ahogy tetszik. Hiába, én sohasem szerettem azokat az embereket, akik olyasmivel jönnek, hogy: „Én ezt és ezt az urat megöttem, ez nagy szerencsétlenség, de tisztességesen öltem meg!” Nagyon sötét van ahhoz, hogy ezt a határozót használhassa, De Wardes úr!

- Csend, helyben vagyunk!

Valóban ott volt a tisztás, s látszott a ló mozdulatlan teteme is.

A lótól jobbra, a száraz fűben, arccal a földnek, ott feküdt vérében a szegény gróf.

Ugyanazon a helyen feküdt, és úgy látszik, meg se mozdult azóta.

Manicamp melléje térdelt, felemelte a grófot, érezte, hogy hideg, és vérben ázik.

Újból lefektette a földre.

Aztán melléje feküdt, és kezdte kikutatni, míg pisztolyait meg nem találta.

- Az ördögbe is! - szólt azután, mikor sápadtan, mint valami kísértet, a pisztolyt kezében tartva felállott -, az ördögbe is! Valóban nem tévedett, a gróf halott!

- Halott? - kérdezte De Wardes.

- Igen, és pisztolya meg van töltve - jegyezte meg Manicamp, ujjáival vizsgálva a gyújtó-serpenyőt.

- Hát nem megmondtam, hogy menet közben, éppen abban a pillanatban lőttem rá, mikor reám célzott.

- Biztos benne, hogy megverekedtek, De Wardes úr? Én, be kell vallanom, attól félek, hogy egyszerűen meggyilkolta a grófot. Ó, ne tiltakozzék! Maga leadta a három lövését, a gróf pisztolya pedig meg van töltve. Lelőtte a gróf lovát, és ő, Guiche gróf, Franciaország legjobb lövője, nem találta el sem magát, sem a lovát! Nézze, De Wardes úr, magára nézve nagy szerencsétlenség, hogy engem idehozott; ez a vér, amit itt látok, a fejembe szállott, egy kissé megrészegettem tőle, és becsületesemre, azt hiszem, itt helyben főbe lövöm, mivel épp most kínálkozik rá alkalom: De Wardes úr, ajánlja lelkét Istennek!

- Manicamp úr, csak nem gondolja?

- De igenis, gondolom!

- Képes volna megölni?

- Lelkiismeret-furdalás nélkül, legalábbis ebben a pillanatban.

- És maga nemesember?

- Apród voltam, következőképpen bizonyosságot adtam róla.

- Legalább engedje meg, hogy védhessem az életemet!

- Hogyne, hogy velem is úgy bánjon el, mint szegény Guiche gróffal.

Azzal Manicamp felemelte pisztolyát, és kifeszített karral, összeráncolt homlokkal De Wardes mellének szegezte.

A csend eme rettenetes pillanatában, amely De Wardes szemében egy századnak tűnt, sóhajtás hallatszott a fűben.

- Ó! - kiáltott fel De Wardes. - Él! Él! Segítség, Guiche gróf, meg akarnak gyilkolni!

Manicamp hátrált, és a két fiatalember között látható lett a gróf, amint nagy ügyel-bajjal feltámaszkodik kezére.

Manicamp messzire eldobta magától a pisztolyt, és örömkialtással rohant barátjához.

De Wardes megtörölte jeges verejtékben úszó homlokát, halkán dörmögve:

- Ideje volt!

- Hol és mi módon sebesült meg? - kérdezte Manicamp a gróftól. Guiche odamutatta megnyomorított kezét és vérző mellkasát.

- Gróf! - kiáltotta De Wardes -, azzal vádolnak, hogy meggyilkoltam. Könyörgök, beszéljen, mondja meg, hogy becsületesen harcoltam!

- Igaz - szólt a sebesült -, De Wardes úr becsületesen verekedett, és mindenki, aki az ellenkezőjét mondja, ellenséget talál bennem.

- Ej, uram - szólt Manicamp -, segítsen előbb, hogy ezt a szegény fiút elvihessük innen, azután majd minden lehető elégtételt megadok önnek, de ha sietős a dolga, okosabbat is tehetünk: kötözzük be a grófot a maga zsebkendőjével és az enyémmel. S mivel épp két golyó maradt, lőjük ki.

- Köszönöm - felelte De Wardes. - Egy óra alatt kétszer láttam közelről a halált: nagyon csúnya a halál, és inkább elfogadom a megkövetést.

Manicamp nevetett, és Guiche is, fájdalma ellenére.

A két fiatalember vinni akarta, de ő kijelentette, hogy elég erősnek érzi magát, s a maga lábán megy. A golyó eltörte gyűrűsujját, azután egyik bordáján lecsúszott, anélkül, hogy mellébe fúródott volna. Tehát inkább a fájdalom, mint a súlyos sebesülés volt az oka, hogy Guiche összeesett.

Manicamp a karját a gróf egyik válla alá, De Wardes a karját a másik válla alá fűzte, és így vezették Fontainebleau-ba az orvoshoz, akit a ferencrendi szerzetesnek, Aramis elődjének halottas ágyánál láttunk.

153
A király vacsorája

A király ezenközben asztalhoz ült, és a mai napra hivatalos, kevés számú meghívott vendége helyet foglalt oldala mellett, a rendes szokás szerint megszabott rendben.

Már ebben az időben, bár az etikett nem volt még szabályokba foglalva, mint később, a francia udvar szakított a IV. Henrik korában dívó kedélyességgel és patriarkális vidámsággal; XIII. Lajos gyanakvó természete apránként megszüntette, s a nagyság adta pompát kívánta helyükbe iktatni, amit legnagyobb bánatára hasztalan áhítozott.

A király tehát egy kis elkülönített asztalnál étkezett, mely mint egy elnöki asztal uralkodott a szomszédos asztalok felett; kis asztalt mondtunk, de mindjárt meg kell jegyeznünk, hogy ez a kis asztal a legnagyobb volt valamennyi között.

Továbbá ezen az asztalon halmoztak fel dúsan mindenféle ételneműt, halat, vadat, szárnyast, gyümölcsöt, főzeléket és befőttet.

Fiatal és életerős, bármilyen erőpróbára kész férfi volt a király, ezenkívül egyesítette magában a Bourbonok közös vonását, gyorsan emésztett, és mindig jó étvágyal evett.

XIV. Lajos félelmetes vendég volt. Szerette bírálni szakácsait, de ha dicsérőleg nyilatkozott róluk, akkor ez roppant kitüntetés volt.

A király azzal kezdte az étkezést, hogy többféle levest evett, vagy macedón mód szerint keverve, vagy pedig külön-külön. Minden leves után megivott egy pohár óbort.

Gyorsan és meglehetősen mohón evett.

Porthos kezdetben tiszteletteljesen várta, hogy D'Artagnan oldalba bökje, de látva, hogy a király enni kezd, odafordult a testőrhöz és halkán megszólalt:

- Úgy látszik, elkezdhetjük, őfelsége jó példával jár elöl. Nézze csak!

- A király eszik - felelte D'Artagnan -, de egyidejűleg beszélni is szokott, úgy intézze tehát a dolgot, hogy ha véletlenül megszólítaná, a szája ne legyen tele, mert ez visszatetsző dolog volna.

- Akkor legjobb, ha az ember nem eszik - szólt Porthos. - Pedig éhes vagyok, bevallom, és itt mindennek olyan pompás az illata, hogy egyre jobban ingerli az orromat is, az étvágyamat is.

- Eszébe ne jusson, hogy ne egyék, megharagítaná vele a királyt. Őfelsége azt szokta mondani, az az ember dolgozik jól, aki jól eszik, és nem szívesen látja, ha asztalánál csak csipeget az ember.

- De hogyan lehet elkerülni, hogy ne legyen tele az ember szája, mikor eszik?

- Egyszerűen úgy, hogy lenyeli a falatot, ha a király megtisztelti megszólításával.

- Nagyon jó!

S e pillanattól kezdve Porthos mértékletes mohósággal evett.

A király időközönként odanézett a csoportra, és mint műértő, bírálgatta vendégei étvágyát.

- Du Vallon úr! - szólt a király.

Porthos éppen egy vadnyúlgerinccel birkózott, és a fél gerincet befalta.

Mikor nevét hallotta, nagyot nyelt, s mindaz, ami a szájában volt, hirtelen lecsúszott torkán.

- Felség - felelte Porthos elfulladt, de azért elég érthető hangon.

- Adjanak Du Vallon úrnak ebből a bárányfiléből - szólt a király. - Szereti a fehér húst, Du Vallon úr?

- Felség, én mindent szeretek - válaszolta Porthos. D'Artagnan a fülébe súgta:

- Mindent, amit felséged küld nekem!

Porthos megismételte:

- Mindent, amit felséged küld nekem!

A király elégedetten bólintott.

- Az ember jól eszik, ha jól dolgozott - szólt a király, elragadtatva, hogy szemtől szemben lehet a nagyevők ilyen ritka példányával, mint Porthos.

Porthos átvette a bárányhússal teli tálat, és tartalmának jó részét kivette tányérjába.

- Nos? - kérdezte a király.

- Nagyszerű! - felelte nyugodtan Porthos.

- Vannak arrafelé ilyen gyenge bárányok, Du Vallon úr? - kérdezte a király.

- Felség - felelte Porthos -, azt hiszem, hogy az én vidékemről éppúgy, mint bárhonnán, a legjobb falat a király asztalára kerül, meg aztán a bárányhúst én nem úgy eszem ám, mint felséged!

- Igazán? Hát hogyan eszi?

- Rendesen egy egész bárányt készítették magamnak!

- Egy egészet?

- Igen, felség.

- És hogyan?

- A következőképpen: szakácsom német ember, felség, nos, az én szakácsom megtölti a bárányt apró kolbásszal, amit Strasbourgból hozat, vékony hurkával, amit Troyes-ból hozat; hízott pacsirtával, amit Pithiviers-ből hozat, én nem tudom, hogyan csontozza ki a bárányt, talán olyanformán, mint ahogy a szárnyast szokták, csak azt tudom, hogy a bőrét rajta hagyja, és ezáltal afféle barnás burok veszi körül; mikor azután az ember szépen felszeleteli, mint valami óriás hurkát, rózsaszínű lé csurog ki belőle, ami kellemes a szemnek és nagyszerű a szájnak.

És Porthos nagyot csettintett nyelvével.

A király elragadtatásában kimeresztette a szemét, és miközben párolt fácánt tett maga elé, így szólott:

- Du Vallon úr, ez olyan étel, amelyhez nekem is kedvem volna. Hogy mondta? Az egész bárányt?

- Az egészet, felség, egyben megsütik.

- Adják oda ezt a fácánt Du Vallon úrnak, úgy látom, szereti.

A parancsot végrehajtották.

Azután XIV. Lajos újból visszatért a bárányra:

- És nem nagyon zsíros az az étel?

- Nem, felség, a zsír egyidejűleg összevegyül a lével, és felül úszik; azután az asztalnokom leszedi egy ezüstkanállal, amelyet egyenesen erre a célra csináltattam.

- És hol lakik? - kérdezte a király.

- Pierrefonds-ban.

- Pierrefonds-ban? Merre van az, Du Vallon úr? Belle-Isle környékén?

- Ó, nem, felség, Pierrefonds Soissonnais-ban van.

- Azt hittem, hogy ezekről a bárányokról a sós legelők okán beszél.

- Nem, felség, az én legelőim nem sósak, de azért nem kis értékűek.

A király áttért az édességre, de Porthost, aki hatalmas étvággal evett, egy percre sem tévesztette szem elől.

- Kitűnő étvágya van, Du Vallon úr. Nagyszerű asztaltárs.

- Ó, felség, szavamra mondom, ha felséged egyszer eljönne Pierrefonds-ba, együtt fogyaszthatok el a bárányt, mert felséged sem panaszkodhatik étvágytalanságról.

D'Artagnan az asztal alatt jól megrúgta Porthost. Porthos elvörösödött. - Mikor abban a korban voltam, mint felséged - folytatta, mintegy helyreigazítva szavait -, a testőrségnél szolgáltam. De sohasem tudtam annyit enni, hogy jóllakjam. Felségednek derék étvágya van, mint említeni bátorzkodtam, de olyan finom érzékkel válogat, hogy nem lehet nagyevőnek mondani.

A királyt láthatólag elbűvölte asztaltársának jó modora.

- Nem kóstolja meg ezt a krémet? - kérdezte Porthostól.

- Felséged sokkal jobban bánik velem, semminthogy ne mondhatnám meg a tiszta igazságot.

- Beszéljen, Du Vallon úr, beszéljen!

- Az a helyzet, felség, hogy az édességek közül csak a sült tésztákat kedvelem, de annak is tömörnek kell lennie, az ilyen habos dolog felpuffasztja a gyomromat, és csak a helyet foglalja el, ami nekem pedig sokkal drágább, semhogy ínyemre nem való dolgokkal tömjem tele.

- Látják, uraim - szólt a király Porthosra mutatva -, ez a gasztronómia igazi iskolapéldája. Így ettek a mi apáink, akik értettek a jó evéshez, mi meg csak csipegetünk.

És miközben ezt mondta, sonkával vegyített szárnyas melle húsával tele tányért vett kezébe.

Porthos meg egy tál fogoly és haris után nyúlt.

A pohárnok boldogan töltötte tele őfelsége poharát.

- Adjanak Du Vallon úrnak az én boromból - szólt a király.

Ez a király asztalánál nagy tisztesség volt.

D'Artagnan megnyomta barátjának térdét, és odasúgta neki:

- Ha csak a felét be tudná vágni annak a vaddisznófejnek, amit ott látok, egy év alatt herceg és pair lehetne magából.

- Majd mindjárt hozzálátok - felelte Porthos nyugodtan.

A sor valóban a vaddisznófejre került, mert a király örömét találta benne, hogy derék vendégét tüzelje; nem kerülhetett Porthos elé étel, míg elébb abból a király nem evett, tehát a

disznófej sem. Porthos bátor harcosnak bizonyult, ahelyett, hogy a felét ette volna meg, amint azt D'Artagnan óhajtotta, megette a vaddisznófej háromnegyed részét.

A király halkán megjegyezte:

- Egy lovag, aki mindennap ilyen jó és hatalmas étvággal eszik, feltétlenül birodalmam legbecsületesebb embere.

- Hallja - súgta D'Artagnan barátja fülébe.

- Igen, azt hiszem, sikerült egy kevésbé megnyernem a király kegyét - felelte Porthos a székében ringatózva.

- Kedvező széllel indul! Az ám, de úgy ám!

A király és Porthos folytatta az evést, a vendégek nagy meglepedésére, akik közül egynéhány túlbuzgóságból követni próbálta a jó példát, de már feleúton kidőlt.

A király kivörösödött, a vér visszahatása arcán jelezte a jóllakottság kezdetét.

Ekkor XIV. Lajos, ahelyett, hogy a bortól vidám lett volna, mint minden ivó, elkomorodott és hallgatag lett.

Ellenben Porthos vidám és beszédes volt.

D'Artagnan lába ismételten figyelmeztette Porthost erre a körülményre.

Felszolgálták a csemegét.

A király nem gondolt többé Porthosra, tekintetét a bejáratra szegezte, és időről időre hallani lehetett, amint kérdezi, hogy miért késik olyan sokáig Saint-Aignan.

Végre abban a pillanatban, mikor öfelsége egész üveg szilvabefőttet fogyasztott el nagy sóhajtozás közepett, megjelent Saint-Aignan.

A király szeme, mely lassankint elvesztette fényét, nyomban felragyogott.

A gróf a király asztala felé tartott, és amikor odaért, Lajos felállott.

Erre valamennyi vendég felállott, Porthos is, aki egy mandulás süteményt ropogtatott, amely olyan kemény volt, hogy egy krokodilus állkapcsát is próbára tette volna. A vacsora véget ért.

154
Vacsora után

A király karon fogta Saint-Aignant, és átment vele a szomszédos terembe.

- Miért késlekedett, gróf? - kérdezte a király.

- Meghoztam a választ, felség - felelte a gróf.

- Olyan sok időre volt tehát a kisasszonynak szüksége, hogy feleljen arra, amit írtam neki.

- Felsőged kegyeskedett versben írni, és La Vallière kisasszony ugyanolyan pénznemben akart fizetni a királynak, vagyis arannyal.

- Versek, Saint-Aignan! - kiáltott fel a király. - Add ide.

A király feltörte a pecsétes levélkét, amely a verset tartalmazta, és amelyben - a történelem megőrizte számunkra - jobb volt a szándék, mint a megírás.

De így is elbűvölte a királyt, s örömét félreérthetetlen kijelentésekkel fejezte ki; hanem az általános csend figyelmeztette - hiszen az illemre nagyon vigyázott -, hogy öröme találgatásokra adhat alkalmat.

Megfordult, a levelet zsebre tette, egy lépést előrelépett a küszöbig, s vendégeihez visszafordulva, így szólott:

- Du Vallon úr, nagy örömmel láttam asztalomnál, és még nagyobb örömmel fogom viszontlátni.

Porthos meghajolt, akárha a rhodoszi kolosszus hajtotta volna végre ezt a műveletet, azután a hátsó ajtón át távozott.

- D'Artagnan úr - folytatta a király -, a galériában várakozzék parancsaimra, nagyon lekötelezett, hogy Du Vallon úrral megismertetett!... Uraim, holnap a spanyol és a holland követ elutazása miatt visszatérek Párizsba. A viszontlátásra tehát holnap!

A terem csakhamar kiürült.

A király karon fogta Saint-Aignant, és felolvastatta magának La Vallière kisasszony versét.

- Milyennek találja? - kérdezte a király.

- Elragadónak, felség!

- Valóban, engem is elbűvölt, és ha nyilvánosságra kerülne...

- Ó, a költők féltékenyek lennének, csak hogy nem fogják megismerni.

- Az én versemet átadta neki?

- Ó, valósággal fálta.

- Attól félek, hogy gyenge volt.

- La Vallière kisasszony nem ezt mondta.

- Gondolja, hogy tetszett neki?

- Biztosra veszem, felség...

- Akkor válaszolnom kellene!

- Ó, felség... mindjárt vacsora után... nagyon igénybe venné felségedet.

- Azt hiszem, igaza van: étkezés után terhes a munka.
- S a költői munka kivált, meg aztán ebben a pillanatban La Vallière kisasszony aggódik...
- Aggódik?
- Ó, felség, mint az ilyen hölgyek rendszerint.
- Miért?
- A szegény Guiche gróf szerencsétlensége miatt.
- Ó, Istenem, Guiche grófot szerencsétlenség érte?
- Igen, felség. Keze összeroncsolódott, mellén tátongó seb, halálán van.
- Szent Isten! És kitől hallotta?
- Manicamp éppen most vitte őt Fontainebleau-ba egy orvoshoz, és híre terjedt...
- Vitte őt? Szegény Guiche! És hogy történt...?
- Ó, felség, épp ez az, hogy miképp történt vele!
- Milyen különös arccal mondja, Saint-Aignan! Beszélje el a részleteket. Mit mond Manicamp?
- Ő semmit. Hanem mások.
- Kik azok a mások?
- Akik vitték, felség.
- Kik azok?
- Én nem tudom, de Manicamp tudja. Manicamp Guiche gróf barátja.
- Mint mindenki.
- Ó, nem, felség, téved, nem mindenki barátja Guiche grófnak.
- Honnan tudja?
- Megmagyarázzam, így kívánja a király?
- Mindenesetre!
- Nos hát, azt hiszem, felség, hogy hallottam két nemes összeszólalkozásáról...
- Mikor?
- Ma este, mielőtt felséged vacsorázni ment.
- Ez nem bizonyít semmit. Én a párviadalra vonatkozólag olyan szigorú rendeletet adtam ki, hogy azt hiszem, senki sem mer ellenszegülni.
- Isten mentsen meg engem attól, hogy bárkit vádoljak! - kiáltott fel Saint-Aignan. - Felséged megparancsolta, hogy beszéljek, és én beszélek.
- Akkor mondja el, miképpen sebesült meg a gróf?
- Azt mondják, felség, hogy lesvadászaton.
- Ma este?
- Ma este.
- Egyik keze szétroncsolva, mellén tátongó seb? Ki volt Guiche gróffal vadászlesen?

- Nem tudom, felség... Manicamp tudja, vagy tudnia kell!
 - Valamit titkol előttem, Saint-Aignan!
 - Semmit, felség, semmit.
 - Akkor magyarázza meg nekem a balesetet: véletlenül elsült egy puska?
 - Talán így történt, de én úgy gondolom, hogy nem, felség, mert a gróf mellett megtalálták pisztolyát, töltve.
 - Pisztolyát? De hiszen pisztollyal nem szoktak lesre menni.
 - Azt rebesgetik, felség, hogy Guiche lovát is agyonlőtték, és a ló hullája még mindig ott fekszik a tisztáson.
 - A lovát? Guiche lovon ment lesre? Saint-Aignan, én mit sem értek abból, amit mond. Hol történt a dolog?
 - A Rochin-erdőben, felség, a köröndön.
 - Helyes. Hívja ide D'Artagnan urat.
- Saint-Aignan engedelmeskedett. A testőr belépett.
- D'Artagnan úr - szólt a király -, kimegy a magánlépcsőm kis ajtaján át.
 - Igen, felség.
 - Ott lóra ül!
 - Igen, felség!
 - Kilovagol a Rochin-erdőbe, a köröndre. Ismeri azt a helyet?
 - Felség, kétszer párbajoztam ott!
 - Hogyan? - kiáltott fel a király megdöbbenve ezen a válaszon.
 - Felség, Richelieu bíboros rendeleteinek idejében - felelte D'Artagnan, szokott nyugalomával.
 - Az már más, uram. Tehát elmegy oda, és a helyet alaposan megvizsgálja. Ott megsebesült valaki, egy lelőtt lovat fog ott találni, azután elmondja nekem, hogy miképp vélekedik az esetről.
 - Igen, felség.
 - Magától értetődik, hogy a maga véleményét akarom hallani, és nem a másokét.
 - Egy órán belül meglesz, felség.
 - Megtiltom, hogy addig bárkivel szóba álljon, akárki fia is az!
 - Kivéve azt, aki nekem egy lámpást fog adni - szólt D'Artagnan.
 - Természetesen - felelte a király nevetve e megjegyzésen, amelyet csak a testőrkapitányától túrt el.
- D'Artagnan a kis lépcsőn távozott.
- Most pedig hívják ide az orvosomat - szólt a király.
- Tíz perc múlva az orvos lélekszakadva megérkezett.
- Uram - szólt a király -, elmegy Saint-Aignan úrral oda, ahová ő vezeti, és jelentést tesz nekem annak a betegnek az állapotáról, akit abban a házban talál, ahova kérésemre elmegy.

Az orvos szó nélkül engedelmeskedett, ahogy XIV. Lajos idejében engedelmeskedni szoktak, és Saint-Aignan kíséretében távozott.

- Maga pedig, Saint-Aignan, küldje ide Manicamp-t, még mielőtt az orvos beszélhetne vele. Saint-Aignan szintén távozott.

Hogyan hajtotta végre D'Artagnan a küldetését, amellyel a király megbízta

Mialatt a király ez intézkedéseit megtette, hogy felderítse az igazságot, D'Artagnan egy percnyi késedelem nélkül az istállóba futott, leakasztott a szegről egy lámpást, lovát személyesen felnyergelte, és elindult a király által megjelölt hely felé.

Ígéretéhez képest senkivel sem beszélt, senkivel sem találkozott, sőt lelkiismeretességében odáig ment, hogy ami tennivalója akadt, azt is az istállófiú és a lovászok segítségével végezte el.

D'Artagnan az az ember volt, aki kedvét lelte benne, ha súlyos pillanatokban megkettőzte önnön értékét.

Öt percnyi vágatás után már a Rochin-erdőben volt, lovát odakötötte az első fához, és azután gyalog ment a tisztásig.

Itt, kezében a lámpással, bejárta a körönd területét, ide-oda ment, méregetett, vizsgálgatott, és egy félórai kutatás után csendben ismét lóra ült, és elgondolkodva, lépésben visszatért Fontainebleau-ba.

Lajos a szobájában várta, egyedül volt, és egy papirosra sorokat firkált, amelyekről D'Artagnan az első pillantásra megállapította, hogy egyenlőtlenek, és gyakori bennük a törlés.

Ebből azt következtette, hogy csak vers lehet.

A király felnézett, és megpillantotta D'Artagnant.

- Nos, uram - szólt -, hozott híreket?

- Igen, felség!

- Mit látott?

- A valószínűség a következő, felség.

- Én tényeket követelek!

- Amennyire lehetséges, meg fogom közelíteni a tényeket; az idő alkalmas volt az olyanfajta nyomozásra, amelyet végeztem, mert az este esett az eső, és az utak nedvesek voltak...

- A dologra, D'Artagnan úr.

- Felsőged azt mondta, hogy a Rochin-erdőben a tisztáson egy ló hullája fekszik, én tehát ott kezdtem, hogy átvizsgáltam az utakat; mondom: az utakat, mivel a tisztás közepéhez négy út vezet. Csupán egyetlen úton találtam friss nyomokat, azon, amelyiken haladtam. Egymás mellett két ló járt ezen az úton. Mind a nyolc láb tisztán kivehető volt a talajban. Az egyik lovas jobban sietett, mint a másik. Az egyik ló nyoma mindig megelőzi egy fél lóhosszal a másikat.

- Tehát biztos benne, hogy ketten voltak? - kérdezte a király.

- Igen, felség. Mind a két ló hatalmas állat volt, egyforma járású; olyan lovak, amelyek megszokták a lovasgyakorlatokat, mert tökéletes ferde vonalban fordultak a körönd szegélye körül.

- Tovább, uram!

- Itt a lovasok egy pillanatra megállottak, kétség nélkül azért, hogy a párviadal feltételeit megállapítsák. A lovak türelmetlenkedtek. Az egyik lovas beszélt, a másik meg hallgatta, és

csak a válaszra szorítkozott. Lova a földet kapálta, ami amellet bizonyít, hogy belemerült a hallgatásba, és a kantárszárat szabadjára engedte.

- Tehát párviadal volt?

- Kétségtelenül!

- Folytassa, maga nagyon ügyes megfigyelő.

- Az egyik lovas a helyén maradt; az, aki hallgatott. A másik áthaladt a tisztáson, és kezdetben ellenfelével szemben állt meg. Azután az, aki helyén maradt, átvágott a körönd kétharmad részén, abban a hiszemben, hogy ellenfelével szembelovagol, az azonban megkerülte az erdőt.

- A nevüket nem tudja, ugye?

- Egyáltalán nem. Csak annyit tudok, hogy az, aki visszafelé került, pej lovon ült.

- Honnan tudja?

- A ló farkából néhány szőrszál fennakadt az árkot szegélyező szederbokrokon.

- Folytassa.

- Ami a másik lovat illeti, nem nagy fáradságomba került, hogy megállapíthassam ismertetőjegyeit, mert ott feküdt döglötten a küzdőtéren.

- És hogyan döglött meg a ló?

- Golyó érte, s a halántékát fúrta át.

- Pisztoly- vagy puszkagolyó?

- Pisztolygolyó, felség. A ló sebe különben elárulta annak a taktikáját, aki lelötte. Megkerülte az erdőt, hogy ellenfelét oldalba kapja. Követtem a nyomait a gyepen.

- A pej nyomait?

- Igen, felség.

- Tovább, D'Artagnan úr!

- Most, hogy felséged látja a két ellenfél állását, el kell hagynom az egy helyben veszteglő lovast, és áttérek a vágató lovasra.

- Helyes.

- A lovat hirtelen lötték ki a másik lovas alól.

- Honnan tudja ezt?

- A lovasnak nem volt ideje, hogy leszálljon, és a lóval együtt elbukott. Láttam lábának nyomát, amit csak nagy erőfeszítéssel szabadított ki a ló alól. A ló súlya alatt a sarkantyúja felszántotta a földet.

- Helyes. És mit tett, mikor felállott?

- Egyenesen ellenfelére rohant!

- Aki még mindig az erdő szegélyén állott?

- Igen, felség. Azután kedvező helyre érkezve, megvetette lábát, látszik a két sarka lenyomata egymás mellett, tüzelt, de ellenfelét nem találta el.

- Honnan tudja, hogy elvétette a célt?

- Megtaláltam az ellenfél kalapját, amelyet átfűrt a golyó!

- Ó, ez bizonyíték! - kiáltott fel a király.
- Elégtelen bizonyíték, felség - felelte D'Artagnan nyugodtan. - Betű és címer nélküli kalap, piros toll van mellette, mint minden kalapon, a szalagja sem árul el semmit.
- És az átlőtt kalapú férfi leadta második lövését?
- Addigra már két lövését leadta!
- Hát ezt hogyan tudta meg?
- Megtaláltam a pisztoly fojtását.
- És hová lett a golyó, amelyik nem talált?
- Letépte a tollat annak a kalapjáról, akinek a golyó szánva volt és azután a tisztás másik oldalán belefürödött egy törpenyárfába.
- Akkor a pej lovon ülő férfi fegyvertelen maradt, ellenfelének pedig még volt egy lövése.
- Mialatt az a lovas, akinek lovát lelőtték, felállott, a másik újból megtöltötte fegyverét, felség. Csak nagyon ideges lehetett az újból való töltéskor, mert remegett a keze.
- Ezt honnan tudja?
- A töltés fele a földre hullott, és a puskavesszőt is eldobta; még arra se volt ideje, hogy visszadugja a pisztolyába.
- D'Artagnan úr, amit itt elmond, az csodálatos!
- Csak egyszerű megfigyelés, felség, és minden felderítő lovas könnyűszerrel megtenné ugyanezt.
- Az ember szinte látja a jelenetet, amikor magát hallgatja.
- Valóban kevés változtatással újra felépíttem az egészet képzeletemben.
- Térjünk csak most vissza a lovát vesztett lovashoz. Azt mondja, hogy ellenfelére rontott, s az közben újból megtöltötte pisztolyát.
- Igen, de abban a pillanatban, amikor a gyalogos célzott, a másik tüzelt.
- És a lövés? - kérdezte a király.
- A lövés rettenetes volt, felség, a gyalogos lovas arcra bukott, miután még három ingadozó lépést tett előre.
- Hol találta el a golyó?
- Két helyen. A jobb kezén és a mellén.
- Hát ezt hogyan állapította meg? - kérdezte a király ámulva.
- Ó, nagyon egyszerűen, a pisztoly agyát teljesen elborította a vér, meglátszott rajta a golyó nyoma, az ujjon széttört gyűrű egy darabjával együtt. Tehát a sebesültnek valószínűleg a gyűrűs- és kisujját tépte le a golyó.
- A kezét illetően rendben van, elfogadom; de a melle?
- Felség, két vértócsát találtam egymástól két és fél lábnyi távolságra. Egyik vértócsánál a sebesült ember vonagló keze felszaggatta a füvet, a másiknál azonban csak a test súlya nyomta le a füvet.
- Szegény Guiche! - sóhajtotta a király.

- Ó, hát Guiche gróf volt? - kérdezte nyugodtan a testőr. - Én sejtettem, de erről nem mertem felségednek beszélni.

- És hogyan sejtette meg?

- Megismertem a Grammont-címert a döglött ló szerszámán.

- És azt hiszi, hogy a gróf súlyosan megsebesült?

- Nagyon súlyosan, mert nyomban felbukott, és sokáig ugyanazon a helyen feküdt. De utána mégis tudott járni, és elmenőben két barátjára támaszkodott.

- Tehát találkozott velük?

- Nem, de felismertem három férfi lábnyomát: a jobb és bal oldali férfi járása könnyű volt, de a középső járása súlyos, azonkívül ezt még véryomok is jelezték.

- Nos, uram, mivel a küzdelmet ilyen jól látta, mivel egyetlen körülmény se került el figyelmét, mondjon néhány szót Guiche gróf ellenfeléről.

- Őt, felség, nem ismerem.

- Pedig olyan jó megfigyelő!

- Igen, felség - szolt D'Artagnan -, én mindent látok; de nem mindent mondok el, amit látok, és mivel a szegény ördög elmenekült, engedje meg felséged, hogy megjegyezzem: nem én fogom őt feljelenteni.

- De az, aki párbajozik, büntetést érdemel, uram.

- Az én szememben nem, felség - felelte D'Artagnan hidegen.

- Uram, tudja, hogy mit beszél? - kiáltotta a király.

- Tudom, felség, de az én szememben az a férfi, aki jól verekszik, derék ember. Ez az én nézetem. Felségednek lehet más nézete, az természetes, hiszen felséged az úr, aki parancsol.

- Csakhogy, D'Artagnan úr, én elrendeltem...

D'Artagnan tiszteletteljesen félbeszakította a királyt:

- Felséged elrendelte, hogy egy párviadalra vonatkozólag tájékozódjam. Felséged ismeri jelentésemet. Parancsolja meg nekem felséged, hogy Guiche gróf ellenfelét elfogjam, engedelmességek fogok, de azt ne parancsolja, hogy feljelentsem, mert akkor nem engedelmességek lennék.

- Nos tehát, fogja el Guiche ellenfelét!

- Nevezze meg, felség!

A király dobantott lábával; de azután egy pillanatnyi gondolkodás után így szólott:

- Tízszor, hússzor, harmincszor is igaza van.

- Ez az én nézetem, felség, és boldog vagyok, hogy egyidejűleg felségedé is!

- Még egy szót!... Ki volt segítségére Guiche grófnak?

- Nem tudom!

- De két emberről beszélt... Tehát egy tanú is volt?

- Tanú nem volt jelen, sőt, mikor Guiche elesett, ellenfele elmenekült, anélkül, hogy segítségére sietett volna.

- A nyomorult!

- Hát Istenem, ez felséged rendeletének a következménye. Az ember megverekszik, egyszer megmenekül a haláltól, másodszor is el akarja hát kerülni. Az ördögbe is, az ember visszaemlékezhetik Bouteville úrra!

- És erre gyáva lesz!

- Nem, csak okos.

- Tehát Guiche ellenfele elmenekült?

- Mégpedig olyan gyorsan, ahogy csak a lova bírta.

- Melyik irányban?

- A kastély irányában!

- Azután?

- Azután, mint volt szerencsém felségednek említeni, két férfi jött gyalog, és Guiche gróft elvezették.

- Milyen bizonyítéka van rá, hogy ez a két férfi a párviadal után érkezett?

- A bizonyíték nyilvánvaló: abban a pillanatban, amikor a párviadal megkezdődött, az eső elállt, de a talajnak nem volt ideje a nedvességet magába szívni, és vizes maradt. A lépések belenyomódtak; de a párbaj után, azalatt, míg Guiche eszméletlenül feküdt, újra felszáradt a talaj, és a lépések alig hagytak nyomot rajta.

A király ámulatában összecsapta a kezét, és felkiáltott:

- D'Artagnan úr, maga valóban birodalmam legügyesebb embere!

- Ezt gondolta Richelieu is, és Mazarin is mondta, felség.

- Nos, most majd meglátjuk, hogy éles esze nem tévedett-e?

- Ó, felség, az ember téved, *errare humanum est!* - szólt a testőr bölcselkedve.

- Akkor maga nem tartozik az emberiséghez, mert sohasem téved!

- Felség azt mondta, majd meglátjuk.

- Úgy van.

- És hogy óhajtja felséged ezt megtudni?

- Elküldtem Manicamp úrért, és Manicamp el fog jönni.

- Manicamp tudja a titkot?

- Guiche grófnak nincs titka Manicamp előtt.

D'Artagnan a fejét csóválta.

- Ismétlem, hogy a párviadalnál senki se volt jelen, és hacsak Manicamp nem volt egy a két férfi közül, akik a gróft visszahozták...

- Csend - szólt a király -, éppen itt jön: kérem, maradjon itt, és hallgassa őt végig.

- Parancsára, felség - szólt a testőr.

Ebben a pillanatban az ajtóküszöbön megjelent Manicamp és Saint-Aignan.

156
Vadászlesen

A király jelt adott D'Artagnannak és Saint-Aignannak.

Ez a jeladás parancsoló volt, és ezt fejezte ki: „Ha életetek kedves, hallgassatok!”

D'Artagnan, mint katona, a szoba sarkába húzódott.

Saint-Aignan, mint kegyenc, nekitámaszkodott a király karosszéke támlájának.

Jobb lábával előrelépve, ajkán mosollyal, fehér kezével kecses mozdulatot téve hajolt meg Manicamp a király előtt.

A király főbólintással viszonzta.

- Jó estét, Manicamp úr!

- Felsőged kegyeskedett maga elé hívatni - szólt Manicamp.

- Igen, hogy megtudjam valamennyi körülményét annak a szerencsétlenségnek, amely Guiche grófot érte.

- Ó, felség, ez nagyon fájdalmas dolog.

- Ott volt az esetnél?

- Nem éppen, felség.

- De néhány perccel később érkezett a szerencsétlenség színhelyére, mikor az már megtörtént.

- Úgy van, felség, körülbelül egy félórával azután.

- És hol történt a dolog?

- Azt hiszem, felség, hogy a helyet a Rochin-erdő köröndjének hívják.

- Igen, vadászatok alkalmával ez a gyülekezőhely.

- Így van, felség.

- Nos tehát, beszélje el nekem, mit tud a szerencsétlenség körülményeiről, Manicamp úr. Beszéljen.

- De talán felséged már értesült róla, és nem szeretném az ismétlésekkel fárasztani.

- Nem, ettől ne féljen.

Manicamp körülnézett, de csak D'Artagnant látta a faburkolatnak dőlve, a nyugodt, jóindulatú, derék D'Artagnant és Saint-Aignant, akivel idejött, s aki szintén barátságos arccal támaszkodott a király karszékére.

Elhatározta tehát, hogy beszélni fog.

- Felsőged előtt nem ismeretlen, hogy vadászatok alkalmával gyakori dolog a szerencsétlenség - szólt Manicamp.

- Vadászatok alkalmával?

- Igen, felség, pontosabban: lesvadászaton.

- Ahá! - kiáltott fel a király. - Hát vadászlesen történt a szerencsétlenség?

- Igen, felség - felelte Manicamp. - Hát felséged nem tudta?

- Csak úgy nagyjából - felelte gyorsan a király, nehezeére esvén hazudni. - Tehát azt mondja, hogy vadászlesen történt a szerencsétlenség?

- Sajnos, felség, igen.

Rövid hallgatás után a király tovább kérdezősködött:

- És milyen vadra lestek?

- Vaddisznóra, felség.

- Mi jutott Guiche gróf eszébe, hogy egyedül ment vaddisznólesre! Falusinak való az ilyesmi, és legfeljebb annak jó, aki nem tud nemeshez méltón vadászni, de Grammont marsallnak vannak kutyái és hajtói!

Manicamp megadta magát.

- A fiatalság meggondolatlan! - mondta nagy bölcsen.

- Végre!... No, folytassa! - szólt a király.

- Annyi bizonyos - folytatta Manicamp, ezek után óvatosabban, úgy fűzve egyik szavát a másikba, ahogyan a sósmocsárban a sókitermelő halad tapogatózva -, annyi bizonyos, felség, hogy szegény Guiche egyedül ment lesvadászatra.

- Teljesen egyedül? Még ilyet! Ez aztán a vadász! Hát Guiche gróf nem tudja, hogy a vaddisznó nyomban visszafordul?

- Éppen így történt a dolog, felség!

- Tehát Guiche-nek tudomása volt a vadról?

- Igen, felség. A parasztek látták a burgonyaföldjükön.

- És milyen állat volt?

- Kétéves kan.

- Értesítenie kellett volna, uram, hogy Guiche öngyilkos gondolatokkal foglalkozik; mert végül is én láttam őt vadászaton, pompás vadász. Ha olyan vadra lő, mely hajtásba kerül, s a kutyák szorítják, roppant óvatos, pedig karabéllyal lő; ezúttal pedig csak pisztollyal a kézben indul neki a küzdelemnek egy vadkannal!

Manicamp megremegett.

- Még hozzá luxuspisztollyal, ami remekül megfelel párbajban, ha csak emberre lőnek, nem pedig vaddisznóra, az ördögbe is!

- Felség, vannak dolgok, amelyeket nem lehet megmagyarázni.

- Igaza van, és az az esemény, mely most minket foglalkoztat, éppen ilyen dolog. Folytassa!

Saint-Aignan közben talán figyelmeztette volna Manicamp-t egy jellel, hogy a szavaira jobban vigyázzon, de a király állhatatosan figyelte.

Így tehát lehetetlen volt minden titkos érintkezés Manicamp és Saint-Aignan között. Ami D'Artagnant illeti, hozzá képest a hallgatás szobra, a régi Athénban, valósággal fecsegett.

Manicamp tehát folytatta, s a maga választotta úton tovább haladva, egyre jobban belezavarodott szavaiba.

- A dolog valószínűleg a következő módon történt, felség: Guiche a kanra várt.

- Lóháton vagy gyalog? - kérdezte a király.

- Lóháton. Rálőtt a vadra, és elhibázta.

- Ó, az ügyetlen!

- A vad rárohant!

- És megölte a lovat?

- Ó, felséged tudja?

- Hallottam, hogy a Rochin-erdő egyik útkereszteződésénél dögölt lovat találtak. Feltételezem, hogy ez Guiche gróf lova volt.

- Valóban az volt.

- A lóról most már tudunk mindent, de mi történt Guiche gróffal?

- Mihelyt Guiche gróf a földön feküdt, a vadkan megtámadta, és kezén, mellén megsebesítette.

- Borzasztó szerencsétlenség, de annyit mondhatok, hogy Guiche gróf maga az oka. Hogyan lehet ilyen nagy vadra pisztollyal menni? Elfelejtette hát az Adoniszról szóló mesét?¹⁷¹

Manicamp a füle tövét vakarta.

- Igaz - szolt -, ez nagy könnyelműség.

- Nos, ezt hogyan magyarázza meg, Manicamp úr?

- Ami meg van írva, felség, az meg van írva.

- Szóval maga fatalista!

Manicamp izgett-mozgott zavarában.

- Nagyon haragszom magára, Manicamp úr - folytatta a király.

- Énreám, felség?

- Igen! Hogyan, maga, aki barátja Guiche-nek, aki tudja, hogy ilyen ostobaságokra képes, nem tartja vissza!

Manicamp nem tudta, mihez tartsa magát; a király egyáltalán nem a hiszékeny ember hanghordozásával beszélt.

Másrészt viszont nem volt benne drámai szigor vagy vallató makacsság sem.

Több gúny, mint fenyegetés rejlett benne.

- Azt mondja tehát - folytatta a király -, hogy az a ló, amelyet ott találtak, Guiche gróf lova volt?

- Hát, édes Istenem, az volt, bizony.

- Maga nem csodálkozik ezen?

- Nem, felség. A legutolsó vadászat alkalmával, Saint-Maure úr alatt, hiszen felséged is emlékszik rá, hasonló körülmények között pusztult el a lova.

- Igen, csak hogy felhasítva.

- Úgy van, felség.

- Ha Guiche gróf lovát szintén felhasította volna valami vad, mint Saint-Maure úrét, akkor, Istenemre, nem csodálkoznám rajta.

171 A szépségéről híres föníciai istenséget vadkan sebezte halálra.

Manicamp tágra meresztette a szemét.

- De engem az ejt ámulatba - folytatta a király -, hogy Guiche gróf lovának nem a hasa tátong, hanem a feje van bezúzva.

Manicamp nagyon nyugtalan lett.

- Tévedek talán? - kérdezte a király. - Guiche gróf lova nem a halántékán kapott sebet? Ismerje be, Manicamp úr, hogy ez különös dolog...

- Felsőged tudja, hogy a ló nagyon értelmes állat. Valószínűleg megpróbálta a védekezést...

- De hiszen a ló hátsó lábaival védekezik, és nem a fejével!

- Akkor talán a megrémült állat elbukhatott, és a vadkan, hiszen érti, felség, a vadkan...

- Igen, értem, ami a lovat illeti, de hogy áll a dolog a lovassal?

- Nos, az igen egyszerű: a vadkan a lótól visszafordult a lovashoz, és amint felségnek megjegyezni szerencsém volt, Guiche gróf kezét abban a pillanatban zúzta széjjel, mikor a második lövést akarta leadni, azután agyarával átdöfte a mellét is.

- Ez valóban nagyon valószínű, Manicamp úr; de azért nem helyes, hogy nem bízik az ékes-szólásában, hiszen pompás elbeszélő.

- A király igen kegyes hozzám - szólt Manicamp, s rendkívül zavartan hajolt meg.

- Nos, a mai naptól megtiltom nemeseimnek, hogy vadkanlesre menjenek. Az ördögbe is! Hiszen ez annyi, mintha a párbajt engedném meg.

Manicamp megremegett, és egy mozdulatot tett, hogy visszavonuljon.

- Elégedett a király? - kérdezte.

- El vagyok ragadtatva, de azért ne távozzon el, Manicamp úr, lesz még dolgom magával.

„No lám - gondolta magában D'Artagnan -, megint valaki, aki nem ér fel hozzánk.”

És nagyot sóhajtott, ami ezt jelentette:

„Ó, a magunkfajta férfiak, hol vannak már azok?”

Ebben a pillanatban az egyik ajtónálló félrevonta az ajtó függönyét, és az orvost jelentette a királynak.

- Aha - kiáltott fel a király. - Itt jön éppen Valot úr, aki Guiche gróft megvizsgálta. Most majd hírt hallunk a sebesült felől.

Manicamp kényelmetlenebbül érezte magát, mint valaha.

- Legalább most tisztán fogunk látni ebben a zavaros dologban! - jegyezte meg a király.

És D'Artagnanra nézett, akinek egyetlen arcizma se rándult.

157
Az orvos

Valot belépett.

A helyzet a következő volt: a király ült, Saint-Aignan a király karszékére könyökölt, D'Artagnan a falnak támaszkodott, Manicamp állt.

- Nos, Valot úr, engedelmeskedett nekem? - kérdezte a király.

- Minden igyekezetemmel, felség.

- Felkereste Fontainebleau-ban a kollégáját?

- Igen, felség.

- És ott találta Guiche grófot?

- Igen, felség.

- És milyen állapotban?

- Nagyon szánalmas állapotban, felség.

- De azért a vadkan nem pusztította el?

- Kicsodát?

- Guiche grófot?

- Milyen vadkan?

- Az, amelyik megsebesítette!

- Guiche grófot vadkan sebezte meg?

- Legalábbis azt mondják!

- Talán inkább egy vadorzó...

- Hogyan, vadorzó?

- Vagy talán egy féltékeny férj, egy megcsalt szerető lőtt reá, hogy így álljon bosszút rajta...

- Miket beszél itt, Valot úr! Hát Guiche gróf sebei nem védekező vadkantól származnak?

- Guiche gróf sebei pisztolygolyótól származnak, amely szétroncsolta jobb kezének gyűrűs és kisujját, azután behatolt mellkasának bordaközi izmaiba.

- Golyótól! Bizonyos benne, hogy Guiche grófot golyó sebezte meg? - kiáltotta a király a meglepettet játszva.

- Szavamra, annyira bizonyos, hogy itt is van, felség. - jelentette ki Valot.

És átnyújtott a királynak egy félig összelapított golyót.

A király megnézte, de nem nyúlt hozzá.

- És ez a golyó a szegény fiatalember mellében volt? - kérdezte a király.

- Nem egészen. A golyó nem hatolt be, ellapult, amint láthatja felséged, vagy a pisztoly závarzatán, vagy pedig a jobb oldali szegycsonton.

- Szentséges Isten! - szólt a király komoly hangon - és erről mit sem mondott nekem, Manicamp úr!

- Felség...

- Mit jelentsen ez a koholmány a vaddisznóról, a vadászlesről, az éjszakai vadászatról? No, most beszéljen!

- Ó, felség!

- Úgy látom, magának van igaza - szólt a király a testőrkapitány felé fordulva. - Itt párviadal volt.

A királynak nagyobb tehetsége volt hozzá, mint bármelyik nagy embernek, hogy alárendeltjeit kompromittálja és egymással szembeállítsa.

Manicamp szemrehányó tekintettel nézett a testőrré.

D'Artagnan megértette, és nem hagyta a vádat magán.

Előlépett, s így szólt:

- Felséged megparancsolta nekem, hogy kutassam át a Rochin-erdő köröndjét, és mondjam el, hogy az én nézetem szerint mi történt ott. Én közöltem megfigyeléseimet, de senkit sem jelentettem fel. Felséged ejtette ki elsőnek Guiche gróf nevét.

- Jól van, jól van, uram - szólt a király fensőbbbségesen. - Kötelességét teljesítette, és én meg vagyok elégedve magával. Érje be ennyivel. De maga, Manicamp úr, nem teljesítette kötelességét, mert hazudott nekem!

- Hazudtam, felség! Ez a szó nagyon erős!

- Találjon rá mást!

- Nem keresek, felség! Elég baj az nekem, hogy felséged neheztel rám, s a leghelyesebb, ha a legalázatosabban tudomásul veszem a szemrehányásokat, amelyekkel felséged engem illet.

- Igaza van, uram, nem szeretem az olyan embert, aki az igazságot elleplezi.

- Néha csak tájékozatlan az ember, felség.

- Ne hazudjon tovább, vagy megkétszerezem a büntetését.

Manicamp elsápadt, és meghajolt.

D'Artagnan még egy lépést tett előre, el volt szánva, hogy közbelép, ha a király egyre jobban fokozódó haragja túllép egy bizonyos határon.

- Uram - folytatta a király -, láthatja, hogy hiábavaló a további tagadás. Guiche gróf párbajozott.

- Nem tagadom, felség, és felséged nagylelkű lett volna, ha egy nemesembert nem kényszerít hazugságra.

- Kényszeríteni? Ki kényszerítette magát?

- Felség, Guiche gróf a barátom. Felséged a párbajt eltiltotta s halállal bünteti. A hazugság megmenti barátomat. Tehát hazudok.

„Bravó! - dörmögte D'Artagnan. - Mordizomadta! Micsoda derék fiatalember!”

- Hazugság helyett inkább tartotta volna vissza a grófot a párbajtól, uram - vágta rá a király.

- Ó, felség! Felséged, aki Franciaország legkiválóbb nemesembere, jól tudja, hogy mi, kardforgatók, sohasem tartottuk Bouteville urat becsтеленnek azért, mert kivégezték a Grève téren. A becsstelenség az, ha az ember elkerüli az ellenségét, és nem az, ha szembenéz a hóhérrel.

- Nem bánom, legyen - szólt a király. - Módot akarok adni, hogy mindent jóvátehesen.

- Ha ez a mód olyan, ami nemesemberhez illik, készséggel megragadom, felség!

- Guiche gróf ellenfelének a nevét!

„Ohó! - mormogta magában D'Artagnan. - XIII. Lajos dolgait folytatjuk?”

- De felség... - szólt Manicamp szemrehányó hangon.

- Úgy látom, nem akarja megmondani? - kérdezte a király.

- Nem ismerem őt, felség.

„Bravó” - dörmögte magában D'Artagnan.

- Manicamp úr, adja át a kardját a kapitánynak!

Manicamp kecsesen meghajolt, mosolyogva leoldotta a kardját, és odanyújtotta D'Artagnannak.

Saint-Aignan azonban gyorsan D'Artagnan és Manicamp közé lépett, és így szólt:

- Felsőged engedelmével...

- Helyes - szólt a király, s talán örült is, hogy valaki odaállott maga és a haragja közé, amely már túlságosan elragadta.

- Manicamp, maga derék ember, és a király nagyon fogja értékelni magatartását. De az ember gyakran csak árt barátainak, amikor túlságosan igyekszik jó szolgálatot tenni nekik. Manicamp, tudja maga azt a nevet, ami őfelsége kérdez?

- Igen, tudom!

- Akkor meg fogja mondani.

- Ha meg akartam volna mondani, már megtettem volna.

- Akkor majd én fogom megmondani, én, aki nem vagyok érdekelve ebben a becsületbeli ügyben.

- A gróf urat nem köti semmi. De mégis úgy gondolom...

- No, elég a nagylelkűségből, nem engedhetem, hogy a Bastille-ba vigyék. Beszéljen, vagy én beszélek!

Manicamp, eszes ember lévén, felfogta, hogy épp eleget tett, mind jó véleménnyel vannak felőle, most már az a fontos, hogy kitartson, és egyidejűleg visszaszerezze a király kegyét.

- Beszéljen, uram - szólt Saint-Aignanhoz. - Én a magam részéről mindent megtettem, amit lelkiismeretem előírt, és az én lelkiismeretem parancsszava nagyon erős lehetett, mivel őfelsége parancsait is túlszárnyalta - szólt a király felé fordulva -, de remélem, őfelsége meg fog bocsátani, ha megtudja, hogy egy nő becsületét kellett megvédelmeznem.

- Egy nőét? - kérdezte nyugtalanul a király.

- Igen, felség.

- A párviadal egy hölgy miatt történt.

Manicamp meghajolt.

A király felállott, Manicamp-hoz lépett, és így szólott:

- Ha az a nő jelentős személyiség, nem fogom rossz néven venni, hogy olyan tartózkodó volt, ellenkezőleg...

- Felség, mindaz, ami a király vagy fivérének házáat illeti, az én szememben rendkívüli jelentőségű.

- A fivérem házáat? - kérdezte a király némi habozással. - A párviadal oka fivérem udvarának egyik hölgye?

- Vagy Madame udvaráé.

- Úgy, Madame-é?

- Igen, felség.

- És ki ez a hölgy?

- Az orléans-i hercegné ő királyi fenségének egyik udvarhölgye.

- Aki miatt Guiche megverekedett, ezt mondja?

- Igen, és ezúttal nem hazudok.

Lajos nyugtalan mozdulatot tett.

- Uraim, távozzanak egy pillanatra - szólt a jelenet hallgatóihoz -, feltétlenül négyszemközt kell maradnom Manicamp úrral. Tudom, hogy becses dolgokat akar nekem elmondani a saját igazolására, és ezt tanúk előtt nem akarja megtenni. Manicamp úr, kösse fel újból a kardját!

Manicamp a derekára csatolta a kardját.

- Ez a fickó határozottan csupa lélekjelenlét! - dörögte D'Artagnan, Saint-Aignant karon fogva, és vele együtt távozva.

- Kihúzza magát a csávából - súgta D'Artagnan fülébe Saint-Aignan.

- Mégpedig becsülettel, gróf!

Manicamp hálás tekintetet vetett D'Artagnan és Saint-Aignan felé, ami a király figyelmét elkerülte.

„Lám, lám - morfondírozott D'Artagnan a küszöböt átlépve. - Rossz véleményem volt az új nemzedékről. Nos, tévedtem. Ezekben a fiatalokban sok a megbecsülni való!”

Valot úr Saint-Aignan és a kapitány előtt haladt.

A király négyszemközt maradt Manicamp-nal.

Amelyben D'Artagnan elismeri, hogy tévedett, és Manicamp-nak volt igaza

A király maga győződött meg róla, az ajtóhoz lépve, hogy senki sem hallgatózik, izgatottan Manicamp elé állott.

- Nos, most, hogy négyszemközt vagyunk - szólott -, magyarázza meg szavait, uram.
 - A legnagyobb őszinteséggel, felség - szólt a fiatalember.
 - És mindenekelőtt tudja meg, hogy semmi sem fekszik annyira a szívemen, mint a hölgyek becsülete.
 - Éppen ezért kíméltem felséged gyengéd érzelmeit.
 - Igen, most már mindent értek. Tehát azt mondja, hogy sógornóm egyik udvarhölgyéről van szó, s Guiche gróf ellenfele, egyszóval az a férfi, akit nem akar megnevezni...
 - Akit azonban Saint-Aignan meg fog nevezni...
 - Azt mondja, hogy ez a férfi a hercegnő házából való hölgyet megsértette?
 - Igen, felség, La Vallière kisasszonyt.
 - Ó - kiáltott fel a király, mintha ezt várta volna, s mégis mintha a csapás szíven ütötte volna. - Ó, La Vallière kisasszonyt szidalmazták?
 - Nem mondtam éppen, hogy szidalmazták...
 - Hát mit?
 - Csak azt mondom, hogy méltatlan kifejezésekkel illették.
 - La Vallière kisasszonyról nem illő módon beszéltek, maga vonakodik megmondani nekem, hogy ki volt ez az arcátlan?
 - Azt hittem, felség, megállapodtunk, és felséged lemondott róla, hogy belőlem árulkodót csináljon.
 - Úgy van, ez igaz - szólt a király mérsékelve magát. - Különben is csakhamar megtudom annak az embernek a nevét, akit meg kell büntetnem!
- Manicamp jól látta, hogy a kérdés megint a felszínre került.
- De a király is észrevette, hogy kissé elragadtatta magát.
- Helyre is igazította szavait.
- És nemcsak azért fogok büntetni, mert La Vallière kisasszonyról van szó, bár a kisasszonyt különösen nagyrabecsülöm, hanem azért is, mivel a viszály egy nő miatt támadt. Én megkövetelem, hogy udvaromban tiszteljék a nőket, és ne párbajozzanak.
- Manicamp meghajolt.
- Beszélje el, Manicamp úr, mit mondtak La Vallière kisasszonyról?
 - Hát felséged nem találja ki?
 - Én?
 - Felséged jól tudja, hogy a fiatalemberek milyen tréfákat engednek meg maguknak.
 - Nyilván azt mondták, hogy a kisasszony szeret valakit - kockáztatta meg a király.
 - Valószínű.

- De hisz La Vallière kisasszonynak joga van azt szeretni, aki megtetszik neki - folytatta a király.

- Éppen ez az, amit Guiche állított.

- És emiatt verekedett?

- Igen, felség, ez egyetlen ok miatt.

A király elpirult.

- Többet nem tud? - kérdezte a király.

- Melyik részletről?

- Éppen arról az érdekes részletről, amelyet most említett.

- És mit kellene tudnom, mi érdekli a királyt?

- Ej! Például annak a férfinak a neve, akit La Vallière kisasszony szeret, és akinek ehhez a szerelemhez való jogát Guiche ellenfele elvitatta.

- Semmit sem tudok, felség, semmit sem hallottam, nem fürkésztem ki semmit, de én Guiche grófot nemes szívű embernek tartom, és ha pillanatnyilag La Vallière kisasszony védelmezőjének helyébe állt, ez csak azért történt, mert ez a védelmező olyan magasan áll, hogy személyesen nem vállalhatta a védelmet.

Ezek nagyon is áttetsző szavak voltak, s a király bele is pirult, de ezúttal örömeiben. Szelíden megveregette Manicamp vállát.

- Maga nemcsak okos fiatalember, Manicamp úr, hanem bátor nemes is; Guiche gróf nagyon kedvemre való védelmező; ezt meg is mondja barátjának, nemde?

- Így hát felséged megbocsát nekem?

- Teljesen.

- És szabad vagyok?

A király mosolygott, s kezét nyújtotta Manicamp-nak.

Manicamp megragadta a király kezét és megcsókolta.

- Azután meg maga nagyszerű elbeszélő - fűzte még hozzá a király.

- Én, felség?

- A szerencsétlenségről, mely Guiche grófot érte, nagyszerű elbeszélést mondott el nekem. Szinte láttam, amint a vadkan kijön az erdőből, láttam, amint a ló összerogyik, láttam, amint a vadkan a lótól a lovashoz rohan. Maga nem elbeszél, uram, maga fest!

- Azt hiszem, hogy felséged gúnyolódik velem.

- Ellenkezőleg - szólt a király komolyan -, olyannyira nem gúnyolódok, Manicamp úr, hogy szeretném, ha ezt a kalandot mindenkinek elbeszélné.

- A vadászkalandot?

- Igen, úgy, ahogy nekem elbeszélte, egyetlen szó változtatás nélkül. Érti?

- Tökéletesen, felség.

- És elbeszéli mindenkinek?

- Késedelem nélkül.

- Helyes! Hívja csak be D'Artagnan urat. Remélem, most már nem fél tőle.

- Ó, felség, mihelyt királyom kegyében biztos vagyok, nem félek többé semmitől.

- Tehát hívja be - szólt a király.

Manicamp kinyitotta az ajtót.

- Uraim - szólt -, a király hívatja önöket.

D'Artagnan, és Saint-Aignan, és Valot újból belépett.

- Uraim - szólt a király -, azért hívtam önöket, hogy megmondjam: Manicamp úr felvilágosítása teljesen kielégített.

D'Artagnan előbb Valot-ra, aztán Saint-Aignanra vetett egy tekintetet, mely ezt jelentette:

„Nos, mit mondtam?”

A király Manicamp-t az ajtó felé vonta, és halkán így szólott hozzá:

- Guiche gróftól ápolni kell, gyógyuljon meg lehetőleg gyorsan; sietek valamennyi hölgy nevében köszönetet mondani neki, de főként arra figyelmeztesse, hogy máskor ilyesmit ne tegyen.

- Ha százszor meg kellene is halnia, felség, százszor is újrakezdene, ha felséged becsületéről van szó.

Ez egyenes célzás volt. De, mint már említettük, XIV. Lajos király szerette a tömjénfüstöt, és ha megkapta, nemigen volt válogatós a minőség tekintetében.

- Nagyon jó, nagyon jó - szólt, és kegyesen elbocsátotta Manicamp-t. - Guiche gróftól személyesen fogom meglátogatni, és majd beszélök a fejével.

Manicamp kihátrált.

Azután a király a jelenet három tanújához fordulva így szólott:

- D'Artagnan úr!

- Felség!

- Mondja csak, miképp történhetett, hogy olyan rosszul látott, holott máskor olyan jó a szeme?

- Én rosszul láttam, felség?

- Úgy bizony.

- Bizonyára úgy is van, minthogy felséged mondja. De ha szabad tudnom, mégis mit láttam rosszul?

- A Rochin-erdőbeli esetet.

- Vagy úgy!

- Igen, két lónak a nyomát látta, felismerte két férfi lépteit, egy párviadal körülményeit fedezte fel. Mindezekből semmi sem igaz, tiszta tévedésen alapszik.

- Vagy úgy! - ismételte D'Artagnan.

- A ló lábnyomai, a küzdelem jelei: mind merő tévedés. Semmi egyéb, mint Guiche gróf harca egy vadkannal, csakhogy, úgy látszik, a küzdelem sokáig tartott, és rettenetes lehetett.

- Vagy úgy! - ismételte D'Artagnan.

- Hogy is tudtam csak egy pillanatig is hitelt adni az ilyen tévedésnek! De maga olyan szilárd meggyőződéssel beszélt!

- Valóban káprázat vehetett rajtam erőt, felség - szólt D'Artagnan, olyan jókedvűen, hogy a királynak repesett a szíve örömeiben.

- Tehát beismeri tévedését?
- Hogyne ismerném be, felség!
- És hogy látja most a dolgokat?
- Most egészen más színben látom, mint egy félórával ezelőtt.
- És milyen körülménynek tulajdonítja ezt a változást?
- Igen egyszerű körülménynek: egy félórával ezelőtt jöttem vissza a Rochin-erdőből, ahol csupán egy közönséges istállólámpás világította meg előttem az erdőt.
- És most?
- Most felséged szobájának valamennyi lángja csillog, és ezenkívül a király szeme, mely úgy ragyog, mint a nap.

A király nevetett, Saint-Aignan szintén.

- Éppen így történt a dolog Valot úrral is - szólt D'Artagnan, a király szájából véve ki a szót. - Azt képzelte, hogy Guiche gróf nemcsak hogy golyótól sebesült meg, hanem a golyót még ki is vette melléből.
 - Szavamra, bevallom... - hebegte Valot.
 - Nemde, mindezt így hitte? - kérdezte D'Artagnan.
 - Helyesebben - szólt az orvos - nemcsak hittem mindezt, hanem meg is esküdnék reá, még most is!
 - Nos, kedves jó doktor, maga mindezt álmodta.
 - Én álmodtam?!
 - Guiche gróf sebe: álom, a golyó: álom! Higgye el nekem, és ne is beszéljen többet róla.
 - Nagyon helyes - szólt a király. - A tanács, melyet D'Artagnan ad, nagyon jó tanács. Ne is szóljon senkinek sem álmáról, Valot úr, és higgye el, nem fogja megbánni, olyan igaz, mint ahogy én francia nemes vagyok! Jó estét, uraim! Ó! Milyen szomorú dolog a vadkanles!
 - Milyen szomorú dolog a vadkanles! - ismételte D'Artagnan teli torokkal.
- És ahány szobán keresztülment, mindenütt megismételte ezt a mondatot, azután Valot-val együtt távozott a palotából.
- Most, hogy végre négy szemkőzt vagyunk - szólt a király Saint-Aignanhoz: - hogy hívják Guiche ellenfelét?

Saint-Aignan a királyra nézett.

- Nos, ne habozz! - szólt a király. - Hiszen jól tudod, hogy meg kell neki bocsátanom!
- De Wardes! - hangzott Saint-Aignan válasza.
- Jó! - felelte a király.

És mialatt gyorsan átment lakrészébe, még hozzáfűzte:

- A megbocsátás azonban nem feledés!

Miért jó, ha az ember íján két húr van?

Manicamp boldogan távozott a királytól, mert a dolog ilyen jól sikerült; de mikor leért a lépcsőn, és az egyik ajtó előtt elhaladt, érezte, hogy valaki megérinti a karját.

Megfordult, és Montalais-t ismerte fel, aki már várakozott reá, és titokzatosan előrehajolva, suttogó hangon így szólott:

- Kérem, uram, jöjjön gyorsan!

- Hová, kisasszony? - kérdezte Manicamp.

- Igazi gavallérember nem kérdezné ezt, hanem követne engem, anélkül, hogy valami magyarázatot kérne.

- Helyes, kisasszony, kész vagyok igazi gavallér módjára viselkedni.

- Már késő, nem érdemelte ki. Jöjjön, Madame-hoz megyünk.

- Vagy úgy! - válaszolta Manicamp. - Ám menjünk Madame-hoz.

És követte Montalais-t, aki könnyű léptekkel miként Galatea, haladt előtte.

„Ezúttal - gondolta magában Manicamp, vezetőjét követve -, nem hinném, hogy a vadász-história alkalmas volna. Azért megpróbálom, de szükség esetén... nos, ha kell, majd csak kieszelek valami mást.”

Montalais egyre csak szaladt.

„Milyen fárasztó, ha az embernek egyidejűleg az eszére és a lábára is szüksége van” - gondolta magában Manicamp.

Végre megérkeztek.

Madame már befejezte esti toalettjét, finom éjjeli ruhát viselt, de érthető, hogy ezt még azelőtt öltötte magára, mielőtt tudomást szerzett az eseményről, mely annyira feldúlta.

Szemmel láthatólag türelmetlenül várakozott.

Ilyenformán Manicamp és Montalais az ajtóban találta.

Lépteik zajára Madame elébük ment.

- No végre - szólt.

- Itt van Manicamp úr! - felelt rá Montalais.

Manicamp hódolatteljesen meghajolt.

A hercegnő jelt adott Montalais-nak, hogy távozzon. A lány engedelmeskedett.

A hercegnő szótlánul követte tekintetével, míg az ajtó be nem zárult utána, azután visszafordult Manicamp-hoz:

- Mit nem hallok, Manicamp úr, mi történt? Valaki a palotában megsebesült?

- Igen, hercegnő, sajnos, Guiche gróf.

- Igen, Guiche gróf - ismételte a hercegnő. - Valóban hallottam róla, de még nem erősítették meg. Hát valóban Guiche gróffal történt szerencsétlenség?

- Igen, hercegnő, vele.

- Tudja, Manicamp úr, hogy a király gyűlöli a párbajokat? - kérdezte gyorsan Madame.
 - Hogyne, asszonyom, de egy vadállattal való párviadal nincs a király törvényeinek alávetve.
 - Ó, csak nem akar engem azzal megsérteni, hogy én is hitelt adok annak a mesének, amely nem tudom, mi okból terjedt el, hogy Guiche grófot egy vadkan sebesítette meg. Nem, uram, a tényt ismerjük, és eltekintve attól a kellemetlenségtől, hogy Guiche gróf megsebesült, e pillanatban még annak a veszedelemnek is ki van téve, hogy elveszti szabadságát!
 - Ó, hercegnő, én ezt jól tudom, de mit lehet ellene tenni?
 - Beszél a király öfelségével?
 - Igen, hercegnő!
 - Mit mondott a királynak?
 - Elbeszéltem neki, hogy Guiche vaddisznólesre ment, a Rochin-erdőből egy vadkan tört elő, Guiche rálőtt, és a felbőszült vad végül a vadászra támadt, lovát megölte, őt magát pedig súlyosan megsebesítette.
 - S a király mindezt elhitte?
 - Az utolsó szóig.
 - Ó, ámulatba ejt engem, Manicamp úr, igazán ámulatba ejt!
- És a hercegnő a szobában alá és fel járva, időnkint fürkésző tekintetet vetett Manicamp-ra, aki szenttelenül és mozdulatlanul állt azon a helyen, ahol belépésekor elhelyezkedett. Végre a hercegnő megállott.
- Pedig itt egyhangúlag más okát adják a gróf sebesülésének.
 - És milyen okát, asszonyom, ha szabad tolakodás nélkül ezt a kérdést intéznem királyi fenségédhez?
 - Maga kérdezi ezt, maga, Guiche benső barátja és bizalmasa?
 - Ó, hercegnő, benső barátja vagyok a grófnak, de nem bizalmasa! Guiche az az ember, akinek lehetnek titkai, s bizonyára vannak is, de nem beszél róluk. Guiche titoktartó, hercegnő.
 - Nos, akkor - szólott bosszúsan a hercegnő - én leszek az a szerencsés halandó, aki közölni fogja magával a titkokat, melyeket Guiche magában rejteget, mert a király másodízben is megkérdezheti magát, és ha másodszer is ugyanazt a mesét mondja el neki, mint első alkalommal, öfelsége nem fogja vele beérni.
 - Hercegnő, én azt hiszem, fenségéd a király tekintetében tévedésben van. Öfelsége nagyon meg volt velem elégedve, esküszöm rá!
 - Akkor engedje, hogy azt mondjam, Manicamp úr, hogy ez csak egyetlen dolgot bizonyít: öfelsége nagyon könnyen meggyőzhető.
 - Azt hiszem, fenségéd téved, ha kitarat véleménye mellett. Öfelsége arról ismeretes, hogy csak alapos érvekkel lehet meggyőzni.
 - És azt hiszi, hogy a király köszönettel adóznék szolgálatkész hazugságáért, ha holnap megtudná, hogy Guiche a barátjáért, Bragelonne vicomte-ért keveredett vitába, ami párbajjá fajult?
 - Vitába keveredett Bragelonne úr miatt? - kérdezte Manicamp, a világ legártatlanabb hangján. - Mit van szerencsém hallani királyi fenségédétől?

- Mi ebben a meglepő? Guiche gróf érzékeny, ingerlékeny ember, könnyen haragra lobban.
- Épp ellenkezőleg, asszonyom, én nagyon is türelmes embernek ismerem Guiche grófot, aki csakis okkal és joggal érzékeny és ingerlékeny.
- Hát a barátság nem elég indok?
- Ó, bizonyára, hercegnő, különösen egy olyan szívnek, mint az övé.
- Nos, Bragelonne úr Guiche gróf legjobb barátja, ugye, ezt nem tagadja?
- A leghívebb barátja.
- Guiche gróf tehát pártot állt Bragelonne mellett, és mivel Bragelonne távol van és nem verekedhetett, helyette megverekedett ő.

Manicamp mosolygott, fejét csóválta és vállát vonogatta, mintha ezt akarná mondani: „Üsse kő, ha mindenáron ragaszkodik hozzá!”

- De hát beszéljen végre! - kiáltotta türelmetlenül a hercegnő.
- Én?
- Hát persze; nyilván nem osztja a véleményemet, és valamit akar mondani nekem.
- Én csak azt az egyet akarom mondani...
- Mondja!
- Hogy egy szót sem értek abból, amit fenséged nekem elmondani kegyeskedett.
- Hogyan? Egy szót sem ért a De Wardes és Guiche között támadt vitából? - kérdezte Madame, majdnem indulatosan.

Manicamp hallgatott.

- Ez a vita bizonyos hölgy érényességét illető, többé-kevésbé rosszindulatú, és többé-kevésbé megalapozott kijelentés miatt támadt - folytatta a hercegnő.
- Ó, egy bizonyos hölgy? Az egészen más! - hangzott Manicamp válasza.
- Pedzi már, nemde?
- Királyi fenséged megbocsátja, de én nem merek...
- Nem mer? - szólt a hercegnő magánkívül. - No várjon csak, majd én merek!
- Hercegnő, hercegnő! - kiáltott fel Manicamp, mintha megijedt volna. - Jól gondolja meg, amit mondani készül.
- Ó, úgy látszik, ha én férfi volnék, megverekedne velem öfelsége rendelete ellenére is, mint ahogy megverekedett Guiche gróf De Wardes úrral La Vallière kisasszony becsületéért.
- La Vallière kisasszonyért! - kiáltott fel Manicamp, hirtelen nagyot ugorva, mint aki álmában sem képzelte volna, hogy ezt a nevet fogja hallani.
- Mi baja, hogy így ugrál, Manicamp úr? - kérdezte Madame gúnyosan. - Olyan arcátlan volna, hogy kételkednék a kisasszony érényében?
- Hercegnő, az egész ügyben szó sincs La Vallière kisasszony becsületéről!
- Hogyan? Mikor két férfi életre-halálra megverekedett egy nőért, maga még azt mondja, hogy mindehhez semmi köze sincs La Vallière kisasszonynak, és nem is volt róla szó? Nem is hittem volna, hogy ilyen jó udvaronc, Manicamp úr!

- Bocsánat, hercegnő, de más-más malomban örölkünk. Fenséged más nyelven kegyeskedik hozzám beszélni, mint amin, úgy tetszik, én beszélek.

- Tessék?

- Bocsánat, úgy értettem, mintha fenséged azt akarná mondani: Guiche gróf és De Wardes úr La Vallière kisasszony miatt verekedett meg.

- Azt bizony.

- La Vallière kisasszony miatt, ugyebár? - ismételte Manicamp.

- Ej, Istenem, nem mondom, hogy Guiche gróf maga törődik La Vallière kisasszonnal, csak azt, hogy megbízásból törődött vele!

- Megbízásból?

- Ugyan ne játssza itt folyton a meglepettet! Hát nem tudják itt, hogy Bragelonne vicomte eljegyezte La Vallière kisasszonyt, és a vicomte, mikor királyi megbízatással Londonba utazott, barátját, Guiche gróftól kérte meg, hogy vigyázzon erre az érdekes hölgyre?

- Ó, szót sem szólok többé. Fenséged jól van értesülve.

- Egyáltalán nem, ezt meg kell jegyeznem.

Manicamp nevetett, amivel teljesen kihozta sodrából Madame-ot, akiről mindenki tudta, hogy kedélye nem valami állhatatos.

- Hercegnő - szólt a diszkrét Manicamp, meghajolva a hercegnő előtt -, tessék el ezt az egész ügyet, úgysem fog rá sohasem világosság derülni.

- Ó, ami ezt illeti, itt nincs már mit tenni, minden teljesen világos. A király meg fogja tudni, hogy Guiche gróf kiállt e mellett a kis kalandornő mellett, aki előkelő hölgy módján jár-ke; meg fogja tudni, hogy Guiche gróftól Bragelonne állította oda a Hesperidák kertjének őrzésére, és hogy megfelelően odavágott De Wardes-nak, mivel kezét mert emelni az aranyalmára. De azt is tudja, Manicamp úr, hiszen maga mindent oly jól tud, hogy a király erre a drága kincsre maga vágyódik, és nem lesz valami hálás Guiche grófnak azért, hogy felcsapott e kincs védelmezőjének. Nos, elég kimerítően tájékoztattam, vagy kíván még más magyarázatot is? Beszéljen, kérdezzen.

- Nem, hercegnő, ennél többet nem akarok tudni!

- Tudja meg mégis, mert meg kell tudnia, Manicamp úr, hogy a király felháborodásának borzasztó következményei lesznek. Olyan természetű uralkodóknál, mint a király is, a szerelmi féltékenység dühös orkán!

- Amit fenséged le fog csendesíteni.

- Én? - kiáltott fel a hercegnő éles gúnyjal. - Én! És milyen címen?

- Mert nem szereti az igazságtalanságot, asszonyom!

- És maga szerint igazságtalanság volna, ha a királyt gátolnánk szerelmi ügyei folytatásában?

- Pedig fenséged mégis közben fog járni Guiche gróf érdekében.

- No, most már megtévelyodott, uram - szólt Madame dölyfösen.

- Ellenkezőleg, Madame, teljesen eszemnél vagyok, és ismétlem, hogy a király előtt védelmébe fogja venni Guiche gróftól.

- Én?!

- Igen.

- És miért?

- Mert Guiche gróf ügye fenségedé is, hercegnő - válaszolt halkán, de határozottan Manicamp, s szeme felcsillant.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt, asszonyom, hogy csodálkozom, hogy fenséged nem sejti, La Vallière neve, az, hogy Guiche gróf magára vállalta védelmét a távollévő Bragelonne helyett, csak ürügy.

- Ürügy?

- Igen.

- Ürügy mire? - hebegte Madame, aki Manicamp tekintetéből mindent kiolvashatott.

- Azt hiszem, asszonyom - szólt a fiatalember -, eleget mondtam, hogy rábírom fenségedet, ne vádolja a király előtt szegény Guiche grófot, mert úgylis az ő fejére zúdul mind az ellenséges érzület, amelyet a fenségeddel szemben álló párt táplál iránta.

- Úgy látom, ellenkezőleg, azt akarja mondani, hogy mindazok, akik nem szeretik La Vallière kisasszonyt, de még azok közül is egynéhányan, akik szeretik, haragudni fognak a grófra.

- Ó, hercegnő, ne vigye túlzásba a nyakasságot. Miért nem hallgat egy hű barátja szavára? Hát kitegyem magam annak a veszedelemnek, hogy megharagszik rám, hát akaratom ellenére meg kell neveznem azt a személyt, aki az összeszólalkozás igazi oka volt?

- Azt a személyt? - szólt elpirulva Madame.

- Hát bemutassam - folytatta Manicamp - a szegény Guiche-t, amint felindultan, dühöngve, magánkívül van ama kósza hírek hallatán, amelyeket erről a személyről terjesztenek? Hát megnevezem azt a személyt, akit nyakasságában nem akar felismerni, hercegnő, és ha a tisztelet nem engedi, hogy megnevezem, kell-e emlékeztetnem a Monsieur és Buckingham lord közötti jelenetre, a gyanúsításokra, amik a herceg száműzetésével kapcsolatban elhangzottak? Ecseteljem a gróf fáradozásait, hogy annak a személynek, akiért él, akiért szíve dobog, akiért lélegzik, tessék, hogy láthassa, hogy megvédhesse őt? No jó! Megteszem, és ha mindezekre emlékeztettem fenségedet, akkor talán megérti, hogy a gróf türelme fogytán, s mivel De Wardes már hosszabb idő óta zaklatja, az első sértő szóra, amelyet e kérdéses személyre nézve kiejtett, haragra lobbant és bosszút lihegett.

Madame kezébe rejtette arcát.

- Uram, uram! - kiáltotta. - Tudja-e, hogy mit mond, és hogy kinek mondja?

- Akkor, asszonyom - folytatta Manicamp, mintha a hercegnő felkiáltását nem is hallotta volna -, semmin se fog csodálkozni, sem a gróf igyekezetén, hogy ezt az összeszólalkozást kereste, sem pedig ügyességén, hogy a vitát olyan területre helyezte át, amelyhez fenségednek nincs köze. Ezt kivált csodálatos ügyesen és hidegvérűen hajtotta végre; és ha a személy, akiért a gróf megverekedett, akiért vérét ontotta, valóban hálával tartozik a szegény sebesültnek, akkor nem a vérért, amelyet vesztett, vagy a fájdalomért, amelyet elszenvedett, hanem magatartásáért, ahogyan síkraszállott azért a becsületért, amely neki drágább, mint a sajátja.

- Ó, jaj - kiáltott fel a hercegnő, mintha egyedül lett volna -, ó, hát csakugyan énmiattam történt volna!

Manicamp lélegzethez jutott; becsülettel kiérdemelte a pihenést: nagyot fűjt.

Madame egy ideig fájdalmas álmodozásba merült. Izgalmát elárulta keblének viharos hullámváza, szemének vágyódó tekintete, és különösen az, hogy kezét gyakran szívére szorította.

De Madame-nál a kacérság nem tétlen szenvedély volt, ellenkezőleg, szilaj tűz, mely táplálékot keres, és talál is.

- Ezzel a párbajjal tehát Guiche gróf egyidejűleg két személyt kötelezett le - szólt -, mert Bragelonne úr is hálával tartozik a grófnak, annál is inkább, mert La Vallière kisasszonyra mindig és mindenhol olyan szemmel fognak nézni, mint aki e nemes lovag védelme alatt áll.

Manicamp megértette, hogy Madame szívében még ott vibrál a kétely maradványa, és ez az ellenállás feltüzeltelte szellemét.

- Valóban dicséretre méltó szolgálat, amit a gróf La Vallière kisasszonynak tett - szólt. - Nagy szolgálatot tett Bragelonne úrnak, mondhatom! A párviadal feltűnést keltett, s ez félig-meddig lejárhatja az ifjú hölgyet, feltűnést, amely szükségszerűen összeveszíti őt a vicomte-tal. Ebből az következik, hogy De Wardes pisztolylövéseinek egy helyett három eredménye lesz: megölte egy nő becsületét, egy férfi boldogságát, és talán egyidejűleg halálra sebezte Franciaország legnemesebb lovagját is. Ó, hercegnő, fenséged logikája nagyon hideg, egyre csak büntet, és sohasem jutalmaz.

Ez utolsó szavak a kétely utolsó maradványát is eloszlatták, mely már nem a hercegnő szívében, hanem agyában háborgott. Már nem volt aggodalmaskodó hercegnő, sem gyanakvó asszony, hanem szív, mely sebének fájdalmas mélységét érzi.

- Halálra sebezte! - suttogta elfúló hangon. - Ó, Manicamp úr, nem azt mondta, hogy halálra sebezte?

Manicamp csak mély sóhajjal válaszolt.

- Tehát azt mondja, hogy a gróf életveszélyesen megsebesült? - kérdezte Madame.

- Hát, hercegnő, a gróf egyik keze szétzúzódott, és mellébe golyó hatolt.

- Istenem, Istenem! - kiáltott fel a hercegnő lázas izgalommal, - Ez borzasztó, Manicamp úr! Egyik keze szét van zúzva, azt mondja? S a mellében golyó? Istenem! És ezt az a gyáva, az a nyomorult, az a gyilkos De Wardes cselekedte! Az ég egy cseppet sem igazságos!

Manicamp-on, úgy látszott, erős felindulás vett erőt. Csakugyan, védőbeszédének utolsó részében sok felesleges erőt pazarolt el.

A hercegnő azonban már képtelen volt a következményekkel számolni; akár harag, akár rokonszenv szólalt meg szívében, ennek kitörését mi sem tudta többé megakadályozni.

Madame Manicamp-hoz lépett, aki lerogyott egy székre, mintha fájdalma mentené azért, hogy az etikett szabályait megsértette.

- Uram - szólt a hercegnő, miközben Manicamp kezét megragadta -, legyen őszinte!

Manicamp felemelte a fejét.

- A gróf halálos veszedelemben forog?

- Kétszeresen, Madame - válaszolt Manicamp -, először az erős vérzés következtében, mert kezének egyik ütőere megsérült, aztán a mellén lévő sebe miatt, mert az orvos attól fél, hogy a golyó valamelyik nemesebb szervét sértette meg.

- Tehát meghalhat?

- Igen, hercegnő, mégpedig ama vigasz nélkül, hogy fenséged tudomást szerzett áldozatkész hűségéről!

- Maga majd megmondja neki!

- Én?

- Igen; hát nem a barátja?

- Én? Ó, nem, asszonyom, én a grófnak, ha a szerencsétlen ember még meg tud hallgatni, csak azt mondom meg, amit láttam: fenséged kegyetlenségét!

- Uram, csak nem követi el ezt a barbárságot!

- De igen, asszonyom, megmondom az igazat, mert végül is egy ilyen korban lévő fiatalember természete sokat kibír. Az orvosok ügyesek, és ha a szegény gróf véletlenül felgyógyul sebéből, nem akarnám, hogy miután a testét emésztő seb veszedelmét elkerülte, végül majd még abba a sebbe haljon bele, amelyet szívéen ejtettek.

E szavak után Manicamp felállott, és mély alázattal búcsút akart venni.

- Uram - szólt a hercegnő, majdnem könnyörgő tekintettel tartva őt vissza -, legalább legyen olyan jó és mondja meg nekem, milyen állapotban van a beteg, s ki az orvosa?

- Állapota nagyon veszedelmes, hercegnő, az orvos, aki kezeli, őfelsége háziorvosa, Valot úr. Segédkezik neki kollégája, akinek házába szállították a grófit.

- Hogyan? Hát nincs a kastélyban? - kérdezte Madame.

- Sajnos, hercegnő, olyan rosszul volt szegény fiú, hogy idáig nem lehetett már elhozni.

- Adja meg a címét - szólt izgatottan Madame -, majd tudakozódni fogok felőle.

- Feurre utca; téglából épült ház, fehér ablakokkal, az orvos neve ki van írva az ajtóra.

- Visszamegy a sebesülthöz, Manicamp úr?

- Vissza, hercegnő.

- Akkor egy szívességre kérem.

- Fenséged szolgálatára állok.

- Tegye azt, amit tenni akar, menjen vissza Guiche grófhhoz, küldjön el minden ott lévőt, és maga is távozzék, kérem...

- Hercegnő...

- Ne vesztegessük az időt felesleges magyarázatokkal. Így lesz, ne lásson benne mást, mint ami benne van. Ne kérdezzen mást, mint amit én mondok. Az előrehaladott időre tekintettel egyik hölgyemet, vagy inkább kettőt, előreküldök; nem szeretném, ha meglátnák magát; vagy őszintén szólva nem szeretném, ha maga látná őket: ezt az aggályt meg kell értenie, magának kivált, Manicamp úr, aki mindent kitalál.

- Hercegnő, teljesen értem, sőt én jobbat is tehetek: felséged küldöttei előtt fogok haladni, ez alkalmas lesz arra is, hogy a biztos utat mutassam, és megvédelmezzem őket, ha véletlenül és minden valószínűség ellenére védelmezőre volna szükségük.

- És ily módon minden nehézség nélkül be fogunk jutni a házba. Nemde?

- Hogyne, hercegnő, mert ha előremegyek, minden nehézséget elhárítok, ha a véletlen úgy akarná, hogy akadályok merülnének fel.

- Most menjen, menjen, Manicamp úr, és várjon odalent a lépcsőnél.

- Megyek, fenség.

- Várjon csak!

Manicamp megállott.

- Ha női lépteket hall lefelé a lépcsőn, akkor menjen ki és induljon el azon az úton, amely a szegény grófhoz vezet, de vissza ne forduljon!

- De ha véletlenül más két személy jönne le, és én tévednék?

- Háromszor halkán tapsolni fognak.

- Helyes, hercegnő.

- Nos, menjen, menjen.

Manicamp még egyszer meghajolt, és örömteli szívvel távozott. Jól tudta, hogy Madame jelenléte lesz a legjobb balzsam a beteg sebeire.

Egy negyedóra sem telt el, s Manicamp fülét ajtónyikorgás ütötte meg, amint az ajtót óvatosan kinyitották, majd becsukták, hallotta a lépcsőn lefelé siető könnyű lépéseket, aztán a három tapsot, a megbeszélt jeladást.

Nyomban kiment a házból, és megindult, ígérete szerint, anélkül, hogy visszafordította volna fejét, Fontainebleau utcáin át az orvos lakása felé.

-&-

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

NEGYEDIK KÖTET

TARTALOM

- 160 Malicorne úr, Franciaország levéltárosa
- 161 Az utazás
- 162 Triumfeminátus
- 163 Az első összeszólalkozás
- 164 Kétségbeesés
- 165 A menekülés
- 166 Hogyan töltötte Lajos az időt fél tizenegytől éjfélig
- 167 A követek
- 168 Chaillot
- 169 Madame-nál
- 170 La Vallière kisasszony zsebkendője
- 171 Amelyben kertészekről, létrákról és udvarhölgyekről esik szó
- 172 Amelyben az asztalosmesterségről esik szó, és a titkoslépcső-építés munkájának néhány részletéről is beszámolunk
- 173 Séta fáklyafénynél
- 174 A kísértet
- 175 Az arckép
- 176 Hampton Court
- 177 Madame futárja
- 178 Saint-Aignan követi Malicorne tanácsát
- 179 Két régi jóbarát
- 180 Amelyből kitűnik, hogy az üzlet, amelyet az egyik féllel nem lehet megkötni, a másikkal megköthető
- 181 A medve bőre
- 182 Az anyakirálynénál
- 183 Két barátnő
- 184 Hogyan írta első elbeszélését Jean de La Fontaine
- 185 La Fontaine mint közvetítő
- 186 Bellière-né asszony asztali ezüstje és gyémántjai
- 187 Mazarin nyugtája
- 188 Colbert fogalmazványa
- 189 Amelyben a szerző úgy látja, itt az ideje, hogy visszatérjen Bragelonne vicomte-hoz
- 190 Bragelonne tovább kérdezősködik
- 191 Két féltékeny
- 192 Házkutatás
- 193 Porthos módszere
- 194 Az átköltözés, a csapóajtó és az arckép
- 195 Politikai vetélytársak
- 196 Szerelmi vetélytársak

- 197 Király és nemesség
- 198 A vihar következményei
- 199 Heu! Miser
- 200 Sebre seb
- 201 Amit Raoul kitalált
- 202 Három asztaltárs, aki csodálkozik, hogy együtt költi el estebédjét
- 203 Mi történt a Louvre-ban, mialatt a Bastille-ban lakomáztak
- 204 Politikai vetélytársak
- 205 Amelyben Porthos elhisz valamit, de nem érti
- 206 Baisemeaux úr társasága
- 207 A fogoly
- 208 Hogyan hízott meg Mouston, Porthos tudtán kívül, és milyen kellemetlenségei származtak ebből a derék nemesúrnak
- 209 Ki volt Jean Percerin mester?
- 210 A szövetminták
- 211 Amelyben Molière talán első ötletét nyerte *Az úrhatnám polgár*-hoz
- 212 A méhkas, a méhek és a méz
- 213 Még egy vacsora a Bastille-ban
- 214 A rend generálisa

Malicorne úr, Franciaország levéltárosa

Két nő, köpenybe burkolózva, arcán fekete selyemálarccal, bátortalanul követte Manicamp-t.

Az első emeleten vörös damasztfüggöny mögött, az asztalon egy lámpa szelíd fénye világított.

Ugyanennek a szobának a másik végén mennyezetes ágyban, melynek függőnye hasonló volt ahhoz, ami a lámpa fényét takarta, pihent Guiche, fejét két párnán nyugtatva; szemére sűrű köd ereszkedett; hosszú, fekete, göndör haja a párnán szétszórtan és rendetlenül övezte sápadt, száraz halántékát.

Érezni lehetett, hogy ennek a szobának a láz a legfőbb vendége.

Guiche álmodott. Lelke a sötétségben olyasféle delíriumos álmokkal viaskodott, amelyeket halálba vivő útjukon Isten küld azoknak, akik az örökkévalóság világa felé közelednek.

Két-három, még meg nem alvadt vércsepp sötétlett a padlón.

Manicamp fölsietett a lépcsőn, megállt a küszöbön, lassan kinyitotta az ajtót, bedugta fejét a szobába, és látva, hogy minden csendes, lábujjhegyen közelebb lépett a nagy bőrszékhez, amely IV. Henrik korabeli gyönyörű bútordarab volt, s a betegápolónő természetesen elaludt benne; fölkelte az ápolónőt, és megkérte, hogy menjen át a szomszédos szobába.

Azután egy darabig még az ágy előtt állott, és azon gondolkozott, hogy felköltse-e Guiche-t és közölje-e vele a jó hírt.

De mikor az ajtófüggöny mögött a selyemruhák suhogását és női útitársainak pihegését meghallotta, mikor türelmetlen kezük a függönyt is föllebentette, elhúzódott az ágy mellől, és követte az ápolónőt a szomszéd szobába.

Abban a pillanatban, amikor Manicamp eltűnt, a függöny szétvált, és a két nő belépett a szobába, ahonnan Manicamp éppen most távozott.

Az, aki először lépett be, társnőjének parancsoló mozdulattal jelt adott, mire az leült egy zsámolyra az ajtó mellett.

Azután az első hölgy elszántan az ágyhoz lépett, elhúzta a vasrúdon a függönyt, és libegő redőit a beteg ágya mögé vetette.

Most szeme elé tűnt a gróf sápadt arca; látta jobb kezét, vakítóan fehér vászonba bugyolálva, amint a levélmintás ágytakarón pihent.

A hölgy elsápadt, mikor megpillantott egy vércsöppet, mely átütött a fehér vásznon.

A fiatalember fehér melle fődetlen volt, mintha az éjszakai hűvösség megkönnyíthette volna lélegzetvételét. Keskeny pólya tartotta a seb kötését, körülötte az átütő vér kékes körfoltja terjengett.

A fiatal nő száján mély sóhaj szakadt fel. Az ágy oszlopához támaszkodott, és álarca résein át szemlélte ezt a szomorú látványt.

A gróf összeszorított fogai közül halálhörgéshez hasonló rekedt nyögés tört fel.

Az álarcos nő megfogta a sebesült bal kezét.

Ez a kéz, mint a tüzes parázs, úgy égett.

De abban a pillanatban, mikor a hölgy jéghideg keze hozzáért, ez a hideg érintés oly erősen hatott, hogy Guiche felnyitotta szemét, és mintha vissza akart volna térni az életbe, tekintete felélénkült.

Az első, amit megpillantott, az ágya oszlopánál álló kísértet volt.

Erre a látványra szeme kimeredt, de az eszmélet tiszta szikrája nem gyulladt ki tekintetében.

Ekkor a nő társnőjének, aki az ajtónál maradt, jelt adott; emez kétségtelenül jól betanulta leckéjét, mert tisztán hangsúlyozva, habozás nélkül a következőket mondta:

- Gróf úr, Madame ő királyi fensége tudni óhajtja, hogy miként viseli el a sebláz okozta fájdalmakat, és megbízásából hadd közöljem azt is, mennyire sajnálja, hogy gróf úr szenved!

Ennél a szónál: *Madame*, Guiche gróf megmozdult, még mindig nem vette észre azt a nőt, akinek hangját hallotta.

Tehát természetesen arra fordult, ahonnan a hang jött.

De mivel a dermedt kéz változatlanul a kezén pihent, újból a mozdulatlanul álló kísértetre nézett.

- Kegyed beszél hozzám, asszonyom? - kérdezte elhaló hangon. - Vagy van még a szobában másvalaki is?

- Igen - szólt lehorgasztott fejjel, és majdnem érthetetlen hangon a kísértet.

- Jól van - válaszolta Guiche iszonyú erőlködéssel. - Köszönöm, mondja meg Madame-nak, már nem fáj többé a halál, mivel ő megemlékezett rólam.

Ennél a szónál: *halál*, amelyet egy haldokló ejtett ki, az álarcos hölgy szemét elöntötték a könnyek, előbuggyantak álarca alól, és elborították arcának azt a részét, ahol az álarc nem fedte el.

Ha Guiche gróf ura lett volna érzékeinek, látta volna őket, megannyi ragyogó gyöngyöt, leperegni ágyára.

A hölgy, megfeledkezve róla, hogy álarc fedi arcát, kezét szeméhez emelte, hogy letörölje könnyeit, és mikor az idegesítően hideg bársonyt megérintette, dühösen letépte és a földre dobta az álarcot.

Erre a nem várt jelenségre, mely mintha a fellegekből szállott volna alá, Guiche gróf felkiáltott és kitérte karját.

De a szó elhalt ajkán, a vér is megdermedt ereiben. Jobb keze, mely az akarat parancsának engedelmeskedett, anélkül, hogy a lehetőség mértékét kiszámíthatta volna, visszahanyatlott az ágyra, és a fehér vásznat nyomban jóval nagyobb folt festette pirosra.

Közben a fiatalember szeme lecsukódott, mintha a halál legyőzhetetlen angyalával, kezdte volna el a viaskodást.

Aztán még egyet-kettőt vonaglott, és feje újból visszahanyatlott a párnára.

De az imént még csak sápadt arc most ólomszürke lett.

A hölgy megijedt, ám a félelem ezúttal, a szokástól eltérően, vonzotta.

Lehajolt a fiatalemberhez, szinte elemésztette leheletével ezt a hideg, elszíntelenedett arcot, kis híján meg is érintette, azután gyorsan csókot lehelt Guiche gróf bal kezére, aki, mintha villamos áram járta volna át, egy pillanatra magához tért, szemét kimeresztette, majd újból mély ájulásba esett vissza.

- Menjünk - szólt a hölgy társnőjéhez -, nem időzhetünk itt tovább, még valami ostobaságot követek el.

- Madame! Madame! Fenséged itt felejtí álarcát! - szólt éber társnője.

- Hozza magával! - szólt asszonya, és fejvesztetten surrant le a lépcsőn.

Mivel pedig a ház kapuja nyitva volt, a két madár könnyen kirepült, s futásnak eredve elérte a királyi kastélyt.

Egyikük felment Madame lakosztályába, és ott eltűnt.

A másik bement az udvarhölgyek lakosztályába, vagyis a félemeletre.

Amint szobájába ért, asztalhoz ült, időt sem engedett magának, hogy lélegzethez jusson, s a következő levelet írta:

Ma éjjel Madame meglátogatta Guiche grófot.

Itt minden a legnagyobb rendben van.

Végezze a maga dolgát, és égesse el ezt a levelet!

Azután a levelet hosszában összehajtotta, óvatosan távozott a szobából, átment a folyosón, amely Monsieur szolgálattelvő nemeseihez vezetett.

Egy ajtó előtt megállott, kétszer bekopogott, a levelet becsúsztatta az ajtó alá, azután elsietett.

Mihelyt a szobába visszatért, eltüntette a levélírás minden látható nyomát.

Kutatásai közben, amelyekről nemrég említettük, hogy milyen célt szolgáltak, megpillantotta az asztalon a hercegnő álarcát, amit magával hozott, de elfelejtett visszaadni.

- Ohó! Ne felejtsük el, hogy holnap megtegyük azt, amit ma elfelejtettünk!

És felemelte az álarcot, azután érezve, hogy hüvelykujja nedves lett, megnézte hüvelykujját.

Nemcsak nedves, hanem véres is volt.

Az álarc ráeshetett az egyik vérfoltra, amely, mint említettük, a padlón sötétlett, s a fekete külső részről, amely véletlenül érintkezésbe jutott a folttal, a vér áthatolt a belsejébe is, és a fehér batisztot pirosra festette.

- Ohó! - szólt Montalais, akit olvasóink bizonyára már felismertek imént vázolt ténykedéseiről. - Én ezt az álarcot nem adom vissza, így most már nagyon is értékes.

Azzal odament egy jávorfaládikához, amely többféle pipereholmit és illatszert tartalmazott.

- Nem, nem - szólt -, nem ide teszem. Az ilyen letétet nem szokták a véletlenre bízni.

S miután egy pillanatig tűnődött, jellemző, sajátos mosolyával hozzáfűzte még:

- Szép álarc, amelyet a derék lovag vére beszennyezett, te bekerülsz a csodák készletébe, La Vallière levelei, Raoul levelei mellé, szóval az egész szerelmes gyűjtemény mellé, mely egykor Franciaország és egyben a királyság történetét is jelenti majd. Elmegy szépen Malicorne úrhoz - nevetett a bohó nő, mialatt vetkőzni kezdett -, az érdekes Malicorne úrhoz - szólt a gyertyát eloltva -, aki azt hiszi, hogy ő csupán Monsieur lakosztályának felügyelője, és akit én megteszek a Bourbon-ház és Franciaország legelső házai levéltárosának és történetírójának! No, csak panaszkodjék még egyszer ez a csacsi Malicorne!

És összehúzta a függönyöket, és elaludt...

161
Az utazás

Másnap reggel, az indulásra kijelölt napon, pontosan tizenegy órakor, a király lejött a nagylépcsőn a királynékkal és Madame-mal együtt, hogy helyet foglaljon hintájában, melynek hat lova már türelmetlenül toporzékolt a lépcsőfeljáró előtt.

Az egész udvar úti ruhában várakozott, és ragyogó színjátékot nyújtott a sok felnyergelt ló, befogott hintó, deli férfiak és előkelő nők, csatlósai, inasai és apródjai körében.

A király a két királynéval beszállt a hintájába.

Madame ugyanezt tette Monsieur-vel együtt.

Az udvarhölgyek követték a példát, és kettesével helyet foglaltak a részükre megállapított kocsikban.

A király hintaja haladt az élen, azután Madame kocsija következett, majd a többieké, az etikett sorrendje szerint.

Meleg idő volt, a gyöngeszellő, mely reggel elég erősnek látszott, hogy a levegőt felfrissítse, csakhamar felmelegedett a felhők alá rejtőző nap sugaraitól, és a talajból kiáramló párákon mint tüzes szél szűrődött át, felkavarta és az előreigyekvő utasok arcába sodorta a finom port.

Madame kezdett először panaszkodni a forróság miatt.

Monsieur azzal válaszolt a panaszra, hogy hátradőlt a kocsiban, mint aki elalélt, és locsolgatni kezdte magát sós és illatos vizekkel, miközben nagyokat sóhajtott.

Most a hercegnő szeretetreméltó arccal így szólt:

- Csakugyan, uram, én azt hittem, elég udvarias lesz, és ebben a forróságban átengedi nekem az egész hintót, az út hátralevő részét pedig lóháton fogja megtenni.

- Lóháton! - kiáltott fel Monsieur rémült hangon, amiből arra lehetett következtetni, hogy esze ágában sincs a különös indítványnak engedelmeskedni. - Lóháton! Ugyan, mi jut eszébe, asszonyom, ez a tüzes szél teljesen leégetné az arcomat.

A hercegnő nevetve válaszolt:

- Átadom a napernyőmet.

- Még azzal is fárasszam magam, hogy tartsam? - szólt Monsieur a legnagyobb hidegvérrel. - Azonkívül nincs is lovam.

- Hogyan? Nincs lova? - szólt a hercegnő, s ha már nem maradhatott egyedül, legalább kötekedni igyekezett. - Nincs lova? Téved, uram, mert ott látom kedvenc feketéjét.

- Az én fekete paripámat? - kiáltott fel a herceg, miközben a kocsi felhágója felé egy mozdulatot tett, ami azonban oly nehezebbre esett, hogy félbehagyta, s nyomban újra mozdulatlanul dőlt hátra.

- Igen - szólt a hercegnő -, az, Malicorne vezeti kantáránál fogva.

- Szegény állat - szólt Monsieur. - Milyen melege lehet!

E szavaknál lehunyta szemét, mint valami haldokló.

Madame pedig lustán elnyúlt a kocsi másik sarkában, és szintén lehunyta szemét, nem azért, hogy aludjon, hanem, hogy kedvére álmodozzék.

A király, aki a kocsi első ülésén ült és a hátsó ülést a két királynénak engedte át, olyan rosszkedvű volt, mint azok a nyugtalan szerelmesek, akik anélkül hogy égető szomjukat csillapíthatnák, kedvesük látása után sóvárognak, és azután félig kielégítve távoznak el, anélkül hogy észrevennék, hogy most még égetőbb vágy gyötri őket.

De a király, mint említettük, elől haladt, s helyéről nem láthatta az udvarhölgyek kocsijait a sor végén.

Különben is: a fiatal királyné minden kérdésére válaszolnia kellett; a királynét boldoggá tette, hogy *drága férje* mellette van, mint azt a királyi etikettről megfélekedve kijelentette, és elárasztotta szerelmével a királyt, gúzsba kötötte ezernyi figyelmességével, csupa félelemből, hogy valaki elveheti tőle, vagy hogy Lajosnak támad kedve otthagyni őt.

Ausztriai Anna, akit más sem foglalkoztatott, csak azok a szúrások, amiket időről időre mellében érzett, vidám arcot öltött, de habár sejtette Lajos türelmetlenségét, kínjait rosszmájúan úgy hosszabbította meg, hogy a beszélgetést váratlanul mindig abban a pillanatban kezdte el, mikor a király magába merülve titkos szerelmére gondolt.

Mindezt együttvéve: az apró figyelmességeket a királyné részéről és Ausztriai Anna ingerkedéseit a király végül is elviselhetetlennek találta, úgyhogy nem tudott többé szíve érzelmeinek parancsolni.

Eleinte a hőségről panaszkodott, és ez jó bevezetés volt a többi panaszokhoz is.

De mindezt oly ügyesen csinálta, hogy Mária Terézia meg ne sejtse a szándékát.

Azt, amit a király mondott, Mária Terézia szó szerint vette, és strucclegyezőjével hűsítette a királyt.

Mikor ily módon a hőség csökkent, a király a lábgörcseiről és -zsibbadásról panaszkodott, és mivel a kocsija éppen megállott, hogy lovakat váltson, az ifjú királyné megkérdezte:

- Akarja, hogy kiszálljunk? Az én lábamba is görcs állt! Néhány lépést gyalog megyünk, a kocsik majd utolérnek minket, s újra elfoglaljuk helyünket!

A király összeráncolta homlokát; nehéz próbának tette ki a hűtelent a féltékeny asszony, aki mégis eléggé uralkodik magán, hogy haragjára okot ne adjon.

A király ezt a kérést nem utasíthatta vissza, tehát beleegyezett, kiszállt a kocsiból, karját nyújtotta a királynénak, és néhány lépést tett vele, miközben felváltották a kocsi lovait.

Mialatt a király gyalog haladt, irigy pillantásokat vetett az udvari emberekre, akik abban a szerencsében részesültek, hogy az utat lóháton tehették meg.

A királyné csakhamar észrevette, hogy a séta éppoly kevésbé tetszik a királynak, mint a kocsiban való utazás. Ezért hát kérte, hogy szálljanak vissza a hintóba.

A király a felhágóig vezette a királynét, de maga már nem ült be a kocsiba. Három lépést tett hátrafelé, és igyekezett a kocsisorban megtalálni azt a kocsit, amelyik őt a legjobban érdekelte.

A hatodik kocsi belsejében megpillantotta La Vallière fehér arcát.

Amint a király így egy helyben, mozdulatlanul, álmodozásba merülve állott, s észre sem vette, hogy csak reá várnak, s minden kész az indulásra, három lépésnyi közelből egy hang ütötte meg fülét, amely hódolatteljes kérdést intézett hozzá. Ez Malicorne úr volt, teljes istálló-mesteri díszben, bal kezében két ló kantárját tartotta.

- Felséged lovat parancsolt? - kérdezte.

- Lovat? Hát itt van valamelyik lovam? - kérdezte a király, aki előtt Malicorne arca még ismeretlen volt, és felismerni igyekezett.

- Felség - szólt Malicorne -, van itt egy ló, mely felségednek rendelkezésére áll.

E szavakkal Malicorne a Monsieur fekete paripájára mutatott, amelyre Madame is felhívta már egyszer férje figyelmét.

Pompás állat volt, s fejedelmileg felszerszámozva.

- De ez nem az én lovaim közül való! - szólt a király.

- Ez a ló ő királyi fensége, Monsieur istállójából való! De őfensége ilyen melegben nem ül lóra.

A király nem felelt, gyorsan a lóhoz lépett, amely a földet kapálta.

Malicorne lehajolt, hogy a kengyelvasat tartsa, és a király már nyeregbe is pattant.

Ez a szerencsés véletlen újból jókedvre derítette, s mosolyogva lovagolt oda a két királyné kocsijához, amely reá várt, és Mária Terézia megrémült tekintetével dacolva, így szólt:

- Ó, kedvesem, ezt a lovat találtam, és használatba is veszem. Már majd megfulladtam a kocsiban. A viszontlátásra, hölgyeim!

Azután kecsesen meghajolt a ló gömbölyű nyaka fölött, és egy pillanat alatt eltűnt.

Ausztriai Anna kihajolt a kocsiból, hogy szemmel kísérje; a király nem messzire lovagolt, mert mikor a hatodik kocsizhoz ért, megállította lovát és levette kalapját.

Így köszöntötte La Vallière-t, aki láttára meglepődve kiáltott fel, de egyszersmind el is pirult örömeiben.

Montalais, aki a hintó másik sarkában ült, mélyen meghajolt a király előtt. Azután, mint okos nő, úgy tett, mintha a vidék nagyon érdekelné és visszahúzódott a kocsi bal sarkába.

A beszélgetés XIV. Lajos és La Vallière között, mint minden szerelmespár között, egy beszédes, néma tekintettel, azután néhány közömbös szóval kezdődött. A király elmondta, hogy kocsijában mennyire kínozta a hőség, és hogy valóságos jótétemény reá nézve, hogy lóra ülhetett.

- És - tette hozzá - a jótevőm egy igen értelmes férfi, mert eltalálta gondolatomat. Most csak az az egyetlen óhajom, hogy megtudjam, ki az a lovag, aki királyát ilyen ügyesen szolgálja, és aki megszabadított szenvedéseimtől.

A beszélgetés folyamán, amelynek már kezdete is felkeltette Montalais érdeklődését, az udvarhölgy közelebb húzódott, és úgy intézte a dolgot, hogy a mondat utolsó szavánál a király tekintete találkozzék az ő tekintetével.

Így történt azután, hogy az udvarhölgy, akire a király éppoly kérdőleg nézett, mint La Vallière kisasszonyra, azt hihette, hogy a kérdést hozzá intézték, és ennél fogva válaszolhatott.

- Felség, az a ló, amelyen felséged lovagol, Monsieur lovai közül való, s ő királyi fenségének egyik nemese vezette kantárszáron.

- És hogy hívják ezt a nemest, kisasszonyom?

- Malicorne, felség.

A név a szokásos hatást váltotta ki.

- Malicorne? - ismételte a király mosolyogva.

És az udvarhölgy meg is mutatta a királynak Malicorne-t, aki boldog arccal lovagolt a bal oldali kocsiajtó mellett, és jól tudta, hogy ebben a pillanatban őrá van szó, de meg sem mozdult a nyeregben, mint valami siketnéma.

- Úgy van, az a lovas volt az - szólt a király. - Emlékszem az arcára, és a nevére is emlékezni fogok.

És gyöngéden nézett La Vallière-re.

Aure megtette a magáét: elejtette Malicorne nevét. Az elhintett mag jó talajba került; most már csak forgatni kell a nevet, és kivárni, hogy az esemény meghozza a gyümölcsét.

Ennélfogva Montalais ismét visszahúzódott a kocsi sarkába, jogot nyerve, hogy annyiszor mosolyogjon Malicorne-ra, amennyiszer csak jólesett neki, mivel Malicorne-t az a szerencse érte, hogy megtetszett a királynak. Montalais, ez érthető, nem mulasztotta el az alkalmat. És Malicorne finom fülével, fúrge szemével megértette e szavakat.

- Minden jól megy!

Mindez olyan némajáték kíséretében történt, amely akár csóknak is látszhatott.

- Ó, kisasszonyom - szólt végre a király -, a falusi élet szabadságának vége van. Szolgálatá Madama mellett szigorúbb lesz, és mi nem látjuk többé egymást.

Louise így válaszolt:

- Felsőged nagyon szereti Madama-ot, sűrűn meg is látogatja, és amikor felsőged keresztül-megy a szobán...

- Igen ám - hangzott a király gyöngéd felelete, s hangját egyre halkította -, de ha valakit megpillantunk, ez még nem jelenti, hogy beszélünk is vele, és kegyed mégis mintha beérné ennyivel.

Louise nem felelt, keblét sóhaj duzzasztotta, de elnyomta feltörni vágyó sóhaját.

- Milyen nagy erővel tud uralkodni magán - szólt a király.

La Vallière bánatosan mosolygott.

- Ezt az erőt fordítsa inkább arra, hogy szeressen, és én áldani fogom a Jóistent, hogy megadta magának.

La Vallière néma maradt, de szerelmes tekintettel nézett a királyra.

Azután, mintha ez a forró tekintet perzselné, a király kezével végigsimította homlokát, térdével megszorította lóva oldalát, és egypár lépést előrevágtatott.

Hátradőlve, szemét félig lehunyva kísérte tekintetével a leány a szép lovagot, kinek kalpagján a szellő lengette tollait; szerette kecses tartású karját, a ló oldalához simuló, finom és ideges lábát, arcélének kerek metszését, melyet szép göndör haj övezett, és amint ez a haj a szélben ide-oda röpdösött, látni lehetett a király rózsaszín, finom fülét.

Szóval szeretett a szegény leány, és megmámorosodott szerelmében.

Egy perc múlva a király visszatért mellé.

- Ó, hát nem látja - szólt -, hogy hallgatása szíven szúr? Hej, kisasszonyom, milyen kegyetlen lehet, ha elszánja magát a szakításra... meg aztán állhatatlannak is tartom... Egyszóval... félek a mély szerelemtől, amelyet maga iránt érzek!

- Be nagyon téved, felsőged - válaszolt La Vallière. - Ha én szeretni fogok, akkor ez a szerelem egész életemre szól majd.

- Ha szeretni fog! - kiáltott fel a király fájdalmas hangon. - Hogyan, hát nem szeret?

A leány kezébe rejtette arcát.

- Látja, látja, igazam van, hogy vádoló! - szólt a király. - Látja, hogy állhatatlan, szeszélyes, sőt talán kacér is! Ó, Istenem, Istenem!

- Ó, nem! - szólt Louise. - Nyugodjon meg, felség, nem, nem, nem!...

- Ígérje meg hát, hogy mindig ugyanaz marad a számomra.

- Ó, mindig, felség!

- Hogy szívemet kegyetlenségével nem töri meg; nem fordul el hirtelen tőlem, mert ez halálokat okozná!

- Nem, ó, nem.

- Nos jó! Akkor hallgasson meg: én szeretem az ígéreteket, szeretem az eskü biztosítékát, illetve mindent Isten védelme alá helyezek, ami szívemet és szerelmemet illeti. Ígérje meg nekem, vagyis inkább esküdjék meg, hogy ha ebben az életben, amelyet most kezdünk el, ebben az áldozatokkal és titkokkal, fájdalmakkal teljes életben, mely félreértésekkel és vak véletlenekkel van tele, esküdjék meg, hogy ha csalódunk egymásban, ha félreértjük egymást, ha igazságtalanságot követünk el egymás iránt, ami bűn a szerelemben, Louise!...

A leány a szíve mélyéig megremegett, most első ízben ejtette ki nevét királyi kedvese.

Lajos pedig lehúzta kesztyűjét, és kezét benyújtotta egészen a kocsiba.

- Esküdjék meg - folytatta -, hogy összeszólalkozásainkban soha, még ha egymástól már elváltunk is, nem hagyjuk úgy elmúlni az éjszakát, hogy egy látogatással, vagy legalább egy üzenettel egymásnak vigaszt vagy nyugalmat ne adjunk!

La Vallière két hideg keze közé fogta szerelmesének forró kezét, és szelíden megszorította, míg csak a kocsi hirtelen fordulásától és a kerék közelségétől megvadult ló meg nem fosztotta boldogságától.

A leány megesküdt.

- Térjen vissza, felség - szólt -, térjen vissza a királynéhoz, érzem, hogy ott vihar van keletkezőben, vihar, mely szívemet fenyegeti.

Lajos engedelmeskedett, üdvözölte Montalais kisasszonyt, és elvágatott, hogy a királynék hintóját utolérje.

Elhaladtában látta, hogy Monsieur alszik.

Madame nem aludt.

Mikor Lajos elhaladt mellette, így szólt hozzá:

- Milyen gyönyörű ló, felség! Nem Monsieur pej lova?

A királyné csak ennyit mondott a királynak.

- Jobban érzi magát, kedves felség?

162
Triumfeminátus

Mihelyt a király Párizsba érkezett, a tanácsülésbe ment és a nap egy részét munkával töltötte. A fiatal királyné lakosztályában maradt az anyakirálynéval együtt és rögtön sírva fakadt, miután a királytól búcsút vett.

- Ó, anyám - szólt -, a király nem szeret többé! Istenem, mi lesz belőlem?

- Egy férj mindig szeret egy olyan asszonyt, mint maga! - válaszolta Ausztriai Anna.

- Az a pillanat is eljőhet, anyám, mikor mást fog szeretni.

- Mit nevez szerelemnek?

- Mindig gondolni valakire, mindig felkeresni ezt a valakit!

- Észrevette-e már, hogy a király ilyesmit csinál? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Nem, anyám! - felelte habozva a fiatal királyné.

- No látja, Mária!

- És mégis el kell ismernie, anyám, hogy a király engem elhanyagol.

- A király, leányom, az egész országé.

- És éppen ezért nem az enyém többé. Ezért leszek én magam elhagyatva, elfeledve, mint ahogy sok más királynéval is ez történt, a szerelem, a hírnév és a hódolat pedig másoknak jut. Ó, anyám, a király olyan szép! Hányan fogják azt mondani neki, hogy szeretik, és hányan lesznek, akik szeretni fogják!

- Ritkaság, hogy az asszonyok a királyban a férfit szeressék. De ha ez megtörténik is, amiben kételkedem, akkor inkább azt óhajtja, Mária, hogy ezek az asszonyok valóban szeressék férjüket. Először is: a szerelmes nő odaadó szerelme olyan elem, amelyben gyorsan feloldódik a szerető férfi szerelme; mert a szerelmes nő, azáltal, hogy bensőségesen szeret, elveszti minden hatalmát szeretője felett, akitől nem hatalmat, nem gazdagságot, hanem csak szerelmet kér. Kívánja tehát, hogy a király alig, szeretője pedig hevesen szeressen.

- Ó, anyám, milyen hatalom rejlik a mély szerelemben!

- És azt mondja, hogy elhagyatott?

- Igaz, igaz, esztelen dolgokat beszélek. De mégis, van egy mártíromság, anyám, amelyet nem tudnék elviselni.

- Mi az?

- Ha a király szerencsésen választana, és egy másik háztartást alapítana a mienk mellett, ha családi otthont találna egy másik nő mellett. Ó, ha valaha gyermekei lennének a királynak - belehalnék!

- Mária, Mária! - szólt nevetve az anyakirályné, és megfogta a fiatal királyné kezét. - Emlékezzék rá, amit most fogok mondani, s szolgáljon mindig vigaszára: a királynak nem lehet trónörököse maga nélkül!

E szavaknál, amelyeket sokatmondó nevetés kísért, az anyakirályné elfordult menyétől, hogy Madame elé menjen, akinek megérkezését a nagyterembe egy apród jelentette.

Madame éppen csak annyi időt szakított magának, hogy levesse útiruháját. Olyan izgatott arc-kifejezéssel jelent meg, amely elárulta, hogy valamit forgat a fejében, aminek keresztülvitele foglalkoztatja és eredménye nyugtalanítja.

- Azért jöttem, hogy megtudakoljam: ez a kis utazás nem viselte-e meg felségteket? - szólt a hercegnő.

- Engem egyáltalán nem! - felelte az anyakirályné.

- Engem egy kissé! - válaszolta Mária Terézia.

- Én, hölgyeim, különösen egy kellemetlenségtől tartottam.

- Miféle kellemetlenségtől? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Hogy a királyt nagyon megviselik a lovaglás fáradalmai.

- Ugyan! Nagyon jót tesz a királynak.

- És én magam ajánlottam neki! - szólt Mária Terézia elsápadva.

Madame erre nem válaszolt, csak az a különös mosoly jelent meg az ajkán, ami az ő sajátossága volt, s arcának többi részére nem terjedt ki, de ezután másra terelte a beszélgetést, és így szólott:

- Párizs most is ugyanaz a Párizs, amelyet itthagytunk: csupa fondorlat, csupa cselszövés, csupa kacérkodás.

- Fondorlat... milyen fondorlatok? - kérdezte az anyakirályné.

- Sokat beszélnek Fouquet úrról és Plessis-Bellièrre-né asszonyról!

- Aki ezek szerint a tízezres számot kapja? - szólt az anyakirályné. - Nos, és a cselszövések?

- Úgy tudom, hogy Hollandiával nehézségeink támadtak.

- Miért?

- Monsieur elmondta nekem az érmek történetét.

- Ahá! - kiáltott fel a fiatal királyné. - Azok a Hollandiában vert érmék, amelyeken egy felhő elhomályosítja a király napját? ... Téved, ha ezt cselszövésnek nevezi, hiszen inkább sértés!

- S olyan csekélység, hogy a király ügyet se vet rá - szólt az anyakirályné. - De milyen kacérkodásról beszél? D'Olonne asszonyra gondol talán?

- Nem, a dolog közelebb keresendő mihozzánk!

- *Casa de usted!*¹⁷² - súgta menyé fülébe az anyakirályné, úgy, hogy ajka nem mozdult.

Madame semmit sem hallott, és tovább beszélt:

- S a szörnyű hírt hallották-e?

- Ó, igen, Guiche gróf sebesülését.

- És szintén vadász-szerencsétlenségnek tartják, mint mindenki más?

- Hogyne - válaszolta a két királyné, ezúttal már érdeklődéssel.

Madame közelebb lépett.

- Párbaj! - mondta halkan.

172 Akasztott ember házában kötélről beszélnek. (Spanyolul)

- Csak nem? - kiáltott fel szigorú hangon Ausztriai Anna, akinek rossz csengésű szó volt a: „párbaj”, minthogy az ő uralma óta eltiltották Franciaországban.

- Sajnálatra méltó párbaj, mely majdnem megfosztotta Monsieur-t két legjobb barátjától, a királyt pedig két leghűségesebb emberétől!

- Miért történt a párbaj? - kérdezte a fiatal királyné, titkos ösztöntől hajtva.

- Kacérkodások miatt! - szólt diadalmasan a hercegnő. - Ezek az urak egy hölgy erényén vitatkoztak: az egyikük úgy találta, hogy Pallas Athéné semmi hozzá képest, a másik azt állította, hogy a hölgy a Marssal ingerkedő Venust utánozza. És ezen aztán úgy össze-
verekedtek az urak, mint Hektór és Akhilleusz!

- A Marssal ingerkedő Venus! - töprengett magában a fiatal királyné, s nem mert jobban belegondolni az allegória értelmébe.

- Ki ez a hölgy? - kérdezte kertelés nélkül az anyakirályné. - Mintha azt mondta volna, hogy egy udvarhölgy?

- Azt mondtam? - kérdezte Madame.

- Igen, sőt azt hiszem, a nevét is említette!

- Tudják-e, hogy egy ilyen nő a királyi család szerencsétlensége lehet?

- La Vallière kisasszony? - kérdezte az anyakirályné.

- Igen, az a kis csúfság.

- Tudomásom szerint egy nemesember jegyese, s a vőlegénye nem Guiche gróf, még kevésbé De Wardes úr!

- Lehetséges, asszonyom! - szólt Madame.

A fiatal királyné hímzést vett kezébe, és színlelt nyugalommal bontotta széjjel, de ujjainak remegése meghazudtolta nyugalmát.

- Mit beszél Venusról és Marsról - folytatta az anyakirályné. - Hát van egy *Mars*?

- Legalábbis a kis nő ezzel dicsekszik!

- Azt mondja, hogy ezzel dicsekszik?

- Ez volt épp a párviadal oka!

- És Guiche gróf Mars ügyét védelmezte?

- Igen, mint hűséges szolgája.

- Mint hűséges szolgája? - kiáltott fel a fiatal királyné, megfedkezve önuralmáról, és szabad folyást engedve féltékenységének. - Kinek a szolgája?

- Marsot - válaszolta Madame - csak ennek a Venusnak a rovására lehetett megvédelmezni, tehát Guiche gróf Mars teljes ártatlanságát hangoztatta, és nyilván megállapította, hogy Venus dicsekszik!

- És De Wardes úr? - kérdezte az anyakirályné. - Ő azt a hírt terjesztette, hogy Venusnak igaza van?

„Megállj, De Wardes! - gondolta magában Madame -, drágán fizeted meg a sebet, amelyet a legnemesebb emberen ejtettél!”

És acsarkodva vádolta De Wardes-ot, amivel a sebesült, valamint a saját tartozását fizette meg, abban a tudatban, hogy a jövőre nézve megalapozza ellensége bukását. Annyi rosszat

mondott róla, hogy Manicamp, ha jelen van, nagyon sajnálta volna, hogy barátjának olyan jó szolgálatot tett, mert a szerencsétlen ellenség biztos veszte következik belőle.

- Mindezekből én csak a ragályt látom, ami La Vallière-ben keresendő! - szólt az anyakirályné.

A fiatal királyné újból kezébe vette munkáját, teljes lelki nyugalommal.

Madame figyelt.

- Nem így vélekedik talán? - kérdezte az anyakirályné. - Ennek a vitának és a párbajnak az okát nem La Vallière-ben keresi?

Madame olyan mozdulattal felelt erre a kérdésre, ami sem igenlő, sem tagadó válasz nem volt.

- Csak azt nem értem teljesen, amit a kacérkodással kapcsolatos veszedelemről mondott - szólt Ausztriai Anna.

- Igaz - válaszolta Madame -, ha ez a fiatal nő nem volna kacér, Mars nem törődne velem!

A *Mars* szóra a fiatal királyné arcán futó pír jelent meg, de azért folytatta megkezdett munkáját.

- Nem akarom, hogy az én udvaromban a férfiakat egymás ellen ingereljük - szólt közönyösen az anyakirályné. - Az ilyen szokás talán hasznos lehetett abban az időben, mikor a két részre osztott nemességet nem egyesítette semmi más, csak a galantéria. Akkor a nőknek, akik egyedül uralkodtak, megvolt az az előnyük, hogy a nemesség bátorságát gyakori kísérletekkel tegyék próbára. De ma, Istennek legyen hála, Franciaországban csak egy uralkodó van! Ennek az uralkodónak köteles mindenki segítségére lenni, minden erejével és minden gondolatával. Nem fogom tűrni, hogy fiamat megfosszák hűségese emberétől!

A fiatal királynéhez fordult, és megkérdezte:

- Mit tegyünk ezzel a La Vallière-rel?

- La Vallière? - szólt a fiatal királyné meglepetést színlelve. - Nem ismerem ezt a nevet!

Válaszát olyan hideg mosollyal kísérte, ami csak királyi ajakra illik.

Madame maga is fejedelmien nagy volt, nagy a szellemessége, a születése és a gögje révén; de ennek a válasznak a súlya még őt is összetörte, és egy pillanatig várnia kellett, míg magához tér.

- Az én egyik udvarhölgyem - szólt meghajolva.

- Akkor ez nővérem dolga, és nem a miénk! - szólt Mária Terézia ugyanazon a hangon.

- Bocsánat - szólt közbe Ausztriai Anna -, az enyém is. És én nagyon jól értem - folytatta az anyakirályné, megértő pillantást vetve Madame-ra -, megértem, hogy miért mondta el Madame, amit éppen most elmondott.

- Amit felséges asszonyom mond, azt maga a Bölcsesség mondja - mondta az angol hercegnő.

- Küldjék vissza hazájába ezt a leányt, és adjanak neki nyugdíjat! - szólt szelíd hangon Mária Terézia.

- Az én pénztáram terhére! - kiáltott fel élénken Madame.

- Nem, nem, hölgyeim - szakította félbe szavaikat az anyakirályné -, kérem, csak semmi fel-tűnés! A király nem szereti, ha rosszat beszélnek a nőkről. Mindezt, nagyon kérem, a családon belül intézzük el. Madame, lesz olyan kegyes és idehívhatja azt a leányt. Maga pedig, lányom, legyen olyan jó, egy pillanatra menjen át a szobájába.

Az anyakirályné kérése parancs volt. Mária Terézia felállott, hogy visszavonuljon lakosztályába, Madame pedig egy apródot küldött La Vallière-ért.

Az első összeszólalkozás

La Vallière belépett az anyakirálynéhoz, a legkevésbé sem gyanítva, milyen veszedelmes összeesküvést szőttek ellene.

Azt hitte, valami szolgálati ügyről van szó, és az anyakirályné sohasem volt rossz hozzá ilyen alkalmakkor. Mivel egyébként nem is volt közvetlenül az anyakirályné parancsainak alárendelve, csak félhivatalos kapcsolatai lehettek vele; de ő önként és a fejedelemasszony rangja iránti tiszteletből igyekezett a lehető legjobban megfelelni kötelességének.

Így tehát az anyakirályné felé tartott, azzal a szelíd mosolyával, ami szépségének legfőbb ékessége volt.

Nem ment hozzá egészen közel, az anyakirályné így hát intett neki, hogy lépjen oda egészen a székéhez.

Ekkor Madame visszatért, nyugodt arckifejezéssel leült anyósa mellé, és kezébe vette a Mária Terézia által megkezdett munkát.

La Vallière, aki azonnali utasításra várt, észrevette ezeket az előkészületeket, s kíváncsian, vagy talán aggódva nézett a két fejedelemasszony arcába.

Az anyakirályné töprengett.

Madame színlelt egykedvűséget erőltetett magára, ami még a legbátrabb lelkű nőt is megremítette volna.

- Kisasszony - szólalt meg hirtelen az anyakirályné, s eszébe sem jutott spanyolos kiejtését enyhíteni, amit sohasem mulasztott el, ha nem volt dühös. - Jöjjön és beszéljünk egy kicsit magáról, úgymint magáról beszél mindenki.

- Rólam? - kérdezte La Vallière elsápadva.

- Csak ne tegyen úgy, mintha nem tudna róla, kis szépség. Hallott Guiche gróf és De Wardes úr párbajáról?

- Istenem! Felséges asszonyom, csak tegnap kaptam hírt róla - válaszolta La Vallière, kezét tördelve.

- És előbb nem hallott semmit?

- Hogy hallottam volna?

- Mert két férfi sohasem verekszik ok nélkül, és magának ismernie kell a két ellenfél viszályának okát!

- Én egyáltalán nem tudok semmiről, asszonyom.

- A védekezésnek meglehetősen hétköznapi formája a konok tagadás, és magának, kisasszony, aki szereti a szellemességet, kerülnie kell a hétköznapi dolgokat! Másvalamit halljunk!

- Istenem! Felséges asszonyom, megrémít jéghideg arcával. Talán olyan szerencsétlenség ért, hogy kegyvesztett lettem?

Madame felkacagott. La Vallière elképedve nézett rá.

Ausztriai Anna így válaszolt:

- Kegyvesztett... Kegyvesztett, énnálam? Hogy jut ilyesmi az eszébe? Kegyvesztett csak az lehet, akit észrevettem, akivel törődöm. Magát csak azért veszem észre, mert egy kissé sokat beszélnek magáról, és én nem szeretem, ha udvarhölgyeim szóbeszéd tárgyai.

- Felsőleges asszonyom kegyeskedik ezt tudomásomra hozni - válaszolt La Vallière rémulten. - De nem tudom megérteni, milyen vonatkozásban foglalkozhatnak velem.

- Majd én megmondom: Guiche grófnak állítólag védelmébe kellett vennie.

- Engem?

- Magát. A gróf lovag, s a szép kalandornők szeretik, ha a lovagok lándzsát törnek értük. Én gyűlölöm a küzdőtereket, tehát különösen gyűlölöm a kalandokat... okuljon belőle.

La Vallière lehajolt a királyné lábához, de az hátat fordított neki. Kezét kinyújtotta Madame felé, aki a szemébe nevetett.

Louise-ban feltámadt a büszkeség.

- Hölgyeim - szólt -, megkérdezem: mi az én bűnöm? Felsőleges asszonyomnak meg kellene ezt mondania nekem, de azt kell látnom, hogy felsőleges elítél, mielőtt lehetőséget adna rá, hogy igazoljam magam.

- Ej! - kiáltott fel Ausztriai Anna. - Hallja ezeket a szép frázisokat, Madame? Hallja ezeket a szép érzelmeket? Ez a leány egy infánsnő, be szeretne kerülni a *Nagy Cyrus*-ba,¹⁷³ a gyengédségek és a hősiesség frázisok kútja! Meglátszik, drága szépségem, hogy koronás fők társaságában csiszoljuk elménket.

La Vallière-nek mintha kést döftek volna a szívébe, már nem sápadt volt, hanem fehér, mint a lilium és elhagyta az ereje.

- Meg akartam magának mondani - szólt az anyakirályné megvetően -, hogy ha tovább is bátorít ilyen érzelmeket, minket asszonyokat annyira megaláz, hogy szégyenkezni fogunk, ha magával együtt kell szerepeelnünk. Legyen ezentúl egyszerű, kisasszony... De mit is mondtak csak nekem? Maga menyasszony?

La Vallière szíve összeszorult, mert újabb fájdalom marcangolta.

- Feleljen, ha szólnak magához.

- Igen, asszonyom.

- Nemesemberé?

- Igen, felsőleges asszonyom.

- A vőlegénye neve?

- Bragelonne vicomte.

- Tudja-e, hogy ez nagy szerencse a maga helyzetében, kisasszony? Vagyon nélkül, rang nélkül... különösebb személyi előnyök nélkül, hálát adhat az égnek, hogy ilyen jövőt biztosított magának.

La Vallière nem válaszolt.

- Hol van az a Bragelonne vicomte? - kérdezte a királyné.

- Angliában, ahol a kisasszony sikereiről biztosan értesülni fog! - szólt Madame.

173 Madeleine Scudéry (1607-1701) híres kulcsregénye, amely a kor előkelő hölgyeit és urait vonultatja fel.

- Ó, egek! - suttogta fejét vesztve La Vallière.

- Nos, kisasszony - szólt Ausztriai Anna -, vissza fogjuk hívni azt a fiatalembert, és vele együtt elküldjük magát valahova. Ha más a véleménye, mert a lányoknak gyakran különös szándékaik vannak, akkor mondja meg őszintén, én majd eligazítom magát. Megtettem én ezt olyan leányért is, aki nem ért fel magával.

La Vallière semmit sem hallott már. A könyörtelen királyné tovább beszélt:

- Elküldöm magát egyedül valahova, ahol éretten fontolóra veheti a dolgot. A megfontolás enyhíti a vér hevességét; felemészti a fiatalság minden ábrándját. Feltételezem, hogy megértett...

- Asszonyom! Asszonyom!

- Egy szót se!

- Asszonyom, én ártatlan vagyok mindabban, amit felséged felsorolt. Tekintse kétségbeesésem, felség. Én annyira szeretem, annyira tiszteltem felséges asszonyomat!

- Jobb volna, ha nem tisztelne - válaszolta a királyné hideg nyugalommal. - Jobb volna, ha nem volna ártatlan. Csak nem képzeled, hogy megelégednék mindezzel, ha ön követte volna el a hibát?

- Ó, asszonyom, meg akar ölni?

- Csak semmi komédia, különben magam vetek véget az ügynek! Menjen vissza szobájába, remélem, a lecke hasznára válik.

- Madame! - szólt La Vallière az orléans-i hercegnéhez, s megragadta a kezét. - Szóljon egy szót értem, hiszen fenséged olyan jó!

- Én? - felelte Madame sértő örömmel. - Én jó vagyok? Ugyan, kisasszony, ezt maga sem hiszi!

És durván ellökte a lány kezét.

Louise azonban nem tört meg, amint ezt a két nő a sápadtságából és könnyei özönéből ítélve várta volna, hanem hirtelen visszanyerte nyugalmát és méltóságteljes magatartását: mélyen meghajolt és távozott.

- Nos? - szólt Ausztriai Anna Madame-hoz. - Mit gondol, fogja-e még újratekinteni?

- Én tartok a szelíd, türelmes természetűektől - felelte Madame. - Mi sem bátrabb, mint egy türelmes szív, mi sem magabiztosabb, mint a szelíd lélek.

- Megnyugtatom, hogy meg fogja gondolni, mielőtt még egyszer Mars istenre néz.

- Ha csak Mars pajzsát igénybe nem veszi - felelte Madame.

Az anyakirályné büszke tekintettel válaszolt erre az ellenvetésre, és a két hölgy, győzelmében majdnem biztosan, ismét felkereste Mária Teréziát, aki türelmetlenségét palástolva várt rájuk.

Este fél hét volt, a király éppen most fogyasztotta el uzsonnáját. Nem vesztegette az időt, s mihelyt az uzsonnával végzett és a munkáját befejezte, karonfogta Saint-Aignant, és megparancsolta neki, hogy vezesse el La Vallière lakására.

Az udvaronc felkiáltott.

- No mi az? - kérdezte a király. - Ezt ezentúl meg kell szokni, és hogy megszokjunk valamit, csak el kell kezdeni valamikor.

- De felség, az udvarhölgyek lakása itt valóságos kirakat: mindenki látja a ki- és bejárókat. Azt hiszem, hogy valami ürügy... például...

- Beszélj!

- Ha felséged talán várna, míg Madame visszatér lakosztályába.

- Semmi ürügy! Semmi várakozás! Elég a váratlan bosszúságokból, a titkolódzásokból! Nem látom be, hogy Franciaország királyát miért alacsonyítaná le, ha egy szellemes leánnyal társalog. Az a huncut, aki rosszra gondol!

- Felséged meg fogja bocsátani túlzott buzgalmamat, de...

- Beszélj!

- Hát a királyné?

- Igaz, ez igaz! A királynét mindig tiszteletben kell tartani. Nos, jó. Ma este még az egyszer elmegyek La Vallière kisasszonyhoz, de holnaptól fogva minden ürügyet felhasználok, amit jónak találsz. Holnap majd keresünk ürügyet, ma este nincs már időnk.

Saint-Aignan nem ellenkezett többé; a király előtt lépkedve, lement a lépcsőn és át az udvaron, némi szégyenkezéssel, amit nem tudott eloszlatni az a kitüntető megtiszteltetés sem, hogy a királynak támasza lehet.

Saint-Aignan ugyanis azt akarta volna, hogy a két királyné és Madame előtt tisztán álljon; La Vallière kisasszonynak is kedvében akart járni, de ennyiféle érdeknek eleget tenni nem lehet úgy, hogy akadályokba ne ütközzék.

A fiatal királyné, az anyakirályné és Madame ablakai pedig, sajnos, az udvarhölgyek udvarára nyíltak. Ha meglátja a három hercegnő, mikor a királyt vezeti, ez annyit jelent, hogy ujjat húz három fejedelemasszonnyal, három rendíthetetlen tekintélyű asszonnyal, akikkel szemben ugyancsak gyenge csalétek a szerető mulékony tekintélye.

A szerencsétlen Saint-Aignant, aki olyan bátran védte La Vallière-t a facsoportok alatt, vagy Fontainebleau parkjában, cserbenhagyta bátorsága a nagy nyilvánosság fényében: ezer hibát talált a leányban, és égett a vágától, hogy a királlyal is közölje.

De kinszenvedése véget ért: átjutottak az udvaron. Egyetlen függöny sem lebbent félre, egyetlen ablak se nyílt ki. A király gyorsan haladt; egyrészt türelmetlen volt, azután meg az előtte menő Saint-Aignan hosszú lába is erre készítette.

Az ajtó előtt Saint-Aignan el akart illanni. A király azonban visszatartotta. Ez olyan figyelmesség volt, amelyről az udvaronc szívesen lemondott volna.

De követnie kellett Lajost La Vallière-hez.

Mikor a király belépett, La Vallière éppen a könnyeit szárította fel, s oly sietve tette, hogy a király észrevette. Érdekelt szerelmesként, nyomban faggatni kezdte.

- Nincs semmi bajom, felség - felelte a leány.

- De hiszen sírt.

- Ó, nem, felség!

- Nézze csak, Saint-Aignan, tévednék?

Saint-Aignannak felelnie kellett, de nagy zavarban volt.

- De kisasszony, vörös a szeme - szólt a király.

- Az út porától, felség.

- Nem, nem! Hiányzik vonásaiból a meglegedettség, ami oly széppé, oly vonzóvá teszi. És rám se néz.

- Felség!

- És kerüli a tekintetemet!

La Vallière valóban elfordult.

- De az ég szerelmére, mi történt? - kérdezte Lajos, akinek már forrott a vére.

- Semmi, semmi. És kész vagyok felségednek bizonyítani, hogy kedélyem olyan felhőtlen, amilyenek felséged óhajtja.

- Felhőtlen a kedélye, holott még a mozdulatai is zavartnak látszanak? Talán valaki felbosszantotta vagy megsértette?

- Nem, nem, felség!

- Ohó, vallja csak be! - szólott a fiatal király villogó tekintettel.

- De felség, senki, igazán senki sem bántott!

- Akkor pedig öltse magára újra azt az álmodozó vidámságot vagy derűs melankóliát, amit ma reggel úgy szerettem magában. Ó... kérem... könyörgök...

- Igenis, igenis!

A király dobbantott.

- Teljesen érthetetlen.

És Saint-Aignanra nézett, aki szintén észrevette La Vallière komor levertségét, ugyanúgy, mint a király türelmetlenségét.

Hiába könyörgött a király, hiába keresett utat és módot, hogy elűzze ezt a rossz hangulatot, a lány össze volt törve, s talán még a halál látása se tudta volna kábultságából magához téríteni.

A király kellemetlen titkot sejtett tartózkodó előzékenysége mögött, és gyanakvó arccal körülnézett.

La Vallière szobájában ott volt Athos miniatűr arcképe.

A király megpillantotta ezt az arcképet, amely nagyon hasonlított Bragelonne-hoz, mivel Athost fiatal korában ábrázolta.

Fenyegető pillantást vetett a képre.

Az elfogódottságnak ebben az állapotában, és ezenkívül száz mérföldnyi távolságra attól, hogy az arcképre gondoljon, La Vallière oly meggyötört volt, hogy nem is sejtette, miért ilyen fenyegető a király.

A királyban azonban rettenetes emlék ébredt, amely már több ízben marcangolta lelkét, de mindig elhessegette magától.

Eszébe jutott, hogy a fiatalok születésük óta bensőséges jóbarátok.

Eszébe jutott ebből eredő eljegyzésük.

Eszébe jutott, hogy Athos megkérte tőle La Vallière kezét Raoul számára.

A királyban felötlött, hogy Párizsba való visszatérése után La Vallière híreket kaphatott Londonból, és ezek a hírek ellensúlyozhatták a befolyást, amelyet ő gyakorolt a leányra.

Érezte, hogy halántékába csíp a vad bögöly, a féltékenység.

Keserű szívvel kezdte újra faggatni a leányt.

La Vallière nem tudott válaszolni: mindent el kellett volna mondania, vádolnia kellett volna a királynét, Madame-ot is vádolnia kellett volna.

Két hatalmas hercegnő ellen kellett volna nyílt harcot indítania.

Kezdetben arra gondolt, hogy ha semmivel sem palástolja a király előtt, ami a szívében végbemegy, a király a hallgatásából is olvashat a szívében.

Ha a király csakugyan szereti, mindent meg kell értenie, mindent ki kell találnia.

Mi más volna a vonzás, mint isteni láng, amely bevilágít a szívbe, és az igazi szerelmesek közt feleslegessé teszi a szót?

Louise tehát hallgatott, s csak sóhajtozott, sírt és kezébe temette arcát.

A leány könnyei, sóhajai eleinte meghatották, aztán megrémítették, végül felingerelték XIV. Lajost.

A király nem bírta elviselni az ellenkezést, éppoly kevésbé a sóhajok és könnyek ellenkezését, mint bármily más ellenkezést.

Minden szava éles, keserű, türelmetlen és bántó lett. Így csak újabb fájdalommal tetézte a fiatal leány fájdalmát.

Amit szerelmese részéről igazságtalanságnak tekintett, abból erőt merített, hogy ne csak a többi fájdalmat, hanem ezt is elviselje.

A király most már egyenesen vádaskodni kezdett.

La Vallière kísérletet sem tett a védekezésre, mindezt a sok szemrehányást elviselte, csak a fejét ingatva válaszolt, mást nem is mondva, mint azt az egy szót, amely mélyen lesújtott szívéből szakadt fel.

- Istenem, Istenem!

De fájdalmas felkiáltása nemhogy csillapította volna a király ingerültségét, inkább fokozta: fellebbezés volt ez egy nála nagyobb hatalomhoz, egy olyan lényhez, aki La Vallière-t a királlyal szemben is megvédezhette.

Különben is a király Saint-Aignanban támogatóra talált. Saint-Aignan, mint említettük, látta, hogy vihar fenyeget; nem tudta, milyen fokú lehet XIV. Lajos szerelme, megérezte, hogy a három hatalmas hercegnő döntő csapásra készül, hogy szegény La Vallière vesztére tör, és nem volt annyira lovagias, hogy ne rettegjen attól, hogy ebbe a bukásba őt is beleránthatják.

Saint-Aignan tehát a király kérdéseire csak halk szavakkal vagy kurta gesztusokkal válaszolt, a dolgokat súlyosbítani és a szakítást elősegíteni igyekezve, aminek eredményeként megszabadulhat a gondtól, hogy fényes nappal kell keresztülmennie az udvaron, és felséges urát el kell kísérnie La Vallière-hez.

De közben a király egyre jobban nekitüzesedett.

Három lépést tett kifelé, majd ismét visszajött.

La Vallière fel sem nézett, bár a léptek zaja figyelmeztethette rá, hogy királyi szerelmese távozik.

Lajos egy pillanatra összefont karral megállt előtte:

- Utoljára kérdezem, kisasszony, akar-e beszélni? Óhajtja-e okát adni ennek a változásnak, ennek az ingadozásnak, ennek a szeszélyének?

- Istenem, mit mondjak felségednek? - suttogta Louise. - Látja felséged, hogy ebben a pillanatban meg vagyok törve! Láthatja, hogy sem akaratom, sem gondolatom, sem szavam nincs.

- Hát olyan nehéz megmondani az igazságot? Kevesebb szóval, mint amennyit eddig kiejtett, már elmondhatta volna.

- Az igazságot, de miről?

- Mindenről!

Az igazság a leány szívéből valóban már-már ajkára tolult. Karja megmozdult, hogy kitáruljon, de ajka néma maradt, karja újból lehanyatlott. Szegény gyermek még nem volt eléggé boldogtalan ahhoz, hogy ilyen vallomást merjen megkockáztatni.

- Nem tudok semmit - hebegte.

- Ó, ez több, mint kacérság! - kiáltott fel a király. - Ez több, mint szeszély: ez már árulás!

És kétségbeesett arccal kirohant a szobából, semmi nem tartotta vissza, szívének sajgása sem indíthatta visszatérésre.

Saint-Aignan követte, hiszen alig várta, hogy mehessen végre.

XIV. Lajos megállott a lépcsőn, és belekapaszkodott a korlátba.

- Látod - szólt -, milyen gyalázatosan becsaptak?

- Hogyan, felség? - kérdezte a kegyenc.

- Guiche gróf Bragelonne helyett verekedett. És ezt a Bragelonne-t!...

- Nos?

- Nos, Louise még mindig őt szereti! És igazán mondom, Saint-Aignan, meghalnék szégyenben, ha három nap múlva még volna egy csöpp is a szívemben ebből a szerelemből.

E szavak után Lajos újra elindult lakosztálya felé.

- Ó, megmondtam én azt felségednek előre - felelte Saint-Aignan, aki a király nyomában haladva egyre az ablakokat kémlelte.

Visszatérésük, balszerencséjére, nem folyt le oly szerencsésen, mint az odamenetelük.

Egy függöny lebbent fel, mögötte Madame állt.

Madame látta a királyt, amint az udvarhölgyek lakosztályából kijött.

Amint a király elhaladt, azonnal felpattant, és sietve, kettesével véve a lépcsőfokokat, a szoba felé tartott, ahonnan a király kijött.

164
Kétségbeesés

A király távozása után La Vallière felállt, kitárt karral, mintha követni akarná, mintha vissza akarná tartani, de mikor az ajtó bezárult a király után, mikor lépteinek zaja a távolban elenyészett, már csak annyi ereje volt, hogy leboruljon a feszület lába elé.

S ott maradt, lesújtva, összetörve, elmerülve fájdalmába, s nem is fogta fel, hogy mi történt, nem tudott mást, mint amit ösztönösen érzett.

Zavaros gondolatai közben egyszer csak hallja, hogy újra nyílik az ajtó. Megfordult, abban a hitben, hogy a király jött vissza.

Tévedett, mert Madame volt.

Mit törődött ő most Madame-mal! Ismét leroskadt, fejét az imázsámolyra hajtva. Madame izgatott, ingerült és fenyegető hangulatban volt. De mit bánta ezt most Louise?!

- Kisasszony - szólt a hercegnő, s megállt La Vallière előtt -, nagyon szép dolog térdelni, imádkozni, vallásosságot játszani, belátom, de bármennyire alázatos is az ég királyával szemben, illendő, hogy a földi uralkodó akaratának is engedelmeskedjék egy kissé.

La Vallière nagy keservesen felemelte fejét tisztelete jeléül.

- Az imént mintha a figyelmébe ajánlottak volna valamit - beszélt tovább Madame.

La Vallière merev, réveteg tekintete elárulta, hogy nem tudja, vagy elfelejtette, miről van szó.

- A királyné figyelmeztette: úgy vigyázzon, hogy senki rossz híreket ne terjeszthessen magáról.

La Vallière kérdően nézett rá.

- Nos - szólt Madame -, valaki, akinek jelenléte maga is vád, éppen most távozott el innen!

La Vallière néma maradt.

- Az én házam, mint az első királyi hercegnő háza, nem járhat elől rossz példával; ezt a rossz példát maga szolgáltná. Én tehát kijelentem, kisasszony, tanú nélkül, mert nem akarom magát megalázní, kijelentem magának, hogy e pillanattól fogva jogában áll távoznia, és visszatérhet Blois-ba az édesanyjához.

Ennél mélyebbre La Vallière nem zuhanhatott; jobban nem szenvedhetett, mint ahogy e pillanatban szenvedett.

Magatartása nem változott, kezét összekulcsolta ölében, mint az isteni Magdolna.

- Hallotta, amit mondtam? - kérdezte Madame.

A borzongás, mely La Vallière testét átjárta, felelt rá.

S mert az áldozat más életjelt nem adott magáról, a hercegnő távozott.

La Vallière dermedt szívéből, ereiben valamiképp megfagyott véreből ekkor apránként gyorsuló lüktetés indult csuklója, nyaka és halántéka felé. S amint ez a lüktetés egyre hevesebb lett, csakhamar lázas szédülés váltotta fel, s lázalmának forgatagában megjelent minden jó barátja, ellenfeleivel viaskodva.

Fülében egyszerre fenyegető és szerelmes szavak csendültek meg; már arra sem emlékezett vissza, hogy ki ő maga; eddigi életéből mintha hatalmas vihar szárnyai ragadták volna ki, és

útja végén, ahová ájulása űzte, a szemhatáron megpillantotta sírkövét, amint felemelkedik, s az éjszaka félelmesen sötétlő mélyét tárja fel előtte.

De ez a kínos lidércnyomásos álma hirtelen eloszlott, s a rá oly jellemző, megszokott, lemondó nyugalom váltotta fel.

Reménysugár csillant meg szívében, mint a nap sugara a szegény fogoly börtönében.

Újból Fontainebleau országútján képzelte magát; látta lóháton a királyt, amint kocsijának felhágója mellett lovagol, és azt mondja neki, hogy szereti, s szerelmet kér tőle, megesketi őt, és maga is megesküszik, hogy soha egyetlen est se múlhatik el holmi civódás után úgy, hogy egy látogatással, egy levéllel, valamilyen jeladással ne biztosítanak egymás éjszakai nyugalalmát az esti nyugtalanság után. A király gondolta ki mindezt, ő kényszerítette esküre, maga is megesküdült. Lehetetlen tehát, hogy a király hűtlen legyen ígéretéhez, amelynek megtartását ő maga követelte, hacsak nem olyan kényúr, aki úgy parancsolja meg a szerelmet, ahogyan engedelmisséget parancsol, hacsak nem olyan közönyös, hogy már az első akadály is képes megállítani útjában.

A király, az ő szelíd oltalmazója, aki egyetlen szóval, egyetlenegy szóval végét vethetné minden szenvedésének, a király tehát szövetkezett az ő üldözőivel?

Ó! a király haragja nem tarthat örökké. Most, hogy egyedül van, bizonyára maga is átéli mindazt a szenvedést, amit Louise-nak is el kellett szenvednie. A király azonban nincs leláncolva, mint ő; jöhet, mehet, cselekedhet; ő viszont nem tehet mást, csak várakozhat.

És várt a szegény leány, egész lelkével várta a királyt, akinek feltétlenül jönnie kell!

Még alig volt több, mint fél tizenegy.

El fog jönni, vagy írni fog, vagy talán Saint-Aignan útján üzen egy barátságos szót.

Ha eljönne, hogy rohanna feléje! Hogy félrevetné azt a finom tapintatot, amit most annyira elhibáztatnak érez! Bizony, hogy megmondja neki: „Nem én vagyok az, aki nem szereti felségedet, hanem a hölgyei nem akarják, hogy szeressem.”

És azután minél inkább gondolkodott a dolgon, annál kevésbé látta Lajost bűnösnek. Hiszen valóban nem tudott semmiről. Mit gondolhatott Louise makacs hallgatásáról? Türelmetlen, ingerlékeny embernek ismerték a királyt, s már az is nagy szó, hogy annyi ideig megőrizte hidegvérét. Ó, Louise kétségtelenül nem így cselekedett volna, ő mindent megértett, mindent kitalált volna! De hát ő csak egy szegény leány, nem pedig nagy király!

Ó, ha eljönne, ha eljönne!... Mindent megbocsátana neki, amit miatta szenvedett! S még jobban szeretné a királyt, mert szenvedett érte!

A leány az ajtó felé fordult, és félig nyitott ajka, Isten bocsásson meg a szentségtörő gondolatért, ismét a csókot várta, amelyet a király lehelt lágyan az ajkára, azon a reggelen, mikor szerelmet vallott neki.

Ha a király nem jön, akkor legalább írni fog; ez volt a második eshetőség, kevésbé édes, kevésbé boldogító, mint az első, de ugyanúgy a szerelemről tenne tanúbizonyságot, csak félénkebb szerelemről. Ó, mily mohón futná át a levelet, mennyire sietne válaszolni rá! És a küldönc távozása után hogy csókolgatná, s hogy olvasná el újra meg újra, hogy szorítaná a szívére a boldogító papirozt, amely nyugalmat, örömet és boldogságot hozna számára!

Végül, ha a király nem jön és ha nem ír, akkor lehetetlen, hogy legalább Saint-Aignant el ne küldje, vagy hogy Saint-Aignan magától is el ne jöjjön. Egy harmadik embernek mindent megmondana! Nem volna jelen a királyi felség, aki ajkára fagyasztja a szót, és akkor azután nem maradhatna kétség a király szívében.

Szív és szem, test és lélek, La Vallière egész lénye feszült várakozásban élt.

Azzal biztatta magát, hogy még egy óráig remélhet, éjfélig a király még jöhet, írhat vagy küldhet valakit; éjfél után aztán hiábavaló minden remény, minden várakozás.

Amíg még zaj hallatszott a palotában, a szegény lány azt gondolta, hogy ő az oka annak a zajnak; amíg még emberek jártak az udvarban, azt hitte: talán a király küldöttei, s őhöz jönnének.

Tizenegyet ütött az óra, aztán negyed tizenkettőt, majd fél tizenkettőt.

Ilyen aggodalmak közt lassan teltek a percek, és mégis túlságosan gyorsan elrepültek.

Háromnegyed tizenkettőt ütött az óra.

Éjfél! Éjfél! Az utolsó, a végső reménység következett.

Az utolsó óraütéssel kialudt az utolsó fény, az utolsó fénnel az utolsó reménység.

Tehát maga a király áltatta őt; elsőnek ő szegte meg az esküt, amelyet ugyanaznap tett; tizenkét óra telt el az eskü és az esküszegés közt! A mámor valóban nem tartott soká.

A király tehát nemcsak nem szereti, hanem még meg is veti azt, akit mindenki lábbal tipor; annyira megveti, hogy kiszolgáltatja az elűzetés szégyenének, amely felér egy szégyenletes ítélettel; pedig a király volt az indítóoka ennek a gyalázatnak.

Keserű mosoly jelent meg a lány ajkán, e hosszú harc alatt a harag egyetlen jele az áldozat angyali arcán.

Valóban mi marad számára a világon a királyon kívül? Semmi. Csak Isten az égben.

Felfohászkodott:

- Istenem, védd szívembe, hogy mit kell cselekednem. Tőled várok mindent, tőled kell várnom mindent.

És imádattal nézett a feszületre, megcsókolva az Üdvözítő lábát.

- A Mi Urunk - mondotta - sohasem hagyja el és felejt el azokat, akik őt nem hagyják el; neki kell szentelnünk magunkat.

Aztán, ha valaki beláthatott volna a leány szobájába, észrevehette volna, hogy a szegény, kétségbeesett teremtés elhatározott valamit, végképp megalkotott gondolatban egy tervet, felment azon a nagy Jákob-lajtorján, amelyen a lélek a földről az égbe jut fel.

Azután, mikor térde már nem bírta, lassanként leroskadt imazsámolya lépcsőire, és fejét a feszület fájának támasztva, ziháló mellel, merev tekintettel fürkészte az ablak végén az első hajnali fényt.

A hajnali két óra ilyen kétségek közt, vagy inkább ilyen önkívületi állapotban találta. Már nem volt ura önmagának.

Így hát, amint a palota tetőit ibolyaszínre festette a reggeli napsugár és szeme előtt kibontakoztak a magához szorított elefántcsont feszületen a Megváltó alakjának körvonalai, valamennyire megerősödve felkelt, megcsókolta az isteni mártír lábait, lement a szobájából vezető lépcsőn, útközben beburkolva fejét köpenyébe, csuklyájába.

Éppen abban a pillanatban érkezett a kapuhoz, mikor a testőrök őrzárata kinyitotta a kapu két szárnyát, hogy a svájciak első őrségét beengedje.

Aztán kisurrant az őrség emberei mögött, és kiért az utcára, mielőtt az őrzárát parancsnokának eszébe jutott volna, hogy ki lehet az a fiatal nő, aki korán reggel így kionson a palota kapuján.

165
A menekülés

La Vallière tehát az őrjárat mögött haladt.

Az őrjárat befordult jobbra a Saint-Honoré utca felé, La Vallière pedig gépiesen balra tartott.

Elhatározta magát, terve kész volt, elmegy a karmeliták chaillot-i¹⁷⁴ kolostorába, amelynek főnöknője olyan híres volt szigorúságáról, hogy az udvar nagyvilági emberei is remegtek tőle.

La Vallière soha nem látta Párizst, soha nem ment sehova gyalog, még nyugodtabb kedélyállapotban sem találta volna meg az utat. Ezzel magyarázható, hogy fölfelé és nem lefelé ment a Saint-Honoré utcán.

Csak arra törekedett, hogy gyorsan eltávolodjék a Palais-Royaltól, és el is távolodott. Csak annyit tudott, hogy Chaillot a Szajnára néz, tehát a Szajna felé tartott.

A Coq utcát választotta, és mivel a Louvre-on nem mehetett át, a Saint-Germain-l'Auxerrois templom felé vette útját, elhaladva a tér mellett, ahol azóta Perrault felépítette oszlopsorát.¹⁷⁵

Nemsokára kiért a rakpartra.

Járása gyors és nyugtalan volt. Alig érezte azt a gyengeséget, amely koronként, mert sántikálásra készítette, eszébe juttatta, hogy gyermekkorában kifícamította a lábát.

A napnak más órájában a leány magatartása a legkevésbé élesen látó emberben is gyanút keltett volna, magára vonta volna a legkevésbé kíváncsiak figyelmét is.

De hajnali fél háromkor Párizs utcái teljesen vagy csaknem elhagyatottak, és csak szorgalmas munkásemberekkel találkozunk, akik mindennapi kenyerüket mennek megkeresni, vagy veszedelmes naplopókkal, akik izgalmas és dorbézolással töltött éjszaka után szállásukra térnek vissza.

Az előbbiek számára elkezdődik a nap, az utóbbiak számára véget ér.

La Vallière-ben félelmet keltett ez a sokféle arc, mert nem ismerte a jellegzetes párizsiakat, és nem tudta megkülönböztetni a becsületesség vonásait az elvetemültség vonásaitól. Az ő szemében a nyomor ijesztő volt, és az emberek, akikkel találkozott, mind nyomorultaknak látszottak.

La Vallière előző esti ruháját viselte, amely még elhanyagolt állapotában is elegáns volt, mert ugyanebben ment el az anyakirálynéhoz, s mikor csuklyáját kissé fellebbentette, hogy jobban lássa az utat, arcának sápadtsága és szép szemei ismeretlen nyelven szóltak az utca emberéhez; a szegény menekülő, anélkül, hogy tudta volna, részint szánalmat keltett, részint durvaságukat ébresztette fel.

La Vallière így rohant egyfolytában, lihegve, nagy sietve, egészen a Grève térig.

Olykor-olykor megállt, szívére szorította kezét, nekitámaszkodott egy háznak, kifújta magát, aztán még gyorsabban futott tovább.

A Grève térre érkezve, La Vallière három tántorgó, ittas, rongyos emberrel került szembe, akik a kikötőben horgonyzó hajóról jöttek.

174 A hajdani Chaillot falu, majd külváros, a mai Párizs VIII. kerületének helyén volt.

175 Híres építész; ő tervezte a Louvre XIV. Lajos építtette szárnyának homlokzati oszlopsorát (1613-1688).

A hajó borral volt megrakodva, és az embereken észre lehetett venni, hogy derekasan hozzáláttak a hajórakományhoz.

Három különböző hangnemben énekelték meg ivászi hóstetteiket, mikor a Szajna partjára vezető feljáró végére érve, hirtelen a lány előtt termettek, s megakadályozták, hogy továbbmenjen.

La Vallière megállt.

Ők hárman, megpillantva a királyi udvarhölgyhöz illő ruhát a nőn, ugyancsak megálltak, és mintha összebeszéltek volna, megfogták egymás kezét, körülvették La Vallière-t, és ezt énekelték:

*Ne unatkozzon egymagában,
jöjjön, mulasson mivelünk.*

La Vallière végre megértette, hogy az emberek rá vetettek szemet, és nem akarják továbbengedni; többször is megkísérelte, hogy elmeneküljön, de hiába.

A lába felmondta a szolgálatot, érezte, hogy el fog esni, és rémületében felsikoltott.

De ugyanabban a pillanatban, valami hatalmas nyomásra, szétnyílt a kör, amely körülvette.

Az egyik durva fickó balra lódult és elesett, a másik a víz partjáig gurult, a harmadik megtántorodott.

Egy testőrtiszt állt összeráncolt homlokkal a lány előtt, fenyegető szavak hangzottak ajkáról, és kezét épp felemelte, hogy fenyegetését meg is valósítsa.

Az egyenruha láttán a részek kerekét oldottak, de különösen azért, mert bőrükön érezték az erőt, amelynek az egyenruhát viselő férfi bizonyosságát adta.

- Tyű, az áldóját! - kiáltotta a tiszt. - Hiszen ez La Vallière kisasszony.

A lány, kábultan attól, ami vele történt, elcsodálkozott, hogy a nevét emlegetik, felnézett, és megismerte D'Artagnant.

- Igen, uram, én vagyok az - mondotta, és ugyanakkor belekapaszkodott a testőr karjába. - Ugyebár megvédelmez engem, D'Artagnan úr? - tette hozzá könyörgő hangon.

- Természetesen megvédelmezem. De, az Istenért, hova megy ebben az órában?

- Chaillot-ba.

- Ilyen vargabetűvel megy Chaillot-ba? Hiszen éppen hátat fordít Chaillot-nak, kisasszony.

- Akkor legyen olyan jó, uram, vezessen a helyes útra, és kísérjen el egy darabig.

- Ó, szívesen.

- De hogy lehet az, hogy itt találom? Az égnek milyen kegyelméből volt elég közel ahhoz, hogy segítségemre siethessen? Úgy rémlik, mintha álmodnám, mintha eszemet vesztettem volna.

- Azért voltam itt, kisasszony, mert a Grève téren van egy házam, a Miasszonyunk képmásához címezve; tegnap szedtem be a lakbért, és ott töltöttem az éjszakát. Ezért korán akartam visszatérni a királyi palotába, hogy az őrséget ellenőrizsem.

- Köszönöm - mondta La Vallière.

„Hát igen, én ezt intézem - gondolta magában D'Artagnan. - De La Vallière mit csinált, és miért megy ebben az órában Chaillot felé?”

És karját nyújtotta a lánynak.

La Vallière a testőr karjába öltötte karját, és sietve nekiindult.

Sietsége azonban nagy gyengeséget leplezett, ezt D'Artagnan megérezte, és azt mondta La Vallière-nek, hogy pihenjen egy kissé, de a lány ezt megtagadta.

- Nyilván azt se tudja, merre van Chaillot? - kérdezte D'Artagnan.

- Bizony nem tudom.

- Nagyon messze van.

- Mindegy.

- Legalább egy mérföld.

- Meg fogom tenni.

D'Artagnan nem tett több ellenvetést: ráismert a lány hangjában az igazi eltökéltségre.

A testőr inkább vitte La Vallière-t, mint kísérte.

Végre megpillantották a magaslatokat.

- Melyik házba megy, kisasszony? - kérdezte D'Artagnan.

- A karmelita apácák kolostorába.

- A karmelita apácákhoz? - kérdezte D'Artagnan csodálkozva.

- Oda; és mivel magát az Isten küldötte, hogy az úton pártfogoljon, hadd mondjak köszönetet és istenhozzádot.

- A karmelitákhoz! És elbúcsúzik tőlem? Tehát kolostorba vonul? - kiáltotta D'Artagnan.

- Igen, uram!

- Kegyed, kisasszony!!!

Ebben a *kegyed* szóban, amely mellé három felkiáltójelet tettünk, hogy olyan nyomatékossá tegyük, amennyire csak lehet, ebben a *kegyed* szóban egy egész költemény rejlett; La Vallière-nek emlékezetébe idézte blois-i emlékeit és új fontainebleau-i emlékeit is... D'Artagnan ezzel az egy szóval ezt mondta: „*Kegyed*, aki olyan boldog lehetne Raoullal, *kegyed*, aki olyan hatalmas lehetne Lajos mellett, *kegyed akar* kolostorba vonulni?”

- Igen, uram - felelte La Vallière -, az Úr szolgálója leszek, lemondok erről a világról.

- Nem téved elhivatottságában, nem téved abban, hogy ez az Isten akarata?

- Nem, mert Isten megengedte, hogy magával találkozzam. Maga nélkül bizonyára elhagyott volna az erőm, és Isten nyilván azért küldötte az utamba, mert azt akarta, hogy céloimat elérjem.

- Ugyan - felelte D'Artagnan kételkedve -, ez álokoskodásnak tetszik nekem.

- Akárhogy van is - felelte a lány -, most tudja, hogy milyen lépést teszek, és mit határoztam. Még csak egy utolsó kegyet kérek magától, s egyúttal szívből köszönetet mondok.

- Beszéljen, kisasszony.

- A király mit sem tud arról, hogy elmenekültem a Palais-Royalból.

D'Artagnan egy mozdulatot tett.

- A király mit sem tud arról, amit tenni akarok! - folytatta La Vallière kisasszony.

- A király mit sem tud róla? - kiáltotta D'Artagnan. - De kisasszony, vigyázzon magára, nem számol tettének következményeivel. Senkinek sem szabad olyan dolgot cselekednie, amiről a király nem tud, különösen udvari embereknek.

- Én már nem tartozom az udvarhoz, uram.

D'Artagnan növekvő csodálkozással nézett a leányra.

- Ó, legyen nyugodt! - folytatta La Vallière. - Mindent megfontoltam, és ha nem úgy volna is, már késő volna megváltoztatnom szándékomat.

- Nos hát, kisasszony, mondja meg, mit kíván?

- Uram, a szánalomra kérem, amelyet a szerencsétlenek iránt kell éreznünk, nagylelkűségére és nemesi becsületére kérem, esküdjék meg valamire.

- Esküdjem meg?

- Igen.

- Mire?

- Arra, D'Artagnan úr, hogy nem mondja meg a királynak, hogy látott engem, és hogy a karmelita apácák kolostorában vagyok.

D'Artagnan a fejét rázta, és így felelt:

- Erre nem esküszöm meg.

- Miért nem?

- Mert ismerem a királyt, ismerem kegyedet, ismerem magamat, ismerem az egész emberi fajt. Nem, erre nem fogok megesküdni!

- Nos - kiáltotta La Vallière, olyan eréllyel, amilyenre nem látszott képesnek -, nos, akkor az áldások helyett, amelyeket az életem végéig kértem volna magára, legyen átkozott! Mert a világ legboldogtalanabb teremtségévé tesz!

Mondottuk, D'Artagnan a tapasztalata alapján meg tudta ítélni, milyen hang ered a szívből, és ennek a hangnak nem tudott ellentállni.

Látta, mennyire eltorzulnak a lány vonásai, látta, mennyire remegnek a tagjai, látta, hogy a finom, törékeny test meg-megrázkódva tántorog, tudta, hogy ellenállása megölné a lányt.

- Jó, hát legyen, ahogy akarja - mondotta D'Artagnan. - Legyen nyugodt, kisasszony, a királynak semmit sem fogok mondani.

- Ó, köszönöm, köszönöm! - kiáltotta La Vallière. - Ön a legnemesebb lelkű ember a világon!

És örömteljes elragadtatásban megfogta és megszorította D'Artagnan kezét.

D'Artagnan érezte, hogy meghatottság vesz erőt rajta.

„Az áldóját! - gondolta. - Ez a lány ott kezd, ahol mások végzik: milyen megható!”

La Vallière pedig, aki túlradó fájdalomában leroskadt egy kőre, felkelt, és a karmelita apácák kolostora felé tartott, amely a növekvő nappali fényben nem messze látszott. D'Artagnan távolból követte.

A fogadószoba ajtaja félig nyitva volt, a lány besurrant, mint az árnyék, kezével köszönetet intett D'Artagnannak, és eltűnt szeme elől.

Egyedül maradva, D'Artagnan mélyen elgondolkozott a történeteken.

„Hitemre mondom - így szólt -, ez az, amit fonák helyzetnek neveznek... Ha ilyen titkot kell megőriznie az embernek, ez annyi, mintha izzó parazsat akarna a zsebében tartogatni, és azt remélné, hogy a szövetet nem fogja elégetni. Azt pedig csak becstelen ember tenné, hogy elárulja a titkot, ha megesküdtött rá, hogy magában tartja. Jó ötleteim rendszerint futtomban támadnak, de ezúttal, ha nem tévedek, jócskán kell majd futkároznom, míg megtalálom ennek az ügynek a megoldását... De hova szaladjak?... Hitemre, a párizsi oldalra, ez jó oldal. De gyorsan szaladjunk ám!... Csakhogy a gyors futáshoz jobb, ha az embernek négy lába van, mint kettő. Sajnos, e percben csak két lábam van. Egy lovat! Ahogy a londoni színházban hallottam: egy országot egy lóért... Ha jól meggondolom, nekem nem kerül majd ennyibe... Conférence városkapujánál¹⁷⁶ van egy testőrőrség, és egy ló helyett, amelyre szükségem van, tízet is találhatok.”

D'Artagnan a szokott gyorsaságával döntött, következképp lesietett a magaslatról, elérkezett az őrséghez, kiválasztotta a leggyorsabb lábú lovat, és tíz perc múlva a királyi palotában volt.

Ötöt ütött az óra a Palais-Royal tornyában.

D'Artagnan a király felől érdeklődött.

A király, miután Colbert úrral dolgozott, a megszokott időben lefeküdt, és valószínűleg még alszik.

- Hát bizony - mondotta D'Artagnan -, La Vallière igazat mondott; a király semmiről sem tud. Ha csak a felét is tudná annak, ami történt, akkor most a Palais-Royalban a feje tetején állna minden.

176 A Tuilériák végében volt ez a városkapu, nevét onnan nyerte, hogy IV. Henrik és a Liga vezérei itt mentek át, mikor Suresnes-be indultak tárgyalni.

Hogyan töltötte Lajos az időt fél tizenegyétől éjfélig

Amikor a király az udvarhölgyek szobájából visszatért, dolgozószobájában Colbert várakozott rá, hogy a másnapi szertartásokra vonatkozó parancsokat átvegye.

Mint említettük, a holland és spanyol követek fogadásáról volt szó.

XIV. Lajosnak nyomós okai voltak az elégedetlenségre Hollandiával szemben. Az Egyesült Tartományok,¹⁷⁷ Franciaországgal való viszonyukban, többször is letértek az egyenes útról, és a szakítással nem gondolva vagy nem törődve, ismét elhanyagolták a francia uralkodóval kötött szövetséget, hogy Spanyolországgal szőjenek mindenféle cselszövényt.

XIV. Lajos a trónraléptekor, vagyis inkább Mazarin halálakor, ezzel a politikai kérdéssel állott szemben.

Fiatal ember lévén, nehezen tudta megoldani, de mivel abban az időben a király maga volt az egész nemzet, a test kész volt mindazt teljesíteni, amit a fej elhatározott.

Elég volt egy kis harag, a fiatal, pezsgő vér visszahatása az agyban, és máris megváltozott a régi politikai irányvonal, s új rendszer lépett életbe.

A diplomaták szerepe abban az időben arra szorítkozott, hogy egymás közt elrendezték azokat az államcsínyeket, amelyekre uralkodójuknak szüksége lehetett.

XIV. Lajos nem volt olyan kedélyállapotban, amely okos politikát sugallhatott volna neki.

A király, még felindultan a civakodástól, melybe La Vallière-rel keveredett, fel-alá járkált dolgozószobájában, alig várva, hogy kitörhessen, miután olyan hosszú ideig erőt vett magán.

Colbert, meglátva a királyt, egyetlen szempillantással felmérte a helyzetet, és kitalálta az uralkodó hangulatát. A miniszter lavírozott.

Amint az uralkodó megkérdezte, mit kell másnap mondania, Colbert azzal kezdte, hogy különösnek találja, hogy őfelségét Fouquet nem tájékoztatta a napi kérdésekről.

- Fouquet úr ismeri az egész hollandiai ügyet - mondotta Colbert -, mert közvetlenül kézhez kapja az egész levelezést.

A király már hozzászólt, hogy Colbert Fouquet-t támadja, ezért válasz nélkül hagyta a csípős megjegyzést; csak jobban odafigyelt.

Colbert észrevette a hatást, s igyekezett visszakozni, mondván, hogy Fouquet nem olyan hibás, mint első pillantásra látszik, tekintve, hogy e pillanatban nagyon nagy gondjai vannak.

A király felemelte a fejét, és ezt kérdezte:

- Milyen gondjai vannak?

- Felség, az emberek csak emberek, és Fouquet úrnak kiváló tulajdonságai mellett megvannak a maga hibái is.

- Ahá, hibái, kinek nincsenek hibái, Colbert úr?...

¹⁷⁷ Hollandia; a hét északi tartomány az 1579. évi németalföldi polgári forradalom eredményeként szakadt el Spanyolországtól; a déli rész, vagyis Belgium, továbbra is spanyol fennhatóság alatt maradt.

- Még felségednek is vannak - felelte vakmerő módon Colbert, aki úgy tudott kiröpíteni kis hibáztatás alakjában egy-egy vaskos hízelgést, mint nyílvezzőt, amely nagy súlya ellenére is gyorsan és könnyen szeli át a levegőt, mivel pehelykönnyű tollak tartják.

A király mosolygott.

- Hát milyen hibája van Fouquet úrnak? - kérdezte.

- Mindig ugyanaz, felség: állítólag szerelmes.

- Szerelmes? Kibe?

- Nem tudom pontosan, kevéssé foglalkozom a széptevők ügyeivel.

- De mégiscsak tudnia kell, ha említi.

- Hallottam említeni...

- Mit?

- Egy nevet.

- Melyiket?

- Már nem emlékszem rá.

- No, csak mondja meg.

- Azt hiszem, Madame egyik udvarhölgyének a nevét.

A király megremegett.

- Többet tud, mint amennyit el akar mondani, Colbert úr - mormogta.

- Ó, felség, biztosítom, hogy nem.

- De mi ismerjük Madame udvarhölgyeit, és ha megmondjuk nevüket, talán eszébe jut, hogy melyiket említették.

- Nem, felség.

- Próbálja meg.

- Hiábavaló dolog volna, felség. Ha egy kompromittált hölgyről van szó, akkor az emlékező-tehetségem vasláda, amelynek elveszett a kulcsa.

A király elkomorodott, és ráncok szaladtak a homlokára; aztán mert uralkodni akart magán, a fejét csóválva így szólt:

- Jó, beszéljünk a hollandiai ügyekről.

- Legelőször is: hány órakor akarja felséged a követeket fogadni?

- Kora reggel.

- Tizenegy órakor?

- Az késő... Kilenckor.

- Az korán van.

- Jóbarátok közt ennek nincs jelentősége, jóbarátokkal azt tehet az ember, amit akar; az ellenséggel azonban, nem tehetünk okosabbat, mint hogy megsértjük. Az igazat megvallva, nem bánám, ha mielőbb végezhetnénk ezekkel a vízimadarakkal, akik kifárasztanak a kiáltozásokkal.

- Felség, minden úgy fog történni, ahogy felséged akarja... tehát kilenc órákor... Ehhez képest fogom kiadni a parancsot. Ünnepeyes legyen a fogadtatás?
- Nem. Tisztázni akarok velük egyet-mást, nem pedig elmérgesíteni a dolgot, mint ahogy ez sok ember jelenlétében csaknem elkerülhetetlen; egyúttal azonban tiszta vizet akarok önteni a pohárba, hogy ne lehessen a dolgot újrakezdeni.
- Felséged ki fogja jelölni azokat az embereket, akik jelen lesznek a kihallgatáson.
- Elkészítem a névjegyzéket... Beszéljünk a követekről: mit akarnak?
- Ha Spanyolországgal szövetkeznek, semmit sem nyernek; ha Franciaországgal szövetkeznek, sokat veszítenek.
- Hogyan?
- Ha Spanyolországgal szövetkeznek, szövetségük birtokainak határai körülveszik és védik őket, de nem haraphatnak bele, bár nagy kedvük volna hozzá. Antwerpenből Rotterdamiig a Maas folyón és a Scheldén át csak egy lépés az út. Ha bele akarnak harapni a spanyol kalácsba, akkor felséged, a spanyol király veje, két nap alatt Brüsszelbe érhet lovasságával. Tehát össze akarnak veszni felségeddel, és gyanússá tenni felséged előtt Spanyolországot, hogy bele ne avatkozzék az ügyeibe.
- De akkor - mondotta a király - nem volna-e sokkal egyszerűbb, ha szilárd szövetséget kötne nekem, amelynek révén én is nyernék valamit, de ők mindent megnyernének?
- Nem, mert ha történetesen felséged határai érintkeznek az ő határaikkal, felséged nem kellemes szomszéd. Egy fiatal, tüzes vérű és harcias francia király súlyos csapásokat mérhet Hollandiára, kivált ha közelebb kerül hozzá.
- Tökéletesen értem, Colbert úr, jól megmagyarázta, de mi következik mindebből?
- Felséged elhatározásai sohasem nélkülözik a bölcsességet.
- Mit fognak nekem mondani a követek?
- Azt fogják mondani, hogy nagyon kívánják felséged szövetségét, ez pedig hazugság lesz; a spanyoloknak azt fogják mondani, hogy a három nagyhatalomnak szövetkeznie kell Anglia gazdasági fellendülése ellen, és ez is hazugság lesz, mert felségednek természetes szövetségese ma Anglia, amelynek vannak hajói, ha felségednek nincsenek; Anglia az az ország, amely megingathatja a hollandusok hatalmát Indiában; végül pedig Anglia monarchia, amelyhez felségedet a rokonság szálai fűzik.
- Jó, de mit felelne a helyemben?
- Páratlan önuralommal azt felelném, felség, hogy Hollandia nem áll teljesen a francia király pártján, a holland közvélemény egyes megnyilvánulásai nyugtalanítók felséged számára, hogy bizonyos érmekeket verettek, amelyeknek felirata sértő.
- Rám nézve sértő? - kiáltotta a zaklatott kedélyű fiatal király.
- Ó, nem, felség, nem; sértő nem a helyes szó, tévedtem. Azt akartam mondani, hogy mértéken felül hízog a batávokra nézve.
- Hát ha így van, mit törődöm én a batávok elbizakodottságával - mondotta a király sóhajtva.
- Felségednek ezerszer is igaza van. De a politikában sohasem baj, és ezt a király jobban tudja, mint én, ha igazságtalan az ember, avégből, hogy előnyre tegyen szert. Ha felséged kellő érzékenységgel emel panaszt a batávok ellen, annál nagyobb tekintélye lesz előttük.

- Mi van azokon az érmeken? - kérdezte Lajos. - Mert ha beszélek róla, tudnom kell, mit mondjak.

- Hitemre, felség, nem is tudom pontosan... valamilyen túlzó jelmondat... ez a dolog lényege... a szavak mit sem változtatnak rajta.

- Jó, ki fogom mondani ezt a szót, hogy *érem* és ha akarják, meg fogják érteni.

- Ó, meg fogják érteni. Felsőged elejthet néhány szót közkézen forgó gúnyiratokról is.

- Soha! A gúnyiratok sokkal jobban bemocskolják azokat, akik írták őket, mint azokat, akik ellen írták. Colbert úr, köszönöm. Eltávozhat.

- Felsőg...

- Isten vele! Ne feledkezzék meg róla, hogy hány óraker kell itt lennie, és legyen itt.

- Felsőg! Várom felsőged névjegyzékét.

- Igaz!...

A király álmodozásba merült, s nem gondolt többé a névjegyzékre. Fél tizenkettőt ütött az óra.

A büszkeség és szerelem rettenetes párharcát lehetett leolvasni a király arcáról.

A politikai beszélgetés lecsillapította Lajos haragját, La Vallière sápadt, eltorzult arca egész más nyelven szólt a képzeletéhez, mint a hollandiai érmek vagy a batáv gúnyiratok.

Tíz percig azon tűnődött, hogy visszatérjen-e La Vallière-hez, vagy sem; midőn azonban Colbert tiszteletteljesen a névjegyzékre figyelmeztette, a király elpirult, mert a szerelemre gondolt, holott ezúttal az államügyek parancsoltak.

Tehát ezt diktálta:

- Jelen lesz: az anyakirályné... a királyné... Madame... Motteville-né asszony... Châtillon kisasszony... Navailles-né asszony. A férfiak közül: Monsieur... a Herceg úr... Grammont úr... Manicamp úr... Saint-Aignan gróf... és a szolgálattelvő tisztek.

- És a miniszterek? - kérdezte Colbert.

- Magától értetődik; és az államtitkárok is.

- Felsőg, mindent elő fogok készíteni; holnap mindenki kézhez kapja a rendelkezést.

- Mondja, hogy ma! - felelte Lajos szomorú hangon.

Éjfél ütött az óra.

Ez volt az az óra, amelyben szegény La Vallière-t úgy emésztette a bánat és a fájdalom.

A király szolgálattelvői beléptek a lefekvés szertartásához. A királyné már egy órája várakozott.

A király felsóhajtott, és elindult hozzá; de ha sóhajtott is, azért örült, hogy ilyen bátor volt. Azzal tetszelgett magának, hogy a szerelemben is, a politikában is egyaránt szilárdan áll a lábán.

167
A követek

D'Artagnan csaknem mindazt megtudta, amit elbeszélünk; az udvar minden hasznavehető embere barátai közé tartozott, s készségesen állt szolgálatára, mivel büszke volt rá, hogy a testőrök kapitánya üdvözli, mert a kapitány hatalom volt; ezenkívül, a becsvágytól eltekintve, büszkék voltak arra is, hogy olyan kiváló ember, mint D'Artagnan, felfigyel rájuk.

D'Artagnan tehát minden reggel megtudakolta, amit előző nap nem láthatott vagy nem tudhatott meg, nem lehetvén egyszerre mindenütt jelen, s ilyenformán a saját tapasztalatait és azt, amit mások révén tudott meg, egy nyaládba szedte, szükség esetén pedig kioldozta, hogy azt a fegyvert vegye elő belőle, amelyet a helyzet éppen megkívánt.

D'Artagnannak tehát a két szeme ugyanolyan szolgálatot tett, mint Argusnak a száz szeme.

Politikai titkokat, szalontitkokat, az előszobán át távozó udvaroncok elejtett szavait D'Artagnan mind tudta, és mindezt bezárta emlékezetének tágas és áthatolhatatlan tárházába, az oly drágán szerzett és oly híven megőrzött királyi titkok mellé.

Tudott tehát a király és Colbert tanácskozásáról, tudta, hogy másnap reggelre várják a követeket, hogy az érmeokről lesz szó; és mialatt a fülébe jutott, néhány szóból felépítette magában a beszélgetést; majd elment a királyi lakosztályban levő őrhelyére, hogy ott legyen abban a pillanatban, midőn a király felébred.

A király nagyon korán ébredt, ami arra vallott, hogy ő is rosszul aludt. Hét óra tájban halkán kinyitotta ajtaját.

D'Artagnan az őrhelyén volt.

Őfelsége sápadt volt, megviseltnek látszott, azonkívül ruhája sem volt teljesen rendben.

- Hívassa Saint-Aignan urat - szólta.

Saint-Aignan nyilván számított a hívásra, mert midőn elmentek érte, teljesen fel volt öltözve.

Saint-Aignan sietve engedelmeskedett, és a királyhoz ment.

Egy pillanattal később a király Saint-Aignannal együtt távozott; a király ment elől.

D'Artagnan a királyi palota udvarára nyíló ablakban állt, tehát nem kellett helyéről elmozdulnia ahhoz, hogy szemmel kísérje a királyt. Mintha csak előre kitalálta volna, hogy hova megy a király.

A király az udvarhölgyekhez ment.

Ezen D'Artagnan nem csodálkozott. Bár La Vallière semmit sem szólt neki, a testőr sejthette, hogy a királynak jóvá kell tennie valamit.

Saint-Aignan, ugyanúgy, mint előző nap, követte a királyt, de kevésbé nyugtalankodva, kevésbé bátortalanul, remélve, hogy a kastély magas rangú lakói közül csak ő és a király vannak reggel hét órakor ébren.

D'Artagnan gondtalanul, nyugodtan állt az ablaknál. Az ember meg mert volna esküdni rá, hogy a testőr semmit sem lát, és éppenséggel nem tudja, hogy kik azok a szoknyavadászok, akik köpenyegbe burkolózva áthaladnak az udvaron.

Pedig D'Artagnan, miközben úgy tett, mintha oda se nézne, nem tévesztette szem elől a két embert, és halkán füttyörészgetve a testőrök régi indulóját, ami csak nagy események alkalmával jutott eszébe, kitalálta és kiszámította magában az egész tomboló, dühöngő vihart, amely a király visszatértekor fog kitörni.

A király, belépve La Vallière szobájába, a szobát üresen, Louise ágyát érintetlenül találva, csakugyan megijedt, és Montalais-t hívta.

Montalais odasietett, de ugyanúgy álmélkodott, mint a király.

Csak annyit tudott mondani, hogy hallotta az éjszaka La Vallière-t sírni, de tudva, hogy öfelsége visszatért, nem mert érdeklődni.

- De mit gondol, hova mehetett? - kérdezte a király.

- Felség - felelte Montalais -, Louise nagyon érzelmes teremtés, és gyakran láttam, hogy napfelkelte előtt felkelt és a kertbe ment; talán ma reggel is ott van.

A dolog valószínűnek tetszett a király előtt, tüstént lement hát a kertbe, hogy felkutassa a szökevényt.

Sápadt volt, és élénken beszélgetett a kísérőjével, midőn D'Artagnan újra megpillantotta.

A király a kertek felé tartott.

Saint-Aignan kifulladásra követte.

D'Artagnan nem mozdult az ablaktól; egyre füttyörészett, mint aki semmit sem lát, pedig mindent látott.

„Hát bizony - mondotta magában, midőn a király eltűnt szeme elől - öfelsége szerelme nagyobb, mint gondoltam; úgy látszik, ezúttal megtesz olyasmit is, amit Mancini kisasszonyért nem tett meg.”

A király egy negyedóra múlva visszatért; mindenfelé lélekszakadva kutatott.

Mondanunk sem kell, hogy nem találta meg Louise-t.

Saint-Aignan követte, kalapjával legyezte magát, rémülettől remegő hangon kért felvilágosítást az első elébe kerülő szolgától, és mindenkitől, aki csak útjába akadt.

Éppen Manicamp jött arra. Manicamp Fontainebleau-ból érkezett, rövid szakaszokban: amit más hat óra alatt megtett, ahhoz neki huszonnégy óra kellett.

- Látta La Vallière kisasszonyt? - kérdezte tőle Saint-Aignan.

Mire Manicamp, aki mindig álmodozó és szórakozott volt, abban a hiszemben, hogy Guicheről beszélnek, ezt felelte:

- Köszönöm, a gróf jobban érzi magát.

És továbbment, egészen az előszobáig, ott ráakadt D'Artagnanra, s megkérdezte tőle, hogy miért látszik olyan ijedtnak a király.

D'Artagnan azt felelte, hogy Manicamp téved, a király, ellenkezőleg, bolondos jókedvében van.

Eközben nyolcat ütött az óra.

A király rendszerint ebben az időben szokott reggelizni.

Az etikett szabályai úgy döntöttek, hogy a király mindig nyolc órakor éhes.

A hálósobájában terítettett egy kis asztalon, és gyorsan evett.

Saint-Aignan szolgálta ki, akitől nem akart megválni. Aztán a katonai kihallgatásokat intézte el a király.

A kihallgatások alatt Saint-Aignant kiküldte felderítő szolgálatra.

Folytonos aggodalmak közt, állandó félelemben várta Lajos a kilenc órát, lesve, hogy mikor tér vissza Saint-Aignan, aki mozgósította embereit, és maga is kutatott.

A király pontosan kilenc órakor bement a nagy dolgozószobájába.

Az első óraütésre a követek is megjelentek.

A királynék és Madame az óra utolsó ütésére érkeztek meg.

Hollandia három követet küldött, Spanyolország kettőt.

A király egy pillantást vetett rájuk, és üdvözölte őket.

Ebben a percben belépett Saint-Aignan is.

A király számára Saint-Aignan belépése sokkal fontosabb volt, mint a követeké, akármilyen nagy számban is érkeztek azok, és akármilyen országból.

A király először is kérdően intett Saint-Aignannak s ő határozott nemet intett vissza.

A király csaknem elvesztette a fejét, mivel azonban a királynék, a birodalom nagyjai és a követek mind rászégezték tekintetüket, összeszedte erejét, és felszólította a követeket, hogy beszéljenek.

Erre az egyik spanyol követ hosszú beszédbe fogott, a spanyol szövetség előnyeit dicsérve.

A király félbeszakította.

- Uram, remélem - szólt hozzá -, hogy az, ami Franciaország számára jó, nagyon jó Spanyolország számára is.

Erre a szóra, különösen az ellentmondást nem tűrő hangra, amely elhangzott, a követek elsápadtak, és a két királyné elpirult, mert hiszen mind a ketten spanyol nők voltak, és a felelet rokonai és nemzeti gőgjükben sértette őket.

Most a holland követ emelkedett szólásra és arról az elfogultságról panaszkodott, amellyel a francia király országának kormánya iránt viseltetik.

A király közbevágott:

- Különös, hogy panaszkodik, uram, pedig nekem volna okom panaszkodni, és mint látja, nem teszem.

- Panaszra van oka felségednek? - kérdezte a hollandus. - Milyen sérelem miatt?

A király keserűen mosolygott, s így válaszolt:

- Talán hibáztatna, uram, hogy elfogult vagyok az olyan kormányval szemben, amely biztatja és védelmezi azokat, akik a nyilvánosság előtt gyaláznak?

- Felség!

- Azt mondom, uram - folytatta a király, egyre ingerültebben bánata miatt -, azt mondom, hogy Hollandia menedékhely mindenkinek, aki engem gyűlöl, és kivált, aki engem szidalmaz.

- De felség!...

- Bizonyítékokat kíván, ugye? Nos hát, ezek könnyen meglesznek. Honnan származnak azok az arcátlan gúnyiratok, amelyek úgy tüntetnek fel, mint méltóság és tekintély nélkül való

uralkodót? Se szeri, se száma az effajta kiadványoknak. Ha a titkárajaim itt volnának, felsorolhatnám ezeknek a műveknek a címét és a nyomdászok nevét.

- Felség - felelte a követ -, egy gúnyirat nem lehet egy nemzet műve. Méltányos dolog-e, hogy olyan nagy király, mint felséged, egy nagy népet tesz felelőssé néhány eszeveszett éhenkórász bűnéért?

- Jó, legyen, ahogy mondja, uram. Ha azonban az amszterdami pénzverde olyan érmekeket veret, amelyek engem gyaláznak, ez is csak néhány eszeveszett bűne?

- Érmeket? - hebegte a követ.

- Érmeket! - ismételte a király, és Colbert-ra nézett.

- Felségednek határozottan kellene tudnia - kockáztatott meg egy kibúvót a hollandus.

A király egyre Colbert-t nézte, de Colbert úgy tett, mintha nem értené, és a király kihívó pillantásai ellenére hallgatott.

Ekkor odalépett D'Artagnan, kivett zsebéből egy érmet, és átnyújtotta a királynak:

- Ez az az érem, amelyet felséged keres.

A király elvette az érmet.

S ekkor megláthatta saját szemével, amely, mióta a király valóban uralkodott, mindig csak a magasba szárnyalt, ekkor tehát saját szemével láthatott az érmen egy arcátlan képet; Hollandiát ábrázolta, amely mint Józsuá megállítja a napot, ezzel a felirattal:

In conspectu meo, stetit sol.

- „Jelenlétemben megállt a nap”! - kiáltotta dühösen a király. - Remélem, tovább nem tagad!

- A nap pedig - mondotta D'Artagnan - ez itt.

És rámutatott a dolgozószoba falaira, rajtuk a napot ábrázoló sok-sok ragyogó emblémára, melyek alatt mindenütt ez a büszke jelmondat áll:

*Nec pluribus impar!*¹⁷⁸

A király haragját belső fájdalma is táplálta, és ezért nem is kellett már olaj a tűzre, hogy az mindent elemésszen. A király szeme villámokat szórt, ami kitörni készülő viharra mutatott.

Colbert egyetlen pillantása megzabolázta a vihart.

A követ megkísérelte a mentegetőzést:

Azt mondotta, hogy a nemzetek hiúságából nem lehet következtetéseket levonni, Hollandia büszke rá, hogy szerény anyagi erőforrásaival is meg tudja tartani a nagy nemzet rangját, még nagy királyokkal szemben is, és ha honfitársainak fejébe szállt a dicsőség, kéri a királyt, bocsássa meg ezt a mámort.

Úgy látszott, hogy a király tanakodik. Colbert-ra nézett, de ő közömbös maradt.

Azután D'Artagnanra pillantott.

D'Artagnan vállat vont.

Ez a mozdulat volt a felhúzott zsilip, amelyen át a király visszafojtott haragja szabadon kiáradt.

Mindenki komoran hallgatott, mert nem tudták, mire ragadtatja magát haragjában a király.

178 A többenél különb... (nap - XIV. Lajos jelmondata - latinul).

A második követ arra használta fel a csendet, hogy most ő kezdje a mentegetődést.

Mialatt a követ beszélt és a király, aki ismét elmerült személyes álmodozásába, szorongó szívvel úgy hallgatta a követ szavait, mint szórakozott ember a vízesés moraját, D'Artagnan a tőle balra álló Saint-Aignanhoz lépett, és előre pontosan kiszámított hangon, hogy a király meghallja, így szólt:

- Hallotta a hírt, gróf?

- Milyen hírt?

- Hát La Vallière kisasszonyról.

A király megremegett, és önkéntelenül is közelebb lépett a két beszélgetőhöz.

- Mi történt La Vallière kisasszonnyal? - kérdezte Saint-Aignan, olyan hangon, amelyet könnyen el lehet képzelni.

- Hej, szegény lány! - felelte D'Artagnan. - Kolostorba vonult.

- Kolostorba? - kiáltott fel Saint-Aignan.

- Kolostorba? - kiáltotta a király a követ beszédének kellős közepén.

Aztán, az etikett parancsainak engedelmeskedve, összeszedte magát, de folyton figyelt.

- Melyik kolostorba?

- A karmelitákhoz, Chaillot-ban.

- Honnan az ördögből tudja ezt?

- Tőle magától.

- Beszélt vele?

- Én kísértem el a karmelita apácákhoz.

A király figyelmét egyetlen szó sem kerülte el, forrt az epéje, és már-már felüvöltött.

- De miért szökött meg? - kérdezte Saint-Aignan.

- Mert szegény lányt tegnap elűzték az udvartól - felelte D'Artagnan.

Alighogy ezt kiejtette, a király méltóságteljes mozdulatot tett.

- Elég, uram, elég! - szólt a követhoz.

Aztán odalépett Saint-Aignanhoz.

- Ki mondja, hogy La Vallière kolostorba vonult? - kiáltott rá.

- D'Artagnan úr - felelte a kegyenc.

- Igaz, amit mond? - kérdezte a király a testőrtől.

- Igaz, mint az igazság.

A király ökölbe szorította a kezét, és elsápadt.

- Az imént hozzátett még valamit, D'Artagnan úr - mondotta.

- Már nem tudom, mit, felség.

- Azt tette hozzá, hogy La Vallière kisasszonyt elűzték az udvartól.

- Úgy van, felség.

- Ez is igaz?

- Tudakozódjék csak, felség.

- Kinél?

- Ó! - mondotta D'Artagnan, mint aki magát illetéktelennek tartja.

A király felugrott, nem törődve a követekkel, miniszterekkel, udvaroncokkal és politikusokkal.

Az anyakirályné felkelt; mindent hallott, és amit nem hallott, azt kitalálta.

Madame, a haragtól és a félelemtől félajultan, éppúgy, mint az anyakirályné, megkísérelte, hogy felálljon, de ismét visszahanyatlott karosszékebe, amelyet ösztönszerű mozdulattal hátratólt.

- Uraim - mondta a király -, a kihallgatásnak vége, tudtára fogom adni Spanyolországnak és Hollandiának válaszat, vagyis inkább akaratomat.

És parancsoló kézmozdulattal elbocsátotta a követeket.

- Vigyázzon magára, fiam - mondotta az anyakirályné méltatlankodva -, vigyázzon magára, mert nem eléggé ura magának, úgy látom.

- Ó, Madame - ordította a fiatal oroszlán, félelmetes mozdulat kíséretében -, nem vagyok ura magamnak, de az lesz, kezeskedem róla, úr lesz azok felett, akik megbántanak; jöjjön velem, D'Artagnan úr, jöjjön.

És Lajos, mindenkinek nagy csodálkozására és ijedelmére, elhagyta a termet.

A király lement a lépcsőn, és át akart menni az udvaron.

- Felség - szólt D'Artagnan -, felséged eltévesztette az utat.

- Nem, az istállók felé tartok.

- Felesleges, felség, felnyergelt lovak várakoznak felségedre.

A király csak egy pillantással válaszolt bizalmas emberének, de ez a pillantás többet ígért, mint amennyit három D'Artagnan becsvágya mert volna remélni.

168
Chaillot

Ámbár nem hívták őket, Manicamp és Malicorne mégis követte a királyt és D'Artagnant.

Mindkettő nagyon okos ember volt; csak Malicorne becsvágyból gyakran túl korán jött; Manicamp pedig lustaságból sokszor elkésett.

Ezúttal jókor érkeztek.

Öt ló állt felnyergelve.

Kettőre a király és D'Artagnan ült fel, kettőre Manicamp és Malicorne; az ötödiken egy lovászapród ült. Az egész lovas díszmenet elvágtatott.

D'Artagnan valóban maga válogatta ki a lovakat: igazán türelmetlen szerelmesek számára valók voltak; nem szaladtak, hanem repültek.

Tíz perccel az indulás után a lovas díszmenet porfelhő alakjában megérkezett Chaillot-ba.

A király, a szó szoros értelmében, lepattant lováról. De akármilyen gyorsan tette is ezt, D'Artagnan már ott állott a ló zablájánál.

A király egy kézmozdulattal megköszönte a testőr figyelmességét, és a gyeplőt az apród kezébe dobta.

Berohant a zárda előcsarnokába, gyorsan kinyitotta az ajtót, és belépett a fogadószobába.

Manicamp, Malicorne és az apród künn maradt; D'Artagnan követte a királyt.

Midőn a király belépett a fogadószobába, az első, ami szemébe tűnt, Louise volt, aki nem térdelt, hanem elterült egy kőfeszület lábánál.

A leány a nyirkos kőpadlón feküdt, és alig volt látható a sötét teremben, amelybe a nappali világosság csak keskeny, rácsos és kúszónövényektől teljesen eltakart ablakon át szűrődött be.

Egyedül volt, élettelenül és hidegen, mint a kő, amelyen teste nyugodott.

A király, mikor megpillantotta, azt hitte, hogy halott, és rettenetes kiáltás tört ki ajkán; D'Artagnan nyomban odarohant.

A király egyik karjával már átkarolta a lány testét. D'Artagnan segített a királynak felemelni a szegény teremtet, akinek testén már a halál merevsége látszott.

A király csókjaival melengette kezét és jéghideg homlokát.

D'Artagnan belekapaszkodott a harangkötélbe.

Erre előszaladtak a karmelita apácák.

A jámbor nővérek kiáltásokkal adtak kifejezést megbotránkozásuknak, amikor észrevették a férfiakat, amint egy nőt tartanak karjukban.

A főnöknő is előkerült.

A főnöknő szigorúsága ellenére is jobban ismerte a világi dolgokat, mint a zárda többi női, s első pillantásra felismerte a királyt abból a tiszteletből, amellyel a többiek körülvették és a parancsoló tekintetről, amellyel mindenki felett uralkodott.

A király láttán tehát visszavonult szobájába, ily módon vigyázva rá, hogy csorba ne essék tekintélyén.

Az apácákkal azonban mindenféle szíverősítő italt küldött, a magyar királyné gyógyvizét, mézfűtéát stb., azonkívül megparancsolta, hogy zárják be az ajtókat.

Legfőbb ideje volt, mert a király hangosan és kétségbeesetten adott kifejezést bánatának.

A király már éppen orvost akart hívatni, amikor La Vallière eszméletre tért.

Szemét kinyitva, megpillantotta lába előtt a királyt. Nyilván nem ismerte meg, mert fájdalmasan felsóhajtott.

Lajos majd felfalta a szemével. A lány végre a királyra szögezte tétova tekintetét. Megismerte Lajost, és erőfeszítést tett, hogy kibontakozzék karjaiból.

- Hogyan! - mormogta -, hát még nem teljesedett be az áldozat?

- Ó, nem, nem! - kiáltotta a király. - És nem is fog beteljesedni, arra esküszöm!

A lány felkelt, gyengén, és még teljesen összetörve.

- Pedig meg kell lennie - mondotta -, meg kell lennie, ne tartson vissza.

- Megengedjem, hogy feláldozza magát? - kiáltotta Lajos. - Soha! Soha!

„No, jobb lesz odébb állni - mormogta magában D'Artagnan. - Minthogy már beszélgetnek, kíméljük meg őket a hallgatóságtól.”

D'Artagnan eltávozott, a két szerelmes négyszemközt maradt.

- Felség - folytatta La Vallière kisasszony -, könyörögve kérem, egy szót se többet! Ne tegye tönkre a jövőbe vetett egyetlen reményemet, vagyis a lelki üdvösségemet, sem pedig a saját jövőjét, vagyis a dicsőségét, egy szeszélye kedvéért.

- Egy szeszélyemért? - kiáltotta a király.

- Ó, felség, most világosan olvasok a szívében.

- Maga, Louise?

- Ó, igen, én, én.

- Magyarázza meg szavait.

- Egy érthetetlen, esztelen vonzalom e pillanatban talán elég mentségnek tetszik, de felségnek kötelességei vannak, s ezek nem férnek össze szerelmével egy szegény lány iránt. Felejtse el!

- Elfelejtsem?

- Már megtörtént!

- Inkább a halál!

- Felséged nem szeretheti azt, akinek megöletésébe az éjszaka oly kegyetlen módon beleegyezett.

- Mit mond? Magyarázza meg szavait.

- Mondja meg, mit kért tőlem? Azt, hogy szeressem. Mit ígért érte cserébe? Hogy sohasem hagy elmúlni egy éjszakát kibékülés nélkül, ha megharagudott rám.

- Ó, bocsásson meg, bocsásson meg, Louise! Eszemet vette a féltékenység!

- Felség, a féltékenység rossz gondolat, s mindig újra felüti fejét, mint a konkoly, ha le is kaszálták. Felséged ismét féltékeny lesz majd, és végképpen megöl engem. Legyen irgalmas, hagyjon meghalni.

- Még egy ilyen szót, kisasszony, és a lába előtt halok meg.
- Nem, nem, felség, én jobban tudom, hogy mit érek. Higgyen nekem, és akkor nem fog a vesztébe rohanni egy szerencsétlen nő kedvéért, akit mindenki megvet.
- Ó, nevezze meg nekem azokat, akiket vádol, nevezze meg.
- Nem panaszkodom senkire, felség, csak magamat vádolom. Isten vele, felség! A méltóságát veszélyezteti, ha ilyesmit mond.
- Vigyázzon, Louise, ha így beszél velem, a kétségbeesésbe kerget, vigyázzon!
- Ó, felség, felség, hagyjon engem magamra Istennel, könyörgök!
- Magától az Istentől is elrabolnám!

- Előbb azonban - kiáltotta a szegény gyermek -, szabadítson meg azoktól az ádáz ellenségek-től, akik az életemre és a becsületemre törnek. Ha van elég ereje ahhoz, hogy szeressen, akkor legyen elég hatalma is, hogy megvédjen; de nem: akit állítólag szeret, azt bántják, gúnyolják, elkergetik.

És az ártatlan gyermek, fájdmában arra kényszerülve, hogy vádoljon, görcsösen zokogva tördelte kezét.

- Elkergették! - kiáltotta a király. - Már másodszor hallom ezt a szót.
- Gyalázatos módon, felség! Láthatja, nincs más védelmezőm, mint Isten, nincs más vigaszom, mint az imádság, nincs más menedékem, mint a kolostor.
- Magáé lesz a palotám, magáé az udvarom. Ó, ne féljen többé semmitől, Louise, azok akik tegnap elkergették, holnap reszketni fognak maga előtt. Mit mondok, holnap? Már egy órával ezelőtt szitkozódtam, fenyegetőztem. Lesújthat villámom, amelyet még féken tartok. Louise, Louise! Borzalmas bosszút állok magáért. Vértökönyekkel fognak fizetni a könnyeieit. Nevezze csak meg ellenségeit!

- Soha, soha!

- Akkor hogyan sújtsak le rájuk?

- Felsőgednek olyanokra kellene lesújtania, akik előtt karja lehanyatlana.

- Ó, nem ismer engem! - kiáltotta Lajos magánkívül. - Előbb pusztítanám el a királyságomat és átkoznám el családomat, mint hogy meghátráljak. Sőt még erre a királyi karra is lesújtanék, ha ez a kar olyan gyáva volna, hogy nem pusztítaná el mindazokat, akik a legszelídebb teremtés ellenségei lettek.

Mialatt ezeket a szavakat mondotta, Lajos csakugyan nagyot ütött öklével a tölgy válaszfalra, amely tompán megdőrent.

La Vallière elborzadt. Ennek a mindenható fiatalembernek a haragjában volt valami ellenállhatatlan és vészterhes, mert halálos lehetett, akár az égiháború.

A lányt, aki azt hitte, hogy fájdmához nincs hasonló, legyőzte ez a fájdalom, amely fenyegetőzésben és indulatos cselekedetekben nyilvánult meg.

- Felső - mondotta -, utoljára könyörgök, távozzék. Ennek a magányos helynek a csendje máris új erőt öntött belém; nyugodtabbnak érzem magam Isten kezében; Isten olyan védelmező, aki előtt porba hullanak az apró emberi gonoszságok. Felső, még egyszer kérem, hagyjon magamra Istennel.

- Nos hát - kiáltotta Lajos -, mondja meg nyíltan, hogy soha nem szeretett, mondja, hogy az alázatosságom, a bánatom hízeleg büszkeségének, hogy nem sújtja le fájdmam. Mondja,

hogy Franciaország királya a maga számára nem olyan szerelmes többé, akinek gyengédsége boldoggá teheti, hanem zsarnok, akinek szeszélye gyökerestül kitépett szívéből minden érzést. Ne mondja, hogy Istent keresi, hanem mondja, hogy a király elől menekül. Isten nem kívánja, hogy meg nem másítható fogadalmakat tegyünk; Isten látja a töredelmet és a bánatot, megbocsát, azt akarja, hogy szeressünk.

Louise meggörnyedt a fájdalomtól, midőn ezeket a szavakat hallotta, amelyekre lánghullámok kezdtek keringeni ereiben.

- De hát nem hallotta? - kérdezte a királytól.

- Mit nem hallottam?

- Nem hallotta, hogy engem elkergettek és megvetnek?

- Udvarom legtiszteltebb, legimádottabb és legirigyeltebb hölgyévé fogom tenni.

- Bizonyítsa be, hogy még mindig szeret.

- Hogyan?

- Kerüljön el.

- Úgy fogom bebizonyítani, hogy nem hagyom el többé.

- Hát azt hiszi, hogy ezt el fogom tűrni, felség? Azt hiszi, engedni fogom, hogy hadat üzenjen egész családjának? Azt hiszi, beleegyezem, hogy miattam eltaszítsa magától anyját, feleségét és hűgát?

- Ahá, végre megnevezte őket! Tehát ők követték el a gonoszságot? A Mindenhatóra mondom, meg fogom büntetni őket!

- És épp ezért rémít el engem a jövő, ezért utasítok el mindent, ezért nem akarom, hogy bosszút álljon értem. Istenem, elég a könnyekből, elég a fájdalomból, elég a panaszból! Ó, sohasem fogok senkinek okot adni panaszra, könnyre, fájdalomra. Túlságosan sokat sóhajtoztam, sírtam, szenvedtem.

- És az én könnyeimet, az én fájdalmamat, az én panaszomat semmibe se veszi?

- Ne beszéljen velem így, felség, az égre kérem! Az égre kérem, ne beszéljen velem így. Minden bátorságomra szükségem van, hogy meg tudjam hozni az áldozatot.

- Louise, Louise, könyörgök neked! Uralkodj, parancsolj, állj bosszút, vagy bocsáss meg, de ne hagyj el!

- Pedig el kell válnunk egymástól, felség.

- Tehát egy kicsit sem szeretsz?

- Ó, Isten a tudója...

- Hazugság! Hazugság!

- Pedig, ha nem szeretném, felség, akkor hagynám, hogy tegyen, ahogy jónak látja, hagynám, hogy megbosszuljon; és cserébe a sértésért, amit elszenvedtem, elfogadnám a büszkeségnek azt az édes diadalát, amelyet felséged felajánl. Ám én, mint látja, még szerelmének édes kárpótlását sem fogadom el, a szerelmét, amely pedig az életem, mert hiszen meg akartam halni, mert azt hittem, hogy nem szeret többé.

- Hát igen, igen, most tudom, most ismerem fel: maga a legjámborabb, a legtisztelteméltóbb nő. Senki sem méltó annyira nemcsak az én szerelmemre és tiszteletemre, hanem mindenki szeretetére és tiszteletére, mint maga. Nem is fognak senkit úgy szeretni, mint magát, Louise!

Senki sem fog annyira uralkodni felettem! Esküszöm, hogy e pillanatban a világot mint az üveget törném össze, ha utamba állna. Azt parancsolja, hogy nyugodjam meg? Am legyen, meg fogok nyugodni. Szelídséggel és enyhességgel akar kormányozni. Szelíd és kegyes leszek, Csak írja elő nekem, hogyan viselkedjem, engedelmeskedni fogok.

- Istenem, mi vagyok én, szegény lány, hogy olyan királynak, mint felséged, csak egy betűt is diktálhatnék?

- Maga az életem és a lelkem. Nem a lélek uralkodik-e a test felett?

- Ó, tehát szeret engem, kedves felség?

- Térdenállva, összekulcsolt kezekkel, minden erőmmel, amellyel Isten felruházott. Annyira szeretem, hogy csak egy szavába kerül, és az életemet is boldogan odaadom magáért.

- Szeret engem?

- Ó, nagyon.

- Akkor semmi egyebet nem kívánok a világon... A kezét, felség, és búcsúzzunk el egymástól. Megkaptam az élettől a teljes boldogságot, amit nekem rendelt a sors.

- Ó, nem! Ne mondd, hogy nincs mit kezdened az életeddel! A boldogságod nem a tegnap, nem a ma, hanem a holnap és a mindig! Tied a jövő, tied minden, ami az enyém! Félre az elválás gondolatával, félre a sötét kétségbeeséssel! A szerelem a mi Istenünk, reá áhítozik szívünk. Értem fogsz élni, mint ahogy én is érted fogok élni.

És a király térdbe hullott előtte, és kimondhatatlan elragadtatással, örömmel és hálával csókolta meg a leány ruhájának szegélyét.

- Ó, felség, felség, mindez álom!

- Miért álom?

- Mert nem térhetek vissza az udvarba. Mint száműzött, hogyan láthatnám viszont felségedet? Nem jobb-e kolostorba vonulnom, hogy itt szerelmének balzsamába temessem utolsó vallomását, szíve érzelmeinek utolsó megnyilvánulását?

- Száműzött, maga, Louise? - kiáltotta XIV. Lajos. - Ki száműzheti, ha én visszahívom?

- Ó, felség, valami, ami a királyok felett is uralkodik: a világ, a közvélemény. Gondolja meg: nem szerethet egy elűzött nőt, azt, akit anyja gyanúval mocskolt be, azt, akinek homlokára sógornője a szégyen bélyegét sütötte, mert ez a nő nem méltó felségedhez.

- Nem méltó hozzám az, aki az enyém?

- Úgy van, éppen ez az, felség: abban a pillanatban, amint felségedé, a kedvese méltatlanná válik.

- Igaza van, Louise, milyen gyengéd lélek maga! Nos hát, nem lesz száműzött.

- Ó, látszik, hogy felséged nem hallotta Madame-ot.

- Anyámhoz fogok fellebbezni!

- Ó, nem látta az édesanyját!

- Ő is? Szegény Louise! Tehát az egész világ maga ellen fordult?

- Igen, bizony, szegény Louise, aki már akkor meghajolt a vihar súlyától, mikor felséged jött, mikor felséged kettétörte.

- Ó, bocsásson meg!

- Tehát egyik ellenségemet sem fogja meglágyítani, higgye el, ennek a bajnak nincs ellenszere, mert én sohasem engedném meg, hogy indulatos vagy erőszakos legyen.

- Jó, Louise! Hogy bebizonyítsam, mennyire szeretem, fel fogom keresni Madame-ot.

- Felséged?

- Rá fogom bírni, hogy kijelentését visszavonja; kényszeríteni fogom reá!

- Kényszeríteni! Ó, nem, nem!

- Igaz, meg fogom lágyítani.

Louise a fejét rázta.

- Kérlelni fogom Madame-ot, ha kell - mondta Lajos. - Hinni fog aztán a szerelmemben?

Louise felnézett.

- Ó, értem soha, sohase alázza meg magát, hagyjon inkább meghalni.

Lajos elgondolkozott, az arca komoly kifejezést öltött.

- Ugyanúgy fogok szeretni, ahogy maga szeretett. Ugyanolyan sokat fogok szenvedni, amennyit maga szenvedett - mondotta -, ez lesz szemében a bűnhődésem. Ugyan, kisasszony, hagyjuk ezeket a kicsinyes megfontolásokat; legyünk nagyok, mint a fájdalomunk, legyünk erősek, mint a szerelmünk.

És e szavakkal karjába fogta a lányt, övként fonta karját a derekára.

- Egyetlen kincsem, életem, kövess engem! - kiáltotta.

A lány egy utolsó kísérletet tett, amellyel megfeszítette, nem minden akaratát, mert akarata le volt győzve, hanem minden erejét.

- Nem! - mondotta erőtlenül. - Nem, nem! Meghalnék szégyenletemben!

- Nem; mint királynő fog visszatérni! Senki sem tud távozásáról, csak D'Artagnan.

- Tehát elárult engem ő is?

- Hogyan?

- Megesküdött...

- Megesküdtem, hogy semmit sem szólok a királynak - felelte D'Artagnan, a félig nyitott ajtón át bedugva fejét. - Megtartottam eskümet, mert csak Saint-Aignan úrral beszéltem; nem tehetek róla, ha a király meghallotta. Ugye, felség?

- Igaz! Bocsásson meg neki, Louise - mondotta a király.

La Vallière elmosolyodott, és odakínálta a testőrnek karcsú, fehér kezét.

- D'Artagnan úr - szólt a király elragadtatva -, hozasson kocsit a kisasszony számára.

- Felség - felelte a testőrkapitány -, a kocsi kint várakozik.

- Ó, minden hű ember példaképe az én testőrkapitányom! - kiáltotta a király.

„Soká tartott, míg észrevetted” - mormogta magában D'Artagnan, bár hízelt neki a bók.

La Vallière-t legyőzték: rövid tétovázás után tehetetlenül engedte, hogy királyi szerelmese elvezesse.

De az ajtóban, abban a pillanatban, midőn a fogadószobát el kellett volna hagynia, kitépte magát a király karjából, visszatért a köfeszülethez, megcsókolta, és így szólt:

- Istenem! magadhoz vontál engem; én Istenem! visszataszítottál, de a te kegyelmednek nincs határa. Ha azonban majd visszatérek, felejtsd el, hogy eltávoztam; mert ha visszatérek hozzád, ez azért fog történni, hogy többé sohase hagyjalak el.

A király felzokogott.

D'Artagnan egy könnyet morzsolt szét a szemében.

Lajos magával húzta a fiatal nőt, besegítette a kocsiba, és melléültette D'Artagnant.

Maga pedig lóra ült, sebes vágtában indult a Palais-Royalba, és megérkezésekor rögtön üzent Madame-nak, hogy fogadná-e egy rövid beszélgetésre.

169
Madame-nál

Abból a módból, ahogy a király elbocsátotta a követeket, a legkevésbé éleslátó emberek is háborúra következtettek.

Maguk a követek, akik a botránykrónikát kevésbé ismerték, magukra vonatkoztatták a királynak azt a híres mondását, hogy: „Ha nem vagyok ura magamnak, akkor majd úr leszek azok felett, akik megbántanak!”

Franciaország és Hollandia szerencséjére, Colbert a követek után ment, hogy némi magyarázattal szolgáljon; a királynék azonban, és Madame, akik pontosan voltak értesülve arról, ami a házukban történik, a fenyegető szavak hallatán félelemmel és bosszúsággal eltelve hagyták el a dolgozószobát.

Különösen Madame érezte, hogy rá fog zúdulni a királyi harag, és mert bátor és módfelett gögös volt, ahelyett, hogy az anyakirálynénál keresett volna segítséget, a lakosztályába vonult, ha nem is aggodalom nélkül, de azzal a szándékkal, hogy fel fogja venni a harcot. Ausztriai Anna időnkint futárokat küldött ki, hogy megtudja, visszatért-e már a király.

Az, hogy az egész palota hallgatott a történetekről, Louise pedig eltűnt, baljós jel volt mindenki szemében, aki az uralkodó heves vérmérsékletét és büszkeségét ismerte.

Madame-ot azonban nem ingatták meg a suttogások, bezárkózott lakosztályába, magához hívatta Montalais-t, és a legkevésbé sem felindult hangon elcsevegett vele az eseményről. Abban a pillanatban, amikor az ékesen szóló Montalais kellő szónoki óvatossággal levonta következtetéseit, és Madame-ot a kölcsönös előnyök alapján türelmességre intette, megjelent Madame-nál Malicorne, hogy a király nevében kihallgatást kérjen a hercegnőtől.

Montalais derék barátjának arcán a legélénkebb izgalom jelei látszottak. Nem lehetett kételkedni benne: a megbeszélés, amit a király kér, a legérdekesebb fejezet lesz a királyok és férfiak szívügyeinek ebben a történetében.

Madame-ot nyugtalanította a király megjelenése; nem számított rá ilyen hamar, különösen arra nem volt elkészülve, hogy Lajos közvetlen lépéseket tesz majd.

A nők, akik közvetett módon olyan jól viselnek hadat, mindig kevésbé erősek és ügyesek, ha szemtől szemben kell a harcot felvenniük.

Madame, mint mondtuk, nem tartozott azok közé, akik meghátrálnak, éppen ellenkező hibája vagy jó tulajdonsága volt.

Túlságba vitte a bátorságot, úgyhogy a hír, amelyet Malicorne hozott, olyan hatással volt rá, mint a kürtszó, amely az ellenségeskedés megkezdésére adja meg a jelt. Büszkén felvette a kesztyűt.

Öt perc múlva a király felment a lépcsőn.

Arca kipirult a gyors lovaglástól. Poros és zilált ruházata annyira ellentétben volt Madame friss és gondosan elrendezett öltözetével, hogy a hercegnő arca elsápadt a pirosító alatt...

Lajos minden bevezető beszéd nélkül leült. Montalais elpárolgott.

Madame leült a királlyal szemben.

- Húgom - mondotta Lajos -, tudja-e, hogy La Vallière kisasszony ma reggel elmenekült lakásáról, és hogy fájdalomban és kétségbeesésében egy kolostorba menekült?

A király hangja sajtáságosan megindult volt, midőn ezeket mondta.

- Ezt most felségedtől tudtam meg - felelte Madame.

- Azt hittem, hogy már ma reggel megtudta, midőn a követeket fogadtam.

- Izgalma ugyan elárult valamit, felség: kitaláltam, hogy rendkívüli dolog történhetett, de pontosan nem tudtam, mi az.

A király nyílt volt és célra tört.

- Húgom - mondotta -, miért küldte el La Vallière kisasszonyt?

- Mert szolgálatával nem voltam megalégedve - felelte Madame ridegen.

A király arca bíborvörös lett, és a szeme lángokat lövellt, amit Madame, minden bátorsága ellenére is, alig bírt elviselni.

Lajos azonban türtőztette magát, és így szólt:

- Olyan jólelkű asszonynak, mint húgom, erősebb okra van szüksége ahhoz, hogy egy fiatal lányt elkergessen, és hogy ezzel szégyent hozzon a lány és egész családja fejére. Tudja, hogy a város szemmel tartja az udvarhölgyek viselkedését. Udvarhölgyet elküldeni annyit jelent, hogy az a nő bűnt követett el, vagy legalábbis nagy hibát. Mi tehát La Vallière kisasszony bűne vagy hibája?

- Minthogy felséged La Vallière kisasszony védelmezőjéül szegődött - felelte Madame hidegen -, olyan magyarázatokkal fogok szolgálni, amelyeket jogom volna megtagadni bárkitől.

- Még a királytól is? - kiáltotta Lajos haragos mozdulattal.

- Felséged a húgának nevezett, de a saját házamban vagyok.

- Egyre megy - felelte a fiatal uralkodó, s szégyenkezett, amiért elragadtatta magát -, nem mondhatja, asszonyom, és senki sem mondhatná el birodalmamban, hogy joga volna tőlem megtagadni a magyarázatot.

- Mivel így fogja fel a dolgot - mondotta Madame komor haraggal -, meg kell hajolnom, és hallgatnom kell felséged előtt.

- Nem, ne kerteljünk.

- A pártfogás, amelyben felséged La Vallière kisasszonyt részesíti, tiszteletre kötelez.

- Ne kerteljünk, megmondottam. Jól tudja, hogy mint a francia nemesség feje, minden nemesembernek felelősséggel tartozom családja becsületéért. Akár La Vallière kisasszonyt űzi el, akár bárki más...

Madame vállat vont.

- Ismétlem, akár bárki más - folytatta a király -, és mert ezt a leányt megfosztja becsületétől, ha így jár el, magyarázatot kérek, avégből, hogy az ítéletet jóváhagyjam vagy helytelenítsem.

- Hogy helytelenítse az ítéletemet! - kiáltotta Madame fennhéjázóan. - Hogyan? Ha elűztem a házamból kíséretem egyik tagját, azt kívánná, hogy visszafogadjam?

A király hallgatott.

- Ez nemcsak túlkapas volna, felség, hanem az etikett megsértése is.

- Madame!

- Ó, én mint nő fellázadnék az ilyen méltatlan bánásmód ellen, mert nem volnék, többé a felséged családjából való hercegnő, egy király leánya, utolsó teremtés volnék, kevesebb, mint egy elkergetett szolgáló.

A király felugrott dühében.

- Nincs szíve, kő van a szíve helyén - kiáltotta. - Ha így jár el velem szemben, hadd cselekedjem én is ugyanilyen szigorral.

A csatában néha az eltévedt golyó is talál. Ez a néhány szó, amit a király nem szándékosan mondott, megsebezte, s egy pillanatra megrendítette Madame-ot, mert attól kellett tartania, hogy előbb vagy utóbb megtorolják cselekedetét.

- Végül is, felség, magyarázza meg szavait - mondotta Madame.

- Azt kérdeztem, asszonyom, hogy mit vétett kegyednek La Vallière kisasszony?

- A legügyesebb cselszövő, akit ismerek; az ő műve, hogy két jóbarát párbajt vívott egymással: az udvarban olyan szemérmetlen kifejezésekkel beszéltet magáról, hogy az emberek ráncba vonják homlokukat, ha csak a nevét hallják.

- La Vallière kisasszony? - kiáltotta a király.

- Képmutató teremtés; szelíd külseje alatt ravasz és fekete lélek rejlik.

- La Vallière kisasszony?!

- Felséged tévedhet, de én jól ismerem: képes harcra ingerelni egymás ellen a legjobb rokonokat és a legmeghittebb barátokat is. Láthatja felséged, máris mennyi viszály magvát hintette el miköztünk is.

- Tiltakozom...

- Fontolja meg jól felséged: a legjobb egyetértésben éltünk, és ő a jelentéseivel, alaptalan panaszaival ellenem hangolta felségedet.

- Esküszöm, hogy sohasem jött elkeseredett szó az ajkára; esküszöm, amikor haragra lobbantam, nem engedte, hogy bárkit megfenyegessek, esküszöm, hogy nincs nála odaadóbb, tiszteletteljesebb barátnője!

- Barátnőm! - szólt Madame a mély megvetés hangján.

- Vigyázzon, asszonyom, elfelejti, hogy megsértett, és hogy e pillanattól kezdve minden különbség kiegyenlítődik. La Vallière kisasszony az lesz, amivé én akarom tenni, és holnap, ha úgy tartja kedvem, arra is el lehet készülve, hogy trónra ültetem.

- Akkor sem erre született, és felséged csak a jövőjét tudja megváltoztatni, a múltját nem.

- Asszonyom, magához én csak előzékeny és udvarias voltam; ne akarja eszembe juttatni, hogy én vagyok az úr.

- Felséged ezt már kétszer is említette, és volt szerencsém megjegyezni, hogy meghajlok akarata előtt.

- Beleegyezik tehát, hogy La Vallière kisasszony visszatérjen szolgálatába?

- Minek, felség, ha úgylis trónnal akarja megajándékozni? Én kevés vagyok ahhoz, hogy ilyen hatalmat pártfogoljak.

- Hagyja el ezt a rosszindulatú, megvető viselkedést. Bocsásson meg neki a kedvemért.

- Soha!

- Harcra ingerel családom ellen?
- Nekem is van családom, amelyhez menekülhetek.
- Fenygetni akar, vagy ennyire megfélemezik magáról? Azt hiszi, hogy a családja pártfogolná, ha sértésekre ragadtatná magát?
- Remélem, nem fog olyasmire kényszeríteni, felség, ami nem méltó rangomhoz.
- Reméltem, hogy emlékezni fog barátságunkra, és mint fivérével fog bánni velem.

Madame egy pillanatig hallgatott.

- Ha egy jogtalan kérését megtagadom, felség, ez nem jelent annyit, hogy többé nem ismerem el fivéremnek.
- Jogtalan kérésemet?
- Ó, felség, ha elmondanám mindenkinek, hogyan viselkedett La Vallière, ha a királynék megtudnák...
- Ugyan, ugyan, Henriette, hallgasson a szívére. Emlékezzék rá, hogy valaha szeretett engem, emlékezzék rá, hogy az embernek ugyanolyan irgalmasnak kell lennie, mint amilyen a Legfőbb Bíró. Ne legyen hajthatatlan másokkal szemben, bocsásson meg La Vallière-nek.
- Nem tudok megbocsátani, mert megsértett.
- De az én kedvemért.
- Felsőged kedvéért mindent megteszek, ezt az egyet kivéve.
- Tehát a végső kétségbeesést tanácsolja nekem... A gyenge emberek utolsó eszközéhez kényszerít nyúlni, azt tanácsolja, hogy feldühödjek, hogy szabadjára engedjem haragomat?
- Felsőged, azt tanácsolom, hogy térjen észre.
- Hogy észre térjek?... Nincs többé eszem, húgom!
- Felsőged, kegyelem!
- Húgom, irgalom! Első ízben könyörgök valamiért, már csak magában van minden reményem, húgom.
- Ó, felség, sír?
- A dühtől sírok, a megaláztatástól. Én, a király, kénytelen vagyok megalázkodni és kérni. Egész életemben irtózni fogok ettől a pillanattól. Egy pillanat alatt több bánatot szenvedtetett el velem, húgom, mint amennyire az élet legsúlyosabb csapásai esetén számítottam.

A király most felállt, és szabad folyást engedett könnyeinek, amelyek csakugyan a düh és a szégyen könnyei voltak.

Madame-ot ugyan nem hatotta meg, mert a legjobb nők sem ismernek szánalmat, ha megsértették büszkeségüket, de attól félt, hogy ezek a könnyek magukkal ragadják mindazt, ami a király szívében emberi.

- Parancsoljon velem, felség - mondotta -, és mert szívesebben aláz meg engem, mint saját magát, ámbár az én megaláztatásom nyilvános, és felségednek csak én vagyok tanúja, beszéljen, engedelmeskedem a királynak.
- Nem, nem, Henriette - kiáltotta a király a hálától egészen elragadtatva -, csak a fivérének engedett!
- Már nincs fivérem, mert engedelmeskedem.

- Akarja hálából egész királyságomat?

- Hogy tud szeretni, ha szeret, felség!

Lajos nem felelt; megragadta Madame kezét és elborította csókjaival.

- Tehát ismét magához fogadja a szegény leányt, megbocsát neki, elismeri, hogy szelíd, becsületes lelkű nő?

- Házamban fogom tartani.

- Nem; ismét megajándékozta barátságával, kedves Henriette.

- Nem szerettem őt soha.

- Nos hát, ugye, kedves Henriette, irántam való szeretetből jól fog bánni velem?

- Legyen! Úgy fogok bánni vele, mint felséged kedvesével.

A király felállt. Ezzel a végzetesen elejtett szóval Madame lerontotta áldozatának minden érdemét. A király többé nem volt adósa semmivel.

Vérig sértve, halálosan megsebezve, így felelt:

- Köszönöm, asszonyom, sohasem fogom elfelejteni a szolgálatot, amelyet nekem tett.

Szertartásos udvariassággal meghajolt, és elment.

Egy tükör előtt elhaladva megpillantotta vörös szemét, és haragosan dobbantott.

De már késő volt: Malicorne és D'Artagnan, akik az ajtóban álltak, látták a szemét.

„A király sírt” - gondolta magában Malicorne.

D'Artagnan tiszteletteljesen odalépett Lajoshoz, és halkán így szólt:

- Felség, a kis lépcsőt kell választania, hogy lakosztályába visszatérjen.

- Miért?

- Mert az országút porának nyoma meglátszik arcán. Menjen, felség, menjen!

„Az ántiját! - gondolta magában D'Artagnan, midőn a király úgy engedelmeskedett, mint egy gyermek - jól vigyázzanak magukra, akik megríkatják azt a nőt, aki miatt a király sírt.”

La Vallière kisasszony zsebkendője

Madame nem volt gonosz, csak elragadta a harag.

A király nem volt oktalan, csak szerelmes volt.

Alighogy megkötötték ezt a megegyezésfélét, amelynek eredményeként La Vallière-t visszahívták az udvarhoz, mind a két fél nyerni akart a vásáron.

A király a nap minden pillanatában látni akarta La Vallière-t.

Madame, aki a kínos jelenet óta érezte a király neheztelését, nem akarta harc nélkül átengedni La Vallière-t.

Madame tehát akadályokat gördített a király minden lépése elé.

Így aztán a királynak, ha kedvese közelében akart lenni, udvarolnia kellett a sógornőjének.

Erre a tervre építette fel Madame az egész politikáját.

Mivel pedig segítő társat keresett magának, és Montalais-ra esett a választása, a király, valahányszor a hercegnőt fölkereste, ostromzár alá került. Körülfogták és nem tágitottak mellőle. Madame a királlyal való beszélgetéseiben annyi báj, szellemet fejtett ki, hogy mindent és mindenkit elhomályosított.

Később Montalais váltotta fel. Végül is kiállhatatlannak találta őt a király.

De ő csak erre várt.

Ekkor ugyanis harcba küldte Malicorne-t, s az módot talált rá, hogy elmondja a királynak: van az udvarnál egy nagyon szerencsétlen fiatal leány.

A király megkérdezte, hogy ki az.

Malicorne azt felelte, hogy Montalais kisasszony.

A király pedig kijelentette, hogy csak helyes, ha szerencsétlen az a nő, aki másokat is szerencsétlenné tesz.

Malicorne megmagyarázta a helyzetet, Montalais kisasszony utasításának megfelelően.

A királynak kinyílt a szeme. Észrevette, hogy amint ő, a király megjelenik, Madame is rögtön feltűnik, hogy Madame a folyosókon ólálkodik, míg a király el nem távozott, és elkíséri, mert fél, hogy valamelyik udvarhölgyével szóba elegyedik az előszobában.

Egy este Madame még tovább ment.

A király a hölgyek társaságában ült, és kezében, a kabátja ujja alá rejtve levelet rejtegetett, amelyet La Vallière kezébe akart csúsztatni.

Madame kitalálta szándékát a levéllel. Bajos lett volna megakadályozni a királyt, hogy oda menjen, ahova akar.

De meg kellett akadályoznia, hogy a király odaléphessen La Vallière-hez, üdvözölhesse őt, és a levelet a legyezője mögé vagy zsebkendőjébe csempészhesse.

A király, aki szintén mindent megfigyelt, sejtette, hogy kelepécét állítottak neki.

Fölkelt helyéről, karosszékét kényeskedés nélkül átvitte Châtillon kisasszony mellé, és eltréfálkozott vele.

A társaság rímeket rögtönzött. A király Châtillon kisasszonytól Montalais-hoz, aztán Tonny-Charente kisasszonyhoz ment.

Ezzel az ügyes taktikával egyszerre csak La Vallière mellé került, akit teljesen eltakart.

Madame úgy tett, mintha nagyon el volna merülve munkájában, szőnyeghímzése fölé hajolt és virágdíszítményének rajzát javítgatta.

A király odamutatta La Vallière-nek a fehér borítékú levél csücskét, és Louise kitergette zsebkendőjét; tekintete mintha ezt mondta volna: „Rejtse a levelet zsebkendőmbe.”

A király most a maga zsebkendőjét karosszékére tette, és ügyesen a földre ejtette.

Erre aztán La Vallière a saját zsebkendőjét csúsztatta a király karosszékére. A király feltűnés nélkül elvette, belecsempészte a levelet, aztán a zsebkendőt visszatette a karosszékre.

La Vallière kisasszonynak épp csak annyi ideje maradt, hogy kezét kinyújtsa az értékes tartalmú zsebkendőért.

De Madame mindent látott.

Így szólt Châtillon kisasszonyhoz:

- Châtillon, legyen szíves, vegye föl a király zsebkendőjét a szőnyegről.

A leány tüstént engedelmeskedett: a király elmozdult helyéből, La Vallière zavarba jött, és látható lett a másik zsebkendő a király karosszékén.

- Ó, bocsánat! Felségednek két zsebkendője van - szólt a leány.

A király most kénytelen volt La Vallière zsebkendőjét is zsebre tenni a magáéval együtt. Ezen a fordulaton a király megnyerte a szerelmese zsebkendőjét, de La Vallière elvesztett egy négysoros verset, amelyen a király tíz órát dolgozott, s amely - csak neki magának - talán egy hosszú költeménnyel ért fel.

Következésképp a király haragudott, La Vallière pedig kétségbe volt esve.

Ezt a dolgot lehetetlen volna leírni.

De ekkor hihetetlen esemény történt.

Amikor a király eltávozott, hogy hazamenjen, az előszobában ott találta Malicorne-t, aki, nem lehet tudni, hogyan, már értesült mindenről.

A Palais-Royal előszobái természetesen sötétek, és este Madame-nál nem nagyon törődtek a világítással; az előszobák tehát rosszul voltak világítva.

A király szerette ezt a homályt. Általános igazság, hogy a szerelem, amelyben ész és szív állandóan lángol, nem szereti a fényt, a tüzet egyebüttl, csak a szívben és a kedélyben.

Az előszoba tehát sötét volt; egyetlen apród vitte a fáklyát őfelsége előtt.

A király lassan lépkedett, visszafojtva haragját.

Malicorne elment a király mellett, de oly közel hozzá, hogy csaknem súrolta, és mély alázattal bocsánatot kért őfelségétől, de Lajos rosszkedvében volt, s lehordta Malicorne-t, aki aztán nesztelenül elpárolgott.

Lajosnak ezen az estén némi perpatvara volt feleségével, aztán lefeküdt, és másnap, dolgozószobájába menet, kedve támadt, hogy megcsókolja La Vallière zsebkendőjét.

Belső inasát hívta:

- Hozza be - mondta neki - azt a kabátot, amit tegnap viseltem, de vigyázzon, hozzá ne nyúljon semmihez, ami a kabátban van.

Parancsát teljesítették, és a király maga kutatta át zsebeit. Egyetlen zsebkendőt talált bennük, a magáét. La Vallière-é eltűnt.

Mialatt a király találgatásokba és gyanúsításba merült, levelet hoztak neki La Vallière-től. A levélben ez volt:

Milyen szeretetreméltó, drága Felség, hogy ilyen szép verset küld nekem!
Szerelme mily leleményes és kitartó! Hát lehet felségedet nem szeretni?!

„Mit jelent ez? - gondolta magában a király. - Ez csak félreértés lehet...”

- Keressen még egy másik zsebkendőt is - mondta hangosan az inasának -, mert a zsebemben még kell lennie. Ha nem találja, vagy ha hozzá mert nyúlni...

A király meggondolta magát. Egy zsebkendő elvesztéséből nem csinálhat állami ügyet, különben egész krónikára való mendemondát indít meg, tehát így szólt:

- Abban a zsebkendőben fontos jegyzetem volt, amely a hajtások közé csúszott.

- De felség - felelte a belső inas -, felségednek csak egy zsebkendője volt, és az itt van.

- Igaz - szólt Lajos fogcsikorgatva -, igaz! Mily boldogok a szegények! Mily boldog az az ember, aki maga veheti ki zsebéből a zsebkendőjét és a leveleit.

Újra elolvasta La Vallière levelét, és azon töprengett, milyen véletlen folytán kerülhetett a négy soros vers Louise kezébe. Utóirat is volt a levélhez:

Futárja útján küldöm ezt a küldeményéhez annyira nem méltó választ.

- Hála Istennek, most legalább megtudok valamit - mondta a király örömmel magában. - Ki van kinn? - szólt hangosan. - Ki hozta nekem ezt a levelet?

- Malicorne úr - felelte félénken a szobainas.

- Küldje be.

Malicorne belépett.

- La Vallière kisasszonytól jön? - kérdezte Lajos és felsóhajtott.

- Onnan, felség.

- És vitt valamit tőlem La Vallière kisasszonynak?

- Én, felség?

- Igen, maga.

- Nem én, felség, egyáltalában nem.

- Pedig La Vallière kisasszony szó szerint ezt írja.

- Ó, felséges uram, La Vallière kisasszony téved.

A király homlokát ráncolta:

- Micsoda tréfa ez? - szólt. - Magyarázza meg, miért nevezi magát az én futáromnak La Vallière kisasszony? Mit vitt a hölgynek? Feleljen gyorsan, uram.

- Felség, én mindössze egy zsebkendőt vittem La Vallière kisasszonynak, ennyi az egész.

- Egy zsebkendőt?... Miféle zsebkendőt?

- Felsőges uram, tegnap, legnagyobb sajnálatomra, nekiütöttem felségednek, amit egész életemben annál is inkább sajnálni fogok, mert felséged legmagasabb rosszallását vontam magamra. Abban a pillanatban szinte megdermedtem kétségbeesésemben, felséged pedig sokkal távolabb járt már, semhogy meghallhatta volna mentegetőzésemet. Ugyanakkor a földön egy fehér tárgyat pillantottam meg.

- Igazán? - szólt a király.

- Lehajoltam: egy zsebkendő volt. Egy pillanatig arra gondoltam, hogy amikor beleütöttem felségedbe, én idéztem elő, hogy ez a zsebkendő kihulljon felséged zsebéből. De amikor tisztelteljesen megtapogattam, monogramot éreztem és ez La Vallière kisasszony monogramja volt. Azt kellett hinnem, hogy La Vallière kisasszony érkezésekor elejthette a zsebkendőt, és sietve visszaadtam neki, amikor távozott; higgye meg, felsőges uram, kérve kérem, hogy csak ezt adtam át La Vallière kisasszonynak.

Malicorne annyira együgyűen, kétségbeesetten és alázatosan viselkedett, hogy a királynak valószínű gyönyörűsége tellett meghallgatásában.

Hálás volt neki a szerencsés véletlenért, mintha Malicorne a legnagyobb szolgálatot tette volna neki.

- Most már másodszor találkozom magával szerencsés körülmények közt, uram - mondta a király -, számíthat barátságomra.

A valóság egyszerűen az volt, hogy Malicorne oly virtuóz módon lopta ki a király zsebéből a zsebkendőt, hogy Párizs városának bármely zsebmetszője megirigyelhette volna érte.

Madame sohasem tudta meg ezt a történetet. De Montalais kisasszony rajta volt, hogy La Vallière megsejtse, és La Vallière később elmondta a királynak, aki roppant jót kacagott rajta, és kijelentette, hogy Malicorne a nagy politikusok közé tartozik.

XIV. Lajosnak igaza volt, és tudjuk, hogy Lajos jó emberismerő volt.

Amelyben kertészekről, létrákról és udvarhölgyekről esik szó

Sajnos, a csodák nem tartottak örökké, ellenben Madame rosszkedve tartós maradt.

Nyolc nap múlva a király már rá sem nézhetett többé La Vallière-re úgy, hogy tekintete ne találkozott volna egy gyanakvó tekintettel.

Ha közös sétát indítványoztak, akkor Madame, hogy elkerülje az esőben vagy a király tölgyfája alatt történt jelenetet, nyomban gyöngélni kezdett, s a gyöngélnés következtében nem távozott lakosztályából, és udvarhölgyei is otthon maradtak.

Éjjeli látogatás szóba sem jöhetett, az teljes lehetetlenség volt.

E tekintetben a király már az első napokban fájdalmas vereséget szenvedett.

Mint Fontainebleau-ban, most is magával vitte Saint-Aignant, és átment La Vallière-hez, de csak Tonnay-Charente kisasszonyt találta ott, aki nyomban tüzet s tolvajt kiáltott, úgyhogy a komornák, felügyelők és apródok egész serege sietett elő, és Saint-Aignant, aki egyedül maradt, hogy elmenekült urának becsületét megmentse, az anyakirályné és Madame részéről igen szigorú fejmosásban részesült.

Ezenkívül másnap két kihívást is kapott a Mortemart családtól.

A királynak kellett közbelépnie.

A félreértés abból származott, hogy Madame hirtelen megváltoztatta az udvarhölgyei lakosztályát, és La Vallière és Montalais azt a parancsot kapták, hogy úrnőjük szobájában aludjanak.

Tehát a király és La Vallière kisasszony közt semmi sem volt többé lehetséges, még a levelezés sem: írni az olyan változékonyan jóságos, az olyan árgus szemek láttára, mint a hercegnőé, a legnagyobb veszedelmet jelentette volna.

Elképzelhető, hogy ezektől a túsúrásoktól milyen szakadatlan ingerültség és fokozódó düh állapotába került az oroszlán.

A király azzal csillapította heves vérét, hogy utat-módot keresett, de mivel sem Malicorne, sem pedig D'Artagnan előtt nem nyilatkozott róluk, nem talált utat-módot.

Malicorne hébe-hóba ugyan vetett egy-egy bátorító pillantást a királyra, hogy bizalmas vallomásra bírja.

A király eleinte kapott is rajta, de csakhamar, akár szégyenérzésből, akár bizalmatlanságból, nem harapott rá többé a horogra.

Így például, midőn egy este a király a kerten át ballagott, és szomorúan nézett fel Madame ablakaira, Malicorne egy puszpángbokor mellett heverő létrába botlott, és így szólt Manicamp-hoz, aki vele együtt a király mögött lépkedett, s nem ütközött bele semmibe, és mit sem látott:

- Nem látta, hogy egy létrába botlottam és majdnem elestem?
- Nem! - felelte Manicamp szórakozottan, mint mindig. - De úgy látom, mégsem esett el.
- Mindegy, azért mégis veszedelmes dolog, hogy a létrákat itt hagyják heverni.
- Bizony, az ember megsérülhet, különösen, ha szórakozott.
- Nem erről beszélek, inkább azt akarom mondani, hogy veszedelmes, ha az udvarhölgyek ablakai alatt létrák hevernek.

Lajos alig észrevehetően megremegett.

- Hogyan? - kérdezte Manicamp.

- Beszéljen hangosabban - sűgta Malicorne, meglökve Manicamp karját.

- Hogyan? - kérdezte Manicamp hangosabban.

A király fülelt.

- Látja - szólt Malicorne -, ez itt például egy tizenkilenc láb magas létra, vagyis éppen olyan magas, hogy az ablak párkányáig ér.

Manicamp felelet helyett gondolatokba merült.

- Hát kérdezze már meg tőlem, melyik ablak párkányáig - sűgta neki Malicorne.

- Melyik ablakot gondolja? - kérdezte hangosan Manicamp.

- Madame ablakait.

- Ejha!

- Ó, nem azt mondom én, hogy bárki be merne mászni a hercegnőhöz, hanem Madame lakosztályában csak egy vékony válaszfalal elkülönítve alszik La Vallière és Montalais kisasszony, és mindkettő csinos nő.

- Csak vékony válaszfal van köztük? - kérdezte Manicamp.

- Látja ott azt a meglehetősen erős világosságot Madame lakosztályában? Látja azt a két ablakot?

- Látom.

- És azt a vele szomszédos ablakot ott, amelyik gyengébben van kivilágítva, azt is látja?

- Nagyon jól látom.

- Az az udvarhölgyek szobájának ablaka. Látja, meleg van, La Vallière kisasszony éppen most nyitja ki az ablakát: egy vakmerő szerelmes sok mindent elmondhatna neki, ha sejtelve volna erről a tizenkilenc láb magas létráról itt, amely éppen az ablak párkányáig ér.

- Igen ám, de nincs egyedül, mint említette; együtt lakik Montalais-val.

- Montalais kisasszony nem számít; gyermekkori barátnője, nagyon hűséges hozzá, valóságos kút, az ember minden eltemetni való titkát beledobhatja.

A király ebből a beszélgetésből egy szót sem szalasztott el. Sőt Malicorne azt is észrevette, hogy lassítja lépteit, hadd legyen ideje szavai befejezésére.

Mikor az ajtóhoz értek, Malicorne kivételével mindenkit elbocsátott a király.

Ezen senki sem csodálkozott, hiszen tudták, hogy a király szerelmes, és azzal gyanúsították, hogy a holdfényben verseket ír.

És ha most nem is volt holdvilágos este, ezért a király mégis írhatott verseket.

Mindenki eltávozott.

A király most Malicorne-hoz fordult, aki alázatosan várta, hogy Lajos megszólítsa.

- Malicorne úr, mit mondott az imént valami létráról? - kérdezte.

- Én, felség, én létráról beszéltem?

És Malicorne égnek emelte szemét, mintha elszállott szavait akarná újból elfogni.

- Igen, egy tizenkilenc láb magas létráról.

- Ó, tudom már, felség, igaz; de csak Manicamp úrral beszéltem róla, s egy szót sem szólok, ha csak sejtem is, hogy felséged is meghallhatja.

- És akkor miért nem szólt volna?

- Mert nem akartam volna, hogy megdorgálják a kertészt, aki otffelejtette a létrát... szegény ördögöt.

- Legyen nyugodt... Mondja hát, mi van ezzel a létrával?

- Akarja látni felséged?

- Akarom.

- Mi sem könnyebb ennél; ott van, ni!

- A bokrok mellett?

- Úgy van.

- Mutassa meg!

Malicorne megfordult, és a létrához vezette a királyt.

- Itt van, felség - szólt.

- Húzza csak egy kissé előbbre!

Malicorne kihúzta a létrát a fasorba.

A király végiglépdelt a létra mentén.

- Hm! - szólt... - Azt mondja, hogy tizenkilenc láb hosszú?

- Annyi, felség.

- Tizenkilenc láb, az sok; nem hinném, hogy olyan hosszú volna.

- Így szemre nehéz megítélni, felség. Ha ez a létra egy fa vagy fal mellett állna, jobban látnánk, mert sokat segítene az összehasonlítás.

- Ó, az mindegy, Malicorne úr, alig hiszem, hogy ez a létra tizenkilenc láb.

- Én tudom, hogy felséged szemmértéke milyen biztos, és mégis fogadni mernék rá, hogy annyi.

A király fejét rázta.

- Van egy csalhatatlan ellenőrzési módszer - szólt Malicorne.

- És mi az?

- Mindenki tudja, felség, hogy a palota földszintje tizennyolc láb magas.

- Helyes, ezt mindenki tudja.

- Nos, felség, ha a létrát a falhoz támasztják, abból meg lehet állapítani.

- Igaz.

Malicorne könnyedén, mint a pelyhet, felemelte a létrát, és a falhoz támasztotta.

Véletlenségből vagy szándékosan, de éppen La Vallière kisasszony szobájának ablakát választotta kísérletéhez.

A létra éppen a párkányszegélyig, vagyis az ablakkönyöklőig ért fel, úgyhogy az utolsó előtti fokon álló férfi, középtermetű férfi is, mint a király, igen könnyen érintkezésbe juthatott a szoba lakóival, vagyis inkább lakónőivel.

Amint Malicorne a létrát felállította, a király abbahagyva azt a kis komédiát, amit addig játszott, megindult fölfelé, Malicorne pedig tartotta a létrát. De alig tette meg a király légi útjának a felét, a kertben megjelent a svájci őrség egyik őrjárata, és éppen a létrának tartott.

A király széleseben lejtött, s a bokrok közé rejtőzött.

Malicorne megértette, hogy fel kell magát áldoznia. Ha ő szintén elrejtőzik, akkor addig fognak keresni, míg vagy őt, vagy a királyt, vagy talán mindkettőjüket meg nem találják.

Jobb, ha egyedül őt találják meg.

Ennélfogva Malicorne oly ügyetlenül rejtőzött el, hogy egyedül őt fogták el.

Mihelyt elfogták, az őrségre vitték; az őrségen megnevezte magát, és amint megnevezte magát, felismerték.

Közben a király, bokorról bokorra osonva, megalázva, de kivált roppantul bosszankodva, elérte lakosztályának kis kapuját.

Már csak azért is bosszús volt, mert a letartóztatással járó lármára Montalais és La Vallière megjelent az ablakban, sőt Madame is megjelent a maga ablakában, kezében két gyertyával, és érdeklődött, hogy mi történt.

Ezalatt Malicorne D'Artagnanra hivatkozott. Malicorne hívására D'Artagnan elősietett.

De hiába igyekezett Malicorne azon, hogy tettének indokait megértesse vele, hiába értette meg D'Artagnan, hiába adott a két finom és találékony szellemű férfi más fordulatot a kalandnak; Malicorne nem tehetett mást: bele kellett törődnie, hogy állítólag be akart mászni Montalais kisasszonyhoz, amiként Saint-Aignan is rajta szaradt, hogy be akarta törni Tonnay-Charente kisasszony ajtaját.

Madame hajthatatlan volt, mégpedig két okból, először azért, mert ha Malicorne éjnek évadján csakugyan be akart hozzá mászni az ablakon keresztül egy létrán, hogy Montalais-val találkozzék, az Malicorne részéről büntetendő kísérlet, és meg is kell érte büntetni.

Másodszor, ha Malicorne nem a saját nevében járt el, hanem mint közvetítő La Vallière és egy másik személy között, akit Madame nem akart megnevezni, bűne annál nagyobb volt, mert nem játszott közre benne a szenvedély, amely mindent megmagyaráz.

Madame tehát óriási lármát csapott, Malicorne-t elűzte férje házából, s meg sem gondolta szegény elvakult nő, hogy Malicorne és Montalais a kezükben tartják a Guiche grófnál tett látogatása és más kényes ügyei miatt.

Montalais megdühödött, s nyomban bosszút akart állni, Malicorne ellenben bebizonyította neki, hogy a király támogatása felér bármiféle kegyvesztettséggel, és nagyon szép dolog a királyért szenvedni.

Malicorne-nak igaza volt, s bár Montalais nő volt, s inkább tiszszeresen az, mint egyszeresen, mégis meg tudta őt győzni nézetének helyességéről.

Egyébként a király, siessünk megjegyezni, hozzájárult a vigasztalódáshoz.

Először is, Malicorne-nak ötvenezer frankot fizettetett ki kártalanításul elveszett állásáért.

Másodszor, a saját udvartartásában alkalmazta őt, boldogan, hogy ily módon bosszút állhat Madame-on mindazért, amit ellene és La Vallière ellen vétett.

De mivel ezentúl nem volt ott Malicorne, hogy elcsenje zsebkendőjét és létrát méregessen, a szegény szerelmes meg volt fosztva segítőtársától.

Semmi reménye nem maradt, hogy valaha is közeledhessék La Vallière-hez, míg a leány a Palais-Royalban lakik.

Ezen a világ minden tekintélye és pénze sem segíthetett.

Szerencsére Malicorne éberem örködött. Úgy intézte a dolgot, hogy találkozott Montalais-val. Igaz, Montalais is megtett mindent, hogy találkozzék Malicorne-nal.

- Mit csinál éjszaka. Madame-nál? - kérdezte Aure-tól.

- Éjjel? Hát alszom.

- Hogyan, alszik?

- Természetesen.

- Pedig rosszul teszi, hogy alszik; nem illik, hogy egy leány, aki annyit szenved, mint maga, aludjék.

- Én szenvedek?

- Hát távollétem nem kergeti a kétségbeesésbe?

- Nem, hiszen ötvenezer frankot és állást kapott a királytól.

- Mindegy! Akkor is le van sújtva, mert nem lát többé mindennap, mint azelőtt; kétségbe van esve, amiért elvesztettem Madame bizalmát; mondja, hát mindez nem igaz?

- Ó, nagyon is igaz.

- Akkor tehát ez a bánat nem hagyja éjjel aludni, tehát sóhajtozik, azután zokog, azután orrát fújja hangosan, tízszer is egy perc alatt.

- Kedves Malicorne, Madame egyáltalán nem szenvedheti környezetében a lármát.

- Én igazán nagyon jól tudom, hogy Madame semmi zajt nem képes elviselni; ezért ha a maga mélységes fájdalmát észreveszi, sietve kitessékeli magát a szobájából.

- Értem!

- Nagyszerű!

- De mi fog történni aztán?

- Az fog történni, hogy ezután, mivel magától is elválasztották, éjszaka La Vallière fog sóhajtozni és siránkozni úgy, hogy kétségbeesése kettőnek is elegendő volna. Erre másik szobába költöztetik.

- Igen, de melyikbe?

- Melyikbe?

- Nos, leleményes uram, zavarba jött a kérdésemre.

- Semmi esetre sem; bármelyik szobába teszik is, az csak jobb lehet, mint Madame-é.

- Ez igaz.

- Akkor hát ma éjjel kezdjen bele a sápikozásba-sóhajtozásba.

- Nem fogom elmulasztani.

- És oktassa ki La Vallière-t.

- Legyen nyugodt, úgyis eleget sír magában!
 - Helyes! Sírjon ezentúl hangosan - szólt Malicorne.
- És elváltak egymástól.

**Amelyben az asztalosmesterségről esik szó, és a titkoslépcső-építés
munkájának néhány részletéről is beszámolunk**

A kapott tanácsot Montalais közölte La Vallière-rel, aki elismerte, hogy bölcs tanács és némi habozás után, amit inkább tartózkodásának, mint hidegségének lehet tulajdonítani, elhatározta, hogy megvalósítja.

Ez a história a két síró-rívó nővel, aki sopánkodással tölti be a hercegnő hálószobáját, Malicorne mesterműve volt.

Mivel semmi se oly valószínű, mint a valószínűtlenség, semmi sem oly természetes, mint a regényesség, ennél fogva ez az *Ezeregyéjszaká*-ba illő mese tökéletesen bevált Madame-nál.

Először Montalais-t távolította el.

Három nappal, vagyis inkább három éjszakával Montalais eltávozása után La Vallière-nek is távoznia kellett.

Egy kis manzárdszobát kapott, a szolgálattelvő nemesek lakosztálya felett.

Egy emelet, vagyis egy padló választotta el az udvarhölgyeket az udvari tisztségviselőktől és a lovagoktól.

Külön lépcső vezetett fel hozzájuk, amely Navailles-né asszony felügyeletére volt bízva.

A nagyobb biztonság okáért Navailles asszony, aki őfelsége korábbi kísérleteiről már hallott egyet-mást, a szobák ablakára és a kandallók nyílására rácsot szereltetett.

Így tehát La Vallière kisasszony erénye teljes biztonságban volt, s szobája inkább kalitkához hasonlított, mint bármi egyébhez.

La Vallière kisasszonynak, ha otthon volt - ami gyakran megtörtént, mert Madame csak ritkán vette igénybe szolgálatát, mióta Navailles-né asszony felügyelete alatt tudta -, La Vallière kisasszonynak tehát más szórakozása nem volt, mint hogy kinézett az ablakrácson.

Egy reggel azonban, mikor szokása szerint kinézett, megpillantotta Malicorne-t az övével szemben levő ablakban. Malicorne ácsok számára való mérőönt tartott a kezében, az épületet nézegette, és egy papírdarabra algebrai képleteket írogatott. Így egészen jól beillett volna valamiféle mérnöknek, aki a futóárok sarkából egy bástyaszöglet vagy a vár falainak magasságát méricskéli.

La Vallière megismerte Malicorne-t, és üdvözölte.

Malicorne mély meghajlással válaszolt, és eltűnt az ablakból.

Louise csodálkozott ezen a hidegségen, amely egyáltalán nem illett Malicorne mindig nyugodt viselkedéséhez, de eszébe jutott, hogy a szegény fiatalember őmiatta vesztette el állását, és ha őt látja, nem lehet valami remek hangulatban, hiszen minden valószínűség szerint Louise sohasem lesz olyan helyzetben, hogy kárpótolhassa azért, amit elvesztett.

Louise meg tudta bocsátani a sértéseket is, a szerencsétleneken pedig még inkább megesett a szíve.

Tanácsot kért volna Montalais-tól, ha jelen van, de Aure távol volt.

Ebben az időben szokta Montalais a levelezését végezni.

La Vallière egyszerre csak azt látta, hogy az ablakból, ahol Malicorne az imént megjelent, egy tárgy repül a rácson át szobájába, és a padlóra esik.

Kíváncsian a tárgy felé tartott és felemelte. Egy orsó volt, amilyenre selymet szoktak gombolyítani.

Selyem helyett azonban most papírral volt körütkerve az orsó.

La Vallière kisasszony lehántotta róla a papirost, és elolvasta:

Kisasszonyom!

Nagyon kíváncsi vagyok két dologra.

Először: vajon szobájának padlója fából vagy kőből van-e.

Másodszor: milyen távolságra van ágya az ablaktól.

Bocsásson meg, hogy fárasztom, és válaszát ugyanazon az úton kérem, mint amely úton tőlem a levelet kapta, vagyis az orsó útján.

Csak ahelyett, hogy szobámba dobná, mint én a Magáéba, ami Kegyednek sokkal nehezebb volna, mint nekem, szíveskedjék egyszerűen kidobni az ablakon.

Máskülönben, kisasszony, maradtam alázatos és tiszteletteljes szolgája.

Malicorne

Válaszát, kérem, a levélre írja!

- Ó, szegény fiú! - kiáltott fel Louise -, bizonyára megőrült.

És részvevő pillantást vetett levelezőtársára, akit a szoba árnyékában jól kivehetett.

Malicorne megértette, s fejét rázta, mintha tiltakozni akarna. „Nem, nem, legyen nyugodt, nem vagyok bolond!”

La Vallière kétkedőn mosolygott.

„Nem, nem - folytatta jelbeszéddel Malicorne -, a fejem rendben van!”

És a fejére mutatott.

Azután kezét mozgatta, mint aki gyorsan ír:

„Ugyan kérem, válaszoljon” - mutatta, szinte könyörögve.

La Vallière nem talált benne semmi kivetnivalót, ha megteszi, amire Malicorne kéri, ha mindjárt bolond is; ceruzát fogott s felírta:

„Fa!”

Azután az ablaktól ágyáig megolvastott tíz lépést, és azt is felírta:

„Tíz lépés!”

Amint ezzel végzett, átnézett Malicorne-ra, aki meghajolt, és jelezte, hogy lemegy.

La Vallière megértette, hogy az orsóért.

Az ablakhoz lépett, s Malicorne utasítása szerint leejtette az orsót.

Az orsó még gurult a földön, amikor Malicorne máris rávetette magát, elfogta, felkapta, mint a majom szokta tenni a dióval, lehámozta róla a levelet, azután Saint-Aignan lakására futott.

Saint-Aignan a király közelében választotta ki, vagyis inkább kérelmezte lakását, olyan növényhez hasonlóan, amely a nap sugarait keresi, hogy több gyümölcsöt hozzon.

Saint-Aignan lakása két szobából állt, abban az épületben, amelyben a király lakosztálya is volt.

Büszke volt erre a szomszédságra, mert így könnyen bejuthatott a királyhoz, s ráadásul, szerencsés esetben, néha váratlanul is összetalálkozhatott őfelségével.

Ebben a pillanatban azzal foglalatalkodott, hogy két szobáját pompásan kikárpitoztatta, mert számított a megtiszteltetésre, hogy a király néha meglátogatja, mivel őfelsége, mióta La Vallière iránt szerelemre gyulladt, Saint-Aignant bizalmasává választotta, s így sem nappal, sem éjjel nem nélkülözhetette.

Malicorne bejelentette magát a grófnál, s ez nem is ütközött nehézségbe, mert a királynál is kegyben állott, s az egyik hitele a másik számára mindig jó csalétek volt.

Saint-Aignan megkérdezte látogatóját, tud-e valami újságot.

- Mégpedig nagy újságot! - válaszolta Malicorne.

- Ejha! - szólt Saint-Aignan, kegyenc lévén, kíváncsian. - Halljuk!

- La Vallière átköltözött!

- Hogyan? - kérdezte Saint-Aignan tágra nyílt szemmel.

- Ahogy mondom.

- Madame-nál lakott, nem?

- Úgy van. De a hercegnőt bosszantotta a szomszédság, s másik szobában helyezte el, amely éppen az ön jövőendő lakosztálya felett van!

- Hogyan, idefent? - kérdezte álmétkodva Saint-Aignan, ujjával a felső emeletre mutatva.

- Nem - válaszolta Malicorne -, odafent!

És a szemben fekvő főépületre mutatott.

- Akkor hát miért mondja azt, hogy szobája az én lakásom felett van?

- Mert meg vagyok róla győződve, hogy lakásának természetesen a La Vallière szobája alatt kell lennie!

Saint-Aignan e szavak hallatára olyan tekintettel nézett Malicorne-ra, mint egy órával ezelőtt La Vallière: vagyis bolondnak hitte.

- Uram - szólt Malicorne -, gondolatára szeretnék válaszolni.

- Az én gondolatomra?

- Hogyne, amint látom, nem értette meg teljesen, amit mondani akartam!

- Bevallom, így van.

- Helyes; ön jól tudja, hogy Madame udvarhölgyei a király és Monsieur lovagjai fölött laknak!

- Igen, mert Manicamp, De Wardes és mások laknak ott!

- Nagyon helyes! Lám, uram, milyen csodálatos a véletlenek találkozása! A Guiche gróf számára kijelölt két szoba éppen az a két szoba, mely Montalais és La Vallière kisasszonyok szobája alatt van!

- No és aztán?

- És aztán... Ez a két szoba most éppen szabad, mivel Guiche gróf sebesülten Fontainebleau-ban fekszik!

- Esküszöm, kedves uram, hogy nem tudom kitalálni, mire céloz.

- Ó, ha nekem volna olyan szerencsém, hogy Saint-Aignannak hívnak, azonnal kitalálnám!

- És mit tenne?

- Nyomban elcsereálném azt a két szobát, ahol most lakom, azzal a két szobával, amelyben Guiche gróf lakik!

- Mi nem jut eszébe! - kiáltott fel megvetőleg Saint-Aignan. - Feladjam ezt a megtisztelő helyet, a király szomszédságát, ami csak királyi hercegnek, fejedelemnek és főuraknak járó kiváltság! Nem, kedves De Malicorne uram, engedje meg, hogy a szemébe mondjam: maga bolond!

- Gróf úr - szólt a fiatalember komoly hangon -, kétszeresen téved... Engem egyszerűen Malicorne-nak hívnak, és nem vagyok bolond!

Azután papirost vett elő zsebéből, s így szólt:

- Hallgasson meg, és majd ezt is megmutatom.

- Hallgatom!

- Tudja, ugye, hogy Madame úgy őrzi La Vallière-t, mint Árgus Io nimfát.

- Tudom!

- Tudja, ugye, hogy a király beszélni akart a fogollyal, de hasztalan, és sem magának, sem nekem nem sikerült ezt a boldogságot megszerezni a királynak.

- Erről épp maga tudhat egyet-mást, maga, szegény Malicorne-om.

- Mit gondol, gróf úr, mi történne azzal, akinek képzelőereje közelebb tudná hozni egymáshoz a két szerelmest?

- Ó, a király nem fukarkodna hálájával!

- Saint-Aignan úr!...

- Tovább!

- Nem volna kedve egy kissé kipróbálni a királyi hálát?

- Dehogynem - felelte Saint-Aignan -, uram kegye, ha megtettem kötelességem, nagyon drága volna nekem!

- Akkor nézze meg ezt a papírt, gróf úr!

- Miféle papír ez? Tervrajz?

- A Guiche gróf két szobájáról, amely minden valószínűség szerint a magáé lesz!

- Ó, azt már nem, történjék bármi is!

- Miért nem?

- Mert az én két szobámra sok lovagnak fáj a foga, akiknek bizonyára nem engedném át; Roquelaure úr, La Ferté úr, Dangeau úr!

- Akkor Isten vele, gróf úr, megyek s felajánlom a tervet, amit itt előterjesztettem, az urak egyikének, a velejáró előnyökkel együtt!

- De hát miért nem tartja meg magának - kérdezte Saint-Aignan gyanakvóan.
 - Mert a király sohasem fog engem azzal megtisztelni, hogy hozzám nyíltan eljöjjön, ezekhez az urakhoz ellenben vígan elmehet!
 - Hogyan, a király elmenne valamelyikükhöz?
 - De még mennyire! Nem is egyszer, hanem tízszer! Hogyan? Még azt kérdezi, vajon a király eljárna-e egy olyan lakásba, amely közelebb viszi La Vallière kisasszonyhoz?
 - Szép közeledés... egy egész emelet van közöttük!
- Malicorne legöngyölítette a papírlapot az orsóról.
- Gróf úr, kérem - szólt -, vegye figyelembe, hogy La Vallière kisasszony szobájának padlója egyszerű fapadló!
 - No és?
 - No és a gróf úr felfogad egy ácsot, aki nem tudja, hová vezetik, bezárja lakásába, s átvágatja vele a szobája mennyezetét, következésképp La Vallière kisasszony padlóját is.
 - Ó, Istenem! - kiáltott fel Saint-Aignan, mint akit fejbeverték.
 - Tessék? - kérdezte Malicorne.
 - Azt mondom, hogy ugyancsak vakmerő ötlet, uram!
 - Biztosíthatom, hogy a király nagyon ravasznak fogja találni!
 - A szerelmesek nem gondolnak a veszedelemre!
 - Micsoda veszedelemtől fél, gróf úr?
 - Az ilyen bontás irtózatossá válik, az egész palota visszhangozna tőle!
 - Ugyan, gróf úr, nekem szilárd meggyőződésem, hogy az a munkás, akit én hozok magának, zaj nélkül megcsinálja! Hat láb terjedelmű négyszöget kivág egy kőbe burkolt fűrészszel, s még a legközelebbi szomszédok sem fogják észrevenni, hogy dolgozik!
 - Ó, kedves Malicorne, valósággal elkábít és megzavar!
 - Figyeljen tovább! - szólt Malicorne nyugodtan. - Abban a szobában, amelynek mennyezetét átvágták... Ide hallgat?
 - Hogyne.
 - ...lépcsőt készített, amelyen vagy La Vallière kisasszony mehet le magához, vagy pedig a király megy fel a kisasszonyhoz!
 - De ezt a lépcsőt látni fogják!
 - Nem, mert elrejteti egy válaszfallal, amelynek tapétája ugyanolyan lesz, mint a lakás többi részének tapétája. La Vallière kisasszonynál egy csapóajtó alatt tűnik el, amely a padló egy részébe illeszkedik, s az ágy alatt nyílik!
 - Valóban! - kiáltott fel Saint-Aignan, és a szeme felragyogott.
 - Na már most, gróf úr, nem kell bizonygatnom, hogy a király gyakran ellátogat majd ebbe a szobába, ahol ilyen lépcső van. Azt hiszem, kivált Dangeau úr lesz elragadtatva ötletemtől; megyek is, hogy elmondjam neki.
 - De kedves Malicorne úr! - kiáltott fel Saint-Aignan. - Megfeledkezik róla, hogy erről velem beszélt először, s következésképp enyém az elsőbbség joga.

- Tehát gróf úr azt akarja, hogy előnyben részesítsem?
- Hogyne akarnám? Meghiszem azt!
- Hanem De Saint-Aignan úr, amit most átnyújtok, a legközelebbi előléptetésnél egy érdemrend szalagja, vagy talán egy csinos kis hercegség!
- Legalább - szólt Saint-Aignan kivörösödve az örömtől -, legalább jó alkalom lesz megmutatnom a királynak, hogy nem alaptalanul nevez olykor barátjának, s ezt az alkalmat magának köszönhetem, kedves Malicorne úr.
- Nem fog róla megfélemlíteni? - kérdezte Malicorne mosolyogva.
- Büszke leszek rá, uram.
- Én, gróf úr, nem vagyok a király barátja, én a szolgája vagyok!
- Igen, s ha azt gondolja, hogy az a lépcső meghozza számomra a Szentlélek-rend kék szalagját, én viszont úgy gondolom, hogy magának a nemesi oklevelet hozza meg!

Malicorne meghajolt.

- Most még csak át kell költözködnöm - szólt Saint-Aignan.
- Nem hinném, hogy a király ellenezné: kérjen tőle engedélyt!
- Nyomban futok is hozzá!
- Én pedig megszerzem azt a munkást, akire szüksége lesz!
- Mikorra?
- Ma estére.
- Ne feledkezzék meg az óvintézkedésekről!
- Bekötött szemmel hozom ide!
- És én elküldöm érte valamelyik kocsimat!
- Címer nélkülit!
- Egy livré nélküli inasommal, magától értetődik.
- Nagyon helyes, gróf úr!
- És La Vallière kisasszony? - Nos?
- Mit fog mondani, ha ezt a manővert megtudja?
- Biztosan nagyon is fogja érdekelni.
- Azt elhiszem!
- Sőt, meg vagyok róla győződve, ha a király nem volna elég vakmerő, hogy felmenjen hozzá, ő lesz olyan kíváncsi, hogy lejjön a királyhoz!
- Reméljük! - szólt Saint-Aignan.
- Igen, reméljük - ismételte Malicorne.
- Akkor indulok a királyhoz!
- Ezt nagyon helyesen teszi!
- És ma este mikor jön el a munkás?
- Nyolc órakor!

- És mit gondol, mennyi idő kell hozzá, hogy a négyszöget kifűrészelje?
- Körülbelül két óra; csak aztán még ahhoz is idő kell neki, hogy teljesen elkészítse az összeköttetést. Egy éjszaka s a holnapi napnak egy része; a lépcsővel együtt két napot kell számítanunk!
- Két nap hosszú idő!
- Kutyafáját! Ha már az ember magára vállalja, hogy a paradicsom kapuját megnyitja, legalább tisztességes legyen ez a kapu.
- Igaza van! Viszontlátásra, kedves Malicorne úr. Holnapután estére megvagyok a hurcolkodással!

173
Séta fáklyafénynél

Saint-Aignan el volt ragadtatva attól, amit hallott, amit megcsillantottak előtte, és elindult megszerezni Guiche gróf lakását.

S ő, aki egy negyedórával azelőtt egymillióért sem adta volna két szobáját, most hajlandó lett volna egymilliót fizetni, ha valaki ennyit kér tőle azért a két boldogító szobáért, amely után vágyakozott.

De ilyen követelésekkel senki sem állott elő. Guiche gróf nem tudta még, hol fog lakni, különben is még mindig betegeskedett, s így nem törődött lakásával.

Saint-Aignan megkapta Guiche gróf két szobáját, Dangeau megkapta Saint-Aignan két szobáját, miután leszámolt érte hatezer frank sápot a gróf intendánsának, s azt hitte, hogy nagyszerű üzletet csinált.

Dangeau két szobáját Guiche gróf számára jelölték ki jövődöbeli lakásául.

Mindemellett nem állíthatnánk biztosan, hogy az általános költözködés közben valóban ez a két szoba lesz az, ahol majd egyszer Guiche gróf lakni fog.

Ami Dangeau-t illeti, ő olyan boldog volt, hogy még csak fel sem ötlött benne a gondolat: hátha Saint-Aignannak nagyobb érdeke fűződik ehhez a költözködéshez.

Egy órával azután, hogy az elhatározás megérlelődött benne, Saint-Aignan tehát birtokba vette az említett két szobát. Tíz perccel az után, hogy Saint-Aignan birtokba vette a két szobát, Malicorne belépett Saint-Aignanhoz, kárpitások kíséretében.

Eközben a király hívatta Saint-Aignant; szaladtak Saint-Aignanhoz, és Dangeau-t találták ott. Dangeau Guiche-hez küldötte a király emberét, s így végül megtalálták Saint-Aignant.

Ezáltal egy kis késedelem keletkezett, úgyhogy a király már türelmetlenkedni kezdett, mikor Saint-Aignan lelkendezve megjelent uránál.

- Hát már te is elhagysz? - szólt a király ugyanolyan panaszos hangon, mint amilyen panaszos hangon ezernyolcszáz évvel előbb Julius Caesar mondta: *Tu quoque!*¹⁷⁹

- Felség - szólt Saint-Aignan -, nem hagyom el a királyt, ellenkezőleg, éppen a költözködésemmel foglalkozom!

- Miféle költözködéssel? Azt hittem, hogy a te költözködésed már három nappal ezelőtt befejeződött!

- Igen, felség! De kényelmetlenül érzem itt magam, ahol vagyok, és átköltözködöm a szemközti főépületbe.

- Hát nem megmondtam, hogy te is elhagysz! - kiáltott fel a király. - Ó, mindennek van határa! Csak egy nő volt, akiért a szívem dobog, és egész családom szövetkezik, hogy tőlem elszakítsa! Volt egy barátom, akinek elmondhattam gondjaimat, és aki segített elviselni szenvedésem terhét, s ez a barát megunt panaszaimat, és elhagy, anélkül, hogy engedélyt kérne rá!

Saint-Aignan felnevetett.

A király kitalálta, hogy tiszteletlensége mögött valami titok lappang.

179 Te is! (latinul)

- Mit jelentsen ez? - kérdezte eltelve reménységgel.
- Felség, a barát, akit a király megrágalmaz, meg akarja kísérelni, hogy visszaadja a királynak elvesztett boldogságát.
- Lehetővé teszed, hogy találkozhassam La Vallière-rel?
- Még nem szavatolhatom, felség, de...
- De?
- De reménylem.
- Ó, hogyan? hogyan? Mondd meg nekem, Saint-Aignan. Ismerni akarom a tervedet, és támogatni akarlak egész hatalmammal!
- Felség - szólt Saint-Aignan -, még magam sem tudom, hogy fogok célba jutni, de minden okom megvan rá, hogy azt higgyem, holnap már...
- Azt mondd, holnap?
- Igen, felség.
- Ó, milyen boldogság! De miért költözködöl át?
- Hogy jobban szolgálhassam királyomat!
- És miben szolgálhatnál jobban, ha átköltözől?
- Tudja-e felséged, hol van a Guiche grófnak szánt két szoba?
- Igen.
- Akkor azt is tudja felséged, hová költözködöm!
- Mindenesetre, de ezzel nem tudok többet!
- Hogyan? Nem érti felség, hogy e lakás fölött két szoba van?
- Milyen szobák?
- Az egyik Montalais kisasszony szobája, a másik...
- A másik La Vallière kisasszonyé, Saint-Aignan?
- Úgy van, felség.
- Ó, Saint-Aignan, ez igaz, igen, ez igaz! Micsoda szerencsés gondolat, Saint-Aignan, baráti gondolat, költői gondolat; igyekszel a közelébe hozni, holott az egész világ elszakít tőle, ezáltal több vagy nekem, mint Püladész Oresztésznek, mint Patroklosz Akhilleusznek.
- Felség - válaszolta Saint-Aignan nevetve -, nem tudom, ha felséged terveimet egész terjedelmükben ismerné, továbbra is ilyen ragyogó kifejezésekkel illetné-e! Ó, felség, ismerek közönségesebb kifejezéseket is, és az udvar egyes puritánjai bizonyosan ilyeneket aggatnának rám, ha tudnák, hogy mit akarok felségedért tenni!
- Saint-Aignan, meghalok a nyugtalanságtól; Saint-Aignan, én elepedek; Saint-Aignan, én nem bírok holnapig várni! Holnap...! Holnap, az egy örökkévalóság!
- Pedig arra kérem felségedet, kerekedjen fel nyomban, a türelmetlenségét oszlassa el egy jó kis sétakocsizással.
- Veled együtt? Jó; elbeszélgetünk terveidről, elbeszélgetünk órára!
- Nem úgy, felség, én maradok!

- Hát akkor kivel menjek sétára?

- A hölgyekkel.

- Ó, azt már nem, Saint-Aignan, szavamra, nem!

- Meg kell tennie, felség!

- Nem, nem, ezerszer is nem! Nem, én többet ki nem teszem magam annak a szörnyű kinszenvedésnek, hogy két lépésnyire legyek tőle, hogy láthassam, hogy előtte haladtomban ruháját megérintsem, és semmit se mondhassak neki! Nem, nem kérek ebből a kínból, amit te boldogságnak tartasz, holott valóságos tortúra, mely szememet égeti, kezemet megtöri, szívemet összezúzza; lássam őt a sok idegen ember jelenlétében, s ne mondhassam neki, hogy szeretem, holott egész lényem erről a szerelemről tanúskodik, s mindenki előtt elárul. Nem, én esküvel fogadtam, hogy ezt soha többé nem teszem, s megtartom eskümet!

- Hallgasson meg, felség!

- Nem hallgatok meg semmit, Saint-Aignan!

- Akkor folytatom: sürgősen szükséges, felség, jól értse meg, sürgős, nagyon sürgős, hogy Madame és udvarhölgyei két órára eltávozzanak a palotából!

- Saint-Aignan, te tisztára megzavarsz engem!

- Nehezemre esik, hogy királyomnak parancsoljak, de a kényszerítő körülmények miatt rendelkezem, felség: nekem egy vadászatra vagy sétakocsizásra van szükségem!

- De ez a sétakocsizás, ez a vadászat szeszély volna csak, merő különködés. Ha ilyen türelmetlenül várom a napot, az egész udvar előtt leleplezek egy szívet, amely már nem ura magának. Hát nem elégszer hangoztatják, hogy az egész világ meghódításáról álmodozom, holott ott kellene kezdenem, hogy először magamat hódítom meg!

- Azok, akik ezt mondják, arcátlanok és pártütők, de bárkik legyenek is, ha felséged inkább rájuk hallgat, akkor nincs több megjegyezni valóm. Akkor a holnapi nap beláthatatlan időre eltolódik.

- Jól van, Saint-Aignan, kikocsizom... Ma este fáklyafénynél Saint-Germainbe kocsizom, éjszakára ott maradok, ott reggelizem, s három óra tájban újra Párizsban leszek. Jól van így?

- Nagyszerű!

- Akkor este nyolc körül indulok.

- Felséged még a percet is eltalálta!

- És nem akarsz semmit sem mondani?

- Pontosabban: nem tudok semmit mondani. Az iparkodásnak van némi jelentősége, de a véletlen oly nagy szerepet játszik benne, hogy én mindig a legszűkebb teret szoktam neki hagyni, mert szilárd meggyőződése, hogy majd csak úgy intézi a dolgot, hogy a legtágabb teret foglalja el!

- Nos, akkor rád bízom magam!

- És felségednek ebben igaza van!

Így megvigasztalódva, a király egyenesen Madame-hoz ment, és bejelentette a tervbe vett sétakocsizást.

Madame ebben a rögtönzött kirándulásban azonnal valami fondorlatot látott, hogy a király útközben, a sötétség leple alatt vagy más módon elszórakozhasson La Vallière-rel, de óvakodott tőle, hogy sógorának bármit eláruljon, s a meghívást mosolyogva elfogadta.

Fennhangon úgy rendelkezett, hogy udvarhölgyei vele menjenek, fenntartva magának, hogy este azt tegye, amit legalkalmasabbnak talál, hogy a király szerelmének útjába állhasson.

De azután, amikor magára maradt, és mikor a szegény szerelmes azt hihette, hogy La Vallière kisasszony részt vesz a sétakocsikázáson, abban a pillanatban talán, amikor gondolatban az üldözött szerelmeseknek azzal a siralmas boldogságával kecsgettette magát, hogy a pusztaság látásában megvalósul a tiltott birtoklás minden öröme, abban a pillanatban Madame, udvarhölgyei körében így szólt:

- Ma csak két udvarhölgyre lesz szükségem: Tonnay-Charente és Montalais kisasszonyokra!

La Vallière előre látta, következésképp várta is ezt a csapást; de az üldöztetés megerősítette. Nem szerezte meg Madame-nak azt az örömet, hogy arcán láthassa a szívét ért döfés hatását.

Ellenkezőleg: mosolygott, azzal a leírhatatlan szelídséggel, amely arcának oly angyali jelleget adott.

- Én tehát ma este szabad vagyok, Madame?

- Igen, hogyne!

- Akkor felhasználok az időt, hogy gyorsabban befejezzem a hímzést, amit fenséged kegyeskedett figyelmeire méltatni, és amit már eleve hódolattal felajánlottam fenségednek!

És tiszteletteljes bók után visszavonult szobájába.

Tonnay-Charente és Montalais kisasszonyok ugyanezt tették.

A hercegnő szobájából magukkal vitték és elterjesztették a sétakocsizás hírért az egész palotában. Tíz perccel ezután Malicorne-nak már tudomása volt Madame elhatározásáról, és Montalais kisasszony ajtaján a következő tartalmú levelet csúsztatva be:

„L. V.-nek az éjszakát feltétlenül Madame mellett kell töltenie!”

Montalais azzal kezdte, hogy a levelet a megállapodás szerint elégette, azután gondolkozott.

Montalais találékony leány volt, s csakhamar elkészült tervével. Abban az időben, mikor Madame-hoz kellett mennie, vagyis öt óra tájban, gyorsan keresztülzaladt az udvar füves részén, s tíz lépésnyire érve egy tisztai csoporthoz, nagyot sikoltott, kecsesen térdre esett, azután felállott, továbbment, de már sántítva.

A nemesek odafutottak, hogy segítségére legyenek. Montalais-nak megrándult a lába.

De kötelességéhez híven mindenáron fel akart menni Madame-hoz.

- Mi történt? Miért sántít? - kérdezte Madame. - Összetévesztettem La Vallière-rel!

Montalais elbeszélte, hogyan rándult meg a lába futás közben, sietségében, hogy minél előbb odaérjen.

Madame, úgy látszik, megsajnálta, s nyomban sebészt akart hívatni.

De Montalais megnyugtatta, hogy nem súlyos az eset, majd így szólt:

- Csak azt sajnálom, Madame, hogy szolgálatomat nem láthatom el, ezért már-már megkértem La Vallière kisasszonyt, hogy helyettesítsen fenséged mellett...

Madame összeráncolta homlokát.

- De mégsem tettem meg! - folytatta Montalais.

- És miért nem tette meg? - kérdezte Madame.

- Mert szegény La Vallière olyan boldognak látszott, hogy egy estéje és egy éjszakája szabad, nem volt merszem megkérni őt szolgálatom ellátására!

- Hogyan? Ennyire örvend? - kérdezte Madame megütődve a válaszon.

- Mondhatni, bolondosan jókedvű! Énekelt is, pedig máskülönben mindig bánatos. Különben fenséged is tudja róla, hogy emberkerülő, és van egy szemernyi vadócság is a jellemében.

„Hohó! - gondolta Madame. - Ez a nagy vidámság nem természetes!”

- Már megtette előkészületeit, hogy szobájában vacsorázzék, kedvenc könyvei társaságában! - folytatta Montalais. - És aztán fenségednek még másik hat udvarhölgye van, akik nagyon boldognak éreznék magukat, ha fenségedet elkísérhetnék, úgyhogy La Vallière kisasszonynak nem is szóltam róla.

Madame hallgatott.

- Helyesen cselekedtem? - kérdezte Montalais, kissé elszoruló szívvel, látva, hogy ez a hadicsel, amelyre oly bizton számított, hogy más lehetőséget nem is tartott szükségesnek készenlétben tartani, ilyen balul üt ki. - Helyesli-e fenséged eljárásomat? - folytatta bátran.

Madame arra gondolt, hogy a király éjnek idején otthagyhathja Saint-Germaint, s mivel Párizstól Saint-Germainig csak négy és fél mérföld az út, egy óra alatt könnyen Párizsban lehet.

- Mondja csak - szólt -, La Vallière, mikor megtudta, hogy megsérült, legalább felajánlotta-e, hogy elkíséri?

- Ó, még semmit sem tud balesetemről; de ha tudna is, akkor sem kérnék tőle olyasmit, ami terveit esetleg megzavarhatná. Azt hiszem, ma este elhunyt királyunk kedvenc szórakozásának akarja szentelni magát, aki így szólott Saint-Mars úrhoz: „Unatkozzunk, Saint-Mars úr, unatkozzunk jól!”

Madame meg volt győződve róla, hogy valami szerelmi titok rejtőzik a magány után való vágyakozás mögött. Ez a titok csakis Lajos éjjeli visszatérése lehet. Semmi kétség többé: La Vallière-t értesítették erről a visszatérésről, innen származik az az öröme, hogy a palotában maradhat.

Ez bizony előre megállapított terv volt.

„Engem ugyan nem vezetnek félre” - gondolta magában Madame.

És döntő elhatározás fogamzott meg benne.

- Montalais kisasszony - szólt -, értesítse barátnőjét, La Vallière kisasszonyt, hogy bármennyire fájdalom is, meg kell zavarnom az egyedüllétre épített tervét, de ahelyett, hogy egyedül unatkoznék a szobájában, amire olyan nagyon vágyott, majd mivelünk fog unatkozni Saint-Germainben!

- Ó, szegény La Vallière! - szólt Montalais fájdalmas arckifejezéssel, de örvendező szívvel. - Ó, Madame, nem volna rá mód, hogy fenséged...

- Elég! - szólt Madame. - Így akarom! Mindenki társaságánál többre becsülöm La Baume Le Blanc kisasszony társaságát. Menjen és küldje hozzám, maga pedig kezeltesse az inrándulását!

Montalais nem várta, hogy megismételjék a parancsot. Visszament szobájába, megírta Malicorne-nak a választ, és becsúszta a szőnyeg alá. „Ott lesz” - hangzott a válasz. Ennél lakonikusabban egy spártai nő sem írhatta volna.

„Ily módon útközben őrizetem alatt lesz - gondolta Madame -, éjszaka mellettem alszik, és őfelsége igazán ügyes lesz, ha La Vallière-rel egyetlen szót is válthat!”

La Vallière az indulási parancsot ugyanolyan egykedvű szelídséggel fogadta, mint az előző parancsot, amely otthonmaradásra kényszerítette.

De lelkében azért élénk örömet érzett, mert Madame elhatározásának megváltozását úgy tekintette, mint vigaszt, amit az isteni gondviselés küldött számára.

Kevesebb éleslátással, mint a hercegnő, mindent a véletlen számlájára írt.

Mialatt mindannyian, a kegyvesztettek, a betegek és az ínrandulások kivételével, Saint-Germain felé haladtak, Malicorne beültette munkását Saint-Aignan kocsijába, s elvitte a La Vallière szobája alatt levő szobába.

A munkást csábította a megígért fényes jutalom, s nyomban dologhoz látott.

Mivel a királyi udvar mérnökeiktől elhozatták a legkitűnőbb szerszámokat, többek között egy olyan kemény fogú fűrész, amely átfűrészeli a vízben a vaskemény tölgyoszlopot is, a munka gyorsan haladt előre, és a mennyezetnek egy négyszögletes darabja, amelyet két gerenda között szemeltek ki, Saint-Aignan, Malicorne, a munkás és egy megbízható szolga karjaiba hullott; ez utóbbit Isten is arra teremtette, hogy mindent lásson, mindent halljon, de semmit se mondjon el.

A nyílást azonban, Malicorne újabb tervei alapján, a szoba sarkában kellett kivágniuk, a következő ok miatt:

La Vallière szobája mellett nem lévén öltözőfülke, kért és kapott, épp aznap reggel, egy nagy spanyolfalat, amely leválasztotta a szoba egy részét.

Ez a paraván remekül takarta a nyílást, amelyet különben az asztalosmesterség mindenféle fortélyá is elleplezett.

Amint a nyílás elkészült, a munkás a gerendák között átkúszott La Vallière szobájába.

Itt négyszög alakban kifűrészelte a padlót, csapóajtót készített, s oly tökéletesen beillesztette a nyílásba, hogy a leggyakorlottabb szem sem vehetett észre mást, mint a padló eresztékeinek szükségszerű térközeit.

Malicorne mindenről előre gondoskodott. Előre megvett egy fogantyút és két sarokvasat, s felszereltette a fedőlapra.

Egy kis csigalépcsőt, aminő akkoriban jött divatba félemelet és emelet között, teljesen kész állapotban vásárolt kétezer frankért a leleményes Malicorne.

A szükséges méretnél magasabb volt, de az ács levett belőle néhány lépcsőfokot, s így pontosan megfelelt.

Ezt a lépcsőt, melynek ilyen fenséges terhet kellett hordoznia, csupán két kampósszeg tartotta a falon.

Alapját azonban a gróf padlójához erősítették két csavarral, s a király és egész környezete félelem nélkül le-fel járhatott ezen a lépcsőn.

Minden kalapácsütés kóccal telt zsákocskára hullott, a ráspoly vasát pedig minduntalan olajozták, nyelét gyapotba burkolták.

Különben is a leglármasabb munkát éjszaka és hajnalban végezték, vagyis a hercegnő és La Vallière távolléte alatt.

Mikor az udvar két óra felé visszatért a Palais-Royalba, és La Vallière fölment szobájába, minden a helyén volt, s a legcsekélyebb törmelék, a legkisebb forgács sem árulta el, hogy szobájába behatoltak.

Csak éppen Saint-Aignan, aki minden erejével közreműködött, felhorzsolta ujjait, elszakította ingét, és sok verejtéket hullatott a király szolgálatában.

Különösen a tenyere lett tele hólyaggal. Ezek a hólyagok onnan eredtek, hogy ő tartotta Malicorne-nak a létrát.

Továbbá maga hozta a szobába egyenkint a lépcső öt darabját, melyek mindegyike két fokból állott.

Egyszóval elmondhatjuk, hogy ha a király látta volna szorgoskodását munka közben, örök hálára kötelezte volna el magát.

Amint Malicorne, a pontos intézkedések embere, előre látta, a munkás éppen huszonnégy óra alatt fejezte be munkáját.

Huszonnégy Lajos-aranyat kapott munkájáért, s örömmel eltelve távozott; ez éppen annyi volt, amennyit rendes körülmények között hat hónap alatt keresett meg.

A legcsekélyebb mértékben sem gyaníthatta senki, hogy mi történt La Vallière kisasszony szobájában.

De másodnap este, abban a pillanatban, mikor La Vallière elhagyta Madame társaságát, s visszatért lakásába, a szoba mélyén halk reccsenés hallatszott.

Csodálkozva nézett arrafelé, ahonnan a zaj jött. A reccsenés megisméltódott...

- Ki van itt? - kérdezte ijedten.

- Én! - válaszolt a király jól ismert hangja.

- Ó... hát lehetséges ez? - kiáltott fel a leány, s egy pillanatig azt hitte, hogy álmodik. - De hol van? Hogyan? Felséged az... felséged?

- Itt vagyok! - válaszolt a király, miközben a spanyolfal egyik szárnyát félretolta, s mint egy kísértet, megjelent a szoba hátterében.

La Vallière felsikoltott s remegve hanyatlott egy székbe.

174
A kísértet

La Vallière gyorsan magához tért ámulatából; a király oly tiszteletteljesen viselkedett, hogy jelenléte több bizalmat öntött a leány lelkébe, mint amennyit megjelenésével elrabolt.

De mivel látta, hogy La Vallière-t főként az a kérdés nyugtalanítja, hogy milyen úton-módon hatolhatott be a király, Lajos megmagyarázta a spanyolfal mögé rejtett lépcső titkát, s különösen az ellen védekezett, hogy ő természetfeletti jelenség volna.

- Ó, felség - szólt La Vallière és bájos mosollyal ingatta szőke fejét -, ha jelen van, ha távol, én egyik pillanatban sem látom kedvesebbnek, mint a másokban.

- Mit akar ezzel mondani, Louise?

- Ó, nagyon jól tudja ezt felséged, hogy nincs oly pillanat, amikor az a szegény leány, akinek titkát felséged Fontainebleau-ban megleste, s akit a kereszt lábától visszahozott, ne gondolna önre.

- Örömmel és boldogsággal tölti el lelkemet, Louise.

La Vallière szomorúan mosolygott, s folytatta:

- De meggondolta-e felséged, hogy szellemes találmánya nem sok hasznunkra lehet?

- És miért nem? Beszéljen, én várok.

- Mert a szoba, ahol lakom, nem ad menedéket a szimatolók ellen, ez a hibája. Madame is idejöhét véletlenül; a nap minden pillanatában jönnek hozzám társnőim; ajtómat belülről bezárni annyi, mintha nyíltan elárulnám magam és kiírnám: „Belépni tilos, itt van a király.” És látja, felség, e pillanatban sincs semmi akadály, hogy az ajtó ki ne nyíljon, és felségedet valaki itt, nálam, meg ne lepje.

- Akkor pedig csakugyan kísértetnek tartanának - szólt a király nevetve -, mert senki meg nem mondhatja, miképp jutottam ide be. És csak a kísértetek hatolnak keresztül a falakon és a szoba mennyezetén!

- Ó, felség, milyen kaland! Gondolja meg jól, felség, micsoda botrány! Úgy beszélne rólam, ahogy udvarhölgyekről, ezekről a szegény teremtekről, akiket ritkán kímél meg a gonoszság, még soha nem beszéltek.

- És mindezekből mit következtet, kedves Louise-om? Szóljon, magyarázza meg.

- Hogy felséged, ó, bocsásson meg nekem, nagyon kemény szó!... A király mosolygott.

- Csak bátran mondja ki.

- Hogy felségednek le kell mondania a lépcsőkről, ravasz mesterkedésekről és meglepetésekről; mert gondolja meg jól, felség, hogy a szégyen, ha tetten érnék, nagyobb volna, mint a boldogság, hogy itt láthatjuk egymást.

- Nos, helyes, drága Louise - szólt szerelmesen a király. - Ahelyett, hogy elvinnék azt a lépcsőt, amelyen én ide feljöttem, van még egy másik mód is, amire nem gondolt.

- Egy másik mód?...

- Igen, egy másik! Látom már, nem szeret úgy engem, mint én szeretem magát, Louise, mert én találékonyabb vagyok magánál.

La Vallière ránézett a királyra, aki kezét nyújtotta, s a leány szelíden megszorította.

- Azt mondja - szólt a király -, hogy ha idejövök, ahová mindenki bejáratos, még meglephet valaki.

- Felség, e pillanatban is, mialatt beszél, reszketek felségedért.

- Helyes, de magát nem lepné meg senki, ha lejönne a lépcsőn az alattunk levő szobába.

- Felség, felség! Miket beszél? - kiáltott fel rémülten La Vallière.

- Rosszul értett, Louise, hogy már az első szavamra ilyen haragra lobbán; mindenekelőtt tudja-e, hogy kié az a két szoba?

- Guiche grófé.

- Nem, hanem Saint-Aignané!

- Igazán? - kiáltott fel La Vallière.

És ez az egy szó, mely a boldog leány ajkáról elröppent, a király repeső szívében édes ígéret sugarát gyújtotta fel.

- Úgy van, Saint-Aignané, a mi barátunké! - szólt a király.

- De, felség, én éppoly kevésbé mehetek Saint-Aignan úrhoz, mint Guiche gróf úrhoz - felelte félénken a földreszállt angyal, kibén felébredt a nő.

- És miért ne tehetné meg, Louise?

- Lehetetlen, lehetetlen!

- Azt hiszem, Louise, hogy a király oltalmában minden lehetséges.

- A király oltalmában? - kérdezte a leány szerelmes tekintettel.

- Ó, ugye, bízik a szavamban?

- Bízom, ha felséged nincs jelen, de ha itt van, ha látom, ha beszélek felségeddel, nem bízom többé semmiben.

- Istenem, hát mi kell ahhoz, hogy megnyugtassam?

- Én tudom, hogy tiszteletlenség, ha így kételkedem a királyban, de nekem felséged nem a király.

- Istennek legyen hála érte, én is ezt remélem. Látja, hogy keresem a lehetőséget; figyeljen ide: megnyugtatóná-e egy harmadik ember jelenléte?

- A Saint-Aignan jelenléte? Igen.

- Higgye el, Louise, összetöri szívemet az efféle gyanúsítással.

La Vallière nem válaszolt, csak nézte a királyt tiszta tekintetével, mely a lélek mélyére hatolt, és halkán csak ennyit mondott:

- Ó jaj, nem felségedhez vagyok bizalmatlan, nem felséged ellen irányul az én gyanúm.

- Beleegyezem tehát - szólt a király nagyot sóhajtva -, és Saint-Aignan úr, akinek boldogító kiváltsága, hogy magát megnyugtathatja, mindig jelen lesz beszélgetésünknel.

- Valóban, felség?

- Nemesi becsületszavamra! És maga?...

- Várjon, ez még nem minden.

- Még valami kívánság, Louise?

- Bizony, ne fáradjon el olyan gyorsan, mert még nem értünk a végére, fenség.
 - Nos, törje össze teljesen a szívemet.
 - Megérti, ugye, felség, hogy beszélgetéseinknek Saint-Aignan úr szemében is ésszerű indoka kell hogy legyen.
 - Ésszerű indoka? - kérdezte a király szelíden szemrehányó hangon.
 - Mindenesetre... Gondolja meg, felség!
 - Ó, magában minden, ami gyöngéd tapintat, megvan, s higgye el, egyetlen vágyam, hogy ebben hasonló legyek magához! Legyen úgy, Louise, ahogy óhajtja. Beszélgetéseinknek ésszerű oka lesz, s ezt az okot én már meg is találtam.
 - Akkor tehát, felség... - szólt La Vallière mosolyogva.
 - Már holnap találkozhatunk, ha akarja.
 - Holnap?
 - Azt akarja mondani, hogy az sokára van? - kiáltott fel a király, La Vallière forró kezét két kezébe fogva.
- Ebben a pillanatban lépések zaja hallatszott a folyosón.
- Felség, felség! - kiáltott fel La Vallière. - Valaki jön, nem hallja, jön valaki! Felség, felség, könyörgök, meneküljön!
- A király székéből egyetlen ugrással a spanyolfal mögött termett.
- Ideje volt; a király éppen maga elé húzta a spanyolfal egyik szélét, amikor már fordult is az ajtókilincs gombja, és a küszöbön megjelent Montalais.
- Mondanunk sem kell, hogy egészen természetesen, mindenféle ceremónia nélkül lépett be.
- Tudta jól a kis ravasz, hogy halkán kopogtatni ezen az ajtón, ahelyett, hogy benyitna, La Vallière-rel szemben a barátságatlan gyanakvás jele volna.
- Tehát belépett, s egyetlen gyors pillantással meggyőződve arról, hogy a két szék nagyon is közel áll egymáshoz, annyi ideig babrált az ajtó becsukásával, amely Isten tudja, miért, de makrancoskodott, hogy ezalatt a királynak volt ideje a csapóajtót fölemelni, s lejutni Saint-Aignanhoz.
- Kevésbé finom hallású fül észre sem vette volna a halk zörejt, amit a király eltűnése okozott; Montalais azonban hallotta, s akkor végre sikerült a makrancoskodó ajtót becsuknia, s odalépett La Vallière-hez.
- Most pedig, Louise, beszéljünk komolyan, megengedi, ugye? - szólt.
- Louise olyan izgatott volt, hogy titokban meg is rettent a *komolyan* szó hallatán, amit Montalais szándékosan hangsúlyozott.
- Istenem, kedves Aure, hát mi történt megint? - suttogta a leány.
 - Drága barátnóm, Madame mindent sejt!
 - Mi az a minden?
 - Hát még nekünk is magyarázkodnunk kell? Nem érted, mit akarok mondani? Hiszen magad is észrevehetted a hercegnő ingadozását néhány nap óta, láthattad, hogy maga mellé vett téged, és azután elbocsátott, majd ismét maga mellé vett!
 - Ez valóban különös, de már hozzászóktam furcsa szeszélyeihez!

- Várj csak. Azt is észrevehetted, hogy Madame, miután előbb kizárt a sétakocsikázásból, tegnap azt a parancsot adta, hogy mégis vegyél részt benne!

- Hát hogyan vettem volna észre! Persze.

- Nos hát, úgy látom, Madame most kimerítő értesítéseket szerzett, mert egyenesen a célra tör: Franciaországban nem lévén többé semmi, ami útját állhatná ennek a minden akadályt elsöprő áradatnak; tudod, ugye, mit értek áradaton?

La Vallière a kezével eltakarta az arcát.

- Én ezen - folytatta könnyörtelenül Montalais - azt az áradatot értem, mely betörte Chaillot-ban a karmeliták kapuját, s ledöntötte az udvar minden előítéletét, Fontainebleau-ban is, és Párizsban is.

- Ó, jaj - sóhajtott La Vallière, még mindig eltakarva kezével arcát, s ujjai közül könnyek peregtek.

- Ó, ne kínozd úgy magad, hiszen szenvedéseidnek még a feléig sem jutottál el!

- Istenem - kiáltott fel a leány rémülten -, hát mi következik még?

- Hallgasd meg, hogy áll a dolog: Madame Franciaországban nem számíthat már segítő társra, mert fokról fokra kihasználta már a két királynét, Monsieur-t és az egész udvart; most eszébe jutott valaki, akinek veled szemben állítólag jogai vannak!

La Vallière elsápadt, olyan lett, mint egy viaszszobor.

- Ez a személy - folytatta Montalais - e pillanatban nincs Párizsban!

- Ó, Istenem! - sóhajtott fel Louise.

- Ez a személy, ha nem csalódom, Angliában tartózkodik!

- Igen, igen! - suttogta La Vallière félájultan.

- II. Károly udvarában van, ugye?

- Igen!

- Nos hát, ma este Madame dolgozószobájából levél ment a Saint-James palotába, s a futár azt a parancsot kapta, hogy megállás nélkül siessen Hampton Courtba; úgy látszik, most ott időzik a király, Londontól tizenkét mérföldnyire!

- Igen, tovább!

- Mivel Madame rendszerint kéthetenkint ír Londonba, s a rendes futár csak három nappal ezelőtt indult el, úgy gondoltam, hogy csak fontos küldemény adhatta kezébe a tollat. Madame lusta levélíró, te is tudod.

- Ó, igen!

- Nekem valami azt súgja, hogy ez a levél miattad íródott!

- Miattam? - ismételte gépiesen a szegény leány.

- És én, aki a levelet, mielőtt a hercegnő lepecsételte, az íróasztalon láttam, olvasni véltem benne...

- Mit olvastál benne?

- De talán tévedek...

- Ó, mondd hát!

- A Bragelonne nevet.

La Vallière felállt; a legfájóbb felindultság fogta el.

- Montalais - szólt, s a hangjában zokogás remegett -, ifjúságom és ártatlanságom rég szertefoszlott már. Nincs rejtegetnivalóm sem előtted, sem bárki más előtt. Az én életem leplezetlen, olyan, akár a nyitott könyv, amelyből az egész világ olvashat, a királytól kezdve az utolsó járókelőig. Aure, drága Aure-om, mit tegyek, mi lesz velem?

Montalais közelebb lépett, s így szólt:

- Ejnye, hát nézz magadba!

- Nos, nem szeretem Bragelonne urat; ha azt mondom, nem szeretem, érts meg jól: úgy szeretem, ahogy csak egy gyöngéd nővér szeretheti a jó fivért; de ő nem ezt kívánja tőlem; s én nem ezt ígértem neki!

- Te a királyt szereted, és ez elég jó mentség.

- Igen, szeretem a királyt - suttogta a leány tompa hangon -, és nekem jogom van ezt kimondani, elég drágán fizettem érte. De mondd, Montalais, mit tehetsz értem, vagy ellenem, ebben a helyzetben, amelyben most vagyok?

- Világosabban fejezd ki magad!

- Mit mondjak?

- Tehát semmi különösebb mondanivalód sincs?

- Nincs - felelte Louise csodálkozva.

- Jó! Tehát egyszerűen csak tanácsot kérsz tőlem?

- Igen.

- Raoulra vonatkozóan?

- Semmi mást!

- Ez nagyon kényes dolog! - felelte Montalais.

- Nem, nincs benne semmi kényes! Nőül menjek hozzá, csak azért, hogy betartsam az ígéreteimet? Vagy ezentúl is meghallgassam a királyt?

- Tudod-e, hogy most nehéz helyzetbe hozol? - mosolyodott el Montalais. - Azt kérdezted tőlem, hogy nőül menj-e Raoulhoz, akinek én barátnője vagyok, s halálosan megbántanám, ha ellene nyilatkoznék. Azután meg arról beszélsz, vajon továbbra is meghallgasd-e, vagy sem, a királyt, akinek én alattvalója vagyok, s akit megsértenék, ha bizonyosfajta tanácsot adnék neked; ó, Louise, Louise, nagyon könnyen veszel egy meglehetősen nehéz helyzetet!

- Nem értesz meg engem, Aure - szólt La Vallière, akit bántott Montalais gunyoros modora. - Ha a Bragelonne-nal való házasságról beszélek, azért teszem, mert bátran nőül mehetek hozzá, anélkül, hogy megbántanám; de ugyanebből az okból, ha meghallgatom a királyt, bitorlójává tegyem-e egy olyan kincsnek, amely nem nagyon sokat ér ugyan, de a szerelem az érték némi látszatával ruházza fel? Tehát amit tőled kérek, csak annyi: mondd meg, miképp szabadulhatnék meg becsületes úton akár egyiktől, akár a másiktól; vagyis inkább azt kérdezem tőled, melyiküktől szabadulhatok meg a legtisztességesebb úton?

- Kedves Louise-om - szólt Montalais rövid hallgatás után -, én nem vagyok a hét görög bölcs egyike, s a viselkedésre vonatkozóan nincsenek változhatatlan szabályaim; de azért van némi tapasztalatom, és elmondhatom, hogy ilyen természetű tanácsot, amelyet te kérsz, soha nem kért egy nő, hacsak igen nagy zavarba nem jutott. Nos, te szent ígéretet tettél, és becsületes vagy; ha tehát zavarban vagy, mert ilyen kötelezettséget vállaltál, akkor nem egy idegennek a

tanácsa - s mindenki idegen egy szerelmes szívnek -, nem az én tanácsom lesz az, amely téged a zavarból kiment. Én tehát nem adok neked tanácsot, már csak azért sem, mert ha én volnék a te helyzetemben, a tanács után még nagyobb zavarban lennék, mint előtte voltam. Amit én tehetek, az csak annyi, hogy megismétlem, amit már mondtam: akarod-e, hogy segítsek?

- Ó, igen!

- Helyes, ez minden! Mondd meg nekem, miben segíthetek. Mondd meg, ki érdekében és ki ellen? Ily módon nem követünk el meggondolatlanságot!

- De legelőször is te mondd meg - szólt Louise, megszorítva barátnője kezét -, ki mellett vagy, és ki ellen nyilatkozol?

- Temellett, ha valóban barátnőm vagy!

- Nem vagy-e Madame bizalmasa?

- Egy okkal több, hogy hasznodra lehessek: ha erről a részről nem tudnék semmit, akkor nem lehetnék segítségére, következésképpen nem húzhatnál hasznot ismeretségeből. A barátság az effajta kölcsönös előnyökből táplálkozik!

- Amiből az következik, hogy egyidejűleg megmaradsz Madame barátnőjének is?

- Természetesen! Kifogásolod talán?

- Nem! - szólt révetegen La Vallière, mert ez a cinikus őszinteség az ő szemében sértés volt a nővel és méltánytalanság a barátnővel szemben.

- Helyes - szólt Montalais kisasszony -, különben ugyancsak együgyű lennél!

- Tehát szolgálatomra leszel?

- Egész odaadással, különösen, ha te is szolgálatomra leszel!

- Azt hinné az ember, nem ismered a szívemet - felelte La Vallière, s álmétkodva, tágra nyílt szemmel nézett Montalais-ra.

- Ó, kedves Louise-om, tudod, mióta az udvarnál élünk, nagyon megváltoztunk!

- Hogyan?

- Nagyon egyszerűen: Blois-ban is te voltál-e Franciaország második királynője?

La Vallière lehorgasztotta fejét és sírva fakadt.

Montalais leírhatatlan módon nézett reá:

- Szegény leány! - suttogta.

Azután eltűnődve helyesbített:

- Szegény király!

Homlokon csókolta Louise-t, s visszament szobájába, ahol Malicorne már várta.

175
Az arckép

Annál a bajnál, amelynek *szerelem* a neve, a rohamok, a betegség kitörésétől kezdve, egyre rövidebb időközökben követik egymást.

Később a rohamok már ritkulnak, amilyen mértékben beáll a gyógyulás.

Miután ezt általánosságban mint sarkigazságot és különösen mint fejezet-bevezetést leszögeztük, folytassuk elbeszélésünket.

Másnap, a Saint-Aignannál való első találkozóra kijelölt napon, La Vallière, ahogy a spanyolfalat kinyitotta, ott találta a király saját kezűleg írt levelét.

Ez a levél az alsó emeletről a felsőre a padló nyílásán át került. Avatatlan kéz, kíváncsi tekintet nem juthatott el oda, ahová ez a levél.

Ez is Malicorne egyik ötlete volt. Látva, hogy Saint-Aignan a lakása révén mennyire hasznára válhatik a királynak, nem akarta, hogy az udvaronc mint küldönc is nélkülözhetetlen legyen, és ezt a helyet önhatalmúlag a maga számára tartotta fenn.

La Vallière mohón olvasta a levelet, amely délután két órára állapította meg a találkozót, s közölte vele a módot, hogy a padlólapot miként emelje fel.

- Csinosítsa ki magát! - hangzott a levél utóirata.

Ez utóbbi szavak ámulatba ejtették a lányt, de egyidejűleg meg is nyugtatták.

Az idő lassan haladt előre, de végre mégis elérkezett.

Oly pontosan, mint Hero, a papnő, mikor az óra kettőt ütött, Louise felemelte a csapóajtót, s az első lépcsőfoknál ott találta a királyt, aki hódolattal várakozott rá, hogy kezét nyújthassa neki.

Ez a gyöngéd tisztelet szemmel láthatólag meghatotta Louise-t.

Lent a lépcső mellett a két szerelmes ott találta a grófot, aki mosolyogva és finom meghajlással köszönte meg Louise-nak azt a kitüntetést, amelyben részesíti.

Azután a királyhoz fordult, és így szólott:

- Felség, emberünk megérkezett.

La Vallière aggódva nézett a királyra.

- Kisasszony - szólt Lajos -, mikor arra kértem, hogy tiszteljen meg engem idejövételével, ez csak érdekből történt. Idekértem egy kiváló festőt, aki mestere az élethű ábrázolásnak, és az az óhajom: engedje meg neki, hogy lefesthesse. Az arckép különben, ha kívánja, kegyednél marad.

Louise elpirult.

- Láthatja - folytatta a király -, nemcsak hármásban, hanem négyesben leszünk. Ej, Istenem, ha már nem lehetünk egyedül, annyian jöhetnek, ahányat csak akar!

La Vallière gyengéden megszorította királyi szerelmesének ujjá hegyét.

- Menjünk át a másik szobába, ha felségednek úgy tetszik - szólt Saint-Aignan.

Kinyitotta az ajtót és bevezette vendégeit.

A király La Vallière mögött haladt, és szemével majd fölfalta gyöngyházfehér nyakát, amelyre ezüstös fényű haja göndör gyűrűkben omlott alá.

Louise nehéz, rózsaszínbe játszó, gyöngyszürke selyemruhát viselt; az agát ékszer még jobban kiemelte bőrének hófehérségét; átlátszó ujjai között árvácskából, bengáliai rózsából és finoman nyesett levelű klematiszből kötött csokrot szorongatott, amelynek közepéből, mint valami illatot árasztó serleg, szürkébe és ibolyakékbe játszó haarlemi tulipán emelkedett ki, ritka és csodaszép példány, amely a kertésznek ötévi fáradságába, a királynak pedig ötezer frankjába került.

Ezt a csokrot a király akkor adta La Vallière kezébe, mikor a lépcsőnél üdvözölte.

A szobában, melynek ajtaját Saint-Aignan kinyitotta, egy szép, fekete szemű és hosszú barna hajú fiatalember állott, könnyű bársony kabátban.

Ez volt a festő.

A vászon és a festő palettája elő volt készítve.

A festő Louise előtt a művész komoly kíváncsiságával hajolt meg, aki modelljét tanulmányozza, majd finom tapintattal úgy üdvözölte a királyt, mintha nem ismerné, mintha egy másik nemest üdvözölne.

Azután La Vallière kisasszonyt a részére előkészített székhez vezette, s megkérte, hogy foglaljon helyet.

La Vallière kecsesen, lágy mozdulattal helyezkedett el; keze a csokorral játszadozott, lába párnán pihent, s hogy tekintetében semmi bizonytalanság vagy mesterkélttség ne legyen, a festő megkérte, hogy foglalkozzék valamivel.

Ekkor Lajos mosolyogva leült szerelmese lábai elé a párnára.

Louise hátradólt a karosszékekben, kezében a csokorral, a király pedig fölnézett rá, majd elnyelte tekintetével; elragadó képet nyújtottak így, amit a festő néhány pillanatig elégedetten, Saint-Aignan pedig irigykedve szemlélt.

A festő gyorsan felvázolta a képet, s már az első ecsetvonásokra kiemelkedett a szürke háttérből a lány, költői arc, a szelíd szempár, a rózsás orca, amit színezüst haj font körül.

A két szerelmes ezalatt keveset beszélt, csak nézték egymást; szemükben néha olyan epedő vágy csillant, hogy a festő kénytelen volt félbeszakítani munkáját, nehogy La Vallière helyett egy Erycinát fessen.¹⁸⁰ Ám ekkor Saint-Aignan közbelépett, verseket szavalt, kedves históriákat adott elő azokból, amelyeket Patru¹⁸¹ vagy Tallemant des Réaux¹⁸² olyan jól megírt.

Azután La Vallière elfáradt, s pihenőt tartottak.

A vászonon még csak első vonalaiban felvázolt képet hamarosan kiegészítette a kínai porcelán tál, tele a fölleshető legpompásabb gyümölcscsel, a topázszínű jézei bor, cizellált ezüstkehelyben.

Lajos megrészegetett a szerelemtől, Louise a boldogságtól, Saint-Aignan a becsvágytól.

A festő emlékeket gyűjtött öregkorára.

Így telt el két óra; mikor az óra négyet ütött, La Vallière felállt, s jelt adott a királynak.

180 Venus egyik neve.

181 Patru Olivier (1604-1681) - francia jogász, Boileau barátja, az Akadémia tagja, kiváló stilisztika.

182 Tallemant des Réaux (1619-1692), francia emlékiró, *Kis történetek* című műve kora szellemes krónikája.

Lajos felállt, odalépett a képhez, s néhány hízelgő bókot mondott a művésznek.

Saint-Aignan a hasonlatosságot dicsérte, ami szerinte máris szembeszökő.

La Vallière pedig pirulva köszönte meg a festőnek munkáját, s átment a szomszéd szobába, ahová a király követte, miután Saint-Aignant is hívta.

- Holnap, nemde? - szólt a király La Vallière-hez.

- De felség, gondolja meg, hátha valaki jön hozzám, és engem nem talál otthon?

- Nos?

- Mi lesz akkor velem?

- Nagyon félénk, Louise!

- De végtére is, hátha Madame kéret?

- Ó, hát nem fog eljönni végre az a nap, amikor maga mondja majd nekem, hogy mindenkivel szembeszáll, de többé el nem hagy?

- Azon a napon, felség, én örült volnék, s felséged nem hihetne nekem...

- A viszontlátásra, holnap, Louise!

La Vallière felsóhajtott, s a királyi akarattal szemben erőtlenség, így szólt:

- Mivel felséged akarja, holnap!

E szavak után könnyedén felsietett a lépcsőn, s eltűnt királyi kedvesének szeme elől.

- Nos, felség? - kérdezte Saint-Aignan, mikor a lány eltávozott.

- Saint-Aignan, tegnap a legboldogabb embernek tartottam magam!

- Talán bizony ma a legboldogtalanabbnak képzelem magát felséged? - kérdezte Saint-Aignan mosolyogva.

- Nem, de ez a szerelem olthatatlan szomjúság, hiába iszom, hiába nyelem a vízcseppeket, amikhez a te találékonyságod juttat, mentül többet iszom, annál nagyobb a szomjúságom!

- Ez egy kissé felséged hibája, és felséged tette olyanná a helyzetét, amilyen.

- Igazad van!

- Ebben az esetben, felség, a boldogság egyetlen módja az, hogy az ember megelégedettnek hiszi magát, és vár!

- Várni! Hát te ismered ezt a szót: várni?

- Nyugalom, felség, nem kell kétségbe esni. Én már kerestem, s folyton keresni fogok valami módot.

A király vigasztalan arckifejezéssel csóválta fejét.

- Hogyan, felség, már nincs is megelégedve?

- Dehogynem, kedves Saint-Aignan, de találj valami módot, az Istenért, találj!

- Felség, arra kötelezem magam, hogy keresek, de ez minden, amit tehetek!

A király még egyszer látni akarta az arcképet, ha már az eredetit nem láthatta. A festőnek mutatott néhány változtatnivalót, azután távozott.

Távozása után Saint-Aignan elbocsátotta a festőt.

Festőállvány, festék és a művész még el se tűnt, mikor Malicorne feje megjelent az ajtó függönyszárnyai között.

Saint-Aignan tárt karokkal, de mégis kissé szomorúan fogadta. A felhő, mely a királyi nap elé borult, a hűséges csatlós kedvét is elhomályosította.

Malicorne első pillantásra észrevette a Saint-Aignan arcán honoló borút.

- Ej, gróf úr, milyen borongós kedvében van! - kiáltott fel.

- Szavamra, van is rá okom, kedves Malicorne úr; hát hitte volna, hogy a király elégedetlen?

- Elégedetlen a lépcsővel?

- Ó, nem, ellenkezőleg, a lépcső nagyon tetszett neki!

- Tehát a szoba díszítése nem felelt meg ízlésének?

- Ami azt illeti, arra nem is gondolt. Nem, ami a királynak kedvét szegte...

- Azt majd én megmondom, gróf úr: hogy négyen voltak egy szerelmi találkán! Hogyhogy nem jött rá erre, gróf úr?

- Hogy jöttem volna rá, kedves Malicorne, mikor éppen a király utasításait követtem?

- Hát valóban azt akarta öfelsége, hogy gróf úr jelen legyen?

- Határozottan!

- És öfelsége akarta a festő jelenlétét is, akivel odalent találkoztam?

- Követelte, Malicorne úr, követelte!

- Akkor, Istenemre, megértem, hogy öfelsége elégedetlen volt!

- Elégedetlen amiatt, hogy parancsainak pontosan engedelmeskedtek? Nem értem!

Malicorne megvakarta a füle tövét, és azután megkérdezte:

- Hány órára jelezte jöttét a király?

- Két órára!

- És gróf úr itt várta a lakásban?

- Fél kettőtől fogva!

- Nahát!

- Az ördögbe is! Még csak az volna a szép, ha a királlyal szemben nem volnék pontos!

Malicorne, bár tisztelte Saint-Aignant, csak a vállát vonogatta.

- És a festőt is két órára kérette ide a király? - kérdezte Malicorne.

- Nem, de már dél óta itt volt nálam. Jobb, ha egy festő két óráig, mintha a király egyetlen percig vár!

Malicorne halkán felnevetett.

- Kedves Malicorne úr - szólt Saint-Aignan -, kevesebbet ne vessen rajtam, és többet beszéljen!

- Kívánja?

- Könyörögve kérem.

- Hát akkor, gróf úr, akarja-e, hogy a király egy kissé elégedettebb legyen, ha újból eljön?

- Holnap jön.

- Akarja-e, hogy holnap a király elégedettebb legyen?

- A teremburáját! - ahogy őfelsége őse szokta mondani. - Hogyne akarnám! Meghiszem azt!

- Helyes, holnap tehát, abban a pillanatban, mikor a király megérkezik, legyen valami kinti elintéznivalója, de olyan ügyben, amely fontos, halaszthatatlan!

- Hohó!

- Csak húsz percig!

- Hogy a királyt húsz percig magára hagyjam! - kiáltott fel Saint-Aignan rémulten.

- No, akkor vegye úgy, mintha semmit sem mondtam volna - szólt Malicorne az ajtó felé húzódva.

- Ellenkezőleg, kedves Malicorne, fejezze be, már kezdem érteni... és a festő, a festő?

- A festő egy félórát késsen!

- Egy félórát, így gondolja?

- Igen, azt gondolom!

- Kedves uram, megteszem, amit mond!

- És én azt hiszem, hogy csak nyerhet vele; megengedi, hogy holnap eljöjjek önhöz és egy kicsit érdeklődjem?

- Hogyne!

- Alázatos szolgája vagyok, Saint-Aignan úr!

És Malicorne hajlongva hátrált.

„Ennek a fiatalembernek kétségtelenül több esze van, mint nekem!” - gondolta magában mély meggyőződéssel Saint-Aignan.

176
Hampton Court

Az a titok, amit Montalais az utolsó előtti fejezet végén La Vallière-nek felfedett, természet-szerűleg elvezet minket történetünk főhőséhez, a király változó szeszélyének kitett szegény bolyongó lovaghoz.

Ha az olvasó hajlandó követni minket, átkelünk vele a Calais-t Dover-től elválasztó tenger-szoroson, amely viharosabb, mint Európa; végighaladunk azon a termékeny, zöldellő tájon, amelyet ezer patak szel át, Charing, Maidstone és még vagy tíz festőinél festőbb város környékén, s végül elérkezünk Londonba.

Innen, akár a vizsla, ha a csapást követi, amint felderítettük, hogy Raoul első tartózkodási helye a White Hall, a második pedig a Saint-James palota volt; amint megtudtuk, hogy Monk fogadta és bevezette Raoul II. Károly udvarának legjobb társaságába, nyomon követjük egészen II. Károly egyik nyári rezidenciájáig, amely Kingston város közelében van, a neve Hampton Court, s a Temze partján fekszik.

A folyó itt még nem az a büszke vízi út, amely naponként félmillió utast visz a hátán, s hullámai oly feketén háborognak, mint a Cocytusé,¹⁸³ mondván: „Én is tenger vagyok!”

Nem, itt a Temze még csak szelíd, zöld folyó, mohás kövek szegélyezik, széles vízében fűzfák, bükkfák tükröződnek, itt-ott, nádas öblöcskében, égerfák és nefelejcek közt, kiszáradt fabárka szendereg.

Körös-körül békés, gazdag táj terül el, a téglapületek kékesen füstölgő kéménye áttöri a zöld és aranyárga magyalfák sűrű páncélját; a magas fűben piros kántusban gyerekek bujkálnak, mintha a szélben hajladozó pipacsok volnának.

Kövér, fehér birkák kérődznek csukott szemmel a törpe rezgőnyárfák árnyékában; a víz tükrén végigszökell az aranyos és smaragdszín tollazatú jégmadár, mint valami bűvös labda, hebehurgyán sűrölva a horgot, amit vadásztársa, a halász tart, aki csónakjában ülve lesi a cigányhalat és a vándor alózat.

E fölött a sötét árnyékból és szelíd fényből született paradicsomi táj fölött emelkedik a Hampton Court-kastély, amelyet Wolsey építtetett; a gögös bíboros fényűző lakóhelyét még a király is megirigyelhette, s ő kénytelen is volt, mint félénk udvaronc, odaajándékozni uralkodójának, mert VIII. Henrik, irigységében és kapzsiságában az új kastély pusztá látványára is ráncba vonta a homlokát.

Hampton Court a téglafalaival, nagy ablakaival, szép vasrácsaival, ezernyi tornyocskájával, bizarr harangtornyokkal, csendes sétahelyeivel és belső szökőkútjaival, amelyek az Alhamb-ráéhoz hasonlók; Hampton Court a rózsák, a jázmin és a klematisz bölcsője. Öröm a szemnek és az orrnak, a legelragadóbb keret ahhoz a Tiziano, Pordenone és Van Dyck buja festményei közt pompázó szerelmi tablóhoz, amit II. Károly tár elénk, ő, akinek képtárában ott díszelgett I. Károly, a mártír király arcképe, a mennyezet faburkolatán meg ott éktelenkedtek a lyukak, amelyeket Cromwell katonáinak puskagolyói ütöttek, mikor 1648. augusztus 24-ik napján, Károlyt, mint foglyot, Hampton Courtba hozták.

Itt rendezte be ez a szakadatlanul örömittas II. Károly az udvartartását, az a király, akit költővé tett a vágy, az a hajdani szerencsétlen, aki minden percért, amelyet egykor gondokban és nyomorban töltött, a gyönyör egy napjával ajándékozta meg magát.

183 Az alvilág folyója.

II. Károly Hampton Courtot nem bársonyosan puha pázsitjáért szerette; nem a dús virágágyakért, amelyek a fák tövét ölelik körül, húsz láb magas rózsatövek virulnak bennük a szabad ég alatt, s úgy bomlanak ki, mint a tűzijáték; nem is a hatalmas hársfákért, melyeknek ágai, mint a szomorúfűz, a földig hajolnak és árnyékukkal eltakarják a szerelmeseket és az álmodozókat, nem, nem ezekért szerette II. Károly Hampton Court-i szép kastélyát.

Akkor talán gyönyörű vörös vizű taváért, mely a Káspi-tenger vizéhez hasonlatos; hatalmas víztükrét úgy fodrozza a hűs szél, mintha Kleopátra hullámos haja volna, s elborítja a kerti zsázsa és a fehér tavirózsa, melynek erős hagymája szétnyílik, s benne látszik, mint a tojásban, a tejszerű burok mélyén csillogó aranycsíra; a titokzatosan morajló víz, amelyben fekete hattyú és egész fészekalja törékeny, selyempihés, mohó kis vadkacsa úszkált, a piros nőszirmok körül zöld légyre és mohos bűvőhelyén békára vadászva.

Vagy talán óriási, kétféle színű lombbal ékes magyalfáiért, a csatornákat átívelő derűs hídjaiért, a végtelen fasorokban bögő szarvasokért, és a barázdabillegetőkéért, amelyek a puszpángbokrok és lóherés rétek mentén szökdécselve tipegnek.

Mert mindez megvan Hampton Courtban; és vannak még fehér rózsalugasok is, ágaik felkúsznak a magas farácsozatra, s illatos hópelyheket hullatnak a földre; vannak azután a parkban zöldellő törzsű vén szikomorfák, tövük poétikus, dúsan tenyésző penészen fürdik.

Nem, II. Károly Hampton Courtot a délutáni órákban a teraszokra suhanó elragadó árnyakért szerette, s mint XIV. Lajos, ő is megfestette szépségüket nagy dolgozószobájában, korának értő festőivel, akik annyi szerelmet sugárzó szép szemet tudtak megörökíteni vásznucon.

Aznap, mikor Hampton Courtba érkezünk, az égbolt éppoly tiszta, enyhe, mint Franciaországban; a levegő párás és langyos; a virágágyakban milliószámra kihajtó golyaörv, a hatalmas szagosbükköny, olasz jácmin, a napfüve részegítő illatot áraszt.

Egy óra van. A király a vadászatról visszatérve, megebédelt, látogatást tett Castelmaine hercegnőnél, hivatalos szeretőjénél, és hűségének eme bizonyítéka után estig tetszése szerint csapodárkodhatik.

Az egész udvar bohó és szerelmeskedik. Abban az időben a hölgyek egészen komolyan tudakolták a nemesurak véleményét egy-egy többé-kevésbé bájos lábról, aszerint, hogy rózsaszínű vagy zöld selyemharisnyába volt-e bújtatva.

Ez az az idő, amikor II. Károly kijelenti, hogy zöld selyemharisnya nélkül nincs boldogság nő számára, mivelhogy Lucy Stewart kisasszony ilyen színűt viselt.

Mialatt a király kegyeit osztogatja, a terasszal szemben a bükkfák árnyékában két fiatal nőt pillantunk meg, egyikük sötét színű ruhát visel, a másik lila és sötétkék színűben pompázik.

Keresztülhaladtak a pázsiton, melynek közepén bronz szirénnel díszített pompás kút emelkedik, és csevegve a terasz felé tartottak, amelynek hosszában a téglakerítésből több, különböző alakú pavilon nyílt a parkba; de mivel ezek többnyire le voltak foglalva, a két fiatal nő továbbhaladt; az egyik zavarban volt, a másik álmodozott.

Végre az egész Temze fölött uralkodó terasz végéhez értek, s mikor hűvös helyet találtak, leültek egymás mellé.

- Hova megyünk, Stewart? - kérdezte a fiatalabbik a barátnőjétől.

- Kedves Graffton, arra megyünk, mint láthatod, ahova te vezetsz!

- Én!?

- Te bizony; a kastély végébe, ahhoz a padhoz, ahol a fiatal francia vár és sóhajtozik!

Miss Mary Graffton megtorpant.

- Nem, nem! - kiáltott fel. - Oda én nem megyek!

- Miért nem?

- Forduljunk vissza, Stewart!

- Ellenkezőleg, menjünk tovább és beszéljünk!

- Miről?

- Arról, hogy Bragelonne vicomte részt vesz minden sétában, amelyet te rendezel, te pedig részt veszel azokban a sétákban, amelyeket ő rendez!

- És ebből azt következteted, hogy ő szeret engem, vagy én szeretem őt?

- Miért ne? Elragadó lovag! Remélem, senki sem hallgatózik! - szólt Miss Lucy Stewart, s mosolyogva fordult vissza, ami azt jelentette, hogy nem nagyon aggódik.

- Nem, nem! - válaszolt Mary. - A király Buckingham úrral az ovális teremben tanácskozik!

- Ami Buckingham urat illeti, Mary...

- Nos?

- Úgy látom, hogy Franciaországból való visszatérése óta bevallottan a te lovagod; e tekintetben hogy állunk a te szíveddel?

Mary Graffton a vállát vonogatta.

- Jó, jó! Majd megkérdezem ezt a szép Bragelonne-tól - szólt Stewart kisasszony nevetve. - Gyerünk, keressük meg gyorsan!

- Miért?

- Beszélni akarok vele!

- Még nem; előbb egy szót: mondd meg nekem, te, Stewart, aki ismered a király apró titkait...

- Azt hiszed?

- Ejnye, no! Ha te nem ismered, akkor senki sem ismeri; mondd meg nekem, miért jött Angliába Bragelonne vicomte, és mit csinál itt?

- Amit minden más nemesember csinál, akit királya egy másik királyhoz küld!

- Helyes; de komolyan mondom, bár a politika nem erős oldalunk, annyira azért értünk hozzá, hogy átlássuk: Bragelonne vicomte-nak nincs itt semmi komoly küldetése!

- Ide hallgass! - szólt Stewart színlelt komolysággal. - A te kedvedért el fogok árulni egy államtitkot. Elmondjam neked, mit írt XIV. Lajos király megbízólevelében, amelyet Bragelonne vicomte-tal II. Károly király öfelségének küldött?

- Igen!

- Tehát hallgasd: „Fivérem, elküldöm felségedhez udvaromnak egyik nemesét, annak a fiát, akit nagyon kedvel. Kérem, bánjon vele jól, s szerettesse meg vele Angliát!”

- Ez volt a levélben?

- Pontosan ez... vagy legalábbis ehhez hasonló. A formáért nem állok jót, de a lényegért igen!

- Nos, mire következtetsz ebből, vagyis inkább mit következtetett belőle a király?

- Azt, hogy a francia felségnek jó oka volt Bragelonne vicomte-ot eltávolítani, s őt máshol házasítani meg, nem Franciaországban.

- Úgyhogy a levél értelmében...

- II. Károly, amint te is tudod, Bragelonne vicomte-ot szívélyesen fogadta, a White Hallban a legszebb szobát juttatta neki, és mivel udvarának legdrágább kincse te vagy, és tekintve, hogy a király szívére nem tartasz igényt... ugyan ne pirulj el... a király meg akarta kedveltetni veled a franciát, őt pedig szép ajándékban akarta részesíteni. Ezért választott téged, háromezrezer font örökösét, téged, a jövendőbeli hercegnőt, téged, a szépet, a jót, hogy részt vegyél minden sétán, ahol Bragelonne vicomte megjelenik. Szóval ez cselszövés volt, afféle összeesküvés. Gondold meg, akarod-e lánggra lobbantani, én kezedbe adom a kanócot.

Miss Mary az ő sajátos, bájos arckifejezésével mosolygott, karon fogta barátnőjét, s így szólt:

- Köszönd meg nevemben a királynak!

- Jó, jó, csakhogy Buckingham féltékeny ám, jól vigyázz!

Alig ejtette ki ezeket a szavakat, mikor Buckingham kilépett a terasz egyik pavilonjából, s mosolyogva közeledett a két barátnőhöz.

- Téved, Miss Lucy - szólt -, nem vagyok én féltékeny; és szolgáljon bizonyítékul, Miss Mary, hogy ott ül az, aki féltékenységemnek okozója lenne, Bragelonne vicomte, ott álmodozik magában. Szegény fiú! Engedje meg, hogy bájos társaságát néhány pillanatra átengedjem neki, tekintve, hogy néhány percig Miss Lucy Stewart-tal kell szót váltanom.

S Lucy felé meghajolva, hozzáfűzte:

- Részesülhetek-e abban a megtiszteltetésben, hogy elfogadja kezem, s együtt üdvözljük a királyt, aki még vár reánk?

E szavak után Buckingham, még mindig mosolyogva, megfogta Miss Lucy Stewart kezét, s vele együtt elment.

Mary Graffton, aki most már egyedül maradt, fejét a fiatal angol nők sajátosan lágy, kecses mozdulatával vállára hajtva, egy pillanatig mozdulatlanul állt: szemét Raoulra szegezte, de úgy látszik, nem tudta, mit is tegyen. Végre, miután arca, mely hol pírban égett, hol meg elsápadt, elárulta a szívében dülő küzdelmet, úgy látszik, döntött, s meglehetősen határozott léptekkel a pad felé indult, amelyen Raoul helyet foglalt, és mint mondtuk, álmodozott.

Miss Mary léptei, bármilyen könnyedek voltak is a zöld pázsiton, felrezzentették Raoult: odafordult, meglátta a leányt, s eléje ment annak, akit jó szerencséje vezetett ide hozzá.

- Ide küldtek magához, uram - szólt Mary Graffton. - Elfogad?

- És kinek vagyok hálára kötelezve ezért a szerencséért, kisasszonyom? - kérdezte Raoul.

- Buckingham úrnak! - szólt Mary, vidámságot színlelve.

- Buckingham úrnak, aki annyi szenvedéllyel vágyódik drága társasága után? Hihetek-e szavainak, kisasszony?

- Láthatja, uram, itt valóban minden összeesküszik, hogy mi a nap legszebb, vagyis inkább leghosszabb részét egymás mellett töltsük el. Tegnap a király utasított, hogy az asztalánál magam mellé ültessem. Ma Buckingham úr kért rá, hogy üljek ide maga mellé a padra.

- És ő maga eltávozik, hogy számomra szabaddá tegye a teret? - kérdezte zavartan Raoul.

- Nézze, ott a faszor kanyarulatánál éppen most tűnik el Miss Stewarttal! Tesznek-e ilyen szívességet Franciaországban is, vicomte úr?

- Kisasszony, azt én nem mondhatom meg pontosan, hogy Franciaországban mit tesznek, mert én alig vagyok francia. Én különböző országokban éltem, s majdnem mindig mint katona; azután sok időt töltöttem a harctéren; vadember vagyok!

- Ugye, nem érzi valami jól magát Angliában?

- Nem tudom - válaszolta szórakozottan Raoul, s nagyot sóhajtott.

- Hogyan? Nem tudja?

- Bocsásson meg - felelte Raoul, s megrázta fejét, hogy gondolatait összeszedje -, bocsásson meg, nem hallottam!

- Hej - sóhajtott most a leány is -, milyen rosszul tette Buckingham herceg, hogy engem ideküldött!

- Rosszul tette? - kiáltott fel Raoul. - Igaza van, az én társaságom kellemetlen, kegyed csak unatkozik mellettem. Buckingham úr valóban rosszul tette, hogy kegyedet ideküldte hozzám!

- Éppen azért - szólt a leány komolyan, csengő hangon -, mert nem unatkozom maga mellett, éppen azért tette rosszul Buckingham úr, hogy engem ideküldött.

Raoul szintén elpirult.

- De - szólt - miért küldi Buckingham úr hozzám, és miért jön ide? Buckingham úr szereti magát, és...

- Nem - felelte Mary. - Buckingham úr nem szeret engem, hiszen az orléans-i hercegnőt szereti, s én, ami engem illet, szintén nem érzek szerelmet a herceg iránt!

Raoul álmélkodva nézett a fiatal leányra.

- Barátja maga Buckingham hercegnek? - kérdezte a leány.

- A herceg azzal tisztel meg, hogy barátjának nevez, mióta Franciaországban találkoztunk.

- Így tehát csupán egyszerű ismerősök?

- Nem, mert Buckingham herceg meghitt barátja egy nemesembernek, akit én úgy szeretek, mintha testvérem volna!

- Guiche grófnak?

- Igen, kisasszony!

- Aki az orléans-i hercegnőt szereti?

- Ó, mit nem mond, kisasszony...

- És akit a hercegnő viszonsszeret - folytatta nyugodtan a fiatal leány.

Raoul lehorgasztotta fejét; Miss Graffton felsóhajtott:

- Ó, mily boldogok... Hallgasson rám, hagyjon el engem, Bragelonne úr, mert Buckingham terhes feladatot rótt magára, amikor engem ajánlott sétatársának. A maga szíve máshol jár, még lelke kincseinek alamizsnamorzsáiban is alig részesít engem! Vallja be, vallja be! Nem volna szép magától, vicomte, ha nem vallaná be!

- Kisasszony, bevallom!

A leány reá nézett.

Olyan egyszerű, olyan szép volt, szeme olyan nyílt, olyan szelíden őszinte és elszánt, hogy egy ilyen előkelő nőnek, mint Mary, eszébe sem juthatott, hogy ez a fiatalember udvariatlan vagy balga.

Csak azt látta, hogy más nőt szeret, nem őt, és tiszta szívből, őszintén.

- Igen, értem - szólt a leány. - Maga egy francia nőt szeret!

Raoul meghajtott a magát.

- Tud Buckingham herceg erről a szerelméről?

- Senki sem tud róla! - válaszolta Raoul.

- És miért mondja meg nekem?

- Kisasszony...

- Csak beszéljen!

- Nem tudok!

- Akkor nekem kell a magyarázat elébe mennem; nem akar nekem semmit elmondani, mert most már meg van róla győződve, hogy nem szeretem a herceget, mert látja, hogy magát talán szerettem volna, s mert csupa szív és finom tapintat, és ahelyett hogy megfogta volna a kezét, mely a magáéhoz közeledett, ha csak egy pillanatnyi szórakozás kedvéért is, ahelyett, hogy ajkamra mosolyogna, mely magára mosolyog, inkább azt mondta, maga, aki fiatal, nekem, aki szép vagyok: „Én egy francia nőt szeretek!” Helyes, köszönöm, Bragelonne vicomte, maga nemes szívű férfi, én annál jobban szeretem... barátsággal. Most már ne beszéljünk többet rólam, beszéljünk magáról. Feledje el, amit Miss Graffton önmagáról beszélt; mondja meg nekem, miért szomorú, és miért még szomorúbb az utóbbi néhány nap óta?

Raoul szíve mélyéig megrázkéztette ez a szelíd, szomorú hang, és egyetlen szót sem talált a válaszra; a leány azonban ismét segítségére sietett.

- Sajnáljon engem. Anyám francia nő volt. Én tehát elmondhatom, hogy vérem és kedélyem szerint francia vagyok. Csakhogy e parázs felett állandóan Anglia köde és szomorúsága lebeg. Néha aranyos álmokat szövögetek varázslatos boldogságról, de hirtelen jön a köd, ráborul álmainkra és elhessegeti őket. Ezúttal is így történt. Bocsásson meg, ebből elég ennyi; adja ide a kezét, s mondja el bánatát barátnőjének!

- Azt mondja, francia nő, vére és kedélye szerint?

- Igen, ismétlem, és nemcsak hogy anyám francia volt, hanem Párizsban is nevelkedtem, mivel atyám, mint I. Károly barátja, míg a herceg pere folyamatban volt, s ameddig a protektor élt, száműzetésben Franciaországban tartózkodott; II. Károly trónraléptekor atyám visszatért Angliába, s nemsokára meghalt szegény! Ekkor Károly király kinevezett hercegnőnek, és kiegészítette örökségemet!

- Élnek még rokonai Franciaországban? - kérdezte Raoul mély részvétellel.

- Van egy nővérem, hét vagy nyolc évvel idősebb nálam; Franciaországban ment férjhez, s már özvegy; a neve Bellière-né asszony.

Raoul összeresztette a száját.

- Ismeri?

- Csak említeni hallottam a nevét!

- Ő is szerelmes, s utolsó levelei azt adják hírül, hogy boldog, következésképp vizontszeretik. Én, kedves Bragelonne vicomte, magaménak mondhatom a lelkének felét, boldogságának azonban a fele sem jutott nekem. De beszéljünk magáról! Kit szeret Franciaországban?

- Egy leányt, aki szelíd és hófehér, mint a lilium!

- De miért szomorú, ha szereti magát?

- Azt mondta valaki, hogy már nem szeret!

- Remélhetőleg nem hiszi el.

- Aki nekem ezt megírta, levelét nem írta alá!

- Névtelen feljelentés! Ó, emögött árulás van! - kiáltott fel Miss Graffton.

- Nézze csak! - szólt Raoul, s átnyújtott a leánynak egy levelet, amelyet már százszor elolvasott.

Mary Graffton átvette a levelet s elolvasta:

Vicomte, jól teszi, hogy ott, Londonban II. Károly szép hölgyeivel mulatozik, mert XIV. Lajos udvarában ostrom alatt tartják szerelmének álmvárát. Maradjon tehát örökre Londonban, szegény vicomte, vagy jöjjön vissza gyorsan Párizsba!

- Nincs aláírás? - szólt Miss Mary.

- Nincs.

- Akkor ne higgyen neki.

- Igen, ámde itt egy másik levél!

- Kitől?

- Guiche gróftól!

- Az egészen más. És mit mond ez a levél?

- Olvassa!

Barátom, megsebesültem, beteg vagyok. Jöjjön vissza, Raoul, jöjjön vissza!

Guiche

- És most mit szándékozik tenni? - kérdezte a leány elszoruló szívvel.

- Mikor ezt a levelet megkaptam, az volt a szándékom, hogy elbúcsúozom a királytól!

- És mikor kapta a levelet?

- Tegnapelőtt.

- Fontainebleau-ból van keltezve!

- Különös, ugye? Az udvar Párizsban van. Szóval elutaztam volna. De mikor erről a királlyal beszéltem, nevetett, és azt mondta nekem: „Követ uram, hogy van az, hogy el akar utazni? Visszahívta önt ura?” Én elpirultam és zavarba jöttem, mert csakugyan a király küldött ide, s nem kaptam parancsot a visszatérésre!

Mary elgondolkozva ráncolta össze homlokát.

- És marad? - kérdezte.

- Maradnom kell, kisasszony!

- És az a nő, akit szeret?

- Az?...
- Ír magának?
- Soha!
- Soha? Ó, tehát nem szereti magát?
- Legalábbis ideutazásom óta nem írt!
- Előzőleg írt?
- Ritkán. Ó, én remélem, hogy ennek csak valami akadályja volt.
- Csend, itt jön a herceg!

Buckingham csakugyan megjelent a fasor végén, egyedül és mosolyogva; lassan jött, és kezét nyújtott a két beszélgetőnek.

- Nos, megegyeztek? - kérdezte.
- Miben? - kérdezte Miss Mary.
- Abban, ami kegyedet, kedves Mary, boldoggá és Raoult kevésbé boldogtalanná teheti!
- Nem értem, mit mond, Milord! - szólt Raoul.
- Megmondom én, mire gondolok, Miss Mary. De ez előtt az úr előtt mondjam? - kérdezte Buckingham mosolyogva.
- Ha azt akarja mondani - felelte a leány büszkén -, hogy hajlandó lettem volna Bragelonne vicomte-ot szeretni, ez felesleges, mert én már megmondtam neki!

Buckingham elgondolkozott, s azután, anélkül hogy zavarba jött volna, úgy beszélt, ahogy a leány elvárta:

- Mert én magát gyöngéd léleknek s tiszta szívűnek ismerem, azért hagytam magára Bragelonne úrral, akinek beteg szíve olyan orvos keze alatt, mint maga, meggyógyulhat!
- De Milord, még mielőtt Bragelonne úr szívéről beszélt volna, nekem a saját szívéről beszélt. Hát egyszerre két szívet gyógyítsak meg?
- Igaz, Miss Mary, de ismerje el, hamarosan lemondtam a hiábavaló próbálkozásról, mivel beláttam, hogy sebem gyógyíthatatlan!

Mary egy pillanatig erőt gyűjtött, azután így válaszolt:

- Milord, Bragelonne vicomte boldog. Szeret és viszonszeretik: tehát nincs szüksége a magamfajta orvosra!
- Bragelonne vicomte súlyos betegség előestéjén áll - felelte Buckingham -, és most nagyobb szüksége van rá, mint valaha, hogy szívét ápolják!
- Magyarázza meg szavait, Milord - szólt hevesen Raoul.
- Nem, nem, majd apránként megmagyarázom, de ha óhajtja, elmondom Miss Marynek, amit maga nem hallhat meg.
- Milord, kínpadra feszít engem, Milord tud valamit!
- Azt tudom, hogy Miss Mary Graffton a legelragadóbb teremtés, aki csak egy beteg szív útjába akadhat!
- De Milord, hiszen mondtam már, hogy Bragelonne vicomte mást szeret! - szólt a leány.

- Rosszul teszi.

- Ön tehát tudja, herceg, hogy rosszul teszem?

- Tudom.

- De hát kit szeret a vicomte? - kérdezte Mary.

- Egy nőt, aki nem méltó hozzá - válaszolta nyugodtan Buckingham, azzal a hidegvérrel, amelyre csakis egy angol agya és szíve képes.

Miss Mary Graffton felsikoltott; ez a sikoly és Buckingham súlyos szavai megdöbbenették Bragelonne vicomte-ot, arca elsápadt, és teste remegni kezdett a rémülettől.

- Herceg - kiáltott fel -, olyan szavakat ejtett ki, hogy én egy percnyi késedelem nélkül megkeresem a magyarázatukat - Párizsban.

- Itt fog maradni - szólt Buckingham.

- Én?

- Igen, maga.

- És miért?

- Mert nincs joga elutazni, és mert a király szolgálatát nem hagyja el az ember egy nő szolgálatáért, ha ez a nő olyan méltó volna is rá, hogy szeressék, mint Mary Graffton!

- Hát akkor világosítson fel.

- Szívesen. De akkor marad?

- Igen, ha őszintén beszél velem.

Éppen itt tartottak, és Buckingham kétségtelenül el akarta mondani, nem mindazt, ami történt, hanem mindazt, amit tudott, midőn a király egyik lakája megjelent a terasz végén, s a pavilon felé tartott, ahol a király Miss Lucy Stewarttal volt együtt.

A lakáj előtt porlepte futár haladt, aki csak néhány perce szállhatott le a lóról.

- A francia futár! Madame futárja! - kiáltotta Raoul, amint a hercegnő livrójét felismerte.

A lakáj és a futár jelentkezett a királynál, a Herceg és Miss Mary Graffton pedig egyetértő pillantást váltott.

Madame futárja

II. Károly éppen azt bizonygatta, vagy azt akarta bizonyítani Miss Stewartnak, hogy csak vele törődik: következésképp olyan szerelmet ígért neki, amelyet őse, IV. Henrik tanúsított Gabrielle d'Estrées iránt.

Szerencsétlenségére, II. Károly ehhez rossz napot választott, mert éppen aznap Miss Stewart a fejébe vette, hogy féltékennyé teszi a királyt.

Ahelyett, hogy ígéletétől ellágyult volna, amint a király várta, hangosan felnevetett.

- Ó, felség, felség - kiáltott fel, s közben csak tovább nevetett -, ha ennek a szerelemnek bizonyítékát kérném, nagyon könnyen kiderülne, hogy hazudik!

- Hallgasson ide - szólt a király. - Ismeri az én Raffaello-képeimet, tudja, mennyire ragaszkodom hozzájuk; az egész világ irigyel értük. Azt is tudja, hogy atyám vásárolta őket Van Dyck útján. Akarja, hogy még ma a lakására vitessem mindet?

- Ó, nem! - szólt a leány. - Óvakodjék ettől, felség, a lakásom szűk ahhoz, hogy ilyen vendégeket elszállásoljak!

- Akkor magának ajándékoznám Hampton Courtot, hogy a festményeket elhelyezze!

- Legyen kevésbé adakozó, felség; inkább szerelme legyen tartósabb; ez minden, amit kérek!

- Mindig szeretni fogom, hát nem elég ez?

- Felsőged nevet!

- Hát sírjak?

- Nem, de szeretném, ha egy kissé szomorúbb volna!

- Isten ments, szépségem, elég sokáig voltam szomorú; tizennégy évi száműzetés, szegénység, nyomor; azt hiszem, minden adósságomat leróttam, meg azután a szomorúság elcsúfítja az embert!

- Azt nem, nézze csak meg azt a fiatal franciát!

- Bragelonne vicomte-ot! Hát maga is! Kárhosszam el, ha valamennyi nő nem szerelmes belé fölig! Különben neki van rá oka, hogy szomorú legyen!

- Miért?

- Hát még az államtitkokat is eláruljam magának?

- Ha én akarom, elárulja, mivel felséged hajlandónak mutatkozott mindent megtenni, amit csak akarok.

- Nos hát, Bragelonne unatkozik itt Angliában! Most meg van elégedve?

- Unatkozik?

- Igen, s ez arra vall, hogy együgyű!

- Hogyan? Együgyű?

- Nyilvánvalóan! Hát nem érti? Megengedem neki, hogy Miss Mary Graffont szeresse, ő pedig unatkozik.

- Igen? Úgy látszik, ha Miss Lucy Stewart nem szeretné, felséged úgy vigasztalódnék, hogy Miss Mary Grafftont szeretné!
- Ezt nem mondom; először is, tudja jól, hogy Mary Graffton nem szeret engem; az elvesztett szerelemért pedig csak a megtalált szerelem ad kárpótlást. De ismétlem, nem énrólam van szó, hanem erről a fiatalemberről. Azt hihetné az ember, hogy az a nő, akit Párizsban hagyott, egy Heléna, természetesen olyan Heléna, aki még nem ismeri Párizst.
- Hát valakit Párizsban hagyott ez a fiatalember?
- Illetve őt hagyták el!
- Szegény fiú! Illetve úgy kell neki!
- Miért?
- Hát minek jött el?
- Azt hiszi, a maga jószántából jött el?
- Tehát kényszerítették?
- Kedves Stewart, parancsra hagyta ott Párizst!
- Miféle parancsra?
- Találja ki!
- A királyéra?
- Ahogy mondja!
- Ejha! Végre kinyílt a szemem!
- Legalább ne szóljon róla senkinek!
- Felséged jól tudja, hogy olyan titoktartó vagyok, akár egy férfi. Tehát a király küldte el?
- Igen!
- És távolléte alatt elveszi tőle a kedvesét?
- Igen; és értse meg, ahelyett, hogy megköszönné a királynak, siránkozik szegény fiú!
- Köszönje meg a királynak, hogy elrabolja a kedvesét! No de ilyet! Felséged nem valami hízelgően nyilatkozik a nőkről általában, és különösen nem a szeretőkről.
- Ugyan, értse már meg! Ha az a nő, akit a király elrabol tőle, egy Miss Graffton vagy egy Miss Stewart volna, akkor osztanám nézetét, s talán még kevesellném is kétségbeesését; de egy sovány, bicegő kis leányért!... „Pokolba a hűséggel!” - ahogy Franciaországban mondják. Elutasítani egy gazdag lányt egy szegényért, egy szerelmes nőt egy hűtlenért, hát látott már ilyet a világ?
- Azt hiszi felséged, hogy Mary komolyan szeretne tetszeni a vicomte-nak?
- Igen, azt hiszem.
- Nos, akkor a vicomte meg fogja szokni Angliát. Mary érti a dolgát, s ha valamit akar, akkor nagyon akarja.
- Kedves Miss Stewart, nem tudom, hogy a vicomte megszokja-e országunkat: csak nemrég, tegnapelőtt kért tőlem engedélyt, hogy elhagyhassa Angliát!
- És felséged megtagadta?

- Meghiszem azt! Fivérem, a király, nagyon is szívén viseli a távollétét; én pedig hiúsági kérdést csinállok belőle: ne mondhasssa senki, hogy ezt a *young Man*-t hiába kecsэгtettem Anglia legnemesebb és legédesebb csalátkével!

- Felsőged nagyon gáláns - szólt Miss Stewart elragadó ajkbiggyesztéssel.

- Nem számítom ide Miss Stewartot - felelte a király. - Ő királyi falat, s mivel én szerettem bele, remélhetőleg más férfi nem vet szemet rá; azt mondom tehát, hogy nemhiába kedveskedtem ennek a fiatalembernek; itt marad nálunk, megházasodik nálunk, kárhózzak el, ha nem így lesz!

- És én remélem, ha már egyszer megnősült, hálás lesz érte felsőgednek; mert mindenki igyekszik a kedvében járni, még Buckingham is; kitér az útjából, ami szinte hihetetlen.

- És Miss Stewart is, aki őt elragadó lovagnak tartja!

- Nézze, felsőg, már eleget dicsérte előttem Miss Graffton, engedje meg, hogy én egy kissé Bragelonne-t magasztaljam! De hallja csak, felsőg, egy idő óta olyan jó, hogy az engem való-sággal bámulatba ejt! Gondol a távollevőkre, megbocsátja a sértéseket, majdnem tökéletes! Minek köszönhető ez?

A király nevetve válaszolt:

- Annak, hogy megengedte, hogy szerethessem magát!

- Nem, nem, valami más oka lehet.

- Ejnye, hát lekötelezem fivéremet, XIV. Lajost!

- Mondjon még egy másik okot!

- Jól van! Az igazi indítók az, hogy Buckingham beajánlotta nálam ezt a fiatalembert, ezt mondva: „Felsőg, Bragelonne vicomte javára lemondok Miss Grafftonról; tegyen felsőged is ugyanígy!”

- Ó, a herceg valóban nagyszerű nemesúr!

- Jól van, jól, most meg már Buckinghamért lángol! Úgy látszik, ma kárhózzatra akar juttatni.

Ebben a pillanatban kopogtak az ajtón.

- Ki vetemedik arra, hogy minket megzavarjon? - kiáltotta a király türelmetlenül.

- Valóban, felsőg - szólt Stewart -, van itt valaki, aki a legnagyobb önhittsége *vetemedik*, és hogy felsőgedet megbüntesse érte...

Odalépett az ajtóhoz s kinyitotta.

- Ó, hírnök jött Franciaországból! - szólt Miss Stewart.

- Egy követ Franciaországból! Talán a húgomtól? - kiáltotta Károly.

- Igen, felsőg, rendkívüli hírnök - válaszolta az ajtónálló.

- Lépjen be, lépjen be! - szólt a király.

A futár belépett.

- Levelet hozott az orléans-i hercegasszonytól? - kérdezte a király.

- Igen, felsőg - válaszolta a futár -, mégpedig olyan sürgőset, hogy mindössze huszonhat óra kellett hozzá, hogy felsőgednek elhozhassem és amellet még Calais-ban háromnegyed óráig veszteltem!

- Buzgóságáért elismerést érdemel! - szólt a király.

És felbontotta a levelet.

Azután harsány nevetésre fakadt.

- Még ilyet! - kiáltott fel. - Most aztán végképp semmit sem értek.

És másodszor is elolvasta a levelet.

Miss Stewart tartózkodó magatartást színlelt, leküzdve lángoló kíváncsiságát.

- Francis - szólt a király az inasához -, adjanak ennek a derék embernek frissítőket, s azután hadd feküdjön le, reggel pedig, felkeléskor ötven arany legyen az ágya mellett.

- Felség!

- Menj, barátom, menj! Húgom jól tette, hogy lelkedre kötötte a gyorsaságot; a dolog nagyon sürgős.

És most még nagyobb nevetett, mint az előbb.

A futár, az inas és maga Miss Stewart sem tudta, mihez tartsa magát.

- Hej - kiáltott fel a király, hátradőlve karosszékében -, ha meggondolom, hogy te... hány lovat is hajszoltál agyon?

- Kettőt.

- Két lovat, hogy ezt a hírt elhozd! Jól van, menj, barátom, menj!

A futár az inassal együtt távozott.

A király az ablakhoz lépett, kinyitotta, kihajolt és kikiabált:

- Herceg, Buckingham herceg, kedves Buckingham, jöjjön ide!

A herceg odasietett, de a küszöbhez érve és Miss Stewartot megpillantva, nem mert belépni.

- Jöjj, herceg, és csukd be az ajtót!

A herceg engedelmeskedett, s jókedvűnek látva a királyt, mosolyogva közeledett.

- Nos, kedves hercegem, mire jutottál a franciáddal?

- Kétségbe vagyok esve miatta, felség.

- És miért?

- Mert az imádásra méltó Miss Graffton nőül menne hozzá, de ő nem akarja!

- De hiszen ez a francia faragatlan tuskó! - szólt Miss Stewart. Mondjon végre *igen*-t vagy *nem*-et, legyen már vége az egésznek.

- Csakhogy - szólt Buckingham komoly hangon - asszonyom tudja, vagy tudnia kell, hogy Bragelonne vicomte mást szeret!

- Akkor mi sem egyszerűbb - szólt a király, Miss Stewart segítségére sietve -, mondjon *nem*-et!

- Én pedig éppen bebizonyítottam neki, hogy rosszul teszi, ha nem mond igent!

- Tehát bevallottad neki, hogy az ő La Vallière-je megcsalja?

- Be én!

- És mit csinált?

- Akkorát ugrott, mintha a csatornát akarná átugrani!

- No végre - szólt Miss Stewart -, csakhogy mégis csinált valamit; ez igazán szerencse!
- De én visszatartottam - folytatta Buckingham. - Rászabadítottam Miss Maryt, s remélem, nem fog itt hagyni bennünket, mint ahogyan szándékában volt!
- Szándékában volt elutazni? - kiáltott fel a király.
- Egy pillanatig kételkedtem, vajon emberi hatalom egyáltalán képes volna-e őt megállítani, de Miss Mary rászögezte szemét, s így maradni fog.
- No lám, ez az, amiben tévedsz, Buckingham! - szólt a király, és felnevetett. - Ez a szerencsétlen arra született...

- Mire?

- Hogy megcsalják, ami egymagában még semmi; de hogy végig is nézze, az már sok!
- A távolság és Miss Graffton segítségével kivédjük a csapást.
- Semmi esetre sem, nincs sem a távolság, sem Miss Graffton segítsége. Bragelonne egy óra múlva utazik Párizsba!

Buckingham összerezte, Miss Stewart tágra meresztette a szemét.

- De hiszen felséged jól tudja, hogy ez lehetetlen! - szólt a herceg.
- Illetve, kedves herceg, most már az lehetetlenség, hogy az ellenkezője történjen!
- Gondolja meg, felség: ez a fiatalember egy oroszlán!
- Elhiszem, Villiers!
- A haragja rettenetes!
- Nem vonom kétségbe, barátom!
- Ha szerencsétlenségét közlelő látja majd, jaj a szerencsétlenség okozójának!
- Meglehet, de mit tegyek?

- És ha az maga a király volna is, nem állnék jót érte - kiáltott fel Buckingham.

- Ó, a királynak van testőrsége, hogy vigyázzon rá! - felelte nyugodt hangon a király. - Én aztán tudom, én, aki Blois-ban előszobáztam. - Ott van D'Artagnan úr! Az ördögbe, ez aztán a testőr! Látod, húsz olyan haraggal is kiegyeznék, mint a Bragelonne-é, volna csak négy olyan testőröm, mint D'Artagnan!

- De felséged, aki olyan jó, nem gondolná meg mégis? - szólt Buckingham.

- Nézd - szólt a király, átnyújtva a hercegnak a levelet -, olvasd el, s válaszolj te magad. Mit tennél te az én helyemben?

Buckingham lassan átvette a hercegnő levelét, s az izgalomtól remegve a következő szavakat olvasta:

A Felséged, a magam, mindenki becsülete és üdve érdekében azonnal küldje vissza Bragelonne urat Franciaországba!

Szerető húga

Henriette

- Mit szólsz ehhez, Villiers?

- Szavamra, semmit! - szólt a herceg elképedve.

- Vajon éppen te tanácsolnád nekem, hogy ne engedelmeskedjem testvéremnek, mikor így könyörög?

- Azt nem, felség, de mégis...

- Még nem olvastad az utóiratot, Villiers, ott van a hajtás alatt, eleinte az én figyelmemet is elkerülte!

A herceg szétnyitotta a behajtást, amely alatt e szavak rejtőztek:

Ezer baráti üdvözlés azoknak, akik engem szeretnek!

A herceg elsápadt, s lehorgasztotta fejét; a levél remegett ujjai között, mintha a papír súlyos ólommal változott volna.

A király várt egy pillanatig, aztán, mikor látta, hogy Buckingham némán áll helyén, így szólt:

- Vállalja hát ő is a sorsát, miként mi is a magunkét; mindenki elszenvedti e világon a maga kínját: én is elszenvedtem a magamét, elszenvedtem az enyéimet, kettős keresztet hordoztam! Pokolba most a gondokkal! Eridj, Villiers, hívd ide azt a lovagot!

A herceg kinyitotta a kis szoba rácsos ajtaját, s rámutatva Raoulra és Maryre, akik egymás mellett lépkedtek, s így szólt a királyhoz:

- Ó, felség, micsoda kegyetlenség ez a szegény Miss Grafftonnal szemben!

- Ugyan már, hívd ide! - szólt a király, összevonva fekete szemöldökét. - Hát itt már mindenki érzeleg? No még csak ez hiányzott, már meg Miss Stewart törölgeti a szemét! Átkozott franciája!

A herceg odahívta Raoul, Miss Grafftont pedig kézen fogta, és elment vele a király szobája elé.

- Bragelonne úr - szólt a király -, tegnapelőtt, ugye, engedélyt kért tőlem, hogy visszatérhessen Párizsba?

- Igen, felség! - válaszolta Raoul, akit ez a bevezetés eleinte elkábított.

- Helyes, kedves vicomte, és azt hiszem, megtagadtam kérését, ugye?

- Igen, felség.

- És haragudott rám ezért?

- Nem, felség, felséged bizonyára alapos okok miatt tagadta meg kérésemet; felséged sokkal bölcsőbb és sokkal jobb, semhogy ne tenné helyesen mindazt, amit cselekszik.

- Úgy emlékszem, azt az okot hoztam fel, hogy Franciaország királya nem hívta vissza!

- Igen, felség, valóban ezt a választ kaptam!

- Nos, azóta gondolkoztam a dolgon, Bragelonne úr; a király csakugyan nem állapította meg pontosan visszatérése idejét, de nekem figyelmembe ajánlotta, hogy tegyem kellemessé Angliában való tartózkodását; ha azonban arra kér, hogy elutazzhasson, ezt bizonyára azért teszi, mert Angliában való tartózkodása nem kellemes!

- Ezt én nem mondtam, felség.

- Nem; de kérése legalábbis azt jelenti, hogy sokkal kellemesebben érezné magát máshol, mint itt!

Ebben a pillanatban Raoul az ajtó felé fordult, ahol Miss Graffton állt sápadtan, feldúltan, fél kézzel az ajtófélfát fogva.

Másik kezét Buckingham karjára tette.

- Nem válaszol - folytatta a király -, s a közmondás szerint: hallgatás, beleegyezés! Nos, Bragelonne úr, módomban van eleget tenni kívánságának: elutazhatik Franciaországba, amikor akar, felhatalmazom rá.

- Felség! - kiáltott fel Raoul.

- Ó - sóhajtott Mary, és megszorította Buckingham karját.

- Még ma este Doverben lehet - folytatta a király. - A dagály hajnali két órakor kezdődik.

Az elképedt Raoul egy-két szót hebegett, ami köszönet is lehetett, de bocsánatkérésnek is vehette a király.

- Így tehát istenhozzádot mondok önnek, Bragelonne úr, és minden jót, sok szerencsét kívánok - szólt a király felállva. - Kérem, fogadja el tőlem emlékül ezt a gyémántot, amelyet eredetileg nászajándéknak szántam!

Miss Graffton közel volt az ájuláshoz.

Raoul átvette a gyémántot, s érezte, hogy remeg a lába.

Néhány köszönő szót intézett a királyhoz, pár szót szólt Miss Stewarthoz, s Buckinghamet kereste, hogy tőle is elbúcsúzzék.

A király felhasználta ezt a pillanatot, és eltűnt. A herceg éppen Miss Grafftont bátorította, mikor Raoul rátalált.

- Kisasszony, könyörgök, mondja neki, hogy maradjon! - súgta Buckingham.

- Én azt mondom neki, hogy utazzék el - szólt Miss Graffton magához térve. - Nem tartozom azok közé a nők közé, akikben erősebb a büszkeség, mint a szívük szava; ha szeretik őt Franciaországban, térjen vissza oda, és áldjon engem, amiért azt tanácsoltam, hogy keresse meg a boldogságát. Ha ellenben nem szeretik már, jöjjön vissza, én akkor is szeretni fogom, és boldogtalansága nem fogja lealacsonyítani az én szememben. Családom címerében az van, amit Isten a szívembe oltott: *Habenti parum, egentia cuncta!* „A gazdagoknak keveset, a szegényeknek mindent.”

- Barátom - szólt Buckingham -, kétlem, hogy ott megtalálná azt az értéket, amit itt hagy!

- Én hiszem, vagy legalábbis remélem, hogy az, akit szeretek, méltó hozzám! - válaszolta Raoul komoran. - De ha igaz, hogy érdemtelen nőt szeretek, amint ezt milord velem megértetni igyekezett, ki fogom tépni szívemből, még ha ezzel a szerelemmel együtt a szívemet is ki kellene tépnem!

Mary Graffton leírhatatlan részvétellel nézett rá.

Raoul szomorúan mosolygott.

- Kisasszony, a gyémántot, amit a király nekem ajándékozott, kegyednek szánták - szólt -, engedje meg tehát, hogy kegyednek adjam; ha megnősülök Franciaországban, küldje el nekem, de ha nem házasodnék meg, maradjon a magáé.

Meghajolt és elment.

„Mit jelentsen ez?” - gondolta magában Buckingham, mialatt Raoul tiszteletteljesen megszorította Miss Mary jéghideg kezét.

Miss Mary megértette Buckingham rá szegeződő tekintetét.

- Ha jeggyűrű volna, nem fogadnám el! - szólt.

- De azért feljogosítja rá, hogy visszatérhessen magához.

- Ó, herceg - szólta Mary zokogva. - Én nem az a nő vagyok, aki csak vigasztalódásul jó az olyan férfiúnak, mint ő!

- Tehát azt gondolja, hogy nem fog visszatérni?

- Soha! - felelte Miss Graffton fuldokolva.

- Nos, én pedig azt mondom, hogy ami ott vár rá: szétdúlt boldogság, elvesztett, sőt tisztességében is megfogyatkozott menyasszony... Mi marad neki, ami felér a kegyed szerelmével? Szóljon hát, Mary, maga, aki úgy ismeri saját magát!

Miss Graffton Buckingham vállára tette fehér kezét, s mialatt Raoul a kis hársfasorban szédületes gyorsan elviharzott, ő elhaló hangon ezt a verssort rebegette a *Rómeó és Júlia*-ból:

*Ott vár az élet, itt vár a halál*¹⁸⁴

Mire az utolsó szavakat kiejtette, Raoul eltűnt a szeme elől.

Miss Graffton sápadtan, hangtalanul, mint az árnyék, tért haza.

Buckingham felhasználta a futárt, aki a levelet hozta a királynak, hogy a hercegnőnek s Guiche grófnak írjon.

A király igazat mondott. Hajnali két órakor megjött a dagály, és Raoul hajóra szállt.

184 Mészöly Dezső fordítása.

Saint-Aignan követi Malicorne tanácsát

A király gondosan felügyelt La Vallière arcképére, mert egyrészt szerette volna, ha minél jobban hasonlít az eredetihez, másrészt pedig minél tovább el akarta húzni a kép elkészítését.

Csak látni kellett, milyen odaadással figyelt minden ecsetvonásra, hogy várta egy-egy vázlat befejezését vagy a színkeverés eredményét, és hogy ajánlott különböző változtatásokat a festőnek, aki tisztelettel és engedelmesen egyetértett velük.

Amikor aztán a festő, Malicorne tanácsa szerint, kissé késve érkezett, vagy Saint-Aignan távol volt egy kis időre, látni kellett volna, amit senki sem látott; azt a kifejezésteli hallgatást, amely egy sóhajban két lelket egyesít, akik nagyon is hajlamosak egymást megérteni, és csöndes elmélkedésre vágyakoznak...

Ilyenkor a percek mintegy bűvöletben teltek. A király közelebb ült kedveséhez, s tüzes pillantása, közeli lehelete csak úgy perzselt.

Zaj hallatszott az előszobából, megjött a festő, vagy Saint-Aignan tért vissza bocsánatkérések közepette; a király beszélni kezdett, La Vallière kapkodva felelgetett, s szemük elárulta Saint-Aignannak, hogy távolléte alatt egy évszázadot éltek át.

Egyszóval, Malicorne, ez az akaratlan filozófus, értette a módját, hogy a bőség révén fölgerjessze a király étvágyát, a birtoklás biztos tudata révén pedig a vágyát.

Amitől La Vallière félt, nem történt meg.

Senki sem sejtette, hogy naponként két-három órára távozik szobájából. Rosszulléteket színlelt, s így, akik hozzá jöttek, kopogtak, mielőtt beléptek volna. Malicorne, a szellemes találmányok embere, kieszelt egy akusztikai gépezetet, amely által La Vallière Saint-Aignan lakásán hallhatta, ha valaki meglátogatta tulajdonképpeni szobájában.

Így aztán se kilépnie nem kellett, se titkát másra bízni, s mégis megjelenhetett, habár késlekedve, s ezzel némi zavart okozva, de azért diadalmasan eloszlatva a legmegrögzöttebb kételkedők gyanúját is.

Malicorne másnap érdeklődött Saint-Aignannál, és Saint-Aignan kénytelen volt elismerni, hogy a negyedórai szabadság a királyt a legjobb hangulatba hozta.

- Az adagot meg kell majd kétszerezni, de észrevétlenül - szólt Malicorne. - Várja ki, míg kívánják.

Olyannyira kívánták, hogy a negyedik nap estéjén, mikor a festő kereket oldott, mielőtt Saint-Aignan visszatért volna, a hazaérkező Saint-Aignan La Vallière arcán a bosszúság árnyékát vette észre, amit nem tudott elpalástolni. A király kevésbé volt titoktartó, csalódását vállának nagyon is kifejező mozdulatával fejezte ki, amire La Vallière elpirult.

„Jól van - gondolta magában Saint-Aignan. - Malicorne ma este el lesz ragadtatva.”

Este Malicorne tényleg el volt ragadtatva.

- La Vallière kisasszony nyilván azt remélte, hogy legalábbis tíz perccel tovább fog odamaradni - szólt a grófhhoz.

- A király pedig egy félórát remélt, kedves Malicorne úr.

- Rosszul szolgálná királyát, ha vonakodna őfelségének ezt a félórát megszerezni!

- És a festő? - vetette ellen Saint-Aignan.

- Azt én magamra vállalom, csak hadd tanulmányozzam előbb az arcokat és a körülményeket; ezek az én mágikus műveleteim, s bár a varázslók az asztrolábbal bemérik a nap, a hold magasságát és állását, én csak arra szorítokozom, hogy megfigyeljem, vajon a szem alatt nincs-e fekete karika, vajon az ajk homorú vagy domború ívet ír-e le.

- Hát csak figyelje meg!

- Legyen nyugodt!

A ravasz Malicorne valóban bőségesen megfigyelhetett mindent.

Mert ugyanazon az estén a király a két királynéval átment Madame-hoz, s olyan bosszús arcot vágott, akkorákat sóhajtott, és olyan fátyolos szemmel nézett La Vallière-re, hogy Malicorne így szólott Montalais-hoz:

- Holnap!

És felkereste a festőt Jardins-Saint-Paul utcabeli lakásán, s megkérte, halassza el két nappal a következő ülést.

Saint-Aignan nem volt otthon, amikor La Vallière, aki már otthon érezte magát az alsó emeleten, felemelte a csapóajtót s lement.

A király, mint rendesen, a lépcső alján várta, s egy csokrot tartott kezében. Mikor meglátta Louise-t, karjába zárta.

La Vallière izgatottan nézett körül, de nem panaszkodott, hogy a királyon kívül mást nem lát.

Leültek.

Lajos a párnák előtt hevert, amelyeken La Vallière lába pihent, fejét kedvesének ölébe hajtotta, mint valami biztos menedékhelyre, ahonnan elúzni nem lehet, felnézett a lányra, s mintha elérkezett volna a pillanat, mikor semmi sem állhat többé a két lélek közé; a leány majd felfalta tekintetével a királyt.

Szelíd, tiszta szemében ekkor fellobbant a láng, sugarai királyi kedvesének szívét keresték, hogy felmelegítsék, majd azután elemésszék.

A király tüzet fogott a remegő térd érintésétől, megremegett a boldogságtól, mikor Louise keze a hajára tévedt, s szédült örömeben elzsibbadva, egyre várta, hogy mikor látja belépni a festőt vagy Saint-Aignant.

A fájdalmas kiáltások közepette megfeszített erővel igyekezett ellenállni az ereiben tomboló kísértésnek, álomba akarta ringatni szívét és érzékeit, elhessegette magától a valóságot, hogy az árnyék után fusson.

De az ajtót sem Saint-Aignan, sem pedig a festő nem nyitotta rájuk, még az ajtófüggöny sem libbent. Titokzatosan gyönyörűséges csend lankasztotta a madarakat is aranyos kalitkájukban.

A király, megadva magát, odafordította fejét, s égő ajkát Louise összekulcsolt kezére tapasztotta; a leány elvesztette józan esztét, s szerelmesének ajkára szorította görcsösen vonagló két kezét.

Lajos imbolyogva feltérdelt, s mivel La Vallière nem húzta hátrább a fejét, a király homloka a fiatal nő ajkát érintette, aki elragadtatásában futó, elhaló csókot lehelt az arcát cirógató illatos hajra.

A király karjába zárta, a leány nem ellenkezett, s ajkuk összeforrt az első csókban, égő csókban, mely a szerelmet örületté fokozza.

Ezen a napon sem a festő, sem Saint-Aignan nem jött.

Valami kábító, édes mámor - amely felüdíti az érzéseket, s álmot lop, mint lassan öló mérget, az erekbe, olyan érzékelhetetlen, bágyasztó álmot, mint amilyen a boldog élet - ereszkedett, mint valami felleg, a két szerelmes elmúlt és jövőendő élete közé.

A boldog álom ölen egyszerre fentről valami zaj riasztotta La Vallière-t, de nem ébresztette fel egészen.

Csakhogy a zaj egyre folytatódott, egyre érthetőbbé vált, s a valóságra emlékeztette a mámortól ittas fiatal leányt, úgyhogy rémülten s ziláltan ugrott fel:

- Valaki vár reám odafent! Lajos! Lajos! Nem hallja?

- Ej, hát nem látja, kire várok én? - válaszolta gyöngéden a király. - Ezentúl várjanak mások.

De a leány szelíden ingatta fejét:

- Rejtett boldogság - rebegette, s két nagy könnycsepp buggyant ki szeméből -, rejtett hatalom... Büszkeségemnek ugyanúgy némának kell lennie, mint a szívemnek!

A zaj újból hallatszott.

- Montalais, hallom a hangját - szólt, és gyorsan felment a lépcsőn.

A király vele ment, mert nem tudta magát rászáni, hogy elváljon tőle, s csókokkal borította a kezét s ruhájának szegélyét.

- Igen, igen - ismételte La Vallière, mikor már félve átbújt a csapóajtón -, igen, Montalais hangja szólít, valami fontos esemény történhetett!

- Menjen, drága szerelmem, és jöjjön vissza mielőbb - szólt a király.

- Ó, ma már nem. Isten vele, felség!

Azután még egyszer lehajolt, hogy kedvesét megcsókolja, és elment.

Csakugyan Montalais várakozott rá izgatottan, sápadtan.

- Gyorsan, gyorsan - szólt -, jön!

- Ki jön?

- Ó, az imént láttam!

- De kicsoda? Halálra rémítesz!

- Raoul! - suttogta Montalais.

- Igen, igen, én! - hangzott egy örvendező kiáltás a nagy lépcső utolsó fokáról.

La Vallière iszonyú sikollyal megtántorodott.

- Itt vagyok, itt vagyok, drága Louise-om! - kiáltotta Raoul hozzá sietve. - Ó, tudtam én jól, hogy még mindig szeret engem!

La Vallière rémült mozdulatot tett, majd átokra emelte kezét; erőlködött, hogy beszélni tudjon, de csak egyetlen szó tolult ajkára:

- Nem! Nem! - kiáltotta. És Montalais karjába esve, halkan suttogta: - Ne közeledjék hozzám!

Montalais intett Raoulnak, aki kövé meredve állott a küszöbön, s már meg sem próbált belépni a szobába.

Azután Montalais a spanyolfalra nézett, s felkiáltott:

- Ó, a vigyázatlan, még csak be sem csukta a csapóajtót!

S odament a szoba sarkába, hogy először a spanyolfalat, azután pedig a csapóajtót zárja be.

De a csapóajtón át előrohant a király, aki meghallotta La Vallière sikolyát, és segítségére sietett.

Letérdelt eléje, és kérdésekkel ostromolta Montalais-t, aki már-már elvesztette a fejét.

De abban a pillanatban, mikor a király térdre hullott, fájdalmas kiáltás hallatszott, s léptek zaja a folyosón. A király ki akart futni, hogy megtudja, ki kiáltott, kinek a léptei vertek zajt. Montalais igyekezett visszatartani, de hiába.

A király otthagya La Vallière-t, s az ajtóhoz ment, de Raoul már messze járt, úgyhogy a király csak valami tovasuhanó árnyat látott, amint befordult a folyosó végén.

179
Két régi jóbarát

Mialatt az udvaron mindenki a maga ügyeivel foglalkozott, titkon egy férfi lépett be a Grève tér mögötti házba, amelyet már ismerünk, mert láttuk, amikor D'Artagnan egykor, a zavargás napján, megostromolta.

A ház főbejárata a Baudoyer tér felől nyílt.

Elég nagy ház volt, kertek vették körül, s beékelődött a Saint-Jean utca vasáros boltjai közé, amelyek a kíváncsi tekintetek elől óvták, úgyhogy a házat a kövek, a lárma és a növényzet hármassáncra vette körül, mint bebalzsamozott múmiát a hármaskoporsója.

Az említett férfi szilárd léptekkel haladt, noha nem volt már egészen fiatal. Falszínű köpönyegében, amelyet hosszú kardja fölemelt, senki se ismerhetett rá a kalandkeresőre, de ha az ember jól megnézte kackiás, felfelé pödört bajuszát, finom és sima arcbőrét a sombreroja alatt, gondolhatott-e másra, mint hogy szerelmes kalandban sántikál?

Alighogy a lovag belépett az említett házba, a Saint-Gervais-templom órája elütötte a nyolcat.

És tíz perccel később, fegyveres lakáj kíséretében, egy hölgy kopogott be a ház kapuján, amelyet egy öreg szolgáló nyomban kitért előtte.

A hölgy belépett, s fölemelte fátylát. Nem volt már szépség, de még mindig nő volt; nem volt már fiatal, de még fürgén mozgott, és szép termete tiszteletet parancsolt. Gazdag és ízléses ruhája elrejtette korát, olyan kort, amit csak Ninon de l'Enclos¹⁸⁵ mert mosolyogva, nyíltan vállalni.

Alighogy a hölgy belépett az előcsarnokba, a lovag, akinek vonásait az imént vázoltuk, eléje sietett és kezét nyújtotta.

- Drága hercegné! - mondta a lovag. - Üdvözlöm.

- Jó napot, kedves Aramis - felelte a hercegné.

A lovag a hölgyet egy elegáns bútorzatú szalonba vezette, amelynek magas ablakait bíborszínűre festette az alkony - fenyők fekete ághegyein átszűrődő - utolsó felizzása.

Leültek egymás mellé.

Egyikük sem gondolt rá, hogy világítást kérjen, beletemetkeztek a homályba, mintha a feledésbe akartak volna temetkezni mind a ketten.

- Lovag - szólt a hercegné -, nem adott magáról életjelt fontainebleau-i találkozásunk óta, pedig megvallom: életem legnagyobb meglepetése volt az ön jelenléte a franciskánus halála napján, és az is, hogy mennyire be van avatva némely titokba.

- Megmagyarázhatom ottlétemet, s megmagyarázhatom beavatottságomat is - mondta Aramis.

- De legelőször is - szólt élénken a hercegné - beszéljünk kissé magunkról. Elég hosszú ideje vagyunk jóbarátok.

- Úgy van, asszonyom, és ha Isten úgy akarja, azok is leszünk, ha nem is sokáig, legalábbis mindörökre.

- Ez bizonyos, lovag, és látogatásom is ezt bizonyítja.

185 A híres szépséget (1620-1705) a hagyomány szerint még nyolcvanéves korában is ifjú nőnek nézték, akik nem ismerték.

- Most, hercegné, nincsenek többé ugyanolyan közös érdekeink, mint egykor - szólt Aramis, és bátran mosolygott a félhomályban, mert úgysem látszott, hogy mosolya nem oly kedves és üde már, mint volt valaha.

- Most, lovag, más érdekeink vannak. Minden kor meghozza a magáét. S minthogy ma is megértjük egymást, beszélgetve, éppen úgy, mint régen, mikor szavak nélkül is megértettük egymást, tehát beszéljünk. Akarja?

- Hercegném, ahogy parancsolja. Ó, bocsásson meg, hogyan tudta meg a címemet? És miért?

- Miért? Már megmondtam. Kíváncsiságból. Tudni szeretném, mi köze volt a franciskánus barátához, akivel dolgom volt, és aki oly különös körülmények közt halt meg. Tudja, hogy amikor Fontainebleau-ban találkoztunk, a temetőben, a még friss sírhant előtt, mindketten annyira meg voltunk indulva, hogy nem vallhattunk meg egymásnak semmit.

- Úgy van, asszonyom.

- Hát én ezt, alighogy elváltunk, máris megbántam. Mindig nagyon kíváncsi természetű voltam; Longueville hercegné is, ugyebár?

- Nem tudom - felelte Aramis tapintatosan.

- Eszembe jutott tehát, hogy semmit sem mondtunk el egymásnak ott a temetőben, sem maga arról, hogy mit keresett a franciskánusnál, akinek elhantolását ellenőrizte; sem én arról, hogy két olyan jó barátomhoz, mint mi vagyunk, méltatlan ez a titkolózás, és kerestem az alkalmat, hogy közeledhessem magához, mert be akartam bizonyítani, hogy híve vagyok, és hogy a szegény meghalt Marie Michon emléke nem múlt el nyomtalanul ezen a földön.

Aramis lehajolt a hercegné kezéhez, és lovagi csókot lehelt rá.

- Nem kis fáradságába kerülhetett rám találni - mondta.

- Bizony - felelte a hercegné, s bosszantotta, hogy arról kell beszélnie, amit Aramis szeretne tudni -, de tudtam, hogy Fouquet úr barátja, és Fouquet úrnál érdeklődtem.

- Barátja? Ó, kissé túloz, asszonyom - mondta a lovag. - Nem vagyok más, mint szegény pap, akit Fouquet úr, a nagylelkű pártfogó kitüntet, és aki hálás és hű híve neki.

- Ő csinált magából püspököt?

- Úgy van, hercegné.

- De, szép testőr barátom, ezzel tulajdonképpen visszavonult.

„Mint te a politikai intrikáidba” - gondolta magában Aramis, és hangosan így szólt:

- Szóval Fouquet úrnál érdeklődött utánam?

- És ez könnyen ment. Maga együtt volt Fouquet úrral Fontainebleau-ban, aztán egy kis utazást tett egyházmegyéjében, Belle-Isle-en-Mer-en, azt hiszem?

- Nem, nem, asszonyom - felelte Aramis. - Az én egyházmegyéim Vannes.

- Ezt akartam mondani. Csak azt hittem, hogy Belle-Isle...

- Belle-Isle-en kastélya van Fouquet úrnak, ennyi az egész.

- Igen ám, csak hogy nekem azt mondták, hogy Belle-Isle-en-Mer meg van erősítve, magáról pedig, kedves barátom, tudom, hogy katonaember.

- Mindent elfelejtettem, amióta az egyházé vagyok - szólt Aramis bosszúsan.

- Elég az hozzá... Megtudtam, hogy visszajött Vannes-ból, és elküldtem egyik barátomhoz, La Fère grófhoz.

- Á! - szólt Aramis.

- De a gróf nagyon titoktartó: azt üzenté, hogy nem tudja a címét.

„Athos ma is a régi - gondolta magában a püspök -, hiába, a derék ember mindig derék!”

- Aztán... tudja, hogy nem szabad itt mutatkoznom, mert az anyakirálynénak még mindig van velem valami baja.

- Tudom, és nagyon csodálkozom rajta.

- Ó, ennek sok mindenféle oka van. De beszéljünk másról... Kénytelen vagyok tehát bujkálni. Szerencsémre, találkoztam D'Artagnan úrral, aki, ugye, egyik régi barátja?

- Egyik mai barátom, hercegnő.

- D'Artagnan felvilágosított; elküldött Baisemeaux úrhoz, a Bastille kormányzójához.

Aramis megborzongott, és szeméből a homályban oly szikra villant elő, amelyet nem titkolhatott éles szemű barátnője előtt.

- Baisemeaux úrhoz! - kiáltott föl Aramis. - És miért küldte D'Artagnan Baisemeaux úrhoz?

- Azt már nem tudom.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte a püspök, s felajzotta elméjét, hogy tisztességgel állja a harcot.

- Baisemeaux állítólag lekötelezettje, így mondta D'Artagnan.

- Ez igaz.

- És az ember mindig tudja a hitelezője vagy adósa címét.

- Ez is igaz. Baisemeaux tehát megadta a címemet?

- Saint-Mandét, ahová levelet küldtem magának.

- A levél nálam van, és igen becses nekem - felelte Aramis -, mert ennek köszönhetem az örömet, hogy találkozhattam kegyeddal.

A hercegné föllélegzett, hogy minden nagyobb baj nélkül túlesett ennek a kényes magyarázatásnak a nehézségein.

Aramis nem lélegzett föl.

- Ott tartottunk tehát, hogy meglátogatta Baisemeaux-t.

- Nem - szólt nevetve a hercegnő. - Már továbbjutottunk.

- Akkor tehát ott tartottunk, hogy rossz viszonyban van az anyakirálynéval.

- Ezen is túl vagyunk - szólt a hercegnő. - Most már a beszámolóknál tartunk. Egyszerű dolog

- tette hozzá, a maga dolgával kezdve. - Tudja, hogy együtt élek Laicques úrral?

- Tudom, asszonyom.

- Aki, mondhatni, a férjem?

- Hallottam róla.

- Hogy Brüsszelben élek?

- Tudom.

- Azt is tudja, hogy gyermekeim tönkretettek és kifosztottak?
 - Ó, mily szerencsétlenség, hercegném!
 - Szörnyűség! Ki kellett találnom valamit, hogy megélhessek, és főként, hogy ne nyomorogjak.
 - Ez természetes.
 - Ki kellett használnom ellenségeimet, és fel kellett használnom barátaimat. Nem volt többé hitelem, nem voltak pártfogóim.
 - Pedig hány embert pártfogolt! - mondta Aramis lágyan.
 - Így van ez még mindig, lovag. Abban az időben fölkerestem a spanyol királyt.
 - Á!
 - Aki éppen akkor nevezte ki a jezsuita rend generálisát, ahogy az már szokás.
 - Ó, ez a szokás?
 - Maga ne tudná?
 - Bocsánat, szórakozott voltam.
 - Hiszen tudnia kell, ha olyan bizalmas lábon állt a franciskánus baráttal.
 - A jezsuita rend generálisával, így gondolja?
 - Úgy van... Szóval meglátogattam a spanyol királyt. Nagy jóakarattal volt hozzám, csak épp nem tehetett értem semmit. De azért beajánlott Flandriába, engem és Laicques-ot, és járadékot utalt ki a jezsuita rend alapjából.
 - A jezsuita rendéből?
 - Igen. Elküldte hozzám a rend generálisát, akarom mondani: a franciskánust.
 - Nagyon helyes.
 - És hogy a rend alapszabályai szerint rendezzék a helyzetet, bizonyos szolgálatokat kellett tennem... Tudja, hogy ez a szabály?
 - Nem tudtam.
- Chevreuse hercegné szünetet tartott, hogy Aramist szemügyre vegye, de a szobában éjjeli sötétség honolt.
- Szóval: ez a szabály - folytatta a hercegné. - Úgy kellett tehát tennem, mint aki hasznos szolgálatot tehet. Azt javasoltam, hogy a rend érdekében utazni fogok, és beosztottak engem az utazó tagok közé. Ez, mint megértheti, csak színleges és formális dolog volt.
 - Értem.
 - Így fölvehettem a járadékomat, amely nagyon tisztességes összeget tett ki.
 - Istenem! Az, amit mond, hercegném, tört forgat meg szívemben. Kegyed kénytelen nyugdíjat elfogadni a jezsuitáktól!
 - Nem, lovag, Spanyolországtól.
 - Ami, vallja be, a lelkiismereti kérdést kivéve, ugyanaz.
 - Nem, nem, korántsem.
 - De hát valami csak maradt abból a szép vagyonából?...

- Dampierre maradt meg. Ennyi az egész.
- Az is nagyon szép birtok.
- Igaz, de Dampierre meg van terhelve, Dampierre-en jelzálogkölcsön van, Dampierre kissé tönkrement, mint a gazdája.
- És az anyakirályné mindezt részvétlenül nézi? - kérdezte Aramis; kíváncsi tekintetét elnyelte a sötétség.
- Ó, teljesen megfélemezett rólam.
- Pedig úgy tudom, hercegné, kísérletet tett rá, hogy ismét az anyakirályné kegyébe kerüljön.
- Megtettem, de hihetetlen véletlenségből a kis király örökölte azt az ellenszenvet, amelyet apja érzett irántam. Ó, elmondhatja, kedves barátom, hogy olyan nő vagyok, akit mindenki gyűlöl, és rég nem vagyok az, akit mindenki szeret.
- Drága hercegné, kérem, térjünk át gyorsan arra, ami idehozta hozzám, mert azt hiszem, kölcsönös szolgálatot tehetünk egymásnak.
- Én is így gondoltam. Fontainebleau-ba tehát kettős céllal jöttem. Először is, az a franciskánus hívott ide, akit ismer... Igaz is! Honnan ismerte? Mert én elmondtam az életem történetét, de maga adósom a magáéval.
- Hogy a franciskánust jól ismertem, az egészen természetes, hercegné. Együtt tanultam vele teológiát Parmában; megbarátkoztunk, de részben ügyeink, részben utazásaink, részben a háború elválasztott minket egymástól.
- Tudta, hogy a franciskánus a jezsuita rend generálisa?
- Sejtettem.
- De végül is, micsoda különös véletlen hozta magát ebbe a fogadóba, amelyben a rend utazó tagjai találkoztak?
- Ó! - szólt Aramis nyugodt hangon -, ez tisztán a véletlen műve. Fontainebleau-ba mentem Fouquet úrhoz, hogy az ő révén kihallgatást eszközöljek ki a királynál; átutazóban jártam ott; engem nem ismert senki; útközben megláttam a szegény haldoklót, és felismertem. A többit már tudja; a karjaimban lehelte ki lelkét.
- Tudom. De olyan hatalmat ruházott magára égen és földön, hogy az ő nevében a legfelsőbb utasításokat adta ki.
- Csakugyan adott nekem néhány megbízatást.
- És engem illetően?
- Már megmondtam. Meghagyta, hogy tizenkétezer frankot fizessek ki. Azt hiszem, megadtam a kellő aláírást, amelynek alapján fölveheti. Nem vette még föl?
- Dehogynem, dehogynem! Ó, kedves püspök uram, nekem azt mondták, hogy olyan titokzatosan és oly királyi fenséggel adja ki rendelkezéseit, hogy mindenki magát tartja az elhunyt franciskánus utódjának.

Aramis türelmetlenül elpirult. A hercegné folytatta:

- Érdeklődtem a spanyol királynál, és ő felvilágosított arról, amit nem tudtam. A jezsuita rend szabályai szerint a rend generálisának, kinevezésekor, spanyolnak kell lennie. Maga nem spanyol, és a spanyol király nem nevezte ki.

Aramis ezekre a szavakra csak ennyit felelt:

- Ebből láthatja tehát, hercegné, hogy tévedett, hiszen maga a spanyol király is ezt mondta.
 - Igaz, kedves Aramis, de én egészen mást gondoltam magamban.
 - Vajon mit?
 - Tudja, hogy én mindenre gondolok.
 - Tudom, hercegné.
 - Tud spanyolul?
 - Minden francia ember, aki részt vett a Fronde-ban, tud spanyolul.
 - Élt Flandriában?
 - Három évig.
 - Volt Madridban?
 - Tizenöt hónapig.
 - Ennélfogva akkor lehet spanyol állampolgárrá, amikor akar.
 - Azt hiszi? - kérdezte Aramis kedélyesen, amivel meglepettette a hercegnét.
 - Feltétlenül... Kétévi spanyolországi tartózkodás és a spanyol nyelv tudása a spanyol állampolgárság elengedhetetlen feltétele. Magának három s még egy és egynegyed évi tartózkodása van, tehát egy évvel és tizenöt hónappal több, mint amennyi kell.
 - Hova akar kilyukadni, asszonyom?
 - Megmondom: én jóban vagyok a spanyol királlyal.
 - „Én se vagyok vele éppen rosszban” - gondolta magában Aramis.
 - Akarja-e - folytatta a hercegnő -, hogy a spanyol királytól azt kérjem, nevezze ki magát a franciskánus utódjának?
 - Ó, hercegné!
 - Vagy talán már ki is van nevezve?
 - Nem én, szavamra!
 - Akkor hát megtehetem ezt a szívességet.
 - Miért nem tette meg Laicques úrnak, hercegné? Laicques úr nagyon tehetséges ember, és maga szereti.
 - Ez bizonyos, de nem találtam rá alkalmat. Végül is, Laicques ide, Laicques oda, nyilatkozzék, akarja-e, hogy a spanyol király kinevezze?
 - Nem, hercegné, köszönöm!
- Chevreuse hercegné elhallgatott.
- „Ki van nevezve” - gondolta magában.
- Ha így kikoszaroz - szólalt meg újra -, talán nem tartja vakmerőségnek, ha a magam számára kérek valamit.
 - Ó, csak kérjen, kérjen.
 - Kérjek?... Nem tehetem, ha nincs hatalmában kérésemet teljesíteni.
 - Bármily kevés az, amit tehetek, megteszem.

- Pénzre van szükségem, hogy rendbe hozzam Dampierre-t.
 - Á, pénzre? - kérdezte Aramis hidegen. - Mennyi pénzre, hercegné?
 - Elég csinos összegre!
 - Az baj! Tudja, hogy nem vagyok gazdag.
 - Maga nem, de a rend gazdag. Ha maga volna a rend generálisa...
 - Tudja, hogy nem vagyok a generálisa.
 - De van egy barátja, aki alighanem gazdag: Fouquet úr.
 - Fouquet úr? Hercegné, Fouquet majdnem teljesen tönkrement.
 - Mondták, de nem akartam elhinni.
 - Miért nem, hercegné?
 - Mert vannak leveleim Mazarin bíborostól, azaz voltaképp Laicques-nek vannak levelei, s ezekből furcsa számadások derülnek ki.
 - Miféle számadások?
 - Valami járadékok eladásáról, kölcsönökről, már nem emlékszem. Annyi bizonyos, hogy a főintendáns a „Mazarin” aláírású levelek szerint valami harmincmilliót emelt ki az államkasszából. Ez súlyos eset.
- Aramis a tenyerébe vájta körmeit.
- Micsoda? - mondta. - Ilyen levelek vannak a birtokában, és nem közölte Fouquet úrral?
 - Hát - felelte a hercegné -, az ilyesmit tartalékolja az ember. Ha jönnek az ínség napjai, kiveszi a fiókból.
 - És eljöttek az ínséges napok? - kérdezte Aramis.
 - El, kedves barátom.
 - Meg akarja mutatni a leveleket Fouquet úrnak?
 - Szívesebben beszélnek róluk magával.
 - Igazán nagy szüksége lehet pénzre, szegény barátnőm, hogy ilyesmi jusson az eszébe, mikor pedig olyan lenéző véleménye volt Mazarin úr prózájáról.
 - Csakugyan szükségem van pénzre.
 - És - folytatta Aramis hideg hangon - igazán nagyon nehezebb eshetett ehhez a segélyforráshoz nyúlni. Mert ez keserves pénzforrás.
 - Ó, ha rosszat akartam volna, és nem jót - szólt Chevreuse hercegné -, akkor, ahelyett, hogy a rend generálisától vagy Fouquet úrtól könyörögtem volna az ötszázezer frankot, amelyre szükségem van...
 - Ötszázezer frankot!
 - Semmivel sem többet. Azt hiszi, hogy ez sok? Legalább ennyibe kerül Dampierre helyreállítása.
 - Csakugyan, asszonyom.
 - Szóval, ahelyett, hogy könyörögtem volna ezért az összegért, fölkerestem volna régi barátnőmet, az anyakirálynét. A levélcsomag, amelyben férje, signor Mazarini levelei vannak, jó

ajánlólevél lett volna, és az anyakirálynétól kértem volna ezt a csekélységet, a következő szavakkal: „Asszonyom, azt a kitüntetést kérem, hogy felségedet Dampierre-ben vendégül láthassam, és ezért engedje meg, hogy Dampierre-t ebből a célból rendbe hozhassam.”

Aramis nem felelt egy szót sem.

- Vajon min gondolkozik most? - kérdezte Chevreuse hercegné.

- Összeadok magamban - felelte Aramis.

- És Fouquet úr kivon. Én pedig megpróbálok szorozni. Micsoda kitűnő számolók vagyunk! Milyen könnyen megérthetnénk egymást!

- Megengedi, hogy kissé gondolkodjam a dolgon? - kérdezte Aramis.

- Nem... Az efféle ügyben és olyan emberek közt, mint mi, csakis igennel vagy nemmel lehet felelni, mégpedig azonnal.

„Ez valami kelepce - gondolta magában a püspök. - Lehetetlen, hogy ilyen nőt, mint Chevreuse hercegné, meghallgasson Ausztriai Anna.”

- Nos? - kérdezte a hercegnő.

- Hát, asszonyom, nagyon meg volnék lepve, ha Fouquet úr most nélkülözni tudna ötszázezer frankot.

- Ne beszéljünk tehát többet róla - szólt a hercegné. - Dampierre majd csak rendbe jön valahogy.

- Ó, azt hiszem, mégse lehet akkora pénzzavarban.

- Nem, sohasem vagyok zavarban.

- És az anyakirályné bizonyára megteszi a kedvéért, amit a főintendáns nem tehet meg.

- Ó, természetesen... Mondja csak, nem akarja, hogy magam beszéljek ezekről a levelekről Fouquet úrral?

- E tekintetben, hercegné, azt fogja tenni, amit jónak lát. De akár vétkesnek érzi magát Fouquet úr, akár nem, annyi tény, hogyha vétkes, sokkal büszkébb, semhogy ezt bevallaná, ha pedig nem bűnös, akkor nagyon meg fog sértődni e fenyegetés miatt.

- Maga mindig olyan bölcsen okoskodik, mint egy angyal.

És a hercegné felállt helyéről.

- Tehát beárulja Fouquet urat az anyakirálynénál? - kérdezte Aramis.

- Beárulom?... Ó, micsoda közönséges kifejezés. Nem fogom beárulni, kedves barátom; maga sokkal jártasabb a politikában, semhogy ne tudná, hogyan szokás az ilyen ügyeket elintézni. Egyszerűen pártállást foglalom Fouquet úr ellen.

- Érthető.

- És a pártharcban minden fegyver jó.

- Kétségkívül.

- Ha egyszer kibékülök az anyakirálynéval, veszedelmessé is válhatok.

- Joga van hozzá, hercegné.

- Élni is fogok veled, kedves barátom.

- Jól tudja, hercegné, hogy Fouquet úr a legjobb viszonyban van a spanyol királlyal?

- Gondolom.
 - Ha pártharcot indít Fouquet úr ellen, ő viszont kegyed ellen fog harcot indítani.
 - Hát Istenem!
 - Ehhez neki is joga van, ugye?
 - Kétséggkívül.
 - És minthogy jóban van a spanyol udvarral, fegyvert kovácsolhat ebből a barátságából.
 - Azt akarja mondani, hogy Fouquet úr jóban lesz a jezsuita rend generálisával, kedves Aramis.
 - Könnyen meglehet, hercegné.
 - És akkor elveszi a nyugdíjamat, amelyet a jezsuitáktól élvezek.
 - Félek, hogy így lesz.
 - Majd megvigasztalódunk. Ej, kedves barátom, Richelieu után, a Fronde után, a számkivetés után mitől félhet még Chevreuse hercegné?
 - A nyugdíja, mint tudja, negyvennyolcezer frank.
 - Sajnos, jól tudom.
 - Azonfelül, ha az ember pártharcot indít, mint jól tudja, hercegném, az ellenség barátait is baj érheti.
 - Ó, azt akarja mondani, hogy kezet emelnek arra a szegény Laicques-ra?
 - Ez szinte elkerülhetetlen, hercegné.
 - Ó, hiszen neki is tizenkétezer frank nyugdíja van.
 - De a spanyol királynak messzire ér a keze, és Fouquet úr tanácsára bezárathatja Laicques urat valamelyik erődbe.
 - Ettől nem nagyon félek, kedves barátom, mert ha Ausztriai Annával kibékülök, az ő segítségével kijárhatom, hogy Franciaország kiszabadítsa Laicques-ot.
 - Ez igaz. De akkor más dolgoktól kell félnie.
 - Ugyan mitől? - kérdezte a hercegné, a meglepettet és az ijedtet játszva.
 - Tudja, és meg fogja tudni, hogy aki egyszer belépett a jezsuita rend kötelékébe, nem egykönnyen szabadulhat onnét. A titkok, amelyekbe beavatták, ártalmasak, és magukban hordják a romlás csíráit arra nézve, aki elárulja őket.
- A hercegné egy percig elgondolkozott.
- Ez már komolyabb dolog - szólt -, ezt fontolóra veszem.
- És Aramis a mély sötétségben is érezte, hogy barátnője tekintete tüzes vasként fúródik szívébe.
- Foglaljuk össze, amit mondtunk - szólt Aramis, aki résen volt, és kezét kabátja alá csúsztatta, ahol tört rejtegetett.
 - Úgy van, foglaljuk össze; a becsületes számvetés: tartós barátság.
 - Nyugdíjának beszüntetése...

- Az negyvennyolcezer frank, Laicques-é tizenkétezer frank, összesen annyi mint hatvanezer frank. Ezt akarta mondani, ugye?

- Pontosan ezt; és kérdem, hogy ezzel szemben mire számíthat más helyről?

- Ötszázezer frankra a királynétól.

- Vagy igen, vagy nem.

- Megvannak hozzá az eszközeim, hogy megszerezsem - felelte szelesen a hercegné.

Szavaira a lovag a fülét hegyezte. Ettől az elszólástól kezdve Aramis esze annyira fűrgén járt, hogy minden fordulatot javára fordított, viszont ennek következtében a hercegné ugyanannyi előnyt veszített.

- Megengedem, hogy megkapja ezt az összeget - szólt Aramis -, de elveszti majd a kétszeresét, mivel százezer frankot kaphat hatvanezer helyett, ráadásul tíz esztendeig.

- Nem, mert jövedelmemnek ezt a csökkentését csak addig fogom tűrni, míg Fouquet lesz a pénzügyminiszter, ez pedig szerintem nem tarthat tovább két hónapnál.

- Á! - szólt Aramis.

- Őszinte vagyok, amint láthatja.

- Nagyon köszönöm, hercegné. De téved, ha azt hiszi, hogy Fouquet úr kegyvesztettsége után a jezsuita rend újra folyósítani fogja a nyugdíját.

- Tudni fogom a módját, hogy a rendet fizetésre kötelezzem, mint ahogy annak is tudom a módját, hogy az anyakirálynét fizetésre kényszerítsem.

- Akkor, hercegnő, valamennyiünknek meg kell hajtanunk a zászlót ön előtt. Győzött! Legyen könyörületes, esedezem. Szóljának meg a diadalmi harsonák!

- Hogyan lehetséges az - mondta a hercegné, ügyet sem vetve Aramis gúnyolódására -, hogy visszariad rongyos ötszázezer frank kifizetésétől, amikor ezzel megkíméli barátját - bocsánat! -, pártfogóját attól a kellemetlenségtől, amelyet a pártharc okozhat?

- Hercegné, megmondom, mi az oka: mert az ötszázezer frank után Laicques úr is követeli majd a maga részét, ő is ötszázezer frankot fog követelni, ugye? Szóval az ő követelése és a kegyedé után jön majd gyermekeinek, szegényeinek, és még mit tudom én, kinek a követelése, holott a levelek, bármily kompromittálók, nem érnek meg három-négymilliót. Istenemre! A francia királyné gyémántjai többet értek, mint azok a rongyok Mazarini aláírásával, és mégse kerültek a negyedrézébe sem annak, amit maga követel.

- Ez igaz, ez igaz; de a kereskedő azért dicséri áruját, hogy mentül többet kaphasson érte. A vevő dolga, hogy megveszi-e az árut, vagy visszautasítja.

- Akarja, hercegné, hogy megmondjam, miért nem veszem meg a leveleit?

- Akarom.

- Azok a maga Mazarin-levelei hamisak.

- Ugyan!

- De bizony; mert legalábbis furcsa volna, ha kegyed, miután Mazarin összeveszítette a királynéval, bizalmas barátságot tartott volna fönn vele. Ez szenvedélyre, kémkedésre vallana, sőt... nem akarok erős szót használni, a csudába!

- Csak használja!

- Cinkosságra.

- Ez mind igaz, de éppoly igaz, ami a levélben van.
- Esküszöm, hercegné, a királynénál nem veheti semmi hasznát.
- Dehogynem, mindennek hasznát vehetem a királynénál.

„Jó! - gondolta magában Aramis -, csak káromj, varjú, sziszegj csak, vipera!”

De a hercegné már épp eleget mondott; két lépést tett az ajtó felé.

Aramis még egy kis kellemetlenséget tartogatott a számára... a legyőzött átkozódását a győztes diadalszekere mögött.

Csöngetett.

Lámpák jelentek meg a szalonban.

A püspök körül ekkor fénykoszorú támadt, amely megvilágította a hercegné feldúlt arcát.

Aramis hosszú és gúnyos pillantást vetett a halvány, kiszáradt orcára, a szemre, amelynek szikrája két pillátlan szemhéj alól villant elő, a szájra, amely az ajk mögé rejtette megfele-
tedett kevés fogát.

Ő maga viszont formás, izmos lába, diadalmas és büszke feje nemes mozdulataival kérkedett, mosolygott, hogy kivillantsa fogsorát, amely a lámpavilágnál még ragyogónak látszott. A kacér öregasszony megértette csúfondáros lovagját; épp egy nagy tükör előtt állt, amely, bármily gondosan titkolta is eddig, az ellentét folytán szembeszökővé tette, hogy mennyire megvénült.

Ekkor, nem is viszonzva Aramis üdvözlését, aki a hajdani testőr rugalmas és kedves meghajlásával köszönt el tőle, bizonytalan, és siettében tántorgó lépésekkel távozott.

Aramis, mint a könnyed zefírszellő suhant végig a parketton, hogy az ajtóig kísérje.

Chevreuse hercegné intett a főlakájnak, aki felkapta muskétáját, és a hercegasszony elhagyta azt a házat, amelyben két régi, szerető jóbarát nem tudott megegyezni, mert nagyon is jól értették egymást.

**Amelyből kitűnik, hogy az üzlet, amelyet az egyik féllel
nem lehet megkötni, a másikkal megköthető**

Aramis csakugyan eltalálta: alighogy Chevreuse hercegné kilépett a Baudoyer téri házból, hazavitette magát.

Kétségkívül attól félt, hogy követni fogják, és így próbálta ártatlan színben feltüntetni útját; de alighogy palotájában volt, alig bizonyosodott meg róla, hogy nem követi-e valaki, s ezzel nem akarja-e nyugtalanítani, máris kinyitotta a kerti ajtót, amely egy másik utcára nyílt, s a Croix-des-Petits-Champs utca felé tartott, ahol Colbert lakott.

Azt mondtuk, este volt, pedig azt kellett volna mondanunk, éjjel volt, sötét éjjel; a város, nyugovóra térve, sötét árnyaiba burkolta a politikai fondorlatait űző nemes hercegnét, és a városban elköltött vacsora után kimaradó egyszerű polgárasszonyt, aki kedvesének karján a leghosszabb utat választja, hogy hazatérjen otthonába.

Chevreuse asszony sokkal jobban hozzászokott az éjszakai politikához, semhogy ne tudta volna: egy miniszter sohasem rejtőzik el, még odahaza sem, a fiatal és szép hölgyek elől, akik félnek az irodák porától, sem pedig a jól értesült öreg hölgyek elől, akik a minisztérium kíváncsi szószátyáraitól félnek.

Egy szolga fogadta a hercegnét az oszlopos tornácon, és ne hallgassuk el, meglehetősen barátságatlanul fogadta. Sőt ez az ember azt is kijelentette, mikor meglátta az arcát, hogy ilyen időben s ilyen életkorban nem szokták Colbert urat munkája közben zavarni.

Chevreuse-né asszony nem haragudott meg, hanem felírta egy szelet papírra a nevét, ezt a rikító nevet, amely sokszor csengett kellemetlenül XIII. Lajos és a nagy bíboros fülében.

Ezt a nevet a kor előkelő urainak otromba, nagy betűivel írta, a papirost a maga sajátos módján hajtotta össze, s átadta a szolgának, egyetlen szó nélkül, olyan parancsoló mozdulattal, hogy a fickó, akinek jó szimata volt az emberekhez, megérezte benne a hercegnőt, s fejét meghajtva, sietett Colbert-hez.

Magától értetődik, hogy amikor kibontotta a papirost, a miniszter meglepődve kiáltott fel, a szolga pedig, akit ez a felkiáltás kielégítően tájékoztatott, hogy a titokzatos látogatóval szemben milyen álláspontot foglaljon el, sietve visszatért a hercegnéért.

Az nehézkesen ment fel a szép új ház első emeletére, kifújta magát egy pillanatra a pihenőn, nehogy lihegve lépjen be, aztán megjelent Colbert úr előtt, aki személyesen nyitotta ki előtte az ajtó szárnyát.

A hercegné megállt a küszöbön, hogy jól megnézhesse azt, akivel dolga lesz.

Első pillanatra a kerek, nehéz, kövér fej, a vastag szemöldök és a papokéhoz hasonló sipkával elnyomott arc kellemetlen kifejezése, egyszóval Colbert egész lénye arra engedett következtetni, hogy a tárgyalás nem lesz nagyon nehéz, de a hercegné azt is sejtette, hogy nem sok érdeklődést fog tanúsítani a tárgy megvitatásánál.

Mert a látszat után ítélve, ezt a lomha természetű embert nem nagyon csábíthatja a ravasz bosszú vagy a sértett hiúság vonzereje.

De közelebről látva a kicsiny, átható, fekete szempárt, a komoly ívelésű homlok hosszú ráncait és az észrevétlenül összehúzódó ajkat, amelyen közönséges kedélyesség rajzolódott ki, megváltozott Chevreuse asszony nézete, és így gondolkozott magában: „Megtaláltam az emberemet!”

- Milyen szerencsének köszönhetem látogatását, hercegné? - kérdezte a pénzügyek intendánsa.

- Annak, hogy szükségem van magára, uram, és hogy magának meg énram van szüksége! - válaszolt a hercegné.

- Boldog vagyok, hogy mondatának első részét hallhatom, hercegné, de ami a másikat illeti...

Chevreuse asszony leült a fotelba, amelyet Colbert eléje tolt.

- Colbert úr a pénzügyek intendánsa, ugyebár?

- Igen, hercegné.

- És szeretne főintendáns lenni?

- Hercegné!

- Ne tagadja; tárgyalásunk hosszúra nyúlna, és az szükségtelen!

- De bármilyen jó szándékkal, sőt tisztelettel viseltetem is az ilyen rangbéli hölgy iránt, mint a hercegné, mégsem fogom bevallani, hogy el akarom kergetni helyéről feljebbvalómat!

- Én nem elkergetésről beszéltem, Colbert úr. Vagy véletlenül talán ezt a szót mondtam volna? Nem hiszem. A *helyére lépni* kifejezés nem olyan éles, és nyelvtanilag megfelelőbb, mint ezt Voiture úr mondja. Én tehát azt állítom, hogy Fouquet úr helyére szeretne lépni.

- Hercegné, Fouquet úr szerencséje igen tartós; a főintendáns ebben a században a rhodoszi kolosszus szerepét játssza; a hajók elhaladnak alatta, és nem döntik le!

- Én is pontosan ezzel a hasonlattal éltem volna. Igen, Fouquet úr a rhodoszi kolosszus szerepét játssza, de én emlékszem rá, Conrart úr... azt hiszem, valami akadémikus... beszélt el, hogy mikor a kolosszus összedőlt, egy kereskedő, aki ledöntötte, egy egyszerű kereskedő, Colbert úr, négyszáz tevét rakott meg a romjaival. Egy kereskedő! Jóval kevesebb, mint a pénzügyek intendánsa!

- Hercegné, biztosíthatom róla, hogy Fouquet urat sohasem fogom megdönteni!

- Nos, Colbert úr, mivel makacsul az érzékenyt játssza, mintha bizony nem tudná, hogy Chevreuse-né asszonynak hívnak, s hogy öreg vagyok, azaz olyan asszonnyal van dolga, aki Richelieu-vel üzte a politikát, s nincs már vesztegetni való ideje, mivel tehát ilyen oktalan-ságot követ el, értelmesebb és türelmetlenebb embereket keresek fel, olyanokat, akiknek sürgős, hogy megcsinálják a szerencsájukat!

- Mivel, hercegné, mivel?

- Nagyon sivár képet ad nekem a mai idők tárgyalásmódjáról, uram! Esküszöm, hogy ha az én időmben keresi fel egy nő Cinq-Mars urat, aki pedig nem volt valami lángelme, esküszöm, hogy - ha ez a hölgy Richelieu-ről mondja azt, amit én az imént Fouquet úrról mondtam - Cinq-Mars azonnal tűzbe tette volna a vasat.

- Ugyan, hercegné, legyen egy kissé elnéző.

- Tehát beleegyezik, hogy Fouquet úr helyébe lépjen?

- Ha a király Fouquet urat elbocsátja, hogyne!

- Megint többet mond a kelleténél; világos, hogy ha eddig nem üzte el Fouquet-t, az azért történt, mert nem volt rá lehetősége. Én is csak balga asszonyi állat volnék, ha úgy jönnék ide, hogy nem hozom magammal, amire önnek szüksége van!

- Fájdalom, asszonyom, kitartok álláspontom mellett - felelte Colbert hosszú hallgatás után, amely alatt a hercegnő bepillantott színlelésének mélyére -, és meg kell jegyeznem, hogy hat év óta egyik feljelentés a másik után érkezik Fouquet úr ellen, és soha egy percre sem inog meg helyzete.

- Mindennek megvan a maga ideje, Colbert úr; azokat, akik a feljelentéseket tették, nem hívták Chevreuse asszonynak, s nem volt olyan értékes bizonyítékuk, mint Mazarin hat levele, amely feltárja vétkét.

- Vétkét?

- Bűncselekményét, ha így jobban tetszik!

- Bűncselekményt, amit Fouquet követett el?

- Azt bizony... No lám, milyen különös. Colbert úr, úgy látom, hogy máskor hideg, semmitmondó arca egészen felderül.

- Bűncselekményt?

- El vagyok ragadtatva, hogy ez ilyen hatást tesz magára!

- Ó, ez a szó, hercegné, annyi dolgot rejt magában.

- A maga számára a főintendánsi kinevezést rejt magában, Fouquet úr számára ellenben a száműzetést vagy a Bastille-t.

- Bocsásson meg, hercegné, de majdnem lehetetlen, hogy Fouquet urat száműzzék; ha börtönbe jut, kegyvesztett lesz, már az is nagy szó!

- Ó, én tudom, mit mondok! - felelte Chevreuse-né asszony hideg hangon. - Nem élek olyan távol Párizstól, hogy ne tudjam, mi történik. A király nem szereti Fouquet urat, és szívesen tönkretenné, ha alkalmat adnának neki rá.

- Az alkalomnak kedvezőnek kell lenni.

- Meglehetősen kedvezőnek. S ez itt olyan alkalom, amelyet én ötszázezer frankra becsülök!

- Hogyan?

- Azt akarom mondani, uram, hogy ez az alkalom az én kezemben van, s én csupán ötszázezer frank ellenében teszem a maga kezébe.

- Nagyon helyes, hercegné, értem. De mivel a vételárat megszabja, szeretném látni az árut is!

- Ó, ez igazán egyszerű! Hat levél, amint már említettem, Mazarin úrtól, saját kezű levelek, amelyek bizonyára nem volnának drágák, ha kétségbevonhatatlanul tanúsítanák, hogy Fouquet úr jelentékeny összegeket sikkasztott a királyi kincstárból!

- Kétségbevonhatatlanul? - kérdezte Colbert, s szeme felragyogott örömeiben.

- Kétségbevonhatatlanul! El akarja olvasni a leveleket?

- De még mennyire! Természetesen a másolatokat.

- Igen, természetesen!

A hercegné selyemszalaggal átkötött paksamétát vett elő bársonyruhája fűzőjéből, s így szólott:

- Olvassa!

Colbert mohón vetette magát a levelekre, s csak úgy falta a betűket.

- Nagyszerű! - kiáltott fel.

- Ugye, ez meglehetősen világos?

- Igen, hercegné, igen! Mazarin úr pénzt adott át Fouquet úrnak, ő pedig megtartotta. De milyen pénz volt ez?

- Ó, hogy milyen pénz? Ha meg tudunk egyezni, ehhez a hat levélhez csatolom még a hetediket, amely megadja a végső felvilágosítást.

Colbert elgondolkozott.

- És a levelek eredetije?

- Felesleges kérdés. Ez olyan, mintha én azt kérdezném magától, Colbert úr, hogy a pénzeszsákok, amelyeket adni fog nekem, üresek vagy tele vannak-e?

- Nagyon helyes, hercegné!

- Nos, megkötöttük az üzletet?

- Nem!

- Hogyan?

- Van valami, amire egyikünk sem gondolt!

- Mondja meg!

- Fouquet urat ebben az esetben csak perrel lehet tönkretenni!

- Igen!

- Nyilvános botrányal!

- Igen. Nos?

- De nem lehet sem perbe fogni, sem pedig botrányba keverni!

- Miért nem?

- Mert ő a parlament főügyésze; mert Franciaországban mindent, a hivatalt, a hadügyet, igazságügyet, kereskedelmet, a kölcsönös jóakarát láncra köti össze, amit testületi szellemnek neveznek. Így tehát a parlament soha nem fogja eltérni, hogy főnökét törvény elé állítsák. Soha nem fogják elítélni, ha királyi parancsra állítják is törvény elé!

- Ó, ehhez nekem, Colbert úr, semmi közöm!

- Tudom, asszonyom, de nekem van hozzá közöm, és kisebbíti hozzájárulásának az értékét. Mit érek én egy bűncselekmény bizonyításával, ha nincs rá lehetőség, hogy a bűnöst elítéljék?

- Elég a gyanúsítás, és Fouquet máris elveszti főintendánsi állását.

- No, ez aztán nagyszerű - kiáltott fel Colbert, s komor arca a gyűlölet és bosszú gondolatára felragyogott.

- Á, á, Colbert úr - szólta a hercegné -, nem is tudtam, hogy ennyire érzékeny kedélyű! Jó, nagyon jó! Akkor hát, mivel többre van szüksége, mint amivel én rendelkezem, nincs miről beszéljünk tovább!

- Ellenkezőleg, hercegné, beszéljünk csak tovább. Csak éppen mivel az értékei csökkentek, szállítsa le az igényét is!

- Alkuszik?

- Aki becsületos árat akar fizetni, ezt kell tennie!

- Mennyit ajánl?

- Kétszázezer frankot!

A hercegné a szemébe nevetett; hanem azután hirtelen így szólt:

- Várjon csak!

- Beleegyeznek?

- Még nem, van egy másik kombinációm!

- Beszéljen!

- Ad nekem háromszázezer frankot!

- Nem, nem én!

- No hát, dönthet: vagy elfogadja, vagy nem... és azután ez még nem minden!

- Még más is van? Lassan lehetetlenné válik, hercegné!

- Kevesebb, mint hiszi, mert nem pénz, amit kérek!

- Hanem mi?

- Egy szolgálat; tudja, a királynét mindig gyengéden szerettem!

- Nos?

- Szeretnék találkozni őfelségével.

- A királynéval?

- Igen, Colbert úr, a királynéval, aki ugyan már nem barátnóm többé, és régóta nem az, de újra az lehet, ha alkalmat kap rá...

- Őfelsége a királyné senkit sem fogad többé, hercegné. Nagyon sokat szenved. Nyilván tudja, hogy betegségének rohamai gyakrabban ismétlődnek!

- Éppen ezért szeretnék a királyné őfelségével beszélni: képzelje csak, nálunk, Flandriában sok ehhez hasonló betegség fordul elő!

- Rák? Ez borzasztó, gyógyíthatatlan betegség!

- Ne higgye, Colbert úr. A flamand paraszt egy kissé természeti ember. Neki nem annyira felesége, inkább nőténye van.

- Nos, asszonyom!?

- Nos, Colbert úr, míg a flamand férfi a pipáját szívja, az asszony dolgozik; vizet merít a kútból, felrakja a terhet az öszvérre vagy a szamárra, sőt saját magára is. Mivel egyáltalán nem kíméli, itt-ott megüti magát, és az ura gyakran meg is veri. A rákbetegség zúzódás következtében keletkezik!

- Ez igaz!

- A flamand asszonyok mégsem halnak bele. Ha nagyon szenvednek, felkeresik a gyógyhelyeket. És a brüggei felszenteletlen apácák minden betegségnek csodálatra méltó orvosai. Nagyszerű gyógyvizük van, külsőleg alkalmazott, sajátos gyógyszereik. A betegnek egy üvegcsét és egy gyertyát adnak, előnyt húznak egyházi mivoltukból, és kétféle árujuk használatával szolgálják Istent. Én tehát a királyné őfelségének a brüggei begina-kolostor vizéből hozok majd. A felséges asszony meg fog gyógyulni, s annyi gyertyát fog elégetni, amennyit

helyesnek ítélt. Láthatja, Colbert úr, megakadályozni engem abban, hogy a királynét láthassam, majdnem felséggyilkosság!

- Hercegné nagyon okos asszony, és zavarba ejt; de azért gyanítom, hogy a királyné iránt érzett nagy szeretetéhez egy kis személyes érdek is fűződik.

- Hát titkolom én ezt, Colbert úr? Mintha azt mondta volna: egy kis személyes érdek? Vegye tudomásul, hogy nagy érdek, be is bizonyítom, összefoglalva a mondottakat. Ha bejuttat a felséges asszonyhoz, beérem a háromszázezer frankkal, különben megtartom leveleimet, hacsak nyomban ki nem fizet ötszázezer frankot.

E határozott kijelentés után az öreg hercegné felkelt helyéről, s kínos tanácstalanságban hagyta Colbert urat.

Még egyszer alkudozni lehetetlenség volt, s többé nem alkudozni annyit jelentett, hogy minden elveszett!

- Hercegné - szólt végül Colbert -, lesz szerencsém kifizetni százezer tallért.

- Ó! - kiáltott fel a hercegné.

- De hogy kapom meg az eredeti leveleket?

- A legegyszerűbb módon, kedves Colbert úr... Kiben bízik meg?

A komoly pénzember halkán felnevetett, úgyszólván vastag, fekete szemöldöke, mint két denevérszárny, föl-le mozgott sárga homlokának mély barázdájában.

- Senkiben! - szólt.

- No, akkor önmagával szemben, Colbert úr, kivételt fog tenni!

- Hogyan, hercegné?

- Azt akarom mondani, hogy ha odafáradna velem, ahol a levelek vannak, akkor a saját kezébe adom, s nyomban meggyőződhetik valódiságukról!

- Igaz.

- Maga pedig magával hoz százezer tallért, mert én sem bízom már senkiben!

Colbert intendáns úr a haja tövéig elpirult. Ő is, mint mindenki, aki kiváló a számok művészetében, arcátlanul és matematikai pontossággal becsületos volt...

- A megígért összeget magammal viszem a pénztáramra szóló két utalvány alakjában - szólt. - Megfelel így, asszonyom?

- Hej, miért is nem szól kétmillióról az a pénztári utalvány, Colbert úr! Akkor hát lesz szerencsém megmutatni az utat.

- Megengedi, hogy befogassak a kocsimba?

- Az én kocsim odalent vár, uram.

Colbert köhécselt, mint aki tétovázik. Egy pillanatig arra gondolt, hogy a hercegné indítványa csapda is lehet; talán már a kapu előtt várnak rá; ez a hölgy, aki a titkát százezer tallérért eladta, ezt a titkot Fouquet-nak is felajánlhatta ugyanennyiért az összegért.

Minthogy hosszasan habozott, a hercegné a szemébe nézett.

- Ragaszkodik a saját kocsijához? - kérdezte.

- Igen, bevallom!

- Attól fél, hogy törbe csalom?

- Asszonyom meglehetősen játékos természetű, és engem, aki ugyanannyira komoly jellem vagyok, egy tréfa nagyon kompromittálhatna!

- Egyszóval fél? Nos, üljön a saját kocsijába, s vigyen magával annyi szolgát, amennyit akar... de gondolja meg, hogy amit ketten csinálunk, azt csak magunk tudjuk: amit egy harmadik is látott, azt az egész világgal közöljük. De végül is nekem mindegy, kocsim követni fogja a magáét, s készségesen szállok be maga mellé, hogy a királynéhoz elvigyen!

- A királynéhoz?

- Hát már elfelejtette? Hogyan? Egy számomra ilyen nagy fontosságú záradék kiment az eszéből? Istenem! Milyen semmiség ez magának. Ha ezt tudom, akkor a kétszeresét kérem magától!

- Meggondoltam magam, hercegné, nem kísérem el.

- Igazán? És miért nem?

- Mert határtalan bizalmam van kegyedben.

- Nagyon kedves! De hol veszem át a százezer tallért?

- Parancsoljon!

Az intendáns néhány szót firkált egy szelet papírra, s átadta a hercegnének.

- Ki van fizetve! - szólt.

- Ez derék cselekedet, Colbert úr, meg is fogom érte jutalmazni!

És e szavaknál felnevetett.

A hercegné nevetése baljós felhördülés volt; akinek szívében fiatalság, hit, szerelem, élet dobog, az inkább a sírást hallgatja, mint ezt a panaszos nevetést.

A hercegné kinyitotta ruhaderekának felső részét, és lángvörös szalaggal összekötözött kis papírköteget vett elő. Ruhájának kapcsai csontos ujjainak erős nyomása alatt könnyedén felpattantak, és a papír ráncigálásától félrecsúszott ruhája alól szemérmetlenül előtűnt a bőre, s ez a különös művelet zavarba hozta az intendánst. A hercegné egyre nevetett.

- Itt vannak - szólt - Mazarin úr eredeti levelei. Most már mind a magáé, s ezenfelül Chevreuse hercegasszony levetkőzött maga előtt, mintha legalábbis... de nem akarok nevet említeni, mert büszkévé vagy féltékennyé tehetné! No, Colbert úr - tette hozzá, mialatt gyorsan összekapcsolta ruháját -, szerencséje bevégzett tény, vezessen engem a királynéhoz!

- Nem, asszonyom. Ha a felséges asszony előtt újból kegyvesztett találna lenni, és a királyi palotában megtudnák, hogy én vezettem be, a királyné élete végéig sem bocsátaná meg nekem. Nem! A palotában vannak hűséges embereim, akik be fogják vezetni, anélkül, hogy kompromittálnám magam.

- Ahogy tetszik; csak egyszer bejuthassak!

- Hogy is nevezte a brüggei apácákat, akik a betegeket meggyógyítják?

- Begináknak.

- Tehát asszonyom begina lesz.

- Jó, de végül mégiscsak le kell magamat lepleznem!

- Ez már asszonyom dolga!

- Bocsánat, bocsánat! Nem akarom kitenni magam annak a veszélynek, hogy megtagadják tőlem a belépést!

- Ez megint csak asszonyom dolga. Én a felséges asszony mellett szolgálatot teljesítő első inasnak parancsot adok, hogy engedjen be egy apácát, aki hathatós szert hoz a felséges asszony fájdalmainak csillapítására. Levele van tőlem, a kegyed feladata a gyógyszer és a kimagyarázkodás. A beginát vállalom, Chevreuse-né asszonyt letagadom.

- Ezen ne múljék!

- Itt a bebocsátólevél, hercegné!

181
A medve bőre

Colbert átadta a bebocsátólevelet, s óvatosan félretolta a széket, amely mögött a hercegné állt. Chevreuse-né asszony könnyed bólintással köszönt és eltávozott.

Colbert megismerte Mazarin keze írását; megszámolta a leveleket, csengetett titkárjának, s utasította, hívja ide lakásáról Vanel urat, a parlament tanácsosát. A titkár azt felelte, hogy a tanácsos éppen most érkezett meg, hogy szokása szerint a parlament aznapi ülésének főbb eseményeiről és munkájáról jelentést tegyen az intendánsnak.

Colbert közelebb lépett a lámpához, még egyszer elolvasta az elhunyt bíboros leveleit, és többször elmosolyodott, mert felismerte a Chevreuse asszony által kiszolgáltatott levelek értékét, azután nagy fejét kezébe temette és eltöprengett.

Ezalatt egy csontos arcú, merev szemű és hajlott orrú, magas, kövér férfi lépett be Colbert szobájába; szerény magabiztossága simulékony és elszánt jellemre vallott; simulékonyra urával szemben, aki a koncot odadobhatja neki, és határozott a kutyákkal szemben, amelyek elvehetik tőle a zsíros falatot.

Hóna alatt jókora nagyságú aktacsomót szorongatott, letette az íróasztalra, amelynél Colbert könyökölt, öklére támasztott fejjel.

- Jó napot, Vanel úr! - riadt fel elmékedéséből Colbert.

- Jó napot, nagyméltóságú uram! - felelte Vanel természetes hangon.

- Csak uramnak kell szólítania - szólt rá szelíden Colbert.

- A minisztereket nagyméltóságú uraknak szólítják - felelte Vanel, zavartalan hidegvérrel. - Ön miniszter!

- Még nem!

- Ténylegesen; s azért én nagyméltóságú úrnak szólítom; ezenfelül az én parancsolóm, és ez nekem elegendő; ha nem tetszik, hogy a világ előtt így szólítom, engedje meg, hogy legalább négy szemközött megadjam ezt a címzést.

Colbert felemelte fejét a lámpák magasába, és Vanel arcából igyekezett kiolvasni, hogy mennyi az őszinteség ebben az alázatos megnyilatkozásban.

De a tanácsos állta a tekintet súlyát, még őnagyméltóságáét is.

Colbert felsóhajtott. Vanel arcáról mit sem olvasott le. Vanel becsületes is lehet. Colbert arra gondolt, hogy ez az alárendelt ember fölötte áll, mert hűtlen felesége van.

Abban a pillanatban, amikor már-már részvétet érzett iránta, Vanel hidegvérűen elővette zsebéből a spanyolviasszal lepecsételt, illatos levelet, és odanyújtotta a nagyméltóságú úrnak.

- Mi ez, Vanel?

- Egy levél a feleségemtől, uram!

Colbert köhécselt. Átvette a levelet, felbontotta, elolvasta és zsebre tette, mialatt Vanel szenttelenül lapozgatott aktái között.

- Vanel - szólt hirtelen Colbert a pártfogoltjához -, maga a munka embere, igaz?

- Igen, nagyméltóságú uram!

- Nem ijedne meg tizenkét órai irodai munkától?
 - Naponta tizenöt órát dolgozom!
 - Lehetetlen! Egy tanácsosnak nem kell többet dolgoznia, csak három órát a parlamentben!
 - Ó, kivonatokat készíték egy barátomnak, aki a számvevőségénél van állásban, s mivel még marad időm, hát a héber nyelvet tanulmányozom.
 - A parlamentben nagy tekintélye van, Vanel?
 - Azt hiszem, igen.
 - Nem kellene a tanácsüléseken megdohosodnia!
 - Mit tegyek ennek érdekében?
 - Vásároljon meg egy állást!
 - Melyiket?
 - Valami nagyot. A kis ambíciókat roppant kényelmetlen kielégíteni.
 - A kicsiny erszényeket, nagyméltóságú uram, a legnehezebb megtölteni!
 - Milyen állásra vetett szemet? - kérdezte Colbert.
 - Egyikre sem, ez az igazság.
 - Van egy, de ahhoz királynak kell lenni, hogy megvásárolhassa az ember; a királynak azonban nem fog eszébe jutni, hogy főügyészi állást vásároljon.
- Ezeket a szavakat meghallva, Vanel Colbert-ra szögezte alázatos, de komor tekintetét.
- Colbert azon tűnődött, vajon ez az ember a lelkébe látott-e, vagy csupán a gondolata találkozott-e az övével.
- Mit nem mond nagyméltóságod? Főügyészi állás a parlamentben? Nem tudok más ilyen állásról, csak arról, amelyet Fouquet úr tölt be! - szólt Vanel.
 - Nagyon helyes, kedves tanácsos úr!
 - Nagyméltóságod tudja, mi a jó; de mielőtt az árut megveszik, előbb el is kell adni, nem?
 - Azt hiszem, Vanel úr, hogy ez az állás rövid időn belül eladó lesz!
 - Eladó lesz? Fouquet úr főügyészi állása?
 - Azt mondják.
 - Az az állás, mely őt sérthetlenné teszi, eladó lesz? Hohó!
- És Vanel úr nevetett.
- Félné ettől az állástól? - kérdezte Colbert komoly arccal.
 - Félni? Azt nem!
 - Kedve is volna hozzá?
 - Kegyelmességed gúnyolódik velem; hogyan volna egy parlamenti tanácsosnak kedve hozzá, hogy főügyész legyen!
 - Akkor hát, Vanel úr, ha én mondom, hogy ez az állás eladó...
 - Nagyméltóságod azt mondja?...
 - Úgy hírlík.

- Ismétlem, hogy ez lehetetlen; férfiember soha el nem dobja a pajzsot, amellyel becsületét, vagyonát és életét védelmezheti!
- De vannak néha balgák, akik azt hiszik, hogy fölötte állnak minden kellemetlen változásnak, Vanel úr!
- Igen, nagyméltóságú uram, csakhogy ezek a balgák nem a szegény Vanelok javára követik el bolondságaikat.
- Miért nem?
- Mert a Vanelok szegények!
- Fouquet úr állása mindenestre sokba kerülhet. Mit áldozna érte, Vanel úr?
- Az egész vagyonomat!
- Mit akar ezzel mondani?
- Három-négyszázezer frankot.
- És mennyit ér az állás?
- Legkevesebb másfél milliót. Olyanokat is ismerek, akik egymillió hétszázezer frankot ajánlottak fel érte, s mégsem sikerült rábírnok Fouquet-t. Namármost, ha Fouquet véletlenül mégis el akarná adni, amit nem hiszek, annak ellenére, amit beszélnek róla...

- Á, beszélnek róla? Kicsoda?

- Gourville úr... Pélißson úr... Csak úgy a levegőbe...

- Nos, ha Fouquet úr el akarná adni?

- Akkor sem volnék képes megvásárolni, tekintve, hogy Fouquet csak azért adná el, hogy készpénzt kapjon érte, és senki nem tud másfél milliót csak úgy letenni az asztalra.

Colbert ennél a mondatnál parancsoló arckifejezéssel félbeszakította a tanácsost. Megint elmerült gondolataiba.

Látva urának komoly magatartását, látva, hogy következetesen erre a tárgyra tereli a beszélgetés fonalát, Vanel leste-várta, de kierőszakolni nem mertte a megoldást.

- Magyarázza meg nekem a főügyési tisztség előjogait! - szólt Colbert.

- Joga van minden francia alattvalót, aki nem királyi herceg, vád alá helyezni; joga van minden vádat semmisnek nyilvánítani, amelyet bármely francia ellen emelnek, aki nem király vagy herceg. A főügyész jobbkeze a királynak, s lesújt a bünösre; de az ő kezével olthatja el az igazság fáklyáját is. Fouquet a király ellen is felléphetne, fellázítva a parlamentet: így tehát a király Fouquet-val mindezek ellenére kesztyűs kézzel bánna, hogy rendeleteit ellenállás nélkül fogadják el. A főügyész nagyon hasznos, de nagyon veszedelmes eszköz is lehet!

- Akar-e főügyész lenni, Vanel úr? - kérdezte hirtelen Colbert, szelídebb tekintettel és szelídebb hangon.

- Én? - kiáltott fel Vanel. - Volt szerencsém kifejtetni, hogy ehhez az én pénztáramból legalábbis egymillió egyszázezer frank hiányzik!

- Kölcsönkéri ezt az összeget a barátaitól!

- A barátaim sem gazdagabbak nálam.

- Becsületes ember!

- Bár az egész világ úgy gondolkoznék, mint nagyméltóságod!

- Én úgy gondolom, s ez elég; szükség esetén kezeskedem magáért.

- Vegye figyelembe a példaszót, nagyméltóságú uram!

- Melyiket?

- Kezes, fizess!

- Ezen ne múljék.

Vanelt megrendítette ez az ajánlat, amelyet ilyen meglepetésszerűen, ilyen váratlanul tett neki egy olyan férfi, akit a leghitlenebbek is komolyan vettek.

- Ne üzzön csúfot belőlem, nagyméltóságú uram! - mondta Vanel.

- Járjunk gyorsan a végére, Vanel úr. Azt mondja, hogy Gourville beszélt Fouquet úr állásáról?

- Péliссon úr is.

- Hivatalosan, vagy csak félhivatalosan?

- A következőket mondta: „Ezek a parlamenti emberek hiúk és gazdagok; összeadhatnának két-hárommilliót Fouquet úr, oltalmazójuk, világító csillaguk érdekében.”

- És maga mit mondott?

- Hogy részemről, ha kell, hozzájárulok tízezer frankkal.

- Ó! Tehát szereti Fouquet urat? - kiáltott fel Colbert gyűlölködő tekintettel.

- Nem, de Fouquet úr a mi főügyészünk; s tele van adóssággal, már-már belefulladás, meg kell mentenünk a testület becsületét!

- No lám, most már értem, miért marad Fouquet úr mindaddig sértetlen, míg állását betölti - szólt Colbert.

- Ehhez - folytatta Vanel - Gourville úr még hozzátette: „Alamizsnát adni Fouquet úrnak mindenképpen lealázó eljárás, és vissza is utasítaná; a parlament inkább kötelezze magát, hogy főügyészi állását méltó áron megvásárolja tőle, akkor minden rendben lesz, a testület becsülete meg van mentve, és Fouquet úr büszkeségét sem éri sérelem.”

- Ez már bevezető lépés.

- Én is annak tekintetem, nagyméltóságú uram!

- Nos, jól van, Vanel úr: nyomban felkeresi Gourville-t vagy Péliссont; ismeri még más barátját is Fouquet úrnak?

- Nagyon jól ismerem La Fontaine urat!

- La Fontaine-t, a verselőt!?

- Őt; a feleségemhez írt verseket, mikor Fouquet még a barátai közé tartozott.

- Forduljon tehát hozzá, hogy elérhessen egy négyszemközti beszélgetést a főintendánssal.

- Szívesen; de az összeg?

- A megállapított napon és órában megkapja az összeget, ne fájjon miatta a feje.

- Micsoda bőkezűség! Nagyméltóságod túltesz a királyon, túlszárnyalja Fouquet urat is.

- Egy pillanat... ne magyarázzuk félre a szavakat. Én nem ajándékul adom az egymillió négyszázezer frankot, Vanel úr: gyermekeim vannak!

- Ej, ha kölcsönadja, az is elegendő!

- Igen, kölcsönadom!
- Kérjen olyan kamatot, olyan kezességet, aminőt akar, nagyméltóságú uram, én mindenre kész vagyok, és kívánságát kielégítvén, újból megismétlem: túlszárnyalja bőkezűségben a királyt és Fouquet urat! A feltételei?
- Nyolc év alatt visszatéríti.
- Ó, nagyon jó!
- Zálogjog az állásra magára!
- Nagyszerű; ez minden?
- Várjon, fenntartom magamnak a jogot, hogy visszavásárolhassam magától az állást, százötvenezer frank haszonnal, ha hivatalát nem a király érdekeinek és az én szándékaimnak megfelelően vezetné!
- Ahá! - szólt Vanel úr, kissé megrendülve.
- Van ebben valami, amin megütköznek, Vanel úr? - kérdezte Colbert hidegen.
- Nem, dehogy! - vágta rá Vanel.
- Nos, jó, aláírjuk a megállapodást, amikor magának tetszik. Siessen Fouquet barátaihoz!
- Repülök!
- És kérjen a főintendánstól személyes találkozást.
- Igenis!
- Legyen engedékeny a feltételekben!
- Igen.
- És ha a feltételekben megállapodtak...
- Akkor iparkodni fogok mielőbb aláíratni vele.
- Ettől óvakodjon! Ne beszéljen Fouquet úrral aláírásról, még becsületszóról sem! Érti? Mert ez esetben mindent elvesztene!
- Ej, nagyméltóságú uram, hát mit csináljak? Ez így nagyon bajos...
- Csak odáig vigye a dolgot, hogy Fouquet úr kezét adja rá... Menjen!

Az anyakirálynénál

Az anyakirályné a Palais-Royal-beli hálósobájában volt, Motteville-né asszony és senora Molina társaságában. Késő estig vártak a királyra, aki azonban nem jött; a királyné türelmetlenül küldözgetett hozzá, hogy érdeklődjék felőle.

Mintha vihar közelgett volna. Az udvaroncok és az udvarhölgyek kitértek egymás elől az előszobákban és a folyosókon, nehogy kompromittáló szavakat váltsanak egymással.

Monsieur már reggel vadászatra ment a királlyal. Madame duzzogott az egész világra, és otthon maradt.

A királyné, latinul elmondott imádságai után, két barátnőjével tiszta kasztíliai nyelven házi dolgokról beszélgetett.

Motteville-né asszony, aki ezt a nyelvet tökéletesen értette, franciául felelt.

Mikor a három hölgy már kimerítette az alakoskodás és az udvariasság minden formáját, és odáig jutott, hogy a király viselkedése a királynét, az anyakirálynét és az egész rokonságot halálra aggasztja; mikor válogatott szavakkal minden lehető szitkot elmondtak La Vallière fejére, az anyakirályné ezekkel a gondolkodásmódját oly tökéletesen jellemző szavakkal fejezte be panaszait:

- *Estos hijos!*

Ami azt jelenti: „Ezek a gyerekek!” Mély értelmű szó egy anya szájából, borzasztó szó egy királyné ajkáról, aki olyan különös titkokat rejteget komor szívében, mint Ausztriai Anna.

- Bizony - szólt Molina -, ezek a gyerekek! Akikért minden anya feláldozza magát!

- Akiért egy anya mindent feláldozott! - válaszolta a királyné. De nem fejezte be. Ahogy fölpillantott a sápadt XIII. Lajos életnagyságú arcképére, úgy tetszett neki, mintha férje fakó szemében újból fellángolna a fény, s festett orra duzzadna a haragtól. Az arckép megelevenedett; nem beszélt, csak fenyegetett. Mély csend követte a királyné utolsó szavait. Molina gyorsan keresgélgni kezdett egy nagy kosárban, szalagok és csipkék között. Motteville-né asszonyt meglepte az úrnő és bizalmasa felvillanó tekintete, egyetértően, tapintatosan lesütötte hát szemét, hogy ne lásson semmit; hanem a fülét nyitva tartotta. De csak az óvatos spanyol duenna sokatmondó hümmögését hallotta. Egy sóhajt is hallott, a királyné leheletnyi sóhajtát.

Nyomban felemelte a fejét, s megkérdezte:

- Nem jól van, felséges asszonyom?

- Nem, Motteville, nem; miért kérdezed?

- Felsőged sóhajtott!

- Valóban, igazad van: igen, érzek egy kis fájdalmat.

- Valot úr itt van a közelben, Madame-nál, azt hiszem!

- Madame-nál? Miért?

- Madame ideges.

- Szép betegség! Valot úr rosszul teszi, hogy Madame-nál van, hiszen egy másik orvos meggyógyítaná a hercegnőt...

Motteville-né ismét csodálkozva emelte fel szemét.

- Más orvos, mint Valot úr? Kicsoda? - kérdezte.

- A munka, Motteville, a munka... Ó, ha valaki beteg, hát az én leányom az!

- Felséges asszonyom is!

- Ma este kevésbé.

- Ne bízza el magát, asszonyom!

Mintha Motteville-né asszony fenyegetése beigazolódna, a királyné szívébe éles fájdalom hasított, arca sápadtra vált, és a hirtelen ájulás tüneteit mutatva, hátrahanyatlott karos-székében.

- A cseppjeimet! - nyögte.

- Máris, máris! - felelte Molina, de nem nagyon sietett; arannyal kivert szekrényből nagy hegyikristály üveget vett elő, felnyitotta, és odanyújtotta a királynénak.

A királyné többször is mély lélegzetet vett, s halkán suttozta:

- Az Úr így küldi rám a halált. Legyen meg az ő szent akarata!

- Abba nem hal bele az ember, ha rosszul érzi magát - szólt Molina, s visszatette az üveget a szekrénybe.

- Jobban érzi magát, felséged? - kérdezte Motteville-né asszony.

- Jobban - válaszolta a királyné.

És ajkára tette ujját, hogy kegyencének figyelmébe ajánlja a tapintatos hallgatást.

- Milyen különös - szólt Motteville-né asszony hosszas hallgatás után.

- Mi a különös? - kérdezte a királyné.

- Emlékszik-e, felséges asszonyom, arra a napra, mikor ezt a fájdalmat először érezte?

- Emlékszem; nagyon szomorú nap volt az, Motteville!

- Nem volt az mindig szomorú nap felséged számára!

- Miért?

- Mert huszonhárom évvel ezelőtt őfelsége, az uralkodó király, felséges asszonyom dicsőséges fia, ebben az órában született!

A királyné felkiáltott, kezébe hajtotta homlokát, s gondolataiba merült.

Töprengés vagy emlékezés volt ez? Vagy pedig fájdalom?

Molina csaknem dühös, szemrehányó pillantást vetett Motteville-né asszonyra, s a derék asszony, semmit sem értve, lelkiismeretének megnyugtatóására éppen a királynétől akart kérdezősködni, midőn Ausztriai Anna hirtelen felállt, és így szólt:

- Szeptember öt! Igen, szeptember ötödikén támadt ez a fájdalmam! Egyik napon nagy öröm, a másik napon nagy fájdalom! Vezeklés a nagy örömért!

És e pillanattól kezdve Ausztriai Anna, mintha emlékezete kimerült volna, magába zárkózott, tekintete elborult, gondolatai elkalandoztak, keze lehanyatlott.

- Feküdjünk le! - szólt Molina.

- Azonnal, Molina!

- Hagyjuk magára a királynét! - szólt a szigorú spanyol nő.

Motteville-né asszony felállott; nagy, csillogó, gyermeki könnyecsek peregtek le a királyné sápadt arcán.

Mikor Molina ezt észrevette, fekete, éber szemét Ausztriai Annára szegezte.

- Igen, igen - szólt hirtelen a királyné -, hagyj magunkra, menj, Motteville.

Ennek a szónak: *magunkra*, kellemetlen csengése volt a francia kegyencnő fülében. Annyit jelentett, hogy titkok vagy emlékek felidézése következik. Annyit jelentett, hogy a beszélgetés legérdekesebb fordulataánál egy fölösleges személy van jelen.

- Asszonyom, Molina elegendő lesz felséged szolgálatára? - kérdezte a francia nő.

- Igen! - szólt a spanyol nő, és Motteville-né asszony meghajolt. De ekkor egy idősebb udvarhölgy, olyan öltözetben, aminő 1620-ban dívott a spanyol udvarnál, egyszerre csak széthúzta az ajtó függönyét, meglepte a könnyező királynét, az ügyes visszavonulásra készülődő Motteville asszonyt és a szorgoskodó Molinát.

- A gyógyszer, a gyógyszer! - kiáltott oda örömmel a királynénak, s fésztenül közeledett a csoporthoz.

- Milyen gyógyszer, *Chica*? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Felséged bajára! - szólt az udvarhölgy.

- Ki hozza? - kérdezte Motteville asszony. - Valot úr?

- Nem, egy flandriai hölgy.

- Egy flandriai hölgy? Spanyol nő? - kérdezte a királyné.

- Nem tudom.

- Kiküldi?

- Colbert úr.

- A neve?

- Nem mondta meg.

- Rangja?

- Majd ő megmondja.

- Az arca?

- Álarc takarja.

- Nézd meg, Molina! - szólt a királyné.

- Szükségtelen! - válaszolta hirtelen egy szilárd, de szelíd hang az ajtófüggönyön túlról, egy hang, melynek hallatára a többi hölgy megremegett, a királyné pedig összerezzen.

Ugyanakkor megjelent a függöny nyílásában egy álarcos nő.

Mielőtt még a királyné megszólalt volna, az ismeretlen nő így szólt:

- A brüggei begina-kolostorból vagyok, és valóban elhoztam az orvosszert, amely feltétlenül meggyógyítja felségedet.

Mindenki elhallgatott. Az apáca egy lépést sem mozdult.

- Beszéljen! - szólt a királyné.

- Majd ha egyedül leszünk! - felelte az apáca.

Ausztriai Anna egy pillantást vetett társaira, s azok visszavonultak.

Most az apáca három lépést tett a királyné felé, és tiszteletteljesen meghajolt.

A királyné gyanakvóan nézett rá, s ő is villogó szemmel figyelte álarcán keresztül a királynét.

- Franciaország királynéja nagybeteg lehet, ha már a brüggei beginák is tudják róla, hogy gyógyításra szorul - szólt Ausztriai Anna.

- Felsőged, hála Istennek, nem olyan beteg, hogy ne segíthetnénk rajta!

- Honnan tudja, hogy beteg vagyok?

- Felsőgednek barátai vannak Flandriában!

- És a barátaim küldték ide?

- Igen, asszonyom.

- Nevezze meg őket.

- Lehetetlen, asszonyom, és hiábavaló is, ha felsőged emlékezőtehetségét nem ébresztette fel a szíve.

Ausztriai Anna fölemelte fejét, s megpróbálta kideríteni, ki rejlik az álarc és a titokzatos szavak mögött, ki beszél hozzá ilyen meghitten, fesztelenül.

Azután belefáradva a büszkeségét sértő kíváncsiságba, hirtelen így szólott:

- Asszonyom, nem tudja-e, hogy ha királyi személyekhez szól, nem szokás álarcot viselni?

- Kegyeskedjék elnézni, asszonyom - szólt az apáca alázatosan.

- Nem nézhetem el, legfeljebb megbocsáthatok, ha álarcát leveti!

- Felsőged, én fogadalmat tettem, hogy a szenvedőknek segítséget nyújtok, de arcomat nem mutatom meg. Megkönnyebbülést szerezhettem volna felsőged testének és lelkének, de mivel eltilt tőle, visszavonulok. Istennek ajánlom, felsőged asszonyom, Istennek ajánlom!

Ezeket a szavakat olyan nyugodt és tiszteletteljes bájjal ejtette ki, hogy a királyné haragja, bizalmatlansága elpárolgott; de kíváncsisága azért nem csökkent.

- Igaza van - szólt -, nem illik, hogy a szenvedők megvessék a vigasztalást, amit Isten küld nekik! Szóljon, asszonyom, képes volna-e, amint mondta, megkönnyebbülést szerezni testemnek? Ó, jaj, azt hiszem, Isten kegyetlen megpróbáltatásra szánta!

- Beszéljünk egy keveset a lélekről, ha felsőgednek is úgy tetszik - szólt a begina -; biztos vagyok benne, hogy a lelke is szenved.

- Az én lelkem?

- Van olyan romboló rák, amely láthatatlanul lüktet bennünk. Ez, felsőged, meghagyja a bőr elefántcsont-fehérségét, nem vonja be kékes párával a húst; az orvos, aki a beteg melle fölé hajlik, nem hallja az izmokban s a vérkeringésben e szörnyeteg telhetetlen fogcsikorgatását; soha még, sem tűzzel, sem vassal nem lehetett kiirtani vagy megfékezni ezt a halálos ragályt; a lélekben lakik, s megrontja a lelket; a szívben lakik, s megszakad tőle a szív; ilyen az a királynéokra végzetes másik fajta rákfene; nem ebben a betegségben szenved felsőged?

A királyné lassan felemelte karját, amely vakítóan fehér és olyan formás volt, mint fiatal korában.

- A betegség, amelyről beszél - szólt -, a föld nagyjainak létfeltétele, a mi létfeltételünk, akiknek lelkére Isten nagy terheket ró. Ezt a betegséget, ha súlyos, megkönnyíti az Úr a vezeklés ítélszéke előtt. Ott lerakjuk terheinket és titkainkat. De ne feledje, hogy a Mindenség ura teremtményeinek ereje szerint méri a megpróbáltatásokat, és az én erőm nem alábbvaló a tehernél; a mások titkaira nézve nekem elegendő Isten titoktartása, az én titkaimra nézve pedig kevés nekem a gyóntatómé.

- Úgy látom, hogy felséged bátor, mint mindig, az ellenségeivel szemben; de úgy érzem, nem bízik a barátaiban.

- A királynéknak nincsenek barátaik. Ha ez az egész mondanivalója, ha Isten megszállta, mint valami jósnőt, távozzon, mert félek a jövődőtől!

- Azt hittem, felséged inkább a múlttól fél! - válaszolta elszántan az apáca.

Alighogy kiejtette e szavakat, a királyné kiegyenesedett, s parancsoló hangon rákiáltott:

- Beszéljen, beszéljen, fejezze ki magát érthetően, világosan, teljesen vagy...

- Ne fenyegetsen, királyasszony! - felelte szelíden az apáca. - Én tisztelettel és részvétellel eltelve jöttem felségedhez, egy barátnője megbízásából jöttem!

- Bizonyítsa be! Könnyítsen rajtam, s ne ingereljen.

- Ez nem nehéz; és felséged látni fogja, hogy ki a barátnője!

- Beszéljen!

- Milyen szerencsétlenség érte felségedet huszonhárom év alatt?

- Hát nagy szerencsétlenségek: nem veszítettem-e el a királyt?

- Én nem ilyen esetekről beszélek. Én azt kérdem, vajon... a király születése óta... felséged egyik barátnőjének hűtlensége nem okozott-e fájdalmat?

- Nem értem! - felelte a királyné, fogait összeszorítva, hogy izgatottságát palástolja.

- Érthetően fogok beszélni. Felséged emlékszik-e, hogy a király 1638. szeptember harmadikán egynegyed tizenkét órákor született?

- Igen! - hebegte a királyné.

- Fél egy órákor a trónörökös, akit a király és felséges asszonyom szeme láttára Meaux püspöke megkeresztelt, elismerték a francia korona örökösének. A király elment a saint-germaini régi palota kápolnájába, hogy Te Deumot hallgasson.

- Ez mind igaz! - mormolta a királyné.

- Felséged lebetegedése a megboldogult herceg s udvarhölgyei jelenlétében történt. A király orvosa, Bouvard és Honoré, a sebészorvos, az előszobában volt; felséged három óra felé elaludt, és hét órákor felébredt, ugye?

- Így volt; de olyasmiről beszél, amit az egész világ ugyanúgy tud, mint maga vagy én!

- Majd rátérek arra is, felség, amit kevesen tudnak! Kevesen, azt mondtam? Haj, mondhatnám: ketten, pedig egykor öten voltak, de egynéhány év óta a titkot legfőbb tudóinak a halála biztosítja. A király, a mi urunk, ősei mellett alszik, Péronne, a bába, csakhamar követte, Laporte-ot pedig már elfeledték.

A királyné már-már szóra nyitotta száját; de mikor jéghideg kezével végigsimította arcát, forró verejtékcseppeket törölt le róla.

- Nyolc óra volt - folytatta az apáca. - A király örvendező szívvel ült vacsorához; körülötte vidámság, lárma, pohárcsengés; a nép üvöltözött az erkély alatt; a svájciak, a testőrök és a gárdisták részeg diákok társaságában csatangoltak ide-oda a városban. Az általános öröm falrengető lármájától a nevelőnője, Hausac asszony karjai között szendergő trónörökös, Franciaország jövődöbéli királya, nyöszörögni kezdett, és ha felnyitotta volna a szemét, bölcsőjében két koronát láthatott volna. Felsőged hirtelen élesen felsikoltott, s Péronne asszony nyomban az ágyánál termett.

Az orvosok egy távoli teremben étkeztek; a palota, éppen, mert annyira ostromolták, kihalt volt, és se jelszó, se őrség nem vigyázta. A bábaasszony, megvizsgálva felsőged állapotát, felkiáltott meglepetésében, karjába vette felsőgedet, aki az örült fájdalomtól könnyekre fakadt, és elküldte Laporte-ot, hogy a királyt értesítse: a királyné őfelsége a szobájába kéreti őt. Laporte, mint felsőged is tudja, hidegvérű, okos ember volt. Nem úgy közeledett a királyhoz, mint megrémült szolga, aki érzi fontosságát, és maga is rémítgetni akar; különben is, a királyra váró hír nem volt olyan aggasztó. Szóval, Laporte ajkán mosollyal jelent meg a király széke mellett, s így szólt hozzá: „Felsőged, a királyné nagyon boldog, s még inkább az volna, ha felsőgedet láthatná!”

Ezen a napon XIII. Lajos egy koldusnak is odaadta volna a koronáját, ha az annyit mond: „Isten tartsa meg!” Vidáman, könnyű szívvel, élénken állt fel az asztal mellől, s olyan hangon, ahogy IV. Henrik mondhatta volna, így szólt: „Uraim, megyek, meglátogatom a feleségemet.”

Mire a király felsőgedhez belépett, Péronne asszony egy második herceget nyújtott át neki, ugyanolyan szépet és erőset, mint az első; s így szólt hozzá: „Felsőged, Isten nem akarja, hogy Franciaország trónja női kézre kerüljön.”

A király első felindulásában a gyermekre vetette magát, s felkiáltott: „Köszönöm, Istenem!”

Az apáca itt szünetet tartott a beszédben, mivel észrevette, hogy a királyné nagyon szenved. Ausztriai Anna, a karosszékében hátradőlve, fejét lehajtva, maga elé meredve hallgatott, anélkül, hogy valamit is hallott volna; ajka görcsösen mormolt imát az Istenhez, vagy átkot ennek az asszonynak a fejére.

- Ó - kiáltott fel az apáca -, ne higgyék, hogy mivel Franciaországnak csak egy trónörököse volt, hogy mivel ezt a másik gyermeket a tróntól távol hagyta sínylódni, ne higgyék, hogy rossz anya volt! Ó, nem! Vannak, akik tudják, mennyi könnyet ontott érte; vannak, akik megszámlálhatták a szegény gyermeknek adott forró csókokat, a kárpótlást azért a nyomorúságos, szegényes életért, amelyre az államérdek XIV. Lajos ikertestvérét ítélte!

- Istenem, Istenem! - mormolta a királyné.

- Tudjuk - folytatta az apáca -, hogy a király, látva két fiát, akik korukra és jogaikra nézve egyenlőek, Franciaország üdvéért, az állam nyugalmaért remegett. Tudjuk, hogy Richelieu bíboros, akit XIII. Lajos ebben az ügyben magához kéretett, több, mint egy óra hosszat gondolkozott őfelsége szobájában, s azután így nyilatkozott:

„Egyetlen király született arra, hogy őfelségét a trónon kövesse. Isten adott egy másikat is, hogy az első utódja legyen, most azonban csak az elsőszülöttre van szükségünk; titkoljuk el a másodikat Franciaország előtt, miként Isten is eltitkolta őt szülei előtt!” Egy királyi öröm és biztonság az államnak; két trónigénylő polgárháborút és anarchiát jelent.

A királyné hirtelen felállott, kezét ökölbe szorítva, sápadtan, s tompa hangon megszólalt:

- Maga túl sokat tud, hiszen már az államtitkokat érinti. Azok a barátok, akiktől e titkokat megtudta, gyalázatos, álnok barátok! Maga cinkosuk a büntényben, amely ma napfényre került. Tehát le az álarccal, vagy elfogatom a gárdakapitánnyal! Ó, ez a titok nem rémít meg

engem! Ha magában tartotta is, visszaadja nekem! Ott fog kihűlni a szívében; e pillanattól fogva sem a titok, sem pedig az élete nem a magáé többé.

És Ausztriai Anna fenyegető arccal két lépést tett az apáca felé.

- Tanulja meg ismerni elfelejtett barátai hűségét, becsületességét, titoktartását - szólt az apáca, s hirtelen letépte álarcát.

- Chevreuse-né asszony! - kiáltott fel a királyné.

- Felsőleges asszonyomon kívül az egyetlen személy, aki a titkot ismeri!

- Ó - sóhajtott fel a királyné -, öleljen meg, hercegné! Ó, hiszen megöli a barátait, ha így játszik halálos bánatukkal.

És a királyné, az idős hercegné vállára hajtva fejét, keserű könnyeket hullatott.

- Milyen fiatal még, felsőleges asszonyom - szólt tompa hangon a hercegné. - Hiszen sír!

183
Két barátnő

A királyné büszkén nézett Chevreuse-né asszonyra.

- Ha jól hallottam - szólt -, ezt a szót ejtette ki velem kapcsolatban: boldog. Eddig, hercegné, lehetetlennek tartottam, hogy akadjon emberi teremtség, aki boldogtalanabb, mint Franciaország királynője!

- Asszonyom valójában szenvedő anya volt. Ám a királyi nyomorúság mellett, amelyről éppen az imént beszéltünk, mi, két öreg barátnő, akit elszakított egymástól az emberek gonoszsága, mondom, a királyi balsors mellett felséges asszonyomnak, igaz, kevésbé érezhető, de nagyon irigyelt örömei is vannak.

- Mifélek? - kérdezte keserűen a királyné. - Hogy ejtheti ki ezt a szót: öröm, hercegné, hisz maga is elismerte, hogy testemnek-lelkemnek egyaránt gyógyírra van szüksége?

Chevreuse-né asszony egy pillanatig elgondolkozott.

- Milyen távol vannak a királyok a többi embertől! - suttogta.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani: olyan messze állnak a nagy tömegetől, hogy teljesen megfélekeznek mások életszükségleteiről. Akár az afrikai hegyi lakos, aki a havas patakoktól üdén zöld fennsíkokon nem érti meg, miért pusztul el étlen-szomjan a nap hevétől perzselt földeken a sivatag lakója.

A királyné egy kissé elpirult, megértette a célzást.

- Bizony, elég csúnya dolog, hogy magára hagytuk - szólt.

- Ó, asszonyom, a király, mint mondják, örökölte a gyűlöletet, amelyet még apja érzett irántam. A király kiutasítana, ha megtudná, hogy itt vagyok a Palais-Royalban.

- Nem mondom, hogy a király jó szívvvel van maga iránt - felelte a királyné -, de én... talán titokban...

A hercegné arcán megvető mosoly jelent meg, s ez nyugtalanította a királynét.

- Különben nagyon jól tette, hogy idejött - jegyezte meg gyorsan.

- Köszönöm, asszonyom.

- Ha másért nem, legalább azért az örömért, hogy halálhírét meghazudtolta!

- Hát valóban azt mondták, hogy meghaltam?

- Mindenhol beszéltek.

- Pedig a gyermekeim nem gyászoltak.

- Ó, hercegné, tudja, hogy az udvar gyakran utazik; nagyon ritkán látjuk a D'Albert de Luynes urakat, és sok minden elkerüli figyelmünket, hisz örökösen gondok között élünk!

- Nem kellett volna hitelt adnia halálom hírének, felség.

- Miért nem? Hiszen, sajnos, halandók vagyunk! Hát nem látja, hogy én, a húga, mint egykor mondtuk, már a sír felé hajlok!?

- Ha felséges asszonyom azt hitte, hogy meghaltam, csodálkoznia kellett, hogy nem kapott hírt felőlem.

- A halál sokszor hirtelen jön, hercegné!

- Ó, felséges asszonyom, az olyan titkokkal terhelt lelkek, mint amilyenekről az imént szóltunk, mindig szükségét érzik, hogy előbb könnyítsenek magukon. Mikor az ember felkészül az örökkévalóságra, igyekszik rendbe szedni iratait.

A királyné megremegett.

- Felséges asszonyom, egy bizonyos módon fog értesülni halálom napjáról - szólt a hercegné.

- Hogyan?

- Felséges asszonyom másnap lepecsételt levélben mindent megkap, ami hajdani titkos levelezésünkből még megmaradt.

- Hát nem égette el? - kiáltotta rémülten a királyné.

- Ó, drága felséges asszonyom - felelte a hercegné -, csak az árulók égetik el a királyi levelezést.

- Az árulók?

- Úgy bizony; vagyis inkább azt színlelik, mintha elégették volna, de aztán megtartják vagy eladják.

- Istenem!

- A hűségesekek ellenben gondosan elrejtik az ilyen kincset, azután egy napon felkeresik a királynét, s így szólnak hozzá: „Asszonyom, én megöregedtem, betegnek érzem magam; a halál veszedelme vár reám, veszedelemben forog felséged titka is; itt van ez a veszedelmes irat, égesse el személyesen.”

- Veszedelmes irat? Melyik?

- Ami engem illet, nálam csak egy van, de ez nagyon veszedelmes!

- Ó, hercegné, beszéljen, beszéljen!

- Az a levél... 1644. augusztus másodikai kelettel, amelyben felséged arra kér engem, hogy menjek el Noisy-le-Secbe, és látogassam meg a drága, boldogtalan gyermeket. Felséged saját keze írása: „A drága, boldogtalan gyermek!”

Ebben a pillanatban mély csend uralkodott a szobában: a királyné a szakadék mélységét latolta, Chevreuse-né asszony csapdát állított.

- Igen, boldogtalan, nagyon boldogtalan! - suttogta a királyné. - Milyen szomorú volt az élete szegény gyermeknek, s milyen kegyetlen végsorsra jutott!

- Meghalt! - kiáltott fel élénken a hercegné, s kíváncsisága olyan őszintének hangzott, hogy a királyné mohón kapaszkodott meg benne.

- Meghalt, tüdősvadásban, elfeledve, elhagyatva, mint a virág, amit kedvesének ad az ember, aki aztán fiókjába rejti a világ szeme elől, s ott hagyja elhervadni.

- Meghalt! - ismételte a hercegné reményvesztetten, ami a királynét megörvendeztette volna, ha örömebe nem vegyült volna kétség... - Meghalt Noisy-Le-Secben?

- Igen, nevelőjének karjai között, aki derék, becsületes ember volt, s a gyermek halálát nem sokkal élte túl.

- Ez érthető is, hiszen nagyon nehéz elviselni ilyen gyász és ilyen titok terhét.

A királyné nem méltatta figyelmére a megjegyzés mélyén rejlő gúnyt. Chevreuse-né asszony folytatta:

- Nos, felség, én néhány évvel ezelőtt tudakozódtam Noisy-le-Secben a szerencsétlen gyermek sorsa felől. Azt mondták, hogy nem halt meg; azért nem is szomorodtam el mindjárt felséged szavaira. Ó, ha az ellenkezőjét hittem volna, soha nem tettem volna célzást erre a fájdalmas eseményre, amely felséged lelkében ismételten felkeltette a jogos bánatot.

- Azt mondja, hogy Noisyban nem tartják halottnak a gyermeket?

- Úgy van, felség!

- Hát mit mondanak?

- Azt mondják, hogy... de, bizonyára tévednek...

- Csak mondja ki.

- Azt mondják, hogy 1645-ben, egyik este, egy szép és fejedelmi hölgy, akinek előkelőségét álarca és köpenye ellenére is felismerték, és aki kétségtelenül igen magas rangú hölgy volt, hintón az útkeresztezéshez érkezett, oda, tudja, felséged, ahol én vártam a híreket a fiatal hercegről, mikor felséged engem volt kegyes odaküldeni.

- Nos?

- A nevelő a gyermeket odavezette a hölgyhöz.

- Tovább!

- Másnap a nevelő és a gyermek elhagyta azt a vidéket.

- Látja, ebben csakugyan van igazság, mert a szegény gyermek hirtelen halállal halt meg, ami az orvosok véleménye szerint hétéves korig fenyegeti a gyermekek életét.

- Ó, amit felséges asszonyom mond, az az igazság. Senki sem tudhatja jobban, mint felséged; senki jobban el nem hiszi, mint én. De mégis csodálatos a véletlen...

„Vajon mi következik még?” - gondolta magában a királyné.

- Az a személy, aki ezeket a híreket hozta, és a gyermek egészsége felől tudakozódott, az a személy...

- Hát rábízta valakire ezt a kényes feladatot? Ó, hercegné!...

- Valakire, aki néma, mint felséged, mint jómagam; tegyük fel, hogy én voltam. Ez a valaki, mondom, néhány hónappal később Touraine-be érkezett...

- Touraine-be?

- És felismerte a nevelőt és a gyermeket, bocsánat, felismerni vélte őket... Mind a ketten éltek és virultak, vidáman, egyikük természetesen már megöregedett, de a másik virágzó ifjú! Ítélje meg felséged maga, mi a valóság a kósza hírekben; így higgyen az ember abban, amit hall a világ dolgairól! De én fárasztom felségedet! Nem ez volt a szándékom, s el is búcsúzóom felségedtől, s ismételten biztosítom hódolatomról és odaadásomról.

- Megálljon, hercegné, beszéljünk egy keveset magáról is.

- Rólam, felség? Ó, ilyen mélyre ne tévedjen a tekintete, felséges asszonyom!

- Miért? Hát nem a legrégebb barátnőm? Haragszik talán reám, hercegné?

- Én Istenem, miért haragudnám? Hát eljöttem volna felséges asszonyomhoz, ha okom volna a haragra?
 - Hercegné, az öregség utolér mindkettőnket; szövetkeznünk kell a fenyegető halál ellen.
 - Felsőged boldoggá tesz drága szavaival.
 - Senki jobban nem szeretett, senki jobban nem szolgált engem, mint maga, hercegné!
 - Hát emlékszik rám, felséged?
 - Mindig emlékszem... Hercegné, adja bizonyítékát barátságának.
 - Ó, egész lényem felséges asszonyomé!
 - Akkor lássuk a bizonyítékot!
 - Milyen bizonyítékot?
 - Kérjen tőlem valamit.
 - Kérjek?
 - Ó, én tudom, hogy mindig a legönzetlenebb, a legnagyobb, a legfelségesebb lélek volt.
 - Ne dicsérjen oly nagyon, felség! - felelte nyugtalanul a hercegné.
 - Sohasem fogom annyira dicsérni, mint ahogy megérdemli.
 - Az öregségben, a szerencsétlenségben nagyon megváltozik az ember, felséges asszonyom.
 - Isten hallgassa meg, hercegné!
 - Hogy értsem ezt?
 - Igen, az egykor körülrajongott, szép, büszke Chevreuse hercegné hálátlanul így válaszolt volna: „Felsőgedtől semmi sem kell!” Áldott legyen tehát a balsors, mely sújtotta, s megváltoztatta, hogy most talán így felel nekem: „Elfogadom!”
- A hercegné tekintete és mosolya megenyhült, bűvölet fogta el, s nem játszott tovább bújócskát.
- Beszéljen, édesem, mondja, mit akar? - szólt a királyné.
 - Tehát nyilatkozzam?
 - Habozás nélkül.
 - Nos jó! Felsőges asszonyom leírhatatlan, kimondhatatlan örömet szerezhet nekem.
 - Beszéljen! - szólt a királyné, s aggodalma kissé lehütötte. - De mindenekelőtt, kedves Chevreuse, emlékeztetem rá, hogy fiam hatalma alatt állok, mint akkor férjemé alatt!
 - Kímélni fogom, drága királyném!
 - Szólítson Annának, mint egykor, édes visszhangja lesz ez szép ifjúságunknak!
 - Helyes, tehát: felséges úrnóm, szeretett Annám...
 - Tudsz még spanyolul?
 - Tudok.
 - Akkor kérj spanyol nyelven.
 - Jó! Részesítsen abban a megtiszteltetésben, hogy néhány napot nálam, Dampierre-ben tölts el.
 - Ennyi az egész? - kiáltott fel a királyné csodálkozva.

- Igen.

- Semmi mást nem kérsz?

- Istenem, mi mást kérhetnék? Hát nem mérhetetlen jótéteményt kértem? Nem ismer engem, ha másra gondol! Hát elfogadja?

- Örömmel!

- Ó, köszönöm.

- És én boldog leszek, ha látogatásommal hasznára lehetek valamiben - folytatta a királyné gyanakvóan.

- Hasznomra! - kiáltott fel a hercegné nevetve. - Ó, nem, kellemes, édes, drága látogatás lesz, ezerszer drága. Tehát megígéri?

- Esküszöm.

A hercegné csókjaival borította a királyasszony szép kezét.

„Alapjában véve derék és nagylelkű asszony!” - gondolta magában a királyné.

- Lesz kegyes, felséges asszonyom, kétheti előkészületet engedélyezni? - szólt a hercegné.

- Hogyne. De miért?

- Mivel tudták, hogy kegyvesztett vagyok, senki sem akart százezer tallért kölcsönadni, amire szükségem van, hogy Dampierre-t rendbe hozassam. De ha megtudják, hogy felséged fogadásához van szükségem rá, Párizs minden pénze özönleni fog hozzám.

- Aha - szólt a királyné, szelíden és megértően bólogatva -, százezer tallért... Szóval százezer tallér kell Dampierre rendbehozásához.

- Éppen ennyi.

- És senki sem akarja kölcsönadni?

- Senki.

- Majd én kölcsönadom, hercegné, ha akarja!

- Ó, nem mertem volna kérni...

- Rosszul tette volna.

- Valóban?

- Királynői szavamra! Százezer tallér igazán nem sok!

- Ugye?

- Igazán nem. Ó, jól tudom én, hogy sosem lehet annyit fizetni titoktartásáért, amennyit ér! Tolja csak közelebb, hercegné, az asztalt, hogy utalványt írhattak Colbert úrhoz; nem, Fouquet úrhoz, aki sokkal bőkezűbb ember!

- Kifizeti?

- Ha nem fizetné ki, én fogom kifizetni. De ez volna az első eset, hogy elutasítja egy utalványomat.

A királyné megírta az utalványt, átadta a hercegnének, megkönnyebbülten megölelte, és elbocsátotta.

Hogyan írta első elbeszélését Jean de La Fontaine

Elfogytak a bonyodalmak; az emberi elme, mely olyan sokféleképpen tud megmutatkozni, kedvére kibonthatta képességeit a történetünk adta hármass keretben. Talán lesz még szó politikáról és fondorlatról azon a tablón, amelyet most készítünk elő, de rugói úgy el lesznek rejtve, hogy kívülről csak a virágokat és díszleteket lehet majd látni, hajszára úgy, ahogy a vásári színházak színpadán szokott megjelenni a kolosszus, amelyet a belsejében elrejtett gyermek apró lába és gyöngye keze mozgat.

Visszatérünk Saint-Mandéba, ahol a főintendáns, szokásához híven, vendégül látja epikureusokból álló válogatott társaságát.

A házigazdát egy idő óta súlyos megpróbáltatások érték. Mindenki érzi a miniszter levertségét. Nincsenek többé nagy, bolondos összejövetelek. A pénzügy Fouquet számára csak ürügy volt; de soha még ürügy csalókébb nem volt, ahogy Gourville szellemesen megjegyezte: pénznek nyoma sincs.

Vatel ugyan mindent megtesz, hogy a ház jó hírnevét fenntartsa. A kertészek azonban, akik a zöldséget szállítják, panaszkodnak a késedelmes fizetés miatt. A spanyol borok szállítói gyakran küldözgetik számláikat, amiket senki sem fizet ki. A halászok, akik Normandiában a főintendáns zsoldján élnek, számíttatják, hogy ha kifizetnék őket, visszavonulhatnának falura. A dagály, mely később Vatel halálát fogja okozni,¹⁸⁶ csak nem akar megérkezni.

A szokásos fogadónapon azonban Fouquet úr barátai számosabban jelentek meg, mint bármikor. Gourville és Fouquet abbé pénzügyekről beszélget, vagyis Fouquet abbé néhány pisztolt kér kölcsön Gourville-től. Péliссon keresztbe vetett lábbal ül, s éppen befejezi egy beszéd előadását, amellyel Fouquet fogja újból megnyitni a parlamentet.

Ez a beszéd mestermű, mert Péliссon a barátjának készítette, vagyis mindent beleadott, amit magának bizonyára nem szedne össze. A kert mélyéről csakhamar megérkezik Loret és La Fontaine, a könnyed rímeiken vitatkozva.

A festők és zenészek az ebédlő felé indulnak. Amint az óra nyolcat üt, megkezdődik a vacsora.

A főintendáns soha nem várhatja meg vendégeit.

Fél nyolc; az étvágy szembetűnően jelentkezik.

Mihelyt a vendégek összegyülekeztek, Gourville odalép Péliссon-hoz, felrzza álmodozásából, az egyik szalon közepére vezeti, s gondosan becsukja az ajtókat.

- Nos - szolt -, mi újság?

Péliссon felemeli okos, szelíd fejét.

- Huszonötezer frankot kértem kölcsön a nagynénemtől. Itt vannak az utalványok.

- Jó - szolt Gourville -, az első fizetéshez már csak százkilencvenötezer frank hiányzik.

- Minek a megfizetéséhez? - kérdezte La Fontaine olyan hangon, mintha azt kérdezné: „Olvasta Baruchot?”¹⁸⁷

¹⁸⁶ Vatel azért lett öngyilkos, mert nem sikerült két dagály között elegendő halat kifogni és feltálalni a Condé hercegnél vendégeskedő király asztalára.

- Már megint milyen szórakozott! - szólt Gourville. - Hiszen maga hozta hírül, hogy Fouquet egyik hitelezője eladja a corbeili kis birtokot. Maga ajánlotta, hogy mi, Epikurosz barátai, mind adjunk össze minél többet, s nem maga mondta-e, hogy eladja birtoka egy részét Château-Thierryben, hogy a hozzájárulás összegét megfizethesse? És most idejön és azt kérdi: „Minek a megfizetéséhez?”

Általános nevetés követte ezt a kis kifakadást, és La Fontaine elpirult.

- Bocsánat, bocsánat - szólt -, igaz, és nem felejtettem el. Ó, nem, csak...

- Csak nem emlékszel már! - szólt közbe Loret.

- Így van. Valóban igaza van. A feledés és az emlékezés hiánya között nagy a különbség.

- Hát elhozta eladott birtoka árát? - kérdezte Pélißson.

- Nem adtam el.

- Nem adta el a telkét? - kérdezte Gourville elképedve, mert ismerte a költő önzetlenségét.

- A feleségem nem akarta - szólt La Fontaine.

Újabb nevetés.

- De hiszen ezért ment Château-Thierrybe! - szóltak többen is.

- Úgy is van, méghozzá lóháton!

- Szegény Jean!

- Nyolc különböző lovon: egészen össze voltam törve!

- Milyen nagyszerű barát!... És ott kipihented magad?

- Pihenni? No hiszen! Nagyon is sok dolgom akadt ott.

- Hogyan?

- A feleségem kikezdett azzal, akinek én a birtokot el akartam adni. Az visszavonta a szavát, én meg kihívtam párbajra!

- Nagyon jó! És megverekedtek?

- Azt hiszem, nem!

- Hát nem tud róla?

- Nem, a feleségem és a szülei közbeléptek. Egy negyedórán át szorongattam a kardot, de nem sebesültem meg!

- És az ellenfél?

- Az ellenfél sem; el sem jött a kijelölt helyre!

- Ez csodálatra méltó! - kiáltották mindenfelől. - Nagyon feldühödött?

- Meghiszem azt; náthát kaptam, hazamentem, és a feleségem lepocskondiázott.

- Igazán?

- Igazán. A fejemhez vágott egy kenyeret, egy nagy cipót!

- És maga?

187 Célzás egy irodalmi anekdotára: La Fontaine nagy gyönyörűséggel fedezte fel az i. e. 600 körül élt próféta egyik költői szépségű zsoltárát, s szórakozottan boldog-boldogtalantól kérdezte: „Olvasta Baruchot?”

- Én? Ráborítottam az asztalt, rá meg a vendégeire, azután lóra ültem, s most itt vagyok.

Senki sem őrizhette meg komolyságát ennek a komikus hőstörténetnek hallatán. Mikor a nevetés orkánja elcsendesedett, így szóltak La Fontaine-hez:

- Ez minden, amit magával hozott?

- Ó nem, van egy nagyszerű történetem!

- Halljuk!

- Vették-e észre, hogy Franciaországban mennyi pajkos verset írnak?

- Hogyne! - felelte a gyülekezet.

- És hogy nagyon keveset nyomtatnak ki belőlük? - folytatta La Fontaine.

- A törvény szigorú, igaz, ami igaz.

- Nos, a ritka áru drága áru, gondoltam magamban, és ezért írtam egy szerfölkött szabados hangú kis verset.

- Hohó, kedves költő!

- Szerfelett vidámat.

- Hohó!

- Szerfelett cinikusat.

- Ördögöt!

- Mindent beleírtam, amit gáláns szavakkal kifejezni lehet! - folytatta a költő hidegen.

Mindenki majd megpukkadt nevetésben, mialatt a derék költő imigyen dicsérte áruját.

- És - tette még hozzá - igyekeztem mindent túlszárnyalni, amit ebben a műfajban Boccaccio, Aretino és más mesterek megírtak!

- Jóságos Isten! - kiáltott fel Pélißon. - El fog kárhozni!

- Azt hiszi? - kérdezte La Fontaine naivul. - Esküszöm, hogy nem a magam kedvére, hanem egyes-egyedül Fouquet úrért írtam.

Az elképesztő befejezéstől tetőfokára hágott a hallgatóság derűje.

- És nyolcszáz frankért eladtam a művecske első kiadását - szólt La Fontaine kezeit dörzsölve.

- A jámbor olvasmányokat feleennyiért veszik meg.

- Többet ért volna, ha két jámbor olvasmányt ír! - szólt Gourville nevetve.

- Az sokáig tart, és nem eléggé szórakoztató - felelte La Fontaine nyugodtan. - A nyolcszáz frank itt van ebben a kis zsákban, ezt felajánlom!

És adományát valóban letette az epikureusok pénztárnokának kezébe.

Azután Loret-ra került a sor, aki százötven frankot adott; a többiek is ilyen arányban merítették ki erszényüket. És mikor összeszámlálták, negyvenezer frank volt együtt.

Soha nemesebben nem csengett krajcár az isteni mérlegek tányérjában, ahol a jótettek és jó szándékok értékét az álszenteskedő hízélgők hamis pénzével szemben lemérik.

A tallérok még pengtek, mikor a főintendáns belépett, vagyis inkább besurrant a terembe. Mindent hallott.

S ez az ember, aki annyi milliót mozgatott meg, ez a dúsgazdag ember, aki minden élvezetet és minden megbecsülést kimerített, ez a felmérhetetlen szív, termékeny agyvelő, amely, mint két mohó olvasztótégely, fölemésztette a világ első királyságának minden erkölcsi és anyagi javát, ez a Fouquet könnyes szemmel lépett a terembe, s finom fehér ujjait az aranyba és ezüstbe mártotta.

- Szegény alamizsna - szólt bensőséges, megindult hangon -, eltűnsz majd üres erszényem legkisebb ráncában, ámde színültig megtöltöttem azt, amit ember ki nem foszthat: a szívemet; köszönöm, barátaim, köszönöm!

S mivel valamennyit nem ölelhette át, akik körülvették, s bizony elpityeredtek, bármilyen filozófusok voltak is, hát átölelte La Fontaine-t, s így szólt hozzá:

- Szegény fiú, aki megvereti magát feleségével és magára vonja gyóntatója átkát!

- Ugyan! Semmi az! - felelte a költő. - Várjanak csak a hitelezői két évig, írok én száz más elbeszélést, s ha mindegyiket csak két-két kiadásban számítom, kifizetheti az egész adósságot.

La Fontaine mint közvetítő

Fouquet túlradó érzéssel szorította meg La Fontaine kezét.

- Kedves költőm - szólt -, írjon nekünk száz más elbeszélést, de nemcsak a nyolcvan pistoltallérért, amennyit mindegyikük jövedelmez, hanem azért is, hogy a francia irodalmat száz mesterművel gazdagítsa!

- Hohó! - válaszolt La Fontaine fontoskodva. - Ne gondolják, hogy csak ezt az ötletet s a nyolcvan pistoltallért hoztam a főintendáns úrnak!

- Ejha, La Fontaine úr, ma sok a pénze! - kiáltottak mindenfelől.

- Áldott legyen az az ötlet, ha egy- vagy kétmilliót hoz a konyhámra - szólt Fouquet vidáman.

- Pontosan erről van szó! - szólt La Fontaine.

- Ki vele, ki vele! - kiáltozta a gyülekezet.

- Vigyázzon - ságta Pélißson La Fontaine fülébe -, eddig nagy sikere volt, ne lőjön túl a célon!

- Semmi esetre sem, Pélißson úr; maga, aki jó ízlésű ember, maga lesz az első, aki meg fog dicsérni!

- Milliokról van szó? - kérdezte Gourville.

- Egymillió-ötszázezer frankom van itt! - felelte La Fontaine, és a mellére ütött.

- Az ördögbe a gascogne-ival, ha mindjárt Château-Thierrybe való is! - kiáltott Loret.

- Nem a zsebére, hanem az agyára kellett volna mutatnia - szólt Fouquet.

- Nézze, főintendáns úr - szólt La Fontaine -, maga nem főügyész, hanem költő!

- Igaz, igaz! - kiáltott Loret, Conrart és valamennyi jelenlévő íróember.

- Én mondom, költő és festő, szobrász, a művészet és a tudomány barátja; hanem, vallja be, hogy nem jogtudós.

- Bevallom - válaszolta Fouquet mosolyogva.

- Ha fel akarnák venni az Akadémiába, ugye, visszautasítaná?

- Azt hiszem, igen, az akadémikusok ne vegyék tőlem rossznéven!

- Nos, ha nem akar az Akadémia tagja lenni, miért ereszkedik le annyira, hogy a parlament tagja legyen.

- Hohó! - kiáltott fel Pélißson. - Politikáról beszélünk?

- Azt kérdezem: vajon a jogtudósi talár illik vagy nem illik Fouquet úrra? - folytatta La Fontaine.

- Nem a talárról van most szó! - szólt Pélißson, akit bosszantott a társaság nevetése.

- Ellenkezőleg, éppen a talárról! - felelte Loret.

- Vegyük le a főügyész úrról a talárját, s megkapjuk Fouquet urat, amiért nem panaszkodunk!

- szólt Conrart. - De mivel nincs főügyész talár nélkül, La Fontaine úrral együtt kijelentjük, hogy a talár bizony madárijesztő!

- *Fugiunt risus leporesque!* - kiáltotta Loret.

- Menekül a nevetés és az élc! - jegyezte meg egy tudós.
 - Én - szólt Pélißson komoly hangon - a *lepores*-t nem így fordítom.
 - Hát hogy fordítja? - kérdezte La Fontaine,
 - Így: „Futnak a nyulak, ha Fouquet-t meglátják!”¹⁸⁸
- Harsány nevetés támadt, s a főintendáns is együtt nevetett a többiekkel.
- Miért a nyulak? - kérdezte ingerülten Conrart.
 - Mert csak a nyúl nem örül majd, hogy Fouquet urat parlamenti hatalmának jelvényeiben láthatja!
 - Hohó! - mormogták a költők.
 - *Quo non ascendam*¹⁸⁹ - szólt Conrart -, én ügyésszi talárban ezt lehetetlenségnek látom.
 - Én pedig a talár nélkül látom annak! - felelte a nyakas Pélißson. - Mi a véleménye, Gourville?
 - Hogy jó a talár - felelte Gourville -, de egyszersmind azt is gondolom: másfél millió többet érne, mint a talár!
 - És én osztom Gourville nézetét - kiáltotta Fouquet, véleményével, mely szükségképpen minden más véleményt elnémított, elvágva a vitát.
 - Másfél millió! - dörmögte Pélißson. - Istenemre! Ismerek egy hindu mesét...
 - Mondja el, én is tudni akarom! - szólt La Fontaine.
 - Mondja el, mondja el!
 - A teknősbékának páncélja volt - kezdte el Pélißson -, abba menekült, ha ellenségei üldözték. Egy nap így szólt hozzá valaki: „Nyáron nagyon meleg lehet ez a ház, és akadályozza is abban, hogy szépségét mutogathassa. Itt van a vipera, aki másfél milliót adna a teknőjéért.”
 - Jó! - kiáltotta nevetve a főintendáns.
 - S aztán? - kérdezte La Fontaine, akit inkább a befejezés, mint a tanulság érdekelt.
 - A teknősbéka eladta a házát, és védtelen maradt. Egy keselyű meglátta: éhes volt, belevágta csőrét a lágy húsába és felfalta.
 - *O müthosz déloi?*¹⁹⁰ - kérdezte Conrart.
 - Hogy Fouquet úr jól tenné, ha megtartaná a talárját.
- La Fontaine komolyan vette a tanulságot.
- Megfeledkezik Aiszkhüloszról.
 - Más szóval?
 - Aiszkhüloszról, a tar fejűről.
 - Nos?

188 Szójáték a két - többesben - azonos alakú latin szóval: lepos (tsz.: lepores) = élc, tréfa; lepus (tsz.: lepores) = nyúl.

189 Meddig nem emelkedem még? (latinul, Fouquet jelmondata, címerében is látható.)

190 Mit példáz a mese? (görögül)

- Aiszkhülosz fejét egy keselyű, valószínűleg ugyanaz a keselyű, lévén teknősbéka-szakértő, a magasból kőnek nézte, s a tar koponyára egy páncéljába behúzódott teknősbékát dobott le!
- Ej, istenemre, La Fontaine-nak igaza van! - szólt Fouquet elgondolkozva. - Ha egyszer a keselyű teknősbékára éhes, nagyon jól széjjel tudja zúzni a páncélját; csak boldog lehet az a teknősbéka, amelyiknek páncéljáért egy vipera másfél milliót ad. Hozzanak nekem egy viperát, amelyik olyan nagylelkű, mint a magáé, Pélißson, és én odaadom neki a páncélot!
- *Rara avis in terris!*¹⁹¹ - kiáltotta Conrart.
- És olyan, mint a fekete hattyú, nemde? - fűzte hozzá La Fontaine. - Nos, éppen ez az: a tiszta fekete madár nagyon ritka madár, de én találtam ilyet.
- Vevőt talált az én főügyési állásomra? - kérdezte Fouquet.
- Igen, uram!
- De a főintendáns úr sohasem mondta, hogy eladná - szólt Pélißson.
- Bocsánat, de éppen maga beszélt róla - szólt Conrart.
- Tanúja vagyok! - szólt Gourville.
- Ragaszkodik a szép beszédekhez, amiket nekem ír - nevetett Fouquet. - Ki a vevő, La Fontaine?
- Egy egészen fekete madár, tanácsos a parlamentben, becsületes ember!
- Hogy hívják?
- Vanel.
- Vanel! - kiáltott fel Fouquet. - A férje...
- Úgy van, az ő férje, igen, uram!
- A kedves ember! - szólt Fouquet érdeklődően. - Szóval főügyész akar lenni?
- Mindaz akar lenni, ami most a főintendáns úr - szólt Gourville - és egyáltalán mindazt cselekedni, amit Fouquet úr tesz.
- Hát ez igazán elragadó! Mondja csak el, La Fontaine!
- Nagyon egyszerű. Időnkint találkozom vele. A minap összefutottunk: ott ödöngött a Bastille téren, éppen abban a pillanatban, mikor egy kis kocsit készültem fogadni Saint-Mandéba!
- Bizonyára a feleségére lesett! - jegyezte meg Léret.
- Nem hinném - felelte Fouquet egyszerűen -, nem féltékeny!
- Szóval megszólít, átölel, bevisz a Szent Fiáker képmásához címzett fogadóba, s bánatával traktál.
- Bánata van?
- Igen: a felesége egyre feljebb ösztökéli.
- És mit mondott?
- Hogy hallott a parlamentben egy állásról, a Fouquet úr nevét említették, s azóta Vanelné asszony csak arról álmodozik, hogy a férje főügyész legyen, s majd belepusztul, ha egy éjszaka nem erről álmodik!
- Az ördögbe!

191 Ritka madár a földön. (latinul)

- Szegény asszony! - szólt Fouquet.

- Várjanak! Conrart mindig azt mondja nekem, hogy nem tudok anyagi ügyeket intézni! Hát ide hallgassanak, hogy irányítottam ezt a tárgyalást.

- Halljuk!

- „Tudja-e - szóltam Vanelhoz -, hogy egy olyan állás, mint a Fouquet úré, nagyon drága!?”

- Milyen magas lehet az ára? - kérdezte.

- Fouquet úr egymillió-hétszázezer frankot is visszautasított.

- A feleségem körülbelül egymillió-négyszázezer frankra teszi - felelte Vanel.

- Kézpénzben? - kérdeztem én.

- Igen, Guyenne-ben eladott egy szép birtokot, pénzzé tette.”

- Szép pénzt lehet egy csapásra kapni! - szólt halkán Fouquet abbé, aki még egy szót sem beszélt.

- A szegény Vanelné! - dörögte Fouquet.

Péllisson a vállát vonogatta, és odasúgta Fouquet-nak:

- Egy démon?

- Ahogy mondja. Milyen nagyszerű volna ennek a démonnak a pénzéből jóvátenni a kárt, amit egy angyal vállalt a kedvemért.

Péllisson ámuló arccal nézett Fouquet-ra; az ő gondolatai e pillanattól fogva új cél felé törtek.

- Nos - kérdezte La Fontaine -, mit szólnak a tárgyalásomhoz?

- Csodálatra méltó, kedves költő!

- Igen - szólt Gourville -, csak hogy olyasvalaki dicsekszik, hogy kedve van a lóhoz, akinek annyija sincs, hogy a zabláját megfizesse.

- Vanel visszalépne, ha szaván fognák! - jegyezte meg Fouquet abbé.

- Nem hiszem! - szólt La Fontaine.

- Mit tud maga erről?

- Hiszen ismerik történetem végkifejletét!

- Ó, ha van végkifejlet, akkor minek csatangol el útközben? - szólt Gourville.

- *Semper ad adventum*,¹⁹² vagy nem így van? - kérdezte Fouquet egy olyan előkelő úr hangján, aki utat téveszt a barbarizmusok közepette.

A latintudósok tapsoltak.

- Az én végkifejletem - kiáltotta La Fontaine - abból áll, hogy Vanel, ez a makacs fickó, mivel tudta, hogy Saint-Mandéba megyek, kért, hogy vigyem magammal!

- Hohó!

- És ha lehetséges, mutassam be nagy méltóságodnak.

- Eszerint...

- Eszerint itt van a Bel-Air réten...

192 Mindig a végcél irányában. (latinul)

- Mint valami szkarabeusz.
- Ezt a csápok miatt mondja, Gourville, maga rosszmájú.
- Nos, Fouquet úr?
- Nos, nem illik, hogy Vanelné férje a házam előtt náthát kapjon, hozza ide, La Fontaine, mivel úgyis tudja, hol van!
- Magam futok érte.
- Elkísérem - kiáltotta Fouquet abbé - majd én cipelem a zsákokat.
- Csak semmi ízetlen tréfa! - szólt Fouquet szigorú hangon... - Az ügyet komolyan kell tárgyalnunk. Mindenekelőtt legyünk vendéglátók. Mentsen ki, La Fontaine, az érdemes férfúnál; mondja meg: kétségbe vagyok esve, hogy megvárakoztattam, de nem tudtam, hogy itt van.

La Fontaine már indult is. Szerencsére Gourville elkísérte; mert folyvást a számokkal foglalkozva, a költő eltévesztette az utat és Saint-Maur felé sietett.

Egy negyedóra múlva Vanel urat bevezették a főintendáns szobájába, ugyanabba a szobába, amelynek leírását és közvetlen környezetét történetünk elején megadtuk.

Mikor Fouquet belépni látta Vanelt, odahívta magához Péliссont, s egy pár pillanatig a fülébe sugdosott.

- Jól jegyezze meg - szólt Fouquet. - Valamennyi ezüstnemű, valamennyi asztali edény, valamennyi ékszer fel legyen rakva a kocsira. A fekete lovakat fogassa be, az aranyműves elkíséri; a vacsorát elhalasztja Bellière-né asszony megérkeztéig!
- Akkor előbb értesíteni kell Bellière-né asszonyt - szólt Péliссon.
- Szükségtelen, azt magam vállalom.
- Jó!
- Menjen, barátom!

Péliссon eltávozott, találgatásokra kényszerülve, de mint jóbarát, teljes bizalommal az iránt az akarat iránt, amelynek engedelmeskedett. Ebben rejlik a nemes lélek ereje. A bizalmatlanság csak az alantas természetre jellemző.

Vanel tehát meghajolt a főintendáns előtt. Üdvözlő beszédet készült kivágni, Fouquet azonban nyájasan így szólt hozzá:

- Foglaljon helyet, uram. Úgy hallom, az én állásomat akarja megszerezni?
- Nagyméltóságú uram...
- Mennyit adhat érte?
- Nagyméltóságod dolga, hogy az összeget megállapítsa. Tudom, hogy mások is tettek ajánlatot.
- Vanelné asszony, mint hallom, egymillió-négyszázezer frankra becsüli!
- Ennyi az egész vagyonunk!
- Azonnal átadhatná ezt az összeget?
- Nincs nálam - felelte naivan Vanel, megrémülve az egyszerűségnek, lelki nagyságnak a láttán, mert küzdelemre, ravaszkodásra, huzavonásra számított.

- Mikorra lesz a kezében?

- Amikor nagyméltóságodnak tetszik! - felelte Vanel, és remegett, hogy Fouquet a végén még kijátssza.

- Ha nem okozna fáradságot, hogy visszamenjen Párizsba, azt mondanám, azonnal!...

- Ó, nagyméltóságú uram!

- De halasszuk holnapra a fizetést is, az aláírást is - szakította félbe a főintendáns.

- Legyen úgy - felelte Vanel, egészen elkábulva.

- Hat órakor - szólt Fouquet.

- Hat órakor - ismételte Vanel.

- Isten vele, Vanel úr! Mondja meg Vanelné asszonynak, hogy csókolom a kezét.

E szavak után Fouquet felállott.

Ekkor Vanel, aki lázba jött, s már-már elvesztette a fejét, komoly hangon így szólt:

- Nagyméltóságú uram, szavát adja rá?

Fouquet megfordult:

- Természetesen. Hát maga?

Vanel tétovázott, megborzongott, remegett, s végül szerényen kinyújtotta a kezét. Fouquet nemes egyszerűséggel nyújtotta a kezét. S becsületes kezébe egy pillanatra beivódott a képmutató kéz nyirkossága; Vanel megszorította Fouquet ujjait, hogy jobban meggyőződjék a valóságról.

A főintendáns lassan visszahúzta kezét.

- Isten vele! - mondta.

Vanel az ajtó felé hátrált, azután kirohant a folyosóra, s eltűnt.

Bellière-né asszony asztali ezüstje és gyémántjai

Alighogy Vanelt elbocsátotta, Fouquet egy pillanatig gondolkodóba esett.

„Az ember soha nem tehet eleget egy asszonyért, akit szeretett - gondolta magában. - Marguerite főügyészné akar lenni; miért ne szerezzem meg neki ezt az örömet? Most pedig, hogy a legaggályosabb lelkiismeretem sem vethet semmit a szememre, gondoljunk arra a nőre, aki engem szeret. Bellière-né asszony már itt lehet!”

És a titkos ajtóra mutatott.

Bezárkózott, kinyitotta a föld alatti folyosót, és gyorsan a vincennes-i ház és saját háza között létesített összekötő útra fordult.

Nem csöngetett, hogy figyelmeztesse barátjának, biztosan tudta, hogy sosem marad el a találkáról.

A márkiné valóban megérkezett. Várt. A főintendáns okozta zaj figyelmessé tette; odafutott, hogy átvegye az ajtó alatt becsúsztatott levelet:

Jöjjön, marquise, várják vacsorára!

Boldogan és felajzottan ült hintójába Bellière-né asszony a vincennes-i fasorban, és éppen kezét nyújtotta a ház feljáróján Gourville-nak, aki, hogy urának kedvében járjon, az udvaron leste érkezését.

Bellière-né nem látta befutni Fouquet tajtékkal és habbal borított fekete lovait, amelyek Péliссont és azt az aranyművest hozták Saint-Mandéba, akinek Bellière-né asszony az asztali ezüstjét és ékszereit eladta.

Péliссon az ékszerészt bevezette a szobába, ahonnan Fouquet még nem távozott el.

Fouquet köszönetet mondott az aranyművesnek, amiért volt szíves a reá bízott javakat mint letétet megőrizni, holott jogában állt volna őket eladni. Egy pillantást vetett a számla végösszegére; amely egymillió-háromszázezer frank volt.

Aztán íróasztalához ült, és kiállított egymillió-négyszázezer frankról egy látra szóló, és másnap délben kifizetendő utalványt a pénztárhoz.

- Százezer frank nyereség! - kiáltott fel az aranyműves. - Ó, nagyméltóságú uram, milyen nagylelkű!

- Nem, nem, uram - felelte Fouquet, megveregetve az aranyműves vállát -, vannak előzékeny tettek, amiket megfizetni sohasem lehet. A nyereség körülbelül annyi, amennyire nélkülem is szert tett volna, de hátravan még a kamat.

És kezelőjéből egy gyémántgombot vett ki, amelyet ugyanez az aranyműves többször is háromezer pisztollalra becsült már.

- Fogadja el ezt tőlem emlékül - szólt hozzá -, s éljen boldogul: maga igen becsületes ember!

- Nagyméltóságod pedig - szólt az aranyműves meghatódva - igazi derék nagyúr.

Fouquet kiengedte az aranyművest egy titkos ajtón át, azután sietett Bellière-né asszonyt fogadni, akit vendégei már körülvettek.

A márkiné mindig szép nő volt, de aznap valósággal ragyogott.

- Uraim - szólt Fouquet -, ugye, hogy a márkiné ma este csodálatosan szép? Tudják, miért?

- Mert az asszonyok legszebbike! - szólt valaki.
- Nem, hanem mert ő a legjobb az asszonyok között. Pedig...
- Pedig? - kérdezte a márkiné mosolyogva.
- Pedig valamennyi ékszer, amelyet ma este visel, hamis...

Belliè-re-né asszony elpirult.

- Ugyan, ugyan! - kiáltozták a vendégek. - Ilyesmit bátran lehet mondani egy hölgyről, akinek a legszebb gyémántjai vannak egész Párizsban.
- Nos? - szólt Fouquet halkán Péliissonhoz.
- Nos, végre megértettem - felelte Péliisson. - Helyesen tette!
- No, csakhogy! - szólt mosolyogva a főintendáns.
- Nagyméltóságú úr, tálalva van! - kiáltott Vatel szertartásosan.

A vendégsereg sokkal gyorsabban, mint ahogy miniszteri ebédeken szokásos, beözönlött az ebédlőbe, ahol pompás látvány fogadta.

A tálalókon, pohárszékeken, az asztalon, virágok és gyertyák fényében vakítóan ragyogott a leggazdagabb ezüst- és aranyedény, amit valaha látni lehetett; annak a régi pompának maradványa, melyeket a Medicik által behozott firenzei művészek metszettek, cizelláltak, öntöttek nagyúri asztalok számára, mikor Franciaországban még volt arany, ezek a polgárháborúk alatt elrejtett, elásott csodák újból felszínre kerültek annak a jó ízléssel vívott háborúnak a szüneteiben, amit Fronde-nak hívtak, amikor is előkelő urak harcoltak előkelő urak ellen, s megölték, de nem rabolták ki egymást. Valamennyi asztalneműn Belliè-re-né asszony címere volt.

- Nézzétek! - kiáltotta La Fontaine. - Egy *P* és egy *B*.

De mindezek között a legkülönösebb volt a márkiné terítéke azon a helyen, amelyet Fouquet kijelölt számára; gyémántokból, zafirokból, smaragdokból, antik kámeákból valóságos piramis emelkedett itt; a szardonixot a kisázsiai régi görögök vésték műsziai aranyfoglatba; a régi Alexandria pompás mozaikjai ezüstbe foglalva; Kleopátra idejéből való egyiptomi tömör karkötők borítottak egy nagy Palissy-féle majolika tálat,¹⁹³ mely háromlábú aranyozott bronz állványon - Benvenuto¹⁹⁴ mesterművén - pihent.

A márkiné elsápadt, mikor meglátta azt, aminek viszontlátására már nem számított. Mély csend, erős, felindulás előjele honolt az elkábult, nyugtalan vendégek között.

Fouquet még csak jelt sem adott, hogy kiküldjék a tarka ruhás inasokat, akik mint szorgalmas méhecskék, sűrögtek-forogtak a hatalmas pohárszékek és tálalóasztalok körül.

- Uraim - szólt Fouquet -, az asztali edény, amelyet itt látnak, Belliè-re-né asszony tulajdona volt, aki egy napon, mikor egyik barátját zavarban tudta, mindezt az aranyat, ezüstöt és tömérdek ékszert, elküldte az aranyműveshez. Egy barátnőnek ezt a szép eljárását feltétlenül megértik az olyan barátok, mint ti! Boldog a férfi, akit ennyire szeretnek! Igyunk Belliè-re-né asszony egészségére!

193 Sokoldalú fazekas- és ötvösmester, író és tudós, a francia keramika egyik megalapozója, kivált művészi domborművei, vázái tették híressé (1510-1590).

194 Cellini, Benvenuto, olasz szobrász, vésnök és aranyműves (1500-1571); sokáig élt Franciaországban.

Óriási tetszészaj harsogta túl szavait, amitől a szegény asszony sápadtan, némán, alétan hanyatlott hátra székében, olyan volt, mint Görögország madarai, melyek az olimpiai küzdőtér fölött húznak át az égen.

- Azután pedig - tette hozzá Pélißson, akit minden erény meghatott, minden szépség elbűvölt - igyunk egy keveset annak az egészségére, aki a márkinénak ezt a szép cselekedetet sugallta, mert az ilyen férfi érdemes rá, hogy szeressék!

Most Bellière-nén volt a sor. Sápadtan, de azért mosolyogva felállt, remegő kezével Fouquet felé nyújtotta poharát, úgyhogy ujja Fouquet ujját érintette, s elhaló tekintete újból lángra gyújtotta a nemes szívben lobogó szerelmet.

A vacsorából, amely ilyen bevezetéssel kezdődött, csakhamar ünnepség lett; senki sem iparkodott szellemes lenni, mégis mindenki az volt.

La Fontaine megfélekedezett gorgnyi boráról és Vatelnek megengedte, hogy kibékítse a Rhône-melléki és spanyol borokkal.

Fouquet abbé olyan jószívű lett, hogy Gourville így szólt hozzá:

- Vigyázzon, abbé úr! Ha így ellágyul, végül még megeszik!

Vígan, rózsás örömök között teltek az órák. Szokása ellenére a főintendáns csak akkor állt fel az asztaltól, mikor már az utolsó csemegét is felszolgálták.

Mosolyogva nézett a barátaira, ittasan, amilyen akkor lesz az ember, ha szíve előbb lesz mámoros, mint a feje, és csak ekkor nézett először az órára.

Egyszer csak kocsi robogott az udvarra, és zaja a lárma és éneklés ellenére behallatszott.

Fouquet felfigyelt, s az előszoba felé fordult. Úgy tetszett, lépteket hall, és ezek a lépések a föld helyett a szívére nehezednek.

Ösztönszerűleg elhúzódott Bellière-né asszony mellől, akinek lába már két órája Fouquet lábán pihent.

- D'Herblay úr, Vannes püspöke! - kiáltotta az ajtónálló.

És az ajtóban, két virágfüzér maradványai között, amelyeknek zsinegét az egyik lámpa lángja vágta ketté, Aramis jelent meg, komor, töprengő arccal.

187
Mazarin nyugtája

Fouquet már-már örömmel üdvözölte volna, hogy egy újabb barátja jött meg, de Aramis fagyos arca és dúlt tekintete tartózkodásra készítette.

- Nem segítene nekünk a csemege elfogyasztásában? - kérdezte mégis Aramistól. - Nem ijeszti el egy kissé a lárma, amit jókedvünkben csapunk?

- Nagyméltóságú uram - felelte Aramis tiszteletteljesen -, először is bocsánatot kell kérnem, hogy vidám társaságát zavarom, csak azt kérem, hogy a multság után szenteljen nekem egy pillanatnyi időt üzleti ügyekben!

Mivel néhány epikureus fülét hegyezte az *üzlet* szó hallatára, Fouquet felállt, s így szólt:

- Mindig csak az üzleti ügyek, D'Herblay úr. Boldogok lehetünk, ha csak a vacsora után következnek.

És kézen fogta Bellière-né asszonyt, aki nyugtalan tekintettel nézett reá; átvezette a szomszéd terembe, ahol is rábízta a társaság legjózanabb tagjaira.

Ezután belekarolt Aramisba, és dolgozószobája felé indult. Mihelyt Aramis belépett a szobába, megfeledkezett az etikett kívánta tiszteletről, s leült.

- Találja ki, hogy kivel beszéltem ma este - szólt Aramis.

- Kedves lovagom, ahányszor ezzel kezdi, biztos vagyok benne, hogy valami kellemetlen hírt hallok!

- Ezúttal sem csalatkozik, kedves barátom.

- Ne kínozzon - szólt hidegvérrel Fouquet.

- Nos, Chevreuse hercegnét láttam!

- Az öreg hercegnét?

- Igen!

- Vagy az árnyékát?

- Nem. A vén nőtény farkast.

- Fogatlanul?

- Lehet; de a karmai még megvannak!

- No de mért haragudna énreám? Nem fukarkodom én az olyan asszonyokkal szemben, akik nem álszemérmesek. Ezt a tulajdonságot nagyra becsüli az az asszony is, aki már nem tud szerelmet ébreszteni.

- Chevreuse-né asszony jól tudja, hogy nem fukar, mivel zsarolni akarja.

- Jó, de milyen ürüggyel?

- Ó, ürüggyekben sosem szenvedett hiányt! Elmondom a mostanit.

- Hallgatom.

- Úgy látszik, hogy a hercegnének birtokában van több levél is Mazarintól.

- Ezen nem csodálkozom, a bíboros gáláns ember volt!

- Igen, de ezek a levelek nincsenek összefüggésben a bíboros szerelmi ügyeivel. Inkább pénzügyi dolgokra vonatkoznak!

- Az kevésbé érdekes!

- Nem sejti, hogy mit akarok mondani?

- Egyáltalán nem!

- Hát nem hallott még soha arról suttogni, hogy bizonyos pénzek hűtlen kezelésével vádolják?

- Százszor is, ezerszer is! Mióta hivatalban vagyok, kedves D'Herblay, másról sem hallok. Ahogy *magának*, a püspöknek, istentagadását vetik szemére, a testőrnek gyávaságát - a pénzügyminisztert örökké azzal vádolják, hogy ellopja az állam pénzét!

- Helyes, de ezt vegyük szemügyre közelebbről, mert Mazarin úr pontos adatokkal szolgál, amint a hercegné állítja!

- Miről ad pontos adatokat?

- Valami tizenhárom milliós összegről, amelynek hova fordításáról aligha tudna elszámolni.

- Tizenhárom millió! - szólt a főintendáns, s kinyújtózkodott karosszékében, hogy fejét jobban a mennyezet felé fordíthassa. - Tizenhárom millió! A kutyafáját, látja, ezt keresnem kell azok között az összegek között, amelyeknek eltulajdonításával vádolnak!

- Ne nevéssen, kedves barátom, az ügy súlyos. Bizonyos, hogy a hercegnének birtokában vannak a levelek, s hiteles levelek lehetnek, tekintve, hogy ötszázezer frankért el akarta adni őket.

- Csinos kis rágalom kapható ezért az árért! - felelte Fouquet. - De azért tudom, hogy mit akar mondani.

Fouquet szívből nevetett.

- Annál jobb - szólt Aramis, egy kissé megnyugodva.

- Lassan eszembe jut a tizenhárom millió története. Igen, úgy van, már tudom is...

- Nagy örömet szerez vele, szóval hogy is van?

- Úgy áll a dolog, kedves barátom, hogy signor Mazarin, Isten nyugosztalja, a vitatott valtalinai birtokok koncessziójával egy napon tizenhárom millió nyereségre tett szert; ezt az összeget a bevételi naplóból törölte, elküldte nekem, hogy írjam a hadiköltségek számlájára!

- Helyes. Akkor igazolta, hogy mire fordították az összeget.

- Nem; a bíboros az én nevemre íratta, s elismervényt küldött róla.

- Megvan az elismervény?

- Hogyne - felelte Fouquet, nyugodtan felállt, s odalépett arannyal és gyönggyel díszített nagy, fekete ébenfa íróasztalához, s kihúzta egyik fiókját.

- Leginkább az emlékezőtehetséget csodálom magában - szólt Aramis elragadtatással -, azután hidegvérét, s végül, noha költő, az ügykezelésében uralkodó tökéletes rendet.

- Igen - felelte Fouquet -, kényelemszeretetből tartok rendet, hogy megtakarítsam a keresgélés fáradságát.

- Így például tudom, hogy Mazarin nyugtája a harmadik fiókban, az „M” betűnél van; kinyitom a fiókot, s nyomban ráteszem a kezemet arra az okmányra, amelyikre szükségem van! Még éjszaka, gyertya nélkül is megtalálom.

És biztos kézzel nyúlt a nyitott fiókban felhalmozott iratok kötege után...

- Sőt, többet mondok - folytatta Fouquet -, még a papirosra is emlékszem, mintha magam előtt látnám! Erős, kissé érdes, és a szélén aranyozott; Mazarin tintafoltot ejtett a keltezésre. No nézd csak, az okmány érzi, hogy vele foglalkozom, hogy szükség van reá; elbújik és ellenkezik!

És a főintendáns belenézett a fiókba.

Aramis felállott.

- Különös - szólt Fouquet.

- Emlékezőtehetsége ezúttal cserbenhagyja, kedves barátom, keresse hát egy másik kötegben.

Fouquet kivette a köteg okmányát, még egyszer átnézte, azután elsápadt.

- Ne ragaszkodjon ehhez az egyhez - szólt Aramis. - Keresse máshol.

- Hiába, hiába; még soha nem tévedtem; rajtam kívül senki más nem kezeli az ilyen természetű okmányokat; senki sem nyitja ki ezt a fiókot, és mint láthatja, olyan szerkezetet csináltattam rá, amelynek titkát csakis én ismerem!

- És mire következett ebből? - kérdezte Aramis.

- Arra, hogy Mazarin nyugtáját ellopták. Chevreuse-né asszonynak igaza van, lovag; eltulajdonítottam a közpénzeket; elloptam az állampénztárból tizenhárom milliót; tolvaj vagyok, D'Herblay úr!

- Uram, uram, ne dühöngjön, ne izgassa fel magát!

- Miért ne izgatnám magam, lovag! Az ügy megéri. Egy jó per, egy jó ítélet, és a maga barátja, a főintendáns, követheti Montfauconba kollégáját, Enguerrand de Marignyt és elődjét, Semblançayt.¹⁹⁵

- No, ilyen gyorsan azért nem megy - felelte Aramis mosolyogva.

- Miért ne menne ilyen gyorsan!? Mit gondol, Chevreuse-né asszony mit tett ezekkel a levelekkel? Mert maga elutasította, ugye?

- Igen, határozottan elutasítottam. Gondolom, Colbert-hoz ment, hogy neki eladja.

- No látja!

- Azt mondtam, gondolom, pedig azt is mondhattam volna, hogy biztos vagyok benne, mert egyik emberem követte; mikor tőlem távozott, először hazament, aztán egy hátsó kapun át kiment, és felkereste az intendánst a Croix-des-Petit Champs utcai lakásán.

- Így tehát jön a per, a botrány és a szégyen, lecsap rám, mint a villám, vakon, durván, irgalmatlanul.

Aramis Fouquet-hoz lépett, aki remegve ült karszékében a nyitott fiók előtt; kezét vállára tette, és szeretetteljes hangon beszélt hozzá:

- Soha ne feledje, hogy Fouquet úr helyzete nem hasonlítható össze Semblançay vagy Marigny helyzetével.

- Istenem, miért nem?

195 Montfaucon - hajdani Párizs környéki helység, ahol egy nevezetes, XIII. századi bitó állt; itt akasztották fel 1315-ben Szép Fülöp pénzügyi főintendánsát, Enguerrand de Marignyt, és 1527-ben Semblançayt, XII. Lajos és I. Ferenc pénzügyeinek intézőjét.

- Mert ezeket a minisztereket perbe fogták, elítélték, s az ítéletet végrehajtották, igaz, de magával ez nem történhetik meg.

- Még egyszer kérdezem, miért nem? Aki közpénzt sikkaszt, minden időben gonosztevőnek számít.

- A gonosztevőt, aki menedékhelyet tud találni, soha nem fenyegeti veszedelem!

- Meneküljek, elszökjem?

- Nem erről beszélek; elfelejti, hogy az ilyen természetű pereket a parlament indítja meg és a főügyész intézi, most pedig ön a főügyész. Láthatja tehát, hogy ha csak nem akarja saját magát elítélni...

- Ó! - kiáltott fel Fouquet, és öklével hirtelen az asztalra csapott.

- Nos, mi történt?

- Nem vagyok már főügyész!

Most Aramis is halálsápadt lett, ujjait összeszorította, csak úgy ropogtak, és riadtan meredt Fouquet-ra, úgyhogy az beleremegett.

- Már nem főügyész? - kérdezte, minden egyes szótagot külön tagolva.

- Nem!

- Mióta?

- Négy-öt órája.

- Vigyázzon - szakította félbe Aramis hűvösen -, azt hiszem, elvesztette ép eszét, barátom; térjen magához!

- Mondom, hogy rövid idővel ezelőtt valaki járt itt barátaim megbízásából, egymillió négyszázezer frankot ajánlott fel állásomért, és én eladtam az állásomat!

Aramisban meghűlt a vér; okos, gúnyos arcára a komor rémület ült ki, amely mélyebb hatással volt a főintendánusra, mint a világ minden beszéde vagy hangoskodása.

- Tehát pénzre volt szüksége? - kérdezte végül Aramis.

- Igen, hogy megadjak egy becsületbeli tartozást.

És néhány szóval elmondta Bellière-né asszony nagylelkűségét, és azt, hogy milyen módon fizette vissza ezt a nagylelkűséget.

- Ez nagyon szép vonás - szólt Aramis. - És mibe kerül?

- Éppen az állásom árába: egymillió négyszázezer frankba.

- Amit egyszerűen, minden gondolkodás nélkül elfogadott? Ó, balga ember!

- Még nem fogadtam el, csak holnap veszem át.

- Tehát még nincs lekötve?

- De igen, mivel az aranyművesnek délre utalványt adtam a pénztáramra, ahová a vevő pénze hat és hét óra között be fog folyni.

- Legyen áldott az Isten! - kiáltott fel Aramis, kezét összecsapva. - Még semmi sincs elvégezve, mivel nem fizették ki.

- De az aranyműves?

- Megkapja tőlem az egymillió négyszázezer frankot háromnegyed tizenkettőkor.

- Egy pillanat! Ma reggel hat órakor írom alá a szerződést.

- Ó, kezeskedem, hogy nem fogja aláírni.

- A szavamat adtam, lovag.

- Ha a szavát adta, vissza is vonja!

- Mit mond nekem? - kiáltott fel Fouquet, a mélységes becsület hangján. - Visszavonjam az adott szót, én, Fouquet?

Aramis a miniszter szigorú tekintetére haragos pillantással válaszolt.

- Uram, azt hiszem megérdemlem, hogy becsületes embernek tartsanak. Igaz? A katonai egyenruhában ezer veszélynek tettem ki az életemet; a papi ruhában még nagyobb szolgálatokat tettem Istennek, az államnak és barátaimnak. Az adott szó annyit ér, amennyit az az ember, aki adja. Ha megtartja: színarany; ha nem akarja megtartani: éles kard! Úgy védekezik ezzel a szóval, mint valami fegyverrel, mivel ha egy becsületes ember nem tartja meg adott szavát, ezt azért teszi, mert halálos veszedelem fenyegeti, s többet kockáztat, mint amennyit ellenfele nyerne. Ilyenkor, uram, az ember Istenre és jogaira hivatkozik.

Fouquet lehorgasztotta fejét, és így szólt:

- Én szegény, nyakas, közönséges bretagne-i vagyok; szellemem csodálja és féli a magáét. Nem mondom, hogy erényből tartom meg szavamat; ha úgy tetszik, megszokásból; de az emberek nagy tömege elég együgyű ahhoz, hogy csodálja ezt a szokást; ez az én egyetlen erényem, legalább ennek a becsületét ne vegye el tőlem...

- Tehát reggel aláírja az írást az állás eladásáról, holott ez az állás megoltalmazná ellenségeitől.

- Aláírom.

- Kiszolgáltatja magát, kezén-lábán megkötve a becsület látszatának kedvéért, amit a legaggályosabb kazuisták is megvetnének?

- Aláírom.

Aramis felsóhajtott, és az olyan ember türelmetlenségével nézett körül, mint akinek törni-zúzni volna kedve.

- Van még egy mód - szólt végül -, s remélem, nem fog vonakodni, hogy ezt igénybe vegyük!

- Bizonyára nem, ha becsületes, mint minden, amit maga javasol, drága barátom.

- Nem ismerek becsületesebb dolgot, mint ha vevője lemond a vételről! Barátja?

- Igen, de...

- De?... Ha megengedi, hogy én tárgyaljak az ügyről, akkor nem esem kétségbe.

- Ó, teljesen szabad kezet kap.

- Kivel alkudozott? Milyen ember az?

- Nem tudom, ismerős-e a parlamentben.

- Meglehetősen. Elnök az illető?

- Nem, csak egyszerű tanácsos.

- Á!

- Vanelnek hívják.

Aramis bíborvörös lett.

- Vanel! - kiáltott felállva. - Vanel, a Marguerite férje!

- Úgy van.

- Egykori kedvesének a férje?

- Igen, kedves barátom; az volt az óhaja, hogy főügyészné legyen. Ennyivel igazán tartozom szegény Vanelnak, s még nyerek is rajta, mivel a feleségének is örömet szereztem.

Aramis Fouquet-hoz lépett, megfogta a kezét:

- Ismeri Vanelné új kedvesének a nevét? - kérdezte higgadtan.

- Ó, hát új kedvese van? Ezt nem tudtam; szavamra, nem tudom ennek az úrnak a nevét.

- Jean-Baptiste Colbert-nak hívják, intendáns a pénzügyminisztériumban és a Croix-des-Petits Champs utcában lakik, ahová ma este Chevreuse-né asszony Mazarin leveleit vitte, amelyeket el akar adni.

- Istenem! - kiáltott fel Fouquet, s letörölte homlokáról a verejtéket. - Istenem!

- Ugye, most már kezdi megérteni?

- Hogy elvesztem, igen.

- Hiszi-e végre, hogy érdemes valamivel kevésbé ragaszkodnia az adott szóhoz, mint Regulus¹⁹⁶ tette?

- Nem!

- A nyakas emberek mindig úgy rendezik ügyeiket, hogy megcsodálják őket! - mormolta Aramis.

Fouquet a kezét nyújtotta.

Ebben a pillanatban a kandallóval szemben lévő állványon egy aranyfigurás óra a reggeli hat órát ütötte.

A folyosón ajtó csikordult.

A szoba küszöbén Gourville jelent meg:

- Vanel úr kérdezteti, vajon fogadja-e nagyméltóságod.

Fouquet elfordította tekintetét Aramisról, és így szólt:

- Jöjjön be, Vanel úr!

196 Római hadvezér (i. e. III. sz.); fogságba esett, s a punok becsületszóra visszaengedték Karthágóból Rómába, hogy a szenátust rábeszélje a hadifogoly-cserére; ő lebeszélte róla a szenátust, majd - minden józan érv ellenére - visszatért Karthágóba, ahol aztán kegyetlen halállal fizetett hősiességéért.

Colbert fogalmazványa

Vanel, aki épp e pillanatban lépett be, Aramis és Fouquet szemében nem volt más, csak a pont a mondat végén.

De a Fouquet szobájába belépő Vanel szemében Aramis jelenlétének egészen más jelentősége volt.

A vevő ezért már az első lépésnél, amit a szobában tett, csodálkozó, majd fürkésző tekintettel szemlélte Vannes püspökének finom s egyszersmind elszánt arcát.

Fouquet azonban, mint igazi politikus, aki ura magának, akaraterejével máris eltüntette arcáról az Aramis közlése keltette izgalom nyomait.

Tehát nem a szerencsétlenség által lesújtott és kiutat kereső férfi volt; fejét felemelve és kezét kinyújtva intett Vanelnak, hogy lépjen be.

Főminiszter volt, otthon volt.

Aramis ismerte a főintendánst. Semmi sem ejtette ámulatba, sem szívének egész gyengédsége, sem emelkedett szelleme. Pillanatnyilag tehát arra szorítkozott, felkészülve a későbbi részvételre a beszélgetésben, hogy az olyan ember nehéz szerepét vállalja, aki csak néz és hallgat, hogy valamit megtudjon és megértsen.

Vanel szemmel láthatólag felindult volt. A szoba közepéig jött, és mindent s mindenkit üdvözölt.

- Eljöttem... - szólt.

Fouquet biccentett, s így szólt:

- Pontosan érkezett, Vanel úr.

- Üzleti ügyekben, nagyméltóságú uram, a pontosság, nézetem szerint, erény! - szólt Vanel.

- Úgy is van, uram.

- Bocsánat - szakította félbe Aramis, ujjával Vanelra mutatva és Fouquet-hoz fordulva -, ez az úr, ugye, azért jött, hogy az állását megvegye?

- Igen - felelte Vanel, s nagyon csodálkozott a fensőbbes hangon, amelyen ezt a kérdést Aramis feltette. - De hogy szólítsam uraságodat, aki megtisztel...

- Szólítson nagyméltóságú úrnak - felelte kurtán Aramis.

- Ugyan, uraim - kiáltott fel Fouquet -, elég a ceremóniából, térjünk a tárgyra.

- Láthatja nagyméltóságod, hogy csak önre várok!

- Ellenkezőleg, én várok - felelte Fouquet.

- Mire vár nagy méltóságod?

- Azt hittem, akar valamit mondani.

„Hohó - mormogta Vanel magában. - Meggondolta magát, elvesztem.”

De aztán újból nekibátorodott.

- Nem, nem, egyáltalán semmit, nagyméltóságú uram, csak amit tegnap mondtam, és ma is hajlandó vagyok megismételni!

- Szóljon őszintén, Vanel úr, nem esik nehezebbre egy kissé ez a vásár?
- Mindenesetre, nagyméltóságú uram, egy és fél millió frank jelentékeny összeg!
- Annyira jelentékeny, hogy meggondoltam...
- Meggondolta? - kiáltott fel Vanel.
- Igen: talán mégsem képes rá, hogy megvegye!
- Ó, nagyméltóságú uram...
- Csak nyugalom, nem fogom szószegéssel vádolni, hisz ez nyilván csak vagyontalanságából következik.
- De igen, megvádolhatja velem, és igaza is volna, mert csak egy esztelen vagy egy bolond viselkedik úgy, hogy kötelezettséget vállal magára, amit nem tud betartani, pedig én a megállapodást mindig úgy tekintettem, mintha bevégzett tény volna.

Fouquet elpirult. Aramis türelmetlenül hűmmögött.

- Az effajta elveket azonban mégsem kell eltúlozni, uram - felelte a főintendáns. - Az emberi elme nagyon változó, telve apró, megbocsátható, sokszor nagyon is figyelemreméltó szeszéllyel, s amit valaki tegnap még óhajtott, azt ma már megbánta!

Vanel érezte, hogy homlokáról hideg verejték patakzik arcára.

- Nagyméltóságú uram... - hebegte.

Aramis boldog volt, hogy a főintendáns ilyen elszántan vitába száll, s könyökével egy állvány márványlapjára támaszkodott, és egy piciny, malachit markolatú aranykéssel kezdett játszani.

Fouquet egy pillanatig hallgatott, azután újból megszólalt:

- Nézze, kedves Vanel úr, hallgasson meg, megmagyarázom a helyzetet.

Vanel reszketni kezdett.

- Maga nagylelkű ember, s mint ilyen, meg fogja érteni - folytatta szavait Fouquet.

Vanel megtántorodott.

- Én tegnap el akartam adni...

- Nagy méltóságod tegnap nemcsak akarta eladni, hanem el is adta.

- Jó, meglehet. De ma azt a kegyet kérem, hogy adja vissza a szavamat, amit tegnap adtam magának.

- Szavát adta - mondta Vanel, mint valami hajthatatlan visszhang.

- Tudom, s éppen azért könyörgök, Vanel úr - hallja? -, könyörgök: adja vissza adott szavamat!

Fouquet szünetet tartott. Ez a szó, „könyörgök”, amelynek közvetlen hatását nem látta, mikor elhangzott, a torkát fojtogatta.

Aramis egyre a késsel játszadozott, s úgy nézett Vanelra, hogy tekintete szinte a lelke mélyéig hatolt.

Vanel meghajtotta magát.

- Nagyméltóságú uram, nagyon meghat a megtiszteltetés, hogy egy befejezett tényről tanácskozik velem, de...

- Semmi de, kedves Vanel.

- Ó, nagyméltóságú uram, gondolja meg, hogy a pénzt, akarom mondani, az összeget magammal hoztam.

És Vanel kinyitotta vastag tárcáját.

- Nézze, nagyméltóságú uram, itt a szerződés, amit a feleségem földjének eladására köttem. Az utalványt hitelesítették, ellátták a szükséges aláírásokkal, fizetendő bemutatásra; ez készpénz; egyszóval, az üzlet befejezett tény!

- Kedves Vanel úr, nincs a világon olyan üzlet, bármilyen jelentőségű is, amelyet vissza ne lehetne vonni, hogy az ember lekötelezzen...

- Hogyne! - mondta Vanel ügyetlenül.

- Hogy lekötelezzen egy embert, akiből aztán jóbarát válik! - fejezte be szavait Fouquet.

- Hogyne, nagyméltóságú uram!

- Annyival több joggal jóbarát, Vanel úr, amennyivel jelentősebb a teljesített szolgálat! Nos, uram, halljuk, mire határozza el magát?

Vanel hallgatott.

Közben Aramis összegezte megfigyeléseit.

Vanel keskeny arca, mélyen ülő szeme, kerek, árkádszerűen ívelő szemöldöke a kapzsi, becsvágyó ember típusáról árulkodott Vannes püspökének. Egyik szenvedéllyel kiütni a másikat, ez volt Aramis módszere. Látta, hogy Fouquet alulmarad és elcsügged, újabb fegyverekkel avatkozott tehát a küzdelemben.

- Bocsánat - szólt Aramis -, de nagyméltóságod elfeledi Vanel úrral megértetni, hogy a vételről való lemondása szöges ellentétben áll érdekeivel.

Vanel csodálkozva nézett a püspökre; nem várta, hogy erről az oldalról kapjon segítséget. Fouquet is szünetet tartott, hogy a püspök szavait meghallgassa.

- Vanel úr ugyanis - folytatta Aramis -, eladta feleségének birtokát, hogy ezt az állást megvehesse. Nos, ez üzlet; tekintélyes veszteség, komoly anyagi zavar nélkül nem lehet másfél millió frankot megmozgatni, mint azt Vanel úr is tette.

- Ez igaz - szólt Vanel, akinek a szíve mélyéről húzta ki az igazságot Aramis villogó tekintete.

- A zavar - folytatta Aramis - kiadásokban oldódik fel, ha pedig az embernek pénzt kell kiadnia, a kiadások a terhek között az egyes számot viselik.

- Igen, igen - szólt Fouquet, aki kezdte érteni Aramis szándékát.

Vanel néma maradt: ő megértette.

Aramis észrevette ezt a hideg tartózkodást.

„Jó! - gondolta magában. - Játszod a tartózkodót, te ronda pofa, míg az összeget nem közlik veled; légy nyugodt, olyan talléresöt zúdítok rád, hogy beadod a derekad.”

- Vanel úrnak azonnal kétszázezer tallért kell felajánlanunk - szólt Fouquet, akit elragadott a nagylelkűség.

Szép összeg volt. Egy herceg is beérte volna vele, ha ilyen borralaló üti a markát. Százezer tallér abban az időben egy királyleány hozománya volt.

Vanel meg sem mozdult.

„Micsoda hétpróbás gazember! - gondolta magában a püspök. - Ennek kerek összeg, ötszáz-ezer frank kell.”

És jelt adott Fouquet-nak.

- Úgy látom, hogy ennél több kiadása volt, kedves Vanel úr - szólt a főintendáns. - Ó, a pénz nagyon drága! Igen, a birtok eladásával nyilvánvalóan nagy áldozatot hozott. Ej, hová is tettem a fejemet? Ötszázezer frankról adok utalványt, és emellett még teljes szívemből lekötelezettje leszek.

Vanel sem örömet, sem vágyat nem árult el. Arca kifejezéstelen és érzéketlen maradt, és egyetlen arcizma sem rándult meg.

Aramis kétségbeesett tekintetet vetett Fouquet-ra. Azután odalépett Vanelhoz, s a jelentős emberek bizalmas mozdulatával megragadta zakóját, s így szólt:

- Vanel úr, nem a kényszerhelyzet, nem a pénz felhajtása, nem birtokának eladása a maga fő gondja; valami magasabb eszme az. Én megértem! Jól jegyezze meg szavaimat!

- Igenis, monsignore - felelt Vanel.

És a szerencsétlen ember remegni kezdett; csak úgy perzselte a püspök szemének tüze.

- Én ezért felajánlok, de a főintendáns úr nevében, nem ötszázezret, hanem egymilliót! Egymilliót, hallja-e?

És idegesen megrázta.

- Egymilliót! - ismételte Vanel sápadtan.

Egymilliót, ami manapság hatvanhatezer frank jövedelmet jelentene!

- No, uram - szólt Fouquet -, ilyesmit nem lehet visszautasítani. Feleljen hát, elfogadja?

- Lehetetlen - dörmögte Vanel.

Aramis az ajkába harapott és elfehéredett, mintha fehér felleg vonult volna végig az arcán.

E felhő mögött villám lappangott. Nem engedte ki a markából.

- Egymillió ötszázezer frankért vette meg az állást, ugye? Hát akkor megkapja ezt az egymillió ötszázezer frankot. Másfél millió nyereségre tett szert azzal, hogy Fouquet urat meglátogatta s megérintette a kezét. Tisztesség és nyereség egyszerre, Vanel úr!

- Nem tehetem! - nyögte Vanel tompa hangon.

- Jó - szólt Aramis, aki a kabátot úgy összeszorította, hogy Vanel, abban a pillanatban, amikor Aramis elengedte, hátratántorodott -, jó! Elég tisztán kitetszik, hogy minek jött ide.

- Igen, kitetszik - kiáltotta Fouquet.

- De... - szólt Vanel, aki igyekezett felülkerekedni a két becsületes férfi gyöngeségén.

- A gazember hangja élesebbé válik, úgy látom! - szólt Aramis királyi hangsúllyal.

- Gazember? - ismételte Vanel.

- Nyomorultat akartam mondani - jegyezte meg Aramis újból hideg hangon. - Vegye csak gyorsan elő az adásvételi szerződést! Bizonyára ott lesz egyik vagy másik zsebében, készen, mint a rabló pisztolya vagy töre, amelyet köpönyege alatt rejteget.

Vanel dörmögött.

- Elég! - kiáltotta Fouquet. - Adja át a szerződést.

Vanel reszkető kézzel keresgélt zsebeiben, elővette tárcáját, és a tárcából kihullott egy papír, mialatt Vanel egy másikat nyújtott át Fouquet-nak.

Aramis lecsapott erre a papírra, mert megismerte rajta az írást.

- Bocsánat, ez a szerződés fogalmazványa! - szólt Vanel.

- Azt látom - válaszolta Aramis az ostorcsapásnál is kegyetlenebb mosollyal -, és ámulok rajta, hogy ez a fogalmazvány Colbert keze írása. Nézze meg, nagyméltóságod, nézze csak!

Odanyújtotta a fogalmazványt Fouquet-nak, s ő felismerte Aramis állításának igazságát. Törlésekkel, közbeszúrt szavakkal tele, szélein egészen fekete volt ez a szerződés, és mindent leleplezett: Colbert cselszövényének élő tanúja volt az áldozat előtt.

- Nos? - mormogta Fouquet.

A lesújtott Vanel legszívesebben a föld alá süllyedt volna.

- Nos - szólt Aramis -, ha önt nem hívnák Fouquet-nak s ellenfelét Colbert-nak, ha csak ez a gyáva tolvaj állna ön előtt, azt mondanám: tagadja meg... Egy ilyen bizonyíték minden adott szó alól felment; de ezek itt még azt hinnék, hogy fél: kevésbé tartanának nagyméltóságodtól; itt van, tessék.

És odanyújtotta a tollat:

- Írja alá! - mondta.

Fouquet megszorította Aramis kezét; de az eredeti helyett, amit odanyújtottak neki, a fogalmazványt vette el.

- Ne, ne ezt, hanem a másikat! - szólt Aramis. - Ez itt sokkal drágább, semhogy meg ne tartaná!

- Ó, nem! - felelte Fouquet. - Colbert úr fogalmazványát fogom aláírni, s rávezetni: „Az írást jóváhagyom!”

Aláírta.

- Itt van, Vanel úr - mondta aztán.

Vanel átvette az okmányt, odaadta a pénzt, s már iszkolt is volna.

- Egy percnyi türelmet! - szólt Aramis. - Biztos benne, hogy a pénz rendben van? Az ilyesmit megolvassa az ember, Vanel úr, különösen, ha olyan pénz, amit Colbert úr az asszonyoknak ajándékozik. Bizony, mert a derék Colbert nem oly bőkezű ám, mint Fouquet úr.

És minden szót, az utalvány minden betűjét hangsúlyozva, Aramis egész dühét, egész megvetését csöppenként fecskendezte a nyomorult emberre, aki jó nyolcad órán át tűrte a mártíromságot; azután elküldték, még csak nem is szóval, hanem csupán egy mozdulattal, ahogy egy bugris parasztot küldenek vagy egy szolgát kergetnek el.

Vanel távoztával a miniszter és a püspök egymás szemébe nézve hallgatott egy kis ideig.

- Nos? - szólt Aramis, elsőként törve meg a hallgatást. - Mihez hasonlítja az olyan embert, aki eldobja fegyvereit, és páncélba öltözött, felfegyverzett, dühös ellenfelének barátságosan csókot dobál, mielőtt megküzdene vele? A jóhiszeműség, kedves Fouquet úr, olyan fegyver, amit a gazemberek gyakran kihasználnak a becsületes emberek ellen, s mindig szerencsével. Tehát a becsületeseknek is ravaszsággal kellene élniük a gazemberekkel szemben; meglátná, milyen erősek volnának, s azért még becsületesek maradnának!

- Tetteiket azért mégis csak gattetteknek kellene neveznünk! - felelte Fouquet.

- Semmi esetre sem; önérzetnek, feddhetetlenségnek hívnák! De ha már megkötötte ezzel a Vanellal a szerződést, ha megfosztotta magát attól az örömtől, hogy adott szavát visszavegye tőle, s ezzel porig sújtsa őt, ha már kezébe adta az egyetlen fegyvert, amellyel tönkretehet minket...

- Ó, barátom - szólt Fouquet szomorúan -, maga olyan, mint a bölcs tanító, akiről egyszer La Fontaine beszélt. Látja, hogy a gyermek a vízbe fullad, s beszédet tart neki három részben.

Aramis mosolygott.

- Bölcs? Igen. Tanító? Igen. Gyermek, aki megfullad? Igen: de ezt a gyermeket meg fogjuk menteni, majd meglátja! Most először is beszéljünk üzleti ügyekről.

Fouquet csodálkozó arccal nézett rá.

- Nem említette nekem egyszer valami ünnepség tervét, amelyet Vaux-ban tartanánk meg?

- Ó, az még a régi jó időkben volt! - szólt Fouquet.

- Egy ünnepségét, amelyre, gondolom, a király maga hívatta meg magát?

- Nem, kedves barátom, egy ünnepségét, amelyre Colbert tanácsa alapján hívatta meg magát a király.

- Ahá, igen; mint olyan roppant költséges ünnepségre, amely minden bizonnyal tönkretenné!

- Úgy van. A régi jó időkben, mint mondtam, megvolt bennem a büszkeség, hogy megmutassam ellenségeimnek anyagi forrásaim bőségét; a becsületemet tettem fel rá, hogy borzadállyal töltssem el őket, milliókat teremtve elő onnan, ahol ők csak a csőd lehetőségét látták. Ma azonban számolok az állammal, a királlyal, saját magammal; ma a legjobb úton vagyok a fukarság felé; be tudom bizonyítani a világnak, hogy fillérekkel éppúgy gazdálkodom, mint az arannyal telt zsákokkal, s holnaptól kezdve, ha fogataimat eladom, ha házaimat elzálogosítottam, ha költségeimet beszünttettem...

- Holnaptól fogva - szakította félbe Aramis nyugodtan -, kedves barátom, holnaptól fogva semmi mással nem törődik, csak a vaux-i ünnepséggel, amelyet egy napon a régi jó idők hősies fényűzései között fognak emlegetni.

- Elment az esze, D'Herblay lovag?

- Nekem? Csak nem gondolja komolyan?

- Hogyan? Hát nem tudja, hogy mibe kerülhet egy ünnepség, a világ legegyszerűbb ünnepsége Vaux-ban? Négy-ötmillióba.

- De én nem a világ legegyszerűbb ünnepségéről beszélek ám, kedves főintendáns barátom.

- Igen, mivel az ünnepély a király tiszteletére készül, nem is lehet egyszerű! - felelte Fouquet, félreértve Aramist.

- Nagyon helyes, a legfényesebbnek kell lennie.

- Akkor tíz-tizenkét millióba kerül.

- Kerüljön húszbá, ha kell - szólt Aramis a legcsekélyebb izgalom nélkül.

- De honnan veszem a pénzt? - kiáltott fel Fouquet.

- Az az én dolgom, főintendáns úr, emiatt egy pillanatig se nyugtalankodjék! A pénz sokkal gyorsabban rendelkezésére fog állni, mint ahogy kialakítja magában az ünnepség tervét.

- Lovag! Lovag! - kiáltott fel Fouquet, akit szédület fogott el. - Hová ragad engem?

- A másik oldalára annak a szakadéknak, amelyikbe már-már lezuhant - válaszolta Vannes püspöke. - Kapaszkodjon bele a köpenyembe, s ne féljen.

- Miért nem mondta ezt előbb, Aramis?... Rám virradt egy olyan nap, amikor egymillióval megmenthetett volna.

- Ma pedig... ma húszat fogok kiadni - szólt a püspök. - No jó, legyen úgy. De az ok egyszerű, barátom; azon a napon, amelyről beszél, nem állt rendelkezésemre a szükséges millió. Ma könnyen megszerzem azt a húszmilliót, amire szükségem lesz.

- Isten hallgassa meg magát és mentsen meg engem!

Aramis, mint rendesen, újból furcsán mosolygott.

- Isten mindig meghallgat engem, talán mert nagyon hangosan kérem!

- Én fenntartás nélkül magára bízom magam!

- Ó, nem így értettem! Én vagyok az öné feltétel nélkül. Ezért ön, aki a legfinomabb, leggyöngédebb és legtalálékonyabb szellem, az egész ünnepséget, a legapróbb részletéig, a maga elképzelése szerint fogja rendezni! Csak éppen...

- Nos? - kérdezte Fouquet, hozzászokva, hogy helyesen értékelje a közbevetéseket.

- Nos, ha a részletek kitalálását magára hagyom is, megtartom magamnak a kivitelre való felügyeletet!

- Hogyan?

- Azt akarom mondani, hogy erre a napra megtesz engem udvarmesternek, főfelügyelőnek, afféle factotumnak, olyasminnek, mint a gárdakapitány és az intéző; én mozgatom majd az embereket, nálam lesznek a kulcsok; ön adja ki a parancsokat, az igaz, de közvetlenül nekem, s én továbbítom őket, hogy rendeltetési helyükre jussanak. Érti?

- Nem, nem értem!

- De beleegyeznek?

- Hogyne! Igen, barátom!

- Többre nincs szükségem. Fogadja köszönetemet, s állítsa össze a meghívandók névsorát.

- És kiket hívjak meg?

- Mindenkit!

Amelyben a szerző úgy látja, itt az ideje, hogy visszatérjen Bragelonne vicomte-hoz

Ebben a történetben olvasóink szeme előtt párhuzamosan peregtek le az új és a régi nemzedék kalandjai.

Egyeseknek a régi dicsőség visszfénye, az evilági dolgok fájdalmas tapasztalata jut osztályrészül. Övék a béke is, mely úrrá lesz a szíven, és lehetővé teszi, hogy behegedjenek a hajdani fájó sebek.

Másoknak a hiúság és a szerelem harcai, a keserű gond és kimondhatatlan öröm: az élet jut az emlékezés helyett.

Ha az olvasónak szemébe tűnik az elbeszélés epizódjainak elütő színezete, ennek oka a kettős palettáról származó dús árnyalatokban keresendő; hiszen két összkép halad itt egymás mellett, elegyítve és összhangba hozva a komor tónust és a vidámat.

Az egyik nemzedék forrongásának csitulása a másik nemzedék forrongásainak közepette megy végbe. Az ember, miután okosan elbeszélgetett az aggokkal, szívesen elmulat a fiatalokkal.

Éppen ezért, ha történetünk szálai nem kapcsolják elég szorosan az imént megírt fejezetet a most megírandóhoz, az nem fog nekünk sem nagyobb gondot okozni, mint Ruysdaelnak az őszi égbolt megfestése, közvetlenül egy tavaszi kép befejezése után.

Felszólítjuk az olvasót, cselekedjen éppen így, s térjen vissza Bragelonne vicomte-hoz azon a helyen, ahol utoljára hagytuk őt.

Kábán, döböntén, kétségbeesve, vagyis inkább eszt, akaratát vesztve, céltalanul rohant bele a vakvilágba, az után a jelenet után, amelynek végét La Vallière-nél látta. A király, Montalais, Louise, a szoba, a különös kizáratás, Louise fájdalma, Montalais rémülete, a király haragja, mind-mind nagy szerencsétlenséget jósolt. De mifélett?

Londonból megérkezve, mert veszedelemről értesítették, első pillanatra szemébe tűntek a veszedelem külső jelei. Hát nem elegendő ennyi egy szerelmes embernek? Igen, bizonyára; de nem lehetett elegendő egy nemes szívnek, mely büszkén fogadja a magáéhoz mérhető nyílt őszinteséget.

Raoul azonban nem ott kereste a magyarázatot, ahol a féltékeny vagy kevésbé bátor szerelmesek nyomában keresik. Nem mondta kedvesének: „Louise, nem szeret már? Louise, mást szeret?” Raoul szíve csupa bátorság volt, csupa baráti szeretet, csupa szerelem; vallásos hittől csüggött tulajdon adott szaván, és hitt mások szavában. Raoul így gondolkodott: „Guiche írt nekem, hogy figyelmeztessen; Guiche tud valamit; megkérdezem Guiche-t, mit tud, és elmondom neki, hogy mit láttam!”

Guiche lakásáig nem volt hosszú az út; Fontainebleau-ból két nappal ezelőtt hozták vissza Párizsba, s mivel sebéből kezdett felgyógyulni, egypár lépést tett is már szobájában.

Örömeiben nagyot kiáltott, mikor Raoul belépett.

Raoul fájdalmában kiáltott fel, mikor Guiche-t sápadtan, lesóványodva meglátta. Két szó, és az a mozdulat, amit a sebesült tett, hogy Raoul karját távol tartsa, elegendő volt, hogy az igazságról meggyőzze.

- Ó, hát így van! - szólt Raoul, mialatt odaült barátja mellé. - Az ember szeret és meghal!

- Nem, nem, nem hal meg az ember, mert lám, én élek és a karomba zárom! - felelte Guiche mosolyogva.

- Ó, értem én!

- Én is értem, Raoul. Abban a meggyőződésben él, hogy én boldogtalan vagyok?

- Sajnos!

- Nem. Én a legboldogabb vagyok az emberek között. A testem szenved, de a szívem, a lelkem nem! Ha tudná!... Ó, én vagyok a legboldogabb ember!

- Annál jobb, annál jobb, csak legalább sokáig tartana.

- Vége van; de ez elég halálom napjáig, Raoul.

- Maga szeret, ezt nem vonom kétségbe, de ő...

- Hallgasson ide, barátom, én szeretem őt... mert... No de nem is hallgat rám...

- Bocsásson meg!

- Gondterheltnek látszik.

- Persze. Mindenekelőtt a maga állapota...

- Nem ez az oka!

- Kedves barátom, azt hiszem, rosszul teszi, ha *maga* faggat engem.

És szavainak olyan különös hangsúlyt adott, amely barátját nyomban felvilágosította a baj természetéről és a gyógy mód nehézségeiről.

- Arra gondol, Raoul, amit írtam.

- Arra... Szeretném, ha elbeszélgetnénk róla, ha majd örömei és szenvedései elbeszélésének a végére jutott!

- Kedves barátom, a magáé vagyok egészen, most, nyomban!

- Köszönöm! Minél hamarabb... mardos a bizonytalanság... fele idő alatt érkeztem haza Londonból, mint amennyi idő alatt állami futárok szoktak! Nos, mit kívánt?

- Semmi mást, barátom, csak azt, hogy hazajöjjön.

- Helyes, itt vagyok!

- Akkor jól van!

- Gondolom, valami más is van még!

- Szavamra, nincs!

- Guiche!

- Becsületszavamra!

- Nem azért fosztott meg nyersen a reménytől: nem azért tett ki ezzel a visszatéréssel annak, hogy kegyvesztett legyek a király előtt, akinek parancsát megszegtem; nem azért plántálta szívembe a féltékenységet, ezt a kígyót, hogy végül azt mondja: minden rendben van, aludjon nyugodtan.

- Nem mondom, hogy aludjon nyugodtan, Raoul, de jól értsen meg: nem akarok, nem tudok mit mondani.

- Ó, barátom, hát kinek tart engem?

- Hogyan?
- Ha tud valamit, miért titkolja előttem? Ha pedig nem tud, akkor miért figyelmeztet?
- Ez igaz, rosszul tettem. Bizony, szánom-bánom, Raoul, mert könnyű egy barátnak azt írni: „Jöjjön!” De ha ez a barát itt áll az ember előtt, ha látjuk remegni, zihálva várni arra az egy szóra, amit nem merünk kimondani...
- Merjen! Mert nekem van szívem, ha magának nincs is! - kiáltotta kétségbeesetten Raoul.
- Lám, most igazságtalan, és feledi, hogy egy szegény sebesülttel van dolga... A szíve egyfelével... csillapodjon! Én megírtam: jöjjön, ne kívánjon többet a boldogtalan Guiche-től!
- Ugye, abban reménykedett, hogy majd meglátom a saját szememmel?
- De...
- Csak semmi habozás!... Láttam!
- Ó! - kiáltott fel Guiche.
- Vagy legalábbis azt hiszem...
- Látja, maga is kétkedik! De ha kétkedik, szegény barátom, mit tehetek én?
- Láttam La Vallière-t zavartan, Montalais-t rémülten... a királyt...
- A királyt?
- Igen... Elfordítja a fejét? Itt a veszély, itt a baj; ugye, a király miatt van a baj?
- Nem mondtam semmit.
- Ó, ezerszer és ezerszer többet mond! Tényeket, irgalmazzon, könyörüljön, tényeket mondjon! Barátom, egyetlen barátom, beszéljen! A szívem halálra sebezve, elvérzik; belehalok a kétségbeesésbe!
- Ha ez így van, kedves Raoul, megkönnyíti helyzetemet, és beszélni fogok, abban a meggyőződésben, hogy csak vigasztaló dolgokat mondok, összehasonlítva a kétségbeeséssel, amelyben most látom!
- Hallgatom... hallgatom!
- Nos - szólt a gróf -, csak azt mondom, amit bárki szájából megtudhat.
- Bárkitől? Hát már beszélnek róla? - kiáltott Raoul.
- Mielőtt azt mondanám: „beszélnek róla, barátom”, tudja meg előbb, hogy miről beszélhetnek. Semmi olyat nem hallhat, esküszöm, ami ne volna alapjában véve ártatlan dolog; például egy séta...
- Igen, egy séta a királlyal?
- A királlyal, igen, de szerintem a király már sokszor sétált hölgyekkel, ezért még nem...
- Ismétlem, barátom, nem írt volna nekem, ha ez afféle közönséges séta.
- Az bizonyos, hogy a király jobban tette volna, ha a vihar alatt fedél alá menekül, semmint hajadonfőtt álldogál La Vallière előtt, de...
- De...?
- De a király oly illedelmes!
- Ó, Guiche, Guiche! Meg akar ölni?

- Hallgassunk tehát.

- Nem, folytassa! Ez után a séta után több is következett?

- Nem, illetve igen, volt valami kis kaland a tölgyfánál. Ez volna az? Nem tudok róla.

Raoul felállt. Guiche, gyengesége ellenére, igyekezett szintén felállni.

- Lám - szólt -, egy szót sem teszek többé hozzá; vagy sokat, vagy túl keveset mondtam. Mások majd felvilágosítják, ha akarják, vagy ha tudják; az én kötelességem az volt, hogy figyelmeztessem; ezt megtettem. Most már maga vigyázzon az ügyeire.

- Kérdezősködjem? Ó, nem lehet a barátom, aki így beszél velem! - szólt elkeseredve a fiatalember. - Az első, akitől kérdezősködöm, vagy rosszindulatú, vagy ostoba lesz; ha rosszindulatú, akkor hazudik, hogy agyongyötörjön; ha ostoba, akkor még rosszabbat csinál. Ó, Guiche, Guiche, nem telik bele két óra, s tíz hazugság és tíz párbaj zúdul a nyakamba! Mentsen meg! Nem az a legjobb, ha az ember tudja, mi baj érte?

- De ha mondom, hogy semmit sem tudok! Megsebesültem, lázban feküdtem, elvesztettem az eszméletemet, s minderről csak felületes tudomással bírok. De csuda vigye, nagyon messze keresséülünk, mikor a mi emberünk itt van kéznél. Hát nem barátja-e D'Artagnan?

- Ó, ez igaz, igaz!

- Menjen tehát hozzá! Ő majd világosságot gyújt, s közben vigyáz a szemére is.

Egy lakáj lépett be.

- Mi az? - kérdezte Guiche.

- A gróf urat várják a porcelángyűjtemény-szobában!

- Jó. Megbocsát, kedves Raoul? Mióta járn tudok, büszke vagyok!

- Felajánlanám a karomat, Guiche, ha nem sejteném, hogy az a személy nő.

- Igen, magam is azt hiszem - felelte Guiche mosolyogva, és otthagyta Raoult.

Gondolataiba merülve, lesújtva, Raoul úgy állt ott mozdulatlanul, mint a bányász, akire rászakadt a boltozat; megsebesült, vére folyik, öntudata elhagyja, igyekszik talpra állni, s értelme segítségével megmenteni életét. Néhány pillanat elegendő volt Raoulnak, hogy a két leleplezés káprázatából magához térjen. Már újból összeszedte gondolatainak fonálát, midőn hirtelen az ajtón át Montalais hangját vélte felismerni a porcelán-szobából.

- Ó! - kiáltott fel. - Igen, ez az ő hangja. Lám, ez a nő megmondhatná az igazságot! De itt kérdezzem ki? Hiszen elrejtőzik előlem; kétségtelenül a hercegnő megbízásából jött ide! Majd a lakásán fogom felkeresni. Meg fogja magyarázni ijedelmét, menekülését, az ügyetlenségét, amivel engem elűztek, mindent el fog mondani, ha már D'Artagnan, aki mindent tud, megerősítette a szívemet.

Madame... csapodár... Hát igen, csapodár, de jókedvében tud szeretni; csapodár, s szeszélyes, akár a halál vagy az élet, de Guiche mégis elmondhatja, hogy ő a legboldogabb ember. Őneki legalább rózsákból van megvetve az ágya. No, gyerünk.

Kiszökött a gróf szobájából, s miközben szemrehányást tett magának, hogy Guiche-sel csak önmagáról beszélt, megérkezett D'Artagnanhoz.

Bragelonne tovább kérdezősködik

A kapitány szolgálatban volt; egy bőrkarosszékekben ült, sarkantyúját a padlóba verte, a kardot lábai között tartotta, és bajuszát pödörgetve, egy csomó levelet olvasott.

D'Artagnan felmordult örömeiben, barátjának fiát megpillantva.

- Raoul, édes fiam - szólt -, milyen véletlen folytán hívtam haza a király?

A fiatal ember fülében nem valami kellemesen csengtek ezek a szavak, de leült és így felelt:

- Szavamra, erről nem tudok; csak annyit tudok, hogy visszajöttem!

- Hm! - dörmögött D'Artagnan, miközben tekintetét Raoulra irányítva, összerakta leveleit. - Mit nem mondasz, fiacskám? A király nem hívtam, és te visszajöttél? Ezt nem nagyon értem.

Raoul már elsápadt, meggyötört arccal gyűrögte a kalapját.

- Micsoda arcokat vágasz, és miféle síri társalgás ez? - kiáltotta a kapitány. - Hát Angliában ilyen szokásokat szed fel az ember? Az ántiját! Én is voltam Angliában, és vidáman jöttem haza, mint a pinty! Beszélsz-e rögtön?

- Nagyon is sok a mondanivalóm.

- Igen? Hogy van édesatyád?

- Drága barátom, bocsásson meg, ezt éppen most akartam megkérdezni.

D'Artagnan kétszer olyan élesen nézett rá, s ennek a nézésnek titok nem állott ellent.

- Valami bánt?

- Bizony, s D'Artagnan úr ezt nagyon jól tudja.

- Én?

- Ó, ne játssza a csodálkozót.

- Nem játszom én a csodálkozót, barátom.

- Kedves barátom, jól tudom, hogy ravaszágban és testi erőben túlszárnyal engem. Ebben a pillanatban ostoba fajankó vagyok, hitvány féreg, akinek se esze, se keze-lába nincs, segítsen rajtam, ne vessen meg. Egyszóval én vagyok a legnyomorultabb a földi halandók között.

- Hohó, és miért? - kérdezte D'Artagnan, miközben lecsatolta szolgálati övét, és egy kissé mosolygóbb lett az arca.

- Mert La Vallière kisasszony megcsal.

D'Artagnan arca nem változott.

- Megcsal! Megcsal! Nagy szavak! Ki mondta?

- Az egész világ!

- Ó, ha az egész világ mondja, akkor kell benne valami igazságnak lenni. Én a magam részéről csak akkor hiszek a tűzben, ha a füstöt látom. Nevetséges, de mégis így van.

- Tehát hiszi? - kiáltott hevesen Bragelonne vicomte.

- Ó, ha kérdőre vonsz...

- Bizony azt teszem.

- Hát, én nem avatkozom az efféle ügyekbe, jól tudod.
 - Hogyan? Egy barátjáért, a fiáért se?
 - Épp azért. Mert ha idegen volnál, azt mondanám neked... nem mondanék semmit... Tudod-e, hogy van Porthos?
 - Kapitány! - kiáltotta Raoul, D'Artagnan kezét megszorítva. - A barátság nevében, melyet atyám iránt tanúsított mindig...
 - Ó, ördög és pokol!... Te nagyon beteg vagy a... kíváncsiságtól!
 - Nem a kíváncsiságtól, a szerelemtől!
 - Ugyan! Megint egy nagy szó. Ha csakugyan szerelmes volnál, drága Raoulom, az már egészen más volna!
 - Mit akar ezzel mondani?
 - Azt mondom, hogy ha olyan komoly szerelmet éreznél, hogy egyenest a szívedhez fordulhatnék... De ez lehetetlen.
 - De mondom, hogy eszeveszetten szeretem Louise-t.
- D'Artagnan a Raoul szíve mélyében olvasott.
- Lehetetlen, mondom... Olyan vagy, mint minden fiatalember, te nem szerelmes vagy, te örült vagy!
 - És ha az volnék?
 - Okos ember még nem tudta soha másfelé terelni másnak a bódult agyát. Én életemben százszor is fáradtam így hiába. Te csak végighallgatnál, de nem hallgatnál meg; ha meghallgatnál, nem értenél meg, s ha megértenél, nem engedelmeskednél.
 - De próbálja meg, próbálja meg legalább!
 - Többet is mondok: ha olyan szerencsétlen volnék, hogy tudjak valamit, és elég ostoba, hogy veled valamit közöljek... Barátom vagy, mondd?
 - Ó, igen.
 - Nos, akkor magamra haragítanálak. Sohasem bocsátanád meg nekem, hogy ábrándjaidat szétromboltam, ahogy a szerelmes emberek mondják.
 - D'Artagnan úr, maga mindent tud, s a kétségbeesésbe, a halálba kerget! Iszonyú!
 - Ugyan, ugyan!
 - Tudja, hogy soha nem jajgatok! S mivel sem a Jóisten, sem atyám soha meg nem bocsátaná, ha pisztolygolyót röpítenék a fejembe, amit maga vonakodik elmondani, elbeszéltetném magamnak a legelső emberrel, aki az utamba kerül; azután meghazudtolnám...
 - És megölnéd? Ez aztán a szép dolog! Annál jobb! Mit bánom én? Öld meg, fiacskám, öld meg, ha ez neked örömet szerez... Így szoktak tenni azok is, akik fogfájásban szenvednek, és azt mondják: „Ó, hogy szenvedek!... A vasat tudnám harapni...” Én azt felelem nekik: „Harapjon csak, barátom, harapjon! Legfeljebb beletörik a foga.”
 - Jó, nem fogok senkit megölni! - szólt Raoul keserűen.
 - No persze! Bizony, manapság így viselkedtek mindannyian! Megöleted magad, ugye? Az lesz ám a szép dolog! És mennyire foglak sajnálni! Egész nap azt fogom mondogatni: „Csuda egy mihaszna fickó volt ez a kis Bragelonne. Az együgyű, a balga!... Egész életemet rá-

szánom, hogy megtanítsam, hogyan kell tisztességesen tartani a kardot, és az ostoba fickó felnyársaltatja magát!” Rajta, Raoul, ölesd meg magad! Nem tudom, ki tanított téged logikára, de kárhozzam el, mint az angolok mondják, ha az illető nem lopta ki atyád zsebéből a pénzt!

Raoul némán kezébe temette a fejét, s halkan dörmögte:

- Nincsenek barátaim, nincsenek!

- Ugyan már! - kiáltotta D'Artagnan.

- Mindenki csak gúnyolódik vagy közömbös!

- Oktalan beszéd! Én, habár gascogne-i vagyok, nem gúnyolódok. És hogy közömbös?! Ha az volnék, már egy negyedórával ezelőtt a pokolba küldtelek volna, mert te képes volnál a vidám embert elszomorítani, a szomorút pedig a halálba kergetnéd. A csudába is, öcskös, csak nem kívánod, hogy elrettentslek a kedvesedtől, és megtanítsalak gyűlölni az asszonyt, aki pedig az emberi élet öröme, boldogsága!?

- Beszéljen, beszéljen, és áldani fogom érte!

- Ej, kedvesem, hát azt hiszi, hogy én teletömöm a fejemet arcképfestőről vagy asztalosról, titkos lépcsőről és arcképről szóló históriákkal, és még ezer effajta kis történettel, hogy azután ébren álmodjam?

- Asztalos? Mit jelentsen ez az asztalos?

- Szavamra, nem tudom: elmondták nekem, hogy valami asztalos áttörte a padlót.

- La Vallière-nél?

- Nem tudom, kinél.

- A királynál?

- Ugyan! Ha a királynál történt volna, akkor megmondanám neked, nem igaz?

- Hát akkor kinél?

- Nézzenek oda! Hisz egy órája folyton azt ismétlgetem, hogy nem tudok semmit!

- De hát a festő? Az arckép?

- Úgy hírlík, hogy a király ezt az arcképet egy udvari hölgyről festtette.

- La Vallière-ről?

- Ej, neked csak ez a név van a nyelveden! Ki beszél La Vallière-ről?

- Hát ha nem őróla van szó, miért érdekelne engem?

- Hát ne érdekeljen. De te faggatsz, és én felelek. Te ismerni akarod a botránykrónikát, és én eléd tárom. Meríts belőle hasznot!

Raoul kétségbeesetten ütött homlokára, s felkiáltott:

- Ebbe bele lehet halni!

- Ezt már mondtad!

- Igen, igaza van.

És megindult kifelé.

- Hová mégy? - kérdezte D'Artagnan.

- Fel akarok keresni valakit, aki megmondja az igazat.

- S ki volna az?

- Egy nő.

- Ugye, La Vallière kisasszony? - kérdezte mosolyogva D'Artagnan. - Ó, micsoda pompás gondolat! Vigasztalást keresel, s meg is fogod találni! Csak nem mond önmagáról rosszat!

- Téved, uram - felelte Raoul. - Az a nő, akihez én fordulok, sok rosszat fog mondani!

- Fogadok: Montalais.

- Igen, Montalais.

- Ó, a barátnője? Egy nő, aki ebben a minőségében okvetlenül eltúlozza a rosszat is. Ne beszélj Montalais-val, kedves Raoulom.

- Nem ez az igazi ok, mely arra ösztönzi, hogy távol tartson Montalais-tól.

- Igaz, bevallom! Különbösen is, miért játszanék veled, mint macska a szegény egérrel? Igazán sajnállak. És ha azt kérem, hogy ebben az állapotban ne beszélj Montalais-val, azt csak azért teszem, mert titkodat oda fogod dobni prédául, és majd visszaélnék vele. Várj, ha tudsz.

- Nem tudok.

- Az már baj! Látod, Raoul, ha volna valami ötletem... de nincs.

- Ígérje meg, barátom, hogy sajnálni fog, ez nekem elegendő, és bízva rám, hogy a magam erejéből tisztázzam ezt az ügyet.

- Ó, hogyne, hogy belegabalyodj, még csak az kellene! Ül ide az asztalhoz, és vedd kezedbe a tollat!

- Mi végből?

- Hogy Montalais-nak írj és találgatást kérj tőle.

- Ó - kiáltott fel Raoul, s rávetette magát a tollra, amit a kapitány odanyújtott.

Hirtelen nyílt az ajtó, egy testőr jött be, D'Artagnanhoz lépett, s így szólt:

- Kapitány úr, Montalais kisasszony van itt... beszélni szeretne a kapitány úrral.

- Velem? - dörmögte D'Artagnan. - Lépjen be, s majd meglátjuk, csakugyan velem akar-e beszélni?

A ravasz kapitányt valóban nem csalta meg szimata.

Montalais, mikor belépett, megpillantotta Raoul-t, és felkiáltott:

- Uram, uram!... Bocsásson meg, D'Artagnan úr.

- Megbocsátok önnek, kisasszony - felelte D'Artagnan. - Tudom, hogy azoknak, akik engem, öreg embert keresnek, nagy szükségük lehet rám.

- Én Bragelonne urat keresem - szólt Montalais.

- Micsoda véletlen! Én meg magát kerestem.

- Raoul, nem akar elmenni a kisasszonnyal?

- Nagyon szívesen!

- Menjen hát!

És D'Artagnan szelíden kitolta Raoul-t a szobából, azután karon fogta Montalais-t, és halkán így szólt hozzá:

- Legyen jó leány, és kímélje őt, kímélje a lányt is.

- Ó - felelte Montalais szintén suttogva -, nem én fogok vele beszélni.

- Hogyhogy?

- Madame kéreti.

- Ó, nagyon jó! - kiáltott fel D'Artagnan. - A hercegnő! Egy óra sem telik bele, s a szegény fiú meggyógyul!

- Vagy halott lesz! - felelte részvétellel Montalais kisasszony. - Isten vele, D'Artagnan úr!

És Raoul után szaladt, aki nem messze az ajtótól aggódva, nyugtalanul várt rá, mert ez a sugdolózás nem sok jót ígért.

191
Két féltékeny

A szerelmesek mindent szeretnek, ami kedvesükkel van kapcsolatban. Alighogy Raoul egyedül maradt Montalais-val, melegen megcsókolta a kezét.

- Ugyan, ugyan - szólt szomorúan a leány. - Hosszú lejáratra helyezi el csókjait, kedves Raoul, s ráadásul biztosíthatom, hogy nem is kamatoznak!

- Mit? Hogyan? Nem magyarázná meg jobban, kedves Aure?

- Madame fog mindent megmagyarázni. Óhózzá kell vezetnem.

- Hogyan?

- Csend! És ne nézzen rám ilyen rémülten. Itt az ablakoknak is szeme van, s a falaknak is füle. Legyen olyan jó és ne nézzen reám; legyen olyan jó, beszéljen hangosan esőről, szép időről, az angliai élet kellemességeiről!

- De végül is...

- Figyelmeztetem, hogy Madame-nak valahol, nem tudom, hol, de okvetlenül ott a figyelő szeme, az éles füle. Nekem pedig semmi kedvem rá, ez világos, ugye, hogy elkergessenek, vagy a Bastille-ba küldjenek! Beszéljünk, mondom, vagy inkább ne beszéljünk!

Raoul ökölbe szorította kezét, és olyan arcot vágott, mint aki hősiezen elviseli, hogy a kínpadra vonják.

Montalais éber tekintettel, könnyed járással, felemelt fővel haladt előtte.

Raoul nyomban bevezették Madame szobájába.

„Jó - gondolta magában -, ez a nap úgy múlik el, hogy semmit sem fogok megtudni! Guiche túlságosan is megsajnált; érintkezésbe lépett Madame-mal, és baráti fondorlattal mindketten odázták a rejtély megoldását. Miért is nincs kéznél egy jó ellenségem... Például az a kígyó De Wardes; ő mindenestre harapna, de én nem ingadoznék tovább... Ingadozás... kételkedés... inkább a halál!”

Raoul ott állott Madame előtt.

Henriette elragadóbb volt, mint valaha, félig hátradőlve ült a fotelban, csinos lábát hímzett bársonypárnán pihentette; egy borzas szőrű macskával játszadozott, amely ujjait harapdálta, és gallérjának csipkéibe kapaszkodott.

Madame gondolkodott, mélyen elgondolkodott, úgyhogy csak Montalais és Raoul hangjára riadt fel álmodozásából.

- Fenséged hívatott? - kérdezte Raoul.

Madame megrázta a fejét, mintha most ébredt volna fel.

- Isten hozta, Bragelonne úr! - szólt. - Igen, én kérettem. Tehát visszajött Angliából?

- Királyi fenséged szolgálatára.

- Köszönöm. Hagyj magunkra, Montalais!

Montalais távozott.

- Ugye, szentelhet nekem néhány percet, Bragelonne úr?

- Egész életem fenségedé! - felelte Raoul hódolattal, mert eltalálta, hogy a hercegnő udvariassága mögött valami komor, sötét dolog rejlik, de ez a komorság mégsem riasztotta vissza, mert meg volt győződve, hogy Madame érzelmei bizonyos rokonságban vannak az övéivel. Az udvarban minden okos ember ismerte Madame szeszélyes akaratosságát és hóbortos zsarnokoskodását.

Madame-nak túlzott mértékben hízelgett a király udvarlása; Madame szóbeszéd tárgya lett, és beleplántálta a királyné lelkébe a halálos féltékenységet, amely mindenféle asszonyi boldogságon rágódó féreg; egyszerűen: Madame, hogy megsebzett büszkeségét gyógyítsa, játszotta a szerelmes szívűt.

Tudjuk, mit tett a hercegnő, hogy a király által eltávolított Bragelonne vicomte-ot visszahívja. II. Károlyhoz intézett levelét Raoul nem ismerte, de D'Artagnan kitalálta.

Ezt az érthetetlen vegyülékét a szerelemnek és hiúságnak, ezeket a hallatlan gyöngéd érzelmeket, ezeket a roppant csalárdságokat ki fogja valaha megmagyarázni? Senki, még a bosszúálló angyal sem, aki az asszonyi szíveket kacérságra bujtogatja.

- Bragelonne úr - szólt Madame -, elégedetten érkezett haza?

- Elégedetten? - kérdezte Raoul. - Mivel legyek elégedett vagy elégedetlen, asszonyom?

- Mivel lehet egy olyan korú férfi, mint maga, elégedett vagy elégedetlen?

„Milyen gyorsan halad a célja felé! - gondolta Raoul rémülten. - Mit akar a szívembe csepegtetni?”

Raoul, megrettenve attól, amit meg fog tudni, el akarva halasztani a vágyva vágyott, de mégis olyan szörnyű pillanatot, amelyben mindenről tudomást szerez, így felelt:

- Egy igaz jó barátot hagytam itt jó egészségben, Madame, s most betegen találtam!

- Guiche grófról beszél? - kérdezte Henriette hercegnő zavartalan nyugalommal. - Hallottam, hogy ő nagyon kedves, jó barátja.

- Csakugyan, hercegnő!

- Nos, igaz, hogy Guiche gróf megsebesült, de már jobban van. Ó, Guiche gróf nem sajnálatra méltó - szólt gyorsan, azután összeszedve magát, hozzátette: - Hát sajnálatra méltó? Panaszkodott talán? Van valami gondja, amit ne ismernénk?

- Csak a sebéről beszélek, asszonyom.

- Akkor jó; különben Guiche gróf nagyon boldognak látszik, erre vall jókedve. Tudja, Bragelonne úr, én meg vagyok győződve róla, hogy maga is szívesen vállalná, ha, mint ő, csak a teste kapott volna sebeket. Mit számít egy testi sérülés?

Raoul megremegett.

„Visszatér a dologra - gondolta magában. - Ó, jaj!”

S nem válaszolt.

- Mondott valamit? - kérdezte Madame.

- Nem szóltam semmit, Madame.

- Nem szólt semmit? Tehát nem ért velem egyet! Tehát elégedett?

Raoul közelebb lépett Madame-hoz, s így szólt:

- Királyi fenséged akar nekem valamit mondani, de nemeslelkűsége arra ösztönzi, hogy óvatos legyen szavaiban. Kérem fenségedet, kímélet nélkül lásson hozzá. Én erős vagyok, s hallgatom.

- Ó - szólt a hercegnő -, mi az, amit megértett?

- Amit fenséged meg akar velem értetni - szólt Raoul.

És akaratlanul összerezzen, mialatt e szavakat kiejtette.

- Valóban - felelte Madame - kegyetlen dolog, de mivel már egyszer elkezdtem...

- Igen, asszonyom, mivel fenséged kegyeskedett belekezdeni, hát kegyeskedjék végigmondani.

Henriette gyorsan felállt, egypár lépést tett a szobában, azután hirtelen megkérdezte:

- Mit mondott magának Guiche gróf?

- Semmit, hercegnő!

- Semmit? Semmit sem mondott? Ó, mennyire ráismerek ebből!

- Kétségtelenül kímélni akart.

- És ezt a barátok barátságának nevezik. De D'Artagnan úr, akitől éppen most jött el, ő csak mondott valamit?!

- Nem többet, mint Guiche, asszonyom.

Henriette türelmetlen mozdulatot tett.

- Legalább tud mindenről, amit az udvar beszél? - kérdezte a hercegnő.

- Semmiről a világon nem tudok, asszonyom.

- A viharban való jelenetről sem?

- A viharban való jelenetről sem!

- Sem a négyszemközt való együttlétről az erdőben?

- Sem az együttlétről az erdőben.

- Sem a Chaillot-ba való menekülésről?

Raoul magába roskadt, mint a virág, amit a sarló levágott, de emberfölötti erővel igyekezett mosolyogni, s nagyon csendesen válaszolta:

- Volt szerencsém királyi fenségednek megmondani, semmit sem tudok. Szegény elfeledett ember vagyok, aki Angliából érkeztem; az itteniek között és énköztem annyi zajos hullám verődött, hogy mindaz, amiről fenséged beszél, a nagy zajban nem is juthatott a fülembe.

Henriette-et meghatotta ez a sápadtság, ez a szelídség, ez a bátorság. Szívének feltörő érzése e pillanatban az a heves vágy volt, hogy a szegény szerelmes Raoultól halljon valamit arról a nőről, aki miatt ennyire szenved.

- Bragelonne úr - szólt Madame -, amit a barátja nem akart megtenni, azt megteszem én magáért, akit becsülök és szeretek. Barátnője leszek. Maga becsületes ember, és főlemelt fővel jár itt, és én nem akarom, hogy a nevetségesség súlya alatt, s egy hét múlva talán már a megvetés súlya alatt roskadjon össze.

- Ó! - kiáltott fel Raoul halálsápadtan. - Hát már itt tartunk?

- Ha mit sem tud, úgy látom, mégiscsak sejt valamit. Ugye, jegyben járt La Vallière kisasszonnyal?

- Igen, Madame.

- Ezen a jogcímen egy figyelmeztetéssel tartozom magának; mivel La Vallière kisasszonyt egy szép napon el fogom kergetni házamból...

- Elkergeti La Vallière-t? - kiáltott fel Bragelonne.

- El bizony. Azt hiszi, örökké tekintettel leszek a király könnyeire és jeremiááira? Nem, nem, az én házam nem arra való, hogy ilyen szokások honosodjanak meg benne; de maga megtántorodott!...

- Nem, Madame, bocsásson meg! - válaszolta Bragelonne, összeszedve minden erejét. - Csak azt hittem, hogy mindjárt meghalok! Fenséged kegyeskedett azt mondani, a király sírt, a király könyörgött...

- Igen, de hiába!

És Madame elbeszélte Raoulnak a chaillot-i jelenetet, és a király kétségbeesését visszatérése alkalmával; elmondta a maga elnéző viselkedését, és azt a rettenetes kifejezést, amellyel a megsértett hercegnő, a hiúságában megbántott kacér nő a király haragját földre tiporta.

Raoul lehorgasztotta fejét.

- Mit gondol minderről? - szólt Madame.

- A király szereti őt! - felelte Raoul.

- De maga, mintha azt akarná mondani, hogy a leány nem szereti a királyt.

- Ó, jaj, arra az időre gondolok, mikor még engem szeretett, asszonyom!

Henriette egy pillanatig megcsodálta Raoul nagylelkű hitetlenségét, de azután vállat vont, s így szólt:

- Nem hisz nekem? Ó, mennyire szereti maga azt a leányt! És kételkedik benne, hogy ő a királyt szereti?

- Még nincs bizonyítékom. Bocsánat, de Louise szavát adta nekem, s ő nemesleány!

- Még nincs bizonyítéka? Nos, legyen meg! Jöjjön!

192
Házkutatás

A hercegnő Raoul előtt haladt, átvezette az udvaron a középső épülethez, ahol La Vallière lakott, fel a lépcsőn, amelyen aznap reggel Raoul is felment, s megállt a szoba ajtaja előtt, ahol a fiatalember Montalais részéről olyan különös fogadtatásban részesült.

Madame jól választotta meg a pillanatot, hogy kieszelt tervét végrehajtsa: a palota üres volt. A király, az udvaroncok, az udvarhölgyek kimentek Saint-Germainbe; csak a hercegnő maradt otthon, tudott Bragelonne visszatéréséről, és úgy vélte, hogy valamiképp a maga hasznára fordíthatja, gyengélkedésére hivatkozva.

Madame tehát biztos volt benne, hogy La Vallière és Saint-Aignan lakását üresen fogja találni. Kivette zsebéből a kulcs másodpéldányát, és kinyitotta udvarhölgye szobáját.

Bragelonne tekintete a szoba mélyét fürkészte; felismerte, és a rá váró szenvedések sorában ez volt az első kín: hogy viszontlátta ezt a szobát.

Madame ránézett, s gyakorlott szeme észrevette, mi háborog a fiatalember szívében.

- Bizonyítékokat kért tőlem - szólt -, ne csodálkozzék hát, ha megkapja őket; de ha nem volna elég erős az elviselésükhöz, még nem késő, visszafordulhatunk.

- Köszönöm, hercegnő, de én azért jöttem, hogy meggyőződést szerezzek - felelte Bragelonne. - Fenséged megígérte nekem, hogy meg fog győzni, tehát győzzön meg.

- Lépjen be, s zárja be maga után az ajtót.

Bragelonne engedelmeskedett, s kérdően nézett a hercegnőre.

- Tudja-e, hol van? - kérdezte Henriette hercegnő.

- Minden arra mutat, hogy La Vallière kisasszony szobájában vagyok.

- Úgy van.

- De bátorkodom fenségednek megjegyezni, hogy ez a szoba csak szoba, és nem bizonyíték!

- Várjon!

Madame az ágy lábához lépett, félretolta a spanyolfalat, lehajolt a padlóra, és így szólt:

- Hajoljon le, és emelje fel a csapóajtót.

- A csapóajtót! - kiáltott fel Raoul elámulva, mert emlékezetében hirtelen felbukkantak D'Artagnan szavai, és visszaemlékezett: a testőr homályosan célzott rá.

Raoul szeme hiába keresett valami rést, amely a nyílást megjelölte volna, vagy karikát, amelynek segítségével a padló egy részét fel lehetne emelni.

- Ó, igaz! - szólt nevetve Madame. - Megfeledkeztem a rejtett rugóról: a padló negyedik deszkáján ott kell megnyomni, ahol a fában a görcs látszik. Így szól az útbaigazítás. Nyomja meg, vicomte, maga nyomja meg, itt ni!

Sápadtan, mint egy halott, nyomta meg Raoul hüvelykujjával a jelzett helyet, és a rugó nyomban működött, a csapóajtó magától felemelkedett.

- Roppant szellemes - szólt Madame - Látszik, hogy a tervező előre látta, hogy gyöngé női kéz használja majd ezt a rugót; látja, a csapóajtó magától nyílik fel!

- Egy lépcső! - kiáltott fel Raoul.

- Igen, mégpedig nagyon elegáns lépcső - szólt Madame. - Látja, vicomte, korlátja is van, hogy megvédje a lezuhanástól a törékeny teremtéseket, akik itt lemerészkednek; ezért merek magam is rálépni. Kövessen, vicomte, kövessen.

- Mielőtt követném, hercegnő, mondja meg, hová vezet ez a lépcső?

- Ó, igaz, erről megfeledeztem!

- Hallgatom, asszonyom - szólt Raoul, visszafojtva lélegzetét.

- Tudja talán, hogy Saint-Aignan azelőtt közvetlenül a király tőszomszédságában lakott?

- Igen, hercegnő, ezt tudom, elutazásom előtt már ott lakott, s nemegyszer volt szerencsém meglátogatni régi lakásán.

- Nos, a király megengedte neki, hogy a kényelmes és szép lakást, amelyet maga is ismert, elcserélje ezzel a két kis szobával, ahová ez a lépcső vezet; feleakkora lakás ez, és tízszerre távolabb esik a király lakosztályától, amelynek közelségét rendszerint nem szokták megvetni az udvar urai.

- Úgy van, hercegnő, de kérem, folytassa, mert még most sem értem teljesen.

- Nos hát - folytatta Madame -, a véletlen úgy hozta, hogy Saint-Aignan lakása történetesen az én udvarhölgyeim lakása, illetve főként La Vallière lakása alatt van.

- De milyen célt szolgál ez a csapóajtó és ez a lépcső?

- Honnan tudjam? Menjünk le Saint-Aignanhoz? Talán ott megtaláljuk a rejtély magyarázatát.

És Madame elől járt a jó példával, s lement a lépcsőn.

Raoul sóhajtva követte.

Minden lépcsőfok, mely Bragelonne lábai alatt megroppant, egy lépéssel közelebb vitte a titokzatos szobához, amelyben ott lebegtek még La Vallière sóhajai és testének dús illata.

Lihegő tüdővel szívta magába Raoul a levegőt, s rájött, hogy a leánynak itt kellett járnia.

Az illatot, ezt a láthatatlan, de kétségtelen bizonyítékot követték kedvenc virágai, a könyvek, melyeket ő választott ki. Ha Raoulban a kételkedésnek egyetlen paránya megmaradt volna, azt is eloszlatta az ízlés és a szellem rejtett összhangja, amely a mindennapi tárgyak összeválogatásában nyilvánult meg. Bragelonne számára La Vallière jelen volt, elevenen élt a szoba berendezésében, a bútorok szövetében, sőt a padló tükörfényében is.

Mindent tudott már, némán és lesújtva követte könyörtelen vezetőjét, mint a szegény halálraítélt követi hóhérját.

Madame kegyetlenül, mint az érzékeny és ideges nők szokták, a legapróbb részletektől sem kímélte meg.

De Raoul figyelmét, bár fásult közönybe süllyedt, ezek a részletek akkor sem kerülték volna el, ha egyedül van itt. A szeretett nő boldogsága, vetélytárostól származó boldogsága igazi kínszenvedés minden féltékeny férfi számára. Olyan féltékeny férfi szemében, mint Raoul, akinek szíve először telt meg méreggel, Louise boldogsága szégyenletes halál volt, testének és lelkének halála.

Mindent megértett; a szerelmesek összefonódó kezét; arcukat, amint egymáshoz közeledik, s a tükör előtt egybeolvad, mint valami eskü, mely olyan édes a szerelmeseknek, akik kétszeresen látják egymást, hogy jobban emlékükbé véssék a képet.

Hallotta a láthatatlan csókot a vastag és szabadon leomló ajtófüggönyök mögött. Lázus fájdalomra váltotta át a homályban megbújó nyugvóágyak ékes beszédét.

Ez a fényűzés, ez a mámorral telített kényelem, ez az aprólékos gond, hogy az imádott lényt minden kellemetlen érzéstől megkímélje, vagy gyengéd meglepetésben részesítse, a szerelemnek ez a királyi hatalommal megsokszorozott nagysága halálos csapást mért Raoulra. Ó, ha a féltékenység nyilalló fájdalmára van enyhülés, az az előnyben részesített férfi alacsonyabbrendűsége, ellenben, ha van a pokolban is pokol, szóval ki nem fejezhető kín, az az ifjúsággal, szépséggel és szellemmel megáldott vetélytársnak mindenek felett álló hatalma. Ilyen esetben mintha maga Isten is a megszegyenített szerelmes ellen foglalna állást.

Szegény Raoul számára még egy utolsó fájdalom maradt hátra: Henriette hercegnő fölemelt egy selyemfüggönnyet s a vicomte a függöny mögött megpillantotta La Vallière arcképét.

Nem egyszerűen La Vallière arcképe volt ez, hanem a maga elragadó fiatalságában, szépségében, örömteljességében ragyogó La Vallière-é, amint az életet minden pórúsán belélegzi, mert tizenhét esztendősen az élet: a szerelem!

- Louise! - mormogta Bragelonne. - Louise! Tehát igaz? Ó, te soha nem szeretted engem, mert énreám soha így nem néztél!

És úgy érezte, összefacsarodik a szíve.

Madame szinte irigykedett rá a fájdalom miatt, habár tudta, hogy nincs mit irigyelnie, s hogy őt Guiche éppúgy szereti, mint La Vallière-t Bragelonne.

Raoul észrevette Henriette hercegnő tekintetét, s így szólt:

- Ó, bocsásson meg, asszonyom, tudom én, hogy uralkodnom kellene magamon, mivel fenséged előtt állok. De kívánom, hogy fenségedet soha ne sújtsa az ég és föld Ura olyan csapással, mint engem e pillanatban sújtott! Mert fenséged nő, s ilyen fájdalmat nem bírna el. Bocsásson meg, én csak egy szegény nemes vagyok, fenséged ellenben a boldogok, hatalmasok és a kiválasztottak nemzetségéből való!

- Bragelonne úr - felelte Henriette -, az olyan szív, mint a magáé, egy királyné szívének részvétét és együttérzését is megérdemli. Én a barátnője vagyok, uram; ezért nem akartam, hogy egész életét megmérgezze a hitszegés és megméltatlanság! És mert bátrabb vagyok mint, valamennyi állítólagos barátja, kivéve Guiche urat, aki Londonból hazahívatta: én vagyok az, aki a fájdalmas, de szükséges bizonyítékokat szolgáltatottam, amelyek megérlelik gyógyulását, ha igazán bátor szerelmes, s nem valami siránkozó Amadis.¹⁹⁷ Ne mondjon nekem köszönetet, inkább sajnáljon, és szolgálja továbbra is becsülettel a királyt.

Raoul keserűen nevetett, s így szólott:

- Igaz is, elfeledtem, hogy a király az én uram.

- A szabadsága, az élete forog kockán - szólt Madame.

Raoul tiszta, átható tekintete elárulta a hercegnőnek, hogy téved, ez utóbbi érve nem tartozik azok közé, amelyek erre a fiatalemberre hatnak!

- Vigyázzon magára, Bragelonne úr - szólt Madame -, hiszen ha nem mérlegeli minden tettét, egy királyt ingerel haragra, aki hajlamos rá, hogy túllépje a józan ész korlátait; kimondhatatlan fájdalmat szerezne vele barátainak és családjának; hajtson fejet, alázkodjék meg, gyógyítsa magát!

- Köszönöm, asszonyom. Nagyra értékelem fenséged tanácsát, és követni is fogom. De kérem, még egy utolsó szót!

197 Montalvo 1508-ban keletkezett - s föltehetően XIII. századi portugál forrásból eredő - spanyol lovagregényének hőse, a későbbi irodalomban a hódoló és hűséges, szerelmesen epekedő kőbor lovag típusa.

- Beszéljen!

- Tolakodó vagyok-e, ha arra kérem fenségedet, hogy magyarázza meg ennek a lépcsőnek, csapóajtónak, arcképnek a titkát, amelyet felfedtet?

- Ó, mi sem egyszerűbb; én a felügyelet érdekében magamnál tartok udvarhölgyeim szobájához egy-egy második kulcsot. Különösnek tűnt fel előttem, hogy La Vallière igen gyakran bezárkózik; különösnek tartottam, hogy a király mindennap meglátogatja Saint-Aignant, és végül különösnek találtam, hogy a maga távolléte alatt nagyon sok dolog történt, hogy az udvar szokásai megváltoztak. Én nem akarom, hogy a király félrevezessen; én nem akarok szerelmi ügyeinek palástolója lenni, mert La Vallière után, aki sír, majd Montalais-hoz fordul, aki nevet, azután Tonnay-Charente következik, aki énekel; az ilyesmi nem hozzám méltó szerep! Én tehát félredobtam baráti érzelmeimből fakadó aggályaimat, és felfedtem a titkot... Tudom, megsebzem magát, még egyszer kérem, bocsásson meg nekem, de feladatot kellett teljesítenem; végeztem, most már mindent tud; a vihar közeledik, védekezzék!

- De valamire mégis következtetett ebből, Madame - felelte szilárdan Raoul -, mert nem hiheti, hogy szó nélkül eltűröm a szégyent, amit reám kentek, és az árulást, amelyet ellenem elkövettek?

- E tekintetben úgy határoz, ahogy legjobbnak látja, Raoul úr. Csak a forrást ne nevezze meg, ahonnan az igazságot merítette, ez minden, amit kérek, ez az egyetlen jutalom, amit a magának tett szolgálatért követelek.

- Legyen nyugodt, asszonyom - felelte Bragelonne keserű mosollyal.

- Én megvesztegettem a lakatost, akit a szerelmespár bevont a maga ügyeibe. Ezt maga is éppúgy megtehetette, mint én, igaz?

- Igen, hercegnő. Fenséged tehát nem ad nekem más tanácsot, nem ír elő másféle óvatosságot, mint azt, hogy ne keverjem bele?

- Semmi mást!

- Akkor kérem fenségedet, engedje meg nekem, hogy egypár pillanatig itt tartózkodhassam!

- Nélkülem?

- Ó, nem! Amit teszek, azt fenséged előtt is megtehetem. Egy pillanatnyi türelmet kérek fenségedtől, hogy valakinek egy szót írhattak!

- Ez vakmerő dolog, Bragelonne úr. Vigyázzon!

- Senki sem tudhatja, hogy királyi fenséged megtisztelt vele, hogy idevezetett. Ezenkívül aláírom a levelet, amelyet megírok.

- Akkor jól van, uram.

Raoul már kivette zsebéből tárcáját, és egy tiszta papírlapra a következő sorokat írta:

Gróf úr!

Ne csodálkozzék, hogy ezt az általam aláírt levelet itt találja, mielőtt még egyik barátom, akit ide küldök, meg nem magyarázza látogatásom indítóokát.

Raoul de Bragelonne vicomte

Összegöngyölte a papírlapot, bedugta az ajtó zárjába, mely a két szerelmes szobájába nyílt, és meggyőződve róla, hogy a levél eléggé látható, és Saint-Aignant figyelmét nem kerülheti el, ha visszajön, követte a hercegnőt, aki már odafent, a lépcső végén várt reá.

A pihenőhelyen elváltak; Raoul úgy, mint aki köszönetet mond őfenségének, Henriette pedig úgy, mint aki egész szívéből szánja, vagy mímeli, hogy szánja a fiatalembert, akinek olyan rettenetes fájdalmat okozott.

„Ó - gondolta magában, mikor sápadtan és vérbe borult szemmel távozni látta -, ha én ezt tudom, eltitkoltam volna szegény fiatalember előtt az igazságot!”

Porthos módszere

Ebben a hosszú történetben olyan tömémentlenül sok személy szerepel, hogy mindegyik csak sorjában, az elbeszélés kívánalmaihoz mérten jelenhet meg. Innen van az, hogy olvasóinknak nem volt alkalmuk találkozni Porthos barátunkkal, amióta Fontainebleau-ból visszatért.

Az a kitüntetés, ami a király részéről osztályrészül jutott, nem változtatta meg ennek a tiszteletre méltó embernek nyájas és szeretetre méltó jellemét, csak egy kissé magasabban hordta az orrát, mint rendesen, s valami fenségesség nyilvánult meg magatartásában, amióta abban a kegyben részesült, hogy a király asztalánál étkezhetett. Ófelsége ebédlője nagy hatással volt Porthosra. Bracieux és Pierrefonds földesura szeretett rá visszaemlékezni, hogy az emlékezetes vacsora közben sok lakáj és tisztségviselő álldogált a vendégek háta mögött, ami kedves látványt nyújtott és a teremnek is díszére vált.

Porthos úgy gondolta, hogy Mousquetont valami méltósággal ruházza fel, és többi emberei között valamiféle hierarchiát léptet életbe, s katonai kabinetirodát szervez, ami nem volt szokatlan dolog a nagy hadvezéreknél és katonáknál, mert ez a fényűzés megvolt az elmúlt évszázadban Tréville úrnál, Schombergnél, La Vieuvillénél is, nem szólva Richelieu-ről, Condérol és Bouillon-Turenne-ről.

Porthos, a király és Fouquet úr barátja, báró, mérnök stb. miért ne élvezné a nagybirtokkal és nagy szolgáltatásokkal együtt járó kellemisségeket?

Porthos, aki egy kissé magára maradt, mert Aramis, mint tudjuk, sokat foglalkozik Fouquet úrral, Porthos, akit kicsit elhanyagolt a szolgálata miatt D'Artagnan is, Porthos, akinek elege volt Trüchen-ből és Planchet-ből, Porthos azt vette észre, hogy álmodozik, anélkül, hogy tudná, miért. De mindenkinek, aki megkérdezte volna tőle: „Van valami baja, Porthos?“, bizonyára azt felelte volna: „Van!”

Egy ilyen vacsora folyamán, midőn Porthos a királyi ebéd minden egyes körülményeire visszaemlékezni igyekezett, és átengedte magát - félig vidáman a jó bortól, félig szomorúan becsvágó gondolatai miatt - a jól megérdemelt sziesztának, egyszerre csak egy inasa jelentette, hogy Bragelonne vicomte óhajt beszélni vele.

Porthos átment a szomszéd szobába, s ott találta fiatal barátját az általunk már ismert lelkiállapotban.

Raoul megszorította Porthos kezét, aki csodálkozott a fiatalember komolyságán, és székkal kínálta meg.

- Kedves Du Vallon úr - szólt Raoul -, egy szívességet szeretnék kérni!

- Fiatal barátom, éppen jókor jön - felelte Porthos. - Ma reggel nyolcezer frankot küldtek Pierrefonds-ból, és ha pénzre van szüksége...

- Nem, nem pénz kell, köszönöm, kedves barátom.

- Puff neki! Én mindig úgy hallottam, hogy ez a legkritkább szívesség, pedig a legkönnyebben teljesíthető. Ez a mondás meghökkentett, és szívesen élek olyan mondásokkal, amelyek meghökkentettek.

- A szíve éppen olyan jó, mint amilyen egészségesen gondolkodik!

- Igazán nagyon kedves. Talán nálam marad vacsorára?

- Ó, nem, nem vagyok éhes.

- Mondja, ugye, micsoda utálatos ország az az Anglia!

- Nem nagyon... de...

- Látja, ha ott az ember nem találná meg a legkitűnőbb halakat, a legszebb húst, hát elviselhetetlen volna az élet.

- Igen... azért jöttem...

- Hallgatom. Csak előbb engedje meg, hogy egy kissé felfrissítsem magam. Párizsban nagyon sós ételeket esznek. Püh!

Porthos egy üveg pezsgőt hozatott magának, teleöntötte a Raoul és a maga poharát, azután jókorát ivott, és megelégedetten szólott:

- Erre szükségem volt, hogy zavartalanul meghallgathassam. Nos, most már teljesen a magáé vagyok. Mit kíván tőlem, kedves Raoul? Mit óhajt?

- Mondja meg, mi a véleménye, drága barátom, a nézeteltérésekről.

- A véleményem? Fejtse csak ki egy kissé a gondolatait - felelte Porthos, megvakarva homlokát.

- Azt akarom mondani: jó kedélyű-e, ha barátai és idegenek között összeszólalkozás támad?

- Ó, kitűnő a kedélyem, mint mindig!

- Nagyon jó; de ilyenkor mit tesz?

- Ha barátaim összeszólalkoznak valakivel, van egy alapelvem.

- És mi az?

- Az elvesztett idő visszahozhatatlan. Soha nem lehet olyan jól elintézni vitás ügyet, mint épp a vita hevében.

- Ó, csakugyan ez az alapelve?

- Ez bizony. Mihelyt az összeszólalkozás megtörtént, a feleket szembeállítom egymással.

- Igazán?

- Megérti, ugye, hogy ilyen módon aztán lehetetlen, hogy a dolog el ne intéződjék.

- Azt hittem volna - szólta meglepődve Raoul -, hogy egy nézeteltérést éppen ellenkezőleg...

- Egyáltalán nem. Gondolja el, hogy életemben eddig száznyolcvan-százkilencven szabályszerű párbajom volt; nem is számítom azokat az eseteket, amikor amúgy is kardhoz nyúltam volna, és a véletlen összecsapásokat.

- Ez szép szám! - felelte Raoul, s akaratlanul is mosolygott.

- Ó, ez semmi! Hiszen én olyan szelíd vagyok! D'Artagnannak százával voltak párbajai. Az igaz, hogy kemény ember és csípős a nyelve, ezt már többször megmondtam neki.

- Így tehát rendszerint el szokta intézni azokat az ügyeket, amelyekkel barátai megbízzák?

- Nincs rá példa, hogy egyetlenegy el ne intéztem volna - felelte Porthos oly szelíden és bizalmat keltően, hogy Raoul felpattant.

- De - szólta - az elintézés módja legalább becsületes?

- Ó, kezeskedem érte, és ezzel kapcsolatban megmagyarázom a másik alapelvemet. Ha egyszer valamelyik barátom rám bízta az ügyét, akkor a következő módon járok el: nyomban

felkeresem az ellenfelet; oly udvariasan és hidegvérűen viselkedem, amire ilyen körülmények között szabály szerint szükség van.

- Ezért intézi el az ügyeket olyan jól és biztosan! - szólt keserűen Raoul.

- Azt hiszem. Felkeresem tehát az ellenfelet, s azt mondom neki: „Uram, feltétlenül meg kell értenie, hogy mennyire megsértette barátomat!”

Raoul a homlokát ráncolta.

- Néha, sőt gyakran - folytatta Porthos -, a barátomat egyáltalán meg sem sértették, esetleg ő volt a sértő fél: megítélheti ebből, ügyes-e a beszédem?

És Porthos felnevetett.

„Határozottan nincs szerencsém - gondolta magában Raoul, Porthos mennydörgő nevetése közben. - Guiche hidegen fogad, D'Artagnan kigúnyol, Porthos érzéketlen; senki sem akarja ezt a dolgot a nekem megfelelő módon elintézni. És én még azért fordultam Porthoshoz, hogy okoskodás helyett kardra találjak! Ó, milyen balszerencse.”

Porthos magához tért és folytatta:

- Tehát egyetlenegy szóval meggyőztem az ellenfelet igazságtalanságáról!

- Már azt, akit! - jegyezte meg Raoul szórakozottan.

- Nem, nem, bizonyosan! Meggyőztem őt, hogy helytelenül járt el; ebben a pillanatban felöltöm legudvariasabb modoromat, hogy tervem szerencsés kimenetelét elérjem. Barátságos arccal közeledem az ellenfélhez, és kézen fogom...

- Ó! - kiáltott fel türelmetlenül Raoul.

- „Uram - szólok hozzá - most, hogy a sértésről meggyőződött, bizonyos, hogy elégtételt fog adni. Barátom és uraságod között e perctől fogva a kölcsönös udvarias eljárás kötelező. Ennélfogva meg vagyok bízva, hogy közöljem önnel barátom kardjának a hosszúságát.”

- Tessék?...

- Várjon csak, Raoul... „Barátom kardjának a hosszúságát. Odalent áll a lovam, a barátom itt és itt várja szíves megjelenését; magammal viszem önt, útközben felkeressük az ön tanúját is, s az ügy el van intézve.”

- És azzal kibékíti a két ellenfelet az összetalálkozás színhelyén? - kérdezte Raoul a bosszúságtól sápadtan.

- Hogy tetszik mondani? - szakította félbe Porthos. - Kibékíteni? Mivégből?

- Hiszen azt mondja, hogy az ügy el van intézve.

- Mindenesetre, mivel a barátom vár!

- Hogyan? Ha vár...

- Nos, ha vár, azt azért teszi, hogy a lábát nyújtóztassa. Az ellenfél azonban teljesen merev a lovaglástól. A két ellenfél feláll, s az én barátom megöli ellenfelét. Ezzel vége.

- Ó, megöli ellenfelét? - kiáltott fel Raoul.

- Természetesen! Hát olyan emberek az én barátaim, akik hagyják magukat megölni? Száz és egy barátom van, s az élen áll édesatyja, Athos, aztán Aramis és D'Artagnan, azt hiszem, valamennyi életben van!

- Ó, kedves barátom! - kiáltott fel túlradó örömmel Raoul, és átölelte Porthost.

- Tehát helyesli a módszeremet? - kérdezte az óriás.
 - Annyira helyeslem, hogy most nyomban ehhez a módszerhez folyamodom. Maga az én emberem!
 - Jó! Rendelkezésére állok; verekedni akar?
 - Feltétlenül.
 - Ez természetes. Kivel?
 - Saint-Aignan úrral!
 - Ismerem. Elragadó fiatalember; azon a napon, mikor szerencsés voltam a királynál estebédelni, roppant előzékeny volt velem. Én viszonzni fogom udvariasságát, még ha nem volna is szokásom. Szóval ő sértette meg, Raoul?
 - Halálosan!
 - Az ördögbe is! Mondhatom neki, hogy halálosan?
 - Még többet, ha akar!
 - Ez nagyon kényelmes!
 - Ugye, ez teljesen elintézett dolog? - kérdezte Raoul mosolyogva.
 - Magától értetődik... Hol várja őt?
 - Ó, bocsásson meg, ez nagyon kényes természetű dolog. Saint-Aignan úr közeli jó barátságban van a királlyal!
 - Hallottam róla.
 - És ha megölöm?
 - Biztosan megöli. A maga dolga, hogy előrelátó legyen! E pillanatban az efféle dolgok nem okoznak nehézséget többé. Ó, ha a mi időnkben élt volna!
 - Kedves barátom, nem jól értett engem. Azt akarom mondani, hogy mivel Saint-Aignan úr a király jó barátja, az ügyet nehezebb lebonyolítani, mert a király előbb tudomást szerezhet róla.
 - Ugyan dehogy! Jól tudja, mi a módszerem: „Uram, megsértette a barátomat és...”
 - Igen, ezt tudom!
 - És aztán: „A lovam lent áll!...” És magammal viszem, mielőtt még valakivel beszélt volna!
 - Hát engedi magát csak úgy elcipelni?
 - Nocsak, azt szeretném én látni! Ő volna az első. Igaz, hogy a mai fiatalemberek... De mit nekem! Szükség esetén erőszakkal is elviszem!
- És hogy szavainak nyomatékot adjon, Raoult székestől felemelte a levegőbe.
- Nagyon jó! - szólt Raoul nevetve. - No most még a Saint-Aignan úrhoz intézendő kérdéseket kell megállapítani!
 - Milyen kérdéseket?
 - A sértésre vonatkozólag!
 - Az már el van intézve, úgy tudom!
 - Nem, kedves Du Vallon úr, nálunk, mint mondta, mai fiatalemberek közt, az a szokás, hogy a sértés okait megmagyarázza az ember!

- Hát igen, ez a maguk új módszere. Nos hát, mondja el, mi történt?
 - Hát úgy volt...
 - Ó, a csudába, ez nagyon unalmas! Nekünk hajdanában sosem kellett mesélgetnünk. Az ember verekedett, mert verekedett. Ennél jobb okot nem ismerek!
 - Igaza van, barátom!
 - De azért halljuk az indítóokait!
 - Sok mindent kell elmondanom. Csakhogy mivel részletezni kell...
 - Igen, igen, az ördögbe. Ez az új módi...
 - Mivel, mondom, részletezni kell, de mivel másrészt az ügy sok nehézséggel jár és teljes titoktartást követel...
 - Hohó!
 - Ezért lesz szíves és csak annyit mond Saint-Aignan úrnak, amit ő maga is meg fog érteni: megsértett először is azzal, hogy átköltözködött.
 - Hogy átköltözködött? Jó! - felelte Porthos, s az ujjain számlálgatta: - Azután?
 - Azután azzal, hogy csapóajtót csináltatott új lakásában!
 - Értem, egy csapóajtót. Az áldóját, ez már súlyos sértés! Meghiszem, hogy emiatt dühös lehet! Minek csináltat ez a fickó csapóajtót, mielőtt magával megtanácskozta volna? Csapóajtó!... Mennydörgős ménkő! Ilyen még nekem sincs, hacsak Bracieux-ben, a Várbörtönömben nem akad!
 - Még hozzáfűzi, hogy az utolsó ok, amiért sértve érzem magam, a Saint-Aignan által jól ismert arckép!
 - Mi a csuda, még arckép is!? Hogyan! Átköltözködés, csapóajtó és arckép! De barátom, e sértések közül egy is elegendő volna ahhoz, hogy Franciaország és Spanyolország egész nemessége kölcsönösen megfojtsa egymást, ami pedig nem kis dolog.
 - Kedves barátom, tehát elég kimerítő felvilágosítást kapott?
 - Egy másik lovat is viszek magammal. Válassza meg a találkozás helyét, s mialatt várakozik, hajladozzon, gyakorolja a kitörést, a ruganyosság teszi a testet!
 - Köszönöm! A vincennes-i erdőben, a ferencesek mellett.
 - Jól van! Hol találom meg Saint-Aignan urat?
 - A Palais-Royalban!
- Porthos felvett egy nagy csengőt és csengetett. Egy szolga jelent meg.
- A díszruhám - szólt -, a lovamat és a vezetéklovat!
- A szolga meghajolt és távozott.
- Tud erről valamit atyjaura? - kérdezte Porthos.
 - Nem, most készülök megírni neki.
 - És D'Artagnan?
 - Ő sem tud róla. D'Artagnan óvatos, és még eltérítene szándékomtól!

- Pedig D'Artagnan jó tanácsadó - felelte Porthos, becsületes szerénységében csodálkozva azon, hogy őreá gondoltak, mikor van egy D'Artagnan is a világon.

- Kedves Du Vallon úr - szólt Raoul -, könyörgök, ne kérdezzon többet... Mindent elmondtam, amit el kellett mondanom. Most a tette várok; olyan kemény és határozott tette, ahogy csak maga tudja elintézni. Ezért is választottam magát.

- Meg lesz velem elégedve.

- És, kedves barátom, gondolja meg azt is, hogy kettőnkön kívül annak a párbajnak mindenki előtt titokban kell maradnia!

- Az efféle dolgot mindig észreveszik, ha az erdőben hullára akadnak. Én pedig, kedves barátom mindent megígérek magának, csak azt nem, hogy eltüntetem a holttetemet. Az ott van, látják, ez elkerülhetetlen! Megvan rá az okom, hogy miért nem ásom el. Annak gyilkosságsgaza van! A kockázat kockázattal jár, ahogy a normannok mondják!

- Kedves jó barátom, munkára fel!

- Csak bizza rám magát! - szólt az óriás, poharát teljesen kiürítve, mialatt a lakáj a drága ruhát és a csipkéket az asztalra kitergette.

Mikor Raoul távozott, titkos örömmel így gondolkozott magában:

„Ó, álnok király! Ó, áruló király! Téged nem érhetlek el! Nem is akarom! A királyok felszentelt személyek; de a barátod, a bűntársad, a kerítőd, aki téged képvisel, ez a gyalázatos, fizetni fog a bűnödért! A te nevedben fogom megölni, és azután majd Louise-ra is lesz gondunk!”

Az átköltözés, a csapóajtó és az arckép

Porthosnak nagy öröme szolgált ez a megifjító megbízatás, és egy félórát lecsípett abból az időből, amelyet rendszeren az öltözködésre szokott fordítani, ha díszruháját felvette.

Mint olyan ember, aki a nagyvilágban forgolódik, azzal kezdte, hogy elküldte lakáját, tudakolja meg, otthon van-e Saint-Aignan úr.

Azt felelték, hogy Saint-Aignan gróf, valamint az egész udvar, a királyt elkísérte Saint-Germainbe, de a gróf éppen most tért vissza.

Erre a válaszra Porthos elsietett, és akkor ért Saint-Aignan lakására, midőn a gróf éppen levetette csizmáját.

A séta remek szép volt. A király, aki mind szerelmesebb lett, mindenkivel érezte fényes jókedvét, és senki máshoz nem fogható jóságot tanúsított, mint a kor költői mondták.

Saint-Aignan, mint tudjuk, költő volt, és úgy vélte, hogy ezt eléggé emlékezetes körülmények közt bizonyította be, s a költő címet el nem vitathatja tőle már senki.

Mint fáradhatatlan rímkovács, az egész úton előbb a királyt, aztán La Vallière-t árasztotta el négy- és hatsoros versekkel és madrigálokkal.

A király, akit szintén megszállt az ihlet, egy disztichont csinált.

La Vallière pedig, mint a szerelmes nők szokták, két szonettet gyártott.

A nap tehát, mint látjuk, nem volt meddő Apollón számára.

Így aztán Saint-Aignan előre tudva, hogy versei el fognak terjedni az alkóvokban, kissé több gondot fordított, mint a séta alatt, a versek végső megfogalmazására és eszméjére.

Mint a jó apa, aki éppen a világba akarja bevezetni gyermekét, azon tépelődött, vajon képzeletének ezeket a szülőtteit a közönség épkézlábnak, hibátlannak és szépnek fogja-e találni. Mivel biztos akart lenni a dolgában, hangosan elszavalta magában a következő madrigált, amelyet a királynak emlékezetből mondott el, és megígérte, hogy írásban is át fogja adni neki:

*Iris, huncut szeme nem mondja szüntelen,
nem vallja meg, amit az esze súg szívének;
Iris, mért kell, hogy így teljék folyvást az élet
szeretve szép szemét, mely csak játszik velem?*

Ezt a madrigált, akármilyen bájos volt is, Saint-Aignan nem találta tökéletesnek, amint a szájhagyományról át akart térni a kéziratok költészetére. Sokan elragadónak találták, elsősorban a szerző, de mikor közelebből szemügyre vette, már nem volt olyan elfogult vele. Saint-Aignan az asztala előtt ült, lábát keresztbe vetette, a halántékát vakargatta, és ismételte:

Iris, huncut szeme nem mondja szüntelen...

„Ó, ami ezt a verssort illeti - mormogta Saint-Aignan -, ez kifogástalan. Sőt azt is hozzátehetem, hogy van benne valami Ronsard-ból¹⁹⁸ vagy Malherbe-ből,¹⁹⁹ következésképp meg

198 Nagy francia reneszánsz költő, a Pléiade körének vezető egyénisége; ódáiban, szonettjeiben, himnuszaiban, politikai és értekező költeményeiben a nyelvújítás úttörője, új költői formák meghonosítója, tökéletességre való törekvésével a klasszicizmus előfutára volt (1524-1585).

vagyok elégedve. Sajnos, a másodikkal nincs úgy. Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy az első verssort a legkönnyebb megcsinálni.” Aztán folytatta:

Nem vallja meg, amit az esze súg szívének...

„Lám, az ész súg a szívének! Miért ne súghatna ugyanúgy a szív az észnek valamit? Hitemre mondom, ami engem illet, nem látom akadályát. Mi az ördögnek fűztem egybe ezt a két verssort? No, a harmadik jó:

Iris, mért kell, hogy így teljék folyvást az élet...

Igaz, hogy a rím nem elég tiszta...

Hitemre, Boyer abbé, aki nagy költő, *Oropastos* vagy *A hamis Tonaxaros* című szomorú-játékában használ ilyen rímeket, mint *szívének* és *élet*, nem is szólva Corneille úrról, aki *Sophonisbe* című tragédiájában ugyancsak nem zavartatja magát e tekintetben. A *szívének - élet* tehát megállhat. Igen, de a vers pimasz... Emlékszem rá, a király abban a pillanatban a körmét rágta. Valóban úgy látszott, mintha ezt akarta volna La Vallière-nek mondani: „Mitől van, hogy elbűvöl engem?” Azt hiszem, jobban fejeztem volna ki magam ilyképp:

Arra kárhoztat az ég, hogy Magának éljek...

Nagyon hízelgő ismét! *Kárhoztatni!* A király La Vallière-re van kárhoztatva!... Nem!” Aztán megismételte:

Áldott, hogy arra szánt az Ég: Magának éljek...

„Nem rossz, ámbár az az *arra szánt* gyenge; de egy négysoros versben nem lehet minden egyformán erős. *Szeretve szép szemét*. De miért csak a szemét? Pontatlan fogalmazás. De nem baj, mert La Vallière és a király tüstént megértette, és akkor mindenki meg fogja érteni. Igen, de ki *áldott*? És a záró verssor második fele! Játéknak nevezni La Vallière szemérmességét! Nem nagyon szerencsés. Szájára vesz majd az összes tintanyaló költőtársam. A költeményeimet afféle nagyúri verseknek fogják nevezni. És ha a király azt hallja, hogy rossz költőnek szidnak, még a végén elhiszi.”

A gróf levetkőzött, mialatt ezeket a gondolatokat súgta a szívének, és a szíve az eszének. Éppen levette öltönyét és mellényét, hogy felvegye a hálóköntösét, midőn Du Vallon de Bracieux de Pierrefonds báró látogatását jelentették neki.

- Ejnye, miféle névfűrt ez? - mondotta Saint-Aignan. - Nem ismerem.

- Egy nemesember - felelte a lakáj -, akinek volt szerencséje a gróf úrral együtt részt venni a lakomán a király Fontainebleau-ban való tartózkodása alkalmával.

- A királynál Fontainebleau-ban! - kiáltotta Saint-Aignan. - Ej, vezesd hát be gyorsan azt az urat.

A lakáj sietve engedelmeskedett. Porthos belépett.

Saint-Aignan az udvaroncok emlékezőtehetségével volt megáldva: első pillantásra megismerte azt a vidéki földbirtokost, akinek olyan különös híre volt, és akit ugyan a jelenlevő tisztségviselők megmosolyogtak, de a király olyan szívesen fogadott Fontainebleau-ban. Saint-Aignan tehát a jóakarát minden jelével sietett Porthos elé, aki ezt természetesnek találta, s mint tudjuk, ha egy ellenfélhez belépett, mindig a körmönfont udvariasság zászlója alatt tette.

199 Francia lírai költő, a Pléiade körének ellenfele; költészeténél nagyobb hatása volt elméleti műveinek; az egyszerű, érthető kifejezőmód előharcosa, s mint ilyen, utat nyit a klasszicizmusnak (1555-1628).

Saint-Aignan széket hozatott a lakájjal, aki Porthost bejelentette. Porthos, aki semmilyen túlzást sem látott ebben a figyelmességben, leült és köhintett. A két úr a szokásos udvariasságokat, szólásokat váltotta egymással, aztán Saint-Aignan, mivel ő volt az, akit meglátogattak, így szólt:

- Báró úr, milyen szerencsés véletlennek köszönhetem a kitüntetését, hogy meglátogat?

- Ez az éppen, amit lesz szerencsém tudomására hozni - felelte Porthos -, de bocsánat...

- Mi az, uram?

- Úgy érzem, összetörök alattam a széke.

- Lehetetlen, uram, lehetetlen.

- De igen, gróf úr, éspedig annyira, hogy ha sokadózok, leesem a földre, ez a helyzet pedig éppenséggel nem illik ahhoz a komoly szerephez, amely itt vár rám.

Porthos felállt. Ideje volt, mert a szék már néhány hüvelykkel lejjebb roskadt. Saint-Aignan szilárdabb ülőhelyet keresett szemével a vendége számára.

- A modern bútorok - mondta Porthos, mialatt a gróf a kutatásnak szentelte magát - nevetségesen gyengék lettek. Nem emlékszem rá, hogy fiatal koromban, amikor sokkal nagyobb eréllyel ültem le, mint ma, valaha is összetörtem volna a széket, ha csak két kézzel nem a csapszékekben.

Saint-Aignan barátságosan mosolygott a tréfán.

- De - folytatta Porthos, mialatt egy kereveten terpeszkedett el, amely ugyan nyikorgott, de ellenállt -, de sajnos nem erről van szó.

- Hogyan sajnos? Talán valamilyen rossz hírt hozott, báró úr?

- Rossz hír, egy nemesembernek? Ó, nem, gróf úr - felelte Porthos büszkén. - Csak azért jöttem, mert eszébe kell juttatnom, hogy egyik barátomat kegyetlenül megsértette.

- Megsértettem egyik barátját? - kiáltott Saint-Aignan. - Uram, én? És melyiket, ha szabad kérdeznem?

- Raoul de Bragelonne urat.

- Megsértettem Bragelonne urat, én? - kiáltotta Saint-Aignan. - De uram, ez igazán lehetetlen, mert Bragelonne úr, akit alig ismerek, mondhatnám, egyáltalában nem ismerek, Angliában van, és mert hosszú idő óta nem is láttam, nem sérthettem meg.

- Bragelonne úr Párizsban van, gróf úr - felelte Porthos közömbös hangon -, ami pedig a sértést illeti, helytálló érte, mert ő maga mondta nekem. Igen, gróf úr, kegyetlenül megsértette, halálosan megsértette őt, ismétlem a szót.

- Lehetetlen, báró úr, esküszöm rá, lehetetlen!

- Egyébként ez a körülmény bizonyára ismeretes gróf úr előtt, mert Bragelonne úr kijelentette nekem, hogy levélben értesítette róla.

- Nem kaptam levelet, uram, szavam adom rá.

- Ez módfelett különös!... Mert amit Raoul mond...

- Meg fog győződni róla, hogy semmit sem kaptam - mondta Saint-Aignan, és csengetett.

- Basque - mondotta -, hány levél vagy névjegy érkezett távollétemben?

- Három, gróf úr.

- Éspedig?
- Fiesque úr névjegye, La Ferté asszony és De Las Fuentes úr levele.
- Ez az egész?
- Az egész, gróf úr.
- Mondj igazat ez előtt az úr előtt... az igazat, megértettél? Kezeskedem érted.
- Nagyságos uram, még egy levél volt...
- Kitől?... Mondd meg gyorsan.
- Az egyik udvarhölgytől, La Val...
- Elég - vágott közbe Porthos tapintatosan. - Nagyon jó, nem kételkedem, gróf úr.

Saint-Aignan kiküldte a szolgát, és maga csukta be utána az ajtót; midőn visszafelé jött, véletlenül ránézett a szomszéd szoba ajtajára, és megpillantotta az írást, melyet ismerünk, és amelyet Bragelonne dugott a zárba, mielőtt elment volna.

- Hát ez mi? - mondta.

Porthos, aki hátat fordított annak a szobának, megfordult.

- Ohó! - szólt Porthos.
- Egy levél a zárban! - mondta Saint-Aignan.
- Alighanem a mi levelünk, gróf úr - mondta Porthos. - Nézze meg.

Saint-Aignan kezébe vette az írást, és így kiáltott:

- Bragelonne úr sorai!
- Látja, igazam volt. Ó, ha én állítok valamit...
- Bragelonne úr személyesen hozta el ide - mormogta a gróf, és elsápadt. - Ez nem járja! Hogy hatolt be ide?

Saint-Aignan ismét csengetett. Basque újra megjelent.

- Ki járt itt, mialatt a királlyal voltam sétán?
- Senki, uram.
- Az lehetetlen. Itt kellett, hogy járjon valaki.
- Senki sem jöhetett be, gróf úr, mert a kulcsok a zsebemben voltak.
- Pedig ez az írás ide volt bedugva a zárba... Valaki bedugta, magától nem kerülhetett ide.

Basque széttárta a karját, amivel azt akarta mondani, hogy nem tud semmiről.

- Valószínűleg Bragelonne úr dugta oda - mondta Porthos.
- Hát itt járt volna?
- Kétségtelenül.

- De hiszen a kulcs a zsebemben volt - hajtogatta csökönyösen Basque.

Saint-Aignan összegyúrta a levelet, miután elolvasta.

- Mi rejlik emögött? - mormogta gondolataiba elmélyedve.

Porthos egy pillanatig hagyta, hogy tűnődjék. Aztán rátért jövetelének céljára.

- Szabad kérem, hogy térjünk vissza az ügyre, melyet el kell intéznünk? - mondta, amikor a lakáj elment.

- Azt hiszem, a különös módon ide jutott írás révén megértem szavait. Bragelonne úr egy barátjának az érkezését jelzi...

- Én vagyok a barátja, tehát az, akinek az érkezését jelezte.

- Aki azért jött, hogy kihívjon?

- Úgy van.

- És Bragelonne-nak az a panasza ellenem, hogy megsértettem?

- Kegyetlenül, halálosan!

- Milyen módon, ha szabad kérdeznem? Mert eljárása roppant titokzatos, tudnom kellene legalább az értelmét.

- Uram - felelte Porthos -, a barátomnak bizonyára igaza van, és ami az eljárását illeti, ha az titokzatos, amint mondja, akkor magára vessen.

Porthos ezt akkora önbizalommal mondta, hogy olyasvalaki, aki a szokásait nem ismerte, ezerfélét következtethetett szavaiból.

- Rejtély! Magyarázza meg a rejtélyt!

Porthos azonban meghajolt, és ezt válaszolta:

- Meg fogja engedni, hogy hallgassak róla, éspedig nagyon alapos okokból.

- Amelyeket egészen jól megértek. Igen, uram, érintsük csak a lényegét. Hallgatom.

- Mindenekelőtt felemlítem azt a körülményt, hogy gróf úr átköltözött.

- Igaz, átköltöztem - mondta Saint-Aignan.

- Bevallja? - kiáltotta Porthos, s arcvonásain meglepedettség tükröződött.

- Hogy bevallom-e? Igen, bevallom. Miért ne vallanám be?

- Bevallotta. Jó - mondta Porthos, és most felemelte egyik ujját.

- No de uram, hogyan árthatott az átköltözésem Bragelonne úrnak? Feleljen, mert éppenséggel semmit sem értek abból, amit mond.

Porthos közbeszólt.

- Uram - mondta komolyan -, ez az első a panaszok közül, amelyeket Bragelonne úr ön ellen felhoz. Ha pedig felhossa, akkor úgy érzi, hogy sérelem érte.

Saint-Aignan türelmetlenségében dobbantott, és ezt kiáltotta:

- Ez afféle hiábavaló kötözködés.

- Olyan lovagias emberrel, mint Bragelonne vicomte, nem lehet az embernek hiábavaló civódása - felelte Porthos. - De az átköltözésre vonatkozólag nincs több mondanivalója?

- Nincs. És azután?

- Azután? Ne felejtse el, uram, hogy már ez is rettenetes panasz, amelyre nem felelt, vagy jobban mondva rosszul felelt. Hogyan, uram, ön átköltözik, ezáltal megsérti Bragelonne urat, és nem menti magát! Nagyon jó!

- Mi a csuda? - kiáltotta Saint-Aignan, akit ennek az embernek flegmája kihozott a sodrából. - Tán csak nem kell tanácsot kérnem. Bragelonne úrtól, hogy átköltözzem-e, vagy sem? Ugyan már, uram!

- Kötelessége, uram, kötelessége. Mindenesetre, el fogja ismerni, hogy ez semmi a második panaszhoz képest.

- Halljuk a második panaszt.

Porthos szigorú arccal nézett rá.

- És a csapóajtó, uram, a csapóajtó? - kérdezte.

Saint-Aignan falféher lett. Olyan heves mozdulattal tolta hátra a székét, hogy Porthos akármilyen naiv volt is, észrevette, hogy a csapás talált.

- A csapóajtó? - mormogta Saint-Aignan.

- Igen, uram, magyarázza meg a dolgot, ha tudja - mondotta Porthos, fejét csóválva.

Saint-Aignan lehorgasztotta a fejét, és ezt mormogta:

- Ó, el vagyok árulva, mindent tudnak.

- Mindig mindent tudnak - felelte Porthos, aki semmit sem tudott.

- Uram - folytatta Saint-Aignan -, láthatja, hogy le vagyok sújtva, annyira le vagyok sújtva, hogy elvesztem emiatt a fejemet.

- A rossz lelkiismeret, uram. Ó, az ügye nem jól áll.

- Uram!

- És ha a közvélemény megtudja, és ítélkezni fog felette...

- Ó, uram - kiáltotta élénken a gróf -, egy ilyen titkot senkinek sem szabad megtudnia, még a gyóntató papnak sem!

- Gondunk lesz rá, és a titoknak valóban nem fog híre kelni.

- De mondja, számot vetett-e Bragelonne vicomte azzal, hogy milyen veszélyben forog, midőn ezt a titkot kikutatja, és milyen veszélybe sodor ezáltal másokat?

- Bragelonne úr nem forog veszélyben, uram, nem fél ilyesmitől, Isten segítségével maga is csakhamar meg fog róla győződni.

„Ez az ember eszeveszett - gondolta magában Saint-Aignan. - Mit akar tőlem?” Azután hangosan így szólt:

- Rajta, uram, tisztázzuk teljesen az ügyünket.

- Megfeledkezik az arcképről, uram! - mondotta Porthos dörgő hangon, mely megfagyasztotta a gróf ereiben a vért.

Mínthogy az arckép La Vallière-t ábrázolta, nem volt többé semmi kétség, Saint-Aignan szeméről végképp lehullt a hályog.

- Ó, uram - kiáltotta -, már emlékszem, Bragelonne úr a jegyese volt.

Porthos tiszteletet keltő ábrázattal, a tudatlanság fenségével oktatta ki:

- Merőben közömbös nekem is, magának is, hogy a barátom vőlegénye volt-e annak, akit említett, vagy sem. Sőt csodálom, hogy ezzel a megjegyzésével vétett a titoktartás ellen. És árthat az ügyének, uram.

- Maga a megtestesült okosság, gyengédség és becsületesség, uram. Már látom, mi mindenről van szó.

- Annál jobb.

- És - folytatta Saint-Aignan - a legszellemesebb és legkíméletesebb módon adta tudomásra. Fogadja köszönetemet, uram.

Porthos kidüllesztette a mellét.

- Most, midőn mindent tudok, engedje meg, hogy megmagyarázzam...

Porthos a fejét ingatta, mint aki nem akarja hallani, Saint-Aignan azonban így folytatta:

- Nézze csak, kétségbe vagyok esve a történetek miatt. De magunk között szólva, maga mit tett volna az én helyemben? Mit tett volna?

Porthos felemelte a fejét.

- Egyáltalán nem arról van szó, hogy én mit tettem volna, fiatalember. Tudomásul vette a három panaszt, ugye?

- Ami az elsőt, az átköltözést illeti, uram; egy okos és derék embertől kértem ezt: ha egy fenséges akarat maga kívánta tőlem, hogy átköltözzem, szabad volt-e, lehetett-e az engedelmességet megtagadnom?

Porthos egy mozdulatot tett, de Saint-Aignan nem hagyott neki annyi időt, hogy befejezze.

- Ó, a nyíltszívűségem megindítja - mondotta, a saját módja szerint magyarázva a mozdulatot -, érzi, hogy igazam van.

Porthos nem felelt.

- Most áttérek arra a szerencsétlen csapóajtóra - folytatta Saint-Aignan, és beszéd közben Porthos karjára tette a kezét. - Ez a csapóajtó a baj oka, a baj eszköze, amelyet arra az ismert célra építtettem... Mondja meg nyíltan, elhiszi, hogy én voltam, aki teljesen szabad elhatározásából ilyen helyen csapóajtót töretett, amelynek rendeltetése... Nem, ezt nem hiheti, hanem ezúttal is érzi, kitalálja, megérti az akaratot, amely az én akaratom felett áll. Tekintetbe veszi az ellenállhatatlan kényszert... nem is szólok a szerelemről, erről az ellenállhatatlan örületről... Istenem! Szerencsére olyan emberrel beszélek, aki csupa szív, csupa érzés, különben milyen nagy szerencsétlenség, milyen nagy botrány zúdulna annak a szegény gyermeknek a fejére, és arra, akinek a nevét nem akarom kimondani!

Porthos, akit Saint-Aignan ékesszólása és kézmozdulatai elkábítottak, meghökkenettek, egyenesen és mozdulatlanul ülve a helyén, roppantul igyekezett felfogni a szózuhatagot, amelyből egy árva szót sem értett, s iparkodása eredménnyel járt.

Saint-Aignan belelovalta magát a szónoklatba, felemelte a hangját, s még hevesebb mozdulatokkal kísérte beszédét.

- Ami az arcképet illeti, mert megértem, hogy az arckép a fő panasz; ami az arcképet illeti, szóljon, bűnös vagyok én? Ki volt az, akinek az arckép kellett? Talán én? Ki szereti őt? Talán én? Ki akarja? Talán én? Ki vette el magának? Talán én? Nem, ezerszer nem! Tudom, hogy Bragelonne úr kétségbe van esve, tudom, hogy borzalmas az ilyen szerencsétlenség. Nézze csak, én is szenvedek. De ellenállni nem lehet. Küzdeni fog ellene Bragelonne? Kinevetnék. Ha csak makacskodik, tönkreteszi magát. Most azt fogja nekem mondani, hogy a kétségbeesés örültség; csak hogy magával lehet szót érteni, maga megértett engem. Látom komoly, gondolkodó, megdöbben arcvonásain, hogy a helyzet súlyos volta megrendítette. Térjen tehát vissza Bragelonne úrhoz, és köszönje meg neki, mint ahogy én is megköszönöm

neki, hogy közbenjáróul ilyen kiváló embert választott. Higgye el nekem, örökké hálás leszek az iránt, aki a viszályunkat ilyen nemes, ilyen becsületes módon a béke útjára terelte. És ha már a balsors úgy akarta, hogy a titok négyünké legyen, s ne hármunké többé, ez a titok, amelynek birtokában a legbecsvágyóbb is megcsinálhatja a szerencsését, külön örülök, hogy magával osztom meg, uram, szívem mélyéből örülök. E perctől kezdve rendelkezék velem, teljesen alárendelem magam az akaratának. Mit tegyek az érdekében? Mit kérjek, sőt mit követeljek? Beszéljen, uram, beszéljen.

És az akkori idők udvaroncainak nyájias szokása szerint Saint-Aignan karjába zárta Porthost, és keblére ölelte.

Porthos határtalan közömbösséggel engedte cselekedni.

- Beszéljen - ismételte Saint-Aignan -, mit kíván?

- Uram - felelte Porthos -, lenn vár a lovam, szerezze meg nekem azt az örömet, hogy ráül; kitűnő ló és nem lesz rakoncátlan.

- Lóra üljek? Minek? - kérdezte Saint-Aignan kíváncsian.

- Hogy eljőjön velem oda, ahol Bragelonne úr vár ránk.

- Ahá, beszélni szeretne velem? Megértem, szeretné megtudni a közelebbi részleteket. Sajnos, nagyon kényes ügy! De e percben nem tehetem, mert a király vár rám.

- A király csak várjon.

- De hát hol vár rám Bragelonne úr?

- Vincennes-ben, a ferenceseknél.

- Ugyan már, talán tréfálunk?

- Nem hiszem, legalábbis én nem.

És Porthos a lehető legszigorúbb, legridegebb arccal várta a választ.

- De hiszen a ferences barátoknál párbajhoz szoktak találkát adni egymásnak.

- Nos?

- Nos, mi dolgom lenne nekem a ferences barátoknál?

Porthos lassan kihúzta a kardját.

- Ilyen hosszú a barátom kardja!

- Teringettét! Ez az ember örült! - kiáltotta Saint-Aignan.

Porthos a haja tövéig elvörösödött.

- Uram - mondotta -, ha nem abban a megtiszteltetésben volna részem, hogy a maga lakásán vagyok és Bragelonne úr érdekeit szolgálom, akkor kidobnám az ablakon! Így a játszma döntetlenül végződik, és nem vesztegeti az időt várakozással. Eljön a ferences barátokhoz, uram?

- Eh...

- Jön jószántából?

- De...

- Odaviszem, ha nem jön. Úgy vigyázzon!

- Basque! - kiáltotta Saint-Aignan.

Basque belépett.

- A király hívatja a gróf urat - mondotta Basque.

- Az más - mondotta Porthos. - A király szolgálata mindennél előbbrevaló. Ma estig ott várunk magára, uram.

És miután Saint-Aignant szokott udvariasságával üdvözölte, elment, elragadtatva, hogy ismét elintézett egy ügyet.

Saint-Aignan utánanézett, aztán sebtében magára kapta ruháját, útközben hozta rendbe magát, és mialatt futott, így szólt magában:

„A ferences barátoknál! A ferences barátoknál. Majd meglátjuk, mit szól a király a kihíváshoz. Mert bizony neki szól, a kutyafáját!”

195
Politikai vetélytársak

A séta után, amely olyan gyümölcsöző volt Apollo számára, mert mindenki leróta a maga adóját a múzsáknak, mint a kor költői mondták, a király a várakozó Fouquet-t találta lakosztályában.

A király mögött Colbert jött. Mintha lesett volna rá, elfogta a királyt a folyosón, és úgy követte, mint féltékeny és örökös árnyéka; Colbert, a szögletes fejével, fényűzően lompos ruhában, amely némiképp hasonlatossá tette egy besörözött flamand nagyúrhoz.

Ellenségének láttára Fouquet nyugodt maradt, és az egész jelenet alatt, amely eztán lejátszódott, minden erejével arra törekedett, hogy megőrizze a felsőbbrendű embernek azt a roppant nehézséget okozó viselkedést, amikor a szíve eltelik megvetéssel, de megvetésének még halvány tanújelét sem akarja adni, nehogy még ezzel is túlságosan megtisztelje ellenfelét.

Colbert nem titkolta sértő örvendezését. Az ő számára ez olyan játszma volt, amelyet Fouquet rosszul játszott és menthetetlenül elveszített, ámbár még nem volt befejezve. Colbert azoknak a politikusoknak az iskolájához tartozott, akik csak az ügyességet csodálják, csak a sikert becsülik.

Ráadásul Colbert, aki nemcsak irigy és féltékeny ember volt, hanem a király érdekeit is szíven viselte, mert alapjában véve rendkívül becsületes volt a pénzügyekben, Colbert még a gyűlöletét is a szerencsés ürüggyel okolhatta meg, hogy az állam érdeke és a királyi méltóság öregbítése vezérli, ha gyűlöli és tönkreteszi Fouquet-t.

Fouquet figyelmét egyik körülmény sem kerülte el. Ellenségének bozontos szemöldök árnyékolta szeméből, bár pillája szakadatlanul verdesett, Colbert szívének rejtekében olvasott, tehát mindent látott, ami abban a szívben volt: gyűlöletet és diadalt.

Mivel azonban fürkészése közben maga kifürkészhetetlen akart maradni, derűt parancsolt arcára, és sajátos rokonszenves módján mosolygott, s a lehető legfennköltebb, egyszersmind legsimulékonyabb bókkal köszöntötte a királyt.

- Felség - szólt -, vidám arcáról ítélve, felséged sétája kellemes volt.

- Pompás volt, pénzügyminiszter úr, valóban pompás! Nem jól tette, hogy nem jött velünk, holott meghívtam.

- Dolgoztam, felség - válaszolta a főintendáns.

S még csak a fejét sem kellett elfordítania, mert nem Colbert mellett állt.

- Hej, a vidék, Fouquet úr - mondta a király. - Istenem, mennyire szeretném, ha mindig vidéken élhetnék, szabad levegőn, a fák alatt!

- Ó, felségedet remélhetőleg még nem fárasztja a trón - felelte Fouquet.

- Nem, de a zöld lombos trónusok sokkal kényelmesebbek.

- Felséged valóban minden vágyamat teljesíti, ha így beszél. Éppen egy kérést akartam felséged elé terjeszteni.

- Kinek a kérését?

- A vaux-i nimfákét.

- Ejha - mondotta XIV. Lajos.

- A király kegyeskedett ígéretet tenni nekem.

- Igen, emlékszem rá.

- A vaux-i ünnepség, a nevezetes ünnepség, igaz, felség? - mondotta Colbert, aki azért szólt bele a beszélgetésbe, hogy tekintélyét fitogtassa.

Fouquet, mély megvetéssel, ügyet sem vetett rá. Úgy tekintette, mintha Colbert semmit sem gondolt és semmit sem mondott volna.

- Felséged tudja - mondotta -, hogy vaux-i birtokomon szeretném vendégül látni a leg-szeretetreméltóbb fejedelmet, a leghatalmasabb királyt.

- Megígértem, uram - felelte XIV. Lajos mosolyogva -, és egy király mindig megtartja a szavát.

- És én, felség, eljöttem felségednek megmondani, hogy csak a parancsát várom.

- Sok csodát ígér nekem, pénzügyminiszter úr?

És Lajos ránézett Colbert-re.

- Csodát? Ó, nem, felség. Erre nem vállalkozom; csak azt remélem, hogy egy kis élvezetet, talán még egy kis feledést is szerzek a királynak.

- Nem, nem, Fouquet úr. Ragaszkodom ehhez a szóhoz, hogy csoda. Ó, maga varázsló, ismerjük a hatalmát, és tudjuk, hogy még akkor is talál aranyat, ha egyáltalán nem is volna a világon arany. A nép is azt beszéli, hogy pénzt csinál.

Fouquet érezte, hogy két tegezből származnak a nyílvevesszők, s a király egyszerre lőtt ki rá egyet a saját és egyet a Colbert nyilaiból. Nevetett.

- Ó! - mondotta -, a nép pontosan tudja, milyen tárnából szerzem ezt az aranyat. Talán nagyon is jól tudja; de végül is - tette hozzá büszkén -, biztosíthatom felségedet, hogy a pénzért, amely a vaux-i ünnepély költségeit fedezi, sem vér, sem könny nem fog folyni. Verejtek talán. De megfizetem az árát.

Lajosnak elállt a szava. Colbert-ra akart nézni, Colbert is felelni akart valamit, de egy sastekintet, egy királyi tekintet, amelyet Fouquet vetett rá, torkára forrasztotta a szót.

A király ezalatt felocsúdott. Fouquet-hoz fordult, és így szólt hozzá:

- Tehát szabályszerűen meghív engem?

- Igen, ha felségednek úgy tetszik.

- Milyen napra?

- Amelyik felséged számára legalkalmasabb lesz.

- Úgy beszél, mint valami varázsló, aki a semmiből teremt. Én nem mondanék ilyesmit.

- Felséged, ha akarja, mindent meg tud tenni, amit egy királynak meg lehet és meg kell tennie. A francia királynak olyan szolgálói vannak, akik mindenre képesek azért, hogy őt szolgálják és örömet szerezzenek neki.

Colbert igyekezett a főintendánsra nézni, mert látni akarta, hogy ezek a szavak visszatérést jelentenek-e kevésbé ellenséges érzelmekhez; Fouquet rá sem nézett ellenségére... Colbert az ő szemében a világon sem volt.

- Nos hát! Egy hét múlva, rendben van? - mondotta a király.

- Egy hét múlva, felség.

- Ma kedd van, akarja-e a következő vasárnapon?

- A haladék, amelyet felség kegyeskedik adni, meg fogja könnyíteni a munkát, amelyet építészeimnek kell elvégezniök, ha hozzá akarnak járulni, hogy a király és barátai jól mulassanak.

- Ha már barátaimról beszél: kiket szándékszik közülük meghívni? - kérdezte XIV. Lajos.

- A király az úr mindenütt, a király elkészíti a névsort és kiadja parancsait. Mindazok, akiket meghívni kegyeskedik, szívesen látott vendégeim.

- Köszönöm! - mondotta a király, meghatva a nemes, és nemes hangon kimondott gondolattól.

Még néhány szót váltottak egyes részletkérdésekről, aztán Fouquet elbúcsúzott XIV. Lajostól.

Érezte, hogy Colbert a királynál marad, hogy róla fognak beszélni, és sem az egyik, sem a másik nem fogja kímélni. Úgy tetszett, az elégtétel, hogy az ellenségére egy utolsó, rettenetes csapást mérhet, kárpótolni fogja azért, amit szenvedett.

Ezért, miután megérintette az ajtót, gyorsan visszafordult, és így szólt a királyhoz:

- Bocsásson meg, felség!

- Mit bocsásson meg, uram? - kérdezte a király kedvesen.

- Egy súlyos mulasztást, amelyet feledékenységből elkövettem.

- Mulasztás! Ej, Fouquet úr, okvetlenül meg kell majd bocsátanom. Mi ellen vétett, vagy ki ellen?

- Az illendőség szabályai ellen. Elfelejtettem egy meglehetősen fontos körülményt felséged tudomására adni.

- Mit?

Colbert megremegett; feljelentéstől tartott. Hiszen eljárását leleplezték. Csak egy szót kell Fouquet-nak kimondania, egy bizonyítékot előterjeszteni, és XIV. Lajos ifjonti igazságérzete megfosztja a kegytől, amelyben eddig állt. Colbert remegett tehát, nehogy egy merész húzás felborítsa, amit eddig felépített, s valóban oly remek alkalom kínálkozott rá, hogy Aramis, a remek játékos, nem mulasztotta volna el.

- Felség - mondta Fouquet könnyedén -, mivel volt olyan jó megbocsátani, a vallomásom könnyű lesz: ma reggel eladtam az egyik állásomat.

- Az egyik állását! - kiáltott fel a király. - Melyiket?

Colbert halálsápadt lett.

- Azt, amelyik hatalmas paláستtal és szigorú arccal ruházott fel: a főügyési állásomat.

A királyból önkéntelenül is kiáltás tört ki, és Colbert-ra nézett.

Az pedig verejtékező homlokkal úgy érezte, hogy ájulás környékezi.

- Kinek adta el ezt az állást, Fouquet úr? - kérdezte a király.

Colbert megkapaszkodott a kandalló peremébe.

- Egy parlamenti tanácsosnak, felség, Vanelnak hívják.

- Vanel?

- Colbert úr egyik barátja - tette hozzá. Fouquet szavait utolérhetetlenül fesztelenül, arcán a szórakozottságnak és a feledékenységnek olyan kifejezésével ejtette ki, hogy a festő, a színész vagy a költő hiába is igyekezne visszaadni ecsettel, taglejtéssel vagy tollal.

Szavait befejezve, miután Colbert-t fölényének súlyával összezúzta, Fouquet ismét meghajolt a király előtt, és elment, azzal a tudattal, hogy félig-meddig bosszút állt, mert a királyt ámulatba ejtette, és kegyencét megalázta.

- Hát lehetséges ez? - mondta a király, midőn Fouquet eltűnt. - Eladta az állását?

- Igen, felség - felelte Colbert nyomatékosan.

- Órült! - kiáltotta a király.

Colbert ezúttal nem szólt semmit; félig kitalálta az uralkodó gondolatát. Ez a gondolat az ő bosszúját is elősegítette. Gyűlöletéhez a féltékenység csatlakozott; pusztító tervét támogatta a kegyvesztettség fenyegető veszedelme.

Ezentúl, Colbert pontosan érezte, nem ütközik XIV. Lajos és öközte akadályba az ellenséges érzület, és az első hiba, amit Fouquet elkövet, ürügyül szolgálhat, és közvetlenül követni fogja a büntetés.

Fouquet elejtette a fegyverét. A Gyűlölet és a Féltékenység felvette.

Colbert-t a király meghívta Vaux-ba az ünnepségre; Colbert úgy hajolt meg, mint aki biztos a dolgában, és úgy fogadta el a meghívást, mint aki szövetkezik.

A király éppen Saint-Aignan nevénel tartott a névjegyzékben, midőn az ajtónálló bejelentette Saint-Aignan grófot.

Colbert szerényen visszavonult, amikor a királyi Mercurius megérkezett.

196
Szerelmi vetélytársak

Saint-Aignan alig két órával azelőtt hagyta el XIV. Lajost, de ebben a kezdődő szerelmi felbuzdulásban a király, ha nem láthatta La Vallière-t, legalább beszélni akart róla. Márpedig az egyetlen ember, akivel kedvére beszélhetett róla, Saint-Aignan volt; Saint-Aignan tehát nélkülözhetetlen lett.

- Maga az, gróf? - kiáltotta a király kettős örömmel, mert Saint-Aignant látta, és nem látta Colbert-t, akinek mogorva arca mindig elszomorította. - Annál jobb, örülök, hogy látom, velünk fog utazni.

- Utazni, felség? - kérdezte Saint-Aignan. - Milyen utazásra gondol?

- Arra, amelyet azért teszünk, hogy élvezzük az ünnepséget, amelyet a főintendáns úr rendez számunkra Vaux-ban. Hej, Saint-Aignan! Végre olyan ünnepséget fogsz látni, amelyhez képest fontainebleau-i multságaink csak bábjátékok.

- Vaux-ban? A főintendáns felséged számára ünnepélyt rendez? S Vaux-ban? Ennyi az egész?

- Ennyi az egész! Kedves tőled, hogy a fennhéjázót adod! Tudod-e, te fennhéjázó, hogy ha megtudják, hogy Fouquet úr vasárnaphoz egy hétre Vaux-ban vendégül lát engem, marakodni fognak egymással, hogy meghívást kapjanak? Ismétlem tehát neked, Saint-Aignan, velünk fogsz utazni.

- Igen, ha addig egy hosszabb és sokkal kevésbé kellemes utat nem teszek.

- Milyen utat?

- A Styxen át, felség.

- Puff neki! - mondotta XIV. Lajos nevetve.

- Nem, komolyan, felség. Meghívtak oda, és pedig oly módon, hogy igazán nem tudom, mit tegyek, hogy elháríthassam.

- Nem értelek, kedves Saint-Aignan. Tudom, hogy költői adottságaid vannak, de mellőzd, kérlek, a homályos célzásokat.

- Nos, ha felséged kegyeskedik meghallgatni, nem fogom sokáig kínpadra feszíteni királyom kíváncsiságát.

- Beszélj.

- Ismeri felséged Du Vallon bárót?

- Hogyne! Jó szolgája volt királyi atyámnak, és hitemre mondom, pompás asztaltárs, mert hiszen arra gondolsz, aki Fontainebleau-ban velünk vacsorált, ugye?

- Úgy van. Felséged azonban elfelejtette felemlíteni tulajdonságai közt, hogy szeretetre méltó emberölő.

- Hogyan! Du Vallon úr meg akar ölni téged?

- Vagy meg akar öletni, ami teljesen ugyanaz.

- Ohó!

- Ne nevéssen felséged, mert amit mondok, színtiszta igazság.

- És azt mondod, hogy meg akar öletni?

- Ez a szándéka e percben a derék úrnak.
- Légy nyugodt, megvédelmezlek, ha nincs igaza.
- Ahá, szóval *ha* is van?
- Hogyne. Szólj, felelj úgy, mintha másról volna szó, kedves Saint-Aignan: igaza van, vagy nincs igaza?
- Ítélje meg a dolgot felséged.
- Mit vétettél ellene?
- Őellene semmit, de állítólag egyik barátja ellen.
- Ami egyre megy. És a barátja a négy hírneves közül az egyik?
- Nem, csak a fia az egyiknek a négy hírneves közül.
- S mit vétettél ennek a fiúnak?
- Segítettem valakinek elvenni tőle a kedvesét.
- És be is vallod?
- Be kell vallanom, mert igaz.
- Akkor hibáztál.
- Úgy, hibáztam.
- És hitemre, ha megöl...
- Nos?
- Igaza lesz.
- Ó, hát így ítéli meg a dolgot felséged?
- Szerinted ez rossz módszer?
- Nagyon gyorsnak tartom.
- „Jó és azonnali igazságszolgáltatást” - mondta ősem, IV. Henrik.
- Akkor írja alá a király gyorsan, hogy megkegyelmez ellenfelemnek, aki a ferences barátok kolostoránál várakozik rám.
- Mondd meg a nevét, és adj egy pergament.
- A pergamen felséged asztalán van, ami pedig a nevét illeti...
- Ami a nevét illeti?
- Bragelonne vicomte az, felség.
- Bragelonne vicomte! - kiáltotta a király, s nevetését mélységes döbbenet váltotta fel. Egy pillanatilag hallgatott, majd letörölte a homlokán gyöngyöző verítéket.
- Bragelonne! Bragelonne! - mormolta.
- Úgy van, felség! - mondotta Saint-Aignan.
- Bragelonne, aki vőlegénye...
- Hát, Istenem, igen, Bragelonne, aki a vőlegénye...
- De hiszen Londonban volt!

- Igen, de biztosíthatom, hogy már nincs ott, felség.

- Párizsban van?

- Jobban mondva, a ferences barátoknál, ahol várokozik rám, mint ahogy volt szerencsém felségednek említeni.

- És mindent tud?

- És még külön dolgokat is! Ha felséged látni akarja a levelét, amelyet hozzám intézett...

Most Saint-Aignan kivette a zsebéből az általunk már ismert levelet.

- Amint felséged elolvasta, meg fogom mondani, hogyan juttatta el hozzám.

A király nagy izgalommal elolvasta az írást, aztán nyomban ezt kérdezte:

- Nos?

- Nos, felséged ismer, ugyebár, egy cizellált zárat, amely egy bizonyos ajtót zár el; ez az ajtó választ el egy bizonyos szobát egy kék-fehér szentélytől.

- Igen, Louise boudoirjától.

- Igen, felség. Nos, abban a zárban találtam az írást. Ki dugta oda? Bragelonne vagy az ördög? Mivel az írás ámbraszagú, és nem kénkőszagú, azt következtetem, hogy nem az ördög, hanem Bragelonne volt az.

Lajos lehorgasztotta a fejét, látszott, hogy szomorú gondolatokba mélyed. E pillanatban talán a lelkiismeret-furdaláshoz hasonló érzés hasított szívébe.

- Ó! - mondotta. - A titkot felfedezték!

- Felség, minden tőlem telhetőt meg fogok tenni, hogy ez a titok meghaljon abban a kebelben, amely magába zárja - mondotta Saint-Aignan egy spanyolhoz illő hősködéssel.

És megindult az ajtó felé, de a király megállította.

- Hova megy? - kérdezte.

- Oda, ahol várnak rám, felség.

- Minek?

- Alighanem azért, hogy megverekedjem.

- Hogy megverekedjen! - kiáltotta a király. - Egy pillanatnyi türelmet kérek, gróf úr.

Saint-Aignan a fejét rázta, mint a gyermek, aki makrancos lesz, mert meg akarják akadályozni abban, hogy a kútba ugorják vagy a késsel játsszék.

- De felség... - mondotta.

- Először is, nem látok tisztán.

- Ó, ami ezt illeti, csak kérdezzen felséged, és én megvilágítom a dolgot.

- Honnan veszi, hogy Bragelonne behatolt a kérdéses szobába?

- Az írásból, amelyet a zárban találtam, mint volt szerencsém megjegyezni felségednek.

- Honnan veszi, hogy ő tette a zárba?

- Ki más vállalhatott volna magára ilyen megbízatást?

- Igazad van. De hogyan juthatott be?

- No, ez már komoly dolog, tekintve, hogy az összes ajtók be voltak zárva, és a kulcsok lakájomnak, Basque-nak a zsebében voltak.
- Nyilván megvesztegették a lakájodat.
- Lehetetlen, felség.
- Miért lehetetlen?
- Mert ha megvesztegették volna, akkor nem hagyták volna a sorsára szegény fiút, hiszen később még szükségük lehet rá, s nem tették volna nyilvánvalóvá, hogy őt használták fel eszközül.
- Igaz. Akkor még csak egy feltevés marad hátra.
- Szóljon, felség, hogy tudjam, ugyanaz-e a feltevése, mint ami nekem jutott eszembe.
- Akkor csakis a lépcsőn át juthatott be.
- Sajnos, felség, szerintem ez több, mint valószínű.
- De valaki akkor is csak eladta a titkot.
- Eladta vagy kiadta.
- Miért e megkülönböztetés?
- Mert vannak, akiknek nincs szükségük a díjra, amelyet az árulásért kapnának, és adnak, nem pedig eladnak.
- Mit akarsz ezzel mondani?
- Ó, felséged sokkal élesebb elméjű, semhogy meg ne tudna menteni a zavartól, amelybe az hoz, hogy meg kell neveznem az illetőt, mert felség ki fogja találni.
- Igazad van: Madame.
- Á! - mondotta Saint-Aignan.
- Madame, aki nyugtalankodott az elköltözés miatt.
- Madame, akinek kulcsa van udvarhölgyeinek szobájához, és elég hatalmas ahhoz, hogy fölfedezze azt, amit felségeden és rajta kívül senki sem tudna felfedezni.
- És azt hiszed, hogy a sógornóm szövetségre lépett Bragelonne-nal?
- Ki tudja, felség...
- Annyira, hogy az összes részletről felvilágosítsa?
- Talán még ennél is többet tett.
- Többet?
- Talán még el is kísérte.
- Hova? Le, tehozzád?
- Lehetetlennek tartja felséged?
- Ó!
- Hallgassa meg felség, amit mondok. A király tudja, ugye, hogy Madame szereti az illatosítókat?
- Igen, ezt a szokást anyámtól sajátította el.

- Különösen a verbénaillatot?

- A kedvenc illata.

- Nos, a szobámat betölti a verbénaillat.

A király elgondolkodott.

- De - szólalt meg újra egy pillanatnyi hallgatás után -, de miért állna Madame Bragelonne pártjára velem szemben?

Ezekre a szavakra Saint-Aignan könnyen azt felelhette volna: „női féltékenység”; a király pedig közben igyekezett barátjának szívébe látni, hogy felderítse, tud-e Saint-Aignan a sógornője körüli legyeskedéséről. Saint-Aignan azonban nem akármilyen udvaronc volt, nem kockáztatott könnyelműen a családi titkok feltárásával; sokkal inkább barátja volt a műzsáknak, semhogy gyakran eszébe ne jutott volna a szegény Ovidius Naso, aki olyan sok könnyet hullatott azért a bűnéért, hogy látott valamit, nem lehet tudni, mit, Augustus palotájában. Saint-Aignan tehát ügyesen átsiklott Madame titka felett. De mivel éleselméjűségének bizonyítékát adta, kiderítve, hogy Madame bement Bragelonne-nal a lakásába, meg kellett adnia hiúságának az árát, és erre a kérdésre: „Miért állna Madame Bragelonne pártjára velem szemben?” - egyenes választ kellett adnia.

- Miért? - felelte Saint-Aignan. - Felsőged talán elfelejti, hogy Guiche gróf Bragelonne vicomte legmeghittebb barátja?

- Nem látom az összefüggést - felelte a király.

- Ó, bocsánat, felség, azt hittem, Guiche gróf nagy barátja Madame-nak.

- Helyes, nem kell tovább kutatnunk, a csapás onnan jött.

- És nem az a véleménye a királynak, hogy egy másik csapással kell kivédeni?

- Igen, de nem olyan módon, mint ezt a vincennes-i erdőben akarják megtenni.

- Felsőged elfelejti, hogy nemesember vagyok, és hogy kihívtak.

- Ehhez neked semmi közöd.

- De engem várnak a ferences barátoknál több mint egy órája, én vagyok belekeveredve, és én veszttem el a becsületedet, ha nem megyek el oda, ahol várnak rám.

- Egy nemesember becsülete elsősorban azt kívánja, hogy engedelmeskedjék királyának.

- Felsőg...

- Parancsolom, hogy maradj!

- Felsőg...

- Engedelmeskedj!

- Ahogy felsőgednek tetszik.

- Azonkívül világosan akarok látni ebben az egész dologban; tudni akarom, hogyan üztek gúnyt belőlem olyan vakmerően, hogy behatoltak kedvteléseim szentélyébe. Nem neked kell, Saint-Aignan megbüntetned azokat, akik ezt cselekedték, mert nem a te becsületedet gyalázták meg, hanem az enyémet.

- Könyörgök felsőgednek, hogy haragjával ne sújtsa porba Bragelonne vicomte-ot, aki ebben az egész dologban talán nem volt elég okos, de feltétlenül becsületes volt.

- Elég! Még leghevesebb haragomban is tudni fogom, hogy mi történjék a bűnösrel, és mi történjék az ártatlannal. Egy szót se róla, különösen nem Madame-nak.

- De mit tegyek Bragelonne úrral, aki keresni fog és...

- Még mielőtt beesteledik, beszélek vele vagy üzenek neki.

- Felség, még egyszer könyörgök, legyen elnéző.

- Elég soká voltam elnéző, gróf - felelte XIV. Lajos ráncba vonva a homlokát -, ideje, hogy bizonyos személyeknek megmutassam: én vagyok az úr a házban.

Alig mondta ki a király ezeket a szavakat, amelyek arra vallottak, hogy új bosszúságához a régire való emlékezés járult, midőn az ajtónálló megjelent a dolgozószoba küszöbén.

- Mi az? - kérdezte a király. - Miért jönnek, ha nem hívtam senkit?

- Felség - felelte az ajtónálló - felséged egyszer és mindenkorra meghagyta nekem, hogy bocsássam be La Fère grófot, valahányszor beszélni akar felségeddel.

- Nos?

- La Fère gróf az előszobában várakozik.

A király és Saint-Aignan e szavakra olyan pillantást váltott, amelyben inkább nyugtalanság, mint csodálkozás rejlett. A király egy pillanatig habozott. De csakhamar elhatározta magát, és így szólt Saint-Aignanhoz:

- Menj el, és keresd fel Louise-t, mondd el neki, hogy mit főztek ki ellenünk, add tudtára, hogy Madame újrakezdi az üldözést, és olyan embereket szólított hadba, akik jobban tették volna, ha semlegesek maradnak.

- Felség...

- Ha Louise megijed - folytatta a király -, nyugtasd meg, mondd neki, hogy a király szerelme áttörhetetlen pajzs. Ha, amiben szeretnék kételkedni, már mindent tudna, vagy ha őt is támadás érte volna, akkor mondd meg neki, Saint-Aignan - fűzte hozzá, remegve a haragtól és a lázas izgalomtól -, mondd meg, hogy ezúttal a király nem megvédeni fogja, hanem megbosszulni, és pedig olyan szigorral, hogy ezután senki sem meri majd ráemelni a szemét.

- Ez minden, felség?

- Ez minden. Menj gyorsan, és maradj hű, te, aki ebben a pokolban élsz, de nem remélheted, mint én, a mennyországot.

Saint-Aignan áradozó szavakkal erősítette hűségét, megfogta a király kezét, megcsókolta, és örömtől sugárzó arccal ment el.

Király és nemesség

A király gyorsan erőt vett magán, hogy La Fère grófot nyájas arccal fogadja. Előre látta, hogy a gróf nem véletlenül jön. Bizonytalanul érezte ennek a látogatásnak a fontosságát, és nem akarta, hogy egy ilyen kiváló szellemű férfit, mint Athos, kellemetlen vagy rendezetlen látvány fogadjon.

Midőn a fiatal király meggyőződött róla, hogy nyugodtnak látszik, kiadta az ajtónállónak a parancsot, hogy vezesse be a grófot.

Néhány pillanat múlva Athos, díszruhában, azokkal a rendjelekkel ékesítve, melyeket csak neki volt joga a francia udvarban viselni, belépett, olyan komoly és ünnepélyes arccal, hogy a király első pillantásra meg tudta ítélni, csalt-e a sejtelve, vagy sem.

Lajos egy lépésnyire elébe ment a grófnak, és mosolyogva nyújtotta oda neki kezét, melyhez Athos tiszteletteljesen lehajolt.

- De La Fère gróf - mondotta gyorsan a király -, olyan ritka vendég nálam, hogy nagy szerencse itt látnunk.

Athos meghajolt, és ezt felelte:

- Szeretném, ha olyan boldog volnék, hogy mindig felséged mellett lehetnék.

Ez a felelet, ez a hangnem nyilvánvalóan azt jelentette: „Szeretnék a király tanácsadói közé tartozni, hogy megóvjam őt a hibáktól.”

A király érezte ezt, és elhatározta, hogy megőrzi e férfiúval szemben azt az előnyt, amelyet a nyugalom és a rang biztosít számára, ezért így folytatta:

- Úgy látom, mondani akar nekem valamit.

- Másképp nem bátorkodtam volna megjelenni felséged előtt.

- Beszéljen gyorsan, uram, nagyon szeretnék eleget tenni kívánságának.

A király leült.

- Bizonyosra veszem, hogy felséged teljes elégtételt fog adni - felelte Athos kissé megindult hangon.

- Úgy! - mondotta a király bizonyos göggel. - Valami panaszt akar előadni?

- Csak akkor volna panasz, ha felséged... de bocsásson meg, felség, talán az elején kezdem.

- Várok.

- Felséged emlékszik rá, hogy Buckingham úr elutazása idején volt szerencsém beszélni felségeddel.

- Igen, körülbelül abban az időben... igen, emlékszem rá... de, hogy miről beszéltünk... azt elfelejtettem.

Athos megremegett.

- Lesz szerencsém eszébe juttatni felségednek. Egy kérésről volt szó, amelyet Bragelonne úrnak La Vallière kisasszonnyal kötendő házasságára vonatkozólag terjesztettem elő felségednek.

„No” - gondolta a király.

- Emlékszem rá - mondta fennhangon.

- Abban az időben - folytatta Athos - a király olyan nagylelkű volt velem és Bragelonne úrral szemben, hogy egy szót sem felejtettem el abból, amit felséged mondott nekem.

- És... - felelte a király.

- És a király, akitől feleségül kértem La Vallière kisasszonyt Bragelonne úr számára, elutasított.

- Igaz - mondta Lajos kurtán.

- Arra hivatkozva - tette hozzá gyorsan Athos -, hogy a menyasszonynak nincs társadalmi rangja.

Lajos türtőztette magát, hogy nyugodtan tudja tovább hallgatni.

- Hogy - folytatta Athos - kevés a vagyona.

A király belesüppedt karszékebe.

- Hogy alacsony származású.

Újabb türelmetlen mozdulat.

- És nem elég szép - folytatta kérlelhetetlenül Athos.

Amint ez az utóbbi nyílvevő a szívébe fúródott, a szerelmes király éktelen haragra lobbant.

- Ez aztán a jó emlékezőtehetség, uram - mondta.

- Mindig így történik, ha abban a nagy megtiszteltetésben részesülök, hogy a királlyal beszélhetek - felelte a gróf, megőrizve rendületlen nyugalalmát.

- Végtére is, mindezt mondtam, igaz!

- És én nagyon hálás voltam felségednek, mert szavai Bragelonne úr iránt való rendkívül megtisztelő érdeklődéséről tanúskodtak.

- Arra is emlékszik-e, hogy nagy ellenszenvvel viseltetett e házasság iránt? - mondta a király roppant nyomatékosan.

- Igen, felség.

- És hogy nem szívesen intézte hozzám kérését?

- Igen, felség.

- Arra is emlékszem, mert az emlékezőtehetségem majdnem ugyanolyan jó, mint a magáé, arra is emlékszem, mondom, hogy ezt mondta: „Nem hiszek La Vallière kisasszonynak Bragelonne úr iránt érzett szerelmében.” Igaz?

Athos érezte a ráért ütést, de nem hátrált meg.

- Már bocsánatot kértem érte felségedtől, de vannak ebben a beszélgetésben dolgok, amelyek csak akkor lesznek érthetőek, ha bővebben kifejtjük őket.

- Fejtse tehát ki.

- Felséged abban az időben azt mondta, hogy Bragelonne úr érdekében halasztja el a házasságot.

A király hallgatott.

- Ma Bragelonne úr annyira boldogtalan, hogy nem halaszthatja a dolgot tovább, és a kérdés megoldását kell kérnie felségedtől.

A király elsápadt. Athos merőn nézte.

- És mit... kér... Bragelonne úr? - kérdezte a király tétovázva.

- Hajszállra ugyanazt, amit utolsó beszélgetésünk alkalmával kértem a királytól: felséged beleegyezését a házasságához.

A király hallgatott.

- Az akadályokra vonatkozó kérdések számunkra eltűntek - folytatta Athos. - La Vallière kisasszony vagyon nélkül és rang nélkül, szépség nélkül is az egyetlen jó parti a világon Bragelonne úr számára, mivel szereti ezt a lányt.

A király összeszorította két kezét.

- A király habozik? - kérdezte a gróf, anélkül, hogy határozottsága vagy udvariassága csökkent volna...

- Nem habozok... megtagadom - felelte Lajos.

Athos egy pillanatig erőt gyűjtött, aztán csendesen folytatta:

- Volt szerencsém említeni a királynak, hogy Bragelonne úr vonzalmának semmi sem állja útját, és elhatározása megmászhatatlan.

- Csak az én akaratom; ez, gondolom, akadály.

- A legszámottevőbb valamennyi közt - mondotta Athos.

- Ahá!

- De legyen szabad felségedtől alázattal megkérdeznem ennek a tilalomnak az okát.

- Az okát?... Kérdés? - kiáltotta a király.

- Kérelem, felség.

A király két öklével az asztalra támaszkodott.

- Elszokott az udvari illemtől, La Fère gróf - szólt élesen. - Az udvarnál nem szoktak a királyhoz kérdést intézni.

- Ez igaz, felség, de ha nem kérdeznek, akkor feltételeznek.

- Feltételeznek? Mit jelentsen ez?

- Az alattvaló feltételezése az csaknem mindig együtt jár a királyi szabadságjoggal...

- Uram!

- És az alattvaló bizalmának hiányával - folytatta bátran Athos.

- Az az érzésem, nem tudja, kivel áll szemben - felelte a király, akit akarata ellenére elragadott a haragja.

- Kénytelen vagyok máshol keresni azt, amit felségednél gondoltam fellelni. Ahelyett, hogy választ kapnék, kénytelen vagyok magam választ adni magamnak.

A király felállt, és így szólt:

- Gróf úr, egész szabad időmet magának szenteltem.

Ez elbocsátás volt.

- Felség - felelte a gróf -, nem volt időm megmondani a királynak, amit meg akartam neki mondani, és oly ritkán látom a királyt, hogy meg kell ragadnom az alkalmat.

- A feltételezésnél tartott, és most a sértésekre fog rátérni.

- Ó, felség, hogy a királyt megsértsem!... Én? Soha!... Egész életemben azt állítottam, hogy a királyok a többi ember felett állnak, nemcsak rang és hatalom dolgában, hanem szívük nemessége és lelki kincseik révén is. Soha nem hihetem el, hogy ha királyom valamit szól hozzám, akkor valamilyen hátsó gondolatot rejtenek a szavai.

- Mit akar ezzel mondani? Milyen hátsó gondolat?

- Megmagyarázom szavaimat - felelte Athos hideg hangon. - Ha felséged, midőn megtagadta Bragelonne úrtól La Vallière kisasszony kezét, mást is tartott szem előtt, mint a vicomte boldogságát és szerencsáját...

- Láthatja uram, hogy sérteget.

- Ha felséged azáltal, hogy haladékot kért a vicomte-től, csak el akarta távolítani La Vallière kisasszony vőlegényét.

- Uram! Uram!

- Ugyanis mindenütt ezt beszélik, felség. Mindenütt a királynak La Vallière kisasszony iránti szerelméről beszélnek.

A király összetépte kesztyűjét, amelyet már néhány perce harapdált, hogy elfojtsa haragját.

- Jaj azoknak - kiáltotta -, akik ügyeimbe avatkoznak. Eltökéltem magam, és minden akadályt le fogok rombolni.

- Milyen akadályokat? - kérdezte Athos.

A király meghökölt, mint a megbokrosodott ló, amely addig rágja a zablát, míg fel nem sebzi a száját.

- Szeretem La Vallière kisasszonyt - jelentette ki egyszerre csak nemes, de indulatos hangon.

- Ez azonban nem akadályozza meg felségedet abban, hogy összeházasítsa Bragelonne vicomte-ot La Vallière kisasszonnyal - mondotta Athos. - Az áldozat méltó egy királyhoz; és Bragelonne vicomte, aki már tett szolgálatokat, és akit derék embernek lehet tekinteni, rá is szolgált. A király tehát, ha lemond szerelméről, egyszerre tesz tanúbizonyságot nagylelkűségéről, hálájáról és jó politikájáról.

- La Vallière kisasszony nem szereti Bragelonne urat - mondta tompán a király.

- A király tudja ezt? - kérdezte Athos mélyre ható tekintettel.

- Tudom.

- Akkor csak rövid idő óta lehet így, különben őfelsége kegyeskedett volna ezt megmondani, midőn kérésemet előterjesztettem.

- Rövid idő óta.

Athos egy pillanatig hallgatott.

- Akkor nem értem, miért küldte a király Londonba Bragelonne urat - mondta aztán. - Ez a száműzés méltán kelthetett megdöbbenést mindazokban, akik a király becsületét őrzik.

- Ki beszél itt a király becsületéről, La Fère gróf?

- A király becsülete magában foglalja egész nemességének becsületét. Ha a király megsérti egyik nemesét, vagyis elrabolja tőle becsületének egy részét, akkor magának a királynak becsülete szenved csorbát.

- De La Fère gróf!

- Felsőged az előtt küldte Londonba Bragelonne urat, hogy La Vallière kisasszony a kedvese lett, vagy akkor, amikor már a kedvese volt?

A feldühödött király, érezve, hogy Athos fölébe kerekedett, egy kézmozdulattal el akarta bocsátani.

- Felsőged, mindent elmondok, ami a szívemet nyomja - szólt Athos -, nem megyek el addig, amíg felsőged kielégítő magyarázatot nem ad, vagy magam nem találok ilyet. Kielégít, ha bebizonyítja nekem, hogy igaza van; kielégít, ha én bizonyítom be, hogy nincs igaza. Ő, meg fog hallgatni, felsőged. Őreg vagyok, és ragaszkodom mindenhez, ami valóban nagy és valóban erős birodalmában. Nemesember vagyok, aki vérét ontotta felsőgedért, és soha nem kértem semmit sem felsőgedtől, sem atyjától. Senkivel a világon sem követtem el jogtalanságot, és királyokat köteleztem le! Meg fog hallgatni! Azért jöttem, hogy számon kérjem az egyik szolgájának becsületét, akit felsőged hazug módon félrevezetett, vagy gyengeségében elárult. Tudom, hogy ezek a szavak haragra lobbantják felsőgedet, bennünket viszont megölnék a tények; tudom, hogy azon gondolkodik, milyen büntetést szabjon ki rám nyíltszívűségemért, de azt is tudom, milyen büntetést kérek én felsőgedre Istentől, ha elmondom neki felsőged esküszegését és fiam szerencsétlenségét.

A király, mellébe markolva, felemelt fővel, lángoló tekintettel, nagy léptekkel járt fel és alá.

- Uram - kiáltotta egyszerre -, ha valóban mint király állnék magával szemben, már meg is volna büntetve; de csak ember vagyok, és jogom van hozzá, hogy szeressem a földön azokat, akik engem szeretnek, ami oly ritka boldogság.

- Mint embernek sincs hozzá több joga, felsőged, mint a királynak, és ha igazságos akart volna lenni, tudtára kellett volna ezt adnia Bragelonne úrnak, ahelyett, hogy száműzte.

- Úgy érzem, mintha vitatkoznék! - szakította félbe XIV. Lajos azzal a méltósággal, amelyet csak ő tudott hangjával és tekintetével ily hatásosan kifejezni.

- Azt reméltem, hogy felelni fog - szólt a gróf.

- Nemsokára megtudja válaszomat, uram.

- Ismeri a gondolataimat - felelte a gróf.

- Megfeledkezett róla, hogy a királlyal beszél, uram; ezzel súlyosan vétett!

- Felsőged megfeledkezett róla, hogy tönkreteszi két ember életét; ez halálos bűn; felsőged!

- Most pedig távozzék!

- Nem addig, míg ki nem mondtam: XIII. Lajos fia rosszul kezdi uralkodását, mert rablással és becstelenséggel kezdi! A családom és én mostantól fogva fel vagyunk mentve minden tisztelet és szeretet alól, amelyre megeskettem fiamat a saint-denis-i kriptánál, felsőged őseinek földi maradványai felett. Ellenségünk lett, felsőged, és ezentúl csak az Istennek, aki az egyetlen úr felettünk, tartozunk számot adni cselekedeteinkről. Ne feledje ezt!

- Fenyegyet?

- Ó, nem - felelte szomorúan Athos -, éppoly kevés kérdés lakozik szívemben, mint félelem. Az Isten, akiről beszélek, hallja szavaimat, és tudja, hogy a király sérthetlenségéért és koronájának becsületéért most is kiontanám véretem, amennyi a húszesztendei polgárháború

és külső háború után még megmaradt. Biztosíthatom tehát róla, hogy a királyt éppoly kevésbé fenyegetem, mint az embert; de ezt mondom felségednek: két szolgáját veszíti el, mert az apa szívében megölte a hitet, és a fiú szívében a szerelmet. Az egyik többé nem hisz a királyi szóban, a másik nem hisz többé sem a férfiak becsületében, sem a nők tisztaságában. Az egyik a tisztelet, a másik az engedelmség számára halt meg! Isten áldja!

Így szólván, Athos összetörte térdén a kardját, két darabját lassan a földre tette, meghajolt a dühében és szégyenében fuldokló király előtt, és elhagyta a dolgozószobát.

Lajos az asztalára hanyatlott, s jó néhány percre volt szüksége, míg össze tudta szedni magát; aztán hirtelen felkelt, hevesen csengetett.

- Hívják ide D'Artagnant! - kiáltotta a rémült ajtónállóknak.

A vihar következményei

Olvasóink, persze, már azt kérdezték magukban, hogyan érkezett meg Athos a kellő pillanatban a királyhoz; Athos, akiről olyan régóta nem hallottunk. Mivel regényírói minőségünkben azt a feladatot tűztük magunk elé, hogy az eseményeket, mondhatni, kérlelhetetlen logikával kapcsoljuk egybe, el voltunk rá készülve, hogy erre a kérdésre felelnünk kell, s felelünk is rá.

Porthos, mint párbajsegéd, kötelességének érezte, hogy a Palais-Royalból távozva elmenjen a ferences kolostorhoz a vincennes-i erdőbe, és a legapróbb részletekig elmondja Raoulnak Saint-Aignannal való beszélgetését. Befejezésül megnyugtatta Raoul, hogy ha a király el is küldött kegyencéért, ez csak pillanatnyi késedelmet fog előidézni, és Saint-Aignan a királytól elköszönve, sietve eleget fog tenni Raoul felszólításának.

Raoul azonban, aki nem volt olyan hiszékeny, mint öreg barátja, azt következtette az elbeszélésből, hogyha Saint-Aignan elment a királyhoz, mindent el is mondott neki; ha pedig Saint-Aignan mindent elmond a királynak, öfelsége megtiltja neki, hogy a párviadal színhelyére elmenjen. Raoul ezért megkérte Porthost, maradjon a találkozóhelyen, arra a nagyon valószínűtlen esetre, ha Saint-Aignan eljönne, s a lelkére kötötte, hogy egy vagy másfél óránál tovább ne maradjon a réten. Porthos ezt erélyesen visszautasította, s épp ellenkezőleg, úgy vetette meg a ferences barátoknál a lábát, mintha ott akart volna meggyökeresedni; meg is ígértette Raoullal, hogy atyja házából visszatér a lakására, mert akkor Porthos lakája legalább tudja, hol találja meg, ha Saint-Aignan megjelenik a találkán.

Brageionne otthagya Vincennes-t, és egyenesen Athoshoz ment, aki két nap óta Párizsban tartózkodott.

A grófot D'Artagnan már előre értesítette levélben.

Raoul tehát feleslegesen kereste fel atyját; Athos kezét nyújtotta neki, megölelte, és intett, hogy üljön le.

- Tudom, Raoul, hogy úgy jött hozzám, ahogy jóbarátjához megy el az ember, ha bánata van, ha szenved; mondja csak el, milyen ügy vezette ide.

A fiatalember meghajolt, és hozzáfogott mondókájához. Szava többször elakadt patakozó könnyeitől és a torkát fojtogató zokogástól. De valahogy mégis a végére jutott.

Athos bizonyára tudta már, mihez tartsa magát, mert mint mondtuk, D'Artagnan írt a grófnak, de mindenáron meg akarta őrizni nyugalmát és derűjét, jellemének ezt a két csaknem emberfeletti vonását, ezért így felelt:

- Semmit nem hiszek el abból, amit mondanak, Raoul, semmit sem hiszek el abból, amitől fél, nem mintha szavahihető emberek nem említették volna előttem ezt a kalandot, hanem mert lelkemben és lelkiismeretemben lehetetlennek tartom, hogy a király megsértett volna egy nemesembert. Kezeskedem tehát a királyért, és elhozom magának állításom bizonyosságát.

Raoul, mint az ittas ember, csak tántorgott a tulajdon szemével látottak, és rendíthetetlen hite közt, amit ebbe a soha nem hazudó férfiba vetett, ezért meghajolt, és csupán ennyit felelt:

- Menjen tehát, gróf úr, megvárom.

Leült, és két kezébe temette arcát. Athos felöltözött és elment. A királynál úgy viselkedett, amint elbeszéltek olvasóinknak, láthatták a királyhoz belépni, és később onnan eltávozni.

Midőn hazaérkezett, Raoul sápadtan és komoran, ugyanabban a kétségbeesést kifejező testtartásban ült. De az ajtó nyílásának zajára, apja feléje közeledő lépéseinek zajára a fiatalember felszegte fejét.

Athos sápadt volt, és leplezetlenül komor; kalapját és köpönyegét átadta a lakájnak, majd egy kézmozdulattal elküldte, és leült Raoul mellé.

- Nos, uram? - kérdezte a fiatalember szomorúan ingatva fejét. - Meggyőződött-e végre?

- Meg, Raoul: a király szereti La Vallière kisasszonyt.

- Tehát bevallja? - kiáltotta Raoul.

- Egészen nyíltan.

- És Louise?

- Vele nem beszéltem.

- Nem; de a király csak beszélt róla. Mit mondott?

- Azt mondta, Louise viszontszereti.

- Ó! Látja! Látja! - kiáltotta a fiatalember.

És kétségbeesett mozdulatot tett.

- Raoul - szólt a gróf -, higgye el nekem, mindazt elmondtam a királynak, amit maga mondott volna neki, és azt hiszem, illendően, de határozottan mondtam meg a magamét.

- És mit mondott neki, uram?

- Azt mondtam, Raoul, hogy mindennek vége közte és miköztünk, hogy magának többé semmi hasznát nem veheti az ő szolgálatában, azt mondtam, hogy magam is távol tartom magam tőle. Most már csak egy dolgot szeretnék tudni.

- Mit, uram?

- Hogy maga hogy határozott.

- Milyen tekintetheti?

- Ami a szerelmét illeti és...

- Fejezze be, uram.

- És ami a bosszút illeti, mert attól félek, bosszút akar állni.

- Ó, uram, ami a szerelmet illeti!... egyszer, valamikor, talán sikerülni fog kitépni a szívemből, Isten segítségével és atyám bölcs tanácsaira támaszkodva. A bosszú csak egy rossz gondolat hatása alatt jutott eszembe, és mert az igazi bűnösön úgysem állhatnék bosszút, lemondok bosszútervemről.

- Tehát nem szándékszik többé megverekedni Saint-Aignannal?

- Nem, uram. A kihívás ugyan megtörtént, s ha Saint-Aignan elfogadja, helyt fogok állni; ha nem fogadja el, akkor elállok tőle.

- És La Vallière kisasszony?

- Csak nem gondolhatta komolyan, gróf úr, hogy bosszút állok egy nőn? - szólt Raoul olyan szomorú mosollyal, hogy könny szökött tőle annak a férfiúnak a szemébe, aki oly sokszor borult a maga és mások fájdalma fölé.

Kezét nyújtotta Raoulnak, ő pedig hevesen megragadta.

- Tehát szilárdan meg van győződve róla, gróf úr, hogy a baj gyógyíthatatlan? - kérdezte.

Athos a fejét ingatta, és ezt mormogta:

- Szegény fiam!

- Azt hiszi, még remélek, és sajnál érte - szólt Raoul. - Ó, látja, kimondhatatlan erőfeszítésbe kerül, hogy megvessem, ahogy tennem kellene, azt a nőt, akit annyira szerettem. Ó, hogy miért nem vétettem ellene valamiben, akkor boldog volnék, és megbocsátanak neki.

Athos szomorúan nézett a fiára. Az a néhány szó, amelyet Raoul mondott, mintha saját szívéből fakadt volna.

E percben a lakáj D'Artagnant jelentette. Ez a név teljesen különböző módon csengett Athos és Raoul fülében.

A testőr bizonytalan mosollyal az ajkán lépett be. Athos arckifejezése, ahogy barátja elé lépett, nem került el Bragelonne figyelmét.

D'Artagnan egyetlen szemhunyorítással felelt Athosnak, aztán Raoulhoz lépett, kézen fogta, és szavait egyszerre intézve az apához és a fiúhoz, így szólt:

- Nos, vigasztaljuk a gyermeket, mint látom?

- Maga pedig, jószágosan, mint mindig, eljött, hogy ebben a nehéz feladatban mellém álljon - mondotta Athos.

És két keze közé szorította D'Artagnan kezét.

Raoulnak úgy rémlett, hogy ennek a szorításnak valamiféle, a szavaktól különálló, sajátos értelme van.

- Igen - felelte a testőr, és beszéd közben azzal a kezével, amelyet Athos szabadon hagyott, a bajuszát pödörgette -, igen, eljöttem én is...

- Isten hozta, D'Artagnan, nem a vigaszért, amelyet hoz, hanem magamagáért. Már megvigasztalódtam - mondta Raoul.

És megpróbált mosolyogni, de a mosolya szomorúbb volt, mint a legszomorúbb könnyek, amelyeket D'Artagnan valaha is folyni látott.

- Hál' Istennek - felelte D'Artagnan.

- Csakhogy - mondta Raoul - éppen akkor érkezett, amikor a gróf el akarta mondani a királlyal folytatott beszélgetésének részleteit. Ugyebár, megengedi, hogy a gróf úr folytassa?

És a fiatalember szeme mintha a testőr szívének legtitkosabb rejtekében akart volna olvasni.

- A királlyal folytatott beszélgetését? - felelte a testőr olyan természetes hangon, hogy lehetetlen volt a csodálkozásában kételkedni. - Tehát a királynál járt, Athos?

Athos mosolyogva válaszolt.

- Igen, beszéltem vele.

- Ó, valóban nem tudta, hogy a gróf beszélt a királlyal? - kérdezte Raoul félig megnyugodva.

- Hitemre mondom, egyáltalán nem.

- Akkor nyugodtabb vagyok - mondta Raoul.

- Nyugodtabb? Mifelől? - kérdezte Athos.

- Uram - mondta Raoul -, bocsásson meg, de mert ismerem azt a megtisztelő barátságot, amellyel irántam viseltetik, attól féltem, hogy kissé élénken fejezte ki öfelségének fájdalmát és felháborodásomat, és hogy a király...

- És hogy a király? - ismételte D'Artagnan. - Fejezze be, Raoul.

- Bocsásson meg, D'Artagnan úr. Be kell vallanom, egy pillanatig attól féltem, hogy nem mint D'Artagnan, hanem mint a testőrök kapitánya jött el ide.

- Micsoda bolondság, szegény Raoulom - kiáltott fel D'Artagnan, és elnevette magát, de a jó megfigyelő talán észrevette volna rajta, hogy nevetése nem eléggé őszinte.

- Annál jobb - mondta Raoul.

- Igen, bolondság, és tudja, mit tanácsolok magának?

- Hadd hallom, uram; mivel maga adja, csakis jó tanács lehet.

- Nos hát, azt tanácsolom, hogy most - az utazása után, a Guiche grófnál tett látogatás után, a Madame-nál való látogatása után, a Porthosnál való látogatása után, és a Vincennes-be való lovaglása után - azt tanácsolom, most pihenje ki magát kissé, feküdjék le, aludjék tizenkét órát, ébredése után pedig lovagoljon fáradra egy jó lovat.

És magához vonva Raoult, megölelte, mint ahogy a tulajdon gyermekével tette volna. Athos ugyanazt tette, de az atyja csókja szemmel láthatólag még gyengédebb volt, és ölelése még erősebb, mint a jóbaráté.

A fiatalember még egyszer ránézett a két férfira, és minden szellemi erejét megfeszítve, igyekezett keresztüllátni rajtuk. Éleslátása azonban kudarcot vallott a testőr mosolygó ábrázatán és La Fère gróf nyugodt és szelíd vonásain.

- Hová megy most, Raoul? - kérdezte az utóbbi, látva, hogy Raoul indulni készül.

- Haza, hozzám - felelte ez szelíd, bánatos hangján.

- Tehát ott lehet megtalálni, vicomte, ha valami mondanivalónk volna?

- Igen, uram. Úgy látja, hogy lesz valami mondanivalója?

- Mit tudom én - felelte Athos.

- Igen, újabb vigasztaló szavak - szólt D'Artagnan, és közben gyengéden az ajtó felé tuszkolta Raoult.

Mivel a két barát minden mozdulatából derűs nyugalom áradt, Raoul elment a gróf lakásáról, csak a maga fájdalmának érzését hordozva szívében.

„Hála Istennek! - gondolta. - Tehát csak magammal kell törődnöm.”

És úgy burkolózott be köpenyegébe, hogy a mellette elhaladók előtt eltakarta szomorú arcát, s kilépett a házból, hogy a lakására menjen, mint ezt Porthosnak megígérte.

A két barát egyforma részvétellel figyelte a fiatalember távozását.

Éppen csak hogy mindegyikük másféleképpen fejezte ki szánalmát.

- Szegény Raoul! - mondta Athos, és sóhajtás tört ki ajkán.

- Szegény Raoul - mondta D'Artagnan, és vállat vont.

- Szegény Raoul! - szólt Athos.

- Szegény Raoul! - szólt D'Artagnan.

Raoul valóban nagyon boldogtalan lehetett, ha ez a két harcedzett férfi ennyire megsajnálta.

S bizony, amint magára maradt, hátrahagyva rettenthetetlen barátját és megértő atyját, s visszaemlékezett rá, hogy a király megvallotta gyengéd érzelmeit, amelyek elrabolták tőle szeretett Louise de la Vallière-jét, úgy érezte, hogy megszakad a szíve, ahogyan ezt mindegyikünk érezte, amikor szertefoszlottak első ábrándjai, amikor csalódott első szerelmében.

„Ó, jaj! - rebegte. - Mindennek vége! Semmit sem várhatok többé az élettől, semmit sem remélhetek! Megmondta Guiche, megmondta atyám, megmondta D'Artagnan. Minden csak álom hát ezen a világon! Álom volt a szép jövő, amely felé tíz esztendőn át törekedtem! Szíveink egyesülése is álom volt! Álom volt az is, hogy szerelemben és boldogságban fogunk élni!

Én szegény bolond, hogyan is álmodhattam hangosan, nyilvánosan, barátaim és ellenségeim jelenlétében, hogy a barátaim szomorkodjanak szenvedéseim miatt, és hogy az ellenségeim kacagjanak fájdalmamon!

Ilyenformán az én szerencsétlenségemből nyilvánvaló kegyvesztettség, közbotrány lesz. Ilyenformán holnap már, szégyenszemre, ujjal mutogatnak rám!”

És Raoul, bár megígérte apjának és D'Artagnannak, hogy nyugodt lesz, fenyegető szavakat mormogott magában.

„Pedig - folytatta -, ha De Wardes-nak hívnának, vagy ha D'Artagnan ereje és bátorsága lakoznék bennem, nevető szájjal bizonygatnám a nőknek, hogy a galád hitszegő, akit szerelmemmel tiszteltem meg, egyetlen tüskét hagyott a szívemben: bánom, hogy léprementem látszattisztességének; néhány gúnyolódó az én rovásomra mulattatná a királyt; akkor én meglesném a gúnyolódókat, és néhányuknak alaposan ellátnám a baját. Az emberek félnének tőlem, és mire a harmadikat leteríteném, imádnának a nők.

Igen, ez volna a helyes álláspont, maga La Fère gróf sem riadna vissza tőle. Nem ugyanilyen megpróbáltatásokat állt-e ki ő is, ifjúságának legszebb éveiben, amilyeneket nekem kell kiállnom? Nem a részegséggel kárpótolta-e magát a szerelemért? Gyakran mondta ezt nekem. Miért ne kárpótolnám magam én is a gyönyörökkel?

Ugyanígy szenvedett ő is, mint én, talán még többet! Egy ember története tehát mindenki története, többé vagy kevésbé hosszú, többé vagy kevésbé fájdalmas megpróbáltatása? Az egész emberiség hangja csak egyetlen hosszú sikoly.

De mit törődik a mások fájdalmával az, aki szenved? A másik ember tátongó sebe enyhíti-e a magunk szívén ütött sajtó sebet? A vér, amely mellettünk ömlik ki, elállítja-e a mi vérzésünket? Az egyetemes szorongó félelem csökkenti-e a saját szorongó félelmünket? Nem, mindenki magának szenved, mindenki a maga fájdalmával viaskodik, ki-ki a maga könnyeit sírja.

Különben is, mi volt számomra eddig az élet? Hideg és sivár küzdőtér, ahol mindig másokért álltam ki, soha nem magamért.

Egyszer egy királyért, majd pedig egy nőért.

200 Jaj! Én szerencsétlen! (latinul)

A király elárult, a nő megvetett.

Jaj, én szerencsétlen!... A nők! Be jó is volna, ha valamennyi lakolna egynek a bűnéért!

Mi kell ehhez? Hogy az embernek ne legyen szíve, vagy felejtse el, hogy van; hogy erős legyen, még a gyengékkal szemben is; konokul célra törni, akkor is, ha úgy érzi, hogy a másik összeroppan.

Hogyan érheti ezt el az ember? Úgy, hogy ha fiatal, szép, erős, bátor, gazdag. Mindez vagyok, vagy leszek.

Hát a becsület? Mi a becsület? Elmélet, amelyet ki-ki a maga módján értelmez. Atyám azt mondta nekem: »A becsület az a tisztelet, amellyel másoknak tartozunk, kivált pedig, amivel magunknak tartozunk.« De Guiche és Manicamp vagy Saint-Aignan ezt mondaná: »A becsület abból áll, hogy a király szerelmeit és kedvteléseit szolgáljuk.« Ez a fajta becsület olcsó és hasznos. Az effajta becsülettel megtarthatnám az udvarnál viselt állásomat, királyi kamarás lehetnék, egész kis, szép és jó, hadseregem volna. Ezzel a becsülettel herceg lehetnék, és pair.

A folt, amellyel bemocskolt ez a nő, a fájdalom, amellyel összetörte szívemet, Raoulét, gyermekkori barátját, mit sem árt Bragelonne úrnak, a jó tisztnek, a derék kapitánynak, aki dicsőséget arat az első ütközetben, és százszor többre viszi, mint amennyi ma La Vallière kisasszony, a király kedvese, mert a király nem fogja elvenni feleségül La Vallière kisasszonyt, és minél inkább nyilvánítja szeretőjének, annál súlyosabb lesz a szégyenpárta, amit koronaként tesz a lány fejére, és amennyire megvetik Louise-t, mint ahogy én megvetem, úgy lesz egyre ragyogóbb az én dicsőségem.”

- Ó, jaj! Együtt haladtunk Louise meg én, életünk első, életünk legszebb harmadában, kéz a kézben jártunk a fiatalság virágokkal borított búbájós ösvényén, és most, lám, keresztúthoz értünk, ő elválik tőlem, más-más útra térünk, mindjobban eltávolodva egymástól; és nekem, Uram Istenem, egyedül, kétségbeesetten, megsemmisülten kell az út végére érkezniem!

„Jaj! Én szerencsétlen!...”

Ilyen sötét gondolatok jártak Raoul eszébe, mikor gépiesen átlépte házának küszöbét. Hazaérkezett, anélkül, hogy látta volna az utcákat, amelyeken áthaladt, anélkül, hogy tudta volna, hogyan jött; kinyitotta a kaput, továbbment, felfelé a lépcsőn.

Az akkori házakban a lépcsőház és a lépcső többnyire sötét volt. Raoul az első emeleten lakott; megállt, hogy csengessen. Olivain kisietett, elvette tőle a kardot és a köpönyeget. Raoul maga nyitotta ki az ajtót, amely az előszobából egy kis szalonba nyílt; ahhoz képest, hogy fiatalemberé volt, elég díszesen volt berendezve és mindenütt virágok szépítették, mert Olivain ismerte gazdája ízlését, és igyekezett a kedvében járni, nem törődve vele, hogy gazdája észreveszi-e figyelmességét.

Volt a szobában La Vallière-nek egy arcképe, amelyet a lány maga rajzolt és ajándékozott Raoulnak. Ez az arckép egy sötét színű damasztal bevont hatalmas kerevet felett függött, és Raoul először is oda ment, az arckép volt az első tárgy, amelyre szemét függesztette. Egyéb-ként Raoul csak a szokásának engedett, mert valahányszor hazatért, mindenekelőtt ez az arckép kötötte le figyelmét. Ezúttal is, mint mindig, odalépett tehát az arcképhez, rátérdelt a kerevetre, és szomorú tekintettel nézett fel rá.

Karját keresztbe fonta mellén, fejét áhítatosan felemelte, a szeme merev lett és fátyolozott, a szája keserű mosolyra húzódott.

Nézte az imádott képet; aztán ismét eszébe jutott mindaz, amit végiggondolt, szívére ismét rátört az elszenvedett fájdalom, s hosszú hallgatás után harmadszor is feljajdult:

- Jaj! Én szerencsétlen!

Alighogy ezeket a szavakat kiejtette, sóhajt, panaszos nyögést hallott maga mögött.

Gyorsan hátrafordult, és a szalon szegletében egy elfátyolozott, görnyedten álló nőt pillantott meg; belépésekor nem vette észre, mert eltakarta a kitárt ajtó, azután pedig nem nézett hátra.

Odalépett a nőhöz, akinek jelenlétét senki sem jelentette be, köszöntötte, s megkérdezte, mi járatban van; mire a nő felemelte fátyolát, és Raoul egy sápadt és szomorú arcot látott maga előtt.

Hirtelen hátrahőkölt, mintha rémlátomás elől döbbenne vissza.

- Louise! - tört fel szívéből a kiáltás, oly kétségbeeséssel, amire emberi hangot nem is hinnénk képesnek, mert aki így sikolt, annak nyomban meghasad a szíve.

200
Sebre seb

La Vallière kisasszony, mert hiszen ő volt az, egy lépést előrelépett.

- Igen, Louise - rebegette.

E szünet alatt, akármilyen rövid volt is, Raoulnak volt annyi ideje, hogy erőt vegyen magán.

- Maga az, kisasszony? - szólt. Majd leírhatatlan hangsúllyal megismételte: - Maga itt?

- Igen, Raoul - felelte a lány -, én vagyok, magára vártam.

- Bocsánat, de mikor beléptem, nem tudtam...

- Igen, a lelkére kötöttem Olivainnek, hogy ne mondja meg...

Louise habozott, és mert Raoul nem sietett válaszolni, egy pillanatra csend állt be, amelyben meg lehetett volna hallani mindkettőjük szívének dobogását; ezek a szívek nem egymásért dobogtak, hanem csak ugyanolyan vadul.

Louise-on volt a beszéd sora. Erőt vett magán.

- Beszélnem kellett magával... okvetlenül meg kellett látogatnom... személyesen... egyedül... Nem riadtam vissza ettől a lépéstől, de titokban kell maradnia, mert magán kívül, Bragelonne vicomte, senki sem értené meg.

- Valóban, kisasszony - hebegte Raoul zavartan és zihálva -, rólam táplált jó véleménye ellenére kénytelen vagyok bevallani...

- Kérem, legyen olyan kegyes, üljön le és hallgasson meg - szakította félbe Louise végtelenül lágy hangon.

Bragelonne egy pillanatig ránézett, aztán szomorúan ingatva fejét, leült, vagyis inkább leroskadt egy székre.

- Beszéljen - szólt.

Louise gyorsan körülnézett. Ez a könyörgő tekintet sokkal hatásosabban kérte a titoktartást, mint iménti szavai.

Raoul felkelt, kinyitotta az ajtót, és kiszólt:

- Olivain, senki számára sem vagyok itthon.

Aztán visszafordult La Vallière-hez:

- Ez volt a kívánsága? - kérdezte.

Leírhatatlan hatást tettek Louise-ra ezek a szavak, amelyek ezt jelentették: „Láthatja, hogy én, Raoul, még értem magát.”

Louise szeméhez emelte zsebkendőjét, hogy letöröljön egy kibuggyanó könnycseppet. Aztán egy pillanatig erőt gyűjtött, és így szólt:

- Raoul, ne fordítsa el tőlem tekintetét, mely olyan jóságos és nyílt; hiszen maga nem olyan férfi, aki megvet egy nőt, mert másnak adta a szívét, még ha ez a szerelem sérti is büszkeségét, vagy boldogtalanná teszi.

Raoul nem felelt.

- Sajnos, ez az igazság - folytatta La Vallière -, rosszul áll az ügyem és nem is tudom, hogyan kezdjem. Hallgasson meg, azt hiszem, legjobban teszem, ha egyszerűen elmondom, mi történt. Mivel igazat mondok, mindig meg fogom találni az egyenes utat a homályban, habozásomban és az akadályok közepette, melyeket le kell győznöm, hogy könnyítsek túlaradó szívemen, amely lába elé akarja önteni bánatát.

Raoul változatlanul szótlan maradt.

La Vallière olyan arccal nézett rá, mintha azt akarná mondani: „Bátorítson! az Isten szerelméért, csak egy szót szóljon!”

Raoul azonban hallgatott, és a lány kénytelen volt folytatni.

- Az imént - mondta - Saint-Aignan jött hozzám a király megbízásából.

S ezt mondva, lesütötte a szemét. Raoul pedig félrenézett, hogy ne lásson semmit.

- Saint-Aignan eljött hozzám a király megbízásából - ismételte a lány -, és azt mondta, hogy maga mindent tud.

És megpróbált a szemébe nézni annak, akinek sok más sebére ezt a sebet ütötte; de hiába kereste Raoul tekintetét.

- Saint-Aignan azt mondta, maga jogos haragra lobbant ellenem.

Ezúttal Raoul ránézett a lányra, és megvetően biggyesztette le ajkát.

- Ó - folytatta Louise -, kérve kérem, ne mondja, hogy mást is érzett irántam, mint haragot. Raoul, várja be, míg mindent elmondok, várja be, míg befejezem szavaimat.

Raoul annyira uralkodott magán, hogy homloka kisimult, és ajkáról is eltűnt az előbbi ránc.

- Először is - folytatta La Vallière -, összetett kézzel, lehajtott fővel bocsánatot kérek magától, mint a legnagyobb, a legnemesebb férfitől. Ha nem vallottam is be, mi történt szívemben, sohasem tudtam volna magam rászáni, hogy megcsaljam. Könyörgök, Raoul, térden állva kérem, feleljen nekem, még ha sértő szavakkal illet is. Jobban szeretem a sértést hallani ajkáról, mint ha szívében gyanúsít.

- Csodálom finom megkülönböztetéseit, kisasszony - mondta Raoul, s nagy erőfeszítésébe került, hogy el ne veszítse nyugalmát. - Eltitkolni, hogy megcsalunk valakit, az becsületes dolog; de megcsalni, úgy látszik, helytelen, és maga nem is tenne ilyet.

- Uram, hosszú ideig azt hittem, hogy mindennél jobban szeretem magát, és míg szerelmemben hittem, azt mondtam, hogy szeretem. Blois-ban szerettem. Mikor a király Blois-ba érkezett, azt hittem, hogy még mindig szeretem. Az oltár előtt mertem volna megesküdni rá, de elérkezett egy nap, mely eloszlatta tévedésemet.

- Nos hát, azon a napon, kisasszony, látva, hogy én változatlanul szeretem, az igazságérzés azt parancsolta volna, hogy megmondja nekem: nem szeret többé.

- Azon a napon, Raoul, azon a napon, amelyen először olvastam szívemnek rejtekében, azon a napon, amelyen bevallottam saját magam előtt, hogy nem maga tölti be minden gondolatomat, azon a napon, amelyen más jövőt láttam magam előtt, mint azt, hogy a barátnője, a szerelmese, a menyasszonya legyenek, azon a napon, Raoul, sajnos, már nem volt mellettem.

- Tudta, hol vagyok, írnia kellett volna, kisasszony.

- Nem mertem, Raoul. Gyáva voltam, Raoul. Értse meg! Olyan jól ismertem, olyan jól tudtam, hogy szeret, hogy megremegtem csak a gondolatára is, hogy milyen fájdalmat okozok magának, és ez olyan igaz, Raoul, hogy ebben a pillanatban, amikor meggörnyedve, szorongó szívvel, sóhajoktól elfúló hangon, könnyben úszó szemmel szólok, és nem tudok mentségemre felhozni mást, csak az őszinteségemet - én is azt a fájdalmat érzem, amelyet a maga szeméből kiolvasok.

Raoul mosolyogni próbált.

- Nem - mondotta a lány mélységes meggyőződéssel -, nem fog azzal megbántani, hogy színlel előttem. Maga szeretett engem, maga bizonyos volt benne, hogy engem szeret; maga nem csalódott önmagában, nem hazudott a saját szívének, én viszont, én...!

És a lány falfehéren, feje fölé emelt kézzel térdre esett.

- Maga viszont - mondta Raoul - azt mondta nekem, hogy engem szeret, és mást szeretett!

- Sajnos, így van! - tört ki a szó a szegény gyermekből. - Igen, mást szeretek, sajnos, és azt a másikat... O, Istenem! Hadd mondjam ki, Raoul, hiszen ez az egyetlen mentségem: azt a másikat jobban szeretem, mint az életemet, jobban szeretem, mint Istent. Bocsássa meg bűnömet, vagy büntesse meg árulásomat, Raoul. Nem azért jöttem ide, hogy védekezzem, hanem, hogy ezt mondjam: tudja-e, mi az: szeretni? Nos hát, szeretek! Szeretek úgy, hogy odaadom az életemet, a lelkemet annak, akit szeretek. Ha az, akit szeretek, nem fog már többé szeretni engem, belehalok a fájdalomba, hacsak Isten meg nem ment ettől, hacsak az Úr meg nem könyörül rajtam. Raoul, azért vagyok itt, hogy alávessem magam akaratának, bármi legyen is az; hogy meghaljak, ha a halálomat kívánja. Öljön meg, Raoul, ha szívében azt hiszi, hogy a halált érdemlem.

- Ne felejtse el, kisasszony - mondta Raoul -, hogy olyan nő kéri a halált, aki megcsalt vőlegényének már csak a vérének adhatja.

- Igaza van! - felelte Louise.

Raoul ajkát mély sóhajtás hagyta el.

- És úgy szeret, hogy nem tud felejteni? - tört fel Raoulból a kiáltás.

- Úgy szeretek, hogy nem akarok felejteni, és soha többé nem akarok mást szeretni - felelte La Vallière.

- Jó! - mondotta Raoul. - Elmondott nekem mindent, amit el kellett mondanom, amit megtudni kívánhattam. Most pedig, kisasszony, én vagyok az, aki bocsánatot kérek, mert én vagyok az, aki csaknem akadály lettem az életében, mert én vagyok az, aki hibáztam, mert magamat ámitva hozzájárultam, hogy maga ámita magát.

- Ó - mondta La Vallière -, ennyit nem kérek, Raoul.

- Mindez az én hibám, kisasszony - folytatta Raoul. - Jobban ismertem az élet nehézségeit, s az én feladatomban lett volna, hogy felvilágosítsam. Nem lett volna szabad a bizonytalanságra hagyatkoznom, meg kellett volna szólaltatnom a szívét, s én alig igyekeztem szólásra bírni ajkát. Ismétlem, kisasszony, bocsánatot kérek.

- Lehetetlen, lehetetlen! - kiáltott Louise. - Gúnyolódik velem!

- Hogyan, lehetetlen?

- Igen, lehetetlen, hogy valaki ennyire jó, ennyire kiváló, ennyire tökéletes legyen.

- Vigyázzon - felelte Raoul keserű mosollyal -, mert talán mindjárt azt fogja mondani, hogy nem is szerettem.

- Ó, úgy szeret, mint egy gyengéd fivér; engedje ezt remélnem, Raoul.

- Mint egy gyengéd fivér? Téved, Louise. Szerettem, mint egy szerető, mint egy férj, mint a legszerelmesebb férfi, aki csak szeretheti magát.

- Raoul, Raoul!

- Mint egy fivér? Úgy szerettem, hogy odaadtam volna magáért a véretem, cseppenként, az utolsó cseppig, a testemet, foszlányonként, az utolsó foszlányig, és túlvilági örök életemnek minden óráját.

- Raoul, Raoul, irgalom!

- Anyira szerettem, Louise, hogy meghalt a szívem, hogy a hitem megingott, hogy szememben kialudt a fény; annyira szerettem, hogy sivár lett előttem a föld és az ég.

- Raoul, Raoul, barátom, esedezem, kíméljen engem! - kiáltotta La Vallière. - Ó, ha tudtam volna!

- Most már késő, Louise; maga szeret és boldog; leolvasom az örömét a könnyein keresztül; a könnyei mögött, amelyeket a becsülete hullat, érzem szerelmének sóhajtásait. Louise, Louise, az utolsó emberré tett engem; könyörgök, menjen el! Isten vele, Isten vele!

- Bocsásson meg, esdekelve kérem!

- Eh! Hát nem tettem-e többet ennél! Nem mondtam-e meg, hogy még mindig szeretem?

Louise a két kezével eltakarta az arcát.

- És hogy ezt kimondom, értse meg jól, Louise, hogy ezt ebben a helyzetben mondom ki, ez annyi, hogy a halálos ítéletemet mondom ki. Isten vele!

La Vallière ki akarta nyújtani feléje a kezét.

- Ebben az életben többé nem látjuk egymást - szólt Raoul.

Louise fel akart sikoltani. Raoul a szájára tette a kezét. A lány megcsókolta ezt a kezét, és elájult.

- Olivain - kiáltott Raoul -, emelje fel ezt a hölgyet, és vigye le a kapuban várakozó kocsiba.

Olivain Louise karja alá nyúlt. Raoul egy mozdulatot tett, hogy Louise fölé hajoljon, s először és utoljára megcsókolja; de hirtelen megállt.

„Nem, ez a kincs nem az enyém. Nem vagyok Franciaország királya, hogy lopjak!”

És befordult a szobájába, míg az inas levitte a még mindig eszméletlen La Vallière-t.

201
Amit Raoul kitalált

Amikor Raoul eltávolodott, s a távozását kísérő két felkiáltás elhangzott, Athos és D'Artagnan négy szemközt maradt egymással.

Athos arckifejezése ismét olyan készsleges lett, mint D'Artagnan érkezésekor.

- Nos, barátom, mit akar tudomásomra adni? - kérdezte.

- Én? - válaszolta D'Artagnan.

- Persze hogy maga! Ok nélkül csak nem küldték ide?

Athos mosolygott.

- A kutyafáját! - kiáltotta D'Artagnan.

- Meg akarom könnyíteni a dolgát. Ugye, a király dühös?

- Hát be kell vallanom, hogy nem jókedvű.

- És maga eljött...

- A király megbízásából.

- Hogy letartóztasson?

- Fején találta a szöveget, kedves barátom.

- Számítottam rá. Gyerünk!

- Ohó! Mi az ördög! De nagyon siet!

- Nem szeretném, ha miattam késlekedne - felelte mosolyogva Athos.

- Ráérek. Különbén érdekli, hogy zajlott le a dolog a király és én közöttem?

- Ha el akarja mesélni, kedves barátom, örömmel hallgatom - felelte Athos.

És egy nagy karosszékre mutatott. D'Artagnan kényelmesen elnyújtózott benne.

- Ragaszkodom hozzá - mondta D'Artagnan -, mert, tudja, a társalgás meglehetősen érdekes.

- Hallgatom.

- Szóval, legelőször is, a király magához hívatott.

- Amint eljöttem tőle?

- Éppen az utolsó lépcsőfokokon haladt lefelé, mint a testőrök mondták nekem. No, szóval belépek. Barátom, a király nem vörös volt, hanem lila. Még nem tudtam, mi történt. Csak a földön láttam egy kettétört kardot.

„- D'Artagnan kapitány! - kiáltotta a király, midőn megpillantott.

- Felség! - mondom én.

- Az imént távozott el tőlem az az arcátlan La Fère gróf.

- Arcátlan? - kiáltottam olyan hangsúllyal, hogy a király hirtelen elhallgatott.

- D'Artagnan kapitány - folytatta aztán a király fogait összeszorítva -, meghallgat, és engedelmeskedik nekem.

- Ez kötelességem, felség.

- Meg akartam kímélni azt az urat attól a szégyentől, hogy itt fogassam el, mert néhány ügyben szívesen emlékezem rá.

- Ahá! - mondtam nyugodtan.

- De - így szólt a király - maga kocsiba ül..."

Egy mozdulatot tettem.

„- Ha viszolyog tőle, hogy maga tartóztassa le, akkor küldje ide a gárdakapitányomat.

- Felség - feleltem -, nincs szükség a gárdakapitányra, mivel én vagyok szolgálatban.

- Nem szeretnék kellemetlenséget okozni magának, hiszen mindig jól szolgált engem, D'Artagnan úr - mondta a király jószágon.

- Nem okoz kellemetlenséget, felség - feleltem. - Én vagyok szolgálatban, ennyi az egész.

- De úgy tudom - mondta a király csodálkozva -, hogy a gróf a barátja.

- Ha az apám volna a gróf, felség, akkor is szolgálatban vagyok.”

A király rám nézett, látta, hogy az arcom szenvtelen, és úgy tetszett, megnyugodott.

„- Tehát letartóztatja La Fère grófot? - kérdezte.

- Természetesen, felség, ha parancsot ad rá.

- Nos hát, parancsot adok rá.”

Meghajoltam.

„- Hol a gróf, felség?

- Majd megkeresi.

- És elfogom, akárhol van?

- Igen. De azért igyekezzék otthon találni. Ha talán birtokára indult, akkor utazzék el Párizsból, és útközben fogja el.”

Meghajoltam, de mert nem mozdultam helyemről, a király megkérdezte:

„- Nos?

- Várok, felség.

- Mire?

- Az aláírt parancsra.”

Ez, úgy látszik, bosszantotta a királyt. Hiszen valami erőszakosságot akart elkövetni; most jóvátehetette az önkényes intézkedést, ha mégis önkényesség történt. A király lassan és rosszkedvűen kezébe vette a tollat és írt:

Parancs D'Artagnan lovagnak, testőreim kapitányának, melynek értelmében La Fère grófot, bárhol is találja meg, le kell tartóztatnia.

Aztán felém fordult. Várhoztam, de egyetlen arcizmom sem rándult. Ő kétségkívül kihívásnak hitte nyugalmamat, mert gyorsan aláírta a parancsot, átadta, s rám kiáltott: „- Induljon!”

Engedelmeskedtem, és most itt vagyok.

Athos megszorította barátja kezét.

- Gyerünk!

- Ohó! - felelte D'Artagnan. - Bizonyára el kell még intéznie néhány apró-cseprő dolgot, mielőtt lakását elhagyja.

- Nekem? Éppenséggel nem.

- Hogyan?

- Hát, Istenem, nem! Tudja, D'Artagnan, hogy mindig szerény vándor voltam a földön, készen a király parancsára a világ végére is elmenni, és készen ezt a világot a király parancsára a másvilággal felcserélni. Mi kell valakinek, aki fel van készülve? Egy iszák vagy egy koporsó. Én ma, mint mindig, készen állok, kedves barátom. Vezessen hát el.

- És Bragelonne?

- Őt azokra az elvekre neveltem, amelyeket magam is vallok, és láthatta, hogy amint magát megpillantotta, nyomban kitalálta az okot, amely idevezérelte. Egy pillanatra tévútra vezettük; de legyen nyugodt, Raoul eléggé el van készülve kegyvesztettségemre, nem fog miatta megijedni. Menjünk!

- Menjünk - mondta D'Artagnan nyugodtan.

- Barátom - mondta a gróf -, mivel a kardomat összetörtem és darabokban vetettem a király lába elé, ez megkímél attól a fáradságtól, hogy kardomat átadjam.

- Igaza van; különben is, mi az ördögöt csináljak a kardjával?

- Maga előtt menjek, vagy maga mögött?

- Belém karolva - felelte D'Artagnan.

S a karjába öltötte La Fère gróf karját, hogy együtt menjenek le a lépcsőn.

Így érkeztek el a lépcsőn a pihenőhelyig.

Grimaud, akivel az előszobában találkoztak, nyugtalan arccal nézte az együttes távozást. Sokkal jobban ismerte az életet, semhogy ne gyanított volna valami titkot a dolog mögött.

- Ó, te vagy az, kedves Grimaud barátom? - kérdezte Athos. - Elmegyünk.

- Kikocsikázni az én kocsimon - vágott közbe D'Artagnan barátságos fejbőlintással.

Grimaud egy arcfintorítással üdvözölte D'Artagnant, ami nyilván mosoly akart lenni, és elkísérte a két barátot a kocsi ajtajáig. Athos szállt be elsőnek, és D'Artagnan követte, de egy szót sem szólt a kocsisnak. Az elindulás olyan csendben, feltűnés nélkül történt, hogy nem keltette fel a szomszédok figyelmét. Midőn a kocsi a Szajna partjára ért, Athos megszólalt:

- A Bastille-ba visz, amint látom.

- Én? - felelte D'Artagnan. - Oda viszem, ahova akarja, nem máshova.

- Hogyan? - kérdezte csodálkozva a gróf.

- A teremburáját, értse már meg, kedves grófom, hogy csak azért vállalkoztam erre a feladatra, hogy saját találékonysága szerint cselekedjen. Csak nem gondolta, hogy csak úgy ukmukfuk bezáratom? Ha nem így tervezem el, akkor a gárdakapitányra bízom a dolgot.

- Így hát?... - kérdezte Athos.

- Így hát, ismétlem, oda megyünk, ahova akarja.

- Kedves barátom, erről magára ismerek - felelte Athos. s megölelte D'Artagnant.

- Ejnye! Azt hiszem, a dolog nagyon egyszerű. A kocsi elviszi magát a Cours-la-Reine-sorompóig; ott egy lovat talál, amelyet parancsomra készenlétben tartanak, ezzel a lóval egyhuzamban három állomást is megtehet, én pedig igyekezni fogok, hogy csak abban a pillanatban érkezzem vissza a királyhoz, a szökést jelenteni neki, amikor már lehetetlen lesz utolérni. Ezalatt maga megérkezik Le Havre-ba, onnan Angliába megy, ahol megtalálja azt a szép házat, amelyet Monk barátom ajándékozott nekem, nem is beszélve a vendégbarátságról, amelyben Károly király kétségtelenül részesíteni fogja. Nos? Mit szól ehhez a tervhez?

- Vezessen a Bastille-ba - felelte mosolyogva Athos.

- Nyakas ember! Gondolja meg alaposabban!

- Mit?

- Hogy elmúlt már húszéves. Higgye el, barátom, legbensőbb meggyőződésem szerint beszélek. A börtön a mi korunkban végzetes lehet. Nem, nem, csak nem tűröm el, hogy börtönben sínylődjék! Szédülök, ha csak rágondolok.

- Barátom - felelte Athos -, Isten, szerencsére, éppen olyan lelkierővel ajándékozott meg, amilyen testi erővel. Higgye el, erős leszek az utolsó leheletemig.

- Ez nem erő, barátom, ez örültség!

- Nem, D'Artagnan, nagyon okos elhatározás. Nehogy azt higgye, azért vitatkozom magával, mert tudom, hogy a vesztébe rohan, ha engem megment! Magam is azt tettem volna, amit maga, ha a szökés megfelelné elveimnek. Elfogadtam volna tehát magától azt, amit hasonló körülmények közt nyilván maga is elfogadna tőlem. Nem! Igazán jól ismerem magát, semhogy akár csak egy cseppet is gondolkozzam ezen.

- Hej, ha rám bízna a dolgot, hogy futtatnám maga után a királyt!

- Ó, a király, kedves barátom!

- Bánom is én! Ha ezerszer ő a király, akkor is ezt felelném neki: „Felség, börtönözzön be, száműzzön, öljön meg Franciaországban és Európában akárkit, parancsolja meg, hogy elfogjak bárkit és tört üssek szívébe, ha mindjárt az öccseura, Monsieur volna is, de egy ujjal se nyúljon soha a négy testőrhöz, mert különben, az ántiját!...”

- Kedves barátom - felelte Athos nyugodtan -, szeretném meggyőzni valamiről: hó vágyam, hogy letartóztassanak, mindennél jobban ragaszkodom a letartóztatáshoz.

D'Artagnan vállat vont.

- Bizony - folytatta Athos -, ez már így van, ha most futni hagyna, akkor önként visszatérnék, és jelentkezném fogolynak. Be akarom bizonyítani annak a fiatalembernek, akit elszédít koronájának fénye, be akarom neki bizonyítani, hogy ő csak akkor a legelső ember, ha a legnagyobblelkűbb és a legbölcsebb az emberek közt. Ha megbüntet, börtönbe vettet, gyötör, ám legyen! Visszaél hatalmával, és én meg akarom tanítani rá, hogy mi a lelkiismeret-furdalás, míg az Isten meg nem tanítja rá, mi a büntetés.

- Barátom - felelte D'Artagnan -, tudom, hogy ha azt mondja: nem, akkor nem. Engedek az akaratának. A Bastille-ba akar menni?

- Oda!

- Menjünk oda!... A Bastille-ba! - kiáltotta D'Artagnan a kocsisnak.

És hátratámaszkodva a kocsiban, a bajuszát rágta, akkora igyekezettel, hogy Athos megértette: D'Artagnan agyában valami gondolat fogamzik meg, vagy talán már meg is született.

A kocsi folytatta útját, de sem gyorsabban, sem lassabban, mint addig; s mélységes csend uralkodott benne. Athos megfogta a testőr kezét.

- Nem neheztel rám, D'Artagnan? - kérdezte.

- Én? Eh, persze hogy nem! Amit maga hősiességből tesz, azt én nyakasságból tettem volna meg.

- De, ugye, maga is azt hiszi, hogy Isten bosszút áll értem, D'Artagnan?

- Ismerek én ezen a világon is olyan embereket, akik majd segítenek egy kicsit Istennek.

Három asztaltárs, aki csodálkozik, hogy együtt költi el estebédjét

A kocsi megérkezett a Bastille első kapuja elé. Az egyik őr megállította, D'Artagnannak azonban csak egy szavába került, s a tilalmat visszavonták. A kocsit beengedték.

Mialatt a parancsnoki udvarba vezető fedett úton haladtak, D'Artagnan, akinek hiúzszele még a falakon is átlátott, hirtelen így kiáltott fel:

- Ejnye, mit látnak szemeim!
- No - mondta nyugodtan Athos -, mit lát, barátom?
- Nézzen csak oda!
- Az udvarba?
- Igen, gyorsan, siessen.
- Nos hát, egy kocsit.
- Bizony!
- Hoztak egy másik olyan szegény foglyot, amilyen én vagyok.
- No, az volna ám a furcsa mulatság!
- Nem értem.
- Nézze meg hamar, ki az, aki a kocsiból kiszáll.

E percben egy második őr állította meg D'Artagnant. Eleget tettek az előírásoknak. Athos száz lépésnyiről jól látta azt az embert, akire barátja felhívta figyelmét.

Az az ember csakugyan éppen a parancsnokság kapuja előtt lépett ki a kocsiból.

- Nos! - kérdezte D'Artagnan. - Látja?
- Igen, egy szürke ruhás ember.
- Mit szól hozzá?
- Nem tudom, mit szóljak; mint mondtam, egy szürke ruhás ember lépett ki a kocsiból: ennyi az egész.
- Athos, fogadni mernék, hogy ő az.
- Ki az az ő?
- Aramis.
- Aramist letartóztatták volna? Lehetetlen!
- Nem mondom, hogy elfogták, mert egyedül van a kocsiban.
- De hát mit keres itt?
- Ó, ismeri Baisemeaux-t, a parancsnokot - felelte a testőr jelentőségteljes hangon. - Igazán éppen jókor érkeztünk.
- Mihez?
- Hogy lássunk valamit.

- Ez a találkozás roppantul bánt; Aramis bosszankodni fog, ha itt lát, először azért, mert itt lát, aztán azért, mert őt is meglátta valaki.

- Jól ítéli meg a dolgot.

- Sajnos, nincs segítség ellene: ha az ember a Bastille-ban találkozik valakivel, akkor nem lehet elkerülnie, bármennyire szeretné is.

- Eszembe jutott valami, Athos, meg kell kímélnünk Aramist ettől a bosszúságtól.

- Hogyan?

- Ahogy majd mondom; vagy hogy jobban megértsen: engedje a magam módján megmagyaráznom Aramisnak, miért vagyunk itt; magának semmiképp sem ajánlom, hogy füllentsen, úgysem sikerülne.

- Akkor hát?

- Hát majd én hazudok kettőnk helyett. Mint gascogne-inak, olyan a természetem és olyanok a szokásaim, hogy ezt könnyen meg tudom tenni!

Athos mosolygott. A kocsit megállt ott, ahol az említett másik kocsi is állt, vagyis a parancsnokság kapujánál.

- Megegyeztünk? - kérdezte halkán D'Artagnan a barátjától.

Athos egy kézmozdulattal beleegyezett. Felmentek a lépcsőn. Ha csodálkoznék valaki azon, hogy olyan könnyen bejutottak a Bastille-ba, annak eszébe juttatjuk, hogy az első kapunál, tehát a legszigorúbban őrzött helyen, D'Artagnan azt mondta, hogy államfogyot hoz.

A harmadik kapunál ellenben, midőn már benn volt a Bastille-ban, ezt mondta az őrnök:

- Baisemeaux úrhoz.

Aztán mind a ketten felmentek. Nemsokára a parancsnok ebédlőjében voltak, ahol az első arc, amely D'Artagnannak szemébe tűnt, Aramis arca volt, aki Baisemeaux mellett ült, várva, hogy feltálalják a jó lakomát, amelynek párolgó illata elárasztotta az egész lakást.

D'Artagnan megjátszotta a csodálkozót, Aramis viszont nem játszott; megremegett, midőn megpillantotta két barátját, és szemmel láthatólag izgalomba jött.

Athos és D'Artagnan közben üdvözölte Aramist, és Baisemeaux, csodálkozva és megdöbbenve három vendégén, szüntelenül hajlongott körülöttük.

- Nohát! - mondta Aramis. - Milyen véletlennek köszönhető?...

- Ezt mi kérdezzük magától... - felelte D'Artagnan.

- Valamennyien foglyokul jelentkezünk? - kérdezte Aramis, vidámságot színlelve.

- Ejnye, ejnye! - felelte D'Artagnan. - A falak, persze, átkozottan börtönszagúak. Baisemeaux úr, tudja, ugye, hogy a minap meghívott vacsorára?

- Én? - kiáltotta Baisemeaux.

- Ejha, úgy viselkedik, mintha a mennykő csapott volna magába. Nem emlékszik rá?

Baisemeaux elsápadt, aztán elpirult, ránézett Aramisra, aki őrá nézett, és végül ezt hebegte:

- Dehogynem... el vagyok ragadtatva... de becsületszavamra mondom... nem tudok... Ah, milyen gyatra az emlékezőtehetségem!

- Ejnye, tévedtem - mondotta D'Artagnan, mint aki bosszankodik.

- Tévedett! Miben?

- Úgy látszik, csal az emlékezetem.

Baisemeaux odasietett hozzá.

- Ne haragudjék, kapitány úr! - kiáltotta. - A királyság legrosszabb fejű embere vagyok. Ha nem a galambjaimról és a galambdúcaimról van szó, akkor annyit érek, mint egy hathetes újonc.

- De most már emlékszik? - kérdezte D'Artagnan nyomatékosan.

- Igen, igen - felelte tétovázva a parancsnok -, már emlékszem.

- A királynál történt; nem is tudom, milyen történeteket mesélt nekem Louvières és Tremblay urakkal való számadásairól.

- Ó, hogyne, igen.

- És hogy milyen jó D'Herblay úr maga iránt.

- Ejnye! - kiáltotta Aramis, és a boldogtalan parancsnok szeme közé nézett. - És még azt állítja, Baisemeaux úr, hogy nincs emlékezőtehetsége!

A parancsnok félbeszakította a testőrt:

- Hogyan?! Úgy van, önnek van igaza, mintha most is ott volnék. Ezermilliószor bocsánatot kérek. De jól jegyezze meg, kedves D'Artagnan úr, ebben az órában és mindenkor, akár meghívtam, akár nem, otthon van az én házamban maga is és D'Herblay úr, a barátja is - szólt Aramis felé fordulva -, és ez az úr - tette hozzá Athost üdvözölve.

- Magam is így gondoltam - felelte D'Artagnan. - Azért jöttem, mivel ma este nem volt dolgom a Palais-Royalban, s meg akartam kóstolni a maga konyháján készült ételeket, s útközben találkoztam a gróf úrral.

Athos meghajolt.

- A gróf úr éppen öfelségétől jött, s egy parancsot adott át nekem, amelyet azonnal végre kell hajtani. Mivel már közelben voltam, betértem, ha mindjárt csak azért is, hogy megszorítsam a kezét, és bemutassam magának ezt az urat, akiről olyan kedvezően beszélt ott a királynál... ugyanazon az estén, amelyen...

- Nagyon jó, nagyon jó! Ugyebár, La Fère gróf?

- Úgy van.

A gróf szívesen látott vendégem.

- És együtt fog étkezni magukkal, ugye?, míg én, szegény kopó, a szolgálatom után szaladok. Hej, de boldog halandók is maguk! - tette hozzá olyan sóhajtással, amilyen csak Porthos ajkán törhetett volna fel.

- Tehát elmegy? - kérdezte Aramis és Baisemeaux, mind a ketten egyformán kellemesen meglepve.

D'Artagnan kihallotta ezt az árnyalatot, és így felelt:

- Magam helyett itt hagyok egy nemes és jó vendéget.

És szelíden megveregette Athos vállát; Athos szintén elcsodálkozott, és ennek önkéntelenül is tanújelét adta; ezt viszont csak Aramis értette meg, mivel Baisemeaux képességei jócskán elmaradtak a három barátéi mögött.

- Hogyan! Elveszítjük magát? - kérdezte a jó parancsnok.

- Egy órára, vagy másfél órára búcsúzom csak el. A desszertre visszaérek.

- Ó, megvárjuk - mondta Baisemeaux.

- Azzal bizony megbántana.

- Visszajön? - kérdezte Athos kételkedve.

- Feltétlenül - felelte D'Artagnan, bizalmasan megszorítva Athos kezét; aztán halkán hozzáfűzte: - Várjon rám, Athos, legyen vidám, és, az Istenért, ne beszéljen a történeletről.

Egy újabb kézszorítás még inkább arra készítette Athost, hogy hallgatag és kifürkészhetetlen legyen.

Baisemeaux egészen a kapuig kísértette D'Artagnant.

Aramis számtalan figyelmességgel halmozta el Athost, eltökélten, hogy szólásra bírja; de Athosban felső fokon volt meg minden erény. Ha a szükség úgy hozza, a világ legjobb szónoka lett volna; és ha a körülmények úgy kívánták volna, inkább meghal, de nem szól egy szót sem.

A három úr tehát tíz perccel D'Artagnan távozása után leült egy jókora, illő gasztronómiai fényűzéssel megterített asztalhoz. Egymás után hozták be a nagy darab húsokat, befőtteket, a különféle borokat erre az asztalra, amelyet a király költségén terítettek meg, s költség számláját Colbert úr könnyen tudta volna kétharmadával is csökkenteni, anélkül, hogy valaki emiatt lesoványodott volna a Bastille-ban.

Baisemeaux volt az egyetlen, aki elszántan evett és ivott. Aramis nem utasította vissza a kínálást, és mindenből csipegetett; Athos a levesen és a háromféle előételen kívül semmihez sem nyúlt.

A társalgás olyan volt, amilyen a terveik és hangulatuk tekintetében annyira ellentétes három ember közt lehetett.

Aramis egyre azon töprengett, hogy milyen különös körülmények folytán van Athos Baisemeaux-nál, ha D'Artagnan nincs ott, és miért nincs jelen D'Artagnan, ha egyszer Athos ott maradt. Athos belelátott Aramis legrejtettebb gondolataiba, tudta róla, hogy a ravaszság és a cselszövés az éltető eleme; ránézett az emberére, és megneszelte, hogy fontos tervet sző. Aztán a maga dolgairól kezdett el gondolkodni, és azon tépelődött, hogy D'Artagnan miért tűnt el a Bastille-ból olyan különösen gyorsan, és miért hagyott hátra egy olyan hiányosan átadott és átvett foglyot.

De nem töltjük az időnket ezeknek a személyeknek a vizsgálatával. Magukra hagyjuk őket a kappanokkal, foglyokkal és halakkal, amelyeket Baisemeaux olyan bőkezűen darabolt fel a késével.

D'Artagnant fogjuk követni, aki ismét beült a kocsiba, amely elhozta, s ezt kiáltotta a kocsis fülébe.

- Lóhalálban a királyhoz!

Mi történt a Louvre-ban, mialatt a Bastille-ban lakomáztak

Saint-Aignan úr, mint az előző fejezetben láttuk, eleget tett megbízatásának La Vallière-nél, de akármilyen nagy volt az ékesszólása, nem tudta a lányt meggyőzni róla, hogy a király elég tekintélyes pártfogó, és senkire sincs szüksége a világon, ha a király mellette áll.

Az első szóra, amelyet a megbízott a sokat emlegetett titok felfedezéséről kiejtett, Louise könnyeket hullatva, hangos kiáltásokban tört ki, és teljesen átengedte magát fájdalomnak, amit a király nem talált volna hízélgőnek, ha a szoba egyik sarkában megbújva tanúja lehetett volna. Saint-Aignan, a követ, megsértődött tőle, mintha ő lett volna az uralkodó, és visszatért a királyhoz jelenteni, hogy mit látott és hallott. Itt találjuk őt, izgatottan, Lajos társaságában, aki még sokkal izgatottabb.

- De hát - mondta a király udvaroncának, mikor ez befejezte elbeszélését - mit határozott Louise? Látni fogom-e legalább vacsora előtt? Eljön, vagy nekem kell hozzá elmennem?

- Felség, azt hiszem, ha látni akarja őt, akkor nemcsak az első lépéseket kell megtennie, hanem az egész utat.

- Hallani se akar rólam? Hát olyan nagyon a szívéen fekszik Bragelonne? - mormogta XIV. Lajos a fogai közt.

- Ó, felség, nem hiszem, mert La Vallière kisasszony felségedet szereti, és pedig szíve mélyéből. De tudja, felség, Bragelonne az a fajta szigorú erényű férfi, aki a római hőst játssza.

A király kissé elmosolyodott; tudta, hogy mihez tartsa magát. Athos az imént ment el tőle.

- Ami La Vallière kisasszonyt illeti - folytatta Saint-Aignan -, ő az özvegy Madame-nál nevelkedett, tehát magányban és szigorban. A két jegyes ott tiszta fővel megesküdött egymásnak a hold és a csillagok fényénél, és látja, felség, azt az esküt megszegni ma pokolian nehéz dolog!

Saint-Aignan azt hitte, hogy ismét megnevezteti majd a királyt; ám a király arcán teljes komolyság váltotta fel a szelíd mosolyt. Már érezte azt, amiről a gróf ígerte D'Artagnannak, hogy megtanítja rá a királyt: a lelkiismeret-furdalást. Azt gondolta, hogy a fiatalok valóban szerették egymást, és hűséget esküdtek egymásnak; egyikük megtartotta a szavát, a másik pedig túlságosan becsületes, semhogy ne siránkozzék, mert megszegte az esküjét.

És a lelkiismeret-furdalással együtt a féltékenység is erősen kínozza a király szívét. Nem szólt többé egy szót sem, és ahelyett, hogy az anyjához, vagy a királynéhez, vagy Madame-hoz ment volna, hogy kissé szórakozzék és kacajra fakassza a hölgyeket, mint ahogy ő maga szokta mondani, belesüppedt a nagy karosszékbe, amelyben felséges apja, XIII. Lajos oly sok napon és éven át unatkozott Baradas és Cinq-Mars társaságában.

Saint-Aignan megértette, hogy a királyt ebben a percben nem egykönnyen lehet mulattatni. Megkockáztatta az utolsó eszközt, és kiejtette Louise nevét; a király felnézett.

- Mit fog felséged ma este csinálni? Értésítsem La Vallière kisasszonyt?

- Teringettét, azt hiszem, hogy már értesítették - felelte a király.

- Lesz sétakocsizás?

- Már el is indultak.

- Nos, felség?

- Nos, Saint-Aignan, álmodozunk, álmodozunk, ki-ki a maga módján; ha La Vallière kisasszony kibáncódtatta magát azon, amin báncódik (a lelkiismeret-furdalás hatott), akkor majd lesz szíves hírt adni magáról.

- Ó, felség, hogyan ismerheti ennyire félre ezt a hűséges szívet?

A király a bosszúságtól vörös arccal felállt; most a féltékenység mardosta. Saint-Aignan kezdte mindinkább terhesnek érezni a helyzetet, midőn fellebbent az ajtó függönye. A király heves mozdulatot tett; első gondolata az volt, hogy levele jött La Vallière-től; de a szerelem hírnöke helyett csak testőrkapitányát pillantotta meg, aki feszesen és szótlánul állt az ajtóban.

- D'Artagnan úr? - kiáltotta a király. - Á!... Nos?...

D'Artagnan Saint-Aignanra nézett. A király ugyanoda irányozta tekintetét, ahova a kapitánya. Ezeket a pillantásokat mindenki megértette volna, annál inkább Saint-Aignan. Az udvaronc meghajolt és kiment. A király négy szemközt maradt D'Artagnannal.

- Megtörtént? - kérdezte a király.

- Igen, felség - felelte a testőrök kapitánya komoly hangon -, megtörtént!

A király nem tudta, mit mondjon. A büszkesége azonban azt parancsolta, hogy ne hagyja a dolgot annyiban. Amikor egy király elhatároz valamit, még ha igazságtalanságot is, be kell bizonyítania mindazoknak, akik jelen voltak elhatározásának megszületésénél, de kivált magának, hogy igaza volt. Van erre egy jó mód, csaknem csálhatatlan módszer: az áldozatban keresni a hibát.

Lajos, akit Mazarin és Ausztriai Anna nevelt, jobban ismerte a királyi mesterséget, mint bármelyik uralkodó. Ezt ezúttal is igyekezett bebizonyítani. Egy pillanatig hallgatott, és magában azokról a dolgokról gondolkodott, amelyekről mi elmélkedünk, majd hanyagul megkérdezte:

- Mit mondott a gróf?

- Semmit, felség.

- De csak nem hagyta magát szó nélkül letartóztatni?

- Azt mondta, el volt rá készülve, hogy letartóztatják, felség.

A király büszkén felemelte a fejét, és így szólt:

- Feltételezem, La Fère gróf nem játszotta tovább a lázadó szerepét.

- Először is, felség, mit ért azon, hogy lázadó? - kérdezte nyugodtan a testőr. - Lázadó-e a király szemében az olyan ember, aki nemcsak hogy engedi a Bastille-ba csukatni magát, hanem ellenáll azoknak, akik nem akarják bevinni oda?

- Akik nem akarják bevinni oda? - kiáltott fel a király. - Mit hallok, kapitány? Megőrült?

- Azt hiszem, nem, felség.

- Olyan emberekről beszél, akik nem akarták letartóztatni La Fère grófot.

- Igen, felség.

- És kik azok az emberek?

- Nyilván azok, akiket felséged megbízott ezzel.

- De hiszen magát bíztam meg vele! - kiáltotta a király.

- Igen, felség, engem.

- És azt mondja, hogy parancsom ellenére az volt a szándéka, hogy nem fogja el azt az embert, aki megsértett?

- Igen, felség, ez volt a szándékom.

- Ohó!

- Sőt azt ajánlottam neki, hogy üljön lóra, amit az egyik sorompónál tartattam készenlétben számára.

- És milyen szándékkal tartatta készenlétben azt a lovat?

- Azért, felség, hogy La Fère gróf el tudjon menekülni Le Havre-ba, és onnan Angliába.

- Tehát elárult engem, uram? - kiáltotta a király, s szeme villámokat szórt a féktelen gögtől.

- Úgy van.

Ezekre a szavakra, erre a hangra nem volt mit válaszolni. A király olyan erős ellenállásba ütközött, hogy álméltóságában elállt a szava.

- De legalább volt valami oka rá, D'Artagnan úr, hogy így cselekedett? - kérdezte a király méltóságteljesen.

- Mindig van valami okom, felség.

- Legalábbis nem okolhatja meg cselekedetét a barátsággal, bár ez volna egyetlen elfogadható, mentségül szolgáló érve, mert, ami ezt illeti, nagyon megkönnyítettem a dolgát.

- Nekem, felség?

- Nem engedtem-e választást, hogy maga tartóztassa-e le, vagy sem?

- Igen, felség, de...

- De mi? - vágott közbe a király türelmetlenül.

- De azt mondta nekem, felség, hogy ha nem akarom elfogni, a gárdakapitányával fogja elfogatni.

- Nem könnyítettem meg a dolgát úgy, hogy nem kényszerítettem rá?

- Az enyémet igen, felség, de barátomét nem.

- Nem?

- Nem bizony, mert akár én tartóztatom le, akár a gárdakapitány, mindenképpen letartóztatták volna.

- És ez a maga engedelmissége, uram? Olyan engedelmisség, amely véleményt formál, válogat? Maga, uram, nem katona!

- Várom, hogy felséged megmondja nekem, mi vagyok.

- Maga bizony frondőr.

- De mivel már régen nincs többé Fronde...

- De ha igaz, amit mond...

- Mindig igaz, amit mondok, felség.

- Szóljon, miért jött ide?...

- Jelenteni a királynak, felség, hogy La Fère gróf a Bastille-ban van.

- Csakhogy nem maga tehet róla, mint hallom.

- Ez igaz, felség, de végül is ott van, és mivel ott van, felségednek meg kell ezt tudnia.
 - Hej, D'Artagnan úr, maga dacol a királyával!
 - Felség!...
 - D'Artagnan úr, figyelmeztetem, hogy visszaél a türelmemmel.
 - Ellenkezőleg, felség.
 - Hogyan ellenkezőleg?
 - Azért jöttem, hogy elfogassam magam.
 - El akarja fogatni magát?
 - Persze, a barátom unatkozni fog ott, és azt javasolom felségednek, engedje meg, hogy barátomat szórakoztassam. Felségednek csak egy szót kell szólnia, és én elfogom saját magamat, nincs hozzá szükségem a gárdakapitányra, ezért jótállok.
- A király az asztalhoz rohant és tollat ragadott, hogy megírja D'Artagnan bebörtönzésére a parancsot.
- Ne felejtse el, hogy ez örökre szól, uram - kiáltotta Lajos fenyegető hangon.
 - Ezzel számot vetettem - felelte a testőr -, mert ha egyszer elkövette ezt az igazságtalan tettet, nem mer majd többé a szemembe nézni.
- A király indulatosan eldobta a tollat.
- Menjen! - mondta.
 - Ó, nem, ha felséged megengedi.
 - Hogyhogy nem?
 - Felség, azért jöttem, hogy szelíden beszéljek a királlyal, és a királyt elragadta az indulat; ez nagy baj, de mégis meg fogom mondani a királynak, amit meg kell neki mondanom.
 - Az elbocsátását kérheti - kiáltotta a király -, az elbocsátását!
 - Felség, tudja, hogy nem törődöm vele, ha elbocsátanak, mert aznap, amelyen felséged Károly királytól megtagadta a milliót, amit barátom, La Fère gróf megadott neki, már kértem a királyt, hogy bocsásson el.
 - Nos, tegye meg gyorsan!
 - Nem, felség, mert nem az elbocsátásomról van szó. Felséged azért vette a kezébe a tollat, hogy a Bastille-ba küldjön. Miért állt el szándékától?
 - D'Artagnan! Gascogne-i koponya! Hát ki itt a király, én vagy maga?
 - Sajnos, felséged.
 - Hogyhogy sajnós?
 - Igen, felség, mert ha én volnék...
 - Ha maga volna a király, ugyebár, helyeselné D'Artagnan úr lázadását?
 - Igen, persze!
 - Igazán? - és a király vállat vont.
 - És azt mondanám a testőrkapitányomnak - folytatta D'Artagnan -, azt mondanám neki, és beszéd közben emberi szemmel néznék rá, nem pedig izzó parázssal, azt mondanám neki:

„D’Artagnan úr, megfélekeztem róla, hogy király vagyok. Leszálltam a trónomról és megsértettem egy nemest.”

- Uram! - kiáltotta a király. - Azt hiszi, hogy azzal menti a barátját, ha felülmúlja arcátlan-ságban!

- Ó, felség, még sokkal tovább fogok menni, mint ő - mondta D’Artagnan -, és ennek felséged az oka. Elmondom, amit ő, a gyengéd lelkű, tapintatos férfi nem mondott ki; azt mondom felségednek: felséged feláldozta a fiát, és ő a fiát védte, aztán ő maga lett az áldozat; a becsület nevében szólt felségedhez, az erkölcs és a vallás nevében, s felséged visszautasította, elkergette és bebörtönöztette. Én keményebb leszek, mint ő, felség, és azt mondom: válasszon! Barátokra vagy szolgákra van-e szüksége? Katonákra-e, vagy hajbókolókra? Nagy emberekre vagy pojacákra? Azt akarja, hogy szolgálják, vagy azt, hogy hason csússzanak felséged előtt? Azt akarja, hogy szeressék, vagy azt, hogy féljék? Ha az alávalóságot, a cselszövést, a gyávaságot látja szívesebben, ó! akkor mondja meg, felség, és akkor elmegyünk mi, egyedüli maradványai, sőt többet mondok, egyedüli mintaképei az egykori vitézségnek, mi, akik az utókor szemében már megdicsőült férfiakat szolgáltunk, és talán bátorság és érdem tekintetében felül is múltuk őket. Válasszon, felség, gyorsan. Megtarthatja azokat az előkelő férfiakat, akik még megmaradtak, lesz mindig elég udvaronca. Siessen, és küldjön engem a barátommal együtt a Bastille-ba, mert ha La Fère grófot, vagyis a becsület legneme-sebb és legszelídebb szavát nem tudta meghallgatni, ha nem tudja meghallgatni D’Artagnant, vagyis az őszinteség legnyíltabb és legkeményebb hangját, akkor rossz király, és holnap a szálnalmas királyokat elkergetik. Ezt kellett megmondanom, felség; nem jól tette, hogy erre kényszerített.

A királyon végigfutott a hideg, és halálsápadtan hátravetette magát a széken; ha a villám csapott volna le a lába előtt, az sem hökkentette volna meg ennyire; azt hihette az ember, hogy elállt a lélegzete és vége van. Az őszinteségnek ez a kemény hangja, ahogy D’Artagnan nevezte, mint a kard pengéje járta át szívét.

D’Artagnan mindent megmondott, amit meg akart mondani. Megértette a király haragját, kihúzta a kardját, tiszteletteljesen közelebb lépett XIV. Lajoshoz, és a kardot az asztalra tette.

A király azonban dühös mozdulattal ellökte a kardot, ez a földre esett és D’Artagnan lába elé gurult.

Akármennyire uralkodott magán a testőr, mégis elsápadt, és a megbotránkozástól reszketve így szólt:

- Egy király előtt kegyvesztett lehet a katonája; száműzheti, halálra ítélni, de ha százszor király is, nincs joga megsérteni a katonáját azzal, hogy kardját meggyalázza. Felség, francia király még nem lökte vissza megvetéssel egy olyan férfi kardját, amilyen én vagyok. Ennek a bemocskolt pengének, gondolja ezt jól meg, felség, ezentúl nincs más hüvelye, mint az én szívem, vagy felségedé. A magamét választom, felség, köszönje Istennek és a türelmemnek!

E szavak után felkapta a kardját.

- Vérem szálljon felséged fejére! - kiáltotta.

A király azonban felpattant, gyorsabb mozdulattal, mint a testőré, jobb kezével átkarolta D’Artagnan nyakát, bal kezével pedig a penge közepét fogva meg, csöndben visszadugta a kardot hüvelyébe.

D’Artagnan dermedten, sápadtan és remegve engedte, hogy a király cselekedjék, anélkül, hogy segített volna neki.

Aztán Lajos visszament az asztalhoz, kezébe vette a tollat, megrendülten néhány sort írt, aláírta, és D'Artagnan felé nyújtotta kezét.

- Mit jelent ez az írás, felség? - kérdezte a kapitány.

- Parancs D'Artagnan kapitány számára, hogy La Fère grófot azonnal helyezze szabadlábra.

D'Artagnan megragadta a király kezét, megcsókolta, azután eltette a papírost, és elment.

Sem a király, sem a kapitány nem szólt többé egy szót sem.

- Ó, emberi szív, királyok iránytűje - mormogta Lajos, egyedül maradva -, mikor tudok majd úgy olvasni rejtekeidben, mint egy könyv lapján? Nem, nem vagyok rossz király, nem vagyok szálnalmas király, de gyermek vagyok még.

204
Politikai vetélytársak

D'Artagnan megígérte Baisemeaux-nak, hogy a csemegére visszatér; D'Artagnan megtartotta a szavát. Éppen az édes boroknál és likőröknél tartottak, amelyekkel hír szerint a parancsnok pincéje csodálatos módon el volt látva, midőn a testőrkapitány sarkantyúinak pengése hallatszott a folyosóról, és ő maga is megjelent a küszöbön.

Athos is, Aramis is óvatosan játszott, s így egyiknek sem sikerült kifürkésznie a másikat. Elfogyasztották az estebédet, sokat beszéltek a Bastille-ról, az utazásról és az ünnepekről, amelyet Fouquet úr szándékszik rendezni Vaux-ban. Nem takarékoskodtak a közhelyekkel és Baisemeaux-n kívül senki sem érintett említésre méltó tárgyat.

Javában beszélgettek, midőn D'Artagnan, a királlyal folytatott tárgyalástól sápadtan és izgatottan, belépett. Baisemeaux sietve tolt oda neki egy széket. D'Artagnan elfogadott egy csordultig töltött poharat és kiürítette. Athos is, Aramis is észrevette D'Artagnan felindultságát, Baisemeaux azonban semmi mást nem látott, mint őfelsége testőreinek kapitányát, s igyekezett illő tisztelettel fogadni. Aki a királynál bejáratos volt, számot tarthatott a parancsnok előzékenységére. Aramis, ámbár észrevette D'Artagnan izgatottságát, nem tudta kitalálni az okát. Csak Athos vélte megérteni titkát. Az ő szemében D'Artagnan visszaérézése, kivált pedig a rendíthetetlen férfi zavartsága ezt jelentette: „Kértem a királytól valamit, de megtagadta tőlem.” Athos, meggyőződve róla, hogy eltalálta az igazságot, mosolygott, felkelt az asztaltól, és intett D'Artagnannak, mintha arra akarta volna emlékeztetni, hogy más dolguk is van, mint az, hogy együtt költsék el az estebédet.

D'Artagnan megértette, és feleletül ő is intett. Aramis és Baisemeaux, a néma párbeszédet látván, kérdő tekintettel nézett össze. Athos azt hitte, az ő dolga megmagyarázni a helyzetet, és mosolyogva így szólt:

- Az igazság, barátaim, az, hogy maga, Aramis, egy államellenes bűnössel, maga pedig Baisemeaux úr, a foglyával vacsorázott.

Baisemeaux ajkán a csodálkozás kiáltása tört ki, és majdnem az öröme. Ez a kedves Baisemeaux büszke volt erődjére. Mennél több foglya volt, annál boldogabbnak érezte magát, és mennél magasabb rangúak voltak a foglyai, annál büszkébb volt, eltekintve a haszontól.

Aramis a körülményekhez illő arcot vágott.

- Ó, drága Athos - szólt -, bocsásson meg, de csaknem sejtettem, mi történt. Ugye, Raoul-nak vagy La Vallière-nek valami ostoba hóbortja?

- Jajjaj! - mondotta Baisemeaux.

- És - folytatta Aramis - maga, amilyen nagy úr, megfélemedezett róla, hogy ma már csak udvaroncok vannak, felkereste a királyt, és szemére lobbantotta cselekedetét.

- Kitalálta, barátom.

- Ilyenformán - szólt Baisemeaux remegve, amiért olyan emberrel vacsorázott, aki kegyvesztett lett a király előtt -, ilyenformán, gróf úr...

- Ilyenformán, kedves parancsnok uram - felelte Athos -, D'Artagnan barátom közölni fogja annak az írásnak a tartalmát, amely a zsebéből kilátszik, és amely bizonyára nem más, mint parancs, hogy engem felvegyen a listájára!

Baisemeaux megszokott mozdulattal nyújtotta ki a kezét.

D'Artagnan csakugyan elővett két írást, és az egyiket átadta a parancsnoknak. Baisemeaux kibontotta az írást, és halkán, meg-megszakítva az olvasást, s közben a papír felett Athosra pillantva, mondta:

- Parancs arra, hogy erődömben, a Bastille-ban... - Nagyon jó! - ... hogy erődömben, a Bastille-ban La Fère grófot, mint foglyot őrizetben tartsam. - Ó, uram, milyen fájdalmas megtiszteltetés számomra, hogy az enyém lehet!

- Türelmes fogolyra tesz szert bennem - felelte Athos szelíd, nyugodt hangján.

- És olyan fogolyra, aki egy hónapig sem marad itt, kedves parancsnok úr -, tette hozzá Aramis, míg Baisemeaux a parancsal a kezében, eleget tett a király akaratának, és bevezette a névjegyzékbe a fogoly nevét.

- Sőt még egy napig sem, vagy jobban mondva egy éjszakára sem - mondta D'Artagnan, és felmutatta a király második parancsát -, mert, kedves Baisemeaux úr, tüstént be kell iktatnia ezt a parancsot is, hogy a grófot azonnal bocsássa szabadon.

- Ahá! - kiáltotta Aramis. - Megkímélt egy tennivalótól, D'Artagnan! - És jelentőségteljes módon megszorította a testőr és egyúttal Athos kezét is.

- Hogyan? - kiáltotta Athos. - A király visszaadja szabadságomat?

- Olvassa, kedves barátom - mondotta D'Artagnan.

Athos kezébe vette a parancsot, és olvasta.

- Igaz - mondotta.

- Talán bosszankodik miatta? - kérdezte D'Artagnan.

- Ó, nem, ellenkezőleg. Nem haragszom a királyra, hiszen a legrosszabb, amit egy királynak kívánhat az ember, az, hogy igazságtalanságot kövessen el. De, ugye, megszenvedett érte. Vallja be, drága barátom.

- Én? Egyáltalán nem - felelte nevetve a testőr. - A király mindent megtesz, amit akarok.

Aramis ránézett D'Artagnanra, és látta rajta, hogy füllent. Baisemeaux azonban csak D'Artagnant látta, annyira el volt telve csodálattal a testőr iránt, akinek a király mindent megtesz, amit akar.

- És a király számúzi Athost? - kérdezte Aramis.

- Nem éppen, a király még csak nem is nyilatkozott erről - felelte D'Artagnan -, de azt hiszem, a gróf legjobban teszi most... hacsak nem ragaszkodik hozzá, hogy köszönetet mondjon a királynak...

- Nem, valóban nem - mondotta Athos mosolyogva.

- Nos hát, azt hiszem, hogy a gróf legjobban teszi, ha visszavonul a kastélyába. Szóljon, kérjen egyébként, kedves Athos, ha az egyik város kellemesebb magának, mint a másik, mert magamra vállalom, hogy kieszközlöm magának.

- Nem, köszönöm - felelte Athos -, semmi sem lehet nekem kellemesebb, barátom, mint visszavonulni a magányba, nagy fáim alá, a Loire partjára. Ha Isten a lelki szenvedések legnagyobb orvosa, akkor a természet az általános gyógyszer... Tehát szabad vagyok, uram? - folytatta Athos Baisemeaux-hoz fordulva.

- Igen, gróf úr, azt hiszem, vagy legalábbis azt remélem - mondotta a parancsnok, és beszéd közben ide-oda forgatta kezében az írásokat -, hacsak D'Artagnan úrnak harmadik parancsa nincs.

- Nincs, kedves Baisemeaux úr, nincs - mondta a testőr. - A másodikhoz kell tartania magát, és aszerint kell cselekednie.

- Hej, gróf úr - mondta Baisemeaux, Athoshoz intézve szavait -, nem tudja, mit veszít! Harmincfrankos ellátásban részesítettem volna, mint a tábornokokat, vagy mit mondok, ötvenfrankos ellátásban, mint a hercegeket, és minden este úgy vacsorázott volna, mint ma.

- Engedje meg, uram, hogy inkább megmaradjak eddigi szerény életmódom mellett - felelte Athos, majd D'Artagnanhoz fordulva így szólt:

- Menjünk, barátom.

- Menjünk - ismételte D'Artagnan.

- Lesz részem abban az örömben, hogy elkísér? - kérdezte Athos.

- Csak a kapuig, kedves barátom - felelte D'Artagnan -, aztán azt fogom mondani magának is, amit a királynak mondtam: - Szolgálatban vagyok!

- És maga, kedves Aramisom - mondotta mosolyogva Athos -, elkísér-e? La Fère a Vannes-ba vezető úton van.

- Nekem, kedves barátom - felelte a püspök -, összejövetelem van ma este Párizsban, és nem távozhatnám el, anélkül, hogy ezáltal fontos érdekek kárt ne szenvednének.

- Akkor engedje meg, kedves barátom, hogy megöleljem és búcsút vegyek magától - mondta Athos. - Kedves Baisemeaux uram, nagyon köszönöm a jóakarátát, és különösen a kóstolót, amelyben a Bastille konyhájának eledeleiből részesített.

És megölelve Aramist, kezét fogva Baisemeaux-val, miután mindketten szerencsés utat kívántak neki, Athos eltávozott D'Artagnannal.

Mialatt a Palais-Royalban lejátszódott jelenet a Bastille-ban elérte végkifejletét, mondjuk el, hogy mi történt Athos házában és Bragelonne-nál.

Grimaud, ahogy láttuk, elkísérte urát Párizsba. Jelen volt, mint említettük, Athos távozásakor, látta, ahogy D'Artagnan a bajuszát rágja, ura pedig beszáll a kocsiba: szemügyre vette mindkettőjük ábrázatát, és mivel elég régen ismerte őket, a közömbösség álarca alatt is észrevette, hogy nagy dolgok történtek.

Athos távozása után mély töprengésbe merült. Visszaemlékezett rá, hogy milyen különös módon búcsúzott el tőle Athos, és ami Grimaud-n kívül mindenki más előtt rejtve maradt volna: milyen zavarban volt ura, aki pedig olyan világos gondolkodású és határozott akaratú. Tudta, hogy Athos semmit sem vitt magával a rajta levő ruhán kívül, és mégis úgy tetszett, Athos nemcsak egy órára, sőt nem is egy napra megy el. Hosszú távollétre lehetett következtetni abból, ahogy Athos istenhozzádót mondott, midőn Grimaud-tól elbúcsúzott.

Mindez végigfutott emlékezetében az Athoshoz való mély vonzalom érzelmeivel együtt, az üresség és a magány elleni minden ellenszenvével együtt, amely mindig betölti azoknak képzeletét, akik szeretnek valakit, egyszóval mindez nagyon elszomorította, kivált pedig nagyon nyugtalanította a becsületes Grimaud-t.

Számot sem adva magának arról, amit urának eltávozása óta tett, fel-alá bolyongott a lakásban, úgyszólván urának nyomát kereste, hasonlított e tekintetben - jó értelemben, ahogy hasonló minden, ami jó - a komondorhoz, amelyet nem nyugtalanít gazdájának távolléte, csak nem találja a helyét. Minthogy Grimaud-ban az állat ösztönéhez az emberi értelem társult, Grimaud türelmetlen is volt, és egyúttal aggódott is.

Mivel semmiféle nyomot sem talált, amelyen elindulhatott volna, mivel semmit sem látott, semmit sem fedezett fel, ami kételyeit elnyugtatta volna, Grimaud kezdte elképzelni, hogy mi történhetett. A képzelet azonban segítő forrása, vagyis inkább gyötrelme a jó lelkeknek. Valóban, sohasem fordul elő, hogy egy jó lélek boldognak vagy vidámnak képzelje barátját. A galamb, amely útra kel, sohasem kelt más érzelmet a fészekben maradóban, mint aggodalmat.

Grimaud nyugtalanságát tehát rémület váltotta fel. Gondolatban elismételte magában a történeteket. D'Artagnan levele, aminek következtében Athos olyan bánatosnak látszott; azután Raoul látogatása Athosnál, aminek következményeképpen Athos a rendjeleit és a díszöltözékét kérte, ezt követte tárgyalása a királlyal, aminek következtében Athos olyan lesújtottan tért haza; aztán az apa és a fiú tanácskozása, s ennek következtében ölelte meg Athos olyan szomorúan Raoul, s búcsúzott Raoul olyan szomorúan; végül megérkezett D'Artagnan, aki a bajuszát harapdálta, és D'Artagnan érkezése folytán ült La Fère gróf D'Artagnannal együtt kocsiba. Mindez ötfelvonásos drámát alkotott, jól tagolhatóan, különösen olyan kiváló elemző észjárás számára, mint a Grimaud-é.

Grimaud legelőször is hatékony eszközökhöz folyamodott segítségért; az ura által hátrahagyott kabátban D'Artagnan levelét kereste. A levél még megvolt a kabátban, és így szólt:

Kedves barátom! Raoul eljött hozzám felvilágosítást kérni La Vallière kisasszony magatartásáról, ifjú barátom londoni tartózkodása idején. Én szegény testőrkapitány vagyok, akinek fülét napról napra kaszárnyai és hálósobai pletykák töltik meg. Ha Raoulnak elmondom, amiket hallomásból tudok, szegény fiú belehalt volna; de én, aki a király szolgálatában állok, nem mesélhetek a király ügyeiről. Ha azt súgja a szíve, lásson hozzá! A dolog közelebbről érinti, mint engem, majdnem ugyanannyira, mint Raoul.

Grimaud egy fél marékra való haját tépett ki a fejéből. Még szerencse, hogy nem volt dúsabb a haja.

- Ez a titok nyitja - mondta. - A lány kirúgott a hámból. Igaz, amit róla és a királyról mondanak. Fiatalurunkat megcsalták. Úgy látszik, már tud róla. A gróf úr elment a királyhoz, és szemére vetette tettét. Aztán a király ideküldte D'Artagnan urat, hogy elintézzé a dolgot. Szent Isten! - folytatta Grimaud. - A gróf úr a kardja nélkül tért vissza.

Erre a felfedezésre kiverte a derék ember homlokát a verejték. Nem töltött több időt a találgatással, fejébe nyomta a kalapját, és Raoul lakására futott.

Louise távozása után Raoul legyőzte fájalmát, ha nem is a szerelmét, és mivel kénytelen volt áttekinteni a veszélyes utat, amelyre az esztelenség és a lázadás vezette, nyomban átlátta, hogy atyja célpontul szolgálhat a király megtorlásának, hiszen először Athos tette ki magát a megtorlásnak.

A delejes tisztánlátásnak ebben a világos percében a szerencsétlen fiatalember egyszerre élesen emlékezett az Athosnál észlelt titokzatos jelekre, D'Artagnan váratlan látogatására, és iszonyodó szeme előtt megjelentek az uralkodó s az alattvaló közt támadt viszály következményei.

D'Artagnan szolgálatban, tehát őrhelyéhez kötve lévén, bizonyára nem azért az élvezetért jött Athoshoz, hogy láthassa őt. Azért jött el, hogy valamit mondjon neki. Ez a valami, ilyen kellemetlen körülmények közt, csakis valami szerencsétlenség vagy veszély lehet. Raoul megremegett, amiért önző volt, amiért megfélemedezett apjáról szerelméért, amiért az álmodozásban vagy a kétségbeesés kéjében keresett vigaszt, amikor pedig talán éppen az Athost közvetlenül fenyegető támadást kellett volna visszavernie.

Ez az érzés okozta, hogy felpattant helyéről. Felcsatolta kardját, és először is apja lakására sietett. Útközben beleütközött Grimaud-ba, aki az ellentétes pólusról indult el, hasonló hévvel keresve az igazságot. A két férfi megölelte egymást; mindketten a képzeletük leírta parabolának ugyanazon a pontján voltak.

- Grimaud! - kiáltotta Raoul.

- Raoul úr! - kiáltotta Grimaud.

- A gróf úr jól érzi magát?

- Láttá?

- Nem; hol van?

- Keresem.

- És D'Artagnan úr?

- Vele együtt távozott.

- Mikor?

- Tíz perccel a maga távozása után.

- Hogyan távoztak?

- Kocsin.

- Hova indultak?

- Nem tudom.

- Pénzt is vitt magával atyám?

- Nem.

- Kardot?

- Azt sem.

- Grimaud!

- Raoul úr!

- Véleményem szerint D'Artagnan úr azért jött, hogy...

- Hogy a grófot elfogja, igaz?

- Úgy van, Grimaud.

- Meg mertem volna esküdni rá!

- Merrefelé vették útjukat?

- A Szajna-part felé.

- A Bastille felé?

- Jaj, Istenem, igen.

- Gyorsan, fussunk!

- Igen, fussunk!

- De hova? - mondta hirtelen Raoul lesújtva.

- Menjünk D'Artagnan úrhoz, talán ott megtudunk valamit.

- Nem, ha atyámnál titkolózott előttem, akkor mindenütt titkolózni fog. Menjünk el... Ó, Istenem, ma egészen örült vagyok, jó Grimaud.
- Mi történt?
- Megfeledkeztem Du Vallon úrról.
- Porthos úrról?
- Aki azóta is vár rám. Hej, én mondom neked, elment az eszem!
- Hol várja?
- A ferences barátok kolostoránál, Vincennes-ben.
- Tyúha!... No, oda szerencsére a Bastille irányában lehet eljutni!
- Menjünk gyorsan!
- Uram, megyek, felnyergeltetem a lovakat.
- Igen, barátom, menj.

Amelyben Porthos elhisz valamit, de nem érti

A régi lovagi világ minden törvényéhez híven ragaszkodó derék Porthos elhatározta, hogy naplementéig várakozik Saint-Aignanra. És mivel Saint-Aignan nem jöhetett, s minthogy Raoul elfelejtette segédjét értesíteni erről, és mivel a strázsálás lassan hosszú és kínos lett, Porthos az egyik kapuőrrel néhány palack jó bort és jókora adag húst hozatott, hogy szórásként legalább néha-néha egy kortyot húzhasson és egy falatot ehessen. Már éppen a végére ért, vagyis az utolsó falatot is elfogyasztotta, midőn Raoul, és kíséretében Grimaud, mindkettő lóhalálában, odaugratott hozzá.

Mikor Porthos megpillantotta az úton a két sebesen vágató lovat, nem kételkedett többé, hogy ezek az ő emberei; föltápaszkodott a gyepről, amelyen heverészett, s kinyújtózta elgémberedett tagjait.

„Erre valók a jó szokások. Végül mégiscsak eljött a fickó. Ha elmentem volna, most senkit sem találna itt, és előnyhöz jutna” - gondolta.

Azzal harciasan, fél kezét csípőre támasztva, egyetlen hatalmas fordulattal kidomborította óriási mellkasát. Ám Saint-Aignan helyett csak Raoult pillantotta meg, aki kétségbeesetten hadonászva kiáltotta oda:

- Ó, kedves barátom, ó, bocsásson meg! Hej, de szerencsétlen vagyok.
- Raoul! - kiáltott fel Porthos meglepetten.
- Haragszik rám? - kiáltotta Raoul, mialatt Porthost megölelte.
- Én? Miért?
- Amiért ennyire megfélemeztem magáról. De, tudja, egészen elvesztettem a fejemet!
- Ugyan no!
- Ha tudná, barátom!...
- Megölte?
- Kit?
- Saint-Aignant.
- Hej, hiszen ha csak Saint-Aignanról volna szó!
- Hát mi van még?
- La Fère grófot valószínűleg letartóztatták.

Porthos olyan mozdulatot tett, amellyel egy falat lehetett volna kidönteni.

- Letartóztatták?... Kivel fogatták el?
- D'Artagnannal.
- Ez lehetetlen! - felelte Porthos.
- Pedig így van - erősítette Raoul.

Porthos úgy fordult Grimaud felé, mint akinek szüksége van még valaki tanúbizonyságára. Grimaud bólintott.

- És hova vitték? - kérdezte Porthos.

- Valószínűleg a Bastille-ba.

- Mi indítja rá, hogy ezt higgye?

- Útközben megkérdeztük az embereket, akik látták elhaladni a kocsit, és másokat is, s mind a Bastille-ba látták begördülni.

- Ohó! - dörmögte Porthos, és kettőt lépett.

- Milyen tervet forgat a fejében? - kérdezte Raoul.

- Én? Semmilyen. De nem akarom, hogy Athos a Bastille-ban maradjon.

Raoul odalépett a derék Porthoshoz.

- Tudja, hogy az elfogatás a király parancsára történt?

Porthos úgy nézett a fiatalemberre, mintha azt akarta volna mondani: „Mit törődöm én azzal?” Ez a néma beszéd olyan ékesen szólt Raoulhoz, hogy nem kérdezett többet. Lóra szállt. Porthos, akinek Grimaud segített, ugyanazt tette.

- Állapodjunk meg a tervünkben - mondta Raoul.

- Igen - mondotta Porthos -, ez az, állapodjunk meg a tervünkben.

Raoulból mély sóhajtás tört ki, és hirtelen elhallgatott.

- Mi baja? - kérdezte Porthos. - Rosszul van?

- Nem, csak a tehetetlenség. Azt képzeljük, hogy hárman be tudjuk venni a Bastille-t?

- Hej! ha D'Artagnan itt volna, akkor nem mondom... - felelte Porthos.

Raoul bámulattal szemlélte ezt az önbizalmat, amely éppen a maga naivságában volt hősies. Ezek voltak hát a híres férfiak, akik harmad- vagy negyedmagukkal hadseregeket támadtak meg, várakat vettek ostrom alá! Azok a férfiak, akik elijesztették a halált, akik túléltek egy egész, romokban heverő évszázadot, s még mindig erősebbek, mint a legerősebb fiatalok.

- Uram - szólt Porthosnak -, jó gondolatot ébresztett bennem: okvetlenül beszélünk kell D'Artagnannal.

- Feltétlenül.

- Bizonyosan hazatért, miután atyámat a Bastille-ba vitte. Menjünk el hozzá.

- Nézzünk körül előbb a Bastille táján - szólt Grimaud, aki röviden beszélt, de velősen.

Iparkodtak is, hogy mielőbb odaérkezzenek a Bastille elé. S mivel Isten az erős akaratú embereket olykor megajándékozta egy-egy véletlennel, Grimaud megpillantotta a kocsit, amely a felvonóhid kapuja körül bekanyarodott. Ez abban a pillanatban volt, amelyben, mint láttuk, D'Artagnan visszaérkezett a királytól.

Raoul hiába sarkantyúzta a lovát, hogy a kocsit utolérje, és megnézze, kik ülnek benne. A lovak már bent álltak, túl a nagy kapun, mely ismét becsukódott, az egyik őrt álló gárdista pedig Raoul lovának az orra felé bökött karabélyával.

Raoul megfordult, és boldog volt, mert tudta, mit tartson arról, hogy ott van az a kocsi, amelyben az apja ült.

- Megvan - mondta Grimaud.

- Várakozzunk kis ideig, s bizonyosra vehetjük, hogy kijön, ugye, barátom?

- Hacsak D'Artagnan is nem fogoly - jegyezte meg Porthos -, ebben az esetben minden elveszett.

Raoul nem felelt. Mindent fel lehetett tételezni. Azt a tanácsot adta Grimaud-nak, hogy vezesse a lovakat a kis Jean-Beausire utcába, nehogy gyanút keltsenek, ő maga pedig vizsla tekintettel leste D'Artagnan vagy a kocsi kijövetelét.

Ez volt a legjobb, amit tehetett. Valóban: húsz perc sem telt el, s a kapu ismét kinyílt, és megjelent a kocsi. Raoul szemét egy pillanatra elvakította a káprázat, megakadályozva, hogy felismerje a kocsiban ülőket. Grimaud megesküdt, hogy két személyt látott, s egyikük a gazdája volt. Porthos felváltva nézett Raoulra és Grimaud-ra, abban a reményben, hogy megéri gondolataikat.

- Kétségtelen - mondta Grimaud -, hogy ha a gróf úr a kocsiban van, akkor visszaadták szabadságát, vagy más börtönbe viszik.

- Meg fogjuk tudni abból, hogy merrefelé veszi az útját a kocsi - mondta Porthos.

- Ha visszanyerte szabadságát, akkor hazaviszik - mondta Grimaud.

- Az igaz - felelte Porthos.

- A kocsi nem arrafelé tart - jegyezte meg Raoul.

A lovak csakugyan a Saint-Antoine negyedben tűntek el.

- Siessünk - mondotta Porthos -, megtámadjuk az úton a kocsit és odakiáltunk Athosnak, hogy meneküljön.

- Lázadás! - mormogta Raoul.

Porthos egy második tekintetet vetett rá, méltó párját az előbbinek. Raoul csak azzal felelt, hogy térdével megszorította a lóva oldalát.

Néhány pillanat múlva a három lovas utolérte a kocsit, és olyan közletről követték nyomon, hogy lovaik leheletétől párás lett a kocsiszekrény.

D'Artagnan, akinek érzékei mindig ébren őrködtek, hallotta a lovak patáinak dobogását. Ez abban a pillanatban történt, midőn Raoul azt mondta Porthosnak, hogy lovagoljon a kocsi elé, és nézze meg, ki az, aki Athost kíséri. Porthos engedelmeskedett, de semmit sem láthatott, mert az ellenző le volt engedve.

Raoul harag és nyugtalanság fogta el. Észrevette, hogy Athos kísérője titkolózni igyekszik, és el volt szánva a végsőkre.

Másrészt viszont D'Artagnan felismerte Porthost, de még Raoul is, az ellenző mögül, és közölte Athossal megfigyelésének eredményét. Látni akarták, hogy Porthos és Raoul elmegy-e a végsőkhöz.

Ez nem is váratott magára. Raoul, pisztollyal a kezében, odaugratott az első lóhoz, s ráparancsolt a kocsisra, hogy álljon meg.

Porthos megragadta a kocsist, és leemelte a bakról.

Grimaud a már álló kocsi ajtaját ragadta meg. Raoul kitárta a karját, nagyot kiáltva:

- Gróf úr! Gróf úr!

- Maga az, Raoul? - szólt Athos örömtől mámorosan.

- Nem rossz! - tette hozzá D'Artagnan kacagva.

És mind a ketten megölelték a fiatalembert és Porthost, akik kézrekerítették őket.

- Derék Porthosom, kitűnő barátom! - kiáltotta Athos. - Mindig maga!
- Mintha még mindig csak húszesztendő voltam - mondta D'Artagnan. - Bravó Porthos!
- A mindenségit! - mondotta Porthos kissé zavartan. - Azt hittük, hogy letartóztatták!
- Pedig csak sétakocsikázni voltam D'Artagnan kocsiján - mondta Athos.
- A Bastille-től kezdve követtük a kocsijukat - vágta rá Raoul szemrehányó és gyanakvó hangon.
- Ahol a jó Baisemeaux úrral vacsoráztunk. Emlékszik Baisemeaux-ra, Porthos?
- Hogyne, nagyon jól.
- És ott találkoztunk Aramisszal.
- A Bastille-ban?
- Estebédnél.
- Ahá! - kiáltotta Porthos, és fellélegzett.
- Ezer üdvözetet küld magának.
- Köszönöm.
- Hova megy a gróf úr? - kérdezte Grimaud, akit a gazdája már megjutalmazott egy mosollyal.
- Blois-ba, haza.
- Csak így? Egyenesen oda? - kérdezte Raoul.
- Nyílegyenesen.
- Poggyász nélkül?
- Ó, Istenem! D'Artagnan szólt volna Raoulnak, hogy küldje el a poggyászatot, vagy hozza magával, ha hazajön hozzám.
- Ha többé semmi sem tartóztatja Párizsban - mondta D'Artagnan, s tekintete kemény és éles volt, mint az acél, és fájdalmat is okozott, mint az acél, mert ismét megnyitotta a szegény ifjú sebeit -, ha már semmi sem tartóztatja, akkor helyesen teszi, ha magával megy, Athos.
- Semmi sem tartóztat már Párizsban - felelte Raoul.
- Akkor induljunk - vágta rá gyorsan Athos.
- És D'Artagnan úr?
- Ó, én csak a sorompóig kísérem Athost, és visszatérek Porthossal.
- Nagyon jó! - kiáltotta Porthos.
- Jöjjön, fiam - tette hozzá a gróf, és gyengéden Raoul nyaka köré fonta karját, hogy bevonja magához a kocsiba, s újra megölelte. - Grimaud! - folytatta a gróf. - Te szép lassan visszamész Párizsba a lovaddal és Du Vallon úr lovával, mert Raoul meg én itt lóra szállunk, és átengedjük a kocsit ezeknek az uraknak, hogy Párizsba visszatérhessenek. Aztán a lakásomban összeszeded a ruháimat és a leveleimet, s az egészet hazaküldöd.
- De - jegyezte meg Raoul, aki szólásra akarta bírni a gróft - akkor, Párizsba visszatérve, sem a ruhái, sem más holmija nem lesznek többé kéznél; az pedig kényelmetlen lesz.
- Azt hiszem, nagyon sokáig nem fogok Párizsba visszatérni, Raoul, a legutóbbi itt tartózkodásunk nem nagyon bátorított fel újabbakra.

Raoul lehajtotta a fejét, és nem szólt többé egy szót sem.

Athos kiszállt a kocsiból, és felült arra a lóra, amely Porthost hozta, és láthatólag roppantul örvendett a változásnak.

Megölelték egymást, kezet szorítottak, és ezerféleképp tanúsították örök barátságukat. Porthos megígérte, hogy első szabad idejében egy hónapot tölt Athosnál. D'Artagnan is megígérte, hogy erre használja fel az első szabadságát; aztán még egyszer utoljára megölelte Raoult:

- Fiam, majd írok neked.

D'Artagnan szavai mindent magukban foglaltak, mert a testőr sohasem szokott írni. Raoul könnyekig meg volt hatva. Kitépte magát a testőr karjából és ellovagolt.

D'Artagnan beszállt a kocsiba Porthoshoz.

- Nos, kedves barátom - mondta -, ez volt aztán a nap!

- Az ám - felelte Porthos.

- Nyilván kifáradt.

- Nem nagyon. De azért korán lefekszem, hogy holnap reggel jókor talpon legyek.

- Minek?

- Hát, hogy bevégezzem, amit elkezdtem.

- Megrémít, barátom, egészen kikelt magából. Mi az ördögöt kezdett el, amit nem fejezett be?

- Tudja meg: Raoul nem verekedett meg, tehát nekem kell megverekednem.

- Kivel?... a királlyal?

- Hogyan a királlyal? - kérdezte csodálkozva Porthos.

- Igen, nagy gyerek, a királlyal!

- Megnyugtatom, hogy Saint-Aignan úrral.

- Azt akartam mondani, hogy ha ezzel a nemessel verekszik meg, akkor a király ellen vonja ki kardját.

- Ó - felelte Porthos tágra nyílt szemmel -, biztosan tudja ezt?

- Természetesen!

- Akkor hát hogyan lehet ezt elintézni?

- Igyekezzünk jól megvacsorázni, Porthos. A testőrök kapitányának asztalánál kellemesen lehet az időt múlatni. Találkozni fog ott a derék Saint-Aignannal, és inni fog az egészségére.

- Én? - kiáltotta Porthos irtózó mozdulattal.

- Hogyan? - felelte D'Artagnan. - Vonakodnék a király egészségére üríteni poharát?

- De én nem a királyról, hanem Saint-Aignan úrról beszélek.

- De hiszen mondom, hogy az egy és ugyanaz.

- Ahá, akkor jó - mondta Porthos legyőzve.

- Megérti, ugye?

- Nem, de egyre megy - mondotta Porthos.

- Igen, egyre megy - felelte D'Artagnan. - Gyerünk vacsorázni, Porthos.

Baisemeaux úr társasága

Nem felejtettük el, hogy D'Artagnan és La Fère gróf, a Bastille-ból távozva, négy szemközt hagyta Aramist Baisemeaux-val.

A két asztaltárs eltávozása után Baisemeaux éppenséggel nem észlelte, hogy a beszélgetés kárát vallotta volna hiányuknak. Azt hitte, hogy a csemegebor és a Bastille pincéjének bora kitűnő, azt képzelte, mint mondtuk, hogy a desszertbor elég jó izgatószer, hogy egy becsületes embert szólásra bírjon. Rosszul ismerte őméltóságát, mert Aramis sohasem volt kifürkészhetetlenebb, mint a desszertnél. Őméltósága azonban kitűnően ismerte Baisemeaux urat, s ugyanazzal a szerrel szándékozott beszédessé tenni, amelyet a parancsnok vele szemben tekintett hatásosnak.

A beszélgetés tehát látszólag nem lanyhult el, de a valóságban mégis ellanyhult, mert nemcsak hogy egyedül Baisemeaux beszélt, hanem ráadásul csakis a különös eseményről, Athos bebörtönzéséről szólt, amelyet az a gyors parancs követett, hogy a foglyot azonnal szabadlábra kell helyezni.

Baisemeaux mindenesetre nem feledkezett meg róla, hogy mindkét parancs, a bebörtönző és szabadonbocsátó parancs, a király kezétől származott. A királyt pedig csak fontos körülmények szokták rábírní, hogy ilyen parancsokat írjon. Mindez nagyon érdekes, különösen pedig nagyon homályos volt Baisemeaux számára, mivel azonban mindez Aramis előtt nagyon világos volt, ő nem tulajdonított ennek az eseménynek olyan nagy fontosságot, mint a derék parancsnok.

Azonkívül Aramis nemigen lótot-futott semmiségekért, és még nem mondta meg Baisemeaux úrnak, hogy miért fáradt el hozzá.

Abban a pillanatban, amikor Baisemeaux leginkább belemélyedt fejtegetéseibe, Aramis hirtelen félbeszakította.

- Mondja, kedves Baisemeaux úr, soha sincs a Bastille-ban más szórakozása, mint olyanok, amilyenekben részt vettem két-három látogatásom alkalmával?

A kérdés olyan váratlan volt, hogy a parancsnok, mint a szélkakas, amelyet hirtelen ellenkező irányból fúvó szél ér, egyszerre mozdulatlaná vált.

- Szórakozásaim? - felelte. - Természetesen mindig vannak, nagyméltóságú uram.

- Az nagy szerencse. És mik ezek a szórakozások?

- A legkülönbözőbb fajtájúak.

- Bizonyára látogatások?

- Látogatások? Nem. A látogatások nem gyakoriak a Bastille-ban.

- Hogyan? a látogatások itt ritkák?

- Nagyon ritkák.

- Még társaságának tagjai sem látogatják meg?

- Mit nevez társaságomnak?... A foglyaimat?

- Dehogyan. A foglyait!... Tudom, hogy őket maga látogatja meg, nem pedig a foglyok magát. A társaságán, kedves Baisemeaux uram, azt a társaságot értem, amelyhez tartozik.

Baisemeaux mereven nézett Aramisra, aztán, mivel lehetetlennek tartotta, ami egy pillanatig felötlött benne, így szólt:

- Ó, jelenleg nagyon ritkán van nálam társaság. Ha be kell vallanom az igazat, kedves D'Herblay úr, a társaságbeli emberek visszataszítónak és iszonyatosnak találják a Bastille-ban való tartózkodást. Ami a hölgyeket illeti, ők mindig némi félelemmel jönnek ide, amit csak a legnagyobb fáradtsággal tudok eloszlatni. Hogyne remegnének szegények, mikor a szomorú tornyok láttára eszükbe jut, hogy ezekben szerencsétlen foglyok laknak, akik...

És minél tovább meresztette Baisemeaux a szemét Aramis arcára, annál inkább akadozott: a jó parancsnok nyelve, végül teljesen meg is bénult.

- Nem, nem ért engem, kedves Baisemeaux uram - mondta Aramis -, nem ért engem. Én nem általában értem a társaságot, hanem egy bizonyos társaságról beszélek, amelynek maga tagja.

Baisemeaux csaknem kiejtette a kezéből azt a pohár muskotályt, amelyet éppen ajkához emelt.

- Amelynek tagja vagyok! - kiáltotta.

- Úgy van, tagja - ismételte Aramis, a legnagyobb hidegvérrel. - Nem tagja egy titkos társaságnak, kedves Baisemeaux uram?

- Titkos társaságnak?

- Titkos vagy rejtélyes társaságnak.

- Ó! D'Herblay úr!

- Csak sose mentegetőzzék.

- De higgye el...

- Azt hiszem el, amit tudok.

- Esküszöm...

- Hallgasson rám, kedves Baisemeaux uram, én azt mondom, igen, maga azt mondja, nem; egyik közülünk szükségszerűen az igazságot állítja, a másik pedig kétségkívül eltér az igazságtól.

- Nos?

- Nos, tüstént meg fogjuk tudni a való igazat.

- Ugyan, ugyan - mondta Baisemeaux.

- Igya már ki ezt a pohár muskotályt, kedves Baisemeaux. Mi az ördög! Egészen megrökönyödött arcot vág!

- Nem, nem, a legkevésbé sem.

- Igyék hát.

Baisemeaux ivott, de nehezen ment le a torkán az ital.

- Nos - folytatta Aramis -, ha, mint mondtam, nem tartozik egy titkos vagy rejtélyes társasághoz, ahogy akarja, a jelző nem lényeges, ha tehát, mint mondom, nem tartozik egy társasághoz, amelyet meg akarok említeni, nos, akkor egy szót sem ért meg abból, amit mondani fogok; ez az egész.

- Ó, legyen meggyőződve róla előre is, hogy semmit sem fogok megérteni.

- Nagyszerű!

- Próbálja csak ki.

- Ki is próbálom. Ha ellenben tagja ennek a társaságnak, akkor nyomban igennel vagy nemmel válaszol.

- Kérdezzen csak - biztatta Baisemeaux remegve.

- Mert beláthatja, kedves Baisemeaux uram - folytatta Aramis ugyanolyan szenvtelenül -, hogy az ember nyilvánvalóan nem tartozhat egy társasághoz, kétségtelenül nem élvezheti a tagsággal járó előnyöket úgy, hogy maga is bizonyos szolgáltatokra ne volna kötelezve.

- Valóban - hebegte Baisemeaux -, ez érthető volna, ha...

- Nos hát - folytatta Aramis -, a társaságnak, amelyről beszéltem, és amelynek, úgy látszik, nem tagja...

- Bocsánat, egyébként nem akartam éppenséggel ezt mondani...

- Van egy szabályzata, amelyet elfogadtak az összes erődök parancsnokai és kapitányai, akik tagjai a rendnek.

Baisemeaux elsápadt.

- A szabályzat egyik szakasza - folytatta Aramis határozott hangon - így szól:

Baisemeaux kimondhatatlan izgalommal állt fel.

- Mondja csak, kedves D'Herblay úr - dadogta.

Aramis elmondotta, vagyis inkább elszavalta az alanti cikkelyt, olyan hangon, mintha könyvből olvasta volna fel:

Nevezett erődparancsnok vagy kormányzó, ha szükség van rá, és a fogoly így kívánja, be fog bocsájtani egy gyóntatóatyát, aki tagja a rendnek.

Aramis elhallgatott. Baisemeaux-ra rossz volt ránézni, annyira elsápadt és annyira remegett.

- Így hangzik-e a szerződés szövege? - kérdezte Aramis nyugodtan.

- Monsignore - dadogta Baisemeaux.

- Ahá, úgy látszik, pedzi már.

- Monsignore - kiáltotta Baisemeaux -, ne üzzön ilyen játékot szegény lelkemmel, oly csekély embernek érzem magam nagyságodhoz képest! Az a kegyetlen kívánsága, hogy ügyintézőm kis titkait kivegye belőlem?

- Ó, nem, téved, kedves Baisemeaux úr, egyáltalán nem a kis hivatalos titkai érdekelnek, hanem lelkiismeretének titkai.

- Jól van, legyen, a lelkiismeretem titkait, kedves D'Herblay úr. De legyen tekintettel kissé a helyzetemre, amely csöppet sem közönséges.

- Nem közönséges a helyzete, kedves uram - folytatta kérlelhetetlenül Aramis -, ha tagja annak a társaságnak; viszont teljesen egyszerű, ha nem tagja annak a társaságnak, mert akkor semmire sincs kötelezve, és csak a királynak tartozik felelősséggel.

- Nos hát, uram, bizony én csak a királynak engedelmeskedem. Jóságos Isten! Hát kinek engedelmeskednék egy francia nemes, ha nem a királynak?

Aramis meg sem mozdult, de lágyan csengő hangján így szólt:

- Jólesik hallania egy francia nemesnek, Franciaország egyik püspökének, hogy olyan érdemes férfiú, mint maga, kedves Baisemeaux úr, ilyen őszintén nyilatkozik meg előtte, s hogy hitelt adhat szavainak: maga az, akinek mondja magát.

- Kétkedett talán, uram?

- Én? Ó! Nem.

- Tehát többé nem kétkedik?

- Nem kétkedem benne, uram - felelte Aramis komoly hangon -, hogy olyan férfi, mint maga, híven szolgálja a feljebbvalóit, akiknek önként alárendelte magát.

- A feljebbvalóit! - kiáltotta Baisemeaux.

- Azt mondtam, a feljebbvalóit.

- D'Herblay úr, ugyebár, ismét tréfál?

- Igen, megértem, hogy nehezebb a helyzet, ha az embernek egyetlen úr helyett több parancsolója van; de ezt a nehézséget maga idézte elő, Baisemeaux úr, és nem én vagyok az oka.

- Nem, dehogyis - felelte a szegény parancsnok, nagyobb zavarban, mint valaha. - De mit tesz? Csak nem kel fel helyéről?

- De bizony.

- Elmegy?

- El én.

- De milyen különösen beszél velem, monsignore!

- Különösen? Honnét veszi ezt?

- Csak nem eltökélt szándéka, hogy meggyötörjön?

- Nem; kétségbe ejtene, ha így volna.

- Akkor maradjon.

- Nem tehetem.

- És miért nem?

- Mert itt többé semmi keresnivalóm, a kötelességem pedig máshová szólít.

- A kötelessége? Ilyen későn?

- Igen, értse meg végre, kedves Baisemeaux úr: ott, ahonnan jöttem, azt mondták nekem: „Nevezett parancsnok, vagy kormányzó, ha szükség van rá, és a fogoly úgy kívánja, be fog bocsátani egy gyóntatótyát, aki tagja a rendnek.” - Eljöttem, de maga nem tudja, miről beszélek, tehát visszamegyek, és azt fogom mondani azoknak, akik küldtek, hogy nyilván tévedtek, és küldjenek máshová.

- Hogyan! Méltóságod volna a?... - kiáltotta Baisemeaux, csaknem rémülettel nézve Aramisra.

- A gyóntatótya, aki tagja a rendnek - felelte Aramis, változatlan hangon.

De akármilyen lágyan hangzottak is szavai, a szegény parancsnokot mintha a villám sújtotta volna le. Baisemeaux halálsápadt lett, és úgy rémlett neki, hogy Aramis két szeme két tüzes kard, mely a szívébe hatol.

- A gyóntatótya! - mormogta. - Monsignore volna a rend gyóntatója?

- Igen, de nincs több beszélőnk, hiszen maga nem tagja a rendnek.
- Monsignore...
- És megértem, hogy mivel nem tag, vonakodik eleget tenni a parancsnak.
- Monsignore, könyörgök, kegyeskedjen meghallgatni.
- Miért?
- Nem mondom én, nagyuram, hogy nem tartozom a rendhez.
- Á! Á!
- Nem mondom én, hogy vonakodom engedelmessé válni.
- Pedig az, ami történt, nagyon hasonlít az ellenszegüléshez, Baisemeaux úr.
- Ó, dehogyan, eminenciás uram, nem, csak meg akartam győződni róla...
- Meggyőződni? Miről? - kérdezte Aramis méltóságos és egyúttal megvető arccal.
- Semmiről, eminenciás uram.

Baisemeaux lehalkította a hangját, és meghajolt a püspök előtt. - Mindig és mindenkor szolgálataira állok feljebbvalóimnak; csakhogya...

- Nagyon jó! Így már jobban szeretem magát, uram.

Aramis ismét leült és odanyújtotta Baisemeaux-nak a poharát, ám a parancsnok sehogy sem tudta megtölteni, annyira remegett a keze.

- Azt mondta az imént: *csakhogya*... - folytatta Aramis.

- Csakhogya - felelte a szegény ember - nem értesítettek előre, s ezért éppenséggel nem számítottam rá...

- Nem azt mondja-e az Evangélium: „Vigyázzatok, mert nem tudjátok, mely órában jő el a ti Uratok.” S nem azt mondja-e a rend szabályzata: „Vigyázzatok, mert amit én akarok, azt nektek is akarnotok kell!” És milyen címen nem várta a gyóntatóatyja jövetelét, Baisemeaux úr?

- Mert ebben a pillanatban nincs beteg fogoly a Bastille-ban, monsignore.

Aramis vállat vont.

- Honnan tudja?...

- De hiszen...

- Baisemeaux úr - szólt Aramis és hátratámaszkodott a karosszékekben -, itt jön a szolgálója, beszélni akar magával.

E pillanatban csakugyan megjelent Baisemeaux szolgálója a szoba küszöbén.

- Mi újság? - kérdezte Baisemeaux gyorsan.

- Parancsnok úr, meghozták a börtönorvos jelentését.

Aramis rávetette Baisemeaux-ra nyílt, magabiztos tekintetét.

- Nos, engedje be a küldöncöt - mondta.

A küldönc belépett, meghajolt, és átadta a jelentést.

Baisemeaux egy pillantást vetett rá, aztán felemelte a fejét és meglepetten kiáltott fel.

- A kettes Bertaudière foglya beteg.

- Mintha azt mondta volna, kedves Baisemeaux uram, hogy házában mindenki jól érzi magát?
- szólt oda közömbösen Aramis.

És egy korty muskotályt ivott, de közben folyton szemmel tartotta Baisemeaux-t. Az pedig intett a küldöncnek, hogy elmehet, aztán egyre remegve így szólt:

- Azt hiszem, a szabályzat úgy szól: „A fogoly kívánságára.”

- Igen, így szól - felelte Aramis -; de nézze meg, mit akarnak magától, kedves Baisemeaux úr.
Valóban egy őrmester dugta be a fejét az ajtón.

- Mi az megint? - kiáltotta Baisemeaux. - Hát nem tudnak tíz percig békében hagyni?!

- Parancsnok úr - felelte az őrmester -, a kettes Bertaudière beteget arra kérte a porkolábját, hogy gyóntatótyát hívasson hozzá.

Baisemeaux csaknem hanyatt vágódott.

Aramis éppúgy nem méltatta rá, hogy megnyugtassa, mint ahogy nem méltatta arra, hogy rájesszen.

- Mit feleljek? - kérdezte Baisemeaux.

- Amit akar - felelte Aramis, ajkába harapva -, ez a maga dolga, nem én vagyok a Bastille parancsnoka.

- Mondják meg - kiáltotta Baisemeaux gyorsan -, mondják meg a fogolynak, hogy kívánsága teljesülni fog.

Az őrmester elment.

- Ó, eminenciás uram - mondotta halkán Baisemeaux -, hogyan sejtettem volna?... Hogyan láthattam volna előre?!

- Ki mondta, hogy sejténie kellett volna, hogy előre kellett volna látnia? - felelt Aramis megvetően. - A rend sejt, a rend tud, a rend lát előre. Nem elég ez?

- Mit parancsol? - tette hozzá Baisemeaux.

- Én? Semmit. Én csak szegény pap vagyok, egyszerű gyóntatótya. Parancsolja-e, hogy meglátogassam a beteget?

- Ó, eminenciás uram, nem parancsolom, hanem kérem rá.

- Jól van, akkor vezessen.

207
A fogoly

Amióta Aramis olyan különös módon átváltozott a rendhez tartozó atyává, Baisemeaux már nem volt ugyanaz az ember. Addig Aramis a derék parancsnok szemében főpap volt, aki iránt tisztelettel viseltetett, jóbarát, akinek hálával tartozott, de Aramis nyilatkozata óta, amely egészen megzavarta az eszét, alárendelt lett, Aramis pedig feljebbvalója.

Maga gyújtott meg egy nyeles lámpát, odahívott egy porkolábot, aztán hátrafordult Aramis-hoz, és így szólt:

- Szolgálatára állok, monsignore.

Aramis beérte egy bólintással, ami ezt jelentette: „Jól van!”, és egy kézmozdulattal, ami ezt jelentette: „Vezessen!” Baisemeaux elindult, Aramis követte.

Szép, csillagos éjszaka volt; a három férfi lépései kopogtak a teraszok kőkockáin, és a porkoláb övén függő kulcsok csörömpölése felhallatszott a tornyok emeleteire, mintha arra akarta volna emlékeztetni a foglyokat, hogy a szabadság az ő világukon kívül esik.

Azt hihette volna az ember, hogy a változás, amely Baisemeaux úron végbement, a foglyokra is átterjedt. Maga a porkoláb is, ugyanaz, aki Aramis első látogatása alkalmával olyan kíváncsi és kérdezősködő volt, most nemcsak néma lett, hanem szinte érzéketlen is. Lehorgasztotta fejét, és úgy járt-kelt, mint aki fél kinyitni a fülét.

Így érkeztek el a Bertaudière-toronyig, s szótlánul s meglehetősen lassan mentek fel a két emeletre, mert Baisemeaux, bár engedelmeskedett, egyáltalán nem nagy igyekezettel tette ezt.

Végre elértek az ajtóhoz; a porkolábnak nem kellett a kulcsot keresnie, mert már készenlétben tartotta. Az ajtó kinyílt.

Baisemeaux be akart lépni a fogolyhoz, de Aramis a küszöbön megállította.

- Az nincs megírva, hogy a parancsnok is meghallgatja a fogoly gyónását - szólt.

Baisemeaux meghajolt, és előreengedte Aramist, aki a porkoláb kezéből kivette a lámpát, és belépett, aztán kézmozdulattal jelt adott, hogy csukják be mögötte az ajtót.

Egy pillanatig állt, és feszült figyelemmel hallgatózott, hogy Baisemeaux és a porkoláb elment-e, majd a mindinkább elhaló zajból meggyőződve, hogy elhagyták a tornyot, letette a lámpást az asztalra, és körülnézett.

Zöld atlasszal bevont ágyon, amely nagyjából a Bastille többi ágyához hasonlított, csak újabb volt, széles és félig elhúzott függönyök mögött egy fiatalember pihent, akihez egyszer már elkísértük Aramist.

A börtön előírásai szerint a fogolynak világosság nélkül kellett lennie. Az esti nyugodalmat jelző harangig minden fogolynak el kellett oltania gyertyáját. Abból is láthatjuk, mennyire kedveztek a fogolynak, mert az a ritka kiváltsága volt, hogy egészen a takarodó percéig égethette a világot.

Az ágy mellett hajlított lábú, támlás bőrszéken feltűnően gondozott ruhák heverték. Az ablaknál szomorúan és elhagyottan állt egy kis asztal, toll, tinta, papír és könyvek nélkül. Néhány teli tál azt mutatta, hogy a fogoly az utolsó étkezésekor alig nyúlt hozzá az ételekhez.

Aramis megpillantotta a fiatalembert; két karjával félig eltakarva az arcát, feküdt az ágyon.

A látogató jövetele nem indította arra, hogy megmozduljon, várakozott vagy aludt. Aramis a lámpán meggyújtotta a fogoly gyertyáját, óvatosan odébb tolta a támlás karszéket, és a részvét és tisztelet különös vegyülékével közeledett az ágyhoz.

A fiatalember felszegte fejét.

- Mit akarnak tőlem? - kérdezte.
- Nem kért-e gyóntatóatyát? - szólt Aramis.
- De igen.
- Mert beteg?
- Igen.
- Nagyon beteg?

A fiatalember kutató tekintettel nézett Aramisra, és így szólt:

- Köszönöm.

Néhány pillanatig hallgatott, aztán így folytatta:

- Már láttam önt.

Aramis meghajolt. Amit a fogoly észlelt, az nyilván kevésbé volt megnyugtató: a hideg, ravasz és uralomra vágó jellem, mely a vannes-i püspök arcán tükröződött; mert hozzáfűzte:

- Már jobban érzem magam.
- Így hát? - kérdezte Aramis.
- Így hát, mivel jobban érzem magam, azt hiszem, már nincs annyira szükségem gyóntatóatyára.
- A vezeklőingre sem, amelynek érkezését az a levél jelezte, melyet ma kenyérében talált?

A fiatalember összerezzent, de mielőtt valamit felelhetett volna, Aramis így folytatta:

- A papra sem, kinek szájából fontos igazságot tudhat meg?
- Ha így van - mondta a fiatalember és feje visszahanyatlott a párnára -, az már más... hallgatom.

Aramis ekkor figyelmesebben szemügyre vette és megcsodálta azt az egyszerű és méltóság-teljes arckifejezést, amelyet sohasem lehet elsajátítani, ha Isten nem oltotta az ember vérébe vagy szívébe.

- Üljön le, uram - szólt a fogoly.

Aramis meghajolt és engedelmeskedett.

- Hogyan érzi magát a Bastille-ban? - kérdezte a püspök.
- Nagyon jól.
- Nem szenved?
- Nem.
- Nem sajnál semmit?
- Nem.
- A szabadságot sem?

- Mit nevez szabadságnak, uram? - kérdezte a fiatalember olyan hangon, mint aki szópárbajra készül.

- Szabadságnak nevezem a virágokat, a levegőt, a világosságot, a csillagokat, a boldogságot, hogy futhat, amerre húszesztendős izmos lábai viszik.

A fiatalember mosolygott; nehezen lehetett volna megmondani, hogy belenyugvóan-e, vagy lekicsinylően.

- Nézze - szólt -, ebben a japán vázában két rózsám van, két szép rózsám, tegnap este még bimbósan szakították le a parancsnok kertjében; ma reggel szemem láttára nyitották ki piros kelyhüket; minden egyes szirmuk többet és többet tárt fel illatuk kincсібől; egészen átítatja szobám levegőjét. Ez a két rózsza, amint látja, szép a rózsák közt, a rózsza pedig a legszebb virág. Miért kívánnék hát más virágokat, ha a legszebbek az enyémeek?

Aramis elcsodálkozva nézett a fiatalemberre.

- Ha a virágok jelentik a szabadságot - folytatta a fiatalember -, akkor van szabadságom, mert vannak virágaim.

- Ó, de hát a levegő? - kiáltott Aramis. - Az élethez annyira szükséges levegő?

- Nos, uram, lépjen közelebb az ablakhoz, nyitva van - mondotta a fogoly. - Ég és föld között zúg a jeges orkán, süvít a tikkasztó szél, fúj a langyos szellő, vagy a szelíd fuvallat suttog. Az innen érkező levegő az arcomat cirógatja, s mikor fellépek erre a székre, ráülök a karfájára és az ablak rácsai köré fonom karomat, akkor úgy érzem, mintha a levegőben lebegnék.

Aramis homloka, mialatt a fiatalember így beszélt, mindinkább elkomorodott.

- A világosság? - folytatta a fiatalember. - Enyém az, ami több, mint a világosság: a nap, az én jóbarátom, mindennap meglátogat a börtön parancsnokának engedelmé és a porkoláb kísérete nélkül. Az ablakon át érkezik, szobámba egy nagy, hosszú négyszöget rajzol, amely annál az ablaknál kezdődik, és fénye az ágyam függönyén felkúszik a rojtokra. Ez a ragyogó négyszög tíz órától délig növekszik és egy órától három óráig lassan kisebbedik, mintha mielőbb hozzám akarna érni, és sajnálna elhagyni engem. Mire utolsó sugara is eltűnik, öt óra hosszat örvendtem a jelenlétének. Nem elég ez? Úgy hallottam, vannak olyan szerencsétlenek, akik követ fejtenek, akik bányában dolgoznak, és sohasem látják a napot.

Aramis megtörölte a homlokát.

- Ami a csillagokat illeti, amelyeket olyan jó nézni - folytatta a fiatalember -, mind hasonlítanak egymáshoz, csak fényükre, nagyságukra különbözök. Ebben is szerencsés vagyok, mert ha most nem gyújtja meg a gyertyát, akkor láthatná azt a szép csillagot, amelyet az ágyamból láttam, mielőtt belépett, és amelynek sugarai a szememet simogatták.

Aramis lehajtotta a fejét: úgy érezte, elmerül ennek a komor bölcseletnek, a börtönlakók hitvallásának keserű áramában.

- Ennyit a virágokról, a levegőről, a napfényről és a csillagokról - mondotta a fiatalember változatlan nyugalommal. - Hátravan a séta. Nem sétálok-e egész nap a parancsnok kertjében, ha szép az idő, és itt a szobában, ha esős; árnyékban, ha meleg van, s ha hideg az időjárás, melegben, hála a kandalló tűzének? Ó, higgye el, uram - tette hozzá a fogoly olyan hangon, amely nem volt mentes némi keserűségtől -, az emberek mindent megtettek értem, amit egy ember remélhet, amit egy ember kívánhat.

- Az emberek? Meglehet - mondta Aramis, és felemelte fejét -, de nekem úgy tetszik, hogy Istenről megfélekedezik.

- Valóban megfélelkeztem Istenről - felelte a fogoly minden megindultság nélkül -, de miért mondja ezt nekem? Mire jó a fogollyal Istenről beszélünk?

Aramis ránézett a különös fiatalemberre, akiben a vértanú nyugalma egyesült az istentagadó nyugalmaival.

- Nincs-e jelen minden dologban Isten? - mormolta szemrehányóan.

- Mondja, hogy minden dolog végén - felelte a fogoly határozott hangon.

- Jó! - mondotta Aramis. - De térjünk vissza oda, ahonnan elindultunk.

- Magam is így kívánom.

- A gyóntatóatyja vagyok.

- Igen.

- Nos, az igazsággal tartozik nekem mint lelkiatyjának.

- Magam is azt kívánom elmondani.

- Minden fogoly elkövette azt a bűnt, ami miatt börtönbe került. Mi a bűne?

- Ezt már kérdezte tőlem, amikor első ízben meglátogatott.

- És akkor is igyekezett megkerülni a választ, akárcsak ma.

- Miért válaszolnék ma?

- Mert ma a gyóntatóatyja vagyok.

- Ha azt akarja, hogy megmondjam, milyen bűnt követtem el, magyarázza meg előbb, mi az a bűn. Mivel hogy semmit sem tudok, ami miatt szemrehányást tehetnék magamnak, azért azt mondom, nem vagyok bűnös.

- Az ember gyakran nemcsak azért bűnös a hatalmasok szemében, mert bűnt követett el, hanem azért is, mert tudja, hogy mások bűnt követtek el.

A fogoly a legnagyobb figyelemmel hallgatta Aramist.

- Igen - szólt egy pillanatnyi hallgatás után -, igen, megértem; igen, igaza van, lehetséges, hogy így módon bűnös vagyok a hatalmasok szemében.

- Á, tehát tud valamiről? - mondotta Aramis, abban a hiszemben, hogy rábukkant, nem valami fogyatékosra, hanem a páncél nyitjára.

- Nem, nem tudok semmiről - felelte a fiatalember -; hanem néha azt gondolom, és ilyenkor azt mondom magamban...

- Mit mond?

- Hogyha többet akarnék gondolkodni, akkor vagy elveszteném az eszemet, vagy sok mindent ki tudnék találni.

- No és ilyenkor? - kérdezte Aramis türelmetlenül.

- Ilyenkor abbahagyom.

- Abbahagyja?

- Igen, a fejem elnehezül, a gondolataim szomorúvá válnak, érzem, hogy bosszúság vesz erőt rajtam, azt kívánom...

- Mit?

- Nem tudom, mert nem engedem magamon eluralkodni a vágyat olyan dolgok után, amelyek nem az enyéme, én, aki annyira meg vagyok elégedve azzal, amim van.

- A haláltól fél? - kérdezte Aramis kissé szorongó érzéssel.

- Igen - felelte mosolyogva a fiatalember.

Aramis megérezte ennek a mosolynak a hidegségét, és megremegett.

- Ó, ha fél a haláltól, akkor többet tud, mint amennyit mondott - felelte Aramis.

- De hát maga, uram, aki megüzeni, hogy hívassam ide, aki kívánságomra belépett ide, és azt ígerte, hogy egy világot fog feltárni előttem, hogyan lehet az, hogy most hallgat, és én beszélek? Ha már mindketten álarcot viselünk, vagy tartjuk meg mindketten, vagy vegyük le egyszerre.

Aramis érezte az érvelés helyességét és erejét.

„Nem közönséges emberrel van dolgom” - gondolta.

- Mondja csak, van valami becsvágya? - kérdezte hangosan, anélkül, hogy a foglyot előkészítette volna erre a fordulatra.

- Mi az a becsvágy? - kérdezte a fiatalember.

- Olyan érzés, amely arra ösztönzi az embert, hogy többet kívánjon, mint amije van - felelte Aramis.

- Azt mondtam, elégedett vagyok, uram, de lehet, hogy tévedek. Nem tudom, mi a becsvágy, de lehet, hogy van becsvágam. Világosítson fel, nagyon kérem.

- Becsvágyó az, aki magasabbra vágyik, mint ahol van.

- Nem vágyódom magasabbra, mint ahol vagyok - mondta a fiatalember olyan határozottan, hogy a vannes-i püspök ismét beleremegett.

Elhallgatott. De a fogoly lángoló szeme, ráncba vont homloka, töprengő magatartása érthetően tanúsította, hogy mást várt, nem hallgatást. Aramis megtörte a csendet.

- Hazudott nekem első látogatásom alkalmával - mondta.

- Hazudtam? - kiáltott a fiatalember felpattanva ágyán; s hanghordozása olyan lett és szeme úgy villogott, hogy Aramis ösztönszerűen hátrahőkölt.

- Azt akarom mondani - helyesbített Aramis, és meghajolt -, hogy eltitkolta, amit gyermekkoráról tud.

- Az én titkom az enyém, és nem akárkié, aki utamba kerül.

- Igaz - mondotta Aramis, s most mélyebben hajolt meg, mint először -, igaz, bocsásson meg; de vajon ma is akárki vagyok-e, aki az útjába került? Könyörgök, feleljen, fenség.

Úgy látszott, hogy ez a cím kissé nyugtalanná tette a foglyot, bár láthatóan nem csodálkozott rajta, hogy így szólítják.

- Nem ismerem magát, uram - mondotta.

- Ó, ha merném, megfognám a kezét és megcsókolnám.

A fiatalember olyan mozdulatot tett, mintha oda akarná nyújtani Aramisnak a kezét; ám a szemében felvillanó szikra kialudt pillája szélén, és hidegen, bizalmatlanul húzta vissza a kezét.

- Egy fogolynak kezét csókolni! - szólt fejcsóválva -, mire jó az ilyesmi?

- Miért mondta nekem, hogy jól érzi itt magát? - kérdezte Aramis. - Miért mondta nekem, hogy semmire sem vágyik? Végül pedig miért akadályozza meg, azzal, hogy így beszél, hogy én is őszinte legyek?

A fiatalember szemében harmadszor is felvillant ugyanaz a szikra, de mint a két első, ez is kialudt, anélkül, hogy valamit előidézett volna.

- Nem bízik bennem? - kérdezte Aramis.

- Miért, uram?

- Ó, nagyon egyszerű okból, mert ha tudja, amit tudnia kell, akkor bizonyára nem bízik senkiben.

- Akkor ne csodálkozzék, ha nem bízom, mert hiszen azzal gyanúsít, hogy tudom azt, amit nem tudok.

Aramist csodálattal töltötte el ez az erélyes ellenállás.

- Ó, kétségbe ejt, fenség - mondta, és öklével rávágott a szék támlájára.

- Én pedig nem értem magát, uram.

- Nos, akkor igyekezzék megérteni.

A fogoly Aramisra meresztette szemét.

- Időnkint - folytatta a püspök -, időnkint úgy tetszik nekem, hogy azt a férfiút látom, akit keresek... aztán...

- Aztán... eltűnik az a férfiú, nemde? - mondta mosolyogva a fogoly. - Annál jobb.

Aramis felállt.

- Határozottan nincs mit mondanom az olyan embernek, aki ennyire nem bízik bennem.

- És nekem - felelte a fogoly ugyanolyan hangon -, nekem sincs mondanivalóm olyan ember számára, aki nem akarja megérteni, hogy egy fogolynak mindenki iránt bizalmatlannak kell lennie.

- Még régi barátai iránt is? Ó, ez túlzott elővigyázatosság, fenség.

- Régi barátai iránt? Maga régi barátaim közé tartoznék?

- Ejnye, hát nem emlékszik már arra, hogy egykor abban a faluban, ahol gyermekkorának éveit töltötte...

- Tudja annak a falunak a nevét? - kérdezte a fogoly.

- Noisy-le-Sec - vágta rá Aramis határozottan.

- Folytassa - szólt a fiatalember, s arckifejezésével nem helyeselt, de nem is tagadott.

- Nézze, fenség, ha mindenáron ezt a játékot akarja folytatni, akkor maradjunk ennyiben. Igaz, azért jöttem, hogy sok dolgot megmondjak, de ki kell nyilvánítania, hogy hő vágya megtudni őket. Ismerje el, hogy mielőtt beszélnek, mielőtt olyan fontos dolgokat megmagyaráznék, egy kis jóakaratra, nyíltszívúságra, vagy legalábbis egy kis rokonszenvre volna szükségem, ha bizalmával nem tisztel is meg. De bezárkózik állítólagos tudatlanságába, s megbénít vele. Ó, nem azért, amit hisz, mert akármilyen tudatlan legyen is, akármilyen közömbösnek játssza is meg magát, azért nem kevésbé az, ami, fenség, és semmi, értse meg, semmi, semmi sem változtathat rajta, hogy az.

- Megígérem, hogy türelmesen végighallgatom - szólt a fogoly. - Csak éppen úgy érzem, jogom van megismételni azt a kérdést, amelyet már egyszer föl tettem: Ki maga?

- Emlékszik-e rá, hogy tizenöt vagy tizennyolc esztendővel ezelőtt Noisy-le-Secben látott egy lovast, aki egy hölggyel érkezett; a hölgy rendszerint fekete selyemruhát viselt, és hajában lángvörös szalagokat.

- Igen, egyszer megkérdeztem, hogy hívják azt a lovast, és azt felelték nekem, D'Herblay lovag a neve. Csodálkoztam, hogy annak a papnak olyan harcias a külseje, és azt felelték, ezen nem kell csodálkozni, tekintve, hogy a pap XIII. Lajos egyik testőre volt.

- Nos - mondta Aramis -, ez az egykori testőr, aztán pap, majd Vannes püspöke, és ma gyóntatóatyja: én vagyok.

- Tudom. Megismertem.

- Nos, fenség, ha ezt tudja, akkor hadd tegyek hozzá még valamit, amit nem tud: ha a király tudná, hogy ez a testőr, ez a pap, ez a püspök, ez a gyóntatóatyja ma itt van, akkor holnap az, aki mindent kockára tett, hogy eljöhessen ide, ennél a börtönnél sötétebb és rejtettebb tömlöc mélyén látná megvillanni a hóhér bárdját.

A fiatalember, mialatt ezeket a határozott szavakat hallgatta, felült az ágyban, és szeme mind mohóbb pillantással mélyedt Aramis szemébe.

Fürkészésének eredményeként mintha némi bizalom ébredt volna a fogolyban.

- Igen - mormogta -, igen, tisztán emlékszem. A hölgy, akiről beszél, egyszer magával jött el, máskor pedig két ízben azzal a hölggyel...

A fogoly itt félbeszakította a beszédet.

- Azzal a hölggyel, aki minden hónapban meglátogatta, ugyebár, fenség?

- Igen.

- Tudja, ki volt az a hölgy?

A fogoly szeme mintha ismét felvillant volna.

- Tudom, hogy az udvarhoz tartozó hölgy volt - mondotta.

- Jól emlékszik erre a hölgyre?

- Ó, az emlékeim erről nem lehetnek nagyon homályosak - mondotta a fiatal fogoly -: egyszer egy körülbelül negyvenöt éves férfi társaságában láttam azt a hölgyet; egyszer magával láttam, és egyszer a fekete ruhás és lángvörös szalagos hölgy kíséretében. Azóta kétszer láttam ugyanazzal a hölggyel. A nevelőmmel és az öreg Perronnette-tel együtt ezen a négy személyen s a parancsnokon kívül még soha életemben nem beszéltem senkivel, és mást nem is igen láttam.

- Tehát börtönben volt?

- Ha itt börtönben vagyok, akkor ott viszonylag szabadon éltem, bár a szabadságom ott is nagyon korlátozott volt; egy ház, ahonnan kimehettem a nagy kertbe, amelyet fal vett körül, amelyen nem tudtam átmászni: ez volt a lakóhelyem. Ismeri, hiszen járt ott. De mivel megszoktam, hogy a kert falai közt és a házban élek, sohasem kíváncsi voltam ki. Megértheti tehát, uram, hogy mivel semmit sem láttam ebből a világból, nem is kívánhatok semmit, és ha elbeszél nekem valamit, akkor mindent kénytelen lesz megmagyarázni nekem.

- Így is fogok tenni, fenség, mert ez kötelességem - mondta Aramis meghajolva.

- Jó, hát akkor kezdje azzal, hogy megmondja nekem, ki volt a nevelőm.

- Egy derék nemesember, fenség, kiválóan derék nemes, aki testét-lelkét egyformán képezte. Volt-e valaha is valami panasza ellene?

- Ó, nem, uram, soha, éppen ellenkezőleg; de ez a nemesúr gyakran emlegette előttem, hogy atyám és anyám meghalt; hazudott, vagy az igazat mondta?

- Kénytelen volt követni a kapott utasításokat.

- Tehát hazudott?

- Egy dologban. Atyjaura csakugyan meghalt.

- És anyám?

- Meghalt fenséged számára.

- De mások számára él, ugye?

- Él.

- És én (a fiatalember Aramisra nézett), én arra vagyok kárhóztatva, hogy a börtön homályában éljek?

- Sajnos, azt hiszem, így van!

- Éspedig azért, mert a jelenlétem nagy titkot leplezne le a világ előtt?

- Bizony, nagy titkot.

- Nagyon hatalmas ember lehet az én ellenségem, ha a Bastille-ba zárathatott egy akkorka gyermeket, amilyen én voltam.

- Nagyon hatalmas.

- Hatalmasabb tehát, mint az anyám?

- Miért?

- Mert az anyám megvédelmezett volna.

Aramis habozott.

- Hatalmasabb az anyjánál, igen, fenség.

- A dajkám és azt a nemesembert azért távolították el, mert én vagy ők is nagy veszélyt jelentettünk ellenségemnek?

- Igen, veszélyt, s az ellensége úgy szabadult meg tőle, hogy azt a nemesembert és dajkát végképp eltüntette - felelte nyugodtan Aramis.

- Végképp eltüntette? - kérdezte a fogoly. - Milyen módon?

- A legbiztosabb módon - felelte Aramis -; meghaltak.

A fiatalember kissé elsápadt, és remegő kezét végighúzta arcán.

- Megmérgezték őket? - kérdezte.

- Meg.

A fogoly egy pillanatig gondolkodott.

- Nagyon kegyetlen lehet az ellenségem, vagy nagyon kényszeríthette rá a szükség, ha ezt a két ártatlan lényt, egyetlen támaszaimat egy és ugyanazon a napon meggyilkolták; mert az a tiszteletre méltó nemesember és az a derék asszony nem vétett senkinek.

- Családjában kíméletlen a szükség, fenség. És a szükség készletet rá, nagy sajnálatomra, hogy megmondjam: nevelőjét és dajkáját meggyilkolták.

- Ó, semmi újat nem mond nekem ezzel - szólt a fogoly, és ráncok szaladtak homlokára.

- Hogyan?

- Sejtettem.

- Miért?

- Megmondom.

E pillanatban a fiatalember, aki mindkét könyökére támaszkodva felkönyökölt, Aramis arcához közeledett, olyan méltóságteljes, sőt kihívó arckifejezéssel, hogy a püspök kiszikkadt szívéből a lelkesedés árama tört fel, emésztő szikrázással, acélkemény koponyájába.

- Szóljon, fenség. Már mondtam, az életemet kockáztatom ezzel a beszélgetéssel. Akármilyen keveset ér is az én életem, könyörgök, fogadja el mint váltságdíjat tulajdon életéért.

- Nos - mondta a fiatalember -, hallgasson meg, miből sejtettem, hogy dajkámat és nevelőmet meggyilkolták...

- Akit atyjának nevezett?

- Igen, akit atyámnak neveztem, pedig jól tudtam, hogy nem vagyok a fia.

- Miből tudta ezt?

- Ugyanúgy, ahogy maga túlságosan tiszteletteljes jóbarátnak, ő túlságosan tiszteletteljes volt apának.

- Nekem - felelte Aramis - nem szándékom álcázni szándékomat.

A fiatalember bólintott, és folytatta:

- Nyilván nem arra szántak, hogy örökre bezárva tartsanak, és ami, különösen most, arra indít, hogy ezt higgyem, az az a gondosság, amellyel lehetőleg tökéletes lovagot akartak nevelni belőlem. A nemesúr mindarra megtanított, amit maga tudott: számtanra egy kis mértanra, csillagászatra, vívásra, lovaglásra. Minden reggel gyakorolta velem a vívást egy földszinti szobában, minden reggel lovagoltam a kertben. Nos, egy reggel, nyáron történt, tikkasztó hőségben, elaludtam ebben a földszinti szobában; nevelőm tiszteletteljes magatartásától eltekintve, addig semmi sem világosított fel vagy keltett gyanút bennem. Mint a gyermekeket, a madarakat és virágokat, a levegő és a napsugár éltetett; tizenöt esztendő voltam.

- Tehát nyolc évvel ezelőtt történt?

- Igen, körülbelül; elvesztettem időérzékemet.

- Bocsánat... de mit mondott nevelője, hogy munkára serkentse?

- Azt mondta, a férfinak igyekeznie kell megalapoznia a földön szerencsését, amelyet Isten megtagadott tőle születésekor; hozzátette, hogy olyan alacsony sorból való szegény árva, mint én, csak magára számíthat, és senki sem törődik, nem is fog törődni soha személyemmel... Tehát a vívóleckétől fáradtan elaludtam a földszinti szobában. A nevelőm az első emeleti szobájában tartózkodott, éppen, felettem. Hirtelen hallom, hogy a nevelőm felkiált. Aztán ezt kiáltotta: „Perronnette! Perronnette!” A dajkám volt az, akit így hívott. - Igen, tudom - mondta Aramis -, folytassa, fenség, folytassa.

- A dajkám bizonyára a kertben volt, mert a nevelőm sietve lement hozzá. Felkeltem, mert aggódtam, és tudni akartam, miért izgatott. Kinyitotta az ajtót, amely a tornácról a kertre nyílt és folyton ezt kiáltozta: „Perronnette! Perronnette!” A földszinti szoba ablakai az udvarra

nyíltak, és az ablaktáblák be voltak csukva, de az ablaktáblák hasadékán át láttam, hogy nevelőm a széles kúthoz lép, amely csaknem a dolgozószoba ablakai alatt volt. Áthajolt a kőkáván, lenézett a kútba, és ijedten hadonászva ismét nagyot kiáltott. Arról a helyről, ahol voltam, nemcsak láttam, de a hangja is odahallatszott. Láttam tehát, és hallottam.

- Kérem, folytassa, fenség - szólt közbe Aramis.

- Perronnette asszony a nevelőm kiáltására gyorsan odaszaladt. Ő Perronnette elé sietett, karon fogta, sietve magával vonszolta a kúthoz, amelybe most mind a ketten belenéztek, és nevelőm így szólt:

„- Nézze, nézze, milyen szerencsétlenség!”

„- No, no, nyugodjon már meg - csitította Perronnette asszony. - Mi történt?”

„- Az a levél - kiáltotta a nevelőm -, látja ezt a levelet?” - és lemutatott a kútba.

„- Milyen levél?” - kérdezte a dajka.

„- A levél, amit ott lenn lát: a királyné utolsó levele!”

E szavakra megremegtem. A nevelőm, akit atyámnak tekintettem, aki szüntelenül a szerénységet és az alázatosságot kötötte szívemre, levelezésben áll a királynéval!

„- A királyné utolsó levele! - kiáltotta Perronnette, és úgy látszott, csak azon akad fenn, hogy a királyné levelét a kút fenekén látja. - Ejnye, hogyan került oda?”

„- Véletlenül, Perronnette asszony, különös véletlenségből! Felmegyek a szobámba, kinyitom az ajtót, és az ablak is nyitva van, huzat támad, látom, hogy egy papírt elvisz a szél, és észreveszem, hogy ez a papír a királyné levele, nagyot kiáltva odaszaladok az ablakhoz, a papír egy pillanatig a levegőben szállingózik, aztán behull a kútba.”

„- Nos - felelte Perronnette asszony -, ha a levél beleesett a kútba, ez annyi, mintha elégették volna, és mivel a királyné maga is elégeti valamennyi levelét, valahányszor eljön...”

„Valahányszor eljön!” A hölgy tehát, aki minden hónapban el szokott jönni, a királyné volt? - jegyezte meg a fogoly.

Aramis igent intett.

„- Igaz, igaz - folytatta az öreg nemes -, csakhogy ebben a levélben utasítások voltak. Most hogyan kövessem őket?”

„- Írjon gyorsan a királynénak, mondja el neki a levélben, hogyan történt a dolog, és a királyné másik levelet fog küldeni a legutóbbi helyett.”

„- Ó, a királyné nem fog hinni ebben a véletlenben - mondta a jó ember, fejét ingatva -, azt fogja gondolni, megtartottam a levelet, hogy fegyvert kovácsoljak belőle, ahelyett, hogy visszaadtam volna neki, mint a többit. Hiszen olyan gyanakvó természetű, és Mazarin úr olyan... Ez az olasz ördög képes minket a legcsekélyebb gyanú miatt megmérgeztetni!”

Aramis alig észrevehető mosollyal biccentett.

„- Tudja, Perronnette, mind a ketten roppant bizalmatlanok, ha Fülöpről van szó.” - Fülöp névre engem kereszteltek - tette hozzá a fogoly.

„- Akkor pedig nem szabad tétovázunk - mondta Perronnette asszony -, valakinek le kell szállnia a kútba.”

„- Úgy ám, hogy elolvassa a levelet, míg felhozza.”

„- Keressünk a faluban egy embert, aki nem tud olvasni. Ez megnyugtató?”

„- Jó, de az, aki lemegy, nem fogja-e kitalálni, milyen fontos az az írás, amelyért egy ember életét kockáztatjuk? De eszembejuttatott valamit, Perronnette asszony, valaki le fog ereszkedni a kútba, és ez a valaki én leszek.”

Erre a tervre azonban Perronnette asszony nagy siránkozásba kezdett, és olyan szívrehatóan könyörgött az öreg nemesnek, hogy ez megígérte neki, hogy keres egy létrát, amely elég hosszú, hogy le lehessen menni rajta a kútba, ezalatt Perronnette elszalad a majorba, s keres egy elszánt legényt, akivel el fogják hitetni, hogy egy ékszer esett a kútba, az ékszer pedig papírba van burkolva, és mert a papír a vízben szétnyílik, az az ember nem fog csodálkozni, ha csak egy szétnyílt levelet talál.

„- Addig talán már el is mosódik az írás” - mondta Perronnette asszony.

„- Egyre megy, csak az a fontos, hogy megkerítsük. Ha a királynénak visszaadjuk a levelet, akkor elhiszi, hogy nem árultuk el, ennél fogva nem kell majd félnünk Mazarin úrtól, mert nem keltettük fel gyanúját.”

Amikor ezt elhatározták, elváltak egymástól. Elmentem az ablaktól, mert láttam, hogy nevelőm a ház felé tart, és párnámra vettem magam; a fejem zúgott a hallottaktól.

Néhány pillanat múlva a nevelőm benyitott a szobába, és mert azt hitte, hogy elaludtam, csendben ismét betette az ajtót.

Alighogy az ajtó becsukódott, felkeltem, és lestem távolodó lépéseinek zaját. Aztán visszatértem az ablakhoz, és láttam, hogy a nevelőm és Perronnette asszony elmegy.

Egyedül voltam a házban.

Jóformán be sem zárult mögöttük a kapu, mikor én, hogy ne töltssem az időt az előszobán át menéssel, kiugrottam az ablakon, és a kúthoz futottam.

Aztán én is a kút kávája fölé hajoltam, mint a nevelőm tette.

Valami fehérlett, csillogón lebegett a zöldes színű víz rezgő körein. Ez a fehérítő lemez elvakított és csalogatott magához; a szemem kidülledt, a mellem zihált, a kút magához vonzott széles nyílásával és jeges leheletével, úgy rémlett, mintha víz mélyén lángoló betűket látnék a papíron, amelyet a királyné érintett meg.

Ekkor, meg sem gondolva, mit teszek, annak az ösztönszerű elhatározásnak engedve, amely az embert a végzetes lejtőn magával ragadja, leengedtem a vödröt a kútba, mintegy három lábnyi mélyen a vízbe, de roppantul vigyázva, hogy el ne mozduljon a helyéről az értékes írás, amely kezdett már fehér helyett zöldes színt ölteni, ami arra vallott, hogy lassan elmerül, aztán egy darab nedves vászonronggyal a kezemben megkapaszkodtam a kötélben, és lecsúsztam a mélységbe.

Midőn a sötét víztükör felett függtem, midőn mindinkább eltűnt szemem elől az ég, végigfutott a hideg rajtam, szédülés fogott el, és égnek állt minden hajam szála, de az akaratom legyőzte a rettegést és a rosszullétemet. Elérkeztem a vízhez, a kötelet egyik kezemmel elengedtem, hogy megfogjam az értékes papirost, amely ujjaim közt kettészakadt.

A papír két darabját a kabátom zsebébe tettem, és lábamat a kút oldalfalában megvetve, erőteljes, ügyes és gyors mozdulatokkal felhúzódtam a kút kőkávéjáig, amely nedves lett a testemről lecsurgó víztől.

Mikor zsákmányommal kinn voltam a kútból, kiszaladtam a napra, és eljutottam a kert végébe, amely egy kis erdőhöz hasonlított. Ott akartam elrejtőzni. Éppen búvóhelyemre értem, mikor megszólalt a csengő, amely akkor szokott megszólalni, ha a nagy kaput kinyitották. A nevelőm érkezett haza. Épp jókor!

Kiszámítottam, hogy tíz perc időm lesz, míg eljut hozzám, ha kitalálja, hol vagyok és egyenesen odaindul; húsz percem, ha kereséssel tölti az időt.

Ez elegendő volt ahhoz, hogy az értékes levelet elolvassam, amelynek két darabját gyorsan egymáshoz illesztettem. Az írás kezdett elmosódni, de azért ki tudtam betűzni.

- És mit olvasott, fenség? - kérdezte Aramis nagy érdeklődéssel.

- Eleget ahhoz, hogy azt higgyem, uram: a szolga nemesember volt, és Perronnette, ha nem is előkelő hölgy, mégis több, mint szolgáló; végül pedig, hogy magam is meglehetősen magas származású lehetek, ha Ausztriai Anna, a királyné és Mazarin miniszterelnök olyan beható utasításokat adnak rám vonatkozólag.

Itt a fiatalember megindultan elhallgatott.

- És mi történt? - kérdezte Aramis.

- Az történt, hogy a munkás, akit nevelőm odahívott, semmit sem talált a kútban, holott mindenfelé kotorászott benne; a nevelőm észrevette, hogy a kút kávéja vizes, én pedig nem száradtam meg eléggé a napon, s Perronnette észrevette, hogy a ruhám csuromvíz, végül heves láz vett erőt rajtam a hideg víztől és a felfedezés okozta izgalomtól, lázalmomban félrebeszéltem, és el is mondtam mindent, úgyhogy nevelőm a tulajdon vallomásom segítségével a fejpárnám alatt két darabban megtalálta a királyné írta levelet.

- Ahá! - mondotta Aramis. - Így már értem.

- Ettől kezdve csak sejtettem, mi történt. A szegény nemes és szegény Perronnette kétségkívül nem merte titokban tartani a történeteket, mindent megírtak a királynénak, és visszaküldték neki a kettészakadt levelet.

- Aztán fenségedet elfogták és ide hozták a Bastille-ba - mondotta Aramis.

- Amint látja.

- Majd eltűnt az a két ember, akik szolgálták?

- Sajnos!

- Ne foglalkozzunk a halottakkal, hanem lássuk, mit tehetünk az élőkért. Azt mondta nekem, hogy belenyugodott sorsába?

- Újra csak azt mondom.

- Mit sem törődik a szabadsággal?

- Megmondtam.

- Nincs becsvágya, nem vágyik semmire, nem gondolkodik semmiről?

A fiatalember nem felelt.

- Nos - kérdezte Aramis. - Hallgat?

- Azt hiszem, eleget beszéltem, most magán a sor - felelte a fogoly. - Fáradt vagyok.

- Engedelmeskedem - mondta Aramis.

Aramis erőt gyűjtött, és arcán mélyeséges ünnepélyesség ömlött el. Érezni lehetett, hogy elérkezett a legfontosabb részéhez annak a szerepnek, amelynek a börtönben való eljátszására vállalkozott.

- Még egy kérdést - mondta.

- Mi volna az? Szóljon.

- Ugye, abban a házban, amelyben lakott, nem volt tükör?

- Milyen szó ez, és mit jelent? Nem ismerem.

- A tükör olyan bútordarab, amelyben a tárgyak képe látszik; a tulajdon arcvonásainkat például egy erre a célra kikészített üveglapon úgy láthatjuk, mint ahogy fenséged szabad szemmel az én arcomat látja.

- Nem, abban a házban nem volt tükör - felelte a fiatalember.

Aramis körülnézett, aztán így szólt:

- Itt sincs tükör, itt is ugyanazzal az elővigyázattal éltek, amellyel ott.

- Milyen szándékkal?

- Mindjárt meg fogja tudni. Bocsánat, az imént azt mondta, hogy számtanra, csillagászatra, vívásra és lovaglásra tanították, de nem említette a történelmet.

- A nevelőm néha beszélt Szent Lajos, I. Ferenc, IV. Henrik király nagy hőstetteiről.

- Ez volt az egész?

- Majdnem az egész.

- Látom, hogy ezt ismét csak számításból tették: mint ahogy megfosztották a tükörtől, amelyben a jelen tárgyait látjuk, ugyanúgy tudatlanságban tartották a történelem felől, amely a múlt eseményeit tükrözi. Amióta fogva tartják, nem kapott könyveket, úgy hogy nem ismer sok olyan tény, amelyeknek segítségével emlékezetének és érdeklődésének romba dőlt épületét újra felépíthetné.

- Ez igaz - mondta a fiatalember.

- Figyeljen rám, el fogom mondani, mi történt Franciaországban huszonhárom vagy huszon-négy év óta, tehát születésének valószínű kelte óta, mert az események e pillanattól kezdve érdeklik.

- Beszéljen - mondotta a fiatalember.

És látszott rajta, hogy nagy figyelemmel készül hallgatni Aramis szavait.

- Tudja, ki volt IV. Henrik fia?

- Annyit tudok, hogy ki volt az utódja.

- Honnan tudja?

- Egy ezüstpénzről, amelyen az 1610. évszám látszott, és IV. Henrik képe, és egy ezüstpénzről, amelyen az 1612. évszám felett XIII. Lajos képe volt. Mivel a második ezüstpénzt csak két évvel később verték, mint az elsőt, ebből azt következtettem, hogy XIII. Lajos volt IV. Henrik utóda.

- Tudja tehát, hogy XIII. Lajos volt a legutóbbi uralkodó?

- Tudom - felelte a fiatalember, és enyhén elpirult.

- Nos hát, ez az uralkodó tele volt jó szándékkal és nagy tervekkel, amelyeknek megvalósítását megakadályozták az akkori kedvezőtlen viszonyok és azok a harcok, amelyeket a király miniszterének, Richelieu-nek, a francia főnemességgel kellett megvívnia. Ő maga (XIII. Lajosról beszélek) gyenge jellem volt. Fiatalon és szomorúan halt meg.

- Tudom.

- Soká kínozta a gond az utódja miatt. Ez fájdalmas gond a fejedelmek számára, akiknek szükségük van rá, hogy az emlékükön kívül fiúutódot is hagyjanak a világon, azért, hogy szellemük tovább éljen, hogy legyen, aki művüket folytassa.

- És XIII. Lajos gyermektelenül halt meg? - kérdezte mosolyogva a fogoly.

- Nem, de sokáig nélkülözte azt a boldogságot, hogy gyermekei lettek volna; sokáig azt hitte, hogy magva szakad, és ez a gondolat mély kétségbeeséssel töltötte el, midőn felesége, Ausztriai Anna...

A fogoly megremegett.

- Tudta-e, hogy XIII. Lajos feleségét Ausztriai Annának hívták? - kérdezte Aramis.

- Folytassa - mondta a fogoly, de a kérdésre nem válaszolt.

- Midőn - folytatta Aramis - Ausztriai Anna egyszer csak tudtára adta, hogy áldott állapotban van. Az öröm nagy volt erre a hírré, és mindenki a gyermek szerencsés megszületését kívánta. Végre 1638. szeptember 5-én a királyné fiúgyermeknek adott életet.

Aramis a fogolyra nézett, és úgy vette észre, hogy az elsápad.

- Most olyan történetet fog hallani - mondotta Aramis -, amelyet ez idő szerint kevés ember tudna elmondani, mert ez a történet titok, amelyről azt hiszik, hogy a holtak magukkal vitték a sírba, és a gyónás pecsétje alatt is el van temetve.

- És nekem elárulja ezt a titkot? - kérdezte a fiatalember.

- Ó - felelte Aramis félreérthetetlen hangsúllyal -, azt hiszem, semmit sem kockáztatok, ha ezt a titkot olyan fogolyra bízom, aki nem vágyódik az után, hogy elhagyja a Bastille-t.

- Hallgatom, uram.

- A királynénak tehát fia született. Az egész udvar ujjongva fogadta a hírt, ám amikor a király az újszülöttet már megmutatta a népnek és a nemességnek, amikor már asztalhoz ült, hogy megünnepelje a szerencsés eseményt, a királynét, aki egyedül maradt a szobában, másodszor is szülési fájdalmak fogták el, és egy második fiút is szült.

- Ó! - szólalt meg a fogoly, és szavai elárulták, hogy többet tud, mint mutatta -, azt hittem, hogy Monsieur csak...

Aramis felemelte az ujját.

- Várjon, hadd folytatom.

A fogoly türelmetlenül felsóhajtott és várt.

- Igen - folytatta Aramis -, a királynénak második fia lett, akit Perronnette asszony, a bába vett karjába.

- Perronnette asszony! - rebegte a fiatalember.

- Tüstént abba a terembe futottak, ahol a király ült a lakománál, és halkán elmondták neki, mi történt. A király felkelt az asztaltól és odasietett. Az arcán azonban ezúttal nem vidámság látszott, hanem a félelemhez hasonló érzés. A fiúikrek keserűséggé változtatták örömet, amelyet egyetlen fia születése szerzett neki, tekintve, hogy (amit most fogok mondani, azt nyilván nem tudja), Franciaországban az idősebbik fiú uralkodik az apa után.

- Tudom.

- És hogy az orvosok és a jogtudósok azt állítják, jogosan lehet kételkedni abban, hogy Isten előtt és a természet törvényei szerint az idősebb fiú-e az, aki először hagyta el anyja méhét.

A fogoly fojtottan felkiáltott, és fehérebb lett, mint a lepedő, amivel arcát eltakarta.

- Megértheti tehát, hogy a királynak, aki olyan nagy örömmel látta saját folytatását utódjában, kétségbe kellett esnie arra a gondolatra, hogy immár két utódja van, és az, aki az imént született, és egyelőre ismeretlen, el fogja talán vitatni az elsőszülöttség jogát. Ez a második fiú tehát, ha egy uralomra törő párttal szövetkezik, egy nap a viszály és a háború magvát hintheti el a királyságban, és megsemmisítheti azt a királyi családot, amelyet meg kellett volna erősítenie.

- Ó, értem, értem - rebegette a fiatalember.

- Nos hát - folytatta Aramis -, ezt beszélük, ezt bizonygatják, ezért választották el méltatlanul Ausztriai Anna egyik fiát fivéréből, ezért zárják el méltatlanul a világtól, és ezért burkolják a legmélyebb homályba, ezért tüntették el a második fiút, és pedig olyan jól, hogy ma az anyján kívül Franciaországban senki sem tudja, hogy él.

- Igen, az anyján kívül - mondotta a kétségbeesés hangján a fogoly -, aki magára hagyta.

- Kivéve - folytatta Aramis - azt a fekete ruhás, lángvörös szalagos hölgyet, és végül kivéve...

- Kivéve magát, nemde? Magát, aki mindent elmondott nekem, magát, aki felkeltette lelkemben a kíváncsiságot, a becsvágyat, a gyűlöletet, és ki tudja, talán a bosszúvágyat is; magát kivéve, uram, aki, ha az, akit várok, akkor elhozta magával...

- Mit? - kérdezte Aramis.

- XIV. Lajos arcképét, aki ez idő szerint Franciaország trónján ül.

- Itt az arckép - felelte a püspök. És odaadott a fogolynak egy emailra festett kitűnő arcképet, amely élethűen ábrázolta a büszke és szép XIV. Lajos vonásait.

A fogoly mohón ragadta meg az arcképet, és merev tekintettel nézte, mintha el akarta volna nyelni szemével.

- Most pedig, fenség - szólt Aramis -, itt egy tükör.

Aramis időt engedett a fogolynak, hogy rendbe szedje gondolatait.

- Ilyen magas származás! - rebegette a fiatalember és le nem vette szemét XIV. Lajos arcképéről és a tükörben látott tulajdon arcmásáról.

- Mi a véleménye róla? - kérdezte Aramis.

- Azt hiszem, el vagyok veszve, a király sohasem fog nekem megbocsátani - felelte a fogoly.

- És én azon töprengök - fűzte hozzá a püspök, örömtől sugárzó, jelentőségteljes pillantással nézve a fogolyra -, azon töprengök, melyik a király a kettő közül, az-e, akit az arckép ábrázol, vagy az, akinek arcmását a tükör veri vissza?

- A király, uram, az, aki a trónon ül - felelte bánatosan a fiatalember -, ő az, aki nincs börtönben, hanem ellenkezőleg, másokat zárat be oda. A királyság a hatalom, és jól látja, hogy én tehetetlen vagyok.

- Fenség - mondta Aramis olyan hódolattal, amelyet addig még nem tanúsított -, a király, jól figyeljen rám, az lesz, ha fenséged akarja, az lesz, aki elhagyva a börtönt, meg tudja tartani azt a trónt, amelyre barátai ültetik majd.

- Uram, ne vigyen a kísértésbe - szólt keserűen a fogoly.

- Fenség, ne legyen gyenge - erősködött Aramis állhatatosan. - Születésének minden bizonyítékát feltártam; kérjen ezektől tanácsot, bizonyítsa be maga előtt, hogy király fia, aztán hadd cselekedjünk.

- Nem, nem, ez lehetetlen.

- Hacsak - tette hozzá gúnyosan Aramis -, hacsak családjának nem az a végzete, hogy az uralkodásból kizárt hercegek mind haszontalan és becstelen emberek, mint Orléans-i Gaston úr, a nagybátyja, aki tízszer is összeesküvést szőtt fivére, XIII. Lajos ellen.

- A nagybátyám, Orléans-i Gaston összeesküvést szőtt fivére ellen - kiáltotta a herceg elborzadva -, összeesküvést szőtt, hogy megfossza trónjától?

- Bizony, fenség, csakis ezért.

- Mit mond nekem, uram?

- Az igazat.

- És voltak barátai... hívei?

- Mint fenségednek én.

- Nos, és mi történt velem? Kudarcot vallott?

- Kudarcot vallott, és mindig a maga hibájából, és egymás után feláldozta barátai életét, de nem azért, hogy megmentse a sajátját, mert a király fivérének élete szent és sérthetetlen, hanem, hogy megvásárolja a szabadságát. Ó, ma is a királyság történelmének szégyenfoltja, és száz nemesi család átkainak tárgya.

- Megértem, uram. A nagybátyám a gyengeségével vagy az árulásával ölte meg barátait?

- A gyengeségével, s ez a fejedelmeknél egyértelmű az árulással.

- De nem vallhat az ember kudarcot a tudatlansága, a tehetetlensége miatt is? Azt hiszi, hogy egy szegény fogoly, mint én, akit nemcsak az udvartól, hanem a világtól is távol neveltek, támogatni tudja majd azokat a barátait, akik meg fogják kísérelni, hogy szolgálják?

Aramis éppen felelni akart, de a fiatalember olyan hevességgel, amely származásának erejére vallott, felkiáltott:

- Barátokról beszélünk itt! De milyen véletlen révén tennék szert barátokra, holott senki sem ismer és sem pénzem, sem szabadságom, sem hatalmam nincs ahhoz, hogy barátokat szerezzek!

- Úgy tudom, volt szerencsém felajánlani szolgálataimat királyi fenségednek.

- Ó, ne szólítson így, uram, olyan ez, mintha gúny vagy kegyetlenség volna. Ne akarja, hogy a börtön falain kívül, amelyek körülvesznek, más is eszembe jusson; engedje, hogy szeressem, vagy legalább el tudjam viselni a rabságot és a homályt.

- Fenség! Fenség, ha még egyszer megismétli ezeket a bátortalan szavakat, ha még most is, miután bizonyítékot kapott származásáról, most is igénytelen, kishitű és gyenge akaratú marad, akkor eleget teszek kívánságának, eltűnök, és lemondok róla, hogy szolgáljam azt az urat, akinek olyan igyekezettel és izzó lelkesedéssel akartam életemet és támogatásomat szentelni.

- Uram - kiáltotta a herceg -, nem lett volna-e jobb, ha megfontolja, mielőtt elmondja mindazt, amit mondott, hogy mindörökre összetöri velem a szívemet.

- Így akartam tenni, fenség.

- Uram, egy börtönt kellett választania ahhoz, hogy nagyságról, hatalomról, királyságról beszéljen nekem? Azt akarja, hogy higgyek a ragyogásban és elrejtőzzem az éj sötétjében? A hírnevet dicsőíti előttem, és ennek a nyomorúságos ágyak függönyeibe fojtjuk hangunkat. Megcsillantja előttem a mindenható hatalmát és a folyosón a börtönőr lépéseit hallom, amitől

maga jobban megremeg, mint én. Ha azt akarja, hogy ne legyek ennyire hitetlen, akkor szabadítson ki a Bastille-ból, adjon a tudómnak levegőt, lábamra sarkantyút, kezembe kardot, és kezdjük majd megérteni egymást.

- Az is a szándékom, hogy mindezt nyújtsam fenségednek, sőt meg többet is. De az a kérdés, akarja-e ezt fenséged?

- Hallgasson meg tovább, uram - vágott közbe a herceg. - Tudom, hogy őrség van minden folyosón, zár minden ajtón, ágyúk és katonák őriznek minden városkaput. Mivel fogja legyőzni az őrköt, beszegezni az ágyúk torkát? Mivel fogja összetörni a zárat és elfoglalni a kapukat?

- Hogyan jutott el fenségedhez a cédula, amely jövetelemet jelezte?

- Talán úgy, hogy megvesztegették az egyik őrt.

- Ha egyet meg lehet vesztegetni, akkor meg lehet vesztegetni tízet is.

- Jó, megengedem, hogy ki lehet szabadítani a Bastille-ból egy szegény ördögöt, egy foglyot; jól el lehet rejteni, hogy a király emberei meg ne találják; lehet ezt a szerencsétlent egy menedékhelyen megfelelő módon táplálni...

- Fenség! - mosolygott rá Aramis.

- Megengedem, hogy aki ezt megtenné értem, több volna, mint ember. Azt mondja, hogy herceg vagyok, és a király fivére, de hogyan helyez vissza arra a rangra és hatalomra, amelytől anyám és fivérem megfosztott? S ha harcok és ellenségeskedések közben kell majd eltöltenem az életemet, hogyan viszi végbe majd, hogy győztesen kerüljek ki ezekből a harcokból, és hogyan tesz majd sérthetlenné ellenségeimmel szemben? Hej, uram, fontolja meg. Vessen holnap sötét barlangba, egy hegység mélyére; szerezze meg nekem azt az örömet, hogy szabadon hallgathassam a vizek és a szárazföld zaját, hogy a szabadban láthassam az azúrkék eget, vagy a felhőket, amelyeket a vihar kerget, és én beérem ezzel. Ne ígérjen többet, mert többet csakugyan nem nyújthat, és bűn volna félrevezetnie, hiszen barátomnak mondja magát.

Aramis szótlánul hallgatta.

- Fenség - mondta egy pillanatnyi gondolkodás után -, csodálom azt a megállapodott és helyes gondolkodást, amely ezeket a szavakat sugallta; boldog vagyok, mert ki tudtam találni, hogy ki a királyom.

- Már megint! Már megint!... Irgalom, ne gyötörjön! - kiáltotta a herceg, és jéghideg kezét forró verejtékben úszó homlokára szorította. - Nincs szükségem a királyságra ahhoz, hogy a legboldogabb halandó legyek.

- Nekem azonban, fenség, szükségem van rá, hogy király legyen, az emberiség boldogságáért.

- Igen? - felelte a herceg, mivel újabb bizalmatlansággal töltötték el ezek a szavak. - Igen? Mi kivétlenül talál az emberiség a fivéremben?

- Elfelejtettem megmondani, fenség, hogy ha lesz olyan kegyes megengedni, hogy én vezessem, és beleegyeznek, hogy a föld leghatalmasabb uralkodója legyen, akkor mindazoknak a jóbarátainknak az érdekét fogja szolgálni, akiket ügyünk sikerének szenteltem, és ezek a barátok számosan vannak.

- Számosan?

- De még a számuknál is nagyobb a hatalmuk.

- Magyarázza meg szavait.

- Lehetetlen! Megesküszöm rá Isten előtt, aki hall engem, hogy azon a napon fogok megmagyarázni mindent, amelyen Franciaország trónjára ültetem.
- De a fivérem?...
- Az ő sorsáról fenséged fog határozni. Sajnálja őt?
- Őt, aki börtönben hagy senyvedni? Nem, nem sajnálom.
- Jól van!
- Megtehetette volna, hogy idejön ebbe a börtönbe, megfogja a kezemet, és így szól: „Isten azért teremtett minket, hogy szeressük egymást, és nem azért, hogy ellenségek legyünk. Eljöttem hozzád. Egy kegyetlen előítélet arra kárhóztatta, fivérem, hogy elrejtve, távol az emberektől, örömtelenül tengődjön. Magam mellé ültetem, felcsatolom oldalára atyám kardját. Arra fogja-e felhasználni ezt a közelséget, hogy megfojtson vagy kényszerítsen? Arra fogja-e használni ezt a kardot, hogy véremet ontsa?” - „Ó nem - feleltem volna neki. - Megmentömnek tekintem, fivérem, és mint uramat fogom tisztelni. Sokkal többet ad nekem, mint amennyit Isten adott; általa nyertem el a szabadságot és azt a jogot, hogy szeressek és hogy szeressenek ezen a világon.”
- És megtartotta volna szavát, fenség?
- Olyan igaz, mint hogy élek!
- Így azonban...
- Így azonban, úgy érzem, meg kell büntetnem a bűnösöket...
- Milyen módon, fenség?
- Mit szól a fivéremmel való hasonlatossághoz, mellyel Isten felruházott?
- Azt mondom, hogy ebben a hasonlatosságban a gondviselés ujja látszik, amit a királynak figyelembe kellett volna vennie; azt mondom, hogy fenséged anyja bűnt követett el, amikor vagyon és boldogság tekintetében oly különbözővé tette azokat, akiket a természet olyan hasonlóknak teremtett és azt következtetem, hogy a büntetés nem lehet más, mint az egyensúly helyreállítása.
- Ez annyit jelent?...
- Hogy ha visszaadom helyét fivérének trónján, a fivére fenséged helyét fogja elfoglalni a börtönben.
- Jaj, bizony nagyon szenved az ember a börtönben, különösen, ha olyan soká ivott az élet serlegéből!
- Királyi fenséged szabadon teheti majd azt, amit akar, és megbocsáthat, ha megbüntette a bűnöst, és úgy látja jónak.
- Jó. És tudja-e, uram, mit kívánok?
- Beszéljen, hercegem.
- Hogy ezután már csak a Bastille-on kívül kelljen szavait meghallgatnom.
- Éppen azt akartam bejelenteni királyi fenségednek, hogy már csak egyszer lesz szerencsém meglátogatni.
- Mikor?
- Azon a napon, amelyen az én királyom ki fog szabadulni e sötét falak közül.

- Isten segítse! Hogyan fog értesíteni?

- Úgy, hogy eljövök ide fenségédért.

- Tulajdon személyében?

- Fenség, csak velem együtt hagyja el ezt a szobát, vagy ha távollétemben erőszakkal elhurcolnák, akkor ne felejtse el, hogy ez nem tőlem ered.

- Tehát senkivel se beszéljek a dologról, csak magával?

- Csak velem!

Aramis mélyen meghajolt. A herceg a kezét nyújtotta, és szívből jövő hangon így szólt:

- Uram, még egy utolsó szavam volna. Ha azért fordult hozzám, hogy vesztembe sodorjon, ha eszköz volt ellenségeim kezében, ha a beszélgetésünk által, amellyel kifürkészte szívemet, valami rosszabb dolog ér engem, mint a fogság: vagyis a halál, nos, akkor áldott legyen, mert véget vet szenvedéseimnek, és a nyolc éve gyötrő lázas kínok helyébe meghozta lelkem nyugalalmát.

- Várjon még fenséged, mielőtt megítél.

- Azt mondtam, hogy áldom magát és megbocsátok. Ha ellenben azért jött, hogy visszaadja nekem azt a helyet, amelyet Isten az öröm és a dicsőség napsugarában kijelölt számomra, ha a maga segítségével tovább élhetek a népek emlékezetében, és néhány nagy tettem, vagy népemnek való szolgálatom által dicsőséget hozhatok a családomra; ha nagylelkű támogatása révén felemelkedem a legalacsonyabb sorból, melyben sínylődöm, a rang legmagasabb polcára, akkor legyen a magáé, akit áldok, akinek köszönettel tartozom, a hatalmam és dicsőségem fele! Kevéssé lesz megjutalmazva így is, része nem lesz teljes, mert sohasem tudom majd megosztani magával a boldogságot, amellyel megajándékozott.

- Fenség - szólt Aramis, meghatva a fiatalember sápadtságától és áradozó szavaitól -, szívének nemessége örömmel és csodálattal tölt el. Nem fenséged tartozik köszönettel, hanem a népek, akiket boldogítani fog, és utódai, akikre dicsőséget fog árasztani. Igen, többet kap tőlem, mint életet, mert halhatatlanságot nyer általam. A fiatalember odanyújtotta a kezét Aramisnak, aki letérdelt és megcsókolta.

- Ó, ne! - kiáltott a herceg elragadó szerénységgel.

- Ez az első hódolat jövendőbeli királyunk iránt - mondta Aramis. - Amikor legközelebb találkozunk, így köszönhetek már: - Jó reggelt, felség!

- Addig - kiáltott a herceg, és szívére szorította fehér, lesoványodott ujjait -, addig ne érje újabb megrázkódtatás az életemet, mert összetörne! Ó, uram, milyen alacsony a börtönöm, milyen kicsinyek ezek az ablakok, milyen keskenyek ezek az ajtók! Hogyan férközhetett be ide olyan nagy boldogság utáni vágy, és hogyan bírhatta ki itt!

- Királyi fenséged büszkévé tesz, mert azt a hitet kelti bennem, hogy mindezt én hoztam - mondta Aramis. És nyomban kopogtatott az ajtón.

A porkoláb kinyitotta az ajtót, és ott állt Baisemeaux, akit a nyugtalanság és a félelem emésztett és önkéntelenül is hallgatózni kezdett.

Szerencsére a beszélők közül egyik sem feledkezett meg arról, hogy hangját tompítsa, akármilyen hevesen tört is ki belőle a szenvedély.

- Micsoda gyónás! - szólt a parancsnok, s nevetni próbált. - Ki hinné, hogy egy bezárt ember, egy félholt, ilyen sok bűnt követett el!

Aramis hallgatott. Sietett elhagyni a Bastille-t, ahol a titok, amely lelkére nehezedett, megkettőztette a falak nyomasztó hatását.

Midőn ismét Baisemeaux lakásában voltak, Aramis így szólt:

- Beszéljünk az anyagi ügyekről, kedves parancsnokom.

- Hej! - sóhajtott Baisemeaux.

- Elismervényt kell tőlem kapnia százötvenezer frankról, igaz? - mondotta Aramis.

- És meg kell fizetnem az összeg első harmadát - tette hozzá nagyot sóhajtva a szegény parancsnok, s indult a pánccélszekrény felé.

- Itt a nyugtája - szólt Aramis.

- És itt a pénz - válaszolta Baisemeaux harmadszori sóhajtással.

- A rend csak arra utasított, hogy ötvenezer frankról szóló nyugtát adjak, de nem bízott meg velem, hogy a pénzt felvegyem. Isten vele, parancsnok úr.

Ezzel Aramis elment, magára hagyva Baisemeaux-t, aki szinte fuldoklott a csodálkozástól és az örömtől a királyi ajándék miatt, amelyben a különös gyóntatóatya olyan nagyszerű módon részesítette a Bastille-t.

Hogyan hízott meg Mouston, Porthos tudtán kívül, és milyen kellemetlenségei származtak ebből a derék nemesúrnak

Amióta Athos visszavonult Blois-ba, Porthos és D'Artagnan csak ritkán jött össze. Egyikük fárasztó szolgálatot teljesített a király mellett, másikuk temérdek bútorfelét vásárolt össze falusi birtokai számára, remélve, hogy ily módon különböző lakóhelyein meghonosíthat valamit az udvari fényűzésből, amelynek vakító ragyogását a király társaságában látta.

Egy reggel, mikor D'Artagnan éppen nem teljesített szolgálatot, szokásához híven Porthosra gondolt, s nyugtalankodva, amiért több mint két hete nem hallott róla, felkereste szállásán; barátja éppen akkor kelt fel.

Az érdeemes báró töprengőnek, sőt: búskomornak látszott. Félig öltözetlenül ült ágyában, lábát lógázva, és nagy halom ruhát nézegetett, amelyeknek rojtjai, zsinórijai, hímzései és tarkabarka sujtásai az egész padlót befödtek.

Porthos, aki komor, álmodozó volt, mint La Fontaine nyula, nem látta D'Artagnant belépni, mivel különben is eltakarta előle Mouston úr, akinek tulajdon testes személye magában is éppen elegendő volt hozzá, hogy egy embert tökéletesen eltakarjon a másik elől, ebben a pillanatban azonban megkétszereződött azáltal, hogy egy skarlátvörös kabátot két ujjánál fogva kifeszítve tartott és odanyújtott gazdájának, hogy az jobban megnézhesse minden oldalról.

D'Artagnan megállt a küszöbön, és úgy mustrálta a gondolataiba elmerült Porthost; mikor azután a padlón szétszórt töméntelen ruha az érdeemes nemesember szívéből mély sóhajokat fakasztott, D'Artagnan úgy gondolta, itt az ideje, hogy ebből a fájdalmas merengésből felrázza őt, tehát köhögni kezdett, hogy észrevegyék.

- Tyű! - kiáltott fel Porthos, s arca felragyogott az örömtől. - D'Artagnan!... Végre kapok egy jó tanácsot!

Mouston, e szavak hallatán kitalálva, hogy mi történik a háta mögött, félreállt, és szeretettel rámosolygott gazdájának barátjára; gazdája így megszabadult az anyagi akadálytól, mely elállta előle a D'Artagnanhoz vezető utat.

Felálltában Porthos megropogtatta hatalmas térdeit, s két lépéssel áthaladva a szobán, D'Artagnan előtt termett, aki szinte napról napra erősödő szeretettel ölelte szívére barátját.

- Hej, barátom - ismételte Porthos -, mindig szívesen látom, de ma még sokkalta szívesebben, mint máskor!

- Nono, csak nem bántja valami? - kérdezte D'Artagnan.

Porthos tekintete kifejezte teljes lesújtottságát.

- No akkor, Porthos barátom, mondja el nekem, hacsak nem valami titok.

- Először is, jól tudja, barátom - szólt Porthos -, hogy maga előtt nincs titkom. Hallgassa meg tehát szomorúságom okát.

- Várjon, Porthos, előbb utat török magamnak a kendők, selymek, bársonyok tömegén át...

- Ó, lépjen rajtuk keresztül, vagy lépjen csak rájuk! - szólt Porthos panaszosan. - Ez mind csak afféle limlom,

- Limlom? Porthos! Posztó, melynek rőfje húsz frank; remek selyemszövet, fejedelmi bársony!

- Tehát úgy találja, hogy ezek a ruhák...

- Pompásak, Porthos, pompásak! És fogadok, hogy egész Franciaországban csak magának van ennyi ruhája, és föltéve, hogy többé egyetlenegy ruhát sem csináltat, ha száz évig él is, amin nem csodálkoznám, még halála napján is új ruhát vehet fel, s mégsem kell addig szabónak színét sem látnia.

Porthos a fejét csóválta.

- Ejnye, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, ez a búskomorság magánál nem természetes, és megrémít. Kedves Porthos, vetkezzük le, s minél előbb, annál jobb!

- Igen, barátom, a pokolra vele - felelte Porthos -, ha lehetséges.

- Talán rossz híreket kapott Bracieux-ből, barátom?

- Nem, az erdőt kivágták, s a becslési áron felül egy harmaddal többet jövedelmezett.

- Talán a pierrefonds-i halastavak körül van valami baj?

- Nem, barátom! A halászok befejezték a munkát, s a halmennyiség eladási árának feleslegéből a környék valamennyi tavát el lehet látni új tenyészállománnyal!

- Talán Vallon dőlt össze földrengés következtében?

- Nem, barátom! Ellenkezőleg, a villám száz lépésnyire csapott le a kastélytól, és forrást tárt fel ott, ahol eddig víznek híre-hamva sem volt.

- No hát akkor mi a baj?

- Az a baj, hogy meghívót kaptam a vaux-i ünnepségre - felelt Porthos sötét arccal.

- No, csak panaszkodjék emiatt egy kissé! A király több mint száz halálos sértődést okozott az udvarban, visszautasítva bizonyos meghívásokat! Ó, csakugyan, kedves barátom, hát ott lesz Vaux-ban?

- Hát, Istenem, igen!

- Barátom, nagyszerű látványban lesz része.

- Ó, jaj, jól sejtem én!

- Mindaz, ami Franciaországban nagyszerű, egybegyűlik ott.

- Hú! - ordított Porthos, és kétségbeesésében a haját tépte.

- Szent Isten! Csak nem beteg, barátom? - kérdezte D'Artagnan.

- Sosem voltam virgoncabb! Az áldóját! Nem ez a baj!

- Hát akkor mi?

- Hogy nincs ruhám!

D'Artagnan megdermedt.

- Nincs ruhája, Porthos! Nincs ruhája! - kiáltotta. - Hiszen csak ötvenet is látok itt a padlón szerteszét!

- Ötvennek ötven, de egy sem jó nekem!

- Hogyan? Egy sem jó magának? Hát nem vesznek mértéket, mikor új ruhát csináltat?

- Dehogynem - felelte Mouston. - Csakhogy én meghíztam, sajnos!

- Micsoda? Hogy maga meghízott?

- Éspedig annyira, hogy sokkal kövérebb lettem, mint a báró úr. Hát hinné ezt, uram?
- Már hogyan hinném! Szerintem a vak is látja!
- Látod, te ostoba! - kiáltotta Porthos Mouston felé. - A vak is látja!
- De, kedves Porthos - folytatta D'Artagnan kissé türelmetlenül -, nem értem, hogy miért nem jök magának a ruhái, ha Mouston meghízott?
- Mindjárt megmagyarázom, barátom! - szólt Porthos. - Emlékszik-e, hogy egyszer elbeszélte Antonius római hadvezér történetét, aki naponta hét vaddisznót süttetett és főzetett meg különböző módon s azután készenlétben tartotta, hogy ebédjét minden órában, amikor neki tetszik, elkölthesse. Nos tehát, mivel engem bármely pillanatban meghívhatnak az udvarhoz s esetleg egy hétig is ott maradok, elhatároztam, hogy e célból hét rend ruhát tartok készenlétben.
- Helyesen okoskodik, Porthos! Csakugyan a maga vagyona szükséges hozzá, hogy ilyen ötleteket megvalósíthasson az ember! Meg aztán időveszteséggel is jár a mértékvétel és próba. Hiszen a divat nagyon változik.
- Éppen azért - felelte Porthos - büszke voltam rá, hogy valami nagyon ötletes dolgot eszeltem ki.
- No ezt árulja el nekem is... mert én bizony nem kételkedem az ötletességében.
- Emlékszik-e még rá, hogy Mouston sovány volt?
- Hogyne, mikor még Mousquetonnak hívták.
- De arra az időre is emlékszik, mikor hízni kezdett?
- Nem, pontosan nem. Bocsánatot kérek, kedves Mouston barátom.
- Ó, uram, nem hibás a dologban - felelte Mouston szeretetreméltóan. - Hiszen akkor Párizsban volt, mi pedig Pierrefonds-ban.
- Szóval, kedves Porthos, volt egy időszak, amikor Mouston kövérebb lett. Ez az, amit mondani akar, nemde?
- Igen, barátom! És örömmel gondolok erre az időszakra.
- Meghiszem azt! - szólt D'Artagnan.
- Érti, ugye - szólt Porthos -, hogy ez sok fáradtságtól kímélt meg engem!
- Nem, kedves barátom, még mindig nem értem, de ha megmagyarázná...
- Már kezdem is, barátom. Először is, mint mondta, a mértékvétel nagy időveszteség, még ha csak kéthetenként történik is. Azután az ember úton is lehet, és ha mindig hét rend ruhát akar magával vinni... egyszerűen, barátom, én iszonyodom tőle, hogy rólam mértéket vegyenek. Az ördögbe is! Vagy úr az ember, vagy nem úr! Hogy engem egy rőflovag lemérjen, és lábra, hüvelykre, araszra kiméricskéljen.! Milyen lealacsonyító. Ezek a szabók lépten-nyomon hibát találnak az emberben: itt sovány, ott kövér, itt homorú, ott domború... megismerik az erős oldalát, kitapogatják a gyengéjét. Mire kikerülünk a keze alól, olyanok vagyunk, mint egy erőd, amit egy kém minden oldalról felvázolt.
- Kedves Porthos, valóban sajátos ötletei vannak!
- Ó, hiszen érti... ha az ember mérnök...
- És ha az ember megerősítette Belle-Isle-t, érthető is, barátom!

- Nekem tehát támadt egy ötletem, és Mouston úr hanyagsága nélkül kétségkívül be is vált volna.

D'Artagnan ráhunyorított Moustonra, aki erre testének könnyed mozdulatával válaszolt, mintha azt akarná mondani: „Majd meglátja, vajon én tehetek-e róla.”

- Tehát nekem öröömre szolgált - folytatta Porthos -, hogy Mouston meghízott, még igyekeztem is minél jobban táplálni, hizlalni, remélve, hogy végül is eléri az én testi terjedelmemet, s helyettem ő állhat oda mértéket vétetni.

- Tyű, az istállóját! - kiáltott fel D'Artagnan. - Értem már! Ezzel időt nyert, és megkímélte magát a lealacsonyítástól.

- Úgy bizony! Képzelterti öröömöt, mikor másfél évi hizlalás után, mert én, fáradságot nem kímélve, magam hizlaltam Moustont, ez a fickó itt...

- Ó, én is derekasan hozzájárultam a sikerhez, uram - szólt Mouston szerényen.

- Ez igaz... Képzelterti tehát öröömöt, mikor egy reggel észrevettem, hogy Moustonnak össze kell húzódnia, éppúgy, mint nekem, ha át akar jutni azon a kis tapétaajtón, amit azok a szörnyeteg építómesterek vágtak a néhai báróné szobájába, a pierrefonds-i kastélyban. És ha már erről az ajtóról került szó, mondja meg, barátom, hiszen maga mindent tud, hogy ezek a fránya építészek, akiknek már hivatalból szemmel kellene mérni tudni, miként építhetnek olyan ajtókat, amelyeken csak sovány ember fér át?

- Az ilyen ajtókat - felelte D'Artagnan - az udvarlók számára készítik, az udvarló pedig rendszerint karcsú, sudár termetű férfi.

- Du Vallon asszonynak nem voltak udvarlói! - szólt Porthos méltóságteljesen.

- Nagyon igaz, barátom - felelt D'Artagnan. - De az építómesterek arra az eshetőségre gondoltak, ha újra megnősülne.

- Ó, ez már lehetséges - szólt Porthos. - És mivel most már a szűk ajtókra vonatkozó felvilágosítást megkaptam, térjünk vissza Mouston elhízására. De nem veszi-e észre, barátom, hogy ez a két dolog összefügg? Én mindig megfigyeltem, hogy az ötletek vonzzák egymást. Ez is milyen bámulatos jelenség. D'Artagnan, Moustonról beszéltem, aki meghízott, és eljutottunk Du Vallon asszonyhoz...

- Aki sovány volt.

- Hát nem csodálatraméltó?

- Costar úr, egy tudós ismerősöm ugyanezt az észrevételt tette, mint maga, kedves barátom, s valami görög névvel illette, de azt már elfelejtettem.

- Ejha, hát az én megfigyelésem már nem új? - kérdezte csodálkozva Porthos. - Azt hittem, az én felfedezésem.

- Barátom, ezt már Arisztotelész előtt is ismerték, körülbelül kétezer esztendővel ezelőtt.

- Üsse kő, az mit sem változtat rajta! - szólt Porthos elragadtatva, hogy a megfigyelései az ókori bölcsekével találkoztak.

- De mennyire nem! No de térjünk vissza Moustonhoz. Tehát ott hagytuk abba, hogy Mouston szemmel láthatólag meghízott.

- Igen, uram - szólt Mouston.

- Namármost - folytatta Porthos: - Mouston olyan jól meghízott, hogy ebbeli reményeimet teljesen betöltötte, mert elérte az én méreteimet, amiről egy szép napon meg is győződtem,

mivel a gézengúz magára öltötte egyik ruhámat, illetve egy mellényemet, amelynek csak hímzése száz frankomba került.

- Csak a próba kedvéért, uram - mentegetőzött Mouston.

- E pillanattól kezdve - folytatta Porthos - eltökéltem, hogy Moustont összehozom a szabóimmal, hogy őrá vegyenek mértéket helyettem.

- Nagyszerűen kigondolta, Porthos, csakhogy Mouston másfél lábbal kisebb ám magánál!

- Úgy van. Ennélfogva a mértéket a földig vették, s így a kabát alsó széle a térdemig ért!

- Milyen szerencsése van, Porthos, ilyesmi is csak magával történhetik!

- No, van is mihez gratulálni! Éppen akkoriban, vagyis másfél évvel ezelőtt, mikor Belle-Isle-re utaztam, megbízta Moustont, csináltasson minden hónapban egy kabátot, hogy szükség esetén mindenféle divatúból legyen egy-egy példány.

- És Mouston nem engedelmeskedett? Ejha, Mouston, mit nem hallok!

- Ellenkezőleg, uram, épp ellenkezőleg!

- Nem, Mouston nem feledkezett meg a ruhavarratásról, de elfelejtette nekem megjelteni, hogy kövérebb lett!

- A mennyköbe! Nem én tehetek róla, uram! A szabója nem szólt róla!

- Így aztán a gézengúz - folytatta Porthos - két év alatt tizenhét hüvelykkel lett terjedelmesebb, következésképp legújabb tizenkét öltönyöm fokozatosan egy vagy másfél lábbal lett bővebb.

- De hát mi van a többi ruhával, amelyek még abból az időből származnak, amikor termetük hasonló volt?

- Kimentek a divatból, kedves barátom! Ha felvenném őket, úgy festenek, mint aki Sziámból jött és két éve színét sem látta az udvarnak!

- Megértem zavarát. Hány új kabátja van? Harminchat? És egyik sem jó! No hát akkor csináltasson egy harminchetediket; a többi harminchatot odaajándékozza Moustonnak!

- Ó, uram - szólt Mouston elégedetten -, igazán mindig nagyon jó volt hozzám.

- Világos! Hát azt hiszi, én nem gondoltam erre, vagy a költség az akadály? De már csak két nap választ el a vaux-i ünnepségtől; tegnap kaptam a meghívást, lóhalálában elhoztam ruhatáramat Moustonnal együtt, s csak most reggel vettem észre, milyen szerencsétlenség ért: nincs az a csak egy kissé is divatos szabó, aki vállalná, hogy holnaputánra elkészít nekem egy öltözéket!

- Természetesen aransujtásos kabátot akar, nemde?

- Csakis!

- No majd elintézzük. Van még három napja. A meghívók szerdára szólnak, s még csak vasárnap reggel van.

- Ez igaz, de Aramis figyelmeztetett, hogy legyek huszonnégy órával előbb Vaux-ban.

- Hogyan, Aramis?

- Igen, Aramis hozta a meghívót.

- Jól van, értem már! Tehát Fouquet hívta meg!

- Nem, hanem a király, barátom! A meghívón világosan rajta van: „Du Vallon báró úrnak tudomására adjuk, hogy a király kegyeskedett a meghívottak névsorába felvenni...”

- Helyes, de Fouquet úrral fog indulni.

- És ha meggondolom - kiáltott fel Porthos, s dühös dobbantásával majd beszakította a padlót -, ha meggondolom, hogy nincs egy öltözet ruhám! Szétrobbanok! Meg tudnék fojtani valakit, vagy miszlikbe tépni valamit!

- Ne fojtson meg senkit, ne tépjen szét semmit, Porthos! Mindent elrendezek. Vegyen magára harminchat ruhája közül egyet, és jöjjön velem az én szabómhoz.

- Eh, a küldöncöm reggel óta valamennyi szabót felkereste!

- Magát Percerin urat is?

- Ki ez a Percerin úr?

- Hát a király szabója, ki más volna!

- Ó, hogyne, tudom már - szólt Porthos, olyan látszatot akarva kelteni, mintha ismerné a király szabóját, ámbár most hallotta először a nevét. - Percerin úrhoz, a király szabójához? Úgy gondoltam, bizonyára nagyon el lehet foglalva.

- Kétségkívül nagyon el van foglalva, de legyen nyugodt, Porthos, az én kedvemért mindent megtesz, amit másnak nem tenne meg. Csak hát bizony mértéket kell magáról vétetnie, barátom!

- Ó - sóhajtott fel Porthos -, ez borzasztó. De végül is mit tehetnék?

- Ej, hát ugyanazt, amit mások, barátom! És amit maga a király is megtesz.

- Hogyan? A királyról is mértéket vesznek? És a király eltűri?

- Kedvesem, a király hiú, és maga is hiú, bármit is mond.

Porthos diadalmasan mosolygott.

- Fel tehát a királyi szabóhoz! És mivel a királyt is megméri, szavamra, én is megengedem, hogy mértéket vegyen rólam.

Ki volt Jean Percerin mester?

A királyi szabó, Jean Percerin mester, meglehetősen nagy házban lakott a Saint-Honoré utcában, közel az Arbre-Sec utcához. A mester értett a szép szövetekhez, s a szép hímzésekhez, bársonyokhoz, mivelhogy a királyi szabóság apáról fiúra szállott, s egészen IX. Károlyig tudták visszavezetni, akiről tudvalevő, hogy igen gyakran merész s nehezen kielégíthető ötletei támadtak.

Az a hajdani Percerin hugenotta volt, akárcsak Ambroise Paré,²⁰¹ és a szép Margot, a navarrai királyasszony megkímélte életét, lévén ő az egyetlen - mint azt a krónika és a szóbeszéd tartotta -, aki értett a csodaszép lovaglóruhák elkészítéséhez, amiket a királyné nagyon szeretett, mivel igen alkalmasak voltak arra, hogy bizonyos anatómiai fogyatkozásait elpalástolják, amelyeket Navarrai Margit gondosan titkolt.

A megmentett Percerin ezután hálából pompás, testhezálló és roppant takarékosan szabott fekete mellényeket készített Katalinnak,²⁰² aki ezért végül is hálával adózott a hugenottának, pedig sokáig rossz szemmel nézte; Percerin azonban okos ember volt: hallott róla, hogy egy hugenottára nézve semmi sem veszedelmesebb, mint Katalin királyné mosolya; s mivel észrevette, hogy a megszokottnál gyakrabban mosolyog rá, gyorsan áttért a katolikus hitre, egész családjával, ezzel az áttéréssel azután feddhetetlenné válva elnyerte a francia korona szabómesterének magas állását.

III. Henrik alatt azután, aki szerfölött hiú király volt, ez az állás a Cordillerák legmagasabb csúcsának magasságáig emelkedett. Percerin egész életében ügyes ember volt, s hogy ezt a hírnevét a síron túl is megőrizze, ügyelt rá, hogy jókor haljon meg; sikerült is éppen abban az időpontban elhunynia, mikor képzelete gyengülni kezdett.

Egy fia és egy leánya maradt, mindketten méltók voltak apjuk nevére; a fiú remek szabász volt, és pontos, mint a mérőszerszám; a leány művészi díszítményeket rajzolt és hímzett.

IV. Henrik és Medici Mária esküvőruhái, a királyné gyászruhái, Bassompierre úr²⁰³ néhány elejtett szavával együtt, aki akkoriban a divat királya volt, megalapozták a második Percerin nemzedék szerencsését.

Concino Concini és felesége, Galigai, akik őutána lettek a francia udvar csillagai,²⁰⁴ olaszítani akarták az öltözködést, és Firenzéből hozattak szabókat; ám Percerin, hazafiasságában és hiúságában egyaránt sértve, megsemmisítő csapást mért a jövevényekre brokatellráté-mintáival és utánozhatatlan virágdíszítményeivel; s oly eredményesen, hogy Concino elsőnek mondott le honfitársairól, és olyannyira nagyabecsülte a francia szabót, hogy csak vele volt hajlandó dolgoztatni; azon a végzetes napon is az általa varrt mellényt viselte, amikor Vitry a Louvre kis hídján pisztolygolyót eresztett a fejébe.

Ezt a kabátot, amely Percerin mester műhelyéből került ki, a párizsiak, a benne levő emberrel együtt, darabokra szaggatták.

201 Híres sebészorvos (1517-1590).

202 Medici Katalin - II. Henrik anyja, vagyis Margot királyné (IV. Henrik első felesége) nagyanyja - a hírhedt Szent Bertalan-éj fő kezdeményezője, esküdt ellensége volt a hugenottáknak.

203 Franciaország marsallja, diplomata (1579-1646).

204 Concini felesége - polgári nevén Eleonora Dori - Medici Máriának, IV. Henrik feleségének volt kegyence; férjével együtt ő is kegyvesztett lett, s mint boszorkányt megégették (1576-1617).

Jóllehet Percerin mester ilyen nagy kegyben állt Concino Concininál, XIII. Lajos még nagylelkű volt, és nem állt bosszút szabóján, sőt megtartotta szolgálatában. Ekkoriban, mikor Igazságos Lajos az elnézés eme fenséges példájáról adott tanúbizonyságot, Percerinnek két fia volt; egyikük Ausztriai Anna esküvőjére alkotta meg mesterművét, megtervezte Richelieu bíboros számára azt a szép spanyol ruhát, amelyben a szarabandot táncolta, elkészítette a *Mirame* című szomorújáték jelmezeit, s felvarrta Buckingham köpenyére azokat a híres gyöngyöket, amelyeknek az volt a rendeltetésük, hogy a Louvre padlóján szétszóródjanak.

Könnyűszerrel híressé válik az ember, ha ruhákat varrt Buckinghamnek, Cinq-Mars-nak, Ninonnak, Beaufort-nak és Marion de Lorme-nak.²⁰⁵ Így azután Percerin III. a legnagyobb hírnévre tett szert, amikor atyját elragadta a halál.

Még XIV. Lajosnak is III. Percerin volt a szabója, bár nagyon öreg volt már, de dicsősége csorbítatlan, gazdagsága pedig mesés. Fia nem lévén, ami nagy fájdalmat okozott a mesternek, mert vele kihalt a Percerin dinasztia; nem lévén fia, mint mondtuk, reményekre jogosító tanítványokat nevelt maga mellett. Volt kocsija, falusi birtoka, Párizs legmagasabb természetű lakásai nála voltak, és - XIV. Lajos különös engedélyével - volt egy vadászkutyafalkája. Ő ruházta De Lyonne és Letellier urakat, némi protekcióval; de bár politikus volt és államtitkokon nőtt fel, Colbert úrnak sohasem sikerült ruhát csinálnia. Ezt megmagyarázni nem lehet, hanem csak kitalálni az okát.

A nagy szellemeket, bármifélek is, észrevehetetlen, felfoghatatlan észlelések éltetik; tetteik okát sokszor maguk sem ismerik. A nagy Percerin is, aki a dinasztia szokásától eltérően, bár az utolsó Percerin volt, mégis leginkább kiérdemelte a *nagy* melléknevet, tehát a nagy Percerin, mint mondtuk, ihletből készített szoknyát a királynénak, buggyos nadrágot a királynak; Monsieur részére kitalált egy köpenyt, Madame-nak harisnyadíszot, de minden zsenialitásával sem vitte odáig, hogy Colbert-ről mértéket tudjon venni.

- Ez az ember - mondogatta sokszor - kívül esik az én tehetségem birodalmán; sosem láthatom varrótűim alkotásaiban.

Mondanunk sem kell, hogy Percerin Fouquet úr szabója is volt, s hogy a főintendáns nagy becsben tartotta.

Percerin már nyolcvan felé járt, de még friss volt, és mégis olyan száraz, hogy az udvari emberek állítása szerint könnyen összetörhetett. Hírneve és vagyona elég nagy volt ahhoz, hogy a Hercegúr, ez a divatkirály, karon fogja, mialatt ruhákról tárgyalt vele, és hogy a legnehezebben fizető udvari emberek se merészeljenek sokáig késlekedni a számla kiegyenlítésével; mert Percerin mester ugyan hitelbe dolgozott, de csak egyszer, s ha nem fizették ki, másodszor soha.

Így tehát érthető, hogy ilyen szabó nem futott a rendelők után, inkább nehézkes volt az újakkal szemben. Percerin attól is vonakodott, hogy polgárembereknek és újdonsült nemeseknek varrjon ruhát. Sőt az a hír szállingózott felőle, hogy Mazarin, a ceremóniához szükséges bíborosi díszruhájának elkészítéséért, egy szép napon nemesi oklevelet csúsztatott a zsebébe.

Percerin szellemes, csípős modorú ember volt. Úgy hírlett, meglehetősen szabadszájú. Nyolcvanéves korában is biztos kézzel vett mértéket a női derékről.

Ennek a nagyúri művésznek a házába vezette tehát D'Artagnan az elkeseredett Porthost.

205 A kor híres alakjai. Dumas többször is említi őket: Buckingham, itt *A három testőr* híres főnemese; Cinq-Mars, XIII. Lajos kegyence, akit később Richelieu-ellenes összeesküvésért kivégeztek, híres divatfi volt; Beaufort herceg, a későbbi Fronde-vezér, a szép és jellemes Ninon de l'Enclos, és a szerelmi kalandjairól híres szépség; Marion de Lorme a század első felében a divatot is diktálta.

Porthos útközben így szólt barátjához:

- Vigyázzon, kedves D'Artagnan, amikor olyan ember tekintélyét, mint én, kiteszi Percerin pimaszságának; Percerin ugyancsak udvariatlan fickó lehet, s én figyelmeztetem, kedves barátom, ha tiszteletlenül viselkedik, megfenyítem!

- Ha én mutatom be - felelte D'Artagnan -, nincs mitől félnie, kedves barátom, még ha nem volna is Du Vallon báró.

- Ugyanis...

- Mi baj, Porthos? Valami kifogása van talán Percerin ellen?... Beszéljen!

- Azt hiszem, hogy a minap...

- Nos, mi volt a minap?

- Elküldtem Moustont egy ilyen nevű fickóhoz.

- No és?

- És vonakodott a gézengúz nekem dolgozni.

- Ó, kétségkívül félreértés történhetett; ezt egykettőre tisztázzuk. Mouston talán össze-zavarta...

- Lehet.

- Felcserélt két nevet.

- Lehetséges. Ez az ostoba Mouston sosem is tudott neveket fejben tartani.

- Én mindent magamra vállalok.

- Remek!

- Állíttassa meg a kocsit, Porthos. Helyben vagyunk!

- Helyben?

- Úgy van.

- Hogyan helyben? Hiszen a Vásárcsarnoknál vagyunk, maga pedig azt mondta, hogy az a ház az Arbre-Sec utca sarkán van!

- Úgy van, de nézze csak...

- Nézek, de azt látom...

- Mit lát?

- Hát hogy a Vásárcsarnoknál vagyunk, a mindent neki!

- Csak nem akarja, hogy lovaink az előttünk haladó kocsinak rohanjanak?

- Nem.

- Sem azt, hogy az előttünk álló kocsi felszaladjon az őelőtte állóra?

- Azt még kevésbé!

- Sem azt, hogy a második kocsi végiggázoljon harminc-negyven kocsin, amelyek bennünket megelőztek?

- Hej, a kutyafáját, milyen igaza van!

- Ugye?

- Mennyi ember, kedves barátom, mennyi ember!
- Ugye?!
- És mit csinál itt ez a tömérdek nép?
- Nagyon egyszerű: várják, hogy sorra kerüljenek.
- Tyű! Csak nem a komédiások hurcolkodnak ki a Bourgogne palotából?
- Nem, arra várnak, hogy Percerin úrhoz bejuthassanak!
- Hát mi is várakozni fogunk?
- Mi sokkal leleményesebbek leszünk, kevésbé büszkék önáluk.
- Hát mit csinálunk?
- Kiszállunk, átvágunk az apródok és lakájok között, és bejutunk a szabóhoz, erről én kezeskedem, főleg, ha maga megy elöl.
- Hát akkor előre! - kiáltott fel Porthos.

És mindketten kiszálltak a kocsiból, és gyalog indultak a ház felé.

Az emberáradat között szárnyra kelt a hír, hogy Percerin ajtaja csukva van, s egy lakáj az ajtó előtt állva magyarázza az előkelő szabó előkelő vevőinek, hogy Percerin úr e pillanatban senkit sem fogad. Kinn azt rebesgették, amit a természetes lakáj egy nagy úrnak bizalmasan el is mondott, hogy Percerin úr a király öt ruhájával foglalkozik és tekintettel a ruhák sürgősségére, ennek az öt ruhának a díszítésén, színén és szabásán gondolkozik szobájában.

Sokan beérték ezzel a magyarázattal, és visszafordultak, hogy a többieknek is elmondják, de mások szívósabbak voltak, s ragaszkodtak hozzá, hogy az ajtót megnyissák előttük, utóbbiak között volt három kékszalag-rendes, akiket egy baletthoz jelöltek ki, s okvetlenül kudarcot vallottak volna, ha ruhájukat nem a nagy Percerin szabja tulajdon kezével.

D'Artagnan maga előtt tolt a Porthost, Porthos pedig utat nyitott a csoportokon át, s így eljutottak a pultokig, amelyeken túl a szabósegédek minden erejükkel iparkodtak megfelelni megbízóiknak.

Elfelejtettük megjegyezni, hogy az ajtó előtt Porthost nem akarták továbbengedi, éppúgy, mint a többieket, de D'Artagnannak elég volt ennyit mondania:

- A király parancsára!

És így barátjával együtt bevezették.

Ezeknek a szegény ördögöknek rengeteg dolguk volt, és főnökük távollétében igyekeztek is megfelelni az ügyfelek igényeinek, szót szóba és öltést öltésre öltve; de ha valaki sértett büszkeségében vagy csalódott reményében erősebben nekitámadt egyiküknek, az védekezésül lehajolt és eltűnt a varrópult alatt.

Az elégedetlen főúri vevők zarándokmenete különös képet nyújtott.

A mi biztos és gyors tekintetű testőrkapitányunk egyetlen pillantással átfogta a terepet. Végigfutott az egyes csoportokon, s megállapodott. Miután átvergődött a csoportokon, tekintete megakadt egy férfin, aki éppen szemben ült vele. Zsámolyon ült, feje alig emelkedett ki a pult mögül; negyvenéves lehetett, arca sápadt, vonásai bánatosak, szeme szelíd, ragyogó. Mint kíváncsi és nyugodt szemlélődő, figyelte D'Artagnant és a többieket, egyik kezét álla alá támasztva. És most, mivel kétségtelenül felismerte a mi kapitányunkat, szemére húzta kalapját.

Talán épp ez a mozdulat vonta magára D'Artagnan figyelmét. Ha így állt a dolog, ebből az következett, hogy ennek az embernek, aki kalapját szemére húzta, D'Artagnan céljaival merőben ellentétes céljai voltak.

Különben a ruhája egyszerű volt, a haja olyan formára nyírva és fésülve, hogy kevésbé figyelmes néző egyszerű szabósegédnek tarthatta volna, aki a tölgyfaasztal mögött a szöveten vagy a bársonyon szorgalmasan öltöget.

Mindenesetre feltűnően sűrűn forgatta fejét ide-oda, úgyhogy keze munkája nem is haladhatott valami gyorsan.

D'Artagnant nem lehetett félrevezetni, és mindjárt látta, hogy ha ez az ember dolgozik is, bizonyára nem szövet az anyaga.

- Hé! - szólt a férfi felé fordulva. - Tán bizony felcsapott szabósegédnek, Molière úr?
 - Pszt, D'Artagnan úr - felelte a férfi halkán. - Az Isten szerelmére, csend! Még valaki felismerhet engem!
 - No és aztán? Mi baj lehet ebből?
 - Igaz, nem lehet belőle baj, de...
 - Tehát azt akarja mondani, hogy jó se lehet belőle, nemde?
 - Sajnos, úgy van, mert megnyugtathatom, hogy én csak az arcok és alakok figyelésével foglalkoztam.
 - Csak csinálja tovább, Molière úr, csak csinálja! Értem én, micsoda érdeke fűződik ehhez, és nem is zavarom tanulmányaiban.
 - Köszönöm!
 - De egy feltétellel: mondja meg nekem, hol van tulajdonképpen Percerin úr?
 - Ó, nagyon szívesen: az irodájában van, csakhogy...
 - Csakhogy senkinek se szabad hozzá belépnie?
 - Hozzáférhetetlen!
 - Mindenki számára?
 - Mindenki számára! Bevezetett, megengedte, hogy itt megfigyeléseket tehessek, aztán faképnél hagyott.
 - Nos akkor, kedves jó Molière úr, bemegy hozzá, ugye, és jelenti neki, hogy itt vagyok?
 - Én? - horkant fel Molière, mint az éhes kutya, amely elől elkapják a koncot, ami joggal megilleti. - Itthagyjam a helyemet? Ó, D'Artagnan úr, milyen rosszul bánik velem!
 - Ha nem megy nyomban Percerin úrhoz, és nem jelenti neki, hogy itt vagyok, kedves Molière úr - súgta oda D'Artagnan -, akkor csak annyit mondok: nem mutatom meg magának a barátomat, akit magammal hoztam!
- Molière Porthos felé vágott a szemével.
- Őt, ugye?
 - Őt hát.

Molière Porthosra függesztette elmét, szívet fürkésző tekintetét. A vizsgálat, úgy látszik, biztató eredménnyel zárult, mert Molière nyomban felállt, és bement a szomszéd szobába.

210
A szövetminták

Ezalatt a tömeg lassan széjjeloszlott, s a szabászat minden zugában csak moraj vagy fenyegetés maradt vissza, miképpen a tenger hullámai a homokpadokon egy kis tajtékot vagy tengeri moszatot hagynak hátra, ha az apály beálltával visszahúzódnak.

Tíz perc múltán újból megjelent Molière, és a függöny mögül jelt adott D'Artagnannak, aki Porthost maga után vonszolva, különböző folyosókon át gyorsan Percerin szobájába vezette. Az aggastyán feltűrt ingujjban, nagy, aranyvirágos brokátszövetet forgatott, vizsgálgatva, hogyan tükröződik rajta legszebben a minta. Mikor D'Artagnant észrevette, letette a szövetet, hozzálépett, nem valami előzékenyen, nem éppen sugárzó arccal, de mindent összevetve, eléggé udvariasan.

- Testőrkapitány úr - szólt -, bocsásson meg, de most dolgom van!

- Ahá, a király ruhái; tudom, kedves Percerin úr, három rend ruhát csinál a királynak, mondták nekem.

- Ötöt, kedves uram, ötöt!

- Három vagy öt, az nekem egyre megy, Percerin mester; tudom én, hogy ezek a világ legszebb ruhái lesznek.

- Igen, hogyne. Ha egyszer elkészülnek, a világ legszebb ruhái lesznek. Nem mondom, hogy nem; de hogy a világ legszebb ruhái legyenek, először is meg kell lenniük, ahhoz pedig, kapitány úr, idő kell!

- Ugyan, van még két nap! Még több is, mint amennyire szüksége van, Percerin úr - mondta D'Artagnan a lehető legegységesebben.

Percerin felütötte fejét, mint aki nincs hozzászokva az ellentmondáshoz, akkor sem, ha szeszélye támad; D'Artagnan azonban ügyet sem vetett a híres brokátszabó megütközésére.

- Kedves Percerin úr - folytatta -, egy vevőt hoztam magának.

- Ó, igazán? - válaszolt Percerin fájdalmas arccal.

- Du Vallon de Bracieux de Pierrefonds báró urat - mondta D'Artagnan a magáét.

Percerin valami üdvözlésfélét mormogott, ami kevés rokonszenvet ébresztett a rettenetes Porthosban, aki a szabóra, mióta irodájába lépett, amúgy is ferde szemmel nézett.

- Egyik jóbarátom - tette hozzá D'Artagnan.

- Az urat ki fogom szolgálni - válaszolt Percerin -, de később.

- Később? Mikor?

- Hát amikor időm lesz.

- Ezt már közölte a szolgálammal is - szólt közbe Porthos elégedetlenül.

- Lehetséges - felelte Percerin -, hiszen csaknem mindig kevés az időm.

- Barátom - szólt Porthos -, az embernek mindig van ideje, ha akarja.

Percerin bíborpiros lett, ami az ilyen fehér hajú öregembereknél rossz jel.

- Uraságod - szólt - bátran fordulhat máshoz is.

- Ej, Percerin - szólt közbe D'Artagnan. - Ma igazán nem szeretetre méltó. No de mondok én valamit, s hallatára térdre esik. Ez az úr nemcsak az én barátom, hanem Fouquet úr barátja is!

- Ó, ó! - kiáltott fel a szabó. - Az már egészen más!

Azután Porthos felé fordulva megkérdezte:

- A báró úr a főintendáns úr híve?

- Én a magam híve vagyok - robbant ki Porthosból, éppen abban a pillanatban, mikor a függöny nyílt, hogy újabb látogató lépjen a mester színe elé.

Molière volt ez, aki megfigyeléseket tett. D'Artagnan nevetett, Porthos dühöngött.

- Kedves Percerin úr - szólt D'Artagnan -, egy öltönyt kell varrnia a báró úrnak; én kérem rá.

- Ami azt illeti, nem mondok nemet, kapitány úr!

- De ez még nem minden; azonnal meg fogja csinálni!

- Nyolc napnál hamarabb lehetetlen!

- Ezek szerint ez éppen annyi, mintha visszautasítaná, mivel az öltöny a vaux-i ünnepségre szükséges.

- Ismétlem, lehetetlen! - szólt az öreg szabó nyakasan.

- De hátha mégsem, kedves Percerin úr, kivált, ha én kérem - hangzott egy szelíd hang az ajtóban, egy érces hang, amire D'Artagnan felkapta a fejét. Aramis hangja volt.

- D'Herblay úr! - kiáltott fel a szabó.

- Aramis! - dörmögte D'Artagnan.

- Ó, a mi püspökünk! - szólt Porthos.

- Jó napot, D'Artagnan, jó napot, Porthos, jó napot, kedves barátaim! - szólt Aramis. - Ugyan már, kedves Percerin úr, csinálja meg ennek az úrnak az öltönyt. Kezeskedem érte, hogy nagy szolgálatot tesz vele Fouquet úrnak.

És szavait olyan intéssel kísértc, mintha azt akarná mondani: „Egyezzc be, s küldje el őket!” Aramis, úgy látszott, még D'Artagnannál is nagyobb hatással volt Percerin mesterre, mert beleegyezése jeléül meghajtotta magát és Porthoshoz fordult.

- A másik oldalon véteszen magáról mértéket! - szólt oda nyersen.

Porthos rettenetesen elvörösödött.

D'Artagnan látta, hogy közeledik a vihar, s Molière-t szólította, halkán ezt súgva neki.

- Kedves uram! Ez az úr itt sértőnek tartja magára nézve, ha húsát és csontjait lemérik, amiket Isten adott neki; tanulmányozza ezt a típust, Arisztophanész mester, és használja fel!

Molière-t sem kellett buzdítani; szemével majd elnyelte Porthos bárót.

- Uram - szólt hozzá. - Legyen szíves, jöjjön velem, én mértéket vetetek uraságodról, anélkül, hogy az, aki a mértéket veszi, megérintené!

- Ó, hogy mondja, barátom? - kérdezte Porthos.

- Mondom: sem a rőföt, sem a láb mértéket nem fogják mértékül alkalmazni. Ez egy új eljárás, mi találtuk fel, hogy olyan főrangú emberekről is mértéket vehessünk, akik nem szeretik, ha jobbágykezek megérintik őket! Vannak érzékeny emberek, akik nem szenvedhetik a mérics-

kélést, ez az eljárás nézetem szerint is sérti az ember természetes fenségét, és ha netán közējük tartozna, uram...

- Láncoş teringette! De mennyire közibük tartozom.

- Nohát ez nagyszerű, báró úr! Találmányunkat ön fogja felavatni!

- De hogy az ördögbe történik ez? - kérdezte Porthos elragadtatással.

- Uram - szólt Molière meghajolva -, szíveskedjen velem jönni s majd meglátja!

Aramis tágra nyílt szemmel figyelte a jelenetet, D'Artagnan jókedvéből ítélve azt hitte, hogy majd elmegy Porthossal, nehogy a nagyszerű jelenet végét elszalassza. De Aramis csalódott, bármily éles eszű volt is, Porthossal csak Molière távozott. D'Artagnan ott maradt Percerinnél. Miért? Egyszerűen kíváncsiságból, valószínűleg azzal a szándékkal, hogy egy pár perccel tovább élvezhesse jóbarátjának, Aramisnak a jelenlétét. Molière és Porthos eltűnévén, D'Artagnan a püspökhöz lépett, akit ez, úgy látszik, különösen bosszantott.

- Maga is kap egy öltözéket, ugye, barátom?

Aramis elmosolyodott:

- Nem.

- De hiszen elmegy Vaux-ba?

- Elmegyek, de új ruha nélkül. Elfelejtí, kedves D'Artagnan, hogy egy szegény vannes-i püspöknek nem telik minden ünnepségre új ruhára.

- Eh! - szólt nevetve a testőr. - Hát verseket nem írunk többé?

- Ó, D'Artagnan - szólt Aramis -, régen nem gondolok én már ilyen haszontalanságokra.

- No jó! - felelte D'Artagnan, de minden meggyőződés nélkül.

Percerin közben újra elmélyedt a brokátszövet nézegetésében.

- Nem veszi észre - jegyezte meg Aramis mosolyogva -, hogy zavarjuk ezt a derék embert, kedves D'Artagnan?

„Hogyne - mormogta magában a testőr -, illetve én zavarlak téged, kedves barátom!”

Azután fennhangon folytatta:

- No, akkor menjünk: nekem nincs már itt dolgom, s ha maga is olyan szabad, mint én, kedves Aramis...

- Nem... én még...

- Á! akart még valamit külön mondani Percerin úrnak? Hát miért nem adta mindjárt értésemre?

- Valamit külön? - szólt Aramis. - Úgy van, de nem úgy, hogy maga ne hallhatná, D'Artagnan. Soha, higgye el nekem, soha sincs olyan külön ügyem, amit olyan jó barátom, mint maga, ne hallhatna.

- Ó, nem, nem, én visszavonulok - makacskodott D'Artagnan, bár hangján érzett a kíváncsiság, mert bármilyen jól palástolta is Aramis a zavarát, D'Artagnan figyelmét mégsem kerülte el, s tudva, hogy ebben az áthatolhatatlan lélekben a látszólag legcsekélyebb jelentőségű dolognak is célja van, ismeretlen célja, ami azonban a testőr szerint, aki jól ismerte barátja jellemét, igen fontos lehetett. Aramis is látta, hogy D'Artagnan gyanakszik, és nyomatékosan megismételte:

- Maradjon, barátom!

Azután odafordult a szabóhoz:

- Kedves Percerin!... Sőt, végtelenül örvendek, hogy maga is itt van, D'Artagnan!

- Igazán? - kiáltott fel harmadszor is a gascogne-i, s most még kevésbé csaphatták be, mint eddig.

Percerin meg sem moccan. Aramis erőszakkal térítette magához, kitépve kezei közül a szövetet, elmékedésének tárgyát.

- Kedves Percerin - szólt hozzá -, itt van velem Le Brun úr,²⁰⁶ Fouquet úr egyik festője.

„Ahá, nagyon jó! - gondolta magában D'Artagnan. - De miért éppen Le Brun?”

Aramis ránézett D'Artagnanra, de az úgy tett, mintha a Marcantonio-metszeteket²⁰⁷ nézegetné.

- És estélyi öltözéket akar neki csináltatni, hasonlót az epikureusokéhoz? - kérdezte Percerin.

És az érdeemes szabó, míg kérdésért szórakozottan elmondta, igyekezett visszakaparintani a darab brokátot.

- Epikureusi kabátot? - kérdezte D'Artagnan vizsgálódó hangon.

- Szóval - jegyezte meg Aramis legbájosabb mosolyával - meg van írva, hogy a derék D'Artagnan ma este minden titkunkat megtudja; bizony, barátom, így van. Bizonyára hallott Fouquet úr epikureusairól?

- Hogyne. Valami költők társasága, amelyhez La Fontaine, Loret, Péliesson, Molière és mit tudom én még ki tartozik, akik Saint Mandéban tartják az üléseiket.

- Pontosan így van.

- Nos tehát, mi a költőinknek egyenruhát adunk, és a király szolgálatában egy ezredbe tömörítjük őket!

- Ó, nagyon helyes! Ha jól sejteni, Fouquet úr meglepetést készít a király számára. Legyen nyugodt, ha ez a Le Brun úr titka, nem fogom kifecsegni.

- Maga mindig elragadó, barátom! De Le Brun úrnak nem ez a titka. Az őt illető titok még sokkal fontosabb, mint a többi.

- Nos, ha ennyire fontos, inkább nem akarok róla tudomást szerezni - szólt D'Artagnan, s úgy tett, mintha távozni akarna.

- Lépjen be, Le Brun úr, lépjen be - szólt Aramis, miközben jobb kezével egy oldalajtót nyitott ki, bal kezével pedig visszatartotta D'Artagnant.

- Szavamra, már végképp nem értek semmit! - szólt Percerin.

Aramis szünetet tartott, mint a színpad nyelvén mondják.

- Kedves Percerin úr! Maga öt öltözéket csinál a királynak, nemde? Egyet brokátból, egyet vadászposztóból, egyet bársonyból, egyet selyemből és egyet flórenci szövetből?

- Igen, de honnan tudja mindezt? - kérdezte Percerin elképedve.

- Igen egyszerűen, kedves uram: Vaux-ban lesz vadászat, udvari ünnep, hangverseny, séta és kihallgatás; ez az ötféle szövet megfelel az etikettnek.

206 A híres festő, a királyi Gobelin-manufaktúra igazgatója, a versailles-i palota belső dekorálásának irányítója, nagy hatással volt kora művészetére (1619-1690).

207 Népszerű olasz metszetkészítő, teljes nevén Marcantonio Raimondi (1480-1534).

- Igazán mindent tud, uram!

„Ó - mormogta D'Artagnan -, és még mi mindent ezen kívül!”

- De - kiáltott fel diadalmasan a szabó - bár nagyméltóságod egyházi fejedelem, valamit mégsem tud, és ezt senki nem tudja, kivéve a királyt, La Vallière kisasszonyt és engem; ugyanis a szövetek színét, a zsinórozás módját, a szabást, az egésznek az összeállítását!

- Nos - felelte Aramis -, éppen ez az, amit magától szeretnék megtudni, kedves Percerin!

- Hohó! - kiáltott fel elszörnyedve a szabó, bár Aramis az ő legszelídebb, leglágyabb hangján mondta el szavait.

A püspök kérését jól meggondolva, Percerin mester olyan túlzottan, nevetségesnek és óriásinak találta, hogy eleinte csak magában nevetgélt rajta, azután hangos, végül harsány nevetésben tört ki. D'Artagnan vele nevetett, nem azért, mintha a dolgot olyan nevetségesnek tartaná, hanem hogy Aramist el ne hidegítse. Aramis hagyta, hadd nevéssenek, mikor aztán mindketten elcsendesedtek, megszólalt:

- Első hallásra képtelenségnek tetszik a merész kérdés, igaz? Hanem D'Artagnan, aki a megtestesült bölcsesség, majd megmagyarázza, hogy mást nem is tehetnék, mint hogy ezt kérem.

- Igazán? - figyelt fel a testőr, akinek pompás szimata elárulta, hogy eddig csak csatározás folyt, az ütközet pillanata most közeledik.

- Igazán? - kérdezte Percerin hitetlenül.

- Miért rendez Fouquet úr a király tiszteletére ünnepséget? - kérdezte Aramis. - Ugye, azért, hogy kedvét keresse?

- Okvetlenül - felelte Percerin.

D'Artagnan rábólintott.

- S valami gáláns ötlettel? Valami jó elképzeléssel? Vagy egész sor olyan meglepetéssel, aminőt éppen az imént említettünk, a mi epikureusaink egyenruháiról szólva?

- Nagyszerű!

- Nos tehát, most lesz szó a meglepetésről, édes barátom. Itt van Le Brun úr, aki nagyszerűen rajzol!

- Igen - szólt Percerin -, láttam ennek az úrnak a képeit, és megfigyeltem, hogy a ruhákat igen gondosan festette. Ezért egyeztem bele nyomban, hogy egy öltözet ruhát csináljak az úrnak, akár az epikureusokéhoz hasonló, akár másfélét.

- Kedves uram, elfogadjuk az ígéretét, később majd vissza is térünk rá, de ebben a pillanatban Le Brun úrnak nem arra a ruhára van szüksége, amit neki akar csinálni, hanem azokra, amelyeket a királynak készít.

A szabó akkorát ugrott, mint a bakkecske, amit D'Artagnan, a nyugodt ember és kiváló megfigyelő nem tartott túlzottan, olyan különös és hajmeresztő volt Aramis indítványa.

- A király ruháit! Hogy én bárkinek a világon kiadjam a király ruháit? Püspök úr, nagyságodnak elment az esze! - kiáltott fel a szegény szabó magánkívül.

- Legyen már segítségemre, D'Artagnan - szólt Aramis mosolyogva és nagy nyugalommal. - Segítsen meggyőzni ezt az urat! Hiszen maga ért engem, nemde?

- Hát, nem nagyon, megvallom!

- Hogyan, barátom? Nem érti, hogy Fouquet úr a királynak azt a meglepetést akarja előkészíteni, hogy mikor őfelsége Vaux-ba érkezik, ott találja az arcképét és hogy ez az arckép, melynek hasonlatossága ámulatba ejtő lesz, éppen úgy legyen öltözve, mint azon a napon a király?

- Ó, igen, igen! - kiáltott fel a testőr majdnem meggyőződve, hiszen olyan elfogadható volt az ok. - Igen, kedves Aramis! Igaza van; az ötlet igazán nagyon szerencsés. Fogadni merek, hogy a maga ötlete!

- Nem tudom - felelte a püspök könnyedén -, az enyém-e vagy Fouquet úré...

De miután észrevette D'Artagnan határozatlanságát, fürkészőleg a szabó arcába nézett:

- Nos, Percerin úr, mit szól hozzá?

- Azt mondom, hogy...

- Hogy megtagadja, tudom, és egyáltalán nem szándékom kényszeríteni, kedves uram; sőt meg is értem finom tapintatát, hogy nem kap rögtön Fouquet úr ötletén: nem szeretné azt a látszatot kelteni, hogy hízeleg a királynak. Nemes szívre vall ez, Percerin úr, nemes szívre!

A szabó hebegett.

- Való igaz, nem kevéssé hízelegne az ifjú királynak - folytatta szavait Aramis. - A főintendáns úr mondta is nekem: ha Percerin vonakodnék, mondja meg neki, hogy ezzel a felőle táplált jó véleményem nem változik, mindig becsülni fogom. Csakhogy...

- Csakhogy? - ismételte Percerin nyugtalanul.

- Csakhogy - folytatta Aramis - a királynak meg kell majd mondanom (kedves Percerin, érti ugye, hogy most Fouquet úr beszél), csak meg kell majd mondanom a királynak: „Felség, az volt a szándékom, hogy felségednek felajánljam arcképét, de Percerin úr, talán túlhajtott, de mindenesetre figyelemre méltó kötelességérzetből ellenszegült ennek a tervemnek.”

- Ellenszegült! - kiáltott fel a szabó megijedve a reá háramló felelősségtől. - Ellenszegüljek Fouquet úr kívánságának, akaratának, mikor a királynak akar örömet szerezni? Ó, püspök úr, nagyon súlyos szóval illetett engem! Én ellenszegülök? Istennek legyen hála, ezt én nem tettem, tanúm rá a testőrkapitány úr! Ugye, D'Artagnan úr, én nem szegülök ellen semminek sem?

D'Artagnan tagadóan intett, mintegy jelezve, hogy semleges óhajt maradni; cselszövést, komédiát vagy tragédiát érzett a dolog mögött; el volt keseredve, hogy nem találja ki, mi az, de egyelőre távol tartotta magát tőle.

Percerin azonban, akit kínzott a gondolat, hogy a királynak megmondhatják: ellene szegült, hogy meglepetést szerezzenek neki, máris odatolt egy széket Le Brunnek, s egy szekrényből négy ragyogó estélyi öltözéket vett ki, mert az ötödik még a munkás kezében volt, és a mesterműveket sorjában felaggatta a bergamói próbabábukra, amelyek még Concini idejében kerültek Franciaországba, és Percerin II. D'Ancre tábornagtól kapta őket ajándékba, miután az olasz szabók a konkurrenca következtében teljes vereséget szenvedtek és tönkrementek.

A festő hozzálátott, hogy lerajzolja s aztán lefesse a ruhákat. Aramis, aki a festő munkájának minden részletét szemmel kísérte és mellette állt, hirtelen megállította őt munkájában.

- Kedves Le Brun úr - szólt -, nem hiszem, hogy ez volna az igazi tónus; festékei tévedésbe ejtik, s a vásznon el fog veszni a teljes hasonlatosság, amire pedig feltétlenül szükségünk van; több időre volna szükség, hogy az árnyalatokat megfigyelhesse.

- Ez igaz - szólt Percerin -, de az időnk kevés, ez ellen pedig, beláthatja, püspök úr, nem tehetek semmit.

- Akkor pedig nem fog sikerülni! - szólt Aramis nyugodtan. - S csupán a színek eltérése miatt!

Közben Le Brun a legnagyobb hűséggel másolta a szöveteket és a díszítéseket. Aramis pedig rosszul palástolt türelmetlenséggel nézte munkáját.

„Ej, ej, micsoda ördögi játék folyik itt?” - gondolta magában a testőr.

- Ez így határozottan nem megy! - szólt Aramis. - Le Brun úr, csukja be festékesládáját és göngyölje fel a vásznát!

- De uram - szólt a festő kedvetlenül -, itt rémes a világítás!

- Van egy ötletem, Le Brun úr, egy ötletem! Ha volna egy kis szövetmintánk, és ha magának elegendő ideje és jobb világítása volna...

- Ó, akkor - szólt Le Brun - mindenről kezeskedném!

„Értem - gondolta magában D'Artagnan -, itt van a kutya eltemetve! Mindegyik szövetből minta kell. Ördög és pokol! Vajon Percerin odaadja-e?”

Percerin, akit utolsó mentsvárából is kiszorítottak, és akit a püspök hízelgő jóindulata is elkábított, levágott öt szövetmintát, s átnyújtotta őket Aramisnak.

- Így már sokkal jobb. Nem igaz, D'Artagnan? Mi a véleménye? - kérdezte Aramis.

- Kedves Aramis - felelte D'Artagnan -, az én véleményem az, hogy maga mindig ugyanaz marad!

- És következőképpen mindig a maga barátja! - szólt a püspök.

- Igen, igen - mondta fennhangon D'Artagnan. S magában hozzátette: „Félrevezethetsz, kétszeres jezsuita, de legalább a cinkosoddá nem teszel; akkor pedig legfőbb ideje itthagynom őket.” S fennhangon hozzátette: - Isten vele, Aramis! Isten vele! Megyek Porthoshoz.

- Akkor várjon meg! - szólt Aramis, s a mintákat zsebre tette. - Már kész is vagyok, és szeretnék barátunkkal még egy szót váltani.

Le Brun összerakta a holmiját, Percerin a ruhákat ismét betette a szekrénybe, Aramis megtapogatta zsebeit, hogy a minták ott vannak-e, és valamennyien távoztak a műhelyből.

Amelyben Molière talán első ötletét nyerte *Az úrhatnám polgár-hoz*

D'Artagnan megtalálta Porthost a szomszéd teremben; de már nem az ingerült, csalódott Porthost, hanem egy elbűvölt, sugárzó kedvű, aranyos Porthost, amint éppen Molière-rel beszélgetett, aki valósággal rajongva nézett reá, mintha nemcsak nagyszerűbbet, de hozzá foghatót sem látott volna még.

Aramis egyenesen Porthoshoz lépett, s odanyújtotta neki finom, fehér kezét, amit valósággal elnyelt barátjának óriási tenyere; ez a művelet Aramist mindig némi aggodalommal töltötte el. De mikor a baráti kézszorításon nagyobb fájdalom nélkül túlesett, Vannes püspöke Molière-hez fordult.

- Nos, uram, eljön-e velem Saint-Mandéba?

- Elmegyek én akárhova - felelte Molière -, ahová nagyméltóságod akarja...

- Saint-Mandéba! - kiáltott fel Porthos csodálkozva, hogy Vannes püspöke ilyen bizalmasan beszél egy szabósegéddel. - Hogyan, Aramis! Ezt az urat magával viszi Saint-Mandéba?

- Igen - mosolygott Aramis -, a munka sürget!

- És azután, kedves Porthos - fűzte hozzá D'Artagnan -, Molière úr nem egészen az, aminek látszik!

- Hogyan? - kérdezte Porthos.

- Igen, ez az úr Percerin mester első szabója, és várnak rá Saint-Mandéban, hogy felpróbálja az epikureusok ünnepi ruháját, amelyeket Fouquet úr megrendelt.

- Igen, így van, uram - szólt Molière.

- Jöjjön tehát, kedves Molière úr - szólt Aramis -, persze, csak ha már végzett Du Vallon úrral!

- Mi már végeztünk - jegyezte meg Porthos.

- És meg van elégedve? - kérdezte D'Artagnan.

- Minden tekintetben - felelte Porthos.

Molière hajlongva vett búcsút Porthostól, és megszorította a kapitány kezét, amelyet az titokban odanyújtott neki.

- Uram - szólt Porthos nagyképpően -, azután pontos legyen!

- Holnap megkapja a ruháját, báró úr - felelte Molière.

És Aramisszal együtt elment.

D'Artagnan pedig karon fogta Porthost, s megkérdezte:

- Mit csinált magával ez a szabó, kedves Porthos, hogy annyira meg van vele elégedve?

- Hogy mit csinált velem? Hogy mit csinált, barátom? - kiáltott fel Porthos elragadtatással.

- Igen, éppen ezt kérdezem én is!

- Barátom, azt tette, amit soha még szabó meg nem tett, mértéket vett rólam, anélkül, hogy megérintett volna!

- Nahát, hogyan történt ez?

- Először is előkerítettek, nem tudom, honnan, egész csomó mindenféle termetű próbabábut, abban a reménységben, hogy közöttük akad az én méretemnek is megfelelő; de a legnagyobbik, a svájci gárda nagydobosáé, két hüvelykkel rövidebb és egy fél lábbal soványabb volt nálam.

- Csakugyan?

- Úgy, ahogy mondom, kedves D'Artagnan; de ez a Molière úr nagy ember, vagy legalábbis nagy szabó, mert emiatt egyáltalán nem jött zavarba.

- Hanem mit csinált?

- Ó, roppant egyszerű dolgot. Igazán, hallatlan! Micsoda együgyűség, hogy ezt eddig nem fedezték fel! Mennyi szenvedéstől és megaláztatástól kíméltek volna meg!

- Nem is szólva a temérdek ruháról, kedves Porthos!

- Az ám, harminc ruha!

- Nos, kedves Porthos, magyarázza el nekem Molière módszerét.

- Molière? Ugyebár, így nevezi? Szeretném megjegyezni a nevét.

- Igen, de Poquelint is mondhat,²⁰⁸ ha így jobban tetszik.

- Nem, nekem kedvesebb a Molière név. Ha sehogy sem jut eszembe, akkor a volière-re²⁰⁹ fogok gondolni, mert otthon Pierrefonds-ban van egy...

- Hát ez nagyszerű, barátom! Nos, mi ennek a Molière-nek a módszere?

- Hallgasson ide! Nem szedett ízekre, mint a többi mihaszna szokta, nem hajoltatott kétrét, nem hajlítgatta minden ízületemet, ami csupa lealacsonyító, aljas gyakorlat...

D'Artagnan helyeslően biccentett rá.

- Ehelyett így szólott hozzám: „Uram! Egy előkelő ember maga méri meg magát! Legyen szíves, lépjen a tükör elé!” Én tehát a tükör elé állottam. Megvallom, éppenséggel nem értettem meg, mit akar tőlem ez a derék Voliere úr.

- Molière.

- Igen, igen! Molière, Molière! És mivel én mindig félttem a mértékvevéstől, így szóltam hozzá: „Jól vigyázzon ám, hogy mit csinál velem, figyelmeztetem, roppant csiklandós vagyok!” De ő (barátom, be kell vallanom, nagyon udvarias fickó) szelíd hangon így válaszolt: „Uram, a ruha akkor fog jól állni, ha tulajdon képmása után készül. Képmását pedig pontosan visszatükrözi a tükör. A mértéket képmása alapján fogjuk majd venni!”

- És csakugyan látta magát a tükörben? - szólt D'Artagnan. - De hol találtak olyan tükröt, amelyikben tetőtől talpig megláthatta magát?

- Kedvesem, ugyanaz a tükör volt, amelyikben a király nézegeti magát.

- Igen, csak hogy a király másfél lábbal alacsonyabb.

- Nos, én nem tudom, miként történt, bizonyára hízelegni akartak a királynak, mert a tükör még nagy is volt nekem. Igaz, a magasságát három egymás fölé helyezett velencei tükörlemez alkotta, szélességét pedig ugyanannyi velencei tükörlemez, szélétben egymáshoz csatlakoztatva.

208 A nagy vígjátékíró polgári neve.

209 Madárház, galambház. (franciául)

- Tyű, barátom, micsoda csodálatos szavakat használ? Hol az ördögbe gyűjtötte őket?
- Belle-Isle-en! Aramis magyarázta őket az építőmesternek!
- Aha, értem! Térjünk vissza a tükörrre!
- No, ez a derék Volière...
- Molière!
- Igaz, Molière. Meglátja, barátom, hogy most már milyen jól fogok emlékezni a nevére. Ez a derék Molière azután spanyol krétával vonalakat kezdett rajzolni a tükörrre, teljesen a karom és vállam körvonala szerint, s közben mondott egy aranyszabályt, amit én kiválónak találtam: „A ruha ne legyen kényelmetlen a viselőjének!”
- Valóban - szólt D'Artagnan -, nagyon szép aranyszabály, csakhogy, sajnos, nem mindig alkalmazzák.
- Éppen ezért találtam én még bámulatraméltóbbnak, kivált mikor Vo... Molière úr ki is fejtette.
- Netene! Kifejtette az aranyszabályt?
- De ki ám!
- Hadd hallom, hogyan?
- Ilyenformán:
„Tekintve, hogy előfordulhat az emberrel, súlyos helyzetben, vagy szorultságban, hogy kabátja rajta van, s levenni nem akarja...”
- Ez igaz - szólt D'Artagnan.
- „Tehát”, folytatta Volière úr...
- Molière!
- Molière, persze! „Tehát - folytatta Molière úr -, ha uraságod kardot akar rántani, és rajta van a kabátja, miként csinálja ezt?”
- „Levetem” - feleltem rá. „Hát nem” - mondja ő.
- „Hogyan, nem?” - „Azt mondom, hogy a kabát legyen olyan jó szabású, hogy ne zavarja semmiben, még akkor sem, ha kardot ránt.”
- „Ejha!” - „Tehát helyezkedjék vívóállásba!” - folytatta Vo... Molière úr. Én ezt meg is tettem, oly lelkesen, hogy két ablaküveget betörtem. „Semmi, semmi! - szólt Molière úr. - Maradjon így!” - Én felemeltem bal karomat a levegőbe, kecsesen behajlítottam, a kezelőmet felhajtottam, csuklómat begörbítettem, mialatt jobb karomat félig kinyújtva, könyökkel derekamot, csuklómmal pedig mellemet védtem!
- Igen - szólt D'Artagnan -, az igazi vívóállás, az akadémiai vívóállás.
- Ez a helyes kifejezés, kedves barátom! Eközben Volière...
- Molière!
- Nézze, kedves barátom, mégiscsak szívesebben nevezném... Mi is a másik neve?
- Poquelin.
- Inkább Poquelinnek fogom hívni.
- Hát ez a név miről fog inkább eszébe jutni, mint a másik?

- Mindjárt meglesz... Poquelinnek hívják, ugye?
- Igen.
- Coquenard-né asszonyra fogok gondolni!²¹⁰
- Helyes!
- *Coque*-ből *Poque*-ot, *nard*-ból - *lin*-t csinállok, és így Coquenard-ból megkapom a Poquelint!
- Pompás! - kiáltott fel D'Artagnan elképedve. - Hát, barátom, nem győzöm csodálni!
- Ez a Coquelin tehát felvázolta a tükörrre a karomat.
- Bocsánat, Poquelin!
- Hogy is mondtam?
- Azt mondta: Coquelin!
- Ah, igaz! Tehát ez a Poquelin felvázolta karomat a tükörrre, de nem siette ám el: gyorsan szemügyre vett; igaz, hogy nagyon jól is festettem.
- „Nem fárasztja?” - kérdezte ő. - „Egy kissé! - szóltam, megroggyantva a térdem -, de azért még egy óráig is kibírom.”
- „Nem, nem, nem engedhetem meg! Vannak itt előzékeny fiúk, akik kötelességüknek tartják, hogy a karját támogassák, mint ahogy hajdan a próféták karját támogatták, ha Istenhez fohászkodtak.”
- „Nagyon helyes!” - feleltem én.
- „Ez nem fogja lealacsonyítani?”
- „Barátom - szóltam én -, azt hiszem, nagy különbség van a támogatás és a mértékvevés között!”
- Mélyértelmű megkülönböztetés! - szólt D'Artagnan.
- Ekkor jelt adott - folytatta Porthos -, és két legény sietett elő, az egyik a bal karomat tartotta, a másik végtelen ügyességgel a jobb karomat támasztotta alá.
- „Egy harmadik legényt ide!” - kiáltotta ő.
- És jött egy harmadik fiatalember is.
- „Támogasd ennek az úrnak az oldalát!” - parancsolta neki. A fiatalember az oldalamat támasztotta meg.
- Ezek szerint modellt állt? - kérdezte D'Artagnan.
- Úgy van. Poquenard pedig felrajzolt engem a tükörüvegre!
- Poquelin, barátom!
- Poquelin! Igaza van. Ejnye csak, mégis szívesebben hívom Volière-nek!
- De most már véglegesen, ugye?
- Ezalatt Volière felrajzolt engem a tükörüvegre.
- Előzékeny gesztus.
- Tetszik nekem ez a módszer: tiszteletteljes, és mindenkit a maga helyére állít!

²¹⁰ *A három testőr* idején a későbbi Du Vallon báróné még Coquenard úr neje volt.

- És hogy végződött?

- Úgy, hogy senki hozzám nem nyúlt, barátom!

- Kivéve a három legényt, akik megtámogatták!

- Mindenesetre, de én megmagyaráztam nekik, azt hiszem, hogy támogatás és mértékvevés között nagy a különbség.

- Igaz, bizony - felelte D'Artagnan, azután ezt gondolta magában: „Szavamra, vagy nagyon tévedek, vagy nem remélt pompás anyagot szolgáltatam ennek a huncut Molière-nek, s holtbiztos, ezt a jelenetet természetűen viszontláthatjuk valamelyik vígjátékában.”

Porthos mosolygott.

- Min mosolyog? - kérdezte D'Artagnan.

- Megvalljam?... Mosolygok, mert olyan boldog vagyok.

- No, már ez igaz, nem ismerek magánál boldogabb embert. De milyen újabb szerencse érte?

- Nos hát, kedvesem, fejezze ki szerencsekívánatait nekem!

- Nagyon szívesen!

- Úgy rémlik, hogy én voltam az első, akiről ilyen módszerrel vettek mértéket.

- Biztos benne?

- Nagyjából. Abból gondolom, hogy Volière és a többi segéd megértő jeleket váltott egymással.

- Nos, kedves barátom, ez engem nem lep meg Molière részéről.

- Volière, barátom!

- Ó nem, azt már nem! Elnézem, ha maga Volière-t mond, de én magam ezután is csak Molière-nek fogom hívni. Nos tehát, amint mondtam, ez nem lep meg engem Molière úr részéről, mert ő szellemes fiatalember, s maga nagyszerű ötletre ihlette.

- Később bizonyára hasznára lesz, abban biztos vagyok!

- Meghiszem azt, mégpedig nagy hasznára! Mert tudja meg, barátom, hogy Molière a mi szabó ismerőseink között az igazi, aki a mi nemesurainkról, grófjainkról, báróinkról... a kellő módon vesz mértéket.

E szavak után, amelyek jelentőségét és mélységét nem vitatjuk, D'Artagnan és Porthos elhagyta Percerin mester házát, s visszatértek kocsijukhoz. Ha az olvasónak úgy tetszik, hagyjuk itt őket, térjünk vissza Molière-hez és Aramishoz Saint-Mandéba.

A méhkas, a méhek és a méz

Vannes püspöke, akit kellemetlenül érintett, hogy D'Artagnant Percerin mesternél találta, rossz hangulatban tért vissza Saint-Mandéba.

Molière ellenben el volt ragadtatva, hogy oly jó témára talált, s hogy tudta, hol találhatja meg az eredetét. Így tehát vidám hangulatban érkezett Saint-Mandéba.

A balszárnny egész emeletét Párizs leghíresebb epikureusai s a ház bizalmasai foglalták el, úgyhogy mindegyik egy szobát lakott, mint a méhek a kaptár sejtjeiben, hogy egy-egy csöpp mézet termeljen a királyi kalácshoz, amelyet Fouquet szándékozott XIV. Lajos király öfelségének a vaux-i ünnepségek alkalmából felajánlani.

Péligsson *A tolakodók* című három felvonásos komédia prológusán törte a fejét; ezt hozza majd színre Poquelin de Molière, amint D'Artagnan hívja és Coquelin de Volière, mint Porthos nevezi.

Loret újságírói mesterségének egész naivitásában - az újságírók minden időben naivak voltak - előre megfogalmazta a vaux-i ünnepségek leírását, mielőtt még lezajlottak volna.

La Fontaine egyiktől a másikhoz settenkedett, mint valami szórakozott, zavaró és túrheterlen árnyék, s mindegyik fülébe ezer poétikus gondolatot zümmögött, suttogott. Péligssont annyira zavarta, hogy végül haragosan felkapta fejét s felkiáltott:

- La Fontaine! Legalább szakítson nekem egy jó rímet, hiszen azt állítja, hogy a Parnasszus kertjében sétál!

- Milyen rímet akar? - kérdezte a mesemondó, ahogy Sévigné asszony nevezte.

- Mondjon nekem egy rímet *ragyogás*-ra.

- Fortyogás! - vágta ki La Fontaine.

- Ugyan, kedves barátom - szölt Loret -, lehetetlenség fortyogásról beszélni, mikor a vaux-i gyönyörökről énekel!

- Ezenkívül nem is rímel - felelte Péligsson.

- Hogyhogy nem rímel? - kérdezte La Fontaine csodálkozva.

- Igen, kedves barátom, van egy utálatos szokása, ami mindig akadályozni fogja abban, hogy elsőrangú költő lehessen. A rímei roppant henyék!

- Igazán, úgy találja, Péligsson?

- Igen, kedves barátom, úgy találom. Gondolja el, hogy sohasem jó egy rím, amíg az ember jobbat talál.

- Akkor a jövőben csak prózában fogok írni - szölt La Fontaine, aki Péligsson dorgálását komolyan vette. - Ó, gyanítottam én olykor, hogy költőnek semmirevaló vagyok! Igen, ez a szintiszta igazság!

- Ne mondja ezt, kedves barátom. Igazán kialakulóban vannak egyéni színei, és sok jó található a tanmeséiben.

- És mindjárt azzal kezdem - folytatta megkezdett eszmemenetét La Fontaine -, hogy tűzbe dobok vagy százat a verseim közül, amelyekkel éppen most készültem el.

- Hol vannak a versei?

- A fejemben.
 - No, ha a fejében vannak, akkor nem égetheti el.
 - Ez igaz - szólt La Fontaine. - De ha nem égetem el...
 - Nos, mi történik, ha nem égeti el?
 - Az történik, hogy megmaradnak a lelkemben és soha el nem felejttem őket.
 - Az ördögbe! Ez aztán a veszedelem - kiáltott fel Loret. - Hiszen belebolondulhat az ember!
 - Az ördögbe! Az ördögbe! Mit lehet itt tenni? - tépelődött La Fontaine.
 - Megvan a módszer - szólt Molière, aki az utolsó szavaknál lépett be.
 - És mi az?
 - Írja le előbb, és azután égesse el őket.
 - Milyen egyszerű! No én erre soha rá nem jöttem volna. Micsoda szellem ez a furfangos Molière! - szólt La Fontaine. Azután homlokára ütve hozzáfűzte: - Hej, te csak megmaradsz nagy számárnak, Jean de La Fontaine!
 - Mit mond, kedves barátom? - kérdezte Molière, aki közelebb lépve meghallotta a költő kétségbeesett kifakadását.
 - Azt mondom, hogy már én megmaradok számárnak, kedves kollégám - felelte La Fontaine nagy sóhajtván és komor tekintettel. - Igen, barátom - folytatta egyre növekvő szomorúsággal -, a rímeim rosszak!
 - Az nem igaz!
 - Pedig látja-e, hitvány versfaragó vagyok.
 - Ki mondta ezt?
 - Hát Pélißson. Nem igaz, Pélißson?
- Pélißson belemélyedt az alkotásba, s esze ágában sem volt felelni.
- De ha Pélißson magát hitvány versfaragónak nevezte - kiáltott fel Molière -, akkor Pélißson mélyen megsértette magát.
 - Azt hiszi?
 - Ó, kedves barátom, maga nemesember, ezért azt tanácsolom, hogy ilyen sértést ne hagyjon megtorlatlanul!
 - Hm! - így La Fontaine.
 - Még soha nem verekedett?
 - Egyszer, barátom! Egy könnyűlovassági hadnaggal.
 - Mit vétett az a hadnagy?
 - Úgy látszott, elcsábította a feleségemet.
 - Ii-igen - szólt Molière elsápadva.²¹¹
- Mikor azonban La Fontaine vallomására a többiek hátrafordultak, Molière magára erőltette már-már oszladozó gúnyos mosolyát, és folytatta La Fontaine vallatását.
- És mi lett a párbaj eredménye?

²¹¹ Molière életének köztudott tragédiája szerencsétlen házassága volt.

- Az lett az eredmény, hogy ellenfelem a helyszínen lefegyverzett, azután bocsánatot kért tőlem, s megígérte, hogy soha többé be nem teszi a lábát a házamba.

- És elfogadta? - kérdezte Molière.

- Nem, ellenkezőleg, fölemeltem a kardomat, és így szóltam: „Bocsánat, uram, de nem azért verekedtem meg önnel, mert a feleségem szeretője, hanem mert azt mondták, hogy meg kell verekednem. Mivel azonban soha oly boldog nem voltam, mint azóta, nagyon kérem, járjon továbbra is a házamba, mint azelőtt, mert különben, mordizomadta, újból elkezdjük a viadalt!” Eszerint - folytatta La Fontaine - kényszerülve volt rá, hogy feleségem kedvese maradjon, én pedig újból a legboldogabb férj lettem a földön!

Valamennyien harsogó kacajra fakadtak. Csak Molière emelte a kezét a szeméhez. Miért? Talán, hogy letöröljön egy könnycseppet, talán, hogy elfojtson egy sóhajt. Ó, jaj, Molière moralista volt, tudjuk, de Molière nem volt filozófus.

- Egyre megy - szólt visszatérve az előbbi tárgyra -, Pélißson akkor is megsértette magát!

- Igaz, már meg is feledkeztem róla.

- És én őt a maga nevében kihívom!

- Megtehetjük, ha szükségesnek tartja.

- Igen, szükségesnek tartom és ragaszkodom hozzá.

- Várjon csak - szólt La Fontaine. - Érdekel a véleménye.

- Miről? A sértésről?

- Nem; mondja meg nekem: csakugyan nem rímel a ragyogás és a fortyogás?

- Én magam rímnek használnám.

- Ördögadta! Hát nem megmondtam!

- És életemben legalább százezer ilyen rímet faragtam.

- Százezret? - kiáltott fel La Fontaine. - Ez négyszer annyi, mint *A szűz*, amit Chapelain úr tervez.²¹² És ugyanerről a tárgyról írta a százezer verssort, kedves barátom?

- De hát figyeljen ide, maga örök szórakozott - szólt Molière.

- Az bizonyos - folytatta La Fontaine -, hogy például a *fájdalom*-ra rímel a *rágalom*.

- Még jobb ragozott alakban.

- Igen, főként ragozott alakban, mert akkor már nem is négy, hanem hat betű rímel, ugyanígy a *ragyogás* és *fortyogás* esetében is... Használja ragozott alakban a *ragyogás* és *fortyogás* szavakat, kedves Pélißson - szólt La Fontaine, vállon veregetve költőtársát, mert Pélißson sértéséről teljesen megfeledkezett -, és meglátja: rímelnek!

- Tessék? - dörmögte Pélißson.

- Az ördögbe! Molière is mondta, pedig Molière érti a dolgát; hiszen tulajdon bevallása szerint százezer verssort írt.

- No - szólt Molière nevetve -, La Fontaine-t elkapta a hév.

- Éppúgy, ahogyan a *harmatos* nagyszerűen rímel a *zamatossal*. A fejemet teszem rá...

- De... - szólt volna Molière.

212 Nagyon közepes francia költő (1595-1674); idézett műve elbeszélő költemény.

- Ezt csak azért mondom - beszélt tovább La Fontaine -, mert úgy tudom, táncjátékot írt Sceaux²¹³ számára.
 - Igen, *A tolakodók*-at.
 - Ahá, csakugyan, emlékszem már. Nos, én úgy gondoltam, hogy darabjához nagyon jól illenék egy proológus.
 - Mindenesetre nagyszerű volna.
 - Eszerint osztja a nézetemet?
 - Hiszen magam kértem meg rá, hogy írjon hozzá proológust.
 - Megkért engem, hogy írjam meg, engem?
 - Igen, megkértem, hogy kérje meg rá Péliссont, aki e pillanatban már írja is a proológust.
 - Igen, hát ez az, amit Péliссon ír? Szavamra, kedves Molière, néha igaza van.
 - Mikor?
 - Mikor azt mondja, hogy szórakozott vagyok. Ez csúnya hiba; meg akarok javulni, s megírom magának a proológust.
 - De hisz Péliссon már javában írja.
 - Igaz! Ó, én címeres ökör! Loret joggal mondta, hogy semmirevaló vagyok.
 - Azt nem Loret mondta, barátom!
 - Ej hát, akkor az, aki mondta; nem mindegy? A vígjátékának tehát *A tolakodók* a címe? vajon a *búslakodók* nem rímel-e?
 - Jobb híján megjárja.
 - Esetleg a *vigadozók*-kal is?
 - Ó, azt már nem.
 - Merész volna, nemde? De végül is miért volna merész?
 - Mert a végződésnek nagyon elütnek egymástól.
 - Azt hittem - szólt La Fontaine, s Molière-től elfordult Loret-hoz -, azt hittem...
 - Mit hitt? - kérdezte Loret írás közben. - No, mondja hamar!
 - Ugye, maga írja a proológust *A tolakodók*-hoz!
 - Dehogyan, a mindenség! Péliссon írja.
 - Ahá, Péliссon! - szólt La Fontaine, s odalépett Péliссonhoz. - Azt hiszem - folytatta -, hogy Vaux nimfája...
 - Ó, ez remek! - kiáltott fel Loret. - Vaux nimfája! Köszönöm, La Fontaine! Megadta a két utolsó sort verses krónikámhoz:
- És látjuk, Vaux bájos nimfája*
Munkájuk díját nem felkinálja.
- No, ez már beszéd, ez a jó rím! - szólt Péliссon. - Hiszen ha maga így rímelve, La Fontaine!

213 Párizs környéki pompás kastély; Colbert építtette; Molière *A tolakodók* című háromfelvonásos, verses tánckomédiáját 1661-ben mutatták be.

- De hiszen én éppen így rímelek, mivel maga Loret jelentette ki, hogy az említett két verssort én adtam neki.

- No, ha ilyen ügyesen rímel, mondja meg nekem, hogyan kezdené el a prológusomat?

- Példának okáért azt mondanám: *Ó, nimfa, ki...* A *ki* után egy igét tennék a jelentőmód jelenidő egyes szám második személyében, és így folytatnám: „barlangodból, megállj hát...”

- De az ige, melyik az az ige? - kérdezte Péliссon.

- *Hogy üdvözöld a föld legtündöklőbb királyát* - folytatta La Fontaine.

- De az ige, melyik az az ige? - kérdezte nyakasan Péliссon. - Amelyet a jelentőmód jelenidő egyes szám második személyébe kell tenni?

- Hát például: „kilépní”. Vagyis:

*Ó nimfa, ki kilépsz barlangodból, megállj hát,
Hogy üdvözöld a föld legtündöklőbb királyát.*

- Így használná: *ki kilépsz*?

- Miért ne?

- *Ki... ki?*

- Ó, kedves barátom - szólt La Fontaine -, maga rettenetesen kényes!

- Nem is szólva róla - szólt közbe Molière -, hogy a második verssorban: *hogy üdvözöld* nagyon gyöngé, kedves La Fontaine!

- Nos, láthatja, hogy én csak afféle fűzfapoéta, afféle hitvány rímfaragó vagyok, ahogy maga mondta.

- Én sohasem mondtam magáról ilyet.

- Akkor Loret volt az.

- Loret sem, hanem Péliссon volt az.

- Nos, Péliссonnak százszorosan igaza volt. De ami engem a legjobban bosszant, kedves Molière, az, hogy nem kapjuk meg, azt hiszem, epikureusi ruháinkat!

- Számított a magáéra az ünnepségre?

- Az ünnepségre, és azutánra is, bizony. A házvezetőnőm szerint a kabátom már kissé avított.

- Az ördögbe, a házvezetőnőjének igaza van: több mint avított.

- Tudja - felelte La Fontaine -, egyszer odahaza felejtettem a szobám padlóján, és a macskám...

- Mit tett a macskája?

- Ezen kölykezett meg! Ami egy kissé megviselte.

Molière kacajra fakadt, Péliссon és Loret követték példáját.

Ebben a pillanatban megjelent Vannes püspöke, hóna alatt a tervrajzok és pergamentekercsek.

Mintha a halál angyala dermedtette volna meg a bolondos és vidám képzeteket, mintha ez a halvány arc elriasztotta volna a gráciákat, akiknek Xenokratész²¹⁴ áldozott. Hirtelen néma csend támadt a teremben, ki-ki újra visszanyerte hidegvérét és a tolla után nyúlt.

214 Görög bölcs (i. e. 406-314).

Aramis meghívókat osztogatott széjjel a jelenlevők között, és Fouquet úr köszönét tolmácsolta. Mint mondta, a főintendáns, akit teendői szobájában visszatartanak, nem jött hozzájuk személyesen, de kéri, küldjenek neki valami kóstolót a mai munkájukból, hogy éjszakai munkájának fáradságát elfelejtse.

Erre valamennyien lehajtották fejüket; maga La Fontaine is asztalhoz ült, és tolla sebesen futott a velin papiroson; Péliссon letisztázta prológusát, Molière ötven új verssort adott át, amelyhez az ihletet Percerin mesternél tett látogatásakor szerezte; Loret átadta tudósítását a csodás ünnepegről, amelynek sikerét megjövendölte, és Aramis dús zsákmánnyal gazdagon, mint a méhek fejedelme, bíborral és arannyal ékes hatalmas hereméh, hallgatagon, gondolatokba merülve, visszament szobájába. De előtte még visszafordult.

- Tisztelt uraim! Ne feledjék, hogy holnap este valamennyien elutazunk.

- Ebben az esetben haza kell mennem, hogy ezt bejelentsem - szólt Molière.

- Ó, igen, szegény Molière - szólt nevetve Loret -, ő szeret otthon...

- Igen, szeret - felelte Molière szelíd, szomorú mosollyal -, szeret, de ez még nem jelenti azt, hogy *szeretve van*.

- Ami engem illet - szólt La Fontaine -, engem szeretnek Château-Thierryben, ebben biztos vagyok!

Ebben a pillanatban, rövid távollét után, Aramis újból megjelent, s megkérdezte:

- Jön velem valaki? Párizson át megyek, csak Fouquet úrral egy negyedórai beszédem van. Felajánlom a hintómat.

- Jó, én megyek, elfogadom - szólt Molière. - Sietnem kell.

- Én itt fogok estebédelni - szólt Loret. - Gourville úr rákot ígért nekem! Rákot!

Rákot ígért nekem! Rákot!

- Keressen rá rímet, La Fontaine!

Aramis mosolyogva távozott, ahogy csak ő tudott mosolyogni, Molière követte. Már lent voltak a lépcső alján, mikor La Fontaine félig kinyitotta az ajtót s utánuk kiáltotta:

*Hogy megírd őt, a barátod
Rákot ígért neked! Rákot!*

Az epikureusok kacagása újult erővel harsant fel, és eljutott Fouquet füléig, abban a pillanatban, mikor Aramis kinyitotta szobájának ajtaját.

Ami Molière-t illeti, azzal foglalatzkodott, hogy a hintót előállítsa, mialatt Aramis a főintendánssal váltott néhány szót arról, amit mondani akart neki.

- Ó, hogy nevetnek odafenn! - szólt Fouquet bánatos sóhajjal.

- Nem nevet velük, nagyméltóságú uram?

- Én nem nevetek többé, d'Herblay úr!

- Az ünnepség közeledik!

- A pénz távolodik!

- Hát nem megmondtam, hogy ez az én dolgom?

- Igen, milliókat ígért.

- Holnapután, mikor a király megérkezik Vaux-ba, kézhez is kapja.

Fouquet erősen Aramis szemébe nézett, s jéghideg kezével végigsimította verejtékező homlokát. Aramis érezte, hogy a főintendáns kételkedik benne, vagy lehetetlenségnek érzi, hogy pénzt kaphasson Aramistól. Hogyan is hihette Fouquet, hogy egy szegény püspök, exabbé, extestőr, pénzt szerezhessen?

- Miért kételkedik? - kérdezte Aramis.

Fouquet mosolygott és fejét ingatta.

- Hitetlen Tamás! - szólt a püspök.

- Kedves D'Herblay úr - felelte Fouquet -, ha elbukom...

- Nos, ha elbukik?

- Legalább olyan magasról fogok bukni, hogy estemben összetöröm magam!

Aztán megrázkódott, mintha magától is menekülni akarna.

- Kedves barátom, honnan jön? - kérdezte most Aramistól Fouquet.

- Párizsból.

- Párizsból? Igazán?

- Igen. Percerin mestertől.

- És mi dolga volt Percerinnél? Mert nem tételezem fel, hogy a költőink kabátját tartaná ennyire fontosnak.

- Nem, egy meglepetést rendeltem meg Percerinnél.

- Meglepetést?

- Igen, amit nagyméltóságod fog a királynak szerezni.

- Sokba kerül?

- Ó, mindössze száz pisztoltallérba, amit Le Brun úrnak fog kifizetni!

- Egy festményért? Ó, annál jobb! És mit ábrázol az a festmény?

- Azt majd elmondom; azután ez alkalommal, bármit mond is róla, megnéztem költőink készülő ruháit.

- Ugyan! Elegánsak, pazarok lesznek?

- Pompásak! Nem sok nagyúrnak lesz hasonló öltözéke. Legalább meglátják, mi a különbség a gazdagság és a barátság hódolói között!

- Mindig szellemes és nagylelkű, kedves püspököm!

- Nagyméltóságotól tanultam!

Fouquet megszorította Aramis kezét.

- Hová megy most?

- Párizsba.

- Kihez?

- Lyonne úrhoz.

- És mit akar Lyonne úrtól?

- Egy napiparancsot akarok vele aláíratni.

- Egy napiparancsot? Be akar záratni valakit a Bastille-ba?
- Nem, ellenkezőleg. Valakit ki akarok onnan szabadítani!
- Igen? És ki az?
- Egy szegény ördög, egy fiatalember, egy gyermek, aki idestova tíz éve senyved a Bastille-ban, mert két sornyi latin verset írt a jezsuiták ellen.
- Két sornyi latin vers miatt! És két sor latin versért tíz éve ül a boldogtalan?
- Igen.
- Más bűnt nem követett el?
- Ezt a két sort leszámítva, olyan ártatlan, mint ön és én!
- Becsületszavára?
- Becsületszavamra!
- És hogy hívják?
- Seldonnak.
- Nahát, ez igazán mindennek a teteje! És maga tudott róla, és nekem mit sem mondott?
- Az anyja csak tegnap fordult hozzám, nagyméltóságú uram.
- Szegény asszony?
- A legnagyobb nyomorban van!
- Ó, Istenem! - kiáltott fel Fouquet. - Elnéztél egy ilyen igazságtalanságot? Most már meg tudom érteni, ha vannak szerencsétlenek, kik kételkednek benned. D'Herblay úr, itt a levél!
És Fouquet tollat vett kezébe, s gyorsan néhány sort írt minisztertársának, Lyonne-nak.
Aramis átvette a levelet s távozni készült.
- Várjon csak! - szólt Fouquet.
Kinyitotta szekrényének fiókját, és tíz darab pénztári utalványt vett ki belőle. Mindegyik ezer frankról szólt.
- Itt van - szólt -, szabadítsa ki a fiút, és ezt adja át az anyjának, de ne mondja meg neki...
- Mit, nagyméltóságú uram?
- Hogy tízezer frankkal gazdagabb nálam; még azt mondaná, hogy dicső egy pénzügy-miniszter vagyok! Menjen, és remélem, hogy Isten megáldja azokat, akik az ő szegényeire gondolnak!
- Magam is ezt remélem - felelte Aramis, és megcsókolta Fouquet kezét.
Ezután gyorsan távozott, magával vitte a Lyonne-nak szóló levelet, Seldon anyjának pénztári utalványait és Molière-t is, aki már kezdett türelmetlenkedni.

Még egy vacsora a Bastille-ban

Esteli hetet ütött a Bastille nagy órája, az a híres toronyóra, mely, akár az államfogház többi tartozéka, a szegény foglyok gyötrelmét fokozta, emlékeztetve őket szenvedéseik minden egyes órájára. A Bastille toronyóráját figurák díszítették, mint az akkori idők legtöbb óráját, a béklyóba vert Szent Péter volt rajta.

Épp a szegény foglyok étkezésének órája volt. A kapuk óriási sarkai csikorogva nyíltak meg az ételekkel megrakott tálak és kosarak előtt; az ételek finomsága, ahogy Baisemeaux úr maga tudatta velünk, mindig az elítélt rangjához igazodott.

Ismerjük erről Baisemeaux úrnak, az inyesfalatok korlátlan hatalmú szétosztójának, a királyi erőd főszakácsának elméletét, akinek teli kosarai a meredek lépcsőkön vándoroltak felfelé, némi vigaszt hozva a tisztességgel megtöltött butéliák mélyén a raboknak.

A kormányzó úr maga is ebben az időtáiban szokott vacsorázni. Aznap éppen vendége volt, s a szokásosnál is többet sütöttek-főztek. Nézzük csak, a leveseken és előételeken kívül mi minden szerepelt a parancsnok úr étlapján: fűrjpecsenyével körített fogolysült, ami tűzdelt nyúlpecsenyét körített; erőleves egész tyúkokkal, fehér borban párolt sódar, guipuzcoai articsóka és rákleves.

Baisemeaux az asztalnál ült, s kezét dörzsölve vette szemügyre Vannes püspökét, aki csizmát viselt, mint valami lovas, szürke ruhában volt, karddal az oldalán, szüntelenül az éhséget emlegette, s nagyon türelmetlenkedett.

Baisemeaux de Montlezun nem volt hozzászokva Vannes püspöke öméltóságának nyájaskodásaihoz, ezen az estén pedig Aramis, szerfölött felvidulva, minduntalan bizalmas vallomásokra ragadtatta magát. A főpap egy kissé visszavedlett testőrré. A püspök közel járt a sikamlós beszédhez. Baisemeaux úr pedig, mint a közemberek szokták, nyomban átengedte magát a vendége fesztelensége által teremtett átmeneti meghittségnek.

- Uram - szólt -, ezen az estén nem merem monsignorénak szólítani!

- Helyes! Helyes! - szólt Aramis. - Szólítson csak „uram”-nak; hiszen csizmát viselek.

- Nos akkor, uram, tudja-e, hogy ma este kire emlékeztet?

- Nem én! - felelte Aramis, és töltött a poharába. - De remélem, hogy kedves vendégére emlékeztetem!

- Két férfira emlékeztet. François barátom, kérem, tegye be az ablakot; a szél kellemetlen lehet öméltóságának.

- Ej, küldje csak ki - szólt Aramis. - A vacsora fel van szolgálva, igazán megehetjük lakáj nélkül. Én jobban szeretem, ha szűkebb társaságban, ha egy barátommal vagyok együtt...

Baisemeaux tiszteletteljesen meghajolt.

- Én jobban szeretem magam kiszolgálni magamat - fejezte be mondatát Aramis.

- François! Menjen ki! - kiáltotta Baisemeaux. - Tehát mondom, méltóságod két személyre emlékeztet: az egyik nagyon magas állású, ez az Istenben boldogult bíboros úr, a nagy kardinális, a La Rochelle-i,²¹⁵ aki szintén csizmát viselt. Igaz?

- Igaz, bizony. Hát a másik?

215 Richelieu bíboros; lásd *A három testőr-t*.

- A másik ember egy testőr, egy nagyon csinos, nagyon vitéz, nagyon vakmerő, nagyon szerencsés ember, aki abbéből testőr, és testőrből abbé lett...

Aramis kegyeskedett elmosolyodni.

- Abbéből - folytatta Baisemeaux, akit felbátorított a püspök mosolya -, abbéből püspök és püspökből...

- Hopp, álljunk meg, könyörgök! - szakította félbe Aramis.

- Én mondom, uram, hogy tisztára úgy érzem, mintha kardinális volna.

- Hagyjuk ezt, kedves Baisemeaux úr! Maga mondta, hogy csizmát viselek, mint valami lovag, de azért nem akarok még ma este sem ellentétbe kerülni az egyházzal.

- Pedig rossz szándékai vannak méltóságodnak.

- Hát, elismerem, a szándékom rossz, mint minden világi dolog!

- Álarcban járja be a várost, az utcákat?

- Álarcban, úgy van.

- És most is oly könnyen kihúzza a kardot?

- Azt hiszem, igen; de csak, ha kényszerítenek rá. Kérem, legyen szíves, hívja be François-t.

- Van még itt bor.

- Nem a bor miatt, hanem mert nagyon meleg van itt, és az ablakok csukva vannak.

- Én étkezésnél mindig beteszem az ablakot, hogy ne halljam a futárok érkezését.

- Értem... Hát idehallani, ha az ablak nyitva van?

- Nagyon is jól, és ez engem zavar. Érti, ugye?

- De meg lehet fulladni... François!

François belépett.

- Kérem, François mester, nyissa ki az ablakot! - szólt Aramis. - Megengedi, kedves Baisemeaux úr?

- Méltóságod otthon van nálam - felelte a kormányzó.

François kinyitotta az ablakot.

- Tudja-e - szólt Baisemeaux -, hogy most nagyon árva lesz, mert La Fère gróf visszatért birtokára, Blois-ba? Nagyon régi barátja, ugye?

- Maga éppúgy tudja, mint én, Baisemeaux! Hiszen együtt testőrködött velünk.

- Ha a barátaimról van szó, nem számolom sem az éveket, sem a butéliákat.

- És igaza van. De, kedves Baisemeaux úr, én La Fère úr iránt többet érzek a puszta szeretetnél, én nagyra becsülöm őt.

- Én pedig - szólt a kormányzó -, különös módon, D'Artagnant mégis többre becsülöm. Az aztán olyan ember, aki szeret is, tud is inni! Az ilyeneknek legalább beleláthatunk a gondolataiba.

- Baisemeaux! Itasson le engem ma este, mulassunk, mint valamikor régen; és ha bánatot hordozok a szívemben, hadd lássa meg, mint a gyémántot poharának az alján!

- Bravó! - kiáltott fel Baisemeaux.

Egy nagy serleget teleöntött borral, s míg kiürítette, remegett örömeiben, hogy része lehet egy püspök bűnözésében.

Mialatt ivott, nem vette észre, hogy Aramis milyen figyelemmel lesi a nagy udvarról felhangzó zajt.

Nyolc óra tájt, az ötödik butéliánál, amit François az asztalra állított, futár érkezett, és bár nagy lármát csapott, Baisemeaux mégsem hallotta meg.

- Hogy az ördög vinné el! - szólt Aramis.

- Kit, mit? - kérdezte Baisemeaux. - Remélem, nem a bort, amit iszik, sem azt, aki poharába töltögeti?

- Dehogysis! Egy ló bosszant csupán, amelyik az udvaron akkora zajt csap egymaga, hogy nagyobb egy egész svadron sem üthetne.

- Ej, valami futár! - szólt a kormányzó, és annál dühödtebben töltött és ivott. - Igen, ördög vigye, mégpedig olyan gyorsan, hogy többé ne halljunk róla. Hurrá! Hurrá!

- Megfeledkezik rólam, Baisemeaux! Üres a poharam - szólt Aramis egy vakítóan csillogó kristályserlegre bökve.

- Becsületemre, elbűvöli az embert... François! Bort!

François belépett.

- Bort, te gézengúz! De a javából!

- Igen uram! De... egy futár...

- Az ördögbe! Mondtam már...

- De... uram!...

- Hagyja az írást az irodában! Majd holnap elintézzük. Elég idő lesz holnap - szólt Baisemeaux, s az utolsó két mondatot már énekelte.

- Ej, uram! - dörmögte François önkéntelenül - ej, uram!...

- Vigyázzon - szólt Aramis -, vigyázzon!

- Mire, kedves D'Herblay úr? - hebegte Baisemeaux kapatosan.

- Az írás, amit egy futár hoz a vár parancsnokának, olykor parancs is lehet.

- Majdnem mindig az.

- S a parancsok nem a miniszterektől érkeznek?

- Mindenesetre, de...

- És a miniszterek nem a király aláírását ellenjegyzik?

- Talán igaza van, de nagyon bosszantó a dolog, mikor az ember egy jóbarátjával ül a dúsan terített asztal mellett! Ejnye, bocsánat, uram! Elfelejtettem, hogy én adom a vacsorát, és egy jövődöbeli kardinálissal beszélek.

- Hagyjuk ezt, kedves Baisemeaux, és térjünk vissza a katonájára, erre a François-ra.

- Miért, mit csinált François?

- Dörmögött.

- Rosszul tette!

- Azért mégis dörmögött: értse meg, valami rendkívüli dolog történhetett. S megeshetik, hogy nem François tette rosszul, hogy dörmögött, hanem maga, hogy nem hallgatta meg!

- Már, hogy én jártam el helytelenül François-val szemben? Nohát, ez már sok!

- Csak egy kis szabálytalanság! De bocsánat, azt hittem, kötelességem felhívni a figyelmét valamire, amit fontosnak tartok.

- Ó, talán igaza is van! - hebegte Baisemeaux. - A király parancsa szent! De azokat a parancsokat, amelyek étkezés közben érkeznek, ismétlem, azokat az ördög...

- Ha ezt a nagy kardinálissal tette volna, igaz-e, kedves Baisemeaux, és ha az a parancs igen fontos lett volna...

- Egy püspök kedvéért teszem, hogy őt ne zavarják; hát nem megbocsátható bűn ez? Kutyaterringettel!

- Ne feledje, Baisemeaux, hogy én is viseltem a katonazubbonyt, és megszoktam, hogy mindenhol utasításokat látok.

- Tehát azt akarja?...

- Azt akarom, hogy teljesítse a kötelességét, barátom. Igen, kérem rá, legalább ez előtt a katona előtt!

- Ez aztán kötelességtudás - szólt Baisemeaux.

François még mindig várakozott.

- Hozzák ide azt a királyi parancsot! - szólt Baisemeaux, s kihúzta magát. Azután halkán hozzátette: - Tudja, hogy mi lehet? Megmondom: valami ilyenféle dolog: „Ügyeljen a löpor-kamrák környékén a tűzre” - vagy: „Tartsa szemmel ezt meg ezt, aki ügyes a megszökésben.”

- Hej, ha tudná, monsignore, hogy hányszor riasztanak fel legmélyebb és legédesebb álmomból a futárok, akik galoppban, vágatva érkeznek ide, s egy írást hoznak, ezzel a tartalommal: „Baisemeaux úr! Mi újság?” Ebből látható, hogy azok az urak, akik ilyen irkafirkálással töltik az idejüket, soha nem aludtak még a Bastille-ban. Jobban ismernék falaim vastagságát, tisztjeim éberségét és gyakori őrzárataimat. De hiába, monsignore, ez már így van; az ő dolguk az irkálás, hogy engem nyugalomban háborgassanak és zavarjanak, ha egy kicsit jól érzem magam! - szólt Baisemeaux, és meghajolt Aramis előtt. - Hát csak tegyék a dolgukat.

- És maga is a magáét! - felelte a püspök nevetve, s szilárd tekintete, kedvessége ellenére is, parancsoló volt.

François visszajött, Baisemeaux kivette a minisztériumból küldött parancsot. Felbontotta, s nyomban el is olvasta. Aramis úgy tett, mintha inna, hogy a vendéglátó gazdát a kristály-poháron át figyelje meg. Baisemeaux, mikor a parancsot elolvasta, így szólt:

- Nos, mit mondtam az imént?

- Mit? - kérdezte a püspök.

- Hogy szabadonbocsátási parancs. Hát most kérdem, megér-e annyit ez a hír, hogy bennünket megzavarjon?

- Megéri annak, akit érint, ezt legalább elismeri, kedves kormányzó úr.

- És este nyolc órákor!

- Ez az irgalmasság.

- Ismerem az ilyen irgalmasságot, csak annak a gézengúzoknak kellemes, aki unatkozik, míg én mulatok! - szólt Baisemeaux elkeseredve.

- Nagy veszteség éri magát? Akitől megfosztják, ez a fogoly nagyobb élelmezési járulékból részesül?

- Hogyisne! Egy gézengúz, egy patkány, ötfrankos!

- Hadd lássam - szolt D'Herblay úr. - Hacsak nem tolakodó a kérés.

- Nem, olvassa!

- A parancson az van: *sürgős*. Észrevette, ugye?

- Érdekes! *Sürgős*! Egy ember, aki tíz év óta ül itt. Ma este nyolc órakor egyszerre sürgős lett a szabadonbocsátása!

S Baisemeaux a legmélyebb megvetéssel vállat vont, a parancsot az asztalra dobta, és újra evéshez látott.

- Micsoda szeszélyesek ezek ott fenn! - dörmögte teli szájjal. - Elfogatnak egy embert, tíz évig etetik, s folyton azt írogatják: *Őriztesse jól ezt a selymát vagy: Kezelje szigorúan!* És ha azután az ember hozzászokik a gondolathoz, hogy a foglyot veszedelmes embernek tekintse, egyszerre megint minden indok és bevezetés nélkül azt írják: *Helyezze szabadlábra!*, és még rá is írják a parancsra: *sürgős*. Csak elismeri méltóságod, hogy ilyenkor az ember jogosan vonogatja a vállát?

- Mit lehet tenni? - felelte Aramis. - Az ember dörmög, és teljesíti a parancsot.

- Jó, jó, teljesíti! Csak türelem. Sose képzeljék, hogy rabszolga vagyok.

- Istenem! Drága jó Baisemeaux úr! Ki mondhat ilyet? Ismerjük a maga függetlenségét!

- Hála Istennek!

- De a jó szívét is ismerjük!

- Ugyan, szót sem érdemel...

- És engedelmességét feljebbvalói iránt. Látja, Baisemeaux, ha az ember katona volt, egész életén át az marad.

- Én pontosan engedelmeskedni is fogok, és holnap reggel, napkelte előtt a foglyot szabadon bocsátom.

- Holnap?

- Napkelte előtt!

- Miért nem ma, mikor a parancson kívül is, belül is ott a *sürgős* jelzés?

- Mert ma este lakoma van nálam, és az szintén *sürgős*.

- Kedves Baisemeaux, csizmát viselek ugyan, de azért lelkész vagyok, s az emberszeretet sokkal parancsolóbb kötelességem, mint az éhség és a szomjúság. Az a szerencsétlen elég sokáig szenvedett, hiszen maga mondta nekem, hogy már tíz éve raboskodik. Rövidítse meg szenvedéseit. Reá gyönyörű pillanat vár, szerezze meg neki. Isten a paradicsombeli üdvösség éveivel fizeti majd vissza.

- Méltóságod kívánja?

- Kérem.

- Hogyan; vacsora közben?

- Szeretettel kérem; ez a cselekedet felér tíz *Benedicite*-vel.²¹⁶

- Legyen akarata szerint, csakhogy ezalatt kihűl az étel.

- Ó, ezen ne múljék!

Baisemeaux hátrahajolt, hogy François-nak csengessen, és természetes mozdulattal az ajtó felé fordult.

A parancs az asztalon hevert. Aramis kihasználta a pillanatot, s mikor Baisemeaux nem nézett oda, kicserélte a parancsot egy másik írással, ami szakasztott úgy volt hajtogatva, s a zsebéből vette elő.

- François! - szólt a kormányzó. - Hívja fel az őrnagy urat a Bertaudière őreivel együtt.

François meghajtotta magát, s kiment, a két asztaltárs pedig ismét négyszemközt maradt.

216 Étkezés előtti áldás. (latinul)

214
A rend generálisa

A két asztaltárs rövid ideig hallgatott, közben Aramis egy pillanatig sem vette le a szemét a parancsnok arcáról. Emez szemmel láthatóan csak immel-ámmal szánta rá magát, hogy a vacsoráját megzavarni engedje, és nyilvánvalóan valami ürügyet keresett, hogy legalább asztalbontás utánra halassza a dolgot. Ezt az okot, úgy látszik, nyomban meg is találta.

- Ugyan - kiáltott fel -, mégiscsak lehetetlen!

- Hogyan lehetetlen? - kérdezte Aramis. - Halljuk, kedves barátom, mi a lehetetlenség?

- Lehetetlen ebben az órában a foglyot szabadon engednem. Hová menjen, mikor Párizst sem ismeri?

- Oda megy, ahová tud!

- Hiszen ilyenformán egy vak embert is szabadon lehetne bocsátani!

- Itt a kocsim, és elviszem oda, ahova akarja!

- Méltóságod mindenre tud választ... François! Mondja meg az őrnagy úrnak, hogy nyissa ki Seldon úr zárkáját, a Bertaudière hármast.

- Seldon? - kérdezte Aramis csodálkozva. - Mintha Seldont mondott volna?

- Igen, Seldont mondtam. Úgy hívják azt, akit szabadon kell bocsátani!

- Talán inkább Marchialit akart mondani - szólt Aramis.

- Marchialit? Szép is volna! Nem, nem, Seldon!

- Azt hiszem, téved, Baisemeaux úr!

- Hiszen olvastam a parancsot!

- Én szintén.

- Láttam rajta ekkora betűkkel, ni, a Seldon nevet!

És Baisemeaux egyik ujját mutatta.

- Én meg Marchiali nevét láttam ekkora betűkkel, ni!

És Aramis két ujját mutatta fel.

- No, tisztázzuk az ügyet - szólt Baisemeaux magabiztosan. - Itt a parancs, csak el kell olvasni!

- Én a Marchiali nevet olvasom - szólt Aramis a parancsot szétbontva. - Nézze csak!

Baisemeaux odanézett, és karja lehanyatlott.

- Igen, igen! - szólt lesújtva. - Marchiali. Úgy van, csakugyan Marchiali!

- No lám!

- Hogyan? Az, akiről annyit beszéltünk? Az az ember, akit nekem naponta annyira a figyelmembe ajánlottak?

- Marchiali neve van a parancsban! - ismételte hajthatatlanul Aramis.

- El kell ismernem, monsignore! De egyáltalán nem értem a dolgot!

- A szemének mégiscsak hisz!
 - Becsületesre! Csakugyan Marchiali!
 - Éspedig meglehetősen nagy betűkkel írva.
 - Ez valami boszorkányság! Még szinte magam előtt látom a parancsot, és rajta a nevet: Seldon, Írország. Igen, látom, sőt még arra is visszaemlékszem, hogy a név alatt egy tintapaca volt!
 - Nem, itt nincs se tinta, se paca.
 - Ó, pedig valóban ott volt, hiszen még a porzót is én dörzsöltem le a tintafoltról!
 - Szóval, akárhogy is volt, kedves Baisemeaux úr - szólt Aramis -, és akármit látott is, az aláírt parancs úgy intézkedik, hogy Marchialit, tintafolttal vagy anélkül, szabadon kell bocsátani.
 - A parancs úgy hangzik, hogy Marchialit szabadon kell bocsátani - ismételte gépiesen Baisemeaux, és iparkodott visszanyerni józan esztét.
 - És maga ezt a foglyot szabadon fogja bocsátani; ha a szíve azt súgja, hogy Seldont is szabadon bocsássa, kijelentem, hogy a legcsekélyebb kifogásom sincs ellene.
- Aramis szavait olyan mosoly kíséretében mondta, amelynek gúnyos éle a kormányzót teljesen kijózanította, s bátorságát öntött lelkébe.
- Ez a Marchiali, monsignore - magyarázta -, ugyanaz a fogoly, akit a minap egy lelkész, a *mi rendünk* egyik gyóntatója oly parancsolólag és titokban látogatott meg?
 - Nem tudom, uram! - felelte a püspök.
 - Pedig nem is olyan régen volt, kedves D'Herblay úr!
 - Ez igaz, barátom, de jól van úgy, hogy az ember nem tudja ma, mit csinált tegnap.
 - Mindenesetre - szólt Baisemeaux -, a jezsuita gyóntató atya látogatása, úgy látszik, szerencsét hozott ennek az embernek!
- Aramis nem válaszolt, hanem evett, ivott.
- Baisemeaux többé hozzá sem nyúlt ahhoz, ami az asztalon volt, hanem a parancsot még egyszer kezébe vette, s minden egyes szót megvizsgált.
- Ez a vizsgálgatás rendes körülmények között az indulatos Aramisnak arcába kergette volna a vért; de Vannes püspöke nem lobbant lángra ilyen csekélység miatt, kivált mivel úgy gondolkozott, hogy veszedelmes dolog volna haragot mutatnia.
- Szabadon bocsátja Marchialit? - kérdezte. - Ó, milyen ízletes és fűszeres ez a jézei bor, kedves kormányzó úr!
 - Szabadon engedem Marchiali rabot, monsignore - szólt Baisemeaux -, de előbb felhívatom a futárt, aki a parancsot hozta, hogy kikérdezzem, s csak amikor meggyőződtem...
 - A parancsok le vannak pecsételve, s tartalmuk ismeretlen a futár előtt. Tehát, kérem, miről akar meggyőződni?
 - Helyes, akkor elküldök a minisztériumba, és ott Lyonne úr vagy visszavonja a parancsot, vagy pedig megerősíti!
 - Mire jó mindez? - kérdezte Aramis hidegen.
 - Mire jó?
 - Igen, ezt kérdezem: mire való mindez?

- Arra, hogy az ember soha ne tévedjen, monsignore, hogy sose vétsen a tisztelet ellen, amivel minden alárendelt tartozik feljebbvalójának, és soha át ne hágja a szolgálati kötelességet, amit magára vállal.

- Nagyon helyes! Olyan ékesen szólt, hogy bámulom. Az igaz, hogy az alárendelt tisztelettel tartozik feljebbvalójának; megbüntetik, ha téved, és kérdőre vonják, ha túllépi a szolgálat előírásait vagy kötelességeit.

Baisemeaux csodálkozva nézett a püspökre.

- Ebből az következik - folytatta Aramis -, hogy érintkezésbe lép a minisztériummal, hogy lelkiismeretét megnyugtassa?

- Igen, monsignore.

- És ha egyik feljebbvalója parancsot ad, engedelmeskedik?

- Ebben ne kételkedjék méltóságod!

- Baisemeaux úr! Ismeri jól a király aláírását?

- Igen!

- Hát nincs-e itt a szabadonbocsátási parancs alatt a király aláírása?

- Ez igaz, de talán...

- Hamis lehet, nemde?

- Ilyesmi már előfordult, monsignore.

- Igaza van. És Lyonne úrét?

- Azt is látom a parancson, de ha a király aláírását hamisíthatják, annál inkább hamisíthatják a Lyonne úrét!

- A logikában óriási léptekkel halad előre, Baisemeaux úr! - szólt Aramis. - Következtetése pedig megdönthetetlen. De mire alapozza, hogy ezeket az aláírásokat hamisaknak hiheti?

- Arra, hogy az aláírók nincsenek itt. Semmi sem ellenőrzi őfelsége aláírását, és Lyonne úr nincs itt, hogy megmondja nekem, valóban ő írta-e alá.

- Hát akkor, Baisemeaux úr - felelte Aramis, sастekintetét a parancsnokra szegezve -, kételyeit oly őszintén a magamévá teszem, s a módot is, ahogyan eloszlatni kívánja őket, hogy tollat ragadok, ha hajlandó egyet rendelkezésemre bocsátani.

Baisemeaux tollat adott a püspöknek.

- Egy ív papírt! - szólt Aramis.

Baisemeaux papírt adott.

- És mivel én kétségbevonhatatlanul itt állok maga előtt, ugyebár, magam is leírok egy parancsot, s ennek, biztosan tudom, hitelt fog adni, bármennyire hitetlen is.

Baisemeaux elsápadt a dermesztő megnyugtató hallatára. Úgy érezte, hogy Aramis hangja, amely az imént még mosolygó és vidám volt, komor és gyászos lett, s mintha az ünnepi fáklyák viasza temetési gyertyává s a pohárban levő bor vérkehellyé változott volna át.

Aramis kezébe vette a tollat és írni kezdett. Baisemeaux rémülten olvasta a háta mögött:

„A. M. D. G.” írta a püspök, s keresztet rajzolt a négy betű fölé, amelyek azt jelentik: *Ad majorem Dei gloriam*, és azután tovább írt:

Baisemeaux de Montlezun úrnak, a király kormányzójának, Bastille várában, kötelességévé tétetik, hogy a neki kézbesített parancsot valódinak és érvényesnek tartsa, és nyomban végrehajtsa.

D'Herblay

Isten kegyelméből a rend generálisa.

Baisemeaux annyira megrendült, hogy arcvonásai eltorzultak, ajka görcsösen felnyílt, szeme fennakadt. Meg sem mozdult, egy hangot sem szólt.

A hatalmas teremben nem hallatszott más, csak egy kis légy dongása, amely a gyertya lángja körül röpködött.

Aramis egy tekintetre sem méltatta azt az embert, akit ilyen nyomorultul megtört; zsebéből kivett egy kis dobozt, amelyben fekete pecsétviasz volt, leragasztotta a levelet és rányomta a pecsétet, amely mellénye alatt a keblén függött, azután szótlánul átnyújtotta a parancsot Baisemeaux-nak.

A kormányzó, akinek a keze szánalmasan remegett, zavart, eszeveszett tekintettel meredt a pecsétre. Az öntudat utolsó jelei suhantak végig arcán, azután lesújtva egy székbe hanyatlott.

- Ugyan, ugyan! - kiáltotta Aramis hosszú hallgatás után, miközben a Bastille kormányzója egy kissé magához tért. - Csak nem akarja velem elhítni, kedves Baisemeaux, hogy a rend generálásának jelenléte olyan félelmetes, mint Istené, és hogy láttára meghal az ember. Szedje össze magát! Álljon fel, nyújtsa a kezét, és engedelmeskedjék.

Baisemeaux, ha nem is megnyugodva, de engedelmeskedett, megcsókolta Aramis kezét, s felállott.

- Nyomban? - kérdezte.

- Ó! Semmi túlzás, vendéglátó uram! Foglaljon csak szépen helyet, és fogyasszuk el ezt a pompás csemegét.

- Uram, én egy ilyen csapás után nem egyhamar térek magamhoz, én, aki önnel együtt nevettem, tréfálkoztam, s olyan vakmerő voltam, hogy önnel egyenrangúnak hittem magam!

- Hallgass már, öreg cimbor! - szólt a püspök, érezve, hogy a húr mennyire meg van feszítve, s milyen veszedelmes volna, ha elpattanna.

- Hallgass már! Éljen ki-ki a maga módján: én megvédelek és a barátod vagyok, te viszont engedelmeskedsz nekem. Ha ezt a két adót pontosan letudtuk, vígan tölthetjük napjainkat.

Baisemeaux elgondolkozott; egy pillanat alatt átlátta a fogoly hamis parancs alapján történt szabadonbocsátásának következményeit, és mivel a kezességet, amelyet a rend generálásának hivatalos parancsa nyújtott, párhuzamba állította vele, nem nyomasztotta többé a súlya.

Aramis kitalálta gondolatát, és így szólt:

- Kedves Baisemeaux, maga roppant együgyű! Tegye félre a töprengést, ha egyszer én vállalom, hogy maga helyett gondolkozzam!

És a püspök egy újabb mozdulatára Baisemeaux újra meghajolt.

- Hát mit tegyek? - kérdezte.

- Mit tesz, ha egy foglyot szabadlábba helyez?

- Megvan rá az előírás!

- Hát akkor, kedves barátom, kövesse az előírást.

- Az őrnaggyal együtt bemegyek a fogoly zárkájába, és magam vezetem ki, ha jelentős személy.

- De ez a Marchiali nem jelentős személy? - jegyezte meg könnyedén Aramis.

- Nem tudom - felelte a kormányzó, mintha azt mondta volna: „Majd méltóságod eldönti.”

- Nos, ha nem tudja, akkor nekem van igazam: járjon el Marchialival éppúgy, mint bármelyik jelentéktelen fogollyal tenné.

- Jó. Az előírás utasítást ad rá.

- Ahá!

- Az előírás szerint a kulcsár vagy egy altiszt a foglyot a kormányzóhoz vezeti az irodába.

- No, ez okos rendelkezés. És azután?

- Azután a fogolynak visszaadják értéktárgyait, amelyeket letartóztatásakor nála találtak, ruháit, okmányait, ha a miniszteri parancs másképp nem intézkednék.

- S mit mond a miniszteri parancs Marchiali esetében?

- Semmit, mert a szerencsétlen értéktárgyak nélkül, okmányok nélkül, sőt majdnem ruha nélkül került ide.

- Látja, milyen egyszerű ez, Baisemeaux! Maga igazán minden szúnyogból elefántot csinál! Maradjon tehát itt, és vezettesse a foglyot a parancsnokságra.

Baisemeaux engedelmeskedett. Behívatta helyettesét, és utasítást adott neki, amit az továbbadott, nem törődve semmi mással.

Egy félóra múlva az udvaron kapucsikorgás hallatszott; a vár tornyának kapuja volt, amely zsákmányát szabadon engedte.

Aramis elfújta az összes gyertyákat, amelyek a szobában égtek, csak egyet hagyott égve. E reszkető fény mellett a szem nemigen állapodhatott meg egyetlen tárgyon sem. Minden körvonal és részlet összefolyt a gyertya bizonytalan lobogásában.

A léptek közeledtek.

- Menjen elébe embereinek! - szólt Aramis Baisemeaux-hoz.

A parancsnok engedelmeskedett.

Az őrmester és a kulcsár eltűnt.

Baisemeaux visszajött a fogoly kíséretében.

Aramis az árnyékban állott; ő látott, de őt nem látták.

Baisemeaux felindult hangon közölte a fogollyal a parancsot, mely visszaadja szabadságát.

A fiatalember végighallgatta, de egy mozdulatot sem tett, egy szót sem szólt.

- Meg kell esküdnie, amint ezt az előírás megköveteli - szólt a kormányzó -, hogy soha semmit sem fog arról beszélni, amit a Bastille-ban látott vagy hallott!

A fogoly egy feszületet pillantott meg, rátette a kezét és megesküdü.

- Most pedig, uram, szabad. Hová szándékozik menni?

A fogoly körülnézett, mintha valami védelmet keresne, amelyre számítani látszott.

Aramis most előlépett az árnyékból.

- Itt vagyok, hogy ennek az úrnak kívánsága szerint szolgálatára álljak.

A fogoly egy kissé elpirult, s azután habozás nélkül Aramis karjába fűzte karját.

- Isten tartsa meg kegyelmedet az ő szent oltalmában! - szólt olyan hangon, melynek határozottsága megrendítette a kormányzót, amint hogy a formula is ámulatba ejtette.

Aramis megszorította Baisemeaux kezét.

- Zavarja magát a parancsom? - kérdezte. - Félt, hogy megtalálják, ha vizsgálatot tartanak?

- Szeretném megőrizni, monsignore - szólt Baisemeaux. - Ha megtalálnák nálam, ez biztos jele volna annak, hogy elvesztem, s ebben az esetben nagyméltóságod mentsváram és segedelmem volna!

- Lévén büntársa, akarja mondani! - szólt Aramis vállat vonva. - Isten vele, Baisemeaux.

A lovak türelmetlenül várakoztak, és a kocsit ide-oda rángatták.

Baisemeaux lekísérte a püspököt a lépcső aljáig.

Aramis előreengedte útitársát a kocsiba, azután maga is beült, és a kocsisnak nem adott más parancsot, mint:

- Hajts!

A kocsi végigdübörgött az udvar kövezetén. Egy tiszt fáklyával ment a lovak előtt, s mindegyik őrszemnek parancsot adott, hogy a kocsit engedjék útjára.

Míg az összes akadályokon át nem jutott, addig Aramis még lélegzetet sem vett, s szívének dobogását szinte hallani lehetett.

A fogoly, a kocsi sarkába húzódva, szintén nem adott magáról életjelt.

Végre nagyot döccent a kocsi, jelezve, hogy az utolsó árkon is átjutottak.

A kocsi mögött bezárult az utolsó kapu, a Saint-Antoine utcára nyíló. Jobbról-balról nincs többé fal, körös-körül mennybolt, körös-körül szabadság, körös-körül élet. A lovak, amelyeket erős kéz irányított, a külváros közepéig lépésben haladtak, azután ügetésbe csaptak át.

Majd apránként, akár mert nekitüzesedtek, akár mert ostorral hajsolták őket, egyre gyorsabb vágásban iramodtak, és mire Bercyrt elérték, már repülni látszott a kocsi, úgy nekiszilajodtak a lovak. Így futottak a lovak Villeneuve-Saint-Georges-ig, ahol előfogatot váltottak. Itt már két ló helyett négy ló röpítette a fogatot Melun irányában, s egy pillanatra megálltak a sénart-i erdő közepén. A postakocsi minden bizonnyal előre megkapta a parancsokat, mert Aramisnak nem kellett semmiféle utasítást adnia.

- Mi történt? - kérdezte a fogoly, mintha hosszú álomból ébredne.

- Csak annyi - szólt Aramis -, hogy mielőtt továbbmennénk, meg kell beszélnem egyet-mást királyi fenségeddel.

- Vártam az alkalomra, uram! - felelte a fiatal herceg.

- Ennél jobbat nem is találhatunk! Itt az erdő közepén vagyunk, és senki sem hallgathat ki bennünket.

- És a kocsis?

- A kocsis süketnéma, fenség.

- Várom szavait, D'Herblay úr!

- Kegyeskedik a kocsiban maradni?

- Igen, jól ülünk benne; szeretek ebben a kocsiban ülni, hiszen a szabadságba hozott!

- Várjon, fenség... Még egy intézkedést kell tennünk.

- Mit?

- Ez itt az országút, lovasok vagy kocsik jöhetnek erre, s még azt hihetik, valami baj történt, hogy egy helyben állunk. Kerüljük el, hogy felajánlják szolgálataikat, amelyek csak megzavarhatnak minket.

- Parancsolja meg a kocsisnak, hogy hajtson egy sötét oldalfasorba!

- Éppen azt akartam tenni, fenség!

Aramis jelt adott a süketnéma kocsisnak, az leugrott a bakról, a két első lónak megfogta zabláját, és a selymes gyepen át bevezette a kocsit a fasorba, amelynek háttérében a holdvilágtalan éjszakában a felhők feketébb függönyt alkottak.

Ezek után a kocsis leheveredett a lovak mellé, amelyek a fiatal bokrok hajtásait kezdték legelni.

- Beszéljen, uram, hallgatom! - szólt a fiatal herceg Aramishoz. - De most meg mit csinál?

- Biztosítom a pisztolyokat, fenség, mivel már nem lesz szükségünk rájuk!

-&-

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

ÖTÖDIK KÖTET

TARTALOM

- 215 A kísértő
- 216 Korona és tiara
- 217 A Vaux-le-Vicomte-kastély
- 218 Melun bora
- 219 Nektár és ambrózia
- 220 Gascogne-inak másfél gascogne-i
- 221 Colbert
- 222 Féltékenység
- 223 Felségsértés
- 224 Egy éjszaka a Bastille-ban
- 225 Fouquet úr árnyéka
- 226 A reggel
- 227 A király barátja
- 228 Hogyan tisztelték a parancsot a Bastille-ban?
- 229 A király hálája
- 230 Az álkirály
- 231 Amelyben Porthos azt hiszi, hogy hercegség után fut
- 232 Az utolsó istenhozzád
- 233 Beaufort herceg
- 234 Készülődés az útra
- 235 Planchet leltára
- 236 Beaufort herceg leltára
- 237 Az ezüstitál
- 238 A fogoly és őrei
- 239 Ígéreték
- 240 Nők között
- 241 Az utolsó vacsora
- 242 Colbert úr hintójában
- 243 A két hajó
- 244 Baráti tanácsok
- 245 Hogyan játszotta el kis szerepét XIV. Lajos király
- 246 A fehér ló és a fekete ló
- 247 Amelyben elbukik a mókus, és a kígyónak szárnyai nőnek
- 248 Belle-Isle-en-Mer
- 249 Aramis magyarázkodása
- 250 A király gondolatainak és D'Artagnan gondolatainak folyománya
- 251 Porthos ősei

252 Biscarat fia
253 Locmaria barlangja
254 A barlangban
255 Homéroszi ének
256 Egy titán halála
257 Gyászbeszéd Porthos fölött
258 Gesvres úr őrvárata
259 XIV. Lajos király
260 Fouquet úr barátai
261 Porthos végrendelete
262 Athos öregsége
263 Athos látomása
264 A halál angyala
265 Harctéri jelentés
266 A hősköltemény utolsó éneke
Epilógus
D'Artagnan halála

215
A kísértő

- Hercegem! - szólt Aramis, miközben helyet foglalt útitársa mellett a kocsiban. - Bármilyen esendő, középszerű, alacsonyrendű teremtmény vagyok is a gondolkodó lények sorában, eddig még nem történt meg velem, hogy ha valakivel beszéltem, be ne hatoltam volna a gondolatvilágába az értelmünkre boruló eleven álarcon át, és föl ne fedtem volna megnyilvánulásait. De ma este, a minket körülvevő sötétségben, fenséged tartózkodó magatartása következtében, nem olvashatok ki semmit arcvonásaiból, és valami azt súgja nekem, hogy, sajnos, nehéz lesz csak egyetlen őszinte szót is kicsikarnom. Tehát alázatosan kérem, nem az irántam való szeretetére, mert az alattvalók mit sem nyomhatnak a mérlegen, amely a fejedelmek kezében van, hanem a fenséged iránt érzett szeretetből: szívlelje meg minden egyes szavamat, minden egyes hangsúlyomat, mert abban a komoly helyzetben, amelyet előidézünk, mindegyik szónak megvan a maga értelme és értéke, s ezek olyan fontosak, hogy hozzájuk fogható még nem hangzott el a világon.

- Hallgatom - ismételte határozottan a fiatal herceg -, anélkül, hogy követelném, vagy félnék attól, amit mondani fog!

Azzal még jobban behúzódott a kocsi puha párnái közé, igyekezve eltűnni társa elől, hogy az ne lássa, de még csak fel se tételezze jelenlétét.

Sűrű fekete sötétség borult a fák összefonódó koronái fölé. A vastag tetőzettel védett kocsiba a halványabb fény sem hatolhatott be, még ha az erdei sétány terjengő ködoszlopai közé befurakodott is egy-egy parányi fénysugár.

- Fenséges uram - szólalt meg újból Aramis -, ismeri annak a kormányzatnak a történetét, mely jelenleg Franciaországot vezeti. A király gyermekkorra fogságban telt, akárcsak fenségedé, homályban, akárcsak fenségedé, és szűkös korlátozottságban, akárcsak fenségedé. Csakhogy fenségeddel ellentétben, aki a rabságot börtönben, a magányt az ismeretlenség homályában, a korlátozottságot a rejtőzködésben szenvedte végig, a király minden szenvedését, megaláztatását, minden szűkölködését világos nappal, a királyság könyörtelen fényében élte át, a ragyogás középpontjában, ahol minden szennyfolt rút bűnnek, minden dicsfény szennyfoltnak látszik. A király sokat szenvedett, szívében gyűlöletet táplál, bosszút fog állni. Rossz király lesz belőle. Nem mondom, hogy vérben fog gázolni, mint XI. Lajos, vagy IX. Károly, mert nem halálos sérelmét kell megtorolnia; csak épp felemészti majd alattvalóinak pénzét és javait, mert anyagi érdekeiben és pénz dolgában szenvedett sérelmet. Én tehát elsősorban a lelkiismeretemet nyugtatom meg, szemügyre véve a király érdemeit és hibáit, és ha elítélem őt, a lelkiismeretem felment.

Aramis szünetet tartott. Nem azért, hogy hallhassa, még mindig olyan csöndes-e az erdő, hanem azért, hogy gondolatait összeszedje, és időt engedjen rá, hogy ezek a gondolatok mélyen behatoljanak lelkébe.

- Isten mindent helyesen cselekszik, amit tesz - folytatta Vannes püspöke -, és erről annyira meg vagyok győződve, hogy már régóta boldognak érzem magam, amiért Isten kezembe tette le azt a titkot, amit fenségednek felfedni segitettem. Az igazság és előrelátás Istenének éles, kitartó és meggyőződéses eszközre van szüksége, hogy ezt a nagy művet véghezvigye. Ez az eszköz én vagyok. Én erős vagyok, kitartó, van meggyőződésem; s misztikus népet irányítok, amelyik Isten ígéjét választotta jelmondatául: *Patiens quia aeternus!*²¹⁷

A herceg megmozdult a kocsiban.

217 Türelmes, mivel örökkévaló. (latinul)

- Sejtem, fenség - szólt Aramis -, hogy most felkapja a fejét, és meghökkenti az a nép, melyet én irányítok. Nem tudta, hogy egy királlyal tárgyal. Ó, fenség, egy alázatos népnek, egy kisemmizett népnek vagyok a királya: alázatos, mert csak a csúszás-mászásban van az ereje, kisemmizett, mert az én népem e világon soha, vagy majdnem soha le nem aratta, amit vetett, s nem élvezte annak a fának a gyümölcseit, amit ültetett. Elvont eszményekért dolgozik, és erejének minden molekuláját egyesíti, hogy egy embert formáljon belőle, és ennek az embernek verejtékcseppjeiből felhőt teremt, amit ennek az embernek a géniusza köteles glóriával övezni, bearanyozva a kereszténység minden koronájának sugaraival! Ilyen ez az ember itt, fenséged oldalán. Más szavakkal: ez az ember nemes szándékkal emelte ki fenségedet a mélységből, és ezzel a magasztos szándékkal akarja a földi hatalmak fölé, saját maga fölé emelni!

A herceg könnyedén megérintette Aramis karját, és megszólalt:

- Arról a papi rendről beszél, amelynek ön a feje. Szavaiból kiviláglik, hogy azon a napon, amikor meg akarja dönteni azt, akit ma felemelt, meg is dönti, és hogy azt, aki előző napi tulajdon teremtménye volt, a kezében akarja tartani.

- Téved, fenség - felelte a püspök. - Én nem fáradoznék rajta, hogy ezt a rettenetes játékot végigjátsszam királyi fenségeddel, ha nem volna kétszeres érdekem a játszma megnyerése. Azon a napon, amelyen fenséged fölemelkedik, örökre a trónra emelkedik; s mikor felhág a trónra, ellöki a hágsót, elrúgja magától oly messzire, hogy soha még a látása sem fogja emlékeztetni, hogy jogot formálhatna hálájára.

- De kérem, uram!

- Megrendülése, fenség, nagyszerű jellemből fakad. Köszönöm. S higgye el, többre vágyom, mint a puszta hála; biztos vagyok benne, hogy ha feljut a tetőpontra, még érdekesebbnek fog tartani a barátságára, akkor pedig mi ketten oly nagy dolgokat fogunk véghezvinni, hogy hosszú évszázadok múltán is emlegetni fogják.

- Csak azt mondja meg nekem, uram, leplezetlenül, mi vagyok most, és elképzelése szerint mi leszek holnap?

- Fenséged XIII. Lajos király fia, testvére XIV. Lajos királynak, természetes és törvényes örököse a francia trónnak. Ha a király maga mellé veszi fenségedet, miként öccsükkel, Monsieur-vel teszi, megőrizte volna a maga törvényes jogát a trónra. Csak Isten és az orvosok vitathatnák el tőle a törvényességet. Az orvosok mindig jobban szeretik az uralmon levő királyt, mint a nem létező királyt. Isten igazságtalan volna, ha ártani akarna egy tiszteletre méltó fejedelemnek. De Isten azt akarta, hogy fenségedet üldözzék, s ez az üldöztetés most Franciaország királyává szenteli. Tehát joga volna uralkodni, hiszen elvitatják fenségedtől; joga volna tehát trónra lépni, hiszen jogtalanul tartják fogva; ereiben tehát isteni vér folyik, hiszen nem mertek az életére törni, mint ahogy szolgálai életére törtek. Most pedig nézzük, mit tett fenségedért az az Isten, akit annyiszor vádolt, hogy mindent fenséged ellen cselekszik. Felruházta fivérének vonásaival, természetével, korával és hangjával, és üldöztetésének okai diadalmas felemelkedésének okozóivá lesznek. Holnap, holnapután, az első pillanatban ez az árnyékkirály, XIV. Lajos élő árnyéka, az ő trónjára fog ülni, ahonnan őt az isteni akarat, amely egy emberi kézre van bízva, örökre le fogja dönteni.

- Remélem - szólt a herceg -, hogy testvéreimet nem fogják megölni.

- Sorsa egyedül fenséged kezében lesz.

- Az a titok, amelyet énellenem használtak fel...

- Azt őellene fogja kihasználni. Mit tett ő, hogy a titok rejtve maradjon? Elrejtette fenségedet a világ elől. Mint az ő eleven képmása, elárulná Mazarin és Ausztriai Anna cselszövését.

Fenségednek, hercegem, ugyanúgy érdeke lesz elrejteni őt, aki fogolyként éppúgy hasonlítani fog fenségedhez, mint fenséged, királyként, öhozzá.

- Visszatérek arra, amit az imént mondtam. Ki fogja őrizni?
- Aki fenségedet őrizte.
- Ön ismeri ezt a titkot, s kihasználta az én javamra. Ki ismeri még?
- Az anyakirályné és Chevreuse-né hercegasszony.
- Ők mit fognak tenni?
- Semmit, ha úgy akarja!
- Hogyan?
- Hogy ismernék fel, ha úgy fog cselekedni, hogy fel ne ismerjék?
- Igaz, de van még nagyobb nehézség is.
- Halljuk, hercegem.
- A fivérem nős; mégsem vehetem el a fivérem feleségét.
- Majd én elintézem, hogy Spanyolország beleegyezzen hitvesének eltasztásába. Ez új politikájának érdeke, ezt kívánja az emberi morál. Minden nemes, hasznos dolog a földön megtalálja a számítását.
- A király, ha bebörtönzik, beszélni fog.
- Kivel fog beszélni? A falakkal?
- Azokat az embereket nevezi falaknak, akiket bizalmával megtisztelt?
- Szükség esetén igen, fenséges uram. Egyébként...
- Egyébként?...
- Azt akartam mondani, hogy Isten szándékai nem állnak meg félúton. Az ilyen fontosságú terveket az eredmény tetőzi be, mint valami geometriai számítás. A bebörtönzött király nem fogja ugyanúgy zavarni fenségedet, ahogy fenséged zavarta a most uralmon levő királyt. Isten ezt a lelket büszkének és türelmetlennek teremtette. Később meglágyította, lefegyverezte a tisztelet és a legfelsőbb hatalom élvezetével. Isten, aki azt akarta, hogy a geometriai számítás eredménye, amiről beszéltem, fenséged trónra jutása legyen, és semmivé legyen mindaz, ami fenségedre nézve ártalmas, azt is elhatározta, hogy a legyőzött szenvedései nem sokkal a fenségedéi után véget is érjenek. Tehát ezt a lelket, ezt a testet rövid haláltusára készítette elő. A börtön különcellájában, összezárva kétségeivel, mindentől megfosztva, kemény élethez szokva, fenséged kibírta a rabságot. De a fivére, ha fogoly lesz, ha elfeledik, ha szűkösen él, nem fogja elviselni a rajta esett sérelmet, és Isten a kívánt időben, vagyis csakhamar magához szólítja lelkét.

Aramis komor okfejtése közben egy éjjeli madár az erdő mélyén abba a panaszos, hosszú rikoltozásba kezdett, amelytől mindenki megremeg.

- Számúzni fogom a bukott királyt - szólta Fülöp megborzongva. - Ez sokkal emberségesebb.
- A király ezt a kérdést tetszése szerint fogja eldönteni - felelte Aramis. - Tehát jól adtam elő a problémát? A megoldást királyi fenséged óhaja vagy elképzelése szerint tártam fel?
- Igen, uram, igen; semmiről sem feledkezett meg, csak két pontról.
- Az első?...

- Beszéljünk erről ugyanolyan őszintén, ahogy az imént beszélgettünk; beszéljünk az indítóokról, amelyek reményeink teljesülését idézhetik elő; és beszéljünk a ránk váró veszélyekről.

- A veszedelmek óriásiak, végtelenek, ijesztőek és leküzdhetetlenek volnának, ha, mint említettem, a körülmények nem játszanának közre, hogy semmivé legyenek. Egyikünket sem fenyeget semmi veszély, ha fenséged állhatatossága és rendíthetlensége kiegészíti azt a hasonlatosságot, amely ön és a király között fennáll. Ismétlem: nincs veszély, csak akadályok vannak. Ezt a szót, amelyet minden nyelvben megtalálok, sosem értettem jól, és ha én volnék a király, kiiktatnám, mert értelmetlen és hasznavehetetlen.

- De bizony, uram, van egy komoly akadály, egy elháríthatatlan veszedelem, amelyről megfeledkezett.

- Valóban? - kiáltott fel Aramis.

- Ez pedig a lelkiismeret szava, a gyötrő lelkifurdalás.

- Igen, ez igaz - felelte a püspök -, a szív csakugyan gyöngye lehet, jó, hogy fenséged emlékeztet rá. Ó, igaza van, ez csakugyan kellemetlen akadály. A ló, ha az ároktól fél, s beleugrik, ott pusztul el. Az a férfi, akinek a kezében remeg a fegyver, időt ad az ellenséges pengének, hogy halálát siettesse. Ez igaz!

- Van-e testvére? - kérdezte a fiatal herceg Aramist.

- Egyedül vagyok a világon - felelte a püspök kurtán és idegesen, mintha pisztoly kattant volna.

- De azért csak szeret valakit? - kérdezte a herceg.

- Senkit! De mégis: fenségedet szeretem.

A fiatalember mély hallgatásba merült, hogy Aramis a saját lélegzetének neszét is lármának érezte.

- Még nem mondtam el mindent - szólalt meg újból a püspök -, amit királyi fenségednek elmondani akarok: nem mindent ajánlottam fel, amit üdvös tanácsok és segélyforrások tekintetében tartogatok számára. Szó sincs róla, hogy fényt villantsak olyasvalakinek a szeme elé, aki a homályt kedveli; szó sincs róla, hogy az ágyúmoraj dicsőségét duruzsoljam egy békére és virágos mezőre vágó szelíd lelkű férfi fülébe. Fenséged boldogságát gondolatban előkészítettem; szedje össze gondosan, amit a számon kiejtek, mert kincset ér annak, aki annyira szereti az eget, a zöldellő rétet és tiszta levegőt, mint fenséged. Tudok egy csodálatos vidéket, egy ismeretlen paradicsomot, egy szegletét a világnak, ahol egyedül, szabadon, ismeretlenül élhet az erdőben, a virágok között, a csobogó patakok mellett, s ahol mindent elfeled majd, ami szenvedést az istenkísértő emberi örület zúdított fenségedre. Ó, hallgasson rám, hercegem! Nem tréfálok! Nekem is van lelke, és érzem, hogy fenségedé a mélység szélén áll. Nem fogom így, sérülten a karomba venni, hogy aztán letaszítsam akaratom, személyem vagy nagyravágyásom szakadékába. Mindent vagy semmit. Fenséged megtört, beteg, csaknem belepusztul az egy órája visszanyert szabadság hirtelen erővel áradó fuvallatába. Ez biztos jele az én szememben annak, hogy nem kíván teli tüdőből mélyen lélegezni. Maradjunk tehát egy szerényebb, erőnknek inkább megfelelő életmód mellett. Isten a tanúm, hogy jósorsát ki akarom vezetni a megpróbáltatásból, amelybe általam jutott.

- Beszéljen, beszéljen! - kiáltott fel a herceg olyan élénken, hogy Aramist gondolkodóba ejtette.

- Ismerek Alsó-Poitouban egy járást - vette át újra a szót a püspök -, amelynek létezését Franciaországban senki sem sejtí. Húsz négyzetmérföldnyi ország! Nemde, óriási? Húsz

négyzetmérföld, fenséges uram, és mind csupa szittyós rétség, csupa sziget és erdőség. A nagy mocsarokat nádas borítja, mint valami hatalmas palást, s csendesen szenderegnek a mosolygó ég alatt. Néha egy-egy álmos halászcsoport téved arrafelé tutajával, amely nyárfa- és égerfatörzsekből van összeróva, padlója nád, födele gyékény. Ezeket a bárkákat, ezeket az úszó házakat a szél fuvalma hajtja. A parthoz csak véletlenségből verődnek, s akkor is olyan csendesen, hogy a halász, aki alszik, fel sem ébred a zökkenésre. Ha ki akar kötni, azt is csak azért, mert megpillantotta a vízi guvatok vagy a bíbicek sűrű raját, vagy vadkacsát, bűvármadarat, bőjti récét, mocsári szalonkát, s hurokkal vagy söréttel zsákmányul ejti. Az ezüstpikkelyes keszegek, az óriási angolnák, a harapós csukák, rózsaszín és szürke sügerek nagy tömegben kerülnek hálójába. Csak a legszebb halakat válogatják ki, a többi újra szabadon engedik. Városi lakó, katona, vagy bárki más még soha erre a környékre nem tévedt. A napfény enyhe. A szelíd dombok talaja dúsan termő szőlőtőkék fehér és fekete fürtjeit táplálja. Egyszer egy héten csónak hozza meg a sütőházból a friss, jóízű kenyeret, amelynek illata már messziről csábít, csalogat. Úgy fog ott élni, mint a letűnt idők embere élt. Teljes biztonságban, bővelkedve a vadászatban, élhet, mint kutyáinak, horgászbotjainak, puskáinak és csinos nádfedelű házában teljhatalmú ura; így él majd hosszú évekig, s a végén felismerhetetlen lesz, úgy megváltozik, mert rábírtá Istent, hogy sorsát helyrehozza. Ebben a zacskóban ezer pisztol van: ennél sokkal kevesebb kell az egész mocsár megvásárlásához; kevesebből megél ott annyi évig is, ahány napja lesz életének; kevesebbrel is az egész környék leggazdagabb, legszabadabb, legboldogabb embere lehet. Fogadja el tőlem olyan jó szívvel, ahogyan én felajánlom. Nyomban kifogunk két lovat a kocsinkból, és az én néma szolgám elkíséri, éjszaka utazva, nappal alva, arra a vidékre, amelyikről beszélek, s legalább örömmel mondhatom el, hogy fejedelmeknek megtettem azt a szolgálatot, amit maga választott magának. Boldoggá tettem egy embert. Istennek tetszőbb cselekedet lesz, mintha egy embert hatalmassá tettem volna. És sokkal nehezebb feladat is. Nos, mit válaszol, fenség? Tessék a pénz. Ó, ne tétovázzék, Poitouban nem kockáztat semmit, legfeljebb mocsárlázt. És a pisztoljaiért még abból is kikúrálják az ottani bűbájosok. A másik játszomával ellenben, tudja jól, melyikkel, azt kockáztatja, hogy megölik a trónon vagy megfojtják egy börtönben. Lelkemre mondom: most, hogy mind a két eshetőséget mérlegeltem, magam is tétováznék.

- Uram - felelte a fiatal herceg -, mielőtt elhatároznám magam, hadd szálljak ki a kocsiból és tanácskozzam azzal a szózáttal, amely Isten szabad ege alatt felém hangzik. Tíz perc, és választ adok!

- Parancsoljon, fenség - szólt Aramis, és hódolattal hajolt meg a herceg előtt, mert hangja e pillanatban olyan ünnepies és fenséges volt.

216
Korona és tiara

Aramis kiszállt a kocsiból, kinyitotta s tartotta az ajtót a fiatalembernek. Látta, amint egész testében megremeg, ahogy lába a mohát tapodja, s bizonytalanul, csaknem támoilyogva tesz néhány lépést a kocsi körül. Az ember azt hihette volna, hogy a szegény fogoly elszokott a földön való járástól.

Augusztus 15-e volt, éjjel tizenegy óra tájt. Sűrű fellegek, a vihar előjelei borították az eget, gomolygásuk eltakart minden fényt, minden kilátást. Ebben a teljes sötétségben még a faszorok széle is alig vált ki a sarjerdőből, csak hosszas fürkészés után derengett fel valami az áttetsző, szürkés félhomályon át. Hanem a fű illata, a tölgyfák még balzsamosabb, még frissebb lehelete, az egész langyos és üde lég, amely annyi év múltán először ölelte körül, a szabadságérzet kimondhatatlan gyönyöre a szabad ég alatt oly magávalragadó nyelven szólt a herceghez, hogy bármekkora volt is tartózkodása, mondhatni: már-már színlelése, amelyről megpróbáltunk képet adni, nem tudott úrrá lenni megrendülésén, és boldogságában nagyot sóhajtott.

Majd lassacskán felemelte elnehezült fejét, és úgy szívta magába a levegőt, ahogy a különböző légáramok illattól terhesen az arcába csapódtak. Karját összefonta mellén, mintha vissza akarná tartani a hirtelen támadó boldogság kitörését, s gyönyörrel élvezte az erdő hatalmas fáinak kupolája alatt az addig nem ismert friss éjszakai levegőt. Az ég, amelyre fölnezhettek, a patak, melynek zúgását hallotta, a körülötte mozgó teremtmények, nem ez-e a valóság? Nem volt-e örült Aramis, ha azt hitte, hogy ezen a világon másról is álmodhatik az ember?

A falusi élet mámorító képei, gond, félelem és inség nélkül, a tengernyi boldog nap, amelynek képe szakadatlanul ott lebeg minden ifjúi képzelet előtt, édes csalétkek egy szerencsétlen fogolynak, aki a börtönfalak közt sorvadozott, akit vértelenre sápasztott a Bastille fullasztó levegője. Ezt a csalétket kínálta fel Aramis, felajánlva az ezer pisztolt, amely a kocsiiban volt, és vele az elvárásolt édenkertet, amelyet Alsó-Poitou síksága rejteget a világ szeme előtt.

Így elmélkedett Aramis, mikor leírhatatlan aggodalommal tekintett Fülöp herceg után, aki örömtől mámorosan lépkedett, s egyre mélyebb töprengésbe merülve lassan távolodott.

A fiatal herceg valóban éppen csak lábával érintette a földet, magába merült, lelke felszállott Istenéhez, és könyörgött, hogy gyújtson fénysugárt hánykódó lelkében, hiszen e pillanatban életéről vagy haláláról kell határoznia.

Rettenetes pillanat volt ez Vannes püspökének. Még ilyen nagy szerencsétlenséggel nem állott szemben. Ez az acélkemény lélek, kinek az élete eddig állhatatlan csapongás volt az akadályok között, még sosem maradt alul, sosem győzték le, elbukik-e vajon nagy tervével, mert nem látta előre, milyen hatással vannak a friss, szabad levegőtől ittas lombok az emberi testre.

Aramist kétsége, szorongása egy helyhez szegezte, és csak figyelte Fülöp herceget, aki fájdalmas harcot vívott két titokzatos angyallal. Tíz percig tartott a tusakodás, ennyit kötött ki a fiatalember a döntésre. S ez alatt az örökkévalóság alatt egyre az eget fürkészte, könyörgő, szomorú és nedves szemmel. Aramis mohó, lángoló, emésztő tekintettel figyelte a fiatal herceget.

Egyszerre a fiatal herceg lehajtotta a fejét. Gondolatai visszatértek a földre. Tekintete megkeményedett, homloka ráncokba szaladt, s ajka körül vad bátorság ragyogott; majd tekintete még egyszer megdermedt, de ezúttal elszánt fény sugárzott szeméből; ezúttal olyan volt, mint a hegytetőn álló Sátán, amikor végigtekintett a föld országain, birodalmain, hogy Jézust megkísértse.

Aramis szeme ugyanolyan szelíden fénylett fel, mint amilyen komor volt még az imént. Fülöp hirtelen izgatottan ragadta meg a kezét:

- Gyerünk! Oda menjünk, ahol Franciaország koronája vár ránk!

- Hercegem, ez végleges elhatározása? - kérdezte Aramis.

- Igen, így határoztam.

- Visszavonhatatlanul?

Fülöp válasza sem méltatta a kérdést. Elszántan nézett Aramisra, mintha azt akarná kérdezni, lehetséges-e, hogy egy férfi valaha is megmásítsa elhatározását?

- Ez a tekintet fénysugár, tüze szilárd jellemre vall! - szólt Aramis, Fülöp kezére hajolva. - Nagy király lesz fenségedből, kezeskedem érte!

- Ha úgy tetszik, vegyük fel beszélgetésünk fonalát újból ott, ahol elhagytuk. Azt hiszem, azt mondtam önnek, hogy két kérdésről akarok önnel értekezni: előbb a veszedelmekről vagy akadályokról. Ebben már döntöttünk. A másik: hogy ön milyen feltételeket szab nekem. Nos, kérem, beszéljen, D'Herblay úr!

- Feltételek, hercegem?

- Hogyne! Ilyen csekélységgel nem állíthat meg utamon, és azzal sem sérthet meg, hogy feltételezi: elhiszem, hogy nem fűződik érdeke az ügyhöz. Közölje tehát velem minden tartózkodás és félelem nélkül gondolatait!

- Hallgasson meg, fenség! Ha egyszer király lesz...

- Mikor lesz az?

- Holnap este. Akarom mondani: éjjel.

- Magyarázza meg, hogyan?

- Előbb még egy kérdésem volna királyi fenségedhez.

- Halljuk!

- Elküldtem fenségedhez egy meghitt emberemet, azzal az utasítással, hogy adjon át egy füzetet, tele apró, gondosan fogalmazott feljegyzésekkel; ezekből fenséged alaposan megismerheti mindazokat a személyeket, akik udvarát alkotják vagy fogják alkotni.

- Elolvastam valamennyi feljegyzést.

- Figyelmesen?

- Betéve tudom őket.

- És megértette? Bocsánat, ezt, ugye, csak a Bastille szegény, magárahagyatott foglyától szabad megkérdeznem. Mondanom sem kell, hogy egy hét múlva semmi kérdeznivalóm sem lesz olyan szellemtől, mint a fenségedé, mihelyt hatalmának és szabadságának teljes birtokában lesz.

- Kérdezzen csak, szívesen leszek tanítványa, akitől tudós tanítója számon kéri a feladott leckét.

- Elsősorban is a családjáról, fenség.

- Anyámról, Ausztriai Annáról? Bánatáról, szomorú betegségéről? Ó, őt ismerem, jól ismerem!

- Második fivére? - kérdezte Aramis, fejet hajtva.

- A megjegyzésekhez olyan pompásan felvázolt, rajzolt, festett arcképeket fűzött, uram, hogy nyomban felismertem belőlük az embereket, akiknek jellemét, erkölcsét és történetét jegyzetei tartalmazták. Második fivérem szép barna arca sápadt; nem szereti Henriette-et, a feleségét, akit én, XIV. Lajos, szerettem, akivel most is kacérokodom, habár azon a napon sok fájdalmat okozott nekem, mikor La Vallière kisasszonyt el akarta kergetni.

- Ügyeljen ez utóbbinak a szemére - szólt Aramis. - A mostani királyt őszintén szereti, a szerető nő szívét nehezen lehet megtéveszteni.

- A leány szőke és kék a szeme, és gyengéd tekintetéről fel fogom ismerni. Egy kissé biceg; mindennap ír egy levelet, amelyre nevemben Saint-Aignan úr válaszol.

- Ismeri Saint-Aignant?

- Mintha csak láttam volna, és ismerem legutóbbi versét, amit nekem írt, valamint azt is, amelyet válaszul az övére én írtam neki.

- Nagyon helyes. A minisztereit is ismeri?

- Colbert: utálatos, sötét, de okos arc, haja homlokára simítva, feje hatalmas, súlyos, halálos ellensége Fouquet úrnak.

- Ami őt illeti, miatta ne legyenek gondjaink.

- Nem, mert szükségképpen arra kér majd, hogy számúzzuk, nemde?

Aramis elámult, s csak ennyit mondott:

- Fenségedből igen nagy király lesz.

- Láthatja - válaszolt a herceg -, hogy leckémet jól tudom, és Isten meg az ön segítségével aligha fogok tévedni.

- Van még egy nagyon zavaró szempár, fenség!

- Igen, a testőrök kapitánya, D'Artagnan, a maga barátja.

- A barátom, meg kell mondanom!

- Ugyanaz, aki La Vallière-t elkísérte Chaillot-ba, aki Monkot egy ládában elvitte II. Károlynak, aki anyámnak nagyszerű szolgálatokat tett, akinek Franciaország koronája oly sokat köszönhet, hogy mindennel adósa maradt. Az ő száműzetését is kérné?

- Soha, fenség! D'Artagnan az az ember, akinek a kellő időben mindent meg akarok mondani; de azért ne bízson nagyon benne, mert ha felvilágosításom előtt kipuhatol valamit, akkor mindketten elveszünk. Ez az ember a tettek embere!

- Figyelemmel leszek rá. Beszéljen Fouquet úrról! Mi történjék övele?

- Kérem, fenség, még egy pillanatra! Bocsánatot kérek, ha folytonos kérdéseimmel megsérteni látszanék a köteles tiszteletet.

- Kötelessége ezt tenni, s most még joga is.

- Mielőtt áttérnénk Fouquet úrra, nem szeretnék megfélemlkezni egy másik barátomról.

- Du Vallon úrról, Franciaország Herkuleséről. Ami őt illeti, szerencséje meg van alapozva.

- Nem, nem ő az, akiről beszélni akarok.

- Tehát La Fère grófról?

- És a fiáról, akit mind a négyen fiunknak tekintünk.

- Arról a fiatalemberről, aki majd belehal La Vallière iránt való szerelmébe, s akitől testvérem jogtalanul elszakította a leányt? Legyen nyugodt, én majd visszavezetem hozzá a menyasszonyát. Mondja meg nekem, D'Herblay úr, elfeledi-e az ember a sérelmet, ha szeret? Megbocsátja-e a nőnek állhatatlanságát? Így szokás-e ez a franciák között? Az emberi szívnek ez-e a törvénye?

- Ha valaki olyan mélyen szeret, mint Raoul de Bragelonne, végül elfeledi kedvesének bűnét; de azt már nem tudom, vajon Raoul fog-e felejteni!

- Gondom lesz rá. Ez minden, amit barátjáról mondani akar?

- Ez minden.

- Nos, most Fouquet úrról! Mit csináljak vele?

- Főintendáns marad, mint ezelőtt, erre kérem fenségedet.

- Helyes! De most főminiszter.

- Nem egészen.

- Olyan tudatlan és bizonytalan királynak, mint én leszek, szüksége lesz főminiszterre.

- Fenségednek jóbarátra van szüksége!

- Csak egy barátom van, és ez ön!

- Később lesz több barátja is, de egyik sem fog hírnevéért olyan odaadóan és buzgón tevékenykedni, mint én.

- Akkor maga lesz az én főminiszterem.

- Nem mindjárt, fenség! Ez nagy feltűnést és csodálkozást keltene.

- Richelieu, nagyanyám, Medici Mária főminisztere, Lucon püspöke volt, amint ön Vannes püspöke.

- Látom, hogy fenséged hasznot húzott megjegyzéseimből. El vagyok ragadtatva csodálatosan éles esztől.

- Azt is jól tudom, hogy Richelieu úr a királyné pártfogása folytán csakhamar bíboros lett.

- Jobb volna - szolt Aramis meghajolva -, ha fenséged előbb nevezne ki bíborosnak, és csak azután miniszterelnöknek.

- Két hónap sem telik bele, s az lesz, D'Herblay úr! De ez kisebb jelentőségű dolog. Nem veszem zokon, ha többet kér, ellenben elszomorít, ha beéri ennyivel.

- Van is még valami, amit remélek, fenség.

- Beszéljen!

- Fouquet úr nem marad sokáig az állami ügyek élén; nagyon gyorsan öregszik. Szereti az élvezeteket, s ma még össze tudja egyeztetni munkájával, mert még van annyi ereje, hogy a fiataalt játssza; de ez a fiatalság csak az első adódó bajig vagy betegségig tart. Mi megkíméljük majd a bajtól, mert gáláns ember és nemesen érző szív. A betegségtől nem óvhatjuk meg. Így hát ez a kérdés eldőlt. Ha fenséged Fouquet úr minden adósságát kifizeti, és a pénzügyek rendeződnek, Fouquet úr király lehet költői és festői között, gazdag embert csinálunk belőle. Ha ezután én leszek fenséged főminisztere, akkor gondolhatok a magam érdekeire és a fenségedére is.

A fiatalember ránézett a püspökre, aki így folytatta:

- Richelieu úr, akiről beszéltünk, helytelenül cselekedett, mikor egyedül Franciaország kormányzásához kötötte magát. Egyszerre két király ült egy trónon, XIII. Lajos és ő maga, pedig sokkal kényelmesebben ülhetek volna két különböző trónon.

- Két trónon? - kérdezte a fiatalember álmodozva.

- Bizony - folytatta nyugodtan Aramis -, egy kardinális, mint Franciaország főminisztere, aki a legkeresztényebb király kegyét és támogatását élvezzi, egy kardinális, akinek királyi ura a kincseit, a hadseregét, a tanácsát bocsátja rendelkezésére, ez az ember kétszeresen rosszul cselekedett, mikor mindeme segélyforrásokat egyedül csak Franciaország számára vette igénybe. Fenséged természetesen - tette hozzá Aramis, s Fülöp szíve mélyét fürkészte - nem olyan király lesz, mint atyja volt: kényes, lassú, mindenbe belefáradt; fenséged gondolkodó, tetterős király lesz; nem fogja beérni helyzetével: útjában leszek. Pedig barátságunkat soha nem szabad nemhogy megzavarnia, de még horzsolnia sem semmiféle titkos gondolatnak. Én fenségednek adom Franciaország trónját, fenséged pedig nekem adja Szent Péter székét. Ha fenséged nemes, szilárd és fegyveres keze olyan pápának a kezével szövetkezik, mint amilyen én leszek, akkor sem V. Károly, aki a világ kétharmad része felett uralkodott, sem Nagy Károly, aki az egész világ ura volt, nem érhet fel fenséged nagyságával. Nekem nincsenek szövetségeseim, nincsenek előítéleteim, nem fogom rákényszeríteni holmi eretnekek üldözésére, nem lobbantom lángra a családi háborúság tüzét; én azt fogom mondani: „Kettőnké a világ; enyém a lelkeké, fenségedé a testiek világa!” És mivel én halok meg előbb, örökösöm lesz. Mit szól fenséged a tervemhez?

- Csak annyit mondok, hogy már azzal is boldoggá és büszkévé tesz, D'Herblay úr, hogy megérttem, amit mondott. Bíboros lesz, s mint bíboros, a főminiszterem. Azután majd útbaigazít engem, mit tegyek, hogy megválasszák pápának, és én azt meg fogom tenni! Kérjen biztosítékokat!

- Szükségtelen. Mindig úgy fogok dolgozni, hogy fenségednek haszna legyen belőle, soha nem fogok másként felemelkedni, csak úgy, hogy fenségedet még magasabb fokra emeljem; mindig meglehetősen távol fogom magam tartani fenségedtől, hogy elkerüljem féltékenységét, de elég közel ahhoz, hogy fenséged hasznát előmozdítsam s barátságát megtartsam. A világ minden szerződése felbomlik, mert a benne foglaltatott érdek az egyik oldalra hajlik. Miközöttünk soha nem lesz ez így; nincs szükségem biztosítékokra.

- Tehát... a testvérem... el fog tűnni?...

- Egész egyszerűen. Kiemeljük őt az ágyból egy rugó segítségével, amely egy ujjnyomásra működik. Királyi korona árnyékában alszik el, és felébred a börtönben. E perctől kezdve fenséged egyedül parancsol, s legdrágább érdeke az lesz, hogy engem közelében tartson.

- Ez igaz! Itt a kezem, D'Herblay úr!

- Engedje meg, hogy hódolatteljesen letérdeljek. Majd azon a napon megöleljük egymást, mikor mindkettőnk homlokát dicsőség fogja koszorúzni, az önét a korona, az enyémet a tiara!

- Már most öleljen meg, s legyen több, mint nagy, több, mint leleményes, több, mint fennkölt szellem a számomra; legyen jóságos, legyen az atyám!

Aramis majdnem ellágyult, mikor ezt hallotta. Szívében eddig ismeretlen érzés mozdult meg, de csakhamar szertefoszlott.

„Az atyja! - gondolta magában. - Igen, a Szent Atya!”

És ismét beültek a kocsiba, amely sebesen robogott velük Vaux-le-Vicomte felé.

A Vaux-le-Vicomte-kastély

A Vaux-le-Vicomte-kastélyt - egy mér földnyire Meluntól - 1653-ban építtette Fouquet. Akkoriban alig volt pénz Franciaországban. Mazarin mindent összeszedett, a többit meg Fouquet költötte el. Csakhogy némelyeknek gyümölcsöző hibái és hasznos bűnei vannak, s így Fouquet, milliókat költve palotájára, három híres embert emelt a magasba: Le Vau-t, a palota építőjét, Le Nôtre-t, a kertek és parkok tervezőjét, és Le Brunt, a szobák díszítőjét.²¹⁸

Ha a vaux-i kastélyban hibát talál a szemlélő, ez csak hatalmas arányai és kecses pompája miatt lehet; ma is közmondásos tetőzetének térfogata, amelynek kijavítása ma, a szegénység korában, romlásba vinné a szűkre szabott tőkét.

Ha az ember a vaux-le-vicomte-i kastélyba a pompás kariatidákon nyugvó kapun át belép, kibontakozik az épület főrésze a tágas udvaron, amelyet pompás kőkorlát övezte mély árok vesz körül. Elragadó az előreugró középső rész a feljárt fölött, amely mint valami király trónol, körülötte négy pavillon, amelyek az épület sarkait alkotják, és óriási jön oszlopaik méltóságteljesen emelkednek az épület magasságáig. A homlokzat frízeit arabeszkék díszítik, a pilaszterek oszlopfői mindenütt a gazdagság és báj érzetét keltik. A díszes és méltóságteljes kupolák mindent túlszárnyalnak.

Ez a palota, melyet egy alattvaló építtetett, sokkal inkább hasonlított királyi palotához, mint az a másik, amit Wolsey látott jónak uralkodójának ajándékozni, félelemből, nehogy a király féltékeny legyen rá.²¹⁹

De ha ennek a palotának egy bizonyos részében a pompa és ízlés nagyon is szembetűnő, ha a belső termék ragyogó berendezését, az aranyozások pompáját, a festmények és szobrok pazarságát bármi is túlszárnyalja, az a vaux-i park és kert. Az 1653-as szökőkútcsodák még manapság is valóságos csodák, a vízesések királyokat és hercegeket ragadtak ámulatra, és ami a nevezetes grottát illeti, melynek szépségét annyi ismert költemény zengte, a hírneves vaux-i nimfa lakhelyét, azét, akit Péliesson megszólaltatott La Fontaine-nel, a nyájas olvasó nem kívánja tőlünk, hogy mindezt a sok szépséget leírjuk, mert nem akarjuk magunk ellen kihívni a kritikát, amelyet abban az időben Boileau gyakorolt:

*Ezek girlandok itt, ezek itt oszlopok csak,

és én menekülök, futok a kerten át.*

Mi is úgy teszünk, mint Despréaux: belépünk az akkor még csak nyolcesztendő parkba, melynek máris büszke fái vöröslőn bontják ki pompás koronájukat a nap első sugaraiban. Le Nôtre siettette mecénásának örömét; valamennyi csemete dús lombos fává fejlődött a művelés és bőséges trágyázás következtében. A környéken minden szép reménnyel kecsegtető fát gyökerestül emeltek ki a földből és elültették a parkban. Fouquet bőven vásárolhatott fákat parkjának ékesítésére, hiszen három falu határát vásárolta össze, hogy megnagyobbíthassa parkját.

Scudéry azt írja erről a palotáról, hogy öntözéséhez Fouquet egy folyót ezer kúttá osztott és ezer kutat egy patakká egyesített. Ez a Scudéry úr *Clélie* című művében még sok más egyebet

218 Le Vau, Louis (1612-1670) - francia építész, a Louvre egy részét, a Tuilériákat, a versailles-i kastélyt ő építtette; Le Nôtre, André (1613-1700) - díszkertek és parkok, köztük a híres versailles-i park tervezője; Le Brun, Charles (1619-1690) - XIV. Lajos első festője, a versailles-i kastély belső dekorációjának tervezője.

219 Hampton Courtról van szó, mint tudjuk.

is elmond a valterre-i palotáról, s aprólékosan leírja szépségeit. Mi okosabbnak látjuk, ha a kíváncsi olvasót elküldjük Vaux-ba, és nem utasítjuk a *Clélie*-hez, pedig az út éppen annyi mérföld Párizstól Vaux-ig, mint ahány kötet a *Clélie*.

Ez a ragyogó épület készen állt a világ legnagyobb királyának fogadására. Ide fuvarozták Fouquet barátai a színészeket és díszleteket, egyesek a festőket és szobrászokat, mások pedig a finoman hegyezett tollú költőket.

A zuhatagok bár tündérik, mégis szilajon, a kristálynál tisztábban csillogó vizet ontanak, s a bronztritonokat és nereidákat tajtékzó, a nap tüzében színjátszó árral borítják el.

Csapatokban futkosott a szolgasereg az udvaron és a széles folyosókon, Fouquet pedig, aki csak reggel érkezett meg, nyugodtan és mindent szemügyre véve sétált körül, s miután intézői felett seregszemlét tartott, kiadta utolsó parancsait.

Mint már említettük, augusztus 15-e volt. A nap sugarai merőlegesen hullottak a bronz- és márványistenek vállaira; felmelegítették a kagyló alakú medencék vizét, és megérlelték a gyümölcsösökben a pompás őszibarackot, amelyet ötven évvel később a király annyit emlegetett, mikor Marlyban,²²⁰ amely Franciaországnak kétszer annyiba került, mint Vaux, nem találva a mását ennek az őszibaracknak, a nagy király ezt mondta valakinek:

- Maga még nagyon fiatal, semhogy Fouquet úr barackjaiból evett volna.

Ó, emlékezés! Ó, hírnév harsonái! Ó, földi dicsőség! Ó, aki oly jól ismerte Fouquet érdemeit, aki magához ragadta Nicolas Fouquet örökét, aki elvette tőle Le Nôtre-t és Le Brun-t, aki élete fogytáig államfogságban tartotta Fouquet-t, legyőzött, elhallgattatott, elfeledett ellenségének csak barackjára emlékezett vissza! Fouquet hiába költött el harmincmilliót a vízmedencékre, szobrászainak vésőire, költőinek írásaira, hiába tömte degeszre festőinek pénztárcáját abban a reményben, hogy emlékét fenntartják. Egy frissen nyílt, pirosuló, húsos őszibarack, amint hegyes leveleinek zöld nyelvecskéi alól kikukkant a rácsoszat rombusz alakú nyílásain, ez a csekély élő anyag, amit a kerti pele gondolkodás nélkül felfal, elegendő volt a nagy királynak, hogy felidézze emlékezetében Franciaország utolsó főintendánsának alakját.

Annak tudatában, hogy Aramis a szolgák seregét szétosztotta, hogy gondja volt a kapuk őrizetére és a szállások előkészítésére, Fouquet már csak az összképpel foglalkozott. Emitt Gourville mutatta meg neki a tűzijáték előkészületeit, amott Molière vezette el a színházhoz; végül, mikor már a kápolnát, a szalonokat és galériákat is megszemlélte, kimerülten tért vissza, s ebben a pillanatban meglátta Aramist a lépcsőn felfelé haladni. A püspök intett Fouquet-nak.

A főintendáns megállt barátja mellett egy nagy, frissiben befejezett festmény előtt. Le Brun, a festő, izzadó arccal, festékekkel bemocskolva, sápadtan a túlfeszített munkától és ihlettől, az utolsó ecsetvonásokat végezte a vásznon. A király arcképe volt, abban a díszruhában, amelyet Vannes püspökének Percerin mester előre megmutatott.

A kép szinte élt, annyira eleven és lüktető volt. Fouquet megállt előtte: nézte az arcot, elbírálta a munkát, megcsodálta, és a herculesi munkához méltó jutalmat nem tudván találni, karjával átfonta a festő nyakát és magához ölelte. A főintendáns ezzel tönkretette egy ruháját, amely ezer pisztolba került, de Le Brun megjutalmazta.

A művészre nézve feledhetetlen pillanat volt ez, ellenben fájdalmat okozott Percerin mesternek, aki Fouquet mögött haladva, Le Brun festményén azt a kabátot csodálta meg, amelyet öfelségének ő készített, s amelyhez fogható műreket, mint mondta, csak a főintendáns ruhatárában lehetett találni.

220 Szajna-parti helység; fő nevezetessége az a két hidraulikai gépezet, melyek közül az elsőt XIV. Lajos építtette Versailles vízellátása céljából.

Fájdalmát és siránkozását egy jeladás szakította félbe, amely a palota ormáról hangzott el. A vaux-i előőrsek Melunön túl, a sík országúton észrevették a király és a királyné kíséretét; őfelsége épp most vonult be Melunbe a fogatok és lovasok hosszú sorával.

- Egy óra múlva! - szólt Aramis Fouquet-hoz.

- Egy óra múlva! - felelte Fouquet sóhajtva.

- És a nép még azt kérdezi, mire való ez a királyi ünnepség? - folytatta szavait Vannes püspöke képmutató mosolyával.

- Bizony, én, aki nem tartozom a nép sorába, én is ezen tépelődöm.

- Huszonnégy óra múlva választ adok rá nagyméltóságodnak. Vágjon jó arcot hozzá, mert örömnap a mai.

- Nos, ha akarja, elhiszi nekem, D'Herblay úr - szólt a főintendáns meghatódva, miközben ujjával a király távoli kísérete felé mutatott -, ő engem nem nagyon szeret, én sem szeretem valami túlságosan őt, de most, hogy házam felé közeledik...

- Nos, mi van?...

- Nos, mióta házam felé közeledik, szentebb előttem, inkább a királyom, s szívemnek csaknem drága!

- Drága? Hát igen - szólt Aramis a szó kétértelműségével játszva, mint később Terray abbé²²¹ tette XIV. Lajossal.

- Ne nevéssen ki, D'Herblay! Érzem, hogy ezt a fiatalembert szeretni tudnám, ha ő is így akarná!

- Ezt ne nekem mondja, hanem Colbert úrnak! - felelte Aramis.

- Colbert úrnak? - kérdezte Fouquet. - Miért?

- Mert ő fogja nyugdíját kiutalni a királyi pénztár terhére, amint ő lesz a főintendáns.

Aramis kilőtte a mérges nyilat, s meghajolt.

- Hová megy? - kérdezte Fouquet elkomorodva.

- A szállásomra, hogy ruhát váltsak, nagyméltóságú uram.

- Hol van elszállásolva, D'Herblay úr?

- A második emeleti kék szobában.

- Amelyik a király szobája felett van?

- Úgy van.

- No, akkor ugyan jól választott! Hiszen ott meg sem mozdulhat!

- Én egész éjjel alszom, vagy olvasok az ágyamban.

- És az emberei?

- Ó, csak egy ember van mellettem.

- Olyan kevés?

- Nekem elegendő a felolvasóm. Isten vele, ne nagyon fárassza ki magát nagyméltóságod. Őrizze meg erejét a király megérkezéséhez.

221 A pénzügyek főellenőre volt (1715-1778); XIV. Lajos száműzte az udvarból.

- Ott lesz? És ott lesz barátja, Du Vallon is?

- A közelemben helyeztem el. Most öltözködik.

És Fouquet mosolyogva meghajolt, aztán távozott, mint valami vezér, aki az előőrsöket ellenőrzi, ha jelzik az ellenség közeledését.

218
Melun bora

A király bevonult Melunbe, de csak átutazni szándékozott a városon. A fiatal uralkodó mulatságra szomjazott. Az egész út folyamán csak kétszer látta La Vallière-t, s mivel gyanította, hogy csak a ceremónia után, éjjel a kertben beszélhet vele, sietett, hogy elfoglalja vaux-i lakását. De számítását testőrkapitánya és Colbert nélkül csinálta.

Miként Kalüpszó nimfa, aki nem tudott megvigasztalódni Odüsszeusz elutazásakor, a mi gascogne-i barátunk sem tudott vigasztalódni, mert nem találta ki, miért kérte Aramis Percerintől a király új ruháit.

„Az biztos - töprengett magában rugalmas logikával -, hogy barátomnak, Vannes püspökének, ezzel valami célja van.”

De hiába törte rajta a fejét.

D'Artagnan, aki annyira otthonos volt minden udvari intrikában, D'Artagnan, aki jobban ismerte Fouquet úr helyzetét, mint Fouquet maga, különös gyanút fogott lelkében, mikor nyilvánosságra hozták ezt az ünnepélyt, amely romlásba vitt volna egy gazdag embert, tönkrement ember számára pedig képtelen örültség volt. Azután Aramis jelenléte, aki visszatért Belle-Isle-ről, és akit Fouquet az ünnep főrendezőjévé nevezett ki, folytonos beavatkozása a főintendáns ügyeibe, a püspök látogatásai Baisemeaux-nál: mindezek a homályos ügyek nagyon kínozták D'Artagnant néhány hete.

„Az Aramis fajtájú emberekkel szemben - gondolta magában - nem éppen karddal a kezében erős az ember. Amíg Aramis maga is kardot viselt, volt reménység rá, hogy elbánjon vele az ember; de mióta a páncéljára stólat öltött, tehetetlenek vagyunk vele szemben. De mit akarhat Aramis?”

És D'Artagnan ezen töprengett.

„Különbén mit törődöm vele, ha nem akar mást, mint Colbert urat megbuktatni? És mi mást akarhat?”

D'Artagnan megvakarta homlokát, melynek termékeny talajából körmeinek ekevasa már oly sok szép és jó gondolatot szántott ki.

Most például azt, hogy Colbert-ral lép összekötetésbe; de barátsága, régi esküje sokkal szorosabban fűzte Aramishoz. Elejtette hát a gondolatot, meg különben is gyűlölte ezt a pénzembert.

Azután a királynak akarta kiönteni a szívét. Csakhogy a király nem értette meg gyanakvását, hiszen még halvány valóságossága se volt.

Elhatározta, hogy egyenesen Aramishoz fordul, mihelyt szembekerül vele.

„Két tűz közé szorítom, egyenesen, váratlanul - gondolta magában a testőr. - A szívére tetetem a kezét, és akkor majd okvetlenül beszél... De mit fog mondani? Valamit mondani fog, mert, az ántiját! emögött rejlik valami!”

D'Artagnan most már megnyugodva készülődött az útra, az lett a fő gondja, hogy a király katonai kísérete, amely még nem volt valami tekintélyes, a körülményekhez képest kielégítő vezénylettel és elrendezésben zárkózzon fel. A testőrkapitány rendelkezése szerint tehát a király a testőrcsapata, a svájci őrség, és egy szakasz királyi gárdista élén érkezett Melun elé.

Egy kis hadseregnek is lehetett volna ezt nevezni. Colbert nagy örömmel szemlélte a fegyveres csapatot, s egyharmad résszel még többet szeretett volna látni.

- Miért? - kérdezte a király.

- Hogy Fouquet urat még jobban megtiszteljük - felelte Colbert.

„Hogy gyorsabban tönkretegyük” - gondolta magában D'Artagnan.

A csapat megjelent Melun előtt, a helyi notabilitások a király elé hozták a város kulcsát, s meghívták a városházára, hogy igyék a város borából.

A király, aki tovább akart utazni, hogy mennél gyorsabban Vaux-ba érkezzen, dühében elvörösödött.

- Kinek az ostobasága miatt kell itt késlekednem? - dörmögte fogai között, miközben a polgármester az ünnepi beszédet harsogta.

- Nem én vagyok a ludas - felelte D'Artagnan -, de azt hiszem, Colbert úr.

Colbert meghallotta a nevét.

- Mi tetszik, D'Artagnan úr? - kérdezte.

- Szeretném tudni, ön intézkedett-e úgy, hogy a király ismerje meg Brie vidékének borát?

- Igen, uram!

- No, akkor önt tisztelte meg a király valami névvel!

- Milyen névvel, uram?

- Nem is tudom... várjon csak... barom... nem, nem... számár, ostoba, igen, ostobának nevezte azt, akinek a meluni bort köszönheti!

Ezek után D'Artagnan nyugodtan megveregette lóva nyakát. Colbert vastag feje megdagadt, mint valami dézsa.

D'Artagnan látva, hogy a düh mennyire elcsúfítja vonásait, nem állt meg félúton. A szónok egyre harsogott, a király láthatólag egyre jobban izzott.

- Az ántiját! - szölt a testőr nyugodtan. - A király még gutaütést kap. Hogy az ördögbe jutott eszébe, Colbert úr? Nincs szerencséje, hiába.

- Uram - szölt Colbert felegyenesedve -, ezt a gondolatot ügybuzgóságom sugallta, a király szolgálata érdekében.

- Ugyan!

- Uram, Melun város derék város, kitűnően fizet, semmi okunk megbántani!

- No lám, én, aki nem vagyok pénzügyi szakember, én csupán egy szándékot láttam az ötletében.

- Mit, uram?

- Azt, hogy bosszantsa vele Fouquet urat, aki kastélyának tornyában epedve vár ránk.

A csípős megjegyzés talált, el is némította Colbert-t, aki lógó orral visszavonult. Szerencséire, a beszéd véget ért. A király ivott a borból, azután a városon keresztül folytatták útjukat. A király ajkát harapdálta, mert közeledett az éjszaka, és reménye, hogy La Vallière-rel sétálhasson, végképp szertefoszlott. A királyi ház bevonulása Vaux-ba legkevesebb négy óra hosszát tartott volna, a sokféle rendelkezés következtében. Így hát a király, aki már tükön ült,

nógatta a királynékat, hogy még az éjszaka beállta előtt célhoz érjenek; ám abban a pillanatban, mikor újból elindultak volna, újabb nehézségek jelentkeztek.

- A király nem Melunben fog aludni? - kérdezte halkán Colbert D'Artagnantól.

Colbert-nak ezen a napon nem volt szerencséje azzal, hogy ilyen kérdéseket intézett a testőrség parancsnokához. D'Artagnan megérezte, hogy a királynak nincs maradhatnékja. Ő maga csakis méltó kísérettel kívánta a királyt Vaux-ba bevonultatni, tehát azt óhajtotta, hogy őfelsége teljes kísérettel érkezzen. Másrészről azonban megsejtette, hogy a király türelmetlen természetét roppant bosszantaná mindennemű késlekedés. Hogyan egyeztesse össze ezt a két nehézséget? Szaván fogta Colbert-t, és kérdését továbbította a királynak.

- Felség, Colbert úr érdeklődik, hogy felséged nem Melunben kíván-e aludni?

- Melunben aludni? Mi a csudának? - kiáltott fel a király. - Melunben aludni! Ki az ördög gondolhat ilyesmire, amikor Fouquet úr már ma estére vár?

- Csak azért - vágott közbe Colbert -, mert nem szerettem volna feltartani felségedet, hiszen az etikett szerint mindenüvé úgy kell bevonulnia, mintha otthon volna, ehhez pedig előbb a szállásmesternek kell kijelölnie a szállásokat, és el kell helyeznie a katonai kíséretet.

D'Artagnan bajuszát harapdálva hallgatta szavait.

A királynék szintén meghallották. Fáradtak voltak, aludni vágytak, kivált pedig megakadályozni a királyt abban, hogy este Saint-Aignan és a hölgyek társaságában sétát tehessen. Mert az etikett szerint a fejedelmeknek lakosztályukban kellett maradniuk, az udvarhölgyek azonban, szolgálatuk végeztével, teljes szabadsággal sétálhathattak.

Amint látjuk, ez a sokféle érdek párává sűrűsödve felhőt eredményezhetett, a tornyosuló felhők pedig vihart. A királynak nem volt bajusza, hogy azt harapdálhatta volna: ő dühösen szorongatta lovaglóstórának nyelét. Hol itt a kivezető út? D'Artagnan jámboran nézett maga elé, Colbert pedig felfújta magát. Kibe lehet belemarni?

- Majd megtanácskozzuk a királynéval - döntött XIV. Lajos a hölgyek felé meghajolva.

Ez a szerencsés ötlet meghatotta Mária Teréziát, aki jóságos és nemeslelkű asszony volt, s mivel szabadon gyakorolhatta a döntés jogát, hódolatteljesen így válaszolt:

- Mindig örömmel teljesítem a király akaratát.

- Mennyi idő alatt érünk Vaux-ba? - kérdezte Ausztriai Anna lassan, szótagolva, miközben sajnó keblére szorította kezét.

- Őfelségeik hintóinak egy óra - szölt D'Artagnan -, elég kellemes utakon.

A király ránézett.

- És egynegyed óra a királynak - tette hozzá gyorsan.

- Akkor még nappal érünk oda - mondta XIV. Lajos.

- Igen, de a katonai kíséret elszállásolása miatt - jegyezte meg Colbert szelíden - a király egész sietsége kárba vész, bármily jól sikerült is az út.

„Milyen ostoba! - gondolta D'Artagnan. - Ha kedvem volna a hiteledet tönkretenni, tíz perc alatt megtehetném.”

- A király helyében én - tette hozzá fennhangon -, Fouquet úrhoz menvén, ki roppant gáláns férfi, elhagynám a katonai kíséretet, s mint jóbarát mennék: testőrkapitányom kíséretében egy szál magam vonulnék be hozzá, és ezzel személyem csak annál nagyobb és annál szentebb lenne.

A király szemében felcsillant az öröm.

- Ez aztán a jó tanács - szólt. - Hölgyeim, jóbaráthoz megyünk mint jóbarátok. A hintókkal az urak haladjanak kíméletesen, mi pedig, uraim: előre!

És megindult a lovasok élén.

Colbert a lova sörénye mögé rejtette hatalmas fejét, morcos arcát.

„Legalább annyit nyerek rajta - morfondírozott D'Artagnan vágatás közben -, hogy már ma este beszélgethetek Aramisszal. Meg aztán Fouquet úr valóban gáláns férfi, az ántiját! Ha én mondom, el lehet hinni!”

Így történt, hogy este hét óra tájt a király, harsonaszó és előhírnökök nélkül, futárok és testőrök nélkül megjelent a vaux-i kastély kapuja előtt, ahol Fouquet, kellő időben értesülve, már félórája várta udvara és barátai körében, hajadonfőtt.

Fouquet tartotta a kengyelt, s a király, amint lába földet ért, kecsesen fölegyenesedett, majd még kecsesebben odanyújtotta kezét, és Fouquet - bár a király kissé elhúzta - hódolattal emelte ajkához.

A király az előudvarban kívánta bevárni a hintókat. Nem kellett sokat várakoznia. A főintendáns rendeletére ledöngölték az utakat. Meluntól egészen Vaux-ig nem akadt ott még egy tojás nagyságú kavics sem. S mivel így a kocsik úgy gördültek, mint valami szőnyegen, nyolc órára meghozták, kimerültség és fáradság nélkül, mind a hölgyeket. Őket a főintendáns hitvese fogadta, s abban a pillanatban, amikor beléptek, ragyogó nappali fény ragyogott fel minden fáról, minden vázából, a sok márványról. És ez a varázslat mindaddig tartott, míg csak őfelségeik a palota belsejében el nem tűntek.

Mindazt a sok csodát, amit a krónikás összehordott, vagy inkább megörökített elbeszélésében, kockáztatva, hogy versenyre keljen a regényíróval, az éjszaka legyőzésének, a természet helyesbítésének, a gyönyöröknek és élvezeteknek, az érzékek és a szellem gyönyörét szolgáló sokféle fényűzésnek ragyogását Fouquet ebben az elvarázsolt magányban valóban királya lába elé rakta, úgy, hogy hasonlóval Európa egyetlen uralkodója sem dicsekedhetett.

Nem említjük itt sem az őfelségeiket összehozó nagy lakomát, sem a hangversenyeket, sem a tündéri átváltozásokat; beérjük annyival, hogy lefestjük a király arcát, amely kezdetben vidám, nyílt, boldogan ragyogó volt, s fokról fokra elsötétült, elkomorodott és bosszús lett. Eszébe jutott tulajdon udvartartása és a szegényes fényűzés, amely csak király voltának kelléke volt, de nem a királynak mint embernek tulajdona. A hatalmas vázák a Louvre-ban, II. Henrik, I. Ferenc, XI. Lajos ódon bútora és asztali edénye csupán történelmi emléktárgyak voltak, csupán műrecek, a királyi mesterség hagyatéka. Fouquet-nál értékes volt a munka és az anyag is. Fouquet olyan arany edényből étkezett, amelyet neki készítettek és cizelláltak a művészek. Fouquet olyan borokat ivott, amelyeknek Franciaország királya még a nevét sem hallotta; olyan serlegekből itta, amelyeknek minden egyes darabja többet ért az egész királyi pincénél.

Mit mondjunk a termekről, a kárpitokról, a festményekről, a szolgálókról, a mindenféle fajta tisztségviselőkről? Mit a szíves vendéglátásról, amelyben a rend helyettesítette az etikettet, a kényelem helyettesítette a rendelkezéseket, ahol a vendég szórakozása és megelégedése volt a legfőbb törvénye mindennek, aminek a vendéglátó parancsolt?

A nesztelenül sürgő-forgó emberek nyüzsgése, a vendégek számát meghaladó szolgálók sokasága, az étkek, arany- és ezüstvázák miriádjai, a fényáradat, az ismeretlen virágok halmaza, amelyet a melegházak úgy ontottak, mintha már nem férnének el bennük, mivel változatlanul duzzadtak a szépségtől, az egész harmonikus összkép - amely pedig még csak előjátéka volt az ígért ünnepségnek - elbűvölte a jelenlevőket, s elragadtatásuknak többször is kifejezést adtak, s nem szóval vagy mozdulattal, hanem hallgatással és figyelemmel, vagyis annak az udvaroncnak a nyelvén, akit nem fékez többé urának zabolája.

A királynak kimeredt a szeme, nem mert többé a királynéra nézni. Ausztriai Anna, aki mindenkit túlszárnyalt gőgben, a házigazdát azzal sújtotta le, hogy megvetéssel fogadott mindent, amit felszolgáltak neki.

A jólelkű és érdeklődő királyné egyre dicsérte Fouquet-t, kitűnő étvággyal evett, és megkérdezte többféle feltalált gyümölcs nevét. Fouquet azt felelte, hogy maga sem tudja nevüket. Ezek a gyümölcsök az ő rezervátumaiban termettek, gyakran maga foglalkozott velük, mivel jártas volt az egzotikus agronómiában. A király megérezte szavaiban a gyengéd tapintatot, s csak annál megalázottabbnak érezte magát. Úgy vélte, hogy a királyné kissé közvetlen, Ausztriai Anna pedig kissé fennhéjázó. Az ő legfőbb gondja az volt, hogy megőrizze szenvtelenségét a határtalan megvetés és az egyszerű elámulás határán.

Csak hogy Fouquet mindezt előre látta: olyasfajta férfi volt, aki mindent előre lát.

A király határozottan kijelentette, hogy amíg Fouquet úr vendége, étkezését nem kívánja alárendelni az etikettnek, következésképp együtt étkezik a többiekkel; a főintendáns ekkor gondoskodott róla, hogy a király vacsoráját külön szolgálják fel, mondhatnánk úgy is: a közös étkezés középpontjában. Ez a csodálatosan összeállított vacsora mindent magában foglalt, ami a királynak kedves volt, mindazt, amit rendszerint választani szokott. És Lajos nem találhatott rá ürügyet, hogy ő, királyságának legjobb étvágyú embere, azt mondhatta: nem éhes.

Fouquet még többet is tett: asztalhoz ült, mert engedelmeskednie kellett a király parancsának; de amint a levest felszolgálták, fölkelte helyéről, és maga látta el a király kiszolgálását, felesége pedig az anyakirályné karszéke mögött foglalt helyet. Juno megvetése és Jupiter duzzogása nem tudott ellenállni ennek a roppant nemes gesztusnak. A királyné elfogyasztott egy sanlucari borba mártott piskótaszületet, a király pedig mindenből evett, s közben egyre mondogatta Fouquet-nak:

- Ennél jobbat készíteni, főintendáns úr, már nem is lehet.

Erre az egész udvar olyan lelkesedéssel esett neki a falatozásnak, akár egy egyiptomi sáskaraj a zöldellő rozsvetésnek.

Éhségét csillapítva, a király mégiscsak elszomorodott; szomorú volt, legalábbis ahhoz képest, hogy kötelességének érezte jókedvet mutatni, szomorú pedig kivált amiatt, hogy udvaroncái milyen jóakaratók lettek Fouquet iránt.

D'Artagnan sokat evett és jócskán ivott, ami azonban nem látszott rajta, nem hagyott ki egyetlen jó falatot sem, közben azonban igen sok hasznos megfigyelést tett.

A vacsora véget ért, s a király nem akart lemondani a sétáról. A park fényesen ki volt világítva. Egyébként a hold is, mintha csak Vaux urának parancsát leste volna, beüzüstözte foszforos és gyémánt fényével a fák lombjait és a tavakat. Enyhén hűs este volt, a fasorok árnyékosak voltak, és oly puha homokkal fölhintve, hogy öröm volt rajtuk járni. Az ünnepség tökéletesen sikerült; mert a király a fasor egyik kanyarjában rátalált La Vallière-ra, megszorította a kezét és odasúghatta neki: „Szeretem!” - és ezt senki sem hallotta, kivéve D'Artagnant, aki mögötte, és Fouquet-t, aki előtte haladt.

A varázsos éjszaka előrehaladt. A király a szobájába kíváncsított, és nyomban általános mozgolódás keletkezett. A két királynét teorbák²²² és fuvolák hangja kísérte lakosztályába. A király a lépcsőn felhaladtában már ott találta testőreit: Fouquet hozatta át Melunból és hívta meg őket vacsorára.

D'Artagnan bizalmatlansága teljesen eloszlott. Elfáradt, jól bevacsorált, és egyszer az életben fenéig ki akarta élvezni az ünnepséget egy valódi királynál.

„Fouquet úr az én emberem” - gondolta.

A királyt nagy ceremóniával vezették el a Morpheus-terembe,²²³ amelyről rövid leírással szolgálunk olvasóinknak. Ez volt a legnagyobb és legszebb hálóterem a palotában. A kupolára

222 Közkedvelt lantszerű húros hangszer a XVI-XVII. században.

Le Brun lefestette mind a derűs és nyomasztó álmokat, amiket csak Morpheus bocsát királyokra és közönséges halandókra egyaránt. A freskóképeken a festő gazdag fantáziával ábrázolta, ami kellemetességet az álom csak elővarázsol, ami nektárt és illatot, mézet és virágot, kéjt és nyugalmat csak az érzékeknek nyújt. Amilyen andalító volt a festmény egyik része, olyan gyászos és félelmetes a másik. Serlegek, amelyekből méreg árad, kard, mely az alvó feje fölött megvillan, ijesztő arcú boszorkányok és kísértetek, a pokol tüzénél vagy a mélységes éjszakánál is ijesztőbb árnyalakok - ez volt ellentétpárja a kedves képeknek.

A pompás terembe lépve a király megborzongott. Fouquet megkérdezte az okát.

- Álmos vagyok - felelte Lajos eléggé sápadtan.

- Parancsolja felséged nyomban az éjszakai szolgálatot?

- Nem, még néhány személlyel beszélnem kell - felelte a király. - Értesítsék Colbert urat.

Fouquet meghajolt és távozott.

Gascogne-inak másfél gascogne-i

D'Artagnan nem vesztegette az időt, nem is szokta volt soha. Tudakozódott Aramis felől, s addig nem nyughatott, míg rá nem talált. Aramis pedig, amint a király megérkezett Vaux-ba, visszavonult a szobájába, s nyilván valami újabb gáláns szórakoztatáson töprengett öfelsége kedvére.

D'Artagnan bejelentette magát, s egy második emeleti szép szobában, amelyet a kárpitjáról kék szobának neveztek, ott találta a vannes-i püspököt Porthos és néhány epikureus társaságában.

Aramis megölelte barátját, s a legjobb székkal kínálta; de mivel mindenki észrevette a testőr tartózkodását, nyilván mert bizalmas megbeszélése volt Aramisszal, az epikureusok csakhamar búcsút vettek.

Porthos nem mozdult. Sokat evett vacsorára, s karszékében szunyókált. Ez a harmadik tehát nem zavarta a beszélgetést. Porthos zengzetesen hortyogott. S ettől a basszus szólamtól olyan nyugodtan lehetett beszélni, mint az antik énekbeszédben.

D'Artagnan érezte, hogy neki kell a beszélgetést megkezdenie. A szópárbaj, amit ő akart kierőszakolni, nehéznek ígérkezett; ő azonban bátran nekivágott.

- Nos, hát mégiscsak itt vagyunk Vaux-ban?

- Úgy bizony, D'Artagnan! Szeret itt lenni?

- Nagyon, és Fouquet urat is szeretem.

- Ugye, milyen elragadó?

- Elragadóbb nem is lehetne.

- Azt mondják, a király kezdetben hidegen bánt vele, de azóta öfelsége már megenyhült.

- Miért mondja: „azt mondják”? Talán nem volt ott?

- Nem; az imént eltávozott urakkal a holnapi előadást és lovasjátékokat beszéltük meg.

- Értem! Tehát maga itt az ünnepségek főrendezője?

- Tudja jól, hogy nagy híve vagyok a képzelőtehetség adta élvezeteknek; bizonyos vonatkozásban mindig költő voltam.

- Emlékszem a verseire. Elbűvölőek voltak.

- Én már rég elfelejtettem őket; ellenben örömömre szolgál megtanulhatnom másokét, kivált, ha ezek a mások olyan emberek, mint Molière, Pélisson, La Fontaine.

- Tudja-e, milyen ötletem támadt ma este a vacsoránál, Aramis?

- Nem én. Árulja el, különben sosem találom ki; hisz annyi ötlete van!

- Nos, az az ötletem támadt, hogy Franciaország igazi királya nem XIV. Lajos.

- Hanem! - hökkent meg Aramis, s szeme önkéntelenül a testőr szemére tévedt.

- Hanem Fouquet úr.

Aramis fellélegzett és elmosolyodott.

- Lám, maga is olyan, mint a többi: féltékeny - szólt. - Fogadjunk, hogy ez a kijelentése Colbert úrtól származik!

D'Artagnan, hogy levegye a lábáról Aramist, elbeszélte neki Colbert balfogását a meluni bort illetően.

- Micsoda ocsmány fajta ez a Colbert! - kiáltott Aramis.

- Hát bizony az!

- És ha meggondolja az ember - tette hozzá a püspök -, hogy ez a gazfickó négy hónapon belül a maga minisztere lesz!

- Ugyan!

- És hogy maga ugyanúgy fogja szolgálni, mint Richelieu-t, mint Mazarint.

- Éppúgy, ahogy maga Fouquet-t szolgálja - szólt D'Artagnan.

- Azzal a különbséggel, kedves barátom, hogy Fouquet nem Colbert.

- Ami igaz, az igaz.

És D'Artagnan úgy tett, mint aki elszomorodott.

- De miért mondta az imént - tette hozzá rövid hallgatás után -, hogy Colbert négy hónap múlva miniszter lesz?

- Mert Fouquet úr addigra nem lesz az - vágta rá Aramis.

- Addigra tönkremegy, ugye? - kérdezte D'Artagnan.

- Teljesen.

- Akkor minek rendez ünnepeket? - kérdezte a testőr oly természetes jóakarattal, hogy a püspök már-már lépre ment. - Maga mért nem beszélte le róla?

Ez utóbbi kérdés már túlzás volt. Aramis újra gyanút fogott.

- Arról van szó - válaszolta -, hogy megtartsa magának a királyt.

- Úgy, hogy tönkreteszi magát?

- Tönkreteszi magát a királyért, igen.

- Sajátságos számítás!

- Így hozza a szükség.

- Nem egészen értem, kedves Aramis.

- Pedig úgy van, hiszen maga is észreveheti Colbert úr növekvő törtetését.

- És hogy Colbert úr ösztökéli a királyt, hogy megszabaduljon a főintendánstól.

- Ezt a vak is látja.

- És hogy ármányt szőnek Fouquet úr ellen.

- Nagyjából ez is tudvalevő.

- Mi a valószínűsége annak, hogy a király állást foglal olyan ember ellen, aki egész vagyonát arra áldozta, hogy az ő tetszését elnyerje?

- Ez igaz - felelte lassan Aramis, nem éppen meggyőzve, de annál inkább igyekezve a társalgásnak más fordulatot adni.

- Mert van sokféle örültség - folytatta D'Artagnan. - És nekem egyáltalán nem tetszenek azok, amiket maguk elkövetnek.

- Melyek?

- A díszlakoma, a bál, a hangverseny, a színjáték, lovasjátékok, vízesések, örömtüzek és tűzijátékok, nagy kivilágítások és ajándékok... jó, rendben van, idáig egyetérték; de hát nem elég ennyi kiadás? Szükséges volt?...

- Micsoda?

- Kellott még tetőtől talpig újonnan átépíteni az egész házat, például?

- Hát ez igaz. Meg is mondtam Fouquet úrnak, de azt válaszolta, hogy ha elég gazdag volna, a szélkakastól a pincéig minden tekintetben vadonatúj kastélyt nyújtana a királynak, új volna belül is minden, és ha a király elhagyja, fölgyújtaná az egészet, hogy más ne is használhassa.

- Ez tiszta örület!

- Meg is mondtam neki. Akkor még hozzátette: „Ellenségem mindenki, aki takarékoságot ajánl.”

- Ez ugyanolyan elmebaj, higgye el, mint az az arckép.

- Miféle arckép? - kérdezte Aramis.

- Hát a királyé, az a bizonyos meglepetés...

- Meglepetés?

- Igen, amelyikhez maga szövetmintát szerzett Percerintől.

D'Artagnan elhallgatott. A nyilat kilötte, most már csak le kellett mérnie horderejét.

- Az csak kedveskedés - felelte Aramis.

D'Artagnan egyenesen barátjához lépett, megfogta két kezét, és a szemébe nézve, így szólt hozzá:

- Szeret-e még egy kevésbé, Aramis?

- Hogy szeretem-e!

- Helyes!

- Akkor egy szívességet kérek. Miért szerzett szövetmintát a király öltözékéből Percerintől?

- Jöjjön velem, s kérdezzük meg szegény Le Brunt, aki két nap, két éjjel dolgozott rajta.

- Nézze, Aramis, ez igaz lehet mindenki más számára, de nekem...

- Nem értem, D'Artagnan, igazán meglep!

- Legyen hozzám jóindulattal! Mondja meg nekem az igazságot! Ugye, nem szeretné, ha engem valami kellemetlenség érne?

- Kedves barátom, maga egyre érthetlenebb. Miféle gyanú motoszkál a fejében?

- Hisz-e az én ösztöneimnek? Azelőtt hitt bennük. Nos, az ösztönöm azt súgja, hogy magának valami titkos terve van.

- Tervem? Nekem?

- Nem vagyok benne biztos.

- Nocsak!

- Nem vagyok benne biztos, de meg mernék rá esküdni.
 - Nahát, D'Artagnan, igazán kínos helyzetbe hoz. Mert ha olyan tervem volna, amelyet maga előtt titkolnom kell, titkolnám, ugyebár? Ha pedig olyan a tervem, hogy fel kell fednem maga előtt, már rég megtettem volna.
 - Nem, Aramis, nem; vannak tervek, amiket csak a kedvező pillanatban szoktunk felfedni.
 - Akkor hát, kedves barátom - felelte nevetve a püspök -, még nincs itt ez a kedvező pillanat.
- D'Artagnan bánatosan csóválta a fejét.
- Hej, barátság! Barátság! Hívságos fogalom! Lám, itt egy férfi, aki érettem ízekre tépetné magát, ha kérném rá.
 - Így van - felelte emelt fővel Aramis.
 - És ez az ember, aki vérét ontaná értem, nem nyitja meg előttem szívének egy piciny zugát. Barátság, ismétlem, árnyék vagy csupán, és káprázat, mint minden, ami ezen a világon ragyogó.
 - A mi barátságunkról ne beszéljen így! - szólt a püspök a szilárd meggyőződés hangján. - Ez nem ahhoz a fajtához tartozik, amiről maga szólt.
 - Nézzen meg minket, Aramis. Négyünk közül hárman vagyunk itt együtt. Maga félrevezet engem, én gyanúsnak tartom magát, Porthos pedig alszik. Szép kis baráti hármas, ugyebár. Szép maradványa a barátságnak.
 - Én csak egyet mondhatok magának, D'Artagnan, és ezt az evangéliumra mondom: ugyanúgy szeretem, mint hajdanán. Ha bármikor is bizalmatlan vagyok magával, az mások miatt van így, nem maga és nem is énmiattam. Mindabból, amit tenni fogok és amit sikerre viszek, megfelelően részesül maga is. Ígérje meg nekem, hogy maga is így jár el velem!
 - Ha nem csalódom, Aramis, most oly szavakat ejtett ki, amelyeket e pillanatban a tiszta nemeslelkűség diktált.
 - Lehetséges.
 - Maga Colbert ellen konspirál. Ha csak erről van szó, mondja meg bátran, az ántiját! Megvan hozzá a szerszámom, kihúzom a méregfogát.
- Aramis nem palástolhatta el fennkölt arcán átfutó megvető mosolyát.
- És még ha konspirálnék is Colbert ellen, mi abban, a bűn?
 - Kis feladat ez magának, és nem azért kért szövetmintát Percerintől, hogy Colbert-t megbuktassa. Ó, Aramis, nem vagyunk mi ellenségek, testvérek vagyunk. Mondja meg nekem, mire készül, és olyan igaz, mint ahogy D'Artagnan a nevem, hogy ha nem tudnék segíteni, esküszöm, semleges maradok.
 - Nem készülök semmire - felelte Aramis.
 - Megszólal bennem egy hang, Aramis, és megvilágosít; ez a hang engem még soha meg nem csalt. Maga a király ellen forral valamit!
 - A király ellen? - kiáltott fel a püspök, tiltakozást színélve.
 - Az arckifejezése ugyan nem győz meg engem. Ismétlem, a király ellen.
 - S maga segítene nekem? - mosolygott Aramis még mindig ironikusan.
 - Aramis, nemcsak segítek, többet teszek, s nem is maradok csupán semleges, hanem megmentem magát.

- Elment az esze, D'Artagnan!
- Kettőnk közül én vagyok az okosabb.
- De hogy maga azzal gyanúsít, hogy meg akarom ölni a királyt!
- Ki mondja ezt? - kérdezte a testőr.
- Értsük meg egymást; nem tudom, mi mást lehet tenni egy olyan törvényes király ellen, mint a miénk, mint meggyilkolni.

D'Artagnan nem válaszolt.

- De különben is, itt vannak a gárdistáik és a testőreik - folytatta a püspök.
- Ez igaz.
- Maguk itt nem Fouquet úrnál vannak, hanem otthon.
- Ez is igaz.
- A jelen pillanatban itt van a kezük ügyében Colbert is, aki tanácsaival Fouquet úr ellen hangolja a királyt, ahogyan talán maga is tanácsolná neki, ha én nem volnék benne a játszmában.
- Könyörgök, Aramis! Aramis! Csak egyetlen baráti szót.
- A baráti szó: az igazság. Ha csak egy ujjal is hozzá akarok nyúlni Ausztriai Anna fiához, Franciaország igazi királyához, ha nem az az eltökélt szándékom, hogy leboruljak trónusa elé, ha elképzelésem szerint a holnapi nap itt Vaux-ban nem lesz királyom legdicsőbb napja, hát sújtson rám a villám, azt sem bánom.

Aramis ezeket a szavakat szobájának hálófülkéje felé fordulva mondta, és D'Artagnan, aki egyébként épp a hálófülke falának támaszkodott, nem is gyaníthatta, hogy ott rejtőzik valaki. Aramis szavainak kenetteljessége, gondosan mérlegelt lassú ejtése, a fogadalom ünnepélyessége a legteljesebb mértékben kielégítette a testőrt. Megragadta Aramis kezét, és melegen megszorította.

Aramis a szemrehányásokat elbírta, anélkül, hogy belesápadt volna; de elpirult a dicsérő szavak hallatán. D'Artagnan becsapását dicsőségnek érezte, D'Artagnan bizalma azonban arcába kergette a szégyenpírt.

- Már megy? - kérdezte, és megölelte a testőrt, hogy elrejtse pirulását.
- Igen, hív a szolgálatom. Az éjjeli jelszót kell megtudnom.
- Hol fog aludni?
- Úgy látszik, a király előszobájában. Hát Porthos?
- Vigye magával, úgy hortyog itt, mint valami ágyú.
- Á, hát nem magánál lakik? - kérdezte D'Artagnan.
- Egyáltalán nem. Megvan a saját szobája, de nem tudom, hol.
- Nagyon helyes - felelte a testőr, s gyanúját a két szövetséges elválása teljesen eloszlatta.

És megrázta Porthost, aki a nem várt támadásra valóságos ordítással felelt.

- Jöjjön! - szólt D'Artagnan.
- Ó, D'Artagnan, hát itt van, kedves barátom? Micsoda véletlen! Persze, hiszen itt vagyok Vaux-ban, az ünnepségen!

- A szép öltözékében.

- Igazán nagyon kedves attól a Coquelin de Volière úrtól, nemde?

- Pszt! Úgy lépked, hogy mindjárt leszakad a padló - figyelmeztette Aramis.

- Igaz - szólt a testőr -, ez a szoba a kupolás mennyezet felett van.

- És én nem vívóteremnek választottam - szólt a püspök. - A király szobájának mennyezete az édes álom képe. És ne feledje, hogy az én padlóm az ő mennyezetének burkolata. Jó éjszakát, barátaim! Tíz perc múlva már aludni fogok!

És Aramis szelíd mosollyal kísért ki barátait. Mikor végre kívül voltak, gyorsan bereteszelte az ajtót, az ablakokat légmentesen elzárta, s így szólt:

- Fenség! Fenség!

Fülöp kilépett az alkóvból, elhúzva az ágya mögött elhelyezett tolóajtót.

- Nohát, D'Artagnan ugyancsak gyanakodott! - szólt a herceg.

- Tehát ráismert D'Artagnanra, nemde?

- Még mielőtt a nevéen szólította volna.

- Ő fenséged testőrkapitánya.

- Nagyon hűséges *hozzám!* - szólt Fülöp.

- Hűséges, mint a kutya, de néha harap. Ha D'Artagnan nem ismeri meg, mielőtt még a *másik* eltűnt volna, akkor számíthat rá élete fogytáig, mert akkor, mivel semmit sem látott, megmarad hűségében. Ha későn kap észbe, hát eléggé gascogne-i ahhoz, hogy soha el ne ismerje tévedését.

- Így gondoltam magam is. Mit csináljunk most?

- Elhelyezkedik a megfigyelőfülkében, és megfigyeli a király lefekvésését, hogy milyen a kis ceremóniával végbemenő lefekvés.

- Nagyon helyes. Hol lesz a helyem?

- Üljön le erre a tábori székre. Én felnyitom a padlót. Ezen a nyíláson át, mely a király szobájának kupolás mennyezetén látszik, belát egyenesen a király hálószobájába. Nos, nézzen be! Mit lát?

- Látom a királyt.

És Fülöp megremegett, mintha ellenségét pillantotta volna meg.

- Mit csinál a király?

- Hellyel kínál maga mellett egy férfiút.

- Fouquet urat?

- Nem, nem, várjon csak...

- A jegyzetekre gondoljon, hercegem, az arcképekre!

- Az a férfi, akit a király maga mellé akar ültetni, Colbert úr!

- Colbert a király előtt? - kiáltott fel Aramis. - Lehetetlen!

- Nézze meg!

Aramis a padló nyílásához tapasztotta szemét.

- Igen - szólt -, Colbert az. Ó, fenség, mit fogunk hallani, mi lesz az eredménye ennek a nagy bizalmasságnak?

- Kétségkívül semmi jó nem vár Fouquet úrra.

A herceg nem tévedett. Láttuk, hogy a király Colbert-t hívatta, és hogy Colbert megérkezett. A beszélgetés indításaként Lajos olyan kegyes volt Colbert-rel, amilyen még soha senkivel. Természetesen igaz, hogy a király most négy szemközt volt alattvalójával.

- Üljön le, Colbert.

Az intendáns azt se tudta, hova legyen örömeiben, hiszen már attól félt, hogy menesztik; el is háritotta a roppant megtiszteltetést.

- Elfogadja a kínálást? - kérdezte Aramis.

- Nem, állva marad.

- Hallgatózzunk, hercegem!

És a jövődöbeli király és a jövődöbeli pápa mohón hallgatta a két egyszerű halandót, aki már a talpuk alatt volt, készen voltak akár eltiporni is őket.

- Colbert! - szólt a király. - Ma keresztezte számításomat!

- Fenség, tudtam.

- Nagyon jó, szeretem az ilyen választ. Igen, jól tudta. Bátorság kellett hozzá, hogy mégis megegye.

- Vállaltam a kockázatot, hogy felséged megharagszik, különben azt kockáztattam volna, hogy elrejttem valódi érdekét.

- Mit? Talán félt engem valamitől?

- Még ha csak gyomorrontás volna is, felség - szólt Colbert -, mert ilyen lakomákat királyának csak azért rendez az ember, hogy a jó étkekkel agyonettesse.

Colbert ettől az otromba tréfától jó hatást várt.

XIV. Lajos, országának legghiúbb, de egyszersmind legtapintatosabb férfia, még ezt a tréfát is megbocsátotta Colbert-nak.

- Az már igaz - szólt. - Fouquet úr pompás lakomát rendezett. Mondja, Colbert, honnan veszi ez az ember a pénzt ennek a rengeteg kiadásnak a fedezésére? Tudja ezt?

- Igen, tudom, felség!

- Magyarázza meg nekem.

- Nagyon könnyű, csaknem az utolsó fillérig meg tudom mondani.

- Pontosan számol, azt tudom.

- Ez a legelső tulajdonság, amit egy pénzügyi intendánstól megkövetelhetnek.

- Nincs meg mindenkinek ez a készsége.

- Köszönöm felséged dicséretét, amely a király szájából olyan hízelgő rám nézve.

- Tehát Fouquet gazdag, nagyon gazdag, ezt az egész világ tudja, uram!

- Az egész világ, elevenek és holtak egyaránt.

- Mit akar ezzel mondani, Colbert úr?

- Az élők látják Fouquet úr gazdagságát, megcsodálják, és tetszésüknek adnak kifejezést; de a halottak, akik bölcsebbek, mint mi, tudják gazdagsága okait, s vádolják.

- Nos, milyen okoknak köszönheti Fouquet úr a gazdagságát?

- Az intendánsi hivatal gyakran hasznot hajt azoknak, akik betöltik.

- Velem bizalmasabban beszélhet, ne féljen, magunk vagyunk.

- Én nem félek soha semmitől, lelkiismeretem pajzsa és királyom védelme alatt.

És Colbert meghajolt.

- Tehát, ha a halottak beszélni tudnának...

- Beszélnek is, Sire! Olvassa.

- Ó! - dűnnyögte Aramis a herceg fülébe, aki mellette hallgatózott, s egy hangot sem veszített a párbeszédéből -, ha már itt van, fenség, hogy kitanulja királymesterségét, hallgassa csak végig ezt a valódi királyi infámiát! Olyan jelenetnek lesz tanúja, amelyet csak Isten vagy inkább az ördög eszel ki és visz végbe. Figyeljen jól oda, haszna lesz belőle.

A herceg még jobban figyelt, és látta, hogy a király egy levelet vesz át Colbert-től.

- A megboldogult bíboros írása! - kiáltott fel a király.

- Felségednek jó az emlékezőtehetsége - felelte Colbert hajlongva -, ez a munkálkodásra hivatott király pompás képessége, hogy az első pillanatra így megismeri az írásokat.

A király Mazarin egyik levelét olvasta; az olvasó ismeri már a Chevreuse asszony és Aramis között történt összezördülés óta, és semmi újat nem tudna meg belőle, ha közölnék.

- Nem egészen értem - szólt a király élénk érdeklődéssel.

- Felséged még nem járatos az intendatúra számadásaiban.

- Látom, hogy Fouquet úrnak átadott pénzről van szó benne.

- Tizenhárom millió. Csinos összeg!

- Az bizony! No és, ez a tizenhárom millió teljes egészében hiányzik az összelszámolásból? Látja, ezt nem értem egészen, amint már mondtam. Miért és hogyan volna lehetséges ez a deficit?

- Nem azt mondom: lehetséges, azt mondom: így van!

- Azt állítja, hogy a számadásban hiányzik tizenhárom millió?

- Nem én mondom, hanem a nyilvántartás.

- És Mazarin úrnak ez a levele megadja a felvilágosítást az összeg hova fordításáról, és közli az összeg felvevőjének a nevét?

- Amint erről felséged meggyőződhetik.

- Igen, valóban! A levélből kiviláglik, hogy Fouquet úr tizenhárom milliót még nem térített vissza.

- Ez a számadásokból is kiviláglik, Sire!

- Nos, és azután?

- Nos, Sire, Fouquet úr tizenhárom milliót nem adott vissza, tehát a pénztárban tartotta, és tizenhárom millióval négyszer annyi fényt és pompát lehet kifejteni, mint amennyit felséged

Fontainebleau-ban tudott az összeg egy töredékéből, hiszen ott egészben csak hárommilliót adtunk ki, amire nyilván emlékezni kegyeskedik!

Egy ügyetlen ember részéről nagyon ügyes és álnok fogás volt a királyt arra az ünnepélyre emlékeztetni, mikor Fouquet egyetlen szava folytán a király első ízben érezte tehetetlenségét. Colbert Vaux-ban visszaadta azt, amit Fouquet-tól Fontainebleau-ban kapott, s mint jó pénzügyi ember, kamatostul adta vissza. S miután a király hangulatát a megfelelő irányba terelte, Colbert-nak nem maradt sok tennivalója. Ezt érezte is; a király elkomorodott, Colbert éppoly türelmetlenül várta a király szavait, mint Fülöp és Aramis odafenn a megfigyelő-állásukban.

- Tudja-e, mi következik ebből, Colbert úr? - kérdezte a király rövid gondolkodás után.

- Nem, Sire, nem tudom.

- Ez tizenhárom millió elsajátításának ténye, s ha beigazolódik...

- De már beigazolódott...

- Akarom mondani, ha nyilvánosan kimondanánk, Colbert úr.

- Azt hiszem, hogy ez már holnap megtörténhetik, ha felséged...

- Ha nem Fouquet úrnál volnék! - felelte a király méltóságteljesen.

- A király mindenütt otthon van, Sire! Kivált pedig az olyan házakban, amelyeket az ő pénzéből építettek.

- Úgy gondolom - szólt Fülöp halkán Aramishoz -, hogy az építész, aki ezt a kupolát építette, ha sejti, hogy milyen aljas cél szolgálatába állítják, gyenge alapra építette volna, hogy rá lehessen dönteni az ilyen sötét jellem fejére, mint ez a gazember Colbert.

- Erre gondoltam én is - szólt Aramis -, csakhogy e pillanatban Colbert olyan közel van a királyhoz!

- Ez igaz, még következményei volnának.

- Amelynek öccseura aratná le minden hasznát, fenség.

- Inkább maradjunk nyugodtan és hallgatózzunk tovább.

- Már nem sokáig hallgatózhatunk - szólt a fiatal herceg.

- Miért, fenség?

- Mert ha én volnék a király, erre nem válaszolnék többé.

- Hanem mit tenne?

- Várnék holnap reggelig, hogy gondolkozhassam.

XIV. Lajos végre felemelte a tekintetét a szavait leső Colbert-ra, s hirtelen megváltoztatta a beszéd menetét.

- Colbert úr, későre jár, lefekszem.

- Ó - válaszolt Colbert -, azt hittem...

- Majd holnap. Holnapra megérlelődik bennem az elhatározás.

- Nagyon helyes, Sire! - felelte Colbert ingerülten, habár a király előtt türtőztette magát.

A király egy mozdulatot tett, s Colbert az ajtó felé hátrált.

- A szolgálatomat! - kiáltotta a király.

A király szolgálata belépett a terembe.

Fülöp herceg távozni készült megfigyelőhelyéről.

- Egy pillanat! - szólt Aramis az ő szelíd modorában. - Ami itt történt csak részletkérdés, s holnap nem is törődünk vele többé; de az éjjeli szolgálat, az egyszerű lefekvés szertartásának etikettje, hercegem, nagyon fontos. Tanulja meg, igen, tanulja meg, hogy miképp fog az ágyba bújni, Sire! Nézze meg, nézze végig!

221
Colbert

A történelem el fogja beszélni, vagyis inkább a történelem elmondta már a másnapi eseményeket és ragyogó ünnepségeket, amelyeket a főintendáns királya tiszteletére rendezett. Két nagy író foglalta írásba a nagy vitát, mely a *Vízesés* és a *Szökőkút* között ment végbe és a versengést, mely *A korona kútja* és az *Állatok* között támadt, hogy kitudódjék, melyik tetszik jobban? Másnap tehát vidám multság, séta, vacsora, színház volt. Színházi előadás, amelyben Porthos, legnagyobb meglepetésére, felismerte Coquelin de Voliere urat, aki fellépett *A tolakodók* című bohózatban. Bracieux de Pierrefonds úr nevezte így ezt a vígjátékot.

La Fontaine kétségkívül nem így ítélte róla, mivel barátjának, Maucrou úrnak ezt írta:

Ez a Molière színdarabja. Az egész udvart elragadja ez a jeles költő vele. Méltó rá, hogy a hírneve egészen Rómán túlra szálljon. Ez ám az ember! Csak csodálom.

La Fontaine, mint látjuk, megfogadta Péliссon tanácsát, s gondosabban ügyelt a rímekre.

Különben Porthos is La Fontaine véleményén volt, és vele együtt ő is ezt mondta volna: „A mindenségit! Ez a Molière az én emberem!” De csak a ruhák dolgában. Ami a színházi előadást illeti, mint említettük, Bracieux de Pierrefonds úr szemében Molière csak *tréfacsináló* volt.

Ám a király az éjszakai jelenet hatására gondterhelten, emésztve a mérget, amit Colbert adott be neki, ezen az egész ragyogó, meglepő és eseményekben dúsz napon át, amelyen mintha az *Ezeregyéjszaka* csodái elevenedtek volna meg előtte, a király tartózkodó, hideg és hallgató volt. Semmi sem tudta felvidítani; érezni lehetett, hogy lelke mélyén valami távoli sejtés remeg, amely egyre nő, mint a forrás, mikor az ezeryi kis értől táplálva patakká dagad. Csak délfelé vidult fel egy kissé hangulata. Elhatározása kétségkívül megérlelődött.

Aramis, aki lépésről lépésre követte a királyt, mind gondolataiban, mind útjain, arra következtetett, hogy az az esemény, amire vár, nem fog sokáig várakozni magára.

Colbert, mintha a püspökkel összhangban járt volna el; akkor sem csinálhatta volna különben, ha minden szavára, ami éles tűszúrásként hatolt a király szívébe, Aramis megfelelő parancsot adott volna.

A király egész nap, mert kétségkívül szükségét érezte, hogy komor gondolatait eloszlassa, mindenképpen La Vallière társaságát kereste, és feltűnően mellőzte Colbert-t és Fouquet-t.

Beköszöntött az est. A király csak a kártyajáték után óhajtott sétára indulni. Tehát a vacsora és a séta ideje között nagyban folyt a kártyajáték. A király ezer pisztolt nyert, zsebre tette, felállt, és így szólt:

- Menjünk, uraim, a parkba!

A hölgyeket már ott találta. A király, mint említettük, ezer pisztolt nyert és vágott zsebre. Fouquet azonban úgy intézte, hogy az ő vesztesége tízezer legyen; úgyhogy kilencvenezer frank az udvari emberek markát ütötte, s ez a körülmény a királyi ház udvaroncait és tisztségviselőit a világ legboldogabb embereivé varázsolta.

Nem sugárzott ugyanilyen boldogság a király arcáról, mert bár a nyereség iránt nem volt érzéketlen, egyre komorabb lett. A fasor egyik sarkában Colbert várt rá. Kétségkívül megbeszélte találkára jött oda, mert a király, aki addig kitért útjából, most jelt adott neki, s elvonult vele a parkba.

Csakhogy La Vallière is észrevette a király komor homlokát, lángoló tekintetét; s mivel szerelme mindenbe behatolt, ami a király lelke mélyén szunnyadt, kitalálta, hogy ez a visszafojtott harag valakit fenyeget. És mint a könyörület angyala, ott állt a bosszú útjában.

Szomorúan, megzavarodva állt ott, majd esztét veszítve, amiért királyi kedvesétől oly sokáig távol volt, nyugtalankodva a király belső forrongása miatt, amit megérezett; kezdetben elfogódva állt a király előtt, amit a rosszkedvű Lajos nem vett jó néven tőle.

Mikor azután csaknem négyszemközt maradtak, mert Colbert, megpillantva a lányt, tíz lépés távolságban tisztelettudóan hátramaradt, a király odalépett La Vallière-hoz és megfogta a kezét.

- Kisasszony! - szólt. - Nem vagyok tolakodó, ha megkérdezem, mi baja? Elfogódottnak látszik, és szeme nedves.

- Ó, felség, ha elfogódott vagyok, ha szemem nedves, ha tehát szomorú vagyok, ez felséged szomorúsága miatt van.

- Az én szomorúságom miatt? Ó, rosszul ítélsz, kisasszony! Nem, én nem szomorúságot érzek.

- Hát milyen más érzést, felség?

- Megalázottságot.

- Megalázottságot? Ó, mit beszél?

- Azt mondom, kisasszony, hogy ott, ahol én vagyok, nem lehetne más úr rajtam kívül. És mégis, látja, bár Franciaország királya vagyok, elhomályosít engem ennek a birtoknak a királya. Ó! - kiáltott fel, fogát csikorgatva és kezét ökölbe szorítva. - Ó, ha meggondolom, hogy ez a király...

- Nos? - kérdezte La Vallière rémülten.

- Hogy ez a király egy hűtlen szolga, aki azzal büszkélkedik, amit tőlem ellopott. De gyászba is borítom ennek az arcátlan miniszternek az ünnepélyét, hogy Vaux nimfája, ahogy az ő poétái mondják, sokáig megemlegeti.

- Ó, felség...

- Nos, kisasszony, talán bizony pártját fogja Fouquet úrnak? - kérdezte a király türelmetlenül.

- Nem, Sire, csupán azt kérdelem, vajon helytállóak-e értesülései? Felséged már nemegyszer megtanulhatta, hogy milyen értékkel bírnak az udvari vádaskodások.

A király intett Colbert-nak, hogy lépjen közelebb.

- Beszéljen maga, Colbert - szólt a király. - Úgy látom, La Vallière kisasszonynak a maga szavára van szüksége, hogy hitelt adjon a király szavának. Mondja el a kisasszonynak, hogy mit tett Fouquet úr. Maga pedig, kisasszony - nem tart sokáig - hallgassa meg, kérem.

Miért ragaszkodott ehhez olyan nagyon a király? Igen egyszerű a dolog: szíve nem volt nyugodt, lelke nem volt meggyőződve; a tizenhárom milliőról szóló történet mögött valamiféle komor, sötét, alattomos mesterkedést gyanított, s jóváhagyást akart kapni La Vallière tiszta szívéből, hogy a lopás gondolatára felháborodva, egyetlen szavával megerősítse elhatározásában, amit mégis habozott valóra váltani.

- Beszéljen, uram - szólt Colbert-hoz La Vallière kisasszony, s közelebb lépett -, beszéljen, meghallgatom, mert a király akarja. Nos, mondja el, milyen bünt követt el Fouquet úr?

- Ó, nem olyan nagyot, kisasszony! - szólt a fekete jellemű ember. - Csupán egy kis visszaélés a bizalommal...

- Beszéljen, Colbert, mondja el, s aztán ha elmondta, távozzék, s jelentse D'Artagnannak, hogy parancsot kap tőlem.

- D'Artagnan úrnak? - kérdezte La Vallière kisasszony. - Miért értesíti D'Artagnan urat? Sire, esedezem, mondja meg nekem.

- Mi másért, mint hogy elfogassam ezt a büszke titánt, aki jelszavához híven, végül tán még az én egemig is feltornássza magát.

- El akarja fogatni Fouquet urat?

- Csak nem csodálkozik rajta?

- A tulajdon házában?

- Miért ne? Ha bűnös, itt éppoly bűnös, mint másutt.

- Fouquet urat, aki éppen most tönkreteszi magát, hogy tiszteletét kellőképp kifejezhesse a király előtt?

- Azt kell hinnem, hogy védelmezi ezt az árulót, kisasszony.

Colbert halkán nevetett. A király a nevetés sziszegésére megfordult.

- Felség - felelte La Vallière -, nem Fouquet urat védelmezem, hanem felségedet!

- Engem?... Engem védelmez?...

- Felség, megbecsteleníti magát, ha ilyen parancsot ad!

- Megbecstelenítem magam? - dörmögte a király, s elsápadt haragjában. - Valóban, kisasszony, különös szenvedéllyel beszél.

- Nem, Sire, nem beszélek, hanem felségedet szolgálom szenvedéllyel! - válaszolt a nemes szívű fiatal leány. - Ezért, ha szükség volna rá, az életemet adnám, s ezt is ilyen szenvedéllyel, Sire!

Colbert szólni akart, de La Vallière, ez a szelíd bárány, szembefordult vele, és villámló tekintettel hallgatást parancsolt.

- Uram - szólt -, ha a király helyesen jár el, hallgatok, még ha velem vagy hozzátartozóimmal szemben igazságtalanságot követ is el, de ha helytelenül cselekszik akár az én érdekemben vagy szerettemért is, akiket szeretett, akkor megmondom neki!

- De kisasszony - kockáztatta meg Colbert -, azt hiszem, én szintén szeretem a királyt!

- Igen, uram, mi mindketten szeretjük a királyt, ki-ki a maga módján - felelte La Vallière fennkölt hangon, ami a király szíve mélyéig hatolt. - Csakhogy én olyan igazán szeretem, hogy az egész világ tud róla, és oly tisztán, hogy maga a király sem kételkedik szerelmemben. Ő az én királyom és parancsolóm, s én alázatos szolgálója vagyok; bárki, aki az ő becsületét támadja, az én életem ellen tör. Ezért megismétlem, hogy a királyt lealacsonyítják azok, akik azt a tanácsot adják neki, hogy Fouquet urat a tulajdon házában fogassa el.

Colbert lehajtotta a fejét, mert érezte, hogy a király elpártolt tőle, de azért dacosan ezt dörmögte:

- Kisasszony! Csak egy szót mondanék.

- Ne mondja ki ezt az egy szót, uram, mert nem hallgatom meg. Különb is, mit mondhatna nekem? Azt, hogy Fouquet úr bűnt követett el? Ezt tudom, mert a király mondta; és attól a pillanattól, mikor a király azt mondta: „Úgy hiszem”, nincs rá szükségem, hogy másvalaki azt mondja: „Megerősítem!” De még ha Fouquet úr a legutolsó ember volna is, akkor is fennen

állítom, hogy Fouquet úr személye a király előtt szent és sérthetetlen, mert a király az ő vendége. Ha a háza rablóbarlang volna is, ha Vaux pénzhamisítók és banditák rejtekhelye volna is, háza akkor is szent, kastélya akkor is sérthetetlen, mert a felesége lakik benne és ez oly menedékhely, amelyet még a hóhér sem sértene meg.

La Vallière elhallgatott. A király önkéntelenül megcsodálta; legyőzte őt a lány szavainak heve, érveinek nemessége. Colbert, az egyenlőtlen küzdelemtől lesújtva, megadta magát. A király végre fellélegzett, fejét csóválta, és kezét nyújtotta La Vallière-nak:

- Kisasszony! - szólt szelíden. - Miért beszél ellenem? Tudja-e, mit fog tenni ez a nyomorult, ha futni hagyom?

- Ó, Istenem! Hiszen ezt a zsákmányt mindig megkaphatja!

- De hátha kicsúszik a kezünkből, hátha megszökik? - szólt Colbert.

- Nos, uram, akkor a királynak örök dicsőségére szolgálna, hogy Fouquet-t szökni engedte, és mennél nagyobb a bűne, annál nagyobb volna a király dicsősége, összehasonlítva ezzel a nyomorúsággal, ezzel a gyalázattal.

Lajos megcsókolta La Vallière kezét, és térdre ereszkedett előtte.

„Elvesztem!” - gondolta magában Colbert.

Azután hirtelen felragyogott az arca:

„Ó, nem, nem! Még nem!” - dörmögte halkán.

És mialatt a király egy nagy hársfa lombjának védelmében kimondhatatlan szerelmének egész hevével magához szorította La Vallière-t, Colbert nyugodtan keresgélt tárcájában, elővett belőle egy levél formában összehajtott papirost, mely már megsárgult egy kissé, de nagyon értékes lehetett, mert az intendáns mosolyogva cirógatta tekintetével. Aztán gyűlölködő pillantását ismét a lány és a király bájos együttesére vetette, ahogy a közeledő fáklyák fényétől a homályban kirajzolódott az alakjuk.

A király La Vallière fehér ruháján látta meg a fáklya fényét visszaverődni, és megszólalt:

- Menj, Louise, mert, látod, jönnek!

- Kisasszony, kisasszony, jönnek - szólt Colbert, hogy a fiatal lány távozását siettesse.

Louise gyorsan eltűnt a fák között. És azután, mikor a lány előtt térdeplő király felállt, Colbert megszólalt:

- A! La Vallière kisasszony elejtett valamit!

- Mit? - kérdezte a király.

- Egy papirost, egy levelet, valami fehér tárgyat; itt van, felség.

A király gyorsan lehajolt és felvette a levelet, miközben összegyúrta.

Ebben a pillanatban odaértek a fáklyahordozók, s világosság áradt e komor jelenetre.

222
Féltékenység

Ez a valóságos fényáradat, mindannyiuk buzgó hódolata, az újabb éljenzés, amellyel Fouquet a királyt fogadta, késleltette a király elhatározását, amelyet már La Vallière szavai is meg-ingattak szívében.

A király tehát szinte hálásan nézett Fouquet-ra, mert alkalmat adott La Vallière-nak, hogy olyan nemeslelkűnek mutatkozhatott, s hatalmat vehetett az ő szívében.

Az ünnepség utolsó csodáinak pillanata most következett el. Alighogy Fouquet megindult a királlyal a kastély felé, a kupolából lángtenger tört a magasba, hatalmas dörrenéssel, mint valami szemkápráztató hajnalpír és mindent elborított vakító fényével. Megkezdődött a tűzijáték. Colbert húszlépcsnyire volt a királytól, akit Vaux ura kísért és ünnepelt; és sötét jellemének nyakasságával igyekezett visszaterelni a király figyelmét arra a gondolatra, amitől a páratlan látványosság pompája már nagyon is eltávolította.

Abban a pillanatban, amikor Fouquet-nak a király kezét akart nyújtani, megérezte kezében azt a papírt, amelyet a látszat szerint La Vallière ejtett el, mikor elfutott.

A legerősebb mágnes, a szerelem, eszébe juttatta a királynak kedvesét.

A tűzijáték fényénél, mely egyre ragyogóbb lett, s mely a környező falvakból a csodálat hangját váltotta ki, a király elolvasta a levelet, azt gondolván róla, hogy La Vallière-nak hozzá írt szerelmes levele.

Mennél tovább olvasta, annál sápadtabb lett arca, s az a visszafojtott düh, az ezerszínű fénytől megvilágítva, rettenetes látványt nyújtott, hogy mindenki beleremegett volna, ha belelát ebbe a sötét szenvedélytől háborgó szívbe. A király féltékenysége és dühe kitörni készült. Attól a perctől fogva, mikor tudatára ébredt a komor valóságnak, minden eltűnt szívéből: részvét, szelídség, a vendégszeretet szentsége.

A szívét hasogató metsző fájdalom kis híján arra bírta a királyt, hogy lármát csapjon és gárdistái után kiabáljon, annyira gyenge volt még a szíve a szenvedés eltitkolására.

Olvasóink bizonyára kitalálták, hogy az a levél, amelyet Colbert a király elé csempészett, ugyanaz a levél volt, amely Tobie-val, a szerelmi postással együtt eltűnt Fontainebleau-ban, miután Fouquet támadást intézett La Vallière szíve ellen.

Fouquet látta a király sápadtságát, de nem gyanította, mi a baja, Colbert látta a haragot, s örült a vihar közeledésének.

Fouquet hangja felrázta a királyt fájdalmas töprengéséből.

- Mi baja, Sire? - kérdezte hódolattal a főintendáns.

A király türtőztette magát.

- Semmi! - felelte.

- Félek, hogy felséged rosszul érzi magát.

- Valóban rosszul érzem magam, de mondtam már, uram, hogy semmi!

És meg sem várta a tűzijáték végét, elindult a kastély felé. Fouquet elkísérte a királyt. Mindnyájan követték.

Az utolsó rakéták szomorúan röppentek fel, csak a maguk kedvéért.

A főintendáns még egyszer kísérletet tett rá, hogy a királyt megkérdezze, de választ nem kapott. Sejtette, hogy a parkban a király és La Vallière kisasszony között szóváltás támadt, hogy összevesztek, s hogy a király, aki nem haragtartó, de egészen átadja magát szerelmi őriöngésének, az egész világot gyűlöli, mert kedvese megharagudott reá. Ez a gondolat megnyugtatta Fouquet-t, s még vigasztalóan és barátságosan rá is mosolygott fiatal uralkodójára, mikor jó éjszakát kívánt neki.

De ezzel még nem érték véget a király kínjai. El kellett szenvednie az esti szolgálatot is. Az esti udvari szolgálat az etikett szerint roppant szertartásosan ment végbe. A következő napra volt megállapítva az elutazás. A vendégeknek tehát köszönetüket kellett kifejezniük a vendéglátó gazda előtt, s bökölni előtte a tizenkét milliójáért.

Mikor Fouquet-t a király elbocsátotta, csupán ennyit mondott neki, kedves szavak helyett:

- Fouquet úr, értesítést kap tőlem, s ezért kérem, küldesse ide D'Artagnan urat.

A király ereiben forrt a vér a sok színlelés után, legszívesebben megölte volna Fouquet-t, miként elődje megölette D'Ancre marsallt, ám szörnyű elhatározását olyan királyi mosoly alá rejtette, amely baljós események villáma.

Fouquet megcsókolta a király kezét, Lajos egész testében megremegett, de azért tűrte, hogy Fouquet ajka megérintse a kezét.

Öt perccel később D'Artagnan, akinek a király parancsát jelentették, belépett a szobába.

Aramis és Fülöp már ott hallgatóztak leshelyükön.

A király annyi időt sem hagyott testőrkapitányának, hogy karosszékéig jöjjön.

Eléje sietett, s odakiáltott neki:

- Legyen gondja rá, hogy senki ide be ne lépjen!

- Igen, Sire - felelte a kapitány, akinek éber tekintete már régóta kielemezte a király arc-kifejezését dúló szenvedélyeket.

Az ajtónál D'Artagnan parancsot adott, azután visszajött a királyhoz, s megkérdezte:

- Van valami újság felséged körül?

- Hány embere van itt? - kérdezte a király, válaszul a kapitány kérdésére.

- Mit kell tennünk, Sire?

- Hány embere van? - ismételte a király toporzékolva.

- Itt vannak a testőrök.

- Azután?

- Van húsz gárdistám és tizenhárom svájcim.

- Hány ember kell ahhoz, hogy...

- Hogy?... - kérdezte a testőrkapitány, nyugodt, nagy szemét a királyra emelve.

- Hogy Fouquet urat elfogja.

D'Artagnan egy lépést hátrált, s csodálkozva kiáltott fel:

- Fouquet urat elfogni?

- Talán maga is azt akarja mondani, hogy ez lehetetlenség? - kiáltotta gyilkos dühében a király.

- Én soha nem mondom semmire, hogy lehetetlen! - felelte D'Artagnan megsértődve.

- Nos, akkor tegye meg!

D'Artagnan sarkon fordult, s az ajtó felé indult.

A szoba nem volt nagy, hat lépéssel átmérté, de azután megállott, s így szólott:

- Bocsánat, felség!

- Mi az? - szólt a király.

- Ehhez az elfogáshoz írásbeli parancsot kérek!

- Miért? Mióta nem elegendő magának a király szava?

- Mert a királyi szó, amelyet a harag érzése sugall, megváltozhatik, mihelyt megváltozik az érzés, ami sugallja.

- Semmi mellébeszélés, uram! Egészen más a gondolata.

- Ó, nekem mindig vannak gondolataim, olyanok, amilyenek, sajnos, másoknak nincsenek! - felelte D'Artagnan.

A király hiába ágaskodott haragjában, kezes lett ez előtt a férfi előtt, mint a ló, mikor az idomár keze tartja a zablát.

- Mi az a gondolat? - kiáltotta.

- Hallgasson meg, Sire - felelte D'Artagnan. - Elfogat egy embert, akinek még a házában időzik; ezt a harag sugallja. Ha a harag elpárolog, megbánja majd. S akkor szeretném az írásbeli parancsot eléje tartani. Ha ez nem változtat is a helyzeten, legalább azt bizonyítja, hogy a király rosszul teszi, ha haragra lobbán.

- Rosszul teszi, ha haragra lobbán? - üvöltötte a király dühében. - Hát az én királyi atyám, az én őszám nem lobbán haragra, a krisztusát!

- Felsőged királyi atyja, királyi nagyapja mindig csak a saját házában lobbán haragra.

- A király mindenütt úr, nemcsak odahaza.

- Ez afféle hízelgő beszéd; nyilván Colbert úrtól származik, de nem ez az igazság! A király mindenhol a saját házában van, ha onnan előbb elűzte a tulajdonosát!

A király ajkába harapott.

- Hogyan? - szólt D'Artagnan. - Itt egy férfi, aki tönkreteszi magát, hogy felséged kedvében járjon, és őt akarja elfogatni? Láncos teringette, felség, ha én volnék Fouquet, s velem bannának így, lenyelnék tíz tűzijátékgyutacsot, meggyújtanám, s a levegőbe röpíteném magam, magammal pedig az egész mindenséget itt. De mindegy, a király akarja, hát megyek.

- Menjen - szólt a király. - De van elég embere?

- Hát azt hiszi, felség, hogy egy lovasszakaszt viszek magammal? Hiszen Fouquet úr elfogatása olyan könnyű, hogy azt egy gyermek is megteheti. Fouquet úr elfogatása annyi, mint ha az ember megiszik egy pohár ürmöst. Az ember elfintorítja az arcát, tovább semmi!

- És ha védekezik?

- Ő? Ugyan már, minek védekezne, mikor ez a királyi szigorúság őt királlyá és mártírrá avatja! Tudja, felség, ha egymilliója marad, amiben kételkedem, fogadok, azt is odaadná, hogy életének ilyen vége legyen. Nos, felség, megyek.

- Várjon!

- Miért?

- Az elfogatást ne nyilvánosan hajtsa végre.

- Az már sokkal nehezebb.

- Miért?

- Mert mi sem egyszerűbb, mint odamenni és az őt körülvevő lelkes hívei között azt mondani: „A király nevében letartóztatom, uram!” De odamenni, ide-oda forgatni, tologatni, és végül sarokba szorítani a sakktáblán, hogy el ne illanhasson; vendégei közül kiemelni, s megtartani felséged foglyának úgy, hogy meg ne hallja senki a sóhajtását, hát ez a valódi, a legnagyobb nehézség, és fogadom, hogy nálam sokkal ügyesebbek sem tudják megcsinálni.

- Mondja inkább, hogy lehetetlen, s gyorsabban végzett a dologgal. Ó, Istenem, Istenem, hát mindig olyan emberek lesznek körülöttem, akik megakadályoznak benne, hogy azt tegyem, amit akarok?

- Én semmiben sem akadályozom felségedet. Így rendben van?

- Őrizze Fouquet urat, míg csak holnap véglegesen nem döntök.

- Meglesz, Sire!

- Azután jöjjön vissza a reggeli öltözködéskor, hogy parancsaimat átvegye.

- Itt leszek.

- Most pedig hagyjanak egyedül.

- Még Colbert úrra sincs szüksége? - kérdezte a testőrkapitány a távozás utolsó pillanatában a király felé röpítve ezt a mérges nyilat.

A király összerezett. Teljesen átengedve magát bosszúszomjának, megfélekedett a corpus delictiről, a levélről.

- Nincs, senkire sincs szükségem! - szólt. - Senki se legyen itt! Hagyjanak magamra!

D'Artagnan távozott. A király maga zárta be az ajtót, és dühösen járkált fel-alá a szobában, mint a megsebzett bika, amely maga után húzza a pikákat és a horgas vasakat. Végül nagy kiáltozással könnyített haragján.

- Ó, a nyomorult! Nemcsak a pénzemet rabolja el, hanem ezzel a pénzzel megvesztegeti írnokaimat, barátaimat, tábornokaimat, művészeimet, sőt még kedvesemet is elrabolja! Ahá, a hűtlen ezért védelmezte hát olyan hevesen!... Hálából tette!... Vagy ki tudja?... Talán szerelemből!

Egy pillanatig fájdalmas merengésbe merült.

„Egy szatír! - gondolta magában azzal a mély gyűlölettel, amit az ifjúság táplál az érettebb korú férfiak iránt, akik még szerelemre gondolnak. - Egy faun, aki gáláns kalandok után futkos, és még soha nem talált ellenállásra! Szoknyapeccér, aki arany ékszereket és gyémántokat osztogat, és festőket tart, hogy kedveseit mint istennőket fessék le!”

A király remegett kétségbeesésében.

„Mindent bemocskol! - folytatta. - Mindent tönkretesz! Meg fog ölni! Sok nekem ez az ember! Halálos ellenségem! Buknia kell! Gyűlölöm őt... gyűlölöm, gyűlölöm!”

És e szavaknál hatalmasakat ütött a karszék karfájára, hol leülve, hol felugorva őrjöngésében.

- Holnap! Holnap! Ó, a szép nap! - mormogta. - Mire a nap felkel, nem lévén más riválisa, csak én, ez az ember olyan mélyre fog bukni, hogy a romokon, amiket haragom okoz, el fogják ismerni végre: én mégis nagyobb vagyok, mint ő!

A király, nem bírván uralkodni magán, egy ökölcsapással felborította az ágya mellett álló asztalt, s a fájdalomtól majdnem sírva, lihegve, ruhástul rávetette magát az ágyra, s az ágyneműt harapdálta, hogy fájdalmát csillapítsa.

Az ágy recsegett súlya alatt, és egynéhány sóhajtást leszámítva, amely a király lihegő melléből szakadt fel, más zaj nem volt hallható a hálószobában...

223
Felségsértés

A szertelen düh, amely a királyt előntötte Fouquet-nak La Vallière-hoz intézett levele olvastán, lassanként fájdalmas kimerültségnek adott helyet.

Az egészséggel és életerővel telt fiatalságnak szüksége van rá, hogy nyomban pótolja, amit elveszített; a fiatalság nem ismeri a vég nélküli álmatlanságot, mely a boldogtalan számára megvalósítja a Prométheusz mindig újránövő májáról szóló tanmesét. Ahol az érett férfi a maga erejében, az aggastyán a maga kimerültségében állandó táplálékot talál fájdalmához, ott az ifjú ember a baj hirtelen megnyilvánulása által heves küzdelemben, kiáltozásban emészti fel erejét, és hamarabb sújtja porig a kérlelhetetlen ellenség, amely ellen küzd. Végre, mikor elesett, nem szenved többé.

Lajos egy negyedóra alatt le volt győzve, aztán többé nem szorította ökölbe kezét, és nem égette többé tüzes pillantásaival gyűlöletének láthatatlan tárgyait, nem vádolta többé indulatos szavakkal Fouquet-t és La Vallière-t; dühét kétségbeesés és kétségbeesését csüggedés váltotta fel.

Egy ideig forgolódott és hánykolódott az ágyában, aztán tehetetlenül lehanyatlott a karja, feje a csipkével díszített vánkosra nehezedett, kimerült tagjai megremegtek az izmok apró, görcsös rángásaitól, s már csak olykor-olykor hagyta el mellét mély sóhajtás.

Morpheus isten, ennek a róla elnevezett szobának egyedüli uralkodója, aki felé Lajos a haragtól homályos és a sírástól vörös szemét fordította, teli marokkal szórta rá az álmot, s a király lassan lehunyta szemét és elszenderült.

Ekkor úgy rémlett neki, amint ez gyakran megtörténik az első könnyű, édes álomban, mely a testet a fekvőhely fölé és a lelket a földi világ fölé emeli, úgy rémlett neki, hogy a mennyezetre festett Morpheus isten merőben emberi szemmel néz rá, hogy feje fölött a kupolában valami fénylik és megmozdul, hogy a rossz álmoképek raja elvonul, s helyén férfiarc jelenik meg, egyik kezét a száján tartva és mély töprengésbe merülve. És - ami a legkülönösebb - ez az ember annyira hasonlított a királyhoz, hogy Lajos azt hitte, tulajdon arcát látja egy tükörben. Csakhogy azt az arcot szomorúvá tette a mély szánalom.

Aztán úgy rémlett neki, hogy a mennyezet mindinkább távolodik, mindjobban eltűnik szeme elől, és a Le Brun festette alakok és jelképek a növekvő távolságban elhomályosodnak. Az ágy mozdulatlanságát szelíd, egyenletes, tovasikló mozgás váltotta fel, olyan, mint a hajóé, amely elindul a hullámokon. A király kétségkívül álmot látott, és ebben az álomban a függönyöket összetartó aranykorona eltűnt, s vele együtt a kupola is, melyen függött, úgyhogy a mennyezeten a szárnyas génusz, amely két kézzel tartotta ezt a koronát, hiába látszott integetni a királynak, aki messze eltűnt tőle.

Az ágy mindinkább süllyedt. A király nyitott szemmel feküdt, s rabul ejtette a könyörtelen rémlátás. Végül kialudt a fény a királyi szobában, s hideg, komor, megmagyarázhatatlan valami járta át a levegőt. Már nem volt ott festmény, aranydíszítés, bársonyfűggöny, csak meztelen, szürke falak látszottak, amelyeknek árnyéka mind sűrűbb lett. És az ágy még egyre süllyedt, s egy perc múlva, amely egy évszázadnak tetszett a királynak, egy sötét, jéghideg, szellős helyiségbe ért. Ott megállt.

A király már csak úgy látta szobájának világosságát, ahogy egy kút aljáról látjuk a napvilágot.

„Ez borzasztó álom! - gondolta. - Ideje, hogy felébredjek. Nos hát, ébredjünk fel!”

Mindenki tapasztalta magán azt, amit itt elbeszélünk, nincs olyan ember, aki egy lidérces álomban, az agya mélyén pislogó lámpa segítségével ne mondta volna, ha minden más emberi fény kialudt, senki sincs, aki ilyenkor azt ne mondta volna: - „Semmi az egész, álmodom.”

Ezt mondotta magának XIV. Lajos is, de midőn ott tartott: „Nos hát, ébredjünk fel!” - vette észre, hogy nemcsak felébredt, hanem a szeme is nyitva van. Körüljártatta tekintetét.

Jobbra és balra tőle két férfi állt, mindkettő fel volt fegyverezve, bő köpönyegbe burkolóztak, és az arcukat álarc takarta el.

A két férfi közül az egyik kis lámpát tartott a kezében, s ennek vörös fénye a legszomorúbb képet világította meg, melyet egy király láthat.

Lajos azt hitte, hogy az álma folytatódik, és ha véget akar vetni neki, csak a kezét kell megmozdítania, vagy hangját kell hallatnia. Talpra szökött az ágyból, és lába nedves talajt ért. Ekkor odafordult a lámpát tartó emberhez:

- Mi ez, uram, miféle tréfa ez?

- Ez nem tréfa! - felelte tompa hangon a lámpást tartó álarcos.

- Maga Fouquet úrhoz tartozik? - kérdezte a király, kissé megdöbbenve.

- Mit számít, hogy kihez tartozunk? - felelte a kísérteties alak. - Mi vagyunk a parancsolói - ez az egész.

A király inkább türelmetlenül, mint megijedve, a második álarcoshoz fordult.

- Ha ez komédia - szólt -, akkor mondják meg Fouquet úrnak, hogy otrombának tartom, és parancsolom, hogy hagyják abba.

A második álarcos, akihez a király szavait intézte, roppant magas termetű és kövér testalkatú volt. Egyenesen és mozdulatlanul állt ott, mint valami márványtömb.

- Nos - folytatta a király és dobbantott -, nem válaszol?

- Nem válaszolok, uracskám - felelte sztentori hangon az óriás -, mert nincs mit felelnünk, legfeljebb azt, hogy maga az igazi betolakodó, és Coquelin de Volière úr elfelejtette szerepeltetni a darabjában.

- De hát mit akarnak tőlem? - kiáltotta a király, és haragosan összefonta mellén a karját.

- Majd megtudja később - felelte a lámpát tartó ember.

- Addig is mondják meg, hol vagyok!

- Nézzen körül!

Lajos csakugyan körülnézett; az álarcos magasra tartotta a lámpást, ennek fénye mellett azonban a király csak nyirkos falakat látott, amelyeken itt-ott ezüstös fényű nyomot hagytak a csigák.

- Ó, ó! Börtön? - kiáltotta a király.

- Nem, csak egy föld alatti helyiség.

- S hová vezet?

- Kövessen minket.

- Nem mozdulok erről a helyről! - kiáltotta a király.

- Ha makacsodik, fiatal barátom - felelte a hatalmas szál férfi -, felkapom, becsavarom egy köpönyegbe, és ha netán megfullad benne, hitemre mondom, úgy kell magának.

E szavakkal az óriás széttárta a köpönyegét, és fenyegető mozdulatot tett a király felé kezével, amely olyan volt, amilyent Krotóni Milón kívánhatott magának azon a napon, amelyen arra a szerencsétlen gondolatra jutott, hogy utolsó tölgyfáját kettéhasítja.²²⁴

A király megborzadt az erőszaktól; mert belátta, hogy a két férfi, akinek hatalmában volt, nem azért ment el idáig, hogy meghátráljon, és készek véghez vinni, amit eltökéltek. Lajos a fejét csóválta.

- Úgy látszik, két gyilkos kezébe kerültem - mondotta. - Gyerünk!

E szavakra egyik férfi sem felelt. Az, aki a lámpást vitte, elől ment, a király követte, és utánuk ment a második álarcos. Így haladtak egy hosszú, tekervényes folyosón át, amelynek olyan sok lépcsője volt, mint Anne Radcliffe titokzatos és sötét palotáinak.²²⁵ Számtalan kanyar után, miközben a király többször víz csobogását hallotta a feje fölött, útjuk egy hosszú folyosón ért véget, mely vasajtóval volt elzárva. A lámpást vivő ember kinyitotta az ajtót az övén függő kulcsokkal, amiket a király egész úton hallott csörömpölni.

Midőn a szabadba nyíló ajtó kitárult, a király felismerte azokat a balsamos illatokat, amelyeket a fák meleg, nyári napok után árasztanak.

Egy pillanatig megállt, de nagy erejű kísérője, aki nyomon követte, kitaszította.

- Még egyszer kérdem - szólt a király annak, aki olyan vakmerő volt, hogy uralkodóját megérintette -, mi a szándéka Franciaország királyával?

- Igyekezzék ezt a címet elfelejteni - felelte a lámpás ember olyan hangon, mely éppoly kevéssé tűrt ellenvetést, mint Mínoész király²²⁶ nevezetes ítéletei.

- Kerékbe kellene törni azért, amit az imént mondott - folytatta az óriás, mialatt eloltotta a lámpát, amelyet a társa adott át neki -, de a király túlságosan emberséges.

Lajos erre a fenyegetésre olyan heves mozdulatot tett, hogy azt hitte volna az ember, el akar iramodni, de az óriás keze a vállára nehezedett, és nem engedte elmozdulni helyéről.

- De hát hova megyünk? - kérdezte Lajos.

- Jöjjön - felelte az első férfi, bizonyos tisztelettel, és odavezette foglyát egy kocsihoz, amely várakozni látszott.

A kocsit egészen eltakarták a fák lombjai. A két ló meg volt béklyózva és kötőfékkal kikötve egy tölgyfa alsó ágaihoz.

- Szálljon be - mondotta ugyanez a férfi, mialatt kinyitotta a kocsiját és leengedte a hágcsót.

A király engedelmeskedett, beült a kocsiba, s a párnázott ajtó zára nyomban becsukódott Lajos és kísérője mögött. Az óriás levágta a lovak lábáról a béklyót és a pányvát, egyedül befogott, és felült a bakra. A kocsiját tüstént vágóban elindult a párizsi országútra, a SÉNART melletti erdőben pihent lovak várták, amelyek, mint az előbbieket, a fákhöz voltak kötve. Az ember, aki a bakon ült, lovakat váltott, és gyorsan továbbhajtott Párizs felé, ahova reggel három óra tájban megérkeztek. A kocsiját a Saint-Antoine külvároson gördült végig, s odakiáltva

224 Hatalmas termetű görög atléta (i. e. VI. században), az Olimpiai Játékok többszörös győztese; a monda szerint öregkorában, hogy erejét fitogtassa, pusztán kézzel akart kettérepeszteni egy már megvasadt fát. A fa törzsének két fele azonban összezárult, fogva tartotta az atlétát, akit ennek következtében felfaltak az állatok.

225 Angol író (1764-1823); főként fantasztikus és rémregényeivel vált híressé.

226 Krétai király, Zeusz és Európé fia, bölcs törvényhozó, az alvilág bíróját.

az őrnök: „A király parancsára!” - behajtott a Bastille körfallal kerített udvarára, amely a parancsnoksági udvarra nyílt. Ott a gőzölgő lovak megálltak a bejárati lépcső lábánál. Az őrség egyik őrmestere odasietett.

- Keltsék fel a parancsnok urat! - mondotta dörgő hangon a kocsis.

Ettől a hangtól eltekintve, amely talán a Saint-Antoine külváros széléig is elhallatszott, minden csendes volt a kocsiban és az erődben. Tíz perc múlva Baisemeaux, hálóköntösben, megjelent lakásának ajtajában.

- Mi az megint? - kérdezte. - És kit hoznak itt nekem?

A lámpást vivő ember kinyitotta a kocsi ajtaját, és néhány szót szólt a kocsisnak.

Az nyomban leszállt a bakról, kezébe fogta a karabélyt, amely a lábánál hevert, és a fegyver csövét a fogoly mellének tartotta.

- Ha egy szót szól, lőjön - mondta fennhangon a férfi, aki kiszállt a kocsiból.

- Úgy lesz! - felelte a másik röviden.

A király kísérfője, amikor ezt a parancsot kiadta, felment a lépcsőn, ahol a parancsnok várakozott.

- D'Herblay úr! - kiáltotta Baisemeaux.

- Csitt! - figyelmeztette Aramis. - Menjünk be magához.

- Ó, Istenem! Mi hozza ide ilyenkor?

- Tévedés történt, kedves Baisemeaux uram - felelte Aramis nyugodtan. - Úgy látszik, legutóbb igaza volt.

- Milyen tekintetben? - kérdezte a parancsnok.

- Hát a szabadlábra helyező parancs tekintetében, kedves barátom!

- Magyarázza ezt meg nekem, uram... bocsánat, monsignore - felelte a parancsnok, s hangja elfűlt a meglepetéstől és az ijedelemtől.

- Nagyon egyszerű: emlékszik rá, kedves Baisemeaux úr, hogy egy szabadlábra helyező parancsot kapott?

- Igen, Marchialit illetően.

- Nos hát, mind a ketten azt hittük, ugye, hogy Marchialit kell szabadon bocsátani?

- Mindenesetre. De emlékezzék csak vissza, hogy én kételkedtem, és nem akartam megtenni; kényszerített rá.

- Ó, milyen szót használ, kedves Baisemeaux! Csak tanácsoltam, ennyi az egész.

- Tanácsolta, igen, tanácsolta, hogy átadjam azt az embert, akit aztán elvitt magával kocsiján.

- Nos hát, kedves Baisemeaux úr, tévedés volt. A minisztériumban észrevették, és most elhoztam a király parancsát, hogy engedje ki azt a szegény skótot... Seldont, hiszen tudja!

- Seldont? Biztos ezúttal a dologban?

- Teringettét, olvassa el maga! - mondta Aramis, és átadta Baisemeaux-nak a parancsot.

- Hiszen ez ugyanaz a parancs - mondta Baisemeaux -, amely már egyszer volt a kezemben.

- Igazán?

- Ugyanaz, amelyről azon az estén azt erősítgettem, hogy láttam. Teringettét! Megismerem a tentafoltjáról.

- Nem tudom, hogy ugyanaz-e; de ami a fő, elhoztam.

- És akkor a másik?

- Melyik másik?

- Marchiali?

- Őt visszahoztam.

- De ez nem elég nekem. Újabb parancsra van szükségem ahhoz, hogy felvegyem.

- Ne beszéljen ilyeneket, kedves Baisemeaux! Úgy beszél, mint egy gyerek. Hol a parancsa, amelyet Marchialira vonatkozólag kapott?

Baisemeaux odasietett az irataihoz, és elővette a parancsot. Aramis megragadta az írást, négy darabra tépte és elégette a lámpán.

- Mit csinál? - kiáltotta Baisemeaux holtra váltan.

- Gondolkozzék kissé a helyzeten, kedves parancsnok úr! - felelte Aramis rendíthetetlen nyugalommal -, és meg fogja látni, milyen egyszerű ez. Nincs parancsa többé, amely Marchiali szabadonbocsátását indokoltá teszi.

- Jaj Istenem, nincs bizony! Elveszett ember vagyok!

- Éppenséggel nem, hiszen visszahoztam Marchialit. S minthogy visszakerült, ez olyan, mintha sohasem távozott volna el.

- Ahá! - mondotta álmétkodva a parancsnok.

- Úgy ám! Nyomban ismét be fogja zárni.

- Meghiszem azt!

- És átadja nekem azt a Seldont, akit az új parancs szabadlára helyez. Ilyenformán a számadása teljesen rendben van. Megértette?

- Én... én...

- Megértette. Nagyon helyes! - mondta Aramis.

Baisemeaux összekulcsolta a kezét.

- De miért hozta Marchialit vissza, ha egyszer elvitte - kiáltott fel a szerencsétlen parancsnok, fájdalmának és álmétkodásának tetőpontján.

- Olyan jó barátom előtt, amilyen maga - szólt Aramis -, a király hűséges szolgája előtt, nincs titok.

Aramis közelebb lépett Baisemeaux-hoz, és ezt súgta a fülébe:

- Tudja, hogy mennyire hasonlított a szerencsétlen a...

- A királyhoz, igen.

- Nos hát, Marchiali többek közt arra használta a szabadságát, hogy azt állította... találja ki, mit?

- Hogyan találjam ki?

- Azt állította, hogy ő Franciaország királya.

- Ó, a szerencsétlen! - kiáltotta Baisemeaux.

- Olyan ruhát vett fel, amelyet a király visel, hogy a trónt bitorolhassa.

- Ó, egek!

- Hát ezért hoztam vissza, kedves barátom. Őrült, és mindenkinek kikiabálja a rögeszméjét.

- Mi a teendők tehát?

- Nagyon egyszerű: Marchialinak senkivel sem szabad érintkeznie. Megértheti, hogy a király feldühödött, midőn fülébe jutott, mi a rögeszméje annak az embernek, akin ő megkönnyorült, és aki a jóságát olyan rút hálátlansággal viszonzza. Ennek következtében, jól figyeljen ide, kedves Baisemeaux, mert ez magának szól, ennek következtében halálbüntetéssel sújtják azt, aki megengedi, hogy a királyon és rajtam kívül mással is érintkezzék. Érti, Baisemeaux, halálbüntetéssel!

- Értem, mordizomadta!

- És most menjen le és vezesse azt a szegény ördögöt a börtönbe, hacsak nem akarja előbb idevezetni.

- Minek?

- Igen, jobb mindjárt a foglyok közé besorozni, nemde?

- De még mennyire!

- Nos hát akkor menjünk.

Baisemeaux megszólaltatta a dobot és megkongatta a harangot, hogy mindenki a helyére siessen, és ezáltal elkerülje, hogy valaki találkozzék a titokzatos fogollyal. Midőn szabadok lettek az utak, lement a kocsához, hogy átvegye a foglyot, akinek torkához Porthos a parancshoz híven még mindig odatartotta fegyverének csövét.

- Ó, maga szerencsétlen - kiáltotta Baisemeaux, a királyt megpillantva. - No jól van, jól van!

És nyomban leszállította a kocsiról a királyt, aztán elvezette, Porthos kíséretében, aki nem vette le álarcát, és Aramis kíséretében, aki ismét fölvette a saját álarcát, a kettes Bertaudiérebe, és kinyitotta előtte annak a szobának az ajtaját, amelyben Fülöp hat éven át sínylődött.

A király belépett a börtönbe, s egy szót sem szólt. Az arca sápadt volt és beesett.

Baisemeaux becsukta mögötte az ajtót, és kétszer ráfordította a kulcsot, aztán visszatért Aramishoz, és halkán ezt mondta:

- Hitemre mondom, igaz, hogy hasonlít a királyhoz, de nem olyan nagyon, mint ön mondja.

- Akkor hát - kérdezte Aramis - nem engedné magát becsapni, ha valaki el akarná cserélni a királlyal?

- Ugyan már!

- Pompás ember maga, kedves Baisemeaux! - szólt Aramis. - Most pedig helyezze szabadlára Seldont!

- Csakugyan, megfeledeztem róla. Mindjárt kiadom a parancsot.

- Eh! Ráér holnap is!

- Holnap? Nem, nem. Ebben a pillanatban. Isten ments, hogy csak egy másodpercig is várjak!

- Akkor lásson a dolga után. Én pedig a magamé után látok. De megértette, nemde?

- Megértettem? Mit?

- Hogy senkinek se szabad a király parancsa nélkül belépni a fogolyhoz, és ezt a parancsot egyedül én fogom elhozni?

- Úgy lesz. Isten vele, monsignore.

Aramis visszatért társához.

- Induljunk, előre, Porthos barátom, Vaux-ba, éspedig nagyon gyorsan!

- Pehelykönnyű az ember, ha híven szolgálta királyát, és a király szolgálatában megmentette az országot - felelte Porthos. - Könnyen visznek majd a lovak. Indulás!

És a kocsi, mely megszabadult a fogolytól, aki valóban nagyon nehéznek tűnhetett fel Aramis előtt, átbogott a Bastille felvonóhídján, amelyet aztán ismét felhúztak.

Egy éjszaka a Bastille-ban

A szenvedés az élet során arányban van az ember erőivel. Nem állítjuk azonban, hogy Isten a teremtményére mért gyötrelmet annak ereje szerint szabja meg, ez nem volna pontos, hiszen Isten megadja a halált is, mely a testben erősen szorongatott lelkeknek olykor egyetlen menedéke. A szenvedés arányban áll az ember erejével, vagyis a gyenge ugyanattól a szerencsétlenségtől többet szenved, mint az erős. De miből tevődik össze az ember ereje? Nem a gyakorlat, a megszokás és az élettapasztalatok teszik-e? Ezt nem is kíséreljük meg bebizonyítani, mert testre-lelélekre egyaránt érvényes sarkigazság.

Mikor a fiatal királyt kábultan, összetörve a Bastille egyik szobájába vezették, kezdetben azt gondolta, hogy a halál nem más, mint alvás, s megvannak a maga álmai; Vaux-ban a föld alá süllyedt az ágya, és ő meghalt, és mert halott XIV. Lajosként ebben az álmában is király, ezért az életben lehetetlen, rémes dolgot álmodik, hogy őt, a rövid idővel ezelőtt még sérthetetlen, mindenható királyt megfosztották trónjától, elfogták, bántalmazták.

Jelen lenni, mint kézzelfogható kísértet, a tulajdon kínszenvedésénél; lebegni a látszat és a valóság megfoghatatlan misztériumai közt; mindent látni, mindent hallani, világosan felismerni a haláltusa minden részletét: hát nem a borzalmas kínok kínja ez? - gondolta magában a király. - Annál is inkább, mert ez a kín talán örökkévaló lesz?

- Ez volna az, amit örök életnek, pokolnak neveznek? - mormogta XIV. Lajos abban a pillanatban, midőn Baisemeaux maga zárta be mögötte az ajtót.

Nem is nézett körül, nekítámaszkodott az egyik falnak, s átadta magát az irtózatossá feltevésnek, hogy meghalt, becsukva két szemét, nehogy még borzasztóbb szörnyűséget lásson.

„De hogyan haltam meg? - töprengett magában félig eszméletlenül. - Nem emberi kezek süllyesztették el az ágyat? De nem, nem maradt emléke semmiféle ütődésnek, rázkódásnak... Talán megmérgezték a lakománál, vagy a gyertyák füstjével, mint dédanyámat, Jeanne d'Albret-t?”²²⁷

Egyszerre körülburkolta Lajos vállát, mint valami köpönyeg, a szoba hideg levegője.

„Láttam atyámat - szólt - halálos ágyán, királyi díszben. Sápadt, nyugodt és beesett arcát, az egykor oly ügyes és érzéketlenné vált kezét, megmerevedett lábát; nem olyan szenderegésre vallottak, amelyet álom népesített volna be. Mert akkor milyen álmokat kellett volna az Istennek erre a halottra bocsátania! Erre a megholtra, akit olyan sokan előztek meg, s mindet ő taszította örökre a halálba! Nem, ez a király akkor is király volt, a ravatalon éppúgy trónolt, mint a bársonytrónuson. Mit sem veszített méltóságából! Isten nem büntette meg, s ugyanígy engem sem büntethet, hiszen semmit sem vétettem.”

A fiatalember figyelmét ekkor különös zaj ragadta meg. Körülnézett, s a kandallón a falra durva vonásokkal ráfestett Krisztuskép alatt szörnyűségesen hatalmas patkányt pillantott meg, mely éppen egy darab kenyérhéj maradványát rágcsálta, s közben értelmes és kíváncsi tekintettel nézte a lakás új vendégét.

A királyon rémült undor vett erőt, hangos kiáltásban tört ki, és az ajtó felé hátrált. És mintha csak erre a melléből kitörő kiáltásra lett volna szüksége ahhoz, hogy ismét magára ismerjen, Lajos érezte, hogy él, hogy értelmesen gondolkodik, hogy megmaradt természetes öntudata.

- Fogoly vagyok! - kiáltotta. - Fogoly vagyok! Én! Én!

227 Navarrai királyné, IV. Henrik anyja (1528-1572).

Nézte, van-e a közelében csengő, hogy segítségért csöngessen.

„A Bastille-ban nincs csengő - eszmélt fel -, és én a Bastille-ba vagyok bezárva. De hogyan lettem fogoly? Csakis Fouquet összeesküvése által történhetett. Kelepcébe csaltak Vaux-ban. De nemcsak egyedül Fouquet keze van ebben a játékban. A cinkostársa... az a hang... D'Herblay volt... megismertem. Colbert-nak igaza volt. De mit akar tőlem Fouquet? Helyettem akar uralkodni? Lehetetlen! Ámbár ki tudja? - gondolta a király komoran. - Talán az öcsém, az orléans-i herceg teszi ellenem azt, amit a nagybátyám tett egész életében atyám ellen. De a királyné? És az anyám? És La Vallière? Ó, Louise-t ki fogják szolgáltatni Madame-nak! Drága gyermek, bizonyára így történt, őt is ugyanígy bezárták, mint engem. Örökre elválasztottak minket egymástól!”

És a szerelmesétől való elválás pusztá gondolatára a király zokogásban és kiáltásban tört ki.

- Hiszen van itt parancsnok - folytatta haraggal eltelve. - Beszélni akarok vele. Hívjuk.

Kiáltott, de senki sem felelt.

Megragadta a széket, és arra használta, hogy a vastag tölgyfa ajtót döngesse vele. A fa nagy robajjal ütődött neki a faajtónak, a csapások borzalmas visszhangot keltettek a toronyban, de egyetlen árva lélek sem válaszolt.

Ez a király számára újabb bizonyítéka volt annak, hogy milyen kevésbé tisztelik őt a Bastille-ban. Midőn első dühkitörése után megpillantotta a rácsos ablakot és az ablakon beeső aranyszínű fényt, mely a felkelő nap első sugara lehetett, Lajos ismét kiáltozott. Kezdetben gyengébben, azután erősebben. Nem kapott választ.

Hússzor is megkísérelte egymás után, de siker nélkül.

Az uralkodó ereiben forrt a vér, és a fejébe szállt. Parancsoláshoz szokott lényé tombolt az engedetlenség láttán. Darabokra törte a súlyos széket, s mint valami faltörő kossal, úgy rontott neki az ajtónak. Olyan erővel és olyan sokszor indult újabb rohamra, hogy homlokáról csurgott a verejték. Szüntelenül tartott az óriási robaj. Erre itt-ott elfojtott kiáltások feleltek.

Ezek a hangok különös hatást tettek a királyra. Megállt, hallgatózott. A foglyoknak, egykori áldozatainak, most rabtársainak a hangja volt. Ezek a hangok, mint a vízgőz, áthatoltak a vastag mennyezeten és tömör falakon. Azt vádolták, aki a zajt okozta, mint ahogy sóhajtásaik és könnyeik titokban elfogatásuknak okozóját vádolták. A király, aki annyiuktól elrabolta szabadságát, most eljött közékük, és az álmukat rabolta el.

Lajos csaknem megőrült erre a gondolatra. Megkettőzte az erejét, vagyis inkább az akaratát, hogy felvilágosítást kérjen, vagy véget vessen mindennek. A letört székláb újakezdte munkáját. Egy óra múlva Lajos zajt hallott kívül az ajtó előtt, a folyosón, és az ajtóra mért rettenetes válaszütés elhallgattatta a király ütéseit.

- Hallja-e! Megbolondult? - kérdezte gorombán egy durva hang. - Mi ütött magába ma reggel?

„Ma reggel?” - gondolta magában a király megdöbbenve. Aztán udvariasan így szólt:

- Uram, maga a Bastille parancsnoka?

- Nézze, fiam, maga megháborodott - felelte a hang -, de ez nem ok rá, hogy ilyen nagy zajt üssön. Teringettét! Maradjon csendben.

- Maga a parancsnok? - kérdezte a király ismét.

Az ajtó becsukódott. A porkoláb elment, s Lajost feleletre sem méltatta.

A királyt határtalan düh fogta el, midőn meggyőződött róla, hogy a porkoláb valóban eltávozott. Könnyedén, mint a párduc, az asztalról az ablakra ugrott és a vasrácsot rázta.

Bezúzott egy ablakot, és az üvegcserepek zengő csörömpöléssel hullottak le az udvarra. Rekedtre kiabálta magát: „A parancsnokot, a parancsnokot!” - és a roham, a lázas düh egy óráig tartott.

Összeborzolt, homlokára tapadó hajjal, széttépett és bepiszkított ruhában, ronggyá foszlott ingben, a király csak akkor hagyta abba a dühöngést, midőn teljesen kimerült, és megértette, hogy a falak irgalmatlan vastagok, áthatolhatatlanok, s csak az idő győzheti le őket, mivel szerszáma a kétségbeesés.

Homlokát az ajtónak támasztotta és megpihent, hogy szívének dobogása csillapodjon, mert meghasadt volna, ha tovább is így ver.

„Eljön a pillanat - biztatta magát -, amelyben ennivalót hoznak nekem is, mint a többi fogolynak. Akkor mégiscsak látok majd egy teremtett lelket, beszélhetek vele, és feleletet kaphatok tőle.”

A király gondolkodott, hogy hány órákor reggeliznek a Bastille foglyai. Még ezt sem tudta. Tompán, fájdalmasan ütötte szíven a gondolat, hogy huszonöt évig boldogan élt mint király, és nem is gondolt rá, mit szenvedhet a szerencsétlen, akit jogtalanul fosztottak meg a szabadságától. Elpirult szégyenében. Érezte, hogy Isten, midőn megengedte, hogy ilyen rettenetesen megalázzák, csak visszafizette neki, az embernek, a kínokat, amiket másoknak okozott.

Semmi sem lehetett volna ennél alkalmasabb, hogy fájdalom sújtotta lelkét visszavezesse a valláshoz. Lajos azonban nem mert letérdelni és könyörögni Istenhez, hogy véget érjen a megpróbáltatása.

„Jól tette Isten - mondta. - Igaza van Istennek. Gyávaság volna azt kérni Istentől, amit embertársaimtól olyan gyakran megtagadtam.”

Itt tartott az elmélkedésben, vagyis inkább halálós vívódásában, midőn azt az előbbi zajt hallotta az ajtó előtt, amelyet azonban most kulcsok csörömpölése és a retesz csikorgása követett.

A király előreugrott, hogy közelebb kerüljön a belépőhöz; de arra a gondolatra, hogy ez a mozdulat nem méltó egy királyhoz, hirtelen megállt, nemes és nyugodt magatartást vett fel, amit könnyen meg tudott tenni, s hátat fordított az ablaknak, hogy izgatottságát némiképp elrejtse a jövevény előtt.

Csak a porkoláb volt az, egy élelmiszerral telt kosarat cipelt.

A király nyugtalanul nézett erre az emberre, és várta, hogy megszólaljon.

- Ohó! - mondta az ember -, amint látom, összetörte a székét. Nahát, úgy látszik, megőrült!

- Uram - szólt a király -, vigyázzon szavaira; a maga érdekében.

A porkoláb az asztalra tette a kosarat, és meglepődve nézett a fogolyra:

- Micsoda?

- Hívja fel hozzám a parancsnokot - utasította méltóságteljesen a király.

- No, no, fiam! - felelte a porkoláb. - Magával eddig könnyen lehetett boldogulni; hanem az örület megrontja a lelket, és szeretném óva inteni: összetörte a székét, és zajt ütött, ez vétség, amelyet sötétzárkával büntetnek. Ígérje meg, hogy nem teszi többé, és nem tesz jelentést róla a parancsnoknak.

- Beszélni akarok a parancsnokkal - felelte a király, s egyetlen arcizma sem rándult.

- Vigyázzon, mert sötétzárkába csukhatja.

- Akarom! Érti?

- Tyú! Milyen borzasztó szemeket mereszt megint! No, mindenesetre elveszem a kését.

A porkoláb megtette, amit mondott, aztán bezárta az ajtót s elment, magára hagyva a királyt, aki még soha életében sem volt ennyire lesújtva és ennyire boldogtalan.

Hasztalanul indult ismét támadásra a szék lábával, hiába dobálta ki az ablakon a tányérokat és a lábasokat: nem kapott többé feleletet.

Két órával később már nem király volt, nem nemesember, még ember sem, józan eszű lény sem; őrző volt, aki letörte körmeit az ajtón, aki a szoba padlóját akarta felszakítani, és olyan irtózatosan ordított, hogy a vén Bastille szinte alapjaiban rendült meg, amiért merészelt ura ellen lázadni.

Ami a parancsnokot illeti, ő nem zavartatta magát. A porkoláb és az őr megtette a jelentését. De minek? Nem megszokott jelenség-e a Bastille-ban az örült, és nem voltak-e sokkal erősebbek a falak az örülteknél?

Baisemeaux úr nagyon megszívelte, amit Aramis mondott neki, és teljesen tisztában volt a királyi parancsal, csak egy dolgot kívánt, hogy bárcsak eléggé örült volna az őrző Marchiali, és felkötné magát ágyának mennyezetére vagy az egyik vasrácsra.

Ez a fogoly úgysem jövedelmezett sokat, és módfelett terhes volt számára. A Seldon és Marchiali körül keletkezett bonyodalmak, a szabadlábra helyezés és újabb bebörtönzés bonyodalmi, a hasonlatosság révén felmerült bonyodalom ily módon egyszerű megoldást nyert volna. Baisemeaux mintha azt is észrevette volna, hogy D'Herblay úr éppenséggel nem haragudna érte.

- Meg aztán - mondotta Baisemeaux az őrnagyának -, már egy közönséges fogoly is, csupán azért, mert fogoly, elég szerencsétlen, elég sokat szenved, úgyhogy keresztényi dolog, ha a halálát kívánjuk. Hát még ha a fogoly megőrült, és megmarhatja az embert, és botrányt csap a Bastille-ban! Akkor, hitemre mondom, még sokkal keresztényibb dolog a halálát kívánni, és jót tesz vele, aki csendben elteszi láb alól.

Azután a jó parancsnok leült tízórazni.

Fouquet úr árnyéka

D'Artagnan, még egészen kábultan a királlyal folytatott beszélgetésétől, azon töprengett, vajon észnél van-e; Vaux-ban játszódtott-e le ez a jelenet; és ő, D'Artagnan, valóban testőrkapitány-e, és Fouquet tulajdonosa-e annak a kastélynak, melyben XIV. Lajos a vendégszeretetet élvezi. Ezek nem egy részeg ember tünődései voltak. Pedig a vaux-i lakoma kitűnő volt. A főintendáns borai becsületére váltak az ünnepélynek. A gascogne-i azonban hidegvérű ember volt; ha kardjához nyúlt, fontos események alkalmával, lelke a hideg acélhoz lett hasonló.

„No lám - morfondírozott, amikor elhagyta a király hálósobáját -, egészen történelmi módon kerülök bele a király és a miniszter sorsába; egyszer még megírják, hogy D'Artagnan, a gascogne-i származású testőr fogta galléron Nicolas Fouquet-t, Franciaország pénzügyi főintendánsát. Az utódaim, ha lesznek, úgy fognak dicsekedni ezzel a letartóztatással, mint a Luynes család férfitagjai annak a szegény D'Ancre marsallnak a hagyatékával. Az a fontos, hogy pontosan teljesítsem a király akaratát. Mindenki meg tudná tenni, hogy ezt mondja Fouquet-nak: „Adja át a kardját, uram!” De nem mindenki tudja őrizetbe venni Fouquet-t úgy, hogy senki ne csapjon lármát. Hogyan kell azt csinálni, hogy a főintendáns a legnagyobb kegyben állva a királynál, egyszeriben kegyvesztetté legyen, hogy börtönné lássa átváltozni Vaux-t, és miután az imént még Ahasvérusként tömjéneztek, most közelebb van Hámán,²²⁸ illetve Enguerrand de Marigny bitófájához?”

Erre a gondolatra D'Artagnan homloka szánalomraméltóan elkomorodott. A testőrnek aggályai támadtak. A halálnak átadni azt az embert (mert XIV. Lajos gyűlölete bizonyára ezt fogja tenni), a halálnak átadni azt, akit csak a minap a gáláns férfi névvel ruháztak fel, ez valóban lelkiismeretbe vágó eset.

„Úgy érzem - tépelődött D'Artagnan -, hogy tudtára adom Fouquet úrnak, mi a király szándéka, különben becsstelen volnék. De ha elárulom uram titkát, akkor meg hitszegő, áruló, gonosztevő vagyok, s a katonai törvények oly határozottan intézkednek az ilyenekről, hogy háborúban hússzor is láttam felkötni olyan szerencsétleneket, akik kis dolgokban ugyanazt tették, amit nekem az aggályaim tanácsolnak nagy dologban. Nem, azt hiszem, hogy egy okos embernek sokkal ügyesebben kell kikeverednie ebből a dologból. Tegyük fel, hogy okos ember vagyok. Ez nem biztos, mert negyven esztendőn át annyit kellett használnom a fejemet, hogy szerencse, ha maradt egy garas ára eszem.”

D'Artagnan két kézre fogta a fejét, véletlenül vagy szándékosan kitépett néhány szálat a bajuszából, és így folytatta:

„Mi okból válhatott Fouquet kegyvesztetté? Három okból: először, mert Colbert nem szereti; másodsor, mert La Vallière-t akarta szeretni; harmadszor, mert a király szereti La Vallière-t és Colbert-t. Fouquet menthetetlen, de miért én tiporjak a nyakára, én, egy férfi, ha egyszer a nők és az írkokok ármánykodásai győzték le? Pfuj! Ha veszedelmes, akkor leterítem, de ha csupán üldözött, akkor majd meglátom, mit teszek! Hiszen odáig jutottam, hogy se a király, se más emberfia nem befolyásolhatja a véleményemet. Ha Athos itt volna, ugyanúgy cselekedne, mint én. Ahelyett tehát, hogy durván berontanék Fouquet-hoz és megragadnám, hogy lefogjam, arra fogok törekedni, hogy jól nevelt emberhez illő módon viselkedjem. Úgyis beszélni fognak róla, de legalább nem mondhatnak rosszat.”

228 Ahasvérus perzsa király, a bibliai történet szerint felakasztatta egykori kegyencét, Hámánt (i. e. VI. század), mikor Eszter királyné közbelépésére úgy döntött, hogy felhagy a zsidók üldözésével.

És D'Artagnan jellegzetes mozdulattal helyrerántotta vállszíját, aztán egyenesen Fouquet-hoz indult, aki búcsút véve a hölgyektől, pihenni készült aznap aratott dicsősége után.

A levegő még illatos vagy bűdös volt, ahogy tetszik, a tűzijáték szagától. A viaszgyertyák fénye utolsókat lobbant, a füzérekről hullottak a virágok, s a táncosok és udvaroncok serege szétszéledt a szalonokban. Barátainak társaságában, akik elhalmozták szerencsekívánataikkal, a főintendáns lehunyta fáradt szemét. Pihenésre vágyott: pihenni a babérágyon, amelyet annyi napon keresztül vetett meg. Azt mondhatta volna az ember, hogy a pénzügyminiszter meggörnyedt az új adósságok terhe alatt, amelyeket magára vállalt, hogy ezen az ünnepélyen el tudja látni a házigazda teendőit.

Fouquet mosolyogva és félholtan vonult vissza szobájába. Nem látott, nem hallott; húzta, vonzotta az ágy. Morpheus, akit Le Brun festett a kupolára, lett az úr a házban, kiterjesztette hatalmát a többi szobára is, és a ház urának szobájában hintette szét legerősebb mákonyát.

Fouquet már csaknem egyedül volt, komornyikja kezdte vetkőztetni, midőn D'Artagnan megjelent a szoba küszöbén.

D'Artagnan soha nem tudta elérni, hogy az udvarban közönséges embernek tekintsék: bár mindig és mindenütt ott volt, megjelenése is mindig megtette a magáét. Ez bizonyos egyéniségek kiváltsága, akik ebben a villámhoz vagy a mennydörgéshez hasonlítanak. Mindenki ismeri őket, megjelenésük mégis meghökkentő, és ha látja vagy hallja őket az ember, mindig a legutóbbit érzi a legerősebbnek.

- Nini! D'Artagnan úr! - kiáltotta Fouquet, aki jobb kabátujjából már kibújtatta a karját.

- Szolgálatára - felelte a testőr.

- Lépjön csak be, kedves D'Artagnan úr.

- Köszönöm.

- Az ünnepségről kíván bírálatot mondani? Igazán eleven szellem.

- Ó, nem!

- Szolgálatának ellátásában zavarják talán?

- Éppenséggel nem.

- Talán nem elég kényelmes a szobája?

- A szobám pompás.

- Nos hát, köszönöm, hogy kifejezte megelégedését, hízelt véleménye valóban lekötelez.

Ezek a szavak kétségkívül ezt jelentették: „Kedves D'Artagnan úr, feküdjék le, arra való az ágya, és engedje, hogy én is úgy tegyek.” Úgy látszott, hogy D'Artagnan nem érti.

- Már aludni tér? - kérdezte a pénzügyminisztertől.

- Igen. Talán még valamit tudomásomra kell adnia?

- Semmit, uram, semmit. Tehát itt alszik?

- Amint látja.

- Nagyon szép ünnepséget rendezett a királynak, uram.

- Úgy találja?

- Ó, csodálatosat!

- Meg van elégedve a király?

- El van ragadtatva.
- Ő kérte volna, hogy ezt megmondja nekem?
- Erre a célra méltóbb hírnököt választana.
- Nem igazságos önmagával szemben, D'Artagnan úr.
- Ez nagyméltóságod ágya?
- Igen. Miért kérdi? Nincs megelégedve az ágyával?
- Őszintén beszélhetek?
- Hogyne.
- Nos hát, nem.

Fouquet megremegett.

- D'Artagnan úr, foglalja el az én szobámat - szólt.
- Megfosszam a szobájától nagy méltóságodat? Hogyisne!
- Mit tegyek hát?
- Ossa meg velem a szobáját.

Fouquet merőn a testőr szemébe nézett:

- Ahá! Most jött ki a királytól?
- Hát igen, nagyméltóságú uram.
- És a király kívánja, hogy az én szobámban aludjék?
- Uram...
- Nagyon jó, D'Artagnan úr, nagyon jó! Itt maga parancsol, maga az úr.
- Biztosítom nagyméltóságodat, hogy nem szándékszem visszaélni...

Fouquet a komornyikjához fordult.

- Hagyj minket magunkra.

Az inas kiment.

- Közölnie kell velem valamit, uram? - mondta Fouquet D'Artagnannak.
- Nekem?
- Olyan vágású ember, amilyen maga, nem jön éjnek évadján csak úgy társalogni a magamfajtaival, ha nincs rá nyomós oka.
- Ne kérdezzen ki.
- Megfordítva: maga mit akar tőlem?
- A társaságát, semmi mást.
- Menjünk le a kertbe, a parkba? - kérdezte hirtelen a főintendáns.
- Nem - vágta rá a testőr -, nem.
- Miért?
- A hűvös éjjeli levegő...

- Akkor vallja be, hogy letartóztat - mondta a pénzügyminiszter a kapitánynak.
 - Soha - felelte az utóbbi.
 - Tehát akkor őriz?
 - Tisztességből, igen.
 - Tisztességből?... Az más. Tehát őrizetbe vesznek a tulajdon házámban?
 - Ne mondja ezt!
 - Ellenkezőleg, hangosan kikiáltom!
 - Ha kiáltana, kénytelen volnék hallgatásra kényszeríteni.
 - Szép dolog! Erőszakoskodnak velem a saját házámban? Ó, ez aztán a szép dolog!
 - Nem értjük egymást. Lám csak, itt egy sakktabla, parancsoljon, sakkozzunk.
 - Tehát kegyvesztett lettem, D'Artagnan úr?
 - Azt nem; de...
 - De folyton szemmel kell tartania?
 - Egy szót sem értek abból, amit nagyméltóságod mond, és ha azt kívánja, hogy távozzam, adja tudtomra.
 - D'Artagnan úr, a viselkedése csaknem megbolondít. Leroskadtam az álmoságtól, és maga felébresztett.
 - Soha nem fogom ezt megbocsátani magamnak, és ha ki akar békíteni magammal...
 - Nos?
 - Akkor feküdjék le s aludjon itt, jelenlétemben; boldoggá tenne.
 - Őrizet alatt?...
 - Akkor elmegyek.
 - Most már semmit sem értek az egészből!
 - Jó éjt, kegyelmes úr!
- És D'Artagnan úgy tett, mintha indulna.
- Fouquet utánasiétt.
- Nem fogok lefeküdni - szólt -, komolyan mondom: mivel nem úgy viselkedik velem, mint férfival illik, és mivel ravaszkodik velem, támadásra fogom ingerelni, mint a vadkant szokták.
 - Eh! - kiáltott fel D'Artagnan, és mosolyogni próbált.
 - Befogatok és elutazom Párizsba - mondotta Fouquet, és olyan szemmel nézett a testőrkapitányra, mintha a szívébe látott volna.
 - Ó, az már más, uram!
 - Feltartóztat?
 - Nem, de elkísérem.
 - Elég, D'Artagnan úr! - vágta el Fouquet hűvösen a vitát. - Nemhiába áll okos és találékony ember hírében; mindez nálam felesleges. Térjen egyenesen a tárgyra. Miért tartóztat le? Mit vétettem?

- Ó, nem tudom, mit tett, de nem tartóztatom le... ma este...

- Ma este! - kiáltotta Fouquet és elsápadt. - De holnap?

- Ó, még nincs holnap. Ki tudja, mit hoz a holnap?

- Gyorsan, gyorsan, kapitány úr, hadd beszéljek D'Herblay úrral.

- Hej! Lám, ez az, amit nem tehetek meg. Látja, ez lehetetlen. Parancsot kaptam, hogy vigyázzak rá, senkivel se beszélhessen.

- D'Herblay úrral, a barátjával se, kapitány úr?

- Hátha éppen D'Herblay úr, a barátom az egyetlen, akit nem szabad nagyméltóságod közelébe engednem?

Fouquet elvörösödött, azután arca belenyugvó kifejezést vett fel.

- Igaza van, uram - mondta -, olyan leckéztetésben részesülök, amelyet nem szabad lett volna kikényszerítenem. A bukott embernek semmihez sincs joga, még azok részéről sem, akiknek ő alapozta meg szerencséjüket, annál kevésbé azok előtt, akiknek, sajnos, nem volt alkalma szolgálatot tennie.

- Nagyméltóságú uram!

- Így van, D'Artagnan úr, maga mindig helyes álláspontot foglalt el velem szemben, olyat, amelyre annak a férfinak kell helyezkednie, aki arra van hivatva, hogy elfogjon engem. Sohasem kért tőlem semmit!

- Hajlandó-e nagyméltóságod - felelte a gascogne-i, akit megindított ez a beszédes, nemes fájdalom - nemesi szavát adni, hogy nem hagyja el ezt a szobát?

- Minek, kedves D'Artagnan úr, hiszen úgylis őriz engem? Attól fél, hogy harcra szállok az ország legvitézebb kardjával?

- Nem arról van szó! Elmegyek, hogy idehívjam nagyméltóságodhoz D'Herblay urat, következésképp egyedül kell hagynom.

Fouquet-ból az öröm és a meglepetés kiáltása tört ki.

- El akar menni D'Herblay úrért? Egyedül hagy engem? - kérdezte összekulcsolva kezét.

- Hol lakik D'Herblay úr? A kék szobában?

- Igen, barátom, ott.

- A barátja! Köszönöm ezt a szót nagyméltóságodnak! Ma azt adta nekem, amit máskor nem adott.

- Ó! Megment engem!

- Ugye, tíz perc alatt meg lehet tenni az utat a kék szobába és vissza? - kérdezte D'Artagnan.

- Körülbelül.

- És ahhoz, hogy felkeltsem Aramist, aki jól alszik, ha alszik, és értesítsem, öt perccel számítok: ilyképpen egy negyedóraig leszek távol. Nos, adja nekem szavát nagyméltóságod, hogy semmiféle módon sem kísérel meg az elmenekülést, és hogy visszaérkezésemkor ismét itt fogom találni.

- Szavamat adom rá, uram! - felelte Fouquet, és hálás elismeréssel szorította meg a testőr kezét.

D'Artagnan eltűnt.

Fouquet utánanézett, látható türelmetlenséggel lesve, hogy becsukódjék mögötte az ajtó, aztán megragadta kulcsait, kinyitott néhány titkos fiókot, de hiába keresett néhány írást, amelyek nyilván Saint-Mandéban maradtak; sajnálta, hogy nem tudja őket megtalálni, aztán gyorsan egy csomóba gyűjtötte a leveleket, szerződéseket, s más iratokat, és sietve elégette a kandalló márványlapján, s még csak félre sem tolta az egymás mellett sorakozó virágcserepeket.

Midőn ez megtörtént, kimerülten leroskadt egy karosszékbe, mint aki éppen óriási veszedelemtől menekült meg, és elhagyja az ereje, midőn ettől a veszedelemtől már nem kell félnie.

D'Artagnan visszatért, és ebben a helyzetben találta Fouquet-t. A derék testőr egy percig sem kételkedett benne, hogy Fouquet-nak, ha szavát adta, esze ágában sem lesz megszegni; inkább arra számított, hogy távollétét kihasználva, a főintendáns megsemmisíti azokat az írásokat, feljegyzéseket, szerződéseket, amelyek amúgy is elég súlyos helyzetét még veszélyesebbé tehetnék. Ezért aztán a testőr felemelte a fejét, mint a kutya, amelyik szimatot kap, megérezte a füstszagot, amire számított, s mivel még ott gomolygott a levegőben, meglepődötten bólintott.

Fouquet is felemelte fejét, mikor D'Artagnan belépett, és D'Artagnannak egy mozdulata sem került el figyelmét.

A két férfi tekintete találkozott, és mindketten érezték, hogy megértették egymást, anélkül, hogy egy szót váltottak volna.

- Nos - szólalt meg elsőnek Fouquet -, hol van D'Herblay úr?

- A kutyafáját - felelte D'Artagnan -, D'Herblay úr roppant szeretheti az éjszakai sétákat és szerethet Vaux-ban a parkban nagyméltóságod költőivel holdvilág mellett verseket faragni, mert nincs a szobájában.

- Hogyan? Nincs a szobájában? - kiáltott fel Fouquet, akinek utolsó reménye foszlott szét, mert anélkül, hogy számot adott volna magának arról, milyen módon segíthetne rajta a vannes-i püspök, világosan érezte, hogy valóban csak tőle várhat segítséget.

- Vagy - folytatta D'Artagnan - ha otthon van, bizonyára jó oka van, hogy ne feleljen.

- Tehát, uram, nem olyan hangosan szólt be, hogy meghallhatta volna?

- Csak nem képzeli nagyméltóságod, hogy mikor úgyis megszegttem a parancsot, amelynek értelmében egyetlen pillanatra sem hagyhatom magára, csak nem képzeli, hogy bolond fejjel felverem az egész házat és a vannes-i püspök folyosóján mutatkozom, hogy azután Colbert megállapíthassa: időt hagytam nagyméltóságodnak iratai elégetéséhez.

- Az irataim elégetéséhez?

- Úgy van. Legalábbis én ezt tettem volna a helyében. Ha kinyitják előttem az ajtót, akkor felhasználom az alkalmat.

- Nos hát, igen köszönöm, felhasználtam.

- És jól tette, az áldóját! Mindenkinek megvannak a maga kis titkai, s másoknak semmi közük hozzá. De térjünk vissza Aramisra.

- Mondom, nyilván nem szólt neki elég hangosan, s nem hallotta.

- Bármilyen halkán szólnak Aramisnak, ő mindig meghallja, ha érdeke, hogy meghallja. Ismétlem, amit mondtam, Aramis nem volt otthon. Vagy olyan okai voltak Aramisnak, hogy ne ismerje meg a hangomat, amelyekről nem tudok, amelyeket talán nagyméltóságod sem ismer, bármennyire hűbérese is őeminenciája, a vannes-i püspök.

Fouquet sóhajtott, felállt, kétszer vagy háromszor körbejárta a szobát, végül arcán a mély levertség kifejezésével leült pompázatos selyemágyára, amelyet világos színű csipkék díszítettek.

D'Artagnan a mély szájalom érzésével nézett Fouquet-ra.

- Sok ember elfogását láttam - mondotta szomorúan a testőr -, láttam Cinq-Mars-t, láttam Chalais-t, midőn elfogták őket. Még nagyon fiatal voltam abban az időben. Láttam Condénak és a hercegeknek, láttam Retznek és Brousselnak az elfogatását. Hallgassa meg, kegyelmes úr, ámbár nem szívesen mondom, de nagyméltóságod mindeme férfiak közül e pillanatban leginkább a derék Brousselhoz hasonlít. Kis híja, hogy nagyméltóságod is nem az asztalkendőjét dugja az irattárcájába, és nem az irataival törli meg a száját, mint ő. Teringettét! Fouquet úr, az olyan ember, mint nagyméltóságod, nem engedheti magán ennyire úrrá lenni a csüggedést. Ha a barátai látnák!...

- D'Artagnan úr - szólt a főintendáns bánatos mosollyal -, nem ért meg engem: éppen azért vagyok olyan, amilyennek lát, mert a barátaim nincsenek itt. Nem egyedül élek ám. Egyedül semmi sem vagyok. Ne felejtse el, hogy annak szenteltem az életemet, hogy barátokat szerezzek magamnak, akiktől azt reméltem, hogy egykor támaszaim lesznek. Míg jómódban éltem, ezek a boldog emberek, akiket én tettem azzá, egymással versengve árasztottak el dicséretekkel és hálálkodásokkal. Ha csak a legcsekélyebb baj ért, ezek az alázatos hangok egybecsendülve kísérték lelkem sóhajait. Sosem tudtam, mi a magány. A szegénység, ez a rém, amelyet néha a távolban láttam rongyaiba burkoltan életpályám végén! A szegénység kísértetével néhány barátom sok éve játszik, versekben megénekelte, dédelgette és megszerettette velem! A szegénység! Igen, befogadom, elismerem, úgy tekintem, mint egy örökségtől megfosztott nővért, mert a szegénység nem a magányosság, nem a száműzetés, nem a fogság. Talán szegény leszek valaha olyan barátok társaságában, mint Péliesson, La Fontaine, Molière? Olyan szeretővel, mint...? Ó! Hanem a magány, nekem, a zajos élet, az élvezetek emberének, nekem, aki csak azért vagyok, mert a többiek vannak?... Ó, ha tudná, milyen egyedül vagyok e pillanatban! És maga, aki mindentől elszakít, amit szerettem, maga mennyire a magányt, a megsemmisülést, a halált testesíti meg szememben!

- De mondtam már, Fouquet úr - szólt D'Artagnan a lelke mélyéig meghatva -, mondtam már, hogy túloz. A király szereti.

- Nem - mondta Fouquet a fejét csóválva -, nem!

- Colbert gyűlöli.

- Colbert? Mit törődöm vele!

- Tönkre fogja tenni.

- Ami ezt illeti, erősen kétlem, hiszen már tönkrementem.

A főintendánsnak erre a különös vallomására D'Artagnan sokatmondóan körülnézett. Ámbár szóra sem nyitotta a száját, Fouquet mégis nagyon jól megértette, és így folytatta:

- Mit tegyen az ember ezzel a ragyogó berendezéssel, ha maga nem ragyoghat többé? Tudja-e, mire szolgál nekünk, gazdagoknak, a legtöbb tulajdonunk? Hogy a fényével gyűlöltesse meg velünk mindazt, ami nem hasonlít ehhez a fényhez. Vaux! - fogja nekem mondani -, a vaux-i csodák! Nemde? Nos hát, nem tudom, mi történjék ezekkel a csodákkal? Ha tönkrementem, miből töltetek majd friss vizet najádjaim medencéjébe, tüzet szalamandráimba, és miből lesznek tritonjaim olyanok, mintha lélegzenének? Dúsgazdagnak kell az embernek lennie, D'Artagnan úr, ahhoz, hogy elég gazdag legyen.

D'Artagnan a fejét ingatta.

- Ó, jól tudom, mit gondol - folytatta Fouquet élénken. - Hogy ha Vaux a magáé lenne, eladná, és birtokot vásárolna vidéken. Ezen a birtokon erdők, gyümölcsösök és szántóföldek volnának, ez a birtok eltartaná a tulajdonosát. Negyvenmillióból...

- Tízmillió - vágott közbe D'Artagnan.

- Még egymillióért sem, kedves kapitány! Franciaországban senki sem olyan gazdag, hogy Vaux-t kétfélmillióért megvehesse és fenntarthassa így, amint van; senki sem tudná, senki sem értene hozzá.

- Teringgettét! - kiáltotta D'Artagnan -, egymillió mindenestre...

- Nos?

- Nem éppen a nyomor.

- De nagyon közel van hozzá, kedves uram.

- Hogyan?

- Ó, nem értheti meg. Nem akarom eladni Vaux-t. De magának ajándékozom, ha akarja.

Fouquet leírhatatlanul közömbösen vállat vont, midőn ezeket a szavakat mondta.

- Ajándékozza a királynak. Jobb vásárt csinál.

- A királynak nincs szüksége rá, hogy neki ajándékozzam - mondta Fouquet -, minden további nélkül elveheti tőlem, ha úgy tartja kedve, látja, ezért inkább azt választom, hogy pusztuljon. Hallja-e, D'Artagnan úr, ha a király nem volna a hajlékomban, fognám ezt a gyertyát, meggyújtánám azt a két láda rakétát, amely a tűzijátékból megmaradt, és elhamvasztánám a palotámat.

- Eh! - felelte szemrebbenés nélkül a testőr. - A kerteket nem gyűjthatja fel. A park ér a legtöbbet az egészben.

- De mit is mondok, Istenem! - folytatta Fouquet tompa hangon. - Vaux-t felperzselni, a palotámat megsemmisíteni! Hiszen Vaux nem az enyém, ezek a kincsek, ezek a csodák, mint gyönyörűségek, azéi, akinek a pénzéből építették, ez igaz; de mint halhatatlan művek, azokéi, akik megalkották őket. Vaux Le Bruné, Vaux Le Nôtre-é, Vaux Péliссoné, Le Vau-é, La Fontaine-é, Vaux Molière-é, mert itt adatta elő *A tolakodók*-at, végül pedig Vaux az utókoré. Láthatja, D'Artagnan úr, hogy úgyszincs házám.

- Ez aztán beszéd! - felelte D'Artagnan. - Az ilyen gondolat tetszik nekem, erről ráismerek Fouquet úrra. Ez már nem a derék Brousselt juttatja eszembe, ebben már nem az öreg *frondőr* siralmaira ismerek rá. Ha tönkrement, nagyméltóságú uram, akkor fogadja nyugodtan a dolgot. Teringgettét! Ön is az utókoré, és nincs joga kisebbíteni magát. Nézzen meg engem, aki olyan arcot vágok, mintha parancsolója volnék, mert letartóztatom; a sors, amely ezen a világon kiosztja a komédiások szerepeit, énrám kevésbé szép és kellemes szerepet ruházott, mint nagyméltóságodra: én azok közé tartozom, láthatja, akik úgy vélekednek, hogy a királyok és a hatalom birtokosainak szerepe többet ér, mint a koldusok és a szolgák szerepe. A színpadon is, a világ színházának nagy színpadán is jobb szép ruhát viselni és választékosan beszélni, mint rossz cipőben csoszogni, és eltűnni, hogy kóccal bélelt bottal cirógassák a hátát. Egyszóval, nagy méltóságod dúskált az aranyban, parancsolt, élvezte az életet. Én ellenben húztam az igát; én engedelmeskedtem, nyomorogtam. Nos hát, akármilyen keveset érek is nagyméltóságodhoz képest, kijelentem, hogy az arra való emlékezés, amit tettem, afféle ösztöke, amely megakadályozza, hogy egyhamar meghajtsam öreg fejemet. Mindvégig húzni fogok, mint a jó ló, s végül hirtelen elvágódom majd, egész hosszamban, szinte még élve, azon a helyen, amelyet előbb jól megválasztottam. Tegyen úgy, mint én, Fouquet úr! Nem

fogja rosszabbul érezni magát, mert ilyesmi csak egyszer esik meg olyan emberrel, mint ön. Csak az a fontos, hogy ha megesik, jól csináljuk. Van egy latin közmondás, nem tudom szó szerint, de emlékszem az értelmére, mert nemegyszer jutott eszembe, így szól: „Minden jó, ha a vége jó.”

Fouquet felkelt, egyik karjával átkarolta, a mellére vonta D'Artagnant, a másik kezével pedig megszorította a kezét.

- Lám, ez a szép prédikáció - mondta rövid szünet után.

- Testőrpredikáció, kegyelmes uram!

- Szeret engem, ha ezt mondja.

- Talán.

Fouquet kis ideig elmerengett, aztán megszólalt:

- De hol lehet D'Herblay úr?

- Ó, ez nagy kérdés!...

- Nem merem megkérni, hogy hívja ide.

- Ha kérné, se tenném meg újra, Fouquet úr. Nagy esztelenség. Kitudódna, és Aramis, aki pedig nincs benne a játékban, belekeveredhetik, és ő is elvesztené a király kegyét.

- Bevárom a reggelt - mondta Fouquet.

- Igen, ez lesz a legjobb.

- Aztán mit fogunk tenni?

- Azt nem tudom.

- Tegyen meg a kedvemért valamit, D'Artagnan úr.

- Örömmel.

- Maga őriz engem, és én itt maradok, tehát minden tekintetben eleget tesz az utasításoknak, nemde?

- Hogyne.

- Nos hát, legyen továbbra is az árnyékom. Jobb szeretem az ilyen árnyékot, mint mást.

D'Artagnan meghajolt.

- De felejtse el, D'Artagnan úr, hogy a testőrök kapitánya, felejtse el, hogy én Fouquet úr vagyok, a pénzügyminiszter, és beszéljünk az ügyeimről.

- Az arkangyalát! Ez aztán a kényes ügy!

- Igazán?

- De Fouquet úr kedvéért a lehetetlent is megteszem.

- Köszönöm.

- Mit mondott magának a király?

- Semmit.

- Ej, hát így diskurál?

- Így hát!

- Mi a véleménye az én helyzetemről?
- Semmi.
- Pedig, hacsak nem rosszakaratú...
- A helyzete meglehetősen bonyolult.
- Miért?
- Mert a tulajdon házában van.
- Bármilyen nehéz is, azért megértem.
- Teringgettét! Azt hiszi, hogy mással is ilyen őszinte lettem volna?
- Hogyan? Ilyen őszinte? Őszinte volt velem? Hiszen a legcsekélyebb dolgot is vonakodik megmondani.
- Mondjuk, ilyen előzékeny.
- Az más!
- Hallgassa csak meg nagyméltóságod, hogyan jártam volna el mással szemben: idejöttem volna az ajtajához, amikor az emberei már eltávoztak, és ha még nem mentek el, megvártam volna őket az ajtó előtt, és nyakon csípem egyiket a másik után, mint a nyulat, zajtalanul lakat alá teszem mindet, aztán végigfekszem folyosójának szőnyegén, és anélkül, hogy sejténé, őriztem volna a gazda ébredéséig. Így aztán semmi botrány, semmi zaj, viszont Fouquet úr sem szerez róla előzetes tudomást, nincs előkészítve, nincs része abban a tapintatos kedvezésben, amivel az udvarias emberek tartoznak egymásnak sorsdöntő pillanatokban. Tetszik ez a terv?
- Elborzadok tőle.
- Ugyebár? Milyen lesújtó lett volna holnap minden bevezetés nélkül megjelenni és elkérni a kardját.
- Ó, uram, meghaltam volna a szégyentől és a haragtól.
- Túlságosan sokatmondóan fejezi ki elismerését, higgye el, nem tettem eleget.
- Pedig én ezt bizonyosan sosem írnám alá.
- Nos hát, ha nagyméltóságod meg van elégedve velem, ha már magához tért a megrázkód-tatásból, amelyet igyekeztem enyhíteni, amennyire lehetett, akkor bízzuk a többi az időre. Kimerült, gondolkodnia kell, kérve kérem, aludjék, vagy tegyen úgy, mintha aludnék az ágyán vagy az ágyában. Én ebben a karosszékben fogok aludni, és olyan mélyen alszom, hogy még az ágyúdörgés sem ébreszt fel.

Fouquet mosolygott.

- Kivéve - folytatta a testőr -, ha kinyitnának egy ajtót, vagy valamilyen más titkos vagy látható kijáratot vagy bejáratot. Mert ilyenkor roppant éber a fülem. A legcsekélyebb zöreijre felriadok. Ennek egy velem született ellenszenv az oka. Járkálhat tehát fel és alá, írhat, áthúzhat, összetépheti és elégetheti az írásokat, csak kulcshoz, kilincshez vagy ajtóhoz ne nyúljon, mert akkor tüstént felriadok, ami szörnyen idegessé tesz.
- D'Artagnan úr - mondta Fouquet -, maga határozottan a legszellemesebb és legudvariasabb férfi, akit ismerek, és csak egyet sajnálok, hogy nem előbb ismerkedtem meg magával.

D'Artagnan ajkán sóhajtás tört ki, amely ezt akarta jelenteni: „Hej, talán még túl korán is ismert meg!” - Aztán belevetette magát a karosszékbe, Fouquet pedig végigfeküdt az ágyon, felkönyökölt, és a kalandján tűnődött.

A gyertyákat égve hagyták és úgy várták együtt ketten, míg megvirrad: és ha Fouquet koronként nagyokat sóhajtott, D'Artagnan hangosabban hortyogott.

Nyugalmukat nem zavarta látogatás, még Aramisé sem; a tágas épületben semmilyen nesz nem hallatszott.

Künn az örök és az órjاراتok léptei alatt ropogott a kavics, ami még növelte az alvók nyugalmát. Gondoljuk hozzá a szél zúgását és a szökőkutak csobogását, amelyek a maguk örök munkáját végezték, s nem törődtek a halk hangokkal és apró mozgolódásokkal, amelyekből az ember élete és halála áll.

A régi krónikák retorikája nem mulasztaná el, hogy kiszínezzé az ellentétet a Bastille-ba bezárt, kétségbeesésében zárat és rácsokat ostromló király gyászos sorsa, és a királyi mennyezetes ágyban alvó Fülöpé között. Nem mintha a retorika mindig rossz volna, vagy mindig alaptalanul hintoné el a virágokat, amelyekkel a történelmet díszíti, de legyen szabad nekünk, anélkül, hogy ezt az ellentétet gondosan kicsiszolnánk, nagy részvéttel egy másik képet megrajzolnunk, amely arra van hivatva, hogy az elsőnek párja legyen.

Az ifjú herceg Aramis lakásából szállt alá, amiképpen a király alászállt a hálóteremből. D'Herblay úr kezének egy nyomására a kupola megnyílt, és Fülöp ott állt a királyi ágy előtt, amely visszatért, miután foglyát a föld alatti helyiségben letette.

Fülöp, egyedül állva a pompa előtt, a hatalom előtt és a szerep előtt, amelyet játszani lesz kénytelen, először érezte, hogy szívében megszólalnak azok az érzelmek, amelyek egy királyi szív életének megnyilvánulásai.

De elsápadt, az üres ágyat vizsgálva, amely még gyűrött volt fivérének testétől.

Ez a néma bűntárs visszatért, miután megtette a magáét a bűn elkövetésében. Visszatért a büntett nyomával, és a bűnössel azon a nyílt és durva nyelven beszélt, amelyen a bűntárs sohasem fél beszélni bűntársával. Az igazat mondta.

Fülöp lehajolt, hogy jobban lásson, és észrevette a zsebkendőt, még nedvesen a hideg verejtéktől, amely XIV. Lajos homlokáról gyöngyözött. Ez a verejték úgy megrémítette Fülöpöt, mint Káint Ábel vére.

„Itt állok szemtől szemben a sorsommal - szólt Fülöp, s szeme tüzelt és az arca halászápadt volt. - Ijesztőbb lesz-e, mint gyötrelmes fogságom? Át kell-e engednem magam minden pillanatban bitorló gondolataimnak, folyvást hallgatnom kell-e szívem kételyeit? Hát igen, ezen az ágyon a király pihent, a párnán ezt a mélyedést az ő feje vájta; az ő keservének könnyei tették nedvessé ezt a zsebkendőt; habozok leheveredni erre az ágyra és megfogni ezt a zsebkendőt, amelyre a királyi címer van hímezve! Rajta, utánozzuk D'Herblay urat, aki szerint a tett mindig egy fokkal fölötte áll a gondolatnak, utánozzuk D'Herblay urat, aki mindig csak magára gondol, és tisztos embernek mondja magát, amikor ellenségeit megbántotta vagy elárulta. Én foglaltam volna el ezt az ágyat, ha XIV. Lajos anyám vétke miatt jogtalanul meg nem foszt tőle. Nekem volna jogom ezt a királyi címerrel hímezett zsebkendőt használni, ha, D'Herblay úr szavai szerint, helyemen hagynak a bölcsőben. Fülöp, Franciaország fia, térj vissza ágyadba! Fülöp, Franciaország egyedüli királya, szerezd vissza címeredet!! Fülöp, atyádnak, XIII. Lajosnak valószínű egyedüli jogos örököse, ne érezz szánalmat a bitorló iránt, aki még ebben a pillanatban sem érez lelkiismeret-furdalást a sok szenvedés miatt, amelyet neked szerzett!!!”

E szavakkal Fülöp, bár teste ösztönszerűen ellenállt, bár a reszketés, a borzadály megbénította akarát, odafeküdt a királyi ágyba, és összehúzta izmait, hogy a XIV. Lajos testétől még meleg fekhelyre simuljon, mialatt a verejtéktől nedves zsebkendőt izzó homlokára szorította.

Hátraszegve és a puha párnába fúrva fejét, megpillantotta feje fölött Franciaország koronáját, amelyet mint mondtunk, egy aranyszárnyú angyal tartott.

Képzeljük el ezt a királyi betolakodót, komor tekintetével és remegő testével. A tigrishez hasonlít, amely viharos éjszakán tévelyeg a nádasban, az ismeretlen vízmosásban, és az orosz-lán elhagyott barlangjába tér lefeküdni. Odacsalogatta a másik fenevad szaga, a lakott tanya

langyos kipárolgása. Talál magának száraz avarból készült fekhelyet, széttört és megrágott csontokat, melyek lágyak, mint a velő; megérkezik, és a homályban körüljártatja lángoló tekintetét, megrázza nedves tagjait, besározódott bundáját, és nehézkesen meglapul, orrát hatalmas mancsaira fektetve, alvásra készen, de készen a küzdelemre is. Koronként a barlang hasadékain át felvillanó villám fénye, az összeverődő ágak zaja, a lezúduló sziklák robaja, a veszélytől való bizonytalan félelem felrázza a fáradtság okozta tespedésből.

Az ember törekedhet odafeküdni egy oroszlán fekhelyére, de ne remélje, hogy ott nyugodtan tud majd aludni.

Fülöp minden zörejre felfülett, a szíve mindenféle ijesztő dolog árnyékától vadul megdobbant, de bízva erejében, amelyet túlfeszített, szilárd elszántsága megkettőződött; gyengeség nélkül várta, hogy egy döntő körülmény révén számot vethessen önmagával. Azt remélte, hogy valami nagy veszély fog világosságot tární eléje, mint a hajósok elé azok a foszforeszkáló sugarak, melyek megmutatják, hogy milyen nagyok a hullámok, amelyekkel meg kell küzdeni.

De nem történt semmi. A csend, a nyugtalan szíveknek ez a halálos ellensége, a becsvágynak ez a halálos ellensége, sűrű ködbe burkolta egész éjszakán át Franciaország jövőendőbeli királyát, aki az elrabolt korona védelmében rejtőzött.

Reggeltájban egy test, vagyis inkább egy árnyék surrant a királyi szobába; Fülöp várta, azért nem lepődött meg, hanem ezt kérdezte:

- Nos, D'Herblay úr?

- Nos, felség, minden megtörtént.

- Hogyan?

- Minden, amire számítottunk.

- Ellenállás?

- Borzalmas! Könnyek, kiáltozás.

- Aztán?

- Aztán dermedtség.

- De végül?

- Végül teljes győzelem és néma csönd.

- A Bastille parancsnoka nem sejt semmit?

- Semmit.

- A hasonlatosság?

- Annak köszönhető a siker.

- A fogoly azonban bizonyára nyilatkozni fog, gondolja meg. Mert hiszen én is megtehettem, akinek pedig olyan hatalommal kellett szembeszállnia, mely sokkal szilárdabb volt, mint az enyém.

- Már mindenről gondoskodtam. Néhány nap múlva, ha kell, előbb is, kihozzuk a börtönből a foglyot, és elvisszük az országból száműzetésbe, oly messzire...

- A száműzetésből vissza lehet térni, D'Herblay úr.

- Oly messzire, mondtam, hogy az ember testi ereje és életének egész tartama nem elég a visszatéréshez.

A fiatal király és Aramis szeme még egyszer összevillant, hideg egyetértéssel.

- És Du Vallon úr? - kérdezte Fülöp, hogy másra terelje a beszédet.

- Ma reggel be fogják mutatni, és szerencsét fog kívánni felségednek ahhoz, hogy túlesett a veszélyen, amelybe az a bitorló sodorta.

- Mit csináljunk vele?

- Du Vallon úrral?

- Hercegi rangra emelni, ugyebár?

- Igen, hercegi rangra - felelte Aramis, és különösen mosolygott.

- Miért nevet, D'Herblay úr?

- Felséged előrelátó gondolata miatt.

- Előrelátó, mit akar ezzel mondani?

- Felséged attól fél, hogy ebből a szegény Porthosból kellemetlen tanú válhat, és szabadulni akar tőle.

- Úgy, hogy herceggé teszem?

- Igen! Mert megöli; meghal örömeiben, és magával viszi a sírba a titkot is.

- Ó, Istenem.

- Ezáltal - tette hozzá egykedvűen Aramis - el fogom veszíteni egy igen jó barátomat.

Ebben a pillanatban az üres beszélgetés közepette, amely alá az összeesküvők a siker felett érzett büszkeségüket és örömeiket rejtették, Aramis hallott valamit, ami megragadta figyelmét.

- Mi az? - mondotta Fülöp.

- A nappal, felség!

- No és?

- Nos, mielőtt tegnap este pihenőre tért, valószínűleg elhatározta, hogy ma tenni fog valamit.

- Azt mondtam a testőrkapitányomnak - felelte élénken a fiatalember -, hogy várom.

- Ha azt mondta neki, akkor bizonyára jön is, mert pontos ember.

- Lépteket hallok az előcsarnokban.

- Ő az.

- Rajta, kezdjük a támadást - szólt elszántan a fiatal király.

- Vigyázzon - kiáltott fel Aramis -, esztelenség a támadást D'Artagnanon kezdeni. D'Artagnan semmit sem tud, D'Artagnan semmit sem látott, D'Artagnan még csak nem is gyanítja titkunkat; de ha elsőnek lép be ma reggel, megszimatozhatja, hogy történt valami, amivel foglalkoznia kell. Látja, felség, mielőtt beengedjük ide D'Artagnant, olyan jól ki kell szellőztetnünk a szobát, vagy olyan sok embert kell beengednünk ide, hogy az ország legjobb szimatú kopója is egyszerre húsz különböző csapásra találjon.

- De hogyan hárítsam el magamtól, ha már találkat adtam neki? - vetette ellen a herceg, alig várva, hogy ilyen félelmetes ellenséggel mérhesse össze erejét.

- Ezt magamra vállalom - felelte a püspök -, és nyomban rá is mérem az első csapást, amely elkábítja emberünket.

- Rajta, zúdítsa rá a csapást - felelte élénken a herceg.

Csakugyan kopogtatás hallatszott az ajtón.

Aramis nem tévedett, valóban D'Artagnan jelentkezett ilyen módon.

Láttuk, hogy az éjszakát elmélkedéssel töltötte Fouquet társaságában; de a testőr nagyon fáradt volt, s nem színlelte az álmoságot; hanem alighogy a hajnalpír kékes fénye megvilágította a pénzügyminiszter pompás szobáját, D'Artagnan felkelt karosszékéről, felcsatolta a kardját, felvette a köpönyegét és kikefélte a kalapját, mint egy őrt álló katona, aki feljebbvalója inspicálására készül.

- Elmegy? - kérdezte Fouquet.

- Igen, és nagyméltóságod?

- Én? Én maradok.

- Szavára?

- Becsületszavamra.

- Jó. Én is csak azért megyek el, hogy azt a bizonyos választ elhozzam.

- Azt az ítéletet, így akarja mondani.

- Nézze, énbennem van valami a régi rómaiakból. Ma reggel felkelvén, észrevettem, hogy a kardom nem akadt bele egyetlen rojtba sem, és a kardszíjam kitűnően fekszik. Ez csalhatatlan jel.

- Szerencsére vall?

- Igen, mert gondolja el: valahányszor összegabalyodott a hátamon ez az ördögi bivalybórszój, az mindig azt jelentette, hogy Tréville úr büntet, vagy Mazarin megtagadja a pénzt. Valahányszor a kardom belecsavarodott a kardszíjba, az mindig kellemetlen megbízatást jelentett, amilyen csőstül hullott rám életem folyamán; valahányszor pedig a hüvelyében táncolt a kard, ez mindig szerencsés kimenetelű párbajt jelentett. Ahányszor a kardom beleakadt a bojtba, az mindig könnyű sebesülést jelentett, s valahányszor magától csúszott ki a hüvelyéből, akkor nekem befellegzett: holtbiztosan úgy maradtam a csatatéren, hogy két vagy három hónapig az orvossal és a kötéssel bíbelődhettem.

- Ejnye, nem is tudtam, hogy olyan jól tájékoztatja a kardja - mondta Fouquet bágyadt mosollyal, amely küzdelem volt a saját gyengesége ellen. - Bűvös kardja van vagy kétélű? Tündér vagy bűbájos?

- A kardom, látja, egyik tagom, s testemnek részét alkotja. Hallottam róla, hogy vannak emberek, akiket a lábuknak vagy halántékuknak lüktetése figyelmeztet valamire. Engem a kardom figyelmeztet. Nos, ma reggel semmit sem mondott nekem. Azaz mégis, látja, magától lecsúszott a vállszíj végére. Tudja, mit jövendöl ez nekem?

- Nem.

- Nos hát, azt, hogy ma el kell fognom valakit.

- No de - mondta a főintendáns, inkább csodálkozva, mint bosszankodva az őszinteségen - ha a kardja semmi szomorú dolgot nem jósolt, akkor tehát nem elszomorító dolog magának, ha engem el kell fognia?

- Elfogni? Nagyméltóságodat?

- Hogyne... ez a jóslat.

- Nem vonatkozik nagyméltóságodra, mert tegnap óta úgymint fogoly. Tehát nem önt fogom elfogni. Látja, ezért örülök annyira, ezért mondom, hogy ez a nap szerencsés lesz számomra.

E szavak után, amelyeket gyengéd jóakarattal mondott, a testőr elbúcsúzott Fouquet-tól, hogy a királyhoz menjen.

Éppen a szoba küszöbére lépett, mikor Fouquet így szólt hozzá:

- Adja jóakarátának egy utolsó bizonyítékát.

- Tessék!

- Engedje, hogy D'Herblay úrral találkozzam.

- Meg fogom kísérelni, hogy idevezessem.

D'Artagnan nem is sejtette, milyen jól jósol. Úgy volt megírva a sors könyvében, hogy ezen a napon be fognak teljesülni mind a reggeli jóslatok.

Mint már mondtuk, D'Artagnan megérkezett a király ajtajához és kopogtatott. Az ajtó kinyílt. A kapitány azt hihette, hogy a király maga nyit ajtót. Ez a feltevés elfogadható, ha tekintetbe vesszük azt a feldúlt lelkiállapotot, amelyben XIV. Lajos előző nap volt, midőn a testőr elhagyta. A király alakja helyett azonban, amelyet tiszteletteljesen akart köszönteni, Aramis hosszúkás, szenttelen arcát és nyugodt alakját pillantotta meg. Kis híján felkiáltott, akkora volt a meglepetése.

- Aramis! - csak ennyit mondott.

- Jó reggelt, kedves D'Artagnan - válaszolt a püspök hidegen.

- Maga itt? - hebegte a testőr.

- Öfelsége arra kéri - mondta a püspök -, hirdesse ki, hogy pihen, mivel egész éjszaka fáradozott.

- Ahá - szólt D'Artagnan, s fel nem foghatta, hogy a vannes-i püspök, aki előző nap még olyan kevésbé állt kegyben, hogy nőtt hat óra alatt a királyi alkóvban, gomba módra, a saját erejéből ilyen magasra.

Ahhoz ugyanis, hogy valaki az uralkodó szobájának ajtajában tudtára adja a király akaratát, hogy valaki közvetítse XIV. Lajos szavait, hogy kétlépcsnyire tőle parancsot adjon ki nevében, többnek kellett lenni, mint ami Richelieu volt valaha is XIII. Lajos mellett.

D'Artagnan kifejező tekintete, eltátott szája, tüskés bajusza mindezt a legerősebb nyelven mondotta a büszke kegyencnek, aki cseppet sem halódott meg.

- Továbbá, testőrkapitány úr - folytatta a püspök -, szíveskedjék ma a főurakat csak a második reggeli fogadásra beengedni, Öfelsége még aludni akar.

- De - vetette ellen D'Artagnan, készen ellenszegülni, és főleg éreztetni azt a gyanút, amelyet a király hallgatása keltett benne -, de, püspök úr, öfelsége ma reggelre magához rendelt.

- Elhalasztjuk! Elhalasztjuk! - hallatszott az alkóv mélyéről a király hangja, amelyre a testőr ereiben megfagyott a vér.

D'Artagnan meghajolt, elképedve, elámulva, elkábulva Aramis lesújtó mosolyától, amellyel a király szavait kísérte.

- Aztán - folytatta a püspök -, hogy eleget tegyünk annak, amit a királytól kér, kedves D'Artagnan úr, itt egy parancs, amelyet tüstént elolvas. Ez a parancs Fouquet úrra vonatkozik.

D'Artagnan elvette az odanyújtott parancsot.

- Szabdlábra helyezve? - mormogta. - Ahá!

Még egy második „ahá!” tört ki belőle, sokkal értelmesebb az elsőnél.

Ez a parancs magyarázatul szolgált Aramis jelenlétéről a királynál, hiszen Aramisnak a király kegyében kellett állnia ahhoz, hogy elnyerje ezt a megkegyelmezést, és ezzel a kegyvel lehetett megmagyarázni egyúttal azt a hihetetlen biztosságot is, amellyel D'Herblay őfelsége nevében parancsait osztogatta.

D'Artagnannak elég volt valamit megérteni ahhoz, hogy mindent megértsen. Meghajolt, és néhány lépést tett, hogy elmenjen.

- Elkísérem - mondotta a püspök.

- Hova?

- Fouquet úrhoz, gyönyörködni akarok az örömében.

- Hej, Aramis, mennyire felzaklatott az imént!

- De most már érti?

- Teringettét! Hogyne érteném! - mondta harsány hangon a testőr. - Aztán halkán, a fogai közt suttogva, így folytatta: - Nos hát nem, nem értem. Egyre megy, itt a parancs. - Monsignore - tette hozzá -, menjen elöl.

És D'Artagnan elvezette Aramist Fouquet-hoz.

227
A király barátja

Fouquet aggódva várakozott; már elküldte több szolgáját és barátját, akik, a fogadás szokott idejét megelőzve, az ajtónál megjelentek. Elhallgatta a feje felett lebegő veszélyt, s mindenkitől csak azt kérdezte, hogy hol lehet Aramis.

Látva, hogy D'Artagnan visszatér, és megpillantva a testőr mögött a vannes-i püspököt, öröme éppolyan nagy lett, amilyen az aggodalma volt azelőtt. Hogy Aramist láthatja, az kárpótolta a főintendánst a letartóztatás bánatáért.

A püspök komolyan hallgatott, ellenben D'Artagnan zavarban volt az egymásra torlódó hihetetlen események miatt.

- Nos, kapitány úr! Idevezette hozzám D'Herblay urat?

- Sőt jobbat is hoztam nagyméltóságodnak!

- Mit?

- A szabadságát!

- Szabad vagyok?

- Szabad. A király parancsára.

Fouquet visszanyerte egész vidámságát, s Aramist kérdezte tekintetével.

- Ó, igen - kezdte ismét D'Artagnan -, ezt Vannes püspökének köszönheti, mert az ő műve, hogy a király megváltozott.

- Ó! - kiáltotta Fouquet, inkább megalázva e szolgálat által, mint hálásan a sikerért.

- De maga - folytatta D'Artagnan, Aramishoz intézve szavait -, maga, aki Fouquet urat pártfogolja, nem tudna-e értem is tenni valamit?

- Mindent, amit csak akar, barátom! - felelte a püspök nyugodt hangon.

- Csak egyet tehát, és kijelentem, hogy meg vagyok elégedve. Hogyan lett a király kegyence, holott csak kétszer beszélt vele életében?

- Olyan jóbarát előtt, mint maga, az ember semmit sem titkol el - felelte ravaszul Aramis.

- Akkor jó! Mondja el!

- Nos, maga azt hiszi, hogy csupán kétszer beszéltem a királlyal, pedig több mint százszor beszéltem vele. Csak elrejtőztünk, ennyi az egész.

Aramis meg se próbálta enyhíteni azt az új pírt, amelyet ez a nyilatkozat D'Artagnan arcára varázsolt, hanem Fouquet-hoz fordult, aki éppúgy csodálkozott, mint a testőr.

- Kegyelmes uram! - mondotta. - A király azzal bízott meg, hogy mondjam meg: inkább barátja, mint valaha, és hogy a szép ünnepély, amelyet olyan nagylelkűen rendezett számára, szíve mélyéig megindította.

Erre olyan tiszteletteljesen hajolt meg Fouquet előtt, hogy a főintendáns, aki föl nem érte ésszel ezt a magas diplomáciát, csak állt, és nem talált rá sem szót, sem gondolatot, sem mozdulatot.

D'Artagnan sejtette, hogy a két férfi mondani akar valamit egymásnak, és már-már követte udvariassági ösztönét, amely hasonló esetben az ajtó felé vezeti azt, akinek jelenléte terhes

mások számára; de izzó kíváncsisága, amelyet felkorbácsolt a sok rejtély, azt tanácsolta, hogy maradjon.

Ekkor Aramis odafordult hozzá, és szelíden így szólt:

- Ugyebár, barátom, nem fog megfélekezni a királynak a kora reggeli fogadásra vonatkozó tilalmáról?

Ez elég világos beszéd volt. A testőr megértette; meghajolt Fouquet előtt, aztán gúnyos alázatossággal Aramis előtt, és elment.

Ekkor Fouquet, aki türelmetlenségében alig tudta kivárni ezt a pillanatot, az ajtóhoz rohant, hogy bezárja, és midőn visszatért a püspökhöz, így szólt:

- Kedves D'Herblay uram, azt hiszem, itt az ideje, hogy megmagyarázza nekem, mi történt. Igazán semmit sem értek az egészből.

- Mindent meg fogok magyarázni - jelentette ki Aramis, s beszéd közben leült, és felszólította Fouquet-t, hogy üljön le ő is. - Hol kezdjem?

- Előbb arról beszéljen, miért helyezett szabadlábra a király?

- Inkább azt kellett volna kérdeznie tőlem, hogy miért fogatta el.

- A letartóztatás óta volt elég időm gondolkodni rajta, és azt hiszem, a féltékenység játszott egy kis szerepet a dologban. Az ünnepélyem nem tetszett Colbert úrnak, és kieszelt ellenem egy tervet, a belle-isle-it például.

- Nem Belle-Isle-ről volt újra szó.

- Hanem miről?

- Emlékszik azokra a tizenhárom millióról szóló nyugtákra, amelyeket Mazarin úr ellopatott öntől?

- Ó, hogyne. No és?

- Nos, ezért most tolvajnak nyilvánították.

- Istenem!

- Ez még nem minden. Emlékszik arra a levélre, amelyet La Vallière-nak írt?

- Sajnos, emlékszem.

- Ezért kétségkívül árulónak és csábítónak tekintik.

- Akkor miért bocsátottak meg nekem?

- Még nem tartunk ott. Azt szeretném, ha pontosan ismerné a tényeket. Jól jegyezze meg: a király tudja, hogy része volt az állami pénzek eltulajdonításában. Ó, teringgettét, előttem nem kétséges, hogy semmit sem tulajdonított el, de végül is a király nem látta a nyugtákat, és nem tehet mást, mint hogy bűnösnek tekinti.

- Bocsánat, nem látom itt...

- Majd meglátja. Továbbá: mivel a király elolvasta a szerelmes levelét, a La Vallière-nak tett ajánlatot, nem lehet kétséges előtte, hogy milyen szándékai voltak szíve szépével.

- Bizonyára. De fejezze be.

- Mindjárt rátérek. A király ilyképpen engesztelhetetlen, halálos ellensége lett.

- Ezt megengedem. De oly hatalmas vagyok-e, hogy a gyűlölete ellenére nem mert vesztetre törni azokkal az eszközökkel sem, amelyeket a gyengeségem vagy a szerencsétlenségem a kezébe adtak?

- Bizonyos - felelte hidegen Aramis -, hogy a király visszavonhatatlanul szakított önnel.

- De mégis feloldoz.

- Hiszi ezt? - kérdezte a püspök fürkésző tekintettel.

- A király szívének őszinteségében nem hiszek, de hiszek a tény igazságában.

Aramis vállat vont.

- Miért bízta volna meg akkor XIV. Lajos, hogy megmondja nekem azt, amit tudtomra adott?

- kérdezte Fouquet.

- A király semmivel sem bízott meg önre vonatkozólag.

- Semmivel! - kiáltotta csodálkozva a pénzügyminiszter. - Nos, és a parancs?...

- No persze, parancs csakugyan van.

És Aramis olyan különös hangon mondta ezeket a szavakat, hogy Fouquet önkéntelenül összerezett.

- Hát - mondta -, látom már, titkol előttem valamit.

Aramis az állát simogatta feltűnően fehér ujjjaival.

- Számúz a király?

- Ne tegyen úgy, mint a gyermekek, amikor azt játsszák, hogy eldugott tárgyat kell megtalálni, és egy kis csengő hangja jelzi, hogy közel értek-e a rejték helyhez, vagy távolodtak tőle.

- Beszéljen hát.

- Találja ki.

- Megrémít!

- Eh, akkor nem találta el!

- Mit mondott magának a király? Barátságunk nevében kérem, ne titkolja el előttem.

- A király nem mondott nekem semmit.

- Megöl a türelmetlenség, D'Herblay. Még mindig pénzügyminiszter vagyok?

- Ameddig csak akarja.

- De milyen különös hatalomra tett szert egyszerre a király felett?

- No lám!

- Kedve szerint gyakorolhatja ezt a hatalmat?

- Azt hiszem.

- Hihetetlen.

- Ezt fogják mondani.

- D'Herblay, a szövetségünkre, a barátságunkra kérem, és mindenre, ami ezen a világon szent önnek: beszéljen. Milyen módon jutott ennyire XIV. Lajosnál? A király nem szerette, ezt tudom.

- A király most már szeretni fog - felelte Aramis, és erősen megnyomta a harmadik szót.
 - Valamilyen különös dolga van veled?
 - Igen.
 - Talán titok?
 - Igen, titok.
 - Olyan titok, amely képes megváltoztatni öfelsége érdekeit?
 - Igazán magasröptű szellem a nagyméltóságodé! Kitalálta. Valóban olyan titkot fedeztem fel, amely megváltoztatja Franciaország királyának érdekeit.
 - Ahá! - mondta Fouquet az illedelmes ember tartózkodásával, aki nem akar kérdezősködni.
 - Ítéld meg - folytatta Aramis -, és mondja meg, hogy tévedtem-e a titok fontossága tekintetében.
 - Hallgatom, ha olyan jó és nyilatkozik előttem. Csak jegyezze meg, barátom, hogy semmit sem tudakoltam tapintatlanul.
- Aramis egy pillanatig magába merült.
- Ne szóljon! - kiáltotta Fouquet. - Még nem késő!
 - Emlékszik-e - kérdezte a püspök lesütött szemmel - XIV. Lajos születésére?
 - Mintha ma történt volna!
 - Hallott valami különöset beszélni erről a születésről?
 - Semmit, azon kívül, hogy a király nem volt valóban XIII. Lajos fia.
 - Ez nem érinti sem a mi érdekünket, sem az országét. Az apának az a fia, mondja a francia törvény, akinek törvényesen elismert apja van.
 - Igaz; de súlyos a kérdés, ha a faj minőségéről van szó.
 - Ez alárendelt kérdés. Tehát semmi különöset sem tud.
 - Semmit.
 - Akkor a titkom kezdeténél tartunk.
 - Ejha!
 - A királyné nem egy gyermeket szült, hanem kettőt.
- Fouquet felkapta a fejét:
- A második meghalt?
 - Majd megtudja. Ezek az ikrek arra voltak hivatva, hogy anyjuknak büszkesége és Franciaország reménye legyenek; de a király gyengesége s babonás hite azt az aggodalmat keltette benne, hogy egy nap viszály fog kitörni a két egyenlő jogú gyermek között, és az egyik ikret elsüllyesztette.
 - Azt mondja, hogy elsüllyesztette?
 - Várjon. A két fiú felnőtt: egyikük a trónon, nagyméltóságod az ő minisztere; a másik homályban és magányosságban.
 - És az utóbbi?
 - A barátom.

- Istenem, mit nem mond, D'Herblay úr! És mit csinál ez a szegény herceg?
- Előbb azt kérdezze, hogy mit csinált.
- Igen, igen.
- Vidéken nevelték, aztán titokban egy erődbe vitték, amelyet Bastille-nak hívnak.
- Lehetséges ez!? - kiáltotta a főintendáns összekulcsolva kezét.
- Az egyik a legkiváltságosabb volt a halandók közt, a másik a legszerencsétlenebb minden nyomorultak közül.
- És az anyja ezt nem tudja?
- Ausztriai Anna mindent tud.
- És a király?
- Ó, a király semmit sem tud.
- Szerencsére! - mondta Fouquet.

Közbekiáltása láthatólag igen megdöbbenette Aramist. Gondterhelt tekintettel fürkészte társát.

- Bocsánat, félbeszakítottam - szólt Fouquet.
- Azt mondtam tehát - vette fel a szót Aramis -, hogy ez a szegény herceg a legszerencsétlenebb volt a halandók között, míg az Isten, aki minden teremtményének gondját viseli, meg nem könyörült rajta.
- Ó, és hogyan?
- Majd meglátja. Az uralkodó király... Azt mondom: az uralkodó király, és bizonyára kitalálja, hogy miért.
- Nem. Miért?
- Mert születésük törvényességének erejénél fogva mindkettőnek királynak kellene lennie. Nem ez az ön véleménye is?
- Ez a véleményem.
- Határozottan?
- Határozottan. Az ikrek egyik két testben.
- Szeretem, hogy olyan nagy és tekintélyes jogtudóstól hallom ezt a véleményt, amilyen ön. Határozottan megállapítottuk tehát, hogy mind a kettőnek egyforma joga volt, ugyebár?
- Megállapítottuk... de, Istenem, micsoda kaland!
- Még nem értünk a végére. Türelem.
- Ó, türelmes leszek.
- Isten szerzett az elnyomottnak egy bosszúállót, vagy ha úgy tetszik, egy támaszt. Ekkor az történt, hogy az uralkodó király, a bitorló... Mert, ugyebár, osztja a véleményemet, hogy annak az örökségnek békés, önző élvezete, amelyhez valakinek legfeljebb fele joga van, bitorlás.
- Bitorlás a helyes szó.

- Folytatom tehát. Isten úgy akarta, hogy a bitorlónak egy tehetséges, nagylelkű és ezenfelül nagyszerű ember legyen a főminisztere.

- Jól van, jól van! - kiáltotta Fouquet. - Értem már: énám számított, hogy segíteni fogok jóvátenni azt a jogtalanságot, amelyet XIV. Lajos szegény fivérével elkövettek. Jó gondolata volt, segíteni fogok! Köszönöm, D'Herblay, köszönöm!

- Egyáltalán nem erről van szó. Nem engedni, hogy befejezzem - mondta nyugodtan Aramis.

- Hallgatok.

- Fouquet úr, mint mondtam, az uralkodó király minisztere volt, és magára vonta a király ellenszenvét; súlyos veszélyben forgott a vagyona, szabadsága, sőt talán élete is, a csel-szövény, a gyűlölet miatt, amiknek szavára a király könnyen hallgat. De Isten megengedte, s ezúttal is a feláldozott herceg üdvéért, hogy Fouquet úr szintén találjon egy hű és odaadó barátot, aki tud az államtitokról, és aki érez magában erőt ahhoz, hogy ezt a titkot napvilágra juttassa, ha már elég ereje volt ahhoz, hogy a titkot húsz esztendeig szíve mélyére rejtve hordozza.

- Ne folytassa tovább - szólt közbe Fouquet, akit a legnemesebb gondolat hevített -, megértem magát, és mindent kitalálok. Midőn megtudta, hogy elfogtak, elment a királyhoz, könyörgött neki, de ő nem volt hajlandó meghallgatni; ezután megfenyegette, hogy nyilvánosságra hozza a titkot, és az elszörnyedt király, attól félve, hogy csakugyan megteszi, megadta azt, amit megtagadott nagylelkű közbenjárásától. Értem, értem! A királyt a kezében tartja.

- Egyáltalán nem érti - felelte Aramis -, és megint csak félbeszakít, barátom. Aztán engedje meg, hogy megmondjam, nem él eléggé a logikával, és nem használja eléggé az emlékezőtehetségét.

- Hogyan?

- Tudja, hogy beszélgetésünk kezdetén mit hangsúlyoztam különösen?

- Igen, a gyűlöletet, öfelségének irántam való engesztelhetetlen gyűlöletét. De milyen gyűlölet tudna ellenállni annak a fenyegetésnek, hogy ilyen titok napvilágra jut?

- Hogy napvilágra jut! Látja, hogy milyen hiányos a logikája. Azt hiszi, hogy élnék ebben az órában, ha szóltam volna a titokról a királynak?

- Alig tíz perccel ezelőtt járt a királynál.

- Jó, hát nem lett volna ideje megöletni; de megkötöztetett és föld alatti börtönbe vettetett volna. Okoskodjunk tehát következetesen, az ántiját!

Erre az egészen testőrré valló kifakadásra, olyan ember részéről, aki sosem feledkezik meg magáról, Fouquet fölfogta, hogy milyen mértékben ragadta el az egyébként olyan nyugodt és kifürkészhetetlen vannes-i püspököt az indulat. Valósággal beleremegett.

Aztán midőn erőt vett magán, így folytatta:

- És az volnék-e, aki vagyok, igaz barátja volnék-e, ha kitenném a király gyűlöleténél is félelmetesebb haragjának, amikor már úgymint gyűlöli? Ha lopott az ember, az semmi, ha udvarolt a király ágyasának, ez nem nagy dolog, de ha a koronáját, a becsületét tartja a kezében, tyű! Inkább a szívét tépné ki Lajos a tulajdon két kezével!

- Nem éreztette vele, hogy tudja a titkot?

- Inkább lenyeltem volna mindazokat a mérgeket, amelyeket Mithridatész ivott meg húsz év alatt,²²⁹ hogy ne fogjon rajta a halál.

- Tehát mit tett?

- No, helyben vagyunk! Azt hiszem, sikerült némileg felkeltenem nagyméltóságod érdeklődését. Még mindig figyel rám, nemde?

- Hogy figyelek-e? Mondja már!

Aramis körüljárta a szobát, meggyőződött róla, hogy nincs ott senki más, aztán visszatért a karosszék mellé, amelyben ülve Fouquet feszült figyelemmel, szorongó szívvel várta leleplező közléseit.

- Elfelejtettem megmondani - szólt ismét Aramis Fouquet-hoz, aki a legnagyobb figyelemmel hallgatta - az ikrekre vonatkozóan egy különösen említésre méltó dolgot: Isten úgy teremtette őket, hogy csak ő tudná a kettőt megkülönböztetni egymástól, ha mindkettőt az ítélszéke elé szólítaná. Még anyjuk sem tudná.

- Lehetséges ez? - kiáltotta Fouquet.

- Ugyanazok a nemes arcvonások, ugyanaz a járás, ugyanaz a testalkat, ugyanaz a hang!

- Hát a gondolkodásmód? Az ész? Az életfelfogás?

- Ó, e tekintetben elütnek egymástól, kegyelmes úr. Mert a Bastille foglya kétségkívül fölényben van fivérével szemben, és ha ez a szegény áldozat a börtönből a trónra lépne, akkor Franciaországnak olyan ura volna, hogy talán fennállása óta sem látott nála szellemi tekintetben és jellemének nemessége tekintetében hatalmasabbat.

Fouquet egy pillanatra kezébe temette az óriási titoktól elnehezdedő homlokát. Aramis közelebb lépett hozzá.

- Nagyméltóságod számára is - folytatta a kísértést - van egy fontos különbség a két iker, XIII. Lajos két fia közt: utóbbi nem ismeri Colbert urat.

Fouquet sápadt, nyugtalan arccal tüstént felállt. Aramis szavai nem közvetlenül a szívére, hanem a gondolkodására hatottak.

- Értem - mondta Aramisnak -, tehát összeesküvést ajánl.

- Olyasmit.

- Kísérletet olyasmire, ami, mint beszélgetésünk kezdetén említette: megváltoztatja birodalmak sorsát.

- Igen, és a fő intendánsokét is!

- Röviden: azt tanácsolja nekem, hogy XIII. Lajos börtönben ülő fiát emeljük XIII. Lajos másik fia helyébe, aki ebben a pillanatban a Morpheus-teremben alszik?

Aramis ugyanolyan komoran nevetett, mint amilyen komor volt a gondolata, és így szólt:

- Tegyük fel!

- De - felelte Fouquet, kínos hallgatás után - nem vette tekintetbe, hogy ez a politikai akció romba döntheti az egész királyságot, és azt, hogy ha kitépjük azt az ezergyökerű fát, melyet királynak hívnak, és másikat ültetünk helyébe, sohasem tudjuk majd annyira szilárddá tenni a

²²⁹ Pontuszi király (i. e. 111-63), a rómaiak kérlelhetetlen ellensége, már kora fiatalságától kezdve edzette magát a mérgek elviselésében, úgyhogy végül már nem is félt hatásuktól.

talajt, hogy az új király biztosítva legyen a régi viharból megmaradt széltől, és tulajdon súlyának ingadozásaitól.

Aramis egyre csak mosolygott.

- De gondolja meg - folytatta Fouquet, akit most az a rendkívüli képesség fűtött, amely egyetlen pillanat alatt megérlel egy tervet, és roppant körültekintéssel átlátja annak összes következményeit, átfogja minden eredményét -, gondolja meg, hogy össze kell hívnunk a nemességet, a papságot és a harmadik rendet, meg kell fosztanunk trónjától az uralkodót, rettenetes botrány által meg kell bolygatnunk XIII. Lajos sírját, feldúlni egy nőnek, Ausztriai Annának életét és becsületét, és egy másik nőnek, Mária Teréziának az életét és a nyugalma, és mire mindezt bevégeztük, ha ugyan egyáltalán bevégezzük...

- Nem értem - felelte Aramis hidegen. - Egyetlen szó sem helytálló mindabból, amit mond.

- Hogyan? - szólt csodálkozva a főintendáns. - Olyan ember, mint maga, nem vitatja meg a megvalósítást? Gyermekes örömet leli egy politikai ábrándban, és a megvalósítás esélyeit, tehát a valóságot nem veszi tekintetbe! Lehetséges ez?

- Barátom - mondotta Aramis, és kissé bizalmasan hangsúlyozta ezt a szót -, hát Isten hogyan helyez egy királyt a másiknak a helyébe?

- Isten! - kiáltotta Fouquet. - Isten parancsot ad az ügyvivőjének, aki elragadja az elítéltet, és a győztest ülteti a megüresedett trónra. Elfelejtik azonban, hogy azt az ügyvivőt haláluk hívják. Ó, Istenem! D'Herblay úr! Csak nem arra gondol, hogy...

- Nem arról van szó. Nagyméltóságod igazán elveti a sulykot. Ki beszél arról, hogy XIV. Lajost halálra szánjuk? Ki beszél arról, hogy az Isten példáját kövessük művének szigorú megvalósításában? Nem. Csak ezt akartam mondani: Isten mindezt felfordulás, megbotránkoztatás és erőszak nélkül valósítja meg, és az Istentől ihletett emberek szintén sikerre vihetik, amit terveznek, amit megkísérlelnek, amit cselekszenek.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani, barátom - felelte Aramis, és ugyanúgy hangsúlyozta a barátom szót, mint midőn először ejtette ki -, azt akarom mondani, hogy ha megbotránkoztatás, felfordulás vagy erőszak árán ültettük a foglyot a király helyére, felszólítom, bizonyítsa ezt be.

- Tessék?... - kiáltotta Fouquet, s fehérebb lett, mint a zsebkendő, amellyel homlokát törölgette. - Mit mond?...

- Menjen be a király szobájába - folytatta nyugodtan Aramis -, és mivel tudja a titkot, felszólítom, győződjék meg róla, hogy a Bastille foglya fekszik fivérének ágyában.

- De a király? - dadogta Fouquet elborzadva erre a hírre.

- Melyik király? - kérdezte Aramis a tőle telhető legszelídebb hangon. - Az, aki gyűlöli, vagy az, aki szereti nagyméltóságodat?

- A király... A tegnapi!

- A tegnapi király, meggyőződhet róla, a Bastille-ban van, azon a helyen, amelyet áldozata oly hosszú ideig foglalt el.

- Szent Isten! Ki vitte oda?

- Én.

- Maga?

- Igen, a legegyszerűbb módon. Ma éjszaka elraboltam, és mialatt ő elsüllyedt a homályban, a másik felemelkedett a világosságra. Nem hiszem, hogy bárki észrevette volna. Senkit sem ébreszt fel az olyan villám, amelyet nem követ mennydörgés.

Fouquet-ból tompa kiáltás tört ki, mintha láthatatlan csapás érte volna, és görcsösen két kezébe fogva a fejét, rémülten mormolta:

- Ezt tette?

- Elég ügyesen. Mi a véleménye róla?

- Megfosztotta trónjától a királyt? Bebörtönözte?

- Így történt.

- És ezt itt követték el, Vaux-ban?

- Itt, Vaux-ban, a Morpheus-szobában. Hiszen valósággal ilyen tetre számítva építették.

- Ez mikor történt?...

- Ma éjszaka.

- Ma éjszaka?

- Éjfél és egy óra közt.

Fouquet már-már nekirontott Aramisnak, de türtőztette magát.

- Vaux-ban! Az én házamban! - hörögte.

- Azt hiszem, hogy abban. Kivált azóta a háza, mióta Colbert nem rabolhatja el.

- Nálam követték el ezt a bűntettet?

- Bűntett? - ismételte megütközve Aramis.

- Ezt az ocsmány bűntettet! - folytatta Fouquet egyre növekvő felindulással. - Ezt a bűntettet, amely gyalázatosabb, mint a gyilkosság. Ezt a bűntettet, amely a nevemet örökre megbecs-teleníti, hogy borzadva fogja emlegetni az utókor!

- Ejnye, félrebeszél, uram! - felelte Aramis tétován. - Túlságosan hangosan beszél, vigyázzon.

- Olyan hangosan akarok kiáltani, hogy az egész világ meghallja.

- Fouquet úr, vigyázzon!

Fouquet odafordult a püspökhöz, és farkasszemet nézett vele.

- Igen - mondta a főintendáns -, maga megfosztott becsületemtől, amikor ezt az árulást, ezt az erőszakos cselekedetet követte el a vendégemmel, aki békésen pihent hajlékomban. Ó, jaj nekem!

- Jaj annak, aki, az ön hajlékában, a vagyonától, az életétől akarta megfosztani nagyméltó-ságodat! Elfelejté ezt?

- A vendégem volt, a királyom volt!

Aramis vérbe borult szemmel, eltorzult arccal állt fel.

- Eszelőssel állnék szemben?

- Egy becsületes emberrel áll szemben!

- Órült!

- Olyan emberrel, aki meg fogja akadályozni, hogy művét siker koronázza!

- Örült!

- Olyan emberrel, aki inkább meghal, inkább megöli önt, semhoggy teljesen megfosszák becsületétől.

És Fouquet odarohant az ágy fejpárnájához, ahova D'Artagnan tette a kardját, és elszántan suhogtatta villogó pengéjét.

Aramis összevonta szemöldökét, és az egyik kezét a kebelébe csúsztatta, mintha fegyvert keresne ott. Ez a mozdulat nem kerülte el Fouquet figyelmét, s a nagylelkűségében méltóság- teljes és nemes főintendáns eldobta magától a kardot, és az az ágy mögé gurult. Aztán olyan közel lépett Aramishoz, hogy fegyvertelen kezével megérinthette vállát, és így szólt:

- Uram, szeretnék nyomban meghalni, hogy túl ne éljem gyalázatomat, és ha még baráti érzellel viseltetik irányomban, akkor, kérve kérem, öljön meg!

Aramis szóttan maradt és mozdulatlan.

- Semmit sem felel?

Aramis lassan felemelte fejét, s még egyszer felvillant szemében a reménysugár.

- Gondolja meg nagyméltóságod - mondotta -, hogy mi vár ránk. Az igazságszolgáltatás megtörtént, a király még él, és bebörtönzése megmenti az ön életét.

- Igen - felelte Fouquet -, lehet, hogy az én érdekeiben cselekedett, de nem fogadom el szolgálatát. Azért természetesen nem akarom tönkretenni.

Aramis elfojtotta a megtört szívéből feltörni akaró villámot.

- Vendéglátó házigazdája vagyok mindüknek - folytatta Fouquet kimondhatatlan méltósággal.

- És magát ugyanúgy nem áldozom fel, mint azt, akinek romlására tört.

- Hanem tulajdon személyét - kiáltotta Aramis tompán, látnoki hangon. - Igen, magát áldozza fel, magát!

- Elhiszem a jóslatot, D'Herblay úr, mégsem tart vissza semmi. Maga nyomban elhagyja Vaux-t, elhagyja Franciaországot; négy óra időt adok rá, hogy túl legyen a királyság határain.

- Négy órát? - kérdezte Aramis gúnyosan és hitetlenül.

- Olyan igaz, mint ahogy Fouquet a nevem, hogy a négy óra letelte előtt senki nem indul üldözésére. Négyórái előnye van azokkal szemben, akiket a király utána akar küldeni.

- Négy óra! - kiáltotta ismét Aramis.

- Több, mint amennyire szüksége van ahhoz, hogy hajóra szálljon és elérkezzék Belle-Isle-re, amelyet menedékhelyül ajánlok fel.

- Ó - mormogta Aramis.

- Belle-Isle ugyanúgy a rendelkezésére áll, mint Vaux a király számára. Menjen, D'Herblay úr, míg én élek, egy hajszála sem görbül.

- Köszönöm - mondta Aramis keserű iróniával.

- Induljon tehát; nyújtsa a kezét, aztán fussunk mind a ketten, maga az életét menteni, én a becsületemet.

Aramis kihúzta a kezét kebléből, ahova elrejtette. A kéz vörös volt a vértől; a körmök belemélyedtek Aramis mellébe, mintha meg akarták volna büntetni a keblet, amely olyan sok tervért hevült, melyek mind hiábavalóbbak, esztelenebbek, mulandóbbak voltak, mint az emberi élet. Fouquet megborzongott, szánalmat érzett, s kitérte Aramis felé karjait.

- Nem voltak fegyvereim - mormogta a püspök vadul és borzalmasan, mint Didó árnya. Aztán anélkül, hogy megérintette volna Fouquet kezét, elfordította tőle tekintetét, és két lépést hátrált. Utolsó szava átok volt, vértől piros kezének utolsó mozdulata kiátkozás, amely néhány vércseppet freccsentett Fouquet arcába.

És mindketten kirohantak a szobából, a belső udvarra vezető titkos lépcsőn.

Fouquet a legjobb lovait hozatta elő, Aramis pedig megállt annak a lépcsőnek az alján, amely Porthos szobájába vezetett. Sokáig tűnődött, mialatt Fouquet hintaja sebes-vágtatva gördült végig a nagy udvar kövezetén.

„Egyedül elmenni - töprengett Aramis -, vagy értesíteni a herceget? Ó, tiszta örület!... Értesíteni a herceget, és azután mit tenni?... Vele együtt útnak indulni? Magammal cipelni mindenüvé ezt a vádló tanút?... Háborút, irgalmatlan polgárháborút?... Anyagi segélyforrások nélkül? Ó, jaj! Lehetetlen! Mi lesz velem nélkülem? Összeomlik, akárcsak jómagam... Ki tudja? Ám teljesedjék be a végzet!... Kárhozatra ítéltetett, maradjon továbbra is elkárhozott!... Isten! Ördög! Te sötét, gonosz hatalom, amelyet az ember géniuszának neveznek, fuvallat vagy csupán, bizonytalanabb és haszontalanabb, mint a hegyekben süvítő szél; véletlennek hívnak, és semmi sem vagy, leheleted mindent átfog, magasba emelsz sziklatömböket meg hegyeket is, és egyszerre megtörsz az élettelen fakereszt előtt, amely mögött egy másik láthatatlan hatalom él... talán tagadtad, és most bosszút állva rajtad, összemorzsol, s még csak arra sem érdemesít, hogy megmondja a nevé! Elvesztem! El vagyok veszve! Mit tegyek?... Elmenjek Belle-Isle-re?... Igen! Porthos pedig itt marad, beszél, és mindent elmond! Porthos talán megszenved érte! Nem akarom, hogy Porthos szenvedjen. Porthos testemnek egyik tagja, az ő fájdalma az én fájdalmam. Porthos velem jön, osztozni fog sorsomban. Így kell lennie!”

És Aramis, gondosan ügyelve rá, hogy senkivel ne találkozzék, akiben nagy sietsége gyanút kelthetne, Aramis felment a lépcsőn, anélkül, hogy valaki észrevette volna.

Porthos, alighogy visszaérkezett Párizsból, már az igazak álmát aludta. Hatalmas teste megfeszült a fáradtságról, szelleme a gondolkodásról.

Aramis könnyedén, mint az árnyék, belépett, és az óriás vállára tette idegesen remegő kezét.

- Fel - kiáltotta -, fel, Porthos, fel!

Porthos engedelmességet, felült és kinyitotta a szemét, még mielőtt felocsúdott volna.

- Indulunk - mondta Aramis.

- Igen? - szólt Porthos.

- Lóháton tesszük meg az utat, és jobban fogunk száguldani, mint valaha.

- Igen? - ismételte Porthos.

- Öltözzék fel, barátom.

És segített az óriásnak felöltözködni, s berakta a zsebébe aranyait és gyémántjait.

E tevékenysége közben halk zörejt ütött meg a fülét.

D'Artagnan nézett be az ajtó nyílásán.

Aramis megijedt.

- Mi az ördögöt mivelnek itt olyan sietve? - kérdezte a testőr.

- Csend! - sűgta oda Porthos.

- Küldetésbe indulunk - tette hozzá a püspök.

- Boldog emberek! - felelte a testőr.
- Ugyan! - mondta Porthos. - Fáradtnak érzem magam, jobb szerettem volna aludni, de a király szolgálata...
- Találkozott Fouquet úrral? - kérdezte Aramis D'Artagnantól.
- Igen, az imént ült hintóba.
- És mit mondott?
- Istenhozzádot.
- Mást nem?
- Mit mondott volna még? Nem tudom-e nagyon jól, hogy mindannyian ismét kegyben állanak a királynál?
- Figyeljen rám - szólt Aramis, és megölelte a testőrt -, a maga napja felvirradt; többé sohasem kell irigyelnie senkit.
- Ugyan már!
- Megjósolok a mai napra egy eseményt, amely állását kétszeresen megszilárdítja.
- Igazán?
- Tudja, hogy mindenről értesülök.
- Ó, hogyan!
- Fel, Porthos! Elkészült? Induljunk!
- Induljunk.
- És öleljük meg D'Artagnant!
- De még mennyire!
- A lovak?
- Van itt elég. Akarja az enyémet?
- Nem. Porthosnak van saját istállója. Isten vele, Isten vele!

A két szőkevény lóra szállt, a testőrök kapitányának szeme láttára, aki Porthosnak tartotta a kengyelvasat, és szemmel kísérte barátait, míg el nem tűntek a távolban.

„Más körülmények között - gondolta magában a gascogne-i - azt mondtam volna, hogy elmenekülnek, de napjainkban úgy megváltozott a politika, hogy ezt ma küldetésnek nevezik. Ám legyen. Lássunk a dolgunk után.”

És nagy bölcsen visszatért a szállására.

Hogyan tisztelték a parancsot a Bastille-ban?

Fouquet száguldott, s az úton iszonyodva rágódott a hallottakon.

„Milyen volt hát - gondolta magában - a fiatalsága ezeknek a csodálatos embereknek, akik az öregedés napjaiban is még ilyen terveket tudnak kieszelni és ilyen vakmerően végrehajtani?!”

A főintendáns olykor már-már azt képzelte, hogy álom mindaz, amit Aramis mondott el neki, s, hogy az egész történet csupán kelepce, és hogy őt, Fouquet-t, a Bastille-ba érkezésekor netán letartóztatási parancs fogadja, amely a trónfosztott király mellé helyezi.

Erre gondolt, s mialatt befogták a lovakat, néhány lepecsételt parancsot adott D'Artagnannak, azon ezredek parancsnokainak címezve, amely ezredek hűségében nem lehetett kételkedni.

„Ily módon - gondolta Fouquet -, akár elfognak, akár nem, megtettem a szolgálatot, amivel becsületemnek tartozom. Mire a parancsok megérkeznek, már szabadon visszatérek, következésképp nem török fel pecsétjüket, és én visszavehetem őket. Ha ellenben késlekednék, az azt jelenti, hogy szerencsétlenség ért, s ily módon segítséget kapok a magam és a király számára.”

Ilyen előkészületek után érkezett a Bastille elé. Óránként öt és fél mérföldet tett meg.

Ami sohasem történt meg Aramisszal a Bastille-ban, az megtörtént Fouquet úrral. Hiába mondta meg a nevét, hiába fedte fel kilétét, nem engedték be.

De mivel annyira könyörgött, fenyegetőzött és parancsolgatott, végül az egyik őr rászánta magát, hogy jelentse egy altisztnek, aki viszont az őrnagynak tett jelentést. Ami a parancsnokot illeti, őt nem merték zavarni ilyen csekélységgel.

Fouquet az erőd kapujában, hintájában tűkön ülve várta az altiszt visszaérkezését, aki végre bosszús arccal megjött.

- Nos hát? - kérdezte türelmetlenül Fouquet. - Mit mondott az őrnagy?

- Nos, *uram* - felelte a katona -, az őrnagy úr kinevetett. Azt mondta, hogy Fouquet úr Vauxban van, és ha Párizsban volna is, Fouquet úr akkor sem kelne fel ebben az órában.

- A mindenségit! Tökfilkók vagytok valamennyien! - kiáltotta a pénzügyminiszter, és kiugrott a kocsiból.

És még mielőtt az altisztnek ideje lett volna becsukni a kaput, Fouquet besurrant, és a katona segélykiáltásaira ügyet sem vetve, rohant befelé.

Fouquet térelőnyt szerzett, fittyet hányva a katona kiáltásának, ám az utolérte őt, és a második kapu őrének kiáltotta:

- Vigyázz! Kapuőr! Vigyázz!

Az őr nekiszegelte pikáját a miniszternek; Fouquet azonban izmos volt és ügyes, azonkívül a harag is sarkallta, s kiragadva az őr kezéből a lándzsát, nagyot ütött vele az őr vállára. Az altiszt is, aki túlságosan közel jött, megkapta a magáét. Mind a ketten dühösen kiáltottak, s erre már kivonult az előtér őrsege.

Ezek között az emberek között volt egy, aki megismerte a fő-intendánst, és felkiáltott:

- Nagyméltóságod!... Jaj, a nagyméltóságú úr... megálljatok, halljátok-e!

És sikerült is visszatartania az öröket, akik meg akarták bosszulni társaikat.

Fouquet azt követelte, hogy nyissák ki neki a rácsot, de az őrség a parancsra hivatkozott.

Erre Fouquet elrendelte, hogy értesítsék a parancsnokot. De az addigra már tudta, hogy milyen zűrzavar támadt a kapunál, és egy húszas létszámú osztag élén, őrnagyától követve, odasietett, abban a hiedelemben, hogy támadást intéztek a Bastille ellen.

Baisemeaux ugyancsak megismerte Fouquet-t, és elejtette harciasan suhogtatott kardját.

- Ó, nagyméltóságod itt... - hebegte -, bocsásson meg...

- Uram! - szólt a pénzügyminiszter a haragtól kipirulva és egész testében izzadva -, fogadja elismerésemet: emberei kitűnően látják el a szolgálatot.

Baisemeaux elsápadt, mert azt hitte, a pénzügyminiszter gúnyolódik, és nyomban kirobban vad haragja. Fouquet azonban kifújta magát, és odaintette az őrt és az altisztet, akik a vállukat tapogatták.

- Az őt húsz pisztollalért kap, az altiszt ötvenet - mondta. - Gratulálok, uraim, meg fogom említeni a királynak is. Most pedig térjünk rá a kettőnk ügyére, Baisemeaux úr!

És az általános meglepedettség moraja közepett követte a parancsnokot az irodába.

Baisemeaux már reszketett szégyenében és izgalmában. Úgy tetszett neki, hogy Aramis reggeli látogatásának e percben olyan következményei lettek, amelyekből egy tisztségviselő méltán retteghet.

Hát még amikor Fouquet határozott hangon és parancsoló tekintettel ezt kérdezte:

- Beszélte ma reggel D'Herblay úrral, uram?

- Igen, szolgálatára.

- Nos, uram, és nem borzad el attól a büntettől, amelyhez büntársul szegődött?

„No, szépen vagyunk!” - gondolta Baisemeaux, aztán hangosan így szólt: - Milyen büntetetre gondol nagyméltóságod?

- Megérdemelné, hogy felnégyeljék miatta, gondolja meg jól. A pillanat azonban nem alkalmas a méltatlankodásra. Vezessen tüstént a fogolyhoz.

- Melyik fogolyhoz? - kérdezte reszketve Baisemeaux.

- Úgy tesz, mint aki semmiről sem tud. Jó, ennél okosabbat úgysem tehet. Hiszen ha bevallaná cinkosságát egy ilyen bűnben, maga fölött mondaná ki az ítéletet. Úgy fogok tehát tenni, mintha elhinném, hogy nem tud a dolgról semmit.

- Nagyon kérem nagyméltóságodat...

- Jó, vezessen a fogolyhoz.

- Marchialihoz?

- Ki az a Marchiali?

- A fogoly, akit ma reggel hozott D'Herblay úr.

- Szóval Marchialinak hívják? - kérdezte a főintendáns, akit meggyőződésében megingatott Baisemeaux naiv biztonsága.

- Igen, ezen a néven van beírva itt.

Fouquet Baisemeaux szívének legtitkosabb rejtekébe látott, azzal a biztossággal, amelyre a hatalom hosszas gyakorlása során tett szert, és teljes őszinteséget olvasott ki belőle. De

különben maga sem értette, egy pillanatig tanulmányozván ezt az ábrázatot, hogyan is hihette, hogy Aramis ilyen bizalmast választott volna?

- Ez hát ugyanaz a fogoly - kérdezte a parancsnoktól -, akit D'Herblay úr tegnapelőtt elvitt magával?

- Igen, nagyméltóságú úr.

- És akit ma reggel ismét visszahozott? - tette hozzá gyorsan Fouquet, aki nyomban átlátott Aramis tervén.

- Igen, úgy van, nagyméltóságú úr.

- És Marchialinak hívják?

- Marchialinak. Ha nagyméltóságú úr azért jött, hogy elvigye magával, annál jobb, mert már írni akartam az ügyében.

- Miért, mit csinál?

- Ma reggel óta éppenséggel nem vagyok megelégedve vele, olyan dührohamai vannak, hogy azt hisszük néha, összedől miatta a Bastille.

- Meg fogom szabadítani tőle - mondta Fouquet.

- Ó, annál jobb.

- Vezessen a börtönébe.

- Lesz olyan jó, nagyméltóságod, a parancsot ideadni...

- Milyen parancsot?

- A király parancsát.

- Várjon, rögtön kiállítok egyet.

- Ez nem lesz elég, nekem a király parancsára van szükségem. Fouquet ismét bosszús arcot vágott.

- Ha olyan lelkiismeretes a foglyok szabadonbocsátásában, mutassa meg nekem a parancsot, amellyel ezt kiengedte.

Baisemeaux megmutatta a parancsot, hogy helyezze szabadlára Seldont.

- Csakhogy Seldon nem Marchiali.

- De Marchialit nem is engedtem ki, nagyméltóságú uram, mert az itt van.

- Hiszen azt mondja, hogy D'Herblay úr elvitte magával és visszahozta.

- Ezt nem mondtam.

- Olyan bizonyosan mondta, hogy nekem úgy tetszik, mintha még mindig hallanám.

- Akkor megbicsaklott a nyelvem.

- Vigyázzon magára, Baisemeaux úr!

- Nincs mitől félnem, nagyméltóságú uram, nekem rendben van a szénám.

- Ezt meri mondani?

- Még egy apostol előtt is ezt vallanám. D'Herblay úr Seldonra vonatkozó szabadonbocsátási parancsot hozott, és Seldon kiszabadult.

- Én pedig azt mondom, hogy Marchiali távozott a Bastille-ból.

- Ezt be kell bizonyítania nagyméltóságodnak.
 - Beenged hozzá?
 - Nagyméltóságodnak, aki ezt az országot kormányozza, jól kell tudnia, hogy a király határozott parancsa nélkül senkit sem szabad a foglyokhoz beengedni.
 - D'Herblay urat mégis beengedte!
 - Ezt be kell bizonyítania nagyméltóságodnak.
 - Baisemeaux úr, még egyszer mondom, jobban ügyeljen a szavaira.
 - Az iratok bizonyítanak.
 - D'Herblay úr megbukott.
 - Megbukott? D'Herblay úr? Lehetetlen!
 - Látom, hogy befolyásolta magát.
 - Engem csak a király szolgálata befolyásol; a kötelességemet teljesítem; adja át nekem a király parancsát nagyméltóságod, és beléphet.
 - Hallja-e, parancsnok úr, szavamat adom rá, hogy ha beenged a fogolyhoz, abban a pillanatban megkapja a királyi parancsot.
 - Adja ide a parancsot előre nagyméltóságod.
 - Ha vonakodik, tüstént elfogatom az összes tisztjeivel együtt.
 - Mielőtt elköveti ezt az erőszakos cselekedetet - felelte Baisemeaux nagyon sápadtan -, meg kell gondolnia, hogy csak a királyi parancsnak engedelmességek, és nagyméltóságod ugyanolyan gyorsan kaphat parancsot arra, hogy Marchialit meglátogathassa, amilyen gyorsan bajba hozhat engem, az ártatlant.
 - Igaz! - kiáltotta feldühödve Fouquet. - Igaz! Nos hát, Baisemeaux úr - folytatta ércesen csengő hangon, és beszéd közben magához húzta a szerencsétlent -, tudja, miért akarok olyan makacsul beszélni ezzel a fogollyal?
 - Nem tudom, de kérem nagyméltóságodat, vegye figyelembe, hogy milyen félelmet kelt bennem; remegek, és közel vagyok az ájuláshoz.
 - Nemsokára még biztosabban el fog ájulni, Baisemeaux úr, ha megmondom, hogy tízezer emberrel és harminc ágyúval jövök vissza.
 - Istenem! Most meg nagyméltóságod örült meg.
 - Ha fellázítom az egész párizsi népet maga ellen és az átkozott tornyai ellen, ha betörettem a kapukat, magát pedig felköttem a szegletorony ormára.
 - Irgalmazzon nagyméltóságod! Irgalmazzon!
 - Tíz perc gondolkodási időt adok - tette hozzá nyugodtan Fouquet -, leülök ebbe a karosszékbe, és várok. Ha még tíz perc múlva is ellenszegül, akkor elmegyek, olyan örültnek tarthat, amilyennek tetszik, de majd meglátja, mi lesz belőle!
- Baisemeaux ide-oda topogott, mint aki kétségbe van esve, de nem felelt.
- Ezt látva, Fouquet pennát és ténzt kerített, és ezt írta.

Parancs a városi előljárók számára, hogy gyűjtsék össze a polgárőrséget, és őfelsége a király szolgálatában induljanak a Bastille ellen.

Baisemeaux vállat vont; Fouquet tovább írt:

Parancs Bouillon herceg és Condé herceg számára, hogy vegyék át a svájciak és a gárdisták vezényletét, és öfelsege a király szolgálatában induljanak a Bastille ellen.

Baisemeaux gondolkodott. Fouquet írt.

Parancs minden katona, polgár és nemesember számára, hogy fogja el és tartóztassa le, akárhol találja, D'Herblay lovagot, Vannes püspökét és cinkostársait, név szerint: először is Baisemeaux urat, a Bastille parancsnokát, pártütés, lázadás és felségsértés gyanúja miatt...

- Hagyja abba nagyméltóságod! - kiáltotta Baisemeaux. - Mít sem értek a dologból, mivel azonban itt két órán belül annyi szörnyűség történhetik, még ha maga az őrület szabadítja is őket ránk, hogy a király, aki ítélni fog felettem, elbírálja majd, helytelenül cselekedtem-e, midőn ezeknek a fenyegető veszedelmeknek engedtem. Menjünk az erőd tornyába, ott nagyméltóságod megláthatja Marchialit.

Fouquet kirohant a szobából, Baisemeaux követte, a homlokáról gyöngyöző verejtéket törölgetve.

- Milyen rettenetes reggel! - mondta. - Milyen szerencsétlenség!

- Siessen! - kiáltott rá Fouquet.

Baisemeaux intett a porkolábnak, hogy menjen előre. Félt a kísérijétől. Fouquet észrevette ezt, és keményen leintette.

- Elég a gyerekességekből. Ez az ember maradjon itt, maga fogja a kulcsokat és mutassa nekem az utat. Értse meg jól: senkinek sem szabad hallania azt, ami itt történni fog.

- Ahá - szólt tétovázva Baisemeaux.

- Már megint! - kiáltotta Fouquet. - Mondjon egyenesen nemet! És máris elhagyom a Bastille-t, hogy magam vigyem el a parancsokat.

Baisemeaux lehorgasztotta a fejét, kezébe vette a kulcsokat, és kísérijő nélkül ment fel a miniszterrel a torony lépcsőjén.

Amint felfelé haladtak a tekervényes lépcsőn, egyre jobban hallották a tompa hangon kongó, világosan érthető rettenetes szitkokat.

- Mi ez? - kérdezte Fouquet.

- Ez nagyméltóságod Marchialija - felelte a parancsnok. - Most hallhatja, hogyan üvöltönek a bolondok!

És ezt a feleletét olyan pillantással kísérte, amelyben inkább sértő célzások rejlettek, semmint Fouquet-nak szóló udvariasság.

A főintendáns elborzadt, mert a rettenetes kiáltásokban mind világosabban felismerte a király hangját.

A legfelső lépcsőfokon megállt, és kivette Baisemeaux kezéből a kulcsköteget. A parancsnok azt hitte, hogy az új őrült be fogja zúzni a kulcsokkal a koponyáját, és így szólt:

- Hej, erről D'Herblay úr semmit sem szólt.

- Adja már ide a kulcsokat - kiáltott Fouquet, és kitepte a kulcsköteget Baisemeaux kezéből. - Hol az ajtó, amelyet ki akarok nyitni?

- Ez az.

Irtózatoss kiáltástól és az ajtóra mért rettenetes csapástól visszhangzott a lépcső.

- Vonuljon vissza - mondta Fouquet Baisemeaux-nak, fenyegető hangon.

„Mit sem óhajtok jobban, mint ezt - mormolta magában a parancsnok. - Két őrvjngő akarja szemtől szemben látni egymást. Meggyőződésem, hogy fel fogják falni egymást.”

- Menjen már! - ismételte Fouquet. - Ha a lépcsőre teszi a lábát, mielőtt hívom, biztos lehet benne, hogy a legnyomorultabb helyet kapja a Bastille foglyai közt.

- Akkor meghalok, ez bizonyos! - mormogta Baisemeaux, és támolygó léptekkel eltávozott.

A fogoly kiáltozása mind félelmetesebben hangzott. Fouquet meggyőződött róla, hogy Baisemeaux megérkezett a lépcső aljára. Bedugta a kulcsot az első zárba.

Ekkor világosan hallotta a király tompa hangját, amint dühösen ezt kiáltotta.

- Segítség! Én vagyok a király! Segítség!

A második ajtót nem ugyanaz a kulcs nyitotta, amely az elsőt. Fouquet-nak keresgélennie kellett a kulcskötegben.

Ezalatt a király őrvjngve, torkaszakadtából ezt kiáltozta:

- Fouquet hozatott ide! Segítség, Fouquet ellen! Én vagyok a király! Segítsenek a királynak Fouquet ellen!

Ez a szitkozódás a miniszter szívét hasogatta. Aztán azok a rettenetes ütések hangzottak az ajtón, amelyeket a király a faltörő kosnak használt székkal mért rá. Végre Fouquet megtalálta a kulcsot. A király minden erejét megfeszítette, már nem kiáltozott: ordított.

- Halál Fouquet-ra! - üvöltözte. - Halál a gyalázatos Fouquet-ra! Az ajtó kinyílt.

229
A király hálája

A két férfi egymás felé rohant, s midőn hirtelen szemben álltak egymással, a rémület kiáltása tört ki ajkukon.

- Azért jött, hogy megöljön? - kiáltotta a király, midőn megismerte Fouquet-t.

- A király ilyen állapotban! - mormogta a főintendáns.

Valóban nem képzelhető borzalmasabb látvány, mint a fiatal uralkodó alakja abban a pillanatban, midőn Fouquet lépett eléje. A ruhája rongyokban lógott, nyitott és széttépett inge át volt itatva az izzadsággal és a vérrel, amely a király vérző melléről és karjáról csurgott!

A komor, sápadt, tajtékos és összeborzolt hajú XIV. Lajos mint a kétségbeesés, az éhség és a félelem szobra állt ott. Fouquet annyira megindult és megzavarodott, hogy kitárt karral, könnyes szemmel futott a király elé.

Lajos Fouquet-ra emelte azt a fadarabot, amellyel az imént olyan dühödten ütögette az ajtót.

- Nos - szólt Fouquet remegő hangon -, nem ismeri meg leghívebb barátját?

- Hú barátom, maga? - kiáltotta Lajos, és fogcsikorgatása gyűlöletet és bosszúvágyat fejezett ki.

- Alázatos szolgáját - mondotta Fouquet, és térdre esett.

A király elejtette fegyverét. Fouquet közeledett hozzá, megcsókolta térdét, és gyengéden átfonta karjaival.

- Királyom, gyermekem - szólt gyöngéden -, milyen sokat szenvedhetett!

Lajos ráeszmélt megváltozott helyzetére, magára pillantott, elszégyellte magát rendetlenségéért, szégyellte őrzöngését, szégyellte a védelmet, amelyben részesítik, és hátrahőkölt.

Fouquet nem értette ezt a mozdulatot. Nem érezte, hogy a király gögje sohasem fogja neki megbocsátani, hogy gyengeségének szemtanúja volt.

- Jöjjön, felség, szabad - mondotta.

- Szabad? - ismételte a király. - Ó, kiszabadít, miután előbb merészelt kezem emelni rám?

- Csak nem hiszi! - kiáltotta Fouquet elkeseredetten. - Csak nem hiszi felséged, hogy bűnös vagyok a történetekben?!

És gyorsan, szinte hévvel elbeszélte a királynak a cselszövényeket, amelyeket ismerünk.

Az elbeszélés alatt a legszörnyűbb aggodalom szorította el a király szívét, és midőn Fouquet befejezte szavait, Lajost jobban megrendítette a veszély, amely fenyegette, mint az ikertestvérére vonatkozó titok.

- Uram! - mondotta hirtelen Fouquet-nak. - Az ikrek születéséről szóló történet hazugság; lehetetlen, hogy félrevezethették velem.

- Felség!

- Lehetetlen, mondom, hogy kételkednek anyám becsületében, jó erkölcsében. És a főminiszterem nem állította még a bíróság elé a rágalmozókát?

- Fontolja meg jól, felség, mielőtt elragadtatja magát - felelte Fouquet. - Fivérének születése...

- Csak egy fivérem van, és ez Monsieur. Éppúgy ismeri őt, mint én. Összeesküvést szöttek, mondom, amelynek élén a Bastille parancsnoka áll.

- Vigyázzon, felség, ezt az embert, mint mindenki mást, megtévesztette a herceg hasonlatossága.

- Hasonlatosság? Ugyan!

- Pedig ez a Marchiali nagyon hasonlít felségedhez, ha mindenkinek a szemét meg lehet téveszteni vele - jegyezte meg Fouquet.

- Bolondság!

- Ne mondja ezt, felség. Az emberek, akik készek őt felséged miniszterei, édesanyja, tisztjei, családjának tagjai elé állítani, ugyancsak meg lehetnek győződve erről a hasonlatosságról.

- Valóban - mormogta a király. - És hol vannak ezek az emberek?

- Hát Vaux-ban.

- Vaux-ban? És megtűri ott őket?

- Azt tartottam, a legsürgetőbb, hogy felségedet kiszabadítsam. Eleget tettem a kötelességemnek. Most tegyük azt, amit a király parancsol. Várom.

Lajos kis ideig gondolkodott, aztán így szólt:

- Gyűjtsük össze a párizsi csapatokat.

- Erre vonatkozólag már kiadtam a parancsot - felelte Fouquet.

- Parancsot adott? - kiáltotta a király.

- E tekintetben igen. Egy óra múlva felséged tízezer ember élén fog állni.

A király felelet helyett olyan meghatottan ragadta meg Fouquet kezét, hogy könnyen kitészett: e szavakig, beavatkozása ellenére is, mennyire gyanakodott pénzügyminiszterére.

- És ezekkel a csapatokkal - folytatta a király - meg fogjuk ostromolni házában a lázadókat, akik ott berendezkedtek és elsáncolták magukat.

- Ezen csodálkoznám - felelte Fouquet.

- Miért?

- Mert lelepleztem vezérüket, a vállalkozás lelkét, aki elhamarkodva közölte velem tervét, s az ilyenformán meghíusult.

- Leleplezte az álherceget?

- Nem, őt nem láttam.

- Hát kit?

- A vállalkozás vezére nem azonos azzal a szerencsétlennel. Ő csak eszköz, és hogy egész életére nyomorúságra van kárthatva, ezt jól látom.

- Ez teljesen bizonyos!

- D'Herblay abbé, Vannes püspöke a lázadók vezére.

- A barátja?

- Barátom volt, felség - felelte Fouquet méltóságteljesen.

- Milyen végzetes dolog ez az ön számára - felelte a király, kevésbé hálás hangon.

- Az ilyen barátság nem megbecsztelenítő, felség, hiszen a büntetről nem tudtam.
 - Előre kellett volna látnia.
 - Ha bűnös vagyok, felséged kezére adom magam.
 - Ó, Fouquet úr, nem ezt akartam mondani - felelte a király, akit bosszantott, hogy elárulta titkos gyanúját. - De kijelentem, hogy az álarc ellenére, amellyel a nyomorult az arcát elfedte, valami homályos gyanú azt súgta nekem, hogy ez csakis ő lehet. Az összeesküvés vezérének kívül még egy cinkosról tudok. Ki volt az, aki herkulesi erejével fenyegetett engem?
 - Alighanem D'Herblay barátja, az egykori testőr, Du Vallon báró.
 - D'Artagnan barátja? La Fère gróf barátja?... Ahá - kiáltotta a király ennél a névnel -, ne hagyjuk figyelmen kívül az összeesküvők és Bragelonne vicomte között lévő kapcsolatot.
 - Felség, felség, ne ragadtassa el magát. La Fère gróf Franciaország legbecsületesebb embere. Érje be azokkal, akiket én szolgáltatok ki.
 - Azokkal, akiket kiszolgált. Jó! Mert hiszen a bűnösöket kiszolgáltatja, ugye?
 - Hogy érti ezt, felség? - kérdezte Fouquet.
 - Úgy értem - felelte a király -, hogy hadainkkal Vaux ellen vonulunk, rátesszük kezünket arra a darázsfészekre, úgyszólván egy se menekülhessen onnan, igaz?
 - Felséged meg akarja öletni azokat az embereket? - kiáltotta Fouquet.
 - Az utolsó szálig.
 - Ó, felség!
 - Értsük meg egymást jól, Fouquet úr - mondta büszkén a király. - Már nem élünk abban a korban, amelyben a gyilkosság volt a király egyedüli s végső érve. Nem, hála Istennek! Van parlamentem, amely az én nevemben hoz törvényt, és vannak vérpadjaim, amelyek teljesítik legfelsőbb akaratomat.
- Fouquet elsápadt.
- Bátorodom megjegyezni felségednek, hogy minden, ebben az ügyben folytatott per halálos botrány a trón méltóságára nézve. Ausztriai Anna nevét nem szabad a népnek gúnyosan mosolygó ajakkal emlegetnie.
 - Uram, igazságot kell szolgáltatnunk!
 - Igen, felség, de a vérpadon nem szabad királyi vérnek folynia.
 - Királyi vérnek! Elhiszi ezt? - kiáltotta a király, és dühösen dobbantott. - Az ikrek születéséről szóló történet kitalált mese, és különösen abban, hogy ezt kieszelte, látom bűnösnek D'Herblayt, akit jobban meg akarok büntetni ezért, mint a rajtam esett erőszakosságért és gyalázatért.
 - Halálbüntetéssel?
 - Igen, halálbüntetéssel.
 - Felség - mondotta határozottan a főintendáns, és hosszú ideje lehorgasztott fejét büszkén felemelte -, felséged leütheti Franciaországi Fülöpnek, fivérének a fejét; ez felséged dolga, és majd megtanácskozza édesanyjával, Ausztriai Annával. Amit elrendel, az úgy lesz jó. Nem kívánok ezentúl beleavatkozni még koronája becsületének érdekében sem. De egy kegyet kell kérnem felségedtől, s azt kérem is.
 - Beszéljen - szólt a király, roppantul megütközve a miniszter utolsó szavain. - Mit kíván?

- Kegyelmet kérek D'Herblay úrnak és Du Vallon úrnak.
- Gyilkosaimnak?
- Két rebellis ez, felség, nem más.
- Ó, megértem, hogy kegyelmet kér tőlem barátainak!
- Barátaimnak! - felelte Fouquet mélyen megsértődve.
- Barátainak, igen! Ám de országom biztonsága azt követeli, hogy a bűnösök példás büntetésben részesüljenek.
- Nem akarom felségedet arra emlékeztetni, hogy visszaadtam szabadságát és megmentettem életét.
- Uram!
- Nem akarom eszébe juttatni, hogy D'Herblay úr, ha a gyilkos szerepére vállalkozott volna, ma reggel egész egyszerűen megölhette volna felségedet a sénart-i erdőben, és minden be van fejezve.

A király összerezent.

- Egy pisztolylövés a fejébe - folytatta Fouquet -, és XIV. Lajos felismerhetetlenné vált arca örökké biztosította volna D'Herblay számára a büntetlenséget.

A király halálsápadt lett, midőn erre a veszélyre gondolt, amelytől megmenekült.

- D'Herblay úr - folytatta Fouquet -, ha gyilkos volna, nem mondta volna el nekem tervét, hiszen enélkül is boldogult volna. Elteszi láb alól az igazi királyt, senki le nem leplezheti az álkirályt. Még ha Ausztriai Anna felismeri is a bitorlót, akkor is az ő fia. D'Herblay úr lelkiismerete számára a bitorló mindenképpen XIII. Lajos véreből származó király lett volna. Mi több, az összeesküvő megőrizte volna biztonságát, titkát, büntetlenségét. Mindezt megszerezte volna számára a pisztolylövés. Kegyelmezzon meg neki felséged, a tulajdon üdvére kérem!

A király nemhogy megindult volna Aramis nemeslelkűségének hallatán, inkább úgy érezte, hogy rettenetesen megalázták. Határtalan büszkesége nem tudta elviselni a gondolatot, hogy egy ember ujjai közt tartotta a királyi élet fonalát. Minden egyes szó, amelyet Fouquet alkalmasnak tartott rá, hogy kieszközölje vele barátainak a megkegyelmezést, újabb méregcseppet öntött XIV. Lajos haragra gyúlt szívébe. A királyt tehát semmi sem tudta meghajlítani, s türelmetlenül fordult Fouquet-hoz:

- Valóban nem tudom, uram, hogyan kérhet kegyelmet tőlem ezeknek az embereknek? Miért kérni azt, amit anélkül is elnyerhetünk.
- Nem értem, felség!
- Nagyon egyszerű. Hol vagyok itt?
- A Bastille-ban, felség!
- Igen, börtönben. És bolondnak tartanak, ugyebár?
- Ez igaz, felség.
- Itt csak Marchialit ismerik.
- Úgy van.
- Nos hát, ne változtasson semmit a helyzeten. Hagyja a bolondot a börtönben, és D'Herblay s Du Vallon uraknak nincs szükségük a kegyelemre. Új királyuk majd felmenti őket.

- Felsőged igazságtalan hozzám, és rosszul teszi - felelte szárazon Fouquet. - Nem vagyok olyan gyermek, és D'Herblay sem olyan ostoba, hogy mindezt végig ne gondolta volna, és ha új királyt akartam volna trónra ültetni, nem döngtettem volna a Bastille kapuját, hogy felsőgedet kiszabadítsam. Ez nyilvánvaló! Felsőgedet elfogulttá teszi a harag, különben nem sértené meg azt, aki a leghívebb szolgálója, és a legnagyobb szolgálatot tette felsőgednek.

Lajos rádöbbsent, hogy túlságosan elragadtatta magát, hogy a Bastille kapuja még nem zárult be mögötte, viszont lassanként kinyílnak a zsilipek, amelyek visszatartották a nemes Fouquet haragját.

- Nem azért mondtam, hogy magát megalázzam, Fouquet úr, Isten ments! - felelte a király. - De azért fordult hozzám, hogy kegyelmet eszközöljön ki, és én lelkiismeretem szerint felelek. Márpedig a bűnösöket, akikről szó van, lelkiismeretem szerint nem tartom méltóknak sem a kegyelemre, sem a bocsánatra.

Fouquet nem felelt.

- Amit én teszek - folytatta a király -, az ugyanolyan nagylelkű tett, mint a magáé; mert hiszen a kezében vagyok. Sőt azt mondom, hogy még nagylelkűbb, mert maga olyan feltételeket szab nekem, amelyektől a szabadságom, az életem függhet, és a visszautasítással feláldozom őket.

- Valóban, nincs igazam - mondta Fouquet. - Igen, úgy tettem, mintha kegyelmet akarnék kicsikarni. Bánom már, és bocsánatot kérek felsőgedtől.

- És én megbocsátok, kedves Fouquet uram! - felelte a király mosolyogva, s arca, amelyet előző este óta olyan sok esemény tett komorrá, teljesen felderült.

- Magamnak elnyertem a bocsánatot - felelte a főintendáns, s nem tágitott -, de mi lesz D'Herblay és Du Vallon urakkal?

- Sohasem fogják elnyerni a bocsánatomat, míg élek - felelte a király határozott hangon. - Tegye meg a kedvemért, hogy többé sohasem említi őket.

- Engedelmeskedni fogok felsőgednek.

- És titokban sem fog neheztelni rám?

- Ó, nem, felség, mert előre láttam ezt a lehetőséget.

- Előre látta, hogy ezektől az uraktól meg fogom tagadni a kegyelmet?

- Igen, és ehhez képest tettem meg az intézkedéseimet.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte csodálkozva a király.

- D'Herblay úgyszólván kezembe adta magát, és abban a szerencsében részesített, hogy megmenthettem királyomat és országomat. Nem ítéltettem halálra D'Herblayt, és ugyanolyan kevéssé szolgálhattam ki őt felsőged teljesen jogos haragjának. Ez annyi lett volna, mintha magam öltem volna meg.

- Nos hát, mit tett?

- Felsőged, legjobb lovaimat adtam D'Herblaynek, és négyórai előnyt mindazokkal szemben, akiket felsőged utánaküldhet.

- Nem bánom - mormogta a király -, a világ elég nagy ahhoz, hogy az én fullajtárjaim behozzák a négyórai előnyt, amit D'Herblay úrnak adott.

- Ezzel a négy órával az életet ajándékoztam D'Herblaynek. Tudtam ezt, és nem fogja életét veszteni.

- Hogyan?

- Ha megőrzi négyórai előnyét felséged testőreivel szemben, akkor eléri belle-isle-i kastélyomat, ahol menedékhelyet adtam számára.

- Jó, de elfelejti, hogy Belle-Isle-t nekem ajándékozta.

- De nem azért, hogy barátaimat elfogják.

- Tehát visszaveszi tőlem?

- Ez okból igen, felség!

- A testőreim el fogják foglalni, és minden rendben lesz.

- Sem a testőrei, sem a hadserege, felség - mondotta hidegen Fouquet. - Belle-Isle bevehetetlen.

A király halásápadt lett, a szeme villámokat szórt. Fouquet úgy érezte, hogy el van veszve, de nem tartozott azok közé, akik a becsület szava elől meghátrálnak. Állta a király dühös tekintetét. Lajos elfojtotta haragját, és rövid hallgatás után így szólt:

- Vaux-ba megyünk?

- Szolgálatára állok felségednek - felelte Fouquet, és mélyen meghajolt -, de azt hiszem, felségednek ruhát kell váltania, mielőtt az udvarban megjelenik.

- A Louvre-on át vesszük majd utunkat - mondta a király. - Induljunk!

És elhaladtak az elrémült Baisemeaux mellett, aki egyszer már látta elmenni Marchialit; a parancsnok kitepte azt a kevés haját, ami még megmaradt.

Fouquet egyébként a fogoly szabadonbocsátásáról szóló parancsot állított ki Baisemeaux számára, amely alá a király ezt írta: *Láttam és helybenhagytam, Lajos*; Baisemeaux, aki képtelen volt két gondolatot egybefűzni, hősies ökölcsapással fogadta ezt az örületet, és ezt az ökölcsapást a saját állkapcsára mérte.

230
Az álkirály

A trónbitorló ezalatt Vaux-ban bátran tovább játszotta szerepét.

Fülöp kiadta a parancsot, hogy a kora reggeli kis ceremóniára azokat bocsássák be, akik már a második fogadtatásra várakoztak. Elhatározta, hogy kiadja ezt a parancsot, ám bár D'Herblay eltávozott, és azokból az okokból nem tért vissza, amelyeket olvasóink ismernek. A herceg azonban nem hitte, hogy Aramis soká lesz távol, ezért, mint minden vakmerő természetű ember, védelem és tanács nélkül akarta kipróbálni erejét és szerencsáját.

Még egy ok készítette erre. Ausztriai Anna jövetelét jelentették; a bűnös anya tehát meg fog jelenni feláldozott fia előtt. Fülöp nem akarta, hogy a találkozásnak és esetleges ellágyulásának tanúja legyen az az ember, akivel szemben a jövőben olyan erősnek kell majd mutatkoznia.

Fülöp kitérte az ajtó mindkét szárnyát, és több személy lépett be szóltalanul. Fülöp meg sem mozdult, mialatt komornyikjai felöltöztették. Előző nap látta, hogyan viselkedett öltözködés közben a fivére. Úgy játszotta a királyt, hogy a legcsekélyebb gyanút sem keltette.

Vadászruha volt rajta, midőn a látogatók megjelentek. Emlékezőtehetsége és Aramis jegyzetei mindent megmondtak neki előre Ausztriai Annáról, akinek Monsieur nyújtotta karját, aztán Madame érkezett, Saint-Aignan gróffal.

Fülöp mosolygott, midőn megpillantotta ezeket az arcokat, és megremegett, amint anyját látta.

Ez a nemes, méltóságteljes arc, amelyre barázdákat szántott a fájdalom, szíve mélyén védelmet nyert a híres királyné számára, aki az államérdeknek feláldozott egy gyermeket. Szépnek látta anyját. Tudta, hogy Ausztriai Annát szereti XIV. Lajos, és megfogadta magában, hogy ő is szeretni fogja a királynét, és öregségére nem lesz kegyetlen büntetése.

A fivérére könnyen, érthető megindultsággal tekintett. Hiszen Monsieur semmit sem bitorolt, semmit sem tett tönkre életéből. Mint mellékág, hagyta, hadd nőjön a törzs, és nem akart sem magasabbra törni, sem fenségesebben élni. Fülöp elhatározta, hogy jó fivére lesz ennek a hercegnek, aki beéri az örömet szerző arannyal.

Barátságosan üdvözölte Saint-Aignant, aki mosolyokra és meghajlásokra pazarolta erejét, és remegve nyújtotta oda kezét Henriette-nak; sógornőjének szépsége elragadta őt. De a hidegségnek valamilyen maradványát vette észre Madame szemében, aminek örült, mert könnyebbé fogja tenni a további érintkezést.

„Mennyivel jobb szeretném - gondolta Fülöp -, ha a fivére volnék ennek a nőnek, mint a kedvese, mert olyan hidegséget tanúsít velem szemben, amilyen a fivérem részéről őt nem érhetne, és ami nagy feladatot ró rám.”

Az egyetlen látogatás, amelytől Fülöp ebben a pillanatban félt, a királyné látogatása volt; ez a hatalmas próba annyira megrendítette szívét és lelkét, hogy bármily keménykötésű volt is, talán nem tudott volna elviselni egy újabb hatalmas megrázkódtatást. Szerencsére a királyné nem jött.

Ekkor Ausztriai Anna politikai előadásba kezdett a fogadtatásról, amelyben Fouquet úr részesítette a francia királyi házat. Gyűlölködő szavaiba a királyhoz intézett bókokat vegyített, kérdéseket intézett hozzá hogylétére vonatkozólag, és felhasználta az apró anyai hízelgéseket és diplomáciai fogásokat.

- Nos hát, fiam - mondta Ausztriai Anna -, megalkotta-e már véleményét Fouquet úrról?

- Saint-Aignan - szólt Fülöp -, kérem, nézzen utána, mi van a királynéval.

Ezek voltak az első szavak, amelyeket Fülöp hangosan kimondott; az anyai fül egy kis különbséget vett észre e hang és XIV. Lajos hangja közt, és Ausztriai Anna figyelmesen szemügyre vette fiát.

Saint-Aignan elment. Fülöp folytatta.

- Nem szeretem, ha rosszakat mondanak Fouquet úrról, Madame ezt tudja, hiszen maga mondott nekem róla sok jót.

- Igaz, éppen azért csak azt kérdeztem, hogy mi a véleménye Fouquet úrról.

- Felség - szólt közbe Henriette -, én mindig szerettem Fouquet urat. Derék ember és jó ízlése van.

- Olyan pénzügyminiszter, aki nem zsugori - tette hozzá Monsieur -, és minden nyugtámat arannyal fizeti ki.

- Itt mindenki csak magára gondol - mondta az anyakirályné. - Senki sem gondol az államra. Fouquet úr tönkreteszi az államot, annyi bizonyos.

- Ugyan, anyám - felelte Fülöp mélyebb hangon -, hát már anyám is Colbert úr nótáját fújja?

- Hogyan? - kérdezte az öreg királyné megütközve.

- Csak azért - felelte Fülöp -, mert úgy beszél, mintha régi barátnője, Chevreuse-né asszony beszélne.

Erre a névre Ausztriai Anna elsápadt és ajkába harapott. Fülöp felingerelte a nőstény oroszlánt.

- Mit beszél nekem Chevreuse-né asszonyról - felelte az anyakirályné -, és miért ellenséges ma velem?

Fülöp folytatta:

- Nem szövetkezett-e Chevreuse-né asszony folyton valaki ellen? Nem látogatta meg Chevreuse-né asszony anyámat?

- Uram - felelte az anyakirályné -, úgy beszél hozzám, hogy szinte azt hiszem, királyi atyját hallom.

- Atyám nem szerette Chevreuse-né asszonyt, és igaza volt - mondotta a herceg. - Én még kevésbé szívélhetem, és ha Chevreuse-né asszonynak eszébe jutna, hogy eljöjjön, mint azelőtt, hogy gyűlöletet és viszálykodást szítson pénzkoldulás ürügyén, akkor...

- Akkor? - kérdezte Ausztriai Anna gőgösen, maga idézve fel a vihart.

- Nos hát - felelte eltökélten a fiatalember -, akkor elkergetném Chevreuse-né asszonyt az országból, és vele együtt a titkok és rejtélyek összes mestereit.

Fülöp nem számította ki ennek a rettenetes szónak horderejét, vagy talán ki akarta próbálni a hatását, mint azok, akik valamilyen idült betegségben szenvednek, és a szüntelen fájdalmat azzal akarják csillapítani, hogy sebükre támaszkodnak, ami még nyilallóbb fájdalmat okoz.

Ausztriai Anna csaknem elalélt; tágra nyílt, merev szeme kis ideig semmit sem látott; kinyújtotta a karját a másik fia felé, aki nyomban megölelte, anélkül, hogy attól félt volna, hogy a királyt megharagítja vele.

- Felséged - mormogta az anyakirályné - kegyetlenül bánik anyjával.

- De miért, asszonyom? - kérdezte Fülöp. - Hiszen csak Chevreuse-né asszonyról beszélek; anyám, talán csak nem becsüli többre Chevreuse-nét, mint országomnak jólétét és személyes biztonságomat? Nos hát, azt mondom, hogy Chevreuse asszony azért jött Franciaországba, hogy pénzt szerezzen, de mert nem kapott, Fouquet úrhoz fordult, hogy egy bizonyos titkot eladjon neki.

- Egy bizonyos titkot? - szólt Ausztriai Anna.

- Állítólagos lopásokra vonatkozólag, amelyeket a főintendáns követett volna el, ami azonban nem igaz - folytatta Fülöp. - Fouquet úr bosszankodva elkergette, mert becsesebb volt számára a király barátsága, mint a cselszövőkkel való közösség. Erre Chevreuse-né asszony eladta Colbert úrnak a titkot, és mert telhetetlen, s nem érte be annyival, hogy százezer tallért kizsarolt, ezért még magasabb és bőségesebb segélyforrásokat igyekezett találni. Igaz ez, asszonyom?

- Felsőged mindent tud - mondotta a királyné, inkább nyugtalankodva, mint haragudva.

- Akkor hát jogom van haragudni erre a fűriára - folytatta Fülöp -, aki udvaromban némelyeket becsületétől foszt meg, másokat tönkretesz. Ha Isten megengedte, hogy bizonyos bűnöket elköveessenek, ha kegyelme árnyékába burkolta őket, én nem engedhetem meg, hogy Chevreuse-né asszonynak hatalma legyen az Isten szándékait megghiúsítani.

Fülöp beszédének ez a része annyira megrendítette az anyakirálynét, hogy a fia megszánta. Ajkához emelte és gyengéden megcsókolta anyja kezét, és Ausztriai Anna nem érezte, hogy ebben a csókban, amelyet Fülöp szívének lábadozása és haragja ellenére lehelt kezére, nyolcesztendei rettenetes szenvedésének bocsánata rejlik.

A rövid hallgatás alatt Fülöp igyekezett elrejtetni azokat az érzelmeket, amelyek erőt vettek rajta. Aztán valamelyest vidámabban így szólt:

- Ma még nem utazunk el, van egy tervem.

Az ajtó felé fordult, abban a reményben, hogy megpillantja Aramist, akinek távolléte már nyomasztóan kezdett ránehezedni.

Az anyakirályné el akart távozni.

- Maradjon, anyám - mondotta a herceg -, azt akarom, hogy békét kössön Fouquet úrral.

- Hiszen nem haragszom Fouquet úrra, csak a tékozlásától félttem.

- Rendet fogunk teremteni, és a pénzügyminiszterrel csak a jó tulajdonságait fogjuk megőriztetni.

- Kit keres felsőged? - kérdezte Henriette, midőn azt látta, hogy a király ismételten az ajtó felé fordul; tövist akart szúrni a király szívébe, mert azt hitte, hogy Lajos La Vallière-t várja, vagy levelet vár tőle.

- Nővérem - mondta a fiatal király, átlátva Henriette szándékán, azzal a csodálatos éleslátással, amellyel a szerencse felruházta -, nővérem, egy különösen kiváló férfiút várok, aki egyike a legügyesebb tanácsadóknak, és akit be akarok mutatni mindannyiuknak és kegyükbe akarok ajánlani.

D'Artagnan megjelent.

- Mit kíván felsőged?

- Ugyan mondja, hol van barátja, a vannes-i püspök?

- De felsőged!...

- Várom őt, és nem látom jönni. Menjenek el érte.

D'Artagnan egy pillanatra elámult, de aztán eszébe jutott, hogy Aramis a király megbízásából titokban hagyta el Vaux-t, s a testőr ebből azt következtette, hogy a király meg akarja őrizni a titkot.

- Felsőged mindenáron azt akarja, hogy elmenjenek D'Herblay úráért? - kérdezte végül.

- Mindenáron, az nem találó szó - felelte Fülöp. - Nincs rá sürgősen szükségem, de ha látják valahol...

„Eltaláltam” - gondolta D'Artagnan.

- Ez a D'Herblay úr - mondotta Ausztriai Anna - Vannes püspöke?

- Igen, Madame!

- Fouquet úr egyik barátja?

- Igen, Madame, egykori testőr.

Ausztriai Anna elpirult.

- Egyike a négy derék testőrnek, akik hajdanán olyan csodálatos dolgokat vittek véghez.

Az öreg királyné megbánta, hogy harapni akart; félbeszakította a beszélgetést, hogy megőrizze megmaradt fogait.

- Akármilyen lesz a választása, felség, kitűnőnek fogom tartani.

Valamennyien meghajoltak.

- Majd meglátják - folytatta Fülöp -: Richelieu alapossága van meg benne, Mazarin fukarsága nélkül.

- Miniszterelnök lesz, felség? - kérdezte Monsieur ijedten.

- Majd elbeszélem, fivérem; de különös dolog, hogy D'Herblay úr nincs itt!

S parancsot adott:

- Jelentsék Fouquet úrnak, hogy beszélni akarok vele... Ó, mindannyiuk jelenlétében... Ne távozzanak el.

Saint-Aignan visszatért, és kielégítő híreket hozott a királynéről, aki csak elővigyázatosságból őrzi az ágyat, hogy ereje legyen minden dologban a király akaratát követni.

Mialatt mindenütt keresték Fouquet urat és Aramist, az új király nyugodtan tovább folytatta kísérleteit, és az összes jelenlévők, a család tagjai, a tisztek, a szolgák, felismerték a királyt az arcáról, a hangjáról és a mozdulatairól.

Fülöp pedig mindenkire a bűntársa, Aramis jegyzeteiből és rajzaiból szerzett ismereteit alkalmazta, úgyhogy még a legközelebbi környezetében sem keltett gyanút.

A bitorlót immár semmi sem nyugtalaníthatta. Milyen különös könnyedséggel döntötte romba a Gondviselés a legnagyobb boldogságot, hogy a legalacsonyabb sorsban élőt juttassa a helyére!

Fülöp csodálta Istennek vele szemben való jóságát, és kiváló egyéniségének minden képességével elő akarta segíteni a Gondviselés művét. Koronként azonban úgy érezte, hogy árnyék vetődik új dicsőségének sugaraira. Aramis nem mutatkozott.

A társalgás elakadt a királyi családban; Fülöpöt túlságosan lekötötte a fő gondja, s elfelejtette elbocsátani fivérét és Henriette-et. Ezek elcsodálkoztak, és kezdték elveszíteni türelmüket. Ausztriai Anna odahajolt fiához, és néhány szót szólt hozzá spanyolul.

Fülöp nem értett ezen a nyelven, és elsápadt a váratlan akadályra. De mintha csak a rettenthetetlen Aramis szelleme óvta volna csalhatatlanságával, a herceg, ahelyett, hogy elvesztette volna lélekjelenlétét, felállt.

- Nos hát, feleljen - mondotta Ausztriai Anna.

- Milyen zaj ez? - kérdezte Fülöp, és a titkos lépcső ajtaja felé fordult.

Egy hangot lehetett hallani, amely így szólt:

- Erre, erre! Még néhány lépcső, felség.

- Fouquet úr hangja? - szólt D'Artagnan, aki az anyakirályné mellett állt.

- Akkor mindjárt itt lesz D'Herblay úr is - tette hozzá Fülöp. De amit látott, arra álmában sem számított.

Mindenki arra az ajtóra függesztette szemét, amelyen Fouquet-nak kellett belépnie, ám nem a főintendáns lépett be.

Rettenetes kiáltás töltötte be a szobát, minden egyes zugát, a király és a jelenlévők fájdalmas sikolya.

Nem adatott meg az embereknek, még azoknak sem, akiknek életsorsa a legkülönösebb dolgokból és legcsodálatosabb eseményekből tevődött össze, hogy olyan színjátéknak lehessenek szemtanúi, amilyen ebben a pillanatban a királyi szobában lejátszódott.

A félig csukott redőnyök közt csak gyér világosság szűrődött be, amelyet még a nagy, vastag selyemmel bélelt bársonyfüggönyök is csökkentettek.

Ebben a lágy félhomályban a szemek fokozatosan kitágultak, de mindenki inkább csak tudta, hogy a többiek ott vannak, semmint hogy határozottan látta volna. Ilyen események alkalmával azonban mégsem kerüli el az ember figyelmét a legcsekélyebb részlet sem, és az új dolgot, amely megragadja figyelmünket, olyan világosan látjuk, mintha a nap világítaná meg.

Ez volt az eset, midőn XIV. Lajos sápadtan, és szemöldökét ráncba vonva, előlépett a titkos lépcső függőnye mögül.

Lajos mögött elötűnt Fouquet komoly és bánatos arca.

Az anyakirályné, aki Fülöp kezét fogta, midőn megpillantotta XIV. Lajost, úgy sikoltott fel, mintha kísértetet látna.

Monsieur, mint akinek káprázik a szeme, elfordította tekintetét a két király közül arról, aki előtte állott, és ránézett a mellette állóra.

Madame előrelépett egy lépést, mert azt hitte, hogy tükörben látja sógorának alakját.

Ez az optikai csalódás valóban lehetséges volt.

A két királyi herceg - mindkettő feldúltan, és ha eltekintünk Fülöp rettenetének ecsetelésétől, mindkettő remegve, mindkettő görcsösen ökölbe szorítva a kezét - végigmérte egymást, és tekintetük éles törként hatolt a másik lelke mélyéig. Némán, zihálva, meggörnyedve álltak ott, mint akik készek nekirontani az ellenségnek.

Ez a hallatlan hasonlatosság, az arc, a mozdulatok és a termet tekintetében, sőt még az öltözködés tekintetében is, mert XIV. Lajos a Louvre-ban ibolyakék bársonyruhát vett fel, a két hercegnek ez a tökéletes hasonlósága végképp felbolygatta Ausztriai Anna lelkét.

Pedig még mindig nem találta ki az igazságot. Vannak olyan szerencsétlenségek, amelyeket az életben senki sem akar elhinni. Inkább hiszünk a természetfelettiben, a lehetetlenben.

Lajos nem számított ezekre az akadályokra. Azt várta, hogy belépésekor mindjárt rá fognak ismerni. Mint eleven Nap, nem szenvedhette senki részéről a hasonlatosságnak még az árnyékát sem. Nem tűrte, hogy minden fáklya lángja homályba ne boruljon, mihelyt az ő győzedelmes sugarai világítani kezdenek.

Ezért Fülöp láttán még jobban megrettent, mint mindenki más, aki körülöttük állt, hallgatása és mozdulatlansága az erőgyűjtésnek az az ideje volt, amely a düh heves kitörését előzi meg.

Hanem Fouquet! Ki tudná leírni az ő megrendülését és ámulatát urának élő képmása előtt? Fouquet azt gondolta magában, hogy Aramisnak igaza volt, hogy a jövevény ereiben éppolyan tiszta királyi vér kering, mint a másikéban, és hogy amiért nem akart részt venni a jezsuiták rendfőnöke által oly ügyesen végrehajtott államcsínyben, csak lelkes bolondnak lehet nevezni, aki örökre méltatlanná vált rá, hogy politikai ügyekbe ártsa magát.

Elvégre XIII. Lajos vére volt az, akit Fouquet XIII. Lajos véréért feláldozott; egy nemes becsvágyat áldozott fel egy önző becsvágynak; a megtartó jogának áldozta fel a megszerző jogát. Hibája egész nagyságában feltárult előtte a trónkövetelő láttán.

A jelenlevők mit sem vettek észre abból, ami Fouquet lelkében lezajlott. Öt perc ideje volt elmélkedését erre a lelkiismereti kérdésre összpontosítani; öt perc, vagyis öt évszázad, ami alatt a két király és családja alig tudott a hatalmas megrázkódtatásból magához térni.

D'Artagnan a falnak támaszkodva állt, Fouquet-val szemben, a homlokára tett kézzel, és ennek a csodálatos eseménynek a magyarázatán tépelődött. Nem tudta volna nyomban megmondani, miért kételkedett; de biztosan tudta, hogy jogosan kételkedik, és hogy a két XIV. Lajosnak ebben a találkozásában rejlik az egész bonyodalom, amely az utóbbi napokban a testőr előtt olyan gyanússá tette Aramis viselkedését.

Ezeket a gondolatokat azonban sűrű fátyol burkolta. Úgy látszott, mintha a jelenet szereplői valami zűrzavaros ébredés kódében tapogatóznának. Egyszer csak XIV. Lajos, aki türelmetlenebb volt, és jobban hozzászólt a parancsoláshoz, odafutott az egyik ablaktáblához és kinyitotta, közben szétszagatva a függönyöket. Ragyogó fénysugár áradt a szobába, és Fülöp az alkóvig hátrált.

Ez a mozdulat feltűzelte Lajost, és odafordult az anyakirálynéhoz.

- Anyám, nem ismeri meg a fiát, ha már itt senki sem ismeri fel a királyt?

Ausztriai Anna összerezzen, és égnek emelte a karját, anélkül, hogy egy szót tudott volna szólani.

- Anyám - mondotta Fülöp nyugodt hangon -, nem ismeri meg a fiát?

Ezúttal Lajos hátrált.

Ausztriai Anna pedig elvesztette egyensúlyát, mert eszén és szívéen erőt vett a lelkiismeret-furdalás. Mivel senki sem sietett segítségére, mert hiszen mindannyian megdermedve álltak ott, gyenge sóhajjal hátrahanyatlott karosszékében.

Lajos ezt a látványt, ezt a gyalázatot nem tudta elviselni. Odaugrott D'Artagnanhoz, aki már-már beleszédült az eseményekbe, és tántorogva kapaszkodott meg az ajtófélfában.

- Ide hozzám, testőr! - kiáltotta Lajos. - Nézzen az arcunkba, kettőnk közül melyik a sápadtabb, ő vagy én?

Ez a kiáltás felébresztette D'Artagnant, és megpendítette szívében az engedelmesség húrjait. Ránccba vonta homlokát, habozás nélkül odalépett Fülöphöz, és a vállára tette a kezét.

- Uram, a foglyom!

Fülöp nem emelte égnek a szemét, nem mozdult állító helyéről, mintha földbe gyökerezett volna a lába, és szemét fivérére, a királyra meresztette. Méltóságteljes hallgatással szemére vetette minden kiállott szerencsétlenségét és jövőendő szenvedését. A léleknek e beszédjével szemben a király többé nem érzett magában elegendő erőt, lesütötte szemét, sietve magával vonta fivérét és sógornőjét, megfélekedezve anyjáról, aki mozdulatlanul ült, három lépésnyire attól a fiától, akit engedelmeivel most másodszor ítélték halálra.

Fülöp odalépett Ausztriai Annához, és szelíd, emelkedett, megindult hangon így szólt hozzá:

- Ha nem volnék a fia, akkor megátkoznám, anyám, amiért olyan szerencsétlenné tett.

D'Artagnan érezte, hogy csontja velejéig megborzong. Tiszteletteljesen meghajolt a fiatal herceg előtt, és félig meggörnyedve így szólt:

- Bocsásson meg, fenség, én csak katona vagyok, és annak esküdtem fel, aki a szobából távozott.

- Köszönöm, D'Artagnan úr! De mi történt D'Herblay úrral?

- D'Herblay úr biztonságban van, fenség - szólalt meg mögöttük egy hang. - Míg én élek, egy hajszála sem görbül meg.

- Fouquet úr! - szólt a herceg bánatos mosollyal.

- Bocsásson meg nekem, fenség! - felelte Fouquet térdre ereszkedve. - De az, aki innen távozott, a vendégem volt.

- Lám - rebegette Fülöp sóhajtva -, milyen derék barátok és nemes szívek. Megsajnálattják velem, hogy el kell hagynom ezt a világot. D'Artagnan úr, a magáé vagyok!

Abban a pillanatban, mikor a testőrkapitány távozni készült, megjelent Colbert, átadta D'Artagnannak a király parancsát, és már ment is.

D'Artagnan elolvasta a parancsot, és dühösen összegyúrta a papirost.

- Mi az? - kérdezte a herceg.

- Olvassa, fenség - felelte a testőr.

Fülöp elolvasta a szavakat, amelyeket XIV. Lajos keze kapkodva papírra vetett.

D'Artagnan úr, elviszi a foglyot a Szent Margit-szigetekre. A fogoly arcát el fogja takarni egy vasálarccal, amelyet a fogolynak halálbüntetés terhe alatt tilos levetnie.

- Igaza van - mondotta Fülöp beletörődve sorsába. - Készen vagyok.

- Aramisnak igaza volt - súgta Fouquet a testőr fülébe -, ez éppoly király, mint a másik.

- Sőt még inkább - felelte D'Artagnan. - Csak mi ketten kellettünk volna mellé.

Amelyben Porthos azt hiszi, hogy hercegség után fut

Aramis és Porthos jól kihasználták az időt, amelyet Fouquet a menekülésre engedett, s gyorsaságukkal becsületet szereztek a francia lovasságnak.

Porthos nem láthatta be, miféle küldetéshez szükséges az ő személye, hogy ilyen sebességet kell kifejtenie, de mivel látta, hogy Aramis veszettül sarkantyúzza a lovát, ő is dühösen sarkantyúzta a magát.

Így csakhamar tizenkét mérföldnyire jutottak Vaux-tól; azután lovat kellett váltaniok, s rendezni valamiképp a postalovak váltását. Egyik váltás alkalmával Porthos óvatosan kérdést mert intézni Aramishoz.

- Hallgasson! - felelte Aramis. - Csak annyit mondok, hogy gyorsaságunktól függ a szerencsénk!

Porthos továbbvágatott, mintha még most is az a pénztelen, ágrólszakadt testőr volna, mint 1626-ban. A „szerencse” szó varázserejű, mindig mond, jelent valamit az emberi fülnek. Akiknek nincs semmijük, azt jelenti, *lesz elég*, és akiknek elegendőjük van, azt jelenti, *lesz sok!*

- Herceg lesz belőlem - szólta Porthos hangosan, mert szeretett magában beszélgetni.

- Lehetséges - felelte Aramis az ő sajátos mosolyával, mikor Porthos elvágatott mellette.

Aramis agya lángolt; testi tevékenysége még nem szárnyalta túl szellemi tevékenységét. Amit csak az üvöltő düh, a hasogató fájdalom, a halálos fenyegetés magában rejt, az mind marcangolta, tépdeste, háborgatta a menekülő püspök lelkét.

Ábrázatán világosan kiütköztek a nehéz küzdelem jelei. A széles országúton szabadon átengedte magát a pillanat benyomásának, és szitkozódott, ha a ló félreugrott, káromkodott, ha az út hepehupás volt. Hol forró verejtek öntötte el sápadt arcát, hol jéghidegre dermedt; agyonhajszolta lovát és véresre sarkantyúzta oldalát.

Porthos is sóhajtozott emiatt, pedig az ő gyengéje nem éppen az érzékenység volt. Így vágattak teljes nyolc órán át, míg Orléans-ba nem érkeztek.

Délután négy óra volt. Aramis, emlékeit felidézve, úgy vélekedett, hogy üldözésük nem látszik valószínűnek.

Példátlan lett volna, hogy egy csapat, amely elég erős Porthos és az ő elfogására, megfelelő váltólovakat kapjon, hogy negyven mérföldet tegyen meg nyolc óra alatt. Ha az üldözést megkezdték is, ami nem biztos, a menekülőknek ötórás előnyük volt.

Aramis úgy gondolkozott, hogy nem volna rossz pihenőt tartani, de útjukat folytatni nyert ügyet jelentene; valóban, ha húsz mérfölddel többet tesznek meg ilyen gyorsasággal, ha húsz mérföldet nyargalnak, senki, még maga D'Artagnan sem érheti utol a király ellenségeit.

Aramis tehát, Porthos nagy bánatára, úgy döntött, hogy újból lóra ülnek. Este hét óráig vágattak, és már csak egy postaállomásuk volt Blois-ig.

Itt azonban Aramis számítását az ördög keresztelte, ami nyugtalansággal töltötte el. A postaállomáson nem voltak lovak.

A püspök azon töprengett, hogy ellenségei milyen pokoli mesterkedéssel fosztották meg a továbbutazás lehetőségétől; ő, aki nem ismerte el a véletlent istenségnek, ő, aki minden okozatnak megtalálta az okát, inkább azt hitte, hogy a postamester vonakodása ilyen időben,

ezen a vidéken, egy magasabb parancs következménye lehet, olyan parancsá, amelynek célja, hogy a pártütőt menekülésében feltartóztassa.

De abban a pillanatban, mikor már-már erélyesen követelte volna, hogy magyarázatot vagy lovat kapjon, egy ötlete támadt. Eszébe jutott, hogy La Fère gróf itt lakik a környéken.

- Nem megyek tovább - szólt. - Nem kell a teljes váltás. Adjon két lovat, hogy egy nagyurat, aki jóbarátom, s itt a közelben lakik, meglátogathassak.

- Melyik nagyurat? - kérdezte a postamester.

- La Fère gróf urat.

- Ó - szólt a postamester és tiszteletteljesen, emelte meg kalapját -, az érdemes nagyúr. De bármilyen szívesen is állnék szolgálatára, nem tudok két lovat adni, Beaufort herceg valamennyi postalóvat lefoglalta.

- Ejnye! - kiáltott fel Aramis bosszankodva.

- Ellenben - folytatta a postamester -, ha méltóztatik felülni egy kis kocsira, akkor befogatok egy öreg, vak lovat, s elvitetem La Fère gróf úrhoz.

- Ez mégér egy Lajos-aranyat - szólt Aramis.

- Nem, uram, nem kerül csak egy tallérba; ez az ára, amit Grimaud úr, a gróf úr intézője, minden alkalommal fizetni szokott, ha a kocsit igénybe veszi, s nem szeretném, ha a gróf úr a szememre vethetné, hogy a barátjával többet fizettetek magamnak.

- Legyen, ahogy akarja - szólt Aramis -, kivált ahogy La Fère gróf úr akarja, én belenyugszom. Megkapja a tallérját, de azért nekem jogom van a jó ötletért egy Lajos-aranyat adni.

- Hogyne - felelte a postamester örvendezve.

És maga a postamester fogta be a nyikorgó talyigába az öreg lovat.

Eközben Porthos kíváncsian nézett körül. Azt hitte, nyomára jött a titoknak, nagyszerű hangulatban volt, először, mert Athos meglátogatása roppant kellemes gondolat volt, és azután azért, mert ott jó ágyat, s finom, terített asztalt talál.

Mikor a postamester elkészült a befogással, szolgáját utasította, hogy az idegeneket vigye el La Fère grófhhoz.

Porthos Aramisszal helyet foglalt a kocsiban, s az óriás társa fülébe súgta:

- Értem már!

- Ahá - felelte Aramis -, és mit ért, kedves barátom?

- A király megbízásából fogunk Athosnak valami fontos ajánlatot tenni.

- Ugyan! - szólt Aramis.

- Ne mondjon semmit - folytatta a jó Porthos, miközben igyekezett jól elhelyezkedni, hogy a kocsni ne rázza olyan nagyon. - Ne mondjon semmit, úgymint ki fogom találni.

- Helyes, találja ki, barátom, találja ki!

Este kilenc óra felé - ragyogó holdfényben - érkeztek meg Athoshoz.

A ragyogó holdfény nagyon tetszett Porthosnak, ellenben Aramis nem találta kellemesnek. Mondott is erre vonatkozóan valamit, mire Porthos megjegyezte:

- Jó, most már mindent tudok; a küldetésünk titkos.

Ezek voltak az utolsó szavai a kocsiban. A kocsis megszólalt:

- Uraim, megérkeztünk!

Porthos és társa kiszállott a kocsiból a kis kastély kapuja előtt.

Itt újból találkozni fogunk Athossal és Bragelonne-nal, akik La Vallière hűtlenségének felfedezése után mindketten eltűntek.

Ha van az életben igaz példaszó, ez az: a nagy szenvedések magukban hordják vigasztalásuk csíráját.

Raoult fájdalmas sebe ismét közelebb hozta atyjához, és csak Isten tudja, milyen édes volt a vigasz, mely a bölcs ajakról és a nemes szívből áradt feléje.

Raoul sebe ugyan nem hegedt be, de Athos addig beszélt a fiával, addig hasonlítgatta a maga életét a fiatalemberéhez, hogy végül megértette vele: az első hűtlenség miatt való fájdalom szükséges az emberi életben, és ezen mindenki átesik, aki szerelmes volt.

Raoul ezt sokszor hallotta, de nem hallgatott rá. A halálosan szerelmes szívben semmi sem pótolja a szeretett lány emlékét. Raoul így válaszolt apjának:

- Amit apám nekem mond, igaz; elhiszem, hogy szerelmében senki sem szenvedett többet apámnál, de éppen ezért apámuram mindenkinél megértőbb esze és sokat szenvedett szíve hivatott rá, hogy elnézze egy katona gyengeségét, aki először szenved. Nagy árat fizetek érte, másodszer nem fogok fizetni; engedje meg, hogy fájdalmamba annyira elmerüljek, annyira beletemetkezzem, amíg csak józan eszemet is el nem veszem.

- Raoul! Raoul!

- Hallgasson meg, uram; soha nem fogok beletörődni a gondolatba, hogy Louise, a legtisztább és legártatlanabb nő, ilyen hitvány módon megcsalhatott egy olyan tisztességes és olyan szerelmes férfit, mint én vagyok; soha rá nem vihet a lélek, hogy a jóságos, édes arcot képmutató és kéjvágyó arcnak lássam. A bukott Louise, a csalárd Louise! Ó, uram, sokkal iszonyúbb ez nekem, mint hogy Raoul elhagyatott, Raoul boldogtalan!

Athos most a legerősebb, legradikálisabb gyógymódhoz folyamodott. Védelmébe vette Louise-t Raoullal szemben, s szerelmével igazolta eljárását.

- Ha egy nő enged a királynak, azért, mert ő a király - szólt -, megérdemli a gyalázatos nevet; de Louise szereti Lajost. Mindketten fiatalok, egyikük a rangjáról feledkezett meg, a másik esküjéről. A szerelem mindent megbocsát, Raoul. Ez a két fiatal szív őszintén szereti egymást.

S mikor Athos ezzel a törsvérrel nagyot sóhajtva megsebezte Raoul szívét, a fiatalember felugrott, elmenekült a sűrű erdőbe, vagy szobájába, ahonnan egy óra múltán sápadtan és remegve, de megszelídülve jött elő. Mosolyogva odalépett Athoshoz, megcsókolta a kezét, mint a kutya, amelyik a verés után gazdájának hízeleg, hogy jóvátégye hibáját. Raoul csak a gyengeségéért lakolt, s csak a fájdalmát ismerte be.

Így múltak a napok ama jelenet óta, amikor Athos a király fékezhetetlen büszkeségét olyan szilaj kirobbanásra készítette. Ha fiával beszélgetett, soha nem tett célzást erre a jelenetre, soha nem részletezte azt a heves kirohanást, ami pedig talán megvigasztalta volna a fiatalembert, hiszen megalázva állott volna előtte a vetélytársa. De Athos nem akarta, hogy a megsértett szerelmes megfélemezze a királynak kijáró tiszteletéről.

És ha a felhevült, dühöngő, komor Bragelonne megvetéssel beszélt a király adott szaváról, aminek bizonyos ostoba emberek hitelt adnak, mert a trónról hangzik el, ha Raoul két századot repült át, mint madár, mely sebesen szárnyalja át a tengersizorost, hogy egyik

világrészből a másikba jusson, és megjövendölte azt az időt, mikor a királyok kisebbeknek fognak látszani az embereknél, Athos az ő vidám és meggyőző hangján így felelt:

- Igaza van, Raoul; amit mond, mind be fog következni; a királyok elveszítik tekintélyüket, miként a csillagok is elveszítik fényüket, amint bevégezték pályafutásukat. De mire ez a pillanat elérkezik, Raoul, mi már nem élünk; őrizze meg jól emlékezetében, amit most mondok: ezen a világon mindnyájan: férfiak, asszonyok és királyok, csak a jelenért élünk; a jövőben azonban csak Istenért fogunk élni.

Így beszélgetett, mint mindig, Athos és Raoul, a park hatalmas hársfái között sétálgatva, mikor hirtelen megszólalt a csengettyű, amely a grófnak vagy az étkezés idejét, vagy pedig látogató érkezését jelentette. Gépiesen, csöppet sem kíváncsian indult vissza fiával, és a fasor végén ott állt előttük Porthos és Aramis.

Az utolsó istenhozzád

Raoul örömkialtásban tört ki, és gyengéden karjaiba zárta Porthost. Aramis és Athos az öregek módján ölelkezett össze. Ez az ölelés Aramisnak mintegy kérdést is jelentett, mert nyomban így szólt:

- Barátom, csak rövid ideig maradunk magukkal.
- Kár - kiáltott fel a gróf.
- Csak addig - szólt közbe Porthos -, míg elmondom a szerencsémemet.
- Ejha! - szólt Raoul.

Athos némán nézett Aramisra, akinek komor arca nemigen látszott összhangban lenni a jó hírrel, amit Porthos említett.

- Milyen szerencse érte? Mondja el! - szólt Raoul mosolyogva.
- A király herceggé tesz - szólt titokzatosan a jó Porthos, a fiatalember füléhez hajolva. - Kinevezett herceggé!

Porthos bizalmas közlése azonban mindig úgy hangzott el, hogy az egész világ hallhatta; a suttogás hangereje ordításnak is beillett.

Athos meghallotta s felkiáltott, amibe Aramis beleremegett.

Karon fogta Athost s félrevonult vele, engedelmet kérve Porthos-tól néhány pillanatnyi beszélgetésre.

- Kedves Athos - szólt Aramis -, fájdalommal eltelve állok maga előtt.
- Fájdalommal? - kiáltott fel a gróf. - Ó, kedves barátom!
- Hallgasson meg, rövid leszek: én a király ellen összeesküvést szőttem; ez az összeesküvés balul ütött ki, s ebben az órában már kétségkívül üldöznek.
- Üldözik magát!... Összeesküvés miatt!... Ó, barátom! Miket nem mond!
- A szomorú valóságot! Elveszett ember vagyok.
- De Porthos... a hercegi címe? Mit jelent mindez?
- Látja, ez az én nagy fájdalmam; ez szívem legmélyebb sebe. Mivel a sikerben feltétlenül bíztam, Porthost is belevontam az összeesküvésbe. Egész erejével belevetette magát, ahogy szokta, hiszen ismeri őt; pedig azt se tudta, miről van szó, s most ő is éppen úgy bajba került, mint én, s elveszett ember, mint én.
- Szent Isten!

És Athos a boldogan mosolygó Porthos felé fordult.

- Mindent meg kell tudnia. Hallgasson meg! - folytatta Aramis. És elbeszélte a történetet, amit mi már ismerünk.

Athos az elbeszélés alatt többször érezte, hogy homlokát kiveri a verejték.

- Nagy gondolat - szólt -, de súlyos hiba volt!
- Meg is bűnhődöm érte, Athos.
- Akkor nem fejezem be a gondolatomat.

- Tegye meg.
 - Ez büntett.
 - Főbenjáró bűn, tudom. Felségsértés!
 - Porthos! Szegény Porthos!
 - Mit csináljak most? Az eredmény, mint mondtam, biztos volt.
 - Fouquet úr becsületes ember!
 - És én ostoba, hogy ilyen rosszul ítéltem meg őt - szólt Aramis. - Ó, emberi bölcsesség! Ó, te óriási malomkő, amely megőrlöd az egész világot, s egy napon mégis megállít egy homokszem, amely nem tudni, hogyan, kerekeid közé hullott!
 - Mondjon inkább gyémánszemet, Aramis! De végül is a baj megtörtént! Mit tervez jövőjére vonatkozólag?
 - Porthost magammal viszem. A király sohasem fogja elhinni, hogy ez a derék ember együgyűségből cselekedett, sohasem fogja elhinni, hogy Porthos azzal, amit elkövetett, hite szerint a királynak tett szolgálatot. A fejével fog fizetni az én bűnömért. És ezt én nem akarom.
 - Magával viszi őt, de hová?
 - Először Belle-Isle-re. Ez megközelíthetetlen menedékhely. Azután ott a tenger s egy hajó is, hogy elvitorlázzam rajta talán Angliába, ahol sok ismeretségem van.
 - Angliába?
 - Igen, vagy Spanyolországba, ahol még több az ismeretségem.
 - De Porthost a száműzetéssel tönkreteszi, mert a király elkönfiskálja a birtokát.
 - Mindent előre megfontoltam. Amint Spanyolországban leszek, kibékülök XIV. Lajossal, és Porthos számára kieszközlöm a kegyelmet.
 - Bizalma van a jövőben, amint látom - szólt Athos tapintatosan.
 - Nagyon sok, Athos barátom, mégpedig barátaim szolgálatában.
- Ezt a kijelentést őszinte kézszorítás kísérte.
- Köszönöm! - felelte a gróf.
 - És ha már itt tartunk - szólt Aramis -: maga is elégedetlen! Maga is, Raoul is haragot táplálnak a király ellen. Kövessék példámat. Jöjjenek Belle-Isle-re. A továbbiakat azután majd meglátjuk... Én becsületemmel kezeskedem róla, hogy egy hónapon belül Franciaország és Spanyolország között kitör a háború XIII. Lajos másik fia miatt, aki szintén örököse a trónnak, s akivel Franciaország olyan embertelenül bánik. De mivel XIV. Lajos ebből az indítóokból nem akar háborút, kezeskedem a kiegyezésről, melynek eredménye Porthost és engem nagyúrrá tesz, magának pedig, aki amúgy is spanyol grand, Franciaországban hoz hercegi rangot. Akarja?
 - Nem; nekem jobb, ha én róhatok fel valamit a királynak; nemzetségem természet adta büszkesége, hogy a királyi nemzetségnek fölébe helyezük nemességünket. Ha megtenném, amire kér, lekötelezettje lennék a királynak; itt ezen a földön bizonyára nyernék vele, de lelkiismeretemben veszítenék. Köszönöm.
 - Akkor két dolgot kérek magától, Athos! Az egyik a feloldozása...

- Ó, ezt megadom, ha csakugyan a gyengét akarta megbosszulni, az elnyomottat megvédeni az elnyomóval szemben.

- Ez nekem elegendő - felelte Aramis elpirulva, ami nem látszott a sötétben. - Most pedig adja nekünk két legjobb lovát, hogy elérhessem a másik postaállomást, mivel itt azzal az ürüggyel tagadták meg tőlem a lovakat, hogy Beaufort herceg körutat tesz uradalmaiban.

- Megkapja két legjobb lovamat, Aramis, és még egyszer a figyelmébe ajánlom Porthost.

- Emiatt ne aggódjék. Még egy szót: gondolja, hogy az ő szempontjából helyesen cselekszem?

- Mivel a baj már megtörtént, igen; mert a király sohasem fog neki megbocsátani, s azután, bármit mond is, itt van támaszául Fouquet úr, aki nem fog magáról megfélekedezni, mivel ő szintén, hősiességének ellenére, erősen kompromittálva van.

- Igaza van. Tehát ahelyett, hogy haladéktalanul a tengerre szállnék, amivel elárulnám félelmemet s elismerném bűnösségemet, francia földön maradok. Belle-Isle azonban olyan talaj lesz számomra, amilyennek éppen én akarom: angol, spanyol vagy római, minden csak attól függ, hogy milyen lobogót fogok kitűzni.

- Hogyan?

- Belle-Isle-t én erősítettem meg, és senki sem fogja Belle-Isle-t bevenni, ha én védelmezem. És azután, ahogy mondja, itt lesz Fouquet úr. Az ő aláírása nélkül nem ostromolhatják meg Belle-Isle-t.

- De azért legyen okos. A király ravasz és erős.

Aramis mosolygott.

- És figyelmébe ajánlom Porthost - ismételte a gróf hideg állhatatossággal.

- Ami énvelem történik, gróf - felelte Aramis ugyanolyan hangon -, az lesz Porthos sorsa is!

Athos meghajolt, megszorította Aramis kezét, s Porthoshoz lépve, túlárado szeretettel megölelte.

- Szerencsésnek születtem, nemde? - dörmögte Porthos elragadtatva, s beburkolózott köpenyébe.

- Jöjjön, drága barátom - szólt Aramis.

Raoul előrement, hogy parancsot adjon és a lovakat felnyergeltesse.

A csoport immár kétfelé oszlott. Athos nézte, mint készül távolodni két barátja, és mintha köd fátyolozta volna szemét és nyomasztotta volna a szívét.

„Különös! - gondolta magában. - Honnan jön ez a vágyam, hogy Porthost még egyszer megöleljem.”

Porthos is éppen akkor fordult vissza, és tárt karokkal jött öreg barátja felé.

Ez az utolsó ölelés gyengéd volt, mint az ifjúi korban, mint abban az időben, mikor a szív még forró volt és az élet boldog.

Azután Porthos lóra ült. Aramis is még egyszer visszatért, és karjával átfonta Athos nyakát.

Azután Athos látta, amint fehér köpenyeges barátainak árnyéka elnyúlik. Alakjuk, mint két kísértet, amelyik megnő a földtől távolodva, nem a ködben, nem az út lejtőjén veszett szem elől: a szemhatár szélén a két lovas mintha elrugaszkodott s a fellegek között köddé foszlott volna. Athos elszorult szívvel tért vissza a kastélyba, és így szólt Bragelonne-hoz:

- Valami azt súgja nekem, Raoul, hogy ezt a két embert utoljára láttam.

- Nem csodálkozom ezen, uram, hogy ilyen gondolata támadt - felelte a fiatalember -, mert ebben a pillanatban én is úgy érzem, hogy Du Vallon és D'Herblay urat soha többé nem látom.

- Ó - felelte a gróf -, maga más okból szomorú, és mindent feketén lát; hiszen még fiatal, s ha öreg barátait többé nem látná, annak az a magyarázata, hogy nem lesznek már ezen a világon, ahol magának még sok-sok évet kell leélnie...

Raoul szelíden ingatta fejét, s odaborult a gróf vállára, s egyikük sem talált szavakat túlradó szívében.

Egyszerre a távolból, a blois-i út felől, az országúton lódobogás és nyerítés hallatszott, s figyelmük abba az irányba terelődött.

Lovas fáklyavivők vidáman lengették fáklyáikat az országút fái alatt, s időről időre hátrafordultak, hogy az utánuk ügető lovasoktól messze ne távolodjanak.

A lángcsóvák, a zaj, a por, amelyet tizenkét gazdagon felkantározott ló vert fel az éjszakában, sajátságos ellentétben állott Porthos és Aramis árnyékának szomorú, komor eltűnésével.

Athos bement a lakásba.

De még be sem lépett a folyosóra, mikor a bejárat rácsos kapuja mintha lángba borult volna; valamennyi fáklyás lovas ott állott meg, és megvilágították az országutat. Kiáltás hangzott:

- Beaufort hercege!

Athos kisietett a kapuhoz.

A herceg éppen leszállt a lóról, s körülhordozta tekintetét.

- Itt vagyok, nagyméltóságú uram! - kiáltotta Athos.

- Ó, jó estét, kedves gróf! - felelte a herceg, azzal a nyíltszívűséggel, amellyel minden szívet meghódított. - Vajon nincs-e már nagyon késő egy jóbaráti látogatáshoz?

- Ugyan, hercegem! Lépjen be! - szólt Athos.

És Beaufort hercege Athos karjára támaszkodva belépett a házba, Raoul követte őket, tiszteletteljesen és szerényen lépkedve a herceg tisztjei között, akik között több barátja akadt.

233
Beaufort herceg

A herceg hátrafordult, abban a pillanatban, mikor Raoul, hogy magára hagyja őt Athossal, betette az ajtót, s a tisztekkal együtt a szomszéd terembe igyekezett.

- Ez az a fiatalember, akit a Hercegúr annyira dicsért? - kérdezte Beaufort.

- Igen, ő az, nagyméltóságú uram.

- Katonaember! Nem zavar, tartsa itt, gróf!

- Maradjon, Raoul! A herceg megengedi - szólt Athos.

- Milyen nagy és szép legény! - folytatta a herceg. - Nekem adná-e, uram, ha megkérném rá?

- Hogy érti ezt nagyméltóságod? - kérdezte Athos.

- Én búcsúzni jöttem ide.

- Búcsúzni?

- Bizony, bizony. Van róla fogalma, hogy mi lesz belőlem?

- Ami mindig is volt hercegséged: bátor herceg és kiváló nemes férfiú.

- Afrikai fejedelem leszek, beduin-nemes. A király küld oda, az arabok meghódítására.

- Mit nem mond nagyméltóságod!

- Ugye, különös? Én, az ízig-vérig párizsi, én, aki a külvárosokban uralkodtam, és akit a vásárcsarnok királyának neveztek, a Maubert térről átkerülök Dzsidszelli minaretjeihez,²³⁰ frondórból átalakulok kalandorrá.

- Ó, ha nem hercegséged mondaná...

- El sem hinné, nemde? De nekem higgye el, s mondjunk egymásnak istenhozadot. Látja, ilyen az, mikor az ember újra a király kegyébe jut.

- Királyi kegy?

- Igen. Mosolyog? Tudja-e, kedves gróf, miért fogadtam el ezt a kegyet? Vajon tudja-e?

- Mert hercegséged legfőképp a dicsőséget szereti.

- Ó, nem! Mert, nézze csak, igazán nem nagy dicsőség azokra a vademberekre lövöldözni. A dicsőséget én nem így fogom fel, s valószínű, hogy ott egészen másvalami vár rám... De úgy akartam és akarom, érti, kedves gróf, hogy az ötven évem alatt megélt különösnél különösebb csillogásaimat életem végén ez az utolsó kis cizellálás tetőzze be. Mert végül is lássa be, elég különös, hogy én, a született királyfi, miután királyokkal hadakoztam, miután e század hatalmasai közé soroltak, miután megtartottam rangomat, IV. Henrik vérét éreztem magamban, s Franciaország nagy admirálisa vagyok, most Dzsidszselliben törökök, szaracénok és mórok közé megyek megöletni magam.

- Sajátságos - szólt Athos zavartan -, mennyire ragaszkodik ehhez a gondolatához hercegséged. Hogy képzeled, hogy egy ilyen ragyogó pálya ilyen nyomorúságos módon hunyjon ki?

- Hát azt hiszi, maga, aki igazságos és egyszerű ember, hogy én, ha ilyen nevetséges okból megyek Afrikába, nem fogok azon igyekezni, hogy onnan nevetség nélkül kerüljek elő? Nem fogok-e magamról beszéltetni? És azért, hogy beszéljenek rólam, most, mikor Condé

230 Algériai kikötőváros.

herceggel, Turenne úrral és másokkal egy korban élek, én, Franciaország admirálisa, IV. Henrik ivadéka, Párizs királya, tehetek-e mást, mint hogy megölessem magam? A kutyafáját! Beszélni fognak róla, én mondom; s mindenkivel szemben és mindenki ellen tartom, hogy meg fognak ölni. Ha nem ott, akkor máshol.

- Ugyan - szólta Athos -, hercegséged túloz, pedig sohasem szokott túlozni, hacsak valami vitézi tette alkalmából nem.

- Kedves barátom, hiszen az is vitézi tett, hogy odamegyek a skorbut, a vérhas, a sáskák és mérgezett nyilak közé, mint ősöm, Szent Lajos. Tudja-e, hogy azok a fickók ott még ma is mérgezett nyíllal lövöldöznek? És azután, úgy gondolom, elég régóta ismer engem, és tudja, ha én akarok valamit, akkor igazán akarom.

- Ki akart kerülni Vincennes-ből is!

- Ó, akkor segítségemre volt maga, a tanítómesterem! De igaz is! Csak ide-oda forgolódom, anélkül, hogy az én öreg barátomat, Vaugrimaud urat látnám. Hogy van Vaugrimaud?

- Vaugrimaud úr változatlanul alázatos szolgája fenségednek - felelte Athos mosolyogva.

- Száz pisztolt hoztam neki örökségként. Az én végrendeletem kész, gróf!

- De kérem nagyméltóságodat!

- És megérti, ugye, hogy ha Grimaud nevét meglátnák a végrendeletemben...

A herceg felnevetett, azután odafordult Raoulhoz, aki a beszélgetés kezdete óta mély álmódzásba merült, s így szólt hozzá:

- Fiatalember! Ismerek itt egy jófajta vouvrayi bort, és azt hiszem...

Raoul gyorsan távozott, hogy a herceg kiszolgálásáról gondoskodjék. Ezalatt a herceg megfogta Athos kezét, és így szólt:

- Mihez kezd vele?

- Jelenleg semmihez...

- Igen, persze, tudom már; amióta a király szerelmet érez... La Vallière kisasszony iránt.

- Igen, azóta, fenség.

- Hát mindez igaz? Ismertem, azt hiszem, ezt a kis La Vallière-t. Nem szép, úgy emlékszem...

- Nem bizony - szólta Athos.

- Tudja, hogy kire emlékeztet?

- Valakire emlékezteti fenségedet?

- Egy fiatal, nagyon kedves leányra emlékeztet, akinek az anyja a vásárcsarnoki negyedben lakott.

- Valóban! - szólta Athos mosolyogva.

- Régi szép idők! - jegyezte meg Beaufort herceg. - Igen, La Vallière arra a leányra emlékeztet.

- Akinek született egy fia, nemde?

- Azt hiszem, igen - felelte a herceg, olyan naiv elfogulatlansággal, önfeledt nemtörődöm-séggel, amelynek hangnemét és értelmét nem lehet visszaadni. - Igaz is, hiszen szegény Raoul a maga fia, nem?

- Az én fiam, úgy van, fenség.,
- És a király kiütötte a nyeregből szegény fiút, és most duzzogunk.
- Mi több, fenség, távol maradunk az udvartól.
- És maga tétlenségre kárhóztatja? Helytelenül teszi. Tudja mit? Adja őt nekem.
- Magam mellett kívánom tartani, fenség. Nincs senkim a világon, csak ő, és ameddig ő maradni akar...
- Jó, jó! - felelte a herceg. - Pedig én rendbe hoztam volna. Biztosítom, hogy olyan anyagból gyúrták, amilyenből Franciaország marsalljai születnek; nem egyet láttam már, akit ilyen fából faragtak.

- Lehetséges, nagyméltóságú uram. De Franciaországban a király nevezi ki a tábornokokat, és Raoul a királytól semmit sem fogadna el.

Raoul visszaérése félbeszakította a beszélgetést. A fiatallembert nyomon követte Grimaud, aki még mindig biztos kézzel hozott egy tálcát, rajta poharat és egy palackot a herceg kedvenc borából.

Mikor a herceg régi pártfogoltját meglátta, örvendezve kiáltott fel:

- Grimaud! Jó estét, Grimaud! Hogy van?

A szolga mélyen meghajtotta magát s éppúgy örvendett, mint maga a nemes vendég.

- Két jóbarát! - szolt a herceg, és erősen megrázta a becsületes Grimaud vállát.

Grimaud még mélyebben meghajolt és még boldogabb volt.

- Mit látok itt, gróf? Csak egy pohár?...

- Én nem iszom fenségeddel, hacsak erre fenséged fel nem szólít - felelte Athos mély hódolattal.

- A teremburáját! Igaza van, hogy csak egy poharat hozott, mindketten iszunk belőle, mint két fegyverbarát. Kezdje meg, gróf!

- Tiszteljen meg hercegséged velem! - felelte Athos, és szelíden visszatolta a poharat.

- Elbűvölő jóbarát! - kiáltott fel Beaufort herceg, ivott, s azután az aranyserleget odatolta barátjának. - De ez még nem minden! - folytatta a herceg. - Én még szomjas vagyok, és annak a szép fiatalembernek az egészségére akarok inni, aki ott áll. Vicomte, én szerencsét hozok! - szolt Raoulhoz. - Kívánjon magának valamit, mialatt az én poharamból iszik, és a pestis fojtsa meg, ha az, amit kíván, nem teljesül!

A serleget odanyújtotta Raoulnak, aki nyomban az ajkához érintette, s gyors készséggel válaszolt:

- Kívántam magamnak valamit, fenség.

Szemében komor tűz csillant meg, a vér arcába szökött; Athost már pusztá mosolyával megrémítette.

- És mit kívánt magának? - kérdezte a herceg nyugodtan letelepedve karosszékébe, miközben odanyújtotta Grimaud-nak az üveget és egy erszényt.

- Megígéri-e nagyméltóságod annak teljesítését, amit kívánok?

- A teremburáját! Hiszen már megígértem!

- Azt kívántam, hogy fenségeddel mehessek Dzsidszellibe.

Athos elsápadt, és nem tudta elrejtteni megdöbbenését.

A herceg ránézett barátjára, mintha e váratlan csapás elhárításában segítségére akarna lenni.

- Bajos dolog, kedves vicomte, bajos! - szólt halkán.

- Bocsánat, fenség, szerénytelen voltam - felelte Raoul szilárd hangon -, de mivel nagyméltóságod maga szólított fel, hogy kívánjak valamit...

- Hogy engem kívánjon elhagyni? - szólt Athos,

- Ó, atyám, hogyan hiheti?

- Nos hát, teringette! - kiáltott fel a herceg. - A kis vicomte-nak igaza van. Mit csináljon itt? Csak penészedik itt bánatában.

Raoul elpirult, és a herceg élénken folytatta:

- A háború nagy pusztítás; mindent lehet rajta nyerni, és veszíteni csak egyet: az életet; akkor meg úgyis mindegy!

- Vagyis az emlékezést? - szólt Raoul. - Akkor annál jobb!

Megbánta, hogy meggondolatlanul beszélt, látva, hogy Athos feláll s kinyitja az ablakot.

Athos ezzel kétségkívül nyugtalanságát akarta palástolni. Raoul odasietett a grófhöz; de Athos már magába fojtotta a fájdalmát, mert derűs, szenvtelen arccal tért vissza a világosságra.

- Nos - szólt a herceg -, nyilatkozzék: jön a fiú, vagy nem? Ha velem jön, gróf, akkor a szárnysegédem, a fiam lesz!

- Fenség! - kiáltott fel Raoul, és letérdelt.

- Fenség - szólt a gróf, s megfogta a herceg kezét -, Raoul azt teszi, amit akar!

- Ó, nem, uram, csak azt, amit atyám akar! - szólt közbe a fiatalember.

- Mennydörgős adta! - kiáltott a herceg. - Nem a gróf akarata lesz meg, sem a vicomte-é, hanem az lesz, amit én akarok. Magammal viszem a fiút. A tengerészet, barátom, nagyszerű jövő!

Raoul ismét oly szomorúan mosolygott, hogy ezúttal Athos szíve vérzett, és szigorú pillantást vetett a fiatalemberre.

Raoul mindent megértett, újból visszanyerte nyugalmát, s tartózkodott attól, hogy akár egy szót is szóljon.

A herceg felállt, látva, hogy az idő előrehaladott, s így szólt:

- Sietős az utam; de ha valaki azt mondja, hogy időmet barátommal való beszélgetéssel töltöttem el, azt fogom felelni: „Jó katonát toboroztam!”

- Bocsánat, herceg úr - szólt közbe Raoul -, ne mondja ezt a királynak, mert én nem a királyt fogom szolgálni.

- Hohó, barátom, hát kit szolgálasz? Elmúlt már az az idő, mikor azt mondhattad: „Én Beaufort úré vagyok!” Nem, manapság mindnyájan a királyéi vagyunk, a nagyok éppúgy, mint a kicsinyek. Ha tehát, kedves vicomte, az én hajóimon fogsz szolgálni, akkor bizony a királyt fogod szolgálni!

Athos türelmetlen örömmel leste a választ, amelyet erre a bonyolult kérdésre Raoul, a király engesztelhetetlen ellensége és vetélytársa, adni fog. Az apa azt remélte: ez az akadály

felborítja Raoul kívánságát. Majdnem hálával gondolt Beaufort hercegre, akinek elfogulatlansága és nemes gondolkodása kétségessé tette fiának, egyetlen örömének a távozását.

De Raoul szilárdan és nyugodtan válaszolt:

- Azt az ellenvetést, amelyet nagyméltóságod tett, gondolatban már megoldottam. Én a nagyméltóságod hajóin fogok hadiszolgálatot teljesíteni, mivel fenséged abban a kegyben részesít, hogy magával visz, de én ott sokkal hatalmasabb urat szolgállok, mint a király, mert Istent fogom szolgálni!

- Istent! Hogyan? - kérdezte Athos és a herceg egyszerre.

- Az a szándékom, hogy fogadalmat teszek és máltai lovag²³¹ leszek - szolt Bragelonne, s szavai, amint egymás után kimondta őket, sokkal jegesebbek voltak azoknál a cseppeknél, amelyke téli viharok után a fekete fákról hullanak.

Erre az utolsó csapásra Athos megingott, s maga a herceg is mélyen megrendült.

Grimaud tompán felnyögött, s elejtette az üveget, amely a szőnyegen összetört, anélkül, hogy valaki ügyet vetett volna rá.

A herceg a fiatalember arcába nézett, és noha Raoul lesütötte a szemét, vonásaiból oly szilárd elhatározást olvasott ki, mely előtt minden meghajlik.

Ami Athost illeti, ismerte ezt a gyengéd, de hajthatatlan lelket, nem is számított rá, hogy eltérítse a végzetes úttól, amelyet magának választott. Megszorította odanyújtott kezét.

- Gróf! - szolt a herceg. - Két napra Toulonba kell mennem. Felkeres-e Párizsban, hogy megtudjam elhatározását?

- Tiszteletemet fogom tenni, hogy jóságáért köszönetemet fejezzem ki hercegségednek - felelte a gróf.

- És mindenestre hozza magával a vicomte-ot, akár velem jön Afrikába, akár nem! - szolt a herceg. - Szavamat adtam neki, és már csak a magáét kérem.

Miután a herceg balzsamot csepegtetett az atyai szív sebére, megcibálta az öreg Grimaud fülét, aki szokatlanul erősen pislogott, s azután kiment a teraszon várakozó kíséretéhez.

A kellemes éjszakában megpihent és felüdült lovak csakhamar megtették az utat a hercegi kastélyig. Athos és Bragelonne négy szemközt maradt.

Tizenegyet ütött az óra.

Apa és fia mély hallgatásba merült; de ebből a csendből minden fogékony lelkű megfigyelő jajszót és zokogást hallott volna ki.

Csakhogy ezt a két férfit olyan fából faragták, hogy bármilyen sajgó fájdalom, amit a szívük mélyére száműztek, visszahúzódott oda, és soha többé nem mutatkozott.

Komor, mély fájdalomba merülve ültek így éjfélig. Csak az óra ütése jelezte, hogy lelkük milyen hosszú utat tett meg a múlt emlékei és a jövőért való aggodás között.

Elsőnek Athos állt fel.

- Késő van... A holnapi vizontlátásra, Raoul!

Raoul szintén felállt, s megölelte atyját.

A gróf szívére szorította fiát, és elcsukló hangon így szolt hozzá:

231 Világi, katonai jellegű egyházi szervezet tagja.

- Két nap múlva tehát elhagy, örökre elhagy, Raoul?

- Uram - felelte a fiatalember -, én előbb azt terveztem el, hogy szíven szúrom magam a kardommal, de akkor gyávának ítélte volna; letettem tervemről, mivel el kellett volna válnunk egymástól.

- Hiszen elhagy engem, Raoul, ha elmegy.

- Hallgasson meg, atyám, esedezem. Ha nem megyek el, megöl itt a bánat és a szerelem. Tudom, mennyi időm van még hátra itt. Küldjön el minél előbb, atyám, mert itt a szeme előtt, a házában epedek el hitványul. Ez túlszárnyalja az akaratomat, túlszárnyalja az erőmet... Hiszen jól látja, hogy egy hónap alatt harminc évet éltem és létem vége előtt állok.

- Akkor tehát - szólt Athos hidegen - azzal a szándékkal megy el, hogy Afrikában megöleti magát? Ó, mondja meg... ne hazudjon!

Raoul elsápadt, néhány pillanatig hallgatott, amit apja kétórai haláltusának érzett, azután egyszerre megszólalt:

- Uram! Én felajánlottam magam Istennek. Ifjúságomnak és szabadságomnak feláldozásáért viszonzásul csak azt az egyet kérem tőle, hogy őrizzen meg engem apámnak, mert ő az egyetlen kötelék, amely engem még ehhez a világhoz fűz. Csak Isten adhat nekem erőt, hogy el ne feledjem: mindent apámnak köszönhetek, és ő mindenkinél előbbre való nekem.

Athos gyöngéden megölelte fiát, és így szólt:

- Becsületos férfi adott szavával felelt, Raoul! Két nap múlva Beaufort úrnál leszünk Párizsban, akkor tegyen úgy, ahogy jónak látja. Szabadon határozhat, Raoul! Isten vele.

És lassan bement hálósobájába.

Raoul kiment a kertbe, és az egész éjszakát a hársfák között töltötte.

234
Készülődés az útra

Athos nem vesztegetett több időt ennek a megváltozhatatlan elhatározásnak megmásítására. Minden gondját arra fordította, hogy a herceg által megszabott két nap alatt Raoul teljes felszerelése készen álljon. Ez a beszerzési gond a jó Grimaud-ra tartozott, aki nyomban szívvel-lélekkel munkához látott, ahogy mindig is szokta.

Athos utasította a derék szolgát, hogy induljon Párizsba, amint a felszerelés kész, és nehogy a herceget várokoztassa vagy Raoult késleltesse, a herceg látogatása utáni napon útnak indult fiával Párizsba.

Nagyon is érthető, hogy a szegény fiatalembert megrendítette Párizsba való visszatérése, ahol sokan ismerték és szerették.

Minden egyes arc valami szenvedésre emlékeztette őt, aki olyan sokat szenvedett, szerelmének valamely eseményére a szerelmes szívet. Amint Párizshoz közeledett, Raoul úgy érezte, halálán van. S mire megérkezett Párizsba, szinte már nem is élt. Mikor Guiche lakására érkezett, közölték vele, hogy Guiche Monsieur-nél van.

Raoul a Luxembourg-palota felé vette útját, s oda érkezve - meg sem fordult a fejében, hogy odamegy ahol La Vallière élt valaha - annyi zenét hallott ott, annyi illatot szívott magába, annyi vidám kacaj csengett fülébe és annyi táncoló árnyat látott, hogy ha komor, sápadt arcát meg nem szánja egy irgalmas szívű nő, csak egy pillanatig időzött volna, s azután eltűnik mindörökre.

Már az első előszobában megállt, hogy a boldog emberek közé ne keveredjen, akik a szomszédos termekben vidáman sűrögtek-forogtak.

S minthogy Monsieur egyik lakája felismerte, megkérdezte, hogy a herceghez, vagy a hercegnőhöz akar-e bejutni. Raoul alig válaszolt neki, s az ajtó bársonyfüggönye mellé leült egy padra; a falon lévő órát nézte, s észre sem vette, hogy mutatója mozdulatlanul áll egy órája.

A lakáj távozott; jött egy másik, aki még jobban volt értesülve, s megkérdezte Raoul, hogy bejelentse-e Guiche grófnak.

Ez a név felkeltette szegény Raoul figyelmét. A csökönyös lakáj bizalmasan elbeszélte, hogy Guiche egy új lottéria-játékot talált ki, s most a hölgyeket tanítgatja rá.

Raoul nagy szemeket meresztett, mint Theophrasztosz „szórakozott”-ja,²³² de nem válaszolt; szomorúságát azonban ez a közlés még csak növelte.

Fejét hátrahajtva, lábát kinyújtva, félig nyitott ajakkal, hogy a sóhajnak szabad útja legyen, ült Raoul, magára hagyatva, az előszobában, egyszerre csak a szomszédos terem ajtajában női ruha suhogott.

Fiatal, csinos, nevető arcú nő jött ki a teremből, egy szolgálattelvő tisztet korholva, s igen élénk kifejezéseket használt.

A tiszt nyugodtan válaszolt; inkább afféle szerelmi civódás volt, mint az udvarhoz tartozók perlekedése, s azzal ért véget, hogy a nő ujjai hegyére csókot kapott.

Mikor a nő Raoul észrevette, elhallgatott, majd a tisztet eltolva így szólt:

232 Sokoldalú görög természettudós és filozófus (i. e. 373-i. e. 288). Az emberi fonákságokat mutatja be, kitűnő megfigyelő és ábrázoló képességgel, *Jellemrajzok* című gyűjteményében.

- No de most már menjen, Malicorne! Nem gondoltam, hogy valaki itt lehet. Megátkozom, ha valaki látott vagy hallott minket!

Malicorne csakugyan elsietett; a fiatal nő közeledett Raoulhoz, s a háta mögött vidáman megjegyezte:

- Uraságod gáláns férfi és kétségkívül...

Elhallgatott, majd elvörösödve felkiáltott:

- Raoul!

- Montalais kisasszony! - szólt Raoul halálsápadtan.

Felállt, s támolyogva indult kifelé a síkos mozaiklapokon, de a nő megérezte a mély, kegyetlen fájdalmat, s felfogta, hogy Raoul menekülése vád vagy legalábbis gyanú őellene. De mint óvatos nő, nem szalaszthatta el az alkalmat, hogy kimagyarázza magát, Raoul azonban, akit megállított a galéria kellős közepén, úgy látszott, nem akarja magát olcsón megadni.

Oly hideg, kimért hangon beszélt, hogy ha valaki meglepi őket, Montalais kisasszony eljárásáról senkinek az udvarban nem lettek volna kétségei.

- Nohát, uram - szólt megvetőleg -, amit tesz, nem méltó nemesemberhez. Engem a szívem készíttet rá, hogy magával beszéljek, és maga kompromittál engem a csaknem udvariatlan fogadtatással. Nincs igaza, uram! És összetéveszti az ellenségeit a barátaival. Isten vele!

Raoul megfogadta, hogy soha többé nem beszél Louise-ról, és soha nem néz olyasvalakire, aki Louise-t láthatta; elvonult egy egészen más világba, hogy senkivel se találkozhasék, aki Louise-t látta vagy érintette. De büszkeségének első megrázkódtatása után viszontlátta Montalais-t, Louise barátnőjét, aki eszébe juttatta Blois-ban a kastély kis oldaltornyát, ifjúságának örömeit, s elernyedett ellenállóereje.

- Bocsásson meg, kisasszony! Eszem ágában sincs, nem is lehet, hogy udvariatlan legyek.

- Akar velem beszélni? - kérdezte hajdani mosolyával Montalais. - Nos, akkor jöjjön velem máshova; itt meglephetnek minket!

- Hová? - kérdezte a vicomte.

Aure az órára nézett, s rövid tanakodás után így szólt:

- Énhozzám; egy óra időnk van.

Könnyedén, mint valami tündér, futott fel szobájába, és Raoul követte. A leány most bezárta az ajtót, köpenyét átadta szobalányának, és így szólt Raoulhoz:

- Guiche grófot keresi?

- Igen, kisasszony.

- Meg fogom kérni a grófot, hogy jöjjön fel, mihelyt beszéltünk egymással.

- Tegye, kisasszony!

- Neheztel reám?

Raoul egy pillanatig a leányra nézett, s aztán szemét lesütve, megszólalt:

- Igen.

- Azt hiszi, hogy részem van a szakításuk létrejöttében?

- Szakítás? - szólt a vicomte keserűen. - Ó, kisasszony! Nincs ott szakítás, ahol soha nem volt szerelem.

- Téved - vágta rá Montalais -, Louise szerette magát.

Raoul összerezent.

- Nem szerelemmel, azt tudom, de szerette; és mielőtt elutazott Londonba, nőül kellett volna vennie.

Raoul komoran felkacagott, úgyhogy Montalais beleborzongott.

- Könnyen beszél, kisasszony! Hát az ember azt veszi nőül, akit akar? Elfelejtí, hogy a király már akkor magának tartotta fenn a szeretőjét, akiről beszélünk.

- Hallgasson meg - felelte a fiatal leány, Raoul hideg kezét kezébe véve -, egyáltalán nincs igaza; egy ilyen korú férfi az olyan korú nőt, mint Louise, sohase hagyja magára.

- Akkor nincs már többé a világon hűség! - felelte Raoul.

- Nincs, vicomte! - szólt a leány nyugodtan. - De azért meg kell mondanom: ahelyett, hogy Louise-t hideg, bölcselkedő szerelemmel szerette, inkább fel kellett volna benne ébreszteni a szerelmet!

- Kérem, kisasszony, elég! - szólt Raoul. - Úgy érzem, maguk mind más világhoz tartoznak, mint én. Tudnak kacagni, kellemesen tréfálkozni. Én szerettem La...

Raoul nem tudta kiejteni azt a nevet.

- Szerettem, mert hittem neki; most már fel vagyok az alól mentve, hogy szeressem.

- De vicomte! - szólt Montalais, és egy tükröt tartott eléje.

- Tudom, mit akar mondani, kisasszony! Nagyon megváltoztam, nemde? Tudja, hogy milyen okból? Az arcom a szívem tükre: belül éppúgy megváltoztam, mint kívül.

- Megvigasztalódott? - kérdezte keserűn Montalais.

- Nem. Sohasem fogok megvigasztalódni.

- Nem fogják soha megérteni, Bragelonne úr!

- Azzal keveset törődöm. Elég jól értem én magam!

- Meg sem kísérelte, hogy Louise-zal beszéljen?

- Én! - kiáltott fel villogó szemmel a fiatalember. - Én!... valóban, miért nem tanácsolja, hogy nőül vegyem? Talán a király most már beleegyeznék!

Dühösen felállt.

- Látom - szólt Montalais kisasszony -, hogy nem gyógyult meg, és Louise-nak eggyel több az ellensége.

- Eggyel több ellensége?

- Igen, a francia udvarnál nemigen szeretik a kegyencnőket.

- Ó, ameddig Louise-nak megmarad a kedvese, hogy védelmezze - nem elég ez neki? Ő olyan rangú férfit választott, akin ellenségei nem diadalmaskodhatnak. - Itt megállt a beszédben.

- És azután itt van maga, kisasszony, a barátnője - tette hozzá egy árnyalatnyi gúnnal, amivel eltalálta ellenfele sebezhető pontját.

- Én? Ó, nem; nem tartozom már azok közé, akiket La Vallière kisasszony a pillantására érdemesít; hanem...

Ez a fenyegetéssel és viharral terhes *hanem* megdobogtatta Raoul szívét, annyi bánattal fenyegette azt, akit Raoul hajdan oly nagyon szeretett; ezt a rettenetes *hanem* szót, amely roppant sokatmondó az olyan nőnél, mint Montalais, meglehetősen hangos zaj zavarta meg, amit a két beszélgető az alkóvból, a faburkolat mögül hallott.

Montalais feszülten fülelt, és Raoul már felállott, mikor egy nő nyugodtan belépett a titkos ajtón, és bezárta maga után.

- Madame! - kiáltott fel Raoul, felismerve a király sógornőjét.

- Ó, én szerencsétlen! - mormogta Montalais, és a hercegnő elé vetette magát, de már későn. - Egy órával tévedtem.

Azért még volt annyi ideje, hogy figyelmeztesse a hercegnőt, aki Raoul felé tartott:

- Hercegnő! Bragelonne vicomte!

Madame erre a szóra megtántorodott, s most ő kiáltott fel:

- Királyi fenséged - szólt gyorsan Montalais kisasszony - igazán nagyon kegyes, hogy arra a lottójátékra gondolt...

A hercegnő már-már elveszítette a fejét.

Raoul igyekezett gyorsan távozni, anélkül, hogy mindent kitalált volna, de mégis érezve, hogy Madame-nak terhére van.

A hercegnő éppen valami átmenetet készült teremteni, hogy közben összeszedje magát, de ekkor az alkóvval szemben kinyílt egy szekrény, és Guiche gróf lépett ki belőle boldogságtól ragyogó arccal. A négy ember közül a legsápadtabb, meg kell vallanunk, Raoul volt. Pedig Madame közel járt az ájuláshoz, és az ágy karfájának támaszkodott.

Senki nem merte támogatni. A jelenetet pár percnyi csend követte.

A hallgatást Raoul törte meg. Odalépett a grófhhoz, akinek térde remegett a kimondhatatlan megrendüléstől, s megfogta kezét.

- Kedves gróf - szólt hozzá -, mondja meg, kérem, Madame-nak, nagyon is boldogtalan vagyok, semhogy ne nyerhetném el bocsánatát; mondja meg azt is, hogy életemben egyszer szerettem, és úgy irtózom az árulástól, hogy kérlelhetetlen vagyok minden más árulással szemben, amit körülöttem elkövetnének. Ezért, kisasszony - szólt Montalais-ra mosolyogva -, sohasem fogom kifecsegni barátom titkát, hogy magát látogatja. Kérje meg Madame-ot, hiszen Madame olyan megbocsájtó és nagylelkű, kérje meg, hogy ő is megbocsássa magának, ő, aki éppen az imént kapta rajta magukat. Szabadok mindketten, szeressék egymást és legyenek boldogok!

Madame egy percig olyan kétségbeejtő helyzetben volt, hogy leírni sem lehet. Bármilyen finom és tapintatos volt Raoul viselkedése, a hercegnőt bántotta, hogy ki van szolgáltatta.

Lelkében ama kiút ellen is tiltakozott, amit Raoul e gyöngéd csalással felkínált. Izgatottan, idegesen küzdött e kétszeres bosszúság kettős tövise ellen.

Raoul megértette, s még egyszer segítségére jött. Térdet hajtott előtte, és halkán így szólott:

- Madame! Két nap múlva messze leszek Párizstól, tizennégy nap múlva pedig messze leszek Franciaországtól, és soha többé nem látnak itt újra!

- Elutazik? - suttozta a hercegnő örvendezve.

- Beaufort herceggel megyek!

- Afrikába! - kiáltott közbe Guiche. - Maga, Raoul? Ó, barátom, Afrikába? Hiszen ott elpusztul az ember!

És mindenről megfeledkezve, megfeledkezve arról is, hogy magafeledtsége jobban kompromittálja a hercegnőt, mint a jelenléte, így szólt:

- Háládatlan ember! Még tanácsot sem kért tőlem! - és karjába zárta Raoult.

Eközben Montalais segítette a hercegnőnek csöndben eltűnni, és maga is távozott.

Raoul végigsimította homlokát, s mosolyogva mondta:

- Álmodtam!

Azután élénken így szólt Guiche-hez:

- Barátom! Nem titkolózom maga előtt, mivel szívem meghitt barátja: én ott Afrikában meghalok; titka nem éli meg az új évet!

- Ó, Raoul! Egy férfi!

- Tudja, mi az elképzelésem? Hallgasson meg, Guiche!... Én inkább fogok élni, ha a föld alatt nyugszom, mint amennyire egy hónap óta élek. Az ember keresztény, barátom, s ha ez a kinszenvedés sokáig tartana, nem kezeskedném a lelkemért!

Guiche ellenvetést akart tenni, de Raoul tovább beszélt:

- Egy szót se többet rólam; egy tanácsot adok önnek, barátom!... Amit mondani akarok, sokkal fontosabb dolog.

- Mi az?

- Maga kétségkívül többet kockáztat nálam, mert magát szeretik.

- Ó!...

- Édes öröm nekem, hogy így beszélhetek. Nos tehát, Guiche! Ne bízzék Montalais-ban! - Ő jóbarátnő!

- Barátnője volt... tudja már kinek... Rossz útra vezette őt a gőg révén!

- Téved!

- És most, hogy tévútra vezette, meg akarja fosztani az egyetlen dologtól, ami az én szememben menti azt a nőt.

- Mitől?

- A szerelemtől.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani: összeesküvést szöttek ellene, aki a király kedvese, s ezt az összeesküvést itt Madame házában főzték ki.

- Elhiszi ezt?

- Biztos vagyok benne!

- Montalais kezdeményezésére?

- Ellenségei közül Montalais a legkevésbé veszedelmes ama nőre nézve, akit féltek.

- Barátom, beszéljen világosabban! Ha jól értem...

- Két szóval megmagyarázom: Madame féltékeny volt a királyra.

- Ezt tudom.

- Ó, ne féljen, szeretik magát, szeretik, Guiche! Megérti ennek a két szónak a teljes értékét? Ez azt jelenti, hogy emelt fővel járhat, nyugodtan alszik, életének minden percében hálát adhat Istennek. Szeretik; ez azt jelenti, hogy mindent meghallgathat, egy jó barátja tanácsát is, aki szeretné ezt a boldogságot megkímélni. Szeretve van, Guiche, szeretve! Nem fog olyan rettenetes, vég nélküli éjszakákat eltölteni, mint mások, akik kiszáradt szemmel, elsorvadt szívvel megérték a halál számára. Sokáig fog élni, ha úgy tesz, mint a zsugori, aki apránkint, morzsánkint szedi és halmozza fel az aranyat, a gyémántot. Szeretik! Engedje megmondanom, mit kell tennie, hogy mindig szeressék.

Guiche egy ideig elnézte ezt a szerencsétlen fiatalembert, aki a kétségbeeséstől félig eszét vesztette, s lelkében lelkifurdalás ébredt boldogsága miatt.

Raoul lázas izgalma lecsillapodott, és újra az érzéketlen ember hangját és arcát öltve magára, így folytatta:

- Szenvedést fognak okozni annak a nőnek, akinek nevét szeretném még kimondani, ha tehetném. Esküdjék meg, Guiche, hogy nemcsak nem fog ebben segédkezni, hanem inkább a lehetőség szerint védelmezni fogja őt, amint én magam tettem volna.

- Esküszöm! - szólt Guiche gróf.

- És ha majd egy napon - folytatta Raoul - valami fontos szolgálatot tesz neki, amiért köszönetet mond, ígérje meg nekem, hogy ezeket a szavakat fogja hozzá intézni: „Ezt a jó szolgálatot én Bragelonne úr kívánságára tettem magának, asszonyom, aki pedig olyan sokat vétett ellene.”

- Esküszöm! - mormogta Guiche gróf elérékenyülve.

- Ez minden. És most Isten vele! Holnap vagy holnapután indulok Toulonba. Ha van néhány szabad órája, töltse velem!

- Minden percemet! - kiáltotta Guiche gróf.

- Köszönöm!

- És hova készül? - kérdezte Guiche.

- Fel akarom keresni a gróf urat Planchet-nál, ahol, reméljük, D'Artagnan urat is megtaláljuk.

- D'Artagnan urat?

- Indulásom előtt meg akarom őt ölelni. Ő derék ember, s engem mindig szeretett. Isten vele, kedves barátom, kétségkívül várják. Amikor kedve tartja, megtalál engem a gróf lakásán. Isten vele!

A két férfi megölelte egymást. Aki így látta őket, bizonyára ezt mondta volna, Raoulra mutatva:

„Ez itt a boldog ember.”

235
Planchet leltára

Mialatt Raoul a Luxembourg-palotában járt, Athos csakugyan elment Planchet-hoz, hogy hírt kapjon D'Artagnan felől.

A Lombardok utcájába érve, a nemes gróf a fűszerüzlet előtt nagy tolongást látott; de nem valami olcsó áru vagy új áruk érkezése miatt gyülekeztek ott össze az emberek.

Planchet most nem trónolt zsákokon és hordókon, mint rendszeren. Nem bizony. Egy fiatal-ember, tollal a füle mögött, s egy másik ifjú, jegyzőkönyvvel a kezében, szorgalmasan jegyezgetett, mialatt a harmadik számolt és lemérte az árukat.

Leltározás volt itt. Athost, aki nem volt kereskedő, kissé feszélyezték az anyagi akadályok, és azok méltóságteljes viselkedése, akik itt tevékenykedtek.

Látta, hogy több vevőt elutasítottak, és már azon töprengett, hogy ő, aki semmit sem vásárol, nem alkalmatlan jövevény-e.

Meg is kérdezte illedelmesen a kereskedősegédtől, vajon lehet-e beszélni Planchet úrral?

A válasz meglehetősen félvállról hangzott el: „Planchet úr csomagol.”

Ez a kijelentés felébresztette Athos figyelmét.

- Hogyan - szólt -, Planchet úr csomagol? Hát elutazik?

- Igen, uram, mégpedig ebben az órában.

- Nos, uraim, volnának olyan szívesek jelenteni neki, hogy La Fère gróf egy pillanatilg beszélni óhajtana vele.

A La Fère név hallatára az egyik fiatalember, aki előtt ezt a nevet bizonyára mindig tisztelettel említették, kiment, hogy Planchet-t értesítse.

Ebben a pillanatban érkezett Raoul a fűszerüzletbe a Montalais-val való rettenetes találkozás után.

Planchet a fiatalember jelentésére azonnal elősietett.

- Ó, gróf úr - kiáltotta Planchet -, mennyire örvendek! Melyik szerencsecsillag hozta ide gróf urat?

- Kedves Planchet - szólt Athos, fiának kezét megszorítva, mivel észrevette komor vonásait -, mi azért jöttünk, hogy megtudjuk... De milyen állapotban találom magát? Hiszen olyan fehér, mint valami molnár; hol lisztezte be magát?

- Ó, az ördög vigye el! Vigyázzon, uram! Ne jöjjön hozzám közel, míg jól le nem ráztam magamról a port.

- Miért? Hiszen a liszt vagy rizspor csak fehérít.

- Jaj, dehogyis! Amit rajtam lát, az arzenikum!

- Arzenikum?

- Igen, patkányméreg, patkányirtás céljára raktározok el ebből a méregből.

- Ó, az ilyen áruraktárban, mint ez is itt, nagy szerepet játszanak a patkányok.

- Én már nem ezzel az áruraktárral foglalkozom, gróf úr. A patkányok épp eleget felfaltak itt, hogy most már ne jusson nekik több az enyémből.

- Mit akar ezzel mondani?

- Hiszen láthatja, gróf úr, a leltáramat készítik.

- Abbahagyja a kereskedést?

- Hát, Istenem, abba. Visszalépek az üzlettől egyik segédem javára.

- Tehát már elég gazdag?

- Irtózom a városi élettől, gróf úr. Lehet, hogy azért, mert megöregedtem, és mert, amint egyszer D'Artagnan úr mondta, ha az ember megöregszik, gyakrabban gondol ifjúkori emlékeire, szóval, egy idő óta érzem, hogy a falusi élet és a kertészkedés felé vonzódok, mert hiszen én valaha földműves voltam.

És Planchet ezt a vallomást kissé pöffeszkedő nevetéssel kísérte, ami nem illett eddigi alacsonyrendű foglalkozásához.

Athos helyeslően bólintott.

- Valami falusi birtokot vásárol? - kérdezte azután.

- Már meg is vettem, gróf úr.

- Ó, annál jobb!

- Egy kis házat vettem Fontainebleau-ban, és a környéken húsz hold földet.

- Nagyon szép, Planchet, fogadja elismerésemet.

- Hanem itt rossz helyen vagyunk. Ez az átkozott por köhögésre ingerli gróf urat. Teringettét! Még megmérgezem az ország legderekabb nemesurát, mint valami patkányt.

Athos nem nevetett Planchet úr tréfáján, amellyel a fűszerkereskedő nagyvilági viccjártasságát igyekezett bemutatni.

- Igen - szólt Athos -, beszéljessünk valahol máshol, talán a lakásában. Mert van lakása, ugye?

- Persze, gróf úr!

- Talán odafenn?

És Athos, látva, hogy Planchet zavarban van, segíteni akart rajta és előrement.

- Csakhogy... - hebegte Planchet.

Athos félremagyarázta vonakodását, annak a számlájára írta, hogy a fűszeresnek kínos, hogy csak közepszerű vendéglátásban részesítheti őt.

- Mindegy, mindegy! - szólt a gróf, és csak ment előre. - Ebben a városrészben egy kereskedő lakása bizonyára nem palota... Tehát csak előre.

Raoul lassan előrement és belépett.

Hirtelen két kiáltás hangzott fel, bár mondhatnánk háromnak is.

De az egyik kiáltás túlharsogta a másikat; ez női kiáltás volt. A másik Raoul ajkáról hangzott el, és ez a meglepetés kiáltása volt. A fiatalember gyorsan be is csukta az ajtót.

A harmadik kiáltás a rémület kiáltása volt. Ez Planchet ajkáról röppent el.

- Bocsánat - szólt Planchet -, önnagysága öltözködik.

Raoul kétségtelenül látta, hogy Planchet igazat mond, mert elindult lefelé.

- Önnagysága? - szólt Athos. - Ó, bocsánat, kedves barátom, nem tudtam, hogy itt fenn van...

- Ez Trüchen! - tette hozzá Planchet elpirulva.

- Akárki is, kedves Planchet, bocsássa meg tolakodásunkat.

- Nem, nem, most már menjünk csak fel, uraim.

- Azt már nem! - szólt Athos.

- Ó, most már önnagysága tudja, hogy itt vannak, és volt ideje...

- Nem, Planchet! Isten vele!

- De, uraim! Csak nem teszik meg velem, hogy itt maradnak a lépcsőn, vagy elmennek, anélkül, hogy leültek volna!

- Ha tudjuk, hogy egy hölgy van odafönn - szólt Athos az ő szokott hidegvérűségével -, megkértük volna, hogy tiszteletünket tehessük nála.

Planchet urat ez a finom arcátlanság annyira kihozta a sodrából, hogy erőszakkal kinyitotta az ajtót, s a grófot és fiát betessékelte a szobába.

Trüchen már teljesen fel volt öltözve: a kereskedőnet megillető csinos, kacér ruhába; a német nő szeme rávillant a francia urakra. Tisztességtudón helytel kínálta a vendégeket, azután lement az üzletbe.

De előbb még hallgatózott az ajtónál, hogy megtudja, mit mondanak a nemesurak róla Planchet-nak.

Athos sejtette ezt, és nem terelte Trüchenre a beszédet.

Planchet alig várta, hogy kimagyarázkodhasson, amit Athos kerülni igyekezett.

De mivel bizonyos szívósság sokkal erősebb, mint sok más dolog, Athos kénytelen volt végighallgatni Planchet boldogságának idilljét, mindenesetre sokkal szemérmesebb nyelven, mint ahogy Longosz²³³ írt.

Planchet elbeszélte, hogy előrehaladott korát Trüchen édesíti meg, és oly szerencsét hozott neki üzletileg, mint Ruth Boáznak.²³⁴

- Így tehát az ön boldogságához már csak az örökösök hiányoznak! - szólt Athos.

- Ha volna örökösöm - felelte Planchet -, háromszáz ezer frankot kapna.

- Hát akkor legyen! - szólt hűvösen Athos. - Már csak azért is, hogy kis vagyona el ne kallódjék.

Ez a szó: *kis vagyona*, Planchet-t visszaállította a maga rangsorába, mint egykor az őrmester szava, mikor Planchet még csak pikás volt a Piemontei ezredben, ahova Rochefort helyezte el.

Athos megértette, hogy Planchet nőül veszi Trüchent, és így, ha tetszik, ha nem, családot alapít.

233 Görög író (i. sz. III. szd.); *Daphnisz és Khloé* című és más pásztorregényeivel hatott a XVII. századi pásztorénekezésre.

234 Bibliai utalás; az özvegyen maradt szorgalmas, derék Ruth szerencsét hozott Boáznak, második férjének.

Ez annál nyilvánvalóbbnak tetszett, mert hallotta, hogy az a segéd, akinek Planchet az üzletét átadta, Trüchen unokafivére.

Athos visszaemlékezett rá, hogy ez a fiatalember piros képű, mint a pipacs, a haja göndör és a válla széles.

Mindent tudott most már, amit egy fűszerkereskedő sorsáról tudni lehet és tudni kell. Trüchent nemcsak a Planchet-től kapott szép ruhák vigasztalták meg azért az unalmas életért, hogy egy öszülő ember társaságában kell falun kertészkedéssel foglalkoznia.

Miután Athos mindezt átlátta, minden átmenet nélkül megkérdezte:

- Mit csinál D'Artagnan úr? A Louvre-ban nem találtuk.

- Hej, gróf úr, D'Artagnan úr eltűnt!

- Eltűnt? - kiáltott fel csodálkozva Athos.

- Ó, uram, mi jól tudjuk, hogy ez mit jelent.

- De én nem tudom.

- Ha D'Artagnan úr eltűnik, annak mindig valami küldetés vagy államügy az oka.

- Beszélte erről magának?

- Soha.

- Pedig azelőtt tudott az angolországi útjáról.

- A spekuláció miatt - felelte Planchet könnyelműen.

- A spekuláció miatt?

- Akarom mondani... - hebegte zavartan Planchet.

- Jó, Jó! Sem a maga üzleti érdeke, sem barátunké nem forog kockán. Csupán D'Artagnan iránt való érdeklődésből kérdezősködtem. Mivel a testőrök kapitánya nincs itt, s mivel magától nem tudhatjuk meg, hogy hol található D'Artagnan, búcsút veszünk. Viszontlátásra, Planchet, viszontlátásra! Menjünk, Raoul.

- Gróf úr, szeretném, ha megmondhatnám...

- Nem, nem! Egy szolga titoktartását nem hibáztathatom.

Ez a szó: *szolga* a félmilliomos Planchet-t igen kellemetlenül érintette, de a tisztelet és jóindulat legyőzte büszkeségét.

- Nem fecsegés, ha gróf úrnak elmondom, hogy D'Artagnan úr itt járt nálam a napokban.

- Igazán?

- És hogy itt több órán át egy térképet tanulmányozott.

- Igaza van, barátom, erről elég ennyi!

- Ott a térkép - szólt Planchet, s bizonyítékul levette a falról a zsinóron függő térképet, amelyet a testőrkapitány tanulmányozni szokott, ha látogatóban volt Planchet-nál.

Franciaország térképe volt ez, amit Planchet a grófnak megmutatott, s a gróf gyakorlott szeme egy útirányt vett rajta észre, amely kis gombostűkkel volt megjelölve; ahová tú nem volt szúrva, ott a lyuk jelölte az irányt.

A gombostűket és a lyukakat megvizsgálva, Athos látta, hogy D'Artagnan dél felé vette az irányt, egészen a Földközi-tenger partvidékéig, Toulonig. Cannes-nál a kipontozott helyek véget értek.

A gróf egy darabig törte a fejét, hogy kitalálja, mi keresnivalója lehet a testőrnek Cannes-ban, és milyen ok indíthatta arra, hogy a Var partját megfigyelje.

A gondolkodás nem használt semmit Athosnak. Éles esze csődöt mondott. Raoul éppoly kevéssé találta ki, mint apja.

- Mindegy - szólt a fiatalember a grófhhoz, aki a térképen ujjával mutatta fiának D'Artagnan útjának irányát -, elmondhatjuk, hogy a Gondviselés mégis arra törekszik, hogy sorsunkat a D'Artagnané-val összekössük. Ő itt van Cannes közelében, apám pedig elkísér legalább Toulonig. Higgye el, D'Artagnant sokkal könnyebben megtaláljuk útközben, mint ezen a térképen.

Azután elbúcsúztak Planchet-tól, aki éppen legényeit, köztük Trüchen unokafivérét, az utódját is korholta, s azután útnak indultak, hogy látogatást tegyenek Beaufort hercegnél.

Amint a fűszerüzletből kiléptek, egy kocsit pillantottak meg, mely a bájos Trüchen kis-asszonyra és Planchet tallérokkaal teli zsákjaira várakozott.

- Mindenki azon az úton halad szerencséje felé, amelyiket maga választ magának! - szólt Raoul szomorúan.

- Fontainebleau-ba! - kiáltotta oda Planchet a kocsisának.

Beaufort herceg leltára

Athos és Raoul mintegy az utolsó istenhozzádót mondták a főváros örökös zajának s korábbi életüknek azzal, hogy Planchet-nál D'Artagnan felől kérdezősködtek, hogy látták a fűszeres elvonulását Párizsból a falusi magányba.

Mit is hagyott maga mögött ez a két ember, akik közül az egyik kimerítette egy egész évszázad minden dicsőségét, a másik pedig az új kor minden boldogtalanságát? Nyilvánvaló, hogy sem az egyik, sem a másik nem kérhetett többet kortársaitól.

Már csak Beaufort hercegnél kellett tisztelkedniök, és megállapítaniök Raoul indulásának feltételeit.

A herceg pompás palotában lakott Párizsban. Olyan nagy lábon élt, amilyen virágzásra csak öreg emberek emlékeztek III. Henrik szabadosidejéből.

Akkor egyes nagyurak valóban gazdagabbak voltak, mint maga a király. Tudták ezt, éltek is vele, és nem mondtak le arról az élvezetről, hogy a királyt egy kissé megalázzák. Ez volt az az önző arisztokrácia, melyet Richelieu rákényszerített, hogy vérével, pénzével és hódolatával adózzon annak, amit azóta a király szolgálatának neveznek.

XI. Lajostól, a nagyurak eme rettenetes kaszásától Richelieu-ig hány család emelte magasba a fejét! És Richelieu-tól XIV. Lajosig hány család feje hajolt meg, és soha többé nem emelkedett fel! Ám Beaufort hercegnek született, s olyan vérből, mely nem a vérpadon ömlik ki, hacsak nem népítélet követeli így.

Ez a herceg tehát megőrizte szokását, hogy nagy lábon éljen. Hogy miből fizette lovait, embereit, háztartását? Senki nem tudta, ő maga éppoly kevéssé, mint mások. Csakhogy abban az időben a királyi sarjnak kiváltsága volt, hogy senki sem vonakodott hitelezni nekik, akár tiszteletből, akár alázatból, akár abból a meggyőződésből, hogy egy napon megkapja a pénzét.

Athos és Raoul tehát a hercegnél éppolyan felfordulást talált, mint Planchet-nál.

A herceg is leltárát készítette, vagyis palotájának minden tekintélyesebb értékét széjjelosztotta barátai és hitelezői között.

Beaufort herceg mintegy kétmillióval tartozott, ami abban az időben óriási összeg volt, és kiszámította, hogy afrikai útjához csinos összegre volna szüksége; és hogy ezt az összeget felhajtsa, hitelezői között szétosztotta asztali edényeit, hímzéseit, fegyvereit, ékszereit és berendezési tárgyait, ami sokkal előkelőbb volt, mintha eladja őket, és ráadásul kétszeresét jövedelmezte.

Mert hiszen akinek tízezer frankkal tartoznak, miért vonakodnék elfogadni egy hatezer fontot érő ajándékot, amelynek értékét még növeli, hogy IV. Henrik leszármazottjává volt; és ha boldoggá tette őt az ajándék, miért vonakodnék ennek a nemes szívű nagyúrnak újabb tízezer frankot kölcsönadni?

Így is történt. A hercegnek nem volt már háztartása, ilyesmire semmi szüksége egy admirálishoz, akinek lakása a hajója. Nem kellett neki fölös számban fegyverek, mikor ágyú között élt, nem volt szüksége ékszerekre, amiket a tenger elnyelhet, viszont volt három- vagy négyszázezer tallérja a ládafiában!

A palotában pedig mindenütt örömteli hangulat uralkodott az emberek között, akik azt hitték magukról, hogy kifosztják a fenséges urat.

A herceg nagyszerűen értett ahhoz a művészethez, hogy a legsiránkozóbb hitelezőt is boldoggá tegye. Minden megszorult ember, minden üres tárca türelemre és belátásra talált a hercegnél.

Egyesekhez így szólt:

- Nagyon szeretném, ha az enyém volna az, ami a magáé, mert akkor odaadnám.

Másokhoz így:

- Nincs semmim, csak ez az ezüstkancsó, de ez legalább ötszáz frankot ér, legyen a magáé.

És az ilyen barátságos viselkedés annyira felér a készpénzfizetéssel, hogy a herceg így újra meg újra megtarthatta hitelezőit.

Ezúttal azonban elhagyta a szertartást, és mindenét odaadta, úgyszólván ezt kifosztásnak is lehetett volna nevezni.

Van egy keleti mese a szegény arabról, aki egy palota kifosztása alkalmával egy fazekat vitt el, amibe egy zacskó aranyat rejtett, és mindenki irigykedés nélkül engedte távozni. Ez a mese a hercegnél valóra vált. A szállítók jó része a herceg tálalóiból elégitette ki követelését.

Így például az élelmiszerszállítók, ha a ruhatárat és a nyergeskamrákat fosztották volna ki, kevés értékes dolgot találnak, minthogy ezeket csak a szabók és nyergesek értékelnék sokra.

Ellenben versengve vitték haza feleségüknek a hercegtől kapott befőtteket, vidáman szökdelve cipelték a súlyos tálakat és palackokat, amelyeket a pompás hercegi címer díszített.

A herceg végül lovait és szénáját is elajándékozta. Harminc embert tett boldoggá konyhai edényeivel, és háromszáz embert pincéje boraival.

Ráadásul mind azzal a meggyőződéssel távozott, hogy Beaufort herceg azért teszi ezt, mert új vagyona van kilátása, amely az arab sátrak alatt rejtőzik.

Mialatt lakását kifosztották, egyre azt hajtogatták, hogy a király csak azért küldi a herceget Dzsidsellibe, hogy elvesztett vagyonát visszaszerezze; hogy Afrika kincsein az admirális és Franciaország királya osztozik majd; és hogy ezek a kincsek gyémántbányákból és más mesés drágakő-lelőhelyekből állnak; az Atlasz-hegység ezüst- és aranybányáit nem is tartották említésre érdemesnek.

A bányákon kívül, amelyeket csak a hadjárat befejezése után fognak kiaknázni, ott lesz még a hadsereg zsákmánya is.

Beaufort herceg mindenre ráteszi a kezét, amit a gazdag tengeri rablók a kereszténységtől a lepantói csata óta elraboltak. És mindez mesés összegekre fog rúgni.

Miért is őrizgetné korábbi életének szegényes holmiját, aki a legritkább kincsek meghódítására indul? És viszont: miért sajnálnák annak a vagyonát, aki maga sem sajnálja?

Így állt a dolog, és Athos fürkésző tekintete tüstént felismerte a helyzetet.

Franciaország admirálisa egy kissé kába volt, mert éppen az asztal mellől állott fel, ahol ötven teríték volt, és sokáig ittak az expedíció sikerére; asztalbontás után a maradékot a kiszolgáló személyzet kapta, az üres tálakat pedig a kíváncsiak.

A herceget mámorossá tette egyrészt tönkremenése, másrészt pedig nagy népszerűsége. Régi borait jövődő borainak egészségére üritette.

Mikor Athost és Raoult meglátta, felkiáltott:

- No lám, itt hozzák a szárnysegédemet! Erre, gróf; erre, vicomte!

Athos utat keresett egy halom asztali készlet és fehérnemű között.

- Ó, lépjen csak keresztül rajtuk! - szólt a herceg.

És odanyújtott Athosnak egy teli poharat; a gróf ivott, Raoul ellenben alig nedvesítette meg ajkát.

- Itt a megbízatása - szólt a herceg Raoulhoz -, már előkészítettem, számítva rá, hogy velem jön. Előre fog menni Antibes-ig.

- Igenis, fenség.

- Itt a parancs.

És a herceg átadta a parancsot Bragelonne-nak.

- Ismeri a tengert? - kérdezte tőle.

- Igen, fenség, a Herceggel jártam már tengeren.

- Helyes. Valamennyi dereglye és rakodó bárka várjon készenlétben, hogy kíséretemül szolgáljon, és az élelmiszerkészletét felvegye. A hadsereget legkésőbb tizennégy nap múlva be kell hajózni.

- Meglesz, fenség.

- Ez a parancs feljogosítja rá, hogy körülnézzen valamennyi tengerpart menti szigeten; végezze ott el a sorozásokat és rekvirálásokat tetszése és mérlegelése szerint.

- Igen, herceg!

- És mivel tevékeny ember és sokat fog dolgozni, sok pénzt is fog kiadni.

- Remélem, nem, fenség.

- Én meg azt remélem, hogy igen. Intendánsomnak ezer frankra szóló utalványai vannak készenlétben, fizetendő a délvidék városai által. Ebből százat maga kap. Menjen, kedves vicomte.

Athos félbeszakította a herceget.

- Vigyázzon a pénzére, fenség! Az arabokkal való háborúhoz nemcsak ólom kell, hanem még inkább pénz.

- Én az ellenkezőjét szeretném kipróbálni - felelte a herceg -, meg aztán, tudja, mi az elképzelésem az expedícióról: nagy csinnadratta, nagy tűz, én pedig, ha meg kell lenni, eltűnök a füstben.

E szavaknál a herceg nevetni próbált, de Athosnál és Raoulnál nem volt szerencséje, amit nyomban észrevett.

- Hej - szólt rangjának és korának udvarias önzésével -, olyan emberek maguk, akik nem étkezés utáni társak: hidegek, merevek és mosolytalanok, mikor én csupa tűz, csupa hajlékonyság és csupa bor vagyok. Nem, az ördög vigye, magát ezentúl csak éhomra akarom látni, vicomte, maga pedig, gróf, ha ilyen arcot vág nekem, soha többé nem láthat.

Míg a herceg mindezt elmondta, Athos kezét szorongatta, aki mosolyogva válaszolt:

- Hercegséged azért ilyen harsányan jókedvű, mert sok a pénze. De egy hónap se telik bele, megjósolhatom, hogy ott áll a pénzesládája előtt mosolytalanul, mereven és hidegen, és ha akkor Raoulra néz, meglepve látja majd, hogy ő milyen vidám, tette kész és nagylelkű, mert új tallérokat ajánlhat fel fenségednek.

- Bár Isten meghallgatná! - kiáltott fel a herceg. - Maradjon velem, gróf!
- Nem; elmegyek Raoullal; a küldetés, amivel megbízta hercegséged, nehéz és fáradságos. Egyedül aligha győzné. Nem veszi figyelembe hercegséged, hogy nagy felelősséggel járó parancsnokságot bízott rá.
- Ugyan!
- És hozzá még a tengerészetben!
- Ez igaz. De nem képes-e mindenre az olyan ember, mint Raoul?
- Sehol sem találhat nagyméltóságod annyi igyekezetet, értelmességet és igazi bátorságot, mint Raoulnál; de ha a behajózást elvétí, akkor csak azt kapná fenséged, amit megérdemel.
- Nézze meg az ember, hogy dorgál!
- Fenség, egy flottát felszerelni, egy flottillát összehozni, s hozzá tengerész katonákat toborozni, mindehhez egy admirálisnak legalább egy évre van szüksége. Raoul pedig lovaskapitány, és tizennégy napi időt ad neki!
- Én mondom, hogy végre fogja hajtani!
- Azt elhiszem, mert én segítségére leszek.
- Mindenesetre, számítottam erre, és még arra is számítok, hogy ha már Toulonban leszünk, nem engedi egyedül tovább!
- Ó - szólt Athos fejcsóválva.
- Türelem! Türelem!
- Engedje meg nagyméltóságod, hogy búcsút vegyünk.
- Menjenek, és az én szerencsém kísérje magukat!
- Istennek ajánlom hercegségedet! Kísérje továbbra is tulajdon szerencséje!
- No, az expedíció jól kezdődik! - szólt Athos a fiához. - Nincs élelem, nincs tartalék, nincs szállítóflottilla!... Mihez kezd így az ember?
- No - szólt Raoul -, ha mindenki úgy tesz, mint én, akkor az élelmiszerekben nem lesz hiány!
- Raoul! - válaszolt Athos szigorúan. - Ne legyen igazságtalan és ostoba az önzésben, vagy a fájdalomban, ahogy jobban tetszik. Ha azzal a szándékkal megy el a háborúba, hogy meghaljon, akkor senkire sincs szüksége, és kár volt beajánltnia magát Beaufort herceghez. Mihelyt a parancsnokló herceg környezetébe kerül, mihelyt a hadseregben magára vállalja egy tiszti rang felelősségét, többé nem magáról van szó, hanem mindazokról a szegény katonákról, akiknek éppúgy, mint magának, egy szívük, egy testük van, akik megsiratják a hazát s az emberi sors minden nélkülözését fogják elszenvedni. Tudja meg, Raoul, hogy egy tiszt éppoly hasznos szolgáljuk, mint egy lelkész, s hogy még több felebaráti szeretetet kell éreznie, mint egy lelkésznek.
- Tudtam én ezt, uram, és be is bizonyítottam; és még be fogom bizonyítani, de...
- Aztán ne feledje azt sem, hogy olyan ország fia, amelyik büszke katonai hírnevére; menjen a halálba, ha így akarja, de ne haljon meg dicstelenül, úgy, hogy Franciaországnak ne származna haszna. No, Raoul, ne komorodjon el szavaimtól, szeretem, fiam, s azt kívánám, hogy tökéletes legyen.
- Szívesen hallgatom feddő szavait, apám - szólt a fiatalember szelíden. - Meggyógyítanak, s azt bizonyítják, hogy valaki még szeret engem!

- És most induljunk, Raoul! Az idő szép, az ég tiszta; az ég, amely mindig itt lesz fölöttünk, s amelyet Dzsidszelliben még tisztábbnak fog látni, amely ott rólam fog beszélni, miként itt nekem Istenről beszél.

S miután ebben a pontban megegyeztek, rátértek a herceg bolondos dolgaira, és egyetértettek abban, hogy az expedíció szelleme és gyakorlata igen tökéletlenül szolgálja Franciaországot, s ezt a politikát, összefoglalva, a „hiúság” kifejezéssel jelölték meg; aztán útnak indultak, hogy engedelmessé legyenek, nem annyira a végzetnek, mint inkább a maguk akaratának.

Az áldozat beteljesedett.

237
Az ezüstpál

Az utazás kellemes volt. Athos és fia keresztülvágott egész Franciaországon, naponta ötven mérföldnyi utat is megtettek, gyakran többet is, ha Raoul bánata megkétszereződött.

Toulonig tizennégy napra volt szükségük, és Antibes-ban elvesztették D'Artagnan nyomát.

Azt kellett hinnük, hogy a testőrkapitány meg akarta őrizni inkognitóját a környéken, mert tudakozódása során Athos meggyőződött róla, hogy látták az általa leírt lovast, amint lovait Avignonnál csukott kocsira cserélte.

Raoul kétségbeesett, hogy nem találkozhatik D'Artagnannal, mert gyengéd lelkének hiányzott az acélszívű férfi vigasza és istenhozzádja.

Athos tapasztalatból tudta, hogy ha D'Artagnan fontos ügyben jár el, akár a saját szakállára, akár a király szolgálatában, akkor kifürkészhetetlen lesz.

Még félt is, hogy megsérti barátját, vagy árt neki, ha túl szorgosan kutat utána. És mégis, miközben Raoul megkezdte munkáját a herceg flottillájának kiválasztásával, és a teherhajókat meg a naszádokat összegyűjtötte, hogy Toulonba irányítsa, az egyik halász elmondta a grófnak, hogy hajóját éppen javítják, mert megsérült egy út alkalmával, amelyet egy nemesemberrel tett meg, akinek igen sürgős volt a hajóraszállás.

Athos azt hitte, hogy a halász hazudik, hogy otthon maradhasson és több pénzt kereshessen halászzal, ha majd társai távol lesznek, ezért nem érte be ennyi magyarázattal.

A halász elbeszélte, hogy körülbelül hat nappal ezelőtt, éjszakának idején, egy férfi kibérelte hajóját, hogy látogatást tehessen a Saint-Honorat szigeten. Megállapodtak a viteldíjban, csak hogy a nemesúr egy nagy kocsiival érkezett, s azzal együtt akart hajóra szállni, nem törődött vele, hogy ez a művelet milyen nagy nehézségekbe ütközik. A halász vissza akart lépni, de a nemesúr fenyegetőzött, és végül a botjával hatalmas ütésekkel mért a halászra. A halász szitkozódott, segítségül hívta antibes-i céhtársait, akik kölcsönösen megvédik egymást és igazságot tesznek; ám a nemesúr felmutatott egy írást, amelynek láttára az előljárójuk a földig hajolt, a halászt engedelmességre szólította fel, s ellenszegüléséért megkorholta. Ekkor a rakománnyal útnak indultak.

- De mindez semmit sem mond arról - szólt Athos -, hogy hogyan sérült meg a hajó.

- Mondom már: elindultam Saint-Honorat irányában, amint ezt a nemesúr követelte, de ő közben megváltoztatta szándékát s azt állította, hogy én nem tudok elhajózni a sziget déli részén lévő apátságánál.

- Miért nem?

- Azért, mert a bencés kolostor négyszögletű tornyával szemben, a sziget déli csúcsánál ott a Barátok padja.

- Egy zátony? - kérdezte Athos.

- A víz színén és víz alatt; veszedelmes az átkelés, de én már ezerszer is megtettem; a nemesúr azonban azt követelte tőlem, hogy Sainte-Marguerite szigetén tegyem őt le.

- No és?

- No és, uram? - felelte a halász, provence-i tájszólásával. - Vagy tengerész az ember, vagy nem; vagy ismeri a maga útját, vagy pedig csak amolyan édesvízi patkány. Én megmaka-csoltam magam, hogy igenis arra hajózok. A nemesúr torkon ragadott, és nyugodt hangon

megfenyegetett, hogy megfojt. A legényemnél volt egy fejsze, nálam szintén. Még az éjszakai verést és szidalmat akartuk megbosszulni. De a nemesúr kardot rántott, s úgy forgatta, hogy nem bírtunk közelébe se jutni. Én már-már célba vettem a fejszével, és jogosan tettem volna, ugye, uram, mert a halász úr a maga hajóján, éppúgy, mint a polgár a házában; én tehát, hogy védelmezem magam, a nemesurat ketté akartam hasítani, mikor egyszerre, akár hiszi, akár nem, az a nagy batár felnyílt, és kipattant belőle, nem is tudom, miképp, egy fekete sisakos és fekete álarcos kísértet, szóval valami hátborzongató jelenség, aki öklével fenyegetett minket.

- És ki volt ez? - kérdezte Athos.

- Maga az ördög, uram, mert mikor a nemesúr meglátta őt, örvendő kiáltott fel: „Ó, köszönöm, fenség!”

- Különös - dörmögte a gróf, és Raoulra nézett.

- S maguk mit csináltak? - kérdezte Raoul.

- Értse meg, uram, már két nemesúr ellen is kevesen voltunk ketten, hát még az ördöggel szemben!... Nem sokat tanakodtunk, hanem beugrottunk a tengerbe, körülbelül hét-nyolcszáz láb távolságra a parttól.

- És azután?

- És azután, uram, mivel könnyű délnyugati szél járt, a bárka egyre tovább siklott, és a Sainte-Marguerite sziget homokzátonyain megfeneklett.

- Ó!... hát a két utas?

- Eh! azokért egy cseppet se aggódjék! Lám, ez bizonyítja, hogy egyikük az ördög volt, és védte a másikat, mert mikor újra odamerészkedtünk a hajóhoz, akkor nemhogy az ütődéstől összetört két élőlényt nem találtuk, de még a hintót sem.

- Különös! Különös! - ismételte a gróf. - És mit tettek azután, barátom?

- Panaszt tettem Sainte-Marguerite kormányzójánál, de ő elhallgattatott, s kijelentette, hogy ha ilyen ostoba fecsegéssel hozakodom elő, megvesszőztet.

- A kormányzó?

- Igen, uram. Pedig a hajóm szétzúzódott, s alaposan, mert az orra beleütközött a Sainte-Marguerite fokba, ott maradt, és a hajóács huszonöt frankot kér tőlem a javításért.

- Jól van - szólt Raoul. - Felmentem a hadiszolgálat alól. Elmehet.

- Elmenjünk Sainte-Marguerite szigetére? - kérdezte Athos Bragelonne-től.

- Igen, atyám, fel kell fednünk, ami itt homályos, mert ez a halász, úgy látom, nem mondott igazat.

- Én is azt hiszem, Raoul. Az álarcos nemesről és az eltűnt kocsiról szóló história szerintem inkább azt takarja, hogy ez a durva fickó a nyílt tengeren valami gázságot követelt el utasával szemben, hogy bosszút álljon erőszakosságáért, amellyel a behajózást követelte.

- Nekem is ez a gyanúm, és a hintóban is inkább értéktárgyak lehettek, mint egy ember.

- Majd meglátjuk, Raoul! Ez a nemesúr azonban nagyon hasonlít D'Artagnanhoz; ráismerek a módszereiről. Ó, nem vagyunk már a régi legyőzhetetlen fiatal emberek. Ki tudja, vajon a gonosz hajós csákyája nem végezte-e el, amit negyven év óta Európa legfinomabb kardjai, ágyúi és ólomgolyói nem tudtak elvégezni!

Még aznap elhajóztak Sainte-Marguerite-ra egy halászhajón, amely parancsra érkezett Toulonból.

A benyomás, amit a partraszálláskor éreztek, nagyon különös volt. A sziget tele volt virággal és gyümölcscsel; megművelt része a kormányzó kertjéül szolgált. A narancs-, gránátalma- és fügefák ágai földig hajoltak aranyszínű és azúrkék gyümölcsük terhe alatt. E kert körül, a megműveletlen részen, a szederbokrok és borókacserjék között, csapatostul röpdöstek a vörös fogolymadarak, s a gróf és Raoul minden lépésére egy-egy megrémült nyúl futott ki a majoránna és hangafű közül, hogy búvóhelyére meneküljön.

Ez a boldog sziget lakatlan volt. Hajó csak egyetlen öblében köthetett ki, s a csempészek, a kormányzó oltalma alatt, aki osztozott velük, raktárnak használták a szigetet, azzal a feltétellel, hogy egyetlen vadat sem ölnek meg, és a kertet nem dülják fel. A kormányzó beérte nyolc katonával a vár őrzésére, amelyben tizenkét ágyú penészedett. Így tehát a kormányzó boldog kertész volt, szőlőt, fügét, olajbogyót és narancsot szüretelt, és a várbörtönben citromot, cédrusalmát érlelt. A mély árokkal, mint egyetlen védőművel körülvett vár három tornya mohával borított teraszok felett emelkedett az ég felé.

Athos és Raoul egy ideig a kert sövénye mellett lépkedett tova, anélkül hogy valakivel találkoztak volna, aki a kormányzóhoz vezesse őket. Végre beléptek a kertbe. Eppen a nap legforróbb órája volt.

Ilyenkor minden élőlény elrejtőzik a fű és a sziklák között. Az ég terjegeti tűfüggőnyeit, mintha minden zajt el akarna fojtani, minden élőlényt be akarna fedni. A fogolymadarak a rekettyebokrok, a legyek a levelek árnyékában szunnyadoznak, miként a hullámok a derült ég alatt.

Athos a második és harmadik udvar között a teraszon csupán egyetlenegy katonát vett észre, aki egy kosárban valami élelmiszert vitt a fején. Ez a katona csakhamar kosár nélkül tért vissza, és eltűnt az őrházikó árnyékában.

Athos megértette, hogy ez az ember valakinek ennivalót vitt, s az elvégzett szolgálat után most visszatér a saját ebédjéhez.

Egyszerre hívó szót hallott, és amint fejét felütötte, az egyik rácsos ablak nyílásában megpillantott valami fehérséget, mintha egy kéz lett volna, ami integet, s valami fénylő tárgyat, mintha fegyveren csillanna meg a napsugár.

És mielőtt még számot adhatott volna magának arról, amit látott, villogó fénysáv hasította át sűrítve a levegőt, és Athos figyelmét a toronyról a föld felé irányította.

Az árokban tompa zörejt hallatszott, Raoul odasietett, s felemelt egy ezüsttálat, mely elgurult egészen a kiszáradt homokba.

A kéz, mely a tálcát ledobta, jelt adott a két nemesnek, azután eltűnt.

Ekkor Athos odahajolt Raoulhoz, s együtt vizsgálták a por borította tálat, végül az alján írást vettek észre, amit késhegygel véstek bele.

Én Franciaország királyának fivére vagyok, ma még fogoly, holnap már örült.
Francia nemesek és keresztények! Imádkozzatok uratok fiának lelkéért és ép eszéért!

A tál kihullott Athos kezéből, s Raoul a komor szavak titokzatos értelmébe igyekezett behatolni.

Ebben a pillanatban kiáltás hangzott a toronyból. Raoul, mint a villám, gyorsan lekapta fejét, s atyját is kényszerítette, hogy ugyanígy cselekedjék. A fal lőrésében puskacső villant. Fehér füstfelleg gomolygott a puska torkából, és a golyó a két nemből hat hüvelyk távolságra csapódott le a kőbe. Még egy másik puska is megjelent a nyílásban, lövésre készen.

- Mordizomadta! - kiáltotta Athos. - Hát itt így lövöldöznek az emberre? Gyertek le, ti gyávák, onnan!

- Igen, gyertek le! - kiáltotta Raoul s öklével fenyegette a várat.

Az egyik támadó, aki éppen újból tüzelni akart, erre a kiáltásra a meglepetés felkiáltásával felelt, s mikor társa, folytatni akarva a támadást, újból célzott, a kiáltó katonára felcsapta a magasba társának puskáját, úgyhogy a golyó célt tévesztett.

Athos és Raoul, látva, hogy a vár falairól eltűnnek a katonák, arra gondolt, hogy lejönnek hozzájuk, és szilárd elhatározással várakoztak.

Alig telt el öt perc, dobpergés hallatszott, mire az őrség nyolc katonája megjelent az árok túlsó partján, fegyverrel a kézben. Az élen egy tiszt állt, akiben Bragelonne vicomte felismerte azt, aki először tüzelt rájuk.

Ez a tiszt parancsot adott a katonáknak, hogy lövésre készen álljanak.

- Még agyonlőnek bennünket! - kiáltotta Raoul. - Legalább a kardot vegyük kezünkbe, és ugorjunk át az árkon. Levágunk belőlük legalább egyet-egyet, amint elsütötték puskáikat!

És Raoul, akinél a tett nyomon követte a szót, már előrerohant; Athos követte, ám ekkor ismerős hang csendült fel a hátuk mögött.

- Athos! Raoul! - kiáltotta ez a hang.

- D'Artagnan! - kiáltotta egyszerre a két nemes.

- Le a fegyverrel! - kiáltott oda a testőrkapitány a katonáknak. Tudtam én, hogy mit mondok!

A katonák lábhoz tették puskáikat.

- Mi történik itt? - kérdezte Athos. - Hogy a csudába! Figyelmeztetés nélkül lőnek az emberre?

- Én akartam magukat lelőni! - felelte D'Artagnan. - És ha a kormányzó lövése célt tévesztett, én bizonyára nem hibáztam volna el, kedves barátaim! Milyen szerencse, hogy szokásom szerint hosszasan célzok, sosem lövök vaktában. Felismerni véltem magukat. Ó, kedves barátaim, milyen szerencse!

És D'Artagnan a homlokát törölgette, mert gyorsan is futott, meg a felindulást sem színlelte.

- Hogyan - kérdezte Athos -, az az úr, aki reánk lőtt, a vár kormányzója?

- Személyesen!

- És miért tüzelt reánk? Mit vétettünk ellene?

- Az ördögbe! Felvették azt, amit a fogoly ledobott.

- Ez igaz!

- Azt a tálat... a fogoly valamit írt rá, nemde?

- Igen.

- Mindjárt sejtettem. Ó, Istenem!

És D'Artagnanon halálos nyugtalanság látszott, amint a tál után nyúlt, hogy elolvassa az írást. Elolvasta, s halálsápadtan megismételte:

- Ó, én Istenem!

- Tehát igaz? - kérdezte Athos suttogva. - Igaz?

- Csend! Itt jön a kormányzó.

- És mit tehet velünk? Hát a mi bűnünk?

- Csend, mondom, hogy csend! Ha azt hiszik, hogy maguk tudnak olvasni, ha feltételezik, hogy megértették a szöveget, hát... én nagyon szeretem magukat, kedves barátaim, képes volnék magukért a halálba menni, de...

- De?... - kérdezte Athos és Raoul.

- De ha megmenteném is magukat a haláltól, nem tudnám megmenteni az örökös fogságtól. Tehát csend, még egyszer: csend!

A kormányzó odajött az árkon átfektetett deszkán át.

- Nos - szólt D'Artagnanhoz -, mit késlekedünk?

- Maguk spanyolok, egy szót sem értenek franciául - súgta gyorsan D'Artagnan barátai fülébe.

- Nos hát - szólt D'Artagnan a kormányzóhoz fordulva -, igazam volt, ezek az urak spanyol kapitányok, az elmúlt esztendőben Yperben ismertem meg őket. Egy szót sem értenek franciául.

- Igazán? - kiáltott fel gyanakvón a kormányzó, s igyekezett a tálon lévő írást elolvasni.

D'Artagnan kivette kezéből a tálat, s a betűket levakarta kardja hegyével.

- Hogyan? - kiáltotta a kormányzó. - Mit csinál? Tán nem olvashatom el?

- Ez államtitok - felelte D'Artagnan kurtán -, s tudja, hogy a király parancsa szerint mindenkit, aki kifürkészi, halálbüntetéssel sújtanak; ha akarja, megengedem, hogy elolvassa a szöveget, de nyomban utána agyonlövetem.

E félig komoly, félig gúnyos megjegyzés alatt Athos és Raoul hidegvérűen hallgatott.

- De lehetetlen - szólt a kormányzó -, hogy ezek az urak legalább néhány szót ne értenének franciául.

- Ej, mit! Még ha a beszédet megértik is, elolvasni nem tudják, ami franciául van írva. Még spanyol nyelven sem tudnák elolvasni. Egy spanyol nemesnek, emlékezzék csak, nem szabad megtanulnia az olvasást.

A kormányzónak meg kellett elégednie ezzel a magyarázattal, de azért gyanakodott.

- Hívja meg ezeket az urakat a várba! - szólt.

- Szívesen, éppen most volt szándékomban ezt javasolni - felelte D'Artagnan.

A valóságban azonban egészen más gondolata volt a testőrkapitánynak; szerette volna, ha barátait száz mérföld távolságra tudja innen. De ezt bölcsen magába zárta. A két nemesurat spanyolul meghívta a várba, s ők elfogadták a meghívást.

Megindultak az erőd bejárata felé, s mivel az incidens véget ért, a nyolc katona kényelmesen visszavonult, anélkül, hogy a szokatlan kaland egy pillanatig is nyugtalanította volna őket.

238
A fogoly és őrei

Mikor az erődbe bejutottak s míg a kormányzó vendégei fogadására némi előkészületet tett, Athos így szólt:

- Magyarázza meg gyorsan a dolgot, amíg magunk vagyunk.

- Nagyon egyszerű ügy - felelte a testőrkapitány. - Idehoztam a szigetre egy foglyot, akit a király parancsa szerint senkinek sem szabad látnia. Maguk idejöttek, a fogoly ledobott valamit az ablakából; én éppen a kormányzónál étkeztem, s láttam, amint a tárgy a földre esett és Raoul felvette. Nem sok idő kell nekem ahhoz, hogy valamit megértsek, meg is értettem, s azt hittem, a fogoly cinkosai, így tehát...

- Így tehát parancsot adott, hogy minket agyonlőjenek...

- Igaz, ami igaz, bevallom! Én voltam az első, aki puskát ragadott, de szerencsére, én voltam az utolsó, aki magukat célba vette.

- Ha megölt volna, D'Artagnan, az a szerencse jutott volna osztályrészemül, hogy a francia királyi házért halok meg; s megtiszteltetés olyan kézből kapni a halált, mint a magáé, aki mindig legnemesebb és legbecsületesebb védelmezője volt.

- Jó, jó! De Athos, mit beszél itt királyi házról? - hebegte D'Artagnan. - Hogyan! Maga, gróf, aki olyan értelmes és jól értesült férfi, hitelt ad ennek az örütségnek, amit egy eszeveszett írt?

- Hiszek neki.

- Annál indokoltabban, kedves lovagom, mivel maga parancsot kapott rá, hogy mindazokat megölje, akik ebben hisznek! - fűzte hozzá Raoul.

- Azért, mert a rágalom - felelte a testőrkapitány -, ha teljes képtelenség, csaknem bizonyosan népszerű lesz.

- Nem, D'Artagnan - felelte Athos halkán -, hanem azért, mert a király nem akarja, hogy családi titka a nép közé jusson, és gyalázzal borítsa be XIII. Lajos fiának hóhérait.

- Ugyan, ugyan, ne beszéljen már ilyen gyerekségeket, Athos, vagy visszavonom, hogy értelmes ember. Különbén magyarázza meg nekem, hogy XIII. Lajos fia hogy kerül a Sainte-Marguerite szigetre?

- A király fia, akit maga idehozott álarcban, egy halászbárkán; miért ne? - felelte Athos.

D'Artagnannak elállt a szava.

- Ejha - szólalt meg végre -, honnan tudja, hogy egy halászbárka?...

- ...hozta magát s egy kocsit Sainte-Marguerite szigetére, s a kocsiban a fogoly volt, akit maga fenségnek szólított. Ó, tudom én - kiáltott fel a gróf.

D'Artagnan a bajuszát harapdálta.

- Ha igaz volna is, hogy egy álarcos foglyot hoztam ide - mondta aztán -, az még nem bizonyítja, hogy a fogoly egy herceg... a francia királyi házból való herceg.

- No, ezt kérdezze meg Aramistól! - felelte Athos hidegen.

- Aramis! - kiáltott fel a testőr elképedve. - Hát beszélt Aramisszal?

- Igen, beszéltem a Vaux-ból menekülő Aramisszal, igen, beszéltem az üldözött, elveszett Aramisszal, s ő eleget mondott ahhoz, hogy hitelt adjak a vádnak, amit ez a szerencsétlen az ezüsttátra felírt.

D'Artagnan lehorgasztotta a fejét.

- Látja, mint játssza ki Isten, amit az emberek az ő bölcsességüknek neveznek! Szép kis titok, aminek a cafatait e pillanatban tizen vagy tizenötön tartják a kezükben! Athos! Athos! Átkozott a véletlen, amely szembeállította velem ebben az ügyben, mert most...

- Nos - szólt szelíden közbe Athos -, hát a maga titka nem titok többé, mert én tudok róla? Hát nem hordtam-e életemben egy ilyen súlyos titkot? Emlékezzék csak vissza, kedves barátom.

- Ilyen veszedelmes titkot nem őrzött még - felelte szomorúan D'Artagnan. - Valami sötét gondolat azt súgja nekem, hogy mindazok, akik ebbe a titokba bele vannak avatva, meghalnak, igen, nyomorultul fognak meghalni.

- Legyen meg az Isten akarata, D'Artagnan!... De itt jön a kormányzó!

D'Artagnan és barátai nyomban átvették szerepüket.

A gyanakvó és szigorú kormányzó D'Artagnannal a talpnyalásig udvarias volt. Beérte annyival, hogy a két utasnak jó ebédet szolgáltatott fel, és alaposan szemügyre vette őket.

Athos és Raoul észrevette, hogy gyakran hirtelen megszólítással igyekezett őket zavarba ejteni, vagy váratlanul csapott rájuk valami kérdéssel, de sem az egyik, sem a másik nem esett ki a szerepéből. Amit D'Artagnan mondott, az valószínűnek látszhatott, ha a kormányzó nem hitte is el egészen.

Asztalbontás után pihenőre tértek.

- Hogy hívják ezt az embert? Gonosz arca van! - szólt Athos spanyolul D'Artagnanhoz.

- De Saint-Mars - felelte a kapitány.

- Tehát ő lesz a fiatal herceg foglárja?

- Ki tudja azt? Talán én is állandóan itt maradok Sainte-Marguerite szigetén!

- Ugyan! Maga?

- Barátom, én az olyan ember helyzetébe kerültem, aki kincset talál a sivatag közepén. Szeretné magával vinni, de nem tudja; szeretné ott hagyni, de nem meri. A király, féltében, hogy más nem bizonyul olyan jó őrzőnek, mint én, nem fog visszahívni; sajnálja, hogy nem vagyok mellette, mivel jól tudja, hogy közelében nincs senki, aki úgy szolgálná, mint én. Végül úgyis úgy lesz, ahogy Istennek tetszik!

- Éppen mert nem tud bizonyosat - jegyezte meg Raoul -, ez mutatja, hogy helyzete itt ideiglenes, s vissza fog térni Párizsba.

- Kérdezze meg az urakat - szakította félbe Saint-Mars -, hogy mit keresnek itt Sainte-Marguerite szigetén?

- Azért jöttek, mert tudták, hogy Saint-Honorat-ban van egy bencés kolostor, amit látni akartak. Sainte-Marguerite szigetén pedig pompás vadászatot reméltek.

- Parancsoljanak - felelte Saint-Mars -, s kapitány úr szintén.

D'Artagnan köszönetet mondott.

- Mikor szándékoznak távozni? - kérdezte a kormányzó.

- Holnap - felelte D'Artagnan.

Saint-Mars ellenőrző körútjára indult, s D'Artagnant ott hagyta a két állítólagos spanyollal.

- Ó - kiáltott fel a testőr -, látja, ez az élet és ez a társaság nem nagyon tetszik nekem. Én parancsolok ennek az embernek, mégis kényszerhelyzetben vagyok, az ántiját! Nos, ne lőjünk egymár nyulat? A séta kellemes, és nem nagyon fárasztó. A sziget csupán másfél mérföld hosszú és egy mérföld széles; valóságos park; szórakozzunk egy kissé.

- Menjünk, ahová akarja, D'Artagnan, nem éppen szórakozni, hanem inkább, hogy beszélgessünk.

D'Artagnan intett egy katonának, aki nyomban megértette, s vadászfegyvereket hozott a nemesuraknak, azután visszament az erdőbe.

- És most - szólt a testőr - feleljen arra a kérdésre, amit ez a sötét lelkű Saint-Mars is feltett: mit keresnek a Lérins-szigeteken?²³⁵

- Magának akarunk istenhozzádot mondani.

- Nekem, istenhozzádot? Hogyan? Raoul elmegy?

- Igen.

- Fogadok, hogy Beaufort herceggel.

- Igen, vele. Maga mindent kitalál, kedves barátom!

- A megszokás...

Mialatt a két barát beszélgetésbe merült, Raoul zúgó fejjel, nehéz szívvel ült egy mohos sziklán, fegyverét térdére fektetve, s míg a végtelen tengert, az eget nézte, lelkének panaszos hangját hallgatta, a két vadász lassankint egyre távolabb került tőle.

D'Artagnan észrevette elmaradását.

- Még mindig vérzik a szíve, ugye? - szólt Athoshoz.

- Halálosan.

- Ó, túloz, azt hiszem. Raoult nem olyan fából faragták. Minden ilyen nemes szív felett van egy második burok is, amely páncélt alkot. Az első vérzik, a második ellenáll!

- Nem - felelte Athos -, Raoul belepusztul.

- Az ántiját! - kiáltott fel komoran a testőr.

E felkiáltáshoz semmi megjegyzést nem fűzött. Egy pillanat múlva azután megkérdezte:

- Miért engedi elmenni?

- Mert ő akarja!

- És miért nem megy vele?

- Mert nem akarom látni, amint meghal.

D'Artagnan a barátja szemébe nézett.

- Egyet maga is tud rólam - folytatta a gróf, a kapitány karjára támaszkodva -, tudja, életemben kevés dologtól félttem. Most azonban valami leküzdhetetlen félelem rágódik folyton lelkemen; félek annak a napnak eljövételétől, mikor ennek a gyermeknek holttestét a karomban fogom tartani.

235 Földközi-tengeri szigetcsoport, Cannes közelében; két legnagyobb szigete a Saint-Honorat és a Sainte-Marguerite sziget.

- Ó - kiáltott fel D'Artagnan -, ó, nem!

- Meg fog halni, tudom, meg vagyok róla győződve; nem akarom látni, amint meghal!

- Hogyan, Athos? Miközben arra az emberre támaszkodik, akinél bátrabban állítólag nem ismer, a maga D'Artagnanjára, a páratlan emberre, ahogy őt hajdanán nevezte, neki mondja most, összefon karral, hogy fél a fiát halva látni, maga, aki mindent látott, amit a világon látni lehet? Miért fél hát ettől, Athos? Az embernek itt a földön mindennel számolnia kell, mindennel bátran szembe kell néznie!

- Hallgasson ide, barátom. Leéltem az életem ezen a földön, amelyről maga beszél, csak két dolgot tisztellek vallásos áhítattal: az életben baráti kapcsolataimat, apai kötelességemet, az örökkévalóságban pedig a szeretetet és Isten iránti tiszteletet. És most az a belső sugallat támadt bennem, hogy ha Isten túrné, hogy egy barátom vagy a fiam szemem láttára lehelje ki lelkét... Nem, D'Artagnan, ezt még magának sem akarom kimondani!

- Csak mondja, mondja!

- Én mindennel szemben elég erős vagyok, kivéve azoknak a halálát, akiket szeretek. Egyedül erre nincs gyógyír. Aki meghal, nyer, aki megéli a másik halálát, mindent veszít. Mert nézze: tudni azt, hogy soha többé nem fogok találkozni e földön azzal, aki most szívemnek öröme, tudni, hogy sem D'Artagnan, sem Raoul nem lesz többé, ó!... Öreg vagyok, látja, elapadt a bátorságom; kérem Istent, kímélje gyöngeségemet; de ha ilyen módon akarna földre tiporni, perbe szállok vele! Egy keresztény nemes soha ne átkozza Istent, D'Artagnan; már az is elég, hogy egy királyt átkozott meg!

- Hm! - dörmögte D'Artagnan, kissé megdöbbenve a szenvedés heves kitörésétől.

- D'Artagnan, barátom! Maga szereti Raoult, nézzen rá! - folytatta Athos a fia felé mutatva. - Nézze, milyen bánatos, és örökké ilyen. Tud-e valami iszonyúbbat, mint ennek a szegény szívnek a szakadatlan halálküzdelmét végignézni?

- Hadd beszéljek vele én, Athos. Ki tudja?

- Próbálja meg; de meggyőződése, hogy nem fog sikerülni.

- Nem vigaszt akarok neki nyújtani, inkább szolgálatára leszek.

- Maga?

- Igen. Hát ez volna az első eset, hogy egy nő megbánja a hűtlenségét? Én mondom, odamegyek Raoulhoz!

Athos a fejét csóválta, és egyedül folytatta sétáját. D'Artagnan átcörtetett a bozóton, odalépett Raoulhoz, s kezét nyújtotta.

- Nos - szólt D'Artagnan Raoulhoz -, szóval beszélni akar velem?

- Egy szolgálatra szeretném kérni! - felelte Bragelonne.

- Halljuk!

- Visszatér Franciaországba?

- Remélem!

- Írjak La Vallière kisasszonynak?

- Nem, ne tegye.

- Pedig annyi mondanivalóm volna!

- Mondja el személyesen!

- Azt nem.
 - De hát milyen erőt tulajdonít egy levélnek, ha szavai hatásában nem bízik?
 - Igaza van.
 - La Vallière szereti a királyt - szólt D'Artagnan nyersen. - Tiszteletre méltó leány!
- Raoul összerezett.
- És magát, Raoul, akit elhagyott, talán még jobban szereti, mint a királyt, csak hogy más módon.
 - D'Artagnan! Valóban azt hiszi, hogy szereti a királyt?
 - A bálványozásig szereti. Szíve minden más érzelm számára megközelíthetetlen. Maga ott élhetne mellette, s akkor a legjobb barátja volna.
 - Ó! - kiáltott fel szenvedélyesen Raoul, e fájdalmas reménység hallatára.
 - Akarja?
 - Gyávaság volna!
 - Látja, ez oktalan beszéd, s kétségeket ébreszt bennem lelki emelkedettsége tekintetében. Soha nem gyávaság - Raoul, hallja? - azt cselekedni, amire az erősebb érzelm kényszerít. Ha a szíve azt mondja: „Menj oda, vagy halj meg!” - akkor menjen oda, Raoul. Hát ő gyáva vagy erős volt-e, ő, aki szerette magát, mikor magával szemben a királynak kedvezett, mert szíve azt parancsolta, hogy a királynak kedvezzon. Nem, a legderekabb volt az összes nők között. Kövesse az ő példáját, engedelmeskedjék saját magának. Tudja-e, hogy egy dologban biztos vagyok, Raoul?...
 - Miben?
 - Abban, hogy ha a közelébe kerülne, és a féltékeny férfi szemével látná...
 - Nos?
 - Akkor megszűnnék iránta való szerelme!
 - Kedves D'Artagnan, rábeszél engem.
 - Hogy azonnal induljon viszontlátására?
 - Nem; hogy azonnal induljak, és soha viszont ne lássam. Én örökké akarom őt szeretni!
 - Még ilyet! - felelte D'Artagnan. - Ezt az elhatározást igazán nem vártam.
 - Hallgasson meg, barátom! Maga viszontlátja őt még; kérem, adja át majd neki ezt a levelet, amely, amikor maga alkalmasnak találja, felvilágosítja őt is, éppúgy, mint magát, arról, ami az én szívemben forrong. Olvassa el, az éjjel írtam. Valami azt súgta nekem, hogy ma találkozom magával.

Átnyújtotta D'Artagnannak a levelet, s a testőr elolvasta:

Kisasszony! Az én szememben maga nem bűnös, amiért engem nem szeret. Csak egy dolgot tett rosszul: hagyta hinnem, hogy szeret. Ez a tévedés az életembe kerül. Megbocsátom magának, de nem magamnak. Azt tartják, hogy a boldog szerelmes süket a mellőzött kedves panaszára. Ez nem lehet érvényes magára, mivel sosem szeretett engem, hacsak nem félelemből. Bizonyos vagyok benne, hogy ha csöknyösen ostromolom avégből, hogy barátságából szerelem legyen, meghallgatott volna, abbeli félelmében, hogy megölhet engem, vagy elveszíti a

személye iránt érzett tiszteletemet. Számomra édes a halál abban a tudatban, hogy szabadnak és megelégedettnek érezheti magát.

Meg aztán, mennyire fog szeretni, ha nem kell többé félnie tekintetemtől vagy szemrehányásaimtól. Szeretni fog engem, mert bármilyen varázsereje van is az új szerelemnek, Isten nem teremtett engem sem hitványabbnak, mint szíve választottját, s mert odaadásom, áldozatkészségem és fájdalmas elmúlásom bizonyos mértékig fölébe helyez engem a maga szemében. Naiv szívem hiszékenységében elvesztette a kincset, amelyet kezeim között tartottam. Sokan azt mondják nekem, hogy maga eléggé szeretett engem ahhoz, hogy egyszer még nagyon szerethessen. Ez a gondolat minden keserűséget száműz lelkemből, és arra ösztönöz, hogy magamat tekintsem egyedüli ellenségemnek.

El fogja fogadni ezt az utolsó istenhozzádot, és áldani fog, hogy arra a sérthetetlen menedékhelyre menekültem, ahol megszűnik minden gyűlölet, és örökké él a szeretet.

Isten vele, kisasszony! Ha boldogságát vérem hullásával tudnám megvásárolni, odaadnám minden véremet. Így azonban csak nyomorúságomnak áldozom fel!

Raoul Bragelonne vicomte

- A levél jó - szólt a kapitány. - Csak egyet kifogásolok benne.

- Mondja meg, mit? - kiáltott fel Raoul.

- Azt, hogy mindenféléről beszél, csak arról nem, ami mint halálos mérég tör elő szeméből, szívéből; csak arról az esztelen szerelemről nem, ami most is emészt.

Raoul elsápadt és hallgatott.

- Miért nem írt egyszerűen csupán ennyit:

Kisasszony!

Nem átkozom magát, szeretem és meghalok!

- Ez igaz! - szólt Raoul komor örömmel.

És a megírt levelet visszavette, széjjeltépte, majd egy lapra a következő sorokat írta:

Azért a boldogságért, hogy még egyszer elmondhassam magának, hogy szeretem, elkövetem azt a gyávaságot, hogy írok magának, és hogy ezért a gyávaságért megbüntessem magam, meghalok!

És aláírta a levelet.

- Ugye, átadja neki ezt a levelet, kapitány? - szólt D'Artagnanhoz.

- Mikor? - kérdezte a testőr.

- Azon a napon - szólt Bragelonne, és az utolsó szóra bökött -, amikor ideírja a keltezését.

Azzal gyorsan Athos elé sietett, aki lassú léptekkel jött feléje.

Mikor visszafelé indultak, a tengernek hullámozó kedve támadt, s a Földközi-tengeren gyakori fergeteg, szokott dühével, az elemek gonosz szeszélye viharrá fejlődött.

A hullámoktól ide-oda sodorva valami formátlan tárgy tűnt fel a part mentén.

- Mi az? - kérdezte Athos. - Egy összetört bárka?

- Nem bárka az - szólt D'Artagnan.

- Bocsánat - szólt Raoul -, az egy bárka, amelyik gyorsan a kikötő felé evez.
- Valóban bárka, s az öbölben keres, nagyon helyesen, menedéket, de az, amit Athos mutat, a homokba fúródva...
- Igen, igen, látom!
- Az az a kocsi, amelyet a tengerbe dobtam, mikor a fogollyal partra szálltam.
- Nos - szólt Athos -, ha megfogadja a tanácsomat, D'Artagnan, akkor égesse el a kocsit, hogy nyoma se maradjon, különben az antibes-i halászok, akik azt hitték, az ördöggel van dolguk, utánajárhatnak a dolognak és bebizonyíthatják, hogy a fogoly csupán ember volt.
- Dicsérem jó tanácsát, Athos, s még ma éjjel végrehajtom, vagyis inkább magam fogom végrehajtani; de forduljunk vissza, mert esik az eső s rettentően villámlik!

Mikor a vársáncon keresztül az egyik körfolyosóra jutottak, amelynek kulcsa D'Artagnannál volt, látták, amint Saint-Mars a fogoly szobája felé tart.

D'Artagnan jelt adott, s mind a hárman elrejtöztek a lépcső egyik sarkába.

- Mi történik? - kérdezte Athos.

- Mindjárt meglátja. Oda nézzen: a fogoly most jön vissza a kápolnából.

És látni lehetett a villám vörös fényénél, a violakék színű ködben, amit a szél az ég alja fölött gomolygatott, hat lépéssel a kormányzó mögött lassan lépkedni egy férfit, fekete ruhában, arcán fényesre csiszolt acélrostély, hozzáforsasztva egy ugyanolyan sisakhoz, és az egész fejét beborítva.

Az ég tüze rőt fényt vetett erre a csiszolt felületre, és a szeszélyesen csapongó visszfény mintha a szerencsétlen ember átok helyett villámló haragos tekintetéből verődött volna vissza.

A körfolyosó közepén a fogoly egy pillanatra megállt, elnézte a végtelen szemhatárt, magába szívta a vihar kénes illatát, mohón szürcsölte a langyos esőt, és felsóhajtott, ami inkább nyögéshez hasonlított.

- Jöjjön, uram! - szólt Saint-Mars durván a fogolyhoz, mert már nyugtalanította, hogy olyan sokáig nézeget a falakon túl. - Jöjjön már, uram!

- Szólítsa fenségnek! - kiáltotta Athos Saint-Mars felé olyan ünnepélyes és rettenetes hangon, hogy a kormányzó tetőtől talpig beleremegett.

Athos mindig hódolatot követelt a bukott felséggel szemben.

A fogoly megfordult.

- Ki szólt? - kérdezte Saint-Mars.

- Én! - felelte D'Artagnan, nyomban előlépve. - Jól tudja, hogy ez a parancs.

- Ne szólítson engem sem úrnak, sem fenségnek - szólt a fogoly olyan hangon, amely Raoul lelke mélyéig meghatotta -, szólítson engem *átkozottnak!*

És továbbment.

A vaskapu csikorogva csapódott be mögötte.

- Lám, ez aztán a szerencsétlen ember! - dörögte a testőr tompán, mialatt Raoulnak megmutatta a szobát, amelyben a herceg lakott.

239
Ígéretek

Alig tért vissza D'Artagnan barátaival a lakásába, mikor egy katona lépett be, és jelentette, hogy a kormányzó kéreti.

Az a bárka, amelyet Raoul a tengeren észrevett, s amelyik sietve igyekezett a kikötőbe, fontos sürgönyt hozott a testőrkapitánynak.

D'Artagnan felbontotta a levelet, és megismerte a király írását:

Gondolom - írta a király -, parancsaimat maradéktalanul végrehajtotta,
D'Artagnan úr. Jöjjön vissza tehát azonnal Párizsba, hozzám, a Louvre-ba.

- No, véget ért a száműzetésem! - kiáltott fel örömmel a testőr. - Legyen áldott Isten, nem leszek többé börtönőr.

És megmutatta Athosnak az írást.

- Így hát elhagy minket? - kérdezte Athos szomorúan.

- Csak a közeli viszontlátásig, kedves barátom! Hiszen Raoul már felnőtt fiatalember, s Beaufort herceggel egyedül is útra tud kelni; és szívesebben is veszi, ha atyja D'Artagnan társaságában tér vissza, semhogy arra kényszerítené, hogy La Fère-ig egyedül tegye meg a kétszáz mérföldes utat. Nemde, Raoul?

- Mindenesetre - hebegte Raoul, a gyengéd sajnálkozás kifejezésével.

- Nem, barátom - szólt Athos -, én Raoult csak azon a napon fogom elhagyni, mikor hajója a szemhatáron eltűnik. Amíg Franciaország földjén van, addig el nem válok tőle!

- Ahogy akarja, drága barátom! De azért Sainte-Marguerite szigetéről mégiscsak együtt megyünk el; vegyék igénybe azt a bárkát, amelyik engem visszavisz Antibes-ba.

- Ezer örömmel! Alig várjuk, hogy hátat fordíthassunk, s minél messzebb kerüljünk ettől az erőtől és ettől a szomorú látványtól, amely az imént úgy elbúsított.

A három barát tehát odahagyta a kis szigetet, miután búcsút vettek a kormányzótól és az elvonuló vihar utolsó villámlobbanásaitól, utolsó pillantást vetettek a fehérülő várfalra.

D'Artagnan még azon az éjszakán elbúcsúzott barátaitól, miután a Sainte-Marguerite sziget partján meglátta lángolni a kocsit, amelyet Saint-Mars a kapitány utasítására felgyújtatott.

Még mielőtt lóra ült volna, s miután kibontakozott Athos karjából, így szólt:

- Barátaim, maguk ketten nagyon is hasonlítanak két olyan katonához, akik elhagyják őrhelyeiket. Valami azt súgja nekem, hogy Raoulnak szüksége lesz rá, hogy maga támogassa őt tisztének ellátásában. Kérjem-e Afrikába való küldetésemet, száz jó katona élén? A király nem fogja elutasítani, és én magát magammal viszem, Athos!

- D'Artagnan úr - felelte Raoul, melegen megszorítva a testőr kezét -, köszönöm ajánlatát, amely nekünk, a gróf úrnak és nekem, sokkal többet nyújtana, mint amire szükségünk van. Én még fiatal vagyok, szellemi és testi munkára vágyódom; atyámnak a legnagyobb nyugalomra van szüksége. Maga az ő legjobb barátja: vigyázzon rá. Ha reá vigyáz, mindkettőnk lelkét keze között tartja.

- Mennem kell; lovam nagyon nyugtalan - szólt D'Artagnan, akinél a beszéd fonálának megváltoztatása világosan jelezte az érzelmek túlradását. - Mondja, gróf, hány napig marad még itt Raoul?

- Legfeljebb három napig.

- És mennyi időre van szüksége magának a hazatéréshez?

- Ó, nagyon sok időre! - felelte Athos. - Nem akarok túl gyorsan elszakadni Raoultól. Az idő úgyis elég gyorsan hajtja majd Afrika partja felé, akkor is, ha én nem segítek növelni a távolságot. Én csak félnapos szakaszokban fogok haladni.

- Mire való ez, barátom? Az embert csak elcsüggeszti a lassú tempó, és a szállodákban való élet már nem való a magafajta férfinak.

- Barátom, én postalovakkal jöttem, de most két jó paripát szándékszem venni. Ha azt akarom, hogy jó állapotban érjenek haza, esztelenség volna naponta hét-nyolc mérföldnél többet megtenni velük.

- Hol van Grimaud?

- Hajnalban érkezett meg Raoul felszerelésével, és most pihen.

- Hát itt már nincs mit tenni! - szaladt ki a szó D'Artagnan ajkán. - Akkor hát a viszontlátásra, kedves Athos; ha gyorsabban ér haza, nos, akkor hamarabb fogom keblemre ölelhetni.

Ezzel lábát a kengyelvasba tette, amelyet Raoul tartott.

- Isten vele - szólt a fiatalember, átölelve a testőrt.

- Isten veled! - szólt D'Artagnan, és nyeregbe pattant.

A ló nagyot ugrott, és D'Artagnan elvált barátaitól.

Ez a jelenet az előtt a ház előtt játszódott le, amelyet Athos Antibes kapuja mellett választott ki, s ahova vacsora után D'Artagnan a lovát rendelte.

Azon túl már az országút kezdődött, amely fehéren kígyózott a párás éjszakában. A ló prüszkölve szívta magába a mocsarokból áradó erős, sós illatot.

D'Artagnan ügetve indult neki az útnak, Athos és Raoul pedig szomorúan fordult vissza.

Egyszerre közeledő lódobogást hallottak, és eleinte visszhangnak gondolták, ami kanyargó utak hajlatainál szokta megtéveszteni a fület.

Pedig D'Artagnan volt az, vágatva érkezett vissza barátaihoz, akik felkiáltottak örömeikben; a kapitány, mint valami fürge ifjú, pattant le a nyeregből, és karjával magához ölelte szeretett Athosának és Raouljának fejét.

Sokáig tartotta őket átölelve anélkül, hogy egy szót szólt volna, hogy a szívét szaggató sóhaj elröppent volna ajkáról. Azután éppolyan gyorsan, ahogy jött, elvágatott, megsarkantyúzva toporzékoló lovát.

- Ó, jaj! - sóhajtott halkán Athos. - Ó, jaj!

„Rossz előjel! - gondolta magában D'Artagnan, mialatt az elvesztett időt behozta. - Nem bírtam rájuk mosolyogni. Rossz előjel!”

Másnap reggel Grimaud újból talpon volt. Beaufort herceg parancsát szerencsésen végrehajtották. A flottilla, Raoul utasításai szerint, elindult Toulonba, s nyomában az apró, alig látható bárkák hosszú sora vitte az asszonyokat, a halászok barátait és a csempészeket, akiket a flottán teljesítendő szolgálatra szedtek össze.

Az a rövid idő, amit Athos és Raoul még együtt tölthetett, szinte elrepült, aminthogy mindennek növekszik gyorsasága, ami az örökkévalóság mélységébe zuhan alá.

Athos és Raoul visszatért Toulonba, amelyet kocsik robogása, fegyveres katonák lármája és lovak nyerítése vert fel. A kürtök büszke indulókat harsogtak, a dobok peregtek, az utcákat katonák, szolgák és kereskedők raja lepte el.

Beaufort herceg mindenütt ott volt, és a behajózás munkáját a jó parancsnok buzgalomával és éberségével vezette. Bajtársainak, még a közlegénynek is, kedveskedett; korholta tisztjeit, még a legrangosabbakat is.

Tüzérséget, élelmiszerkészletet, poggyászt, mindent személyesen, akart ellenőrizni, megvizsgálta minden egyes katonának a felszerelését, meggyőződött a lovak egészségéről. Az odahaza oly gondtalan, kérkedő, önző nemesből itt, a magára vállalt felelősséggel szemben, érezhetően katona lett, legfőbb parancsnok.

De be kell vallani, hogy bármilyen nagy gondot fordítottak is az elindulásra, mégis meglátszott rajta az elhamarkodottság, az előrelátás hiánya, amely körülmény a francia katonát a világ legelső katonájává avatja, mert többnyire a tulajdon fizikai és morális erejére van utalva.

Miután az admirális mindennek eleget tett, vagy legalábbis eleget tenni látszott, megdicsérte Raoul-t, s kiadta parancsát a kifutásra, amelynek időpontját másnap virradóra tűzte ki.

A grófot és fiát meghívta vacsorára, de ők szolgálati ügyeikre hivatkozva kimentették magukat. A főtéri szállodájukba érve, gyorsan elfogyasztották vacsorájukat, és Athos felvezette Raoul-t a város felett emelkedő sziklára; nagy, szürke hegyek voltak ezek, ahonnan a kilátás végtelen, s a szemhatár a tengeren oly messzire nyílik, hogy a szikla szintjével egy vonalban látszik lebegni.

Az éjszaka szép volt, mint mindig ebben a boldog országban. A sziklák mögül felkelő hold ezüst lepellel vonta be a tenger kék szőnyegét. A kikötőben zajtalanul manővereztek a hajók, hogy a behajózás megkönnyítésére felzárkózzanak.

A poggyászt és muníciót rakodó bárkák vízvonala alatt megcsillant a foszforeszkáló tenger; a hajóorr minden egyes rázkódása fehéren szikrázó örvényt kavart, és minden evezőlapátról folyékony gyémántcseppek hulltak. Odahallatszott az admirális bőkezűségétől vidám matrózok mélabús, naiv dalolása. A láncsörgés zajába belevegyült a golyók dübörgése, amint lezuhantak a hajók rakodóterére. Ez a látvány, ez az összhang összeszorította a szívet, akár a félelem, és felszabadította, akár a felcsillanó remény. Volt valami halálos íz ebben az egész elevegenségben.

Athos a fiával együtt leült a mohos, bozótos szikla lejtőjére. Fejük körül hatalmas denevérek röpködtek, vak vadászat rémítő forgatagában. Raoul lába kinyúlt a szikla peremén a mélység fölé, amely megszedíti a fejet és a megsemmisülésre csábít...

Mikor a telihold egészen a szikla fölé emelkedett, és sugarai a szomszédos sziklaormokat cirógatták, mikor a víz tükrét egész terjedelmében megvilágította, és apró, piros lángok csillantak fel a hajók sötét tömegén, Athos összeszedte bátorságát, gondolatait, s így szólt fiához:

- Mindent, amit látunk, Isten teremtett, Raoul; minket is Isten teremtett, minket, szegény atomokat, akiket belehelyezett a nagy mindenségbe; ragyogunk, mint azok a lángok, mint azok a csillagok, sóhajtozunk, mint ezek a hullámok; mi szenvedünk, mint ezek a nagy teherhajók, amelyek a víz színét szántják, engedelmeskedve a szélnek, mely céljaik felé hajtja őket, miként minket terel Isten lehelete egy kikötő felé. Minden élni szeret, Raoul, és minden szép abban, ami él!

- Atyám - felelte a fiatalember -, valóban szép látvány tárul elénk.

- Milyen jó ember ez a D'Artagnan! - szakította félbe Athos. - És milyen ritka boldogság, ha az ember egész életében ilyen baráttra támaszkodhatik. Lám, ez hiányzott magának, Raoul!

- Egy jóbarát? - kiáltott fel az ifjú. - Hogy nekem nem lett volna barátom?

- Guiche gróf nagyon kedves bajtárs - felelte a gróf hidegen -, de azt hiszem, hogy mostanában az emberek többet törődnek a maguk ügyeivel, mint a mi időnkben. Maga, fiam, a magányos életet kereste; ez szerencse, de felőrölte az erejét. Mi négyen egy kevéssé elszoktunk a gyöngédségektől, amik a maguk fő örömét jelentik, de ha ránk szakadt a szerencsétlenség, nagyobb ellenállóképességgel rendelkezünk.

- Nem azért szoltam közbe, atyám, hogy azt mondjam, van egy barátom, és ez a barátom Guiche gróf. Ő jó, nemes barát valóban, és szeret is engem. Én más barátság védőszárnya alatt éltem, amely éppen olyan drága és erős volt, mint az, amelyre atyám gondol, mert ez az atyám barátsága.

- Én nem voltam jó barátja, Raoul - felelte Athos.

- Miért, uram?

- Mert okot adtam azt hinnie, hogy az életnek csak egy oldala van; mert én, a komoly és szigorú férfi, akaratom ellenére, sajnos, mind lenyesegettem a mosolygó bimbókat, amelyek az ifjúság fáján fakadnak; egyszóval, mert ebben a pillanatban azt siratom, hogy nem neveltem magából közlékeny, költekező, roppant jókedvű férfit!

- Tudom, miért mondja ezt nekem, atyám. Nem, nincs igaza, mert nem atyám tett olyanná, amilyen vagyok, hanem a szerelem, mely akkor vett erőt rajtam, amikor a gyermeknek még csak hajlamai vannak. Ez jellememnek természetes megnyilatkozása, ami másoknál csak megszokás. Én azt hittem, hogy mindig olyan leszek, mint amilyen voltam; azt hittem, hogy Isten engem sima, egyenes, és virággal, gyümölcscsel szegélyezett ösvényen vezet. Atyám ébersége, ereje örködött felettem. Magam is ébernek, erősnek gondoltam magam. Felkészületlen voltam, és az első bukás után egész életemre elvesztettem bátorságomat. Igaz, össze is zúztam magam. Ó, atyám az én múltamban csak boldogságot jelentett, jövőmben pedig egyedüli reménységem. Nem, semmi szemrehányást nem tehetek azért az életért, amelyet nekem nyújtott; áldom érte, szívem egész melegével szeretem!

- Kedves Raoulom, milyen jólesnek szavai. Azt bizonyítják, hogy az elkövetkező időkben egy kissé az én kedvem szerint fog cselekedni!

- Csakis atyám kedvére fogok cselekedni.

- Amit eddig elmulasztottam, azt a jövőben meg fogom tenni, Raoul! Barátja leszek ezentúl, s nem az apja. Sokat járunk majd társaságba, amint visszatér, s nem úgy élünk majd, mint a foglyok. Mert hamarosan visszatér, ugye?

- Minden bizonnyal, uram, hiszen egy ilyen expedíció nem tarthat sokáig.

- Minél hamarabb, Raoul, minél hamarabb, s nem fogunk takarékosan éldegélni az én jövedelmemből, hanem birtokaim egész jövedelmét átengedem. Elegendő lesz ahhoz, hogy belevesse magát a nagyvilági életbe, a halálomig, de remélem, hogy még mielőtt ez elkövetkezik, megkapom magától azt a vigaszt, hogy családfámon új hajtás fakad.

- Azt fogom tenni, amit atyám parancsol! - szolt Raoul meghatódva.

- Ne tegye ki magát szárnysegédi minőségében veszedelmes kalandoknak, Raoul. Bizonyosságát adta már, hogy a tűzben bátran megállja a helyét. Jusson eszébe, hogy az arabokkal való háborúskodás tele van kelepccével, alattomosással és orgyilkossággal.

- Igen, ezt mondják, atyám.

- Nem valami nagy dicsőség, ha az embert alattomosan teszik el láb alól. Az ilyen halál mindig vakmerőségre vagy vigyázatlanságra vall. Gyakran nem is sajnálják, hiába ontották vérüket. A győző még kacag is rajtuk, s mi nem tűrhetjük, hogy ezek az ostoba hitetlenek a mi hibánkból diadalmaskodjanak. Érti-e, mit akarok mondani, Raoul? Isten a tudója, nem arra akarom inteni, hogy távol maradjon a harctértől.

- Okos leszek, apám, és ezenkívül igazán szerencsém is van - szólt Raoul, olyan mosollyal, ami megdermesztette a szegény apa szívét -, mert - tette hozzá sietve a fiatalember - hús ütközetben vettem részt, s csak egy sebet kaptam!

- Ezenkívül - folytatta Athos - az éghajlat miatt is vigyáznia kell magára: a láz is ocsmány halált okoz. Szent Lajos király azért könyörgött Istenhez, hogy inkább nyíl vagy pestis által pusztuljon el, csak lázat ne küldjön reá!

- Ó, atyám, józansággal, okos életmóddal...

- Beaufort hercegtől megtudtam - szólt Athos -, hogy kéthetenként küld üzenetet Franciaországba. Mint az ő szárnysegéde, maga fogja elküldeni, s bizonyára nem fog megfélemlíteni rólam.

- Nem, atyám! - szólt Raoul elcsukló hangon.

- S végül, mivel jó keresztény, Raoul, s mivel én is az vagyok, számítanunk kell Isten vagy védangyalunk különös oltalmára. Ígérje meg, ha valami szerencsétlenség éri, mindenekelőtt énrám gondol.

- Mindenekelőtt, ó, hogyan, atyám!

- És hogy hívni fog!

- Nyomban!

- Szokott-e rólam álmodni, Raoul?

- Minden éjjel, atyám! Gyermekkorom álmaiban láttam, amint nyugodtan, szelíden, mosolyogva kiterjeszti karját fejem felett, azért is aludtam olyan édesen... valamikor!

- Mi sokkal jobban szeretjük egymást - szólt a gróf -, semhogy abban a pillanatban, mikor egymástól elválunk, lelkünk egy része el ne kíséressen mindkettőnket és ne lakozzon ott, ahol magunk lakozunk. Ha szomorú leszek, Raoul, az én szívemre szomorúság fog borulni, s ha reám gondolva mosolyog, legyen meggyőződve róla, hogy örömének egy sugarát elküldi nekem onnan.

- Azt nem ígérem, hogy vidám leszek - felelte a fiatalember -, de arról biztosítom, hogy egyetlen órámm sem fog elmúlni, hogy ne gondolnék atyámra, egyetlenegy óra sem, esküszöm, amíg csak élek!

Athos nem tudott magán tovább uralkodni; karját fia nyaka köré fonta, és minden erejével szívéhez szorította.

A hold belesápadt a hajnal ragyogó fényébe, a szemhatár felett aranyló sáv hirdette a napkeltét.

Athos Raoul vállára borította köpenyét, s visszavezette őt a városba, ahol nyüzsgött már a sok tehervivő és rakomány, akár egy hatalmas hangyabolyban. Ahogy Athos és Raoul a sziklapárkányról lejött, valami bizonytalanul imbolygó árnyék tűnt szemükbe, mely mintha szégyellné, hogy meglátták. Grimaud volt, aki nyugtalankodott, s urát nyomon követte s várta.

- Ó, jó Grimaud - kiáltott rá Raoul -, mit akarsz? Ugye, azért jössz, hogy megmondd: itt az indulás ideje?

- Egyedül? - kérdezte Athostól Grimaud, Raoulra mutatva, szemrehányó hangon, amiből kitűnt, hogy mennyire meg van rendülve az öreg szolga.

- Ó, igazad van, Grimaud - szólt a gróf. - Raoul nem fog egyedül útra kelni; nem, nem marad magára idegen földön, jóbarát nélkül, aki vigasztalja s mindenre emlékeztesse, amit szeretett.

- Én? - kérdezte Grimaud.

- Te? Igen, igen! - kiáltotta Raoul, szíve mélyéig meghatva.

- De sajnos, te már nagyon öreg vagy, jó Grimaud - szólt Athos.

- Annál jobb! - felelte az öreg kimondhatatlanul mély megértéssel és érzéssel.

- De látod, a behajózás már megtörtént, és te nem készültél fel az útra.

- Dehogynem! - felelte Grimaud, és felmutatta útibőröndjének kulcsát a Raoul kulcsai közé vegyítve.

- Igen, de csak nem hagyod magára a gróf urat - szólt Raoul -, hiszen még soha el nem mozdultál mellőle?!

Grimaud tekintete elsötétült, ahogy Athosra nézett, mintha meg akarná latolni, melyikük az erősebb.

A gróf nem válaszolt.

- A gróf úrnak kedvesebb lesz így - szólt Grimaud.

Athos helyeslően bólintott.

Ebben a pillanatban megperdültek a dobok, s a kürtök vidám harsogással töltötték be a levegőt.

A városból kivonultak az expedícióban részt vevő ezredek. Szám szerint öt, s mindegyik negyven századból állt. A királyi ezred haladt elöl, kék hajtókás fehér egyenruhában. Az aranyliliommal hintett, kereszt alakban négyfelé osztott viola- és hervadtlevél-színű csapatzászlók között kimagaslott a fővezér fehér színű, Bourbon-liliomos kereszttel díszített zászlója.

A muskétások a szárnyakon, villa alakú bottal a kézben és muskétával a vállon; a pikások a középben, tizennégy láb hosszú lándzsákkal; vígan meneteltek mind a szállítóbárkákhoz, amelyek apránként átvitték őket a tengeri hajókra.

Ezután jött a picardiai, navarrai, normandiai és a királyi tengerészezred.

Beaufort herceg jól összeválogatta az ezredeket. Ő maga a vezérkarával zárta le a menetet.

Jó egy órába tellett, míg a tengerhez érkezett.

Raoul és Athos lassan lépkedett a part felé, hogy abban a pillanatban, mikor a herceg odaér, Raoul elfoglalhassa helyét.

Grimaud izgatottan, mint valami forrófejű fiatal, az admirális hajójára vitette Raoul csomagjait.

Athos fia oldalán haladt, akit hamarosan elveszít, fájdalmas gondolatokba merült, és a zajtól, tolongástól egészen elkábult.

Egyszerre a herceg egyik tisztje lépett oda, azzal az üzenettel, hogy a herceg Raoult az oldalán óhajtja látni.

- Legyen olyan jó, és mondja meg a hercegnek, uram - szólt Raoul -, csak ezt az egy órát kérem még, hogy atyámmal tölthessem.

- Nem, nem! - szólt közbe Athos. - A szárnysegédnek nem szabad elhagynia tábornokát. Mondja meg, uram, a hercegnek, hogy a vicomte azonnal jelentkezik nála.

A tiszt elvágatott.

- Akár itt válunk el, akár ott - szólt a gróf -, mindenképpen el kell válnunk.

Gondosan leporolta fia ruháját, és menet közben megsimogatta Raoul haját.

- Hallgasson rám, Raoul! - szólt. - Pénzre lesz szüksége; Beaufort herceg nagy lábon él, s én biztos vagyok benne, hogy magának is kedve kerekedik majd lovakat és fegyvereket vásárolni, ami arrafelé nagy érték. Mivel sem a királyt, sem pedig a herceget nem szolgálja, hanem a maga ura lesz, sem zsoldra, sem pedig ajándéokra nem számíthat. Én pedig azt akarom, hogy Dzsidszselliben mindene meglegyen. Itt van kétezer tallér. Költse el, Raoul, ha örömet akar nekem szerezni.

Raoul megszorította atyja kezét, s az út kanyarulatában már meg is pillantották Beaufort herceget, pompás, hófehér spanyol paripáján, amint kecsesen bókolgatva köszöni meg a város asszonyainak tapsát.

A herceg maga mellé hívta Raoult, s a grófnak kezét nyújtotta. Sokáig beszélgetett vele, olyan biztatóan, hogy a szegény apának egy kissé megnyugodott a szíve.

Mindketten, apa is, fiú is úgy érezték, mintha a vérpadra menetelnének. Borzasztó perc volt, mikor a matrózok és katonák családjaikkal és barátaikkal az utolsó csókot váltották: a végső pillanat, amikor a tiszta ég, a ragyogó nap, a balsamos levegő, az ereken keringő pezsgő élet ellenére minden feketének, keserűnek érzett és kétséget támasztott Isten iránt, holott Istenről beszélt minden.

Szokás volt, hogy az admirális és kísérete utolsónak száll hajóra: az ágyúk mennydörgő szava csak abban a pillanatban hangzott fel, mikor a vezér fellépett a hajójára.

Athos megfélekedett az admirálisról, a flottáról; a maga méltóságáról, erős férfi voltáról, kitérte karját és görcsösen magához ölelte a fiát.

- Kísérjen el a fedélzetig - szólt a herceg megilletődve. - Egy jó félórát nyer ezzel is!

- Nem - felelte Athos -, nem, az istenhozzádót elmondtam, másodszor nem akarom elmondani.

- Nos, vicomte, akkor szálljon gyorsan hajóra! - szólt a herceg, hogy megkímélje a két férfit a szívüket égető könnyek ontásától.

És atyaián, gyöngéden, oly erővel, mintha Porthos lett volna, karjába emelte Raoult, s elhelyezte a dereglén, amelynek evezői adott jelre nyomban munkához láttak.

Ő maga, minden ceremóniáról megfélekedve átugrott a csónakba, s erős lábával elrúgta a parttól.

- Isten vele! - kiáltotta Raoul.

Athos válaszképpen csak intett; de valami forróságot érzett a kezén: Grimaud tiszteletteljes csókja volt, a hűséges szolga utolsó istenhozzádja.

A kézcsók után Grimaud a kikötő partjáról egy kétlapátos jolléba ugrott, amelyet egy tizenkétpárevezős bárka vontatott.

Athos elhagyatva, megsemmisülve roskadt le a parton.

Minden pillanat fia sápadt arcának egy-egy vonását, egy-egy árnyalatát rabolta el tőle. Ernyedt karral, merev tekintettel, nyitott szájjal bámult, eggyé válva Raoullal, aki ugyanúgy bámult, érzett s ugyanolyan döbbent volt.

A tenger lassan vitte a naszádokat s az embereket, egyre inkább távolodtak, oly messzeségbe, ahol az emberek már csak apró pontok, s a szerelem már csak emlék.

Athos látta a fiát fellépni az admirális hajójának kötélhágcsójára, látta, amint a mellvédre könyököl, s mindig úgy helyezkedik, hogy az apai szemnek célpontul szolgáljon. Hiába dörgött az ágyú, hiába harsogott a zaj és kiáltás a parton álldogálók felé, hiába akarta a zaj megsüketíteni az apát, hiába takarta el szemei elől a füst élete törekvéseinek rajongásig szeretett célját: az utolsó pillanatig látta Raoult, s a feketéből halványná, halványból fehérré, fehérből semmivé váló, meg sem látható atom csak akkor tűnt el Athos szeme elől, mikor a hatalmas hajók körvonalai és a dagadó vitorlák régen semmibe vesztek, s a parton álldogálók réges-rég semmit sem láttak belőlük.

Délfelé, mikor a nap már emésztette a teret, s a csillogó vízfelületen már alig látszottak az árbocok csúcsai, Athos vékony füstcsíkot pillantott meg, amely nyomban szertefoszlott; egy ágyúlövés füstje volt, azé, amellyel Beaufort herceg búcsúzott a francia partoktól.

Az árboc hegye eltűnt a horizont felett, és Athos keserves szívvel vánszorgott haza szállására.

240
Nők között

D'Artagnan nem tudta barátai előtt olyan ügyesen palástolni fájdalmát, mint ahogy szeretne volna.

Ez a sztoikus katona, ez a szenttelen hadfi, akit rossz sejtés és félelem kínozott, egy pillanattig elárulta emberi gyöngeségét.

Mikor aztán végre elnémította szívét és lecsillapította izmai remegését, odafordult szolgájához, aki mindig hallgatólag volt és gyorsan engedelmeskedett.

- Rabaud! - szólt. - Tudd meg, hogy naponta harminc mérföldet kell megtennem!

- Helyes, kapitány uram! - felelte Rabaud.

E pillanattól kezdve D'Artagnan, aki szinte összenőtt lovával, mint egy kentaur, nem törődött többé semmivel, azaz mindennel törődött.

Azon gondolkozott, miért hívatja őt a király, és miért dobott a Vasálarcos egy ezüsttálat Raoul elé.

Az első kérdésre vonatkozólag a válasz hiányos volt: nagyon is jól tudta, hogy a király pusztán kényszerűségből hívatja haza; továbbá azt is tudta, hogy XIV. Lajos feltétlenül négy szemközt akar tárgyalni azzal, akit oly roppant fontos titok a birodalom legnagyobb hatalmasságai közé emelt. De hogy a király mit óhajt, abba a testőr nem tudott behatolni.

Nem volt kétsége abban a tekintetben sem, hogy mi indította a szerencsétlen Fülöpöt rangja és születése leleplezésére. Fülöp, akit örökre vasálarc takar, akit olyan vidékre száműztek, ahol az emberek szinte az elemek szolgálatába szegődtek; Fülöp, akit D'Artagnan társaságától is megfosztottak, pedig ő tisztelettel és gyöngédséggel halmozta el, Fülöp ezentúl nem lát mást, csak kísértetet, szenvedést, s mivel kétségbeesés marta, kiöntötte a szívét, elpanaszolta a baját, abban a hiedelemben, hogy leleplezésével bosszúállóra talál.

Az a mód, ahogy a testőr csaknem megölette két legjobb barátját, a véletlen, mely Athos előtt oly különös módon feltárta az államtitkot, a búcsú Raoultól, e fiatal ember sötét jövője, amely szomorú halálba torkollik: mindez újra meg újra komor sejtelmekkel töltötte el D'Artagnan lelkét, annyira, hogy a sebes vágta sem szórakoztatta úgy, mint valamikor régen.

D'Artagnan gondolatai azután Porthosra és Aramisra terelődtek. Látta őket menekülőben, üldözötten, tönkretéve, a szerencse és vagyon szorgos munkásai mindent elveszítve; s mivel a király bosszúállás és harag idején hívja őt, a büntetésvégrehajtó bizalmasát, már előre remegett, hogy olyan megbízást kaphat, amitől megszakad a szíve.

Ha néha-néha, hegynek fölfelé menet, mikor lova már tajtékzott és lihegett, a kapitány leszállt, zavartalanabban töprenghetett Aramis csodálatos tehetségén, ezen a leleményes és fondorlatos lángelmén, amelyet kettőt teremtett a Fronde és a polgárháború. Katona, pap és diplomata; gáláns, kapzsi és ravasz ember, aki az élet javait mindig csak lépcsőnek használja, hogy rossz célokra törjön. Ragyogó szellem, s ha nem is nagy szív, rosszat soha nem tett másért, csak azért, hogy ő egy kicsit jobban tündököljön. Pályafutásának végén, mikor már csaknem célhoz ért, úgy jár, mint Fiesco:²³⁶ elvét egy lépést, s a tengerbe zuhan.

De Porthos, a jóindulatú és együgyű Porthos! Ha őt kell látni kiéhezve, Mousquetont látni aranyujtás nélkül, talán bebörtönözve, Pierrefonds-t és Bracieux-t tönkretéve, földig

²³⁶ Giovanni Luigi de Fieschi (1523-1547) - genovai nemes; Genova akkori ura ellen szőtt összeesküvése kudarcba fulladt. Tragikus sorsát Schiller dolgozta fel *Fiesco* című drámájában.

rombolva falait, megpocsékolva szálerdeit, mindez megannyi éles törszúrás volt D'Artagnan szívének, s valahányszor erőt vett rajta a fájdalom, nagyot ugrott, akárcsak lova a bögöly csípésére a lombsátor alatt.

Okos ember sohasem unatkozik, ha a fáradtságtól kimerül a teste; egészséges ember mindig könnyűnek találja az életet, ha valamit feltesz magában. D'Artagnan, aki egyre vágatott s egyre töprengett, frissen és jó erőben érkezett meg Párizsba, mint az atléta, aki felkészült a viadalra.

A király nem várta ilyen hamar, s vadászatra ment Meudonba. D'Artagnan nem sietett utána, mint hajdanában tette volna, hanem levetkőzött, megfürdött, és várta, hogy őfelsége porosan és fáradtan megérkezzék. Ez alatt az öt óra alatt, mint mondani szokták, szobájának levegőjét szívta, és felvértezte magát minden eshetőség ellen.

Megtudta, hogy a király két hete komor, hogy az anyakirályné súlyos beteg és meg van törve; hogy Monsieur, a király testvére, a vallásban keres menedéket, hogy Madame ideges, és Guiche gróf elutazott egyik birtokára.

Megtudta, hogy Colbert nagy kegyben áll, hogy Fouquet-t mindennap másik orvos vizsgálja, s egyik sem tudja meggyógyítani, és hogy betegsége nem olyan természetű, amit az orvosok gyógyítani tudnak, kivéve a politikai orvosokat.

A király, amint D'Artagnannak mesélték, a legnyájásabban viselkedik Fouquet-val, s nem engedi el maga mellől, de a főintendáns szíve mélyén megrendülve, mint a derék fa, amit a féreg rág, csak sorvadozik, hiába ragyog rá a királyi mosoly, az udvar fainak ez az éltető napja.

D'Artagnan megtudta, hogy La Vallière kisasszony nélkülözhetetlen a király számára, úgyhogy az uralkodó a vadászat alatt, ha nem is viszi magával, gyakran ír neki, de most már nem versben, hanem, ami még rosszabb, prózában, éspedig egész oldalakat.

Így tehát *a világ első királya*, amint annak a kornak a költői zengték ódáikban, *páratlan hévvel* leszállt a lóról, s kalapja tetején firkálta túláradó mondatait, s Saint-Aignan úr, az örökös szárnysegéd, továbbította La Vallière-nak, agyonhajszolva lovát.

Ezalatt a gímszarvasok és fácánok éltek világukat, mert olyan lanyhán vadásztak rájuk, hogy egyesek szerint a francia udvarnál a vadászat tudományát a hanyatlás veszélye fenyegette.

D'Artagnan szegény Raoul kérésére gondolt, arra a kétségbeesett levélre egy nőhöz, aki reménykedve töltötte életét, s mivel D'Artagnan szeretett bölcselkedni, elhatározta, hogy a király távollétét felhasználva, néhány percig beszélget La Vallière kisasszonnyal.

A dolgot könnyű volt nyélbeütni; Louise a királyi vadászat alatt néhány hölgygel a Palais-Royal galériájában sétált, ahol a testőrkapitánynak éppen néhány őrszemet kellett ellenőriznie.

D'Artagnan nem kételkedett benne, hogy ha Raoulra irányíthatja a beszédet, Louise anyagot szolgáltat neki, hogy a szegény száműzöttnek kellemes levelet írhasson; s bizony Raoul számára a remény, vagy legalábbis a vigasz, abban a lelkiállapotban, amelyben mi láttuk, éltető nap volt, életet jelentett két olyan férfinak, akik D'Artagnan szívének igen nagyon kedvesek voltak.

Tehát a kapitány arrafelé ment, ahol rátalálhatott La Vallière kisasszonyra.

D'Artagnan nagy társaságban találta La Vallière-t. Szembeötlő magányában a király kegyencnője olyan hódolatban részesült, mint egy királynő, talán nagyobbban is, mint a királyné, olyan hódolatban, hogy Madame büszke lett volna rá akkor, amikor a király szeme még csak őt látta, és rá irányította az udvaroncok tekintetét.

D'Artagnan nem volt ugyan édes szavú széptevő, a nők mégis becézték, szerették; jó modorú, bátor férfi volt, s félelmetes hírneve éppen úgy megszerezte számára a férfiak barátságát, mint a nők csodálatát.

Ezért aztán az udvarhölgyek, amint belépett, azonnal megszólították. Először is kikérdezték:

Hol volt? Mi történt vele? Mért nem csodálhatták már oly régóta, mikor lovát a királyi erkély előtt táncoltatja?

D'Artagnan azt felelte, hogy a narancs hazájából jön.

A kisasszonyok nevettek. Abban az időben mindenki utazott ugyan, de egy százmérföldes út még problémát jelentett, amit gyakran a halál oldott meg.

- A narancs hazájából? - kérdezte Tonnay-Charente kisasszony. - Spanyolországból?

- Nono! - ingerkedett a testőr.

- Máltából? - kérdezte Montalais.

- No, kisasszonyok, közel járnak hozzá.

- Tehát egy szigetről? - kérdezte La Vallière.

- Kisasszony! - szolt D'Artagnan. - Én nem akarom, hogy tovább találgassanak. Onnan jövök, ahol Beaufort herceg éppen most száll hajóra, hogy Algériába vitorlázzon.

- Látta a hadsereget? - kérdezte több harcias nő.

- Ahogy magukat! - felelte D'Artagnan.

- És a flottát?

- Mindent láttam.

- Vannak a hadseregben barátaink? - kérdezte Tonnay-Charente kisasszony egykedvűen, de oly módon, hogy a figyelmet erre a fontosnak ítélte szóra terelje.

- Igen - felelte D'Artagnan -, ott van De La Guillotièrre úr, De Mouchy úr, Bragelonne vicomte!

La Vallière elsápadt.

- Bragelonne vicomte is? - kiáltott fel a galád Athénaïs. - Mi a csuda! Hadba vonult? Ő?

Montalais a lábára lépett, de hiába.

- Tudja, mit gondolok? - folytatta kegyetlenül, D'Artagnan felé fordulva.

- Nem, kisasszony, de szeretném tudni.

- Azt gondolom, hogy azok a férfiak, akik ebben a hadjáratban részt vesznek, kétségbeesett férfiak, akik csalatkoztak szerelmükben, s akik a mór nőket nem tartják oly kegyetleneknek, mint a fehér szépségek voltak.

Néhány nő nevetni kezdett, La Vallière megrezsent, Montalais úgy köhögött, hogy egy halott felébredt volna.

- Kisasszony - szolt D'Artagnan -, téved, ha Dzsidszelliben feketének képzeled a nőket; a nők ott nem feketék, az igaz, hogy nem is fehérek, hanem sárgák!

- Sárgák!

- Ó, ne vegyék rossz néven, de én még soha nem láttam szebb arcszínt, fekete szemmel és korall ajakkal párosítva.

- Annál jobb Bragelonne úrnak! - szólt Tonny-Charente kisasszony nyomatékosan. - Legalább kárpozlást kap szegény fiú.

Szavait mély csend követte.

D'Artagnannak volt ideje végiggondolni, hogy a nők, ezek a szelíd galambok, egymáshoz sokkal kegyetlenebbek, mint a tigrisek és a medvék.

De Athénaïs-nak nem volt elegendő, hogy La Vallière-t halálsápadtnak lássa, azt akarta, hogy piruljon is.

Kíméletlenül folytatta a megkezdett társalgást.

- Tudja-e, Louise, hogy lelkiismeretét nagy bűn terheli?

- Milyen bűn? - hebegte a szerencsétlen leány, miközben körülnézett, támaszt keresve, amit nem talált.

- Mert hiszen - folytatta Athénaïs -, hiszen ez a fiatalember a jegyese volt. Szerette magát, maga eltaszította magától.

- Ez minden becsületes leánynak jogában áll - szólt Montalais mesterkélten. - Ha az ember tudja, hogy nem tehet boldoggá egy férfit, jobb, ha elutasítja.

Louise nem tudta, köszönettel vagy rosszállással tartozik-e annak, aki védelmébe vette.

- Elutasítja! Elutasítja! Nagyon helyes! - szólt Athénaïs. - De nem ebben van a bűn, amit La Vallière kisasszony szemére vethet magának. Az igazi bűn a háborúba kényszeríteni azt a szegény fiatalembert, a háborúba, ahol biztos halál vár rá.

Louise végigsimította jéghideg homlokát.

- És ha meghal, maga ölte meg, ez a bűn - fejezte be a kérlelhetetlen Athénaïs.

Louise, maga is félholtan, támolyogva támaszkodott a testőrkapitány karjára; D'Artagnan arca szokatlan megrendülést árult el.

- Beszélni óhajt velem, D'Artagnan úr? - szólt haragtól és fájdalomtól remegő hangon a lány.

- Mit óhajt nekem mondani?

D'Artagnan néhány lépést tett a körfolyosón, karján Louise-zal, s mikor már elég távol voltak a többiektől, így szólt hozzá:

- Amit mondani akartam, kisasszony, azt már Tonny-Charente kisasszony elmondta, gorombán ugyan, de ez az igazság.

Louise felsikoltott, az újabb szúrástól megsebezve, elfutott, mint a halálra sebzett kismadár, amely a bozót árnyékába menekül, hogy kiszenvedjen.

Abban a pillanatban tűnt el az egyik ajtón át, mikor egy másik ajtón a király belépett.

A király első tekintete szeretőjének üresen álló székére esett, s nem látva ott La Vallière-t, összeráncolta homlokát, de nyomban észrevette D'Artagnant, aki meghajolt előtte.

- Igazán nagyon iparkodott, uram - szólt -, meg vagyok elégedve magával.

Ez volt a királyi meglegedettség leghízalgóbb kifejezése. Sok ember szívesen adta volna az életét is, hogy ezt hallhassa a királytól.

Az udvarhölgyek és udvaroncok, akik a belépő király köré sereglettek, szétoszlottak, mikor észrevették, hogy a király egyedül óhajt lenni testőrkapitányával.

A király előresietett, s D'Artagnant magával vitte a teremből, miután még egyszer körülnézett, hogy nem látja-e La Vallière-t, akinek távollétét nem tudta megérteni.

Alighogy a kíváncsi fülektől elég távol érezte magát, megkérdezte:

- Nos, D'Artagnan úr, a fogoly?

- Börtönben van, Sire!

- Mit beszélt az úton?

- Semmit, Sire!

- S mit tett?

- Volt egy pillanat, amikor a halászok, akik Sainte-Marguerite-ra szállítottak, fellázadtak, s meg akartak ölni... a fogoly megvédett, ahelyett, hogy kísérletet tett volna a menekülésre.

A király elsápadt.

- Elég!

D'Artagnan meghajolt.

A király fel-alá járkált a szobájában, azután megszólalt:

- Antibes-ban volt, amikor Beaufort herceg odaérkezett?

- Nem, Sire! Mire a herceg megérkezett, én már úton voltam.

- Aha!

Újabb hallgatás.

- Mit látott ott lent?

- Sok embert - felelte D'Artagnan hidegen.

A király látta, hogy D'Artagnan nem akar beszélni.

- Azért hívtam, kapitány úr, hogy megkérjem, készítse elő a szállásomat Nantes-ban.

- Nantes-ban? - kiáltott fel D'Artagnan.

- Bretagne-ban.

- Igen, Sire, Bretagne-ban. Felséged megteszi ezt a nagy utat Nantes-ba?

- A rendek ott gyűlnek egybe - felelte a király. - Két kérelmet óhajtok eléjük terjeszteni, s magam is ott akarok lenni!

- Mikor induljak? - kérdezte a kapitány.

- Ma este... holnap... holnap este, hiszen pihenésre van szüksége.

- Már kipihentem magam, Sire!

- Ez pompás! Tehát ma este és holnap reggel között, amikor tetszik.

D'Artagnan meghajolt, mintha el akarna köszönni, de látva, hogy a király zavarban van, két lépést tett előre, s így szólt:

- Az udvart is magával viszi a király?

- Igen!

- Akkor a királynak kétségkívül testőrségre lesz szüksége?

A testőrkapitány átható tekintete előtt a király lesütötte szemét.

- Vigyen magával egy brigádot! - válaszolt Lajos.

- Más semmi? Felsőgednek nincs más parancsa?

- Nincs... ó... de igen...!

- Hallgatom!

- A nantes-i kastélyban, melynek igen rossz a beosztása, amint mondják, az állami főtisztviselők ajtaja elé, akiket magammal viszek, egy-egy testőrt állítson.

- A főtisztviselők ajtaja elé?

- Igen!

- Mint például De Lyonne úr ajtaja elé?

- Igen!

- De Le Tellier úr ajtaja elé?

- Igen!

- De Birenne úr ajtaja elé?

- Igen!

- A főintendáns úr ajtaja elé?

- Természetesen!

- Nagyon jól van, Sire! Holnap már úton leszek!

- Még egy szóra, D'Artagnan úr! Nantes-ban Gesvres herceg úrral, a gárda kapitányával fog találkozni. Legyen gondja arra, hogy a testőrök már fel legyenek állítva, mielőtt a gárda megérkezik. Aki előbb érkezik, azé az előny!

- Igen, Sire!

- És ha Gesvres herceg kérdőre vonná?

- Ugyan, felség, hát kérdőre von engem De Gesvres úr?

A testőr katonásan sarkon fordult s távozott.

„Nantes-ba! - gondolta magában, miközben a lépcsőn lefelé ment. - Miért nem merte a király nyomban megmondani, hogy Belle-Isle-re?”

Mikor a nagy kapuhoz ért, De Brienne úr egyik írnoke sietett utána.

- D'Artagnan úr! - kiáltott az írnoke. - Bocsánat...

- Mi az, Ariste úr?

- Itt van egy utalvány, a király megbízásából kell átadnom.

- A maguk pénztárára szól? - kérdezte a testőr.

- Nem, uram, Fouquet úr pénztárára.

D'Artagnan meglepődve olvasta el a király saját kezűleg írt, s kétszáz tallérról szóló utalványát.

„Mi a csuda! - gondolta magában, miközben De Brienne úr írnokának illedelmesen köszönetet mondott - ezt az utat Fouquet úrral fizették meg! Az ántiját, ez XI. Lajos módszere... Miért nem a Colbert úr pénztárára szól ez az utalvány... olyan örömmel fizette volna ki!”

És D'Artagnan, híven elvéhez, hogy látra szóló utalványt soha ne hagyjon az ember kihúlni, elindult Fouquet-hoz, hogy a kétszáz tallért felvegye.

241
Az utolsó vacsora

A főintendáns kétségkívül értesült a nantes-i útról, mivel barátainak búcsúlakomát adott.

A szolgák sürgése-forgása a palota alsó és felső termeiben, ahová a tálakat hordták, az írnokok tevékenykedése a számadások lezárásában, mind arra vallott, hogy a pénztárban is, a konyhában is közeli felfordulás várható.

D'Artagnan az utalvánnyal a kezében a hivatali szobába ment, ahol azt a választ kapta: a pénzfelvételhez már késő, a pénztár zárva van.

A testőr csak ennyit mondott:

- A király szolgálatában!

Az írnok egy kissé meglepődve a testőrkapitány komor arcától, azt felelte, hogy ez figyelemre méltó ok volna, de a hivatalos rend szintén figyelembe veendő körülmény, ennél fogva megkérte az utalvány birtokosát, hogy másnap újból jöjjön el.

D'Artagnan kérte, hogy vezessék Fouquet úrhoz.

Az írnok erre azt felelte, hogy a főintendáns nem törődik ilyen apró dolgokkal, s hirtelen bezárta az ajtót D'Artagnan orra előtt.

D'Artagnan előre látta ezt, és csizmáját az ajtó és a küszöb közé dugta, úgyhogy a zár nem fogott, s D'Artagnan megint csak ott állt az írnok orra előtt. Ezért az írnok most hangnemet változtatott, s ijedt udvariassággal szólt a testőrkapitányhoz.

- Ha uraságod a főintendáns úrral akar beszélni, menjen az előszobába; ezek itt az irodák, ahova őkegyelmessége soha be nem teszi a lábát.

- Na végre! Miért nem ezzel kezdte! - szólt D'Artagnan.

- Az udvar másik oldalán! - igazította útba az írnok, örvendve, hogy megszabadul tőle.

D'Artagnan keresztülment az udvaron, és az inasokba botlott.

- Őkegyelmessége ilyenkor nem fogad! - szólt egyikük, aki egy szépen feldíszített tálon három fácánt és tizenkét fűrjet vitt.

- Mondja meg neki - szólt D'Artagnan, feltartóztatva az inast, a kezében levő tányér szélével -, hogy D'Artagnan, őfelsége testőrségének kapitánya van itt!

Az inas felkiáltott meglepetésében, s eltűnt.

D'Artagnan lassú léptekkel követte. Éppen jókor érkezett az előszobába, ahol Péliissonnal találkozott, aki sápadtan jött ki az ebédlőből, hogy felvilágosítást kérjen.

D'Artagnan mosolyogva szólalt meg.

- Nincs semmi baj, Péliisson úr, csak egy kis utalványt kell benyújtanom.

- Ó! - sóhajtott fel megkönnyebbülten Fouquet barátja, s kézen fogva bevezette a kapitányt a terembe, ahol a főintendáns, barátai körében, egy párnázott karosszékben ült.

Együtt voltak mind az összes epikureusok, akik hajdanán Vaux-ban díszei voltak Fouquet házának, szellemének és pénzének.

Ezek az életvidám, többnyire gyöngéd barátok nem hagyták el pártfogójukat a vihar közeledtére: fenyegethetett az ég, renghetett a föld, ők mellette álltak, mosolyogva, készségesen, odaadó hűséggel viseltetve iránta a balsors idején, éppúgy, mint a jólétben tették.

A főintendáns bal oldalán Bellière-né asszony, jobb oldalán pedig Fouquet-né asszony ült; mintha a világi törvénnyel szembeszállva, a hétköznapi illetlen szabályait elhallgattatva, a két védangyal ebben a válságos pillanatban egyesítené erejét, hogy vállvetve támogassa ezt a férfit.

Bellière-né sápadt volt, remegett, s a főintendáns feleségéért aggódott, aki kezét férje kezén nyugtatva, rémülten meredt az ajtóra, amelyen Péliisson D'Artagnant bevezette.

A kapitány roppant udvariasan lépett be, azután elcsodálkozott, mikor gyakorlott tekintete megpillantotta, s nyomban fel is fogta a jelenlevők arckifejezésének jelentését.

Fouquet felállott karosszékéből, és így szólt:

- Bocsásson meg, D'Artagnan úr, ha nem úgy fogadom, mint ahogy a király nevében érkezőt fogadnom illenék!

Ezeket az utóbbi szavakat olyan komor elszántsággal hangsúlyozta, hogy barátainak szívét megrendítette a rémület.

- Nem a király nevében jövök - felelte D'Artagnan -, csak egy kétszáz frankról szóló utalvány kifizetése végett jelentem meg.

Valamennyi homlok kisimult, csak Fouquet-é maradt komor.

- Igen? - szólt. - Hát talán szintén Nantes-ba megy?

- Nem tudom, hova megyek.

- De - szólt Fouquet felesége felindulva - nem indul olyan hamar, kapitány úr, hogy abban a szerencsében, ne részesítsen minket, hogy helyet foglaljon!

- Ez nagy megtiszteltetés volna nekem, asszonyom, de annyira sietek, mint látják, hogy bátorkodni kényszerültem megzavarni vacsorájukat ezzel a cédulával.

- Amire aranyban fogok válaszolni - szólt Fouquet, s intett intendánsának, aki nyomban elsietett a D'Artagnan adta utalvánnyal.

- Ó - szólt a kapitány -, a kifizetés miatt nem voltam nyugtalan, hiszen jó cég.

Fájdalmas mosoly ült ki Fouquet sápadt vonásaira.

- Rosszul érzi magát? - kérdezte Bellière-né.

- Újabb roham? - kérdezte Fouquet-né.

- Semmi, köszönöm - felelte a főintendáns.

- Roham? - kérdezte D'Artagnan is. - Hát nagyméltóságod beteg?

- Váltólázam van, a vaux-i ünnepség óta.

- Az éjszakai hűs levegő a grottákban?...

- Nem, nem; inkább egy erős felindulás!

- Túlságosan beleadta szívét-lelkét a király fogadtatásába! - szólt La Fontaine, nem is sejtve, milyen szentségtörést követett el.

- Az ember nem adhatja eléggé a szívét-lelkét, ha a királyt fogadja - válaszolt Fouquet szelíden költő barátjának.

- La Fontaine úr azt akarta mondani: túlságosan buzgólkodott - szólt közbe D'Artagnan teljes nyíltsággal és nagyon szelíden. - Szó, ami szó: a vendéglátást valóban még sehol senki sem gyakorolta úgy, mint nagyméltóságod Vaux-ban.

Fouquet-né asszony vonásairól tisztán le lehetett olvasni, hogy Fouquet helyesen viselkedett a királlyal szemben, de nem úgy a király Fouquet-val szemben.

Csak hogy D'Artagnan tudott a rettenetes titokról. Egyedül csak ő tudta, meg Fouquet úr; a két férfi közül az egyiknek nem volt bátorsága a másikat szánni, és a másiknak nem volt joga az egyiket vádolni.

A kapitánynak elhozták a kétszáz tallért, s már éppen búcsúzni készült, de ekkor felállt Fouquet, kezébe vett egy poharat s D'Artagnannak is odanyújtott egyet.

- Uram! - szólt. - A király egészségére, *bármilyen jöjjön is!*

- És nagy méltóságod egészségére, *bármilyen jöjjön is!* - felelte D'Artagnan, és kiürítette poharát.

Eme rosszat sejtető szavak után meghajolt az egész társaság előtt, amely szintén felállt köszöntésére, és hallgatta sarkantyújának pengését, csizmájának dobogását a lépcső aljáig.

- Egy pillanatig arra gondoltam, hogy nem a pénzemért, hanem érterem jött! - szólt Fouquet, s mosolyogni igyekezett.

- Magáért! - kiáltottak fel barátai. - Istenem! De miért?

- Nézzék, kedves epikureus barátaim - felelte a főintendáns -, ne áltassuk magunkat; nem akarok én párhuzamot vonni a legjelentéktelenebb bűnös és Isten fia között, akit imádunk; de lássák, ő egy napon barátainak vacsorát adott, amelyet Utolsó Vacsorának neveznek, pedig csak búcsúlakoma volt, éppúgy, mint ez, amelyet mi most ülünk.

Fájdalmas, tiltakozó kiáltás hangzott az asztal minden részéről.

- Zárják be az ajtót - kiáltotta Fouquet.

Az inasok eltűntek.

- Barátaim - folytatta Fouquet, halkabbra fogva szavát -, mi voltam én egykor? Mi vagyok most? Gondolkozzanak és feleljenek. Egy olyan férfi, mint én, már azáltal is lehanyatlik, ha nem emelkedik; mit fognak mondani, ha csakugyan lehanyatlik a napom? Nincs több pénzem; nincs hitelem többé, csak hatalmas ellenségeim vannak, és hatalom nélkül való barátaim!

- Ne vesztegessük az időt! - kiáltotta Péliссon felállva. - Ha már ilyen őszintén nyilatkozott, rajtunk az őszinteség sora. Igen, barátom, ön elveszett ember, igen, a bukásba rohan, álljon meg. De először is mennyi pénzünk van még?

- Hétszáz ezer frank - felelte a főintendáns.

- Száraz kenyér! - mormolta Fouquet felesége.

- Postalovakat! - szólt Péliссon. - Váltott postalovakat, és meneküljön!

- Hová?

- Svájcba, Szavojába, de meneküljön!

- Ha nagyméltóságod elmenekül - szólt Bellière-né -, azt mondják majd, hogy bűnös volt és félt.

- Még többet is mondanak, azt fogják mondani: magammal vittem húszmilliót!

- Emlékiratokat fogunk írni, hogy igazoljuk! - szólt La Fontaine. - Meneküljön!

- Maradok - felelte Fouquet. - És különben is, nem nekem dolgozik-e minden?
- Ott van Belle-Isle! - kiáltott fel Fouquet abbé.
- Én természetesen oda megyek, mivel Nantes-ba megyek - felelte a főintendáns. - Türelem tehát, türelem.
- Nantes-ig micsoda út! - szólt Fouquet felesége.
- Igen jól tudom! - felelte Fouquet. - De mit tehetek? A király a rendi gyűlés elé szólít. Tudom, hogy így akar elveszejteni, de ha vonakodom, azzal nyugtalanságomat árurom el.
- Nos - szólt Péliссon -, én találtam egy módot, hogy mindezt összeegyeztesse. El fog menni Nantes-ba.

Fouquet meglepetten nézett rá.

- De a barátaival együtt, a saját hintóján megy Orléans-ig; a saját hajóján Nantes-ig; mindig készen, hogy védelmezze magát, ha megtámadják, s szökni tudjon, ha veszedelem fenyegeti, a pénzt minden eshetőségre számítva magával viszi, s miközben menekül, mégiscsak engedelmeskedik a királynak; így aztán eléri a tengert, amikor akarja, elhajózik Belle-Isle-re, és Belle-Isle-ről oda repül, ahová akar, mint a sas, aki a levegőben kóvályog, ha fészkéből elűzték.

Péliссon szavait általános helyesléssel fogadták.

- Igen, ezt tegye! - szólt Fouquet-né férjéhez.
- Ezt tegye! - ismételte Bellière-né.
- Tegye, tegye! - kiáltotta valamennyi barát.
- Megteszem! - felelte Fouquet.
- Még ma este!
- Egy óra múlva!
- Azonnal!
- Hétszázezer frankkal újra vagyont szerezhet! - szólt Fouquet abbé. - Ki akadályoz meg minket abban, hogy Belle-Isle-en felfegyverezzük a tengeri rablókat?
- És ha meg kell tenni, elindulunk egy új világ felfedezésére! - jegyezte meg La Fontaine, megrészegülve a merész tervtől és az elragadtatástól.

A barátok örömet, reménységét kopogtatás zavarta meg.

- A király futárja! - kiáltotta a szertartásmester.

Nagy csend állt be, mintha a hír, amit a futár hoz, válasz volna az imént született tervekre.

Mindenki feszülten leste, mit tesz a ház ura, akinek homlokán verejték gyöngyözött, s akit ekkor már valóban láz gyötört.

Fouquet átment dolgozószobájába, hogy a király üzenetét átvegye.

Amint már említettük, a szobákban, a felszolgáló cselédség között oly síri csend uralkodott, hogy az ebédlőbe áthallatszott Fouquet hangja, mikor válaszolt:

- Jól van, uram!

De ez a hang meg volt törve a kimerültségtől, s elcsuklott az izgalomtól.

Egy pillanat múlva Fouquet beszólította Gourville-t, aki általános várakozás közepette átsietett a galérián.

Végre megjelent maga Fouquet a vendégei között, de nem azzal a sápadt és komor arccal, mint mikor távozott; arca sápadtból ónszínűre változott, vonásai eltorzultak. Eleven kísértetként, kitárt karral, szikkadt ajakkal jött előre, mint valami árnyék, amely egykori barátait köszönti.

E látványra mindenki felállott, mindenki felkiáltott, s mindenki Fouquet felé sietett.

Fouquet, feleségére támaszkodva, dermedten nézett Péliissonra, és megszorította Bellière-né jéghideg kezét.

- Nos? - szólt, s hangja már nem is emberi hang volt.

- Mi történt? Istenem! - kérdezték.

Fouquet kinyitotta görcsösen ökölbe szorult, izzadt jobb kezét; egy levelet tartott, amelyet Péliisson rémülten kapott ki a kezéből.

A következő sorokat olvasta, a király saját kezű írását:

Kedves, szeretett Fouquet úr! Adjon a rendelkezésünkre álló maradékból hétszáz-ezer frankot, amire az elutazáshoz még ma szükségünk van.

És mivel tudjuk, hogy egészsége nem jó, kérjük Istent, hogy gyógyítsa meg és tartsa meg az ő szent és kegyes oltalmában.

Lajos

Jelen levelünk szolgáljon nyugtatványul.

A rémület moraja hangzott körös-körül a teremben.

- Nos - kiáltott most Péliisson -, ezt az írást...

- Kaptam, igen!

- És most mit fog tenni?

- Semmit, hiszen itt a nyugtatvány.

- De...

- Ha kezemben az elismervény, Péliisson, akkor ki is fizettem! - szólt a főintendáns oly egyszerűen, hogy a jelenlevők szíve majd meghasadt.

- Kifizette? - kiáltott Fouquet felesége kétségbeesetten. - Akkor tehát elvesztünk?

- Ugyan, ugyan! Semmi haszontalan szó! - vágott közbe Péliisson. - A pénz után az élet következik. Lóra, lóra, Fouquet úr!

- Elhagy minket? - kiáltotta egyszerre a két asszony, a fájdalomtól elkábulva.

- Ajh! Ha nagyméltóságod magát menti, minket is megment. Lóra!

- De hisz alig áll a lábán! Nem látja?

- Hát, ha meggondoljuk!... - szólt a rettenthetetlen Péliisson.

- Igaza van - mormogta Fouquet.

- Kegyelmes úr! Kegyelmes úr! - kiáltotta Gourville, s egyszerre négy lépcsőfokot is átugrott.

- Kegyelmes úr!

- Nos, mi az?

- Amint tudja, elkísértem a pénzzel a király futárját.

- Igen.

- Nos, amint a Palais-Royalhoz érkeztünk, láttam...

- Szegény barátom, megfulladsz, végy lélegzetet!

- Mit látott? - kiáltozták türelmetlenül a barátok.

- Láttam a testőröket lóra pattanni - felelte Gourville.

- Látja! - kiáltozták. - Látja! Egy perc veszteni való idő sincs!

Fouquet-né asszony lesietett a lépcsőn, és lovakat kért.

Bellière márkiné utánarohant, karjába ölelte, s így szólt:

- Asszonyom! Az Isten szerelmére, nehogy riadalmat keltsen!

Pélisson elszaladt, hogy Fouquet hintóját befogassa.

Ezalatt Gourville összegyűjtött a kalapjába minden aranyat és ezüstöt, amit a zokogó, rémült barátok csak odaadhattak, mint utolsó áldozatot, mint kegyes alamizsnát, amit a szegénység nyújt a szerencsétlennek.

A főintendánst betuszkolták - egyik húzta, a másik vont a kocsiba. Gourville felült a bakra és kezébe vette a gyéplőt. Pélisson Fouquet-nét támogatta, aki eszméletét veszítette.

Bellière-né asszonynak több ereje volt, s meg is kapta jutalmát: Fouquet utolsó csókja őt illette.

Pélisson könnyűszerrel megmagyarázta a hirtelen elutazás okát: a minisztert királyi parancs Nantes-ba szólítja.

Colbert úr hintójában

Gourville jól látta, a király testőrei lóra ültek és követték kapitányukat.

D'Artagnan, hogy útközben semmi se háborgassa, a brigádot egy hadnagy parancsnoksága alá rendelte, ő maga pedig postalovakkal folytatta útját, miután embereinek megparancsolta, hogy gyorsan haladjanak.

De bármilyen gyorsan haladtak is, nem tudták megelőzni kapitányukat.

A Croix-des-Petits-Champs út előtt ellovagolva, alkalma nyílt olyasvalamit látni, amin sokat gondolkozhatott. Látta, amint Colbert úr kijött lakásából, és beült a kapu előtt várakozó hintóba.

Ebben a kocsiban D'Artagnan női kalapdíszeket vett észre, és mivel kíváncsi volt, a kalapok alatt rejtőző nők nevét is tudni akarta.

És hogy megláthassa őket, lovával olyan közel ment a kocsihoz, hogy nekiütközött a kocsi ernyőjének, s a kocsi nagyot zökkent.

A nők megijedtek; egyikük felsikoltott, amiből D'Artagnan megtudta, hogy fiatal nő lehet; a másik olyan harcias és merész szitkot hallatott, ami legalábbis fél évszázadra vallott.

Azután már meg lehetett különböztetni a két főkötőt is; az egyik nő Vanelné volt, a másik pedig Chevreuse hercegné.

D'Artagnan sokkal hamarabb látta meg a nőket, mint azok őt. Megismerte a két nőt, de azok nem ismerték fel őt, s mivel ijedtségükön nevetve gyengéden szorongatták egymás kezét, D'Artagnan elgondolkozott:

„No lám, az öreg hercegné nem olyan válogatós már a barátság dolgában, mint régen. Colbert úr szeretőjének kedveskedik. Szegény Fouquet! Ebből rá semmi jó nem származhatik.”

D'Artagnan folytatta útját. Colbert beült a kocsiba, s a nemes trió elindult sétakocsizásra a vincennes-i erdő felé.

Chevreuse hercegné útközben letette Vanelnét a férjeuránál, s a kocsiban magára maradván Colbert-ral, folytatták a sétakocsizást, államügyekről csevegve. A hercegné kimeríthetetlen társalgó lévén, s mivel mindig mások kárára és a maga javára beszélt, kísérőjét jól elszórakoztatta, és utat nyitott jó kapcsolatuknak.

Elmondta Colbert-nak, amit az nem tudott, hogy milyen nagy miniszter ő, s hogy Fouquet jelentéktelen lesz mellette.

Megígérte neki, hogy ha majd főintendáns lesz, megszerzi neki a királyság régi nemességének szövetségét, és kikérte véleményét arra a szerepre nézve, amelyet La Vallière-nak engedélyezni lehet.

Dicsérte, korholta és elkábította Colbert-t. Annyi titok nyitját tárta fel előtte, hogy Colbert olykor attól félt, az ördöggel van dolga.

Bebizonyította neki, hogy éppúgy kezében tartja a ma Colbert-ját, mint ahogy kezében tartotta a tegnapi Fouquet-ját.

És mikor Colbert naivul megkérdezte a főintendáns iránti gyűlölete okát, így szólt a hercegné:

- Hát maga miért gyűlöli őt?

- A politikában, asszonyom - felelte Colbert -, az emberek között a rendszerben való különbség válaszfalat képezhet. Fouquet úr szerintem olyan rendszert képviselt, amely a király érdekeivel ellenkezett.

A hercegné félbeszakította.

- Nem beszélek többé Fouquet úrról. Az út, amely a királyt Nantes-ba szólítja, minket fog igazolni. Az én szememben Fouquet letűnt a színről. A maga szemében szintúgy.

Colbert nem válaszolt.

- Nantes-ból visszatérve - folytatta a hercegné -, a király, aki csak ürügyet keres, úgy fogja találni, hogy a rendek rosszul viselkedtek, hogy kevés áldozatot hoztak. A rendek azt fogják mondani: az adóterhek nagyon súlyosak, és a főintendantúra tönkretette őket. A király megharagszik Fouquet-ra, és azután...

- És azután? - kérdezte Colbert.

- Ó, hát kegyvesztett lesz. Nem így gondolja maga is?

Colbert olyan tekintetet vetett a hercegnére, amely azt akarta mondani: „Ha Fouquet csak kegyvesztett lesz, arról nem maga tehet!”

- Szükséges - folytatta gyorsan a hercegné -, hogy a maga helye előre ki legyen jelölve. Fouquet bukása után lát valakit a király és tulajdon személye között?

- Nem értem.

- Majd meg fogja érteni. Mire irányulnak nagyra törő törekvései?

- Nincsenek ilyen törekvéseim.

- Akkor hiábavaló a főintendánst megbuktatni, Colbert úr, teljesen felesleges!

- Volt szerencsém kijelenteni, asszonyom.

- Ó, hogyan! A király érdeke, tudom; de beszéljünk végre is a maga érdekeiről!

- Az én érdekem öfelsége pénzügyeit intézni.

- Végül is, vesztére tör-e Fouquet-nak, vagy sem? Feleljen kibúvó nélkül!

- Senki vesztére nem török, asszonyom.

- Akkor nem értem, miért vásárolta meg oly drágán Mazarin úr Fouquet-ra vonatkozó leveleit. Még kevésbé értem meg azt, miért terjesztette ezeket a leveleket a király elé.

Colbert elképedve bámult a hercegnére, végül kényszeredetten így válaszolt:

- Én még sokkal kevésbé értem, asszonyom, hogyan tehet nekem szemrehányást, mikor pénzt fogadott el értük.

- Mert amit az ember akar, azt akarni kell - szólt az öreg hercegné -, ha képes arra, amit akar.

- Ej! - szólt Colbert, akit ez a brutális logika leszerelt.

- Nem képes rá? Mondja csak.

- Nem vagyok képes, bevallom, bizonyos befolyásokat kiküszöbölni a királynál.

- Amelyek Fouquet mellett emelnek szót? Melyek azok? Várjon, majd segítek.

- Tegye, asszonyom!

- La Vallière?

- Ó, neki kevés a befolyása, nem tud semmit az államügyekről, nincs hatásköre. Fouquet úr udvarolt neki.
- Ha védelmébe venné, magát vádolná, igaz?
- Azt hiszem, igen!
- Még egy másik befolyás is érvényesül. Igaz?
- Mégpedig tekintélyes!
- Talán az anyakirálynéé?
- Őfelségének, az anyakirálynénak, gyengéje Fouquet, ami fiára igen hátrányos.
- Ne higgye! - szólt nevetve a hercegné.
- De - felelte Colbert -, igen gyakran tapasztaltam!
- Régen?
- Most újabban, asszonyom. Az anyakirályné tartotta vissza a királyt attól, hogy Fouquet-t elfogassa.
- Az emberek nézetei változnak, kedves uram! Amit az anyakirályné nemrégén még akart, azt talán ma nem akarja már.
- Miért? - kérdezte Colbert csodálkozva.
- Az ok nem sokat számít.
- Ellenkezőleg, igenis, számít, mert ha biztos lehetnék benne, hogy őfelségének, az anyakirálynénak, nem teszek kedve ellen, megszűnne minden aggodalmam.
- Mondja, ugye, hallott egy bizonyos titokról?
- Titokról?
- Nevezze, ahogy akarja. Szóval, az anyakirályné irtózik mindazoktól, akik egy vagy más módon részt vettek a titok felfedezésében, és Fouquet úr, azt hiszem, ezek közé tartozik.
- Akkor tehát - kérdezte Colbert - biztos lehetek az anyakirályné egyetértésében?
- Éppen most jövök őfelségétől, s ő biztosított róla.
- Helyes, asszonyom!
- Hallgassa tovább: ismeri talán azt a férfit, aki Fouquet bizalmas barátja volt, D'Herblay püspököt?
- Vannes püspöke.
- No, ezt a D'Herblay urat, aki szintén tudott a titokról, az anyakirályné elkeseredetten üldözteti.
- Valóban!
- Annyira üldözteti, hogy ha már halott volna, még akkor is a fejét akarná, hogy biztos legyen benne: ez többé nem fog beszélni.
- Ez a királyné óhaja?
- Parancsa!
- Ezt a D'Herblay urat felkutatják, asszonyom?
- Ó, tudjuk mi, hol van.

Colbert a hercegnére nézett.

- Beszéljen, asszonyom.

- Belle-Isle szigetén van!

- Fouquet birtokán?

- Fouquet birtokán.

- El fogják fogni!

Most a hercegnén volt a nevetés sora.

- Csak ne tekintse olyan könnyű dolognak - szólt -, és ne tegyen könnyelmű ígéreteket.

- Miért, asszonyom?

- Mert D'Herblay nem azok közé tartozik, akiket akkor fognak el, amikor éppen akarják!

- Tehát lázadó?

- Ó, Colbert úr, mi az egész életünket azzal töltöttük el, hogy lázadók voltunk, s látja, mégis távol állunk az elfogatástól, másokat fogatunk el.

Colbert olyan vad tekintetet vetett az öreg hercegnére, aminek a kifejezését nem lehet elmondani, s olyan elszántat, amiben volt némi nagyság is.

- Ma már nem olyan idöket élünk - szólt -, mikor az alattvalók hercegségeket nyertek a Franciaország királya ellen viselt háborúban. Ha D'Herblay úr összeesküvő, vérpadra jut. Hogy ez ellenségeinek örömet okoz, vagy nem, azzal mi nem sokat törődünk!

Ez a *mi* olyan különösen hangzott Colbert szájából, hogy egy pillanatra gondolkodóba ejtette a hercegnét.

Colbert visszanyerte felsőségét a beszélgetésben, s meg is akarta tartani.

- Azt kívánja, asszonyom - szólt -, hogy azt a D'Herblay urat elfogassuk?

- Én?... Én nem kívánok semmit.

- Azt hittem, asszonyom! De mivel tévedtem, ne foglalkozzunk többé vele. A király még nem szólt semmit.

A hercegné a körmét rágta.

- Különb is - szólt Colbert -, milyen szegényes fogás volna ez a püspök! Királynak való vad egy püspök!? Nem, nem, még én magam sem foglalkoznék vele!

A hercegné gyűlölete kiobbant.

- Asszonynak való vad! - szólt. - A királyné pedig asszony. Ha D'Herblay úr elfogatását akarja, megvan rá az oka. Különb is nem barátja-e D'Herblay annak a Fouquet-nak, aki kegyvesztett lett?

- Ó, ezen nem múlik - szólt Colbert. - Ha nem ellensége a királynak, kímélni fogják. Ez nem tetszik?

- Nem mondok semmit.

- Igen... börtönben akarja őt látni; a Bastille-ban például.

- Azt hiszem, egy titkot jobban meg lehet őrizni a Bastille falai között, mint Belle-Isle szigetén.

- Meg fogom beszélni a királlyal, s ő majd nyilatkozik.
- Addig pedig Vannes püspöke rég elmenekült. Én is úgy cselekednék!
- Elmenekül! Ó... Hová menekülne? Európa a miénk, ha nem valóságosan, legalább akaratunk szerint.
- Ő akkor is talál menedéket, uram! Maga nem tudja még, kivel van dolga. Nem ismeri D'Herblay urat, mert nem ismerte Aramist. Ő egyike a híres négy testőrnek, akiktől a megboldogult király alatt Richelieu bíboros reszketett, s akik a régensség idején annyi gondot okoztak Mazarinnak.
- De asszonyom, hogy vihetné ezt véghez, hacsak nincs királyi hatalma?
- De van, uram.
- Királyi hatalma? D'Herblay úrnak?
- Ismétlem, ha királyságra van szüksége, van, vagy lesz neki.
- De mivel ilyen roppant érdeke fűződik hozzá, asszonyom, hogy meg ne szökjön, biztosítom róla, nem fog megszökni.
- Belle-Isle erőd, Colbert úr, és az erődítés az ő műve.
- Még ha ő védelmezné is Belle-Isle-t, akkor sem bevehetetlen, s ha Vannes püspöke Belle-Isle-en van bezárva, hát akkor, asszonyom, a várat ostrom alá veszik és elfoglalják!
- Biztos lehet benne, uram, hogy az a buzgalom, amit az anyakirályné érdekében kifejt, öfelségét nagyon meg fogja hatni és hálára fogja kötelezni, de mit mondjak neki, milyen tervei vannak magának erre a férfirra vonatkozólag?
- Amint kézre kerül, bedugjuk valamelyik várba, ahonnan a titok soha elő nem kerül.
- Nagyon helyes, Colbert úr, és elmondhatjuk, hogy mi ketten e perctől fogva szilárd szövetséget kötöttünk, s én szolgálatára állok.
- Ellenkezőleg! Én állok asszonyom szolgálatára. Ez a D'Herblay lovag spanyol kém, nemde?
- Több annál!
- Titkos követ?
- Feljebb, uram!
- Várjon csak... III. Fülöp király nagyon vallásos. Csak nem III. Fülöp gyóntatója?
- Még feljebb!
- A mindenségit! - kiáltott fel Colbert, annyira megfélelkezve magáról, hogy e magas rangú hölgy, az anyakirályné régi barátnője, egyszóval Chevreuse hercegné előtt szitkozódott. - A jezsuiták generálisa talán?
- Azt hiszem, eltalálta - szólt a hercegné.
- Tyű, akkor az az ember mindnyájunkat tönkre fog tenni, asszonyom, hacsak mi nem tesszük őt tönkre, de nagyon is sietve ám.
- Ez volt az én nézetem is, uram, de nem mertem kimondani.
- És még szerencséről beszélhetünk, hogy csak a trón ellen intézett támadást, s nem miellenünk!

- Jól jegyezze meg, Colbert úr: D'Herblay sohasem veszti el bátorságát, s ha támadása balul üt is ki, újra megismétli. Ha elszalasztotta az alkalmat, hogy a maga számára csináljon királyt, előbb vagy utóbb kerít magának egy másikat, akinek bizonyára nem maga lesz a miniszterelnöke.

Colbert fenyegetően ráncolta össze szemöldökét.

- Bizton számítok rá, asszonyom, hogy a börtön mindkettőnkre nézve kielégítő módon fogja rendezni ezt az ügyet.

A hercegné mosolygott.

- Ha tudná, hogy Aramis hányszor megszökött a fogságból!

- Igen? - felelte Colbert. - Majd lesz rá gondunk, hogy ezúttal ne szökhessen meg.

- De nem hallotta-e, amit az imént mondtam? Nem emlékszik rá, hogy Aramis ama négy legyőzhetetlen testőr közé tartozott, akiktől maga Richelieu is félt? Pedig akkor még a négy testőrnek nem állt rendelkezésére, ami ma: pénz és tapasztalat.

Colbert az ajkát harapdálta.

- Lemondunk a börtönről - szólt halkán -, majd találunk olyan rejtekhelyet, ahonnan nem kerülhet elő ez a legyőzhetetlen.

- Végre-valahára, kedves szövetséges társam! - felelte a hercegné. - De már későre jár! Ne gondoljunk visszatérésre?

- Annál szívesebben, asszonyom, mert elő kell készülnöm a királlyal való útra.

- Párizsba! - kiáltott ki a hercegné a kocsisnak.

És a kocsi a Saint-Antoine külváros felé fordult, mivel létrejött a szerződés, amely halálra szánta Fouquet utolsó barátját, Belle-Isle utolsó védelmezőjét, Marie Michon egykori barátját, a hercegné új ellenségét.

243
A két hajó

D'Artagnan úton volt. Fouquet szintén útra kelt, oly sebességgel, amit barátainak gyengéd részvéte még tovább fokozott.

Ennek az útnak, jobban mondva menekülésnek, első perceit szüntelenül megzavarta a félelem, valahányszor a menekülő útközben lovat vagy hintót látott meg a magáé mögött.

Nem is volt valószínű, hogy XIV. Lajos elszalassza ezt a zsákmányt, ha valóban meg akarja kaparintani; az oroszlánkölyök már értett a vadászathoz, s voltak elég buzgó vérebei, akikben megbízhatott.

De észrevétlenül minden aggodalom eltűnt; a főintendáns a gyors indulással annyira megelőzte üldözőit, hogy senki sem érhetette utol. Ami a magatartását illeti, barátai nagyszerűen megalapozták. Hát nem azért kelt útra, hogy Nantes-ban királyával találkozzék? És gyorsasága nem ügybuzgóságának tanúbizonysága-e?

Kimerülten, de megnyugodva érkezett Orléans-ba, ahol egy előreküldött futár intézkedése következtében nyolcevezős folyami hajó várta.

Ezek a gondoláshoz hasonló, kissé széles és nehézkes hajók - egy kis előbástya formájú fedett szobával, s a hajó farán sátor alakú másik szobával - bonyolították le abban az időben a Loire-on a közlekedést Orléans-tól Nantes-ig; s ez az utazás sokkal kellemesebb és kényelmesebb volt, mint az országúti, a sovány postagebékkal és a döcögős kocsikban. Fouquet beszállt ebbe a hajóba, s az nyomban indult is. Az evezősök jól tudták, hogy a pénzügyminisztert viszik, s teljes erővel húzták, a varázserejű *pénz* szó gazdag jutalmat helyezett kilátásba, amit meg is akartak érdemelni.

A hajó repült a Loire hullámain. A pompás időben derűsen csillogott az átlátszóan tiszta víz; a felkelő nap előntötte bíbor fényével a vidéket. Az evezők madárszárnyon repítették Fouquet-t, s megérkezett Beaugencyba, minden különösebb közjáték nélkül.

Fouquet abban reménykedett, hogy mindenkit megelőzve érkezhessen Nantes-ba; itt találkozni fog a notabilitásokkal, s a rendek legjelentősebb tagjai között támaszt találhat; igyekszik majd nélkülözhetetlenné tenni magát, ami ilyen érdemes embernek könnyű dolog lesz, s így a katasztrófát hátráltathatja, ha ugyan nem sikerül teljesen elkerülnie.

- Különben - szólt Gourville Fouquet-hoz - Nantes-ban kipuhathatja vagy kipuhathatjuk ellenségeink szándékát; lovaink mindig készen fognak állni, hogy elvigyenek az áthatolhatatlan Poitou-ba, ahol egy bárkával tengerre szállunk, s amint kinn vagyunk a tengeren, ott van a bevehetetlen Belle-Isle. Azonkívül, látja, nem üldöz minket senki.

Alighogy kiejtette e szavakat, a távolból, a folyó kanyarulata mögött, lefelé tartó hatalmas teherhajó árboca tűnt fel.

Fouquet hajójának evezősei meglepetésükben felkiáltottak e hajó láttán.

- Mi az? - kérdezte Fouquet.

- Kegyelmes uram - felelte a hajó tulajdonosa -, igazán különös dolog, de ez a hajó úgy repül, mint az orkán.

Gourville megremegett, s felment a fedélzetre, hogy jobban láthasson.

Fouquet nem ment vele, csak annyit mondott Gourville-nak, bizalmatlankodva:

- Nézze meg, kedves barátom, hogy mi az?

A teherhajó éppen elhagyta a folyókanyart. Oly gyorsan repült előre, hogy mögötte látszott a vízen húzott fehér barázda, amint a napfényben szikrázva fodrozódott.

- Hogy repülnek! - szólt a hajó tulajdonosa. - Úgy látszik, jó fizetést kapnak. Sosem hittem volna - folytatta szavait -, hogy jobban húzzanak a faevezők, mint a mieink. Márpedig azok ott az ellenkezőjét bizonyítják.

- Meghiszem azt - felelte az egyik evezőslegény -, hiszen azok tizenketten vannak, mi pedig csak nyolcan.

- Tizenkét evezős? - szólt Gourville. - Lehetetlen!

- Egy folyami hajó evezős legénysége soha nem több nyolcnál, még ha a királyt szállítaná is.

A főintendáns úrnak is megadták ezt a tiszteletet, de inkább a gyorsaságra való tekintetből, mint megbecsülésből.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte Gourville, s igyekezett a sátor alatt, ami már látszott, az utasokat felismerni, ami azonban a legélesebb szemnek sem sikerült még.

- Nagyon sietős lehet az útjuk! Pedig ez nem a király! - szólt a hajó tulajdonosa.

Fouquet megborzongott.

- Honnan látja - kérdezte Gourville -, hogy nem a király?

- Először is, mert nincs a hajón a lilimos fehér zászló, amit mindig kitesznek a királyi hajókra.

- És azután - szólt Fouquet - lehetetlen is, hogy a király legyen, mivel még tegnap Párizsban volt.

Gourville egy tekintettel felelt a főintendánsnak, mely ezt fejezte ki: „Tegnap még mi is ott voltunk.”

- És miből látszik, hogy sietős az útjuk? - kérdezte végül, hogy időt nyerjen.

- Abból, uram - szólt a hajósgazda -, hogy sokkal később indulhattak nálunk, s most majdnem utolérték már.

- Eh - szólt Gourville -, honnan veszi, hogy nem Beaugencyből vagy Noiret-ből indultak?

- Ott nem láttunk ilyen nagy hajókat, csak Orléans-ban. Orléans-ból jön ez, uram, mégpedig sietve.

Fouquet és Gourville összenéztek.

A hajósgazda észrevette a nyugtalanságot, s Gourville, hogy félrevezesse, nyomban így szólt:

- Egyik barátunk fogadott, hogy utolér minket; nyerjük meg a fogadást, ne hagyjuk magunkat utolérni!

A hajósgazda már éppen szóra nyitotta a száját, hogy kijelentse, miszerint az lehetetlen, mikor Fouquet fensőségesen így szólt:

- Ha valaki utol akar érni minket, hát csak jöjjön!

- Meg lehet éppen próbálni - szólt a hajósgazda bátortalanul. - Rajta, legények! Előre!

- Nem - szólt Fouquet. - Épp ellenkezőleg: álljanak meg azonnal.

- Kegyelmes uram, milyen örülség! - súgta Gourville Fouquet fülébe.

- Azonnal megállni! - ismételte Fouquet.

A nyolc evezős leállt, és hogy az árnak ellenálljanak, ellenkező irányban eveztek. A hajó megállt.

A másik hajó tizenkét evezőse kezdetben nem vette észre ezt, mert olyan erősen hajtottak előre, hogy legfeljebb ha puskalövésnyire értek Fouquet hajójához. Fouquet rövidlátó volt; Gourville szemét a napfény elvakította; egyedül a hajósgazda éles szeme vette ki a közeli teherhajó utasainak alakját.

- Látom őket - szólt -, ketten vannak!

- Én semmit sem látok - szólt Gourville.

- Ön is mindjárt meg fogja különböztetni őket; még néhány evezőcsapás, és húsz lépésnyire megközelítenek.

De nem következett be, amit a gazda mondott; a hajó utánozta Fouquet hajóját, s ahelyett, hogy közeledett volna, a folyó közepén megállt.

- Most már végképp semmit sem értek! - szólt a hajósgazda.

- Én sem! - felelte Gourville.

- Ha maga olyan jól látja a hajó utasait - szólt Fouquet -, próbálja meg leírni őket, gazduram, mielőtt még eltávolodnánk tőlük!

- Azt hittem, hogy kettőt látok - felelte a hajó vezetője -, de most csak egy embert látok a sátor alatt.

- Milyen?

- Barna, széles vállú, rövid nyakú ember.

Felleg suhant át az ég azúrnán, és egy pillanatra eltakarta a napot.

Gourville, aki kezét szeme előtt tartva, egyre kémlelt, megláthatta, amit keresett, s hirtelen beugrott a fedélzeti szobába, ahol Fouquet várta.

- Colbert! - kiáltotta izgalomtól remegő hangon.

- Colbert? - ismételte Fouquet. - Ez aztán különös; de nem, ez lehetetlen!

- Mondom, hogy megismertem, és ő is bizonyára megismert, mert nyomban befordult a hajófaron lévő szobába. Talán a király küldi, hogy visszahívjon minket.

- Ez esetben inkább közelebb jöjjön, semhogy visszamaradjon. Mit csinál ott?

- Kétségtelenül megfigyel minket, kegyelmes uram!

- Nem szeretem a bizonytalanságot! - szólt Fouquet. - Menjünk elébe!

- Ó, ne tegye ezt nagyméltóságod, a hajó tele van fegyverekkel!

- Talán le akar tartóztatni, Gourville? De hát akkor miért nem jön?

- Nem fér össze kegyelmességed méltóságával, hogy a saját romlásába rohanjon!

- De hát tőrjem, hogy lessenek rám, mint valami gonosztevőre?

- Semmi sem vall erre, legyen nyugodt nagyméltóságod.

- Mi a teendő tehát?

- Ne álljon meg; nem haladt gyorsabban, csak mintha a király parancsának akarna engedelmeskedni. Kétszerezük meg a gyorsaságot. Aztán majd elválík!

- Helyes! Fel tehát! - kiáltotta Fouquet. - Odaát haboznak, mi siessünk annál inkább.

A hajósgazda jelt adott, s Fouquet evezőslegényei újult erővel láttak munkához a pihenő után.

Alig száz ölet haladtak, mikor a tizenkétevezős is elindult.

Egész napon át tartott a versenyfutás, anélkül, hogy a két hajó közötti távolság nagyobbodott vagy kisebbedett volna.

Estefelé Fouquet próbára akarta tenni üldözőjének szándékát. Parancsot adott az evezősöknek, hogy a part felé tartsanak, mintha kikötni készülének.

Colbert hajója követte a manővert, s átlós irányban száguldott a part felé.

Véletlenül azon a helyen, ahol Fouquet a partraszállást mímelte, a langeais-i kastélyból egy istállófiú három lovat vezetett kötőféken a mezőre. A tizenkétevezősön kétségkívül azt hitték, hogy Fouquet a menekülésre készen tartott lovak felé evez, mert a hajóról négy vagy öt, puskával felfegyverzett ember kiugrott, s felkapaszkodott a meredek parton, hogy a lovakat és a lovast megelőzzék.

Fouquet meg volt elégedve, hogy az ellenséget színvállásra kényszerítette, s újból megparancsolta, hogy a hajó folytassa útját.

Colbert emberei nyomban visszatértek hajójukra, s a két hajó legénysége között újult erővel folytatódott a verseny.

Fouquet, érezve, hogy már nagyon közelről fenyegeti a veszély, prófétai hangon s nagyon halkán így szólt:

- Nos, Gourville, mit mondtam otthon, az utolsó vacsoránknál? Hát bukásom felé megyek, vagy nem?

- Ó, kegyelmes uram!

- Ez a két hajó, amely olyan kitartóan követi egymást, mintha mi ketten, Colbert meg én, a Loire folyón a gyorsasági verseny díjáért küzdenénk, nem ezt a kétféle sorsot jelképezi-e, s nem hiszed-e, Gourville, hogy egyikünk Nantes-ban hajótörést fog szenvedni?

- Ez még nem bizonyos - felelte Gourville. - Nagyméltóságod meg fog jelenni a rendek előtt, meg fogja mutatni, milyen ember; ékesszólása és az államügyekben való jártassága lesz a pajzsa és a kardja, s ez megvédi majd, talán diadalra is segíti. A Bretagne-iak nem ismerik nagyméltóságodat, de ha megismerik, nyert ügye lesz. Ó, jól vigyázzon Colbert úr, mert az ő hajója éppúgy léket kaphat, mint a nagyméltóságodé. Mind a kettő gyorsan halad; az övé még gyorsabban, az igaz; de majd meglátjuk, melyik szenved előbb hajótörést.

Fouquet megfogta Gourville kezét:

- Barátom, ez elvégeztetett. Emlékezzél vissza a példabeszédre: *az elsők elöl mennek!* Nos, Colbert óvakodik engem megelőzni! Colbert óvatos ember!

Igaza volt: a két hajó Nantes-ig együtt haladt, kölcsönösen szem előtt tartva egymást. Mikor a főintendáns partra szállt, Gourville azt remélte, hogy nyomban menedéket talál s postalovakat rendelhet.

Ám a kikötésnél a második hajó utolérte az elsőt, és Colbert Fouquet-hoz lépve, a mély tisztelet minden jelével köszöntötte őt a kikötőparton.

Az ilyen fontos és hangos jeleknek rendszerint az a következménye, hogy odacsődítik az egész lakosságot.

Fouquet teljesen ura volt a helyzetnek, érezte, hogy nagyságának ezekben az utolsó pillanataiban kötelezettségei vannak magával szemben.

Úgy akart lezuhanni a magasból, hogy bukása összezúzza ellenségeinek egyikét.

Colbert kéznél volt, úgy kellett neki.

A főintendáns tehát szintén közeledett Colbert-hoz, s büszkén, a maga sajátosan kihívó szemhunyorgatásával válaszolt:

- Hogyan? Maga az, Colbert úr?

- Tiszteletemet teendő nagyméltóságod előtt.

- Maga volt a másik hajón?

És rámutatott a nevezetes tizenkétevezősre.

- Igen, kegyelmes uram!

- Tizenkétevezős? - szólt Fouquet. - Micsoda fényűzés, Colbert úr! Egy pillanatig azt hittem, hogy az anyakirályné vagy a király van a hajón!

- Kegyelmes uram...

Colbert elpirult.

- No, ez az út sokba fog kerülni annak, aki megfizeti, intendáns úr! - szólt Fouquet. - No de fő, hogy megérkezett. Amint látja - tette hozzá egy pillanat múlva -, én, bár csak nyolcevezőssel jöttem, maga előtt érkeztem meg.

Ezzel hátat fordított Colbert-nak, bizonytalanságban hagyva őt afelől, hogy a második hajó különféle mesterkedései valóban elkerülték-e az első hajó figyelmét.

De legalább annyi elégtétele volt; hogy nem látszott rajta, hogy félne.

Colbert ellenben, akit ilyen sértő módon leráztak, nem tágitott, s így felelt:

- Nem voltam elég gyors, mert mindig megálltam, amint nagyméltóságod megállt.

- És miért, Colbert úr? - kérdezte Fouquet felháborodva az aljas szemtelenségen. - Miért, mikor nagyobb létszámú legénységgel rendelkezett, mint én, miért nem csatlakozott hozzám, vagy miért nem előzött meg?

- Tiszteletből! - felelte az intendáns a földig hajolva.

Fouquet beszállt a kocsiba, amelyet a város küldött eléje, nem tudni, miért és hogyan, s a városházára hajtattott, nagy néptömeg kíséretében, amely már napok óta türelmetlenül várta a rendi gyűlés megnyitását.

Ahogy Fouquet elfoglalta szállását, Gourville kiment a városba, hogy postalovakat rendeljen Poitiers-ba és Vannes felé, és hajót Paimboeufbe.

Olyan titokban, olyan ügyesen és nagyvonalúan intézte ezeket a műveleteket, hogy Fouquet, akit újból a váltóláz gyötört, még soha ilyen közel nem állt megmeneküléshez, hacsak közbe nem szól az emberi sorsok hatalmas mozgatója, a véletlen.

Éjszaka a városban híre járt, hogy a király nagy sietve közeledik postalovakkal, és tíz-tizenkét óra múlva megérkezik.

A nép, a királyra várva, szerfölött örvendett, hogy a testőrséget láthatja, amely elsőnek érkezett meg kapitányával, D'Artagnannal az élen, s elszállásolta magát a kastélyban, ahol mint díszőrség, minden őrhelyet elfoglalt.

D'Artagnan, az udvariasság példaképe, tíz óra felé jelentkezett a főintendánsnál, hogy hódolatát kifejezze, s habár a minisztert láz gyötörte, szenvedett és verejték borította, mégis fogadta D'Artagnan urat, akit ez a megtiszteltetés elbűvölt, amint majd látni fogjuk a kettőjük közötti beszélgetésből.

244
Baráti tanácsok

Fouquet lefeküdt, mint aki ragaszkodik az élethez, és amennyire lehet, kíméli a lét vékony szövődékét, amely oly érzékeny, hogy a súrlódások és a világ tövisei gyorsan és helyrehozhatatlanul elnyúvik.

D'Artagnan megjelent a szoba küszöbén, és a pénzügyminiszter nagyon barátságosan fogadta.

- Jó napot kívánok nagyméltóságodnak! - felelte a testőr. - Hogy érzi magát az utazás után?

- Köszönöm, elég jól.

- És a láz?

- Meglehetősen rossz. Mint látja, alighogy megérkeztem, s máris herbatea-sarcot vettem ki Nantes-ra.

- Mindenekelőtt aludnia kellene nagyméltóságodnak.

- Teringettét, kedves D'Artagnan, igazán szeretnék aludni.

- Mi akadályozza benne?

- Hát először is maga.

- Én? Nagyméltóságod tréfál.

- Dehogyan. Vajon Nantes-ban nem éppúgy a király nevében jön-e, mint Párizsban?

- Az Isten szerelmére - felelte a kapitány -, hagyja békében nagyméltóságod a királyt. Megígérem, hogy azon a napon, amelyen a király nevében jövök, avégett, amire gondol, éppenséggel nem fogom unatkozni hagyni. Akkor a kardomra tett kézzel fog látni, mint a parancs előírja, és azt fogja hallani, hogy szertartásos hangon tüstént így kiáltok: „A király nevében letartóztatom nagyméltóságodat.”

Fouquet akarata ellenére összerezett, olyan természetes és megrázó volt az elmés gascogne-i hangja. A tény előadása csaknem ugyanolyan ijesztő volt, mint maga a valóság.

- Megígéri, hogy ilyen őszinte lesz? - mondotta a pénzügyminiszter.

- Becsületszavamra! De most még nem tartunk ott.

- Miből gondolja ezt, D'Artagnan úr? Jómagam éppen az ellenkezőjét hiszem.

- Még semmiről sem hallottam semmit - felelte D'Artagnan.

- Nono!

- De nem! Nagyméltóságod kellemes ember, a láza ellenére is. A király a szíve mélyén okvetlenül szereti, szeretnie kell.

Fouquet fintorra húzta az arcát.

- Hát Colbert úr? - mondta. - Colbert is úgy szeretne, mint maga mondja?

- Colbert-ről nem beszélek - felelte D'Artagnan. - Ő kivétel. Nem szereti nagyméltóságodat, meglehet; de a mókus őrizkedhetik ám a kígyótól, az áldójától!

- Tudja-e, hogy mint barát beszél velem, és hogy soha életemben nem találkoztam olyan férfival, akinek annyira helyén lett volna a szíve és az esze, mint magának?

- Milyen kedveseket mond - felelte D'Artagnan. - És a mai napig várt egy ilyen bókkal?

- Milyen vakok is vagyunk! - mormogta Fouquet.

- Lám, egészen bereked nagyméltóságod. Igyék egy keveset.

És a legszívélyesebb barátsággal nyújtott oda a főintendánsnak egy csésze herbateát. Fouquet elvette az italt, és szíves mosollyal köszönte meg.

- Ilyesmi is csak velem eshetik meg - mondta a testőr. - Tíz esztendeig éltem az orra előtt, amikor még tonnaszámra fordult meg a kezén az arany; évenként négymilliót fizetett ki járadékra, de rólam soha nem vett tudomást, és csak abban a pillanatban vette észre, hogy a világon vagyok...

- Amelyben a bukás előtt állok - szólt közbe Fouquet. - Ez az igazság, kedves D'Artagnan úr!

- Nem ezt mondom.

- De ezt gondolja. De higgye meg, ha megbukom, egy nap sem fog elmúlni anélkül, hogy a homlokomra ne ütnék és ezt ne mondanám magamnak: „Bolond, bolond, esztelen halandó, te! Ott volt a kezed ügyében D'Artagnan úr, és nem vetted igénybe, nem tetted gazdaggá!”

- Megszégyení - felelte a kapitány -, nem tudok mit felelni rá.

- Ismét egy ember, aki nem úgy gondolkodik, mint Colbert - felelte a főintendáns.

- Hogy ez a Colbert mennyire bántja! Hisz ez rosszabb a láznál!

- Megvan rá az okom - mondta Fouquet -, ítélje meg maga.

És apróra elmesélte a két hajó versenyét és Colbert képmutató üldözését.

- Nem bukásom csalhatatlan jele ez?

D'Artagnan elkomolyodott.

- De bizony - mondotta. - Igen, itt valami bűzlik, ahogy Tréville úr szokta volt mondani.

És D'Artagnan Fouquet-ra szegezte értő, beszédes tekintetét.

- Hát nem vagyok kijelölve, kapitány? Nem azért hozott-e a király Nantes-ba, hogy elszigeteljen Párizstól, ahol olyan sok csatlósom van, és hogy hatalmába kerítse Belle-Isle-t?

- Ahol D'Herblay úr tartózkodik - tette hozzá D'Artagnan.

Fouquet felkapta a fejét.

- Ami engem illet - folytatta D'Artagnan -, biztosíthatom nagyméltóságodat, hogy a király nekem semmi rosszat sem mondott önről.

- Igazán?

- A király megbízott, hogy jöjje Nantes-ba, ez igaz, és hogy ne szóljak erről semmit Gesvres úrnak.

- A barátomnak.

- Gesvres úrnak, úgy van - folytatta a testőr, és a szeme közben szakadatlanul mást mondott, mint a szája. - A király azt is elrendelte, hogy egy brigád testőrt vegyek magam mellé, ami úgy látszik, felesleges, mert a környéken nyugalom uralkodik.

- Egy brigádot? - szólt Fouquet, és könyökére támaszkodott.

- Igen, kilencvenhat lovast, ezzel a létszámmal tartóztatták le Chalais, Cinq-Mars és Montmorency urakat.

Fouquet felfigyelt ezekre a szavakra, bár a testőr látszólag nyomaték nélkül ejtette ki.

- Ezenkívül? - kérdezte.

- Ezenkívül még más jelentéktelen parancsokat adott; ilyeneket: a kastélyt őriztessem, minden lakást őriztessek, ne bízzak szolgálatot nagyméltóságod barátjának, Gesvres úrnak őrségére.

- És rám nézve milyen parancsot adott? - kérdezte Fouquet.

- Nagyméltóságodra vonatkozólag egy szót sem szólt.

- D'Artagnan úr, a becsületem, talán az életem forog kockán! Csak nem képes félrevezetni?

- Én? És milyen szándékkal? Talán fenyegeti valami veszély? Van ugyan a kocsikra és hajókra vonatkozólag egy parancs.

- Egy parancs?

- De ez nem érintheti nagyméltóságodat. Egyszerű rendőrségi rendszabály.

- Milyen? Kapitány! Milyen?

- Hogy sem ló, sem hajó a király által aláírt útleveél nélkül nem távozzhat Nantes-ból.

- Nagy Isten! De hát...

D'Artagnan elnevette magát.

- Ez a parancs csak a királynak Nantes-ba való megérkezése után lép életbe, látható tehát, hogy nagyméltóságodra egyáltalán nem vonatkozik.

Fouquet elkomorodott, és D'Artagnan úgy tett, mintha gondokba merülését észre sem vette volna.

- Ha én a nekem adott parancsok tartalmát közlöm, akkor bizonyára szeretem nagyméltóságodat, és fontosnak tartom bebizonyítani, hogy egyik sem irányul ellene.

- Kétségtelenül - mondta szórakozottan Fouquet.

- Foglaljuk tehát össze - folytatta a kapitány átható tekintettel. - Külön, jól felfegyverzett őrség a kastélyba, ahol a lakása lesz, igaz? Ismeri ezt a kastélyt? Hej, nagyméltóságú úr, valóságos börtön! Teljesen eltávolítandó Gesvres úr, aki olyan szerencsés, hogy az ön barátai közé tartozik... El kell zárni a város kapuit és a folyót, egy átjáróutat kivéve, de csak akkor, ha a király megérkezett... Tudja-e, Fouquet úr, ha nem olyan emberhez beszélnek, amilyen ön, aki a királyság első emberei közé tartozik, hanem egy zavart, megfélemlített lelkű emberhez, akkor most mindörökre kompromittálnám magam? Hiszen ez remek alkalom olyan ember számára, aki kereket akar oldani! Nincs rendőrség, nincs őrség, nincsenek parancsok, szabad a víziút és az országút is, és D'Artagnan úr kénytelen kölcsönadni a lovait, ha megkérik rá! Mindez megnyugtathatja, Fouquet úr, mert a király nem engedett volna ennyire szabad kezét nekem, ha rossz szándékai volnának. Valóban, Fouquet úr, kérjen tőlem akármit, ami csak tetszik: rendelkezésére állok; és ha nem esik terhére, tegyen nekem egy szolgálatot, azt, hogy üdvözli Aramis és Porthos urakat, ha hajóra szállna Belle-Isle felé, mert hiszen joga van ezt megtenni, így, ahogy van, most azonnal, ebben a háziköntösben.

E szavakkal és mély meghajlás után a testőr, akinek tekintete változatlanul sugárzó és jóakarató maradt, kiment a szobából és eltűnt.

Még az udvarra vezető lépcsőn haladt, midőn Fouquet már magánkívül rázta a csengőt és kiáltott:

- A lovaimat! A hajómat!

Senki sem válaszolt.

A pénzügyminiszter egyedül vett fel magára mindent, ami a keze ügyébe esett.

- Gourville! Gourville! - kiáltotta, mialatt zsebébe csúsztotta zseboráját.

A csengő ismét megszólalt, és Fouquet egyre ismételte:

- Gourville! Gourville!

Gourville sápadtan és lihegve besietett.

- Induljunk! Gyerünk innen - kiáltotta a pénzügyminiszter, amint megpillantotta.

- Késő! - felelte a szegény Fouquet barátja.

- Késő? Miért?

- Hallgassa csak!

A kastély előtt trombitaharsogás és dobpergés hallatszott.

- Mi ez, Gourville?

- A király megérkezett, kegyelmes úr!

- A király?

- A király, aki száguldott, a király, aki lóhalálában vágatott, és nyolc órával előbb érkezett, mint az ön számítása szerint érkeznie kellett volna.

- El vagyunk veszve! - mormolta Fouquet. - Derék D'Artagnan, hej, későn szóltál!

A király csakugyan megérkezett a városba; csakhamar ágyúdörgés hallatszott a bástyáról és a hajóról, amely a vízen felelt.

Fouquet összevonta szemöldökét, behívta komornyikját és díszruhába öltözött.

Az ablakból, a függöny mögül látta a néptömeget és egy nagy csapat mozdulatait, amely nem tudni, mi módon, követte az uralkodót.

A királyt nagy pompával a kastélyhoz kísérték, és Fouquet látta, amint a bejárat rácsa előtt leszáll a lóról, és halkán szól valamit D'Artagnannak, aki a kengyelt fogta.

Midőn a király belépett a kapuboltozat alá, D'Artagnan Fouquet háza felé vette útját, de lassan, olyan lassan ment és olyan gyakran állt meg beszélgetni sorfalat álló testőreivel, hogy azt lehetett hinni, a másodperceket és a lépéseket számlálja, mielőtt megbízatásának eleget tenne.

Fouquet kinyitotta az ablakot, hogy leszóljon neki az udvarra.

- Ó! - mondta D'Artagnan, midőn megpillantotta őt -, hát nagyméltóságod még itthon van?

És ez a még elegendő bizonyossággal szolgált arra nézve, hogy milyen sok hasznos felvilágosítást és tanácsot adott a testőr első látogatásakor.

A pénzügyminiszter csak sóhajtani tudott.

- Hát Istenem, így van! - felelte. - A király érkezése megghiúsította terveimet.

- Ó, hát tudja, hogy a király az imént megérkezett?

- Igen, láttam, uram; ezúttal az ő megbízásából jön?

- Hogy érdeklődjem nagyméltóságod iránt, s megkérjem, ha egészsége engedi, szíveskedjék a kastélyba fáradni.

- Azonnal, D'Artagnan úr, azonnal.

- Teringettét! - mondta a kapitány. - Most, hogy itt a király, senki sem sétálgathat többé, és nem cselekedhetik kénye-kedve szerint; most a parancs diktál, nekem csakúgy, mint önnek, s önnek éppúgy, mint nekem.

Fouquet még egy utolsót sóhajtott, kocsira ült, mert annyira gyenge volt, és a kastélyba hajtattott D'Artagnan kíséretében, akinek udvariassága most éppolyan vérfagyasztó volt, amilyen vigaszteljes és szívderítő volt kis idővel azelőtt.

Hogyan játszotta el kis szerepét XIV. Lajos király

Midőn Fouquet kiszállt a hintóból, hogy belépjen a nantes-i kastélyba, egy köznéphez tartozó ember lépett hozzá, s mély tisztelettel egy levelet adott át.

D'Artagnan meg akarta akadályozni, hogy ez az ember Fouquet-val beszéljen, és eltávolította, de az üzenetet addigra átvette a főintendáns. Fouquet kibontotta a levelet és elolvasta; ebben a pillanatban határozott félelmet tükrözött a pénzügyminiszter arca, amelyben D'Artagnan könnyűszerrel tudott olvasni.

Fouquet beledugta az írást a táskájába, amelyet a hóna alatt vitt, és folytatta útját a király lakosztálya felé.

D'Artagnan ama kis ablakok egyikéből, amelyek a kastély tornyának minden egyes emeletéről nyíltak, mialatt Fouquet mögött felhaladt, látta a levelet hozó embert, amint az körülnéz a téren, és több embernek jelt ad, akik erre eltűnnek a szomszédos utcákban, miután az említett ember által adott jeleket továbbadták.

Fouquet-t kis ideig váraoztatták azon a teraszon, amelyről beszéltünk, és amely egy kis folyosóra vezetett, ahonnan a király dolgozószobájába lehetett jutni.

Ekkor D'Artagnan elhaladt a pénzügyminiszter előtt, akit odáig kísért, és belépett a királyi dolgozószobába.

- Nos? - kérdezte XIV. Lajos, aki a testőrt megpillantva, íróasztalára, amelyet iratok borítottak, egy nagy zöld vászonhuzatot terített.

- Teljesítettem a parancsot, felség!

- És Fouquet?

- A pénzügyminiszter úr követ - felelte D'Artagnan.

- Tíz perc múlva vezessék hozzám - felelte a király, és egy kézmozdulattal elbocsátotta D'Artagnant.

A testőr eltávozott, de alig lépett ki a folyosóra, amelynek kijáratánál Fouquet váraozott rá, a király csengője visszaszólította.

- Nem látszott meglepettnék? - kérdezte a király.

- Ki, felség?

- *Fouquet* - magyarázta a király, anélkül, hogy az úr szót hozzátette volna, és ez az apróság megerősítette a testőrök kapitányának gyanúját.

- Nem, felség! - felelte.

- Jó.

És Lajos ismét elbocsátotta D'Artagnant.

Fouquet nem mozdult a teraszról, ahol vezetője elhagyta. Újra átolvasta a kis levelet, amely így szólt:

Valamit forralnak nagyméltóságod ellen. A kastélyban talán nem lesz bátorságuk hozzá, hanem csak akkor, ha visszatér lakására. Szállását máris körülfogták a testőrök. Ne térjen oda vissza; az Eszplanád mögött egy fehér ló várja.

Fouquet ráismert Gourville írására és igyekezetére. Mivel a pénzügyminiszter nem akarta egy hű barátját veszélybe sodorni, ha szerencsétlenség éri, elhatározta, hogy a levelet diribdarabra tépi és a teraszról szélnek ereszti.

D'Artagnan meglepte őt, és látta a levegőben libegő utolsó papírdarabkákat.

- Uram - mondta -, a király várja.

Fouquet elszántan lépett a kis folyosóra, ahol Brienne és Rose urak dolgoztak, mialatt Saint-Aignan ugyancsak a folyosón, egy kis széken ülve, mintha parancsra várt volna, lázas türelmetlenséggel ásítózott.

Különösnek tetszett Fouquet szemében, hogy Brienne, Rose és Saint-Aignan urak, akik máskor oly figyelmesek és szolgálatkészek, alig néznek rá, amikor ő, a pénzügyminiszter, elmegy előttük. De hogyan is találna más fogadtatásra az udvaroncoknál, akit a király immár csak Fouquet-nak nevez?

Felemelte a fejét, eltökélten, hogy szembenéz mindennel, belépett a királyhoz, miután öfelségénél bejelentették.

A király nem kelt föl, bólintással üdvözölte és részvevően így szólt:

- Nos, hogy érzi magát, Fouquet úr?

- A lázroham ismét erőt vett rajtam - felelte a pénzügyminiszter -, de teljesen felséged szolgálatára állok.

- Jó; a rendek holnap összegyűlnek; elkészítette a beszédét?

Fouquet csodálkozva nézett a királyra.

- Nem készítettem szónoklatot, felség, de majd rögtönzők. Elég jól ismerem az államügyeket ahhoz, hogy zavarba ne jöjjenek. Csak egy dolgot szeretnék kérdezni: felséged megengedi-e?

- Hogyne.

- Miért nem tisztelte meg felséged a főminiszterét azzal, hogy Párizsban értesíti?

- Beteg volt, nem akartam kifárasztani.

- Soha nem fáraszt ki a munka, egy nyilatkozat, felség, és mert elérkezett a pillanat, amelyben királyomtól magyarázatot kérhetek...

- Ó, Fouquet úr, magyarázatot! Miről?

- Felséged velem kapcsolatos szándékairól.

A király elpirult.

- Megrágalmaztak - folytatta gyorsan Fouquet -, és arra kell kérnem a királyt, hogy igazságot szolgáltatson.

- Hiába beszél, Fouquet úr, tudom, amit tudok.

- Felséged csak azt tudhatja, amit mások mondtak, jómagam semmit sem szoltam, míg mások ezer és ezer alkalommal beszéltek és...

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte a király, aki be akarta fejezni ezt a kínos beszélgetést.

- Egyenesen a dologra térek, felség, és panaszt emelek egy ember ellen, aki felségednél ellenemre tör.

- Senki sem tör ön ellen, Fouquet úr!

- Ez a válasz bizonyítja, felség, hogy igazam volt!
- Nem szeretem a vádaskodást, Fouquet úr.
- Ha az ember a vádlott...
- Már túlságosan sokat beszéltünk erről a dologról.
- Felsőged nem akarja, hogy bebizonyítsam ártatlanságomat?
- Ismétlem, hogy nem vádolom.

Fouquet egy lépést hátrált és félig meghajolt.

„Bizonyos - gondolta magában -, hogy a király elhatározott valamit. Csak az ilyen hajthatatlan, aki már nem hátrálhat meg. E pillanatban nem látni a veszélyt vaksággal volna egyenlő; és nem kitérni előle, esztelenség volna.”

Aztán fennhangon így felelt:

- Valamilyen munkához hívtok, felség?
- Nem, Fouquet úr, tanács végett, amelyet adni akarok önnek.
- Tisztelettel hallgatom, felség.
- Pihenje ki magát, Fouquet úr; ne fecsérelje tovább erejét; a rendi gyűlés ülőszaka rövid lesz, és ha titkárim berekesztették, két hétig hallani sem akarok Franciaországban államügyekről.
- A rendek összejöveteléről nincs mondanivalója számomra a királynak?
- Nincs, Fouquet úr.
- Nekem, a pénzügyi főintendánsnak?
- Kérem, pihenje ki magát, ez minden, amit mondani akarok.

Fouquet az ajkába harapott és lehorgasztotta fejét. Szemmel láthatólag valamilyen nyugtalanító gondolat bántotta.

Az a nyugtalanság megindította a királyt.

- Bosszantja, hogy pihenhet, Fouquet úr?
- Igen, felség, nem vagyok hozzászokva a pihenéshez.
- De beteg, és ápolnia kell magát.
- Felsőged egy beszédet említett, amelyet holnap kell tartanom.

A király nem felelt. A váratlan kérdés zavarba hozta.

Fouquet érezte ennek a habozásnak a súlyát. A fiatal uralkodó szeméből valamilyen veszélyt vélt kiolvasni, ami csak növelte bizalmatlanságát.

„Ha félelmet mutatok - gondolta -, el vagyok veszve!”

A királyt ellenben csak Fouquet-nak ez a bizalmatlansága nyugtalanította.

„Megtudott valamit?” - gondolta.

„Ha az első szava kemény lesz - gondolta ismét Fouquet -, ha földühödik, vagy úgy tesz, mintha dühös volna, hogy ürügye legyen, akkor hogyan vágom ki magam? Enyhítsük a dolgot. Gourville-nak igaza volt.”

- Felsőged - mondta hirtelen -, ha a király jó szíve annyira aggódik egészségemért, hogy minden munkától felment, nem leszek-e akkor a holnapi tanácsülésen való részvétel alól is felmentve?

Ágyban tölténém ezt a napot, és arra kérném a királyt, engedje meg, hogy az orvosa valamilyen orvosságot rendelhessen nekem az átkozott lázroham ellen.

- Legyen úgy, amint kívánja, Fouquet úr. Szabadságot kap, és orvost, hadd gyógyuljon meg.

- Köszönöm - mondta Fouquet, és meghajolt. Majd hirtelen elhatározással így szólt:

- Nem részesülök-e majd abban a szerencsében, hogy a királyt birtokomra, Belle-Isle-re elkísérhetem?

És Lajos arcába nézett, hogy indítványának hatását megfigyelje.

A király ismét elpirult.

- Tudja-e - felelte, és megpróbált mosolyogni -, hogy ezt mondta: *Birtokomra, Belle-Isle-re?*

- Igaz, felség.

- Nos, nem emlékszik már arra - folytatta a király ugyanolyan látszólag vidám hangon -, hogy Belle-Isle-t nekem ajándékozta?

- Ez ismét igaz, felség. Csakhogy eddig nem vette birtokba, s most fogja megtenni.

- Valóban így akarom.

- Ilyképp felséged szándéka teljesen megegyezik az enyémmel; és ki sem mondhatom, mennyire boldog és büszke voltam, hogy felséged katonaságát teljes létszámban láttam felvonulni ehhez a birtokbavételhez.

A király azt hebegte, hogy nemcsak azért hozta magával testőreit.

- Ó, azt meghiszem - felelte gyorsan Fouquet -, felséged nagyon jól tudja, hogy elég, ha egyedül jön, sétapálcával a kezében, mert azzal is ledöntheti Belle-Isle összes erődítményét.

- Az ördögbe - kiáltotta a király -, hiszen nem akarom, hogy ledőljenek ezek a szép erődítmények, amelyeknek felépítése olyan sokba került. Nem, maradjanak csak meg a hollandusok és az angolok ellen. Nem fogja kitalálni, hogy mit akarok látni Belle-Isle-en, Fouquet úr: a szép pórnöket, a falusi birtokok és a tengerpart szép lányait és asszonyait, akik olyan kecsesen táncolnak és olyan csábítóak skarlátvörös szoknyájukban! Nagyon dicsérték előttem a jobbágyait, főintendáns úr. Most engedje megnéznem őket.

- Amikor csak felségednek tetszik.

- Rendelkezik-e vízijárművel az átkeléshez? Ha akarja, már holnap mehetnék.

A pénzügyminiszter elértette a nem éppen ügyes fogást.

- Nem, felség: nem tudtam felséged kívánságát és különösen nem tudtam, hogy ilyen gyorsan kívánja majd látni Belle-Isle-t és nem tettem meg az előkészületeket.

- De hajója csak van?

- Hajóm van öt, de részint a kikötőben vannak, részint Paimboeufben, és legalább huszonnégy óra kell hozzá, hogy odautazzam, vagy ahhoz, hogy ideérkezzenek. Küldjek-e futárt? Készítsem-e elő?

- Várjon még, míg a láza elmúlik; várjon holnapig.

- Igaz... Ki tudja, holnapig nem lesz-e vajon ezer más ötletünk - felelte Fouquet, aki most már nem kételkedett, és nagyon elsápadt.

A király összerezzen, és kinyújtotta kezét a csengő felé, de Fouquet megelőzte:

- Felség, lázam van, reszketek a hidegleléstől. Ha egy pillanattal tovább maradok, talán elájulok. Engedélyt kérek felségedtől, hogy ágyba bújhassak.

- Csakugyan, vacog; szájalom nézni. Menjen, Fouquet úr, menjen. Majd elküldök, hogy hírt szerezzek állapotáról.

- Felséged elhalmoz kegyével. Egy óra múlva jobban leszek.

- Azt akarom, hogy valaki hazakísérje - mondta a király.

- Ahogy felségednek tetszik; szívesen támaszkodom valakinek a karjára.

- D'Artagnan úr! - kiáltotta a király, és megrázta a csengőt.

- Ó, felség! - akasztotta meg a király mozdulatát Fouquet, és olyan módon mosolygott, hogy az uralkodó megborzongott. - Egy testőrkapitánnyal kísértet vissza a lakásomra? Nagyon kétértelmű megtiszteltetés, felség! Csak egyszerű szolgát kérek.

- Miért, Fouquet úr? Engem bizony D'Artagnan úr kísér haza.

- Igen, de ha felségedet kíséri, csupán engedelmeskedik, ha viszont engem...

- Nos?

- Ha a testőrök parancsnoka karján térek vissza, mindenütt azt fogják mondani, hogy felséged letartóztat.

- Hogy letartóztatom! - ismételte a király, és sápadtabb lett, mint Fouquet. - Letartóztatom? Ó!

- Sok mindent mondanak - folytatta Fouquet, egyre nevetve -, és fogadni mernék, hogy akadna elég gonosz lélek, aki gúnyolódna.

Ez a megjegyzés elbizonytalanította az uralkodót. Fouquet elég ügyes vagy elég szerencsés volt, s a királyt visszariasztotta egy olyan lépés látszatától, amelyet meg akart tenni.

Midőn D'Artagnan megjelent, azt a parancsot kapta, hogy a pénzügyminiszter kísérelőjével jelöljön ki egy testőrt.

- Felesleges - mondta Fouquet -, nekem Gourville, aki lenn vár rám, kedvesebb; katona csak katonát kísérjen. Ez azonban nem fog meggátolni abban, hogy D'Artagnan úr társaságát élvezzem. Örülök, hogy láthatja Belle-Isle-t, mert jól ért az erődítményekhez.

D'Artagnan meghajolt, de egy szót sem értett a jelenetből.

Fouquet ismét meghajolt, és lassú léptekkel eltávozott, mint aki sétára indul.

Mikor kiért a kastélyból, így gondolkodott:

„Meg vagyok mentve! Látni fogod Belle-Isle-t, hitszegő király, de csak akkor, amikor már nem leszek ott.”

És eltűnt.

D'Artagnan a királynál maradt.

- Kapitány! - szólt hozzá őfelsége. - Követi Fouquet-t száz lépés távolságban.

- Igen, felség!

- Hazatér. Menjen el hozzá.

- Igen, felség.

- Tartóztassa le a nevében, és zárja be egy hintóba.

- Hintóba? Igen!

- Úgy, hogy az úton senkivel se beszélhessen, sem pedig cédulákat ne dobhasson ki az útjukba kerülő embereknek.

- Ó, ez már nehéz dolog, felség!

- Nem nehéz.

- Bocsánat, felség, mégse hagyhatom megfulladni Fouquet urat, és ha friss levegőt kíván szívni, nem akadályozhatom benne, zárva ablakot és ernyőt. S a hintó ablakán át minden lehetséges módon: kiáltással és cédulákkal, hírt adhat magáról.

- Erre az esetre is gondoltunk, D'Artagnan úr. Egy vasráccsal ellátott hintó segít az említett két kellemetlenségen, amelyet említett.

- Vasráccsos ablakú hintó? - kiáltotta D'Artagnan. - De hiszen egy ráccsal felszerelt hintó nem készül el percek alatt, felséged pedig azt parancsolja nekem, hogy tüstént menjek el Fouquet úrhoz.

- Mert a szóban forgó hintó már készen áll.

- Az már más - felelte a kapitány. - Ha kész a hintó, akkor már csak be kell fogatni.

- Már be is fogták a lovakat.

- Ó!

- És a kocsi a lovászokkal a kastély cselédségi udvarán várakozik.

D'Artagnan meghajolt.

- Már csak az van hátra, hogy megkérdezzem a királytól, hova vigyem Fouquet urat.

- Egyelőre az angers-i kastélyba.

- Helyes.

- A többit majd meglátjuk.

- Igen, felség.

- D'Artagnan úr, még egy utolsó szót: észrevehette, hogy Fouquet úr elfogására nem a gárdistáimat használom, amiért Gesvres úr fel fog dühödni.

- Felséged azért nem használja a gárdistákat - felelte a kapitány, kissé megalázva -, mert nem bízunk Gesvres úrban. Ez a dolog nyitja.

- Azt akarom mondani, uram, hogy magában megbízom.

- Jól tudom, felség, szükségtelen így hangsúlyozni.

- Csak avégből teszem, uram, hogy tudtára adjam: ha akármilyen véletlen folytán Fouquet úr kereket oldana... Hiszen ismerjük az ilyen véletleneket, uram!

- Ó, nagyon gyakoriak, felség, de mással estek meg, nem velem.

- Magával miért nem?

- Azért, felség, mert egy pillanatig szándékom volt Fouquet urat megmenteni.

A király megremegett.

- Mivel - folytatta a kapitány - jogom volt hozzá, ugyanis kitaláltam felséged tervét, mielőtt még tudtomra adta volna, és érdekelt Fouquet úr személye. Azonkívül semmi sem tiltotta, hogy ez iránt a férfiú iránt részvétet tanúsítsak.

- Valóban, uram, nem nagyon nyugtat meg szolgálata tekintetében.

- Ha abban a pillanatban megmentettem volna, teljesen ártatlan volnék, mi több: állítom, hogy jól tettem volna, mert nem rossz ember. De ő nem akarta; végzete elragadta; hagyta elrepülni a szabadság óráját. Most már mindegy. Most parancsom van, engedelmeskedni fogok, s Fouquet urat felséged fogolynak tekintheti. Fouquet úr már az angers-i kastélyban van.

- Hohó, még nincs a kezében, kapitány!

- Ez az én dolgom; mindenki a maga mesterségét érti, felség. De fontolja meg még egyszer a dolgot. Komolyan kiadja a parancsot, hogy el kell fogni Fouquet urat?

- Igen, ezerszer is igen.

- Akkor írja meg.

- Itt az írás.

D'Artagnan elolvasta, meghajolt a király előtt, és elment.

A teraszról lenézve megpillantotta Gourville-t, aki vidám arccal Fouquet háza felé vette útját.

A fehér ló és a fekete ló

„Mégiscsak furcsa - gondolta a kapitány -, Gourville jókedvűen csavarog, holott csaknem bizonyos, hogy Fouquet úr veszélyben forog; holott csaknem bizonyos, hogy Gourville értesítette Fouquet-t az iménti levélben, amelyet aztán a pénzügyminiszter ezer darabra tépett és szétszórt a szélben a teraszon.

Gourville a kezét dörzsöli, nyilván, mert valamit ügyesen vitt véghez. Honnan jön Gourville?

Gourville az Herbes utca felől jön. Hova vezet az az Herbes utca?”

És D'Artagnan végigjártatta tekintetét a kastély uralta nantes-i házak oromzatán az utcák vágta vonalon, mintha térképet nézne; csak hogy a holt, sima és száraz papír helyett domborművű élő térkép volt előtte, mozgalmasságával, nyüzsgésével, a tárgyak és emberek alakjának árnyékával.

A város határain kívül, a Loire partján, hatalmas zöldellő síkságok terültek el, úgy látszott, mintha belefutnának a bíborpiros láthatárba, amelyet a vizek égszínkékje és a mocsarak sötétzöldje barázdált.

Közvetlenül Nantes város kapuinál két fehér út vezetett fölfelé, szétágazva, mint egy óriás kezének széttárt ujjai.

D'Artagnan figyelme, aki a teraszon áthaladva egyetlen pillantással átfogta az egész tájképet, az Herbes utca vonalán eljutott a Nantes kapujánál kezdődő egyik út torkolatáig.

Még egy lépés, és lemegy a lépcsőn a teraszról, egyenesen az örtoronyba, beül a vasrácsos ablakú hintóba és Fouquet házához hajtat.

A véletlen azonban úgy akarta, hogy éppen a pillanatban egy mozgó pont tűnt szemébe, amely az említett országúton távolodott.

„Hát ez meg mi? - lepődött meg a testőr. - Egy vágató ló, amely kétségkívül megbokrosodott; ni, hogy repül!”

A mozgó pont az útról betért a lucernás mezők felé.

„Egy fehér ló - folytatta a kapitány, mert a fehérén fénylő szín elütött a háttértől -, lovas ül rajta: gyermek, akit elragadott a ló, és toronyiránt száguld vele az itató felé.”

A fekete kőlépcső fokain néhány papírfoszlány fehérlett.

„Ejnye, ejnye - hűmmögött a kapitány -, ezek annak a levélnek a darabjai, amelyet Fouquet úr széttépett. Szegény ember! Szélnek eresztette a titkát, a szél pedig nem kér belőle, és a királyra ruhazza. Szegény Fouquet, határozottan üldöz a balszerencse. A játszma nem áll egyenlően; a szerencse ellened van. XIV. Lajos csillaga elhomályosítja a tiédet; a kígyó erősebb, vagy ügyesebb, mint a mókus.”

Lefelé menet D'Artagnan felvett egyet a papírdarabok közül.

„Ez Gourville apróbetűs írása! - kiáltotta szemügyre véve egy papírdarabkát -, nem tévedtem.”

És ezt a szót olvasta: *ló*.

„No nézd csak!” - mondta, és megnézett egy másik papírdarabot; ezen nem volt írás.

Egy harmadikon ezt a szót olvasta: *fehér*.

„Fehér ló - ismételte, mint a gyermek, aki szótagolva olvas. - Tyű, a nemjóját! - kiáltott fel gyanakodva. - Fehér ló!”

Mint a puskaporszem, amely, ha megpörkölik, százszorosan kitágul, úgy duzzadt fel D'Artagnan gyanúja, és szaladt vissza a teraszra.

A fehér ló csak vágatott, vágatott egyre a Loire irányában, ahol a láthatár szélén, beleveszve a vízpárába, parányi vitorla imbolygott.

„Hohó! - kiáltotta a testőr -, csak egy menekülő száguldhat így a felszántott földeken... Csak egy Fouquet vállalkozhatik rá, egy pénzügyminiszter, hogy fényes nappal, fehér lovon száguldjon... Csak Belle-Isle ura lehet az, aki a tengerpart felé iparkodik, mikor annyi a sűrű erdő a vidéken... ha olyan erős várak vannak az országban... És senki más, csak D'Artagnan érheti utol Fouquet urat, holott félórás előnye van, és egy óra sem telik bele, eléri a hajóját.”

Ezt végiggondolva, a testőr kiadta a parancsot, hogy a vasrácsos hintóval tüstént hajtsanak egy kis erdőbe, amely a városon kívül terült el. Kiválasztotta a legjobb lovát, felpattant rá, és az Herbes utca felé vágatott, de nem azt az utat választotta, amelyet Fouquet, hanem a Loire partját, mert meg volt győződve róla, hogy tíz perc időt nyer, és utoléri a szökevényt, aki nem is gyaníthatja hogy onnan üldözik.

A gyors lovaglás és az üldözés heve felébresztette D'Artagnan vadászszenvédélyét és harcias kedvét; amennyire szelíd és jóságos volt Fouquet iránt, annyira vad, csaknem vérszomjas lett most.

Már régóta lovagolt, s még mindig nem látta a fehér lovat; dühe már-már átcsapott az őrjöngésbe, kételkedett magában, feltételezte, hogy Fouquet valamilyen, föld alatti úton menekült el, vagy elcserélte fehér lovát ama híres hollófekete lovak egyikével, amelyek olyan gyorsak, mint a szélvész, és amelyek könnyű, gyors vágóját D'Artagnan Saint-Mandéban olyan gyakran megcsodálta és irigyelte.

Ezekben a pillanatokban, amikor a szél elvakította és könnyeket sajtolt ki szeméből, amikor izzott alatta a nyereg, és a megsebzett ló felnyerített fájdalmában és patáival homokkavicsesőt vert fel maga mögött, D'Artagnan felállt a kengyelben, és hogy semmit sem látott, sem a vízen, sem a fák alatt, a levegőben szimatolt eszeveszetten. Sívár vágyának tetőpontján már légi utakról álmodozott, a jövő század találmányáról; eszébe jutott Daidalosz és hatalmas szárnya, amelynek segítségével krétai börtönéből elmenekült.

D'Artagnan ajkáról hörgő sóhajtás hangzott. Emésztette a gond, hogy ki fogják nevetni, és szakadatlanul ezt ismételte:

- Rajtam, az én eszemen fogott ki egy Gourville, énrajtam! Még azt mondják, öregszem, azt mondják, egymilliót kaptam, hogy Fouquet-t menekülni hagyjam.

És mindkét oldalon megsarkantyúzta a ló vékonyát. Két perc alatt egy mérföldet tett meg. Egy legelő szélén, a bokrok mögött hirtelen egy fehér alakot látott, amely felbukkant, aztán ismét eltűnt, és végül egy magaslaton látható maradt.

D'Artagnan megremegett örömeiben, nyomban felvidult a lelke. Letörölte a homlokáról csurgó izzadságot, lazított a szorításon, amitől a lova fellélegzett, s rövidebbre fogva a kantárszárát, mérsékelte az állat sebes vágóját, amely büntársa volt ebben az embervadászatban. Most végre szemügyre vehette az országutat, és megállapíthatta helyzetét Fouquet-hoz viszonyítva.

A főintendáns, a porhanyós talajon száguldva, teljesen kifulladásra fehér lovát. Érezte, hogy okvetlenül keményebb talajra kell kerülnie, ezért a legrövidebb úton igyekezett átvágni az országútra. D'Artagnannak ellenben csak egyenes irányban kellett továbblovagolnia a parti

sziklafal alatt, amely eltakarta őt ellenségének szeme elől, úgyhogy átvághatott Fouquet előtt az országútra. Ott kezdődik majd az igazi verseny, ott bontakozik majd ki a küzdelem.

D'Artagnan engedte, hogy a ló teli tüdővel szívja magába a levegőt. Észrevette, hogy a pénzügyminiszter lépésben lovagol, vagyis szintén lélegzethez engedi jutni a lovát. Csakhogy mind a két fél túlságosan sietett, semhogy így lovagolhatott volna tovább. A fehér ló úgy repült, mint a nyílvevő, midőn ismét ellenállóbb talajt érzett a lába alatt.

D'Artagnan megeresztette a gyeplőszárat, és fekete lovát vágára fogta. Most mindketten ugyanazon az országúton lovagoltak; a két ló dobogásának négyszeres visszhangja egybevegyült; Fouquet még nem vette észre D'Artagnant.

Ám a kaptató végén már csak egyetlen visszhang verte fel a levegőt, D'Artagnan paripájának mennydörgésszerű robogása.

Fouquet hátranézett, és száz lépésnyire maga mögött megpillantotta ellenfelét, előrehajolva lova nyakára. Semmi kétség: fénylő kardszív, vörös zubbony, ez a testőr. Fouquet is megeresztette a gyeplőszárat, és a fehér ló újabb húsz lépéssel tetézte kettejük között a távolságot.

„Mi a csuda! - gondolta nyugtalankodva D'Artagnan -, hisz ez nem közönséges ló, amin Fouquet lovagol, vigyázzunk!”

És csalhatatlan szemével figyelmesen szemügyre vette a ló járását és lendületét.

Gömbölyű far, vékony, nyújtott farok, karcsú és vékony lábak, akár az acéldrót, márvány keménységű paták.

Megsarkantyúzta a maga lovát, de a két ló közti távolság nem csökkent.

D'Artagnan figyelmesen hallgatózott: egyetlen ziháló hangot nem hallott, s a fehér ló mégis repülve szelte a levegőt.

A hollófekete ló ellenben, hörögni kezdett, mintha megkehesedett volna.

„Utolérem, ha beledöglök is a lovam” - gondolta D'Artagnan.

Elkezdte rángatni a zablát, mintha ketté akarta volna fűrészelni a szegény állat száját, sarkantyúját pedig belevágta az állat vérző bőrébe.

A ló eszeveszetten megugrott, behozott húsz ölet, és pisztolylövésnyire megközelítette Fouquet-t.

„Kitartás! - biztatta magát a testőr. - Csak így tovább! A fehér ló talán kimerül; és ha a ló nem dől ki, kidől végre a lovas.”

Ám ló és lovas egyesült erővel jól tartotta magát, és lassanként ismét előnyt szerzett.

D'Artagnan vad kiáltásban tört ki, mire Fouquet, akinek a lova derekasan repült tovább, hátrafordult.

- Ördögös ló, vakmerő lovas! - szitkozódott a kapitány. - Hahó! Teringettét! Fouquet úr! Hahó! A király nevében!

Fouquet nem felelt.

- Hallja? - üvöltött D'Artagnan. A lova megbicsaklott.

- Persze! - felelte lakonikusan Fouquet.

És továbbszáguldott.

D'Artagnan csaknem esztét vesztette; forrt a vére, s elöntötte a fejét s a szemét.

- A király nevében - kiáltotta újra. - Álljon meg, vagy leterítem egy pisztolylövéssel.

- Tegye! - felelte Fouquet, és repült tovább.

D'Artagnan előkapta egyik pisztolyát és felhúzta, abban a reményben, hogy a kakas csattanása megállítja majd az ellenfelet.

- Önnek is vannak pisztolyai - kiáltotta -, védekezzék!

Fouquet csakugyan megfordult a zajra, és D'Artagnannak keményen a szemébe nézve, testére feszülő kabátját jobb kezével kigombolta; de a pisztolyhoz nem nyúlt.

Húsz lépésnyire voltak egymástól.

- Az ántiját! - kiáltotta D'Artagnan. - Nem fogom megölni! Ha nem akar rám löni, akkor adja meg magát! Olyan nagy szó az a börtön?

- Inkább meghalok - felelte Fouquet -, úgy kevesebbet fogok szenvedni.

D'Artagnan, félőrülten a kétségbeeséstől, az országútra hajította pisztolyát.

- Élve fogom kézrekeríteni - kiáltotta, és egy mesterfogással, amelyre egyedül ez a páratlan lovas volt képes, tíz lépéssel hozta közelebb a lovát a fehér paripához, és már kinyújtotta a kezét, hogy megragadja zsákmányát.

- Öljön meg inkább, az emberségesebb - mondta Fouquet.

- Nem! Elevenen akarom, elevenen - mormogta a kapitány.

A lova másodszor is megbotlott, és Fouquet ismét előnyt nyert.

Leírhatatlan látványt nyújtott a versenyt futó két ló; mind a kettő csak a gazdája akaratának élt.

A vad vágatás után sebes, majd egyszerű ügetés következett.

A két elcsigázott atléta azonban változatlanul gyorsnak tartotta az iramot. D'Artagnan, a végsőkig felingerelve, elővette második pisztolyát és célba vette a fehér lovat.

- A lovának szól! Nem önnek! - kiáltotta oda Fouquet-nak.

És lőtt. Farán találta a lovat, az állat vadul ugrott egyet és felágaskodott.

D'Artagnan lova földre rogyott és kiadta páróját.

„Elvesztettem a becsületemet! - gondolta a testőr. - Nyomorult ember vagyok.”

- Fouquet úr! Szánalomból dobja ide az egyik pisztolyát, hogy föbbe lőhessem magam.

Fouquet továbbvágatott.

- Az Isten szerelmére! - kiáltotta D'Artagnan. - Amit ön ebben a pillanatban nem akar, azt megteszem egy óra múlva; de itt az országúton becsülettel halok meg, és tisztelni fognak; tegye meg nekem ezt a szolgálatot, Fouquet úr.

Fouquet nem felelt, hanem továbbügetett.

D'Artagnan elkezdett futni az ellenfele után.

Egymás után eldobta a kalapját és a kabátját, mert zavarták a futásban, aztán kardhüvelyét, amely a lábát verte.

A kard is nehéz lett a kezében, és eldobta, akár a hüvelyét.

A fehér ló horkolt; D'Artagnan egyre közelebb ért hozzá.

Az állat belefáradt az ügetésbe, lépésben ment tovább, a feje ingott, mert szédült, a szája tajtékzott, és kibuggyant rajta a vér.

D'Artagnan kétségbeesett erőfeszítéssel odaugrott Fouquet-hoz, megfogta a lába szárát, és akadozó, elfúló hangon így szólt:

- Elfogom a király nevében; lőjön fejbe, és akkor mindketten megtettük a kötelességünket.

Fouquet messzire eldobta magától a két pisztolyát, nehogy D'Artagnan kezébe kerüljenek, és leugrott a lóról.

- A foglya vagyok, uram! - mondta. - Karoljon belém, mert mindjárt elájul.

- Köszönöm! - hebegte D'Artagnan, s csakugyan úgy tetszett neki, mintha kisiklana a lába alól a talaj, és mintha leszakadna rá az ég.

Aztán lélegzete és ereje fogytán lerogyott a földre.

Fouquet lement a folyó partjára, vizet mert a kalapjába, meglocsolta a testőr halántékát, és az ajkai közé töltött egy hűsítő kortyot.

D'Artagnan magához tért, és tétova tekintettel nézett körül.

Fouquet-t látta térdelni maga előtt, vizes kalappal a kezében, és kimondhatatlanul szelíden mosolyogva.

- Nem menekült el? - kiáltott fel a testőr. - Hát bizony, uram, becsületesség, szív és lélek tekintetében nem Lajos a király, aki a Louvre-ban székel, sem pedig Fülöp, Sainte-Marguerite lakója, hanem ön, a száműzött, az elítélt!

- Én, D'Artagnan úr, egyetlen vétkem miatt vagyok elveszve.

- Milyen vétek az, Istenem?

- Magát kellett volna megnyernem barátomnak. De hogyan fogunk visszatérni Nantes-ba? Messze vagyunk onnan.

- Igaz - mondta D'Artagnan elgondolkodva és komoran.

- A fehér ló talán még bírja addig; olyan jó ló volt! Üljön fel rá, D'Artagnan úr, én majd gyalog megyek, míg kipihente magát.

- Szegény állat, megsebesült! - mondta a testőr.

- Állítom, hogy bírja még; jól ismerem; de jobbat mondok: ülünk fel rá mind a ketten.

- Próbáljuk meg - mondotta a kapitány. De alighogy a kettős teher ránehezedett, a ló megtántorodott, aztán magához tért, néhány lépést tett, majd ismét elkezdett tántorogni, és odazuhant a hollófekete ló mellé.

- Gyalog fogunk menni, úgy akarja a sors, pompás séta lesz - szólalt meg Fouquet, és D'Artagnan karja alá nyúlt.

- Az ántiját! - kiáltotta a testőr kidülledő szemmel, ráncba vont homlokkal, szorongó szívvel. - Gyalázatos nap!

Lassan megtették a négy mérföldet, amely elválasztotta őket az erdőtől, amely mögött a hintó várakozott rájuk a kísérekkel.

Midőn Fouquet megpillantotta a gyászos alkotmányt, így szólt D'Artagnanhoz, aki lesütötte a szemét, mintha ő szégyenkezne XIV. Lajos helyett.

- Micsoda ötlet, rendes embernek ilyen nem juthat eszébe. D'Artagnan kapitány, ez nem a maga fejében fogamzott.

- Hogy ne tudjon leveleket kidobálni.

- Szellemes!

- De beszélnie lehet, ha írnia nem is szabad - mondta D'Artagnan.

- Beszélni? Magához?

- Hát... ha úgy tetszik.

Fouquet elgondolkodott, aztán a kapitány arcába nézett, és ezt mondta:

- Egyetlen szót! Meg fogja jegyezni?

- Meg én.

- Továbbítja annak, akinek én akarom?

- Továbbítom.

- Saint-Mandé! - mondta Fouquet egészen halkán.

- Helyes. Kinek mondjam?

- Bellière-né asszonynak vagy Péliisonnak.

- Meglesz.

A hintó áthaladt Nantes-on, és Angers felé vette útját.

Amelyben elbukik a mókus, és a kígyónak szárnyai nőnek

Délután két óra volt. A királyt ette a türelmetlenség, kiment dolgozószobájából a teraszra, és néhányszor kinyitotta a folyosó ajtaját, hogy megnézzze, mit csinálnak titkárai.

Colbert ugyanazon a helyen ült, amelyen Saint-Aignan aznap reggel olyan soká elidőzött, Brienne-nel beszélgetve.

A király hirtelen kinyitotta az ajtót, és ezt a kérdést intézte hozzájuk:

- Miről beszélnek?

- A rendek első üléséről - válaszolta Brienne, s felállt.

- Nagyon helyes - szólt a király, és ismét visszahúzódott.

Öt perccel később a csengő Rose-t szólította, aki éppen soros volt.

- Elkészítette a másolatait? - kérdezte a király.

- Még nem, felség.

- Nézze meg, visszatért-e D'Artagnan úr!

- Még nem, felség!

- Különös - mormolta a király. - Hívja ide Colbert urat.

Colbert belépett. Kora reggel óta leste a pillanatot.

- Colbert úr - mondta nagyon élénken a király -, mégiscsak meg kellene tudnunk, mi történt D'Artagnan úrral.

Colbert a maga nyugodt hangján így felelt:

- Hol kívánja a király, hogy kerestessenem?

- Ejnye, uram, hát nem tudja, hova küldtem? - szólt Lajos epésen.

- Felsőged nem mondta meg nekem.

- Vannak dolgok, uram, amelyeket kitalál az ember, kivált maga.

- Feltevéseim lehettek, felség, de nem merészeltem mindent kitalálni.

Alig mondta el Colbert ezeket a szavakat, midőn a királyénál nyersebb hang szakította félbe az uralkodó és a miniszter beszélgetését.

- D'Artagnan! - kiáltotta a király örvendezve.

D'Artagnan sápadtan és haragosan így szólt a királyhoz:

- Felsőged adott parancsot a testőreimnek?

- Milyen parancsot? - kérdezte a király.

- Fouquet úr házára vonatkozólag.

- Semmilyen - felelte Lajos.

- Ahá - dörmögte D'Artagnan a bajuszát rágva. - Nem tévedtem, az úr volt az.

És Colbert-ra mutatott.

- Milyen parancsot? Mondja csak! - érdeklődött a király.

- Azt a parancsot, hogy az egész házat felforgassák, hogy Fouquet úr tisztviselőit és szolgálait megverjék, hogy feltörjék a fiókokat, hogy feldúljanak egy békés hajlékot; egyszóval vademberi parancsot, az ántiját!

- Uram! - hebegte Colbert nagyon sápadtan.

- Uram! - vágott közbe D'Artagnan. - Egyedül a királynak, értse meg, egyedül a királynak van joga ahhoz, hogy testőreimnek parancsoljon; ami azonban uraságot illeti, megtiltom, és ezt öfelsége előtt jelentem ki; végül is a kardforgató nemesek nem azonosak a semmirekellő számkukacokkal.

- D'Artagnan! D'Artagnan! - mormolta a király.

- Ez roppant megalázó! - folytatta a testőr. - Meggyalázzák a testőreimet. Nem himpellérek vagy számvevőségi írnokok parancsnoka vagyok én, az ántiját!

- De mi történt? Beszéljen! - szólt méltóságteljesen a király.

- Az történt, felség, hogy ez az úr, aki felséged parancsait nem találhatta ki, következőképp nem tudta, hogy Fouquet urat elfogtam, ez az úr, aki tegnapi pártfogójának vaskalitkát készíttetett, elküldte Roncherat urat Fouquet úr lakására, és a pénzügyminiszter iratainak elkobzása címén elhordták az összes bútorokat. Testőreim ma reggel óta körülvették a házat. Ez az én parancsom. Ki merete megalázni testőreimet? Ki kényszerítette őket arra, hogy jelen legyenek ennél a fosztogatásnál, ki tette őket bűntársakká? A mindenségit! Mi a királyt szolgáljuk, de nem Colbert urat!

- D'Artagnan úr! - mondta a király szigorúan. - Vigyázzon, az én jelenlétemben és ilyen hangon nem szokás egymást felelősségre vonni.

- A király érdekében cselekedtem - mondta Colbert elváltozott hangon -, nehéz elviselnem, hogy öfelsége egyik tisztje így bánik velem, meg sem tudom torolni, mert tekintettel kell lennem a tiszteletre, amellyel a királynak tartozom.

- A tisztelet, amellyel a királynak tartozik - felelte D'Artagnan lángoló szemmel -, elsősorban azt kívánja, hogy a király tekintélyét tiszteletben tartsa és személyét megszerettesse. Egy ellenőrzés nélkül kormányzó hatalom minden ügyvivője ezt a hatalmat képviseli, és ha a népek átkozzák a kezet, amely őket sújtja, akkor Isten ezt a királyi hatalom terhére rója fel. Megértette? Hát egy katonának, akit negyven esztendőn át keménnyé edzett a vérontás és a sebek látványa, kell erre megtanítania, uram? Hát tőlem kell erednie az irgalomnak, és magától a kegyetlenségnek? Ártatlan embereket fogatott el, kötöztetett meg és vettetett börtönbe!

- Talán Fouquet úr bűntársait - vélte Colbert.

- Ki mondta, hogy Fouquet-nak bűntársai vannak, vagy azt, hogy egyáltalán bűnös? Ezt egyedül a király tudja, az ő igazságszolgáltatása nem elvakult. Ha a király mondja: „Fogja el, zárja börtönbe ezt meg ezt”, akkor majd engedelmeskedem. Ne beszéljen nekem tehát többé a király iránt tanúsított tiszteletéről, és vigyázzon szavaira, ha netán fenyegetést tartalmaznának, mert a király nem engedi, hogy rossz szolgálai megfenyegezzék azokat, akik őt híven szolgálják; és ha, Isten ments, ilyen hálátlan uram volna, hát tudnám, mit kell tennem, hogy tiszteletben tartsanak.

E szavakkal D'Artagnan büszkén megvetette lábát a király dolgozószobájában, villámló szemmel, kezével a kardját markolva, remegő ajakkal, és még nagyobb haragot színélve, mint amilyenre valóban lobbant.

Colbert-t ette a méreg a megaláztatás miatt; meghajolt a király előtt, mint aki engedélyt kér, hogy távozhasson.

A király a harag és kíváncsiság között ingadozott, s nem tudta még, hogy melyiküknek fogja pártját. D'Artagnan észrevette a király habozását. Elhibázott dolog lett volna tovább maradnia; okvetlenül diadalt kellett aratnia Colbert felett, és ennek egyetlen módja olyan ügyesen és erősen felingerelni a királyt, hogy őfelségének ne legyen más kiútja, mint a választás a két ellenfél között.

D'Artagnan tehát meghajolt ugyanúgy, mint Colbert, de a király, mivel mindenekelőtt a pontos híreket és részleteket akarta hallani a pénzügyminiszter elfogásáról, akitől egyszer még ő is remegett, a király, belátva, hogy D'Artagnan mérgeződése miatt a várva várt részleteket legalább egy negyedórával később fogja megtudni, megfedkezett Colbert-ről, aki úgysem mondhatott semmi újat, és visszahívta testőrkapitányát.

- Nono, uram, tegyen előbb jelentést, aztán kipihenheti magát.

D'Artagnan, aki már az ajtónál volt, de a király szavára megállt, visszalépett, Colbert pedig kénytelen volt elmenni. Arca bíborpiros lett, fekete, gonosz szeme vészjósló lángokat lövellt bozontos szemöldöke alól; előrelépett, meghajolt a király előtt, kidüllesztette a mellét, midőn D'Artagnan előtt haladt el, és halálos gyűlölettel a szívében távozott.

Most, hogy egyedül maradt a királlyal, D'Artagnan nyomban lecsillapodott, és egy pillanat alatt ismét erőt vett magán.

- Felség - mondta -, felséged fiatal király. A hajnalpírról ítéli meg az ember, hogy szép nap lesz-e vagy borús. Hogyan fogják magyarázni a népek, akiket Isten felséged törvénye alá rendelt, az uralkodását, felség, ha eltűri, hogy minisztereit a harag és az erőszak vezesse tevékenységükben. De beszéljünk rólam, felség, hagyjuk a vitát, felséged haszontalannak, talán még illetlennek is ítéli. Beszéljünk rólam. Elfogtam Fouquet urat.

- Elég sok időre volt szüksége hozzá - jegyezte meg csípősen a király.

D'Artagnan ránézett.

- Látom, rosszul fejeztem ki magam. Azt jelentettem felségednek, hogy elfogtam Fouquet urat.

- Igen; no és?

- Nos, azt kellett volna felségednek mondanom, hogy Fouquet úr fogott el engem, ez helyesebb lett volna. Az igazság kedvéért tehát hozzáteszem: elfogtam Fouquet úr által.

Most XIV. Lajoson volt a csodálkozás sora. Ezúttal őfelsége hökkent meg. D'Artagnan éles szeme észrevette, hogy mi történt az uralkodó lelkében. Nem engedett a királynak időt, hogy kérdezzen. Olyan költőien, olyan sajátos színekkel, amelyekkel abban az időben talán csak ő rendelkezett, lefestette Fouquet menekülését, az üldözést, az elkeseredett versenyfutást, és végül a főintendáns példátlan nagylelkűségét, aki tízszer is kereket oldhatott volna, hússzor is megölhette volna makacsul üldöző ellenfelét, s mégis inkább a börtönt választotta, vagy talán ennél is rosszabbat, semmint hogy megalázza azt, aki el akarja rabolni szabadságát.

A testőrök kapitányának elbeszélése alatt a király egyre izgatottabb lett, mohón leste szavait, és az ujjait ropogtatta.

- Ebből tehát az következik, felség, legalábbis az én szememben, hogy az, aki így viselkedik, lovagias ember, és nem lehet a király ellensége. Ez a véleményem, ismétlem felségednek. Tudom, mit akar erre válaszolni a király, és meghajlok előtte: „Államérdek!” Ám legyen!

Tiszteletre méltó indok a szememben. De én katona vagyok, parancsot kaptam; végrehajtottam a parancsot, kedvem ellenére, az igaz, de végrehajtottam. Hallgatok.

- Hol van Fouquet úr ebben a pillanatban? - kérdezte Lajos rövid hallgatás után.

- Fouquet úr, felség - felelte D'Artagnan -, abban a vaskalitikában van, amelyet Colbert úr készíttetett számára, és négy erős ló vágat vele az angers-i országúton.

- Miért hagyta el útközben?

- Mert felséged nem mondta, hogy menjek vele Angers-ba. A bizonyítéka, a legjobb bizonyíték, amit felhozhatok, az, hogy a király éppen kerestetett... Azonkívül más okom is volt.

- S mi az?

- Ha én vagyok az a szegény Fouquet, soha meg nem kísérelm a szökést.

- Hogyan? - kiáltotta megütközve a király.

- Felséged megértheti, és bizonyára meg is érti, hogy leghőbb vágyam Fouquet urat minél előbb szabadon látni. Egyik brigadérosomnak adtam át, a legügyetlenebbnek, akit csak találhattam testőreim között, hogy a fogoly elmenekülhessen.

- Megörült, D'Artagnan úr? - kiáltotta a király, összefonva mellén a karját. - Hát szabad ilyen szörnyűséget kimondani, ha már olyan szerencsétlen, hogy ilyeneket gondol?

- De felség, csak nem várja el tőlem, hogy Fouquet úr ellensége legyek, azok után, amiket értem és felségedért tett? Nem, ne bízsa rám az őrzését, ha úgy akarja őriztetni, hogy lakat alatt maradjon; akármilyen erős a kalitka rácsa, a madár végül mégis ki fog repülni.

- Csodálom - mondta a király komoran -, hogy nyomban nem állt át annak a pártjára, akit Fouquet a trónomra akart ültetni. Akkor mindene megvolna, amire szüksége van: ragaszkodás és elismerés. Az én szolgálatomban, uram, csupán ura parancsát kaphatja.

- Ha nem Fouquet úr ment volna el felségedért a Bastille-ba - felelte D'Artagnan nyomatékosan -, akkor még csak egyetlen ember ment volna el oda és ez az ember én lettem volna; ezt nagyon jól tudja, felség.

A király elhallgatott. A testőrök kapitányának őszinte, bátor szavaira nem volt ellenvetés. D'Artagnan szavait hallgatva, Lajosnak eszébe jutott az egykori D'Artagnan, az, aki az ágyfüggöny mögé rejtőzve vigyázott rá, mikor Párizs népe, Retz kardinális vezetésével, meg akart győződni a király jelenlétéről; az a D'Artagnan, akit kézmozdulattal üdvözölt, midőn Párizsba visszatérve a Notre-Dame templomba ment; az a katona, aki Blois-ban kilépett szolgálatából; az a tiszt, akit magához hívatott, midőn Mazarin halálakor hatalomra került; az a férfi, aki mindig becsülettel, bátran, híven kiállt érte.

Lajos az ajtóhoz lépett és beszólította Colbert-t.

Colbert nem mozdult a folyosóról, ahol a titkárok dolgoztak. Colbert megjelent.

- Házkutatást tartott Fouquet úrnál, Colbert?

- Igen, felség.

- Milyen eredménnyel?

- Roncherat úr, akit felséged a testőrökkel odaküldött, iratokat hozott magával - felelte Colbert.

- Látni akarom őket... Most pedig adja ide a kezét.

- A kezemet, felség?

- Igen, hogy D'Artagnan úr kezébe tehessem. Mert bizony, D'Artagnan - folytatta mosolyogva, és odafordult a testőrhöz, aki a miniszter láttára ismét felvette büszke magatartását -, nem ismeri ezt a férfiút, ismerkedjék meg velem.

És Colbert-ra mutatott.

- Igaz, hogy közepes szolga alárendelt állásban, de nagy ember lesz belőle, ha a legmagasabb rangra emelem.

- Sire! - hebegett Colbert, majd esztét vesztve örömeiben és félelmében.

- Megértettem, hogy miért - súgta D'Artagnan a király fülébe. - Féltékeny volt?

- Valóban, a féltékenység megbénította szárnyait.

- A jövőben szárnyas kígyó lesz - dörmögte a testőr, gyűlöletének utolsó maradványával az iménti ellenfél iránt.

Hanem Colbert ábrázata, mikor D'Artagnanhoz közelebb lépett, annyira más lett, mint amilyenek addig látta, olyan jóságosnak, olyan szelídnek, olyan barátságosnak látszott, a szeme olyan nemes és sugárzó kifejezést öltött, hogy D'Artagnan, aki értett az arckifejezésekhez, meghatódott, és csaknem megváltoztatta véleményét.

Colbert megszorította D'Artagnan kezét.

- Amit a király mondott, bizonyítja, hogy mennyire ismeri őfelsége az embereket. A merev ellenállás, amelyet eddig a napig a visszaélések ellen, s nem az emberek ellen kifejtettem, bizonyítja, hogy királyom birodalmát nagyra tenni és országunk jólétét fokozni volt a szándékom. Nagyon sok eszmém van, D'Artagnan úr; majd meglátja, mint bontakoznak ki az általános béke napsugarában; és ha nincs is meg a bizonyosságom és szerencsém, hogy elnyerhetem a tiszteletre méltó emberek barátságát, legalább abban biztos vagyok, uram, hogy el fogom nyerni megbecsülésüket. Azért pedig, hogy csodáljanak, uram, odaadnám az életemet.

Ez az átalakulás, ez a hirtelen emelkedés, a királynak ez a néma helyeslése gondolkodóba ejtették a testőrt. Nagyon udvariasan meghajolt Colbert előtt, aki le nem vette róla a szemét.

A király elbocsátotta őket, látva, hogy kibékültek, együtt mentek el.

Alighogy kiértek a dolgozószobából, az új miniszter megállította a kapitányt, és így szólt:

- Hát lehetséges, D'Artagnan úr, hogy olyan szemmel, amilyen a magáé, nem ismerte fel első pillantásra, hogy ki vagyok?

- Colbert úr - felelte a testőr -, ha szemünkbe tűz a nap, akkor a legizsákosabb paraszt sem látjuk. Aki hatalmon van, ragyog; és ha már hatalomra jutott, miért üldözi továbbra is azt, aki kegyvesztett lett és olyan magasról bukott?

- Én, uram? - mondta Colbert. - Én őt sohasem fogom üldözni. Én át akartam venni a pénzügyek intézését, egyedül a magam kezébe, mert becsvágyó vagyok, de kivált mert feltétlenül megbízom képességeimben; jól tudom, hogy az ország minden aranyát én fogom őrizni, és szeretném megőrizni egyúttal mint a király aranyát; mert ha még harminc esztendőig élek, akkor harminc esztendő alatt sem tapad belőle egyetlen dénár sem a kezemhez; mert ebből a pénzből én magtárákat, házakat, városokat, kikötőket akarok építeni; tengeri haderőt akarok teremteni, hajókat felszerelni, amelyek elviszik Franciaország hírére a legtávolabbi népekhez is; könyvtárakat és akadémiákat akarok alapítani, a világ első és leggazdagabb hatalmává akarom tenni Franciaországot. Látja, ez az indítóoka

ellenszenvennek Fouquet úrral szemben, aki akadályozott a cselekvésben. És ha majd nagy és erős leszek, ha nagy és erős lesz Franciaország, akkor magam kiáltom majd: „Kegyelem!”

- Kegyelem! Így mondta? - szólt D'Artagnan. - Akkor kérjük meg a királyt, hogy engedje szabadon Fouquet-t. A király csakis maga miatt sújt le rá.

Colbert ismét felemelte a fejét.

- Jól tudja, hogy nem így van, uram, és hogy a király személyes okokból viseltetik gyűlölettel Fouquet úr iránt; igazán nem tőlem kell ezt megtudnia.

- A király majd belefárad, majd elfelejti.

- A király sohasem felejt, D'Artagnan úr. Figyeljen csak: a Király szól és parancsot ad ki; nem befolyásoltam, ugyebár? Hallgasson oda.

A király csakugyan titkárait szólította.

- D'Artagnan úr! - kiáltott azután.

- Itt vagyok, felség!

- Adjon. Saint-Aignan úr mellé húsz testőrt, Fouquet úr őrzésére.

D'Artagnan és Colbert összenézett.

- És Angers-ből - folytatta a király - vigyék át a foglyot Párizsba, a Bastille-ba.

- Igaza volt - mondta a kapitány a miniszternek.

- Saint-Aignan - folytatta a király -, tüzet nyit mindenkire, aki az úton Fouquet úrral halk szót vált.

- És én, felség? - kérdezte a herceg.

- Maga, uram, csak a testőrök jelenlétében beszélhet velem.

A herceg meghajolt és indult, hogy teljesítse a parancsot.

D'Artagnan is indulni készült, de a király visszahívta:

- D'Artagnan úr, nyomban útnak indul és elfoglalja Belle-Isle-en-Mer szigetet, amely hűbéri birtok.

- Igen, felség. Egy szál egyedül?

- Vigyen akkora csapatot, amekkorára szüksége van, hogy kudarcot ne valljon, ha a vár ellenáll.

Az udvaroncok csoportjában a hízelgő hitetlenkedés hangja morajlott fel.

- Ilyen már volt - felelte D'Artagnan.

- Igen, volt, gyermekkoromban - felelte a király -, de többé hallani sem akarok róla! Megértette? Menjen, uram, és ne mutakozzék, míg a vár kulcsai kezében nincsenek.

Colbert odalépett D'Artagnanhoz.

- Ez olyan megbízatás, amely, ha jól teljesíti, meghozza magának a marsallbotot.

- Miért mondja: *ha jól teljesíti*?

- Mert nehéz feladat.

- Milyen értelemben?

- Barátai vannak Belle-Isle-en, D'Artagnan úr, és olyan embernek, amilyen maga, nem könnyű dolog egy barát holttestén átgázolva célba jutni.

D'Artagnan lehajtotta a fejét, Colbert pedig visszatért a királyhoz.

Egy negyedórával később a kapitány parancsot kapott, hogy ellenállás esetén röptse a levegőbe Belle-Isle-t, és gyakoroljon alsó- és felsőfokú igazságszolgáltatást, egészen a pallosjogig, mind az ott lakók, mind a menekültek felett, azzal az utasítással, hogy egyetlen lelket sem hagy menekülni.

„Colbert-nak igaza volt - gondolta D'Artagnan -, a marsallbotom két barátom életébe kerülhet. Csakhogy elfelejtik, hogy a barátaim nem olyan ostobák, mint a madarak, és nem várják meg a madarász kezét, előbb kelnek szárnyra. Én pedig olyan messziről mutatom majd meg ezt a kezét, hogy idejében észreveszik. Szegény Porthos! Szegény Aramis! Nem, az én szerencsém egyetlen szárnytollatokba sem fog kerülni!”

Ez után az elhatározás után D'Artagnan összegyűjtötte a királyi hadsereget, Paimboeufben hajóra szállt, és késedelem nélkül vitorlát bontott.

248
Belle-Isle-en-Mer

A védőgát legvégső szélén, a sétányon, amelyet a tomboló tenger az esti dagály hullámaival korbácsol, két férfi haladt kart karba öltve, és élénk, áradó hangon beszélgetve, anélkül, hogy emberi lény meghallhatta volna szavaikat, amelyeket elnyelt a szél, a tajtékos hullámoktól elragadott fehér habbal együtt.

A nap lehanyatlott az óceán nagy medencéjében, amely vöröslött, mint egy óriási olvasztótégely.

A két férfi közül az egyik koronként nyugat felé fordult, és komor nyugtalansággal fürkészte a tengert.

A másik, társának arcvonásait kutatva, mintha szeméből akarta volna kiolvasni gondolatait. Azután szótlanul, komor töprengésbe merülve, folytatták sétájukat.

Ez a két férfiú, akiket már mindenki ismer, két száműzöttünk volt, Porthos és Aramis, akik Belle-Isle-re menekültek, amikor D'Herblay reményei hajótörést szenvedtek és nagyszerű terveivel kudarcot vallott.

- Hiába beszél, kedves Aramisom! - hajtogatta Porthos, mialatt teli tüdővel szívta magába a sós levegőt, mely hatalmas mellét dagasztotta. - Hiába beszél, Aramis! Nem közönséges dolog, hogy az összes halászhajó, amely kifutott, két nap óta eltűnt. Nem volt tengeri vihar. Az idő végig szélcsendes volt, viharnek legcsekélyebb nyoma sem látszott, de még ha lett volna is vihar, akkor sem süllyedt volna el az összes bárkánk. Ismétlem, különös dolog, ez az eltűnés nyugtalanít, higgye meg.

- Igaz - mormogta Aramis -, igaza van, Porthos barátom! Igaz, van valami különös a dologban.

- Azonkívül - folytatta Porthos, mert gondolatai Vannes püspökének helyeslése nyomán láthatólag szárnyra kaptak -, azonkívül meggondolta-e, hogy ha bárkánk elsüllyedtek, hogy lehet, hogy a hullámok egyetlen roncsot sem vetettek partra.

- Meggondoltam, éppúgy, mint maga.

- Gondolja meg továbbá, hogy az a két itt maradt bárka, amelyet kiküldtem a többiek megkeresésére...

Itt Aramis olyan kiáltással és olyan hevesen szakította félbe társának szavait, hogy Porthos elhűlve hallgatott el.

- Mit mond, Porthos? Mi? Kiküldte a két bárkát?

- Hogyne! A többiek megkeresésére - felelte Porthos egyszerűen.

- Szerencsétlen! Mit tett? Most el vagyunk veszve! - kiáltotta a püspök.

- El vagyunk veszve? Mit beszél? - kérdezte Porthos megrémülve. - Miért veszünk el, Aramis?

Aramis összeszorította a száját.

- Semmi, semmi... csak azt akartam mondani...

- Mit?

- Hogy ha kedvünk támadna hajózásra indulni a tengeren, képtelenek volnánk megtenni.

- No ha csak ez bántja! Szép kis élvezet, mondhatom! Ami engem illet, nem sajnálom. Amit sajnálok, az igazán nem a Belle-Isle-en található szórakozás. Amit én sajnálok, Aramis, az Pierrefonds, az Bracieux, az Vallon, a szép Franciaország. Itt nem Franciaországban vagyunk, kedves barátom, nem is tudom, hol vagyunk! Ó, ezt őszinte lélekkel mondhatom, és jó szíve bizonyára megbocsátja nyíltságomat, de kijelentem, hogy Belle-Isle-en nem vagyok boldog, nem, itt valóban nem vagyok boldog.

Aramis halkán felsóhajtott.

- Látja, kedves barátom, ezért olyan kár, hogy elküldte két bárkánkat, amelyek megmaradtak nekünk, a két nap óta eltűnt hajókat megkeresni. Ha a bárkákat nem küldi ki erre a földérítő útra, akkor most elmehettünk volna.

- Elmehettünk volna? És a parancs, Aramis?

- Milyen parancs?

- Teringettét, a parancs, amelyet minden nap minden órájában emleget: hogy védelmezni kell Belle-Isle-t a bitorló ellen, hiszen tudja!

- Igaz - mormogta Aramis ismét.

- Beláthatja, kedves barátom, hogy nem mehetünk el, és hogy a bárkáknak a hajók felkutatására való elküldése semmiben sem keresztezi terveinket.

Aramis hallgatott, és nyugtalan, sugárzó tekintete, mint a tengeri sólyomé, futott végig a tengeren, átszelte a messzeséget, és úgy tetszett, mintha túl akarna hatolni a láthatáron.

- De azért, Aramis - folytatta Porthos, aki ragaszkodott gondolatához, annál is inkább, mert a püspök ráhagyta -, azért mégsem tudja megmagyarázni, mi történhetett a szerencsétlen hajókkal. Amerre járok, mindenütt jajveszékélés és panasz fogad, a gyermekek sírnak, mert kétségbeesettnek látják az asszonyokat, mintha vissza tudnám hozni a távollevő apákat és férjeket. Mit gondol, barátom, mit feleljek nekik?

- Legyünk készen mindenre, barátom, és ne feleljünk semmit.

Porthos nem érte be ezzel a válasszal. Visszafordult, néhány kelletlen szót mormogva.

Aramis megállította a bátor katonát, bensőséggel, szeretettel két kézre fogta az óriás mindkét kezét, és bánatosan így szólt:

- Emlékszik-e még, barátom, ifjúságunk szép napjaira, emlékszik, Porthos? Amilyen erős és derék emberek voltunk abban az időben, mi meg a másik kettő; ha akkor kedvünk kerekedett volna visszatérni Franciaországba, utunkat állhatta volna-e ez a sós vízmedence?

- Ó! - kiáltotta Porthos. - Hat mérföld!

- Ha abban az időben egy deszkán vágok neki, maga itt maradt volna a szárazföldön, Porthos?

- Nem én, Aramis, Isten látja a lelkem! De mekkora deszkára van szükségünk ma, különösen nekem!

És Bracieux földesura büszke nevetéssel vetett egy pillantást hatalmas, terebélyes alakjára.

- És mondja meg, komolyan, nem unatkozik egy kissé maga is Belle-Isle-en, nem szeretné-e sokkal jobban vanne-i püspöki palotájának kényelmét? No, vallja be.

- Nem én - válaszolta Aramis, de nem mert Porthosra nézni.

- Akkor hát maradjunk - nyugodott bele a barátja egy sóhajtással, amely hatalmas hanggal tört ki melléből, ámbár igyekezett elfojtani. - Maradjunk, igen, maradjunk. Pedig - tette hozzá - ha

nagyon akarná az ember, ha fejébe venné és eltökélné, hogy Franciaországba visszatérjen, és nem volnának hajói...

- Nem vett-e észre, barátom, valamit? Azt, hogy bárkánk eltűnése óta, vagyis két napja, amióta halászaink nem térnek vissza, egyetlen csónak sem kötött ki szigetünkön?

- Igen, valóban, igaza van. Magam is észrevettem, hiszen szemet szúr, hogy e két szomorú nap előtt tucatszámra láttuk érkezni a bárkákat és a naszádokat.

- Tudakozódnunk kellene - mondotta gyorsan Aramis. - Ha tutajt kellene építtetnem...

- De hiszen vannak csónakok, kedves barátom! Tengerre szálljak az egyiken?

- Csónakon... csónakon! Hova gondol, Porthos? Csónakon, hogy felboruljunk! Nem, nem - mondta Vannes püspöke -, nem a mi mesterségünk hullámok hátán utazni. Várjunk, várjunk.

És Aramis a növekvő nyugtalanság minden jelével folytatta sétáját.

Porthos belefáradva, hogy barátjának minden lázas gondolatát kövesse, Porthos, aki nyugalomban és hiszékenységében semmit sem értett a kedélyállapotnak abból az izgalmából, amely folytonos kitörésekben nyilvánult meg, Porthos megállította barátját.

- Ülünk le erre a sziklára. Jöjjön ide mellém, Aramis, utoljára mondom, az égre kérem, magyarázza meg nekem egészen érthető módon, igen, magyarázza meg hát nekem, hogy tulajdonképpen mit csinálunk itt?

- Porthos!... - mondta Aramis zavartan.

- Tudom, hogy az álkirály meg akarta fosztani az igazi királyt trónjától. Mint mondtam, ezt megértettem. Így van?

- Igen - felelte Aramis.

- Tudom, hogy az álkirálynak az volt a szándéka, hogy Belle-Isle-t eladja az angoloknak. Ezt ugyancsak megértettem.

- Igen.

- Tudom, hogy mi, mérnökök és kapitányok, sürgősen Belle-Isle-re jöttünk, hogy átvegyük a munkálatok vezetését, és annak a tíz századnak a parancsnokságát, melyeket Fouquet úr számára toboroztak és az ő zsoldjában szolgálnak, vagyis inkább vejenek századai. Mindezt szintén megértettem.

Aramis türelmetlenül felállt, mint az oroszlán, amellyel szűnyog incselkedik.

Porthos karjánál fogva visszatartotta.

- Amit azonban nem értek, amit, bárhogy töprengek, bárhogy erőltetem az agyamat, nem tudok megérteni és soha nem fogok megérteni, az, hogy nem küldenek csapatokat, nem küldenek erősítésül katonákat, löszert és élelmiszert, hanem itt hagyják Belle-Isle-t szállítványok és segítség nélkül; továbbá ahelyett, hogy jelek, írásos, vagy szóbeli közlés által kapcsolatot létesítenének velünk, minden érintkezéstől elválnak. Nos, Aramis, feleljen nekem, vagy inkább azt akarja, hogy mielőtt felel, megmondjam a dologról a véleményemet? Tudja, mire gondolok, mit képzelek az egészről?

A püspök felkapta a fejét.

- Nos hát, Aramis - folytatta Porthos -, azt gondoltam, azt a véleményt formáltam, azt vettem fejembe, hogy Franciaországban történt valami. Egész éjjel Fouquet úrról álmodtam, dögölt halakat, összetört tojasokat, szegényesen, hiányosan berendezett szobákat láttam álmomban. Ezek rossz álmok, kedves D'Herblay barátom! Bajt hozó álmokképek!

- Porthos, mi van ott? - vágott közbe Aramis, hirtelen felállva és egy fekete pontot mutatva barátjának a bíborpiros víztükroren.

- Bárka! - kiáltotta Porthos. - Igen, csakugyan egy bárka. No végre, híreket kapunk!

- Kettő! - kiáltotta a püspök, mert egy másik árbocot pillantott meg. - Kettő! Három! Négy!

- Öt! - folytatta most Porthos. - Hat! Hét! Istenem, egész hajóhad, Istenem! Istenem!

- Valószínűleg a hajóink térnek vissza - felelte nyugtalanul Aramis, bár igyekezett lelki nyugalmat színlelni.

- Halászhajóknak meglehetősen nagyok - jegyezte meg Porthos -, aztán nem látja, kedves barátom, hogy a Loire felől jönnek?

- A Loire-ből jönnek... igen!

- És nézze csak, ahogy én, mindenki észreveszi őket; ott már nők és gyermekek tolonganak a kikötőgát felé.

Egy öreg halász ment el mellettük.

- A mi bárkáink ezek? - kérdezte tőle Aramis.

Az öreg halász a láthatárt fürkészte, és így felelt:

- Nem, nagyuram, ezek a király szolgálatában álló naszádok.

- A király szolgálatában álló naszádok? - kiáltotta Aramis megremegve. - Miről ismeri fel?

- A lobogóról.

- De hiszen még alig lehet látni a hajót! - mondotta Porthos. - Hogy az ördögbe tudja felismeri a lobogót?

- Látom, hogy van lobogójuk - felelte az öreg -, a mi bárkáinknak és a kereskedelmi hajóknak nincs. Az ilyenfajta járműveken, uram, amilyenek ott érkeznek, rendszerint csapatokat szoktak szállítani.

- Úgy! - kiáltotta Aramis.

- Vivát! - kiáltotta Porthos. - Erősítést kapunk, igaz-e, Aramis?

- Valószínű.

- Hacsak nem az angolok jönnek.

- A Loire felől? Az nagy szerencsétlenség volna, Porthos. Áthaladtak volna Párizson?

- Igaza van, bizonyára erősítés vagy élelmiszer.

Aramis két kezébe temette arcát, és nem felelt.

Aztán hirtelen így szólt:

- Porthos, fúvasson riadót.

- Riadót? Mi jut eszébe?

- Igen; és a tüzerek foglalják el helyüket az ütegeiknél, és az ágyúkezelők lássák el ágyúikat lőszerrel, különösen a parti ütegek legyének résen.

Porthos nagy szemeket meresztett. Mereven nézett Aramisra, mint aki arról akar meggyőződni, hogy eszénél van-e.

- Elmegyek magam, jó Porthosom - folytatta Aramis a legszelídebb hangján -, ha maga nem megy, majd én kiadom a parancsokat.

- De hiszen máris megyek! - mondotta Porthos, és elindult, közben pedig visszanevetett, hogy ha a vannes-i püspök tévedett volna, és netán közben észhez térne, nem hívja-e vissza.

Riadót fújtak. Megharsantak a kürtök, peregtek a dobok, meghúzták a nagy vészharangot.

A védő- és kikötőgátakat csakhamar ellepte a kíváncsiak és katonák serege; égtek a kanócok a tüzerek kezében, a kőövegfalra helyezett nagy ágyúk mögött. Midőn mindenki elfoglalta a helyét, és megtették az előkészületeket a védekezésre, Porthos félénken ezt súgta a püspök fülébe:

- Engedje meg, Aramis, hogy megpróbáljam ezt megérteni.

- Ó, kedves barátom, hamar meg fogja érteni - felelte D'Herblay úr helyettesének kérdésére.

- Az a hajóhad ott, amely kifeszített vitorlákkal Belle-Isle kikötője felé tart, királyi hajóhad, nemde?

- Minthogy azonban két király van Franciaországban, kettő közül melyiké ez a hajóhad, Porthos?

- Ó, végre kinyílt a szemem! - felelte az óriás; beírta ezzel az érvvel.

És Porthos, akinek szemét barátjának ez a válasza felnyitotta, vagy talán még vastagabb kötéssel borította sötétbe látását, nagy sietséggel indult az ütegekhez, hogy felügyeljen embereire és mindenkit figyelmeztessen kötelességére.

Aramis közben a láthatárt fürkészte, s látta, hogy a hajók közelednek. A sziklák csúcsára és hasadékaiba felkapaszkodott tömeg és a katonák felismerhették az árbocokat, aztán az alacsony vitorlákat, végül a hajók testét, orrukon a királyi lobogóval.

Sötét este lett, mire az egyik dereglye azok közül, amelyeknek érkezése Belle-Isle lakosságát oly nagyon felizgatta, az erődtől ágyúlövésnyire horgonyt vetett.

A sötétség ellenére nemsokára látható lett, hogy valamilyen mozgolódás keletkezik a fedélzeten, majd oldaláról csónakot oldoznak el, amelyben három evezőslegény indul a kikötő felé, és néhány pillanat múlva partot ér az erőd alján.

Vezetőjük kiugrott a védőgátra. Kezében levelet tartott és a levegőben lobogtatta, mintegy jelezve, hogy szólni akar valakivel.

Néhány katona csakhamar felismerte ebben az emberben a sziget egyik révkalauzát. Ez az ember volt a tulajdonosa az egyik bárkának a kettő közül, amelyeket Aramis ott tartott, és Porthos két nap óta eltűnt halászhajó miatt nyugtalanságában az elveszett hajók felkutatására küldött.

A hajókalauz azt kérte, hogy vezessék D'Herblay úrhoz.

Két katona egy őrmester intésére közrefogta és odakísérte.

Aramis a kikötő szélén állt. A küldött meghajolt a vannes-i püspök előtt. Csaknem teljesen sötét volt, bár égtek a fáklyák, amelyeket nem messze a püspöktől a katonák tartottak a kezükben, akik Aramist elkísérték őrrátra.

- Mi a csuda, Jonathas! Ki küldött?

- Azok, akik elfogtak, monsignore.

- Ki fogott el?

- Tudja, eminenciád, hogy azért keltünk útra, mert társainkat akartuk felkutatni.

- Igen. No és aztán?

- Nos, eminenciás uram, alig tettünk meg egy mérföldet, a király egyik gyorsjáratú vitorlása elfogott minket.

- Melyik királyé? - kérdezte Porthos.

Jonathas csak ámult-bámult.

- Beszélj - folytatta a püspök.

- Elfogtak tehát, és azokhoz vezettek, akiket tegnap reggel fogtak el.

- Miféle dolog az, hogy valamennyien elfogatjátok magatokat? - vágott közbe Porthos.

- Azért fogtak el, uram, hogy ezt ne mondhassuk el az uraknak - felelte Jonathas.

Porthos megint nem értette a dolgot.

- És ma szabadon engedték magát? - kérdezte.

- Hogy megmondjam az uraknak, hogy elfogtak minket.

„A dolog egyre bonyolultabb” - gondolta a derék Porthos.

Aramis ezalatt gondolkodott, aztán így szólt:

- A királyi hajóhad tehát ostromzár alá veszi a sziget partjait?

- Igen, nagyuram.

- Ki a parancsnoka?

- A testőrök kapitánya.

- D'Artagnan?

- D'Artagnan! - kiáltotta Porthos.

- Azt hiszem, így hívják.

- Ő adta neked ezt a levelet?

- Igen, nagyjőúram.

- Gyertek közelebb a fáklyákkal.

- Az ő írása - mondta Porthos.

Aramis gyorsan elolvasta a következő sorokat:

Királyi parancs: Belle-Isle-t el kell foglalni.

Az őrséget kardélre hányni, ha ellenáll.

Az őrség minden tagját el kell fogni.

Aláírás: D'ARTAGNAN, aki tegnapelőtt letartóztatta Fouquet urat, hogy a Bastille-ba küldje.

Aramis elsápadt és összegyűrte kezében a papirost.

- Mi az? - kérdezte Porthos.

- Semmi, barátom, semmi!

- Mondd csak, Jonathas!

- Parancsoljon, monsignore.

- Beszélte D'Artagnan úrral?
 - Igen, szolgálatjára.
 - Mit mondott?
 - Hogy a továbbiakat majd megbeszéli eminenciáddal.
 - Hol?
 - Hajójának fedélzetén.
 - Hajójának fedélzetén?
 - Hajójának fedélzetén? - visszhangozta Porthos.
 - A testőr úr - folytatta Jonathas - utasított, hogy vegyem fel önt és a mérnök urat a csónakomra, és vigyem el hozzá mindkettőjüket.
 - Menjünk - mondotta Porthos - kedves D'Artagnanunkhoz.
- Aramis lefogta.
- Megörült? Ki mondja, hogy ez nem kelepce?
 - Amelyet a másik király készített? - kérdezte titkolózva Porthos.
 - Egyszóval kelepce, ezzel mindent megmondtam, barátom!
 - Lehetséges, de mit tegyünk? Hiszen D'Artagnan hív, akkor pedig...
 - Ki mondta, hogy D'Artagnan az?
 - De hiszen az ő írása.
 - Az írást utánozni lehet. Ezt remegő kézzel utánozták.
 - Magának mindig igaza van. De egyelőre semmit se tudunk.
- Aramis hallgatott.
- Igaz - mondotta a jó Porthos -, hogy nem is kell tudnunk semmit.
 - Mit tegyek? - kérdezte Jonathas.
 - Térj vissza a kapitány hajójának fedélzetére.
 - Igenis.
 - És mondd meg neki, arra kérjük, hogy ő jöjjön ide a szigetre.
 - Értem - mondotta Porthos.
 - Igenis, meglesz - felelte Jonathas. - De ha a kapitány vonakodik Belle-Isle-re jönni?
 - Ha vonakodik, hát akkor vannak ágyúink, amelyeknek hasznát tudjuk venni.
 - D'Artagnan ellen?
 - Ha D'Artagnan az, Porthos, akkor el fog jönni. Indulj, Jonathas, indulj!
 - Hitemre mondom, most már semmit sem értek - mormogta Porthos.
 - Elérkezett az ideje, hogy mindent megmagyarázzak magának, drága barátom. Üljön le erre az ágyútalpra, és hallgasson meg figyelemmel.
 - Teringettét, elhiheti, hogy hallgatom.
 - Elevezhetek, monsignore? - kérdezte Jonathas.

- Menj, és térj vissza válasszal. Ti pedig engedjétek el a csónakot!

A csónak elindult a vitorlás hajó felé.

Aramis megfogta Porthos kezét, és elkezdte a magyarázatot.

Aramis magyarázkodása

- Amit mondandó leszek, Porthos barátom, az valószínűleg meg fogja lepni, de fel is fogja világosítani.
- Szívesen veszem a meglepetéseket - válaszolta Porthos kedélyesen -, kérem, ne kíméljen. Engem nem egykönnyen lehet felizgatni, tehát ne féljen semmitől, beszéljen bátran.
- Nehéz dolog, Porthos, nehéz, mert valóban, másodszor is figyelmeztetem, nagyon különös, roppant rendkívüli dolgokat kell mondanom.
- Ó, maga olyan jól beszél, kedves barátom, hogy szívesen hallgatnám naphosszat. Beszéljen csak, kérem; de hopp, eszembe jutott valami: hogy megkönnyítsem a dolgát, és segítsek elmondani ezeket a különös dolgokat, majd én kérdezek.
- Ez kedvemre való dolog.
- Miért fogunk harcolni, kedves Aramis?
- Ha sok ilyen kérdést intéz hozzám, mint ez, ha a dolgomat, a felvilágosítást ilyen módon akarja megkönnyíteni, akkor semmit sem fog megkönnyíteni nekem. Ellenkezőleg, éppen itt rejlik a gordiuszi csomó! Nézze csak, barátom, egy olyan jó, nemes és odaadó férfival szemben, mint maga, de magammal szemben is kötelező bátran belevágni a vallomásba. Én becsaptam magát, drága barátom.
- Becsapott!?
- Hát bizony, be.
- Az én javamra történt, Aramis?
- Azt hittem, Porthos, őszintén azt hittem, barátom!
- Akkor pedig - felelte Bracieux derék földesura -, akkor szolgálatot tett nekem, és én köszönetet mondok érte, mert ha nem csapott volna be, akkor esetleg magam tévedhettem volna. Miben vezetett félre? Mondja csak!
- Abban, hogy én a trónbitorlót szolgáltam, aki ellen most XIV. Lajos minden erejét latba veti.
- A bitorlót! - szólt Porthos a homlokát dörzsölve. - Ezt nem egészen értem.
- Az egyiket a két király közül, akik Franciaország koronájáért viszálykodnak.
- Nagyon jó! Tehát azt szolgálta, aki nem XIV. Lajos.
- Máris eltalálta az igazat.
- Ebből hát az következik...
- Ebből az következik, szegény barátom, hogy lázadók vagyunk.
- Mi az ördög? Mi az ördög?! - kiáltotta Porthos csalódottan.
- De legyen nyugodt, kedves Porthos, találunk rá módot, hogy megmeneküljünk, higgye el nekem.
- Nem ez az, ami nyugtalanít - felelte Porthos -, kellemetlenül csupán az a csúf szó bánt, hogy: lázadók.
- No lám!

- És ilyképp a hercegséget, amelyet nekem ígértek...
- A trónbitorló adta volna...
- Az nem ugyanaz, Aramis! - felelte méltóságteljesen Porthos.
- Barátom, ha tőlem függ, magából fejedelem lett volna!

Porthos bánatosan rágta a körmét, majd így folytatta:

- Lám, Aramis, e tekintetben rosszul tette, hogy félrevezetett. Mert az ígért hercegségre számot tartottam. Ó, igazán komolyan számítottam rá, mert szótartó embernek ismertem, Aramis.
- Szegény Porthos! Bocsásson meg nekem, kérve kérem.
- Ezek szerint - folytatta Porthos, anélkül, hogy felelt volna Vannes püspökének kérésére -, ezek szerint most szemben állok XIV. Lajos királlyal?
- Ki fogom vele békíteni, kedves barátom, rendbe hozom az ügyét. Mindent magamra vállalok.
- Aramis...

- Nem, nem, Porthos, az égre kérem, bízva csak rám. Félre az álnemeslelkűséggel! Félre a szükségtelen áldozatokkal! Maga semmit sem tudott a terveimről. Semmit sem cselekedett a maga elhatározásából. Velem már másként áll a dolog. Egyedül én vagyok az összeesküvés szerzője. Szükségem volt elválhatatlan társamra; hívtam és jött, emlékezve hajdani jelmondatunkra: „Mindenki egyért, egy mindenkiért!” Az én bűnöm, kedves Porthos, hogy önző voltam.

- Látja, ezt a beszédet szeretem - mondta Porthos -, és ha csupán a saját érdekében cselekedett is, lehetetlen haragudnom magára. Ez csak természetes!

Ezeket a nemes szavakat mondva, Porthos melegen megszorította barátja kezét.

Aramis kicsinynek érezte magát ez együgyű lelki nagyság előtt. Most másodszor volt kénytelen meghajolni a szív valódi fölénye előtt, amely sokkal hatalmasabb, mint a szellem ragyogása.

Barátjának nemes vigasztalására néma és erőteljes kémszorítással felelt.

- Most pedig, hogy kimagyarázkodtunk - szólt Porthos -, és pontosan ismerem XIV. Lajoshoz való viszonyomat, azt hiszem, kedves barátom, ideje, hogy elmondja nekem azt a politikai cselszöveget, amelynek áldozatai vagyunk, mert jól látom, hogy politikai cselszövény rejlik a dolog mögött.

- Jó Porthosom, nemsokára itt lesz D'Artagnan, és majd minden körülményt részletesen ismertet; engem azonban, bocsássa meg, lesújt a fájdalom, megtört a bánat, és egész lélek-jelenlétemre, egész elmémre szükségem van, hogy kiszabadítsam magát a veszélyes helyzetből, amelybe olyan meggondolatlanul belesodortam; mostantól fogva azonban világos minden, tisztázott a helyzet. XIV. Lajos királynak jelenleg csak egyetlen ellensége van, és az én vagyok, egyedül én. Fogollyá tettem engem, de ma kiszabadítom, és repülhet vissza uralkodójához. Meglátja, Porthos, hogy mindebben semmi nehézség sincs.

- Azt hiszi? - kérdezte Porthos.

- Biztos vagyok benne.

- Igen? Akkor pedig - szólalt meg Porthosban a páratlanul józan észjárás -, ha egyszer ilyen könnyű a helyzetünk, miért készítettünk elő, kedves barátom, ágyúkat, kanócos puskákat és

minden más hadiszert? Azt hiszem, sokkal egyszerűbb volna, ha azt mondanánk D'Artagnan kapitánynak: „Kedves barátom, tévedtünk; ezt jóvá kell tennünk; nyissa ki előttünk a kaput, engedjen minket elvonulni, és Isten önnel!”

- Az ám! - csóválta a fejét Aramis.

- Mi az, hogy: „az ám”? Nem helyesli ezt a tervet, kedves barátom?

- Egy nehézséget látok benne.

- Mit?

- Azt a lehetőséget, hogy D'Artagnan talán olyan parancssal érkezik, amely minket védekezésre kényszerít.

- Ugyan már! D'Artagnan ellen védekezni? Őrületség! A derék D'Artagnan ellen!

Aramis ismét a fejét csóválta.

- Megvan az oka, Porthos, hogy meggyújtattam a kanócokat és célba irányítottam az ágyúkat, hogy riadót fúvattam, és a sáncokra szólítottam az őrséget, Belle-Isle szép sáncaira, amiket maga erősített meg olyan kitűnően. Várjon az ítéletével, vagyis inkább ne várjon...

- Mit tegyünk?

- Ha én azt tudnám, barátom, már megmondtam volna.

- De van valami, ami még sokkal egyszerűbb, mint a védekezés: egy hajó, és indulás Franciaországba, ahol...

- Kedves barátom - mondta Aramis, szomorúan mosolyogva -, ne okoskodjunk gyermekek módján, legyünk férfiak a tanácskozásban és a tettekben. Figyeljen, a kikötőből valami csónakot szólítanak. Vigyázzunk, Porthos, komolyan vigyázzunk.

- Ez kétségtelenül D'Artagnan - mondta dörgő hangon Porthos, a mellvédhez lépve.

- Igen, én vagyok - felelte a testőrkapitány, és könnyedén kiugrott a védőgátra.

Aztán gyorsan felment a sánc kis előterére, ahol két barátja várt rá.

Porthos és Aramis észrevette, hogy a kapitányt nyomon követi egy tiszt.

A kapitány a védőgát lépcsőjén félúton megállt; kísérője ugyanezt tette.

- Vonulassák hátra az embereiket - kiáltotta D'Artagnan Porthosnak és Aramisnak -, hogy hallótávolságon kívül legyenek.

Porthos kiadta a parancsot, s nyomban teljesítették is.

D'Artagnan ekkor odafordult ahhoz, aki követte, és így szólt:

- Nem vagyunk többé a királyi hajóhad hajóján, uram, ahol a kapott parancs értelmében olyan pimaszul beszélt velem.

- Uram - felelte a tiszt -, nem pimaszkodtam, hanem csak szigorúan követtem a kapott utasításokat. Nekem azt parancsolták, hogy kövessem, hát követtem. Azt mondták, senkivel se engedjem érintkezésbe lépni, akárki legyen is az, úgy, hogy tudomást ne szerezni arról, amit tenni akar, ezért részt veszek a megbeszélésen.

D'Artagnan a fogát csikorgatta haragjában, és Porthos meg Aramis, akik ezt a párbeszédet hallották, szintén remegtek, de nyugtalanságukban és aggodalmukban.

D'Artagnan hevesen rágta a bajuszát, ami nála féktelen felindulásra, kitörni készülő félelmetes viharra vallott; odalépett a tiszthez, és a hangja halk, de annál nyomatékosabb volt, midőn megszólalt, mert nyugalmat akart színlelni, holott fuldoklott dühében.

- Mikor csónakot küldtem ide, uram, azt akarta megtudni, mit írtam Belle-Isle védőinek. Felmutatott egy parancsot, s én nyomban megmutattam a levelet, amelyet írtam. Mikor a bárka gazdája, akit küldtem, visszatért, és elhozta ennek a két úrnak a válaszát (itt a testőr Aramisra és Porthosra mutatott), maga végighallgatta a küldönc szavait. Mindezt a parancs értelmében cselekedte; engedelmeskedett, mindent szabályosan, pontosan végrehajtott.

- Igen, uram - hebegte a tiszt -, igen, uram, hogyne, csakhogy...

- Uram! - vágott közbe hevesen D'Artagnan -, mikor azt a szándékomat nyilvánítottam, hogy elhagyom hajóm fedélzetét, és átmegek a szigetre, azt kívánta, hogy elkísérhessen, és elhoztam magammal. Így hát Belle-Isle-en van, nemde?

- Igen, uram, de...

- Igen ám... csakhogy most már nem Colbert úrról vagy bárki másról van szó, aki ezt a parancsot adta magának; most arról van szó, aki D'Artagnan urat zavarja, és aki egyedül áll D'Artagnan úrral annak a lépcsőnek a fokain, amely harminc láb magasságban emelkedik a sós hullámok felett; rossz hely annak az embernek, rossz hely, uram, figyelmeztetem!

- De uram, ha terhére vagyok is - felelte a tiszt bátortalanul, csaknem félősen -, csakis a szolgálatom az, amely...

- Nézze, maga vagy azok, akik küldték, szerencsétlenségünkre megsértettek engem. A sértés megtörtént. Nem bosszulhatom meg azokon, akik maga mögött állnak, mert nem ismerem őket, vagy túlságosan messze vannak. De maga itt van a kezem ügyében, és esküszöm, hogy ha egy lépést is tesz utánam, amikor nekiindulok, hogy ezekhez az urakhoz feljussak... Esküszöm a nevemre, hogy egyetlen kardcsapással kettéhasítom a fejét és testét a vízbe dobom. Lesz, ami lesz! Életemben csak hatszor haragudtam meg, uram, és az eddigi öt esetben megöltem az emberemet.

A tiszt nem mozdult; elsápadt a rettenetes fenyegetésre, de egyszerűen csak így felelt:

- Nem helyesen teszi, uram, ha az utasításom ellenére cselekszik.

Porthos és Aramis, akik eddig sápadtan és remegve álltak a mellvédnél, most így kiáltottak a testőrnek:

- Kedves D'Artagnan, vigyázzon.

D'Artagnan egy kézmozdulattal csendre intette őket, ijesztő nyugalommal fellépett a következő lépcsőfokra, és kardjával a kézben megfordult, hogy lássa, utánajön-e a tiszt.

A tiszt keresztet vetett magára, és követte.

Porthos és Aramis, ismervén D'Artagnanjukat, nagyot kiáltottak, és odarohantak, hogy megakadályozzák a kardcsapást, mert már szinte hallották, amint lesújt.

D'Artagnan azonban átvette kardját a bal kezébe.

- Uram - mondotta megindult hangon a tisztnek -, maga bátor férfi. Jobban meg fogja érteni azt, amit most mondok, mint amit az imént mondtam.

- Beszéljen, D'Artagnan úr, beszéljen - felelte a bátor tiszt.

- Azok az urak, akiket felkerestünk és akik ellen parancsai vannak, a barátaim.

- Tudom, uram.

- Megértheti, hogy nem bánhatok velük úgy, mint ahogy az utasításai előírják.

- Megértem a fenntartásait.

- Akkor hát engedje meg, hogy tanúk nélkül beszélhessek velük.

- Ha kívánságának engednék, uram, ha megtenném, amire kér, megszegném a szavamat; de ha nem teszem meg, magát haragítom magamra. Inkább vállalom az előbbit, mint az utóbbit. Beszéljen hát barátaival, és ne szóljon meg, amiért a maga iránt való szeretetből, akit tisztetek és becsülök, csakis a maga kedvéért, hitványságot követek el.

D'Artagnan megráncgolta a fiatal tiszt nyaka köré, és felment barátaihoz.

A tiszt beburkolózott köpenyegébe, és leült a nedves moszattal borított lépcsőre.

- Nos hát - mondta D'Artagnan barátainak -, ilyen a helyzet, ítéljék meg maguk.

Megölelték egymást, és mindhárman sokáig tartották átölelve egymást, mint ifjúságuk szép napjaiban.

- Mit jelentsen ez a szigorúság? - kérdezte Porthos.

- Alighanem sejti az okát, kedves barátom - felelte D'Artagnan.

- Nem nagyon, higgye meg, kedves kapitány. Hiszen semmit sem követtem el, és Aramis sem - tette hozzá sietve a kiváló férfiú.

D'Artagnan olyan szemrehányó tekintetet vetett a püspökre, hogy megrendítette Aramis kemény szívét.

- Kedves Porthos! - kiáltott fel Vannes püspöke.

- Láthatja, hogy mit tettek - felelte D'Artagnan -, mindenkit feltartóztatnak, aki Belle-Isle-ről jön, és mindenkit, aki oda tart. Minden hajójukat elfogták. Ha megkísérelték volna a szökést, kezére kerültek volna cirkálóiknak, amelyek mindenfelé kutatják a tengert, és magukra lesnek. A király el akarja fogatni és kézre is fogja keríteni magukat.

És D'Artagnan dühösen tépkedte ősz bajuszát.

Aramis elkomorodott, Porthos haragra lobbant.

- Az én ötletem az volt - folytatta D'Artagnan -, hogy elviszem mindkettőjüket hajóm fedélzetére, mindkettőjüket ott tartom, aztán kiszabadítom magukat. De ezek után mit tudhatom, hogy visszatérve hajómra, nem találom-e ott egy feljebbvalót vagy titkos utasítást, amely megfoszt a parancsnokságtól, és másra ruházza, aki felettem is, maguk felett is menthetetlenül rendelkeznek.

- Itt kell maradni Belle-Isle-en - mondta Aramis elszántan -, és kezeskedem, hogy engem csak önszántamból kapnak meg.

Porthos semmit sem szólt. D'Artagnan észrevette barátja szótlanágát.

- Még próbára teszem derék kísérőmet, akinek becsületes és bátor ellenállása boldoggá tesz, mert tisztességes emberre vall, aki, ámbár ellenségünk, ezerszer többet ér, mint egy kézséges, gyáva ember. Fürkésszük ki, tudjuk meg tőle, hogy mihez van joga, és hogy az utasítása mit enged meg, vagy mit tilt meg neki.

- Fürkésszük ki - mondta Aramis.

D'Artagnan felment a mellvédre, a védőgát lépcsői fölé hajolt, és lekiáltott a tisztnek, aki nyomban feljött.

Szívélyesen üdvözölték egymást, ahogy ez természetes nemesemberek közt, akik ismerősök és nagyra becsülik egymást, majd D'Artagnan így szólt:

- Mit tenne, uram, ha elvinném magammal ezt a két urat?

- Nem ellenezném, uram. Mivel azonban közvetlen és határozott parancsom van rá, hogy őrizetbe vegyem őket, hát őrizném őket.

- Ahá!

- Mindennek vége - szólt halkán Aramis.

Porthos nem mozdult.

- Vigye el magával mindenesetre Porthost - szólalt meg végül a vannes-i püspök. - Porthos be fogja bizonyítani a királynak, és én segíteni fogok neki ebben, valamint maga is, D'Artagnan, hogy ártatlan ebben a dologban.

- Hm! - mondta D'Artagnan. - Akar-e velem jönni? - folytatta. - Jöjjön velem, Porthos, a király irgalmas szívű.

- Még meggondolom - felelte nemesen Porthos.

- Itt marad tehát?

- Újabb intézkedésig - kiáltotta élénken Aramis.

- Egy új ötletig - felelte D'Artagnan -, és azt hiszem, ez nem soká fog tartani, mert már eszembe jutott valami.

- Akkor istenhozzádot mondunk egymásnak - jegyezte meg Aramis -, de kedves Porthos, magának csakugyan mennie kellene.

- Nem! - felelte kurtán Porthos.

- Ahogy tetszik - vágta rá Aramis, akit barátja mogorvasága kissé bántott ideges érzékenységeiben. - Engem megnyugtat D'Artagnan ígérete, hogy eszébe jut egy jó ötlet, és azt hiszem, kitaláltam, mi az.

- Akkor mondja meg! - mondotta a testőr, és odatartotta fülét Aramis szájához.

Aramis gyorsan néhány szót sűgött a kapitánynak, aki erre ezt felelte:

- Eltalálta.

- Akkor sikerül is! - kiáltotta Aramis örvendezve.

- Az első meglepetéskor, amelyet ez az elhatározás kelt, cselekedjék, Aramis.

- Ó, ne féljen semmit.

- Most pedig ezer köszönet, uram! - mondotta D'Artagnan a tisztnek. - Három barátot szerzett életre-halálra.

- Igen - felelte Aramis.

Csak Porthos nem szólt semmit, hanem rábólintott.

D'Artagnan gyengéden megölelte két régi barátját, és elhagyta Belle-Isle-t, elválhatatlan társa kíséretében, akit Colbert rendelt melléje.

Ilyképp látszatra sem az egyik, sem a másik fél oldalán nem változott semmi, kivéve azt a kis magyarázatot, amellyel a derék Porthos beérte.

- Szerencsére itt van D'Artagnan ötlete - mondta Aramis.

D'Artagnan egyáltalán nem úgy tért vissza hajójára, hogy a dolgon, amely eszébe jutott, alaposan ne törte volna a fejét.

Jól tudjuk, hogy ha D'Artagnan valamiben törte a fejét, rendszerint ki is sütött valamit.

Ami a tisztet illeti, némán és tiszteletteljesen engedett neki időt a gondolkodásra.

Így aztán, mire a testőrök kapitánya a Belle-Isle-től ágyúlovésnyire horgonyzó hajójának fedélzetére lépett, a támadás és védekezés összes módjait meghányta-vetette.

Tüstént összegyűjtötte vezérkarát.

A vezérkar az alája rendelt tisztekből állt.

A tisztek szám szerint nyolcan voltak:

Egy tengerészkapitány.

Egy őrnagy, aki a tüzérséget vezette.

Egy mérnök.

A tiszt, akit már ismerünk, és négy hadnagy.

Midőn összegyűltek a hajó tatjának szobájában, D'Artagnan szóra emelkedett, levette a kalapját, és így kezdte:

- Uraim, elmentem Belle-Isle-re, hogy körülnézzek, és jó és erős helyőrséget találtam ott, amely minden előkészületet megtett a védekezésre, és keményen tud majd dacolni velünk. Ezért az a véleményem, küldjünk el az erődbe, hívassuk ide a két legfőbb tisztet, hogy tanácskozzunk velük. Azáltal, hogy elválasztjuk őket csapataiktól és ágyúiktól, jobban tudunk majd tárgyalni velük, kivált ha okosan érvelünk. Mi a véleményük, uraim?

A tüzérségi őrnagy felállt, és tisztelettel, de határozottan megkérdezte:

- Uram, mint hallom, azt mondja, az erőd keményen tud majd dacolni velünk. Tehát tudja, hogy a helyőrség fel van készítve az ellenállásra?

D'Artagnant ez a felelet szemmel láthatólag bosszantotta, de nem olyan fából faragták, hogy könnyen megadja magát.

- Helyes a felelet, uram. De tudja, ugye, hogy Belle-Isle-en-Mer Fouquet úr hűbéri birtoka és a hajdani királyok Belle-Isle urainak megadták a jogot, hogy a maguk területén fegyverkezzenek.

Az őrnagy egy mozdulatot tett.

- Ó, ne szóljon közbe - folytatta D'Artagnan. - Azt fogják mondani, ez a fegyverkezési jog az angolok ellen szól, és nem a tulajdon királyuk ellen. De felteszem, hogy nem Fouquet úr az, aki ebben a pillanatban Belle-Isle-t védelmezi, mert Fouquet urat tegnapelőtt letartóztattam. Belle-Isle lakosai és védői azonban nem tudnak erről az elfogatásról. Hiába is adná tudtukra, mert az az esemény olyan hallatlan, rendkívüli és váratlan, hogy úgysem hinnék el. Egy breton az urát szolgálja, nem pedig az urait; addig szolgálja az urát, amíg holtan nem látja. De a bretonok tudtommal nem látták Fouquet úr holttestét. Nincs abban tehát semmi csodálatos, hogy ellenszegülnek mindenkinek, aki nem Fouquet úr, vagy nem az ő aláírt parancsával érkezik.

Az őrnagy helyeslőleg meghajolt.

- Ez az oka annak - folytatta D'Artagnan -, hogy miért akarom a helyőrség két tisztjét hajóm fedélzetére hívni. Látni fogják önöket, uraim! Látni fogják a haderőt, amellyel rendelkezünk, és ennek következtében tudni fogják, hogy milyen sors vár rájuk, ha

ellenszegülnek. Becsületszavunkkal fogjuk megerősíteni előttük, hogy Fouquet úr fogoly, és minden ellenállás csak Fouquet úr ártalmára válhat. Megmondjuk nekik: az első ágyúlövés után nem várhatnak a királytól kegyelmet. Akkor, legalábbis remélem, nem folytatják az ellenállást. Harc nélkül megadják magukat, és szépszerével kezünkre kerül az erőd, amelynek bevételét olyan drágán fizethetnék meg.

A tisztt, aki D'Artagnant Belle-Isle-re követte, szólni akart, D'Artagnan azonban megelőzte, és ezt mondta:

- Igen, uram, tudom, mit akar mondani, tudom, királyi parancs: megakadályozni minden titkos érintkezést Belle-Isle védőivel, és éppen ezért indítványozom, hogy egész vezérkarom jelenlétében tanácskozzunk velük.

És D'Artagnan intett a tiszteknek, hogy fogadják el az indítványt.

A tisztek egymásra néztek, mintha kölcsönösen egymás szemében akarták volna olvasni véleményüket, azzal a szándékkal, hogy nyíltan csatlakoznak D'Artagnan javaslatához, miután megegyeztek. A testőr örömeben már azt képzelte, hogy megegyezésük eredményeként bárkát küldenek el Porthoshoz és Aramishoz, midőn a királyi tisztt pecsétetes írást vett elő és átadta D'Artagnannak.

Ennek az írásnak a felirata ez volt: *1. szám.*

- Mi ez már megint? - mormogta megütközve a kapitány.

- Olvassa, uram! - mondotta a tisztt, és udvariasan, de kissé szomorúan hajolt meg.

D'Artagnan bizalmatlanul bontotta ki az írást, és a következő szavakat olvasta:

Megtiltom D'Artagnan úrnak, hogy tanácsot gyűjtsön egybe, akármilyen legyen is az, vagy hogy valamiféle módon tanácskozzék, míg Belle-Isle meg nem adta magát és a foglyokat kardélre nem hányták.

Lajos

D'Artagnan legyűrte azt a türelmetlen indulatot, amely egész testén végigfutott, és szeretetre méltó mosollyal így szólt:

- Jól van, uram, a király parancsai szerint fogunk cselekedni.

A király gondolatainak és D'Artagnan gondolatainak folyománya

A kemény csapás talált, és halálos volt. D'Artagnan, bár dühöngött, hogy a király egy gondolattal megelőzte, mégsem esett kétségbe, és arra az ötletre gondolva, amely Belle-Isle-t illetően neki is eszébe jutott, újabb módot látott barátai megmentésére.

- Uraim - szólalt meg hirtelen -, a király másra bízta titkos parancsait, így tehát nem bírom többé bizalmát, s valóban érdemtelen is volnék rá, ha volna merszem megtartani azt a parancsnokságot, melyet ilyen sértő gyanúval illetnek. Én tehát nyomban be akarom nyújtani lemondásomat a királynak. És mivel ezt valamennyiük jelenlétében teszem, felszólítom önöket, hogy velem együtt térjenek vissza a francia partokra, de úgy, hogy ne veszélyeztessük a haderőt, amelyet őfelsége reám bízott. Ennélfogva térjenek vissza mindnyájan a helyükre, s rendeljék el a visszavonulást; egy órán belül beáll a dagály. Uraim! Mindenki vissza a helyére! Feltételezem - fűzte hozzá szavaihoz, látva, hogy mindenki engedelmeskedik, kivéve az ellenőrző tisztet -, hogy ezúttal nem lesz ellenparancsa.

És D'Artagnan majdnem diadalmaskodott, mikor e szavakat mondta. Ez a terv megmenthette barátait. Mihelyt a blokád megszűnik, nyomban Angliába vagy Spanyolországba hajózhatnak, és nem kell rettegniök az üldöztetéstől. Mialatt ők elmenekülnek, D'Artagnan megérkezik a királyhoz, és visszajövetelét azzal a felháborodással igazolja, amelyet Colbert bizalmatlansága keltett szívében; teljhatalommal felruházva küldik vissza, s beveszi Belle-Isle-t, illetve a kalitkát, az elrepült madarak nélkül.

De ezzel a tervvel szemben a tiszt a király egy másik parancsát mutatta fel, amelyik így hangzott:

Abban a pillanatban, amikor D'Artagnan úr azt az óhaját fejezi ki, hogy elbocsátását kéri, többé nem tekintendő az expedíció vezérének, s a tiszték, akik parancsnoksága alatt álltak, neki többé ne engedelmeskedjenek. Továbbá, ha nevezett D'Artagnan úr a Belle-Isle ellen küldött haderő feletti parancsnokságát elvesztette, térjen vissza haladéktalanul Franciaországba, annak a tisztnek kíséretében, aki ezt a parancsot kézbesíti, s ez a tiszt tekintse D'Artagnan urat fogolynak, akiért felel.

D'Artagnan, a vitéz, a félelem nélküli, elsápadt. Mindez azzal a mély emberismerettel volt kiszámítva, ami harminc év óta először emlékeztette a nagy kardinális biztos előrelátására s hajthatatlan logikájára.

Fejét mélyen elgondolkozva kezére hajtotta, s szinte visszafojtotta lélegzetét.

„Ha ezt a parancsot zsebre vágom - gondolta magában -, ki tudja meg, vagy ki akadályozhat meg benne? Mielőtt még a király megtudná, megmentem azokat a szegény embereket ott. Bátran, előre! Az én fejem nem tartozik azok közé, amiket a hóhér engedetlenség miatt vág le. Legyünk engedetlenek!”

De abban a pillanatban, mikor ezt elhatározta, látta, hogy a tiszték körös-körül hasonló parancsot olvasnak, amelyet a Colbert gondolatait szolgáló pokoli ügynök osztott közöttük széjjel.

Az engedetlenség esetét, éppúgy, mint a többit, szintén számításba vették.

- Uram - szólt a tiszt -, várom szíves indulását.

- Kész vagyok, uram! - szólt a kapitány fogcsikorgatva.

A tiszt nyomban csónakot vezényeltetett oda, hogy D'Artagnant felvegye.

Erre a látványra D'Artagnan majd esztét veszítette.

- Hogyan történik majd - hebegte - a különböző alakulatok irányítása?

- Ha ön, uram, eltávozik - felelte a tengerészkapitány -, a király engem bízott meg flottájának parancsnokságával.

- Akkor, uram - szólt Colbert embere az új parancsnok felé fordulva -, önnek szól ez az utolsó parancs, amelyet nekem átadtak. Mutassa felhatalmazását!

- Tessék! - felelte a tengerésztiszt, és egy királyi aláírást mutatott fel.

- Itt az utasítása - szólt a tiszt, miközben az írást visszaadta. Majd D'Artagnan felé fordult, s egészen megrendült, oly kétségbeesettnek látta ezt a vasembert.

- Hát, uram, legyen oly jó és jöjjön velem.

- Máris! - felelte D'Artagnan halkán, megtörten, porig sújtva könyörtelen, kilátástalan helyzetében.

És beszállt a kis vízi járműbe, amelyet a kedvező szél s a tenger dagálya gyorsan hajtott a francia partok felé. D'Artagnannal együtt a királyi gárda is hajóra szállt.

A testőr még reménykedett, hogy elég hamar érkezik Nantes-ba, s hogy barátai érdekében elég ékesszólóan síkraszállhat, hogy a királyt eltérítse szándékától.

A bárka repült, mint a fecske. D'Artagnan világosan látta Franciaország sötét körvonalait kiemelkedni az éjszaka felhői közül.

- Ó, uram - szólt halkán a tiszthez, akivel már egy óra óta egy szót sem váltott -, mit nem adnék azért, ha az új parancsnoknak szóló utasításokat megismerhetném! Ugye, általában békések? És...

Nem fejezhette be szavait; távoli ágyúlövés dörrent a tenger színe felett, azután egy második, és még két vagy három erősebb.

- Belle-Isle ágyúzása megkezdődött! - szólt a tiszt.

A csónak Franciaország partjához ért.

251
Porthos ősei

Mikor D'Artagnan elvált Aramistól és Porthostól, az utóbbiak visszatértek a főerődbe, hogy fesztelenebbül beszélgethessenek egymással.

Porthos gondterheltsége zavarta Aramist, akinek lelke sosem szárnyalt szabadabban.

- Kedves Porthos - szólalt meg egyszerre -, meg akarom magának magyarázni D'Artagnan ötletét.

- Melyik ötletét, Aramis?

Azt, amelyiknek tizenkét óra elteltével szabadságunkat köszönhetjük majd!

- Igazán? - csodálkozott Porthos. - No, halljuk!

- Bizonyára észrevette a tiszttel szemben tanúsított fellépésénél, hogy D'Artagnannak nem tetszett egynémely reánk vonatkozó parancs?

- Észrevettem.

- Nos, D'Artagnan a királytól elbocsátását fogja kérni; és a zavar alatt, amit az ő visszalépése idéz elő, mi elmenekülünk, vagyis inkább maga, Porthos, el fog menekülni, ha a menekülés csak egy ember számára lesz lehetséges.

Porthos a fejét csóválta, s így felelt:

- Együtt menekülünk, Aramis, vagy együtt maradunk!

- Maga nemes szívű! - szólt Aramis. - Csak aggaszt komor nyugtalansága.

- Nem vagyok én nyugtalan - felelte Porthos.

- Akkor talán haragszik rám?

- Nem haragszom én magára!

- Hát akkor, kedves barátom, miért ez a komor arc?

- Megmondom: a végrendeletemet írom.

Mikor e szavakat kiejtette, a jó Porthos szomorúan nézett Aramisra.

- A végrendeletét! - kiáltotta a püspök. - Mi a csuda! Hát elveszettnek tartja magát?

- Fáradtnak érzem magam. Most először fordul elő, és családomban hagyománya van.

- Miféle hagyománya, barátom?

- Nagyatyám kétszer olyan erős volt, mint én.

- Tyúha! - szólt Aramis. - Nagyatyja tehát Sámson volt?

- Nem, Antoine-nak hívták. Szóval az én koromban volt, mikor egy napon vadászatra ment, lábát gyengülni érezte, pedig azelőtt sohasem panaszkodott erről.

- És mit jelenthetett ez a fáradság, barátom?

- Amint látni fogja, semmi jót, mert útközben is egyre panaszkolta, hogy gyengül a lába, azután egy vaddisznó rátámadt, s mivel a lövésnél nem találta el, az állat egyszerűen felhasította a gyomrát. Ott nyomban meghalt.

- De ez még nem ok arra, hogy aggódjék, kedves Porthos.

- Várja ki a végét. Atyám még egyszer olyan erős volt, mint én. III. Henrik és IV. Henrik derék vitéze volt; őt nem Antoine-nak hívták, hanem Gaspard-nak, mint Coligny urat. Mindig lovon ült, nem is tudta, mi a fáradtság. Egy este, az asztaltól felálltában, lába felmondta a szolgálatot.

- Talán sokat evett - szólt Aramis -, azért támolygott.

- Ugyan! Bassompierre barátja? Hogy képzeled? Nem úgy van az! Megdöbbenett ez a fáradtság, és így szólt anyámnak, aki kinevette: „Még azt hihetné az ember, hogy vaddisznót fogok látni, mint elhunyt atyám, Du Vallon úr!”

- Aztán? - kérdezte Aramis.

- Aztán atyám, gyengesége ellenére, le akart menni a kertbe, ahelyett, hogy ágyba feküdt volna; lába már az első lépcsőfokon felmondta a szolgálatot; a lépcső meredek volt, atyám egy sarokkőre esett, amelybe egy ajtóvas volt erősítve, az a halántékába fúródott, s ő ott maradt halva.

Aramis felnézett a barátjára:

- Ez két rendkívüli eset, de ne következtessünk belőlük arra, hogy egy harmadik is előfordulhat. Ilyen erős emberhez, mint maga, nem illik a babonás hit, derék Porthosom; különben is, miből észleli, hogy lába felmondja a szolgálatot? Hiszen még soha nem állott olyan erős lábón, mint most; egy házat is elvinne a vállán.

- Ebben a pillanatban nagyon is képes volnék rá - szólt Porthos -, de volt egy pillanat, amikor szédültem és elernyedtem, és ez a tünet, amint maga nevezi, azóta már négyszer megismétlődött. Nem mondom, hogy félek, egyszerűen bosszant, hiszen az élet kellemes dolog. Van pénzem, van szép birtokom, vannak lovaim, amikben örömet találok, s vannak barátaim, akiket szeretek: D'Artagnan, Athos, Raoul és maga.

A nagyszerű Porthos még csak nem is igyekezett Aramis előtt titkolni, hogy milyen helyet biztosított neki a barátai sorában.

Aramis megszorította kezét.

- Mi még hosszú évek során át élni fogunk, hogy a világnak megőrizzünk néhány ritka emberpéldányt. Higgye el nekem, barátom! D'Artagnantól még nem kaptunk választ, és ez jó jel; bizonyára parancsot adott, hogy a flotta gyülekezzék egy helyre és vonuljon el a tengerről. Én éppen most adtam ki az utasítást, hogy egy bárkát hengereken gördítsenek a locmariai föld alatti folyosó kijáratá elé, tudja, ahol gyakran álltunk rókalesen.

- Igen, amelyik a kis öbölnél egy szűk folyosóban végződik, amit akkor fedeztünk fel, amikor a pompás róka éppen ezen át menekült el az orrunk elől.

- Úgy van. Baj esetére egy bárka lesz számunkra elrejtve a föld alatti folyosóban: már ott is lehet! Csak a kedvező pillanatra várunk, és azután éjszakának idején: ki a tengerre!

- Na, ez jó ötlet! És mit nyerünk vele?

- Azt nyerjük, hogy ezt a helyet, vagyis inkább ezt a kijáratot rajtunk és egynéhány vadászon kívül senki nem ismeri; azt nyerjük, hogy a felderítők, ha az ellenség a szigetet bevette, a bárkát nem látják a parton, tehát nem is sejtik, hogy megszökhetünk, s errefelé nem is állítanak őrséget.

- Értem.

- És a lába?

- Ebben a pillanatban kitűnő.

- No látja, mennyire egyezik minden, hogy nyugalmat és reménységet adjon nekünk. D'Artagnan megtisztítja a tengert, és megszabadít minket. Nem kell többé félnünk a királyi flottától, sem a partraszállástól. Legyen áldott az Isten! Előttünk még legalábbis egy boldog fél század áll, Porthos, s amint spanyol földre léphetek, esküszöm - szólt a püspök rettentő eréllyel -, a maga hercegi kinevezése nem lesz olyan kérdéses, mint ahogy hiszik!

- Reméljük - szólt Porthos, akit társának ez az új, lelkes hevülete kissé felvidített.

Egyszerre kiáltás hallatszott.

- Fegyverbe!

Ez a kiáltás, amely vagy száz torokból hangzott fel, a szobában tartózkodó két barát közül az egyiket meglepte, a másikat megdöbbenetette.

Aramis kinyitotta az ablakot, s egy tömeg fáklyás embert látott futni. Az asszonyok menekültek, a fegyveres férfiak elfoglalták helyüket.

- A flotta! A flotta! - kiáltotta egy katona, megismerve Aramist.

- A flotta? - ismételte Aramis.

- Alig egy ágyúlovésnyire! - kiáltotta a katona.

- Fegyverbe! - kiáltotta Aramis.

- Fegyverbe! - ismételte Porthos rettentő hangon.

És mindketten a védőtöltéshez siettek, hogy az ütegek mögött fedezékbe jussanak.

Katonákkal megrakott bárkákat lehetett látni, amelyek három irányból közeledtek, hogy egyszerre három ponton szállhassanak partra.

- Mit csináljunk - kérdezte az őrség egyik tisztje.

- Fel kell tartóztatni őket, s ha továbbnyomulnak, tüzelni! - szólt Aramis.

Öt perccel később megkezdődött az ágyúzás.

Ezek voltak azok a lövések, amelyeket D'Artagnan hallott, amikor a francia partokra lépett.

De a bárkák már oly közel jutottak a védőtöltéshez, hogy az ágyúlövések alig tettek kárt a támadók sorai között; a bárkák partot értek, a harc megkezdődött, s csakhamar kézitusa fejlődött ki.

- Mi baja, Porthos? - kérdezte Aramis barátjától.

- Semmi... a lábam... érthetetlen... De majd a támadásnál újra erőre kap.

S valóban, Porthos és Aramis olyan erőteljesen támadott, embereit annyira feltüzeltte, hogy a királyi csapatok gyorsan hajóra szálltak, s nem vittek magukkal mást, csak sebesülteket.

- Hé, Porthos! - kiáltotta Aramis. - Egy fogolyra van szükségünk; gyorsan, gyorsan!

Porthos lesietett a töltés lépcsőjén, nyakon ragadta a királyi csapatok egyik tisztjét, aki arra várt, hogy emberei beszálljanak, s maga is a bárkára juthasson. Az óriás felemelte zsákmányát, maga elé tartotta mint védőpajzsot, és visszament, anélkül, hogy valaki rálőtt volna.

- Tessék a fogoly! - szólt Aramishoz.

- És még maga rágalmazza a lábát! - szólt Aramis nevetve.

- Csakhogy nem a lábammal fogtam el - felelte Porthos szomorúan -, hanem a kezemmel.

252
Biscarat fia

A szigetbeli bretonok egészen büszkék voltak erre a győzelemre; Aramis nem bátorította őket. Midőn valamennyien visszatértek, így szólt Porthoshoz:

- Ennek az lesz a következménye, hogy az ellenállásról szóló hír haragra lobbantja a királyt, és ezeket a derék embereket megtizedelik vagy megégetik, ha elfoglalják a szigetet, ami okvetlenül bekövetkezik.

- Ezek szerint - kérdezte Porthos -, semmi hasznosat nem cselekedhetünk?

- De igen, az adott pillanatban - felelte a püspök -, mert van egy foglyunk, akitől megtudhatjuk, mit terveznek ellenségeink.

- Helyes, kérdezzük ki a foglyot - szól Porthos -, és az eszköz, amellyel szólásra bírhatjuk, egyszerű. Vacsorázni készülünk, hívjuk meg, és ivás közben majd megjön a szava.

Így is történt. A tiszt, aki kezdetben kissé nyugtalankodott, lecsillapodott, midőn látta, kikkel van dolga.

Mivel nem félt, hogy kompromittálja magát, elbeszélte D'Artagnan lemondásának és távozásának részleteit.

Elmagyarázta, hogy a testőrkapitány távozása után a hajóhad új parancsnoka hogyan rendelt el meglepetésszerű támadást Belle-Isle ellen. Itt abbahagyta az elbeszélést.

Aramis és Porthos egy pillantást váltottak, amely kétségbeesésüket mutatta.

Nem lehet többé D'Artagnan jó elképzelésére számítani, következőleg vereség esetén nem várhatnak segítséget.

Aramis folytatta a faggatózást, és megkérdezte a foglytól, hogy a királyi erők mit szándékoznak tenni Belle-Isle vezető embereivel.

- Parancs van rá - felelte a fogoly -, hogy az ütközet alatt megöljünk és az ütközet után felkössünk mindenkit.

Aramis és Porthos ismét összenézett.

Mind a kettőjük arcát előntötte a vér.

- Én túlságosan könnyű vagyok a bitófa számára - jegyezte meg Aramis -, olyan embereket, mint én, nem szoktak felkötni.

- Én pedig - felelte Porthos - nagyon nehéz vagyok; olyan emberek terhétől, mint én, elszakad a kötél.

- Biztosra veszem - mondta udvariasan a fiatalember -, hogy megadtuk volna maguknak a kegyet, hogy maguk választhassák a halálnemet.

- Ezer köszönet - felelte komolyan Aramis.

Porthos meghajolt.

- Ezt a serleg bort még a maga egészségére! - mondta, és ő is ivott.

Szó szót követett, a vacsora hosszúra nyúlt, s a tiszt, egy szellemes fiatalember, lassanként felengedett Aramis humora és Porthos szívélyes kedélyessége következtében.

- Engedjék meg - mondta -, hogy kérdezzek valamit: aki a hatodik palacknál tart, talán jogot nyert hozzá, hogy kissé megfélelkezzen magáról.
 - Kérdezen csak - mondta Porthos -, kérdezen.
 - Beszéljen - tette hozzá Aramis.
 - Uraim, nem tartoztak-e mindketten a boldogult király testőrei közé?
 - De bizony, uram, és pedig a legjobbak közé - mondta Porthos.
 - Igaz: magam is a legjobb katonáknak nevezném az urakat, ha attól nem félnék, hogy boldogult atyám emlékét megsértem.
 - Atyját? - kiáltotta Aramis.
 - Tudják a nevemet?
 - Hitemre, nem, uram, de meg fogja nekem mondani és...
 - Nevem: Georges de Biscarat.²³⁷
 - Tyú! - kiáltotta Porthos. - Biscarat! Emlékszik erre a névre, Aramis?
 - Biscarat... - tagolta a püspök elgondolkodva -, úgy rémlik...
 - Gondolkozzék csak, uram! - mondta a tiszt.
 - Teringettét! Mindjárt eszébe jut - jegyezte meg Porthos. - Biscarat... más néven: Cardinal... egyik a négy közül, akik megleptek bennünket, azon a napon, amelyen D'Artagnannal barátságot kötöttünk, karddal a kézben...
 - Ez az, uraim!
 - Az egyetlen - tette hozzá Aramis -, akit nem sebeztek meg.
 - Tehát derék kardforgató volt - felelte a fogoly.
 - Igaz bizony, de még mennyire igaz! - kiáltotta egyszerre a két barát. - Hitemre mondom, Biscarat úr, el vagyunk ragadtatva, hogy ilyen derék férfúval ismerkedhettünk meg!
- Biscarat megszorította a két egykori testőr feléje nyújtott kezét.
- Aramis úgy nézett Porthosra, mintha ezt akarta volna mondani: „No jó, ő majd segít rajtunk.”
- Aztán nyomban így szólt:
 - Ismerje el, uram, hogy jó érzés tudni, hogy az ember mindig tisztességes volt.
 - Apám is mindig ezt hangoztatta.
 - Ismerje el továbbá, hogy szomorú dolog olyan helyzetben lenni, amilyenbe most maga került: agyonlövésre vagy akasztásra szánt emberekkel akad össze, és egyszer csak kiderül, hogy régi ismerősök, úgyszólván örökölt régi barátok.
 - Ó, hiszen nem okvetlenül ez a rettenetes sors vár magukra, uraim és barátaim - felelte élénken a fiatalember.
 - Ugyan, hisz az imént mondta.
 - Azért mondtam az imént, mert még nem ismertem az urakat, de most, hogy ismerem magukat, azt mondom: elkerülhetik ezt a szomorú sorsot, ha akarják.
 - Hogyan? Ha akarjuk! - kiáltotta Aramis, és a szeme felcsillant, mialatt felváltva foglyára és Porthosra nézett.

237 Lásd *A három testőr* 5. fejezetét.

- Feltéve - tette hozzá Porthos, és fennköltten rettenthetetlen pillantást vetett Biscarat-ra és a püspökre -, feltéve, hogy nem valami gyávaságot kívánnak tőlünk.

- Semmit sem kívánnak maguktól - felelte a királyi hadsereg nemesembere. - Mit is kívánhatnának? Ha megtalálják, mindkettőjüket megölik, igyekezzenek tehát, hogy ne kerüljenek a kezükre, uraim.

- Azt hiszem, nem tévedek - mondta Porthos méltóságteljesen -, ha úgy gondolom: ahhoz, hogy elfogjanak, ide kell jönniök és meg kell minket keresniök.

- Ebben teljesen igaza van, derék barátom! - felelte Aramis, mialatt tekintetével szótlanul és nagy igyekezettel Biscarat arc kifejezését fürkészte. - Valamit mondani akar nekünk, Biscarat úr, tudunkra akar adni valamit, és nincs bátorsága hozzá, nem úgy van?

- Hej, uraim és barátaim, mert hogyha beszélek, megszegem a parancsomat; de hallgassák csak, ez a zaj túlharsogja az én hangomat.

- Ágyúdörgés! - kiáltotta Porthos.

- Ágyúdörgés és puskaropogás! - ismételte a püspök.

Távolból, a sziklák közül ütközet komor zaját lehetett hallani, de nem soká tartott.

- Hát ez meg mi? - kérdezte Porthos.

- Teringettét - kiáltotta Aramis. - Hát jól sejtettem.

- Mit?

- A támadás, amelyet ellenünk intéztek, csak színlelt volt, ugyebár, uram? És mialatt csapataik engedték magukat visszaszorítani, bizonyosak voltak benne, hogy a sziget másik oldalán ki tudnak kötni.

- Éspedig több ponton, uram!

- Akkor el vagyunk veszve! - állapította meg nyugodtan a vanes-i püspök.

- Elveszve, meglehet - felelte Pierrefonds földesura -, de nem elfogva és nem is felkötve.

Avval felkelt az asztaltól, odalépett a falhoz, levette a kardját és pisztolyait, és tapasztalt katona módján, aki harcba indul, és érzi, hogy az élete sok tekintetben fegyvereinek minőségétől, hibátlan működésétől függ, gondosan megvizsgálta őket.

Az ágyúk bömbölésére, a támadás hírére, amely által a sziget a királyi csapatok kezébe juthat, a rémült tömeg fejvesztetten sietett az erődbe. Segítséget és tanácsot kért vezetőitől.

Aramis sápadtan, megtörten jelent meg két fáklya közt az ablakban, amely a nagy udvarra nyílt, ahol a katonák gyülekeztek parancsra várva, és a megriadt lakosok segítségért könyörögtek.

- Barátaim - szólt D'Herblay messze hangzó szóval, komoran -, Fouquet urat, védelmezőit, barátokat, atyákat a király parancsára elfogták és a Bastille-ba vetették.

Düh és fenyegetés hatalmas kiáltása hangzott fel az ablakba, viharzó hullámaival ostromolva a püspököt.

- Álljunk bosszút Fouquet úrért! - kiáltották a legdühösebbek. - Le a királyiakkal!

- Nem barátaim - felelte ünnepélyesen Aramis -, nem, barátaim, ne álljatok ellen. A király úr az országban. A király isten küldötte. A király és az Isten lesújtott Fouquet úrra. Hajtsatok fejet Isten keze előtt. Szeressétek Istent és a királyt, akik lesújtottak Fouquet úrra. De ne álljatok bosszút uratokért, és ne is próbáljátok megbosszulni. Hiába áldoznátok fel magatokat,

asszonyaitokat és gyermekeiteket, a vagyontokat és a szabadságotokat. Félre a fegyverekkel, barátaim! Tegyétek le a fegyvert, mert a király így parancsolja, és vonuljatok vissza békésen otthonotokba. Ezt én kívánom, én kérem tőletek, én parancsolom nektek, ha kell, Fouquet úr nevében.

Az ablak alatt tolongó tömegből feltört a düh és a rémület szünni nem akaró moraja.

- XIV. Lajos katonái behatoltak a szigetre - folytatta Aramis. - Immár nem harcot folytatnátok velük, hanem lemészárolnának titeket. Menjetek, igen, menjetek, és felejtsetek el mindent; ezúttal a Mindenható nevében parancsolom.

A lázongók lassan, de engedelmesen és szótlanul visszavonultak.

- No de ilyet! Mit mondott, barátom? - kérdezte Porthos.

- Uram - mondta Biscarat a püspöknek -, most megmentette a sziget összes lakosát; de nem menti vele meg sem a barátját, sem magát.

- Biscarat úr - szólt a vannes-i püspök sajátosan emelkedett és udvarias hangon -, Biscarat úr, legyen olyan jó, éljen ismét szabadságával.

- Szívesen megteszem, uram, de...

- Talán szolgálatot tesz vele nekünk; mert ha a királyi parancsnoknak jelenti a szigetlakók meghódolását, talán kegyelmet eszközölhet ki számunkra, ha elmondja, milyen módon történt a meghódolás.

- Kegyelmet! - vágta rá Porthos lángoló szemmel. - Kegyelmet? Miféle szó ez?

Aramis erősen meglökte barátja könyökét, mint ezt ifjúságuk szép napjaiban szokta tenni, ha figyelmeztetni akarta, hogy baklövést követett el vagy akar elkövetni.

Porthos megértette és elhallgatott.

- Megyek, uraim - felelte Biscarat, maga is megütközve kissé a kegyelem szón, amit az a büszke testőr mondott ki, akinek hősie haditetteit alig néhány perccel ezelőtt még olyan lelkesedéssel dicsérte.

- Menjen hát, Biscarat úr! - mondotta Aramis meghajolva. - Búcsúzóul fogadja legmélyebb hálánk és elismerésünk kifejezését.

- De hát maguk, uraim, akiket van szerencsém barátaimnak nevezhetni, mivel maguk engedélyezték ezt a címet; maguk mit fognak ez idő alatt tenni? - kérdezte megindultan a tiszt, midőn búcsút vett apjának két hajdani ellenfelétől.

- Mi itt fogunk várni.

- De Istenem, a parancs határozottan úgy szól...

- Vannes püspöke vagyok, Biscarat úr, és egy püspököt ugyanúgy nem koncolnak fel, mint ahogy nemesembert nem akasztanak fel.

- Hát igen, ez már igaz, monsignore! - felelte Biscarat. - Igen, igaza van, ez az esélyük még megvan. Megyek tehát és felkeresem a hajóhad parancsnokát, a királyi hadnagyot. Isten velük, uraim, vagyis inkább a viszontlátásra!

És a tiszt felpattant a lóra, amelyet Aramis adott neki, és elvágatott arrafelé, ahonnan a lövéseket hallották, amelyek félbeszakították beszélgetésüket, mivel a tömeg az erődbe tódult.

Aramis a távozó után nézett, és egyedül maradván Porthossal, megkérdezte:

- Nos hát, érti?

- Nem én!

- Hát Biscarat nem zavarta?

- Nem, nagyon derék legény.

- Igaz; de ott a Locmaria-barlang; minek mindenkinek tudnia róla.

- Igaz, igaz, értem már. Ezen a föld alatti úton át menekülünk el.

- Ha úgy tetszik - felelte Aramis bizakodva. - Előre, Porthos barátom! Vár ránk a hajónk, nem vagyunk még a király kezében.

Locmaria barlangja

A föld alatti út, Locmaria barlangja, meglehetősen messze volt a védőgáttól, úgyhogy a két jóbarátnak okosan kellett gazdálkodnia erejével, hogy idejében odajusson.

Azonkívül az éjszaka meglehetősen előrehaladt, az erődben éjfél ütött az óra, és Porthos meg Aramis meg volt rakodva pénzzel és fegyverekkel.

Átvágtak tehát a mezőn, amely a gátat a föld alatti úttól elválasztja, és közben minden neszre figyeltek, igyekeztek elkerülni minden kelepécét.

Koronként az úton, amelyet óvatosan elkerültek, bal felől menekülők jöttek a sziget belsejéből, akik hallottak a királyi seregek partraszállásáról.

Aramis és Porthos, sziklahasadékok mögé rejtőzve, kihallgatta a szegény emberek beszédjét, akik aggodalmak közt és remegve menekültek, legértékesebb holmijukat cipelve; kihallgatva panaszait, a maguk javára igyekeztek hasznosítani.

Végre, gyors futás után, amelyet óvatosságból többször megszakítottak, elérték a mély barlangot, ahova az előrelátó vannes-i püspök görgetőhengereken eljuttatott egy erős bárkát, amely ilyen szép időben megbirkózhatott a tengerrel.

- No, drága barátom! - mondta Porthos, miután, nagy hangosan kifújta magát -, úgy látszik, megérkeztünk; de úgy rémlik, említette három emberét is, három szolgáját, akik el fognak kísérni minket. Nem látom őket, hol vannak?

- Minek látná őket, kedves Porthos? - felelte Aramis. - Bizonyára a barlangban várnak ránk, és most nyilván pihennek egy keveset, miután ezt a kemény és nehéz munkát befejezték.

Aramis visszahúzta Porthost, aki már-már belépett a föld alatti folyosóba.

- Engedje meg, jó barátom - mondta az óriásnak -, hogy előremenjek. Tudom a jelt, amelyet embereimmel megbeszéltem, és ha nem ezt hallják, még képesek rálőni magára, vagy a sötétben késüket elhajítani.

- Menjen, kedves Aramis, menjen előre, maga a megtestesült előrelátás és okosság. Különben is, az a fáradtság, amelyről beszéltem, ismét erőt vesz rajtam.

Aramis hagyta, hogy Porthos leüljön a barlang bejáratánál, lehajtott fővel bement a barlangba, és a bagoly huhogását utánozta.

Alig hallható panaszos turbékolás, halk kiáltás felelt rá a barlang mélyéből.

Aramis óvatosan továbbhaladt, s nemsokára ugyanaz a hang állította meg, amelyet először ő hallatott, tőle alig tízlépésnyi távolságból.

- Maga az, Yves? - kérdezte a püspök.

- Igen, monsignore, Goennec is itt van. A fia elkísér minket.

- Helyes. Mindent előkészítettetek?

- Igen, monsignore.

- Menjenek csak ki a barlang bejáratához, kedves Yves, ott találják Pierrefonds urát, aki meg-erőltető futása után pihen. Ha nem tudna járni, akkor vegyék karjukba és hozzák ide mellém.

A három breton engedelmeskedett. A kérés azonban, amelyet Aramis a szolgálaihoz intézett, szükségtelennek bizonyult. Porthos kipihente magát, és már el is indult lefelé; súlyos léptei visszhangzottak a boltozat alatt, melyet gránittömbök alkottak és tartottak.

Mihelyt Bracieux ura odaért a püspökhöz, a bretonok meggyújtották a magukkal hozott lámpást, és Porthos biztosította barátját, hogy ismét ugyanolyan erősnek érzi magát, mint máskor.

- Vizsgáljuk meg a bárkát - mondta Aramis -, és nézzük meg, mi van rajta.

- Ne vigye túlságosan közel a lámpást - figyelmeztette Aramist Yves, a hajósgazda -, mert, mint kegyelmességem meghagyta nekem, a tatnál helyeztem el az evezőpad alá a puskaporos hordót és a kanócos puskákhoz való töltést, amit az erőből ideküldött.

- Jól van - felelte Aramis.

Kezébe vette a lámpást, és gondosan megvizsgálta a bárka minden részét, az olyan férfi óvatosságával, aki nem fél, de ismeri a veszélyt.

A bárka hosszú volt, könnyű, kevés vizet sodort, az orra keskeny, egyszóval a Belle-Isle-en készített, kitűnő módon épített csónakok sorába tartozott, kissé magas fedélzetű, a vízen biztosan nagyon könnyen kormányozható, ellátva deszkázattal, amely kedvezőtlen időjárás esetén mintegy hidat alkot, átsiklanak rajta a hullámok, és védelmül szolgál az evezősök számára.

Két jól elzárt ládában, az evezőpadok alatt, elől és hátul, Aramis kenyeret talált, kétszersültet, aszalt gyümölcsöt, egy oldal szalonnát és tömlőkben jókora vízkészletet; mindent megfelelő mennyiségben olyan embereknek, akiknek sosem kellene elhagyniok a partot, és most rákényszerülnek, hogy így éllemezzenek magukat, ha úgy hozná a szükség.

A fegyverek, nyolc kanócos puska és ugyanannyi lovassági pisztoly, mind jó karban voltak és meg voltak töltve. Tartalék evezők is voltak szükség esetére, és egy kis vitorla, amit előkötélvitorlának hívtak, s az evezősök csapásaival egyidőben segíti a hajó előrehaladását; igen jó szolgálatokat tesz, ha fúj a tengeri szél, s nem terheli meg a hajót.

Midőn Aramis mindezt megnézte és szemléjének eredményével meg volt elégedve, így szólt:

- Tanácskozzunk, kedves Porthos, hogy megkíséreljük-e a bárkát a barlang ismeretlen kijáratához elvinni, a sötétben haladva a lejtős föld alatti úton, vagy helyesebb-e a szabad ég alatt továbbgörgetnünk a fenyéren, elegyengetve a kis sziklapartot, amely húsz láb magas sincs, és dagályban lábánál a tenger három vagy négy öl mély, szilárd fenéktalaj felett.

- Ezen nem múlna, monsignore - felelte tiszteletteljesen Yves gazda -, de nem hiszem, hogy a föld alatti lejtőn és a sötétségben, amelyben szállítanunk kellene a bárkát, olyan kényelmes volna az út, mint a szabadban. Jól ismerem a sziklapartot, és mondhatom, hogy egyenletes, mint a gyepek a kertben, ellenben a barlang belseje göröngyös, nem is szólva arról, hogy a kijáratnál szűk torkolatra lelünk, amely a tengerbe vezet, és amelyen át a bárka talán nem is fér ki.

- Én elvégeztem számításaimat - felelte a püspök -, és bizonyos vagyok benne, hogy keresztülfér.

- Jól van, megengedem - makacskodott a gazda -, de kegyelmességem jól tudja, hogy ha át akarunk jutni ezen a torkolaton, egy éktelen nagy követ kell felemelni, amely alatt a róka ugyan mindig átbújik, de amely, mint valami ajtó, elzárja a keskeny kijáratot.

- Majd felemeljük - mondotta Porthos. - Gyermekekjáték az.

- Ó, tudom én, hogy méltóságodban tíz ember ereje lakozik - felelte Yves -, de keserves kínlódás lesz méltóságodnak.

- Azt hiszem, Yves-nek igaza van - mondta Aramis. - Próbáljuk meg az utat szabad ég alatt.

- Annál is inkább - jegyezte meg a halász -, mert csak virradatkor szállhatunk hajóra, annyi munkát ad a vízrebocsátás; és hajnalhasadáskor okvetlenül jó őrszemre van szükségünk, aki a barlang felső részénél megfigyelje a parti hajók vagy cirkálók mozdulatait, mert ezek esetleg lesnek ránk.

- Igen, Yves, jól okoskodik; a sziklaparti úton visszük a vízhez a hajót.

És a három erőteljes breton hozzáfogott, hogy a görgetőhengereket a hajó alá fektesse és elindítsa, ám ekkor a távoli mezőkről kutyák ugatása hallatszott. Aramis kirohant a barlangból; Porthos követte.

A hajnali pír bíbor- és gyöngyházfénnyel vonta be a hullámokat és a síkságot; a félhomályban látszottak a sziklákon a kis fenyőfák, amelyek szomorúan hajlongnak ide-oda; a sovány hajdinaföldek felett a hollók hosszú csapatai húztak, kiterjesztve fekete szárnyukat.

Még egy negyedóra, és itt a fényes nappal; a felébredt madarak vidám dallal adták ezt tudtára az egész természetnek.

A kutyaugatás, amely a három halászt megakadályozta abban, hogy a bárkát továbbtolják, és kicsalta Aramist meg Porthost, mély hegytorokból hangzott, a barlangtól vagy egy mérföld távolságból.

- Ez kopófalka - mondta Porthos -, vadat üznek a kutyák.

- Mi lehet ez? Ki vadászik ilyenkor? - tűnődött Aramis.

- Kivált errefelé - folytatta Porthos -, erre, ahol a királyi csapatok jöttét félik?

- A lárma közeledik. Igaza van, Porthos, vad nyomán csaholnak az ebek. De mégsem! - kiáltotta hirtelen Aramis. - Yves! Yves! Jöjjön csak!

Yves eldobta a görgetőrudat, amelyet éppen be akart csúsztatni a bárka alá, és eleget tett a püspök felszólításának.

- Mit jelentsen ez a vadászat, Yves gazda? - kérdezte Porthos.

- Hát bizony - felelte a breton -, éppenséggel nem értem magam sem. A pillanat nem alkalmas rá, hogy Locmaria földesura vadászhasson. Nem bizony, és a kopók mégis...

- Alighanem kiszöktek a kutyaházakból.

- Nem - szólt közbe Goennec -, ezek nem Locmaria földesurának a kutyái.

- A biztonság kedvéért térjünk vissza a barlangba - felelte Aramis -, a hangok nyilvánvalóan közelednek, nemsokára tudni fogjuk, hányadán állunk.

Visszatértek; de alig tettek száz lépést a homályban, midőn valamilyen megriadt élőlény tompa horkanásához hasonló hang hallatszott a barlang bejárata felől, és a menekülők mellett vadul lihegve, rémulten és villámgyorsan egy róka rohant el, átugrott a bárkán és eltűnt, orrfacsaró szagot árasztva néhány pillanatig a barlangban.

- Róka! - kiáltották a bretonok a vadászok örvendező meglepődésével.

- Micsoda istenverése! - kiáltotta a püspök. - Felfedezték a bűvőhelyünket.

- Hogyan? - kérdezte Porthos. - Csak nem félünk egy rókától?

- Ugyan, barátom, mit beszél, mit törődik a rókával! Nem a rókáról van szó, kutyateringette! Hiszen tudja, Porthos, hogy a róka után jönnek a kutyák, és a kutyák után az emberek.

Porthos lehorgasztotta a fejét.

Mintegy Aramis szavainak igazolásául hallatszott, amint a kutyafalka aggasztó gyorsasággal közeledik a vad nyomában.

Hat kutya rohant ebben a pillanatban a kis mezőn át, olyan lármás csaholással, amely a diadal után felharsanó kürtök hangjához hasonlított.

- No lám, itt vannak a kutyák - szólt Aramis, két szikla között lévő résben lesben állva. - Mármost kik a vadászok?

- Ha Locmaria földesura - felelte a hajósgazda -, akkor a kutyákkal kutattatja át a barlangot; mert ismeri már kutyáit, és nem jön be egyedül, jól tudva, hogy ilyenkor a róka a másik lukon kibújik; ott fogja várni.

- Nem Locmaria földesura az, aki vadászik - felelte a püspök, és önkéntelenül is elsápadt.

- Hát ki? - kérdezte Porthos.

- Nézzen oda.

Porthos kinézett a lesőnyíláson, és egy dombtetőn vagy egy tucatnyi lovast pillantott meg, akik nagy halihózással hajszolták lovaikat a kutyák nyomában.

- Gárdisták! - kiáltotta Porthos.

- Úgy van, barátom, a király gárdistái.

- A király gárdistái, azt mondja kegyelmességed? - kiáltották a bretonok, s most ők is elsápadtak.

- És Biscarat halad az élükön, szürke lován - folytatta Aramis.

Ebben a pillanatban a kutyák lavina módján rohantak a barlangba, és betöltötték a mélységet fülsiketítő csaholásukkal.

- Az ördögbe is! - szólt Aramis, aki a bizonyos és elkerülhetetlen veszély láttára visszanyerte hidegvérét. - Jól tudom, hogy el vagyunk veszve; de legalább egy esélyünk van még: ha a gárdisták, akik a kutyákat követik, észreveszik, hogy a barlangnak kijárata van, akkor nincs több remény, mert bejönnek és felfedezik a bárkánkat. Tehát a kutyák nem juthatnak innen ki, és gazdáik nem juthatnak be.

- Helyes - mondta Porthos.

- Értik, ugye; ide figyeljenek - folytatta a püspök a gyors parancs határozott hangján -: hat kutya van, ezek meg fognak állni a nagy kőnél, ahol a róka átbújt, de a szűk nyílás előtt leöldössük őket.

A bretonok késsel a kezükben odarohantak.

Néhány pillanattal később vonítás és halálhörgés siralmas hangjai hallatszottak, aztán minden elcsendesedett.

- Helyes! - mondta Aramis hidegen. - Most a gazdák következnek.

- Mit tegyünk? - kérdezte Porthos.

- Bevárjuk az érkezésüket, elrejtőzünk, és megöljük őket.

- Megöljük őket! - ismételte Porthos.

- Tizenhatan vannak - mondta Aramis -, legalábbis e percben.

- És jól fel vannak fegyverkezve - tette hozzá Porthos vigasztaló mosollyal.

- Tíz perc alatt vége - szólt Aramis. - Gyerünk!

És elszánt mozdulattal kezébe vette puskáját, a vadászkését pedig a fogai közé.

- Yves, Goennec és fia - folytatta azután - adogatják majd a puskákat. Porthos, maga kezdi, közvetlen közletről, a tüzelést. Nyolcat leterítünk, mielőtt még a többiek megneszelnének valamit, az bizonyos; aztán mindannyian, mind az öten, késsel a kézben, utánuk küldjük a hátramaradt nyolcat.

- És a szegény Biscarat? - kérdezte Porthos.

Aramis egy pillanatig gondolkodott, aztán hidegen így válaszolt:

- Biscarat lesz az első! Hiszen ismer minket.

254
A barlangban

Hiába volt az események megsejtése Aramis egyik fő jellemvonása, ez az esemény, amely a véletlen törvényeinek volt alávetve, nem úgy folyt le, ahogy Vannes püspöke előre látta.

Biscarat, akinek jobb lova volt, mint társainak, elsőnek érkezett a barlang nyílása elé és nyomban megértette, hogy a rókát és a kutyákat elnyelte a barlang szája. Csak, mivel az embert önkéntelenül babonás félelem fogja el a sötét föld alatti folyosó láttán, megállt a barlang szájánál, és megvárta, míg társai köréje gyülekeznek.

- No, mi történt? - kérdezték tőle lihegve az ifjak, nem értve, miért tétlenkedik Biscarat.

- Az történt, hogy nem hallatszik többé a kutyák csaholása, úgy látszik, a barlang elnyelte a rókát és a kopófalkát is.

- Nagyszerűen hajtottak - mondta az egyik gárdista -, lehetetlen, hogy egyszerre elvesztették volna a vad nyomát. Különben is, hallani kellene valamerről a csaholásukat. Úgy van, ahogy Biscarat mondja, a barlangban vannak.

- De akkor mitől némultak el? - kérdezte az egyik fiatalember.

- Különös! - mondta a másik.

- Hát - szólt egy negyedik -, menjünk be a barlangba. Csak nem tilos belépünk?

- Dehogyan tilos - felelte Biscarat. - Csak olyan sötétség van ott benn, hogy az ember a nyakát törheti.

- Bizonyítják a kutyák - szólt az egyik gárdista -, mert a nyakukat törték, úgy látszik.

- Hova az ördögbe tűnhettek? - kérdezték kórusban a fiatalember.

És mindegyik a nevéen szólította, hívta kutyáját, a nekik ismerős füttyjellel csalogatva őket, de sem a hívásra, sem a füttyre nem felelt egyik kutya sem.

- Ez valami elvarázsolt barlang - szólt Biscarat. - Nézzük csak.

Leszállt lováról és bement a barlangba.

- Várj, várj, veled megyek - mondta az egyik gárdista, amikor látta, hogy Biscarat eltűnik a félhomályban.

- Ne gyere - felelte neki Biscarat -, itt valami egészen különös dolog lehet. Ne vigyük a bőrünket vásárra egyszerre valamennyien. Ha tíz perc múlva nem adok életjelt, nyomuljatok utánam, de akkor egyszerre valamennyien!

- Jól van - felelték a fiatalember, de egyáltalán nem gondolták veszélyesnek Biscarat vállalkozását. - Megvárunk.

Nem szálltak le a lóról, hanem a barlang körül poroszkáltak.

Biscarat tehát egyedül ment be a barlangba, és egyedül hatolt be a sötétségbe, míg Porthos puskacsövét nem jutott.

Meglepte, hogy melle váratlan akadályba ütközik. Kinyújtotta kezét és megragadta a jéghideg puskacsövet.

Ugyanabban a pillanatban Yves a kését emelte a fiatalemberre, s a breton kar erejével készült rá lesújtani, de feleúton megállította Porthos vasmarka.

És mint valami tompa moraj, hallatszott a sötétségben egy hang:

- Nem akarom, hogy ezt az embert megöljék.

Biscarat-t védelem és fenyegetés fogta közre, s egyik rettenetesebb volt, mint a másik.

Bármily bátor fiatalember volt is, hangosan felkiáltott, de kiáltását Aramis nyomban elfojtotta, zsebkendőjét szorítva szájára.

- Biscarat úr - szólt halkán -, nem akarjuk magát bántani, és ezt tudnia is kell, ha felismert bennünket. De ha csak egyet szól, sóhajt, vagy szusszan, meg kell ölnünk, mint ahogy megöltük a kutyáikat.

- Igen, megismerem magukat - felelte halkán a fiatalember. - De miért vannak itt? Mit keresnek itt? Ó, szerencsétlen, szerencsétlen emberek! Azt hittem, az erődben vannak.

- Magának pedig meg kellett volna szereznie számunkra bizonyos föltételeket, ha nem tévedek?

- Mindent megtettem, amit lehetett, uraim, de...

- De?

- De határozott parancs van.

- Hogy minket megöljenek?

Biscarat nem felelt semmit sem. Nehezőre esett kötélről beszélni nemesek előtt.

Aramis megértette, hogy foglyuk miért hallgat.

- Biscarat úr - szólt hozzá -, maga már rég nem élne, ha nem lettünk volna tekintettel ifjú korára és apjával való régi barátságunkra; de kiszabadulhat innen, ha megesküszik, hogy nem beszél társai előtt arról, amit látott.

- Nemcsak arra esküszöm meg, hogy nem beszélek róla, hanem arra is, hogy mindent megteszek annak megakadályozására, hogy társaim a lábukat betegyék ebbe a barlangba.

- Biscarat! Biscarat! - kiáltotta kívülről néhány hang, amely mint valami forgószél hatolt be a barlangba.

- Feleljen nekik - szólt Aramis.

- Itt vagyok! - kiáltotta Biscarat.

- Menjen, megbízunk a becsületességében.

Aramis eleresztette a fiatalembert.

Biscarat elindult a világosság felé.

- Biscarat! Biscarat! - hangoztak társai kiáltásai egyre közelebből.

És látszott, ahogy emberi alakok árnyai bukkannak fel a barlang szájában.

Biscarat a társai elé ugrott, hogy megállítsa őket, és épp abban a pillanatban csatlakozott hozzájuk, amikor elindultak, befelé a barlangba.

Aramis és Porthos feszülten figyelt, mint akiknek az élete egy leheleten múlik.

Biscarat elérte a barlang száját, és barátai körülvették.

- Hohó, milyen sápadt vagy! - mondta az egyik, amikor kiértek a világosságba.

- Sápadt: az nem szó - kiáltott fel egy másik. - Halálsápadt vagy.

- Én? - szólt Biscarat, s igyekezett visszanyerni lélekjelenlétét.

- De hát, az Isten szerelmére, mi történt veled? - kérdezték tőle valamennyien.

- Hiszen egy csöpp vér se maradt az ereidben, szegény barátom - nevetett valamelyikük. - Nem tréfádolog ez, uraim - szólt egy másik. - Hiszen nyomban elájul. Nincs nálatok repülő-só?

És valamennyien nagyot kacagtak.

A kérdések, ugratások úgy röpködtek Biscarat feje körül, mint golyók az ütközetben.

A kérdések özönében Biscarat összeszedte az erejét.

- Hát mi az ördögöt láttam volna? - kérdezte. - Nagyon fel voltam hevülve, amikor beléptem, és átjárt a hideg. Semmi más nem történt velem.

- De hát mi van a kutyákkal? Láttad a kutyákat? Mit láttál? Mi újság? Hova lettek a kutyák?

- Azt kell hinnem, hogy a farka más úton ment - felelte Biscarat.

- Uraim - mondta az egyik fiatalember -, a mögött, ami itt történik, Biscarat sápadtsága, hallgatása mögött valami rejtély lappang, amiről barátunk nem akar vagy nem tud felvilágosítást adni. Egy bizonyos: Biscarat látott valamit a barlangban. Hát én magam is szeretném ezt látni, még ha maga az ördög is! Gyerünk be a barlangba, uraim, előre!

- Előre! A barlangba! - kiáltották valamennyien.

És a föld alatti visszhang mint valami fenyegetés sodorta Porthos és Aramis felé ezeket a szavakat: „A barlangba! A barlangba!” Biscarat társai elé pattant.

- Uraim, uraim, az Isten szerelmére! - kiáltotta. - Ne menjenek be!

- De hát mi szörnyűt láttál odabent? - kérdezték tőle többen.

- Halljuk! Beszélj, Biscarat!

- Úgy látszik, az ördögöt látta! - szólt az egyik, aki már régebben előállt ezzel a feltevessel.

- De ha látta, ne legyen olyan önző. Hadd lássuk mi is!

- Uraim! Uraim! Könyörgök! - makacskodott Biscarat.

- Engedj utat!

- Uraim, kérlek, könyörgök, ne menjetek be!

- De te nem féltél bemenni, ugye?

Ekkor az egyik tiszt, idősebb, érettebb korú a többinél, aki eddig a háttérben állt némán, most előrelépett:

- Uraim - mondta higgadt hangon, ami éles ellentéte volt a fiatalemberek izgatottságának -, van ebben a barlangban valaki vagy valami, ha nem is az ördög, de olyasmi, ami vagy aki elnémította a kutyáinkat. Meg kell tudnunk, kicsoda vagy micsoda ez?

Biscarat még egy utolsó erőfeszítést tett, hogy útját állja barátainak, de kísérlete hiábavaló volt. Hasztalan vetette magát a legvakmerőbbek elé, hiába kapaszkodott bele a sziklákba, hogy elállja az utat: a fiatalemberek berontottak a barlangba, annak a tisztnek nyomában, aki utolsónak szólalt meg, de legelsőnek sietett karddal a kezében előre, hogy szembenézzen az ismeretlen veszedelemmel.

Biscarat-t barátai félretolták; velük nem mehetett, mert akkor Porthos és Aramis szemében szöszegőnek és esküszegőnek tűnt volna; bánatában, könyörgőn összekulcsolt kézzel, neki-

támaszkodott egy szikla érdes oldalának, amely megítélése szerint leginkább ki volt téve a testőrök puskacsövének, és feszülten fülelt.

A gárdisták kiáltozva nyomultak előre, és ahogy beljebb hatoltak a barlangba, egyre jobban elhalkult a hangjuk.

Hirtelen puskalövések zaja csattant, s mint valami mennydörgés terjedt tova a sziklaboltozat alatt.

Három vagy négy golyó lapult el azon a sziklán, amelynek Biscarat támaszkodott.

Ugyanabban a pillanatban nyögések, hörgések, káromkodások hasították a levegőt, és a nemesek kis csoportja újra megjelent. Néhányan sápadtan, mások vérző sebbel kerültek elő, és valamennyit füstfelhő vette körül, amelyet mintha a külső levegő szívott volna ki a barlang belsejéből.

- Biscarat! Biscarat! - kiáltozták a menekülők. - Te tudtad, hogy ebben az üregben néhányan lesben állnak, és nem szóltál egy szót sem!

- Biscarat, te vagy az oka, hogy négyen közülünk odavesztek. Jaj neked, Biscarat!

- Te vagy az oka, hogy halálosan megsebesültem - mondta az egyik fiatalember, aki tenyerével felfogta hulló vérének, és Biscarat arcába dobta. - Vérem szálljon a fejedre!

És haldokolva Biscarat lába elé gurult.

- De legalább mondd meg, ki van odabent! - kiáltották haragos hangok.

Biscarat hallgatott.

- Mondd meg, vagy meghalsz! - kiáltotta a sebesült, igyekezve fél térdre emelkedni, és Biscarat-ra emelte öklét, amelyben tehetetlen acél csillogott.

Biscarat eléje ugrott, keblét kitérte a tör szúrása elé, de a sebesült visszahanyatlott, egy utolsót sóhajtott, és többé meg se moccan.

Biscarat-nak minden hajszála égnek állt, szeme kimeredt, és fejvesztetten rohant vissza a barlangba, ezzel a kiáltással:

- Igazatok van! Halált érdemlek, mert túrtem, hogy megöljék társaimat! Gyáva vagyok!

És messzire eldobva magától kardját, mert úgy akart meghalni fegyvertelenül, leszegett fejjel, rohant vissza a sötét üregbe.

A többi fiatalember követte példáját.

Tizenhatból már csak tizenegyen maradtak, akik belevetették magukat a sötét torokba.

De nem jutottak tovább, mint előbbi társaik. Egy második sortűz ötöt közülük leterített a fagyos földre, és minthogy lehetetlen volt látni, honnan ered a halált osztogató villámcsapás, az életbenmaradottak oly rémülettel futottak vissza, amelyet inkább lefesteni, mint leírni lehet.

Biscarat azonban nem menekült a többivel, hanem sértetlenül leült egy kiugró sziklára, és várt.

Már csak hat nemes volt életben.

- De komolyan: hát csakugyan az ördöggel van dolgunk? - kérdezte az egyik életbenmaradott.

- Gonoszabb az ördögnél, szavamra! - mondta egy másik.

- Kérdezzük meg Biscarat-t, ő mindent tud.

- Hol van Biscarat?

A fiatal emberek körülnéztek, de Biscarat-t nem látták.

- Meghalt! - mondta két vagy három hang.

- Dehogyan halt meg - felelte egy újabb hang. - Láttam, amint a nagy füstfelhőben nyugodtan leült egy sziklára. A barlangban van, minket vár.

- Nyilván ismeri azokat, akik bent vannak.

- Ugyan, honnan ismerné őket?

- A lázadók foglya volt.

- Igaz. Szólítsuk hát, és tudjuk meg tőle, hogy kikhez van szerencsénk.

És valamennyien kiáltozni kezdtek:

- Biscarat! Biscarat!

- No jó! - szólt az a tiszt, aki oly hidegvérűen viselkedett eddig. - Nincs már szükségünk rá, erősítést kaptunk.

Csakugyan megjelent egy század gárdista, amely eddig valahol hátul maradt, ahol tisztjei hagyták, akiket elragadott a vadászszenvedély, mintegy hetvenöt-nyolcvan ember, szép rendben vonulva kapitányuk és főhadnagyuk vezetésével. Az öt tiszt odasietett katonái elé, és könnyen érthető ékesszólással elmagyarázták kalandjukat, és segítséget kértek.

A kapitány a szavukba vágott:

- Hol vannak társaitok? - kérdezte.

- Meghaltak!

- De hiszen tizenhatan voltatok.

- Tízen meghaltak, Biscarat a barlangban van, és így mi öten maradtunk.

- Biscarat tehát foglyul esett?

- Valószínűleg.

- Nézzétek csak: itt van!

Biscarat csakugyan megjelent a barlang szájában.

- Int, hogy menjünk oda - mondták a tisztek. - Gyerünk!

- Gyerünk! - ismételte az egész csapat.

És Biscarat elé siettek.

- Uram - mondta a kapitány, Biscarat-hoz fordulva -, úgy hallom, maga tudja, kik azok, akik ebben a barlangban rejtőzködnek és ilyen kétségbeesetten védekeznek. A király nevében kötelezem, mondja el, amit tud.

- Kapitány uram - felelte Biscarat -, nem kell többé kényszerítenie rá. Ebben a pillanatban mentettek fel adott szavam alól, és éppen az ő nevükben közlöm...

- Hogy megadják magukat?

- Hogy mindhalálig védekezni fognak, ha nem tudunk velük barátságosan megegyezni.

- Hát hányan vannak?

- Ketten - felelte Biscarat.

- Ketten vannak, és feltételeket akarnak diktálni, nekünk?
- Ketten vannak, és eddig tíz emberünket ölték meg.
- Hát miféle emberek ezek? Óriások?
- Annál is többek. Emlékszik, kapitány uram, a Szent Gervasius bástya történetére?
- Hogyne: a király négy testőre egy egész hadsereggel vette fel a harcot.
- Úgy van, és ez a két ember ama négy testőr közül való.
- Mi a nevük?...
- Abban az időben Porthos és Aramis volt a nevük. Most pedig D'Herblay úrnak hívják az egyiket, Du Vallon úrnak a másikat.
- Mi a szerepük, érdekük ebben az egész ügyben?
- Ők azok, akik Belle-Isle-t tartották, Fouquet úr számára.

A katonák közt moraj támadt erre a két névre: „Porthos és Aramis”.

- A testőrök! A testőrök! - hangzott fel minduntalan.

És a vitéz fiatal emberek, részint lelkesedésükben, részint rémületükben, megborzongtak a gondolatra, hogy a hadsereg két legrégibb dicsőségű emberével kell megütközniük.

Hiszen ezt a négy nevet: D'Artagnan, Athos, Porthos és Aramis, minden kardforgató férfi úgy tisztelte, mint ahogy az ókorban Herkules, Thészeusz, Castor és Pollux nevét tisztelték.

- Ketten vannak! - kiáltott fel a kapitány. - És két sortűzzel tíz tisztünket ölték meg! Ez lehetetlenség, Biscarat úr!

- Hát, kapitány uram - felelte Biscarat -, nem mondom, hogy nincs velük két vagy három emberük, mint ahogy a Szent Gervasius bástyánál is velük volt három-négy fegyver hordozójuk; de higgye meg, kapitány uram, én láttam ezeket az embereket, hiszen foglyuk voltam és ismerem őket, képesek egymaguk megsemmisíteni egy egész hadtestet.

- Majd meglátjuk - szólt a kapitány -, éspedig egy percen belül. Vigyázz, uraim!

Erre a szóra többé senki sem moccant, mindenki engedelmeskedni készült.

Csak Biscarat kockáztatott meg egy utolsó kísérletet.

- Uram - mondta halkán -, higgye meg, legokosabb, ha megyünk a magunk útjára. Ez a két ember, ez a két oroszán, akiket meg akarunk táncoltatni, utolsó lehetőségig védekezni fog. Tíz emberünket már megölték, meg fognak ölni még egyszer annyit, és végül is inkább meghalnak, semhogy megadják magukat. Mit nyerünk vele, ha harcolunk ellenük?

- Azt nyerjük uram, hogy nyugodt lélekkel állíthatjuk: nyolcvan királyi gárdista nem hátrált meg két lázadó előtt. Ha magára hallgatnék, uram, elveszíteném becsületemet, és szégyent hoznék a hadseregre. Előre, katonák!

És a kapitány maga sietett elsőnek a barlang szájához.

Amint odaért, megállt.

Azért állt meg, hogy Biscarat-tól és társaitól megkérdezze, milyen a barlang belseje. Mikor úgy látta, hogy kellő helyszíni leírást kapott, századát három csoportra osztotta, amelyeknek egymás után kellett előrenyomulniok, minden irányban való heves tüzeléssel. Az előnyomulás folyamán kétségtelenül el fognak veszíteni újabb öt vagy akár tíz embert is, de végül mégis

elfogják a lázadókat, minthogy a barlangnak nincs másik kijárata, és végtére is két ember csak nem tud megölni nyolcvanát.

- Kapitány uram - szólt Biscarat -, kérem, hogy az első csoport élén hatolhassak be.

- Jól van! - felelte a kapitány. - Ez becsületére válik. Ezt a megbízást ajándékképpen kapja.

- Köszönöm - felelte a fiatalember, a nemzetségére jellemző szilárdsággal.

- Fogja tehát a kardját.

- Így megyek, ahogy vagyok - felelte Biscarat -, mert én nem ölni megyek be, hanem azért, hogy engem öljenek meg.

És odaállt az első csapat élére, fedetlen fővel, keresztbe font karral.

- Induljunk, uraim! - szólt. - Előre!

255
Homéroszi ének

Ideje, hogy átmenvén a másik táborba, leírjuk a harcosokat és a küzdelem színterét.

Aramis és Porthos, valamint három breton segítőársuk azért ereszkedett le a Locmaria barlangjába, hogy ott igénybe vegye a mindennel felszerelt bárkát, és kezdetben azt remélték, hogy a bárkát a föld alatti folyosó szűk kijáratán át ki tudják majd vinni, s ilyenformán titokban tarthatják tevékenységüket és szökésüket. A róka és a kutyák érkezése azonban rákényszerítette őket, hogy rejtekhelyükön maradjanak.

A barlang körülbelül száz öl hosszúságban nyúlt el egy kis természetes öböl felett emelkedő partfalig. Egykor, amidőn Belle-Isle még a Calonesia nevet viselte, pogány kelta istenségek temploma volt, és titokzatos mélységei nem egy emberáldozatnak lehettek tanúi.

Ennek az üregnek első tölcésérébe meglehetősen szelíd lejtőn át lehetett bejutni, amely felett az egymásra halmozott sziklatömbök alacsony árkádot alkottak; belsejében a talaj hepehupás volt, és veszedelmes volt rajta a járás a boltozat kiszögellő és éles szikláik miatt. A barlang egésze több, egymással összefüggő és egymás fölé emelkedő szakaszra oszlott; egyikből a másikba a jobb és bal felől magasodó óriási természetes pillérekbe vájt néhány göröngyös, omladékos lépcsőfokon át lehetett továbbjutni.

A harmadik fülkében a boltozat olyan alacsony volt és a folyosó olyan keskeny, hogy a bárkát a két fal között aligha lehetett volna átjuttatni; ám a kétségbeesés pillanataiban a fa hajlékonyra válik, a kőzet enged az emberi akarat sugallatára.

Ez volt Aramis gondolata, miután elkezdte a küzdelmet és meneküléshez látott, amely mindenesetre veszélyes volt, minthogy nem ölték még meg az összes támadót; azonkívül, feltéve, hogy a bárkát ki lehet juttatni a tengerre, akkor is fényes nappal kell menekülniük, és a legyőzötteknek, amint meglátják majd a csekély létszámot, kedvük támadhat az üldözés folytatására.

Midőn kétszeri tüzeléssel tíz embert leterítettek, Aramis, akinek szeme hamar megszokta a föld alatti folyosó kanyarulatait, elindult megszámlálni az elesetteket, mert a puskapor füstje megakadályozta, hogy a kintlévőket számlálja meg; aztán nyomban megparancsolta, hogy a bárkát a szabadba vezető kijáratot elzáró nagy kőig gördítsék.

Porthos összeszedte erejét, mindkét kezével megragadta a bárkát, és felemelte, mire a bretonok gyorsan a bárka alá hengergették a görgetőrudakat.

Eljutottak a harmadik fülkébe, és megérkeztek a kőhöz, amely a kijáratot eltorlaszolta.

Porthos nekifeszítette izmos vállát a hatalmas szikla aljának, nekirugaszkodott, s a fal megrepedt. A mennyezetről porfelhő hullott alá, a tengeri madarak tízezer nemzedékének hamvaival egyetemben, amelyeknek fészkei a sziklához voltak tapasztva.

A harmadik lökésre a kő engedett, és egy pillanatra megingott. Porthos nekitámasztotta a hátát az egyik közeli sziklának, és a lábát használta faltörő kosznak; így kidöntötte a sziklát a mészkőrétegből, amelybe be volt ágyazva.

Mikor a szikla lezúdult, megpillantották a nappali világosságot, amely a kijáraton át előzőnlötte a föld alatti helyiséget, és az elragadtatott bretonok szeme előtt megjelent a kéklő tenger.

Most hozzáláttak, hogy a bárkát felemeljék erre a magaslatra; még húsz öl, és le lehet siklatni a bárkát a tengerre.

Ezalatt történt, hogy a század katona megérkezett, és a kapitány elrendezte rohamra vagy támadásra.

Aramis mindenre felügyelt, hogy segítse barátainak munkáját. Látta ezt az erősítést, megszámlálta az embereket, és egyetlen pillantással meggyőződött az elháríthatatlan veszedelemről, amelybe ez az új harc fogja őket sodorni.

A tengerre menekülni abban a pillanatban, amelyben ezt a föld alatti helyiséget ostromolják, teljességgel lehetetlen.

Ha ugyanis a barlang két utolsó szakaszát megvilágító napvilág megmutatná a katonáknak a tenger felé gördülő bárkát, benne lőtávolságban a két lázadót, egyik puszkagolyójuk feltétlenül átlukasztaná a bárkát, ha ugyan az öt hajóst meg nem ölné.

És ha a bárka, a benne ülőkkel egyetemben, mégis egerutat nyerne is, elképzelhetetlen, hogy ne fújnának nyomban riadót. Elképzelhetetlen, hogy ne értesítenék nyomban a királyi hajóhadat. Elképzelhetetlen, hogy a szegény bárka, amelyet vízen és szárazon körülfoznak és üldöznek, még napszállta előtt el ne pusztuljon. Aramis dühösen tépte őszülő haját, hol Istenhez fohászodott segítségért, hol az ördög segítségét kérte.

Odahívta magához Porthost, aki egymaga többet dolgozott, mint a görgetőhengerek és a halászok együttvéve, és halkán ezt mondta neki:

- Barátom, ellenfeleink erősítést kaptak!

- Igen? - mondta Porthos nyugodtan -, akkor mit lehet tennünk?

- Újrakezdeni a harcot - felelte Aramis -, ez az egyetlen esély.

- Igen - felelte Porthos -, mert aligha fordulhat elő, hogy kettőnk közül az egyiket meg ne öljék, ha pedig egyikünket megölnék, a másik minden bizonnyal megöleti magát.

Porthos ezeket a szavakat olyan természetes hősiességgel ejtette ki, aminek súlyát a hatalmas testi erő nála még csak növelte.

Aramisnak mintha sarkantyúval vágta volna a szívébe.

- Sem egyikünk, sem másikunk nem fog elesni, Porthos barátom, ha megteszi azt, amit mondok - szólt.

- Hallgatom.

- Ezek az emberek le fognak ereszkedni a barlangba.

- Bizony.

- Mintegy tizenötöt megölünk közülük, de többet nem.

- Hányan vannak összesen? - kérdezte Porthos.

- Hetvenöt főnyi erősítést kaptak.

- Hetvenöt meg öt az nyolcvan...

- Hm... hm... Ha egyszerre tüzelnek, átluggatnak minket golyóikkal.

- Alighanem.

- Arról nem is szólva - tette hozzá Aramis -, hogy a dörrenés omlásokat okozhat a barlangban.

- Valóban - mondta Porthos -, csak az imént sebesítette meg a vállamat egy levált szikladarab.

- No látja!

- De ez nem számít.
- Határozzunk el valamit gyorsan. A bretonjaink folytatják a bárka továbbgördítését a tengerhez.
- Nagyon helyes!
- Mi ketten itt tartjuk a puskaport, a golyókat és a kanócos puskákat.
- De ketten, kedves Aramis, még három lövést sem tudunk majd egyszerre leadni - mondta naivan Porthos -, a puskatűz kevés sikerrel kecsegtet.
- Találjon ki tehát másvalamit.
- Megvan! - felelte nyomban az óriás. - A szikla mögött lesbe állok majd ezzel a vasrúddal, láthatatlan és megtámadhatatlan leszek, és mialatt ők beözönlenek, percenkint harmincszor zúdul majd le vasrudam a kobakjukra. Hm, mit szól ehhez a tervhez? Tetszik?
- Pompás, kitűnő, kedves barátom! Nagyon helyeslem; csak hogy el fogja ijeszteni ellenségeinket, és a fele kívül fog maradni, hogy kiéheztessen, úgy kényszerítsen bennünket megadásra. El kell pusztítanunk az egész csapatot, mert ha csak egy ember is megmenekül, el vagyunk veszve.
- Igaza van, barátom, de azt kérdem, hogyan csaljuk be őket?
- Úgy, hogy nem mozdulunk, jó Porthosom.
- Hát akkor ne mozduljunk; és ha mind jól együtt lesznek?...
- Akkor csak bízva rám, van egy ötletem.
- Ha úgy van, és ha jó az ötlete... mert bizonyára jó az ötlete, akkor meg vagyok nyugodva.
- Álljon lesbe, Porthos, és számolja meg valamennyit, aki belép.
- Hát maga mit fog tenni?
- Velem ne törődjék, nekem van valami dolgom.
- Úgy rémlik, mintha hangokat hallanék.
- Ők azok. Menjen a leshelyére! Maradjon tőlem halló- és kartávolságra.

Porthos visszavonult a második fülkébe, amelyben vaksötétség uralkodott.

Aramis átsurrant a harmadikba; az óriás egy ötven font súlyú vasrudat tartott a kezében. Porthos csodálatra méltó könnyedséggel kezelte ezt a vasrudat, amely arra szolgált, hogy a bárkát gördítsék tova.

Ezalatt a bretonok a bárkát a tenger partjára vitték.

A megvilágított részben Aramis lekuporodva és elrejtőzve titokzatos dolgot mivelt.

Vezényszó hallatszott, amelyet harsány hangon mondott valaki. Ez volt a vezénylő kapitány utolsó parancsa. A felső szikláról huszonöt ember ugrott a barlang első részébe, s amint földet értek, nyomban tüzelni kezdtek.

Visszhangzott a dördülés, golyók járták át a boltozatot, sűrű füst töltötte meg a helyiséget.

- Balra! Balra! - kiáltotta Biscarat, aki az első támadáskor látta a második részbe vezető folyosót, és a puskaporszagtól nekibátorodva arra az oldalra akarta vezetni katonáit.

A csapat valóban balra iramodott, a folyosó összeszűkült; Biscarat kitárt karral, halálra szántan haladt a királyi gárdisták élén.

- Jöjjetek, jöjjetek! - kiáltotta. - Napvilágot látok!

- Csapjon le, Porthos! - kiáltotta Aramis síri hangon.

Porthos nagyot sóhajtott, de engedelmeskedett.

A nehéz vasrúd lecsapott Biscarat fejére, és megölte, mielőtt még szavait befejezhette volna. Aztán felemelkedett a hatalmas vasrúd, és tízszer sújtott le tíz másodperc alatt és tíz emberből lett halott.

A katonák semmit sem láttak; kiáltásokat és nyöszörgést hallottak, holttesteken tapodtak, de nem tudták, hogy hányadán vannak, és egymás hegyén-hátán botladozva tolongtak.

A könyörtelen vasrúd szüntelenül működött, és szétmorzsolta az első csoportot, anélkül, hogy valamilyen zaj figyelmeztette volna a másodikat, amely gyanútlanul haladt előre.

Csak hogy ez a második csoport, amelyet a kapitány vezényelt, kitépett egy vékony kis fenyőt, amelyet a parton talált, és a fa száraz ágait összefonva, a kapitány fáklyát készített.

Midőn ahhoz a részhez érkeztek, ahol Porthos, mint a halál angyala, mindent megsemmisített, amihez hozzáért, az első sor rémülten hőkölt vissza. A gárdisták tüzelésére nem felelt puskatűz, mégis egy halom holttestbe botlottak, és a szó szoros értelmében vérben gázoltak.

Porthos még mindig a sziklája mögött állt.

Midőn a kapitány a meggyújtott fenyő lobogó lángjával megvilágította ezt a borzalmas vérfürdőt, amelynek okát hiába kereste, egészen addig az oszlopig hátrált, amely mögött Porthos rejtőzött.

Ekkor egy óriási kéz nyúlt ki a homályból és megragadta a kapitány torkát, aki tompán felhördült, karjával a levegőt hadarta, elejtette a fáklyát, amely kialudt a vértócsában.

Egy pillanattal később a kialudt fáklya mellé hanyatlott a kapitány holtteste, a tetemeknek az utat elzáró halmát növelve.

Mindez titokzatos módon történt, mint valami bűvös varázslat. A kapitány hörgésére a kíséretében lévő emberek megfordultak, látták kinyújtott karját, üregéből kidüldet szemét; és mivel a fáklya kialudt, sötétben maradtak.

A hadnagy gondolkozás nélkül, ösztönszerűen, gépiesen felkiáltott:

- Tűz!

Tüstént sortűz ropogott, dördült, visszhangzott a barlangban, hatalmas szikladarabokat szakítva le a boltozatokról.

A tüzelés következtében egy pillanatra megvilágosodott a barlang, majd ismét elsötétült minden, s a puskapor füstje még növelte a sötétséget.

Aztán mély csend lett, amelyet csak a föld alatti helyiségbe behatoló harmadik csoport lépései törtek meg.

256
Egy titán halála

Abban a pillanatban, midőn Porthos, aki jobban megszokta már a sötétséget, mint mindazok, akik a nappali világosságból érkeztek, körülnézett ebben az éjszakában, hogy nem ad-e neki jelt Aramis, érezte, amint valaki óvatosan megérinti a karját, és egy leheletnyi gyenge hang ezt súgta a fülébe:

- Jöjjön.

- Ó! - mondotta Porthos.

- Csend! - mondta Aramis még halkabban.

És a mindinkább előrehaladó harmadik csapat lármája közben, a még el nem esett gárdisták szitkai és a haldoklók utolsó sóhajai közben, Aramis és Porthos észrevétlenül lopózott odébb a barlang gránitfalai mentén.

Aramis az utolsó előtti fülkébe vezette Porthost, és egy sziklamélyedésben egy hatvan vagy nyolcvan font súlyú puskaporos hordót mutatott neki, amelyhez az imént erősítette oda a kanócot.

- Barátom - mondta Porthosnak -, fel kell kapnia ezt a hordót, amelynek a kanócat meg fogom gyújtani, és bedobja ellenségeink közé. Meg tudja tenni?

- Már hogyan tudnám! - felelte Porthos, és fél kézzel felemelte a kis hordót. - Gyűjtsa meg a kanócot.

- Várja meg - mondta Aramis -, míg jó szorosan együtt lesznek mind, azután, Jupiterem, sújtsa le villámával közējük.

- Gyűjtsa meg a kanócot - ismételte Porthos.

- Én addig elmegyek a bretonjainkhoz - folytatta Aramis -, és segítek nekik tengerre tenni a bárkát. A parton várom magát, hajtsa jól el a hordót, aztán fusson hozzánk.

- Gyűjtsa meg a kanócot - mondta Porthos utoljára.

- Megértette? - kérdezte Aramis.

- De még mennyire! - kiáltotta ismét Porthos, olyan nevetéssel, amelyet még tompítani sem igyekezett. - Ha egyszer megmagyaráznak nekem valamit, akkor meg is értem. Menjen és adja ide a tüzet.

Aramis odaadta Porthosnak az égő taplót, az óriás pedig a keze helyett a karját nyújtotta, hogy azt szorítsa meg.

Aramis mindkét kezével megszorította Porthos karját, és visszahúzódott a barlang kijáratáig, ahol a három evezős várakozott rá.

Egyedül maradva, Porthos bátran odatartotta a taplót a kanóchoz.

A tapló, gyenge szikra, egy óriási tűzvész első kezdete, világított a sötétben, mint a szentjánosbogár, aztán lángra lobbantotta a kanócot, és Porthos leheletével szította a lángot.

A puskapor füstje kissé szétoszlott, és a remegő, égő kanóc fénye mellett egy-két pillanat alatt fel lehetett ismerni a tárgyakat.

Rövid ideig tartó, de ragyogó látvány volt: az óriás, amint sápadtan, vérrel borítva ott áll, és az arcát megvilágítja a sötétben égő kanóc fénye.

A katonák is látták. Látták a hordót, amelyet a kezében tartott. Kitalálták, mi fog történni.

S mivel már úgyis elborzadtak annak láttán, ami történt, halálra rémültek arra gondolva, ami mindjárt bekövetkezik, és valamennyien egyszerre eszeveszett kiáltozásban és üvöltésben törtek ki.

Egy részük megkísérelte a menekülést, de beleütköztek a harmadik szakaszba, amely elzárta előlük az utat; a többiek gépiesen céloztak és lőttek, ismét mások pedig térdre estek.

Két-három tiszt odakiáltott Porthosnak, szabadságot ígérve neki, ha meghagyja az életüket.

A harmadik csapat tisztje tüzet vezényelt, de a gárdisták előtt ott álltak rémült fegyvertársaik, élő mellvédül szolgálva Porthosnak.

Mondottuk: az a világosság, amelyet Porthos a tapló és a kanóc szítása által idézett elő, nem tartott tovább, mint két pillanatig. Lássuk azonban, mit világított meg e két pillanat alatt: először is, az óriást, aki a sötétségben még nagyobbnak látszott, aztán tíz lépésnyire tőle egy halom véres, összezúzott, szétroncsolt testet, amelyeken még végigremegett egy utolsó vonaglás, megemelve a hullahalmot, mint ahogy az utolsó lehelet megemeli az éjszakában kimúló alaktalan szörnyeteg testét. Minden lehelet, amellyel Porthos a kanócot szította, sárgás fényt árasztott erre a holttesthalomra, amelyet széles, bíborpiros sávok szeltek át.

Ezen a főcsoporton kívül, amely úgy feküdt ott, ahogy a halál, vagyis inkább a váratlan ütés leterítette, még néhány holttest hevert tátongó sebével szerteszét.

A barlang vériszamos alja felett komoran emelkedtek a fehérlő sziklatömbök, a barlangüreg hatalmas pillérei, s előugró kiszögellésük visszaverte a fényt.

És az egész látvány a löporos hordóhoz erősített kanóc reszketeg lángjában tárult ki, vagyis egy fáklyában, amely az iménti halálra világítva, a közelgő halál képét mutatta meg.

Mint mondtuk, a látvány csak egy vagy két pillanatig tartott. E rövid idő alatt a harmadik brigád parancsnoka nyolc embert hívott össze, és azt a parancsot adta, hogy egy szikla-hasadékon át lőjenek Porthosra.

Csakhogy akik ezt a parancsot kapták, annyira remegtek, hogy erre a sortűzre három gárdista esett el, az öt másik golyó pedig sívítva súrolta a boltozatot vagy a barlang alját, vagy behatolt a barlang falába.

Harsogó kacagás felelt erre a dördülésre, aztán az óriás meglendítette karját, majd egy tüzes sávot látott, amint átrepül a levegőn, mint valami hulló csillag.

A harminc lépésről elhajított hordó átütötte a holttestek torlaszát, és leesett az ordító katonák közé, akik hasra vágódtak.

A tiszt szemmel kísérte a levegőn átfutó fénycsíkot, oda akart rohanni a hordóhoz, hogy letépje róla a kanócot, mielőtt még a láng eléri a puskaport.

Hiábavaló önfeláldozás: a légáramlat szította a futó lángot, s a kanócot, amely szélcsendben öt percig égett volna, harminc másodperc alatt megemésztette a tűz, és a pokoli hordó felrobbant.

Dühös forгатag, a kén és a salétrom sustorgása, a hirtelen tovaterjedő tűz emésztő dühe, irtózatoss dördülés és robbanás - ezt látta kibomlani ebben a pokol borzalmaira emlékeztető üregben az imént leírt két pillanatot követő újabb pillanat.

A sziklák megrepedtek, mint a fenyődeszkák a baltacsapásra. Tűz, füst- és törmelékszökőkút tört fel a barlang mélyéről, s ahogy emelkedett, egyre terebélyesebb lett. Meghajoltak a

roppant kovakőfalak és elfeküdtek a homokban, a homok pedig, amelyet a robbanás kivetett kemény sziklaágyából, mint a fájdalom eszköze, miriád atomjával sebezte meg az arcokat.

A kiáltozás, a jajveszékelés, a káromkodás és az élet egy irtózatossá dörögésben szűnt meg. A barlang első három szakasza örvény lett, amelybe súlya szerint darabokban hullt vissza minden növényi, ásványi vagy emberi maradvány.

Végül a könnyű homok és hamu hullott alá, füstölögve és szürkellő lepellel borítva a gyászos sírgödört.

És most keressétek ebben az égő sírban, ebben a föld alatti vulkánban a király gárdistáit, ezüsttel szegélyezett kék kabátjukban.

Keressétek az aranytól csillogó tiszteket, keressétek a fegyvereket, amelyekkel védekezni akartak, keressétek a köveket, amelyek megölték őket, a talajt, amelyen állottak.

Egyetlen ember csinált mindebből káoszt, amely zűrzavarosabb, alaktalanabb és borzalmasabb volt, mint az a káosz, amely egy órával azelőtt kavargott, hogy Istennek eszébe jutott megteremteni a világot.

Semmi sem maradt a barlang első három fülkájából, semmi, amit az Isten a maga művének ismerhetett volna el.

Ami Porthost illeti, ő, miután az ellenség közé hajította a puskaporos hordót, Aramis tanácsa szerint rohanvást futott, el is ért a barlang utolsó részébe, amelybe a nyíláson át behatolt a levegő, a világosság és a napsugár. És alighogy befordult annál a kanyarulatnál, amely a barlang harmadik fülkáját a negyediktől elválasztotta, száz lépés távolságban megpillantotta a hullámokon himbálódzó bárkát; ott voltak a barátai, ott a szabadság, ott az élet a győzelem után.

Még hat hatalmas lépés, és kijut a boltozat alól; azután még néhány gyors lendület, és megérinthei a bárkát.

Egyszer csak érzi ám, hogy megrogyik a térde, mintha nem volna benne csont, összecsuklik a lába.

- Ejha - mormogta megdöbbenve -, megint itt van a fáradtság; hát nem tudok továbbmenni! Mit jelentsen ez?

A nyíláson át Aramis megpillantotta Porthost, és nem tudta megérteni, hogy miért áll egy helyben.

- Jöjjön, Porthos! - kiáltotta Aramis. - Jöjjön, jöjjön gyorsan!

- Jaj! - felelte az óriás, mialatt erejét összeszedve hiába feszítette meg testének összes izmait. - Nem tudok!

E szavakkal térdre rogyott, de erős kezével megkapaszkodott a sziklákban, és feltápászkodott.

- Gyorsan! gyorsan! - ismételte Aramis, és a part felé hajolt, mintha kezével akarná magához húzni Porthost.

- Itt vagyok - hebegte Porthos, s minden erejét meg kellett feszítenie, hogy egy lépést tudjon tenni.

- Az Isten szerelmére! Porthos, jöjjön! Siessen, felrobban a hordó!

- Jöjjön, már nagyurunk! - kiáltották a bretonok Porthosnak, aki úgy vergődött, mint valami rossz álomban.

De már késő volt; a robbanás megdördült, megnyílt a föld, és a széles hasadékokon át gomolygó füst elsötétítette az eget, a tenger visszahúzódott, mintha elkergette volna a tűz lehelete, amelyet a barlang úgy okádott magából, mint valami óriási mesebeli szörnyeteg torka, a hullámok hátrahúzódása húsz ölnyire magával ragadta a hajót; talapzatukban reccsentek meg a sziklák, és szétváltak, mintha éket vertek volna közéjük, a boltozat egy része az ég felé repült, mintha parittyából vetették volna ki; a rózsaszínű és zöld kéntűz, a folyékony fekete agyagláva kavargott és küzdött egy ideig egymással a méltóságteljesen felemelkedő füstfelhő alatt, aztán látni lehetett, amint a hosszú sziklaélek előbb megremegnek, majd meghajolnak és lassanként leomlanak; a robbanás ereje már nem tudta évezredes alapjából kitépni az egész kőzetet; a sziklák meghajolva köszöntötték egymást, akár a lassú mozgású, ünnepélyes aggastyánok, aztán örökre poros sírjukba zuhantak.

Úgy látszott, hogy ez a félelmetes rázkódás ismét visszaadja Porthosnak elveszett erejét, feltápszkodott, óriás maga is a sziklaóriások között. De abban a pillanatban, amikor a gránit-szörnyeteger alkotta kettős sorfal közt futott, amely már csak hellyel-közzel kapcsolódott össze, a gránitsziklák hatalmas robajjal görögni kezdtek a titán körül, akit mintha az égből taszítottak volna le a sziklák közé, amelyeket ő hajított az imént az égre.

Porthos érezte, hogy lábai alatt megremeg a hosszan tartó rengéstől megmozduló talaj. Hatalmas kezét jobbra-balra nyújtogatta, hogy a gördülő sziklátat visszatartsa. Előrenyújtott tenyerére ráfeküdt egy-egy óriási sziklatömb; Porthos leszegte a fejét, és akkor egy harmadik sziklatömb a két válla közé gördült.

Porthos karja egy pillanatra már-már betört, de a Herkules minden erejét megfeszítette, és látszott, amint a két fal, amely eltemetéssel fenyegette, széjjelválik és utat enged neki. Porthos ekkor egy pillanatra megjelent ebben a sziklakeretben, mint a káosz ókori angyala, de mialatt az oldalsziklát széttolta, megfosztotta támaszától az erős vállára nehezedő idomtalan sziklatömböt, és az egész súlyával térdre kényszerítette az óriást. Az oldalsziklák, amelyeket Porthos egy pillanatra távol tartott, ismét közelebb kerültek egymáshoz, és súlyukkal megtoldották a sziklatömbét, amely pedig magában is elegendő lett volna, hogy tíz embert összemorzsoljon.

Az óriás elesett, anélkül, hogy segítségért kiáltott volna, elesett, s közben Aramisnak még bátorító és reményt keltő szavakkal felelt, mert hatalmas karjának emelőrúdjában bízva, egy pillanatig azt hihette, hogy mint Enkéladosz,²³⁸ elbírja majd háromszoros terhét. Aramis azonban látta, hogy a sziklatömb lassan lejjebb, egyre mélyebbre süllyed; az eleinte görcsösen kapaszkodó kéz, a végső erőfeszítés alatt mereven kiegyenesedő kar behajlik, a váll megtörve enged, és a szikla csak süllyed, egyre süllyed.

- Porthos! Porthos! - kiáltotta Aramis a haját tépve. - Porthos, hol vagy? Szólj!

- Itt, itt! - lihegte Porthos elhaló hangon. - Türelem, türelem!

Alig mondta ki ezt az utolsó szót, a lezúduló sziklák megsokszorozták a súlyt, az óriási tömb, amelyre felül két másik szikla nehezedett, lezuhant, s Porthost elnyelte a szétmorzsolódott kövek alkotta sírbolt.

Aramis, barátjának elnémuló hangját hallva, kiugrott a szárazföldre. Két breton, emelőrúddal a kezében, követte: egy ember elég volt a bárka őrzésére. A hatalmas harcos utolsó hörgése vezette őket a romok között.

Aramis sugárzóan, ruganyosan, fiatalon, mint húszéves korában, odarohant a háromszoros sziklatömeghez, és nőiesen finom kezével csodálatra méltó erővel felemelte az óriási

238 Mitológiai óriás, aki társaival megostromolta az Olümposzt; Pallasz Athéné az Etna mélyére temette.

gránitsírbolt egyik részét. Ekkor a kőverem homályában még látta csillogni barátjának szemét, aki a súlyos kötömb terhétől szabadulva, még fellélegzett. Az emberek tüstént odarohantak, nekifeszültek a vas emelőrudnak, és egyesítették háromszoros erejüket, nem ahhoz, hogy a sziklát felemeljék, hanem hogy feltartóztassák. Minden hiábavaló volt: a három férfi fájdalommal felkiáltva, lassan megroskadt a teher alatt, és midőn Porthos látta, hogy törnek meg a hasztalan küzdelemben, végső leheletével, kissé csúfondárosan, ezeket a végső szavakat mormogta:

- Túlságosan nehéz.

Azután szeme elhomályosult és becsukódott, arca sápadt lett, a keze fehér, és a titán utolsó sóhajtással örök pihenőre hajtotta fejét.

Vele együtt lesüllyedt a szikla, amelyet még halálküzdelmében is fenntartott!

A három férfi elengedte az emelőrudat, és az rázuhant a sírkőre.

Aramis zihálva, sápadtan fülelt, homlokát kiverte a verejték, a melle elszorult, a szíve majd meghasadt.

Néma csönd! Az óriás örök álmát aludta a sírban, amelyet Isten a nagyságához mérten készített neki.

Gyászbeszéd Porthos fölött

Aramis szótlánul, dermedten, remegve, mint egy félős gyermek, vacogva emelkedett fel a szikláról.

Keresztény ember nem lép rá egy sírra.

Aramis azonban éppen csak felállni tudott, jártányi ereje nem maradt. Mintha a meghalt Porthossal együtt benne is meghalt volna valami.

Bretonjai körülfogták; Aramis engedett sürgetésüknek, s a három tengerész felemelte és a bárkába vitte.

Azután alighogy Aramist a kormány mellett elhelyezték a padon, nagy erővel nekifeszültek az evezőknek, és inkább eveztek, semmint hogy kifeszítsék a vitorlát, amely elárulhatta volna őket.

Az egykori Locmaria-barlang hült helyén, ezen a lapályá lett partszakaszon csak egyetlen domb tűnt szembe. Aramis nem tudta róla levenni szemét; már távol volt, künn a tengeren, s ahogy távolodott, úgy tetszett neki, mintha a szikla fenyegetően és büszkén felemelkedne, ahogyan nemrég Porthos emelkedett fel, égnek emelve mosolygó, győzhetetlen fejét, amilyen azé a becsületes és erős baráté volt, a legerősebbé a négy közül, aki mégis elsőnek halt meg.

Különös sorsa volt ezeknek az ércből való embereknek! A legegyügyűbb szívű szövetkezett a legravaszabbal; a testi erőt az éleselméjűség vezette; és a döntő pillanatban, amelyben egyedül az erő menthette meg a testet és a szellemet, egy darab kő, egy szikla, a nyomorult anyag súlya diadalmaskodott az erő felett, rágördült a testre, kiszorította belőle a lelket.

Derék Porthos! Arra született, hogy másoknak segítsen, mindig kész volt a gyengék javáért feláldozni magát, mintha Istentől csak erre a célra kapta volna az erőt; halálában is azt hitte, hogy csak az Aramisszal kötött szerződése feltételeinek tesz eleget, annak a szerződésnek, amit pedig Aramis nélküle készített, és Porthos csak azért ismert meg, hogy kivegye az összetartásból a maga iszonyatos részét.

Nemes Porthos! Mit érnek most a bútorral tele kastélyok, a vadakkal tele erdők, a halakkal tele tavak, a kincsekkel tele kamrák? Mit érnek a csillogó libériás lakájok, és közöttük Mousqueton, aki olyan büszke a hatalomra, amelyet ráruháztál? Ó, nemes Porthos! Kincsek gondos felhalmozója! Azért törekedtél olyan nagyon arra, hogy az életedet megédesítsed és bearanyozd, hogy aztán egy kopár sziklaparton, ahol csak a tengeri madár vijjog, szétzúzott tagokkal egy hideg kő alatt nyújtózkodj ki? Végül szükség volt-e rá, nemes Porthos, hogy olyan sok pénzt halmozz fel, ha még egy szegény költő sírversét sem helyezik sírodra!

Vitéz Porthos! Kétségkívül ma is ott pihen elveszve és feledve ama szikla alatt, amelyet a vidék pásztorai egy óriási dolmen-kő hatalmas tetejének hisznek.

És annyi didergő hangafű, metsző tengeri szél cirógatta moha, annyi kiirthatatlan zuzmó olvasztja bele a sírboltot a földbe, hogy aki arra jár, el sem képzelheti, hogy halandó ember válla felemelhetne egy ekkora gránittömböt.

Aramis változatlanul sápadtan, változatlanul dermedten, változatlanul az ájulás határán, csak nézte, egyre nézte a láthatáron lassan ködbe vesző sziklapartot, míg csak a nap utolsó sugarai is el nem tűntek.

Egy szó sem hagyta el Aramis ajkát, a melléből nem tört fel sóhaj. A babonás bretonok remegve bámulták. Ez nem egy ember, hanem egy szobor némasága volt.

Ezalatt az első szürke sáv láttán, amely az égen megjelent, a bárkán kifeszítették a kis vitorlát, s az megduzzadt a tengeri szél csókjától, és a bárka a parttól sebesen távolodva, a spanyol partok felé vette útját, azon a félelmetes gascogne-i tengeröblön át, amely olyan gazdag tengeri viharokban.

Ám alig egy félórával a vitorlabontás után, a tétlenné vált evezősök padjaik fölé hajoltak, s kezüket ellenzőül tartva szemük fölé, felváltva mutogattak egymásnak a láthatáron egy fehér pontot, mely olyan mozdulatlanul látszott, amilyenek a sirály szokott látszani, amikor a könnyű habokon ringatja magát.

Ami azonban közönséges szem előtt mozdulatlanul látszott, az gyorsan haladt előre a tengerész gyakorlott szeme előtt; ami pihenni látszott a víz színén, az gyorsan mozgott a hullámokon át.

A bretonok, látva, hogy uruk milyen mély bódulatba merült, nem merték felzavarni, csak halkán, izgatott hangon közölték egymással sejtelmeiket. Az oly éber és mozgékony Aramis, akinek hiúzszele szüntelenül őrködött, és éjjel jobban látott, mint nappal, Aramis valóban elaludt lelke kétségbeesésében.

Így telt el egy óra, mialatt a nap lassanként lehanyatlott, közben azonban az említett tengeri hajó olyan közel ért a bárkához, hogy Goennec, a három evezős közül az egyik, meglehetősen hangosan megszólalt:

- Üldözőbe vettek, monsignore.

Aramis nem felelt, a tengeri hajó mindinkább közeledett.

Erre a két tengerész, Yves gazda parancsára, leengedte a vitorlát, hogy az egyetlen pont, amely látható a hullámok felszínén, megszűnjön vezetni az őket követő ellenség szemét.

Ezzel szemben a tengeri hajó két új kis vitorlával növelte járásának gyorsaságát, látni lehetett, amint felvonják a vitorlákat az árbocokra.

Szerencsétlenségükre nem az év legszebb és leghosszabb napjaiban voltak, és éppen holdtölte volt ezen a végzetes napon. A nagy egyárbocos hajónak tehát, amely a kis bárkát jó széllel üldözte, még egy félórányi szürkület, aztán egy félig világos éjjel könnyítette meg a dolgát.

- Monsignore, kegyelmes urunk, el vagyunk veszve - kiáltotta a hajósgazda -, nézzen oda, látnak minket, pedig bevontuk a vitorlát.

- Nincs ebben semmi meglepő - mormolta az egyik matróz -, hiszen azt mondják, a városiak az ördög segítségével olyan szerszámot készítettek, amellyel éjjel és nappal éppolyan jól lehet látni távolra, mint közelre.

Aramis előkeresett a bárka mélyéről egy távcsövet, szóttalanul arra a pontra irányozta, aztán odaadta a tengerésznek.

- Itt van, nézzen bele.

A tengerész habozott.

- Legyen nyugodt - mondta a püspök -, nem bűnös dolog, és ha bűn, akkor magamra vállalom.

A tengerész szeméhez illesztette a távcsövet, és felkiáltott.

Azt hitte, hogy valami csoda folytán a tengeri hajó, amelyről azt tartotta, hogy egy ágyúlövésnyire van tőlük, hirtelen átugrotta ezt a távolságot.

Midőn azonban elvette szemétől a műszert, megállapította, hogy az egyárbocos e rövid idő alatt nem haladt előre többet, mint lehetséges, és még ugyanolyan távolságra van.

- Akkor hát ők ugyanúgy látnak bennünket, mint mi őket? - mormogta a tengerész.

- Látnak minket - mondta Aramis, és ismét elmerült közönyébe.

- Hogyan, látnak minket? - kérdezte Yves gazda. - Hiszen ez lehetetlen.

- Nohát, Yves gazda, nézzen oda - felelte a tengerész.

És odaadta Yves-nek a távcsövet.

- Biztosít róla kegyelmesség - kérdezte a hajósgazda -, hogy nincs az ördög keze a dologban?

Aramis vállat vont.

A hajósgazda odatartotta a szeméhez a távcsövet, aztán így szólt:

- Ó, kegyelmes uram, csodálatos dolog! Itt vannak; úgy tetszik, meg is érinthetem őket. Legalább huszonöt ember. Ahá, elől látom a kapitányt, távcsövet tart a kezében, amilyen ez is. Most megfordul, parancsot ad ki, ágyút gördítenek előre, töltenek... céloznak... irgalmas Isten! Lőnek ránk!

A hajósgazda gépies mozdulattal eldobta a távcsövet, és a tárgyak a láthatáron ismét a maguk valóságában látszottak előtte.

A tengeri hajó körülbelül még egy mérföld távolságban volt, de azért a hadmozdulat, amelyet a hajósgazda jelzett, nem kevésbé volt igaz.

A vitorlák alatt náluk is kékebb, könnyű füstfelhő látszott, amely szétterjedt, mint ahogy egy virág tárja ki szirmait; aztán a kis bárkától körülbelül egy tengeri mérföld távolságban látni lehetett, amint felborzolódnak a hullámok, és a golyó fehér barázdát szánt a tengerben, végül eltűnik, mint a kő, amellyel a gyermek „kacsázik” a vízen.

Ez fenyegetés volt és jeladás egyszerre.

- Mit tegyünk? - kérdezte a hajókalauz.

- El fogják süllyeszteni a bárkát - mondta Goennec -, oldozzon fel minket, kegyelmes urunk.

És a tengerészek letérdeltek a püspök előtt.

- Megfeledeznek róla, hogy látják magukat - intette őket Aramis.

- Igaz - felelték a tengerészek, szégyenkezve gyengeségük miatt. - Parancsoljon kegyelmességed, készek vagyunk meghalni főpásztorunkért.

- Várjunk - mondta Aramis.

- Hogyan? Várjunk?

- Igen. Hiszen látják, hiszen maguk mondták, hogyha megkíséreljük a menekülést, elsüllyeszti a hajót.

- Talán - vélte a hajósgazda - az éjszaka leple alatt mégis elmenekülhetünk előlük.

- Nem hinném - felelte Aramis. - Bizonyára van görögtüzük, hogy megvilágítsák az útjukat, és a mienket is.

És mintha a tengeri hajó nyomban igazolni akarta volna Aramis szavait, egy második füstfelhő tört fel lassan az ég felé, és ebből a felhőből tüzes sáv szökött fel, a szivárvány ívéhez hasonló parabola alakú vonalat írt le, aztán a tengerbe esett, ahol tovább égett, megvilágítva egy negyed mérföld átmérőjű vízfelületet.

A bretonok döbbenet néztek össze.

- Láthatják - mondotta Aramis -, jobb, ha bevárjuk őket.

Az evezők kisiklottak a tengerészek kezéből, a kis bárka nem ment tovább, hanem himbálózott a hullám hátán.

Éjszaka lett, de a tengeri hajó egyre haladt előre.

Azt hihette volna az ember, hogy a sötétség beálltával megkettőzte a sebességét. Olykor, mint ahogy a véres csőrű saskeselyű emeli fel a fejét a fészek fölé, úgy lobbant fel a hajón a félelmetes görögtűz, az Óceán habjaiba hullatva fehér lángját.

Végre puskalövésnyire érkezett a hajó.

Az egész legénység a fedélzeten állt, fegyverrel a kézben, a tüzérek az ágyúiknál álltak, égő kanóccal.

Azt lehetett volna hinni, hogy egy fregattot akarnak harcképtelenné tenni, vagy túlerőt kell legyőzniük, s nem egy bárkát akarnak elfogni, amelyben csak négy ember ül.

- Adjátok meg magatokat! - kiáltotta a tengeri hajó kapitánya egy szócsövön át.

A tengerészek Aramisra néztek.

Aramis rábólintott.

Yves gazda fehér rongyot lengetett meg egy rúd végén. Ilyen módon vonták fel a zászlót.

A hajó, mint egy vágató ló, közeledett.

Újból felsistergett egy görögtűzrakéta, amely a kis bárkától húszlépcsnyire esett a vízbe, és jobban megvilágította a bárkát, mint ahogy a déli napfény megvilágíthatta volna.

- Az ellenállás első jelére lövünk - kiáltotta a kapitány.

A katonák leengedték a puskáikat.

- Hiszen mondtuk, hogy megadjuk magunkat - kiáltotta Yves gazda.

- Élve, kapitány úr - kiáltotta néhány lelkesült katona -, élve kell elfognunk őket.

- Hát persze, élve - mondta a kapitány.

Aztán a bretonok felé fordulva, így kiáltott:

- Megkegyelmezzünk az életeteknek, barátaim, D'Herblay úr kivételével.

Aramis alig észrevehetően megremegett.

Szeme egy pillanatra az óceán mélységeire meredt, amelynek felszínét megvilágította a görögtűz utolsó lobbanása, végigfutva a hullámokon és játszadoxva fodrain, mint a tollbokrétával, s még sötétebbnek és titokzatosabbnak tüntette fel az örvénylő mélységet.

- Hallja, monsignore? - kérdezték a tengerészek.

- Hallom.

- Mit parancsol?

- Fogadják el!

- Hát kegyelmességed?

Aramis még jobban kihajolt, és keskeny, fehér ujjainak hegyével játszadoxott a zöldes színű tengeri vízzel, rámosolyogva, mint jó barátára.

- Fogadják el! - ismételte.

- Elfogadjuk - mondták a tengerészek -, de mi szolgál biztonságunk zálogául?

- Nemesi szavam - felelte a tiszt. - Rangomra és nevemre esküszöm, hogy D'Herblay úron kívül valamennyien életben maradnak. Én a Pomona királyi gyorsvitorlás kapitánya vagyok, nevem Louis-Constant de Pressigny.

Aramis, aki már a tenger fölé hajolt, és akinek fél teste már künn volt a csónakból, gyors mozdulattal felemelte a fejét, felállt, és lángoló szemmel, ajkán mosollyal szólt:

- Dobják le a kötélhágcsót, uraim - és ezt olyan hangon mondta, mintha őt illette volna meg a vezényszó.

Engedelmeskedtek.

Ekkor Aramis megragadta a kötélhágcsót, és elsőnek mászott föl, de ahelyett, hogy mint várták, félelmet láttak volna tükröződni az arcán, az egyárbocos legénysége nagy csodálkozással azt látta, hogy határozott léptekkel odamegy a parancsnokhoz, mereven ránéz, és kezével titokzatos, ismeretlen jelt ad a parancsnoknak, mire a tiszt elsápad, megremeg, és lehajtja a fejét.

Aztán Aramis szó nélkül felemelte kezét a parancsnok szeméhez, és megmutatta neki pecsétes gyűrűjét; amit bal kezének gyűrűsujján hordott.

Aramis hideg, szótlán és büszke felsőbbiséggel adta meg ezt a jelt; mintha császár volna, úgy nyújtotta csókra a kezét.

A parancsnok egy pillanatra felemelte, majd a legmélyebb tisztelettel ismét meghajtotta a fejét. Most ő nyújtotta ki a kezét a hajó tatja felé, mert ott volt a parancsnoki szoba, és hátralépett, hogy előreengedje Aramist.

A püspök nyomában érkező három breton csodálkozva nézett egymásra.

Az egész legénység néma csendben figyelt.

Öt perccel később a parancsnok magához hívatta a helyettesét, aki tüstént ismét visszatért, és kiadta a parancsot, hogy a hajót La Corogne irányába kormányozzák.

Mialatt a parancsot teljesítették, Aramis ismét megjelent a fedélzeten, és a hajó széloldalán leült.

Beesteledett, a hold még nem kelt fel, ám Aramis egyre csak Belle-Isle partjaira meresztette a szemét. Ekkor Yves odalépett a parancsnokhoz, aki ismét elfoglalta helyét a hajó tatján, és a hajósgazda nagyon halkán, nagyon alázatosan ezt kérdezte:

- Milyen irányt vesz a hajó, kapitány úr?

- Olyan irányt, amilyent a püspök úr parancsol - felelte a tiszt.

Aramis a fedélzeti kormányra könyökölve töltötte az éjszakát.

Yves, aki közelebb lépett hozzá, másnap megjegyezte, hogy az éjszaka nagyon harmatos lehetett, mert a deszka, amelyre a püspök a fejét hajtotta, olyan nedves volt, mintha harmat áztatta volna.

Ki tudja, vajon ezek a harmatcseppek nem az első könnyek voltak-e, amelyek Aramis szeméből hullottak.

Milyen gyászbeszéd ért volna fel ezzel, jó Porthos?

Gesvres úr órjárata

D'Artagnan éppenséggel nem volt olyan ellenálláshoz szokva, mint amelyet az imént tapasztalt. Mélyen felháborodva érkezett vissza Nantes-ba.

A felháborodás ennél a tetterős férfiúnál heves támadásban nyilvánult, amelynek eddig még kevés ember tudott ellenállni, ha mindjárt király vagy óriás volt is.

D'Artagnan, haragtól reszketve, egyenesen a kastélyba ment és a királlyal kívánt beszélni. Reggeli hét óra lehetett, és a király korán kelt, mióta Nantes-ba megérkezett.

Midőn azonban D'Artagnan a kis folyosóra ért, amelyet már ismerünk, Gesvres úrral találkozott, aki kellő udvariassággal feltartóztatta, és lelkére kötötte: halkan beszéljen, hogy a király pihenessen.

- A király alszik? - kérdezte D'Artagnan. - Akkor csak hadd aludjon. Mit gondol, mikor fog felkelni?

- Ó, körülbelül két óra múlva; a király egész éjszaka virrasztott.

D'Artagnan ismét feltette a kalapját, meghajolt Gesvres úr előtt, és visszatért lakására.

Fél tízkor újra eljött. Azt mondták neki, hogy a király reggelizik.

- Az nekem megfelel - felelte -, majd azalatt beszélek a királlyal, mialatt reggelizik.

Brienne úr megjegyezte D'Artagnannak, hogy a király étkezés közben senkit sem akar fogadni.

- Csakhogy - felelte D'Artagnan, oldalról Brienne úrra pillantva - talán nem tudja, titkár úr, hogy nekem mindig és mindenütt szabad belépésem van.

Brienne szelíden megfogta a kapitány kezét, és így szólt:

- De nem Nantes-ban, kedves D'Artagnan úr, a király ezen az utazáson megváltoztatta az egész napirendjét.

D'Artagnan megnyugodott, s megkérdezte, hogy a király mikor fogja befejezni a reggelit.

- Nem tudjuk - felelte Brienne.

- Hogyan! Nem tudják? Mit jelentsen ez? Nem tudják, mennyi időt szán a király az evésre? Rendszerint egy órát, és ha felteszem, hogy a Loire levegője fokozza az étvágyát, akkor, mondjuk, másfél órát; azt hiszem, ez elég, tehát itt fogok várni.

- Ó, kedves D'Artagnan úr, parancs van rá, hogy senkit sem szabad a folyosóra engedni; nekem kell erre vigyáznom.

D'Artagnan másodszor érezte, hogy a fejébe száll a vér. Gyorsan elment, attól félve, hogy rosszkedvében olyat tesz, amivel elrontja a dolgát.

Mikor kiért, gondolkodni kezdett.

„A király nem akar fogadni, ez világos; bosszús a fiatalember, fél a szavaktól, amiket tőlem hallhatna. Igen ám, de közben megostromolják Belle-Isle-t, és elfogják vagy megölik az én két barátomat... Szegény Porthos! Ami Aramis mestert illeti, ő mindig tud magán segíteni, e tekintetben nyugodt vagyok... De nem! Nem! Porthos még nem tehetetlen, és Aramis nem gyámoltalan aggastyán. Megtáncoltatják majd őfelsége katonáit, egyikük a kardjával, másikuk a találékonyságával. Ki tudja, hogy nem fog-e ez a két bátor harcos, a legkeresztényibb

uralkodó nagyobb épülésére, egy második Szent Gervasius-bátyát megjárni. Nem esem kétségbe miattuk. Van ágyújuk és várórségük.”

„És mégis - folytatta D'Artagnan a fejét csóválva - az a véleményem, hogy jobb megállítani a harcot. Magamért sem a megvetést, sem az árulást nem tűrném el a király részéről, barátaimért azonban mindent el kell tűrnöm: az elutasítást és a sértést is. Ha elmennék Colbert úrhoz? No, megint valaki, akinél hozzá kell szoknom, hogy félelmet keltek. Menjünk hát el Colbert úrhoz.”

D'Artagnan eltökélte, útnak indult. De megtudta, hogy Colbert a nantes-i kastélyban dolgozik a királlyal.

„Helyes! - kiáltotta. - Úgy látszik, újra ott tartok, mint amikor Tréville úr lakásáról a bíboros-hoz, a bíborostól a királynéhoz, és a királynétól XIII. Lajos királyhoz róttam az utat. Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy az emberből öregkorában ismét gyermek lesz. Fel a kastélyba!”

Ismét visszatért. Lionne úr épp kijött. Odanyújtotta D'Artagnannak mind a két kezét, és elmondta, hogy a király egész este, sőt egész éjszaka dolgozni fog, és parancsot adott, hogy senkit nem szabad beengedni.

- Mi! - kiáltotta D'Artagnan. - Még a kapitányt sem, aki a parancsért jelentkezik? Ez mindennek a teteje!

- Még őt sem - felelte Lionne úr.

- Ha úgy van - felelte D'Artagnan szíve mélyéig megbántva -, ha a testőrök kapitánya, aki mindig beléphetett még a király hálósobájába is, többé nem léphet be a dolgozószobába vagy az ebédlőbe, akkor vagy a király halt meg, vagy a kapitánya vált kegyvesztetté. Egyik esetben sincs rá többé szükség. Legyen olyan szíves, Lionne úr, forduljon sarkon, és mivel maga kegyben áll, tolmácsolja a királynak, hogy az elbocsátásomat kérem.

- D'Artagnan, vigyázzon - felelte Lionne.

- Menjen, irántam való barátságból. - És szelíden a dolgozószoba felé tuskolta Lionne-t.

- Hát jó, megyek - mondta Lionne.

D'Artagnan nagy léptekkel járt fel és alá a folyosón. Lionne visszaérkezett.

- Nos, hát mit mondott a király? - kérdezte D'Artagnan.

- A király azt mondta, hogy rendben van - felelte Lionne.

- Hogy rendben van? - robbant ki a kapitányból. - Vagyis elfogadja? Jó, akkor szabad vagyok! Polgár vagyok, Lionne úr; örvendek, hogy viszontláthattam! Isten veled, kastély, folyosó, előszoba! Egy polgár, aki végre fellélegzik, istenhozzádot mond nektek.

És egy percre sem várva tovább, a teraszról a lépcsőre rohant, oda, ahol nemrég Gourville levelének darabjaira lelt. Öt perccel azután belépett a fogadóba, ahol az összes magas rangú tiszt szokása szerint, akiknek a kastélyban volt a szállásuk, azt a szobát foglalta el, amelyet állami szobának hívtak.

De ahelyett, hogy eltette volna a kardját és a köpenyegét, pisztolyokat vett magához, pénzt rakott a nagy bőrtárcájába, elhozatta a kastély istállójából a lovait, és parancsokat adott, hogy még az éjszaka folyamán eljuthasson Vannes-ba.

Minden a kívánsága szerint történt. Este nyolc órakor éppen a lovára akart felkapni, midőn Gesvres úr tizenkét testőr élén megjelent a fogadó előtt.

D'Artagnan mindezt látta a szeme sarkából; szükségképpen látnia kellett a tizenhárom férfit és a tizenhárom lovat, de úgy tett, mintha semmit sem vett volna észre, és a kengyelbe tette a lábát.

Gesvres odaérkezett hozzá, és egész hangosan így szólt:

- D'Artagnan úr!

- Nini, Gesvres úr, jó estét.

- Azt hinné az ember, hogy lóra akar ülni.

- Mi több, fel is ültem a lovamra, mint látja.

- Pompás dolog, hogy összetalálkoztunk.

- Engem keres?

- Istenem, igen!

- Fogadni mernék, hogy a király megbízásából.

- Úgy van.

- Mint ahogy én kerestem néhány nap előtt Fouquet urat?

- Ó!

- Ugyan már, csak nem fog köntörfalazni velem szemben? Kárbaveszett fáradság! Mondja meg gyorsan, azért jött, hogy elfogjon!

- Hogy elfogjam? Jóságos Isten! Nem én!

- Akkor meg miért jön hozzám tizenkét lovassal?

- Őrjáraton vagyok.

- Nem rossz! És ezen az őrjáraton elkap engem?

- Nem kapom el, hanem megkerestem, és arra kérem, jöjjön velem.

- Hova?

- A királyhoz.

- Jó! - mondotta D'Artagnan ravasz arckifejezéssel. - A királynak tehát nincs dolga?

- Könyörgök, kapitány - súgta oda Gesvres a testőrnek -, ne keverje magát bajba, az embereim hallják.

D'Artagnan felnevetett, és így szólt:

- No, gyerünk. Akiket elfognak, hat-hat testőr közé kerülnek.

- Mivel azonban nem fogom el - felelte Gesvres -, lovagoljon mögöttem, kérem, ha úgy tetszik.

- Bizony - mondta D'Artagnan -, ez jó eljárás, herceg, és igaza van, mert ha nekem kellett volna valaha őrjáratra mennem a maga hivatalos állami szobája tájára, én is udvarias lettem volna, erről nemesi szavamra biztosíthatom. Most pedig még egy kegyet kérek: mit akar tőlem a király?

- Tyű, a király dühös!

- Hát, ha a király méltóztatott feldühödni, majd méltóztatik le is csillapodni, ez az egész. Nem fogok belehalni, esküszöm rá.

- Azt nem, hanem...

- Hanem mehetek majd Fouquet urat szórakoztatni? Fouquet gáláns ember, az áldóját! Nagyon békésen meg fogunk férni egymással, esküszöm rá.

- Megérkeztünk - mondta a herceg. - Kérem, kapitány, viselkedjék higgadtan a király előtt.

- Ejha, milyen derekasan bánik velem, herceg - szólt Gesvres úrra pillantva. - Úgy hallottam, szeretné egyesíteni a gárdistáit az én testőreimmal; no, itt van rá a pompás alkalom.

- De nem élek vele, Isten óvjon tőle, kapitány!

- Miért?

- Sokféle okból, először is; meg aztán, ha úgy lennék utódja a testőröknél, miután elfogtam önt...

- Szóval bevallja, hogy elfog?

- Nem, nem!

- Jó, mondja, hogy találkozott velem. Ha tehát az utódom lesz, miután találkozott velem...?

- A testőrei az első lögyakorlaton tévedésből rám lőnének.

- Hát, ami ezt illeti, nem mondom, hogy nem! Ezek a fickók nagyon szeretnek engem.

Gesvres előreengedte D'Artagnant, és egyenesen a dolgozószobához vezette, ahol a király várta a testőrkapitányt, ő maga pedig megállt kollégája mögött. Nagyon tisztán kihallatszott, amint a király nagy hangon beszél Colbert-hoz, ugyanabban a dolgozószobában, ahol néhány nappal ezelőtt Colbert hallhatta, amint a király D'Artagnannal beszél nagy hangon.

A gárdisták készültségben, lóháton vártak a főkapu előtt, és a városban lassan híre terjedt, hogy a testőrök kapitányát a király parancsára letartóztatták.

És ekkor D'Artagnan összes emberei megmozdultak, mint a régi jó időkben, XIII. Lajos és Tréville úr alatt; csoportok keletkeztek és a lépcsők megteltek, az udvarról határozatlan mormogás hallatszott, és elterjedt fel az emeletre, a tengerár panaszos hangjához hasonlóan.

Gesvres úr nyugtalan lett. Gárdistáira nézett, akik eleinte felelgettek a soraik közé vegyülő testőrök kérdéseire, majd szemmel láthatóan nyugtalanul távolabb húzódtak tőlük.

D'Artagnan bizonyára kevésbé volt nyugtalan, mint Gesvres úr, a gárdakapitány. Mindjárt belépésekor leült egy ablak párkányára, sастekintetével mindent megfigyelt, de a szeme se rebtent.

Nem kerülte el figyelmét egyetlen jele sem annak a növekvő forrongásnak, amelyet elfogatásának híre keltett. Előre látta azt a pillanatot, amelyben a robbanás kitör; és tudjuk, hogy milyen biztos volt az előrelátása.

„Meglehetősen mulatságos volna - gondolta -, ha a praetoriánusaim ma este megtennének Franciaország királyának. De jót nevetnék rajta!”

Ám a legszebb pillanatban minden félbeszakadt. Szétszóródtak, elnémultak, eltűntek a gárdisták, testőrök, tisztek, katonák, morajlás és nyugtalanság; megszűnt a vihar, a fenyegetés, a lázadás.

Egyetlen szóra lecsillapultak a hullámok.

A király kikiáltotta Brienne úrral:

- Csend, uraim! Zavarják a királyt.

D'Artagnan nagyot sóhajtott.

- Vége - mondta -, a mai testőrök már nem XIII. Lajos testőrei. Vége!

- D'Artagnan úr, a királyhoz! - kiáltotta az ajtónálló.

XIV. Lajos király

A király dolgozószobájában ült, háttal a bejárati ajtónak. Előtte tükör függött, ha iratai közt keresgélt, csak egy pillantást kellett belé vetnie, hogy lássa, aki belép hozzá.

D'Artagnan megérkezésekor nem zavartatta magát, és iratai és térképei fölé azt a nagy zöld selyemtakarót terítette, amelyet arra használt, hogy az avatatlanok előtt elrejtse titkait.

D'Artagnan megértette a játékot, és a háttérben megállt, úgyhogy a király, mivel semmit sem hallott és nem látott elég jól, kis idő múlva kénytelen volt kiáltani:

- D'Artagnan úr, nincs itt?

- De itt vagyok - felelte a testőr, és előrelépett.

- Nos, uram - szólt a király, és D'Artagnanra függesztette átható tekintetét -, mi mondani-valója van?

- Nekem, felség - felelte a testőr, az ellenfél első támadását lesve, hogy alaposan visszavághasson -, nekem nincs mondani-valóm felségednek, azonkívül, hogy elfogatott és itt vagyok.

A király már-már azt felelte, hogy nem fogatta el D'Artagnant, de ez mentegetőzésnek tetszett volna, tehát hallgatott.

D'Artagnan makacsul megmaradt szótlanságában.

- Uram - felelte ismét a király -, milyen megbízatással küldtem Belle-Isle-re? Arra kérem, mondja meg.

A király merev tekintettel nézett D'Artagnanra, midőn ezeket a szavakat mondotta.

D'Artagnan pedig módfelett örvendezett: a király így a kezére játszik!

- Ha jól értem - mondta -, felséged azzal a kérdéssel tisztel meg, mi végett mentem Belle-Isle-re?

- Azt kérdezem, uram!

- Nem tudom én bizony, felség, ne is tőlem kérdezzék, hanem attól a végtelenül nagyszámú mindenféle tisztól, akiknek a legkülönbözőbb parancsokat adták, engem meg, a hadművelet vezetőjét semmilyen részletes paranccsal nem láttak el.

A király megsértődött, ami kiderült a válaszából.

- Csak olyan embereknek adtak parancsokat, uram, akiknek hűségében megbíztak.

- Csodálkoztam is, felség - vágott vissza a testőr -, hogy olyan kapitányt, mint én, aki Franciaország marsalljával egyenrangú, annak az öt vagy hat tisztnek vagy őrnagynak a parancsnoksága alá rendeltek, akik talán alkalmasak kémkedésre, de nem egy hadjárat vezetésére. Ezért jöttem magyarázatot kérni felségedtől, de nem engedtek be, és ez az utolsó sértés, amely egy derék embert ér, készítetett rá, hogy kilépjek felséged szolgálatából.

- Uram - felelte a király -, azt hiszi, most is olyan korszakban él, amelyben a király az alattvalói parancsainak és tetszésének van alárendelve. Úgy tetszik, megfeledkezik róla, hogy a király csak Istennek tartozik számot adni cselekedeteiről.

- Semmit sem felejték el, Sire! - felelte a testőr, s most ő sértődött meg a leckéztetés miatt. - Egyébként nem látom be, miért sérti egy érdemes férfiú a királyt, ha megkérdi tőle, milyen tekintetben szolgálta rosszul.

- Rosszul szolgált engem, uram, mert az ellenség pártjára állt velem szemben.

- Kik felséged ellenségei?

- Azok, akik ellen harcba küldtem.

- Két ember volna felséged hadseregének az ellensége? Hihetetlen, felség!

- Nem a maga dolga az akaratomat megítélni.

- De a barátaimat magamnak kell megítélnem, felség!

- Aki a barátait szolgálja, az nem az urát szolgálja.

- Ezt olyan jól beláttam, felség, hogy tiszteletteljesen az elbocsátásomat kértem felségedtől.

- És én elfogadtam, uram! - mondta a király. - De mielőtt megválok magától, be akarom bizonyítani, hogy meg tudom tartani a szavamat.

- Felséged többet tett, mint azt, hogy megtartotta a szavát, mert felséged elfogadott engem - vágta rá D'Artagnan a maga hidegen gúnyos módján. - Erre nézve nem tett ígéretet.

A király megvetően fogadta a tréfát, és komolyan így szólt:

- Látja, uram, mire kényszerített az engedetlensége.

- Az engedetlenségem! - kiáltotta D'Artagnan, haragtól lángoló arccal.

- S ez még a legenyhébb kifejezés, amit találtam - felelte a király. - Az volt a szándékom, hogy a lázadókat elfogatom és megbüntetem őket; kellett-e törődnöm azzal, hogy ezek a lázadók a barátai?

- De nekem kellett vele törődnöm - felelte D'Artagnan. - Kegyetlen dolog volt felségedtől engem kiküldeni, hogy elfogjam és bitófára juttassam barátaimat.

- Próbátétel volt, uram, próbára kellett tennem azokat az állítólagos szolgálókat, akik a kenyeremet eszik, és akiknek személyemet kell védelmezniük. Ez a próba balul ütött ki, D'Artagnan úr!

- A rossz szolga helyett, akit felséged elveszít - felelte keserűen a testőr -, van tíz másik, aki ugyanazon a napon tett próbát. Hallgasson meg, felség; az effajta szolgálathoz nem vagyok hozzászokva. Fellázad a kardom, ha rosszat kell tennie. És rossz dolog volt, hogy két olyan embert üldözzek halálra, akiknek életéért Fouquet úr, felséged életének megmentője, könyörgött. Továbbá: ez a két ember a barátom. Nem támadták meg felségedet, hanem a vak haragnak esett áldozatul. És különben is, miért ne menekülhettek volna el? Milyen bünt követtek el? Megengedem, felséged méltán vitatja el tőlem a jogot, hogy cselekedeteit megítéljem. De miért gyanúsított a tett előtt? Miért vett körül kémekkel? Miért gyalázott meg a hadsereg előtt? Miért juttatott oda engem, miután eddig teljes bizalmát helyezte belém, miután harminc esztendőn át csüggttem a személyén és odaadásomnak ezer tanújelét adtam, és ma meg kell ezt mondanom, mert gyanúsítanak, miért juttatott odáig, hogy látnom kell, amint háromezer királyi katona hadirendben vonul fel két ember ellen?

- Úgy látszik, megfélemedezik róla, mit tettek velem ezek az emberek! - szólt a király tompa hangon. - És hogy nem rajtuk múlt, hogy el nem vesztém.

- Felséged, úgy látszik, megfélemedezik róla, hogy én is itt voltam.

- Elég, D'Artagnan úr, elég ezekből a hatalmi érdekekből, amelyek az én érdekeim elől rabolták el a napot. Olyan államot alapítok, amelyben csak egy úr lesz, ahogy ezt egykor megígértem; elérkezett a pillanat, hogy megtartsam ígéretemet. Úgy képzelem, tetszése szerint és barátai érdekében szabadon cselekedhet, megíúsíthatja terveimet és megmentheti ellenségeimet? Akkor összezújom vagy elhagyom. Keressen magának jobb urat! Jól tudom, más király nem úgy tenné, mint én, túrné, hogy maga uralkodjék felette, kockáztatva, hogy egy napon Fouquet úr és mások társaságába kell elküldenie; de nekem jó az emlékezetem, és a nekem tett szolgálat szent jogcím az elismerésre, a büntetlenségre, D'Artagnan úr! Csak ezt a leckéztetést kapja büntetésül a fegyelemsértésért, mert nem fogom elődeimet utánozni haragjukban, mint ahogy nem utánoztam őket kegyeikben sem. Azonkívül más okok is arra bírják, hogy enyhén bánjak magával, először, mert eszes, széles látókörű ember, és helyén van a szíve, jó szolgája lesz annak, aki megszelídíti; aztán mert ezentúl nem lesz oka a fegyelem ellen véteni. A barátait megsemmisítettem vagy tönkretettem. Eltüntettem a támaszokat, amelyekbe szeszélyes természete ösztönszerűleg kapaszkodott. Ebben az órában katonáim elfogták vagy megölték a belle-isle-i lázadókat.

D'Artagnan elsápadt.

- Elfogták vagy megölték? - kiáltotta. - Ó, felség, ha megfontolná, mit mond nekem, és ha biztos volna benne, hogy az igazat mondja, akkor annyira megféledekne mindarról, ami szavaiban igazságos és nagylelkű, hogy barbár királynak és emberi természetéből kivetkőzöttnek kellene neveznem. De megbocsátom felségednek ezeket a szavakat - folytatta büszke mosollyal -, megbocsátok a fiatal uralkodónak, aki nem tudja, nem képes megérteni, mit jelentenek olyan férfiak, mint D'Herblay, Du Vallon és én. Elfogták vagy megölték őket?! Ó, felség, mondja meg nekem, igaz-e a hír, és mennyi pénzébe és emberébe került felségednek? Aztán számítsuk ki együtt, megérte-e a nyereség a tétet.

Mialatt a testőr még beszélt, a király haraggal eltelve hozzálépett.

- D'Artagnan úr! Ezek a lázadó feleletei! Kérem, mondja meg nekem, ki voltaképp Franciaország királya? Tud egy másikat?

- Felség! - felelte hidegen a testőrök kapitánya. - Emlékszem arra a reggelre Vaux-ban, amikor ezt a kérdést sok emberhez intézte, akik nem tudtak rá felelni, de én megfeleltem rá. Ha megismertem a királyt azon a napon, amikor ez csöppet sem volt könnyű dolog, akkor, azt hiszem, felesleges ilyesmit kérdeznie tőlem ma, amikor felséged négy szemkőzt van velem.

Most XIV. Lajos sütötte le a szemét. Úgy rémlett neki, a szerencsétlen Fülöp árnya lebben el D'Artagnan és öközött, hogy felidézze annak a borzasztó eseménynek az emlékét.

Csaknem ugyanabban a pillanatban belépett egy tisztt, és átadott a királynak egy sürgönyt, amelynek olvasása közben a király arcszíne szintén elváltozott.

D'Artagnan észrevette ezt. A király mozdulatlan és néma maradt, miután a levelet másodszor is elolvasta. Aztán hirtelen elhatározással így szólt:

- Amit most jelentenek nekem, uram, azt később meg fogja tudni; jobb, ha én mondom meg, ha a király szájából hallja. Belle-Isle-en harc folyt.

- Értem - mondotta D'Artagnan nyugodt arccal, mialatt szíve olyan hevesen vert, hogy majd kiugrott a helyéből. - Nos, felség?

- Nos, uram, százhat embert vesztettem.

D'Artagnan szemében öröm és büszkeség villant.

- És a lázadók? - kérdezte.

- A lázadók elmenekültek - felelte a király.

D'Artagnan diadalmas kiáltásban tört ki.

- Csakhogy - tette hozzá a király - a hajóhadam szorosan körülzárja Belle-Isle-t, és bizonyos, hogy egyetlen bárka sem fog elmenekülni.

- Ha mármost - kérdezte a testőr elkomorodva - elfogják azt a két urat?...

- Felkötik őket - felelte nyugodtan a király.

- És ők tudják ezt? - kérdezte D'Artagnan borzongását palástolva.

- Tudják, mert maga nyilván közölte velük, és az egész vidéken tudják.

- Akkor, felség, nem fogják őket élve kézre keríteni, ezért jótállok.

- Ahá! - szólt a király egykedvűen, és ismét kezébe vette a levelet. - Hát akkor holtan kerítik kézre őket, D'Artagnan úr, ami egyre megy, mert úgyis csak azért fogatnám el, hogy felköttessem őket.

D'Artagnan letörölte a homlokáról csurgó izzadságot.

- Azt mondtam - folytatta XIV. Lajos -, hogy egy nap jóakarátú, nemes és szavát tartó ura leszek. Maga ma az egyetlen ember az egykoriak közül, aki méltó a haragomra vagy a barátságomra. Egyiket sem tagadom meg magától, a viselkedése szerint. Tudna-e olyan királyt szolgálni, D'Artagnan úr, akinek száz más vele egyenlő király van az országában? Mondja meg, ezzel a gyengeséggel véghez tudnám-e vinni a nagy művet, amit magamban tervezek? Láttá-e már valaha, hogy egy művész rakoncátlan szerszámmal maradandó művet alkotott volna? Távol van már tőlünk, uram, a feudális visszaélések régi korszaka. A Fronde, amely a királyi hatalom ellen tört, függetlenné tette azt. Úr vagyok a birodalmamban, D'Artagnan kapitány, és olyan szolgákat akarok, akik talán nem olyan eszesek, mint maga, de a hősiességig fokozzák odaadásukat és engedelmességüket. Mert mondja meg, mit határoz, hogy Isten nem öntött lángeszét a karjukba és a lábukba? Az ész a fejnek juttatja, és mint tudja, a fejnek engedelmeskedik minden más. A fej pedig én vagyok.

D'Artagnan összerezett. Lajos tovább beszélt, mintha semmit sem vett volna észre, holott az összerezés éppenséggel nem kerülte el figyelmét.

- Most pedig kössük meg egymással azt az egyezményt, amelyet aznap ígértem magának, amelyen Blois-ban olyan kicsinynek látott. Legyen hálás, uram, amiért senkivel nem fizettetek azokért a könnyekért, amelyeket akkor öntöttem. Nézzon körül: a nagy fejek meghajoltak. Hajoljon meg maga is, mint ők, vagy válassza a száműzetést, ahogy tetszik. Talán, ha gondolkodik rajta, úgy fogja találni, hogy ez a király nemes szív, és eléggé bízik a maga becsületességében, ha elbocsátja, amikor elégedetlen, holott súlyos államtitkot tud. Maga derék ember, tudom jól. Miért ítélkezett rólam idő előtt? Ítélezzék rólam, D'Artagnan, ettől a mai naptól fogva, és legyen oly szigorú, amennyire csak tetszik.

D'Artagnan kábán, szótlánul, életében először megszedülve bámult. Most végre magához méltó ellenfélre talált. Ez már nem ravaszság volt, hanem számítás, nem erőszakosság, hanem erő; nem harag, hanem akarat; nem kérkedés, hanem jó tanács. Ez a fiatalember, aki földre sújtotta Fouquet-t és kibírta volna D'Artagnan nélkül is, keresztülhúzta a testőr minden, kissé nyakas számítását.

- No, mi tartóztatja? - kérdezte szelíden a király. - Az elbocsátását kérte, talán megtagadjam? Megengedem, nehéz dolog egy öreg kapitánynak visszaszívnia rosszkedvében kimondott szavát.

- Ó - felelte bánatosan D'Artagnan -, nem ez a súlyosabb gondom. Habozom, hogy visszavonjam-e lemondásomat, mert öreg vagyok felségedhez, és nehezen tudom levetkőzni régi szokásaimat. A jövőben udvaroncokra lesz szüksége, akik mulattatni tudnak, bolondokra, akik az életüket adják azért, amit felséged a nagy tetteinek nevez. Nagy tettek lesznek, ezt érzem, de hátha én nem találom majd ilyennek? Láttam háborút, felség, és láttam békét; szolgáltam Richelieu-t és Mazarint; megperzselődtem királyi atyjával együtt a La Rochelle-i tűznél, rostává lyuggattak a golyók és tízszer is cseréltem bőrt, mint a kígyók.

- A sértések és méltatlanságok után rámruháztak egy parancsnokságot, aminek egykor volt értéke, mert azzal a joggal járt, hogy úgy beszélhetett az ember a királlyal, ahogy akart. De a jövőben felséged testőrkapitánya olyan tiszt lesz, aki a mellékajtókat őrzi. Valóban, ha a jövőben ez lesz a testőrkapitány dolga, akkor használja fel az alkalmat, felség, amíg még együtt vagyunk, hogy e tiszt alól felmentsen. Ne higgye, hogy haragot őrzök a szívemben; nem, felséged, mint mondja, megszelídített, de be kell vallanom, ahogy felülkerekedett, kisebbé tett engem; ahogy meghajlított, meggyőzött gyengeségemről. Ha felséged tudná, milyen jó érzés, ha az ember magasan hordhatja a fejét, és milyen szánalmas leszek, amint hétrét görbedve szőnyegének porát szagolgom! Ó, felség, őszintén sajnálom, és felséged is visszasírja még, mint én, azt az időt, amikor Franciaország királya azokat a pimasz, sovány, örökké zsémbelődő, dacos, vicsorgó nemeseket látta az előszobákban, akik a csatában halálos csapásokat osztogattak. Ezek az emberek a legjobb udvaroncok ama kéz számára, amely eteti őket, mert azt megnyalják; de abba a kézbe, amely veri őket, beleharapnak! Csak egy kis arany még a köpenyegük sujtásaira, egy kis pocak a nadrágjukba, egy kis szürke szín a hajukba, és meglátná, hogy Franciaországnak mily szép pairjei, hercegei, büszke marsalljai telnének ki belőlük!

De minek elmondanom mindezt? A király a gazdám, azt akarja, hogy verseket faragjak, azt akarja, hogy selyemcipőmmel csiszoljam fényesebbre előszobáinak mozaikpadlóját. Nehéz dolog, az áldóját, de véghezvittem különbet is. Meg fogom tenni ezt is. Miért fogom megtenni? Mert szeretem a pénzt? Hiszen van pénzem. Mert becsvágyó vagyok? Pályafutásomnak határai vannak. Mert szeretem az udvart? Nem. Azért maradok, mert harminc esztendőn át megszoktam, hogy elkérjem a király parancsát, és hogy így szóljon hozzám: „Jó estét, D'Artagnan!”, olyan mosollyal, amelyet nem koldultam. Immár ki kell koldulnom. Meg van velem elégedve, felség?

És D'Artagnan lassan meghajtotta ősz fejét, a király pedig mosolyogva és büszkén rátette fehér kezét, és így szólt:

- Köszönöm, öreg szolgám, hú barátom! Mivel mától kezdve nincs többé ellenségem Franciaországban, most még az van hátra, hogy idegen területre küldjelek, és ott szerezd meg magadnak a marsallbotot. Számíthatsz rám, megtalálom rá az alkalmat. Addig pedig edd a legjobb kenyeremet, és aludj nyugodtan.

- No, hála Istennek! - felelte D'Artagnan megindultan. - Hát azok a szegény emberek Belle-Isle-en? Kivált az egyik olyan különösen jó és derék!...

- Kegyelmet kér nekik?

- Térden állva, felség.

- Nos hát, vigye el számukra a kegyelmet, ha még nem késő! De kezeskedik értük!

- Az életemmel felelek értük.

- Akkor csak menjen. Holnap visszatérek Párizsba. Jöjjön addig vissza, mert nem akarom többé, hogy elhagyjon.

- Legyen nyugodt felséged - kiáltotta D'Artagnan, és megcsókolta a király kezét.
Aztán örömtől repeső szívvel sietett ki a kastélyból a belle-isle-i útra.

Fouquet úr barátai

A király visszatért Párizsba, és vele együtt D'Artagnan, aki huszonnégy óra alatt aprólékosan tudakozódván Belle-Isle-en, semmit sem tudott meg a titokról, amelyet a Locmaria-barlang súlyos sziklája, Porthos hősi sírja rejtett.

A testőrök kapitánya csak azt tudta meg, hogy a két bátor férfi, az ő két barátja, akiket oly nemesen védelmébe vett és meg akart menteni, mit cselekedett három breton segítségével egy egész hadsereg ellen. A közeli mezőn még láthatta azokat a tetemeteket, amelyek a bozótban szerteszét vérükkel festették a sziklákat.

Azt is megtudta, hogy távol a nyílt tengeren egy bárkát láttak, és hogy a bárkát egy királyi tengeri hajó ragadozó madár módjára üldözte, utolérte és elnyelte.

Itt azonban véget értek D'Artagnan értesülései, ezen a határon túl a feltevések területe kezdődött. Mit gondoljon hát? A hajó nem tért vissza. Három napja erős szél fújt ugyan, de a gyorsvitorlás minden tekintetben jól volt felszerelve, nem félt a tengeri viharoktól, és a bárkának, amely Aramist vitte, D'Artagnan véleménye szerint, vissza kellett volna térnie Brestbe, vagy befutnia a Loire torkolatába.

Ezek voltak azok a kétes, de őt némiképp megnyugtató hírek, amelyeket D'Artagnan XIV. Lajosnak hozott, midőn a király udvarával együtt visszatért Párizsba.

Lajos meg volt elégedve sikerével; Lajos szelídebb és barátságosabb lett, mióta hatalmasabbnak érezte magát, és szakadatlanul La Vallière kisasszony hintaja mellett lovagolt.

A többiek mind egymással versenyezve szórakoztatták a két királynét, hogy elfeledtessék velük a mellőzést, amely a fiú és férj részéről érte őket. Mind a jövőbe tekintettek, a múlt többé senkinek se számított. Csakhogy ez a múlt néhány gyengéd, odaadó szíven fájdalmas és vérző sebet ütött. A király megható bizonyítékát nyerte ennek, alighogy a fővárosba ért.

XIV. Lajos éppen felkelt és megreggelizett, midőn testőrkapitánya megjelent előtte. D'Artagnan kissé sápadt volt és elfogódottnak látszott.

A király első pillantásra észrevette ennek a mindig hideg arcnak az elváltozását.

- Ugyan mi baja, D'Artagnan? - kérdezte.

- Nagy szerencsétlenség ért, felség.

- Istenem! Micsoda?

- Egyik barátomat, Du Vallon urat elvesztettem a belle-isle-i esetről.

E szavakkal D'Artagnan XIV. Lajosra szegezte sólyomszemét, és kifürkészte, milyen érzelmeket váltott ki a hír.

- Tudtam - felelte a király.

- Tudta, és nekem nem szólt? - kiáltotta a testőr.

- Minek? A fájdalma, barátom, tiszteletet érdemel! Ezt tekintetbe kellett vennem. Ha tudtára adom a szerencsétlenséget, amely olyan fájdalmasan érinti, D'Artagnan, úgy érezte volna, hogy diadalmaskodom. Igen, tudom, hogy Du Vallon urat eltemették a Locmaria-barlang szikláira; tudom, hogy D'Herblay úr elvett tőlem egy hajót, a legénységgel együtt, és Bayonne-ba vitette magát. De azt akartam, hogy maga közvetlen úton szerezzen róla tudomást, és meggyőződjön róla, hogy barátaim becsesek és szentek számomra, hogy bennem az ember

mindig feláldozza magát az emberekért, mert a király gyakran kénytelen feláldozni az embereket a méltósága és hatalma érdekében.

- De felséged honnan tudja mindezt?

- Honnan tudja maga, D'Artagnan?

- Ebből a levélből, amelyet Aramis szabadon és veszélyen kívül írt nekem Bayonne-ból.

- Nézze csak - mondotta a király, és Aramis levelének pontos másolatát vette elő egy kazettából: - itt van ugyanaz a levél; Colbert nyolc órával előbb juttatta el hozzám, mint ahogy maga megkapta a magáét. Remélem, jól szolgálnak engem?

- Igen, felség - mormogta a testőr. - Felséged az egyetlen ember, aki felülkerekedhetett két barátom életsorsán és erején. Használta is hatalmát; de nem él vissza vele, ugye?

- D'Artagnan - mondta a király jóakarátú mosollyal -, kézre tudnám keríttetni D'Herblay urat a spanyol király területén is, és átadni itt Franciaországban a bíróságnak. Higgye el, D'Artagnan, én ennek az első, egészen természetes érzésnek nem fogok engedni. D'Herblay úr szabad, és szabad is marad.

- Ó, felséged nem mindig lesz ilyen jóságos, nemes és nagylelkű, amilyenek most bizonyul irántam, és D'Herblay úr iránt; olyan tanácsadói lesznek, akik kigyógyítják majd ebből a gyengéjéből.

- Nem, D'Artagnan, téved, ha tanácsadóimat azzal vádolja, hogy szigorúságra akarnak serkenteni. A tanács, hogy D'Herblay urat kíméljem meg, magától Colbert úrtól származik.

- Igazán? - kiáltotta D'Artagnan elképedve.

- Ami magát illeti - folytatta a király csaknem szokatlanul jóságosan -, több jó hírt akarok tudtára adni, de csak abban a pillanatban fogja megtudni őket, kedves kapitányom, amelyben a számadásaimat lezártam. Mondottam, meg akarom és meg is fogom alapozni a szerencséjét. Ez a szó valósággá fog válni.

- Ezer köszönet, felség; én várhatok. Hanem mialatt türelmesen várok, arra kérem felségedet, hogy kegyeskedjék azokat a szegény embereket meghallgatni, akik már hosszú idő óta várnak előszobájában, mert alázattal egy kérvényt akarnak felséged lába elé rakni.

- Kik azok?

- Felséged ellenségei.

A király felvetette a fejét.

- Fouquet úr barátai - tette hozzá D'Artagnan.

- A nevük?

- Gourville úr, Pélisson úr és egy költő: Jean de La Fontaine.

A király rövid ideig gondolkodott.

- Mit akarnak tőlem? - kérdezte.

- Nem tudom.

- Milyen külsejűek?

- Gyászosak.

- Mit mondanak?

- Semmit.

- Mit csinálnak?

- Zokognak.

- Hát jöjjenek be - mondta a király, homlokát ráncolva.

D'Artagnan gyorsan megfordult, fellebbentette a függönyt, amely elzárta a király szobájába vezető bejáratot, és kikiáltott a szomszéd szobába:

- Vezessék be őket!

Csakhamar megjelent annak a dolgozószobának az ajtajában, amelyben a király és a kapitány voltak, a három férfi, akiket D'Artagnan megnevezett.

Mély csend támadt, amerre elléptek. A szerencsétlen pénzügyminiszter barátainak közeledésére az udvaroncok hátráltak, mint akik el akarják kerülni, hogy a kegyvesztettség és a szerencsétlenség érintse, megfertőzze őket.

D'Artagnan gyorsan odalépett, hogy maga fogja kézen ezeket a szerencsétleneket, akik a királyi szoba ajtajában remegve tétováztak; odavezette őket a király karosszéke elé; Lajos egy ablakmélyedésbe húzódott, a kihallgatás pillanatát várta, és arra készült, hogy a kérelmezőket diplomatikus szigorúsággal fogadja.

Fouquet úr barátai közül az első, aki előlépett, Péliesson volt. Már nem sírt, de csak azért fojtotta vissza könnyeit, hogy a szavait és kérelmét a király jobban megérthesse.

Gourville az ajkát harapdálta, hogy a király iránt való tiszteletből elfojtsa könnyeit. La Fontaine a zsebkendőjével takarta el arcát, és ha a zokogástól nem vonaglott volna az álla, alig mondhatta volna róla az ember, hogy él.

A király megőrizte méltóságát. Arca semmilyen indulatot nem tükrözött. A ráncok, amelyek a homlokára szaladtak, midőn D'Artagnan az ellenségeit jelentette neki, megmaradtak a homlokán. Olyan mozdulatot tett, amely azt jelentette: „Beszéljenek!” - s közben állt, és átható pillantással nézett a három kétségbeesett emberre.

Péliesson földig görnyedt, és La Fontaine letérdelt, mint a templomban szoktak.

Ez a merev hallgatás, amelyet csak fájdalmas sóhaj és zokogás szakított félbe, kezdte felébreszteni a királyban, nem a szánalmat, hanem a türelmetlenséget.

- Péliesson úr - szólalt meg pattogó hangon, hidegen -, Gourville úr és ön, uram - La Fontaine-t nem nevezte meg. - Nagy visszatetszéssel fogadnám, ha a legnagyobb gonosztevőért jönnének hozzám könyörögni, akit igazságszolgáltatásomnak meg kellett büntetnie. Egy királyt csak könnyekkel és töredelmes bűnbánattal lehet meglágyítani; az ártatlanság könnyeivel és a bűnösök bűnbánatával. Sem Fouquet úr bűnbánatában, sem barátainak könnyeiben nem fogok hinni, mert az egyik a szíve mélyéig romlott, a többiek pedig ugyancsak óvakodjanak tulajdon palotámban megsérteni. Ezért arra kérem, Péliesson úr, Gourville úr és magát is, uram, ne mondjanak semmi olyat, ami nem arról a tiszteletről tesz hangosan tanúbizonyságot, amellyel akaratom iránt viseltetnek.

- Felség! - felelte ezekre a félelmetes szavakra remegve Péliesson. - Semmi olyat nem kívánunk mondani, ami ellentétben állna a királynak alattvalótól kijáró legmélyebb tisztelettel és legőszintébb hódolattal. Felséged igazságszolgáltatása félelmetes, határozatai előtt mindenkinek meg kell hajolnia. Mi a legmélyebb tisztelettel hajlunk meg. Távol áll tőlünk azt védelmezni, aki elég szerencsétlen volt felségedet megsérteni. Aki magára vonta haragját, nekünk barátunk lehet, de az államnak ellensége. Sírva fogjuk átengedni a király szigorúságának.

- Ügyében különben is - szólt közbe a király, akit ez a kérlelő hang és ezek a meggyőző szavak megnyugtattak - a parlament fog intézkedni. Nem büntetek anélkül, hogy a bűnt ne mérlegelném. Igazságszolgáltatásomnak a kardon kívül mérlege is van.

- Teljes bizalommal viseltetünk a király pártatlansága iránt, és méltán remélhetjük, hogy felséged meg fogja hallgatni gyenge hangunkat, ha ütni fog az óra, amelyben váddal terhelt barátunkat védelmünkbe vehetjük.

- Akkor hát mit kérnek, uraim? - kérdezte a király méltóságteljesen.

- Felség! - felelte Pélißson. - A vádlott hitvest és családot hagyott hátra. A csekély vagyon, amellyel rendelkezett, alig elég arra, hogy az adósságait kifizessék, és Fouquet-né asszonyt, mióta a férje fogoly, mindenki elhagyta. Felséged keze ugyanúgy ver, mint az Istené. Ha az Úr a fekély vagy a pestis csapását méri egy családra, akkor a fekélyes vagy pestises beteg lakásától mindenki menekül, eltávolodik. Néha, de nagyon ritkán, egy-egy nemes lelkű orvos odamerészkedik az átokkal sújtott küszöbre, bátran átlépi, és életét kockáztatja, hogy felvegye a küzdelmet a halállal. Ő a haldoklók utolsó segítsége, ő az égi irgalom eszköze. Felség, összetett kézzel, térden állva kérjük, mint ahogy Istenhez könyörög az ember: Fouquet-né asszonynak többé nincsenek barátai, nincs támasza, szegényes, üressé vált hajlékában sír, elhagyatva mindazoktól, akik szerencséjének napjaiban ostromolták az ajtaját; nincs többé hitele, nincs többé reménye! A szerencsétlen, akire felséged haragja nehezedik, bármilyen bűnös is, legalább megkapja felségedtől a kenyeret, amelyet mindennap könnyeivel áztat. Ugyanolyan szomorú, de még sokkal elhagyatottabb Fouquet-né asszony, aki abban a megtiszteltetésben részesült, hogy felségedet egyszer asztalánál fogadhatta; Fouquet-né asszonynak, felséged egykori pénzügyminisztere feleségének, Fouquet-né asszonynak nincs többé kenyere!

Itt a síri csendet, amelyben Fouquet két barátja a lélegzetét is visszafojtotta, kitörő zokogás szakította félbe, és D'Artagnan, akinek majd megszakadt a szíve, midőn ezt az alázatos könyörgést hallotta, a dolgozószoba egyik szegletébe húzódott, hogy észrevétlenül rághassa a bajuszát és elfojtsa sóhajait.

A király szeme száraz maradt, és az arca szigorú, de orcája kipirult, és tekintetének eltökéltsége szemmel láthatólag csökkent.

- Mit kívánnak? - kérdezte megindult hangon.

- Arra kérjük felségedet - folytatta Pélißson egyre megrendültebben -, engedje meg nekünk, anélkül, hogy elveszítenénk ezért kegyét, hogy Fouquet-né asszonynak kétezer tallért kölcsönözhesünk; ezt a pénzt a férje régi barátai között gyűjtöttük, hogy az özvegye ne nélkülözze az élethez legszükségesebb dolgokat.

Az *özvegy* szóra, amelyet Pélißson kimondott, holott Fouquet még élt, a király rendkívül elsápadt; büszkesége összeomlott; részvéte a szívébe és az ajkára tolult. Meghatott pillantást vetett azokra, akik lábai előtt zokogtak, és így szólt:

- Isten őrizzen attól, hogy az ártatlant összetévesszem a bűnössel! Rosszul ismernek, akik kételkednek a gyengék iránt való irgalmasságomban. Sosem sújtok le másra, csak az arcátlanokra! Cselekedjenek, uraim, tegyenek meg mindent, amit a szívük sugall, hogy Fouquet-né asszony szenvedését enyhítsék. Menjenek, uraim, menjenek.

A három férfi némán, száraz szemmel felállt. Könnyeik felszáradtak, mikor lángoló orcájukat és szempillájukat érték. Nem volt erejük köszönetet mondani a királynak, aki egyébként röviden felelt ünnepélyes hajlongásaikra, és gyorsan hátrahúzódott karosszéke mögé.

D'Artagnan négyszemközt maradt a királlyal.

- Helyes! - mondta, közelebb lépve a fiatal uralkodóhoz, aki kérdő tekintettel nézett rá. - Jól van, felséges uram! Ha nem az volna felséged jelmondata, amely a napját díszíti, ajánlanék egy másikat, s Conrart úr lefordíthatná latinra: „Szelíd a gyengével, szigorú az erőssel.”

A király mosolygott és átment a szomszéd terembe, de előbb így szólt D'Artagnanhoz:

- Szabadságot adok magának; szüksége lesz rá, hogy elhunyt barátjának, Du Vallon úrnak ügyeit rendezze.

261
Porthos végrendelete

Pierrefonds-ban gyászt öltött minden. Az udvarok elhagyatottak voltak, az istállók becsukva és a parkok elhanyagolva.

A hajdan üde, sustorgó, ragyogó szökőkutak maguktól elhallgattak medencéjükben.

A kastély előtt vivő ösvényen néhány komoly ember haladt el öszvéreken a major felől. A szomszédos birtokok és a birtokhoz tartozó falvak bírái és papjai voltak.

Mind szótlánul léptek be a kastélyba, átadták öszvéreiket egy komor béresnek, és egy feketébe öltözött vadász kíséretében felmentek a nagyterembe, ahol Mousqueton fogadta az érkezőket.

Mousqueton két nap alatt annyira lesoványodott, hogy lötyögött rajta a ruhája, mint a kard pengéjén a túlságosan széles hüvely.

Az arcát, amely vérvörös és fehér színű volt, mint Van Dyck Madonnájáé, két ezüstös barázda szántotta át; a könnyek vájták orcáján, mely egykor oly telt, és a gyász óta olyan beesett volt.

Minden új látogató érkezésekor Mousquetonnak újra megeredtek a könnyei, és szánalom volt nézni, amint kövér kezét rátapasztotta ajkára, hogy zokogásban ne törjön ki.

A látogatásoknak az volt a célja, hogy meghallgassák Porthos végrendeletének felolvasását, amit erre a napra tűztek ki; jelen akart lenni rajta Porthos összes bérlője és barátja. Rokonai nem voltak.

A vendégek úgy foglaltak helyet, ahogy éppen megérkeztek és a megszabott időben, déli tizenkét órakor, a nagytermet bezárták.

Porthos jogi képviselője természetesen Coquenard mester utódja volt, lassan kibontotta a vaskos okmányt, amelyre Porthos hatalmas keze végakarátát írta.

A jogász feltörte a pecsétet, orrára tette a pápaszemét, felhangzott a bevezető köhintés, mindenki a fülét hegyezte. Mousqueton egy sarokba kuporodott, hogy jobban sírhasson és kevesebbet halljon.

Egyszerre, szinte csodaképpen, kitérültek a nagyterem ajtajának lezárt szárnyai, és a küszöbön megjelent egy férfi ragyogó napsugárban fénylő alakja.

D'Artagnan volt az, aki egyedül érkezett, és mert senkit sem talált, aki lova kantárszárát megfogta volna, a kapufélfához kötözte lovát, és ily módon jelezte érkezését.

A terembe beözönlő napsugár, a jelenlévők moraja, és ami ennél több, hű kutyaösztöne kiragadta Mousquetont álmodozásából. Fölemelte fejét, megismerte urának régi barátját, s fájdalommal üvöltve rogyott D'Artagnan lábához, könnyeivel áztatva a padlót.

D'Artagnan felemelte a szegény jószágigazgatót, megölelte, mintha a fivére lett volna, nemes büszkeséggel köszöntötte az egybegyűlteket, akik a nevét suttogva mélyen meghajoltak, aztán leült a nagy, faragott tölgyfával burkolt terem végében, el nem engedve a zokogó Mousqueton kezét, leült egy zsámolyra.

Most a jogász, aki éppúgy meg volt hatva, mint a többiek, hozzáfogott a végrendelet felolvasásához.

Porthos hű keresztényi hitvallással kezdte végrendeletét, és arra kérte barátait, hogy bocsássanak meg neki, ha talán igaztalanul bánt volna valamelyikükkel.

Ennél a szakasznál D'Artagnan szemében a kimondhatatlan büszkeség sugara ragyogott fel. Felidézte emlékezetében az öreg harcos alakját. Egytől egyig ismerte Porthos ellenségeit, akiket Porthos erős karja leterített, és gondolta, Porthos okosan tette, hogy nem nevezte meg és nem részletezte, mivel, hogyan bántotta meg őket, mert a felsorolás keserves munkát adott volna az olvasónak.

Azután ez a felsorolás következett:

Ebben az órában, amelyben e végrendeletet írom, tulajdonom Isten kegyelméből a következő:

1. A pierrefonds-i uradalom, földek, erdők, rétek, vizek, vadaskertek, amelyeket jó falak vesznek körül.
2. A bracieux-i uradalom, a kastély, az erdők, a termőföldek, amelyek három majorságot alkotnak.
3. A valloni kis birtok, amelyet azért neveznek így, mert egy völgyben fekszik...²³⁹

Derék Porthos!

4. Ötven major Touraine-ban, ötszáz hold földdel.
5. Három malom a Cher folyón, melyeknek mindegyike hatszáz frankot jövedelmez.
6. Három halastó Berryben, mindegyik kétszáz frankot jövedelmez.

Ami az *ingóságaimat* illeti, amelyeket azért neveznek így, mert nem képesek mozogni, mint ahogy tudós barátom, a vannes-i püspök olyan kitűnően megmagyarázta...

D'Artagnan megremegett ennek a névnek szomorú emlékére.

A jogász rendületlenül folytatta:

Ingóságaim a következők:

1. Bútorok, amelyeket helyszűke miatt itt nem sorolhatok fel és amelyek kastélyaimban vagy házaimban találhatóak, amelyeknek jegyzékét azonban jószágigazgatóm összeállította...

Mindenki Mousquetonra nézett, de ő teljesen elmerült fájdalmában.

2. Húsz háts- és igásló, amelyeket főként pierrefonds-i kastélyomban tartok; a neveik: *Bayard, Roland, Charlemagne, Pipin, Dunois, La Hire, Ogier, Sámson, Milon, Nemrod, Urgande, Armide, Falstrade, Dalila, Rébecca, Yolande, Finette, Grisette, Lisette* és *Musette*.

3. Hatvan kutya, melyek hat farkát alkotnak, mégpedig a következőképpen: Az első farka szarvasvadászatra, a második farkasok, a harmadik vaddisznók, a negyedik nyulak, és a két másik az apróvad vadászatára és őrizetére.

4. Hadi- és vadászfegyverek, amelyek fegyvertáramban találhatóak.

5. Anjou-i boraim, amelyeket Athos számára válogattam össze, aki egykor annyira szerette őket; burgundi, champagne-i, bordeaux-i és spanyol boraim, melyeket nyolc borospincében és különböző házaim tizenkét pincéjében tartok.

6. Képeim és szobraim, amelyek állítólag nagyon értékesek, és elég számosak ahhoz, hogy elfárasssák a szemet.

239 A vallon szó magyarul kis völgyet jelent.

7. Könyvtáram, amely hatezer teljesen új kötetből áll, amiket soha senki nem nyitott ki.

8. Ezüst asztalneműm, amely talán kissé használt, de ezer vagy ezerkétszáz fontot nyomhat, mert a ládát, amelyben az ezüstöt tartom, csak nagy fáradsággal tudtam felemelni és csak hatszor tudtam körülhordozni a szobában.

9. Mindezek a tárgyak, továbbá az asztalterítők és más háztartási vászonneműek azokban a házakban vannak, amelyekben legszívesebben laktam.

A felolvasó itt szünetet tartott, hogy lélegzetet vegyen. Mindenki sóhajtott, köhécselt és fokozta figyelmét.

A felolvasó folytatta:

Úgy éltem, hogy nem voltak gyermekeim, és valószínűleg nem is lettek volna, ami nagy fájdalmat okoz nekem. De tévedek, mert van egy fiam, aki éppúgy az enyém, mint a barátaimé; a neve: Raoul Auguste-Jules de Bragelonne, La Fère gróf igazi fia.

Ezt a fiatalembert méltónak érzem rá, hogy utódja legyen annak a három tetterős nemesnek, akiknek barátjuk és készséges szolgájuk vagyok.

Most hangos zörej hallatszott. D'Artagnan kardja lecsúszott a kardszíjról, és zajos csörrenéssel leesett a kongó padlóra. Mindenki odanézett, és látta, hogy D'Artagnan sűrű szempilláiról nehéz könnycsepp gördül le sasorrára, amelynek gerince úgy világított, mint valami félhold, amely a naptól nyeri fényét.

A jogász ismét folytatta:

Ezért a fenti felsorolásban említett minden ingó és ingatlan vagyonomat Raoul Auguste-Jules de Bragelonne vicomte-ra, La Fère gróf úr fiára hagyom, hogy megvigasztaljam azért a fájdalomért, amely emészteni látszik őt, és hogy abba a helyzetbe juthasson, hogy nevét dicsőségesen viselhesse...

A hallgatóság felmorajlott.

A jogász folytatta, és támogatta ebben D'Artagnan villogó tekintete, amely végigjárt a gyülekezeten és helyreállította a megzavart csendet.

Bragelonne vicomte ezzel szemben köteles D'Artagnan úrnak, a királyi testőrkapitánynak mindazt átadni, amit nevezett D'Artagnan kapitány tulajdonomból kérni fog.

Bragelonne vicomte köteles barátomnak, D'Herblay lovagnak tisztos évjáradékot juttatni, ha D'Herblay lovagnak erre száműzetésében szüksége volna.

Bragelonne vicomte feladata lesz eltartani mindama szolgálóimat, akik legalább tíz esztendeig szolgáltak nálam, és a többinek egyenként ötszáz frankot kifizetni.

Mousquetonra, a jószágigazgatómra hagyom valamennyi dísz- hadi- és vadászruhám, szám szerint mintegy negyvenhetet, azzal a kívánsággal, hogy irántam való szeretetből és emlékezetemre viselje őket, míg el nem nyűnek.

Ezenfelül Bragelonne vicomte-ra hagyományozom régi hű szolgálómat és barátomat, a már említett Mousquetont; bánják vele úgy, hogy Mousqueton a halálos ágyán is kijelentse, hogy sosem szűnt meg boldog lenni.

Midőn Mousqueton ezeket a szavakat hallotta, sápadtan és remegve meghajolt, széles válla görcsösen megrándult; az arca, amelyen a legmélyebb fájdalom tükröződött, előtűnt jég hideg

keze közül, a jelenlévők látták, amint megtántorodik, és tétován körülnéz, mintha irányt keresve el akarná hagyni a termet.

- Mousqueton! Jó barátom - mondta D'Artagnan -, készüljön fel az útra, elviszem magammal Athoshoz, ahova én is megyek Pierrefonds-ból.

Mousqueton semmit sem felelt. Alig lélegzett, mintha ezután már minden idegen lenne számára ebben a teremben. Kinyitotta az ajtót, és lassan eltűnt a többiek szeme elől.

A jogász befejezte a felolvasást, aztán azok, akik eljöttek, hogy meghallgassák Porthos végakarátát, csalódva, de tiszteletteljesen eltávoztak.

Csak D'Artagnan maradt ott a szertartásosan hajlongó jogással, s csodálattal adózott a végrendelkező mély bölcsességének, aki vagyont épben a legméltóbbra hagyományozta, arra, akinek leginkább van rá szüksége, s mindezt olyan finom tapintattal, olyan tökéletesen, hogy a legeszebb udvaronc és a legfennköltebb lélek sem tudta volna különbül.

Mert Porthos Raoul de Bragelonne kötelességévé tette, hogy D'Artagnannak adja mindazt, amit csak kér. A derék Porthos jól tudta, hogy D'Artagnan semmit sem fog kérni, de ha mégis kérne valamit, rajta kívül senki se osztaná meg vele a részét.

Porthos évjáradékot határozott meg Aramis számára is, és ha annak kedve kerekednék, hogy túlságosan sokat követeljen, gátat vet neki D'Artagnan példája; és a *száműzetés* szó, amelyet a végrendelkező látszólag minden szándék nélkül vetett oda, nem a legszelídebb és legszebb bírálat volt-e Aramis viselkedéséről, amely Porthos halálát okozta?

Végül a végrendeletben nem történt említés Athosról. De nem láthatta-e előre a végrendelező, hogy a fiú a jobbik részt atyjának fogja felajánlani? Porthos hatalmas szelleme mindezeket a körülményeket és árnyalatokat jobban megítélte és mérlegelte, mint a törvényt, mint a szokások és mint a divat.

„Porthos nagy szív volt” - sóhajtott fel D'Artagnan magában.

És ekkor úgy rémlett neki, mintha a szoba mennyezete felől nyöszörgést hallana. Tüstént szegény Mousquetonra gondolt, hogy vigasztalni kellene nagy fájdalmában.

Ezért D'Artagnan nyomban elhagyta a termet, hogy megkeresse a derék jószágigazgatót, mivel nem jött vissza.

Felment az első emeletre vezető lépcsőn, és Porthos szobájában egy halom mindenféle színű és mindenféle szövetből készült ruhát pillantott meg, amelyeken Mousqueton végigfeküdt, miután saját kezével egymásra rakosgatta őket.

Ez volt a hű barát örökrésze. Úgyis ő viselte őket, és Porthos rá hagyta. Látszott, hogy Mousqueton kiterjesztette kezét az ereklyék felett, mohón csókolta, beletemette arcát, egész testével hozzájuk simult.

D'Artagnan odalépett, hogy megvigasztalja szegény fejét.

- Istenem! - mormolta. - Nem mozdul, eszméletlen!

D'Artagnan tévedett: Mousqueton halott volt.

- Kilehelte a lelkét, mint ahogy a hű kutya, aki gazdáját elveszítette, hazaszalad, és gazdája ruháin hal meg.

Mialatt mindezek az események mindörökre elválasztották egymástól a négy testőrt, akiket egykor olyan felbonthatatlannak látszó kötelék fűzött egybe, Raoul elutazása után a magára maradt Athos kezdte megadni adóját annak az előzetes elhalásnak, amelyet szeretteink távollétének hívnak.

Midőn Athos visszaérkezett házába, Blois-ba és már Grimaud sem volt mellette, aki árva mosolyával fogadta volna, mikor lement a parkba, Athos érezte, hogy lassan fogytán az ereje, amely pedig olyan hosszú ideje elpusztíthatatlannak látszott.

Az öregség, amelyet a szeretett lény közelléte távol tartott tőle, most egyszerre tört rá, összes fájdalmai és terhei kíséretében, amelyek annál erőteljesebben jelentkeznek, minél tovább váratnak magukra. Athos előtt nem volt ott a fia, hogy a jó példa kedvéért gyakorolhatta volna az egyenes járást, a fejnek magasra tartását; nem volt előtte a fiatalember csillogó szeme, a mindig izzó gyújtópont, amelyen tekintetének tüze lángra lobbant.

És hozzá kell még tennünk: mivel ez a gyengédsége és megfontoltsága révén olyan kiváló természet semmit sem talált, ami érzelmeit korlátozhatta volna, ezért azzal a féktelenséggel adta fejét a szomorúságra, amellyel a közönséges természetek az örömmel adják át magukat.

La Fère gróf, aki hatvankét éves koráig fiatal maradt, a háború embere, aki a fáradozások ellenére is megőrizte erejét és szerencsétlenségek ellenére is szellemének frissességét, aki Milady, Mazarin és La Vallière ellenére is megőrizte testi-lelki üdeségét - Athos nyolc nap alatt aggastyánná lett, attól a pillanattól kezdve, amelyben elveszítette késői ifjúságának támaszát.

Még mindig szép volt, de meggörnyedt, nemes, de szomorú, szelíd, de támolygó és hófehér hajú; magányában azokat a világos, meleg tisztásokat kereste fel, amelyeket a nap világított meg a faszorok lombjain át.

Amióta Raoul elment, elhagyta a megszokott kemény életmódot. A szolgák, akik hozzászoktak, hogy hajnalhasadáskor lássák felkelni, csodálkoztak, hogy hetet üt az óra nyáron, s uruk még nem kelt fel az ágyból.

Athos fekve maradt, könyvvel a fejpárnája alatt, de nem aludt és nem is olvasott. Fekve maradt, hogy testét ne kelljen vonszolnia, és szelleme, lelke messze szállt a fiához vagy Istenhez.

Néha megijedtek, ha álmodozásába elmerülve némának és érzéketlennek látták; ilyenkor nem hallotta többé a szolga lépteit, aki félelemmel eltelve közeledett a szoba küszöbéig, hogy meglesse ura alvását vagy álmát. Gyakran megfeledkezett róla, hogy fél nap már letelt és az első étkezés ideje elmúlt. Ilyenkor felébresztették, ő felkelt és lement az árnyékos sétányára, majd sütkérezett a napon, és távol lévő gyermekéről ábrándozott. És komor, egyhangú sétáját addig folytatta, míg kimerült, visszatért szobájába, az ágyába, ahol leginkább szeretett tartózkodni.

A gróf több napon át egyetlen szót sem szólt. Vonakodott fogadni a látogatókat, akik eljöttek hozzá; éjnek idején gyakran látták, hogy lámpát gyújt és órák hosszat ír, vagy iratokban lapozgat.

Athos levelet írt Vannes-ba és Fontainebleau-ba; válasz nem jött. Tudjuk, miért: Aramis elhagyta Franciaországot, D'Artagnan Nantes-ból Párizsba, Párizsból Pierrefonds-ba ment. Athos komornyikja észrevette, hogy ura napról napra megrövidíti sétáit. A nagy hársfasor nemsokára túl hosszú lett lábának, amely máskor napjában ezerszer is bejárta. A gróf

láthatóan nagy fáradtsággal jutott el a középső fáig, leült az egyik oldalsétány torkolatánál egy mohos padra, és várta erejének visszatérését, vagy inkább az éjszaka visszatérését.

Nemsokára már száz lépés is kifárasztotta, végül egyáltalán nem akart többé felkelni; visszautasította a táplálékot, és az emberei annyira megijedtek, ámbár nem panaszkodott, ámbár nem tűnt el ajkáról a mosoly, ámbár folyton szelíd, barátságos hangon beszélt, hogy elhívták Blois-ból a boldogult Monsieur egykori orvosát, de úgy vezették be La Fère grófhhoz, hogy az orvos láthatta a grófot, de a gróf az orvost nem.

E célból az orvost a beteg szobájával szomszédos dolgozószobába vezették, arra kérve, hogy ne mutatkozzék; féltek, hogy uruk rosszallani fogja tettüket, hiszen nem kért orvost.

Az orvos eleget tett a kérésnek; Athos a vidék nemeseinek mintegy mintaképe volt; Blois lakosai büszkék voltak, hogy Franciaország régi, dicsőséges korszakának ezt a szent ereklyéjét a magukénak vallhatják. Athos valódi nagyúr volt ahhoz a nemességhez képest, amelyet a király rögtönzött, ha termékenyítő jogarával megérintette a vidék kiszáradt családfáit.

Mint mondtuk, Athost szerették és tisztelték. Az orvosnak fájt látni, hogy Athos emberei sírnak, és összesereglenek a környék szegényei, akiknek Athos a jóságos szavaival és alamizsnáival életet és vigaszt adott. Az orvos tehát rejtkehelyéről megfigyelte a titokzatos betegséget, amely szemlátomást egyre jobban levette a lábáról és emésztette ezt a nemrég még csupa életkedv és életerős férfit.

Athos arcán a heves és növekvő láz bíborát vette észre, amely lassan és kérlelhetetlenül tört elő a szív rejtkeéből, a betegséggel együtt, amelyet létrehoz, maga is nőttön-nő, kiváltja és egyúttal fokozza a beteg állapotának veszélyességét.

Említettük, hogy a gróf senkihez sem szólt, még magában sem beszélt. Lelke félt a zajtól, és a túlfeszítettségnek ahhoz a fokához közeledett, amely már az eksztázissal határos. Egy ennyire magába süppedt ember, ha még nem is az Istené, már a földi világhoz sem tartozik.

Az orvos órák hosszat ott maradt és tanulmányozta az akarathoz ezt a fájdalmas harcát egy magasabb hatalommal szemben. Megijedt, látva a merev tekintetet, amely egy láthatatlan pontra szegeződött; megijedt, látva a szív egyenletes mozgását, amelynek löktetését még egy sóhajtás sem gyorsította; olykor az éles fájdalom még reményt kelt az orvosban.

Így telt el egy fél nap. Az orvos, mint derék, határozott gondolkozású ember, gyors elhatározással kisetett rejtkehelyéről, és egyenesen odament Athoshoz, aki a meglepődés legcsekélyebb jelét sem mutatta, mintha mit sem értene az egészségből.

- Bocsásson meg, gróf úr! - szólt az orvos, tárt karokkal odalépve a beteghez. - Szemrehányással tartozom magának, hallgasson meg.

És odaült Athos ágya mellé; a gróf nagy nehezen kiragadta magát elmerültségéből.

- Mi a baj, doktor? - kérdezte a gróf rövid hallgatás után.

- Az, hogy maga beteg, és nem kezelte magát.

- Én, beteg? - felelte Athos mosolyogva.

- Láz, elernyedés, lesoványodás, kimerültség, gróf úr!

- Kimerültség? - felelte Athos. - Lehetséges ez? Hiszen fel sem kelek!

- Csak semmi kibúvó, gróf úr! Maga jó keresztény, ugye?

- Azt hiszem - mondta Athos.

- Öngyilkos lenne?

- Soha, doktor!

- Nos hát, uram, halálos veszedelem fenyegeti; ha megmarad ebben az állapotában, az öngyilkosság; gyógyuljon ki, gróf úr, gyógyuljon ki.

- Miből? Találja meg előbb a bajt. Én sohasem éreztem magam ilyen jól, az ég még sohasem tetszett nekem ilyen szépnek, még sohasem szerettem annyira szívből a virágaimat.

- Valamilyen titkos bánat rág a lelkén.

- Titkos? Dehogy! A fiam távol van, doktor! Ez az egész bajom, nem titkolom.

- A fia él és egészséges, gróf úr, az érdemes, nagyszerű férfiak jövője vár rá; éljen az ő kedvéért...

- Hiszen élek, doktor! Ó, legyen nyugodt - folytatta szomorú mosollyal a gróf -, ameddig Raoul él, bizonyosra vehetik; mert ameddig ő él, addig én is élni fogok.

- Mit mond?

- Nagyon egyszerű dolgot. Pillanatnyilag, doktor, felfüggesztem az életemet. Az önfeledt, szórakozásokkal telt, közömbös élet az erőmet meghaladó próbálkozás volna, amíg Raoul nincs mellettem. Nem kívánhatja a lámpától, hogy égjen, ha a szikra nem gyújtotta lángra; ne kívánja, hogy fény és zaj közepette éljek. Vegetálok, felkészülök, várok. Emlékezzék csak vissza azokra a katonákra, doktor, akiket olyan gyakran láttunk együtt a kikötőkben, a hajóraszállás pillanatát várva; közömbösen heverészték, félig az egyik, félig a másik elemen, mert sem a tengeren nem voltak, amelynek el kellett volna vinnie, sem a szárazföldön, amelynek el kellett volna veszítenie őket; poggyászuk elő volt készítve, a lelkük feszült volt, a tekintetük merev, úgy váraoztak. Ismétlem, ez a kép ábrázolja jelenlegi életemet. Heverészek, mint azok a katonák, fülelek a hozzám érkező zajokra, és kész vagyok az első hívó szóra elmenni. Ki intézi majd hozzám ezt a szót? Az élet vagy a halál? Isten vagy Raoul? A poggyászom útra kész, a lelkem felkészült, várom a jeladást... Várok, doktor, várok!

Az orvos ismerte ennek a szellemnek a keménységét, méltányolta ennek a testnek a szilárdságát; egy pillanatig gondolkozott, azt gondolta, hogy itt a szavak nem használnának, az orvosságok hiábavalók volnának, és elment, figyelmeztetve Athos szolgáit, hogy egy pillanatra se hagyják magára urukat.

Midőn az orvos eltávozott, Athos sem haragnak, sem bosszúságnak nem adta tanújelét azért, mert zavarták; még parancsot sem adott, hogy nyomban hozzák be neki a leveleket, amelyek érkezni fognak: jól tudta, hogy minden, ami őt szórakoztatja, szolgálának olyan öröm, olyan reménység, amelyet szívesen vásárolnának meg vérük árán is.

Most már csak ritkán tudott aludni. Athos legfeljebb néhány órára merült mély, komor álmodozásba, amelyet mások álomnak neveztek volna. Ez a rövid pihenés a testet, melyet a lélek kimerített, feledésbe ringatta; mert Athos kétszeresen élt, mialatt gondolatai és érzelmei csapongtak. Egy éjszaka azt álmodta, hogy Raoul egy sátorban öltözködik, mert útra kell indulnia, egy Beaufort herceg vezette expedícióra.

A fiatalember szomorú volt, lassan vette fel a páncélját, és lassan csatolta fel a kardját.

- Mi baja, fiam? - kérdezte tőle gyengéden az apja.

- Ami elszomorít, az jó barátunknak, Porthosnak a halála - felelte Raoul -, én itt ugyanolyan fájdalmat érzek, mint apám odahaza.

És a látomás Athos álmával együtt eltűnt.

Virradatkor egy szolga lépett be, és átadott urának egy Spanyolországból érkezett levelet.

„Aramis írása” - gondolta a gróf.

És olvasta.

- Porthos meghalt! - kiáltotta az első sorok után. - Ó, Raoul, Raoul, köszönöm! Megtartod ígéretedet, hírt adsz nekem!

És Athos, jéghideg halálverítékben úszva, elájult az ágyában, nem más látható okból, mint gyengesége következtében.

Athos látomása

Midőn Athos ájulásából feleszmélt, csaknem szégyenkezett, hogy ennyire megrendítette egy természetfeletti esemény; felöltözködött, lovat kért, és szilárdan eltökélte, hogy bemegy Blois-ba, mert megbízhatóbb kapcsolatot akart létesíteni akár D'Artagnannal, akár Afrikával.

Aramis levele csakugyan a belle-isle-i kaland gyászos kimeneteléről értesítette a gróft. Porthos haláláról is elég részlettel szolgált, úgyhogy Athos gyengéd és odaadó szíve a legmélyebb rejtekéig megindult.

Athos tehát még egy utolsó látogatást akart tenni barátjánál, Porthosnál. Meg akarva adni régi fegyvertársának a végtisztességet, értesíteni kívánta D'Artagnant, hogy vele együtt szeretné megtenni a kínos utazást Belle-Isle-re, hogy az ő társaságában járja meg a szomorú zarándokutatót, a szíve mélyéről szeretett óriás sírjához, aztán hazatér, hogy engedjen annak a titokzatos befolyásnak, amely olyan rejtelmes úton vezet az örökkévalóság felé.

De alighogy a szolgák felöltöztették urukat, örvendezve, hogy útra készül, amely el fogja oszlatni búskomorságát, alighogy felnyergelték a gróf istállójának legszelídebb lovát, Raoul apja egyszerre csak azt érezte, hogy feje elkábul, lába megroggyan, és rádöbbsent, hogy képtelen egyetlen lépéssel is továbbmenni.

Azt kérte, hogy vigyék napos helyre; lefektették a mohos padra, ahol csak egy jó óra múlva tért ismét eszméletre.

Semmi sem volt olyan természetes, mint ez az elbágyadás az utóbbi napok mozdulatlan nyugalma után. Athos húslevest kért, hogy erőre kapjon, és kiszáradt ajkával felhajtott egy teli pohárral kedvenc borából, abból a régi anjou-i borból, amelyről a jó Porthos tett említést emlékezetes végrendeletében.

Midőn erőre kapott és világosan tudott gondolkodni, elővezettette a lovát, de szolgálai támogatására volt szüksége, hogy nagy nehezen a nyeregbe tudjon jutni.

Még száz lépésnyire sem lovagolt, a kanyarban borzongás vett erőt rajta.

- Hm, milyen különös - mondta komornyikjának, aki elkísérte.

- Álljunk meg, uram, az égre kérem - felelte a hű szolga. - No lám, egészen elsápadt.

- Ez azonban nem fog megakadályozni abban, hogy az utamat folytassam, ha már elindultam - felelte a gróf.

És megeresztette a kantárszárat.

Az állat azonban hirtelen megállt, ahelyett, hogy gazdája akaratának engedelmeskedett volna. Athos egy mozdulattal, amiről nem tudott magának számot adni, megrántotta a zablát.

- Valami azt akarja, hogy ne menjek tovább - mondotta Athos. - Tartson meg - tette hozzá hirtelen, széttárt karral -, jöjjön gyorsan. Érzem, hogy izmaim elernyednek, leesem a lóról.

A szolga látta a mozdulatot, ugyanabban a pillanatban, amelyben gazdája kimondta a parancsot. Gyorsan odaugrott, felfogta karjában a gróft, és mert még nem távolodtak el a háztól olyan messzire, hogy a szolgák, akik a ház küszöbéről néztek a távozó gróf után, észre ne vették volna a rendellenességet máskor oly egyenletesen lovagló uruk viselkedésében, mely egyébként oly gyakori volt uruknál, a komornyik szóval és integetéssel odaszólította társait, mire valamennyien gyorsan odafutottak.

Alig tett Athos néhány lépést vissza a háza felé, hirtelen jobban lett. Mozgékonyasága visszatért, és ismét Blois-ba szándékozott lovagolni. Elindította lovát, de már az állat első mozdulatára ismét elfogta a kábulat és szorongás.

- Úgy látszik - mormogta -, határozottan valami *azt akarja*, hogy itthon maradjak.

Emberei odasiettek, leemelték a lóról, és gyorsan házába vitték. A szobájában tüstént rendbe hoztak mindent, és ágyába fektették.

- Jól ügyeljenek - szólt hozzájuk, midőn elaludni készült -, éppen ma várok levelet Afrikából.

- Uram - felelte a komornyik -, kétségkívül örömmel fogja hallani, hogy Blaisois fia lóra szállt, hogy egy órányira elébe lovagoljon a blois-i postafutárnak.

- Köszönöm - felelte Athos jóságos mosollyal.

A gróf elszunnyadt; nyugtalan álma kínszenvedéshez volt hasonló. Aki mellette virrasztott, az arcvonásain többször belső gyötrelem jeleit látta. Athos talán álmódott.

A nap eltelt; Blaisois fia megjött; a futár nem hozott postát. A gróf kétségbeesetten számlálta a percek, beleremegett, valahányszor óra lett a percekből. Egyszer megfordult a fejében, hogy elfelejtkeztek róla, és keserves fájdalom nyilallt a szívébe.

A házban senki se remélte többé a postafutár megérkezését, mert a szokott idő már rég elmúlt. A gyorsfutár, akit Blois-ba küldtek, négyszer tette meg az utat, de a gróf címére semmi sem érkezett.

Athos tudta, hogy ez a postafutár csak egyszer érkezik hetenként. Tehát ismét nyolc halálos napot kell várakoznia.

Ezzel a fájdalmas meggyőződéssel kezdte az éjszakát.

Mindazt, amit egy beteg, a szenvedések által meggyötört ember az amúgy is szomorú valószínűséghez komor sejtelmek tekintetében még hozzáfűzhetett, azt Athos mind felhalmozta ennek a halálos éjszakának első óráiban.

A láz emelkedett, a tűz nemsokára a mellét támadta meg, ahogy az orvos mondta, akit Blaisois fia utolsó utazása alkalmával hozott magával Blois-ból.

A láz csakhamar a fejre is átterjedt. Az orvos egymás után két érvágást alkalmazott, amelyek csökkentették a lázat, de csak gyengítették a beteget, és már csak agyának hagytak elegendő erőt a működésre.

A félelmetes láz azonban alábbhagyott. Támadása a megmerevedett végtagokra csapott át és éjfélkor teljesen megszűnt.

Az orvos, ezt a szemmel látható javulást látva, még néhány utasítást adott, és kijelentette, hogy a gróf meg van mentve, aztán visszatért Blois-ba.

Erre Athos különös, leírhatatlan állapotba jutott. Mivel gondolatai szabadon szárnyaltak, elvitték Raoulhoz, szeretett fiához. A képzelete Afrika partjait tárta szeme elé, Dzsidszelli környékét, ahol Beaufort úrnak kellett a hadseregével partra szállnia.

Szürke sziklákat látott, amelyeket egyes helyeken zöldre festett a tenger vize, amikor szélviharban, orkán idején tarajlanak a hullámok.

Beljebb, ezekkel a sírkövekhez hasonló sziklákkal tarkított parton túl, masztixfák és kaktuszok között félkör alakban afféle mezőváros terült el, amelyet füst, tompa morajlás és lázas sürgés-forgás töltött be.

Egyszerre a füst mélyéről láng tört elő, kígyózva továbbterjedt az egész településen, egyre növekedett, vörös áradattal fogva körül mindent; sírás, kiáltás, égnek emelt karok. Egy ideig a leomló gerendák, meggörbülő lemezek, mésszé égett kövek és megszenesedett fák borzalmas zűrzavara uralta a képet.

Különös dolog! Athos ebben a zűrzavarban felemelt kezeket látott, kiáltásokat, zokogást és sírást hallott, de emberi arcot nem látott.

Távolban dörögtek az ágyúk, ropogott a puskatűz, bőmbölt a tenger, a nyájak szökdécselve menekültek a zöldellő síkságokon. De nem látszott egyetlen katona sem, aki az ágyúhoz odatartotta volna a kanócot, egyetlen tengerész sem, aki a hajóhadat irányította, sem pásztor, aki vigyázott volna a nyájra.

Miután elpusztult a helység és ledőlt erődje, amely a város legmagasabb pontján állt, s mindez varázslatos módon, emberi lény hozzájárulása nélkül történt, kialudt a láng, ismét felszállt a füst, de lassanként csökkent, elhalványodott, és végre teljesen eltűnt.

Ekkor éjszaka borult a tájra, átlátszatlan sötétség uralkodott a földön, és ragyogó éj az égbolton; szikrázó csillagok, amelyek az afrikai égen fénylenek, tündököltek, de nem világítottak meg mást, mint önmagukat.

Mély csend lett; eközben Athos zavaros képzelete kissé megnyugodhatott, és mivel érezte, hogy az, amit látott, még nem fejeződött be, figyelme még erőteljesebben összpontosult arra a különös színjátékra, amelyet a képzelet varázsolt eléje.

Ez a színjáték csakhamar folytatódott.

Szelíd, sápadt holdfény bukkant fel a parti sziklák mögött, és kezdetben megezüstözte a tenger hullámait, amelyeknek bőmbölése mintha halkult volna Athos iménti látomása óta. A holdfény gyémánt és opál ékszereket aggatott a cserjékre és bozótokra.

A szürke sziklák, mint megannyi némán figyelő kísértet, emelték magasba mohával borított fejüket, mintha a hold fényében akartak volna körültekinteni a küzdőtérén; és Athos ekkor vette észre, hogy ezt a térséget, amely a harc alatt teljesen elhagyatott volt, most az elesettek teste borítják.

Megmagyarázhatatlan félelem és borzadály remegtette meg a lelkét, amint felismerte a picardiai ezred fehér és kék egyenruháját, kék nyelű hosszú lándzsáit és királyi liliommal díszített kanócos puskáit.

Amint meglátta a tátongó, kihült sebeket, amelyek úgy néztek az égre, mintha a lelket kérnék vissza, amelynek utat nyitottak; amint meglátta a szétroncsolt testű, nyomorult lovakat: nyelvük oldalt kilógott, úgy aludtak a kiömlött, a már megalvadt vérben, amely bemocskolta a nyergüket és a sörényüket; amint meglátta Beaufort herceg fehér lovát a holtak mezejének legelső arcvonalában, szétzúzott fejjel elterülve, Athos jéghideg kezével végigsimította homlokát és csodálkozott, hogy többé nem tüzel. Ez érintés arra a meggyőződésre juttatta, hogy mint láztalan szemlélő, annak az ütközetnek másnapját látja, amelyet a Dzsidszelli partján az afrikai expedíciós hadsereg vívott; ezt a sereget látta útra kelni Franciaország partjáról és eltűnni a szemhatáron, mialatt gondolatban és mozdulatával annak az ágyúlövésnek az utolsó lobbanását üdvözölte, amellyel a herceg vett búcsút hazájától.

Ki tudná leírni, milyen halálos kétségbeeséssel járta végig lelke, mint valami sebesültkutató, a holttestemek sorait, hogyan vizsgálta meg őket egytől egyig, hogy nem fekszik-e köztük Raoul is? Ki tudná leírni azt a mámoros, mennyei örömet, amellyel Athos Isten előtt térdet hajtott, hálát adva neki, hogy nem látta azt, akit oly nagy félelemmel kutatott a holtak közt.

Ezek a hideg, merev hullák könnyen felismerhetők, úgy, ahogy holtan összerogytak, mintha La Fère gróf iránt való tiszteletből és előzékenységből mind megfordultak volna, hogy jobban láthassa őket gyászos szemléje közben.

A gróf azonban csodálkozott a sok halott láttán, hogy nincsenek sehol az életben maradottak.

Annyira megtévesztette a képzelet, hogy ezt a látomást valóságos utazásnak érezte: egy apa utazásának Afrikába - hogy pontos híreket szerezzen fiáról.

És mivel elfáradt, miután oly nagy utat tett meg tengeren és szárazföldön, szeretett volna lepihenni egy szikla mögé rejtett sátorban, amelynek csúcsán a fehér liliomos lobogó lebegett. Keresett egy katonát, aki Beaufort úr sátrába vezetné.

Mialatt a tekintete minden irányban így bolyongott a síkságon, a gyantás mirtuszfák mögött egy fehér alakot látott feltűnni.

Ez az alak tiszti ruhát viselt: kettétört kardot tartott a kezében; lassan Athos felé tartott, aki hirtelen megállt, a jelenésre szegezve tekintetét, de nem szólt, nem mozdult, és ki akarta tárni a karját, mert ebben a sápadt, szótlan tisztben Raoul ismerte fel.

Kiáltani akart, de torkán akadt a hang. Raoul egy mozdulattal jelezte, hogy hallgasson, egyik ujját ajkára téve, és lassan hátrált, de anélkül, hogy Athos látta volna a lábát mozogni.

A gróf sápadtabban és jobban remegve, mint Raoul, nagy kinnal-keservvel követte a fiát tüskön-bokron, köveken és árkokon át. Úgy látszott, Raoul nem is érinti a földet, és semmilyen akadály nem gátolta járásának könnyűséget.

A grófot kifárasztotta a göröngyös talaj, s csakhamar kimerülten megállt. Raoul egyre csak intett, hogy kövesse. A gyengéd apa, akinek a szeretet visszaadta az erejét, utolsó erőfeszítésével felkapaszkodott egy hegyre, követve a fiatalembert, aki mosolyával és mozdulataival csalogatta maga után.

Végül felérkezett a hegy csúcsára, és látta, amint a holdfénytől megezüstözött láthatárra rajzolódik Raoul légiés és költői alakja. Athos kinyújtotta a kezét, hogy eljusson hűn szeretett fiához, az pedig a hegytetőről ugyancsak kezét nyújtotta feléje, de egyszerre csak a fiatalember, mintegy akarata ellenére elragadva, távolodott, elhagyta a földet és Athos a fénylő eget látta felragyogni gyermekének lába és a hegy talaja között.

Raoul lassanként felemelkedett a levegőbe, egyre mosolygott, integetett, azután eltűnt az égben.

Athos a szeretet rémült kiáltásával válaszolt; lenézett a földre. Elpusztított tábornok lehetett látni, és a királyi hadsereg sok fehér halottját, mint megannyi mozdulatlan pontot.

Mikor aztán felemelte a fejét, megint csak a fiát látta, s a fia integetett neki, hogy kövesse.

264
A halál angyala

Ehhez a csodálatos fordulóponthoz érkezett Athos, amikor a ház külső kapui felől eredő zaj következtében hirtelen megszűnt a varázs.

A nagy faszor megkeményedett homokján egy ló vágatása hallatszott, és nagyon lármás és élénk beszélgetés hallatszott fel a szobába, ahol a gróf aludt és álmodott.

Athos nem mozdult a helyéről, éppen csak a fejét fordította az ajtó felé, hogy tisztábban hallhassa a feléje közeledő zajt.

A lépcsőn súlyos lépések döngtek, az imént még sebesen vágató ló lassan az istálló felé tartott. Sóhajtások kísérték annak a lépéseit, aki mindinkább közeledett Athos szobájához.

Ekkor kitérült egy ajtó, és Athos kissé arrafelé fordult, ahonnan a zaj származott, aztán halk hangon ezt kérdezte:

- Postafutár Afrikából, ugye?

- Nem, gróf úr - felelte egy hang, amelynek hallatán Raoul apja megremegett az ágyon.

- Grimaud! - mormogta.

És máris veríték csurgott végig lesóványodott orcáján.

Grimaud megjelent a küszöbön. Már nem az a Grimaud volt, akit a bátorsága és odaadása által megfiatalodva láttunk, amikor elsőnek ugrott be a bárkába, amely Raoul de Bragelonne-t a királyi hajóhad hajóihoz vitte.

Komoly, sápadt aggastyán lett, ruháját por lepte be, és gyér hajszálait fehérre festette a kor. Remegve támaszkodott az ajtófélfának, és csaknem hanyatt esett, amikor messziről a lámpafényben meglátta urának arcát.

Ez a két férfi, aki olyan sok esztendőn át élt együtt, s olyan jól megértette egymást, aki megszokta, hogy a szavakkal takarékoskodva, szemük némán is olyan sokat mondjon egymásnak; két régi jóbarát, akik ha vagyon és születés tekintetében különböztek is egymástól, szívük nemességében egyenrangúak voltak: ez a két férfi most, ahogy egymásra pillantott, elnémult. Egyetlen tekintettel beleláttek egymás szívének legrejtettebb zugába.

Grimaud arcára a hosszú gyász rányomta a fájdalom kitörölhetetlen bélyegét. Úgy tetszett, gondolatait már csak egyetlen módon tudja közölni.

Amint egykor leszokott a beszédről, most leszokott a mosolygásról.

Athos egyetlen pillantással minden árnyalatot leolvasott hű szolgája arcáról, és ugyanazon a hangon, amellyel álmában Raoullal beszélt, így szólt:

- Grimaud, Raoul meghalt, ugye?

Grimaud mögött a többi szolga hallgatózott, remegve és mereven szegezték uruk ágyára a tekintetüket.

Hallották a rettenetes kérdést, amelyre rettenetes csend állt be.

- Meg! - felelte az agg szolga, s melléből mély sóhajtással tört fel ez az egytagú szó.

Erre jajveszékelő hangok törtek fel, szertelen siránkozással, sopánkodással és fohással töltve be a szobát, amelyben a halállal vívódó apa tekintete fia arcképét kereste.

Ez Athos számára mintegy az átmenet volt, amely visszavezette álmához.

Egyetlen hangot sem hallatott, egyetlen könnyet sem ejtett, türelmesen, szelíden és megnyugvással, mint egy mártír, emelte szemét az égre, hogy Dzsidszelli hegyén ismét lássa felemelkedni a drága árnyat, amely abban a pillanatban tűnt el szeme elől, amelyben Grimaud belépett.

Amint feltekintett az égre és ismét folytatta csodálatos álmát, kétségkívül ugyanazt az utat tette meg, amely a félelmetes és egyúttal oly jót tevő látomáshoz vezette, mert miután félig lehunyta szemét, ismét felnyitotta és elmosolyodott, mert hiszen megpillantotta Raoult, aki ugyancsak mosolygott rá.

Kezét összekulcsolta a mellén, arcát az ablak felé fordította, a cirógató, friss éjjeli szellő felé, ám elhozta betegágyához a virágok és az erdők illatát, és Athos elmerült annak a paradicsomnak a szemlélésébe, amelyet élők sohasem láthatnak, s ahonnan ő sem tért többé vissza.

Isten ennek a kiválasztottjának kétségkívül abban az órában akarta feltárni az örök élet kincseit, amelyben más emberek remegnek, hogy szigorúan fogja őket fogadni az Úr, és belekapaszkodnak ebbe a már ismert földi életbe, megrettenve attól a másik élettől, amelyet a halál komor és félelmetes fáklyájánál pillantanak meg.

Athost fiának tiszta és derűs lelke vezette, amely az apai lélek után vágyódott. Ez az igaz ember mindent csak összhangnak és illatnak érzett azon a göröngyös úton, amelyen a lélek halad, midőn visszatér égi hazájába.

Egy óráig tartó elragadtatás után Athos szelíden felemelte viaszfehér kezét, a mosoly nem hagyta el ajkát, és oly halkán mormolta, hogy alig értették azt a néhány szót, amelyet Istenhez vagy Raoulhoz sóhajtott:

- Itt vagyok!

És keze lassan lehanyatlott, mintha ő maga tette volna le az ágyra.

A halál előzékeny és szeretetteljes volt ehhez a nemes lényhez. Megkímélte a haláltusa keserveitől, az utolsó pillanat vonaglásaitól; szelíd kézzel tárta ki e minden tekintetben oly tiszteletreméltó lélek számára az örökkévalóság kapuját.

Isten kétségkívül azért rendelte ezt így, hogy e szelíd halál kegyes emléke megmaradjon az emberek szívében és emlékezetében, és megszerettesse a földi életből a túlvilági életbe való lépést azokkal, akiknek földi élete olyan, hogy nem kell félniök az ítélet napjától.

Athos örök álmában is megőrizte békés, őszinte mosolyát, s ez az ékessége elkísérte a sírba. Arcvonásainak nyugodtsága, földi hüvelyének zavartalansága szolgálait sokáig kétségben hagyta az iránt, hogy elhagyta-e az életet.

A gróf emberei el akarták vezetni Grimaud-t, aki majd elnyelte szemével ezt a sápadt arcot, és egy lépéssel sem lépett közelebb, attól való félelmében, hogy a halál leheletét viszi el urának. De akármilyen kimerült volt is Grimaud, mégsem akart eltávozni. Leült a küszöbre, és az őrszem éberségével vigyázott gazdájára, féltékenyen ügyelve, hogy Athos öreá tekintsen először ébredéskor, vagy ő fogja fel utolsó sóhajtságát.

Az egész házban elült a zaj, mert mindenki tisztelte a ház urának álmát, Grimaud azonban, aki feszült figyelemmel fülelt, észrevette, hogy a gróf nem lélegzik többé.

A földnek támasztva kezét felemelkedett, és onnan fürkészte, hogy urának teste nem rándul-e meg.

De nem! Félelem fogta el; kiegyenesedett, és ugyanabban a pillanatban lépéseket hallott a lépcsőn; sarkantyúpengés, kardcsörtetés, az a harcias zörej, amelyet olyan jól ismert a füle,

közeledett Athos ágya felé. Három lépésre tőle, a réznél vagy acélnál is ércesebb hang csendült fel.

- Athos! Athos! Barátom! - kiáltotta ez a hang, könnyekig meghatottan.

- D'Artagnan kapitány! - motyogta Grimaud.

- Hol van Athos? - kérdezte a testőr.

Grimaud csontos ujjaival megfogta D'Artagnan karját, és az ágyra mutatott, amelynek párnáitól már elütött a holttest fakó színe.

D'Artagnan ziháló mellel lélegzett, kiáltás nem hagyta el száját.

Lábujjhegyen, remegve előrelépett, és megijedt tulajdon léptei zajától, szíve elszorult valami megnevezhetetlen félelemtől. A fülét odatartotta Athos melléhez, az arcát a gróf szájához. Nem hallott neszt, nem érzett lehetetlent. D'Artagnan hátrahőkölt.

Grimaud, aki szemmel követte, és akinek számára minden mozdulat kinyilatkoztatás volt, riadtan leült az ágy lábához, és ajkát rászorította az ura lábát borító takaróra.

És kivörösödött szeméből nehéz könnyek árja indult meg.

Ez a kétségbeesett, némán, görnyedten zokogó aggastyán a legmeghatóbb látványt nyújtotta, amelyet D'Artagnan sokat hányatott életében látott.

A kapitány ott állt, és elmerült a mosolygó halott szemlélésébe, aki mintha csak megőrizte volna utolsó gondolatát, hogy legjobb barátját, azt a férfiút, akit Raoul után a legjobban szeretett, még a halála után is kedvesen fogadja, és D'Artagnan, mintegy viszonzásul a vendégbaráti szeretet ez utolsó hízelgő jelére, megcsókolta Athos homlokát, és remegő kézzel lezárta a halott szemét.

Aztán leült az ágy fejéhez; nem félt attól a halottól, aki huszonöt éven át oly szeretetteljes és jóakarátú volt hozzá; mohón kapott az emlékeken, amelyeket a gróf nemes arcvonásai seregestül idéztek fel emlékezetében; egy részük viruló és kedves volt, mint a halott mosolya, más részük komor, sötét és merev, mint a halott arca örökre lezárt szemével.

A keserűség hulláma, amely mind féktelenebbül dagasztotta D'Artagnan szívét, hirtelen megrázta a kapitány keblét. Képtelen volt továbbra is uralkodni érzelmein, felkelt, és erőszakkal ragadta ki magát abból a szobából, ahol holtan lelte azt, akinek el akarta hozni Porthos halálhírét; aztán olyan szívet tépő zokogásban tört ki, hogy a szolgák, akik csak egy fájdalomkitörést vártak, hangos jajveszékeléssel feleltek rá, a ház urának kutyái pedig siralmas vonításukkal.

Csak Grimaud hangját nem lehetett hallani. Még fájdalmának tetőpontján sem merte szentségtörő módon megzavarni urának örök álmát. Egyébként Athos hozzá is szoktatta, hogy ne beszéljen.

D'Artagnan, aki virradatig az alsó teremben bolyongott és az öklét harapdálta, hogy elfojtsa sóhajtásait, D'Artagnan még egyszer felment a lépcsőn, és azt a pillanatot leste, amelyben Grimaud feléje fordítja fejét; magához intette, s a hű szolga olyan csendesen ment oda, mint az árnyék.

D'Artagnan, akit Grimaud követett, ismét lement a lépcsőn.

Midőn a tornácra értek, kézen fogta az aggastyánt, és így szólt:

- Grimaud, láttam, mint halt meg Raoul apja, most mondd el nekem, hogyan halt meg a fia.

Grimaud egy nagy levelet húzott elő kebléből, a borítékjára Athos címe volt ráírva. D'Artagnan megismerte Beaufort herceg írását, feltörte a pecsétet, és a hajnal első sugarainál, fel-alá járva az öreg gesztenyefáktól árnyékolt homályos fasorban, ahol még világosan látszottak a porban az imént elhalt gróf lépéseinek nyomai, hozzálátott az olvasáshoz.

265
Harctéri jelentés

Beaufort herceg írt Athosnak. A levél, amely az élőnek volt címezve, a halotthoz jutott el. Isten megváltoztatta a lakáscímét.

Kedves grófom - írta a herceg esetlen, gyerekesen nagy betűkkel -, nagy szerencsétlenség ért minket egy nagy diadal közepett. A király egyik legderekabb katonáját veszítette el. Én egy barátomat, maga pedig Bragelonne urat veszítette el.

Dicsőségesen halt meg, olyan hősiek módon, hogy nincs erőm hozzá, hogy úgy sirassam meg, mint szeretném.

Fogadja gyászos üdvözetemet, kedves gróf. Az ég szívünk nagysága szerint méri ránk a megpróbáltatásokat. Ez most mérhetetlen, de nem múlja felül az ön lelkierejét.

Jóbarátja Beaufort herceg

A levél jelentést is tartalmazott, amelyet a herceg titkára írt. A legmeghatóbb és leghívebb leírása volt ez annak a szomorú eseménynek, amely két ember életének fonalát tépte ketté.

Bár D'Artagnan hozzászólt a megrázó harctéri jelentésekhez, és szíve fel volt vértézve az érzékenyüléssel szemben, mégis önkéntelenül összeresztette, Raoul nevét olvasva, a szeretett gyermekét, aki, mint apja is, árnyékká lett.

Reggel - írta a herceg titkára - a herceg öméltósága támadást vezényelt. A normandiai és a picardiai ezredek azoknál a szürke szikláknál foglalták el hadállásaikat, amelyek felett a hegymagaslat lejtőin Dzsidszelli bástyái emelkednek.

Az ágyúk eldördültek, az ütközet megkezdődött; az ezredek elszántan nyomultak előre, a lándzsások magasra tartott lándzsákkal, a lövészek lövésre kész kanócpuskáikkal. A herceg figyelmesen követte a csapatok hadmozdulatait, hogy erős tartalékával támogathassa, ha kell.

A herceg mellett a legidősebb kapitányok és szárnysegédei lovagoltak. Bragelonne úr parancsot kapott, hogy ne távolodjon el őfensége mellől.

Ezalatt az ellenséges ágyúk, amelyek eleinte vaktában lőttek a hegyoldal felé, szabályozták tüzelésüket, és a jól célzott golyók néhány embert megöltek a herceg környezetéből. A sáncok ellen hadirendben előrenyomuló ezredek soraiban az ellenség meglehetősen nagy kárt tett. Csapatunk megtorpantak, látva, hogy tüzerőségünk nem elég jól támogatja őket. Az előző nap felállított ütegek rossz hadállásuk miatt csakugyan gyengén, bizonytalanul tüzeltek. Az alulról felfelé haladó irány mind a célzás, mind a lövegek hordereje számára hátrányos volt.

Mikor a herceg átlátta az ostromló ütegek előnytelen hadállását, parancsot adott az öbölben horgonyzó hajóinknak, hogy vegyék állandó tűz alá az erődöt.

Bragelonne úr azonnal ajánlkozott, hogy elviszi a parancsot, de a herceg vonakodott a vicomte kérelmét teljesíteni.

Őfenségének igaza volt, mert szerette és kímélni akarta a fiatal nemest; teljesen igaza volt, és a következmények igazolták előrelátását, mert alighogy az őrmester, akit ő nagyméltósága megbízott annak a parancsnak a továbbításával, amelyet

Bragelonne úr akart elvinni, kijutott a tengerpartra, az ellenség soraiból két hosszú puskacső meredt rá, és leterítette.

Az őrmester végigzuhant a puha homokon, amely felitta a véréit.

Bragelonne úr ezt látva, rámosolygott a hercegre, aki így szólt hozzá:

- Láthatja, vicomte, megmentettem az életét. Mondja el majd La Fère grófnak, hogy hálás legyem irántam, ha ezt megtudja.

A fiatalember szomorúan mosolygott, és ezt felelte a hercegnek:

- Igaz, fenséged jóakarata nélkül megöltek volna ott, ahol a szegény őrmester elesett; és pihenhetnék örökre.

Bragelonne úr ezt úgy mondta, hogy a herceg tüstént és hevesen ráfelelt:

- Szent Isten, azt hinné az ember, fiatalember, hogy csurog a nyála a halál után; de IV. Henrik lelkére mondom: megígértem atyjának, hogy élve viszem haza, és ha az Isten is úgy akarja, megtartom a szavam.

Bragelonne úr elpirult, és halkabban így válaszolt:

- Bocsásson meg fenséged, vágyódtam az alkalomra, mert édes az embernek a hadvezér előtt kitüntetnie magát, különösen, ha Beaufort herceg a hadvezér.

A herceg kissé lecsillapodott, odafordult a körülötte sürgölődő tisztjeihez, különféle parancsokat adott.

A két ezred gránátosai előrenyomultak, egészen az árkokig és a sáncokig, hogy behajítsák gránátjaikat, amelyeknek azonban kevés hatásuk volt.

A hajóhadat vezénylő D'Estrées úr eközben észrevette az őrmester kísérletét, hogy a hajókhoz jusson, és megértve, hogy parancs nélkül kell löni, megkezdte a tüzelést.

Az arabok rettenetes kiáltozásban törtek ki, midőn észrevették, hogy ki vannak téve a hajóhad lövegeinek és annak, hogy rozzant falaik romjai temetik majd őket maguk alá.

Lovasaik a nyeregben előrehajolva levágtattak a hegyről, és villámgyorsan a gyalogságunk soraira vetették magukat, amelyek lándzsát szegezve állták a vad támadást. Az arabokat rettenetesen feldühítette, hogy a gyalogság szilárd hadállásából visszavetette őket, és a vezérkart támadták meg, amely ebben a pillanatban sehogy sem volt védve.

A veszély nagy volt; a herceg kivonta a kardját, szárnysegédei és a körülötte állók ugyanezt tették; kíséretének tisztjei harcba bocsátkoztak a felbőszült támadókkal.

Ekkor Bragelonne úr végre megvalósíthatta a hadjárat kezdete óta nyilvánított kívánságát. Úgy harcolt a herceg mellett, mint egy vitéz római, és három arabot ölt meg rövid kardjával.

Szemmel látható volt azonban, hogy hősiessége nem büszkeségből ered, ami pedig minden harcosnál természetes. A hősiessége féktelen volt, fitogtatta, sőt kissé erőltette is; iparkodott megmámorosodni a fegyvercsörgéstől és a vérontástól.

Annyira belemelegedett, hogy a herceg odakiáltott neki, hagyja abba.

Hallania kellett őfensége hangját, mert mi, akik mellette álltunk, szintén hallottuk. De mégsem állt meg, hanem továbblovagolt a sáncok felé.

Mivel Bragelonne úr nagyon engedelmes tiszt volt, mindenki csodálta, hogy nem teljesíti a herceg parancsát, és Beaufort úr szigorúbbra fogta tilalmát, odakiáltva neki:

- Álljon meg, Bragelonne! Hová vágat? Álljon meg! - ismételte a herceg. - Parancsolom!

Valamennyien utánoztuk a herceg kézmozdulatát, és felemeltük a kezünket. Azt vártuk, hogy a lovas megfordul és egyenesen visszatér, de Bragelonne úr egyre tovább lovagolt a sáncok felé.

- Álljon meg, Bragelonne! Álljon meg! - ismételte a herceg. - Álljon meg, atyja nevében parancsolom!

E szavakra Bragelonne hátrafordult, az arca nagy fájdalmat tükrözött, de nem állt meg, ezért azt hittük, hogy megbokrosodott a lova.

Midőn a herceg is úgy látta, hogy a vicomte nem ura többé a lovának, és túllovagolt a gránátosok legelső sorain, így kiáltott:

- Lövészek, lőjétek ki alóla a lovat. Száz tallért kap, aki kilövi!

Ki remélhette azonban, hogy halálosan meg tudja sebezni a lovat úgy, hogy magát a lovas is meg ne sebezne? Senki sem merte megpróbálni. Végre előlépett egy ember, a picardiai ezred egyik ügyes lövésze, La Luzerne nevezetű, célba vette a lovat, lőtt, és faron találta az állatot. Látszott, amint a vér pirosra festi a fehér takarót. A nyomorult paripa azonban, nemhogy elesett volna, inkább még vadabbul vágatott tovább.

La Luzerne látva, hogy a szerencsétlen fiatalember a biztos halálba vágat, torkaszakadtából így kiáltott:

- Vesse le magát a lóról, vicomte, vesse le magát!

Bragelonne úr olyan tiszt volt, akit az egész hadsereg szeretett.

A vicomte már pisztolylövés távolságra közelítette meg a sáncot; sortűz ropogott, és füstfelhővel vette körül. Elvesztettük szem elől, és amikor újra megpillantottuk, gyalog láttuk; a lovát megölték.

Az arabok felszólították a vicomte-ot, hogy adja meg magát; ő nemet intett nekik a fejével, és gyalog folytatta útját a paliszád felé.

Ez életveszélyes merészség volt. Mégis az egész hadsereg dicsérte, mert egy lépést sem hátrált, ha már olyan közel vezette a balsors. Még néhány lépést tett, és a két ezred tapsolt neki.

Ebben a pillanatban második sortűz rázta meg a falakat, és Bragelonne vicomte másodszor tűnt el a füstfelhőben; ezúttal azonban hiába oszlott el a füst, a vicomte-ot már nem láttuk állva; elterült a földön, a feje mélyebben feküdt a hangafüben, mint a lába, és az arabok már indultak kifelé a sáncok mögül, hogy levágják a fejét vagy elvigyék a holttestét, amint a pogányok tenni szokták.

Beaufort herceg öfensége azonban szemmel tartotta a szomorú színjátékot, amely mély és fájdalmas sóhajokra fakasztotta. Midőn az arabokat, mint a fehér kísérteteket, látta előtűnedezni a masztixfák közül, felkiáltott:

- Gránátosok! Lándzsások! Kezükre adnátok ezt a nemes holttestet?

És e szavakkal, kardját suhogtatva, maga rohant az ellenség felé. Az ezredek utánarohantak, éppolyan félelmetesen kiáltoztak, mint a vad arabok.

A harc Bragelonne úr holttesteméért olyan véres volt, hogy az arabok közül százhatvan esett el, mi pedig legalább ötven embert veszítettünk.

Egy normandiai tiszt vette vállára a vicomte holttestét és hozta vissza a mi harc-vonalunkba.

Ezalatt kihasználtuk a nyert előnyt, az ezredek követte a tartalék, és elfoglaltuk a sáncokat.

Három órákor elhallgatott az arabok tüzelése, a szúrófegyverekkel való közelharc két óra hosszat tartott, és valóságos mészárlás volt.

Öt órára diadalt arattunk minden ponton, az ellenség elhagyta hadállásait és a herceg, őfensége kitűzette zászlónkat a hegy legmagasabb csúcsán.

Csak ekkor gondolhattunk Bragelonne úrra, akinek testén nyolc seb éktelenkedett, és csaknem minden vére elfolyt.

De azért még lélegzett, őfensége kimondhatatlan öröme; jelen akart lenni, amikor a vicomte sebeire az első kötéseket teszik, és részt akart venni az orvosok tanácskozásán.

Az orvosok közül kettő kijelentette, hogy Bragelonne úr életben fog maradni. A herceg a nyakukba ugrott, és mindegyiknek ezer Lajos-aranyat ígért, ha megmentik életét.

A vicomte meghallotta ezt az örömyilvánítást, és talán a kétségbeeséstől, vagy talán azért, mert túlságosan sokat szenvedett sebeitől, arcvonásai tiltakozást fejeztek ki, ami gondolkodóba ejtette a körülötte levőket, különösen az egyik szárnysegédet, aki aztán a következőket látta és hallotta.

A harmadik orvos, a Szent Kozma-rendi Sylvain barát volt a legügyesebb orvosunk. Ő is megvizsgálta a sebeket, és nem szólt egy szót sem.

Bragelonne úr felnyitotta merev szemét, és úgy látszott, mintha a tudós orvos minden mozdulatát figyelemmel kísérné, és igyekeznék kitalálni gondolatait.

Az orvos önagyméltósága kérdésére azt felelte, hogy a nyolc seb közül három halálos, de a sebesült szervezete olyan erős, annyira segíteni fogja őt Isten végtelen kegyelmével az ifjúsága, hogy felépülhet, ha teljesen mozdulatlanul fekszik.

Sylvain atya odafordult a kísérőihez, és hozzátette:

- Egy ujját se mozdítsák, mert megölik.

Valamennyien némi reménységgel hagytuk el a sátrat.

Ez a szárnysegéd távoztában látni vélte, hogy a vicomte arcán halvány, szomorú mosoly játszadozik, mialatt a herceg gyöngéd hangon így szólt hozzá:

- Meg fogunk menteni, kedves vicomte!

Este azonban, amikor azt hitték, hogy a sebesült elaludt, az egyik ápoló belépett a sebesült sátrába, majd hangosan kiáltozva kirentott.

Valamennyien hanyatt-homlok odarohantunk, a herceg velünk, és az ápoló Bragelonne úr földön fekvő testére mutatott, amely vértócsában fürdött.

Úgy látszott, mintha görcsök fogták volna el a lázrohamtól és leesett volna; Sylvain atya szavai szerint ez az esés siettette a halálát.

Felemelték: hideg volt és halott. Jobb kezében szőke hajfürtöt tartott, görcsösen a szívére szorítva.

Ezután részletes beszámoló következett a hadjátról és az arabok felett aratott győzelemről.

D'Artagnan Raoul halálának történetén tünődött.

- Istenem - mormolta -, szerencsétlen gyermek, hiszen ez öngyilkosság!

És tekintetét a kastély ama szobájának ablakai felé fordítva, amelyben Athos aludta örök álmát, halkán hozzátette:

- Megtartották egymásnak adott szavukat. Most végre talán mindketten boldogok: újra együtt vannak.

És lassú léptekkel visszament a tornácra.

Az utat és az egész környéket ellepték már a siránkozó szomszédok, elmondták egymásnak a kettős szerencsétlenséget, és a temetésre készülődtek.

A hősköltemény utolsó éneke

Már másnap egybesereglett a környékről a nemesség, aztán a távolabbi falvakból, és végre mindazokról a helyekről, ahova még idejében megérkeztek a futárok.

D'Artagnan bezárkózott, mert senkivel sem akart beszélni. Két ilyen súlyos haláleset terhe, Porthos halála után, hosszú időre porig sújtotta ezt az örökké fáradhatatlan szellemet.

Grimaud-t kivéve, aki csak egyszer lépett a szobába, a testőr sem a szolgálakat, sem a vendégeket nem látta meg.

A házban uralkodó zajból, a nagy lótás-futásból arra következtetett, hogy megtörténnek az előkészületek a gróf temetésére. D'Artagnan írt a királynak, és kérte, hogy hosszabbítsa meg szabadságát.

Grimaud, mint már mondtuk, belépett D'Artagnanhoz, leült az ajtó mellett egy zsámolyra, mint aki mélyen elgondolkozik, aztán felállt és intett D'Artagnannak, hogy kövesse.

A testőr szótlanul vele ment. Grimaud a gróf hálószobájába vezette, ujjával rámutatott az üres ágyra, aztán jelentőségteljesen égnek emelte a szemét.

- Igen - felelte D'Artagnan -, igen, jó Grimaud, ott van a fia mellett, akit olyan nagyon szeretett.

Grimaud a szobából a szalonba ment, ahol annak a vidéknek szokásai szerint díszruhában felravatalozták a holttestet, mielőtt mindörökre eltemették volna.

D'Artagnant meghökkentette, hogy két nyitott koporsót lát a szobában; Grimaud néma felszólítására odalépett, és az egyikben megpillantotta Athost, aki még halálában is szép volt, a másikban pedig Raoult, aki csukott szemmel és gyöngyházszerűen fénylő arccal - mint Vergilius Pallasa²⁴⁰ - feküdt ott, szederjes ajkán mosollyal.

Megborzongott, mikor meglátta a két elszállt lélek, apa és fia helyett földi porhüvelyüket, a két komor holttestet, amelyek képtelenek voltak egymáshoz közeledni, bármennyire egymás mellett feküdtek is.

- Raoul itt! - mormogta D'Artagnan. - Ó, Grimaud, ezt nem mondtad meg nekem!

Grimaud bólintott, de nem felelt; kézen fogta D'Artagnant, a koporsóhoz vezette, és a finom halotti lepel alatt megmutatta neki a megfeketedett sebeket, amelyeken át Raoul élete elszállt.

A kapitány elfordította tekintetét, és mert hiábavalónak tartotta Grimaud-t faggatni, hisz úgysem felelne, visszaemlékezett, hogy Beaufort úr titkára többet is írt erről, mint amennyit neki, D'Artagnannak bátorsága volt elolvasni.

Ismét elolvasta annak az ütközetnek a leírását, amelyben Raoul életét vesztette el, és a következő szavakra bukkant a levél utolsó bekezdésében.

A herceg elrendelte, hogy a vicomte holttestét balzsamozzák be, ahogy az araboknál szokták, ha azt akarják, hogy halottaikat visszavigyék szülőföldjükre, és a herceg úgy intézkedett, hogy az a meghitt szolga, aki a fiatalembert gyerekkora óta ismerte, vigye el a koporsót La Fère grófnak.

„Így hát én kísérem ki koporsódat - gondolta D'Artagnan -, én, kedves gyermekem, aki már öreg ember vagyok, már semmit sem érek a földön, és én fogok homokot szórni arra, akit két

240 Aeneas barátja és harcostársa, aki hősi halált halt a csatáren; holttestét Aeneas bebalzsamozva küldte el a hős apjának.

hónappal ezelőtt még homlokon csókoltam. Isten így akarta. Te magad is így akartad. Még csak sírni sincs jogom. Magad választottad a halált, jobbnak tartottad az életnél.”

Végül elérkezett a pillanat, amelyben a két nemes földi maradványait át kellett adni az anyaföldnek.

Olyan sokan seregettek össze, katonai személyek és a nép fiai, hogy a városból a temetkezési helyükig, egy magányos kápolnáig, a város egész főutcája megtelt mély gyászba öltözött lovasokkal és gyalogosokkal.

Utolsó lakásának Athos azt a kis kerítéssel körülvett kápolnát választotta, amelyet birtokának határán építtetett. Elhozatta annak a régi gót stílusban épült, lebontott kastélynak 1550-ből való köveit, amely Berryben fiatalsága legszebb éveinek adott otthont.

Ez az újjáépült, átköltöztetett kápolna jegenyefák és szikomorfák lomboságra alól mosolygott az emberre. A közeli falu lelkésze mondott benne misét minden vasárnap, Athos kétszáz frankos járadékot juttatott neki ezért évenként, és birtokának összes hűbéresei, szám szerint mintegy negyvenen, a földművesek, a bérlők és családtagjaik összegyűltek itt misét hallgatni, nem kellett ezért a városba menniük.

A kápolnát mogyoró-, bodza- és galagonyabokrok alkotta sűrű kettős sövény kerítette el, és árok vette körül, egy kis megműveletlen kerttel együtt, amely virulva élvezte terméketlenségét, mert vígan tenyészett benne a moha, árasztotta illatát a vadon termő napfűve és a repcsénretek, mert a gesztenyefák alatt bő vizű forrás csörgedezett egy márványmedencébe, és ezrével döngicséltek benne a szomszédos telkekről iderajzó méhek, a pinty és a vörösbegy pedig eszeveszetten dalolt a virágos bokrok között.

Ide vitték a két koporsót a néma és áhítatos sokaság között.

A temetési szertartás véget ért, s miután utolsó búcsút mondtak a két nemes halottnak, a jelenlevők szétoszlottak, és az úton az apa érényeiről és könnyű haláláról beszéltek, a reményteljes ifjúról és arról, hogy ez a fiú milyen szomorú véget ért az afrikai partokon.

Lassanként elhalt a zaj, ahogyan kialudtak a kápolna kis hajójában meggyújtott gyertyák is. A pap még egyszer meghajolt a még friss sírok és az oltár előtt; aztán lassan megtért a paplakba, az egyházi kíséretében, aki szomorúan csilingelt a kis haranggal.

D'Artagnan magára maradt, s csak sokára vette észre, hogy ráköszönt az este. A halottakra gondolva megfeledkezett az idő múlásáról.

Felkelt a tölgyfapadról, és mint a pap, ő is utolsó istenhozzádot akart mondani a kettős sírnak, amely barátait zárta magába.

A nyirkos földön egy nő térdelt és imádkozott.

D'Artagnan megállt a kápolna küszöbén, hogy meg ne zavarja, és kifürkészhesse, ki lehet az a jámbor barátnő, aki oly nagy buzgósággal és állhatatossággal végzi szent kötelességét.

Az ismeretlen nő alabástromfehér kezébe temette arcát. Ruhájának nemes egyszerűsége arra vallott, hogy előkelő hölgy. Kinn jó néhány lovas szolga és egy utazóhintó várakozott rá. D'Artagnannak nem sikerült kitalálnia, mi fűzi a nőt a halottakhoz.

A nő buzgón imádkozott, és gyakran emelte arcához a zsebkendőjét. D'Artagnan sejtette, hogy zokog.

Látta, hogy igaz keresztényi bűnbánattal veri a mellét, és hallotta, amint a sajtó szívből feltör a kiáltás: „Bocsáss meg! Bocsáss meg!”

És annyira úrrá lett rajta a fájdalom, hogy zokogása és imádkozása közben félig alétan hátrahanyatlott. D'Artagnan, akit meghatott ez a szeretet mélyen gyászolt barátja iránt, néhány lépést tett a sír felé, hogy félbeszakítsa ezt a gyászos beszélgetést, amelyet a vezeklő nő a halottakkal folytatott.

Ám alighogy lépései alatt megcsikordult a kavics, az ismeretlen nő felvetette fejét, és felfedte D'Artagnan előtt könnyekkel áztatott, jól ismert arcát.

La Vallière kisasszony volt az.

- D'Artagnan úr - rebegette Louise.

- Maga, kisasszony? - szólt komoran a kapitány. - Maga itt? Ó, kisasszony, jobb szerettem volna, ha virágokkal ékesen La Fère gróf házában látom. Kevesebbet sírt volna maga is, ez a két halott is és én is.

- Uram! - rebegette Louise zokogva.

- Mert maga juttatta a sírba - folytatta az elhunytak kérlelhetetlen barátja - ezt a két férfit.

- Ó, jaj, ne bántson!...

- Isten óvjon, kisasszony, hogy megsértsek vagy megríkassak egy hölgyet, de meg kell mondanom, a gyilkosnak nincs helye az áldozat sírjánál.

Louise felelni akart.

- Amit kisasszonyomnak mondok - tette hozzá hidegen -, megmondanám a királynak is.

La Vallière összekulcsolta a kezét.

- Tudom, hogy én vagyok az oka Bragelonne vicomte halálának.

- Igen, hát tudja?

- A hír tegnap érkezett az udvarba. Hajnali két óra óta negyven mérföldet tettem meg, hogy bocsánatot kérjek a gróftól, mert azt hittem, még életben találok, és hogy Raoul sírján arra kérjem Istent, ám mérjen rám minden szerencsétlenséget, amit megérdemlek, egyetlen kivételével. Most tudom, uram, hogy Raoul halála megölte az apját is; két bűn miatt kell szemrehányással illetnem magamat, kettős büntetést kell várnom Istentől.

- Csak megismétlem, kisasszony - szólt D'Artagnan -, amit Antibes-ban Bragelonne úr mondott nekem, midőn már a halálra gondolt: „Ha a gőg és a hiúság ragadta el Louise-t, megbocsátok, de megvetem őt. Ha a szerelem győzte le, megbocsátok neki, és esküszöm: soha senki nem szerette volna úgy, mint én!”

- Jól tudja - szólt közbe Louise -, hogy a szerelmemért már csaknem feláldoztam magam; tudja, mennyire szenvedtem, amikor annak idején elveszve, haldokolva, elhagyatva talált rám. Nos, tudja meg: sohasem szenvedtem annyit, mint ma, mert abban az időben volt még reményem, voltak még vágyaim, ma azonban semmire se vágyódom többé; hiszen ez a halott minden örömet magával vitte a sírba; többé nem merek lelkiismeret-furdalás nélkül szeretni, és érzem, hogy az, akit szeretek, ó, ez így törvényszerű, kamatostul adja majd vissza mindazokat a kínokat, amelyeket másoknak én szereztem.

D'Artagnan nem felelt; szíve mélyén érezte, hogy Louise jól látja helyzetét.

- Éppen ezért - folytatta Louise -, kedves D'Artagnan, kérve kérem, ne vádoljon ma engem. Fáról letörött ág vagyok, nem ragaszkodom többé semmihez ezen a világon, egy szélroham magával ragad, nem is tudom, hová. Őrülden szerelmes vagyok, olyannyira szerelmes, hogy istentelen módon, e halott hamvai felett vallom be szerelmemet, és nem pirulok bele, nem

bánt érte a lelkiismeret. Ez a szerelem a hitvallásom. De mert egyszer majd egyedül, elfeledve, mellőzve fog látni, mert látni fogja, hogy megbűnhődöm azért, amiért bűnhődésemet kívánja, ezért kíméljen tünékeny szerencsémben, ne sajnálja tőlem néhány napig, néhány percig! Talán már meg is szűnt ez a boldogság, mialatt magával beszélgetek. Istenem, talán már meg is bűnhődtem a kettős gyilkosságért!

Louise még beszélt, midőn beszélgetés hangja és lódobogás vont a kapitány figyelmét.

A király megbízottja, Saint-Aignan jött el, hogy magával vigye La Vallière-t. A királyt, mint Saint-Aignan mondta, emészti a féltékenység és a nyugtalanság.

Saint-Aignan nem vette észre D'Artagnant, akit félig eltakartak két gesztenyefa lombjai, amelyek a két sírra vetették árnyékukat.

Louise megköszönte Saint-Aignan fáradozását, és egy kézmozdulattal elbocsátotta az udvaroncot, aki elment.

- Láthatja - mondotta keserűen a kapitány a leánynak -, láthatja, kisasszony, még tart a boldogsága!

A fiatal nő ünnepélyes arckifejezéssel egyenesedett fel.

- Egy nap még banni fogja, hogy ilyen rosszul ítélte meg engem. Azon a napon én fogom kérni Istent, felejtse el, hogy igazságtalan volt velem. Egyébként is annyira fogok szenvedni, hogy maga lesz az első, aki megszán szenvedéseimért. A boldogságomat, D'Artagnan úr, ne hánytorgassa fel: drágán fizetek érte, és még nem is fizettem meg az egész adósságomat.

E szavak után Louise szelíden és ájtatosan ismét letérdelt, és így szólt:

- Bocsáss meg! Utoljára kérek, jegyesem, Raoul! Széttéptem a kettőnket egybefűző köteléket; mindketten azért születünk, hogy belehaljunk a fájdalomba. Te távoztál elsőnek, de ne félj, követlek. Látod-e, nem vagyok gyáva, és eljöttem, hogy utolsó istenhozzádot mondjak neked. Isten rá a tanúm, Raoul, hogy ha az életemmel megválthattam volna a tiédet, szívesen odaadtam volna. A szerelmemet nem adhattam neked. Még egyszer: bocsáss meg!

Louise leszakított egy ágat, a földbe szúrta, aztán letörölte könnyeit, meghajolt D'Artagnan előtt, és elsietett.

A kapitány végignézte, amint a lovak, lovasok és hintók elindulnak, aztán mélyet sóhajtvá keresztbe fonta karját, és megindultan mormolta:

- Hát én vajon mikor távozom ebből a világból? Mi marad az embernek, ha elenyészik az ifjúság, a szerelem, a dicsőség, a barátság, az erő, a gazdagság. Az a szikla, mely alatt Porthos alussza álmát, akinek mindene megvolt, amit az imént mondtam. Ez a mohos hant, amely alatt Athos és Raoul pihen, akiknek még sokkal többjük volt!

Egy pillanatig fénytelen szemmel meredt maga elé, aztán kiegyenesedett.

- Folytassuk tovább vándorlásunkat. Ha elérkezett az órák, Isten majd megmondja, mint ahogy megmondta a többieknek is.

Ujjai hegyével megérintette az estharmattól nedves földet, keresztet vetett magára, ahogyan a templomi szenteltvíztartó előtt tette volna, aztán egyedül, most már örökre egyedül, elindult a Párizsba vivő úton.

Epilógus

Négy évvel az imént leírt jelenet után két jó lovas érkezett kora reggel Blois-ba, és megtették az előkészületeket a madár vadászathoz, melyet a király a közeli síkságon akart rendezni, amit a Loire szel ketté, és egyik oldalán Meung-nel, a másikon Amboise-zal határos.

A két lovas a király agarászainak kapitánya és a solymászok parancsnoka volt, XIII. Lajos idején nagyon tisztelt személyek, akiket azonban az utód kissé elhanyagolt.

Miután ez a két lovag szemügyre vette a terepet és jól megfigyelt mindent, visszatérve, katonák szétszórt csoportjait pillantották meg, amelyeket egymástól bizonyos távolságra állítottak fel az őrmesterek az utak torkolatában. Ezek a katonák a király testőrei voltak.

Mögöttük jó lovon a kapitányuk érkezett, fel lehetett ismerni aranysujtásairól. A haja ősz volt, és a szakállába is ősz szálak vegyültek. Kissé görnyedtnek látszott, de könnyedén ülte meg a lovát, és figyelmesen tekingetett körül.

- D'Artagnan kapitány nem öregszik - szólt az agarászok kapitánya társához, a solymázmesterhez -, tíz esztendővel idősebb nálunk, és fiatalabbnak látszik lovon.

- Így van - felelte a solymázmester -, én már húsz esztendeje mindig ugyanolyannak látom.

A tiszt tévedett; D'Artagnan négy esztendő alatt tizenkettőt öregedett.

A kor belevájta kérlelhetetlen karmait szemének minden szegletébe, a homloka többé nem volt sima és fénylő, egykor barna és izmos keze most fehérlett, mintha kezdene benne kihűlni a vér.

D'Artagnan a két tisztet azzal az árnyalatnyi nyájassággal szólította meg, amely a magasabb rangú embereket jellemzi. Azok tiszteletteljes és udvarias meghajlással válaszoltak rá.

- Milyen szerencsés véletlen, hogy itt találjuk, D'Artagnan úr - kiáltotta a solymázmester.

- Ezt inkább én mondhatnám, uraim - felelte D'Artagnan -, mert mostanában a király többet törődik a testőreivel, mint a madaraival.

- Bizony, nem úgy van, mint a régi jó időkben - sóhajtott a solymázmester. - Emlékszik, D'Artagnan úr, amikor a boldogult király szarkára vadászott Beaugency túl a szőlőben. No persze, akkoriban maga még nem volt a testőrök kapitánya, D'Artagnan úr!

- És maga még csak semmi kis alhadnagy volt - felelte tréfálkozva D'Artagnan. - Mindegy, mégis csak szép idők voltak, mert hogy mindig az a szép idő, amikor az ember még ifjú. Jó napot, agaráskapitány úr!

- Részemről a szerencse, gróf úr! - mondta az agarász.

D'Artagnan nem felelt semmit. A megszólítás nem lepte meg: D'Artagnan négy évvel ezelőtt lett gróf.

- Nem fáradt el a hosszú úttól, amelyet idáig tett, kapitány úr? - folytatta a solymázmester. - Pignerol, azt hiszem, kétszáz mérföld távolságra van innen.

- Kétszázhatvan mérföld oda, és ugyanannyi visszafelé - felelte nyugodtan D'Artagnan.

- És ő jól van? - kérdezte halkán az agarász.

- Kicsoda? - kérdezte D'Artagnan.

- No hát, a szegény Fouquet úr! - felelte halkán a solymázmester.

Az agaráskapitány óvatosságból elpárolgott.

- Nem - felelte D'Artagnan -, szegény ember komolyan le van törve. Nem akarja megérteni, hogy a börtön kegyelem az ő számára. Azt mondja: a parlament felmentette azzal, hogy száműzte, mert a száműzetés szabadságot jelent. Nem is tudja elképzelni, hogy halálos ítélet várt rá, és hogy hálát adhat Istennek, amiért kimentették a parlament karmai közül.

- Hát bizony kis híján a vérpadra került szegény - felelte a solymász -, azt mondják, Colbert már kiadta a parancsot a Bastille parancsnokának, és elrendelték a kivégzést.

- És végül? - mondta elmélázva D'Artagnan, véget akarva vetni a beszélgetésnek.

- És végül - szólt közbe az agaráskapitány, aki közben visszatért - Fouquet úr Pignerolba került. Ezt igazán megérdemelte. Még az a szerencse is érte, hogy maga vezette oda. Lopott a királytól eleget.

D'Artagnan kelleetlenül végigmérte az agarázmestert:

- Ha azt hallanám, uram, hogy megette az agarai táplálékát, akkor ezt nemcsak hogy nem hinném el, hanem ha ezért börtönre ítélnék, még sajnálnám is, és nem túrném, hogy rosszat mondjanak magáról. De akármilyen becsületes férfi is uraságod, esküszöm, hogy nem becsületesebb, mint az a szegény Fouquet.

Őfelsége agárfalkájának kapitánya lenyelte a szigorú rendreutasítást, lehorgasztotta a fejét, és két lépéssel közelebb engedte a solymászt D'Artagnanhoz.

- Ő bezzeg megelégedett - mondta a solymász halkán a testőrnek -, látszik, hogy most az agarak vannak divatban; ha solymász volna, nem így beszélne.

D'Artagnan mélabúsan mosolygott, látva, hogyan oldja meg a nagy politikai kérdéseket az alantas érdekű elégedetlenség. Egy kis ideig még a pénzügyminiszter régi szép életmódjára gondolt, szerencsésjének leáldozására és arra, hogy milyen szomorú halál vár rá, majd végül ezt kérdezte:

- Szerette Fouquet úr a madarakat?

- Ó, szenvedélyesen, uram - felelte a solymász a keserű sajnálkozás hangján, s olyan sóhajtással, amely mintha Fouquet halotti búcsúztatója volna.

D'Artagnan nem törődött sem az egyikük rosszkedvével, sem a másikuk szomorúságával, hanem tovább folytatta útját a síkságon.

Távolból már látszottak a vadászok, amint előtünedeztek az erdőből kivezető utakon, a tisztásokon pedig a lovászok kalpagjának tollai villantak fel, mint hullócsillagok, és fehér lovaik ragyogó színe át-átszelte az erdő sötétzöldjét.

- Remélem - kezdte ismét D'Artagnan -, nem fog sokáig tartani a vadászat? Arra kérném, szerezzenek minél előbb madarat, mert nagyon fáradt vagyok. Kócsagra vagy vadhattyúra fognak vadászni?

- Mind a kettőre, D'Artagnan úr! - felelte a solymász. - De ne nyugtalankodjék, a király nem szakértő, nem a maga kedvére vadászik, csak a *hölgyeknek* akar mulatságot szerezni.

A solymász úgy hangsúlyozta a *hölgyeknek* szót, hogy D'Artagnannak feltűnt.

- Igen? - mondta csodálkozó tekintettel a solymásznak.

Az agarak kapitánya mosolygott, kétségkívül, hogy kibékítse a testőrt.

- Ó, ne vessen csak - szólt D'Artagnan. - Én semmiről sem tudok; egyhavi távollét után csak tegnap érkeztem meg. Az udvar még gyászolta az anyakirálynét, mikor Párizst elhagytam.

Hogy Ausztriai Anna kilehelte lelkét, a király hallani sem akart többé szórakozásról. De egyszer minden véget ér ezen a világon. Tehát nem búsul többé. Annál jobb!

- És mindennek van kezdete is - tette hozzá az agarak parancsnoka harsány kacagással.

- Úgy! - szólt ismét D'Artagnan, mert fúrta az oldalát a kíváncsiság, de méltósága tiltotta, hogy kérdezősködjék. - Szóval valami kezdődik?

Az agarászkapitány jelentőségteljesen kacsintott, de D'Artagnan ettől az embertől semmit sem akart megtudni.

- Korán lesz szerencsénk a királyhoz? - kérdezte a solymásztól.

- Hét órakor már felengedem a sólymokat - felelte ez.

- Ki jön a királlyal? Hogy van Madame? Hogy van a királyné?

- Jobban, uram!

- Tehát beteg volt?

- Ófelsége a királyné gyengélkedett a legutóbbi bánata óta.

- Miféle bánat? Bátran mondja el, jó uram, csak az imént érkeztem.

- Úgy látszik, a királynét kissé elhanyagolták anyósa halála óta; a királyné ezért panaszkodott a királynak, aki állítólag ezt felelte:

- Nem asszonyom mellett alszom-e minden éjszaka? Még mit kíván?

- Ó - mondta D'Artagnan -, szegény asszony! Bizonyára gyűlöli La Vallière kisasszonyt.

- Ó, nem La Vallière kisasszonyt - felelte a solymász.

- Hanem kit?

A beszélgetést félbeszakította a vadászkürt harsogása, amely a kutyákat és a sólymokat szólította. A solymászmester és a társa elvágattak, és D'Artagnant magára hagyták kíváncsiságával.

A király, hölgyektől és lovasoktól körülvéve, feltűnt a távolban. Az egész csapat lépésben és szép rendben közeledett, a kutyákat meg a lovakat pedig kürtök és trombiták serkentették.

Ez a zajos felvonulás olyan kápráztató fényű volt, hogy ma el sem tudjuk képzelni, legfeljebb a színházi előadások hazug pompája és hamis fensége révén.

D'Artagnan kissé gyengülő szemével három hintót látott meg a csapat mögött, az első a királynéé volt. Nem ült benne senki.

Nem látva a király mellett La Vallière kisasszonyt, D'Artagnan a második hintóban kereste őt, és ott meg is találta.

Egyedül ült két nővel, akik mint úrnőjük is, unatkozni látszottak.

A király bal oldalán, gyakorlott kézzel tüzes paripáját ösztönözve, szemkápráztató szépségű hölgy pompázott.

A király a hölgyre mosolygott, a hölgy pedig a királyra.

Mindenki kacajra fakadt, amint a hölgy megszólalt.

„Ismerem ezt a hölgyet - gondolta a testőr -, ki is ez?”

És odahajolt barátjához, a solymászhoz, megismételve a kérdést.

A solymász már éppen felelni készült, de közben a király megpillantotta D'Artagnant.

- Nohát, gróf, végre visszatért? Miért nem láttam eddig?

- Azért nem, felség - felelte a kapitány -, mert felséged már aludt, mikor megérkeztem, és még nem ébredt fel, midőn ma reggel szolgálatba léptem.

- Most is a régi - szólt Lajos harsány hangon és elégedetten. - Pihenje ki magát, gróf, parancsolom. Ma velem estebédel.

A csodálkozás moraja vette körül D'Artagnant cirógatóan. Mindenki ökörlötte tolongott. A királynál estebédelni megtiszteltetés volt, és őfelsége éppúgy fukarkodott vele, mint IV. Henrik. A király néhány lépéssel továbbhaladt, és D'Artagnant újabb csoport tartóztatta fel, melynek közepén Colbert tündökölt.

- Jó napot, D'Artagnan úr - szólt hozzá a miniszter szeretetre méltó udvariassággal -, jól utazott?

- Igen, uram - felelte D'Artagnan, és köszönésképpen előrehajolt lovának nyakára.

- Hallottam, hogy a király ma estére meghívta asztalához - folytatta a miniszter -, ott találkozni fog egyik egykori barátjával.

- Egyik egykori barátommal? - kérdezte D'Artagnan és gondolatban elmerült a múlt fájdalmas emlékeinek sötét hullámaiba, amelyek olyan sok barátot és ellenséget nyeltek el.

- Alaméda herceggel, aki ma reggel érkezett Spanyolországból - felelte Colbert.

- Alaméda herceg? - kérdezte D'Artagnan emlékeiben kutatva.

- Én vagyok az - kiáltotta egy hófehér hajú és meggörnyedt aggastyán a hintójából, s kinyitotta a kocsiját, hogy a testőr elé siessen.

- Aramis! - kiáltotta D'Artagnan, a bámulattól elképedve.

És ellenkezés nélkül engedte, hogy az idős nagyúr remegő, lesoványodott karja átfonja a nyakát.

Colbert egy pillanatig szótlánul nézte őket, majd ellovagolt, négy szemközt hagyva a két régi barátot.

- Tehát itt van! - szólt belekarolva Aramisba. - Itt van Franciaországban, maga, a száműzött, a lázadó?

- És magával együtt estebédelek a királynál - felelte mosolyogva Vannes püspöke. - Igen; ugyebár, azt kérdezi magában, mit ér ebben a világban a hűség? Nos hát, engedjük elvonulni a szegény La Vallière kisasszony kocsiját. Nézze, milyen nyugtalan. Hogyan követi könnyektől elhomályosított szemével a királyt, aki amott lovagol!

- Kivel?

- Tonny-Charente kisasszonnyal, akiből közben Montespanné asszony lett - felelte Aramis.

- La Vallière féltékeny, tehát megcsalták?

- Még nem, D'Artagnan, de nemsokára úgy lesz.

Így beszélgettek egymással a vadászat egész ideje alatt, és Aramis kocsisa olyan ügyesen hajtott, hogy abban a pillanatban érkeztek meg, amelyben a sólyom lecsapott a madárra.

A király leszállt a lóról; Montespanné asszony követte példáját. Egy magányos kápolnához értek; vastag fák mögött rejtőzött, amelyeknek levelei már hullottak az első őszi szél nyomán. A kápolna mögött bekerített telek húzódott meg, rácsos kapuval.

A sólyom arra kényszerítette zsákmányát, hogy a kis kápolnához tartozó bekerített telken zuhanjon le, és a király be akart hatolni, hogy szokás szerint átvegye az első tollat.

A társaság körülvette az épületet és a kertet, mert ahhoz túl kicsiny volt, hogy a vadászat összes résztvevőjét befogadhassa.

D'Artagnan visszatartotta Aramist, aki mint a többiek is, ki akart szállni a kocsiból, és kurtán így szólt hozzá:

- Tudja-e, Aramis, hova vezetett minket a véletlen?

- Nem én - felelte a herceg.

- Itt pihennek azok, akiket valaha ismertem - mondta D'Artagnan a szomorú emléktől megindult hangon.

Aramis mit sem sejtve, reszketeg léptekkel bement a kápolnába egy kis kapun át, amelyet D'Artagnan kinyitott előtte.

- Hol vannak eltemetve? - kérdezte.

- Ott a körülkerített részben. Egy kereszt van ott a kis ciprusfa alatt, mint látja. Azt a kis ciprusfát az ő sírhalmukra ültették. Ne menjen oda. A király éppen arra tart, mert a kócsag ott esett le.

Aramis megállt és elrejtőzött az árnyékban, úgyhogy őket nem látták, de ők észrevették a kocsijában felejtett La Vallière-t, sápadt arcát, amint előbb mélabúsan kinéz a kocsis ablakán, aztán a féltékenységtől hajtván a kápolnába rohan, egy oszlopnak támaszkodik, s innen nézi a körülkerített helyen álló mosolygó királyt, aki int Montespanné asszonynak, hogy bátran közeledjék hozzá!

Montespanné asszony odalépett, megfogta a király feléje nyújtott kezét, és Lajos, az elejtett kócsag első tollát kitépve, szép társnője kalapjára tűzte.

Most Montespanné asszony is elmosolyodott, és gyengéden megcsókolta az ajándékot osztó kezét.

A király elpirult az örömtől, és a vágyódás és a szerelem tüzes pillantásával nézett az asszonyra.

- Mit kapok viszonzásul? - kérdezte.

Az asszony letört egy gallyat a ciprusfáról, és átnyújtotta a reménytől mámoros királynak.

- De hiszen - szólt Aramis halkán D'Artagnannak -, ez szomorú ajándék, mert a ciprusfa a sír fölé borul.

- Úgy van, Raoul de Bragelonne sírja fölé - mondta hangosan D'Artagnan -, Raoul nyugszik itt a kereszt alatt, atyja, Athos mellett.

Mögöttük sóhajtás hallatszott. Egy nő eszméletét veszttette: La Vallière kisasszony mindent látott és mindent hallott.

- Szegény teremtés! - mormogta D'Artagnan, mialatt a kíséző nőknek segített Louise-t a kocsijába vinni. - Most bizony rajta a szenvedés sora!

Este D'Artagnan helyet foglalt a király asztalánál, Colbert úr és Alaméda herceg társaságában.

A király vidám volt. Ezerféle bókot mondott a királynénak, és szerfelett gyengéd volt Madame-mal, aki a király bal oldalán ült, nagyon szomorúan. Azt hihette volna az ember, hogy visszatértek azok a nyugodalmas idők, mikor a király még anyja szeméből olvasta ki, hogy helyesli-e vagy rosszallja, amit mondott.

Szeretőkről a vacsora alatt nem esett szó. A király néhányszor Aramishoz intézte szavait, követ úrnak szólította, ami növelte D'Artagnan csodálkozását, hisz anélkül sem győzött álmélni, hogy lázadó barátját ilyen pompásan fogadják az udvarnál.

Midőn a király felállt az asztaltól, odanyújtotta kezét a királynénak, és intett Colbert-nak, aki leste a pillantását.

Colbert félrevonta Aramist és D'Artagnant. A király Madame-mal elegyedett beszélgetésbe, Monsieur pedig, nyugtalansággal eltelve, a királynéval társalgott, egy pillanatra sem tévesztve szem elől feleségét és fivérét.

Aramis, D'Artagnan és Colbert közt közömbös dolgokról folyt a szó. Régebbi miniszterekről beszélgettek; Colbert Mazarinról mesélt, és Richelieu-ről mondatott el egyet-mást magának.

D'Artagnan nem akart hinni a fülének, hogy ez a sűrű szemöldökű és alacsony homlokú ember mennyi mindent tud és mily vidám kedélyű. Aramis azt csodálta, hogy ez a súlyos egyéniség milyen szellemi könnyedséggel tudja későbbre kitolni a komolyabb társalgást, amire ugyan senki sem tett célzást, de mindhárman érezték, hogy közeledik.

Monsieur elfogult arcán meglátszott, hogy mennyire feszélyezi a királynak Madame-mal való beszélgetése. Madame szeme mintha ki volna sírva. Panaszkodni fog? Vagy egy kis botrányt akar az udvar nyilvánossága előtt?

A király félrevonta Madame-ot, s olyan gyengéden szólt hozzá, hogy ez a hercegnőt azokra a napokra emlékeztethette, mikor a király még szerette.

- Húgom - kérdezte -, miért sírt ez a két szép szem?

- De... felség! - hebegett a hercegnő.

- Monsieur féltékeny, nemde, húgom?

A hercegnő odanézett Monsieur felé, és ez a csalhatatlan jel tudtára adta a hercegnek, hogy róla beszélnek.

- Igen - mondta a hercegnő.

- Ide hallgasson - felelte a király -, ha a barátai hírbe hozzák, arról nem Monsieur tehet.

A király ezeket a szavakat oly szelíden mondta, hogy Madame, akit hosszú időn át csupa bánat ért, csaknem sírva fakadt, annyira elszorult a szíve.

- Ugyan, ugyan, kedves kis húgom! - szólt a király. - Mondja csak el nekem, mi bántja; olyan igaz, mint hogy a fivére vagyok: együtt érzek magával; s olyan igaz, mint hogy király vagyok: véget vetek bánatának.

A hercegnő felvetette szép szemét, és búsan így válaszolt:

- Nem a barátaim hoznak hírbe, mert a barátaim távol vannak vagy elrejtöztek; kegyvesztetté tették őket felséged előtt, holott oly önfeláldozók, jók és becsületesek voltak.

- Guiche-re céloz, akit Monsieur kívánságára száműztem az országból?

- És aki az igazságtalan száműzés óta mindennap el akarja emészteni magát.

- Igazságtalan, így mondta, húgom?

- Olyan igazságtalan, hogy ha nem éreznék felséged iránt barátsággal elegy tiszteletet...

- Nos?

- Nos, arra kértem volna fivéremet, Károlyt, akit mindenre rá tudok venni...

A király megremegett.

- Mire?

- Arra kértem volna, adja tudtára felségednek, hogy Monsieur és kegyence, Lorraine lovag, nem lehetnek büntetlenül a becsületem és boldogságom hóhérai.

- Lorraine lovag - mondta a király -, az a komor ábrázatú férfi?

- Halálos ellenségem! Ameddig ez az ember a házában él, ahol Monsieur tartóztatja és minden hatalommal felruházta, addig az utolsó asszony leszek ebben az országban.

- Azt tartja tehát - tagolta lassan a király -, hogy fivére, Angolországban, jobb barátja, mint én?

- A tettek bizonyítanak, felség!

- És inkább kér segítséget...

- Hazámtól, felség! - kiáltotta a hercegnő büszkén. - Igen!

A király ezt felelte neki:

- Húgom IV. Henrik unokája, akárcsak én. Unokaöccse és sógora vagyok, barátnóm; nem annyi-e ez, mintha édesfivére volnék?

- Akkor cselekedjék - felelte rá Henriette.

- Kössünk szövetséget.

- Kezdje.

- Azt mondja, igazságtalanul száműztem Guiche-t?

- Ó, igen - felelte Madame pirulva.

- Guiche vissza fog térni.

- Helyes!

- Továbbá azt mondta, rosszul teszem, ha Lorraine lovagot meghagyom a házában, mert rossz tanácsokat sugall Monsieur-nek húgom ellen?

- Jegyezze meg jól, amit mondok, felség... Lorraine lovag egy nap... értse meg, felség, ha rossz végem lesz, előre is Lorraine lovagot vádolom érte, minden gonosztetre képesnek tartom.

- Lorraine lovag többé nem fogja bántani, ezt én ígérem.

- Akkor ez szövetségünknek valóságos előjátéka lesz. Aláírom... de ha felséged vállalja a maga részét, mi lesz az enyém?

- Ahelyett, hogy viszályba keverne engem fivérével, meghittebbé kellene tennie barátságunkat, mint amilyen valaha volt.

- Ez könnyű lesz.

- No, nem is olyan könnyű, mint gondolja, mert közönséges barátság esetében az emberek megölelik egymást, lakomát csapnak, s az egész csak egy csókba vagy vendégségbe kerül, ami kis kiadás; a politikai barátságban ellenben...

- Ahá, ez politikai barátság?

- Igen, húgom, és ilyenkor ölelések és lakomák helyett eleven és jól felszerelt katonákkal kell barátunknak kedveskednünk, és hajókkal, amelyeket jól felszereltünk ágyúkkal és élelmi-

szerekkel. Mindebből az következik, hogy az embernek nincs mindig megfelelő pénzesládája az effajta barátságához.

- Bizony, igaza van - szólt Madame -, az angol király pénzesládái egy idő óta kissé konganak.
- Mivel azonban olyan nagy befolyása van fivérére, kedves húgom, talán el tudja érni, amit egy követ soha nem tudna elérni.
- Evégből Londonba kellene utaznom, kedves fivérem.
- Gondoltam már rá - felelte élénken a király -, és azt gondoltam, hogy az utazás kissé szórakoztatná is.
- Csakhogy lehetséges, hogy kudarcot vallok - felelte Madame. - Az angol királynak veszedelmes tanácsadói vannak.
- Azt akarja mondani, tanácsadónői, ugye?
- Azt bizony. Ha pedig felséged szándéka az volna, amit én csupán feltételezek, hogy II. Károlylyal háborúra kössön szövetséget...
- Háborúra?...
- Igen. No hát akkor a király tanácsadónői, szám szerint heten: Stewart kisasszony, Wells kisasszony, Gwyn kisasszony, Miss Orchard, Zunga kisasszony, Miss Daws és Castelmaine grófnő, bebizonyítják majd a királynak, hogy a háború sok pénzbe kerül, és helyesebb Hampton-Courtban bálakat és lakomákat rendezni, mint sorhajókat felszerelni Portsmouthban és Greenwichben.
- Akkor pedig tárgyalásai meghiúsulnak?
- Ó, ezek a hölgyek meghiúsítanak minden tárgyalást, amelyet nem maguk folytatnak.
- Tudja, húgom, mi jutott eszembe?
- Nem! Mondja meg.
- Hogyha kissé körülnézne, akkor talán találna egy olyan tanácsadónőt, akit magával vihet, hogy a király mellett ékesszólásával a hét másik tanácsadónő rosszakaratát megbénítsa.
- Jó ötlet, felség, máris töröm rajta a fejem.
- Bizonyosan talál megoldást...
- Remélem.
- Szép nőnek kell lennie, mert egy kellemes arc jobb, mint a rút, ugye?
- Okvetlenül.
- Éleselméjűnek, merésznek, gyors észjárásúnak?
- De még mennyire!
- És nemesi származásúnak is kell lennie, legalább annyira, hogy elfogultság nélkül tudjon közeledni a királyhoz. De nem annyira, hogy családja méltóságát féltse.
- Pontosan így van!
- És... egy kissé angolul is kellene tudnia.

- Istenem! - kiáltott Madame. - Hajszádra olyasvalaki kell nekünk, mint például Kéroualle kisasszony.²⁴¹

- Igen, igen - mondta XIV. Lajos -, eltalálta, húgom!

- Őt fogom magammal vinni. Azt hiszem, nem lesz oka panaszra.

- Persze hogy nem; először is kinevezem teljhatalmú csábítónak, és a címet özvegyi járadékkal toldom meg.

- Helyes!

- Már látom is úton, húgom, és látom, hogy megvigasztalódott bánatában.

- Két feltétellel utazom el! Az első, hogy tudjam, miről kell tárgyalnom.

- Figyeljen rám: a hollandusok, mint tudja, naponta megsértenek újságjaikban és köztársasági érzelmeikkel. Én nem szeretem a köztársaság híveit.

- Magától értetődik, felség.

- Sajnálattal látom, hogy a tengernek ezek a királyai, ahogyan magukat nevezik, Franciaország kereskedelmét magukhoz ragadják Indiában, és hajóikkal nemsokára tele lesz Európa minden kikötője. Túlságosan közel fekszik hozzám ez a hatalmas ország.

- De hiszen a szövetségese.

- Ezért tették rosszul, hogy azt az érmet verették, amely Hollandiát úgy ábrázolja, amint megállítja a napot, akárcsak Józsuá, és az érem felirata: *A nap megállt előttem*. Ez nem nagyon testvéri viselkedés, igaz?

- Azt hittem, már elfelejtette ezt a semmiséget.

- Soha semmit sem felejték el, nővérem! És ha igazi barátaim, mint amilyen az ön fivére, Károly, segíteni akarnának nekem...

A hercegnő eltűnődött.

- Értse meg: fel kell osztanunk a tengeri uralmat. Ebben az osztozásban, ha Anglia is úgy akarja, nem vagyok más félnek ugyanolyan jó, mint a hollandusok?

- Itt van számunkra Kéroualle kisasszony, hogy erről a kérdéstről tárgyaljon - felelte Madame.

- Kérem, mondja meg utazásának második feltételét, nővérem!

- Monsieur-nek, a férjemnek a beleegyezése.

- Meg fogja kapni.

- Akkor már el is utaztam, fivérem!

Ennek hallatára Lajos a teremnek a felé a szeglete felé fordult, ahol Colbert és Aramis állt D'Artagnannal, és igenlőleg intett miniszterének.

Erre Colbert a mondat közepén félbeszakította a társalgást, és így szólt Aramishoz:

- Követ úr, ha úgy tetszik, beszéljünk állami ügyekről.

D'Artagnan tapintatosan tüstént eltávozott. A kandallóhoz lépett, arra a helyre, ahonnan hallotta, amit a király Monsieur-nek mondott, aki nyugtalansággal eltelve közeledett Lajos felé.

241 Valóban így hívták II. Károly angol király bresti születésű kegyencnőjét (Louise de Penancoet de Kéroualle - 1649-1734), aki nagy barátja volt Franciaországnak.

A király arca lángolt. Homlokáról olyan félelmes akaratot lehetett leolvasni, amely akkor már nem talált ellentmondásra Franciaországban, és nemsokára egész Európában sem.

- Monsieur - szólt a király fivéréhez -, nem vagyok meglepődve Lorraine lovaggal, tanácsolja neki, hogy utazzék el néhány hónapra.

Ezek a szavak mint a lavina zúdultak Monsieur-re, aki bálványozta és a gyengédség minden jelével elhalmozta kegyencét.

- Micsoda! A lovak magára vonták felséged nemtetszését? - kiáltotta, és dühös pillantást vetett Madame felé.

- Erről majd beszélgetünk, ha a lovak elutaztak - felelte nyugodtan a király -, és ha Madame már Angliában lesz.

- Madame Angliában! - mormogta elképedve Monsieur.

- Egy hét múlva utazik, fivérem! - folytatta a király. - Mi ketten pedig oda megyünk, ahova majd én mondom.

És a király sarkon fordult, de előbb rámosolygott fivérére, hogy ennek a két hírnök a keserűségét megédesítse számára.

Ezalatt Colbert egyre csevegett Alaméda herceggel.

- Uram - mondta Colbert Aramisnak -, elérkezett a pillanat, hogy szót értsünk egymással. Kibékítettem magával a királyt, tartoztam ezzel egy olyan érdemes férfiúnak, mint maga. Mivel azonban némelykor barátságáról biztosított, most alkalom kínálkozik, hogy ennek bizonyítékát adja. Egyébként is inkább francia, mint spanyol. Feleljen nekem őszintén, számíthatunk-e Spanyolország semlegességére, ha fellépünk az Egyesült Tartományok ellen?

- Hogy mi Spanyolország érdeke - felelte Aramis -, az világos, uram. A mi politikánk az, hogy Európát az Egyesült Tartományok ellen ingereljük, amelyre régen neheztelünk kivívott szabadsága miatt. De Franciaország királya az Egyesült Tartományok szövetségese. Továbbá azt is tudja, hogy ez tengeri háború volna, és Franciaország, azt hiszem, nincs rá felkészülve, hogy sikerrel megvívja.

Colbert ebben a pillanatban megfordult, s D'Artagnant látta maga előtt, amint beszélgetőtársát keresett, mialatt a király félrevonulva beszélgetett Monsieur-vel.

Colbert odahívta.

És Aramishoz halkán így szólt:

- Szólhatunk erről D'Artagnan úrral?

- Ó, hogyne - felelte a követ.

- Éppen arról beszéltünk Alaméda herceggel - mondta Colbert -, hogy az Egyesült Tartományok elleni háború tengeri háború volna.

- Nyilvánvalóan - felelte a testőr.

- És maga mit tart erről, D'Artagnan úr?

- Azt, hogy nagyon erős szárazföldi haderőre volna szükségünk egy ilyen tengeri háborúhoz.

- Tessék? - kérdezte Colbert, azt híván, hogy rosszul értette.

- Miért szárazföldi haderőre? - kérdezte Aramis.

- Mert a király vereséget szenved a vízen, ha az angolok nem támogatják, ha pedig a tengeren vereséget szenved, nyomban megtámadják a hollandusok a kikötőkben, vagy a spanyolok a szárazföldön.

- És ha Spanyolország semleges marad? - kérdezte Aramis.

- Addig semleges, amíg a király az erősebb - felelte D'Artagnan.

Colbert csodálta ezt az éleselméjűséget, amely sohasem érintett egy kérdést, amíg alapján meg nem világította.

Aramis mosolygott. Nagyon is jól tudta, hogy D'Artagnant mint diplomatát nehéz túlszárnyalni.

Colbert, aki, mint minden gögös ember, a biztos sikerrel kecsegtette képzeletét, ismét felvette a beszélgetés fonalát.

- Ki mondja, D'Artagnan úr, hogy a királynak nincs tengeri hadereje?

- Ó, ezekkel a részletekkel nem foglalkoztam - felelte a kapitány. - Tengerészeti kérdésekben nem vagyok szakértő. Gyűlölöm a vizet, mint minden ideges ember; de azt hiszem, hogy megfelelő hajóhadhoz, lévén Franciaország egyetlen, kétszáz állomásos tengeri kikötő, tengerészeket is kaphatnánk.

Colbert kihúzott a zsebéből egy hosszúkas jegyzetet, amely két hasábra volt felosztva. Az első hasábon a hajók nevei voltak, a másodikon szám szerint felsorolva az ágyúk és a legénység.

- Ugyanerre a gondolatra jutottam magam is - mondta D'Artagnannak -, és jegyzéket készítettem a hajókról, amelyeket megszámláltunk. Harmincöt hadihajó.

- Harmincöt hadihajó! Lehetetlen - kiáltott fel D'Artagnan.

- Mintegy kétezer ágyú - folytatta Colbert. - Ennyi a király tulajdona ebben a pillanatban. Harmincöt hajóból három hajórajt lehet képezni, de én ötöt akarok.

- Ötöt! - kiáltott most Aramis.

- Még az év vége előtt vízre bocsátjuk őket, uraim! A királynak ötven sorhajója lesz. Ezzel lehet már harcolni, ugyebár?

- Hajót építeni nehéz, de lehet - szólt D'Artagnan. - De mit tegyünk a felszerelésük érdekében? Franciaországban sem katonai öntödék, sem hajóépítő gyárak nincsenek.

- Eh! - felelte Colbert ragyogó arccal. - Az utóbbi másfél év alatt mindezt megoldottam; hát nem tudja? Nem ismeri D'Infreville urat?

- D'Infreville-t? - felelte D'Artagnan. - Nem én!

- Én fedeztem fel. Van egy sajátságos tulajdonsága: foglalkoztatni tudja a munkásokat. Toulonban ágyúkat öntetett, és Burgundiában erdőket irtatott. És azonkívül, talán nem fogja elhinni nekem, amit mondani fogok, követ úr: támadt még egy jó gondolatom.

- Ó, uram - felelte Aramis udvariasan -, én mindig hiszek.

- Képzelse: szövetségeseink, a hollandusok jellemén töprengve így gondolkoztam: „A hollandusok kereskedőnépek, barátai a királynak, és boldogok lesznek, ha eladhatják őfelségének, amit maguknak gyártottak. Ergo: minél többet veszünk tőlük... Bocsánat, hadd tegyem még hozzá: van ám egy Forant-om is... Ismeri Forant-t, D'Artagnan?

Colbert megfélekedezett magáról. Röviden D'Artagnannak nevezte a testőrkapitányt, mint a király. De a kapitány mosolygott, és így felelt:

- Nem, nem ismerem.

- Megint csak az én felfedezésem, kiváló beszerző. Ez a Forant 350 000 fontnyi vasgolyót vásárolt nekem, 200 000 font puskaport, tizenkét rakomány északi vasfát, kanócot, gránátot, kátrányt, gyantát és hasonlót; és két százalékkal olcsóbban szerezte be, mint amennyibe ezek a dolgok kerülnének, ha Franciaországban gyártják őket.

- Kitűnő ötlet - felelte D'Artagnan -, holland golyókat önteni, amelyek majd visszakerülnek a hollandusokhoz.

- Ugyebár? Veszteséggel!

És Colbert nagyot hahotázott, a maga pattogó hangján. El volt ragadtatva tulajdon szellemességétől.

- Továbbá - folytatta -, a hollandusok ebben a pillanatban hat hajót építenek a királynak, tengerészetük legjobb hajóinak mintájára. Destouches... No de Destouches-t csak ismeri?

- Nem, uram!

- Ez olyan ember, aki különösen biztos szemmel tudja megmondani, ha vízre bocsát egy hajót, hogy milyen hibái és előnyei vannak ennek a hajónak. Ez igen értékes tulajdonság ám. A természet valóban furcsa. Nos hát, ez a Destouches elsősorban kikötői szolgálatra alkalmas embernek tetszett nekem, és most hat darab 78 tonnás hajó építésére ügyel fel, amelyeket az Egyesült Tartományok építtet öfelsége számára. Mindebből az következik, kedves D'Artagnan uram, hogy a királynak meglehetősen csinos hajóhada volna, ha tengelyt akarna akasztani az Egyesült Tartományokkal. Azt pedig, hogy a szárazföldi haderő megállja-e a helyét, maga jobban tudja, mint bárki más.

Aramis és D'Artagnan összenéztek; csodálattal adóztak annak a titkos munkának, amelyet ez az ember néhány év alatt elvégzett.

Colbert megértette őket, és meghatotta ez a hízélgés, amely a hízélgések közt a legkülönb.

- Ha ezt mi itt, Franciaországban, nem tudjuk - szólalt meg D'Artagnan -, Franciaországon kívül még kevésbé tudják.

- Azért mondtam a követ úrnak - folytatta Colbert -, hogy ha Spanyolország biztosít semlegességéről és Anglia segít nekünk...

- Ha Anglia segít - vágott közbe Aramis -, akkor kezeskedem Spanyolország semlegességéről.

- Kezet rá - vágott a szavába Colbert a maga nyers kedélyességével. - És Spanyolországról jut eszembe: Alaméda herceg még nem nyerte el az aranygyapjas rendjelet. Hallottam nemrég, amint a király azt mondta, hogy szívesen látná keblén a Szent Mihály rendjel nagy szalagját.

Aramis meghajolt.

„Ó! - gondolta magában D'Artagnan -, és Porthos már nem él! Hány öl szalagra volna szükség az ő számára! Jó Porthos!”

- D'Artagnan úr - kezdte Colbert ismét -, fogadni mernék, kedve volna Hollandiába vezetni a testőröket. Tud úszni?

És felnevetett, mint aki fényes jókedvében van.

- Akár az angolna - felelte D'Artagnan.

- Csak azért, D'Artagnan úr, mert ott egy sereg csatornán és mocsáron kell átkelni, és a legjobb úszók is gyakran belefulladásnak.

- Az a hivatásom, hogy meghaljak öfelségéért - felelte D'Artagnan. - Mivel azonban ritkaság, hogy a háborúban sok vizet találjon az ember valamelyes tűz nélkül, ezért előre kijelentem, minden tőlem telhetőt meg fogok tenni, hogy a tüzet válasszam. Öreg vagyok: a víz megdermeszt; a tűz ellenben felmelegít, Colbert úr!

És D'Artagnant úgy megszépítette az ifjonti hév és büszkeség e szavaknál, hogy ezúttal Colbert-t ragadta el a csodálat.

D'Artagnan észrevette a hatást. Eszébe jutott, hogy az a jó kereskedő, aki magasra tartja áruját, ha keresletre talál. Előre meggondolta tehát az árát.

- Nos, megyünk-e Hollandiába? - kérdezte Colbert.

- Igen - felelte D'Artagnan -, csakhoggy...

- Csakhoggy?... - kérdezte Colbert.

- Csakhoggy - ismételte D'Artagnan - minden dolog mögött érdek és hiúság rejlik. A testőrkapitánynak igazán szép jövedelme van, de ne feledje: a királynak most van testőrsége és van külön katonasága. Egy testőrkapitánynak vagy mindezek parancsnokának kellene lennie, és akkor évi százezer frank sem volna elegendő a reprezentációs költségeire és konyhájára...

- Azt hiszi talán, hogy a király alkudozni kíván? - kérdezte Colbert.

- Ugyan - felelte D'Artagnan, abban a biztos tudatban, hogy az érdek kérdésében győzött -, nem értett meg, uram: én azt mondtam, hogy én mint régi kapitány, mint az egykori királyi gárda parancsnoka, aki fölötté állok Franciaország marsalljainak, látom magam, amint egy nap a lövészárkokban egyenlő rangban vagyok két másik tiszttel, a gárdakapitánnyal és a svájciak parancsnokló ezredesével. Nos, ezt semmi áron nem tűrném el. Megvannak a magam szokásai, és ragaszkodom hozzájuk.

Colbert érezte a szavak életét, de egyébként is el volt rá készülve.

- Gondoltam arra, amit az imént mondott - felelte.

- Mire, uram?

- Csatornákról és mocsarokról beszéltünk, amelyekbe belefulladás az ember.

- Nos?

- Nos, ha vízbe fúl az ember, annak egy vízialkalmatosság, egy szál deszka, egy bot hiánya az oka.

- Egy boté, akármilyen rövid is - mondta D'Artagnan.

- Helyes - felelte Colbert. - Így például nem tudok róla, hogy egy francia marsall valaha is vízbe fulladt volna.

D'Artagnan elsápadt az örömtől, és remegő hangon így szólt:

- Szülőföldemen nagyon büszkék lennének rá, ha Franciaország marsalljává lennék; de a marsallbotot csak az nyerheti el, aki mint hadvezér vezette a csapatokat.

- Nézze, uram - felelte Colbert -, ebben a jegyzetkönyvben, amit majd tanulmányozni fog, egy haditerv van, ezt kell követniök a csapatoknak, amelyeket a király jövő tavaszi hadjárata alatt a maga vezérlete alá rendel.

D'Artagnan remegve nyújtotta ki kezét a jegyzetkönyvecske felé, és midőn ujjai Colbert ujjával találkoztak, a miniszter melegen megszorította a testőr kezét.

- Uram! - mondta D'Artagnannak. - Mi ketten kölcsönösen elégtétellel tartoztunk egymásnak. Én kezdtem, most magán a sor.

- És én elégtételt adok magának, uram - felelte D'Artagnan. - Nagyon kérem, mondja meg a királynak, hogy az első kínálkozó alkalommal vagy győzelemre számíthat, vagy a halálom hírét fogja hallani.

- Máris hímeztetem marsallbotjának aranyliliomait - felelte Colbert.

Másnap, midőn Aramis elutazott Madridba, hogy Spanyolország semlegességét kieszközölje, elment D'Artagnan szállására búcsút venni. A két barát sokáig tartotta egymást átölelve.

- Szeressük egymást négy helyett - mondta D'Artagnan -, mert immár csak ketten vagyunk.

- És talán nem látsz többé, kedves D'Artagnan - felelte Aramis. - Ha tudnád, mennyire szerettelek! Öreg vagyok, kialvó láng, fél lábbal a sírban állok.

- Barátom, tovább fogsz élni, mint én; a diplomácia azt parancsolja neked, hogy élj; de engem halálra ítél a becsület.

- Ugyan már, marsall úr - felelte Aramis. - Az olyan emberek, mint mi, csak akkor halnak meg, ha bőven kivették részüket az örömből és a dicsőségből.

- Hej, herceg úr - replikázott D'Artagnan szomorú mosollyal -, az a baj, hogy én már nem vágyódom semmire.

Még egyszer megölelték egymást, és két órával később szétváltak útjaik.

D'Artagnan halála

Ellentétben azzal, ami történni szokott, akár a politika, akár az erkölcs tekintetében, ezúttal mindenki tartotta magát adott szavához, és becsülettel eleget tett kötelezettségeinek.

A király visszahívta Guiche urat, és száműzte Lorraine lovagot; Monsieur bele is betegedett.

Madame Londonba utazott, és annyira megkedveltette fivérével, II. Károlyal, Kéroualle kisasszony politikai tanácsait, hogy Franciaország és Anglia között szövetségi szerződést írtak alá, és az angol hajók, néhány milliónyi francia arany terhével megrakodva, félelmetes hadjáratra indultak az Egyesült Tartományok ellen.

II. Károly megígérte Kéroualle kisasszonynak, hogy jó tanácsát némiképp meghálálja: megtette Portsmouth hercegnőjének.

Colbert hajókat, löszert és győzelmeket ígért a királynak. Mint tudjuk, ő is megtartotta szavát.

Végül Aramis, akinek ígéreteire pedig a legkevésbé lehetett számítani, a következő levelet írta Colbert-nak a vállalt, s Madridban folytatott tárgyalások dolgában:

Colbert úr!

Van szerencsém elküldeni önhöz D'Oliva tisztelendő atyát, aki a Jézus társaság helyettes generálisa és ideiglenes utódom.

A tisztelendő atya meg fogja magyarázni, hogy ellenőrzöm a rend mindama ügyeinek vezetését, amelyek Franciaországra és Spanyolországra vonatkoznak, de nem akarom megtartani a rend generálisának címét, mert ez túlságosan rávilágítana azoknak az ügyeknek a menetére, amelyekkel ő Katolikus Felsége megbízni szándékozik. Csak akkor fogom ezt a címet, őfelsége parancsára, újra felvenni, ha a munkák, amelyeket önnel egyetértésben kezdem meg, Istennek és egyházának nagyobb dicsőségére, szerencsés befejezést nyernek.

R. P. D'Oliva azt is tudtára fogja adni, uram, hogy Ő Katolikus Felsége beleegyezett egy olyan szerződés megkötésébe, amely Spanyolország semlegességét biztosítja Franciaország és az Egyesült Tartományok között való háború esetén.

Ez a beleegyezés még akkor is érvényes lesz, ha Anglia, ahelyett, hogy tevékeny részt venne, csak semleges marad.

Ami Portugáliát illeti, amelyről beszéltünk egymással, uram, biztosíthatom, hogy Portugália minden tőle telhetőt meg fog tenni, hogy a Legkeresztényebb Királynak segítségére legyen háborújában.

Kérem, Colbert úr, tartson meg továbbra is baráti jóindulatában, fogadja mély tiszteletemet, és szíveskedjék nagybecsülésemet a Legkeresztényebb Uralkodó lábai elé helyezni.

Alaméda herceg

Aramis így többet tartott meg, mint amennyit ígért; tehát már csak az van hátra, hogy megtudjuk, hogyan lesznek egymáshoz hívek a király, Colbert és D'Artagnan.

Tavasszal, mint Colbert előre megmondta, a szárazföldi haderő megkezdte a hadjáratot. A hadsereg pompás rendben vonult XIV. Lajos udvara előtt; a király hölgyekkel és udvaroncokkal telt kocsiktól körülvéve vezette birodalmának színe-javát a véres ünnepségre.

Igaz, a hadsereg tisztjei nem hallottak más muzsikát, mint a holland erődök tüzérségét, de ez elég volt annak a sok-sok tisztnek, aki ebben a háborúban szerzett hírnevet, előléptetést, vagy itt lelte halálát.

D'Artagnan mint a tizenkétezer lovasból és gyalogságból álló hadtest parancsnoka vonult a háborúba, és azt a parancsot kapta, hogy foglaljon el különböző erődítéseket, amelyek a Frizia nevezetű stratégiai hálózatnak a csomópontjait alkották.

Soha még hadsereget nem vezettek ilyen pompával háborúba. A tisztok tudták, hogy vezérük éppen olyan okos és ravasz, mint amilyen bátor, és egyetlen embert, egyetlen talpalatnyi földet sem fog szükségtelenül feláldozni.

D'Artagnan megőrizte a régi háborús szokásokat: a környékről szerezni eleséget, daloltatni a katonáit, megrikatni az ellenséget.

A királyi testőrök kapitánya arra volt hiú, hogy megmutassa, mennyire érti a mesterségét. Soha nem láttak senkit jobban megválasztani az alkalmakat, támogatni rohamokat, előnyösebben kiaknázni az ostromlottak elkövette hibákat. D'Artagnan hadserege egy hónap alatt tizenkét kis erődöt vett be.

Épp a tizenharmadik előtt állt, amely öt nap óta tartotta magát. D'Artagnan megásatta az ostromárkokat, mint aki nem hiszi, hogy ezek az emberek valaha is megadják magukat.

A hidászok és a munkások ennek a férfiúnak a hadseregében becsvággal és buzgósággal telt, éleselméjűséggel megáldott testületet alkottak, mert D'Artagnan mint katonákkal bánt velük, dicsőséggé változtatta munkájukat, és csak akkor tette ki őket halálos veszedelemnek, ha nem cselekedhetett másképp.

Csak látni kellett, milyen bőszen forgatták fel a hollandiai ingoványokat, mocsarakat. A tőzeg és agyagrétegek a katonák szerint úgy szétolvadtak, mint a vaj a friziai gazdaságok széles köcsögeiben.

D'Artagnan futárt küldött a királyhoz, hogy jelentést tegyen neki az utolsó sikerekről, ami növelte őfelsége jókedvét és azt a hajlandóságát, hogy ünnepélyeket rendezzen a hölgyek számára.

D'Artagnannak ezek a győzelmei olyan nagy dicsőséget szereztek az uralkodónak, hogy Montespanné asszony mindig csak a Győzhetetlen Lajosnak nevezte.

Ezért aztán La Vallière kisasszony, aki mindig csak a Győzedelmes Lajosnak hívta a királyt, sokat veszített a király kegyéből. Egyébként Louise szeme gyakran vörös volt, és egy győzhetetlen számára semmi sem olyan ellenszenves, mint a síró szerető, amikor pedig körülötte mindenki mosolyog. La Vallière kisasszony csillaga felhőkbe és könnyekbe hanyatlott le a láthatáron.

Montespanné asszony vidámsága ellenben megkettőződött a király győzelmei által, ami a királyt megvigasztalta minden más bosszúságáért. Ezt D'Artagnannak köszönhette a király.

Őfelsége el akarta ismerni ezeket az érdemeket, és ezt írta Colbert úrnak:

Colbert úr, meg kell tartanunk D'Artagnan úrnak tett ígéretünket, mivel ő is megtartotta a magáét. Tudtára adom, hogy érkezett a tettekre váltás ideje. Az ehhez szükséges kellékeket a kellő időben el fogom juttatni önhöz.

Lajos

Következésképpen Colbert, aki D'Artagnan futárját maga mellett tartotta, saját kezűleg írt levelet adott át a futárnak D'Artagnan számára, és egy kis arany berakású ébenfa ládát, a láda szemre nem volt valami nagy, de kétségkívül nagyon nehéz lehetett, mert a futár mellé öt embert adtak, akik vinni segítették.

Ezek az emberek megérkeztek az erőd elé, amelyet D'Artagnan kelet felől ostromolt, és jelentkeztek a vezér szállásán.

Azt felelték nekik, hogy az ellenséges várparancsnok alattomos módon támadást intézett ellenük előző nap, betömte az ostromárkokat, hetvenkét embert megölt, és hozzáfogott egy rés kijavításához. D'Artagnan, akit ez a támadás elkésértett, tizenkét gránátos-századdal elindult a munkálatok újrakezdésére.

Colbert úr futárjának parancsa volt, hogy D'Artagnan urat megkeresse, akárhol legyen is, a napnak vagy az éjszakának bármely órájában. A futár és kísérői tehát lovon indultak el az ostromárkok felé.

D'Artagnan teljesen fedezetlenül állt ott, arannyal szegélyezett kalpagjában, hosszú pálcájával és aranysujtásaival. Ősz bajuszát rágta, és avval foglalatoskodott, hogy bal kezével leverte magáról a port, amelyet a földet feltúró ágyúgolyók szórtak rá.

E rettenetes tüzelésben, amely sivítással töltötte be a levegőt, látni lehetett, hogy a tiszték ásóval dolgoznak, és segítenek a katonáknak, akik tizedmagukkal vagy huszadmagukkal a hatalmas rőzsekötegeket cipelik, kitarozzák velük a lövészárkok mellvédjét, s D'Artagnan heves, fáradhatatlan buzdítására ismét szabaddá tették a fedezéket.

Három óra alatt helyrehoztak mindent. D'Artagnan hangja szelídebbre váltott. Teljesen megnyugodott, midőn a hidászok kapitánya kalapjával a kezében jelentette, hogy az ostromárkok használhatók.

Alighogy befejezte szavait, egy ágyúgolyó elvitte a lábát, és ő D'Artagnan karjába hanyatlott.

A testőr felemelte katonáját és nyugodtan, nagy gyöngédséggel, ezredeinek lelkes tapsa közepette levitte a lövészárkokba.

Ami aztán következett, az már nem lelkesedés volt, hanem önkívület. Két század vezényszó nélkül rohamra indult, és az előőrökig hatolt, akiket egy szempillantás alatt hátrálásra kényszerítettek. Mikor társaik, akiket D'Artagnan nehezen visszatartott, a bástyákon látták őket, utánuk iramodtak, és vad támadást intéztek a bástyák ellen, amelyeknek bevételétől az erőd sorsa függött.

D'Artagnan látta, hogy csak úgy tudja hadseregét megállítani, ha betör az erődbe, ezért az embereit két rés felé terelte, amelyeknek betömésével az ostromlottak el voltak foglalva; rettenetes roham volt. Tizennyolc század vett benne részt, és D'Artagnan a többiekkel fél ágyúlövés távolságra közelítette meg az erődöt, hogy a támadást onnan vezényelje. Tisztán odahallatszott a hollandusok üvöltése, akiket D'Artagnan katonái a lövegek mellett szúrtak le; a küzdelem egyre hevesebb lett, a parancsnok legnagyobb kétségbeesésére: megharcolt minden talpalatnyi helyért.

D'Artagnan, hogy véget vessen a dolognak, és lelohassza a tüzet, amely nem akart szünni, új századot küldött ki, amely mint egy fűró hatolt át a még erősen álló várkapukon, és nemsokára látszott a tűzön át, amint a sáncokon megfutamodnak a rémült ostromlottak az ostromlók előtt.

Ebben a pillanatban a vezér, mialatt megkönnyebbülten fellélegzett, egy hangot hallott maga mellett, amely így szólott hozzá:

- Uram, Colbert úr megbízásból, ha szabad kérnem.

D'Artagnan feltörte a levél pecsétjét, és a következőket olvasta:

D'Artagnan úr, a király megbízott, hogy tudtára adjam: jutalmul jó szolgálataiért és a dicsőségért, amelyet csapatainak szerzett, kinevezi Franciaország marsalljának.

A király el van ragadtatva, uram, a hódításoktól, amelyeket Önnek köszönhet, és különösen azt köti szívére, hogy a megkezdett ostromot az Ön számára szerencsésen és az ő számára sikeresen fejezze be.

D'Artagnan lángoló arccal és ragyogó szemekkel állt ott. Felnézett, hogy lássa, a falakon mint haladnak előre csapatai, amelyek egészen be voltak burkolva vörös és fekete felhőkbe.

- Nemsokára befejezzük - felelte a futárnak -, a város egy negyedóra múlva megadja magát.

Aztán folytatta az olvasást:

A kis láda, D'Artagnan úr, az én ajándékom. Azt hiszem, nem haragszik, látva, hogy mialatt maguk, harcosok, a király védelmére kivonják kardjukat, én a béke művészetét serkentem, hogy jutalmul méltó módon ékesítsem magát.

Baráti jóindulatába ajánlom magam, marsall úr, szívvel-lélekkel híve

Colbert

D'Artagnan az örömtől mámorosan intett a futárnak, aki a kis ládával a kezében odasietett. De abban a pillanatban, mikor a marsall a kis ládikót szemügyre venni készült, a bástyákon hatalmas robbanás hallatszott, amely egész figyelmét a városra vonta.

- Mégiscsak különös - mondta D'Artagnan -, hogy még nem látom a falakon a királyi zászlót, hogy még nem hallom az erőd átadását jelző dobpergést.

Háromszáz pihent embert indított rohamra, akiket egy elszánt tiszt vezetett, és kiadta a parancsot, hogy újabb rést törjenek.

Erre kissé nyugodtabban visszatért a kis ládához, amelyet Colbert futárja feléje nyújtott. Az övé volt; megharcolt érte.

D'Artagnan kinyújtotta a kezét, hogy kinyissa a ládikát, ám ekkor egy ágyúgolyó süvített ki a városból, szétzúzta a tiszt kezében a kis ládát, mellette találta D'Artagnant, és leterítette a gyepes dombra, miközben a lilomos marsallbot kiesett a szétzúzott kis ládából, és odagurult a marsall tehetetlen karja alá.

D'Artagnan megpróbált felállni. Azt hitték, hogy csak elesett, de nem sebesült meg. Rettentés kiáltozás hangzott fel megrémült tisztjeinek sorában; a marsallt elöntötte a vér, nemes arca lassanként halálsápadttá vált.

A mindenfelől kinyúló karokra támaszkodva még egyszer az erőd felé fordíthatta a tekintetét, és a fősánc ormán még megpillantotta a fehér zászlót; a füle, amely már süket volt az élet zajai iránt, homályosan még hallotta a dobok győzelmet hirdető pergését.

Ekkor görcsösen összehúzódó kezébe szorította az aranyliliomokkal hímzett bársonnyal bevont marsallbotot, lenézett rá, mert ahhoz nem volt már ereje, hogy égre emelje szemét, lehanyatlott, különös szavakat mormolva, amelyeket döbbszent katonái valami varázsigének hihettek, pedig olyan sokat jelentettek egykor ezen a földön, de hogy mit, már csak ez a haldokló tudta:

- Athos! Porthos! Viszontlátásra! Aramis! Isten veled, örökre!

A négy bátor férfiúból, akiknek történetét elbeszéltek, immár egyetlen test maradt csak: lelküket visszavette az ég.

-&-